PĂRINȚII ȘI SCRIITORII BISERICEȘTI - ÎNVĂȚĂTORII NOȘTRI

Vol. I (A – I)

Antologie patristică tematică
alcătuită şi prezentată de
Pr. Asist. Dr. Liviu Petcu

Tipărită cu binecuvântarea Preafericitului
Părinte Patriarh DANIEL,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Editura *Basilica* a Patriarhiei Române
2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

ISBN

Părintele Liviu Petcu s-a născut în data de 10.10.1979 la Moinești, Jud. Bacău. În 2002 a absolvit Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" din Iași, Secția Teologie Pastorală. A urmat Studiile Aprofundate în cadrul aceleiași Facultăți, secția Teologie Practică (2002-2003). Între anii 2003-2005 a absolvit Masteratul în Filosofie, specializarea *Antropologie socială și etnologie*. În 2010 a obținut doctoratul în Teologie Ortodoxă la Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu, Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna", specializarea *Patrologie și literatură postpatristică*, cu calificativul *Foarte bine* și distincția *Magna cum laude*. În ianuarie 2013 a obținut și doctoratul în Filosofie, la Facultatea de Filosofie din Iași, Universitatea „Al. I. Cuza", cu calificativul *Foarte bine*. În prezent este Asistent cercetător al Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae", Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, unde predă și un curs de *Patrologie și literatură postpatristică.*

Este autorul mai multor cărți, antologii și florilegii patristice: *Îndumnezeirea omului după învățătura Sfântului Grigorie de Nyssa (teză de doctorat)*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2013; *Suferința și creșterea spirituală*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2012; *Hristos, Prietenul nostru în suferință*, Editura Doxologia, Iași, 2012; *Martirii – biruitori ai suferinței prin credință. Florilegiu patristic*, Editura Basilica, Bucureşti, 2011; *Despre credința ortodoxă și despre erezii. Florilegiu patristic*, Editura Basilica, Bucureşti, 2010; *O exegeză a Crezului ortodox. Florilegiu patristic*, Editura Basilica, Bucureşti, 2010; *Lumină din Scripturi şi din zidiri (antologie tematică din opera Sfântului Vasile cel Mare, însoţită de studii introductive şi note explicative)*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2009; *Părinţii Bisericii - Învăţătorii noştri*, vol. I intitulat *Despre Dumnezeu Cel veşnic Viu*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2009; *Desfrânarea şi avortul – răni de moarte ale iubirii. O perspectivă a Sfinţilor Părinţi în actualitate*, Editura Fundaţiei Academice „Axis", Iaşi, 2008; *Lumina Sfintelor Scripturi (antologie tematică din opera Sfântului Ioan Gură de Aur*), Editura Trinitas, Iaşi, în două tomuri; *Lumina din inimi. Spiritualitate isihastă în traducerea şi tâlcuirea Părintelui Stăniloae. Antologie filocalică tematică* (coautor), Editura Trinitas, Iaşi, 2003. A coordonat împreună cu Părintele Profesor Petre Semen două volume de studii colective: *Credința și mărturisirea ei*, Editura Doxologia a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2010 și *Părinții Capadocieni*, Editura Fundației Academice „Axis", Iași, 2009;

A publicat peste 70 de studii în volume colective și în următoarele reviste de specialitate: *Ortodoxia*, *Biserica Ortodoxă Română*, *Teologie și Viață*, *Glasul Bisericii*, *Revista Teologică*, *Altarul Banatului*, *Mitropolia Olteniei*, *Altarul Reîntregirii*, *Studia Theologia Orthodoxa*, *Studia Theologia Catholica*, *Journal for Interdisciplinary Research on Religion and Science*, *Teologia*, *Classica et Christiana*, *Transilvania*, *Gracious Light* etc. De asemenea a scris peste 100 de articole în ziare precum *Ziarul Lumina*, *Lumina de duminică. Săptămânal de spiritualitate și atitudine creștină*, *Timpul. Revistă de cultură*, *Cronica Romanului* etc. și pe portalul doxologia.ro al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.

În perioada 20 aprilie 2008 – 27 iulie 2012, a slujit ca diacon la Biserica „Sf. Dumitru -Misai", Iași, iar din 28 iulie 2012 este preot coslujitor la Biserica „Adormirea Maicii Domnului - Barnovschi" din Iași.

ABREVIERI

PSB = colecția *Părinți și Scriitori bisericești*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979-2009;

P. G. – colecția abatelui Jean-Paul Migne (editor), *Patrologiae Cursus Completus*, Series graeca, Paris, 1857-1866;

IBMBOR = Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române;

cap. = capătul sau capitolul;

vol. = volumul;

n. a. = nota autorului antologiei;

n. s. = notă sub-lineară.

● La notele de subsol din prezentul volum am indicat, între paranteze, cu n. s. nota de subsol a părintelui profesor sau a profesorului care a tâlcuit sau a adus lămuriri referitoare la textul patristic, apoi am indicat pagina din volumul citat.

PREFAŢĂ PF. PĂRINTE PATRIARH DANIEL

CUVÂNTUL AUTORULUI

Prin alcătuirea şi publicarea prezentei antologii patristice tematice, dorim să oferim cititorilor un instrument de lucru pentru o mai bună cunoaştere, înţelegere şi aprofundare a gândirii patristice, altfel spus, a celei genuin creştine. Lucrarea de faţă nu se vrea exhaustivă, acest lucru fiind cu neputinţă de realizat, căci literatura patristică însumează mii de idei, interpretări, nuanţe în tâlcuire şi comentarii ce nu pot fi cuprinse într-o antologie sau enciclopedie. Gândirea Părinţilor, nefiind sistematică, nu poate fi sistematizată complet. Ei nu şi-au propus să dezvolte manuale sau tratate de Teologie Dogmatică, Morală sau de Ascetică şi Mistică, ci ideile înşirate în scris sunt rezultatul unei trăiri duhovniceşti intense şi îndelungate, ele născându-se la cererea ucenicilor sau când situaţia din Biserică impunea acest lucru.

Cu toate acestea, credem că lucrarea de faţă este cel puţin ilustrativă, de vreme ce facilitează studiul scrierilor Sfinţilor Părinţi, înlesnind accesul la miezul gândirii patristice. Am însoţit lucrarea de studii introductive şi note de subsol explicative, considerându-le necesare pentru o mai bună înţelegere a textelor Părinţilor. Scopul nostru este de a-i pune să *vorbească* pe *giganţii Bisericii* despre unele probleme însemnate, care au făcut obiectul căutărilor şi preocupărilor omului dintotdeauna şi care îl preocupă, firește, şi pe omul contemporan.

Culegerea de faţă nu trebuie înţeleasă ca o substituire a textului integral patristic. Ea poate incita pe unii creştini şi la contactul direct cu scrierile patristice.

În această lucrare nu am inserat texte din toate scrierile patristice, ci am folosit doar o parte din aceste scrieri, şi anume, resursele pe care le-am avut la dispoziţie (cea mai mare colecţie patristică de la noi, anume colecţia *Părinţi şi Scriitori bisericeşti* - PSB). Textele au fost aşezate în ordinea volumelor colecţiei patristice folosite. Antologia oferă avantajul de a avea grupate citate din scrierile Sfinţilor Părinţi şi ale Scriitorilor bisericeşti pe ansambluri de probleme şi puncte de credinţă ordonate alfabetic. Dat fiind faptul că textele au fost extrase din context, poate exista riscul de se a pierde continuitatea ideilor, deşi am încercat să evit cât mai mult aceasta. Fiindcă au aparţinut aceleiaşi Tradiţii, se poate crea impresia că spusele Părinţilor oarecum se repetă. Din lectura textelor se vede că aşa-zisele repetiţii sunt complementare şi nuanţate, ele purtând amprenta şcolilor unde s-au format cei care urmau să fie numiţi *Părinţi ai Bisericii*. Aceştia, fiind inspiraţi de acelaşi Duh Sfânt, au gândit la fel, chiar dacă au trăit în locuri şi secole diferite şi nu au vorbit aceeaşi limbă. De la ei a ajuns în scris până la noi dreapta credinţă, aşa cum ne-a predat-o Mântuitorul şi cum au predicat-o Apostolii. Spusele Părinţilor şi Scriitorilor bisericeşti citaţi nu sunt apoftegmatice, aşa cum sunt, de pildă, cele ale Părinţilor filocalici, ci sunt explicative, lămuritoare, dezvoltând raţionamente fulminante.

Volumul informaţiei fiind destul de mare, am încercat să împart antologia în două tomuri, pentru a uşura lectura ei. Indexul tematic ce va fi adăugat la finele celui de-al II-lea volum al antologiei, vine şi el în sprijinul cititorului.

Studiul sau lectura acestei cărţi necesită un anume efort intelectual şi atenţie sporită, dar acestea merită depuse pentru că cititorul va fi recompensat de o satisfacţie spirituală certă. Această carte nu trebuie citită fugitiv, ci meditativ, nu foiletând volumul, ci contemplând textele citate şi revenind asupra lor, *rumegându-le* cu mintea şi cugetând

îndelung la ele. Scrierile Sfinţilor Părinţi ocupă un loc aparte, greu de mărturisit în câteva cuvinte. Valoarea, importanţa şi folosul citirii scrierilor patristice o pot înţelege doar cei ce au făcut o pasiune din lectura acestora. Literatura patristică este de o rară frumuseţe, iar odată prins în mrejele ei, nu te mai lasă pradă altor lecturi, ci te fascinează, te cucereşte cu totul, te face să te dedici total, ajungând să-ţi fie dragă această deplină cucerire şi dulce sclavie. Literatura patristică este un obelisc al frumuseţii, căci se caracterizează şi se prezintă ca sublimă frumuseţe, pe care o imprimă în sufletele tuturor celor ce o îndrăgesc şi le conduce pe acestea spre frumuseţea inefabilă a Dumnezeirii.

Mulţumesc Bunului Dumnezeu că mi-a dăruit puterea de muncă, răbdarea şi înţelepciunea necesară, împreunate cu o profundă dragoste sfântă pentru adevărurile vieţii şi operelor Sfinţilor Părinţi. În al doilea rând, mulţumesc familiei mele, căci fără sprijinul ei nu ar fi fost posibilă alcătuirea acestei lucrări.

Sunt fericit că am întâlnit în persoana Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, un cunoscător profund al operelor Sfinţilor Părinţi şi un osârduitor în urmarea vieţuirii lor, ale cărui sfaturi şi îndrumări mi-au fost de un real folos în redactarea acestei lucrări. Îi aduc, şi pe această cale, mulţumirile mele călduroase. Recunoştinţa mea se îndreaptă şi către ostenitorii Editurii *Basilica* a Patriarhiei Române pentru că s-au străduit şi au reuşit să aducă la lumină în condiţii grafice excelente această lucrare, o adevărată cunună cerească a Sfinţilor Părinţi din Răsărit şi din Apus.

În final, mărturisesc că aş dori ca strădania depusă în elaborarea acestei lucrări să aducă roade spirituale în sufletele tuturor celor ce o vor citi şi studia.

CUPRINS

ABREVIERI **4**
PREFAŢĂ PF. PĂRINTE PATRIARH DANIEL **5**
CUVÂNTUL AUTORULUI **7**
CUPRINS **9**
LISTA CĂRȚILOR UTILIZATE LA ALCĂTUIREA ANTOLOGIEI **35**
STUDII INTRODUCTIVE **38**
I. PĂRINŢII BISERICII – ÎNVĂŢĂTORII NOŞTRI **39**
Cine sunt Părinţii Bisericii şi Scriitorii bisericeşti? **39**
Epoca patristică şi răstimpul acesteia **44**
Rolul inegalabil al Sfinţilor Părinţi în formularea dogmelor Bisericii **45**
Sfinţii Părinţi – tâlcuitori inspiraţi ai Sfintei Scripturi şi misionari destoinici ai Bisericii **48**
Sfinţii Părinţi – făuritori de cultură şi literatură **50**
Cultura antică şi cultura patristică **51**
Părinţii Bisericii – apologeţi ai credinţei creştine şi fervenţi combatanţi împotriva imoralităţilor şi învăţăturilor greşite **55**
Conţinutul scrierilor patristice şi valoarea artistică a acestora **58**
Părinţii Bisericii – modele de vieţuire creştină **60**
II. ACTUALITATEA ÎNVĂŢĂTURILOR SFINŢILOR PĂRINŢI ŞI FOLOSUL CE REZULTĂ DIN LECTURA ŞI STUDIUL LOR **65**
III. CU PRIVIRE LA COLECŢIA PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI (P.S.B.) **77**
TEXTELE PĂRINȚILOR **80**
ACTIVITATEA **80**
ACUZAŢIILE **80**
ADAM **81**
Starea primordială **81**
Adam pune nume animalelor, el fiind stăpânul lor **93**
Pomul cunoştinţei binelui şi răului din Eden **94**
Pomul vieţii din raiul desfătării **99**
Cum e cu putinţă să fie cei doi pomi în mijlocul raiului? **99**
Porunca dată de Dumnezeu primilor oameni **100**
Ispitirea primilor oameni de către diavol **103**
Căderea în păcat a primilor oameni **106**
„Dumnezeu umbla prin rai în răcoarea serii” **114**
Comunicarea lui Dumnezeu cu Adam în Eden **115**
„Adame, unde eşti?” **115**
Omul însuşi a devenit cauza morţii sale **117**
Consecinţele căderii primilor oameni în păcat **117**

Consecinţele căderii primilor oameni în păcat şi eliberarea de ele 134
Îmbrăcămintea din piele a oamenilor după căderea în păcat 140
Pedeapsa primită de protopărinţii noştri pentru păcatul lor 142
Pedeapsa primită de Adam pentru păcatul comis 143
Pedepsirea Evei de către Dumnezeu 145
Pedeapsa primită de şarpe 146
Împotriva celor ce susţin că era mai potrivit să nu vină la fiinţă omul, decât să ajungă vrednic de plâns 147
Starea la care ar fi ajuns primii oameni dacă nu călcau porunca 150
Urmaşii primei perechi de oameni 151
ADEVĂRUL 152
Adevărul este cel mai preţios dintre toate bunurile 152
Este iubit de Adevăr cel ce nu păcătuieşte împotriva Lui 152
Adevărul este iubit de creştini 152
Nu este preţuit de cei cu mintea învârtoşată 152
Prin cel ce iubeşte adevărul se slăveşte Dumnezeu 152
Cercetarea adevărului 152
„Omul nu trebuie cinstit mai mult decât adevărul” 153
Adevărul se impune prin el însuşi 153
Adevărul desăvârşit 153
Să umblăm întru adevăr 154
Adevărul şi mila 154
Adevărul şi minciuna 154
ADUNĂRI ILEGALE 155
AFECŢIUNEA 155
Definiţia 155
AJUTORAREA APROAPELUI 155
AJUTORUL DAT DE BUNUL DUMNEZEU OAMENILOR 159
AMÂNAREA FAPTELOR BUNE ŞI FOLOSITOARE – GRAVITATEA 161
AMENINŢAREA 162
Atitudinea creştinilor faţă de ameninţările rău-voitorilor 162
AMENINŢĂRILE DIN PARTEA LUI DUMNEZEU 162
ANIMALELE 163
Firea viețuitoarelor poartă urmele înțelepciunii Creatorului 163
Sufletul animalelor 163
Fiarele sălbatice 164
APOSTAZIA 167
APOSTOLII 167
Mărturisirea credinţei apostolilor în Hristos 167
Au fost învăţaţi de Duhul Sfânt în tot adevărul 168
Au fost împuterniciţi de Hristos să propovăduiască şi să facă minuni 168
Propovăduirea apostolilor 170
Greutăţile întâmpinate în propovăduirea Evangheliei Domnului Hristos 174
Iuda 181
ARMONIE 181
ASCEZA 181

ATEISMUL **185**
AURUL **190**
Doar cei imaturi spiritual se lasă impresionaţi de aur **190**
AUTORITATEA **191**
AVORTUL **191**
Omul își începe existența încă din secunda conceperii **191**
Gravitatea avortului **193**
Menţiuni canonice referitoare la avort **194**
Sub pedeapsa avortului cad și complicii acestui grav păcat **195**
Soluţii pentru prevenirea avortului **195**
BARBA **196**
BATJOCURA **197**
Gravitatea **197**
BĂILE PUBLICE COMUNE **198**
Vătămarea sufletească de care pot fi cuprinşi cei ce merg la băile comune **198**
BĂNUIALA **199**
Ferirea de bănuiala cea rea **199**
Îndepărtarea pricinilor de bănuială **199**
BĂRBĂŢIA **200**
Definiţia **200**
BĂTAIA **200**
Prin bătaie îl răneşti pe cel creat după chipul lui Dumnezeu **200**
Înving cu adevărat doar cei ce evită lupta **200**
Este osândit şi cel care provoacă dar mai ales cel care continuă şi augmentează răul **202**
Încercarea de a-i opri pe cei ce-şi produc reciproc vătămări corporale **202**
„Eu însă vă spun vouă: Nu vă împotriviţi celui rău; iar cui te loveşte peste obrazul drept, întoarce-i şi pe celălalt” **203**
Remedii **204**
BĂTRÂNEŢEA **205**
Bătrâneţea venerabilă **205**
Despre bătrânii înţelepţi şi virtuoşi **205**
BEŢIA **206**
Definiţia **206**
Ferirea de beţie **206**
Gravitatea acestui mare păcat și manifestarea lui **206**
Remedii **208**
Urmările distrugătoare ale beţiei **209**
BINECUVÂNTAREA **212**
„Binecuvântarea Domnului peste voi” **212**
Binecuvântarea vine de la Dumnezeu prin mâna preotului **212**
BINELE **213**
E propriu lui Dumnezeu a face bine iar omului să consimtă cu el **213**
Binele vine de la Dumnezeu prin oameni **214**
Imboldul spre făptuirea binelui este ontologic sădit în noi **214**
Împărtăşirea noastră din tot binele **214**

Alegerea binelui pentru el însuşi....214
Îndemn la săvârşirea binelui....215
Săvârşirea binelui....216
Săvârşirea binelui de dragul lui Dumnezeu....217
„Nici binele nu e bine dacă nu se lucrează bine” 217
„Dumnezeu şi faptele le primeşte, şi gândul îl ţine în seamă; şi lucrul îl preţuieşte, şi voinţa o laudă”)....217
Statornicia în bine 217
Nesăturarea dorinţei de a spori în bine....217
Folosul săvârşirii binelui şi răsplătirea celor buni....219
Binele desăvârşit....220
Puterea binelui....220
Refuzul de a săvârşi binele din frică – gravitatea 221
Dispreţuirea binelui înseamnă primirea răului....221
Lipsa binelui....221
Binele şi răul 221
BISERICA 223
Biserica –„adunarea celor aleşi”....226
Biserica – aşezământ dumnezeiesc şi largă comuniune în Hristos 226
Biserica – comuniunea credincioşilor....227
Biserica – lăcaş de rugăciune 227
Biserica – locul săvârşirii Sfintelor Taine 228
Biserica – mama noastră spirituală....229
Biserica – spital al sufletelor....229
Biserica – simbol al lăcaşurilor cereşti....229
Definiții date Bisericii 230
Numele şi numirile Bisericii 230
Templul și Biserica....231
Sinagoga şi Biserica....231
Începuturile Bisericii....232
Întemeierea Bisericii 232
Biserica este imprimată de Jertfa mântuitoare a Domnului Hristos 234
Apostolicitatea Bisericii 234
Hristos – Capul Bisericii....234
Hristos – Conducătorul Bisericii....235
Ierarhia Bisericii....235
Conducerea Bisericii 235
Unitatea Bisericii 235
Mântuirea omului în Biserică 238
În Biserică domneşte bucuria mântuirii și miroase parfumul nestricăciunii....238
„Porţile iadului nu o vor birui”....238
Construirea bisericilor în partea de răsărit....239
Catapeteasma....239
Despre sfântul altar....239
Sfânta masă....240
Obiectele sfinte din biserică....241

Frecventarea Bisericii **241**
Marele folos al participării la sfintele slujbe ale Bisericii **243**
Pregătirea pentru a merge la biserică **244**
Despre darurile ce trebuie aduse la biserică **245**
Atitudinea în biserică **246**
Biserica şi statul **248**
BLÂNDEŢEA **250**
Definiția și manifestarea acestei virtuți **250**
Naşterea blândeții **251**
„Fericiţi cei blânzi că aceia vor moşteni pământul” **251**
Folosul blândeții **251**
Blândeţea şi asprimea **251**
Blândeţea şi înţelepciunea **251**
BLESTEMUL **252**
Cum să blestem pe cel ce nu-l blesteamă Dumnezeu? **252**
Atitudinea bunului creştin faţă de blestem **252**
Când blestemul se preface în binecuvântare? **252**
BOGĂŢIA **253**
Bogăţia – întreruperea circuitului iubirii dumnezeieşti **253**
Bogăţia – „masca fericirii” **253**
Gravitatea agonisirii cu nesaţ a bogăţiei **254**
Stăpânirea bogăției cu patimă **257**
Punerea ei în păstrare de stăpân spre paguba şi nenorocirea lui **257**
Îmbogăţirea în chip nedrept şi lacom **260**
Bogăţia – sclavă sau stăpân? Robia bogăţiei **261**
Bogăţia „merge după cel ce o alungă şi fuge de cel ce o urmăreşte” **262**
Urmările nefaste ale posesiunii egoiste **262**
Bogăţia atrage neplăceri şi primejdii numeroase **265**
Bogăţia şi sărăcia **266**
Sfaturi pentru cei bogaţi **266**
Buna chivernisire a bogăției **268**
Adevărata bogăție **275**
Bogăţia materială şi bogăţia duhovnicească **277**
Bogăţia duhovnicească **278**
BOLILE **279**
Cauze ale bolilor **279**
Motivele îngăduirii bolilor de către Dumnezeu **280**
Bolile mintale **281**
Folosirea doctoriilor în scopul vindecării **281**
Hristos – Tămăduitorul nostru **282**
Rugăciuni pentru vindecarea bolnavilor **283**
Folosul răbdării bolilor **284**
Suportarea bolilor cu îndelungă răbdare, rugăciune şi iubire **284**
Îngrijirea bolnavilor ce suferă de boli contagioase **284**
Sfaturi pentru cei bolnavi **284**
BOTEZUL **285**

Definiţia Botezului **285**
Botezul – moarte şi Înviere cu Hristos **285**
Botezul – naşterea spirituală a noastră **286**
Diferite numiri date Botezului **286**
Tăierea împrejur **286**
Tăierea împrejur şi Botezul – tăierea împrejur a inimii **289**
Preînchipuirea Botezului în Vechiul Testament **295**
Botezul lui Ioan **298**
Botezul lui Ioan şi Botezul lui Hristos **299**
Botezul Domnului Hristos în Iordan **300**
Felurile botezului **302**
Botezul din apă şi din Duh **303**
Botezul în numele Sfintei Treimi **306**
Întreita mărturisire de la Botez **307**
Mijloacele prin care se săvârşeşte taina naşterii din nou **308**
„Nu te botează preotul, ci Dumnezeu e Cel Ce-ţi ţine capul cu putere nevăzută” **308**
Săvârşirea Botezului prin întreită scufundare **308**
Ritualul Botezului **309**
Efectele binefăcătoare ale Botezului **312**
Vine și peste tine Duhul când te botezi **318**
Pregătirea pentru primirea Botezului **319**
Timpul potrivit pentru primirea Botezului **319**
Necesitatea Botezului **319**
Botezul – condiţie pentru dobândirea mântuirii **320**
Îndemn la primirea Botezului **320**
Botezul pruncilor **321**
Amânarea Botezului în primele secole **322**
Amânarea Botezului **323**
Despre viaţa virtuoasă a celor botezaţi **324**
Despre al doilea botez sau despre repetarea Botezului **325**
Botezul celor care se întorc de la erezie **326**
Botezul ereticilor și al necredincioșilor **327**
BUCURIA **328**
Bucuria drepţilor **328**
Bucuria duhovnicească – dobândirea ei **329**
Bucuria neîncetată a celor virtuoşi **329**
„Bucuraţi-vă pururea în Domnul!” **329**
„Bucuria” nelegiuiţilor **330**
BUNĂTATEA **330**
Definiţia **330**
Exortaţie la bunătate **330**
BUNĂVOINŢA **331**
BUNURILE **331**
Bunurile în comun **331**
CAMĂTA **331**
Camăta – legătura nedreptăţii **331**

Manifestarea acestei patimi **332**
Gravitatea **332**
Ferirea de împrumutul cămătarilor **333**
Sfaturi pentru cămătari **334**
Eliberarea de cămătărie **334**
CANDELA **335**
Despre untdelemnul din candelă **335**
CANOANELE **335**
Aplicabilitatea lor **335**
Asprimea canoanelor **336**
CATEHIZAREA **336**
Catehizarea celor de curând botezaţi **336**
CĂRŢILE **336**
Scrierea de cărţi **336**
Alcătuirea de antologii **337**
Cărţile bune şi folositoare **337**
CĂSĂTORIA **337**
Definiţia **337**
Măreţia căsătoriei **337**
Încheierea căsătoriei – condiţii **338**
Impedimente la căsătorie **339**
Realizarea Căsătoriei pe fundamentul Legii şi al iubirii **339**
Pregătirea pentru căsătorie **339**
Căsătoria la vârstă tânără **340**
Căsătoria în vechime **341**
Alegerea miresei **341**
Cei doi una sunt **341**
Ce reprezintă bărbatul şi femeia **342**
Familia **342**
Cununia religioasă **342**
Hristos în Cana Galileii **342**
Petrecerea de nuntă **343**
Scopurile căsătoriei **345**
Împreunarea trupească a soţilor – înfrânarea la bună vreme **346**
Înfrânarea în căsătorie **346**
Ostenelile duhovniceşti ale celor căsătoriţi **348**
Viaţa duhovnicească a soţilor **348**
Îndatoririle şi sarcinile celor căsătoriţi **349**
Femeia să asculte de bărbat **349**
Îngăduinţa soţilor unul faţă de altul **350**
Armonia şi buna înţelegere în familie **350**
Convieţuirea soţilor **352**
Sfaturi pentru o bună convieţuire a soţilor **352**
Secretul reuşitei unei căsătorii **353**
Căsnicia fericită **353**
Câştigul căsătoriei **354**

Căsătoria clericilor 354
Căsătoria – ajutor pentru cei înaintaţi în vârstă 354
Căsătoria a doua 354
Căsătoria a treia 355
Căsătoria albă 356
Cartea de despărţire din Vechiul Testament 356
Divorţul 356
Căsătoria şi monahismul 359
CÂNTAREA 362
Cântarea psalmilor 362
Căutarea dulceţii melodiei în detrimentul conţinutului teologic al cântării 363
Folosul sufletesc dobândit prin cântarea religioasă 364
CÂNTECELE 365
Despre cântecele lascive şi ruşinoase 365
Ascultarea şi învăţarea cântecelor desfrânate 366
Să învăţăm şi să cântăm cântece ce împodobesc şi liniştesc caracterul 366
CÂRTIREA 367
Remedii 367
CEARTA 367
Despre firile certăreţe 367
Cearta – remedii 367
CELIBATUL 368
CERŞETORIA 369
CERTAREA 369
Certarea Domnului 369
CHEFURILE 370
CINSTEA 371
„Cinsteşte-te pe tine însuţi!” 371
Dorinţa de a fi cinstiţi de oameni 371
Gravitatea îmbrăţişarea necinstei 371
CINSTIREA LUI DUMNEZEU 371
CITIREA 372
Despre citirea cărţilor sfinte și marele folos ce rezultă din această *frumoasă zăbavă* 372
Citirea din cărţile sfinţilor în timpul mesei 376
Citirea şi făptuirea 376
CLEVETIREA 376
Diavolul deschide gura clevetitorilor 376
Gravitatea și urmările pierzătoare – atât pentru clevetitor cât şi pentru cel ce ascultă clevetirea 377
Clevetirea îndreptată asupra celor virtuoşi 378
Atitudinea noastră la auzul clevetirilor ce ni se aduc 378
Să nu ne întristăm când suntem clevetiţi 379
„Pia calumnia” 379
Remedii 379
COMPĂTIMIREA 382
Elogiu adus compătimirii 382

Îndemn la compătimire....382
Folosul compătimirii....382
Sfinții Bisericii – pilde de adevărată compătimire....383
COMPORTAMENTUL....383
COMUNIUNEA....384
Comuniunea de simţire....384
Comuniunea în dragoste....384
CONŞTIINŢA....385
Conştiinţa – tribunalul lui Dumnezeu în om....385
Îndemnul conştiinţei....386
Cercetarea conştiinţei....386
Mustrarea conştiinţei....388
Conştiinţa curată....389
Adormirea conştiinţei....389
CONTRACEPŢIA....390
Gravitatea....391
Îndemn la naşterea de prunci....391
CONVORBIRILE DUHOVNICEŞTI....392
COPIII....393
Părinţii sunt datori a purta de grijă copiilor....393
Iubirea părinţilor pentru copiii lor....393
Împărţirea în mod egal de către părinţi a mijloacelor de trai copiilor....394
Rugăciunea pentru copii....394
Pedepsirea copiilor pentru păcatele părinţilor....394
„Tu îl baţi pe feciorul tău cu toiagul, dar scapi sufletul lui din împărăţia morţii”396
COPIII („De nu vă veţi întoarce şi nu veţi fi precum pruncii, nu veţi intra în împărăţia cerurilor”)....397
Cugetul copilăresc....397
CORECTITUDINEA....398
CREAREA LUMII....398
Cauza şi scopul creaţiei....426
CREAREA OMULUI....427
Despre crearea omului....427
Crearea omului în ziua a şasea....427
„Să facem om după chipul şi asemănarea Noastră”....428
„Dumnezeu a suflat în faţa lui suflare de viaţă”....428
Cauza şi scopul creării omului....430
CREAŢIA....431
Lumea văzută e un reflex al lucrării Dumnezeieşti....431
În creaţia Lui vedem slava Lui şi îl slăvim pe El....431
„Toate sunt de la El, prin El şi în El”....432
„În El vieţuim, ne mişcăm şi suntem”....432
Frumuseţea, ordinea şi armonia creaţiei....433
Despre unirea minunată a elementelor disparate....434
Despre plantele otrăvitoare ce ajută la refacerea sau menţinerea sănătăţii trupeşti435
Marea....435

Raţionalitatea creaţiei 436
Despre cele trei creaţiuni 439
Cele două laturi ale creaţiunii: cea sensibilă şi cea inteligibilă 439
Despre al treilea cer 440
Decăderea lumii create – urmare a decăderii omului 441
CREDINŢA 441
Definiţia credinţei 441
Credinţa – dar adresat de Dumnezeu libertăţii sufletului 443
Vederea cu ochii minţii a celor ce nu se văd 443
Temelia credinţei 444
Ce ajută credinţa? 444
Bogăţia credinţei 445
Folosul credinţei 445
Roadele credinţei 446
Credincioşia 447
Încercarea credinţei 447
Încercarea credinţei de către Dumnezeu 447
Îndoiala în credinţă 448
Credinţa desăvârşită 449
Credinţa vie şi lucrătoare 449
Credinţa dreaptă 450
Credinţa dreaptă şi vieţuirea adevărată 451
Datoria de a o păstra şi de a o păzi 452
Mărturisirea credinţei 452
Apărarea dreptei credinţe 452
Batjocorirea dreptei credinţe – gravitatea 453
Partea practică şi partea teoretică a credinţei noastre 453
Credinţa se arată prin fapte 454
Credinţa şi fapta 454
Credinţa şi argumentarea raţională 454
Relaţia între credinţă şi cunoaştere 456
Credinţa şi ştiinţa 457
Credinţa şi gnoza 460
CREŞTINISMUL 460
Ce este creştinismul? 460
Ce înseamnă creştinismul? 461
Ce a adus creştinismul? 461
Acuzele nefondate, aduse creştinilor în epoca primară 461
Răspândirea creştinismului 462
Creştinismul – religie universală 463
Semnul distinctiv al creştinismului 463
Învăţătura creştină 463
Pilda vieţii creştine 464
Cine sunt creştinii? 465
Numele de „creştin” 468
Creştinii – fii ai lui Dumnezeu 470

Creştinii – mădulare ale trupului lui Hristos 471
Creştinii sunt fraţi în Hristos - Fratele lor 471
Demnitatea de a fi creştin 472
Deosebirea dintre creştini şi ceilalţi oameni 472
Viaţa virtuoasă a creştinilor 472
Purtarea creştinilor 473
Prigonirea creştinilor 474
Sfaturi pentru creştini 475
CRITICA 475
Să nu înceteze cei buni în a face reproşuri 475
CRUCEA 476
Crucea – lemnul cel de viaţă făcător 476
Crucea – unealta lui Hristos 476
Crucea – apărătoarea şi sprijinul nostru şi armă asupra diavolilor 476
Crucea – limanul cel neînviforat al vieţii noastre 477
Crucea – „capul tuturor bunătăţilor” 477
Înţelesuri ale crucii 477
Prefigurarea Sfintei Cruci în Vechiul Testament 478
Cinstirea Sfintei Cruci 481
Descoperirea Crucii Mântuitorului de către Sf. Împărăteasă Elena 481
„In hoc signo vinces! 482
Puterea Sfintei Cruci 485
Semnul Sfintei Cruci 487
Despre linia orizontală şi cea verticală a crucii 488
Însemnarea cu Sfânta Cruce 489
Ubicuitatea Sfintei Cruci în lume 494
La umbra crucii s-a ţesut mântuirea noastră 494
Mântuirea ne-a venit prin cruce 494
Răstignirea trupului împreună cu patimile şi cu poftele 495
„Cel ce nu-şi ia crucea …” 495
CUGETUL, CUGETAREA 497
CULTURA 499
Cultura laică 499
CUMINŢENIA 500
CUMPĂRAREA UNUI LUCRU 500
CUMPĂTAREA 501
Definiţia 501
E sădită de Dumnezeu în firea noastră 501
„Uti, non abuti!” 501
Folosul cumpătării 501
CUNOAŞTEREA 502
Cunoştinţele 502
„Cunoaşterea îngâmfă” 502
Cunoaşterea de sine a omului 503
CURAJUL 504
CURĂŢIA 504

Adevărata curăţie **504**
CURCUBEUL – LEGĂMÂNTUL LUI DUMNEZEU CU OAMENII **505**
CUTEZANŢA OBRAZNICĂ **505**
CUVÂNTUL **506**
Cuvintele – „icoane ale sufletului” **506**
Cuvintele lui Dumnezeu **506**
Naşterea cuvintelor **506**
Amestecarea limbilor **506**
Descoperirea prin cuvânt a tainelor sufletului **507**
Greutatea de a tâlcui în cuvinte ceea ce gândeşte mintea **507**
Îndrăzneala în cuvânt **508**
Puterea cuvântului **508**
Cuvintele frumoase **508**
Cuvintele cu înţeles bun **508**
Cuvântul de folos **509**
Cuvântul cu „putere multă” **509**
Cuvintele bune şi cuvintele aspre **510**
„Pentru orice cuvânt deşert vom da seamă în ziua judecăţii” **510**
Cuvântul şi fapta **510**
Cuvântările duhovniceşti **515**
DANSURILE **516**
Dansul destrăbălat şi desfrânat **518**
„În loc de dans...” **519**
DEFĂIMAREA **519**
Defăimarea nu se atinge de cei ce se împodobesc cu virtuţi **519**
Suferirea defăimării în tăcere **520**
DEMONIZAREA **520**
DESĂVÂRŞIREA **520**
Desăvârşirea – încercări de a o defini **520**
În ce constă adevărata desăvârşire a vieţii? **520**
Apropierea de Dumnezeu şi desăvârşirea e în Hristos **522**
Treptele desăvârşirii **522**
Atingerea desăvârşirii **523**
Conlucrarea omului cu harul lui Dumnezeu pentru a atinge desăvârşirea **532**
Desăvârşirea are ca hotar nehotărnicirea **533**
Recunoaşterea stării de desăvârşire **534**
DESCÂNTECELE **536**
DESFĂTAREA **537**
Desfătarea din lumea aceasta **537**
Desfătarea cea mântuitoare şi desfătarea cea vătămătoare **538**
DESFRÂNAREA **538**
Definiţia **538**
Naşterea desfrânării **538**
Gravitatea **539**
Manifestarea acestei patimi **541**
Felurile **542**

Întinăciunea – definiţia 542
Desfrânarea cu gândul 543
Desfrânarea cu privirea 543
Desfrânarea în inimă 546
Poluţiile nocturne 548
Adulterul 550
Prostituţia 552
Sodomia sau homosexualitatea 553
Violul 555
Urmările pierzătoare ale desfrânării 555
Lupta, remediile şi eliberarea de desfrânare 556
DESTINDEREA 565
DESTINUL 565
DEŞERTĂCIUNEA 571
Definiţia 571
„Deşertăciunea deşertăciunilor” 572
„Totul este deşertăciune şi vânare de vânt şi fără niciun folos sub soare” 572
DEZNĂDEJDEA 573
Deznădejdea – bucuria diavolilor 573
Deznădejdea de pe urma păcatelor – remedii 573
Ajutorul dat de Dumnezeu sufletului deznădăjduit 575
Să nu deznădăjduim niciodată de mântuirea noastră 575
DIAVOLUL 576
Diavolul – răul dus la extrem 576
Demonul – pârâtorul oamenilor în faţa lui Dumnezeu 576
Diferite numiri ale îngerului rău 576
Diavolul dezbinătorul 578
Existenţa îngerilor răi 579
Îngăduinţa lui Dumnezeu pentru existenţa şi lucrarea demonilor 579
Firea diavolilor 581
Îngerii căzuți n-au fost creaţi răi de Dumnezeu, căci la început n-au fost aşa 583
Căderea cea dintru început a unei părți dintre îngeri 583
Încrâncenarea în rău a diavolului 586
Neputinţa duhurilor rele de a săvârşi binele 586
Nefârtatul drac manifestă ură faţă de Dumnezeu, faţă de noi şi de întreaga creaţie 587
Demonul se împotriveşte lucrurilor lui Dumnezeu 587
Diavolul perverteşte, schimbă şi răstoarnă totul 587
Numărul îngerilor răi, rangurile şi treptele lor 587
Diavolul – biruit de Domnul Hristos 590
Motivele pentru care a îngăduit Hristos demonilor să intre în porci 591
Războiul purtat de Satana și de slujitorii lui împotriva noastră 592
Diavolul nu cunoaşte toate gândurile şi intenţiile omului 594
Necesitatea cunoaşterii de către om a curselor ale necuraților demoni 595
Frica de diavoli şi de uneltirile lor 595
Atitudinea noastră faţă de diavol 596
Fără vrăjmaş nu există luptă, fără luptă nu există cunună 596

Despre cum se poate apăra omul de demoni 596
Răutatea îngerilor căzuți este întoarsă de Dumnezeu în folosul mântuirii noastre 596
Puterea limitată a diavolului 597
Spaţiul unde bântuie şi ispiteşte vrăjmaşul cel nevăzut 598
Strânsa tovărăşie dintre unele suflete şi diavol 600
Uneltirile viclenilor diavoli 600
„Cunoaște-l din faptele lui” 605
„Desfătarea” diavolului 605
Dregătoria demonului 605
Intrarea duhului rău în om 605
Scoaterea diavolilor din oamenii posedaţi de ei 605
DISCERNĂMÂNTUL 607
Avem în firea noastră un criteriu natural prin care deosebim binele de rău 607
Dobândirea discernământului 609
Lipsa discernământului 610
DISPOZIŢIA (buna dispoziţie sufletească) 610
DISTRACŢIILE 611
DOGMELE 612
Despre dogmele Bisericii 612
Dogmele sunt bazate pe Sfânta Scriptură 612
Explicarea dogmelor prin diferite raţionamente 612
Dogmele şi viaţa duhovnicească 613
DORINŢA 614
DORUL DE DUMNEZEU 614
Dumnezeu a sădit în om dorul după El 614
Dorul omului după Dumnezeu 615
DRAGOSTEA 615
Definiţia 615
Îndemn la cultivarea dragostei 615
Trezirea dragostei în aproapele nostru 616
„Arătarea” dragostei 616
Manifestarea dragostei 616
„Sunt rănită de dragoste” 616
Dragostea adevărată 617
Marele folos al dragostei 617
Dragostea „nu cade niciodată”) 617
Desăvârşirea dragostei 617
Veşnicia dragostei 618
DREAPTA SOCOTEALĂ 618
Dobândirea dreptei socoteli 622
DREPTATEA 623
Definiţia 623
Despre dreptate 624
„Fericiţi cei ce flămânzesc şi însetoşează de dreptate, că aceia se vor sătura” 624
Apărarea dreptăţii 625
Unde este dreptate, acolo este Hristos 625

Nedreptatea **625**
Nedreptatea – folosul câştigat prin suferirea ei **626**
DUMINICA **626**
DUMINICA – Ziua Domnului **626**
Duminica – *zi una*, ce simbolizează ziua a opta **627**
Diferitele denumiri date Duminicii **627**
Păzirea sâmbetei de către iudei **627**
Înlocuirea sabatului cu Duminica **627**
Sabatul cel adevărat **628**
Duminica nu se ajunează **628**
Serbarea Duminicii **628**
Duminica să lucrăm numai cele pentru suflet **630**
DUMNEZEU **631**
Despre Dumnezeu **631**
Numele „Dumnezeu” **640**
Numele lui Dumnezeu **641**
Numirile atribuite de noi lui Dumnezeu **642**
Existenţa lui Dumnezeu **646**
Existenţa lui Dumnezeu – argumentul istoric **647**
Existenţa lui Dumnezeu – argumentul cosmologic **648**
Existenţa lui Dumnezeu – argumentul ontologic **654**
Existenţa lui Dumnezeu – argumentul teleologic **655**
Existenţa lui Dumnezeu – argumentul moral **655**
Revelaţia divină **655**
Apropierea de Dumnezeu **660**
Contemplarea lui Dumnezeu **660**
Cunoaşterea lui Dumnezeu **665**
Cunoaşterea lui Dumnezeu în viaţa viitoare **699**
Necunoașterea lui Dumnezeu **699**
Epectaza **700**
Energiile divine **708**
Lumina dumnezeiască **708**
Vederea lui Dumnezeu **709**
Aducerea aminte de Dumnezeu **716**
Atributele lui Dumnezeu **716**
Aseitatea **719**
Atotprezenţa **719**
Atotputernicia **725**
Preştiinţa **725**
Atotştiinţa **729**
Atotştiinţa şi atotprezenţa **729**
Bunătatea **730**
Bunătatea şi dreptatea **730**
Mila și dreptatea **731**
Iubirea **731**
Înţelepciunea **732**

Neschimbabilitatea **732**
Unitatea **735**
Veşnicia **735**
Despre har şi harisme **737**
Dobândirea harului Duhului Sfânt **746**
Lucrarea harului dumnezeiesc în sufletul omului **749**
Ajutorul dat de Bunul Dumnezeu oamenilor **754**
„Dumnezeu poate câte vrea, dar nu vrea câte poate” **756**
Lucrarea Lui în întreaga lume **757**
E propriu lui Dumnezeu a face bine **757**
Binefacerile Lui revărsate asupra noastră **758**
Darurile primite de noi de la Dumnezeu **762**
Mana cerească **764**
Iubirea lui Dumnezeu pentru noi **765**
Jurământul lui Dumnezeu **778**
Certarea Domnului **779**
Ameninţările din partea lui Dumnezeu **781**
„Mânia” lui Dumnezeu **781**
Judecăţile lui Dumnezeu – neînţelegerea lor de către noi **782**
Vorbirea despre Dumnezeu **784**
Tainele dumnezeieşti **789**
Sălăşluirea lui Dumnezeu în noi **790**
DUMNEZEU. VIAŢA SFINTEI TREIMI **796**
Taina Sfintei Treimi. Generalităţi **796**
Expunere de credinţă în Sfânta Treime **798**
Treimea cea de o Fiinţă şi în trei Ipostasuri **799**
Sfânta Treime - taina perfectei unităţi a Persoanelor distincte **808**
Arătarea Sfintei Treimi la stejarul Mamvri **811**
Fiinţa divină **811**
Ipostasul **812**
Fiinţă şi Ipostasuri în Sfânta Treime **815**
Deofiinţimea Fiului cu Tatăl **817**
Deofiinţimea Persoanelor Sfintei Treimi **827**
În Hristos are loc o unire a trupului cu Sfânta Treime **829**
Egalitatea Fiului cu Tatăl **829**
Hristos – „Tatăl este mai mare decât Mine” **835**
Egalitatea Persoanelor Sfintei Treimi **836**
Lipsirea uneia dintre Persoanele Sfintei Treimi de cinstire şi respect - gravitatea **837**
Fiecărei Persoane a Sfintei Treimi Îi sunt interioare Celelalte două **840**
„Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine” (Ioan, 14, 10) **847**
Împreuna lucrare a Persoanelor Sfintei Treimi **847**
Aproprierea **853**
Relaţiile interpersonale **855**
Însuşirile, calităţile şi proprietăţile Persoanelor **858**
Naşterea Fiului din Tatăl **859**
Naşterea Fiului din Tatăl din veşnicie **862**

Naşterea Fiului din Tatăl – analogii cu lucrurile din lume 876
Tatăl – izvorul Fiului şi al Duhului Sfânt 876
Duhul Sfânt purcede din Tatăl şi străluceşte din Fiul 877
Duhul Sfânt curge din Tatăl prin Fiul 877
Duhul Sfânt de la Tatăl purcede 878
„Luaţi Duh Sfânt" (Ioan 20, 22) 879
Trimiterea Duhului Sfânt în lume de către Fiul 880
Creaţia adusă „dintru nefiinţă la fiinţă" de Sfânta Treime 883
Sălăşluirea Sfintei Treimi în noi 884
DUMNEZEU TATĂL 886
DUMNEZEU FIUL 887
Numele „Iisus" 887
Numele „Hristos" 887
Puterea numelui „Hristos" 888
Întruparea – „Taina cea ascunsă din timpuri veşnice" (Romani 16, 25) 890
Întruparea „la plinirea vremii" (Galateni 4, 4) 890
Întruparea – raţiunea tainică pentru care nu S-a întrupat altă Persoană a Sfintei Treimi 892
Întruparea – cauzele şi scopul Întrupării 892
Întruparea Domnului Hristos 920
Întruparea Domnului Hristos – eveniment uimitor şi neasemuit pentru umanitate 934
Întruparea – roadele Întrupării Domnului Hristos 935
Întruparea – efectele Întrupării asupra creaţiei 948
Chipul strălucitor şi frumos al Domnului Hristos 949
Chenoza lui Hristos 951
Naşterea din Fecioară 956
Despre steaua care s-a arătat la naşterea Pruncului Iisus 962
Unirea celor două firi în Hristos 963
„Iisus înainta în înţelepciune şi har" (Lc. 2, 52) 986
Iisus „sporea cu înţelepciunea şi cu vârsta" (Lc. 2, 52) 987
„Copilul creştea şi se întărea cu duhul, umplându-se de înţelepciune" (Lc. 2, 40) 988
Două voinţe în Hristos 989
Lucrarea dumnezeiască şi cea omenească în Hristos 995
„Şi a lăcrimat Iisus" (In. 11, 35) 1000
Dumnezeirea lui Hristos 1001
Hristos – Cuvântul lui Dumnezeu 1010
Fiul - chipul ipostasului Tatălui 1012
Hristos – Dumnezeu adevărat şi Om adevărat 1013
„La început era Cuvântul" 1021
Hristos nu e simplă creatură 1024
„Nu pot face de la Mine nimic ..". (In. 5, 30) 1048
Domnul Hristos – şi vestiţii înţelepţi, eroi şi împăraţi ai lumii 1049
Despre minunile săvârşite de Mântuitorul Hristos 1054
Proorociile Domnului Hristos 1056
Propovăduirea Domnului Hristos 1056
Domnul Hristos îi alungă cu biciul pe cei ce fac negustorie în templu 1057

Hristos – Răscumpărătorul nostru 1057
Iisus în faţa Arhiereului Anna 1107
„Acesta este împăratul iudeilor” (Mt. 27, 37) 1107
Pătimirile şi răstignirea lui Hristos pe cruce 1108
„Părinte, de este cu putinţă, să treacă de la Mine acest pahar, dar nu precum Eu voiesc, ci precum voieşti Tu” (Mt. 26, 39) 1114
Moartea pe cruce 1117
Motivele acceptării morţii Sale pe cruce 1117
Hristos – Biruitorul morţii 1123
Pogorârea Domnului Hristos la Iad 1127
„În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul..” 1130
Învierea Domnului Hristos din morţi 1131
Învierea Domnului Hristos din morţi – argumente şi mărturii 1136
Trupul Domnului Hristos 1142
Trupul Domnului Hristos după Înviere 1143
Învierea şi Înălţarea la cer 1143
Înălţarea Domnului Hristos la cer 1143
Hristos – cununa întregii Biserici 1149
Hristos – „ieri şi azi şi în veci este acelaşi” (Evr. 13, 8) 1149
„De la El, prin El şi în El sunt toate” (Rom. 11, 36) 1149
Lucrarea Lui neîntreruptă în viaţa lumii şi a oamenilor 1149
„Fără Mine nu puteţi face nimic” (In. 15, 5) 1151
Hristos – Tămăduitorul nostru 1152
Hristos Se roagă pentru noi 1153
Hristos – viaţa noastră 1154
Stăpânitor asupra vieţii şi a morţii este Hristos 1155
Eternitatea lui Dumnezeu – Cuvântul 1155
Hristos va fi cu noi până la sfârşitul veacurilor 1157
A doua Venire a Domnului Hristos 1157
„Iar despre ziua şi ceasul acela nimeni nu ştie... nici Fiul, ci numai Tatăl” (Mc. 13, 32) 1160
Hristos – conţinutul credinţei în El 1163
Mărturisire de credinţă referitoare la Domnul Hristos 1163
Sălăşluirea Domnului Hristos în noi 1164
DUMNEZEU DUHUL SFÂNT 1167
Despre Duhul Sfânt 1167
Dumnezeirea Duhului Sfânt 1168
Duhul Sfânt nu e simplă creatură 1169
Acceptarea şi răspândirea ideilor greşite cu privire la Duhul Sfânt – urmările pierzătoare 1180
Inspiraţia Duhului Sfânt 1180
Darurile Duhului Sfânt 1181
Duhul Sfânt Proniatorul; Pronia dumnezeiască 1181
Duhul Sfânt - „Duhul înfierii” 1194
Duhul Sfânt în iconomia mântuirii 1195
Lucrarea Duhului Sfânt în creaţie 1196

Ubicuitatea Duhului Sfânt **1197**
Veşnicia Duhului Sfânt **1197**
Sălăşluirea Duhului Sfânt în noi **1197**
DUPLICITATEA **1199**
Naşterea duplicităţii **1199**
Ferirea de această patimă execrabilă şi demascarea ei **1200**
DUŞMĂNIA **1200**
Duşmănia pricinuieşte rău mai ales celui ce o îmbrăţişează **1200**
Consecinţele nimicitoare de suflet ale acesteia **1201**
„Fă de ruşine duşmănia!” **1201**
EDUCAŢIA **1201**
Educaţia copiilor **1201**
Educaţia religioasă a copiilor **1204**
EGALITATEA SEXELOR **1205**
EPISTOLELE ŞI BUCURIA ADUSĂ PRIN INTERMEDIUL LOR **1205**
EREDITATEA **1206**
ERETICII **1207**
Cine sunt ereticii? **1207**
Ereticii au fost numiți după numele născocitorului ereziei pe care au îmbrățișat-o **1207**
Ferirea de comuniunea ereticilor și schismaticilor **1207**
Atitudinea noastră faţă de eretici **1212**
Manifestarea ereticilor **1215**
Ereticii „au râvnă pentru Dumnezeu, dar sunt fără cunoştinţă” **1217**
Sfârşitul unor mari eretici **1217**
EREZIILE **1220**
Ce sunt ereziile? **1220**
Diferite denumiri ce li s-au dat ereziilor **1220**
Cauzele sau naşterea ereziilor **1220**
Apariţia, existenţa ereziilor şi puterea ereziilor **1222**
Felurile ereziilor **1225**
Aderarea la secte a celor slabi în credinţă **1225**
Aderarea la secte – urmările pierzătoare de suflet **1226**
Fuga de învăţăturile eretice, ucigătoare de suflet **1227**
Gravitatea şi urmările pierzătoare ale ereziilor **1227**
Combaterea învățăturilor eretice **1234**
Pentru a convinge un eretic a înviat un mort **1246**
Revenirea de la erezie la dreapta credinţă **1246**
ETERODOCŞII **1247**
EUHARISTIA **1247**
Euharistia – Trupul şi Sângele lui Hristos **1247**
Euharistia – jertfă nesângeroasă şi binecuvântare **1248**
Euharistia – Sfânta Mulţumire **1248**
Euharistia – hrană şi băutură duhovnicească **1249**
Euharistia – doctoria nemuririi **1249**
Euharistia – mijloc de mântuire **1257**
„Acesta este trupul Meu” **1257**

Despre pâinea şi vinul euharistic 1257
Când săvârşim Sfânta Euharistie, vestim moartea şi învierea Lui 1257
Aducerea Jertfei nesângeroase 1258
Caracterul sobornicesc al Euharistiei 1260
Epicleza euharistică 1260
Prefacerea Cinstitelor Daruri 1260
Hristos Se aduce jertfă şi Se împarte credincioşilor 1261
Hristos nu Se împarte, ci este unul în întregime şi în fiecare şi în toţi 1262
Vechimea şi valoarea Sfintei Euharistii faţă de cultul sinagogii şi mana cerească 1263
Săvârşitorii Sfintei Euharistii 1264
Necesitatea primirii Sfintei Împărtășanii 1264
Primirea Sfintei Euharistii 1264
Primirea Sfintei Împărtășanii – condiţii 1266
Primirea ei de cineva care a fost întinat în somn 1271
„Nicio fărâmă şi nicio bucățică din comoara sfințită să nu fie pierdută” 1272
Primirea Sfintei Euharistii înainte de moarte 1273
Vedenie despre primirea Sfintei Euharistii 1273
Gravitatea primirii cu nevrednicie a Sfintei Împărtășanii 1273
Primirea Sfintei Împărtășanii – folosul 1274
Împărtăşirea de Hristos în viaţa viitoare 1279
EVLAVIA 1280
Definiţia 1280
Deprinderea ei – folosul 1280
EXERCIŢIILE FIZICE 1280
EXPLICAŢIILE 1281
FALA 1282
FAMILIARITATEA ŞI MODESTIA 1282
FAPTELE 1282
Starea sufletească, intenţia şi gândul cu care se săvârşesc faptele 1282
Temei scripturistic pentru săvârşirea oricărei fapte a noastre 1282
Săvârşirea faptelor bune 1283
Efortul omului şi ajutorul lui Dumnezeu în săvârşirea faptelor bune 1284
Răsplătirea faptelor bune 1286
Tot ceea ce facem să fie după voia lui Dumnezeu 1287
Silirea noastră spre săvârşirea faptelor bune 1287
Săvârşirea faptelor de zi cu zi cu convingerea că avem asupra noastră ochiul lui Dumnezeu 1287
Împlinirea faptelor noastre cu credinţa că Domnul locuieşte în noi 1288
Faptele „spre slava lui Dumnezeu” 1288
Săvârşirea faptelor bune cu smerenie, în ascuns și fără a aștepta răsplata de la om 1289
Scopul săvârşirii faptelor bune 1289
Faptele bune – pilda faptelor bune 1289
Faptele bune – folosul săvârşirii lor 1290
Faptele de ochii lumii 1290
Criteriile care ne arată dacă ţinta pe care o urmărim este bună 1290
Faptele bune şi faptele rele 1290

Neglijarea faptelor bune – gravitatea....1291
Prin faptele rele îl defăimăm pe Dumnezeu....1291
FARMECELE....1291
Alungarea farmecelor....1291
FĂGĂDUINŢA....1292
Făgăduinţa dată e datorie curată....1292
Despre încălcarea făgăduinței rele și pripite....1292
FECIORIA....1293
Fecioria – unealtă a nepătimirii....1293
Elogiu fecioriei....1293
Dobândirea harismei fecioriei....1295
Păstrarea intactă a brâului castităţii cere multe osteneli....1298
„Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată”....1298
Fecioria lăuntrică a sufletului....1299
Treptele neprihănirii....1300
Păzitorul fecioriei este Dumnezeu....1301
Adevărata castitate....1301
Despre adevăraţii eunuci....1303
Fecioria face pe om asemenea îngerilor....1303
Răsplata fecioriei primită de la Hristos....1303
Pierderea fecioriei....1304
Pângărirea fecioriei....1304
Fecioria şi căsătoria....1304
FEMEIA....1306
Îndatoririle femeilor....1306
Femeile – purtarea lor....1306
„Bărbatul tău te va stăpâni”....1307
Purtarea acoperământului capilar....1307
FERICIREA....1307
Definiţia....1307
Dobândirea fericirii....1309
În ce constă fericirea?....1313
Fericirea celui virtuos şi iubitor de Dumnezeu....1314
„Fericiţi sunt cei … ”....1314
„Fericiţi cei săraci cu duhul ...”....1315
„Fericiţi făcătorii de pace”....1316
Fericirea „întâmplătoare”....1316
„Masca fericirii”....1316
„Soarta” nefericită....1317
FILOZOFIA....1318
Ce este filozofia și de ce a fost trimisă oamenilor?....1319
Filozofia – exercițiu intelectual pentru primirea credinței....1320
Filozofia – instrucție preliminară pentru cunoașterea adevărului....1320
Filozofia i-a condus pe elini la Hristos, așa cum Legea i-a condus pe evrei....1321
Înrudirea cu filozofia....1324
Scopul filozofiei....1324

Adevărul și începutul filozofiei 1325
Filozofia a înflorit din vechime la barbari și a strălucit printre neamuri 1326
Cine s-a temut de filozofie? 1326
Înţelepţii greci au trăit mai târziu de Moise 1327
Filozofia cea bună este de la Dumnezeu cu rostul de a face bine 1328
Împotriva celor ce spun că diavolul este descoperitorul filozofiei 1329
Folosul filozofiei 1330
Extragerea din filozofie a ceea ce este folositor 1330
Filozoful poate culege de pretutindeni ceea ce-i este de folos 1330
Despre purtarea adevăraților filozofi 1331
Filozofia ajunge mai de preț ocupându-se cu cinstirea și cunoașterea lui Dumnezeu 1331
Filozofii și puterea cea dumnezeiască 1331
„Dacă trebuie să filozofezi, atunci trebuie să filozofezi” 1332
Filozofia se împarte în patru părți 1332
Blamarea comportamentului filozofilor răi 1332
Filozofia „a tăiat în bucăți veșnicul adevăr” 1332
Sofistica e „o adevărată înșelăciune și o artă rea și flecară” 1333
„Noi nu primim toată filozofia fără de nicio socoteală” 1334
Înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu 1334
Philosophia antiqua & philosophia christiana 1334
FRAŢI 1342
Oamenii toţi sunt fraţi prin dreptul naturii 1342
Fraţi în Hristos – Fratele nostru 1342
FRICA 1343
Felurile fricii 1343
Frica de Dumnezeu 1343
Frica de Dumnezeu şi dragostea de Dumnezeu 1346
Frica vrăjmaşă 1347
Fricosul întinde frica, aducând şi asupra altora nenorociri 1347
Remedii fricii 1347
FRUMUSEŢEA 1348
Definiţia 1348
Frumuseţea femeii 1348
Fii împăratul frumuseții, nu tiranul ei! 1348
Frumuseţea cea adevărată 1349
FUNCŢIILE ÎNALTE 1349
Responsabilitatea și riscurile funcţiilor înalte 1349
Iubirea de onoruri şi funcţii lumeşti 1349
FURTUL 1350
Furtul „scuzabil” 1350
Lecţii de bunătate ale vieţuitorilor pustiei predate celor aplecaţi spre furt 1351
GÂNDURILE 1352
Dumnezeu cunoaşte gândurile noastre 1352
Obârşia gândurilor 1352
Gândul la Dumnezeu 1353

Gândul care nu duce către Hristos, duce la potrivnicul Său 1354
Gândurile curate 1354
Gândurile bune şi gândurile duşmane 1354
Paza gândurilor 1355
Deosebirea gândurilor 1356
Mărturisirea gândurilor 1357
Gândurile rele 1357
Gândurile rele – naşterea lor 1359
GENEALOGIA 1359
GESTURILE 1360
GHICIREA VIITORULUI 1360
GLUMELE 1368
GNOSTICUL 1369
Definiţia gnozei 1369
GRIJILE 1369
Îngrijirea de cele cuvenite lui Dumnezeu şi de cele omeneşti pentru El 1369
GRIJILE LUMEŞTI ÎNROBITOARE 1370
Definiţia 1370
Gravitatea 1370
Manifestarea 1371
E propriu celor ce nu au nădejdea bunurilor viitoare să se alipească de bunurile prezente 1371
Despre cei ce nu se lasă copleşiţi de griji 1371
Remedii 1372
HRANA 1376
Cum să ne împărtăşim din bucate 1376
Cumpătarea în mâncări și folosirea hranei după trebuințele firii 1376
Consumul cărnii 1378
Consumul cărnii de porc 1379
HULA 1380
Naşterea hulei 1380
Hula împotriva lui Dumnezeu 1380
Hula împotriva Duhului Sfânt 1381
IADUL 1382
Iadul – moarte veșnică 1382
Iadul este orice păcat 1383
Domnul ne-a amenințat cu iadul ca să ne scape de iad 1383
Frica de iadul cel înfricoșător 1383
Iadul – „regiune a lumii subpământene” 1384
Iadul – loc sau stare? 1384
„Hristos umple cerurile și pământul, până la iad” 1385
Întristare mare se face pentru un suflet care se pierde 1385
Osândirea păcătoșilor la iad 1385
Atunci, de pe urma lacrimilor, nimeni nu va câștiga nimic 1387
„Tu, de bunăvoia ta, ți-ai pierdut sufletul” 1388

Păcătoşii înşişi nu suportă şi nu îndură să vadă strălucirea luminii dumnezeieşti din Rai 1389
Păcătoșii sunt autorii înșiși ai chinurilor lor 1389
„Duceți-vă ... în focul cel pregătit diavolului!” 1394
Chinurile păcătoșilor din iad 1395
Mult mai amară decât chinul este pierderea Împărăției 1399
„A supăra pe Hristos e mai groaznic decât orice” 1400
Stăpânitorului iadului îi place numai dreptatea 1400
Plângerea și scrâșnirea dinților 1400
Focul iadului 1401
Viermele cel neadormit 1402
Rușinea fără de sfârșit a conștiinței 1403
Tăcerea atotgrea 1404
Nu toți păcătoșii sunt pedepsiți la fel 1404
Întunericul cel mai dinafară și temnița iadului 1406
Veșnicia chinurilor iadului 1406
„Chiar de va veni Noe, Iov și Daniil, nu vor mântui pe fiii și fiicele lor” 1407
Prăpastia dintre Rai și Iad 1408
Gândul la iad 1408
ICOANELE – CINSTIREA SFINTELOR ICOANE 1409
IDOLATRIA ASTĂZI 1409
IERTAREA APROAPELUI 1410
IMAGINAŢIA 1427
IMAGINILE 1427
Imaginile necuviincioase – privirea lor 1427
IMPRUDENŢA 1428
INIMA 1428
Inima – templu sfânt pentru Domnul 1428
Inima – altar de rugăciune 1428
Inima – Împărăţia lui Dumnezeu sau împărăţia păcatului? 1428
Rostul inimii 1429
Hristos – Domnul şi Stăpânul cel bun al inimii 1429
Dorul inimii după Dumnezeu 1429
Domnia harului în inimă 1429
Lumina din inimi 1429
Mărimea și lărgimea inimii 1429
Adâncul inimii 1430
Paza inimii 1430
Curăţirea inimii 1430
Curăţia inimii 1432
„Fericiţi cei curaţi cu inima ...” 1433
Războiul duhovnicesc din inimă 1433
Inima învârtoşată 1433
INJURIILE 1434
INSULTELE ADUSE APROAPELUI 1434
Când ești ispitit să insulți pe cineva.... 1434

Nu este nimic mai greu de suferit ca insulta 1434
Răbdarea insultelor 1435
INTENŢIILE BUNE 1436
INVIDIA 1436
Definiţia 1436
Gravitatea 1437
„Nu este păcat mai rău decât invidia” 1437
Invidia – pierzătoare pentru cel ce o întreţine şi pricinuitoare de har şi strălucire pentru cei invidiaţi 1438
Urmările distrugătoare ale invidiei 1439
Manifestarea acestei patimi 1441
Remedii şi eliberarea din robia ei 1443
ISOPUL 1445
ISPITELE 1445
Dumnezeu îngăduie ispitele după măsura vârstei noastre duhovniceşti, spre folosul nostru 1445
Ispitirea Domnului Hristos 1450
Cauzele ispitelor 1450
Scopul ispitelor 1452
Mulţimea ispitelor 1453
Felurile ispitelor 1453
„Ne-am propus să venim la voi, dar ne-a împiedicat Satana” 1465
Ferirea de ispite şi respingerea atacului ispitelor 1466
Lupta cu ispitele 1467
Ajutorul lui Dumnezeu în lupta cu ispitele 1468
Folosul răbdării ispitelor 1469
Remedii ispitelor 1470
ISRAEL 1478
ISTEŢIMEA 1478
Cum întrebuinţăm isteţimea? 1478
IUBIREA 1478
Definiţia 1478
Iubirea – culme a virtuţilor 1479
Iubirea – forţă de unificare a omului şi de egalizare între oameni 1479
Iubirea – cale spre desăvârşire 1480
Iubirea – calea care le întrece pe toate 1480
Iubirea cuprinde în sine toate virtuţile, fiind cauza a tot binele şi sfârşitul tuturor bunătăţilor 1481
Iubirea face ca Dumnezeu să ia chip de om iar omul să se îndumnezeiască 1482
Imnul iubirii 1484
Diferite moduri de manifestare a iubirii 1485
Iubirea de Dumnezeu 1486
Iubirea de aproapele 1495
Iubirea de Dumnezeu şi iubirea de aproapele 1502
Iubirea manifestată de creştini în mod reciproc 1504
Iubirea desăvârşită 1505

Iubirea duhovnicească 1505
Iubirea duhovnicească şi trupească 1505
Iubirea trupească 1506
Jertfelnicia iubirii 1506
Iubirea „nu cade niciodată” 1506
I se iartă mult celui ce iubeşte mult 1507
Povara cea dulce a iubirii 1507
Iubirea vrăjmaşilor 1507
IUBIREA TRUPEASCĂ DE SINE – NAȘTEREA, URMĂRILE ȘI RECUNOAȘTEREA ACESTEIA 1513
IUBIREA LUCRURILOR PĂMÂNTEŞTI ŞI TRECĂTOARE 1514
IUBIREA DE ARGINŢI 1516
Definiţia 1516
Naşterea iubirii de arginți 1517
Felurile ei 1517
Manifestarea acestei patimi 1518
Gravitatea și urmările păgubitoare 1523
Fuga de această patimă 1528
Lupta împotriva iubirii de arginți 1528
Remedii 1529
IUDEII 1531
Despre cei ce au prigonit pe Profeți și au răstignit pe Domnul 1531
Pentru ce creștinii nu cinstesc pe Dumnezeu la fel cu iudeii 1531
Unii dintre iudei Îl tăgăduiesc pe Mântuitorul Iisus Hristos 1532

LISTA CĂRȚILOR UTILIZATE LA ALCĂTUIREA ANTOLOGIEI

La selecţia tematică a citatelor Părinţilor şi scriitorilor bisericeşti, s-au folosit următoarele ediţii ale colecţiei *Părinţi şi scriitori bisericeşti*, apărută la Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române din Bucureşti, cu binecuvântarea Prea Fericitului Iustin şi a Prea Fericitului Teoctist:

Vol. I – *Scrierile Părinţilor Apostolici*, traducere, note şi indici de Preot Dr. Dumitru Fecioru, anul apariţiei 1995.

Vol. II – *Apologeţi de limbă greacă,* traducere, introducere, note şi indici de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Pr. Prof. Dr. Olimp Căciulă, Pr. Prof. Dr. Dumitru Fecioru, 1997.

Vol. III – *Apologeţi de limbă latină,* traducere de Prof. Nicolae Chiţescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol şi Prof. David Popescu, introducere, note şi indici de prof. Nicolae Chiţescu, 1981.

Vol. IV – *Clement Alexandrinul. Scrieri (Partea Întâia),* traducere, introducere, note şi indici de Pr. D. Fecioru, 1982.

Vol. V – Clement Alexandrinul, *Scrieri (Partea a Doua). Stromatele,* traducere, cuvânt înainte, note şi indici de Pr. D. Fecioru, 1982.

Vol. VI – Origen, *Scrieri alese (Partea Întâia). Din lucrările exegetice la Vechiul Testament,* traducere de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Nicolae Neaga şi Zorica Laţcu, studiu introductiv şi note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, 1981.

Vol. VII – Origen, *Scrieri alese (Partea a Doua). Exegeze la Noul Testament. Despre rugăciune. Filocalia,* traducere de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Nicolae Neaga şi Zorica Laţcu, studiu introductiv şi note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, anul apariţiei 1981.

Vol. VIII – Origen, *Scrieri alese (Partea a Treia). Peri Arhon (Despre principii),* studiu introductiv, traducere, note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Convorbiri cu Heraclide,* studiu introductiv, traducere, note de Pr. Prof. T. Bodogae, *Exortaţie la martiriu,* traducere: Pr. Prof. C. Galeriu, studiu introductiv şi note de Pr. Prof. T. Bodogae, 1982.

Vol. IX – Origen, *Scrieri alese (Partea a Patra). Contra lui Celsus,* studiu introductiv, traducere şi note de Pr. Prof. T. Bodogae, 1984.

Vol. X – Sfântul Grigorie Taumaturgul şi Metodiu de Olimp, *Scrieri,* studiu introductiv, traducere, note şi indici de Preot Prof. Const. Corniţescu, 1984.

Vol. XI – *Actele Martirice,* studiu introductiv, traducere şi note de Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, 1997.

Vol. XII – Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri. Despre Sfântul Duh. Corespondenţă (Epistole),* traducere, introducere, note şi indici de Pr. Prof. Dr. Constantin Corniţescu şi Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, 1988.

Vol. XIII – Eusebiu de Cezareea, *Scrieri (Partea Întâia). Istoria bisericească. Martirii din Palestina,* traducere, studiu, note şi comentarii de Pr. Prof. T. Bodogae, 1987.

Vol. XIV – Eusebiu de Cezareea, *Scrieri (Partea a Doua). Viaţa lui Constantin cel Mare,* studiu introductiv de Prof. Dr. Emilian Popescu, traducere şi note de Radu Alexandrescu, 1991.

Vol. XV – Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri (Partea I). Cuvânt împotriva elinilor. Cuvânt despre Întruparea Cuvântului. Trei cuvinte împotriva arienilor,* traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1987.

Vol. XVI – Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri (Partea a Doua). Epistole. Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1988.

Vol. XVII – Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri (Partea Întâia). Omilii la Hexaemeron. Omilii la Psalmi. Omilii şi Cuvântări,* traducere, introducere, note şi indici de Pr. D. Fecioru, 1986.

Vol. XVIII – Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri (Partea a Doua). Asceticele,* traducere, introducere, indici şi note de Prof. Iorgu D. Ivan, 1989.

Vol. XXI – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri (Partea întâi). Omilii la Facere (I),* traducere, introducere, indici şi note de Pr. D. Fecioru, 1987.

Vol. XXII – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri (Partea a Doua). Omilii la Facere (II),* traducere, introducere, indici şi note de Pr. D. Fecioru, 1989.

Vol. XXIII – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri (Partea a Treia). Omilii la Matei,* traducere, introducere, indici şi note de Pr. D. Fecioru, 1994.

Vol. XXIX – Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri (Partea Întâia),* traducere de Preot Prof. D. Stăniloae şi Preot Ioan Buga, note: Pr. Prof. D. Stăniloae, indice: Preot Ioan Buga, 1982.

Vol. XXX – Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri (Partea a Doua). Scrieri exegetice, dogmatico-polemice şi morale,* traducere şi note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, anul apariţiei 1998.

Vol. XXXIV – Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovniceşti,* traducere Pr. Prof. Dr. Constantin Corniţescu, introducere, indici şi note de Prof. Dr. N. Chiţescu, anul apariţiei 1992.

Vol. XXXVIII – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea Întâia). Închinarea şi slujirea în Duh şi Adevăr,* traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, 1991.

Vol. XXXIX – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea a Doua). Glafire,* traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, 1992.

Vol. XL – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea a Treia). Despre Sfânta Treime,* traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, 1994.

Vol. XLI – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea a Patra). Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 2000.

Vol. XLIV – Teodoret Episcopul Cirului, *Scrieri. Istoria Bisericească,* traducere de Pr. Prof. Vasile Sibiescu, 1995.

Vol. LII – Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrieri. Partea întâi. Tâlcuiri la Sfânta Scriptură,* Traducerea opurilor a fost realizată de Pr. Prof. Teodor Bodogae, Pr. Prof. Nicolae Neaga şi Prof. Maria Hetco, după textul latin publicat în colecţia *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum,* Viena 1897-1902, 2007.

Vol. LIII – Sfântul Ambrozie, *Scrieri (partea a Doua). Despre Sfintele Taine*, traducere, introducere şi note de Preot Prof. Dr. Ene Branişte, *Scrisori,* traducere şi note de Prof. David Popescu, *Imnuri,* traducere şi introducere de Lector Dr. Dan Negrescu, 1994.

Vol. LVII – Sfântul Ioan Casian, *Scrieri alese. Aşezămintele mănăstireşti şi Convorbiri duhovniceşti,* traducere de prof. Vasile Cojocaru şi prof. David Popescu, prefaţa, studiu introductiv şi note de profesor Nicolae Chiţescu, 1990.

Vol. LXIV – Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri –*, traducere şi indici de Prof. Dr. Docent Nicolae Barbu, introducere şi note de Preot Prof. Dr. Ioan Rămureanu, 1985.

Vol. LXXII – Boethius şi Salvianus, *Scrieri. Articole teologice şi mângâierile filozofiei. Despre Guvernarea lui Dumnezeu*, traducere, note şi comentarii de prof. David Popescu, 1992.

Vol. LXXV – Casiodor, *Scrieri. Istoria Bisericească tripartită,* traducere de Liana şi Anca Manolache, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Ştefan Alexe, 1998.

Vol. LXXX – Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua. Tâlcuiri ale unor locuri cu multe şi adânci înţelesuri din Sfinţii Dionisie Areopagitul şi Grigorie Teologul,* traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1983.

Vol. LXXXI – Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri (Partea a Doua). Scrieri şi epistole hristologice şi duhovniceşti,* traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1990.

STUDII INTRODUCTIVE

I. PĂRINŢII BISERICII – ÎNVĂŢĂTORII NOŞTRI[1]

Cine sunt Părinţii Bisericii şi Scriitorii bisericeşti?

Părinţii Bisericii (> gr. πατήρ, πατέρες = părinte, părinţi)[2] sunt persoane, care prin viaţa şi activitatea lor au meritat şi au primit de la Biserică titlul de *Părinte* al ei. Ei se numesc şi *Sfinţii Părinţi, Părinţi ai Bisericii* sau *Părinţi bisericeşti.*

Începând din primele secole creştine, denumirea de *Părinţi bisericeşti*, *Sfinţii Părinţi, Părinţii Sfinţi, Părinţii Bisericii, Sfinţii Părinţi ai Bisericii* sau *Părinţii dascăli şi învăţători* exprima autoritatea supremă în materie de ortodoxie a credinţei; ei, Părinţii, *mari dascăli şi învăţători*, sunt consideraţi ca reprezentanţii normativi ai tradiţiei doctrinare a Bisericii, ca martori special autorizaţi ai credinţei; dar ei au avut şi o uriaşă experienţă duhovnicească, iar ortodoxia credinţei şi vieţuirea sfântă au constituit chintesenţa în scrierile şi în întreaga lor activitate. Pe lângă viaţă sfântă, ei s-au distins şi prin propovăduirea învăţăturilor bisericeşti primite de la Mântuitorul şi de la Sfinţii Apostoli.

Pentru a putea numi pe cineva *Părinte bisericesc*, trebuie să avem încredinţarea că Biserica i-a acordat în mod expres acest titlu. Organul prin care vorbeşte Biserica este Sinodul Ecumenic. Prin urmare, *Părinţii bisericeşti* sunt numai acele persoane, pe care vreun Sinod Ecumenic le-a decretat *Părinţi bisericeşti*. Prin deducţiune, se mai consideră drept *Părinţi bisericeşti* şi aceia de care întâmplător nu s-a ocupat niciun Sinod Ecumenic, dar pe care i-au numit *Părinţi bisericeşti*, ceilalţi Părinţi bisericeşti, decretaţi de Sfintele Sinoade.

De aici urmează că *Părinţi bisericeşti* sau *Sfinţi Părinţi* nu se mai numesc începând cu secolul al VIII-lea, fiindcă din acest secol nu s-au mai ţinut Sinoade Ecumenice, care să acorde acest titlu. Nu avem, deci, *Sfinţi Părinţi* sau *Părinţi bisericeşti* decât în primele opt secole.

Prin urmare, titlul de *Părinte bisericesc* sau de *Părinte al Bisericii*, numai Biserica îl poate da cuiva, chiar dacă numele de *părinte* îl putem acorda fiecărui cleric, dar numai de părinte al nostru.

În antichitate, cei vechi dădeau acest titlu omagial învăţătorilor lor, ca celor ce au contribuit la naşterea personalităţii lor sufleteşti, aceasta fiind o formă a celor vechi de a-şi manifesta gratitudinea faţă de cei ce le predau învăţătura.

Sfinţii Apostoli au admis şi ei folosirea titlului de *învăţător*, cu toată interdicţia Mântuitorului (Mt. 23, 9-10), dar restrângându-l numai la persoane care învaţă, propovăduiesc Evanghelia Domnului Hristos, trăiesc conform preceptelor acesteia şi învaţă şi pe alţii să le păzească. Deci învăţătura ce o propagă în scrierile şi cuvântările lor, trebuie să fie a lui Hristos, iar nu cea eretică. Numai pe acela îl recunoaşte Biserica

[1] Acest studiu introductiv a mai fost publicat şi în volumul *Părinţii Bisericii – Învăţătorii noştri*, vol. I, Editura IBMBOR, Bucureşti, 2009, alcătuit de subsemnatul.

[2] Cf. Anatole Bailly, *Dictionnaire Grec – Français,* rédigé avec le concours de E. Egger, Édition revue par L. Séchan et P. Chantraine, Hachette, Paris, 1963, p. 1498.

drept Părinte al ei, care propovăduieşte învăţătura ei curată, fără schimbări sau interpretări greşite[3].

Cuvântul *Părinte* are însă o evoluţie interesantă potrivit mersului istoriei şi spiritualităţii Bisericii. Acest cuvânt era de origine sacră, cu rădăcini în Vechiul şi Noul Testament, exprimând raportul dintre învăţător şi ucenic, ca un raport între tată şi fiu. Ucenicii profeţilor se numeau *fiii profeţilor* (3 Reg. XX, 35). Învăţătorul înţelept era socotit *tatăl* şcolarilor săi. În Noul Testament, legătura dintre învăţătorul *tată* şi ucenicul-fiu, pare a fi mai adâncă şi mai caldă. Sfântul Pavel scrie corintenilor: *Căci de aţi avea zece mii de învăţători în Hristos, totuşi nu aveţi mulţi părinţi, căci eu v-am născut prin Evanghelie în Iisus Hristos* (I Cor. 4, 15). Ceva mai didactic, Sfântul Irineu vorbeşte aproximativ în acelaşi sens: *Cine a primit învăţătura de la cineva e numit «fiu» al celui care-l învaţă, iar acesta din urmă e numit «tatăl său»* (*Adversus haeres*., IV, 41, 2). Clement Alexandrinul precizează, la rându-i: *La fel numim noi «părinţi» pe învăţătorii noştri* (*Stromate* I, 1, 3)[4].

În acest sens, calificativul de *tată* sau *părinte* era frecvent în primele secole, mai ales pentru episcop. *Martiriul Sfântului Policarp*, datând din perioada 155-158, pune în gura mulţimii păgânilor, care cereau moartea episcopului Policarp al Smirnei, următoarele cuvinte: *Acesta este dascălul Asiei, părintele (scil. tatăl) creştinilor* (XII, 2). Aceasta înseamnă că denumirea de *părinte* era obişnuită în cazul episcopilor, de vreme ce a fost pusă până şi în gura păgânilor. În anul 177, martirii din Lion se adresau lui Eleuterie, episcopul Romei, cu apelativul *părinte*[5]. La fel, printre epistolele lui Ciprian († 258) găsim câteva (ep. XXX, XXXI, XXXVI), iscălite *Cypriano papae*. Acest obicei s-a răspândit repede, astfel încât în secolul al IV-lea denumirea în cauză a devenit ceva obişnuit[6].

Dacă la început cuvântul *părinte* se aplica mai ales episcopilor, cu timpul a dobândit o semnificaţie aparte, în special atunci când era folosit la plural. De acum *părinţii* nu mai sunt doar episcopii obişnuiţi, ci episcopii din trecut care erau martori ai doctrinei Bisericii şi deţineau o autoritate deosebită în materie de învăţătură a Bisericii. Câteodată se întâmplă ca printre cei numiţi *părinţi* să fie persoane care n-au fost episcopi. Aşa bunăoară Vasile, Arhiepiscopul Cezareii (330-379), se va referi la episcopii întruniţi la sinodul din Niceea (325) în următorii termeni: *Ceea ce noi învăţăm nu este rezultatul propriei noastre cugetări, ci a ceea ce am învăţat de la Sfinţii Părinţi* (Epistola CXL, 2)[7].

S-a dat deci acestor autori (din primele opt secole) denumirea de *Părinţi***.** Aşadar, acest titlu era rezervat, la origine, conducătorilor Bisericii, episcopilor, depozitari atât ai autorităţii doctrinare cât şi disciplinare. Mai târziu, în tratatele teologice şi lucrările conciliilor din secolul al V-lea, acest cuvânt îi desemna pe apărătorii credinţei împotriva ereticilor.

---

[3] Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, *Cu privire la Sfinţii Părinţi,* în *Telegraful Român,* anul 140, Sibiu, 1 şi 15 decembrie, nr. 45-48, 1992, p. 4.

[4] Preot Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, vol. I, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1984, p. 34.

[5] Eusebiu, *Istoria bisericească*, Cartea a V -a, 4, 2, Traducere, studiu, note şi comentarii de Pr. Prof. T. Bodogae, în Col. *Părinţi şi Scriitori bisericeşti,* vol. 13, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1987, p. 193.

[6] *Ibidem*, Cartea a VII -a, 7, 4, pp. 274-275.

[7] Părintele Mitropolit Nicolae, *Farmecul scrierilor patristice,* Ed. Anastasia, Bucureşti, 2002, p. 10.

Denumirea de *Părinte* o include pe cea de *ortodoxie*. Nu toţi autorii creştini care au scris despre subiecte religioase sunt numiţi *Părinţi ai Bisericii* şi fac obiectul Patrologiei[8], ci doar aceia care au respectat regula stabilită de Sfântului Apostol Pavel, *depositum custodi* (1 Tim. 6, 20), vor putea să fie invocaţi ca o autoritate sigură de către creştinii din alte epoci. Ereticii nu merită acest titlu de onoare; nu sunt amintiţi în operele patristice şi în manualele de patrologie decât în măsura în care trebuie să-i cunoaştem pentru a înţelege respingerea lor de către autorii rămaşi statornici în credinţă. Aceştia din urmă, care sunt aprobaţi de Biserică, merită, prin scrierile şi operele lor, să fie pentru toţi creştinii ghizi, profesori, Părinţi[9].

Deci, numele de *Părinte Bisericesc* sau *Părinte al Bisericii* sau *Sfânt Părinte* se cuvine totuşi, în mod strict, doar scriitorilor care îndeplinesc următoarele patru condiţii: **viaţă sfântă, învăţătură de credinţă ortodoxă, aprobarea Bisericii, vechime**[10], ultima condiţie referindu-se la încadrarea autorului în limitele celor opt secole creştine, mai precis până la anul 787, dată la care a avut loc cel de-al şaptelea Sinod ecumenic de la Niceea.

În general, teologii romano-catolici susţin că, într-adevăr, aceste condiţii sunt pertinente pentru ca un autor să poată fi considerat *Părinte*, însă, acordă acelaşi apelativ şi unor autori care nu au îndeplinit decât parţial primele trei condiţii. Astfel, autori precum Tertulian, Origen, Eusebiu al Cezareei etc. au fost trecuţi şi ei în lista *Părinţilor.* S-a luat în calcul contribuţia importantă pe care aceşti oameni au avut-o pentru Biserică şi s-a considerat că erorile care li se reproşează nu au contaminat într-atât operele lor, încât să fie mai primejdioase decât folositoare şi încât binele să nu se arate în ele superior răului. Totuşi, susţin teologii catolici, în orice caz, lor li se cuvine eminamente titlul de scriitori bisericeşti[11]. Biserica Romano-Catolică priveşte cu îngăduinţă şi cea de-a patra condiţie fundamentală, *vechimea,* atunci când numeşte *Părinţi ai Bisericii* şi autori din veacurile al IX-lea şi al X-lea, deşi limita fixată este secolul al VIII-lea.

Însă, potrivit cu învăţătura ortodoxă, cei ce au propovăduit şi învăţături străine Bisericii sau contrare ei, oricât de mare le-a fost efortul propovăduirii, nu primesc numele de *Părinţi bisericeşti*, ci rămân simpli scriitori bisericeşti, cum sunt de exemplu, Fericitul Ieronim sau Fericitul Augustin. Acelaşi lucru se petrece şi cu cei care nu corespund în întregime în privinţa sfinţeniei vieţii. De obicei, cei ce au greşeli

---

[8] Patrologia este o disciplină teologică creştină ce se ocupă cu studiul vieţii, operelor şi învăţăturilor Sfinţilor Părinţi şi Scriitori bisericeşti care au trăit în primele opt veacuri creştine – n. a.

[9] F. Cayré, A. A., *Précis de Patrologie, Histoire et doctrine des Pères et Docteurs de l'Église*, Tome Premier, Livres I et II, Société de S. Jean L'Évangéliste, Éditeurs Pontificaux Paris –Tournai-Rome, 1927, pp. 1-2.

[10] *Vezi* J. Tixeront, *Précis de Patrologie*, neuvième édition, Paris, librairie Victor Lecoffre, J. Gabalaa, Éditeur, Rue Bonaparte 90, 1927, pp. 2-3; F. Cayré, A. A., *Précis de Patrologie, Histoire et doctrine des Pères et Docteurs de l'Église*, Tome Premier, Livres I et II, Société de S. Jean L'Évangéliste, Éditeurs Pontificaux Paris –Tournai-Rome, 1927, p. 3; Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, *Cu privire la Sfinţii Părinţi,* în *Telegraful Român,* anul 140, Sibiu, 1 şi 15 decembrie, nr. 45-48, 1992, p. 4; A. Vacant, E. Mangenot, É. Amann, *Dictionnaire de Théologie Catholique*, Paris-VI, Librairie Letouzey et Ané, 87, Boulevard Raspail, 87, 1932, p. 1196 ş.a.m.d.

[11] Cf. J. Tixeront, *Précis de Patrologie*, neuvième édition, Paris, librairie Victor Lecoffre, J. Gabalaa, Éditeur, Rue Bonaparte 90, 1927, pp. 2-3; F. Cayré, A. A., *Précis de Patrologie, Histoire et doctrine des Pères et Docteurs de l'Église*, Tome Premier, Livres I et II, Société de S. Jean L'Évangéliste, Éditeurs Pontificaux Paris –Tournai-Rome, 1927, p. 3; ş.a.m.d.

în învăţătură, au şi în viaţă, aşa cum ne spune Mântuitorul, că nu poate pomul bun să facă roade rele, nici pomul rău să facă roade bune (Mt. 7, 16-18). Titlul de *Scriitor bisericesc* se acordă chiar şi ereticilor, dacă ei au dezvoltat o activitate teologică însemnată, de exemplu, Origen sau Tertulian sau Teodor de Mopsuestia[12]. Este important de ştiut faptul că atât *probarea Bisericii,* cât şi *vechimea* sunt necesare, deoarece, au rol verificativ. Dacă prima este consemnată în mod expres în documentele sinoadelor, ecumenice şi locale, în decizii bisericeşti de maximă importanţă sau, în mod tacit, prin folosirea învăţăturii anumitor autori pentru apărarea credinţei, cea de-a doua implică, pe de o parte, autoritatea timpului apropiat de Sfinţii Apostoli şi Părinţii din primele două veacuri, pe de altă parte, confirmarea apartenenţei autorilor respectivi la epoca unităţii depline a Bisericii din primul mileniu[13].

Aşadar, titlul de *Sfânt Părinte* l-a acordat Biserica numai acelor scriitori bisericeşti, care au demonstrat că învăţătura ce o propovăduiesc o au prin inspiraţia Duhului Sfânt, pe Care l-a promis Domnul Apostolilor când le-a făgăduit că le va trimite pe Duhul Sfânt (In. 15, 16), Care îi va povăţui şi-i va învăţa tot adevărul, împărtăşindu-le învăţătura lui Hristos, a Cuvântului divin, Cel ce este cu ei până la sfârşitul veacurilor. De trimiterea Duhului Sfânt i-a asigurat Domnul nostru Iisus Hristos pe Apostoli şi pe urmaşii acestora, episcopii şi preoţii. De aceea şi Sfinţii Părinţi au fost aleşi cu precădere dintre episcopi, mai rar dintre preoţi (Sf. Ioan Damaschin) şi numai în mod excepţional dintre diaconi (Sf. Efrem Sirul). Dintre laici nu sunt Sfinţi Părinţi. Iustin Martirul şi Filozoful, de exemplu, un însemnat scriitor bisericesc, poartă titlul de *Sfânt,* ca martir, nu ca *Părinte bisericesc*[14].

Ţinând seama de calităţile pe care trebuie să le îndeplinească un *Părinte bisericesc*, Sfinţii Apostoli pot fi consideraţi ca cei dintâi *Sfinţi Părinţi* ai Bisericii, pentru că ei întrunesc cu prisosinţă aceste calităţi. Totuşi ei formează o categorie superioară aceleia a *Părinţilor bisericeşti*, de aceea nu li se dă titlul acesta. Dar şi ucenicii imediaţi ai Apostolilor au un titlu de superioritate între Părinţii bisericeşti, anume de: *Părinţi Apostolici*.

Dintre ceilalţi Sfinţi Părinţi, Biserica îi cinsteşte cu titlul special de superioritate pe trei: pe Sfântul Vasile cel Mare, († 379), pe Sfântul Grigorie de Nazianz († 390) şi pe Sfântul Ioan Gură de Aur († 407), numindu-i *mari învăţători ai Bisericii*[15]. Titlul de *Părinte* nu se identifică deplin cu cel de *Învăţat (Înţelept) al Bisericii*. Acesta din urmă nu se aplică decât pentru un foarte mic număr de scriitori bisericeşti, folosit atât în antichitatea creştină (ei sunt Părinţi şi Învăţaţi totodată), cât şi în secolele următoare. Titlul presupune o *aprobare specială* din partea Bisericii, şi aceasta nu este dată decât autorilor care adaugă la o *înaltă înţelepciune,* adevăruri creştine, o *ortodoxie strictă* şi *o viaţă sfântă*. Ei se bucură de o autoritate excepţională. Biserica Bizantină are, în mod special, respect pentru Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie de Nazianz şi Sfântul Ioan Hrisostom, pe care îi numeşte şi *Învăţaţi ecumenici.* Biserica nu numai că îi numără între sfinţii ei, ci îi numeşte şi *mari dascăli*, adică îi situează între cei mai de

[12] Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, *art. cit.,* p. 4.
[13] Arhid. Prof. Univ. Dr. Constantin Voicu şi Preot Conf. Univ. Dr. Nicu Dumitraşcu, *Patrologie - Manual pentru Seminariile teologice*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2004, p. 16.
[14] Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, *art. cit.,* p. 4.
[15] *Ibidem,* p. 4.

seamă, cei mai destoinici tâlcuitori ai dumnezeieştilor învăţături. Roma le asociază în plus, dintre orientali, pe Sfântul Atanasie, şi îi plasează în frunte pe înţelepţii latini, Sfântul Ambrozie, Ieronim, Augustin şi Grigorie cel Mare[16]. Aceştia patru sunt numiţi de teologii catolici şi *Marii Părinţi ai Bisericii*[17].

Puţini dintre credincioşii ortodocşi fac distincţie între *Sfinţii Părinţi* şi *Scriitorii bisericeşti*, iar în Occident, uneori, aşa cum am precizat mai sus, aceasta este lipsită de importanţă. Ea există însă şi este bine să fie cunoscută[18].

Fără să aibă autoritatea teologică şi bisericească a Părinţilor Bisericii, unii dintre scriitorii bisericeşti sunt autori de lucrări importante sau numeroase. Printre aceşti autori putem cita în general pe apologeţii greci şi latini ai secolului al II-lea, pe Clement Alexandrinul, Lactanţiu, Rufin, Teodor de Mopsuestia, Didim cel Orb, Sinesiu de Cirene, Evagrie Ponticul, Nil Ascetul, Diadoh al Foticeii, Marcu Ascetul, Isaia Pustnicul, scriitori sirieni, armeni, georgieni etc. Operele acestor scriitori reprezintă *un uriaş material de istoria culturii şi a spiritului creştin în primul mileniu, un material cu orientări şi soluţii variate pentru problemele vremii*. *Este o sinteză literar-filozofică şi spirituală a produselor muncii şi inteligenţei umane din trei continente în jurul Mediteranei în primul mileniu de după Hristos*[19].

Unii dintre aceşti scriitori bisericeşti au fost dascăli de seamă, din înţelepciunea şi scrierile lor adăpându-se mulţi din cei ce au fost consideraţi *Părinţi ai Bisericii*. Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, luând ca punct de plecare învăţătura Sfântului Varsanufie, supranumit şi *Marele Bătrân,* a încercat să explice rămăşiţa unora din teoriile greşite ale scriitorului bisericesc – Origen, la Sfântul Grigorie de Nyssa şi de Nazianz: *Ei au respectat pe Origen ca pe un dascăl de la care au învăţat multe. Datorită celor învăţate de la el, ei au putut înainta în cugetarea lor şi astfel au putut îndrepta cele mai multe din acelea, fiind călăuziţi în aceasta mai ales de Duhul Sfânt. Dar au rămas la ei unele mici fărâme din mulţimea greşită a învăţăturilor origeniste. Aceasta pentru că nu totdeauna au rugat pe Dumnezeu să le spună dacă şi acele mici fărâme sunt adevărate sau nu. În esenţă, Varsanufie face o distincţie între învăţăturile proprii ale Sfântului Grigorie de Nazianz şi ale Sf. Grigorie de Nisa şi între unele cuvinte luate de la Origen, pe care le consideră însuşite de ei de la el. Căci de cele drepte spuse de ei declară (Sfântul Varsanufie) că sunt de la Duhul Sfânt. Dar de cele greşite rămase de la Origen, nu spune aceasta*[20].

---

[16] F. Cayré, A. A., *op. cit.*, p. 3.

[17] Johannes Quasten, *Patrology*, volume I, *The Beginnings of Patristic Literature from the Apostole Creed to Irenaeus*, Christian Classics, Allen, Texas, p. 10.

[18] Noi am dat titlul prezentei antologii *Părinţii Bisericii – Învăţătorii noştri,* cu toate că am folosit şi operele unor scriitori bisericeşti cuprinse în colecţia *Părinţi şi Scriitori Bisericeşti.* Am stabilit aceasta, gândindu-ne la faptul că numărul Sfinţilor Părinţi din care am citat este mai mare decât al Scriitorilor Bisericeşti, iar unele erori de doctrină ale acestora din urmă nu au fost menţionate în antologie. Ea cuprinde un conţinut pur ortodox. – n. a.

[19] Preot Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie,* vol. I…, pp. 37-38.

[20] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, notă explicativă nr. 813, la Sfinţii Varsanufie şi Ioan, *Scrisori duhovniceşti,* în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, vol. XI, Ed. Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1990, p. 564.

Epoca patristică şi răstimpul acesteia

Fiindcă tot s-a vorbit în rândurile de mai sus de *epocă patristică*, considerăm necesar a face unele precizări în legătură cu această epocă şi răstimpul ei. Această *antichitate creştină* are caracterul său propriu: creştinătatea, considerată în cele două mari fracţiuni care o compun, poporul *latin* şi poporul *grec,* este *una,* în ciuda diviziunilor parţiale care o devastează în diferite rânduri, pentru un timp destul de îndelungat, uneori. Scriitorii din această epocă au, de atunci, acest privilegiu, foarte rar pentru cei care îi urmează, de a se bucura încă, aproape în întreaga creştinătate, de o veneraţie profundă. Protestanţii de diferite nuanţe şi ortodocşii orientali, precum şi catolicii îi invocă mereu cu plăcere şi acest privilegiu îi situează într-o poziţie aparte[21]. *Epoca patristică* ar cuprinde, după concepţiile cercetătorilor, nu numai primele opt veacuri, ci şi extinderea până în Evul Mediu, sau chiar până la Reforma din secolul al XV-lea[22]. Cu timpul însă, noţiunea de *epocă patristică* a fost restrânsă numai la aceste prime opt secole, dar cu delimitări variate, încheindu-se fie cu Sinodul al VI-lea ecumenic, anul 680, fie cu al VII-lea, anul 787, fie cu Sfântul Ioan Damaschinul († 749) sau cu Duminica Ortodoxiei († 843); pentru Apus, încheierea epocii patristice s-a limitat de curând la Isidor de Sevilla († 636)[23].

În trăsături generale, epoca patristică numită *clasică* a fost împărţită în trei perioade şi anume: Epoca I, de la anul 76 până la începutul secolului al IV-lea, când, prin Edictul de la Milan, din anul 313, al împăratului Constantin cel Mare, s-a acordat creştinismului calitatea de religie tolerată, alături de religiile antice, oficializate în Imperiul roman. Epoca a II-a pornea de la această dată până la anul 461, când se încheia *epoca de aur* a scrisului patristic, şi, în fine, epoca a III-a, până la Isidor din Sevilla († 636) în Apus şi Sfântul Ioan Damaschinul († 749) în Răsărit.

Părintele Profesor Cicerone Iordăchescu împarte Patrologia în 3 epoci, şi anume: epoca I, până la anul 325; epoca a II-a, *de aur* până la 461, şi epoca a III-a până la Isidor de Sevilla şi Sfântul Ioan Damaschinul, precizând că denumirea epocii a treia ca *epocă de declin*, sau *de decadenţă*, cum o numesc apusenii, nu este întru totul justificată, pentru că au fost, în perioada indicată, un număr semnificativ de Părinţi bisericeşti, care au ţinut aprinsă flacăra credinţei şi au compus scrieri cu răsunet puternic până târziu de tot[24].

Părintele Profesor Ioan G. Coman distinge, la fel, trei perioade şi anume: epoca I, a începuturilor până la 313; epoca a II-a, a înfloririi, ca *Epocă de aur,* sau clasică, până la 451 sau 461, şi, în fine, epoca a III-a, până la Isidor de Sevilla şi Sfântul Ioan Damaschinul, numită pe nedrept *a decadenţei*, fiind de fapt bogată în oameni şi opere mari, cu răsunet şi consecinţe decisive în literatura şi gândirea creştină; ea este mai degrabă o epocă de sistematizare a problemelor şi ideilor literaturii perioadelor anterioare. Mai recomandă apoi şi o *epocă post patristică,* al cărei termen final ar fi secolul XV[25].

---

[21] F. Cayré, A. A., *op. cit.*, pp. 1-2.
[22] Pr. Cicerone Iordăchescu, *Istoria vechii literaturi creştine,* vol. I, Iaşi, 1934, p. 1.
[23] Pr. Prof. M. Şesan, *Despre încheierea epocii patristice*, în rev. *Mitropolia Moldovei şi Sucevei,* XLIII (1967), nr. 5-6, pp. 361-362.
[24] Pr. Cicerone Iordăchescu, *op. cit.,* vol. III, Iaşi, 1940, pp. 3-4.
[25] Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, Sfânta Mănăstire Dervent, 2000, pp. 19-20.

Cu toate acestea, a ne opri la Sfântul Ioan Damaschinul în Răsărit, şi la Isidor din Sevilla în Apus, ca încheietori ai epocii patristice, înseamnă a neglija sau a trece cu indiferenţă peste urmaşii lor întru scrisul teologic, pentru că istoria nu stă pe loc, ci se desfăşoară mai departe, purtând pe valurile ei vestigiile epocii clasice patristice. Sfântul Ioan Damaschinul a încheiat o perioadă îndelungată de străduinţe teologice, dar prin aceasta el s-a făcut totodată şi un inaugurator al unei perioade post-patristice, care, prin urmaşi, a continuat din plin tradiţia Sfinţilor Părinţi prin însufleţirea patristică pentru cele ale teologiei, cum au fost de pildă Studiţii, de la mănăstirea *Studion* din Constantinopol.

De fapt, întreaga străduinţă a Părinţilor bisericeşti a concurat spre apărarea şi definirea Ortodoxiei faţă de toate ereziile vremii, aşa că pe drept cuvânt se poate spune că epoca patristică se încheie tocmai prin *biruinţa Ortodoxiei* asupra tuturor ereziilor, exprimate prin *Duminica Ortodoxiei* (prima duminică a Postului Mare al Sfintelor Paşti), care străjuieşte dreapta credinţă şi-i avertizează prin *Sinodiconul Ortodoxiei* pe toţi să nu mai cadă în vreo erezie stricătoare. De fapt, cu *Duminica Ortodoxiei* se încheie logic şi istoric perioada istoriei bisericeşti universale a Sinoadelor Ecumenice şi a Părinţilor Bisericeşti[26].

Rolul inegalabil al Sfinţilor Părinţi în formularea dogmelor Bisericii

Părinţii Bisericii *nu sunt numai reprezentanţii tradiţiei doctrinare a Bisericii, ci şi martorii şi criteriile adevăratei credinţe, judecătorii Ortodoxiei*[27] – atribut cu o valoare şi pondere nu numai istorică, ci atemporală şi general-spirituală. Autoritatea Sfinţilor Părinţi în sânul Bisericii nu se poate rezuma la importanţa literar-istorică a scrierilor patristice, ci se referă mai ales la învăţătura lor bisericească, întemeiată pe Sfânta Scriptură, pe Sfânta Tradiţie, izvoare ale credinţei[28].

Creştinii, cunoscând importanţa Sfinţilor Părinţi în formarea Tradiţiei şi, implicit, în elaborarea dogmelor creştine, au pus mereu în evidenţă rolul lor inegalabil. Aşa spre pildă, Sinodul al III-lea Ecumenic de la Efes din 431 hotăra: *Nimănui nu-i este îngăduit să propovăduiască altă credinţă decât aceea definită de Sfinţii Părinţi* (...)[29]. La acelaşi sinod, după citirea Epistolei lui Leon cel Mare către Flavian al Constantinopolului, cei prezenţi au exclamat: (…) *Aceasta este credinţa Părinţilor, aceasta este credinţa Apostolilor. Noi toţi aşa credem, aşa cred toţi ortodocşii* (…)[30]. Dintre nenumărate astfel de mărturii sinodale, o mai redăm pe aceea a episcopilor adunaţi la Sinodul de la Rimini, care au alcătuit o scrisoare şi au trimis-o Împăratului Constanţiu, în care, printre altele, precizau: (...) *rugăm stăruitor bunătatea ta să primeşti cu auzul ascuţit (atenţie) şi cu privirea liniştită (bunăvoinţă) pe delegaţii noştri şi să nu laşi nicidecum să se introducă ceva nou spre ocara celor ce au murit, ci să ne îngădui să rămânem cu cele stabilite şi legiferate de către strămoşii noştri, care,*

[26] Pr. Prof. M. Şesan, *art. cit.*, pp. 362-365.
[27] Preot Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 20.
[28] Berthold Altaner, *Précis de Patrologie*, adaptation française par H. Chirat, Paris, 1961, p. 35.
[29] Mansi, IV, 1362 Dsq şi H. Denzinger, *Enchiridion symbolorum*, ed. 21-22, Freiburg im Breisgau, 1937, nr. 125, p. 60 *apud apud* arhim. Benedict Ghiuş, *Încercări hristologice,* Bălţi, 1940, p. 3.
[30] Mansi, VI, 959, C, *apud* arhim. Benedict Ghiuş, *op. cit.*, p. 3.

am putea spune că au făcut toate cu chibzuinţă, cu înţelepciune şi cu ajutorul Duhului Sfânt[31]. Tot în acest sens, Sfântul Chiril al Alexandriei notează că în lupta sa contra nestorianismului, el urmează ideile Sfinţilor Părinţi, îndeosebi acelora ale Sfântului Atanasie[32].

Sinoadele ecumenice şi locale au creat pe marii Părinţi ai acestei perioade şi Părinţii au dat substanţă şi prestigiu acestor sinoade. *Ştiinţa şi credinţa Părinţilor sunt acelea care au încheiat hotărârile doctrinare şi disciplinare ale sinoadelor. Documentaţia acestor hotărâri s-a făcut din operele Părinţilor, rânduite în dosare anume*[33]. Dacă e adevărat că sinoadele, îndeosebi cele ecumenice, statorniceau doctrina Bisericii, bazându-se pe autoritatea Părinţilor, e tot aşa de adevărat că, ulterior şi între Sinoade, mai ales participanţii la aceste sinoade se bucurau de o autoritate şi de un prestigiu special. Episcopii erau la început învăţători şi părinţi afectuoşi ai comunităţilor, dar cu timpul a început să li se atribuie valoarea de martori ai tradiţiei bisericeşti, apărători ai Ortodoxiei[34].

Învăţătura Sfinţilor Părinţi care se află expusă fie în operele lor teologice, fie în deciziile sinoadelor la care au luat parte, formează Sfânta Tradiţie, care împreună cu Sfânta Scriptură, dă adevărata mărturie despre Izvorul Revelaţiei: Iisus Hristos.

Sfinţii Părinţi sunt, deci, autorităţi în materie de doctrină, iar opiniile şi scrierile lor constituie temei al argumentelor teologice. Vincenţiu de Lerin (mort înainte de anul 450) este însă acela care va da definiţia clasică a *Părinţilor* în scrierea sa *Commonitorium* din anul 434: *Dacă apar unele întrebări în legătură cu teme la care nu s-a adus o hotărâre anume, va trebui să se recurgă la părerea Sfinţilor Părinţi, a celor care în vremea şi locul lor au rămas în unitatea comuniunii şi credinţei şi care s-au dovedit ca atare. Astfel tot ce au susţinut ei în unitate de gândire şi simţire va trebui să se considere ca învăţătura adevărată şi universală a Bisericii, fără nicio îndoială ori suspiciune*[35]. Aşadar, acordul *Părinţilor* este acela care arată adevărata învăţătură de credinţă. De acum înainte, învăţăturile sfinţilor Părinţi vor ocupa un loc hotărâtor alături de Sfânta Scriptură şi vor fi folosiţi în argumentarea teologică, căci învăţătura lor reflectă fidel doctrina Bisericii. Şi în discuţiile ecumenice s-a afirmat că: *Biserica este în adevăr apostolică, dar este şi patristică. Aceste două caractere nu pot fi separate niciodată. Numai pentru că este patristică, Biserica continuă să fie şi apostolică (...). Părinţii sunt şi martorii adevărului credinţei, «testes veritatis»*[36].

Recursul la *Părinţi* în Biserica veche s-a manifestat însă şi într-alt fel. Dat fiind apelul permanent la *Părinţi*, a fost necesar să se alcătuiască cataloage cu numele şi scrierile lor în care să fie pus în lumină rolul pe care l-au jucat în timpul când au trăit. Este de la sine înţeles că această preocupare n-a fost doar de ordin istoric, ci şi apologetic. *Aceste cataloage trebuiau să dovedească atât vechimea credinţei creştine, cât şi continuitatea ei de-a lungul vremii. Avem aici un mod destul de formal în ce*

---

[31] Teodoret Episcopul Cirului, *Istoria Bisericească,* traducere Pr. Prof. Vasile Sibiescu, în Col. *Părinţi şi Scriitori bisericeşti,* vol. 44, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1995, p. 109.

[32] Sf. Chiril al Alexandriei, *Epistola 39 către Ioan al Antiohiei,* P. G. 77, col. 180 C.

[33] Preot Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie,* vol. I…, p. 28.

[34] *Ibidem,* pp. 34-35.

[35] Vincenţiu de Lerin, *Commonitorium,* cap. XXVIII, Migne, PL, 50, col. 675 *apud* Părintele Mitropolit Nicolae, *op. cit.*, pp. 10-11.

[36] Georges Florovsky, *Grégoire Palamas et la patristique*, în *Istina,* 1, 1961-1962, p. 116.

priveşte alcătuirea teologiei patristice şi se poate spune că ea decurge din chiar modul cum a fost folosită. Este însă evident că această manieră mai mult istorică de a aborda pe Sfinţii Părinţi urmărea păstrarea amintirii lor căci, dacă n-au fost uitaţi eroii, martirii şi călugării, la fel de natural era să nu fie uitaţi nici marii dascăli, aceia care au ilustrat opera de predare a învăţăturii creştine[37].

Autorii patristici nu voiau să treacă drept literaţi sau simpli scriitori teologi. Ei se simţeau reprezentanţi ai adevărului divin, purtători ai acestuia în folosul comunităţilor creştine, având misiunea să-l propovăduiască întregii lumi. Orgoliul retorilor şi al savanţilor nu îi atrage, ba chiar e respins cu hotărâre. *Ei se consideră învăţători legitimi ai Bisericii, filozofi creştini, comentatori competenţi şi luminaţi ai Bibliei, care cuprinde revelaţia mântuitoare a lui Dumnezeu. În acest sens trebuie să-i înţelegem pe ei şi seriozitatea întreprinderii lor. Altminteri, le-am nesocoti în mod arbitrar intenţia, lăsând să ne scape adevăratul scop al operei şi al acţiunii lor. Acelaşi lucru se poate spune şi despre judecata aplicată contribuţiei lor la istoria mondială*[38]. Părinţii Bisericii *nu se mai simt martori direcţi ai revelaţiei lui Hristos, ca generaţiile epocii apostolice şi imediat postapostolice. Mai mult, ei pornesc în toate operele lor de la mărturia fermă şi desăvârşită a apostolilor. Nu scriu Evanghelii, Apocalipse şi Epistole apostolice, ci compun comentarii şi disertaţii, tratate polemice şi apologetice cu caracter edificator, sistematic, uneori şi istoric (...) Vor să îşi pună întregul talent personal şi toate însuşirile în slujba Bisericii*[39].

Mai mult decât atât, *Părinţii sunt autorii regulei de credinţă, dezvoltată în simboale şi în hotărâri ale Sinoadelor ecumenice, baza trinitară şi hristologică a Consiliului Ecumenic al Bisericilor (...) Părinţii au creat teologia prin încrederea într-o coeziune internă între har şi raţiune, adică printr-o opţiune apărută din întâlnirea dintre credinţa creştină şi spiritul grec, inaugurând un dialog căruia toţi creştinii îi rămân tributari. Părinţii ne învaţă fidelitatea faţă de Evanghelie, plenitudinea vieţii duhovniceşti, care operează o transformare profundă a spiritului faţă de toate aspiraţiile şi cercetările de azi, schimbându-le în credinţă*[40].

Aceşti neobosiţi luptători ai pietăţii care au ales *viaţa liniştită şi lipsită de plăceri (lumeşti) ca un ajutor pentru păzirea dogmelor evanghelice*[41], a căror luptă pentru apărarea dreptei credinţe întrece toată puterea de mirare[42], au propovăduit adevărul evanghelic după credinţa apostolică, precum înşişi mărturisesc. Pentru exemplificare, redăm cuvintele Sfântului Atanasie cel Mare: (…) *(învăţăturile – n. a.) le-am scris după credinţa apostolică predată nouă de Părinţi, neadăugând nimic din afară, ci ceea ce am învăţat, am pus în scris în acord cu Sfânta Scriptură (...) spre întărirea*

---

[37] Părintele Mitropolit Nicolae, *Farmecul scrierilor patristice...,* pp. 10-11.

[38] Hans Freiherr von Campenhausen, *Părinţii greci ai Bisericii,* traducere din germană de Maria-Magdalena Anghelescu, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 11.

[39] *Ibidem,* p. 13.

[40] Preot Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 15.

[41] Sf. Vasile cel Mare, *Omilia a II-a la o parte din psalmul XIV,* II, traducere, introducere, note şi indici de Pr. D. Fecioru, în Col. PSB, vol. 17, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1986, p. 216.

[42] Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*. Traducere şi note de Radu Alexandrescu, în Col. PSB, vol. 14, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1991, p. 139.

adevărului din Sfintele Scripturi[43]. Sfinţii şi nemuritorii Părinţi erau convinşi că învăţăturile lor erau scrise sau rostite sub înrâurirea inspiraţiei divine. Astfel, Sfântul Ioan Gură de Aur precizează: (…) *nu sunt ale mele cuvintele ce le spun, nici nu rostesc de la mine cele ce grăiesc, ci de la Duhul, povăţuit fiind de iubirea de oameni a Stăpânului pentru folosul vostru şi pentru zidirea Bisericii lui Dumnezeu*[44]. Sfântul Grigorie de Nyssa, referindu-se la cuvintele de învăţătură ale Sfântului Apostol Pavel, spune că acesta nu grăieşte cuvinte ale înţelepciunii omeneşti, ci cuvinte inspirate de la Duhul Sfânt: *În toate câte le grăia nu mai era cel ce le grăia, ci Capul lui le rostea, precum a arătat corintenilor pe Hristos grăind şi vorbind în sine (II Cor. 13, 3). Astfel traheia era bine glăsuitoare şi bine sunătoare, articulând prin Sfântul Duh cuvântul adevărului. Astfel laringele se îndulcea totdeauna de cuvintele dumnezeieşti, hrănind prin sine tot trupul cu acele învăţături de viaţă făcătoare*[45].

Aceşti bărbaţi divini, slujitori ai voinţei dumnezeieşti, eroi ai virtuţii, cu minţi agere şi pătrunzătoare, cu inimile încărcate de darurile Duhului, au primit de la Dumnezeu cel mai mare dar şi partea cea mai bună, anume pe acela de a înţelege lucrurile lui Dumnezeu, ca şi când Dumnezeu le-ar vorbi, şi de a fi interpretul lor, de a le explica oamenilor, ca aceştia să le audă şi să le înţeleagă[46].

Sfinţii Părinţi – tâlcuitori inspiraţi ai Sfintei Scripturi şi misionari destoinici ai Bisericii

Sfinţii Părinţi nu au oferit doar lucrări de teologie dogmatică, pline de exprimări filozofice creştine sau opere cu un conţinut moralizator şi duhovnicesc, ci ne-au dăruit, tălmăcit şi transmis nealterată Sfânta Scriptură. Învăţătura Mântuitorului Hristos nu poate fi înţeleasă corect fără ajutorul Părinţilor, care *tălmăcesc şi, până la un punct, întregesc cele cuprinse în Cartea Cărţilor sau în Biblie*[47]. Din viaţa şi scrierile lor, putem conchide că Părinţii au cunoscut admirabil Sfânta Scriptură pe care au mânuit-o cu pricepere şi artă. Ei cunoşteau nu numai textul Scripturii, ci şi adevăratul înţeles al acesteia, pe care o explică într-un mod inegalabil. Păstrau în inimă atât de strânsă aducerea aminte a textului Scripturii, încât nu aveau nevoie să-l mai citească, fiind în stare să reproducă pe dinafară paragrafe întregi din orice carte biblică. Astfel, operele lor, ţesute cu texte biblice, au luminat şi luminează lumea cu adevărurile evanghelice trăite şi explicate cum nu se poate mai bine şi mai corect.

Fără Părinţii Bisericii care au stat în imediata apropiere a Sfinţilor Apostoli, a ucenicilor Domnului şi a urmaşilor lor, ar fi cu anevoie de înţeles existenţa Evangheliilor, a epistolelor Sfinţilor Apostoli, într-un cuvânt a cărţilor Noului

---

[43] Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis,* XXXIII, traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în Col. PSB, vol. 16, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1988, p. 65.

[44] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere (II),* Omilia XLIV, I, traducere, introducere, indici şi note de Pr. D. Fecioru, în Col. PSB, vol. 22, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1989, p. 118.

[45] Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor,* traducere şi note de Preot Prof. Dumitru Stăniloae, în Col. PSB, vol. 29, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1982, p. 219.

[46] Sf. Grigorie Taumaturgul, *Discursul adresat lui Origen,* cap. XV, studiu introductiv, traducere, note şi indici de Pr. Prof. Const. Corniţescu, în Col. PSB, vol. 10, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1984, p. 34.

[47] Părintele Mitropolit Nicolae, *Farmecul scrierilor patristice…,* p. 10.

Testament. Ei le-au preluat şi le-au transmis cu fidelitate din generaţie în generaţie. Din multele cărţi puse în vechime sub numele unuia sau altuia dintre Apostoli, fie că era vorba de Evanghelii, Epistole sau Apocalipse, ei le-au arătat pe cele cu adevărat inspirate, deosebindu-se de celelalte numite apocrife, astfel ei *au păstrat credinţa creştină genuină, explicând-o corect celor ce au îmbrăţişat-o*[48].

Unii din Sfinţii Părinţi şi scriitori bisericeşti au fost martiri, ca Sfântul Policarp, Sfântul Ignatie Teoforul, Sfântul Iustin Martirul şi Filozoful, Sfântul Ciprian, Pamfil, Origen etc., pecetluind cu moartea lor viaţa şi misiunea Bisericii, după pilda marelui martir - Iisus Hristos. Moartea lor martirică subliniază sensul şi valoarea operelor lor scrise. Alţi autori patristici au fost şi ierarhi sau membri ai clerului obişnuit şi, în această calitate, s-au manifestat ca organizatori de biserici, de instituţii pentru asistenţa socială, de viaţă monahală, de mănăstiri, de educaţie şi cultură, ca Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Ambrozie, Sfântul Chiril al Alexandriei, Sfântul Niceta de Remesiana etc. Alţii au strălucit prin învăţătura şi cultura lor bogată sau au fost creatori de ştiinţă teologică, ori de ramuri ale acesteia, ca Origen, Eusebiu, Părinţii capadocieni, Ieronim, Fericitul Augustin, Sfântul Maxim Mărturisitorul etc., dând Bisericii temelie doctrinară şi prestigiu intelectual. Alţii au îmbinat uriaşa muncă intelectuală cu cea organizatorică şi administrativă, precum unii autori din Şcoala alexandrină, în frunte cu Origen, Părinţii capadocieni, Sfântul Chiril, sau din Şcoala antiohiană: Sfântul Efrem Sirul, Sfântul Ioan Gură de Aur, Teodoret al Cyrului, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Ioan Damaschin. Majoritatea scriitorilor patristici au fost misionari de înaltă clasă, convertind la creştinism diferite neamuri sau părţi din diferite neamuri, punându-le în circuitul civilizaţiei greco-romane şi creştine-universale şi lăsând amintiri neşterse în istoria sau folclorul acestor popoare, ca, de exemplu, Sfântul Grigorie Taumaturgul în istoria popoarelor din Pont, Sfântul Vasile cel Mare în istoria capadocienilor, armenilor şi românilor urmaşi ai geto-dacilor, *barbarii de la Istru*, Sfântul Ioan Gură de Aur şi Sfântul Niceta de Remesiana, în istoria aceloraşi daco-romani, Ulfila în istoria goţilor, Sfântul Ilarie în aceea a Galiei, Sfântul Grigorie cel Mare în aceea a Angliei, Isidor de Sevilla în aceea a Spaniei etc. Un număr însemnat de autori ierarhi sau de clerici de rând au participat la Sinoade ecumenice şi locale. Unii au câştigat respectul şi preţuirea împăraţilor, a împărăteselor şi a unor mari dregători, ca Origen, Eusebiu, Sfântul Grigorie de Nazianz, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Ioan Gură de Aur etc., care au mijlocit cu folos pentru apărarea, ajutorarea sau promovarea credincioşilor lor sau chiar cruţarea unor cetăţi întregi precum Roma sau Antiohia în împrejurări grele sau chiar dramatice. Alţii au fost sfetnici ai împăraţilor, ca Sfântul Ambrozie, Sfântul Grigorie de Tours etc., cu rezultate cel mai adesea pozitive[49]. Toţi, fără excepţie, au semănat dragostea şi înţelegerea între oameni, au cultivat prietenia la toate nivelurile, au militat cu căldură pentru pace, *mama tuturor bunurilor*, împotriva războiului. *Au luptat contra sclavagismului, pentru îmbunătăţirea condiţiilor de muncă, pentru dreptatea socială, pentru ajutorarea socială, pentru progresul moral şi duhovnicesc al creştinilor şi al*

[48] Mitropolit Nicolae Corneanu, *Studii Patristice – aspecte din vechea literatură creştină,* Ed. Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1984, pp. 10 şi 13.
[49] Preot Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie,* vol. I…, pp. 12-13

tuturor oamenilor. Mulţi s-au mistuit de dorul desăvârşirii în propriul lor mediu, în comunităţi monahale sau în singurătatea pustiurilor[50].

Asemenea Sfinţilor Apostoli, Părinţii sunt forţe în mers, pescari de oameni, călăuziţi de Duhul Sfânt spre a cuceri mereu alte suflete, învăţând toate neamurile. Prin cuvânt, catehează, cult, Sfinte Taine, agape, corespondenţă, tratate variate şi mai ales prin puterea irezistibilă a dragostei, Părinţii au câştigat progresiv, prin stăruinţă, majoritatea populaţiilor aşa de variate ale Imperiului Roman, inclusiv o bună parte din barbarii de la hotare: goţi, huni, gepizi etc., pe care de fapt, credinţa şi viaţa creştină i-a civilizat. În interior, misiunea se îndreaptă asupra ereziilor şi asupra vieţii şi culturii păgâne sau iudaice. Era o misiune predicatorială şi scrisă de înalt nivel, care exercită şi astăzi o deosebită atracţie[51].

Părinţii, uneori luptători din fire, într-o continuă emulaţie admirabilă cu ei înşişi, împintenind râvna celor buni spre o epectază a binelui, deveneau mari luptători în numele frumosului, adevărului, binelui şi dreptăţii prin misiunea lor care era aceea de a determina lumea la biruirea răului, la o operă de purificare şi de armonie prin raţiune şi inimă, realizabilă graţie voinţei lucrătoare a omului şi a Logosului divin. Autorii patristici dispun de o *minte sfinţită, de o raţiune dreaptă, de o libertate nesfârşită de iniţiative şi de acţiuni şi de o suveranitate blândă cu care pot schimba faţa pământului instaurând aici împărăţia cerurilor*[52].

Literatura patristică elogiază şi preţuieşte pe o întinsă gamă munca, dreptatea, demnitatea, libertatea, egalitatea şi progresul, cărora, prin Origen şi Părinţii Capadocieni, Ioan Gură de Aur, Ambrozie şi alţii le-a dedicat pagini de o rară adâncime şi frumuseţe, patos misionar şi actualitate; această literatură *luptă aprig contra exploatării, a sclavagismului sau a robiei şi a înjosirii omului sub toate formele, ea nu cunoaşte odihnă combătând discriminările şi ticăloşiile practicate de bogaţi sau de dregătorii timpului; unii Sfinţi Părinţi militează pentru viaţa de obşte, după pilda creştinilor din Faptele Apostolilor şi Didahie; toţi scriitorii patristici înfierează războiul şi elogiază pacea ca pe „mama" sau „capul tuturor bunurilor"*[53].

Sfinţii Părinţi – făuritori de cultură şi literatură

Sfinţii Părinţi au pus începutul unor *culturi naţionale* ca cea armeană, cea georgiană, cea gotă, cea coptă, cea slavă. Unii dintre ei au creat alfabete în limba ţării lor, au tradus Biblia şi opere aparţinând unor scriitori patristici cu renume, compuse în diferite limbi. Uneori, ei s-au constituit în echipe de traducători care au transpus în limba lor mari bogăţii de gândire, evlavie şi literatură rituală elaborate de alte popoare creştine. Unii scriu istoria propriei lor ţări, cum e cazul cu atâţia istorici armeni, precum Faust de Bizanţ, Lazăr de Farpi, Moise din Corene etc., sau cu Grigorie de Tours, autorul primei istorii a francilor[54]. *Un Origen, un Eusebiu, un Sfânt Vasile, un Ieronim, un Augustin sau un Sfânt Ioan Damaschinul valorează ei singuri cât o*

[50] *Ibidem, p. 13.*.
[51] *Ibidem,* p. 22.
[52] Idem, *Valoarea literaturii patristice a primelor secole în cadrul culturii antice…,* p. 7.
[53] *Ibidem,* p. 7.
[54] *Ibidem,* pp. 9-10.

întreagă cultură[55]. Puţine pagini ale literaturii mondiale sunt pătrunse de patosul şi zelul misionar greu egalabil pe care-l aflăm în operele Sfântului Vasile cel Mare, Sfântului Ioan Gură de Aur, Sfântului Chiril al Ierusalimului, Sfântului Grigorie Teologul, Sfântului Ambrozie, Sfântului Niceta de Remesiana, Fericitului Ieronim, Fericitului Augustin etc.

Literatura patristică a influenţat profund literatura Evului Mediu, care, în diferite privinţe, nu e decât o sistematizare sau un comentariu al celei patristice, mai ales în Răsărit. Părinţii au influenţat substanţial şi unele literaturi moderne de pildă, cea franceză, germană, rusă, italiană, engleză, scandinavă[56]. Toate aceste scrieri au un farmec propriu care incită la a fi citite, aprofundate şi studiate. Literatura patristică se poate felicita că lucrarea ei iniţiată acum 2000 de ani, perfecţionată fără încetare, *continuă să se impună şi astăzi într-o cultură mereu creştină, dar şi în culturi mai puţin creştine, care derivă sau numai se inspiră dintr-însa*[57].

Cultura antică şi cultura patristică

Un alt merit al Sfinţilor Părinţi este acela că au păstrat şi transmis lumii moderne literatura antică şi cuceririle spirituale ale lumii vechi. E meritul creştinismului, cu precădere al Părinţilor, de a fi salvat astfel ceea ce era mai preţios şi mai util din bunurile ei şi de a fi evitat ca omenirea să reia de la capăt experienţa lungă, obositoare, a unei totale recivilizări, cu o superfluă imolaţie[58]. Astfel, cultura patristică o continuă pe cea antică, transmiţând din ea idei, probleme, texte şi chiar opere întregi în limbile greacă şi latină.

Trei dintre profesorii timpului depăşesc cu mult pe ceilalţi şi îi implică în mod fermecător pe creştini. Foarte diferiţi unul de celălalt, ei reprezintă cele trei tendinţe principale ale gustului contemporan, exercitând o influenţă considerabilă. Noi am înţelege cu greu caracteristicile esenţiale ale elocinţei creştine dacă nu am cunoaşte maniera şi spiritul învăţământului lor. Aceştia au fost Himerios, Themistios şi Libanius.[59] Nu se pot tăgădui însă meritele reale ale anumitor capitole ale culturii păgâne şi am fi nedrepţi dacă am subestima unele personalităţi de frumos relief.[60] Dragostea pentru dialectică, pentru frumuseţea limbajului, aceste două caracteristici ale spiritului elen capătă o vigoare şi o formă nouă. La Atena, la Constantinopol, Nicomedia, Antiohia şi-n alte multe oraşe, profesori cu reputaţie atrăgeau în jurul lor un număr impresionant de studenţi.[61] Secolul al IV-lea reprezintă punctul culminant al contactului dintre literaturile elenă şi creştină. Performanţele intelectuale ale Părinţilor

[55] Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Spiritul critic în literatura patristică…,* p. 64.
[56] Idem, *Patrologie,* vol. I…, p. 25.
[57] Idem, *Spiritul critic în literatura patristică…,* p. 57.
[58] T. M. Popescu, *Istoria creştinismului ca istorie a culturii,* Bucureşti, 1927, p. 22; cf. pp. 22, 25, 26, 40.
[59] Aimé Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne depuis les origines jusqu'à la fin du IVe siècle*, vol. I, Paris, 1930, p. 10.
[60] Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, Sfânta Mănăstire Dervent…, p. 86.
[61] Pierre de Labriolle, *La réaction payenne, Étude sur la polémique antichrétienne du Ier au Ve siècle*, Paris, 1934, p. 424.

Bisericii şi excepţionalul lor talent oratoric au stârnit admiraţia păgânilor.[62] Libanius bunăoară, îl considera pe Sfântul Vasile cel Mare superior sieşi[63], iar pe Sfântul Ioan Gură de Aur l-ar fi lăsat urmaş dacă nu l-ar fi furat creştinii[64]. Netulburaţi însă de ambiţii profane, Părinţii Bisericii şi-au pus toată pregătirea în slujba credinţei şi a idealului creştin. *Dacă nu ar fi fost Iisus Hristos, ei ar fi fost închinători ai unor zei ai lăcomiei şi ai urii şi ai oricărui delict. Ar fi trăit pentru „pâine şi circ", însă, ei au predicat contemporanilor lui Iuvenal din Decalog şi din Predica de pe Munte. Printre astfel de bestii cu chip de om, ei au construit căminul sacru; au creat familia creştină; au dat un înţeles nou şi sfânt numelor de mamă şi soţie; au răspândit idei noi despre demnitatea omului ca om; au venit cu o atmosferă de bunăvoinţă şi iubire, au redat libertăţile interzise prin lege; au sfinţit societatea umană prin proclamarea frăţiei universale a omului răscumpărat*[65].

Cunoscători desăvârşiţi ai culturii păgâne, ei citează din literatura elenă. Mai mult decât atât: graţie evoluţiei de câteva secole a literaturii creştine, graţie imitaţiei şi emulaţiei faţă de cea profană, dar mai ales graţie propriului lor geniu, Sfinţii Părinţi ai secolului al IV-lea au creat o literatură clasică în stare să înfrunte mileniile şi să satisfacă spiritele cele mai alese. Din contactul celor două literaturi a ieşit cea mai frumoasă floare, aceea a umanismului creştin.[66]

Spre deosebire de ceea ce s-a petrecut în mediile intelectuale ale limbii greceşti, în Orient, în care au existat adesea apărători hotărâţi ai păgânismului până spre sfârşitul secolului al VI-lea, îndeosebi prin neoplatonism, pe plan intelectual în Occident nu s-a produs în mod substanţial nicio rezistenţă la creştinism; în spaţiul latin se produce o epuizare a forţelor intelectuale ale păgânismului[67]. Literaţii păgâni nu s-au mărginit decât să citească, să copieze şi să-şi corecteze copiile din autorii favoriţi. La drept vorbind, nu sunt cine ştie ce marile ediţii ale clasicilor care ar fi fost realizate de aristocraţii păgâni ai veacului al IV-lea şi care ar fi fost utile pentru cultura clasică. De altminteri a profesa idei păgâne în epoca aceea după înfrângerea definitivă a păgânilor în lupta de pe fluviul Frigidus, operă a lui Theodosie (394 d.Hr.), ar fi fost extrem de inoportun. La distanţă de o generaţie de la Symachus, în Roma nu se mai aude vorbindu-se de păgâni. Dimpotrivă, clasicii păgâni erau citiţi în linişte de creştini, care dovedesc a avea despre ei o cunoaştere deloc inferioară celei a păgânilor. Creştinismul asimilase de acum cultura păgână garantându-i în interiorul său supravieţuirea[68].

---

[62] Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Probleme de filosofie şi literatură patristică*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1995, p. 17.

[63] P. Petit, *Les étudiants de Libanios*, Paris, 1956, p. 206.

[64] Sozomen, *Church Histories*, VIII, 11 in A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church, Second Series, translated into English with prolegomena and Explanatory Notes under the editorial supervision of Philip Schaff, D.D., L.L.D., and Henry Wace, D.D., Volume II, T&T Clark, Edinbourgh, 1989, p. 399.

[65] A. Cleveland Coxe, *Introductory notice*, in *Ante-Nicene Fathers*, vol. I, Edited by Alexander Roberts & James Donaldson, revised and chronologically arranged, with brief prefaces and occasional notes by A. Cleveland Coxe, 1884, p. VIII.

[66] Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 17.

[67] Claudio Moreschini, Enrico Norelli, *Istoria literaturii creştine vechi greceşti şi latine*, vol. II, De la Conciliul de la Niceea până la începuturile Evului Mediu, tom I, trad. de Elena Caraboi, Doina Cernica, Emanuela Stoleriu, Dana Zămosteanu, Polirom, Iaşi, 2004, p. 15.

[68] *Ibidem*, p. 16.

Cultura patristică, apărută şi dezvoltată la izvoarele culturii antice, nu este o cultură restrictivă, ci este una eminamente selectivă (*sunt folosiţi cu dozaj sobru Platon, Aristotel, Porfiriu, Cicero*[69]), ghidându-se după principiul: să iei de la alţii cum ia albina nectarul din flori, după cuvintele memorabile ale Sfinţilor Vasile cel Mare şi Grigorie Teologul. Uneori se recomanda şi se practica, spre exemplu în şcoala catehetică de la Alexandria, principiul conform căruia, înainte de însuşirea Sfintei Scripturi şi primirea Botezului era necesară împroprierea culturii profane, lucru împlinit de aproape toţi Părinţii. Problemele culturii patristice erau numeroase şi complexe: teologie, antropologie, educaţie, sociologie, cult, istorie, misiune variată, oratorie sacră, filocalie, artă literară în proză şi versuri etc., dar operele de controversă şi de dialog sunt printre cele mai interesante şi atrăgătoare[70].

În ce priveşte valorificarea culturii şi a ştiinţei vremii ca instrument de formulare şi exprimare a gândirii teologice, Sfântul Vasile cel Mare îndeamnă pe cei ce se ocupă cu teologhisirea să culeagă nectarul tuturor florilor. El însuşi, ca şi cei doi colegi ai săi de triadă teologică, au folosit toate filozofiile vremii lor în care au găsit elemente ce se pretează teologhisirii.

Prin aceasta, ei ne învaţă că trebuie să fim deschişi faţă de toate filozofiile, valorificând selectiv din fondul lor tot ceea ce poate folosi tălmăcirii Adevărului creştin în context viu cu epoca noastră. *Este adevărat că Adevărul creştin este mai presus de concepte şi – ca atare – el nu poate fi formulat şi exprimat întru totul adevărat. Dar faptul acesta nu ne dispensează de efortul de a-l exprima cât mai corespunzător cu spiritul vremii noastre*[71].

În mod inevitabil s-a ajuns la comparaţii între valorile păgânismului şi cele ale creştinismului. Realizate la început numai la nivel verbal, aceste comparaţii au fost dezvoltate şi aşezate în lucrări scrise, ajungându-se la un adevărat gen literar apologetic, care prin numărul şi varietatea reprezentanţilor săi, prin diversitatea chestiunilor pe care le ridică, prin metodele folosite, prin nivelul la care erau duse discuţiile au pus bazele teologiei ca ştiinţă[72].

Deşi s-au arătat adversari neînduraţi ai păgânismului, Părinţii au încercat totuşi unele apropieri între doctrina creştină şi cea elenică – întâi pentru că analogiile erau uneori izbitoare, în al doilea rând pentru motive de tactică misionară. Din contactul celor două culturi, reieşea limpede viitorul creştinismului. Dacă totuşi cultura creştină a triumfat, faptul se datorează mai ales originii ei divine.

Sfinţii Părinţi prezintă imaginea clară a culturii convertite. Ei sunt un model de legătură firească, recuperatorie, între bibliotecă şi biserică. Fără a deforma şi fără a ignora efortul cultural, mărturisitorii patristici fac din acesta un adevărat efort de cunoaştere deoarece pun la capătul drumului cunoaşterea lui Dumnezeu[73].

---

[69] Preot Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie,* vol. I..., p. 32.

[70] Idem, *Valoarea literaturii patristice a primelor secole în cadrul culturii antice…*, p. 9.

[71] Pr. Dr. Corneliu Sîrbu, *Sfinţii Vasile, Grigorie şi Ioan, îndrumători ai teologiei actuale,* în rev. *Mitropolia Ardealului*, XVIII (1973), nr. 1-2, p. 43.

[72] J. Geffcken, *Das Christentum im Kampf und Ausglach mit der griechisch – römischen Welt*, 3-e Aufl., Leipzig-Berlin, 1920, pp. 26-28.

[73] Radu Preda, *Mărturia patristică*, în rev. *Studii Teologice*, Seria II-a, XLV (1993), nr. 5-6, p. 88.

Părinţii Sfinţi au luptat pentru certitudine, forţă morală şi frumuseţe spirituală şi n-au repudiat propriu-zis idealul grecesc precreştin al *kalokagathiei*[74], ci numai au corectat-o în perspectiva cea nouă, înlocuind-o treptat cu ceea ce s-a numit *filocalia*, în înţelesul de iubire pentru frumuseţea netrecătoare, neveştejită şi veşnică, deci făcând trecerea de la *kalokagathia*, în etapa următoare, de fiu al lui Dumnezeu, iar de aici, în stadiul îndumnezeirii (*theosis*), aceasta din urmă constituind încununarea unui sinergism divino-uman sau continua colaborare dintre har şi voinţa omului. Se ştie că Sfântul Grigorie de Nazianz a alcătuit împreună cu Sfântul Vasile cel Mare prima *filocalie* din texte culese din operele lui Origen. Literatura patristică apreciază însă şi *frumosul estetic,* ori de câte ori acesta contribuie la intensificarea frumosului moral sau la preamărirea lui Dumnezeu. *Părinţii descriu adesea în pagini clare de proză sau în versuri luminoase frumuseţile naturii, armonia şi farmecul înfăţişării trupului omenesc, splendorile construcţiilor şi ale grădinilor, ordinea legilor şi a fenomenelor naturii. Distincţia ţinutei conducătorilor, starea de mizerie cumplită a săracilor şi bolnavilor vremii, bucuriile afecţiunii văzute pe chipul prietenilor, al copiilor şi al părinţilor, desfătările unei întâlniri neaşteptate, deliciile raiului înainte de cădere etc. Frumuseţea literară deşi uneori criticată ca venind de la idololatri e în general apreciată şi cultivată de scriitori ca Sfântul Ciprian, Lactanţiu, Fericiţii Ieronim şi Augustin, Scrisoarea către Diognet, Sfinţii Vasile cel Mare, Grigorie Teologul, Ioan Gură de Aur etc*[75].

Lăsând la o parte aspectele strict negative ale filozofiei, aceasta venea şi cu lucruri pozitive: afirmarea existenţei unui singur Dumnezeu, apariţia lumii şi a omului sub egida unui Demiurg, dorinţa de cunoaştere a adevărului, binelui şi frumosului etc. Apologeţii au subliniat faptul că ceea ce a obţinut filozofia nu sunt adevăruri absolute, ci deschideri şi perspective pentru cunoaşterea lui. Iată de ce filozofia are nevoie de superioritatea creştinismului. Ca urmare, apologeţii au încercat să realizeze o împletire a adevărurilor raţionale cu revelaţia[76]. Şi Sfântul Ioan Gură de Aur *subliniază uneori laudativ rezultatele filozofiei naturale: evitarea celor de prisos, mulţumirea cu cele necesare, stăpânirea de sine, răbdarea, liniştea sufletească, rezolvarea tuturor situaţiilor pe calea raţiunii; dar el critică pe filozofii naturali sau păgâni, pentru patima slavei deşarte şi pentru lipsa generală de acord între teoriile şi viaţa lor. Filozoful creştin care îmbină în el înţelepciunea naturii, cu aceea a credinţei şi a harului, urmăreşte atingerea stării de puritate îngerească, de redobândire integrală a chipului lui Dumnezeu*[77].

Îmbogăţiţi şi împodobiţi cu tot ce a avut cultura antică mai preţios şi mai frumos, cu dragostea de ştiinţă, de filozofie, de artă literară, de spirit critic, ei au încercat s-o trăiască pe cât posibil la nivelul Revelaţiei, adică al apostolilor, al martirilor, al celor ce aspiră la desăvârşire. Dacă unele din elementele de fond proveneau din izvoare

---

[74] *Omul era considerat stăpânul lumii, regele ei, iar idealul era o îmbinare perfectă între frumosul fizic şi binele moral (καλοκαγθια)* – B. Pouderon, J. Dore ed., *Les apologistes chrétiens et la culture grecque*, Beauchesne, Paris, 1998, p. 92 – n. a.

[75] Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Valoarea literaturii patristice a primelor secole în cadrul culturii antice…*, p. 10.

[76] Pr. Dr. Teodor M. Popescu, *Primii didascăli creştini*, în rev. *Studii Teologice*, anul II, (1932), nr. 2, pp. 154-155.

[77] Louis Meyer, *Saint Jean Chrysostome, Maître de perfection chrétienne*, G. Beauchesne, Paris, 1933, p. 185.

păgâne ori iudaice, regruparea şi reorganizarea acestor elemente se făceau pe bază nouă şi cu orientare nouă. Noutatea principală în fondul apologiilor era credinţa, învăţătura şi viaţa nouă a creştinilor[78]. Preluând tot ceea ce era îmbibat de bine şi frumos din lumea antică, căci este bine cunoscut faptul că acest cult al frumosului era prea înrădăcinat în acea lume, au augmentat acestea în mod fericit şi aşa le-au pus la îndemâna tuturor, neomiţând însă a îndrepta, a face unele corecturi şi precizări atunci când situaţia reclama acest lucru. Gândirea acestor *luceferi ai ştiinţei*, instrumentată variat şi cuvântul lor ca mijloc de comunicare *urmăresc progresul, epectaza, în cunoaşterea deplină a puterii divine şi a primirii harului*[79].

Răsărită mai ales din Evanghelie, literatura patristică vrea să modeleze creştinul după chipul şi măsura lui Hristos. Ea cultivă un frumos şi larg *umanism,* bazat pe iubirea de oameni a Logosului, dar reţinând şi elemente substanţiale ale umanismului greco-latin, precum: preţuirea raţiunii, armonia fiinţei umane, valoarea virtuţii. Umanismul patristic urmăreşte dăltuirea creştinului drept chip al lui Hristos[80].

În felul acesta, ei au valorificat pozitiv cultura şi ştiinţa vremii lor în folosul teologiei, au izbutit să facă o *„sinteză vie" între credinţa creştină şi cultura vremii lor. Efortul lor de elaborare ne edifică în sensul că fondul teologiei autentice şi vii este Revelaţia divină transpusă în miezul vieţii creştine, tălmăcită şi formulată în haina culturii şi ştiinţei din vremea respectivă*[81].

Părinţii Bisericii – apologeţi ai credinţei creştine şi fervenţi combatanţi împotriva imoralităţilor şi învăţăturilor greşite

Citind operele patristice, îndeosebi cele ale apologeţilor, se poate lesne observa atitudinea critică a Părinţilor faţă de o parte a culturii profane, din care combat şi înfierează unele idei, principii şi manifestări care nu erau în concordanţă cu textul evanghelic, ba chiar se opuneau acestuia. Acest spirit critic patristic era, în parte, preluat din însăşi cultura greco-latină, dar el era mai ales expresia atitudinii severe a Bisericii faţă de păcatele lumii antice şi libertinajele acesteia, din perioada decadentă a culturii greco-romane profane. În acest sens, Părintele Profesor Ioan G. Coman precizează: *Critica patristică combătea cu deosebire politeismul şi imoralitatea umană, apoi păcatul sub orice formă, inegalităţile şi nedreptăţile sociale cu tot cortegiul de rele ale sclavagismului, în fine contradicţiile sistemelor filozofice şi morale etc. dar această critică releva, nu o dată, şi ce era pozitiv în cultura greco-latină*[82].

Critica îndreptată spre păgânism era extrem de dură şi de mari proporţii, deşi nu totdeauna inflexibilă. Ea opera în toate domeniile vieţii, începând cu materia şi istoria şi sfârşind cu ideile şi cu artele. *Prezentă în apologii, în tratate antielenice şi antieretice, în replici la opere anticreştine, în comentarii, în cursuri de şcoală şi în tot felul de publicaţii, de cuvântări şi conferinţe, această critică nu avea numai o valoare*

[78] B. Critterio, *La polemica antichristiana nei primi sei secoli delle Chiessa,* în „La scuola cattolica", LXIV, (1936), pp. 53-55.
[79] Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Autobiografia în literatura patristică,* în rev. *Studii Teologice,* Seria a II-a, XXVI (1974), nr. 9-10, p. 666.
[80] Idem, *Valoarea literaturii patristice a primelor secole în cadrul culturii antice…,* p. 7.
[81] Pr. Dr. Corneliu Sîrbu, *art. cit.,* p. 41.
[82] Pr. Prof. Ioan G. Coman, *op. cit.,* p. 11.

formală, pur logică, ci şi una ontologică, de perspectivă, de orizonturi noi care puneau în evidenţă sau care îngăduiau apariţia de noi realităţi spirituale şi culturale (...) Lucrul s-a petrecut la fel cu critica aplicată ereziilor[83].

Autorii patristici au criticat pe larg şi iudaismul, pentru că acesta a osândit şi răstignit pe Iisus Hristos, pentru că a respins creştinismul şi a interpretat strâmt Legea. Mintea iudeilor era slabă precum ochii Liei[84] şi răpusă de poftele trupului[85], aşa încât deşi aveau Legea, ei au atins culmea stupidităţii renegându-L pe Dumnezeu cel adevărat şi judecând a fi cu mult mai avantajos să slujească idolilor[86]. Aşadar, Israel va trebui să facă toată noaptea istoriei experienţa că acest Om nu poate fi biruit, deci nu e numai om. Numai la sfârşitul nopţii istoriei, după ce va vedea că nu poate birui pe Omul – Hristos, şi după ce va înţelege că umanitatea poate fi ridicată pe tronul lui Dumnezeu Cel mai presus de toate, îl va accepta pe Hristos şi-I va cere binecuvântarea. Până atunci, *va fi tare cu Dumnezeu*, nelăsându-se biruit de Hristos.[87]

Cenzori ai moravurilor veacului lor şi ai slăbiciunilor omeneşti de totdeauna, Sfinţii Părinţi au arătat drumul care duce spre dobândirea perfecţiunii. Prin cuvânt, dar mai ales cu exemplul îmbunătăţitei lor vieţi, ei au devenit îndrumătorii şi dascălii întregii creştinătăţi. Sfinţii Părinţi *nu sunt oamenii unui timp şi ai unui loc. Nu sunt ceva dus cu trecutul din urma noastră, îngropaţi cu strămoşii. N-au generaţie; sunt actuali şi universali, chipul lor este prezent şi viu, real şi valabil azi ca şi ieri şi mâine şi cât va fi lumea. Sfinţii Părinţi ai Bisericii s-au ridicat peste locul şi peste timpul în care au trăit, au depăşit contingenţele care ne constrâng pe noi a fi ceva doar azi şi aici, s-au eliberat de creativitatea momentului vieţii pământeşti, supravieţuiesc aevea, ca mari realizatori de viaţă superioară, care nu stă sub semnul unui timp şi nu este roabă condiţiilor lui (...) Aşa fiind, ei ne cheamă azi şi totdeauna la menirea noastră dintru început, la ascultarea care fericeşte, la cetăţenia paradisului pierdut, la ceea ce am fost făcuţi să fim şi să voim, la gândul firii noastre celei dintâi, stricate de noi şi refăcute de Iisus Hristos, la faptele vieţii celei noi „din apă şi din duh", la cugetul curat al celui renăscut şi mântuit, la destinul nostru dumnezeiesc, la asemănarea cu Dumnezeu*[88].

Atunci când au fost chemaţi să conducă Biserica, au părăsit pustiul şi au venit în lume, mânaţi de insistentele rugăminţi ale credincioşilor şi de dragostea acestora. Sufletele lor înţelepte, curate ca fecioarele, pricepând că lumea se găsea în neştiinţă, vin în mijlocul ei şi aprind lumina, deşteaptă minţile multora, luminează întunericul, alungă neştiinţa şi arată adevărul[89].

---

[83] Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Spiritul critic în literatura patristică…,* p. 59.

[84] Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire*, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Staniloae, col. PSB, vol. 39, *Scrieri*, partea a II-a, Edit. IBMBOR, Bucureşti, 1992, p. 138.

[85] *Ibidem*, p. 312.

[86] Cyrille d'Alexandrie, *Lettres Festales*, tom I, 5, introduction generale par Pierre Evieux; introduction critique, texte grec par W.H. Burns; traduction et annotation par Louis Arragon, Marie-Odile Boulnois, Pierre Evieux, Marguerite Forrat, Bernard Meunier, col. Sources Chrétiennes, no.372, Les Editions du Cerf, Paris, 1991, p. 175.

[87] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, notă explicativă nr. 300, la Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire* …, p. 180.

[88] Prof. Teodor M. Popescu, *La şcoala sfinţilor. Ce este şi ce ne învaţă un sfânt,* în rev. *Fântâna darurilor*, Bucureşti, an. IX, nr. 3, martie 1937, pp. 106-107.

[89] Clement Alexandrinul, *Stromatele*, V, cap. III, 17.3., traducere, cuvânt înainte, note şi indici de Pr. D. Fecioru, în Col. PSB, vol. 5, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1982, p. 321.

O altă problemă capitală abordată de Părinţi în operele lor a fost combaterea ereziilor. Apologeţii erau nu numai apărători calificaţi ai creştinismului faţă de păgânism, ci şi ocrotitorii cei mai fireşti ai ortodoxiei în faţa atacurilor ereziilor[90]. Spre exemplu, pericolul ereziilor gnostice a fost sesizat de Părinţii Apostolici, iar apologeţii, realizând şi ei marele pericol al acestor erezii, au scris tratate întregi împotriva acestora, luaţi în grup sau priviţi individual[91].

Unii dintre eretici sau dintre potrivnicii credinţei, înşelători cu faţă de şarpe şi falsificatori ai adevărului, care simulau virtutea şi-şi ascundeau răutatea, hotărând a fi duşmani Părinţilor Bisericii, acestor *fii ai Adevărului şi copii ai Luminii*[92], nu s-au căpătat cu nimic acei eretici, decât cu întunecarea propriilor suflete, alergând de fapt împotriva mântuirii lor. Nici chiar puterile diavoleşti nu lăudau ereziile sau sacrilegiul lor, căci acestea se feresc să spună cuvântul de blasfemie contra Fiului lui Dumnezeu[93]. Părinţii au anatematizat opiniile eretice şi au respins învăţăturile nelegiuite, însă faţă de oameni au arătat înţelegere şi s-au rugat pentru mântuirea lor[94].

Sfinţii Părinţi au manifestat *un dor nestăvilit pentru cunoaşterea adevărului, zbucium neobosit pentru dobândirea lui; dispoziţie nestrămutată pentru propovăduirea lui*[95]. Instruiţi *în tot adevărul*[96], ei au iubit mai mult ca orice unitatea Bisericii şi ortodoxia învăţăturilor de credinţă. Pentru ei, acestea erau bunurile cele mai de preţ şi tot ceea ce punea în pericol aceste bunuri trebuia combătut vehement. În acest sens, evreii, păgânii, dar mai ales ereticii sunt trataţi într-un mod destul de caustic. Ei constituiau într-adevăr un pericol. Intelectualii păgâni încercau adesea să pună Biserica într-o lumină nefavorabilă, iudeii erau duşmani declaraţi ai Mântuitorului Iisus Hristos, iar ereticii şi schismaticii puteau ruina creştinătatea din interiorul ei. Dragostea faţă de Biserică nu le îngăduia să tacă. Lupta era acerbă şi trebuia dusă pe toate planurile. Părinţii scriu febril tratate voluminoase pentru apărarea Bisericii şi pentru edificarea credincioşilor, ca să nu se găsească în ei niciun fel de *iarbă a diavolului*[97], pentru ca aceştia să dobândească moştenirea cu care au fost miluiţi[98]. Ei au meritul de a fi sesizat şi de a fi combătut orice rătăcire.

Când unii dintre ei au suferit exiluri, prigoniri sau orice fel de cazne din partea împotrivitorilor credinţei creştine, au arătat că nu se încovoaie sub greutatea durerii, ci sunt mai presus de mâhniri, răbdători în suferinţe, veseli în nădejdi[99]. Au ieşit puternici din slăbiciune (Evr. 11, 34); *nu aşteptau momelile plăcerilor cei pe care-i îngrăşa foamea. Nu-i ardea fierbinţeala verii, fiindcă-i răcorea nădejdea harului veşnic. Nu-i*

---

[90] Aimé Puech, *Les Apologistes grecs du 2-e siècle de notre ère,* Paris, 1912, p. 15.

[91] G. Bareille, *Apologistes (Les Pères),* în „Dictionnaire de Théologie Catholique", tome I, 2, Paris, 1923, col. 1580-1602.

[92] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cap. 8, traducere, introducere şi note de Preotul Profesor Dumitru Stăniloae, în Col. PSB, vol. 41, Editura IBMBOR, Bucureşti, 2000, p. 264.

[93] Teodoret Episcopul Cirului, *op. cit.,* p. 31.

[94] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilie asupra anatemei,* 4, P. G. XLVIII, col. 952.

[95] Pr. Prof. Dr. Olimp Căciulă, *Introducere,* la Sf. Iustin Martirul şi Filosoful, *Apologiile,* în *Apologeţi de limbă greacă…,* p. 9.

[96] Sf. Iustin, *Dialogul cu iudeul Trifon,* cap. XL, în *Apologeţi de limbă greacă…,* p. 177.

[97] Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole, Către Efeseni*, cap. X, 3, în *Scrierile Părinţilor apostolici…,* p. 193

[98] Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole, Către filadelfieni*, cap. V, 1, în *Scrierile Părinţilor apostolici…*, p. 215.

[99] Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* epistola 206, în Col. PSB, vol. 12..., p. 423.

dobora frigul şi gerul pe cei ce iernau încălziţi duhovniceşte de credinţa lor. Nu se temeau de cătuşele oamenilor, fiindcă-i descătuşa Iisus. Nu doreau să fie răscumpăraţi de la moarte, fiindcă ştiau că vor fi înviaţi de Hristos[100]. Desfătarea acestei vieţi le era în pacea sufletească, răbdarea morţii se însoţea în cugetul lor cu nădejdea nemuririi, *ideea învierii cu harul lui Hristos, adevărul cu simplitatea, credinţa cu încrederea, înfrânarea cu sfinţenia, hărnicia cu cumpătarea, felul de trai cu viaţa măsurată, învăţătura fără înfumurare, temeinicia în ştiinţă, credinţa fără ameţeala ereziei*[101]. Nu se gândeau la ostenelile virtuţii, ci la răsplăţile ei[102], nu se sfiau să-şi bată joc de cele pământeşti, fiindcă nădăjduiau premii cereşti[103].

Părinţii Sfinţi nu au dorit decât liniştea Bisericii, pe care au apărat-o cu o însufleţire aprinsă, arătându-se mai presus de orice oboseală, încinşi fiind cu brâul dăruirii de sine. Hotărârile lor au fost acceptate de întreaga creştinătate. Ei s-au impus ca mari autorităţi ecleziastice, învăţăturile lor fiind considerate normative de către Biserică, căci *au unit împlinirea virtuţilor cu înţelegerea dogmelor dumnezeieşti, susţinută de bogăţia cunoaşterii şi de puterea dovedirii*[104] şi aşa i-au hrănit pe toţi cu *cuvântul adevărului şi cu înţelegerea tainelor*[105]. Astfel, învăţăturii lor *şi dacă îi adaugi ceva e imprudent, şi dacă îi înlături ceva e primejdios*[106].

Conţinutul scrierilor patristice şi valoarea artistică a acestora

În scrierile lor, în care expun învăţături de credinţă, formulează canoane, norme de conduită, reguli tipiconale etc., Sfinţii Părinţi, aceşti oameni divini, cu minţi agere şi pătrunzătoare, au tratat şi probleme morale dintre cele mai variate, despre care vorbesc şi Sfintele Evanghelii şi care fac referire la viaţa creştină în general şi îndeosebi la: prietenie, relaţiile dintre creştini şi necreştini, relaţiile dintre Biserică şi Stat, muncă şi bunuri materiale, război şi pace, inegalitate socială şi economică, sclavie, căsătorie, familie, atitudinea în faţa vieţii, a morţii, a naturii, a educaţiei, a dragostei, a ştiinţei etc.

Aproape în fiecare pagină, Părinţii elogiază binele moral sau virtutea, recomandându-le nu pe un ton hegemonic, ci raţional, prietenesc şi frăţesc, folosindu-se de forţa argumentelor corecte şi de iubire. Aceste valori se impun parcă de la sine, nu numai datorită autorităţii Părinţilor, ci a acelei autorităţi divine care conferă acestor valori tărie şi perpetuitate. Întrupate în creştinii dedicaţi asemănării cu Hristos, aceste

---

[100] Sf. Ambrozie, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, traducere şi note de Prof. David Popescu, în Col. PSB, vol. 53, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1994, p. 261.
[101] *Ibidem,* scrisoarea a LXIII-a, p. 270.
[102] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere (II),* omilia XXXVI, VI..., p. 38.
[103] Sf. Ambrozie, *op. cit.,* scrisoarea a LXIII-a, p. 261.
[104] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Către prea cuviosul presbiter Marin,* traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în Col. PSB, vol. 81, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1990, p. 177.
[105] Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XII-a, în Col. PSB, vol. 17..., p. 471.
[106] Casiodor, *Istoria bisericească tripartită,* cap. XXI, traducere de Liana şi Anca Manolache, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Ştefan Alexe, în Col. PSB, vol. 75, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1998, p. 185.

valori morale perene, dreptatea, adevărul, modestia, jertfirea pentru aproapele, prietenia, curajul, cumpătarea, cinstea, dragostea etc., care ni le îmbie orice scriere patristică, nu sunt prezentate ca nişte simple noţiuni abstracte, ci ca forţe vii ce îşi au izvorul în Logosul divin şi care împodobesc pe creştini cu frumuseţe netrecătoare. În acest fel, creştinii dobândesc, prin strălucirea faptelor lor, slava neveştejită la Dumnezeu, iar în viaţa aceasta, frumuseţea lor iradiază prin toată înfăţişarea virtuţilor, umplându-i de lumină.

În epoca primară a creştinismului, cartea fost întotdeauna auxiliarul sau suplinitorul cuvântului. Părinţii Sfinţi au scris când au fost împiedicaţi să vorbească sau când predicile lor orale nu puteau să atingă mediile pe care zelul lor voia să le convertească. De asemenea, Părinţii nu cultivă genurile literare în esenţă; nu au epopee, nici tragedie; însă, ei au auzit chemarea poeziei, sufletul lor fiind atins de forţa creatoare a divinităţii; chiar şi istoria apare la ei doar sub forma unui argument apologetic. În schimb, scriu scrisori, multiplică discursuri, predici sau omilii, redactează apologii împotriva păgânilor, evreilor, ereticilor; compun expuneri de credinţă sau de morală; explică, mai mult sau mai puţin pe larg, cărţile sfinte pe care se fundamentează convingerile lor. Astfel se formează, încetul cu încetul, o literatură practică în principal[107]. Toate cărţile sunt acte şi servesc la edificare.

Fără îndoială, pe măsură ce Biserica se dezvoltă şi cuceririle sale se extind la clasele înalte ale societăţii, ea învaţă să vorbească şi să scrie cu mai multă eleganţă. Încă din secolul al III-lea, cel puţin unii dintre credincioşii săi înţeleseseră forţa pe care o dă uneori unui argument o redactare armonioasă. În secolul al IV-lea, mulţi dintre cei mai mari episcopi ai săi sunt discipolii oratorilor şi aduc cu ei preocupările pe care le-au învăţat la şcoală. Încă de atunci, creştinismul are literaţii săi, preocupaţi de un vocabular cizelat şi de o sintaxă ireproşabilă. Dar *aceştia nu sacrifică niciodată fondul pentru formă. Nepreocupaţi de măiestria expunerii, nu scriu decât atunci când au ceva de învăţat; nu au timp de pierdut pentru simpla plăcere a urechilor sau a ochilor. De asemenea, ei realizează perfecţiunea artei literare: un veşmânt minunat, o limbă aleasă, îmbelşugată, îmbogăţită prin experienţa secolelor anterioare şi devenită capabilă să exprime fără efort cele mai dificile idei ale metafizicii creştine, îi ajută să exprime exhaustiv sentimentele ce le umplu sufletele. Unii ca Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie de Nazianz, Sfântul Ioan Hrisostom, nu sunt doar demni de menţionat printre cei mai admirabili creştini pe care i-a cunoscut istoria, ci sunt demni de a figura în fruntea unei liste a marilor scriitori din care omenirea îşi face o onoare*[108].

Fiecare dintre marile provincii creştine păstrează totuşi fizionomia sa proprie: scriitorii din Roma se disting între toţi prin spiritul lor practic, prin simţul responsabilităţilor, prin fermitatea preocupărilor morale. Egiptenii, mai idealişti, încearcă sinteze vaste; vor să explice lumea, sau cel puţin să dea imagini de ansamblu asupra învăţământului creştin. Asiaticii ţin, înainte de toate, să transmită tradiţia pe care au primit-o de la Sfinţii Apostoli şi luptă cu îndârjire contra ereziilor. În sfârşit, sirienii şi palestinienii se fac de bunăvoie cronicari sau istorici, numai că nu redactează coduri liturgice sau morale[109]. Când se vorbeşte despre literatură, este bine să se ţină

[107] G. Bardy, *Littérature Grecque Chrétienne*, Bibliothèque Catholique des sciences religieuses, pp. 11-12.
[108] *Ibidem*, pp. 13.
[109] *Ibidem*, p. 26.

cont şi de geografie. Africanul Ciprian nu reacţionează ca Ilariu de Poitiers; grecii au o sensibilitate aparte, o deosebită vigoare filozofică, care le permite să-i întreacă pe majoritatea latinilor. Să nu mai vorbim de emoţia şi lirismul sirienilor, cum ar fi, de exemplu, Sfântul Efrem[110].

Stilul apologiilor diferă şi el după ethosul şi cultura fiecărui autor. Dacă simplitatea şi originalitatea stilului Părinţilor apostolici se explicau prin cercul aproape ermetic în care se elaborau operele lor, apologeţii au fost, aproape toţi, instruiţi în şcolile păgâne ale secolului lor, pe care, mai târziu, după convertire, au pus-o în slujba noii lor credinţe[111].

Efortul teologic al Părinţilor Bisericii este dominat de grija de a teologhisi în conformitate cu nevoile şi aspiraţiile vremii lor, de a elabora *o teologie cât mai actuală*, în fapt, mai necesară şi mai folositoare epocii lor. În ce priveşte forma, ei s-au străduit să-şi îmbrace - pe cât posibil - gândirea în categoriile filozofice şi ştiinţifice ale epocii lor. Cu alte cuvinte, ei au fost *teologi ai epocii lor*, atât în ce priveşte fondul problemelor abordate, cât şi în ce priveşte sistemul conceptual şi verbal pe care l-au folosit.

Prin ceea ce scriu, Părinţii trimit nu la rodul gândirii proprii, ci la ceea ce li se descoperă. Aceasta nu înseamnă că personalitatea lor e subordonată, anulată, ci ea primeşte valenţa de purtătoare a unui adevăr care o depăşeşte. *Neîncadrându-se în categoria auctorială, a operei, ci în cea a mărturiei, textul patristic e cel mai puţin susceptibil de falsitate; el nu vine să alimenteze orgolii sau dorinţe ascunse, ci se face oglindă a unor experienţe creştine care, în cele din urmă, sunt compatibile cu traiectoria oricărui creştin*[112]. Părinţii se străduiau mai puţin să placă şi mai mult să fie folositori. Ei nu urmăreau fala numelui, nici adulaţiile levantine ale celor ce parcurgeau textele lor. Popularitatea şi laudele oamenilor, le erau total străine. Urmăreau în toate doar un singur scop: mântuirea. În operele lor, nimic nu se conformează vanităţii stilului, căutării limbajului elevat, armoniei frazelor cizelate. N-au de gând să prezinte material de poliloghie. Nu caută să placă; vor să instruiască şi să educe, şi reuşesc asta. Sfârşesc chiar prin a plăcea din momentul în care vrem să acordăm atenţie operelor lor. În loc de elocvenţa artificială şi savantă a şcolilor, ei deţin darul vorbirii din inimă, cel care vine din credinţă, zel şi entuziasm. Nici unul din ei nu ar pierde timpul să redacteze, precum Fronton, elogiul fumului, folosind cuvinte alese şi cizelate cu artă[113]. Însă, *Părinţii scriau frumos cu tot protestul lor împotriva frumuseţilor literare*[114]. Prin urmare, literatura patristică are şi o valoare artistică de netăgăduit.

Părinţii Bisericii – modele de vieţuire creştină

[110] Adalbert Hamman, *Părinţii Bisericii,* traducător Preot Ştefan Lupu, Ed. Sapienţia, Iaşi, 2005, p. 7.
[111] W.H. Carslaw, *The Early Christian Apologists,* London, 1911, pp. 106-107.
[112] Radu Preda, *art. cit.*, p. 87.
[113] G. Bardy, *op. cit.*, pp. 11-12.
[114] Preot Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, vol. I…, p. 30.

Teologia patristică *nu cuprinde numai cunoştinţe, ci şi credinţă caldă, trăire evanghelică şi dorul Împărăţiei lui Dumnezeu*[115]. Starea spre care aspiră Părinţii nu este departe de viaţa îngerilor. Şi această asemănare dă un sens particular ascezei din ajunuri, din posturi, în castitate; în viaţa îngerească nu dormi, nici nu mănânci, eşti neîntinat. Spre această veşnică şi sublimă contemplare tinde rugăciunea lor. Însă un asemenea ţel întâlneşte multe ispite: chiar în natura alterată de păcat şi dezechilibrată de greutatea tiranică a trupului, Sfinţii Părinţi şi-au menţinut sufletele în această slujire în care Hristos i-a ales. Viaţa lor, ca oşteni ai lui Hristos, este deci o luptă pe care nu au putut-o câştiga fără stricteţea şi armele ascezei[116]. Această viaţă jertfelnică şi de renunţare totală la tot ce e lumesc este o *moarte* mai degrabă, acceptată prin devotamentul faţă de stricteţea credinţei creştine şi având, ca şi cea a martirilor, valoare de mărturie. Fără îndoială, este cuprinsă de seninătate şi bucurie: în apropierea de Dumnezeu, cugetarea este mai obişnuită şi se iluminează de trăiri sublime; dar această tactică strictă cere o putere excepţională, dobândită prin trezvie şi înţelepciune[117]. Această *moarte* înalţă sufletul către ceruri şi duce la dobândirea adevăratei vieţi veşnice. Părinţii Sfinţi nu se temeau de moartea trupească, pentru că ei nădăjduiau în Bunul Mântuitor *cu trupul, cu sufletul, cu duhul, cu credinţa, cu dragostea şi cu unirea,*[118] Acesta fiind nădejdea lor comună. Nutreau nădejdi că mila Lui îi va acoperi la judecata ce va să fie[119]. Nu au avut în vedere plăcerea de moment, ci desfătarea viitoare. Împodobiţi cu o vieţuire virtuoasă şi sfântă, însufleţiţi de o neţărmuită dragoste, aveau întipărite pe lespedea inimii lor poruncile şi îndreptările Domnului. În ochii lor, nimic nu preţuia aşa de mult ca ascultarea de Hristos, spre Care şi-au îndreptat necontenit privirile minţii şi pe Care L-au iubit fără măsură.

În relaţia cu aproapele, se bucurau cu negrăită bucurie de chipurile creştinilor luminate de raza Dumnezeirii, iar în momentele în care aceştia aşteptau unele sfaturi în materie de doctrină sau purtare, Părinţii, care şi-au întărit puterea sfatului prin autoritatea vieţii lor proprii, pentru ca vorbele să nu roşească de lipsa faptelor[120], ei realizând astfel o simfonie între vorbele şi faptele lor, se rugau la Dumnezeu ca să le dea putere de a grăi, pentru ca acei ce le ascultă sfaturile, să ajungă mai buni şi să primească de la Dumnezeu puterea de a asculta şi de a le întrupa în faptă, aşa încât să nu mâhnească pe cei care le grăiesc[121]. Ei ştiau că binele lor se află în binele aproapelui[122] şi că, *dacă lipseşte lucrarea faptelor, nu ne poate fi de niciun folos numele de creştin*[123]. Nu cereau nimic în schimb, decât numai un bob de rugăciune de care se bucurau nespus. Şi aşa, se veseleau de fericita şi slăvita vieţuire duhovnicească

---

[115] *Ibidem*, p. 21.
[116] M. Viller, F. Cavallera, J. De Guibert, *Dictionnaire de Spiritualité,* (*Ascetique et Mistique, Doctrine et Histoire)*, Beauchesne, Paris, 1960, pp. 955-956.
[117] *Ibidem*, pp. 955-956.
[118] Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole, Către filadelfieni*, cap. X, traducere, note şi indici de Preot Dumitru Fecioru, în *Scrierile Părinţilor apostolici,* Editura IBMBOR, Bucureşti, 1995, p. 218.
[119] Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XXVIII, 1, în *Scrierile Părinţilor apostolici…,* p. 68.
[120] Tertulian, *Despre răbdare,* cap. I, traducere de Prof. Nicolae Chiţescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol şi Prof. David Popescu, introducere, note şi indici de prof. Nicolae Chiţescu, în Col. *Părinţi şi scriitori bisericeşti,* vol. 3, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1981, p. 182.
[121] *Epistola către Diognet*, I, 2, în *Scrierile Părinţilor apostolici…,* p. 409.
[122] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 16, 11 la Matei*, P. G. LVII, col. 253.
[123] Idem, *Despre pocăinţă,* omilia 9, 1, P. G. XLIX, col. 343.

a creştinilor, atenţi *ca nici cu un gând necurat să nu primejduiască cineva împărtăşirea din viaţa de veci*[124]. Simpli în nevinovăţie şi nevinovaţi în simplitate[125], cu chipuri senine ce radiază de bucurie creştină, respirând pe Dumnezeu şi trăind împreună cu Dumnezeu[126], îi sprijineau pe cei ce se clătinau în credinţă şi purtare şi-i ridicau pe cei neputincioşi, schimbând totul în ceea ce Îi place Domnului, prin darul Duhului care petrecea în ei. Considerau o datorie a iubirii de frate să-i facă pe toţi inaccesibili răului. Pentru aceasta erau hotărâţi a nu cruţa nicio oboseală. Singurul lucru pe care l-au dorit era ca *dragostea să conducă totul*[127]. Ei au curăţit mai întâi lumea-ntreagă de ura faţă de Dumnezeu, dovedindu-şi iubirea faţă de bine şi faţă de Dumnezeu[128]. *O singură putere a Duhului trecea prin toate mădularele, un singur suflet pentru toţi, una şi aceeaşi credinţă arzândă, un singur imn de preamărire a lui Dumnezeu*[129].

Mari îndrăgostiţi de Hristos, pe care-L simt necontenit prezent în cugete, în inimi şi în toată fiinţa lor, morţi faţă de plăcerile lumii, bogaţi atât în cuvinte, cât şi în fapte, şi-au înfrânat simţurile şi propria voinţă pentru a ajunge pe culmile desăvârşirii, bineînţeles, nu fără ajutorul Lui, ajutor pe care nu au pregetat a-l cere necontenit.

Mari la suflet, fierbinţi cu duhul, plini de Dumnezeu, desăvârşiţi în evlavie, îndrăgostiţi de sfinţenie, studioşi, cu ochii minţii luminaţi, cu chipuri senine ce radiază de neprihănită bucurie, hrăniţi cu dumnezeieştile cuvinte şi convinşi de adevărul creştin, versaţi în studiul Sfintei Scripturi, împodobiţi cu dogmele apostolice, luminători a toată lumea, stâlpi ai Bisericii, păstori adevăraţi ai turmei lui Hristos, pedagogi iluştri, povăţuitori ai pocăinţei, mari filantropi, apărători ai celor necăjiţi, ageri, cu înaltă cugetare şi dexteritate de exprimare, tălmăcitori ai adevărului şi ai Tainelor dumnezeieşti, mari cunoscători ai sufletului omenesc, cu o inegalabilă experienţă a vieţii ascetice, liturgice, pastorale şi duhovniceşti, puternici în a-şi spune ştiinţa, neînduplecaţi şi vestiţi prin apărarea ortodoxiei, uniţi în sentimente, înţelepţi în deosebirea duhurilor, curaţi în fapte, bogaţi în bunătate, împodobiţi în purtări, modeşti în înfăţişare, sinceri şi hotărâţi, cu pricepere în ale obştii, mulţi dintre ei cu o origine strălucită, cu o smerenie dumnezeiască şi inimă voioasă, înveşmântaţi cu veşmântul de aur al virtuţilor, bărbaţi minunaţi în toate privinţele, întru tot strădalnicii noştri Părinţi se prezintă ca personalităţi de prim rang şi de o energie inepuizabilă în toată activitatea şi ţinuta lor lineară fie în sinoade, fie în exiluri, fie în lucrările scrise. Având Scriptura la bază şi întipărind cuvintele ei în tainiţele inimii lor, rămân un model de conştiinţă mereu trează şi de luptă pentru convingerile de care erau purtaţi. Despre ei putem spune şi noi împreună cu Sfântul Ignatie Teoforul, următoarele: *Cine dintre cei care au trecut pe la voi n-au lăudat virtutea şi credinţa voastră tare? Cine n-a admirat evlavia voastră în Hristos, înţeleaptă şi plină de bunătate? Cine n-a propovăduit*

---

[124] Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creştinilor,* cap. XXXII, traducere, introducere, note şi indici de Pr. Prof. Dr. T. Bodogae, Pr. Prof. Dr. Olimp Căciulă, Pr. Prof. Dr. D. Fecioru, în *Apologeţi de limbă greacă,* Editura IBMBOR, Bucureşti, 1997, p. 501.

[125] Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, cap. I, în PSB, vol. 3, p. 434.

[126] Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui?*, 26.6, traducere, introducere, note şi indici de Pr. D. Fecioru, în Col. PSB, vol. 4, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1982, p. 52.

[127] Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, ep. 203..., p. 415.

[128] Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* cartea a zecea, traducere, studiu, note şi comentarii de Pr. Prof. T. Bodogae, în Col. PSB, vol. 13, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1987, p. 360.

[129] *Ibidem*, p. 363.

chipul de mare cuviinţă al iubirii voastre de străini? Cine n-a fericit cunoştinţa voastră desăvârşită şi sigură?[130]

Vieţuiau în locul în care le-a fost rânduit, împlinindu-şi acolo posturile, rugăciunile şi celelalte bune deprinderi cu care erau obişnuiţi. Unii au ales pentru un timp ascunzişurile munţilor, câmpurile, deşertul pustiurilor, unde au făcut roditor pământul cel nisipos şi neroditor, oferind lui Dumnezeu rod foarte plăcut şi foarte frumos, virtutea, pe care şi-au impus-o ca lege[131].

Oriunde se aflau, Părinţii socoteau locul plăcut, fiindcă *nu le lipsea nimic celor ce le prisosea credinţa*[132]. Ţelul nădejdii lor era dragostea Lui[133]. Nu-şi tezaurizau fericirea în altă parte decât în Dumnezeu, căci El este *veşnicul dătător de bunătăţi*[134], *fântâna sfântă a bucuriei*[135]. Astfel, s-au făcut cunoscuţi oriunde şi prin toate că sunt ucenicii lui Hristos: prin împodobirea cu aleasa cunună a iubirii faţă de Dumnezeu Căruia I se dăruiau şi prin sârguinţa de a oglindi iubirea de oameni a lui Dumnezeu în lume. *Adevăraţii Sfinţi nu vor nimic altceva decât cea mai mare cinste a iubirii lui Dumnezeu, doar aceasta le şi îndrumă faptele. Ar însemna să-i contrazicem pe faţă dacă am vedea în aceasta o căutare a propriei lor faime. Sunt adânciţi şi ascunşi în dumnezeire. Viaţa lor nu se învârte în jurul propriului eu, ci doar în jurul lui Dumnezeu, a Cărui bunăvoinţă de neînchipuit, neaşteptată, este de a-şi lăsa creatura cât mai mult liberă faţă de El (...) Sfinţii sunt oameni care au încercat să trăiască doar în funcţie de dragostea lui Hristos*[136].

Parafrazându-l pe Sfântul Ioan Gură de Aur, putem spune că, de am vrea să le vedem răbdarea, vom vedea că se urcă pe cea mai înaltă culme a ei; de-am vrea să le vedem smerenia, vom vedea iarăşi că nici aici nu rămân în urma nimănui, ci pe toţi îi depăşesc; de-am vrea să le vedem credinţa, vom vedea că şi aici au strălucit mai mult decât toţi. Sufletele lor sunt ca nişte icoane însufleţite, care arată pe chipurile lor feluritele culori ale virtuţii[137]. *Înflăcăraţi de cuvântul chemării Lui*[138], Părinţii primeau cu râvnă în inimile lor cuvintele lui Hristos iar patimile Lui erau înaintea ochilor lor. Împletind studiul cu rugăciunea şi cu meditaţia, socoteau *fiecare zi cea din urmă a vieţii pământeşti şi fiecare clipă cea mai scumpă pentru viaţa de veci*[139]. Cât de mare trebuie să fi fost ardoarea iubirii lor, ne putem convinge din înseşi cuvintele Sfântului Grigorie Taumaturgul: (...) *nu este nicio părticică de plăcere care să nu fie înfrânată de noi, dar mai ales alungăm orice vedere ruşinoasă de la ochii noştri şi de la urechile noastre orice cuvânt al ispitirilor, pentru ca inima noastră să rămână curată*[140]. Şi se purtau aşa, răspândind prin toate mişcările sufleteşti şi trupeşti strălucirea razelor

---

[130] Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. I, 2, în *Scrierile Părinţilor apostolici...,* p. 50.
[131] Teodoret Episcopul Cirului, *op. cit.*, p. 179.
[132] Sf. Ambrozie, *op. cit.*, scrisoarea a LXIII-a, p. 261.
[133] *Ibidem*, scrisoarea a LXXVI-a, p. 302.
[134] Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni*, 105.3., în Col. PSB, vol. 4..., p. 150.
[135] Idem, *Pedagogul*, cartea a doua, 32.2., în Col. PSB, vol. 4..., p. 248.
[136] Hans-Urs von Balthasar, *L'amour seul est digne de foi*, traduit de l'allemand par Robert Givord, Parole et Silence, 1999, pp. 95-96.
[137] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLII, I, p. 92.
[138] Sf. Iustin, *Dialogul cu iudeul Trifon,* cap. CXVI, în *Apologeţi de limbă greacă...,* p. 302.
[139] Prof. Nicolae Chiţescu, *Introducere*, la Tertulian, *Despre pocăinţă,* în Col. PSB, vol. 3, p. 202.
[140] *Actele martirice*, 26, studiu introductiv, traducere şi note de Preot Prof. Dr. Ioan Rămureanu, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1997, p. 99.

dumnezeieşti. Au fost răniţi de frumuseţea divină şi au purtat în ei dorinţa vieţii veşnice[141]. Şi ca să spunem simplu, s-au făcut încăpători ai lui Dumnezeu întreg şi cu totul întregi dumnezei după har aşa de mult, încât au fost socotiţi că sunt prin toate alt El[142]. Trăind aşa, pace adâncă şi minunată li se dădea tuturora şi dor nesăturat pentru facerea de bine, iar revărsarea Duhului Sfânt era deplină peste ei toţi[143]; totul pentru ei era credinţa şi dragostea, căci *mai ales dragostea îi arată pe oamenii sfinţi*[144] şi nimic nu-i mai mare decât ea[145]. *Viaţa nemuririi cereşti a fost picurată în sufletul lor*[146] şi astfel au purtat prin toată vieţuirea lor, în sinea proprie, viu şi lucrător pe Învăţătorul[147].

Dar cine ar putea după vrednicie a-i lăuda după merit? Cine ar putea măcar cu gândul să cuprindă mulţimea virtuţilor ce le-a împodobit şi le-a luminat sufletul? Cine ar putea număra mulţimea tuturor darurilor cu care i-a copleşit Dumnezeu? Dacă ar trebui să preţuim cu bani pe cei care se disting în viaţa virtuoasă, atunci, potrivit înţeleptului Solomon (Pilde, 17, 6), chiar dacă am aduna la un loc toate comorile lumii, ele nu preţuiesc atât cât strădania virtuţilor lor[148]. Nu e cu putinţă, aşadar, să se descopere prin puterea cuvântului ceea ce e negrăit[149]. De aceea, amintirea lor s-a imortalizat în mod firesc în minţile şi inimile credincioşilor Bisericii de pretutindeni.

---

[141] Sf. Grigorie de Nazianz, *Poeme dogmatice*, 8, P. G. XXXVII, col. 452 AB.
[142] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, 1, în Col. PSB, vol. 81..., p. 15.
[143] Sf. Clement Romanul, *op. cit.*, cap. II, 2, p. 51.
[144] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 62, 3 la Ioan*, P. G. XLIX, col. 394.
[145] Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole, Către smirneni*, cap. VI, 1, în *Scrierile Părinţilor apostolici...,* p. 221.
[146] Sf. Macarie Egipteanul, *Cele 50 de omilii duhovniceşti,* omilia a V-a, 6, traducere Pr. Prof. Dr. Constantin Corniţescu, în Col. PSB, vol. 34, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1992, p. 112.
[147] Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, 11, p. 63.
[148] Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, traducere şi note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, în Col. PSB, vol. 29, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1998, p. 15.
[149] Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor...*, p. 291.

II. ACTUALITATEA ÎNVĂŢĂTURILOR SFINŢILOR PĂRINŢI ŞI FOLOSUL CE REZULTĂ DIN LECTURA ŞI STUDIUL LOR

Deşi din precedentul studiu se poate uşor conchide actualitatea învăţăturii patristice, precum şi folosul studierii şi împroprierii acesteia, propunem totuşi cititorului, unele adăugiri în acest sens.

Prin scrierile lor, Părinţii Bisericii au răspuns nevoilor din timpul în care au trăit, dar ele servesc şi ca sursă de inspiraţie pentru cuvintele şi faptele creştinilor de astăzi, dornici să găsească în ele o influenţă binefăcătoare. Părinţii Bisericii *au ştiut să pună unele din problemele fundamentale ale teologiei în termeni care durează şi astăzi*[150]. Printr-o citire atentă şi smerită a operelor Sfinţilor Părinţi, omul contemporan poate afla soluţii la problemele şi nedumeririle proprii, căci sfinţii sunt modele de trăire creştină, înţelepciune şi simplitate, iar cunoştinţele lor teologice şi adevărurile propovăduite de ei au fost unanim acceptate şi admirate de întreaga Biserică. Aşadar, Sfinţii Părinţi sunt contemporanii noştri în toată puterea cuvântului prin faptul că se adresează direct creştinilor din zilele noastre şi oferă răspunsuri la întrebările esenţiale ale omenirii.

Astăzi încercăm să culegem învăţăminte şi să tragem foloase din scrierile de odinioară ale Sfinţilor Părinţi, păstrând întreg respectul pentru prezentul cu care ne identificăm. La drept vorbind, viaţa şi opera Părinţilor Bisericii nu face altceva decât să ne ofere imbolduri şi sugestii pentru lucrarea noastră creştină actuală. La rândul lor, cei vechi au fost în perfectă armonie cu contemporanii lor, în folosul cărora au acţionat. Tocmai însă pentru că au fost atât de ancoraţi în veac, exercită şi azi o profundă şi durabilă influenţă[151]. Aceşti strălucitori luceferi ai ştiinţei şi învăţăturii, vrednici de o neştearsă amintire, deşi s-au săvârşit din viaţă, trăiesc şi acum prin autoritatea şi credinţa lor, şi chiar dacă nu mai sunt trupeşte în biserică, glasul şi învăţătura lor sunt la fel de puternice ca înainte[152]. Adevărurile propovăduite de aceşti *corifei ai teologiei creştine* şi cuvintele lor inspirate nu au fost îngropate de uitare şi nu s-au diminuat în secolele de când au fost rostite. Literatura patristică este atemporală şi nu devine desuetă sau vetustă. Ea este mereu actuală, căci, ca orice capodoperă, ea

[150] M. Pellegrino, *Il cristianesimo del II secolo di fronte alla cultura classica*, Torino, 1954, p. 86.
[151] Gustave Bardy, *Lectures spirituelles dans les écrits des Pères*, în rev. *La vie spirituelle*, Juvisy, t. XLVII, nr. 200, 1 mai 1936, pp. 199-200.
[152] Sf. Ioan Casian, *Despre Întruparea Domnului*, cartea a VI-a, XXVIII, traducere de Prof. David Popescu, în Col. *Părinţi şi scriitori bisericeşti,* vol. 57, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1990, p. 879.

scapă de sub acţiunea Timpului. E un corp bine închegat. E un moment cristalizat, deşi trecător. E scoasă din flux[153].

Învăţăturile patristice constituie adevărate focare de lumină ce răspândesc puternice raze călăuzitoare pentru stadiul actual şi de perspectivă al teologiei. Ele nu trebuie înţelese şi primite ca aparţinând unor vremuri trecute, căci nu trebuie să ne întoarcem la trecut şi să trăim cufundaţi în el; nu ne gândim să ne întoarcem la epoca patristică şi să o luăm de model, ci înseamnă, însă, a lua din literatura patristică *duhul de totdeauna al Ortodoxiei şi a-l păstra cu sfinţenie, ca îndreptar al credinţei şi al vieţii ei, ca remediu al suferinţelor ei, ca împlinire a lipsurilor ei, ca garanţie a existenţei ei*[154], căci *ţinta noastră este înainte, nu înapoi. Şi dacă totuşi stejarul îşi adânceşte rădăcinile în pământ, nu o face fiindcă voieşte să crească de-a-ndoaselea în sânul pământului, ci pentru că din pământ el trage puteri spre a se ridica către cer şi pentru a întrece toate ierburile şi toate buruienile care numai de la suprafaţă îşi sorb puterile pentru viaţa lor*[155]. Aşadar, avem misiunea nu numai de a studia şi de a pune în lumină lucrările Părinţilor, ci trebuie să le şi interpretăm *în lumina experienţei noastre de astăzi, ba mai mult, să interpretăm experienţa noastră contemporană în lumina învăţăturii Părinţilor*[156]. Din punct de vedere teologic creştin, a trăi în actualitate înseamnă a cunoaşte problemele religioase ale vremii noastre, a da răspuns năzuinţei după mântuire a oamenilor credincioşi, în lumina Evangheliei Mântuitorului şi a scrierilor Sfinţilor Părinţi.

Studiind operele patristice, descoperim cu bucurie conglăsuirea minunată a Părinţilor şi armonia scrierilor acestora. Cu toţii mărturisesc o învăţătură dumnezeiască şi unanim acceptată de Biserică. Universalitatea literaturii patristice o garantează universalitatea Sfintei Scripturi, căci această literatură este parte componentă a Sfintei Tradiţii. Mărturia patristică este conformă cu Scriptura şi Scriptura confirmă ortodoxia acestei mărturii care se inspiră şi îşi trage seva din Scriptură şi o tălmăceşte pe aceasta într-un mod greu de egalat. *Deci dacă Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie au caracter universal, valabilitate universală pentru Biserică, implicit şi învăţăturile patristice care sunt parte componentă a Sfintei Tradiţii au caracter universal*[157]. Prin urmare, învăţăturile Părinţilor oferă garanţia unei teologii corecte şi constituie piatra de temelie pentru zidirea duhovnicească a creştinilor de pretutindeni şi din orice secol. Biserica Ortodoxă are în Părinţii Sfinţi *o mare armată sfântă, cu care nu se va simţi niciodată nici slabă, nici umilită*[158].

Exemplele de viaţă ale Sfinţilor Părinţi sunt un model demn de urmat pentru creştinii din toate timpurile, iar operele lor au fost şi rămân surse de inspiraţie pentru majoritatea teologilor din zilele noastre, de aceea ei sunt citaţi cu multă generozitate. Gândirea patristică a avut o influenţă deosebită asupra teologiei şi este promulgată de o seamă de teologi contemporani, urmaşi fideli ai învăţăturii Părinţilor. Teologia ortodoxă actuală trebuie să se situeze în deplin acord cu principiile teologice patristice, care trebuie să constituie şi pe viitor un îndreptar pentru teologii noştri. Informaţiile

---

[153] Nicolae Steinhardt în *Monahul de la Rohia, răspunde la 365 de întrebări incomode adresate de Zaharia Sângeorzan,* Ed. Revistei Literatorul, Bucureşti, 1992, p. 54.
[154] Prof. Dr. Teodor M. Popescu, *Biserica şi cultura,* Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1996, pp. 211-212.
[155] Tadeu Zielinski, *Lumea antică şi noi,* trad. Anghel Marinescu, Bucureşti, 1923, pp. 99-100.
[156] Părintele Mitropolit Nicolae, *Farmecul scrierilor patristice,* Ed. Anastasia, 2002, p. 18.
[157] Pr. Nicolae Chifăr, *Teologie şi spiritualitate patristică,* Ed. Trinitas, Iaşi, 2002, p. 8.
[158] Prof. Dr. Teodor M. Popescu, *op. cit.,* p. 206.

patristice sunt, astăzi, *de o bogăţie, varietate şi utilitate deosebite în domeniul circulaţiei textului biblic, al istoriei creştine şi universale, al doctrinei dogmatice şi morale, al filozofiei, al unui număr de ştiinţe, al formării spiritualităţii europene, al literaturii, al artei, al mentalităţii păgâne în perioada de declin a imperiului roman*[159]. Teologia actuală nu trebuie să se abată de pe temeliile statornicite de Părinţi şi să nu rătăcească pe cărări străine, altele decât cele trasate de ei, ci să se alimenteze necontenit de la nesecatul izvor al învăţăturilor lor, căci ele rămân valabile peste veacuri, îşi păstrează de-a pururi universalitatea, utilitatea şi actualitatea, deoarece au gir divin, fiind inspirate de Însuşi Dumnezeu Cel Atotprezent şi veşnic Viu.

Astfel, prin lectura susţinută a operelor Sfinţilor Părinţi, prin rugăciunile adresate lor şi împroprierea modului lor de vieţuire creştină, se păstrează comuniunea cu sfinţii lui Hristos, Care, prin Duhul Sfânt, învaţă pe fiecare *să trăiască potrivit lui şi împrejurărilor vieţii lui pe care le are de la El*[160]. Prin studierea literaturii patristice, dobândim modul de a gândi al sfinţilor care ne ajută în orice timp şi împrejurare să ne manifestăm credinţa şi să răspundem problemelor actuale, aşa cum ar fi făcut-o ei înşişi dacă ar fi trăit în timpul nostru. Pentru aceasta ei ne întăresc şi cu rugăciunile lor.

Lecturând scrierile patristice, putem conchide că, în teologie, ponderea principală, *centrul de gravitate cade pe latura practică* şi mai puţin pe cea teoretică. Altfel spus, Părinţii ne învaţă că teologia este chemată să slujească vieţii creştine, căci ea izvorăşte din viaţa creştină şi slujeşte acesteia; teologia îşi atinge scopul în măsura în care stimulează şi îndeamnă la acţiune, la faptă mântuitoare. Adevărata teologie nu este cea care se înalţă pe culmi abstracte şi se detaşează de realitatea vieţii creştine actuale, ci este cea ancorată în viaţa creştinilor de zi cu zi, predicând şi promovând cuvântul Mântuitorului: *cel ce va face şi va învăţa: acesta mare se va numi întru Împărăţia cerurilor* (Mt. 5, 19). Sfinţii, numai înţelegând şi aplicând în chip exemplar acest cuvânt, au realizat că în centrul teologiei tronează persoana vie a lui Iisus Hristos, iar din relaţia permanentă cu Hristos, a rezultat atât ceea ce trebuia ştiut, cât şi ceea ce trebuia făptuit în scopul dobândirii mântuirii. Ca atare, Sfinţii *ne îndrumă şi ne îndeamnă spre o teologie care nu pune accentul unilateral pe teorie, ci „ancorează adânc în viaţa creştină", pe care o stimulează şi călăuzeşte spre fapte în corespondenţă vie cu nevoile şi aspiraţiile vremii respective. (...). Valoarea esenţială şi constitutivă a teologiei este „slujirea vieţii" prin faptul că-l stimulează şi călăuzeşte pe credincios să urmeze exemplul viu al Mântuitorului în conformitate cu nevoile şi aspiraţiile epocii respective*[161].

Textele patristice ne ajută să înţelegem paradoxurile fundamentale: al Maicii şi Fecioarei, al staturii de om, dar şi de Dumnezeu a lui Hristos, al morţii ca înviere, şi ne solicită să înţelegem şi paradoxul: a scrie despre ceea ce nu poate fi descris[162]. Textul patristic invită *la modul de judecată duhovnicesc, la acel fel de a gândi despre lucruri în determinarea lor curată, dată de Creator, iar nu în cea dată de creatură – o*

---

[159] Preot Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, vol. I, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1984, p. 5.

[160] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, notă explicativă nr. 1724, la Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* în Col. *Părinţi şi scriitori bisericeşti,* vol. 41, Editura IBMBOR, Bucureşti, 2000, p. 906.

[161] Pr. Dr. Corneliu Sârbu, *Sfinţii Vasile, Grigorie şi Ioan, îndrumători ai teologiei actuale,* în rev. *Mitropolia Ardealului*, XVIII (1973), nr. 1-2, p. 41.

[162] Radu Preda, *Mărturia patristică,* în rev. *Studii Teologice*, Seria II-a, XLV (1993), nr. 5-6, p. 85.

întoarcere la gândirea primară, scutită de deformările aduse de ceea ce numea Sfântul Maxim Mărturisitorul: „funinginea păcatelor”[163].

Scăldaţi în lumina dumnezeiască, Sfinţii Părinţi, aceşti poeţi ai Cuvântului dumnezeiesc şi *bărbaţi vestiţi, care s-au făcut vistieri ai tainelor Mântuitorului nostru*[164], constituie călăuze sigure în cunoaşterea şi trăirea Evangheliei lui Iisus. Nu există călăuze mai bune pentru a înţelege bogăţia de sensuri a cuvintelor Scripturii, pentru că ei cunoşteau în amănunt orice carte a Sfintei Scripturi şi bogăţia harului Sfântului Duh sălăşluia în ei. Învăţătura Părinţilor nu e mai puţin importantă decât cuvintele Scripturii de care această învăţătură nu se desparte niciodată[165]. Scrierile patristice ne sunt *sfetnic şi arvună pentru adevăr*[166], căci ele sunt scrise sub înrâurirea inspiraţiei divine. Sfinţii Părinţi sunt *cei mai iscusiţi păstrători şi tălmăcitori ai acestui adevăr,* pe care Domnul Hristos l-a transmis, Apostolii l-au propovăduit, Sfinţii l-au păstrat, iar mucenicii l-au întărit prin sângele lor. Sfinţii Părinţi *întruchipează persoana lui Hristos, deopotrivă delicată şi puternică, încât sfaturile primite de la ei devin adevărate porunci pentru noi*[167].

Cunoaşterea temeinică a operei patristice este indispensabilă pentru preoţi şi pentru credincioşii activi ai Bisericii, deoarece ea cuprinde Tradiţia bisericească, de origine divină ca şi Sfânta Scriptură. Teologii şi Sinoadele ecumenice recurg la scrierile patristice pentru a dovedi adevărurile de credinţă, ca la unul dintre cele mai apodictice argumente, căci aceste scrieri stau la temelia Teologiei creştine, elaborată pe baza aprofundării Sfintei Scripturi şi constituie succesiunea sau moştenirea apostolică, adică tezaurul Sfintei Tradiţii, de nepreţuită valoare pentru viaţa Bisericii şi a fiecărui creştin[168]. Învăţăturile ce au primit consimţământul unanim al Părinţilor Bisericii sau a celei mai mari părţi dintre ei, sunt de o autoritate de neînvins, reprezentând, de fapt, doctrina *Bisericii celei una.* Scriitorii din epoca patristică au, de atunci, acest privilegiu, foarte rar pentru cei care îi urmează, de a se bucura încă în aproape întreaga creştinătate de o veneraţie profundă. Protestanţii de diferite nuanţe şi ortodocşii orientali, cât şi catolicii îi invocă cu plăcere şi acest caracter îi clasează într-o poziţie aparte[169].

Pentru tinerii teologi, opera patristică oferă idealul sacerdotal cunoscut prin studierea Sfinţilor Părinţi care au fost prin excelenţă doctori, apologeţi, sfinţi, într-un cuvânt, adevăraţi preoţi[170]. În formarea viitorilor preoţi, profesorilor de religie, studenţilor în teologie, precum şi a bunilor creştini, studiul izvoarelor autentice şi

---

[163] *Ibidem,* pp. 85-86.

[164] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuv. II, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Române, în Col. *Părinţi şi scriitori bisericeşti,* vol. 40, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1994, p. 64.

[165] Pr. Prof. Ştefan Alexe, *Sfinţii Părinţi în preocupările Prea Fericitului Patriarh Iustin,* în rev. *Biserica Ortodoxă Română*, CIII (1985), nr. 3-4, p. 266.

[166] Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* cartea a treia, cap. XXX, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Fecioru, în Col. *Părinţi şi scriitori bisericeşti,* vol. 2, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1997, p. 465.

[167] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Rugăciunea lui Iisus şi experienţa Duhului Sfânt,* Cuvânt înainte de Arhim. Gheorghios Grigoriatul, Ed. Deisis, Sibiu, 1995, pp. 47-48.

[168] Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 14.

[169] F. Cayré, A. A. *Précis de Patrologie, Histoire et doctrine des Pères et Docteurs de l'Église*, Tome premier, Livres l et II, Paris-Tournai-Rome, 1927, p. 1.

[170] *Ibidem,* p. XVI.

vivificatoare ale creştinismului este indispensabil, fiindcă acestea fundamentează şi îmbogăţesc cultura teologică, constituind adevărate faruri călăuzitoare pentru toţi. Prin urmare, scrierile patristice *prezintă un mare interes pentru orice om cult; pentru slujitorii Bisericii, pentru preot, merită să fie lectura zilnică pe lângă Sfânta Scriptură, iar pentru teolog trebuie neapărat să fie aceasta. Căci ceea ce sunt pentru filolog clasicii antici, acelaşi lucru sunt pentru teolog Părinţii, clasicii Bisericii. De aceea nu poate pretinde numele de teolog acela care nu este familiarizat oarecum cu ei prin studiu aprofundat...*[171]

Purtând spre mântuirea cea veşnică pe cei ce o urmează, învăţătura Sfinţilor Părinţi a fost transmisă prin succesiune neîntreruptă de la Hristos şi apostolii Săi, până în ziua de astăzi, şi nu a existat niciodată o perioadă de la întemeierea Bisericii Domnului Hristos pe pământ, în care gândirea patristică să nu călăuzească Biserica.

Lectura şi aprofundarea operelor patristice se impune prin continui identificări şi creaţii spirituale actuale ca: *1. Adoptarea erei actuale (creştine), respectată de toată planeta, eră elaborată de daco-romanul Dionisie cel Mic. 2. O nouă viziune în istoria lumii, întruchipată în speranţă, muncă, rugăciune, creaţie şi progres (epectasis). 3. Sfinţii Părinţi preţuiesc popoarele zise barbare, cărora le creează cultură prin invenţii de alfabete şi literaturi naţionale (Ulfila, Mezrob, Pahomie etc.). 4. Literatura patristică cultivă un ecumenism real, promovând apropierea Bisericilor prin Sinoade Ecumenice, schimburi de vizite, circulaţie de opere şi idei, smerenie, onestitate în raporturile interbisericeşti. 5. Sfinţii Părinţi au cultul păcii, pe care o consideră drept „mama tuturor bunurilor". Ei sunt împotriva violenţei de orice fel şi socotesc războiul drept o „ucidere organizată şi multiplicată". 6. Patristica a creat genul literar al filocaliei sau al râvnei după însuşirea frumuseţilor duhovniceşti, care duc la desăvârşire. 7. Sfinţii Părinţi preţuiesc omul ca pe chipul lui Dumnezeu, dar îl şi ceartă pentru păcatele sale. Umanismul patristic cultivă, printre altele, două valori-forţe: logosul-raţiunea şi dragostea. Oamenii patristici îşi trăiesc aievea credinţa sau concepţia*[172].

Prin scrierile lor, Sfinţii ne cheamă spre lumina cea adevărată a Ortodoxiei, atrăgându-ne spre izvoarele limpezi ale spiritualităţii răsăritene, plină de prezenţa vie a Sfintei Treimi. Operele lor s-au transmis, alături de Sfânta Scriptură, pentru a ne lumina şi a ne limpezi calea cea dreaptă către Dumnezeu, a ne înălţa sufletul către ceruri şi a ne feri de mlaştina confuză a gândirii moderne, ce s-a ivit chiar din părăsirea învăţăturii patristice. Părinţii au stabilit şi ne-au transmis dogmele pioase şi ne-au învăţat vieţuirea virtuoasă. Scopul urmărit de Sfinţii Părinţi este despătimirea, iluminarea şi îndumnezeirea noastră, căci nimic nu este mai frumos în viaţă decât sufletul care îşi află liniştea şi odihna în Dumnezeu. Sfinţii Părinţi au transpus ei înşişi mai întâi în viaţă sfaturile lor şi aşa au vorbit şi au scris despre necontenitul război duhovnicesc, ca unii care au trecut prin el, câştigându-l. S-au îmbogăţit în virtute, s-au iluminat şi au atins desăvârşirea şi aşa ne învaţă cum să ne curăţim, iluminăm şi desăvârşim. *A vedea că trebuie să ne curăţim de vicii* – spune Sf. Grigorie de Nyssa - *este deja o premisă şi o pregătire a victoriei contra duşmanului, căci noi avem să*

---

[171] Josef Nirschl, *Lehrbuch der Patrologie und Patristik,* vol. I, Mainz, 1881, p. 23 *apud* Pr. M. Pîslaru, *Valoarea scrierilor patristice şi folosul ce rezultă din studiul şi lectura lor,* Râmnicu-Vâlcea, 1933, p. 50.

[172] Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, pp. 5-6.

ducem în viaţa noastră o luptă continuă împotriva duhurilor răului care se află în spaţiu[173]. Fiecare om are nevoie de un călăuzitor pe drumul vieţii duhovniceşti, pentru că altfel nu poate ajunge la capătul acestuia, îndumnezeirea. Frumuseţea gândirii şi trăirii Sfinţilor Părinţi seduce sufletul oricărui cititor însetat de creştere spirituală în iubire, de formare intelectuală în adevăr şi de rodire practică în fapte bune. Raţionalitatea duhovnicească, puternica argumentaţie însoţită de forţa iubirii smerite şi jertfelnice a Sfinţilor Părinţi, şi realismul lor invită la o profundă meditaţie chiar şi pe cei ce îşi ignoră propria mântuire. Aşadar, putem susţine cu deosebită convingere că valoarea Sfinţilor Părinţi este cu adevărat incontestabilă.

În ceea ce-i priveşte, sfinţii au murit plăcerilor, înfrânându-şi poftele prin cumpătare şi căutând să trăiască după poruncile dumnezeieşti. Au evitat orice spectacol ruşinos şi orice vorbă urâtă, ca inima să le rămână curată. Având o asemenea concepţie, nu le-a fost teamă să moară pentru Dumnezeu, convinşi că, *ceea ce sunt, prin Dumnezeu sunt*, de aceea, au răbdat toate pentru a nu muri rău[174]. Nu s-au temut de moarte, fiindcă numai *cei nesăbuiţi se tem de moarte ca şi cum ar fi suma tuturor relelor, dar cei înţelepţi o doresc ca pe o odihnă după trudă şi ca pe un sfârşit relelor*[175]. Nimic n-a fost mai de cinste pentru ei decât viaţa veşnică, care e nemurirea sufletului ce a trăit frumos în această viaţă pământească[176]. Inima Părinţilor ardea de dorul ca adevărul revelat şi numai acest adevăr să stăpânească inimile tuturor. Dorinţa fierbinte a acestor adevăraţi doctori ai ştiinţei creştine era de a-i vedea pe creştini că întrupează în faptă cuvintele şi îndrumările lor, rodind practic în ogorul sufletului şi împodobindu-l pe acesta cu virtuţi alese. Având pavăza dreptei credinţe şi atingând prin virtuţi şi rugăciune culmile unirii dumnezeieşti, rămânând nebiruiţi de viciu nici în timpul odihnei trupeşti, Sfinţii Părinţi au plămădit sufletul creştinilor cu florile cele alese ale virtuţilor. Erau oameni de care te foloseai numai dacă le vedeai mişcările, chiar dacă nu aşteptai niciun răspuns. Aşadar, instructiv şi binefăcător pentru noi toţi este să ne inspirăm şi să sorbim învăţătura ortodoxă de la izvoarele literaturii patristice, căci Sfinţii Părinţi au trăit în condiţii asemănătoare cu ale noastre şi, totuşi, s-au străduit să păstreze neschimbată învăţătura dreptei credinţe, care va dăinui până la sfârşitul lumii.

Literatura patristică este un obelisc al frumuseţii, căci se caracterizează şi se prezintă ca sublimă frumuseţe, pe care o imprimă în sufletele tuturor celor ce o îndrăgesc şi le conduce pe acestea spre frumuseţea inefabilă a Dumnezeirii. Această frumuseţe *atrage ca o vrajă, inundă şi fericeşte inima omului. A oricărui om care, iubind cu adevărat, se poate lăsa cuprins de zâmbetul frumuseţii. O frumuseţe permanentă care nu se ofileşte şi nu îmbătrâneşte. Omul capabil să ofere şi să primească o asemenea iubire şi frumuseţe este chipul lui Dumnezeu, care a turnat în inima lui această putere uriaşă*[177].

Interesul Bisericii vechi pentru Sfinţii Părinţi s-a manifestat dintr-un dublu punct de vedere. Înainte de toate *sunt citaţi cu un scop doctrinar: ei sunt martorii adevăratei*

---

[173] Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, cap. XIII, P. G. XLIV, col. 561 A.
[174] R. Knopf, G. Krüger, *Ausgewählte Martyreakten*, no. 3, 26-27, 3-e Aufl., Tűbingen, 1929, p. 33.
[175] Sf. Ambrozie, *De bono mortis*, 47, PL, XXXII-XXXIII, col. 306.
[176] R. Knopf, G. Krüger, *op. cit.*, p. 35.
[177] Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Frumuseţile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică,* Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1988, p. 5.

învăţături a Bisericii. În acelaşi timp însă, pe măsură ce se apela la ei sub raport dogmatic, a prezentat un interes tot mai mare şi aspectul istoric, în sensul că atrăgea atenţia la fel de mult viaţa şi opera lor[178]. Ierarhii şi călugării cărturari de la noi, iubitori de frumuseţe netrecătoare şi atraşi de parfumul hristic al scrierilor patristice, au arătat, de-a lungul secolelor, un interes continuu pentru această literatură şi au depus o neostoită strădanie în traducerea operelor Sfinţilor Părinţi, pentru a pune la îndemâna păstoriţilor comorile de gândire şi trăire ale acestora, bine ştiind că *(...) de nevoie este câştigarea cărţilor creştineşti la cei ce pot să le dobândească. Că şi singură vederea cărţilor mai pregetători către păcat ne face pe noi şi către dreptate ne îndeamnă să ne ridicăm*[179]. Sfântul Paisie de la Neamţ, cel mai mare propagator al filozofiei patristice din secolul al XVIII-lea şi cel care a tradus *Filocalia* din limba greacă în limba slavonă (*Dobrotoliubie*), în anul 1793, declanşând astfel o amplă mişcare de renaştere duhovnicească întemeiată pe întoarcerea la Părinţii filocalici şi la rugăciunea lui Iisus, referindu-se la folosul citirii operelor patristice, răspunde următoarele stareţului Atanasie, care-l învinuia de oarecare lucruri: *Să nu zici, părinte Atanasie, că ajunge una sau două cărţi pentru mântuirea sufletului. Doar nici albina nu adună miere dintr-o floare, ci din multe. Aşa este şi cel ce citeşte cărţile Sfinţilor Părinţi. Una îl învaţă dreapta credinţă, alta îi vorbeşte de tăcere şi rugăciune, alta îi spune de ascultare, de smerenie şi răbdare, iar alta îl îndeamnă către iubirea de Dumnezeu şi de aproapele. Aşadar, din multe cărţi patristice învaţă omul să trăiască după Evanghelie*[180].

Astfel, scrierile patristice nu au circulat doar în mediul clerical, ci şi simplii credincioşi, însetaţi de frumuseţea vieţii creştine autentice, s-au apropiat cu dor nestăvilit de cunoaşterea tezaurului patristic şi de însuşirea lui, adăpându-se direct de la izvoarele nesecate de frumuseţe şi înţelepciune ale gândirii Părinţilor. Spiritualitatea patristică ne-a fost, nouă românilor, familiară, modelându-ne stilul de viaţă creştină şi familiarizându-ne cu Dumnezeu. De aceea, bunii creştini au zăbovit îndelung asupra scrierilor Sfinţilor Părinţi, citindu-le, meditând asupra lor şi trecându-le prin retorta sufletului lor. Dintotdeauna, lucrările Sfinţilor Părinţi au constituit o hrană duhovnicească foarte dorită de sufletele cucernice ale creştinilor de pretutindeni. Învăţătura şi râvna lor ne umplu de admiraţie, iar sfinţenia vieţuirii lor înalte oferă credibilitate operelor lor. Paginile *ard de dorul de a îndrepta pe fraţii dinăuntrul şi din afara Bisericii, redându-le frumuseţea chipului lui Dumnezeu*[181]. Însă, pentru a înţelegea profunzimea gândirii sfinţilor trebuie ca Dumnezeu Cuvântul, Cel care i-a inspirat, să ne călăuzească spre tâlcuirea acestor lucruri, *pe care şi numai a le auzi este o adevărată fericire*[182].

Cu toate acestea, unii creştini din vremea noastră preferă tradiţiile unor călugări cu viaţă îmbunătăţită, adevăratei Tradiţii a Bisericii care este veche de secole; *mulţi se*

---

[178] Părintele Mitropolit Nicolae, *op. cit.,* p. 13.

[179] Sf. Epifanie, Episcopul Ciprului, în *Patericul,* ediţie îngrijită de Pr. Petru Pleşa, tipărit de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Alba Iulia, 1999, p. 69.

[180] *Sfântul Paisie de la Neamţ – Viaţa, învăţăturile şi minunile,* ediţie îngrijită de Arhim. Ioanichie Bălan, Ed. Episcopiei Romanului, 2002, p. 21.

[181] Preot Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie…,* p. 29.

[182] Sf. Grigorie de Nyssa, *Opt omilii la Fericiri,* traducere şi schiţă biografică de Pr. Sandu Gh. Stoian, în Col. *Comorile pustiei*, vol. 31, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1999, p. 5.

hrănesc cu discursuri izvorâte dintr-un mediu marginal ori fals bisericesc[183]. Nu putem depăşi o atare situaţie decât restabilind legătura vie între învăţătura Părinţilor şi practica bisericească, căci *practica noastră bisericească nu se întemeiază totdeauna pe învăţătura Părinţilor şi aici găsim rădăcina multor probleme ale vieţii Bisericii actuale*[184]. Cunoaşterea învăţăturii autentice a Părinţilor ajută pe creştini să se cunoască pe ei înşişi, să se raporteze corect la Dumnezeu şi să ducă o viaţă creştină pilduitoare. *Nimic nu este aşa de temut diavolului şi gândurilor puse de el în om* – spune Sfântul Ioan Gură de Aur - *ca mintea ce meditează la cele dumnezeieşti şi sufletul care se adapă totdeauna din acest izvor*[185]. Sfaturile sfinţilor sunt, deci, *cu putere multă,* pentru că ele au fost experimentate în primul rând de ei şi apoi de bunii creştini de-a lungul secolelor. Spre deosebire de reţetele propuse de unii sau alţii, *sfaturile Părinţilor sunt sănătoase din punct de vedere spiritual, ele provin dintr-o concepţie sănătoasă privind lupta cu păcatul şi dobândirea virtuţii*[186], căci ei au trăit credinţa în cult şi rugăciune. *Poveţele Părinţilor sunt mai valabile decât cele vehiculate în vremea noastră de pretinşi cunoscători ai omului*[187]. Hristos, Cel care dă cuvânt celor ce vestesc cu putere multă (Ps. 67, 9), l-a dăruit şi lor din belşug şi astfel se naşte în cititori credinţa întemeiată pe Cuvântul şi pe puterea lui Dumnezeu.

Restabilirea contactului viu cu scrierile Părinţilor Bisericii, ne ajută să dobândim logica credinţei, să agonisim curăţirea inimii şi să ne umplem vistieria minţii cu învăţătură dumnezeiască. Dumnezeieştile cuvinte *îndepărtează descurajarea, păstrează buna dispoziţie, pe sărac îl face mai bogat decât bogaţii, bogaţilor le dă apărare, pe păcătos îl face drept, pe cel drept îl întăreşte cu pază sigură, smulge din rădăcină pe cele rele, plantează pe cele care încă nu sunt bune, îndepărtează răutatea, îndrumă spre virtute; nu numai că îndrumă, dar înrădăcinează şi face să rămână pentru totdeauna virtuţile, deoarece este un leac duhovnicesc şi tainic, distrugător de patimi*[188]. Sfinţii ne învaţă cum să ne eliberăm de puterile răului, să ne întărim crezul care devine tot mai viu, devine viaţă, nu poate fi înăbuşit să rămână doar la nivel mental, ne fortifică nădejdea, ne stimulează voinţa şi astfel ardem de dorinţa de a-i imita. *După cum trupul are nevoie de hrană perceptibilă prin simţuri, tot astfel sufletul are nevoie de un îndemn zilnic şi de hrană duhovnicească*[189] *şi după cum foamea este o dovadă a sănătăţii trupului, tot astfel dragostea de cuvintele duhovniceşti este o dovadă a sănătăţii sufleteşti*[190]. Din fiecare scriere patristică descoperim cât de mult ne iubeşte Dumnezeu (de fapt, aproape în fiecare pagină a literaturii patristice se observă o adevărată emulaţie între Sfinţii Părinţi în a releva dragostea lui Dumnezeu pentru noi) şi descoperim astfel noi şi noi motive de a iubi pe Dumnezeu şi pe semeni, de a nu pune nimic mai presus de Hristos, fiindcă nici El n-a pus ceva mai presus de noi, de a rămâne fermi în credinţă şi de a ne ancora nădejdea numai în El. Inepuizabil tezaur de gândire, scrierile patristice exercită mintea, deşteaptă priceperea, hrănesc sufletul, încălzesc inima şi întăresc voinţa. Dacă în

[183] Părintele Mitropolit Nicolae, *op. cit.,* p. 21.
[184] *Ibidem,* p. 21.
[185] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 3,1 la Ioan,* P. G. LIX, col. 38.
[186] Părintele Mitropolit Nicolae, *op. cit.,* pp. 20-21.
[187] *Ibidem,* pp. 20-21.
[188] Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Psalmul 48, 1,* P. G. LV, col. 513.
[189] Idem, *Omilia 9, 8 la Facere,* P. G. LIII, col. 90.
[190] Idem, *Omilia 2, 1 la Isaia,* P. G. LVI, col. 107.

rugăciune vorbim noi cu Dumnezeu, prin scrierile sfinte, vorbeşte Dumnezeu cu noi şi ne descoperă voia Sa. Cine îşi îndreaptă ochiul înţelegerii în mod limpede, sau mai bine zis fără patimă, potrivit raţiunii, spre *mult luminosul şi sfinţitul sfeşnic al învăţăturii Predaniei Părinţilor*[191], învaţă să se dedice asemănării cu Hristos. Fiecare credincios trebuie să devină *un Hristos în stare să lucreze, să iubească şi să se jertfească pentru toţi, inclusiv pentru duşmanii săi. Osteneala, dragostea şi jertfirea vieţii pentru alţii constituie pilonii umanismului patristic. Pe aceşti piloni se construieşte progresiv îndumnezeirea fiinţei*[192].

Dacă vom voi să avem în mână în fiecare zi cărţile sfinte şi să ne îndreptăm ochiul înţelegerii spre minunatele scrieri ale sfinţilor, ne vom hrăni mintea cu învăţături adânci, cu profunde cugetări care înalţă şi înflăcărează, căci *în capetele sfinţilor s-au tezaurizat cele mai presus de cuvânt*[193]. Ni se vor întipări astfel pe latul minţii noastre spusele lor şi ne vor pătrunde adânc în inimă. Dumnezeieştile învăţături ale Părinţilor stârnesc fierbinţeala dragostei de Dumnezeu, curăţă gândurile, împrospătează vigoarea sufletului, adună veselie în inimă, ne învaţă să dărâmăm erezia şi să zidim în Biserică învăţătura cea sănătoasă, *să devenim cu atât de mult Dumnezeu, pe cât s-a făcut Acela om*[194], să luptăm pentru a dobândi virtuţi mai mari şi a nu rămâne indiferenţi pentru cele mai mici, ne sfătuiesc să adăugăm alte fapte bune la cele săvârşite până acum şi să învăţăm să nu punem niciodată capăt acestei prea frumoase lucrări. În scrierile lor, sfinţii ne îndeamnă să deschidem ochii inimii, să urmărim neîncetat cunoaşterea lui Dumnezeu, *să lăsăm la o parte dorinţele greşelilor, ascunzişurile ruşinii, să ne reînnoim în harul legământelor, să stăpânim mânia, să nu ocupe vrăjmaşul inima noastră pentru a întrona în ea acel duh care a pătruns în inima lui Iuda şi i-a sfărâmat porţile sufletului*[195]. Primind *cu minte încordată şi cu zel clocotitor*[196] aceste duhovniceşti merinde spre mântuire, păstrăm neschimbată frumuseţea chipului sădit în noi, devenim mai tari în lupta cu ispitele, învăţăm să ne dovedim împlinitori ai cuvintelor dumnezeieşti şi nu numai auditori sau grăitori ai lor, pentru ca *viaţa noastră să fie pe măsura învăţăturilor, iar învăţăturile să predice viaţa*[197]*;* învăţăm că *Dumnezeu ne-a dat multe căi de mântuire şi să nu le nesocotim*[198]*, căci cel ce voieşte să se mântuiască nicio piedică nu are, fără numai negrija şi lenea*[199]*;* învăţăm să ne ferim cu toată puterea de duplicitate, căci Părinţii ne îndeamnă

---

[191] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, 18, traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în Col. *Părinţi şi scriitori bisericeşti*, vol. 81, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1990, p. 295.

[192] Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Valoarea literaturii patristice a primelor secole în cadrul culturii antice,* în *Studii Teologice*, XXIV (1972), nr. 1-2, p. 7.

[193] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime...,* cuv. V, p. 228.

[194] Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuvântarea a III-a teologică,* 19, P. G. XXXVI, col. 100A.

[195] Sf. Ambrozie, *Scrisori*, scrisoarea a LXXVI-a, traducere şi note de Prof. David Popescu, în Col. PSB, vol. 53, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1994, p. 304.

[196] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omil. a XXIX-a, II, traducere, introducere, indici şi note de Pr. D. Fecioru, în Col. PSB, vol. 21, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1987, p. 365.

[197] *Ibidem,* omil. a II-a, V, p. 44.

[198] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Faptele Apostolilor,* XXI, 4, P. G. LX, col. 169.

[199] Sf. Antonie cel Mare, *Învăţătură despre viaţa morală,* cap. 45, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru de onoare al Academiei Române, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* vol. XI, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 21.

ca *ceea ce spune gura să mărturisească cugetul, iar ceea ce spune cuvântul să o simtă inima*[200], căci precum Hristos este neîmpărţit, aşa să fim şi noi şi să ne arătăm având un singur mod de purtare şi de vieţuire adevărată[201]. Dacă vom împlini acestea, *toate culorile virtuţii vor înflori pe feţele noastre*[202], ne vom face cunoscuţi şi prieteni ai lui Hristos, pictorul cel Bun, Care zugrăveşte numaidecât, în cei ce cred şi privesc mereu către El, un om ceresc după chipul Său[203]. Aşadar, n-ar fi nici evlavios, nici înţelept să trecem peste conţinutul scrierilor patristice pe care Dumnezeu ni le-a oferit ca pe un mare dar, fără să ne minunăm, căci, lecturându-le, nu ne mai putem sătura admirându-le. Referindu-se la aceasta, Sfântul Ioan Scărarul scrie: *Precum săracii, văzând vistierii împărăteşti, îşi cunosc şi mai mult sărăcia lor, tot aşa şi sufletul, citind despre marile virtuţi ale părinţilor, îşi face cugetul său şi mai smerit*[204]. Prin urmare, prima noastră abordare a scrierilor Sfinţilor Părinţi trebuie să fie una plină de smerenie şi de admiraţie. Pentru a dobândi cât mai mult folos din lectura şi studiul cuvintelor dumnezeieşti, trebuie ca mai întâi să lucrăm la propria despătimire, căci *nu putem să dobândim un câştig mare din lectura Sfintei Scripturi, dacă nu ne-am curăţit mai întâi sufletul*[205]*, fiindcă după cum stomacul, dacă este bolnav, nu poate primi alimente tari şi greu de mistuit, tot astfel nu poate primi cuvântul duhovnicesc sufletul plin de mândrie, trufaş, fără vigoare şi slăbit*[206]. Scrierile Părinţilor trebuie studiate mai ales din dorinţa de a transpune în practică învăţăturile lor, potrivit cu nivelul duhovnicesc al fiecăruia.

Parcurgând aceste scrieri ce constituie adevărate festinuri duhovniceşti, *lăudăm pe Domnul slăvit în tot felul prin ei şi în ei*[207]. Cât de mult preţuiau cărţile Sfinţilor Părinţi monahii din vechime, se poate uşor deduce din următoarea relatare: *Am venit la avva Cosma în lavra Earan (precizează unul dintre părinţii contemplativi - Ioan Moshu - n. a.) căci am trăit în ea zece ani. Pe când îmi vorbea despre mântuirea sufletului, a citat şi un cuvânt al sfântului Atanasie, arhiepiscopul Alexandriei. Şi mi-a spus bătrânul: „Când vei găsi vreun cuvânt de-al sfântului Atanasie şi n-ai avea hârţile ca să-l copii, scrie-ţi-l pe haină!" Atât de mare dragoste avea bătrânul pentru sfinţii noştri părinţi şi dascăli*[208]. Lectura operelor Sfântului Atanasie şi, în general, a

---

[200] Sf. Ambrozie, *Despre Sfintele Taine*, cap. IX, 54, traducere şi note de Prof. David Popescu, în Col. PSB, vol. 53, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1994, p. 23.

[201] Sf. Chiril al Alexandriei, *Cartea Glafirelor la a doua Lege*, traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în Col. PSB, vol. 39, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1992, p. 455.

[202] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omil. a XXXVI-a, VI, traducere, introducere, indici şi note de Pr. D. Fecioru, în Col. PSB, vol. 22, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1989, p. 39.

[203] Sf. Macarie Egipteanul, *Cele 50 de omilii duhovniceşti,* omilia a XXX-a, 4, traducere Pr. Prof. Dr. Constantin Corniţescu, în Col. PSB, vol. 34, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1992, p. 230.

[204] Sf. Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuş,* cuv. XXVI, partea a III-a, cap. 16, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* vol. XI, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1980, p. 372.

[205] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 1, 3 la Ioan,* P. G. LIX, col. 27-28.

[206] Idem, *Omilia 55, 3 la Faptele Apostolilor,* P. G. LX, col. 384.

[207] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* traducere, introducere şi note de Pr.Prof. Dumitru Stăniloae, în Col. PSB, vol. 80, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1983, p. 65.

[208] Ioan Moshu, *Limonariu sau Livada duhovnicească,* traducere şi comentarii de Pr. Prof. Dr. T. Bodogae şi D. Fecioru, Alba Iulia, 1991, p. 54.

tuturor scrierilor patristice, ne convinge de acest adevăr. Aşadar, pe bună dreptate s-a spus că dumnezeieştile cuvinte ale Părinţilor celor bătrâni *sunt cuvinte auzite din ecourile Raiului. Scurte şi limpezi, adevărate picături de rouă ale Dimineţii veşnice (...) Au ţâşnit şi au fost rostite la cererea ucenicilor, dintr-o nevoie sau osteneală a dragostei duhovniceşti care se vedea tare dorită, dintr-o biruire de sine a smereniei lor, la nevoia fiilor de a li se spune cele ce de-a dreptul nu se pot spune.*

Sunt frânturi din pâinea inimii, gesturi şi fapte în duh, gânduri de viaţă, mărturisite pentru o anume clipă şi împrejurare şi parcă sortite să fie acoperite de uitare. Dar adeseori, după multă trecere de timp s-au întors, fără voie, aduse, ridicate în aducerea aminte a celor ce le-au moştenit şi aşa s-au păstrat, puse în slovă[209]. Citind scrierile documentate şi ziditoare de suflet ale Părinţilor, le păstrăm învăţăturile şi le îmbrăţişăm credinţa şi meritele.

Parafrazându-l pe Sfântul Ioan Gură de Aur, putem spune că, după cum substanţa aromatelor, cu cât este mai mult frecată între degetele noastre, cu atât răspândeşte mai mult parfum, tot astfel vedem că se întâmplă atât cu Scriptura, cât şi cu scrierile Sfinţilor Părinţi: cu cât se străduieşte cineva să le cerceteze mai mult, cu atât poate să vadă comoara ascunsă în ele şi să cunoască de acolo o bogăţie de negrăit[210], căci mare câştig dobândim din citirea Sfintei Scripturi şi a scrierilor patristice: *mai întâi, ni se îmbogăţeşte limba (nemaigrăind cuvinte urâte – n. a.): apoi sufletul se întraripează şi se înalţă; se luminează cu lumina Soarelui Dreptăţii; scapă totodată de vătămarea gândurilor rele şi se bucură tihnă şi linişte multă (...) Citirea este hrană duhovnicească; întăreşte cugetul, face puternic sufletul, îl face mai tare şi mai înţelept şi nu-l lasă să alunece spre patimi ruşinoase; îi dă aripi uşoare, şi, ca să spun aşa, îl mută în cer*[211]. Cuvintele dumnezeieştilor Părinţi sunt *o comoară de diferite leacuri: dacă cineva are nevoie să stingă deznădejdea, să adoarmă o poftă, să calce în picioare dragostea de bani, să dispreţuiască durerea, să-i revină veselia, să-şi întărească răbdarea, va găsi mare sprijin în ele*[212].

Bunul creştin, meditând la sensul existenţei şi al creaţiei, nu se întreabă numai pe sine, ci întreabă şi pe alţii. *Iar răspunsurile cele mai bune le primeşte de la Dumnezeu prin gura sfinţilor. Însă Dumnezeu îi dă prin sfinţi răspunsuri după nivelul ajuns de omul care întreabă. Prin aceasta se arată că şi cel ce întreabă ajută să i se dea răspunsul, sau face să i se dea răspunsul potrivit cu nivelul atins prin eforturile lui. Căci răspunsul echivalează cu înţelegerea ce se iveşte în om. Dar sfântul îi prilejuieşte şi îi confirmă această înţelegere. Aceasta arată din nou intima unire, sau interioritatea reciprocă dintre cel progresat duhovniceşte şi cel ce-l întreabă. Dar aceasta depinde şi de cel ce întreabă...*[213] Aşadar, vechile pilde de credinţă, care mărturisesc harul lui Dumnezeu şi lucrează la zidirea sufletească a omului, au fost păstrate în scris, *ca prin*

---

[209] Daniil Sandu-Tudor, *Dumnezeu-Dragoste*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2000, pp. 160-161.
[210] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 13, 1 la Facere,* P. G. LIII, col. 106.
[211] Idem, *Omilia 29, 2 la Facere,* P. G. 53, col. 262.
[212] Idem, *Omilia 37, 1 la Ioan,* P. G. LIX, col. 207.
[213] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, notă explicativă nr. 928, la Sfinţii Varsanufie şi Ioan, *Scrisori duhovniceşti*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi*, vol. XI, Ed. Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1990, p. 677.

citirea lor, ca printr-o reprezentare a faptelor, şi Dumnezeu să fie cinstit, şi omul întărit[214].

Cuvântul lui Dumnezeu, rostit prin fericitele glasuri ale sfinţilor, nu este de ajuns să-l străbaţi cu ochii şi cu buzele, ci *trebuie să te „altoieşti" acestuia, să încerci să-l trăieşti, să te îmbibi cu el, aşa cum făceau Părinţii cei vechi, nu numai din încercare, dintr-un fel de gând de ispitire, ci şi din evlavie trebuie să te străduieşti să-l pătrunzi, să te aşezi în el, să-l locuieşti, apoi să-l mănânci, să-l mistui, să ţi-l faci al tău, să te culci şi să te trezeşti cu el, trebuie să te pătrunzi, să te biruieşti şi să te biruieşti în chip practic*[215].

Însă, nu trebuie să ne mulţumim doar cu lectura şi cu citarea textelor Sfinţilor Părinţi, ci este de trebuinţă să le pătrundem cu mintea şi sufletul şi să le devenim ucenici, să ne însuşim duhul lor, să dobândim mintea sfinţilor, inteligenţa patristică şi logica credinţei, tocmai pentru a putea face literatura patristică accesibilă omului secolului al XXI-lea şi pentru a putea da şi noi răspuns problemelor ce frământă omenirea de astăzi, aşa cum au răspuns şi Sfinţii Părinţi în vremea lor şi cum ar fi răspuns dacă ar fi trăit în epoca noastră. Să împrumutăm de la Părinţi ortodoxia credinţei, dragostea de Dumnezeu şi de semeni, adevărul şi lumina harului cu care ei s-au înveşmântat, ca să facem viu şi luminos mesajul Evangheliei în vremea noastră. Sunt demne de admirat şi totodată de urmat înţelepciunea şi curajul cu care au apărat dreapta credinţă şi unitatea Bisericii. Sfinţii Părinţi ne sunt adevărate modele şi în felul în care au ştiut ei să îmbine *ortodoxia*, adică învăţătura cea dreaptă, cu *ortopraxia*, adică trăirea cea adevărată şi dinamică a credinţei. Îi putem avea drept călăuze şi în spiritul apostolatului social, slujind lui Dumnezeu şi semenilor.

În concluzie, marele folos al citirii şi aprofundării scrierilor patristice îl vor întrezări şi-l vor dobândi cititorii, care, la rândul lor, păşind pe urmele atleţilor lui Hristos, vor putea dezvălui alte roade duhovniceşti ce nu au fost amintite aici, fiindcă anevoie este a le număra şi a le prezenta în cadrul restrâns al acestei expuneri.

---

[214] *Passio Sanctarum Perpetuae et Felicitatis,* 1, ed. H. Musurillo, p. 106 *apud* Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, *Introducere generală* la *Actele martirice,* studiu introductiv, traducere şi note de Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1997, pp. 15-16.

[215] Daniil Sandu-Tudor, *op. cit.,* p. 159.

III. CU PRIVIRE LA COLECŢIA PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI (P.S.B.)

Colecţia *Părinţi şi Scriitori Bisericeşti* (PSB) este cea mai mare colecţie de traduceri din operele Sfinţilor Părinţi apărută până în prezent în România. Ea a fost iniţiată de vrednicul de pomenire Patriarhul Iustin, cu scopul de a traduce cele mai de seamă opere ale celor mai mari Sfinţi Părinţi şi scriitori bisericeşti.

În anul 1960, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei de atunci, Iustin Moisescu, care avea să devină mai târziu Patriarh al României (1977-1986), primind primele volume din colecţia de scrieri patristice *Părinţi şi Scriitori bisericeşti greci*, apărută la Atena, cu binecuvântarea Sfântului Sinod al Bisericii Greciei, din iniţiativa şi cu purtarea de grijă a asociaţiei bisericeşti *Slujirea apostolică a Bisericii Greciei*, a făcut o scurtă prezentare acestei colecţii, menţionând caracterele generale ale acestei ediţii greceşti, adresată în primul rând clerului şi studenţilor teologi. În scurta prezentare pe care o făcea acestei colecţii patristice greceşti, răzbătea printre gânduri o dorinţă ascunsă, dorinţă veche şi fierbinte, aceea ca şi Biserica Ortodoxă Română să aibă o colecţie de texte patristice în româneşte. Această dorinţă a prins chip atunci când Mitropolitul Iustin de atunci a ajuns Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române. Aşadar, în anul 1979, apărea la Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, primul volum din colecţia *Părinţi şi scriitori bisericeşti.* Pe pagina 4 este următoarea precizare: *Colecţia „Părinţi şi scriitori bisericeşti" apare din iniţiativa şi sub îndrumarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*. Patriarhul Iustin a participat efectiv la editarea Sfinţilor Părinţi în româneşte[216].

Colecţia *Părinţi şi scriitori bisericeşti* (PSB), prima de acest fel în româneşte, cuprinde literatura patristică de limbă greacă şi de limbă latină de la Părinţii Apostolici şi până la Sfântul Ioan Damaschin. Iniţial ea a fost selectată în 90 de volume. Textele traduse sunt însoţite de introduceri, bibliografie la zi, note şi indici, deci o ediţie românească a Părinţilor şi Scriitorilor bisericeşti, lucrată după cele mai înalte principii ştiinţifice. Colecţia a fost tipărită în format 24/17, în condiţii tipografice excelente.

Deşi Patriarhul Iustin nu prefaţează această colecţie, cum ar fi fost de altfel firesc, s-a bucurat nespus pentru că i se împlinise un gând de tinereţe. Aceasta o aflăm, indirect, din cele câteva rânduri ale ilustrului profesor Dr. Dumitru Fecioru, traducătorul volumului 4, intitulat *Clement Alexandrinul, Scrieri*, partea întâi, de la pagina 4, unde este menţionat: *Prea Fericitului Părinte Patriarh Dr. Iustin Moisescu, omagiu de preţuire pentru a fi adus la îndeplinire, când bunul Dumnezeu l-a ajutat să fie Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, gândul nostru, al colegilor de studii de la Atena, care osteneau împreună la*

[216] Pr. Prof. Ştefan Alexe, *Sfinţii Părinţi în preocupările Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în rev. *Biserica Ortodoxă Română*, Anul CIII (1985), nr. 3-4, p. 284.

învăţarea limbii greceşti, cu scopul deseori mărturisit de a traduce şi tipări în limba noastră scrierile Sfinţilor Părinţi şi Scriitori bisericeşti din vechime.

Publicarea colecţiei „Părinţi şi scriitori bisericeşti" de către Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Patriarhiei Române, din iniţiativa şi sub directa îndrumare a Prea Fericitului Patriarh Iustin, este de însemnătate excepţională pentru teologia română actuală[217], scria pe atunci eruditul profesor Dr. Ion Bria, căci editarea şi traducerea textelor Părinţilor Bisericii permit *să cunoaştem toate dimensiunile tradiţiei patristice, să recunoaştem „metoda" Părinţilor de a exprima credinţa comună a Bisericii, să identificăm ce este actual în opera acestora*[218].

Fiind un proiect de lungă durată, un an şi jumătate s-a lucrat numai la selecţionarea autorilor patristici, a scriitorilor bisericeşti şi a scrierilor acestora, la întocmirea planului general, la stabilirea criteriilor de traducere, comentare şi editare, la găsirea şi angajarea celor mai buni traducători, precum şi la studierea şi asigurarea condiţiilor grafice[219].

Iniţierea editării – de către regretatul Patriarh Iustin Moisescu şi alte personalităţi bisericeşti de mare prestanţă – a colecţiei *Părinţi şi scriitori bisericeşti*, începând din anul 1979, a produs cititorilor o deplină satisfacţie şi o adevărată bucurie sufletească, căci *importanţa acestei opere se vădeşte de la sine. Ediţia aceasta are, astfel, o foarte mare importanţă din punct de vedere religios şi bisericesc. În lucrările Părinţilor şi Scriitorilor bisericeşti, s-a depus ca o comoară Sfânta Tradiţie a Bisericii, care constituie cel de-al doilea izvor al credinţei ortodoxe. Cei mai mulţi din aceşti scriitori s-au arătat persoane importante şi de frunte în Sinoadele locale şi ecumenice, al căror duh şi hotărâri le fac să răsune şi le tălmăcesc în scrierile lor*[220].

Această colecţie patristică este o *lucrare magnifică, de-a dreptul dumnezeiască, care a făcut un imens serviciu preoţilor, călugărilor, profesorilor, teologilor, studenţilor şi elevilor seminarişti, aceştia neputând, până atunci, să le citească decât fie în limbile clasice, de origine, fie într-o limbă modernă*[221]. Este o *lucrare unică între scrierile noastre bisericeşti*[222], *o comoară inestimabilă a doctrinei şi spiritualităţii ortodoxe*[223].

Eruditul şi vrednicul de pomenire Antonie, Mitropolit al Ardealului, chemat la Domnul în anul 2005, a oferit şi el câteva amănunte privitoare la această colecţie şi la apariţia ei: *Pentru studenţi, (Patriarhul Iustin – n. a.) a fost sensibil la propunerea de a se iniţia o colecţie de traduceri din Sfinţii Părinţi, pe care generaţii întregi până acum trebuiau să-i citească numai în limbi străine, atât cât puteau să-i citească! Pentru marea majoritate rămâneau inaccesibili. Învăţau despre Sfinţii Părinţi, dar nu intrau niciodată în operele lor propriu-zise. Şi s-a văzut că teologie n-au putut face decât aceia care s-au*

---

[217] Ion Bria, *La Théologie orthodoxe aujourd'hui en Roumanie*, în vol. *La Théologie dans l'Eglise et dans le monde*, Editions du Centre orthodoxe, Chambesy, 1984, pp. 171-175.

[218] Pr. Prof. Ion Bria, *Interpretarea Teologiei Patristice*, în rev. *Studii Teologice*, Seria a II-a, Anul XXXVII (1985), Nr. 5-6, Mai-Iunie, p. 354.

[219] Arhim. Bartolomeu Anania la Protos. Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovniceşti*, ediţia a doua, editată de Episcopia Romanului şi Huşilor, 1990, pp. 562-563.

[220] Pr. Prof. Ştefan Alexe, *art.cit.*, p. 284.

[221] † EPIFANIE, Episcopul Buzăului şi Vrancei, *Întâmpinare*, în rev. *Teologie şi Viaţă* număr omagial – *Un stâlp puternic în vremuri de furtună. Doctor Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei*, Ed. Trinitas, 2006, p. 34.

[222] † GHERASIM, Episcopul Râmnicului, *Recunoştinţă*, în rev. *Teologie şi Viaţă…*, p. 26.

[223] † EFTIMIE, Episcopul Romanului, *Patriarhul Iustin Moisescu, restaurator şi înnoitor de monumente istorice şi sfinte locaşuri mănăstireşti*, în rev. *Teologie şi Viaţă…*, p. 27.

putut adăpa din acest izvor autentic şi autorizat al Ortodoxiei[224]. Patriarhul Iustin era un bun cunoscător al învăţăturii patristice şi un fervent apărător al ei. Aceasta se poate deduce şi din pastoralele lui care *erau adevărate pagini din Sfinţii Părinţi, profunde, clare, inspirând duh evanghelic, cu povăţuiri la aleasă trăire creştinească, conform învăţăturii hristice*[225].

După trecerea la Domnul a regretatului Patriarh Iustin, operele Sfinţilor Părinţi şi ale scriitorilor bisericeşti s-au tradus cu binecuvântarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist, care s-a îngrijit îndeaproape de continuarea acestei colecţii. De traducerea operelor Sfinţilor Părinţi s-au ocupat în special profesori ai Facultăţilor de Teologie Ortodoxă din ţară, care erau totodată şi buni cunoscători ai limbilor clasice: greaca şi latina. Întreaga colecţie a fost tipărită la Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române. S-au tradus în total 36 de volume care de la prima vedere atrag atenţia prin vastitatea lor şi excepţionalele condiţii grafice de tipărire, dar mai ales folosul lor este revelat prin cercetarea cuprinsului lor variat, atât teologic, cât şi moral şi spiritual, aceste scrieri relevând importanţa pe care o are studiul operelor Sfinţilor Părinţi atât în lectura şi preocupările marilor teologi, filologi, filozofi, literaţi, cât şi în lectura binecredinciosului nostru popor român.

Patriarhul Iustin a iniţiat această colecţie, Patriarhul Teoctist a continuat-o, iar acum, cu binecuvântarea Prea Fericitului Părine Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, această colecţie apare organizată tematic, însoţită de introduceri şi adnotări, pentru a veni în ajutorul cititorilor iubitori de înţelepciune patristică, spre a le facilita şi dirija lectura.

Clerul şi credincioşii Bisericii Ortodoxe Române nu vor putea răsplăti mai bine dragostea părintească a regretatului Patriarh Iustin, urzitorul acestei colecţii, precum şi a erudiţilor profesori care au tradus operele Părinţilor şi scriitorilor bisericeşti şi le-au însoţit de comentarii lămuritoare şi note clarificatoare, decât lecturând aceste minunate comori de gândire şi trăire autentic creştină, pentru a-şi curăţi şi împodobi sufletele, a deveni credincioşi desăvârşiţi, iubitori de Dumnezeu, cunoscători ai Tainelor dumnezeieşti, având dragoste pentru Biserică şi deplină înţelegere pentru toţi oamenii, jertfitori pentru aproapele, pentru binele şi pacea întregii lumi.

[224] † ANTONIE, *Portret din culori de cuvinte alese*, în *Telegraful Român*, Anul 133 (1985), Nr. 9-10, p. 2.
[225] † ADRIAN, *Frânturi de inimă la comemorarea a douăzeci de ani de la trecerea la cele veşnice a Patriarhului Iustin Moisescu*, în rev. *Teologie şi Viaţă*…, p. 22.

TEXTELE PĂRINȚILOR

ACTIVITATEA

„Iar activităţile noastre: mersul, statul, hrana, somnul, patul, dieta şi cealaltă vieţuire, strălucesc, pentru că sunt educate cu cuviinţă”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. XII, 99.2., în PSB, vol. 4, p. 224)

„Fântânile din care se scoate apă dau apă mai limpede, pe când cele din care nimeni nu scoate apă au apă stricată. Fierul plugarului îşi păstrează luciul, dacă se foloseşte; dacă nu se foloseşte îl prinde rugina. Ca să spun pe scurt, exerciţiul dă sănătate şi sufletului şi trupului”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 12.2., în PSB, vol. 5, p. 17)

ACUZAŢIILE

„… cel care-mi aduce învinuiri să nu mai fie un potrivnic, ci un acuzator sau mai curând să nu accepte nici numirea de acuzator, ci să fie un frate iubitor, care atrage atenţia frăţeşte şi care nu foloseşte convingerea decât pentru îndreptare”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 203, II, în PSB, vol. 12, p. 413)

„Ia pilda lui Alexandru cel Mare[226], care chiar în clipa în care trebuia să bea un medicament i s-a adus o scrisoare conţinând acuze tocmai împotriva doctorului care-i prescrisese tratamentul, dar Alexandru a fost atât de departe de a se încrede în calomniatori, încât a băut leacul în timp ce citea scrisoarea”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 272, III, în PSB, vol. 12, p. 560)

[226] Plutarh, *Vieţile paralele.* Alexandru 19, 3, trad. rom. vol. III, (Bucureşti 1966), p. 375.

„(...) Nu trebuie să te încrezi numai în cei ce acuză, chiar dacă ar fi foarte vrednici de credinţă, ci să păstrezi şi pentru acuzat o ureche”. (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 33, 3, în PSB, vol. 44, p. 79)

ADAM

Starea primordială

„Cuvântul *Eden* este un cuvânt ebraic şi înseamnă *desfătare*”. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, Cartea a Doua, XXIV, în PSB, vol. 2, p. 415)

„Dumnezeu l-a luat deci pe om din pământul din care l-a făcut şi l-a mutat în rai, dându-i prilej de propăşire; să crească, să ajungă desăvârşit, ba încă să ajungă şi dumnezeu, ca să se urce şi în cer, dobândind veşnicia. Omul a fost făcut la mijloc: nici cu totul muritor, nici desăvârşit nemuritor; în el erau cu putinţă amândouă; tot aşa şi raiul, în ce priveşte frumuseţea, era la mijloc, între lume şi cer. Iar când Scriptura a spus: *să-l lucreze* (Fac. 2, 15), n-a arătat altceva decât păzirea poruncii lui Dumnezeu, ca să nu piară (omul – n. a.) din pricina neascultării, după cum a şi pierit, din pricina păcatului”. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, Cartea a Doua, XXIV, în PSB, vol. 2, p. 415)

„Dar îmi vei spune:
– A fost făcut omul, prin fire, muritor?
– Nu!
– Atunci, nemuritor?
– Nici asta n-o spun!
Dar mă vei întreba:
– Nu era nimic din acestea?
– Nici asta n-o spun. Prin fire omul n-a fost făcut nici muritor, nici nemuritor[227]. Dacă l-ar fi făcut dintru început nemuritor, l-ar fi făcut Dumnezeu; şi iarăşi, dacă l-ar fi făcut muritor, s-ar fi crezut că Dumnezeu este pricina morţii lui. Aşadar nu l-a făcut nici

[227] Şi trupul era nemuritor în înţelesul că omul avea putinţă, dacă asculta întru totul şi întotdeauna de Dumnezeu, să fie nemuritor şi după trup, dar nu în înţelesul că nu putea să moară. „Trupul omului până la căderea în păcat putea să se numească într-o privinţă muritor şi într-alta nemuritor – zice Fericitul Augustin. Muritor, pentru că putea muri; nemuritor, pentru că putea să nu moară. Căci una este a nu putea să mori, cum a făcut Dumnezeu pe unele fiinţe nemuritoare (îngerii) şi alta a putea să nu mori, cum a făcut Dumnezeu pe primul om” (Fer. Augustin, *apud* Pr. Ioan Mihălcescu, *Manual de Teologie Dogmatică,* ediţia a III-a, p. 127). Dacă de la început omul ar fi fost nemuritor ar fi fost Dumnezeu, iar dacă ar fi fost muritor, atunci Dumnezeu este principiul morţii. Măreţia sa consta din voinţa liberă de a alege dintre cele două posibilităţi. În starea primordială, Adam a avut nemurirea potenţială şi slava potenţială, dar s-a dezbrăcat de ele prin cădere, împreună cu toţi urmaşii. Prin păcat, oamenii au fost readuşi la moartea care era şi nu era proprie naturii lor. Omul nu a fost creat precis nici pentru nemurire, nici pentru moarte, iar Dumnezeu, lăsându-l să aleagă singur calea pe care va merge, l-a înzestrat cu tot ce avea nevoie ca să ajungă în final tot la El. Posibilităţile morţii existau; dar existau pentru a fi făcute imposibile. De fapt aceasta era proba impusă libertăţii lui Adam. – n. a.

nemuritor, nici muritor, ci, după cum am spus mai înainte, capabil şi de una şi de alta. Dacă omul înclina spre nemurire, păzind porunca lui Dumnezeu, avea să primească de la Dumnezeu ca plată nemurirea şi avea să ajungă Dumnezeu; şi iarăşi dacă se îndrepta spre faptele morţii, neascultând de Dumnezeu, el însuşi avea să fie pricina morţii sale, că Dumnezeu l-a făcut pe om liber, cu voinţa liberă[228]. Aşadar ceea ce omul nu şi-a agonisit sieşi din pricina nepurtării de grijă şi neascultării, aceea îi dăruieşte Dumnezeu acum[229], prin milostivirea şi iubirea Sa de oameni, dacă omul ascultă de El. După cum omul prin neascultarea lui şi-a atras asupra lui moartea, tot aşa cel ce voieşte să asculte de voinţa lui Dumnezeu îşi poate agonisi viaţă veşnică. Dumnezeu a dat lege şi porunci sfinte, care pot mântui pe om dacă le împlineşte şi, având parte de înviere, să moştenească nestricăciunea". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, Cartea a Doua, XXVII, în PSB, vol. 2, pp. 417-418)

„Adam a fost creat desăvârşit sau nedesăvârşit?[230] Dacă a fost creat nedesăvârşit, cum este nedesăvârşit un lucru făcut de Dumnezeul cel desăvârşit şi mai ales omul? Dacă a fost

---

[228] Dumnezeu l-a creat pe om pentru o viaţă fericită, sădind în el chipul Său, dar l-a înzestrat şi cu libertatea de a alege sau nu comuniunea cu El, căci în cazul în care Dumnezeu l-ar fi constrâns să fi îndeplinit ceea ce El dorea, omul ar fi făcut aceasta într-un mod mecanic şi ar fi fost privat de adevărata fericire a comuniunii libere cu Dumnezeu şi cu întreaga creaţie, această comuniune fiind un rezultat al propriei sale voinţe şi a conlucrării acesteia cu harul lui Dumnezeu. Nu i-a forţat libertatea, pentru că s-ar fi pierdut tot preţul virtuţii, şi ca nu cumva chiar silit fiind şi neascultând, mai mare osândă să-şi agonisească. – n. a.

[229] Tâlcuirea Pr. Dumitru Fecioru: Adică: în timpul harului (n. s. 89, p. 418)

[230] În viziunea patristică, Adam nu se afla la capătul final al slavei, ci la începutul ei. Aşa cum ieşise din mâinile Creatorului, cel dintâi om era perfect. Dar, „Adam nu se afla la capătul final al slavei, ci numai la mijlocul ei" (Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, nota 1030, în *Filocalia*, vol. IX). El se afla într-o slavă şi cinste mijlocie, era în desfătarea Raiului, în rugăciune, în vedere duhovnicească, cu simţurile întregi, nevătămate şi aflându-se în starea cea după fire, precum a fost zidit. Omul a fost înzestrat de Creator cu facultăţi care aveau menirea de a-l ajuta să ajungă la asemănarea cu Cel al cărui chip era. El nu era desăvârşit, ci era chemat să ajungă el singur la desăvârşire prin propria sa voinţă, a fost chemat să aleagă calea arătată de Dumnezeu, cea a împlinirii poruncii date de El. Odată alegând calea binelui, omul avea să fie ajutat continuu de harul lui Dumnezeu, pentru a putea ajunge la desăvârşirea deplină. În starea de origine, primordială, omul are o fire îndumnezeită, peste care s-a revărsat mult har.

Perfecţiunea lui Adam nu trebuie luată în sens absolut, ci numai relativ, căci trebuie a se înţelege că era capabil de o perfecţiune mai înaltă, sau de o perfecţiune progresivă, căci absolut perfect, adică fără niciun fel de scădere, este singur Dumnezeu. Referindu-se la aceasta, Părintele Stăniloae spune: „Nu era păcătos (Adam), dar nici împodobit cu virtuţi dobândite şi cu gânduri curate consolidate. Avea nevinovăţia celui ce nu a gustat păcatul, dar nu cea câştigată prin respingerea ispitelor ... Trupul lui nu era robit legii automate a păcatului, dar nu avea nici forţa întărită prin deprindere de a rămâne imun faţă de o astfel de stare". (Preot Prof. Dumitru Stăniloae, vol. I, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1996, p. 281).

Această stare de perfecţiune relativă a primului om, ajutată de harul divin, se referă atât la suflet cât şi la corp. Perfect era primul om din punct de vedere intelectual, pentru că mintea se afla într-o stare curată, luminată, dreaptă şi liberă de rătăcire, cunoaştere dreaptă şi mai ales în cunoaşterea adevărului suprem, care e Bunul Creator. Aceasta reiese din faptul că a pus nume potrivite tuturor animalelor, a înţeles drept poruncile lui Dumnezeu, cu care sta în cea mai strânsă legătură şi că a cunoscut atât pe Dumnezeu, pe cât îi era de trebuinţă, cât şi lucrurile din natură. Voia lui era străină de orice răutate, supunându-se voii lui Dumnezeu, căci nu exista luptă între senzualitate şi spirit. Perfectivitatea relativă a primului om, nu se mărginea numai la suflet, ci şi la corp, căci corpul lui era sănătos, robust, plin de putere şi necuprins de dureri, suferinţe sau boli, de unde rezultă că durerile, suferinţele şi bolile nu sunt decât consecinţe ale păcatului. Nicio slăbiciune, nicio durere, nicio suferinţă nu-i atinsese şi n-avea să-l atingă niciodată şi de aceea şi trupul era destinat pentru nemurire, ca şi sufletul. Unele din aceste perfecţiuni, precum: mintea

creat desăvârşit, cum se face că a călcat poruncile? Aceia să audă de la noi, că Adam n-a fost desăvârşit în ce priveşte structura lui, ci în stare să-şi însuşească virtutea". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a VI-a, Cap. XII, 96.1.-96.2., în PSB, vol. 5, p. 440)

„Odinioară Adam era sus, nu în ce priveşte locul, ci prin libertatea voinţei sale, când, îndată ce i s-a dat viaţă, şi-a aruncat privirile spre cer; s-a bucurat de cele văzute şi a iubit nespus de mult pe Binefăcătorul său, Care-i dăruise desfătarea vieţii veşnice, îl aşezase în desfătarea paradisului, îi dăduse aceeaşi stăpânire pe care o aveau îngerii, îl făcuse să aibă acelaşi fel de vieţuire cu arhanghelii şi să audă glas dumnezeiesc. Pe lângă toate acestea era sub paza lui Dumnezeu şi se desfăta cu bunătăţile Lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 442)

„Trebuie ca omul să nu-şi observe goliciunea, pentru ca nu cumva mintea lui să fie atrasă a-şi împlini lipsa, iar prin născocirea de îmbrăcăminte şi prin grija de trup, să fie sustras cu totul de la contemplarea lui Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia IX-a, IX, în PSB, vol. 17, p. 445)

„– Dar pentru ce n-au fost făcute odată cu facerea omului şi veşmintele?

– Pentru că omul nu trebuia să aibă îmbrăcăminte; nici naturală, nici confecţionată. Îmbrăcămintea naturală este proprie animalelor necuvântătoare, cum sunt penele, părul, grosimea pieilor, care iarna pot să le acopere, iar vara le ajută să suporte căldura. În acestea nu se deosebeşte animal de animal, pentru că firea lor e la fel la toate; omul, însă, trebuia să aibă deosebite darurile bunătăţilor, potrivit dragostei lui de Dumnezeu. Îndeletnicirile cu meseriile i-ar fi răpit omului tot timpul său liber; iar acest lucru trebuia evitat ca vătămător omului. De aceea şi Domnul, vrând să ne cheme din nou la o viaţă paradisiacă, îndepărtează din suflete grija, spunând: *Nu vă grijiţi pentru sufletul vostru ce veţi mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veţi îmbrăca* (Mt. 6, 25). Aşadar omul nu trebuia să aibă nici îmbrăcăminte naturală, nici confecţionată; ci altă îmbrăcăminte îi era pregătită lui, dacă stăruia în virtute; o îmbrăcăminte care avea să înflorească peste om prin harul lui Dumnezeu şi avea să strălucească prin veşminte luminoase ca acelea ale îngerilor, mai frumoase decât varietatea florilor şi mai luminoase şi mai strălucitoare decât stelele. De aceea, Dumnezeu nu i-a dat îndată omului îmbrăcăminte, pentru că îmbrăcămintea rezervată lui trebuia să fie o recompensă a virtuţii sale; dar la această îmbrăcăminte omul n-a putut ajunge din pricina ispitei diavolului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, IX, în PSB, vol. 17, pp. 445-446)

„Că toate animalele erau supuse omului, o spune Scriptura. Ascultă! *Şi a adus Dumnezeu la Adam fiarele şi toate necuvântătoarele, să vadă ce nume le va pune* (Fac. 2, 19). Când Adam a văzut animalele alăturea de el, n-a fugit, ci, ca un stăpân, care pune nume roboţilor de sub stăpânirea sa, aşa a dat şi el nume tuturor fiarelor. *Şi numele pe care l-a dat Adam, acela a fost numele animalului* (Fac. 2, 19), spune Scriptura. Acesta este semnul stăpânirii. Asta e pricina că Dumnezeu vrând să-i arate lui Adam că e stăpân peste

---

luminată, inima curată, voinţa ordonată şi trupul sănătos ţineau de însăşi firea omului, adică erau însuşiri ale lui, fără de care nu ni l-am putea închipui şi n-ar fi fost superior celorlalte vieţuitoare de pe pământ. Altele, precum: nemurirea trupului şi desăvârşita armonie dintre trup şi suflet, erau perfecţiuni care nu ţineau de firea omului, ci-i erau date în dar de Dumnezeu. – n. a.

toate cele văzute, i-a dat să pună nume animalelor. Dovada aceasta e îndestulătoare să arate că la început animalele nu înfricoşau pe om. Dar mai este şi o altă dovadă, nu mai neînsemnată decât aceasta, ci chiar cu mult mai puternică.

– Care este dovada?

– Vorbirea şarpelui cu femeia. Dacă şarpele l-ar fi înspăimântat pe om, femeia n-ar fi rămas locului la vederea şarpelui, n-ar fi primit sfatul lui, n-ar fi vorbit cu el cu atâta linişte, ci îndată ce l-ar fi zărit s-ar fi spăimântat şi ar fi fugit. Aşa, însă, vorbeşte şi nu se teme. Nu era pe lume fricos. Dar când a intrat în lume păcatul, i s-a luat omului şi cinstea şi stăpânirea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IX, IV, în PSB, vol. 21, pp. 110-111)

„Ai văzut ce vieţuire lipsită de nevoi şi de necazuri? Ai văzut ce viaţă minunată? Ca un înger trăia omul pe pământ; era îmbrăcat cu trup, dar nu era supus nevoilor trupeşti. Ca un împărat, împodobit cu purpură şi diademă, îmbrăcat în porfiră, aşa se desfăta omul în rai, având cu înlesnire totul din belşug". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XIII, IV, în PSB, vol. 21, p. 153)

„*Şi a luat Domnul Dumnezeu pe omul pe care l-a făcut şi l-a pus în raiul desfătării*. N-a fost simplu: *În rai*[231], ci a adăugat: *al desfătării*, ca să ne arate covârşitoarea plăcere de care avea să se bucure omul datorită locuinţei lui. Şi după ce a spus: *L-a pus pe el în raiul desfătării*, a adăugat: *ca să-l lucreze şi să-l păzească*[232]. Şi aceasta este semnul unei mari purtări de grijă. Dar pentru că locuirea în rai îl umplea pe Adam de toată desfătarea, pentru că era încântat de priveliştea pe care o vedea şi de bucuria ce i-o dădea această desfătare, de aceea, pentru ca omul să nu alunece din pricina covârşitoarei tihne şi desfătări – *Că lenevirea duce la orice păcat* (Înţ. Sir. 33, 32) – Dumnezeu i-a poruncit să lucreze raiul şi să-l păzească.

– Dar aş putea fi întrebat: Raiul are nevoie să fie lucrat?

– Nu spun asta! Dar Dumnezeu a vrut ca omul să aibă deocamdată puţină grijă de paza raiului şi de lucrarea lui. Dacă omul ar fi fost cu totul scăpat de oboseală, îndată ar fi alunecat spre trândăvie din pricina marii lui tihne; aşa, însă, împlinind o muncă lipsită de durere şi de greutăţi, putea fi mai înţelept. La fel, cuvântul *ca să-l păzească,* n-a fost adăugat fără rost. Cuvântul acesta este cuvânt de pogorământ; s-a spus ca omul să poată şti că este supus unui Stăpân, Care, dându-i o atât de mare desfătare, i-a dat odată cu

[231] Din cartea biblică *Facerea* aflăm că Dumnezeu a întemeiat raiul ca loc special pentru Adam şi Eva. Acest loc are o deosebită importanţă, deoarece se dovedeşte încă de la început grija lui Dumnezeu manifestată pe două planuri: mai întâi raiul era menit să fie nu numai un loc al fericirii paradisiace a primilor oameni, ci şi loc special în care aceştia ar fi avut posibilitatea să crească în comuniunea cu Dumnezeu până la asemănarea lor cu Creatorul. – n. a.

[232] Dumnezeu l-a creat pe om din dragostea Sa infinită şi l-a plasat în mijlocul grădinii edenice. Lucrarea pe care Adam trebuia să o facă în Rai era mai ales una duhovnicească: el trebuia să păstreze mereu calea pe care i-a trasat-o Dumnezeu, lucrând de bunăvoie poruncile Lui şi exersându-se în bine, pentru a ajunge treptat la desăvârşirea pentru care a fost făcut. Părintele Stăniloae menţionează că lumea, în starea ei primordială, era un Rai şi o Biserică, al cărei preot era omul. Creaţia, lumea, cosmosul sunt o podoabă care mărturisesc despre perfecţiunea dumnezeiască şi armonia ce conduce spre desăvârşirea divină. „Tot universul, arată Părintele Profesor, este o uriaşă muzică generală, formată din nenumăratele melodii ale părţilor, iar în om se reflectă această muzică în mod deosebit prin afectivitatea lui conştientă. Totul e un imn de laudă nesfârşit de bogat şi de variat, produs de Dumnezeu şi adresat lui Dumnezeu" (Preot Prof. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă,* 1988, p. 428). – n. a.

desfătarea şi păzirea raiului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XIV, II, în PSB, vol. 21, p. 158)

„Ce cinste poate fi mai mare decât cinstea dată de Dumnezeu? I-a dat să locuiască în rai, să se încânte de frumuseţea celor văzute, să se bucure de priveliştea raiului şi să culeagă mare plăcere de pe urma acestei desfătări. Gândeşte-te ce minunat era să vezi pomii plini de roade, felurimea florilor, varietatea, bogăţia frunzelor şi toate celelalte câte era firesc să fie în rai, şi într-un rai sădit de Dumnezeu! De aceea dumnezeiasca Scriptură, luând-o înainte, a spus: *A răsărit încă din pământ tot pomul frumos la vedere şi bun la mâncare* (Fac. 2, 9), ca să putem şti că omul, bucurându-se de atât de mare belşug, a călcat sfatul ce i s-a dat, din pricina marii lui neînfrânări şi trândăvii. Gândeşte-mi-te, iubite, la cinstea covârşitoare cu care a fost învrednicit! I s-a dăruit în rai masă proprie şi deosebită, ca să nu creadă că are şi el aceeaşi hrană cu animalele! I s-a dăruit să locuiască în rai ca un împărat şi să se desfăteze de cele de acolo şi, ca un stăpân, să fie despărţit de animalele puse în slujba lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XIV, IV, în PSB, vol. 21, p. 160, p. 161)

„Că după călcarea poruncii a trăit bărbatul cu femeia; până atunci trăiau în rai ca îngerii; nu erau aprinşi de poftă, nu erau asaltaţi de alte patimi, nu erau supuşi nevoilor firii, ci au fost făcuţi cu totul nestricăcioşi şi nemuritori, că nici nu aveau nevoie de îmbrăcăminte:

Erau, spune Scriptura, *amândoi goi şi nu se ruşinau* (Fac. 2, 25).

Nu intrase încă păcatul şi neascultarea; erau îmbrăcaţi cu slava cea de sus; de aceea nici nu se ruşinau; după călcarea poruncii, însă, a intrat şi ruşinea şi au cunoscut că sunt goi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XV, IV, în PSB, vol. 21, pp. 172-173)

„Când mă gândesc la felul de viaţă pe care Dumnezeu l-a dăruit omului, făcându-i atât de bogate binefaceri; când mă gândesc mai întâi că, înainte de facerea lui, Dumnezeu a adus la fiinţă pentru el toată podoaba zidirii, că l-a făcut mai târziu să se bucure de toate cele văzute; când mă gândesc apoi că Dumnezeu a poruncit să se facă raiul, pentru că a voit ca omul să locuiască în el, că l-a despărţit de animalele necuvântătoare, că i-a dat putere asupra tuturor şi i-a poruncit să le pună nume tuturor, aşa cum pune nume un stăpân robilor şi supuşilor, când mă gândesc, apoi, că Adam singur avea nevoie de un ajutor de aceeaşi fiinţă cu el, ca să-i ţie tovărăşie, şi că Dumnezeu nici asta n-a lăsat-o la o parte, ci a făcut-o pe femeie în chipul în care a voit şi i-a încredinţat-o lui şi că odată cu toate acestea i-a dăruit şi vrednicia profeţiei; când mă gândesc, apoi, că după aceste nespuse binefaceri i-a dăruit şi binele cel mai mare din toate, anume că l-a scăpat de toate grijile trupului, că l-a făcut să nu aibă nevoie nici de haine, nici de vreo altă trebuinţă, ci că a voit, după cum spuneam mai înainte, ca omul să trăiască pe pământ ca înger pământean ...". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XV, IV, în PSB, vol. 21, p. 173)

„Dumnezeu i-a dăruit omului dintru început viaţă îngerească, l-a umplut de mii şi mii de binefaceri şi pe lângă toate celelalte l-a mai învrednicit şi cu har profetic. V-am spus toate acestea ca atunci când veţi vedea trândăvia omului după atâtea binefaceri, să nu mai aruncaţi vina pe Dumnezeu, ci să puneţi totul în sarcina omului. El însuşi a fost luişi

pricina tuturor relelor (...) el a fost pricina pierderii atâtor bunuri şi a osândei pe care a suferit-o din pricina neascultării". Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XV, IV, în PSB, vol. 21, p. 173)

„Gândeşte-te la covârşitoarea lor fericire! Erau mai presus de toate cele trupeşti; ca şi cum ar fi fost în cer aşa trăiau pe pământ; erau în trup, dar nu îndurau cele trupeşti; n-aveau nevoie nici de casă, nici de acoperiş, nici de haine; de nimic de toate acestea! Şi nu fără rost, nici în zadar ne-a spus dumnezeiasca Scriptură lucrul acesta, ci ca să cunoaştem ce viaţă lipsită de dureri duceau cei dintâi oameni în rai, ca să cunoaştem traiul lor fără durere şi, ca să spun aşa, starea lor îngerească, pentru ca atunci când vom vedea că au pierdut totul, că din atât de bogaţi au ajuns în neagră sărăcie, să punem totul pe seama trândăviei lor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVI, I, în PSB, vol. 21, p. 176)

„(…) gândeşte-te, că la început niciuna din fiarele făcute nu erau înfricoşătoare nici bărbatului, nici femeii, ci toate li se supuneau şi-i recunoşteau stăpânia; erau blânde şi supuse şi fiarele sălbatice, aşa cum sunt acum cele domestice". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVI, I, în PSB, vol. 21, p. 177)

„El (Dumnezeu – n. a.) a voit, dintru început, ca omul să trăiască în rai, să aibă o viaţă lipsită de dureri, scăpată de osteneli, să ducă o viaţă întru nimic inferioară îngerilor şi puterilor celor netrupeşti, deşi era îmbrăcat cu trup, şi să fie mai presus de nevoile trupeşti"[233]. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, I, în PSB, vol. 21, p. 332)

„(…) la început firea omenească era nesfărâmată şi nemuritoare, fiind făcută de mâinile dumnezeieşti şi împodobită cu semnele nescrise ale legii; şi deci era sădită în chip firesc la noi voinţa conformă a legii, de a respinge păcatul şi de a cinsti pe Dumnezeu". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, pp. 87-88)

„Cuvântul despre facerea lumii mărturiseşte că toate câte le-a făcut Dumnezeu erau bune foarte. Între cele bune foarte era şi omul. Mai bine zis el era împodobit mai mult decât toate cu frumuseţea bunătăţilor[234]. Căci ce altceva ar fi aşa de bun, ca cel asemenea

[233] Adam şi Eva posedau trupuri omeneşti, dar, la început, înainte de păcat, nu erau subiecte la concupiscenţă, suferinţă şi moarte. Făcând referire la aceasta, Sf. Ioan Gură de Aur spune: „Adam şi Eva trăiau fără căsătorie. Trăiau în rai ca în cer şi se desfătau de prietenia lui Dumnezeu. Erau izgonite din sufletul lor dorinţa de împreunare, zămislirea, durerile naşterii, naşterea de copii, orice fel de stricăciune. Ca un curs de apă limpede izvorâtă dintr-un izvor curat era viaţa lor în rai, împodobită cu fecioria" (*Despre feciorie,* în vol. *Predici la sărbători împărăteşti şi cuvântări de laudă la sfinţi*, trad. de Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2002, p. 26). Tot ceea ce exista întru început în Eden era bun. Adam îşi îndrepta toată puterea lui de iubire spre Creatorul Său şi bucuria lui cea mai mare era împărtăşirea de dragostea lui Dumnezeu. El se bucura de realităţile sensibile ale Edenului doar pentru că le vedea în relaţia lor cu Dumnezeu. Atâta timp cât omul s-a bucurat de o viaţă de binecuvântare, el era liber de tirania patimilor şi imun la suferinţă şi moarte. – n. a.

[234] Starea lui Adam era una de fericire, în armonie cu Dumnezeu, cu sine şi natura externă. După cum citim în Sfânta Scriptură, creaţia ieşită din *mâinile* lui Dumnezeu era *bună foarte* (Fac. 1, 31). Starea primordială a primului om era aşadar o stare de fericire. Omul era în armonie cu Dumnezeu, cu sine, şi cu natura

cu frumuseţea fără pată? Dar dacă toate erau bune foarte, iar în toate, sau şi înainte de toate, era omul, fără îndoială că nu era în om moartea. Căci n-ar fi fost omul ceva bun, dacă ar fi avut în sine pecetea întunecată a tristeţii morţii. Ci era bun cu adevărat şi foarte bun, fiind chip şi asemănare a vieţii veşnice, fiind înfrumuseţat cu pecetea luminoasă a vieţii. Avea şi raiul dumnezeiesc ţâşnindu-i viaţă prin rodirea bogată a pomilor; şi lege de viaţă îi era porunca lui Dumnezeu, care-i făgăduia să nu moară. Iar în mijlocul pomilor raiului era lemnul care rodea din sine viaţa, orice ar trebui să înţelegem prin lemnul acela, al cărui fruct era viaţa; dar şi lemnul purtător de moarte, al cărui fruct era declarat totodată bun şi rău, care se afla în mijlocul raiului". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, omilia a XII-a, în PSB, vol. 29, p. 273)

„Când la început a fost adusă la existenţă firea creaţiunii prin puterea dumnezeiască, fiecare făptură a primit sfârşitul legat nemijlocit de început, în toate cele ivite din nefiinţă în existenţă, apărând deodată cu începutul, desăvârşirea. Iar una din cele create e şi fiinţa omenească. Deci, după asemănarea celorlalte, nici ea nu a înaintat de la creaţiune treptat spre desăvârşire, ci de la prima ivire în existenţă a fost plăsmuită întru desăvârşire. Căci Scriptura spune de om că a fost făcut *după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu*. Acesta arată cel mai înalt şi mai desăvârşit dintre bunuri. Căci ce s-ar afla mai presus de asemănarea cu Dumnezeu? Aşadar, la prima creaţiune, sfârşitul a apărut nemijlocit împreună cu începutul şi firea a început să existe de la desăvârşire. Dar odată ce s-a predat morţii prin alipirea la păcat şi astfel a căzut din stăruinţa în bine, nu recapătă deodată desăvârşirea, ca la prima creaţiune, ci înaintează pe o anumită cale spre mai bine, lepădând pe încetul, printr-o succesiune şi într-o ordine, împătimirea de cele contrare. Căci la prima creaţiune nu era nimic care să împiedice desăvârşirea firii să se săvârşească odată cu apariţia ei, neexistând răutate. Dar la a doua creare, era de trebuinţă ca revenirea la primul bine să fie legată de străbaterea pe rând a unei distanţe, deoarece înţelegerea noastră, înlănţuită prin răutate de împătimirea materială, leapădă pe încetul răul împreună-crescut cu ea, răzându-l ca pe o coajă ce o învăluie, prin vieţuirea lui mai aleasă[235]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XV, în PSB, vol. 29, p. 325)

„... avea (omul – n. a.) stăpânirea de sine şi nesupunere sub vreo stăpânire, neîntristarea şi negrija vieţii şi petrecerea în cele dumnezeieşti: avea în înţelegerea

externă. „În rai, Adam vedea cu o minte care era plină de iubire, cu un suflet umplut de puterea Duhului dumnezeiesc, nu numai pentru că el însuşi era deplin unificat, ci şi pentru că trăia într-o creaţie plină de Duhul dumnezeiesc. Nu era nicio separaţie între creaţie şi lumea energiilor divine, nicio contradicţie între tendinţele omului, nicio separaţie între ele şi puterile superioare dumnezeieşti" (Preot Prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* I, p. 325). Omul a fost creat pentru fericire veşnică, o fericire pe care nimeni nu putea să-l lipsească de ea, în afară de el însuşi. – n. a.

[235] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Starea de la început a omului nu avea nicio răutate în ea, ci numai binele. Căci nu putea ieşi cu vreo răutate din porunca creatoare a lui Dumnezeu. De aceea, ea putea dezvolta cu uşurinţă calităţile ei bune. Dezvoltarea în bine putându-se face oarecum în mod organic, sfântul Grigorie de Nyssa, poate, spune că desăvârşirea era legată de starea începătoare a firii. Căci în acest caz n-ar mai fi putut cădea. Odată cazută însă, chiar ridicată prin harul lui Hristos, ea totuşi are de învins o slăbiciune lăsată în ea de păcat. Slăbiciunea aceasta trebuie lecuită pe încetul. Cine a avut odată un organ bolnav, nu-şi revine dintr-odată la tăria dinainte de boală, ci în mod treptat, cu grijă multă de a se feri de orice împrejurare care i-a pricinuit prima dată boala (n. s. 309, p. 325)

dezvăluită şi curată de orice acoperământ privirea aţintită spre bine". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul III, în PSB, vol. 29, pp. 353-354)

„Omul sufletesc se afla odinioară în stare de sănătate, mişcările sufletului aflându-se amestecate în noi, ca nişte stihii (elemente), într-un chip cumpănit prin raţiunea virtuţii. Dar când elementul poftitor s-a întărit, înfrânarea mişcării protivnice lui a fost covârşită de elementul acesta crescut şi nu a mai fost în stare să împiedice mişcarea fără măsură a poftei spre cele ce nu se cuvine. Din aceasta s-a născut în fire omenească păcatul, ca boala cea spre moarte[236]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul IV, în PSB, vol. 29, pp. 431-432)

„… firea noastră a fost la început bună şi era înconjurată numai de bine". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 5, în PSB, vol. 30, p. 295)

„Atâta timp cât Cuvântul lui Dumnezeu era cu el (Adam – n. a.) le avea pe toate. Pentru că Cuvântul însuşi era pentru el moştenire, îmbrăcăminte, slavă care îl acoperea şi învăţătură". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XII, 6, în PSB, vol. 34, p. 144)

„Întrebare: Deci, înainte de călcarea poruncii, (oamenii) erau îmbrăcaţi în loc de veşmânt, cu slava lui Dumnezeu?

Răspuns: După cum Duhul a lucrat prin profeţi, i-a învăţat, s-a aflat înlăuntrul lor şi s-a arătat în afara lor, la fel, Duhul, atunci când a voit, a fost cu Adam, l-a învăţat şi i-a spus: Fă aşa, spune aşa. Căci Cuvântul era totul pentru (Adam) şi cât timp a stăruit în porunca (Lui), a fost prieten cu Dumnezeu". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XII, 8, în PSB, vol. 34, p. 144)

„… (la început) omul era stăpân (peste toate) de sub cer până între cele mai de jos (ale pământului), era în stare să discearnă între porniri, era străin faţă de demoni, curat de păcat şi de vicii, era chip şi asemănare a lui Dumnezeu". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 1, în PSB, vol. 34, p. 204)

„La început, însă Domnul, pe om l-a pus conducător al acestui veac şi stăpân peste cele văzute. Atunci nici focul nu avea putere asupra lui, nici apa nu-l îneca, nici fiarele nu-l vătămau, nici veninul nu-i făcea vreun rău. Dar de când s-a supus înşelăciunii, a predat înşelătorului conducerea. Pentru acest motiv, vrăjitorii şi înşelătorii săvârşesc lucruri ciudate, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, dar cu puterea celui rău. Aceştia au puterea asupra vietăţilor veninoase şi înfruntă cu îndrăzneală focul şi apele, aşa cum Ianis şi Iamvris s-au împotrivit lui Moise, şi după cum s-a împotrivit lui Petru, Simon (magul)[237].

[236] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Păcatul este o dezordine, o dezbinare a vieţii în ea însăşi, care duce spre moarte. (n. s. 63, p. 432)

[237] Omul este rege al universului, coroană şi stăpân al creaţiei. Dumnezeu a creat cerul şi pământul, le-a împodobit cu frumuseţe, iar la sfârşit l-a creat pe om, pentru el şi pentru fericirea lui fiind create toate cele văzute, căci omul era împăratul întregii creaţii, stăpân al făpturii. Înainte de căderea în păcat, toate i se supuneau lui, atât stihiile cât şi vieţuitoarele. Şi această comuniune cu Dumnezeu şi cu întreaga natură explică lipsa suferinţei în Rai, căci El a fost rânduit de Creator, stăpânitor al celor văzute, rege al întregului

Cred că diavolul, atunci când a văzut pe faţa strălucitoare a lui Moise, slava cea dintru început a lui Adam, nu puţin s-a tulburat; (s-a tulburat) pentru că aceasta era o dovadă sigură că împărăţia lui va fi nimicită. Nimic nu ne împiedică (să credem acest lucru), iar cuvântul Apostolului acest sens îl are.

El zice: *Moartea a împărăţit de la Adam până la Moise şi peste cei ce nu păcătuiseră* (Rom. 5, 14). Eu cred că chipul slăvit al lui Moise este asemănare şi tip (a primului om) creat de mâinile lui Dumnezeu; de aceea, văzându-l moartea, mai precis cauzatorul morţii, diavolul, a şi bănuit surparea împărăţiei lui; acest lucru avea să se întâmple cu adevărat, pe vremea Domnului. Cu această slavă se îmbracă încă de acum adevăraţii creştini. Moartea fiind nimicită de ei, înlăuntrul lor, odată ci patimile cele necinstitoare, care nu mai pot să lucreze în ei, slava Duhului se arată din belşug în sufletele lor.

Amăgindu-l prin mijlocirea femeii, cel viclean a reuşit să îndepărteze slava cu care era îmbrăcat Adam. Şi astfel Adam s-a aflat dezbrăcat şi şi-a văzut goliciunea lui, pe care mai înainte n-o văzuse, fiindcă cugetul său se desfăta cu frumuseţile cereşti". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, *Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 3-5, în PSB, vol. 34, pp. 304-305)

„... omul a fost făcut la început având cugetarea mai presus de păcat şi de patimi, dar nu şi cu totul incapabil să se abată spre ceea ce ar fi voit. Căci Dumnezeu, preaînţeleptul Orânduitor al tuturor, a socotit că e drept să-i încredinţeze omului însuşi frânele propriilor voiri şi să îngăduie pornirilor lui libere să facă ceea ce le place. Pentru că virtutea trebuia să fie liber aleasă şi să nu fie fructul necesităţii, nici să fie ţinută să nu cadă, de legile firii. Căci lucrul din urmă e propriu fiinţei şi vârfului mai presus de toate[238]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea Întâi, în PSB, vol. 38, p. 20)

„Căci înainte de neascultarea de la început, când nu pătrunsese în noi păcatul atotobositor, care ne-a pus jugul cu adevărat împovărător şi anevoie de purtat, aveam o vieţuire liberă şi uşoară şi fără nicio osteneală în începutul şi rădăcina neamului, în Adam"[239]. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Şaptesprezecea, în PSB, vol. 38, p. 601)

---

univers. În om strălucea chipul împărătesc al lui Dumnezeu. Astfel, „nici focul nu putea ceva împotriva lui, nici apa să-l înece, nici fiara nu-l vătăma, nici otrava nu-şi producea efectul asupra lui. Dar, odată ce s-a supus amăgirii, a predat stăpânirea amăgitorului. Din această pricină vrăjitorii şi descântătorii se vădesc cu îngăduinţa lui Dumnezeu, printr-o lucrare potrivnică, făcători de lucruri minunate. Ei stăpânesc otrăvurile şi cutează împotriva focului şi apelor, cum arată cei din jurul lui Iani şi Iamvri, ce s-au împotrivit lui Moisi, şi Simion, ce s-a împotrivit corifeului Petru". (Sf. Simeon Metafrastul, *Parafrază în 150 de capete*, 35, în *Filocalia*, vol. V). Deci, toate îi erau supuse lui, ca unui ales al lui Dumnezeu, ca unui împărat şi stăpân al făpturii. Şi toate îl admirau ca pe o cunună cu totul desăvârşită a zidirilor lui Dumnezeu. – n. a.

[238] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: La Dumnezeu binele nu e supus schimbării. Dumnezeu e binele prin fire, căci binele e desăvârşirea fiinţei. Dumnezeu nu poate înceta să fie bun, căci asta ar însemna că poate înceta să fie Dumnezeu. Ar însemna că El e supus legii schimbării, când de fapt nu e supus niciunei legi. Nu există legi mai presus de El, mai presus de libertatea Lui. Dar e desăvârşit liber, pentru că e desăvârşit bun. (n. s. 8, p. 20)

[239] Deci a fost o vreme când omul, creat după chipul lui Dumnezeu şi împodobit cu toată virtutea, fiind în Rai, aproape de Dumnezeu, contempla pe Dumnezeu, mintea lui era plină de vederi cunoscătoare, predominând ce era spiritual în el şi fiind într-o bucurie şi o desfătare nematerială şi cerească. El primise de la Dumnezeu o fire bună şi fusese înzestrat cu toate darurile spirituale şi materiale. Cauza creării omului şi a lumii o arată Sf. Maxim Mărturisitorul când spune: „Dumnezeu, Cel supraplin, n-a adus cele create la

„Căci omul a fost făcut la început încredinţându-i-se frânele voinţei lui şi mişcarea spre ceea ce voieşte să aleagă. Fiindcă Dumnezeu, după al cărui chip a fost alcătuit, este liber[240]. Numai fiind aşa şi nu altfel, este vrednic de laudă. Căci se vede că e lucrător cu voia al virtuţii şi are curăţia ca fruct al judecăţii, nu ca rezultat al necesităţii naturale, care nu-i îngăduie nicidecum să fie purtat în afara binelui, chiar dacă ar alege să lucreze ceea ce nu e bine. Deci omul a primit la început mişcarea liberă şi nesilită în toate cele ce le are de făcut. Dar prin amăgirile dracului a fost dus fără minte spre cele ce nu se cuveneau şi spre neascultarea lipsită de orice raţiune. De aceea a fost osândit la moarte şi la stricăciune, Dumnezeu prevăzând, precum socotesc, folosul din acestea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Cărţile lui Moise,* Cartea Întâia, 3-4, în PSB, vol. 39, p. 14)

„Erau goi (protopărinții – n. a.), dar nu fără învelişul virtuţilor. Erau goi datorită simplităţii moravurilor şi fiindcă natura (firea) lor nu cunoştea îmbrăcămintea înşelăciunii". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 63, în PSB, vol. 52, p. 103)

„(...) Adam, înainte de păcat era gol (Fac. 9, 21), dar nu se ştia gol, fiindcă era îmbrăcat în virtuţi. Numai după ce a săvârşit păcatul a văzut că este gol şi s-a acoperit". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LVIII-a, 12, în PSB, vol. 53, p. 242)

„(...) După părerea preaînţeleptului Solomon, *Dumnezeu a făcut pe om drept*, adică să se bucure întotdeauna numai de ştiinţa binelui, dar *oamenii înşişi au născocit multe vicleşuguri*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, Cap. XII, 2, în PSB, vol. 57, p. 540)

---

existenţă fiindcă avea lipsă de ceva, ci ca acestea să se bucure, împărtăşindu-se de El pe măsura şi pe potriva lor, iar El să se veselească de lucrurile Sale, văzându-le pe ele veselindu-se şi săturându-se fără săturare de Cel de care nu se pot sătura" (*Capete despre dragoste*, III, 46, traducere de Dumitru Stăniloae, Membru de onoare al Academiei Române, în *Filocalia*, vol. II, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 95). Rezumând învăţătura patristică referitoare la starea primordială, Jean-Claude Larchet conchide că „protopărintele Adam se ruga tot timpul la Dumnezeu, lăudându-L şi slăvindu-L neîncetat pe Creatorul Său, potrivit voii Acestuia. Având sădite în suflet cugetele cele dumnezeieşti şi hrănindu-se cu acestea, el petrecea pururi în contemplarea lui Dumnezeu. Cunoscând prezenţa energiilor dumnezeieşti în cele create, el se ridica prin făpturi la Creatorul lor şi le ridica şi pe ele la Dumnezeu prin el, care fusese făcut să le stăpânească, făcându-se astfel mijlocitor între Dumnezeu şi materie şi împlinind slujirea care-i fusese încredinţată de Dumnezeu, de a uni lumea sensibilă cu cea inteligibilă ... Văzându-L pururea pe Dumnezeu în orice fiinţă, el Îl vedea, de asemenea, în sine însuşi, căci curăţia inimii sale îi îngăduia să-L contemple în ea, ca într-o oglindă. El se putea bucura chiar de vederea lui Dumnezeu faţă către faţă ... ducea o viaţă cu totul normală pentru că se conforma adevăratei lui naturi şi adevăratei lui meniri" (*Terapeutica bolilor spirituale,* Sophia, 2001, pp. 19-20). – n. a.

[240] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu nu poate să nu fie liber. Dacă ar fi supus vreunor porniri, sau legi, ele ar fi mai tari ca El. Deci n-ar fi Dumnezeu. Iar dacă e liber, El poate şi crea făpturi libere ca să-I semene cât mai mult. Dacă n-ar putea crea decât făpturi nelibere, puterea Lui creatoare ar fi mărginită; şi s-ar teme de alte fiinţe libere. Paradoxul omului stă în faptul că pe de o parte e din nimic, deci total dependent de El, pe de alta este liber, putând lucra şi contrar lui Dumnezeu, fără ca prin aceasta să ameninţe existenţa Lui, ci slăbindu-şi existenţa proprie, pe care totuşi Dumnezeu i-o menţine.
Numai în crearea lumii din nimic, Dumnezeu îşi manifestă libertatea în raport cu ea şi imprimă şi omului creat libertatea. Dacă lumea ar ieşi din El, ar ieşi fără voia Lui; dacă ar întocmi-o dintr-o substanţă coexistentă cu El din veci, iarăşi n-ar dovedi că e deplin liber. În aceste cazuri n-ar putea fi nici omul liber. (n. s. 16, p. 14)

„Atunci (...) nu era purtat (omul – n. a.) încoace şi încolo de dispoziţiile temperamentale ale trupului care-şi sunt contrare şi în luptă între ele, ci rămânea egal, fără revărsare şi readunare în sine, şi liber de prefacerea necontenită prin acestea, potrivit cu dispoziţiile predominante. Căci nu era lipsit de nemurirea prin har şi nu avea coruperea care-l înţeapă cu acele ei, ci avea un alt temperament al trupului, cuvenit stării lui de atunci, un temperament alcătuit din dispoziţii neînvrăjbite şi simple. Datorită acestui temperament era omul gol. Adică nu pentru că era omul necarnal şi netrupesc, ci pentru că nu avea temperamentul (χρᾶσις) care face trupul mai gros, deci muritor şi dur. După acest mare dascăl (Sf. Grigorie de Nazianz – n. a.), omul trăia nemeşteşugit, neveştejindu-şi sănătoasa stare naturală dată lui în chip fiinţial. Şi nu avea nevoie de îmbrăcăminte, deoarece, din pricina nepătimirii aflate în el, nu se temea de ruşine şi nu era supus frigurilor şi căldurilor, pentru care mai ales au născocit oamenii obiceiul caselor şi al veşmintelor[241]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 119, în PSB, vol. 80, pp. 299-300)

„Căci acum omul se mişcă sau în jurul nălucirilor iraţionale ale patimilor, amăgit de iubirea de plăceri, sau în jurul raţiunilor meşteşugurilor, din strâmtorarea impusă de cele de trebuinţă, sau în jurul raţiunilor naturale, îndemnat de legea firii spre cunoaştere. La început însă nimic din acestea nu atrăgea cu necesitate pe omul făcut mai presus de toate. Căci aşa trebuia să fie la început: să nu fie atras nicidecum de nimic din cele de sub el, sau din jurul lui, sau din el, având nevoie de un singur lucru spre desăvârşire: de mişcarea nereţinută spre cele de deasupra lui, adică spre Dumnezeu, cu toată puterea lui de iubire. Căci fiind nepătimitor prin har, nu era accesibil înşelăciunii nălucirii patimilor prin plăcere,– şi neavând trebuinţă de nimic, era liber de nevoia constrângătoare a meşteşugurilor; şi fiind înţelept, se afla mai presus de cercetarea firii în vederea cunoaşterii. Deci, primul om nu avea nimic aşezat între Dumnezeu şi sine, care să trebuiască să fie cunoscut şi care să împiedice apropierea liberă ce avea să se producă prin iubire între sine şi Dumnezeu, prin mişcările spre El.

De aceea l-a numit învăţătorul *gol prin simplitate*, ca aflându-se mai presus de orice căutare după fire; şi *prin viaţa nemeşteşugită*, ca fiind curat de orice viaţă ce are nevoie de meşteşuguri; şi *fără niciun acoperământ şi veşmânt*, ca fiind liber de împletirea pătimaşă între simţuri cu cele sensibile. Acestora s-a supus mai târziu, când, căzut în nevoie, şi-a ales de bunăvoie să fie lipsit de toate, în loc să fie plin, ajungând dedesubtul celor cărora le

[241] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim explică starea trupului dinainte de cădere printr-un temperament deosebit de cel care caracterizează starea trupului după cădere. Temperamentul e o stare globală, alcătuit din amestecul tuturor dispoziţiilor şi tendinţelor omului (χρᾶσις). Temperamentul omului înainte de cădere era liniştit pentru că toate dispoziţiile lui erau liniştite, libere de lupta între ele. Iar aceste dispoziţii erau liniştite pentru că omul avea nemurirea prin har şi era ferit de corupere. Teama de moarte şi procesul coruperii îl ţin pe om într-o stare de permanentă agitaţie, care ea însăşi contribuie la accelerarea procesului de corupere şi la grăbirea morţii. Prin temperamentul lui de după cădere, omul e pătimaş, iar pasiunile care provin din el sunt una din cauzele pentru care omul se îmbracă; o altă cauză sunt frigul şi căldura excesivă, provocate în parte de pasiuni, care accelerează progresul de corupere a trupului. Fără domnia pasiunilor, trupul ar fost mai fin, mai spiritual, mai egal în temperatură şi deci nesupus coruperii şi morţii. (n. s. 375, p. 300)

era deasupra[242]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 120, în PSB, vol. 80, pp. 300-301)

„Sau poate *gol* îl numeşte învăţătorul (Sf. Grigorie de Nazianz – n. a.) pe omul de la început, ca pe unul ce era lipsit de contemplaţia şi de cunoştinţa variată a firii; şi cu *viaţă nemeşteşugită*, ca pe unul ce era scutit de metodica multiplă în făptuire şi virtute şi având ca deprindere raţiunile neîntinate ale virtuţilor; iar *în afară de tot acoperământul şi veşmântul*, ca pe unul ce nu avea o trebuinţă premergătoare de sesizare a celor văzute prin simţuri spre cunoaşterea celor dumnezeieşti. Căci avea numai deprinderea simplă a virtuţii şi a cunoştinţei unitare, simple şi păstrătoare a celor de după Dumnezeu, care au nevoie numai de mişcarea prin lucrare spre arătarea lor cu voia". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 121, în PSB, vol. 80, pp. 301-302)

„(...) Dumnezeu creând la început, în mod cuvenit, firea noastră asemenea celei a Lui şi ca o copie clară a bunătăţii Lui, a făcut-o pe ea aceeaşi cu ea însăşi în toate: neluptătoare, paşnică, nerăzvrătită, strânsă lângă Dumnezeu şi în sine prin iubire, datorită căreia suntem uniţi cu Dumnezeu prin dorinţă şi întreolaltă prin împreuna pătimire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 3, în PSB, vol. 81, p. 39)

---

[242] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim declară că sfântul Grigorie (de Nazianz – n. a.) consideră că putem cunoaşte cele ce ţineau de starea lui Adam înainte de cădere, înlăturând prin cugetare sau în mod real prin urcuşul spiritual, cele ce ţin acum de noi, fără să ne fie esenţiale: mişcarea în jurul năluciriloriraţionale ale patimilor, mişcarea în jurul raţiunilor diferitelor meşteşuguri şi mişcarea în jurul raţiunilor naturale ale lucrurilor. Năluciriile raţionale ale patimilor, raţiunile meşteşugurilor şi raţiunile naturale ale lucrurilor sunt cele trei straturi care stau între om şi Dumnezeu. Ele îl trag pe om spre cele de dedesubtul lui, în loc să se mişte spre Dumnezeu, singurul care este deasupra lui. Adam înainte de cădere nu avea între el şi Dumnezeu aceste trei straturi. Dar el nu se afla totuşi într-o unire deplină cu Dumnezeu, ci urma să ajungă la ea printr-o mişcare care avea să sporească tot mai mult iubirea între el şi Dumnezeu. Deci noi avem acum ca program revenirea la starea lui Adam dinainte de cădere şi apoi înaintarea în ea. Dar noi nu putem reveni la starea lui Adam fără să trecem prin cele trei straturi: prin biruirea patimilor, prin însuşirea raţiunii meşteşugurilor şi prin însuşirea raţiunilor naturale ale lucrurilor. Numai Adam n-ar fi trebuit să treacă prin ele.

E de observat că, pe când năluciriile patimilor sunt socotite ca iraţionale, meşteşugurile şi lucrurile au raţiunile lor proprii. Năluciriile ca pseudo-creaţii ale patimilor au în ele o inconsistenţă: sunt învestirea unor lucruri şi persoane cu frumuseţi şi dulceţi ireale, de către febrilitatea patimilor. Aceste năluciri trebuie destrămate ca nişte miraje inconsistente. Dimpotrivă: nevoile reale, la care a ajuns firea noastră prin procesul de corupere care s-a iniţiat în ea după cădere, ne fac să învăţăm modul de combinare a diferitelor elemente ale naturii pentru a ne confecţiona instrumentele de satisfacere a acestor nevoi şi de apărarea de o moarte prematură. Sunt raţiunile tehnicii, care s-au dezvoltat în proporţii uriaşe. Unealta, maşina, în epoca noastră îşi are raţiunea ei, adică compoziţia ei proprie şi modul de compoziţie al elementelor din care se constituie. Raţiunile acestea nu sunt raţiunile unor entităţi naturale care se formează, durează şi se înmulţesc prin ele însele, dar care ne ajută să cunoaştem din anumite laturi raţiunile diferitelor elemente constitutive ale naturii. Aceste raţiuni sunt produsele omului, dar omul foloseşte în producerea lor raţiunile naturale. Dar raţiunile naturale se cer cunoscute nu numai pentru ajutorul ce-l dau omului la confecţionarea raţiunilor diferitelor unelte şi maşini, ci şi pentru că prin ele omul satisface setea naturală de cunoaştere. Dar setea aceasta de cunoaştere vizează ca ultim obiectiv pe Dumnezeu. E pentru prima dată că Sfântul Maxim afirmă că, pentru urcuşul la Dumnezeu, e necesară trecerea prin raţiunile meşteşugurilor. El include astfel în raţiunile ce trebuie cunoscute de om în urcuşul lui spre Dumnezeu şi raţiunile meşteşugurilor sau ale tehnicii. Căci el nu atribuie utilizării în tehnică a acestor raţiuni numai satisfacerea unor nevoi practice ale omului, ci şi suişul unei trepte de cunoaştere care trebuie cunoscută şi depăşită. Desigur, tehnica aceasta nu trebuie să se dezvolte dincolo de necesităţile reale ale omului şi să fie folosită şi spre răul lui. El trebuie să rămână stăpânul ei şi să nu fie împiedicat de la urcuşul spre Dumnezeu. (n. s. 376, pp. 301-302)

Adam pune nume animalelor, el fiind stăpânul lor

„Află, deci, din punerea numelor animalelor, că omul era plin de multă înţelepciune. *Şi le-a adus la Adam să vadă ce nume le va pune*. Dumnezeu face asta voind să ne dea dovadă de multă înţelepciune a lui Adam. Şi iarăşi spune: *Şi numele pe care l-a pus Adam sufletului viu, acela a fost numele lui.*

Dar lucrul acesta s-a făcut nu numai pentru ca să aflăm de înţelepciunea lui Adam, ci ca să ni se arate, prin punerea numelor, că omul este stăpânul lor. Şi oamenii obişnuiesc să facă la fel ca să arate că sunt stăpâni: atunci când cumpără robi, le schimbă numele. De aceea Dumnezeu îl pregăteşte pe Adam ca pe un stăpân, să pună nume tuturor animalelor.

Nu trece cu uşurinţă, iubite, pe lângă cele spuse! Gândeşte-te cât de mare îi era înţelepciunea lui Adam, ca să poată pune nume atâtor neamuri de păsări, de târâtoare, de fiare, de dobitoace şi tuturor celorlalte animale, domestice şi sălbatice, celor care trăiesc în apă, celor care ies din pământ, într-un cuvânt tuturor animalelor şi să pună fiecărui neam de animale numele lui propriu şi potrivit. *Tot numele,* spune Scriptura*, pe care l-a pus Adam sufletului viu, acela a fost numele lui*. Ai văzut putere desăvârşită? Ai văzut autoritate de stăpân? Pe lângă toate celelalte, gândeşte-te şi la aceea că au venit la Adam cu toată supunerea, ca la un stăpân, ca să primească nume, şi leii şi panterele şi viperele şi scorpiile şi şerpii şi toate celelalte fiare mai sălbatice decât acestea. Şi omul nu s-a temut de niciuna din ele.

Să nu osândească nimeni făpturile create de Stăpân şi să-şi ascută limba împotriva Creatorului, dar mai bine spus, împotriva capului lui şi să spună acele netrebnice cuvinte: *Pentru ce au fost făcute fiarele sălbatice?*. Punerea numelor ne arată bine că toate fiarele sălbatice, la fel ca acelea blânde, au recunoscut că omul le e stăpân şi ele îi sunt roabe. Numele dat atunci animalelor dăinuieşte până astăzi, iar Dumnezeu a întărit asta, ca să ne aducem aminte necontenit şi de cinstea pe care a primit-o omul de la început de la Stăpânul universului, când toate animalele îi erau supuse, şi să ne aducem aminte şi de pierderea acestei cinste. Să ne aducem aminte de toate acestea, ca să-i atribuim omului vina că, prin păcat, şi-a tăiat puterea ce-o avea asupra animalelor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIV, V, în PSB, vol. 21, pp. 163-164)

Pomul cunoştinţei binelui şi răului din Eden[243]

„(...) A fost sădit pomul cunoştinţei şi pomul vieţii; că nu cunoştinţa omoară, ci neascultarea omoară. Nici nu sunt fără noimă cele scrise în Scriptură. Că Dumnezeu a sădit la început în mijlocul paradisului pomul cunoştinţei şi pomul vieţii (Fac. 2, 9), tocmai pentru a arăta prin cunoştinţă viaţa. Cei dintâi oameni pentru că nu s-au folosit bine de cunoştinţă, prin înşelăciunea şarpelui, s-au văzut goi (Fac. 3, 4-11). Că nu este nici viaţă fără cunoştinţă, nici cunoştinţă dreaptă fără viaţă adevărată. (...) Apostolul, văzând ce

[243] Cartea Facerii vorbeşte despre cei doi pomi din rai ca despre nişte pomi adevăraţi şi nu doar simple simboluri, fapt ce nu împiedică însă pe unii Părinţi şi scriitori bisericeşti să aibă o vedere alegorică asupra lor. Vorbind despre pomii paradisului, Moise dă relativ puţine detalii: „Şi a făcut Dumnezeu să răsară din pământ tot soiul de pomi, plăcuţi la vedere şi cu roade bune de mâncat; iar în mijlocul raiului era pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi răului" (Fac. 2, 9), determinând apoi poziţia raiului pământesc prin numirea râurilor ce ieşeau din el (Fac. 2, 10-14). Pomii edenici erau reali. Majoritatea Sfinţilor Părinţi vorbesc despre arborii edenici ca despre nişte pomi reali, percepuţi în mod sensibil. Astfel Teodoret de Cyr scrie: „Sfânta Scriptură ne învaţă că pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi răului au ieşit din pământ; ei se aseamănă deci prin natura lor, cu celelalte vegetale. Precum arborele crucii este un arbore comun, dar care se numeşte *pomul mântuirii*, pentru mântuirea ce ni s-a oferit prin credinţa în Cel care a fost răstignit pe el, astfel arborii aceştia sunt numai nişte vegetale ieşite din pământ, dar din porunca lui Dumnezeu, unul s-a numit *pomul vieţii* şi celălalt, care a servit spre cunoştinţa păcatului, *pomul cunoştinţei binelui şi răului*. Acesta din urmă i-a fost oferit lui Adam ca ocazie spre virtute, iar pomul vieţii ca o răsplată a respectului său pentru poruncă" (Teodoret, *In Genes. Quest.,* 26, *apud* Macarie, *Teologia Dogmatică Ortodoxă,* trad. de Arhim. Gherasim Timuş, Tipografia cărţilor bisericeşti, Bucureşti, 1886, p. 607).
Unii dintre Sfinţii Părinţi dau acestor pomi un sens strict duhovnicesc. Astfel, Sf. Grigorie de Nyssa abordează tema într-un mod care îi este specific. Pomul cel permis al vieţii este tot lucrul, sau mai bine zis toată cunoştinţa şi experienţa prin care omul sporeşte în bunătatea reală. Iar pomul cunoştinţei binelui şi răului, adică cel interzis, este de asemenea tot lucrul sau toată cunoştinţa şi experienţa de care se împărtăşeşte omul amăgit de ideea că este bună, dar în realitate este rea (cf. Preot Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, I, Edit. IBMBOR, Bucureşti, 1996, p. 321). Aspectul sensibil pe care îl dă episcopul Nyssei pomului cunoştinţei, poate deveni periculos pentru om, deşi nu este rău în sine, datorită simţurilor care, înainte de o întărire duhovnicească a lor, se pot lipi uşor de frumuseţea sensibilă a lumii. Răul se face atrăgător omului prin imaginea de bine aparent. Sf. Grigorie de Nyssa înţelege pomul cunoştinţei mai ales în aspectul sensibil al lumii, dar stăruie asupra faptului că acest aspect poate naşte răul în om, dacă e sesizat exclusiv prin simţirea lui. În sine, nu e rău nici aspectul sensibil al lumii; dar el poate deveni mai periculos pentru om, datorită simţurilor care, înainte de o întărire spirituală a lor, se pot aprinde uşor de frumuseţea sensibilă a lumii. De aceea omul trebuie să-şi concentreze atenţia spre sensurile spirituale ale lumii până ce se întăreşte duhovniceşte. Acest pericol al concentrării simţirii la aspectul sensibil al lucrurilor, provine, în viziunea Sfântului Grigorie, din putinţa naşterii pasiunilor în om datorită înrudirii lui trupeşti cu natura animală (Sf. Grigorie de Nyssa, P.G. 44, 192). Deci, aspectul sensibil al lumii capătă caracterul de pom al binelui şi al răului, amestecat, prin întâlnirea simţirii omului cu aspectul sensibil al lucrurilor, fără a fi călăuzită de o minte înduhovnicită. La aceasta mai contribuie şi Satana, în chipul şarpelui, simbol al insinuărilor viclene (Preot Prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.,* p. 322).
Sf. Maxim Mărturisitorul, deşi acceptă că pomul cunoştinţei binelui şi răului poate fi înţeles şi în mod material zidirea cea văzută, îi dă o interpretare mult mai înaltă, punând-o în legătură cu plăcerea şi durerea: „Sau iarăşi poate că zidirea celor văzute s-a numit pom al cunoştinţei binelui şi răului, fiindcă are şi raţiuni duhovniceşti care hrănesc mintea, dar şi o putere naturală, care pe de o parte desfată simţirea, iar pe de alta perverteşte mintea. Deci contemplată duhovniceşte, ea oferă cunoştinţa binelui, iar luată trupeşte, oferă cunoştinţa răului. Căci celor ce se împărtăşesc de ea trupeşte li se face dascăl în ale patimilor, făcându-i să uite de cele dumnezeieşti" (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie,* în *Filocalia,* vol. III, Humanitas, 1999, p. 32). În continuare însă, Sf. Maxim ne spune că aceasta este interpretarea pe care o pot primi toţi, deoarece înţelesul mai tainic şi mai înalt e rezervat pentru cei cu o cugetare mistică pe care se vede nevoit să-l cinstească prin tăcere. – n. a.

putere are cunoştinţa care se aplică în viaţă fără porunca adevărului, o defaimă, zicând: *Cunoştinţa semeţeşte, dar dragostea zideşte* (I Cor. 8, 1). Cel care socoteşte că ştie ceva fără o cunoştinţă adevărată şi mărturisită de viaţă, acela nu ştie nimic; este înşelat de şarpe, pentru că nu iubeşte viaţa. Cel care are cunoştinţă însoţită de frică şi caută viaţa, acela sădeşte cu nădejde şi aşteaptă rod". (*Epistola către Diognet*, cap. XII, în PSB, vol. 1, pp. 419-420)

„Cât priveşte pomul cunoştinţei, era bun şi pomul şi era bun şi rodul lui. Că nu-i aşa, precum socot unii, că pomul acesta cuprindea în el moartea; nu cuprindea moartea, ci neascultarea. În rodul lui nu era altceva decât cunoştinţă. Iar cunoştinţa este bună dacă este folosită cum trebuie". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea a Doua, XXV, în PSB, vol. 2, p. 416)

„De aceea era în paradis un pom încărcat cu fructe frumoase, pentru ca, arătând virtutea înfrânării prin abţinerea de la ceea ce-i plăcut, să fim învredniciţi pe dreptate de cununile răbdării". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, IX, în PSB, vol. 17, p. 445)

„Mi se poate, însă, spune:

– Dar iată, Scriptura a numit pomul acesta pomul cunoştinţei binelui şi răului!

– Ştiu şi eu! Dar dacă ai vrea să înţelegi felul în care obişnuieşte să vorbească dumnezeiasca Scriptură, ai şti pentru ce a dat acest nume pomului. N-a fost numit aşa pentru că avea calitatea de a da cunoştinţă, ci pentru că el a prilejuit călcarea poruncii şi, deci, prin el a intrat în om conştiinţa păcatului şi ruşinea[244]. Pentru asta a fost numit aşa.

[244] Sfânta Scriptură şi Sfinţii Părinţi numesc pomul acesta *pomul cunoştinţei binelui şi răului* nu pentru că ar fi avut într-adevăr puterea de a împărtăşi protopărinţilor noştri o cunoştinţă care le-ar fi fost străină, ci doar pentru că, „gustând din fructele sale, puteau să cunoască din experienţă, şi au cunoscut în realitate, deosebirea care există între binele din care căzuseră, şi răul în care căzuseră" (Fericitul Augustin, *De civitate Dei,* XIV, 17). Nu fructele pomului prin ele însele aveau proprietatea de a pricinui moartea, ci nesocotirea poruncii dumnezeieşti de a nu mânca din ele, a avut acest efect. Gustând din pomul cunoştinţei binelui şi răului, omul a cunoscut prin experienţă proprie ce este bine şi ce este rău. De aceea s-a şi numit acest pom în felul acesta. O explicare în sensul acesta a pomului din paradis, dă Sfântul Ilarie de Poitier: „Astfel pomul acela, n-a avut în gustul fructului său, puterea de a împărtăşi binele şi răul, ci pentru că diavolul, voind să ducă la gustare pe Eva şi prin ea pe Adam, ca să o poată îndemna la aceasta cât mai uşor, a minţit, că în fructul arborelui acela ar fi binele şi răul, sau că dacă ar gusta din el ar deveni dumnezei; iar Eva a crezut …". (*Comment. In genesim*, la I. Pitra, *Spicilegium Sanctorum Patrum*, tom. I, Paris, 1842, p. 162). Arborele acesta nu putea fi rău şi dăunător omului, prin natura sa, dimpotrivă, era bun ca şi restul creaţiei lui Dumnezeu, căci neascultarea avea moartea în ea, nu pomul. Pomul nu a născut moartea, fiindcă Dumnezeu nu a creat moartea; dar moartea a fost urmarea neascultării. El a fost ales doar ca mijloc de încercare, acesta fiind singurul motiv al opririi omului de a-l întrebuinţa, cel puţin momentan, căci acest pom nu a avut vreo anumită putere spirituală.

Căderea omului în păcat s-a petrecut prin mâncarea din pomul neascultării. Acest pom nu a fost unul mitologic, ci profund real, dar nu a fost sădit de Dumnezeu ca tentaţie pentru om de a cădea în păcat, ci pentru ca omul să se întărească în practicarea virtuţii. Aceasta o arată Sfântul Grigorie de Nazianz când spune că pomul cunoştinţei „nu a fost sădit cu vreun gând rău de la început şi nu din vreo invidie oarecare a fost oprită atingerea fructelor sale; din contra, era sănătos pentru cel ce mânca din ele la timpul cuvenit, căci pomul acesta era contemplarea la care erau chemaţi, fără a se primejdui, numai aceia care sunt întăriţi prin experienţă; dar era nesănătos pentru oamenii simpli încă şi necumpătaţi în dorinţele lor, aşa cum o hrană care poate fi vătămătoare celor plăpânzi cu stomac slab şi cărora le trebuie lapte". (*Cuvântarea a*

Dumnezeiasca Scriptură obişnuieşte să dea nume locurilor de la întâmplările ce s-au petrecut în acele locuri. Deci, dumnezeiasca Scriptură a numit pomul acesta pomul cunoştinţei binelui şi răului pentru că el avea să fie prilej al călcării sau păzirii poruncii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, VI, în PSB, vol. 21, p. 185)

„… pentru că omul, din pricina marii sale neluări aminte, a căzut împreună cu femeia lui în această mare prăpastie, pentru că a călcat porunca dată lui şi a gustat din pom, de aceea Dumnezeu a numit pomul aceasta pom al cunoaşterii binelui şi răului. Deci nu l-a numit aşa pentru că omul nu cunoştea ce e binele şi ce e răul – că ştia ne-o arată femeia în vorbirea ei cu şarpele: *A zis Dumnezeu*, spune ea, *să nu mâncaţi din el ca să nu muriţi*; deci ştia că de calcă porunca va fi pedepsită cu moartea –, ci l-a numit pom al cunoştinţei binelui şi răului, pentru că după ce vor fi mâncat din el aveau să fie despuiaţi de slava cea de sus şi aveau să simtă că sunt goi, pentru că pomul aceasta avea să fie, s-ar putea spune, o încercare a ascultării sau neascultării lor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, VI, în PSB, vol. 21, p. 186)

„… mâncarea din pomul acesta şi călcarea poruncii îi aduceau omului moartea; când omul a mâncat din el a ajuns muritor, deci supus necesităţilor trupului; atunci a luat început ivirea păcatului, din pricina căruia Dumnezeu a rânduit spre folos moartea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVIII, III, în PSB, vol. 21, p. 211)

„... suntem convinşi că pomul oprit mâncării nu era un smochin, cum au declarat unii, nici altul din pomii roditori. Căci, dacă smochinul era atunci purtător de moarte, n-ar fi nici acum bun de mâncare. Aceasta am învăţat-o şi din cuvântul Domnului, care hotărăşte negativ că: *Nimic din cele ce intră prin gură nu poate să spurce pe om* (Mt. 15, 11)[245]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, în PSB, vol. 29, p. 116)

„Căci deoarece tuturor celor săvârşite prin patimă le premerge o oarecare plăcere şi nu se poate afla niciun păcat despărţit de plăcere, din cele câte se servesc prin mânie sau poftă, se numeşte fructul şi bun, după o judecată greşită a binelui, părându-le astfel celor ce văd binele în plăcere, dar după aceea, în mistuirea amară a mâncării, fructul e aflat ca rău[246], după cuvântul Proverbului care zice că din buzunarele păcatului picură miere care

---

XXXVIII: La Arătarea lui Dumnezeu sau la Naşterea Mântuitorului, traducere şi note de Pr.Dr. Gh. Tilea, în rev. *Glasul Bisericii*, anul XXI (1962), nr. 1-2, p. 19).

Deci, pomul cunoştinţei a fost o încercare, o ispitire şi un exerciţiu al ascultării şi neascultării vieţii, iar pomul vieţii era un pom care avea o energie dătătoare de viaţă sau din care puteau să mănânce numai cei care erau vrednici de viaţă şi nesupuşi morţii. – n. a.

[245] Tâcuirea Pr. Stăniloae: Nu rodul unui pom văzut a putut aduce căderea strămoşilor, pentru că Domnul a spus că nu ceea ce intră prin gură spurcă pe om (Mt. 15, 11). Desigur însă că, dacă ceea ce intră prin gură e însoţit de o poftă nestăpânită, această poftă îl poate spurca. Deci şi în acest caz trebuie să se vadă, dincolo de ceea ce e văzut, ceea ce e nevăzut. (n. s. 6, p. 116)

[246] Despre acelaşi pom s-a spus că e bun şi rău, prin aceasta indicându-se de fapt firea păcatului, pentru că toate cele săvârşite în chip păcătos, sunt precedate de o plăcere şi nu se poate afla un păcat lipsit de plăcere. De aceea se numeşte fructul *bine* după judecata cea păcătoasă, întrucât aşa li se pare celor ce pun binele în plăcere. Dar după aceea, prin mistuirea amară a mâncării, se află că e rău. Ca şi Sfântul Maxim, Sfântul Grigorie de Nyssa interpretează pomul cunoştinţei binelui şi al răului, în sensul că el ar exprima pe de o

până la o vreme îndulceşte gâtlejul, dar după aceea e aflată mai amară ca fierea de cei ce s-au îndulcit în chip rău (Prov. 5, 3-4)[247]. Fiindcă, deci, omul, despărţindu-se de roadele de tot felul ale bunătăţilor s-a săturat cu rodul pricinuitor de stricăciune al neascultării, (iar numele acestui rod e păcatul făcător de moarte), îndată a murit vieţii mai bune, schimbând viaţa dumnezeiască cu cea neraţională, dobitocească". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XII, în PSB, vol. 29, pp. 274-275)

„(…) pentru a stabili semnificaţia cuvântului *cunoaştere* nu trebuie să ne gândim în primul rând la înţelegere şi la ştiinţă, ci mai ales la înclinarea sau dăruirea spre ceva ce-ţi stă la inimă. De pildă *Cunoscut-a Domnul pe cei ce sunt ai Săi* (II Tim. 2, 19), iar către Moise Domnul grăieşte astfel: *Te ştiu pe tine mai mult decât pe toţi* (Ieş. 33, 12 - după ed. Sinod. 1914). Despre cei pedepsiţi pentru răutatea lor, Cel ce ştie spune: *Niciodată nu v-am cunoscut pe voi* (Mt. 7, 23).

Aşadar, pomul din care culegem cunoaştere *amestecată* face parte din numărul pomilor opriţi. În schimb, rodul lui, al cărui apărător s-a făcut şarpele, e un amestec de contradicţii, poate din pricină că, potrivit firii sale, răul nu ni se oferă direct şi pe faţă. Căci dacă, într-adevăr, răul nu lăsa urme atât de nenorocite, n-ar fi fost împodobit cu etichetă bună ca să trezească pofte în cei pe care i-a înşelat. Aşa se face că, răul a fost înfăţişat în chip învăluit, sub două aspecte, pe de o parte ascunzând în taină, printr-o cursă vicleană, pieirea omului, în vreme ce, pe de altă parte, el poartă la arătare chipul binelui. În ochii zgârcitului, strălucirea argintului pare un lucru frumos, dar cu toate acestea *iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor* (I Tim. 6, 10). Oare s-ar afunda în noroiul desfrâului cel prins de această momeală dacă n-ar fi considerat plăcerea ca ceva bun şi vrednic de gustat? Şi tot aşa ne pregătesc pe ascuns pieirea şi celelalte patimi, apărându-ne la început ca ceva vrednic de împlinit şi fiind socotite, de cei care nu ţin ochii deschişi şi nu sunt băgători de seamă, ca tot atâtea fericiri nevinovate.

---

parte caracterul simţual al răului, pe de altă parte echivocitatea păcatului, necesitatea lui de a-şi da o aparenţă a binelui. – n. a.

[247] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Grigorie vede amestecul dintre bine şi rău în fructul păcatului, în faptul că păcatul are în sine la început o plăcere, care are o aparenţă de bine; în faptul că e un fruct, care poate fi mâncat, chiar dacă ascunde o otravă; că nu e nimicul pur şi simplu. De-abia după aceea se iveşte suferinţa, care e răul dezgolit de ceea ce pare bun. Sfântul Grigorie redă prin aceasta în mod fidel ceea ce se spune în Facere 3, 6: *Şi a văzut femeia că pomul este bun la mâncare şi plăcut la vedere*. Dar dacă ţinem seama de învăţătura de mai sus a sfântului Grigorie (proprie tuturor părinţilor bisericeşti), că răul se grefează pe ceea ce există deja ruinându-l şi că tot ce există, prin însuşi acest fapt este bun, amestecul binelui în orice rău îşi are înţelesul că nu există răul ca slăbire şi strâmbare a fiinţei, fără fiinţa însăşi. În acest sens, binele e amestecat inevitabil cu răul, căci răul are nevoie de bine ca să existe. Nu există un rău în care să nu fie şi fiinţa în care subzistă el. Şi plăcerea simţită în săvârşirea păcatului, sau în ispita lui, se datoreşte tocmai acestei atracţii exercitate asupra omului de fiinţa în care se găseşte. Dar în plăcerea trăită de om în păcat nu are loc o întâlnire cu fiinţa în întregul ei, cu fiinţa în ceea ce e durabil în ea, ci cu o latură de suprafaţă a ei. Şi însuşi omul săvârşind păcatul nu promovează fiinţa sa în fundamentul ei netrecător, ci în ceea ce ea are superficial şi trecător. În ispita spre păcat, nici fiinţa pe care o poftеşte omul nu-l atrage cu ceea ce are ea fundamental, nici omul nu e mânat spre ea cu ceea ce are fundamental în sine. Fiinţa care apare ispitind, sau omul care se simte ispitit de ea, e o fiinţă de suprafaţă, sau nefundamentală, sau ieşită din legea care o ţine în întregimea ei, sau strâmbată. E o fiinţă care nu-şi pune în lucrare resursele ei cele mai proprii, cele mai fundamentale. Puterea ei de a ispiti e mai mult o neputinţă a sinei proprii a omului de a se afirma. (…) Cuvântul că lui Adam şi Evei li s-a închis după păcat accesul la pomul vieţii, ca să nu rămână în viaţă, s-ar putea înţelege că ei n-au mai fost în stare să vadă transparenţa lui Dumnezeu prin lume şi să rămână în legătură cu El prin ea. Prin aceasta au fost scoşi din rai. (n. s. 242, p. 274)

Aşadar, deoarece mulţi socotesc că fericirea e legată de plăcerile simţurilor şi atât binele adevărat cât şi cel părut poartă acelaşi nume, de aceea dorinţa ce s-a trezit după rău şi după bine a fost numită şi ea de către Scriptură *cunoaştere a binelui şi a răului*, înţelegându-se prin aceasta că ar fi vorba de o cunoaştere dublă şi amestecată. Aceasta nu înseamnă că rodul din pomul oprit e ceva cu totul rău, pentru că e înfăţişat ca podoaba înfloritã a binelui şi nici că el e bun numai pentru că răul dispare în dosul binelui, ci doar numai pentru că, în sinea lui, el e ceva compus din amândouă, din care cei nu vor asculta şi vor gusta – a zis Domnul – *cu moarte vor muri* (Fac. 2, 17). Prin aceasta s-a statornicit răspicat învăţătura că după firea lui, binele este simplu şi unitar şi străin de orice duplicitate şi de orice dezbinare, pe când, dimpotrivă, răul apare ca ceva neunitar şi ispititor la arătare, întrucât ai crede că e vorba de altceva decât confirmă mai târziu experienţa, încât, cum confirmă experienţa, cunoaşterea lui devine temei şi prilej de moarte şi pieire. De aceea şi laudă şarpele rodul cel nenorocit, desigur nelăsându-l să apară sub forma răului, cum de fapt şi era (dacă răul ar fi fost înfăţişat în toată hidoşenia lui, atunci omul nu s-ar fi lăsat ademenit de el), ci tocmai pentru că înfăţişarea lui exterioară era imposibil să fi fost văzută în chip atractiv spre a trezi farmecul unei dorinţe senzuale, rodul fiind lăudat, a câştigat încrederea femeii, după cum istoriseşte Scriptura: *de aceea femeia socotind că rodul pomului este bun de mâncat şi plăcut ochiulor la vedere şi vrednic de dorit, a luat din rodul lui şi a mâncat* (Fac. 3, 6 - după ed. Sinod. 1914). Şi astfel mâncarea aceea a pricinuit oamenilor moartea. Aşadar, acesta este rodul cel amestecat al pomului şi de aceea şi Scriptura ne-a lăsat să vedem limpede pricina pentru care el a fost numit pomul cunoaşterii binelui şi răului, tocmai pentru că se administrează împreună cu miere ca şi otrăvurile cele puternice, dând un gust pe cât de bun, tot pe atât de ameninţător şi nimicitor pentru cel care se atinge de el. Din clipa în care otrava a ajuns să-şi facă efectul asupra vieţii omeneşti, omul, acest lucru măreţ ca zidire şi ca nume, din strălucire a dumnezeirii a ajuns să semene cu deşertăciunea (Ps. 143, 4), după cum zice proorocul". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XX, în PSB, vol. 30, pp. 58-59)

„Pomul acesta a răsărit în rai şi de aceea a fost lăsat el de Dumnezeu, ca să putem înţelege mai bine mărirea cea nespusă a binelui. Într-adevăr, dacă n-ar exista cunoştinţa binelui şi răului, cum am putea face o deosebire între bine şi rău? Căci nici răul nu l-am socoti rău dacă n-ar exista cunoştinţa binelui – cunoştinţa binelui însă n-ar exista fără existenţa binelui – ; şi, invers, ce e bine n-am şti că e bine dacă n-ar exista cunoştinţa răului. Să luăm un exemplu, referindu-ne la însăşi starea în care se află trupul omenesc. Fără îndoială, în trupul nostru întâlnim şi o anumită amăreală produsă de fiere; totuşi această amăreală, privită în ansamblu, se găseşte a fi folositoare sănătăţii omului. Se vede, aşadar, că şi ceea ce socotim rău de multe ori nu e rău din toate punctele de vedere, ci ne este totuşi de folos, căci, aşa precum fierea se găseşte într-o parte a corpului şi e totuşi de folos întregului corp, tot aşa Dumnezeu, ştiind că această cunoştinţă a binelui şi răului va fi spre folosul tuturor, a aşezat-o într-o parte, ca să tragem folos din ea". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 8, în PSB, vol. 52, pp. 63-64)

„În Adam, Dumnezeu îi avea în vedere pe toţi oamenii şi de aceea nu era un bine pentru neamul omenesc, luat de-a valma, cunoştinţa binelui şi răului, pe care el nu o putea exercita cum se cuvenea din cauza patimilor cărnii". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 60, în PSB, vol. 52, p. 102)

Pomul vieţii din raiul desfătării

„Aşadar, pentru că a fost doborâtă tirania diavolului, iar spaţiul din jurul pământului a fost curăţit prin patima cea mântuitoare, care a împăcat cele de pe pământ şi cele din cer (Col. 1, 20), ni se făgăduieşte împărăţia cerurilor. Ioan Botezătorul a spus: S-a apropiat împărăţia cerurilor (Mt. 3, 2), iar Domnul, în toate cuvântările Lui, predică Evanghelia împărăţiei (Mt. 4, 23; 9, 35; 24, 4). Viaţa cea fericită o putem moşteni pe viitor nesupăraţi, putem să ne bucurăm necontenit de pomul vieţii, din care la început am fost împiedicaţi să ne împărtăşim, din pricina vicleniei şarpelui". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, X, în PSB, vol. 17, p. 447)

„*Şi acum, ca nu cumva să-şi întindă mâna şi să ia din pomul vieţii şi să mănânce şi să trăiască în veci*.

Cu alte cuvinte Dumnezeu spune aşa: *Pentru că omul a dat dovadă de mare neînfrânare, călcând porunca ce i s-a dat, a ajuns muritor; de aceea, ca omul să nu mai îndrăznească iarăşi să mănânce şi din pomul celălalt, care îi dădea viaţă veşnică, şi deci să păcătuiască veşnic, e mai bine pentru el să fie scos din rai*. Aşadar scoaterea lui Adam din rai este mai degrabă o faptă de purtare de grijă decât de mânie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVIII, III, în PSB, vol. 21, p. 211)

„... Solomon numeşte Înţelepciunea *pom al vieţii* (Pilde 3, 18), sub care înţelege pe Domnul". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XIX, în PSB, vol. 30, p. 57)

Cum e cu putinţă să fie cei doi pomi în mijlocul raiului?

„Fie că auzim că raiul este faptă a plantării lui Dumnezeu, fie că pomul vieţii a fost sădit în mijlocul raiului, căutăm să aflăm, de la Cel ce descoperă tainele ascunse, căror plante le este Tatăl cultivator şi plantator şi cum e cu putinţă să fie cei doi pomi în partea cea mai de mijloc a raiului, cel al mântuirii şi cel al pierzării? Căci ceea ce-i tocmai la mijloc, ca în chipul cercului, este, desigur, în centrul cel unic. Iar dacă centrului se alătură, de o parte a lui, alt centru, trebuie să se mute odată cu centrul şi cercul, aşa încât primul centru nu mai e la mijloc. Deci, unul fiind raiul, cum zice Scriptura că trebuie înţeles în mod deosebit fiecare pom, dacă atât unul cât şi altul se află la mijloc?[248]. Iar dacă cel purtător de moarte e străin de sădirea lui de Dumnezeu, cum avem să înţelegem cuvântul care declară că toate făpturile lui Dumnezeu sunt bune foarte?[249] Dacă nu pătrunde cineva adevărul acestora prin înţelepciune, ceea ce se spune li se va părea, celor lipsiţi de cugetare, o poveste lipsită de temeiuri". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, în PSB, vol. 29, p. 116)

[248] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deci cei doi pomi nu pot fi înţeleşi în mod literal, ci trebuie să se facă uz de gândire pentru a fi înţeleşi. Probabil, sensul faptului că cei doi pomi sunt în acelaşi punct central al raiului stă în aceea că lumea însăşi poate face străveziu prin ea pe Dumnezeu (*pomul vieţii*) pentru cei duhovniceşti şi se poate îngroşa material pentru cei trupeşti (*pomul cunoştinţei* echivoce a răului, care apare în acelaşi timp ca bine). Gustând odată Adam şi Eva din lumea astfel înţeleasă, au fost scoşi de la putinţa sesizării transparenţei ei. (n. s. 7, p. 116)

[249] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate au fost făcute de Dumnezeu *bune foarte*. Nesesizarea caracterului transparent al lumii s-a datorat omului care n-a ţinut în frâu alipirea lui posibilă la înfăţişarea materială a lumii, socotită ca o realitate în ea însăşi . (n. s. 8, p. 116)

„Scriptura spune că şi unul şi altul erau în mijlocul raiului (pomul vieţii şi pomul purtător de moarte) deşi după înţeles îşi erau potrivnici unul altuia, unul fiind lemnul de-viaţă-făcător şi deci potrivnic celui al cărui fruct era moartea, pe care Pavel l-a numit păcat, zicând: *Moartea este fructul păcatului* (Rom. 6, 23)[250]. Aşadar, se cuvine să înţelegem, din cuprinsul celor spuse, învăţătura că în locul cel mai din mijloc al pomilor lui Dumnezeu este viaţa. Iar moartea nu e sădită şi e fără rădăcină, neavând loc nicăieri. Dar se sădeşte prin lipsa vieţii, când cei ce vieţuiesc încetează să se împărtăşească de ceea ce e mai bun[251]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XII, în PSB, vol. 29, p. 273)

„Scriptura ne-a învăţat că fiecare din cei doi pomi e în acelaşi punct din mijloc, unul fiind acolo prin fire, iar celălalt adăugându-se la cel ce este, prin lipsire. Căci din acelaşi în acelaşi se săvârşeşte, prin participare şi lipsire, trecerea de la viaţă la moarte. Fiindcă cel ce a murit binelui vieţuieşte răului, şi cel ce s-a făcut mort păcatului vieţuieşte virtuţii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XII, în PSB, vol. 29, p. 275)

Porunca dată de Dumnezeu primilor oameni

„*Şi pomul vieţii în mijlocul raiului şi pomul cunoştinţei binelui şi răului*.

După ce dumnezeiasca Scriptură ne-a învăţat că la porunca Stăpânului pământul a dat tot felul de pomi, frumoşi la vedere şi buni la mâncare, a spus: *Şi pomul vieţii în mijlocul raiului şi pomul cunoştinţei binelui şi răului*.

Stăpânul cel iubitor de oameni, ca un Creator ce era, cunoştea mai dinainte vătămarea ce avea să i se nască omului în scurgerea vremii din pricina tihnei lui în rai. De aceea a pus în mijlocul raiului şi pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi răului, pentru că Dumnezeu avea, nu după multă vreme, să-i poruncească să nu mănânce din pomul cunoştinţei binelui şi răului[252]. Scopul acestei oprelişti a fost ca omul să poată şti că prin

[250] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Urmând sfântului apostol Pavel, care numeşte moartea *fructul păcatului* sfântul Grigorie de Nyssa înţelege prin *pomul cunoştinţei binelui şi răului*, pur şi simplu, păcatul. Dar întrucât fructul ţine de pom, se poate numi şi fructul pomului, păcat. În felul acesta, moartea e nu numai rodul pământului, ci şi al fructului lui sau al păcatului săvârşit (n. s. 239, p. 273)

[251] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Grigorie vede, în faptul uimitor că în acelaşi punct din mijloc al raiului era şi pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi al răului, sau al morţii, ilustrarea învăţăturii (sau a dogmei, căci e un fapt de netăgăduit, vădit tuturor) că moartea se instalează în locul vieţii, sau păcatul, în locul virtuţii, sau răul, în locul binelui, când cineva nu mai ţine la bine. Răul nu are un ipostas, o subzistenţă proprie, ci se grefează pe fiinţa existentă. El aduce moartea unde e viaţa. (n. s. 241, pp. 273-274)

[252] Părinţii ne învaţă că oprirea gustării din pomul cunoştinţei nu era absolută sau o oprire de principiu, ci temporară, o amânare pentru vremea când omul, după puterile lui raţionale şi cognoscibile, avea să fie apt pentru aceasta. Dumnezeu nu i-a oprit omului pentru totdeauna împărtăşirea de lume, ci numai până ar fi ajuns să-şi stăpânească deplin simţirea prin maturizarea spirituală. Adam era un copil din punct de vedere spiritual. Nu toate mâncărurile sunt bune pentru copii. Unele mâncăruri îi pot omorî, în timp ce adulţii le pot gusta fără nicio oprelişte. A fost oprit omul să mănânce dintr-un anumit pom pentru a se vedea dacă omul merită acea vrednicie şi cinste înaltă, la care avea să fie înălţat după încercare. Dumnezeu i-a dat omului porunca să nu mănânce din pom, după ce a luat toate măsurile de prevenire pentru aceasta. Nu i-a forţat libertatea, pentru că s-ar fi pierdut tot preţul virtuţii, şi ca nu cumva chiar silit fiind şi neascultând, mai mare osândă să-şi agonisească. Dar omul neascultând şi-a deschis larg simţirea, ceea ce i-a orbit

harul şi iubirea de oameni a lui Dumnezeu are atâta fericire şi că Dumnezeu este Stăpân şi Creator şi al firii lui, şi al tuturor celor văzute". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIII, IV, în PSB, vol. 21, p. 153)

„*Şi l-a sfătuit*, spune Scriptura, *Domnul Dumnezeu pe Adam zicând: Din tot pomul din rai să mănânci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi din el, că în ziua în care veţi mânca din el, cu moarte veţi muri*. Aproape că îi spune: *Îţi cer, oare, un lucru greu şi împovărător? Nu! Îţi îngădui să mănânci din toţi pomii; numai de acesta te sfătuiesc să nu te atingi! Îţi hotărăsc, însă, şi o mare pedeapsă, ca, înţelepţit de frică, să păzeşti sfatul ce ţi-am dat*. a făcut la fel ca un stăpân darnic, care încredinţează cuiva o casă mare; dar, pentru ca să-i rămână întreagă stăpânirea asupra casei, cere să i se dea un mic venit. Tot aşa şi Stăpânul nostru Cel iubitor de oameni, i-a îngăduit lui Adam să se bucure de toţi pomii din rai, dar l-a sfătuit să nu se atingă de unul singur, ca să poată şti omul că are un stăpân de Care se cuvine să asculte şi să se plece poruncilor Lui.

Cine ar putea admira după vrednicie dărnicia Stăpânului obştesc al tuturora? De câte binefaceri nu l-a învrednicit pe Adam fără să fi făcut încă ceva! Nu i-a îngăduit să mănânce numai din jumătate din pomii raiului, nici nu i-a poruncit să nu se atingă de cei mai mulţi din ei şi să se desfăteze cu restul, ci a voit ca Adam să mănânce din toţi pomii din rai afară de unul, din care l-a sfătuit să nu mănânce. Dumnezeu a arătat cu fapta că n-a făcut asta pentru altă pricină, ci numai pentru ca omul să poată şti cine i-a făcut binefaceri atât de mari[253].

---

mintea, l-a înstrăinat cu totul de cunoştinţa de Dumnezeu şi l-a umplut de cunoştinţa pătimaşă a lucrurilor. Omul trebuia să îndeplinească porunca, pentru că ea cuprindea întreaga voinţă a lui Dumnezeu exprimată faţă de om şi omul primise de la Dumnezeu atât de mari şi numeroase binefaceri, încât nu trebuia nicio clipă să şovăie. De împlinirea acestei porunci atârna apoi întreaga soartă viitoare a omului: împlinirea avea să-i aducă perfecţiunea îngerească de a nu mai putea păcătui şi să-i păstreze pentru totdeauna bunurile cu care fusese hărăzit, iar neîmplinirea avea să-i atragă pierderea tuturor bunurilor în posesia cărora se afla, ceea ce de fapt s-a şi întâmplat. – n. a.

[253] Aşezându-l în grădina Edenului, Dumnezeu i-a dat protopărintelui Adam porunca de a nu mânca din pomul cunoştinţei binelui şi răului (Fac. 3, 17), ca să se arate vrednic să-şi câştige prin voia sa proprie şi cu ajutorul harului lui Dumnezeu, starea de îndumnezeire, care-i fusese promisă. Această poruncă era pentru Adam o provocare şi o încercare în acelaşi timp. Dumnezeu îi face cunoscut lui Adam că mai există şi o altă cale în afara celei a binelui, pe care Adam ar fi trebuit să o urmeze. Dar Dumnezeu înzestrându-l cu libertate, voia ca Adam să-şi câştige singur meritul de a ajunge dumnezeu după har, alegând el singur calea binelui. Porunca dată de Dumnezeu era una uşor de ţinut, pentru că nu oprea decât de la fructele unui singur pom, celelalte nefiindu-i interzise, şi omul avea în ajutorul său, pe lângă firea sa raţională şi morală, şi ajutorul harului lui Dumnezeu, care îl întărea şi-i înlesnea astfel împlinirea poruncii. Din bunătate, Dumnezeu a dat o singură poruncă şi aceasta uşor de păzit, pentru ca omul să nu fie supus unei încercări grele, pentru a-i oferi putinţa de a rezista cu uşurinţă ispitei diavolului (pe care Dumnezeu a prevăzut-o), şi pentru a-l ajuta să se folosească bine de libertatea sa. Dumnezeu a vrut să pună la încercare puterile morale ale primului om, pentru ca să-i ofere prilejul să şi le întărească prin practică şi să ajungă astfel la acel grad de desăvârşire, încât să nu mai poată păcătui niciodată. Pentru aceasta i-a poruncit ca din toţi pomii Edenului să mănânce, numai din *pomul cunoştinţei binelui şi răului* să nu mănânce, adăugând că, îndată ce va mânca, va muri (Fac. 2, 16).

Dumnezeu l-a făcut pe om şi l-a aşezat într-o stare de mare bogăţie şi i-a dăruit o neasemuită cinste. Dar tocmai pentru a nu cădea din această pricină în mândrie, uitând că nu are de la el însuşi toate bunătăţile, i s-a dat această poruncă. Omul trebuia să asculte de Creator şi să nu prefere darul în locul ascultării de Dăruitor. Porunca indica omului că nu spre cele sensibile trebuie să-i fie creşterea, sau nu fără Dumnezeu, ci în Dumnezeu şi prin Dumnezeu.

Pe lângă celelalte, uită-te, şi cu acest prilej, la bunătatea lui Dumnezeu! Cu câtă cinste a acoperit pe femeia pe care avea s-o facă din Adam! Nu fusese încă adusă pe lume femeia şi Dumnezeu porunceşte, ca şi cum ar vorbi amândurora: *Să nu mâncaţi din el* şi: *În ziua în care veţi mânca din el, cu moarte veţi muri*. A arătat chiar dintru început că bărbatul şi femeia una sunt, aşa precum zice şi Pavel: *Bărbatul este cap femeii* (Efes. 5, 23). Dumnezeu vorbeşte, deci, ca la doi, pentru ca mai târziu, după ce o va fi făcut pe femeie din el, bărbatul să aibă pricină a-i face şi ei cunoscută porunca lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XIV, IV, în PSB, vol. 21, pp. 160-161)

„… Stăpânul cel iubitor de oameni, vrând să înveţe pe om chiar de la început că are un Creator, Care a făcut şi a adus la fiinţă pe toate cele ce se văd, Care l-a făcut şi pe om, a vrut prin această mică poruncă să-i arate stăpânirea Lui. După cum un stăpân darnic dă în folosinţă cuiva o casă mare şi minunată, dar nu vrea să ceară pentru asta adevăratul preţ, ci puţin de tot, ca el să-şi păstreze stăpânirea asupra casei, iar acela să ştie bine că nu este stăpân pe casă, ci o foloseşte prin harul şi dărnicia stăpânului ei, tot aşa şi Stăpânul nostru a încredinţat omului toate cele văzute, i-a dat ca locuinţă raiul şi toate cele din rai în folosinţă; dar pentru ca nu cumva încetul cu încetul să se lase târât de minte şi să creadă că toate cele văzute s-au făcut de la sine şi să-şi închipuie lucruri mai presus de vrednicia lui, i-a poruncit să nu se atingă de un singur pom şi i-a rânduit pedeapsă aspră de calcă porunca, ca să poată şti că are un Stăpân şi că se bucură de celelalte bunătăţi din lume datorită dărniciei Stăpânului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVI, VI, în PSB, vol. 21, pp. 185-186)

„Împodobind Dumnezeu făptura, i-a hărăzit petrecerea în rai. Dar fiindcă se cuvenea ca pe cel astfel împodobit şi încununat cu belşugul darurilor de sus, să nu-l lase să fie atras uşor de mândrie, necunoscând supunerea şi măsura slujitorilor (căci mărimea slavei şi libertatea nemăsurată duc spre patima blestemată a îngâmfării) i s-a dat, ca prilej de-a cunoaşte pe Stăpânul, legea înfrânării ca prin ea să i se aducă mereu în amintire Cel ce a poruncit-o cu putere şi să ştie limpede că este supus legilor Celui ce stăpâneşte[254]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea Întâia, în PSB, vol. 38, p. 21)

„Tuturor le-a poruncit prin legile naturale să se teamă de om. Era deci omul chipul slavei supreme şi icoana puterii dumnezeieşti pe pământ.

Dar deoarece cel rânduit să se ridice la atâta slavă şi desfătare trebuia să străvadă că are pe Dumnezeu deasupra lui ca Împărat şi Domn, ca nu cumva prin atâtea bunătăţi date de-a gata să lunece în părerea că e liber de stăpânirea şi de sub puterea Celui ce stăpâneşte

---

Odată cu această poruncă pe care a dat-o Dumnezeu omului, i-a dat în mod indirect şi responsabilitatea faptei lui. Porunca însemna propriu zis oprirea omului de a ieşi din unirea cu Dumnezeu. – n. a.

[254] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Raiul era însăşi această dreaptă judecată şi dreaptă folosire a libertăţii, ajutată de har. Dar omul trebuia ferit de mândrie, care se putea ivi în el din faptul că judecă drept şi alege numai binele. Făptura are chiar în libertatea ei putinţa mândriei. De aceea trebuie să i se sădească totodată conştiinţa că nu e suprema instanţă, că nu e de la sine, ci că e făptură sub ascultare. Conştiinţa poruncii i s-a sădit şi ea în fire. El are conştiinţa că e încadrat într-o rânduială stabilită de forul suprem al existenţei. Dar el o poate şi călca. Ea e porunca ce apelează la libertatea omului, nu lege care se împlineşte în el prin voia lui, ca la animal. (n. s. 13, pp. 21-22)

peste toate, i-a dat îndată o lege şi a unit cu călcarea ei ameninţarea pedepsei[255]. Raţiunea păcatului nu era în cele de pe pământ, odată ce nu există decât Unul şi singur. Iar ca să fie şi sub lege, i s-a găsit lui şi un mod de păzire a ei[256]. *Din tot pomul din rai, zice, să mănânci. Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului, să nu mâncaţi. În ziua în care veţi mânca, cu moarte veţi muri* (Fac. 2, 16-17)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea Întâia, 2, în PSB, vol. 39, pp. 11-12)

Ispitirea primilor oameni de către diavol

„… folosindu-se (diavolul – n. a.) pentru amăgire tot de dorinţa pe care o avea şi el de a fi Dumnezeu, i-a arătat pomul cunoştinţei binelui şi răului şi i-a făgăduit că prin mâncarea fructului lui va ajunge asemenea lui Dumnezeu: *Dacă vei mânca dintr-însul, veţi fi ca nişte dumnezei, cunoscând binele şi răul* (Fac. 3, 5)[257]. N-a fost făcut, deci, duşman al nostru; dar din pricina invidiei a ajuns în duşmănie cu noi[258]. Văzându-se

[255] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sf. Chiril vede rostul opreliştei date lui Adam nu atât în ferirea lui de plăcerea procurată de dulceaţa unui fruct, cât în menţinerea în el a conştiinţei că are mai presus de el un Stăpânitor, deci că depinde de Acela, ceea ce îl fereşte de mândrie. (n. s. 12, p. 12)

[256] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Păcatul e neascultare, ieşirea din legătura cu Singurul Existent care are în El Viaţa; numai de aceea e şi din alipirea la cele create, care nu pot da viaţă adevărată. (n. s. 13, p. 12)

[257] Adam şi Eva au fost influenţaţi de propunerea răuvoitoare a diavolului, care s-a „îmbrăcat" în şarpe, ca să nu fie descoperit, şi i-a făcut să tindă spre o îndumnezeire mai înaltă decât cea pe care o aveau, să ajungă fără efort moral la asemănarea cu Dumnezeu, fără ajutorul Lui, clevetindu-l chiar pe Acesta. Oamenii au fost creaţi spre a fi dumnezei şi fii ai Celui preaînalt (Ps. 81, 6). Primul om alege pomul, şi nu pe Creatorul său. Preferă darul în locul ascultării de Dăruitor, făcând, într-un fel, abstracţie de Acesta. Vrea să fie el măsura tuturor lucrurilor, nemulţumindu-se în postura de slujitor ales al lui Dumnezeu şi rege al creaţiei. Fără Dumnezeu, Adam nu poate deveni dumnezeu – adică ceea ce afirmă ispititorul (Facere 3, 4-5), dar el va cunoaşte binele şi răul, ceea ce înseamnă că, până la un punct, ispititorul a avut oarecum dreptate. Dar omul nu poate avea viaţă în sine, aşa cum are Dumnezeu.
Diavolul, şerpuitor în purtări, tare în vicleşuguri şi cu ochi ademenitori, pizmuind fericirea lor, le-a spus primilor oameni: *Veţi fi ca Dumnezeu* (Fac. 3, 5), şi în aceasta consta ispita şi strategia lui. Căci Adam avea menirea de a deveni Dumnezeu, dar prin participare la Dumnezeu Însuşi, în El şi prin El, şi nu fără El. Şarpele, care nu este altceva decât forma deghizată a diavolului, le-a propus protopărinţilor că vor deveni *ca Dumnezeu*, adică alţi dumnezei, într-un mod independent de Dumnezeu; să fie dumnezei fără Dumnezeu. – n. a.

[258] Diavolul, care înainte de a cădea din cer fusese înger luminat, îl pizmuia pe om pentru că acesta, păzind şi lucrând poruncile, ar fi ajuns la fericirea pe care o avusese el mai înainte şi din care căzuse. Viclenia nefârtatului va consta atunci în a-l convinge pe om să abandoneze acest statut de intimitate cu Dumnezeu, deci în a-l face să se pervertească, aşa cum a făcut el însuşi. El este cel care-l ispiteşte pe om prin gura şarpelui. Demonul nu s-a arătat el însuşi, ci le-a vorbit prin gura şarpelui, pe care oamenii îl considerau un animal înţelept. Deşi Sfinţii Părinţi numesc pe diavol *ispititor, părinte al păcatului* şi *mijlocitorul şi pricinuitorul morţii*, ei nu îi absolvă pe protopărinţii noştri de vinovăţia căderii. Dumnezeu îl prezintă pe şarpe ca întrupare a vicleniei şi a sinuozităţii satanei. Invidia pe fericirea omului l-a făcut pe demon să-l ispitească. Acesta căzuse din starea de fericire şi de tot binele şi acum nu suporta gândul că o altă fiinţă, o altă creatură a lui Dumnezeu, se poate bucura numai de fericire şi desăvârşire. El nu putea accepta binele, pentru că acesta îl tulbura chiar şi prin simpla sa prezenţă. Ispita pusă înainte de diavol cuprinde aceleaşi lucruri pe care noi, oamenii cei căzuţi, le cunoaştem din propria luptă cu păcatul.
Cu toată ispita diavolului, Adam este responsabil pentru căderea sa. De ce? Pentru că el a râvnit în sine să ajungă dumnezeu, chiar dacă asta însemna să o facă fără El. Dacă dragostea lui Adam pentru Dumnezeu ar fi fost mai puternică, cu siguranţă nu s-ar fi poticnit şi nu ar fi ascultat şoapta diavolului. Acesta le-a promis că vor cunoaşte binele şi răul, iar ei, prin călcarea poruncii, au pierdut harul lui Dumnezeu. Căderea

aruncat jos dintre îngeri, n-a suferit să vadă pe pământean înălţat, prin propăşirea în virtute, la vrednicia îngerilor". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a IX-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 444)

„Cine l-a pornit pe demon, începătorul răutăţii, la război împotriva oamenilor? Oare nu invidia? Prin invidie demonul s-a arătat pe faţă luptător împotriva lui Dumnezeu; s-a mâniat pe Dumnezeu din pricina marilor daruri date de Dumnezeu omului; şi pentru că n-a putut să se răzbune pe Dumnezeu, s-a răzbunat pe om". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 459)

„Şi ce a făcut demonul? A găsit fiara aceasta, adică pe şarpe, care întrece în înţelepciune celelalte animale, precum mărturiseşte şi fericitul Moise, spunând: *Iar şarpele era cel mai înţelept dintre toate fiarele cele de pământ, pe care le-a făcut Dumnezeu*. S-a folosit diavolul de şarpe, ca de o unealtă; şi prin el a înşelat vasul cel fără vicleşug, cel mai slab, adică pe femeie, vorbind cu ea: *Şi a zis şarpele femeii*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, I, în PSB, vol. 21, p. 177)

„*Ce este că a zis Dumnezeu: «Să nu mâncaţi din tot pomul raiului»*. Uitaţi-vă, aici, cât e de măiastră viclenia diavolului! Înfăţişează ca sfat şi întrebare ce n-a spus Dumnezeu, ca şi cum ar avea grijă de ei. Asta vrea să arate prin cuvintele: *Ce este că a zis Dumnezeu: «Să nu mâncaţi din tot pomul raiului»*. Cu alte cuvinte acest viclean demon spune aşa: *Pentru ce v-a lipsit Dumnezeu de o atât de mare desfătare? Pentru ce n-a îngăduit să vă împărtăşiţi de bunătăţile raiului? V-a dăruit să vă desfătaţi cu vederea pomilor, dar nu v-a lăsat să mâncaţi din ei, ca să vă fie plăcerea şi mai mare!*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, II, în PSB, vol. 21, p. 178)

„Mai mult, diavolul nu se mulţumeşte cu atât că rosteşte cuvinte potrivnice celor rostite de Dumnezeu, dar, ca invidios, huleşte pe Creator, ca să-şi poată strecura înşelăciunea, ca să poată sminti pe femeie, spre a-şi ajunge scopul. Şi spune:

Nu veţi muri cu moarte. Că ştia Dumnezeu că în ziua în care veţi mânca din el vi se vor deschide ochii voştri şi veţi fi ca nişte dumnezei, cunoscând binele şi răul (Fac. 3, 4-5).

Iată momeala întreagă! A umplut paharul cu otravă, l-a dat femeii; dar femeia n-a vrut să vadă că e aducător de moarte – ar fi putut cunoaşte asta chiar de la început, dacă ar fi voit –. Ea nu; când a auzit pe diavol că pentru aceasta i-a oprit Dumnezeu să mănânce din pom, pentru că *ştia că vi se vor deschide ochii voştri şi veţi fi ca nişte dumnezei, cunoscând binele şi răul*, s-a îngâmfat cu nădejdea că are să ajungă egală cu Dumnezeu. Şi a început, deci, să-şi închipuie lucruri mari". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, III, în PSB, vol. 21, p. 180)

„(…) în cuvintele *toţi pomii* se înţelege acelaşi lucru ca şi pomii vieţii, acela pe care Scriptura îl dă spre hrană celui care şi-a potrivit viaţa după voia lui Dumnezeu. Deosebit de acest pom este altul şi anume cel din care, dacă mâncăm, dobândim cunoaşterea binelui şi răului, dar nu ca şi cum prin firea lui acesta ar rodi roduri atât de diferite unul de altul, ci pentru că dă un rod cu totul amestecat, având însuşiri potrivnice. Stăpânul vieţii ne

---

oamenilor de la Dumnezeu a constat formal într-un act de neascultare. Prin însuşi acest act s-au rupt din interior de Dumnezeu, de dialogul pozitiv cu El. – n. a.

porunceşte să nu gustăm din el, pe când şarpele ne sfătuieşte totuşi s-o facem pentru ca să-i dăm intrare morţii. Şi sfatul lui s-a dovedit convingător, pentru că i-a învăluit rodul în culori frumoase şi fermecătoare ca să pară plăcut şi să trezească în om dorinţa de a gusta din el[259]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XIX, în PSB, vol. 30, p. 57)

„Văzându-se (îngerul cel căzut) smuls din afinitatea pe care a avut-o în mod firesc, cu Binele Suprem şi observând că acum alunecă spre rău în mod automat, dus oarecum de însăşi greutatea sa până la ultimul grad de decădere, iar puterea minţii, pe care i-a dat-o Creatorul spre conlucrare şi părtăşie, a întrebuinţat-o numai pentru născocirea de noi răutăţi, acel înger a corupt pe om prin înşelăciune, convingându-l să devină propriul său asasin şi sinucigaş.

Întrucât, prin binecuvântarea lui Dumnezeu, omul fusese într-o stare cu adevărat ridicată şi privilegiată – căci pus a fost să stăpânească pământul (Fac. 1, 28-30) şi toate cele de pe el - , apoi întrucât era frumos la chip (nu degeaba era icoană a frumuseţii celei din început), firea lui nemâncată de patimi (el care era imitarea Celui neprihănit), deschis la suflet şi încrezător, ca unul care singur a avut bucuria să vadă pe Dumnezeu faţă către faţă, toate aceste pricini aprindeau şi mai mult în îngerul cel rău flacăra invidiei". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 6, în PSB, vol. 30, pp. 298-299)

„Deoarece, pe calea forţei şi prin mijloace silnice el (diavolul) nu şi-a putut pune planul în aplicare – pentru că puterea binecuvântării dumnezeieşti era mai mare decât forţa lui – de aceea a căutat el cu orice preţ să depărteze pe om de darurile care îl făceau atât de tare, pentru ca astfel să-l poată prinde mai uşor în mrejele vicleniei sale. Şi după cum, atunci când fitilul unei lămpi care arde cu flacără mare nu poate fi stins când sufli peste ea, ci se toarnă apă în ulei, pentru ca prin această şiretenie să se micşoreze flacăra, tot aşa, în chip viclean, vrăjmaşul a târât răutatea în sufletul omului, reuşind pe această cale să stingă şi să slăbească puterea harului, în locul acestuia sălăşluind acum tocmai contrariul lui". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 6, în PSB, vol. 30, p. 299)

„Cauza pizmuirii a fost însă fericirea omului aşezat în rai; şi pentru că el, diavolul, nu a putut păstra harul primit, l-a pizmuit pe om pentru că, deşi plăsmuit din lut, omul a fost ales să fie locuitor al raiului. Căci se gândea diavolul că el, deşi avea o fire mai aleasă, a căzut în cele păgâne şi lumeşti, pe când omul, de o natură inferioară, nădăjduia la cele

[259] De aceleaşi ispite pe care le-au avut atunci protopărinţii suntem atacaţi şi noi astăzi: pofta ochilor, pofta trupului şi trufia vieţii. Mărul era *frumos la vedere* – pofta ochilor, *bun la gust* – pofta trupului, şi *dă ştiinţă* – trufia vieţii. Nu putem susţine că noi am fi rezistat tentaţiei. Vedem în jur atâtea suferinţe de pe urma păcatului, cunoaştem din experienţă amărăciunea şi golul din suflet pe care urmează păcatului, şi totuşi îl săvârşim. Sfântul Grigorie Palama subliniază faptul că, mulţi îl învinuiesc pe Adam fiindcă lăsându-se cu uşurinţă înduplecat de sfătuitorul cel rău a călcat porunca dumnezeiască şi prin această călcare ne-a pricinuit nouă moartea, dar nu e totuna a vrea cineva să guste înainte de cercare dintr-o buruiană aducătoare de moarte şi a dori să mănânce din ea după ce a cunoscut din cercare că e aducătoare de moarte. Este mai de ocară acela care ia otravă şi-şi atrage moartea după cercare, decât cel care face şi pătimeşte aceasta înainte de cercare. De aceea fiecare dintre noi e mai de ocară şi mai de osândă decât Adam (*Despre cunoştinţa naturală*, cap. 55, trad. de Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei, în *Filocalia*, vol. VII, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 457). – n. a.

veşnice. Aceasta va fi fost pricina pizmuirii, căci îşi va fi zis: *Acesta, cu toate că-i mai prejos decât mine, va câştiga ceea ce eu nu am putut păstra! Să intre el de pe pământuri în cer, în timp ce eu am alunecat din cer pe tărâmurile pământului? Am multe căi prin care să-l pot înşela pe om. A fost creat din lut, mama lui e pământul. Deci e făcut din ceva supus stricăciunii. Chiar dacă sufletul lui e de natură superioară, totuşi şi el poate fi împins spre alunecare, cuprins fiind în temniţa trupului*[260] *ce-i este vrăjmaş, de vreme ce eu nu am putut evita alunecarea. Există, prin urmare, o primă cale să fie înşelat, cât timp doreşte lucruri mai înalte decât condiţia lui. Dar pentru asta trebuie să stărui cu răbdare. Doar e specific cărnii să dorească ceea ce nu are. Şi apoi, prin ce par eu a fi mai viclean decât toate vieţuitoarele dacă nu-l înşel pe om şi nu-l înfrâng prin şiretenie şi viclenie?* În felul acesta, aşadar, a uneltit diavolul să atace, nu pe Adam mai întâi, ci să caute să-l ademenească pe Adam prin femeie; nu i s-a adresat lui, care primise în mod direct porunca cerească, ci i s-a adresat ei, care aflase de la bărbat, nu de la Dumnezeu, de ce anume să ţină seama. Şi, de fapt, nu găseşti scris că Dumnezeu a zis femeii, ci că i-a zis lui Adam; şi de aceea trebuie dedus că femeia a cunoscut porunca prin Adam". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 54, în PSB, vol. 52, p. 95)

Căderea în păcat a primilor oameni

„Când Dumnezeu l-a chemat pe Adam şi i-a spus: *Unde eşti, Adame?* (Fac. 3, 9), n-a făcut aceasta pentru că nu ştia, ci pentru că, fiind îndelung răbdător, i-a dat prilej de pocăinţă şi de mărturisire". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea a Doua, XXVI, în PSB, vol. 2, p. 417)

„… oamenii, nesocotind cele mai bune şi lenevindu-se cu înţelegerea, au căutat mai vârtos cele mai apropiate de ei. Iar mai aproape le-a fost trupul şi simţurile acestuia. De aceea şi-au despărţit mintea lor de cele inteligibile şi au început să se privească pe ei înşişi. Iar privindu-se pe ei înşişi şi cunoscându-şi trupul şi celelalte lucruri sensibile şi lăsându-se amăgiţi de ele, au căzut în poftele lor, alegând cele ale lor în locul contemplării lui Dumnezeu. Şi petrecând în acestea şi nevrând să se despartă de cele mai apropiate, şi-au închis în plăcerile trupului sufletul lor tulburat şi tăvălit în toate poftele. Aşa, au uitat cu desăvârşire de puterea lor dată de la început de Dumnezeu.

Căci acela (primul om – n. a.), cât avea mintea întreagă îndreptată spre Dumnezeu şi spre contemplarea Lui, se întorcea de la privirea trupului. Dar când, prin sfatul şarpelui, oamenii s-au despărţit de cugetarea la Dumnezeu şi au început să se privească pe ei, au căzut şi în pofta trupului şi au cunoscut că erau goi; şi cunoscând aceasta, s-au ruşinat. Dar s-au cunoscut pe ei goi nu atât de haine, ci că s-au făcut goi de vederea celor dumnezeieşti şi şi-au mutat cugetarea spre cele contrare[261].

[260] Notă prof. Maria Hetco: Idee platonică, *Cratylos* 400 b, 402 a. (n. s. 179, p. 95)

[261] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Din aceste ultime cuvinte se vede că privirea la trup, de care au început oamenii să fie preocupaţi, era, după sfântul Atanasie, privirea spre mădularele lor care se aprind de poftă. Înainte de aceea trăiau cu trupul ca şi când nu-l aveau. Această ruşinare de goliciunea ce şi-au descoperit-o în urma poftei trezite se datora însă faptului că se despărţiseră de gândul la Dumnezeu, Care ţinea în frâu sensibilitatea trupului. Pentru explicarea acestui fapt poate că trebuie să presupunem că simţirea intensă a plăcerii (sau a durerii) produsă de contactul trupului nostru cu cele materiale, e implicată în puterea de simţire aflată virtual în natura trupului şi în contactul său cu cele materiale. Dar legătura trupului cu sufletul şi, prin suflet, cu Dumnezeu – Spiritul suprem – poate ţine în frâu această simţualitate convertind-o într-un

Căci despărţindu-se de cugetarea la acel Unul şi cu adevărat existent, adică la Dumnezeu, şi de dorirea Lui, au căzut în poftele felurite şi mărginite ale trupului[262]. Apoi, după cum se întâmplă de obicei, născându-se în ei pofta fiecărui lucru şi a multora la un loc, au început să se şi alipească la ele şi să se teamă de a le părăsi. De aici s-au adăugat în suflet şi frică şi temeri şi plăceri şi gândul la moarte. Căci nevrând să se despartă de pofte, se teme de moarte şi de despărţirea trupului. Iar poftind şi nedobândind cele corespunzătoare (poftei) a învăţat să ucidă şi să nedreptăţească". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, III, în PSB, vol. 15, pp. 32-33)

„(Primul om – n. a.), socotind că plăcerea este un bine, s-a folosit rău de numele binelui amăgindu-se şi socotind că însăşi plăcerea este binele adevărat[263]. E ca şi când cineva slăbit la minte ar cere o suliţă şi ar folosi-o împotriva celor pe care-i întâlneşte, socotind că aceasta este o faptă înţeleaptă. Iar iubind plăcerea a început s-o caute pe felurite căi. Căci firea, fiind uşor mişcătoare, nu încetează de a se mişca, chiar dacă se întoarce de la cele bune. Dar ea nu se mai mişcă pe calea virtuţii, nici ca să vadă pe Dumnezeu, ci, gândind la cele ce nu sunt, preface ceea ce e în puterea ei, folosindu-se rău de aceasta pentru poftele ce le-a născocit, dat fiind că a fost creată şi cu voie liberă[264]. Căci, precum poate înclina spre cele bune, aşa poate să se şi întoarcă de la cele bune. Iar întorcându-se de la bine, se gândeşte numaidecât la cele potrivnice. Căci nu poate să nu se mişte deloc, fiind prin fire uşor mişcătoare". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, IV, în PSB, vol. 15, p. 34)

„Căci având trupul ochi pentru a vedea zidirea şi, prin prea armonioasa alcătuire a ei, a cunoaşte pe Făcător, având şi urechi spre auzirea cuvintelor dumnezeieşti şi a legilor lui Dumnezeu, ba având încă şi mâini spre lucrarea celor de trebuinţă şi spre întinderea lor la rugăciunea cea către Dumnezeu, sufletul părăseşte privirea spre cele bune şi mişcarea în

---

mijloc de sesizare a celor spirituale şi de simţire curată a lor. Însăşi cugetarea la cel materiale intensifică în trup simţirea faţă de ele. Iar aceasta e o dovadă că simţirea aflată virtual în natura trupului nu e despărţită de capacitatea lui de a fi frânat de către raţionalitatea lui intensificată de cugetarea purtătorului trupului la Dumnezeu şi la cele spirituale. (n. s. 14a, p. 33)

[262] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: O remarcabilă dezvoltare a ideii că Dumnezeu, ca unul din care sunt toate, trebuie să fie unicul *conţinut* al gândurilor şi dorinţelor noastre o găsim la Calist Catafyghiotul (*Despre viaţa contemplativă*, în vol. 7 al *Filocaliei* românești). Dacă în Dumnezeu cel Unul le avem concentrate toate, toate gândurile şi dorinţele noastre se pot concentra în gândirea şi dorinţa Lui, ieşind din împrăştierea produsă de mulţimea distinctă a lucrurilor. Dumnezeu cel Unul care dă existenţă tuturor e şi singurul cu adevărat existent, adică prin Sine existent. (n. s. 15, p. 33)

[263] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Plăcerea, precum o arată numele, fiind plăcută, apare ca un bine, ba chiar ca adevăratul bine. S-a spus că răul trebuie să ia masca binelui ca să ispitească pe om. Dar putinţa plăcerii, sau a sensibilităţii trupeşti excesive de a apărea ca bine, se explică din faptul că e implicată în capacitatea raţionalităţii trupului de a se realiza nu numai plastic, ci şi sensibil. Cele materiale sunt plasticizările şi sensibilizările unor raţiuni gândite de Dumnezeu Cuvântul. (n. s. 18, p. 34)

[264] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim Mărturisitorul va demonstra că mişcarea e de la Dumnezeu, pentru ca omul să înainteze de la starea iniţială în care e creat, spre desăvârşire şi deci spre Dumnezeu. Prin aceasta combate origenismul, care socotea mişcarea ca produs al păcatului sau al plictiselii sufletelor de fericirea din pliroma. Sfântul Atanasie insistă aici şi asupra faptului că mişcarea e aşa de legată de fire, adică chiar de minte, încât, când nu se mişcă spre Dumnezeu sau spre bine, se mişcă spre rău. Aceasta provine din faptul că omul e înzestrat şi cu libertate. El îşi poate duce mişcarea spre bine, dar folosind-o rău o poate duce şi spre rău. Fără îndoială mişcarea spre rău e mai puţin liberă decât cea spre bine. (n. s. 19, p. 34)

ele şi, rătăcind, se mişcă spre cele potrivnice. Căci văzând puterea sa[265], cum am mai spus înainte, şi folosindu-se în chip rău de ea, vede că poate mişca mădularele trupului şi spre cele rele; şi de aceea, în loc de a privi zidirea, îşi întoarce ochiul spre pofte, arătând că poate şi aceasta şi socotind că, odată ce se mişcă astfel, îşi salvează demnitatea şi nu păcătuieşte făcând ceea ce stă în puterea lui. Căci nu înţelege că n-a fost făcut numai pentru a se mişca, ci ca să se mişte spre cele spre care trebuie[266]. De aceea, şi glasul Apostolului ne atrage luarea aminte: *Toate îmi sunt slobode, dar nu toate îmi sunt de folos.* (I Cor. 6, 12)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, IV, în PSB, vol. 15, p. 35)

„Deci îndrăzneala oamenilor nu a rămas la ceea ce este de folos şi cuvenit, ci, privind la ceea ce le era în putere, au început să cugete la cele potrivnice. De aceea, mişcându-şi mintea spre ceea ce e potrivnic, au pornit să omoare şi şi-au dat auzul spre neascultare şi celelalte mădulare spre desfrânare, în loc de a le folosi pentru naşterea de prunci. Şi în loc să folosească limba spre cuvinte bune, au folosit-o spre hule şi bârfeli şi jurăminte mincinoase, iar mâinile, spre a fura şi a bate pe cei asemenea lor. Mirosul l-au folosit spre mirosirea feluritelor parfumuri ce trezesc pofte trupeşti; picioarele, spre repezirea la vărsare de sânge; stomacul, spre beţie şi lăcomie nesăturată. Toate acestea sunt răutăţi şi păcate ale sufletului[267]. Iar pricina acestora nu e alta decât întoarcerea de la cele bune. Să luăm o pildă: conducătorul unui cal de curse, suindu-se pe el, dispreţuieşte ţinta spre care trebuie să-l conducă şi abătându-se de la ea mână calul precum poate şi poate precum voieşte şi de multe ori îl repede spre cel pe care îl întâlneşte; şi iarăşi de multe ori îl mână spre prăpastie, fiind purtat de el spre ţinta spre care se poartă pe sine însuşi în repeziciunea

[265] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Putinţa mişcării sale libere, sau a libertăţii sale. (n. s. 21, p. 35)

[266] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Libertatea are o bază în fiinţa omului. Dar poate mişca această fiinţă şi spre rău, sau spre ceea ce e contrar fiinţei, adică spre nimic, fără să o poată duce până la nimic, odată ce Dumnezeu nu-Şi reneagă creaţiunea. Căci nici fiinţa nu poate fi dusă la nimic, având-şi existenţa din Dumnezeu şi El ţinând-o în ea, nici ea (libertatea) nu vrea să o ducă până la nimic, căci prin ea omul vrea totuşi să se afirme ca existând chiar prin alegerea răului. Numai sinucigaşul vrea să nege total existenţa ce i s-a dat. Însă libertatea alege de fapt direcţia contrară fiinţei şi deci contrară şi lui Dumnezeu, adică direcţia spre rău sau spre nimic, socotind că prin aceasta îşi afirmă o opoziţie faţă de Dumnezeu, sau o demnitate proprie, lucrând ceea ce voieşte ea însăşi, şi amăgindu-se, prin această afirmare de sine contrară voii lui Dumnezeu, ca de abia să se afirme în existenţă. Voia liberă, sau fiinţa liberă a omului, neştiind că n-a fost făcută simplu pentru a se mişca, ci pentru a se mişca spre cele ce trebuie, spre bine sau ca spre adevărata creştere în existenţă, socoteşte că chiar în mişcarea liberă contrară lui Dumnezeu se afirmă în existenţă, ba chiar mai mult decât în mişcarea conformă voii lui Dumnezeu. Căci prin aceasta i se pare că dovedeşte că se poate mişca după propria ei voinţă şi putere, neajutată de Dumnezeu. Iluzia deplinei autonomii o socoteşte o dovadă de tărie în existenţă. De aceea în rău se amestecă în chip ciudat iluzia cu realitatea. Iar Dumnezeu îi lasă această iluzie pentru că numai în putinţa acesteia omul crede că-şi dă proba realei sale libertăţi. Bine ar fi însă ca omul să vadă numai că poate porni şi spre această cale, dar să nu pornească de fapt spre ea. (n. s. 22, p. 35)

[267] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Mădularele trupului sunt organizate atât spre săvârşirea binelui cât şi a răului. Ele nu sunt numai materie, ci raţionalitate plasticizată, vie şi sensibilă, prin care se împlinesc lucrările bune sau rele ale subiectului unitar. Când nu mai e sufletul lucrător în ele, încetează să mai fie organe, să mai constituie un trup. Prin mâna care ajută lucrează nu numai sufletul (baza subiectului uman), ci şi Cuvântul (Logosul) dumnezeiesc, Care a organizat-o pentru o astfel de lucrare şi o susţine în ea, prin subiectul uman făcut după chipul Lui. Dar când mâna face rele subiectul uman, despărţindu-se de Logosul prin care toate s-au făcut şi se susţin pentru o armonie raţională, strică prin ea ordinea sau introduce dezordinea în creaţiune. Patimile, care nu au o raţiune în ele, nu se mişcă conform Cuvântului dumnezeiesc, ci sunt factori ai dezordinii. Prin organele trupului sufletul e chemat să înainteze spre Dumnezeu. (n. s. 23, p. 36)

calului, socotind că alergând astfel nu s-a abătut de la ţintă. Căci se gândeşte numai la alergare şi nu vede că s-a abătut de la ţintă. Tot aşa şi sufletul, abătându-se de la calea spre Dumnezeu şi mânând mădularele trupului spre altceva decât spre ceea ce se cuvine, mai bine-zis mânându-se pe sine prin ele, păcătuieşte şi-şi pricinuieşte răul, nevăzând că s-a rătăcit din drum". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, IV-V, în PSB, vol. 15, pp. 35-36)

„… iute s-a săturat Adam de toate aceste bunătăţi; şi ocărând oarecum saţiul, a preferat frumuseţii spirituale ceea ce părea plăcut ochilor trupului şi a preţuit mai mult săturarea pântecelui decât desfătările cele duhovniceşti. De aceea a fost izgonit îndată din rai, a pierdut acea vieţuire fericită şi a ajuns rău, nu din constrângere, ci din nesocotinţă. A păcătuit pentru că a întrebuinţat rău voinţa sa liberă şi a murit din pricina păcatului, că plata păcatului este moartea (Rom. 6, 23). Cu cât se depărta de viaţă, pe atât se apropia de moarte. Că Dumnezeu este viaţă, iar lipsa vieţii, moarte. Deci Adam, prin depărtarea sa de Dumnezeu, şi-a pricinuit moartea, potrivit celor scrise: Iată vor pieri toţi cei care se depărtează de Tine (Ps. 72, 26)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 443)

„(Omul la început – n. a.), pentru că şi-a mutat în altă parte dorinţa de slava dumnezeiască, pentru că nădăjduia să fie mai mare şi pentru că se grăbea să ia ce nu putea lua, a pierdut şi ceea ce putea avea[268]". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XX-a, I, în PSB, vol. 17, p. 543)

„Nu în zadar, nici fără de rost a adus Dumnezeu fiarele şi păsările în faţa lui Adam, ca să le pună nume, ci pentru cele ce aveau să se întâmple nu după multă vreme. Dumnezeu, cunoscând mai dinainte cele ce aveau să se întâmple, prin cuvintele acestea ale Scripturii ne arată marea înţelepciune pe care a dăruit-o omului creat de El, pentru ca atunci, când va călca porunca cea dată lui de Dumnezeu, să nu socoteşti că a călcat-o din neştiinţă, ci să poţi şti că a căzut din pricina trândăviei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIV, V, în PSB, vol. 21, pp. 162-163)

„*Şi a pus Adam* – spune Scriptura – *nume tuturor dobitoacelor şi tuturor păsărilor cerului şi tuturor fiarelor pământului* (Fac. 2, 20).

[268] Adam, cedând amăgirilor demonului, care s-a servit pentru scopul său de şarpe, a consimţit astfel să devină dumnezeu prin el însuşi, să se autoîndumnezeiască, şi în aceasta constă păcatul său. Nu s-a gândit nicio clipă că prin aceasta îşi contrazice, de fapt, condiţia lui de făptură. Afirmarea autonomiei sale absolute şi a voinţei de a-I lua locul Creatorului, sau de a înălţa înaintea lui un alt dumnezeu constituia negarea, respingerea lui Dumnezeu, căreia îi urmează inevitabil căderea cu toate consecinţele ei, căci orice tentativă de a te socoti egal cu Dumnezeu este sortită eşecului.
Deschiderea porţilor legii păcatului au făcut-o primii oameni prin încălcarea singurei porunci pe care au primit-o imediat după creaţie. Referindu-se la gravitatea păcatului originar, Fericitul Augustin spune: „În păcatul acela se află semeţie, pentru că omul a preferat a sta în stăpânirea sa proprie decât în stăpânirea lui Dumnezeu; blasfemie contra lui Dumnezeu, pentru că n-a dat lui Dumnezeu încrederea cuvenită; ucidere, pentru că s-a dat pe sine morţii; necurăţie spirituală, pentru că întregimea cea virginală a spiritului omenesc s-a stricat prin îndemnarea şarpelui; furtişag, pentru că omul şi-a împropriat fructul cel oprit; avariţie, pentru că el poftea mai mult decât avea să ajungă, precum şi multe altele ce s-ar mai putea afla în această călcare prin o cugetare atentă". (Fer. Augustin *apud* Musceleanu Ovidiu, *Despre păcatul originar*, în rev. Biserica Ortodoxă Română, anul XX, nr. 6/1896, p. 568). – n. a.

La auzul acestor cuvinte, uită-mi-te iubite, la libertatea voii omului, la covârşitoarea lui pricepere şi nu mai spune că omul nu ştia ce e binele şi ce e răul! Cum să nu fie plin de toată înţelepciunea şi priceperea cel ce a putut pune nume potrivite şi dobitoacelor şi păsărilor şi fiarelor, cel ce n-a încurcat ordinea, nici n-a pus animalelor sălbatice numele ce se potrivea animalelor blânde, şi nici n-a dat animalelor blânde numele potrivit celor sălbatice, ci tuturor le-a dat numele ce i s-a potrivit?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIV, V, în PSB, vol. 21, p. 164)

„… a smintit (demonul – n. a.) mai întâi pe femeie, pentru că totdeauna ea poate fi mai uşor înşelată şi apoi prin ea pe cel întâi-zidit (pe Adam – n. a.)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, II, în PSB, vol. 21, pp. 177-178)

„Ar fi trebuit ca femeia să înţeleagă chiar din încercarea diavolului covârşitoarea lui nebunie; ar fi trebuit să înţeleagă că diavolul intenţionat spune cele ce n-au fost, că se preface că are grijă de ea, ca să poată afla ce poruncă le-a dat Dumnezeu şi să-i ducă astfel la călcarea poruncii. Femeia putea, dar, să-şi dea seama de înşelăciune şi să-i întoarcă spatele, să nu asculte vorbele lui de prisos şi să n-o pogoare la atâta smerenie, dar n-a vrut. Ar fi trebuit ca de la început să nu fi suferit să stea de vorbă cu el, ci să fi vorbit numai cu acela pentru care a fost adusă la existenţă, numai cu acela care era de aceeaşi vrednicie cu ea şi căruia i s-a dat ca ajutor. Dar pentru că a fost târâtă, nu ştiu cum, de a stat de vorbă cu şarpele şi a primit de la şarpe, ca printr-o unealtă, pierzătoarele cuvinte ale diavolului, ar fi fost firesc ca îndată ce a văzut că se contrazic cuvintele lui, că dă o altă poruncă decât Creatorul ei, şi că grăieşte alte cuvinte, potrivnice celor spuse de Creatorul ei, da, ar fi fost firesc să-i întoarcă spatele, să fugă de vorbele lui şi să-i fie scârbă de cel ce îndrăznea să-şi ascută limba împotriva poruncii date lor de Dumnezeu. Femeia, însă, din pricina marii ei neatenţii, nu numai că nu i-a întors spatele, ba i-a mai şi descoperit întreaga poruncă şi a aruncat înaintea porcului mărgăritarele…". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, II, în PSB, vol. 21, p. 178)

„Dar, acum, după ce a fost înşelată de această fiară vicleană, spunându-i-se că nu numai că nu vor muri, ba dimpotrivă, vor ajunge egali cu Dumnezeu, atunci nădejdea făgăduinţei a împins-o să mănânce din pom; n-a vrut să rămână în hotarele ei, ci a socotit mai vrednic de credinţă pe duşmanul şi vrăjmaşul mântuirii noastre decât cuvintele lui Dumnezeu; dar a aflat, prin ea însăşi, nu după multă vreme, că pierzător fusese sfatul şi că mâncarea din pom adusese peste ei nenorocire". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, III, în PSB, vol. 21, p. 181)

„Ce-ai făcut, femeie? Nu numai că ai primit pierzătorul sfat, călcând legea dată de Dumnezeu şi făcând de ocară porunca, nu numai că ai fost atât de neînfrânată că nu te-ai mulţumit cu atâta desfătare, ci ai îndrăznit să pui mâna şi pe rodul singurului pom, de care ţi-a poruncit Dumnezeu să nu te atingi! Te-ai încrezut în cuvintele şarpelui, ai socotit mai vrednic de credinţă sfatul lui decât porunca dată de Cel ce te-a creat! Ai fost aşa de cumplit înşelată că nici iertare nu mai meriţi! Oare era de acelaşi fel cu tine cel ce ţi-a dat sfatul? Nu! Era unul din supuşii tăi peste care aveai putere. Pentru ce te-ai făcut atâta de ruşine? Ai părăsit pe cel pentru care ai fost creată, spre ajutorul căruia ai fost adusă pe lume, a cărui părtaşă la vrednicie erai, cu care erai de aceeaşi fiinţă şi de un glas şi ai primit să stai

de vorbă cu şarpele şi prin animalul acesta ai primit sfatul diavolului, vădit potrivnic legiuirii Creatorului! Şi nici aşa nu i-ai întors spatele, ci, cu nădejdea făgăduinţei lui, ai îndrăznit să mănânci din pom! Fie! Te-ai prăvălit în prăpastie şi ai pierdut o cinste atât de mare! Dar pentru ce ai luat tovarăş la această cumplită cădere şi pe bărbatul tău, pentru ce ai fost duşman celui căruia trebuia să-i fii de ajutor, pentru ce pentru puţină mâncare ai înstrăinat bunăvoinţa lui Dumnezeu de la el, după ce o înstrăinaseşi de la tine? Ce nebunie mare te-a dus la atâta îndrăzneală? Nu-ţi era de ajuns că duceai o viaţă lipsită de suferinţe, că aveai trup, dar nu aveai nevoie de nimic din cele trupeşti? Nu-ţi era de ajuns că te bucurai de toate cele din rai, afară de un singur pom? Nu-ţi era de ajuns că erau sub stăpânirea voastră toate cele văzute, că aveaţi stăpânirea peste toate?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, IV, în PSB, vol. 21, pp. 181-182)

„Mai poţi, oare, suferi pe cei ce vor să spună că omul a avut cunoştinţa binelui şi răului după ce a mâncat din pom, când chiar înainte de a fi mâncat era plin de atâta înţelepciune şi pe lângă înţelepciune mai era înverednicit şi de har profetic? Cum mai poţi gândi asta, când caprele, oile şi toate animalele ştiu care iarbă e bună de mâncare şi care e vătămătoare, când ştiu să se ferească, cu multă grijă, de unele ierburi şi să alerge la altele, iar omul, fiinţă cugetătoare, să nu fi ştiut ce e binele şi ce e răul?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, VI, în PSB, vol. 21, p. 185)

„… Adam îşi alcătuieşte aproape o apărare şi-I spune lui Dumnezeu: *Femeia pe care mi-ai dat-o să fie cu mine, ea mi-a dat din pom şi am mâncat. Ştiu, spune Adam, ştiu că am păcătuit; dar femeia, pe care mi-ai dat-o să fie cu mine şi despre care Tu ai spus: «Să-i facem lui ajutor asemenea lui» (Fac. 2, 18), ea a fost pricina alunecării mele! «Femeia pe care mi-ai dat-o să fie cu mine!» M-am aşteptat eu, oare, să mă acopere cu această ruşine tocmai ea, care a fost creată ca să-mi aducă mângâiere? Tu mi-ai dat-o! Tu ai adus-o la mine! Ea, dar, nu ştiu de cine îndemnată, mi-a dat din pom şi am mâncat.*

Cuvintele acestea par a fi o apărare, dar sunt lipsite de orişice iertare.

– *Ce iertare meriţi, îi spune Dumnezeu, când ai uitat de porunca Mea* şi ai socotit mai bun darul femeii decât spusa Mea? Da, femeia ţi-a dat să mănânci, dar porunca mea şi frica de pedeapsă erau îndestulătoare să te facă să fugi, să nu mănânci din pom! Oare nu ştiai asta? Oare n-o cunoşteai? Din grija ce v-o port, v-am spus-o mai înainte, tocmai ca să nu cădeţi în această greşeală. Deci, chiar dacă femeia ţi-a slujit la călcarea poruncii, totuşi nici aşa nu eşti lipsit de vină. S-ar fi cuvenit să socoteşti mai vrednică de credinţă porunca ce ţi-am dat şi să refuzi nu numai tu mâncarea, ci să-i fi arătat şi femeii cât de mare e păcatul. Eşti, doar, capul femeii, iar ea a fost adusă pe lume pentru tine; tu, însă, stricat-ai rânduiala şi nu numai că n-ai îndreptat-o, dar te-ai lăsat târât şi tu! Ar fi trebuit ca trupul să urmeze capul; s-a întâmplat însă contrariul: capul a luat-o după trup, aşa că au ajuns cele de jos sus!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, IV, în PSB, vol. 21, pp. 194-195)

„Dacă n-ai fi voit, femeia nu te-ar fi putut duce pe povârnişul acesta! Te-a rugat, oare? Nu! Ţi-a vorbit, oare? Nu! A căutat, oare, să te înşele? Nu! Ţi-a dat; şi tu îndată, cu atâta uşurinţă, ai mâncat, fără să-ţi mai aduci aminte măcar de porunca Mea; ba dimpotrivă, ai socotit că vreau să te înşel; că de asta nu ţi-am îngăduit să mănânci din pom, ca să nu ajungi mai mare! Cum poate avea temei că am căutat să te înşel, când Eu te-am

încărcat cu atâtea binefaceri? Nu era, oare, acesta semnul cel mai mare al facerii de bine că ţi-am spus mai dinainte să nu mănânci din pom, ca să nu cazi în nenorocirile în care ai căzut acum? Dar tu n-ai ţinut seamă de nimic şi iată că pe pielea ta ai aflat cât de mare ţi-e păcatul! Deci nu da vina numai pe femeia ta, ci şi pe trândăvia ta!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, IV, în PSB, vol. 21, p. 195)

„Ce a răspuns femeia?

Şarpele m-a amăgit şi am mâncat (Fac. 3, 13).

Iată că şi ea este cuprinsă de mare spaimă şi caută să se dezvinovăţească de greşeală. După cum bărbatul socotea că prin cuvintele: *Femeia mi-a adus, mi-a dat şi am mâncat*, trece vina asupra femeii, tot aşa şi ea, negăsind vreo scăpare, mărturiseşte ce s-a întâmplat şi spune: *Şarpele m-a amăgit şi am mâncat*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, V, în PSB, vol. 21, pp. 195-196)

„Ai văzut că bărbatul a spus: *Femeia pe care mi-ai dat-o să fie cu mine, ea mi-a dat şi am mâncat*. Nicio silnicie, nicio violenţă! I-a dat să aleagă, să facă ce vrea! Femeia i-a dat numai! Nu l-a silit, nu l-a forţat. La rândul ei, femeia, când a căutat să se apere, n-a spus: *Şarpele m-a silit şi am mâncat*. De ce? *Şarpele m-a amăgit*, spune ea. Duşmanul mântuirii noastre, lucrând prin fiara aceea vicleană, a înşelat-o pe femeie cu sfatul; n-a silit-o, nici n-a forţat-o, ci prin sfatul cel pierzător a prefăcut în faptă înşelăciunea, pentru că a găsit că femeia poate fi înşelată uşor cu o înşelăciune lipsită de orice iertare. *Şarpele m-a înşelat şi am mâncat*.

Şi bunul Stăpân se mulţumeşte cu aceste cuvinte ale lor şi nu-i sileşte să vorbească mai mult. Dumnezeu nu i-a întrebat pentru că nu ştia, că ştia, şi ştia foarte bine, ci pentru ca să-şi arate iubirea Sa de oameni. Se pogoară până la slăbiciunea lor şi le cere să-şi mărturisească păcatul. De aceea nu-i întreabă mai mult. Ar fi trebuit să afle şi chipul în care au fost înşelaţi; dar ca să ne arate că nu din neştiinţă îi întreabă, se mulţumeşte cu spusele lor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, V, în PSB, vol. 21, p. 196)

„Să ne fie căderea lor leac, iar trândăvia lor temei de îndreptare! Pentru că este şi mai mare pedeapsa celor ce fac acum aceleaşi păcate, deoarece n-au vrut să se înveţe minte prin pildele de mai înainte. Nici nu vor primi aceeaşi pedeapsă cei care vor păcătui la fel cu cei dintâi oameni!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVIII, I, în PSB, vol. 21, p. 207)

„Acum, să notăm că există un bine real sau adevărat şi unul fals, acesta din urmă având numai aparenţa de bine. Singur cugetul sădit înlăuntrul fiinţei noastre poate să le dovedească. Suntem susceptibili să dăm peste un bine adevărat, ori mai adesea, suntem momiţi de o aparenţă înşelătoare, să alunecăm tocmai spre contrarul binelui, spre rău, cum s-a întâmplat în fabula păgână cu câinele care, văzând în apă umbra a ceea ce el tocmai ţinea în gură, a lăsat să-i cadă adevărata mâncare din gură din poftă după umbra aceleia devenind victimă lăcomiei şi foamei sale[269].

[269] Notă Pr. Bodogae: Esop, fabula: *Câinele cu carnea în gură*, ed. Chitimia, Bucureşti, 1956, p. 177 (n. s. 38, p. 317)

Lăsându-se, aşadar, înşelat de dorul după adevăratul bine, cugetul a dat peste ceea ce de fapt nu exista. Sedus de sfetnicul şi de născocitorul răutăţii, omul s-a lăsat convins că binele e tocmai opusul lui. Doar viclenia n-ar fi avut efect dacă aparenţa binelui n-ar fi stat ca momeală în undiţa păcatului. Se poate spune că omul a căzut în această năpastă de bunăvoie într-atâta, întrucât, de dragul unei clipe de plăcere, el s-a pus sub ascultarea duşmanului vieţii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 21, în PSB, vol. 30, pp. 317-318)

„Primul om, fiind pământesc şi din pământ şi având în libertatea sa putinţa de alegere între bine şi rău, sau fiind stăpân peste aplecarea în ambele părţi, a fost răpit de viclenia amară şi, aplecându-se spre neascultare, a căzut în ţărâna maică din care a odrăslit şi, stăpânit de stricăciune şi de moarte, transmite întregului neam păgubirea[270]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. I, în PSB, vol. 41, p. 143)

„În orice caz, înţelegerea că Dumnezeu e mai presus de toate, trebuia prin urmare să ţină seama de persoana Celui ce-i poruncea. Chiar dacă nu înţelegea semnificaţia şi calitatea poruncilor, ştia totuşi că trebuie acordat respect Învăţătorului. Avea în fire acest sentiment, chiar dacă nu avea puterea de aprofundare a binelui şi a răului. De altfel şi femeia zice şarpelui: *Din tot pomul care este în rai putem să mâncăm; numai din rodul pomului care este în mijlocul raiului, a spus Dumnezeu: Să nu mâncaţi din el* (Fac. 3, 2-3). Ştia, aşadar, că trebuie să dea ascultare poruncii, de vreme ce zicea: din toate roadele pomilor grădinii putem să mâncăm, pentru că Domnul ne-a poruncit, dar din pomul care e în mijlocul raiului zice că li s-a poruncit de către Dumnezeu să nu mănânce, ca să nu moară. Prin urmare femeia, care a ştiut că trebuie să dea ascultare poruncii, a ştiut şi că e un rău încălcarea ei; şi de aceea, pentru că a călcat-o, pe bună dreptate e pedepsită …

Dacă înfruptarea din pomul cunoştinţei binelui şi răului avea drept urmare înţelegerea atât a binelui, cât şi a răului - ceea ce pare a reieşi din Scriptură când zice: *Cum au mâncat amândoi, li s-au deschis ochii şi şi-au dat seama că erau goi* (Fac. 3, 6-7), adică li s-au deschis ochii sufletului şi au înţeles că e ruşine că se găsesc goi –, fără îndoială, când a gustat femeia din pomul cunoştinţei binelui şi răului, a păcătuit şi a înţeles că a păcătuit. Prin urmare ea, care înţelesese că a păcătuit, nu trebuia să-l invite şi pe bărbat la împărtăşirea păcatului. Ademenindu-l însă şi pe bărbat şi dându-i ceea ce ea însăşi gustase, nu s-a ferit de păcat, ci l-a repetat. Căci, în orice caz, dacă urmăm bine raţionamentului, ea n-ar fi trebuit să-l atragă la împărtăşirea pedepsei pe cel pe care-l iubea, ci, mai ales pentru faptul că ea însăşi înţelesese că e păcat, ar fi trebuit să-l oprească tocmai pentru că el nu ştia, deşi s-ar părea că această femeie, ştiind că după vină nu mai poate rămâne în rai, s-a temut să nu fie singură odată alungată din rai. În sfârşit, amândoi s-au ascuns (Fac. 3, 8) după ce au păcătuit. Aşadar, dându-şi seama că va fi alungată, femeia n-a voit să fie lipsită

[270] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Crearea omului, căderea umanităţii din relaţia cu Dumnezeu, refacerea omului după chipul lui Dumnezeu prin Duhul Sfânt, comunicat în mod de nepierdut firii omeneşti luate de Fiul lui Dumnezeu însuşi, reprezintă momentele unei relaţii dramatice între Dumnezeu şi oameni, care arată câtă importanţă dă Dumnezeu acestei creaturi care este omul. Dumnezeu vrea iubire şi din partea unor existenţe care nu sunt din fiinţa Lui. Dar această iubire nu poate avea loc fără o libertate a lor. De aici toată drama ce-a urmat şi în care Dumnezeu nu Se fereşte să fie un partener, numai aşa putând înălţa făpturile umane la fericirea proprie Lui. Numai din nesocotirea valorii persoanelor şi a relaţiei drepte dintre ele poate proveni răul. Dar tot persoanele îl pot şi învinge. În ele e dată putinţa bucuriei. (n. s. 248, p. 143)

de tovărăşia bărbatului pe care îl iubea". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 32-33, în PSB, vol. 52, pp. 79-80)

„Mie însă mi se pare că de la femeie a început răul, că ea a conceput minciuna. Căci chiar dacă n-am avea siguranţa care din ei va fi fost primul vinovat, totuşi firea mai schimbătoare a femeii pare a fi greşit cea dintâi. Adaugă apoi că printr-un prejudiciu e constrânsă ea, a cărei greşeală s-a dovedit şi după aceea a fi fost prima. Căci pentru bărbat femeia este autorul greşelii, iar nu bărbatul. De aceea şi Pavel spune: *Şi nu Adam a fost amăgit, ci femeia, amăgită fiind, s-a făcut călcătoare de poruncă* (I Tim. 2, 14)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 56, în PSB, vol. 52, p. 98)

„Aşadar, şarpele a amăgit-o pe femeie; pe bărbat femeia l-a îndepărtat de la adevăr, pe calea nedreptăţii. Desfătarea trupească este aidoma şarpelui. Femeia este simbolul simţirii noastre, bărbatul, al minţii noastre. Desfătarea, aşadar, tulbură simţirea; simţirea transmite minţii patima pe care a încercat-o. Plăcerea este deci prima cauză a păcatului; de aceea, să nu ne mirăm că, prin judecata lui Dumnezeu, şarpele e condamnat în primul rând, femeia în al doilea, iar bărbatul în al treilea. Conform ordinii greşelii, s-a păstrat şi ordinea pedepsei; şi, într-adevăr, de obicei plăcerea robeşte simţirea, iar simţirea, mintea". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 73, în PSB, vol. 52, pp. 108-109)

„Protopărintele Adam, nerăzemându-şi ochiul sufletului în această lumină dumnezeiască, ci pipăind şi mângâind ca un orb în întunericul neştiinţei cu amândouă mâinile amestecătura materiei, s-a aplecat întreg spre simţire, predându-se ei. Dar primind prin aceasta veninul stricăcios al cele mai amarnice fiare, nu s-a bucurat nici de rodul simţirii precum voia, încercând să dobândească, cum nu trebuia, cele ale lui Dumnezeu, fără Dumnezeu şi înainte de Dumnezeu şi nu după Dumnezeu". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 42, în PSB, vol. 80, p. 155)

„Omul, după ce a fost creat, nu s-a mişcat în chip natural în jurul Celui nemişcat, ca obârşie proprie (adică în jurul lui Dumnezeu), ci s-a mişcat, de bunăvoie, contrar firii şi fără de minte, în jurul celor de sub el, peste care a fost pus de Dumnezeu să stăpânească, abuzând de puterea naturală dată lui prin creaţiune spre unirea celor despărţite, ca mai vârtos să despartă cele unite. Primejduindu-se astfel, puţin a lipsit ca să se strămute iarăşi, în chip jalnic, în neexistenţă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 106a, în PSB, vol. 80, p. 263)

„Dumnezeu umbla prin rai în răcoarea serii"

„*Şi au auzit,* zice, *glasul Domnului, Care umbla prin rai în răcoarea serii* (Fac. 3, 8). Ce înseamnă acest umblet al lui Dumnezeu care este pretutindeni, întotdeauna? Eu socot că e un fel de umblet al lui Dumnezeu de-a lungul Sfintelor Scripturi, în care simţim o anume prezenţă a lui Dumnezeu: când auzim că El vede toate: *Şi ochii Domnului, spre cei drepţi* (Ps. 33, 14); când citim că *Iisus ştia gândurile lor* (Lc. 6, 8); când citim: *pentru ce cugetaţi cele rele în inimile voastre?* (Mt. 9, 4). Aşadar, când aprofundăm acestea, parcă îl vedem pe Dumnezeu de faţă. Prin urmare, păcătosul a fugit nu că s-ar fi putut ascunde de vederea lui Dumnezeu, ci fiindcă dorea să-şi ascundă lăuntrul conştiinţei sale; pentru că nu

voia să iasă la lumină faptele sale (Cf. Mt. 5, 16). Că stă în firea celui drept să privească faţă către faţă (Cf. Deut. 34, 10; I Cor. 13, 12), fiindcă mintea celui drept nu numai că e de faţă cu Dumnezeu, dar chiar se întreţine cu Dumnezeu, precum stă scris: *Faceţi dreptate orfanului, apăraţi pe văduvă! Veniţi să ne judecăm, zice Domnul* (Is. 1, 17-18). Prin urmare, când păcătosul aude aceste scrieri, aude glasul lui Dumnezeu, Care pare că umblă la căderea serii. Ce înseamnă *la căderea serii* decât că păcătosul îşi recunoaşte târziu vina şi că pentru greşeala comisă apare târziu ruşinea care ar fi trebuit să prevină greşeala? Căci în timp ce vina-i fierbe în trup şi sufletul e zbuciumat de patimile trupului, simţirea celui ce greşeşte nu se gândeşte la Dumnezeu, nu-L aude – adică – umblând prin Sfintele Scripturi, pe Dumnezeu Care e prezent în minţile fiecăruia. Căci spune Dumnezeu: *Voi aşeza lăcaşul Meu în mijlocul vostru..., voi umbla printre voi, voi fi Dumnezeul vostru, şi voi, poporul Meu* (Lev. 26, 11-12). Aşadar, când frica de puterea dumnezeiască va reveni în simţământul sufletului, atunci vom roşi, atunci ne vom zbate să ne ascundem, aşezaţi de cugetarea la păcatele noastre sub pomul din mijlocul raiului, unde am păcătuit; suntem daţi de gol în timp ce dorim să ne ascundem păcatele …". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 68, în PSB, vol. 52, pp. 104-105)

Comunicarea lui Dumnezeu cu Adam în Eden

„Cercetătorul sufletelor şi al gândurilor pătrunzând până în adâncul sufletului, zice: *Adame, unde eşti?* (Fac. 3, 9).

Cum vorbeşte Dumnezeu? Oare cu glas trupesc? Fără îndoială că nu, ci îşi transmite vorbele sfinte printr-un fel de putere mai presus decât poate fi glasul trupului. Acest glas al Lui l-au auzit proorocii; acest glas îl aud credincioşii; nelegiuiţii nu-l înţeleg. De altfel, în Evanghelie afli că evanghelistul a auzit pe Tatăl zicând: *L-am preaslăvit şi iarăşi îl voi preaslăvi* (In. 12, 28), dar iudeii nu au auzit glasul lui Dumnezeu. În sfârşit, ziceau: *A fost tunet* (In. 12, 29). Aşadar, precum găseşti în rândurile de mai sus că se auzea umblând Dumnezeu, Care nu umbla, tot aşa era auzit vorbind Dumnezeu, Care nu vorbea". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 68-69, în PSB, vol. 52, pp. 105-106)

„Adame, unde eşti?"

„Dumnezeu l-a chemat chiar El pe Adam. *Şi a chemat Domnul Dumnezeu pe Adam şi i-a zis lui: «Adame, unde eşti?»*. Uită-te câtă putere au aceste cuvinte! Însuşi faptul că Dumnezeu l-a chemat arată marea şi nespusa Lui iubire de oameni; faptul că i-a dat lui Adam prilej să vorbească, lui care era plin de ruşine şi nici nu îndrăznea să deschidă gura şi să mişte limba, arată marea bunătate a lui Dumnezeu; iar faptul că l-a întrebat: *Unde eşti* arată, pe lângă iubirea Sa de oameni, şi tăria acestei iubiri. Aproape că îi spune: *Ce s-a întâmplat? Într-un loc te-am lăsat şi în alt loc te găsesc acum; cu slavă te-am lăsat îmbrăcat şi gol te găsesc acum. «Unde eşti?» Cum ţi s-a întâmplat asta? Care tâlhar, care spărgător ţi-a luat aşa pe neaşteptate toată bogăţia şi te-a lăsat atât de sărac? Cum ţi-ai dat seama de goliciunea ta? Cine ţi-a răpit acea minunată haină cu care erai îmbrăcat? Ce înseamnă această neaşteptată schimbare? Care furtună, atât de puternică, ţi-a înecat iute toată încărcătura corăbiei tale? Ce s-a întâmplat, că încerci să te ascunzi de Cel ce ţi-a făcut atâta bine şi te-a ridicat la atât de mare cinste? De cine te temi de cauţi acum să te ascunzi? Care acuzator te urmăreşte? Ce martori stau lângă tine? De unde a intrat în tine*

atâta teamă şi frică?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, III, în PSB, vol. 21, p. 192)

„Ce înseamnă atunci *Adame, unde eşti?* Înseamnă nu *în ce loc eşti*, ci *în ce stare eşti*[271]. Nu este o întrebare, ci o mustrare. *Din ce bunuri*, zice, *din ce fericire, din ce har, în ce nenorocire ai căzut! Ai părăsit viaţa veşnică şi te-ai îngropat în moarte; te-ai înmormântat în rătăcire. Unde este acea încredere a ta, bine conştientă de sine? Teama aceasta a ta îţi mărturiseşte vina; ascunzişul, încălcarea îndatoririi*. Unde eşti?, aşadar, aceasta înseamnă: *Nu te întreb în ce loc, ci în ce stare. Unde te-au târât păcatele tale, ca să fugi de Domnul Dumnezeul tău, pe Care înainte Îl căutai?* Eşti nedumerit, poate, de ce e dojenit întâi Adam, deşi femeia a gustat prima? Nu uita că prin firea mai slabă a femeii a venit călcarea poruncii; ruşinea şi părerea de rău, prin firea mai tare a bărbatului; că femeia a fost cauza rătăcirii, dar că bărbatul s-a ruşinat". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 70, în PSB, vol. 52, p. 106)

„Dându-şi seama că e vinovat de această greşeală, dorea să se ascundă dar nu putea şi de aceea Dumnezeu îi spune: *Adame, unde eşti*? (Fac. 2, 9). Aceasta însemnează: Cine erai înainte şi unde ai început să fii acum? Unde te aşezasem? Şi unde ai ajuns? Ştii că eşti gol[272], fiindcă ţi-ai pierdut îmbrăcămintea bunei credinţe. Frunze sunt astea cu care cauţi să te acoperi. Ai respins roada, voieşti să te ascunzi sub frunzele legii, dar te dai pe faţă. Ai dorit, din pricina soţiei, să te depărtezi de Domnul Dumnezeul tău şi de aceea fugi de Cel pe Care căutai să-L vezi. Ţi s-a părut mai bine să te ascunzi cu o femeie, să părăseşti Sionul Domnului, locuinţa raiului, harul lui Hristos". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XX-a, 17, în PSB, vol. 53, pp. 110-111)

---

[271] Păcatul neascultării a fost urmat de acela al nerecunoaşterii greşelii săvârşite, căci auzind glasul lui Dumnezeu, Adam şi Eva s-au ascuns. La întrebarea Creatorului: *Adame, unde eşti?* (Fac. 3, 9), acesta răspunde că *am auzit glasul Tău în rai şi m-am temut, căci sunt gol, şi m-am ascuns* (v. 10). Pare a fi o încercare de a distrage atenţia lui Dumnezeu de la păcatul săvârşit, încercând să vorbească despre ultimul lucru care s-a întâmplat după căderе: faptul că au auzit glasul lui Dumnezeu. Întrebarea pe care o adresează Dumnezeu are un sens mai profund decât cel ce se lasă descoperit la prima vedere şi anume, Dumnezeu îl întreabă pe Adam: *în ce stare ai ajuns?* Sfântul Simeon Noul Teolog vede în această întrebare un îndemn: *Hai, cugetă, nenorocitule, hai, ieşi de unde te-ai ascuns! De Mine crezi că te poţi ascunde? Spune: am păcătuit!* (Sf. Simeon Noul Teolog, *Scrieri*, II, *Cateheze, cateheza 5*, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1999, p. 79).
Acelaşi autor filocalic, pentru a arăta cât de important era ca Adam să se pocăiască, spune că dacă acesta şi-ar fi recunoscut păcatul şi ar fi cerut iertarea de la Dumnezeu atunci *ar fi rămas în rai şi ar fi fost scutit atunci printr-un singur cuvânt de tot cercul acela de zeci de mii de lucruri rele cărora li s-a supus fiind surghiunit şi zăcând în iad atâtea veacuri*. (Sf. Simeon Noul Teolog, *op. cit.*). – n. a.

[272] Şi pentru că Adam nu îşi recunoaşte cu sinceritate păcatul comis, i se mai dă o altă şansă: *Cine ţi-a spus că eşti gol?* (v. 11), adică de unde ştii acest lucru? Această întrebare pe care Dumnezeu o adresează lui Adam este de fapt o invitaţie la mărturisirea păcatului săvârşit, la o veritabilă întoarcere spre El. Dumnezeu l-a căutat pe Adam, care s-a ascuns, şi l-a întrebat: *Unde eşti? Nu cumva ai mâncat din pomul din care ţi-am poruncit să nu mănânci*? (Facere 3,11). Felul cum este pusă întrebarea: *Nu cumva* îi favorizează lui Adam un răspuns pozitiv, dându-i prilej de a se pocăi. Dumnezeu ştia că Adam şi Eva călcaseră porunca, cunoştea cauza goliciunii lor, dar El aştepta părerea de rău a acestora pentru păcatul săvârşit. Însă iubirii pline de iertare manifestată de Dumnezeu, Adam îi răspunde prin refuzul său de a-şi recunoaşte greşeala săvârşită. Dimpotrivă, se afundă mai mult în păcatul neascultării aruncând vina pentru căderea sa asupra femeii şi implicit asupra lui Dumnezeu. Căci dacă Dumnezeu nu ar fi făcut femeia, nici ea nu l-ar fi ispitit spre gustarea fructului oprit. De aici putem lesne observa că păcatul distruge atât relaţiile dintre oameni cât şi dintre aceştia şi Creatorul lor. – n. a.

Omul însuşi a devenit cauza morţii sale

„Se mai strecoară şi o altă întrebare: De unde i-a venit lui Adam moartea: de la natura pomului aceluia sau de la Dumnezeu? Dacă susţinem că de la natura pomului, rodul acestui pom pare a fi mai presus decât insuflarea dătătoare de viaţă a lui Dumnezeu, de vreme ce rodul acestui pom l-a târât la moarte pe cel căruia îi dăduse viaţă suflul lui Dumnezeu. Or, în caz că numim pe Dumnezeu pricinuitorul morţii, se poate spune că-L învinuim în două feluri: sau Dumnezeu este atât de neîndurător încât nu a voit să ierte, deşi putea ierta, sau, dacă n-a putut ierta, pare a fi fără putere. Să vedem deci cum trebuie combătută această obiecţie. De nu mă înşel, deoarece cauza morţii a fost neascultarea, tocmai de aceea omul însuşi a devenit cauza morţii sale, neavându-L pe Dumnezeu autor al morţii lui. Tot aşa nici doctorul care a prescris bolnavului de ce anume trebuie să se ferească, dar bolnavul n-a găsit de cuviinţă să se abţină de la cele interzise, nu acela este cauza morţii, ci, fără îndoială, bolnavul însuşi e vinovat de propria-i moarte. Prin urmare, Dumnezeu, ca un doctor bun, i-a interzis să guste din ceea ce îi poate face rău”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 35-36, în PSB, vol. 52, pp. 80-81)

Consecinţele căderii primilor oameni în păcat

„Tot aşa şi cu cel dintâi zidit; neascultarea i-a adus izgonirea din rai; pomul cunoştinţei nu conţinea în el ceva rău; dar, din pricina neascultării, omul a adus asupra lui osteneală, durere, întristare şi la sfârşit a fost doborât de moarte[273].

Dumnezeu a făcut prin asta o mare binefacere omului, ca să nu rămână pe vecie în păcat, ci în oarecare chip, ca printr-un exil, l-a izgonit din rai, pentru ca omul, datorită acestei pedepse, lepădând într-un timp anumit păcatul şi ajungând bun prin învăţătură, să fie mai târziu rechemat”. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, Cartea a Doua, XXV-XXVI, în PSB, vol. 2, pp. 416-417)

„(...) Moise concepe fiinţa omenească de dinainte de cădere o dată ca având ochi, iar altă dată ca fiind oarbă: are ochi atunci când scrie despre femeie: *femeia socotind că rodul pomului este bun de mâncat şi plăcut ochilor la vedere şi vrednic de dorit, pentru că dă ştiinţă* (Fac. 3, 6). În schimb, nu numai în cuvintele şarpelui către femeie dă impresia că ea ar fi oarbă de amândoi ochii, atunci când i se spune: *Dumnezeu ştie că în ziua în care veţi mânca vi se vor deschide ochii* (Fac. 3, 5), ci şi când s-a zis: *a luat din el şi a mâncat şi a dat bărbatului său şi a mâncat şi el. Atunci li s-au deschis ochii la amândoi* (Fac. 3, 6-7).

Aşadar, atunci li s-au deschis ochii simţurilor, pe care aveau dreptate să-i ţină închişi ca să nu fie împiedicaţi de distracţii să privească cu ochii sufletului; însă ochii sufletului,

[273] Învăţătura despre căderea primilor oameni în păcat şi despre urmările acestuia este una fundamentală în planul mântuirii. După ce au căzut în păcat, primii oameni sunt scoşi din Eden, urmând să suporte consecinţele păcatului. Cea dintâi urmare a păcatului în strămoşii noştri, observată de ei, nu a fost simţul vreunei dureri sufleteşti sau trupeşti, ci al goliciunii: *Şi li s-au deschis ochii amândurora, şi au cunoscut că erau goi* (Fac. 3, 7). Ei au simţit că sunt cu trupul gol, cunoscând astfel, prin ruşinea ce i-a cuprins, în ce prăpastie i-a dus călcarea poruncii divine, căci au căzut din slava de care se bucurau înainte de a mânca din pomul de care nu aveau permisiunea divină de a se atinge. Au pierdut nevinovăția și curăția lor, care le servea drept acoperământ, abundența harului dumnezeiesc care le pătrundea și le umplea toată ființa, precum și dominația asupra întregii creații. – n. a.

pe care le plăcuse să-i ţină deschişi faţă de Dumnezeu şi de raiul Lui, iată de acum vor rămâne închişi, după părerea mea din pricina păcatelor.

De aici urmează că Mântuitorul, ştiind că avem în noi ambele feluri de ochi, declară: *spre judecată am venit în lumea aceasta, ca cei care nu văd să vadă, iar cei care văd să fie orbi* (In. 9, 39). Prin *cei care nu văd* Iisus lasă să se înţeleagă ochii sufletului, cărora Dumnezeu-Cuvântul le dă vedere, iar prin *cei care văd* se înţeleg ochii simţurilor, pe care Logosul îi orbeşte, pentru ca sufletul să vadă în distracţie ceea ce trebuie să vadă". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. XXXIX, în PSB, vol. 9, pp. 475-476)

„După ce a avut loc călcarea poruncii, ne-am umplut de gânduri improprii nouă, am fost goliţi de cugetul lui Dumnezeu şi ne-am umplut de pofte pământeşti, pe care ni le-a inspirat şarpele cel mişel, şi ne-am îndepărtat de promisiunea lui Dumnezeu". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul al doilea, VI, PSB, vol. 10, pp. 173-174)

„Atâta vreme cât omul avea îndrăznire înaintea lui Dumnezeu, fiarele se temeau de om; dar după ce a păcătuit s-a temut el şi de cea din urmă făptură. Dacă nu primeşti spusele mele, dovedeşte-mi că înainte de păcat animalele îl înfricoşează pe om. Dar n-ai să poţi. Şi este semn nespus de mare al iubirii de oameni a lui Dumnezeu, că a intrat frica în om după căderea lui în păcat. Dacă omul ar fi păstrat mai departe cinstea dată lui şi după călcarea poruncii, nu s-ar fi sculat uşor din cădere. Dacă oamenii s-ar fi bucurat de aceeaşi cinste, fie de ascultau, fie de nu ascultau, s-ar fi învăţat să facă şi mai mult rău şi nu s-ar fi depărtat repede de păcat. Dar acum când sunt ameninţări, pedepse şi chinuri, oamenii nu înţeleg să se înţelepţească, ce n-ar fi de ajuns de n-ar fi fost pedepsiţi pentru păcatele lor? Deci Dumnezeu, purtându-ne de grijă şi îngrijindu-se de noi, ne-a luat această stăpânire.

Şi aici uită-mi-te, iubite, la nespusa iubire de oameni a lui Dumnezeu! Adam a nesocotit întreaga poruncă, a călcat întreaga lege; dar Dumnezeu, milostiv fiind şi biruind cu bunătatea greşelile noastre, nu i-a luat cinstea, nici nu l-a scos din toată stăpânirea, ci a lăsat în afara stăpânirii lui numai acele animale care nu-i ajută mult la trebuinţele vieţii; pe animalele de neapărată trebuinţă şi pe cele folositoare şi care slujesc mult vieţii noastre, pe acelea le-a lăsat să ne fie supuse şi roabe. A lăsat cirezi de boi, ca să arăm, să brăzdăm pământul, ca să aruncăm seminţele; a lăsat animalele de povară, ca să ne ajute la ducerea poverilor; ca să ne micşoreze oboseala noastră; a lăsat turmele de oi, ca să avem cu ce ne face haine; şi a lăsat şi alte feluri de animale, care ne dau mult ajutor. Când Dumnezeu l-a osândit pe om din pricina neascultării, a spus: *În sudoarea feţei tale să-ţi mănânci pâinea ta* (Fac. 3, 19); dar pentru ca să nu-i fie sudoarea asta şi osteneala aceasta de nesuferit, i-a uşurat greutatea şi povara sudorii cu o mulţime de animale, care stau într-ajutorul oboselilor şi greutăţilor noastre. Dumnezeu a făcut la fel ca un stăpân iubitor de oameni şi purtător de grijă, care, după ce-şi bate sluga, îi tămăduieşte rănile. Dumnezeu l-a osândit pe păcătos, dar cu orice chip vrea să-i facă această osândă mai uşoară; l-a osândit la sudoare şi osteneală continuă, dar a făcut ca multe feluri de animale să-l ajute la munca lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IX, IV-V, în PSB, vol. 21, pp. 111-112)

„Nu mâncarea din pom le-a deschis lor ochii – că ei vedeau pomul şi înainte de a mânca – ci mâncarea din pom a fost temei de neascultare şi de călcare a poruncii date lor de Dumnezeu, din care pricină li s-a luat şi slava care-i înconjura, s-au făcut şi pe ei înşişi

nevrednici de o cinste atât de mare. De aceea Scriptura, următoare obiceiului ei, spune: *Au mâncat şi li s-au deschis ochii lor şi au cunoscut că erau goi*. Din pricina călcării poruncii, fiind dezgoliţi de ajutorul cel de sus, au simţit că sunt cu trupul gol, ca să cunoască bine, prin ruşinea ce i-a cuprins, în ce prăpastie i-a dus călcarea poruncii Stăpânului. Ei, care mai înainte se bucurau de atât de mare îndrăznire, ei, care nici nu ştiau că sunt goi – că nici nu erau goi, pentru că slava de sus îi acoperea mai bine decât haina – după ce au mâncat, adică după ce au călcat porunca, au ajuns la atâta înjosire, încât au căutat acoperământ că nu mai puteau suferi ruşinea. Da, călcarea poruncii le-a luat îmbrăcămintea aceea nouă şi nemaiauzită, adică slava şi bunăvoinţa cea de sus, cu care erau îmbrăcaţi, i-a făcut să simtă goliciunea lor şi i-a cuprins ruşine nespusă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, V, în PSB, vol. 21, p. 183)

„Deci când auzi că *li s-au deschis lor ochii*, înţelege că i-a făcut să simtă goliciunea lor şi că au căzut din slava de care se bucurau înainte de mâncarea din pom. Că acesta este obiceiul Scripturii, ascultă că o spune şi în altă parte. Când roaba Sarrei a fugit de la stăpâna ei şi rătăcea prin pustie, a aruncat copilul alături de un brad (Fac. 21, 14-15); şi de la depărtare privea moartea copilului; apoi Scriptura spune: *A deschis Dumnezeu ochii lui Agar* (Fac. 21, 19); nu pentru că nu vedea mai înainte, ci pentru că i-a deşteptat mintea ei. Vezi, dar, că acest cuvânt *a deschis* nu se referă la ochii trupeşti, ci la ochii minţii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, V, în PSB, vol. 21, p. 184)

„… din pricina trândăviei, au călcat amândoi primii oameni porunca Lui, deşi îi întărise şi le atrăsese luarea aminte prin ameninţarea cu moartea. Nici aşa, însă, Dumnezeu nu şi-a oprit de la om iubirea Sa de oameni, ci a mers mai departe cu bunătatea Sa. După cum un tată iubitor, când vede pe copilul său că face din trândăvie o faptă nevrednică de bunul său nume, îl coboară din cea mai înaltă cinste la cea mai din urmă necinste; dar încălzit de dragostea părintească nu-i trece cu vederea, ci-i arată iarăşi iubirea sa vrând să-l scape puţin câte puţin de necinstea în care căzuse şi să-l ridice iarăşi la vechea cinste; tot aşa şi bunul Dumnezeu: a avut milă de om, care căzuse pradă vicleniei diavolului, fiind înşelat împreună cu femeia lui şi primind prin şarpe sfatul vicleanului demon. De aceea s-a apropiat îndată de om cum se apropie un doctor de un bolnav, care are nevoie de îngrijirile şi mâinile doctorului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, I, în PSB, vol. 21, p. 188)

„… pe lângă mustrarea conştiinţei le-a mai arătat celor dintâi oameni şi goliciunea lor, mărimea păcatului săvârşit ca şi luarea slavei care-i acoperea mai înainte ca o haină strălucitoare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, II, în PSB, vol. 21, p. 190)

„Nimic nu este mai rău, iubite, ca păcatul. Odată intrat în noi ne umple nu numai de ruşine, dar ne face şi nepricepuţi din pricepuţi şi înţelepţi cum eram mai înainte. Uită-mi-te cât de nepriceput a ajuns Adam, el care mai înainte era atât de înţelept, el care prin fapte ne-a arătat înţelepciunea dată lui, el care făcuse o profeţie atât de mare! *Auzind glasul Domnului Dumnezeu, Care umbla prin rai după amiază; s-a ascuns el şi femeia lui de la faţa Domnului Dumnezeu între pomii raiului*. Poate fi, oare, o prostie mai mare ca aceea să încerci să te ascunzi de Dumnezeu, Care este pretutindeni, e Creatorul, Care a adus totul

din nefiinţă la fiinţă, de Cel ce ştie cele tăinuite, de Cel ce a zidit îndeosebi inimile oamenilor (Ps. 32, 15), de Cel ce pricepe toate faptele lor, de Cel ce cercetează inimile şi rărunchii (Ps. 7, 10) şi ştie chiar mişcările inimilor noastre? (Ps. 42, 23). Dar, nu te minuna, iubite! Aşa e obiceiul celor ce păcătuiesc! Chiar de nu pot să se ascundă, totuşi încearcă să se ascundă. Aşa au făcut şi cei dintâi oameni; neputând suferi ruşinea ce i-a cuprins după păcat, dezbrăcaţi de slava aceea nestricăcioasă, căutau să se ascundă undeva. Şi s-au ascuns în mijlocul raiului. După cum slugile rele, care primesc bătaie fără încetare, neputând să se ascundă de stăpânul lor, aleargă în toate colţurile casei, când ici, când acolo, pentru că frica le zdruncină mintea, tot aşa şi cei dintâi-zidiţi, negăsind nicio scăpare, se învârt în casa lor, adică în rai". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVII, II, în PSB, vol. 21, p. 190)

„Aş putea fi întrebat:

– Dumnezeu a zis: *În ziua în care veţi mânca din pom, cu moarte veţi muri*; cu toate acestea noi vedem că Adam şi Eva au trăit un număr mare de ani după ce au călcat porunca şi au mâncat din pom.

– Într-adevăr, pentru cei care citesc superficial Scriptura, se pare că textul acesta pune oarecare greutăţi; dar pentru cel care o citeşte cu judecată, textul este clar şi nu pune nicio greutate. Da, Adam şi Eva au trăit încă mulţi ani; dar când au auzit: *Pământ eşti şi în pământ te vei întoarce* au şi primit sentinţa de moarte; au ajuns muritori şi se poate spune că din acea clipă au şi murit. Acest lucru îl lasă şi Scriptura să se înţeleagă; cuvintele: *Veţi primi, deci, sentinţa de a fi muritori*. După cum la tribunal, când primeşte cineva sentinţa să i se taie capul este socotit ca şi mort şi nu se deosebeşte întru nimic de cei morţi, deşi până i se taie capul mai este aruncat în închisoare şi rămâne acolo multă vreme, tot aşa şi Adam şi Eva, din ziua în care au primit sentinţa osândirii la moarte, prin sentinţa aceea ei au şi murit, cu toate că au mai trăit încă multă vreme". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVII, IX, în PSB, vol. 21, p. 205)

„... omul s-a dezbrăcat de frumuseţea nemuririi, din pricină că s-a înmulţit nelegiuirea. De aceea sub puterea vânturilor potrivnice, s-au înălţat în noi felurite patimi, care pricinuiesc sfărâmăturile cele rele ale corabiei sufletului.

Dar venind Cel ce a pricinuit primăvara sufletului nostru, care, când vântul cel rău a ridicat marea, a poruncit vânturilor şi a spus mării: taci, amuţeşte, a readus toate la linişte şi la timp senin. Şi iarăşi începe firea noastră să înverzească şi se împodobeşte cu florile proprii. Iar florile vieţii noastre sunt virtuţile, care acum înfloresc, iar la vremea lor îşi dau rodul lor. De aceea zice cuvântul: *Iarna a trecut, ploaia s-a dus, s-a retras în sine. Vezi, zice, livada înflorind de virtuţi? Vezi cumpătarea, adică crinul strălucitor şi bine îngrijit? Vezi ruşinea, adică trandafirul? Vioreaua, adică buna mireasmă a lui Hristos? Să facem o cunună din ele. Acesta este timpul în care omul trebuie să secere, să se înfrumuseţeze cu cununile împletite din ele. Vremea tăierii a sosit*. Aceasta şi-o mărturiseşte glasul turturelei, adică glasul celui ce strigă în pustie. Căci turtureaua este Ioan. El este înaintemergătorul Primăverii luminoase, care arată oamenilor florile frumoase ale virtuţilor şi le îmbie celor ce vor să le culeagă. Prin ele a arătat floarea cea din rădăcina lui Esei pe Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii şi a îndemnat la pocăinţă pentru păcate şi la vieţuire în virtute". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia a IV-a, în PSB, vol. 29, p. 181)

„Căci în casa cea mare a lui Dumnezeu, zice Apostolul, unele sunt vase de aur şi de argint prin fire, altele sunt de lemn şi de argilă, arătându-ne, poate, prin aceasta, pe noi, pe care neascultarea ne-a făcut pământeşti şi de argilă; iar cel ce a păcătuit prin lemn ne-a prefăcut în vase de lemn din vase de aur[274]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia a VII-a, în PSB, vol. 29, p. 206)

„Fiindcă (…) omul, despărţindu-se de roadele de tot felul ale bunătăţilor s-a săturat cu rodul pricinuitor de stricăciune al neascultării (iar numele acestui rod e păcatul făcător de moarte), îndată a murit vieţii mai bune, schimbând viaţa dumnezeiască cu cea neraţională, dobitocească. Şi odată amestecată moartea în fire, aceasta s-a transmis odată cu rândurile celor ce se nasc. Astfel am moştenit o viaţă moartă, însăşi viaţa noastră fiind într-un oarecare fel nemuritoare. Căci viaţa noastră este, fără îndoială, moartă, fiind jefuită de nemurire.

De aceea între aceste două vieţi mijloceşte moartea ce se cunoaşte la mijlocul lor, ca prin desfiinţarea celei mai rele să-i dea biruinţă celei neatinse de piericiune[275]. Precum deci, prin faptul că a murit vieţii adevărate, omul s-a mutat la viaţa aceasta moartă, tot aşa, când moare vieţii acesteia moarte şi dobitoceşti, se mută la cea pururi vie". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XII, în PSB, vol. 29, pp. 274-275)

„(…) omul a fost plăsmuit după chipul lui Dumnezeu şi trăia în rai şi se desfăta de pomii săditi acolo. Pentru că rodul acelor pomi era viaţa şi cunoştinţa şi cele asemenea. Iar dacă acestea erau în noi, cum nu va suspina ca un nenorocit cel ce-şi compară ticăloşia de acum cu fericirea de atunci căci cel înalt a fost coborât; cel făcut după chipul Celui ceresc s-a făcut după chipul pământului; cel rânduit să împărăţească a fost robit; cel zidit spre nemurire a fost desfăcut de moarte; cel ce petrecea în desfătarea raiului a fost strămutat în acest loc al bolilor şi al durerilor; cel înzestrat cu nepătimirea şi-a însuşit în locul aceleia viaţa pătimaşă şi întinată; cel nestăpânit de nimic şi stăpân pe sine e stăpânit acum astfel şi

---

[274] Tâcuirea Pr. Stăniloae: Omul, deşi e de lemn, poate fi prefăcut în aur prin pătrunderea aurului dumnezeiesc în el. Aşa a fost omul la început. Dar, despărţindu-se de Dumnezeu, şi alipindu-se de lemn (plăcerea produsă de pomul cunoştinţei binelui şi răului), s-a prefăcut din vas de aur în vas de lemn, luând în sine pornirea spre putrezire a lemnului (n. s. 140, p. 206)

[275] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Omul putea fi nemuritor dacă rămânea cu trupul lui într-o legătură neslăbită cu sufletul şi, prin aceasta, cu ipostasul dumnezeiesc al Cuvântului. Dar odată ieşit din această legătură, s-a supus morţii. Moartea trupului e descompunerea lui, datorită slăbirii legăturii lui cu sufletul şi cu Dumnezeu. Dar e şi o supremă slăbire a sufletului, prin faptul că participă şi el la viaţa, în mare parte despărţită de Dumnezeu, a omului.

Viaţa omului după păcat este ea însăşi o viaţă moartă (*Sein zum Tode, dar şi Sein im Tode*), dar prin Hristos, omul poate ajunge iarăşi la viaţă, la viaţa veşnică, la viaţa deplină, la care putea ajunge dacă nu păcătuia. Dar la acea viaţă nu mai poate ajunge acum decât trecând prin moartea deplină a vieţii moarte, acestei vieţi îngustate, pentru Dumnezeu, ca să treacă la viaţa deplină, la viaţa neîngustată în Dumnezeu. Încă de pe pământ trebuie să înceapă şi să practice moartea vieţii moarte, moartea vieţii închise în îngustimea păcatului, a egoismului, a plăcerilor de suprafaţă, pentru ca, începând să trăiască lui Dumnezeu şi nesfârşirii vieţii în El, să treacă, prin moartea totală a acestei vieţi moarte, la viaţa deplin vie în Dumnezeu. Precum murind prin păcat, lui Dumnezeu (legăturii cu El), a căzut în viaţa moartă, aşa murind vieţii moarte, sau despărţite de infinitatea ei în Dumnezeu şi începând să trăiască lui Dumnezeu şi în Dumnezeu Cel infinit, va ajunge la viaţa total vie, nesfârşită şi veşnică în Dumnezeu. (n. s. 243, p. 275)

de atâtea rele că nu e uşor nici măcar să numărăm pe tiranii noştri". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul III, în PSB, vol. 29, p. 354)

„(…) după ce Dumnezeu ne-a rânduit să ne bucurăm de binele neamestecat cu răul şi ne-a oprit să amestecăm cercarea răului în bine, noi, duşi de lăcomie, ne-am hrănit cu ceea ce e potrivnic (adică ne-am dedulcit cu neascultarea de cuvântul dumnezeiesc) – în chip necesar firea noastră se află în amândouă şi se împărtăşeşte atât de ceea ce o întristează, cât şi de ceea ce o veseleşte[276]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul II, în PSB, vol. 29, p. 356)

„(…) răul (păcatul) s-a amestecat cu firea, prin cei ce nu au primit de la început patima (afectul) însuşindu-şi boala prin neascultare. Căci precum firea animalelor de orice soi se continuă în înşirarea celor ce vin după aceea, încât ceea ce se naşte e aceeaşi după raţiunea firii cu aceea din care s-a născut, la fel omul se naşte din om, pătimaşul, din pătimaş, păcătosul, din păcătos. Deci păcatul subzistă, în oarecare fel cu cei ce vin la existenţă, întinzându-se şi crescând odată cu hotarul vieţii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul VI, în PSB, vol. 29, p. 384)

„Cel ce a chemat toate la viaţă şi care a fost în măsură să modeleze pe om cu totul în mod liber după un tipar sau calapod dumnezeiesc, Acela a vrut să ridice întreg neamul omenesc la aceeaşi cinste cu cel îngeresc. Dar, întrucât prin puterea Lui a văzut mai dinainte depărtarea noastră liberă de pe calea dreaptă şi căderea care a urmat, departe de viaţa îngerilor, pentru ca să nu nimicească sufletele omeneşti care uitaseră cu totul chipul în care se desăvârşesc îngerii, Dumnezeu a rânduit pentru firea noastră ceva mai potrivit stării de după alunecarea noastră în păcat: în loc să rămânem la vrednicia îngerească, El ne-a îngăduit să transmitem viaţă de la unii la alţii întocmai ca dobitoacele şi ca vietăţile necugetătoare. Cred că de aici vine faptul că, deplângând starea jalnică a firii omeneşti, psalmistul geme oftând: *omul în cinste fiindcă n-a priceput*, gândindu-se desigur, la vrednicia pe care a avut-o aproape deopotrivă cu a îngerilor. *De aceea, adaugă el, alături*a*tu*-*s*-*a dobitoacelor celor fără de minte şi s*-*a asemănat lor*. Căci într-adevăr a ajuns ca un dobitoc după ce a primit acest fel de naştere care-l coboară până la materie, înjosindu-l". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XVII, în PSB, vol. 30, p. 53)

„De unde să încep tânguirea provocată de căderea firii[277]: de la scurtimea vieţii, de la durerile care încep şi se termină cu lacrimile, de la mizeriile copilăriei, ori de la neputinţele bătrâneţii, să pomenesc doar nestatornicia tinereţii, suferinţele copleşitoare ale vârstei mature, poverile căsniciei, singurătatea burlăciei, supărările familiei cu mulţi copii, dezolarea familiilor fără copii, pizmuirea celor cu bogăţii multe, suferinţele îndurate de pe urma sărăciei? Nu mai vorbesc de mulţimea şi varietatea bolilor, de condamnări, de

[276] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Odată ce Dumnezeu a sădit în firea noastră dorinţa de bine, dar noi am amestecat-o cu gustarea răului, acestea se află acum amândouă în noi: dorinţa binelui nu poate fi dezrădăcinată din noi, dar nici de obişnuinţa răului nu ne putem vindeca numai prin noi înşine, fără ajutorul lui Dumnezeu, Cel infinit în iubire, şi fără puterea ce ne-o dă. Fără acest ajutor suntem într-o stare de sfâşiere. (n. s. 55, p. 356)

[277] Notă Pr. Bodogae: Idee similară în scrierea *Despre Fericiri*, cap. III, (n. s. 107, p. 252)

mutilări, de putrefacţii, de atrofierea simţurilor, de nimicirea provocată de diavoli şi multe altele, prin care poate trece firea omenească precum şi atâtea şi atâtea alte patimi în care pot cădea până şi oameni care se bucurau cândva de sănătatea cea mai viguroasă. Las la o parte nebuniile dragostei, duhoarea beţiilor nesăbuite la care pot duce astfel de patimi turbate, după cum nu amintesc nici de urmările neplăcute şi jenante care vin din îndoparea peste măsură cu mâncare şi cu băutură, ca să nu se pară că ocărăsc în toate chipurile viaţa, care într-un fel pătează totuşi firea noastră"[278]. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VI, în PSB, vol. 30, p. 252)

[278] Sfinţii Părinţi, atunci când vorbesc despre păcatul originar, subliniază faptul că noi n-am moştenit călcarea poruncii, căci ea avându-şi pricina în voia liberă, nu a primit-o nimeni în chip necesar, dar ni s-a transmis moartea, care e şi necesară din pricina căderii, ea fiind înstrăinare de Dumnezeu. Murind primul om, nu mai puteam vieţui nici noi în Dumnezeu. Moartea s-a arătat mai întâi în suflet, stingându-se sau întunecându-se simţirile înţelegătoare şi nemuritoare ale acestuia, prin lipsa bucuriei cereşti şi duhovniceşti, apoi în trup – după nouă sute treizeci de ani.
Scriitorii neptici identifică firea umană a lui Adam cu firea noastră omenească, încât ei vorbesc despre darurile lui Adam ca ale noastre şi alungarea sa din Rai ca alungarea noastră. Prin căderea în păcat a primilor oameni, legătura de comuniune harică dintre om şi Dumnezeu se umbreşte, voinţa omului înclină mai mult spre rău, omul îndepărtându-se tot mai mult de Creatorul său. Sfinţii Părinţi spun, în general, că în Adam a căzut toată firea noastră omenească, urmările neascultării protopărinţilor fiind apropriate de noi toţi, însă noi nu suntem personal răspunzători nici pentru păcatul lui Adam, pentru că nu ne aparţine, şi nici pentru natura omenească păcătoasă sau starea căzută primită după greşeala primilor oameni, nepurtând vina pentru natura păcătoasă pe care o primim. Primind noi existenţa, odată cu ea primim şi vina pentru caracterul ei păcătos, chiar dacă nu noi am adus-o în această stare păcătoasă. Greşeala primordială stă la baza căderii umanităţii, însă, ulterior, fiecare păcătuieşte individual, personal. Păcatul protopărinţilor este un păcat contractat, moştenit în firea umană pe linie descendentă de la Adam, nu unul comis, o afectare a naturii umane, nu un păcat personal. Însă, chiar dacă nu am luat noi parte la păcatul protopărinţilor, ne facem părtaşi de el, deoarece ei sunt şi părinţii neamului nostru. Sfântul Chiril al Alexandriei, plecând de la această idee, care subliniază că îmbolnăvirea firii noastre prin Adam s-a realizat fără noi, menţionează că Mântuitorul, prin voia Sa, a tămăduit fără aportul sau contribuţia noastră firea noastră omenească, ca să treacă tămăduirea şi la noi.
Multe din neajunsurile sufleteşti sunt urmări ale păcatului originar. Omul duce o luptă aprigă între trup şi suflet, oscilează între aspiraţiile şi înclinaţiile către cele josnice şi către cele înalte, sublime, ideale, genuine, deci între bine şi între rău. Cu toţii dorim binele, ne entuziasmăm de el, dar săvârşim răul (Rom. 7, 19). Cedăm cu uşurinţă feluritelor tentaţii, căpătăm deprinderi rele şi ne debarasăm cu multă greutate de ele, pe când însuşirile cele bune ni le apropriem cu anevoie şi le pierdem lesne. Toate aceste neajunsuri, precum şi necazurile, bolile, suferinţele de tot felul sunt consecinţe ale păcatului originar şi mărturia tristă, dar certă, a realităţii lui.
Prin căderea sa, omul a atras şi creaţia spre rău, pervertind-o, iar raporturile dintre om şi creaţie devin din ce în ce mai ostile. Din cauza păcatului omului, întreaga fire a fost îndepărtată de Dumnezeu, pervertindu-se şi înstrăinându-se de El. Prin căderea omului, creaţia s-a opacizat. Ea a devenit mai degrabă un zid într-o anumită măsură opac între noi şi Dumnezeu. Creaţia trebuia să constituie un vehicul sau mediu către cunoaşterea şi mărirea lui Dumnezeu, nu să fie preferată şi aşezată în locul Făcătorului şi Ziditorului Dumnezeu. Astfel toată zidirea a fost afectată, maculată şi adusă la stricăciune de către om, care a avut de la Dumnezeu menirea de a fi nu numai regele ei, ci şi preotul acesteia.
După ce a mâncat din pom, Dumnezeu i-a oprit omului accesul la pomul vieţii şi l-a scos din Rai ca nu cumva, după ce ajunsese să cunoască şi binele şi răul, să mănânce din pomul vieţii şi să devină nemuritor, şi răul să nu mai aibă astfel sfârşit. Prin moartea pe care Dumnezeu o hotărăşte El pune sfârşit răului. Răul nu există în sine, ci el este determinat, intrând în lume prin neascultarea omului.
După păcat, chipul s-a alterat şi s-a deformat, s-a diluat şi s-a întunecat, însă nu s-a desfiinţat, gândul asemănării cu Dumnezeu s-a deformat, dar nu a dispărut. Dacă s-ar fi distrus chipul lui Dumnezeu din om, mântuirea noastră n-ar mai fi fost posibilă. Dacă s-ar fi desfiinţat chipul lui Dumnezeu din om, atunci omul s-ar fi pierdut cu totul în lumea animalelor şi nu mai *merita* din partea lui Dumnezeu dragostea ce s-a arătat

„Împărăţia întunericului, stăpânitorul cel viclean a robit pe om de la început; (robindu-l) i-a îmbrăcat şi înfăşurat sufletul cu puterea întunericului. După cum un om ajungând rege, este îmbrăcat cu veşminte regeşti şi din cap până-n picioare este împodobit cu podoabe regeşti, tot aşa şi stăpânitorul cel viclean a îmbrăcat sufletul şi toată fiinţa lui cu păcatul, l-a pângărit şi l-a făcut în întregime rob împărăţiei sale. Nu i-a lăsat niciun mădular liber; nici cugetele, nici mintea, nici trupul, ci l-a îmbrăcat pe el cu porfira întunericului. Şi după cum trupul nu doar în parte sau printr-un mădular, ci în întregime pătimeşte, tot aşa şi sufletul, în totalitatea lui a pătimit patimile răutăţii şi ale păcatului. Pentru că îmbrăcând cel viclean sufletul – mădularul şi partea cea mai de preţ – în răutate, adică în păcat, şi trupul s-a făcut pătimitor şi stricăcios.

Atunci când Apostolul spune: *Dezbrăcaţi-vă de omul cel vechi* (Efes. 6, 22), el se referă la om în întregimea lui, având pe lângă ochii săi alţi ochi, pe lângă cap alt cap, pe lângă urechi alte urechi, pe lângă mâini alte mâini, pe lângă picioare alte picioare. Pentru că pe tot omul – trup şi suflet – l-a suportat şi l-a întinat cel viclean; pe omul cel de demult l-a îmbrăcat cu un altul, cu un om vechi întinat şi necurat, duşman a lui Dumnezeu şi nesupus legilor Lui. (L-a îmbrăcat) cu păcatul, pentru ca omul să nu mai vadă precum se cuvine, ci să vadă şi să audă rău; să aibe picioare grabnice spre a face rău, mâini care să lucreze nelegiuirea, şi inimă care să cugete la cele viclene. Să rugăm, deci, şi noi pe Dumnezeu să ne dezbrace de omul cel vechi, pentru că numai El poate să îndepărteze păcatul de la noi”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia II, 1-2, în PSB, vol. 34, pp. 93-94)

„Diavolul scutură şi cerne sufletele lor prin ciur, adică prin lucrurile cele pământeşti. Tot neamul cel păcătos al oamenilor, de la căderea lui Adam, cel care a călcat porunca, se află sub stăpânirea (acestuia), a începătorului răutăţii.

Deci, primind această stăpânire asupra tuturor fiilor acestui veac, îi agită şi-i cerne în sita lumii cu cugete necontenite de înşelăciune şi rătăcire.

Că după cum grâul este izbit în ciur de către acela care îl cerne şi este agitat şi întors necontenit, tot aşa şi începătorul răutăţii, (cel care) stăpâneşte pe toţi oamenii cu lucrurile cele pământeşti, îi zguduie prin acestea, îi face să se poticnească prin gândurile cele deşarte, prin poftele cele urâte şi prin lucrurile cele pământeşti şi lumeşti, robind, zguduind şi amăgind neîncetat tot neamul cel păcătos a lui Adam, precum mai dinainte a spus Domnul Apostolilor, vorbind despre ridicarea împotriva celui rău: *V-a cerut satana să vă cearnă ca pe grâu; dar Eu M-am rugat Tatălui Meu, ca să nu se piardă credinţa voastră* (cf. Lc. 22, 31 - 32). Iar cuvântul, sentinţa pe care Creatorul a spus-o împotriva lui Cain: *Gemând, tremurând şi clătinându-te vei fi pe pământ* (Gen. 4, 12), se referă în chip tainic- ca un tip şi icoană - la toţi cei păcătoşi. Pentru că încălcând Adam porunca lui Dumnezeu, tot neamul lui a devenit păcătos şi are înăuntru ascuns, (în sufletul său), imaginea (lui

---

prin Întruparea Logosului. Dar n-a fost aşa. O scânteie din chipul lui Dumnezeu a rămas în om, după cum mărturisește întreg corul de Părinți ai Bisericii, precum și întreaga istorie a omenirii.

Conchizând, subliniem că urmările acestui păcat al protopărinților sunt multe la număr și se raportează unele la suflet, altele la trup, altele la starea din afară a omului și toate la creație care are în centrul ei, omul. Prin călcarea poruncii, omul s-a îndreptat mai mult spre creație decât spre Creator, a schimbat dragostea de Dumnezeu în dragoste față de materie, s-a lipit de plăceri ca și cum acestea ar fi esențiale în viața lui, și-a apropriat coruptibilitatea și a ajuns pasibil în loc de impasibil, muritor în loc de nemuritor, având nevoie de legături trupești și de naștere seminală. – n. a.

Cain), care este tulburat, se clatină de frică şi de groază şi de tot felul de pofte şi dezmierdări, cu care, stăpânul lumii acesteia agită tot sufletul care nu s-a născut de la Dumnezeu. După cum grâul este agitat în ciur, tot aşa sunt agitate şi cugetele oamenilor, în diferite chipuri, cu amăgirile trecătoare ale trupului, cu frică şi cu tulburare". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia V, 1-2, în PSB, vol. 34, p. 110)

„Că după cum de la un singur Adam s-a răspândit pe pământ tot neamul oamenilor, tot aşa o singură răutate a patimilor a intrat în ei, dând posibilitatea începătorului răutăţii să-i cearnă pe toţi prin gânduri nestatornice, materiale, zadarnice şi tulburătoare. Şi după cum un vânt poate să mişte şi să agite toate plantele şi semănăturile, sau după cum un întuneric al nopţii peste toată lumea se aşterne, tot aşa şi stăpânul răutăţii, care este un fel de întuneric raţional (aducător de) răutate şi moarte, şi un fel de vânt ascuns şi sălbatic, răvăşeşte neamul oamenilor de pe pământ, învăluie pe oameni în gânduri nestatornice, le amăgeşte inima cu poftele lumii şi umple de întunericul neştiinţei, de orbire şi uitare tot sufletul care nu s-a născut de sus, iar cu cugetul şi cu mintea nu s-a mutat în celălalt veac, după cum s-a scris: *Cât despre noi, cetatea noastră este în ceruri* (Filip. 3, 20)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia V, 3, în PSB, vol. 34, p. 111)

„Călcând porunca, Adam a pierdut în două privinţe: în primul rând că a pierdut bunul cel curat şi frumos, (bunul cel mai de preţ) al firii sale şi anume faptul (de a fi fost creat) după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu; în al doilea rând, pierzând chipul[279], (a pierdut puterea) în virtutea căruia, potrivit făgăduinţei, îi era asigurată toată moştenirea cerească.

Să presupunem că o monedă, având chipul împăratului, este falsificată. Atunci aurul îşi pierde valoarea, iar chipul împăratului nu foloseşte (la nimic). Aşa ceva a păţit şi Adam. Pentru că lui i se pregătise o mare bogăţie spre moştenire (…) Nu zicem că el a pierdut totul, că a murit şi a dispărut. El a murit faţă de Dumnezeu, dar trăieşte după firea sa". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XII, 1-2, în PSB, vol. 34, p. 142)

„Atâta timp cât Adam a trăit în curăţie, a fost stăpân pe cugetele sale, însă de când a călcat porunca, (o povară ca) nişte munţi greu de suportat s-a aşezat pe mintea lui. Cugetele răutăţii amestecându-se (cu cele proprii) s-au făcut ca ale sale; (ba am zice) că niciunul nu mai este al său, pentru că (toate) sunt în stăpânirea răutăţii". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 25, în PSB, vol. 34, p. 161)

„Când omul a călcat porunca, diavolul a acoperit tot sufletul cu un văl întunecos. Dar când a venit harul, tot vălul a fost dat la o parte". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XVII, 3, în PSB, vol. 34, p. 178)

„Călcând porunca şi fiind izgonit din rai, omul a fost încătuşat în două chipuri şi cu două legături. (Una stă în legătură) cu lucrurile din această viaţă: cu iubirea lumii, adică a

[279] Nu se referă aici Sfântul Macarie la o pierdere cu totul a chipului, ci, aşa cum susţine întreaga literatură patristică, s-a produs doar o întunecare a lui, sau o pierderea a acelui *chip curat şi frumos, bunul cel mai de preţ al firii omului*, însă nu o pierdere totală a chipului lui Dumnezeu din om. – n. a.

plăcerilor carnale şi a pasiunilor, a bogăţiei, a slavei, a creaturilor, a femeii, a copiilor, a rudelor, a locului de naştere, a veşmintelor şi într-un cuvânt, a tuturor lucrurilor celor văzute. De acestea porunceşte cuvântul lui Dumnezeu ca omul să se desfacă, din proprie iniţiativă – pentru că fiecare este legat, de bună voie, de toate cele văzute –. Numai dezlegându-se şi eliberându-se de toate acestea, va putea să observe, în chip desăvârşit porunca. (Cealaltă stă în legătură cu cele duhovniceşti). Întru cele lăuntrice, sufletul este înconjurat, împrejmuit, închis cu ziduri şi înlănţuit cu lanţurile întunericului de către duhurile răutăţii şi nu poate să iubească pe Domnul precum vrea, nici să creadă precum vrea, nici să se roage precum vrea. Din toate părţile, în lumea văzută şi în cea nevăzută, întâmpinăm împotrivirea, de la călcarea poruncii de către primul om". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXI, 2, în PSB, vol. 34, p. 194)

„Călcând Adam porunca, a primit întru sine aluatul patimilor celor rele şi, prin participare, cei născuţi dintr-însul – tot neamul lui Adam – s-au făcut părtaşi la acel aluat. În cele din urmă, patimile cele rele au crescut şi au sporit între oameni atât de mult, încât aceştia au ajuns la desfrâu, orgii, idolatrie, ucideri şi alte necuviinţe, până ce lumea (întreagă) s-a dospit în răutate". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXIV, 2, în PSB, vol. 34, p. 198)

„După cum în Egipt, timp trei zile s-a făcut întuneric, că fiul nu mai vedea pe tatăl, fratele pe frate, nici prietenul pe prietenul său (Ieş. 10, 22), pentru că întunericul îi acoperise pe ei, tot aşa şi Adam, călcând porunca şi căzând din slava de mai înainte, a fost supus duhului lumii şi vălul întunericului a venit peste sufletul său, până ce a venit Domnul, Adam cel de pe urmă (I Cor. 15, 34); (până atunci) n-a văzut pe adevăratul Părinte, Cel din ceruri, nici pe mama cea bună şi milostivă, harul Duhului, nici pe fratele cel dulce şi mult dorit, pe Domnul (Hristos), nici pe prietenii Săi adevăraţi, pe Sfinţii îngeri, cu care se bucura, lăudând şi slăvind (pe Dumnezeu)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVIII, 4, în PSB, vol. 34, pp. 224-225)

„În ziua aceea, când a căzut Adam, Dumnezeu a venit să se plimbe în paradis. Văzând pe Adam a plâns, să zicem aşa, şi a zis: *Ce bunuri ai lepădat şi ce rele ai ales! Ce slavă* (ai dezbrăcat) *şi ce ruşine ai îmbrăcat! Ce întunecat eşti! Cât de urât! Cât de murdar! Ce lumină ai pierdut şi ce întuneric te înconjoară!* În momentul când a căzut Adam şi a murit faţă de Dumnezeu, l-a plâns pe el Creatorul său, îngerii, toate Puterile, cerurile, pământul. Toate creaturile au plâns pentru moartea şi căderea lui (Adam), pentru că vedeau pe acela care le fusese dat ca împărat, făcându-se rob al puterii protivnice şi viclene. Cu întuneric s-a îmbrăcat sufletul său, cu întuneric amar şi rău şi a căzut sub stăpânirea întunericului. El era acel om care a fost acoperit de răni de către tâlhari, şi lăsat pe jumătate mort, pe când cobora din Ierusalim la Ierihon.

Lazăr, de asemenea, pe care Domnul l-a înviat din morţi, pe când (deja) răspândea miros urât, încât nimeni nu se putea apropia de mormânt (In. 11, 39), era simbolul lui Adam, al cărui suflet răspândea mult miros urât şi era plin de negreală şi întuneric. Dar tu, când ai auzi (vorbindu-se) despre Adam, despre (călătorul) rănit şi despre Lazăr, să nu laşi mintea ta să le treacă cu uşurinţă (peste acestea), ci adună-ţi gândurile şi gândeşte-te că şi tu porţi în sufletul tău aceleaşi răni, acelaşi miros urât şi acelaşi întuneric; că noi toţi suntem fii ai acelui (om şi) neam întunecat şi că suntem părtaşi (cu el) la acel miros urât.

Necazul pe care l-a suferit acela, îl suferim noi toţi ca unii ce suntem cu toţii din seminţia lui Adam. Această suferinţă care a venit peste noi, este întocmai cu ce a spus Isaia: *Din creştet până în tălpile picioarelor nu-i niciun loc sănătos; totul este numai plăgi, vânătăi şi răni pline de puroi, necurăţate, nemuiate cu untdelemn şi nelegate* (Is. 1, 6). Rana cu care am fost răniţi este nevindecabilă şi numai Dumnezeu poate s-o vindece. De aceea, a şi venit în persoană, pentru că nimeni (şi nimic) din cele de demult – nici legea, nici profeţii – n-au putut s-o vindece. Numai El, venind, a vindecat acea rană nevindecabilă a sufletului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXX, 7-8, în PSB, vol. 34, p. 232)

„Abătându-se omul de la porunca (lui Dumnezeu) şi ajungând sub sentinţa mâniei (Sale), păcatul a pus stăpânire pe el; acel (păcat) care, subtil fiind şi adânc întocmai ca o mare amărăciune a pătruns înlăuntrul său şi a luat în stăpânire cămările sufletului său până în colţurile lui cele mai ascunse. Amestecul acesta dintre suflet şi păcat îl putem asemăna unui copac uriaş, cu ramuri multe şi cu rădăcini (înfipte) în adâncurile pământului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLI, 1, în PSB, vol. 34, p. 255)

„Pentru că, pe când s-a arătat neascultător, omul a murit de o moarte cumplită şi peste el a venit blestemul. (Spunea Dumnezeu lui Adam): *Spini şi pălămidă îţi va rodi pământul* (Gen. 3, 14) şi: *Când vei lucra pământul, acela nu-ţi va mai da roadele sale* (Gen. 4, 12). (Şi, într-adevăr), spinii şi pălămida au odrăslit şi s-au înmulţit în pământul inimii lui, duşmanii l-au dezbrăcat, prin înşelăciune, de slava sa şi l-au îmbrăcat în ruşine. I-au luat lumina şi l-au îmbrăcat cu întunericul; i-au scos sufletul, i-au răvăşit şi împrăştiat gândurile, au coborât mintea lui din înălţime şi s-a făcut Israel (cel spiritual, sufletul), rob al lui Faraon cel adevărat. Şi au pus peste el ca supraveghetori pe duhurile cele viclene, care îl forţau să facă, fie că el voia ori nu, faptele cele rele, faptele lutului şi ale cărămizii. Îndepărtând de la el cugetul cel ceresc, l-au împins spre lucruri materiale, pământeşti, mocirloase şi rele, către gânduri, reflexiuni şi cugete zadarnice. Căzând, deci, din înălţimea lui, omul a aflat o împărăţie care îl ura, şi stăpâni amarnici care-l constrângeau să construiască cetăţi ale păcatelor şi viciilor". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLVII, 6, în PSB, vol. 34, pp. 271-272)

„Amăgind pe Adam şi punând stăpânire pe el, duşmanul i-a smuls şi puterea pe care o avea mai înainte şi s-a declarat stăpân al acestui veac.

La început, însă Domnul, pe om l-a pus conducător al acestui veac şi stăpân peste cele văzute. Atunci nici focul nu avea putere asupra lui, nici apa nu-l îneca, nici fiarele nu-l vătămau, nici veninul nu-i făcea vreun rău. Dar de când s-a supus înşelăciunii, a predat înşelătorului conducerea. Pentru acest motiv, vrăjitorii şi înşelătorii săvârşesc lucruri ciudate, cu îngăduinţa lui Dumnezeu, dar cu puterea celui rău. Aceştia au puterea asupra vietăţilor veninoase şi înfruntă cu îndrăzneală focul şi apele, aşa cum Ianis şi Iamvris s-au împotrivit lui Moise, şi după cum s-a împotrivit lui Petru, Simon (magul).

Cred că diavolul, atunci când a văzut pe faţa strălucitoare a lui Moise, slava cea dintru început a lui Adam, nu puţin s-a tulburat; (s-a tulburat) pentru că aceasta era o dovadă sigură că împărăţia lui va fi nimicită, nimic nu ne împiedică (să credem acest lucru), iar cuvântul Apostolului acest sens îl are. El zice: *Moartea a împărăţit de la Adam*

până la Moise şi peste cei ce nu păcătuiseră (Rom. 5, 14). Eu cred că chipul slăvit al lui Moise este asemănare şi tip (a primului om) creat de mâinile lui Dumnezeu; de aceea, văzându-l moartea, mai precis cauzatorul morţii, diavolul, a şi bănuit surparea împărăţiei lui; acest lucru avea să se întâmple cu adevărat, pe vremea Domnului. Cu această slavă se îmbracă încă de acum adevăraţii creştini. Moartea fiind nimicită de ei, înlăuntrul lor, odată cu patimile cele necinstitoare, care nu mai pot să lucreze în ei, slava Duhului se arată din belşug în sufletele lor.

Amăgindu-l prin mijlocirea femeii, cel viclean a reuşit să îndepărteze slava cu care era îmbrăcat Adam. Şi astfel Adam s-a aflat dezbrăcat şi şi-a văzut goliciunea lui, pe care mai înainte n-o văzuse, fiindcă cugetul său se desfăta cu frumuseţile cereşti. După călcarea poruncii gândurile sale s-au îndreptat spre pământ şi au devenit pământeşti; cugetul său (care mai înainte era) bun, s-a amestecat cu cel trupesc al răutăţii, paradisul a fost închis, iar Heruvimului, celui cu sabia de foc, i s-a dat porunca să împiedice intrarea omului în el. Acest fapt, care atunci s-a întâmplat în chip văzut, se întâmplă şi acum, în fiecare suflet, în chip nevăzut. Vălul întunericului, adică al duhului celui lumesc, înconjoară inima şi nu permite minţii şi sufletului să se roage, să creadă sau să iubească pe Domnul, după cum voieşte. Aceasta este experienţa tuturor celor ce au crezut sincer în Domnul, au stăruit în rugăciune şi au dus luptă stăruitoare împotriva duşmanului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii, Cuvânt Despre răbdare şi discernământ,* 3-5, în PSB, vol. 34, pp. 304-305)

„Cain, căruia i s-a spus de Creator: *Gemând, tremurând şi împleticindu-te vei fi pe pământ* (Gen. 4, 12), era tip şi icoană în sens alegoric, al tuturor păcătoşilor. Pentru că neamul lui Adam, călcând porunca şi făcându-se vinovat de păcate, este răvăşit de gânduri negre, plin de teamă şi de tulburare". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii, Cuvânt Despre răbdare şi discernământ,* 20, în PSB, vol. 34, p. 311)

„După ce Adam a călcat porunca, Dumnezeu, în înţelepciunea Lui, l-a condamnat la moarte. Această pedeapsă a suportat-o, în primul rând, cu sufletul (şi anume): lipsite fiind puterile spirituale de desfătarea cerească şi spirituală (pe care le-o producea trăirea în preajma lui Dumnezeu), acestea s-au stins şi s-au făcut ca şi moarte. După aceea a venit şi moartea trupului, după nouă sute treizeci de ani". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 26, în PSB, vol. 34, p. 347)

„*CHIRIL:* Lepădând deci harul de la Dumnezeu şi dezbrăcându-se de bunătăţile de la început, firea omului a fost aruncată din raiul desfătării şi preschimbată îndată spre urâciune, aflându-se de aici înainte ca una căzută în stricăciune.

PALADIE: Şi aceasta în mod necesar. Căci lipsa darurilor de la Dumnezeu nu e nimic altceva decât căderea din tot binele. Şi firea omului îmbolnăvită uşor, ar fi purtată în toate nebuniile, dacă nu o ar susţine harul Celui ce o mântuieşte, îmbogăţind-o cu bunurile de sus şi de la El însuşi.

CHIRIL: Bine zici. Sunt de aceeaşi părere şi pe drept cuvânt. Căci o hrăneşte spre a avea vigoare duhovnicească pâinea cea vie, adică cuvântul lui Dumnezeu[280]. Fiindcă s-a scris că *Pâinea întăreşte inima omului* (Ps. 103, 15). Tot ea o izbăveşte de patimi şi o împodobeşte cu aurul măririlor spre libertate. Iar retrăgându-şi Dumnezeu, aşa zicând,

[280] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Harul dumnezeiesc e pâinea cea vie care hrăneşte sufletul, cum hrăneşte pâinea materială trupul. Harul ca legătură cu Dumnezeu ţine sufletul omului viu. (n. s. 16, p. 23)

mâna Sa şi ne mai hărăzindu-ne ajutorul Său în acestea, în mod necesar cădem în relele pe care nu le voim şi ne rostogolim din orice virtute[281]; pe de altă parte luăm jugul celuilalt şi ajungem la atâtea rele şi la atâta lăcomie, încât puţin ne mai lipseşte ca să pierdem şi însăşi înţelegerea care ne sluşeşte la orice bine şi care e strâns legată de noi". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea Întâia, în PSB, vol. 38, pp. 22-23)

„... gândeşte-te (îi scrie Sf. Chiril lui Paladie – n. a.) că a fost făcut (Adam – n. a.) după chipul Ziditorului şi a fost pus să stăpânească peste pământ; şi că se afla în mâna lui Dumnezeu, prin viaţa în sfinţenie, şi era ca un pom bine înflorit şi de viţă cu totul aleasă. Dar când, amăgit de răutatea şarpelui, a fost scos din cele de la început şi a fost văzut nesocotind porunca dumnezeiască, atunci smulgându-se din aşezarea şi rădăcina dintâi, s-a rostogolit din mâna Celui ce-l susţinea în sfinţenie şi a lunecat pe pământ, adică a căzut fără vlagă din înălţimea virtuţii, la o cugetare care îmbrăţişează cele trupeşti. Aşa s-a îmbolnăvit de o răutate neînfrânată nemaideosebindu-se, după părerea mea, întru nimic de şarpe. Aşa a fost dezbrăcat de împărăţia şi slava de la început şi a fost scos din rai şi din desfătare. Sau oare nu ni le-a spus acestea dumnezeiescul Moise[282]?" (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Doua, în PSB, vol. 38, p. 79)

„(...) Deoarece a călcat porunca dumnezeiască, vânzând darul[283], a fost osândit la moarte şi aşezat sub jugul păcatului". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuv. VI, în PSB, vol. 40, p. 234)

„Căci omul a părăsit iubirea faţă de Dumnezeu, încuviinţând păcatul, şi de aceea a fost scos din sfântul şi dumnezeiescul staul, adică din grădina raiului. Şi, îmbolnăvindu-se de această nenorocire prin diavolul care l-a amăgit spre păcat şi prin moartea care a odrăslit din păcat, s-a făcut ţintă săgeţilor lupilor aspri şi înşelători". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Şasea, Capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 709)

„După acest chip fusese zidit Adam înainte de a păcătui; din clipa în care a căzut, el şi-a pierdut chipul valorii cereşti, luând în locul lui trăsături pământeşti". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron*, VI, 1, 42, în PSB, vol. 52, p. 54)

„Nu-i gol decât cel pe care l-a dezgolit păcatul. În definitiv, s-a întâmplat că dintre bărbaţii mai vechi, Adam, după ce s-a îndepărtat prin neascultare de poruncile Domnului şi şi-a atras asupra lui povara grea a păcatului, a rămas dezgolit aşa cum a recunoscut el

[281] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Libertatea adevărată e libertate de patimi*. Ea îl face pe om *mare, puternic. Puterea lui se arată în virtute,* care e dovada libertăţii şi a efortului. (n. s. 17, p. 23)

[282] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Adam este asemănat aci cu un pom bine înflorit, roditor, crescut din pământul raiului. Am putea vedea în aceasta şi o înrădăcinare a lui în bine, dar şi într-o armonie cu tot universul. Pe urmă vine tăierea lui din bine, din armonia cu toate, apoi uscarea lui, lunecarea lui deplină din mâna lui Dumnezeu pe pământ, în starea culcată şi în sfârşit transformarea în şarpe veninos cu o mişcare şerpuitoare. (n. s. 95, p. 79)

[283] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În trad. franceză: *a traficat cu darul*. Poate că aceasta înseamnă că s-a folosit de el pentru nişte interese care păreau să-i fie de folos, dar de fapt nu i-au fost. A rămas cu o sete a infinitului, dar a socotit că-l găseşte în el însuşi, sau în folosirea bogăţiilor lumeşti. Dar pierzând legătura cu Dumnezeu, viaţa personală infinită a căzut în moarte. (n. s. 341, p. 234)

însuşi când a zis: *Doamne, am auzit glasul Tău în rai şi m-am temut, căci sunt gol, şi m-am ascuns* (Fac. 3, 10). Căci a înţeles că e gol cel care a pierdut podoaba ocrotirii dumnezeieşti. De aceea s-a ascuns, pentru că nu mai avea pe el haina credinţei, de care desigur s-a lipsit prin neascultare". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Patriarhul Iosif*, 5, în PSB, vol. 52, p. 304)

„Au fost făcuţi, precum s-a sus, cunoscând binele şi răul. După cădere, aşadar, Adam a căpătat ştiinţa răului, pe care n-o avea, dar n-a pierit ştiinţa binelui, pe care o primise mai înainte. Că neamul omenesc, după căderea lui Adam, n-a pierdut ştiinţa binelui, o arată foarte limpede cuvintele Apostolului, care spune: *Când păgânii, care nu au lege, din fire fac ale legii, aceştia, neavând lege, îşi sunt loruşi lege. Ei arată fapta legii scrisă în inimile lor prin mărturia conştiinţei lor şi prin judecăţile lor, care-i învinovăţesc şi-i şi apără totodată, în ziua în care Dumnezeu va judeca cele ascunse ale oamenilor*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, Cap. XII, 2-3, în PSB, vol. 57, p. 540)

„Fericitul Apostol (Pavel) spune că această lege este duhovnicească, atunci când zice: *Știm că legea este duhovnicească; dar eu sunt trupesc, vândut dub păcat.* Este duhovnicească această lege care ne poruncește să mâncăm în sudoarea feței noastre acea pâine adevărată care *coboară din* cer, dar acea vânzare a păcatului ne face trupești. Mă rog; ce păcat este acesta și al cui? Fără îndoială, al lui Adam, prin a cărui încălcare a poruncii și, ca să zic așa, neguțătorie vinovată și învoială amăgitoare am fost vânduți. Căci amăgit de stăruința șarpelui a primit hrana neîngăduită, aducând urmașilor o veșnică robie. Se obișnuiește acest târg între vânzător și cumpărător ca acela care dorește să intre sub stăpânire străină, să primească de la cumpărătorul său o plată în schimbul pierderii libertății și al dobândirii veșnicei robii. Vedem limpede că aceasta s-a întâmplat și între Adm și șarpe. Căci el, primind de la şarpe ca preţ al libertăţii fructul oprit, şi-a părăsit libertatea firească şi s-a predat singur în veşnică robie celui de la care primise ca preţ fructul oprit. De aci a îndatorat pe toţi urmaşii săi să slujească pe veci celui ce îi devenise rob. O însoţire de robi ce altceva poate produce decât nişte robi? Aşadar ce? Oare acest cumpărător priceput şi viclean a răpit cumva dreptul de stăpânire Stăpânului adevărat şi legitim? Nu. Căci n-a intrat el în toată averea lui Dumnezeu printr-o singură înşelăciune, ca adevăratul Stăpân să piardă stăpânirea avutului Său. El care, şi pe cumpărătorul acesta, oricât de răzvrătit şi de fugar, l-a pus sub jugul robiei. Dar fiindcă Creatorul dăruise tuturor fiinţelor raţionale libertatea voinţei, n-a trebuit să-i reclame fără voia lor la libertatea din naştere pe cei care în chip nelegiuit se vânduseră păcatului lăcomiei. Într-adevăr, este departe de acel autor al dreptăţii şi pietăţii tot ce este potrivnic bunătăţii şi dreptăţii. Căci ar fi fost rău dacă ar fi luat înapoi binefacerea libertăţii îngăduite şi nedrept dacă, înăbuşind şi robind pe omul liber, nu i-ar fi îngăduit să se folosească de libertatea primită, după ce-i rezervase mântuirea în veacurile viitoare, pentru ca să se împlinească rânduiala la timpul hotărât. Trebuia ca urmaşii săi să rămână sub condiţia strămoşească până ce, liberaţi de lanţurile de la început, cu preţul sângelui lor să ajungă, prin harul Domnului, în vechea stare a libertăţii de mai înainte, pe care şi atunci ar fi putut s-o salveze, dar n-au vrut, fiindcă dreptatea nu îngăduia ca El să-şi calce propria Sa hotărâre. Vrei să-ţi cunoşti pricina vânzării tale? Ascultă pe Răscumpărătorul tău care vorbeşte foarte limpede prin profetul Isaia: *Unde este cartea de despărţire, cu care am alungat pe mama voastră? Sau*

care este datornicul Meu, căruia Eu v-am vândut? Pentru că numai pentru fărădelegile voastre aţi fost vânduţi şi pentru păcatele voastre am alungat pe mama voastră. Vrei să ştii bine şi pentru care motiv, după ce te-ai supus robiei, n-a voit să folosească puterea Sa pentru a te răscumpăra? Ascultă ce a adăugat, la cele de mai sus, prin care le imputa aceloraşi slujitori ai păcatului pricina vânzării lor de bună voie: *Oare mâna Mea este prea scurtă, ca să răscumpere, sau nu am destulă putere, ca să izbăvesc?*. Dar acelaşi profet, arătând ce a stat întotdeauna în calea acestei milostiviri preaputernice, zice: *Iată, mâna Domnului nu este prea scurtă, ca să nu poată să izbăvească, şi urechea Lui prea tare, ca să nu audă. Ci nelegiuirile voastre au pus despărţire între voi şi Dumnezeul vostru şi păcatele voastre L-au făcut să-Şi ascundă faţa ca să nu vă audă*.

Aşadar, ne-a făcut trupeşti şi acel prim blestem al lui Dumnezeu ne-a osândit la spini şi pălămidă, iar tatăl nostru ne-a vândut printr-un târg atât de nedrept, încât nu putem face binele pe care-l vrem. Scoşi din amintirea lui Dumnezeu Cel Preaînalt, suntem împinşi să cugetăm la cele ale şubrezeniei omeneşti şi, arzând de dragostea curăţiei, suntem stăpâniţi adesea, chiar fără voia noastră, de porniri pe care am vrea să le uităm cu desăvârşire. *Ştim că nu locuieşte în trupul nostru binele*, adică acea veşnică şi neîntreruptă linişte a contemplaţiei şi curăţiei despre care am vorbit mai înainte. S-a petrecut în noi această despărţenie atât de rea şi jalnică, încât, deşi cu mintea vrem să slujim legii lui Dumnezeu, adică să nu ne îndepărtăm vreodată privirea de la lumina dumnezeiască, totuşi, înconjuraţi de întunericul trupului printr-o oarecare lege a păcatului, suntem siliţi să ne despărţim de binele pe care-l cunoaştem, coborându-ne, bineînţeles, din acea înălţime a minţii în grijile şi preocupările cele pământeşti, la care nu pe nedrept ne-a osândit cel dintâi păcătos. De aceea fericitul Apostol pe de o parte mărturiseşte foarte limpede că el şi toţi cei sfinţi sunt legaţi în lanţurile acestui păcat, iar pe de alta spune că nimeni dintre ei nu trebuie osândit cu îndrăzneală pentru acesta: *Drept aceea nicio osândă nu este acum asupra celor care sunt în Hristos Iisus. Căci legea duhului vieţii în Hristos Iisus m-a liberat de legea păcatului şi a morţii*, adică harul zilnic al lui Hristos a liberat pe toţi Sfinţii Săi de această lege a păcatului şi a morţii, în care sunt siliţi să cadă mereu fără să vrea, când cer stăpânului lor iertarea datoriilor. Aşadar, nu despre persoana celor păcătoşi, ci despre a acelora care sunt într-adevăr sfinţi şi desăvârşiţi, este vorba în acea cugetare pe care a exprimat-o fericitul Apostol: *Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârşesc*, şi: *Văd în mădularele mele o altă lege, luptându-se împotriva legii minţii mele şi făcându-mă rob legii păcatului, care este în mădularele mele*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, A treia convorbire cu părintele Theonas, Cap. XII, 3-7, Cap. XIII, 1-4, în PSB, vol. 57, pp. 714-715)

„(...) (omul – n. a.) a întrebuinţat rău capacitatea de a se hotărî liber, întorcând dorinţa, de la ceea ce era permis, spre ceea ce era oprit. Căci de fapt era liber fie să se lipească de Domnul şi să se facă un duh cu El, fie să se lipească de curvă şi să se facă un trup cu ea; deci el fiind amăgit a ales lucrul din urmă şi s-a înstrăinat de bunăvoie de scopul dumnezeiesc şi fericit şi în loc să fie dumnezeu prin har a preferat să se facă cu voia pământ. Drept aceea, cu înţelepciune şi cu iubire de oameni şi potrivit cu bunătatea Sa, urmărind mântuirea noastră, a împlantat în mişcarea iraţională a puterii noastre cugetătoare pedeapsa ca pe o consecinţă cuvenită, lovind cu moartea, după raţiunea cea mai dreaptă, însăşi aceea spre care ne abătusem puterea iubirii, pe care o datorăm, potrivit minţii, numai

lui Dumnezeu. Aceasta, pentru ca, aflând noi, prin suferinţă, că iubim nimicul, să ne învăţăm a ne întoarce iarăşi această putere spre ceea ce există[284].

Aceasta o spune şi mai clar în continuarea cuvântului: *Dar mie mi se pare că şi pentru aceasta niciun bun de aici nu e fidel oamenilor, nici durabil. Căci chiar dacă a urmărit şi altceva, dar desigur şi aceasta a meşteşugit-o bine Cuvântul cel meşter şi Înţelepciunea care întrece toată mintea: să-Şi râdă de noi prin cele văzute care sunt schimbătoare şi se schimbă mereu în altceva, şi sunt purtate şi întoarse în sus şi în jos, şi înainte de a fi apucate dispar şi fug, ca, privind nestatornicia şi nerânduiala din acestea, să ne întoarcem spre viitor. Căci ce am face dacă ar dăinui lucrarea noastră cea rea, când nedăinuind ne-am legat atât de mult de ea? Astfel aşa de mult ne-a robit plăcerea şi amăgirea ei, încât nu mai putem cugeta la nimic mai bun şi mai înalt decât la cele prezente şi aceasta cu toate că auzim şi credem că am fost făcuţi după chipul lui Dumnezeu, care e sus şi ne atrage spre El?* (PG 35, 884). Iar în *Cuvântarea* către cei ce vieţuiesc în cetăţi, (Sf. Grigorie Teologul – n. a.) zice: *Ca să ştim că nu suntem nimic faţă de Înţelepciunea adevărată şi primă, ci să tindem pururea numai spre El şi să căutăm să ne luminăm cu razele de la El, ne întoarce pe noi, prin nestatornicia celor văzute şi schimbăcioase, spre cele ce stau şi rămân* (PG 35, 969C)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 7j, în PSB, vol. 80, pp. 94-95)

„Omul a fost făcut de Dumnezeu împodobit cu frumuseţea nestricăciunii şi a nemuririi. Dar el, preferând frumuseţii spirituale inferioritatea firii văzute din jurul lui, a uitat cu totul de frumuseţea demnităţii sufletului, mai bine zis de Dumnezeu, care a înfrumuseţat în chip dumnezeiesc şi sufletul. Drept urmare a secerat ca rod vrednic de aplecarea voii sale – după hotărârea lui Dumnezeu care urmăreşte cu înţelepciune mântuirea noastră – nu numai stricăciunea şi moartea trupului şi mişcarea şi lunecarea promptă spre orice patimă, ci şi nestatornicia şi neregularitatea şi pornirea uşoară spre schimbare a firii văzute din afară şi din jurul lui. Iar aceasta s-a întâmplat, fie pentru că Dumnezeu a amestecat-o atunci, din pricina căderii, cu trupul nostru şi i-a sădit şi ei puterea de a se schimba, ca şi trupului puterea de a pătimi, de a se strica şi de a se desface cu totul, cum arată starea trupurilor moarte, potrivit cu ceea ce s-a scris că: *şi zidirea însăşi s-a supus stricăciunii, nu de voia ei, ci pentru Cel ce a supus-o întru nădejde* (Rom., 8, 20), fie pentru că aşa a creat-o de la început în temeiul preştiinţei, pentru căderea prevăzută de mai înainte, ca, pătimind şi chinuindu-se din pricina ei, omul să vie la conştiinţa de sine şi la simţirea propriei demnităţi şi să primească cu bucurie lepădarea de trup şi de ea. Căci preaînţeleptul Proniator al vieţii noastre ne îngăduie să folosim adesea în chip firesc lucrurile în slujba pornirilor proprii spre înţelepţirea noastră, deşi uneori le întrebuinţăm nebuneşte. Aceasta, pentru a reîntoarce, datorită confuziei şi tulburării din jurul lor şi din ele, dragostea (erosul) noastră nesocotită faţă de cele prezente, spre ceea ce e prin fire

[284] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu a legat de corp şi o pedeapsă. Dar această pedeapsă e reprezentată nu de trup ca atare, ci de moartea cu care a lovit trupul. Pe de altă parte, această pedeapsă nu a fost dată pentru un păcat al sufletului în vreo stare preexistentă, ci pentru mişcarea iraţională a cugetării noastre, care în loc să-şi îndrepte iubirea spre Dumnezeu, Care există veşnic, şi-a îndreptat-o spre trup, care nu poate exista veşnic prin sine. Dumnezeu ne-a arătat prin moartea cu care a lovit trupul şi cele materiale, că de fapt prin păcat iubim nimicul. Această pedeapsă (τιμωρία) nu e deci o *osândă* veşnică, ci o certare pedagogică, destinată să ne întoarcă iubirea dinspre ceea ce e prin sine nimic, spre Cel ce există cu adevărat. (n. s. 68, p. 94)

vrednic de iubit[285]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 8 în PSB, vol. 80, p. 102)

„Deci ascultând de simţire care lua ca sfetnic pe şarpe mai mult decât pe Dumnezeu şi poftea pomul oprit, de al cărui fruct aflase de mai înainte că e împreunat cu moartea, făcându-şi din el pârga mâncării, şi-a schimbat viaţa după asemănarea fructului, făcându-şi moartea vie în toată vremea petrecerii de aici. Căci dacă moartea e descompunerea făpturii, iar trupul, care se susţine prin afluenţă de mâncări, se descompune, în mod natural, necontenit, evaporându-se prin curgere, Adam necontenit îşi ţinea în vigoare moartea pentru sine şi pentru noi prin cele de care credea că susţin viaţa[286]. Fiindcă dacă ar fi ascultat mai mult de Dumnezeu decât de soţie şi s-ar fi hrănit din pomul vieţii, nu ar fi lepădat nemurirea ce i s-a dat, ci ar fi păstrat-o necontenit prin împărtăşirea de viaţă, odată ce orice viaţă se susţine printr-o hrană proprie şi corespunzătoare. Iar hrana vieţii aceleia fericite este Pâinea ce s-a pogorât din cer şi a dat lumii viaţă, cum Însuşi Cuvântul cel nemincinos a spus despre Sine în Evanghelii. Nevrând primul om să se hrănească cu aceasta, pe drept cuvânt a căzut din viaţa dumnezeiască şi a dobândit o alta, născătoare de moarte, prin care îmbrăcându-se în forma iraţională (dobitocească) şi întunecându-şi frumuseţea negrăită a celei dumnezeieşti, a predat toată firea morţii spre mâncare. Prin aceasta, moartea trăieşte în cursul acestei întregi distanţe temporale, făcându-ne pe noi mâncare ei înseşi, iar noi nu mai trăim niciodată în cursul ei, fiind neîncetat mâncaţi de ea

[285] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Întemeiat pe gândirea generală a sfântului Grigorie Teologul, sfântul Maxim arată că schimbarea trupului şi a materiei nu are numai un scop negativ cum s-ar părea că rezultă din textul pus în fruntea acestui capitol. Această schimbare îl face pe om să vină la conştiinţa valorii sufletului său, care este inalterabil şi nemuritor. Îl face să-şi întoarcă iubirea de la cele văzute spre cele nevăzute. Cu acest rost a implantat Dumnezeu în trup şi în materia lumii instabilitatea şi coruptibilitatea îndată după păcatul strămoşesc, sau posibilitatea lor încă înainte de aceea, prevăzând păcatul strămoşesc. Cu acest scop a legat intim trupul şi materia lumii, de suflet. Căci dacă sufletul ar fi primit o existenţă dezlegată de trup şi de materia lumii, n-ar fi suferit de pe urma lor şi nu s-ar fi trezit în el dorinţa celor netrecătoare. Deci şi trupul şi materia au efecte asupra sufletului. Sunt efecte pe care sufletul le duce cu sine chiar după moartea trupului, ca să nu mai spunem că, într-un fel, viaţa sufletului fără trup nu are deplinătatea vieţii din trupul înviat. Dar normal e ca nu trupul să cârmuiască viaţa sufletului, ci invers: ca sufletul să valorifice şi să actualizeze deplin raţionalitatea materiei din trupul propriu şi prin ea, din univers. Poate că în viaţa viitoare această raţionalitate va fi descoperită şi valorificată în adâncimea ei în Dumnezeu la nesfârşit, şi prin aceasta stabilitatea, dar şi transparenţa flexibilă a materiei se va concilia cu un progres spiritual al omului în raport cu ea. Dar raţionalitatea mai profundă a trupului şi a lucrurilor materiale se descoperă şi în viaţa pământească prin pătimirile ce urmează împătimirii neraţionale, sau aparent raţionale, pătimiri ce îndeamnă pe om la îndreptare. (n. s. 76, p. 102)

[286] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cele materiale sunt şi ele ale lui Dumnezeu. Dar omul nu se poate bucura de tot ce pot însemna ele, ca mijlocitoare ale spiritului şi ca înfrumuseţare prin el, dacă nu sunt văzute în lumina spiritului, sau a raţiunilor care pot fi văzute prin ele şi pot face străveziu pe Dumnezeu, ultimul sens al tuturor. A privi cele materiale în ele însele numai prin simţire înseamnă a le privi pe întuneric şi a se îngloda în plăcerile oarbe procurate de ele. Aşa a făcut Adam. Dar prin aceasta nu a cules nici măcar rodul redus al plăcerilor, aşteptat de la cele materiale, ci a cules prin ele moartea. Căci moartea e descompunerea trupului. Iar trupul se descompune din trebuinţa eliminării necontenite a mâncărilor consumate şi din slăbirea ţesuturilor produsă de această consumare şi eliminare. Deci Adam a introdus moartea ca mod de descompunere în trup, prin gustarea din fructul oprit, de care credea că-i va aduce viaţa, deşi i se spusese că-i va aduce moartea. (n. s. 188, p. 155)

prin corupere[287]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 42, în PSB, vol. 80, pp. 155-156)

„Această naştere imaterială îndumnezeitoare şi dumnezeiască părăsind-o primul om, prin aceea că a ales în locul bunătăţilor gândite şi nearătate pe cele plăcute şi arătate simţirii, Dumnezeu l-a osândit după cuviinţă să aibă o naştere involuntară, materială şi pieritoare. Căci a socotit că e drept ca cel ce a ales de bunăvoie în locul celor mai bune pe cele mai rele să schimbe naşterea liberă, nepătimitoare, voită şi curată cu cea pătimaşă, roabă şi silită, după asemănarea dobitoacelor necuvântătoare şi fără minte şi să primească în locul cinstei celei împreună cu Dumnezeu şi dumnezeieşti şi negrăite, necinstita alipire de materie, împreună cu animalele cele fără de minte". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 116, în PSB, vol. 80, pp. 294-295)

„Căci la început înşelătorul diavol l-a înşelat pe om prin răutatea vicleniei, îmbiindu-i momeala plăcerii înfăţişată ca iubire de sine. Iar prin aceasta l-a despărţit pe om de Dumnezeu şi pe noi întreolaltă, făcându-ne prin alegerea socotinţei să părăsim cugetul drept şi să împărţim în modul acesta firea, tăind-o în multe opinii şi închipuiri. Căci a făcut ca lege a trupului uneltirea şi născocirea ca orice fel de păcat, folosindu-se pentru aceasta de puterile noastre şi impunând, ca sprijin al stăruinţei răului în toţi, lipsa de acord a socotinţei lor. Prin aceasta a convins pe om să se abată de la mişcarea cea după fire şi să-şi mişte pofta de la ceea ce e îngăduit spre ceea ce e oprit şi să dea consistenţă în sine celor mai mari şi mai vechi rele, ca să spun simplu, născocitoare a tot păcatul: neştiinţa, iubirea de sine şi tirania, care atârnă una de alta şi se susţin întreolaltă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 2, în PSB, vol. 81, p. 30)

Consecinţele căderii primilor oameni în păcat şi eliberarea de ele

„... oricât de mari ar fi strădaniile noastre trupeşti din clipa în care firea noastră a ajuns parcă să se petrifice cu totul, având mereu înainte ţinta finală, cuvântul învăţăturii ne sfătuieşte spre a ne recâştiga asemănarea cu Dumnezeu pe diferite căi şi o anumită rânduială, tăind tot o bucată din fiinţa noastră, care aproape se pietrificase şi anume îndepărtând din noi mai întâi ceea ce se întărise ca piatra, adică nesimţirea şi răutatea în care ne-am complăcut şi noi în toate chipurile, după aceea ciopleşte din noi ceea ce-i neesenţial, fiind de acum siguri că e îndepărtat tot ce se opune asemănării, începe să ne dea

[287] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă în prima parte a paragrafului sfântul Maxim explică moartea ca urmare fiziologică a păcatului lăcomiei de mâncare, în cea de a doua parte consideră nemurirea, pe care ar fi păstrat-o omul nemâncând, ca întreţinută de împărtăşirea spirituală de Cuvântul dumnezeiesc ca de pomul sau de pâinea vieţii. Dacă omul n-ar fi căzut, ar fi trăit o viaţă părtaşă la viaţa dumnezeiască ce ar fi copleşit necesităţile de hrană trupească. Ar fi trăit în planul teandric. Păcatul a însemnat refuzul de a trăi în acel plan şi căderea în planul vieţii care se întreţine numai prin mâncare materială, numai prin resursele planului creat. Deci explicarea fiziologică a morţii din prima parte a paragrafului se completează în a doua parte cu explicarea ei prin desprinderea omului din planul vieţii divine, din dialogul ontologic şi iubitor dintre ei şi Subiectul divin, izvor al tuturor cuvintelor. Nemurirea omului nu ar fi avut un caracter fiziologic, ci ar fi avut cauza în participarea la Dumnezeu. După cădere omul e obiectul procesului de devorare neîntreruptă a morţii. El nu mai trăieşte nicio clipă în afara acestui proces, nu mai trăieşte nicio clipă viaţa plenară. Dar prin aceasta nu se suprimă trupul, ci se salvează pentru viaţa veşnică. (n. s. 189, p. 156)

tot mai mult înfăţişarea originară. Şi astfel, printr-o revizuire amănunţită a cugetării, râcăind şi lustruindu-ne din nou gândurile, întipărim în noi printr-o viaţă virtuoasă pe Hristos al Cărui chip primordial am fost odinioară şi care redevenim acum iarăşi". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea II, cap. XI, în PSB, vol. 30, p. 166)

„… după ce a părăsit binele, omul s-a afirmat în rele tot mai adânc. De acum, depărtarea de viaţă a adus moartea, după cum retragerea luminii aduce întunericul, lipsa virtuţii răutatea, pe scurt, întregul şir de forme ale binelui e înlocuit acum cu contrarul lor. Căzut odată din nesocotinţa sa în tot felul de capcane ale relelor – fiindu-i mintea rătăcită nu se mai putea folosi de ea şi nici înţelepţeşte nu mai putea decide din moment ce s-a îndepărtat de calea înţeleaptă – în această situaţie cine-l mai putea readuce în stare harică de la început? Pe cine-l interesa ridicarea unei creaturi căzute, reîntoarcerea celui pierdut, îndreptarea celui rătăcit? Pe cine altul decât pe Stăpânul suprem al firii? Numai Cel ce dăduse omului dintru început viaţă, numai Acela mai avea puterea şi căderea de a reînviora această viaţă aproape stinsă. Taina adevărului ne învaţă că Dumnezeu a făcut pe om şi că tot El l-a şi izbăvit după ce căzuse". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 8, în PSB, vol. 30, p. 305)

„… când cel viclean s-a apropiat de el (de Adam – n. a.) şi i-a vorbit, a ascultat mai întâi cuvântul acestuia din exterior, prin ureche. După aceea cuvântul acestuia a trecut prin inima lui şi i-a cuprins toată fiinţa. Şi fiind luat el (captiv) a fost luată (captivă) şi creaţia care îi slujea. Datorită lui moartea a stăpânit peste tot omul iar din cauza neascultării chipul (iniţial) al lui Adam s-a distrus[288], iar oamenii s-au abătut (de la adorarea lui Dumnezeu) la adorarea demonilor. Iată roadele păcatului: lucrurile făcute bune de Dumnezeu se aduc jertfă idolilor. Pâinea, vinul, untdelemnul şi animalele se pun pe capiştile lor. Dar nu numai atât: au jertfit idolilor chiar şi pe fiii şi pe fiicele lor.

Acum, însă, vine Însuşi Acela care a plăsmuit trupul şi sufletul. El nimiceşte toată puterea celui rău şi toate lucrurile lui săvârşite în cugete, reînnoieşte şi (re)face chipul cel ceresc face un suflet nou, pentru ca Adam să fie iarăşi stăpân al morţii şi Domn peste creaturi". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XI, 5, 6, în PSB, vol. 34, p. 137)

„Şi după cum aluatul dospeşte întreaga frământătură, tot aşa şi aluatul păcatului străbate tot neamul lui Adam. (Spre deosebire de acesta), Hristos pune în sufletele celor ce cred aluatul ceresc al bunătăţii". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXIV, în PSB, vol. 34, p. 197)

„Atât de mult a crescut răul între oameni, încât (ajunseseră) să creadă că nu există Dumnezeu, să se închine pietrelor celor neînsufleţite, şi să nu mai poată avea nici măcar

[288] Nu este vorba aici de distrugerea chipului lui Dumnezeu în om, ci de pierderea vieţii sale fericite din Paradis, a stării paradisiace, a legăturii harice între om şi Dumnezeu, căci altfel, Sfântul Macarie nu putea vorbi, în a doua parte a acestui paragraf, de *reînnoirea şi refacerea chipului cel ceresc*. Omul s-a golit de bunătăţile de la început, a fost scos din paradisul desfătării, firea lui s-a îmbolnăvit abătându-se spre tot felul de lucruri absurde, fiindcă s-a exclus din calea vieţii, a binelui şi a luminii făcându-se din nemuritor, muritor şi supus, dar nu voii lui Dumnezeu, ci serv păcatului. Omul căzut este privat de harul iniţial pentru că nu mai stă în legătură cu Dumnezeu; gustând din pom a dovedit că a dat crezare mai mult diavolului decât Creatorului Său. – n. a.

ideea de Dumnezeu. Până întru atât transformase aluatul patimilor celor rele neamul vechiului Adam.

Într-un chip asemănător a binevoit Domnul, ca venind pe pământ, suferind pentru toţi, şi răscumpărându-i cu sângele Său, să pună în sufletele cele credincioase, umilite de păcat, aluatul cel ceresc al bunătăţii. În felul acesta (sufletele) crescând şi sporind în împlinirea poruncilor şi a tuturor virtuţilor, dospindu-se în bine, aveau să devină o singură unitate în bine cu Domnul, în Duhul Sfânt, aşa cum spune (Apostolul) Pavel (I Cor. 6, 17). Pentru că sufletul care este în întregime pătruns de aluatul Duhului celui dumnezeiesc, n-are nici măcar idee de răutate şi viclenie, după cum s-a zis: *Dragostea nu cugetă cele rele* (I Cor. 13, 5). Însă este imposibil ca sufletul, lipsit de aluatul cel ceresc, adică de puterea Duhului celui dumnezeiesc, să fie dospit în bunătatea Domnului şi să ajungă la viaţă, după cum nici neamul lui Adam n-ar fi putut cădea într-o răutate atât de mare, dacă aluatul răutăţii, adică păcatul, care este o anumită putere spirituală şi intelectuală a lui satan, n-ar fi intrat în el". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXIV, 2-3, în PSB, vol. 34, p. 198)

„În viaţa de toate zilele, în cele mai multe cazuri, pământul produce, de la sine, spini; agricultorul îl ară, îl pregăteşte cu grijă, (şi apoi) aruncă sămânţa, dar spinii, fără să fi fost semănaţi, cresc şi se înmulţesc, pentru că după călcarea poruncii i s-a zis lui Adam: *Spini şi pălămidă îţi va rodi ţie pământul* (Gen. 3, 18). Agricultorul trudeşte iarăşi, (pregăteşte) pământul, smulge mărăcinii, însă aceştia iarăşi se înmulţesc. Transpune aceasta în domeniul duhovnicesc. După călcarea poruncii de către Adam, pământul inimii rodeşte spini şi pălămidă; omul îl lucrează şi trudeşte, dar mărăcinii gândurilor rele cresc (mereu). După aceea, Duhul Sfânt Însuşi vine în ajutorul slăbiciunii oamenilor, iar Domnul aruncă în pământul inimii sămânţa; spinii şi pălămida mai cresc încă. Din nou, Domnul însuşi împreună cu omul, lucrează pământul inimii, cu toate acestea şapte duhuri necurate şi spini odrăslesc acolo, până ce vine vara (cea duhovnicească), atunci când harul abundă, iar spinii se usucă de căldura soarelui". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 21, în PSB, vol. 34, pp. 211-212)

„Dacă, în (această) lume, o femeie bogată, având multe averi şi o casă strălucitoare, este lipsită de protecţie, atunci mulţi vin ca s-o vatăme şi să-i pustiiască casa. Neputând să suporte o astfel de ocară, începe a căuta un bărbat puternic, educat şi capabil în toate. Aflând un astfel de bărbat, cu preţul a multe osteneli, ea se bucură şi vede în el un zid puternic; tot aşa şi sufletul, după călcarea poruncii, a fost mult chinuit de puterea potrivnică. Din cauză că a încălcat porunca, a ajuns în mare singurătate, văduv şi părăsit de Mirele cel ceresc, şi jocul puterilor potrivnice. Acestea l-au scos din minţi şi au tocit înclinarea lui spre cele cereşti, încât el nu mai vede cele ce i-au făcut şi crede că aşa a fost de la început. În cele din urmă însă, a devenit conştient de izolarea şi singurătatea sa, a suspinat înaintea lui Dumnezeu şi a aflat viaţa şi mântuirea. De ce? Pentru că a venit la Cel înrudit cu el, pentru că nu este nicio familiaritate mai folositoare decât aceea a sufletului cu Dumnezeu şi a lui Dumnezeu cu sufletul". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLV, 5 în PSB, vol. 34, p. 266)

„Nu este adevărat ceea ce afirmă unii, seduşi de învăţături greşite, că omul a murit o dată pentru totdeauna şi că nu mai poate săvârşi ceva bun. Într-adevăr, chiar dacă un prunc

nu poate să facă nimic singur, nici măcar să meargă pe picioarele sale, la mama sa, totuşi el se rostogoleşte, strigă şi plânge, căutând-o. Iar mama, văzând că o caută cu stăruinţă şi o strigă, se bucură şi i se face milă de el. Şi pentru că pruncul nu poate să vină către ea, atunci mama, copleşită de multa lui căutare şi de iubire faţă de prunc, îl ia în braţe, îl mângâie şi-l hrăneşte cu multă dragoste. La fel face şi Dumnezeu, iubitorul de oameni, cu sufletul care vine către El şi Îl doreşte mult. Chiar şi mai mult, împins de iubire şi de bunătate, care este proprie firii Sale, se alipeşte de mintea acestuia, devine un *Duh* cu ea, aşa cum spune Apostolul (I Cor. 6, 17)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLVI, 3, în PSB, vol. 34, p. 268)

„După cum pruncul de curând născut este chipul bărbatului desăvârşit, tot aşa şi sufletul este chipul lui Dumnezeu, Cel care l-a făcut. Şi după cum copilul, crescând puţin câte puţin, puţin câte puţin cunoaşte şi pe tatăl său; – dar ajungând la maturitate, tatăl şi fiul vorbesc deschis, iar tatăl îi destăinuie (fiului) chiar şi comoara (pe care o are) –; tot aşa şi sufletul, trebuia, înainte de călcarea poruncii, să crească şi să devină bărbat desăvârşit. Călcând, însă, porunca, s-a afundat într-o mare a uitării, şi într-un adânc al rătăcirii, (ajungând) să locuiască la porţile iadului. Îndepărtându-se mult de Dumnezeu, sufletul n-a mai putut să se apropie şi să cunoască bine pe Cel ce l-a creat. Dar Dumnezeu, l-a chemat şi l-a atras spre cunoaşterea Sa, mai întâi prin profeţi. În cele din urmă, El însuşi venind, a îndepărtat uitarea şi rătăcirea, şi sfărâmând porţile iadului, a venit la sufletul rătăcit şi s-a dat pe Sine exemplu, ca să-i dea acestuia posibilitatea să ajungă la vremea vârstei (deplinătăţii), la desăvârşirea Duhului"[289]. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii, Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 18, în PSB, vol. 34, p. 310)

„Dacă vrei, omule, să-ţi revii, să redobândeşti slava pe care ai avut-o mai înainte, slava pe care ai pierdut-o din cauza călcării poruncii; - (ştii doar), că neglijând poruncile lui Dumnezeu, ai luat aminte la sfatul şi la poruncile duşmanului, din care cauză acum te afli departe de cel pe care nu L-ai ascultat; află că cu multă trudă şi sudoare a feţei tale, îţi vei recâştiga bogăţia ta. Nu-ţi este folositor bunul câştigat fără trudă. De altfel, lucrul primit fără de trudă l-ai şi pierdut şi, ai predat duşmanului moştenirea ta. Să ne gândim, deci, fiecare la ceea ce am pierdut, şi să zicem cu profetul: *Cu adevărat moştenirea noastră a fost nimicită de cei de alt neam; iar casa noastră* (a fost prădată) *de străini* (Plângeri 5, 2). Dat fiind că am încălcat porunca (lui Dumnezeu), că am ascultat de voinţa noastră şi ne-am alipit de cugetele noastre cele pământeşti şi murdare, sufletul nostru s-a îndepărtat de Dumnezeu iar noi ne-am asemănat orfanilor care nu au tată.

Prin urmare, se cuvine ca acela căruia îi pasă de sufletul său, să se lupte din răsputeri să se curăţească de cugetele cele rele şi de *toată trufia care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu* (II Cor. 10, 5)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii, Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 19, în PSB, vol. 34, pp. 310-311)

„Căci după ce l-a înşelat pe Adam şi l-a făcut vinovat la început de relele uşurătăţii, şi născocitorul păcatului l-a dus astfel la moarte, a trecut osânda la toţi oamenii, ca o boală care urcă din rădăcină la cele din ea. Căci a împărăţit de la Adam şi până la Moise. Dar Creatorul având grijă de cei ce au păcătuit după asemănarea neascultării lui Adam, a

[289] Vindecarea naturii umane căzute s-a realizat prin Întruparea, Jertfa şi Învierea lui Hristos şi însuşirea de către fiecare creştin a roadelor acestora. – n. a.

susţinut prin providenţă făpturile Sale şi a pregătit ca un fel de a doua rădăcină a neamului omenesc, care să ne ridice la nestricăciunea de la început, ca precum chipul celui dintâi şi din pământ ne-a întipărit necesitatea de-a muri şi de-a ne destrăma în lanţurile stricăciunii, aşa începutul al doilea şi după acela, adică Hristos ne-a întipărit asemănarea cu El prin Duhul sau nepiericiunea[290]. Şi precum în aceea ne-a dus neascultarea prin pedepsele ce i-au urmat, aşa la împărtăşirea de aceasta ne aduce ascultarea şi primirea binecuvântării de sus de la Tatăl". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea Întâia, 5, în PSB, vol. 39, p. 17)

„Aşa scrie şi înţeleptul Pavel: *Deoarece prin om e moartea, prin om e şi învierea din morţi; şi precum în Adam toţi murim, aşa şi în Hristos toţi vom învia* (I Cor. 15, 21-22)[291]. Deci e absurd a socoti că Adam cel din pământ şi supus blestemului a transmis puterea acestora ca pe o moştenire naturală întregului neam omenesc, dar Emanuel cel din cer şi Dumnezeu după fire, dar care are şi asemănare cu noi şi s-a făcut nouă al doilea Adam, nu a făcut cu îmbelşugare iarăşi părtaşi de viaţa Sa pe cei ce s-ar hotărî să se facă familiari Lui prin credinţă. Căci ne-am făcut contrupeşti cu El prin binecuvântarea tainică, dar ne-am unit şi în alt mod, întrucât ne-am făcut părtaşi firii Lui dumnezeieşti prin Duhul (II Pt. 1, 4). Şi se sălăşluieşte în sufletele sfinţilor, cum zice fericitul Ioan: *Întru aceasta cunoaştem că este în noi, din Duhul pe care ni L-a dat* (I In. 3, 24).

Deci El este Viaţa noastră, El este îndreptăţirea. Căci s-a scris iarăşi: *Precum greşeala unuia s-a făcut spre osânda tuturor oamenilor, aşa dreptatea unuia s-a făcut spre îndreptăţirea vieţii tuturor oamenilor* (Rom. 5, 15). Şi iarăşi: *Precum prin neascultarea unui om cei mulţi s-au făcut păcătoşi, aşa prin ascultarea unui om se vor face drepţi cei mulţi* (*Ibidem* 19).

Aşadar e clar că, şi în primul Adam se străvedea taina lui Hristos, nu luând acelaşi chip în mod neschimbat, ci arătând un chip contrar aceluia[292]. Cel dintâi a fost începutul

---

[290] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Adam se prefigura Hristos, nu ca unul ce va aduce în toţi păcatul şi moartea, ci ca unul care, dimpotrivă, va aduce în toţi cei ce vor voi eliberarea de păcat şi de moarte. Într-un fel se încadrează şi Hristos în umanitatea care a început prin Adam, dar Hristos Se face în umanitatea în care Se încadrează ca un alt fel de început. E urmaşul lui Adam, dar în acelaş timp un urmaş contrar al lui Adam. Mai bine zis e restauratorul umanităţii ce începe cu Adam. Dar Hristos e prefigurat în Adam şi prin faptul că El e Adam cel dinainte de cădere. Dacă există Adam şi noi din el, datorită creării lui de Dumnezeu din iubire, e sigur că vom şi învia din moartea în care am căzut prin unirea cu Fiul Său. Odată ce a fost Adam, a trebuit să fie şi Hristos. Numai dacă am fi produsul naturii am muri definitiv. (n. s. 23, p. 19)

[291] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Odată ce toţi ne naştem ca succesori ai lui Adam, nu putem ajunge la unirea cu Hristos, fără să fim întâi succesori ai lui Adam. În Adam a fost creat tot neamul omenesc. Dumnezeu nu se desminte desfiinţându-l, ci-l reface pe acesta însuşi. De aceea trăim şi moartea venită prin Adam, ca să ajungem la învierea în Hristos, a celui de al doilea început al aceleiaşi umanităţi. Omul e o minune chiar în starea lui căzută. Nu se poate ca Dumnezeu să anuleze această minune făcută de El. Ci o reface, arătând şi mai mult minunea Lui, prin faptul că Însuşi Fiul Lui, Cel de o fiinţă cu El, Se face purtătorul personal al umanităţii.

Dacă Dumnezeu a făcut minunea care e omul – şi numai o Persoană atotputernică a putut face această minune – e firesc ca să o şi refacă, prin faptul că Însuşi Fiul Său Se face şi om.

Primul Adam mărturiseşte existenţa şi iubirea lui Dumnezeu şi trebuinţa de-a fi ridicat la treapta Celui de la doilea Adam. Al doilea Adam (Hristos), aduce o şi mai mare mărturie despre bunătatea lui Dumnezeu, dar şi despre minunea omului. Fără al doilea Adam, primul ar fi o minune incompletă, ba chiar anulată. (n. s. 22, p. 18)

[292] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Adam se prefigura Hristos, nu ca unul ce va aduce în toţi păcatul şi moartea, ci ca unul care, dimpotrivă, va aduce în toţi cei ce vor voi eliberarea de păcat şi de moarte. Într-un fel se

neamului nostru spre moarte, spre blestem, spre osândă; celălalt spre tot ce e contrar, spre viaţă, spre binecuvântare, spre dreptate. Cel dintâi a primit femeia spre un trup şi prin ea s-a pierdut; Hristos unindu-şi Biserica cu Sine prin Duhul, o eliberează şi o mântuieşte şi o ridică mai presus de amăgirea diavolească[293]. De aceea ne şi face să strigăm: *Căci noi cunoaştem gândurile Lui* (II Cor. 2, 11). Şi protopărintele Adam a luat ca plată a păcatului şi ca pedeapsă a neascultării stricăciunea. Iar dreptatea i-a fost lui Hristos pricină de învinovăţire, după judecata nebunească a iudeilor. Însă pentru patima morţii se încununează cu cinste şi cu slavă, după cuvântul fericitului Pavel[294]. Şi lui Adam i se supuneau nu numai cele de pe pământ, ba şi cele cu greutate; iar lui Hristos, toate. *Se va pleca deci Lui tot genunchiul celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor de sub pământ şi toată limba îl va slăvi, că Domn este Iisus Hristos spre slava lui Dumnezeu Tatăl. Amin* (Filip. 2, 10-11)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea Întâia, 5, în PSB, vol. 39, p. 18)

„Protopărintele Adam şi-a adus prin neascultările de la început blestemul atotpreacuvenit[295]. Căci după ce s-a îmbolnăvit de prea urâtul păcat, a şi fost cu dreptate osândit[296]. Dar Mântuitorul şi Domnul tuturor nefiind osândit pentru nimic necuvenit (căci n-a făcut păcat), s-a făcut jertfă bună şi binemirositoare pentru noi şi ca o pârgă a noilor roade de tot felul, adică a grâului şi a legumelor. Căci a murit pentru toţi, mici şi mari, neamuri şi Iudei. Căci ne-am făcut prin El şi în El spre amintire lui Dumnezeu şi Tatăl[297]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea Întâia a Glafirelor la Levitic, 2, în PSB, vol. 39, pp. 374-375)

încadrează şi Hristos în umanitatea care a început prin Adam, dar Hristos Se face în umanitatea în care Se încadrează ca un alt fel de început. E urmaşul lui Adam, dar în acelaşi timp un urmaş contrar al lui Adam. Mai bine zis e restauratorul umanităţii ce începe cu Adam. Dar Hristos e prefigurat în Adam şi prin faptul că El e Adam cel dinainte de cădere. Dacă există Adam şi noi din el, datorită creării lui de Dumnezeu din iubire, e sigur că vom şi învia din moartea în care am căzut prin unirea cu Fiul Său. Odată ce a fost Adam, a trebuit să fie şi Hristos. Numai dacă am fi produsul naturii am muri definitiv. (n. s. 23, p. 19)

[293] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Adam (oamenii) unirea e însoţită de patimă, de aceea şi de duşmănie. E o unire în neunire. Hristos aduce în El unirea noastră nepătimaşă, din iubire curată. (n. s. 24, p. 19)

[294] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Oamenii nu mai înţelegeau dreptatea lui Dumnezeu. De aceea au condamnat pe Hristos Care S-a conformat ei. Dar Dumnezeu preţuind-o, a încununat cu slavă pe Hristos care a primit moartea pentru dreptate. Aceasta arată cât de mult s-au depărtat oamenii de la adevărata dreptate, ca iubire de oameni cu sfidarea nedreptelor rânduieli omeneşti. Şi cât de mult a restabilit Hristos această dreptate. (n. s. 25, p. 19)

[295] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Neascultarea lui Adam, ca despărţire cu sufletul sau cu voia, de Dumnezeu care i-a adus moartea, dar nu ca desfiinţare totală, pentru că sufletului i-a rămas putinţa cât e pe pământ să revină la viaţă (la plinătatea vieţii în Dumnezeu), dar numai prin asumarea naturii noastre de Fiul lui Dumnezeu, arată putinţa de largă mişcare pusă în om de Dumnezeu de la vecinătatea cu nimic, la plinătatea vieţii în Dumnezeu. (n. s. 665b, p. 374)

[296] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: S-a osândit singur despărţindu-se sufleteşte sau cu voia de Dumnezeu prin păcatul neascultării. (n. s. 666, p. 374)

[297] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea ca jertfă e opusă morţii de pe urma păcatului. Ultima e capătul final al despărţirii de Dumnezeu, prima e capătul final al înaintării spre Dumnezeu. Această schimbare de direcţie a morţii a avut loc în Hristos, dar ca reprezentant al tuturor oamenilor, care în El şi-au găsit un început nou, sau pârga înnoită a lor. În El e concentrată oarecum toată omenirea virtual, având ca fiecare să-şi găsească personal actualizarea cuprinderii Sale virtuale în El. Tatăl ne are în Hristos pe toţi în amintirea Sa virtuală. Depinde ca fiecare din noi să facă această aflare a Sa în amintirea virtuală a Tatălui în amintire actuală. Depinde de fiecare să facă pe Tatăl să spună: *Da, tu te afli în Fiul Meu, sau unit cu El, prin asemănarea pe care ţi-ai realizat-o cu El*. (n. s. 667, p. 375)

Îmbrăcămintea din piele a oamenilor după căderea în păcat[298]

„S-a spus şi mai înainte şi s-a dovedit că tunicile de piele nu sunt tot una cu corpurile. Revenim asupra acestui fapt pentru că acest adevăr nu trebuie spus o singură dată. Protopărintele Adam însuşi, înainte de confecţionarea acestora, mărturisea că are carne şi oase. Atunci când a văzut femeia aducându-se spre el, a exclamat: *aceasta este os din oasele mele şi carne şi carnea mea; aceasta se va numi femeie, pentru că din bărbatul ei s-a luat. Pentru aceea, va părăsi omul pe tatăl şi pe mama sa şi se va lipi de femeia sa şi vor fi amândoi un singur trup* (Gen. 2, 23)". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul lui Metodiu, XXXIX, PSB, vol. 10, p. 149)

„(...) Prin tunicile de piele nu trebuie înţelese trupurile, ci stricăciunea adusă de nesăbuinţă. Neascultând de poruncă, omul a fost scos din paradis. Dumnezeu nu l-a scos pe om din paradis de teamă ca nu cumva acesta mâncând din pomul vieţii să trăiască în veac, ci pentru ca răul săvârşit să nu devină, precum am zis, nemuritor. Fiindcă, de ce

---

[298] Sfânta Scriptură ne relatează, printre altele, că, după cădere, „Dumnezeu a făcut lui Adam şi femeii lui îmbrăcăminte de piele şi i-a îmbrăcat" (Fac. 3, 21). *Hainele de piele* reprezintă un element ce le-a fost adăugat şi nu unul constitutiv, adaus pe care prin învierea spre viaţa veşnică îl lepădăm. Omul fusese creat pentru a trăi o viaţă îngerească, însă prin cădere va duce viaţa propriei naturi căzute, una care îl apropie mai mult de animalitate. După cădere, trupul omului capătă o materialitate, o grosime şi o opacitate care nu-i sunt constitutive, căci nu le avea înainte de căderea în păcat. De asemenea şi slăbiciunile trupului, supunerea lui faţă de elementele lumii materiale, sunt tot urmări ale căderii.

Unii Părinţi ai Bisericii înţeleg prin aceste piei forma firii animale cu care ne-a acoperit legătura noastră cu viaţa sensibilă. În viziunea patristică, *hainele de piele* exprimă mortalitatea biologică privită ca o a doua natură a omului de după cădere. Prin aceasta înţelegem o nouă stare în care se găseşte omul, de o viaţă în moarte sau spre moarte, căci nu mai are viaţa ca o caracteristică fundamentală a lui, ci există întrucât amână moartea, viaţa lui schimbându-i-se în supravieţuire temporară. Această mortalitate este o caracteristică a naturii iraţionale. Faptul că omul a fost îmbrăcat cu ea coincide cu faptul că a îmbrăcat natura iraţională, că de acum el trăieşte viaţa ei.

În tradiţia Sfinţilor Părinţi există trei direcţii în explicarea *hainelor de piele*, fiind identificate cu:

– trupurile muritoare şi diferenţiate sexual (Filon, Epifanie, Didim, Ambrozie);

– hainele propriu-zise (Irineu, toţi Părinţii antiohieni);

– semnul corupţiei şi mortalităţii (Ipolit, Origen, Augustin).

O interpretare alegorică a *veşmintelor de piele* găsim la Sfântul Grigorie de Nyssa. În viziunea acestuia, hainele nu sunt trupurile în sine, ci o anumită calitate a naturii noastre trupeşti care a urmat căderii, o înclinaţie carnală, care-l deosebeşte de omul ideal al creaţiei. Concepţia patristică despre faptul că, înainte de cădere primul om era gol, nu se referă la faptul că n-ar fi avut nici carne, nici trup, ci că nu avea această constituţie mai îngroşată, care face ca trupul să fie muritor şi dur. Mortalitatea este cea care îi este impregnată omului prin aceste veşminte de piele, dar nu este vorba de moarte ca de o cădere în nonexistenţă, ci de mortalitate biologică, de o nouă stare în care se găseşte omul, de o viaţă în moarte, cum am subliniat şi mai sus.

Hainele de piele sunt puse de către Părinţii Bisericii în legătură şi cu afectele, simţurile omului şi cu apariţia durerii care este strâns legată de plăcere, apoi cu munca fizică extenuantă, cu suferinţele şi necazurile care au apărut ulterior căderii. În general, toate activităţile şi funcţiile prin care omul vieţuieşte şi dăinuie în această lume, reprezintă conţinutul *hainelor de piele.*

Dumnezeu Creatorul nu doar preştie şi previne căderea omului, iar după aceasta îi administrează unele pedepse coercitive, ci ochiul Său binevoitor continuă să vegheze asupra primilor oameni când le face cingătorile şi susţine întoarcerea la El, folosindu-se de această nouă stare. Oferă această nouă stare relativ pozitivă a *hainelor de piele* ca pe o a doua binecuvântare omului, adăugând-o ca o a doua natură, naturii lui iniţiale, ca omul să poată, folosindu-se în mod corect de ea, să supravieţuiască şi să-şi realizeze vocaţia sa în Hristos. – n. a.

(altceva) a mai trimis pe Hristos din cer pe pământ, dacă nu voia ca omul să se împărtăşească de nemurire? Dacă interlocutorul răspunde că Dumnezeu a făcut aceasta pentru că s-a căit, trebuie spus că această afirmaţie este absurdă, pentru că prezintă pe Dumnezeu ca fiind schimbăcios. Dumnezeu nu este necunoscător al viitorului, nici provocator al răului, ci bun foarte şi cunoscător mai dinainte al celor viitoare. De aceea l-a şi scos pe om din paradis, nu pentru că se temea ca nu cumva mâncând el din pomul vieţii să trăiască în veac, ci pentru că a voit să nimicească păcatul prin moarte, ca după moartea păcatului, omul curat să se facă părtaş al vieţii". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere,* Discursul lui Metodiu, XXXIX, PSB, vol. 10, pp. 149-150)

„De ce, după confecţionarea tunicilor de piele, Adam este scos din rai şi este împiedicat să mănânce din pomul vieţii şi să trăiască, dacă era imposibil ca omul să trăiască cu trupul în veac?

Are loc această interdicţie pentru că el putea să nu moară, dacă gusta din pomul vieţii. Pentru că zice: *Şi a făcut Domnul Dumnezeu lui Adam şi femeii lui tunici de piele şi i-a îmbrăcat. Şi a zis Dumnezeu: Iată Adam s-a făcut ca unul dintre Noi, cunoscând binele şi răul. Şi acum, nu cumva să-şi întindă mâna şi să ia din pomul vieţii, să mănânce şi să trăiască în veac. Şi l-a scos pe Adam afară din paradisul desfătării Domnul Dumnezeu, ca să lucreze pământul din care a fost luat* (Gen. 3, 21-24). Deci, trupul putea să trăiască în veac şi să fie nemuritor, dacă nu era împiedicat să guste din pomul vieţii. A fost împiedicat să trăiască în veac şi a fost sortit să moară pentru ca păcatul să moară odată cu trupul, ca după aceea trupul să învieze eliberat de păcat.

Deci, pentru ca răul să nu fie nemuritor prin om, dat fiindcă se încuibase în trupul său nemuritor, şi avea hrană nemuritoare, pentru aceasta Dumnezeu a hotărât să dea trupul morţii şi stricăciunii. Acesta este sensul tunicilor de piele; îmbrăcat în ele, trupul a fost îmbrăcat în stricăciune şi ca odată cu el să fie nimicit cu desăvârşire păcatul, să nu rămână din el nici cea mai mică parte de rădăcină, din care să încolţească noi mlădiţe.

Această imagine poate fi asemănată cu cea a unui smochin care încolţeşte în clădirea impunătoare a unui templu; dezvoltându-se, acesta îşi trimite rădăcinile prin toate pietrele (acelei) opere de artă; el nu este smuls înainte de maturitate, ci abia când ajunge la maturitate sunt date la o parte pietrele şi el este smuls cu totul. Numai după ce a fost smuls cu totul sunt puse pietrele la loc, la gândul că smochinul a murit şi templul va dăinui. La fel a făcut şi Dumnezeu, cel care a creat pe om întocmai ca pe un templu; (văzând) odrăslind în el păcatul, întocmai ca un smochin sălbatic, l-a dat morţii, *l-a dat pietrii*, precum se zice în Scriptură, *apoi l-a readus la viaţă* (Deut. 32, 39). Abia după ce trupul a murit şi păcatul a fost smuls din rădăcină, trupul va fi refăcut, întocmai cum este renovat un templu din toate aceleaşi părţi, însă nemuritor şi prosper. Pentru că, înainte de a muri, trăia în mod necesar cu trupul şi păcatul, avându-şi înfipte rădăcinile înlăuntrul acestuia, deşi era oarecum îngrădit de cugetul înţelept şi de dojană". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere,* Discursul lui Metodiu, XL-XLI, PSB, vol. 10, pp. 150-151)

„După cum un tată iubitor, care are un copil frumos la chip, pe care l-a crescut cu toată grija, care s-a bucurat de toate desfătările, care a locuit într-o casă strălucită, care a fost îmbrăcat cu haine de mătase şi s-a folosit în toată voia de averea şi bogăţia părintească, după cum, deci, un tată cu un astfel de copil, când vede mai târziu că fiul său a alunecat dintr-o viaţă plină de belşug în adâncul răutăţii, îi ia toate acele bunătăţi, îl pune

sub stăpânirea lui, îl dezbracă de haina cea frumoasă şi-l îmbracă cu o haină sărăcăcioasă şi adeseori chiar cu una de rob, ca să nu fie cu totul gol şi hidos; tot aşa şi iubitorul de oameni Dumnezeu, când a văzut că Adam şi Eva s-au arătat nevrednici de îmbrăcămintea aceea frumoasă şi strălucitoare, care-i împodobea şi-i făcea mai presus de orice nevoie trupească, i-a dezbrăcat de toată slava aceea şi de toată fericirea pe care o aveau înainte de a cădea în acea grozavă cădere; dar şi-a arătat marea Lui milă faţă de ei şi i-a miluit în căderea lor; şi văzându-i acoperiţi de multă ruşine că nu ştiau ce să facă pentru a nu mai fi goi şi urâţi, le-a făcut îmbrăcăminte de piele şi i-a îmbrăcat". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVIII, I, în PSB, vol. 21, p. 208)

„… Dumnezeu le-a dat primilor oameni să poarte *haine de piele*. Dar mie mi se pare că în înţelesul povestirii nu-i vorba numai de piei obişnuite. Căci ce fel de animale au putut fi sugrumate şi despuiate pentru a li se da o astfel de întrebuinţare? Or, întrucât orice piele luată odată de pe animal e moartă, sunt absolut sigur că prin această condiţie muritoare rezervată doar animalelor necuvântătoare, a fost dată mai târziu omului, din grijă şi prevedere, capabilitatea de a muri. Sigur, însă, că moartea nu a fost dată omului pe vecie, căci doar haina se îmbracă numai pe dinafară, aducând, la nevoie, folos trupului, dar nefiind inerentă firii sale.

Aşadar, moartea a fost împrumutată din lumea celor necuvântătoare, sigur, cu un anumit rost, ca să îmbrace firea omenească ce fusese, de altfel, zidită ca să nu moară. Ea învăluie numai exteriorul omului, nu şi interiorul lui, cuprinde numai partea sensibilă din om, dar nu se atinge de chipul dumnezeiesc din el. E drept că trupul se destramă pe încetul, dar nu se nimiceşte, căci nimicirea e tocmai trecerea în neexistenţă, câtă vreme destrămarea e numai o împrăştiere, respectiv, o reîntoarcere a trupului la stihiile pământene din care fusese luat. Iar ceea ce se află în această stare, nu se pierde, cu toate că aşa ceva trece dincolo de înţelegerea noastră simţuală". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 8, în PSB, vol. 30, pp. 301-302)

„(…) după ce ne vom fi dezbrăcat de haina cea moartă şi rău mirositoare care a fost pusă pe noi şi care este făcută din nişte piei fără socoteală – iar când zic piei, înţeleg trăsăturile firii rătăcite cu care ne-am îmbrăcat după ce ne-am unit strâns cu patimile, de toate zdrenţele de piei lipsite de socoteală: împreunarea trupească, zămislirea, naşterea, murdăria, alăptarea, hrănirea, darea pruncului la doică, creşterea încetul cu încetul, până la maturitate; vârsta de mijloc, bătrâneţea, boala, moartea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 403)

Pedeapsa primită de protopărinţii noştri pentru păcatul lor

„… şi femeii şi bărbatului le dă o pedeapsă măsurată, care este mai mult dojană decât pedeapsă…". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, VI, în PSB, vol. 21, p. 198)

„Prima pedeapsă căreia a fost supus omul din partea lui Dumnezeu a fost că s-a despărţit pe sine de Făcătorul său şi s-a rostogolit spre vrăjmaşul său, fugind şi depărtându-se de Stăpânul său cel după fire. A doua, că a schimbat libertatea stăpânirii de sine, cu robia păcatului şi a ales în locul împreunei - vieţuiri cu Dumnezeu chinul tiranizării de

către puterea stricătoare. Dar şi faptul de a nu privi spre frumuseţea lui Dumnezeu şi de a-şi întoarce faţa spre urâciunea păcatului[299], cărui rău ar putea să-i urmeze?[300]. Iar nesocotirea bunătăţilor dumnezeieşti şi alegerea în locul lor a dulceţilor viclene, în ce parte a pedepsei s-ar pune? Dispariţia chipului, pierzania drahmei, plecarea de la masa părintească, amestecarea în viaţa puturoasă a porcilor, cheltuirea bogăţiei de mare preţ, şi toate păcatele asemănătoare câte se pot cunoaşte din cuvintele Scripturii, ce cuvânt le-ar putea înşira?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, pp. 445-446)

Pedeapsa primită de Adam pentru păcatul comis

„*Pentru că ai ascultat de femeia ta, îi spune Dumnezeu, şi ai mâncat din pom, pentru că ai pus înaintea poruncii Mele sfatul ei şi n-ai voit să te abţii numai de la acest singur pom, din care ţi-am poruncit să nu mănânci – ţi-am poruncit Eu, oare, să te abţii de la toţi pomii? Nu! De la unul singur numai, şi nici atâta n-ai vrut –, ci ai uitat porunca Mea şi ai ascultat de femeie, pentru aceasta vei cunoaşte prin fapte cât de mare păcat ai făcut*.

Să le audă cuvintele acestea bărbaţii! Să le audă şi femeile! Unii, ca să nu primească sfaturile rele ale femeilor, celelalte, ca să nu dea astfel de sfaturi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, IX, în PSB, vol. 21, p. 203)

„Uită-te la iubirea de oameni a Stăpânului! Uită-te cum a pedepsit pe şarpe şi cum pedepseşte pe om, pe această fiinţă cugetătoare! Şarpelui i-a spus: *Blestemat eşti tu pe pământ* (Fac. 3, 14). Pe om nu-l pedepseşte aşa.

– Dar cum?

– *Blestemat să fie pământul între lucrurile tale*.

Şi pe bună dreptate, că pentru om a fost adus la fiinţă pământul, ca să se poată bucura aşa de roadele lui; că, iarăşi, tot pentru om, din pricina lui, pentru că a păcătuit, a adus asupra pământului blestemul. Şi pentru că blestemul pământului avea să-i ia tihna şi liniştea omului, de aceea Dumnezeu spune: *blestemat să fie pământul între lucrurile tale*...

Spini şi ciulini îţi va răsări. Iată semnele blestemului! *Pământul va da, spune Dumnezeu, spini şi ciulini, ca să lucrezi cu multă trudă şi osteneală! Te voi face ca toată*

---

[299] Tâcuirea Pr. Stăniloae: Bunătatea sau curăţia lui Dumnezeu este frumuseţea; păcatul sau răul este urâciunea. În ordinea spirituală, frumuseţea nu e altceva decât binele, şi urâciunea nu e altceva decât răul. Dar şi în om, bunătatea se reflectă ca frumuseţe prin ochi, ca o frumuseţe care luminează toată faţa. (n. s. 97, p. 445)

[300] Tâcuirea Pr. Stăniloae: E greu de despărţit între păcat şi pedeapsa pentru el. Nu e cronologic întâi păcatul săvârşit de om şi apoi pedeapsa adusă de Dumnezeu. Ci însuşi păcatul cuprinde în sine pedeapsa. Omul se pedepseşte pe el însuşi păcătuind. Despărţirea de Dumnezeu e şi un păcat şi o pedeapsă, căci Dumnezeu rămâne despărţit de om, ca pedeapsă, prin voia păcătoasă a omului de a se despărţi de El. Păcatul e şi o faptă a omului, contrară lui Dumnezeu, şi o pedeapsă, fiind robit de păcat. Nu există un alt rău, sau un păcat căruia i-ar putea premerge pedeapsa privirii spre urâciunea păcatului şi a neprivirii spre Dumnezeu. E proprie părinţilor Bisericii o înţelegere ontologică a păcatului, ca o rană adâncă produsă în firea însăşi a făpturii prin despărţirea de Dumnezeu, nu ca un simplu act exterior, juridic, de ofensă adusă lui Dumnezeu, Care aduce apoi pedeapsa cu oarecare efecte asupra firii. De aceea, mântuirea de păcat, în gândirea Sfinţilor Părinţi, constă într-o refacere a firii omeneşti întâi în Hristos, apoi în cei ce se unesc cu El, datorită primirii acestei firi în Dumnezeu, nu într-o simplă declarare a omului ca iertat, în baza satisfacţiei aduse de Hristos Tatălui, în numele tuturor, fără o refacere, fără o sfinţire şi o îndumnezeire a lui. (n. s. 98, p. 445)

vremea s-o duci în necazuri, ca să-ţi fie necazurile un frâu, ca să nu te crezi mai mult decât ce eşti, ci să ai mereu în minte fiinţa ta şi să nu te mai laşi niciodată înşelat". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, IX, în PSB, vol. 21, p. 204)

„Nu numai scoaterea din rai este semn de iubire de oameni şi de bunătate, ci şi aşezarea în faţa raiului! Ca să-l doară inima neîncetat, gândindu-se în fiecare zi de unde a căzut şi în ce stare a ajuns. Dar chiar dacă vederea raiului îi pricinuia durere nespusă, totuşi asta nu-i era un temei de mic folos, pentru că necontenita privire a raiului era pentru cel îndurerat o întărire pentru viitor, ca să nu mai cadă iarăşi în acelaşi păcat. Aşa obişnuim să facem şi noi oamenii în cele mai multe cazuri. Când ne desfătăm cu multe bunătăţi, nu ştim să ne folosim cum trebuie de ele; când, însă, le pierdem, ne cuminţim şi atunci prin experienţă ne dăm seama de trândăvia noastră şi aşa, prin schimbarea lucrurilor, învăţăm ce am pierdut şi în ce rele am căzut". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVIII, III, în PSB, vol. 21, p. 212)

„Dar ce bine i-a făcut că l-a scos din rai? M-ar întreba cineva.

– Nu privi cu uşurinţă faptele, iubite, nici nu cerceta superficial cele făcute de Dumnezeu! Priveşte în adâncul marii Lui bunătăţi şi vei vedea că toate faptele lui Dumnezeu urmăresc scopul acesta. Spune-mi, în ce prăpastie nu s-ar fi prăvălit Adam, dacă şi după călcarea de poruncă s-ar fi bucurat de aceleaşi bunătăţi ca şi mai înainte? Dacă după atâtea făgăduinţe a putut primi înşelăciunea şarpelui, a putut primi ispita diavolului, adusă prin şarpe, prin care i-a insuflat nădejdea îndumnezeirii, şi cu asta l-a dus la păcatul călcării de poruncă, n-ar fi crezut, oare, cu mult mai vrednic de credinţă pe vicleanul diavol decât pe Creatorul tuturora şi nu şi-ar fi închipuit, oare, iarăşi despre sine însuşi lucruri mai mari decât propria lui valoare? Aşa e omul! De nu e înfrânat când păcătuieşte, de e lăsat să păcătuiască în toată voia, merge mai departe cu păcatul până ce cade în prăpastie. De altfel pot dovedi şi în alt chip că Dumnezeu a izgonit pe Adam din rai şi l-a osândit la moarte, tocmai pentru ca să-şi arate iubirea Sa faţă de oameni. Izgonindu-l din rai şi silindu-l să locuiască în apropierea raiului, l-a făcut mai înţelept, l-a întărit pe viitor şi l-a învăţat să cunoască prin fapte că a fost înşelat de diavol. Pedeapsa la moarte, apoi, i-a dat-o pentru aceea ca să nu păcătuiască la nesfârşit, din pricină că prin călcarea poruncii, ajunsese supus păcatului. Nu ţi se par, deci, toate acestea – şi izgonirea din rai şi osândirea la moarte – semne foarte mari ale iubirii de oameni ale lui Dumnezeu? Mai pot adăuga şi altceva.

– Ce anume?

– Mânia lui Dumnezeu pe Adam n-a mărginit numai la Adam binefacerile mâniei Sale. Dumnezeu a vrut să înţelepţească şi pe oamenii de mai târziu prin cele întâmplate lui Adam. Dacă deci, cu toate cele petrecute cu Adam, Cain, fiul lui, care văzuse cu ochii lui izgonirea tatălui său din rai şi căderea lui din slava aceea nespusă, care cunoştea blestemul acela grozav, ce glăsuia: *Pământ eşti şi în pământ te vei întoarce* (Fac. 3, 19), tot nu s-a înţelepţit, ci a căzut în păcate şi mai mari, la ce nebunie n-ar fi ajuns, dacă n-ar fi văzut cele întâmplate tatălui său? Şi lucru minunat este acesta că Dumnezeu, pedepsind un păcătos atât de mare, care-şi mânjise mâna cu acea blestemată ucidere, a unit pedeapsa cu iubirea de oameni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVI, I, în PSB, vol. 21, pp. 319-320)

„În sfârşit, ţine minte că nu omul a fost blestemat, ci şarpele a fost blestemat, şi nu pământul în sine a fost blestemat, ci *blestemat*, a zis, *va fi pământul pentru tine* (Fac. 3, 17), făcând referire la suflet. Atunci ar fi pământul blestemat, dacă ai avea preocupări pământene, adică preocupări lumeşti; şi ar fi blestemat nu pentru totdeauna, ci să rodească spini şi pălămidă (Fac. 3, 18) dacă nu-i lucrat cu râvna trudei omeneşti.

Dacă însă îl vom îngriji cu trudă şi cu sudoare chiar, vom mânca totuşi pâinea. Căci legea trupului luptă împotriva legii minţii (Rom. 7, 23), iar noi trebuie să trudim şi să asudăm din greu ca să chinuim trupul şi să-l supunem robiei (I Cor. 9, 27), ca să semănăm cele duhovniceşti (I Cor. 9, 11). Dacă însă vom semăna cele trupeşti, vom secera cele ce sunt trupeşti; dar de vom semăna cele duhovniceşti, vom secera cele ce sunt ale Duhului". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 77, în PSB, vol. 52, p. 112)

Pedepsirea Evei de către Dumnezeu

„*Eu, îi spune Dumnezeu, aş fi vrut să ai o viaţă lipsită de dureri şi de necazuri, lipsită de orice supărare şi tristeţe, plină de toate bucuriile; nici să nu simţi că eşti în trup. Dar pentru că nu te-ai folosit cum trebuie de atâta fericire, ci mulţimea bunătăţilor te-a făcut aşa de nerecunoscătoare, de aceea îţi pun frâu, ca să nu mai zburzi şi te osândesc la necazuri şi suspine. «Înmulţind voi înmulţi durerile tale şi suspinul tău; în dureri vei naşte fii». Voi face ca temeiul unei mari bucurii şi a naşterii de fii să-ţi fie început de durere, ca să-ţi aminteşti şi tu necontenit, odată cu durerile fiecărei naşteri, cât de greu e păcatul ce l-ai săvârşit şi cât de mare e călcarea de poruncă şi ca să nu uiţi, cu trecerea vremii, ce s-a întâmplat, ci să poţi şti că înşelăciunea este pricina tuturor acestora*…". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, VI, în PSB, vol. 21, p. 200)

„Iubitorul de oameni Dumnezeu spune aceste cuvinte femeii, ca şi cum s-ar scuza aproape: *Eu dintru început te-am creat de aceeaşi cinste cu bărbatul tău şi am vrut să iei parte cu el în toate la aceeaşi vrednicie; ţi-am încredinţat şi ţie, ca şi bărbatul tău, stăpânirea peste toate din lume; dar pentru că nu te-ai folosit cum se cuvine de cinstea ce ţi-am dat, de aceea supune-te bărbatului tău. «Şi către bărbatul tău întoarcerea ta şi el te va stăpâni». Pentru că ai părăsit pe cel de aceeaşi cinste cu tine, pe cel care e de aceeaşi fire cu tine şi pentru care ai fost creată; pentru că ai voit să stai de vorbă cu şarpele, fiara cea vicleană, şi să primeşti sfat de la el, de aceea supune-te bărbatului tău şi hotărăsc să-ţi fie el stăpân, ca să cunoşti stăpânia lui! Şi pentru că n-ai ştiut să conduci, învaţă să fii condusă bine! «Către bărbatul tău întoarcerea ta şi el te va stăpâni». E mai bine pentru tine să fii sub el, să ajungi sub stăpânirea lui, decât, slobodă şi stăpână, să fii aruncată în prăpastie. E mai de folos ca un cal să aibă frâu şi să meargă bine, decât să fie fără frâu şi să te ducă în prăpastie. Caut, deci, folosul tău; vreau ca tu să te supui lui, să urmezi lui cum urmează trupul capului şi să primeşti cu bucurie stăpânia lui*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, VIII, în PSB, vol. 21, p. 202)

„De aceea a şi ajuns femeia sub stăpânirea ta şi ai fost rânduit stăpânul ei, ca ea să-ţi urmeze ţie, nu să urmeze capul picioarelor. De multe ori, însă, se vede că se întâmplă contrarul; cel care trebuie să fie capul nu ia nici locul picioarelor; iar aceea care trebuie să fie picioare ajunge cap". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, IX, în PSB, vol. 21, p. 203)

„Aşadar, întrucât de bunăvoia ei şi-a recunoscut greşeala, Eva suferă o pedeapsă mai blândă şi care-i va fi spre folos; căci îi osândeşte greşeala, dar nu o lipseşte de bunăvoinţa Sa, pentru ca, întorcându-se la bărbatul ei, să-l slujească. Mai întâi, să nu găsească plăcere în a rătăci cu uşurinţă; apoi ca, sprijinită pe un reazem mai tare, să nu treacă peste bărbat, ci, mai degrabă, de bună voie să se conducă după sfaturile bărbatului. În aceasta eu văd limpede taina lui Hristos şi a Bisericii". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 72, în PSB, vol. 52, p. 107)

Pedeapsa primită de şarpe

„N-a păgubit (diavolul – n. a.) atâta pe om, pe care nădăjduia să-l înstrăineze de Dumnezeu şi de viaţa veşnică, cât s-a trădat pe sine însuşi, că s-a depărtat de Dumnezeu şi a fost osândit la moarte veşnică". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XX-a, II, în PSB, vol. 17, p. 544)

„Dar poate că cineva mă va întreba:

– Pentru ce şarpele a primit o pedeapsă atât de mare, când diavolul este cel ce a dat prin şarpe sfatul?

– Şi aceasta este lucrarea nespusei iubiri de oameni a lui Dumnezeu. După cum un tată care-şi iubeşte copilul, când pedepseşte pe cel ce i-a ucis fiul, sfărâmă şi face în mii de bucăţi şi sabia şi cuţitul cu care a ucis, tot aşa şi bunul Dumnezeu, pentru că şarpele a slujit ca o unealtă vicleniei diavolului, aduce asupra lui o pedeapsă veşnică, pentru ca prin cele ce vedem să ne gândim la marea necinste în care a ajuns diavolul. Într-adevăr, ce pedeapsă trebuie să fi primit acesta, dacă şarpele, care a slujit numai de unealtă, a fost pedepsit aşa?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, VI, în PSB, vol. 21, pp. 197-198)

„… prin pedeapsa dată înşelătorului, Dumnezeu arată cât îi sunt de dragi cei ce fuseseră înşelaţi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVII, X, în PSB, vol. 21, p. 206)

„Ca să înţelegem însă că şarpele este simbolul plăcerii, să auzim condamnarea lui: *pe pântecele tău să te târăşti* (Fac. 3, 14). Cine se târăşte pe pântece dacă nu cel ce trăieşte pentru pântece şi gură, cei al căror pântece e dumnezeul lor, *iar mărirea lor este întru ruşinea lor* (Filip. 3, 19), care se gândesc numai la cele pământeşti şi îngreunaţi de mâncare se apleacă doar înspre cele lumeşti? Bine i-a spus deci desfătării care, atentă la mâncăruri, pare că mănâncă ţărâna: *pe pântecele tău să te târăşti şi ţărână să mănânci în toate zilele vieţii tale* (Fac. 3, 14).

Trebuie înlăturată însă orice eventuală justificare a Satanei, să nu poată căuta vreo îndreptăţire a vicleniei sale, ca, de pildă, că răutatea lui ar proveni din osândirea lui şi că de aceea caută cu îndârjire să facă rău oamenilor, pentru că aşa a fost pedepsit: numai să facă rău. Aceasta pare foarte lesne de presupus dacă i-am socoti răutatea ca o hotărâre a judecăţii dumnezeieşti. Dumnezeu însă nu l-a pedepsit pe şarpe să facă rău, ci a văzut ce avea să fie. Şi de altfel am arătat mai sus că acea ispitire a Satanei e mai curând spre folosul oamenilor. Totuşi, văzând că stă scris că Dumnezeu zice: *căci Eu preaslăvesc pe*

cei ce Mă preaslăvesc pe Mine, iar cei ce Mă necinstesc vor fi ruşinaţi (I Reg. 2, 30), din aceste cuvinte putem trage anumite concluzii.

Într-adevăr, Dumnezeu face ceea ce e bine, nu ce este rău; să reţinem deci că Dumnezeu are în vedere mărirea, pedeapsa o lasă la o parte. *Preaslăvesc,* zice, *pe cine Mă preaslăveşte*, declarând că ţinta lucrării Sale este slăvirea celor buni. *Iar cei ce Mă necinstesc*, zice, *vor fi ruşinaţi*; nu a zis: *Eu îi voi ruşina*, ci *vor fi ruşinaţi*, neatribuind intervenţiei Sale starea nefericită a acestora, ci arătând ce va să fie. Aşadar, El nu a zis: *te fac să te târăşti pe pântece şi ţărână să mănânci, în toate zilele vieţii tale*, ci: *te vei târî şi vei mânca* (Fac. 3, 14), încât pare mai degrabă că a prezis cele ce se vor întâmpla şarpelui decât că i-a poruncit ce să facă". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai,* 74, în PSB, vol. 52, pp. 109-110)

„Spune însă că şarpele se târăşte cu pieptul şi cu pântecele nu atât din cauza formei corpului, ci fiindcă, din cauza gândurilor lumeşti, a alunecat din acea binecuvântare cerească; căci pieptul e considerat în mod frecvent un fel de lăcaş al înţelepciunii. De aceea Apostolul îşi înclină capul pe pieptul lui Hristos (In. 13, 25; 21, 20), şi nu-l coboară spre pământ". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai,* 74, în PSB, vol. 52, p. 110)

Împotriva celor ce susţin că era mai potrivit să nu vină la fiinţă omul, decât să ajungă vrednic de plâns

„Nimic rău nu există dacă nu iese din voinţă, ci tocmai prin aceea că nu-i bun îşi primeşte răul numele. Or, ceea ce nu există nu poate avea realitate, iar ceea ce n-are realitate, nu poate fi opera celui care a creat realitatea.

De aceea, nici nu poate fi învinuit Dumnezeu de răul pe care-l vedem, căci El e autor a ceea ce există, nu a ceea ce nu există. El a făcut vederea, nu orbirea, ne-a pus în faţă virtutea, nu lipsa ei. El a făgăduit ca răsplată pentru cei ce-şi rânduiesc viaţa după legile virtuţii liber acceptate fericirea de a se bucura de bunurile dumnezeieşti, dar nesupunând firea omenească bunului Său plac prin forţă sau prin silă, târându-l spre bine fără voia lui, ca pe un obiect neînsufleţit. Şi iarăşi dacă cineva, uitându-se spre cerul plin de lumină şi de strălucire la un moment dat nu vrea să mai privească, ci îşi închide pleoapele, nu soarele poate fi învinuit că acel om nu mai vede". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 7, în PSB, vol. 30, pp. 300-301)

„Dar socotesc că va zice cineva: Dacă avea să alunece la atâta mizerie omul făcut, n-ar fi fost mult mai bine şi mai potrivit să nu existe? De fapt Dumnezeu l-a făcut strălucitor şi minunat pe cel ce nu peste mult va fi vrednic de plâns şi supus blestemului şi osândei. Căci nu ignora viitorul, Dumnezeu cel prin fire Creator. Deci fiindcă ştiind aceasta, l-a creat, cum nu a lucrat mai degrabă nedrept decât cu folos, dacă este cu adevărat mai bine celor ce vor fi nenorociţi să nu fie nicidecum făcuţi, după însuşi cuvântul Mântuitorului, spus despre ucenicul vânzător al Lui: *Bine i-ar fi fost lui, dacă nu s-ar fi născut* (Mc. 14, 21).

La acestea aş răspunde că e foarte greşit şi aproape de nebunie, ba chiar mult mai rău, a critica gândurile lui Dumnezeu ca necorecte şi a socoti că Firea supremă n-a cugetat ceea ce se cuvenea, sau s-a greşit în ceva din ceea ce ne era de folos şi spre bine. Ci se cuvine mai degrabă a vedea în sfaturile şi lucrurile ei neprihănirea şi a renunţa la a gândi la cele

mai presus de cele ce trebuie să le gândim; şi a părăsi curiozitatea care nu e lipsită de vină, în acestea[301].

Pe lângă acestea socotesc că trebuie să ţinem seama şi de aceasta: oare celor ce primesc odată cu existenţa şi existenţa bună, le-ar fi mai bine să nu vină la fiinţă, sau să nu existe şi să nu se împărtăşească de bunătatea Făcătorului? Socotesc că nimeni nu se îndoieşte că e mai bine să existe. Căci precum cei ce vor ajunge la o stare nenorocită, vor socoti că ar fi fost mai bine să nu fi fost aduşi la existenţă şi ar alege aceasta, în acelaşi fel, socotesc că cei ce nu vor ajunge la o astfel de stare, vor cugeta că e lucru bun şi de laudă să fie aduşi la existenţă şi să vieţuiască. Deci spune-mi, ce urmează de aici? Eu spun că în această chestiune trebuie să ne ridicăm la cele cu mult mai presus şi dincolo de noi, înţeleg la fericiţii îngeri. Căci de Dumnezeu au fost făcuţi şi de la El au trecerea de la cele ce nu sunt la existenţă Îngerii şi Arhanghelii, Scaunele (Tronurile) şi Stăpâniile, Puterile şi Începătoriile şi înşişi cei faţă de ei prea înalţii Serafimi. Dar între cei ce au fost făcuţi este şi dracul apostat şi puterile cele rele unite cu el. Şi aceştia erau împreună cu celelalte făpturi sfinte şi raţionale, care umplu locaşurile de sus, strălucitoare de slavă, care sunt cu mult mai bune decât noi şi au o superioritate neasemănată faţă de noi. Căci s-a spus de Dumnezeu: *Te-am pus pe tine cu Heruvimii* (Iez. 28, 14).

Dar Heruvimii cei sfinţi au slava neclintită şi îşi păstrează statornic ceea ce au primit la început. Şi liturghisesc lui Dumnezeu mii de mii şi stau în jurul Lui zeci şi zeci de mii. Însă s-a rostogolit satana cu ceilalţi şi s-a lipsit de slava lui. Deci fiindcă avea să piardă slava lui de la început şi întorcându-se cu voia împotriva lui Dumnezeu, a făcut pe Dumnezeu Creatorul să se depărteze de la creaţiunea Sa, înţeleg a unor îngeri sfinţi şi să se întunece o atât de strălucitoare şi minunată zidire. Dar cum nu s-ar arăta nedreptăţită, dacă n-ar fi fost adusă la existenţă mulţimea care stă în continuare împrejurul Lui şi-I slujeşte (Îi liturghiseşte) şi se păstrează întreagă lui Dumnezeu care a creat-o şi nu suferă să uite de ceea ce a primit la început? Şi spune-mi ce strică dacă unii au căzut din mândrie de la starea cea bună? Căci cei mai buni ca aceştia stau cu Dumnezeu şi fiind plini de bogăţia bunătăţii Lui, Îl preamăresc prin lungi şi nesfârşite doxologii. Despre ei socotesc că zice fericitul David: *Fericiţi cei ce locuiesc în casa Ta, în vecii vecilor Te vor lăuda pe Tine* (Ps. 7, 10). Acesta fiind cuvântul despre cele de până acum, să trecem la cercetarea celor privitoare la noi, urmând aceleaşi judecăţi[302].

Căci omul a fost făcut la început încredinţându-i-se frânele voinţei lui şi mişcarea spre ceea ce voieşte să aleagă. Fiindcă Dumnezeu, după al cărui chip a fost alcătuit, este

[301] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Să nu formulăm soluţii în cele ce sunt mai presus de înţelegerea noastră. Ba nici să ne încumetăm a cugeta despre ele în scopul de-a le descoperi misterul. Aceasta e curiozitatea celui lipsit de maturitatea necesară înţelegerii. (n. s. 14, p. 13)

[302] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Dumnezeu n-ar fi făcut existenţa bună, răul la care ajung unele creaturi ar proveni din ea, deci El ar fi vinovat de răul ce se iveşte din ea. Dar odată ce a făcut-o bună, dar şi cu libertatea de-a se păstra bună şi de a înainta în bunătate, sau de-a cădea din ea, Dumnezeu n-are nicio vină pentru răul la care ea se abate. Şi iarăşi dacă n-ar fi făpturi care se menţin şi sporesc în bine, s-ar putea spune că El nu le-a dat puterea spre bine. Dar odată ce unele din ele se păstrează şi sporesc în bine, e o dovadă că această putere o au de la El. Deci pentru răul în care cad unele, sunt vinovate ele înseşi. Acestea îl pot acuza pe Dumnezeu pentru mizeria în care au ajuns. Dar lauda ce I-o aduc cele ce rămân în bine, dezminte acuza acelora. Nicio creatură n-ar putea ajunge la bine, dacă n-ar avea putere pentru el de la Dumnezeu, Creatorul ei. Rău însă poţi ajunge şi fără Dumnezeu. Mai precis, la rău se ajunge când se neagă Dumnezeu. (n. s. 15, p. 14)

liber[303]. Numai fiind aşa şi nu altfel, este vrednic de laudă. Căci se vede că e lucrător cu voia al virtuţii şi are curăţia ca fruct al judecăţii, nu ca rezultat al necesităţii naturale, care nu-i îngăduie nicidecum să fie purtat în afara binelui, chiar dacă ar alege să lucreze ceea ce nu e bine. Deci omul a primit la început mişcarea liberă şi nesilită în toate cele ce le are de făcut. Dar prin amăgirile dracului a fost dus fără minte spre cele ce nu se cuveneau şi spre neascultarea lipsită de orice raţiune. De aceea a fost osândit la moarte şi la stricăciune, Dumnezeu prevăzând, precum socotesc, folosul din acestea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea Întâia, 3-4, în PSB, vol. 39, pp. 12-14)

„Căci ce? Dacă n-au crezut toţi, mulţimea numărului celor mântuiţi fiind mai mare, va copleşi numărul celor pierduţi şi va împuţina durerea. Doar s-a spus: *Deci vor mânca roadele căii lor* (Prov. 1, 31)[304]. Ei s-ar fi putut mântui dacă ar fi voit şi ar fi putut scăpa de vătămările ce li s-au pricinuit, de ar fi avut pe Mântuitorul, sau pe Hristos. Dar, spune-mi, dacă vreun priceput lucrător al pământului şi-a umplut grădina cu pomi bine roditori, dar apoi n-a putut scăpa toate pagubele venite din diferite pricini, l-ar socoti cineva vinovat pe acela că n-a voit să-şi lucreze cum se cuvine pământul? Socotesc că nimeni nu va face aceasta. Doamne fereşte! Căci acela şi-a pus toată silinţa în sădirea pomilor, dar aceia s-au veştejit. Vom zice oare din cauza aceasta că ar fi fost mai bine să nu fi purces acela la lucrarea pământului şi să nu fi produs paradisul prin sădirea unor pomi nobili, ci să lase mai degrabă să se desfiinţeze toate felurile de pomi, ca să nu nedreptăţească pe unii din cei sădiţi? Cum n-ar fi absurd că cugete cineva că ar fi fost drept să facă aşa?

Deci nu vom învinovăţi pe Creator că ne-a adus la existenţă, ci mai degrabă pe noi înşine, fiindcă am pătimit cu voia această vătămare, dacă suntem în starea bună a minţii şi judecăţii. Că aducând pe om la existenţă, a ştiut că va cădea în stricăciune, dar n-a ignorat nici modurile vindecării, ne încredinţează limpede dumnezeiescul Pavel, mărturisind vechimea mântuirii prin Hristos în preştiinţa Duhului. Căci scrie ucenicului său Timotei, aşa: *Să nu te ruşinezi de mărturisirea Domnului nostru, nici de mine cel întemniţat pentru El. Ci pătimeşte împreună cu mine pentru Evanghelia lui Dumnezeu care ne-a mântuit pe noi*[305] *şi ne-a chemat cu chemare sfântă, nu după faptele noastre, ci după a Sa hotărâre şi după harul ce ne-a fost dat în Hristos Iisus, mai înainte de începutul veacurilor, iar acum, la sfârşitul vremilor ni s-a dat pe faţă prin arătarea Domnului nostru Iisus Hristos* (II Tim. 1, 8-10). Şi iarăşi altora: *Ştim că celor ce iubesc pe Dumnezeu toate le ajută spre bine, celor ce sunt chemaţi după hotărârea Lui. Căci pe cei pe care i-a cunoscut mai înainte, i-a*

[303] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu nu poate să nu fie liber. Dacă ar fi supus vreunor porniri, sau legi, ele ar fi mai tari ca El. Deci n-ar fi Dumnezeu. Iar dacă e liber, El poate şi crea făpturi libere ca să-I semene cât mai mult. Dacă n-ar putea crea decât făpturi nelibere, puterea Lui creatoare ar fi mărginită; şi s-ar teme de alte fiinţe libere. Paradoxul omului stă în faptul că pe de o parte e din nimic, deci total dependent de El, pe de alta este liber, putând lucra şi contrar lui Dumnezeu, fără ca prin aceasta să ameninţe existenţa Lui, ci slăbindu-şi existenţa proprie, pe care totuşi Dumnezeu i-o menţine.
Numai în crearea lumii din nimic, Dumnezeu îşi manifestă libertatea în raport cu ea şi imprimă şi omului creat libertatea. Dacă lumea ar ieşi din El, ar ieşi fără voia Lui; dacă ar întocmi-o dintr-o substanţă coexistentă cu El din veci, iarăşi n-ar dovedi că e deplin liber. În aceste cazuri n-ar putea fi nici omul liber. (n. s. 16, p. 14)

[304] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cei care au murit înainte de Hristos, vor avea şi ei o anumită bucurie de El şi aceasta le va uşura starea lor. (n. s. 18, p. 15)

[305] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta trebuie să o spunem azi neoprotestanţilor care refuză crucea lui Hristos, pe motiv că nu I-a plăcut lui Hristos şi nu-I place nici acum să I-o amintim, sau să o suportăm şi noi. (n. s. 18 bis, p. 16)

şi hotărât de mai înainte să fie asemenea chipului Fiului Său, ca să fie El întâiul născut printre mulţi fraţi. Iar pe cei ce i-a hotărât de mai înainte, i-a şi chemat; şi pe cei pe care i-a chemat, i-a şi îndreptat; şi pe cei pe care i-a îndreptat, i-a şi slăvit (Rom. 8, 28-30)[306].

Auzi cum zice că s-a dat harul în Hristos înainte de vremuri veşnice. Dar s-au ştiut şi s-au hotărât de mai înainte de către Dumnezeu şi Tatăl cei ce vor fi asemenea chipului Fiului Său. Căci s-a ştiut de mai înainte, cum am spus, modul întrupării. Dar s-a împlinit la vremea cuvenită vindecarea bolilor. Aceasta o va mărturisi iarăşi Pavel, scriind aşa: *Iar celui ce poate să vă întărească după Evanghelia mea şi după propovăduirea lui Iisus Hristos, potrivit cu descoperirea tainei celei ascunse din timpuri veşnice*[307]*. Iar acum arătată prin Scripturile proorocilor după porunca veşnicului Dumnezeu, şi cunoscută la toate neamurile spre ascultarea credinţei, Unuia înţeleptului Dumnezeu prin Iisus Hristos, căruia fie slava în veac. Amin* (Rom. 16, 25-27)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea Întâia, 4-5, în PSB, vol. 39, pp. 15-16)

Starea la care ar fi ajuns primii oameni dacă nu călcau porunca

„Căci omul este după fire muritor, ca unul ce a fost făcut din cele ce nu sunt. Dar pentru asemănarea lui cu Cel ce este, pe care ar fi putut-o păstra prin gândirea la El, ar fi slăbit stricăciunea după fire şi ar fi ajuns nestricăcios[308]. Căci zice Înţelepciunea: *Luarea aminte la legi este întărirea în nestricăciune* (Înţ. Sol. 6, 18). Şi fiind nestricăcios, ar fi vieţuit ca Dumnezeu, cum arată şi dumnezeiasca Scriptură zicând: *Eu am zis: dumnezei sunteţi şi fiii Celui Prea-înalt. Iar voi muriţi ca nişte oameni şi cădeţi ca unul din căpetenii* (Ps. 81, 6-7)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. I, IV, în PSB, vol. 15, p. 94)

„Căci fiind, precum am zis, după fire stricăcioşi, ar fi scăpat de ceea ce sunt după fire, prin împărtăşirea după har de Cuvântul, dacă ar fi rămas buni[309]. Deci, datorită Cuvântului care era cu ei, stricăciunea cea după fire nu s-ar fi apropiat de ei[310]. Aşa zice şi înţelepciunea:

---

[306] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu intră prin preştiinţă în relaţie cu omul ca fiinţă liberă înainte de a-l fi adus la existenţă. Preştie că omul i se va opune prin libertatea lui, dar aceasta nu-l opreşte de a-l crea, nici nu se hotărăşte să-l creeze lipsit de libertate. E minunat acest respect al unei libertăţi pe care El o va crea, cu toate că prevede că i se va opune. Dumnezeu ţine numaidecât la crearea unor fiinţe libere, deşi preştie că unele din ele i se vor opune. Dar preştie şi că pe unele le va recâştiga, însă cu ce preţ? (n. s. 19, p. 16)

[307] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sf. Apostol Pavel şi Sf. Chiril numesc veşnicia în care a gândit Dumnezeu cele ale lumii înainte de a o crea, *timpuri veşnice*. Ea e deosebită de *eternitatea* lui Dumnezeu. E o veşnicie a lui Dumnezeu în care se gândeşte la lumea temporală. (n. s. 20, p. 16)

[308] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ar fi rămas în har cum era la început şi deci pe calea nestricăciunii. Gândirea la Dumnezeu l-ar fi ţinut şi în har. Părinţii socotesc că gândirea statornică la Dumnezeu este o legătură cu El, ca fiind expresia acestei legături sau producând-o. O gândire la Dumnezeu este exercitarea răspunderii faţă de El. Iar aceasta îl ţine pe om în legătură cu Dumnezeu. (n. s. 16, p. 94)

[309] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Împărtăşirea de Cuvântul ar fi fost prin har, nu prin fire, căci Cuvântul e transcendent omului şi nu e de aceeaşi fire cu omul, în sens panteist. Împărtăşirea aceasta are sens de comuniune, dacă e prin har sau prin bunăvoinţa Cuvântului. Dar omul ar fi rămas în împărtăşire sau în comuniune cu Cuvântul prin har, dacă ar fi rămas bun, adică ascultător de El. Deci dacă ar fi făcut şi el din partea lui ceva pentru a rămâne în comuniune cu El, prin răspunsul la apelul Lui. (n. s. 19, pp. 94-95)

[310] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Învăţătura sfântului Atanasie despre omul stricăcios prin fire pare a contrazice pe cea care socoteşte pe om bun prin fire. Dar ultima învăţătură ia drept fire a omului vieţuirea lui în unire cu harul. Căci spre aceasta e rânduit omul. Pe de altă parte, nu s-ar putea socoti Dumnezeu ca fiind cu voia autorul unei firi stricăcioase, ci, întrucât creatura are o fire limitată în puteri, deci stricăcioasă, Dumnezeu

Dumnezeu a creat pe om întru nestricăciune şi ca chip al veşniciei Lui. Dar prin pizma diavolului, moartea a intrat în lume (Înţ. Sol. 2, 23-24)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. I, V, în PSB, vol. 15, p. 95)

„Dacă omul ar fi rămas în slava ce i s-a rânduit de Dumnezeu, n-ar fi avut o falsă măreţie, ci una adevărată. Ar fi fost înălţat de puterea lui Dumnezeu, ar fi fost luminat de înţelepciunea dumnezeiască şi s-ar fi bucurat de viaţă veşnică şi de veşnicele bunătăţi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XX-a, I, în PSB, vol. 17, p. 543)

„... căci n-ar exista împărţiri şi neînţelegeri între oameni dacă păcatul n-ar fi împărţit firea în două". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, cap. XVIII, II, în PSB, vol. 18, p. 501)

„Dacă n-ar fi călcat porunca (Adam) şi s-ar fi plecat încredinţărilor cereşti, prin moştenire şi-ar fi asigurat darul firii şi al nevinovăţiei înnăscute". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXXIII-a, 5-6, în PSB, vol. 53, pp. 295-296)

Urmaşii primei perechi de oameni

„Dar poate că cineva mă va întreba:

– Cum a avut Cain femeie, când Scriptura nu ne vorbeşte nicăieri de altă femeie în afară de Eva?

– Să nu te uimească lucrul acesta, iubite! Dumnezeiasca Scriptură nu face nicăieri cu exactitate catalogul femeilor, ci tot ce-i de prisos lasă la o parte; pe bărbaţi îi pomeneşte numai în parte şi nici despre ei totul, ci pe scurt, spunând: cutare a născut fii şi fiice şi a murit. Este firesc, deci, ca Eva să fi născut şi o fată după Cain şi Abel, pe care a luat-o de femeie Cain. Era la început şi pentru că trebuia să se înmulţească neamul omenesc, s-a îngăduit să se înmulţească fraţii între ei. Aceasta e pricina că Scriptura, lăsând pe seama înţelegerii noastre urmarea faptelor, ne-a povestit numai atât, spunând: *Şi a cunoscut Cain pe femeia lui; şi zămislind, a născut pe Enoh*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XX, I, în PSB, vol. 21, p. 234)

---

nu poate face o fire care să fie în ea însăşi nemărginită în putere şi deci nestricăcioasă. De aceea El a rânduit ca firea creată, limitată prin ea în puteri, deci stricăcioasă, să se menţină nestricăcioasă, deci în veci, prin împărtăşirea de El. Dumnezeu a creat în special pe om pentru comuniunea permanentă cu El printr-o ascultare de El. Aceasta e ultima consecinţă a faptului că Dumnezeu singur e necreat, pe când opera Lui e creată. O cugetare contrară nu poate scăpa de panteism. Dar pe când în cugetarea creştină despre Dumnezeu cel necreat şi lumea creată se asigură nestricăciunea acesteia prin Dumnezeu cel necreat, în panteism totul e într-o curgere continuă, într-o facere şi desfacere de nedepăşit, lipsită de orice sens. În timp ce învăţătura creştină despre Dumnezeu cel transcendent menţine zona infinită a nestricăciunii, din care se pot împărtăşi prin comuniune şi oamenii creaţi, în toate felurile de panteism o astfel de zonă nu există. Datorită lui Dumnezeu cel nestricăcios, stricăciunea dată potenţial în firea creată n-ar fi devenit actuală în ea, nu s-ar fi apropiat de ea dacă ar fi rămas în dialog de comunicare cu Dumnezeu. Deci stricăciunea ţine pe de o parte de firea oamenilor, dar întrucât ei sînt făcuţi cu aspiraţia spre veşnicie şi cu putinţa de a o avea, pe de altă parte stricăciunea nu le e firească. (n. s. 20, p. 95)

ADEVĂRUL

Adevărul este cel mai preţios dintre toate bunurile

„Neîncrederea în adevăr aduce moarte, după cum încrederea în adevăr aduce viaţă”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. III, 8.4., în PSB, vol. 5, p. 241)

„Căci ce pierderi mai mari ar putea da peste cineva decât aceea de a pierde cel mai preţios din câte bunuri există, adevărul?”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 203, III, în PSB, vol. 12, p. 418)

Este iubit de Adevăr cel ce nu păcătuieşte împotriva Lui

„Iar Adevărul nu poate să iubească pe cel ce păcătuieşte împotriva adevărului”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1183)

Adevărul este iubit de creştini

(...) Creştinii iubesc pururea adevărul”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuv. II, în PSB, vol. 40, p. 54)

Nu este preţuit de cei cu mintea învârtoşată

„Căci, precum cei cu văzul trupului bolnav şi căzuţi din simţirea ochilor nu sesizează nimic din frumuseţea culorilor, fie că li s-ar prezenta o bucată de aur, fie că li s-ar arăta o piatră strălucitoare şi mult preţioasă, nici măcar lumina strălucirii solare nu-i poate minuna, realitatea ei netrezindu-le nicio simţire sau neputând să o primească, la fel celor cu mintea învârtoşată adevărul li se pare lipsit de frumuseţe şi fără formă, deşi el aduce în sufletele celor ce-l văd o strălucire spirituală şi dumnezeiască”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 1099-1100)

Prin cel ce iubeşte adevărul se slăveşte Dumnezeu

„Iubeşte adevărul şi tot adevărul să iasă din gura ta, pentru ca duhul, pe care l-a sălăşluit Dumnezeu în trupul acesta, să fie găsit adevărat de toţi oamenii şi astfel să fie slăvit Domnul, Care locuieşte în tine; că Domnul este adevărat în orice cuvânt şi nu este în El minciună”. (Herma, *Păstorul*, Porunca III, în PSB, vol. 1, p. 299)

Cercetarea adevărului

„Adevărul nu se roagă de nimic în sprijinul cauzei sale, fiindcă nu se miră de condiţia existenţei sale. El ştie că trăieşte ca un străin pe acest pământ, că între străini îşi găseşte uşor duşmani, pentru că familia, locuinţa, speranţa şi buna lui cinstire se află în ceruri. El

cere un singur lucru: să nu fie condamnat fără a fi cunoscut". (Tertulian, *Apologeticul*, I, 2, în PSB, vol. 3, p. 38)

„După cum cel căruia îi place vânătoarea caută, cercetează, urmăreşte urmele, aleargă cu câinii ca să vâneze fiara, tot aşa şi adevărul pare dulce celui ce-l caută vreme îndelungată şi-l dobândeşte cu multă osteneală". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. II, 21.1., în PSB, vol. 5, p. 21)

„(...) După cum căldura este produsă şi de soare şi de foc şi de baie şi de îmbrăcăminte, tot aşa unul este adevărul, dar multe sunt cele care contribuie la căutarea lui; găsirea adevărului, însă, o putem dobândi numai prin Fiul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XX, 97.2., în PSB, vol. 5, p. 69)

„(...) *Că oamenii mari, care sunt lipsiţi de patimi, ating adevărul*, după cum spune pitagoreianul Filon în cartea sa despre Moisi"[311]. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XIX, 100.3., în PSB, vol. 5, pp. 162-163)

„Dacă şi după cum spune Platon, a fost cu putinţă să cunoaştem adevărul numai de la Dumnezeu şi de la descendenţii lui Dumnezeu[312], atunci pe bună dreptate ne lăudăm că am fost învăţaţi adevărul de Fiul lui Dumnezeu, alegând mărturiile din cuvintele dumnezeieşti; unele fiind profeţite, iar altele fiind spuse chiar de Fiul lui Dumnezeu. Dar nu sunt de lepădat nici învăţăturile care ne ajută să aflăm adevărul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XV-123.1., în PSB, vol. 5, p. 453)

„Omul nu trebuie cinstit mai mult decât adevărul"

„(...) Socrate[313] (care spune că *omul nu trebuie cinstit mai mult decât adevărul*)". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a Patra, XVI, 6, în PSB, vol. 13, p. 166)

Adevărul se impune prin el însuşi

„Adevărul este simplu, n-are nevoie de apărători, se impune prin el însuşi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXIII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 585)

Adevărul desăvârşit

„(...) Adevărul locuieşte în cele trei părţi ale fiinţei noastre *în mâini, în gură şi în inimă* (Deut. 30, 14). Cuvintele acestea sunt adevărat simbol, că prin trei acţiuni se realizează adevărul: prin voinţă, prin faptă şi prin cuvânt". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. X, 109.2.-109.3., în PSB, vol. 4, p. 152)

[311] Filon, *Despre viaţa lui Moisi*, I, 22.
[312] Platon, *Timeu*, 40 DE.
[313] Notă Pr. Bodogae: Păstrată la Platon: *Republica,* X, 595 C. (n. s. 74, p. 166)

„(...) Şi adevărul este unul; în geometrie este adevărul geometric, în muzică adevărul muzical, iar în filozofia cea dreaptă poate fi un adevăr elen. Dar singurul adevăr suveran, căruia nu i se poate găsi cusur, este adevărul pe care l-am învăţat de la Fiul lui Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XX, 97.4., în PSB, vol. 5, p. 69)

„Pentru că puterea de judecată a minţii tocmai de aceea ni s-a dat, ca să cunoaştem adevărul. Iar adevărul întreg se cuprinde numai în Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 233, II, în PSB, vol. 12, p. 481)

„Adevărul acela care ajută la mântuire este în inima omului desăvârşit; acest adevăr trebuie împărtăşit aproapelui în toate împrejurările fără viclenie”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia I la Psalmul XIV, III, în PSB, vol. 17, p. 209)

Să umblăm întru adevăr

„(...) Adevărul niciodată nu îngâmfă, ci părerea, pe care o are cineva, că el cunoaşte adevărul; ea îl umple de semeţie”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XI, 54.4., în PSB, vol. 5, pp. 41-42)

„Dar se cuvine să nu se iasă din adevăr, ci mai degrabă să se consimtă cu el în toate”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Scrieri, 18, în PSB, vol. 81, p. 297)

Adevărul şi mila

„(…) nici mila nu se dă fără judecată şi nici adevărul fără milă”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea II, cap. XIV, în PSB, vol. 30, p. 195)

Adevărul şi minciuna

„Ce adevărate sunt cuvintele celor care nu pot minţi!” (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui*?, 35.2., în PSB, vol. 4, p. 58)

„Căci aceasta este, după părerea mea, fiinţa adevărului: a nu te minţi în înţelegerea a ceea ce este cu adevărat (iar minciuna este o închipuire ivită în cugetare, care face ca ceea ce nu este să apară ca existând; iar adevărul este înţelegerea sigură a ceea ce este cu adevărat)”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 42)

„Adevărul este întotdeauna acelaşi în sine, nu poate să se schimbe şi să tăgăduiască. Ceea ce nu este adevărat este minciună. Iar minciuna nu este putere, ci slăbiciune. Adevărul nu se poate nici schimba, fiindcă alcătuirea lui nu primeşte slăbiciunea”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a L-a, 2, în PSB, vol. 53, p. 224)

ADUNĂRI ILEGALE

„… *adunări ilegale* sunt partidele formate de preoţi sau de episcopi nesupuşi, precum şi de mireni nedisciplinaţi. De pildă, dacă un cleric oarecare a fost judecat pentru o abatere şi înlăturat din slujbă pentru că nu se mai supunea canoanelor, ci cerea pentru el întâietatea şi funcţia respectivă, iar împreună cu el au plecat şi alţii, părăsind Biserica cea universală: aici avem o adunare ilegală”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, II, în PSB, vol. 12, p. 374)

AFECŢIUNEA

Definiţia

„(...) Afecţiunea este păstrarea bunăvoinţei şi a tandreţei faţă de cineva”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. IX, 42.1., în PSB, vol. 5, p. 135)

AJUTORAREA APROAPELUI

„Vă străduiaţi, zi şi noapte, pentru toţi fraţii, ca, datorită milei şi conştiinţei voastre, numărul aleşilor Lui să se mântuiască.

(...) vă era urâtă orice răscoală şi orice dezbinare. Plângeaţi pentru păcatele semenilor voştri şi socoteaţi ca ale voastre slăbiciunile lor”. (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* Cap. II, 4, 6, în PSB, vol. 1, p. 51)

„Să se mântuie, dar, întreg trupul nostru în Hristos Iisus şi fiecare să se supună semenului său (Efes. 5, 21), aşa precum a fost rânduit în harisma lui (Rom. 12, 6; I Cor. 7, 7; I Pt. 4, 10).

Cel tare să se îngrijească de cel slab, iar cel slab să respecte pe cel tare; bogatul să ajute pe sărac, iar săracul să mulţumească lui Dumnezeu că i-a dat să-şi împlinească prin cel bogat lipsa lui. Înţeleptul să-şi arate înţelepciunea lui nu în vorbe, ci în fapte bune”. (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* Cap. XXXVIII, 1-2, în PSB, vol. 1, p. 75)

„Arată-i fiecărui om măreţiile Domnului şi vei avea har în această slujire. Aşadar, cel ce va umbla în aceste porunci (ale Domnului – n. a.), va trăi şi va fi fericit în viaţa sa. Cine nu se va îngriji de ele, nu va trăi şi va fi nefericit în viaţa sa. Spune tuturor celor ce pot face binele să nu înceteze de a-l face; le este de folos a săvârşi fapte bune. Spun, însă, că orice om trebuie scos din nevoi, că cel care duce lipsă şi îndură greutăţi în viaţa cea de toate

zilele, este în mare chin şi strâmtorare. Aşadar, cel care scoate din nevoi sufletul unuia ca acesta, dobândeşte mare bucurie; că cel care este chinuit de necazuri de acest fel, suferă aceleaşi chinuri ca şi cel pus în lanţuri". (Herma, *Păstorul*, Pilda X, în PSB, vol. 1, p. 383)

„Că cel de lângă noi este un alt eu; de aceea îi şi numim fraţi pe care au fost renăscuţi prin Acelaşi Cuvânt". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a II-a, Cap. IX, 41.2., în PSB, vol. 5, p. 135)

„Dumnezeu este în apropiere de cei care sunt în apropiere de fiecare de cei din jurul lor". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVII, 161.6., în PSB, vol. 5, p. 472)

„Fiecare să facă din ceea ce-i străduie generală problema sa personală şi să fie încredinţat că participă el cel dintâi la succesul ori la eşecul de obşte". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 28, III, în PSB, vol. 12, p. 168)

„… avem nevoie de ajutorul fiecăruia dintre fraţi mai mult decât are nevoie o mână de alta". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 97, în PSB, vol. 12, p. 275)

„… fă-ţi în faţa Domnului o faptă de laudă! (…) vei recunoaşte că nu eşti decât om şi că şi tu trebuie să aştepţi clipele când vei avea nevoie, la timpul Tău, de ajutorul lui Dumnezeu. Nu te lipsi de el din pricina asprimii Tale de acum, ci atrage asupră-ţi toate milostivirile lui Dumnezeu, arătând faţă de cei întristaţi o bunătate şi o dreptate deplină". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 108, II, în PSB, vol. 12, p. 288)

„(...) Nimic nu este mai propriu naturii noastre decât să fim sociabili între noi, să ne folosim unul de altul şi să iubim pe semenul nostru". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 3, R. I, în PSB, vol. 18, p. 225)

„… Noi ne purtăm aşa lipsiţi de milă cu fraţii noştri şi adeseori ne mai ies din gură şi acele cuvinte de gheaţă şi nesocotite: Ce legătură am eu cu el? Nu-mi pasă! N-am nimic cu el! Ce spui omule? N-ai nicio legătură cu el? Îţi este frate, eşti de aceeaşi fire cu el, aveţi acelaşi Stăpân, iar de multe ori vă împărtăşiţi la aceeaşi masă, vreau să spun, la masa duhovnicească şi înfricoşătoare, şi spui: N-am nicio legătură cu el şi treci pe lângă el fără de milă şi nu întinzi mâna celui căzut? Iudeilor legea le poruncea să nu treacă nici pe lângă vita unui duşman căzută jos (Ieş. 23, 5), iar tu vezi adeseori pe fratele tău rănit de diavol şi căzut jos, nu la pământ, ci în prăpastia păcatului, şi nu cauţi să-l scoţi cu sfatul, nici nu-l îndemni şi nici nu te străduieşti să mai iei şi pe alţii în ajutor, dacă e cu putinţă, ca să slobozi mădularul tău din gâtlejul fiarei şi să-l reîntorci la nobleţea lui pentru ca tu, dacă vei cădea vreodată – Doamne fereşte! – în laţurile acelui viclean demon, să poţi avea pe cineva care să te poată ajuta şi scoate din mâinile diavolului? Aşa spune Pavel, vrând să-i îndemne pe galateni spre purtarea de grijă a mădularelor lor, adică a semenilor lor: *Luând seamă de tine însuţi, ca să nu cazi şi tu în ispită* (Gal. 6, 1). Aproape că le spune: Dacă treci fără milă şi lipsit de omenie pe lângă fratele tău, va trece poate pe lângă tine aşa şi altul când vei cădea în vreun necaz. Deci, dacă nu vrei să fii tu trecut cu vederea în vreme de necaz, nu trece nici tu, ci arată multă dragoste şi socoate nespus de mare comoară să

poţi mântui pe fratele tău. Nu este virtute mai mare ca asta. Dacă te gândeşti că numai acesta, pe care-l treci cu vederea şi-l nesocoteşti, a fost învrednicit de atâta cinste de Stăpânul tău, că pentru el n-a refuzat să-şi verse sângele Lui – precum spune Pavel: *Şi va pieri prin cunoştinţa ta fratele tău cel slab, pentru care Hristos a murit* (I Cor. 8, 11), – cum nu te îngropi de viu în pământ? Deci dacă Hristos pentru el şi-a vărsat şi sângele, ce lucru mare faci de-i arăţi dragoste, dacă, sfătuindu-l cu cuvântul, ridici pe cel căzut, dacă scoţi din adâncul păcatului pe cel care e înecat poate cu sufletul şi a ajuns sub valuri, dacă-l faci să vadă lumina virtuţii, ca să nu mai meargă prin întunecimea răutăţii?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLIII, IV, în PSB, vol. 22, pp. 111-112)

„… fiecare să socotească drept cel mai mare câştig folosul pe care-l aduce aproapelui său". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LIX, V, în PSB, vol. 22, p. 263)

„… în folosul aproapelui stă folosul nostru". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVI, XI, în PSB, vol. 23, p. 216)

„... nimic nu mânie atâta pe Dumnezeu cât dispreţul ce-l arăţi îndatoririlor ce le ai faţă de semenii tăi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXVII, V, în PSB, vol. 23, p. 881)

„Vezi că dragostea este prin ea însăşi cu strălucire lăudată şi încununată? (…) De pildă, un om să postească, să trăiască în castitate, să sufere mucenicia, să-i fie ars trupul; iar un altul pentru ajutorarea aproapelui să amâne mucenicia, dar nu numai să o amâne, ci chiar să fugă de mucenicie. Care din aceştia doi va fi mai slăvit după plecarea de aici? Ca să răspund la această întrebare n-am nevoie de multe cuvinte, nici de îndelungată demonstraţie. Fericitul Pavel hotărăşte şi spune: *A mă desface şi a fi împreună cu Hristos este mai bine; dar a rămâne în trup, este mai de trebuinţă pentru voi* (Filip. 1, 23-24). Vezi, dar, că Pavel a pus ajutorarea aproapelui mai presus de plecarea la Hristos? Că a face voia lui Hristos înseamnă mai cu seamă a fi împreună cu Hristos; iar voia lui Hristos nu este alta decât a te îngriji de folosul aproapelui. Vrei să-ţi dau şi al patrulea caz? Hristos îl întreabă pe Petru: *Petre, Mă iubeşti tu oare?*; apoi îi spune: *Paşte oile Mele* (In. 21, 15). De trei ori i-a pus această întrebare şi de trei ori i-a spus că aceasta este dovada dragostei (In. 21, 16-17). Hristos n-a spus aceste cuvinte numai preoţilor, ci fiecăruia dintre noi, cărora ni s-a dat în grijă chiar o mică turmă. Să nu dispreţuieşti turma pentru că e mică. *Că Tatăl Meu,* spune Hristos, *a binevoit întru ei* (Lc. 12, 32). Fiecare dintre noi are o oaie; să o ducă fiecare la păşunile ce-i priesc". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXVII, VI, în PSB, vol. 23, p. 882)

„Să căutăm să săvârşim acele virtuţi care odată cu mântuirea noastră pot aduce mari foloase şi semenilor noştri". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXVII, VI, în PSB, vol. 23, p. 883)

„Nimeni (…) nu-i atât de bun prieten al lui Dumnezeu ca acela care trăieşte spre folosul celor din jurul său. De aceea ne-a dat Dumnezeu cuvânt, mâini, picioare, tărie trupească, minte şi pricepere, ca toate acestea să fie spre mântuirea noastră şi spre folosul aproapelui. Cuvântul nu ne este de folos numai la înălţarea de cântări şi mulţumiri lui

Dumnezeu, ci de folos şi pentru a învăţa pe alţii şi a-i sfătui. De-l întrebuinţăm în acest scop suntem următorii lui Dumnezeu; de facem dimpotrivă, suntem următorii diavolului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXVIII, III, în PSB, vol. 23, p. 892)

„(…) tot ce vei dobândi prin ridicarea înţelegerii tale spre ceea ce e măreţ şi dumnezeiesc, va fi dobândit spre folosul multora". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 110)

„*Dar slujirea aproapelui nu trebuie să se facă, împotriva Scripturii, pentru a obţine cinste sau pentru a place oamenilor* (Efes. 6, 6-7; Col. 3, 22), ci cu gândul că (cel ce slujeşte aproapelui) slujeşte Domnului, poartă pe grumazul său jugul Lui şi pe calea cea strâmtă păşeşte". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul - Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 76)

„Aflăm din *Epistole*le Apostolului (Pavel) că socoteşte mai mare pe acela care edifică pe altul. Pentru că zice: *Cel ce grăieşte în limbi, pe sine se zideşte; pe când cel ce profeţeşte, zideşte Biserica; cel ce profeţeşte este mai mare decât cel ce grăieşte în limbi* (I Cor. 14, 4-5). De aceea, fiecare să aleagă a zidi pe alţii şi aşa se va învrednici de împărăţia cerurilor". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia VI, 4, în PSB, vol. 34, p. 123)

„Şi Hristos împărţindu-ne în măsură egală celor mici şi celor mari harul Său şi hrănindu-ne la fel pe toţi spre viaţă, voieşte ca cei mai tari să adune împreună cu alţii şi să asude pentru fraţi şi să le dăruiască ostenelile lor şi să-i facă copărtaşi de darurile de sus[314]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire*, Cartea a Doua a Glafirelor la Ieşire, 3, în PSB, vol. 39, p. 314)

„Căci numai ajutându-ne unii pe alţii, alipindu-ne prin fapte de iubire şi dobândind toată cuviinţa vieţii omeneşti, spunem că suntem în Dumnezeu. Şi martor ne este Ioan, care zice: *Prin aceasta, cunoaştem că suntem întru El. Cine zice că petrece întru El dator este, precum Acela a umblat, şi el aşa să umble* (I In. 2, 6)[315]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Capitol unic, în PSB, vol. 41, pp. 869-870)

„(...) îl citez pe marele şi dumnezeiescul şi mângâietorul Dionisie, *ţine de datoria iubirii Tale de oameni să îndrepţi pe cel fără voie neştiutor şi să dai cuvânt celui ce se roagă să înveţe şi să ajuţi pe cel ce nu are putere îndestulătoare şi să vindeci pe cel fără*

[314] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cu cât comunici mai mult darurile tale spirituale — cele cunoscute şi practicate de tine — cu atât ţi le însuşeşti mai mult. Cu cât explici ceva mai mult altora, cu atât pricepi tu însuţi mai mult aceea. Cu cât înveţi pe cineva mai mult, prin pildă, să practice o virtute, cu atât o imprimi mai mult în tine. Nu te poţi îmbogăţi spiritual singur. Ci îndată ce-ai câştigat ceva, trebuie să comunici aceasta. Aceasta realizează comuniunea şi impune ideile cele bune pe plan mai larg, spre propria bucurie a celui ce le-a primit prima dată. (n. s. 563, p. 314)

[315] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) Oamenii se pot ridica în Dumnezeu dacă se unesc prin iubire unul cu altul, căci aşa i-a creat Dumnezeu, ca să formeze întâi în ei o unitate prin voinţă. Căci Dumnezeu i-a creat pentru a avea o unitate între ei. (n. s. 1656, p. 870)

voie bolnav (*De div. nom*., cap. 13)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 182, în PSB, vol. 80, p. 353)

„Să rămânem blânzi şi liniştiţi faţă de toate cele ce ni se întâmplă fără voia noastră, darnici cu săracii, primitori de străini, gata de ajutor, după putere, faţă de cei ce au trebuinţă de ocrotire; de un suflet şi de un gând cu prietenii; apropiaţi celor cunoscuţi; la îndemâna celor mai smeriţi; împreună pătimitori şi de oameni iubitori cu cei bolnavi; îndelung răbdători cu cei ce se mânie; iertători ai celor ce greşesc; mângâietori celor întristaţi. Şi, ca să spun simplu, să ne facem tuturor toate pentru frica de Dumnezeu şi pentru ameninţarea viitoarei judecăţi aşteptate a lui Hristos. Căci fără cele înşirate nu poate avea nimeni nădejde de mântuire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 4, în PSB, vol. 81, p. 45)

„(...) să ne străduim să ne însuşim greutăţile altora, ca urmând *Celui ce a luat neputinţele noastre şi a purtat boalele noastre* (Mt. 8, 17; Is. 53, 4) faţă de cei de un neam cu noi şi cinstind prin fapte smerirea Lui cea iubitoare de oameni pentru noi, să ne putem face şi noi vrednici văzători şi părtaşi ai slavei Lui[316]. Să nu facem acestea pentru slava de la oameni, din care nu mai rămâne nimic după viaţa prezentă, ci făcându-ne, cu adevărat, ai lui Dumnezeu întreg şi, prin iubirea de oameni întreolaltă, slujindu-L pe El care Se face şi este tuturor toate[317], să zicem şi să facem toate, prin care Îi vom mulţumi Lui". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, Ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 96)

AJUTORUL DAT DE BUNUL DUMNEZEU OAMENILOR

„Nu-i cu putinţă să fie cineva drept fără Hristos, nu-i Sfânt fără El, nici tărie nu are, dacă nu are pe Hristos, căci Hristos este *tăria lui Israel*". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, Omilia XVII, Cap. IV, în PSB, vol. 6, p. 433)

„Că şi plugarul nu se bucură atât de munca de pe ogorul său, cât de ajutorul lui Dumnezeu, Care a făcut să crească cele lucrate de el". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul XXXII, IX, în PSB, vol. 17, p. 258)

„În necazurile noastre, alergăm la orice om decât la Dumnezeu. Ţi se îmbolnăveşte copilul? Te duci la descântătoare sau la cel care pune în jurul gâtului nevinovaţilor copii semne curioase sau, în cele din urmă alergi la doctori şi la doctorii şi neglijezi pe Cel Ce

[316] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu S-ar fi coborât Dumnezeu Cuvântul Însuşi la purtarea slăbiciunilor firii noastre, înălţând-o la slava Sa, n-am avea un model atât de impresionant pentru coborârea noastră la cei flămânzi, goi, săraci. Un Hristos care ar fi fost un simplu prooroc, n-ar fi fost un asemenea model, ci mai degrabă un miluit de Dumnezeu în neputinţele lui omeneşti. (n. s. 176, p. 96)

[317] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iubind pe ceilalţi, Îl iubim pe Hristos, Care este în ei şi Care îi iubeşte pe ei; în tot binele ce-l facem altora este lucrător El, Care Se face tuturor toate; Care este El Însuşi Cel Care în noi face prin noi tot binele. Îl avem pe Hristos în relaţia iubitoare dintre noi. El nu este izolat în Sine şi deci nici noi în noi înşine. (n. s. 177, p. 96)

poate să-l vindece. Dacă te tulbură vreun vis, alergi la cel ce tălmăceşte visele; dacă te temi de duşman, te gândeşti să-ţi iei în ajutor vreun om. Şi, ca să spun pe scurt, la fiecare nevoie arăţi că numai cu cuvântul numeşti *scăpare* pe Dumnezeu, dar cu fapta cauţi ajutorul în cele nefolositoare şi deşarte. Pentru cel drept, însă, Dumnezeu este ajutor adevărat". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLV, II, în PSB, vol. 17, p. 301)

„Dacă un câine sare la noi sau vreo altă fiară sălbatică, nu privim la Dumnezeu, *ajutorul nostru întru necazuri*, ci, spăimântaţi, ne gândim numai la noi înşine". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLV, III, în PSB, vol. 17, p. 302)

„Pentru că cel care vrea să fie ajutat de Dumnezeu nu-şi părăseşte datoria; şi cel care nu-şi părăseşte datoria nu este părăsit niciodată de ajutorul dumnezeiesc". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, cap. I, IV, în PSB, vol. 18, p. 475)

„Când avem pe Dumnezeu binevoitor, chiar de suntem în pustie, vom fi mai în siguranţă decât cei care trăiesc în oraşe. Ajutorul lui Dumnezeu este cea mai mare siguranţă, este zid nebiruit. Şi ca să vezi că un om ajutat de Dumnezeu este în mijlocul pustiei mai puternic şi mai în siguranţă decât cel care locuieşte în mijlocul oraşelor şi se bucură de mult ajutor omenesc, uitaţi-vă la David şi Saul! David, deşi pribegea din loc în loc şi trăia ca un hoinar, era întărit de mâna Cea de sus, Saul, deşi trăia în mijlocul oraşelor, deşi avea în jurul lui atâta oştire, sutaşi şi străji, în fiecare zi se temea şi tremura de frica atacului duşmanilor. Unul era singur, n-avea pe nimeni alături de el, dar nu avea nevoie de ajutorul omenesc, celălalt avea pe cap coroană, era îmbrăcat în purpură, dar avea nevoie de ajutorul lui David. Împăratul avea nevoie de păstor, cel cu coroană pe cap avea nevoie de un om de rând". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLVI, II, în PSB, vol. 22, p. 142)

„Când Dumnezeu vrea să dea ajutorul Său, face pe cei slabi mai puternici decât cei puternici, pe cei puţini mai tari decât cei mulţi. Nu este o fericire mai mare ca aceea de a fi ajutat de Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LIX, IV, în PSB, vol. 22, p. 262)

„Când ne bucurăm de bunăvoinţa cea de sus, chiar de-am fi printre barbari, chiar de-am fi în ţări străine, ne simţim mai bine decât cei ce stau în casele lor şi au de toate; dar dacă suntem lipsiţi de ajutorul Celui de sus, chiar de-am fi la casa noastră, chiar de-am părea că nu ne lipseşte nimic, suntem cei mai de plâns oameni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LXI, IV, în PSB, vol. 22, p. 277)

„Căci într-adevăr, celor care au înaintat în lupta pentru virtute, le stă alături ajutorul lui Dumnezeu dat firii noastre de la început, chiar de la facerea ei, măcar că acest ajutor se vede şi se cunoaşte abia când ne-am familiarizat îndeajuns cu viaţa mai înaltă prin luare aminte şi grijă şi când trebuie să intrăm în lupte şi mai grele". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 47)

„Niciodată oamenii sfinţi n-au fost siguri că vor găsi prin propria lor iscusinţă drumul drept, care să-i ducă la virtute şi la înfăptuirea ei, ci l-au cerut mai degrabă prin

rugăciuni către Domnul, zicând: *Îndrumează-mă în adevărul Tău* şi *Condu în faţa ta drumul meu*. Un altul însă afirmă că nu numai în credinţă, ci şi prin experienţă şi într-un fel prin însăşi natura lucrurilor a descoperit adevărul: *Am cunoscut, Doamne, că nu este om în calea lui, că nu este în puterea omului să meargă şi să-şi conducă paşii săi*. Şi Domnul însuşi spune către Israil: *Şi Eu îl voi conduce ca pe un brad verde; de la Mine au ieşit roadele tale*.

Chiar ştiinţa legii ei doresc s-o dobândească nu cu ajutorul cititului, ci prin conducerea şi lumina zilnică a lui Dumnezeu, rugându-se: *Arată mie căile tale, Doamne* şi: *Învaţă-mă cărările tale, Doamne* şi: *Deschide ochii mei şi voi vedea minunile legii Tale* şi *Învaţă-mă să fac voia Ta, că Tu eşti Dumnezeul meu* şi asemenea: *Tu, care înveţi pe om ştiinţa*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Convorbirea cu părintele Pafnutie, Cap. XIII, Cap. XIV, în PSB, vol. 57, pp. 356-357)

AMÂNAREA FAPTELOR BUNE ŞI FOLOSITOARE – GRAVITATEA

„Oare nu ne spune el (diavolul – n. a.) să facem azi păcatul şi nu ne convinge să lăsăm pentru mâine fapta bună?[318] De aceea, Domnul, nimicind sfaturile lui cele viclene, spune: *Astăzi dacă veţi auzi glasul Meu* (Ps. 94, 8). Acela spune: *Astăzi pentru mine, mâine pentru Domnul!* Domnul strigă dimpotrivă: *Astăzi ascultaţi glasul Meu!* Uită-te bine la duşman! Nu îndrăzneşte să ne sfătuiască să ne depărtăm cu totul de Dumnezeu – ştie că este greu creştinilor să audă acest sfat –, ci prin meşteşugiri înşelătoare îşi urmăreşte cu plan scopul. (...) Acela ne fură prin meşteşugirile sale ziua de astăzi şi ne lasă nădejdile pe ziua de mâine. Apoi, când vine ziua de mâine, vine iarăşi vicleanul împărţitor al zilelor noastre şi pretinde din nou pentru el ziua de astăzi, iar pentru Domnul pe aceea de mâine. Şi, tot aşa, prin dorinţa noastră de plăceri, ne fură prezentul şi lasă viitorul în nădejdi, făcându-ne să ne pierdem pe nesimţite viaţa". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, VI, în PSB, vol. 17, pp. 495-496)

„Sfânta Scriptură le-a numit nebune (în sensul de neînțelepte pe cele zece fecioare – n. a.), pentru că cheltuindu-şi timpul sorocit folosirii untdelemnului cu umbletul pentru găsirea untdelemnului, n-au băgat de seamă că s-au îndepărtat pe ele însele de bucuria Mirelui. Să nu dea Dumnezeu ca şi tu, amânând din an în an, din lună în lună şi din zi în zi de a-ţi lua untdelemn, hrana luminii, să vină peste tine ziua, pe care n-o aştepţi, când nu vei mai putea deloc să-ţi prelungeşti viaţa". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 498)

---

[318] Una dintre cele mai viclene uneltiri ale diavolului este de a-l face pe om să amâne faptele bune şi mântuitoare de suflet. Vrednicul de pomenire, preacuviosul părinte Vichentie Mălău ce a viețuit la Mănăstirea Secu † 1945 menționa că „cea mai sigură cursă a diavolului pentru om este amânarea. *Ai vreme să te închini* – zice el –, *să posteşti mai pe urmă, deseară, mâine!* Şi tot te amână până mori. Iată, aşa se pierde omul singur, cu voia lui, nepocăit. A cui este vina?" (*cf. Patericul românesc. Ce cuprinde viaţa şi cuvintele unor sfinţi şi cuvioşi părinţi ce s-au nevoit în mănăstirile româneşti (secolele III-XX)*, ediţia a IV-a, Editura Episcopiei Romanului, 2001, p. 572). – n. a.

„Într-adevăr, nimic nu tulbură atât de mult viaţa noastră cât amânarea şi zăbovirea săvârşirii faptelor bune. Adeseori amânarea a făcut să pierdem totul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVI, X, în PSB, vol. 23, p. 215)

AMENINŢAREA

Atitudinea creştinilor faţă de ameninţările rău-voitorilor

„Deci când auzi pe cineva că te ameninţă grozav şi-ţi spune că va aduce asupra ta tot felul de necazuri, pagube, răni, moarte, caută către *Domnul Care risipeşte sfaturile neamurilor şi leapădă gândurile popoarelor*”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VI, în PSB, vol. 17, p. 255)

AMENINŢĂRILE DIN PARTEA LUI DUMNEZEU

„(...) Când Cuvântul ameninţă, este evident că nu vrea să facă rău, că nici nu duce la îndeplinire ameninţarea; punând în oameni teama, le opreşte pornirea spre păcat şi-şi arată iubirea Sa de oameni”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. VIII, 68.1., în PSB, vol. 4, p. 205)

„Aşa e Stăpânul nostru! Adeseori ameninţă, nu ca să prefacă ameninţarea în faptă, ci ca, îndreptându-i pe cei ameninţaţi, să nu-i mai pedepsească. Dacă ar vrea să-i pedepsească, ce rost ar mai avea să le-o spună mai dinainte? Dar nu vrea! De aceea tot amână, zăboveşte, spune mai dinainte, tocmai pentru a le da prilej păcătoşilor să fugă de păcat, să îmbrăţişeze virtutea şi să scape astfel de pedeapsă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXII, IV, în PSB, vol. 21, p. 264)

„…aşa fac şi părinţii care-şi iubesc copiii; când îi văd pe copii că pleacă de lângă ei şi se duc să se joace cu alţi copii, pun slugile s-o facă pe sperietorii, pentru ca, fiind cuprinşi de frică, să alerge copiii la sânul mamei lor. Tot aşa şi Dumnezeu; trimite de multe ori asupra noastră ameninţări, nu ca să aducă ameninţarea, ci ca să ne atragă la El. Iar când ne întoarcem la El, Dumnezeu stinge îndată ameninţarea. Că de ne-am purta la fel şi în încercări şi în zile de linişte n-am mai avea nevoie de încercări. Dar pentru ce vorbesc despre noi? Chiar sfinţii s-au înţelepţit mult din aceasta”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia X, VII, în PSB, vol. 23, p. 129)

ANIMALELE

Firea viețuitoarelor poartă urmele înțelepciunii Creatorului

„În chip firesc, oamenii nu ajung niciodată la felul de a acţiona al şerpilor; doar experienţa ori raţiunea sau uneori exercitarea raţionamentului ştiinţific dacă pot realiza aşa ceva. Tot aşa, dacă vulturii, ca să-şi salveze puii lor în cuib, le aduc acolo o «mamă», pe care o găsesc, de ce să tragi concluzia că vulturii au o ştiinţă şi chiar o ştiinţă mai mare decât cea a oamenilor, care abia prin experienţă şi prin raţionament au descoperit acest ajutor dat în chip firesc vulturilor?

Dar să zicem că şi alte contra-otrăvuri ar fi cunoscute de animale. Ce dovadă avem că această cunoaştere a lor nu le vine de la natură, ci că raţiunea ar fi aceea care le-ar descoperi-o? Căci dacă ar fi aşa, atunci ea n-ar descoperi numai acest leac unic la şerpi, sau să zicem un al doilea, al treilea, să zicem la vulturi şi aşa mai departe la alte animale, ci ar descoperi şi leacuri pentru oameni. În realitate, fiecare animal fiind înclinat de la natură spre întrebuinţarea exclusivă a anumitor leacuri, este clar că la el nu înţelepciunea sau raţiunea, ci structura specifică a firii, creată de Logos, este cea care îl face să se întoarcă spre aceste leacuri, pentru salvarea speciei lui”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. LXXXVI-LXXXVII, în PSB, vol. 9, p. 303)

„De nebiruit este la cele necuvântătoare dragostea dintre părinţi şi pui, pentru că Dumnezeu, Cel Ce le-a creat, a înlocuit în ele lipsa raţiunii cu bogăţia simţirilor. De unde, între mii de oi, mielul, care sare din staul, cunoaşte culoarea şi glasul mamei, se grăbeşte spre ea şi caută izvoarele sale de lapte? Chiar dacă ar avea puţin lapte ugerele mamelor, mielul se mulţumeşte cu ele, lăsând la o parte mulţime de ugere îngreunate de lapte; iar mama îşi cunoaşte mielul ei între mii şi mii de miei. Un singur glas, aceeaşi culoare, mirosul la fel la toţi – atât cât mirosul nostru îl poate percepe – şi totuşi la oaie simţirea este mai pătrunzătoare decât perceperea noastră, iar datorită ei fiecare oaie îşi cunoaşte mielul. Căţelul nu are încă dinţi şi totuşi se apără cu gura de cei care îl supără. Viţelul nu are încă coarne şi ştie unde au să-i crească armele lui.

Acestea sunt o dovadă că firea tuturor viețuitoarelor n-a căpătat de la cineva învăţătură pentru cele ce le sunt de folos şi că nimic nu este în ele fără rânduială şi nehotărât, ci toate poartă urmele înţelepciunii Celui Care le-a făcut, arătând în ele că au fost aduse pe lume gata pregătite pentru paza mântuirii lor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a IX-a, IV, în PSB, vol. 17, pp. 174-175)

Sufletul animalelor

„*Să scoată pământul suflet viu***.**

– Pentru ce scoate pământul suflet viu?

– Ca să cunoşti deosebirea dintre sufletul animalului şi sufletul omului. Puţin mai târziu vei cunoaşte cum a fost făcut şi sufletul omului. Acum ascultă despre sufletul animalelor!

După cum scrie Scriptura *sângele este sufletul oricărui animal* (Lev. 17, 11). Sângele, când se încheagă, se preface în carne; iar carnea, când se strică, se desface în

pământ; urmează, deci, că sufletul animalului este pământesc". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VIII-a, II, în PSB, vol. 17, pp. 158-159)

„Să nu socoteşti că sufletul animalelor este mai vechi decât ipostasa trupurilor lor şi nici că rămâne mai departe după descompunerea trupului! Fugi de vorbăria prostească a falnicilor filosofi, care nu se ruşinează să spună că sufletele lor şi sufletele câinilor sunt la fel unele cu altele, care spun că ei au fost cândva femei, arbuşti, peşti de mare. Dacă filosofii aceia au fost vreodată peşti, n-aş putea-o spune; dar, pentru că au scris acestea, sunt mai fără de minte decât peştii. Şi eu susţin aceasta cu tărie". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VIII-a, II, în PSB, vol. 17, p. 159)

„… sângele este sufletul animalului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, IV, în PSB, vol. 21, p. 341)

„Întrucât au în ele viaţă şi se mişcă în chip firesc nu putem spune că ele ar fi neînsufleţite; cu toate acestea nici nu putem zice că au un suflet desăvârşit; activitatea vitelor nu poţi s-o numeşti altfel decât cu totul *fizică* întrucât ea nu se poate ridica nici măcar la mişcările vieţii senzitive. Vietăţile necugetătoare mai adaugă la această formă încă una, anume, pe cea *psihică* (bazată pe simţuri, pe instincte), dar nici aceasta nu atinge desăvârşirea, pentru că nu are în ea darul cugetării şi al gândirii. Tot aşa vom spune că sufletul adevărat şi desăvârşit numai al omului poate fi şi că el se face cunoscut doar prin faptele sale. Dacă şi alte vietăţi au parte de viaţă e un abuz obişnuit de a spune că şi ele au un fel de *suflet* căci dacă sufletul lor nu-i desăvârşit, el posedă câteva din însuşirile activităţii *psihice*, care după cum învăţăm din istorisirea naşterii omului cea plină de taine pe care ne-a lăsat-o Moise (antropogeneza mistică) au devenit parteneri ai omului în urma înrudirii lor cu fiinţele ce trăiesc în patimi". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XXX, în PSB, vol. 30, pp. 90-91)

„(...) dacă e animal, e şi trup însufleţit senzorial[319]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 13, în PSB, vol. 81, p. 105)

Fiarele sălbatice

„Animalele care se numesc *fiare sălbatice* îşi au numele de la cuvântul *a se sălbătici*; la început n-au fost create rele sau otrăvitoare – că răul nu-i o creaţie a lui Dumnezeu –, ci toate cele create de Dumnezeu au fost bune şi bune foarte (Fac. 1, 31), dar păcatul săvârşit de om le-a făcut rele şi pe ele; când omul a călcat porunca lui Dumnezeu, au călcat-o şi ele. Întocmai ca un stăpân al casei: dacă el face binele, neapărat şi slugile vor face fapte bune; dar dacă stăpânul păcătuieşte, păcătuiesc împreună cu el şi robii; la fel s-au petrecut lucrurile şi cu cele care erau în jurul omului; când a păcătuit stăpânul, au păcătuit şi roabele. Când, însă, omul va alerga iarăşi să le facă pe cele ale firii şi nu va mai păcătui,

[319] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Părinţii admiteau şi în animale un suflet simţitor, nu raţional şi mintal. (n. s. 202, p. 105)

atunci şi fiarele îşi vor redobândi blândeţea de la început”[320]. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea a Doua, XVII, în PSB, vol. 2, pp. 408-409)

[320] Dacă bunul creştin dobândeşte curăţia sufletească, i se supun toate vieţuitoarele, chiar şi fiarele sălbatice, aşa cum i se supuneau lui Adam în rai, înainte de a încălca porunca. În literatura duhovnicească sunt o sumedenie de exemple în acest sens. „Cam la o milă de sfântul râu Iordan se află lavra numită a sfântului avva Gherasim. Când am ajuns în această lavră, părinţii de acolo ne-au povestit despre sfântul Gherasim aceasta:

Într-o zi, pe când mergea el pe ţărmul sfântului râu Iordan, l-a întâlnit un leu care mugea foarte tare, din pricină că-l durea piciorul. În picior îi intrase un spin, şi de aceea i se umflase laba şi era plină de puroi. Când leul l-a văzut pe călugăr a venit la el şi i-a arătat piciorul rănit din pricina spinului intrat în el. Leul plângea oarecum şi se ruga de el să-l tămăduiască. Călugărul văzându-l că suferă atât, s-a aşezat jos, i-a luat laba piciorului şi deschizând umflătura i-a scos spinul cu o mulţime de puroi. După ce i-a curăţat bine rana, i-a legat piciorul cu o bucată de pânză şi i-a dat drumul. Dar leul, după ce a fost vindecat, n-a mai părăsit pe bătrân, ci ca un adevărat ucenic îl însoţea oriunde se ducea, încât se minuna bătrânul de o recunoştinţă atât de mare a fiarei. De atunci, bătrânul îl hrănea, dându-i pâine şi boabe muiate. Avva Gherasim avea în lavră un măgar pentru cărat apă, căci părinţii din lavră beau apă din sfântul râu Iordan. Lavra este departe de râu ca la o milă. Părinţii aveau obiceiul să dea pe măgar în paza leului să-l pască pe malul sfântului râu Iordan. Într-o zi pe când măgarul păştea sub paza leului, s-a depărtat leul cam mult de măgar. Şi iată că au trecut pe acolo nişte conducători de cămile ce veneau din Arabia; când au văzut măgarul singur, l-au luat şi au plecat cu el mai departe. Leul când a văzut că a pierdut măgarul, a venit la lavră foarte supărat şi întristat la ava Gherasim. Ava a crezut că leul a mâncat măgarul, şi i-a spus:

– Unde-i măgarul? Iar el stătea tăcut ca un om şi căuta în jos. Şi i-a spus bătrânul:

– L-ai mâncat? Binecuvântat să fie Domnul! Ai să faci tu ceea ce făcea măgarul. Şi de atunci leul, la porunca bătrânului, purta samarul măgarului cu patru vase de lut în care aducea apă în mănăstire. Într-o zi a venit la bătrân pentru rugăciune un ostaş. Când a văzut pe leu cărând apă şi a aflat pricina i s-a făcut milă de el. A scos trei monezi şi le-a dat bătrânului ca să cumpere un măgar pentru căratul apei, şi să libereze leul de această slujbă. După câtva timp, după ce scăpase leul de căratul apei, conducătorul de cămile, care luase măgarul a venit la Ierusalim să vândă grâu şi avea şi măgarul cu dânsul. Când a trecut sfântul râu Iordan a întâlnit din întâmplare pe leu. Văzând leul a lăsat cămilele şi a fugit. Leul recunoscând măgarul a alergat după el şi apucând căpăstrul măgarului cu gura, cum îi era obiceiul, l-a târât pe el şi pe cele trei cămile. Bucurându-se şi mugind în acelaşi timp că a găsit măgarul pe care-l pierduse, a venit la bătrân, căci bătrânul socotea că leul îl mâncase pe măgar. Atunci a cunoscut bătrânul că leul fusese hulit. Şi i-a pus leului numele Iordan. Leul a stat cu bătrânul în lavră cinci ani şi nu s-a despărţit niciodată de el. Când a plecat avva Gherasim la Domnul şi a fost îngropat de părinţi, leul, potrivit iconomiei lui Dumnezeu, nu se afla în lavră. După câtva timp a venit şi leul şi căuta pe bătrân. Ucenicul lui, avva Savatie, văzându-l, îi spune:

– Iordane, bătrânul ne-a lăsat orfani şi s-a dus la Domnul. Dar vino şi mănâncă!

Leul n-a vrut să mănânce ci-şi întorcea necontenit ochii încoace şi încolo, ca să-l zărească pe bătrânul, mugind tare, nesuferind lipsa lui. Avva Savatie şi ceilalţi părinţi văzându-l aşa de îndurerat l-au mîngâiat pe spate şi au spus:

– A plecat bătrânul la Domnul şi ne-a lăsat.

Deşi au spus aceste cuvinte, totuşi n-au putut să facă să înceteze urletul şi mugetul. Dimpotrivă, cu cât păreau că-l mângâie prin cuvinte, cu atât mai mult mugea, îşi înmulţea urletele, cu o voce mai puternică, crescând jalea şi-şi exprima prin glas, prin chip şi prin ochi durerea pe care o avea că nu-l vede pe bătrân.

Atunci avva Savatie îi spune lui:

– Vino cu noi dacă nu crezi şi-ţi voi arăta locul unde se află bătrânul. Şi l-a luat pe leu şi l-a dus la locul unde l-a îngropat pe bătrân. Mormântul era departe de biserică, la jumătate de milă. Avva Savatie s-a oprit deasupra mormântului lui avva Gherasim şi a zis leului:

– Iată bătrânul nostru!

Şi a îngenunchiat avva Savatie. Când leul a văzut că face metanie şi-a izbit puternic capul de pământ şi mugind puternic a murit îndată deasupra mormântului bătrânului.

Aceasta s-a întîmplat nu pentru că leul avea suflet cugetător, ci pentru că Dumnezeu a vrut să arate că slăveşte pe cei care-l slăvesc pe El nu numai în timpul vieţii lor, ci şi după moarte, şi ca să arate cât erau de supuse lui Adam animalele înainte de călcarea poruncii şi de alungarea din desfătarea Raiului”. (Ioan

Moshu, *Limonariu sau livada duhovnicească*, traducere şi comentarii de pr. prof. dr. T. Bodogae şi D. Fecioru, Alba Iulia, 1991, pp. 107-109). „(Un bătrân din Sapsaera – n. a.) ajunsese la o viaţă atât de virtuoasă, încât primea leii să vină în peştera lui şi le dădea să mănânce din sân. Astfel, omul era plin de Dumnezeiescul har al lui Dumnezeu". (*Ibidem*, p. 30). „Ne mai spunea avva Polihronie, că tot în lavra lui avva Petru trăia un alt călugăr bătrân. Acesta adeseori pleca din mănăstire şi rămânea pe ţărmurile sfântului râu Iordan. Şi acolo dormea unde găsea un culcuş de leu. Într-o zi găseşte în peşteră doi pui de lei şi-i aduce în biserică, înveliţi în haina cu care se îmbrăca. Şi i-a spus:

– Dacă vom păzi poruncile Domnului nostru Iisus Hristos, leii au să se teamă de noi. Însă din pricina păcatelor noastre am ajuns robi şi de asta ne temem noi mai mult de lei.

Fraţii au rămas adânc mişcaţi de pe urma cuvintelor bătrânului şi au plecat în peşterile lor". (*Ibidem*, p. 38). „Avva Ştefan Trihinas ne povestea şi aceasta despre avva Iulian Stâlpnicul:

S-a arătat un leu în ţinutul în care trăia avva Iulian şi omora mulţi străini şi băştinaşi. Într-o zi a chemat pe ucenicul lui numit Pancratie şi i-a zis:

– Du-te cam la două mile spre miazăzi; acolo ai să găseşti un leu culcat. Şi spune leului: *smeritul Iulian îţi spune: în numele lui Iisus Hristos, Fiul Dumnezeului celui viu, pleacă din ţinutul acesta!* Fratele a plecat şi l-a găsit pe leu culcat. Când i-a spus ucenicul cuvintele bătrânului, leul a plecat îndată şi toţi au slăvit pe Dumnezeu". (*Ibidem*, p. 69). „Se povestea despre Avva Agathon că s-a sălăşluit odată într-o peşteră, în pustie, unde trăia un balaur mare care s-a ridicat să părăsească locul. Avva Agathon i-a zis: *Dacă pleci, eu nu rămân aici*; şi şarpele n-a mai plecat. Şi cum se afla un sicomor în acel deşert, cei doi se plimbau împreună, adăstând la umbra lui. Avva Agathon a făcut o tăietură în scoarţa acelui sicomor, din care ieşea un suc hrănitor, pe care îl împărţea cu şarpele, în aşa fel încât şarpele să mănânce de o parte a sicomorului, iar el, Bătrânul, mânca de cealaltă parte. Când sfârşeau masa, se-ntorceau împreună în peştera lor". (*Pateric. Ziceri inedite ale Părinţilor pustiei, greci, etiopieni, armeni, sirieni, latini, copţi*, Traducere din limba franceză Bogdan Cândea, Eugenia Cândea Şerbanovici, Editura Anastasia, Bucureşti, 2009, p. 302). „Dionisie preotul ne spunea despre (un) bătrân aceasta:

Într-o zi bătrânul mergea prin satul Sohu. Acolo era şi peştera lui. Pe când mergea a văzut un leu că venea spre el. Drumul era foarte strâmt aşezat între două garduri făcute din spini sădiţi aşa cum obişnuiesc sătenii să-şi împrejmuiască ogoarele lor. Drumul era atât de strâmt, din pricina spinilor încât putea să încapă un om cu sloboda pe jos şi chiar aşa, cu greu putea să treacă. Când bătrânul şi leul s-au apropiat unul de altul, nici bătrânul nu s-a întors ca să facă loc leului, nici leul nu putea să se întoarcă din pricina îngustimii drumului, dar nici amândoi nu puteau să treacă. Când leul a văzut că slujitorul lui Dumnezeu vrea să înainteze şi nu vrea să se întoarcă din drum s-a ridicat pe picioarele dinapoi şi stând drept a aplecat gardul de spini în partea stângă a bătrânului şi prin greutatea şi puterea trupului lui a făcut puţin loc ca să poată trece dreptul neîmpiedicat. Şi astfel a trecut bătrânul atingându-se de spatele leului. După trecerea lui leul s-a ridicat de pe gard şi s-a dus în drumul său". (*Ibidem*, pp. 171-172). „Oricât de supărat ar fi fost cineva, dacă îl vedea pe părintele Pahomie, îi fugea supărarea. Toţi îl iubeau, chiar şi şerpii. Aceştia aveau încredere în el şi nu fugeau atunci când îl vedeau. În împrejurimile chiliei erau mulţi şerpi, pentru că acolo se găsea apă. Ceilalţi doi părinţi se temeau mult de şerpi, în timp ce bătrânul Pahomie se apropia de ei zîmbitor, îi prindea şi îi scotea în afara gardului.

Într-o zi, în timp ce mergea grăbit la chilia Marchianilor, a găsit pe drum un şarpe mare, pe care l-a înfăşurat în jurul mijlocului său ca pe o curea, voind să termine mai întâi treaba pe care o începuse, şi după aceea să-l ducă undeva mai departe de chilia lor. De îndată ce părintele Iacov l-a văzut, s-a cutremurat, dar părintele Pahomie s-a mirat de aceasta.

După aceea mi-a spus:

– Nu ştiu de ce se tem de şerpi. Părintele Andrei al nostru se teme chiar şi de scorpioni. Eu adun în pumn scorpionii de pe pereţi şi îi arunc afară din chilie. Acum, când mâinile îmi tremură de parkinson, pe şerpii cei mari îi scot afară târându-i.

– Pe tine de ce nu te muşcă şerpii, părinte Pahomie? l-am întrebat.

– Iisus Hristos scrie undeva pe o foaie de hârtie că *dacă ai credinţă, poţi arunca şi şerpii şi scorpionii, şi nu te vor vătăma*". (Cuviosul Paisie Aghioritul, *Părinţi aghioriţi. Flori din Grădina Maicii Domnului*, trad. de ieroschimonah Ştefan Nuţescu, Editura Evanghelismos, 2004, pp. 12-13). „Copil încă (Sf. Antipa de la Calapodeşti – Bacău † 1887), atunci când păştea oile tatălui său în pădurea sălbatică şi plină de serpi veninoşi, îi lua pe aceştia în mână şi nu-l vătămau câtuşi de puţin, încât provoca frică tuturor celor ce-l vedeau". (Antonie Ieromonahul, *File de pateric din împărăţia monahilor - Sfântul Munte Athos.*

APOSTAZIA

„Dacă, însă, cineva se leapădă de El – Doamne fereşte! – unul ca acela ştie bine că lepădarea de Hristos nu se face evidentă tocmai în momentul tăgăduirii, ci poartă în sine seminţe şi rădăcini de tăgăduire mai vechi, că ce era în el ascuns acum s-a dat pe faţă şi a ieşit la lumină". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, Omilia a XXVI-a, în PSB, vol. 7, pp. 118-119)

APOSTOLII

Mărturisirea credinţei apostolilor în Hristos

„O astfel de credincioşie şi statornicie până la moarte ne dovedesc că ucenicii lui Iisus nu aveau nicio înclinare şi niciun interes să istorisească lucruri neadevărate despre Învăţătorul lor, iar în ochii celor care văd lucrurile fără idei preconcepute trebuie să fie clar că ucenicii erau convinşi de adevărul celor scrise de ei, întrucât, altfel, n-ar fi suferit atât de mari şi grele prigoane pentru Cel despre Care credeau că e cu adevărat Fiul lui Dumnezeu". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, Cap. X, în PSB, vol. 9, p. 107)

„E minunată credinţa sfinţilor Apostoli, fierbinte modul mărturisirii, vrednică de cea mai mare preţuire şi excepţională consimţirea lor (cu Hristos). Căci n-au plecat şi n-au mers înapoi, ca unii mai lipsiţi de înţelegere, sau ca cei ce au numit greu cuvântul Mântuitorului, nici n-au fost răpiţi la credinţă din uşurătate, ci, după o cunoaştere şi informare adevărate, învăţătorul tainelor era izvorul cuvintelor de viaţă făcătoare şi

---

Cuvioşi Părinţi athoniţi ai veacului al nouăsprezecelea, traducere din limba greacă de Ieromonahul Teofan Munteanu, Editura Christiana, Sfânta Mănăstire Nera, Bucureşti, 2008, p. 288). „Ne-au povestit nouă ava Chiriac despre ava Ştefan, egumenul lui că, atunci când a rămas în Maloha – care era un loc într-o văgăună greu de umblat, aproape inaccesibil, unde şi eu m-am dus odată, căci e la o distanţă de patruzeci de mile de Muntele cel Sfânt – a semănat, zicea bătrânul, ierburi [kodimenta] pentru hrana lui, fiindcă nu era altceva de mâncare. Şi au venit aricii şi le-au mâncat şi au pustiit tot. Într-una din zile, şezând mâhnit bătrânul, iată vede un leopard care trecea pe acolo, şi-l cheamă. Venind fiara şi aşezându-se la picioarele lui, zice bătrânul către ea: *Fă bine şi nu mai pleca de aici, ci să păzeşti această mică grădină şi să prinzi aricii şi să-i mănânci*. Şi a rămas leopardul cu el, mulţi ani, păzind micile legume, până când s-a săvârşit bătrânul". (Dimitrios Tsamis, *Patericul sinaitic*, în româneşte de Preot Profesor Dr. Ioan Ică, Editura Deisis, Sibiu, 1994, p. 210). „Fericita Mavra (de la Ceahlău – sec. XVII-XVIII) ziua lua parte la biserică şi făcea ascultare în schit. Iar noaptea se nevoia aici cu neştiute osteneli duhovniceşti. Şi a sporit Cuvioasa Mavra atât de mult în acest rai al rugăciunii şi liniştii, încât şi păsările cerului şi animalele pădurii o iubeau şi se îmblânzeau în faţa ei. Cel mai mult o cinsteau căprioarele. Spun bătrânii din jurul Ceahlăului că fericita Mavra mergea totdeauna pe cale, pe potecile muntelui şi chiar prin sate, cu o căprioară după ea. Între sihaştrii români cunoscuţi, Cuvioasa Mavra este singura căreia îi slujeau animalele sălbatice, ca şi Sfânta Teodora de la Sihla. căreia îi aduceau de mâncare păsările cerului". (Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Patericul românesc. Ce cuprinde viaţa şi cuvintele unor sfinţi şi cuvioşi părinţi ce s-au nevoit în mănăstirile româneşti (secolele III-XX)*, ediţia a IV-a, Editura Episcopiei Romanului, 2001, p. 258). – n. a.

descoperitorul învăţăturilor cereşti. Iar o astfel de credinţă este foarte sigură. Căci cea care nu e aşa e respinsă cu drept cuvânt cu uşurinţă, fiindcă, neavând ca rădăcină cercetarea, e respinsă fără greutate de mintea omenească[321]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a Patra, Cap. 4, în PSB, vol. 41, p. 444)

Au fost învăţaţi de Duhul Sfânt în tot adevărul

„Apostolii nu se coborau din munte, purtând, ca Moisi, în mâini table de piatră, ci purtând în sufletul lor Duhul cel Sfânt; erau o vistierie şi un izvor de învăţături, de harisme şi de toate bunătăţile; prin harul Duhului erau, pretutindeni pe unde mergeau, cărţi şi legi însufleţite. Aşa au atras la credinţă pe cele trei mii de suflete, aşa pe cele cinci mii de suflete, aşa popoarele lumii, pentru că prin limba lor vorbea Dumnezeu cu toţi cei ce se apropiau de ei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia I, I, în PSB, vol. 23, p. 16)

„Duşmanii îi aveau în puterea lor, iar ei erau doisprezece oameni: simpli, înlănţuiţi, biciuiţi, purtaţi de colo-colo; dar nu li s-a putut închide gura; ci după cum nu-i cu putinţă să înlănţuieşti raza de soare, tot aşa şi limba acelora. Pricina? Nu erau ei cei care vorbeau, ci puterea Duhului! Aşa a învins şi Pavel pe Agripa (Fap. 25, 23-26, 32) şi pe Neron, care a întrecut pe toţi oamenii în răutate. *Domnul*, spune Pavel, *mi-a stat în ajutor şi m-a izbăvit din gura leului* (II Tim. 4, 17). Tu, însă, minunează-te de ucenicii Domnului, că îndată ce au auzit pe Domnul spunându-le: *Nu vă îngrijiţi,* au crezut, au ascultat şi nimic din cele înfricoşătoare nu i-a spăimântat. Iar dacă spui că Domnul le-a dat destulă mângâiere prin cuvintele: *Duhul Tatălui nostru va fi Cel Ce grăieşte,* apoi, tocmai pentru aceasta mai cu seamă mă minunez de ei că nu s-au îndoit, nici n-au cerut Domnului să-i scape de chinuri şi de suferinţe. Şi aveau să le sufere nu doi sau trei ani ci toată viaţa lor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXIII, IV, în PSB, vol. 23, p. 413)

Au fost împuterniciţi de Hristos să propovăduiască şi să facă minuni

„Uită-mi-te cine au fost cei care au auzit aceste porunci aspre şi grele! Oameni fricoşi şi de rând; oameni fără ştiinţă de carte şi neînvăţaţi; oameni necunoscuţi; oameni care nu cunoşteau deloc legile civile; oameni care nu luaseră niciodată cuvântul în agora; pescari şi vameşi; oameni plini de nenumărate scăderi. Dacă suferinţele acelea erau în stare să tulbure chiar pe oamenii tari şi mari, cum de n-au fost în stare să doboare şi să înspăimânte

[321] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Apostolii n-au fost nici lipsiţi de înţelegere, nici uşuratici în cugetare, primind credinţa în Hristos ca Dumnezeu. De fapt, credinţa fermă se întemeiază şi pe o informare temeinică, şi pe o înţelegere serioasă. Ea e nu numai credinţă, ci şi cunoaştere adevărată. Prin cunoaştere serioasă se ajunge la necesitatea credinţei. Prin credinţă temeinică se experiază ceea ce depăşeşte cunoaşterea. Apostolii au cunoscut că Hristos poate face lucruri mai mari decât cele omeneşti şi au crezut că nu e numai om, ci şi Dumnezeu. Pe lângă aceasta, au cunoscut dintr-o informare sigură că El nu s-a născut din Iosif şi Maria ca orice om, deci n-a fost adus la existenţă ca om fără voia Lui, printr-o lege a naturii, ci *S-a făcut om* El însuşi, prin voia şi puterea Lui, deşi folosindu-Se de sângele unei Fecioare. Au cunoscut că El *era* când S-a făcut om, deci era Dumnezeu, împlinind El însuşi actul întrupării Sale, nefiind dependent nici ca om de altă putere decât de a Sa, deci era Dumnezeu, mai precis Fiul lui Dumnezeu, aşa cum declara El însuşi. Sectele neoprotestante, nerecunoscând naşterea Lui mai presus de legile firii, Îl fac dependent de acestea, stăpânit de acestea, ca orice om, deci nu Îl recunosc ca Dumnezeu. (n. s. 820, p. 444)

pe nişte oameni lipsiţi de experienţă, pe nişte oameni cărora niciodată nu le-a trecut prin minte că pot face aşa ceva vreodată? Şi nu i-a doborât!

Era şi firesc, ar putea să-mi spună cineva; că Domnul le-a dat putere să cureţe leproşi, să alunge draci.

Dar îţi voi spune şi eu, că tocmai puterea aceasta mai cu seamă era în stare să-i înspăimânte, că ei, care înviau morţi, tocmai ei, să sufere acele groaznice chinuri: tribunalele, închisorile, războiul tuturor şi ura obştească a lumii, tocmai ei, să îndure nişte chinuri ca acelea, ei, care făceau minuni.

Şi care le era mângâierea în faţa acestor suferinţe?

– Puterea Celui Care i-a trimis! Aceasta e pricina că, înainte de toate, Hristos le-a dat ucenicilor această mângâiere, spunându-le: *Iată, Eu vă trimit pe voi! Vă este de ajuns aceasta spre mângâierea voastră! Vă este de ajuns aceasta ca să vă dea curaj şi să nu vă temeţi de nimic din cele ce vor veni asupra voastră!*

Ai văzut autoritate? Ai văzut stăpânire? Ai văzut putere nebiruită? Cele spuse de Hristos au acest înţeles: *Să nu vă tulburaţi*, spune Domnul *ucenicilor Săi, că, trimiţându-vă în mijlocul lupilor, vă poruncesc să fiţi ca oile şi ca porumbeii! Puteam să fac cu totul dimpotrivă, să nu vă las să suferiţi ceva, nici să cădeţi ca oile pradă lupilor, ci puteam să vă fac mai înfricoşători decât leii! Dar aceasta vă e mai de folos; aceasta vă face şi pe voi mai strălucitori şi aceasta propovăduieşte şi puterea Mea!*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXIII, I, în PSB, vol. 23, pp. 407-408)

„Vai, cât de mare este puterea Celui Care a grăit, cât de mare filozofia celor care au ascultat! Se cuvine să te minunezi mult că ucenicii n-au luat-o la fugă îndată ce au auzit acestea! Erau doar nişte oameni care se temeau şi de umbra lor, care n-au mers mai departe de lacul în jurul căruia pescuiau. Cum de nu s-au gândit şi nu şi-au spus: *Unde vom găsi scăpare? Tribunalele sunt împotriva noastră, împăraţii împotriva noastră, domnitorii, sinagogile iudeilor, popoarele elenilor, conducătorii şi supuşii!* Prin cele spuse, Domnul nu le-a vorbit mai dinainte numai de Palestina şi de suferinţele de acolo, ci i-a lăsat să înţeleagă şi luptele de pe toată faţa pământului, spunându-le: *Veţi fi duşi înaintea împăraţilor şi domnilor,* arătându-le că mai târziu are să-i trimită la predicatori şi la păgâni.

Ai pornit cu război pe toată lumea împotriva noastră, puteau spune ucenicii; ai înarmat împotriva noastră pe toţi locuitorii pământului, popoare, tirani, împăraţi! Iar cuvintele pe care ni le-ai spus mai târziu sunt mult mai înfricoşătoare, că din pricina noastră oamenii vor ajunge ucigaşi de fraţi, de copii, de părinţi, că ne-ai spus: *Va da frate pe frate la moarte şi tată pe fiu şi se vor scula fiii asupra părinţilor şi-i vor ucide* (Mt. 10, 21). Cum vor mai crede oamenii în cuvântul nostru când vor vedea că din cauza noastră copiii sunt ucişi de părinţi, fraţii de fraţi şi toate sunt pline de sânge? Nu ne vor alunga, oare, de pretutindeni ca pe nişte demoni blestemaţi, ca pe nişte ticăloşi, ca pe nişte pustiitori ai întregii lumi, văzând că pământul este plin de sângele rudelor şi de nişte crime ca acestea? Bună va fi, oare, pacea pe care o vom da în casele în care intrăm, când le umplem de atâtea crime? Dacă am fi mai mulţi, şi nu doisprezece! Dacă n-am fi nişte oameni simpli şi fără de carte, ci nişte înţelepţi, nişte retori, nişte oameni destoinici la cuvânt! Dar, mai bine spus, dacă am fi împăraţi care au oştiri şi bogăţie de bani! Cum vom putea convinge pe cineva de adevărul învăţăturii noastre, când noi aprindem războaie

civile, ba chiar războaie cu mult mai cumplite decât războaiele civile? Care om va da ascultare cuvintelor noastre, chiar dacă noi nu ne-am îngriji deloc de scăparea noastră?

Dar ucenicii nici n-au gândit aşa, nici n-au grăit aşa şi nici nu I-au cerut Domnului socoteală de poruncile date lor, ci I s-au supus, L-au ascultat. Aceasta, nu datorită numai virtuţii lor, ci şi înţelepciunii învăţătorului. Uită-te că Domnul a împreunat cu fiecare suferinţă o mângâiere. Despre cei care nu-i vor primi, a spus: *Mai uşor va fi pământului Sodomei şi Gomorei în ziua judecăţii decât oraşului aceluia* (Mt. 10, 15). Acum iarăşi, după ce a spus: *Veţi fi duşi înaintea domnilor şi împăraţilor,* a adăugat: *Pentru Mine, spre mărturie lor şi neamurilor.* Nu mică e mângâierea de a suferi chinuri pentru Hristos şi de a fi mărturie acelora! Că Dumnezeu îşi îndeplineşte totdeauna planurile Sale, chiar dacă niciun om nu ia aminte. Cu aceste cuvinte îi mângâie Domnul pe ucenicii Săi, nu din pricină că ucenicii doreau pedepsirea altora, ci pentru ca ucenicii să fie încredinţaţi că îl vor avea, în orice împrejurare, alături de ei pe Cel Care le-a spus şi ştia mai dinainte acestea; şi să fie încredinţaţi de asemenea că nu vor suferi pentru că ar fi nişte răi şi nişte ciumaţi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXIII, III, în PSB, vol. 23, pp. 409-411)

„Pavel, ca om care avea pe Mângâietorul, atunci când a fost prins de guvernator, ar fi putut (să facă) să se dărâme zidurile şi (să îngroape) pe guvernator, dacă ar fi voit harul care se afla în el. Cu toate acestea, Apostolul a fost coborât peste zid într-un coş (Fap. 9, 25). Deci, unde era puterea divină care locuia în el? Acestea se întâmplau în virtutea unei rânduieli divine; dacă în unele cazuri ei făceau fapte minunate, iar în alte (cazuri) erau neputincioşi, (se întâmpla acest lucru), pentru ca în acestea să se arate credinţa credincioşilor şi (necredinţa) celor necredincioşi, să fie încercată libertatea voinţei şi să se arate dacă nu cumva pe unii îi scandalizau slăbiciunile (Apostolilor). Pentru că, dacă Apostolii ar fi făcut toate câte doreau, o putere constrângătoare ar fi sădit în oameni teama de Dumnezeu. Semnele, deci, şi nu libertatea voinţei (ar fi impus credinţa) şi n-ar mai fi existat (posibilitatea) credinţei şi necredinţei. Or, creştinismul este o piatră de poticnire şi o stâncă de încercare (Rom. 9, 33; I Pt. 2, 8)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XXVI, 6, în PSB, vol. 34, p. 206)

Propovăduirea apostolilor

„(...) Cele douăsprezece clopoţele[322], care erau prinse pe mantia arhiereului, după cum era tradiţia, erau un simbol al celor doisprezece Apostoli, care au fost prinşi de puterea veşnicului Preot Hristos şi la glasul cărora tot pământul s-a umplut de slava şi harul lui Dumnezeu şi ale Hristosului Lui. Pentru care motiv, şi David zice: *În tot pământul a ieşit vestirea lor şi până la marginile lumii, cuvintele lor* (Ps. 18, 4)". (Sf. Iustin, Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* Partea Întâi, XLII, în PSB, vol. 2, p. 179)

[322] Notă Pr. O. Căciulă: Despre cele *douăsprezece clopoţele, care erau prinse pe mantia arhiereului,* nu găsim nicio menţiune nicăieri. Ştim de altminteri că la veşmântul marelui preot se găseau, în schimb douăsprezece pietre. Clopoţelele simbolizează, în orice caz, mai bine decât pietrele, glasul apostolilor, care a răsunat în lume. (n. s. 395, p. 179)

„Căci *cuvântul* celor care au vestit de la început Evanghelia şi care cu preţul multor sudori au contribuit la întemeierea bisericilor lui Dumnezeu, ca şi propovăduirea lui, s-a făcut cu mare putere de convingere, nu cum apare în filosofia lui Platon sau a altui filosof: ei erau oameni şi nu aveau decât putere omenească, pe când puterea de convingere dată de Dumnezeu apostolilor lui Iisus avea *dovada Duhului şi a puterii* (I Cor. 2, 4). De aici au izvorât şi repeziciunea şi tăria cu care s-a răspândit cuvântul lor sau mai degrabă al lui Dumnezeu, care a schimbat, prin ei, pe mulţi oameni înclinaţi spre răutăţi atât din fire, cât şi din obişnuinţă. Pe unii ca aceştia nu i-ar fi putut îndrepta omul nici dacă ar fi folosit pedepse, în schimb a făcut-o Cuvântul, transformându-le cugetul şi sădind în ei trăsăturile voii Sale". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. LXVIII, în PSB, vol. 9, p. 218)

„Oamenii inspiraţi şi cu adevărat vrednici de Dumnezeu, adică Apostolii lui Hristos, au trăit o viaţă cu totul curată şi şi-au împodobit sufletele cu toate virtuţile. Limba o cunoşteau slab de tot[323], în schimb ei s-au întărit numai prin puterea dumnezeiască, singura în stare să săvârşească minuni, aşa cum le-o dăduse Mântuitorul. Ei nu erau în stare să tâlcuiască învăţătura Dascălului lor prin convingere şi prin meşteşugul vorbirii, lucru pe care nici nu-l încercau. Numai dovada Duhului Sfânt lucra împreună cu ei, numai puterea făcătoare de minuni a lui Hristos lucra prin ei, le era de folos. Ei propovăduiau cunoaşterea împărăţiei cerurilor în întreagă lumea locuită fără să-i facă nici cea mai mică îngrijorare despre scrierea cărţilor.

Ei lucrau aşa pentru că erau chemaţi la o slujire mai însemnată şi mai presus decât puterile omeneşti. Pavel însuşi, cel mai puternic în pregătirea cuvântului şi cel mai profund în cugetare, n-a dat nici el Scripturii decât epistole scurte, cu toate că ar fi avut de spus multe lucruri, şi chiar adevăruri negrăite, ca unul care a privit şi tărâmurile celui de al treilea cer şi care fusese răpit până în raiul lui Dumnezeu, unde se îndeletnicise să audă cuvinte negrăite.

Ceilalţi însoţitori ai Mântuitorului: cei doisprezece apostoli, cei şaptezeci de ucenici şi nenumăraţi alţii nu erau totuşi lipsiţi de experienţa lucrurilor, însă dintre toţi numai doi: Matei şi Ioan ne-au lăsat în scris amintire[324] despre convorbirile cu Mântuitorul, iar tradiţia ne spune că şi la aceasta au ajuns tot din necesitate". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a Treia, XXIV, 3-5, în PSB, vol. 13, pp. 124-125)

„După cum agricultorul, punând la jug o pereche de boi lucrează cu ei pământul, tot aşa şi Domnul Iisus, i-a trimis (în misiune) şi a lucrat cu ei pământul, (adică sufletele) celor ce ascultau (cuvântul) şi credeau cu adevărat (în ei).

Se cuvine, însă, să adăugăm aici că împărăţia cerurilor nu stă doar în cuvinte şi în predica Apostolilor – ca şi cum ar fi de ajuns a afla nişte cuvinte şi a le explica şi altora – ci stă în puterea şi lucrarea Duhului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVIII, 7, în PSB, vol. 34, p. 226)

---

[323] Notă Pr. Bodogae: Fap. 4, 13; II Cor. 11, 6. Eusebiu se va fi gândit îndeosebi la cunoştinţele de limbă literară grecească. (n. s. 85, p. 124)

[324] Notă Pr. Bodogae: În text ὑπομνήματα = *aduceri aminte, memorii*, prin care sfântul Iustin designa Evangheliile, *Apol*., I, LXVI, 3; *Dial*., 6, 4; LII, 5 etc. Dar tot în acest sens vorbeau şi apostolii uneori: In. 14, 26; II Pt. 1, 12; II Tim. 2, 14. (n. s. 87, p. 125)

„Dându-Se pe Sine însuşi chip al acestui lucru şi înfăţişându-le ceea ce a săvârşit El, îi îndeamnă să imite pe Învăţătorul, ca să lumineze pe aceia cu aceleaşi fapte, zicând: *Nu voi M-aţi ales pe Mine, ci Eu v-am ales*, şi cele următoare. Înţelege-L că zice prin acestea: Încingeţi-vă, o, ucenici ai Mei, cu iubirea unuia faţă de altul. Acestea sunteţi datori să le faceţi şi voi altora cu toată străduinţa, aşa cum am făcut Eu faţă de voi[325]. Căci Eu v-am ales pe voi, nu voi, pe Mine. Eu am venit la voi şi M-am făcut cunoscut vouă, care nu Mă cunoşteaţi, pentru iubirea mai presus de fire. (...) Ci vă veţi face pe voi înşivă călăuzitori spre credinţă celor încă neştiutori şi rătăciţi, aducându-le celor ce vor să fie învăţaţi propovăduirea mântuitoare şi chemându-i cu râvnă la cunoaşterea adevăratei cunoştinţe de Dumnezeu, chiar dacă mintea unora se va înăspri în neascultare. Aceasta vă va fi şi vouă, celor ce aţi înaintat şi v-aţi bucurat de sporiri în cele bune, spre rodire mai multă în Dumnezeu, având ca rod pururea stăruitor şi mântuitor rugăciunea atât de primită, încât tot ce voiţi să primiţi vi se va da dacă cereţi în numele Meu. Deci trebuie să exprimăm, pe scurt, scopul acestui cuvânt, să facem clar ascultătorilor că (Hristos) convinge pe ucenici să aibă faţă de alţii atâta iubire şi vrea ca ei să aibă atâta râvnă în a nu şovăi să câştige pentru credinţă sufletele celor încă necredincioşi, cât a avut El faţă de noi, sau cât le-a arătat lor”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, pp. 957-958)

„*Şi Iisus le-a zis iarăşi: Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit şi Eu pe voi* (In. 20, 21)[326].

Prin acestea Domnul nostru Iisus Hristos i-a hirotonit ca învăţători ai lumii şi ca iconomi ai Tainelor Lui dumnezeieşti, şi le-a poruncit să lumineze ca nişte luminători şi să strălucească nu numai în ţara iudeilor, potrivit poruncii Legii care se aplica de la Dan până la Beer-Şeba, după cum s-a scris (II Reg. 3, 10), ci în tot pământul de sub soare, şi celor ce sunt răspândiţi şi locuiesc pretutindeni. Deci, adevărat zice Pavel că: *nimeni nu-şi ia singur cinstea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu* (Evr. 5, 4). Căci Domnul nostru Iisus Hristos a chemat la cea mai strălucitoare apostolie pe ucenicii Săi, înaintea tuturor, şi a făcut referire la întreg pământul, care căzuse arătând, ca Dumnezeu, stâlpii care îl puteau

[325] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu ca să se mândrească spune Iisus ucenicilor: *Nu voi M-aţi ales pe Mine*, ci ca să-i îndemne să facă asemenea Lui şi să pornească la lucrarea de mântuire a oamenilor din datoria de a-I imita exemplul. *Nu aşteptaţi să vă cheme alţii să le propovăduiţi mântuirea, căci nici Eu n-am aşteptat să Mă chemaţi voi*. (n. s. 1808, p. 957)

[326] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos le dă ucenicilor porunca propovăduirii, sau a apostolatului, numai îndată ce îi convinge, prin arătarea mâinilor şi a coastei care poartă urmele morţii, că a învins moartea înviind. El îşi încheie trimiterea de la Tatăl cu învierea Sa. După dovedirea împlinirii învierii îi trimite pe ucenici. Prin aceasta, Apostolii continuă trimiterea lui Hristos de către Tatăl. Hristos a fost trimis ca Dumnezeu-Fiul de către Dumnezeu-Tatăl. Ca Fiu al Tatălui, El nu avea nevoie să fie convins de existenţa Tatălui pentru a-Şi asuma trimiterea dată. Apostolii trebuie convinşi că El este Dumnezeu, ca să-şi asume această trimitere, pentru că El li Se arătase şi li Se arăta ca Om. Deci, trebuia prin înviere ca acest Om să le demonstreze că e şi Dumnezeu. Şi în aceasta Hristos Se arată ca Mijlocitor. Învierea lui Hristos, care va fi baza convingerii lor pentru a propovădui că El este Dumnezeu, aduce însă şi noutatea cu adevărat reală şi esenţială în viaţa omenirii. Ea dă existenţei oamenilor un sens. Ei ştiu, în baza învierii lui Hristos, că oamenii nu există spre moarte, ci spre viaţa de veci. Cât de greu a fost să se primească de către oameni faptul învierii lui Hristos arată şi Maria Magdalena care, cu toată iubirea ei uriaşă faţă de El, nu poate crede că a înviat până El nu îi vorbeşte. Mereu credea că a fost furat de iudei. Şi Maria şi Apostolii au avut o judecată critică. Nu o halucinaţie i-a făcut să propovăduiască cu preţul vieţii învierea lui Hristos, ci dovezile reale ale acesteia. (n. s. 2182, pp. 1154-1155)

susţine. De aceea a şi spus prin glasul Psalmistului despre pământ şi despre Apostoli: *Eu am întărit stâlpii lui* (Ps. 74, 3), căci fericiţii ucenici s-au făcut ca nişte stâlpi şi temelie a adevărului (I Tim. 3, 15)[327], pe care spune că i-a trimis, precum L-a trimis pe El Tatăl, arătând demnitatea apostoliei şi slava neasemănată a puterii date lor şi indicând calea vieţuirii pe care Apostolii trebuie să o urmeze". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Cap. 1, în PSB, vol. 41, pp. 1154-1155)

„(...) *N-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască prin El lumea* (In. 3, 17). Deci, concentrând în puţine cuvinte motivele apostoliei lor, zice că îi trimite El pe ei, precum L-a trimis pe El Tatăl, ca să ştie din aceasta că sunt datori să cheme pe cei păcătoşi la pocăinţă, să vindece pe cei bolnavi trupeşte şi duhovniceşte, ca, în toate lucrările lor, să nu caute voia lor, ci pe a Celui ce i-a trimis, şi să mântuiască, pe cât se poate, prin învăţătură, lumea. Cu adevărat vom afla pe Sfinţii ucenici silindu-se să împlinească toate acestea în lucrarea lor deosebită, cum vedem din Faptele Apostolilor şi din cuvintele lui Pavel[328]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1156)

„Dumnezeieştii ucenici, ascultând de porunca Mântuitorului, aruncă îndată mreaja. Iar aceasta înseamnă că nu au luat ei înşişi harul apostoliei, ci au pornit la pescuitul duhovnicesc urmând poruncilor Lui. Căci zice: *Mergând, învăţaţi toate neamurile* (Mt. 28, 19). Ei înşişi spun că aruncă mreaja urmând cuvintelor lui Hristos, căci pescuiesc numai urmând cuvintelor Mântuitorului nostru şi poruncilor evanghelice, iar peştii ajunşi înlăuntrul mrejei erau atât de mulţi, încât ucenicii n-au putut să o ridice uşor. Căci cei ce au fost pescuiţi şi au crezut sunt nenumăraţi, şi minunea aceasta e mai mare ca puterea Sfinţilor Apostoli şi o întrece cu adevărat. Fiindcă lucrarea este a lui Hristos, Care adună cu puterea Lui mulţimea celor mântuiţi, în mreaja apostolică, adică în Biserica de pe pământ". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1177)

---

[327] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Înainte de răspândirea credinţei în Hristos, lumea, căzută din credinţa într-un unic Dumnezeu mai presus de natură, se clătina în nesiguranţa unor conştiinţe care nu ştiau de un sens al existenţei şi într-o mulţime de închipuiri despre tot felul de zei, ca forţe ale naturii. Prin creştinism, lumea cunoscută în vremea Apostolilor a căpătat o siguranţă şi o unitate. E unitatea culturii creştine. Clătinarea din aceasta a început mai târziu, prin gândirea filosofilor necredincioşi, care nu cunosc un sens al existenţei. Clătinarea celor necredincioşi se arată şi în neputinţa lor de a se pune de acord. Fiecare susţine altceva. Clătinarea lor e însoţită de haosul lipsei de unitate. (n. s. 2183, p. 1155)

[328] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când Hristos le spune ucenicilor: *Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, aşa vă trimit şi Eu pe voi*, spune nu numai că vor sluji aceleiaşi cauze căreia i-a slujit El, ci şi că îi trimite cu autoritatea şi cu puterea cu care L-a trimis pe El Tatăl. Deci trebuie să-i ascultăm ca pe Hristos, ei împlinind aceeaşi misiune importantă, voită de Dumnezeu. Şi nu numai pe ei, ci şi pe urmaşii lor.
Pe de altă parte, e de remarcat că Hristos Se afirmă numai pe Sine ca trimis de Tatăl, şi aceasta în chip nevăzut (deşi a fost şi o trimitere confirmată de botezul Lui de la Ioan), deoarece este Fiul lui Dumnezeu. E trimis să Se facă Om între oameni şi pentru oameni. De aceea, ucenicii sunt trimişi de El şi numai de El, în chip văzut. Sunt trimişi de El, Care e şi Dumnezeu, dar e şi Om. Hristos este Mijlocitor între Dumnezeu şi om, Mijlocitor care uneşte în Sine pe amândoi. El are două avantaje: e singur trimis de Tatăl şi singur trimite pe ucenici. (n. s. 2184, p. 1156)

„Căci nu mâna Sfinţilor Apostoli sau propovăduirea acestor pescari a început pescuitul duhovnicesc, ci puterea Mântuitorului. Căci El e primul care a pescuit un peşte, ca pârga celor ce vor veni (nu înţelegem unul, ci prin unul se arată nu foarte mulţi). După aceea ucenicii pescuiesc mulţimea prin consimţirea Lui dumnezeiască. Iar mreaja o ridică Petru, ceea ce înseamnă că osteneala Sfinţilor Apostoli nu va fi lipsită de roade. Ei au adus, la Cel ce le-a poruncit să pescuiască, mulţimea de peşti, care e indicată de numărul de o sută cincizeci şi trei. Numărul o sută înseamnă, după cum mi se pare, plinătatea neamurilor. Căci numărul o sută este deplin, fiind compus din zece decade. De aceea însuşi Iisus Hristos zice odată, într-o pildă, că are o sută de oi (Mt. 18, 12), arătând prin aceasta numărul complet al făpturilor cuvântătoare, iar în alt loc afirmă că pământul cel bun va aduce un rod însutit (Mt. 13, 8), indicând prin aceasta rodul desăvârşit al sufletului evlavios. Numărul cincizeci adăugat arată rămăşiţa aleasă prin har a celor din Israel. Căci cincizeci este jumătate dintr-o sută şi e lipsit de desăvârşire. Iar prin trei se face referire la Sfânta şi Cea de o fiinţă Treime, căci slavei şi laudei nesfârşite a Sfintei Treimi i se închină viaţa celor pescuiţi prin credinţă. Căci Dumnezeu este în toţi cei ce cred în El, ţinându-i aproape, prin sfinţire, pe cei câştigaţi prin propovăduirea evanghelică.

După ce a fost trasă mreaja, Domnul nostru a zis iarăşi Sfinţilor Săi ucenici: *Veniţi de prânziţi,* învăţând prin aceasta că, după osteneli şi sudori pentru cei chemaţi şi mântuiţi, ei se vor odihni, vor şedea iarăşi cu El, după însuşi cuvântul Mântuitorului, şi vor fi cu El pururea bucurându-se de dulceaţa negrăită, duhovnicească, pentru că e dumnezeiască şi mai presus de mintea noastră. Mântuitorul vrea să arate că se va împlini ceea ce s-a spus în Psalmi: *Vei mânca rodul ostenelilor tale* (Ps. 127, 2). Nu-şi iau ei singuri cele spre mâncare, ci le împarte Hristos, ca să învăţăm, prin chip, că Hristos însuşi ca Domn ne va da darurile Sale dumnezeieşti şi acele lucruri care ne sunt de folos[329]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1178)

Greutăţile întâmpinate în propovăduirea Evangheliei Domnului Hristos

„Dar, potrivit chiar afirmaţiilor defăimătorilor, iată şi un alt motiv de mirare: de unde vine faptul că ucenicii lui Iisus, care deşi nu L-au văzut cum a înviat din morţi, şi, deci, nu se convinseseră că El e o fiinţă dumnezeiască, totuşi nu s-au temut să îndure aceeaşi suferinţă ca şi dascălul lor, înfruntând primejdia şi părăsindu-şi fiecare patria lor numai şi numai de dragul de a propovădui învăţătura pe care le-o încredinţase Iisus? Pentru că nu-mi pot închipui că, judecând judicios faptele, s-ar putea spune că aceşti oameni s-ar fi dedicat unei vieţi pline de privaţiuni, numai ca să poată vesti această învăţătură a lui Iisus, dacă nu s-ar fi petrecut cu ei şi o convingere adâncă, deprinzându-i nu numai să trăiască potrivit învăţăturilor Lui, ci să influenţeze şi felul de vieţuire al altora, şi asta când ne gândim că pe fiecare din cei care ar îndrăzni aşa ceva l-ar paşte primejdia de a trebui să apere pretutindeni şi înaintea tuturora ideile cele noi şi să nu mai păstreze nicio legătură cu

[329] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toată istorisirea redă în chip trimiterea ucenicilor la apostolat, săvârşită de Hristos în seara primei întâlniri cu ei. Îi trimite la pescuit şi au un folos mai presus de puterea lor. Apoi toţi sunt chemaţi să se ospăteze cu El, sau să se bucure de osteneala lor în veci. E participarea la ospăţul nunţii Fiului de împărat, căsătorit cu umanitatea. Se hrănesc oarecum spiritual cu peştii prinşi, realizând o unire spirituală cu ei. Cel pe care l-ai făcut fericit îţi produce ţie însuţi o fericire văzându-l fericit, sau mulţumindu-ţi pentru fericirea pe care i-ai prilejuit-o. Cei ce se iubesc se hrănesc spiritual prin comunicare, unul din altul. Elevii se hrănesc din învăţător, şi învăţătorul din elevi. (n. s. 2222, p. 1178)

cei care ar mai păstra învăţăturile şi obiceiurile vechi. Oare nu confirmau acest lucru ucenicii lui Iisus, care aveau curajul nu numai să dovedească în faţa iudeilor, din cărţile proorocilor, că Iisus e Cel a Cărui venire era prevestită de prooroci, ci lămureau şi pe păgâni că Cel care nu de mult a răbdat de bună voie răstignirea pentru neamul omenesc este ca şi cei care au fost în stare să moară pentru ţara lor pentru ca să o mântuie de primejdiile ciumei, ale foametei ori ale înecului?" (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea I, Cap. XXXI, în PSB, vol. 9, pp. 55-56)

„Romanii au biruit atunci nenumărate zeci de mii de iudei, dar n-au putut birui doisprezece oameni, care au luptat cu ei, goi şi fără arme. Ce cuvânt ar putea înfăţişa minunea aceasta?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXV, III, în PSB, vol. 23, p. 853)

„... apostolii nu păreau să fie vrednici de credinţă; nu erau nici iubiţi, ci dimpotrivă urâţi, că făceau pe oameni să se lepede de cele ce iubeau: de obiceiuri, de datinile strămoşeşti, de legi. Apoi poruncile lor erau grele, iar faptele de la care îi abăteau pe oameni, pline de plăcere. O mulţime de primejdii, nenumărate primejdii de moarte îndurau şi apostolii şi cei care credeau în cuvântul lor; iar în afară de asta timpul era plin de greutăţi, de războaie, de răscoale, de tulburări". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXV, III, în PSB, vol. 23, p. 853)

„Dacă iudeii, cu toate minunile făcute, nu l-au ascultat pe Moise să părăsească o ţară în care erau supuşi la frământarea lutului şi facerea cărămizilor şi erau chinuiţi şi omorâţi în fiecare zi, ce i-a convins pe cei care au crezut în cuvintele apostolilor să se lepede de o viaţă lipsită de griji şi să îmbrăţişeze o altă viaţă plină de primejdii, de sângiuri, de moarte, şi aceasta când cei ce predicau această viaţă erau iudei, străini de neamul lor şi cumplit duşmăniţi din toate părţile? Să nu aduci în mijlocul popoarelor, nici în mijlocul oraşelor, nici în mijlocul oamenilor, ci într-o casă mică pe un om urât de toţi cei din casă şi să încerci cu ajutorul acestuia să abaţi pe tată, pe soţie şi pe copii de la tot ce iubesc ei, oare nu l-ai vedea sfâşiat înainte de a deschide gura? Oare nu-l vor omorî cu pietre înainte de a călca pragul casei, dacă intrarea în casă a unui astfel de om dă naştere la ceartă şi bătaie între bărbat şi femeie? Iar dacă acest om mai este şi uşor de dispreţuit, dacă mai dă şi porunci grele, dacă mai şi porunceşte celor ce trăiesc în huzur şi desfrânări să filosofeze, să trăiască adică cumpătat, dacă în afară de acestea mai are de luptat şi cu o mulţime de duşmani care îl covârşesc, nu-i aşa că toţi vor căuta să-l ucidă? Ei bine, ceea ce este cu neputinţă să se întâmple într-o singură casă, aceea Hristos a săvârşit în întreaga lume, aducând pe apostoli, pe doctorii lumii, printre prăpăstii, printre râpi, printre stânci primejdioase, în timp ce războiul cuprinsese şi pământul şi marea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXV, III, în PSB, vol. 23, p. 854)

„(...) Să vă îmbărbătaţi spre luptă, încingându-vă cu nădejdea pentru cei ce sunt de mântuit. Deci, chiar dacă s-ar întâmpla să pătimiţi pentru aceasta, să nu vă lăsaţi duşi spre lene şi slăbirea inimii, ci mai ales atunci să vă bucuraţi şi mai mult, văzând că se împlineşte şi prin voi voia Celui ce vrea ca toţi oamenii să se mântuiască şi la cunoştinţa

adevărului să vină (I Tim. 2, 4)[330]. Căci şi Eu M-am bucurat de acestea şi am socotit ostenelile foarte dulci. Când deci, zice, veţi vrea să aveţi o atât de mare bucurie, care am socotit că Mi se cuvine, atunci o veţi avea desăvârşită şi întreagă, căci bucuria deplină şi desăvârşită socotim că este cea în Dumnezeu, pentru Dumnezeu şi pentru fapte bune, pentru nădejdea fermă şi neclintită. Când ne vine pentru cele ce se cuvin, o simţim nu numai noi, ci şi Iisus însuşi[331]. Iar bucuria nedesăvârşită zicem că este cea din lume, pentru uşurătatea ei, pentru lucruri pentru care nu ar trebui să se producă, adică pentru lucruri lumeşti, care zboară ca o umbră, aşa cum zicem, că este cu totul urât ceea ce se pare unora că e drept şi corect în unele lucruri pământeşti. Căci zice şi fericitul David despre cei ce se opun slavei lui Dumnezeu: *Cu ură desăvârşită i-am urât pe ei* (Ps. 138, 22)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, p. 951)

„(...) *Cine ne va despărţi pe noi de iubirea lui Hristos? Necazul, sau strâmtorarea, sau prigoana, sau foamea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia*? (Rom. 8, 35). Auzi cum făgăduieşte că nu va fi nimic care să se opună sau să taie puterea iubirii lui faţă de Hristos? Iar dacă a iubi pe Hristos înseamnă a păstori turma şi a paşte mieii lui Hristos, cum nu va fi cu totul vădit că aceasta este mai tare şi decât moartea şi decât prigonirile şi sabia, şi că cel ce propovăduieşte cuvântul mântuitor celor ce nu-l cunosc pe Dumnezeu va dispreţui cu totul orice strâmtorare?[332]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, pp. 951-952)

„(...) *Şi acum, Doamne, caută spre ameninţările lor şi dă robilor Tăi să grăiască cuvântul Tău cu toată îndrăzneala* (Fap. 4, 29). În mod obişnuit celor ce slujesc Evanghelia li se împotrivesc foarte mulţi şi-i lovesc. Dar, deşi era mare frica şi cumplite valurile care se ridicau din ameninţări, nu era niciun motiv care să-i facă pe cei cu adevărat ucenici să pătimească, dar au ales să săvârşească prin lucrarea lor opera iubirii. Iar iubirea este astfel cum ne-a arătat-o Mântuitorul: în locul bucuriei, ce I se cuvenea, a răbdat crucea, dispreţuind ruşinea, ca să obţină mântuirea celor ce au păcătuit. Căci, dacă El n-ar fi voit să pătimească, am fi încă morţi şi slujitori ai diavolului, nebuni, orbi, lipsiţi de orice bine, robi ai plăcerii şi ai păcatului, neavând nicio nădejde şi fără de Dumnezeu în această

[330] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Bucuria adevărată o aduce omului binele pe care-l face. Aceasta e o bucurie a lui Dumnezeu, şi ea s-a arătat în mod accentuat în Hristos, deşi El a suferit pentru a ne câştiga şi pe noi pentru aceasta. De aceea, să luptăm şi noi pentru a face binele, să luptăm cu osteneală împotriva celor ce vor să ne împiedice să-1 facem, împotriva patimilor inferioare, să luptăm până la jertfă pentru a face bucurie lui Dumnezeu. Nu e vorba de o bucurie uşuratică, ci de una câştigată prin bărbăţie. Binele pe care voim să-l facem este mântuirea altora. Pentru aceasta, trebuie să ne încingem cu nădejdea că ea se va înfăptui, şi, chiar când suferim pentru aceasta, să ne bucurăm văzând că Hristos vrea să lucreze şi prin jertfa noastră mântuirea altora şi să se împlinească bucuria Lui. (n. s. 1795, p. 950)

[331] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când ne bucurăm de cele bune, sau de alţii pentru a căror mântuire am lucrat, Se bucură cu noi şi Hristos însuşi. (n. s. 1796, p. 951)

[332] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A dovedi celor ce nu cunosc sau nu recunosc pe Dumnezeu, mai precis pe Hristos, existenţa Lui şi că numai El ne asigură viaţa veşnică şi, prin aceasta, dă un sens vieţii noastre şi existenţei peste tot, asigurându-ne astfel mântuirea, este o bucurie care dispreţuieşte orice prigonire şi ameninţare. Ce contează o viaţă care fără Dumnezeu se reduce la cea exclusiv pământească, pentru a ţine la ea atât de mult, încât să renunţăm, din frica de a o pierde, la viaţa veşnică? (n. s. 1797, p. 952)

lume (Efes. 2, 12)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, p. 952)

„*Voi sunteţi prietenii Mei dacă faceţi ceea ce vă poruncesc.*
De acum nu vă mai zic slugi, că sluga nu ştie ce face stăpânul său,
ci v-am numit pe voi prieteni, pentru că toate câte am auzit
de la Tatăl Meu vi le-am făcut cunoscute (In. 15, 14-15)

Prigonirilor care le vor veni din ascultarea şi străduinţa iubitoare de virtute le opune din nou câştigul prieteniei cu El, ca, din bucuria de aceasta şi din dorinţa faţă de ceea ce e mai bun, să dispară povara greutăţilor acelora şi ca ceea ce pare uneori că-i întristează să le apară ca nimic. Căci osteneala li se face dulce iubitorilor de Dumnezeu, când plata e aproape şi bogată. Apoi, cine va socoti că e ceva mai mare şi mai strălucitor decât a fi şi a te numi prieten al lui Hristos? Căci, ia seama că această demnitate e mai presus de înseşi hotarele firii omeneşti, fiindcă toate sunt roabe ale Celui ce le-a făcut, după cuvântul Psalmistului, şi socotesc că nu-i nimic din cele create care să nu fie supus jugului robiei, conform relaţiei dintre Creator şi făptură[333]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, p. 953)

„(...) Cine se putea îndoi că ucenicii Mântuitorului nu vor fi supăraţi de iudei, nu vor fi dispreţuiţi de cei ce bolesc de rătăcirea elinilor, fiind nu plăcuţi, ci mai degrabă greu de suportat de către cei obişnuiţi cu iubirea de plăceri şi care-şi consumă viaţa în desfătări? Dar dacă ucenicii Mântuitorului, deşi ştiau că vor avea de purtat povara urii celor amintiţi, se vor sili cu şi mai multă râvnă să câştige dragostea celor ce vor boli de acestea, cum nu e vădit tuturor că nu s-ar fi făcut vestiţi necomunicând numai cuvântul ce le putea fi acestora de folos, ci, mai degrabă, predând, contrar plăcerii acelora, învăţătura folositoare şi mustrându-i cu îndrăzneala cea de la Dumnezeu, nevorbind şi neexplicând ceea ce e plăcut fiecăruia? Era deci necesar îndemnul să nu caute să placă altora şi să nu se sperie, ajutându-se chiar şi de ura unora pentru a-i sfătui spre ceea ce le este de folos. Aşa îl vedem făcând şi pe Pavel şi spunând limpede: *Căci acum caut bunăvoinţa oamenilor sau pe a lui Dumnezeu? Sau caut să plac oamenilor? Dacă aş plăcea oamenilor, n-aş fi rob al lui Hristos* (Gal. 1, 10). Şi după ce a certat pe cineva dintre cei din Corint, aflându-l foarte îndurerat, zice: *Căci dacă eu vă întristez, cine este cel care să mă înveselească, dacă nu cel întristat de mine?* (II Cor. 2, 2). Căci întristarea după Dumnezeu produce pocăinţa spre mântuirea sigură. Deci e neîndoielnic că doar cuvântul care linguşeşte lumea nu va folosi ascultătorilor ale căror plăceri le aprobă, cum le foloseşte cuvântul care le cere o cugetare înţeleaptă. Dar cel ce crede cuvintelor Mântuitorului nu va face aceasta vreodată, ci va alege mai degrabă ceea ce îi place Lui şi va socoti bogăţie duhovnicească chiar ura celor ce socotesc că virtutea e vrednică de combătut. Deci, zice, când vi se va părea că a fi urâţi de lume e neplăcut

[333] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prietenia cu Hristos ca Dumnezeu, venit în comuniune cu noi ca om, depăşeşte posibilitatea firii omeneşti. Trebuie să intre Dumnezeu însuşi, prin umanitatea Lui, în legătură cu mine, ca să se deschidă trăirii mele ambianţa infinităţii, să simt că am ieşit din închisoarea mărginirii mele, oricât de indefinibilă îmi apare ea, pe de altă parte. În comunicare cu Hristos nu mă mai simt rob, ci trăiesc eliberarea din starea de rob. Dragostea Lui mă face să mă simt în unire cu Eul infinit, şi nu ca rob al Lui, ci iubit de El şi, ca atare, liber. El vrea să-I arăt în mod liber iubirea mea. Chiar în sentimentul dependenţei mele, a celorlalţi şi a lucrurilor faţă de Dumnezeu, trăiesc caracterul lor de creaturi, care presupune un Creator de Care depind. Deci, când trăiesc libertatea prieteniei Lui, mă simt ridicat peste graniţa mea de creatură dependentă. (n. s. 1798, p. 953)

numelui vostru bun, să fie biruită şi aruncată această piedică, pentru ca nu cumva să vă îndulciţi prea mult de cinstirile celor ce vă iubesc, dacă nu sunt unite cu vreun folos pentru ei. Să nu se socotească nicidecum împovărător lucru a fi urât, de vreme ce Eu însumi am pătimit aceasta mai înainte. Căci sunt Domnul şi Învăţătorul. Socotesc că nu e greu de arătat că spre pieirea capului lor L-au urât pe Hristos însuşi cei ce au ales să cugete cele din lume şi care au dispreţuit bunătăţile cereşti. Căci El însuşi a spus în Evanghelii către unii: *Pe voi lumea nu poate să vă urască, dar pe Mine Mă urăşte, pentru că Eu mărturisesc despre ea că lucrurile ei sunt rele* (In. 7, 7). Deci cele ale Lui sunt un model pentru Sfinţii Apostoli şi de aceea le porunceşte să meargă pe urmele Lui, când spune iarăşi în alt loc: *Fericiţi veţi fi când vă vor ocări şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minţind din pricina Mea. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi, că plata voastră multă este ceruri. Căci aşa au prigonit pe proorocii cei dinainte de voi* (Mt. 5, 11-12)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, pp. 960-961)

„Căci, arătându-se binele, în mod necesar răul îşi afirmă împotrivirea. Din această pricină iubitorilor de virtute li se opun cei ce nu râvnesc la acelaşi mod de viaţă. Deci nu trebuie să se întristeze ucenicii, chiar dacă se văd respinşi de lume din cauza iubirii lor de virtute şi a dreptei lor credinţe, ci trebuie, dimpotrivă, să se bucure, primind din ura dinspre lume încredinţarea că vor fi îmbrăcaţi în lumină de Dumnezeu şi făcuţi vrednici de toată cinstirea[334]. Priveşte cât de greşit ar fi fost să fi ales ucenicii să nu rabde a pătimi, aşa cum se cuvenea. A fi urâţi de unii nu e un lucru cu totul lipsit de primejdie, dar a refuza aceasta nu e îngăduit de Dumnezeu, ci e un mare câştig a voi cineva să pătimească astfel. Căci dacă cel urât de cei ce cugetă cele ale lumii e socotit ca aflându-se în afara lumii, cel iubit de lume trebuie cugetat ca unul ce s-a legat de relele lumii (…) Pavel, (…) scrie: *Căci acum caut bunăvoirea oamenilor sau a lui Dumnezeu? Sau caut să plac oamenilor? Dacă aş plăcea oamenilor, n-aş fi rob al lui Hristos* (Gal. 1, 10). Nu putem plăcea şi oamenilor, şi lui Dumnezeu. Căci, cum s-ar împlini voia amândurora, când e o mare deosebire între voinţele lor? Fiindcă una caută spre virtute, iar cealaltă, spre răutate. Deci cel ce vrea să slujească într-un unic mod lui Dumnezeu şi nu vede nimic mai presus de dreapta credinţă în El trebuie să lupte cu cei ce iubesc lumea, când vrea să-i îndemne să părăsească întinăciunile ei. Căci le sunt greu de purtat iubitorilor de plăceri sfaturile care îi cheamă spre altceva, aşa cum şi celor ce-şi corup trupul prin aceste patimi le sunt împovărătoare ajutoarele ce folosesc la curăţirea aceloraşi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, p. 962)

„Pretutindeni Se dă pe Sine ca pildă, în chip folositor, ca nu cumva, dorind cele mai bune, să se arate unii mai răi, ci, mergând pe urmele slavei Lui, să nu creadă că pot să ajungă mai presus de El[335]. Deci că ei vor fi batjocoriţi a indicat-o, zicând: *Nu este sluga mai mare decât stăpânul său*. Căci pe Mine, zice, M-au ocărât cu o limbă neînfrânată,

[334] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ce pot avea de la lumea în care totul e trecător cei care, din alipirea la ea, urăsc pe cei ce nu fac la fel? Dar din alipirea la Dumnezeu cel veşnic şi iubitor, Care nu e posibil să nu existe, nu se poate să nu aibă cineva răspunsul iubirii Lui. (n. s. 1813, p. 962)

[335] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos prevesteşte ucenicilor Săi că vor avea greutăţi, cum a avut şi El. A primit greutăţile cu smerenie şi a suferit din cauza lor, ca să nu ne speriem nici noi de ele, dar nici să nu credem că noi vom fi mai tari faţă de ele, decât El. (n. s. 1814, p. 963)

nelăsând, netrebnicii, niciun mod de batjocură nefolosit, declarându-Mă demonizat, îmbătat şi rod al desfrânării. Dar n-am cerut îndată pedeapsa lor pentru ocări, ci am trimis ascultătorilor cuvântul mântuitor. Deci să nu se caute de către voi ceva mai mult, până nu este vremea, nici să nu vă ţineţi deasupra măsurilor Domnului, Care S-a pogorât pe Sine pentru noi la atâta smerenie, spre folosul tuturor. Astfel, prin asprimea cuvintelor şi prin necredinţa celor ce obişnuiesc să flecărească, îi face mai buni, cum zice şi fericitul Prooroc Ieremia, deprins în aceasta: *Tăria mea a căzut din cauza celor ce mă blestemă pe mine* (Ier. 15, 10)[336]. Dar şi dumnezeiescul Pavel a strălucit mai puternic şi a biruit necredinţa celor ce-l ocărau: *Ocărâţi fiind, zice, binecuvântăm. Prigoniţi fiind, răbdăm* (I Cor. 4, 12). A birui cele din acestea e o faptă a înţelegerii adusă de sărăcia cu duhul, după cum s-a scris (Mt. 5, 5), şi e împodobită cu o cugetare modestă. Din aceasta odrăsleşte şi se întăreşte, ca dintr-o bună rădăcină, îndelunga-răbdare şi iertarea. Iar a nu suporta cuvintele supărătoare în orice privinţă, sau orice fel de ocară, e o dovadă clară a unei gândiri vanitoase şi iubirii de slava lumească, lipsită de înţelepciune. Căci ce ocară ar putea supăra pe omul iubitor şi neînfierbântat? Ce jignire i-ar putea produce ocară neiubitorului de slavă deşartă? Pe drept cuvânt le porunceşte deci să-şi înalţe mintea deasupra acestei slave deşarte, cinstită de lume, ca ea să plutească pe deasupra lor. Le mai dă de cugetat să se vădească în acestea având o siguranţă necesară şi le arată gândul injurios, împingându-i, precum am spus la început, să meargă pe urmele cinstirii Domnului, să primească cu bucurie tot ce li se va cere spre slava lui Dumnezeu şi să nu se predea, din cauza necinstirii, şovăielii nefolositoare, nici, din pricina ocărilor amare, lenevirii la învăţătură, dispreţuind poruncile dumnezeieşti. Ci să stăruie în iubirea de fraţi şi să se grăbească în tot modul să-i ajute pe cei rătăciţi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, pp. 963-964)

„(...) *Dacă au păzit cuvântul Meu, şi pe al vostru îl vor păzi.* Prin aceasta nu-i lasă să primească învăţătura Sa cu descurajare. Şi face şi aceasta foarte bine. Cel chemat spre asta socoteşte că osteneala lui va suferi o mare pagubă dacă nu vor asculta de cuvintele lui. Dar să nu simtă ei aceasta niciodată. Spunând aşa, a indicat şi folosul străduinţelor lor, dar le-a arătat şi că va face şi pentru ei ceea ce a făcut El. Şi aceasta va avea loc în cugetarea ascultătorilor, căci va duce pe fiecare mai uşor la ceea ce vrea cel ce propovăduieşte. Şi nu le e greu celor ce propovăduiesc cele bune şi ştiu să semene cu putere dumnezeiască cuvântul folositor să înţeleagă că vor reuşi să împlinească cele ce nu ne sunt nouă cu putinţă, prin credinţă. Aceasta ne va fi spre ştiinţă din întâmplarea cu talanţii împărţiţi în chip diferit. Căci unul a primit zece talanţi, altul cinci, altul doi, dar a existat şi unul care, refuzând să folosească talantul, l-a îngropat în pământ. De aceea a auzit: *Slugă vicleană şi leneşă, trebuia să pui banii mei la zaraf, şi Eu, venind, aş fi luat ceea ce e al Meu cu dobândă* (Mt. 25, 27). Deci, precum cei deprinşi cu lucrarea pământului şi ocupaţi cu ea, după ce brăzdează pământul cu plugul şi pun apoi în el sămânţa, nu-şi mai atribuie celelalte lucrări, ci le lasă puterii şi harului dumnezeiesc[337], anume înrădăcinarea şi

[336] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvintele Sfinţilor sunt mai tari decât ocările duşmanilor lor, tocmai prin bunătatea lor, ca şi cuvintele smerite ale lui Hristos. (n. s. 1815, p. 963)

[337] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Darurile sunt de la Dumnezeu. Dar Dumnezeu cere şi omului un efort spre rodire. Dumnezeu dă putere roditoare pământului, dar cere şi omului să facă ceva ca pământul să-şi activeze puterea roditoare dată de Dumnezeu. Dumnezeu l-a cinstit pe om cu rolul de modest colaborator al Lui. Dumnezeu ne dă minte înţelegătoare, dar avem nevoie şi de un semen al nostru care să ne comunice o învăţătură. Cerând omului o contribuţie la activarea darurilor Sale, Dumnezeu dă prilej omului să crească el

producerea rodului a ceea ce s-a semănat, tot aşa socotesc că şi cel ce propovăduieşte cele bune e dator să comunice numai cuvântul, iar celelalte să le lase în seama lui Dumnezeu.

Deci Mântuitorul, şi prin îndemnul acesta, adaugă ucenicilor Săi un leac pentru lipsa lor de curaj, care să le vindece lenevirea. Nu trebuie să şovăiţi, zice, ci să luaţi râvna să învăţaţi, chiar dacă unii dintre cei sfătuiţi nu iau seama la învăţătura dată lor. Aflând neprimite de către mulţi chiar cuvintele Mele, nu vă ridicaţi peste slava Mea, ci, rămânând în urma ei, nu căutaţi să o dispreţuiţi. Această învăţătură le era trebuincioasă Sfinţilor Apostoli, fiindcă aveau să vestească pretutindeni cuvântul dumnezeiesc şi mântuitor. Ca urmare, dumnezeiescul Pavel, ca unul ce a fost hirotonit prin Hristos spre apostolat, ni s-a arătat lucrând astfel, vădind în aceasta toată bărbăţia. Căci e lesne de arătat că nu socotea de trebuinţă a căuta iubirea de slavă, nu lua seama la prigoniri şi nu se mânia, chiar dacă unii nu primeau cuvântul semănat de el. Fiindcă scrie unora: *Noi suntem nebuni pentru Hristos; voi sunteţi înţelepţi în Hristos. Noi suntem slabi; voi însă sunteţi tari. Voi sunteţi întru slavă, iar noi suntem întru necinste! Până în ceasul de acum flămânzim şi însetăm* (I Cor. 4, 10-11). Şi iarăşi, aceloraşi: *Am ajuns ca gunoiul lumii* (II Cor. 4, 13). Observi că era mai presus de slava lumească, şi pentru slava lui Hristos zicea că era în stare să primească orice: *Cine ne va despărţi de iubirea lui Hristos? Necazul, sau strâmtorarea, sau prigoana, sau foametea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia?* (Rom. 8, 35). Dar scrie şi altora: *Ca să vă scriu aceleaşi lucruri mie nu-mi este anevoie, iar vouă vă este de folos* (Filip. 3, 1). Iar galatenilor: *O, copiii mei, pentru care sufăr iarăşi durerile naşterii, până ce Hristos va lua chip în voi!* (Gal. 4, 19). Auzi cum nu-i este greu să repete acelaşi cuvânt; întâiul nefiind primit, îl repetă ca pe unul ce lucrează în ei până ce va lua Hristos chip într-înşii. Cuvântul acesta aduce în ei iubirea de Dumnezeu şi conduce pe ascultători la chipul lui Hristos prin credinţă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, pp. 965-966)

„Căci (Mântuitorul – n. a.) zice: Dacă Eu am săvârşit atâtea minuni şi acestea vă au martori pe voi, şi Mângâietorul va săvârşi minuni prin voi, dar ele nu vor slăbi furia iudeilor, ci ei vor rămâne pe mai departe în ale lor, ba chiar în unele şi mai rele, nu vă smintiţi când veţi pătimi acestea, ci stăruiţi permanent în cuvintele Mele. *Căci nu este ucenic mai presus de învăţătorul său, nici slugă mai presus de stăpânul său* (Mt. 10, 24)[338]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, pp. 975-976)

însuşi spiritual. În cazul de faţă, cerând omului să *păzească* cuvântul Său, îi cere de fapt să-l pună în lucrare. Avem, pe de o parte, datoria să primim în continuare învăţătura Lui, dar, pe de alta, şi să o punem în lucrare. (n. s. 1816, p. 965)

[338] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar dacă veţi săvârşi minuni din puterea Mea, le spune Mântuitorul ucenicilor, vă vor batjocori şi prigoni ca şi pe Mine. Dar, aşa cum le-am suportat Eu, aducând chiar prin aceasta mântuirea multora, să le suportaţi şi voi, căci şi voi veţi impresiona, prin puterea răbdării voastre, pe cei mulţi, arătând că aveţi pe Dumnezeu în voi. Convingerea existenţei în Dumnezeu vine din legătura cu El, care e mai presus de cele materiale, ale căror plăceri şi greutăţi sunt trecătoare. El se impune celui credincios cu o siguranţă nesfârşit mai mare, ca realitate netrecătoare şi izvorâtoare a adevăratelor şi nesfârşitelor bucurii. Cel ce susţine armonia între cele trecătoare ale lumii e veşnic ca armonie, dar nu ca cele ce se află trecător în ea. Cel ce menţine bunătatea între cei trecători din lume e veşnic. (n. s. 1832, p. 976)

Iuda

„(...) *Ar fi fost mai bine dacă nu s-ar fi născut omul acela*. Căci roada operei sale nu trebuie cântărită după ceea ce s-a întâmplat, ci după ceea ce a voit să facă, sau a crezut că va face. Într-adevăr, ce este mai criminal decât o înşelăciune, sau o minciună săvârşită împotriva chiar a unui străin, ca să nu spun a unui frate, sau a unui părinte?" (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Iosif, Cap. XII, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 598)

ARMONIE

„Să facem armonie în viața noastră lipsită de armonie". (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a II-a, cap. XIX, 97.3, în PSB, vol. 5, p. 161)

ASCEZA

„Cu cât te vei cruţa mai puţin, cu atât mai mult, crede-mă, te va cruţa Dumnezeu"[339]. (Tertulian, *Despre pocăinţă*, IX, 6, în PSB, vol. 3, p. 218)

[339] „Sunt demni de laudă – scria Sfântul Andrei, Episcopul Cezareei – cei ce mor în Hristos cu faptele trupului și care sunt răstigniți împreună cu El și sunt morți pentru lume". (*Tâlcuire la Apocalipsa lui Ioan Teologul*, P. G. CVI, col. 412). Deci faptele rele ale trupului trebuie ucise, patimile sale, și nu trupul. „Avva Isaac s-a dus, odată, la avva Pimen şi văzând că-şi arunca un pic de apă peste picioare l-a întrebat, căci îi putea vorbi deschis: *De ce unii sunt atât de aspri şi-şi chinuiesc trupurile?* Avva Pimen îi zice: *Noi n-am învăţat să ne ucidem trupurile, ci patimile*". (*Patericul sau apoftegmele Părinților din pustiu*, traducere, studii și prezentări de Cristian Bădiliță, Ediția a III-a adăugită, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 298). Părinții Bisericii şi cuvioşii neptici, în general, recomandă evitarea exceselor în asceză. Asceza ar trebui împlinită „până la punctul când cineva rămâne sănătos şi este capabil să-şi îndeplinească sarcinile încredinţate. Orice este făcut în exces afectează trupul şi apoi persoana respectivă nu mai poate face tot ce este necesar" spre împlinirea virtuților și spre mântuire. (*Arhimandritul Ioannikios, Patericul Atonit*, traducere de Anca Dobrin și Maria Ciobanu, Editura Bunavestire, Bacău, 2000, pp. 103-104). Prin asceză se realizează dezlipirea de cele lumești și se sporește grija de cele lăuntrice. „Avva Pimen a zis: *Foamea şi somnul pe apucate nu ne-au îngăduit să vedem lucrurile fără valoare*". (*Patericul sau apoftegmele Părinților din pustiu* ..., p. 289). „Avva Agathon a fost întrebat: Ce este mai presus: truda trupească sau grija de cele lăuntrice? Bătrânul a răspuns: Omul este ca un pom, iar truda trupească sunt frunzele, în vreme ce grija celor lăuntrice sunt fructele. Fiindcă stă scris: Pomul care nu face fructe bune e tăiat şi aruncat în foc, este limpede că noi trebuie să râvnim pentru fructe, adică pentru păzirea minţii. Dar să nu neglijăm nici acoperişul şi podoaba frunzelor, adică truda trupească". (*Patericul sau apoftegmele Părinților din pustiu* ..., p. 71).
Prin asceză, afectele nu sunt înăbușite, eliminate, ci micșorate. „A mai zis (avva Pimen): *De trei blestemăţii nu pot scăpa: de mâncare, de haine şi de somn. Dar le putem micşora în parte*". (*Patericul sau apoftegmele Părinților din pustiu* ..., p. 298). – n. a.

„Asceza predicată de Domnul desparte cu mulţumire sufletul de trup, chiar dacă această asceză desprinde sufletul de trup printr-o schimbare radicală a lui”. (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a IV-a, cap. VI, 27.1, în PSB, vol. 5, p. 348)

„(...) Trebuie ca acţiunile să corespundă scopului, pentru că prin procedee improprii nu se obţine nimic drept (raţional), fiindcă nu se poate ajunge scopul fierăriei prin lucrarea olăriei (ceramicii), nici laurii atletici nu se câştigă prin exercitarea (cântarea) la fluier. Pentru fiecare scop se cere o muncă anumită şi corespunzătoare. De aceea şi asceza exercitată după Evanghelia lui Hristos, pentru a plăcea lui Dumnezeu, se face prin îndepărtarea de grijile lumii şi prin totala noastră înstrăinare de distracţii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 5, R. I, în PSB, vol. 18, p. 226)

„Să ne zdrobim inima cu ostenelile duhovniceşti”. (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul - Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 75)

„Eforturile depuse vizează (anumite) roade şi un (anumit) folos. Or, nearătându-se întru noi roadele iubirii, zadarnică este osteneala”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvinte *Despre rugăciune*, 5, în PSB, vol. 34, p. 299)

„(...) De multe ori patimile stau liniştite în noi, fără să fie cu totul alungate în afara minţii noastre, deşi printr-un gând prudent, dar şi prin osteneli ascetice, sunt ţinute cu sila ca printr-un frâu în linişte şi nu li se cedează de bunăvoie”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 7, în PSB, vol. 41, p. 500)

„(...) Deoarece toată virtutea se cuprinde şi se impune în chipul şi modul iubirii, să nu cugete cineva dintre noi că, prin post şi prin culcare pe jos, sau alte osteneli nevoitoare, face ceva mare dacă nu salvează iubirea[340] faţă de aproapele[341]. Căci cel ce nu duce corabia spre ţintă, asemenea celor nepricepuţi în cârmuirea ei, rătăceşte ca un cârmaci care are cârma corăbiei, dar, din nepricepere, nu ştie să o conducă spre ţinta propusă. De aceea, cel ce a îndrăznit să spună: *De căutaţi o dovadă a Lui, Care grăieşte în mine*, vorbesc despre dumnezeiescul Pavel, nu se laudă numai pentru îndrumare, ci şi pentru ţinta ce o urmărea prin aceasta. Căci cel ce se laudă pentru ostenelile trupeşti cade din bunătăţile cele mai de frunte şi mai necesare, adică nu urmăreşte ţinta adevărată. Iar el ştia că aceasta este iubirea, care e ca o cunună pusă peste toate virtuţile, cum spune spre învăţătură: *De aş împărţi toată avuţia şi de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi*

[340] Asceza trupească are ca scop sau ca țintă despătimirea, dobândirea virtuților sufletești, a căror cunună este dragostea de Dumnezeu și de aproapele. Când nu favorizează dobândirea acestora, înseamnă că nu este practicată corect și nu este decât un motiv în plus de slavă deșartă și mândrie. – n. a.

[341] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deşi înainte a spus că iubirea se arată în toate felurile de virtuţi, aici arată putinţa de-a practica unele virtuţi care, fiind lipsite de iubire, n-au o prea mare valoare. Acesta e cazul când, în practicarea acelor virtuţi, se uită de iubirea semenului nostru. Se arată aici cât de mult ne realizăm unul prin altul, cât de mult, pe măsură ce uit de mine în grija faţă de altul, mă realizez cu adevărat pe mine. (n. s. 1557, p. 825)

foloseşte (I Cor. 13, 3). Strălucirea iubirii este în noi chipul Mântuitorului Hristos[342]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 825)

„(...) Postul, veghea, citirea Scripturii, lipsa de îmbrăcăminte şi de alte lucruri necesare nu constituie desăvârşirea, ci sunt mijloace ale desăvârşirii, fiindcă scopul ultim al practicii acestora nu constă în ele însele, ci prin ele se ajunge la scop[343]. Zadarnic (...) va practica aceste exerciţii cel ce, mulţumit cu ele, se va opri aci în încordarea minţii sale şi nu-şi va extinde efortul virtuţilor către atingerea ţelului pentru care ele sunt practicate, făcând din aceste exerciţii un scop şi uitând de rostul cel mai de pe urmă, care încoronează opera". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. VII, 3-4, în PSB, vol. 57, p. 312)

„Truda şi postul, sărăcia şi umilinţa nu sunt grele pentru cei ce le acceptă, ci pentru cei ce nu vor să le accepte". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea I, II, 9, în PSB, vol. 72, p. 191)

„În timp ce muncea (pustnicul Dorotei - n. a.) cineva i-a spus: De ce îţi distrugi aşa corpul? El spune: Pentru că mă omoară"[344]. (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a VIII-a, capitolul I, în PSB, vol. 75, p. 321)

„Cunoscând sfinţii cu înţelepciune nestatornicia şi trecerea succesivă a vieţii acesteia, au înţeles că nu aceasta este viaţa dăruită de Dumnezeu oamenilor la început, ci au învăţat tainic că Dumnezeu a creat la început alta, dumnezeiască şi mereu la fel, una despre care au înţeles că e demnă de Dumnezeu, care e bun. Spre aceasta ridicându-şi cu înţelepciune, prin harul Duhului, pe cât e cu putinţă oamenilor celor de sub moarte, ochiul sufletului şi zămislind înăuntru dorinţa dumnezeiască după ea, au socotit, cu drept cuvânt, că trebuie să

---

[342] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos, fiind Iubirea supremă, sau Izvorul personificat al iubirii – căci iubirea nu este fără persoană, ci, unde este ea, este şi persoana, în mod deosebit Persoana lui Hristos –, când avem în noi iubirea, avem pe Hristos sau strălucirea Lui. (n. s. 1558, p. 825)

[343] Aşa cum pentru sportivi, exerciţiile fizice nu sunt decât o pregătire perpetuă şi susţinută pentru a deveni mai buni, pentru a se autodepăşi zilnic şi a câştiga premii şi medalii, şi nu constituie un scop în sine, tot astfel şi asceza este de folos pentru a aduce biruinţe asupra celui rău şi a câştiga virtuţile sufleteşti. – n. a.

[344] Când trupul e greu de strunit şi, prin pornirile lui cele rele desparte sufletul de Dumnezeu aducându-i astfel acestuia moartea ca separare de El, trebuie „omorât" în sensul de disciplinat, strunit, înfrânat; trupul, în concepţia Spiritualităţii Ortodoxe, este o bună slugă, dar un rău stăpân. În sensul acesta, avem şi o serie de mărturii din partea părinţilor neptici pe care le vom reda în continuare. „(...) sfinţii au dat sânge şi au luat Duh". (*Cuviosul Paisie Aghioritul, Părinţi aghioriţi. Flori din Grădina Maicii Domnului*, trad. de Ieroschimonah Ştefan Nuţescu, Editura Evanghelismos, 2004, p. 8). „Vieţuirea lui (a lui Dorotei – ascet teban) era aspră şi uscată. Toată ziua aduna în arşiţa pustiei de lângă mare, pietre şi clădea din ele chilii pe care le dăruia celor ce nu puteau să le clădească, isprăvind în fiecare an o chilie. Odată i-am spus: *Ce faci, părinte? La atâta bătrâneţe îţi omori trupul în această arşiţă?* Mi-a răspuns, zicând: *Mă omoară, îl omor*. Mânca şase uncii de pâine, foarte puţină legumă (verdeaţă) şi bea foarte puţină apă. Şi martor mi-e Dumnezeu că nu l-am văzut întinzându-şi picioarele sau dormind pe o saltea de paie, sau pe pat, ci toată noaptea, şezând, împletea crengi de palmier pentru a-şi procura de mâncare. Bănuind că face aceasta numai când eram eu prezent, m-am asigurat şi de la alţi ucenici care trăiau pe socoteala proprie că din tinereţe avea această vieţuire, nedormind niciodată". (*Istoria Lausiacă (Lavsaicon),* Scurte biografii de pustnici, Traducere, Introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Române, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1993, p. 18). – n. a.

lepede viaţa aceasta prezentă, dacă vor să dobândească în chip curat pe aceea, precum o cere raţiunea[345].

Şi fiindcă lepădarea vieţii nu se face fără moarte, au socotit drept moarte a morţii renunţarea la iubirea trupească, prin care s-a făcut intrarea morţii în viaţă. Prin această renunţare au voit ca, pricinuind o moarte morţii, să înceteze a trăi morţii, murind moartea cinstită înaintea Domnului, moartea adevărată a morţii, care pe de o parte strică stricăciunea, iar pe de alta deschide în cei vrednici intrare vieţii fericite şi nestricăciunii. Căci sfârşitul vieţii acesteia de aici socotesc că nu e drept să se numească moarte, ci izbăvire de moarte şi despărţire de stricăciune şi slobozire din robie şi încetarea tulburării şi oprirea războaielor şi trecerea confuziei şi retragerea întunericului şi odihna de osteneli şi tăcerea zgomotului neclar şi liniştirea fierberii şi acoperirea ruşinii şi scăparea de patimi şi dispariţia păcatului şi, ca să spun pe scurt, hotarul tuturor relelor[346].

Acestea reuşindu-le prin mortificarea de bunăvoie, sfinţii s-au făcut pe ei străini vieţii şi călători în ea. Căci luptându-se vitejeşte cu lumea şi cu trupul şi cu răscoalele din ele şi scuturându-se de amăgirea provenită din amândouă, datorită împletirii simţurilor cu cele sensibile, şi-au păzit nerobită demnitatea sufletului. În mod cât se poate de cuvenit au judecat că e legiuit şi drept şi mai bine ca ceea ce e mai rău să fie condus de ceea ce e mai bune, decât să fie împiedicat ceea ce e mai bun de ceea ce-i mai rău. Căci aceasta e o lege dumnezeiască sădită în cei ce s-au hotărât să îmbrăţişeze cu precădere viaţa demnă de fiinţele raţionale, viaţa care imită prin îndestularea cu puţin lipsa de trebuinţe şi de grijă a îngerilor[347]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 43, în PSB, vol. 80, pp. 156-157)

---

[345] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim dă aici cea mai profundă întemeiere a ascezei. Cei ce se decid pentru aceasta năzuiesc să redobândească viaţa lui Adam dinainte de cădere, prima viaţă ce s-a dat omului de Dumnezeu şi care este adevărata viaţă a omului. Pentru a face loc în ei acestei vieţi adevărate care e viaţa din Dumnezeu, ascetul leapădă viaţa lui din resursele pur materiale, care i-a luat locul. (n. s. 190, p. 156)

[346] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar cunoscând că lepădarea unei vieţi nu se face fără moarte, asceţii au ales moartea vieţii care se hrăneşte numai din cele materiale. Pe de altă parte ei nu au voit să moară pur şi simplu, ci să schimbe viaţa cea după trup, cu cea din Dumnezeu. Deci trebuiau să rămână într-o continuitate a subiectului care voieşte. Astfel au realizat moartea vieţii după trup, renunţând la iubirea faţă de el, sau la iubirea trupească prin care viaţa cea după trup a intrat în om. Dar, omorând prin aceasta sursa de alimentare a vieţii celei după trup, au omorât propriu-zis moartea promovată de aceasta. Asceţii au urmărit astfel nu moartea vieţii, ci moartea morţii, moartea procesului de descompunere. În acelaşi timp, prin aceasta au deschis în fiinţa lor intrare vieţii din Dumnezeu, care nu se descompune. (Sfântul Maxim va relua şi aprofunda această distincţie între moartea vieţii şi moartea morţii în *Răspunsuri către Talasie*, 61). Mortificarea vieţii preocupate în mod principal de trup nu poate fi considerată moarte, ci izbăvire de moarte, sau de procesul de alterare, de războiul din fiinţa noastră şi dintre noi, de confuzia sau lipsa de sens în care trăim.

Desigur, nu toţi credincioşii se pot opune într-un mod atât de accentuat vieţii ce se hrăneşte din resursele materiale ale lumii. Dar toţi pot frâna această viaţă şi dezvolta concomitent viaţa ce se hrăneşte din Dumnezeu, urmând lui Hristos. În orice caz concepţia aceasta despre mântuire e cu totul deosebită de cea apuseană, care consideră mântuirea noastră realizându-se într-un mod pur juridic, în afară de noi, fără de niciun efort de schimbare a vieţii noastre după trup, într-o viaţă din Dumnezeu. (n. s. 191, p. 157)

[347] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Viaţa în înfrânare trupească nu e contrară naturii umane. Căci omul fiind alcătuit din trup şi suflet e drept ca sufletul să nu fie robit de trup şi ca ceea ce e superior în noi să conducă ceea ce e inferior, fără ca aceasta să însemne suprimarea a ceea ce e inferior. Condusă astfel, natura umană se împlineşte, căci atunci nu conduce omul robit de plăceri şi de patimi, ci raţiunea pentru care planul material e făcut străveziu pentru ordinea transcendentală şi transcendentă de raţiuni. Sfântul Maxim nu neagă valoarea lumii şi a trupului în sens origenist, dar socoteşte că cei ce văd numai concretizarea sensibilă a lor,

„Pyrhus: Dacă cele naturale nu provin în noi din nevoinţă (asceză), ci din creaţie, iar virtutea este naturală, cum câştigăm virtuţile prin osteneală şi nevoinţă odată ce sunt naturale?

Maxim: Nevoinţa şi ostenelile ce urmează s-au adăugat în cei iubitori de virtute numai spre depărtarea înşelăciunii ce se introduce prin simţuri în suflet, nu pentru a introduce virtuţile ca pe ceva nou din afară. Căci ele sunt în noi, cum s-a spus, din creaţie. De aceea îndată ce se înlătură deplin înşelăciunea, sufletul arată strălucirea virtuţii. Căci cel ce nu e fără minte, e cu minte; şi cel nefricos sau cutezător, e bărbătesc, cel nedesfrânat e înfrânat; cel ce nu e nedrept, e drept. Raţiunea cea după fire e cuminţenia; judecata are în sine dreptatea; iuţimea are în sine bărbăţia; pofta, cumpătarea. Deci prin înlăturarea celor contrare firii se înstăpânesc şi strălucesc cele conforme firii, precum prin ştergerea ruginii străluceşte luciul şi claritatea cea după fire a fierului". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a Doua, Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus, 25, în PSB, vol. 81, p. 333)

ATEISMUL

Omul fără Dumnezeu

„Unii, necunoscându-L, Îl tăgăduiesc; dar, mai bine spus, ei sunt tăgăduiţi de El; aceia sunt mai mult avocaţi ai morţii decât ai adevărului; pe ei nu i-au convins nici profeţiile, nici legea lui Moisi, dar până acum nici Evanghelia, nici suferinţele fiecăruia din noi". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către smirneni), Cap. V, 1, în PSB, vol. 1, pp. 220-221)

„Prin famen şi castrat Moise arată felul de purtare a omului fără Dumnezeu, a omului lipsit de dumnezeiasca putere roditoare". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către elini*, II, 25, 2, PSB, vol. 4, p. 85)

„Iar despre cei necredincioşi s-a spus: *S-au socotit ca praful, pe care-l spulberă vântul de pe faţa pământului* (Ps. 1, 4) şi *ca o picătură din cadă* (Is. 40, 15)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a IV-a, Cap. XXIV, 154.4., în PSB, vol. 5, p. 302)

„Degeaba au mai văzut ei atâta frumuseţe în creaţie, atâta rânduială, atâta armonie şi ordine, atâta frumuseţe în lume, căci tot nu vor să vadă pe Creator din făpturi; ei nu vor să înţeleagă că o rânduială atât de desăvârşită este lucrarea providenţei care orânduieşte totul, ei sunt orbi şi nu văd lumea decât cu ochi de animale fără judecată, cu ochi de dobitoace.

Ei nu simt prezenţa unei înţelepciuni într-o lume în care se vede atât de clar îndrumarea Înţelepciunii". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca,* Omilia a XXII-a, IX-X, în PSB, vol. 7, pp. 114-115)

---

nu şi ţesătura raţională care se concretizează şi e străvezie prin ele şi se comportă în consecinţă, sunt victimele unei amăgiri şi unei renunţări la dreapta şi deplina dezvoltare a fiinţei lor. (n. s. 192, p. 157)

„Doar numai Dumnezeu singur este Cel care are din Sine existenţa, după cum deducem din vedenia teofaniei arătată marelui Moise (Ieş. 3, 14). Drept aceea cel care scoate din cugetul său ideea că Dumnezeu există prin Sine, dar ajunge să spună că tot nu există, acela şi-a nimicit fiinţa punând-o în afara Celui care este existenţa însăşi. De aceea se şi spune, că întrucât s-au abătut de la faţa lui Dumnezeu, toţi împreună netrebnici s-au făcut (Ps. 52, 4), dovedindu-se de nicio treabă, ca o haină învechită (Ps. 101, 27)…". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea II, cap. XIII, în PSB, vol. 30, pp. 180-181)

„Cei ce nu cred încă (în El) se află în ceaţă şi ca în întuneric. Căci n-au ajuns la lumină[348]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a Doua a Glafirelor la Ieşire, 3, în PSB, vol. 39, p. 313)

„Şi Însuşi Mântuitorul S-a descoperit pe Sine mai minunat decât toţi prin multe fapte, prin putere şi stăpânire demnă de Dumnezeu. Pentru ce uneltesc deci aceia faţă de acestea, cu neînfrânare, planuri absurde? (...) Alungă din pământul şi cetatea lor Viaţa, Lumina, mântuirea tuturor, calea spre Împărăţie, iertarea păcatelor, pe Dăruitorul înfierii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. V, în PSB, vol. 41, p. 227)

„Dar, deşi nu cunoşteau pe Dumnezeu, Creatorul tuturor, rătăcind în afara adevărului, totuşi erau ai lui Dumnezeu, întrucât este Stăpânul tuturor, ca şi Creator al lor[349], căci toate sunt ale lui Dumnezeu şi nu e nimic în cele făcute care să nu aibă ca Stăpân pe Cel Unul, chiar dacă cel făcut nu ştie aceasta. Fiindcă nimeni n-ar putea să spună despre Creatorul tuturor că ar putea pierde stăpânirea peste toate din cauza rătăcirii unora, ci, mai degrabă, toate sunt supuse Lui fiindcă au fost făcute şi aduse la existenţă prin El. Acesta fiind adevărul, erau ai lui Dumnezeu celui după fire şi cei ţinuţi în rătăcirile diavolului, şi cei pierduţi în deşertăciunile lumeşti". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 7, în PSB, vol. 41, p. 1025)

Semănătorul necredinței

„Uciderea este luarea cu sila a vieţii unui om. Cel care vrea să nimicească învăţătura cea adevărată despre Dumnezeu şi despre veşnicia Lui, ca să pună în locul ei minciuna, spunând fie că universul este fără pronie, fie că lumea este necreată, fie că sunt minciuni temeiurile adevăratei învăţături, acela este cel mai mare criminal". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a VI-a, Cap. XVI, 147.2., în PSB, vol. 5, p. 465)

[348] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul sau Logosul lui Dumnezeu, prin Care S-au făcut, a pus pecetea raţionalităţii pe toate. Dacă nu este un Fiu personal veşnic al Tatălui, prin Care S-a creat lumea şi ţine în oameni conştiinţa că sunt în atenţia unui Tată, totul e fără sens şi fără rost. (n. s. 559, p. 313)

[349] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toţi sunt ai lui Dumnezeu, întrucât El i-a creat şi-i ţine în existenţă pe toţi, chiar dacă rătăcesc în afara adevărului, sau necunoscându-L şi nerecunoscându-L pe El, sau opunându-se în chip voit lui Dumnezeu. Aceştia trăiesc într-o contrazicere cu Dumnezeu, nu primesc toate darurile Lui, trăiesc o viaţă sărăcită, strâmbă, chinuită. Neştiind pe Dumnezeu ca Stăpân al său, subiectul nu I se supune, iar aceasta îl face să nu primească iubirea Lui şi puterea şi bucuria ce-i vin din aceasta. (n. s. 1929, p. 1025)

„Cel ce luptă împotriva lui Dumnezeu e lovit din toate părţile. Şi chiar prin cele pe care le socoteşte că a reuşit în ceea ce doreşte e biruit fără să vrea”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Cincea, Cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 542)

Când cei de aproape sunt piedică pentru mântuire ...

„Dacă tatăl sau fiul sau fratele cuiva este necredincios şi sunt piedică pentru mântuire şi obstacol spre viaţa cea de sus, cu aceia să nu fie de acord, nici să fie de aceeaşi părere cu ei, ci să pună capăt rudeniei trupeşti din pricina duşmăniei duhovniceşti”. (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui*?, 22.7., în PSB, vol. 4, pp. 49-50)

Nu este nenorocire și pierdere mai mare ca necredința

„(...) Poate fi oare vreo pierdere mai grea şi vreo nenorocire mai mare decât aceea ca în contemplarea frumuseţii şi a ordinii din lume să nu poţi recunoaşte pe Creatorul ei? Ar exista vreo mizerie mai adâncă decât să fii orb sufleteşte şi să nu vezi pe Creatorul şi Părintele oricărei fiinţe cugetătoare?” (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. XXXVIII, în PSB, vol. 9, p. 535)

„Iar cel necredincios şi fără grijă, va fi îngâmfat şi batjocoritor[350]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Treia a Glafirelor la Facere, 3, în PSB, vol. 39, p. 77)

„(...) Păcatul a pus stăpânire pe toţi, pustiind sufletul fiecăruia, firea s-a golit de harul de la început şi Duhul S-a depărtat de ea cu totul. Ca urmare, fiinţa raţională cade în ultima iraţionalitate, ignorând şi pe Creatorul însuşi[351]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. I, în PSB, vol. 41, pp. 142-143)

[350] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se afirmă mereu că, credinţa e şi un efort care se opune negrijii şi mândriei. (n. s. 119, p. 77)

[351] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta e cea mai gravă cădere a omului, căci are cele mai grave urmări. Nemaicunoscând pe Dumnezeu ca existenţă personală, mai precis ca şi comuniune personală supremă, nu mai vede nici valoarea personală a semenilor şi comuniunea respectuoasă şi iubitoare cu ei. Unde nu mai sunt persoane, nu mai e nici iubire, nici conştiinţa nemuririi lor. Totul devine o alcătuire de obiecte supuse unor legi, pe care omul, cunoscându-le în parte, crede că poate dispune de toate cum vrea şi i se pare că are în aceasta tot rostul existenţei.
Fără Duh, omul e numai animal raţional, adică e şi raţional, dar şi animal, sau animal cu o raţionalitate pe care nu o pierde cu totul, dar o strâmbă în iraţionalitate, şi prin aceasta o poate folosi spre justificarea duşmăniei, a mândriei egoiste, căzând într-un rău în care animalul, lipsit de raţiune, nu poate cădea. Neştiind de Dumnezeu cel personal şi de oameni ca persoane, nu mai ştie nici de sufletul nemuritor. Are numai trecătoare satisfacţii trupeşti, ca animalul. Dar când primeşte Duhul Sfânt, omul revine nu numai la o folosire dreaptă a raţiunii, sau la o stare de animal raţional, ci, ca om duhovnicesc, o depăşeşte pe aceasta. El se poate jertfi din iubire, ceea ce nu pare raţional, dar e de fapt o stare mai presus de raţiune, sau o stare de adevărată raţionalitate. Am putea spune că omul, întipărit de puterile dumnezeieşti prin Duhul Sfânt, poate fi înţeles în calitatea lui de *chip* al lui Dumnezeu, sau chiar de *icoană* vie a Lui, cum i se spune *chipului* în greceşte. La această stare de icoană a ajuns Hristos ca om şi, asemeni Lui, Sfinţii. (n. s. 247, p. 143)

„(...) Spunând că Se dă pe Sine însuşi pentru viaţa lumii, îndeamnă să înţeleagă îndată de ce pedeapsă se fac vinovaţi cei ce nu dau niciun preţ unui har atât de minunat". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. I, în PSB, vol. 41, p. 177)

„(...) Vom socoti necredinţa drept ultima boală şi mai mare ca orice rău". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 320)

„Iar cugetarea încăpăţânată a celor greu de călăuzit şi nesupuşi, stăruind în necredinţă, venirea Celui ce luminează li s-a făcut spre judecată. Căci, deoarece nu cred, sunt judecaţi[352]. Aceasta ţi-a spus-o Mântuitorul mai clar şi prin alte cuvinte: *Amin, amin, zic vouă, cel ce crede în Fiul nu e judecat. Iar cel ce nu crede în Fiul a şi fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Fiului lui Dumnezeu* (In. 3, 18)[353]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Şasea, Capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 697)

„(...) Credinţa este drahma pe care, cum citim în Evanghelie, pierzând-o acea femeie a căutat-o cu lumânarea şi şi-a scuturat casa pentru ea, iar dacă a găsit-o şi-a chemat vecinele şi prietenele cerându-le să se bucure cu ea că a găsit drahma pe care o pierduse (Lc. 15, 8-9). Mare este pentru suflet paguba dacă şi-a pierdut cineva credinţa, sau dragostea Domnului, pe care şi-a câştigat-o cu preţul credinţei". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a VII-a, 2, în PSB, vol. 53, p. 48)

Credința premerge tuturor lucrurilor

„Nu ştii oare că credinţa premerge tuturor lucrurilor pe care le face omul? Care plugar poate secera, dacă nu crede mai întâi în pământul în care aruncă sămânţa? Sau cine poate călători pe mare, dacă nu crede mai întâi în corabie şi în căpitanul corăbiei? Care bolnav poate să se vindece, dacă nu crede mai întâi în doctor? Cine poate învăţa o meserie sau o ştiinţă, dacă nu se dă mai întâi pe sine învăţătorului şi dacă nu crede în el? Aşadar, dacă plugarul crede în pământ, dacă cel care călătoreşte pe mare crede în corabie, dacă bolnavul crede în doctor, pentru ce tu nu vrei să crezi în Dumnezeu, când ai de la El atâtea garanţii?" (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, Cartea Întâi, VIII, în PSB, vol. 2, p. 379)

[352] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu numai voia lui Hristos îi osândeşte pe cei ce nu cred în El, ci şi ei înşişi, pentru că, necrezând în Dumnezeirea Lui, rămân închişi iubirii Lui, pe care El o îmbie tuturor şi la care îi cheamă pe toţi, ca formă a comuniunii cu El, a bucuriei de această comuniune. Neprimindu-L pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu întrupat, negarea aceasta îi face orbi faţă de lumina şi iubirea pe care le aduce El ca Dumnezeu, ca izvor al iubirii. (n. s. 1303, p. 697)

[353] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cine nu crede în Hristos, ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, nu crede că este un Tată Care are un Fiu. Deci nu crede într-un Dumnezeu al iubirii. Ca atare, nu se va împărtăşi de o viaţă veşnică întru fericirea comuniunii iubitoare cu Dumnezeu. El e condamnat la pieire, sau la o veşnică nefericire a singurătăţii. Acela nu crede că Dumnezeu e un Tată Care trimite pe Fiul Său să Se facă om, ca să-i facă şi pe oameni fraţi ai Fiului şi fii ai Săi. (n. s. 1304, p. 697)

Dacă n-ar fi Cineva care să conducă lumea ...

„Dacă nu este cineva care să conducă lumea, dacă nu este cineva care să răsplătească după merit cele săvârşite în viaţă, cine-i mai poate împiedica să asuprească pe sărac, să ucidă pe orfani, să omoare pe văduvă şi pe străin, să facă orice faptă nelegiuită şi să se murdărească cu patimi necurate şi ticăloase şi cu toate poftele dobitoceşti?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, I, în PSB, vol. 17, p. 435)

Calea către credință

„S-ar teme conştiinţa noastră dacă ar crede, dar fiindcă nu crede nici nu se teme. Dacă ar crede s-ar păzi, şi dacă s-ar păzi s-ar mântui". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XXVI, în PSB, vol. 3, p. 452)

„(...) El a spus: *Cel ce are urechi de auzit să audă* (Mt. 11, 15; 13, 9, 23; Mc. 4, 9, 23; Lc. 8, 8; 14, 35). Şi cine-i acesta? Să o spună Epiharm:

Spiritul vede, spiritul aude; celelalte sunt surde şi oarbe[354].

Heraclit, ţinând în frâu, prin mustrări, pe unii, spune: *Necredincioşii nu ştiu nici să asculte, nici să vorbească*. Heraclit foloseşte fără îndoială aceste cuvinte ale lui Solomon: *Dacă vei iubi să asculţi, vei primi învăţătură; iar dacă vei pleca urechea ta, înţelept vei fi*[355]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. V, 24.4.-24.5., în PSB, vol. 5, p. 126)

„Necredinţa, la rândul ei, este o presupunere slabă şi negativă faţă de o idee potrivnică; greutatea de a crede este o stare sufletească ce acceptă cu greu credinţa". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. VI, 28.1., în PSB, vol. 5, p. 128)

„Ideea unui singur Dumnezeu atotputernic a fost totdeauna, în chip natural, în toţi oamenii cu mintea sănătoasă; iar cei mai mulţi, cei care nu-şi pierduseră ruşinea faţă de adevăr, pricepeau veşnica binefacere a proniei dumnezeieşti. Într-un chip general, Xenocrate din Calcedon nu deznădăjduia de a găsi chiar la animalele necuvântătoare ideea de Dumnezeu[356]; iar Democrit, chiar dacă nu o vrea, va mărturisi la fel, datorită consecinţelor învăţăturilor sale; că, potrivit învăţăturii lui, aceleaşi imagini, care pornesc de la fiinţa dumnezeiască, cad şi pe oameni şi pe animalele necuvântătoare[357]. Departe de mine gândul de a spune că omul este lipsit de ideea de Dumnezeu, el, care la creare a avut parte de insuflare dumnezeiască, după cum e scris (Fac. 2, 7), el, care participă la o esenţă mai curată decât celelalte animale". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIII, 87.1.-87.4., în PSB, vol. 5, p. 360)

„Dacă răspunde că nu crede c-ar exista vreun Dumnezeu, să-l facem să recunoască, pe temeiurile înţelepciunii şi măiestriei cu care este orânduită lumea, că tocmai prin aceasta e dovedită existenţa unei puteri care se face vădită în viaţa acestei lumi şi care

[354] Epiharm, *Fragm. 249*, Kaibel.
[355] Notă Pr. D. Fecioru: De fapt, Înţ. Sir. 6, 34.
[356] Xenocrate, *Fragm. 21*.
[357] Democrit, *Test. 79*, Diels, *Vorsokrat*., 5 Aufl., II, 416.

depăşeşte însăşi lumea întreagă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 286)

„(...) Legea cunoştinţei de Dumnezeu e sădită în noi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea Întâia, 2, în PSB, vol. 39, p. 21)

„Căci deşi sunt corupţi şi nu se vede la închinătorii idolilor cu adevărat cine este Făcătorul tuturor (cu toate că au ca scop să-l străvadă pe El), totuşi lucrează în ei o lege naturală şi necesară şi îi mişcă o cunoştinţă spontană ca să trebuiască să cugete la ceea ce e neasemănat mai înalt şi mai bun decât cele ale noastre, adică la Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea Întâia, 2, în PSB, vol. 39, pp. 21-22)

„Aminteşte-ţi-L spunând către fericitul prooroc Isaia: *Du-te şi spune poporului acestuia: Cu auzul aţi auzit şi n-aţi înţeles şi privind priviţi, dar nu vedeţi. Căci s-a îngroşat inima poporului acestuia* (Is. 6, 9-10). Sau oare Cuvântul adevărat nu Se va arăta şi prin lucrurile aflate în mâinile noastre?[358]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. 6, în PSB, vol. 41, p. 369)

„Sufletele otrăvite de veninul necredinţei greu pot să scape de urmele neevlaviei lor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a II-a, 28, în PSB, vol. 53, p. 35)

AURUL

Doar cei imaturi spiritual se lasă impresionaţi de aur

„Lucrurile acelea atât de râvnite de lume – vreau să spun: aurul şi argintul şi pietrele (preţioase), a căror frumuseţe pe noi ne uimeşte – el (Sf. Împărat Constantin cel Mare – n. a.) nu le ţine drept mai mult decât nişte pietre de rând, sau decât o materie oarecare, fără valoare (adică tocmai ce şi sunt ele, în realitate), de niciun ajutor în lupta noastră cu năvala răului. Într-adevăr, ne pot ele vindeca de boală? Ne pot ele ajuta în vreun fel să scăpăm de moarte? Or, conştient de toate acestea, Constantin nu şovăie să se folosească de ele (dar cu bună ştiinţă! – şi numai atât cât să le facă supuşilor săi plăcere prin demnitatea întruchipată), fără însă a se lăsa amăgit; ba, dimpotrivă, îngăduindu-şi să zâmbească la priveliştea celor care, în imaturitatea lor lăuntrică, se lasă impresionaţi de ele![359]" (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, prolog, 7, în PSB, vol. 14, p. 199)

[358] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În toate lucrurile la îndemâna noastră ni se arată Cuvântul dumnezeiesc prin raţiunile lor cu originea în El. Prin toate ne vorbeşte. Prin toate ne cheamă la credinţa în El. (n. s. 664, p. 369)

[359] Sf. Maxim Mărturisitorul menționa că „nu din trebuință e atât de râvnit aurul de către oameni, cât pentru faptul că mulțimea își împlinește prin el plăcerile". (*Capete despre dragoste*, suta a treia, cap. 16, traducere de Dumitru Stăniloae, Membru de onoare al Academiei Române, în *Filocalia*, vol. al II-lea, Ed. Humanitas, București, 1999, p. 89). – n. a.

AUTORITATEA

„(...) Alteori se cuvine să ne folosim de autoritatea pe care a dat-o Domnul spre zidire, şi nu spre dărâmare, când trebuinţa cere îndrăzneală”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 113, în PSB, vol. 18, p. 365)

AVORTUL

Omul își începe existența încă din secunda conceperii

„(...) Să nu ucizi copil în pântece”. (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. II, 1, în PSB, vol. 1, p. 27)

„Să nu ucizi copil în pântecele mamei şi nici să-l ucizi după ce s-a născut”. (Barnaba, *Epistola*, Cap. XIX, 5, în PSB, vol. 1, p. 162)

„Până şi de fătul din pântecele mamei, pe care-l socotim că e într-adevăr o fiinţă vie, spunem că Dumnezeu îi poartă de grijă”. (Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creştinilor,* XXXV, 6, în PSB, vol. 2, p. 504)

„(...) Noi, care ne interzicem orice ucidere, nu ne permitem să stingem viaţa pruncului conceput în pântecele mamei, înainte chiar ca sângele să se plămădească în el ca om. A împiedica naşterea este o omucidere anticipată: căci ce deosebire poate fi între a răpi viaţa unui suflet născut sau a-l omorî la naştere? Om este şi cel născut, urmând să crească şi cel care este un fruct doar în germene”. (Tertulian, *Apologeticul*, IX, 8, în PSB, vol. 3, p. 52)

„(...) (este – n. a.) ucidere a copilului, care este viu, chiar dacă este în stare embrionară”. (Tertulian, *Despre suflet*, XXV, 5, în PSB, vol. 3, p. 295)

„(...) şi vechii astrologi socoteau naşterea omului începând cu zămislirea lui”. (Tertulian, *Despre suflet*, XXV, 9, în PSB, vol. 3, p. 296)

„Tresaltă de bucurie Elisabeta fiindcă-l simţea pe Ioan înăuntru (Lc. 1, 41-46); slăveşte Maria pe Domnul, căci mişcase Hristos înăuntru. Mamele, la rândul lor, îşi recunosc pruncii şi în schimb sunt recunoscute de ei, care trăiesc, care nu erau numai suflete, ci şi cu viaţă, respirând.

Astfel citeşti şi la Ieremia vocea lui Dumnezeu: *Înainte de a te plăsmui în pântece, te-am cunoscut*. Dacă Dumnezeu plăsmuieşte în pântece, El imprimă şi suflarea cea dintru început: *Şi a plăsmuit Dumnezeu pe om şi a suflat în el suflarea vieţii*. Dar nu cunoscuse

Dumnezeu pe om în pântece decât total format: *şi înainte de a ieşi tu din pântece, te-am sanctificat*. Şi corpul este până aici mort? În niciun caz; căci *Dumnezeu este al celor vii, nu al celor morţi*.

Cum a fost conceput omul ca fiinţă? I s-a insuflat oare în acelaşi timp şi substanţa corpului şi cea a sufletului, sau una a precedat celeilalte? Răspundem că amândouă în acelaşi timp sunt concepute, formate şi desăvârşite, precum sunt şi date la iveală, şi că nu intervine vreun moment în creaţie, în care să se impună o ordine de preferinţă.

Gândeşte-te la cele dintâi după cele din urmă: dacă moartea nu determină altceva decât despărţirea sufletului de corp, contrarul morţii, adică viaţa, nu se defineşte altfel decât ca unirea corpului şi a sufletului; dacă despărţirea în acelaşi timp a ambelor substanţe se petrece prin moarte, la fel din unirea aceloraşi substanţe rezultă viaţa. Mai mult: recunoaşterea vieţii de la zămislire, fiindcă tot de la zămislire afirmăm că există şi suflet, având în vedere că viaţa începe o dată cu sufletul". (Tertulian, *Despre suflet*, XXVI, 4-5, XXVII, 1-3, în PSB, vol. 3, pp. 296-297)

„Am susţinut tovărăşia cărnii şi a sufletului de la început, de la unirea seminţelor înseşi şi până la completa dezvoltare a fătului[360]". (Tertulian, *Despre suflet*, XXXVII, 5, în PSB, vol. 3, p. 311)

„… cei ce şi-au luat femeie să crească deplin pe cei care s-au născut şi să nu ia viaţa niciunuia din pruncii pe care i-a dat Providenţa[361]". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. LV, în PSB, vol. 9, p. 551)

„Femeia care-şi omoară în chip voluntar fătul se face vinovată de pedeapsa uciderii. În credinţa creştină nu se precizează dacă fătul era format sau încă nu era. Dar dreptatea n-o cere numai ceea ce era vorba să se nască, ci şi pe cel care a uneltit împotriva lui însuşi, pentru că, aşa cum se întâmplă adeseori, femeile mor în astfel de încercări. Aici se mai adaugă şi uciderea fătului, care e o a doua ucidere, cel puţin intenţionată de cele care

[360] Aceasta este mărturia Bisericii în acest caz şi anume că începutul fiinţei umane datează din momentul zămislirii, sau mai clar, al concepţiei. Ştiinţa vine să dovedească acest lucru susţinut de peste 1700 de ani de către Biserică. Acesta este un lucru minunat! Descoperirile ştiinţifice din domeniul embriologiei şi geneticii dovedesc faptul că din momentul concepţiei apare o nouă existenţă umană, care „are atâta viaţă şi drept la viaţă cât are şi un nou-născut, un copil de şcoală, un tânăr şi un adult". (Bernard Keating, *Personne potentielle*, în *Nouvelle Encyclopédie de Bioéthique*, Editions De Boeck Universite, Bruxelles, 2001, p. 15). Nu există o trecere de la *nimic* la *ceva*, de la un ţesut impersonal la persoană şi de aceea fiinţa umană, persoană cu drepturi depline, ia naştere în momentul fecundaţiei, când se produce unirea principiului spiritual cu cel material. Deci a pune capăt intenţionat unei sarcini, în orice moment al ei, înseamnă, din punct de vedere tehnologic şi ştiinţific, a distruge o persoană umană în curs de dezvoltare.
Oamenii de ştiinţă cu simţul seriozităţii, al responsabilităţii şi al corectitudinii recunosc că nu există un anumit moment în evoluţia intrauterină care să fie considerat ca început al vieţii copilului, ci, dimpotrivă, ei susţin că ceea ce se întâmplă după fecundare (divizarea celulelor, specializarea lor etc.) sunt de fapt transformările unui organism viu. Viaţa umană începe deci din momentul concepţiei, atunci când spermatozoidul se uneşte cu ovulul pentru a forma o celulă mai mică decât o granulă de sare. Noua viaţă a moştenit 23 de cromozomi de la fiecare părinte, în total 46. Această celulă conţine tiparul genetic complex al dezvoltării umane – sexul copilului, culoarea părului şi a ochilor, înălţimea, nuanţa tenului. În zilele 3-4, oul fecundat ajunge prin trompe în uter, se implantează aici şi începe să se hrănească şi să crească. – n. a.

[361] *Către Diognet*, 5, 6 în colecţia aceasta, vol. I (Bucureşti, 1979). (n. s. 250, p. 551)

nutresc astfel de fapte silnice". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, III, în PSB, vol. 12, p. 376)

„… şi femeile care prepară droguri pentru provocarea avortului sunt ucigaşe întocmai ca şi cele care primesc otrăvurile care ucid fătul din pântecele mamei". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, IX, în PSB, vol. 12, p. 379)

„Acesta este omul: spirit unit cu trup, folositor şi potrivit. Acesta este plăsmuit în pântecele mamei de prea înţeleptul Meşter al universului; acesta în vremea durerilor naşterii este scos la lumină din cămările cele întunecoase". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXI-a, V, în PSB, vol. 17, p. 557)

„Iar dacă ai căuta o mărturie şi mai limpede despre viaţa care e în embrionul viu al viitorului om, ai putea găsi şi alte semne care deosebesc pe cel viu de cel mort. Ca să constataţi că oamenii sunt în viaţă avem căldura, lucrarea şi mişcarea pe când răcirea şi înţepenirea sunt dovezile morţii. Iar embrionul de care am vorbit, e un izvor de căldură şi de putere, dovadă că e însufleţit". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XXIX, în PSB, vol. 30, p. 79)

„Se spune că embrionul din pântece se arată cu chip de om şi ajunge la forma trupului nostru de-abia când împlineşte patruzeci de zile". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Opta, în PSB, vol. 38, p. 259)

„Rebeca încă înainte de durerile naşterii, cât avea în pântece perechea celor ce se vor naşte din ea (Iacob şi Esau – n. a.), purta cu greutate lupta între ei şi vedea în ei muşcăturile morţii, întrucât embrionii se ciocneau prin salturile lor nepotolite". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Patra a Glafirelor la Facere, 2, în PSB, vol. 39, p. 120)

Gravitatea avortului

„Femeile, care folosesc pentru acoperirea desfrânării droguri pentru avort, scot afară o materie complet moartă, dar avortează odată cu fătul şi iubirea de oameni"[362]. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. X, 96.1., în PSB, vol. 4, p. 285)

[362] Sfinţii Părinţi susţin că avortul este un păcat împotriva Duhului Sfânt din mai multe motive: Se distruge fiinţa în care Dumnezeu şi-a pus chipul Său; se intră cu nelegiuire în drepturile lui Dumnezeu Care este singurul Stăpân asupra vieţii şi morţii; se răpeşte un drept firesc – dreptul de a se naşte – şi bunul de cel mai mare preţ dăruit omului de Dumnezeu pe care nimeni nu-l mai poate da înapoi: viaţa; se încalcă porunca dragostei; se ştirbesc drepturile societăţii faţă de care fiecare om are anumite îndatoriri de îndeplinit; se ucid serii întregi de urmaşi, care aveau dreptul la viaţă şi puteau fi de mare folos societăţii (genii, preoţi, dascăli, muncitori, mame etc.). Deci uciderea pruncilor în pântece este păcat împotriva firii omului, împotriva societăţii şi împotriva lui Dumnezeu (*cf.* Pr. Prof. Ilie Moldovan, *Darul sfânt al vieţii şi combaterea păcatelor împotriva acestuia*, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1997, p. 46).
Avortul are aproape întotdeauna urmări imediate sau îndepărtate (uneori chiar şi la 6 – 8 ani de la efectuarea lui) şi pe planuri diferite: psihic, fiziologic, spiritual, relaţional şi sexual.
Orice femeie care şi-a ucis fătul, dacă nu se pocăieşte pe măsura păcatului săvârşit, nu va scăpa de pedeapsa lui Dumnezeu, ea neavând dreptul la viaţă sau la moarte asupra copilului ei, fiindcă, copilul nenăscut nu este un organ al mamei sale, ci este o fiinţă unică, distinctă, cu o individualitate genetică şi

„…şi femeile care prepară droguri pentru provocarea avortului sunt ucigaşe întocmai ca şi cele care primesc otrăvurile care ucid fătul din pântecele mamei”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, IX, în PSB, vol. 12, p. 379)

Menţiuni canonice referitoare la avort[363]

„Femeia care-şi omoară în chip voluntar fătul se face vinovată de pedeapsa uciderii. În credinţa creştină nu se precizează dacă fătul era format sau încă nu era. Dar dreptatea n-o cere numai ceea ce era vorba să se nască, ci şi pe cel care a uneltit împotriva lui însuşi, pentru că, aşa cum se întâmplă adeseori, femeile mor în astfel de încercări. Aici se mai

---

proprie. Fătul, de la concepere e legat de corpul mamei sale, atât cât suntem noi legaţi de mediul în care trăim, de aer, de oxigen, de apă, de hrană etc., fără a forma un corp, un tot organic, o fiinţă cu ele, ci ne păstrăm viaţa sufletul şi corpul aparte de ele. De aceea nu are mama dreptul să suprime o viaţă umană, după cum nu are acest drept nici medicul, nici psihologul, nici psihiatrul, nici juristul, demograful, nici politicianul, mai ales că omul e om încă din secunda conceperii. – n. a.

[363] Toate mărturiile şi admonestările Sfinţilor Părinţi care condamnă fără rezerve avortul, au fost întărite prin dispoziţii canonice, fie sinodale, fie în afara sinoadelor, şi care au valoare normativă pentru credincioşi. Potrivit menţiunilor canonice ale Sinodului din Ancira (can. 21), femeia vinovată de săvârşirea avortului era oprită pe viaţă de la împărtăşire. Canoanele 91 Trulan, 21 Ancira (inclusiv), 2 şi 8 ale Sfântului Vasile cel Mare consideră doar un pogorământ oprirea femeii vinovate de avort pe o perioadă de zece ani de la Sfânta Împărtăşanie. Canoanele 65 Apostolic, 5 al Sfântului Grigorie de Nyssa, 43, 54, 55 şi 57 ale Sfântului Vasile cel Mare caterisesc pe preoţii care se fac vinovaţi de complicitate cu cei care săvârşesc crima de avort, fie dezlegând cu uşurinţă pe cei care nu au responsabilitate de gravitatea păcatului săvârşit, fie că sunt vinovaţi ei înşişi de această crimă comisă în propriile lor familii (*cf.* Arhidiac. Prof. Dr. Ioan Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, ediţia a treia, Sibiu, 2005, p. 490). Sfântul Ioan Ajunătorul, prin canonul 33, recomandă ca *femeile care strică cu meşteşuguri pe feţi în pântece...*, să fie oprite de la împărtăşire *cel mult cinci ani sau chiar trei ani* (*cf. Ibidem*, pp. 180-181). Aceeaşi pedeapsă canonică (oprirea de la Sfânta Împărtăşanie) se aplică şi soţului care a încuviinţat crima, persoanelor care reprezintă instrumentul în cauzarea unui avort: doctori, personal medical şi chiar politicieni care facilitează executarea practicii avortului prin decizii şi legislaţii juridice.

Referitor la aceste dispoziţii canonice trebuie amintit faptul că important este a se surprinde spiritul acestor canoane. Canonul este în primul rând un mijloc de îndreptare al penitentului. Sfântul Vasile cel Mare exprima convingerea ca *vindecarea să se hotărască nu cu timpul, ci cu chipul pocăinţei* (can. 2), canon reluat şi întărit de can. 102 Trulan – supranumit şi *cheia canoanelor* – care cere ca părintele duhovnicesc *să cerceteze felul păcatului şi aplicarea spre întoarcere a celui ce a păcătuit, şi astfel să aducă bolii vindecarea potrivită*. Pentru o pocăinţă adevărată este nevoie de sinceră părere de rău şi mai ales, de renunţare la păcatul săvârşit.

La Sfânta Taină a Spovedaniei, pe lângă oprirea de la Sfânta Împărtăşanie, posibile epitimii pentru cei ce se fac vinovaţi de acest păcat ar fi: metanii, naşterea de prunci (femeii ce a avortat) în locul celor ucişi şi nerepetarea acestei crime; cea care a avortat trebuie sfătuită să boteze şi să înfieze copii săraci, să postească, dacă poate, până seara o zi pe săptămână (de obicei vinerea), să ofere milostenie după putere, să cumpere cărţi duhovniceşti şi să le distribuie gratuit, să sponsorizeze sau să ajute la publicarea unei cărţi împotriva avortului, să sfătuiască alte femei să nu recurgă la avort etc. Părinţii duhovniceşti recomandă plânsul, rugăciunea stăruitoare de iertare, precum şi fapte ale milei sufleteşti şi trupeşti. Referindu-se la plânsul şi la căinţa pentru păcate, Sfinţii Părinţi ne învaţă că păcatele sunt înscrise în cartea vieţii, iar lacrimile sunt buretele care le şterge. Fericitul Augustin dă un îndemn foarte folositor: *Vrei să afli ce anume ai putea să oferi lui Dumnezeu pentru tine? Oferă-te pe tine însuţi. Căci, ce cere de la tine Domnul, dacă nu pe tine însuţi? Pentru că, în toată creaţia de pe pământ, n-a făcut nimic mai bun decât pe tine* (*Sermo* 48, 2, P. L., XXXVIII). Duhovnicilor li se cere să nu-i arunce pe oameni în deznădejde, ci să se folosească de forţa argumentului şi a iubirii în combaterea acestei odioase crime. Pe de altă parte, intensitatea pocăinţei trebuie să fie pe măsura gravităţii crimei – n. a.

adaugă şi uciderea fătului, care e o a doua ucidere, cel puţin intenţionată de cele care nutresc astfel de fapte silnice. Totuşi pocăinţa acestor femei nu trebuie prelungită până la moarte, ci ele pot fi primite (din nou în comuniune, - n. tr.) după un răstimp de 10 ani. Vindecarea lor să nu se hotărască după timp, ci după felul în care ele se pocăiesc". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, III, în PSB, vol. 12, p. 376)

Sub pedeapsa avortului cad și complicii acestui grav păcat

„(...) Şi pe femeile care le ajută pe mame să avorteze le numim ucigaşe[364] şi spunem că pentru această colaborare a lor vor avea să dea socoteală înaintea lui Dumnezeu". (Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creştinilor*, XXXV, în PSB, vol. 2, p. 504)

„La judecată se procedează astfel, încât răspunderea cea mare cade pe autorul moral al crimei, nu pe cel care a înfăptuit-o ca simplu instrument. Este mai mare ura împotriva conducătorului când serviciile în subordine nu merg bine; este lovit mai mult cel ce porunceşte, dar nici cel ce execută nu este scutit". (Tertulian, *Despre suflet*, XL, 4, în PSB, vol. 3, p. 315)

„… şi femeile care prepară droguri pentru provocarea avortului sunt ucigaşe întocmai ca şi cele care primesc otrăvurile care ucid fătul din pântecele mamei". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, IX, în PSB, vol. 12, p. 379)

Soluţii pentru prevenirea avortului

„Legea vrea să-l înveţe pe om bunătatea începând de jos, de la animalele necuvântătore. *Să se lase*, spune legea, *şapte zile puiul la mamă* (Ieş. 22, 30; Lev. 22, 27). Dacă în natură nimic nu se întâmplă fără o cauză, iar dacă laptele se scurge din mame pentru hrana puilor, atunci cel care smulge pe cel născut de la rânduiala laptelui, acela insultă natura. Să se ruşineze, dar, elenii şi dacă este vreunul din cei care atacă legea, când văd că legea are milă chiar de animalele necuvântătoare, iar oamenii îşi părăsesc proprii lor copii, cu toate că legea de demult şi în mod profetic a căutat să împiedice sălbăticia lor prin porunca de care am vorbit mai înainte! Dacă legea opreşte despărţirea puilor animalelor necuvântătoare de mamele lor, apoi cu mult mai mult legea caută să vindece mai dinainte gândul crud şi sălbatic din oameni, pentru ca dacă oamenii dispreţuiesc natura să nu dispreţuiască învăţătura.

Odată ce s-a îngăduit oamenilor să se sature cu carnea de capră şi de oaie, atunci se poate ca această îngăduinţă să fi ajuns scuză pentru despărţirea puiului de mamă. Bine, dar ce cauză mai poate avea lepădarea copilului? Ar trebui mai bine să nu se însoare cel care nu doreşte să facă copii, decât să ajungă ucigaş de copii din pricina neînfrânării poftei"[365].

---

[364] Tâlcuirea Pr. Teodor Bodogae: Deşi avortul era oprit de lege, practica aceasta călca legea. Literatura timpului e plină de proteste zadarnice, neputincioase în a îndrepta decadenţa. [Bardy, *op. cit*., p. 166-167, note]. (n. s. 50, p. 504)

[365] Lumea de astăzi, îngrozită de practica avortului, caută soluţii de prevenire a acestuia şi remedii pentru femeile ce au fost afectate de avort. Unele dintre aceste soluţii ar putea fi: o mai bună catehizare a credincioşilor în legătură cu avortul şi mijloacele contraceptive, care în mare parte sunt de fapt contragestive, deci tot avortive; îmbunătăţirea relaţiilor dintre preot şi asociaţiile creştine care militează pentru naşterea de prunci şi luptă împotriva avortului, de unde păstorul duhovnicesc poate procura

(Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XVIII, 92.1.-92.4., 93.1., în PSB, vol. 5, p. 159)

BARBA

„(...) Că părul din bărbie îl arată pe bărbat; (...) că dragostea de podoabă alunecă spre desfrâu". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. I, 1.3., în PSB, vol. 4, p. 306)

„Nu se poartă oare ca o femeie bărbatul care se piaptănă, care-şi dă părul jos cu briciul, ca să fie frumos, care se aşează în faţa oglinzii, ca să-şi radă părul, să-şi smulgă perii şi să-şi netezească obrajii?" (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. III, 17.3., în PSB, vol. 4, p. 316)

---

materiale privind tematica avortului: pliante, cărţi, broşuri, casete video, etc., pentru a le pune la îndemâna credincioşilor; o mai bună conlucrare a preoţilor cu medicii ginecologi şi întreg personalul medical, politicieni, jurişti, sociologi etc., pentru prevenirea avortului; conferinţe pe tema avortului; atunci când perspectiva unei căsătorii nu există sau situaţia materială este cu adevărat un obstacol pentru menţinerea sarcinii, există o şansă: adopţia; conştientizarea tuturor privind gravitatea acestui păcat şi numărul foarte mare de avorturi care s-au făcut şi se fac în România; publicarea de către preoţi, şi nu numai de către aceştia, a unor articole serios alcătuite privind această temă; angajarea întregii parohii pentru ocrotirea copilului nenăscut şi ajutorarea familiilor sărace şi cu mulţi copii. Ceea ce ar putea să ajute o familie pauperă este şi sprijinul afectiv şi rugăciunile comunităţii din care face parte. Tăcerea şi inactivitatea celor din jur nu ar reprezenta decât o modalitate de aprobare tacită a unor legi şi practici imorale care ameninţă viabilitatea societăţii; este imperios necesar ca toţi să conştientizeze că avortul, sterilizarea, contracepţia şi fecundarea artificială sunt păcate, iar păcatele sunt întotdeauna interzise; altă soluţie ar fi ca toţi să iubim copiii şi să facem sacrificii pentru ei; să păstrăm castitatea înainte de căsătorie şi fidelitatea în căsnicie, să respectăm faptul că sexualitatea umană nu poate fi folosită în afara căsătoriei binecuvântată de Dumnezeu şi care este indisolubilă; în cazurile serios justificate, pentru evitarea concepţiei, singurul mijloc permis de Biserica Ortodoxă, în familie, este abstinenţa; să nu uităm că *nu este voia Tatălui nostru din ceruri să piară măcar unul din aceşti micuţi* (Mt. 18, 14); să lăsăm deci copiii să vină la Mântuitorul şi să nu-i oprim (Mt. 19). Îi oprim să vină la El nu numai atunci când nu-i dorim, ci şi atunci când nu ne ocupăm îndeaproape de educaţia lor creştină; să avem curaj şi credinţă în Dumnezeu că ne va ajuta să naştem şi să creştem câţi copii va vrea El să ne dăruiască. Acolo unde copiii nu sunt doriţi, se vor simţi ca o povară pentru părinţi, aceştia din urmă trădând faptul că iubirea lor este una egoistă, trupească, prin urmare imperfectă; să înţelegem bine că avortul loveşte în mamă, loveşte în copil, loveşte în cuplu, loveşte în societate, loveşte în Dumnezeu, fiindcă fiecare copil este mai preţios decât orice bogăţie materială din lumea aceasta. Prin avort se ameninţă viaţa pe pământ, se calcă porunca lui Dumnezeu, se destramă familia, se îmbolnăveşte întreaga societate şi cei ce se fac vinovaţi de acest păcat îşi agonisesc cumplite pedepse dumnezeieşti, atât în viaţă, cât şi după moarte; să ne străduim să arătăm tuturor gravitatea acestui păcat şi să ajutăm acolo unde este nevoie, prin forţa argumentului şi a iubirii; să ne rugăm lui Dumnezeu pentru cei care vor să recurgă la acest păcat, ca să nu-l ducă la îndeplinire. Avortul este şi rămâne preţul pe care-l plăteşte cuplul pentru plăcere, pentru propria satisfacţie, chiar dacă se plăteşte cu preţ de sânge şi femeia care ar trebui să dea viaţă se transformă într-un laborator al morţii. – n. a.

„Smulgerea părului de pe faţă este invenţia năstruşnică a unor oameni moleşiţi, care se târăsc în camerele femeilor, a unor fiare desfrânate şi amfibii. Acest fel de şiretlic este desfrânat şi fără Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. III, 18.1., în PSB, vol. 4, p. 316)

„(...) Iar pe bărbat Dumnezeu l-a împodobit cu barbă, ca pe lei, şi să fie cunoscut ca bărbat după pieptul lui acoperit cu păr, semn de putere şi conducere”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. III, 18.1., în PSB, vol. 4, p. 316)

„Barba este semnul distinctiv al bărbatului; prin ea se vede bărbatul”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. III, 19.1., în PSB, vol. 4, p. 317)

„Este necuvios lucru să batjocoreşti ceea ce este simbolul bărbăţiei, părul. Dacă un bărbat îşi face faţa netedă – mă apucă căldurile când rostesc acest cuvânt – atunci el o face pe femeia”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. III, 19.3., în PSB, vol. 4, p. 317)

„Pentru bărbaţi e de ajuns o barbă bine îngrijită. Iar dacă vrea să-şi tundă barba, să nu şi-o radă de tot; un bărbat ras complet ar avea înfăţişare ruşinoasă”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 60.2.-60.3., în PSB, vol. 4, p. 339)

„(...) Barba dă figurii bărbatului o seriozitate care impune.

Pe mulţi oameni înfăţişarea îi face să nu păcătuiască, din pricină că înfăţişarea îi dă de gol; altora, însă, care nu vor să se ştie că păcătuiesc, le este foarte plăcut să aibă o înfăţişare comună, cu nimic caracteristic, cu care, fiind acoperiţi, pot păcătui fără să fie recunoscuţi, din pricină că sunt la fel ca marea mulţime a oamenilor; aşa că pot săvârşi fără teamă păcatul”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 61.1.-61.2., în PSB, vol. 4, p. 340)

„... barba [e chipul (tipul) – n. a.] cugetării înţelepte. Pentru că şi ea este un semn al desăvârşirii”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Cincisprezecea, în PSB, vol. 38, p. 531)

BATJOCURA

Gravitatea

„(...) Sunt suportate mai uşor loviturile duşmanilor decât cuvintele blânde, dar batjocoritoare. Despre acestea spune profetul: *Cuvintele lui s-au muiat mai mult decât untdelemnul, dar ele sunt săgeţi*, şi în alt loc: *Cuvintele celor vicleni sunt plăcute, dar ele*

lovesc în adâncul inimii”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Iosif, Cap. XVIII, 4-5, în PSB, vol. 57, p. 586)

BĂILE PUBLICE COMUNE

Vătămarea sufletească de care pot fi cuprinşi cei ce merg la băile comune

„Prefăcându-se că le e ruşine, femeile acestea nu se dezbracă în faţa bărbaţilor lor – ca să le arate că le sunt credincioase –; dar ele, care stau închise în casă, pot fi văzute de alţi bărbaţi goale în băi; acolo se dezbracă, fără să se ruşineze, în faţa celor ce le privesc, ca în faţa negustorilor de trupuri”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. V, 32.1., în PSB, vol. 4, p. 324)

„(...) Femeile acestea, însă, odată cu hainele dezbracă şi ruşinea, voind să pară frumoase; dar, fără voia lor, arată că-s urâte; mai ales trupul gol vădeşte cât de desfrânată le e pofta”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. V, 33.1., în PSB, vol. 4, p. 325)

„Aşadar cu privire la băi – şi aici trebuie să fac o digresiune – patru sunt pricinile pentru care trebuie să mergem la baie: sau pentru ca să ne curăţim sau pentru căldură sau pentru sănătate sau pentru plăcere. Trebuie să căutăm să nu facem baie pentru plăcere; trebuie să tăiem din rădăcină plăcerea aducătoare de ruşine”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. IX, 46.1., în PSB, vol. 4, p. 332)

„Că apa aceea este un ocean de desfrânare; nu învăluieşte cu apă trupurile, ci îneacă sufletele. Femeia îşi cufundă trupul gol în baie, dar tu, când o vezi, te scufunzi în adâncul desfrânării[366]. Aşa e mreaja diavolului; nu îneacă pe cei care înoată, ci mai ales pe cei care stau sus în porticele din jurul bazinului de înot; îi îneacă mai cumplit decât pe Faraon, care a fost înecat atunci cu caii şi căruţele lui. Dacă ar fi cu putinţă să vedeţi sufletele înecate, v-aş arăta multe suflete plutind moarte la suprafaţa acestor ape, aşa cum odinioară pluteau la suprafaţa Mării Roşii trupurile egiptenilor. Dar ceea ce-i mai cumplit decât toate este ca oamenii numesc o pieire ca aceasta desfătare, iar oceanul acesta al pierzaniei loc de plăcere, deşi poţi străbate Marea Egee şi Marea Tireniană mai cu uşurinţă şi în mai multă siguranţă decât priveliştea aceasta. Mai întâi diavolul ţine toată noaptea sufletele în aşteptare; apoi după ce le-a arătat ce aşteptau, le înlănţuieşte şi le face prizoniere. Să nu-ţi închipui că eşti lipsit de păcat dacă nu te-ai apropiat de o desfrânată; poftindu-o ai săvârşit totul. Că, fiind stăpânit de poftă, îţi aţâţi şi mai mult flacăra. Iar dacă spui că aceste

[366] Un trup dezgolit aproape total în faţa altora îi poate sminti pe aceştia şi trezi gândul şi pofta lor spre desfrânare, căci mulţi dintre cei ce frecventează băile publice comune, ştrandurile de astăzi sau alte locuri unde se expun trupurile dezbrăcate atât de haine cât şi de fericita pudoare, nu sunt îndeajuns de întăriţi duhovniceşte pentru a rezista ispitei desfrânării cu gândul, în inimă sau chiar cu fapta. De aceea, pentru înot sau expunerea trupului la soare trebuie căutate locuri mai intime, ferite de privirile altora. – n. a.

spectacole nu te vatămă, atunci eşti vrednic de mai mare osândă pentru că, încurajând prin prezenţa ta astfel de spectacole, sminteşti şi pe alţii, iar ţie îţi faci de ruşine obrazul şi odată cu obrazul sufletul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VII, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 98)

„Dacă omul *care se uită la o femeie spre a o pofti a şi făcut desfrânare* (Mt. 5, 28), să nu ajungă prizonier cel care vede o femeie în pielea goală? Nu ca potopul de pe timpul lui Noe, care a ucis tot neamul omenesc, ucid cu multă ruşine aceste femei, care fac baie în pielea goală, pe toţi cei ce le privesc; apa potopului aceluia, da, a ucis trupul, dar a tăiat răutatea sufletului; apa aceasta, însă, face tocmai dimpotrivă: omoară sufletul, lăsând trupurile vii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VII, VII, în col. PSB, vol. 23, p. 99)

BĂNUIALA

Ferirea de bănuiala cea rea

„… pentru că nu ştii pricinile unor lucruri, nu trebuie să inventezi pricini care nu sunt pricini. Mai bine e să nu ştii bine decât să ştii rău. Omul care nu ştie pricina unui lucru va ajunge îndată să găsească adevărata pricină; dar cel care născoceşte o pricină falsă, pentru că nu o ştie pe cea adevărată, nu va putea ajunge cu uşurinţă la cea adevărată, ci va avea nevoie şi de mai multă muncă şi de mai multă sudoare ca să spulbere pricina falsă de mai înainte. Pe o plăcuţă, dacă e curată, poţi scrie cu uşurinţă orice vrei; dar dacă e scrisă, nu e atât de uşor; trebuie mai întâi să ştergi ce a fost scris rău. Tot aşa şi cu doctorii; un doctor care nu dă nicio doctorie este cu mult mai bun decât unul care dă doctorii vătămătoare; un arhitect care clădeşte case şubrede este mai rău decât unul care nu clădeşte deloc; la fel şi cu pământul: este cu mult mai bun pământul care nu are niciun rod decât cel care are spini". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXV, IV, în PSB, vol. 23, p. 856)

Îndepărtarea pricinilor de bănuială

„Nu-i de ajuns ca oamenii care trăiesc în castitate să fie curaţi, ci trebuie să se şi străduiască să fie mai presus de orice critică, să îndepărteze de la ei orice pricină de bănuială, pentru arătarea pe scurt a castităţii lor; că nu trebuie să fim numai credincioşi, ci să arătăm că suntem şi vrednici de credinţă". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea III, Cap. XI, 83.2., în PSB, vol. 4, p. 350)

BĂRBĂŢIA

Definiţia

„(...) bărbăţia, ca deprindere de a se mişca şi activa viaţa naturală cea după duh şi de a strămuta mişcarea neîncetată din suflet în jurul lui Dumnezeu”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 83, în PSB, vol. 80, p. 217)

BĂTAIA

Prin bătaie îl răneşti pe cel creat după chipul lui Dumnezeu

„Că cei care sunt gata să se distrugă unii pe alţii şi să vatăme pe cei de aceeaşi seminţie cu ei, pot, pe bună dreptate, să fie număraţi între fiarele şi animalele veninoase, care au prin fire o ură neîmpăcată faţă de oameni”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, I, în PSB, vol. 17, p. 449)

„Firea oamenilor a fost creată după chipul şi asemănarea dumnezeiască. (...). Dacă loveşti chipul Acestuia, adică pe om, vei mânia pe Creatorul lui”. (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea a V-a, 20, 7, în PSB, vol. 44, p. 226)

„Căci după cum dacă servii noştri sunt bătuţi de cineva, bătaia lor este o insultă adusă nouă şi după cum dacă fiul cuiva este biciuit suferă din cauza acestui fapt dragostea tatălui, la fel, când un serv al lui Dumnezeu este insultat, majestatea divină este încălcată, precum spune Însuşi Domnul către apostolii Săi: *Cine vă primeşte pe voi pe Mine Mă primeşte şi cine vă dispreţuieşte pe voi pe Mine Mă dispreţuieşte* (Mt. 10, 40; Lc. 10, 16)”. (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VIII-a, III, 15, în PSB, vol. 72, p. 327)

„Nu-i o ruşine mai mare decât atunci când loveşti pe cel făcut după chipul lui Dumnezeu, când te distrezi din insulta ce i-o aduci (…)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLVIII, VI, în PSB, vol. 23, p. 563)

Înving cu adevărat doar cei ce evită lupta

„Dacă va încerca mâna cuiva să ne provoace ne este la îndemână îndemnul Domnului, care zice: *Celui ce te loveşte peste un obraz, întoarce-i-l şi pe celălalt* (Mt. 5, 39). Să se prăbuşească necinstea în faţa răbdării tale. Orice lovitură a ei să rămână fără vătămare şi fără durere. Cu cât mai mult dezarmezi pe cel mai necinstit suportându-l, cu atât mai mult el va fi lovit de Domnul. Căci va fi lovit de Cel graţie căruia poţi suporta. Dacă amărăciunea limbii va fi gata să izbucnească în faţa ocărilor şi insultelor, gândeşte-te

la cuvintele: *Când vă vor vorbi de rău, bucuraţi-vă* (Mt. 5, 12). Domnul Însuşi în lege este vorbit de rău şi totuşi e singur binecuvântat. Aşadar, dacă suntem servii Domnului să-L urmăm şi să răbdăm cuvintele de rău, ca să putem fi binecuvântaţi. Dacă voi asculta fără linişte sufletească vreun cuvânt jignitor sau nesocotit împotriva mea, prin forţa lucrurilor voi face eu însumi loc amărăciunii şi mă voi chinui într-o răbdare mută. Aşadar, când voi răspunde urât la cuvinte urâte, cum voi dovedi că am urmat învăţătura Domnului, care spune că omul nu este spurcat de murdăria vaselor, ci de ceea ce iese din gură, fiindcă ne aşteaptă răspunderea pentru orice cuvânt deşert sau mai mult decât deşert? Urmează deci că Domnul ne sfătuieşte să suportăm cu linişte sufletească de la altul ceea ce ne opreşte să facem. Tocmai aici se vede plăcerea răbdării. Orice injurie pricinuită fie cu limba, fie cu mâna, când va ataca răbdarea va avea acelaşi efect ca o săgeată care va nimeri şi-şi va frânge vârful într-o piatră foarte tare. Căci lovitura va cădea la fel de infructuos şi fără rezultat, ba uneori cu aceeaşi putere se va întoarce împotriva celui ce a trimis-o. De aceea te răneşte cineva, ca să te doară, fiindcă bucuria celui ce răneşte constă în durerea celui rănit. Deci când îi vei zădărnici bucuria nedurându-te, îl va durea pe el însuşi pierderea bucuriei sale. Atunci tu nu numai că vei ieşi nerănit, ceea ce pentru tine este de ajuns, dar pe deasupra vei fi şi mulţumit de înşelarea adversarului tău şi apărat de durere. Acestea sunt foloasele şi plăcerile răbdării". (Tertulian, *Despre răbdare*, VIII, în PSB, vol. 3, pp. 190-191)

„Vreau să mă adresez acum vouă celor care vă încăieraţi şi vă bateţi în văzul lumii! Vreau să mă adresez mai cu seamă ţie, care ai început cearta şi care faci rău! Spune-mi tu, care răneşti, care loveşti, care sfâşii, eşti porc sălbatic, eşti măgar sălbatic? Nu te ruşinezi, nu roşeşti că ai ajuns o fiară sălbatică, că ai aruncat nobleţea firii tale omeneşti? Spui că eşti sărac? Da! Dar eşti om liber! Spui că eşti muncitor cu palmele? Da! Dar eşti creştin! Tocmai pentru că eşti sărac trebuie să fii liniştit! E treaba bogaţilor să se bată, nu a săracilor; că pe bogaţi multe pricini îi silesc să lupte. Nu ai, sărace, plăcerile bogaţilor, dar reuşeşti să-ţi aduni neplăcerile şi necazurile lor: duşmănia, cearta, bătaia. Strângi de gât pe fratele tău, îl înăbuşi, îl trânteşti la pământ în văzul tuturor! Şi nu te gândeşti că te faci de râs şi de batjocură! Nu te gândeşti că te apucă furíi de fiară sălbatică! Dar, mai bine spus, ajungi mai rău decât fiarele sălbatice. Acelea au totul în comun; trăiesc mai multe la un loc, merg împreună de la o păşune la alta. Noi dimpotrivă nu avem nimic îndeobşte; toate s-au răsturnat cu susul în jos; peste tot bătăi, certuri, înjurături, duşmănii, ocări. Nu mai respectăm nici cerul, la care cu toţii îndeobşte am fost chemaţi, nu mai respectăm nici pământul, pe care Dumnezeu l-a dat îndeobşte tuturora, şi nici propria noastră fire! Pe toate le-au spulberat şi le-au distrus mânia şi dragostea de bani". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XV, XI, în PSB, vol. 23, p. 193)

„Să ne fie, dar, ruşine nouă (…) care ca lupii ne năpustim asupra duşmanilor noştri! Dacă ne purtăm ca oile, învingem; învingem, biruim, chiar dacă ne-ar înconjura haite de lupi; dar dacă ne facem lupi, suntem biruiţi, că se depărtează de la noi ajutorul Păstorului. Că Păstorul nu păstoreşte lupi, ci oi; iar Păstorul te părăseşte şi pleacă de la tine că tu nu-i îngădui să-Şi arate puterea Sa. Dacă suferind răul, îţi arăţi blândeţea şi birui, atribuie-I Păstorului întreaga biruinţă; dar dacă răspunzi cu lovituri şi pumni, îi întuneci biruinţa". Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXIII, I, în PSB, vol. 23, p. 407)

„Nici să nu ridici braţul, nici să te osteneşti! Dumnezeu îţi dă această putere ca să birui, nu luându-te de piept cu cel ce-ţi face rău, ci răbdând numai. Nu lua poziţie de atac, şi ai şi biruit; nu te lua la trântă, şi ai şi fost încununat. Eşti cu mult mai bun, cu mult mai puternic decât potrivnicul tău. Pentru ce vrei să te faci de râs? Nu-i da aceluia prilej să spună: *Ne-am luat la bătaie şi l-am biruit*!, ci lasă-l pe el să se minuneze şi să se crucească de purtarea ta cea paşnică şi să spună tuturora că ai învins fără să te baţi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXIV, IV, în PSB, vol. 23, p. 954)

Este osândit şi cel care provoacă dar mai ales cel care continuă şi augmentează răul

„… tu, când ai văzut pe mânios că se schimbă la faţă, nu te-ai ferit de a te asemăna cu el, ci te-ai supărat şi tu, te enervezi şi te mânii şi tu la rândul tău împotriva lui, astfel furia ta ajunge o scuză pentru cel care a început. Prin cele ce faci procuri o scuză celuilalt şi te osândeşti pe sineţi. Dacă mânia este un lucru rău, pentru ce n-ai abătut de la tine răul? Dacă cel ce se mânie este vrednic de iertare, pentru ce superi pe cel mânios? Prin urmare chiar dacă n-ai provocat tu cearta, totuşi eşti tot atât de vinovat. În luptele atletice, în care se dau coroane, nu se încununează cel care a dat prima lovitură, ci cel care a biruit. Aşadar este osândit nu numai cel care a început răul, ci şi cel care a urmat în păcat pe cel ce a început răul”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 452)

Încercarea de a-i opri pe cei ce-şi produc reciproc vătămări corporale

„Să ne sârguim, dar, şi noi să scăpăm de nenumărate rele pe cei căzuţi! Să nu facem ca acum, când ne uităm cum se bat şi se sfâşie unii pe alţii, şi când, stând în jurul acestei privelişti drăceşti, ne bucurăm cum se batjocoresc şi se fac de râs. Poate fi, oare, o cruzime mai mare? Vezi că se ocărăsc, că se trag de păr, că-şi sfâşie hainele, că se pălmuiesc, şi rabzi să stai liniştit! Cine-i cel care se bate? Urs, fiară sălbatică, şarpe? Nu! E om ca şi tine! E fratele tău! E mădularul tău! Nu te uita cum se bat, ci desparte-i! Nu te bucura, ci împacă-i! Nu îndemna şi pe alţii la bătaie, ci opreşte-i şi desparte-i pe cei ce se bat! De astfel de privelişti nenorocite pot să se bucure numai nişte oameni cărora le place să vadă case ruinate, numai nişte oameni fără de judecată, nişte lepădături. Vezi pe om că se face de râs şi nu socoteşti că se face de râs? Nu intri între cei ce se încaieră? Nu împrăştii armata diavolului? Nu pui capăt atâtor nenorociri omeneşti?

– Dar ce? Vrei să fiu lovit şi eu? O astfel de poruncă îmi dai?

– Fii încredinţat că n-ai să fii lovit! Dar dacă vei păţi asta, atunci fapta ta este faptă de mucenic, că ai suferit pentru Dumnezeu. Dacă pregeţi să primeşti lovituri, gândeşte-te că Stăpânul tău n-a pregetat să sufere crucea pentru tine. Cei încăieraţi sunt beţi şi întunecaţi la minte; mânia îi stăpâneşte ca un tiran, ca un general; au nevoie de un om cu mintea întreagă să-i ajute; şi cel vinovat şi cel nevinovat; unul, ca să înceteze de a mai face rău, celălalt ca să scape de rău. Du-te la dânşii, întinde-le mâna; tu, cel treaz, celui beat! (…) Du-te, deci, şi pune capăt răului! Scoate din valuri pe cei ce sunt pe cale să se înece! Coboară-te în învolburarea mării! Împrăştie priveliştea diavolului! Ia pe fiecare în deosebi şi sfătuieşte-i să stingă flacăra, să potolească valurile. Nu te teme dacă focul se face mai mare, iar cuptorul se încinge mai cumplit! Mulţi alţii vor veni alături de tine şi-ţi vor

întinde mâna de ajutor. Fă tu numai începutul! Dar mai presus de toţi îţi va veni în ajutor Dumnezeul păcii. Dacă vei fi tu primul care vei încerca să potoleşti flacăra, te vor urma şi alţii; dar tu vei primi răsplata celor săvârşite de aceia. Ascultă ce sfat le dă Hristos iudeilor, care nu se puteau ridica cu mintea mai presus de cele pământeşti: *De vei vedea vita duşmanului tău căzută sub povara ei, nu trece pe lângă ea, ci ridică vita căzută* (Ieş. 23, 5). Şi este mai greu să ridici de jos o vită căzută cu povară decât să desparţi şi să împaci doi oameni care se bat. Dacă trebuie să ridici vita de povară a duşmanului tău, apoi cu atât mai mult trebuie să ridici sufletele prietenilor tăi, mai ales când căderea este mai grozavă. Că ei, neputând purta povara mâniei, nu cad într-o groapă, ci în focul gheenei. Tu, însă, vezi pe fratele tău căzut pe jos, strivit de povară, iar pe diavol, alături de el, aţâţând focul, şi treci mai departe fără inimă, fără milă! E primejdios lucru să faci asta şi cu un animal!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XV, X, în PSB, vol. 23, pp. 191-193)

„Eu însă vă spun vouă: Nu vă împotriviţi celui rău; iar cui te loveşte peste obrazul drept, întoarce-i şi pe celălalt"[367]

„Hristos n-a dat porunca aceasta pentru a pune capăt fricii, ci porunceşte să-i dea şi celălalt obraz, pentru a-l sătura pe acela; nici n-a spus: *Acela să rămână nepedepsit!*, ci: *Tu să nu pedepseşti!*, înspăimântând în acelaşi timp şi mai mult pe cel care stăruie să lovească şi mângâind pe cel lovit". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVI, VII, în PSB, vol. 23, pp. 208-209)

„După ce Domnul a rostit toate cuvintele Legii Vechi, a arătat iarăşi că nu fratele nostru este cel ce ne face rău, ci diavolul. De aceea a şi adăugat: *Dar Eu zic vouă: Nu vă împotriviţi celui rău.* N-a spus: *Nu te împotrivi fratelui,* ci: *Celui rău,* arătând că se îndrăznesc acestea la îndemnul diavolului. Iar pentru că vina a fost pusă în sarcina diavolului, Domnul slăbeşte şi taie mult din mânia ce o purtăm fratelui, care ne-a făcut răul.

– Ce? Nu trebuie să ne împotrivim celui rău? aş putea fi întrebat.

Trebuie, dar nu aşa, ci cum a poruncit Hristos: Să suferim de bună voie răul. Numai aşa vei birui răul. Nu stingi focul cu foc, ci cu apă. Dar ca să afli că şi în Legea Veche cel ce suferă răul biruie şi că el este cel încununat, cercetează istoria Vechiului Testament şi vei vedea că acela ajunge în fruntea celorlalţi. Cel care a început răul este socotit că a scos doi ochi: şi ochiul aproapelui lui şi pe al lui. De aceea pe bună dreptate este urât şi învinuit de toţi. Dimpotrivă cel căruia pe nedrept i s-a scos ochiul este socotit nevinovat, chiar dacă plăteşte cu aceeaşi măsură. De aceea mulţi îl compătimesc, pentru că îl socotesc nevinovat chiar după săvârşirea acestei fapte rele. Nenorocirea este aceeaşi şi pentru unul şi pentru altul; dar slava nu mai e aceeaşi nici la Dumnezeu, nici la oameni. De aceea nici nenorocirile lor nu sunt la fel.

Mai înainte Domnul spusese: *Cel care se mânie pe fratele lui în zadar şi-l face nebun, vinovat va fi gheenei focului* (Mt. 5, 22). Acum Hristos cere mai multă filozofie; nu porunceşte numai ca cel nedreptăţit să stea liniştit, ci să-i dea celuilalt prilejul să facă şi mai mare rău, întinzându-i şi celălalt obraz. Hristos spune aceasta, nu pentru a legiui că trebuie să întoarcem obrazul când suntem loviţi peste obraz, ci pentru a ne învăţa că trebuie să suferim răul în toate celelalte împrejurări din viaţă.

[367] Mt. 5, 39.

După cum atunci când Domnul a spus: *Cel ce spune fratelui său nebun, va fi vinovat gheenei,* n-a vorbit numai de această insultă, ci de orice fel de insultă, tot astfel şi aici n-a legiuit să suferim cu curaj numai pălmuirile, ci să nu ne tulburăm orice rău am suferi. Pentru aceasta, dincolo a dat ca pildă cea mai grea insultă, iar aici lovirea peste obraz, care pare cea mai insultătoare lovire. Prin porunca aceasta Hristos Se adresează şi celui care loveşte şi celui lovit. Cel lovit nu se socoteşte lovit, dacă e pregătit să filozofeze aşa - că nici nu va simţi lovitura, pentru că se vede mai mult un luptător decât un om lovit -, iar cel care loveşte, ruşinat de purtarea celui lovit, nu mai dă a doua lovitură chiar dacă ar fi mai sălbatic ca o fiară, ci se va osândi şi pentru lovitura de mai înainte. Că nimic nu opreşte de la rău pe cel ce face răul atât de mult cât îl opreşte cel care suferă în tăcere răul ce i se face; nu-l face numai să nu-şi prelungească mai mult răul, ci-l face să se şi căiască de faptele sale şi să se depărteze, admirându-i bunătatea. Îl face prieten; în loc de duşman şi vrăjmaş îl face rob nu numai prieten. Dacă, însă, răzbună răul ce i s-a făcut, se întâmplă tocmai contrariul; amândoi se fac de ruşine, se fac mai răi, aprind mai mult mânia; adeseori se ajunge chiar la crimă, dacă răul merge mai departe. De aceea Hristos a poruncit nu numai să nu te mânii de te pălmuieşte cineva, ci chiar să-i dai prilejul să-şi sature pofta de a te lovi, ca să nu-l faci să creadă că ai suferit prima lovitură, pentru că n-ai putut altfel. Aşa mai degrabă vei putea da neruşinatului aceluia o lovitură de moarte decât dacă l-ai lovi cu palma; şi vei face, dintr-un om pornit pe ceartă şi bătaie, un om blând şi potolit". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVIII, I, în PSB, vol. 23, pp. 233-234)

„… dacă iei bine aminte, este mai uşor să întorci şi celălalt obraz celui ce te pălmuieşte decât să răspunzi cu palme. Răspunzi cu palme? Începi războiul! Întorci şi celălalt obraz? Ai pus capăt războiului. În primul caz, aprinzi focul celuilalt; în al doilea caz, ai stins şi flacăra din sufletul tău. Este clar oricui că e mai plăcut să nu te arzi decât să te arzi. Şi ceea ce-i adevărat pentru trup e cu mult mai adevărat pentru suflet.

Ce e mai plăcut: a lupta sau a fi încununat? A te bate cu pumnii sau a primi premiul?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXVIII, IV, în PSB, vol. 23, p. 471)

Remedii

„Nu vindecaţi răul cu rău şi nici nu vă luaţi la întrecere în a vă nenoroci unul pe altul! În întrecerile în rău biruitorul este cel mai nefericit, că el pleacă de pe câmpul de luptă mai plin de păcate. Nu plăti, deci, răul cu rău şi nici nu răsplăti o datorie rea cu una mai rea. Te-a insultat cineva când era mânios? Potoleşte răul prin tăcere!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a X-a, III, în PSB, vol. 17, p. 450)

„Nu folosi ca dascăl pe vrăjmaş, nici nu imita ceea ce urăşti. Nu fi oglindă pentru mânios, reflectând în tine chipul lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, III, în PSB, vol. 17, p. 450)

„Ai fost lovit? Dar a fost lovit şi Domnul! Ai fost scuipat? Şi Stăpânul nostru a fost scuipat! *Că nu şi-a întors faţa de la ruşinea scuipărilor* (Is. 50, 6). Ai fost calomniat? Şi Judecătorul a fost calomniat. Ţi-au sfâşiat haina? Au dezbrăcat şi pe Domnul meu şi şi-au împărţit hainele Lui loruşi (Mt. 27, 31, 35). Tu n-ai fost osândit ca El şi nici n-ai fost

răstignit! Multe-ţi lipsesc ca să ajungi să-L imiţi pe El!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 453)

„Cum am putea face ca să nu dăm drumul acestei pasiuni atunci când nu se cade? Cum? Dacă ne vom deprinde mai întâi cu smerenia pe care Domnul ne-a poruncit-o şi prin cuvânt, dar ne-a arătat-o şi prin faptă; când spunând: Cel care vrea să fie întâiul între voi să fie cel din urmă dintre toţi (Mc. 9, 35), când răbdând liniştit şi nemişcat pe cel care-L lovea (In. 18, 22-23). Făcătorul cerului şi al pământului, Cel închinat de toată zidirea văzută şi nevăzută. Cel Care poartă universul prin cuvântul puterii Lui (Evr. 1, 3) n-a trimis de viu în iad pe cel ce L-a lovit, n-a deschis pământul sub picioare nelegiuitului, ci îl sfătuieşte şi-L învaţă: *Dacă am grăit rău, mărturiseşte despre rău; dar dacă am grăit bine, pentru ce Mă baţi?* (In. 18, 23)" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, VII, în PSB, vol. 17, pp. 456-457)

BĂTRÂNEŢEA

„Bătrânețea este o boală a firii". (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a IV-a, cap. VI, 38.3, PSB, 5, p. 254)

Bătrâneţea venerabilă

„Acea bătrâneţe este venerabilă, care albeşte nu prin căruntețea părului, ci prin meritul faptelor (Înţ. 4, 8). Acea căruntеţe este vrednică de respect, care este albire a sufletului, strălucind în gânduri şi fapte curate ca albul zăpezii. Ce este, în adevăr, vârsta bătrâneţii, dacă nu viaţă fără pată (Înţ. 4, 9), care nu se prelungeşte cu zilele sau cu lunile, ci cu veacurile, a cărei durată este fără sfârşit, viaţă lungă fără slăbiciune? Cu cât este mai îndelungată, cu atât este mai puternică, şi cu cât a trăit mai mult timp acea viaţă, cu atât mai vârtos creşte în bărbatul desăvârşit". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XVI-a, 5, în PSB, vol. 53, pp. 84-85)

Despre bătrânii înţelepţi şi virtuoşi

„(...) În Scriptură termenul bătrân sau senior nu se referă numai la cei înaintaţi în vârstă, ci se dă mai ales pentru aprecierea maturităţii de judecată şi de seriozitate a vieţii, adăugându-se la termenul *bătrân* şi cuvintele *încărcat în zile* (Fac. 35, 29). Şi dacă cineva trebuie să se numească *bătrân* sau *senior*, în virtutea mulţimii de ani, cui altcuiva i s-ar fi potrivit mai bine decât mai întâi lui Adam, apoi lui Matusalem sau lui Noe, despre care se ştie că au trăit, în această lume, cu mult mai mulţi ani decât oricare alţii? Or, când avem în vedere ce se spune în Scriptură, vedem că niciunuia din aceştia nu i se dă numele de *bătrân* sau *moşneag*". (Origen, *Omilii la Cartea Iosua*, Omilia XVI, Cap. I, în PSB, vol. 6, p. 268)

BEŢIA

Definiţia

„Beţia, demon de bună voie, băgat în suflete de către plăcere, beţia mamă a păcatului, vrăjmaşa virtuţii, face fricos pe cel viteaz, desfrânat pe cel înfrânat; nu ştie de dreptate, ucide chibzuinţa. După cum apa stinge focul, tot aşa şi vinul nemăsurat întunecă mintea”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, II, în PSB, vol. 17, p. 501)

„Beţia, distrugere a gândurilor, istovire a puterii, îmbătrânire înainte de vreme, moarte în scurtă vreme”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 506)

„Într-adevăr beţia este o îndrăcire de bună voie”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIX, V, în PSB, vol. 21, pp. 371-372)

Ferirea de beţie

„Chiar dacă Domnul a prefăcut la nuntă apa în vin (In. 2, 1-11), totuşi n-a îngăduit beţia”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. II, 29.1., în PSB, vol. 4, p. 246)

„Trebuie să vă feriţi de beţie ca de cucută, că amândouă duc la moarte”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. VII, 56.3., în PSB, vol. 4, p. 263)

Gravitatea acestui mare păcat și manifestarea lui

„Răul acesta nu are sfârşit. Vinul cere mereu mai mult vin. Beţivul nu se mulţumeşte cu cât îi e de trebuinţă, ci simte nevoia neapărată de a bea mai mult; le arde gâtlejul beţivilor şi li se măreşte mereu pofta. Şi, socotind că nu şi-au potolit pofta, pătimesc cu totul altceva decât ce voiau; că tot continuând cu cheful nu mai simt nicio plăcere de pe urma băuturii. După cum lumina prea mare întunecă vederile şi după cum cei care fac mare zgomot, din pricina zgomotului nemăsurat, nu mai pot auzi nici ei nimic, tot aşa şi beţivii, pierd pe nesimţite plăcerea din pricina dragostei prea mare de plăcere. Vinul li se pare prost şi apos, chiar de ar fi neamestecat cu apă; li se pare că are gustul searbăd al vinului nou, chiar de-ar fi vechi şi curat; de-ar fi vinul rece ca gheaţa, nu poate să le stingă flacăra ce-i arde pe dinăuntru din pricina prea multului vin”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 503)

„Demoniacul este vrednic de milă; beţivul, însă, care suferă ca şi demoniacul, nu-i vrednic nici de milă, că se luptă cu un demon pe care singur l-a ales”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 503)

„Priveliştе vrednică de milă în ochii creştinilor ca un bărbat în floarea vârstei, cu trupul plin de putere, de frunte în mijlocul ostaşilor, să fie dus pe braţe acasă pentru că nu poate să stea drept şi nici nu poate să meargă pe picioarele lui. Bărbatul, care se cădea să

fie înfricoşător duşmanilor, ajunge de râsul copiilor din piaţă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 506)

„Cumplit lucru, iubite, cumplit lucru e beţia! E în stare să betejească simţurile, să întunece mintea! Face mort şi fără de putere pe omul înzestrat cu raţiune, pe omul care a primit stăpânirea peste toate, îl doboară la pământ, legându-l cu lanţuri de nedezlegat. Dar mai bine spus omul beat e mai rău decât omul mort. Omul mort nu poate face nici rău, nici bine; omul beat, însă, bine nu poate face, ci numai rău; face de râs pe toţi: şi pe femeie şi pe copii şi chiar pe slugi. Prietenii se ascund şi se ruşinează, gândindu-se la ruşinea lui; duşmanii se bucură, îşi bat joc de el, îl blestemă şi aproape că îi spun aceste cuvinte: *Trebuie, oare, să mai trăiască? Vita! Porcul!* Se rostesc şi alte cuvinte mai grele ca acestea. Beţivii sunt într-o stare mai rea decât cei ce se întorc din bătălii cu mâinile mânjite de sânge şi purtaţi pe sus. Probabil că pe aceia mulţimea îi laudă din pricina trofeelor, a victoriilor, a rănilor şi a loviturilor de moarte primite; pe beţivi, însă, îi nefericesc, îi numesc ticăloşi şi-i blestemă în fel şi fel de chipuri. Poate fi, oare, om mai ticălos ca beţivul, care e mereu cu capul ameţit de băutură, care toarnă vin în el în fiecare zi, de-şi strică judecata gândurilor? De aceea un bărbat înţelept sfătuia, zicând: *Temeiul vieţii omului este pâinea şi apa şi haina şi casa, ca să-i acopere urâţenia* (Înţ. Sir. 29, 24); pentru ca omul, atunci când se îmbată, să nu se arate, să nu fie văzut de lume, ci să stea în casa lui, ca să nu ajungă de râsul tuturora şi să fie temei de urâţenie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIX, III, în PSB, vol. 21, p. 368)

„(…) voi, beţivilor, sunteţi mai răi chiar decât animalele cele necuvântătoare; nu numai oamenii treji vă socotesc aşa, ci chiar voi înşivă. Că voi înşivă vă socotiţi mai răi decât câinii şi măgarii se va vedea din cele ce voi spune. Pe animalele acestea nu le sileşti să mănânce peste măsură; iar dacă cineva te-ar întreba: *Pentru ce*?, i-ai răspunde: *Ca să nu se îmbolnăvească*! De tine însă n-ai niciodată această purtare de grijă! Vezi că te socoteşti a fi de mai puţin preţ decât animalele acelea? N-ai nicio grijă de tine, deşi eşti necontenit în mijlocul furtunii. Nu te simţi rău din pricina beţiei numai în ziua în care te-ai îmbătat, ci şi a doua zi. Şi după cum unui om, care scapă de friguri, îi mai rămâne în trup slăbiciunea pricinuită de friguri, tot aşa şi ţie, după ce ţi-a trecut beţia, se mai învârte în sufletul şi trupul tău mahmureala pricinuită de beţie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LVII, V, în PSB, vol. 23, p. 669)

„Unul ca acesta nu se deosebeşte de un îndrăcit: este tot atât de neruşinat, tot atât de furios. De îndrăcit ne este milă, pe acesta îl urâm, îi întoarcem spatele.

– Pentru ce?

– Pentru că de buna lui voie aduce asupra sa nebunia asta şi face canaluri de hazna din gură, din ochi, din nas, într-un cuvânt, din toate mădularele sale. Dacă ai putea să te uiţi acum şi înăuntrul lui, ai vedea că sufletul lui e îngheţat şi amorţit ca în vreme de iarnă şi de ger, iar din pricina furtunii prea mari cârma sufletului nu-i mai poate fi de vreun folos. Mă ruşinez să spun câte rele suferă – bărbaţi şi femei – din pricina beţiei şi a îmbuibării; o las pe seama conştiinţei acelora care cunosc, pe propria lor piele, relele acestea. Ce poate fi mai ruşinos decât o femeie beată sau numai ameţită? Cu cât vasul e mai slab, cu atât şi naufragiul e mai mare, fie că e femeie liberă, fie că e roabă. Femeia liberă se face de râs în faţa cetelor ei de roabe; roaba iarăşi la fel, între roabe. Şi fac – şi

una şi alta – să fie hulite de oamenii fără de minte darurile lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LVII, V, în PSB, vol. 23, p. 670)

„Şi după cum o corabie, naufragiată de furtună, după ce a trecut furtuna, rămâne cu paguba pricinuită de furtună, tot aşa şi cu beţivul. Şi după cum corăbierii, în timpul furtunii, aruncă în mare mărfurile din corabie, aşa şi beţivul aruncă de la el toate faptele lui bune. De-ar fi cu trupul şi cu sufletul curat, de-ar fi ruşinos, priceput, blând, smerit, beţia le aruncă pe toate acestea în oceanul fărădelegii. Dar după ce a fost aruncat totul afară, nu mai este nicio asemănare între corabie şi beţiv. Corabia se uşurează după ce a aruncat încărcătura, dar beţivul se îngreuiază şi mai mult. În locul bogăţiei aceleia primeşte nisip, apă sărată şi toate gunoaiele beţiei, care îneacă îndată corabia cu călător şi cu cârmaci cu tot". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LVII, V, în PSB, vol. 23, p. 670)

„Nu poţi vedea împărăţia cerurilor dacă eşti beţiv. *Nu vă înşelaţi,* spune Pavel, *nici beţivii, nici hulitorii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu* (I Cor. 6, 10). Dar pentru ce vorbesc eu de împărăţia cerurilor? Dacă eşti beţiv nu poţi vedea nici lucrurile de pe lumea asta. Beţia face din zi noapte şi din lumină întuneric. Beţivii au ochii deschişi, dar nu văd nici ceea ce le stă înaintea picioarelor. Grozăvia nu-i numai atâta, ci, pe lângă asta, beţivii mai îndură o altă pedeapsă şi mai cumplită: sunt trişti fără pricină, furioşi, bolnavi, luaţi necontenit în râs şi ocărâţi. Ce iertare mai pot avea aceşti oameni, care îşi pricinuiesc singuri atâtea nenorociri? Niciuna!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LVII, V, în PSB, vol. 23, p. 670)

„Unde-i beţie, acolo-i diavolul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXX, IV, în PSB, vol. 23, p. 809)

Remedii

„Postul să tămăduiască beţia!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 508)

„Când se întâmplă astfel de beţii, aud pe mulţi spunând: *Să nu mai fie vin*. Ce nesocotinţă! Ce nebunie! învinuieşti darurile lui Dumnezeu pentru că păcătuiesc alţii? Aceasta însă e curată nebunie! Nu-i vinul de vină, ci neînfrânarea celor care se folosesc rău de vin. Spune, dar, *Să nu fie beţie! Să nu fie îmbuibare!*; dar dacă spui: *Să nu fie vin*!, vei spune, păşind înainte puţin câte puţin: *Să nu fie cuţit*!, din pricina ucigaşilor; *Să nu fie noapte*!, din pricina hoţilor; *Să nu fie lumină*!, din pricina clevetirilor; *Să nu fie femeie*!, din pricina desfrânărilor; şi, ca să spun pe scurt, ai desfiinţat tot ce e pe lume.

Dar să nu faci aşa! Gândul acesta vine de la diavol. Nu huli vinul, ci beţia! Ia pe beţiv, când este treaz; zugrăveşte-i toată hidoşenia beţiei şi spune-i: Vinul a fost dat ca să ne veselim, nu ca să ne facem de ocară; ca să râdem, nu ca să fim de râs; ca să ne însănătoşim, nu ca să ne îmbolnăvim; ca să îndreptăm slăbiciunea trupului, nu ca să surpăm tăria sufletului. Dumnezeu te-a cinstit când a dat pe pământ acest dar, vinul. Pentru ce te faci de ocară cu necumpătarea ta? Ascultă ce spune Pavel: *Foloseşte-te de puţin vin pentru stomacul tău şi pentru desele tale suferinţe* (I Tim. 5, 23). Dacă Timotei, sfântul acela, care era bolnav şi suferea de nenumărate boli, n-a băut vin până ce nu i-a îngăduit

Pavel, dascălul lui, ce iertare mai putem avea noi care, sănătoşi fiind, ne îmbătăm? Aceluia Pavel îi spunea: *Foloseşte-te de puţin vin pentru stomacul tău;* iar acelora dintre voi, care vă îmbătaţi, vă spune: Folosiţi-vă de puţin vin pentru desfrânările voastre, pentru desele voastre cuvinte de ruşine, pentru celelalte pofte rele, pe care de obicei le naşte beţia!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LVII, IV, în PSB, vol. 23, pp. 668-669)

„… abţineţi-vă cel puţin pentru ruşinea şi necazurile ce le aduce cu sine beţia! Vinul a fost dat ca să ne veselim. *Vinul,* spune Scriptura, *veseleşte inima omului* (Ps. 103, 16); dar voi pângăriţi şi această însuşire a vinului. Ce veselie poate să-ţi mai facă vinul, când nu mai eşti în toată firea, când te doare tot trupul, când vezi că toate se învârt în jurul tău, când te ia ameţeala şi când te legi la cap ca bolnavii de friguri, care-şi frecţionează capetele cu untdelemn?

Aceste cuvinte nu le adresez tuturora; dar, mai bine spus, le adresez tuturora; nu pentru că toţi vă îmbătaţi - *Doamne fereşte*! -, ci pentru că cei care nu se îmbată n-au grijă de cei ce se îmbată. De aceea mă adresez mai degrabă vouă, celor sănătoşi; pentru că şi doctorul lasă pe bolnavi şi vorbeşte cu cei care stau lângă bolnavi. (…) Animalele nu beau mai mult decât au nevoie; beţivii însă sunt mai lipsiţi de judecată decât animalele, că depăşesc hotarele cumpătării. Cât de superior le este măgarul? Cât de superior le este câinele? Fiecare din aceste animale şi din toate celelalte animale, fie de mănâncă, fie de bea, cunoaşte hotarul saţiului şi nu trece dincolo de trebuinţă! Chiar de-ar fi nenumăraţi cei care le-ar sili, nu vor vrea să mănânce şi să bea mai mult decât le trebuie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LVII, V, în PSB, vol. 23, p. 669)

Urmările distrugătoare ale beţiei

„Că ochii (beţivului – n. a.), mişcaţi necontenit de căldura vinului, văd multiplicată imaginea unui singur obiect. Beţivul nu face deosebire dacă vederea i se mişcă sau dacă obiectul se mişcă; dar în amândouă cazurile vederea are aceeaşi senzaţie, pentru că vederea, din pricina tulburării produse de vin, nu poate percepe exact obiectele. Mersul beţivului este tremurat, ca şi cum ar fi purtat de un şuvoi de apă; apoi se pornesc sughiţurile, vărsăturile şi nebuniile. Şi după cum spune tragedia:

Tot omul beat
Este biruit de mânie şi-i lipsit de minte.
Îi place ca limba să spună multe în zadar
Şi să audă fără de voie acelea pe care le grăieşte rău[368]". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea II, Cap. II, 24.1., în PSB, vol. 4, pp. 243-244)

„Măsura cea mai bună pentru băutul vinului este trebuinţa trupului. Dacă vei depăşi hotarele acestei măsuri, a doua zi te vei scula cu capul greu, neodihnit, ameţit, cu gura plină de miros greu de vin; ţi se va părea că toate se învârt în jurul tău, că toate se clatină. Beţia aduce somn, fratele morţii, dar şi o veghere, care se aseamănă cu visurile". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia I despre post, X, în PSB, vol. 17, p. 356)

[368] *Sofocle,* Fr. inc. 843.

„Beţia nu primeşte pe Domnul; beţia alungă Duhul Sfânt. Fumul alungă albinele, beţia alungă harurile duhovniceşti”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia I despre post, XI, în PSB, vol. 17, p. 357)

„Beţia, demon de bună voie, băgat în suflete de către plăcere, beţia mamă a păcatului, vrăjmaşa virtuţii, face fricos pe cel viteaz, desfrânat pe cel înfrânat; nu ştie de dreptate, ucide chibzuinţa. După cum apa stinge focul, tot aşa şi vinul nemăsurat întunecă mintea”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, II, în PSB, vol. 17, p. 501)

„.. eu aş zice că beţivii sunt mai fără minte chiar decât dobitoacele. Toate animalele cu patru picioare, chiar fiarele, au rânduite pornirile lor spre împreunare; dar cei cu sufletul stăpânit de beţie şi cu trupul plin de fierbinţeală nefirească sunt aţâţaţi spre împreunări necurate şi ruşinoase şi spre plăceri în orice timp şi orice ceas. Beţia nu-i ia omului numai judecata, ci îi schimbă şi simţurile şi-l face pe cel ce se îmbată mai rău decât orice dobitoc. Care vită îşi vatămă atât vederea şi auzul cum şi le vatămă beţivul? Nu-i aşa că nu-şi cunosc cunoscuţii? Nu aleargă adeseori la străini ca la nişte prieteni? Nu sar de multe ori peste umbre ca peste nişte şanţuri şi prăpăstii? Urechile lor sunt pline de sunetele şi zgomotele unei mări învălurate; li se pare că pământul se ridică drept înaintea lor şi că munţii li se învârt în jur”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, III, în PSB, vol. 17, p. 502)

„Acelaşi vin dă naştere la diferite stări sufleteşti, după felul diferit al trupului; pe cei în care vinul face ca sângele să se răspândească în tot trupul şi să le înflorească obrazul, îi face veseli, prietenoşi şi voioşi; dar pe cei pe care vinul îi apasă sub povara lui, strângându-le şi presându-le sângele, îi face trişti şi amărâţi. Pentru ce trebuie să mai vorbesc de mulţimea celorlalte porniri pătimaşe: caracter nesuferit, pornire spre mânie, plângerea soartei, iuţeala sufletului, strigătul, scandalul, uşurinţa de a fi înşelat, mânia nestăpânită?

Neînfrânarea spre plăceri iese din vin ca dintr-un izvor, iar desfrânarea merge mână în mână cu beţia; şi e mai mică furia animalelor spre împreunări decât pornirea pătimaşă a beţivilor; că animalele cunosc hotarele firii, dar beţivii caută femeia în bărbat şi bărbatul în femeie. Nu-i este uşor cuvântului să spună toate desfrânările născute din beţie”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, III, în PSB, vol. 17, pp. 502-503)

„Beţivii îşi ucid sufletul, că se mânjesc cu toate murdăriile, dar îşi strică şi sănătatea trupului; îşi istovesc trupul şi-l slăbănogesc nu numai din dorinţa nestăpânită de plăceri, care îi îmboldesc spre desfrâu, dar îl poartă şi buhăit, fleşcăit şi lipsit de putere. Ochii beţivilor sunt vineţi; faţa palidă; răsuflarea greoaie şi scurtă; limba împleticită; vorbirea neclară; picioarele tremurătoare, ca la copii cei mici; scurgerile din trupuri ca din nişte trupuri neînsufleţite. Sunt vrednici de milă din pricina beţiei; mai vrednici de milă decât cei cuprinşi de furtună în mijlocul mării, pe care valurile, ce vin unele după altele, îi acoperă şi nu le îngăduie să scape de furtună. Tot aşa şi sufletele beţivilor; sunt duse la fund, cufundate în vin. După cum corăbiile surprinse de furtună şi pe cale să se scufunde trebuie uşurate prin aruncarea încărcăturii lor, tot aşa şi beţivii trebuie să dea afară din ei ceea ce-i îngreunează. Abia de se liberează de povara lor, dacă varsă şi-şi

golesc stomacul. Sunt mai nenorociţi naufragiaţii. Naufragiaţii au ca pricină a nenorocirii lor vânturile, marea şi necazurile din afară, pe când beţivii atrag asupra lor de bună voie furtuna pricinuită de beţie". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 503)

„.. chiar în timpul când beau, vin peste ei suferinţele unor oameni cuprinşi de nebunie. Când membranele care acoperă creierul sunt pline de funinginea pe care aburii vinului o trimit în sus, capul e cuprins de dureri de nesuportat; nu poate rămâne drept pe umeri, ci cade când pe unul, când pe altul, alunecând din grumaz". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 504)

„Dar cine să spună acestea celor cuprinşi de beţie? Din cauza beţiei au capul greu, picotesc, cască, văd înceţoşat, au greţuri. De aceea nici nu aud când învăţătorii le strică din toate părţile: *Nu vă îmbătaţi de vin, în care este desfrânare* (Efes. 5, 18); şi iarăşi: *Neînfrânat este vinul şi de ocară beţia* (Prov. 20, 1). Neascultând de ei, culeg roadele beţiei. Trupul le e buhăit, ochii urduroşi şi gura uscată şi aprinsă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, V, în PSB, vol. 17, p. 504)

„Care om are o constituţie atât de tare încât să poată ţine piept relelor pricinuite de beţie? Prin ce mijloc s-ar putea ca un trup, înfierbântat necontenit de vin, dar necontenit udat de vin, să nu se istovească, să nu-şi piardă puterea şi să nu se distrugă? De aici vin tremurăturile şi bolile; duhul este tăiat de abuzul vinului, nervii îşi pierd tăria lor şi tremur cuprinde toate mădularele trupului. Pentru ce atragi asupra ta blestemul lui Cain (Fac. 4, 14), ca să tremuri şi să te vânzoleşti toată viaţa ta? Că trupul, dacă nu are sprijinul său firesc, trebuie neapărat să se vânzolească şi să tremure". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, V, în PSB, vol. 17, p. 504)

„Până când vin? Până când beţie? Eşti în primejdia de a ajunge mocirlă în loc de om, atât de mult te-ai amestecat cu vinul şi ai putrezit împreună cu el!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 505)

„Pe măsură ce băutul se prelungeşte, au loc întreceri, dispute, lupte, silindu-se fiecare să întreacă pe celălalt în beţie. Arbitrul lor este diavolul, iar premiul victoriei, păcatul. Cel care toarnă în el mai mult vin, acela învinge pe ceilalţi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 505)

„Beţia, distrugere a gândurilor, istovire a puterii, îmbătrânire înainte de vreme, moarte în scurtă vreme". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 506)

„Vinul îneacă raţiunea şi mintea; şi, ca un roi de albine, aţâţă patimile şi plăcerile. Care trăsură, fără vizitiu, trasă de mânji este purtată cu atâta neorânduială? Care corabie, lipsită de cârmaci şi purtată la întâmplare de valuri, nu este mai în mare siguranţă decât un beţiv?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VII, în PSB, vol. 17, pp. 506-507)

„*Beţivii*, spune Pavel, *nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu* (I Cor. 6, 10). Poate fi, oare, o mai mare ticăloşie decât aceea de a fi izgonit din pridvoarele împărăţiei pentru o plăcere vătămătoare şi de scurtă durată?”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia I, II, în PSB, vol. 21, p. 33)

„Beţia întunecă mintea mai cumplit decât îndrăcirea şi lipseşte pe omul beat de orice judecată. Adeseori când vedem pe un îndrăcit avem milă de el, suferim pentru el şi-i arătăm multă simpatie; cu beţivul, însă, ne purtăm cu totul altfel; ne revoltă, ne supărăm, îl blestemăm în fel şi chip. Pentru ce? Pentru că un om chinuit de demonul cel rău face fără voia lui ceea ce face; merită iertare fie de izbeşte cu picioarele, fie de-şi sfâşie hainele, fie de rosteşte cuvinte de ruşine; beţivul, însă, nu merită iertare pentru ceea ce face; este învinuit cumplit şi de rude şi de prieteni şi de vecini, de toţi, pentru că de bună voie a ajuns aşa de rău, pentru că de bună voie s-a dat în mâinile beţiei”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIX, V, în PSB, vol. 21, pp. 371-372)

„Beţia produsă de vin este surcea care aţâţă pofta, face să clocotească cele mai adânci ascunzişuri ale cărnii, firea se aprinde, sufletul e pârjolit”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Cain şi Abel,* Cartea întâi, V, 20, în PSB, vol. 52, p. 130)

BINECUVÂNTAREA

„Binecuvântarea Domnului peste voi”[369]

„(...) Spune fericitul David: *Binecuvântarea Domnului peste voi. Binecuvântaţi sunteţi voi de către Domnul Cel ce a făcut cerul şi pământul* (Ps. 13, 15)[370]. Dar Dumnezeu a spus şi prin glasul lui Isaia către maica celor ce cred, adică către Biserică: *Vărsa-voi din Duhul Meu peste odrasla ta şi binecuvântarea Mea peste mlădiţele tale* (Is. 44, 3). De aceea şi prea înţeleptul Pavel scrie celor îndreptaţi în credinţă, zicând: *Binecuvântat fie Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Cel ce, în Hristos ne-a binecuvântat pe noi în ceruri cu toată binecuvântarea duhovnicească* (Efes. 1, 3)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Patra a Glafirelor la Facere, 11, în PSB, vol. 39, p. 146)

Binecuvântarea vine de la Dumnezeu prin mâna preotului

[369] Ps. 13, 15.

[370] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu putem fi mântuiţi fără să fim binecuvântaţi de Domnul, adică iubiţi de El. Căci binecuvântarea noastră de către Dumnezeu constă în bunul Lui cuvânt adresat nouă din iubire. Chiar între oameni binecuvântările constau în schimburi de bune cuvinte şi doriri între ei. Dar ceea ce Dumnezeu îşi doreşte, şi ai de fapt. Iar cel mai mare lucru este iubirea Lui. Şi comunicându-ne iubirea Lui, ne comunică Duhul Lui cel Sfânt, Care ne sfinţeşte şi pe noi, sau depărtează de la noi orice gând contrar Lui. (n. s. 239, p. 146)

„(...) Nu mâna omului e cea care binecuvintează, ci El Însuşi, Domnul[371]. *Că toată darea ca bună şi tot darul bun şi toată binecuvântarea de sus este, pogorându-se de la Părintele luminilor*, după cum s-a scris (Iac. 1, 17). Iar calea binecuvântării e Hristos; şi El ne este distribuitorul bunătăţilor veşnice; în El şi prin El ni se dau toate cele de la Tatăl[372]. Astfel dumnezeiescul Pavel zice: *Har vouă şi pace de la Tatăl vostru şi de la Domnul nostru Iisus Hristos* (Rom. 1, 7).

Deci suntem binecuvântaţi în numele lui Dumnezeu. Şi arătând subţire modul acesteia, a spus că preotul care binecuvintează trebuie să zică: *Domnul să te binecuvinteze şi să te păzească pe tine, Domnul să-şi arate faţa Lui peste tine şi să te miluiască pe tine. Domnul să îndrepte spre tine faţa Lui şi să-ţi dea ţie pace*[373].

Binecuvântarea ne păzeşte desfăcând blestemul şi preschimbând pe cel ce a păcătuit, spre a fi vrednic de laudă în Hristos. Şi martor pentru aceasta e Hristos Însuşi, cum s-a scris: *Binecuvântat este Dumnezeul şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Care ne-a binecuvântat pe noi întru toată binecuvântarea duhovnicească întru cele cereşti în Hristos, precum ne-a ales pe noi întru El înainte de întemeierea lumii ca să fim noi sfinţi şi neprihăniţi înaintea Lui; Care ne-a rânduit pe noi de mai înainte cu iubire spre înfierea prin Hristos în El* (Efes. 1, 3-5).

Vezi că lepădarea s-a ivit din pricina păcatului şi omul e binecuvântat şi primit spre *înfiere prin împărtăşirea de Duhul, pe Care l-a vărsat peste noi cu îmbelşugare* Cel ce nu-L dăruieşte pe El sfinţilor în parte, ci îl sădeşte în ei din plinătatea Lui[374]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Unsprezecea, în PSB, vol. 38, pp. 402-403)

BINELE

E propriu lui Dumnezeu a face bine iar omului să consimtă cu el

[371] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deşi binecuvântarea sau darul Duhului Sfânt vine prin mâna preotului, el nu vine de la preotul însuşi, ci prin mâna preotului bincuvântarea vine de la Dumnezeu. Deci nu e loc pentru mândria preotului, ci pentru responsabilitatea de-a face acest gest cu toată seriozitatea, ştiind că Dumnezeu e lucrător în acest moment prin nevrednicia lui. Dumnezeu se foloseşte de preot pentru a ţine pe credincioşi uniţi în jurul preotului, ca Biserică. (n. s. 463, p. 402)

[372] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ultima umanitate prin care ne vine Duhul sau binecuvântarea, este Hristos. Numai pentru că este unit cu Hristos, prin mâinile preotului vine Duhul Sfânt sau binecuvântarea. (n. s. 464, p. 403)

[373] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E bine ca preotul să-şi arate convingerea că Dumnezeu binecuvintează prin el, spunând: *Domnul să te binecuvinteze*. (n. s. 465, p. 403)

[374] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul Sfânt ne vine prin preot de la Hristos, pentru că prin El Hristos ne face fii ai Tatălui ceresc împreună cu Sine. Duhul ce ni se dă nu e un Duh ca fluiditate generală de viaţă, ci e Duhul care ne dă calitatea şi simţirea de fii ai Tatălui ceresc, pe care o are cu plinătatea Sa Hristos. Fiul lui Dumnezeu făcându-Se om, calitatea Sa de Fiu al Tatălui adâncită în El de Duhul Sfânt, a trecut şi la umanitatea Sa, iar de la El trece şi la noi. Duhul nu purcede şi de la Fiul. În acest caz Fiul n-ar mai fi Fiu, ci ar deveni şi El confirmat prin Duhul ca Tată. Şi nici noi n-am mai primit Duhul spre înfiere. Intimitatea noastră cu Dumnezeu este o intimitate de fii ai Tatălui şi de fraţi ai lui Hristos. (n. s. 466, p. 403)

„(...) Binele este rodul binecredincioşiei şi al iubirii de virtute. Dar în fiinţa dumnezeiască şi mai presus de toate nu e aşa. Căci, fiind liberă de orice schimbare şi prefacere şi acestea neavând niciun loc în ea, binele este rodul inevitabil al fiinţei, precum ţine şi căldura de foc şi răceala de zăpadă. Căci focul nu se arată avându-şi lucrarea lui în voinţă, ci aceasta e mai degrabă naturală şi fiinţială, neputând fi altfel, dacă nu e silit de voia celui ce-l face. Dar nu ca noi, deci nici silit de o voie deosebită zice Fiul că e mânat să facă ceea ce-I place lui Dumnezeu-Tatăl, ci urmând legilor proprii ale firii şi neştiind să cugete şi să facă altceva decât cele ce sunt în voia Celui ce L-a născut". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Cincea, Cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 597)

„(...) omul care se face bun prin sârguinţa voită, se arată bucurându-se pururea de cele ce le face Dumnezeu. Căci omul nu are altă normă de cunoaştere a ceea ce e bun decât plăcuta consimţire (συνδιάθεσιν) cu ceea ce face Dumnezeu. Fiindcă e propriu lui Dumnezeu să facă cele bune, iar omului să consimtă cu ele". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 14, în PSB, vol. 81, p. 115)

Binele vine de la Dumnezeu prin oameni

„Că într-adevăr, cele mai multe faceri de bine ni se dau de Dumnezeu prin oameni". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 16.3., în PSB, vol. 5, p. 20)

Imboldul spre făptuirea binelui este ontologic sădit în noi

„... este unită fiinţial şi firesc cu omul, pornirea dorinţei spre bine şi încă spre Binele cel mai înalt[375]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 454)

Împărtăşirea noastră din tot binele

„Cine se va putea împărtăşi din vreun bine, dacă nu va vrea să-L mărturisească pe Dumnezeu, Care este cauza a tot binele şi dacă nu va vrea să-I aducă cuvenita cinstire?" (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea II, 3, în PSB, vol. 14, p. 103)

„Căci dobândirea binelui este evitarea şi osândirea răului". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. IV, în PSB, vol. 30, p. 144)

Alegerea binelui pentru el însuşi

[375] Tâcuirea Pr. Stăniloae: Pornirea spre bine ca *fiinţială şi firească omului* … Fără să constituie însăşi fiinţa omului, căci în acest caz omul n-ar putea deveni rău, pornirea spre bine e *cofiinţială şi cofirească omului* în aşa fel că el nu mai e în starea lui de om deplin când devine rău. Căci numai Dumnezeu e bun prin fiinţă. Omul e numai imitarea lui Dumnezeu, nu Însuşi Dumnezeu. În aceasta e dată putinţa unirii firii omeneşti cu firea dumnezeiască într-o persoană. Căci prin aceasta firea omenească, *cofiinţială* cu binele, se uneşte cu binele prin fiinţă, cu binele întreg, cu firea binelui, ipostasul Cel unul având în sine însuşi, pe de o parte, pornirea spre bine, pe de alta, binele desăvârşit. (n. s. 2, p. 454)

„Iar bun prin fire este totdeauna şi tuturor ceea ce nu e ales pentru altceva, ci e dorit pentru el însuşi, fiind totdeauna la fel şi niciodată tocindu-se prin săturare[376]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul IV, în PSB, vol. 29, p. 358)

Îndemn la săvârşirea binelui

„Ştii ce bine să faci aproapelui? Acela pe care vrei să ţi-l facă altul ţie!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a IX-a, III, în PSB, vol. 17, p. 174)

„Se cuvine, în primul rând, ca acela care îşi închină viaţa lui Hristos să se angajeze, cu sau împotriva voinţei sale, fie că vrea sau nu inima sa, la săvârşirea binelui. Pentru că, zice Domnul, Care nu minte: *Împărăţia cerurilor se ia cu asalt, iar cei care se silesc pun mâna pe ea (*Matei, 11, 12). Deci, se cuvine ca un astfel de om să se străduiască să intre, după cum s-a spus, pe poarta cea strâmtă şi să se angajeze la săvârşirea virtuţii chiar împotriva voii lui. Astfel, cel ce n-are iubire, să (practice) iubirea, cel lipsit de blândeţe, (să arate) blândeţe, (cel semeţ) să se obişnuiască (a suporta) dispreţul, iar cel ce n-are înclinare spre rugăciune, să stăruiască în rugăciune. (De bună seamă că) Dumnezeu văzându-l pe un astfel de om, ducând o astfel de luptă, angajat la săvârşirea binelui, chiar atunci când inima i se împotriveşte, îi va face parte de rugăciunea cea adevărată, de cuget milostiv, de răbdare, de mărinimie şi, într-un cuvânt, îl va dărui cu toate roadele Duhului. Dacă cineva este lipsit de celelalte virtuţi dar se sileşte spre rugăciune, el primeşte ca dar al rugăciunii întărirea în credinţa în Hristos, bucuria şi liniştea Duhului Sfânt şi (înclinare) către blândeţe, către smerenie şi către alte virtuţi; El, însă, rămâne lipsit de celelalte bunuri, după cum s-a spus, pentru că nu se sileşte să le dobândească, (sau poate) nici nu le cere de la Hristos. Deci, pentru ca să le primească, se cuvine să ceară de la Dumnezeu, chiar şi împotriva voii sale. Să ia aminte, însă, să evite cuvintele nepotrivite să nu se supere, nici să uzeze de ţipete. Pentru că zice (Apostolul): *Orice amărăciune şi mânie şi supărare să fie îndepărtate de la voi* (Efes. 4, 31). Să nu vorbească de rău pe cineva, nici să nu judece (pe cineva), nici să nu se mândrească, pentru că văzându-le astfel Domnul, precum s-a zis, angajat cu forţa (în săvârşirea binelui), să-i dea puterea să săvârşească uşor şi fără trudă acele lucruri pe care mai înainte nu le putea săvârşi nici cu forţa, pentru că răutatea locuia în el. Atunci va fi pentru el ca (a doua) natură împlinirea tuturor virtuţilor. Pentru că Domnul venind şi locuind în el, după cum a promis, sau invers, acesta locuind în Domnul, va împlini poruncile cu multă uşurinţă". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre libertatea minţii, 18, în PSB, vol. 34, p. 344)

„(...) Spune fericitul Pavel: *Iată acum este vremea potrivită, iată acum e ziua mântuirii*[377]. Dar şi: *Până avem vreme, să lucrăm binele pentru toţi* (Gal. 6, 10). Căci e de

[376] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se dau aici două însuşiri ale binelui: el e ales pentru el însuşi, nu pentru altceva mai înalt decât el. El nu e mijloc pentru plăcere, ci plăcerea e în el însuşi, pentru că el e al persoanei şi îl căutăm pentru persoana în care este. El e persoana însăşi în existenţa ei cea adevărată, sau iubitoare. Nu eşti cinstit pentru interes, care, odată atins, face să nu mai preţuieşti cinstea. În acest caz, cinstea nu e adevărată. În bine, vrei să rămâi pururea şi rămâi dacă eşti destul de tare. Aceasta arată că nu există o realitate mai înaltă decât binele. Şi cum binele adevărat e în persoană, nu e în sine, detaşat de persoană, trebuie să fie o Persoană unde e realizat în mod suprem şi din care se trage. De aceea nu ne săturăm niciodată de bine, ci voim nu numai să rămânem în binele la care am ajuns, ci să urcăm mai sus în bine… (n. s. 58, p. 358).

trebuinţă celor ce au deprinderea binelui să nu lase să îmbătrânească timpul pentru a căuta bunătăţile Lui, ci mai degrabă să le caute când e la început şi-şi arată prezenţa înfloritoare[378]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Cincea, Cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 526)

„(...) Zice Mântuitorul: *Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, aşa încât să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri* (Mt. 5, 15). Căci îmbărbătându-ne şi voind să lucrăm binele pentru Dumnezeu, slava ce ne vine de aici nu împodobeşte capetele noastre, ci prin ea facem cunoscută cinstea şi slava Celui ce toate le susţine[379]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 6, în PSB, vol. 41, pp. 1018-1018)

Săvârşirea binelui

„Că binele este găsit de cel care caută binele; şi-i place binelui să se uite la el, cel care l-a găsit". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. X, 91.3., în PSB, vol. 4, p. 219)

„Trebuie să avem, însă, şi gând sănătos, statornic, pentru căutarea cu înfocare a binelui; pe lângă aceasta avem nevoie mai ales de har dumnezeiesc, de învăţătură dreaptă, de sensibilitate curată şi de atragerea Tatălui (In. 6, 44)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. I, 7.3., în PSB, vol. 5, p. 314)

„Căci sunt trei cărări ale binelui: să săvârşeşti binele prin faptă, prin cuget, sau prin cuvânt". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia VI, Cap. III, în PSB, vol. 6, p. 97)

„... din zori şi până seara nu-i era gândul la altceva decât cui i-ar putea el (Constantin – n. a.) face bine, şi se arăta el dornic să facă tuturor binele, fără nicio osebire". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea VI, 27.3, în PSB, vol. 14, p. 170)

„Totdeauna e greu de cunoscut şi anevoie de aflat binele. Şi e greu de dobândit de cei mulţi puterea de-a merge pe urmele frumuseţii lui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 461)

---

[377] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar dacă timpul ne e dat spre creştere, sau ne ţine în mişcare, cu scopul creşterii, şi în relaţie cu alţii, fiecare moment, ceas sau zi a timpului ne dă prilejul unor alte şi alte fapte potrivite acestei credinţe. Într-o clipă am lângă mine un sărac pe care pot şi trebuie să-l ajut. În altă clipă am un om căruia trebuie să-i spun cuvinte încurajatoare. Fiecare clipă a timpului îmi face vădită o altă formă folositoare de împlinire a răspunderii. (n. s. 998, p. 526)

[378] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Kirkegaard a spus: Împlineşte imediat ceea ce-ţi cere clipa (Der Augenblick). Dacă amâni împlinirea a ceea ce-ţi cere clipa, te obişnuieşti să tot amâni. Nicio clipă nu-ţi este dată în zadar. Îmbătrânirea timpului este îmbătrânirea ta. Eşti mereu tânăr când eşti mereu activ în săvârşirea binelui cerut de fiecare clipă. Lenea e egală cu bătrâneţea, ea îţi sporeşte neputinţa de a mai împlini ceea ce-ţi cere fiecare clipă. Timpul trece gol, neîmplinit de faptele răspunderii tale, fără să creşti spiritual. (n. s. 999, p. 526)

[379] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Săvârşirea binelui cere bărbăţie şi efort. Răul se face din slăbiciune. Dar efortul nostru n-ar fi posibil fără puterea ce ne vine de la Dumnezeu. Deci pe El Îl slăvim când facem binele. (n. s. 1919, p. 1018)

Săvârşirea binelui de dragul lui Dumnezeu

„Dacă faci bine semenilor tăi nu de ochii lumii, ci de dragul lui Dumnezeu, atunci să nu încetezi a face bine orice ţi-ar face oamenii, ca să-ţi fie mai mare răsplata; dar dacă după ce ai fost bârfit încetezi de a face bine, arăţi că săvârşeai o virtute ca aceea nu de dragul lui Dumnezeu, ci de dragul laudelor oamenilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXII, II, în PSB, vol. 23, p. 393)

„Nici binele nu e bine dacă nu se lucrează bine"[380]

„Un lucru bun poate să nu fie făcut precum trebuie; mai precis, nu este făcut precum trebuie, atunci când este făcut cu neglijenţă sau cu dispreţ, când este făcut pentru un motiv oarecare, dar nu de dragul lui Dumnezeu. De aceea se întâmplă să nu fie primit de Dumnezeu". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre desăvârşirea în duh, 17, în PSB, vol. 34, p. 297)

„Dumnezeu şi faptele le primeşte, şi gândul îl ţine în seamă; şi lucrul îl preţuieşte, şi voinţa o laudă"[381])

„ (…) cel ce voieşte binele, dar e împiedicat de la săvârşirea lui din lipsa de putere, nu e cu nimic mai prejos prin simţirea sufletului, de cel ce arată hotărârea lui prin fapte[382]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri,* Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 370)

Statornicia în bine

„Aşa este toată viaţa omenească: ea nu se îndestulează cu cele trecute, ci se hrăneşte mai puţin din trecut, cât mai ales din viitor. Căci ce foloseşte omului saţiul pe care pântecul lui l-a cunoscut ieri, dacă astăzi, flămânzind din nou, nu găseşte hrană pentru a se sătura?

Tot aşa nici sufletul n-are niciun folos după fapta bună de ieri dacă în ziua de azi el s-a lăsat de lucrarea dreptăţii. Căci zice Scriptura: *Cum te voi afla, aşa te voi judeca* (Lc. 19, 22)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 42, I, în PSB, vol. 12, p. 190)

Nesăturarea dorinţei de a spori în bine

[380] Sf. Ioan Damaschin, *Cuvânt minunat*, în Filocalia românească, vol. IV, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Edit. Humanitas, Bucureşti, 2000, p. 189. La acest fel *pervertit* de a face binele se referă şi Ieremia când spune: *Blestemat să fie cel ce tot cel ce face lucrurile Domnului cu nebăgare de seamă…*(Ier. 48, 10). – n. a.

[381] Sf. Ioan Gură de Aur, Cuvânt de învăţătură în Sfânta şi Marea Duminică a Sfintelor Paşti, în Molitfelnic, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1998, p. 595.

[382] Şi Cuviosul Marcu Ascetul susține, în același gând, că „cel ce vrea să facă ceva și nu poate e socotit de către cunoscătorul de inimi, Dumnezeu, ca și când ar fi făcut. Iar aceasta trebuie să o înțelegem atât cu privire la cele bune, cât și la cele rele" (*Despre cei ce-și închipuie că se îndreptățesc din fapte*, cap. 16, trad. de Dumitru Stăniloae, Membru de onoare al Academiei Române, în *Filocalia*, vol. I, Edit. Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 255). – n. a.

„Căci totdeauna binele prezent, oricât ar părea că e de mare şi de desăvârşit, e început al unuia mai presus de el şi mai mare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia VI, în PSB, vol. 29, pp. 191-192)

„(…) aceasta e învăţătura înaltă pe care o învăţăm de la Domnul: că singură sârguinţa în virtute, sădită în noi, este ceva statornic şi întemeiat (subzistent)[383]. Căci cel ce a dobândit ceva din cele înalte, fie neprihănirea, fie evlavia către Dumnezeu, fie altceva din învăţăturile înalte şi evanghelice, nu are pentru vreuna din ele dobândite vreo bucurie trecătoare şi nestatornică, ci una întemeiată şi statornică ce se întinde pe toată distanţa vieţii. Pentru ce? Pentru că acestea se pot lucra mereu şi nu este nicio clipă în tot răstimpul vieţii în care să fie cineva sătul de lucrarea binelui. Căci neprihănirea şi curăţia şi statornicia în orice bine, şi nepărtăşia la rău, se lucrează mereu câtă vreme priveşte cineva spre virtute şi are bucuria întinzându-se împreună cu lucrarea. Dar cei revărsaţi în poftele fără rost, chiar dacă sufletul lor priveşte mereu spre desfrânare, nu se pot îndulci mereu de ele. Căci lăcomia de mâncare e oprită de săturare şi plăcerea băutorului se stinge odată cu setea şi celelalte au nevoie, în acelaşi fel, de un timp oarecare şi de un răstimp, pentru ca, uitându-se plăcerea şi săturarea, să se învioreze iarăşi pofta de ceea ce îndulceşte[384]. Dar avuţia virtuţii, întemeiată statornic în unii, nu se măsoară cu timpul[385], nici nu e hotărnicită de vreo săturare. Ci totdeauna întreţine în cei ce vieţuiesc potrivit ei, simţirea întreagă, nouă şi viguroasă, a bunătăţilor ei[386]. De aceea, celor ce flămânzesc de acestea, Dumnezeu

[383] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: ἐνυπόστατον = ceva enipostaziat, cu suport. Toate plăcerile sunt amăgiri de-o clipă, trec într-o clipă, ca şi când n-au fost deloc, nu se adaugă într-o zidire ce creşte, nu continuă să întreţină în noi buna dispoziţie din clipa satisfacerii ei, cum binele făcut întreţine bucuria din clipa în care a fost săvârşit. (n. s. 76, p. 365)

[384] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Grigorie vorbeşte de două nesăturări: nesăturarea poftei de plăcere şi nesăturarea dorinţei de a face mai mult bine, de a spori în bine. Dar cea dintâi nesăturare vine din faptul că din satisfacerea anterioară a plăcerilor nu mai rămâne nimic. Cea de-a doua întreţine o dorinţă de a zidi mai departe pe clădirea ce se înalţă. Nesăturarea de bine zideşte din bucuria continuă rămasă de pe urma binelui de mai înainte şi pe binele zidit mai înainte. Nesăturarea de plăcere îşi caută săturarea din tristeţea de a nu mai avea nimic din plăcerea anterioară şi cu pornirea disperată de a înlătura acea tristeţe şi de a satisface poate în mod definitiv o plăcere din care n-a mai rămas nimic de mai înainte. De aceea pofta de astfel de plăceri se aprinde numai după un timp, adică are nevoie de trecerea unui anumit timp, pe când dorirea binelui e neîntreruptă. Plăcerea produce pe de o parte o săturare imediată şi o scârbă imediată şi nesăturarea apare din nou numai după trecerea scârbei de plăcerea satisfăcută, după un anumit timp, pe când nesăturarea de bine e neîntreruptă. Plăcerea produce pe de o parte o săturare imediată şi o scârbă imediată şi nesăturarea apare din nou numai după trecerea scârbei de plăcerea satisfăcută, după un anumit timp, pe când nesăturarea de bine e neîntreruptă; căci nu se produce nicio clipă o săturare de el. Astfel spus, răul vrea să fie şi mai rău, cel bun vrea să fie şi mai bun. Cel ce nu reuşeşte să construiască ceva prin nimic, pentru că ceea ce face e rău, reia mereu încercarea de a construi ceva prin acest nimic. Şi poate aşeza mereu o spumă pe locul unde a dispărut o altă spumă. E un fel de infinitate în osteneala de a reţine şi zidi inconsistentul. (n. s. 77 p. 365)

[385] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu-şi ajunge măsura în timp (n. s.78, p. 366)

[386] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar plăcerea de bine e mereu proaspătă şi viguroasă; niciodată nu se oboseşte, nu se plictiseşte. Dimpotrivă, pe măsură ce binele făcut e mai mare şi mai des, pofta şi plăcerea de bine e mai viguroasă. Pentru că bucuria ce o produce binele săvârşit întinereşte viaţa şi puterea spre şi mai mult bine. Timpul e măsurat. Binele nu poate fi măsurat. El creşte în veşnicie. El e din veci în desăvârşirea lui, dar creşte în veci în creaturile în care e sădită pornirea spre el. Mai bine zis binele finit din timp creşte din puterea binelui infinit din veşnicie spre infinitatea lui în veşnicie. Prin aceasta se arată că în binele înfăptuit, sau în persoana ridicată pe o treaptă de bine, sunt ascunse puteri spre şi mai mult bine. Binele sporeşte prin puterile aflate în el, pentru că în binele fiinţei create e dată legătura cu Binele infinit al Persoanei necreate.

– Cuvântul le făgăduieşte săturarea[387], o săturare ce aprinde dorinţa prin împlinirea ei deplină şi nu o tocește[388]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul IV, în PSB, vol. 29, pp. 364-366)

„Căci cel ce se află continuu în mişcare, atâta vreme cât înaintează în bine, niciodată nu-şi va opri străduania spre progres din pricina lungimii nesfârşite a drumului pe care-l are de străbătut, pentru că nu se va putea şti unde va fi capătul străduaniei sale, ca să se poată zăgăzui mişcarea sa. Dacă, dimpotrivă, stăruie spre ţinta contrară, cu siguranţă se va întoarce iarăşi spre bine, curând, după ce va fi străbătut întreg drumul răului şi va fi ajuns la capătul din urmă al lui şi aceasta din pricină că, în drumul său mereu înainte, el nu va afla niciodată odihna firească. Căci, întrucât răul nu se dezvoltă până la nesfârşit, ci e mărginit între anumite graniţe necesare, în mod firesc urmează ca, după ce se sfârşeşte răul, să vină din nou binele şi astfel, după cum s-a spus, începe, până la urmă, din nou drumul întoarcerii spre bine al schimbătoarei noastre firi, ruşinat şi prevenit de aducerea-aminte a trecutei nefericiri". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XXI, în PSB, vol. 30, pp. 59-60)

Folosul săvârşirii binelui și răsplătirea celor buni

„I-am spus lui (îngerului – n. a.):
– Domnule, voi păzi ceea ce-mi vei porunci; că ştiu că tu cu mine eşti.
Voi fi cu tine, mi-a spus el, că ai o râvnă ca aceasta, pentru a săvârşi binele; şi voi fi cu toţi câţi au aceeaşi râvnă". (Herma, *Păstorul*, Pilda V, 56, 4, în PSB, vol. 1, p. 330)

„După cum nu este lumină, care să nu lumineze, nu este mişcare care să nu pună în mişcare, nici dragoste, care să nu iubească, tot aşa nu este nici bine, care să nu aducă folos, care să nu conducă la mântuire". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. III, 9.3., în PSB, vol. 4, p. 171)

„Cei care săvârşesc binele au lauda în însăşi fapta pe care au săvârşit-o". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, III, în PSB, vol. 17, p. 187)

„(…) când e vorba de bine, oricât de mic ar fi acest bine, el nu-şi pierde valoarea şi nici nu-i fără de preţ în faţa Providenţei lui Dumnezeu". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre pruncii morţi prematur, către Hierios*, în PSB, vol. 30, p. 428)

În el e dată infinitatea potenţială. Căci în el sau la baza lui, e Dumnezeu, Binele nesfârşit, în act. (n. s. 79, p. 366)

[387] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Simţirea bunătăţilor aflate potenţial în făpturile conştiente le dă pe de o parte o bucurie, pe de alta, un îndemn, să scoată la vedere, sau să împlinească ceea ce se ascunde în ele cu putere. Încât însăşi foamea de bine îi face să sporească în bine. Dar dacă nu pun la contribuţie cu toată încordarea această putere, pot ajunge – şi mulţi ajung de fapt – şi la descurajare, sau la mulţumirea unei vieţi amestecate din bine şi din rău. (n. s. 80, p. 366)

[388] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă aleargă spre bine, înseamnă că simte în el legătura cu binele. Are în el simţirea binelui. Acela vede în sine, cu alte cuvinte, binele pe care-l doreşte. Prin sârguinţă scoate doar la vedere şi sporeşte ceea ce are. (n. s. 81, p. 366)

Binele desăvârşit

„(...) Binele suprem, spre care se zoreşte toată făptura cugetătoare şi care pe drept poate fi numit ţinta tuturor, a mai fost formulat adeseori şi de foarte mulţi filozofi cam în felul acesta: binele suprem constă în a dobândi asemănarea cu Dumnezeu, pe cât e cu putinţă acest lucru. Dar eu cred că acest lucru nu l-au aflat de la ei, ci l-au împrumutat din cărţile noastre sfinte[389]". (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, I, 6, în PSB, vol. 8, pp. 251-252)

„(...) Acesta este binele cel desăvârşit, nu numai a se abţine cineva de la a face răul, ci şi de la a-l gândi". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul al doilea, III, PSB, vol. 10, p. 171)

„…un singur lucru e de invidiat şi de laudă: binele cel netrecător. Acesta constă în a fi în cinste înaintea lui Dumnezeu, pe când bunurile omeneşti sunt mai nestatornice decât umbra şi mai înşelătoare decât visurile". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 277, în PSB, vol. 12, p. 563)

„Dumnezeu este însuşi binele desăvârşit; şi de acest bine nu se vor lipsi toţi cei care Îl caută pe Domnul. Un om neinstruit, unul care nu poate deosebi binele de rău, să nu-mi numească mie bine, binele, care are în el desfătarea cea trecătoare, ce se duce odată cu stricarea trupului! Că cel care pune bogăţia materială şi însuşirile trupeşti în categoria binelui, aşează binele, cuvântul acesta sfânt, care se cuvine numai lui Dumnezeu, în rândul lucrurilor josnice, de care nici nu merită să vorbim". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, VII, în PSB, vol. 17, pp. 271-272)

„(…) tocmai aceasta constituie adevăratul bine: să priveşti mereu numai spre Bine, întru Hristos Iisus, Domnul nostru …". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VIII, în PSB, vol. 30, p. 280)

Puterea binelui

„… Socrate: *Anitos şi Meietos mă pot duce la moarte, dar rău nu-mi pot face, căci nu-i cu putinţă ca mai binele să fie biruit de mai rău*[390]". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. VIII, în PSB, vol. 9, p. 510)

„Binele, pe care omul îl doreşte, nu rămâne nelucrător în el, ci dumnezeiescul izvor, în oricine s-ar afla el, preface pe cel ce s-a atins de el şi îi împărtăşeşte puterile sale proprii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. V, în PSB, vol. 30, p. 145)

[389] Notă Pr. Bodogae: Platon şi filozofii greci au împrumutat din Scriptură tot ce au găsit mai bun. Iată o temă care s-a răspândit foarte de timpuriu de apologetica creştină (Iustin, *Apologia prima*, 59-60; Teofil de Antiohia, *Către Autolic*, I, 14; III, 23, în traducere română, *PSB*, 2, Bucureşti, 1980, pp. 64-66; 291-292; 343-344). Origen vorbeşte adeseori de *furtul grecilor*: *Com. Cânt. Cânt*., *C. Cels*. şi altele. (n. s. 1230, p. 252)

[390] Platon, Apol. 30 c-d, trad. rom. Şt. Bezdechi, Bucureşti, 1922, p. 145. (n. s. 35, p. 510)

Refuzul de a săvârşi binele din frică – gravitatea

„*Căci e o tăgăduire a Cuvântului refuzul de a face binele, din frică*”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 32, în PSB, vol. 81, p. 170)

Dispreţuirea binelui înseamnă primirea răului

„Căci dispreţuirea binelui e acelaşi lucru cu primirea răului, şi respingerea îndreptăţită a celor rele e una cu refuzul de-a critica cele aflate în rândul celor bune, critică ce nu li se cuvine nicidecum”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 462)

Lipsa binelui

„(...) Înţelegându-se existenţa (păcatului) numai pe timpul cât lipseşte binele”. (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, Cap. IV, V, în PSB, vol. 18, p. 485)

Binele şi răul

„Sunt două căi: una a vieţii şi alta a morţii; şi este mare deosebirea între cele două căi”. (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. I, 1, în PSB, vol. 1, p. 26)

„Sunt două căi: a învăţăturii şi a stăpânirii, sau a luminii şi a întunericului; iar deosebirea între cele două căi este mare; pe una sunt rânduiţi îngerii luminaţi ai lui Dumnezeu, iar pe alta îngerii satanei. Şi unul este Domn din veci şi până în veci, iar altul este stăpânitor al timpului de acum al fărădelegii”. (Barnaba, *Epistola*, cap. XVIII, în PSB, vol. 1, p. 161)

„Dacă Adam şi Eva din cunoaşterea binelui şi a răului, au simţit nevoia să-şi acopere părţile ruşinoase ale corpului, şi noi, de când simţim aceeaşi necesitate, dovedim că ne dăm seama de ceea ce înseamnă binele şi răul”. (Tertulian, *Despre suflet*, XXXVIII, 2, în PSB, vol. 3, p. 312)

„Dar nelucrarea şi nepăsarea faţă de păstrarea binelui, înstrăinarea şi neglijenţa faţă de mai bine, au format începutul îndepărtării de bine. Or, îndepărtarea de bine nu este altceva decât căderea în rău, pentru că, în fond, e sigur că răul nu este decât lipsirea de bine. Aşa se întâmplă că în măsura în care cineva se îndepărtează de bine, în aceeaşi măsură se apropie de rău. Prin urmare, orice fiinţă care se arată în gândurile şi faptele sale mai mult sau mai puţin nepăsătoare faţă de bine se lasă atrasă spre contrariul binelui, care este, fără îndoială, răul”. (Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, II, 9, în PSB, vol. 8, pp. 161-162)

„Totuşi răul nu-i atât de puternic încât să întreacă puterea binelui şi nici nebunia firii noastre nu-i mai mare şi mai de durată decât înţelepciunea lui Dumnezeu. Căci nu-i cu putinţă ca ceea ce-i supus schimbării şi înstrăinării să influenţeze mai biruitor şi mai

durabil decât ceea ce stăruie statornic şi prinde rădăcini puternice în bine". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului,* cap. XXI, în PSB, vol. 30, p. 59)

„Cu ochiul cel contemplativ şi pătrunzător al sufletului, privind cu atenţie cele depărtate, creştinul vede care este deosebirea dintre bine şi rău şi înţelege că deosebirea dintre acestea se face nu după prezent, ci după sfârşitul lor. Trecând cu sufletul dincolo de orice aparenţe şi furişându-se înlăuntrul iatacurilor cereşti, un astfel de creştin atacă pe cei care mai pot crede că aprecierea binelui poate izvorî din nebunia simţurilor. Căci zice: *Că pe cine am eu în cer, afară de Tine? Şi afară de Tine ce am dorit pe pământ?* (Ps. 72, 24)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. VI, în PSB, vol. 30, p. 146)

„În această parte a cuvântului Psaltirii (Ps. 72, 24 – n. a.) lăudând în chip minunat cerul, iar cele de pe pământ, râvnite de ochii celor nesocotiţi, înjosindu-le cu dispreţ şi urându-le cu batjocuri, creştinul ajunge la următorul rezultat: face ca şi cel ce s-ar fi născut în închisoare şi care crede că bezna în care a petrecut şi a crescut este un mare bine. Iar apoi, cunoscând frumuseţea de afară, revine asupra primei lui judecăţi. Căci zice: *Căror privelişti a soarelui şi a stelelor, şi a întregii frumuseţi a cerului am preferat eu bezna, cu care eram obişnuit, necunoscând ceva mai bun! Dar după ce sufletul meu s-a unit cu Dumnezeu, şi Dumnezeu este Cuvântul, şi a cunoscut slava din virtute prin care ajunge să se înalţe cel ce priveşte spre cer, atunci creştinul zice acele cuvinte prin care binele ceresc este admirat, iar nimicnicia şi zădărnicia râvnei celei amăgitoare pentru viaţa aceasta, le dispreţuieşte. Iar expresia întreagă este aşa: Ca un necuvântător m-am făcut înaintea Ta*". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. VI, în PSB, vol. 30, pp. 147-148)

„(...) Nu pot fi înţelese ca fiind împreună cele despărţite prin calitate şi contrarii în înţelesul lor. Răutatea şi virtutea sunt deosebite şi foarte depărtate, fiind de o calitate contrară. N-ar greşi cineva dacă ar spune că se pot vedea amândouă una în alta şi împlinindu-se prin aceeaşi lucrare? Căci cineva este sau rău, sau bun, deşi nu se află încă în culmea răutăţii sau a bunătăţii[391]. Căci, dacă se întăreşte în noi una, slăbeşte numaidecât cealaltă, adică opusul primei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 901)

„În lucrurile omeneşti nu trebuie să credem că există ceva bun în afară de virtute, care singura ducându-ne, cu sinceră credinţă, către cele dumnezeieşti, ne ţine neîncetat în strânsă legătură cu binele cel neschimbat. Dimpotrivă, nu trebuie să spunem că este rău decât păcatul, care singur este în stare să ne despartă de Bunul Dumnezeu şi să ne unească cu diavolul cel rău. Mijlocii sunt cele care pot înclina într-o parte sau alta, după sentimentul şi judecata celui ce le foloseşte. Socoteşte între acestea din urmă bogăţia, puterea, cinstea, forţa trupească, sănătatea, frumuseţea, viaţa însăşi sau moartea, sărăcia, slăbiciunea corpului, injuriile şi altele ca acestea care, după felul sau dispoziţia celui ce le foloseşte, aduc cele bune, sau cele rele". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Convorbire cu părintele Teodor, Cap. III, 1-2, în PSB, vol. 57, pp. 398-399)

[391] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cineva poate fi într-un moment bun, în altul, rău, cu gândul sau cu fapta sa, ceea ce înseamnă că nu a ajuns la răutatea sau bunătatea neîncetate. Dar nu poate fi în acelaşi gând sau faptă şi bun, şi rău. (n. s. 1715, p. 901)

BISERICA

Biserica – trupul tainic al lui Hristos

„Nu cred că nu ştiţi că Biserica vie este *trupul lui Hristos* (Efes. 1, 22, 23); că spune Scriptura: *A făcut Dumnezeu pe om bărbat şi femeie* (Fac. 1, 27); bărbatul este Hristos; femeia este Biserica; că încă şi cărţile profeţilor şi apostolii învaţă că Biserica nu este din timpul de acum, ci de mai înainte; că era duhovnicească, ca şi Iisusul nostru, dar s-a arătat în zilele din urmă, ca să ne mântuiască.

Biserica, care era duhovnicească, s-a arătat în trupul lui Hristos, arătându-ne că, dacă cineva din noi va păstra Biserica în trupul său şi nu o va strica, o va primi în Duhul cel Sfânt". (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, Cap. XIV, 2-3, în PSB, vol. 1, p. 119)

„Prin cruce, prin patima Sa, Hristos vă cheamă să fiţi mădulare ale Lui. Nu poate capul să se nască fără mădulare. Dumnezeu a făgăduit unire; iar unirea este El". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (Ignatie - către efeseni), cap. XI, în PSB, vol. 1, p. 207)

„Trup al Domnului este numită alegoric Biserica, ceata cea duhovnicească şi sfântă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XIV, 87.3., în PSB, vol. 5, p. 531)

„(...) Să nu-ţi închipui că ai avea dreptul să zici: *Ce*! dacă greşeşte vecinul meu, ce mă priveşte pe mine? Aceasta e ca şi cum ar zice capul către picioare: Ce mă interesează dacă picioarele mele sunt rele şi sufăr? Nu-mi pasă de restul, capul s-o ducă bine! Sau, dacă ochiul zice mâinii: eu n-am nevoie de serviciul tău, cu ce mă aleg eu dacă tu eşti rănită ori dacă tu suferi? Oare, eu ochi, să mă neliniştesc de boala mâinilor? Cam aşa cugetă întâistătătorii Bisericilor atunci când nu îşi dau seama că formăm un singur trup toţi cei care avem o singură credinţă şi un singur Dumnezeu, pe Hristos, Care ne adună şi ne ţine în unitatea Sa (Col. 1, 17)". (Origen, *Omilii la Cartea Iosua*, Omilia VII, Cap. VI, în PSB, vol. 6, p. 253)

„… Sfintele Scripturi mărturisesc că întreaga Biserică a lui Dumnezeu este *trupul lui Hristos* (Col. 1, 24) care este însufleţit de Fiul lui Dumnezeu, iar mădulare ale acestui trup, în totalitatea lui, sunt toţi credincioşii, oricum ar fi ei (Rom. 12, 5; I Cor. 12, 12), căci, după cum sufletul dă viaţă şi mişcare trupului, care din firea sa nu se poate mişca singur, ca să poată trăi, tot aşa şi Cuvântul, punând întreg trupul în mişcare spre bine şi spre împlinirea lui, mişcă aşa-zicând Biserica şi fiecare din mădularele sale, care nu pot săvârşi nimic fără ajutorul Cuvântului". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. XLVIII, în PSB, vol. 9, p. 412)

„Biserica este trupul Domnului, iar El cap al Bisericii". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLIV, V, în PSB, vol. 17, p. 290)

„Căci Cel pe care nimeni nu L-a văzut vreodată, cum zice Ioan (I In. 4, 12), nici nu putea să-L vadă, cum mărturiseşte Pavel (I Tim. 6, 16), Acela Şi-a făcut Biserica trup şi, prin adăugirea celor ce se mântuiesc, o zideşte pe ea în iubire, până ce vom ajunge toţi la bărbatul desăvârşit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos (Efes. 4, 13).

Dacă, aşadar, Biserica e trupul lui Hristos, iar cap al trupului e Hristos, Care cu pecetea Sa Se întipăreşte în faţa Bisericii, prietenii Mirelui privind la aceasta s-au umplut de inimă, pentru că văd în ea mai limpede pe Cel nevăzut. Precum cei ce nu pot privi însuşi cercul soarelui, privesc la el prin strălucirea apei, aşa şi aceia privind ca printr-o oglindă curată, prin faţa Bisericii, văd Soarele dreptăţii, cunoscut prin ceea ce se vede[392]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia VIII, în PSB, vol. 29, p. 228)

„Deci cel ce priveşte spre Biserică priveşte spre Hristos, Care Se zideşte şi Se măreşte pe Sine, însuşi prin adăugirea celor ce se mântuiesc". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XIII, în PSB, vol. 29, p. 291)

„… atunci când numim pe Hristos capul Bisericii, mădularele nu sunt altele decât noi, cei ce alcătuim la un loc Biserica creştină, adică Trupul lui Hristos. Astfel că, dacă cineva, smulgând un mădular al lui Hristos, îl va face mădular al păcatului, vârând în sine întocmai ca un cuţit patima cea nestăpânită, prin patima aceasta urâtă el a înstrăinat mădularul de cap. Dar nu numai patimile, ci chiar şi gândurile celelalte ale răutăţii devin nişte cuţite, care taie şi despart mădularele de trupul cel robust şi le îndepărtează de cap, cu ajutorul patimilor, care lucrează tăierea.

De aceea, dacă voim ca trupul să rămână întreg, în ceea ce priveşte firea sa, se cuvine ca el să fie întru totul potrivit cu capul, iar mădularele, fiecare în parte, din cauza firii lor comune cu el, să fie în aşa fel ca să se găsească în armonie cu capul, care este curat. Dacă credem că ceea ce alcătuieşte capul este nestricăciune, atunci negreşit că mădularele trebuie să se menţină şi ele întru nestricăciune. De asemenea, este clar că şi celelalte idei pe care le presupune capul cum sunt, bunăoară, pacea, sfinţenia şi adevărul, sau altele de felul acesta, trebuie să se vădească deopotrivă şi asupra mădularelor. Acestea şi altele de felul acesta se arată negreşit prin Fiul, în mădularele trupului Său, care sunt creştinii, mărturisind astfel că mădularele acestea sunt de aceeaşi fire cu capul. De aceea şi Sfântul Apostol Pavel a zis că *Acela este capul, iar din El tot trupul bine armonizat şi bine potrivit în orice încheietură îşi săvârşeşte creşterea sa potrivit lucrării care este încredinţată cu măsură fiecărui mădular al trupului, în parte* (Efes. 5, 23).

Când auzim că Hristos este capul Bisericii, cu alte cuvinte, că El este capul tuturor celor ce cred în El, suntem datori să ne gândim că, după cum la vieţuitoare tot îndemnul

[392] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar prin Biserică îngerii au văzut nu numai pe Dumnezeu la un grad superior de bunătate şi de frumuseţe, ci L-au văzut şi într-un mod mai concret, mai accesibil făpturii. Dumnezeu ca Spirit pur, sau ca Treime de Persoane pur spirituale, e mai greu de sesizat chiar de către îngeri. Ei simt doar presiunea Lui ca centru personal atotputernic, nevăzut, sau ca Treime de centre personale, înfocate de o iubire nemărginită. Chiar sufletul semenului nostru, dacă ar avea o existenţă pur spirituală, s-ar simţi, dar nu s-ar sesiza într-un mod concret. Dar prin trup *se vede* mai concret, deşi nu se confundă cu trupul. Fiul lui Dumnezeu S-a făcut mai sesizat şi rămâne mai sesizat făpturilor în veci, prin trupul pe care L-a asumat. Întruparea reprezintă o mare coborâre condescendentă faţă de noi (catavasie), fără ca prin aceasta să-L confundăm cu trupul; departe de a pierde prin aceasta putinţa de sesizare a dumnezeirii Lui, ea ni se face şi mai simţită. (n. s. 172, pp. 228-229)

vine de la cap, căci prin ochi şi prin auz se conduc atât mişcările picioarelor cât şi lucrarea mâinilor, fiindcă nu este cu putinţă să se facă ceva aşa cum trebuie, din cele despre care este vorba, dacă ochiul nu supraveghează asupra celor ce se săvârşesc şi dacă auzul nu primeşte porunca, tot astfel şi noi trebuie să ne mişcăm trupurile noastre, potrivit cu capul cel adevărat, către orice dorinţă şi faptă către care ne va conduce Cel ce a creat ochiul şi a sădit urechea.

Deoarece capul priveşte către cele de sus, se cuvine ca şi mădularele, care sunt supuse capului, să urmeze îndrumării capului şi să aibă ţintă către cele înalte". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, pp. 469-470)

„Căci El este capul; iar noi, trup şi mădulare din parte (Col. 1, 18; Efes. 5, 30)[393]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Şasea a Glafirelor la Facere, 3, în PSB, vol. 39, p. 196)

„Iar ca să ne adunăm şi noi împreună şi să fim cuprinşi în unitatea cu Dumnezeu şi între noi, deşi, prin deosebirea proprie fiecăruia, avem o identitate proprie a sufletului şi a trupului, Unul-Născut, prin înţelepciunea Sa şi sfatul Tatălui, a găsit o cale prin care să Se descopere. Căci, binecuvântând într-un unic trup, adică al Său, pe cei ce cred în El, prin împărtăşirea tainică îi face co-trupeşti cu Sine şi între ei. Căci cine ar despărţi şi ar desprinde din unirea într-o fire pe cei legaţi din nou între ei, prin al Său unic trup Sfânt, în unitatea cea întru Hristos? Căci, dacă toţi ne împărtăşim dintr-o pâine, toţi realizăm un unic trup. Pentru că Hristos nu poate fi împărţit. De aceea, Biserica este şi se numeşte trupul lui Hristos, iar nou suntem mădulare deosebite după înţelegerea lui Pavel (I Cor. 10, 17). Căci toţi suntem uniţi în Hristos cel Unul prin Sfântul Duh, ca cei ce am primit pe Cel Unul şi neîmpărţit în trupurile noastre, şi facem mădularele noastre mai mult ale lui Hristos decât ale noastre[394]. Că Mântuitorul făcându-Se cap, Biserica se numeşte trup, armonizat din mădulare păstrate distincte[395], ne-o arată Pavel, zicând: *Ca să nu mai fim copii duşi de*

[393] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul şi mădularele au această calitate prin cap, sau pentru că sunt unite cu capul. Nici capul, sau Hristos nu e fără trup şi mădulare. De aceea noi suntem în El şi El în noi. (n. s. 329, p. 196)

[394] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pentru unitatea în care oamenii au fost creaţi la început în condiţia curăţiei, sau a sfinţeniei, chiar prin trupuri, Hristos a luat trupul nostru şi l-a dus la supremul grad de sfinţenie, contrar plăcerilor şi egoismului, ca, unind trupurile noastre cu El, să putem fi ridicaţi la acea sfântă unitate prin trupuri de la început. Astfel, putem depăşi şi în privinţa aceasta mai puţina unitate pe care o avem faţă de Dumnezeu prin trupurile noastre. În mod tainic devenim *co-trupeşti* în Hristos, într-un fel de comuniune a iubirii chiar prin trupuri. O pildă şi o fărâmă a acestei unităţi co-trupeşti o avem în iubirea şi respectul ce şi-l acordă oamenii, dându-şi mâna unul altuia, sau cel mai tare ajutându-l pe cel mai slab în anumite acte, sau în mângâierile pe care le dă mama pruncului ei. Dar unitatea între trupuri se manifestă în chip pervers în poftele şi actele păcătoase ale unuia faţă de altul. Chiar numai sfinţiţi fiind în trupurile noastre prin Duhul Sfânt, putem realiza o unire nepăcătoasă şi durabilă între ele. Astfel, Duhul ne uneşte cu adevărat într-o comuniune durabilă, pentru că tot El ne sfinţeşte. Dar Duhul comuniunii şi al sfinţirii prin trupuri ni se dă din Hristos, prin împărtăşirea de trupul Lui. E o punere în relief a acestui nou sens al împărtăşirii comune de trupul cel sfânt şi unificator al lui Hristos. (n. s. 1997, p. 1060)

[395] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Avem aici soluţia adevărată a relaţiei dintre oameni. Persoanele se unesc, dar respectându-se în specificul lor, se păstrează astfel. Nici separaţia individualistă a lor, nici dictatura unora asupra altora nu le face fericite şi nu le promovează. Sfântul Chiril pune în evidenţă legătura dintre Sfânta Treime şi armonioasa organizare a societăţii omeneşti prin iubire, care vine din Sfânta Treime prin Hristos. (n. s. 1998, p. 1060)

valuri, purtaţi încoace şi încolo de orice vânt al învăţăturii, prin înşelăciunea oamenilor, prin vicleşugul lor, spre uneltirea rătăcirii, ci, ţinând adevărul, în iubire, să creştem întru toate pentru El, Care este capul – Hristos. Din El tot trupul bine alcătuit şi bine încheiat, prin toate legăturile care îi dau tărie, îşi săvârşeşte creşterea, potrivit lucrării măsurate fiecăruia din mădulare, şi se zideşte întru dragoste (Efes. 4, 14-16). Iar că dobândim şi unirea înţeleasă după trup, vorbesc de cea în Hristos, cei ce ne împărtăşim de sfântul Lui trup, o va mărturisi iarăşi Pavel, zicând despre binecredincioşia promovată de taină: *Care, în alte veacuri, nu s-a făcut cunoscută fiilor oamenilor, cum s-a descoperit acum sfinţilor Săi apostoli şi prooroci, prin Duhul: anume că neamurile sunt împreună-moştenitoare (cu iudeii) şi mădulare ale aceluiaşi trup şi împreună-părtaşi ai făgăduinţei, în Hristos Iisus* (Efes. 3, 5-6). Iar dacă suntem toţi co-trupeşti între noi, dar şi cu El, Care a venit în noi prin trupul Său, cum nu e limpede că toţi suntem una între noi şi în Hristos? Căci Hristos este legătura noastră, Acelaşi fiind şi Dumnezeu şi om. Iar despre unirea în Duhul, păşind pe aceeaşi cărare a explicaţiilor, vom spune iarăşi că, primind toţi unul şi acelaşi Duh, înţeleg pe Cel Sfânt, ne unim în oarecare mod şi între noi, şi cu Dumnezeu. Căci, deşi suntem mulţi şi deosebiţi şi în fiecare face Hristos să se sălăşluiască Duhul Tatălui şi al Său, Acesta este Unul şi neîmpărţit, adunând şi ţinând în unitate duhurile noastre distincte, aceasta făcându-ne pe toţi să ne arătăm în El ca una. Fiindcă, precum puterea sfântului trup face co-trupeşti pe cei în care vine, în acelaşi mod, socotesc, Duhul lui Dumnezeu, locuind în toţi ca în Cel neîmpărţit, îi adună pe toţi în unitatea duhovnicească". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 11, în PSB, vol. 41, pp. 1059-1061)

Biserica –„adunarea celor aleşi"

„Dacă prin sfinţenie se înţelege şi Dumnezeu Însuşi şi se înţelege şi clădirea înălţată în cinstea Lui, cum să nu numim în chip propriu sfinţenia biserica lui Dumnezeu, care este sfântă şi-i ridicată spre cinstirea lui Dumnezeu pe temeiul cunoaşterii Lui, care nu-i zidită cu o tehnică obişnuită, nici împodobită de mâna unui şarlatan, ci-i făcută templu prin voinţa lui Dumnezeu? Eu nu numesc biserică locul, ci adunarea celor aleşi. Adunarea celor aleşi este un templu mai bun, pentru că primeşte în el măreaţa vrednicie a lui Dumnezeu. În Biserică este consacrată o fiinţă vrednică de mult preţ; este consacrată Celui Care e vrednic de totul, dar mai bine spus, Celui de Care nimic nu e vrednic, din pricina covârşitoarei Lui sfinţenii". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. V, 29.3.-29.4., în PSB, vol. 5, pp. 492-493)

Biserica – aşezământ dumnezeiesc şi largă comuniune în Hristos

„Unde este Hristos, acolo este și Biserica universală". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistola către smirneni*, cap. VIII, 2, în PSB, vol. 1, p. 222)

„Biserica este alcătuită din oameni cu fel de fel de îndeletniciri, ca nimeni să nu rămână în afară de folos". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLVIII, I, în PSB, vol. 17, p. 310)

„De aceea de ai fi sclav sau liber, aceasta nici nu te avantajează, nici nu te micşorează; Biserica îţi cere un singur lucru: ce gând ai şi cum ţi-i sufletul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia III, II, în PSB, vol. 23, p. 40)

Biserica – comuniunea credincioşilor

„(...) Când auzi de Biserică, să ştii că vorbim de mulţimea sfântă a credincioşilor, a cărei moarte pentru viaţa trupească în spaţiul lumii, e cale spre creşterea petrecerii şi vieţii în Hristos şi mod de strămutare spre cele mai bune şi mai înalte”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea a Patra a Glafirelor la Facere, 12, în PSB, vol. 39, p. 148)

„Căci e drept să se spună că Biserica a fost descrisă ca o mulţime foarte blândă a celor îndreptaţi prin credinţă, ca o cetate strălucitoare şi bine rânduită, şi vieţuiesc în Hristos, ca o casă întărită şi neclătinată de ispititori, şi mintea lor e simplă şi străină de orice purtare necuvenită. Lor le e scârbă să-şi prefacă cugetarea şi purtările. Despre acestea socotesc că zice dumnezeiescul David: *Domnul aşează pe cei de un singur fel în casă* (Ps. 67, 6). Căci e de un singur fel cel simplu în Hristos, care e şi aşezat ca într-o casă[396]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea a Treia a Glafirelor la Facere, 2, în PSB, vol. 39, p. 107)

Biserica – lăcaş de rugăciune

„Ca loc de rugăciune e plăcut şi folositor să fie ales acela în care se adună credincioşii, unde şi puterile îngereşti sunt de faţă la adunările credincioşilor şi unde e de faţă însăşi puterea Domnului şi Mântuitorului nostru şi pe lângă aceasta şi duhul sfinţilor, şi cred că şi al celor mai de demult adormiţi, precum şi, desigur, al acelora care mai sunt încă în viaţă, deşi nu este uşor de arătat în ce fel. Despre îngeri, iată ce trebuie spus. Dacă *îngerul Domnului va străjui împrejurul celor ce se tem de El şi-i va izbăvi pe ei* şi dacă şi Iacob grăieşte adevărul nu numai de dânsul, ci şi de toţi care sunt devotaţi lui Dumnezeu, zicând: *Îngerul care m-a izbăvit pe mine de tot răul* (Ps. 33, 7; Fac. 48, 16), atunci e probabil ca în timp ce se adună mai mulţi, cu rânduială, spre mărirea lui Hristos, îngerul păzitor al fiecăruia să umble în jurul celor ce se tem de Dumnezeu, fiind alături de omul încredinţat spre pază şi îndrumare în aşa fel încât la adunarea celor sfinţi va fi o îndoită adunare: una a oamenilor şi alta a îngerilor. Şi dacă Rafael a spus că *ducea pomenirea rugăciunii* atât pentru Tobit, cât şi pentru Sara, care a devenit nora lui prin căsătoria cu Tobie (Tob. 12, 12), ce să mai spunem când mai mulţi se adună cu acelaşi gând, cu aceeaşi părere şi fac un singur trup în Hristos? (Rom. 12, 5).

[396] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Casa dă omului un aşezământ, un singur fel de a fi, o sinceritate şi o seriozitate. Casa îl defineşte şi domesticeşte. Schimbarea continuă a locului destabilizează caracterul şi unitatea omului. Hristos e ca o casă care defineşte pe om, făcându-l tot mai asemenea Lui. Dar o casă plină de El este şi locaşul bisericesc. Căci a fi în casă înseamnă a fi cu o altă sau cu alte persoane; a deveni familiar lor, a te simţi în ele ca într-un adăpost, a te face asemenea lor şi a le vedea pe ele devenite asemenea ţie. Nu e casă adevărată pentru mine aceea în care nu e o persoană sau mai multe mereu aceleaşi în ea. Hristos e casa cea mai caldă, pentru că e casa cea mai iubitoare. El ne uneşte pe toţi cei ce credem în El. De aceea nu am pe Domnul drept casă fără biserica în care să mă adun permanent cu altul, ca într-o familie. (n. s. 179, p. 107)

Despre puterea Domnului, lucrătoare prin Biserică, Pavel spune: *adunându-vă voi şi duhul meu, cu puterea Domnului Hristos*, ceea ce înseamnă că puterea Domnului nu este numai la efeseni, ci şi la corinteni. Şi dacă, pe când era încă îmbrăcat în trup, Pavel credea că poate să lucreze cu duhul şi în Corint, atunci nu trebuie pierdută nădejdea că şi cei fericiţi, după ce au ieşit din trupurile lor, se grăbesc, cu duhul, la adunările Bisericii, mai degrabă decât unul care este încă în trup. De aceea nu trebuie să se atribuie prea puţină însemnătate rugăciunilor din aceste biserici, fiindcă ele cuprind ceva excepţional pentru cel care vine acolo în mod cuviincios". (Origen, *Despre rugăciune*, XXXI, 5, în PSB, vol. 7, pp. 286-287)

„(...) Locul cel mai potrivit pentru rugăciune este acela unde se adună sfinţii, în Biserică". (Origen, *Despre rugăciune*, XXXI, 7, în PSB, vol. 7, p. 288)

Biserica – locul săvârşirii Sfintelor Taine

„Căci a poruncit să jertfească numai în sfânta cetate, în care a zidit Solomon templul de odinioară. Aşa le-a spus Moise în *A doua lege* fiilor lui Israil, zicând: *Păzeşte luna spicelor noi şi să facă Paştile Domnului Dumnezeului tău, că în luna spicelor noi ai ieşit din Egipt noaptea. Şi să jertfeşti Paştile Domnului Dumnezeului tău, oi şi boi, în locul care-l va alege Domnul Dumnezeul tău, ca să se cheme numele Lui acolo. Să nu mănânci cu ele dospit. Şapte zile să mănânci cu ele azimă, pâinea necazului, că în grabă aţi ieşit din Egipt, ca să vă aduceţi aminte de ziua ieşirii voastre din pământul Egiptului, în toate zilele vieţii voastre. Să nu se vadă la tine aluat în toate hotarele tale şapte zile. Şi să nu rămână din cărnurile pe care le veţi jertfi seara în ziua cea dintâi până dimineaţa. Nu vei putea să jertfeşti Paştile în niciuna din cetăţile tale, pe care ţi le dă Domnul Dumnezeul tău, ca să se cheme numele Lui acolo. Să jertfeşti Paştile seara către apusul soarelui în timpul în care ai ieşit din Egipt. Şi să fierbi şi să frigi şi să mănânci în locul pe care îl va alege Domnul Dumnezeul tău* (Deut. 16, 1-6).

Cu toate că era plină ţara iudeilor de zeci de mii de cetăţi şi sate, Dumnezeu a poruncit să se plinească cele sfinte şi legea cu privire la Paşti numai în sfânta cetate, litera legii închipuind, socotesc, prin aceasta, că nu e îngăduit şi nu se îngăduie cuiva să împlinească taina lui Hristos în orice mod ar vrea, adică în orice loc. Căci singurul loc cuvenit ei şi *cu adevărat potrivit este sfânta cetate, adică Biserica în care este şi preotul legiuit*. Şi prin mâini sfinţite se săvârşesc cele sfinte şi se aduce tămâie lui Dumnezeu Celui ce ţine toate şi jertfă curată, după cuvântul Proorocului (Mal. 1, 11). Aşadar, ereticii care strâmbă cele drepte dispreţuiesc legea cu privire la aceasta, căci jertfesc mielul nu în sfânta cetate, nici prin mâinile celor aleşi prin Duhul pentru sfânta slujbă ci, cum scrie dumnezeiescul Pavel, răpindu-şi loruşi cinstea şi jertfind în tot locul. Căci ca nişte tauri batjocoritori şi îngâmfaţi, se pornesc fără judecată, numai spre cele ce le place lor[397]". (Sf.

[397] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai în biserici se poate prezenta ca jertfă Hristos şi numai prin preotul care primeşte de la El calitatea să-L reprezinte fiind făcut organ văzut al Celui ce Se aduce El însuşi Tatălui ca jertfă, dăruită apoi celor din Biserică. Căci numai celor din Biserică, care sunt uniţi în mod văzut în jurul preotului şi în mod nevăzut în jurul lui Hristos, prin credinţa dreaptă în ceea ce este El, se poate da Hristos în stare de jertfă. Altora nu, pentru că nu-L primesc ei înşişi ca ceea ce este. Nu mă pot uni cu cel ce s-a adus jertfă pentru mine, dacă nu cred că el s-a adus cu adevărat jertfă pentru mine, sau nu-l admit drept ceea ce se dă, ci-mi disting un chip fals al lui, neidentic cu el. (n. s. 632, p. 587)

Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Şaptesprezecea, în PSB, vol. 38, pp. 586-587)

Biserica – mama noastră spirituală

„O singură Fecioară a ajuns mamă; şi-mi place s-o numesc Biserică. Numai această mamă n-a avut lapte, pentru că numai Ea n-a ajuns femeie. Dar este, în acelaşi timp şi fecioară şi mamă. Neîntinată ca fecioară, plină de iubire ca mamă. Cheamă la Ea pe copii şi-i alăptează cu lapte sfânt, cu Cuvântul, Care a fost prunc. N-a avut lapte, pentru că lapte era Copilul Acesta frumos şi propriu, trupul lui Hristos. Ea a hrănit cu Cuvântul pe poporul cel tânăr, pe care Însuşi Domnul l-a născut cu dureri trupeşti, pe care Însuşi Domnul l-a înfăşat cu scumpul Lui sânge". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. VI, 42.1.-42.2., în PSB, vol. 4, p. 190)

„Biserica (...) fiindcă nu numai că-i îngrijeşte pe cei bolnavi şi-i întăreşte pe cei istoviţi, dar chiar îi stropeşte cu mireasma plăcută a harului. Şi nu numai celor bogaţi şi puternici, ci şi bărbaţilor din familii nevoiaşe le dăruie aceeaşi bunăvoinţă, îi cercetează pe toţi cu aceeaşi cumpănă a dreptăţii, pe toţi îi primeşte la sine, îi încălzeşte la piept". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XLI-a, 22, în PSB, vol. 53, p. 198)

Biserica – spital al sufletelor

„Şi după cum în mare sunt insule locuite, cu apă bună de băut, cu pomi roditori, care au ţărmuri de care te poţi apropia şi porturi, în care îşi pot găsi refugiul cei prinşi pe mare de furtuni, tot aşa a dat Dumnezeu în lumea învălurată şi înviforată de păcate adunări, adică sfintele biserici, în care sunt, ca în insule, porturi primitoare, adică învăţăturile adevărului, spre care aleargă cei care vor să se mântuie, cei care s-au îndrăgostit de adevăr şi vor să scape de urgia şi judecata lui Dumnezeu". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, Cartea a Doua, XIV, în PSB, vol. 2, p. 406)

„Da, Biserica este un spital duhovnicesc şi se cade ca aceia care vin aici să primească leacuri potrivite, şi să le pună pe rănile lor şi aşa să plece acasă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia I, I, în PSB, vol. 21, p. 32)

„Da, iarmaroc duhovnicesc este Biserica lui Dumnezeu! Este spital al sufletelor! Şi trebuie, întocmai ca în iarmaroc, să facem şi în Biserică multe târguieli şi aşa să ne ducem acasă! Şi iarăşi, ca de la spital să plecăm şi noi de-aici, încărcaţi cu leacuri potrivite patimilor noastre!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXII, I, în PSB, vol. 21, p. 408)

Biserica – simbol al lăcaşurilor cereşti

„(...) Pe când Cortul era simbolul Bisericii, Biserica este simbolul lăcaşurilor cereşti". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul V: Thalusia, VIII, PSB, vol. 10, p. 77)

Definiții date Bisericii

„Voia Lui (a lui Dumnezeu) este mântuirea oamenilor; iar mântuirea oamenilor se cheamă Biserică”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, cartea I, VI, 27, 2, PSB, vol. 4, p. 181)

„Biserica de pământ este chip al Bisericii cereşti; de aceea ne rugăm să se facă pe pământ voia lui Dumnezeu ca şi în cer”. (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a IV-a, cap. VIII, 66.1, PSB, vol. 5, p. 265)

„(...) Bisericile lui Dumnezeu, conduse după învăţătura lui Iisus, (...), sunt ca nişte *luminători în lume*”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. XXIX, în PSB, vol. 9, p. 189)

„... întregii Biserici, pe care Constantin o califică *cârmaci al sufletelor, luptătoare pentru adevăr, leagănul iubirii de oameni*”. (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, în PSB, vol. 14, p. 45)

„Biserica (al cărui rost este să aducă tuturor mântuirea)”. (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 1.5., în PSB, vol. 14, p. 254)

„... o tu, Biserică; o tu, cârmaciule (al sufletelor), care ţi-ai dobândit sfinţenia fecioriei; o, tu, doică a copilăriei şi a sfielii, care te frământi pentru adevăr, căreia iubirea de oameni nu-i lasă clipă de pace şi din al cărei veşnic izvor gâlgâie nectarul aducător de mântuire!” (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 2.1., în PSB, vol. 14, p. 254)

„Cu (prin) cuvântul Biserică se desemnează atât (un grup de) mai multe suflete, cât şi un singur suflet. Pentru că sufletul, adunându-şi gândurile, devine Biserică a lui Dumnezeu. Zicând că sufletul a venit în comuniune şi s-a amestecat cu mirele, cel ceresc, înţelegem atât pe sufletele cele multe cât şi pe fiecare suflet în parte. Pentru că, profetul vorbind despre Ierusalim: *Te-am aflat pustiu şi gol şi te-am îmbrăcat* şi celelalte, (Iez. 16, 6) ca despre o persoană a vorbit”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XII, 15, în PSB, vol. 34, p. 147)

„(Cuvântul) Biserică are două accepţiuni: (el desemnează) atât adunarea credincioşilor cât şi părţile sufletului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXVII, 8, în PSB, vol. 34, p. 247)

„(...) Este casa binecuvântării şi locul de primire a harului dumnezeiesc”. Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXX-a, 11, în PSB, vol. 53, p. 284)

Numele şi numirile Bisericii

„Este bine să cunoaştem câtă laudă îi aduce fecioriei profetul într-un scurt verset, sau mai degrabă Hristos prin profet: *Eşti grădină încuiată sora mea,* – zice profetul –, *mireasa*

mea, fântână acoperită şi izvor pecetluit (Cânt. 4, 12). Hristos spune aceste cuvinte către Biserică, pe care o vrea fără pată, fără vreo urâţenie, grădină frumoasă a fecioriei, care face foarte multe roade cu miros plăcut. *Grădină încuiată*, fiindcă din toate părţile este înconjurată de zidul neprihanei. *Izvor pecetluit*, pentru că fecioria este izvorul şi obârşia ruşinii, care păzeşte neatinse peceţile integrităţii. În acest izvor străluceşte chipul Lui Dumnezeu, fiindcă neprihana trupului se potriveşte cu curăţia simplităţii. Nu poate spune cineva că Biserica nu este fecioară, pe care Apostolul Pavel a făgăduit-o către corinteni că o va da neprihănită Lui Hristos (II Cor. 11, 2). Iar în Epistola I către Corinteni, dă sfat şi socoteşte că un frumos dar al fecioriei este să nu se lase tulburată de nicio trebuinţă a acestei lumi, să nu se păteze de nicio murdărie, să nu fie zguduită de nicio furtună (I Cor. 7, 26). Este chezaş pentru Hristos în viitor, fiindcă poate să semneze de fecioria Bisericii în întregul acelui popor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, 36-37, în PSB, vol. 53, p. 254)

Templul și Biserica

„Iar că slava Bisericii e mai mare decât cea dintâi şi veche a templului clădit din pietre, o spune Dumnezeu Însuşi, zicând prin glasul lui Agheu: *Cine dintre voi a văzut casa aceasta întru slava ei cea dintâi şi cum este acum? Oare nu este fără niciun preţ în ochii voştri?* (Agheu 2, 3). Şi după altele iarăşi: *Al Meu este argintul şi al Meu este aurul, zice Domnul Atotţiitorul, pentru că mărimea de pe urmă a casei acesteia va fi mai mare decât cea dintâi, zice Domnul Atotţiitorul; şi în locul acesta voi da pace* (Agheu 2, 9-10)[398]. Şi pacea sufletului o are tot cel ce contribuie la înălţarea acestui templu. Şi multe alte va culege cineva fără osteneală, prin care Hristos ni se descrie ca celor de odinioară[399]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Doua a Glafirelor la Facere, 6, în PSB, vol. 39, pp. 61-62)

Sinagoga şi Biserica

„Eu, totuşi, în locul acesta, potrivit Scripturii, înţeleg mai curând taina a două popoare, deoarece Dumnezeu, alăturând Bisericii Sale credinţa poporului pios, a înlăturat necredinţa poporului păcătos, de vreme ce înseşi cuvintele par să arate aceasta când Dumnezeu zice: *două neamuri sunt în pântecele tău, şi două popoare se vor ridica din pântecele tău*. În aceşti doi fraţi, Cain şi Abel, s-a prefigurat imaginea sinagogii şi a Bisericii. Prin Cain, ucigaşul de frate, se înţelege poporul iudeilor, care a cerut sângele Domnului şi Ziditorului său şi al fratelui său – ca să mă exprim astfel –, al Celui născut din Fecioara Maria; iar prin Abel se înţelege creştinul care s-a apropiat de Dumnezeu, precum zice şi David: *Iar mie a mă lipi de Dumnezeu bine îmi este* (Ps. 72, 27), ca unul care se învăluia cu cele cereşti şi se rupea de cele pământeşti". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Cain şi Abel,* Cartea întâi, II, 5, în PSB, vol. 52, p. 119)

---

[398] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Biserica întrunind în aceeaşi credinţă oameni din toate popoarele, e un loc al păcii între toate, mai ales pentru că Cel care este în ei este Domnul păcii, Cel care îi îndeamnă să se iubească unii pe alţii şi să iubească şi pe ceilalţi. Nicio instituţie nu e atât de mult loc şi izvor de pace ca Biserica lui Hristos. Dar această slujire o împlineşte deplin dacă îşi păstrează unitatea sau şi-o reface. (n. s. 86, p. 62)

[399] Notă Pr. Stăniloae: Ca Apostolilor şi primilor creştini. (n. s. 87, p. 62)

Începuturile Bisericii

„*Veseleşte-te, stearpo, care nu naşti; dă glas şi strigă, tu care nu aveai dureri de naştere, că mulţi sunt fiii celei pustii, mai mulţi decât ai celei care are bărbat*. Când profetul a spus: *Veseleşte-te, stearpo, care nu naşti*, a spus-o despre noi; că stearpă era Biserica noastră înainte de a i se da fii". (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, cap. II, în PSB, vol. 1, p. 112)

„(...) Fraţilor, dacă vom face voia lui Dumnezeu, Tatăl nostru, vom face parte din Biserica cea dintâi, cea duhovnicească, cea creată înainte de soare şi de lună". (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, cap. XIV, în PSB, vol. 1, p. 119)

„Pe când dormeam, fraţilor, un tânăr foarte frumos la chip mi-a făcut o descoperire, zicându-mi:

– Cine crezi că este bătrâna de la care ai primit cartea cea mică?

Eu i-am spus:

– Sibila![400]

– Te înşeli, mi-a răspuns acela, nu este ea!

– Dar cine? Am întrebat eu.

– Biserica, a răspuns acela.

Şi i-am spus:

– Pentru ce-i bătrână?

Pentru că a fost creată înainte de toţi[401], mi-a răspuns acela. De asta e bătrână, şi pentru Biserică a fost creată lumea". (Herma, *Păstorul*, Vedenia II - 8, 1, în PSB, vol. 1, pp. 279-280)

Întemeierea Bisericii

„Într-adevăr, dacă am încerca o explicare verosimilă a întemeierii şi formării Bisericii creştine, atunci va trebui să spunem că nu este plauzibil ca apostolii lui Iisus, *oameni fără carte şi simpli* (Fap. 4, 23), să se fi încurajat şi să se fi hotărât prin altceva să vestească oamenilor învăţătura lui Hristos decât prin puterea încredinţării lor şi prin harul care însoţea cuvintele lor, care ajuta la primirea predicii lor. Dealtfel, nici ascultătorii lor n-ar fi părăsit obişnuinţele bătrâneşti fără ca o anumită putere şi anumite lucruri tainice să nu-i fi adus la învăţături atât de noi şi străine de cele în care fuseseră crescuţi". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. XLVII, în PSB, vol. 9, p. 543)

„(...) În Treime a întemeiat-o şi a înrădăcinat-o pe ea (pe Biserică – n. a.) Domnul[402] spunând ucenicilor: Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui

[400] Notă Pr. Dumitru Fecioru: Sibilele, preotese ale zeului Apolon, care prevesteau viitorul. Cea mai celebră a fost sibila de la Cume. De aici răspunsul lui Herma la întrebarea pusă de tânăr. (n. s. 19, p. 280)

[401] Notă Pr. Dumitru Fecioru: Pentru Herma, deci, Biserica este prima dintre creaturi (n. s. 20, p. 280)

[402] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Biserica e interioritatea reciprocă a celor ce se află în interioritatea reciprocă a Persoanelor Sfintei Treimi, interioritate adusă în noi prin Hristos făcut om. (n. s. 159a, p. 85)

şi al Fiului şi al Sfântului Duh (Mt. 28, 19)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Epistola* aceluiaşi către acelaşi episcop Serapion, VI, în PSB, vol. 16, p. 85)

„Căci întemeierea Bisericii e creaţiunea lumii din nou: în ea, după cuvântul proorocului, se creează cerul nou (Is. 65, 17), care este tăria credinţei în Hristos, precum zice Pavel (I Tim. 3, 15); se întemeiază un pământ nou, care soarbe ploaia ce vine asupra lui; se plăsmuieşte un alt om, care se înnoieşte prin naşterea de sus, după chipul Celui ce l-a zidit pe el; se iveşte altă fire a luminătorilor, despre care zice: *Voi sunteţi lumina lumii* (Mt. 5, 14) şi: *între care să străluciţi ca nişte luminători în lume* (Filip. 2, 15), şi stele multe, care răsar pe firmamentul credinţei. Şi aceasta nu e de mirare, că sunt mulţimi din stele în această lume nouă, numărate şi numite de Dumnezeu, ale căror nume spune Făcătorul acestor stele că au fost scrise în ceruri. Căci aşa am auzit pe Făcătorul noii creaţiuni spunând către luminătorii Săi: *Numele voastre s-au scris în ceruri* (Lc., 10, 20). Ba se creează şi mulţi sori ce luminează lumea prin razele faptelor bune. Căci zice Făcătorul acestor sori: *Să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor* (Mt. 5, 17) şi *Atunci drepţii vor străluci ca soarele* (Mt. 13, 43)[403]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia XIII, în PSB, vol. 29, p. 292)

„Căci a cercetat *Răsăritul cel de sus* (Lc. 1, 78) pe cea cu adevărat măreaţă şi frumoasă, adică Biserica şi i-a dăruit ca dar al cerului suflarea Lui, adică împărtăşirea de Duhul Sfânt[404]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea Întâi, 8, în PSB, vol. 39, p. 274)

„(...) A fericit cuvântul dumnezeiesc pe Petru, verhovnicul Apostolilor. Căci deoarece Mântuitorul a ajuns în părţile Cezareei lui Filip a întrebat: *Cine zic oamenii că este Fiul Omului?*, sau altfel spus care sunt părerile ce circulă despre Mine în ţara iudeilor, sau în cetăţile de la marginea Iudeei, Petru, părăsind părerile copilăreşti şi necuvenite ale mulţimilor, a declarat cu mare înţelepciune şi ştiinţă, zicând: *Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu*. De aceea a primit cu mult înainte răsplata arătată înţelegerii lui. Căci Hristos i-a spus: *Fericit eşti, Simone, fiul lui Iona, că nu trup şi sânge ţi-au descoperit ţie, ci Tatăl Meu cel din ceruri. Şi Eu îţi voi spune ţie că tu eşti Petru şi pe această piatră voi zidi Biserica Mea şi porţile iadului nu o vor birui pe ea* (Mt. 16, 17-18). Ceea ce numeşte *piatră,* printr-o asemănare de nume, socotesc că nu e nimic altceva decât credinţa neclătinată şi foarte puternică a ucenicului pe care s-a rezemat şi fixat, cu neputinţă de-a

---

[403] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu Şi-a făcut cunoscute puterile Lui în chip mai vădit nu numai în trupul Său luat din Fecioara, ci şi în creaţiunea cea nouă care este Biserica, pământul cel nou în care sufletele noastre văd firmamentul sau cerul spiritual, care ne face străveziu pe Dumnezeu. Acest firmament e credinţa din care răsar şi în care se arată sfinţii ca tot atâţia luminători, dat fiind că ea ne face toate străvezii. (n. s. 266, p. 292)

[404] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Biserica a luat fiinţă prin coborârea Duhului Sfânt peste Apostoli, adică în ei, care apoi s-a transmis prin ei şi prin urmaşii lor tuturor celor ce au primit credinţa în Hristos. Căci Duhul Sfânt e suflare a lui Hristos însuşi în cei ce prin credinţă se deschid Lui. Precum la început lumea a luat fiinţă prin *Duhul lui Dumnezeu ce se purta deasupra apelor*, aşa ea e refăcută ca Biserică prin acelaş Duh. Atunci Duhul era suflarea Cuvântului neîntrupat *prin Care toate s-au făcut* (In. 1, 3), acum era suflarea Cuvântului întrupat. Dacă Cuvântul dă creaţiei existenţa în structurile ei, Duhul dă acestor structuri viaţă, dar în legătură cu Cuvântul sau cu Hristos. Dar Duhul Sfânt e şi El Persoană. El e Persoana care iubeşte pe Fiul, deci şi pe noi, făcuţi fii ai Tatălui. (n. s. 472, p. 274)

cădea, Biserica lui Hristos, rămânând nedărâmată de porţile iadului[405]. Iar credinţa lui Petru se adresează Fiului, nu printr-o improvizare nereflectată şi răsărită din gânduri omeneşti, ci dintr-o tainică inspiraţie de sus Dumnezeu Tatăl arătându-L clar pe Fiul Său şi sădind siguranţa referitoare la El în sufletele celor credincioşi. Căci n-a minţit Hristos spunând: *Trup şi sânge nu ţi-a descoperit ţie, ci Tatăl Meu cel din ceruri*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuv. IV, în PSB, vol. 40, pp. 142-143)

Biserica este imprimată de Jertfa mântuitoare a Domnului Hristos

„Biserica creşte zi de zi în număr, strălucire şi frumuseţe, datorită unirii şi relaţiilor intime cu Cuvântul, care şi acum coboară spre noi, când ne amintim de patimile Sale. Biserica n-ar putea concepe altfel pe credincioşi şi nu i-ar putea naşte din nou *prin baia renaşterii* (Tit 3, 5), dacă Hristos nu s-ar fi smerit şi pentru ei, dacă nu i-ar fi cuprins în Sine în timpul patimilor şi – n-ar fi murit pentru ei, dacă nu s-ar fi unit cu Biserica spre a-i da putere din coasta Sa, ca să crească toţi cei zidiţi de El, cei născuţi prin baie, care primesc oase şi trup din oasele şi trupul Său, adică din sfinţenia şi slava Sa". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate,* Discursul III: Thalia, VIII, PSB, vol. 10, pp. 62-63)

Apostolicitatea Bisericii

„(...) Există o singură Biserică adevărată, aceea care este cu adevărat veche, în care, potrivit planului lui Dumnezeu, sunt adunaţi drepţii. Pentru că este un singur Dumnezeu şi un singur Domn, de aceea se cuvine laudă Bisericii pentru singularitatea ei, fiind o copie a principiului unic. Biserica cea una este moştenitoarea Celui care prin fire este unul; şi pe această Biserică se silesc ereziile să o împartă în multe biserici. Spunem, deci, că numai Biserica veche şi universală este una şi în ce priveşte fiinţa ei şi în ce priveşte începutul ei şi în ce priveşte superioritatea ei. Biserica, deci, care-şi are temeiul în Testamentele ei proprii, dar mai bine spus, într-un singur Testament, care străbate diferite timpuri, adună, prin voinţa unui singur Dumnezeu, prin un singur Domn, *la unitatea unei singure credinţe* (Efes. 4, 13), pe cei de pe acum rânduiţi, pe cei pe care Dumnezeu mai dinainte i-a hotărât că vor fi drepţi, pentru că i-a cunoscut înainte de întemeierea lumii. Dar şi superioritatea Bisericii ca şi începutul întemeierii ei sunt ceva unic; Biserica depăşeşte pe toate celelalte; şi nu este nimic asemenea sau egal cu ea". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XVII, 107.3.-107.6., în PSB, vol. 5, pp. 544-545)

Hristos – Capul Bisericii

„... precum cel ce priveşte spre lumea supusă simţurilor, cunoscând înţelepciunea arătând în frumuseţea lucrurilor, cugetă, prin analogia cu cele văzute, la cele nevăzute, la frumuseţea nevăzută şi la izvorul înţelepciunii, a cărui iradiere a întemeiat firea lucrurilor, aşa şi cel ce priveşte spre această lume nouă a creaţiunii Bisericii vede în ea pe Cel ce este şi se face totul în toate, călăuzindu-ne cunoaşterea, prin cele ce le înţelegem şi le cuprindem prin credinţă, spre ceea ce nu se poate cuprinde". (Sf. Grigorie de Nyssa,

[405] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sf. Chiril nu insistă în explicarea acestor cuvinte ale Mântuitorului. Dar în faptul că Petru răspunde la întrebarea pusă de El tuturor ucenicilor, se arată că credinţa mărturisită de Petru era a tuturor. Deci şi asigurarea că ceea ce va dezlega şi lega, dată lui Petru, era dată tuturor. (n. s. 186, p. 142)

Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor, Omilia a XIII-a, în PSB, vol. 29, pp. 292-293)

„S-a răspândit aşadar în lume acea învăţătură cerească, s-au adunat popoarele, au înfiinţat biserici, s-a făcut un singur corp care să se întindă peste toată lumea, corp al cărui cap, Hristos, se înalţă la ceruri, pentru ca în mod necesar membrele să-şi urmeze capul". (Boethius, *Articole teologice,* I, 4, în PSB, vol. 72, p. 32)

Hristos – Conducătorul Bisericii

„(…) precum corul priveşte ţintă către dirijor, marinarii spre cârmaci, iar trupa spre comandantul ei, tot aşa şi cei ce formează totalitatea Bisericii privesc spre conducătorul Bisericii: Hristos". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast,* Omilia II, în PSB, vol. 30, p. 208)

Ierarhia Bisericii

„(…) bine este să înţeleagă prin stâlpii Bisericii pe slujitorii tainei dumnezeieşti. Căci aşa îi numeşte Scriptura pe apostoli, pe învăţători şi pe prooroci. Pentru că nu numai Petru şi Ioan şi Iacov sunt stâlpi ai Bisericii, nici numai Ioan Botezătorul nu a fost sfeşnic aprins, ci toţi cei pe care se sprijină Biserica şi cei care prin faptele lor s-au făcut luminători, încât se zic stâlpi şi sfeşnice ale Bisericii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, pp. 80-81)

Conducerea Bisericii

„Hotărârile privitoare la Biserică se iau de către cei cărora le-a fost încredinţată conducerea Bisericii şi ele sunt confirmate de popor". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* epist. 230, în PSB, vol. 12, p. 477)

„Stâlpii ei (Bisericii) de rezistenţă sunt: autoritatea Scripturilor, tradiţia universală şi învăţătura proprie şi particulară. Se menţine ca un corp întreg prin autoritate şi prin tradiţia universală a strămoşilor, dar fiecare îşi are aşezările ei particulare şi viaţă proprie, fiind condusă în raport cu cerinţele locale şi cu ceea ce socotesc conducătorii ei că este bine". (Boethius, *Articole teologice,* I, 4, în PSB, vol. 72, p. 33)

Unitatea Bisericii

„Unitatea Bisericii o arată şi Duhul Sfânt în persoana Domnului, când zice în Cântarea cântărilor: *Una este porumbiţa mea, desăvârşita mea, una este la mama sa, aleasă pentru cel ce i-a dat viaţă* (Cânt. Cânt. 6, 9). Cine nu ţine această unitate a Bisericii, crede că ţine credinţa? Cine se împotriveşte Bisericii şi i se opune crede că e în Biserică? Acelaşi lucru ne învaţă şi fericitul Apostol Pavel, când ne arată legământul unităţii zicând:

Un singur trup, un singur Domn, o credinţă, un botez, un Dumnezeu[406]". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice,* IV, în PSB, vol. 3, p. 437)

„Biserica este una singură, care se extinde prin dezvoltarea sa, îmbrăţişând mulţimea credincioşilor. La fel razele sunt multe, dar puterea-i una, fundată cu ajutorul rădăcinii. Dintr-un singur izvor curg multe râuri, deşi ele sunt numeroase, dar unitatea de obârşie i se păstrează. Smulge o rază din corpul soarelui: nu vei putea, căci lumina lui este unitară. Rupe o ramură dintr-un arbore, ruptă nu-şi va putea menţine viaţa. Desparte un râu de izvorul lui: despărţit va seca. Tot aşa şi Biserica Domnului, împrăştiindu-şi lumina, îmbrăţişează cu razele sale tot pământul; totuşi nu este lumina care se întinde peste tot şi unitatea ei individuală rămâne neştirbită. Ca ramurile unui arbore, razele ei de lumină se întind peste tot pământul, ca dintr-un izvor, învăţăturile ei se răspândesc până departe, dar unul îi este capătul şi izvorul, ca unică mamă ai cărei fii duhovniceşti se înmulţesc necontenit. De ea suntem născuţi, cu laptele ei ne hrănim, din sufletul ei este sufletul nostru". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice,* V, în PSB, vol. 3, p. 438)

„Ea ne păstrează lui Dumnezeu, ea rezervă împărăţia Domnului pentru fiii ei. Cine se desparte de Biserică şi se uneşte cu alta îşi calcă promisiunile faţă de Biserică, şi cine părăseşte Biserica lui Hristos nu va avea răsplată de la Hristos, căci devine un străin, un profan, un duşman. Cine nu are ca mamă Biserica nu poate avea pe Dumnezeu ca tată. Numai dacă a fost cineva în afara corăbiei lui Noe şi totuşi a scăpat, poate că scapă şi cel ce e în afara Bisericii. Ne îndeamnă Domnul şi zice: *Cine nu e cu Mine, e împotriva Mea şi cine nu culege cu Mine, risipeşte* (Mt. 12, 30). Cine calcă pacea şi unirea cu Hristos, este împotriva lui Hristos. Căci zice Domnul: *Eu şi Tatăl una suntem* (In. 10, 30). Şi, de asemenea, despre Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh este scris: *Cei trei una sunt* (I In. 5, 7). Crede cineva că această unitate care vine din puterea divină, întărită prin jurăminte cereşti, poate fi despărţită de Biserică, poate fi sfărâmată de voinţă dezbinatoare? Cine nu respectă această unitate, nu respectă legea lui Dumnezeu, nu respectă credinţa în Tatăl şi Fiul, nu respectă viaţa şi mântuirea". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice,* VI, în PSB, vol. 3, pp. 438-439)

„Această unitate consfinţită prin jurământ, această legătură a unirii inseparabile, ne este arătată în Evanghelie prin cămaşa Domnului Iisus Hristos: aceasta n-a fost tăiată şi împărţită în mai multe bucăţi, ci s-a tras sorţi pentru ea, ca să fie primită întreagă şi cel ce se îmbracă cu ea s-o aibă fără vreo lipsă şi neîmpărţită cu altcineva. Căci spune Sfânta Scriptură: *Iar cămaşa, fiindcă nu era cusută, ci făcută de sus în jos dintr-o singură ţesătură, au zis între ei: să n-o sfâşiem, ci să tragem sorţi pentru ea, şi cui îi va cădea a lui să fie*. Ea avea această unitate venind de sus în jos: adică venind de la Tatăl ceresc şi nu putea fi sfâşiată de către cel ce avea s-o folosească, fiindcă era una şi indivizibilă prin formaţia ei. Nu poate îmbrăca veşmântul lui Hristos cine scindează şi divide Biserica lui Hristos". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, VII, în PSB, vol. 3, p. 439)

„El însuşi (Hristos – n. a.) ne îndeamnă în Evanghelie şi ne învaţă zicând: *Şi va fi o turmă şi un păstor* (In. 10, 16). Crede cineva că pot fi într-un singur şi acelaşi loc mai

[406] Notă prof. N. Chiţescu: Efeseni 4, 4-6. Este citatul biblic cel mai expresiv şi mai complet pe care-l pune Sf. Ciprian la temelia concepţiei sale despre unitatea Bisericii. (n. s. 15, p. 437)

mulţi păstori sau mai multe turme deodată? La fel Apostolul Pavel, afirmând aceeaşi unitate, ne roagă, ne îndeamnă şi zice: *Vă rog, fraţilor, în numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca toţi să spuneţi acelaşi lucru, şi să nu fie între voi schismă, ci să fiţi cu acelaşi gând şi cu aceeaşi simţire* (I Cor. 1, 10)". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice,* VIII, în PSB, vol. 3, p. 440)

„Aşadar, când menţionează în învăţăturile Sale şi zice: *Unde vor fi doi sau trei, acolo sunt şi Eu cu ei*, nu desparte pe oameni de Biserică Cel ce a făcut Biserica, ci, reproşând celor vicleni dezbinarea şi recomandând celor credincioşi pacea, arată cu propriile Sale cuvinte că El este mai degrabă cu doi sau trei care se roagă uniţi în acelaşi cuget, decât cu mai mulţi, dar dezbinaţi, şi că se poate obţine mai mult prin rugăciunea unită a celor puţini, decât prin ruga gâlcevitoare a multora". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice,* XII, în PSB, vol. 3, p. 443)

„Unul este Dumnezeu, unul Hristos, una este Biserica, una e credinţa şi poporul este unul, formând prin înţelegere un singur corp unit şi puternic. Nu poate nici unitatea exista despărţită, nici corpul, care este unul, nu poate exista descompus sau tăiat în bucăţi, cu măruntaiele scoase şi împrăştiate. Cine a ieşit din sânul Bisericii nu poate trăi sau respira şi îşi pierde însăşi raţiunea mântuirii". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice,* XXIII, în PSB, vol. 3, pp. 450-451)

„Mari sunt dragostea şi bunăvoinţa lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră, dacă nu s-a mulţumit că ne-a răscumpărat cu sângele Său; ci se şi roagă pentru noi. Vedeţi, însă, cum a fost dragostea Celui ce s-a rugat pentru noi, pentru ca, precum Tatăl şi Fiul una sunt, aşa să rămânem şi noi în aceeaşi unitate, ca de aici să se poată înţelege cât de mult greşeşte cel ce strică unitatea şi pacea, căci pentru aceasta s-a rugat şi Domnul, voind desigur ca poporul Său să trăiască, fiindcă ştia că dezbinarea nu duce la împărăţia lui Dumnezeu". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice,* XXIX, în PSB, vol. 3, pp. 481-482)

„(...) Cât încă facem parte din această Biserică, care e o icoană a împărăţiei viitoare[407], să ne înfăţişăm tot ca o icoană a unităţii, când spune: *ca toţi să vorbiţi la fel şi să nu fie dezbinări în sânul vostru, ci să fiţi cu toţii uniţi în acelaşi cuget şi în aceeaşi înţelegere* (I Cor. 1, 10)". (Origen, *Despre principii,* Cartea Întâia, II, 6, în PSB, vol. 8, p. 94)

„Pentru că nedreptatea s-a înmulţit pe urma *răcirii dragostei* (Mt. 24, 12) în cei mai mulţi, mă gândesc că acei care slujesc Domnului cu toată adeveritatea şi sinceritatea să aibă drept singurul scop al strădaniei lor aducerea la unitate a Bisericilor care s-au dezbinat între ele în atâtea părţi şi în atâtea feluri (Evr. 1, 1)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* epist. 114, II, în PSB, vol. 12, p. 294)

„Constantin Biruitorul, Măritul şi Augustul, către Biserici… socotit-am că cea mai frumoasă ţintă pe care mi-aş putea-o pune în viaţă ar fi să fac aşa încât fericitele mulţimi intrate în Biserica universală să poarte în ele o singură credinţă, o dragoste neîntinată precum şi cuviosia cea într-un singur gând în faţa lui Dumnezeu, stăpânul nostru, al

[407] Notă Pr. Bodogae: Efes. 4, 13. Biserica pământească e icoana Bisericii cereşti. (n. s. 340, p. 94)

tuturor". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea III, 17.1., în PSB, vol. 14, p. 132)

„Cred, precum am primit şi am fost învăţat, că Dumnezeu este iubire (I In. 4, 16); şi că precum El este Unul, neîncetând niciodată să fie Unul, aşa pe cei ce vieţuiesc potrivit iubirii Lui, îi face una şi le dăruieşte o inimă şi un suflet (Fap. 4, 32), chiar dacă sunt mulţi[408]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 25, în PSB, vol. 81, p. 165)

Mântuirea omului în Biserică

„(...) Este sigur că nu va putea nimeni intra pe poarta împărăţiei, dacă nu i se deschide de către tine (Petre, principe al apostolilor – n. a.) cu cheia, care se găseşte în biserici". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Despre Întruparea Domnului, Cartea a III-a, Cap. XII, 2, în PSB, vol. 57, p. 799)

În Biserică domneşte bucuria mântuirii și miroase parfumul nestricăciunii

„De aceea a primit Domnul mir pe capul Lui (Mt. 26, 6-7; Mc. 14, 3; Lc. 7, 37-38; In. 11, 2; 12, 3), ca în Biserica Lui să miroasă parfumul nestricăciunii". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (Ignatie - către efeseni), Cap. XVII, 1, în PSB, vol. 1, p. 195)

„Domneşte în Biserică bucuria mântuirii, pe câtă vreme în erezie şi în păgânism întâlnim numai lacrimi şi tristeţe". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron*, III, 1, 3, în PSB, vol. 52, p. 37)

„Porţile iadului nu o vor birui"[409]

„*Şi Eu îţi spun: Tu eşti Petru şi pe această piatră voi zidi Biserica Mea* (Mt. 16, 18). Adică, pe credinţa în mărturisirea lui Petru (că Hristos este Fiul lui Dumnezeu – n. a.)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIV, II, în PSB, vol. 23, p. 623)

„... El Care a zidit Biserica pe mărturisirea lui Petru (Mt. 16, 18) şi aşa a întărit-o încât să nu fie biruită de mii şi mii de primejdii şi de morţi ...". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, III, în PSB, vol. 23, p. 932)

„Acesta (Iisus – n. a.) ne-a slobozit din legături şi robie, a zidit duhovniceşte Ierusalimul spiritual şi a întemeiat Biserica, ca să nu poată fi *biruită nici de porţile iadului* (Matei 16, 18), şi să nu fie biruită de vrăjmaşi[410]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Doua a Glafirelor la Facere, 6, în PSB, vol. 39, p. 60)

---

[408] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Unde este iubire este unitate*. Din Hristos izvorăşte iubirea, căci e Unul din Treimea supremei comuniuni. Deci din Hristos izvorăşte puterea unificării noastre în El. (n. s. 339, p. 165)

[409] Mt. 16, 18.

[410] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Frăţietatea multor oameni şi odată cu ea stăruinţa lor în legătură cu supremul bine, care e Dumnezeu venit între oameni, nu va putea fi desfiinţată niciodată. Aceasta e Biserica. Fie ea cât de strâmtorată exterior, ea rămâne ca un aluat de supremă calitate între oameni, de nedesfiinţat. Umanitatea nu poate fi fără acest foişor de sus, din care priveşte şi în care coboară Duhul lui Hristos. Odată ce ea a trăit odată în El şi a făcut experienţa vieţii în El, nu mai poate fi fără El. (n. s. 84, p. 60)

Construirea bisericilor în partea de răsărit

„(...) Templul priveşte spre răsărit şi-şi deschide uşile primelor raze ale soarelui. Dar şi dumnezeiescul jertfelnic se afla în faţa Sfintelor, ca în văzul lui Dumnezeu, înfăţişându-şi fruntea primelor raze ce veneau de la răsărit. (...) Iar că acestea erau aşa precum am spus, le vei afla întărite de ceea ce se spune la proorocul Iezechiel. Căci, vorbind despre moartea lui Tamuz, celor din Israel le dă acest înţeles duhovnicesc: *Şi am văzut, şi iată ca la douăzeci şi cinci de bărbaţi, cu spatele către templul Domnului şi cu feţele lor înainte. Şi se închinau spre răsărit soarelui* (Iez. 8, 16). Iar dacă, închinându-se cineva spre soare, pune templul la spatele trupului său, cum nu se va înţelege că şi-a întors faţa spre răsărit? Poziţia templului şi a dumnezeiescului jertfelnic erau aşa cum am spus. Deci fruntea templului şi a dumnezeiescului jertfelnic erau îndreptate spre răsărit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 449)

Catapeteasma

„Căci (Ioan – n. a.) nu boteza spre împărtăşirea de Sfântul Duh, precum nici luminarea de la el nu introducea în cele din lăuntrul catapetesmei[411]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. I, în PSB, vol. 41, pp. 289-290)

Despre sfântul altar

„Nimeni să nu se înşele! Dacă cineva nu-i înăuntru, unde este jertfelnicul, este lipsit de *pâinea lui Dumnezeu*". (Sf. Ignatie Teoforul, *Către efeseni*, cap. V, 2, în PSB, vol. 1, p. 190)

„Legea care cuprinde umbra bunătăţilor viitoare şi vesteşte de mai înainte adevărul prin unele ghicituri (Evr. 10, 1) după ce porunceşte preotului să intre în locul nepătruns[412], ca să se roage lui Dumnezeu, mai întâi cere celui ce intră să se pregătească prin unele curăţiri şi spălări". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul III, în PSB, vol. 29, p. 423)

„Sfânt e cortul (mărturiei – n. a.), dar *în chip desăvârşit se bucură de sfinţire altarul*, nu ca unul ce participă la cele raţionale (căci nu e sfânt ca de pildă firea îngerului, sau firea

[411] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Catapeteasma s-a menţinut şi în biserica creştină ortodoxă, ca semn al tainei nedeplin cuprinse a lui Hristos. Dar uşile ei deschizându-se în câteva rânduri, ca să iradieze lumina din altar şi ca să se împărtăşească credincioşii cu Hristos, ne arată că Hristos nu ne rămâne cu totul neapropiat, ca în Vechiul Testament. (n. s. 523, p. 290)

[412] Tâcuirea Pr. Stăniloae: De aici a luat Biserica ortodoxă tradiţia ca în altar să nu intre decât preotul. Acesta închipuieşte taina cea mai adâncă a lui Dumnezeu, asemenea vârfului muntelui Sinai, unde n-a intrat decât Moise. De aceea, primul lucru pe care îl face preotul după ce a intrat în altar, înainte de a se apropia de sfânta Masă, e să se spele. Preotul, de care se spune că intră în timpul Legii, în locul de nepătruns, era Arhiereul (n. s. 44, p. 423)

omului), ci din atingerea cu jertfa pusă pe el. Căci e sfânt şi locul unde este Hristos[413]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Unsprezecea, în PSB, vol. 38, p. 397)

„(...) *CHIRIL:* Căci s-a scris în Levitic: *Şi a grăit Domnul către Moise, zicând: Porunceşte lui Aaron şi fiilor lui, zicând: Aceasta este legea arderii de tot: arderea de tot va arde pe altar toată noaptea, până dimineaţa. Şi focul altarului va arde pe el, nu se va stinge. Şi se va îmbrăca preotul cu veşmântul de in şi fotă de in va pune în jurul trupului lui. Şi va lua jertfa arderii de tot pe care a ars-o focul, arderea de tot de la altar şi o va pune pe ea aproape de altar. Şi se va dezbrăca de veşmântul lui şi se va îmbrăca cu altă haină şi va scoate arderea de tot afară de tabără, în loc curat. Şi focul pe altar va arde pe el şi nu se va stinge. Şi va arde pe el preotul lemne dis de dimineaţă şi va clădi pe el arderea de tot şi va pune peste ea grăsimea jertfei de mântuire. Şi focul va arde pururea pe altar, nu se va stinge* (Lev. 6, 8 urm.). Deci neîntrerupt şi neîncetat era focul altarului şi nu străin sau din afară, ci al lui, adică de sus şi din cer. Şi ce înseamnă aceasta? Altarul nostru este plin de slava lui Dumnezeu. Iar prin înfăţişarea focului se închipuie firea dumnezeiască şi negrăită. Cuvintele acestea par să indice însă şi ceva mai tainic.

PALADIE: Ce vrei să spui?

CHIRIL: Oare nu am spus că *altarul Dumnezeiesc este Emanuil Însuşi* în chip (tip), *prin Care ne apropie de Dumnezeu şi Tatăl slujindu-i raţional şi aducându-i ca jertfă buna mireasmă a virtuţilor şi sfinţenia vieţuirii evanghelice?*[414] Căci zice: *Înfăţişaţi trupurile voastre jertfă vie, sfântă, bine plăcută lui Dumnezeu, slujirea voastră cuvântătoare* (Rom. 12, 1)". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Douăsprezecea, în PSB, vol. 38, p. 431-432)

Sfânta masă

„(...) Ce poate fi mai sfânt decât sfânta masă a lui Hristos?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 403)

---

[413] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Altarul nu e sfânt nici-cum pot fi sfinte prin efortul lor fiinţele raţionale (îngerii şi oamenii), dar nici ca un obiect în sine, căci nu există o astfel de sfinţenie. Ci e sfânt pentru că pe el se află Hristos în stare de jertfă prezentată Tatălui. Prin aceasta e încadrat în Hristos, sau Persoana lui Hristos îl include în Sine. Altarul e locul cel mai înălţat spre Dumnezeu. Dar acesta nu poate fi decât Persoana lui Hristos, ca om deosebit de Dumnezeu, ca Dumnezeu una cu Dumnezeu. Altarul e Persoana cea mai ataşată lui Dumnezeu. (n. s. 454, p. 397)

[414] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Altarul este Însuşi Hristos ca om. Căci cine se află la mai mare înălţime lângă Tatăl, decât Hristos? Dar El e şi Arhiereul cel mare şi jertfa desăvârşită. El se dă pe Sine însuşi focului dragostei faţă de Tatăl, foc ce-I vine de la Tatăl, dar şi din Sine ca Dumnezeu, foc ce arde în Sine însuşi în faţa Tatălui, ca să fie primit astfel de Tatăl ca om şi în El să i se facă Tatălui bineplăcută orice faţă de om în general. Focul neîncetat din Sine, ca foc al dragostei de Tatăl, este propriu Sieşi ca Dumnezeu. Dar El se dă şi Sieşi ca om. Jertfa de Sine a lui Hristos ca om e o slujire raţională sau cuvântătoare spre deosebire de jertfa de animal. E raţională în sensul de conştientă şi cuvântătoare, căci Hristos Îi arată şi în cuvinte Tatălui simţirea Sa de predare din dragoste. Umanitatea este introdusă în circuitul de dragoste al Persoanelor Sfintei Treimi.

Dar pe acest altar care este Hristos, arzând de focul dragostei Lui faţă de Tatăl, aducem şi noi ca jertfă vieţuirea noastră curată, care este, de asemenea, o slujire conştientă şi cuvântătoare. Expresia *slujbă cuvântătoare* (Rom. 12, 1), s-a luat şi în Sfânta Liturghie. Această jertfă a vieţii plină de atenţie faţă de Dumnezeu se înalţă spre El ca o bună mireasmă, contrar mirosului urât – în sens material şi spiritual – ce se desprinde din cei întinaţi. (n. s. 491, pp. 431-432)

Obiectele sfinte din biserică

„Nu se cuvine ca lucrurile sfinte să fie necinstite prin folosirea lor pentru trebuinţă comună (josnică)[415]". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale,* Reg. 30, în PSB, vol. 18, p. 129)

Frecventarea Bisericii

„Cel care nu vine la adunare, este un îngâmfat şi singur s-a şi despărţit; că scris este *celor mândri Dumnezeu le stă împotrivă* (Pilde 3, 34; Iac. 4, 6; I Pt. 5, 5)". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistola către efeseni*, V, 3, în PSB, vol. 1, p. 190)

„(...) Cine v-a adunat în Biserică pentru învăţătură? Ce imbold v-a îndemnat să vă lăsaţi casele ca să veniţi la această adunare? Căci nu noi suntem cei care am parcurs, una după alta, străzile către casele voastre, ci Tatăl cel Atotputernic, Care prin puterea Sa cea nevăzută v-a insuflat în inimile voastre, pe care le credea vrednice, această dorinţă de a veni la credinţă". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca,* Omilia a VII-a, VII, în PSB, vol. 7, p. 90)

„El (Hristos) este cel care v-a chemat spre mântuire şi care şi azi vă adună în Biserica pământească deocamdată, dar Care, dacă veţi face fapte vrednice, vă va aduna şi în *Biserica celor întâi născuţi, care sunt scrişi în ceruri* (Evr. 12, 23)". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca,* Omilia a VII-a, VIII, în PSB, vol. 7, p. 90)

„*Închinaţi-vă Domnului în curtea cea sfântă a Lui* (Ps. 28, 2).

După rodirea celor ce-am cerut noi de la Dumnezeu, este de neapărată trebuinţă închinarea. Dar închinarea, nu săvârşită în afara Bisericii, ci în însăşi curtea lui Dumnezeu. Să nu-mi născociţi, spune psalmistul, curţi şi adunări deosebite! Una este curtea cea sfântă a lui Dumnezeu! Mai înainte *curte* era sinagoga iudeilor. Dar după păcatul săvârşit de ei împotriva lui Hristos, curtea lor este pustie (Ps. 68, 29). De aceea şi Domnul zice: *Am şi alte oi, care nu sunt din staulul acesta* (In. 10, 16). Domnul, vorbind aici de cei dintre neamuri rânduiţi mântuirii, arată o curte proprie, alta decât aceea a iudeilor. Aşadar nu se cuvine să ne închinăm lui Dumnezeu în afara curţii acesteia sfinte, ci fiind înăuntrul ei, ca nu cumva fiind cineva în afara ei, nici fiind atras de cei din afară, să se piardă de a fi în curtea Domnului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul XXVIII, III, în PSB, vol. 17, pp. 225-226)

„Văzându-vă, iubiţilor, că veniţi la Biserică în fiecare zi cu tragere de inimă, mă bucur nespus şi nu încetez a slăvi pe iubitorul de oameni Dumnezeu pentru sporul vostru cel duhovnicesc. După cum foamea este semn al bunei stări trupeşti, tot aşa şi râvna de auzirea cuvintelor dumnezeieşti este dovada cea mai mare a sănătăţii voastre sufleteşti". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IV, I, în PSB, vol. 21, p. 56)

[415] Odată ce un obiect a fost sfințit, constituie de acum ceva *pus de-o parte*, afierosit doar slujirii lui Dumnezeu în Biserică şi în lume. – n. a.

„… să vină cu tot dragul la Biserică, pentru ca, luând învăţătură de aici să poată sta cu vitejie împotriva uneltirilor diavolului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia X, III, în PSB, vol. 21, p. 118)

„Dacă venim la biserică în fiecare zi, dacă ascultăm necontenit predica, dacă auzim atâtea învăţături şi avem şi ajutorul postului, dar nu biruim aceste patimi şi celelalte care ni se nasc în suflet, apoi ce iertare mai avem, ce cuvânt de apărare ne mai rămâne? Spune-mi, te rog, dacă ai vedea pe fiul tău că se duce în fiecare zi la şcoală, dar că n-a învăţat nimic acolo, cu toată vremea scursă, ai rămâne, oare, nepăsător? N-ai bate, oare, copilul şi nu l-ai ocărî pe învăţător? Dar apoi, dacă ai afla că învăţătorul a făcut totul, că n-a lăsat nimic la o parte, ci că de vină e lenea copilului, nu ţi-ai muta, oare, toată supărarea pe copil şi ai lăsa în pace pe învăţător? Şi este drept ca şi cu voi să se întâmple la fel”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XI, III, în PSB, vol. 21, pp. 131-132)

„De altfel chiar venirea voastră la biserică, într-un număr atât de mare, este o dovadă a sănătăţii sufletului vostru. După cum foamea este un semn de sănătate trupească, tot aşa şi dorul de cuvintele dumnezeieşti este cel mai mare semn de sănătate sufletească”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XV, I, în PSB, vol. 21, p. 166)

„… vă rog, mă cuceresc, v-o cer să nu fie fără de folos venirea noastră la biserică! Ascultării cuvintelor să-i urmeze fapta, pentru că, ajutaţi de îndrăznirea conştiinţei noastre şi hrăniţi de aici de pe pământ cu bune nădejdi, să putem străbate cu uşurinţă oceanul greutăţilor acestei vieţi, să ajungem la limanul iubirii de oameni a lui Dumnezeu şi să dobândim acele bunătăţi nespuse, făgăduite de Domnul celor ce-L iubesc pe El…”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVIII, VII, în PSB, vol. 21, p. 220)

„Nimeni din cei ce vin la biserică să nu târască cu el grijile lumeşti, pentru ca atunci când se întoarce acasă să ia cu el răsplata vrednică de ostenenile sale”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXX, I, în PSB, vol. 21, p. 381)

„Care dintre voi cei de faţă, care aţi fost încărcaţi cu atâtea binefaceri, aţi făcut o cale atâta de lungă de dragul lui Hristos, ca barbarii aceia (magii de la Răsărit), dar mai bine spus, mai filozofi decât filozofii? Dar pentru ce vorbesc de cale lungă? Multe femei de ale noastre sunt atât de trândave încât nu merg nicio uliţă ca să vadă pe Hristos în ieslea cea duhovnicească, dacă nu sunt purtate de catâri! Alţii, deşi pot merge pe picioarele lor, totuşi în loc să vină la biserică preferă afacerile şi teatrele. Barbarii aceia înainte de a-L vedea, au făcut atâta cale de dragul lui Hristos; tu, însă, nici după ce L-ai văzut n-ai râvna lor, ci-L laşi pe Hristos”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VII, V, în PSB, vol. 23, p. 97)

„Şi uită-te unde L-a dus Duhul! Nu L-a dus în oraş sau în piaţă, ci în pustie, pentru că Duhul voia ca diavolul să-L ispitească pe Iisus nu numai prin foame, ci voia ca şi pustietatea locului să-i dea diavolului prilej de ispită. Că atunci mai cu seamă ne atacă diavolul când ne vede singuri, cu noi înşine. Aşa a ispitit-o pe femeie la început, când era singură şi nu era cu ea bărbatul. Dimpotrivă, când diavolul vede că suntem cu alţii şi adunaţi mai mulţi la un loc nu are atâta cutezanţă şi nici nu ne atacă. Mai cu seamă pentru

aceasta trebuie să venim cât mai des la biserică, ca să nu fim prinşi uşor de diavol". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIII, I, în PSB, vol. 23, p. 154)

„Unde este biserica, acolo este cea mai sigură casă a cugetului tău". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, 42, în PSB, vol. 53, p. 255)

„Cine doreşte Biserica, pe Hristos îl doreşte". (Sf. Ambrozie al Milanului, A Doua Clasă, *Scrisori,* scrisoarea a LXX-a, în PSB, vol. 53, p. 284)

Marele folos al participării la sfintele slujbe ale Bisericii

„Când sunteţi adunaţi mai strâns la un loc, puterile satanei sunt alungate şi stricăciunea provocată de el e înlăturată în consensul credinţei". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistola către efeseni*, cap. XIII, 1.2, în PSB, vol. 1, pp. 193-194)

„Intră aici în biserică un om sugrumat de necazuri şi de împrejurări vitrege; tristeţea îi înăbuşă sufletul; dar intrând aici, aude îndată pe profet zicând: *Pentru ce eşti mâhnit, suflete al meu, şi pentru ce te turburi? Nădăjduieşte în Dumnezeu, că-L voi lăuda pe El. Mântuirea feţei mele, Tu eşti, Dumnezeul meu* (Ps. 41, 6-7), capătă îndestulătoare mângâiere şi pleacă de aici cu toată tristeţea alungată din sufletul lui. Un altul este strivit de cea mai neagră sărăcie şi se turbură văzând că altora le curge în valuri bogăţia, că se mândresc şi sunt înconjuraţi de mare lux. Aude şi acesta pe profet zicând: *Aruncă spre Domnul grija ta şi El te va hrăni* (Ps. 54, 25); şi iarăşi: *Să nu te temi când se îmbogăţeşte omul sau când se înmulţeşte slava casei lui, că la moarte nu va lua toate* (Ps. 48, 17-18). Un altul iarăşi este duşmănit şi calomniat; i se pare viaţa un chin şi nu poate găsi nicăieri ajutor omenesc. Şi pe acesta îl învaţă fericitul profet ca, în nişte împrejurări ca acestea, să nu dea fuga la ajutor omenesc, că aude şi el spunându-i-se: *Ei mă cleveteau, iar eu mă rugam* (Ps. 108, 3). Ai văzut unde caută ajutorul? *Ceilalţi, spune unul ca acesta, urzesc viclenii, calomnii şi curse; dar eu alerg la zidul cel nebiruit, la ancora cea tare, la limanul cel neînviforat, la rugăciune, care îmi face lesnicioase şi uşoare pe toate cele grele*. Un altul este iarăşi nesocotit şi dispreţuit de oamenii care-l cinsteau mai înainte; este părăsit de prieteni şi asta îi turbură şi-i zdruncină mai cu seamă cugetul. Dar şi acesta, dacă vrea, va auzi, venind aici, pe fericitul profet zicând: *Prietenii mei şi vecinii mei în preajma mea s-au apropiat şi au stătut şi cei de aproape ai mei departe au stătut; şi se sileau cei ce căutau sufletul meu; şi cei ce căutau mie rele grăiau deşertăciuni şi vicleşuguri toată ziua cugetau* (Ps. 37, 11-13)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIX, I, în PSB, vol. 21, p. 363)

„… nu pentru aceasta venim la Biserică în fiecare zi numai ca să ne întâlnim unii cu alţii şi apoi ca să ne despărţim, ci ca fiecare să învăţăm ceva folositor, ca să plecăm acasă după ce am primit doctoria pentru patima care ne supără. N-ar fi, oare, una din cele mai mari prostii, ca noi să cerem în fiecare zi copiilor noştri, care se duc la şcoală, să ne spună ce-au mai învăţat şi nici nu ne gândim să-i lăsăm să se ducă fără folos şi degeaba la şcoală, dacă nu vedem că au vreun câştig, iar noi, oameni în toată firea, care venim la această şcoală duhovnicească, să nu fim măcar la fel de silitori ca şi copiii noştri, mai ales când câştigul priveşte mântuirea sufletului nostru? Aşadar, vă rog, ca fiecare din noi să

cerceteze în fiecare zi ce a câştigat din predica de azi, ce a câştigat din predica de ieri, ca să nu părem că am venit aici în zadar şi fără de folos. Eu n-am nicio vină dacă veniţi în zadar aici; mi-am făcut datoria şi n-am lăsat nimic din ce puteam să fac; dar voi dacă vă supăraţi de cele ce spun, dacă nu sunteţi cu mare luare aminte, dacă nu vreţi să vă folosiţi de pe urma cuvintelor mele, veţi fi pricina unei mari osânde!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXII, I, în PSB, vol. 21, p. 408)

Pregătirea pentru a merge la biserică

„Femeia şi bărbatul când se duc la biserică să fie îmbrăcaţi cuviincios, cu mers nefalsificat, tăcuţi, cu *dragoste nefăţarnică* (Rom. 12, 9; II Cor. 6, 6), curaţi cu trupul, curaţi cu inima, în stare să se roage lui Dumnezeu. Mai mult decât atât, femeia să caute să fie acoperită, afară de cazul când este acasă; când e acoperită are o înfăţişare serioasă şi nu atrage privirile; nu va păcătui nicicând dacă are înaintea ochilor ei voalul şi simţul de ruşine; şi nu va face nici pe altul să alunece în păcat, ca atunci când ar fi cu faţa descoperită. Aceasta o vrea Cuvântul; pentru că se cuvine ca femeia să aibă voal pe cap (I Cor. 11, 5-6). Se spune că femeia lui Enea[416], din pricina covârşitoarei ei seriozităţi, s-a sfiit să-şi dea voalul de pe cap nici când a fost cucerită Troia; ci, chiar fugind din cetatea în flăcări, ea a rămas acoperită". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 79.3.-79.5., în PSB, vol. 4, p. 348)

„(...) Trebuie să mergem la slujbele sfinte şi la rugăciune spălaţi, curaţi şi luminoşi. De dragul simbolului se face împodobirea şi curăţirea exterioară, pentru că *Eşti curat, dacă ai gânduri sfinte*[417]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XXII, 141.4., 142.1., în PSB, vol. 5, p. 297)

„Văd că mulţi au un astfel de obicei în biserică; se sârguiesc să vină la biserică cu haine curate, cu mâinile spălate; dar ca să se înfăţişeze cu sufletul curat înaintea lui Dumnezeu nu suflă nimeni vreun cuvânt! Şi spun lucrul acesta nu ca să vă opresc să vă spălaţi mâinile sau gura, ci că vreau să vă spălaţi aşa cum se cuvine, nu numai cu apă, ci, în loc de apă, cu virtuţi. Gura se murdăreşte cu defăimări, blasfemii, ocări, cuvinte pline de mânie, cuvinte de ruşine, râs şi glume. Dacă te ştii că nu rosteşti niciuna din acestea, nici nu eşti murdărit cu această murdărie, îndrăzneşte de vino la biserică; dar dacă te-ai întinat de nenumărate ori cu aceste pete, pentru ce te osteneşti degeaba clătindu-ţi limba cu apă, dar purtând pe ea această murdărie vătămătoare şi ucigătoare?

Spune-mi, dacă ai avea în mâini murdărie omenească şi noroi, ai îndrăzni, oare, să te rogi? Nicidecum! Şi totuşi niciuna nu-i vătămătoare, pe când acelea sunt pierzătoare. Pentru ce, dar, în cele indiferente eşti evlavios, iar în cele oprite, fără nicio grijă?

– Ce vrei să spui? aş putea fi întrebat. Nu trebuie să mă rog?

– Trebuie, dar nu murdar, nici cu un astfel de noroi pe tine.

– Dar dacă mă murdăresc, ce să fac?

– Curăţeşte-te!

– Cum, în ce chip?

[416] Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: Enea, principe troian. La căderea Troiei a fugit în Italia, unde s-a căsătorit cu Lavinia, fiica regelui Latinus. Poetul Virgiliu a făcut din Enea eroul epopeii sale Eneida. (n. s. 202, p. 348)

[417] Sfârşitul epigramei de la Epidaur, *Anthol. Palat*., Append. 99.

– Plânge, suspină, dă milostenii, cere-ţi iertare de la cel pe care l-ai supărat, împacă-te cu el, curăţeşte-ţi limba, ca să nu mânii mai mult pe Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LI, IV-V, în PSB, vol. 23, p. 595)

„(...) În faţa lui Dumnezeu se cuvine să venim îmbrăcaţi în podoabe frumoase ale virtuţilor, ca în nişte haine strălucitoare, impunători prin lumina minţii şi eliberaţi de toată plăcerea trupească şi de întinăciunile pământeşti". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şaptea, în PSB, vol. 38, p. 224)

„Ce-i drept fiecare în parte aduce contribuţia sa la lăcaşul Domnului. Acest aport al fiecăruia nu este neluat în seamă de Domnul. Câtă cinste este pentru tine să se spună în lăcaşul Domnului: aurul care acoperă lăcaşul este darul cutăruia, argintul temeliei şi stâlpii vin de la un altul, arama verigilor de la candelabru şi a unor temelii ale coloanelor iarăşi de la altul, tot aşa purpura în care este înveşmântat arhiereul, stacojia şi altele. Dimpotrivă, ce ruşine, ce nenorocire pentru tine, dacă Domnul venind să ia în seamă lăcaşul cortului află că n-ai dăruit nimic, n-ai adus nicio ofrandă. Ţi-ai dus viaţa într-o astfel de impietate şi de infidelitate, încât tu n-ai lăsat nicio urmă în lăcaşul Domnului!

Când stăpânul acestei lumi va veni la fiecare din noi, El caută să afle lucruri care-I aparţin şi dacă află, le revendică. Domnul, dimpotrivă, dacă cercetând lăcaşul află că unele lucruri vin de la tine El te va proteja şi te va considera al Lui". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia XIII, Cap. III, în PSB, vol. 6, pp. 125-126)

„Dă, Doamne, să fiu un principe şi să ofer pietre scumpe de pus pe efodul şi hoşenul marelui preot (Ieş. 35, 37). Iar dacă şi aşa ceva este mai presus de mine, atunci aş putea dărui pentru lăcaşul Domnului măcar o piele de capră, un dar cât de mic pentru a nu fi de tot neroditor şi sterp!" (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia XIII, Cap. III, în PSB, vol. 6, p. 126)

Despre darurile ce trebuie aduse la biserică

„Să nu căutăm, dar, să dăruim bisericii vase sfinte de aur, ci să căutăm ca ele să fie şi din muncă cinstită. Munca aceasta cinstită, în care nu intră nici jaful, nici furtul, este mai de preţ decât aurul din potirul dăruit! Biserica nu-i un loc unde se adună vase de aur şi de argint, ci un loc de adunare a îngerilor; de aceea trebuie să aducem la biserică sufletele noastre. Dumnezeu Se apropie de darurile noastre de aur numai dacă şi sufletul nostru este de aur. Nu era de argint masa aceea de la Cina cea de Taină, nici nu era de aur potirul din care a dat Hristos ucenicilor sângele Său! Dar toate erau de preţ, toate înfricoşătoare, pentru că erau pline de Sfântul Duh". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia L, III, în PSB, vol. 23, pp. 583-584)

„Căci dacă aduci daruri din nedreptate, darul tău este răsplata adusă de câine şi de desfrânat[418]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul IV, în PSB, vol. 29, p. 440)

[418] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Omul care răpeşte ca un câine şi desfrânata care câştigă din desfrâu aduc lui Dumnezeu un dar murdar, prin care voiesc să li se aprobe modul urât de câştigare, fie el din trecut, fie din viitor. Prin el, respectivii voiesc să-L facă pe Dumnezeu solidar cu ei în modul lor de câştigare. (n. s. 83, p. 440)

Atitudinea în biserică

„… oamenii ticăloşi îşi părăsesc casele şi aleargă la biserică spre a se folosi cu ceva; nu-şi pleacă urechile la cuvintele lui Dumnezeu, nu se uită la firea lor, nu se întristează când sunt cuprinşi de păcate, nu se căiesc când îşi amintesc de păcatele lor şi nu tremură de frica judecăţii, ci zâmbesc, îşi strâng unii altora mâinile şi fac vorbitor din casa de rugăciune, neascultând de psalmul acesta, care li se împotriveşte şi le spune: *În biserica lui Dumnezeu oricine spune slavă*. Tu, însă, nu numai că nu spui slavă, dar eşti piedică pentru celălalt, întorcându-l spre tine, iar cu zgomotul tău acoperi învăţătura Duhului. Vezi, dar, ca nu cumva, ieşind de aici, în loc să primeşti răsplată pentru slava pe care trebuie s-o spui, să fii osândit împreună cu cei care hulesc numele lui Dumnezeu. Ai psalmii, ai profeţia, ai poruncile evanghelice, ai predica apostolilor! Limba ta să cânte psalmi, mintea ta să caute să afle înţelesul celor spuse în cântări, ca să cânţi şi cu gura, dar să cânţi şi cu mintea. Să nu socoteşti că Dumnezeu are nevoie de slavă! Vrea, însă, să fii vrednic de a-L slăvi. Pentru că ceea ce seamănă omul, aceea va şi secera. Seamănă şi tu slavă ca să culegi cununi, cinste şi laude în împărăţia cerurilor! Că nu fără folos s-au spus, ca o digresiune, cuvintele: *În biserica lui Dumnezeu oricine spune slavă*, ci s-au spus pentru aceia care în biserica lui Dumnezeu vorbesc fără sfârşit şi vin la biserică fără de folos. Dar-ar Dumnezeu să fie fără de folos şi nu spre paguba lor!” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXVIII, VII, în PSB, vol. 17, p. 234)

„Locul acesta în care ne găsim nu-i pentru râs, nici nu ne-am adunat aici să râdem cu hohote, ci să suspinăm; şi prin acest suspin să moştenim împărăţia cerurilor. Când stai înaintea împăratului acestuia pământesc, nici nu îndrăzneşti să zâmbeşti; dar când stai în biserică, unde este Stăpânul îngerilor, nu stai cu cutremur, nici cu cuviinţă, ci râzi şi de multe ori te mânii. Nu te gândeşti că Îl mânii prin asta mai mult decât prin celelalte păcate ale tale?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VI, VI, în PSB, vol. 23, p. 86)

„Că şi pentru asta vă chemăm des la biserică, nu ca să intraţi numai, ci ca să şi culegeţi roade de pe urma venirii aici. Dacă veniţi regulat, dar nu plecaţi de aici cu roade, nu veţi avea niciun folos, nici de venirea la biserică şi nici de şederea în biserică. Dacă vedem pe copiii noştri că nu învaţă nimic de la învăţătorii la care i-am trimis, ţinem de rău pe învăţători şi trimitem copiii la alţi învăţători, ce cuvânt de apărare mai putem avea când nu ne îngrijim de virtute nici atât cât ne îngrijim de cele pământeşti, când totdeauna ne întoarcem de la biserică cu tăbliţele goale? Şi totuşi aici în biserică avem învăţători mai mulţi şi mai buni! La fiecare slujbă vă dăm ca învăţători pe profeţi, pe apostoli, pe patriarhi şi pe toţi drepţii. Şi nici aşa nu folosiţi ceva! Ci, dacă bombăniţi doi sau trei psalmi, iar rugăciunile obişnuite le spuneţi la întâmplare şi cum se nimereşte, plecaţi acasă socotind că asta-i de ajuns pentru mântuirea voastră. N-aţi auzit pe profetul care spune, dar, mai bine spus, pe Dumnezeu, Care grăieşte prin profet, că *poporul acesta cu buzele Mă cinsteşte, dar inima lor este departe de Mine?* (Is. 29, 13). Ca Dumnezeu să nu ne spună tot aşa şi nouă, şterge literele, dar, mai bine spus, zgârieturile, pe care diavolul le-a întipărit în sufletul tău şi adă-mi mie inima ta curăţită de toate grijile lumeşti, ca să pot înscrie pe ea cele ce vreau în toată libertatea. Acum, când mă uit în inima ta, nu văd altceva decât scrisul diavolului: jafuri, lăcomie, invidie, clevetire. De aceea când iau în mâini tăbliţele sufletelor voastre, nici nu pot să le citesc, că nu găsesc pe ele cuvintele pe care duminica

trecută v-am lăsat să vi le scrieţi, ci altele în locul acelora, neînsemnate şi urâte". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XI, VII, în PSB, vol. 23, pp. 141-142)

„Şi suntem vrednici de cea mai grea pedeapsă, dacă nu pentru alt păcat, apoi pentru nepăsarea ce-o arătăm cât stăm aici în biserică. Da, în timp ce profeţii psalmodiază, apostolii cântă şi Dumnezeu ne vorbeşte, mintea noastră umblă pe afară şi aducem aici în biserică toată zarva treburilor lumeşti. Nu păstrăm, în timp ce se citesc legile lui Dumnezeu, nici atâta linişte, atâta tăcere, câtă tăcere păstrează spectatorii în teatre când se citesc scrisorile împăratului. În teatre, când se citesc aceste scrisori, se scoală toată lumea în picioare: consulii, prefecţii, senatul şi poporul; toţi ascultă în linişte spusele împăratului; dacă în mijlocul acestei tăceri adânci ar sări cineva şi ar începe să strige, fapta lui ar fi socotită o insultă adusă împăratului şi i s-ar da cea mai cruntă pedeapsă. (…) Din pricina asta nu suntem chemaţi numai noi oamenii şi toţi cei de pe pământ să lăudăm, ci şi îngerii şi arhanghelii şi popoarele cerurilor, zicând cu psalmistul: *Binecuvântaţi pe Domnul toate lucrurile lui* (Ps. 102, 93)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIX, IX, în PSB, vol. 23, p. 259)

„Că şi în biserică preotul dă pace; iar preotul ţine locul lui Hristos şi trebuie să-l primim cu toată dragostea în inima noastră, înainte de a ne împărtăşi. Dacă este dureros să nu te împărtăşeşti, apoi cu cât mai dureros este să alungi din inima ta pe cel care-ţi spune: *Pace!* Pentru tine stă preotul în biserică, pentru tine stă cel ce predică, muncindu-se şi trudindu-se. Ce cuvânt de apărare vei avea când nu primeşti nici cuvintele preotului măcar? Biserica este casa de obşte a tuturora; iar noi, care ţinem locul apostolilor, intrăm după ce aţi intrat voi mai întâi. De aceea, după legea pusă de Hristos apostolilor, îndată ce intrăm în biserică, spunem tuturora, îndeobşte: *Pace!* Nimeni, dar, să nu fie trândav, nimeni să nu se uite pe sus când intră în biserică preoţii şi predicatorii! Că nu le va fi mică pedeapsa pentru o purtare ca aceasta! Aş vrea mai degrabă să fiu dispreţuit de nenumărate ori atunci când intru în casa unuia din voi, decât să nu fiu ascultat, aici în biserică, atunci când vorbesc. Dispreţul acesta este pentru mine mai dureros decât celălalt, pentru că şi casa aceasta este mai de preţ". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXII, VI, în PSB, vol. 23, p. 401)

„… primiţi-mă cu dragoste cel puţin aici, când intru în biserică. Când spun *Pace vouă!* şi voi răspundeţi: *Şi duhului tău!*, să nu o spuneţi numai cu glasul, ci şi cu sufletul; nu numai cu gura, ci şi cu inima. Dacă aici tu zici: *Pace şi duhului tău*, dar afară te războieşti cu mine, scuipându-mă şi bârfindu-mă, acoperindu-mă pe din dos cu ocări, ce fel de pace e asta? Eu, chiar dacă te ţin de rău de nenumărate ori, îţi spun: *Pace*, cu inimă curată, cu gând curat şi nu pot spune de tine vreodată ceva rău; am inimă de tată. Dacă te cert uneori, o fac cu mare grijă; dar dacă tu mă muşti pe ascuns şi nu mă primeşti în casa Domnului, mă tem să nu-mi măreşti iarăşi tristeţea; nu pentru că m-ai ocărât, nici pentru că m-ai scos din sufletul tău, ci pentru că ai îndepărtat pacea şi ai atras asupră-ţi acea cumplită osândă. Chiar dacă nu-mi voi scutura praful de pe picioarele mele, chiar dacă nu vă voi întoarce spatele, totuşi ameninţarea Domnului rămâne neclintită". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXII, VI, în PSB, vol. 23, p. 402)

„Pe vremea apostolilor, casele erau biserici; acum biserica a ajuns casă; pe atunci nimic lumesc nu se grăia în casă; acum nimic duhovnicesc nu se grăieşte în biserică; chiar aici, în biserică, aţi adus piaţa. Dumnezeu vă grăieşte, dar voi, în loc să ascultaţi în tăcere cele spuse, aţi schimbat lucrurile şi vorbiţi de cu totul altceva. Şi de-aţi vorbi de treburile voastre! Dar nu, vorbiţi şi auziţi cuvinte ce nu se cuvin! De asta plâng şi nu voi înceta a plânge". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXII, VII, în PSB, vol. 23, pp. 402-403)

„Mulţi oameni vin la biserică ca să se uite după femei frumoase; alţii ca să vadă care copii sunt mai frumoşi şi mai bine făcuţi la trup. Nu e de mirare, oare, că nu-i trăsneşte Dumnezeu, că nu se scufundă pământul sub ei? Da, faptele acestea sunt vrednice de iad şi de trăsnete; dar Dumnezeu, fiind îndelung răbdător şi mult milostiv, îşi opreşte deocamdată mânia şi te cheamă să te pocăieşti şi să te îndrepţi.

Ce faci, omule? Te uiţi în biserică după femei frumoase şi nu te cutremuri când aduci o ocară atât de mare casei lui Dumnezeu? Crezi că biserica este casă de desfrâu şi de mai puţin preţ decât piaţa? În piaţă te temi şi îţi este ruşine să te uiţi după femei, dar în biserica lui Dumnezeu, unde Dumnezeu îţi vorbeşte şi te ameninţă pentru aceste fapte, faci desfrânare şi săvârşeşti adulter chiar în timpul când auzi să nu faci acestea? Şi nu te cutremuri, nu te spăimântezi?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXIII, III, în PSB, vol. 23, pp. 833-834)

„N-am batjocori atât de mult biserica dacă am aduce în ea băligar, cât o batjocorim, cu vorbele noastre, grăind unii cu alţii cât suntem aici de câştiguri, de afaceri, de neguţătorii, de cele ce n-au nicio legătură cu mântuirea noastră. Ar trebui să fie aici coruri de îngeri, să facem din biserică cer, să nu se ştie nimic altceva decât de rugăciuni necontenite, de tăcere desăvârşită pentru ascultarea slujbei şi a predicii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXVIII, IV, în PSB, vol. 23, p. 989)

Biserica şi statul

„După cum spunem că activitatea pastorală constă în a purta grijă de oi – că *Păstorul cel bun sufletul îşi pune pentru oi* (In. 10, 11) – tot aşa spunem că activitatea legislatoare constă în a face pe oameni virtuoşi, în a reaprinde în ei, pe cât e cu putinţă, binele, care este latent în om, pentru că activitatea legislatoare are scopul de a conduce şi îngriji turma de oameni". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XXVI, 169.1., în PSB, vol. 5, p. 107)

„... să spună odată (Sf. Împărat Constantin cel Mare – n. a.), la primirea unor episcopi, că şi el ar fi un fel de episcop, sau – cum l-am putut eu însumi auzi zicând – *Voi sunteţi episcopi întru cele dinăuntru ale Bisericii; pe mine, însă, m-a aşezat Dumnezeu episcop al celor aflate în afara ei*. În duhul acestor vorbe, Constantin şi-a păstorit toţi supuşii cu multă chibzuinţă; şi îi îndemna din răsputeri să meargă pe calea unei vieţi cuvioase". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea IV, 24, în PSB, vol. 14, p. 168)

„(...) Cele dumnezeieşti nu sunt supuse puterii împăratului”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XX-a, 8, în PSB, vol. 53, p. 109)

„Împăratul este cu palatele, iar preotul cu biserica. Ţie (împărate – n. a.) îţi este încredinţat dreptul asupra celor publice, nu asupra celor sfinte”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XX-a, 19, în PSB, vol. 53, p. 111)

„Dar împăratul este în Biserică, nu deasupra Bisericii”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XXI-a, 36, în PSB, vol. 53, p. 124)

„(...) Nimic nu este mai primejdios în faţa lui Dumnezeu pentru un preot decât să nu spună liber ceea ce simte. Scris este: *Am vorbit despre mărturiile Tale înaintea împăraţilor şi nu m-am ruşinat* (Ps. 118, 46). Şi în alt loc: *Fiul omului! Iată, te-am pus strajă casei lui Israel, pentru ca dacă se va îndepărta cel drept de dreptăţile sale şi va face răul pe care nu i l-ai arătat*, adică nu i-ai spus de ce să se ferească *şi nu-şi va aduce aminte de datoria lui de a fi drept, Eu voi cere sângele lui din mâna ta. Iar dacă tu îi vei arăta celui drept să nu păcătuiască şi el nu va păcătui, atunci va fi şi el viu, pentru că i-ai spus, şi îţi vei mântui şi tu sufletul tău* (Iez. 3, 17-19). Este mai bine, împărate, să am cu tine tovărăşia la cele bune, decât la cele rele, şi de aceea trebuie să nu placă bunăvoinţei tale tăcerea preotului, ci libertatea. Căci primejdia libertăţii mele te încurcă, pe când binele libertăţii te ajută. Nu mă amesteca în chip nepotrivit în treburi care nu sunt de datoria mea, căci nu fac ceea ce trebuie să facă alţii, ci mă supun datoriei, ascult de poruncile Dumnezeului nostru. Fac aceasta, în primul rând, din dragostea şi preţuirea faţă de tine, din dorinţa de a te şti pe calea mântuirii. Şi chiar dacă nu mi se îngăduie aceasta, dacă nu se are încredere în mine, eu o spun totuşi din teama de a nu supăra pe Dumnezeu. Dacă primejdia mea te-ar îndepărta de mine, m-aş închina cu răbdare pentru tine, dar nu cu plăcere, fiindcă este mai bine ca tu fără primejdia mea să fii biruitor şi bine primit de Dumnezeu. Iar dacă iau asupră-mi greaua vină a tăcerii şi a prefăcătoriei, nici tu nu rămâi în afară de orice vină. Vreau să fiu mai degrabă nesuferit decât nefolositor şi josnic. Scris este de Sfântul Apostol Pavel, căruia nu poţi să-i nesocoteşti învăţătura: *Stăruieşte cu timp şi fără timp, mustră, ceartă, îndeamnă cu toată îndelunga răbdare şi învăţătură* (II Tim. 4, 2). Avem, aşadar, şi noi în faţa cui să ne găsim în primejdie de a nu plăcea. Mai ales fiindcă şi împăraţilor le place ca fiecare să se achite de sarcina sa; îi ascultaţi cu răbdare pe cei ce-şi dau cu părerea în legătură cu îndatoririle lor şi-i pedepsiţi pe cei ce nu execută ordinele militare. Aşadar, dacă ascultaţi cu plăcere părerile ostaşilor care vă slujesc, oare poate părea neplăcut acest lucru la noi preoţii, de vreme ce noi vorbim nu ceea ce vrem, ci ceea ce ni se porunceşte? Doar ştiţi ce se spune: *Când veţi sta în faţa regilor şi a dregătorilor nu vă îngrijiţi cum sau ce veţi vorbi, căci se va da vouă în ceasul acela ce să vorbiţi, fiindcă nu voi sunteţi care vorbiţi, ci Duhul Tatălui vostru care grăieşte în voi* (Mt. 10, 19-20). Şi totuşi, când vorbesc în pricini de stat, unde de asemenea trebuie păzită dreptatea, nu sunt stăpânit de atâta teamă dacă nu sunt ascultat, dar în cele ale lui Dumnezeu pe cine vei asculta, dacă nu-l asculţi pe preot, a cărui primejdie de păcat este mai mare? Cine va îndrăzni să-ţi spună adevărul dacă nu îndrăzneşte preotul?” (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XL-a, 2-4, în PSB, vol. 53, pp. 186-187)

„Dacă te sfătuieşti cu sfetnicii tăi (împărate – n. a.) în chestiuni băneşti, cu atât mai drept este să te consfătuieşti cu preoţii pentru religia Domnului”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XL-a, 27, în PSB, vol. 53, p. 192)

BLÂNDEŢEA

Definiția și manifestarea acestei virtuți

„*Fericiţi cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul* (Mt. 5, 5). Blânzi sunt aceia care pun capăt luptei de nepotolit din sufletul lor împotriva mâniei, a poftei şi a patimilor înrudite cu acestea. Domnul laudă, apoi, pe cei care sunt blânzi din buna lor voie, nu din constrângere”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VI, 36.1.-36.2., în PSB, vol. 5, p. 252)

„Sunt numiţi blânzi cei cu moravurile potolite, cei slobozi de orice patimă, pentru că nu au în sufletele lor nicio turburare”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, II, în PSB, vol. 17, p. 265)

„(...) Este posibil ca şi cel blând să se indigneze, aşa cum hotărăşte raţiunea, şi să nu distrugă virtutea blândeţii, dar ca să rămână cineva inflexibil sau să nu se indigneze, aşa cum este logic, nu însemnează blândeţe, ci inactivitatea naturii. Iar blândeţii îi urmează precum ceva natural toleranţa, pentru că blândeţea este mama toleranţei. Dar în cei cu adevărat blânzi există deopotrivă şi bunătate, însă nu şi în cei care au caracterul distrus, pentru că bunătatea este materia blândeţii. Dar când acestea se combină între ele şi se unesc, formează împreună cea mai bună dintre virtuţi, dragostea”. (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, Cap. XIII, în PSB, vol. 18, pp. 497-498)

„Aceasta-i cu adevărat blândeţe! Nu eşti blând atunci când suferi în tăcere nedreptatea celor puternici, ci atunci când te pleci când eşti nedreptăţit de cei ce par mai mici ca tine. Atunci eşti într-adevăr blând; în cazul celălalt se poate spune că eşti blând, pentru că nu te poţi împotrivi puterii celui ce-ţi face nedreptate”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LII, II, în col. PSB, vol. 22, p. 187)

„*Învăţaţi de la Mine,* spune Domnul, *că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre.* Blândeţea este mama tuturor bunătăţilor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXVIII, IV, în PSB, vol. 23, p. 473)

„(...) blândeţea nu e nimic altceva decât totala nemişcare a iuţimii şi poftei spre cele contrare firii, nemişcare care se împlineşte în cei ce o au voia lui Dumnezeu[419]. Căci zice

[419] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E o nemişcare spre rău care e produsul unui efort, dar după ce e dobândită are în sine ca rezultat o statornicie liniştită în bine, o stăpânire de sine, asemenea celei a lui Dumnezeu. În aceştia e puterea lui Dumnezeu Însuşi, neatrasă spre rău. (n. s. 186, p. 99)

marele David într-un psalm: *Călăuzi-va pe cei blânzi în judecată; învăţa-va pe cei blânzi căile Sale* (Ps. 24, 9)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 13, în PSB, vol. 81, p. 99)

Naşterea blândeții

„... simţirea smeritei cugetări e ca o maică a deprinderii blândeţii ...". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul II, în PSB, vol. 29, p. 347)

„(...) din bărbăţie şi înfrânare (realizează – n. a.) blândeţea". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 83a, în PSB, vol. 80, p. 220)

„Fericiţi cei blânzi că aceia vor moşteni pământul"[420]

„*Fericiţi cei blânzi că aceia vor moşteni pământul*, fără îndoială pământul roditor al rodurilor bune, împodobit cu pomul vieţii, udat de izvoarele darurilor (harismelor), în care odrăsleşte via cea adevărată, al cărei îngrijitor auzim că este Tatăl Fiului. (Mt. 20, 1, urm.)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul II, în PSB, vol. 29, p. 345)

Folosul blândeții

„Nimic nu-i mai tare ca blândeţea. După cum apa aruncată pe foc a stins de multe ori focul, tot aşa şi un cuvânt spus cu blândeţe stinge o mânie mai aprinsă decât cuptorul. Şi îndoit ne e câştigul. Câştigăm şi prin aceea că ne-am purtat cu blândeţe şi prin aceea că slobozim de tulburare mintea fratelui nostru, punând capăt mâniei. Te întreb: nu-l ţii oare, de rău, nu-l învinuieşti pe fratele tău când e mâniat şi te duşmăneşte? Pentru ce nu te străduieşti să te porţi tu altfel decât el? Pentru ce vrei să-l mânii şi mai mult? Poţi, oare, stinge cu foc? Nu! Firea focului se împotriveşte. Tot aşa nici cu mânia nu poţi stinge mânia. Ce este apa pentru foc, aceea-i blândeţea şi bunătatea pentru mânie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LVIII, V, în col. PSB, vol. 22, p. 254)

Blândeţea şi asprimea

„(...) Fericit este cel ce ţine cu sine şi blândeţea şi asprimea, ca într-un fel să se păstreze învăţătura, iar în celălalt să nu se nimicească nevinovăţia. Căci, adesea, prea mare asprime aduce groază şi împinge la minciună. Dumnezeu a voit ca mai degrabă să fie iubit decât temut". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXXIV-a, 10, în PSB, vol. 53, p. 299)

Blândeţea şi înţelepciunea

„Aceasta e pricina că Domnul nu ne-a poruncit să fim numai blânzi, dar nici numai înţelepţi, ci le-a unit pe acestea amândouă, ca ele să ajungă virtute, să ai înţelepciunea şarpelui, ca să te fereşti să nu fii lovit în ceea ce ai mai scump; dar să ai şi blândeţea porumbiţei, ca să nu te răzbuni pe cei ce te nedreptăţesc şi nici să pedepseşti pe cei ce

[420] Mt. 5, 5.

uneltesc împotriva ta. Pentru că iarăşi nu-i de niciun folos înţelepciunea, dacă nu-i adaugi blândeţea.

– Dar poate fi o poruncă mai grea ca aceasta? Nu-i de ajuns, oare că suferim răul ce ni se face?

– Nu, răspunde Domnul. Mai mult; nu-ţi îngădui nici să te revolţi! Aşa e porumbiţa!

– Dar o astfel de poruncă este ca şi cum ai porunci unei trestii aruncate în cuptor să nu fie arsă de foc, ci să stingă focul.

– Să nu ne tulburăm! Ucenicii Domnului au împlinit porunca, au dus-o la bun sfârşit şi au arătat prin faptele lor că au fost înţelepţi ca şerpii şi blânzi ca porumbeii. N-au avut altă fire, ci aceeaşi fire ca şi noi. Să nu socotească, dar, nimeni că sunt cu neputinţă de îndeplinit poruncile Domnului! Domnul cunoaşte mai bine decât toţi firea lucrurilor; ştie că sălbăticia se stinge nu cu sălbăticie, ci cu blândeţea". Sf. Ioan Gură de Aur, (*Omilii la Matei,* omilia XXXIII, II, în col. PSB, vol. 23, pp. 408-409)

BLESTEMUL

Cum să blestem pe cel ce nu-l blesteamă Dumnezeu?[421]

„(…) spune glasul celui ce fusese chemat să blesteme: *Cum voi blestema pe cel care nu-l blestemă Domnul?* (Num. cap. 24), adică: cum voi defăima pe cel ce nu mi-a dat pricină de defăimare, a cărui viaţă, din cauză că priveşte spre Domnul, nu este rănită de răutate?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute,* în PSB, vol. 29, p. 105)

Atitudinea bunului creştin faţă de blestem

„Dacă nu poţi să binecuvântezi pe cel ce te-a blestemat, taci! Fă deocamdată numai atâta! Şi mergând pe calea aceasta şi străduindu-te cum trebuie, vei ajunge să şi binecuvântezi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXVIII, III, în PSB, vol. 23, pp. 892-893)

Când blestemul se preface în binecuvântare?

„(…) cel ce vrea să blesteme pe cei virtuoşi nu poate să rostească niciun cuvânt supărător sau vătămător, ci blestemul se preface în binecuvântare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 105)

[421] Num. 23, 8.

BOGĂŢIA

Bogăţia – întreruperea circuitului iubirii dumnezeieşti

„Bogaţii se asemănă cu un om care, ocupând un loc în teatru, ar opri pe alţii să mai intre, deoarece socoteşte că spectacolul este numai pentru desfătarea lui şi nicidecum pentru desfătarea tuturor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VI-a la cuvintele Evangheliei după Luca: „Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi” şi despre lăcomie, VII, în PSB, vol. 17, p. 407)

„De ce-l alungaţi pe cel care vă este deopotrivă părtaş la bunurile naturii, pretinzând că singuri voi aţi fi stăpâni peste ele? Pământul a fost întemeiat spre folosinţă obştească, atât pentru bogaţi, cât şi pentru săraci. De ce pretindeţi voi, cei bogaţi, că numai voi aţi avea drept la el? Natura nu cunoaşte bogaţi, ea pe toţi îi naşte săraci. Căci nu ne naştem îmbrăcaţi, nici nu venim pe lume împodobiţi cu aur şi cu argint, ci venim pe lume goi[422], având nevoie de aceeaşi mâncare şi de aceeaşi băutură, şi gol ne ia în primire şi pământul, aşa cum ne-a şi adus, fără să aibă cunoştinţă că ar exista în mormânt graniţe între averi. Ajunge o groapă mică atât săracului, cât şi bogatului, iar pământul care n-a putut pune capăt dorinţelor bogatului îl înghite, iată, acum cu totul. Aşadar natura nu ştie să facă deosebire între oameni când ne naştem şi nici când murim, pe toţi ne creează egali şi pe toţi deopotrivă ne înghite în sânul mormântului. Căci cine mai poate face deosebire între morţi? Deschide din nou mormântul, şi o să vezi că nu mai poţi spune care a fost cel bogat. Şi tot aşa, dă la o parte ţărâna mormântului, şi spune-mi dacă vei putea face deosebire care anume a fost cel nevoiaş, decât poate atâta, că a putrezit şi s-a mistuit şi el tot aşa ca şi bogatul”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul*, 2, în PSB, vol. 52, pp. 429-430)

Bogăţia – „masca fericirii”[423]

„Bogatul a câştigat de pe urma desfătării cu bogăţia lui numai atât câtă fericire i-au putut-o face linguşitorii în viaţa aceasta”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLVIII, X, în PSB, vol. 17, p. 322)

„*Bogăţia de-ar curge, nu vă lipiţi inima de ea!* (Ps. 61, 10).

Dacă vezi pe vreunul din cei foarte bogaţi, nu-i ferici viaţa! Dacă ţi-ar curge banii de pretutindeni şi din izvoare îmbelşugate, nu privi cu plăcere înmulţirea lor! *Bogăţia de-ar curge!* Minunat este cuvântul! Curgătoare este natura bogăţiei. Trece pe lângă cei ce o au mai repede ca torentul. Obişnuieşte să treacă de la unul la altul.

Mai degrabă poţi ţine apa în mâini decât să-ţi păstrezi necontenit averea. De aceea, bine a spus psalmistul: *De-ar curge bogăţia, nu vă lipiţi inima*. Nu te împătimi cu sufletul de ea, ci ia de la bogăţie atât cât îţi este de folos! N-o iubi prea mult, nici n-o admira ca pe

[422] Notă Pr. Prof. Teodor Bodogae: Cf. Iov 1, 21. Formularea ideii e împrumutată de la Sf. Vasile, Migne P.G. 21, 276. (n. s. 2, p. 429)
[423] Mihai Eminescu *Glossă* – n. a.

unul din marile bunuri, ci ia-o în slujba ta ca pe o unealtă!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul LXI, V, în PSB, vol. 17, p. 337)

Gravitatea agonisirii cu nesaţ a bogăţiei

„Ştiţi că voi, robii lui Dumnezeu, locuiţi în ţară străină; că cetatea voastră este departe de cetatea aceasta; iar dacă voi cunoaşteţi cetatea voastră, în care aveţi să locuiţi, pentru ce agonisiţi aici ogoare, lucruri scumpe, clădiri, case nefolositoare?

Cel care îşi agoniseşte acestea în cetatea de aici nu aşteaptă să se întoarcă în cetatea lui.

Om fără de minte, nestatornic şi ticălos, nu înţelegi că toate aceste bogăţii sunt străine şi sub stăpânirea altuia? Domnul cetăţii îţi va spune: *Nu vreau să locuieşti în cetatea Mea! Ieşi din cetatea aceasta, că nu păzeşti legile Mele!*

Tu, dar care ai ogoare, case şi alte multe bogăţii, când vei fi scos din ele de Domnul, ce vei face cu ogorul tău, cu casa ta şi cu toate celelalte câte ţi-ai pregătit? Că pe bună dreptate va spune Domnul ţării:

(...) *Sau păzeşti legile Mele sau ieşi din ţara Mea!* Ce ai să faci, dar, când tu ai lege în cetatea ta? Din pricina ogoarelor tale şi a celeilalte averi îţi vei tăgădui oare cu totul legea ta şi vei merge după legea cetăţii de aici?

Ia aminte să nu-ţi fie păgubitoare tăgăduirea legii tale; că dacă vei vrea să te întorci în cetatea ta, nu vei fi primit, pentru că ai tăgăduit legea cetăţii tale şi vei fi izgonit din ea. Ia, dar, aminte tu! Pentru că locuieşti într-o ţară străină, nu-ţi agonisi nimic mai mult decât atât cât îţi este de nevoie". (Herma, *Păstorul*, Pilda I - 50, 1-6, în PSB, vol. 1, p. 323)

„Belşugul care depăşeşte strictul necesar seamănă a lăcomie, iar lăcomia e ca un fel de închinare la idoli (Col. 3, 5).

Nu trebuie să fim iubitori de arginţi şi nici să strângem ca să cumpărăm lucruri nefolositoare şi de care n-avem nevoie (Mc. 10, 23; Lc. 18, 24)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 22, III, în PSB, vol. 12, p. 158)

„Jitniţele lui plesneau, apăsate de mulţimea celor puse în ele, dar inima sa cea lacomă nu se mai umplea". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VI-a la cuvintele Evangheliei după Luca: „Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi" şi despre lăcomie, I, în PSB, vol. 17, p. 400)

„Cel care dezbracă pe cel îmbrăcat se numeşte borfaş. Merită oare alt nume cel care nu îmbracă pe cel gol, odată ce poate face asta? Pâinea, pe care o ţii tu, este a celui flămând; haina, pe care o păstrezi în lăzile tale, este a celui dezbrăcat; încălţămintea, care se strică în casele tale, este a celui desculţ; argintul, pe care-l ţii îngropat, este al celui nevoiaş. Deci, pe atâţia oameni nedreptăţeşti câtor ai putea să le dai din avuţiile tale". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VI-a la cuvintele Evangheliei după Luca: „Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi" şi despre lăcomie, VII, în PSB, vol. 17, p. 407)

„Da, cu cât îţi înmulţeşti avuţia, cu atât îţi împuţinezi dragostea de aproapele". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VII-a, I, în PSB, vol. 17, p. 410)

„Când trec pe lângă casa unui om de curând îmbogăţit, lipsit de gust, şi-i văd casa plină cu tot felul de podoabe, ştiu că omul acela n-are altceva mai de preţ decât cele ce se văd; ştiu că împodobeşte cele neînsufleţite, dar sufletul îi este neîmpodobit”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VII-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 414)

„După cum beţivii cu cât beau cu atât doresc să bea mai mult, tot aşa şi noii îmbogăţiţi, cu cât au dobândit mai mult cu atât doresc mai mult, iar ceea ce adaugă mereu le întreţine boala”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 415)

„Ai atâtea şi atâtea hectare de pământ de arătură, tot atâtea hectare de grădină, munţi, câmpii, imaşuri, râuri, livezi. Ce-ţi rămâne din toate acestea? Nu te aşteaptă oare tot trei metri de pământ? Nu va fi de ajuns greutatea câtorva pietre pentru paza ticălosului tău trup? Pentru ce te frământi? Pentru ce faci fărădelegi? Pentru ce culegi cu mâinile tale ce n-au rod? De-ar da Domnul să fie numai fără rod şi nu materie pentru focul veşnic!” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VII-a,VI, în PSB, vol. 17, p. 416)

„- Am nevoie de bogăţie pentru copii mei, mi s-ar putea spune.

- Pretext cu aparenţă de adevăr pentru acoperirea lăcomiei! Puneţi înainte pe copii, pentru a vă satisface pofta inimii. Nu aruncaţi vina pe cel nevinovat! Copii voştri au Stăpânul lor, au îngrijitorul lor. De la Acesta au primit viaţa şi tot de la El aşteaptă şi mijloacele de trai. Oare nu şi pentru cei însuraţi s-a scris porunca aceasta a Evangheliei: *Dacă vrei să fii desăvârşit, vinde-ţi averile tale şi dă-le săracilor* (Mt. 19, 21)? Când cereai Domnului copii, când te rugai să ajungi tată, adăugai oare şi aceste cuvinte: Dă-mi copii, ca să nu ascult de poruncile Tale? Dă-mi copii, ca să nu ajung în împărăţia cerurilor? Cine-ţi garantează că fiul tău va avea gânduri bune, că va întrebuinţa cum trebuie averea ce i-o vei lăsa? Pentru mulţi, bogăţia a ajuns prilej de desfrânare. Sau n-ai auzit de Ecleziast zicând: *Am văzut o boală cumplită; a păstrat bogăţia spre răul celui care o va avea* (Eccl. 5, 12); şi iarăşi: Las avuţia mea omului ce va veni după mine! Dar cine poate şti de va fi înţelept sau nebun? (Eccl. 2, 18, 19). Bagă de seamă ca nu cumva bogăţia strânsă de tine cu mii şi mii de osteneli să o prefaci în materie de păcate pentru copiii tăi şi apoi să fii pedepsit de două ori: o dată pentru păcatele pe care însuţi le-ai făcut şi a doua oară pentru acelea cu care ai împovărat pe alţii. Nu ţi-i oare sufletul mai apropiat decât copilul? Nu ţi-i oare sufletul mai apropiat decât orice lucru? Dă-i, deci, sufletului întâietatea la moştenirea ta! Dă-i lui mai întâi bogate prilejuri pentru dobândirea vieţii veşnice! După aceea împarte şi copiilor ce ţi-a mai rămas. Unii copii, deşi n-au moştenit nimic de la părinţi, şi-au făcut totuşi de multe ori case; dar dacă sufletul e părăsit de tine, de cine va fi miluit?” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VII-a, VII, în PSB, vol. 17, pp. 418-419)

„De ce iertare suntem vrednici, când cu multă râvnă ne îngrădim cu bogăţiile, care pun zid în calea spre împărăţie, când nu numai că le încuiem în sipete şi lăzi, ba le mai îngropăm şi în pământ, în loc să le dăm să le păzească cerul? Te asemeni cu un plugar, care în loc să-şi semene grâul într-un pământ bun, lasă pământul cel bun şi-şi îngroapă tot

grâul într-o groapă, ca să nu se bucure nici el de grâu, iar grâul să se strice”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia IX, V, în col. PSB, vol. 23, p. 117)

„Nu este, oare, cea mai mare nebunie să îngrămădim averi peste averi aici, unde cele adunate se pierd şi se strică, iar acolo, unde rămân neatinse şi se înmulţesc, să nu depunem nici cea mai mică parte, şi aceasta când toată viaţa noastră o vom petrece pe lumea cealaltă?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 152)

„Spune-mi, care e deosebirea între noi, care clădim case mari şi strălucitoare, şi copiii care-şi clădesc case, jucându-se? Care e deosebirea între noi care chefuim şi cei care îşi mănâncă prânzul lor? Niciuna, decât aceea că fapta noastră e însoţită de osândă. Şi nu e de mirare că nu ne dăm seama de josnicia faptelor noastre; n-am ajuns încă bărbaţi; când vom ajunge, atunci vom cunoaşte că toate acestea sunt copilării”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXIII, IX, în col. PSB, vol. 23, p. 307)

„Înmulţirea averilor aprinde mai mult flacăra, îi face mai săraci pe cei bogaţi; că bogăţia le înmulţeşte dorinţa şi-i face să ducă lipsă de multe”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXIII, II, în col. PSB, vol. 23, p. 729)

„O, sărmane bogat! Tu nici nu-ţi dai seama cât de sărac eşti şi cât de neajutorat eşti, cu toate că te socoţi bogat. Cu cât ai mai mult, cu atâta umbli să aduni şi mai mult, şi oricât ai câştiga, tot eşti de părere că n-ai destul. Câştigul măreşte zgârcenia, nu o potoleşte. Lăcomia e ca treptele unei scări: cu cât urci mai multe trepte, cu atâta te grăbeşti mai tare să ajungi la mai mult; de aceea, când vei cădea, pieirea îţi va fi mai deplină. Aşadar, ar fi mai uşor de îndurat dacă ai avea mai puţin, căci atunci n-ai cere lucruri prea mari. Deodată cu creşterea averii creşte şi lăcomia; ei nu-i place să fie modestă în dorinţe şi reţinută în pofte, de aceea uneşte deodată două tendinţe contradictorii: pe de o parte, să mărească peste măsură nădejdile bogatului, iar pe de altă parte, să nu renunţe la simţământul cerşetoriei”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul*, 4, în PSB, vol. 52, p. 430)

„Jitniţele tale sunt sălaşe ale nedreptăţii, iar nu sprijin al dragostei. Ele mai mult strică, pentru că n-au fost deprinse a zidi cu înţelepciune. Bogatul îşi strică şi lui, întrucât el nu cunoaşte deloc valorile veşnice”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul*, 33, în PSB, vol. 52, p. 441)

„Cei mai mulţi bogaţi sunt de părere că-s mai lipsiţi decât alţi oameni numai pentru că simt că le lipseşte ceva din cele ce au alţii. De toate duce lipsă cel ale cărui pofte nu mai au margini; în schimb, cel credincios trăieşte cu conştiinţa că toate bunurile din lume sunt ale lui”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul*, 50, în PSB, vol. 52, p. 447)

„Ce folos aduce în această lume prisosul de bogăţii de vreme ce ele nu sunt nici ajutoare la naştere, nici piedici în faţa morţii? Ne naştem în această lume fără

îmbrăcăminte şi plecăm cum am venit, ne îngropăm fără vreo moştenire". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a II-a, 15, în PSB, vol. 53, p. 31)

„Dar pentru lăcomie orice prisos de bogăţie este sărăcie. (...) Căci cu cât cineva a agonisit mai mult, cu atât râvneşte mai mult şi se simte încins de arşiţa dorinţelor sale. De ce umblaţi după bogăţii, ca şi cum ar fi trebuincioase? Nimic nu este mai trebuincios decât cunoaşterea a ceea ce nu e trebuincios. De ce daţi vina pe trup? Nu grija trupului îl face pe cineva nesătul, ci lăcomia gândurilor. Oare trupul răpeşte nădejdea în viitor? Oare trupul nimiceşte frumuseţea harului duhovnicesc? Oare trupul împiedică credinţa? Oare trupul judecă ceva cu păreri deşarte, ca un stăpân nesocotit? Trupului îi place mai mult simplitatea hranei, care nu încarcă stomacul, care menţine sănătatea, fiindcă alungă grija şi asigură liniştea". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, 91, în PSB, vol. 53, pp. 265-266)

„Ai auzit de aur şi argint, socoţi că sunt metale bune şi doreşti să le aduni; dar îţi baţi joc de muncă. Aurul şi argintul au greutate, dar n-au roadă. Este greutate pentru cine-l agoniseşte şi cheltuială pentru cine-l moşteneşte. Aurul este ars în foc ca lemnul: dar nu se păstrează veşnic. Argintul va fi în ziua aceea pagubă a vieţii tale, nu-ţi va aduce câştig". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXXIV-a, 7, în PSB, vol. 53, p. 299)

Stăpânirea bogăţiei cu patimă

„În general vorbind, bogăţia, care nu-i chivernisită bine este o acropolă a răutăţii". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea II, Cap. III, 38.4., în PSB, vol. 4, p. 252)

„(...) Poetul comic Antifane spune:
Bogăţia este ca un doctor rău;
Ne face pe toţi orbi, dacă ne uităm la ea când o dobândim[424]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a IV-a, Cap. V, 23.4., în PSB, vol. 5, p. 247)

„(...) pilda chemării la cină (Mt. 22, 2-14; Lc. 14, 16-24); iubitorii de avuţii, care au fost invitaţi la cină, n-au răspuns la chemare, nu din pricina averii pe care o aveau, ci din pricină că o stăpâneau cu patimă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a IV-a, Cap. VI, 31.1., în PSB, vol. 5, p. 250)

Punerea ei în păstrare de stăpân spre paguba şi nenorocirea lui

„Nu-ţi vii în simţiri? N-ai înaintea ochilor judecata lui Hristos? Ce vei răspunde când cei nedreptăţiţi vor sta în jurul tău şi vor striga împotriva ta dreptului Judecător? Ce vei face? Ce apărători vei tocmi? Ce martori vei aduce? Cum vei convinge pe Judecătorul Care nu se poate înşela? Nu poate fi acolo vorbitor măestru! Nu poţi întrebuinţa acolo cuvintele frumoase, care să poată acoperi adevărul în faţa Judecătorului! Acolo nu te mai însoţesc linguşitorii, nici banii, nici mândria funcţiei tale! Eşti fără prieteni, fără ajutoare, fără sprijin, fără apărare. Rămâi ruşinat, trist, abătut, singur, fără de nicio îndrăzneală. Oriunde ţi-ai întoarce ochii, n-ai să vezi decât mărturiile

[424] Antifane, *Fragm. 259,* CAF, II, 121.

învederate ale răutăţilor tale: aici lacrimile orfanului, dincolo suspinele văduvei; în altă parte săracii care au fost alungaţi în pumni de la casa ta, slugile pe care le-ai bătut, vecinii pe care i-ai supărat. Toţi se vor scula împotriva ta! Mulţimea faptelor tale rele te va înconjura. Că după cum umbra merge după trup, tot aşa şi păcatele merg după suflet şi înfăţişează lămurit faptele". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VII-a, VI, în PSB, vol. 17, pp. 416-417)

„Cu cât eşti mai iubitor de avuţie cu atât caută mai mult să nu laşi după tine nimic din cele ce ai. Fă ca toate să fie ale tale! Ia-le pe toate cu tine! Nu lăsa străinilor bogăţia ta! Se poate ca slugile tale să nu-ţi împodobească mormântul nici cu cea mai proastă podoabă şi să nu-ţi facă o înmormântare pompoasă, ca să câştige bunăvoinţa moştenitorilor. Sau poate că vor şi filosofa atunci pe socoteala ta, spunând: Este o prostie să împodobim un mort, să ducem la groapă cu atâta risipă de cheltuieli pe unul care nu mai ştie ce se petrece în jurul lui! Nu-i mai bine să împodobim pe cei vii cu aceste haine scumpe şi frumoase, decât să putrezească odată cu mortul bogăţiile îmbrăcămintei? La ce folos cavou măreţ, înmormântare costisitoare şi cheltuieli fără de rost? Se cuvine ca de aceşti bani să se folosească, pentru nevoile vieţii, cei ce rămân după el! Aşa vor grăi şi spre a se răzbuna pentru asprimea cu care te-ai purtat cu ei, dar şi spre a face plăcere moştenitorilor. Ia-le-o înainte, dar, şi înmormântează-te singur! O frumoasă înmormântare este evlavia. Pleacă din lume îmbrăcat cu toate bogăţiile tale! Fă-ţi podoabă bogăţia ce o ai! Să o ai cu tine! Ai încredere în bunul sfătuitor Hristos, Care te-a iubit, Care a sărăcit pentru noi, ca noi să ne îmbogăţim cu sărăcia Lui (II Cor. 8, 9), Care s-a dat pe Sine preţ de răscumpărare pentru noi (I Tim. 2, 6)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VII-a, IX, în PSB, vol. 17, p. 421)

„Mulţi oameni nu-şi au locuinţa într-un singur loc şi de multe ori nici nu vor sau nu pot să locuiască în altă parte, pentru că-i împiedică fie alte afaceri, fie boli trupeşti, dar vor să aibă pretutindeni şi, ca să spun aşa, în toate oraşele, monumente ale lăcomiei lor, vor să aibă în toate coloane nemuritoare ale răutăţii lor; nu-şi dau seama că-şi pun pe capetele lor păcatele săvârşite cu adunarea acelor averi, povară grea şi cu anevoie de purtat; nu-şi dau seama că desfătarea cu averi va trece altora, nu numai după ce pleacă de pe lumea asta, ci chiar şi înainte de plecarea de aici. Dar chiar dacă nu li s-ar lua fără voia lor averile, totuşi i le smulg, ca să spun aşa, cei ai lui şi le risipesc pe toate, iar lor nu le rămâne pentru desfătare nici cea mai mică parte. Dar pentru ce vorbesc eu de desfătare? Chiar de ar voi unii ca aceştia să se desfăteze cu toate averile lor, tot nu pot, că n-au decât un singur stomac pentru atâta mulţime de averi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXII, VI, în col. PSB, vol. 21, pp. 269-270)

„Bogăţia, spune Domnul, nu vă vatămă numai pentru că înarmează pe noi împotriva voastră, nici numai pentru că vă întunecă desăvârşit mintea, ci şi pentru că vă scoate din robia lui Dumnezeu, făcându-vă prizonieri banilor, fără suflet şi vătămându-vă de două ori: o dată pentru că vă face robi banilor, peste care ar trebui să fiţi voi stăpâni, şi a doua oară pentru că vă scoate din robia lui Dumnezeu, Căruia mai mult decât tuturor ar trebui să-I fiţi neapărat robi. După cum atunci când Domnul a vorbit de bogăţie (Mt. 6, 20), a arătat că este vătămată de două ori: şi pentru că este depusă aici, pe pământ, unde o strică moliile şi pentru că nu este depusă dincolo, în cer, unde nu poate fi furată, tot astfel şi acum arată că

pricinuieşte o îndoită pagubă sufletească şi pentru că ne depărtează de Dumnezeu, şi pentru că ne supune lui mamona". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXI, I, în col. PSB, vol. 23, p. 272)

„*Nu puteţi sluji şi lui Dumnezeu şi lui mamona* (Mt. 6, 24).

Să ne cutremurăm la gândul că noi suntem aceia care L-am silit pe Hristos să spună aceste cuvinte, să pună adică aurul alături de Dumnezeu. Dacă înfricoşător este lucrul acesta, apoi mult înfricoşător este să o faci cu fapta, să preferi tirania aurului în locul fricii de Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXI, I, în col. PSB, vol. 23, p. 273)

„Hristos nu defaimă averile, ci pe cei stăpâniţi de averi. Dacă un bogat intră cu greu în Împărăţia cerurilor, cu mult mai greu lacomul. Dacă eşti împiedicat să intri în Împărăţia cerurilor când nu dai averile tale, gândeşte-te ce foc strângi pe capul tău când iei averile altora!

- Dar pentru ce Hristos a spus ucenicilor că bogatul va intra cu greu în Împărăţia cerurilor, când ucenicii erau săraci şi n-aveau nimic?

- Ca să-i înveţe să nu se ruşineze de sărăcie; îşi îndreptăţeşte acum porunca ce le-o dăduse de a nu avea niciun fel de avere (Mt. 10, 9-10).

Când a spus că e greu, a spus mai mult chiar, a spus că e şi cu neputinţă; şi nu simplu cu neputinţă, ci a spus cu tărie că e cu neputinţă, arătând lucrul acesta cu pilda cămilei şi a acului.

Mai lesne este să intre cămila prin urechile acului, decât bogatul în Împărăţia cerurilor (Mt. 19, 24)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXIII, II, în col. PSB, vol. 23, p. 729)

„… tu deci când îl vezi pe cel bogat că îi merge bine deşi-i un ticălos şi un nelegiuit, suspină şi lăcrimează că bogăţia aceea îi este adaos de pedeapsă. După cum cei care fac o mulţime de păcate dar nu vor să se pocăiască, îşi adună totuşi multă urgie, tot aşa şi cei s-au bucurat de bunăstare şi n-au fost pedepsiţi aici pe pământ vor suferi dincolo mai mare osândă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXV, V, în col. PSB, vol. 23, p. 857)

„Care-i meşterul care să fi putut adăuga la viaţa omului măcar o singură zi? Pe cine l-au răscumpărat averile din iad? Cui i-au potolit chinurile banii? Căci, după cum zice Scriptura, *viaţa cuiva nu stă în prisosul avuţiilor sale* (Lc. 12, 15), iar în alt loc: *nu sunt de niciun folos comorile dobândite prin fărădelege; numai dreptatea scapă de la moarte* (Pilde 10, 2). Căci pe bună dreptate strigă proorocul David: *bogăţia, şi dacă ar curge, să nu vă lipiţi inima de ea* (Ps. 61, 10). La ce mi-ar folosi ea dacă nu mă poate scăpa de moarte? Şi ce folos aş avea de la ea dacă după moarte tot nu-mi va fi de niciun ajutor? Averile aici pe pământ se dobândesc, şi tot aici şi rămân, aşa încât ele sunt numai năluciri, iar nu ceva care să rămână statornic. De aceea bine vorbeşte proorocul despre cei bogaţi: *dormit-au somnul lor şi n-au aflat nimic toţi cei bogaţi în mâinile lor* (Ps. 75, 5). Într-adevăr, bogaţii nu s-au folosit cu nimic din strădaniile lor dacă n-au strâns ceva în folosul celui sărac. N-au venit în ajutorul nimănui, n-au fost în stare să afle niciun prilej prin care să-şi realizeze ceva cu adevărat de folos.

Ia seama şi la numele lor. Într-adevăr, zeii păgânilor îi numesc *bogaţi* pe starostele sau pe judecătorul morţii. Pe acest *dites* îl numesc şi *dives* (= bogat) din pricină că n-a ajuns să cunoască decât drumul spre moarte, spre împărăţia celor ce nu mai simt nimic şi ale căror sălaşuri se află sub pământ. Căci ce altceva e bogatul decât o gârlă nesătulă după bogăţii, o foame şi o sete veşnic nepotolite? Cu cât a înghiţit mai mult, cu atâta-i arde gâtul mai tare, după cum stă scris: *cine iubeşte banii nu se va sătura de bani* (Eccl. 5, 9)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul,* 27-28, în PSB, vol. 52, pp. 438-439)

Îmbogăţirea în chip nedrept şi lacom

„Domnul nu ne-a oprit să ne îmbogăţim în chip cinstit, ci să nu ne îmbogăţim în chip nedrept şi lacom. Că spune Scriptura: *Averea adunată cu fărădelege se va împuţina* (Prov. 13, 11). Că *sunt oameni care seamănă şi culeg mai mult; şi sunt care adună şi sărăcesc* (Prov. 11, 24). Despre cei dintâi este scris: *Risipit-a, dat-a săracilor; dreptatea lui rămâne în veac* (Ps. 111, 8). *Cel care seamănă şi culege mai mult* (Prov. 11, 24) este omul care dă cele pământeşti şi trecătoare şi dobândeşte cele cereşti şi veşnice (Mt. 19, 21)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a III-a, Cap. VI, 56.1.-56.2., în PSB, vol. 5, p. 211)

„(...) *Ruşinaţi-vă, dar, de fala şi de ocara ce o aduceţi înaintea Domnului* (Ier. 12, 13). Sunt lucruri cu care ne fălim prosteşte pentru că nu-s vrednice să ne lăudăm cu ele. Aşa, de pildă, când cineva se laudă că e bogat şi că are atâtea şi atâtea bunătăţi, unuia ca acesta i s-ar potrivi cuvântul proorocului *mai bine te-ai ruşina cu fala ta*". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, Omilia XI, Cap. IV, în PSB, vol. 6, p. 396)

„Cel care socoteşte că bogăţia adunată din nedreptate îi este prilej îndestulător pentru a fi puternic şi a stăpâni se aseamănă cu un bolnav care-şi pune sănătatea trupului în creşterea bolii. Nu nădăjduiţi spre nedreptate. Ea este piedică spre orice lucrare". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul LXI, V, în PSB, vol. 17, p. 337)

„Dacă o judecăm după vechime, istoria lui Nabot e veche de tot, în viaţă însă ea se repetă zilnic. Căci care dintre cei avuţi nu jinduieşte continuu după bunuri străine? Care dintre bogaţi nu se zbate să alunge din oraşul lui şi să scoată de pe moşioara lui moştenită de la strămoşi pe cel sărac şi lipsit? În definitiv, care dintre cei avuţi se mulţumeşte doar cu atâta cât are? Care-i bogătaşul al cărui cuget să nu se tulbure când vede moşia vecinului? Căci n-a existat numai un singur rege Ahab, ci ceea ce-i mai rău e că zi de zi se nasc alţi Ahabi, şi că neamul lor nu se stinge cât va fi lumea; când moare unul[425], alţi mulţi răsar în locul lui; mai mulţi sunt ce-i care pradă decât cei care jertfesc. N-a fost năpăstuit numai Nabot cel sărac, ci zilnic auzim de alţi Naboţi, zilnic sunt ucişi cei săraci". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul,* 1, în PSB, vol. 52, p. 429)

„Vai de cel ce şi-a făcut avere adunată prin înşelăciune şi care-şi clădeşte prin sânge cetatea (Avac. 2, 12), care este sufletul; căci şi acesta se clădeşte ca o cetate (Ps. 121, 3). Pe o astfel de cetate lăcomia n-o întăreşte, ci o dărâmă. Pofta nu clădeşte, ci arde şi mistuie. Vrei să clădeşti bine o cetate? *Mai bine puţin întru frica lui Dumnezeu, decât*

[425] Notă Pr. Prof. Teodor Bodogae: Aceeaşi idee şi la Sf. Vasile, Migne P.G. 31, 293A. (n. s. 1, p. 429)

vistierie mare fără frică (Pilde 15, 16)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a II-a, 11, în PSB, vol. 53, p. 30)

Bogăţia – sclavă sau stăpân? Robia bogăţiei

„Să nu ne mândrim (atunci când suntem bogaţi) cu mulţimea bogăţiei, nici să nu ne pierdem răbdarea atunci când suntem lipsiţi de ea, pentru că este absurd să devenim robi ai lucrurilor peste care am fost puşi să stăpânim". (Metodiu de Olimp, *Despre viaţa şi purtarea raţională*, I, PSB, vol. 10, p. 237)

„Cei care privesc lucrurile prezente ca pe unele care nu se trec, nu le vor moşteni nici pe acestea, nici pe cele viitoare; că unele îi vor fi răpite, şi pe celelalte nu le va primi. Cele de aici se trec ca o umbră, pe când cele de dincolo rămân în veac". (Metodiu de Olimp, *Despre viaţa şi purtarea raţională*, VI, PSB, vol. 10, p. 240)

„– Oare Avraam, oare Iov n-au bineplăcut lui Dumnezeu, deşi au fost bogaţi?

– Nu-mi vorbi mie de bogaţi ci de cei robiţi de bogăţie! Iov a fost bogat, dar n-a fost rob al lui mamona; nu era stăpânit de mamona, ci-l stăpânea; era stăpân, nu rob. Stăpânea toate averile lui, ca şi cum ar fi fost administratorul unor averi străine; aşa le stăpânea. Nu numai că nu răpea averile altora, ci chiar pe ale sale le dădea celor nevoiaşi. Şi, ceea ce-i mai minunat, este că nici nu se bucura de averile sale; el însuşi a arătat-o, spunând: *De m-aş fi bucurat de multa avuţie pe care am avut-o* (Iov 31, 25). De aceea nici n-a plâns când a pierdut-o". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXI, I, în col. PSB, vol. 23, p. 273)

„Numai acela gustă plăcerile bogăţiei, numai acela este stăpân pe averile lui, care întrebuinţează averile pe ceea ce trebuie; ceilalţi sunt robii şi prizonierii avuţiilor lor; îşi măresc patimile trupului şi bolile sufletului. Cum poate fi plăcere şi desfătare acolo unde-i împresurare de duşmani şi război, unde-i furtună mai cumplită ca furtuna mării? Dacă bogăţia dă peste un prost, apoi îl prosteşte şi mai mult; dacă dă peste un desfrânat, apoi îl face şi mai desfrânat". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXIII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 944)

„Vă înrobiţi, bogaţilor, şi încă într-o robie cruntă, pentru că vă faceţi robi rătăcirii, vă daţi platnici poftelor, lăsându-vă stăpâniţi de o lăcomie care nu poate fi săturată, un fel de patimă mai năvalnică decât un torent care iese din albie şi decât un izvor care mânjeşte doar cu nămol atunci când se revarsă, care îneacă fără de niciun folos lanurile inundate". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul,* 52, în PSB, vol. 52, p. 448)

„Eşti numai paznic, iar nu stăpân peste averile tale, ca unul care-şi îngroapă aurul său în pământ, cu alte cuvinte eşti numai chivernisitor al averii, iar nu stăpân absolut al ei, după cum ne spune şi Scriptura că *unde este comoara ta, acolo va fi şi inima ta* (Mt. 6, 21). Or, de aici înţelegem că tu ţi-ai îngropat inima tocmai în aurul pe care l-ai ascuns în pământ. De aceea, vinde mai bine aurul şi cumpără-ţi mântuirea! Vinde pietrele preţioase şi cumpără împărăţia lui Dumnezeu; vinde-ţi ogorul şi cumpără-ţi viaţa veşnică. Alege

adevăratele comori, ca să câştigi cuvintele adevărului". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul,* 58, în PSB, vol. 52, pp. 451-452)

Bogăţia „merge după cel ce o alungă şi fuge de cel ce o urmăreşte"

„Îndrăgosteşte-te de altceva! Îndrăgosteşte-te de bogăţia cea din ceruri! Cine se îndrăgosteşte de împărăţia cerurilor dispreţuieşte lăcomia; cine-i rob al lui Hristos nu mai este rob al lui mamona, ci stăpân. Că bogăţia obişnuieşte să meargă după cel ce o alungă, dar fuge de cel ce o urmăreşte. Nu cinsteşte atât pe cel ce-o urmăreşte cât pe cel ce o dispreţuieşte. De nimeni nu-şi bate atâta joc cât de cel ce o doreşte; şi nu numai că-şi bate joc, ci-l mai şi înlănţuieşte cu mii şi mii de lanţuri. Să rupem, dar, odată aceste îngrozitoare lanţuri! Pentru ce-ţi robeşti sufletul tău, înzestrat cu raţiune, unei materii fără raţiune, mamă a mii şi mii de răutăţi?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia IX, VI, în PSB, vol. 23, p. 118)

Urmările nefaste ale posesiunii egoiste

„Bogatul are averi, dar înaintea Domnului este sărac pentru că este atras de bogăţia lui; se roagă foarte puţin, iar mărturisirea sa către Domnul, chiar dacă o face, este slabă, neîndestulătoare şi fără putere". (Herma, *Păstorul,* Pilda II - 51, 5, în PSB, vol. 1, p. 325)

„N-are parte de linişte bogatul nici la masă, nici în somn, la ospeţe oftează, chiar dacă bea dintr-o cupă încrustată cu pietre scumpe şi şade pe un fotoliu moale, care-i îngroapă în puf corpul veştejit, veghează între perne nenorocitul şi nu înţelege că bogăţiile, cu toată strălucirea lor, sunt nişte chinuri, că este prizonierul aurului şi că mai mult este posedat decât posedă. O, detestabilă orbire a minţii şi adânc întuneric al dorinţei nesănătoase! Deşi ar putea să se uşureze de greutăţi şi să devină un om liber, continuă să se culce în mijlocul bogăţiilor mereu neliniştitoare, stăruie să rămână rob al grămezilor aducătoare de vinovăţii. De aceea nu este deloc darnic cu clienţii, nu împarte nimic la cei lipsiţi, îşi păzeşte cu grijă chinuitoare aurul închis în casă ca pe un străin şi nu dă nimic nici prietenilor, nici copiilor, nu cheltuie nici măcar pentru el însuşi, posedă el cât poate numai să nu mai posede şi alţii, şi – o, ce nume ciudate! – lucruri care nu-i aduc decât rău el le numeşte bunuri". (Sf. Ciprian, *Către Donatus*, XII, în PSB, vol. 3, pp. 422-423)

„(...) nu numai că trebuie dispreţuite, dar şi că sunt periculoase bogăţiile, că în ele îşi au rădăcina relele atrăgătoare, care înşală mintea omenească prin amăgiri ascunse". (Sf. Ciprian, *Despre rugăciunea domnească*, XIX, în PSB, vol. 3, p. 475)

„... o prea mare bogăţie se preface întotdeauna într-o frână a gândului bun..". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cartea V, 17.2., în PSB, vol. 14, p. 277)

„Râvna lor după avuţii îi duce la simţăminte potrivnice celor de la început; nu se mai bucură atâta de ce au, cât se întristează de ce le lipseşte sau îşi închipuie că le-ar lipsi. Aşa că sufletul lor este mereu mistuit de griji, că se iau la întrecere cu cei care-i depăşesc în

bogăţii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 415)

„După cum vedem că valurile mării acum se urcă la mare înălţime, dar pe neaşteptate iarăşi se micşorează, tot aşa vedem şi pe oamenii care neglijează şi săvârşesc păcatul: acum îi vedem mândri, cu sprâncenele ridicate, uimiţi de lucrurile din lumea aceasta, dar pe neaşteptate îi vedem doborâţi, prigoniţi de neagră sărăcie! Pe aceştia ni-i arată fericitul profet David, când zice: *Nu te teme când se îmbogăţeşte omul sau când se înmulţeşte slava casei lui, când va muri nu va lua nimic* (Ps. 48, 17). Bine a spus: *Nu te teme! Să nu te tulbure*, spune David, *mulţimea de averi şi strălucirea slavei! Îl vei vedea pe cel bogat, pe cel slăvit, nu după multă vreme, zăcând la pământ, fără putere, mort, aruncat, hrană pentru viermi, lipsit de toate cele ce a avut, fără să poată lua ceva cu el, ci pe toate le lasă aicea*. Nu te nelinişti, deci, când vezi pe cele de aici, nici nu ferici pe acela care le are, că după puţină vreme pe toate le va pierde. Aşa e fericirea de aici! Aşa e bogăţia! Nu pleacă cu cei ce au avut-o pe pământ. Rămâne aici şi fericirea şi averea, iar cei ce le-au avut pleacă lipsiţi şi goi, îmbrăcaţi numai cu păcatul şi cu poverile de păcate, strânse de ei cu răutatea lor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXIII, I, în col. PSB, vol. 21, pp. 272-273)

„Pentru ce, dar, iubite, te străduieşti să aduni lucruri, pe care le vei lăsa când vei fi răpit de pe pământ nu după multă vreme, lucruri care nu numai că nu-ţi pot fi de niciun folos, ba dimpotrivă îţi îngreunează povara de păcate ce o porţi pe umeri şi de care ai să te căieşti fără de folos? De multe ori averile adunate prin lăcomia ta vor merge în mâinile duşmanilor; tu, însă, vei da socoteală pentru ele. Poate fi, oare, mai mare nebunie ca aceea să te osteneşti pentru alţii şi să fii osândit pentru cele ce te-ai ostenit?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XLVIII, I, în col. PSB, vol. 22, p. 156)

„Viaţa noastră nu se mărgineşte aici pe pământ, nici nu vom fi mereu în ţara aceasta străină, ci nu după multă vreme ne vom întoarce în patria noastră. Să facem, dar, totul ca să nu fim săraci acolo. Ce folos avem să lăsăm în ţara cea străină bogăţie multă, iar în ţara noastră să nu avem nici cele de necesară trebuinţă? Să ne grăbim, dar, vă rog, atât cât mai e timp să mutăm acolo bogăţiile din ţara cea străină”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XLVIII, II, în col. PSB, vol. 22, p. 156)

„Spune-mi pentru ce ne înnebunim de pofta de bani, când ne stau în faţă împărăţia cerurilor şi bunătăţile acelea nespuse? Pentru ce preferăm pe cele vremelnice, pe cele ce de multe ori nu ne rămân nici până seara, în locul celor veşnice, care ne rămân pururea? Poate fi, oare o nebunie mai mare ca aceasta, să ne lipsim şi de bunătăţile veşnice din pricina dorinţei vremelnice şi nici de averi să nu ne putem bucura pe deplin? Spune-mi, te rog, ce folos ai de pe urma unei mari bogăţii? Nu ştii, oare, că adaosul de avere nu aduce altceva decât haos de griji, bătaie de cap şi privegheri? Nu vezi că aceştia, cei înconjuraţi de multe bogăţii, sunt mai mult decât toţi oamenii, ca să spun aşa, nişte robi şi că se tem în fiecare zi de umbre? Bogăţia dă naştere la uneltiri, la vrăjmăşii, la invidie cumplită şi la mii şi mii de rele. De multe ori poţi vedea pe cel care are nenumăraţi talanţi de aur fericind pe meseriaşul care-şi câştigă hrana din munca mâinilor lui. Unde e bucuria, câştigul, când nu ne bucurăm nici de bogăţia ce-o avem, ba mai mult, pierdem şi bunătăţi mai mari din

dragoste de bani? Dar pentru ce vorbesc eu de bunătăţi mai mari, când pe lângă relele de aici, pe lângă pierderea bunătăţilor de acolo, mai suntem aruncaţi în gheenă? Nu mai pun la socoteală miile şi miile de păcate adunate o dată cu bogăţia, vicleniile, calomniile, răpirile, lăcomiile.

Dar chiar dacă ai scăpa de toate aceste păcate, lucru foarte, foarte greu, dacă, însă, foloseşti numai pentru desfătarea ta banii şi averile şi nu le dai din belşug celor nevoiaşi, focul gheenei tot te paşte". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia L, II, în col. PSB, vol. 22, p. 175)

„Spune-mi, pentru ce-ţi strângi ţie atâtea poveri de spini? Nu-ţi dai seama că laşi copiilor tăi pricini şi prilejuri de păcate? Nu ştii, oare, că tinerii prin ei înşişi alunecă uşor şi sunt înclinaţi spre păcat? Când, însă, mai au şi bani, atunci căderea în păcat e şi mai uşoară. După cum dacă pui lemne pe foc focul se aprinde şi mai tare, tot aşa şi tinerii dacă au pe mâna lor bani, cum are focul lemnele, atunci se aprinde aşa de mult cuptorul, încât cuprinde tot sufletul tânărului. Când va putea unul ca acesta să fie cuminte? Când va fugi de desfrânare? Când se va hotărî să se ostenească pentru virtute sau pentru vreo altă faptă duhovnicească? Niciodată!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LIX, I, în col. PSB, vol. 22, p. 256)

„Nu poţi vedea marea atât de frământată de valuri, cât este de frământat sufletul bogatului de gânduri şi de patimi! Bogatul se poartă urât şi cu ai săi şi cu străinii. Dacă vreodată cineva îi răpeşte ceva din bogăţia sa – că multe se pot întâmpla, mulţi sunt uneltitori şi multe sunt răutăţile slugilor şi violenţele celor puternici! – atunci da, atunci vei vedea că viaţa unor asemenea oameni e cu neputinţă de trăit. De câte lacrimi nu sunt vrednici unii ca aceştia care se străduiesc să lucreze împotriva lor şi vor să-şi adune bogăţii spre paguba sufletelor lor?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LIX, II, în col. PSB, vol. 22, p. 257)

„Când păgânii văd că ne zidim case strălucitoare, că ne facem grădini şi băi, că ne cumpărăm moşii, nu vor să ne creadă când le spunem că noi creştinii ne pregătim de plecare într-un alt oraş. *Dacă ar fi aşa,* ne spun ei, *aţi vinde tot ce aveţi în oraşul acesta şi aţi depune preţul vânzării în celălalt oraş*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 152)

„*Unde este comoara omului, acolo e şi inima lui* (Mt. 6, 21).

Domnul îţi spune: *Dar, chiar dacă averea ta nu-i mâncată nici de molii şi nu-i furată nici de hoţi, paguba ta e foarte mare: eşti pironit de cele de jos, schimbi libertatea cu robia, pierzi averile cele cereşti, nu mai poţi gândi cele înalte, ci totdeauna bani, dobânzi, împrumuturi, câştiguri şi afaceri înrobitoare.*

Poate fi, oare, o ticăloşie mai mare? Un om ca acesta este într-o stare mai rea decât un rob; îşi pune pe umeri cea mai cumplită tiranie, îşi vinde cel mai mare bun al său: nobleţea de om şi libertatea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XX, III, în col. PSB, vol. 23, p. 265)

„Că bogăţia vatămă gândurile pe două căi: şi prin traiul cel bun, şi prin griji. Numai una din acestea este în stare singură să scufunde corabia sufletului. Gândeşte-te ce mare e

vâltoarea când amândouă tăbărăsc asupra sufletului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLIV, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 527)

„Putrezi nu sunt numai cei care au bogăţii, ci chiar bogăţia însăşi. Hainele se strică, aurul se roade, grâul se mănâncă de viermi, iar sufletul, din pricina grijilor, este ros şi mai putred decât toate cele ale lui. Dacă ai vrea să-ţi pun în faţă sufletul unui iubitor de argint, l-ai vedea găurit peste tot de griji, putred de păcate şi ros de viermi ca o haină mâncată de molii, fără nicio bucăţică întreagă. Nu-i aşa însă sufletul celui sărac, al săracului care de buna sa voie voieşte să fie sărac. Sufletul îi străluceşte ca aurul, sclipeşte ca mărgăritarul, înfloreşte ca trandafirul. Nu-l roade molia, nu-l fură hoţii, nu-l tulbură grija lumii, ci-i ca îngerii; aşa trăieşte pe pământ". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLVII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 552)

„... dorul după averi duce totdeauna la viaţa fără înţeles şi fără rost". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea II, cap. XII, în PSB, vol. 30, p. 177)

„(...) Bogăţiei îi va urma, fără îndoială, iubirea de plăcere". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Cincea, în PSB, vol. 38, p. 149)

„Dacă vreunul dintre cei bogaţi socoteşte că argintul adunat şi ascuns îl poate ajuta în viaţă, duce o povară deşartă, pe care o nimiceşte focul judecăţii. Lăsaţi aici, voi cei bogaţi, lemnele voastre, pentru ca sarcina voastră să nu crească pentru focul viitor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXXIV-a, 8, în PSB, vol. 53, p. 299)

„Dar bogăţiile prea adesea au făcut rău posesorilor[426] dacă, cei mai răi, şi cu atât mai mult doritori de ceea ce este al altuia, se socotesc foarte demni pe ei, care au tot aurul şi pietrele preţioase existente". (Boethius, *Mângâierile filozofiei*, Cartea II, II, Proza V, în PSB, vol. 72, p. 91)

„Bogatul poate să adune de aur fluvii curgătoare
Nesăturat de bogăţie,
S-aducă fructul Mării Roşii, să are câmpuri roditoare
Cu boi o sută, sau o mie,
În viaţă-averea n-o să-l lase lipsit de griji istovitoare,
Iar mort, cu el ea n-o să vie". (Boethius, *Mângâierile filozofiei*, Cartea III, II, Poezia III, în PSB, vol. 72, p. 106)

Bogăţia atrage neplăceri şi primejdii numeroase

„Până când bogăţia va fi pricina războaielor, pentru care se făuresc arme şi se ascut săbii? Din pricina bogăţiei rudele nu mai ţin seamă de rude, fraţii se uită cu ochi ucigaşi la fraţi. Din pricina bogăţiei pustiurile sunt pline de ucigaşi, marea de piraţi şi oraşele de calomniatori. Cine-i tatăl minciunii? Cine-i făcătorul actelor false? Cine-i părintele

[426] Notă Prof. David Popescu: Aristotel, Fragm. 57: Celor ce stau rău cu sufletul nici bunăstarea, nici frumuseţea nu le este dintre bunuri, ci, cu cât bogăţiile încep mai înfloritor, cu atât mai grav şi mai rău rănesc pe cei ce le-au câştigat. (n. s. 75, p. 91)

jurământului fals? Nu-i oare bogăţia? Nu-i râvna după bogăţie? Pentru ce, oamenilor, vă supuneţi înşivă la chinuri? Cine a prefăcut bunurile voastre în arme împotriva voastră? Banii v-au fost daţi să vă ajute să trăiţi şi nu să vă ajungă povară de păcate. Bogăţia v-a fost dată să vă puteţi răscumpăra sufletul, nu ca să vă fie pricină de pierzanie". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VII-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 418)

„Nu ştiu să fi murit cineva repede de foame; că poţi găsi oricând ceva ca să scapi de răul acesta; dar din pricina banilor, din pricina bogăţiei, din pricina afacerilor, ştiu că mulţi au fost ucişi, unii în taină, alţii în văzul mulţimii. Drumurile, tribunalele, oraşele sunt pline de crime. Dar pentru ce vorbesc de drumuri, tribunale şi oraşe? Şi marea-i plină de sângele celor omorâţi din pricina bogăţiei. Tiranul acesta nu s-a mărginit să stăpânească numai pământul, ci a năvălit cu multă furie şi asupra mării. Unul porneşte pe mare de dragul banilor, iar altul, tot pe mare, ucide tot de dragul banilor; tiranul acesta a făcut pe unul negustor, iar pe altul ucigaş. Ce poate fi mai puţin credincioasă decât bogăţia, când ea te pune pe drumuri, când îţi primejduieşte viaţa?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia IX, VI, în PSB, vol. 23, p. 118)

Bogăţia şi sărăcia

„Pentru ce tu eşti bogat şi acela sărac? Negreşit, pentru ca tu să-ţi primeşti răsplata bunătăţii tale şi a administrării credincioase a bogăţiei, iar acela să fie cinstit cu marile recompense ale răbdării". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VI-a la cuvintele Evangheliei după Luca: „Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi" şi despre lăcomie, VII, în PSB, vol. 17, p. 407)

„De acea sărăcie să fugim, de sărăcia care ne aruncă în păcat, din pricina căreia şi bogatul acela era sărac, din pricina căreia n-a avut niciun strop de apă, cu toate că mult se ruga. Şi cine-i atât de sărac printre noi încât să nu aibă nici apă? Nimeni! Chiar cei lihniţi de foame pot avea un strop de apă; şi nu numai un strop, ci chiar mai multă mângâiere. Bogatul acela, nu! Atât era de sărac! Şi grozăvia cea mai mare e că n-a putut nicicând căpăta stropul de apă! Pentru ce, dar, ne minunăm de bogăţie, când în cer nu ne poate duce? Spune-mi, te rog, dacă un împărat ar spune că bogaţii nu pot fi străluciţi în palatele împărăteşti sau că nu se pot bucura de cinste, spune-mi, oare, nu şi-ar arunca bogaţii cu dispreţ averile? Ei bine, dacă dispreţuim cu uşurinţă bogăţiile, de ştim că ele ne lipsesc de cinstea de a fi în palatele împărăteşti, cum nu vom arunca banii, cum nu ne vom depărta de averi când vedem că împăratul cerurilor strigă şi ne spune în fiecare zi că încărcaţi cu ele e greu să păşim pragul cel sfânt, să intrăm cu îndrăznire în împărăţie?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia IX, V, în PSB, vol. 23, p. 117)

„Nu este bogat cel ce duce lipsă de ceva şi nici sărac cel ce nu se simte în lipsă". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a II-a, 11, în PSB, vol. 53, p. 30)

Sfaturi pentru cei bogaţi

„După cum un râu, care vine de la înălţimi, atinge pe cei ce stau pe malurile lui, dar îndată ce i-a atins, râul şi trece mai departe, tot aşa şi uşurătatea bogăţiei trece foarte repede şi alunecă degrabă; aşa îi este firea, se mută de la unul la altul. Astăzi moşia aceasta este a unuia, mâine a altuia, iar după puţin timp a altuia. Uită-te la casele din oraş! Au purtat când numele unui proprietar, când al altuia. Şi aurul fuge totdeauna din mâinile celui care-l are, se mută la altul şi de la acela la altul". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul LXI, V, în PSB, vol. 17, p. 337)

„Să învăţăm pe copii noştri să pună virtutea mai presus de orice şi să socotească bogăţia o nimica. Aceasta, da, este adeseori piedică în calea virtuţii, când tânărul nu ştie să se folosească de bani cum trebuie. Şi după cum copiii cei mici adeseori se rănesc când umblă cu cuţite sau săbii, pentru că nu ştiu să le folosească cum trebuie – de aceea mamele nici nu-i lasă să pună mâna pe ele – tot aşa şi tinerii cad în mari primejdii, când primesc moştenire de averi şi nu vor să le întrebuinţeze cum trebuie. Cu ele îşi adună povară de păcate. Din ele se nasc desfătările, plăcerile ruşinoase şi nenumărate rele. Nu vreau să spun că numai averile-s de vină, ci că de vină sunt cei care moştenesc averile şi nu ştiu să se folosească cum trebuie de ele". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LXVI, IV, în col. PSB, vol. 22, p. 329)

„Dacă doreşti comori, însuşeşte-ţi comori nevăzute şi ascunse pe care să le cauţi în înălţimile cerului, nu în filoanele pământului. Fii sărac cu duhul, şi vei avea toate averile (Mt. 5, 3), *căci viaţa omului nu stă în prisosul avuţiilor sale* (Lc. 12, 15), ci în virtute şi credinţă. Aceste averi te vor face cu adevărat avut, dacă te înavuţeşti pentru Dumnezeu". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Cain şi Abel,* Cartea întâi, V, 21, în PSB, vol. 52, p. 131)

„Ai multe bunătăţi strânse pentru mulţi ani, în stare să-ţi ajungă şi ţie, şi altora, ai belşug pentru toţi. Spui că vrei să strici hambarele? Am să-ţi arăt unde-ţi poţi păstra mai bine grânele, unde le poţi ascunde mai bine, încât nici furii, nici tâlharii să nu le poată găsi (cf. Mt. 6, 20): închide-le în inima săracilor, unde nici molie nu le poate mânca şi nici rugină nu le poate strica. Ai drept cămări pântecele flămânzilor, ai drept hambare căsuţele văduvelor, ai drept şoproane gura copiilor, ca să ţi se poată spune şi ţie: *Din gura pruncilor şi a celor ce sug ai săvârşit laudă* (Ps. 8, 2). Acestea sunt hambarele care nu se vor goli niciodată, acestea sunt jitniţele pe care nicio rodire viitoare n-o poate strica. Căci la urma urmei ce ai să faci dacă şi la anul rodul tău va fi iarăşi mai îmbelşugat decât te-ai aştepta? Va trebui ca şi atunci să strici din nou jitniţele pe care te pregăteşti acum să le lărgeşti şi va trebui să le faci mai mari. Se vede că Dumnezeu îţi dă belşug fie pentru ca să-ţi copleşească zgârcenia, fie pentru ca să ţi-o osândească, temei împotriva căruia nu vei putea afla nicio îndreptăţire. Tu însă ţii numai pentru tine şi iei numai pentru tine ceea ce Domnul a vrut să rodească în plus pentru cât mai mulţi. Căci la urma urmelor mai mult ai câştiga dacă le-ai împărţi şi altora. Rodirea belşugurilor se întoarce ca dar tocmai în folosul celor care au dat-o şi bucuria dărniciei se întoarce la cel care o ştie da! Doar de aceea spune Scriptură: *semănaţi-vă fapte bune!* (Os. 10, 12). Fii, dar, plugar al duhului, seamănă ce ştii că-ţi aduce mai mult folos. Adevăratele semănături sunt cele din inimile văduvelor (cf. Iov 29, 13). Dacă ogoru-ţi rodeşte mai mult decât i-ai dat, cu atât mai mare va fi

răsplata milostivirilor şi înzecită faţă de cele ce ai dat!” (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul,* 37, în PSB, vol. 52, p. 442)

„Când citeşti aceste cuvinte, gândeşte-te că moartea te-ar putea răpi, că puterea Celui de sus te-ar putea smulge de aici, iar tu ai umblat după lucruri mărunte, în loc să fi căutat cele de preţ, ai îndrăgit cele trecătoare în locul celor veşnice, comori băneşti în locul comorilor cu adevărat fericite; acelea pier, pe când acestea rămân.

Gândeşte-te apoi că peste comorile pământeşti nu eşti singur stăpân, căci stăpân peste ele sunt şi viermele şi rugina, care rod şi banii. Pe aceştia zgârcenia ţi i-a dat drept părtaşi; de aceea, vinde-ţi comorile ca să-ţi poată aduce fericirea de care vorbeşte Scriptura, căci altfel: *asupra mesei zgârcitului va cârti cetatea şi mărturia răutăţii lui este adevărată* (Înţ. Sir. 31, 28). Datornic îşi face astfel pe Dumnezeu-Tatăl cel care se simte dator să-l ajute pe sărac plătind datoria ca un datornic corect faţă de creditorul cel bun. Îşi face datornic şi pe Fiul, Care zice: *Flămând am fost şi Mi-aţi dat să mănânc; însetat am fost şi Mi-aţi dat să beau; străin am fost şi M-aţi primit; gol am fost şi M-aţi îmbrăcat* (Mt. 25, 35-36). Căci orice s-a dat unuia dintre cei mai mici Lui zice că I s-a dat (Mt. 25, 40)”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul,* 58-59, în PSB, vol. 52, p. 452)

„(...) Tu eşti bogat, care ai de toate din abundenţă, care cu atât mai mult eşti dator să-L cinsteşti pe Dumnezeu prin fapte sfinte, cu cât te bucuri fără încetare de binefacerile Lui”. (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a IV-a, III, 17, în PSB, vol. 72, p. 236)

Buna chivernisire a bogăției

„În loc de moşii, cumpăraţi-vă suflete necăjite, pe cât poate fiecare: *cercetaţi pe văduve şi pe orfani* (Iac. 1, 27) şi să nu-i treceţi cu vederea; cheltuiţi bogăţia şi toate averile voastre, pe care le-aţi primit de la Dumnezeu, cu astfel de ogoare şi case.

Că de asta v-a îmbogăţit Stăpânul, ca să-I faceţi aceste slujiri. Este mult mai bine să cumperi astfel de ogoare, averi şi case, pe care le vei găsi în cetatea ta când te vei duce în ea.

Această bogăţie este bună, aducătoare de veselie, lipsită de tristeţe, lipsită de frică, plină de bucurie. Nu vă căutaţi bogăţia păgânilor; nu vă este de folos vouă, care sunteţi robi ai lui Dumnezeu.

Căutaţi bogăţia, care vă este proprie, de care vă puteţi bucura. Nu înşelaţi, nu vă atingeţi de lucrurile străine, nici nu le poftiţi, că rău lucru este a pofti lucrurile străine. Fă-ţi lucrul tău şi te vei mântui”. (Herma, *Păstorul*, Pilda I - 50, 8-11, în PSB, vol. 1, p. 324)

„Când ajută pe sărac şi-i dă cele de care are nevoie, bogatul crede că, dacă face aceasta săracului, va putea găsi răsplată de la Dumnezeu, că săracul este bogat prin rugăciunea şi mărturisirea sa şi că rugăciunea lui are mare putere înaintea lui Dumnezeu; gândindu-se la asta, băgatul îi dă săracului de toate, fără să mai stea pe gânduri.

Săracul, fiind ajutat de bogat, se roagă lui Dumnezeu, mulţumind lui Dumnezeu pentru cele date de bogat; iar bogatul se îngrijeşte mai departe de sărac, ca săracul să nu ducă lipsă de nimic în viaţă, că ştie că rugăciunea săracului este primită şi bogată înaintea Domnului.

Aşadar, amândoi săvârşesc lucrul: săracul îl săvârşeşte prin rugăciunea lui, în care este bogat; este bogăţia pe care a primit-o de la Domnul şi pe care o dă înapoi Domnului, Care i-a şi dat-o. Bogatul face la fel; dă, fără să mai stea pe gânduri, bogăţia pe care a primit-o de la Domnul. Fapta lui este mare şi bine primită de Dumnezeu, pentru că bogatul a înţeles rostul averii lui, a dat săracului din cele dăruite lui de Domnul şi a împlinit drept slujirea lui". (Herma, *Păstorul*, Pilda II - 51, 5-7, în PSB, vol. 1, pp. 325-326)

„(...) Bogăţia e făcută să slujească, nu să conducă". (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui*?, 14.3., în PSB, vol. 4, p. 44)

„*Faceţi-vă prieteni cu bogăţia nedreaptă, ca, atunci când va lipsi, să vă primească în corturile cele veşnice* (Lc. 16, 9). Domnul arată prin aceste cuvinte că orice avuţie, pe care o ţine cineva pentru el însuşi şi nu o pune în comun celor nevoiaşi, este în chip firesc nedreaptă; dar este cu putinţă ca el, din această bogăţie nedreaptă, să săvârşească şi vreo faptă dreaptă şi mântuitoare, să aline adică lipsurile şi durerile unuia din cei care au cort veşnic la Tatăl". (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui*?, 31.5.-31.6, în PSB, vol. 4, pp. 55-56)

„Cei care se străduiesc să dobândească mântuirea trebuie să ştie mai dinainte că ne putem folosi de toată averea noastră, dar să ne folosim de ea cu cumpătare; cele ce ne sunt de folos le putem satisface cu puţine lucruri. Nebuni sunt aceia care numai de dragul lăcomiei se bucură de lucrurile cele scumpe şi de preţ". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. III, 39.1., în PSB, vol. 4, p. 252)

„Cu cât este mai de folos să-ţi dobândeşti prieteni împodobiţi cu virtuţi decât podoabe neînsufleţite! Ţi-aduc oare atâta folos moşiile cât folos ţi-aduce bucuria de a face altora bucurie?" (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. XII, 120.6., în PSB, vol. 4, p. 299)

„Dacă fântânile sunt sleite din când în când, dau mai multă apă. Dar dacă se lasă apa în fântână, apa se strică. Tot aşa şi bogăţia: dacă stă pe loc, este nefolositoare; dar dacă se mişcă şi-i dată şi altora, este şi folositoare tuturora şi rodnică". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VI-a la cuvintele Evangheliei după Luca: „Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi" şi despre lăcomie, V, în PSB, vol. 17, p. 404)

„Oamenii care judecă înţelepţeşte trebuie să fie încredinţaţi că avuţia li-i dată spre administrare şi nu spre desfătare; iar când se despart de ea trebuie să se bucure ca unii care se despart de bunuri străine şi nu să se întristeze ca şi cum ar pierde bunurile proprii". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 413)

„Averile … mutate în stomacurile săracilor, ca în nişte corăbii mai sigure, sunt salvate acolo de la înec, ajung în porturi şi păstrează pentru cei ce le-au aruncat podoabă, nu primejdie". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXI-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 559)

„(Corăbierii – n. a.) chiar dacă ar duce în corabia lor mărfuri de mare trebuinţă, dar dacă furtuna mării s-ar ridica clocotind în jurul lor şi ar ameninţa să acopere corabia îngreuiată de încărcătură, se vor descotorosi cât vor putea mai repede de tot ce împovărează corabia, vor arunca fără milă mărfurile în mare, ca să ţină corabia deasupra valurilor şi să-şi scape de primejdie, dacă e cu putinţă, numai sufletele şi trupurile lor. Mai mult decât aceia se cuvine ca noi să luăm aceste hotărâri şi să facem la fel. Aceia pierd îndată mărfurile pe care le-au aruncat şi le stă în faţă sărăcia; noi, însă, cu cât vom arunca mai multă încărcătură rea cu atât vom aduna pentru sufletele noastre mai multă şi mai bună bogăţie....

Dacă vrem să prefacem în câştig povara bogăţiei, să o împărţim la mulţi; aceia o vor purta cu bucurie şi o vor închide în sânurile Stăpânului, cămările cele nejefuite". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXI-a, VII-VIII, în PSB, vol. 17, p. 559)

„Socrate, când a văzut că un om bogat se lăuda cu bogăţia lui, i-a spus că n-are să-l laude înainte de a vedea dacă ştie să întrebuinţeze bine bogăţia[427]". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 581)

„Socot că se cuvine să nu dorim bogăţia când ne lipseşte, iar când o avem să nu ne gândim mai mult a o stăpâni decât a şti cum s-o folosim". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXII-a către tineri, VIII, în PSB, vol. 17, p. 580)

„(...) Dacă fiecare dintre averi ar fi rea în sine, n-ar fi fost zidirea lui Dumnezeu, pentru că, după Scriptură: *toată zidirea lui Dumnezeu este bună şi nimic (nu este) de lepădat* (I Tim. 4, 4); apoi (trebuie să spunem) că porunca lui Dumnezeu nu ne-a învăţat să aruncăm averile ca rele şi să fugim (de ele), ci să le chivernisim. Şi (că) cineva se condamnă nu pentru faptul că a avut averi, ci pentru a cugetat rău în privinţa lor, sau pentru că nu s-a folosit bine de ele. Căci dispoziţia sufletească nepătimaşă şi sănătoasă în privinţa acestora şi chivernisirea lor după poruncă ne folosesc la multe şi foarte necesare lucruri, uneori spre curăţirea păcatelor noastre; drept aceea s-a scris: *din ceea ce aveţi, daţi mai bine milostenie şi iată, toate vă sunt curate* (Lc. 11, 41); iar alteori spre moştenirea împărăţiei cerurilor şi spre câştigarea vistieriei care nu se poate lua". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 92, în PSB, vol. 18, p. 357)

„Bogăţia nu-i de vreun folos, dacă nu-i un suflet care să ştie să chivernisească bogăţia aşa cum se cuvine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLVIII, II, în col. PSB, vol. 22, p. 157)

„Cu ce ochi ne vom uita la Judecătorul, a Cărui poruncă, atâta de uşoară o dispreţuim? Ne-a poruncit, oare, să aruncăm toate averile noastre? Nu! Foloseşte-te, dar, în toată voia de averile tale! Împlineşte-ţi cu ele nevoile tale! Dar fă de folos ceea ce-ţi prisoseşte, ceea ce stă fără întrebuinţare în casa ta! Împarte-le celor sugrumaţi de foame, celor îngheţaţi de frig. Trimite-le prin mâinile acestora în patria ta, în care te vei duce nu după multă vreme. Săracii, mai cu seamă, vor putea să-ţi aducă averile tale în patria ta, ca să le găseşti pe toate pregătite când te vei duce acolo. Te vei bucura când vei vedea că

[427] Notă Pr. Fecioru: Dialogul lui Platon: *Euthydem*, p.280 (cf. *Dubner-Lefranc*, p.34, nota 11) (n. s. 72, p. 581)

averile tale au crescut, văzându-le înmulţite de cel ce le-a adus acolo, dar mai bine spus de iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Trebuie, oare, să te osteneşti ca să faci lucrul acesta? Îţi dă, oare, bătaie de cap şi grijă? Nu! N-ai nevoie de animale de jug ca să-ţi duci averile acolo! N-ai nevoie de paznic, nici de un altul asemenea acestuia! Pe drumul care duce acolo nu umblă nici tâlharii, nici spărgătorii, ca să fure cele ce trimiţi. Averile pe care le pui în mâinile săracilor, le pui într-o vistierie sigură, în mâna lui Dumnezeu. Mâna lui Dumnezeu îţi va da averile înapoi, întregi şi bine păzite; iar când te vei duce în patria ta, odată cu primirea averilor tale, vei fi lăudat, vei fi încununat şi pe deplin mulţumit şi fericit. Să vărsăm, dar, vă rog, în pântecele săracilor tot prisosul nostru! Să semănăm cât e încă timp de semănat, ca să secerăm la vreme potrivită! Să nu pierdem prilejul de acum, ca să ne căim mai târziu fără de folos! Crezi, oare, că Stăpânul Cel iubitor de oameni pentru asta ţi-a dat ţie mai multă bogăţie, ca să o cheltuieşti numai pentru trebuinţa ta, iar ceea ce-ţi rămâne să o încui în cufere şi lăzi? Nu pentru asta, ci pentru ca, după îndemnul apostolic, prisosul tău să împlinească lipsa celorlalţi (II Cor. 8, 14). Poate că cheltuieşti mai mult decât ai nevoie. Cheltuieşti mulţi bani cu petrecerile, cu hainele, cu luxul; cheltuieşti mulţi bani şi cu slugile şi animalele. Săracul nu-ţi cere să cheltuieşti atâta cu el. Îţi cere numai să-i potoleşti foamea; îţi cere să-i dai atâta cât îi este de neapărată trebuinţă, să-i dai pâinea cea de toate zilele ca să-şi ţină zilele şi să nu piară. Şi nici atâta nu vrei să faci, nici nu te gândeşti că, dacă mori pe neaşteptate, laşi aici tot ce ai adunat, iar uneori toată averea ta trece în mâinile duşmanilor şi vrăjmaşilor tăi, iar tu, la plecarea de aici, iei cu tine toate păcatele pe care le-ai făcut, adunându-ţi averea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XX, V, în col. PSB, vol. 21, pp. 242-243)

„Un înţelept spunea: *Bună este bogăţia la cel ce nu are păcat* (Înţ. Sir. 13, 29). Avraam a fost bogat, Iov a fost tot bogat; şi nu numai că bogăţia nu le-a adus vreo pagubă, ci dimpotrivă, i-a făcut mai străluciţi.

– Pentru ce?

– Pentru că n-au folosit bogăţia numai pentru folosul şi desfătarea lor, ci şi pentru ajutorarea celorlalţi. Au uşurat sărăcia celor nevoiaşi, au deschis casa lor oricărui străin. Ascultă ce spune unul din ei: *N-am lăsat pe nimeni să iasă din casa mea cu sânul deşert* (Iov 31, 35); *iar pe cei neputincioşi, dacă erau în nevoi, nu i-am dezamăgit* (Iov 31, 16). Şi nu i-a ajutat numai cu bani pe cei nevoiaşi, ci şi cu purtarea sa de grijă. *Eram,* spune Iov, *picior şchiopilor şi ochi orbilor* (Iov 29, 15); *dintre dinţi am scos prada* (Iov 29, 17). Iată-l pe Iov, că avea grijă şi de cei nedreptăţiţi, dar ţinea şi betegilor loc mădularelor lor betejite". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LXVI, IV, în col. PSB, vol. 22, pp. 329-330)

„Dacă doreşti într-adevăr bogăţiile, atunci mută-le acolo unde pot rămâne întregi şi nevătămate. Ce faci acum nu-i fapta unui om care iubeşte averile, ci a unuia care iubeşte robia, asuprirea, paguba şi necontenita suferinţă.

Dacă un om ţi-ar arăta pe pământ un loc neştiut de nimeni şi ţi-ar făgădui că acolo este cel mai sigur loc pentru păstrarea banilor, n-ai pregeta, n-ai şovăi, chiar dacă te-ar duce în pustie, ci te-ai încrede în cuvântul lui şi ţi-ai pune acolo banii. Când, însă, în locul unui om îţi făgăduieşte Dumnezeu acelaşi lucru, propunându-ţi nu pustia, ci cerul, tu faci tocmai contrariul. Chiar dacă locul acela de pe pământ ar fi fost sigur, totuşi niciodată n-ai fi lipsit de griji. Dar dacă-ţi pui averile tale în cer, aceste griji nu te mai frământă. Ba, ceva

mai mult, nu-ţi îngropi banii, ci-i răsădeşti". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XX, V, în col. PSB, vol. 23, pp. 269-270)

„… să-ţi dau ca pildă bogăţia cea mai dorită dintre toate bunurile pământului. S-o punem faţă în faţă cu orice virtute ai voi şi atunci vei vedea cât de puţin valorează. Să luăm doi oameni - nu vorbesc de bogăţia strânsă prin lăcomie, ci deocamdată de bogăţia adunată pe căi cinstite - dintre aceşti doi oameni unul să strângă bani, să facă comerţ pe mare, să cultive pământul şi să născocească şi alte multe feluri de negoţ, deşi nu ştiu dacă unul, care face atâtea afaceri, poate să câştige bani numai prin muncă cinstită; dar s-o admitem şi să ne închipuim că toate câştigurile sale sunt dobândite în mod cinstit şi că îşi cumpără cu ele moşii, sclavi şi altele de felul acestora; şi în toate afacerile lui, nici urmă de nedreptate. Celălalt, care are o avere tot atât de mare, câştigată tot în mod cinstit, să-şi vândă moşiile, să-şi vândă casele şi vasele cele de aur şi de argint şi să le dea celor nevoiaşi, să ajute pe cei săraci, să vindece pe cei bolnavi, să dezlege pe cei din nevoi, să scoată pe cei din lanţuri, să elibereze pe cei osândiţi la muncă silnică în mine, să taie frânghiile celor ce vor să se spânzure, să dea libertate prinşilor de război. Te întreb acum: cu care dintre ei ai vrea să te asemeni? - Şi n-am vorbit încă de cele viitoare, ci deocamdată de cele de aici. - Aşadar, cu care dintre ei ai vrea să te asemeni? Cu acela care adună aur sau cu cel care dezleagă suferinţe? Cu cel care cumpără moşii sau cu cel care se face pe el însuşi liman oamenilor? Cu cel care-i îmbrăcat cu haine de aur sau cu cel care-i încununat cu laudele nesfârşite ale celor scăpaţi din nevoi? Nu se aseamănă unul cu un înger pogorât din cer, venit să îmbunătăţească starea celorlalţi oameni, iar celălalt cu niciun om nu se aseamănă, ci cu un copil care adună în zadar şi fără noimă totul? Dacă unul, care adună în chip cinstit bogăţii peste bogăţii, este atât de vrednic de râs şi-i un adevărat nebun, nu va fi, oare, cel mai ticălos om de pe faţa pământului cel care face avere pe căi nedrepte? Dacă atât de mare e batjocura unui astfel de om, de câte lacrimi nu este vrednic - şi cât trăieşte şi după moarte -, când vine peste el iadul şi pierde împărăţia cerurilor?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXIII, IX, în col. PSB, vol. 23, p. 308)

„Dacă ai fi epitropul unui copil şi i-ai lua toate averile lui, iar pe el l-ai lăsa în cea mai cruntă sărăcie, nu-i aşa că toată lumea te-ar acuza şi ai fi pedepsit de legi? Şi nu socoteşti, oare, că n-ai să fii tras la răspundere şi pedepsit când cheltuieşti în zadar averile pe care le-ai luat de la Hristos?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLVIII, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 562)

„… le spun celor care se bucură singuri de averea lor, dar nu dau altora, celor care-şi mănâncă singuri averea moştenită de la părinţi. Să se ştie că nici aceştia nu sunt scutiţi de vină. Spune-mi cum ai să scapi de vină, cum ai să fii fără de păcat când parazitul tău se ghiftuie, când câinele stă lângă masa ta, iar Hristos nu Se vede învrednicit nici cu atâta; când unul primeşte de la tine atâtea bunătăţi, pentru că te face să râzi, iar Hristos nu primeşte nicio firimitură, deşi îţi deschide împărăţia cerurilor; când unul pleacă încărcat de bunătăţi, pentru că ţi-a spus o glumă, iar Hristos, Care ne-a dat nişte învăţături ca acestea, fără de care nu ne-am deosebi nici de câini, nu-I învrednicit de aceleaşi bunătăţi ca celălalt? Te cutremuri când auzi cuvintele mele? Dar cutremură-te şi de faptele tale! Dă afară din casa ta paraziţii şi cheamă pe Hristos ca să stea la masă cu tine! Dacă Hristos Se va împărtăşi din mâncărurile şi din masa ta, te va judeca cu blândeţe în ziua cea

înfricoşătoare. Hristos ştie să respecte masa. Dacă ştiu lucrul acesta tâlharii, cu mult mai mult Stăpânul. (…) Dacă Hristos te hrăneşte, cu toate că tu nu faci lucrul acesta, cu mult mai mult te va răsplăti dacă îl faci! Nu te uita că săracul vine la tine murdar şi în zdrenţe, ci gândeşte-te că prin el Hristos îţi trece pragul casei şi încetează cu cruzimea ta, cu cuvintele neomenoase cu care împroşti pe săracii ce bat la uşa ta, numindu-i şarlatani, trândavi şi cu alte cuvinte mai grele ca acestea. Când le arunci în obraz aceste cuvinte gândeşte-te ce fac măscăricii pe care i-ai invitat la masă! Ce folos îţi aduc casei tale? Îţi fac plăcut ospăţul? Cum pot să ţi-l facă plăcut, când se lasă pălmuiţi de alţii şi spun măscării? Nu-i o ruşine mai mare decât atunci când loveşti pe cel făcut după chipul lui Dumnezeu, când te distrezi din insulta ce i-o aduci, când faci din casa ta teatru, când umpli ospăţul cu comedianţi, când tu, om de neam bun şi liber, faci ceea ce fac sclavii pe scenă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLVIII, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 563)

„Iov nu-şi lipea inima de avuţii când le avea şi nici nu le căuta când le-a pierdut! Bunurile materiale pentru aceasta se numesc bunuri, pentru ca să facem bine cu ele, nu pentru ca să le îngropăm în pământ. Fiecare meseriaş îşi cunoaşte meseria sa; bogatul însă nu cunoaşte nicio meserie; nu ştie nici să bată cu ciocanul, nici să cârmuiască o corabie, nici să ţească, nici să zidească, nici vreo altă meserie asemănătoare! Să înveţe, aşadar, şi bogatul o meserie! Să întrebuinţeze cum trebuie averile sale: să miluiască pe cei nevoiaşi! Şi va cunoaşte atunci o meserie mai bună decât toate celelalte meserii.

Da, milostenia este superioară tuturor meseriilor. Atelierul acestei meserii este făurit în ceruri; uneltele ei nu sunt făcute din fier şi din aramă, ci din bunătate şi din voinţă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLIX, III, în col. PSB, vol. 23, p. 572)

„După cum tu pui un om ca să administreze averile tale, tot aşa şi Dumnezeu te-a pus pe tine administrator şi vrea ca să cheltuieşti averile cum trebuie. De aceea ţi-a şi lăsat averile - deşi putea să ţi le ia -, tocmai pentru ca să ai prilej să faci fapte bune, pentru ca, punând averile spre trebuinţa altora, să facă şi mai călduroasă dragostea dintre oameni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXVII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 880)

„Să nu-ţi închipui că averile sunt ale tale, din pricină că Dumnezeu, din larga Lui iubire de oameni, ţi-a poruncit să le dai ca din ale tale. Ţi le-a dat ca să poţi ajunge şi tu virtuos. Nu socoti, dar, că sunt ale tale averile pe care le ai! Nu! Când îi dai săracului, îi dai averile lui. N-ai spune că împrumutând pe cineva cu bani, ca să facă vreo negustorie, că banii pe care i-ai dat cu împrumut sunt ai lui. Tot aşa şi cu averile tale. Ţi le-a dat Dumnezeu ca să neguţătoreşti cerul. Nu face, dar, pricină de nerecunoştinţă covârşitoarea iubire de oameni a lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXVII, V, în col. PSB, vol. 23, pp. 880-881)

„… aruncarea averilor. Aceasta-i fapta mare a apostolului Petru. Spui că nu poţi să le arunci? Dimpotrivă, e totul cu putinţă! Dar dacă nu vrei, nici nu te silesc, nici nu te forţez. Un lucru însă te rog! Cheltuieşte cât de cât cu cei nevoiaşi şi nu căuta să ai pentru tine mai mult decât îţi este de neapărată trebuinţă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XC, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 1006)

„Bogăţia omului trebuie să ajute la mântuirea sufletului, nu la distrugere. Chiar şi banii mulţi duc la mântuire dacă ştie să-i folosească bine cel ce-i are. Dar sunt o capcană dacă el nu ştie să-i folosească (Pilde 13, 7). Spune, ce este avuţia pentru om, dacă nu merinde de drum? Multă, devine grea povară, fiindcă nu este potrivită cu trebuinţa". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a II-a, 11, în PSB, vol. 53, p. 30)

„Învaţă-i[428] să caute bogăţia în fapte bune şi să fie avuţi în virtuţi. Frumuseţea bogăţiei nu este în punga celor bogaţi, ci în ajutorul dat celor săraci. Avuţiile strălucesc mai bine dacă sunt date celor săraci şi neputincioşi. Învaţă-i pe cei cu bani să caute nu spre ale lor, ci spre cele ce sunt ale lui Hristos, pentru ca şi Hristos să-i caute pe ei, pentru ca să le sporească pe ale lor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a II-a, 26, în PSB, vol. 53, p. 34)

„Am vistiernici: vistiernicii mei sunt săracii Lui Hristos, această comoară ştiu că o adun". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* 33, în PSB, vol. 53, p. 124)

„Dar bogăţia nu este întotdeauna vrednică de dispreţ. *Bogăţia cuiva slujeşte la răscumpărarea lui* (Pilde 13, 9), fiindcă cel ce dă săracului îşi răscumpără sufletul. Este, aşadar, şi în aceste bogăţii materiale loc pentru virtute. Fiţi ca nişte cârmaci în largul mării. Cel ce-şi cârmuie bine corabia trece repede peste valuri, ca să ajungă în port. Iar cel ce nu ştie să-şi conducă averea se scufundă sub greutatea ei. De aceea scris este: *Avuţia este pentru cel bogat o cetate întărită* (Pilde 10, 15). Ce este această avere dacă nu Ierusalimul cel ceresc în care este împărăţia lui Dumnezeu? Bună este averea care face roade veşnice. Bună este averea care n-are nimic aici, fiindcă toată proprietatea este acolo. Cine a fost în această avere zice: *Partea mea este Domnul* (Ps. 118, 57). Nu zice: Partea mea este întinsă de la hotarele acelea şi până la acelea. Nu zice: Partea mea este între acei vecini, căci este între apostoli, între prooroci, între sfinţii Domnului; şi aceasta este partea cea dreaptă. (...) Nu oricine zice, aşadar, *Partea mea este Domnul*. Nu zice aşa avarul, fiindcă vine avariţia şi-i zice: Partea mea eşti, eu te-am avut supus, mie mi-ai slujit, mie mi te-ai vândut în acel aur, mie mi te-ai socotit în stăpânire". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, 92-94, în PSB, vol. 53, p. 266)

„Oare bogăţiile sunt preţioase prin natura voastră sau a lor? Ce vrei mai degrabă, o grămadă de aur, sau una de monede? Strălucesc însă mai bine cheltuindu-le, decât grămădindu-le, dacă într-adevăr lăcomia face pe oameni urâţi, iar dărnicia, străluciţi". (Boethius, *Mângâierile filozofiei*, Cartea II, II, Proza V, în PSB, vol. 72, p. 88)

„(...) Au nevoie de foarte puţin cei ce-şi măsoară avuturile după nevoile naturale, nu după mulţimea ambiţiilor[429]". (Boethius, *Mângâierile filozofiei,* Cartea II, II, Proza V, în PSB, vol. 72, p. 90)

[428] Sfântul Ambrozie se adresează lui Constanţius. – n. a.

[429] Notă Prof. David Popescu: A. Gellius, IX, 8: Desigur că e adevărat ce-au spus înţelepţii, observând viaţa: şi cei care au multe sunt lipsiţi de multe. Horatius, *Ode* IV, IX, %: Să nu numeşti fericit pe cel ce are mult. (n. s. 74, p. 90)

Adevărata bogăție

„Sărăcia de pofte şi adevărata măreţie sufletească sunt cea mai bună bogăţie!” (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. III, 39.4., în PSB, vol. 4, p. 253)

„(...) Este bogat nu cel ce are şi păstrează, ci cel ce dă; iar pe omul fericit îl arată datul, nu păstratul”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. VI, 35.5., în PSB, vol. 4, p. 326)

„(...) Cum să nu fie bogat, cum să nu fie stăpân pe multe bunuri de preţ şi pe multe averi cel care are pe Dumnezeu comoară veşnică?” (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. VI, 36.3., în PSB, vol. 4, p. 327)

„Dacă Dumnezeu nu refuză nimic, atunci toate sunt ale celui care cinsteşte pe Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. VI, 36.3., în PSB, vol. 4, p. 327)

„Adevăratul bogat este cel ce are belşug de fapte de virtute”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XII, 99.5., în PSB, vol. 5, p. 442)

„Bogat cu adevărat, cu bogăţie neîmpuţinată, este acela care doreşte numai ce-i este de trebuinţă, care nu umblă după lucruri ce depăşesc nevoia. Un om ca acesta nu se teme când dă de sărăcie, nu are pricini de tristeţe şi tulburări; calomnia nu stă în preajma lui, iar invidioşii îl lasă în pace; şi, ca să spun pe scurt, este necontenit senin şi se bucură de linişte şi tihnă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXVII,V, în col. PSB, vol. 22, p. 49)

„De aceea tu (Constanţius – n. a.) îndeamnă poporul Domnului să nădăjduiască mai mult în Domnul, să aibă din belşug bogăţia simplităţii, care nu cuprinde în ea nici piedici, nici capcane (II Cor. 8, 2)”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a II-a, 17, în PSB, vol. 53, p. 32)

„(...) Acela este bogat care nu caută folosul niciunei bogăţii”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XXXVIII-a, 2, în PSB, vol. 53, p. 181)

„Cu adevărat este bogat cel ce poate părea bogat în faţa lui Dumnezeu, înaintea Căruia pământul este mic, lumea însăşi este îngustă. Numai pe acela Dumnezeu îl ştie bogat, care este bogat în veşnicie, care strânge nu roadele bogaţilor, ci pe ale virtuţilor. Dar cine este bogat înaintea lui Dumnezeu, dacă nu duhul blând şi liniştit, care niciodată nu se strică? Oare nu ţi se pare bogat cel ce are pacea sufletului, tihna liniştii, nedorind nimic, nefiind zguduit de nicio furtună a patimilor, cel care nu se scârbeşte de cele vechi şi nu caută cele noi, care nu este în neîntreruptă dorinţă, pricini care fac pe om să se simtă sărac în mijlocul celor mai bogaţi? Bogată cu adevărat este acea pace care covârşeşte orice minte (Filip 4, 7). Bogată este pacea, bogată este blândeţea, bogată este credinţa. *Cel credincios are ca avere toată lumea* (Înţ. Sir. 6, 14-15). Bogată este simplitatea; căci există şi o bogăţie a simplităţii, care nimic nu descoase, nimic nu socoteşte contrafăcut, nimic sub

bănuială sau înşelăciune, ci se întemeiază pe simţământul cel mai curat. Bogată este bunătatea, şi cel ce o are se găseşte în bogăţiile moştenirii cereşti". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XXXVII-a, 3-5, în PSB, vol. 53, p. 182)

„Îl socoţi oare avut pe cel ce zi şi noapte, culcat pe comoara sa, este ros de necruţătorul vierme al zgârceniei? Unul ca acesta se simte lipsit şi, dacă pare altora bogat, pentru sine este sărac, fiindcă nu se foloseşte de ceea ce are, fiindcă doreşte mereu alte avuţii, îşi însuşeşte prin jaf altele. Iar unde nu există o măsură a dorinţei, care este roada avuţiei? Nu e bogat cel ce nu poate lua cu el de aici ceea ce are; fiindcă nu este al nostru, ci străin de noi ceea ce rămâne aici. Bogat a fost Enoh, care a luat cu sine ceea ce a avut (Fac. 5, 21) şi toate roadele bunătăţii sale le-a depus în hambarele cereşti. El de aceea *a fost răpit, pentru ca răutatea să nu-i schimbe inima* (Înţ. Sol. 4, 11). Bogat a fost Ilie, care a dus comorile virtuţilor sale cu un car de foc în sălaşele văzduhului (IV Reg. 2, 11). Şi totuşi el a lăsat moştenitorului bogăţii însemnate, care să nu se piardă. Cine ar fi zis că acesta este sărac atunci, când, lipsit de hrana zilnică, a fost trimis la o văduvă să fie hrănit de ea, când la glasul lui cerul se închidea şi se deschidea, când la cuvântul lui timp de trei ani făina din vas şi untdelemnul din urcior n-au lipsit, ci au prisosit, deşi folosinţa lor nu era mică, ci mai mare (III Reg. 17, 9)? Cine ar fi zis că este sărac acela la a cărui voinţă cobora focul din cer (IV Reg. 1, 14), pe care nu-l opreau râuri netrecute de alţii, ci se întorceau către izvorul lor, pentru ca profetul să treacă peste ele ca pe uscat (IV Reg. 2, 8)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XXXVII-a, 6-7, în PSB, vol. 53, pp. 182-183)

„Ce însemnează, aşadar, a fi bogat, dacă nu a avea cu prisosinţă? Dar cum are cu prisosinţă cel chircit la inimă? Iar cel cu inima chircită se simte şi strâmtorat. Dar există prisosinţă în strâmtorări? Aşadar cel ce n-are cu prisosinţă, nu este bogat. De aceea bine a zis David: *Bogaţii au sărăcit şi au flămânzit* (Ps. 33, 11), fiindcă deşi ei au comorile Scripturilor cereşti sunt săraci dacă nu înţeleg şi flămânzesc, dacă n-au gustat nimic din hrana harului duhovnicesc. Aşadar, nimic nu este mai bogat decât starea sufletească a înţeleptului, nimic mai sărac decât aceea a neînţeleptului. Căci de vreme ce a săracilor este împărăţia cerurilor (Mt. 5, 3), ce poate fi mai bogat? De aceea strălucite sunt cuvintele Apostolului care zice: *O, adâncul bogăţiei şi al înţelepciunii şi al ştiinţei lui Dumnezeu* (Rom. 11, 33). Strălucite sunt şi cuvintele lui David, care zicea că în calea mărturiilor cereşti s-a desfătat ca de toată bogăţia (Ps. 118, 14). La fel şi Moise, care zice: *Neftali, tu, cel sătul de bunăvoinţă* (Deut. 33, 23). Neftali în tălmăcire înseamnă belşug, îndestulare. Acolo este, aşadar, belşugul, unde este saţiul. Acolo, însă, unde există foamea poftelor, dorinţa niciodată sătulă, acolo este sărăcie. Dar fiindcă dorinţa de bani şui de lumea aceasta n-are saţiu, de aceea a adăugat: *Şi plin de binecuvântarea Domnului* (Deut. 33, 23)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XXXVII-a, 9-10, în PSB, vol. 53, p. 183)

„Nimeni să nu creadă că dacă e bogat trebuie să fie mai mult respectat. În Biserică este bogat numai cel bogat în credinţă, căci toată lumea bogăţiilor aparţine celui credincios (Pilde 20, 6). Ce este de mirare dacă cel credincios stăpâneşte lumea, de vreme ce stăpâneşte moştenirea Lui Hristos, care este mai de preţ decât lumea? *Cu sânge scump aţi fost răscumpăraţi* (I Pt. 1, 19), vi s-au spus aceste cuvinte tuturor, nu numai celor cu bani.

Iar dacă vreţi să fiţi bogaţi, urmaţi pe cel ce spune: *Fiţi sfinţi în toată petrecerea vieţii* (I Pt. 1, 15). Nu le spune numai celor bogaţi, ci tuturora". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, 86, în PSB, vol. 53, p. 265)

Bogăţia materială şi bogăţia duhovnicească

„Nu vedeţi că fiecare din aceştia îşi dau toată silinţa ca în fiecare zi să adauge ceva la banii adunaţi mai înainte şi nu se satură niciodată? Dimpotrivă, cu cât le creşte averea, cu atât li se măreşte şi pofta şi râvna. Deci dacă acolo unde râvna este fără folos, iar banii aduc adeseori multă vătămare mântuirii sufletului, este atâta sârguinţă, cum să nu avem noi mai multă siguranţă aici, unde râvna e de folos, răsplata nespusă, iar câştigul nemăsurat? Dincolo, pe lângă toate cele spuse, este şi multă nestatornicie: stăpânirea de bani e nesigură, nu numai pentru că banii rămân aici când vine moartea şi nu mai sunt de niciun folos celui ce i-a adunat, dar i se mai cere neapărat cu multă asprime şi socoteală de banii care au rămas aici. De multe ori, însă, se mai întâmplă ca, chiar înainte de moarte, după multe osteneli, după multe sudori şi necazuri, împrejurările vieţii ca o furtună să lovească pe cel ce a strâns avere multă şi să rămână dintr-o dată mai sărac decât cei mai săraci. Şi vezi că asta se întâmplă în fiecare zi. Cu bogăţia duhovnicească, însă, nu te poţi teme de aşa ceva. Ea e sigură şi statornică; aici mai cu seamă ne este de folos, iar dincolo ne dă multă mângâiere.

Aşadar, cât avem timp, să arătăm, rogu-vă, pentru neguţătoria aceasta duhovnicească măcar aceeaşi râvnă care o au bogaţii pentru bani!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XI, II-III, în col. PSB, vol. 21, pp. 130-131)

„Am învăţat de la Scriptură că sunt două bogăţii: una vrednică de năzuit şi una vrednică de osândit. E vrednică de năzuit bogăţia virtuţilor, e osândită cea materială şi pământească, pentru că cea dintâi e o avuţie a sufletului, iar a doua duce la înşelăciunea simţurilor. De aceea, Domnul opreşte adunarea ei, ca una ce e supusă mâncării viermilor şi uneltirii furilor. Dar ne porunceşte să ne sârguim pentru bogăţia celor înalte, de care puterea nimicitoare nu se poate atinge. Iar prin vierme şi fur, a arătat pe jefuitorul comorilor şi sufletului". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri,* Cuvântul I, în PSB, vol. 29, pp. 336-337)

„Voieşti să ştii cine e cel sărac cu duhul? Cel ce a dat bogăţia trupească în schimbul bogăţiei sufletului, cel ce s-a sărăcit pentru duh, cel ce s-a scuturat ca de o povară de bogăţia pământească, încât a ajuns uşor şi aerian, e răpit la cele de sus[430], cum zice Apostolul *călătorind împreună cu Domnul în nor* (I Tes. 4, 16)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri,* Cuvântul I, în PSB, vol. 29, p. 341)

„Omule, se vede că nu ştii cum se adună bogăţiile. Dacă vrei să fii cu adevărat bogat, atunci fii sărac faţă de veacul acesta, ca să fii bogat înaintea lui Dumnezeu. Cel bogat în ale credinţei este bogat înaintea lui Dumnezeu, cel bogat în milostenii este bogat înaintea lui Dumnezeu, cel bogat în nevinovăţie este bogat înaintea lui Dumnezeu, cel bogat în

[430] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cine nu mai ţine la nimic din cele pământeşti cugetă numai la cele de sus. E înălţat cu mintea la ele, nu-l mai trage trupul în jos. (n. s. 20, p. 341)

înţelepciune şi bogat în ştiinţă e bogat întru Dumnezeu". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul,* 60, în PSB, vol. 52, p. 452)

Bogăţia duhovnicească

„Bogăţia cea materială naşte de multe ori primejdii celor ce o stăpânesc, dar chiar înainte de primejdii, după ce-i desfată puţină vreme, zboară pe neaşteptate, luată fie de calomniatori, fie de tâlhari, fie de spărgători, fie de slugile care o păzesc şi fug cu ea. Bogăţia cea duhovnicească, însă, nu suferă unele ca acestea; nu poate fi luată, pentru că e adăpostită în visteriile minţii noastre; oricare ar fi uneltirile, nimeni nu poate pune mâna pe ea, afară numai dacă noi, trândăvindu-ne, dăm prilej celor ce vor să ne-o răpească". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia V, I, în col. PSB, vol. 21, p. 68)

„De acest fel sunt toate bogăţiile cele duhovniceşti; cu lucrurile materiale nu-i cu putinţă asta. Acolo cel ce plăteşte îşi împuţinează averea, iar cel ce primeşte ajunge bogat; aici nu-i aşa; ci şi cel ce plăteşte îşi sporeşte cu asta mai mult bogăţia, dar şi cei ce primesc ajung mai bogaţi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XV, I, în col. PSB, vol. 21, p. 166)

„Aşa e natura acestei datorii duhovniceşti! Cu cât o plăteşti cu atât îţi sporeşte mai mult avuţia. Înmulţeşte nespus şi averea celui care-şi plăteşte datoria, şi averea celor ce-o primesc. Ai văzut ce nou fel de datorie şi ce neobişnuit fel de plată a datoriei? Aşa sunt cele duhovniceşti! Cresc mai mult când se împart; avuţia aceasta se înmulţeşte mai mult când e împărţită la mai mulţi; cel ce plăteşte datoria nici nu simte că a plătit ceva, ba dimpotrivă, i se sporeşte bogăţia, iar cei ce o primesc ajung şi mai bogaţi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXII, I, în col. PSB, vol. 21, p. 257)

„(…) să ne folosim şi noi de mulţimea rugăciunilor, ca să ni se facă arătată bogăţia şi să împărţim între toţi comoara şi să o dobândim fiecare întreagă[431]. Căci aşa e împărţirea virtuţii, că se împarte tuturor celor ce o doresc şi se dă întreagă fiecăruia, nemicşorându-se în cei ce se fac părtaşi de ea.

În cazurile de împărţire a bogăţiei pământeşti, dimpotrivă, cel ce trage mai mult la sine nedreptăţeşte pe cei ce au drept la părţi egale. Căci cel ce-şi măreşte partea lui micşorează partea celui împreună părtaş. Dar bogăţia duhovnicească face la fel ca soarele, care se împarte pe sine tuturor celor ce-l văd şi vine întreg la fiecare. Fiindcă deci fiecare nădăjduieşte un câştig egal din osteneală, să ne fie egal tuturor ajutorul a ceea ce cerem prin rugăciuni". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul I, în PSB, vol. 29, p. 334)

[431] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Comorile sufleteşti pot fi împărţite tuturor şi în acelaşi timp fiecare le poate avea pe toate. Aşa e bunătatea, smerenia, cunoştinţa, aşa e Hristos, *Cel ce Se împarte şi nu Se desparte*. Dimpotrivă, cu cât se împărtăşesc mai mulţi de virtuţi, de cunoştinţă, de Hristos chiar, cu atât li se descoperă adâncimi mai mari din ele, sau din El, pentru că, primind şi actualizând ceva din ele, sau din El, comunică şi celorlalţi ceea ce a văzut şi a actualizat el, împreună cu căldura, cu entuziasmul său, care sporeşte pe al celorlalţi. Sobornicitatea împacă astfel unitatea cu îmbogăţirea continuă a credincioşilor. (n. s. 5, p. 334)

„Cu cât au în ele (sufletele – n. a.) sentimentul duhovniceştii sporiri, cu atât mai mult sunt înfometate şi însetate după împărtăşirea şi creşterea (lor) în har. Şi cu cât se îmbogăţesc duhovniceşte, cu atât se socotesc mai sărace şi tânjesc de darul cel duhovnicesc, după Mirele cel ceresc. Că spune Scriptura: *Cei ce mă mănâncă vor flămânzi încă* (*mai mult*), iar *cei ce mă beau, vor înseta încă* (*mai mult*) (Înţ. Sir. 24, 23)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia X, 1, în PSB, vol. 34, p. 133)

„Lăsând, deci, pe cele (pământeşti) mai mult să căutăm, ca nişte iscusiţi neguţători, să dobândim moştenirea cea cerească şi pe cele de folos sufletelor noastre; să învăţăm a dobândi bunurile care rămân (totdeauna) la noi". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XII, 11, în PSB, vol. 34, p. 145)

BOLILE

Cauze ale bolilor

„Există însă pericolul de a cădea în concepţia rătăcită că pentru orice boală este nevoie de ajutoarele medicinii. Căci nu toate bolile ne vin de la natură sau de la o dietă greşită sau din alte cauze corporale, pentru care vedem că medicina este câteodată de folos, fiindcă adesea bolile sunt pedepse pentru păcatele noastre, venite (asupra noastră) pentru întoarcere. Căci Scriptura spune: *Pe cine iubeşte Domnul, pe acela îl ceartă* (Pilde 3, 12); şi: *Pentru aceasta mulţi sunt slabi şi bolnavi între voi şi mulţi mor; căci dacă ne-am judeca pe noi înşine, (atunci) n-am mai fi judecaţi. Fiind însă judecaţi de Domnul, suntem pedepsiţi, ca să nu fim osândiţi împreună cu lumea* (I Cor. 11, 30-32). Aşadar, cei de felul acesta, când vor cunoaşte greşelile lor, fiind liniştiţi şi uitând de ajutoarele medicale, trebuie să îndure cele trimise asupra lor (...), şi să dea dovadă de îndreptare, prin aceea că fac roade vrednice de căinţă şi să-şi aducă aminte de Domnul, Care spune: *Iată că te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai păcătuieşti, ca să nu-ţi fie ceva mai rău* (In. 5, 14). Dar bolile mai provin câteodată şi la cererea celui rău[432], când Stăpânul cel iubitor de oameni pune la luptă ca un împotrivitor al acestuia pe un mare luptător şi dărâmă trufia lui prin răbdarea la cea mai înaltă treaptă a servilor Săi, ceea ce ştim că s-a întâmplat în cazul lui Iov (Iov 2, 6). Sau ca exemplu pentru cei nerăbdători se aduc, de către Dumnezeu, (unii) care pot să suporte până la moarte, ca în cazul lui Lazăr care, acoperit de astfel de bube (Lc. 16, 20), aşa cum se arată în Scriptură, niciodată n-a cerut ceva de la cel bogat şi nici nu s-a arătat nemulţumit din cauza stării lui. (...) Dar mai aflăm şi altă cauză pentru care se întâmplă bolile la sfinţi, ca în cazul Apostolului. Căci, ca să nu se pară că trece peste limitele naturii omeneşti şi ca să nu creadă cineva că el ar fi înzestrat de la natură cu ceva în plus (lucru pe care l-au făcut unii licaonieni, care i-au adus cununi şi lauri) (Fap. 14, 13), era bolnav necontenit, ca să arate că natura lui era cu adevărat omenească.

[432] Notă Prof. I. Ivan: A diavolului. (n. s. 373, p. 300)

Aşadar, ce câştig pot să aibă de la medicină oamenii de acest fel? Nu este mai degrabă un pericol (pentru ei), ca unii care s-au abătut de la învăţătura cea dreaptă ca să se îngrijească de corp?" (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 55, R. IV-V, în PSB, vol. 18, pp. 299-300)

„Când ni-i bolnav trupul, facem totul şi ne zbatem ca să scăpăm de suferinţe; dar când ni-i bolnav sufletul, amânăm şi nu ne sinchisim. De aceea nu scăpăm nici de bolile trupeşti, pentru că nu sunt fără importanţă cele necesare, iar cele fără importanţă, necesare. Lăsăm izvorul păcatelor şi curăţim râurile. Că pricina bolilor trupeşti este păcatul cuibărit în suflet a arătat-o slăbănogul de treizeci şi opt de ani (In. 5, 2-15), bolnavul coborât prin acoperiş (Lc. 5, 18-25), iar înainte de toţi Cain (Fac. 4, 8). Dovezi despre adevărul acesta găseşti câte vrei şi unde vrei. Să secăm, dar, izvorul păcatelor şi vom opri toate pâraiele bolilor trupeşti. Nu vei pune capăt numai bolilor, ci şi păcatului; şi păcatului mai mult decât bolii, pe cât este sufletul mai bun decât trupul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIV, III, în col. PSB, vol. 23, pp. 169-170)

„Că dacă moartea, cel mai mare rău, îşi are rădăcina şi temeiul în păcat (Rom. 5, 12), cu atât mai mult majoritatea bolilor"[433]. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXVII, II, în PSB, vol. 23, p. 345)

Motivele îngăduirii bolilor de către Dumnezeu

„Căci, fie pentru ca cineva, drept fiind, să fie distins şi pus în lumină strălucitoare ca Iov, căruia i s-a spus din partea lui Dumnezeu, adică cel care-L reprezenta, arătându-i şi motivul pentru care a fost încredinţat ispitei: *Găseşti tu, cu adevărat, cusur judecăţii Mele sau ca să te arăţi drept?* (Iov 40, 8); fie pentru ca prin răbdarea durerilor să se învrednicească de mângâiere în viaţa viitoare, ca Lazăr, despre care Avraam spune că a primit cele rele în viaţa lui, motiv pentru care aici se mângâie (Lc. 16, 20). Sau pentru ca cineva, aflându-se în păcate şi înşelând pe mulţi, este dat de gol prin boală, potrivit celor spuse de Apostol: *Căci cel care mănâncă şi bea cu nevrednicie, osândă îşi mănâncă şi bea, de aceea, mulţi dintre voi sunt neputincioşi şi bolnavi şi mulţi au murit* (I Cor. 11, 29-30). Sau pentru ca, fiind pedepsit, să se întoarcă (îndrepte): *Căci, fiind judecaţi de Domnul, suntem pedepsiţi, ca să nu fim osândiţi împreună cu lumea* (I Cor. 11, 32); lucru ce se potriveşte celor care, suferind, nu se vor îndrepta, a căror îndărătnicie în răutate minunând pe profet, îl face să spună: *Tu îi baţi şi ei nu simt durerea; Tu îi pierzi şi ei nu vor să ia învăţătură* (Ier. 5, 3). Sau pentru ca, (aşa) ca în exemplul bolii trupului, răutatea păcatelor să fie descoperită chiar celui care a păcătuit, de multe ori fără să ştie, şi nu prietenului lui în vizită, nici celui încercat de propriile răutăţi, aşa cum este cazul paraliticului, căruia Domnul, în Evanghelie, îi spune: *Iată, te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuieşti, ca să nu-ţi fie ceva mai rău* (In. 5, 14). Dar (se întâmplă) ca infirmităţile, de multe ori, să fie lăsate şi pentru scoaterea în evidenţă a bunătăţii şi puterii lui Dumnezeu, pentru ca Dumnezeu să fie preamărit, ca în cazul orbului din naştere, despre care fiind întrebat

[433] În zilele noastre, pe lângă pricinile enumerate de Părinţi, mai putem adăuga unele cauze declanşatoare de boli: stresul, sedentarismul, alimentaţia carentă şi prelucrată cu aditivi alimentari, excesurile de tot felul, obezitatea, ereditatea, mediul de viaţă nociv, frământările repetate şi îndelungi, supărările multiple, relele purtări, întâmplările sau conflictele nedorite şi nefaste etc. – n. a.

Domnul: *cine a păcătuit: acesta sau părinţii lui, de s-a născut orb?*, a răspuns spunând: *Nici el n-a păcătuit, nici părinţii lui, ci ca să se arate în el lucrurile lui Dumnezeu* (In. 9, 2-3). Iar de multe ori şi pentru dovedirea firii omeneşti, slăbiciunea trupului este rânduită ca dovadă a puterii lui Dumnezeu, aşa cum însuşi Apostolul spune despre sine: *Şi pentru ca să nu mă trufesc cu înălţarea descoperirilor, datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al satanei să mă bată peste obraz* (II Cor. 12, 7)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 314, în PSB, vol. 18, p. 460)

Bolile mintale

„Hristos nu cere totdeauna credinţă de la cei bolnavi; de pildă nu cere credinţă de la cei nebuni sau de la cei care şi-au pierdut conştiinţa din pricina vreunei boli". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXIX, I, în PSB, vol. 23, p. 363)

Folosirea doctoriilor în scopul vindecării

„Cunoaște-te, deci, și examinează-te: nu cumva suferințele tale trupești te duc la doctorii cei pământești, ca și când Hristos – în Care ai crezut – n-ar putea sa te vindece? Vezi cum te amăgești singur, socotind că crezi, dar nu crezi precum trebuie, cu adevărat. Pentru că, de ai crede că ranele cele veșnice și nevindecabile ale sufletului nemuritor și bolile sale cauzate de viciu sunt vindecate de Hristos, tu ai crede că El poate să vindece și relele și bolile trecătoare ale trupului, și numai către El ai alerga, trecând cu vederea leacurile și îngrijirea doctorilor. Dat fiindcă Acela care a făcut sufletul a făcut și trupul, Cel ce vindecă sufletul cel nemuritor, acela poate să vindece și trupul, bolile și suferințele cele vremelnice.

De bună seamă că îmi vei spune acestea: *Dumnezeu ne-a dat, pentru a ne îngriji trupul, ierburile pământului şi doctoriile; a prevăzut îngrijirile doctorilor de bolile trupului, şi a dispus ca acest (trup), care este făcut din pământ, să poată fi vindecat cu diferite produse ale pământului*. Și eu sunt de acord că aşa stau lucrurile. Însă, ia aminte şi cunoaşte în ce fel şi cui au fost date aceste (mijloace) şi pentru cine le-a rânduit Dumnezeu în marea şi nesfârşita lui dragoste de oameni. (Au fost date) atunci când omul a călcat porunca pe care o primise, când a devenit obiect al mâniei, când a fost aruncat, din desfătarea paradisului în această lume, ca într-o captivitate şi necinste, sau ca într-o muncă silnică, când a căzut sub stăpânirea întunericului şi a rătăcit din cauza patimilor, atunci când a fost supus patimilor şi bolilor cărnii el, cel care mai înainte era nepătimitor şi scutit de boli. Or, este clar că toţi cei născuţi din el sunt supuşi aceloraşi patimi.

Deci, Dumnezeu a rânduit (toate) acestea pentru cei slabi şi necredincioşi, pentru că, Bun fiind, n-a voit să nimicească în întregime neamul cel păcătos al oamenilor. El a dat oamenilor din această lume şi celor din afară leacuri pentru îngrijirea, vindecarea şi reconfortarea trupului şi a permis celor ce nu pot să se încreadă întru totul în Dumnezeu, să se folosească de ele. Tu însă, cel ce duci viață solitară, cel care te-ai apropiat de Hristos, care vrei să fii fiu al lui Dumnezeu și să te naști de sus, de la Duhul, cel care ai primit promisiuni mai mari și mai înalte decât omul cel dintâi – ce nu era supus patimilor – acea bunăvoință manifestată în venirea Domnului, tu care deveniseși un străin în această lume, tu trebuie să dobândești o credință, un mod de a gândi și de a trăi, noi și străine de toți

oamenii lumii acesteia". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLVIII, 4-6, în PSB, vol. 34, pp. 277-278)

Hristos – Tămăduitorul nostru

„Şi chiar dacă e numit şi *doctor*, Hristos nu lucrează în toţi ca doctor, ci numai în cei care-şi dau seama de gravitatea bolii şi-şi caută scăpare la milostivirea Lui". (Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, III, 7, în PSB, vol. 8, p. 151)

„Dar aceasta să-ţi fie ştiut, frate, că nu prin venirea lui Hristos, ci prin credinţa celui ce a ştiut s-a vindecat bolnavul (sluga sutaşului – n. a.) de dureri. Tot aşa şi acum: dacă te rogi din locul în care te afli şi dacă bolnavul crede că prin rugăciunile tale va fi ajutat, i se vor împlini toate după dorinţa lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 42, II, în PSB, vol. 12, p. 192)

„Iar dacă vrei să auzi şi cum tămăduieşte pe cel bolnav, atunci ţine minte: cine a învăţat pe albină să fabrice ceara? Împreună cu ea şi mierea? Cine a făcut ca pinul, terebintul şi arborele de mastică să picure sucul acela lipicios? Cine a zidit ţinutul Inzilor, care-i mama fructelor şi bine mirositoare? Cine a sădit măslinul care potoleşte durerile şi oboselile trupeşti? Cine ne-a dat cunoaşterea rădăcinilor şi a plantelor precum şi învăţătura leacurilor care se găsesc în ele? Cine a recomandat oamenilor doftoria cea dătătoare de sănătate? Cine a scos din pământ izvoarele calde vindecătoare de răceli şi de năduşeli şi care alungă umflăturile şi uscăciunile?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre iubirea faţă de săraci şi despre facerea de bine*, în PSB, vol. 30, pp. 449-450)

„De ai crede că ranele cele veşnice şi nevindecabile ale sufletului nemuritor şi bolile sale cauzate de viciu sunt vindecate de Hristos, tu ai crede că El poate să vindece şi relele şi bolile trecătoare ale trupului, şi numai către El ai alerga, trecând cu vederea leacurile şi îngrijirea doctorilor. Dat fiindcă acela care a făcut sufletul a făcut şi trupul, Cel ce vindecă (sufletul) cel nemuritor, acela poate să vindece şi trupul, bolile şi suferinţele cele vremelnice". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omil.XLVIII, 4, în PSB, vol. 34, p. 277)

„De bună seamă că îmi vei spune acestea: *Dumnezeu ne-a dat, pentru a ne îngriji trupul, ierburile pământului şi doctoriile; a prevăzut îngrijirile doctorilor de bolile trupului, şi a dispus ca acest* (trup), *care este făcut din pământ, să poată fi vindecat cu diferite produse ale pământului*. Şi eu sunt de acord că aşa stau lucrurile. Însă, ia aminte şi cunoaşte în ce fel şi cui au fost date aceste (mijloace) şi pentru cine le-a rânduit Dumnezeu în marea şi nesfârşita lui dragoste de oameni. (Au fost date) atunci când omul a călcat porunca pe care o primise, când a devenit obiect al mâniei, când a fost aruncat, din desfătarea paradisului în această lume, ca într-o captivitate şi necinste, sau ca într-o muncă silnică, când a căzut sub stăpânirea întunericului şi a rătăcit din cauza patimilor, atunci când a fost supus patimilor şi bolilor cărnii el, cel care mai înainte era nepătimitor şi scutit de boli. Or, este clar că toţi cei născuţi din el sunt supuşi aceloraşi patimi.

Deci, Dumnezeu a rânduit (toate) acestea pentru cei slabi şi necredincioşi, pentru că, Bun fiind, n-a voit să nimicească în întregime neamul cel păcătos al oamenilor. El a dat

oamenilor din această lume şi celor din afară leacuri pentru îngrijirea, vindecarea şi reconfortarea trupului şi a permis celor ce nu pot să se încreadă întru totul în Dumnezeu, să se folosească de ele". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omil. XLVIII, 4-6, în PSB, vol. 34, pp. 277-278)

Rugăciuni pentru vindecarea bolnavilor

„(...) Cu cei ce pătimeau de vreo boală, (Cuviosul Antonie – n. a.) pătimea împreună şi se ruga împreună cu ei. Şi de multe ori şi în multe cazuri Domnul îl asculta. Dar nici când era auzit nu se trufea, nici când nu era auzit nu cârtea. Ci pururea el mulţumea Domnului, iar pe cei ce pătimeau îi îndemna la îndelungă răbdare şi le făcea cunoscut că tămăduirea nu vine nici de la el şi în general nu de la oameni, ci numai de la Dumnezeu, Care o dă când voieşte şi celor ce voieşte. Cei ce continuau să pătimească primeau astfel ca pe un leac cuvintele bătrânului, învăţând să nu se descurajeze, ci mai degrabă să fie cu îndelungă răbdare; iar cei ce erau vindecaţi erau învăţaţi să nu mulţumească lui Antonie, ci numai lui Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LV, în PSB, vol. 16, p. 225)

„(...) O fecioară oarecare din Busiris, de la Tripole, suferea de o boală grea şi foarte urâtă. Căci lacrimile ei şi scursorile nasului şi nişte sucuri ce-i ieşeau din urechi se umpleau îndată de viermi; iar trupul îi era paralizat, iar ochii nu-i erau cum trebuie. Părinţii ei aflând de monahii care mergeau la Antonie şi crezând în Domnul care a vindecat pe femeia ce suferea de curgerea sângelui (Mt. 9, 20), îi rugară să primească să meargă cu ei şi fiica lor. Aceştia nevrând, părinţii fetei au rămas în afara muntelui la Pafnutie Mărturisitorul şi monahul. Şi intrând aceia la Antonie, când voiau să-i spună despre fecioara, el le-a luat-o înainte şi le descrise boala copilei şi cum au călătorit ei. Apoi rugându-l aceştia să îngăduie şi acelora să intre, nu îngădui aceasta, dar zise: *Duceţi-vă şi de n-a murit, o veţi afla vindecată. Căci nu-mi este încuviinţată mie isprava, ca să vină la un om sărman ca mine, ci vindecarea aparţine Domnului, Care face în tot locul mila Lui cu cei ce-L cheamă pe El. Ci fata rugându-se, iată că Domnul a ascultat-o, şi mie mi-a făcut cunoscută iubirea Lui de oameni, care va vindeca boala ei, fiind încă ea acolo*. Şi s-a făcut minunea. Căci ieşind ei au aflat pe părinţi bucurându-se şi pe copilă sănătoasă". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LVII, în PSB, vol. 16, pp. 225-226)

„Nu poruncind vindeca Antonie, ci rugându-se şi chemând numele lui Hristos, spre a fi tuturor vădit că nu era el cel ce făcea aceasta, ci Domnul, Care Îşi arăta iubirea de oameni prin Antonie şi vindeca pe cei ce pătimeau[434]. A lui Antonie era numai rugăciunea şi nevoinţa, de dragul căreia şezând în munte, se bucura de vederea celor dumnezeieşti". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXXIII, în PSB, vol. 16, p. 236)

[434] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cine cheamă numele lui Hristos cu credinţă neclintită pentru alţii se depăşeşte pe sine şi se pune în legătură cu Dumnezeu cel transcendent, dar în acelaşi timp în comuniune cu semenii săi. Cine face speculaţii raţionale rămâne în cadrul imanenţei sale raţionale şi individuale. Nu cunoaşte prin experienţă planul mai presus de lume al puterilor dumnezeieşti şi nu iese din închisoarea egoismului său. (n. s. 63, p. 240)

Folosul răbdării bolilor

„Cei drepţi, însă, socotesc boala ca pe o luptă în urma căreia se aşteaptă să primească bunuri netrecătoare pentru răbdarea lor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 236, VII, în PSB, vol. 12, p. 492)

Suportarea bolilor cu îndelungă răbdare, rugăciune şi iubire

„A zis bătrânul: Dacă te ajunge vreo boală a trupului, să nu te nelinişteşti. Căci dacă stăpânul tău vrea să-ţi încerce trupul, cine eşti tu să te superi? Nu-ţi poartă El grijă de toate? Nu cumva trăieşti în afară de El? Rabdă, deci şi roagă-L să-ţi dăruiască cele ce-ţi sunt de trebuinţă; căci aceasta este voia Lui. Arată îndelungă răbdare şi iubire”. (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, II, 4, în PSB, vol. 34, p. 55)

Îngrijirea bolnavilor ce suferă de boli contagioase

„(...) El (Dionisie – n. a.) ţine să mai adauge următoarele:

Cei mai mulţi dintre fraţi nu s-au cruţat deloc prin dragostea şi frăţietatea lor nemaiîntâlnită, ci s-au legat tot mai strâns unul de altul, vizitând fără frică pe cei bolnavi, îngrijindu-i în chip pilduitor, dându-le mare ajutor în cele ale credinţei în Hristos şi arătându-se foarte bucuroşi să moară deodată cu ei, căci molipsindu-se de boala celuilalt, ei atrăgeau asupra lor boala semenilor lor şi luau bucuroşi asupră-le şi suferinţele celorlalţi fraţi. Şi mulţi din ei au ajuns să închidă ochii după ce dăduseră îngrijire bolnavilor şi după cei îi scăpaseră din boală, sfârşindu-se astfel prin aceea că au atras asupra lor moartea altora şi împlinind de-a binelea zicala binecunoscută în popor, când se spune despre cineva că moare *ca un gunoi şi ca o măturătură fraţilor* (I Cor. 4, 13).

În felul acesta au ieşit din viaţă cei mai buni dintre fraţii noştri fie că erau unii preoţi, fie diaconi, fie mireni, toţi deopotrivă de vrednici, căci acest fel de moarte, pricinuită de o atât de mare dragoste şi de o atât de puternică credinţă, nu pare a sta cu nimic în urma morţii martirilor[435].

Întrucât primiseră trupurile sfinţilor pe braţele şi în poala lor, după ce le-a tras în jos pleoapele şi le-a închis gura, îi lua pe umeri şi, îmbrăţişându-i cu drag, după ce-i spălau şi-i îmbrăcau, îi înmormântau. La scurtă vreme după aceea au ajuns să primească şi ei aceleaşi îngrijiri, întrucât tot timpul cei care rămâneau în viaţă preluau ei înşişi lucrarea lăsată de înaintaşii lor.

Cu totul altfel se petreceau lucrurile la păgâni: pe cei care începeau să se îmbolnăvească îi aruncau la o parte, fugind de ei oricât de dragi le-ar fi fost înainte; cadavrele celor mulţi dintre ei erau aruncate pe străzi fără să fie înmormântate, tuturora le era frică să nu se molipsească de boală şi de apropierea de un bolnav, cu toate că aşa ceva nu era lucru uşor, oricâte încercări făceau unii şi alţii”. (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, Cartea a Şaptea, XXII, 7-10, în PSB, vol. 13, p. 292)

Sfaturi pentru cei bolnavi

[435] Notă Pr. Bodogae: Dionisie e cel dintâi care face asemănarea între martiriu şi slujirea aproapelui. Cf. Bardy, oc II, 199. (n. s. 115, p. 292)

„Boala trupului să nu ne slăbească tăria sufletului…”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVIII, VI, în PSB, vol. 21, p. 361)

„E bine să nu se îmbolnăvească cineva, dar, dacă se îmbolnăveşte, să se roage ca să nu-i fie boala spre moarte, ci spre slava lui Dumnezeu”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 758)

BOTEZUL

Definiţia Botezului

„Iar baia aceasta se numeşte luminare, întrucât cei care primesc toate cele în legătură cu ea devin apoi luminaţi la minte. Iar cel ce se luminează este spălat deopotrivă şi în numele lui Iisus Hristos, Cel răstignit în vremea lui Pontius Pilat, şi în numele Duhului Sfânt, Cel care a vestit de mai înainte, prin profeţi, toate cele în legătură cu Iisus Hristos”. (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, LXI, în PSB, vol. 2, pp. 89-90)

„(...) Se numeşte baie, pentru că suntem curăţiţi de păcate; se numeşte harismă, pentru că ni se şterg pedepsele pentru păcate; se numeşte luminare, pentru că privim acea sfântă lumină mântuitoare, în care vedem cu pătrundere Dumnezeirea; se numeşte desăvârşire, pentru că nu-i lipseşte nimic”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. VI, 26.2., în PSB, vol. 4, p. 181)

„Botezul este răscumpărare pentru cei robiţi, iertare greşelilor, moarte păcatului, renaştere sufletului, haină luminoasă, pecete neatacată, căruţă către cer, pricinuitoare a împărăţiei cerurilor, harul înfierii”[436]. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 493)

Botezul – moarte şi Înviere cu Hristos

„Te închini Celui Care a murit pentru tine? Primeşte atunci ca să şi fii îngropat împreună cu El prin botez! (Col. 2, 12). Cum vei fi părtaş învierii Lui, dacă nu odrăsleşti

[436] Sfinții Părinți mai definesc Botezul ca fiind și „Taina renașterii noastre” (Sf. Ilarie Pictavianul, *In. Ps*., 63, II, P. L. IX, col. 412), „renașterea în Dumnezeu” (Sf. Irineu al Lyonului, *Contra ereziilor*, I, 21, P. G. VII, col. 657), „luminarea sufletelor, schimbarea vieții în mai bine, îndreptarea cugetului (a conștiinței) spre Dumnezeu, întărirea slăbiciunii noastre, smerenia trupului, legătura cu Duhul, comuniunea cu Cuvântul lui Dumnezeu, părăsirea falsității, nimicirea păcatului, împărtășirea luminii, alungarea întunericului (și a iadului). Este mijlocul de trecere la Dumnezeu, călătorie cu Hristos, temei al credinței, desăvârșirea minții, înlăturarea robiei păcatului ... reluarea legăturii cu Dumnezeu”. (Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântarea XL la Sfântul Botez*, P. G. XXXVI, col. 361). – n. a.

împreună cu El prin asemănarea morţii Lui? (Rom. 6, 5)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, II, în PSB, vol. 17, p. 490)

Botezul – naşterea spirituală a noastră

„(...) Ne-am născut din pântecele apei[437]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XXV, 160.2., în PSB, vol. 5, p. 305)

„ … Evangheliile ne spun cine sunt cele trei persoane care dau naştere credincioşilor, ba li se dă şi numele şi întrucât naşterea aceasta se face în Treime: din Tată, din Fiu şi din Sfântul Duh Sfânt – căci aşa stă scris (In. 3, 6) la Evanghelii despre Duhul: *ceea ce s-a născut din Duh, Duh este*, iar Pavel spune că îi naşte pe corinteni în Hristos (I Cor. 4, 13) şi iarăşi, Tatăl e Părintele tuturor (Efes. 4, 6) - de aceea să fie tare cu grijă şi să judece înţelepţeşte cugetul ascultătorului … când ştie că în puterea voii lui stă să aleagă ca izvor al vieţii sale firea nestatornică şi schimbătoare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, în PSB, vol. 30, p. 342)

Diferite numiri date Botezului

„(…) despre baia Botezului (…), fie că o numim Botez, Luminare sau naştere din nou ..."[438]. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 32, în PSB, vol. 30, p. 332)

Tăierea împrejur

„Poporul lui Israil a primit tăierea împrejur ca o pecete; dar şi sirianul şi arabul şi toţi preoţii idolilor sunt tăiaţi împrejur! Oare şi ei fac parte din Testamentul lor? Încă şi egiptenii sunt tăiaţi împrejur.

Despre toate acestea aveţi, fii ai dragostei, o bogată învăţătură: Avraam cel dintâi s-a tăiat împrejur; s-a tăiat împrejur având îndreptate mai dinainte privirile spre Iisus, că a primit învăţăturile celor trei litere.

---

[437] Notă Pr. D. Fecioru: Adică: din botez. (n. s. 478, p. 305)

[438] Îndeosebi Sfântul Grigorie de Nazianz enumeră mulţime de nume care se dădeau Sfântului Botez, zicând: „îl numim dar, har, botez, ungere, luminare, veşmântul nestricăciunii, baia renaşterii, pecete şi tot ce este mai scump. Dar, căci se dă celor ce nu aduc nimic; har, căci se dă celor datornici; botez, ca unul ce îngroapă păcatul împreună în apă; ungere, căci e sfânt şi împărătesc; luminare, căci este strălucire; veşmânt , căci este vălul care acoperă ruşinea; baie, căci este spălare; pecete, căci este păstrare şi semn al stăpânirii". (*Cuvântarea a 40-a, despre Botez*, IV, P. G. XXXVI, col. 361D-364A). Iată şi alte denumiri ce i s-au dat botezului în scrierile patristice: *Taina apei* (*sacramentum aquae*), *Baia renaşterii* (τὸν λουτρόν τῆς παλιγγενισίας), *scăldătoare* (λουτρόν, *lavracum aquae*), *Apa vieţii* (ὕδορ τῆς ζωῆς), *Apă mântuitoare* (*aqua salutaris*), *Sfinţire* (ἁμασμός - *sanctificatio*), *Izvor sfânt* (*fons sacer*), *Renaştere* (ἀναμέννησις), *Sigiliu* (σραγίς, *signum sigillium*), *pecete tainică* (μυστιχήν σφραγῖδα), *Lumină, luminare* (φῶσ, φώτισμα), *Iertarea păcatelor* (*remissio peccatorum*) etc. Din ritualul Tainei Sfântului Botez, putem afla alte denumiri: „Izvor de nestricăciune", „Apă de puterile potrivnice neatinsă", „Apă plină de putere îngerească", „Apă de sfinţire", „Baia naşterii celei de-a doua", „Apa binecuvântării Iordanului", „Sfântă luminare", „Darul izbăvirii", „Dezlegare de păcate", „Vindecare de boli", „Dracilor pieire", „Iertarea păcatelor", „Luminarea sufletelor", „Înnoirea duhului"; „Dar primirii de fii", „Îmbrăcăminte nestricăciunii", „Izvorul vieţii" etc. – n. a.

Că spune Scriptura: *Şi Avraam a tăiat împrejur optsprezece şi trei sute de bărbaţi din casa lui* (Fac. 17, 23; 14, 14).

Care este deci gnoza ce i-a fost dată?

Vedeţi că Scriptura zice mai întâi *optsprezece* şi după ce face o pauză zice *trei sute*. Optsprezece se scrie cu literele I, zece, şi H, opt; din aceste cifre ai numele Ιη (σους) = Iisus; şi pentru că crucea, care are forma literei T, avea să aibă harul, Scriptura zice şi *trei sute*[439]; deci cifra aceasta 318 arată pe Iisus cu două litere[440], şi crucea, cu o literă[441].

Cel care a pus în noi darul sădit al învăţăturii Lui ştie că nimeni n-a învăţat de la mine un cuvânt mai adevărat; dar ştiu că şi voi sunteţi vrednici de el". (Barnaba, *Epistola,* Cap. IX, 6-9, în PSB, vol. 1, p. 149)

„În ce priveşte porunca circumciziunii, care cere ca cei născuţi, în genere, să fie circumcişi în ziua a opta, şi aceasta era o preînchipuire a adevăratei circumciziuni, cu care ne-am circumcis de rătăcire şi răutate, prin Cel ce a înviat din morţi, într-una a sâmbetelor, Iisus Hristos, Domnul nostru. Iar *una a sâmbetelor*, rămânând întotdeauna cea dintâi dintre toate zilele, socotită, iarăşi, după numărul tuturor zilelor săptămânii, se numeşte a opta[442] şi rămâne întâia". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* Partea Întâi, XLI, în PSB, vol. 2, p. 179)

„… mai târziu, Dumnezeu a îngăduit să dea iudeilor şi legea tăierii împrejur, nu că le-ar putea folosi cu ceva, la mântuirea sufletului, ci ca iudeii să o poarte ca un semn şi o pecete, o mărturie a recunoştinţei lor faţă de Dumnezeu, şi ca să nu se poată amesteca cu păgânii.

De aceea şi fericitul Pavel numeşte tăierea împrejur semn, zicând: *Şi le-a dat lor semn, pecete* (Rom. 4, 11). Că tăierea împrejur nu ajută cu nimic la îndreptăţire, iată dreptul Noe! A ajuns atâta de virtuos, fără să i se fi dat legea tăierii împrejur. Dar ce spun eu! Însuşi patriarhul Avraam a fost îndreptăţit numai prin credinţă, mai înainte de a primi tăierea împrejur. Înainte ca Avraam să se taie împrejur, Scriptura spune despre el: *Şi a crezut Avraam în Dumnezeu şi i s-a socotit spre îndreptăţire* (Fac. 15, 6; Rom. 4, 3). Pentru ce te lauzi dar, iudeule, cu tăierea împrejur? Află că înainte de tăierea împrejur au fost mulţi drepţi. Abel, de pildă, prin credinţă a adus jertfă, după cum spune şi Pavel: *Prin credinţă a adus Abel lui Dumnezeu mai bună jertfă decât Cain* (Evr. 11, 4). Enoh a fost mutat la cer, iar Noe a scăpat de potopul cel groaznic datorită marii sale dreptăţi; Avraam fost lăudat din pricina credinţei sale în Dumnezeu, înainte de tăierea împrejur. Astfel, dintru început, prin credinţă a dobândit mântuire neamului omenesc". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, II-III, în col. PSB, vol. 21, p. 336)

„Uită-te la înţelepciunea Stăpânului! Ştiind că va fi nedesăvârşit sufletul urmaşilor lui Avraam, le-a dat ca un frâu, semnul acesta al tăierii împrejur, pentru a le tăia pornirile lor nestăpânite de a se amesteca cu alte popoare. Pentru că le cunoştea desfrânarea şi ştia că nu-şi pot stăpâni pornirea lor necugetată, chiar dacă ar fi sfătuiţi de mii şi mii de ori, de

[439] Notă Pr. Dumitru Fecioru: Trei sute se scrie în limba greacă prin litera taf: T (n. s. 91, p. 149)
[440] Notă Pr. Dumitru Fecioru: ι şi η (n. s. 92, p. 149)
[441] Notă Pr. Dumitru Fecioru: T (n. s. 93, p. 149)
[442] Notă Pr. O. Căciulă: Este vorba despre taina pe care o includea în sine ziua a opta şi pe care o explică mai pe larg în *Dialog,* XXIV, 1. (n. s. 394, p. 179)

aceea le-a dat, ca o legătură, semnul tăierii împrejur, ca să le fie spre amintire veşnică; le-a dat hotare şi legi, să nu meargă mai departe, ci să se mărginească la poporul lor; să nu s amestece cu nimeni, ci să păstreze neamestecată sămânţa patriarhului, ca aşa să se poată împlini făgăduinţele făcute lor. Şi după cum un bărbat înţelept şi blând, care are o slujnică stricată, îi dă poruncă să nu iasă niciodată în faţa casei, nici să se arate trecătorilor, iar uneori îi leagă şi picioarele, ca să poată astfel birui marea ei stricăciune, tot aşa şi Stăpânul Cel iubitor de oameni a pus în trupul seminţiei lui Avraam, ca nişte lanţuri la picioare, semnul tăierii împrejur, pentru ca semnul din trupul lor să le aducă aminte că n-au nevoie să-i înveţe alţii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXIX, IV, în col. PSB, vol. 22, pp. 68-69)

„(...) Şi dumnezeiescul Avraam a fost chemat fiind netăiat împrejur şi a fost crescut în obiceiurile şi legile păgâneşti (elineşti) ale Chaldeilor; şi a luat tăierea împrejur ca semn şi pecete a credinţei din starea netăierii împrejur[443]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea a Patra a Glafirelor la Facere, 5, în PSB, vol. 39, p. 132)

„(...) S-a scris despre protopărintele Avraam că era de nouăzeci şi nouă de ani când i-a poruncit Dumnezeu să se taie cu folos împrejur (Fac. 17, 1), stabilind şi aceasta ca semn clar că tăierea împrejur este ca o intrare şi ca o introducere în virtutea desăvârşirii, mai bine-zis arătând limpede că nu va ajunge cineva la aceasta dacă nu va avea prin tăierea împrejur curăţia arătată ca umbră. Căci numărul o sută este simbolul desăvârşirii. Deci tăierea împrejur este înainte de desăvârşire. Premergând, ea ne duce spre aceasta". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a Patra, Cap. 7, în PSB, vol. 41, p. 491-492)

„A fost, aşadar, pe de o parte, nevoie de tăiere împrejur înainte de sosirea Celui ce tăia împrejur pe orice om, iar pe de altă parte, a trebuit să se deprindă starea omenească cum să se încreadă în ceea ce s-a săvârşit. Dar dacă a fost nevoie de tăiere împrejur, în ce parte a trupului s-a cuvenit să se facă tăierea împrejur mai degrabă decât în aceea care pare unora ruşinoasă? *Pe cele care mi se par că sunt mai de necinste, pe acelea cu mai multă cinste le îmbrăcăm; şi cele mai necuviincioase ale noastre au mai multă cuviinţă* (I Cor. 12, 23). De altfel, unde a trebuit mai mult să-şi amintească omul de sângele său, decât în partea care slujeşte greşelii? Acum este timpul să răspundem celor ce spun că, dacă acea parte a trupului nostru este după fire, nu trebuie să fie tăiată, iar dacă nu este după fire nu trebuie să existe. Aceştia, fiindcă sunt atât de pricepuţi, să-mi răspundă şi mie dacă înlănţuirea omenească pe generaţii este după fire, sau împotriva firii. Căci dacă este după fire nu trebuie să se întrerupă niciodată; şi atunci cum să se mai predice înfrânarea bărbaţilor, fecioria fetelor, renunţarea văduvelor, cinstea soţilor? Nu trebuia, aşadar, să fie încurajată râvna de a avea urmaşi. Dar nici Creatorul firii n-a încurajat naşterea, fiindcă de la Sine, deşi era venit în trup, a dat învăţătură şi a îndemnat pe ucenici la neprihană, zicând: *Sunt fameni care s-au făcut fameni ei înşişi, pentru împărăţia cerurilor. Cine poate*

[443] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu tăierea împrejur l-a dus pe Avraam la credinţă, ci netăierea împrejur, încât tăierea împrejur este un rod al credinţei din starea netăierii împrejur, nu credinţa un rod al tăierii împrejur. Netăierea împrejur este numai răsplata văzută a credinţei care n-a venit din ea. Ceea ce se petrece în suflet nu e cauza a cea ce se petrece în trup, ci invers. A existat prin urmare o tăiere împrejur spirituală, sau în duh, anterioară tăierii împrejur în trup. (n. s. 217, p. 130)

înţelege să înţeleagă (Matei 19, 13)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXXII-a, 15-16, în PSB, vol. 53, pp. 291-292)

„În orice caz, este limpede şi după litera legii, cu toate că legea este duhovnicească, şi după cele scrise despre tăierea împrejur, că popoarele păgâne n-au putut fi obligate la aceasta, dar că însăşi tăierea împrejur a fost ca un semn, până să se facă marea mulţime a neamurilor şi astfel tot Israelul să fie mântuit, tăiat împrejur în inimă, nu într-o mică parte a unui mădular". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXXII-a, 26, în PSB, vol. 53, p. 294)

Tăierea împrejur şi Botezul – tăierea împrejur a inimii

„Voi, cei circumcişi trupeşte, aveţi nevoie de circumciziunea noastră, iar noi, având-o pe aceasta, nu mai avem nevoie întru nimic de aceea. Căci, dacă, după cum socotiţi voi, ar fi fost necesară, atunci Dumnezeu n-ar mai fi creat pe Adam necircumcis şi nici nu ar mai fi privit asupra darurilor lui Abel (Fac. 4, 4), care a adus jertfă în necircumciderea trupului, nici n-ar mai fi binevoit faţă de Enoh (Fac. 5, 24), cel din necircumciziune, care nu s-a mai găsit, fiindcă Dumnezeu l-a răpit pe el..". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* Partea Întâi, XIX, în PSB, vol. 2, p. 145)

„(...) Dumnezeu nu voieşte această circumciziune, care a fost dată ca semn. Căci aceasta nu este folositoare nici egiptenilor, nici fiilor lui Moab şi nici fiilor lui Edom. Dimpotrivă, chiar dacă ar fi cineva scit, sau pers (Comp. Col. 3, 9-11), el poate avea cunoştinţa lui Dumnezeu şi a Hristosului Lui dacă păzeşte dreptăţile veşnice, se circumcide cu circumciziunea cea bună şi folositoare şi este prieten al lui Dumnezeu, Care se bucură de darurile şi ofrandele lui". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* Partea Întâi, XXVIII, în PSB, vol. 2, p. 159)

„Pentru noi, deci, care în necircumciziunea trupului nostru credem în Dumnezeu prin Hristos şi care am primit numai circumciziunea aceea care ne foloseşte, adică circumciziunea inimii, noi nădăjduim că ne vom arăta drepţi şi bineplăcuţi lui Dumnezeu, deoarece El însuşi ne-a dat mărturia aceasta prin cuvintele profeţilor". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* Partea a Doua, XCII, în PSB, vol. 2, p. 266)

„Căci prima circumciziune vi s-a făcut şi vi se face vouă cu cuţitul cel de fier, iar voi rămâneţi cu inimile învârtoşate. Circumciziunea noastră, însă, care este a doua la număr şi care s-a arătat după cea a voastră, prin pietre ascuţite, adică prin cuvintele apostolilor Pietrei celei din capul unghiului netăiate de mâini omeneşti, ne circumcide pe noi de la idololatrie şi, în genere, de la toată răutatea. Inimile noastre sunt atât de mult circumcise de la răutate, încât noi ne şi bucurăm atunci când murim pentru numele pietrei celei frumoase, care face să ţâşnească apă vie în inimile celor ce au iubit, prin El, pe Tatăl tuturor şi adapă pe cei ce voiesc să bea apa vieţii". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* Partea a Doua, CXIV, în PSB, vol. 2, p. 298)

„(...) *Tăiaţi-vă împrejur pentru Domnul şi lepădaţi învârtoşarea inimii voastre* (Ier. 4, 4). Dar câţi nu trec peste aceste cuvinte din urmă spunând că nu sunt limpezi? Ştim că

există o margine a trupului bărbaţilor şi că ea trebuie tăiată împrejur, dar dacă urmărim mai adânc raţionamentul, iată cam ce am putea spune. Această margine a trupului e ceva congenital, pe când tăierea ei împrejur e ceva întâmplător. Ceea ce a venit prin naştere se înlătură acum prin tăiere împrejur. Dar, dacă se cere să înlăturăm marginea trupului cea duhovnicească, atunci trebuie să existe în inimă ceva congenital, ca să putem spune că ne-am tăiat împrejur la inimă. Or, când ne gândim la cuvintele *eram din fire fii ai mâniei cum mai sunt încă şi alţii* (Efes. 2, 3), sau când ne aducem aminte de *trupul smereniei* (Filip. 3, 21), în care ne-am născut, în care «nimeni nu-i fără de păcat, chiar dacă ar fi numai de o zi viaţa lui (Iov. 4, 17), căci *şi anii şi lunile sale sunt numărate*, atunci se va vedea că noi ne-am născut în necurăţie şi cu *marginea inimii* netăiată". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, Omilia V, Cap. XII, în PSB, vol. 6, p. 390)

„Trebuie (...) să primim Cuvântul, care curăţeşte învăţăturile şi înlătură toate părerile greşite înfiripate în noi. Or, aceasta înseamnă tocmai să ne *tăiem împrejur la inimă*. Căci dacă inima este cea în care-şi are sălaşul şi cugetul şi tot în ea sălăşluiesc şi gândurile, pentru că *din ea ies* – cum se spune – *gândurile rele* (Mt. 5, 19), trebuie să ştim că numai acela care înlătură aceste *gânduri rele* va putea înlătura şi *marginea trupului inimii* (care trebuie tăiată) şi abia atunci devine el bărbat din Iuda şi locuitor al Ierusalimului, tăiat împrejur cu adevărat întru curăţie. Dar dacă cineva nu scapă de această *margine a trupului inimii*, acela nu va scăpa de ameninţarea Cuvântului: *să nu-ţi închipui cumva că mânia Mea nu va izbucni ca focul, ea va arde nestinsă din pricina răutăţilor voastre şi nimeni n-o va stinge* (Ier. 4, 4). Mânia Domnului ţâşneşte, deci, *ca un foc împotriva celor care nu-s tăiaţi împrejur, pentru Dumnezeu*, contra celor care nu caută să scape de această *margine a trupului inimii*, căci *din pricina răutăţii faptelor noastre nimeni nu va putea stinge aceste foc*. Da, acest foc izvorăşte din *învârtoşarea inimii voastre*, a deprinderilor voastre şi nimeni nu va putea stinge această răutate". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, Omilia V, Cap. XIII, în PSB, vol. 6, p. 391)

„... nerecunoscătorii şi nesimţitorii iudei vor să păzească şi acum, când a trecut timpul, tăierea împrejur, arătând cu asta că au judecată de copii. Spune-mi: pentru care pricină mai vor să se taie acum împrejur? Atunci, da, au primit porunca aceasta, ca să nu se amestece cu acele popoare nelegiuite, dar acum, când cu harul lui Dumnezeu am fost povăţuiţi cu toţii la adevărul luminii, care mai e folosul tăierii împrejur? Ne ajută, oare, cu ceva la slobozenia sufletească tăierea unei părţi din trup? Nu! N-au auzit pe Dumnezeu, spunând limpede: *Şi va fi semn de legământ*, pentru că au avut nevoie de semn din pricina marii lor nerecunoştinţe? Adeseori şi noi oamenii facem aşa. Când nu avem încredere în unii oameni, căutăm să luăm de la ei un semn, ca zălog. Tot aşa şi Dumnezeul universului, ştiindu-i uşurei la minte, le-a cerut semnul acesta; asta nu înseamnă că semnul trebuie să rămână veşnic, trebuinţa semnului dispare când au luat sfârşit cele pentru care a fost dat semnul. După cum atunci când cerem de la cineva un semn, ca să avem de la el o garanţie, semnul dispare când a luat sfârşit pricina pentru care am luat semnul, tot aşa şi acum, pentru că semnul acesta a fost dat ca să se deosebească poporul patriarhului de alte popoare, ar fi trebuit, iudeilor, să nu mai purtaţi în trupul vostru dovada lipsei voastre de recunoştinţă acum când unele din popoarele acelea pentru care aţi primit semnul au dispărut, iar altele au alergat la lumina adevărului, ci să vă scăpaţi de el şi să vă îndreptaţi

în grabă spre nobleţea de mai înainte". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXIX, IV, în col. PSB, vol. 22, p. 69)

„Şi ca să vedeţi bine, iubiţilor, că tăierea împrejur nu-i de niciun folos la săvârşirea virtuţii, pot să v-o dovedesc cu fapte. Pentru ce porunceşte Dumnezeu ca pruncul să se taie împrejur a opta zi? După părerea mea acest timp a fost rânduit de iubitorul de oameni Dumnezeu pentru două pricini: întâia, ca pruncul, fiind mic, poate îndura mai uşor durerea tăierii împrejur a trupului; a doua, ca să învăţăm chiar prin fapte, că tăierea împrejur nu ajută sufletul cu nimic, ci este numai un semn. Într-adevăr, ce folos sufletesc poate avea copilul de pe urma tăierii împrejur, când el nici nu ştie ce i se face şi nici nu are vreo cunoştinţă? Fapte ale sufletului sunt acelea care se fac cu ştire şi cu voinţă. Faptă a sufletului este să îmbrăţişezi virtutea şi să fugi de păcat; faptă a sufletului este nu numai să nu doreşti mai mult, ci să dai chiar şi cele ce ai săracilor; faptă a sufletului este să nu-ţi lipeşti inima de cele de aici, ci pe acestea să le dispreţuieşti şi la cele viitoare să te gândeşti în fiecare zi. Dar un semn în trup, ce faptă sufletească poate fi? Totuşi nesimţitorii şi nerecunoscătorii iudei mai stau încă în umbră, când s-a arătat adevărul, mai stau încă cu ochii aţintiţi la lumina de opaiţ, când străluceşte Soarele dreptăţii şi sloboade pretutindeni razele luminii, se mai hrănesc încă cu lapte, când e vremea de hrană tare. Nici nu vor să audă pe fericitul Pavel, care strigă şi spune despre patriarh: *Şi a luat semn tăierea împrejur, ca pecete a îndreptăţirii credinţei celei din netăierea împrejur* (Rom. 4, 11). Iată că Pavel ne arată aici şi una şi alta; şi că Avraam a primit tăierea împrejur ca semn, şi că a primit îndreptăţirea cea din credinţă, când era netăiat împrejur. Dar ca să nu se obrăznicească iudeul şi să spună: *Dar oare, nu tăierea împrejur i-a adus lui Avraam îndreptăţirea?*, şi de aceea fericitul Pavel, care a învăţat la picioarele lui Gamaliel (Fap. 22, 3), care a învăţat cu precizie legea, zice: *Să nu socotiţi, iudei neruşinaţi, că tăierea împrejur l-a ajutat cu ceva pe Avraam să se îndreptăţească.* Pe timpul când nu era tăiat împrejur, şi-a arătat credinţa şi a auzit: *A crezut Avraam lui Dumnezeu şi i s-a socotit spre îndreptăţire* (Rom. 4, 3). Avraam atunci primeşte ca semn tăierea împrejur, când a ajuns îndreptăţit prin credinţa lui Dumnezeu. Mai întâi Dumnezeu îi adaugă o literă numelui lui şi apoi îi porunceşte tăierea împrejur, ca să arate că pentru marea lui virtute îl face al său pe dreptul Avraam, iar datorită lui şi pe urmaşii săi. Şi după cum când cineva dobândeşte un rob, de multe ori îi schimbă şi numele şi îmbrăcămintea şi face totul ca să fie cunoscut, aşa ca prin toate să-şi arate stăpânirea, tot aşa şi Dumnezeul universului, vrând să-l deosebească pe Avraam de ceilalţi oameni, prin adăugarea unei litere la numele lui a arătat că va fi tatăl multor neamuri, iar prin tăierea împrejur a arătat că seminţia care se va naşte din el va fi poporul lui ales, deosebit de celelalte popoare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXIX, V, în col. PSB, vol. 22, pp. 69-70)

„După cum pe iudei semnul tăierii împrejur îi deosebea de celelalte popoare şi arăta apropierea lor de Dumnezeu, tot aşa şi la noi, tăierea împrejur prin botez face mai precisă deosebirea şi despărţirea dintre cei care cred şi cei care nu cred. *În Hristos, întru Care,* spune Pavel, *sunteţi şi tăiaţi împrejur cu tăierea împrejur, nefăcută de mâna omenească prin dezbrăcarea de păcatele trupului*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXIX, V, în col. PSB, vol. 22, p. 71)

„Dar uită-mi-te iubite, la iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi la binefacerea nespusă ce ne-a dat-o nouă. Acolo şi durere şi osteneală în tot ce se făcea; şi nu era alt folos de pe urma tăierii împrejur, decât acela numai, că prin semnul acesta îi făcea cunoscuţi (pe iudei – n.n.) şi-i despărţea de celelalte neamuri. Tăierea noastră împrejur, harul botezului adică, vindecă fără de durere, ne este pricinuitor a mii de bunătăţi şi ne umple pe toţi cu harul Duhului. Nu este un timp anumit când îl putem primi, ca dincolo; această tăiere împrejur nefăcută de mână omenească o putem primi şi când suntem mici de tot, şi când am crescut mari, şi când suntem bătrâni. În această tăiere împrejur, nu-i vorba de durere, ci de lepădarea poverii de păcate, şi de dobândirea iertării greşelilor săvârşite în toată viaţa noastră. Iubitorul de oameni Dumnezeu a văzut covârşitoarea noastră slăbiciune, a văzut că avem nevoie de doctorie puternică, pentru că bolile în care zăceam erau greu de vindecat. De aceea, rânduind cu nespusa Sa iubire de oameni mântuirea noastră, ne-a dăruit înnoirea prin baia celei de-a doua naşteri, ca lepădând pe omul cel vechi, adică faptele cele rele, şi îmbrăcând pe cel nou, să mergem pe calea virtuţii”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XL, IV, în col. PSB, vol. 22, pp. 77-78)

„Dumnezeu a legiuit să se săvârşească tăierea împrejur, arătând de mai înainte, socotesc, prin chipuri trupeşti cele spirituale: *Se va tăia,* zice*, împrejur toată partea bărbătească* (Fac. 17, 10). Şi nesocotirea acesteia va fi pedepsită cu nimicirea şi pieirea. Căci a spus că *partea bărbătească care nu-şi va tăia împrejur marginea trupului în ziua a opta, sufletul acela se va nimici din neamul lui, că a stricat legătura Mea* (Fac. 17, 14).

Observă că tăierea împrejur în trup s-a arătat de mai înainte ca chip al tăierii împrejur în duh şi în adevăr. Căci se săvârşea în ziua a opta, în care Hristos a revenit la viaţă dintre morţi şi a fost timpul să ne împărtăşim de Sfântul Duh şi să primim tăierea împrejur în El, care nu supără trupul, ci curăţeşte duhul, nu eliberându-ne de murdăriile trupeşti, ci vindecându-ne de bolile sufleteşti. Căci când a revenit Hristos la viaţă, desfiinţând stăpânirea morţii, a dat ucenicilor şi pârga Sfântului Duh. Căci *a suflat,* zice, *peste ei, zicând: Luaţi Duh Sfânt* (In. 20, 21)[444]. Cu acest cuvânt va fi de acord şi preaînţeleptul Ioan, care zice: *Fiindcă încă nu era dat Duhul Sfânt, pentru că Iisus încă nu fusese preaslăvit* (In. 7, 39). Căci S-a slăvit când S-a sculat din morţi, în ziua a opta. De aceea atunci ni s-a dat Duhul şi în El am fost tăiaţi împrejur cu tăierea împrejur cea nefăcută de mână şi spirituală. Şi acest mod al tăierii împrejur place lui Dumnezeu. Aceasta o spune dumnezeiescul Pavel: *Nu cel arătat în afară este Iudeu, iar tăierea împrejur este cea a inimii în duh, nu în literă; a cărei laudă nu vine de la oameni, ci de la Dumnezeu* (Rom. 2, 28)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Treia a Glafirelor la Facere, 8, în PSB, vol. 39, pp. 87-88)

[444] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În două feluri Botezul e tăierea împrejur în duh: prin curăţirea duhului nostru de pornirile spre păcat; prin faptul că aceasta se înfăptuieşte prin primirea Duhului Sfânt. Numai Duhul Sfânt poate curăţi şi întări duhul nostru. Precum tăierea împrejur în trup închipuia înlăturarea din jurul trupului a ceea ce-l ispitea, aşa tăierea împrejur în duh, înfăptuită, este de fapt înlăturarea din jurul duhului nostru a ceea ce-l ispiteşte, ceea ce nu ţine propriu-zis de fiinţa lui. Căci păcatul nu e propriu fiinţei umane, ci ceva care o alterează printr-o stăpânire a ei de către cele din afară, slăbind stăpânirea ei peste acelea. Iar duhul omului întărit de Duhul Sfânt poate opri şi trupul de la stricăciune şi de la moarte, sau dacă acceptă totuşi moartea cu credinţă în Dumnezeu, va învia. Aceasta s-a întâmplat întâi cu Hristos. Trupul înviat al lui Hristos a fost deplin umplut de Duhul Sfânt. De aceea El insuflă Apostolilor îndată după înviere pârga Duhului Sfânt, arătând legătura între înviere şi Duhul Sfânt. Dar deplin se dă Duhul Sfânt după înălţare. Atunci îl pot da şi ei altora; de aceea atunci ia fiinţă Biserica. (n. s. 145, p. 88)

„Înţelegi că cei în Hristos împlinesc legea, primind tăierea împrejur în duh, în locul celei trupeşti[445]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Treia a Glafirelor la Facere, 4, în PSB, vol. 39, p. 112)

„(...) Dătătorul Legii şi Dumnezeu porunceşte să se aplice fierul tăierii împrejur mai ales acelei părticele a trupului în care şi prin care are loc naşterea plăcerilor, ca să înveţi, ca printr-o ghicitură, că e cu neputinţă să ne arătăm curaţi dacă nu primim în inima noastră lucrarea foarte tăioasă a cuvântului dumnezeiesc şi nu luăm aminte la cuţitul Duhului[446], n-am fost scăpaţi de toate poftele urâte numai nesăvârşind cele ale poftelor noastre, chiar dacă par să ne dea cea mai dulce plăcere, ci ne lăsăm convinşi să iubim şi să lucrăm numai ceea ce place lui Dumnezeu.

Arătându-ni-se nouă acest înţeles mai adevărat al tăierii împrejur, cu dreptate se cuvine să se spună celor ce s-au obişnuit să se laude numai cu tăierea împrejur în trup: *Tăiaţi-vă împrejur Dumnezeului vostru şi tăiaţi împrejur învârtoşarea inimilor voastre, bărbaţi iudei şi cei ce locuiţi în Ierusalim* (Ier. 4, 4). Căci cel ce îşi taie trupul împrejur se taie împrejur numai în trup. Dar cel ce primeşte tăierea împrejur în Duh, prin credinţa în Hristos, se taie împrejur cu adevărat, şi numai lui Dumnezeu.

Să primim tăierea împrejur în Duh, care ne înalţă la unirea intimă cu Dumnezeu în ziua a opta, adică în ziua învierii Mântuitorului. Aceasta ne este semn că tăierea împrejur în Duh este dăruitoarea Vieţii. Prin ea ştim într-un fel oarecare din realitatea însăşi că vom vieţui împreună cu Hristos, după spusa lui Pavel: *Căci aţi murit şi viaţa voastră s-a ascuns împreună cu Hristos în Dumnezeu. Iar când Hristos, Care este Viaţa voastră, Se va arăta, atunci vă veţi arăta şi voi întru slavă* (Col. 3, 3-4)[447]. Căci oare nu va grăi cineva adevărul, zicând că cel ce renunţă la plăcerile lumii pentru Dumnezeu moare lumii? Aceasta ni se arată spunând-o şi dumnezeiescul Pavel, zicând: *Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decât*

[445] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cei în Hristos împlinesc legea, căci şi ei se feresc de păcate, dar nu numai în mod exterior, ci cu sufletul lor. Aceasta e tăierea împrejur în duh. Ei taie din jurul duhului lor gândurile pătimaşe, nu numai din jurul trupului faptele de acest fel. (n. s. 184, p. 112)

[446] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În cuvântul dumnezeiesc şi în duhul presupunem şi lucrarea lui Dumnezeu-Cuvântul şi a Duhului Sfânt, dar şi pe Cuvântul şi Duhul Sfânt însuşi, întrucât sunt subiectele lucrărilor Lor. Dacă nu simţim în cuvântul lui Hristos pe Hristos însuşi, şi în lucrarea de înduhovnicire a noastră pe Duhul Sfânt însuşi, nu simţim nici puterea acelor lucrări. În trăirea lucrărilor dumnezeieşti trăiesc relaţia personală între mine şi Hristos şi Duhul Sfânt. Ceea ce mă însufleţeşte cu adevărat este o altă persoană, dar mai ales Persoanele Sfintei Treimi. Şi Duhul Sfânt, ca Persoană dumnezeiască a comuniunii şi iubirii, e Cel care face şi sufletul nostru duh şi înduhovniceşte toată viaţa noastră. (n. s. 928, p. 490)

[447] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tăierea împrejur în duh e tăierea de la sufletul nostru a păcatului, a oricărei plăceri egoiste. Această tăiere împrejur ne introduce în Duhul Sfânt, sau Îl introduce pe Duhul Sfânt în sufletul nostru, făcându-l pe el şi toată persoana noastră duh. Aceasta înseamnă a deveni uniţi intim cu Dumnezeu, a intra în viaţa de comuniune cu El. Dar în aceasta ne-a anticipat Hristos ca om. Şi mai înseamnă ridicarea noastră la putinţa învierii împreună cu Hristos cel înviat. De aceea, tăierea noastră împrejur se face în ziua a opta, care înseamnă trecerea de la odihna de lucrările îndreptate spre lumea aceasta, la viaţa nouă în Dumnezeu. Sâmbăta sau ziua a şaptea înseamnă de aceea moartea cu Hristos pentru viaţa îndreptată spre lumea aceasta, iar duminica, sau ziua a opta, este lumea de după învierea lui Hristos, înnoită prin înviere, care e viaţa în Duhul Sfânt. Arătarea lui Hristos cel înviat după sfârşitul lumii acesteia va fi o arătare a Lui întru slavă în transparenţa luminii spirituale. Dar o dată cu El ne vom arăta şi noi, cei ce ne-am ascuns cu smerenie în El, pentru lumea aceasta, întru lumina spirituală şi netrecătoare a Lui. Lumina sau slava Lui vor fi şi lumina şi slava noastră, sau viceversa. El se va arăta în noi şi noi, în El. Lumea aceasta imperfectă trebuie să ajungă la perfecţiune în Dumnezeu, spre Care tinde. (n. s. 929, p. 491)

numai în crucea lui Hristos, prin care lumea s-a răstignit mie, şi eu lumii (Gal. 6, 14). Căci deveniţi, prin Duhul, părtaşi ai Lui, Care a tăiat nevăzut împrejur toată necurăţia din noi, am murit lumii, dar trăim lui Dumnezeu viaţa cea mai plină de bunătate[448]. Iar tăierea împrejur are loc în ziua a opta datorită învierii lui Hristos, şi nu înainte de a opta. Căci nu se dă Duhul înainte de Înviere, ci după aceea sau în însăşi vremea învierii, când a suflat asupra ucenicilor Săi, zicând: *Luaţi Duh Sfânt* (In. 20, 22). Iar iudeilor le este foarte potrivită tăierea împrejur prin fier. Căci sunt încă robi şi stau sub legea pedepsitoare. Iar fierul e semnul pedepsei. Iar nouă, celor liberi şi duhovniceşti, ne este potrivită curăţirea prin Duh, care scoate din sufletele noastre toată întinăciunea şi aduce în ele desăvârşirea prin strălucitoarea unire cu Dumnezeu prin credinţă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 7, în PSB, vol. 41, pp. 490-491)

„Iar preţul libertăţii noastre era sângele Domnului Iisus, fiindcă neapărat trebuia achitat celui căruia eram vânduţi prin păcatele noastre. Aşadar, până să fie achitat acest preţ prin sângele Domnului pentru liberarea tuturor, a fost nevoie de sângele fiecăruia din cei ce prin lege şi prin obicei ritual urmau învăţăturile religiei sfinte. Dar fiindcă preţul pentru toţi a fost achitat, după ce a pătimit Iisus Hristos nu mai este nevoie să se verse sânge prin tăierea împrejur a fiecăruia. Prin sângele lui Hristos a fost împlinită tăierea împrejur a tuturora, iar pe crucea Lui am pătimit şi am fost răstigniţi toţi împreună cu El, înmormântaţi în mormânt cu El, săditi în asemănarea morţii Lui, încât să nu mai robim păcatului: *Cel ce a murit este liberat de păcat* (Rom. 6, 7)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXXII-a, 8-9, în PSB, vol. 53, p. 290)

„Atunci era sărbătorit semnul şi faptul tăierii împrejur ca o pecete a trupului prin care poporul lui Dumnezeu era deosebit de celelalte neamuri. Acum, însă, cel dăruit cu numele lui Hristos nu mai caută semnul trupului, fiindcă a meritat cinstea făgăduinţei dumnezeieşti. Dar ce este fără noimă, dacă în numele evlaviei părea că se pricinuieşte oarecare durere sau suferinţă, prin care să se vadă mai mult supuşenia prin aceste osteneli. E bine că de la începutul vieţii este dat semnul religiei, fiindcă îi este ruşine fiecăruia să se pună la o vârstă mai înaintată ostenelii sau durerii pe care la o vârstă tânără ar fi învins-o. Dar n-are nevoie nici de durere uşoară poporul creştin care, îmbrăţişând moartea Domnului, în fiecare clipă îşi înscrie pe frunte dispreţul morţii, ca unul care ştie că nu poate avea fără cruce mântuirea Domnului. Cine foloseşte acul în luptă, după ce a fost deprins cu arme mai puternice?" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXXII-a, 11-12, în PSB, vol. 53, p. 291)

„(...) Precum sunt doi oameni, la fel şi viaţa este dublă: una a omului lăuntric şi alta a celui din afară. Cele mai multe fapte ale omului lăuntric ajung la omul din afară, aşa cum neprihana omului lăuntric trece şi la neprihana trupească. Cel ce nu cunoaşte adulterul sufletului nu-l cunoaşte nici pe cel al trupului. Dar nu urmează că acela care n-a păcătuit cu trupul n-a păcătuit şi cu sufletul, precum se spune: *Oricine se uită la o femeie poftind-o, a şi săvârşit adulter cu ea în inima lui* (Mt. 5, 28). Căci chiar dacă nu este adulter al trupului,

[448] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Am murit lumii prin tăierea împrejur de la fiinţa noastră a tot ce ne unea în chip necurat şi egoist cu lumea aceasta, mai precis cu ceea ce ne putea îndemna prin ea la plăcerile egoiste. (n. s. 930, p. 491)

este totuşi unul al simţirii. Aşadar, există o tăiere împrejur a omului lăuntric; cine se taie împrejur înlătură momelile întregului trup, ca pe prepuţ, ca să fie în duh, nu în trup, şi să omoare în duh faptele trupului său". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXXII-a, 20, în PSB, vol. 53, p. 293)

„(...) Tăierea împrejur este un semn trupesc, dar adevărata tăiere împrejur este duhovnicească; cea dintâi taie un mădular, cea de-a doua păcatul. Nimic n-a făcut firea nedesăvârşită în om şi porunca nu era să se înlăture ceea ce era de prisos, ci să-şi dea seama cei ce-şi tăiau o parte din trupul lor că trebuie cu atât mai mult tăiate păcatele". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXXIV-a, 4, în PSB, vol. 53, p. 298)

„(...) S-a făcut (Hristos – n. a.) păcat (II Cor. 5, 21) ca să spele păcatele noastre, S-a făcut blestem pentru noi, ca să nimicească blestemele legii (Gal. 3, 13) şi tot la fel S-a tăiat împrejur pentru noi, ca să înlăture tăierea împrejur a legii, pentru a aduce mântuirea prin cruce". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXXVIII-a, 4, în PSB, vol. 53, p. 309)

Preînchipuirea Botezului în Vechiul Testament

„Să cercetăm dacă s-a îngrijit Domnul să ne descopere mai dinainte ceva despre apă[449] şi despre cruce.

Despre apă s-a scris, vorbind de Israil, că iudeii nu vor primi botezul, care aduce iertarea păcatelor, ci-şi vor întocmi ei altceva.

Că spune profetul: *Spăimântează-te, cerule, şi de aceasta mai mult să se cutremure pământul, că două rele a făcut poporul acesta: M-a părăsit pe Mine, izvorul viu al apei, şi şi-au săpat loruşi groapa morţii* (Ier. 11, 12, 13).

Oare piatră pustie este Sinai, muntele cel sfânt al Meu? Că veţi fi ca puii de pasăre, care zboară când li s-a luat cuibul (Is. 16, 1-2).

Şi iarăşi zice profetul: *Eu voi merge înaintea ta şi voi face munţii şes, uşi de aramă voi zdrobi, zăvoare de fier voi sfărâma şi-ţi voi da vistierii ce stau la întuneric, ascunse şi nevăzute, ca să cunoşti că Eu sunt Domnul Dumnezeu* (Is. 45, 2-3).

Şi: *Veţi locui în peşteră înaltă de piatră tare; apa ei nu seacă niciodată. Veţi vedea împărat cu slavă şi sufletul vostru va cugeta frica Domnului* (Is. 33, 16-18).

Şi iarăşi în alt profet zice: *Şi va fi cel ce face acestea ca un pom răsădit lângă izvoarele apelor, care şi va da rodul său la vremea sa şi frunzele lui nu vor cădea şi toate câte va face vor spori* (Ps. 1, 3-6).

Nu aşa necredincioşii, nu aşa, ci ca praful pe care-l spulberă vântul de pe faţa pământului. De aceea nu se vor scula necredincioşii la judecată, nici păcătoşii în sfatul drepţilor; căci cunoaşte Domnul calea drepţilor şi calea necredincioşilor va pieri (Ps. 1, 3-6).

Înţelegeţi că a vorbit în acelaşi timp şi de apă şi de cruce". (Barnaba, *Epistola*, Cap. XI, 1-8, în PSB, vol. 1, pp. 152-153)

„*Şi era un râu, care curgea din dreapta, şi s-au ridicat din el arbori frumoşi; şi cel care va mânca din ei va trăi în veac* (Iez. 47, 2, 12, 13).

[449] Notă Pr. Dumitru Fecioru: Despre apă, adică: despre botez (n. s. 106, p. 152)

Vrea să spună că noi, care ne coborâm în apă plini de păcate şi murdărie, ne ridicăm plini de roade în inimă, având, în Duhul, frica şi nădejdea în Iisus. *Şi cel care va mânca din ei va trăi în veac*. Cu alte cuvinte spune aşa: *Cel care va auzi şi va crede aceste cuvinte va trăi în veac*". (Barnaba, *Epistola*, Cap. XI, 10-11, în PSB, vol. 1, p. 153)

„Cum a preînchipuit marea botezul? Prin faptul că a separat (pe israeliţi) de faraon, după cum baia aceasta (separă) de tirania diavolului. Aceea ucidea în (valurile) ei pe duşman, în această (baie) este ucisă duşmănia noastră, cea către Dumnezeu. Din aceea, poporul (Israel) a ieşit nevătămat; din apa (botezului) noi ne ridicăm ca înviaţi din morţi, mântuiţi prin harul celui care ne-a chemat. Cât despre nor, el era o umbră a darului Duhului, (dar) care stinge flacăra patimilor, prin omorârea mădularelor". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 14, în PSB, vol. 12, p. 47)

„Dar ia seama bine cât de veche este taina, preînchipuită chiar de la facerea lumii. Chiar la început, când Dumnezeu a făcut cerul şi pământul, *Duhul (Domnului)* – spune Scriptura – *se purta deasupra apelor* (Fac. 1, 2). Cel care se purta pe deasupra apelor nu îşi făcea lucrarea asupra apelor? Dar de ce să spun: *îşi făcea lucrarea*? În ce priveşte prezenţa, *se purta pe deasupra*. Nu îşi făcea lucrarea, Cel care se purta pe deasupra? Cunoaşte că îşi făcea lucrarea în acea zidire a lumii, fiindcă îţi spune profetul: *Prin cuvântul Domnului cerurile s-au întărit şi prin Duhul gurii Lui toată puterea lor* (Ps. 32, 6). Şi un fapt şi celălalt este sprijinit de mărturia profetică: şi că (Duhul) se purta pe deasupra şi că îşi făcea lucrarea; că se purta pe deasupra o spune Moise, iar că îşi făcea lucrarea dă mărturie David". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine,* Capitolul III, 9, în PSB, vol. 53, p. 11)

„(...) Voind Dumnezeu să îndrepte ceea ce era stricat, a dat potopul şi a poruncit dreptului Noe să se urce în corabie. Iar acesta, după încetarea potopului, a trimis mai întâi un corb care nu s-a mai întors; apoi a trimis un porumbel, care citim că s-a întors cu o ramură de măslin (Fac. 8, 11). Vezi apa, vezi lemnul, priveşti porumbelul, şi te mai îndoieşti de taină?

Apa este, aşadar, cea în care se scufundă trupul, ca să se spele tot păcatul trupesc. Se îngroapă în ea toată fărădelegea[450]. Lemnul este cel pe care a fost răstignit Domnul Iisus, când a pătimit pentru noi. Porumbelul este acela sub al cărui chip a coborât Duhul Sfânt, după cum ai învăţat din Noul Testament[451], şi El îşi insuflă pacea sufletului, liniştea minţii. Corbul este chipul păcatului, care se duce şi nu se mai întoarce dacă se va păstra şi în tine paza şi icoana dreptăţii.

Este şi a treia mărturie, precum te învaţă Apostolul (Pavel): *Fiindcă părinţii noştri toţi au fost sub nor şi toţi au trecut prin mare şi toţi au fost botezaţi prin Moise, în nor şi în mare*...(I Cor. 10, 1-2). În sfârşit, şi Moise însuşi spune în Cântare: *Trimis-ai Duhul Tău şi i-a acoperit pe ei marea* (Ieş. 15, 10). Bagi de seamă că şi în acea trecere a evreilor (prin Marea Roşie), în care egiptenii au pierit, iar evreii au scăpat, a fost anticipată încă de pe atunci închipuirea Sfântului Botez. Căci, ce altceva învăţăm zilnic în această taină, decât că vina este luată de ape şi că greşeala se şterge cu ele, însă evlavia şi nevinovăţia rămân pururi ocrotite?

[450] Notă Pr. Ene Branişte: Comp. şi I Pt. 20-21 (n. s. 17, p. 12)
[451] Notă Pr. Ene Branişte: Vezi Mt. 3, 16 şi loc. par. (n. s. 18, p. 12)

Ai auzit că părinţii noştri au fost sub nor, şi (încă) sub un nor bun, care le-a stins focul patimilor trupeşti. Norul cel bun umbreşte pe cei care îi cercetează Duhul Sfânt, în cele din urmă s-a coborât peste Fecioara Maria *şi puterea Celui înalt a umbrit-o pe ea* (Lc. 1, 35), când a zămislit pe Răscumpărătorul neamului omenesc. Şi acea minune a fost făcută de Moise în chip figurat. Aşadar, dacă Duhul a fost în figură (atunci) nu este în adevăr, fiindcă Scriptura îţi spune: *Că legea prin Moise a fost dată, dar harul şi adevărul prin Iisus Hristos s-au făcut* (In. 1, 17).

La Merra era o apă tare amară: Moise a aruncat un lemn în ea şi s-a făcut dulce[452]. Firește, fără semnul crucii Domnului apa nu era de niciun folos pentru mântuirea ce avea să vie: dar după ce a fost sfinţită prin taina crucii mântuitoare, atunci a devenit bună pentru baia duhovnicească şi pentru paharul mântuirii. Aşadar, precum Moise, adică proorocul, a aruncat lemnul în acel izvor, tot aşa preotul aruncă în această fântână baptismală semnul crucii Domnului şi apa se face dulce (potrivită) pentru har". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul III, 10-14, în PSB, vol. 53, pp. 11-12)

„(...) Să te înveţe citirea luată din cartea Împăraţilor[453]. Era un sirian (numit) Neeman, care avea lepră şi nu putea să fie curăţit de nimeni. Atunci o fată dintre prizonieri i-a spus că este în Israil un profet care ar putea să-l curăţească de boala leprei. Luând el aur şi argint – spune Scriptura – s-a îndreptat spre regele lui Israil. Acesta, aflând scopul venirii lui, şi-a sfâşiat hainele, spunând că era mai degrabă pus la încercare, când i se cerea ceea ce nu era în puterea lui; dar Elisei i-a trimis vorbă regelui să-l îndrumeze pe sirian la el, ca să cunoască cum că este Dumnezeu în Israil. Şi după ce acesta a venit, l-a povăţuit să se scufunde de şapte ori în râul Iordan.

Atunci acela a început să-i spună că el avea ape mai bune în patria sa, în care se scufundase de multe ori, dar niciodată nu se curăţise de lepră. Chemat din nou acolo, nu asculta de poveţele profetului; dar, la îndemnul şi stăruinţele slugilor, a consimţit şi s-a scufundat. Şi fiind curăţit din aceasta, a înţeles că faptul de a se curăţi cineva nu stă în puterea apelor, ci a Harului.

Cunoaşte acum cine este acea fată mai tânără printre prinşii de război: este adunarea neamurilor, adică Biserica Domnului, ţinută mai-nainte în stăpânirea păcatului, când încă nu avea libertatea dată de Har; la sfatul acesteia, acea deşartă mulţime a neamurilor a auzit cuvântul proorocesc, de care la început s-a îndoit mult timp; dar mai târziu, când s-a convins că trebuie să-l urmeze, a fost spălată de toată întinăciunea păcătoşeniei. Şi Neeman cel puţin s-a îndoit înainte de a se tămădui; tu însă te-ai tămăduit deja şi de aceea nu ai dreptul să te mai îndoieşti". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul III, 16-18, în PSB, vol. 53, p. 13)

„(…) *îngerul Domnului cobora la vremea hotărâtă în scăldătoare şi apa se tulbura; şi acela care se cobora cel dintâi în scăldătoare după tulburarea apei se tămăduia de orice boală ar fi fost ţinut*[454]. La Ierusalim era această scăldătoare, în care se însănătoşea în fiecare an câte unul; dar nimenea nu se tămăduia înainte de a fi coborât îngerul. Se tulbura apa din pricina necredincioşilor, ca să le fie semn că îngerul coborâse. Pentru aceia (era)

[452] Notă Pr. Ene Branişte: Vezi Ieş. 15, 23-25 (n. s. 23, p. 12)
[453] Notă Pr. Ene Branişte: Adică IV Împ. 5, 1 ş. a. (n. s. 24, p. 13)
[454] Tâlcuirea Pr. Ene Branişte: Ioan 5, 4 (din pericopa evanghelică ce se citea probabil pe atunci la slujba botezului azi în slujba ortodoxă a Aghiazmei mici). (n. s. 30, p. 14)

semn, pentru tine credinţă. Pentru aceia se cobora un înger, pentru tine Duhul Sfânt; pentru aceia se tulbura un lucru creat, pentru tine lucrează Hristos însuşi, Stăpânul creaţiei.

Atunci se tămăduia (doar) unul; acum se tămăduiesc toţi, sau, desigur, un singur popor, cel creştin; căci există la unii şi o apă mincinoasă (…) Aşadar, şi acea scăldătoare a fost o preînchipuire, ca să crezi că în această apă (a botezului) coboară puterea dumnezeiască". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IV, 22-23, în PSB, vol. 53, p. 14)

Botezul lui Ioan

„– Dar pentru ce a fost trimis să boteze?

– Tot Botezătorul ne răspunde la această întrebare, zicând: *Eu nu-L cunoşteam; dar ca să fie arătat lui Israel, de aceea am venit eu, botezând cu apă* (In. 1, 31).

Dacă asta e singura pricină, pentru ce Luca evanghelistul spune că Ioan *a venit în împrejurimea Iordanului, propovăduind botezul pocăinţei spre iertarea păcatelor?* (Lc. 3, 3), deşi botezul lui Ioan nu era spre iertarea păcatelor, ci darul acesta era al botezului dat de Hristos mai târziu; că în acesta ne-am îngropat împreună cu Hristos, iar omul nostru cel vechi atunci a fost răstignit împreună cu Hristos; înainte de cruce nu se vede nicăieri iertare de păcate, că iertarea se dă prin sângele lui Hristos. Pavel spune: *Dar v-aţi spălat, dar v-aţi sfinţit* nu prin botezul lui Ioan, ci *în numele Domnului nostru Iisus Hristos şi în Duhul Dumnezeului nostru* (I Cor. 6, 11). Iar în altă parte spune: *Ioan a predicat botezul pocăinţei* – nu spune al iertării – *ca poporul să creadă în Cel ce vine după el* (Fap. 19, 4). Cum avea să dea iertare botezul lui Ioan, când încă nu fusese adusă jertfa, nu se pogorâse Duhul, nu fusese dezlegat păcatul, nu fusese îndepărtată vrăjmăşia şi nici blestemul nimicit?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia X, I, în col. PSB, vol. 23, p. 121)

„Aşadar, ce înseamnă cuvintele: *spre iertarea păcatelor?*

Iudeii erau nişte oameni nesocotiţi; niciodată nu-şi dădeau seama că păcătuiesc; erau vinovaţi de cele mai mari păcate şi se lăudau pe toate drumurile că sunt drepţi. Asta mai cu seamă i-a pierdut şi i-a depărtat de credinţă. (…) Aşadar, pentru că aceasta era pricina păcatelor iudeilor, a venit Ioan, nu pentru altceva decât pentru a-i face să se gândească la păcatele lor. Acest lucru îl arată şi chipul acestui botez, fiind botez de pocăinţă şi de mărturisire. Acelaşi lucru îl arată şi predica lui; nu spunea altceva decât: *Faceţi roade vrednice de pocăinţă* (Lc. 3, 8). Pentru că nerecunoaşterea propriilor lor păcate, aşa precum o arată şi Pavel, i-a făcut pe iudei să se depărteze de Hristos; dar recunoaşterea păcatelor le-a născut dorinţa de a căuta pe Răscumpărător şi de a dori iertarea păcatelor. Acest lucru a venit să-l pregătească Ioan: să-i convingă să se pocăiască; nu ca să fie pedepsiţi, ci, ajungând mai smeriţi prin pocăinţă şi osândindu-se pe ei înşişi, să alerge să ia iertare de păcate. Iată cât de precis o spune evanghelistul! După ce a spus: *A venit predicând botezul pocăinţei în pustiul Iudeii,* a adăugat: *spre iertare* (Mc. 1, 4) ca şi cum ar fi spus: *I-am convins să se mărturisească şi să se pocăiască de păcate, nu ca să fie pedepsiţi, ci ca să primească mai uşor mai târziu iertarea*. Că dacă nu şi-ar fi recunoscut păcatele, n-ar fi cerut nici harul; şi necerându-l, n-ar fi dobândit iertare. Deci Ioan, prin botezul lui, deschidea cale celuilalt botez". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia X, II, în col. PSB, vol. 23, p. 122)

„Căci (Fericitul Botezător – n. a.) zice: Eu aduc botezul pedagogic, spălând cu apă pe cei întinaţi în păcat, spre începutul pocăinţei şi învăţându-i să se ridice de la cele mai de jos la cele mai desăvârşite[455]. Aceasta va veni să o împlinească în mod real Cel pe Care am fost trimis să-L vestesc”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea Întâi, Cap. 10, în PSB, vol. 41, p. 131)

Botezul lui Ioan şi Botezul lui Hristos

„Botezul lui Ioan ducea la botez; botezul acesta desăvârşeşte; acela era îndepărtarea de păcat; acesta, unire cu Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, I, în PSB, vol. 17, p. 489)

„... a vorbit (Sf. Ioan Botezătorul – n. a.) de neînsemnătatea botezului lui; şi arătând că n-are altă putere decât să-i ducă spre pocăinţă pe cei botezaţi de el – că n-a spus: *vă botez cu apă spre iertare*, ci *spre pocăinţă* – vorbeşte de botezul lui Hristos, plin de dar nespus”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XI, IV, în PSB, vol. 23, p. 137)

„… acum la Iordan a împlinit botezul iudaic, dar în acelaşi timp a deschis uşile botezului Bisericii; precum atunci la o singură masă, tot aşa acum la un singur râu, a săvârşit şi umbra, dar a adăugat şi adevărul.

Numai botezul nostru are harul Duhului; al lui Ioan era lipsit de acest har. De aceea cu nimeni altul din cei botezaţi de Ioan nu s-a întâmplat minunea aceasta, ci numai cu Acela Care a dat botezul nostru, ca să afli pe lângă cele spuse şi aceea că nu curăţia celui ce boteza, ci puterea Celui botezat a făcut aceasta. Atunci şi cerurile s-au deschis şi Duhul S-a pogorât. Deschizându-se porţile cele de sus, trimiţând de acolo Duhul şi chemându-ne în patria cea din ceruri, Hristos ne duce de la vechea vieţuire la noua vieţuire. Nu numai că ne cheamă, ci ne dă şi cea mai mare vrednicie. Nu ne-a făcut îngeri şi arhangheli, ci fii ai lui Dumnezeu, fii iubiţi; şi astfel ne dă să moştenim cerul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 150)

„(...) Precum despre Legea lui Moise se spune că era umbră a bunătăţilor viitoare, şi nu însăşi faţa realităţii (căci litera mozaică era un exerciţiu anticipat şi o introducere anterioară închinării în Duh, care este înaintare spre cunoaşterea lăntrică, spre naşterea adevărului ascuns), aşa să înţelegi şi botezul spre pocăinţă[456]”. (Sf. Chiril al Alexandriei,

[455] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trăirile în trup nu sunt cu totul lipsite de participarea sufletului, o dată ce aceeaşi persoană e subiectul ambelor. Simt, spălându-mă de murdăria trupului, şi o necesitate de-a mă curăţi de murdăria sufletească. Astfel, botezul lui Ioan năştea în cei pe care-i boteza simţirea unei curăţiri de păcatele care le întinau sufletele, mai ales că el le cerea acelora ca, primind botezul lui, să se pocăiască de păcate. Simţeau necesitatea unei curăţiri printr-o putere dumnezeiască, spirituală. Aceasta spune Ioan că le va veni prin Hristos. Prin botezul lui se pregătesc pentru Botezul lui Hristos, care-i va curăţi prin apa unită cu Duhul dumnezeiesc. (n. s. 218, p. 131)

[456] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Legea lui Moise întreţinea conştiinţa păcatului, dar nu dădea puterea eliberării de el. Prin aceasta, întreţinea aşteptarea unei legături cu Dumnezeu, care va aduce puterea eliberării de păcat. În mod mai special, botezul lui Ioan întreţinea pocăinţa pentru păcat, dar, neputând da eliberarea de el, susţinea aşteptarea Botezului lui Hristos, care va aduce curăţirea de păcat prin Duhul Sfânt, sau prin harul ce va veni în om. Acest Botez era aşteptat ca apropiat, deci şi Hristos, Care-l va aduce. De aceea Ioan cerea o pocăinţă neîntârziată şi arăta că botezul lui este o pregătire pentru Botezul Celui ce este în

Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan, Cartea a Doua, Cap. I, în PSB, vol. 41, pp. 182-183)

Botezul Domnului Hristos în Iordan

„Dar dacă era desăvârşit, pentru ce s-a botezat cel desăvârşit? Trebuia, spun vrăjmaşii noştri, să împlinească făgăduinţa omenească. Foarte bine, o afirm şi eu! A ajuns, deci, desăvârşit atunci când a fost botezat de Ioan? Negreşit! Şi n-a învăţat ceva de la Ioan? Nu! Se desăvârşeşte, dar, prin botez numai, şi se sfinţeşte prin pogorârea Duhului? Da, aşa e![457]

Acelaşi lucru se întâmplă şi cu noi, cărora Domnul ne-a fost pildă. Când ne botezăm, ne luminăm; după ce suntem luminaţi, suntem înfiaţi; când suntem înfiaţi, ajungem desăvârşiţi; fiind desăvârşiţi, suntem nemuritori". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. VI, 25.3., 26.1., în PSB, vol. 4, p. 181)

„Iar dacă Se sfinţeşte Însuşi pe Sine pentru noi, şi aceasta o face pentru că S-a făcut om, e vădit că şi pogorârea Duhului peste El în Iordan s-a făcut peste noi, pentru că El purta trupul nostru. Şi aceasta nu s-a făcut spre îmbunătăţirea Cuvântului, ci spre sfinţirea noastră, ca să ne împărtăşim şi noi de ungerea Lui şi ca să se spună către noi: *Au nu ştiţi că sunteţi Biserica lui Dumnezeu şi Duhul lui Dumnezeu locuieşte întru voi?* (I Cor. 3, 16). Căci spălându-Se Domnul ca om în Iordan, noi eram cei ce ne spălam întru El şi de către El. Şi primind El Duhul, noi eram cei ce ne făceam primitori ai Duhului de la El. De aceea El nu a fost uns ca Aaron, sau ca David, sau ca toţi ceilalţi, cu untdelemn, ci altfel decât toţi cei ce s-au făcut părtaşi de El, cu untdelemnul bucuriei, pe care El însuşi îl tălmăceşte ca fiind Duhul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul Întâi împotriva arienilor, XLVII, în PSB, vol. 15, p. 213)

„– Şi pentru ce a venit Iisus după treizeci de ani să se boteze? M-ar întreba cineva.

– Pentru că după botezul acesta avea să pună capăt legii vechi. Şi deoarece până la vârsta de treizeci de ani omul poate săvârşi toate păcatele, de aceea Hristos a rămas până la această vârstă, ca să plinească toată legea, ca să nu spună nimeni că a desfiinţat-o, pentru că n-a putut-o împlini. Nu ne asaltează toată viaţa aceleaşi patimi; în copilărie mai cu seamă naivitatea şi zburdălnicia; în tinereţe plăcerea este mai puternică, iar după tinereţe vine şi pofta de bani şi avere. De aceea Domnul a aşteptat să treacă toate vârstele, ca în toate să împlinească legea; şi aşa vine la botez, adăugându-l ultimul la plinirea celorlalte porunci". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia X, I, în col. PSB, vol. 23, pp. 120-121)

„Că nu era cu putinţă ca Ioan, luându-L pe Hristos de mână, să meargă din casă în casă şi să le spună: *În Acesta credeţi*!, ci ca în faţa şi în văzul tuturora să se pogoare acel glas fericit şi să se săvârşească toate celelalte.

Din pricina asta a venit Iisus la botez. Faima Botezătorului şi noutatea faptei atrăgeau şi chemau la Iordan tot Ierusalimul. Malurile Iordanului ajunseseră un mare

---

apropierea lui şi va boteza prin ucenicii Săi în Duhul Sfânt spre iertarea reală a păcatelor. Acela era aşa de aproape, că-L putea arăta cu degetul şi le putea spune: După ce vă botezaţi la mine, treceţi la El. *Eu v-am botezat cu apă. El însă vă va boteza cu Duh Sfânt* (Mc. 1, 8). (n. s. 313, p. 183)

[457] În Hristos, firea umană s-a îndumnezeit treptat. – n. a.

teatru. Pe cei veniţi acolo Ioan îi făcea să se smerească, convingându-i să nu se mai creadă grozavi; le arăta că sunt vinovaţi de cele mai mari păcate şi că vor putea primi pe Cel ce vine, dacă se vor pocăi, lăsând pe strămoşi în pace, nemailăudându-se cu ei. Viaţa lui Hristos era umbrită deocamdată şi se credea că ar fi fost ucis odată cu pruncii din Betleem. Chiar dacă S-a mai arătat în lume la doisprezece ani, totuşi îndată a trecut iarăşi în umbră. De aceea trebuia ca ieşirea Sa în lume să se facă în chip strălucit, să aibă început măreţ. Aceasta e pricina că atunci, pe malurile Iordanului, au auzit iudeii ce nu auziseră nici de la profeţi, nici de la alţii. Ioan le propovăduia cu strălucită voce, amintindu-le de ceruri şi de împărăţia cea de sus, nespunându-le nimic de pământ". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia X, II, în col. PSB, vol. 23, pp. 122-123)

„Şi pentru ca atunci când îl vezi că vine la botez să nu gândeşti ceva rău, Ioan îl opreşte zicând:

Eu am trebuinţă să fiu botezat de Tine, şi Tu vii la mine? (Mt. 3, 14).

Pentru că botezul lui Ioan era un botez de pocăinţă, care-i făcea pe oameni să-şi osândească păcatele lor şi, deci, ca să nu socoteşti că şi Hristos a venit cu un astfel de gând la Iordan, Ioan îţi îndreaptă mai dinainte socotinţa asta, numindu-L *Miel şi Răscumpărătorul tuturor păcatelor din lume*. Se înţelege de la sine că este fără de păcat Cel Care poate ridica păcatele întregului neam omenesc. De aceea Ioan n-a spus: *Iată pe Cel fără de păcat!*, ci ceva mai mult: *Iată pe Cel ce ridică păcatul lumii!* (In. 1, 29), ca să primeşti cu deplină încredere şi una şi alta - şi că este fără de păcat şi că ridică păcatul lumii -, iar odată ce ai primit aceasta, să înţelegi că a venit la botez pentru a rândui altele". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XII, I, în col. PSB, vol. 23, p. 145)

„*Şi după ce a fost botezat Iisus, îndată a ieşit din apă şi iată I s-au deschis cerurile* (Mt. 3, 16).

– Pentru ce s-au deschis cerurile?

– Ca să afli că şi la botezul tău s-au deschis cerurile, ca Dumnezeu să te cheme spre patria cea de sus şi să te înduplece să n-ai nimic în comun cu pământul. Iar dacă n-ai văzut, nu fi necredincios! La începuturile creştinismului s-au arătat totdeauna înfăţişări văzute ale lucrurilor mai presus de fire şi duhovniceşti precum şi semne ca acestea, din pricina celor care erau mai puţin pricepuţi, care aveau nevoie de înfăţişări văzute şi care nu puteau avea nicio înţelegere pentru cele nemateriale, ci îi uimeau numai cele văzute. S-au făcut acestea, odată şi la început, pentru ca să crezi, chiar dacă mai târziu nu s-au mai făcut minuni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XII, II, în col. PSB, vol. 23, p. 148)

„Şi după trup Hristos a crescut şi a fost botezat, pentru ca, dând şi altora forma botezului, El cel dintâi să Se supună la ceea ce învăţa". (Boethius, *Articole teologice,* I, 4, în PSB, vol. 72, p. 32)

„De această naştere (pătimaşă, roabă şi silită – n. a.) voind Cuvântul, Care a creat firea oamenilor, să elibereze pe om şi să-l readucă la fericirea dumnezeiască, Se face cu adevărat om dintre oameni şi Se naşte trupeşte fără de păcat pentru om şi Se botează suportând, Cel ce e Dumnezeu după fiinţă şi Fiul lui Dumnezeu după fire, de bunăvoie pentru noi, naşterea spre înfiere duhovnicească, spre golirea de puterea naşterii din trupuri.

Aşadar, Fiul şi Cuvântul, Care ne-a făcut pe noi şi e singur împreună-Dumnezeu şi împreună-slăvit-cu-Tatăl şi cu Duhul, Se face pentru noi cu adevărat om ca noi, din noi, şi Se naşte trupeşte fără de păcat şi primeşte să suporte, Cel ce e prin fire Dumnezeu, naşterea din botez, spre înfierea duhovnicească pentru noi[458]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 116, în PSB, vol. 80, p. 295)

„Deci mai întâi a avut loc la Domnul întruparea şi naşterea trupească din pricina osândirii mele şi apoi a urmat naşterea părăsită de noi, prin botez, în Duh, pentru mântuirea şi rechemarea, sau, mai limpede spus, pentru recrearea mea". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 116, în PSB, vol. 80, p. 296)

Felurile botezului

„Deosebirea dintre (botezul care dă) harul Duhului şi (simplul) botez în apă este cunoscută şi de acolo că pe când Ioan a botezat cu apa spre pocăinţă, Domnul nostru Iisus Hristos (a botezat) cu Duhul Sfânt. Pentru că, zice (Ioan): *Eu vă botez cu apă spre pocăinţă, însă Cel ce vine după mine este mai tare decât mine şi încălţămintele Lui nu sunt vrednic să le ţin; Acesta va boteza cu Duhul Sfânt şi cu foc* (Mt. 3, 11). Prin botezul focului, (Ioan înţelege) încercarea de la judecată. Aşa spune şi Apostolul: *Focul va cerca (şi va arata) cum este lucrarea fiecăruia*. Şi iarăşi: *Căci ziua (aceea) o va arata descoperind-o prin foc?* (I Cor. 3, 13). Deja unii, în luptele (susţinute) pentru dreapta credinţă, întrucât au suportat moartea pentru Hristos, cu adevărat şi nu prin imitare, n-au avut nevoie, pentru a se mântui, de simbolismul apei. Pentru că au fost botezaţi în sângele propriu"[459]. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în PSB, vol. 12, p. 51)

[458] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) El acceptă totuşi botezul ca un act ulterior, pe de o parte pentru a arăta trebuinţa noastră de a aproba, de a completa şi purifica naşterea noastră din trupuri, pe de alta, pentru a lua o nouă putere a Duhului ca să elimine din trup urmările păcatului şi a învinge moartea prin înviere. Botezul ar fi în acest caz o dezlegare nu de naşterea din trupuri în general, ci de naşterea din trup unită cu păcatul. Botezul, ca naştere cu voia noastră din Duhul, ne eliberează din păcat şi ne dă puterea să înfrânăm afectele, iar Domnului Îi dă puterea să Se elibereze de urmările păcatului şi să învingă moartea prin înviere, nu să moară. El implică astfel efortul nostru şi al Lui.
Dacă omul ar fi rămas în ascultarea de Dumnezeu, naşterea spirituală prin voinţă s-ar fi perpetuat printr-o tainică legătură cu naşterea trupească a oamenilor. Dar căderea în păcat a redus venirea la existenţă a oamenilor la o naştere inconştientă, pasivă, neliberă, cu urmări pătimaşe în viaţa lor. Hristos, născându-Se ca om fără de păcat şi în mod liber, a restabilit posibilitatea unirii naşterii Sale cu naşterea din Duh, ca legătură evidentă cu Dumnezeu. Aceasta se înfăptuieşte pentru oameni prin botez. Hristos a acceptat botezul nu pentru Sine, căci, pentru El, însăşi naşterea din trup a fost în acelaşi timp o naştere liberă în Duhul Sfânt, ci pentru noi. El Se botează nu pentru a goli de păcat, prin această naştere din Duh, naşterea Sa din trup, ca noi, ci pentru a o goli numai de urmările păcatului (puterea de neîncovoiat a afectelor) şi pentru a ne deschide nouă calea ca, prin botez, sau prin această naştere din Duh, să golim naşterea noastră din trup de păcate şi de urmările păcătoase, să fim dezlegaţi de pasivitatea şi de robia pătimaşă pe care această naştere o reprezintă şi o are ca urmare. Prin naşterea din Duhul sau prin botez dobândim adevărata libertate. Sfântul Maxim accentuează foarte mult această naştere în libertate şi spre libertate. (n. s. 370, p. 298)

[459] Sfântul Ioan Damaschin scrie despre opt feluri de botezuri: botezul potopului, al Mării Roşii şi al norilor, botezul Legii vechi, botezul lui Ioan, botezul pe care l-a primit şi Mântuitorul, nu pentru că ar fi avut nevoie de curăţire, ci pentru a scoate în evidenţă însemnătatea lui, să împlinească Legea şi să descopere oamenilor taina Sfintei Treimi, oferindu-ne pildă pentru a ne boteza şi noi. Este menţionat apoi botezul pocăinţei, botezul sângelui şi botezul pedepsei veşnice, care nu este mântuitor, dar distruge răutatea şi păcatul şi rămâne în veşnicie. (*Expunere exactă a credinţei ortodoxe*, 9, P. G. XCIV, col. 1121CD).

Botezul din apă şi din Duh

„… botezul se face printr-un lucru material - apa -, dar se săvârşeşte ceva duhovnicesc - naşterea şi reînnoirea. Dacă ai fi fost fără de trup, ţi-ar fi dat daruri netrupeşti; dar pentru că sufletul este împletit cu trupul, ţi-a dat cele spirituale în cele materiale". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXII, IV, în PSB, vol. 23, p. 934)

„(…) toţi cei ce trec prin apa tainică a botezului, trebuie să omoare toată tabăra răutăţii în apă, şi anume: lăcomia, pofta desfrânată, cugetul răpitor, patima înfumurării şi mândriei, pornirea mânioasă, furia, pizma, bârfirea, toate acestea şi cele asemenea. Deoarece aceste patimi obişnuiesc să urmeze firii noastre, trebuie să le omorâm în apă[460]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 62)

„(…) şi acum Cuvântul voieşte ca orice fel de păcat să se înece în Taina botezului, ca într-un adânc, ieşind cel botezat singur, fără să tragă cu sine ceva străin, în viaţa lui următoare. Aceasta e şi ceea ce auzim prin cuvântul care zice: *În aceeaşi apă se desparte prin moarte şi viaţă duşmanul şi prietenul, duşmanul pierind iar prietenul fiind adus la viaţă*". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 63)

„(…) am dat mărturisirea faţă de mulţi martori prin Duhul care ne-a spălat pe noi în izvorul Tainei (botezului)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 456)

„Căci mare este, fraţilor, mare este sfântul botez spre dobândirea bunurilor duhovniceşti de către cei ce-l primesc cu frică. Pentru că din Duhul cel bogat şi îmbelşugat curge pururea harul în cei ce-l primesc[461].

De acest har umplându-se, sfinţii apostoli au arătat Bisericilor lui Hristos, rodurile plinătăţii şi ale adeveririi. Acest Duh rămâne sălăşluit în cei ce au primit darul Lui, împreună-lucrător, după măsura credinţei fiecăruia din cei ce s-au împărtăşit de El, zidind în fiecare binele spre sârguinţa sufletului în faptele credinţei, după cuvântul Domnului, Care zice că cel ce a primit talantul l-a primit spre lucrarea a ceea ce i s-a dat (Lc. 19, 13), adică harul Sfântului Duh i s-a dat fiecăruia, spre sporirea şi creşterea lui. Căci sufletul care s-a născut din nou prin puterea lui Dumnezeu trebuie să crească până la măsura vârstei duhovniceşti în Duhul, adăpat neîncetat cu sudoarea virtuţii şi cu dărnicia harului.

[460] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Apa e şi stihie care aduce la viaţă, dar şi stihie care îneacă. Când puterea lui Dumnezeu se uneşte cu ea pentru a naşte pe cel ce crede la o viaţă nouă, ea devine apa botezului; când o lasă în lucrarea ei de-a îneca pe cineva, ea devine adânc pierzător. Ea în general îneacă tot ce e rău. Răul nu poate propăşi în ea. Dacă cel ce intră în ea e întreg rău, lipsit de credinţă, îl îneacă întreg. Dacă prin credinţă se prinde de Dumnezeu, el se ridică din ea ca germenele întărit al vieţii celei noi, care a început să încolţească în el prin credinţă… (n. s. 31, p. 62)

[461] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: …Duhul Sfânt ni se dă la Botez şi la Mirungere nu ca să rămână ca un bun care face totul în acel moment, ci din El curge harul mereu. Dar sfântul Grigorie nu nesocoteşte nici colaborarea voinţei omului prin împlinirea poruncilor. Curgerea continuă a harului şi colaborarea mereu sporită a omului sunt ca dialogul unei iubiri mereu sporite între Dumnezeu şi om. (n. s. 13, p. 458)

Pentru că, precum firea trupului pruncului nou născut nu rămâne în vârstă fragedă, ci hrănit cu mâncările trebuitoare sufletului, după legea firii, înaintează spre măsura ce-i este rânduită, aşa se cuvine şi sufletului născut de curînd. Împărtăşirea de Duhul, nimicind boala intrată prin neascultare, reînnoieşte vechea frumuseţe a firii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 458)

„ … o rugăciune şi o invocare a puterii dumnezeieşti săvârşită deasupra apei să devină izvor de viaţă pentru cei iniţiaţi". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 33, în PSB, vol. 30, p. 332)

„Dar vrăjmaşii vor şi o dovadă că Dumnezeu e prezent la invocarea de sfinţire a apei. Dovada că puterea ce ni s-a arătat nouă în trup e cu adevărat dumnezeiască reiese în chip logic din cele ce afirmăm. Demonstrând divinitatea celui ce ni S-a arătat în trup şi care şi-a definit natura prin faptele pe care le-a săvârşit pe pământ, am demonstrat totodată şi prezenţa Lui la fiecare invocare ce I se face. Căci după cum fiecare lucru îşi are specificul său, care îi caracterizează firea, tot aşa şi specificul deosebit al naturii divine e adevărul. Or, Mântuitorul Hristos a făgăduit că va fi prezent de fiecare dată când doi sau trei îl vor chema, că se va afla în mijlocul celor ce vor crede în El (Mt. 7, 7; In. 14, 13, 15, 7), că în ei va rămâne (Mt. 18, 20, 28) şi sălaş la ei va face (In. 14, 23). De altfel, nici nu avem nevoie de altă dovadă că Dumnezeu e de faţă la astfel de rânduieli divine, după ce odată ne-am câştigat, pe urma rânduielilor Sale, convingerea că El e Dumnezeul şi când ştim că însuşirea Dumnezeirii e de a nu avea nimic comun cu minciuna şi când nu ne îndoim că legată de făgăduinţa nemincinoasă e totdeauna siguranţa reală a ceea ce El a făgăduit". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 34, în PSB, vol. 30, p. 333)

„Faptul că invocarea prin rugăciune se face înainte de împărtăşirea harului, e mai mult decât o dovadă că ceea ce se săvârşeşte se şi îndeplineşte de Însuşi Dumnezeu. (…)

După cum cei ce se roagă lui Dumnezeu să răsară peste ei soarele (Mt. 5, 45), nu slăbesc cu nimic acest fenomen care are loc orice s-ar întâmpla, dar pentru aceasta nimănui nu-i trece prin cap să spună că râvna rugătorilor n-ar avea rost când, şi fără ruga lor, ceea ce se întâmplă, tot aşa stau lucrurile şi cu cei convinşi că, potrivit făgăduinţei ce li s-a făcut, harul într-adevăr se dă aşa cum s-a făgăduit celor înnoiţi prin Taina Botezului şi anume ori li se împărtăşeşte o creştere de har ori măcar nu-l pierd pe cel ce l-au primit. În orice caz, prezenţa harului o dovedeşte divinitatea Celui ce a făcut făgăduinţă (Ps. 138, 2; Lc. 24, 49), iar mărturia acestei divinităţi o constituie minunile Sale. De aceea, nu există nicio îndoială că Dumnezeu e de faţă în Taina aceasta". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 34, în PSB, vol. 30, pp. 333-334)

„Iată, deci, cât de simplu începe viaţa creştină şi cât de uşor se realizează: credinţă şi apă din care cea dintâi stă în puterea voinţei noastre, iar cealaltă e strâns legată de viaţa omului. Pe de altă parte, însă, cât e de preţios şi de bun lucrul ceea ce reiese din credinţă şi apă, atât de preţios şi de bun încât îi putem acorda atribute dumnezeieşti!" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 36, în PSB, vol. 30, pp. 337-338)

„(...) *De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în Împărăţia lui Dumnezeu*. Căci deoarece omul e compus, fiind combinat din două componente, adică din trupul sensibil şi din sufletul înţelegător, are nevoie pentru naşterea din nou de o tămăduire îndoită, după componentele arătate. Prin Duhul se sfinţeşte duhul omului, iar prin apă, sfinţită şi ea, trupul[462]. Căci, precum întâlnindu-se cu flăcările focului apa vărsată în căldare îşi însuşeşte căldura lui, la fel, prin lucrarea Duhului, apa sensibilă se preface într-o putere dumnezeiască şi negrăită şi sfinţeşte pe cei care se scufundă în ea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. I, în PSB, vol. 41, pp. 170-171)

„De aceea ţi s-a spus dinainte, ca să nu crezi numai ceea ce vezi, pentru ca nu cumva să spui şi tu: Aceasta este oare acea mare taină, pe care ochiul n-a văzut-o, urechea n-a auzit-o şi la inima omului nu s-a suit? (I Cor. II, 9). Văd apele pe care le vedeam în fiecare zi; au să mă curăţească pe mine aceste ape în care adesea am coborât şi niciodată nu m-am curăţit? Ia la cunoştinţă de aici că nu apa curăţeşte, ci Duhul". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IV, 19, în PSB, vol. 53, p. 13)

„De aceea ai citit că la botez cei trei martori una sunt: apa, sângele şi Duhul (I In. 5, 8), iar dacă scoţi pe unul dintre aceştia, taina Botezului nu mai rămâne în picioare. Căci ce este apa fără crucea lui Hristos? O materie obişnuită, fără nicio putere pentru taină. Şi, dimpotrivă, nici fără apă nu poate fi taina renaşterii: *Căci de nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va intra în împărăţia lui Dumnezeu* (In. 3, 5). (…) Păstrează rânduiala lucrurilor în această credinţă; eşti mort pentru lume şi ai înviat pentru Dumnezeu. Şi ca şi cum ai fi fost îngropat în acel element al lumii, fiind mort pentru păcat, ai reînviat la viaţa veşnică. Crede, aşadar, că apele (botezului) nu sunt deşarte (zadarnice).

De aceea ţi s-a spus: *Fiindcă îngerul Domnului cobora la vremea hotărâtă în scăldătoare şi apa se tulbura; şi acela care se cobora cel dintâi în scăldătoare după tulburarea apei se tămăduia de orice boală ar fi fost ţinut*[463]. La Ierusalim era această scăldătoare, în care se însănătoşea în fiecare an câte unul; dar nimenea nu se tămăduia înainte de a fi coborât îngerul. Se tulbura apa din pricina necredincioşilor, ca să le fie semn că îngerul coborâse. Pentru aceia (era) semn, pentru tine credinţă. Pentru aceia se cobora un înger, pentru tine Duhul Sfânt; pentru aceia se tulbura un lucru creat, pentru tine lucrează Hristos Însuşi, Stăpânul creaţiei.

Atunci se tămăduia (doar) unul; acum se tămăduiesc toţi, sau, desigur, un singur popor, cel creştin; căci există la unii şi o apă mincinoasă (…) Aşadar, şi acea scăldătoare a fost o preînchipuire, ca să crezi că în această apă (a botezului) coboară puterea dumnezeiască". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IV, 20-23, în PSB, vol. 53, pp. 13-14)

---

[462] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu se poate despărţi omul în suflet şi trup. Plăcerea şi durerea trupului e simţită şi de suflet. Curăţenia lui, la fel. Dar şi invers, bucuriile sufletului şi curăţia gândurilor lui sunt simţite şi în trup. Dar nici materia în general nu rămâne total despărţită de puterea dumnezeiască. Prin apa sfinţită se sfinţeşte omul întreg: suflet şi trup. Duhul Sfânt nu lucrează fără mijlocirea unei materii, a unui gest, a unui cuvânt sonor. Şi nu lucrează asupra sufletului fără să lucreze şi asupra trupului. E o mare taină legătura între suflet şi trup, între lucrarea dumnezeiască şi cele materiale. (n. s. 292, p. 170)

[463] Tâlcuirea Pr. Ene Branişte: Ioan 5, 4 (din pericopa evanghelică ce se citea probabil pe atunci la slujba botezului azi în slujba ortodoxă a Agheasmei mici). (n. s. 30, p. 14)

„Dacă, deci, Duhul Sfânt a săvârşit zămislirea în Fecioară, venind asupra ei, şi a îndeplinit funcţiunea naşterii, întru nimic nu trebuie să ne îndoim că săvârşeşte o adevărată naştere venind asupra apei sau peste cei ce primesc botezul”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IX, 9, în PSB, vol. 53, p. 25)

Botezul în numele Sfintei Treimi

„Când însă ajungem la harul Botezului, lepădându-ne de toţi zeii şi domnii ceilalţi, noi mărturisim pe singurul Dumnezeu: Părintele, Fiul şi Duhul Sfânt”. (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia VIII, Cap. IV, în PSB, vol. 6, p. 85)

„(...) Atunci când ne *naştem din nou* în vederea mântuirii, avem nevoie şi de Tatăl şi de Fiul şi de Duhul Sfânt, cu alte cuvinte nu putem primi mântuirea fără participarea Sfintei Treimi”. (Origen, *Despre principii*, Cartea Întâia, V, 3, în PSB, vol. 8, p. 74)

„… credinţa se săvârşeşte prin botez; iar pe de altă parte, botezul se întemeiază pe credinţă; ambele sunt depline (prin invocarea) aceloraşi nume. Pentru că după cum credem în Tatăl şi în Fiul şi în Sfântul Duh, la fel ne şi botezăm în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Mărturisirea precede credinţa, care duce la mântuire, însă botezul, cel ce pecetluieşte asentimentul nostru, îl urmează de aproape”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 12, în PSB, vol. 12, p. 43)

„… trebuie să ne botezăm aşa cum am fost învăţaţi şi să credem aşa cum ne-am botezat şi să ne închinăm aşa cum am primit credinţă - în Tatăl, în Fiul şi în Duhul Sfânt”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 125, II, în PSB, vol. 12, p. 306)

„Căci unde e Tatăl, acolo e şi Fiul, aşa cum unde e lumina, acolo e şi strălucirea. Şi precum cele ce le lucrează Tatăl le lucrează prin Fiul - căci însuşi Fiul zice: *Cele ce le văd făcându-le Tatăl, pe acelea le fac şi Eu* (In. 5, 20) – aşa dându-se celui pe care îl botează, îl botează şi Fiul şi cel pe care-l botează Fiul se desăvârşeşte (se botează) în Duhul Sfânt”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Doilea împotriva arienilor, XLI, în PSB, vol. 15, p. 278)

„Dar făcând aşa, e cu totul deşert şi nefolositor botezul dat la ei (la arieni – n. a.), având în el doar o aparenţă, dar în realitate neavând nimic care să ajute dreptei credinţe. Căci arienii nu-l dau în numele Tatălui şi al Fiului, ci în numele unui Creator şi al unei creaturi, sau al unui Făcător şi al unei făpturi[464]. Dar precum creatura e altceva decât Fiul, aşa altceva este în realitate ceea ce socotesc ei că dau, chiar dacă se prefac, din pricina a ceea ce e scris în Scriptură, că cheamă pe Tatăl şi pe Fiul. Căci nu cel ce zice simplu „Doamne” Îl şi dă pe El, ci cel ce împreună cu numele are şi credinţa cea dreaptă. De aceea şi Mântuitorul nu a poruncit simplu să se boteze, ci mai întâi a zis: *Învăţaţi*, apoi: *Botezaţi în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh*, ca din învăţătură să se nască

[464] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un Creator fără un Fiu nu ne poate da decât un sentiment al dependenţei. Ba, mai mult, El nu poate scoate creaţia şi pe oameni din procesul fatal al compunerii şi descompunerii. (n. s. 114, p. 279)

credinţa dreaptă şi la credinţă să se adauge săvârşirea botezului. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Doilea împotriva arienilor, XLII, în PSB, vol. 15, p. 279)

„Şi dacă Sfânta Baie s-ar da numai în Sfântul Duh, s-ar putea spune în mod potrivit că cei botezaţi dacă păcătuiesc păcătuiesc numai faţă de Duhul[465]. Dar dacă se dă în Tatăl şi în Fiul şi în Sfântul Duh, şi aşa se desăvârşeşte fiecare din cei botezaţi, e numaidecât necesar că cei ce păcătuiesc după botez săvârşesc hulă împotriva Sfintei şi nedespărţitei Treimi". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, Către acelaşi episcop Serapion, XII, în PSB, vol. 16, p. 96)

„Însă şi catehumenul crede în crucea Domnului Iisus, cu care şi el se însemnează; dar de nu va fi botezat în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, nu poate dobândi iertare de păcate şi nici să soarbă darul harului duhovnicesc.

Aşadar, acel sirian de şapte ori s-a scufundat, după Lege (IV Împ. 5, 14), tu însă ai fost botezat în numele Treimii. Adu-ţi aminte ce ai făcut: ai mărturisit pe Tatăl, ai mărturisit pe Fiul, ai mărturisit pe Sfântul Duh[466]. Păstrează rânduiala lucrurilor în această credinţă; eşti mort pentru lume şi ai înviat pentru Dumnezeu. Şi ca şi cum ai fi fost îngropat în acel element al lumii, fiind mort pentru păcat, ai reînviat la viaţa veşnică. Crede, aşadar, că apele (botezului) nu sunt deşarte (zadarnice)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IV, 20-23, în PSB, vol. 53, p. 14)

„(...) în *Cuvântul de rămas bun* zice (Sf. Grigorie Teologul – n. a.) iarăşi: *Credem în Tatăl şi în Fiul şi în Sfântul Duh de o fiinţă şi de o slavă, în Care îşi are şi botezul desăvârşirea*[467]. *Ştii tu, care te-ai iniţiat (te-ai botezat), că el (Botezul) este negarea necredinţei şi mărturisirea Dumnezeirii? Şi aşa ne desăvârşim, cunoscând pe de o parte pe Unul în fiinţă şi articulându-ne şi închinându-ne Celui neîmpărţit, pe de alta cunoscând şi articulându-ne în cele trei ipostasuri sau Persoane*[468]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 15, în PSB, vol. 81, pp. 122-123)

Întreita mărturisire de la Botez

„Deci, ca celui ce a primit o mai mare iertare decât ceilalţi, i se cere (lui Petru – n. a.) să spună de-L iubeşte mai mult, căci, după cuvântul Mântuitorului, cel căruia i se iartă mult va şi iubi mult (Lc. 7, 47). Dar aceasta este şi o pildă dată bisericilor, că trebuie să se

[465] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A se boteza în numele Persoanelor Sfintei Treimi înseamnă a se scufunda în Ele însele, umplându-se cel botezat de iubirea dintre Ele. (n. s. 171a, p. 96)

[466] Notă Pr. Ene Branişte: În ritualul vechi al botezului, atât în Apus cât şi în Răsărit, se cerea candidatului la botez o mărturisire expresă a credinţei în Sfânta Treime, nemijlocit înainte de afundarea în apa baptismală; acest rit a dispărut din rânduiala ortodoxă de azi a botezului, dar s-a păstrat în cea catolică. (n. s. 29, p. 14)

[467] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă n-ar veni în noi la Botez Treimea, n-ar veni iubirea supremă, sau izvorul iubirii. (n. s. 235, p. 122)

[468] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Primind în Botez Treimea, ne facem toţi una în Dumnezeu cel Unul, dar ne însuşim iubirea Celor Trei Persoane ale Lui, ca iubirea între noi. Căci nu vine în noi unitatea abstractă a Lui, ci unitatea iubitoare a celor trei Persoane deofiinţă, transmiţându-ne şi nouă, persoane de aceeaşi fiinţă, iubirea dintre Ele, sau întărind iubirea noastră între noi ca persoane de aceeaşi fiinţă. (n. s. 236, p. 123)

ceară o întreită mărturisire a lui Hristos de la cei ce s-au hotărât să-L iubească venind la El prin Sfântul Botez". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1180)

„Crede, aşadar, că este de faţă, chemat prin rugăciunile preoţilor, Domnul Iisus, Care spune: *Unde vor fi doi sau trei... acolo voi fi şi Eu* (Mt. 18, 20); cu cât mai mult binevoieşte să ne facă parte de prezenţa Sa acolo unde este Biserica, unde sunt Tainele Sale?

Ai coborât, aşadar (în fântâna baptismală); adu-ţi aminte ce ai răspuns: că tu crezi în Tatăl, crezi în Fiul, crezi în Sfântul Duh. Nu ai acolo: Cred în cel mai mare, şi în cel mai mic şi în ultimul, ci prin aceeaşi făgăduinţă şi chezăşie a gurii tale te-ai legat să crezi în Fiul deopotrivă cum crezi şi în Tatăl, să crezi deopotrivă în Duhul Sfânt cum crezi şi în Fiul, cu singura deosebire că crucea, în care mărturiseşti că trebuie să crezi, e numai a Domnului Iisus". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul V, 27-28, în PSB, vol. 53, p. 16)

Mijloacele prin care se săvârşeşte taina naşterii din nou

„(…) mijloacele prin care se săvârşeşte taina naşterii din nou sunt rugăciunile către Dumnezeu, invocarea harului ceresc, apa şi credinţa". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 33, în PSB, vol. 30, p. 332)

„Nu te botează preotul, ci Dumnezeu e Cel Ce-ţi ţine capul cu putere nevăzută"

„… atunci când te botezi, nu te botează preotul, ci Dumnezeu este Cel Care-ţi ţine capul cu putere nevăzută; şi nici înger, nici arhanghel, nici altcineva nu îndrăzneşte să se apropie şi să te atingă (…) Când Dumnezeu ne naşte prin baia botezului, darul este numai al Lui. Nu vezi că aici pe pământ cei care înfiază pe cineva nu îngăduie ca slugile lor să facă acte de înfiere, ci ei înşişi se duc la tribunal? Tot aşa şi Dumnezeu n-a îngăduit ca îngerii să ne facă acest dar, ci El însuşi este de faţă, poruncind şi zicând: *Şi tată al vostru să nu numiţi pe pământ* (Mt. 23, 9). Hristos n-a spus aceste cuvinte ca să dispreţuieşti pe părinţi, ci ca, înaintea tuturor acestora să preferi pe Creatorul tău, pe Cel Ce te-a înscris printre copiii Lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia L, III, în col. PSB, vol. 23, pp. 582-583)

Săvârşirea Botezului prin întreită scufundare[469]

[469] Grecescul βαπτισμός ori βάπτισμα derivă de la verbul βαπτίξειν, care înseamnă a cufunda, a spăla, a scălda prin cufundare. (βάπτω=a scufunda, a afunda, a plonja; cf. Anatole Bailly, *Dictionnaire Grec-Français*, Hachette, Paris, 2000, p. 347). În latineşte a fost utilizat la început cuvântul *tingere*, însemnând tot a cufunda, şi *tinetio*, cufundare, pe care îl găsim la Tertulian, dar curând s-au încetăţenit cuvintele: *baptizo* şi *baptismus*, care, ca şi cele latineşti, printr-un uz multisecular au fost reiterate pentru a exprima exclusiv cufundarea sacramentală, a Sfântului Botez. În Septuaginta, verbul *baptizo*, de pildă, este folosit pentru a reda o acţiune de spălare prin afundare completă (IV Reg. 5, 14; Iudita 12, 7; Lev. 6, 28). Prin urmare, însuşi numele ce s-a dat tainei Sfântului Botez derivă de la cufundare (a se vedea pe larg la Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, *Studii de teologie patristică*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2004, p. 381). – n. a.

„Prin trei afundări şi tot atâtea invocări se săvârşeşte marea taină a botezului; în felul acesta se preînchipuie moartea, iar sufletele celor care se botează se luminează cu cunoaşterea lui Dumnezeu. Încât, dacă în apă există vreun har, acesta nu se datoreşte firii apei, ci prezenţei Duhului. Pentru că botezul nu are ca scop îndepărtarea murdăriei trupeşti, ci consacrarea unei conştiinţe curate lui Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în PSB, vol. 12, p. 50)

„În privinţa scufundării de la botez, (…) Tu însuţi ştii că acea scufundare întreită simbolizează cele trei zile (cât a stat Mântuitorul în mormânt). Căci nici n-ai putea scufunda copilul de trei ori fără să-l şi scoţi afară din apă tot de atâtea ori". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 236, V, în PSB, vol. 12, p. 491)

„Întrucât, deci, moartea Îndrumătorului nostru s-a făcut, potrivit firii comune, în sânul pământului, tot aşa şi imitarea de către noi a acestei morţi se face în mod simbolic prin elementul înrudit, prin apă. Şi, după cum Omul cel de sus (Hristos) care a luat asupră-Şi moartea, s-a întors iarăşi la viaţă după o zăcere de trei zile în pământ, tot aşa toţi care suntem acum uniţi cu El prin aceeaşi fire a trupului, dacă ne punem ca ţintă a existenţei dobândirea vieţii adevărate, reproducem, prin turnarea peste noi a apei în locul pământului şi prin întreita scufundare în acest element, harul dobândit prin învierea cea de a treia zi". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 35, în PSB, vol. 30, p. 335)

„(…) nimicim prin imaginea înecării răutatea ce s-a încuibat în firea noastră – desigur nu o nimicire completă, ci o întrerupere a continuării ei". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 35, în PSB, vol. 30, p. 335)

„(…) de aceea ne afundăm de trei ori în apă şi ne ridicăm de fiecare dată în sus, închipuind prin afundare şi ridicare îngroparea cea mântuitoare şi învierea cea de a treia zi, gândindu-ne la Stăpânul lumii că, după cum El, după ce S-a afundat în pământ ca şi noi în apă, şi de El a depins să Se ridice iarăşi de acolo într-o preamărire pe care numai El o putea avea, tot aşa, de noi depinde a avea la îndemână apă, a ne afunda în ea şi a ieşi de acolo curăţiţi". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 35, în PSB, vol. 30, p. 336)

Ritualul Botezului

„Cu privire la botez, aşa să botezaţi:

După ce aţi spus mai înainte de toate cele de mai sus, *botezaţi în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh* (Mt. 28, 19) în apă proaspătă.

Iar dacă n-ai apă proaspătă, botează în altă apă; iar dacă nu poţi în apă rece, în apă caldă.

Dacă nu ai de ajuns nici una nici alta, toarnă pe cap de trei ori apă *în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh* (Mt. 28, 19).

Înainte de botez să postească cel ce botează şi cel botezat şi alţii câţiva, dacă pot. Porunceşte, însă, ca cel ce are să se boteze să postească o zi sau două înainte". (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. VII, 1-4, în PSB, vol. 1, p. 30)

„Vă vom explica acum modul în care, înnoiţi prin Hristos, ne-am consacrat pe noi înşine lui Dumnezeu, pentru ca nu cumva, trecând cu vederea acest lucru, să apărem înaintea voastră că prin viclenie am ascunde ceva în explicarea noastră. Toţi cei ce s-ar încredinţa şi ar crede că lucrurile acestea învăţate şi propovăduite de noi sunt adevărate şi care făgăduiesc că vor putea trăi aşa, sunt învăţaţi să se roage şi să ceară de la Dumnezeu, postind, iertarea păcatelor pe care le-au săvârşit mai înainte, în timp ce noi, la rândul nostru, ne rugăm şi postim laolaltă cu ei. Apoi, ei sunt conduşi de noi undeva, unde este apă şi sunt renăscuţi acolo, în acelaşi fel în care noi înşine am fost renăscuţi; ei primesc atunci o baie în apă, în numele Părintelui tuturor şi Stăpânului Dumnezeu şi al Mântuitorului nostru Iisus Hristos şi al Sfântului Duh (Mt. 28, 19). Căci Hristos a zis: *De nu vă veţi renaşte, nu veţi intra în împărăţia cerurilor* (In. 3, 3-5; Mt. 18, 3). Faptul că este cu neputinţă ca cei odată născuţi să mai intre o dată în pântecele acelora care i-au născut, este un lucru lămurit tuturor". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, LXI, în PSB, vol. 2, pp. 88-89)

„(...) Pentru ca să nu rămânem nişte copii ai necesităţii şi nici ai ignoranţei, ci să fim nişte copii ai iniţiativei şi ai ştiinţei şi să dobândim iertarea păcatelor pe care le-am săvârşit mai înainte, se invocă asupra apei, pentru cel ce voieşte să se regenereze şi să se pocăiască de păcatele de mai înainte, numele Părintelui tuturor şi Stăpânului-Dumnezeu, acesta fiind singurul lucru pe care-l rosteşte cel ce aduce la baie pe acela care urmează să fie spălat. Nimeni nu ar putea da un nume Dumnezeului celui negrăit, iar dacă cineva ar îndrăzni să spună că ar exista un astfel de nume ar săvârşi o nebunie iremediabiă". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, LXI, în PSB, vol. 2, pp. 89-90)

„(...) După spălarea celui ce crede şi care a căzut întru totul de acord cu noi, îl aducem în locul unde se găsesc adunaţi cei pe care noi îi numim fraţi, făcând rugăciuni comune pentru noi înşine şi pentru cel luminat, ca şi pentru toţi ceilalţi de pretutindeni, cu multă stăruinţă, ca să ne învrednicim ca, aflând adevărul, să ne găsim şi prin fapte a fi nişte buni trăitori şi păzitori ai celor ce ne sunt poruncite, în aşa fel ca să ne mântuim cu mântuirea veşnică. Încetând rugăciunile, noi ne îmbrăţişăm unii pe alţii cu sărutarea păcii. Apoi, se aduce celui ce prezidează adunarea fraţilor pâine şi un pahar de vin amestecat cu apă, pe care acesta luându-le, înalţă laudă şi slavă Părintelui tuturor, în numele Fiului şi al Duhului Sfânt, şi rosteşte o lungă rugăciune de mulţumire, pentru care acestea să fie primite de către El. Când a terminat rugăciunile şi euharistia, întreg poporul care este de faţă rosteşte cu glas mare: *Amin*. Cuvântul Amin este un cuvânt ebraic, care înseamnă *aşa să fie*. După ce întâistătătorul a terminat euharistia şi tot poporul a rostit Amin, slujitorii aceia care sunt numiţi la noi diaconi dau fiecăruia dintre cei ce se găsesc de faţă să se împărtăşească din pâinea şi vinul amestecat cu apă, care s-au transformat în euharistie, iar celor ce nu sunt de faţă, li se duc pe la casele lor". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, LXV, în PSB, vol. 2, pp. 93-94)

„… obişnuim să facem (e vorba de lepădările de Satana – n. a.) când suntem chemaţi sub vederea lui Dumnezeu şi intrăm în dumnezeiescul Lui locaş, mai ales în timpul Sfântului Botez. Căci trebuie să scoatem din noi zeii străini şi despărţindu-ne de ei să zicem: *Mă lepăd de tine, satana, şi de toată pompa ta (de tot ce te înconjoară) şi de toată slujirea (latria) ta*[470]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Cincea a Glafirelor la Facere, 5, în PSB, vol. 39, p. 188)

„După aceea s-a deschis pentru tine Sfânta Sfintelor, ai intrat în sanctuarul naşterii din nou[471]; repetă ce ai fost întrebat, adu-ţi aminte ce ai răspuns. Te-ai lepădat de satana şi de faptele lui, de lumea şi de desfrâul şi de desfătările lui. Răspunsul tău este păstrat nu în groapa morţilor, ci în cartea celor vii.

Ai văzut acolo pe diaconi, ai văzut pe preot, ai văzut pe marele preot[472]. Nu te uita la chipurile lor trupeşti, ci la harul tainelor. Ai vorbit în prezenţa îngerilor, precum este scris: *Căci buzele preotului păzesc ştiinţa şi (credincioşii) cer Legea din gura lui; căci el este înger al Domnului celui atotputernic* (Mal. 2, 7). Nu este cazul să ne amăgim, să tăgăduim; este înger care vesteşte împărăţia lui Hristos şi viaţa veşnică. Nu trebuie să-l preţuieşti după înfăţişare, ci după har. Ia seama la ce ţi-a transmis, socoteşte bine sarcina lui şi recunoaşte vrednicia (funcţia) lui.

Aşadar, odată intrat (în baptisteriu), ca şi cum ai înfrunta pe duşmanul tău[473], de care să arăţi că trebuie să te lepezi pe faţă, te întorci spre răsărit; căci cine se leapădă de satana se întoarce către Hristos, Îl priveşte cu o uitătură dreaptă". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul II, 5-7, în PSB, vol. 53, p. 10)

„Ce ai văzut? – Desigur apă, dar nu singură; (ai văzut) pe diaconi slujind acolo, pe marele preot întrebând şi sfinţind. Mai întâi de toate te-a învăţat Apostolul că nu trebuie să contemplăm *cele ce se văd, ci cele care nu se văd; căci cele care se văd sunt vremelnice, dar cele care nu se văd sunt veşnice* (II Cor. 4, 18). (...) Cred, aşadar, că acolo este de faţă prezenţa Dumnezeirii. Crezi în lucrarea Ei şi nu crezi în prezenţa Ei? De unde ar rezulta lucrarea, dacă n-ar fi mai dinainte prezenţa?" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul III, 8, în PSB, vol. 53, p. 11)

„După aceea ai primit veşminte albe, ca să se arate că ai dezbrăcat haina păcatelor, că ai îmbrăcat veşmintele curate ale nevinovăţiei, despre care proorocul a spus: *Stropi-mă-vei cu isop şi mă voi curăţi; spăla-mă-vei şi mai mult decât zăpada mă vei albi* (Ps. 50, 9). Căci cine se botează se vede că a fost curăţit şi după Lege şi după Evanghelie: după Lege, fiindcă cu mănunchi de isop stropea Moise cu sângele mielului (Ieş. 12, 22); după Evanghelie, fiindcă veşmintele lui Hristos erau albe ca zăpada, când arăta în Evanghelie slava învierii Sale. Aşadar, cel căruia i se arată vina se albeşte mai tare decât zăpada. De aceea spune Domnul şi prin gura lui Isaia: *De vor fi păcatele voastre ca mohorâciunea, ca zăpada se vor albi* (Is. I, 18).

---

[470] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Zeii de care se lepădau la botez păgânii erau socotiţi una cu satana şi cu acoliţii lui. Iar slujirea în religiile păgâne panteiste era socotită slujire adusă satanei. (n. s. 315 b., p. 188)

[471] Notă Pr. Ene Branişte: Adică în interiorul baptisteriului. (n. s. 6, p. 10)

[472] Notă Pr. Ene Branişte: Adică pe arhiereu (botezul se făcea pe atunci mai ales la catedralele episcopale, unde slujea episcopul însuşi). (n. s. 7, p. 10)

[473] Notă Pr. Ene Branişte: Adică pe satana. (n. s. 9, p. 10)

Având Biserica aceste veşminte, dobândite prin baia renaşterii, spune în Cântarea Cântărilor: *Neagră sunt şi frumoasă, fiice ale Ierusalimului* (Cânt. Cânt. I, 4 (5)). Neagră prin şubrezenia firii omeneşti, frumoasă prin har; neagră deoarece (mă trag) din cei păcătoşi, frumoasă prin taina credinţei. Privind fiicele Ierusalimului aceste veşminte, spun uluite: *Cine este aceasta care se urcă albită?* (Cânt. Cânt. 8, 5). Aceasta era neagră; cum s-a făcut dintr-o dată albă?" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine,* Capitolul VII, 34-35, în PSB, vol. 53, pp. 17-18)

„Ce este prima mărturisire a creştinilor în botezul mântuitor? Ce este dacă nu o declaraţie de renunţare la diavolul şi la sprijinitorii lui?" (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu,* Cartea a VI-a, VI, 31, în PSB, vol. 72, p. 281)

Efectele binefăcătoare ale Botezului

„Trebuia neapărat să se urce prin apă, mi-a spus, ca să primească viaţă; n-ar fi putut intra altfel în împărăţia lui Dumnezeu (In. 3, 5), dacă nu aruncau moartea, care stăpânea viaţa lor de mai înainte. Aceşti morţi au primit pecetea Fiului lui Dumnezeu şi au intrat în împărăţia lui Dumnezeu (In. 3, 5); că omul este mort înainte de a purta numele Fiului lui Dumnezeu; dar când primeşte pecetea leapădă moartea şi primeşte viaţă. Pecetea, dar, este apa[474]; morţi se coboară în apă şi se ridică vii; acelora, dar, li s-a propovăduit pecetea aceasta şi s-au folosit de ea, ca să intre în împărăţia lui Dumnezeu (In. 3, 5)". (Herma, *Păstorul*, Pilda IX, în PSB, vol. 1, pp. 368-369)

„(...) Noi am crezut şi cunoaştem că Botezul acela, pe care l-a vestit el (Isaia – n. a.) de mai înainte, este singurul care poate curăţi pe cei ce se pocăiesc şi că el este *apa vieţii* (Ier. 2, 13)". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea Întâi, XIV, în PSB, vol. 2, p. 138)

„(...) după ce cu apa renăscătoare mi-am spălat petele din trecut şi-n inima curăţită de păcate a pătruns lumina purificatoare, după ce cu ajutorul Duhului Sfânt a doua naştere m-a transformat într-un om nou, ca prin minune mi se părea că deodată îndoielile mi se spulberă, cele închise se deschid, cele întunecate se luminează, ceea ce înainte mi se părea greu devine uşor, socoteam că pot înfăptui ceea ce este imposibil. Era astfel uşor de recunoscut că tot ce aveam trupesc şi supus greşelilor venea din lumea pământească şi că a început a aparţine lui Dumnezeu ceea ce era de acum însufleţit de Duhul Sfânt". (Sf. Ciprian, *Către Donatus*, IV, în PSB, vol. 3, p. 417)

„Prin botez ni se spală toate păcatele noastre şi nu mai suntem păcătoşi. Acesta este singurul har al luminării: nu mai suntem aceiaşi ca înainte de botez". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. VI, 30.1., în PSB, vol. 4, p. 183)

„Trebuie să se ştie că cei care cad în păcate, după ce s-au botezat, sunt pedepsiţi pentru păcatele pe care le-au săvârşit; păcatele săvârşite înainte de botez sunt iertate; cele săvârşite după botez au nevoie de curăţire". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XXIV, 154.3., în PSB, vol. 5, p. 302)

[474] Notă Pr. Dumitru Fecioru: *este apa*, adică: *botezul*. (n. s. 133, p. 369)

„(...) Prin cuvintele care s-au istorisit de Moisi şi s-au profeţit de patriarhul Iacov: *Va spăla îmbrăcămintea Lui în vin şi haina Lui în sângele strugurelui* (Fac. 49, 11), s-a arătat că El avea să spele în sângele Lui pe cei ce vor crede în El. Căci Duhul Sfânt a numit haină a Lui pe cei ce primesc prin El iertarea păcatelor[475], întru care El Se găseşte întotdeauna prezent în potenţă şi va fi în chip lămurit la a doua venire a Lui". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea Întâi, LIV, în PSB, vol. 2, pp. 197-198)

„(...) După harul Botezului, prin Iisus, Domnul nostru, să piară de la noi năravurile vechi ale păcatelor cărnii, pentru ca, în sfârşit, să fim eliberaţi de ruşinea egipteană a răutăţilor". (Origen, *Omilii la Cartea Iosua,* Omilia XXVI, Cap. II, în PSB, vol. 6, p. 303)

„(...) Pe bună dreptate se spune că Duhul Sfânt locuieşte nu în *cei trupeşti*, ci în cei al căror pământ a fost înnoit. Tocmai pentru acest temei a fost trimis Duhul Sfânt prin punerea mâinilor apostolilor, după harul şi după înnoirea aduse de botez[476]". (Origen, *Despre principii*, Cartea Întâia, VII, 3, în PSB, vol. 8, p. 76)

„După ce am fost luminaţi prin botez, ar fi trebuit să nu mai săvârşim ceea ce nu este drept, să fie îndepărtat cu totul păcatul de la noi. Dar şi după ce am crezut şi ne-am apropiat de apa sfinţirii, adesea ne aflăm în păcate". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul lui Metodiu, XLI, PSB, vol. 10, pp. 150-151)

„Cum a preînchipuit marea botezul? Prin faptul că a separat (pe israeliţi) de faraon, după cum baia aceasta (separă) de tirania diavolului. Aceea ucidea în (valurile) ei pe duşman, în această (baie) este ucisă duşmănia noastră, cea către Dumnezeu. Din aceea, poporul (Israel) a ieşit nevătămat; din apa (botezului) noi ne ridicăm ca înviaţi din morţi, mântuiţi prin harul celui care ne-a chemat. Cât despre nor, el era o umbră a darului Duhului, (dar) care stinge flacăra patimilor…". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 14, în PSB, vol. 12, p. 47)

„Imitând prin botez îngroparea lui Hristos, pentru că trupurile celor care se botează sunt ca îngropate în apă. Prin urmare, la botez (are loc) simbolic lepădarea de faptele trupului, după spusa Apostolului, care zice: *Aţi fost tăiaţi împrejur cu o tăiere nefăcută de mână, (care constă) în dezbrăcarea de trupul păcatului; cu tăierea împrejur a lui Hristos, întrucât v-aţi îngropat împreună cu El în botez* (Col. 2, 11-12). Botezul este ca un medicament care curăţeşte sufletul de murdăria pe care a contractat-o cugetând la cele ale trupului, aşa cum s-a scris: *Spăla-mă-vei şi mai alb decât zăpada voi fi* (Ps. 50, 9). De aceea, nu ne îmbăiem în felul iudeilor, după fiecare întinare, ci cunoaştem un singur botez mântuitor. Pentru că una este moartea (suferită de Fiul lui Dumnezeu) pentru (mântuirea) lumii şi una este învierea din morţi, al cărei tip este botezul. De aceea, Domnul, Iconomul vieţii noastre, ne-a lăsat ca testament botezul, care este tip al morţii şi al vieţii. Chipul

[475] Notă Pr. O. Căciulă: Prin cuvintele acestea Sf. Iustin desemnează pe cei ce au primit botezul. A se vedea şi capit. XLIV, 4. (n. s. 456, p. 198)

[476] Notă Pr. Bodogae: În tratatul *Despre rugăciune*, XXVIII, 3, Origen afirmă de asemenea coborârea Duhului Sfânt la botez. (n. s. 253, p. 76)

morţii este apa (care ne acoperă), iar arvuna vieţii ne-o dă Duhul". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap.15, în PSB, vol. 12, p. 49)

„Pentru că botezul are de realizat două scopuri: pe de o parte să suprime trupul păcatului (Rom. 6, 6) - pentru a nu mai face roade vrednice de moarte -, pe de altă parte să trăiască în (atmosfera) Duhului şi să facă roade sfinte (Rom. 5, 22). Apa redă imaginea morţii (prin faptul) că primeşte (în ea) trupul ca într-un mormânt, iar Duhul trimite puterea de viaţă făcătoare, care ne reînnoieşte sufletele, (aducându-le) din starea de moarte produsă de păcat, la viaţa cea dintru început. Aceasta, deci, înseamnă a se naşte cineva de sus, din apă şi Duh; prin apă moare pentru păcat, iar prin Duhul se renaşte la o viaţă nouă. Prin trei afundări şi tot atâtea invocări se săvârşeşte marea taină a botezului; în felul acesta se preînchipuie moartea, iar sufletele celor care se botează se luminează cu cunoaşterea lui Dumnezeu. Încât, dacă în apă există vreun har, acesta nu se datoreşte firii apei, ci prezenţei Duhului. Pentru că botezul nu are ca scop îndepărtarea murdăriei trupeşti, ci consacrarea unei conştiinţe curate lui Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 15, în PSB, vol. 12, p. 50)

„Acesta, Origen, în a şasea carte, mi se pare, a *Comentariilor la Evanghelia lui Ioan* (…) El a scris, cuvânt după cuvânt, cele ce urmează: *Că baia în apă simbolizează purificarea sufletului de toată murdăria (provocată) de răutate. Odată cu aceasta (botezul) devine principiu şi izvor al harismelor pentru cel care, odată cu invocarea, recunoaşte divinitatea Treimii celei adorate*". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 86)

„… ai îmbrăcat haina nemuritoare care, acoperind omenitatea, a nimicit în trup moartea, iar ceea ce era muritor a fost înghiţit în îmbrăcămintea nemuririi. Aşadar, întrucât prin harul Său Domnul te-a făcut casnic al Său (Efes. 2, 19), te-a îndepărtat de orice păcat, ţi-a deschis împărăţia cerurilor şi calea care duce la fericirea de acolo, te rugăm, ca pe un bărbat care întrece atât de mult pe alţii prin înţelepciune, să primeşti acest dar cu toată înţelegerea şi să te faci paznic credincios al acestei comori, dându-ţi toată râvna ca să asiguri paza acestei arvuni. Şi astfel, după ce vei fi păstrat întreagă această pecete, te vei înfăţişa înaintea Domnului strălucind în lumina sfinţilor fără ca să pătezi ori să zbârceşti îmbrăcămintea curată a nemuririi (Efes. 5, 27), ci păstrând sfinţenia în toate mădularele, ca unul care s-a îmbrăcat în Hristos, întrucât *câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat* (Gal. 3, 27). Să fie, dar, sfinte toate mădularele, pentru ca să se învrednicească să se acopere cu îmbrăcămintea cea sfântă şi luminoasă". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 292, în PSB, vol. 12, p. 577)

„Sufletul care şi-a spălat păcatele prin botez şi a fost curăţit omul cel vechi, sufletul acela este pe viitor potrivit pentru a fi locuinţă a lui Dumnezeu în Duhul". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXVIII, VIII, în PSB, vol. 17, p. 235)

„(…) marele Dăruitor nu-ţi oferă un metal care-ţi ia ochii, ci curăţenia sufletului (…) O, minune! Te înnoieşti, fără să fii topit; eşti plăsmuit din nou, fără să fii strivit; eşti vindecat, fără să suferi dureri şi totuşi nu te gândeşti ce har ţi se dă!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 491)

„Botezul este răscumpărare pentru cei robiţi, iertare greşelilor, moarte păcatului, renaştere sufletului, haină luminoasă, pecete neatacată, căruţă către cer, pricinuitoare a împărăţiei cerurilor, harul înfierii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 493)

„Care este raţiunea şi puterea botezului? Aceea de a curăţa pe cel botezat (de ceea ce a greşit) cu gândul şi cu cuvântul şi cu fapta, şi de a-l face pe acela, după puterea ce i s-a dat, care este cea din care a fost născut”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, Reg. 20, în PSB, vol. 18, p. 122)

„Ceea ce lucra acolo tăierea împrejur prin lepădarea unei părţi a trupului, aceea lucrează aici botezul prin lepădarea păcatelor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXIX,V, în PSB, vol. 22, p. 71)

„Acum la Iordan a împlinit botezul iudaic, dar în acelaşi timp a deschis uşile botezului Bisericii; precum atunci la o singură masă, tot aşa acum la un singur râu, a săvârşit şi umbra, dar a adăugat şi adevărul.

Numai botezul nostru are harul Duhului; al lui Ioan era lipsit de acest har. De aceea cu nimeni altul din cei botezaţi de Ioan nu s-a întâmplat minunea aceasta, ci numai cu Acela Care a dat botezul nostru, ca să afli pe lângă cele spuse şi aceea că nu curăţia celui ce boteza, ci puterea Celui botezat a făcut aceasta. Atunci şi cerurile s-au deschis şi Duhul S-a pogorât. Deschizându-se porţile cele de sus, trimiţând de acolo Duhul şi chemându-ne în patria cea din ceruri, Hristos ne duce de la vechea vieţuire la noua vieţuire. Nu numai că ne cheamă, ci ne dă şi cea mai mare vrednicie. Nu ne-a făcut îngeri şi arhangheli, ci fii ai lui Dumnezeu, fii iubiţi; şi astfel ne dă să moştenim cerul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 150)

„... harul luminător al Botezului, prin care ne facem copii, nemaisprijinindu-ne pe pământ, ci fiind duşi de aici spre viaţa cerească”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia a II-a, în PSB, vol. 29, p. 136)

„E limpede că, atunci când se nimicesc însuşirile rele ale firii, firea însăşi aduce repede o schimbare înspre mai bine. Dacă, deci, după cum zice proorocul Isaia (Is. 1, 16), spălându-ne în această tainică baie ne curăţim gândurile şi ne îndepărtăm răutăţile din suflet, e semn că ne-am făcut mai buni şi înaintăm tot spre mai bine cu această schimbare”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 40, în PSB, vol. 30, p. 344)

„ … toţi aceia care s-au dezbrăcat de omul cel vechi şi pământesc şi de veşmintele împărăţiei întunericului şi s-au îmbrăcat în omul cel nou şi ceresc, cu Iisus Hristos, (au dobândit), pe lângă ochii lor alţi ochi, pe lângă urechile lor alte urechi, pe lângă capul lor alt cap, aşa încât tot (omul) să fie curat, ca unul ce poartă chipul ceresc.

Şi i-a îmbrăcat Domnul cu veşmântul luminii celei negrăite, cu credinţa, cu nădejdea, cu iubirea, cu bucuria, cu pacea, cu bunăvoinţa, cu bunătatea şi cu toate celelalte veşminte divine şi de viaţă dătătoare ale luminii, vieţii şi odihnei celei de negrăit. Pentru că, după

cum Dumnezeu este iubire şi bucurie şi bunăvoinţă şi bunătate, tot aşa şi omul cel nou devine după har". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia II, 4-5, în PSB, vol. 34, p. 95)

„Sufletul omenesc e (...) slab pentru luptă şi gata îndată de robie şi uşor de speriat înainte de Sfântul Botez. Dar după ce, dobândind harul, s-a îmbrăcat cu putere de sus, rezistă cu multă bărbăţie celor ce voiesc să-l urmărească şi se luptă vitejeşte, Hristos Însuşi conducându-l în luptă şi ocrotindu-l. Căci nu vom ieşi biruitori altfel decât în acest chip". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Treia, în PSB, vol. 38, pp. 96-97)

„Căci noi ne botezăm, dobândind nu curăţia de murdării a trupului, ci izbăvindu-ne de întinăciunile minţii şi inimii, prin harul şi iubirea de oameni ale Celui ce ne-a chemat la mântuire. Pentru că *nu din faptele legii ne-am îndreptat, cum zice Scriptura, ci din credinţa în Iisus Hristos* (Rom. 3, 20)". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Noua, în PSB, vol. 38, p. 310)

„(...) *După ce ne-am spălat în botez* şi am lepădat tot felul de necurăţie, ne-am îmbogăţit cu harul de sus şi din cer, primind haina veseliei, după cuvântul: *Îmbrăcaţi-vă în Domnul nostru Iisus Hristos* (Rom. 13, 14)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Unsprezecea, în PSB, vol. 38, p. 388)

„(...) Curăţiţi prin Sfântul Botez, lepădăm şi cele ce odrăslesc din trup, adică plăcerile sădite în noi (...) împreună cu celelalte păcate, iar aceasta o lucrează în noi Hristos. Căci El este cuvântul viu şi lucrător şi foarte ascuţit în tăierea păcatelor şi în eliberarea minţii de necurăţia patimilor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea Întâia a Glafirelor la Levitic, în PSB, vol. 39, p. 388)

„Harul prin Botez, prin care ştergându-ni-se toată murdăria, ne facem părtaşi firii dumnezeieşti (II Pt. 1, 4), sălăşluindu-Se în noi Hristos prin Duhul. Căci atunci *curăţiţi în conştiinţă de faptele cele moarte*, cum scrie fericitul Pavel (Evr. 6, 1) şi făcându-ne părtaşi de *Binecuvântarea tainică*[477] şi umplându-ni-se mintea noastră de harul de sus, ne arătăm râvnitori şi aleşi şi ce nu avem din acestea?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Numeri*, Cartea Glafirelor la Numeri, 2, în PSB, vol. 39, pp. 428-429)

„Căci cei spurcaţi de nebuneştile plăceri trupeşti, cei ce au fost înainte în afara mulţimii şi taberei sfinţilor, cei aflaţi departe de turma sfinţilor, îmbogăţindu-se cu curăţenia prin Sfântul Botez, s-au făcut aproape, arătându-se soţi ai sfinţilor, concetăţeni şi împreună-părtaşi la nădejde în vremea venirii (Cuvântului)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la a doua Lege*, în PSB, vol. 39, p. 451)

„Observă din câte rele îl scapă puterea tăierii împrejur în duh. Adică scoate sufletul omului din mâna diavolului, îl eliberează de păcatul din el şi-l arată mai presus de toată puterea ce vine de la demonii cei răi (...). Nu-l mai lasă să se murdărească de plăcerile trupului (...) şi-l scapă şi de moarte, şi de corupere. Dar nu constau nici numai în acestea

[477] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cei ce se botezau, primeau îndată şi Sfânta Împărtăşanie. (n. s. 747, p. 429)

cele ce le vin din tăierea împrejur, ci îi face şi părtaşi firii dumnezeieşti (II Pt. 1, 4), prin împărtăşirea de Mântuitorul nostru Hristos". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 7, în PSB, vol. 41, pp. 496-497)

„(...) Tăierea împrejur în ziua a opta, necugetând nimic iudaic, este curăţirea în Duh, în credinţa şi Învierea lui Hristos, ca ştergere a toată moartea şi stricăciunea, pricinuitoare a sfinţeniei şi a unirii noastre cu Hristos, ca chip al libertăţii, ca uşă şi cale spre unirea intimă cu Dumnezeu[478]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 7, în PSB, vol. 41, p. 499)

„Căci socotim că nimeni altul nu este trimis decât Fiul Unul-Născut, Care a venit şi a fost trimis la noi de sus, de la Tatăl, spre pierzarea păcatului şi a puterii diavolului. Pe Acesta cunoscându-L, afundaţi în chip nevăzut în apele cristelniţei, cu credinţă, ne spălăm, precum s-a scris, nu de întinăciunea trupului (I Pt. 3, 21), ci de boala şi necurăţia ochilor înţelegerii, ca, ajunşi curaţi, să putem privi în chip curat frumuseţea dumnezeiască. Deci, precum credem că trupul lui Hristos este făcător de viaţă, deoarece este templul şi lăcaşul lui Dumnezeu Cuvântul cel viu, având în Sine toată lucrarea, aşa zicem că este şi pricinuitor de iluminare. Căci este trupul Luminii celei după fire şi adevărate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Şasea, Capitol unic, în PSB, vol. 41, pp. 666-667)

„(...) *Tăierea împrejur este aceea a inimii, în duh*, după cuvântul lui Pavel (Rom. 2, 29). Dar nu se produce în noi tăierea împrejur duhovnicească dacă nu Se sălăşluieşte în noi Sfântul Duh, prin credinţă şi prin Sfântul Botez[479]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1145)

„Te-ai ridicat din fântâna (baptismală); adu-ţi aminte de învăţătura Evangheliei. Căci şi, în Evanghelie, Domnul nostru Iisus a spălat picioarele ucenicilor Săi. Şi când a ajuns la Simon Petru, acesta a spus: *Nu-mi vei spăla mie picioarele în veac!* Nu i-a venit în minte taina şi de aceea a refuzat slujirea, deoarece credea că s-ar fi agravat umilinţa robului, dacă ar fi îngăduit, supus, servirea Stăpânului. Dar Domnul i-a răspuns: *De nu-ţi voi spăla picioarele, nu vei avea parte cu Mine*. Auzind aceasta, Petru a spus: *Doamne, nu numai picioarele, ci şi mâinile şi capul*. Răspuns-a Domnul: *Cine este spălat nu are nevoie să-şi spele decât picioarele, şi este curat în întregime.*

---

[478] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tăierea împrejur a tot ce e pornire spre rău în noi, prin pătrunderea în noi a lui Hristos cel atotcurat, atotjertfelnic şi iubitor, la Botez, prin apa sfinţită şi plină de El, făcându-se în ziua a opta fără sfârşit, sau în ambianţa anticipată a veşniciei, e curăţire prin Duhul lui Hristos de tot păcatul despărţirii de Hristos, deci e putere de continuă sfinţire în Dumnezeu, puterea învierii imprimată în noi, e chipul libertăţii noastre viitoare depline faţă de rău, de stricăciune, de moarte, e cale şi uşă spre desăvârşita unire cu Hristos şi între noi. (n. s. 946, p. 499)

[479] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se produce în noi o tăiere împrejur spirituală, sau se depărtează spiritual de la om aplecarea spre poftele trupeşti şi spre egoism. Prin aceasta se dă sufletului pornirea spre comuniunea iubitoare cu Dumnezeu şi cu semenii. Cu această simţire omul se va apropia de Trupul Domnului în Sfânta Împărtăşanie, ca să se întărească şi mai mult. Dar această tăiere împrejur spirituală nu se produce fără Sfântul Duh, Care e Duhul comuniunii noastre cu Dumnezeu, şi Duhul comuniunii între Fiul şi Tatăl, deci şi între Fiul devenit Om şi Tatăl. Prin alipirea la Hristos prin credinţă primim şi noi Duhul comuniunii iubitoare a lui Hristos, ca Om, cu Tatăl. (n. s. 2161, pp. 1145-1146)

Era curat Petru, dar trebuia să-şi spele călcâiul, căci moştenise păcatul primului om, când şapele i-a pândit călcâiul şi l-a îndemnat la păcat. De aceea i se spală călcâiul, ca să i se ridice păcatul strămoşesc, căci păcatele noastre proprii se dezleagă prin botez[480]". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul VI, 31-32, în PSB, vol. 53, p. 17)

„Hristos însă, văzând în veşmintele albe Biserica Sa, pentru care El însuşi, precum este scris în cartea proorocului Zaharia, luase veşminte întinate, (văzând încă) şi sufletul ei curat şi spălat prin baia renaşterii, îi spune: *Iată, frumoasă eşti, iubita Mea, iată eşti frumoasă, ochii tăi sunt ca ai unei porumbiţe* (Cânt. Cânt. 4, 1), sub a cărei înfăţişare a coborât din cer Duhul Sfânt.

Şi mai jos: *Dinţii tăi ca o turmă de capre tunse, care au ieşit din scăldătoare, care toate nasc numai gemeni şi nu este stearpă între ele; ca purpura de roşii sunt buzele tale!* Nu este laudă de rând aceasta. Mai întâi prin plăcuta comparaţie cu caprele tunse; căci ştim că şi pe înălţimi caprele pasc fără primejdie şi că şi în prăpăstii îşi găsesc hrana în siguranţă; apoi când sunt tunse, sunt despovărate de perii de prisos. Cu turma acestora este comparată Biserica, având în sine multe puteri ale sufletelor, care să înlăture prin botez povara păcatelor care să-i aducă lui Hristos credinţa cea tainică şi harul moral, care să laude crucea lui Iisus Domnul.

Prin acestea este frumoasă Biserica. De aceea, şi Dumnezeu îndreaptă cuvânt către ea: *Frumoasă eşti toată, iubita mea, şi cusur nu este în tine* (Cânt. Cânt. 4, 7), fiindcă vina a fost înghiţită de apă. *Coboară din Liban, mireasă, coboară din Liban! Vei trece şi vei veni* (Cânt. Cânt. 4, 8), de la începutul credinţei, prin aceea că, lăsând lumea, a trecut la Hristos". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul VII, 37-39, în PSB, vol. 53, pp. 18-19)

„Hristos ni L-a dat (botezul – n. a.) pentru răscumpărarea păcatelor noastre". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XXI-a, 37, în PSB, vol. 53, p. 125)

„Mort eram, dar fiindcă Hristos a murit cu mine prin botez de la Hristos am primit lumina vieţii. Şi cel ce moare în Hristos, încălzit prin Hristos, primeşte suflarea vieţii şi a învierii". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXXXI-a, 7, în PSB, vol. 53, p. 313)

Vine și peste tine Duhul când te botezi

„Atunci la botez s-a arătat şi porumbelul ca să arate, ca şi cum ar fi arătat cu degetul, celor de faţă şi lui Ioan pe Fiul lui Dumnezeu. Dar nu numai pentru aceasta, ci ca să afli şi

[480] Tâlcuirea Pr. Ene Branişte: Textul acesta a fost adesea greşit înţeles în sensul că Sf. Ambrozie ar crede că spălarea picioarelor ar fi un fel de taină analoagă cu botezul, care ar spăla păcatul strămoşesc, ia botezul ar spăla numai păcatele personale; pe baza unei asemenea greşite înţelegeri, unii au şi pus la îndoială autenticitatea textului. Dar prin *păcatele moştenite* (haereditaria peccata) Sf. Ambrozie nu înţelege păcatul strămoşesc, ci urmările lui, adică patimile sau înclinarea spre păcat (ceea ce în teologia latină se numeşte *concupiscentia*). Lucrul acesta se vede mai clar din explicarea Sf. Ambrozie la Ps. 48, 5, unde este vorba de *fărădelegea călcâiului meu* (iniquitas calcanei mei), expresie pe care le o pune în legătură şi cu blestemul lui Adam (Fac. 3, 15) şi cu spălarea picioarelor lui Petru de către Mântuitorul la Cina ca de Taină (Vezi *In Psalmum XLVIII Ennaratio* 8). (n. s. 50, p. 17)

tu că vine Duhul şi peste tine când te botezi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XII, II, în PSB, vol. 23, p. 148)

Pregătirea pentru primirea Botezului

„Înainte de botez să postească cel ce botează şi cel botezat şi alţii câţiva, dacă pot. Porunceşte, însă, ca cel ce are să se boteze să postească o zi sau două înainte". (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. VII, 4, în PSB, vol. 1, p. 30)

„(...) Nevinovăţia acelora care sunt botezaţi nu trebuie să fie în aparenţă, ci în realitate. Din care pricină şi Domnul a spus: *Fiţi înţelepţi ca şerpii şi blânzi (nevinovaţi) ca porumbeii* (Mt. 10, 16). Pe drept cuvânt, deci, a coborât (Duhul) ca un porumbel, (la botezul lui Hristos – n. a.) ca să ne dea a înţelege că trebuie să avem nevinovăţia porumbelului". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IV, 25, în PSB, vol. 53, p. 15)

Timpul potrivit pentru primirea Botezului

„Orice timp al vieţii este potrivit pentru mântuirea prin botez: noaptea, ziua, în orice ceas, în orice clipă, chiar cea mai scurtă clipă. Dar cu mult mai potrivit este timpul înrudit cu semnificaţia botezului. Şi care timp ar fi mai înrudit cu botezul decât ziua Paştelui? Această zi este pomenirea învierii Domnului; iar botezul ne dă putinţa învierii. În ziua Învierii, deci, să primim harul învierii"[481]. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, I, în PSB, vol. 17, pp. 488-489)

Necesitatea Botezului

„Să ne amintim de asemenea şi de greşelile ce le-am săvârşit, între altele, şi aceea că fără botez n-ar exista iertare de păcate[482]". (*Exortaţie la martiriu,* Cap. XXX, în PSB, vol. 8, p. 375)

---

[481] Potrivit tradiției canonico-liturgice a Bisericii primare, Botezul trebuie să se săvârșească în timpul de dinaintea Sfintei Liturghii, ca celui nou botezat să i se administreze Sfânta Împărtășanie. Canonul 45 al Sinodului de la Laodiceea prevedea săvârșirea botezului catehumenilor în Sâmbăta Mare. Alte zile în care se administra Botezul, în timpul de dinaintea Sfintei Liturghii, cu fast deosebit, erau Rusaliile și Boboteaza. Tertulian amintește că, în mod normal, cel mai potrivit timp îl constituie praznicul Paștilor și apoi cel al Cincizecimii, confirmând astfel practica apostolică a botezării la aceste praznice creștine. „Însă, toate zilele aparțin Domnului, toate orele și tot timpul pot conveni botezului. Acesta este important pentru ceremonie (ritual), acesta nu schimbă cu nimic harul". (*De baptismo,* 19, P. L. I, col. 1331); *cf*. Pr. Asist. Nicolae V. Dură, „Dispoziții și norme canonice privind administrarea Sfintei Taine a Botezului", în *Ortodoxia,* Anul XXXI (1979), Nr. 3-4, p. 599. – n. a.

[482] Notă Pr. Bodogae: Botezul a fost socotit totdeauna o condiţie absolut necesară pentru mântuire aşa cum a spus Mântuitorul însuşi lui Nicodim (In. 3, 5) şi cum ştim că a practicat Biserica. A se vedea G. Goodspeed, *Index patristicus sive clavis patrum apostolorum operum*, Leipzig, 1907, sub *βάπτισμα*. În timpul persecuţiilor botezul sângelui sau al martiriului, de care vorbeşte aici Origen, ţinea loc şi botezului cu apă atunci când era cazul şi când era dorit cu credinţă. Aşa socoteau Tertulian (*Despre răbdare*, 13, în PSB, 3, Bucureşti, 1981, pag. 195, = *al doilea botez*). Mai pe larg H Windisch: *Taufe u. Sünde im altesten Christentum bis Origenes*, Tübingen 1908. A. d'Alès, *De baptismo et confirmatione*, Paris, 1927. (n. s. 175, p. 375)

„Cel care n-a fost botezat nu-i luminat; iar fără lumină nici ochiul nu poate vedea pe cele ale sale, nici sufletul nu poate contempla pe Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, I, în PSB, vol. 17, p. 488)

Botezul – condiţie pentru dobândirea mântuirii

„Prin botez a intrat Israil în pământul făgăduinţei. Tu, însă, cum ai să te reîntorci în paradis fără să fii pecetluit prin botez?” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, II, în PSB, vol. 17, p. 490)

Îndemn la primirea Botezului

„De-aş împărţi în biserică aur, nu mi-ai spune: *Voi veni mâine şi îmi vei da mâine!*, ci te-ai grăbi să ceri, ca să se împartă aurul îndată şi te-ai supăra dacă aş amâna pe altă dată împărţirea. Dar pentru că marele Dăruitor nu-ţi oferă un metal care-ţi ia ochii, ci curăţenia sufletului, pretextezi, înşiri scuze, ca şi cum ar trebui să fugi de darul ce ţi se oferă. O, minune! Te înnoieşti, fără să fii topit; eşti plăsmuit din nou, fără să fii strivit; eşti vindecat, fără să suferi dureri şi totuşi nu te gândeşti ce har ţi se dă!” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 491)

„Gândeşte-te! Sufletul tău stă acum ca într-o balanţă, tras într-o parte de îngeri şi în alta de demoni. Spre care îţi vei înclina inima? Cine va birui în tine? Plăcerea trupului sau sfinţenia sufletului? Desfătarea celor prezente sau dorinţa celor viitoare? Te vor primi îngerii sau te vor ţine strâns cei care te stăpânesc acum? În timpul luptei, generalii dau soldaţilor de sub conducerea lor un semn distinctiv, pentru ca ostaşii lor să se poată chema mai uşor unii pe alţii şi să poată fi o deosebire precisă între ei şi duşmani, de s-ar amesteca în învălmăşeli. Nimeni nu te va cunoaşte de eşti de-al nostru sau de-al vrăjmaşilor, dacă nu vei arăta prin simbolurile tainice înrudirea cu noi, dacă nu va fi desemnată peste tine lumina feţei Domnului. Cum are să-ţi ceară îngerul dreptul asupra ta? Cum are să te scoată din mâna vrăjmaşilor, dacă nu-ţi cunoaşte pecetea? Cum vei putea spune: Sunt al lui Dumnezeu, dacă nu porţi semnele lui Dumnezeu? Sau ai uitat că îngerul nimicitor a trecut pe lângă casele care erau pecetluite, iar în cele nepetceluite a omorât pe primii născuţi? Visteria nepecetluită este cu uşurinţă furată de hoţi, iar oaia fără semn este înstrăinată fără de primejdie”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, IV, în PSB, vol. 17, pp. 492-493)

„Chiar cel care începe viaţa se cuvine să aibă înaintea ochilor sfârşitul vieţii sale. Dacă un doctor ţi-ar făgădui să te facă, prin operaţii şi noi medicamente, tânăr din bătrân cum eşti, n-ai dori oare să vină ziua aceea în care să te vezi întors în floarea vârstei? Dar când botezul îţi făgăduieşte să-ţi înflorească din nou sufletul tău, pe care tu l-ai învechit, iar din pricina fărădelegilor l-ai îmbătrânit şi l-ai murdărit, dispreţuieşti pe Binefăcător şi nu alergi la făgăduinţă! Nu doreşti să vezi cum se naşte din nou fără de mamă omul, cum omul cel învechit şi stricat de poftele înşelăciunii (Efes. 4, 22) ajunge iarăşi plin de viaţă, întinereşte şi se reîntoarce la adevărata floare a tinereţii?” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 493)

„Eşti tânăr? Întăreşte-ţi tinereţea, cu frâul botezului! Ai trecut de floarea vârstei? Nu-ţi păgubi strânsura, nu pierde talismanul”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 493)

Botezul pruncilor

„(...) Tratez din nou o chestiune despre care adesea se întreabă fraţii noştri... (cum că) copiii sunt botezaţi pentru iertarea păcatelor (Fap. 2, 38). Despre ce păcate este vorba? Când au putut ei păcătui? Cum s-ar putea reţine un astfel de motiv, socotit temeinic pentru botezul copiilor, dacă nu se admite tâlcuirea pe care noi am dat-o: *Nimeni nu este curat, măcar o zi de va fi viaţa lui pe pământ* (Iov 14, 4 – n. a.)? Tocmai pentru că necurăţiile din naştere sunt şterse prin taina Botezului, de aceea se botează copiii, căci (cum scrie la Scriptură), de nu se va naşte cineva din apă şi din duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu (In. 3, 5)”. (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, Omilia a XIV-a, V, în PSB, vol. 7, p. 104)

Amânarea Botezului în primele secole[483]

[483] Sfântul Vasile cel Mare, într-o cuvântare întreagă purtând titlul *Îndemn la Sfântul Botez* (P. G. XXXI, col. 424-444), critică obiceiul oportunist al acelora care amânau botezul cât mai mult posibil, chiar până în preajma morții, nu din motive de pietate însă, ci din indiferentism ori din calcul. Dorind să-și petreacă viața în plăceri nepermise, în fapte lubrice, ignare, în huzur și nerespectarea întru totul a legilor divine, unii își închipuiau că își pot rândui viața într-un mod samavolnic, de vreme ce Botezul le va ierta toate păcatele. Ei recurgeau la botez tocmai pe patul morții ca să aibă asigurat raiul și să fie eliberați astfel de incertitudinea dobândirii lui.

Unii creștini primeau catehizarea despre Hristos și Biserică, dar amânau împărtășirea de El vreme îndelungată. Doar prin Botez vine harul dumnezeiesc, astfel că, cei care amânau botezul toată viața și-l primeau doar pe patul morții, primeau doar iertarea păcatelor, neputându-se bucura de toate efectele binefăcătoare ale botezului, nu mai puteau progresa duhovnicește, nu-și puteau dezvolta talanții dăruiți lor de Dumnezeu la naștere, în viață afundându-se tot mai mult într-o continuă decrepitudine spirituală.

Sfântul Grigorie de Nazianz, într-o cuvântare de-a sa (*Cuvântarea a XL-a despre Sfântul Botez*, P. G. XXXVI, col. 400; a se vedea și † Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Pedobaptismul (Botezul copiilor) de-a lungul vremii. Considerații istorice", în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul XCIII (1975), Nr. 1-2, p. 138) face o destăinuire și mărturisește că nu ar dori nimănui să experimenteze teama prin care a trecut el când, tânăr fiind, se găsea pe mare și a izbucnit o furtună care amenința să-i nimicească corabia. Pentru că nu fusese botezat, îl cuprinse o nesfârșită teamă, nu că va pieri în valuri, ci că va trece în viața cealaltă încărcat de păcate. E mai bine atunci, și aceasta constituie concluzia la care a ajuns, să fii sfințit fără s-o știi, adică să primești Botezul de mic, decât să mori fără pecetea inițierii creștine.

Ca o concluzie lămuritoare în privința aceasta, Sfântul Grigorie de Nazianz sublinia următorul fapt: „Ai un copil? Nu lăsa ca răutatea să prindă cumva ocazia: să fie sfințit din copilărie, de la această vârstă să fie sfințit de Duhul" (*Cuvântarea a XL-a despre Sfântul Botez*, P. G. XXXVI, col. 380). Același Sfânt al Bisericii noastre admonestează o mamă când îi spune: „Să nu laşi păcatul să stăpânească în copilul tău; consacră-l încă din fașă. Ţi-e frică de pecetea divină din cauza slăbiciunii naturii, ce slăbiciune a credinţei! Ana şi-a dedicat fiul, pe Samuel, Domnului, chiar înainte de a se naşte; şi imediat după naştere l-a educat să fie preot. În loc să te temi de slăbiciunea umană, încrede-te în Dumnezeu". Se știe că Samuel a ajuns nu numai profet, ci și preot la Silo, judecător în Israel și a pregătit calea domniei lui Mesia Care S-a născut din neamul regelui David.

Și Sfântul Grigorie al Nyssei osândește pe cei ce amână botezul (*Cuvânt către cei ce amână Botezul*, P. G. XLVI, col. 416-432), iar Sfântul Ioan Gură de Aur se declară pentru neamânarea botezului copiilor. În *Omilia a XL-a la cartea Facerii*, Sfântul Ioan, printre altele, vorbește în cuvinte encomiastice despre patriarhul paradigmatic Avraam, care a împlinit îndată ce i s-a poruncit şi a pus semnul poruncit de Dumnezeu, tăierea împrejur adică, lui Ismail (fiul său), tuturor celor născuţi în casa sa şi celor cumpăraţi cu bani, precum i-a poruncit Dumnezeu (Fac. 17, 23). Şi s-a tăiat şi el împrejur (Fac. 17, 23). Şi Avraam era de nouăzeci şi nouă de ani când şi-a tăiat împrejur marginea trupului, iar Ismail era de treisprezece ani (Fac. 17, 24-25). „Să nu socoteşti – continuă Sfântul Ioan Gură de Aur – că fără rost ne-a însemnat nouă Scriptura numărul anilor, ci ca să cunoşti de aici multa ascultare a dreptului, că la adânci bătrâneţe a îndurat în linişte durere pentru porunca lui Dumnezeu. De asta Scriptura face numărătoarea anilor. Şi s-a tăiat împrejur nu numai el, ci şi Ismail şi toţi cei din casa lui.

Nu-i puţin lucru, iubite, să-ţi tai un trup sănătos şi să-l faci să sufere! Şi doctorii taie un mădular bolnav, dar durerea nu e la fel. Ei taie un mădular mort, ca să spun aşa, lipsit de puterea vieţii. Aici, însă, un bătrân – era de o sută de ani – a îndurat senin durerea, totodată s-a grăbit să împlinească şi porunca lui Dumnezeu, făcându-i mai râvnitori şi pe fiul său şi pe cei din casa sa, ca să nu şovăie, ci să săvârşească cu multă grabă porunca lui Dumnezeu. Ai văzut câtă putere are un om virtuos? Îi învaţă să meargă pe urmele lui pe toţi cei din casa sa. Şi ceea ce vă spuneam ieri, aceea vă spun iarăşi şi acum. Pentru aceea a poruncit Dumnezeu ca să se taie împrejur copiii când sunt mici de tot, pentru ca să nu simtă durerea, când li se taie trupul".

Apoi Sfântul Ioan îndeamnă la o comparație între cele ce s-au întâmplat atunci, la tăierea împrejur și la cele ce se întâmplă astăzi, la botezul creștin, punând în lumină iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi binefacerea nespusă ce ne-a dat-o nouă. Acolo era durere şi osteneală în tot ce se făcea; şi nu era alt folos de pe urma tăierii împrejur decât că prin semnul acesta îi făcea cunoscuţi şi-i despărţea de celelalte neamuri. Tăierea noastră împrejur, harul botezului adică, vindecă fără de durere, ne este pricinuitor a mii de bunătăţi şi ne umple pe toţi cu harul Duhului.

„Ai văzut, Doamne, când eram copil, iar într-o zi deodată am fost cuprins de o fierbințeală la apăsarea stomacului, fiind gata să mor, ai văzut, Dumnezeul meu, căci erai păzitorul meu, cu ce avânt al sufletului și cu ce credință am cerut Botezul Hristosului Tău, al Domnului și Dumnezeului meu, de la pietatea mamei mele și mamei noastre a tuturor, de la Biserica Ta. Și, tulburată, mama trupului meu – pentru că năștea în inima ei curată, în credința Ta, cu mult mai drag mântuirea mea veșnică – deja se îngrijea să fiu inițiat în Tainele mântuitoare și să fiu spălat, mărturisindu-Te pe Tine, Doamne Iisuse, spre iertarea păcatelor, dacă nu m-aș fi însănătoșit imediat. Așadar, a fost amânată curățirea mea prin Taina Botezului, ca și când ar fi fost necesar să mă mai murdăresc, dacă trăiesc, pentru că după acea spălare vina ar fi fost mai mare și mai periculoasă în murdăria păcatelor. .... Te rog, Dumnezeul meu, și aș vrea să știu, dacă și Tu ai vrea, cu ce scop am fost amânat ca să nu fiu botezat atunci, oare spre binele meu au fost parcă dezlegate curelele păcatului meu sau nu au fost? Așadar, de ce și acum se aude de peste tot în urechile noastre: *Lasă-l să facă, căci încă nu este botezat*. Și totuși, când este vorba despre sănătatea trupului, noi nu zicem *Lasă-l să se rănească și mai mult, căci încă nu a fost vindecat*. Cu cât mai bine aș fi fost eu însănătoșit – și despre acest lucru era vorba cu privire la mine – prin vegherea mea și alor mei, pentru ca, primind mântuirea sufletului meu, această mântuire să fie pusă la adăpost prin ocrotirea Ta, Care mi-o dăduseși.

Într-adevăr, ar fi fost mai bine. Dar multele valuri ale ispitelor care se vedeau că mă amenință, după copilărie, le cunoscuse chiar mama”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea I, XI, (17), în PSB, vol. 64, pp. 71-72)

Amânarea Botezului

„(...) (unii din) cei ce după au gustat prin catehizare dogmele despre Hristos, rezervă *luminarea* prin Duhul şi harul prin Botez pentru o lungă amânare şi pentru un timp prea îndelungat, adică pentru bătrâneţe[484]. Căci multă pagubă vine de aci şi uneori pe neaşteptate. Fiindcă chiar dacă îşi va împlini voia, nădejdea nu-i este sigură. Căci chiar dacă ajunge la împlinire scopul lui, el se sfinţeşte, dar nu are prin aceasta decât iertarea

---

Apoi, Sfântul Ioan face o mențiune prețioasă pentru tema dezbătută aici și spune că „nu este un timp anumit când îl putem primi (botezul adică – n. n.), ca dincolo; această tăiere împrejur nefăcută de mână omenească, o putem primi şi când suntem mici de tot şi când am crescut mari şi când suntem bătrâni. În această tăiere împrejur nu-i vorba de durere, ci de lepădarea poverii de păcate şi de dobândirea iertării greşelilor săvârşite în toată viaţa noastră. Iubitorul de oameni Dumnezeu a văzut covârşitoarea noastră slăbiciune, a văzut că avem nevoie de doctorie puternică, pentru că bolile de care zăceam erau greu de vindecat. De aceea, rânduind cu nespusa Sa iubire de oameni mântuirea noastră, ne-a dăruit înnoirea prin baia celei de a doua naşteri, ca, lepădând pe omul cel vechi, adică faptele cele rele, şi îmbrăcând pe cel nou, să mergem pe calea virtuţii”. (*Omilii la Facere (II)*, în PSB, vol. 22, pp. 77-78).

Numeroşi catehumeni adulţi şi prozeliţi, parţial din superficialitate şi iubire de lume, parţial din prudenţă pioasă şi teamă superstiţioasă de a nu tulbura *virtuţile* tainice ale botezului, şi-au amânat botezul până când vreo nenorocire sau boală grea îi împingea la acest ritual. Amânarea botezului în acele zile era echivalent cu amânarea pocăinţei şi a convertirii. Acest obicei a continuat să mai fie întâlnit până în secolul al V-lea.

Pentru mai multe detalii pe marginea acestui subiect, a se vedea studiul nostru „Botezul copiilor în viziunea Sfinților Părinți”, publicat în rev. *Biserica Ortodoxă Română*, Seria a IV-a, Anul II, (2011), Nr. 3, pp. 251-277. – n. a.

[484] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Luminare* era numele pentru Botez. Unii primeau catehizare despre Hristos, dar amânau împărtăşirea de El lungă vreme. Sf. Chiril dezaprobă aceasta. (n. s. 510, p. 292)

păcatelor şi redă Stăpânului talantul nerodit, fără să se fi ocupat cu lucrarea lui[485]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a Doua a Glafirelor la Ieşire, 2, în PSB, vol. 39, p. 292)

Despre viaţa virtuoasă a celor botezaţi

„Odată ce L-am cunoscut prin iluminarea cuvântului divin, după harul venit prin Botez, după mărturisirea credinţei, în urma unei comuniuni pecetluite prin atâtea taine, aşa de măreţe, El nu mai vrea să mai păcătuim de acum înainte. El nu mai îngăduie ca sufletul, care este numit mirele sau bărbatul său, să mai petreacă împreună cu demonii, să se desfrâneze cu duhurile necurate, să se tăvălească în noroiul păcatelor. Iar dacă se poate întâmpla o asemenea nenorocire, atunci vrea ca cel puţin să se convertească, să revină şi să facă act de pocăinţă". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia VIII, Cap. V, în PSB, vol. 6, p. 89)

„(…) e limpede că schimbarea vieţii noastre dobândită prin Botez nu-i propriu-zis o schimbare, dacă noi rămânem tot în starea în care am fost. Despre cel ce rămâne acelaşi, nu ştiu cum s-ar putea crede, că a devenit alt om, câtă vreme în el nu s-a schimbat niciuna din trăsăturile lor caracteristice". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 40, în PSB, vol. 30, p. 344)

„(…) zice Evanghelia despre cei născuţi din nou, acelora le-a dat putere să fie fiii lui Dumnezeu (In. 1, 12). A ajunge, însă, fiu al lui cuiva înseamnă în orice caz să fii din aceeaşi măsură cu cel ce te-a născut. Iar dacă ai primit pe Dumnezeu în tine şi dacă ai ajuns fiu al Lui, atunci arată că în tine se află Cel ce te-a născut"[486]. (Sf. Grigorie de Nyssa,

[485] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Amânarea Botezului îl lipsea pe om de harul prin care şi-ar fi putut dezvolta talantul care i s-a sădit fiecărui om în fire prin aducerea lui la existenţă. Primea la Botezul de la bătrâneţe doar iertarea păcatelor, nu şi putinţa de-a mai creşte duhovniceşte. (n. s. 511, p. 292)

[486] Viaţa creştină trebuie să fie o cultivare şi o rodire permanentă a darurilor Duhului Sfânt primite în mod tainic la Botez, când cel nou botezat a fost uns de către preot cu Sfântul şi Marele Mir, spunând: *pecetea darurilor Duhului Sfânt*. Prin credinţă şi prin harul Sfântului Duh sălăşluit de la Botez în lăuntrul omului, Hristos sălăşluieşte în inimile celor botezaţi (Efes. 3, 17-18), pregătindu-i pentru învierea cea de obşte şi pentru viaţa veşnică (Rom. 6, 22-23; In. 6, 40 şi 47).

Cel care a trecut prin apă, ieşind din ea, trebuie să scoată sau să lepede o dată cu sine din ea şi patimile de mai înainte. Prin primirea harului dumnezeiesc în noi este absolut necesar să se producă o schimbare şi în viaţa noastră. Harul primit la Botez devine lucrător doar în măsura împlinirii poruncilor sfinte şi primitorul trebuie să se angajeze şi în stăruinţa pentru sporirea harului, darurile Botezului trebuind cultivate şi desăvârşite prin voinţa liberă a omului.

Botezul a curăţit caracterul de păcat al poftei noastre obişnuite cu păcatul, dar ne-a lăsat nouă dezrădăcinarea totală a ei, în mod treptat, lucru pentru care am primit puterea la Botez, prin sălăşluirea lui Hristos în noi. Dumnezeu respectă libertatea omului, nu o violentează, şi nici nu acţionează în locul lui, subminându-i demnitatea şi voinţa spre bine. Dumnezeu dăruieşte harul Său doar în măsura în care omul voieşte şi îşi deschide sufletul spre a-l primi. Botezul ne dă toată puterea de a nu mai păcătui, însă nu ne ia libertatea care ne-ar face incapabili de păcat. Moartea faţă de păcat, săvârşită în Botez, se prelungeşte în viaţa duhovnicească prin efortul depus pentru despătimire şi cultivarea virtuţilor, activând energiile divine aşezate în suflet prin botez. Botezul nu ne oferă desăvârşirea sau îndumnezeirea finală, fără participarea activă a credinciosului, ci ea ne deschide calea spre aceasta. Sfânta Evanghelie zice despre cei născuţi din nou că acelora li s-a dat putere să devină fiii lui Dumnezeu (In. 1, 12). A ajunge, însă, fiu al lui cuiva „înseamnă în orice caz să fii din aceeaşi măsură cu cel ce te-a născut. În alt loc, Sfântul Grigorie de Nyssa

Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios, cap. 40, în PSB, vol. 30, p. 345)

Despre al doilea botez sau despre repetarea Botezului

„(...) Cei ce au fost conduşi odată la împărtăşirea de harul ceresc şi dumnezeiesc, prin Sfântul Botez, după ce au primit învăţătura adevărată şi de viaţă făcătoare despre înviere şi despre împărăţia lui Hristos, de se vor hotărî să se întoarcă iarăşi la starea de la început şi să sufere boala dintâi, nu vor fi înnoiţi spre curăţire prin al doilea botez[487]. *Căci necredinţa lor nu va nimici credincioşia lui Dumnezeu* cum spune dumnezeiescul Pavel (Rom. 3, 3). Nici nu vom socoti nestatornic harul dumnezeiesc, pentru că l-au dispreţuit unii, întorcându-se înapoi. Ci mai degrabă Judecătorul tuturor va supune la pedepse pe cei ce nu s-au păzit să se rostogolească la atâta impietate, încât să calce în picioare pe Fiul lui Dumnezeu şi să socotească sângele legământului ca lucru de rând şi *să dispreţuiască Duhul harului*, în care au fost sfinţiţi şi s-au făcut părtaşi ai firii dumnezeieşti. Căci precum ostaşul care a aruncat coiful şi a fugit din luptă, nu mai trebuie cinstit a doua oară cu semnele ostăşeşti, ci trebuie pedepsit, ca să sufere pedeapsa laşităţii, socotesc că în acelaşi fel se cuvine ca cei ce au dispreţuit harul cel atât de vrednic de cinstire şi de admiraţie, se cuvine să nu mai fie cinstiţi cu dăruirea unui al doilea duh, după ce au dispreţuit pe cel dintâi, ci să fie supus pedepselor[488]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, pp. 180-181)

„Căci acest Botez nu este de la oameni, ci din cer, pe care ni l-a adus îngerul cel de mare sfat, ca să ne îndreptăm în Domnul (Is. 9, 6). De ce aşadar crede Auxenţiu că popoarele credincioase trebuie să se boteze din nou, de vreme ce au fost botezate în numele Sfintei Treimi? Apostolul zice: *O singură credinţă, un singur botez* (Efes. 4, 5), şi spune că este potrivnicul oamenilor, nu al lui Hristos, iar Auxenţiu dispreţuieşte porunca lui Dumnezeu (Lc. 7, 30) şi osândeşte Botezul". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* Cuvântarea împotriva lui Auxenţiu despre predarea bisericilor, 37, în PSB, vol. 53, p. 125)

---

susține că „noi numim pe Dumnezeu Tată dar El ne poate spune: *Dacă tu ai fi fiul Meu ar trebui ca şi viaţa ta să fie încununată cu însuşirile Mele bune. Altfel, Eu nu recunosc în tine icoana fiinţei Mele*". (*De Oratione dominica,* P. G. XLIV, col. 1144A, 1148C). – n. a.

[487] După cum naşterea naturală introduce pe om în această viaţă, tot aşa, numai o singură dată se poate naște și în ordinea supranaturală: „Toți cei care în Tatăl și în Fiul și în Duhul Sfânt au fost botezați și despre o singură fire în trei ipostasuri au fost învățați, dacă a doua oară se vor boteza, aceștia a doua oară pe Hristos răstignesc, precum zice dumnezeiescul Apostol (Evr. 6, 6). Căci cu neputință este ca cei ce o dată s-au luminat, și celelalte, iarăși să se înnoiască spre pocăință, a doua oară răstignind pentru ei pe Hristos și batjocorindu-L. Dar toți care nu au fost botezați în Sfânta Treime, pe aceștia se cuvine a-i boteza a doua oară". (Sf. Ioan Damaschin, *Expunere exactă a credinţei ortodoxe*, cartea a IV-a, 9, P. G. XCIV, col. 1117B). – n. a.

[488] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Argumentare împotriva unui al doilea Botez. Cel ce dispreţuieşte prin viaţa lui Botezul primit, dispreţuieşte Treimea în numele căreia s-a botezat. Viaţa creştină începând cu harul Botezului, începe cu credinţa în Treime. Din aceasta se naşte omul cel nou. Omul acesta a intrat într-un nou orizont de viaţă, în orizontul plin de sens. Fără Treime, existenţa nu are sens. Dacă omul nu ştie că e fiul lui Dumnezeu şi prin aceasta destinat vieţii eterne ca fiu iubit al lui Dumnezeu, existenţa lui nu are sens. Cine s-a lăsat să cadă din acest sens, uşor ar putea cădea şi a doua oară din el. (n. s. 191, p. 181)

Botezul celor care se întorc de la erezie

„În capitala romanilor, după ce Corneliu a păstorit aproape trei ani, a urmat la episcopat Lucius[489], iar acesta, după ce a păstorit şi el mai puţin de opt luni, a transmis mai departe slujba episcopiei lui Ştefan. Acestuia i-a adresat Dionisie prima sa epistolă privitoare la botezul (ereticilor – n. pr. prof. Teodor Bodogae). Căci se purta pe atunci pasionata controversă dacă trebuie sau nu să fie în prealabil curăţiţi prin baia botezului cei care se întorc de la orice erezie. Potrivit unei vechi tradiţii, nu se făcea uz pentru astfel de cazuri decât de o rugăciune împreunată cu punerea mâinilor[490]". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a Şaptea, II, în PSB, vol. 13, pp. 271-272)

„(...) Cei care reveneau de la vreo erezie chiar şi în cazul în care se depărtaseră ei înşişi de Biserică, şi îndeosebi cei care având impresia că ar vrea să se reîntoarcă la Biserică, dar care în schimb s-au spurcat prin legături îndelungate cu unul dintre dascălii eretici, pe aceştia Heracla îi alunga din Biserică şi nu-i mai primea ori de câte ori ar fi cerut-o până ce nu denunţau în faţa tuturora tot ce auziseră de la vrăjmaşi[491]. Abia după aceea îi reprimea în comuniune, dar fără să le mai ceară să fie din nou botezaţi ca unii care primiseră de la început acest dar mare (al iertării păcatelor – n. pr. prof. Teodor Bodogae)". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a Şaptea, VII, în PSB, vol. 13, pp. 274-275)

„Dionisie a scris şi o a cincea epistolă (despre botezul ereticilor) pe care a adresat-o episcopului roman Sixt şi în care, după ce spune multe lucruri împotriva ereticilor, explică de ce s-a ajuns în acel timp la astfel de probleme: *Drept să-ţi spun, frate, am lipsă de un sfat temeinic şi de aceea îţi şi cer părerea în următoarea problemă, în care am fost întrebat şi eu şi în care nu vreau să greşesc.*

Între fraţii care participă la noi la slujbele liturgice trăieşte un bărbat care de mult era preţuit ca un foarte vechi creştin încă înainte ca eu să fi fost hirotonit episcop şi cred că chiar înainte de a fi fost instalat fericitul Heracla, trăind totdeauna în comuniunea Bisericii şi aflându-se în apropierea celor care urmau să fie în curând botezaţi. Şi auzind întrebările şi răspunsurile obişnuite în astfel de împrejurări, s-a apropiat de mine plângând şi tânguindu-se a căzut la picioarele mele declarând şi jurându-se că botezul pe care el îl primise de la eretici nu era asemănător botezului creştin şi nici nu avea nimic comun cu el, ci era plin de nelegiuiri şi de hule.

Mai spuse că acum sufletul lui e cu totul zdrobit şi nu îndrăzneşte nici ochii să şi-i ridice spre Dumnezeu (Lc. 18, 13), după ce atunci a început cu cuvinte şi cu fapte de hulă. De aceea el mi-a cerut să-i împărtăşesc acest botez adevărat, să-l primesc realmente în comuniunea Bisericii şi să-i dau Harul cel prea sfânt.

---

[489] Notă Pr. Bodogae: Corneliu şi urmaşul său Luciu (sau Lucian) au murit în exil în anii 252-253 sub Galus, probabil ca mărturisitori. (n. s. 6, p. 271)

[490] Notă Pr. Bodogae: Se ştie că împotriva acestei tradiţii, sfântul Ciprian reboteza pe eretici. A se vedea N. Milaş: *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. II, partea I, Arad 1934, pp. 335-337. la fel, can. 48 Cartag. *Ibidem*, pp. 207-209. s-a dovedit însă că atitudinea sfântului Ciprian nu s-a generalizat nici în Biserica Africană. Potrivit practicii corecte, ereticul, dacă a fost o dată botezat, e uns acum numai cu untdelemn. (n. s. 7, p. 272)

[491] Notă Pr. Bodogae: Deci în cazul de faţă nu mai e vorba de botezul ereticilor, ci de cei care, creştini fiind, s-au rătăcit. (n. s. 19, p. 275)

Desigur că lucrul acesta nu l-am putut face asigurându-l că părtăşia pe care a avut-o atâta vreme cu Biserica îi va fi destul. Căci într-adevăr el a ascultat de multă vreme rugăciunile la Liturghie, unde a dat în tot timpul împreună cu ceilalţi credincioşi *aminul* său (I Cor. 14, 16) a păşit în faţa sfintei Mese şi a întins mâinile spre primirea Sfintei Merinde prin împărtăşirea vreme îndelungată cu rânduiala lucrurilor introduse de la început. L-am sfătuit, drept aceea, să prindă curaj şi să se apropie cu credinţă tare şi cu nădejde deplină spre împărtăşirea din Sfintele Daruri.

Dar neputându-se încă opri din plâns, el era mereu îngrozit de a se apropia de sfânta masă şi abia cu mare greutate a putut fi îndemnat să asiste măcar la rugăciuni". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, Cartea a Şaptea, IX, 1-5, în PSB, vol. 13, pp. 276-277)

Botezul ereticilor și al necredincioșilor

„Ce rost ar avea să admitem valid Botezul celor care botează în numele Tatălui, al Fiului, precum şi al lui Montan şi al Priscilei ? Pur şi simplu n-au fost botezaţi cei care au fost botezaţi în astfel de nume, despre care Tradiţia nu ne-a învăţat". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, II, în PSB, vol. 12, p. 375)

„Dar făcând aşa, e cu totul deşert şi nefolositor botezul dat la ei (la arieni – n. a.), având în el doar o aparenţă, dar în realitate neavând nimic care să ajute dreptei credinţe. Căci arienii nu-l dau în numele Tatălui şi al Fiului, ci în numele unui Creator şi al unei creaturi, sau al unui Făcător şi al unei făpturi[492]. Dar precum creatura e altceva decât Fiul, aşa altceva este în realitate ceea ce socotesc ei că dau, chiar dacă se prefac, din pricina a ceea ce e scris în Scriptură, că cheamă pe Tatăl şi pe Fiul. Căci nu cel ce zice simplu *Doamne* Îl şi dă pe El, ci cel ce împreună cu numele are şi credinţa cea dreaptă. De aceea şi Mântuitorul nu a poruncit simplu să se boteze, ci mai întâi a zis: *Învăţaţi*, apoi: *Botezaţi în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh*, ca din învăţătură să se nască credinţa dreaptă şi la credinţă să se adauge săvârşirea botezului. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Doilea împotriva arienilor, XLII, în PSB, vol. 15, p. 279)

„La fel şi multe alte erezii, rostind numai numele dar necugetând, precum s-a spus, drept, şi neavând credinţa sănătoasă, primesc fără folos apa dată la ei, fiind lipsită de dreapta credinţă. De aceea apa folosită de ei mai degrabă îi murdăreşte prin necredinţă decât îi mântuieşte". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Doilea împotriva arienilor, XLII-XLIII, în PSB, vol. 15, p. 279)

„Căci precum credinţa în Treime, predată nouă, este una, şi ea ne leagă de Dumnezeu, cel ce sustrage ceva din Treime şi se botează numai în numele Tatălui, sau numai în numele Fiului, sau în Tatăl şi Fiul fără Duhul, nu ia nimic, ci rămâne gol şi nedesăvârşit atât el însuşi cât şi cel ce pare să dea[493]. Căci în Treime e desăvârşirea[494]".

[492] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un Creator fără un Fiu nu ne poate da decât un sentiment al dependenţei. Ba, mai mult, El nu poate scoate creaţia şi pe oameni din procesul fatal al compunerii şi descompunerii. (n. s. 114, p. 279)

[493] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel ce nu se botează şi în Duhul nu primeşte nimic, pentru că sau nu se botează propriu-zis, sau nu intră prin acest Botez pe drumul desăvârşirii. Pentru că numai prin Duhul se intră în

(Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*, Împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură, XXX, în PSB, vol. 16, p. 61)

„... există la unii şi o apă mincinoasă. Nu aduce însănătoşire botezul necredincioşilor, nu curăţeşte, ci întinează. Iudeul botează urcioare şi pahare, adică lucruri fără simţire, care nu pot să primească nici vina (păcatului), nici harul (iertării). Tu botează acest pahar simţitor al tău, în care să lumineze faptele tale cele bune, în care să scânteieze strălucirea harului tău". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IV, 23, în PSB, vol. 53, p. 14)

BUCURIA

Bucuria drepţilor

„Pentru cel drept, însă, bucuria cea dumnezeiască şi cerească este continuă, pentru că în cel drept locuieşte odată pentru totdeauna Duhul cel Sfânt". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, I, în PSB, vol. 17, p. 246)

„Dacă vreodată a intrat în inima ta o idee neaşteptată despre Dumnezeu, căzând ca o lumină, şi ţi-a luminat sufletul, încât să iubeşti pe Dumnezeu şi să dispreţuieşti lumea şi toate cele trupeşti, cunoaşte din imaginea aceea slabă şi de scurtă durată întreaga stare sufletească a drepţilor, care au ajuns să se bucure de Dumnezeu în chip egal şi fără întrerupere. Poate, potrivit rânduielii lui Dumnezeu, ţi-a venit şi ţie vreodată bucuria aceea, ca prin o mică gustare să-ţi aminteşti de bunătăţile de care eşti lipsit". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, I, PSB, vol. 17, p. 246)

„Domnul este oarecum loc încăpător pentru drepţi; şi neapărat cel ce este în El se bucură şi se veseleşte. Dar ajunge şi dreptul loc în care se află Domnul; Îl primeşte în el". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, I, în PSB, vol. 17, p. 247)

---

legătură cu dumnezeirea. Duhul e firul prin care curge energia dumnezeiască în noi. Numai Duhul ne introduce în Fiul, pentru că numai El e în Fiul. Aşa cum dacă Fiul nu e necreat, firea omenească luată de El şi deci şi firea noastră a tuturor nu scapă de stricăciune şi moarte, la fel dacă Duhul, Care din Hristos ni Se comunică nouă, nu e necreat, rămânem în starea pieritoare. (n. s. 105, p. 61)

[494] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Treime e botezul, sau desăvârşirea; o doime dumnezeiască rămâne închisă în ea, ca într-o iubire nerevărsată spre alţii, şi noi închişi în starea noastră creată, şi supusă, în afara Treimii, dezbinării egoiste. Prin Duhul ni Se comunică Treimea iubirii revărsate cu generozitate peste creaturi. Duhul arată generozitatea dumnezeirii. Prin Duhul ni se comunică viaţa dumnezeiască plină de iubire a Tatălui şi a Fiului, pentru că Duhul înseamnă comunicarea acestei vieţi şi în Treime. Chiar între oameni, al treilea dă celor doi posibilitatea ieşirii din închiderea între ei, sau posibilitatea revărsării generoase spre alţii a dragostei dintre ei. (n. s. 106, p. 61)

„Pe scurt, sufletul care-i legat cu dorul de cele de sus nu schimbă bucuria şi veselia lui cu nestatornicia de multe feluri a pasiunilor trupeşti; dimpotrivă, pe cele ce sunt pentru alţii supărătoare, el le face adaos de bucurie. Aşa era apostolul; se bucura în neputinţe, în strâmtorări, în prigoniri, în nevoi şi-şi prefăcea în laude lipsurile sale (II Cor. 12, 9-10); se bucura în foamete, în sete, în frig, în goliciune, în prigoniri, în strâmtorări; din a căror pricină alţii erau nemulţumiţi şi-şi pierdeau nădejdea în viaţă, de acelea el se bucura (II Cor. 11, 27)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IV-a despre mulţumire, II, în PSB, vol. 17, p. 378)

Bucuria duhovnicească – dobândirea ei

„*Întors-ai plângerea mea spre bucurie mie* (Ps. 29, 11).

Nu oricărui suflet îi vine de la Dumnezeu bucurie, ci numai celui ce şi-a plâns păcatele sale cu vaiete puternice şi jale continuă; dacă s-ar fi jeluit ca şi cum ar fi fost de faţă la moartea lui. Ei bine, numai plânsetul acestuia se preface întru bucurie". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXIX, VII, în PSB, vol. 17, p. 244)

„Dacă vei îndepărta cele ce tulbură trupul, dacă vei aduna cele ce veselesc sufletul, dacă nu vei pune la inimă nimic din cele din lumea aceasta şi dacă vei avea mintea aţintită la nădejdea bunătăţilor celor veşnice; numai gândul la aceste bunătăţi este îndestulător să umple sufletul". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IV-a despre mulţumire, VII, în PSB, vol. 17, p. 385)

Bucuria neîncetată a celor virtuoşi

„Iar dacă unul se bucură mult, iar altul suferă mai mult, asta se datoreşte celui ce suferă, pentru că e mic la suflet, şi nu firii lucrurilor. Dacă am vrea să ne bucurăm necontenit, avem o mulţime de prilejuri. Dacă îmbrăţişăm virtutea, nimic nu va putea să ne întristeze". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 618)

„Bucuraţi-vă pururea în Domnul!"[495]

„(...) Să ne ungem cu parfumul cel pururea viu al bucuriei". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. XII, 98.3., în PSB, vol. 4, p. 223)

„Cuvântul bucurie, obişnuit în Scriptură, arată starea veselă şi bucuroasă a sufletului, care se vede în cei vrednici de bucurie. *Bucuraţi-vă, drepţilor, în Domnul*, nu când vă merg bine treburile gospodăriilor voastre, nici când sunteţi sănătoşi cu trupul, nici când ogoarele voastre sunt pline cu tot felul de roade, ci bucuraţi-vă pentru că aveţi pe Domnul, o frumuseţe ca aceasta, o bunătate ca aceasta, o înţelepciune ca aceasta". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, I, în PSB, vol. 17, p. 246)

„Întrebarea 193: Care este bucuria în Domnul, şi de ce anume, dacă facem, se cuvine să ne bucurăm?

[495] Filip. 4, 4 – n. a.

Răspuns: A se bucura pentru cele ce se fac după porunca Domnului spre slava lui Dumnezeu, aceea este bucuria în Domnul. Deci când observăm poruncile Domnului, sau când îndurăm ceva pentru numele Domnului, atunci se cuvine să ne bucurăm, şi să ne bucurăm şi unii cu alţii". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 193, în PSB, vol. 18, p. 399)

„Bucuria" nelegiuiţilor

„Nu totdeauna e bună bucuria. Se bucură şi hoţii când fură; se bucură şi desfrânatul când strică casa altuia; se bucură şi lacomul când răpeşte avutul altuia; se bucură şi ucigaşul când ucide. Nu trebuie să ne uităm dacă se bucură, ci dacă se bucură de un lucru bun şi folositor. Să cercetăm dar cu atenţie de nu găsim cumva în bucuria omului slăvit bucuria desfrânatului, bucuria hoţului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LVIII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 681)

BUNĂTATEA

Definiţia

„Bunătăţi adevărate sunt acelea când eşti generos cu cel sărac. Prin el îţi poţi face datornic pe Dumnezeu, şi anume printr-un contract de dobândă a dragostei. Bunătate adevărată însemnează să deschizi hambarele bunătăţii tale ca să fii pâine săracilor, viaţă nevoiaşilor, vedere orbilor, tată orfanilor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Nabot Izreeliteanul,* 36, în PSB, vol. 52, pp. 441-442)

Exortaţie la bunătate

„Hristos nu sărută cu atâta bucurie gura profeţilor cu câtă bucurie sărută gura oamenilor blânzi şi buni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXVIII, IV, în PSB, vol. 23, p. 894)

„Să se silească (omul – n. a.) a-şi obişnui sufletul cu bunătatea din care să facă o datorie". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 19, în PSB, vol. 34, p. 344)

BUNĂVOINŢA

„Bunăvoinţa după putere şi cea în lucrurile foarte mici este bine plăcută lui Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, Reg. 37, în PSB, vol. 18, p. 134)

BUNURILE

Bunurile în comun

„Nimeni să nu socotească ceva ca al său (proprietate), ci ca fiindu-i încredinţat de Dumnezeu spre slujirea fraţilor care formează o inimă şi o simţire (I Cor. 9, 19), astfel şi să gândească şi să facă toate, şi fiecare (să rămână) în rândul cetei sale (I Cor. 15, 23)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole ascetice*, Epist. 22, I, în PSB, vol. 18, p. 538)

CAMĂTA

Camăta – legătura nedreptăţii

„Nu vezi câtă pedeapsă stă deasupra cametei? Nu auzi că şi în Vechiul Testament este oprită camăta? (Deut. 15, 7-8).

Dar care e scuza celor mai mulţi cămătari?

Dacă iau dobânzi pentru banii împrumutaţi, o fac pentru ca să ajut pe cel sărac, mi se spune.

– Nu păcătui, omule! Dumnezeu nu vrea astfel de jertfă. Nu înşela legea lui Dumnezeu. Mai bine să nu-i dai săracului deloc decât să-i dai dintr-un astfel de câştig. Din pricina dobânzilor nedrepte faci să fie nelegiuiţi chiar banii adunaţi prin muncă dreaptă şi cinstită”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LVI, VI, în col. PSB, vol. 23, pp. 656-657)

„Aceasta este legătura nedreptăţii! Acestea sunt legăturile cele cu silă făcute! Cămătarul spune: Dau bani cu împrumut, nu ca să iei, ci ca să dai mai mult decât ţi-am dat. Dar Dumnezeu ne porunceşte să nu luăm înapoi nici banii pe care i-am dat. *Daţi*, ne spune Dumnezeu, *celor de la care nu aşteptaţi să mai luaţi* (Lc. 6, 35). Însă ceri mai mult decât ai dat şi sileşti pe cel pe care l-ai împrumutat să se socotească dator, să-ţi pună în palmă şi ce nu i-ai dat. Şi crezi că prin asta îţi măreşti averea! În loc să ţi-o măreşti îţi aprinzi focul cel nestins.

Aşadar, ca să nu se întâmple una ca aceasta, să tăiem pântecele cel rău care zămisleşte dobânzile, să stârpim odraslele cele nelegiuite, să secăm pântecele acesta pustiitor şi să urmărim numai câştigurile cele mari şi adevărate.

– Dar care sunt acestea?

– Ascultă-l pe Pavel, care spune: *Mare câştig este evlavia unită cu îndestularea cu ceea ce ai* (I Tim. 6, 6).

Să ne îmbogăţim, dar, numai cu această bogăţie, ca să ne bucurăm şi aici pe pământ de tihnă şi să avem parte şi de bunătăţile cele viitoare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LVI, VI, în col. PSB, vol. 23, pp. 657-658)

Manifestarea acestei patimi

„Câinii se îmblânzesc când primesc hrană; cel ce dă cu împrumut se înfurie şi mai mult când primeşte; nu încetează a lătra, ci cere tot mai mult. Dacă te juri, nu te crede; îţi scotoceşte toată casa şi-ţi neguţătoreşte poliţele. Dacă ieşi din casă, te trage la el şi te târăşte; dacă te ascunzi înăuntru, stă în faţa casei tale şi-ţi bate la uşă. Te face de ruşine în faţa soţiei, te insultă în faţa prietenilor, te ia de gât în piaţă; rea întâlnire în timp de sărbătoare; îţi face traiul netrai". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV, II, în PSB, vol. 17, p. 217)

„Da, dobânzile pe care le iei de la săraci sunt culmea neomeniei. Îţi faci câştig din nenorociri, scoţi bani din lacrimi, spânzuri pe cel gol, loveşti pe cel înfometat; milă deloc; niciun gând că este om ca şi tine acela ce suferă. Şi mai numeşti şi fapte de omenie câştigurile ce le ai din unele ca acestea!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV, V, în PSB, vol. 17, p. 221)

„Pe acest lăstar l-a zămislit în dureri lăcomia, i-a dat viaţă nelegiuirea şi l-a moşit ura de oameni. Căci cel ce-şi ascunde mereu avuţia şi se jură în faţa tuturor că nu are nimic, când vede pe cineva încolţit în lipsuri, atunci se arată umflat la pungă şi atunci îi arată nefericitului lăstarul cel viclean, născut în dureri ale setei de câştig, adică nădejdea unui împrumut. În felul acesta sporeşte şi mai mult mărimea nenorocirii, ca şi cum ai turna ulei peste foc. Căci prin împrumut cămătarul nu vindecă paguba, ci o face şi mai mare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast,* Omilia IV, în PSB, vol. 30, pp. 229-230)

„Cel ce dezbracă pe datornicul său îşi prezintă cu ipocrizie asprimea şi lăcomia lui ca pe o *iubire de oameni*. Căci în felul acesta numesc cei bogaţi pagubele nefericiţilor datornici". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast,* Omilia IV, în PSB, vol. 30, p. 230)

Gravitatea

„… ca un doctor care se duce la bolnavi, dar în loc să-i vindece le mai ia şi bruma de sănătate ce le-a mai rămas, tot cum plugarii se roagă să plouă ca să li se înmulţească semînţele, tot aşa şi tu ceri ca oamenii să fie săraci şi lipsiţi, ca banii să-ţi producă bani. Nu-ţi dai seama că născocind din cămată creşterea bogăţiei tale, îţi faci mai mare adaosul de păcate? Cel care-ţi cere bani de împrumut simţindu-se ameninţat nu ştie ce să facă; când se uită la sărăcia lui este deznădăjduit, că nu ştie de va putea achita împrumutul şi

dobânzile; dar când se uită la nevoia ce o are, îndrăzneşte să se împrumute. În urmă, unul, silit de nevoie, este învins; celălalt e vesel, că l-a înlănţuit cu poliţe şi ipoteci". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV, I, în PSB, vol. 17, p. 215)

„Ceri bani şi câştig la aceşti bani de la cel sărac? Dacă ţi-ar fi putut spune că e mai bogat, ce-ar mai fi căutat la uşa ta? A venit să-l ajuţi şi a dat de un duşman! A căutat leacuri şi a găsit otravă! Ar fi trebuit să uşurezi sărăcia omului, dar tu i-ai mărit lipsa. Cauţi ca pustia să rodească". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV, I, în PSB, vol. 17, p. 215)

„Plugarul, când culege spicul, nu mai caută iarăşi sămânţa la rădăcina spicului; tu, însă, culegi şi roadele şi nu renunţi nici la capital. Semeni, fără să ai pământ; seceri, fără să fi semănat. Nu ştii pentru cine aduni, dar îţi stă în faţă cel ce plânge din pricina cametei. Este necunoscut cel care are să se bucure de averea ta adunată din camătă. Este nelămurit dacă nu vei lăsa cumva altora bucuria bogăţiei tale, iar ţie să-ţi aduni numai răul nedreptăţii tale". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV, V, în PSB, vol. 17, p. 221)

„(…) şi planul viclean de a da bani cu dobândă[496], pe drept cuvânt ar putea fi numit altă tâlhărie sau ucidere pângăritoare. Ce deosebire este între a lua în posesiune lucruri străine obţinute ca pradă prin spargere pe ascuns sau a te face stăpân pe averea trecătorului după ce l-ai omorât şi a câştiga cele ce nu ţi se cuvin printr-o camătă silnică? O! Ce numire nepotrivită. Tâlhăria se numeşte camătă! Ce nuntă amară, ce căsnicie vicleană!" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia IV, în PSB, vol. 30, p. 229)

Ferirea de împrumutul cămătarilor

„(…) poate că îmi spui:

– Eram la mare strâmtoare şi nu aveam de unde face rost de bani.

– Care ţi-i folosul că ai amânat cu o zi strâmtoarea ta? Că va veni peste tine iarăşi *sărăcia ca un bun alergător* (Prov. 24, 34) şi strâmtorarea va fi aceeaşi, ba încă cu adaos. Că împrumutul nu-i scăpare deplină de sărăcie, ci o mică amânare a greutăţilor pe care le ai. Să suferim astăzi greutăţile lipsei! Să nu le amânăm pe mâine, împrumutându-ne! Dacă nu te-ai împrumutat eşti la fel de sărac şi astăzi şi-n zilele următoare; dar dacă te-ai împrumutat vei suferi şi mai cumplit, pentru că dobânzile îţi măresc sărăcia". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV, II, în PSB, vol. 17, p. 217)

„Sărăcia n-aduce ruşine. Pentru ce să ne adăugăm şi ocara adusă de datorii? Nimeni nu vindecă o rană cu altă rană, nici nu se vindecă răul cu rău, nici nu se alungă sărăcia cu dobânzi. Eşti bogat? Nu te împrumuta! Eşti sărac? Nu te împrumuta!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV, III, în PSB, vol. 17, p. 218)

[496] Notă Pr. Bodogae: *Împotriva cămătarilor* a scris Sf. Grigorie o omilie specială (Migne P.G. 46, 434-453), tradusă de noi. (n. s. 134, p. 229)

„Socot că se numeşte camătă din pricina relelor multe la care dă naştere. Altminteri cum şi-ar fi putut lua o numire ca aceasta?[497] Sau poate se numeşte aşa din pricina durerilor şi tristeţelor pe care le produce de obicei în sufletele celor ce se împrumută". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV, III, în PSB, vol. 17, p. 218)

„Datul cu camătă este rău şi pentru cel ce dă şi pentru cel ce ia; unuia îi aduce pagubă în bani, altuia pagubă în suflet". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV, V, în PSB, vol. 17, p. 221)

Sfaturi pentru cămătari

„Nu vrei, oare, să ai pe Stăpânul universului girant, că-ţi vei primi înapoi banii împrumutaţi? Dacă vreunul din bogaţii oraşului ţi-ar mărturisi că va plăti pentru alţii împrumutul, nu-i vei primi, oare, girul? Iar pe Dumnezeu nu-L vei primi girant al săracilor? Dă arginţii care-ţi stau degeaba; nu-i îngreuna cu adaosuri şi vei avea bine şi de la Dumnezeu şi de la sărac! Tu vei avea siguranţa că nu-ţi pierzi banii, pentru că îi păzeşte Dumnezeu, iar săracul va avea câştigul din folosirea lor. Iar dacă doreşti şi adaos, atunci mulţumeşte-te cu cele de la Domnul. El îţi va da, în locul săracilor, şi împrumutul şi dobânda". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV, V, în PSB, vol. 17, pp. 220-221)

„Datul cu camătă este rău şi pentru cel ce dă şi pentru cel ce ia; unuia îi aduce pagubă în bani, altuia pagubă în suflet". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV, V, în PSB, vol. 17, p. 221)

„Iartă pe toţi datornicii tăi – şi pe cei ce-ţi datorează bani şi pe cei ce ţi-au greşit – şi cere apoi de la Dumnezeu răsplată pentru o măreţie sufletească ca aceasta! Că atâta vreme cât aceia îţi sunt datornici, nu vei avea pe Dumnezeu datornic! Dar dacă le ierţi acelora datoria, vei putea trage la răspundere pe Dumnezeu şi vei putea să-I ceri, cu multă tărie, răsplata unei atât de mari filosofii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XV, XI, în col. PSB, vol. 23, p. 194)

Eliberarea de cămătărie

„(...) Legea nu dă dreptul să iei dobândă la bani, ci să dai în dar, cu inimă şi mână largă, celor nevoiaşi. Că Dumnezeu este creatorul unui har ca acesta. Omul, care împarte bunurile sale, primeşte dobânzi de mare valoare, cele mai de preţ bunuri care sunt printre oameni: blândeţea, bunătatea, mărinimia, numele cel bun, slava". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XVIII, 84.4.-84.5., în PSB, vol. 5, p. 155)

„Creştinul, dacă are bani, să-i dea ca şi cum n-ar avea să-i mai primească înapoi, sau ca şi cum numai soarta l-ar pune din nou în stăpânirea lor. În felul acesta are în ei marea dobândă a mulţumirii. Pe de altă parte, a nu ajuta înseamnă a înşela. Căci ce este mai neomenos decât să dai banul tău celui ce n-are şi să i-l ceri înapoi dublu? Cel ce n-a avut

[497] Notă Pr. D. Fecioru: În limba greacă cuvântul lăcomie înseamnă şi *camătă* şi *naştere* (n. s. 11, p. 218).

de unde să achite datoria simplă, cum s-o poată achita dublă? Să ne fie pildă Tobie, care niciodată n-a mai cerut înapoi bani împrumutaţi altora (Tob. 4, 21)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XIX-a, 4-5, în PSB, vol. 53, p. 100)

CANDELA

Despre untdelemnul din candelă

„Untdelemnul strecurat şi curat arată firea preacurată şi netulburată a Sfântului Duh, Care, pătrunzând în noi ca untdelemn, ne hrăneşte în mod neînţeles şi susţine şi face să crească luminarea în suflet, ca într-o candelă ce arde. (...) neprimind din altă parte puterea de-a lumina decât din untdelemnul spiritual, care poate aprinde şi susţine în noi lumina dumnezeiască[498]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. I, în PSB, vol. 41, p. 289)

CANOANELE

Aplicabilitatea lor

„Pedeapsa nu foloseşte păcătosului la aceea că n-a făcut păcate, ci la aceea ca să nu păcătuiască în viitor și la aceea ca să nu cadă și altul în păcate asemănătoare". (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a IV-a, cap. XXIV, 153.6, în PSB, vol. 5, p. 302)

„… trebuie să ţinem atât ceea ce reiese din dreptul scris, cât şi ceea ce prevede tradiţia, iar în cazurile unde nu se admite asprimea dreptului, acolo trebuie să urmăm regula tradiţională (Naum 1, 9 - ed. 1914)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, IV, în PSB, vol. 12, p. 377)

„Rămâne să chibzuieşti dacă măreşti ori scazi din pedepsele date, sau chiar le ierţi de tot[499]". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 217, LIV, în PSB, vol. 12, p. 445)

[498] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) Remarcăm considerarea untdelemnului ca un chip al Duhului Sfânt. Căci untdelemnul înlătură rigiditatea spirituală, egoistă, neînţelegătoare, care e un semn al morţii, al lipsei de viaţă iubitoare, al lipsei de căldură. Mai observăm că am tradus uneori termenul grec *lihnos* prin făclie, cum e în traducerea românească, alteori prin *candelă*, căci numai candela are nevoie de untdelemn. (n. s. 522, p. 289)

[499] Cf. can. 43, 56-57.

„Dacă cineva din cei care au căzut în păcatele amintite mai înainte se îndreaptă, făcând pocăinţă, cel căruia i-a fost încredinţată de Dumnezeu puterea de a lega şi a dezlega, văzând căinţa păcătosului, poate să se facă mai îngăduitor întru a-i micşora durata pocăinţei chiar fără a-l osândi, fiindcă istoria cuprinsă în Scriptură ne învaţă că cei care fac o pocăinţă mai aspră dobândesc îndată mila lui Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 217, LXXIV, în PSB, vol. 12, p. 447)

„Scriu toate aceste reguli ca să putem pune la încercare roadele pocăinţei, căci nu judec lucrările după durată, ci sunt atent la felul pocăinţei (Is. 65, 2)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 217, LXXXIV, în PSB, vol. 12, p. 449)

Asprimea canoanelor

„A slăbit asprimea canoanelor, în locul ei a crescut libertatea de a păcătui”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 92, II, în PSB, vol. 12, p. 267)

CATEHIZAREA

Catehizarea celor de curând botezaţi

„(...) Cei ce au puterea de-a învăţa trebuie să ştie că, pentru cei ce au început să vină de curând la credinţă, e mai bună predarea credinţei în cuvinte simple decât vreun cuvânt adânc şi vreo explicare mai pretenţioasă. Pavel a hrănit şi el cu lapte pe unii care nu puteau să se împărtăşească de mâncăruri mai tari (I Cor. 3, 2). Iar preaînţeleptul Solomon ne spune: *În chip cunoscător vei cunoaşte sufletele turmei tale* (Pilde 27, 23), nevrând să dea cuvântul învăţăturii în chip amestecat oricui, ci potrivit cu măsurile fiecăruia”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. I, în PSB, vol. 41, pp. 173-174)

CĂRŢILE

Scrierea de cărţi

„(...) Copiii sunt vlăstarele trupurilor noastre, iar cărţile, vlăstarele sufletului nostru”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 1.1., în PSB, vol. 5, p. 11)

„(...) Cel care vorbeşte prin scrieri se afieroseşte lui Dumnezeu, strigând prin scrisul său că nu scrie nici pentru câştig, nici pentru slavă deşartă. Că nu-i biruit de patimă, nu-i

robit de teamă, nu-i aţâţat de plăcere; singura lui bucurie este mântuirea cititorilor săi, bucurie de care nu se împărtăşeşte acum, ci, prin nădejde, aşteaptă răsplata, care negreşit i se va da de Cel care a făgăduit că va da după vrednicie răsplată lucrurilor (Mt. 20, 1-7)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 9.2., în PSB, vol. 5, p. 15)

„Cartea – leac împotriva uitării". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 10.1., PSB, 5, p. 16)

„(...) Ştiu bine că multe din gândurile care nu se scriu se pierd cu timpul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 14.2., în PSB, vol. 5, p. 18)

„Mulţi nu recunosc că ai noştri au scris cu artă. Poate n-au scris cu artă, dar au scris cu har, care este mai presus de orice artă, au scris precum le dădea Duhul a grăi (Fap. 2, 4). Totuşi, cei ce au scris despre artă au găsit artă în scrierile alor noştri şi din ele au întemeiat ştiinţa şi regulile artei". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a VIII-a, 1, în PSB, vol. 53, p. 53)

Alcătuirea de antologii

„Bogăţia de texte frumoase din alţi autori este într-o scriere la fel cu dresurile amestecate în mâncarea atletului; dresurile nu se pun ca să desfăteze pe atlet, ci ca să-i deschidă pofta de mâncare". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 16.1., în PSB, vol. 5, p. 19)

Cărţile bune şi folositoare

„Socot că o scriere nu-i atât de reuşită, dacă nu e contrazisă de nimeni; dar trebuie socotită bună scrierea aceea împotriva căreia nu i se poate aduce niciun argument temeinic. Nu laud nici fapta, nici învăţătura, care nu sunt atacate; dar laud acea faptă şi învăţătură pe care nimeni n-o poate ataca cu argumente puternice". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 17.2., în PSB, vol. 5, p. 20)

CĂSĂTORIA

Definiţia

„Căsătoria este unirea bărbatului cu femeia". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 137.1., în PSB, vol. 5, p. 181)

Măreţia căsătoriei

„Cum să nu fie spurcaţi, dar, cei care spun că este spurcată căsătoria, când ei s-au născut tot din căsătorie? După părerea mea, este sfântă sămânţa celor sfinţi”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a III-a, Cap. VI, 46.5., în PSB, vol. 5, p. 207)

„Sunt unii eretici care numesc fără ocol căsătoria desfrânare şi învaţă că a fost dată de diavol. Şi spun aceşti lăudăroşi că ei imită pe Domnul, Care nici nu s-a însurat şi nici n-a avut vreo avere în lumea aceasta. Şi se laudă că ei înţeleg Evanghelia mai bine decât alţii. Acestora, Scriptura le spune: *Dumnezeu stă împotriva celor mândri, iar celor smeriţi le dă har* (Iac. 4, 6; I Pt. 5, 5; Prov. 3, 34). Ei nu cunosc însă, pricina pentru care Domnul nu s-a căsătorit. Mai întâi, pentru că avea mireasa Lui, Biserica; apoi nu era simplu om, ca să aibă nevoie după trup de un ajutor (Fac. 2, 18); şi, în sfârşit, nici nu-i era de neapărată trebuinţă să facă copii, pentru că era veşnic şi era singurul Fiu al lui Dumnezeu.

Însuşi Domnul spune: *Ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu despartă* (Mt. 19, 6; Mc. 10, 9)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. VI, 49.1.-49.4., în PSB, vol. 5, p. 208)

„Oare nici pe apostoli nu vor să-i ia în seamă ereticii? Petru şi Filip au avut copii, iar Filip şi-a măritat fetele”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a III-a, Cap. VI, 52.4., în PSB, vol. 5, p. 210)

„(...) Cei care din ură nu se căsătoresc, sau cei care din poftă uzează de trup, indiferent cum, nu sunt în numărul celor mântuiţi, cu care este Domnul (Mt. 18, 20)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a III-a, Cap. X, 70.4., în PSB, vol. 5, p. 217)

„Dacă este păcat căsătoria cea după lege, nu ştiu cum va spune cineva că Îl cunoaşte pe Dumnezeu, când susţine că porunca lui Dumnezeu este păcat? Odată ce legea este sfântă (Rom. 7, 12), este sfântă şi căsătoria. Apostolul pune taina aceasta în legătură cu Hristos şi cu Biserica (Efes. 5, 32). După cum *ce este născut din trup, trup este, tot aşa ce este născut din Duh, duh este* (In. 3, 6), nu numai în legătură cu naşterea, ci şi cu învăţătura. Astfel *sfinţi sunt copiii* (I Cor. 7, 14), sunt bucurii, când cuvintele Domnului au căsătorit sufletul lor cu Dumnezeu. Desfrâul şi căsătoria sunt despărţite, pentru că diavolul este departe de Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a III-a, Cap. XII, 84.2.-84.4., în PSB, vol. 5, p. 224)

Încheierea căsătoriei – condiţii

„Căsătoriile încheiate fără de învoirea stăpânilor sunt desfrânări. Deci, atâta timp cât sunt în viaţă tatăl sau stăpânul lor, cei ce locuiesc laolaltă sunt vinovaţi, iar aceasta durează până când stăpânii lor vor aproba căsătoria. Dacă stăpânii aprobă, căsătoria lor e valabilă”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 199, XLII, în PSB, vol. 12, p. 407)

„Atât de mult vă potriveaţi întreolaltă, încât aveai impresia că uitându-te la unul vedeai ca într-o oglindă pe celălalt”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 301, în PSB, vol. 12, p. 585)

Impedimente la căsătorie

„(...) Spune Avraam despre femeia sa, pe care a dat-o drept soră: *Soră îmi este după tată, dar nu după mamă; dar acum îmi este şi femeie* (Fac. 20, 12), a arătat că nu trebuie să ne căsătorim cu surorile născute din mamele noastre". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 138.1., în PSB, vol. 5, p. 182)

„Dar aproape nimic nu este mai rău decât a se împerechea neamuri străine, unde sunt cu putinţă aţâţări la poftă şi dezbinare şi scandaluri pline de ruşine. Căci de vreme ce căsătoria însăşi are nevoie să fie sfinţită de podoabe şi de binecuvântarea preotului, cum se poate numi căsătorie aceea în care nu există unirea credinţei?" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XIX-a, 7, în PSB, vol. 53, p. 101)

„(...) Legea sfântă opreşte căsătoria chiar între verii primari, care sunt de al IV-lea grad unul faţă de altul". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LX-a, 3, în PSB, vol. 53, p. 244)

„Împăratul Theodosie a interzis chiar şi căsătoria între verii primari şi veri de-al doilea şi a hotărât pedeapsă foarte aspră celui care va îndrăzni să pângărească sfintele legături dintre fraţi". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LVIII-a, 8, în PSB, vol. 53, p. 245)

Realizarea Căsătoriei pe fundamentul Legii şi al iubirii

„Căci nu e unire cea din iubirea de plăcere, ci aceea prin consimţirea potrivit Legii, şi căsătoria nevinovată o realizează cei ce se unesc din iubirea curată". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 214)

Pregătirea pentru căsătorie

„Căsătoria face parte din categoria lucrurilor care răspund la întrebarea: cine, cum şi pentru ce. Deci: cine trebuie să se căsătorească, cum şi în ce scop? Nu trebuie să se căsătorească oricine, nici în orice timp; ci este un timp în care trebuie făcută căsătoria; apoi persoana care trebuie să se căsătorească şi vârsta până la care se poate căsători. Bărbatul nu trebuie să se căsătorească cu orice femeie, nici în orice timp, dar nici oricum şi la întâmplare; trebuie văzut cum este bărbatul şi cum este femeia; trebuie ştiut când s-o ia şi să o ia pentru naştere de copii; iar femeia trebuie să fie în totul asemenea cu bărbatul; să-şi iubească bărbatul, nu de silă şi de nevoie". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 137.3.-137.4., în PSB, vol. 5, pp. 181-182)

„Cea mai mare dorinţă a unei fete, spune Homer, este să aibă un bărbat şi un cămin; dar nu oricum, ci *în înţelegere* şi *cu cinste*[500]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 143.1., în PSB, vol. 5, p. 184)

[500] Homer, *Odiseea*, VI; 181 ş. u.

„Gândeşte-te câtă grijă aveau cei vechi! Când îşi însurau copiii nu umblau după bani, după multă bogăţie, după robi, după atâtea hectare de pământ; nu căutau frumuseţea din afară, frumuseţea chipului fetelor, ci frumuseţea sufletului şi purtări frumoase”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XLVIII, II, în PSB, vol. 22, p. 157)

„Aţi văzut cum căutau cei vechi să ia femei copiilor lor? Căutau nobleţe sufletească înainte de bani. Nicăieri nu era vorba de acte dotale, de învoieli şi de toate acele lucruri de batjocură care se fac azi. Nicăieri ne era vorba de condiţiile acelea care se înscriu în acte de căsătorie, anume ce se va întâmpla dacă soţul moare fără să lase copii, dacă se întâmplă cutare şi cutare lucru. Nu, la cei vechi nu era vorba de aşa ceva, ci actul dotal cel mai mare şi cel mai sigur era purtarea fetei. Nu erau cântece şi dansuri”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLVIII,VI, în PSB, vol. 22, p. 164)

„Uită-te cât de mare era filosofia acelor oameni! A fost vorba, oare, de cete de robi? Nu! A fost, oare, vorba de acte, de învoieli, de condiţiile acelea de râs, care se pun la facerea nunţilor: dacă se întâmplă asta, dacă se întâmplă aceea? Nu! Azi, chiar înainte de căsătorie, oamenii, care nu ştiu nici dacă va ţine căsnicia până seara, rânduiesc în acte cele ce se vor întâmpla cu mult mai târziu; dacă n-au să aibă copii, dacă au să aibă copii şi altele la fel cu acestea”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LVI, III, în PSB, vol. 22, p. 224)

Căsătoria la vârstă tânără

„… înainte de a cunoaşte tânărul desfrâul să-l căsătorească cu o fată cuminte şi înţeleaptă; ea va scoate pe bărbatul ei de pe căile pline de păcate şi va fi pentru el ceea ce e frâul pentru mânz. Nu au altă pricină desfrânările şi adulterele decât aceea că tinerii sunt lăsaţi de capul lor. Dacă tânărul are însă o soţie pricepută, se va îngriji şi de casă şi de slava sa şi de bunul său nume. Îmi spui că-i tânăr? Da, o ştiu şi eu. Dar dacă Isaac s-a însurat la vârsta de patruzeci de ani şi a trăit în feciorie până atunci, cu mult mai mult acum, pe vremea harului, ar trebui ca tinerii să practice această filozofie”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LIX, VII, în PSB, vol. 23, p. 694)

„… care e câştigul căsătoriei; că ea păstrează trupul curat; dacă n-ar avea această parte bună căsătoria n-ar fi de niciun folos. Voi însă faceţi cu totul dimpotrivă; când copiii s-au umplut de toate murdăriile, atunci îi căsătoriţi, în zadar şi fără de folos.

– Copilul, spun părinţii, trebuie să aştepte până ce-şi face o situaţie, până ce ajunge strălucit în treburile publice.

– Da, de lucrul acesta vorbeşte toată lumea! De sufletul lui însă nu spuneţi niciun cuvânt, ci îl dispreţuiţi şi-l aruncaţi. De aceea s-au amestecat toate; sunt toate pline de neorânduială şi de tulburare, că socotim sufletul un lucru de prisos, că nu ne îngrijim de cele de neapărată trebuinţă, dar avem mare grijă de cele neînsemnate. Nu-ţi dai, oare, seama că nimic nu-l va bucura atâta pe copil ca păstrarea lui curat de necurăţenia desfrânării? Nimic nu este egal cu sufletul! Că spune Hristos: *Ce-ar folosi omul de-ar dobândi lumea toată, dar şi-ar pierde sufletul său?* (Mt. 16, 26)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LIX, VII, în PSB, vol. 23, p. 695)

Căsătoria în vechime

„Când auzi, însă, că Iacov s-a însurat cu două surori şi cu cea mare şi cu cea mică, să nu te turburi şi să nu judeci vremurile de atunci cu vremurile de acum. Pe vremea aceea, pentru că era la început, se îngăduia ca un bărbat să ţină două sau trei sau chiar mai multe femei, ca să se înmulţească neamul omenesc; dar acum, când cu harul lui Dumnezeu neamul omenesc s-a înmulţit şi virtutea a crescut, nu se mai îngăduie. Venind Hristos a tăiat din rădăcini acest obicei rău". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LVI, III, în PSB, vol. 22, p. 224)

Alegerea miresei

„Că nu averea, ci virtutea face bogată pe o femeie. Ce folos de bogăţie dacă femeia e cheltuitoare, dacă nu-i înţeleaptă, dacă împrăştie totul mai repede ca vântul? Ce folos de bogăţie dacă femeia e desfrânată şi are nenumăraţi amanţi? Ce folos de bogăţie dacă e beţivă? Nu-l va sărăci iute pe bărbat?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXVIII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 361)

„Aflaţi însă cum se căsătoreau cei vechi şi faceţi ca ei!

– Dar cum se căsătoreau aceia?

– Se interesau ce purtări are fata, ce apucături, ce însuşiri sufleteşti. De aceea nu aveau nevoie de contracte, nici de garanţia hârtiei şi cernelii. În locul tuturor acestora le era de ajuns purtarea miresei. Vă rog, dar, şi pe voi, nu umblaţi după bani şi după avere, ci după purtări, după bunătatea inimii. Caută fată evlavioasă, fată cuminte! Aceste însuşiri sunt mai bune decât nenumărate comori. De cauţi pe cele ale lui Dumnezeu vei avea şi pe cele din lumea aceasta; dar dacă le nesocoteşti pe acelea şi umbli după acestea, nici de acestea n-ai parte.

– Dar cutare, mi se spune, a ajuns bogat de pe urma femeii!

– Nu îţi este ruşine să-mi dai astfel de exemple? Am auzit pe mulţi spunând: Mai bine să ajung săracul săracilor, decât să ajung bogat de pe urma femeii! Da! Ce poate fi mai neplăcut decât o astfel de bogăţie? Ce poate fi mai amar decât această bună stare? Ce poate fi mai ruşinos decât de a ajunge vestit pe această cale şi a se spune de toţi: Cutare a ajuns bogat de pe urma femeii! Nu mai vorbesc de neplăcerile dinăuntrul casei, care, vrând-nevrând, vin peste cel care s-a căsătorit aşa. Nu mai vorbesc de înfumurarea femeii, de slugărnicia bărbatului, de certurile dintre soţ şi soţie, de ocările slugilor. Slugile îi spun în obraz: *Sărac, coate goale, om de nimic, născut din oameni de nimic! Ce a avut când a venit aici? Nimic! Nu-i, oare, a stăpânei noastre toată averea?* Dar nu-ţi pasă de aceste cuvinte! Nu-ţi pasă că nu eşti om liber". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXIII, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 835-836)

Cei doi una sunt

„Într-adevăr, ce ar putea fi mai apropiat pentru un bărbat decât soţia lui, parcă chiar mai mult şi decât trupul lui propriu, încât ei nu mai sunt două trupuri, ci un singur trup?" (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 160, IV, în PSB, vol. 12, p. 350)

Ce reprezintă bărbatul şi femeia

„Dacă vă aduceţi aminte, adesea am arătat în expunerea noastră că femeia reprezintă carnea şi afecţiunile cărnii, în timp ce bărbatul raţiunea, spiritul, inteligenţa". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia II, Cap. I, în PSB, vol. 6, p. 64)

Familia

„Trebuie să ştim că bărbatul este coroana femeii, căsătoria este coroana bărbatului, iar copiii celor doi sunt florile căsătoriei, pe care dumnezeiescul Lucrător le culege din livezile cele trupeşti". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. VIII, 71.1., în PSB, vol. 4, p. 271)

„(...) Copiii se bucură de mama lor, bărbatul de femeia lui, ea de toţi şi cu toţii de Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 67.2., în PSB, vol. 4, p. 342)

Cununia religioasă

„Trebuie ca cei care se însoară şi cele care se mărită să facă unirea lor cu aprobarea episcopului, ca să fie căsătoria lor după Domnul, şi nu după poftă. Toate să se facă spre cinstea lui Dumnezeu". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (Ignatie către Sf. Policarp), Cap. V, 2, în PSB, vol. 1, p. 227)

Hristos în Cana Galileii

„Şi în ziua a treia, s-a făcut nuntă în Cana Galileii.
Şi era şi mama lui Iisus acolo. Şi a fost chemat şi Iisus
şi ucenicii Lui la nuntă. Şi, isprăvindu-se vinul,
zise mama lui Iisus către El: Nu au vin.
Şi-i zise ei Iisus ... (In. 2, 1-3).

În chip folositor vine la începutul semnelor, deşi părea să fie chemat întâmplător. Căci, sărbătorindu-se nunta în chip cuviincios, a fost de faţă şi Mântuitorul. Şi, fiind chemat şi El, soseşte împreună cu ucenicii Săi, nu atât ca să Se afle la masă, cât ca să săvârşească minunea, dar şi ca să sfinţească începutul naşterii omului, cât ţine de trup. Căci trebuia ca Cel ce reînnoia (recapitula în El) firea omului şi o rechema întreagă la o treaptă mai bună, să nu le dăruiască binecuvântarea numai celor chemaţi la existenţă, ci să le dea de mai înainte harul pregătitor şi celor ce se vor naşte pe urmă, ca să le facă sfântă trecerea la existenţă[501]. Şi *a treia zi* (ziua învierii, n. tr.) socoteşte că are acest înţeles: S-a spus de

[501] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Expresia greacă (= προευτρεπίζειν τὴν χάριν) poate fi tradusă cu: *să le pregătească de mai înainte harul* celor ce se vor naşte. Dar expresia: *şi să le facă sfântă trecerea la existenţă* se poate uni cu prima. Cel ce vine la existenţă nu vine fără voia şi puterea lui Dumnezeu, deci vine dintr-un anumit har al Lui. Iisus, venind la nuntă cu scopul sfinţirii ei, arată că El este Dumnezeu cel ce dă puterea venirii la existenţă a celor ce se nasc. Dar El voia să arate prin aceasta că vrea să-i pregătească după întruparea Sa pe cei ce se nasc şi pentru primirea Lui, sau a harului mântuitor propriu-zis. Aceasta justifică şi forma primă a traducerii: pregătirea de mai înainte pentru har. Dar prin aceasta Hristos impune şi o responsabilitate părinţilor pentru mântuirea celor ce se vor naşte prin unirea lor trupească. Expresia *trecerea la existenţă* a celor ce se

către Dumnezeu femeii: *În dureri vei naşte prunci* (Fac. 3, 16). Cum trebuia să scăpăm noi şi de acest blestem? Sau cum să eliberăm altfel nunta de osândă? A cinstit nunta prin prezenţa Sa, Cel ce e veselia şi bucuria tuturor, ca să elibereze naşterea de prunci de vechea tristeţe. *Căci*, cum zice Pavel, *de e cineva în Hristos, e făptură nouă*, fiindcă: *Cele vechi au trecut, iată toate noi s-au făcut* (II Cor. 5, 17)[502]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. I, în PSB, vol. 41, pp. 156-157)

„Căci s-a sfinţit nunta cinstită şi s-a desfiinţat blestemul femeilor. Fiindcă nu vor mai naşte prunci în dureri, şi Hristos a binecuvântat însuşi începutul naşterii noastre. Iar slava Mântuitorului nostru a strălucit ca o rază a soarelui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. I, în PSB, vol. 41, p. 159)

Petrecerea de nuntă

„Spuneţi-mi, pentru ce îngăduiţi ca de la început să se murdărească urechile fetei voastre cu cântece de ruşine, cu petrecerile acelea nepotrivite? Nu ştiţi cât de uşor alunecă tineretul? Pentru ce pângăriţi taina căsătoriei? Se cuvine să alungaţi de la nunţi toate aceste lucruri drăceşti, să o învăţaţi pe copilă de la început cu ruşinea; să chemaţi preoţii, ca prin rugăciunile şi binecuvântările lor, să întărească unirea între soţi, pentru ca dragostea soţului să crească, iar cuminţenia soţiei să se mărească. Astfel prin toate vor intra în casa aceea fapte de virtute şi vor fi alungate toate uneltirile diavolului; soţii vor duce o viaţă plină de bucurii, întăriţi de ajutorul lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLVIII,VI, în PSB, vol. 22, p. 166)

„Când s-a împlinit numărul celor şapte ani, *şi era înaintea lui Iacov atâta vreme ca nişte puţine zile, pentru că o iubea pe ea, i-a zis lui Laban: Dă-mi femeia mea, că s-au împlinit zilele ca să intru la ea. Şi a adunat Laban pe toţi oamenii locului şi a făcut nuntă. Şi s-a făcut seară; şi luând Laban pe Lia, fiica lui, a dus-o înăuntru la Iacov* (Fac. 29, 20-23).

Ai văzut cu câtă cuviinţă făceau cei vechi nunţile? Auziţi toţi cei care vă daţi în vânt după petreceri drăceşti, toţi care murdăriţi chiar de la început sfinţenia nunţii! Erau oare fluiere? Erau oare chimvale? Erau oare dansuri drăceşti? Nu! Spune-mi, pentru ce, aduci în casă chiar de la început o atât de mare vătămare, pentru ce chemi oameni de pe scenă şi de la teatru, ca să pângăreşti cu o cheltuială nesăbuită cuminţenia miresei şi să-l faci pe mire şi mai fără de ruşine? Bine ar fi dacă chiar fără aceste flăcări, tinerii ar putea îndura în linişte furtuna patimilor! Dar cum să nu se înece sufletul tânărului când, şi cu văzul şi cu auzul, atâtea şi atâtea îi aprind şi mai mult flacăra şi-i face cuptorul patimilor şi mai învăpăiat? Pricina că se pierde şi se strică totul vine de acolo că de la început se sapă la temelia cuminţeniei tinerilor căsătoriţi. Adeseori, din prima zi mirele primeşte în suflet

---

vor naşte exclude teoria reîncarnărilor. Cei ce trec la existenţă arată că ei nu există real înainte, ci au doar o raţiune în Cuvântul lui Dumnezeu, Care e o raţiune unică. (n. s. 269, p. 157)

[502] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: După cădere, durerea femeii pentru naşterea de prunci era mărită şi de conştiinţa că naşte spre moarte. După Hristos, durerea e micşorată de conştiinţa că-i naşte spre înviere şi veşnica fericire în El. Poate că *în ziua a treia* arată acest al treilea înţeles cu care e legată naşterea cea dinainte de cea de după căderea în păcat. Dacii plângeau când se năştea un prunc. (n. s. 270, p. 157)

săgeata diavolului, pentru că priveşte cu ochi pofticioşi cele din jurul său, iar mireasa ajunge roabă şi cu văzul şi cu auzul; şi din acea zi rănile se măresc şi fac răul mai cumplit. Şi mai întâi înţelegerea dintre cei doi se şubrezeşte, iar dragostea păleşte. Când bărbatul începe să se gândească la altă femeie şi-şi împarte gândul şi într-o parte şi în alta şi e asaltat de diavol, atunci casa se umple de multă ruşine; iar dacă şi femeia face la fel, atunci se dărâmă, ca să spun aşa, totul din temelii. Se ascund unul de altul; bărbatul bănuieşte pe femei şi femeia pe bărbat. Şi acolo unde ar fi trebuit să fie unire şi înţelegere, acolo unde ar fi trebuit să fie un trup – că *vor fi cei doi un trup* (Fac. 2, 24; Efes. 5, 31), spune Scriptura – acolo cei doi sunt aşa de despărţiţi unul de altul, ca şi cum ar fi tăiaţi. Băgându-se între ei diavolul, le aduce atât de mare pagubă, încât se nasc în fiecare zi gâlcevişi certuri, iar necazurile nu mai contenesc. Cine poate zugrăvi dispreţul slugilor, râsetele vecinilor, neruşinarea soţilor? După cum atunci corăbierii se răscoală, călătorii sunt în primejdie, pentru că vasul trebuie să se scufunde, tot aşa şi într-o căsnicie în care este neînţelegere între bărbat şi femeie, e firesc ca răul să se întindă asupra tuturor celor din casă. De aceea, vă rog, cunoscând mai dinainte toate aceste rele, nu vă supuneţi obiceiului de la nunţi. Ştiu că mulţi îmi vor spune că aşa e obiceiul să se facă nunţile şi nici nu vor să audă spusele mele; totuşi eu trebuie să vă spun cele ce vă sunt de folos şi cele ce vă vor smulge din osânda ca va să fie. Pentru ce vrei să-mi pui înainte obiceiul când paguba sufletească este atât de mare? Iată că şi eu vă pun înainte un obicei mai bun, pe care îl foloseau cei de la început, când nu era atât de mare cunoştinţa dreptei credinţe. Şi nu mi te gândi la dreptul Iacov, ci la Laban, care se închina la idoli şi n-avea nicio cunoştinţă de dreapta credinţă, şi totuşi a arătat atâta filosofie. Fapta asta mare n-a fost a mirelui, ci a socrului. De asta şi eu, când vorbesc acum, nu mă adresez atât mirilor, cât şi părinţilor mirilor, tatăl mirelui şi tatăl miresei. Nu este, oare, nesăbuit ca noi, care ne-am bucurat de o atât de mare iubire de oameni, care am fost învredniciţi de înfricoşătoarele şi nespusele taine, noi să fim mai mici în privinţa aceasta decât Laban care se închina la idoli?

N-auzi oare, pe Pavel spunând că nunta este taină (Efes. 5, 32), că este icoană a dragostei lui Hristos de Biserică (Efes. 5, 23-27)? Să nu facem, dar, singuri de ruşine, să nu pângărim sfinţenia căsătoriei. Dacă sfatul ce vi-l dau este bun şi folositor, urmaţi-l chiar dacă nu-i consfinţit de obicei. Dar dacă lucru pe care-l faceţi acum la nuntă este vătămător şi pierzător, îndepărtaţi-l, chiar dacă e consfinţit de obicei. Dacă am îngădui asta, atunci şi hoţul şi desfrânatul şi orice alt făcător de rele ar putea să ne pună înainte obiceiul; dar asta nu-i va fi de folos, nici de iertare, ba dimpotrivă de mare vină, că n-a putut să-şi învingă răul obicei.

Dacă am voi să fim cu mintea trează şi ne-am îngriji cum trebuie de mântuirea noastră, am putea să ne depărtăm de acest rău obicei de la nunţi şi să deprindem obiceiul cel bun. Făcând aşa vom da prilej şi altora să facă la fel cu noi şi vom primi răsplată şi pentru cele săvârşite de aceia. Cel care face început de drum bun, acela este pricină şi pentru faptele altora şi primeşte o îndoită plată; şi pentru cele săvârşite de el şi pentru că a îndrumat pe alţii pe această minunată cale. Nu-mi puneţi înainte acele cuvinte fără rost şi de râs, spunând că acesta e un obicei legiuit şi că pentru asta trebuie neapărat împlinit. Nu obiceiurile acestea de la nunţi fac să fie legiuită căsnicia! Legiuită este căsnicia când se face cu cuminţenie şi cu cuviinţă după legile lui Dumnezeu, când cei căsătoriţi trăiesc în înţelegere unul cu altul. Şi legile civile ştiu asta; şi poţi să auzi pe cei care se ocupă cu ele spunând că nimic altceva nu este căsnicia decât înţelegerea dintre soţi. Să nu călcăm, dar, legile lui Dumnezeu o dată cu legile omeneşti! Să nu preferăm legile diavolului şi acest

obicei pierzător. Obiceiul acesta de la nunţi este legea diavolului, a aceluia care se bucură totdeauna de pierderea noastră.

Poate fi, oare, mai mare ruşine ca aceea când în seara nunţii se fac glume necuviincioase pe seama mirelui şi miresei, când ei sunt batjocoriţi şi luaţi în râs de slugi şi de oameni de trei parale, când nimeni nu-i ţine de rău pe aceştia, când fiecare poate spune tot ce pofteşte? Dacă ar încerca cineva, în altă zi, să rostească cuvinte de ruşine ca în seara nunţii, apoi l-ar aştepta tribunalul, carcera, primejdia; în noaptea nunţii, însă, când ar trebui să fie mai multă cuminţenie, multă cuviinţă şi multă curăţenie, se umplu toate de atâta ruşine şi ocară că e firesc să spui acolo nu-i altceva decât mâna diavolului. Dar nu vă supăraţi, vă rog!

Nu fără rost am ajuns să vă vorbesc aşa, ci îngrijorat de mântuirea şi de buna cuviinţă a voastră, dorind să vă schimbaţi şi să ajungeţi începătorii unui nou şi bun obicei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LVI, I–II, în PSB, vol. 22, pp. 221-223)

Scopurile căsătoriei

„(...) Căsătoria primă, după lege, pentru naşterea de copii legitimi. Comicul Menandru spune:

Îţi dau pe fiica mea

Ca să naşti copii legitimi[503]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 137.1.-137.2., în PSB, vol. 5, p. 181)

„Platon orânduieşte căsătoria între bunurile din afară; ea asigură nemurirea neamului nostru, ca o permanenţă transmisă din copii în copii, cum este transmisă flacăra din alergător în alergător[504]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 138.2., în PSB, vol. 5, p. 182)

„Filozofii care aprobă căsătoria spun: *Natura ne-a făcut apţi pentru căsătorie*[505], aşa cum se vede din alcătuirea trupurilor femeilor şi bărbaţilor; şi filozofii aceştia necontenit strigă: *Creşteţi şi vă înmulţiţi* (Fac. 1, 28)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 139.3., în PSB, vol. 5, p. 182)

„Şi încă mai spun filozofii aceia că omul fără copii nu este desăvârşit prin fire, pentru că nu lasă în locul său un moştenitor; desăvârşit este, însă, omul care a făcut din el unul asemenea; dar, mai bine spus, când îl vede şi pe fiul său că face acelaşi lucru, adică atunci când fiul său ajunge în aceeaşi situaţie ca şi cel ce l-a născut.

Omul trebuie să se căsătorească şi de dragul patriei şi de dragul de a avea copii, care s-o moştenească, şi de dragul desăvârşirii lumii, atât cât îi stă în putinţă; dealtfel şi poeţii deplâng căsătoriile care sunt desăvârşite pe jumătate, căsătoriile fără copii, şi fericesc căsătoriile cu mulţi lăstari. Dar mai ales bolile trupeşti arată necesitatea căsătoriei. Că purtarea de grijă a femeii şi marea ei statornicie mi se pare că depăşesc atenţiile celorlalte rude şi prieteni, cu cât ea se deosebeşte de ceilalţi prin simpatia ei faţă de bărbat şi prin

[503] Menandru, *Fragm. 720*.
[504] Platon, *Legile*, VI, 773 E; 776 B; IV, 721 C; *Simpozion*, 207 D; 208 B.
[505] Aristotel, *Politica*, VII, 16.

aceea că vrea să stea lângă el mai mult decât toţi. Este, într-adevăr, aşa cum spune Scriptura, un «*ajutor*» (Fac. 2, 18) necesar.

Poetul comic Menandru, deşi este pornit să atace căsătoria, totuşi recunoaşte folosul ei, pentru că celui care i-a spus:

Nu-mi place căsătoria,
îi răspunde:
O înţelegi greşit! ;
apoi adaugă:
Vezi în ea numai greutăţile şi supărările,
Dar ceea ce este bun în ea nu vezi![506]
şi celelalte". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 139.5., 140.1.-140.2., 141.1., în PSB, vol. 5, p. 183)

„Pentru ceilalţi căsătoria înseamnă unire întemeiată pe plăcerile simţurilor; dar pentru cei care ca nişte filozofi gândesc înseamnă unitate pe temeiul raţiunii, care nu le permite femeilor să-şi împodobească chipul, ci caracterul, care porunceşte bărbaţilor să nu se folosească de soţiile lor ca de nişte amante, pe care le folosesc spre ocara trupurilor, ci să le aibă ca ajutor pentru întreaga viaţă şi să transforme căsătoria într-o convieţuire împodobită cu cea mai frumoasă cumpătare". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 143.1., în PSB, vol. 5, p. 184)

„Eu (...) sunt de părere că trebuie să te căsătoreşti pentru ca să faci copii, iar după ce-ai făcut copii, să vrei să-ţi înfrânezi plăcerile trupeşti". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. III, 24.1., în PSB, vol. 5, p. 197)

„*Să nu vă lipsiţi*, spune Pavel, *unul de altul decât din bună înţelegere pentru un timp* (I Cor. 7, 5). Prin cuvintele: *să nu vă lipsiţi* a arătat îndatorirea căsătoriei, adică facerea de copii, despre care a vorbit în cele spuse mai înainte zicând: *Bărbatul să arate femeii bunăvoinţa datorată, asemenea şi femeia bărbatului* (I Cor. 7, 3)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. XVIII, 107.5., în PSB, vol. 5, p. 236)

Împreunarea trupească a soţilor – înfrânarea la bună vreme

„(...) Şi Pavel îndeamnă la înfrânarea chiar între cei căsătoriţi (I Cor. 7, 5). Căci este ca un adulter cel nestăpânit în căsătorie, fiindcă încalcă legea apostolică". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXIII-a, 32, în PSB, vol. 53, p. 253)

Înfrânarea în căsătorie

„(...) După ce-ai făcut copii, să vrei să-ţi înfrânezi plăcerile trupeşti". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. III, 24.1., în PSB, vol. 5, p. 197)

„Cel care se căsătoreşte pentru ca să aibă copii, acela trebuie să se deprindă a se înfrâna, în aşa fel încât nici să nu-şi poftească femeia lui; pe ea trebuie s-o iubească, făcând copii mânat de o voinţă sfântă şi cumpătată. Că noi n-am fost învăţaţi *să prefacem grija de*

[506] Menandru, *Fragm.* 325, 1-4; CAF, III, 94.

trup în pofte (Rom. 13, 14), *ci să umblăm cuviincios ca ziua* – adică în Hristos şi într-o vieţuire luminoasă şi plăcută Domnului – *nu în ospeţe şi în beţii, nu în desfrânări şi destrăbălări, nu în ceartă şi în pizmă* (Rom. 13, 13)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. VII, 58.2., în PSB, vol. 5, p. 212)

„Legea voia ca bărbaţii să se folosească cu cumpătare de soţiile lor, numai pentru facerea de copii. Acest lucru se vede de acolo că legea oprea pe omul necăsătorit să trăiască îndată cu o prinsă de război; iar dacă o poftea, să-i tundă părul şi să-i îngăduie să jelească treizeci de zile; iar dacă nu i s-a stins pofta, atunci să facă cu ea copii (Deut. 21, 11-13); pentru că s-a dovedit întemeiată dorinţa lui; pentru că pornirea care-l stăpânea a fost pusă la încercare în acel răgaz de timp. Nu se poate dovedi cu texte din Scriptură că cineva din cei din vechime s-a apropiat de soţia lui când era însărcinată, ci s-a apropiat mai târziu, după ce a născut, după ce a alăptat copilul. Şi vei găsi texte în Scriptură că bărbaţii şi-au cunoscut după aceea iarăşi femeile lor. De pildă, vei găsi în Scriptură că tatăl lui Moisi a păzit această rânduială trei ani la rând după naşterea lui Aaron, când l-a născut pe Moisi (Ieş. 7, 7). Şi seminţia lui Levi a păstrat această lege dată de Dumnezeu, de aceea seminţia lui Levi a intrat în pământul făgăduit cu un număr mai mic de oameni decât celelalte seminţii (Num. 3, 39). Că nu creşte uşor un neam în număr mare când bărbaţii cunosc femeile numai când sunt căsătoriţi legal cu ele şi când nu aşteaptă numai să le nască femeile, ci să şi termine de alăptat. De aceea şi Moisi, pe bună dreptate, pentru a-i deprinde pe iudei încetul cu încetul cu înfrânarea, a poruncit să se abţină de la plăcerile trupeşti trei zile la rând pentru a asculta cuvintele dumnezeieşti (Ieş. 19, 15). Voi sunteţi templul lui Dumnezeu, precum a zis profetul: *Voi locui în ei şi voi umbla între ei şi voi fi lor Dumnezeu şi ei Îmi vor fi Mie popor* – dacă vom vieţui potrivit poruncilor Lui, fie fiecare din noi, fie Biserica în întregime –*de aceea ieşiţi in mijlocul lor şi vă deosebiţi, zice Domnul; şi de necurăţie să nu vă atingeţi; şi Eu vă voi primi pe voi şi voi fi vouă Tată şi voi Îmi veţi fi Mie fii şi fiice*, zice Domnul Atotputernicul (II Cor. 6, 16-18). Ne porunceşte în chip profetic să ne deosebim, nu de cei căsătoriţi, după cum spun ei, ci de neamuri, care trăiesc încă în desfrânări". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. XI, 71.4., 72.1.-72.4., 73.1.-73.4., în PSB, vol. 5, p. 218)

„Iar cuvintele lui Pavel: *Să nu vă lipsiţi unul de altul decât din bună înţelegere pentru un timp, ca să vă îndeletniciţi cu rugăciunea* (I Cor. 7, 5) sunt învăţătură pentru înfrânare. A adăugat *din bună înţelegere*, ca să nu strice unul din ei căsătoria; *pentru un timp*, ca să nu alunece cândva soţul spre păcat din pricina unei înfrânări silite; îşi cruţă soţia, dar cade în altă poftă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. XII, 79.1., în PSB, vol. 5, p. 221)

„(...) Înţelegerea între soţi mijloceşte o căsnicie cumpătată; te face să te duci la rugăciune după ce te-ai înfrânat şi te îndrumează ca în căsătorie să ai grijă ca facerea de copii să fie însoţită de înfrânare. Timpul facerii de copii este numit de Scriptură cunoaştere, gnoză, că spune Scriptura: *Şi a cunoscut Adam pe Eva, femeia sa; şi zămislind a născut fiu şi a chemat numele lui Set, zicând:* «*Mi-a ridicat mie Dumnezeu altă sămânţă în locul lui Avel*» (Fac. 4, 25)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. XII, 81.4.-81.5., în PSB, vol. 5, p. 222)

„Că înţelegerea vremelnică între soţi nu îndepărtează desăvârşit ca ruşinoase dorinţele fireşti, din pricina cărora apostolul îngăduie ca cei doi soţi să se apropie iarăşi unul de altul, nu spre neînfrânare şi desfrâu şi pentru lucrul diavolului, ci ca să nu cadă în neînfrânare, în desfrâu şi în mâinile diavolului (I Cor. 7, 5)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. XII, 82.1., în PSB, vol. 5, p. 223)

„(...) Când apostolul spune: *Bine este pentru om să nu se atingă de femeie; dar din pricina desfrânării să-şi aibă fiecare femeia sa*; şi Pavel adaugă, iarăşi, pentru a-şi explica oarecum cuvintele sale: *Ca să nu vă ispitească satana*. Cuvintele: *din pricina neînfrânării* nu le spune Pavel celor care se folosesc cu înfrânare de căsătorie numai pentru facerea de copii, ci şi celor care poftesc să se înfrâneze mai mult decât e nevoie pentru facerea de copii. Pavel face lucrul acesta ca nu cumva potrivnicul să sufle asupra lor cu foarte mare putere şi să îndrepte dorinţa lor spre plăceri străine. Că este cu putinţă ca cel potrivnic să se lupte cu cei drepţi şi să li se împotrivească din invidie; şi voind să-i aducă în tabăra lui, vrea să le ofere prilejurile unei înfrânări mai mari pline de oboseli”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. XV, 96.1.-96.3., în PSB, vol. 5, p. 230)

„Pentru gnostic, soţia îi este soră, după ce a născut copiii, sunt ca şi cum ar avea amândoi acelaşi tată; şi soţia numai atunci îşi aduce aminte că e bărbatul ei, când se uită la copii; că îi va fi într-adevăr soră, după ce se va despărţi de trup (...). Râsul Sarrei, când i s-a binevestit naşterea copilului. N-a râs, după părerea mea, pentru că n-a crezut în ce-i spusese îngerul, ci pentru că se gândea la ruşinea unei noi legături cu bărbatul ei, datorită căreia avea să fie mamă copilului (Fac. 18, 12)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XII, 100.3., 101.1., în PSB, vol. 5, p. 442)

Ostenelile duhovniceşti ale celor căsătoriţi

„Aşadar, tu care ai preferat căsătoria să nu insişti ca şi cum ai avea dreptul să îmbrăţişezi viaţa lumii. Căci pentru dobândirea mântuirii este nevoie de mai multe osteneli şi de pază după ce ai preferat să trăieşti în mijlocul curselor şi al tăriei puterilor răzvrătite şi ai în jurul tău excitările păcatelor şi trezeşti toate simţurile tale ziua şi noaptea către dorinţa lor. Să cunoşti, aşadar, că nu vei evita lupta împotriva celui răzvrătit, nici nu-l vei învinge fără să-ţi asumi multe osteneli pentru observarea poruncilor evanghelice. Căci cum vei putea să refuzi lupta împotriva vrăjmaşului în timp ce trăieşti în tranşeul luptei?” (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic (I)*, Cap. II, în PSB, vol. 18, p. 62)

Viaţa duhovnicească a soţilor

„Unde sunt cei ce spun că nu-i cu putinţă să fii virtuos trăind în mijlocul oraşului, ci trebuie să pleci din lume, să trăieşti în munţi? Unde sunt cei care spun că nu-i cu putinţă să fii virtuos, când eşti tată de familie, când ai soţie, când trebuie să ai grijă de copii şi de slugi? Să se uite la dreptul acesta! Avea soţie, copii şi slugi, trăia în oraş, între atâţia răi şi călcători de lege; şi strălucea ca o scânteie în mijlocul oceanului, şi nu numai că nu s-a stins ci a luminat şi mai puternic”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLIII, I, în col. PSB, vol. 22, p. 106)

Îndatoririle şi sarcinile celor căsătoriţi

„Bine este ca bărbaţii să încredinţeze soţiilor lor conducerea gospodăriei, că pentru aceasta le-a fost date de ajutor (Fac. 2, 18, 20)". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 58.1., în PSB, vol. 4, p. 338)

„Femeile trebuie să filozofeze la fel cu bărbaţii, deşi bărbaţii sunt mai buni şi ocupă primele locuri în toate, în afară de gingăşie". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VIII, 62.4., în PSB, vol. 5, p. 264)

„(...) Cap este cel care conduce. Iar dacă *Domnul este capul bărbatului, iar bărbatul este cap femeii* (I Cor. 11, 3), atunci bărbatul este stăpânul femeii, pentru că bărbatul este *chipul şi slava lui Dumnezeu* (I Cor. 11, 7)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VIII, 63.5., în PSB, vol. 5, p. 264)

„(...) Căsătoria este, de obicei, pentru oameni, motivarea antrenării lor în dorinţele, plăcerile şi grijile lumeşti. Căci nimeni nu poate descoperi o dorinţă mai puternică şi mai constrângătoare, existând în natura trupului, decât dorinţa bărbaţilor pentru femeie, sau a femeilor pentru bărbat; şi e chiar foarte natural, pentru că de la natură se tinde către naşterea descendenţilor. Ei bine, fiindcă are putere excepţională, căsătoria trebuie să poarte şi o sarcină mai grea. Căci nici chiar grijile care se întâmplă oamenilor pe neaşteptate nu sunt mai grele decât acelea care vin cu grămada din cauza căsătoriei, precum spune Sf. Pavel, că, adică *cel căsătorit se îngrijeşte de cele ale lumii* (I Cor. 7, 33), fiind năpădit de griji". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, Introducere, Cap. I, în PSB, vol. 18, p. 469)

„Cine e fără soţie e socotit ca şi cum ar fi fără casă; căci, după cum bărbatul e considerat mai priceput pentru îndatoririle publice, aşa e femeia pentru treburile casei". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 50, în PSB, vol. 52, p. 92)

Femeia să asculte de bărbat

„Dar în sens alegoric femeia, precum am mai spus-o, imaginează trupul, iar bărbatul sufletul raţional. Acele femei sunt bune, care ascultă de bărbaţii lor. Trupul e bun dacă nu se împotriveşte duhului, ci ascultă şi se armonizează cu el". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia XIII, Cap. V, în PSB, vol. 6, p. 129)

„Şi că iarăşi capul înseamnă început (principiu) pentru dumnezeieştile Scripturi te vei încredinţa bine, de vei înţelege ceea ce spune Pavel: *Capul oricărui bărbat este Hristos, iar capul femeii este bărbatul, iar cap al lui Hristos este Dumnezeu* (I Cor. 11, 3). Fiindcă începutul bărbatului este Hristos, ca unul ce-l aduce din ceea ce nu este la existenţă. Iar început al femeii este bărbatul, pentru ceea ce s-a spus şi s-a făcut cu adevărat: *Aceasta se va chema femeie, pentru că din bărbatul ei s-a luat* (Fac. 2, 23)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Treia a Glafirelor la Facere, 2, în PSB, vol. 39, p. 95)

„Soţia trebuie să fie supusă bărbatului, precum lui Hristos Biserica, iar bărbatul să-şi dea sufletul pentru soţia sa, precum Hristos S-a dat pe Sine pentru Biserică (Efes. 5, 25)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXXVI-a, 14, în PSB, vol. 53, pp. 304-305)

Îngăduinţa soţilor unul faţă de altul

„Chiar dacă soţul ar avea o fire aspră şi sălbatică, soţia trebuie neapărat să-l suporte şi nicio pricină să n-o facă să rupă unirea. Este pornit spre bătaie? Dar îi e bărbat! Este beţiv? Dar este unită cu el potrivit firii! Este aspru şi neplăcut? Dar este mădularul tău şi cel mai de cinste dintre mădulare!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* Omilia a VII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 154)

„Aşa trebuie să fie un bărbat! Să nu ţină socoteală de fiecare cuvânt spus de femeia lui, ci, ştiind că femeia e slabă, să-şi dea toată silinţa să fie îngăduitor cu ea, ca să-i alunge supărarea şi să strângă legătura păcii şi unirii. Să audă asta bărbaţii şi să imite blândeţea dreptului Avram. Să respecte şi să cinstească pe femeile lor, să le cruţe ca pe nişte vase mai slabe, ca să întărească legătura unirii dintre ei. Atunci e bogăţie adevărată, atunci e avuţia multă, când nu e dihonie între femeie şi bărbat, când sunt uniţi, ca un trup, unul cu altul. Că spune Scriptura: *Vor fi cei doi un trup* (Fac. 2, 24). Unii ca aceştia chiar dacă sunt săraci, chiar dacă sunt oameni de rând, sunt mai fericiţi ca toţi ceilalţi, ei gustă adevărata plăcere, ei sunt neconteniţi senini; ceilalţi, cei ce nu se bucură de această legătură a unirii dintre soţi, care se gelozesc unul pe altul, care strică marele bun al păcii, chiar dacă sunt înconjuraţi de multă bogăţie, chiar dacă întind mase bogate, chiar dacă au slujbe strălucite, duc o viaţă mai nefericită decât toţi ceilalţi, îşi născocesc în fiecare zi furtuni şi tulburări, se bănuiesc unul pe altul, nu pot avea nicio bucurie, pentru că războiul dintre ei le strică şi le amărăşte viaţa". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXVIII, V, în PSB, vol. 22, pp. 57-58)

Armonia şi buna înţelegere în familie

„(...) Căsnicia, care este unită cu cuminţenia dă naştere la plăceri curate.
Cu totul minunat spune tragedia:
Ah! Ah! O, femei! Oamenilor
Nu le aduce atât de felurite plăceri
Nici aurul, nici puterea, nici luxul bogăţiei
Cât sufletul drept şi gândirea cinstită
A unui bărbat vrednic şi a unei femei evlavioase![507].
Acestea-s poruncile dreptăţii! Nu trebuie nesocotite, chiar dacă sunt rostite de înţelepţii din lumea aceasta!" (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XII, 84.1.-84.2., în PSB, vol. 4, p. 351)

„*Nimic nu-i bun şi mai frumos*
Decât atunci când soţul şi soţia

[507] *Apollonides*, Fragm. 1, TGF, ed. II, p. 825.

Au aceleaşi gânduri şi le e unită casa[508]”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VIII, 63.4., în PSB, vol. 5, p. 264)

„Femeia înţeleaptă va căuta, mai întâi, să convingă pe bărbatul ei să fie alături de ea în treburile care duc la fericirea căsniciei; iar dacă asta nu e cu putinţă, atunci ea singură să se străduiască să fie virtuoasă, să se supună în toate bărbatului ei, să nu facă nimic fără voia lui, în afară de acelea care privesc virtutea şi mântuirea. Dar dacă un bărbat împiedică pe soţia sa sau pe slujnica sa, care împlinesc fără făţărie aceste stări sufleteşti, un bărbat ca acela nu pare să facă altceva decât că preferă să alunge din casa sa dreptatea şi castitatea şi vrea să aducă în locul lor nedreptatea şi desfrâul”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XIX, 123.2.-123.3., în PSB, vol. 5, p. 289)

„Euripide dă şi el aceste sfaturi, zugrăvind aşa chipul unei femei care-şi iubeşte bărbatul cu bună-cuviinţă:

Când bărbatul spune un cuvânt, soţiei trebuie să i se pară
că vorbeşte frumos, chiar dacă nu vorbeşte,
Iar soţia, chiar dacă e tristă, să-i vorbească soţului spre plăcerea lui[509].

Şi iarăşi, alte cuvinte asemănătoare acestora:

Plăcut lucru este ca, dacă se întâmplă ceva rău, să se
întristeze împreună cu soţul şi soţia,
Ca să împartă în comun şi plăcerea şi durerea.

Şi ca să arate că soţia înconjoară pe soţ cu blândeţe şi cu dragoste şi când soţul este în necazuri, Euripide adaugă:

Voi fi şi eu bolnavă, când tu vei fi bolnav!
Voi îndura suferinţele tale şi nimic nu-mi va părea amar!”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XX, 125.1.-125.3., în PSB, vol. 5, p. 290)

„E lămurit, socot, că soţia trebuie să caute să-şi potolească cu convingere şi cu judecată orice necaz, care i-ar veni în căsnicie din partea soţului ei. Dacă soţul ei nu înţelege, atunci să caute, atât cât îi este cu putinţă firii omeneşti, să ducă o viaţă fără de păcat, să fie credincioasă Cuvântului, fie de trebuie să moară, fie de trăieşte; să-i fie în minte gândul că ajutător şi prieten într-o faptă ca aceasta îi este Dumnezeu, Cel Ce este într-adevăr paznic şi mântuitor, atât în viaţa de aici, cât şi în cea viitoare; să şi-L facă pe Dumnezeu general şi conducător, socotind ca sarcină a ei cuminţenia şi dreptatea şi făcându-şi scop al vieţii sale dragostea de Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XX, 127.1.-127.2., în PSB, vol. 5, pp. 290-291)

„După ce Hesiod a spus:

Nimic mai bun bărbatul nu poate avea
Ca o femeie bună; şi nimic mai rău ca o femeie rea[510],

a spus şi Simonide[511]:

Bărbatul nu poate avea mai bună avere

[508] Homer, *Odiseea*, VI, 182-184.
[509] Euripide, *Fragm. inc*. 909.
[510] Hesiod, *Munci şi zile*, 202-203.
[511] Simonide din Amorg.

Ca o femeie bună; şi nici ceva mai rău ca o femeie rea[512]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. II, 13.1.-13.2., în PSB, vol. 5, p. 397)

Convieţuirea soţilor

„(...) Pe bărbat, căruia (mama – n. a.) îi slujea mai bine, pentru că în acest fel Îţi slujea Ţie, Care porunceai acest lucru". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea I, XI, (17), în PSB, vol. 64, p. 71)

Sfaturi pentru o bună convieţuire a soţilor

„… nici bărbatul să nu ridice împotriva femeii, ci să fie cu multă îngăduinţă cu ea, ca faţă de un vas mai slab, şi nici femeia să nu se împotrivească bărbatului, ci să se ia la întrecere unul cu altul în a purta sarcinile unul altuia (Gal. 6, 2) şi să nu socotească nimic mai de preţ ca pacea ". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXVIII, I, în PSB, vol. 22, p. 50)

„… să statornicim în casă pace adâncă, ca şi femeia să poată să se întoarcă la bărbatul ei, dar şi bărbatul să-şi găsească la ea, ca într-un port, scăparea de grijile şi tulburările din afară. La ea să afle bărbatul întreaga mângâiere. Că spre ajutor i-a fost dată femeia, pentru ca bărbatul, îndestulându-se cu mângâierile ei, să poată ţine piept atacurilor ce vin asupra lui. Dacă femeia este cuminte şi blândă aduce mângâiere bărbatului ei nu numai prin traiul lor împreună, ci-i este de mult folos şi în celelalte treburi, îi uşurează munca şi nu-l lasă să simtă greutăţile ce se nasc în fiecare zi fie în casă, fie afară de casă; femeia ca un corăbier încercat, prin înţelepciunea ei, potoleşte furtuna din sufletul bărbatului, iar prin priceperea ei îi uşurează mult viaţa. Pe nişte oameni aşa uniţi nimic din viaţa aceasta nu-i poate întrista, nici nu le poate strica bucuria. Când este înţelegere între femeie şi bărbat, când este între ei pace şi legătura dragostei, toate le merg din plin. Nu pot cădea pradă uneltirilor, pentru că sunt întăriţi de un zid mare şi puternic, adică de înţelegerea lor cea după Dumnezeu. Înţelegerea aceasta îi face mai tari ca diamantul, înţelegerea aceasta îi face mai puternici ca fierul, înţelegerea aceasta le ajută mai mult ca bogăţia, înţelegerea aceasta îi ridică la cea mai înaltă strălucire; înţelegerea aceasta le pricinuieşte cu îmbelşugare mare şi bunăvoinţa cea de la Dumnezeu. Să nu socotim, deci vă rog, ceva mai de preţ ca înţelegerea acesta; să facem totul, să ne străduim cât putem ca să fie linişte şi pace în casele noastre". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXVIII, VII, în PSB, vol. 22, p. 61)

„Ca şi cum ar fi fost un singur trup aşa se îngrijea unul de mântuirea celuilalt; şi era atâta înţelegere între ei, ca şi cum ei ar fi fost un trup şi un suflet. Femeile să-şi iubească atâta bărbaţii, încât să nu pună nimic mai presus de mântuirea lor, bărbaţii, ca să aibă atât de multă dragoste de femeile lor încât să facă totul ca şi cum ar avea amândoi un singur suflet şi un singur trup. După cum niciodată trupul nu se răscoală împotriva lui însuşi şi nici sufletul contra lui însuşi, tot aşa şi bărbatul şi femeia nu trebuie să se scoale unul împotriva altuia, ci să fie uniţi. Atunci se vor putea revărsa asupra lor nenumărate bunătăţi. Unde-i atâta de mare înţelegere, acolo-i adunarea tuturor bunătăţilor, acolo-i pace, acolo-i

[512] Simonide din Amorg.

vedenia cea duhovnicească; acolo nu se vede luptă, nici bătaie, nici duşmănie, nici ceartă, ci toate sunt izgonite, pentru că înţelegerea dintre soţi, rădăcina tuturor bunătăţilor, înţelegerea adică, face să dispară toate acestea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLV, II -III, în PSB, vol. 22, p. 130)

„… purtarea de grijă de femei a fost încredinţată bărbaţilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXX, V, în PSB, vol. 23, p. 376)

„… iar dacă vrei să auzi şi luptele lui (Iov – n. a.) pentru curăţenia trupească şi sufletească, ascultă-l pe el spunând: *Lege pus-am ochilor mei, să nu mă uit la fecioară* (Iov 31, 1). De aceea nu l-a înfrânt soţia lui; o iubea şi mai înainte, dar nu peste măsură, ci cum se cade să-ţi iubeşti soţia". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXIII, VI, în PSB, vol. 23, pp. 416-417)

„Bărbatul când se scoală din pat, să nu caute altceva decât să facă şi să spună ceea ce poate face mai credincioasă toată casa lui. Femeia iarăşi să fie gospodină; dar înainte de această grijă să aibă o altă grijă mai de neapărată trebuinţă, anume ca întreaga ei casă să săvârşească cele cereşti". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXVII, VI, în PSB, vol. 23, p. 882)

„Femeia să fie tovarăşă, nu roabă a bărbatului; să fie condusă, nu constrânsă. Este nevrednică de căsătorie cea vrednică de sfadă. Iar bărbatul să-şi conducă soţia ca un cârmaci, s-o cinstească fiindu-i ea tovarăşă de viaţă, să fie amândoi părtaşi la moştenirea harului". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXIII-a, 107, în PSB, vol. 53, p. 269)

Secretul reuşitei unei căsătorii

„O căsătorie fericită nu trebuie judecată nici după bogăţie, nici după frumuseţe, ci după virtute. Tragedia spune:

Frumuseţea n-a fost de niciun folos femeii în căsnicie;

Virtutea, însă, le-a fost de folos multora; că orice femeie bună,

Care-i unită cu bărbatul ei, ştie să fie cuminte[513]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XX, 126.2., în PSB, vol. 5, p. 290)

„Căci comuniune perfectă de viaţă, după mine, există acolo unde nu mai sunt proprietari, contradicţiile de păreri au dispărut, iar orice tulburare şi contestare şi ceartă au fost îndepărtate, şi unde toate sunt comune; inimile, cugetele, trupurile şi acele prin care se hrănesc şi se îngrijesc trupurile, comun este Dumnezeu, comun este tot ceea ce duce spre pietate, comună este mântuirea, comune sunt luptele, comune sunt ostenelile, comune sunt coroanele, unde mulţi formează unul şi unul nu este singur, ci în mai mulţi". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, Cap. XVIII, I, în PSB, vol. 18, p. 500)

Căsnicia fericită

[513] Euripide, *Fragm. inc*. 909.

„Atunci este cu adevărat căsnicie, când cei doi soţi se înţeleg nu numai atunci când le merge bine, ci şi când trec prin primejdii. Prin asta se vădeşte dragostea adevărată!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXII, VI, în col. PSB, vol. 21, p. 419)

Câştigul căsătoriei

„Dacă ar fi fost, iubite, căsătoria şi creşterea de copii o piedică în calea virtuţii, Creatorul universului n-ar fi adus pe lume căsătoria. Căsătoria nu numai că nu ne împiedică cu nimic în trăirea filosofiei celei după Dumnezeu, dacă voim să fim cu mintea trează, dar aduce în viaţa noastră şi multă uşurare. Căsătoria potoleşte furiile firii noastre, nu lasă ca oceanul să se frământe, ci ne ajută să ducem totdeauna corabia în port. Pentru asta a dăruit Dumnezeu neamului omenesc căsătoria”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXI, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 251)

Căsătoria clericilor

„(...) Sinodul (I Ecumenic), vrând să îndrepte viaţa oamenilor, şi a celor care rămân în Biserică, a stabilit legi pe care le numim canoane. În prevederile acestora unii erau de părere să se introducă o lege prin care episcopii, preoţii, diaconii şi ipodiaconii să nu se culce cu soţiile pe care le avuseseră înainte de hirotonisire. Dar mărturisitorul Pafnutie, ridicându-se în public, i-a contrazis, mărturisind că sunt demne de cinste căsătoriile şi zicând că este castă convieţuirea cu soţia proprie. Şi a sfătuit sinodul să nu statornicească o asemenea lege, afirmând că aceasta ar constitui o pricină gravă de desfrâu fie pentru ei înşişi, fie pentru consoartele lor. Şi acestea le-a expus Pafnutie, deşi nu cunoştea cele ale căsătoriei. Şi Sinodul a lăudat opinia lui şi nu a luat nicio hotărâre în privinţa aceasta, şi a lăsat totul la voia fiecăruia, fără constrângere (Sozomen, I, 22)”. (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a II-a, capitolul XIV, în PSB, vol. 75, p. 97)

Căsătoria – ajutor pentru cei înaintaţi în vârstă

„Căsătoria este de ajutor şi pentru cei înaintaţi în vârstă, pentru că pune lângă ei o femeie care-i îngrijeşte şi creşte copiii născuţi din căsătorie, pentru ca aceştia, la rândul lor, să aibă grijă de părinţii lor bătrâni”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a II-a, Cap. XXIII, 141.2., în PSB, vol. 5, p. 183)

Căsătoria a doua

„În ce priveşte căsătoria a doua, apostolul spune: *Dacă te arzi, căsătoreşte-te!* (I Cor. 7, 9)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a III-a, Cap. I, 4.3., în PSB, vol. 5, p. 188)

„Iar dacă apostolul dă cuiva, din îngăduinţă, a doua căsătorie (I Cor. 7, 6. 39-40), pentru că nu se poate înfrâna şi ca să nu se ardă (I Cor. 7, 9), acela nu păcătuieşte faţă de Testament – că a doua căsătorie nu-i oprită de lege – dar nu mai împlineşte desăvârşirea aceea înaltă a vieţuirii după Evanghelie. Dar dacă nu se căsătoreşte a doua oară, ci

păstrează neîntinată căsătoria desfăcută de moarte, dobândeşte luişi slava cerească; pentru că dă de bună voie ascultare rânduielii lui Dumnezeu, datorită căreia ajunge stăruitor slujitor al Domnului (I Cor. 7, 35)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. XII, 82.4.-82.5., în PSB, vol. 5, p. 223)

„În legătură, însă, cu bărbaţii şi femeile care şi-au pierdut soţii, iată ce spune Apostolul şi iată care este sensul cuvintelor sale: *Zic, însă, celor necăsătoriţi şi văduvelor: este bine pentru ei să rămână aşa, ca şi mine. Dar dacă nu se pot înfrâna, să se căsătorească pentru că este mai bine să se căsătorească decât să ardă* (I Cor. 7, 8). Arată şi aici că preferă cumpătarea. Rezultă aceasta din faptul că se dă pe sine exemplu pentru a face pe ascultătorii săi să imite acest mod de viaţă; pe cel ce a fost o dată căsătorit, îl învaţă că este mai bine să rămână singur ca şi el. În cazul, însă, în care fierbinţeala trupului nu permite un asemenea mod de viaţă, el îngăduie contractarea celei de-a doua căsătorii. El nu spune că a doua căsătorie este un lucru bun, ci numai că este preferabilă vieţii desfrânate. Este ca şi când cineva – într-una din zilele postului Paştilor – ar oferi hrană unui om grav bolnav şi l-ar învăţa să mănânce din ea, zicând: *Într-adevăr, dragul meu, ar fi bine ca tu să stăruieşti în acelaşi (lucru) ca şi noi (căci astăzi este interzis tuturor să se gândească la hrană), dar pentru că prins fiind de boală ai slăbit şi pentru că nu poţi să rezişti, din această cauză, arătând îngăduinţă (faţă de tine), te sfătuim să întinzi mâna şi să iei din alimente, pentru ca nu cumva, din cauza bolii să nu poţi rezista foamei şi să te pierzi*. La fel procedează şi Apostolul în acest caz: mai întâi zice că ar vrea ca toţi (oamenii) să fie sănătoşi şi caşti ca şi el, apoi îngăduie celor robiţi poftelor contractarea celei de-a doua căsătorii, ca nu cumva să fie răpuşi de lepra desfrâului". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul III: Thalia, XII, PSB, vol. 10, p. 65)

„Căsătoria a doua este un leac împotriva desfrânării". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 160, IV, în PSB, vol. 12, p. 350)

Căsătoria a treia

„În legătură cu cei care se căsătoresc a treia oară, sau de mai multe ori, cei vechi au hotărât acelaşi canon care se potriveşte comparativ la cei cu a doua căsătorie: un an (oprire de la împărtăşanie, n. tr.) pentru a doua căsătorie, cu toate că alţii spun doi ani. Cât priveşte pe cei cu a treia căsătorie, cei vechi îi opresc de la împărtăşanie trei ani şi chiar patru ani. De fapt, ei nu-i mai spun *căsătorie* acestei împreunări, ci poligamie sau mai curând un desfrâu continuu. De aceea a zis şi Mântuitorul către femeia samarineancă, care schimbase cinci bărbaţi: *pe care-l ai acum nu-ţi este bărbat* pentru că cei care au trecut peste limita căsătoriei a doua nu mai sunt vrednici în ochii lor să se numească *bărbat* ori *soţie*. Pentru cei care se căsătoresc a treia oară am primit obiceiul de afurisire pe cinci ani, nu din vreun canon, ci din urmarea celor primite mai înainte. Pe ei nu trebuie să-i oprim cu totul de la Biserică, ci să-i învrednicim de *ascultare* de doi ori trei ani şi după aceea să li se dea voie să *stea împreună*, dar de împărtăşirea binelui să fie încă opriţi, abia când vor arăta un rod oarecare de pocăinţă, abia atunci să se aşeze în locul împărtăşaniei". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, V, în PSB, vol. 12, p. 377)

„Nu există lege privitoare la cea de a treia nuntă, din acest motiv cea de a treia căsătorie nu-i încheiată după lege. Desigur eu privesc asemenea practici ca întinăciune pentru Biserică. Dar nici nu arunc asupra lor osândă publică, de aceea le socotim mai de îngăduit decât desfrânarea propriu-zisă". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 199, L, în PSB, vol. 12, p. 409)

Căsătoria albă

„– Ascultă şi fereşte-te de gândurile lui (ale diavolului)! A poruncit Hristos prin Pavel ca femeia să nu se despartă de bărbat şi să nu se lipsească unul pe altul decât prin bună înţelegere (I Cor. 7, 5). Dar unele femei, din o aşa zisă dragoste de evlavie şi de înfrânare, îndepărtându-se de bărbaţii lor, cu gândul că fac faptă de evlavie, au împins pe bărbaţii lor la desfrânare. Gândeşte-te cât de mare e răul acesta! Aceste femei se supun unei atât de mari osteneli tocmai ca să fie învinuite că au săvârşit cele mai mari păcate, ca să-şi atragă asupra lor cea mai grea osândă şi să împingă pe bărbaţii lor în prăpastia pierzării". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXVI, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 970-971)

Cartea de despărţire din Vechiul Testament

„Era o lege veche, care nu oprea pe bărbatul care-şi ura femeia să o alunge pentru orice pricină şi să ia alta în locul ei. Legea porunceşte ca bărbatul să facă ceva mai mult: să-i dea femeii şi carte de despărţenie, ca să nu mai poată să se întoarcă la bărbatul ei. Dacă legea n-ar fi dat această poruncă, ci ar fi îngăduit bărbatului să-şi lepede femeia şi să ia alta, şi apoi să o aducă în casă iarăşi pe cea dintâi, s-ar fi făcut mare amestec în căsnicii: bărbaţii ar fi luat atunci mereu femeile altora şi asta ar fi fost curată desfrânare. Din pricina asta cartea de despărţenie dădea un mare ajutor căsniciilor. În afară de asta, cartea de despărţenie înlătura un alt rău cu mult mai mare. Dacă legea ar fi silit pe bărbat să ţină în casă pe femeia pe care o urăşte, bărbatul ar fi ucis-o. Aşa de cruzi erau iudeii! Cum aveau să-şi cruţe femeile lor, când nu-şi cruţau proprii lor copii, când omorau pe profeţi, când vărsau sângele ca apa? De aceea legea veche a îngăduit un păcat mai mic, dar a stârpit unul mai mare. La început de tot nu era legea cărţii de despărţenie. Ascultă că însuşi Hristos o spune: *Moise a scris acestea din pricina învârtoşeniei inimii voastre* (Matei, 19, 8); a scris să-i daţi drumul femeii, ca să n-o omorâţi de-o ţineţi în casă!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVII, III, în col. PSB, vol. 23, pp. 223-224)

Divorţul

„Scriptura ne sfătuieşte să ne căsătorim, dar nicicând nu îngăduie să se desfacă unirea căsătoriei: *Să nu-ţi laşi femeia, afară de cuvânt de desfrânare* (Mt. 5, 32; 19, 9; Mc. 10, 11; Lc. 16, 18). Scriptura socoteşte adulter recăsătorirea unuia atâta vreme cât trăieşte celălalt de care s-a despărţit. Este în afară de orice bănuială femeia care nu se găteşte şi nu se împodobeşte mai mult decât se cuvine, femeia care stăruie mult în rugăciuni şi cereri către Dumnezeu (I Tim. 5, 5), care caută să nu iasă des din casă (I Tim. 5, 13), care evită, pe cât poate, să privească pe cei care nu se cuvine şi socoteşte mai folositoare gospodărirea casei decât o pălăvrăgeală nelalocul ei. *Cel care ia pe femeia lăsată săvârşeşte adulter*,

spune Domnul; «iar dacă cineva îşi lasă femeia, o face să facă adulter», adică o sileşte să facă adulter. Săvârşeşte adulter nu numai cel care-şi lasă femeia, ci şi cel care primeşte pe cea lăsată, dându-i prilej femeii să păcătuiască; că dacă femeia n-ar fi primită, femeia s-ar întoarce la bărbatul ei. Ce spune legea? Pentru a opri înclinarea omului spre patimi, legea porunceşte să fie ucisă femeia care a săvârşit adulter şi a fost dovedită (Lev. 20, 10; Deut. 22, 22); iar dacă este din familie de preoţi, legea porunceşte să fie dată focului (Lev. 21, 9). Legea porunceşte să fie ucis cu pietre bărbatul care a săvârşit adulter; dar nu în acelaşi loc şi bărbatul şi femeia, ca nici moartea să nu le fie comună (Deut. 22, 24). Prin aceste porunci legea nu luptă împotriva Evangheliei, ci este de acord cu ea. Cum să nu fie, când unul este Cel Care a dat-o, Domnul! Femeia desfrânată trăieşte în păcat, dar a murit pentru porunci, pe când femeia care s-a pocăit, fiind oarecum renăscută prin schimbarea vieţii sale, are renaşterea vieţii; desfrânata cea veche a murit şi a dobândit iarăşi viaţa aceea care s-a născut prin pocăinţă. Despre cele spuse dă mărturie Duhul prin Iezechiel, zicând: *Nu vreau moartea păcătosului, ci să se întoarcă* (Iez. 33, 11). Astfel cei desfrânaţi au murit faţă de lege, de care n-au ascultat; iar femeii din familie de preoţi i se măreşte pedeapsa pentru că *cel căruia i s-a dat mai mult, i se va cere mai mult* (Lc. 12, 48)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 145.3., 146.1.-146.3., 147.1.-147.4., în PSB, vol. 5, pp. 185-186)

„Chiar dacă este bătută ori pentru că nu poate răbda bătăile, femeia trebuie să rabde mai vârtos decât să se despartă de soţ". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, X, în PSB, vol. 12, p. 380)

„Dar nici cazul că soţul trăieşte în desfrâu n-a fost prevăzut de obiceiul bisericesc şi nici n-a fost rânduit femeii să se despartă de un soţ infidel, ci să rămână cu el din cauză ca nu se ştie ce va urma. Căci *ce ştii tu, femeie, dacă îţi vei mântui bărbatul?* (I Cor. 7, 16). De aceea femeia care şi-a lăsat soţul şi s-a dus la altul este o adulteră, pe când cel părăsit este de iertat şi nici cea care vieţuieşte laolaltă cu unul ca acesta nu se osândeşte". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, X, în PSB, vol. 12, p. 380)

„Femeia al cărei bărbat a plecat şi nu ştie unde se află, dacă se însoţeşte cu altul înainte de a se fi convins despre moartea lui, săvârşeşte adulter". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 199, XXXI, în PSB, vol. 12, p. 406)

„Femeia părăsită de bărbatul ei trebuie, după părerea mea, să rămână aşa (nemăritată), pentru că Domnul a spus: *oricine va lăsa pe femeia sa, afară de cuvânt de desfrânare, o face să săvârşească adulter*. Apoi, prin numirea ei de adulteră a exclus-o pe dânsa de la împreunarea cu alt bărbat. Cum poate fi acuzat ca pricină de adulter un astfel de bărbat, iar femeia care s-a numit de Domnul adulteră să fie nevinovată? (Mt. 5, 32)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 199, XLVIII, în PSB, vol. 12, p. 409)

„Nu trebuie să se despartă bărbatul de femeie sau femeia de bărbat, decât numai pentru desfrânare sau dacă ar fi piedică spre pietate". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, Reg. 73, în PSB, vol. 18, p. 187)

„Nu este îngăduit celui care şi-a lăsat femeia lui să se căsătorească cu alta, nici celei lăsate de bărbat să se căsătorească cu altul.

Matei: *Iar Eu zic vouă că oricine va lăsa pe femeia sa, în afară de vina de desfrânare, şi va lua alta, săvârşeşte adulter; şi cine s-a însurat cu cea lăsată săvârşeşte adulter* (Mt. 19, 9)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, Reg. 73, în PSB, vol. 18, p. 187)

„*De are cineva femeie necredincioasă şi ea vrea să locuiască cu el, să n-o lase. Iar femeia dacă are bărbat necredincios şi el vrea să locuiască cu ea, să nu-l lase* (I Cor. 7, 12-13). Ai văzut ce mare pogorământ? *Chiar dacă este păgână, spune Pavel, chiar dacă este necredincioasă şi vrea să locuiască cu el, să nu o îndepărteze!* Şi iarăşi: *Chiar dacă este păgână femeia, chiar dacă este necredincioasă, să n-o alungi, dacă vrea să locuiască cu tine. Ce ştii, femeie, de-ţi vei mântui bărbatul sau ce ştii, bărbate, de-ţi vei mântui femeia?* (I Cor. 7, 16). Ai văzut că nu opreşte căsătoria cu un necredincios sau cu o necredincioasă? Ascultă-l iarăşi chiar pe Hristos grăind ucenicilor Săi: *Iar eu vă zic vouă: Oricine îşi va lăsa femeia lui afară de pricină de desfrânare, o face să săvârşească preadesfrânare* (Mt. 5, 32). Cât de mare şi covârşitoare este iubirea de oameni a lui Dumnezeu! *Chiar de este necredincioasă, spune Dumnezeu, chiar de este păgână, primeşte-o, ţine-o! Dar dacă păcătuieşte faţă de tine, dacă uită datoriile căsătoriei şi trăieşte cu alţii, ţi-i îngăduit să o izgoneşti din casă, s-o laşi*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVI, II, în PSB, vol. 21, p. 321)

„Cel care-şi lasă pe femeia lui, spune Hristos, o face să săvârşească adulter, iar cel care ia pe cea lăsată face adulter. Bărbatul care-şi lasă femeia se face pe sine însuşi vinovat de păcat, chiar dacă nu ia altă femeie, tocmai pentru că a făcut-o să săvârşească adulter; iar cel care-şi ia altă femeie săvârşeşte şi el adulter. Să nu-mi spui că a lăsat-o acela! Chiar dacă a lăsat-o, rămâne totuşi femeia celui care a lăsat-o. Apoi, ca să nu facă pe femeie mai obraznică, pentru că toată vina a fost aruncată pe bărbatul care a lăsat-o, Hristos îi închide şi ei uşa unei noi căsătorii, spunând: *Iar cel care ia pe cea lăsată face adulter.* Prin aceste cuvinte Hristos duce pe femeie pe drumul cel bun, chiar fără voia ei: o opreşte de a se mai căsători şi nu-i îngăduie să aibă vreun prilej de micime sufletească. Într-adevăr, dacă femeia ştie că vrând-nevrând trebuie sau să trăiască cu bărbatul pe care l-a avut de la început, sau, dacă pleacă din casa bărbatului ei, să nu mai aibă nicăieri nicio scăpare, atunci va fi nevoită, chiar fără voia ei, să-şi iubească soţul.

Să nu te miri, dar, că Hristos nu Se adresează femeii când dă aceste porunci. Femeie este mai slabă. De aceea o şi lasă la o parte, dar o pune pe calea cea bună, ameninţând pe bărbat. Hristos a făcut ceea ce face un tată care are un copil rău. Tatăl lasă la o parte pe copilul său şi mustră pe cei care i-au stricat copilul, interzicându-le să mai aibă legături cu el, să se mai apropie de el.

Dacă ţi se pare grea porunca aceasta, atunci adu-ţi aminte de poruncile date de El mai înainte, în care a fericit pe ascultătorii Săi, şi vei vedea că şi această poruncă este cu putinţă de îndeplinit, fiind uşoară. Da, cum să-ţi alungi femeia din casă când eşti blând, făcător de pace, smerit, milostiv? Cum să te cerţi cu soţia ta când tu împaci pe alţii?

Nu numai prin asta, dar şi în alt chip a făcut Hristos uşoară porunca aceasta. Prin Cuvintele: *în afară de cuvânt de desfrânare,* Hristos lasă bărbatului numai un singur caz când îşi poate lăsa femeia; că altfel s-ar fi ajuns iarăşi la acelaşi lucru. Dacă i-ar fi poruncit

bărbatului să o ţină în casă, deşi femeia lui a trăit cu mulţi bărbaţi, atunci fapta bărbatului ar duce iarăşi tot la adulter.

Vezi ce acord este între porunca aceasta şi cele spuse mai sus? Bărbatul care nu se uita cu ochi desfrânaţi la o femeie nu săvârşeşte adulter; iar dacă nu săvârşesc adulter nu dă prilej unui alt bărbat să-şi lase femeia lui. Pentru aceea, deci, Hristos îl strânge pe bărbat cu toată tăria, îl îngrădeşte cu frică, ridică asupra lui mare primejdie dacă îşi lasă soţia; căci pe bărbat îl face răspunzător dacă femeia săvârşeşte adulter. Aşadar, ca să nu socoteşti la auzul cuvintelor: *Scoate-ţi ochiul tău,* că aceste cuvinte le-a spus şi despre femeie, Domnul a adăugat la timp îndreptarea aceasta, îngăduindu-i bărbatului să-şi lase femeia numai într-un singur caz; în altul, nicidecum". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVII, III, în PSB, vol. 23, pp. 224-225)

„*Ceea ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă.* Dacă tu, le zice Hristos, îmi spui de Moise, Eu îţi spun de stăpânul lui Moise. În afară de aceasta, Mă sprijin şi pe timpul când s-a legiuit căsătoria. Dumnezeu dintru început i-a făcut pe ei bărbat şi femeie (Fac. 1, 27), şi legea aceasta, chiar dacă pare dată acum de Mine, este mai veche decât legea lui Moise şi-i foarte chibzuită, că n-o aduce numai pe femeie alături de bărbat, ci-i porunceşte să lase pe tatăl şi pe mama ei; şi nici nu legiuieşte ca bărbatul să vină la femeia sa, ci să se lipească de ea; iar prin acest cuvânt arată că unirea este de nedesfăcut. Apoi nici nu se mărgineşte numai la atâta, ci cere ca unirea lor să fie şi mai strânsă, că spune: *Vor fi cei doi un trup.*

Apoi, după ce a citat legea aceasta veche, dată şi cu fapta şi cu cuvântul, după ce a arătat că este vrednică de credinţă pentru că Dumnezeu a dat-o, Hristos, cu autoritate, o tălmăceşte şi El şi legiuieşte, zicând: Deci nu mai sunt doi, ci un trup. După cum este o crimă să tai trupul omenesc, tot aşa este o nelegiuire să desparţi femeia de bărbat. Şi Hristos nu S-a oprit la atâta, ci a adăugat şi pe Dumnezeu, zicând: *Ceea ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă.* Hristos arată deci că divorţul este şi împotriva firii şi împotriva legii; împotriva firii, pentru că se taie trupul; împotriva legii, pentru că cei ce vor să divorţeze fac lucrul acesta împotriva lui Dumnezeu Care i-a unit şi a poruncit să nu se despartă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXII, I, în PSB, vol. 23, p. 717)

Căsătoria şi monahismul

„Trebuie să arătăm şi care este părerea noastră despre căsătorie. Fericim starea de famen şi pe cei cărora li s-a dat de Dumnezeu această stare; dar admirăm monogamia şi sfinţenia unei singure căsătorii, spunând că trebuie să avem împreună aceleaşi simţăminte şi *să purtăm unul altuia sarcinile*, ca nu cumva cineva părându-i-se că stă bine, să cadă (I Cor. 10, 12)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a III-a, Cap. I, 4.3., în PSB, vol. 5, p. 188)

„(...) Atât înfrânarea cât şi căsătoria sunt în puterea noastră, la libera noastră voie; şi nicio poruncă nu ne sileşte şi nici nu ne opreşte de la una sau de la alta. Domnul mai adaugă şi lămurirea aceasta: căsătoria ajută creaţia, îi continuă opera. Să nu socotească nimeni păcat căsătoria făcută potrivit învăţăturii Cuvântului". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a III-a, Cap. IX, 66.3., 67.1., în PSB, vol. 5, p. 216)

„(...) Pavel spunea: dacă cineva socoteşte că e o necinste dacă fiica lui rămâne nemăritată, atunci e bine să se mărite (I Cor. 7, 36). Se cuvine, însă, să rămână neclintit şi neabătut gândul fiecărui om, fie că vrea să rămână în starea de famen, fie că vrea să se căsătorească pentru a face copii. Dar dacă cineva doreşte să-şi îmbunătăţească viaţa, îşi va agonisi mai mare vrednicie înaintea lui Dumnezeu, dacă se înfrânează într-un chip curat şi cu judecată; dar dacă vrea să treacă dincolo de îndreptarul pe care şi l-a ales, pentru a avea mai multă slavă, atunci nu ajunge la ce nădăjduia. Că are şi căsătoria, ca şi starea de famen, funcţiile şi slujirile ei speciale, care sunt de preţ înaintea Domnului, adică grija de copii şi de soţie. Că, după cum se pare, legăturile căsniciei sunt pentru un soţ desăvârşit un prilej ca să poarte de grijă de toţi cei din casă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. XII, 79.2.-79.5., în PSB, vol. 5, p. 221)

„În general vorbind, toate epistolele apostolului învaţă despre cumpătare şi înfrânare; cuprind nenumărate porunci despre căsătorie, despre facerea de copii şi despre gospodărirea casei; Pavel n-a îndepărtat în niciuna din ele căsătoria cea cumpătată, ci păstrează rânduiala legii faţă de Evanghelie; primeşte şi pe unul şi pe altul, adică, şi pe cel care se foloseşte cu cumpătare de căsătorie, mulţumind lui Dumnezeu, şi pe cel care trăieşte în stare de famen, cum vrea Domnul; aşa cum *a fost chemat fiecare* (I Cor. 7, 20, 24), alegându-le fără cădere (Iuda 24) şi desăvârşit". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. XII, 86.1., în PSB, vol. 5, p. 225)

„Da, Scriptura spune: *Cel neînsurat se îngrijeşte de cele ale Domnului, iar cel însurat se îngrijeşte cum să placă femeii* (I Cor. 7, 32-33). Ce dar? Nu este cu putinţă să placi femeii cum vrea Dumnezeu şi să mulţumeşti şi lui Dumnezeu? Nu poate oare cel căsătorit să se îngrijească de cele ale lui Dumnezeu împreună cu soţia sa? Ci după cum *cea nemăritată se îngrijeşte de cele ale Domnului, ca să fie sfântă şi cu trupul şi cu duhul* (I Cor. 7, 34), tot aşa şi cea măritată se îngrijeşte în Domnul şi de cele ale soţului şi de cele ale Domnului, *ca să fie curată şi cu sufletul şi cu duhul* (I Cor. 7, 34); că amândouă sunt sfinte în Domnul; una ca soţie, alta ca fecioară". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. XII, 88.2.-88.3., în PSB, vol. 5, p. 226)

„Cel care-i cu adevărat bărbat nu-şi arată însuşirea sa de bărbat, alegând viaţa singuratică; ci acela-i cu adevărat bărbat, acela învinge pe bărbaţi, acela care, stăpân pe plăceri şi pe dureri, îşi duce viaţa fiind căsătorit, având copii şi purtând grijă de casă, acela care, odată cu grija de casă, iubeşte necontenit pe Dumnezeu şi ştie să facă faţă tuturor încercărilor care-i vin de la copii, de la soţie, de la slugi şi de la bunurile materiale pe care le are. Cel care nu-i căsătorit nu-l supără niciuna din aceste încercări. Cel care se îngrijeşte numai de el însuşi este întrecut de cel care îi este inferior în ce priveşte mântuirea, dar îi este superior în ce priveşte treburile din viaţa cea de toate zilele, pentru că acesta reprezintă o imagine mică şi slabă a adevăratei pronii". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XII, 70.7.-70.8., în PSB, vol. 5, p. 520)

„(...) Iubitorul de oameni Dumnezeu, Care poartă grijă de mântuirea noastră, a împărţit viaţa oamenilor în două, adică în viaţa căsătoriei şi a fecioriei, aşa încât cel care nu poate să ducă lupta fecioriei să-şi ia în căsătorie femeie, cunoscând că i se va cere

cuvânt (făgăduinţă) pentru cumpătare, sfinţenie şi asemănare cu sfinţii care aveau soţie şi au crescut copii". (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic (I)*, Cap. I, în PSB, vol. 18, p. 61)

„Căci cinstită este nunta când slujeşte naşterii de prunci, şi nevinovat e cel ce se foloseşte de ea în Hristos. Totuşi ea nu e omului o putere spre virtute, nici nu e pusă pe aceeaşi treaptă cu laudele înfrânării. Astfel fericitul Pavel scrie celor căsătoriţi: *Nu vă despărţiţi unii de alţii, decât prin învoială pentru o vreme, ca să vă ocupaţi cu rugăciunea şi cu cererea*. Şi iarăşi: *să fiţi împreună ca să nu vă ispitească pe voi Satana, pentru neînfrânarea voastră*. Iar la acestea a adăugat: *Acestea vi le spun prin îngăduinţă, nu ca poruncă* (I Cor. 7, 5-6). Vezi deci că le acordă o îngăduinţă celor căsătoriţi? Cum e atunci virtute, ceea ce se îngăduie? Iar despre fecioară zice: *mai fericită este de rămâne aşa*, adică necăsătorită. Deci nu se respinge mierea. Căci căsătoria e primită. Dar nu spre miros de bună mireasmă, ca modurile virtuţii". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Cincisprezecea, în PSB, vol. 38, pp. 513-514)

„Noi, fără îndoială, nu privim cu dispreţ făgăduinţele căsătoriei, la care suntem de faţă prin îmbrăcăminte potrivită nunţii, dar cinstim cu mai mare podoabă pe fecioarele nenuntite, care se fac mirese alese lui Dumnezeu". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, 5, în PSB, vol. 53, p. 201)

„Pe drept este lăudată o soţie bună, dar mai presus este socotită o fecioară evlavioasă, precum spune Apostolul: *Cel care-şi mărită fecioara bine face; dar cel care n-o mărită şi mai bine face; căci aceasta cugetă la cele ce sunt ale lui Dumnezeu, iar aceea la cele ce sunt ale lumii* (I Cor. 7, 38). Aceea este legată în lanţurile căsătoriei, aceasta e fără lanţuri; aceea e sub lege, aceasta e sub har. Căsătoria este bună, pentru că prin ea se lasă urmaşi ai neamului omenesc. Dar fecioria este mai bună, fiindcă prin ea se dobândeşte moştenirea împărăţiei cereşti şi a harului ceresc. Prin femeie vine grija, prin fecioară se capătă mântuirea. Deci Hristos în chip deosebit a ales darul fecioriei, a înfăţişat neprihana şi S-a făcut pe Sine ceea ce a fost mama Sa". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XLII-a, 3, în PSB, vol. 53, p. 202)

„Calea fecioriei este bună, dar este grea şi cu urcuş înalt, cerând puteri mari pentru a merge pe ea. (...) Bună este şi calea căsătoriei, mai întinsă, dar mai ocolită, pe care merg cei mai mulţi până ce ajung în tabăra sfinţilor. Există, aşadar, premii pentru feciorie, există răsplată pentru văduvie, este loc chiar şi pentru meritele căsătoriei. Treptele lor sunt şi creşteri ale virtuţilor. Staţi, aşadar, în inimile voastre, să nu vă poată cineva răsturna". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, 40-41, în PSB, vol. 53, p. 255)

„(...) iarăşi au învăţat (sfinţii – n. a.) că lângă Cuvântul sunt tainele căsătoriei şi ale necăsătoriei, cea dintâi prin Moise care nu a fost împiedicat de căsătorie să se facă iubitor al slavei dumnezeieşti, cea de a doua prin Ilie, care a rămas cu totul curat de legătura căsătoriei. Prin aceasta Cuvântul şi Dumnezeu vesteşte că înfiază tainic pe cei ce le chivernisesc pe acestea prin raţiune, după legile stabilite dumnezeieşte cu privire la ele[514]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 46, în PSB, vol. 80, p. 160)

[514] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Alte două moduri de viaţă pe care le acceptă Cuvântul lui Dumnezeu lângă Sine sunt căsătoria şi necăsătoria. Prima este reprezentată de Moise, a doua de Ilie. Niciuna din cele două stări

CÂNTAREA

Cântarea psalmilor

„… credincioşii cântă pe rând psalmi, dând astfel mai multă tărie în meditare la cuvintele Scripturii şi concentrându-şi în acelaşi timp atenţia spre o mai statornică îndrumare a gândurilor şi a simţămintelor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 207, III, în PSB, vol. 12, p. 426)

„Ce descoperire înţeleaptă a Învăţătorului, Care a meşteşugit ca odată cu cântarea să învăţăm şi cele ce ne folosesc! De aceea se şi întipăresc mai bine în suflete învăţăturile. Învăţătura dată cu sila de obicei nu rămâne; dar învăţătura primită cu plăcere şi cu bucurie se fixează mai trainic în sufletele noastre. Ce nu poţi învăţa din psalmi? Nu, oare, măreţia bărbăţiei? Nu, oare, exactitatea dreptăţii? Nu, oare, sfinţenia castităţii? Nu, oare, desăvârşirea înţelepciunii? Nu, oare, chipul pocăinţei? Nu, oare, măsura răbdării? Nu, oare, tot ce ai putea spune despre faptele cele bune? În psalmi este cu putinţă să găseşti învăţătura desăvârşită despre Dumnezeu, prevestirea despre venirea în trup a lui Hristos, ameninţarea cu judecata, nădejdea învierii, frica de pedeapsă, făgăduinţele slavei, descoperirile tainelor; toate sunt strânse, ca într-o mare şi obştească visterie, în Cartea Psalmilor, pe care profetul a armonizat-o cu instrumentul muzical numit psaltire, deşi sunt multe instrumente muzicale. După părerea mea, profetul, inspirat de Duhul, a arătat harul cel de sus care răsună în psaltire, pentru că dintre toate instrumentele muzicale numai psaltirea îşi are cauza sunetelor în părţile de sus ale ei”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, II, în PSB, vol. 17, p. 184)

„Nu tot cel ce are în gură cuvintele psalmului cântă Domnului, ci cei care înalţă, din inimă curată, cântările de psalmi”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXIX, III, în PSB, vol. 17, p. 239)

„(…) ce este mai fericit decât să imite cineva pe pământ tovărăşia (corul) îngerilor? O dată cu zorii zilei să se grăbească la rugăciune, ca să laude pe Ziditorul cu imne şi cântări! Apoi, după ce soarele va lumina clar, să se întoarcă la lucrări, în timp ce rugăciunea să-l însoţească toată vremea! Aşa încât să facă plăcute lucrările lui cu imne ca şi cu sarea! Pentru că îndulcirile imnelor avantajează starea sufletească în care predomină bucuria, şi nu supărarea”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole ascetice*, Epist. 2, II, în PSB, vol. 18, pp. 532-533)

---

ale vieţii nu este exclusă de la comunicarea cu Hristos. Singura condiţie e ca ele să fie chivernisite prin raţiune, sau conform cu legile dumnezeieşti cu privire la ele, adică să fie dominate de raţiunea care vede ţesătura raţională iradiind din suprema raţiune divină încorporată în toate, nu de mândria sau de simţurile care se mulţumesc cu trăirea oarbă a senzaţiilor de plăcere, produse de întâlnirea trupului cu plasticitatea lumii. Prin raţionalitatea din toate, raţiunea se pune în legătură cu Raţiunea supremă, cu Cuvântul lui Dumnezeu. (n. s. 200, p. 160)

„Să căutăm deci să avem necontenit în gurile noastre cântările Duhului. Asta ne face să fim superiori animalelor necuvântătoare, deşi în alte privinţe suntem cu mult inferiori lor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia II, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 35)

„Uneori, cântând psalmi, câte un verset din ele îmi este izvor de rugăciune arzătoare. Alteori cântarea fraţilor prin modulaţiile ei îndeamnă sufletele ascultătorilor la rugăciune încordată. Ştim că şi prestanţa şi gravitatea cântăreţului de psalmi contribuie foarte mult la încălzirea sufletească a celor prezenţi”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Isaac, Cap. XXVI, 1-2, Cap. XXVII, în PSB, vol. 57, pp. 468-469)

„Noi, având acelaşi sentiment al inimii, cu care este cântat sau compus psalmul, devenim într-un fel autori ai lui, mergând cu înţelegere înaintea citirii cuvintelor şi frazelor din care este alcătuit. Când cântăm ne vin în minte cele ce s-au petrecut sau se petrec cu noi zilnic, ce ne-a adus grija sau nepăsarea noastră, ce ne-a dăruit Providenţa divină sau ce pierderi am avut din înşelăciunea diavolului, cum ne-a sustras uitarea de la anumite îndatoriri, cât rău ne-a făcut şubrezenia noastră omenească sau neştiinţa, de toate acestea ne amintim în timpul cântării psalmilor. În ei găsim exprimate toate sentimentele, pe care, văzându-le ca-ntr-o oglindă, le cunoaştem mai bine, pe măsură ce ne-au fost prilejuite, şi astfel le simţim ca pe cele văzute şi pipăite de noi, iar nu ca pe cele auzite de la cei ce ne învaţă despre ele, ca şi cum noi înşine le naştem în adâncul inimii noastre, fiind oarecum sădite în noi, pătrunzându-le sensul nu din citirea textelor, ci din experienţa de mai înainte. În felul acesta mintea noastră va ajunge la acea puritate a rugăciunii, despre care am vorbit în cuvântarea anterioară, pe cât m-a ajutat Domnul. În timpul adevăratei rugăciuni nu vedem şi n-auzim pe nimeni, fiindcă ea ţâşneşte din mintea noastră înflăcărată de o pornire de nespus a inimii şi de înălţarea duhului. În această stare, fără să mai simtă sau să mai audă ceva din afară, sufletul nostru se dăruieşte în gemete şi suspine lui Dumnezeu”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Isaac, Cap. XI, 5-6, în PSB, vol. 57, pp. 487-488)

„(...) Mi se pare mai sigur ceea ce mi s-a spus de Atanasie, episcopul Alexandriei, care făcea ca cititorul psalmului să cânte cu o atât de moderată mlădiere a vocii încât să pară mai mult că citeşte decât cântă”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXXIII, (50), în PSB, vol. 64, p. 230)

Căutarea dulceţii melodiei în detrimentul conţinutului teologic al cântării

„La chitară şi la liră arama răsună de dedesubtul locului unde pana atinge coardele; psaltirea, însă, are cauzele ritmurilor armonioase în partea de sus, ca şi noi să căutăm a cugeta cele de sus şi să nu ne pogorâm la patimile trupului din pricina dulceţii melodiei”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul I, II, în PSB, vol. 17, pp. 184-185)

„(...) Când îmi amintesc de lacrimile mele, pe care le-am vărsat la cântările Bisericii tale, la începutul dobândirii credinţei mele, şi acum, când sunt mişcat, nu de cânt, ci de

lucrurile care se cântă, când sunt cântate cu o voce clară şi cu o modulaţie foarte potrivită, iarăşi recunosc folosul acestui obicei îndătinat.

În acest mod eu şovăiesc între pericolul plăcerii şi încercarea sănătăţii, mai mult, sunt înclinat – fără să exprim o părere asupra căreia nu se poate reveni – să aprob obiceiul de a cânta în Biserică, pentru ca, prin desfătarea urechilor, sufletul, prea slab încă, să se ridice la simţământul evlaviei. Totuşi când mi se întâmplă ca să mă mişte mai mult cântecul decât ceea ce se cântă, mărturisesc că păcătuiesc, meritând pedeapsă, şi atunci aş prefera să nu aud pe cel care cântă". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXXIII, (50), în PSB, vol. 64, p. 230)

Folosul sufletesc dobândit prin cântarea religioasă

„Şi ce lucru poate fi mai fericit decât să imiţi, aici pe pământ cetele îngerilor, care mânecă la rugăciune încă din revărsatul zorilor şi preamăresc pe Făcătorul lumii în laude şi în cântece, iar după ce soarele a ajuns să strălucească pornesc la muncă însoţind astfel pe om pretutindeni în rugăciuni, punând în muncă imnuri de laudă, aşa cum ai da gust mâncărurilor atunci când pui în ele sare şi mirodenii ? Căci mângâierea imnurilor ne revarsă în suflet într-adevăr o stare de adâncă seninătate şi voioşie"[515]. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 2, I, în PSB, vol. 12, p. 119)

„Duhul cel Sfânt a văzut că neamul omenesc este greu de îndrumat spre virtute şi că noi, din pricina înclinării spre plăcere, neglijăm cu totul vieţuirea cea dreaptă. De aceea ce face? A unit dogmele cu plăcerea cântatului, ca, odată cu dulceaţa melodiei, să primim pe nesimţite şi folosul cuvintelor de învăţătură; face la fel ca doctorii cei înţelepţi; aceştia adeseori ung de jur împrejur cu miere paharul în care dau bolnavilor fără poftă de mâncare doctorii mai amare. Pentru aceasta, dar, ni s-au alcătuit aceste melodii armonioase ale psalmilor, pentru ca celor care sunt copii cu vârsta sau cei care sunt cu totul tineri cu purtarea să li se pară că ei cântă, dar de fapt îşi instruiesc sufletul. Că n-a plecat de la biserică cineva din cei mulţi şi trândavi păstrând cu uşurinţă în minte vreo poruncă apostolică sau profetică; dar cuvintele psalmilor le cântă şi acasă şi le fredonează şi în piaţă. Dacă unul, din cei care se sălbăticesc cumplit din pricina mâniei, intră în biserică, ei bine, când începe să se cânte psalmul, atunci, datorită melodiei, pleacă din biserică cu sălbăticia sufletului potolită". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, I, în PSB, vol. 17, pp. 183-184)

„Cântatul psalmilor aduce, deci, cel mai mare bun: dragostea. Cântatul împreună este ca un lanţ care duce la unire; uneşte poporul în simfonia unui singur cor". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, II, în PSB, vol. 17, p. 184)

[515] Cuvinte de înaltă prețuire a binefacerilor aduse de cântare au rostit mulți dintre Părinții Sfinți ai Bisericii. Enumerând marile binefaceri ale cântării, Sfântul Ambrozie al Milanului precizează următoarele: „Cântarea este o chezășie a păcii și armoniei, un fel de chitară care scoate o singură cântare din glasuri felurite și deosebite. Ea adună pe cei despărțiți, unește pe cei dezbinați, împacă pe cei certați. Cu adevărat mare legătură de unitate este stingerea tuturor credincioșilor într-un singur cor! Sunetele sunt deosebite dar simfonia este una". (*Ennaratio in psalm I*, P. L. XIV, col. 968)

„Cântarea de psalmi, care-ţi desfătează sufletul ...”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 497)

„Folosindu-se de trupurile lor ca de nişte instrumente muzicale, sufletele cugetătoare Îi înalţă cuvenitele imnuri şi cântări de taină”[516]. (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, prolog, 10.5., în PSB, vol. 14, p. 216)

„Istoria îi aduce lui David mărturii despre această muzică dumnezeiască. Biruind prin bunătate pe Saul, cel cu mintea rătăcită şi nebun, David l-a vindecat, alungându-i boala prin cântare, aşa încât mintea lui Saul s-a întors la starea ei firească (I Reg. 14, 23).

Din aceste fapte se arată limpede secretul cântării: că ea duce la încetarea durerilor produse în noi în chip diferit prin împrejurările vieţii”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. III, în PSB, vol. 30, p. 141)

CÂNTECELE

Despre cântecele lascive şi ruşinoase

„... cântă cântece de ruşine, în stare ca numai auzite să înfigă în cei neînfricaţi boldul plăcerii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 507)

„Psalmii să tămăduiască cântecele ruşinoase!” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 508)

„(…) Urechile să nu primească în suflet cântece de ruşine. Din nişte cântece ca acestea se nasc de obicei patimile, odrasle ale josniciei şi ale umilirii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXII-a către tineri, VII, în PSB, vol. 17, p. 578)

„Vorbele şi cântecele pătimaşe, prin care se deschide calea (…) şirului de rele, pregătind prin aţâţările pricinuite de ele, hrană desfrânării”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul IV, în PSB, vol. 29, p. 361)

„Şi nu în cântece care picură otrava morţii, aşa cum fac comedianţii pe scenă, prin care încărcăm cugetul cu imagini senzuale, ci cu cântări bisericeşti în comun, în care să

[516] Bun cunoscător al sufletului omenesc, Sfântul Ioan Gură de Aur menţionează că vocile noastre sunt asemenea coardelor unei chitare, care scot sunete diferite, dar creează o armonie a pietăţii. Căci credincioşii se deosebesc prin vârstă, nu însă şi la cântarea în comun. „Aceeaşi respiraţie care reglează vocile, face din toate o singură melodie, precum spune David, când cheamă toate vârstele de ambele sexe la această simfonie, zicând: *Toată suflarea să laude pe Domnul* ...”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Psalmul 145, 2*, P. G. CLV, col. 524)

răsune glasul întregului popor (credincios), aducând laudă lui Dumnezeu[517], desfătându-se într-o viaţă curată". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron,* III, 1, 5, în PSB, vol. 52, pp. 38-39)

Ascultarea şi învăţarea cântecelor desfrânate

„Spuneţi-mi, vă rog, care din cei de faţă ar putea, dacă i-aş cere, să-mi spună un psalm sau un text din dumnezeieştile Scripturi? Niciunul! Şi nu-i numai asta grozăvia. Grozăvia este alta, că suntem atât de nepăsători faţă de cele duhovniceşti, pe cât suntem de iuţi, ba mai iuţi decât focul, faţă de cele satanice. De v-aş întreba de ştiţi cântece de lume, cântece de dragoste, cântece desfrânate aş vedea că mulţi le ştiu pe de rost şi că le cântă cu multă plăcere. Dar ce scuză găsiţi că nu ştiţi niciun text din Scriptură?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia II, V, în col. PSB, vol. 23, p. 35)

„După cum murdăria şi ceara din urechi astupă auzul trupului nostru, tot aşa astupă auzul sufletului nostru şi cântecele cele desfrânate, discuţiile despre afaceri, despre datoriile de bani, despre dobânzi şi împrumuturi, mai grozave decât orice murdărie. Dar mai bine spus, nu numai că-l astupă, ci-l şi murdăresc. Iar cei care povestesc aceste lucruri bagă murdărie în urechile sufletului nostru". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXVII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 460)

Să învăţăm şi să cântăm cântece ce împodobesc şi liniştesc caracterul

„Trebuie să cântăm numai cântările cele pline de înţelepciune; şi să izgonim, pentru sănătatea sufletului nostru, cât mai departe cântecele de petrecere, care, cu flexiunile melodiilor, înşeală sufletele şi duc la desfrânare şi batjocură; că în astfel de petreceri melodiile sobre şi înţelepte sunt alungate de zburdălniciile beţiei". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea II, Cap. IV, 44.5., în PSB, vol. 4, p. 256)

„Trebuie, deci, să învăţăm muzica pentru împodobirea şi liniştirea caracterului. Astfel, la mese, să ne îndemnăm unii pe alţii să cântăm psalmi, pentru a călca în picioare poftele şi a slăvi pe Dumnezeu pentru darul îmbelşugat de desfătări omeneşti pe care l-am primit necontenit şi pentru hrana cea de folos, atât pentru creşterea trupului, cât şi pentru creşterea sufletului. Trebuie, însă, îndepărtată muzica de proastă calitate, care moleşeşte sufletele, care dă naştere la fel de fel de simţăminte, când de jale, când de desfrâu, când de plăcere, când de patimă înfocată, când de nebunie". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a VI-a, Cap. XI, 89.4., 90.1.-90.2., în PSB, vol. 5, p. 437)

[517] Notă Pr. Prof. Teodor Bodogae : Cum bine sublinia biograful său Paulin (Migne P. L. 14, 31), Sf. Ambrozie a introdus din Răsărit cântarea antifonică, aşa încât, după cum spunea Ad. Harnack (*Gesch. der altchristl, Literatur*, I, LV), ca teolog el era grec, nu latin, înrudit spiritual cu Origen şi cu Sf. Vasile, pe care-l utilizează adeseori. Heller, *Atkirchliche Autonomie u. päpstlicher Zentralismus*, München, 1941, p. 99 (n. s. 38, p. 38)

CÂRTIREA

Remedii

„Nu trebuie să cârtească (I Cor. 10, 10) (creştinul – n. a.), nici de strâmtorare din lipsa celor necesare, nici de oboseală din muncă, pentru că în orice împrejurare, judecata o au cei cărora li s-a încredinţat puterea (autoritatea) corespunzătoare.

Nu trebuie să facă strigare sau altă manifestare sau mişcare, în care se manifestă mânie (Efes. 4, 31) sau îndepărtare de încredinţarea că Dumnezeu este de faţă (Evr. 4, 13)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole ascetice*, Epist. 22, II, în PSB, vol. 18, p. 539)

CEARTA

Despre firile certăreţe

„Firile certăreţe se împotrivesc uneori chiar şi sfaturilor folositoare, socotind cinstit şi bun nu ceea ce pare cinstit în faţa tuturor (chiar dacă acest lucru e avantajos), ci ceea ce le place numai lor, chiar dacă acest lucru e păgubitor. Cauza acestora stă în prostia şi în lipsa lor de caracter, care nu-i lasă să fie atenţi la sfaturile altora şi care nu le îngăduie să se mândrească decât cu propriile lor idei şi cu ceea ce le trece lor prin gând. Or, ceea ce le trece prin gând e ceea ce le place, şi ceea ce le place e ceea ce vor ei. Omul care crede că folositor e numai ceea ce vrea el, nu-i un bun judecător, ci se aseamănă cu orbul care conduce pe orbi. De aici vine faptul că foarte uşor calcă în strâchini şi aceasta pentru că-i lipseşte experienţa care să-i spună de fapt ce anume îi foloseşte". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 307, în PSB, vol. 12, p. 590)

Cearta – remedii

„Îţi spune că eşti de neam prost, fără nicio slavă, o nimica, venit de nu ştiu unde? Tu, însă, numeşte-te pe tine pământ şi cenuşă. Poţi să-ţi dai aceste nume, că nu eşti mai ilustru decât părintele nostru Avraam, care s-a numit cu astfel de nume (Fac. 18, 27). Te face prost, sărac şi de nimic vrednic? Tu, însă, numeşte-te vierme, spune că din gunoi ţi-i originea, aşa cum spunea despre el şi David (Ps. 21, 6). La acestea adaugă şi cuvintele potrivite spuse de Moisi. Acesta, insultat de Aaron şi Mariam, nu s-a plâns lui Dumnezeu împotriva lor, ci s-a rugat pentru ei (Num. 12, 1-6). Al cui ucenic vrei să fii? Al acestor bărbaţi fericiţi şi iubitori de Dumnezeu sau al celor plini de duhul răutăţii?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, III, în PSB, vol. 17, p. 451)

„Un bătrân (...), înconjurat la Alexandria de o mulţime de necredincioşi, care-l asaltau nu numai cu cuvinte urâte, dar şi cu injurii foarte grave, când a fost întrebat de

aceştia: *Ce minune a făcut Hristos al vostru, pe care-L adoraţi atâta?*, el le-a răspuns: *El m-a învăţat să nu mă tulbur şi să nu mă supăr de aceste injurii şi de altele mai mari, dacă mi le veţi adresa*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. XIII, 3, în PSB, vol. 57, p. 527)

„Precum pe fraţii trupeşti şi slabi, duhul vrăjmăşiei, din cauza unor lucrări pământeşti şi de mic preţ, îi dezbină, făcându-i să se mânie repede, la fel şi între fraţii duhovniceşti acelaşi duh necurat aduce neînţelegeri prin deosebirile de păreri, din care fără îndoială adesea se iscă discuţii şi certuri de cuvinte, pe care apostolul le condamnă. De aceea duşmanul pizmaş şi rău dă naştere la discordii între fraţii uniţi sufleteşte. Adevărată este acea cugetare a prea înţeleptului Solomon: *Cearta aduce ură, iar dragostea va ocroti pe toţi cei ce nu se ceartă*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Iosif, Cap. VIII, Cap. VII, în PSB, vol. 57, pp. 580-581)

CELIBATUL

„Poţi găsi la noi mulţi bărbaţi şi femei, care, de dragul nădejdii că pentru o astfel de jertfă mai mare vor ajunge să fie cu Dumnezeu, au îmbătrânit fără să se căsătorească". (Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creştinilor*, XXXIII, în PSB, vol. 2, pp. 501-502)

„Legiuitorii, apoi, nu permit ca oamenii necăsătoriţi să ocupe cele mai mari funcţii în stat. Legislatorul lacedemonienilor a rânduit pedepse nu numai pentru cel necăsătorit, ci şi pentru cel care trăieşte rău în căsătorie, ca şi pentru cel care s-a căsătorit prea târziu şi pentru cel care trăieşte singur. Iar vrednicul Platon porunceşte ca cel necăsătorit să plătească statului hrana unei femei şi să dea magistraţilor cheltuielile cuvenite; că dacă oamenii nu se însoară şi nu fac copii, oamenii micşorează, atât cât le stă în putere, numărul oamenilor şi prin aceasta pustiesc oraşele şi lumea[518]. O astfel de faptă, însă, este un sacrilegiu, pentru că duce la desfiinţarea naşterii, care este dată de Dumnezeu. Este laşitate şi slăbiciune să nu te căsătoreşti şi să nu ai copii. Pierderea unui lucru este un rău, posesiunea lui, negreşit un bine. Şi aceasta este aşa şi cu toate celelalte. Se spune că pierderea copiilor este unul din cele mai mari rele, iar dobândirea de copii un bine. Dacă e aşa, atunci şi căsătoria e un bine". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 141.4.-141.5., 142.1.-142.2., în PSB, vol. 5, pp. 183-184)

„(...) Nici starea de famen nu-i însoţită de virtute, dacă nu se face din dragoste de Dumnezeu[519].

[518] Platon, *Legile*, VI, 774.

[519] Nimeni nu poate obliga pe alții la o anumită opțiune între două economii duhovnicești distincte, precum căsătoria și celibatul. Nimeni nu poate impune cuiva să fie cast dacă el nu este cuprins de acest deziderat. Vocația, chemarea lui Dumnezeu are nevoie de consensul omului. După cum este un dar al lui Dumnezeu procreația, tot astfel și fecioria este un dar, însă pentru cine poate pricepe și pentru cine își asumă acest vot.

Fericitul Pavel spune despre cei care urăsc căsătoria: *În vremurile cele de apoi vor cădea unii de la credinţă luând aminte la duhurile înşelătoare şi la învăţăturile demonilor (I Tim. 4, 1), care opresc de la căsătorie şi îndepărtează de la mâncări* (I Tim. 4, 3). Şi iarăşi spune: *Nimeni să nu vă smulgă biruinţa (Col. 2, 18) printr-o religie a smereniei făcută de el şi în necruţarea trupului* (Col. 2, 23)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. VI, 51.1.-51.3., în PSB, vol. 5, p. 209)

CERŞETORIA

„Fericit este cel ce dă potrivit poruncii, că este nevinovat. Vai de cel ce ia! Dacă ia, având nevoie, va fi nevinovat; dar cel care ia neavând nevoie, va da socoteală de ce a luat şi pentru ce". (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. I, 3, în PSB, vol. 1, p. 27)

CERTAREA

Certarea Domnului

„Că aşa zice cuvântul cel sfânt: *Certând m-a certat Domnul, dar morţii nu m-a dat* (Ps. 117, 18). *Că pe care îl iubeşte Domnul îl ceartă şi bate pe tot fiul pe care îl primeşte* (Pilde 3, 12; Evr. 12, 6). *Certa-mă-va dreptul cu milă*, spune psalmistul, *şi mă va mustra, iar untdelemnul păcătoşilor să nu ungă capul meu* (Ps. 140, 6). Şi iarăşi spune: *Fericit este omul, pe care l-a certat Domnul; şi dojenirea Celui Atotputernic n-o dispreţui; că El te face să suferi, dar iarăşi te face bine; a bătut, dar mâinile Lui au tămăduit. De şase ori din nevoi te scoate, iar în a şaptea, nu se va atinge de tine răul. În timp de foamete, te va izbăvi de moarte, iar în timp de război te va scoate din mâna sabiei. De biciul limbii te va ascunde şi nu te vei teme de relele ce vor veni. De cei nedrepţi şi de cei nelegiuiţi vei râde, iar de fiarele sălbatice nu te vei teme, că fiarele sălbatice vor trăi în pace cu tine. După aceea vei cunoaşte că va fi pace în casa ta, iar belşugul din cortul tău nu va lipsi. Vei cunoaşte că multă este sămânţa ta, iar copiii tăi, ca iarba ţarinei. Vei merge la groapă ca grâul cel copt, secerat la timp sau ca un stog la arie la vreme adunat* (Iov 5, 17-26).

Fericiţi sunt cei care s-au afierosit pe ei a fi ostaşi ai Împăratului Hristos, intrând în monahism. Fericite sunt şi cele care s-au afierosit pe ele a fi mirese ale Împăratului Hristos. Întreaga lor viaţă se desfăşoară sub semnul castităţii, austerităţii şi smereniei, ei râvnind cu adevărat să împlinească toate poruncile Mântuitorului, pornind o ofensivă împotriva păcatului. S-au apropiat de Dumnezeu, şi-au făcut sălaş în El şi s-au ridicat pe cele mai înalte culmi ale trăirii creştine, dar n-au rămas indiferenţi faţă de ce se întâmplă în lume, n-au ezitat să dea sfaturi şi recomandări celor ce aveau nevoie de ele pentru a smulge spinii patimilor şi a face să crească virtuţile creştine. Au întrupat în ei bucuria şi pacea lui Hristos şi apoi le-au împărtăşit lumii. – n. a.

Vedeţi, iubiţilor, cât de mare sprijin au cei certaţi de Stăpân? Că, fiind tată bun, ne ceartă, ca să ne miluiască cu certarea Lui cea sfântă". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. LVI, în PSB, vol. 1, pp. 85-86)

„Certarea este o disciplină folositoare sufletului, care, cu trudă de multe ori, curăţeşte sufletul de petele păcatului. Certarea nu pare la început pricină de bucurie, ci de întristare: dar mai pe urmă aduce celor încercaţi de ea roadă paşnică spre mântuire (Evr. 12, 11). A cunoaşte deci această certare înseamnă să ai o minte deosebită: pentru că mulţi, descurajaţi de asprimea certării, din pricina neştiinţei, nu aşteaptă folosul de pe urma certării, ci, nemulţumiţi de asprimea ei, continuă să sufere mai departe ponoasele neştiinţei. De aceea sunt vrednice de laudă glasurile drepţilor, care spun: *Doamne, nu cu mânia Ta să mă mustri pe mine, nici cu urgia Ta să mă cerţi* (Ps. 6, 1). Profetul nu se roagă să îndepărteze Domnul certarea, ci urgia. Asemănătoare acestui text sunt şi următoarele: *Ceartă-ne, Doamne, dar nu cu judecată şi nici cu mânie* (Ier. 10, 24). Şi după cum copiii cei mici, care nu-şi fac lecţiile, ajung mai atenţi şi-şi învaţă lecţiile, după ce dascălii sau pedagogii lor îi bat cu nuielele; şi după cum aceleaşi lecţii, înainte de bătaie, treceau pe lângă urechile lor, dar, după suferinţele pricinuite de lovituri, le intră în urechi şi se păstrează în memorie, ca şi cum atunci li s-ar fi deschis urechile, tot aşa se petrec lucrurile şi cu cei care nu ascultă învăţătura dumnezeiască şi dispreţuiesc poruncile Domnului. Dar când s-a abătut asupra lor certarea Domnului, atunci sunt primite poruncile lui Dumnezeu, întotdeauna propăvăduite, dar totdeauna călcate în picioare, ca şi cum ar fi izbit pentru prima oară auzul lor. Pentru aceea spune Scriptura: *Certarea Domnului îmi deschide urechile*". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 473)

CHEFURILE

„… acolo chefuri, beţii şi istorisiri pline de ruşine; o femeie desfrânată bea împreună cu ei; unuia îi zâmbeşte, pe altul îl aţâţă şi pe toţi îi aprinde spre acelaşi păcat. Este mică, oare, ciuma aceasta sau este mică răspândirea răului?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, VI, în PSB, vol. 17, p. 192)

„Chiar dacă ospeţele n-au la temelia lor jaful şi lăcomia, sunt tot aşa de temute, pentru că la astfel de ospeţe mănânci şi bei peste trebuinţă, iar lui Hristos nu-I dai nici cât îi trebuie, deşi tu te desfătezi cu cele ale Lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLVIII, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 562)

„Cântarea la chef păgubeşte auzul, iar spectacolul banchetului biruieşte văzul. Vocea femeiască prin armonia ei dezlănţuită aduce în inima comesenilor, patimile, apoi, ca unealtă vrăjmaşă, spectacolul desfrâului ajungând în ochii celui ce mai înainte era slăbit de cântare, îi distruge sufletul.

Căpetenia acestei armate de nimicire sufletească este vinul, care străpunge pe om cu săgeţi îndoite, ca un arcaş viclean, îndreptând săgeţile plăcerii înspre văz şi auz. Cântecul

se face săgeată pentru auz, iar priveliştea pentru văz". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia IV, în PSB, vol. 30, p. 231)

CINSTEA

„Cinsteşte-te pe tine însuţi!"

„Pentru ce ceri slavă de la altul? Cinsteşte-te pe tine însuţi şi nimeni nu va putea să te necinstească. Dar dacă te necinsteşti pe tine însuţi, nu vei fi cinstit chiar de te-ar cinsti toată lumea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXVII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 979)

Dorinţa de a fi cinstiţi de oameni

„Întrebarea 36: Dacă trebuie să caute cineva cinste.

Răspuns: Ca să dăm cinste celui cu cinstea (Rom. 13, 7) am învăţat (de la Apostolul), dar ca să căutăm cinstea am fost opriţi, pentru că Domnul a spus: *Cum puteţi voi să credeţi, când primiţi mărire de la alţii şi mărirea cea de la unicul Dumnezeu nu o căutaţi?* (In. 5, 44). Aşa încât a căuta cineva slava din partea oamenilor este dovadă de necredinţă şi de înstrăinare de cinstirea lui Dumnezeu, pentru că Apostolul a spus că *dacă aş mai căuta să plac oamenilor, n-aş fi robul lui Hristos* (Gal. 1, 10). Deci, dacă cei care iau cinstea pe care o dau oamenii sunt atât de condamnaţi, apoi cei care caută cinstea care nu li se dă, au negrăită osândă". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 36, în PSB, vol. 18, p. 331)

Gravitatea îmbrăţişarea necinstei

„(...) Cel care, părăsind cinstea, a încetat de a fi om şi, fiindcă nu poate trece în starea de dumnezeire, se transformă în fiară". (Boethius, *Mângâierile filozofiei,* Cartea IV, II, Proza III, în PSB, vol. 72, p. 137)

CINSTIREA LUI DUMNEZEU

„(...) Adevărata cinstire pe care o acordăm Fiului lui Dumnezeu, ca şi cea pe care o aducem lui Dumnezeu ca Părinte, constă mai ales într-o viaţă cinstită". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. X, în PSB, vol. 9, p. 511)

CITIREA

Despre citirea cărţilor sfinte şi marele folos ce rezultă din această *frumoasă zăbavă*

„Să cercetezi în fiecare zi chipurile sfinţilor, ca să afli odihnă în cuvintele lor”. (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. IV, 2, în PSB, vol. 1, p. 28)

„Toate câte nu le poţi înţelege, nu căuta să le înţelegi, ca şi cum ai fi înţelept, ci roagă-L pe Domnul, ca, primind priceperea, să le înţelegi”. (Herma, *Păstorul*, Pilda IX - 79, 6, în PSB, vol. 1, p. 353)

„Aş putea să mai înşir încă şi alte multe dovezi cu privire la vechimea cărţilor sfinte, dacă n-aş şti că ele îşi trag o mai mare autoritate, prin care să se impună credinţei noastre, mai mult din puterea adevărului lor, decât din vechimea timpurilor”. (Tertulian, *Apologeticul*, XIX, 7, în PSB, vol. 3, p. 67)

„(...) Vedeţi dar să reţineţi pentru voi cuvintele sfinte, să nu le scăpaţi din mâini şi să nu le pierdeţi”. (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia XIII, Cap. III, în PSB, vol. 6, p. 126)

„Dacă vechile pilde de credinţă, care mărturisesc harul lui Dumnezeu şi lucrează la zidirea sufletească a omului, au fost păstrate în scris, iar prin citirea lor, ca printr-o reprezentare a faptelor, şi Dumnezeu să fie cinstit şi omul să fie întărit ...”. (*Actele martirice*, Martiriul Sfintelor Perpetua şi Felicitas, I, în PSB, vol. 11, p. 114)

„… nu umbla după ştiri din viaţa lumească, pentru că din aşa ceva nu vei avea niciun folos, după cum spune psalmistul: *să nu grăiască gura mea lucruri omeneşti* (Ps. 16, 4). Căci cel căruia-i place să grăiască bucuros despre treburile oamenilor păcătoşi, acela repede trezeşte în sine pofte spre plăceri. Mai curând fii dornic să cunoşti viaţa oamenilor drepţi, căci aceasta îţi va fi de mare folos”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 42, II, în PSB, vol. 12, p. 192)

„Nu uita nici citirile, în primul rând cele din Noul Testament, pentru că din Vechiul Testament adeseori ne putem vătăma, nu pentru că s-ar afla acolo scrieri vătămătoare, ci pentru că judecata celor care s-ar putea rătăci este neputincioasă. *Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu şi de folos spre învăţătură* (II Tim. 3, 16). Toate pâinile sunt hrănitoare, dar pentru cei bolnavi ele pot fi păgubitoare, de aceea nici în Vechiul Testament nu se cuprinde nimic spurcat, dar dacă totuşi cineva crede că acolo s-ar găsi ceva necurat, acela să nu uite că doar după mintea lui se poate vorbi de necurăţie acolo”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 42, III, în PSB, vol. 12, p. 193)

„E nebiruit dorul celor care vor să înveţe ceva folositor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 294, în PSB, vol. 12, p. 579)

„(...) Cunoştinţele pe care le aduni în tinereţe cresc deodată cu sufletul şi rămân unite mereu cu el”. (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a Cincea, XX, 6, în PSB, vol. 13, p. 213)

„Dar pe lângă cercetarea şi cunoştinţa adevărată a Scripturilor mai trebuie şi o viaţă bună şi un suflet curat şi virtutea cea după Hristos, ca, umblând pe calea ei, mintea să ajungă la cele dorite şi să poată cuprinde, cât e cu putinţă firii oamenilor, să afle despre Dumnezeu-Cuvântul. Căci fără cugetare curată şi fără urmarea vieţii sfinţilor, nu va putea înţelege cineva cuvintele sfinţilor. Căci de voieşte cineva să vadă lumina soarelui, trebuie numaidecât să-şi şteargă şi să-şi lumineze ochiul, făcându-se pe sine aproape asemenea celui dorit, ca astfel ochiul ajuns lumină să vadă lumina soarelui. Sau de voieşte cineva să vadă o cetate sau o ţară, trebuie numaidecât să meargă unde sunt ele pentru a le vedea. Aşa, cel ce voieşte să înţeleagă cugetările de Dumnezeu cuvântătorilor[520], trebuie să-şi curăţe şi spele sufletul prin viaţă şi să se apropie de sfinţi prin asemănarea faptelor sale, ca, însoţindu-se cu ei prin împreuna vieţuire cu ei, să înţeleagă cele descoperite lor de Dumnezeu; şi ca, unit cu ei, să scape de primejdia ce-i aşteaptă pe păcătoşi şi de focul gătit lor în ziua Judecăţii şi să primească cele rânduite sfinţilor în Împărăţia cerurilor”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, Cap. VI, LVII, în PSB, vol. 15, p. 153-154)

„(...) (Cuviosul Antonie – n. a.) se şi ruga necontenit învăţând că trebuie să se roage de unul singur neîncetat (Mt. 6, 61; I Tes. 5, 17). Lua aminte la cele citite, ca nimic din cele scrise să nu cadă alături de sine, ci să ţină toate şi aşa să-i fie amintirea în loc de cărţi[521]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, III, în PSB, vol. 16, p. 193)

„Ascultă învăţăturile bune şi întreţine inima ta cu studierea acestora”. (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic (I)*, Cap. VIII, în PSB, vol. 18, p. 69)

„După cum foamea este semn al bunei stări trupeşti, tot aşa şi râvna de auzirea cuvintelor dumnezeieşti este dovada cea mare a sănătăţii voastre sufleteşti”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IV, I, în PSB, vol. 21, p. 56)

„… vom putea, chiar stând acasă, şi după masă şi înainte de masă, să luăm în mână cărţile dumnezeieşti ca să scoatem din ele folos şi să dăm sufletului hrană duhovnicească. După cum trupul are nevoie de hrană, tot aşa şi sufletul are nevoie de hrană duhovnicească şi de zilnică reîmprospătare a cuvintelor dumnezeieşti, pentru ca întărindu-se să poată rezista răzvrătirilor trupului şi vrăjmaşului, care se năpusteşte necontenit asupra noastră, ca să ne robească sufletul. De aceea şi fericitul profet David a numit fericit pe acela care cugetă la legea Domnului ziua şi noaptea (Ps. 1, 2); iar fericitul Moise, învăţând pe

[520] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În toate locurile din urmă, unde se vorbeşte de teologi (cuvântători de Dumnezeu) este vorba de evanghelişti şi, în general, de autorii Noului Testament. (n. s. 117, p. 154)

[521] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Rugăciune neîncetată, muncă pentru pâinea proprie şi pentru ajutorarea altora, păstrarea în minte în mod continuu a celor citite la auzul lui, cu acestea îşi umplea timpul şi viaţa Antonie. Ele au rămas o tradiţie a monahilor. Ocupată astfel, mintea nu mai e liberă pentru alte gânduri care tulbură şi întunecă pe om. (n. s. 2, p. 193)

poporul iudeu, îl dăscălea, zicând: *Şi când mănânci şi când bei şi când te saturi, adu-ţi aminte de Dumnezeul tău*! (Deut. 8, 10)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia X, VIII, în col. PSB, vol. 21, p. 126)

„De ne întărim aşa în fiecare zi şi prin citirea dumnezeieştilor cărţi şi prin ascultarea predicilor şi prin convorbiri duhovniceşti, vom putea fi şi noi de nebiruit, vom face fără putere uneltirile diavolului şi vom dobândi şi împărăţia cerurilor, cu harul şi iubirea de oameni a Domnului Iisus Hristos…". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia X, VIII, în col. PSB, vol. 21, p. 127)

„Aşadar să ne ocupăm mintea cu aceste dumnezeieşti învăţături ca şi noi să câştigăm cele mai mari daruri şi ca şi pe acela să-l putem birui şi să atragem asupra noastră şi mai mult ajutorul lui Dumnezeu. Făcând aşa, vom avea spor în tot ce facem; cele grele vor fi uşoare, cele ce par a fi pline de tristeţe vor lua sfârşit şi nimic din cele prezente nu ne va putea întrista". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XIV, V, în col. PSB, vol. 21, p. 165)

„După cum pofta de mâncare este nespus de mare semn de sănătate, tot aşa şi pofta după învăţătura cea duhovnicească este dovada cea mai puternică a sănătăţii sufleteşti". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXII, I, în col. PSB, vol. 21, p. 409)

„Că grija de astfel de lucruri va aduce sufletului vostru un mare şi mântuitor bine. Îngrijindune de acestea vom putea să placem lui Dumnezeu; vom avea gurile noastre curate de ocări, de cuvinte de ruşine şi defăimări, pentru că cercetăm cuvinte duhovniceşti; vom fi de temut şi demonilor, pentru că limba este întrarmată cu astfel de cuvinte; în sfârşit, vom atrage asupra noastră şi mai mult harul lui Dumnezeu, pentru că privirea noastră va fi şi mai pătrunzătoare. Că pentru asta ne-a dat Dumnezeu ochi, gură şi auz, ca toate aceste mădulare să-I slujească Lui; să rostim cuvintele Lui, să facem poruncile Lui, să-I cântăm neîncetat imne, să-I înălţăm mulţumiri şi prin toate aceste mădulare să ne curăţim conştiinţa. După cum trupul ajunge mai sănătos când respiră aer curat, tot astfel şi sufletul ajunge mai înţelept dacă este hrănit cu nişte gânduri ca acestea. Nu vezi că şi ochii trupului lăcrimează mereu dacă-i ţinem la fum, dar dacă stăm la aer curat, în livezi, lângă izvoare, în grădini sunt mai pătrunzători şi mai sănătoşi? Tot aşa şi cu ochiul sufletului; dacă paşte în livada cuvintelor duhovniceşti va fi curat, limpede şi ager; dar dacă umblă în fumul grijilor lumeşti va scoate nenumărate lacrimi şi va plânge şi acum pe pământ, dar şi atunci pe lumea cealaltă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia II, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 33-34)

„Monahii nu cântă numai şi se roagă, ci şi citesc. Privelişte încântătoare pentru cei ce-i văd. După ce se termină slujba, unul ia în mâini pe Isaia şi stă de vorbă cu el; altul vorbeşte cu apostolii; altul citeşte cărţile alcătuite de alţii, filozofează despre Dumnezeu, despre univers, despre cele văzute, despre cele nevăzute, despre cele materiale, despre cele spirituale, despre nimicnicia vieţii acesteia, despre măreţia vieţii viitoare.

Se hrănesc cu o hrană minunată; nu pun pe masa lor carne de vită, fiartă sau friptă, ci cuvintele lui Dumnezeu mai dulci decât mierea şi fagurele (Ps. 18, 11), miere minunată şi cu mult mai bună decât mierea cea veche cu care se hrănea în pustie Ioan Botezătorul.

Mierea aceasta n-o adună din flori nişte albine sălbatice, nici n-o depun în stupi după ce o fac bună la gust cu rouă, ci o pregăteşte harul Sfântului Duh, care în loc să o mai depună în căsuţe de ceară, în faguri şi în stupi, o depune în sufletele sfinţilor, ca, acela care voieşte, să o poată mânca necontenit şi în toată voia. Monahii, imitând şi ei aceste albine, zboară în jurul fagurilor cărţilor sfinte şi culeg din ele multă plăcere. Iar dacă vrei să cunoşti dulceaţa mâncării lor, apropie-te de ei şi vei vedea ce lucruri plăcute şi bune la gust, ce lucruri de mireasmă duhovnicească ies din gurile lor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLVIII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 789)

„*Mergi la albină şi învaţă că e lucrătoare* (Înţ. Sir. 11, 3); şi negustoreşte munca ei cuviincioasă, ale cărei roduri şi le procură şi împăraţii şi oamenii simpli în vederea sănătăţii lor. Ea a fost luată ca pildă, ca una care a cinstit înţelepciunea. Prin cele spuse îl sfătuieşte pe ucenicul înţelept să nu stea departe de niciuna din învăţăturile bune, ci, zburând spre câmpul cuvintelor de Dumnezeu insuflate, să culeagă din fiecare ceva pentru îmbogăţirea înţelepciunii sale, să-şi alcătuiască fagurele, şi ca într-un stup să aşeze în inima lui rodul acestei hărnicii, făcându-şi, ca nişte celule din ceară, cutiuţele neamestecate ale feluritelor învăţături". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia IX, în PSB, vol. 29, p. 234)

„(...) Surorile sale (ale împăratului Teodosie cel Tânăr), (...) socoteau meditaţia asupra Cărţilor Sfinte ca cea mai mare desfătare". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea a V-a, 36, 4, în PSB, vol. 44, p. 243)

„Tăria sufletului se dobândeşte prin deprindere neîncetată, încât nici truda nu o mai simţim a fi o povară pentru învăţătură, ci o lucrare de folos. Această hrană s-o dăm minţii; această hrană, frământată şi cultivată printr-o îndelungă cugetare, să întărească inima omului, ca o mană cerească (cf. In. 6, 32). Noi n-am primit-o de-a gata, frământată şi cultivată, fiindcă trebuie să frământăm şi să prelucrăm îndelung vorbele scrierilor cereşti; frământându-le cu toată fiinţa şi inima noastră, pentru ca acea sevă a hranei spirituale să se răspândească în toate venele sufletului". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Cain şi Abel,* Cartea a doua, II, 22, în PSB, vol. 52, p. 162)

„Fereşte-te cu toată băgarea de seamă ca nu cumva, din râvna cititului, să se nască nu lumina ştiinţei, nici acea veşnică slavă, care se făgăduieşte prin iluminarea dată de învăţătură, ci uneltele pieirii, datorită deşertăciunii şi înfumurării. De asemenea, trebuie să te sileşti în toate chipurile ca, lăsând la o parte toată grija şi cugetarea despre cele pământeşti, să te dăruieşti cu totul citirii cărţilor sfinte, până când meditaţia continuă îţi va stăpâni în întregime mintea şi te va forma, aşa zicând, după chipul ei". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Nesteros, Cap. IX, 7, Cap. X, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 559)

„Mintea omenească nu poate fi golită de toate gândurile şi de aceea, cât timp nu va fi ocupată de studiile duhovniceşti, în mod necesar va fi angajată în cele ce a învăţat mai înainte. Cât timp nu va avea la ce să recurgă în mişcarea sa neîncetată, ea va fi nevoită să alunece în cele pe care le cunoaşte din copilărie şi să frământe din nou cele pe care şi le-a

însuşit prin lungă întrebuinţare şi meditaţie”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Nesteros, Cap. XIII, 2, în PSB, vol. 57, p. 562)

„(...) vom da socoteală Dreptului nostru Judecător chiar şi pentru simpla înţelegere, trebuind să citim cu grijă şi cu frică de Dumnezeu scrierile Părinţilor, negrăbindu-ne să facem temei de luptă şi dezbinare cuvintele ce ne învaţă pacea şi unitatea în cugetare”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 79)

Citirea din cărţile sfinţilor în timpul mesei

„Întrebarea 180: Cu ce dispoziţie sufletească şi cu ce atenţie se cade să ascultăm cele ce se citesc pentru noi în timpul mesei?

Răspuns: Cu o dispoziţie şi atenţie mai mare decât plăcerea cu care mâncăm şi bem, ca să se arate că mintea nu zboară spre plăceri ale trupului, ci că se veseleşte mai mult în cuvintele Domnului, după starea celui care a spus: *şi (sunt) mai dulci decât mierea şi fagurele* (cuvintele Domnului – n. a.) (Ps. 18, 10)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 180, în PSB, vol. 18, p. 394)

Citirea şi făptuirea

„Ce mi-a folosit că am învăţat atâta, dacă n-ajung niciodată la desăvârşire? (părintele Serenus – n. a.)”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. III, 3, în PSB, vol. 57, p. 415)

„Nerenunţând la acea sârguinţă pe care simt că o aveţi pentru citit, grăbiţi-vă cu toată râvna să îmbrăţişaţi în întregime disciplina practică, adică etică”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Nesteros, Cap. IX, 2, în PSB, vol. 57, p. 557)

„Iar Pambo, fără să ştie carte, a ajuns să înveţe de la cineva un psalm; când a auzit el primul verset al psalmului treizeci şi opt: Am spus: *păzi-voi căile mele, ca să nu păcătuiesc eu cu limba mea*, nu a mai putut să audă al doilea verset, zicând: *Dacă voi putea îndeplini acest lucru, îmi va fi de ajuns doar acest verset*. Când învăţatul care îi spusese versetul i-a reproşat pentru ce abia după şase luni a venit la el, i-a răspuns: *Fiindcă până acum nu am îndeplinit în fapt acest verset*”. (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a VIII-a, capitolul I, în PSB, vol. 75, p. 315)

CLEVETIREA

Diavolul deschide gura clevetitorilor

„Mă tem să nu fie cumva tot diavolul acela care deschide nu numai gura *bârfitorilor şi a născocitorilor de rele* (Rom. 1, 29, 30), ci şi a acelora care rostesc *orice cuvânt deşert, pentru care vor da socoteală în ziua judecăţii* (Mt. 12, 36)”. (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia III, Cap. II, în PSB, vol. 6, p. 71)

Gravitatea şi urmările pierzătoare – atât pentru clevetitor cât şi pentru cel ce ascultă clevetirea

„(...) Nu vorbi de rău pe nimeni, nici nu asculta cu plăcere pe cel ce vorbeşte de rău; altminteri şi tu, cel ce auzi, vei fi vinovat de păcatul celui ce vorbeşte de rău, de crezi în vorbitul de rău pe care îl auzi; că, dacă îl crezi, vei avea şi tu însuţi ceva împotriva fratelui tău şi aşa vei fi părtaş la păcatul celui ce vorbeşte de rău.

Rea este defăimarea; este un demon neastâmpărat, nu-i niciodată iubitor de pace, ci îi plac totdeauna dezbinările. Fereşte-te, dar, de acest păcat şi vei avea totdeauna pace cu toţi”. (Herma, *Păstorul*, Porunca II - 27, 2-3, în PSB, vol. 1, p. 298)

„(...) după cum cei care se folosesc de cuvinte rele nu se deosebesc întru nimic de cei care fac fapte rele – căci calomnia are ca slugă sabia, iar hula aduce întristare; din pricina lor vin în viaţă turburări; că ele sunt fapte ale cuvintelor rele – tot aşa şi cei care folosesc cuvinte bune se apropie de cei care săvârşesc fapte bune”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. X, 46.2., în PSB, vol. 5, p. 36)

„… să nu uitaţi că cel ce acuză aduce prejudicii la trei persoane deodată: celui pe care-l calomniază, celor cărora li se adresează şi persoanei sale proprii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 204, III, în PSB, vol. 12, p. 418)

„Întrebarea 26: Cel care cleveteşte pe frate sau cel care ascultă pe clevetitor şi îl suferă, de ce (pedeapsă) este vrednic?

Răspuns: Amândoi (sunt vrednici) de afurisire. *Căci pe cel ce cleveteşte în ascuns pe aproapele său, pe acela îl voi pierde* (Ps. 100, 5), iar în altă parte s-a spus: *să nu asculţi cu plăcere pe cel care cleveteşte, ca să nu fii aruncat (afară)* (Pilde 20, 13)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 26, în PSB, vol. 18, p. 328)

„Întrebarea 27: Dar dacă cineva va cleveti pe proiestos, cum trebuie să ne comportăm faţă de el?

Răspuns: Judecata acestei comportări este clară din mânia lui Dumnezeu faţă de Mariam, când aceasta a vorbit împotriva lui Moise; Dumnezeu n-a lăsat nepedepsit păcatul ei, chiar dacă însuşi Moise s-a rugat pentru ea (Num. 12, 10)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 27, în PSB, vol. 18, p. 328)

„Când trâmbiţezi păcatele fratelui, îl faci nu numai mai neruşinat şi mai trândav de a se întoarce la virtute, dar îi faci mai trândavi şi pe cei care te aud şi-i împingi spre nebunească mândrie. Nu numai atât! Mai faci să fie hulit şi Dumnezeu! Şi ştie toată lumea câtă pedeapsă vine peste cei care ajung altora pricină de poticnire”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIX, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 370)

„… aceasta e o cursă a diavolului; că păcatul acesta al vorbitului de rău nu are nicio plăcere, ci numai pagubă. Omul care vorbeşte de rău strânge în sufletul său comoară rea. Dacă omul care are în el un germene de boală se îmbolnăveşte el mai întâi, cu mult mai mult cel care strânge în el însuşi răutatea, care e mai amară decât orice germene de boală, va suferi cele mai grele chinuri, pentru că îşi bagă în suflet o cumplită boală. Şi se vede aceasta din cele ce scoate pe gură. Dacă pe ceilalţi îi supără atâta vorbele lui, cu mult mai mult supără sufletul care le zămisleşte. Cel care vorbeşte de rău pe altul se pierde pe el însuşi mai întâi, după cum cel care calcă pe foc se frige, cel care se izbeşte de oţel se vatămă, iar cel care loveşte într-un cui sângerează". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLII, II, în col. PSB, vol. 23, pp. 502-503)

Clevetirea îndreptată asupra celor virtuoşi

„Că nici nu-i cu putinţă ca toţi oamenii să vorbească de bine pe cei care duc o viaţă virtuoasă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XV, V, în PSB, vol. 23, pp. 182-183)

Atitudinea noastră la auzul clevetirilor ce ni se aduc

„Nu te îngâmfa de laudele neadevărate, dar nici nu te supăra de insultele care nu te ating. Nu vezi că săgeţile străbat de obicei corpurile tari şi rezistente, dar nu pătrund prin cele moi şi în cele care cedează loviturilor? Închipuie-ţi că insulta este tot o săgeată. Cel care i se potriveşte o primeşte în el însuşi; cel care nu-i dă importanţă şi cedează, prin liniştea felului său de a fi, risipeşte răutatea pornită împotriva lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a X-a, IV, în PSB, vol. 17, pp. 452-453)

„Dacă te superi, dai dreptate celui ce te insultă. (...) Dar dacă nu te mânii, ai ruşinat pe insultător şi ţi-ai arătat prin faptă înţelepciunea ta". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 453)

„Alungă din mintea ta aceste două gânduri: Nu avea o idee prea mare despre tine şi nici nu socoti pe ceilalţi oameni mai prejos de tine. Dacă vom fi însufleţiţi de aceste gânduri, niciodată mânia nu va izbucni la auzul insultelor adresate nouă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, V, în PSB, vol. 17, p. 454)

„Dacă, potrivit poruncii Domnului, te vei obişnui să te socoteşti cel din urmă dintre toţi, cum poţi să te mai revolţi că ai fost insultat? Când te insultă un copil, socoteşti insulta prilej de râs; când îţi adresează cuvinte insultătoare un om ieşit din minţi, îl socoteşti mai degrabă vrednic de milă decât de ură. Prin urmare nu cuvintele unuia sau altuia provoacă în noi supărarea, ci mândria noastră de a ne socoti mai buni decât cel care ne-a insultat, preţuirea exagerată pe care fiecare o avem despre noi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări, Omilia a* X-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 457)

„(…) să nu trădez adevărul, ci să combat calomnia, din teamă că nu multă vreme am mai putea răbda, dacă minciuna ar tot progresa în paguba adevărului". (Sf. Grigorie de

Nyssa, *Epistola despre Sfânta Treime către mai marele doctorilor, Eustahe*, cap I, în PSB, vol. 30, p. 430)

Să nu ne întristăm când suntem clevetiţi

„Te-a bârfit la alţii? Ce-i asta, când ştii că Dumnezeu este Acela Care are să-ţi ceară socoteală de faptele tale, şi nu oamenii la care ai fost bârfit. Bârfitorul tău şi-a adăugat lui şi pricină de pedeapsă, ca să dea socoteală nu numai de păcatele lui, ci şi de cele ce le-a spus despre tine. Pe tine te-a bârfit în faţa oamenilor, el însă a fost bârfit în faţa lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXI, V, în col. PSB, vol. 23, p. 713)

„Pia calumnia"[522]

„După părerea mea, în două împrejurări se poate spune ceva rău despre cineva: când este nevoie să se sfătuiască cineva cu alţii, care sunt iscusiţi în asemenea chestiuni, cum ar putea fi îndreptat cel care a păcătuit şi când ar fi necesar să fie salvaţi unii care din neştiinţă pot să se amestece de multe ori cu unul rău, ca şi (cum ar fi) bun; pentru că Apostolul porunceşte să nu se amestece cineva cu unii ca aceştia (II Tes. 3, 14) ca să nu-şi ia cumva laţ sufletului său. Aceasta aflăm că a făcut-o însuşi Apostolul, prin cele ce scrie lui Timotei, că *Alexandru făurarul multe rele mi-a făcut mie; de el să te fereşti şi tu, pentru că s-a împotrivit foarte mult cuvintelor noastre* (II Tim. 4, 14-15). În afară de o asemenea nevoie, cel care spune ceva împotriva cuiva, ca prin aceasta să-l defaime sau să-l batjocorească, este clevetitor, chiar dacă ceea ce spune ar fi adevărat". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 25, în PSB, vol. 18, p. 327)

Remedii

„(...) Trebuie să-şi stăpânească limba sa de la năravul rău al cuvintelor dezbinătoare cine cunoaşte şi iubeşte legătura dragostei". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XXIV, în PSB, vol. 3, p. 451)

„Se spune (...) că scitul Anaharsis când dormea îşi ţinea cu mâna stângă părţile ruşinoase ale trupului, iar cu mâna dreaptă gura, vrând să arate că trebuie să avem putere peste amândouă, şi că e mai greu să-ţi stăpâneşti gura decât plăcerea[523]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. VIII, 44.5., în PSB, vol. 5, p. 336)

„Ca viaţa omului să scape de calomnii, e unul din lucrurile cele mai grele, să nu spun din cele mai imposibile; eu cel puţin sunt convins de acest lucru şi cred că nici bunătatea Ta nu se îndoieşte de acest adevăr[524]. Dar ca să nu-ţi pese deloc nici de cei care cern prin sită mărunţă lucrurile şi nici de cei care, ca să ne facă necazuri, pândesc orice greşeală a noastră, aşa ceva e cu putinţă mai ales celor care-şi duc viaţa cu înţelepciune şi al căror scop este numai trăirea virtuoasă.

[522] Calomnia pioasă – n. a.
[523] Plutarh, *Moral*., 505 A.
[524] Adresantul Sfântului Vasile cel Mare este Atanasie, tatăl episcopului Atanasie – n. a.

Cât despre mine, să nu mă crezi atât de uşuratic şi de credul, încât aş admite fără control observaţiile răutăcioase ale primului venit. Căci mi-aduc aminte de porunca sfântă, care ne cere să nu luăm aminte la orice zvon deşert. Şi cu toate acestea, chiar şi Tu, care practici oratoria (Ieş. 23, 1), spui că cele ce se văd sunt semne ale celor nevăzute. Or, iată care e modesta mea părere. (Să nu te superi din pricina aceasta, întrucât şi eu mă exprim ca un dascăl, pentru că tocmai *pe cele slabe şi nebune ale lumii* le-a ales Dumnezeu şi de ele se slujeşte, ca să facă parte de mântuire celor ce o caută). Aşadar ceea ce spun şi ceea ce sfătuiesc aceasta e: să fim cu grijă în tot ce grăim şi tot ce facem trebuie săvârşit cu atenţie pentru ca, după porunca apostolească, să nu dăm nicio sminteală (II Cor. 6, 3) întru nimic. Căci eu cred, într-adevăr, că un bărbat a asudat mult până a ajuns să cunoască învăţăturile creştine, încât să trezească vâlva asupra mulţimilor şi oraşelor, căutând să ajungă în virtute pe strămoşi, încât viaţa lui să fie dată ca pildă de virtute.

De aceea îndrumările pe care vrei să le dai acum fiilor tăi nu trebuie sa le prezinţi în cuvinte, căci e multă vreme de când îi înveţi, întrucât eşti doar tatăl lor, aşa încât nu trebuie să ai faţă de ei numai atenţia firească, pe care o arată şi vieţuitoarele necuvântătoare faţă de puii lor, după cum ai spus-o tu însuţi şi după cum o ştim din experienţă, ci eşti dator să le arăţi o dragoste şi mai fierbinte, printr-o sforţare de voinţă liberă, cu atât mai mult cu cât îţi vezi dotaţi copiii cu nişte calităţi care-i fac vrednici de rugăciunile părinţilor. De altfel nu-i nevoie să încerci să mă convingi despre acest lucru: ajunge mărturia faptelor. Totuşi nu va fi nepotrivit s-o punem şi pe aceasta în interesul adevărului: nu fratele Timotei horepiscopul e cel care mi-a transmis aceste zvonuri, căci nici din grai viu şi nici din ceea ce mi-a scris nu se vede să fi purtat astfel de poveşti lungi sau scurte despre tine şi care să semene a fi calomnioase. De aceea dacă nu tăgăduiesc că aş fi auzit spunându-se ceva în acest sens, atunci pot spune cel puţin că nu Timotei este cel care a scornit împotriva Ta aceste calomnii. În orice caz, când le vom auzi dacă nu facem altceva, vom face măcar ceea ce a făcut Alexandru (cel Mare, n. tr.): vom ţine una din cele două urechi astupate pentru cel pe care-l calomniază[525]". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 24, în PSB, vol. 12, pp. 160-161)

„Iar ca nu cumva (…) să Te laşi înşelat de calomniile unora şi astfel să le retragi o parte din bunăvoinţa Ta, fă ce făcea Alexandru cel Mare.

Căci se spune că acela, în timp ce i se prezentau calomnii asupra unuia din prietenii săi, a întins o ureche spre calomniatori, iar pe cealaltă a astupat-o cu podul palmei, arătând astfel că dacă vrei să judeci drept nu trebuie să te predai în întregime şi dintr-o dată celor care te-au văzut prima oară, ci să păstrezi spre apărare, pentru cei care nu sunt atunci de faţă, cel puţin jumătate din puterea ta auditivă". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 94, II, în PSB, vol. 12, p. 272)

„Dacă vezi pe semenul tău păcătuind, nu te uita numai la acest păcat al lui, ci aminteşte-ţi de faptele bune pe care le-a săvârşit şi le săvârşeşte; şi adeseori vei vedea că este mai bun decât tine, dacă vei cerceta toate faptele lui şi nu te vei opri la nimicuri". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XX-a, V, în PSB, vol. 17, p. 549)

[525] Plutarh, *Vieţile paralele*, Viaţa lui Alexandru 42, 2.

„Nu trebuie să spună (creştinul – n. a.) ceva împotriva fratelui care nu este de faţă, cu scopul de a-l cleveti, ceea ce este calomnie, chiar dacă ar fi adevărate cele spuse (II Cor. 12, 20 şi I Pt. 2, 1).

Trebuie să dispreţuiască pe cel care calomniază pe fratele. Nu trebuie să spună vorbe de ruşine (I Pt. 3, 16; Iac. 4, 11)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole ascetice*, Epist. 22, I, în PSB, vol. 18, p. 538)

„Dacă avem o viaţă mai strălucitoare decât soarele, poate să ne vorbească de rău oricine pofteşte; că nu ne întristăm când suntem vorbiţi de rău, ci când pe bună dreptate suntem vorbiţi de rău. Dacă suntem păcătoşi, suntem cei mai ticăloşi oameni, chiar dacă nimeni nu ne vorbeşte de rău; dar, dacă suntem virtuoşi, suntem cei mai de invidiat, chiar dacă întreaga lume ne-ar vorbi de rău; şi vom atrage spre noi pe toţi cei care vor să se mântuiască, că aceştia nu se vor uita la defăimarea celor răi, ci la virtutea vieţii noastre. De-ar fi cu zecile de mii bârfitorii, faptele noastre vor fi mai puternice decât glasul oricărei trâmbiţe, iar viaţa noastră curată mai luminoasă chiar decât lumina". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XV, VIII, în col. PSB, vol. 23, pp. 188-189)

„… dacă suntem curaţi şi făcători de pace, dacă nu răspundem cu ocări când suntem vorbiţi de rău, ci chiar ne bucurăm, ei bine atunci, ca şi cum am face minuni, vom atrage spre noi pe toţi cei ce ne văd. Toţi vor veni cu drag la noi, de-ar fi fiare, demoni, orice. Dacă totuşi ar fi unii care să te vorbească de rău, deloc să nu te tulburi, chiar de-ai vedea că te ocărăsc în piaţa publică. Nu te tulbura, cercetează-le conştiinţa şi vei vedea că, în adâncul sufletului lor te aplaudă, te admiră şi-ţi împletesc nenumărate laude. Gândeşte-te cât de mult lăuda Nabucodonosor pe tinerii din cuptorul cel de foc, deşi le era duşman şi potrivnic; da, când a văzut că tinerii rămân cu fruntea sus şi neînduplecaţi, îi laudă şi-i încununează, nu pentru altă pricină, ci pentru că n-au ascultat de el şi au ascultat de legea lui Dumnezeu (Dan. 3, 28-29)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XV, VIII, în col. PSB, vol. 23, p. 189)

„Luminează, dar, lumea cu viaţa ta şi nu te sinchisi de cei ce te vorbesc de rău! Nu-i cu putinţă, da, nu-i cu putinţă să nu aibă mulţi duşmani omul care săvârşeşte virtutea! Dar asta nu-l supără pe omul virtuos; că unele ca acestea îl fac şi mai strălucit.

Gândindu-ne, dar, la toate acestea, să urmărim un singur lucru: să ne chivernisim cu toată grija viaţa noastră. Făcând aşa, vom duce şi pe cei ce stau în întuneric la viaţa cea de dincolo. Atât de mare este puterea acestei lumini că nu luminează numai aici pe pământ, ci şi dincolo, însoţind pe cei ce o urmează. Când oamenii vor vedea că dispreţuim toate cele din lume şi ne pregătim pentru viaţa viitoare, faptele noastre îi vor convinge înaintea cuvântului nostru". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XV, IX, în col. PSB, vol. 23, p. 189)

„Să nu facem rău semenului nostru nici cu cuvântul, nici cu fapta. Hristos n-a spus: *Dacă-l vei vorbi de rău şi-l vei duce în faţa judecăţii*, ci atât: *Dacă-l vei vorbi de rău sau chiar în tine însuţi, şi atunci vei primi cea mai cumplită pedeapsă*. Chiar dacă este adevărat ceea ce spui, chiar dacă le spui fiind convins de adevărul spuselor tale, şi atunci vei fi pedepsit! Dumnezeu te va pedepsi nu pentru cele săvârşite de cel grăit de rău, ci pentru cele ce tu le-ai grăit despre el! Că *cu cuvintele tale te vei osândi*, a spus Hristos. N-ai auzit

că şi fariseul, când a vorbit de rău pe vameş, a spus adevărul, a vorbit de păcate cunoscute de toată lumea, n-a dat la iveală păcatele tăinuite ale vameşului şi totuşi a primit cea mai mare pedeapsă? Dacă nu trebuie să judecăm şi să osândim păcatele altora, pe care le ştie toată lumea, cu mult mai mult păcatele de care nu suntem siguri". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 504)

„Se spune despre Ava Macarie cel Mare că devenise, precum este scris, dumnezeu pe pământ; că după cum Dumnezeu ocroteşte lumea, la fel şi el acoperă lipsurile (oamenilor); pe cele ce le vedea, ca şi când nu le vedea, iar pe cele ce le auzea, ca şi cum nu le auzea". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 31, în PSB, vol. 34, p. 63)

„(...) Dacă mi s-ar propune să prefer să fiu furios, sau să greşesc în toate lucrurile şi să fiu lăudat de toţi oamenii, sau să fiu statornic şi foarte sigur în adevăr şi să fiu criticat de toţi, ştiu ce aş alege". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXXVII, (61), în PSB, vol. 64, p. 236)

COMPĂTIMIREA

Elogiu adus compătimirii

„Cât de mare este acest bine al milostivirii, câtă este desăvârşirea de a te consuma pentru cei rătăciţi, de a fi slab cu cei slabi!" (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, A treia convorbire cu părintele Theonas, Cap. II, 3, în PSB, vol. 57, p. 704)

Îndemn la compătimire

„Priviţi, deci, ca adevăraţi ucenici ai lui Hristos, ce sunteţi, suferinţele noastre ca şi cum ar fi şi ale voastre!". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 243, IV, în PSB, vol. 12, p. 505)

„(...) E un lucru vrednic de sfinţi să suferim împreună cu cei ce suferă şi să nu socotim mai degrabă cele ce trebuie bine să ne îndemne la milă faţă de ei, prilej de mândrie faţă de ei, asuprind, şi necăjind şi mai mult pe cei loviţi[526]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Opta, în PSB, vol. 38, p. 269)

Folosul compătimirii

„Plângeţi, dar, cu cei ce plâng! Când vei vedea pe fratele tău că varsă lacrimi de căinţă pentru păcatele sale, plângi împreună cu el, ia parte la durerea lui! Aşa vei putea să-

[526] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Să nu socotim necazurile ce vin asupra duşmanilor noştri prilej de-a ne mândri faţă de ei că ne aflăm într-o situaţie superioară faţă de ei, ci prilej de-a ne arăta mila faţă de ei. (n. s. 283, p. 269)

ţi îndrepţi propriile tale păcate prin păcatele altora. Că cel care varsă lacrimi fierbinţi pentru păcatele semenului său se vindecă pe sineşi cu lacrimile vărsate pentru fratele său". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a V-a la Muceniţa Iulita, IX, în PSB, vol. 17, p. 397)

Sfinţii Bisericii – pilde de adevărată compătimire

„... asemenea fapte (rele adresate lui – n. a.) nu izbuteau să-i trezească împăratului mânia, ci mai curând să-i umple inima de compătimire, fiindcă nebunia acelor smintiţi îl durea pe Constantin peste fire". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea III, 4, în PSB, vol. 14, p. 127)

„Şi îi apăra aşa de mult (Cuviosul Antonie – n. a.) pe cei nedreptăţiţi, încât părea că nu ei, ci el este cel ce suferă". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXXVI, în PSB, vol. 16, p. 241)

„Cărei mame i se sfâşie atâta inima, când copilul ei e cuprins de friguri şi zace la pat, ca inima (cum i se frânge inima – n.n.) acestui fericit apostol Pavel? Se îmbolnăvea pentru bolnavii din fiecare loc din lume şi-i ardea inima de durere pentru cei ce se poticneau. Uită-mi-te ce cuvinte foloseşte! N-a spus: *Cine se poticneşte şi eu să nu mă întristez*, ci: *să nu ard*. Prin acest cuvânt ne arată tăria durerii; aproape că se arată pe el însuşi cuprins de flăcări, arzând pe dinăuntru pentru cei care cad pradă poticnirilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XI, VII, în col. PSB, vol. 21, p. 136)

COMPORTAMENTUL

„(…) umbletul să nu fie prea tărăgănat, ca şi cum ar da dovadă de slăbănogire a sufletului, dar nici să nu fie prea grăbit sau prea pompos, ceea ce ar trăda o răscolitoare agitaţie lăuntrică". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 2, V, în PSB, vol. 12, p. 121)

„S-ar cădea dar, prin calităţile pe care le ai să atragi şi pe alţii spre tine însuţi şi să îngădui să vină în juru-ţi toţi cei ce vor să le dai din bunătatea firii Tale un fel de miros de bună mireasmă". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 59, II, în PSB, vol. 12, p. 228)

„Căci dacă Hristos este viaţa noastră (Col. 3, 4), urmează că şi vorba noastră trebuie să fie pusă în legătură cu Hristos, gândul şi întreagă lucrarea noastră trebuie să depindă de poruncile Lui, iar sufletul nostru să reproducă chipul Lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 159, I, în PSB, vol. 12, p. 346)

„(...) Mersul să nu fie nici încet, ca să arate lenevirea sufletului, nici vioi şi de paradă, ca să exprime pasiunile lui puternice". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole ascetice*, Epist. 2, VI, în PSB, vol. 18, p. 535)

„Nu trebuie să răspundă cuiva sau să facă ceva cu obrăznicie şi dispreţ (Tit 3, 2), ci să dovedească în toate şi faţă de toţi îngăduinţă (Filip. 4, 5) şi cinste (Rom. 12, 10 şi I Pt. 2, 17).

Nu trebuie să facă semne din ochi cu viclenie sau să folosească altă formă sau mişcare a unui membru (a corpului), care întristează pe frate sau dovedeşte dispreţ (Rom. 14, 10)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole ascetice*, Epist. 22, II, în PSB, vol. 18, p. 539)

COMUNIUNEA

„Fiecare din voi să fiţi un cor; şi în armonia înţelegerii dintre voi, luând în unire melodia lui Dumnezeu, să cântaţi prin Iisus Hristos cu un glas Tatălui, ca să vă audă şi să vă cunoască prin faptele bune pe care le faceţi, că sunteţi mădulare ale Fiului Său. Vă este, dar, de folos să fiţi într-o unire fără prihană, pentru ca să aveţi pururea parte şi de Dumnezeu". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (Ignatie - către efeseni), cap. IV, în PSB, vol. 1, p. 190)

„De altfel, chiar din clipa în care ne-a zidit cu trup, Domnul ne-a arătat cât este de necesară oamenilor comuniunea. Când mă gândesc că un mădular nu-i în stare să se ajute câtă vreme e despărţit de celălalt, atunci cum să cred că în treburile vieţii eu mă voi mulţumi numai cu serviciile prestate de mine însumi? Niciun picior nu poate umbla singur dacă nu se sprijină pe celălalt; niciun ochi nu poate vedea limpede dacă nu stă în legătură cu celălalt, dacă nu se fixează împreună cu celălalt asupra obiectivelor văzute. Auzul e şi el mai clar când percepe vocea cu amândouă timpanele urechilor, iar pipăitul e mai sigur şi el când se face cu degetele unite. În general, nimic din câte vedem împlinindu-se atât în lumea firii, cât şi în a celor făcute cu voie liberă, nu se realizează fără participarea celorlalte". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 97, în PSB, vol. 12, p. 275)

„Bunul Dumnezeu a rânduit aşa, ca toţi oamenii să trăiască la un loc, drepţii amestecaţi cu răii, pentru ca să se curme şi răutatea celor răi şi să strălucească şi mai mult virtutea celor buni şi pentru ca aceia care sunt răi, dacă ar voi, să aibă mare câştig din traiul la un loc cu drepţii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXII, I, în col. PSB, vol. 21, p. 258)

Comuniunea de simţire

„(...) Comuniunea de simţire duce la simfonia gândurilor". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a II-a, Cap. IX, 42.2., în PSB, vol. 5, p. 135)

Comuniunea în dragoste

„Noi, cei mulţi, să ne grăbim ca să ne adunăm într-o singură dragoste, potrivit unirii fiinţei unice (In. 17, 21-23)”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* Cap. IX, 88.2, în PSB, vol. 4, p. 140)

CONŞTIINŢA

Conştiinţa – tribunalul lui Dumnezeu în om

„Şi acesta este un semn al iubirii de oameni a lui Dumnezeu făcut de neamul omenesc, că a pus în fiecare din noi conştiinţa, judecător drept, care ştie precis ce este binele şi ce este răul. Conştiinţa mai cu seamă ne ia orice cuvânt de apărare, pentru că noi nu cădem în păcate din neştiinţă, ci din trândăvia sufletului şi a nepăsării faţă de virtute”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia V, II, în col. PSB, vol. 21, p. 70)

„Judecătorul cel drept, conştiinţa adică, deşteptată, le-a strigat cu glas tare, i-a învinuit pe primii oameni, le-a arătat fapta, ca şi cum le-ar fi scris înaintea ochilor mărimea păcatului lor. Da, chiar de la început, de când a făcut pe om, Stăpânul Cel iubitor de oameni a pus în om conştiinţă, acuzator nelipsit din om, care nu poate greşi, nici nu poate fi înşelat. Chiar de ai putea ascunde de toţi oamenii păcatul săvârşit sau fapta de ruşine, de acest acuzator n-o poţi ascunde! Acuzatorul acesta pe care-l ai în tine te însoţeşte mereu, te supără, te chinuie, te biciuieşte şi niciodată nu se linişteşte, ci se năpusteşte asupra ta şi în piaţă şi între lume şi la masă şi când dormi şi când te scoli; îţi cere socoteală de cele ce ai greşit, îţi pune sub ochi şi mărimea păcatelor şi pedeapsa care urmează. Şi după cum un doctor bun nu încetează de a da doctorii unui bolnav până ce nu-l vede făcut sănătos, tot aşa şi conştiinţa nu se opreşte, ci are necontenit grijă.

Lucrarea conştiinţei este să ne aducă necontenit aminte de faptele noastre rele şi să nu îngăduie să dăm uitării ce am săvârşit, ci să ni le pună sub ochi, ca, măcar aşa, să nu mai facem ce-am făcut”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVII, I-II, în col. PSB, vol. 21, p. 189)

„… şi cel întâi-zidit, simţind mustrările conştiinţei şi gândindu-se la venirea Stăpânului, s-a ascuns îndată. Spune-mi, pentru ce? Pentru că a văzut că se năpusteşte asupra lui acest acuzator, conştiinţa. Nu era un altul care să-l vădească, care să fie martor al greşelii lui, ci numai martorul acela, pe care-l purta înăuntrul lui”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVII, II, în col. PSB, vol. 21, p. 190)

„Stăpânul cel iubitor de oameni a pus în noi un astfel de acuzator care nu stă liniştit nicicând, ci e în noi şi necontenit strigă şi cere pedeapsă pentru păcatele făcute. Şi asta o poţi vedea chiar din fapte. Desfrânatul, preadesfrânatul sau un alt om care a făcut un păcat asemănător nu are linişte; chiar de s-ar putea ascunde de ochii tuturora, chiar de-ar locui în singurătate, are totuşi acest aspru judecător; se teme de bănuieli, tremură de umbre; îi este frică şi de cei ce-i cunosc păcatul şi de cei ce nu-l cunosc; are în suflet veşnică furtună şi

valuri peste valuri. Unuia ca acesta nici somnul nu-i este dulce, ci e plin de groază şi vedenii; mâncarea nu-i face plăcere, iar statul de vorbă cu prietenii nu-i poate muta gândurile, nici nu-i depărtează chinul, care-l frământă. Ca un călău, conştiinţa însoţindu-l, îl sfâşie şi-l biciuieşte fără de răgaz; astfel, după săvârşirea acelei fapte nesăbuite, conştiinţa merge cu el şi, fără să ştie nimeni, îl pedepseşte groaznic, fiind şi pârâş şi judecător". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XX, III, în col. PSB, vol. 21, p. 238)

„… judecătorul cel drept, conştiinţa…". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LII, IV, în PSB, vol. 22, p. 190)

„Săvârşeşte dreptatea, care se împlineşte în omul cel lăuntric, unde se află tribunalul lui Hristos şi sanctuarul cel imaculat, pentru ca mărturia conştiinţei tale să se laude în crucea lui Hristos, care a curăţit conştiinţa ta de lucrurile cele moarte". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXVIII, 5, în PSB, vol. 34, p. 251)

„Căci conştiinţa ne umileşte mereu privind cele din noi şi nu încetează să ne acuze de nedreptate, chiar dacă o anumită împătimire ne face dulce tendinţa de-a nedreptăţi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Şasea, Capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 681)

„(...) Un judecător adevărat, care nu se vinde şi care, atunci când toţi greşesc, el singur nu se înşeală niciodată despre starea curăţiei noastre". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, Întâia convorbire cu părintele Theonas, Cap. XXII, 2, în PSB, vol. 57, p. 678)

Îndemnul conştiinţei

„Şi nu este mai lăuntrică în om ştiinţa literelor decât este scrisă conştiinţa care zice să nu faci altuia ceea ce nu vrei tu însuţi să suferi". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri,* Cartea I, XVIII, (29), în PSB, vol. 64, p. 77)

Cercetarea conştiinţei

„Nu înceta deci de a te cerceta pe tine însuţi, ca să vezi dacă viaţa ta merge după poruncile Domnului; dar nici nu te uita în jur la ceilalţi oameni, ca să vezi dacă ai putea găsi vreo pată la cineva, ci cercetează-te necontenit pe tine însuţi să vezi dacă nu cumva ai păcătuit cu gândul, dacă nu cumva ai săvârşit cu mâinile ceva nesocotit". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a III-a la cuvintele: „Ia aminte de tine însuţi", V, în PSB, vol. 17, p. 371)

„Să cercetăm, dar, în fiecare zi tăria sufletului nostru şi să nu încetăm nicicând de a ne examina pe noi înşine. Să ne facem o socoteală nouă înşine de ce am băgat şi ce am scos din el; ce cuvânt folositor am rostit, ce cuvânt rău a ieşit din gura noastră; şi iarăşi, ce cuvânt folositor am băgat prin auz în sufletul nostru; şi iarăşi ce cuvânt, care poate să

vatăme, l-am lăsat să intre înăuntru. Să punem limbii canoane şi îngrădiri, ca să gândim cuvintele înainte de a le rosti; să ne instruim mintea să nu dea drumul niciunui cuvânt vătămător; dacă intră din afară un astfel de gând, să-l alungăm ca de prisos şi în stare să ne vatăme, iar dacă se naşte în mintea noastră, să-l izgonim iute cu gândurile binecredincioase". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IV, VII, în col. PSB, vol. 21, p. 64)

„Să nu trecem cu uşurinţă nici chiar pe lângă aşa socotitele păcate mici, ci în fiecare zi să ne cercetăm cuvintele şi privirile şi să ne osândim singuri, ca să scăpăm de osânda de dincolo. De aceea şi Pavel spune: *Dacă ne-am judeca singuri, n-am mai judecaţi* (I Cor. 11,31). Deci dacă ne-am osândi aici păcatele noastre săvârşite în fiecare zi, am curma străşnicia osândei de dincolo. Dar dacă ne trândăvim, *suntem pedepsiţi, zice Pavel, pentru că suntem judecaţi de Domnul* (I Cor. 11, 32). Să ne osândim, dar, noi singuri mai înainte cu toată sinceritatea; să stăm, fără să ştie nimeni, înaintea scaunului de judecată al conştiinţei noastre; aşa să ne cercetăm gândurile noastre şi să pronunţăm o judecată dreaptă, pentru ca mintea, temându-se de pedeapsa gătită dincolo, să nu se mai lase târâtă de ispite, ci să-şi înfrâneze pornirea şi să oprească intrarea diavolului, văzând mai dinainte ochiul cel neadormit". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LX, IV, în col. PSB, vol. 22, p. 270)

„Când te scoli de la masă după ce ai cinat şi te duci să te culci, judecă-ţi faptele tale. Acesta-i timpul cel mai potrivit. Iar loc este patul şi camera de culcare. Aceasta a poruncit-o şi profetul, când a spus *Căiţi-vă de cele ce aţi grăit în inimile voastre în aşternuturile voastre!* (Ps. 4, 4). Pedepseşte-ţi cumplit sufletul pentru ca să nu săvârşeşti păcate mari. Dacă faci lucrul acesta în fiecare zi, vei sta cu îndrăznire în faţa acelui înfricoşător scaun de judecată. Aşa a ajuns Pavel curat. Pentru aceea şi spunea: *Dacă ne-am judeca pe noi înşine, n-am mai fi judecaţi* (I Cor. 11, 31). Aşa curăţea Iov păcatele fiilor săi. Dacă aducea jertfă pentru păcatele lor neştiute, cu atât mai mult le cerea socoteală pentru cele ştiute. Dar noi nu facem aşa, ci cu totul dimpotrivă. Abia ne-am băgat sub aşternut că şi începem să ne gândim la cele lumeşti. Unii bagă în sufletul lor gânduri ruşinoase, alţii se gândesc la banii daţi cu cămătă, la afaceri şi la treburi vremelnice. Când avem o fată o păzim cu toată străşnicia; dar ceea ce ne este mai de preţ decât fata noastră, sufletul, pe acesta îl lăsăm să se desfrâneze, să se pângărească şi-l împuiem cu mii şi mii de gânduri rele". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLII, III, în col. PSB, vol. 23, pp. 505-506)

„Dacă ai zgândări puţin de tot conştiinţa unui om, ai da peste grămezi de viermi, peste venin şi peste duhoare nespusă, adică poftele cele desfrânate şi rele care sunt mai necurate decât viermii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXII, II, în col. PSB, vol. 23, p. 832)

„Pentru că firea aceasta (omenească), este capabilă să intre în comuniune atât cu demonii şi cu duhurile răutăţii, cât şi cu îngerii şi cu Duhul Sfânt; poate fi atât templu al lui satan, cât şi templu al Duhului Sfânt. Prin urmare, fraţilor, cercetaţi-vă (şi vedeţi) cu cine sunteţi părtaşi, cu îngerii sau cu demonii? Al cărui templu şi lăcaş sunteţi: al lui Dumnezeu sau al diavolului? Cu ce comoară este plină inima voastră; cu cea a harului sau cu cea a lui

satan?" (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVII, 19, în PSB, vol. 34, p. 222)

„Când vezi soarele, caută pe Soarele cel adevărat, pentru că tu eşti orb. Când vezi o lumină, priveşte în sufletul tău (şi vezi) dacă afli acolo Lumina cea bună şi adevărată". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXIII, 4, în PSB, vol. 34, p. 241)

Mustrarea conştiinţei

„Întrebarea 301: Dar dacă (cineva) ar spune că *nu mă va mustra conştiinţa*?

Răspuns: Aceasta se întâmplă şi în privinţa patimilor trupeşti; pentru că sunt multe neputinţe de care nu-şi dau seama cei care suferă; ci se încred mai degrabă în diagnosticul doctorilor, decât să dea atenţie faptului că ei înşişi nu sunt nimic. Astfel, şi în privinţa patimilor sufletului, adică în privinţa păcatelor, chiar dacă cineva nu s-ar condamna pe sine, nesimţindu-şi păcatul, se cuvine totuşi să se încreadă în cei care pot să vadă mai mult cele ale lui; aceasta o arată Sfinţii Apostoli, când, fiind încrezători în dispoziţia lor sinceră faţă de Domnul şi auzind că: *unul din voi Mă va preda pe Mine*, s-au încrezut mai mult cuvântului Domnului şi nu erau de acord zicând: *oare pot fi eu, Doamne?* (Mt. 26, 21-22)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 301, în PSB, vol. 18, p. 453)

„Gândeşte-te ce cumplit lucru este să fii judecat de conştiinţă! Acuzatorul acesta este mereu în tine, strigă la tine şi-ţi aduce aminte nelegiuirea!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LXIII, III, în col. PSB, vol. 22, p. 303)

„(…) conştiinţa care cenzurează cugetele care se acuză sau se apără. Pentru că zice (Apostolul). *Cugetele se acuză sau se apără între ele* (Rom. 2, 15).

Vezi că conştiinţa nu aprobă acele gânduri care se supun păcatului, ci numaidecât le mustră. Ea nu minte, pentru că ce ar spune în ziua judecăţii?, ci dă mărturie (despre adevăr) ca una care totdeauna mustră". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 32-35, în PSB, vol. 34, p. 164)

„Căci în fiecare dintre noi conştiinţa poate naşte temeri grele şi ne poate teroriza cu frici chinuitoare dacă întreprindem ceva necuvenit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1073)

„Ori de stă la masă, ori de se gândeşte la ceva, fie că se roagă ori imploră, mereu are înaintea ochilor săi propria-i rătăcire. În orice clipă păcatul său bate la uşa conştiinţei sale, neîngăduindu-i nici linişte, nici uitare. Întocmai ca un critic aspru, el se urmăreşte pe sine însuşi într-o veşnică spaimă. El crede că totul e împotriva lui, a celui care se dezaprobă pe sine însuşi; el este *propriul său pârâtor* (Pilde 18, 17), singurul martor cu răspundere, şi nu găseşte unde să fugă el, care se macină chinuindu-se pe sine însuşi. Dar e dovadă de cuget cu adevărat sănătos să simţi rana păcatului". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Apologie pentru David către împăratul Teodosie,* 47, în PSB, vol. 52, p. 402)

„Cumplită şi necruţătoare e asprimea cu care ne judecă o conştiinţă vinovată şi nemiloase sunt torturile pe care le produce”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Apologie pentru David către împăratul Teodosie,* 48, în PSB, vol. 52, p. 403)

Conştiinţa curată

„Conştiinţa curată te face să fii cuvios faţă de Dumnezeu şi drept faţă de oameni; păstrează curat sufletul şi are gânduri sfinte, cuvinte curate şi fapte drepte. În acest chip, sufletul, primind putere de la Domnul, se străduieşte să fie Dumnezeu; socoteşte că nu este alt rău decât ignoranţa şi faptele săvârşite împotriva dreptei raţiuni; mulţumeşte totdeauna lui Dumnezeu pentru toate prin auzire corectă, prin lecturi dumnezeieşti, prin discuţii adevărate, prin prinosuri sfinte, prin rugăciune fericită, lăudând şi cântând lui Dumnezeu, binecuvântând şi cântând psalmi. Un suflet ca acesta nu se desparte în nicio împrejurare de Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a VI-a, Cap. XIV, -113.2.-113.3., în PSB, vol. 5, p. 448)

„Ce ţi se pare plăcut în viaţa aceasta de pe pământ? Mesele bogate şi luxoase, sănătatea trupului, slava, bogăţia? Dar dacă pui faţă în faţă toate plăcerile acestea cu bucuria conştiinţei, toate sunt mai amare decât orice în comparaţie cu ea. Nimic nu-i mai plăcut decât o conştiinţă bună şi o nădejde tare.

Iar dacă vreţi să cunoaşteţi mai bine adevărul spuselor mele, să ne ducem la un om pe patul de moarte sau la un bătrân. Să le aduci aminte de mesele bogate şi luxoase la care s-au desfătat, de slava şi cinstea de care s-au bucurat în viaţă şi de faptele bune pe care le-a săvârşit şi să-i întrebăm de care se bucură mai mult; şi vom vedea că le e ruşine, roşesc de acelea, iar de acestea se bucură şi saltă de veselie”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LIII, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 618-619)

„(…) cel încins în neprihănire vieţuieşte în lumina conştiinţei curate, candela îndrăznelii luminându-i viaţa[527]”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia XI, în PSB, vol. 29, p. 257)

Adormirea conştiinţei

„Există o adevărată legătură între oameni şi cer, care a fost întunecată de neştiinţă”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. 2, 25.3, în PSB, vol. 4, p. 85)

[527] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel ce are o conştiinţă curată de păcate trecute şi netulburată de porniri păcătoase, prezente are o îndrăznire către Dumnezeu. Sfinţii erau socotiţi ca având *îndrăznire* către Dumnezeu, nefiind opriţi în cererile ce I le adresau de frica păcatului. Ei aveau *îndrăznirea* copilului nevinovat. Această *îndrăznire* e ca o candelă care luminează viaţa celui cu conştiinţa curată, care e ea însăşi o lumină. Căci cine nu păcătuieşte este mereu stăpânit de simţirea prezenţei lui Dumnezeu, nefiind pironit de lucrurile mărginite şi prins de ele. El are prin aceasta în sine un sens al vieţii, ce se lărgeşte în orizontul infinit. Această lumină e ca o candelă a îndrăznelii, deschisă spre lumea înaltă şi nesfârşită a lui Dumnezeu. Căci a îndrăzni către Dumnezeu înseamnă a-L simţi pe Dumnezeu blând şi iubitor, deschis tuturor cererilor sale, a-L simţi familiar, deci apropiat. Şi aceasta îi luminează omului respectiv puternic sensul vieţii (n. s. 218, p. 257)

„Nimic nu îngreuiază atât de mult sufletul, nimic nu betejeşte atât mintea, nimic nu trage sufletul atât de mult jos ca o conştiinţă păcătoasă ...”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXVIII, III, în col. PSB, vol. 23, pp. 470-471)

„Adevărul e că mulţi tocmai din cauza multor ticăloşii nu au o conştiinţă păcatului”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai,* 75, în PSB, vol. 52, p. 111)

„(...) Viciile sfâşiindu-le conştiinţa”. (Boethius, *Mângâierile filozofiei,* Cartea IV, II, Proza VI, în PSB, vol. 72, p. 149)

CONTRACEPŢIA

„(...) Şi împreunarea lor trupească (a animalelor sălbatice – n. a.) urmează legile firii şi are loc numai în scop de procreare, iar nu pentru desfrâu”. (Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creştinilor*, III, în PSB, vol. 2, p. 494)

„A împiedica naşterea este o omucidere anticipată”. (Tertulian, *Apologeticul*, IX, 8, în PSB, vol. 3, p. 52)

„Este condamnabilă împreunarea pentru plăcere, nu cea pentru procreaţie. Nu faptul în sine, ci abaterea de la rânduiala lui constituie o ruşine, faptul fiind chiar binecuvântat de Dumnezeu: *Creşteţi şi vă înmulţiţi*, fiind blestemată ieşirea din rosturile lui în adultere, ticăloşii, lupanare”. (Tertulian, *Despre suflet*, XXVII, 4, în PSB, vol. 3, p. 297)

„Se pare că bine a spus cineva: *Legătura sexuală n-a folosit nimănui; e o fericire, însă, dacă nu l-a vătămat*[528]. Legătura sexuală cea după lege este slabă, dacă nu are scop naşterea de copii”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. X, 98.2., în PSB, vol. 4, pp. 285-286)

„Legea voia ca bărbaţii să se folosească cu cumpătare de soţiile lor, numai pentru facerea de copii. Acest lucru se vede de acolo că legea oprea pe omul necăsătorit să trăiască îndată cu o prinsă de război; iar dacă o poftea, să-i tundă părul şi să-i îngăduie să jelească treizeci de zile; iar dacă nu i s-a stins pofta, atunci să facă cu ea copii (Deut. 21, 11-13); pentru că s-a dovedit întemeiată dorinţa lui; pentru că pornirea care-l stăpânea a fost pusă la încercare în acel răgaz de timp. Nu se poate dovedi cu texte din Scriptură că cineva din cei din vechime s-a apropiat de soţia lui când era însărcinată, ci s-a apropiat mai târziu, după ce a născut, după ce a alăptat copilul. Şi vei găsi texte în Scriptură că bărbaţii şi-au cunoscut după aceea iarăşi femeile lor. De pildă, vei găsi în Scriptură că tatăl lui Moisi a păzit această rânduială trei ani la rând după naşterea lui Aaron, când l-a născut pe Moisi (Ieş. 7, 7). Şi seminţia lui Levi a păstrat această lege dată de Dumnezeu, de aceea seminţia lui Levi a intrat în pământul făgăduit cu un număr mai mic de oameni decât

[528] Epicur, *Fragm. 62.*

celelalte seminţii (Num. 3, 39). Că nu creşte uşor un neam în număr mare când bărbaţii cunosc femeile numai când sunt căsătoriţi legal cu ele şi când nu aşteaptă numai să le nască femeile, ci să şi termine de alăptat. De aceea şi Moisi, pe bună dreptate, pentru a-i deprinde pe iudei încetul cu încetul cu înfrânarea, a poruncit să se abţină de la plăcerile trupeşti trei zile la rând pentru a asculta cuvintele dumnezeieşti (Ieş. 19, 15). *Voi sunteţi templul lui Dumnezeu, precum a zis profetul*: «*Voi locui în ei şi voi umbla între ei şi voi fi lor Dumnezeu şi ei Îmi vor fi Mie popor*» *– dacă vom vieţui potrivit poruncilor Lui, fie fiecare din noi, fie Biserica în întregime –* «*de aceea ieşiţi din mijlocul lor şi vă deosebiţi, zice Domnul; şi de necurăţie să nu vă atingeţi; şi Eu vă voi primi pe voi şi voi fi vouă Tată şi voi Îmi veţi fi Mie fii şi fiice, zice Domnul Atotputernicul*» (II Cor. 6, 16-18). Ne porunceşte în chip profetic să ne deosebim, nu de cei căsătoriţi, după cum spun ei, ci de neamuri, care trăiesc încă în desfrânări". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. XI, 71.4., 72.1.-72.4., 73.1.-73.4., în PSB, vol. 5, p. 218)

„Că mulţi oameni, din pricina dragostei de bani, nu vor să aibă copii; au mutilat firea; nu-şi omoară copiii, dar opresc izvoarele naşterii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXVIII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 360)

Gravitatea

„(...) Cei care din ură nu se căsătoresc, sau cei care din poftă uzează de trup, indiferent cum, nu sunt în numărul celor mântuiţi, cu care este Domnul (Mt. 18, 20)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. X, 70.4., în PSB, vol. 5, p. 217)

„Foarte nedrept este vulturul cu creşterea puilor. Dacă scoate doi pui, pe unul din ei îl aruncă la pământ, împingându-l cu lovituri de aripi; îşi opreşte numai unul, pentru că îi este greu să-i hrănească pe amândoi. Dar, după cum se spune, vulturul de mare nu-l lasă să piară pe cel aruncat jos, ci-l ridică şi-l creşte cu puii lui.

Aşa sunt părinţii care cu scuza sărăciei îşi leapădă pruncii ...". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VIII-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 164)

„Locuitorii Sodomiei, înfierbântaţi sălbatic spre plăcerile contrare firii şi dispreţuind legea însoţirii, pe care a rânduit-o firea spre naşteri de prunci … au provocat mânia Făcătorului ...". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea Întâi, în PSB, vol. 38, p. 36)

Îndemn la naşterea de prunci

„Scopul celor care se căsătoresc este naşterea de copii, iar ţinta lor să aibă copii buni, după cum pentru plugar cauza aruncării seminţelor este grija pentru hrană, iar ţinta plugarului la lucrarea pământului este strângerea roadelor". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. X, 83.1., în PSB, vol. 4, p. 278)

„Să nu socotească amară creşterea copiilor – multora dimpotrivă le este foarte dureroasă lipsa de copii –; nici să i se pară cuiva amară facerea copiilor". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. IX, 67.1., în PSB, vol. 5, p. 216)

„Dar care sunt cei doi sau trei care sunt adunaţi în numele lui Hristos şi în mijlocul cărora este Domnul? (Mt. 18, 20). Oare nu vorbeşte Domnul prin cei trei de bărbat, femeie şi copil, pentru că prin Dumnezeu este unită femeia cu bărbatul? (Fac. 2, 21-23). Iar dacă cineva vrea să fie sprinten şi nu vrea să aibă copii din pricina grijilor pe care le aduce facerea de copii, acela *să rămână*, spune apostolul, *necăsătorit, cum sunt şi eu* (I Cor. 7, 8)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. X, 68.1.-68.2., în PSB, vol. 5, p. 216)

„(...) Dumnezeu este cu cei care, fiind căsătoriţi, trăiesc cu cumpătare şi fac copii". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. X, 68.4., în PSB, vol. 5, p. 216)

„… noi totuşi trăim în ascultare faţă de Creatorul nostru, după legile lui Dumnezeu, nevrând cu niciun preţ să ne facem robi ai legilor păcatului. Ne luăm femei dacă vrem şi acceptăm copiii, care ne vin din aceste căsătorii". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. LVI, în PSB, vol. 9, p. 551)

„Toate lucrurile cele văzute, săvârşite în această lume, se fac cu speranţa împărtăşirii de (rezultatul) ostenelilor. Dacă cineva nu se bucură din plin de (rezultatul) ostenelilor sale (munca) nu-i este de niciun folos. Agricultorul seamănă cu speranţa (obţinerii) roadelor; din cauza acestei nădejdi suferă osteneli. (Căci) zice (Apostolul): *Cel ce ară, ară cu nădejdea* (că va obţine roade) (I Cor. 9, 10); iar cel ce-şi ia soţie (face acest lucru) cu speranţa că va avea moştenitor". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omil.XIV, 1, în PSB, vol. 34, pp. 149-150)

CONVORBIRILE DUHOVNICEŞTI

„Acelaşi bătrân (Mahete – n. a.) ne-a lămurit prin aceste semne că diavolul este necontenit sprijinitorul conversaţiilor deşarte şi potrivnicul convorbirilor spirituale, căci, pe când dezbătea cu nişte fraţi probleme folositoare şi duhovniceşti, văzându-i cufundaţi într-o toropeală copleşitoare de nu-şi puteau ridica pleoapele grele de somn, deodată a adus vorba de o istorioară uşuratică de lume. Când i-a văzut încântaţi şi cu urechile gata să asculte, gemând, le-a zis: *Până acum vorbeam despre lucruri cereşti şi ochii voştri ai tuturora erau apăsaţi de un somn de moarte; dar, de îndată ce am sus această poveste lumească, toţi trezindu-ne am alungat toropeala somnului ce ne stăpânea. Chiar din asta să înţelegeţi cine a fost potrivnicul convorbirilor duhovniceşti şi îmbietorul celei uşuratice şi trupeşti. Or, se desprinde limpede că acela, bucurându-se de rău, nu încetează nici s-o sprijine pe cea din urmă, nici să se împotrivească, celei dintâi*". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a V-a, Cap. 31, în PSB, vol. 57, pp. 180-181)

„Se întâmplă adesea, fie din înşelarea diavolului, fie dintr-o greşeală omenească, în care nu există niciun om, care în acest trup fiind, să nu poată cădea, ca şi cel cu spirit mai ager şi cu mai multă ştiinţă să aibă vreo idee greşită şi, dimpotrivă, să gândească mai

corect cel cu minte mai greoaie şi cu mai puţine merite. De aceea nimeni, oricâtă ştiinţă ar avea, să nu se lase stăpânit de mândrie deşartă că n-are nevoie să asculte şi ceea ce spun alţii. Căci chiar dacă înşelăciunea diavolului nu i-a amăgit judecata, totuşi nu scapă de laţurile primejdioase ale îngâmfării şi ale trufiei. Cine va putea pretinde aceasta fără mare primejdie de moarte, când vasul de bună alegere prin care vorbea Hristos, precum el însuşi a mărturisit, spune că s-a urcat la Ierusalim numai de aceea, ca să discute printr-o examinare retrasă cu ceilalţi apostoli Evanghelia pe care el o predica după descoperirea şi lucrarea Domnului printre neamuri? Urmând aceste învăţături înseamnă nu numai că păstrăm unire în cugete şi în înţelegerea lor, dar chiar nu ne temem de nicio cursă a diavolului vrăjmaş, şi nici de laţurile înşelăciunilor lui". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Iosif, Cap. XII, în PSB, vol. 57, p. 582)

COPIII

Părinţii sunt datori a purta de grijă copiilor

„… este datoria părinţilor de a purta grijă de copii; că, potrivit dragostei fireşti, părinţii sunt datori să poarte grijă de copii cu cele necesare vieţii. De altfel Scriptura spune că părinţii sunt datori să strângă avere pentru copii (II Cor. 12, 14), ca aceştia să aibă din ce să trăiască". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul VII, III, în PSB, vol. 17, p. 196)

Iubirea părinţilor pentru copiii lor

„Vrednică de laudă este iubirea de pui a ciorii. Cioara, chiar după ce puii au zburat din cuib, zboară după ei, le dă de mâncare şi-i hrăneşte vreme îndelungată"[529]. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VIII-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 164)

[529] În același asentiment, Sfântul Ambrozie al Milanului oferă, la rându-i, aceleași zburătoare ca paradigmă de iubire a părinților pentru fiii lor. „Învețe oamenii să-și iubească fiii de la ciori și din dragostea lor de pui; chiar de sunt puii crescuți mari, ele tot îi însoțesc când zboară și nu-i pierd din ochi; și de grijă că s-ar putea să nu-i ajute puterile, îi îndeamnă să mănânce și foarte multă vreme nu-și părăsesc grija de a-i hrăni. Dar femeile noastre îi înțarcă pe prunci degrabă, măcar că li-s dragi; iar dacă mamele sunt bogate nici nu se gândesc să-i alăpteze ele". (*Omilie despre păsări*, traducere de Vasile Goraș, în vol. *Antologie din Scrierile Părinților Latini*, Editura Anastasia, București, 2000, p. 72). Sfântul Ambrozie mai aduce în atenție în acest sens și atitudinea protectoare și grijulie a alteia dintre zburătoare: „Rândunica are o vestită dragoste de pui, o însemnată prevedere, o știință de a construi cuibul și, pe de altă parte, un fel de experiență în arta de a vindeca; dacă puii ei sunt loviți de orbire sau înțepați în ochi, ea cunoaște un mod de a-i lecui prin care poate să le redea lumina. Așadar, nu se tânguie că și-a lăsat casa pustie din pricina sărăciei. Rândunica-i săracă, n-are bani, dar are hărnicie multă". (*Ibidem*, p. 71). – n. a.

„Faţă de copii trebuie nutrită dragoste egală. Şi chiar dacă într-un fel oarecare ne-ar împinge ceva mai mult spre cel mai plăpând şi care se aseamănă mai mult cu noi, totuşi balanţa dreptăţii trebuie păstrată deopotrivă faţă de toţi …

Să tălmăcim totuşi bine lupta dintre părinţi: mama vine cu sentimentul, tata cu judecata. Dintr-o delicată duioşie, mama înclină spre pruncul mai tânăr, pe când tatăl apreciază la copilul vârstnic bărbăţia înfăţişării. El mai mult îi respectă pe copii, ea mai mult îi iubeşte. Dar în timp ce unii părinţi favorizează pe unul din copii, în acelaşi timp nu-l preţuiesc îndeajuns pe celălalt. Să fie dar egalitate între deosebitele preferinţe şi, prin dragostea părinţilor, la predilecţii diferite să se manifeste solicitudine egală faţă de fiecare”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită,* Cartea a doua, 5-7, în PSB, vol. 52, p. 268)

„Plăcut lucru este să-ţi iubeşti copiii, căci ce poate fi mai frumos decât să-i iubeşti? Dar adeseori, dacă nu le-o acordăm cu măsură, chiar şi această iubire părintească dăunează copiilor, fie pentru că-l copleşim pe cel iubit cu prea multă îngăduinţă, fie pentru că prin preferinţa arătată unuia faţă de ceilalţi, primejduim sentimentele familiale. Mult mai mult dăm copilului atunci când îi sădim iubirea faţă de toţi ceilalţi fraţi. Aceasta-i dărnicia cea mai bună a părinţilor, aceasta e moştenirea cea mai bogată a fiilor. Aceeaşi dragoste trebuie să-i lege pe toţi copiii pe care i-a unit aceeaşi fire maternă”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Patriarhul Iosif*, 5, în PSB, vol. 52, p. 304)

Împărţirea în mod egal de către părinţi a mijloacelor de trai copiilor

„Foarte nedrept este vulturul cu creşterea puilor. Dacă scoate doi pui, pe unul din ei îl aruncă la pământ, împingându-l cu lovituri de aripi; îşi opreşte numai unul, pentru că îi este greu să-i hrănească pe amândoi. Dar, după cum se spune, vulturul de mare nu-l lasă să piară pe cel aruncat jos, ci-l ridică şi-l creşte cu puii lui.

Aşa sunt părinţii care cu scuza sărăciei îşi leapădă pruncii; tot aşa şi cei care nu împart drept între copii moştenirea. Drept ar fi ca, după cum în chip egal i-au adus la viaţă, tot aşa să le dea la fel şi mijloacele de trai”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* Omilia a VIII-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 164)

Rugăciunea pentru copii

„… pentru aceşti prunci, strălucitoare mostre ale bunătăţii Tale[530], care mi-au făcut totdeauna multă plăcere şi pe care i-am îmbrăţişat cu drag, mă voi ruga ca Domnul să reverse asupra lor tot ceea ce părintele lor însuşi cere în rugăciunile lui”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 17, în PSB, vol. 12, p. 150)

Pedepsirea copiilor pentru păcatele părinţilor

„Cât va dura lumea aceasta, diavolul, care este părintele păcătoşilor, nu este pedepsit pentru vina păcatelor lui. Aceştia îşi primesc pedeapsa în fiii lui, adică în aceia pe care i-a zămislit prin păcat. Cu alte cuvinte, aceştia sunt oamenii care trăiesc în trup, pedepsiţi de Domnul, loviţi, biciuiţi. Căci *Domnul nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să*

[530] Adresantul e Origen – retor şi prieten cu Sfântul Vasile cel Mare – n. a.

fie viu (Iez. 33, 11), de aceea în bunătatea Sa îndurătoare, El pedepseşte păcatele părinţilor în fii. Căci dacă părinţii, adică *diavolul şi îngerii lui*, ca şi ceilalţi stăpâni ai acestei lumi şi cârmuitori ai întunericului (căci şi aceştia se fac părinţi ai păcatului, ca şi diavolul), fiind nevrednici a fi îndreptaţi în veacul acesta, îşi primesc ceea ce li se cuvine în veacul viitor, în schimb Domnul a găsit de bine ca fiii Săi, adică aceia pe care diavolii i-au făcut să păcătuiască, dar care s-au legat de El ca nişte complici şi asociaţi, să obţină, aici jos, pedeapsa care li se cuvine, ca să ajungă curăţiţi în lumea viitoare şi să nu mai fie asociaţi diavolului la pedepsirea lui. Pentru că, în îndurarea Sa, Domnul vrea ca toţi oamenii să se mântuiască (I Tim. 2, 4); de aceea zice: *Cerceta-voi cu toiag fărădelegile lor şi cu bătăi păcatele lor, iar mila Mea nu o voi depărta de la ei* (Ps. 88, 32). Domnul cercetează, deci, sufletele şi caută creaturile zămislite de blestematul lor părinte, care i-a convins să păcătuiască, spunându-le fiecăreia dintre ele: *Ascultă fiică şi vezi, pleacă urechea şi uită poporul tău şi casa părintelui tău*[531].

El te cercetează, deci, după ce ai săvârşit păcatul, te previne, te încearcă şi cu biciul şi cu vergeaua pentru păcatul pe care ţi l-a sugerat diavolul, tatăl tău, pentru ca acest păcat să fie pus *în sân*, adică până eşti încă în trup. Astfel se împlineşte (cuvântul Scripturii) că *păcatele părinţilor sunt pedepsite până în al treilea şi al patrulea neam*". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii,* Omilia VIII, Cap. VI, în PSB, vol. 6, pp. 92-93)

„*Şi a zis* (Noe – n.n.): *Blestemat să fie Canaan copilul; să fie slugă fraţilor lui.*

Nu fără rost, nici la întâmplare a pomenit Scriptura de Canaan (fiul lui Ham – n.n.), ci pentru o pricină ascunsă. Noe n-a vrut să-l mustre pe Ham pentru păcatul săvârşit şi pentru ocara pe care i-a adus-o, ca să nu fie vătămată binecuvântarea lui Dumnezeu. Că *Dumnezeu, spune Scriptura, a binecuvântat pe Noe când a ieşit din corabie şi pe fiii lui* (Fac. 9, 1).

Deci, Noe, ca să nu pară că blestemă pe cel care primise odată binecuvântarea lui Dumnezeu, blestemă pe fiul aceluia.

– Da, mi se poate spune răspunsul acesta, arată că nu l-a blestemat pe Ham, pentru că acesta fusese binecuvântat de Dumnezeu! Dar pentru ce ai pedepsit fiul pentru păcatul tatălui?

– Nici asta nu s-a făcut fără rost. Ham n-a fost pedepsit mai puţin decât fiul lui, nici n-a simţit mai puţin durerea pedepsei. Ştiţi doar, ştiţi că adeseori părinţii se roagă să fie pedepsiţi ei în locul fiilor lor, ştiţi că părinţii sunt pedepsiţi mai greu, când văd pe copiii lor pedepsiţi decât atunci când ar fi ei înşişi pedepsiţi. Deci a fost pedepsit copilul lui Ham, ca tatăl să sufere mai mare durere din pricina dragostei sale părinteşti pentru copil, ca binecuvântarea lui Dumnezeu să rămână întreagă şi ca fiul, care a fost blestemat să ispăşească prin asta propriile lui păcate. Da, acum este blestemat pentru păcatul tatălui său, totuşi se înţelege că pedeapsa aceasta este şi pentru păcatele lui proprii. Nu a fost blestemat numai pentru păcatul tatălui său, ci şi pentru ca prin el să primească tatăl său o mai mare pedeapsă. Că nici părinţii nu sunt pedepsiţi pentru păcatele copiilor, nici copiii pentru păcatele părinţilor, ci fiecare răspunde pentru păcatele lui, aceasta o spun profeţii în multe locuri. De pildă când spun: *Celui ce a mâncat aguridă i se vor strepezi dinţii* (Ier. 31, 30); şi: *Sufletul celui ce păcătuieşte, acela va muri* (Iez. 18, 20); şi iarăşi: *Să nu fie omorâţi părinţii pentru copii, nici copiii pentru părinţi* (Deut. 24, 16). Vă rog, dar, ca nimeni din voi când nu cunoaşte scopul Dumnezeieştii Scripturi, să nu îndrăznească să hulească cele

[531] Notă Pr. Teodor Bodogae: Ps. 44, 12. A se vedea textul din Ier. 39, 32, 18 şi Ieş. 20, 5. (n. s. 220, p. 93)

scrise în ea, ci să primească cu suflet înţelegător cele spuse, să se minuneze de preciziunea celor scrise în Dumnezeiasca Scriptură şi să se gândească ce rău mare e păcatul." (*Omilii la Facere*, omilia XXIX, VI, în col. PSB, vol. 21, p. 374)

„*Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, Dumnezeul râvnitor, care pedepsesc păcatele părinţilor în fii până la al treilea şi al patrulea neam, celor ce mă urăsc pe Mine, şi care fac milă până la al miilea neam, celor ce mă iubesc pe Mine şi păzesc poruncile Mele* (Ieş. 20, 2 ş. u.).

Trebuia să înfricoşeze cu ameninţări aspre pe cei ce vor închide trecerea poruncii în fapte. De aceea se numeşte Dumnezeu pe Sine râvnitor şi spune că va plăti păcatele părinţilor urmaşilor lor, dacă vor îmbrăţişa o viaţă asemenea acelora şi se vor lua la întrecere cu greşalele înaintaşilor[532].

Căci nu spunem că păcatele părinţilor vor aduce pedepse peste cei ce n-au păcătuit deloc, de vreme ce Dumnezeu Însuşi strigă: *Nu vor muri părinţii pentru copii, nici copiii pentru părinţi; fiecare va muri pentru păcatul său* (Deut. 24, 16). Dar dacă fiii urmează voilor părinţilor şi imită impietatea înaintaşilor, mânia se prelungeşte şi asupra lor. Chiar dacă s-ar întâmpla ca Dumnezeu, Cel mai presus de toate, din iubirea Sa de oameni naturală, să se reţină de la trebuinţa de-a pedepsi pe cei dintâi, aduce pe urmă peste cei de-al doilea, sau peste cei de-al treilea, urgia ce se cuvenea şi se datora la început neamului întinat[533]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, pp. 177-178)

„Tu îl baţi pe feciorul tău cu toiagul, dar scapi sufletul lui din împărăţia morţii"[534]

„*Tu îl vei bate cu varga, dar vei izbăvi sufletul lui de moarte* (Prov. 23, 13). Aşadar este bătut trupul, ca să fie vindecat sufletul; este omorât păcatul, ca să trăiască dreptatea". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 439)

„*De-l vei bate cu nuiaua nu va muri. Că tu îl vei bate cu nuiaua, iar sufletul lui îl vei izbăvi de păcate*. (Prov. 23, 13). Deci cuvântul *bătutu-m-au* pricinuieşte nemurirea, precum zice Scriptura: *De-l vei bate cu nuiaua nu va muri*. Căci nu se poate izbăvi sufletul din moarte de nu va fi bătut cu nuiaua. Deci prin cele spuse s-a arătat că e un lucru bun a fi bătut. Pentru că e un lucru bun cu adevărat a se izbăvi sufletul din moarte. Aşa spune Proorocul că face şi Dumnezeu, făcând viu prin aceea că omoară, şi vindecând prin aceea că bate. *Eu,* zice, *voi omoî şi voi face să vieze, bate-voi şi voi vindeca*. (Deut. 32, 29). Pentru aceea şi marele David a spus că de la un astfel de toiag vine nu durere, ci mângâiere, zicând: *Toiagul Tău şi nuiaua Ta, acestea m-au mângâiat pe mine*. (Ps. 22, 4)".

---

[532] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă în lege pare a se spune că Dumnezeu va pedepsi până la al patrulea neam greşelile părinţilor în mod necondiţionat, aici Sf. Chiril spune că Dumnezeu o va face aceasta numai cu urmaşii care vor imita greşelile părinţilor. Aceasta se poate întâmpla însă mai uşor cu urmaşii, datorită slăbiciunilor moştenite. (n. s. 183, p. 177)

[533] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar dacă nu vine urmarea relelor săvârşite peste cei ce le-au săvârşit, pentru că natura lor încă n-a apucat să se slăbească prea mult, această urmare vine peste urmaşi până în al patrulea neam, însă numai dacă ei nu se înfrânează cu un efort sporit de la imitarea relelor înaintaşilor. (n. s. 184, p. 178)

[534] Pilde 23, 14.

(Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XII, în PSB, vol. 29, p. 282)

COPIII („De nu vă veţi întoarce şi nu veţi fi precum pruncii, nu veţi intra în împărăţia cerurilor”[535])

„Copilul este străin de invidie, de slavă deşartă, de dragostea de întâietate şi are cea mai mare virtute, nevinovăţia, curăţia, smerenia. Nu e nevoie numai de bărbăţie şi de pricepere, ci şi de această virtute, de smerenie şi de nevinovăţie. De-am avea cele mai mari virtuţi, dacă ne lipsesc virtuţile acestea, mântuirea noastră şchioapătă. Un copil dacă e ocărât şi lovit nu se supără, nici nu prinde pică; iar dacă e preţuit şi slăvit, nu se îngâmfă. (…)

După părerea mea, Hristos a pus în mijloc un copil, un copil foarte mic, lipsit de toate patimile cele rele. Un astfel de copil nu-i mândru, nu umblă după slavă, nu-i invidios, nu-i certăreţ; este lipsit de toate patimile de acest fel şi are multe virtuţi: nevinovăţia, smerenia; nu-l interesează câştigurile băneşti, nu-i lăudăros. Este stăpânul unei îndoite filozofii: are aceste virtuţi şi nu se laudă cu ele. De aceea Domnul l-a dat ca pildă şi l-a aşezat în mijloc.

Dar nu Şi-a oprit cuvântul Său la atâta, ci duce mai departe sfatul acesta, zicând:

Cine va primi pe un copil ca acesta în numele Meu, pe Mine Mă primeşte (Mt. 17, 5). Nu veţi primi, le spune Hristos, numai mare răsplată dacă veţi fi ca nişte copii, ci şi dacă veţi cinsti, pentru Mine, pe alţii care se aseamănă cu copiii; vă dau ca răsplată împărăţia cerurilor pentru cinstea dată acestora. Dar, mai bine spus, le dă o răsplată cu mult mai mare, că Hristos spune: *Pe Mine Mă primeşte.* Atât de tare îmi este de dragă smerenia şi nevinovăţia!

Hristos numeşte aici *copil* pe oamenii curaţi la inimă şi smeriţi, pe cei neluaţi în seamă şi dispreţuiţi de mulţime”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LVIII, II-III, în col. PSB, vol. 23, pp. 675-676)

„Să întrebăm copilăria, să vedem dacă se găseşte în ea nelegiuire, lăcomie, ambiţie, vicleşug, sălbăticie, semeţie. Nu cunoaşte nimic al său, nu pretinde pentru sine nicio mărire, nu ştie dacă este mai presus de altcineva, nu înşală, nu vrea şi nici nu poate să se răzbune. Cu suflet curat şi simplu nu poate să înţeleagă ce este semeţia”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXXIII-a, 4, în PSB, vol. 53, p. 295)

Cugetul copilăresc

„(...) Copiii dispreţuiesc încă cuminţenia şi sfatul cel mai bun, alegând fără gândire tot ce-i emoţionează”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuv. II, în PSB, vol. 40, p. 66)

[535] Mt. 18, 3.

CORECTITUDINEA

„Că era Avraam vestit în ochii locuitorilor Cananeii, ascultă ce spun fiii lui Het despre el! *Împărat de la Dumnezeu eşti tu între noi, în mormintele noastre cele alese, îngroapă-ţi mortul tău. Niciunul dintre noi nu te va opri să-ţi îngropi mortul tău* (Fac. 23, 6). Dar uită-te la dreptul Avraam! Îi învaţă şi pe fiii lui Het cu faptele lui filozofia sa, că nu voieşte să primească mormântul până ce nu le plăteşte preţul cuvenit. Chiar dacă voi sunteţi atât de binevoitori faţă de mine, le spune el, totuşi nu vreau să vă iau mormântul fără să-l plătesc. Şi le-a dat argintul şi a luat mormântul (Fac. 23, 13)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XLVIII, I, în col. PSB, vol. 22, p. 155)

CREAREA LUMII

„Niciun om nu poate spune după vrednicie istoria şi întreaga rânduială a celor şase zile ale creaţiei lumii, nici dacă ar avea mii de guri şi mii de limbi; dar nici dacă ar trăi cineva mii de ani, vieţuind în viaţa de aici, nici aşa nu va fi în stare să spună ceva vrednic cu privire la creaţie, din pricina covârşitoarei măreţii şi a bogăţiei înţelepciunii lui Dumnezeu arătate în aceste şase zile ale creaţiei de care am scris mai înainte". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea a Doua, XII, în PSB, vol. 2, p. 403)

„Profetul vorbeşte (...) de Duhul care se purta deasupra apei, pe care l-a dat Dumnezeu spre a da viaţă creaţiei, precum este pentru om sufletul; a amestecat ceea ce e fin cu ceea ce e fin – că Duhul este fin şi apa este fină – pentru ca Duhul să hrănească apa, iar apa împreună cu Duhul, pătrunzând pretutindeni, să hrănească creaţia". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea a Doua, XIII, în PSB, vol. 2, p. 404)

„În primele cuvinte ale Istoriei[536] şi ale facerii lumii, Sfânta Scriptură n-a vorbit despre tăria aceasta[537], ci de alt cer, nevăzut de noi, după care este cerul acesta văzut de noi, numit tărie, pentru că opreşte deasupra lui jumătatea de apă, ca să dea omenirii ploi, furtuni şi rouă, iar jumătatea cealaltă de apă a fost lăsată pe pământ în râuri, izvoare şi mări". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea a Doua, XIII, în PSB, vol. 2, p. 405)

„El (este – n. a.) Creatorul universului, Cel care a pus ordine în univers, pentru că cuvântul Dumnezeu, Θεός, vine de la θέσις (punere) şi τάξις (ordine). În *Predica lui Petru* vei găsi că Domnul este numit *Lege şi Cuvânt*[538]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XXIX, 182.2.-182.3., în PSB, vol. 5, p. 113)

[536] Notă Pr. Dumitru Fecioru: Adică: ale Cărţii Facerii. (n. s. 54, p. 405)
[537] Notă Pr. Dumitru Fecioru: Adică: despre cerul pe care-l vedem noi. (n. s. 55, p. 405)
[538] *Predica lui Petru*, Fragm. 1.

„Filozofii au învăţat că lumea a fost făcută, luând învăţătura aceasta de la Moisi. Platon o spune deschis: *Care din două: a existat veşnic lumea, fără să aibă început, sau a fost făcută şi a avut un început? Da, lumea a fost făcută. Fiind văzută, se poate pipăi; şi putându-se pipăi, are şi un corp*[539]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIV, 92.1.-92.2., în PSB, vol. 5, p. 362)

„Cele create de Dumnezeu în diferite zile s-au înşiruit într-o minunată suită şi au primit valoarea lor după ordinea apariţiei lor în timp; toate au ieşit din aceeaşi minte, dar nu toate cu aceeaşi valoare. Crearea fiecărei existenţe nu s-a făcut separat cu vocea, pentru că Dumnezeu a spus să se facă dintr-o dată crearea existenţelor. Că trebuia mai întâi să se numească ce avea să fie creat. De aceea, deci, au fost profeţite cele dintâi, din care cele de la doilea toate s-au făcut dintr-o singură substanţă, printr-o singură putere. După părerea mea, este voinţa lui Dumnezeu; una şi totdeauna identică cu ea însăşi. Cum ar fi putut fi făcută creaţia când exista timpul, când şi timpul a fost făcut odată cu creaturile?" (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVI, 142.2.-142.4., în PSB, vol. 5, pp. 462-463)

„Dar şi David, exprimând participarea tainică a întregii Treimi la crearea universului, zice: *Cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit şi cu duhul gurii Lui, toată puterea lor*[540]". (Origen, *Despre principii*, Cartea a IV-a, III, 4, în PSB, vol. 8, p. 300)

„Lucrarea Tatălui – Care lucrează totul în toate – nu este nedesăvârşită, nici lucrarea Fiului nu prezintă lipsuri, dacă nu se desăvârşesc de Duhul. Pentru că Tatăl putea să creeze numai prin voinţă, lipsindu-se de (concursul) Fiului; însă a voit (să creeze) prin Fiul. Nici Fiul n-ar fi avut nevoie de colaborator, dacă acţiona asemenea Tatălui, însă El a voit să desăvârşească prin Duhul. *Cerurile s-au făcut, (zice Psalmistul), cu Cuvântul Domnului şi toate puterile cereşti, cu suflarea gurii Lui* (Ps. 32, 6). Cuvântul nu trebuie înţeles ca o anume vibrare a aerului, emis prin organele vocale, nici Duhul ca o suflare a gurii, provenită din căile respiratorii, ci Cuvântul trebuie înţeles ca existând de la început cu Dumnezeu (Tatăl), El însuşi fiind Dumnezeu, iar Duhul gurii lui Dumnezeu (trebuie) înţeles ca fiind *Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede* (In. 15, 26), Aşadar, să înţelegi că există trei (persoane): Domnul care porunceşte, Cuvântul care creează şi Duhul care întăreşte. Iar *întărire* ce altceva ar putea să însemne, dacă nu desăvârşirea în sfinţenie, nestrămutarea şi stăruinţa în bine? Sfinţenia nu (se capătă) fără (ajutorul) Duhului". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 16, în PSB, vol. 12, p. 53)

„Fapt este că un înţelept va şti întotdeauna să recunoască pe Autorul bunei-rânduieli a universului. Iar de vreme ce nimic nu există fără intervenţia unei cauze, înseamnă că trebuie neapărat ca şi cauza (ultimă) să fie anterioară creaţiunii. Dar şi existenţa universului şi faptul dăinuirii lucrurilor din cuprinsul lui presupun neapărat anterioritatea cuiva care să le facă a dăinui. De unde vom zice că Hristos este cauza acestei dăinuiri, la fel cum zicem că dăinuirea fiinţelor este efectul unei cauze". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 11.8., în PSB, vol. 14, p. 268)

---

[539] Platon, *Timeu*, 28 B.

[540] Notă Pr. Bodogae: Ps. 32, 6. Acest pasaj se pretează la o interpretare similară. (n. s. 1559, p. 300)

„Deci nu trebuie să cugetăm că sunt mulţi cârmuitorii şi făcătorii creaţiunii, ci, pentru a păstra dreapta credinţă strictă şi adevărul, trebuie să credem că Făcătorul ei este Unul. Şi semnul sigur că Făcătorul universului este Unul e că nu sunt multe lumi, ci una. Căci dacă erau mulţi zei, trebuiau să fie şi multe şi diferite lumi. Căci nu puteau mulţi zei să alcătuiască o singură lume, nici o singură lume să fie făcută de mulţi zei, date fiind implicaţiile absurde ale acestui fapt. Întâi, unica lume făcută de mulţi zei ar implica o slăbiciune a celor ce au făcut-o, arătându-se că un singur lucru a fost săvârşit de mulţi. Şi aceasta ar fi un semn sigur al nedesăvârşirii capacităţii fiecăruia de a-l face. Căci dacă ar fi ajuns unul, n-ar fi fost nevoie să-şi împlinească mai mulţi în mod reciproc insuficienţa. Dar a spune că în Dumnezeu există vreo insuficienţă nu e numai propriu necredinţei, ci întrece orice nelegiuire. Chiar un meşter dintre oameni n-ar fi socotit desăvârşit, ci slab, dacă n-ar săvârşi singur o operă, ci împreună cu mulţi. Iar dacă fiecare (din zei) ar fi putut să creeze întreg universul, dar l-au creat toţi împreună ca să se arate lucrând unul cu altul, prin aceasta s-ar spune un lucru de râs. Căci în acest caz fiecare ar fi lucrat pentru slavă, ca să nu se presupună că e neputincios. Dar a spune că există în zei o slavă deşartă e de asemenea cu totul absurd. Astfel, dacă fiecare era în stare să creeze întregul univers, ce trebuinţă a fost de mulţi, odată ce fiecare a fost suficient pentru a face totul? Apoi ar fi absurd ca opera să fie una, iar înfăptuitorii ei mulţi şi feluriţi, odată ce o lege naturală arată că unul şi desăvârşitul e superior celor mulţi şi diferiţi.

Dar trebuie ştiut şi aceasta, că dacă lumea s-ar fi făcut de către mulţi, ar avea şi mişcările deosebite şi neasemănătoare. Căci depinzând de mulţi făcători ar avea şi mişcările deosebite. Şi în această felurime, cum s-a spus mai înainte, s-ar arăta iarăşi o dezordine şi un haos. Pentru că nicio corabie cârmuită de mulţi nu va pluti drept, dacă nu i-ar ţine cârma un singur cârmaci[541]. Şi nici lira lovită de mulţi n-ar scoate un sunet armonios, dacă artistul care o loveşte n-ar fi unul. Deci una fiind creaţiunea şi una ordinea ei, Unu trebuie cugetat că este şi Împăratul şi Domnul creator al ei. De aceea şi Creatorul a făcut întreaga lume ca una, ca nu cumva prin combinarea mai multora să fie socotiţi mulţi şi creatorii, ci una fiind opera, să se creadă că Unu este şi Făcătorul. Dar din faptul că Unu este Creatorul, nu urmează că una trebuie să fie şi lumea. Căci Dumnezeu ar fi putut face şi alte lumi. Dar odată ce una este lumea creată, e necesar să se creadă că Unu este şi Creatorul ei[542]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XXXIX, în PSB, vol. 15, pp. 74-75)

„Dumnezeu cel închinat şi propovăduit de noi este singurul Dumnezeu adevărat, Care e şi Domnul şi Creatorul întregii zidiri. Şi cine este Acesta dacă nu Tatăl lui Hristos, Cel prea sfânt şi dincolo de toată fiinţa creată, Care, ca suprem Cârmuitor, conduce şi orânduieşte prin Înţelepciunea Sa şi prin Cuvântul Său, Domnul şi Mântuitorul nostru

[541] Notă Pr. Stăniloae: După Atenagora — *Supplicatio* 22, 8; şi Teofil, *Către Autolic*, 1, 5.

[542] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unitatea lumii indică un unic creator. Totuşi acest unic creator ar putea crea mai mult decât o singură lume. E o presupunere care salvează atotputernicia şi libertatea lui Dumnezeu. Altfel puterea şi libertatea Lui ar fi restrânse la măsura şi felul acestei unice lumi. Totuşi aceste mai multe lumi posibile nu e necesar să fie înfăptuite. Aceasta L-ar face pe Dumnezeu supus necesităţii unei continue creaţii, cum gândeşte Origen. Pe de altă parte, aceste mai multe lumi n-ar trebui să se contrazică între ele, ci să se situeze pe diferite planuri şi prin ele să se urmărească unicul scop, cel al apropierii lor în diferite moduri de acelaşi unic Dumnezeu infinit. Dar spre acest unic scop urmărit în moduri diferite se poate tinde şi prin unica lume constituită ea însăşi din diferite planuri. (n. s. 89, p. 75)

Hristos, toate în chip mântuitor şi face aceasta cum socoteşte El că este bine? Şi care afirmă că este bine ceea ce s-a făcut şi cele ce vedem că se fac în creaţiune, pentru că aşa a voit şi voieşte. Nu poate fi cineva care să nu creadă aceasta. Căci altfel, mişcarea creaţiunii ar fi fără sens şi universul s-ar mişca degeaba. În acest caz ar avea dreptate cel ce nu ar crede în cele spuse de noi[543]. Dar dacă lumea a fost creată prin cuvânt, înţelepciune şi ştiinţă şi a fost împodobită cu toată rânduiala, e necesar ca Cel ce o conduce şi a orânduit-o să nu fie altul decât Cuvântul lui Dumnezeu[544]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XL, în PSB, vol. 15, pp. 75-76)

„Căci fiind Cuvântul cel bun (Raţiunea cea bună) al Tatălui, El a dat creaţiunii podoaba rânduielii şi armoniei între toate, unind cele contrare între ele şi înfăptuind din toate podoaba unei unice armonii. Acesta, fiind Puterea şi Înţelepciunea lui Dumnezeu, învârteşte cerul şi a atârnat pământul nesprijinit pe nimic decât pe voia Lui. Iluminate de El soarele luminează pământul, iar luna are lumina ei măsurată. Datorită Lui, apa atârnă peste nori şi ploile se revarsă pe pământ, marea e ţinută între margini şi pământul se împodobeşte cu verdeaţă şi cu roduri de tot felul. Deci dacă vreun credincios ar întreba, după cele spuse, dacă, în general, exista un Cuvânt al lui Dumnezeu, s-ar dovedi lipsit de minte, îndoindu-se despre Cuvântul lui Dumnezeu. Căci din toate cele văzute are dovada că toate s-au făcut prin Cuvântul şi Înţelepciunea lui Dumnezeu şi nimic din cele făcute nu s-ar fi făcut dacă nu s-ar fi făcut prin Cuvântul, adică prin Cuvântul dumnezeiesc, aşa cum s-a arătat". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XL, în PSB, vol. 15, p. 77)

„Scriptura spune că toate s-au făcut în El şi prin El. Despre aceasta ne încredinţează zicând: *El a zis şi s-au făcut; El a poruncit şi s-au zidit* (Ps. 32, 9). Tot despre aceasta ne asigură şi marele Moise la începutul cărţii despre facerea lumii, zicând: *Şi a zis Dumnezeu: Să facem pe om după chipul şi asemănarea Noastră* (Fac. 1, 26). Iar despre facerea cerului şi a pământului şi a tuturor, Tatăl a zis către Fiul: *Să se facă cerul şi să-şi adune apele, să se arate uscatul; şi pământul să scoată iarbă şi toată vietatea* (Fac. 1, 6, 9, 12, 20).

Din aceste cuvinte ar putea cineva să mustre pe iudei ca neînţelegând cu adevărat Scriptura. Căci ar putea întreba: *Cu cine vorbea Dumnezeu ca să dea poruncă?* Dacă poruncea şi vorbea celor ce se creau de către El, vorbirea ar fi fost de prisos. Căci acelea încă nu erau, ci urmau să fie. Dar nimenea nu vorbeşte celui ce încă nu este, nici nu porunceşte şi spune să se facă celui ce încă nu a fost făcut. Iar dacă Dumnezeu poruncea celor ce vor fi, trebuia să zică: *Fă-te, cerule şi fă-te, pământule şi ieşi verdeaţă; şi fă-te, omule!* Dar El n-a făcut aceasta, ci a poruncit, zicând: *Să facem om*; şi *să scoată verdeaţa*. Din acestea se vede că Dumnezeu a vorbit despre acestea cuiva apropiat. Deci e necesar să

[543] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu s-ar fi urmărit un bine prin crearea lumii şi nu s-ar urmări un bine prin mişcarea sădită în ea, crearea şi mişcarea ei ar fi fără sens. Numai un scop bun imprimă creării şi mişcării lumii un sens. O lume făcută pentru a se mişca pur şi simplu spre oriunde şi fără sfârşit, este o lume fără sens, fără raţiune. Iar un dumnezeu care ar fi făcut aşa, s-ar arăta un dumnezeu lipsit de raţiune, de *Logos*, deci imperfect. În faptul că Dumnezeu este izvorâtorul unui Cuvânt, al unui Logos, se arată perfecţiunea Lui. Lipsa unui astfel de Logos ar îndreptăţi pe cineva să nu creadă nici în crearea lumii de un singur Dumnezeu, ca o lume plină de sens şi putându-şi realiza sensul ei deplin în unirea cu Dumnezeu-Cuvântul. (n. s. 90, p. 76)

[544] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ordinea lumii este podoaba ei. Sfântul Atanasie le identifică. Dumnezeu *a împodobit* creaţia, sau a făcut-o un cosmos, o podoabă, o frumuseţe, întrucât a întipărit în ea orânduiala. Esteticul apare astfel tot aşa de strâns legat cu raţionalul, ca şi binele. (n. s. 91, p. 76)

înţelegem prin aceasta pe cineva, căruia vorbindu-i s-au făcut toate. Dar cine ar fi Acesta, dacă nu Cuvântul Lui? Căci cui ar putea spune cineva că vorbeşte Dumnezeu, dacă nu Cuvântului Său? Sau Cine era împreună cu El când făcea toată fiinţa creată, dacă nu Înţelepciunea Lui, care zice: *Când făcea cerul şi pământul, eram împreună cu El* (Pilde, 8, 27)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLVI, în PSB, vol. 15, pp. 83-84)

„Producerea lumii şi zidirea tuturor au înţeles-o mulţi în chip felurit. Şi fiecare a înfăţişat-o precum a voit. Unii spun că toate s-au produs de la sine şi din întâmplare; aşa socotesc epicureii, care-şi închipuie că nu există o purtare de grijă a tuturor de către cineva, vorbind contrar semnelor limpezi şi vădite. Dar dacă toate s-ar fi produs fără o providenţă, ar fi trebuit ca toate să fie în chip simplu şi la fel, fără deosebiri între ele. Ca într-un corp simplu, toate ar fi trebuit să fie soare sau lună; iar la oameni totul ar fi trebuit să fie mână sau ochi, sau picior. Dar nu este aşa. Căci vedem că o parte e soare, alta lună, alta pământ, iar în trupurile oamenilor o parte e picior, alta mână, alta cap. Iar această întocmire arată că ele nu s-au făcut de la sine, ci că le-a premers o cauză. Din aceasta poate fi cunoscut Dumnezeu, Care le-a întocmit şi le-a făcut pe toate[545]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. I, II, în PSB, vol. 15, pp. 90-91)

„Alţii, între care este şi Plato, cel mare la elini, spun că Dumnezeu le-a făcut pe toate dintr-o materie mai înainte existentă şi nefăcută, căci n-ar fi putut face Dumnezeu ceva, dacă n-ar fi existat mai înainte materia, aşa cum şi tâmplarul trebuie să aibă un lemn existent de mai înainte, ca să poată lucra. Spunând aceasta, ei nu înţeleg că leagă de Dumnezeu o slăbiciune. Căci dacă nu este El însuşi cauza materiei, ci face lucrurile dintr-o materie dinainte existentă, neputând zidi fără materie ceva din cele făcute, El e slab, precum şi tâmplarul dovedeşte că e slab neputând întocmi ceva din cele de trebuinţă, fără lemne. În acest caz, dacă am presupune că materia n-ar fi existat, Dumnezeu n-ar fi făcut ceva. Dar cum s-ar mai numi atunci Făcător şi Creator Cel ce ar fi primit puterea de a face de la altceva, adică de la materie? Dacă ar fi aşa, Dumnezeu ar fi, după ei, numai un meşter, şi nu Creatorul care dă existenţă tuturor, odată ce numai ar prelucra o materie mai înainte existentă, dar nu ar fi El însuşi şi cauzatorul materiei. Astfel, nici n-ar mai trebui să Se numească Creator, dacă nu creează materie din care a făcut cele create". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă prin trup*, Cap. I, II, în PSB, vol. 15, p. 91)

„*Deşi Dumnezeu poate crea pururea, cele create nu puteau fi din veci*[546]. Căci sunt din cele ce nu sunt (din nimic) şi nu erau înainte de a se fi făcut. Iar cele ce n-au fost înainte de a

[545] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Raţionalitatea lumii trimite la un Subiect raţional care a cugetat-o, armonizarea varietăţilor într-o unitate a universului trimite la un Subiect raţional care le-a făcut gândindu-le ca o unitate în diversitate. (n. s. 6, p. 91)

[546] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu poate crea din veci, dar făpturile nu pot fi din veci, căci în acest caz n-ar mai fi făpturi, ci s-ar confunda cu Dumnezeu, în sens panteist. Între putinţa Lui de a crea din veci şi venirea lor la existenţă, se interpune libertatea Lui. Un Dumnezeu neliber nu mai e Dumnezeu; e o natură care nu e stăpână pe ea însăşi, ci supusă unor legi, care nu sunt nici ele libere. Creaţiunea e un semn al libertăţii lui Dumnezeu, al Dumnezeului adevărat. Căci nu putem concepe un Dumnezeu absolut fără libertate. Dacă cele create sunt eterne, sunt ele însele dumnezeu, sau un fals dumnezeu, supus unor legi şi deci lipsit de libertate. (n. s. 74, p. 192)

se fi făcut, cum puteau exista împreună cu Dumnezeu cel pururea existent? De aceea Dumnezeu, având în vedere folosul lor, când a văzut că cele făcute pot avea acest folos, atunci le-a şi făcut pe toate[547]. Şi precum, putând să trimită de la început, pe vremea lui Adam, sau a lui Noe, sau a lui Moise pe Cuvântul Său, nu L-a trimis decât la sfârşitul veacurilor, căci a ştiut că aceasta este spre folosul întregii zidiri, aşa şi făpturile le-a făcut când a voit şi când le-a fost de folos". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul Întâi împotriva arienilor, XXX, în PSB, vol. 15, p. 192)

„Iar tăria (e – n. a.) spre a despărţi între apă şi apă şi spre aşezarea luminătorilor în ea". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Doilea împotriva arienilor, XXVIII, în PSB, vol. 15, p. 261)

„Căci precum lumina luminează toate prin strălucire, şi fără strălucire nu s-a luminat ceva, aşa şi Tatăl a lucrat toate prin Cuvântul ca printr-o mână şi fără El nu face nimic[548]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Doilea împotriva arienilor, XXXI, în PSB, vol. 15, p. 265)

„Căci Cuvântul lui Dumnezeu este El însuşi Creator şi Făcător şi El este Sfatul Tatălui[549]. De aceea, nu a spus dumnezeiasca Scriptură, că a auzit şi a răspuns cel ce a auzit, cum voieşte şi ce voieşte Cel ce a zis să fie cele ce au să fie făcute. Ci numai că a zis Dumnezeu: *Să se facă*. Şi a adăugat: *Şi s-a făcut aşa*. Căci ceea ce a socotit şi a voit Dumnezeu, îndată s-a făcut şi s-a împlinit prin Cuvântul. Când însă Dumnezeu porunceşte altora, sau îngerilor, sau lui Moise, sau lui Avraam, atunci cel ce aude răspunde. Şi unul zice: *Cum voi cunoaşte?* (Fac. 15, 8), iar celălalt: *Alege pe altul!* (Ieş. 4, 13); şi iarăşi: *De mă vor întreba: care este numele Lui, ce voi zice către ei?* (Ieş. 3,13). Iar îngerul a zis lui Zaharia: *Acestea zice Domnul* (Zah. 1, 17). Iar acesta L-a întrebat pe Domnul: *Doamne, Atotţiitorule, până când nu Te vei milostivi spre Ierusalim?* (Zah. 1, 2). Şi aşteaptă să audă cuvinte bune şi mângâietoare. Căci fiecare din aceştia are Mijlocitor pe Cuvântul şi înţelepciunea lui Dumnezeu, Care face cunoscută voia Tatălui. Dar când lucrează şi creează Cuvântul însuşi, nu este întrebare şi răspuns. Căci Tatăl este cu El şi Cuvântul este întru Tatăl. Şi ajunge să voiască, şi lucrul se face". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei*

[547] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Făpturile existente din veci s-ar schimba necontenit. Căci n-au nimic deasupra legilor, care le compun şi le descompun succesiv pe toate, neputând ajunge la desăvârşirea netemporală. Tot aşa e şi cu o succesiune de alte şi alte lumi, care dovedesc că nu pot ajunge niciodată la desăvârşire, ca în sistemul origenist. Numai o lume unică, care nu e din veci, capătă o valoare unică şi netrecătoare. Numai o lume care are deasupra ei un Dumnezeu neschimbător şi iubitor e asigurată pentru o existenţă eternă şi se poate umple de viaţa desăvârşită a unui Dumnezeu, Care nu e supus El însuşi proceselor de compunere şi descompunere. Deci spre folosul ei a creat-o Dumnezeu când a voit să o ducă la o desăvârşire şi fericire, pe care nu i-o poate da o esenţă în veşnică şi relativă mişcare. Toată lupta Părinţilor e pentru un Dumnezeu personal, împotriva panteismului filosofiei elene, camuflată în tot felul de sisteme gnostice şi de erezii. În aceasta stă valoarea ei permanentă, opusă unor mereu renăscute filosofii panteiste, pentru care lumea fără sens este singura realitate. (n. s. 75, p. 192)

[548] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Fiul se revelează lucrarea gânditoare interioară a Tatălui, cum se revelează în mână lucrarea interioară a omului; Gândirea e Fiul, prin Care Se revelează Tatăl Lui însuşi. Tatăl nu poate gândi şi lucra ceva fără acest al doilea Ipostas al gândirii şi lucrării Sale. Dacă Cuvântul e revelarea în tot felul a Ipostasului-obârşie, totul se face prin Cuvântul ca revelare a Tatălui. (n. s. 84, p. 265)

[549] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul e Sfatul Tatălui, căci Tatăl Se sfătuieşte cu El. Tatăl nu Se poate sfătui, nu Se poate gândi la nimic decât împreună cu Fiul. (n. s. 85, p. 265)

cuvinte împotriva arienilor, Cuvântul al Doilea împotriva arienilor, XXXI, în PSB, vol. 15, pp. 265-266)

„Căci Tatăl este cu El şi Cuvântul este întru Tatăl. Şi ajunge să voiască, şi lucrul se face. Astfel, *a spus* e semnul prin care cunoaştem noi voia Lui, iar: *şi s-a făcut aşa* arată că lucrul s-a făcut prin Cuvântul şi Înţelepciunea în care e şi voia Tatălui. Dar însuşi faptul: *A zis Dumnezeu şi s-au făcut* se cunoaşte prin Cuvântul. *Căci toate, zice întru Înţelepciune le-ai făcut* (Ps. 103, 4); şi: *Cu Cuvântul Lui cerurile s-au întărit* (Ps. 32, 6); şi: *Un Domn Iisus Hristos, prin Care sunt toate şi noi, prin El* (I Cor. 8, 6)[550]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Doilea împotriva arienilor, XXXI, în PSB, vol. 15, p. 266)

„(...) La început Tatăl a zis Acestuia[551]: *Să fie lumină* (Fac. 1, 3) şi: *Să fie tărie* (*Ibid*., 6) şi: *Să facem pe om* (*Ibid*., 26)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Treilea împotriva arienilor, XXIX, în PSB, vol. 15, pp. 357-358)

„Multe au grăit filosofii eleni despre natură, dar niciuna din ideile lor n-a rămas neclintită şi nerăsturnată; totdeauna ideile celui de-al doilea au surpat ideile celui dintâi, aşa că nu mai e nevoie să le vădesc cu deşertăciunea lor; e îndestulătoare combaterea unora de către alţii.

Aceşti filosofi, necunoscând pe Dumnezeu, n-au pus la temelia creaţiei universului o cauză raţională; ci ideile lor despre facerea lumii sunt concluziile neştiinţei lor iniţiale despre Dumnezeu. De aceea unii, pentru a explica facerea lumii, au alergat la ipoteze materiale, atribuind elementelor lumii cauza creării universului; alţii şi-au închipuit că natura celor văzute este formată din atomi, corpi indivizibili, molecule şi pori; corpi indivizibili, care, când se unesc unii cu alţii, când se despart unii de alţii; şi astfel duc la naşterea şi distrugerea existenţelor din natură; corpurile, la rândul lor, care dăinuiesc mai mult, îşi au cauza dăinuirii lor în unirea mai trainică a atomilor.

Cu adevărat pânză de păianjen ţes cei ce au scris acestea, punând la facerea cerului, a pământului şi a mării nişte cauze atât de slabe şi lipsite de trăinicie. Că nu ştiau să spună: *Întru început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul*". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia I, II, în PSB, vol. 17, p. 72)

---

[550] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin Cuvântul ipostatic sau împreună cu El vorbeşte Tatăl. În Cuvântul ipostatic este izvorul ultim al cuvintelor, al sensurilor, al voinţei. Prin şi în Cuvântul se fac şi se cunosc toate, inclusiv noi înşine. Eu sunt opera creată a Cuvântului, a voinţei exprimate de Tatăl prin şi în Cuvântul. Dar sunt o operă în care s-a imprimat calitatea de Cuvânt grăitor a Fiului. Simt în necesitatea mea de a vorbi şi de a răspunde că Dumnezeu m-a creat grăind în Sine şi de aceea şi chemându-mă pe mine să fiu. Ştiu că a zis şi am fost făcut, că m-a făcut vorbind, din cunoaşterea fiinţei mele. Ştiu că a creat lucrurile grăind, din constatarea caracterului de cuvinte (de sensuri exprimate în cuvinte) ale lucrurilor. (n. s. 86, p. 266)

[551] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Τούτω s-ar putea traduce şi: *prin Acesta*. Această traducere ar arăta că Tatăl Se foloseşte de Cuvântul Său pentru crearea lumii. Dar din folosirea pluralului: *Să facem*, rezultă mai degrabă: *Acestuia*. Aceasta arată o sfătuire între Persoanele Treimii. Lumea nu ţâşneşte dintr-un fundament impersonal fără voia Lui, ci e opera unei hotărâri care se ia de Persoanele Treimii în iubire. E o operă a libertăţii şi iubirii. Cel ce este din eternitate, având în existenţa Sa perfectă libertatea şi iubirea, dă şi lumii o existenţă în care se imprimă libertatea (faţă de legile care sunt date şi ele ca un cadru statornic, larg) şi iubirea, căci nu poate fi existenţă cu sens, fără voinţă şi iubire în ea. (n. s. 72, p. 357)

„Şi-a exprimat numai voinţa, şi a şi adus la existenţă măreţiile celor ce se văd”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia I, II, în PSB, vol. 17, p. 73)

„*Întru început*, ca să nu socotească unii că lumea este fără de început. Apoi a adăugat: *a făcut*, ca să arate că ceea ce a făcut este o foarte mică parte din puterea creatoare a lui Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, II, în PSB, vol. 17, p. 73)

„Lumea aceasta n-a fost gândită în zadar, nici în deşert, ci pentru un scop folositor şi pentru marea trebuinţă pe care o aduce celor ce există pe pământ, dacă lumea este într-adevăr o şcoală a sufletelor înzestrate cu raţiune şi un loc unde se poate învăţa cunoaşterea lui Dumnezeu, fiind prin cele văzute şi simţite în lume o călăuză a minţii pentru contemplarea celor nevăzute”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, VI, în PSB, vol. 17, p. 77)

„*Întru început a făcut Dumnezeu.* (Profetul). Nu i-a dat lumii cauza existenţei ei, aşa cum spun aceia, ci că Dumnezeu Însuşi a făcut-o: ca bun, această operă folositoare; ca înţelept, această operă prea frumoasă; ca puternic, această operă foarte mare. Moisi ţi-a arătat pe Meşter, Care nu numai că a intrat în fiinţa tuturor celor în lume, dar a şi pus toate părţile ei în armonie unele cu altele şi a făcut un tot armonic, corespunzător şi de acord cu El”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, VII, în PSB, vol. 17, p. 78)

„Negreşit, au fost făcute odată cu cerul şi pământul şi cele ce sunt între cele două extreme. Deci, chiar dacă Moisi n-a spus nimic despre elementele lumii, de foc, de apă, de aer, tu, însă, cu propria ta minte, înţelege mai întâi că toate aceste elemente sunt amestecate în tot ce există. În pământ vei găsi şi apă şi aer şi foc, odată ce din pietre sare foc, iar fierul, care este şi el născut din pământ, dacă este frecat, scoate cu îmbelşugare foc”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, VII, în PSB, vol. 17, pp. 78-79)

„Dacă ţi se pare că poate fi adevărat ceva din cele spuse, atunci mută-ţi admiraţia spre Dumnezeu, Care le-a rânduit aşa pe acestea! Că nu se micşorează admiraţia pentru lucrurile măreţe din natură, dacă se descoperă chipul în care Dumnezeu le-a făcut. Iar dacă nu le socoteşti adevărate, simpla ta credinţă să-ţi fie mai puternică decât argumentele logice”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, X, în PSB, vol. 17, pp. 81-82)

„E drept, nu cunoaştem natura existenţelor; dar este atât de minunat cât ne cade sub simţuri, încât mintea cea mai ascuţită se vădeşte a fi neputincioasă în faţa celei mai mici făpturi din lume, fie pentru a o descrie cum se cuvine, fie pentru a da laudă cuvenită Creatorului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia I, XI, în PSB, vol. 17, p. 83)

„Scriptura a mai spus încă şi că pământul era *nevăzut*. Aceasta, pentru două pricini: sau pentru că nu era încă omul, cel care avea să-l privească, sau pentru că era cufundat sub apă, care plutea pe suprafaţa lui şi nu putea să fie văzut; că nu erau încă adunate apele în

adunările lor, pe care, aducându-le mai pe urmă Dumnezeu, le-a numit mări". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, I, în PSB, vol. 17, p. 85)

„A unit într-o prietenie nesfărâmată, într-o singură unitate şi armonie, întreaga lume, alcătuită din diferite părţi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, II, în PSB, vol. 17, p. 86)

„Când Moisi a spus: *Întru început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul*, a trecut sub tăcere: apa, aerul, focul şi toate acelea care se nasc din aceste elemente; că acestea erau în univers ca nişte completări ale lumii; dar istoria facerii lumii le-a lăsat la o parte, pentru a deprinde mintea noastră cu cercetarea; i-a dat puţine date, ca să mediteze asupra celor care nu s-au spus". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, III, în PSB, vol. 17, p. 87)

„Întunericul nu are existenţă în sine însuşi, ci este aer lipsit de lumină". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, V, în PSB, vol. 17, p. 91)

„– Dar cum *se purta* Duhul pe deasupra apei?

– Nu-ţi voi spune cuvântul meu, ci al unui bărbat sirian[552], care era tot atât de departe de înţelepciunea lumii pe cât era de aproape de ştiinţa cea adevărată. Acesta spune că în limba siriană, cuvântul *se purta* arată mai mult decât cuvântul grec, pentru că limba siriană este înrudită cu limba ebraică şi deci mai apropiată de ceea ce Scripturile au vrut să spună. Înţelesul acestui cuvânt ar fi următorul: Cuvântul *se purta*, spune el, se interpretează prin: încălzea şi dădea viaţă apelor, după chipul găinii, care clocește şi dă putere de viaţă ouălor. Acesta este înţelesul, spune sirianul, pe care îl au cuvintele: Duhul se purta, adică pregătea apele pentru naşterea vieţii. Încât din acest text se poate vedea ceea ce se căuta de unii, anume că nici Duhul cel Sfânt nu este lipsit de putere creatoare". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 92)

„*Şi a zis Dumnezeu: «Să se facă lumină!»* (Fac. 1, 3).

Cel dintâi cuvânt al lui Dumnezeu a creat lumina, a risipit întunericul, a pus capăt tristeţii, a veselit lumea, a adus dintr-odată, peste toţi şi peste toate, privelişte veselă şi plăcută. S-a arătat cerul, care mai înainte, era acoperit de întuneric, tot cu atâta frumuseţe pe cât o mărturisesc şi astăzi ochii noştri. Văzduhul s-a umplut de lumină; dar, mai bine spus, avea atârnată în el chiar lumina în întregime, care trimitea pretutindeni, până la marginile văzduhului, iuţile împărţiri ale strălucirii ei. În sus, lumina ajungea până la eter şi cer; în lăţime, lumina, într-o clipită de vreme, lumina toate părţile pământului; partea de miazănoapte, de miazăzi, de răsărit şi de apus. Aşa este natura luminii; fină şi diafană; n-are nevoie de o durată de timp ca să străbată aerul". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 93)

„Cuvântul dumnezeiesc le-a făcut pe toate nespus de plăcute şi nespus de preţioase.

[552] Notă Pr. D. Fecioru: Acest sirian a fost identificat cu Diodor al Tarsului, contemporan cu sf. Vasile cel Mare, cu Teofil al Antiohiei, cu Efrem Sirul şi cu Afraat (cf. BSG, p. 169, nota 3 şi p. 545, în Sfântul Vasile cel Mare – *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, în PSB, vol. 17, p. 92)

Când spunem *glas*, *cuvânt* sau *poruncă* a lui Dumnezeu, nu înţelegem prin cuvântul dumnezeiesc sunetul scos de organele vocale, nici aerul lovit de limbă, ci socotim că ia formă de poruncă sensul dat de voinţa lui Dumnezeu, pentru a fi înţeles uşor de cei cărora se adresează". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 93)

„*Şi s-a făcut seară şi s-a făcut dimineaţă*, adică durata unei zile şi a unei nopţi. Scriptura nu le-a numit încă zi şi noapte, ci le-a numit pe amândouă cu numele părţii mai principale. Acest obicei îl vei găsi în toată Scriptura; în măsurarea timpului, Scriptura numără zilele, nu şi nopţile împreună cu zilele.

Aceasta este pricina că începutul timpului n-a fost numit de Scriptură ziua întâia, ci: zi una, ca şi din numirea ei să i se vadă înrudirea cu veacul. În chip propriu şi natural, ziua întâia a fost numită *una* pentru a arăta unicitatea veacului; că veacul nu are părtăşie cu altceva". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, VIII, în PSB, vol. 17, pp. 95-96)

„Dar iată că Scriptura Îl arată pe Dumnezeu poruncind şi vorbind; şi fără să o spună, arată pe Cel Căruia Îi porunceşte şi-I vorbeşte. Scriptura procedează aşa, nu pentru că ne-ar pizmui de L-am cunoaşte, ci vrea să ne înflăcăreze dorul de cunoaştere prin semnele şi indicaţiile pe care ni le dă despre un lucru de taină. Da, un lucru pe care-l dobândeşti cu trudă îl primeşti cu bucurie şi-l păstrezi cu plăcere; dar cel pe care-l dobândeşti iute, îl dispreţuieşti cu uşurinţă. De aceea Scriptura ne apropie încetul cu încetul, pe o oarecare cale şi cu rânduială, de ideea Unuia-Născut.

Totuşi firea cea fără de trup nu avea nevoie de cuvânt rostit cu vocea, pentru că chiar cele pe care le gândea puteau fi transmise Colaboratorului. Atunci pentru ce aveau nevoie de cuvânt cei care puteau să-şi împărtăşească unul altuia gândurile? Vocea este pentru auz, iar auzul pentru voce. Iar acolo unde nu-i aer, nici limbă, nici ureche, nici canal întortochiat care să ducă sunetele la creier, acolo nu-i nevoie nici de cuvinte, ci, precum s-ar putea spune, înseşi gândurile cele din inimă se prefac în voinţă.

Deci, aşa cum spuneam mai înainte, Scriptura, pentru a deştepta mintea noastră spre căutarea persoanei căreia i-au fost supuse cuvintele, a luat, cu înţelepciune şi cu dibăcie, forma aceasta de exprimare". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a III-a, II, în PSB, vol. 17, pp. 98-99)

„Scriptura a numit tărie a tunetului tăria şi rezistenţa vântului care se opreşte în cavităţile norilor; şi pentru că se rupe silnic de acolo, dă naştere zgomotului tunetului. Şi aici, dar, socotim că acest cuvânt a fost pus pentru a arăta o natură tare, în stare să ţină apa, care alunecă şi se împrăştie uşor.

Dar pentru că, după concepţia comună, se pare că tăria îşi are naşterea din apă, nu trebuie să se creadă că tăria este asemenea cu apa îngheţată sau cu materia aceea care-şi are originea în strecurarea unei materii lichide, care este piatra de cristal". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a III-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 101)

„Scriptura nu numeşte tărie substanţa rezistentă şi tare, care are greutate şi este solidă; că pământul ar fi meritat mai potrivit o astfel de numire; dar din pricină că substanţa celor care stau deasupra pământului este fină şi rarefiată şi nu-i percepută de

niciunul din simţurile noastre, substanţa aceasta s-a numit tărie, în comparaţie cu substanţele foarte fine, care nu pot fi sesizate de simţirea noastră.

Gândeşte-te la un loc care desparte umezeala! Acest loc duce în sus ce este fin şi purificat şi lasă jos ce este des şi pământesc; aceasta, ca să se păstreze de la început până la sfârşit aceeaşi bună întocmire a văzduhului, micşorându-se în parte umezeala". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a III-a, VII, în PSB, vol. 17, pp. 104-105)

„*Şi a numit Dumnezeu tăria «cer»* (Fac. 1, 8).

Propriu vorbind, numirea de *cer* se potriveşte altcuiva, dar, prin asemănare, are parte şi tăria de această numire. Am văzut că în multe locuri Scriptura numeşte *cer* locul care se vede deasupra noastră – că văzduhul fiind dens şi continuu cade lămurit sub privirile noastre, aşa că, din pricină că este văzut, merită să fie numit *cer*". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a III-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 106)

„*Şi a văzut Dumnezeu că este frumos* (Fac. 1, 8).

Prin aceste cuvinte Scriptura nu vrea să spună că cele făcute de Dumnezeu I-au încântat ochii lui Dumnezeu, nici că Dumnezeu priveşte frumuseţile făpturilor cum le privim noi; ci frumosul, în înţelesul dat aici de Scriptură, este ceea ce-i făcut în chip desăvârşit şi serveşte bine scopului pentru care a fost făcut. Deci Dumnezeu, punând mai dinainte un scop precis creaţiei Sale, a examinat cu raţiunile Sale de Creator pe cele create, parte cu parte, şi le-a lăudat pentru că împlinesc scopul pentru care au fost create. La o statuie, dacă se pune o mână într-o parte, un ochi în altă parte, şi în sfârşit toate părţile ei aşezate în diferite locuri, statuia nu va părea frumoasă celui care ar privi-o; dar dacă toate mădularele sunt aşezate la locul lor, chiar un nepriceput în artă va vedea frumuseţea mădularelor statuii. Artistul, însă, vede frumuseţea fiecărei părţi din opera sa înainte de terminarea ei şi laudă fiecare parte, pentru că se duce cu gândul la sfârşitul operei lui. Un astfel de artist ni-l arată Scriptura acum pe Dumnezeu, Care cu pricepere Îşi laudă parte cu parte operele Sale. Dar laudă cuvenită o va aduce şi când va sfârşi de creat întreaga lume". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a III-a, X, în PSB, vol. 17, pp. 108-109)

„Vreau să rămână în tine şi mai puternică minunea creaţiei, pentru ca, oriunde te-ai găsi şi lângă orice fel de plantă te-ai afla, să-ţi aduci aminte cu tărie de Creator. Când vezi un fir de iarbă verde şi o floare, să te duci cu mintea la firea omenească, aducându-ţi aminte de imaginea înţeleptului Isaia, care a spus că *tot trupul este ca iarba şi toată slava omului, ca floarea ierbii* (Is. 40, 6)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a V-a, II, în PSB, vol. 17, p. 121)

„Niciuna din ierburile făcute de Dumnezeu nu-i de prisos, nu-i nefolositoare: sau dau hrană uneia dintre necuvântătoare, sau sunt descoperite de ştiinţa medicală pentru vindecarea bolilor noastre". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a V-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 123)

„Numai că atunci (înainte de căderea primilor oameni – n. a.) trandafirul era fără spini; mai târziu a fost adăugat spinul frumuseţii florii, ca să avem durerea aproape de veselia desfătării, spre a ne aduce aminte de păcat, din pricina căruia pământul a fost

osândit să răsară spini (Fac. 3, 18)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a V-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 125)

„Nimic fără pricină; nimic la întâmplare; toate făcute cu înţelepciune negrăită. Care cuvânt ar putea să o explice? Ar putea, oare, mintea omenească să le cerceteze cu de-amănuntul pe toate încât să le vadă însuşirile, să deosebească bine diferenţele dintre ele şi să înfăţişeze fără vreo lipsă cauzele ascunse ale lor?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a V-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 128)

„Atunci, la început, s-a adus la existenţă natura luminii; acum, corpul acesta ceresc (e vorba de luminătorii cerului – n. a.) a fost făcut ca să fie vehicul al acelei lumini; acum corpul acesta ceresc a fost făcut ca să fie vehicul al acelei lumini prim-născute". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 133)

„Nu erau încă nici soarele, nici luna, ca să nu spună oamenii că soarele este cauza şi tatăl luminii şi nici ca cei care nu-L cunosc pe Dumnezeu să-l socotească creator al celor răsărite din pământ. De aceea a fost făcut soarele în a patra zi; atunci a spus Dumnezeu: *Să se facă luminători pe tăria cerului* (Fac. 1, 14). Când ai aflat pe Cel Care a spus aceste cuvinte, atunci uneşte în mintea ta şi pe Cel Care le-a auzit!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 133)

„*A zis Dumnezeu: «Să se facă luminători!». Şi a făcut Dumnezeu pe cei doi luminători* (Fac. 1, 16).

– Cine a spus şi cine a făcut?

– Nu înţelegi că în aceste cuvinte este vorba de două persoane? Că pretutindeni în istoria creaţiei este semănată în chip tainic dogma teologiei". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 133)

„… au fost creaţi luminătorii, ca să fie vehicule ale acelei lumini prea curate, adevărate şi nemateriale. După cum apostolul spune că unii sunt luminători în lume (Filip. 2, 15), dar alta este Lumina cea adevărată (In. 1, 9) a lumii, la care participând sfinţii au ajuns luminători ai sufletelor, pe care le-au instruit, izbăvindu-le de întunericul neştiinţei, tot aşa şi acum, Creatorul universului, încărcând soarele acesta cu lumina cea tare strălucitoare, l-a aprins în jurul lumii". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 134)

„Pământul a scos la iveală ceea ce se afla în el, nu pentru că Dumnezeu a spus: *Să scoată*, ci pentru că Dumnezeu, Care i-a dat porunca, i-a dăruit pământului şi puterea de a scoate din el. Nici când pământul a auzit: *Să răsară iarbă verde şi pom roditor* (Fac. 1, 11), pământul n-a scos iarba verde pe care o avea ascunsă în el, nici n-a scos la suprafaţă finicul sau stejarul sau chiparosul, care nu stăteau ascunşi undeva jos în sânurile pământului. Nu! Ci Cuvântul dumnezeiesc creează cele ce se fac.

Tot aşa şi acum: *Să scoată pământul suflet*, nu sufletul care este în el, ci cel dat lui de Dumnezeu prin poruncă. În afară de asta, învăţătura maniheilor se întoarce chiar împotriva lor. Dacă pământul a scos sufletul, atunci a rămas fără suflet. Dar dezgustătoarea lor

gândire se dezgoleşte singură". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VIII-a, I, în PSB, vol. 17, p. 157)

„Să scoată apele târâtoarele cu suflete vii şi păsări zburătoare pe pământ sub tăria cerului (Fac. 1, 24).

Dumnezeu a poruncit păsărilor să zboare pe pământ – pentru că pe pământ este hrana lor – şi sub tăria cerului.

Aşa cum am arătat mai înainte, aici văzduhul se numeşte cer, pentru că se vede; şi se numeşte şi tărie, pentru că aerul de deasupra capetelor noastre, datorită aburilor care se ridică de jos, este mai dens şi mai condensat în comparaţie cu un corp eteric". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VIII-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 165)

„Cunoscând în toate înţelepciunea lui Dumnezeu, să nu încetezi nicicând a-L admira şi nici a slăvi pe Creator prin toată creaţia". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VIII-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 165)

„Dumnezeul nostru n-a creat nimic de prisos şi nici n-a lăsat vreo lipsă din cele de neapărată trebuinţă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VIII-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 167)

„Unele vieţuitoare sunt aduse la existenţă prin naştere din cele care existau mai înainte, iar altele încă şi acum se nasc chiar din pământ. Că pământul scoate afară, în vreme de ploaie, nu numai greieri, nici numai alte nenumărate feluri de zburătoare care străbat aerul, care nici nu au nume, pentru că sunt foarte mici, ci dă din el chiar şoareci şi broaşte". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a IX-a, II, în PSB, vol. 17, pp. 171-172)

„Ce cuvânt va fi îndestulător, ce auz va putea cuprinde, ce timp ne va ajunge să spunem şi să istorisim toate minunile Marelui Meşter?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a IX-a, III, în PSB, vol. 17, p. 174)

„*Şi a zis Dumnezeu: «Să facem pe om»* (Fac. 1, 26).

Unde-mi este acum iudeul, care altădată, când lumina teologiei lumina ca prin nişte ferestre, când a doua Persoană era arătată tainic, că nu se arătase încă vădit, iudeul se lupta cu adevărul, spunând că Dumnezeu a vorbit cu El Însuşi? Că spunea: Dumnezeu a spus şi Dumnezeu a făcut! Aşa ca atunci când a spus: *Să se facă lumină şi s-a făcut lumină* (Fac. 1, 3)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 178)

„Iudeii, nemaiavând ce să spună, spun că multe sunt persoanele cărora Dumnezeu le-a adresat cuvânt; ei spun: *Îngerilor, care stau în jurul lui Dumnezeu, lor le-a spus: «Să facem pe om»*. Născocire iudaică! Basm ieşit din uşurătatea minţii lor! Ca să nu primească o singură persoană, introduc mii! Îndepărtând pe Fiul, dau slujitorilor vrednicia de sfătuitori! Fac din cei care sunt robi împreună cu noi domni ai creării noastre. Omul când ajunge la desăvârşire este ridicat la vrednicia îngerilor. Dar care creatură poate fi egală Creatorului?

Uită-te şi la cuvintele care urmează:

După chipul nostru (Fac. 1, 26).

Ce spui în faţa acestor cuvinte? Nu cumva unul şi acelaşi este chipul lui Dumnezeu şi al îngerilor? Că trebuie neapărat ca aceeaşi formă să aibă şi Fiul şi Tatăl. Negreşit înţelegem forma aşa cum se cuvine lui Dumnezeu, nu în chip trupesc, ci în însuşirea dumnezeirii.

Ascultă şi tu, care eşti din proaspăta tăiere împrejur, care profesezi iudaismul, făcând-o pe creştinul. Cui îi spune Dumnezeu: *După chipul nostru?* Cui altcuiva decât *Celui Care este strălucirea slavei şi chipul ipostasului* (Evr. 1, 3), *Care este chipul Dumnezeului celui nevăzut* (Col. 1, 15)? Deci propriei Sale icoane vii, Celui Care a spus: *Eu şi Tatăl una suntem* (In. 10, 30)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 179)

„*Şi a făcut Dumnezeu pe om* (Fac. 1, 27).

Scriptura nu spune: Au făcut. A evitat aici pluralul persoanelor. Instruind pe iudei prin primele cuvinte[553], iar prin ultimele[554] excluzând păgânismul, Scriptura revine cu tărie la monadă, ca să înţelegi pe Fiul împreună cu Tatăl şi să fugi de primejdia politeismului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 180)

„Nimic să nu-ţi fie merinde de necredinţă! Să nu spui: *La întâmplare s-a făcut lucrul acesta! De la sine s-a făcut cutare lucru!* Nimic fără ordine, nimic fără o hotărâre, nimic în zadar! Nimic din cele ce sunt n-au venit la întâmplare!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, III, în PSB, vol. 17, p. 250)

„Iată că străluceşte firea dumnezeiască chiar din felul în care a fost creată lumea. Dumnezeu a făcut lumea într-un chip cu totul contrar de cum obişnuieşte să lucreze omul; a întins mai întâi cerul şi apoi a zidit pământul; mai întâi acoperişul şi apoi temelia. Cine a mai văzut, cine a mai auzit aşa ceva? Niciodată nu s-ar putea face aşa o clădire omenească! Dar când Dumnezeu porunceşte, toate se pleacă, toate se supun voinţei Lui. Să nu iscodim, dar, operele lui Dumnezeu cu mintea noastră omenească, ci, povăţuiţi de operele Sale, să-L admirăm pe Meşter". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia II, III, în col. PSB, vol. 21, pp. 42-43)

„Pământul este mama şi hrănitoarea noastră; din el am fost făcuţi şi din el ne hrănim; el ne este şi patrie şi mormânt de obşte; în el ne întoarcem iarăşi, după ce ne-am îndulcit din el cu mii şi mii de bunătăţi; de aceea Dumnezeu a arătat pământul netocmit şi fără de formă, ca nu cumva oamenii, din pricina nevoii ce o au de el, să-l cinstească mai mult decât merită, ca nu cumva să socotească binefacerile pământului datorate naturii pământului şi nu datorită Celui ce l-a adus din nefiinţă la fiinţă. De asta a spus: *Iar pământul era nevăzut şi netocmit*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia II, IV, în col. PSB, vol. 21, pp. 43-44)

„Ce vrea să spună prin aceste cuvinte: *Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor*?

[553] Notă Pr. D. Fecioru: Prin: *Să facem pe om după chipul Nostru.* (n. s. 29, p. 180)

[554] Notă Pr. D. Fecioru: Prin: *Şi a făcut Dumnezeu pe om.* (n. s. 30, p. 180)

– După părerea mea, aceste cuvinte arată că în ape era o energie plină de viaţă; nu era simplu o apă stătătoare şi nemişcătoare, ci mişcătoare, care avea putere de viaţă în ea. Că ceea ce-i nemişcător este negreşit nefolositor, pe când ceea ce se mişcă este capabil să facă multe.

Deci, ca să ne arate că apa aceasta, multă şi nespus de-ntinsă, avea o putere plină de viaţă, Moise a spus: *Şi Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apei*. Nu fără rost o spune mai dinainte asta dumnezeiasca Scriptură, ci pentru că avea să ne spună mai târziu că prin porunca Creatorului universului au fost şi animalele aduse la fiinţă din aceste ape. De aceea ne învaţă chiar de pe acum că apa aceasta nu era o simplă apă, ci una care era în mişcare, care se frământa şi cuprindea totul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia III, I-II, în col. PSB, vol. 21, pp. 47-48)

„Auzi că *la început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul* şi că a făcut pe cele ce sunt din cele ce nu sunt şi mai spui că a preexistat materia? Care om cu mintea întreagă ar îndura una ca aceasta? Este, oare, om Creatorul, ca să aibă nevoie de o materie preexistentă, pentru a-şi arăta arta Sa? Este Dumnezeu! Lui I se pleacă toate; creează cu cuvântul şi cu porunca. Iată! A spus numai şi a şi fost adusă la fiinţă lumina şi a şi plecat întunericul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia III, II, în col. PSB, vol. 21, p. 48)

„*Şi a despărţit Dumnezeu lumina de întuneric* (Fac. 1, 4)

– Ce înseamnă *a despărţit*?

– A dat fiecăruia un loc propriu, a rânduit fiecăruia un timp potrivit.

Şi când a făcut aceasta, atunci a pus fiecăruia numele ce i se potrivea:

Şi a numit Dumnezeu lumina zi şi întunericul l-a numit noapte (Fac. 1, 5).

Ai văzut împărţire destul de bună, creaţie minunată, care depăşeşte orice înţelegere, făcută numai prin cuvânt şi prin poruncă? Ai văzut de cât pogorământ s-a folosit acest fericit prooroc, dar, mai bine spus, iubitorul de oameni Dumnezeu, prin gura profetului, ca să înveţe neamul omenesc să cunoască ordinea celor create, să cunoască cine este Creatorul universului, să ştie cum a fost adus la fiinţă fiecare?

Pe atunci, pe timpul lui Moise, oamenii erau încă nedesăvârşiţi şi nu puteau să se ridice la înţelegerea lucrurilor celor mai înalte; de aceea Duhul cel Sfânt a istorisit aşa pe toate acestea, coborând limba profetului la puterea de înţelegere a ascultătorilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia III, II, în col. PSB, vol. 21, pp. 48-49)

„După cum oamenii, după ce fac un lucru oarecare cu multă luare aminte, când ajung la capătul muncii lor şi pun la probă lucrul făcut, laudă ce au săvârşit, tot aşa şi dumnezeiasca Scriptură pogorându-se la slăbiciunea înţelegerii noastre a spus întâi: *Şi a văzut Dumnezeu că lumina este frumoasă*, apoi a adăugat: *Şi a despărţit Dumnezeu lumina de întuneric*; *şi a numit Dumnezeu lumina zi şi întunericul l-a numit noapte*. A împărţit fiecăruia locul său propriu, fixându-le de la început unele hotare, pe care să le păzească mereu neîmpiedicat. Şi orice om cu judecată poate vedea că de atunci şi până acum nici lumina n-a depăşit propriile ei hotare şi nici întunericul n-a călcat rânduiala sa, făcând amestec şi turburare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia III, III, în col. PSB, vol. 21, p. 50)

„*Şi a fost seară şi a fost dimineaţă, zi una* (Fac. 1, 5).

A numit o zi sfârşitul zilei şi sfârşitul nopţii, ca să fie o ordine şi un şir în cele văzute, şi ca să nu fie niciun amestec”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia III, III, în col. PSB, vol. 21, p. 50)

„După ce s-a făcut tăria, Dumnezeu – spune Moise – a poruncit ca o parte din ape să se poarte sub tărie, iar altă parte să fie pe spatele tăriei.

Dar ar putea să mă întrebe cineva:

– Ce este tăria? Este, oare, apă condensată, aer concentrat sau altă substanţă?

– Orice om care gândeşte bine n-ar putea susţine una sau alta. De aceea se cuvine ca, plini de pricepere, să primim cele spuse de Sfânta Scriptură şi, nedepăşind hotarele firii noastre, să nu cercetăm cele mai presus de noi, ci numai aceasta să ştim şi să reţinem că la porunca Stăpânului a fost adusă la fiinţă tăria, care face despărţire între ape, aşa că unele sunt jos, iar altele sus”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IV, III, în col. PSB, vol. 21, p. 59)

„Ce poate fi mai ticălos şi mai nesocotit decât a încerca să spui şi să susţii că toate cele ce există s-au făcut de la sine şi, gândind aşa, să lipseşti creaţia de purtarea de grijă a lui Dumnezeu? Spune-mi, cum se poate susţine că atâta podoabă şi atâtea stihii pot fi conduse fără un conducător, care le ţine pe toate? Corabia n-ar putea nicicând străbate valurile mării fără un cârmaci, nici soldatul n-ar putea săvârşi o faptă de vitejie fără un general, nicio casă nu s-ar putea înălţa fără un arhitect, iar lumea aceasta mare şi podoaba acestor stihii au putut veni, oare, de la sine şi de la întâmplare, fără să fie cineva care să le conducă pe toate şi care, potrivit înţelepciunii lui, să ţină şi să păstreze pe toate cele ce se văd? Dar pentru ce să ne mai încăpăţânăm să dovedim acestor oameni acelea pe care, după cum spune proverbul, le vede şi un orb? Totuşi să nu încetăm a le pune înainte învăţăturile Scripturii şi a ne da toată silinţa ca să-i scăpăm de înşelăciune şi să-i readucem la adevăr”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia III, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 51)

„*Şi a numit Dumnezeu tăria cer şi a văzut Dumnezeu că este frumos* (Fac. 1, 8).

Uită-te cât de mare este pogorământul cuvintelor din pricina slăbiciunii omeneşti! După cum la facerea lumii a spus: *Şi a văzut Dumnezeu că lumina este frumoasă* (Fac. 1, 4), tot aşa şi acum la facerea cerului, adică a tăriei, a spus: *Şi a văzut Dumnezeu că este frumos*, ca să ne arate prin aceste cuvinte nemeşteşugita frumuseţe a cerului. Cine nu se va mira, cine nu se va minuna, că în atâta scurgere de vreme cerul şi-a păstrat în floare frumuseţea lui şi cu cât trece vremea cu atât se continuă şi frumuseţea lui? Ce poate fi mai frumos decât ceea ce a fost lăudat de Creator? Dacă noi la vederea unui lucru desăvârşit, făcut de un om, îi admirăm forma, aşezarea, frumuseţea, analogia, ritmul şi toate celelalte însuşiri, cine poate lăuda după vrednicie un lucru creat de Dumnezeu şi mai ales când Însuşi Stăpânul l-a lăudat? Scriptura a grăit aşa pe măsura înţelegerii noastre; şi vei vedea că Moise la fiecare din cele create a grăit aşa, tăind mai dinainte îndrăzneala celor ce mai târziu aveau să-şi ascute limba împotriva creaţiei lui Dumnezeu şi aveau să zică: *Pentru ce a fost făcut cutare sau cutare lucru?* Luând-o, dar, înaintea celor ce vor încerca aceasta, Moise a spus: *Şi a văzut Dumnezeu că este frumos*. Iar când auzi că Dumnezeu a văzut şi a lăudat, înţelege cuvintele acestea într-un chip vrednic de Dumnezeu, aşa cum se potriveşte cu Dumnezeu. Cel Care a creat cerul cunoştea, înainte de a-l crea, frumuseţea creaturii

Sale; dar pentru că noi suntem oameni şi nu putem, din pricina slăbiciunii noastre, înţelege altfel, de aceea Dumnezeu a pregătit limba fericitului profet să se folosească de aceste cuvinte grosolane pentru învăţătura neamului omenesc". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IV, IV, în col. PSB, vol. 21, pp. 61-62)

„*Şi a fost seară şi a fost dimineaţă, ziua a doua* (Fac. 1, 8)

Ai văzut că ne învaţă precis că Dumnezeu a numit sfârşitul luminii seară, iar sfârşitul nopţii, dimineaţă; şi pe amândouă le-a numit zi, ca să nu ne înşelăm, nici să socotim că seara este sfârşit zilei, ci să ştim bine că lungimea amândurora face o zi? Se poate dar spune, pe bună dreptate, că seara, sfârşitul luminii, şi dimineaţa, sfârşitul nopţii, fac o zi deplină. Asta vrea să arate dumnezeiasca Scriptură prin cuvintele: *Şi a fost seară şi a fost dimineaţă, ziua a doua*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IV, VI, în col. PSB, vol. 21, pp. 63-64)

„*Şi adunările apelor le-a numit mări* (Fac. 1, 10).

Iată că şi apele au primit un nume. Precum un meşter mare, când are de făcut un obiect oarecare cu ştiinţa lui, nu dă nume acestui obiect până ce nu-l termină de făcut, tot aşa şi Stăpânul cel iubitor de oameni n-a dat nume stihiilor până ce prin porunca Lui n-a primit fiecare locul său. Astfel şi-a primit pământul numele lui şi şi-a căpătat forma lui, iar apele s-au strâns şi au fost învrednicite şi ele de un nume". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia V, III, în col. PSB, vol. 21, pp. 71-72)

„*Şi a văzut Dumnezeu că este frumos* (Fac. 1, 10).

Pentru că firea omenească este slabă şi nu poate lăuda după vrednicie făpturile lui Dumnezeu, de aceea dumnezeiasca Scriptură, luând-o înainte, ne arată lauda dată de Însuşi Creatorul făpturilor Sale.

Când, deci, auzi că Însuşi Creatorului I-au apărut frumoase făpturile, mirarea îţi va fi şi mai mare şi nici nu vei putea găsi un cuvânt mai mare de laudă şi de admiraţie ca acesta. Ai un Stăpân care face astfel de lucruri, care nici nu pot fi lăudate după cuviinţă! Într-adevăr, cum ar putea omul lăuda sau cânta, după vrednicie, operele lui Dumnezeu?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia V, III-IV, în col. PSB, vol. 21, p. 72)

„… la fiecare zi spune aşa: *Şi a fost seară şi a fost dimineaţă, ziua a treia*, nu în zadar, nici fără rost, ci ca să nu confundăm ordinea, nici să socotim că odată cu venirea serii s-a terminat ziua, ci ca să vedem că seara este sfârşit al luminii şi începutul nopţii, iar dimineaţa, sfârşit al nopţii şi plinirea zilei. Asta vrea să ne înveţe fericitul Moise prin cuvintele: *Şi a fost seară şi a fost dimineaţă, ziua a treia*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia V, V, în col. PSB, vol. 21, p. 74)

„Dumnezeu a creat soarele în ziua a patra, ca să nu socoteşti că datorită lui aveam ziua. Ce am spus despre seminţe, aceea voi spune şi despre zi, că fuseseră trei zile înainte de crearea soarelui. Dar a voit Stăpânul să facă cu ajutorul acestei stihii şi mai strălucitoare lumina zilei. Acelaşi lucru putem să-l spunem şi de luminătorul cel mai mic, de lună; fuseseră trei nopţi înainte de facerea ei. Da şi luna, adusă la fiinţă, ne dă folosul ei, că împrăştie întunericul nopţii; şi aproape că putem spune că, împreună cu soarele, împlineşte acelaşi rost faţă de toate celelalte făpturi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia

VI, IV, în col. PSB, vol. 21, pp. 82-83)

„Da, între seminţe şi între pomi, pământul n-a dat numai pomi roditori, ci şi neroditori; n-a dat numai ierburi folositoare, ci şi ierburi al căror folos nu-l ştim, ba de multe ori chiar vătămătoare. Dar pentru asta cine va îndrăzni să blameze cele făcute? Nimic nu s-a făcut în zadar, nimic nu s-a făcut fără rost! N-ar fi fost lăudate de Creator, dacă n-ar fi fost create spre oarecare trebuinţă! După cum copacii nu sunt toţi roditori, ci mulţi sunt neroditori, şi cu toate acestea nu mai puţin decât cei roditori ne sunt de o minunată trebuinţă, fie că ne slujesc la odihna noastră, fie la facerea caselor, fie că facem din ei multe alte lucruri pentru înlesnirea noastră; şi, în general vorbind, nu este creat nimic fără vreun scop oarecare, chiar dacă noi oamenii nu suntem în stare să cunoaştem cu precizie scopul fiecărei creaturi, aşadar după cum cu copacii, tot aşa şi cu animalele; unele sunt bune de mâncare, altele ne slujesc, tot aşa şi cu fiarele şi cu târâtoarele; nu ne sunt de puţină trebuinţă. Iar dacă ai vrea să cercetezi cu mintea luminată, ai vedea că, chiar acum când ni s-a luat stăpânirea ce-o aveam peste ele din pricina neascultării celui întâi-zidit, chiar acum ne sunt de mare folos. Doctorii folosesc multe fiare şi târâtoare pentru facerea de doctorii, care pot contribui la sănătatea trupurilor noastre”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia VII, V, în col. PSB, vol. 21, pp. 93-94)

„Iar dacă nu ajungeţi sau nu puteţi pricepe raţiunea tuturor creaturilor, asta să nu vă fie vouă temei de necredinţă, ci pricină de slavoslovie. Când gândul rămâne neputincios şi mintea nu mai poate cuprinde, du-te cu mintea la măreţia Stăpânului tău şi tocmai de aici conchide că atât de mare e puterea Lui, că noi nu putem şti precis nici raţiunea celor făcute de El”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia VII, VI, în col. PSB, vol. 21, p. 95)

„Aţi aflat, apoi, pentru ce a făcut cerul desăvârşit, iar pământul fără formă şi netocmit. Şi v-am spus atunci că pentru două pricini: una, ca să nu punem la îndoială puterea Stăpânului, socotind că din pricina slăbiciunii Sale a făcut pământul aşa, odată ce cunoaştem din creaţia stihiei celei mai bune, a cerului adică, puterea Sa; a doua este aceasta: pământul ne este şi mamă şi hrănitor; din el ne hrănim, din el avem celelalte desfătări şi în el ne întoarcem iarăşi; pământul ne este şi patrie şi mormânt; deci, ca nu cumva trebuinţa mare ce-o avem de la el să ne facă să gândim lucruri mari despre pământ, Dumnezeu ne-a arătat la început pământul fără formă, ca să ne învăţăm şi prin fapte, că nu firii pământului se datoresc toate cele spuse mai sus, ci puterii Celui Ce l-a adus la fiinţă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IX, II, în col. PSB, vol. 21, p. 108)

„Pentru că Dumnezeu spusese la fiecare din cele create de El: *Şi a văzut Dumnezeu că sunt frumoase,* acum când le-a terminat pe toate şi au luat sfârşit şi cele din ziua a şasea, când a fost adus la fiinţă şi cel care avea să se desfăteze de toate creaturile, a spus: *Şi a văzut Dumnezeu toate câte a făcut; şi iată că erau bune foarte*. Vezi că strângând toate creaturile în cuvântul acesta *toate*, Dumnezeu a lăudat pe toate cele create de El! Nu s-a mulţumit numai cu cuvântul *toate*, ci a adăugat: *câte a făcut*; şi nu s-a oprit aici, ci a mai spus: *şi iată erau bune*, şi *bune foarte*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia X, VI, în col. PSB, vol. 21, p. 122)

„*Şi a sădit Dumnezeu rai în Eden către răsărit şi a pus acolo pe omul care l-a făcut*.

Fericitul Moise a lăsat în scris şi numele locului, ca să nu poată înşela minţile oamenilor simpli, cei ce voiesc să flecărească zadarnic şi să spună că raiul nu a fost creat pe pământ, ci în cer, şi să viseze şi alte basme la fel cu acestea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XIII, III, în col. PSB, vol. 21, p. 151)

„(…) toate şi-au primit fiinţa din Dumnezeu, iar pe de altă parte n-am vrut să ne ocupăm de întrebarea cum se cuprindeau toate în Dumnezeu, întrucât o astfel de întrebare întrece puterea noastră de cunoaştere. Noi avem puternica convingere că, pentru puterea lui Dumnezeu, toate sunt cu putinţă, atât să aducă la viaţă ceea ce nu este, cât şi să dea însuşirile corespunzătoare la ceea ce este. Deci după cum credem că puterea voii lui Dumnezeu e destul de puternică, încât să poată chema lucrurile din nefiinţă în fiinţă, tot aşa credem că aceeaşi putere e în stare să restabilească toate". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului,* cap. XXIII, în PSB, vol. 30, p. 65)

„(…) firea spirituală dă viaţă forţelor spirituale şi întâlnirea acestora produce materia". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului,* cap. XXIII, în PSB, vol. 30, p. 66)

„Căci de la Domnul voinţa e în acelaşi timp şi putere, aşa că oricâte făpturi au fost concepute de El a fi aduse la viaţă, toate au fost chemate la existenţă aşa cum au fost gândite. De aceea toate câte sunt în Dumnezeu, sunt cugetate în acelaşi timp ca stând la temelia creării tuturor făpturilor, atât Voinţa, cât şi Înţelepciunea şi Puterea Domnului". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron,* în PSB, vol. 30, p. 96)

„... un lucru trebuie să ne fie limpede: anume că în firea dumnezeiască puterea divină conlucrează deplin cu voinţa Lui în aşa fel încât măsura puterii lui Dumnezeu se acoperă cu însăşi voinţa Lui, iar această Voinţă este în acelaşi timp înţelepciunea Lui. Însuşirea de căpetenie a Înţelepciunii cere ca să nu existe nimic necunoscut în legătură cu felul în care au fost create toate. Deodată cu cunoaşterea a apărut şi Puterea, aşa fel încât în acelaşi timp a ştiut ce trebuie să creeze, dar totodată puterea creatoare a şi ajutat ca cele cunoscute să se şi realizeze, cele cugetate transformându-se în lucrare, nerămânând niciuna neîmplinită din câte au fost concepute, ci arătându-se că tot timpul lucrarea s-a contopit şi s-a unit cu voinţa". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron,* în PSB, vol. 30, p. 96)

„(…) la Dumnezeu cuvântul e în acelaşi timp lucrare şi faptă. Pentru că tot ce s-a făcut cu socoteală şi tot ce pleacă de la Dumnezeu, nimic nu-i fără chibzuinţă, fără rânduială ori la întâmplare. De aceea trebuie să credem că la temelia tuturor lucrurilor existente zace câte un temei raţional şi creator chiar dacă acesta întrece cu mult puterea noastră de înţelegere". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron,* în PSB, vol. 30, p. 97)

„Folosind, aşadar, un anumit limbaj după porunca lui Dumnezeu atunci când descrie crearea fiecărei făpturi, desigur că proorocul a procedat drept şi cuviincios, căci în tot ce s-a făcut cu rânduială şi cu înţelepciune se resimte parcă însuşi glasul lui Dumnezeu". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron,* în PSB, vol. 30, p. 98)

„... în primul avânt creator al lui Dumnezeu toate se aflau în mâna Lui parcă ar fi fost o sămânţă pusă anume să încolţească pentru viaţă, atât doar că această sămânţă încă nu ajunsese să crească.

Iar când a zis *pământul era nevăzut şi netocmit* era ca şi cum ar fi zis *era şi nu era* pentru că lipseau din el puterea de a conlucra cu El, iar ca dovadă că aşa stăteau lucrurile e tocmai faptul că a zis că era *nevăzut*. Căci ceea ce nu se vede n-are culoare, la rândul ei, culoarea e ceva ce se desprinde sau decurge de pe înfăţişarea ei, aşa cum se vede ea, iar înfăţişarea se ştie că nu poate exista fără trup. Or, dacă pământul era *nevăzut* însemnează că din capul locului n-avea nicio culoare, iar lipsa de înfăţişare dovedeşte tocmai că nu era alcătuit. Aşadar aşa stăteau lucrurile în clipa când se înjghebau pământul şi toate celelalte: s-aştepta să intre în lucrare însuşirile puterii creatoare. Căci din ceea ce zice Scriptura că pământul era nevăzut se dovedeşte totodată că nici nu avea în el vreo altă calitate. Iar atunci când zice că *era netocmit* ne dă să înţelegem că încă nu se statornicise în el nicio calitate trupească". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, în PSB, vol. 30, p. 102)

„Tăria, pe care am numit-o *cer*, e spaţiul care desparte lucrurile pe care le putem concepe cu simţurile: în el nu găseşti nici formă, nici mărime, nici o anumită stare, nici vreo măsură privitoare la distanţă, nici culoare, nici frumuseţe, nici cantitate, pe scurt nimic din cele ce se cunosc sub cer". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, în PSB, vol. 30, p.104)

„Aşadar, marginea cea mai depărtată a lumii sensibile, dincolo de care nu mai există ceva asemănător cu ceea ce se cunoaşte, aceasta spunem că se ascunde sub cuvântul *tărie* …". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, în PSB, vol. 30, p. 105)

„(…) când aud că se vorbeşte în Scriptură despre *adâncuri* sunt de părere că prin acest cuvânt se înţelege mulţimea sau noianul apelor. Căci aşa apreciază şi Psaltirea când spune: *văzutu-te-au apele şi s-au spăimântat; tulburatu-s-au adâncurile* (Ps. 76, 15). Iar când aud despre întunericul din jurul adâncurilor, înţeleg că puterea luminii n-a pătruns încă până în adâncul tuturor lucrurilor". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, în PSB, vol. 30, p. 105)

„Toţi luminătorii aceştia au fost creaţi în ziua a patra, dar nu în înţelesul că lumina abia atunci ar fi fost creată, ci că abia atunci ar fi fost specificată fiecăruia putere de luminare, pe când cele care întrec pe altele în mărime şi anume soarele şi luna, a căror origine a fost legată încă de la început şi de crearea luminii, dar a căror orânduire definitivă s-a făcut abia după trei zile, pentru că tot ce mişcă, în timp se mişcă şi orice alegere are nevoie şi de un oarecare interval de timp". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, în PSB, vol. 30, p. 125)

„ (…) bolta înstelată sau cum i s-a mai spus *cele de sus*, culmea lumii văzute, care nu poate fi sesizată decât doar cu mintea şi cu raţiunea, a fost numită *tărie* sau *cer*". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, în PSB, vol. 30, p. 126)

„Se spune în Psaltire că: *Cu Cuvântul Domnului, cerurile s-au întărit şi cu Duhul gurii Lui toată puterea lor*. Despre ce fel de Cuvânt şi despre ce fel de Duh e vorba aici? Pentru că prin Cuvânt nu putem înţelege aici sunetul grăit şi nici prin Duh vreun fel de respirare, căci dacă aşa ar sta lucrurile, atunci am face pe Dumnezeu, pe urma asemănării cu firea noastră, om în toată legea şi ar trebui să învăţăm că Făcătorul Cerului şi al Pământului s-ar sluji de cuvinte şi de răsuflare ca şi muritorii. Şi apoi ce putere ar fi trebuit să aibă acele grăiri şi acele suflări încât să poată pune ordine între tăriile cerurilor şi tot ce se cuprinde în ele? Dacă s-ar asemăna Cuvântul divin grăirii omeneşti, iar Duhul Sfânt suflării noastre, puterea cu care ar grăi şi ar sufla ar fi absolut egale cu ale omului, iar nu mai mult decât poate acesta. Or, noi ştim cât de neputincioase şi de slabe sunt intonările graiului nostru şi respiraţia care însoţeşte aceste grăiri. Cei care coboară Dumnezeirea la măsura asemănării grăirii omeneşti ar pune peste Cuvântul şi Duhul lui Dumnezeu pecetea neputinţei şi a lipsei de tărie specific omeneşti. Or, dacă înseşi tăriile cerurilor s-au întemeiat prin Cuvântul Domnului şi toate puterile lor prin Duhul gurii Lui şi-au primit viaţă, după cum a grăit David, atunci se dovedeşte întemeiată şi taina acestui adevăr, care ne învaţă că şi Cuvântul şi Duhul îşi au viaţă şi existenţă proprii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 4, în PSB, vol. 30, pp. 292-293)

„(...) Dumnezeu, Meşterul Cel desăvârşit al tuturor, s-a folosit de Puterea proprie şi atotfăcătoare, adică de Fiul, spre tot ce era de făcut: *Căci toate printr-Însul s-au făcut şi fără de El nimic nu s-a făcut* (In. 1, 3). Prin El a creat la început şi înainte de altele, cerul şi pământul şi le-a chemat spre fiinţă, deci nu au fost vreodată. Iar dacă cineva ar întreba: cum şi de unde, va auzi de la noi ca adevărat acest cuvânt înţelept şi foarte bun: *Cine a cunoscut gândul Domnului? Sau cine s-a făcut sfetnicul Lui?* (Rom. 11, 34).

Dacă deci cineva ar voi să afle acestea, ar avea nevoie neîndoielnic şi numaidecât de o minte şi de o înţelegere ca cele proprii lui Dumnezeu[555]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea Întâia, 2, în PSB, vol. 39, p. 9)

„Iar fiindcă Făcătorul tuturor este Viaţă prin fire, a făcut şi firea apelor maica celor înnotătoare şi a celor zburătoare în aer. Iar pământului i-a poruncit să scoată firea de multe feluri a animalelor şi neamurile fiarelor sălbatice: Şi s-au făcut îndată toate potrivit poruncii şi mai presus de minte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea Întâia, 2, în PSB, vol. 39, p. 10)

„(...) Când creaţia încă nu era adusă la existenţă, Dumnezeu era Creator şi atunci. Şi nu pentru că era Creator era şi Tată, ci pentru că a născut". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuv. II, în PSB, vol. 40, p. 93)

„(...) Când unii, în nebunia lor, cugetă să zidească un turn înalt până la cer, zice Dumnezeul tuturor: *Veniţi, şi, coborându-Ne, să amestecăm aceste limbi ale lor* (Fac. 11, 7). Cine e deci Cel ce spune şi cărora: *Veniţi şi pogorându-Ne, să amestecăm?* Nu se va spune, socotesc, că unii dintre sfinţii îngeri; sau că a avut nevoie de o mână de ajutor a lor,

[555] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ca să înţelegi de ce şi cum face Dumnezeu ceva, trebuie să ai de fapt Mintea Lui. Dar aceasta înseamnă să-l ai pe El în tine. Numai Dumnezeu poate şti cum a putut face din nimic lumea. (n. s. 5, p. 9)

sau în general de consimţirea şi contribuţia vreuneia din creaturi spre întărirea lui Dumnezeu ca să isprăvească ceea ce gândea. Căci dumnezeirea este atotputernică pentru orice şi are în sine bogăţia pentru a săvârşi cu uşurinţă tot ce voieşte şi în ea este toată puterea existenţelor. Precum zicem că este înţelepciunea şi viaţa şi nu ar putea să vieţuiască ceva sau să se împărtăşească de bunătăţile înţelepciunii, dacă n-ar avea, venindu-i din ea, dăruirea acelora ca dintr-un izvor, aşa socotesc că în acelaşi mod nu a primit vreuna din existenţe tăria spre a putea ajunge la împlinirea a ceva, dacă n-ar fi dus de tăria tuturor la aceasta. Deci se poate spune fără greşeală că nu îngerilor şi altor oarecare puteri raţionale le-a spus Dumnezeu: *Veniţi şi pogorându-Ne, să amestecăm limbile lor*. Ci Sfânta Treime este aceea care, printr-o simplă mişcare a unicei Sale firi, S-a îndemnat, aşa-zicând, pe Sine însăşi spre lucrarea îndreptată spre anumite făpturi. De fapt era o faptă ce depindea de singura Sa putere creatoare şi să ajute mişcarea armonioasă a unei limbi să înainteze spre ceea ce se potriveşte raţiunii firii din noi, să o dezvolte dintr-un grai simplu într-unul bogat şi de multe feluri. Prin aceasta a pregătit mintea fiecăruia să parcurgă un drum neobişnuit şi necunoscut înainte. Pentru ca deci să înţelegem că nu e vorba de îngeri, ci mai degrabă de o faptă sau lucrare dumnezeiască proprie, ce avea să fie împlinită, spune Sfânta Treime cea deofiinţă Ea însăşi către Sine: *Veniţi*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuv. III, în PSB, vol. 40, pp. 105-106)

„Ermia: Dar cum, zic ei, a creat Dumnezeu toate prin Fiul?

Sf. Chiril: Prin Cuvântul şi Înţelepciunea şi Puterea Lui. Căci Fiul este toate acestea Tatălui[556]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuv. IV, în PSB, vol. 40, p. 177)

„(...) *Şi a zis Dumnezeu: Să fie tăria, şi s-a făcut aşa* (Fac. 1, 6). Şi împlinirea operelor s-a înfăptuit odată cu rostirea cuvintelor (...). căci Cuvântul era ca un ipostas al faptei (...). Aducerea la existenţă a celor făcute nu este numai în voirea lor. Dacă acesta este modul cel mai bun şi mai potrivit lui Dumnezeu Tatăl de-a crea, nu ştiu pentru ce s-ar mai recurge la vorbire ca la un ajutor al Lui şi la un mijlocitor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuv. IV, în PSB, vol. 40, p. 179)

„Căci toate sunt de la Tatăl prin Fiul în Sfântul Duh". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea Întâi, Cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 57)

„(...) Fiul, singur având împreună cu Tatăl puterea de-a chema la existenţă cele neexistente şi de-a aduce ceea ce nu exista la existenţă printr-o putere negrăită[557]". (Sf.

[556] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar la oameni o persoană este atât de necesară alteia, căci fără ea nu poate avea adevărata înţelepciune şi putere şi cu atât mai puţin cuvânt. O persoană este şi deosebită de alta şi constituie şi o unitate împreună. Aceasta are loc în grad maxim la Dumnezeu. (n. s. 258, p. 177)

[557] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Adică prin singură chemarea (nesonoră) din partea lui Dumnezeu, prin care cele ce nu sunt se fac existente. Chiar în hotărârea Lui cu privire la ele, ca ele să fie, este toată puterea care face existente pe cele ce nu sunt. Dar le cheamă pe nume, le cheamă precizând ceea ce vor fi prin gândirea Lui. Nu cheamă universul ca pe un bloc uniform, ci în unitatea lui variată. Nici speciile de animale şi de plante nu le cheamă ca una, ci în individuaţiunile lor, care sunt unite prin fire. În mod special, nu cheamă umanitatea ca pe un întreg indistinct, ci face trupul individual al lui Adam, căruia îi suflă un suflet individual. Şi tot individual scoate pe Eva din Adam. Unicitatea nu există decât în persoane individuale, unice. Numele propriu dat fiecărei persoane arată unicitatea şi veşnicia ei în faţa lui Dumnezeu. Dumnezeu o vrea deosebită şi veşnică pe

Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea Întâi, Cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 103)

„Iar El va fi mâna Celui ce lucrează, care nu e înţeleasă altfel decât Acela, fiind de o fiinţă cu Acela şi din Acela şi în Acela, precum se poate vedea şi în noi. Căci prin Fiul, ca printr-o mână a Tatălui, se fac toate[558]. Aceasta o poţi auzi când spune El însuşi despre făpturi: *Toate acestea Mâna Mea le-a făcut* (Is. 66, 2), adică toate au fost făcute prin Fiul, după sfintele Scripturi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, p. 941)

„Într-atât s-au rătăcit oamenii, încât unii din ei au ajuns să creadă că la temelia a tot ce există sunt de recunoscut trei principii: Dumnezeu, ideea şi materia. Aşa, de pildă, Platon şi ucenicii lui afirmau că toate aceste trei principii ar fi netrecătoare, necreate şi fără început. Ei pretindeau că Dumnezeu nu-i creatorul, ci numai meşterul care a dat formă materiei sau ὑλη, după anumite modele sau idei care-i treceau dinaintea ochilor. În materie s-ar găsi - ziceau ei - temeiurile existenţiale pentru toate lucrurile. De aceea socoteau că până şi lumea aceasta, aşa a fost lăsată ea: nepieritoare, necreată, nezidită. Alţii în schimb, în frunte cu Aristotel şi cei din şcoala lui, susţineau că există numai două principii: materia şi forma, iar în legătură cu acestea două ar mai exista şi o energie operatorie sau activă, în stare să realizeze tot ce era de întreprins.

În cazul acesta, ce absurditate să împaci sau să identifici veşnicia creaţiei cu veşnicia Atotputernicului sau să susţii că ele sunt unul şi acelaşi lucru, motiv pentru care ar trebui să arătăm atât cerului cât şi pământului şi mării aceeaşi cinstire dumnezeiască! De aici a izvorât credinţa că în multe părţi ale lumii ar exista mai multe zeităţi, cu toate că deosebirea dintre diferitele concepţii despre lume nu-i deloc neînsemnată.

La rândul lui, Pitagora recunoştea numai o singură lume. În acelaşi timp alţii susţineau că există mai multe, de pildă Democrit, căruia antichitatea i-a acordat întâietatea în cunoaşterea ştiinţelor naturii. Chiar Aristotel a împrumutat de la el credinţa că lumea a existat şi va exista mereu, lucru pe care Platon l-a contestat hotărât, spunând că nu totdeauna a existat lumea, dar că de acum încolo ea va exista; dar cei mai mulţi sunt de părere în scrierile lor că lumea nici n-a existat totdeauna şi nici nu va exista mereu[559].

Între atâtea păreri diferite, care poate fi cea adevărată, câtă vreme unii admit că însăşi lumea e ceva dumnezeiesc întrucât ar avea în ea însăşi sădită un fel de raţiune

---

fiecare. Ele sunt făcute pentru a se ajuta, pentru a comunica, nu pentru a folosi universul ca un lot comun. Fiecare are gura lui, ochii lui, mâinile lui, trupul lui, trebuinţele lui. Cum ar mai fi posibilă iubirea, dacă n-ar exista persoane diferite în trupuri diferite, care să-şi comunice iubirea şi să se ajute între ele, fără să se confunde? Numele propriu al fiecărei persoane arată şi importanţa ei pentru celelalte, neconfundarea ei cu ele şi comuniunea celorlalte cu ea. Pe de altă parte, numai un Dumnezeu personal, etern dă valoare eternă fiecărei persoane şi faptelor ei în trup în raport cu celelalte persoane la fel de eterne, valoare arătată în pomenirea numelui personal ori de câte ori se realizează un act de relaţie a ei cu Dumnezeu. Dacă o persoană, la un moment dat, ar înceta cu totul, trecutul ei şi numele ei n-ar mai avea nicio importanţă. I se cere lui Dumnezeu să pomenească numele unei persoane în veci, pentru că El e etern şi dă prin aceasta existenţă eternă şi persoanei umane. (n. s. 178, p. 103)

[558] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul e mâna conştientă a Tatălui, împlinind cu voia ceea ce gândeşte Tată să facă. Ceva asemănător se află şi între oamenii care se iubesc; unul împlineşte tot ce simte că doreşte celălalt. (n. s. 1780, p. 941)

[559] Notă Pr. Prof. Teodor Bodogae: Diels, *Dox*, 565, 9; Cicero, *Acad*. II, 55; Cic., *De nat. deor*. I, 120 *De divin*. I, 5; Filon, *De aetern. mundi* 3. (n. s. 2. p. 31)

dumnezeiască, pe când alţii cred că acest cuget s-ar simţi numai într-o parte a ei, iar alţii susţin că acelaşi lucru l-am afla şi-ntr-o parte şi-n alta?

Căci e cu neputinţă să înţelegem: ce înfăţişare pot avea zeii aceştia?, care e numărul lor?, care-i locul unde petrec?, ce fel de viaţă duc şi ce lucrări săvârşesc ei? În cazul acesta, după părerea lumii, ar trebui să concepem pe Dumnezeu ca pe o fiinţă care se schimbă continuu, având înfăţişare ba rotundă, ba mereu fierbinte şi mereu în mişcare[560], dar lipsită de simţire şi răspunzând doar unor imbolduri străine.

Moise îşi începe cartea prin cuvintele *La început*[561]. Ce minunată rânduială! Prin aceste cuvinte se afirmă în primul rând ceea ce se obişnuia să se tăgăduiască, anume că trebuie să se accepte că lumea are un început, ca să nu-şi închipuie oamenii că lumea ar fi fost lipsită de un început. De aceea şi subliniază David, atunci când vorbea despre cer, despre pământ şi despre oceane, că *toate cu înţelepciune le-ai făcut* (Ps. 103, 25). Prin aceasta Moise a atribuit lumii un început, iar creaţiunii i-a recunoscut nedesăvârşirea, şi aceasta pentru ca să nu le socoată ἀναρχος sau fără început, ori să se spună cumva c-ar fi necreate şi având parte de aceeaşi fire ca şi Dumnezeu. Şi apoi a adăugat în chip minunat cuvintele *a făcut*, pentru a dovedi că actul creaţiei s-a desfăşurat într-o anumită durată de timp, pentru ca în felul acesta să înţeleagă oamenii cât de neasemuit de puternic a fost Creatorul, încât să poată duce la împlinire o lucrare atât de mare într-un răstimp atât de scurt, încât fiecărui moment mai important să-i fie rezervată punerea în aplicare a acţiunii Sale, aşa cum a voit-o. Nimeni nu L-a văzut lucrând, dar oricine a luat cunoştinţă despre lucrarea Sa. Şi, de altfel, cum ar putea fi vorba despre durata acestei lucrări, când citim: *că El a zis şi s-au făcut, El a poruncit şi s-au zidit?* (Ps. 32, 9). N-au fost necesare nici apelul la îndemânare ori la forţă pentru Cel care a putut săvârşi prin voinţa Sa, într-o clipă, o lucrare atât de importantă, încât ceea ce nu existase să fie adus la viaţă atât de repede, aşa încât nici creaţia n-a premers actului voinţei şi nici acesta n-a premers creaţiei.

Te miri, poate, de o astfel de lucrare şi te întrebi cine-i Creatorul: cine a dat început unei lucrări atât de mari şi cine a dus-o la împlinire atât de repede? Presimţindu-i lipsa, iată, pe loc, răspunsul dat de acelaşi Moise: *Dumnezeu este Cel care a făcut cerul şi pământul* (Fac. 1. 1). Acum ai auzit cine-i autorul şi de aceea nu trebuie să te mai îndoieşti". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron,* I, 1, 1-3, 9, în PSB, vol. 52, pp. 31-33)

„A ştiut Moise de ce s-a exprimat atât de frumos (şi adevărat) când a zis: *a făcut Dumnezeu cerul şi pământul*. Căci prin aceasta el n-a vrut să spună că ar urma cumva (ca lumea) să existe de la sine, căci n-a afirmat care-i cauza existenţei lumii, ci că, în calitatea Lui de fiinţă atotbună, a făcut Dumnezeu ceea ce a găsit de cuviinţă că-i cel mai potrivit. Căci fiind înţelept, a făcut tot ce-i mai bun; şi fiind atotputernic, a făcut tot ce era mai de preţ. Cum ar fi putut lăsa lumea să fie o simplă umbră moartă, câtă vreme pe atunci nu exista nici un alt corp? Şi apoi, cum s-ar putea desprinde vreo umbră din Dumnezeirea cea lipsită de trup? Şi cum s-ar putea porni o strălucire materială dintr-o lumină nematerială?

În schimb, dacă te întrebi cum se răsfrânge în lume lumina dumnezeiască, atunci află că Fiul este chipul Dumnezeului Celui nevăzut. Şi după cum este El Dumnezeu, tot

[560] Cicero, *De natura deorum,* II, 46.
[561] Notă Pr. Prof. Teodor Bodogae : Sf. Vasile, *Hexaimeron,* Migne P. G. 29, 8.

aşa este Dumnezeu şi chipul Lui[562]. Dacă Dumnezeu e nevăzut, tot nevăzut este şi chipul ... *Toate s-au făcut prin El şi pentru El*. Şi de ce *au fost făcute întru El?* Pentru că El este moştenitorul Tatălui, întrucât de la Tatăl întreaga moştenire a trecut asupra Lui, după cum zice Însuşi Tatăl: *Cere de la Mine, şi-Ţi voi da neamurile moştenirea Ta* (Ps. 2, 8). Totuşi această moştenire a trecut de la Tatăl asupra Fiului, iar de la Fiul s-a reîntors la Tatăl. Dar şi apostolul ne-a dat să înţelegem în pasajul respectiv că Fiul este autor al tuturor acestor acţiuni, ca Unul care în măreţia Lui le cuprinde pe toate, după cum le scrie el şi romanilor despre Tatăl, zicând: *Pentru că de la El şi prin El şi întru El sunt toate* (Rom. 11, 26). În El s-a pornit începutul şi izvorul fiinţei tuturora, adică din voinţa şi din puterea lui Dumnezeu. Toate au izvorât din voinţa şi puterea Lui, căci Dumnezeu-Tatăl Unul este şi din El se trag toate, căci toate le-a creat aşa zicând dintru ale Sale, creându-le de unde a voit: *prin El* e continuarea; *pentru El* e scopul; *din El* a dat materia; *prin El,* puterea care leagă şi uneşte toate, adăugând *pentru El*, totul, pentru că, atâta timp cât vrea, totul durează şi se menţine şi se îndreaptă spre ţinta finală, toate izvorând din voinţa lui Dumnezeu şi împlinindu-se după bună voirea Lui". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron,* I, 5, 18 - 19, în PSB, vol. 52, pp. 35-36)

„Şi ce lucru cuviincios că Dumnezeu n-a poruncit ca pământul să producă dintr-odată sământă şi rod, ci a rânduit ca întâi să încolţească, apoi câmpurile să înverzească şi abia după aceea să se coacă rodul după felul lui, aşa încât în niciun anotimp ele să nu fie lipsite de farmec! Câmpurile trebuie mai întâi să se îmbrace cu haina împodobită a primăverii şi abia mai târziu să ne dea folosul roadelor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron,* III, 1, 43, în PSB, vol. 52, p. 47)

„El arată că lumea a fost făcută în şase zile, nu pentru că ar fi avut nevoie de timp ca s-o alcătuiască Dumnezeu, Căruia Îi este de ajuns o clipă pentru a face ce vrea, căci a zis şi *s-a făcut* (Ps. 148, 5), ci pentru că tot ce se face îşi cere o rânduială a sa, iar rânduiala cere adesea timp şi socoteală. A păstrat numărul şi trupul zilelor mai ales fiindcă avea să ne dea o formă de lucru. Căci şi noi avem nevoie de timp pentru ca să facem un lucru la vremea lui, şi de aceea să nu ne grăbim în planurile noastre, şi în lucrările noastre să nu trecem cu vederile rânduiala". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XLIV-a, 2, în PSB, vol. 53, p. 210)

„Cum ai creat cerul şi pământul, care a fost maşina atât de mare a lucrării tale? Căci nu le-ai făcut ca un artist care formează un corp dintr-un alt corp, după socotinţa sufletului care poate să dea orice formă pe care o vede el însuşi cu un ochi lăuntric – şi de unde ar avea el această putere dacă nu prin faptul că Tu ai creat-o? – şi impune o formă unui lucru care există deja şi are această formă în sine, ca să fie, aşa cum dă formă pământului sau pietrei sau lemnului sau aurului sau oricărui gen de materie de acest fel. Şi de unde ar fi acestea, dacă Tu nu le-ai fi rânduit? Tu ai făcut un trup pentru meşter, Tu ai creat sufletul care porunceşte membrelor, Tu ai făcut materia din care el face ceva, Tu ai făcut talentul prin care să ia meşteşugul şi să vadă înlăuntru ce să facă în afară, Tu i-ai dat simţul corpului prin mijlocirea căruia să treacă de la suflet la materie lucrul pe care-l face şi să

[562] Cf. Evr. 1, 3, de fapt Fiul este chipul ipostasului Tatălui şi nu *chipul fiinţei Lui*, căci fiinţa n-are chip - n. a.

vestească sufletului ce a făcut, pentru ca sufletul să cerceteze adevărul, care-l supraveghează dacă lucrul a fost bine făcut.

Te laudă toate acestea pe Tine, Creatorul tuturor. Dar Tu cum le faci? Cum ai făcut, Dumnezeule, cerul şi pământul? (Ps. 32, 9, 6). În orice caz nu în cer şi nu pe pământ ai făcut cerul şi pământul, şi nici în aer sau în apă, căci şi aceste elemente aparţin de cer şi de pământ, şi nu în toată lumea ai făcut toată lumea, căci nu era un loc unde să existe mai înainte de a se face ca să existe.

Şi Tu nu ţineai cu mâna ceva, din care să creezi cerul şi pământul, căci de unde Ţi-ar fi venit lucrul pe care nu-l făcuseşi Tu, pentru ca din el să faci ceva? Căci ce lucru există în afară de faptul că Tu exişti?

Aşadar, ai zis şi s-au făcut, şi prin cuvântul Tău le-ai făcut". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a XI-a, V, (7), în PSB, vol. 64, p. 245)

„Iată, nu sunt oare plini de vechimea greşelii lor aceia care zic: *Ce făcea Dumnezeu înainte de a crea cerul şi pământul?* Căci, dacă nu făcea nimic, zic ei, şi nu lucra, de ce nu a fost aşa şi de aci înainte, aşa cum înainte S-a reţinut de la orice lucrare? Căci dacă vreo mişcare nouă s-a produs la Dumnezeu şi o nouă voinţă s-a produs, ca să creeze creatura, pe care nu o crease niciodată mai înainte, cum poate fi o adevărată eternitate acolo unde se naşte o voinţă care nu există?

Căci voinţa lui Dumnezeu nu este creatură, ci exista înaintea creaturii, căci nu s-ar putea crea ceva dacă mai înainte nu ar exista voinţa Creatorului. Aşadar, voinţa lui Dumnezeu ţine chiar de substanţa Lui. Iar dacă s-a născut ceva în substanţa lui Dumnezeu, care ceva nu exista mai înainte, nepotrivit cu adevărul, se zice că acea substanţă este eternă. Iar dacă era eternă voinţa lui Dumnezeu ca să fie o creatură, de ce creatura nu este şi ea eternă?

Aceia care spun aceste lucruri, încă nu înţeleg, o Tu, Înţelepciune a lui Dumnezeu (Efes. 3, 10), Lumina minţilor, încă nu înţeleg cum se creează cele ce se fac prin Tine şi în Tine şi încearcă să ştie cele veşnice, iar inima lor până acum zboară în mişcările lucrurilor trecute şi viitoare şi până acum este deşartă (Ps. 5, 10).

Cine va ţine inima lor şi o va opri ca să stea puţin şi niţel la strălucirea eternităţii, care stă mereu, s-o compare cu timpurile care nu se opresc niciodată, să vadă că nu se poate compara, să vadă că lungul timp nu se poate face lung decât din multe mişcări care trec, care nu se pot extinde în acelaşi timp, dar că în eternitate nimic nu trece, ci totul este prezent, şi să vadă că tot trecutul este alungat de viitor şi că tot viitorul decurge din trecut şi că tot trecutul şi viitorul este creat şi decurge din Acela Care este mereu prezent? Cine va ţine inima omului ca să stea şi să vadă cum, stând, eternitatea, care nu este nici viitoare, nici trecută, orânduieşte timpurile trecute şi viitoare?

Oare *mâna mea poate să facă acest lucru* (Fac. 31, 29), sau mâna gurii mele face prin vorbe un lucru atât de mare?

Iată, dau un răspuns aceluia care zice: *Ce făcea Dumnezeu înainte de a face cerul şi pământul?*

Dau nu acel răspuns de care se spune că i-a dat cineva, în glumă, înlăturând această întrebare teribilă, zicând: *Pregătea gheena cea adâncă pentru aceia care cercetează*. Altceva este a vedea şi altceva este a râde. Eu nu dau acest răspuns, căci mai cu plăcere aş răspunde *nu ştiu* ceea ce nu ştiu, decât să dau acel răspuns prin care este luat în râs acela care a pus o întrebare profundă şi este lăudat acela care a dat un răspuns fals.

Dar pe Tine, Dumnezeul nostru, Te mărturisesc Creator al tuturor făpturilor şi, dacă prin numirea cerului şi a pământului se înţelege orice creatură, eu zic cu îndrăzneală: înainte ca Dumnezeu să creeze cerul şi pământul nu făcea altceva. Căci dacă făcea ceva, ce altceva făcea dacă nu creatura? Şi, o, de-ar fi să ştiu, orice doresc să ştiu cu folos, cum ştiu că nu se făcea nicio creatură înainte de a se face vreo creatură.

Dar dacă spiritul uşuratic al cuiva rătăceşte prin imaginile timpurilor înapoi şi se miră că Tu, Doamne, Dumnezeul Cel atotputernic şi a toate Creatorul şi Atotţiitorul, Făcătorul cerului şi al pământului, ai stat departe de o atât de mare lucrare înainte de a o face, ai stat de o parte timp de secole nenumărate, să se trezească şi să-şi dea seama că se miră degeaba.

Căci, cum ar fi putut să treacă nenumărate secole pe care Tu nu le făcuseşi, când Tu eşti Autorul şi Ziditorul tuturor secolelor? Sau ce timpuri ar fi putut să existe, care să nu fi fost create de Tine? Sau cum ar fi putut trece dacă nu existau?

Aşadar, având în vedere că Tu eşti Făcătorul tuturor timpurilor, dacă a existat un timp mai înainte ca Tu să faci cerul şi pământul, de ce se spune că *nu făceai nimic*? (Fac. 2, 3). Căci Tu făcuseşi chiar timpul însuşi şi nu au putut să treacă timpurile mai înainte de a face timpurile. Iar dacă înainte de a face cerul şi pământul nu exista niciun timp, de ce se cercetează ce făceai atunci? Căci nu era *atunci* când nu exista timpul.

Căci Tu nu prin timpuri precezi timpurile, căci altfel nu ai fi precedat toate timpurile. Dar Tu le precezi pe toate cele trecute prin măreţia eternităţii mereu prezente, şi depăşeşti toate cele viitoare, fiindcă acelea au să fie, şi când vor fi venit, vor fi trecute. *Tu, însă, Acelaşi eşti şi anii Tăi nu se vor împuţina* (Ps. 101, 28). Anii Tăi nu merg, nici nu vin, căci numai anii noştri merg şi vin, pentru ca toţi să vină. Anii Tăi toţi în acelaşi timp stau, fiindcă stau şi venind nu sunt excluşi de la cei care vin, fiindcă nu trec. Dar aceşti ani ai noştri vor fi când toţi nu vor fi. *Anii Tăi sunt o singură zi* (I Pt. 3, 8) şi ziua Ta nu este în fiecare zi, ci astăzi, pentru că ziua Ta de astăzi nu cedează celei de mâine, căci nu urmează pe cea de ieri. Ziua Ta de astăzi este eternitatea, de aceea împreună veşnic fiind ai născut pe Acela Căruia I-ai zis: *Eu astăzi Te-am născut* (Ps. 2, 7; Evr. 5, 5). Tu ai făcut toate timpurile şi înainte de toate timpurile Tu eşti, şi nu era un timp în care să nu fie timp.

Nu exista deci niciun timp în care Tu să nu faci ceva, pentru că Tu făcuseşi însuşi timpul. Şi niciun timp nu este coetern cu Tine, căci Tu dăinuieşti, iar acelea, dacă ar dăinui, nu ar fi timpuri". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a XI-a, X-XIV, (12-17), în PSB, vol. 64, pp. 248-249)

„(...) Nu voi mai răbda întrebările oamenilor, care, printr-o boală care merită pedeapsă, doresc să bea mai mult decât pot cuprinde, şi zic: *Ce făcea Dumnezeu înainte de a face cerul şi pământul?* sau: *Ce I-a venit în minte să facă ceva, când niciodată, mai înainte, nu făcuse nimic?*

Dă-le, Doamne, să cugete bine, ca să spună şi să-şi dea seama că nu se poate spune *niciodată* acolo unde nu există timpul. Aşadar, Acela despre Care se spune că nu a făcut niciodată nimic (Fac. 1, 1), ce altceva se spune decât că nu a făcut nimic în niciun timp? Aşadar, să vadă că niciun timp nu poate să existe fără creatură şi să înceteze de a mai vorbi această deşertăciune. Să-şi extindă atenţia chiar la *cele ce sunt dinaintea lor* şi să înţeleagă că Tu eşti înaintea tuturor timpurilor, Creator al tuturor timpurilor, şi că niciun timp nu este împreună veşnic cu Tine şi nicio creatură nu este veşnică cu Tine, chiar dacă este deasupra

timpurilor". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a XI-a, XXX, (40), în PSB, vol. 64, pp. 261-262)

„Şi, fără nicio îndoială, acest *pământ era nevăzut* şi *neîntocmit* (Fac. 1, 2). Era un fel de adâncime a adâncului peste care nu era nicio lumină, pentru că nu avea nicio înfăţişare. De aceea ai poruncit să se scrie că *întuneric era deasupra adâncului* (Fac. 1, 2). Ce altceva era întunericul, dacă nu lipsa luminii? Deci deasupra era întunericul, fiindcă deasupra lipsea lumina, aşa cum unde nu este sunet este tăcere. Şi ce altceva este a fi acolo tăcere, dacă nu lipsa sunetului?" (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a XII-a, III, (3), în PSB, vol. 64, pp. 263-264)

„(...) Moise, servul Tău, a vorbit în Duhul adevărului, din toate acestea altceva îşi alege acela care zice: *La început Dumnezeu a făcut cerul şi pământul* (In. 14, 17; Fac. 1, 20), adică prin Cuvântul Său, împreună veşnic cu Sine, a făcut Dumnezeu creatura inteligibilă şi sensibilă sau spirituală şi corporală". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a XII-a, XX, (29), în PSB, vol. 64, p. 275)

„(…) amăgirea că lumea e fără de început o va scutura de la sine, cugetând în chip adevărat că tot ce se mişcă a şi început fără îndoială să se mişte. Căci nicio mişcare nu e fără de început, fiindcă nu e nici fără cauză. Pentru că are drept început pe Cel ce mişcă şi drept cauză, pe Cel ce o cheamă şi o atrage spre ţinta finală spre care se mişcă. Iar dacă începutul a toată mişcarea, a tot ce se mişcă e Cel ce mişcă, şi ţinta finală e cauza spre care e purtat cel ce se mişcă (căci nimic nu se mişcă fără cauză), şi niciuna din existenţe nu e nemişcată afară de cel ce mişcă prima dată (căci Cel ce mişcă prima dată e fără îndoială nemişcat, fiindcă e şi fără început), atunci niciuna din existenţe nu e fără de început, pentru că nu e nici nemişcată. Căci toate cele ce sunt în orice fel se mişcă, afară de Cauza singură nemişcată şi mai presus de toate. Cele înţelegătoare şi raţionale se mişcă prin cunoaştere şi ştiinţă, pentru că nu sunt autocunoaştere sau autoştiinţă. Căci cunoştinţa şi ştiinţa lor nu e fiinţă a lor, ci aptitudini observate pe lângă fiinţa lor, provenite din judecata dreaptă a minţii şi a raţiunii, adică a puterilor proprii fiinţei lor[563]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 58, în PSB, vol. 80, pp. 170-171)

[563] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: O altă contemplare naturală ia în considerare mişcarea şi prin ea e cunoscut Dumnezeu ca origine şi ţintă a mişcării. Mişcarea tuturor celor din lume e o dovadă că lumea nu e de la sine şi pentru sine, ci are un principiu deosebit de ea şi o ţintă deosebită de ea. Mişcarea implică o cauză şi o ţintă, prin faptul că are o direcţie, că tinde spre ceva fără voia ei şi deci vine de undeva. Ultimul principiu al mişcării şi ultima ţintă a ei trebuie să fie deci nemişcarea ca să nu mai trimită la alt principiu, la altă ţintă. E luată aici ideea lui Aristotel despre Dumnezeu ca *mişcătorul nemişcat*. Dar Sfântul Maxim foloseşte ideea aceasta pentru a prezenta pe de o parte mişcarea într-o lumină pozitivă, contrară origenismului, pe de alta, pentru a deduce că lumea se mişcă spre Dumnezeu, care, fiind cauza mişcării, trebuie să fie şi ţinta ei finală. Lumea nu se poate mişca spre altă ţintă, nici nu poate rămâne veşnic într-o mişcare în ea însăşi. Dacă mişcarea îşi are mereu impulsul în Dumnezeu, ea rămâne mereu în raza puterii lui Dumnezeu. Mişcarea provine dintr-o nedeplinătate a lumii care îşi caută deplinătatea în Dumnezeu, Care nu Se mişcă pentru că e deplin. În mişcare se încadrează şi acţiunea cunoaşterii, întrucât fiinţele înţelegătoare create nu sunt depline în cunoaştere, pentru că nu sunt depline sau infinite în ele însele. Ele sunt mişcate la cunoaştere de cele deosebite de ele. Ele nu se pot mişca în cunoaşterea lor, care nu se poate opri la nicio margine, decât spre Dumnezeu, realitatea infinită în ea însăşi. (n. s. 220, p. 171)

Cauza şi scopul creaţiei

„Pe toate le-a adus Dumnezeu din nefiinţă la fiinţă, pentru ca, prin lucruri, să se cunoască şi să se înţeleagă măreţia Lui”. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea Întâi, IV, în PSB, vol. 2, p. 376)

„Pentru el (om – n. a.) s-au creat cele văzute şi cele nevăzute ale lumii, unele ca să-i slujească, altele ca să-l deprindă cu asceza, altele ca să-l înveţe”. (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui*?, 36.3., în PSB, vol. 4, p. 59)

„(...) Toate câte au fost create sunt bune şi spre folosul nostru”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XXIII, 147.1., în PSB, vol. 5, p. 299)

„(...) Noi am spus că Dumnezeu pe toate le-a creat de dragul omului”. (Origen, *Filocalia*, XX. [Din cartea IV, «*Contra lui Celsus*»], 2, în PSB, vol. 7, p. 402)

„Atunci când a creat, *la început*, tot ce a găsit de bine să creeze şi, pentru fiinţele cugetătoare, nu a avut un alt motiv de a le aduce la existenţă decât pe Sine însuşi, adică bunătatea Sa”. (Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, VI, 9, în PSB, vol. 8, p.165)

„(...) Toate au fost făcute pentru om şi pentru toate fiinţele cugetătoare, căci, în primul rând, de dragul fiinţei cugetătoare au fost create toate. Întrucât Celsus spune că nu pentru om, nici pentru leu şi nici pentru alt animal pe care-l aminteşte au fost făcute toate acestea, vom zice şi noi: *nu de dragul leului, nici a vulturului, nici a delfinului a făcut Dumnezeu aceste lucruri, ci de dragul omului, a acestui animal raţional, cu scopul ca lumea să se desfăşoare ca o lucrare a lui Dumnezeu completă şi desăvârşită în toate amănuntele ei*.

La aceste concluzii subscriem şi noi pentru că sunt frumoase”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. XCIX, în PSB, vol. 9, pp. 313-314)

„Chiar de-ar plesni de necaz păgânii de mii şi mii de ori, eu am să strig cu voce tare că toate acestea au fost create pentru om, pentru că Creatorul nu avea nevoie de niciuna din ele, că este desăvârşit; dar, ca să-şi arate dragostea Sa faţă de noi, le-a adus pe lume pe toate acestea ca să arate cât de mult cinsteşte Dumnezeu neamul omenesc şi ca, povăţuiţi de aceste creaturi, să-I dăm lui Dumnezeu închinăciunea cuvenită”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia VI, VI, în col. PSB, vol. 21, p. 85)

„Da, Dumnezeu n-a creat pe toate cele de pe lume numai pentru trebuinţa noastră, ci şi datorită marii Lui dărnicii: unele făpturi au fost aduse pe lume pentru trebuinţa noastră, altele ca să predice puterea Creatorului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia VII, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 92)

„Dumnezeu n-a creat pe toate numai pentru trebuinţa noastră, ci şi pentru dărnicia Lui, pentru ca noi, văzând bogăţia nespusă a făpturilor Lui, să ne uimim de puterea Creatorului şi să putem şti că toate acestea au fost aduse la fiinţă cu o înţelepciune şi bunătate nespusă, spre cinstirea omului ce avea să fie făcut”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii*

la Facere, omilia VII, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 93)

„Să ştim şi să fim încredinţaţi că toate cele din lume au fost aduse la fiinţă prin cuvântul şi prin iubirea Sa de oameni şi că nu-i nimic făcut la întâmplare şi fără rost; ci chiar dacă noi, din pricina neputinţei gândurilor noastre, nu cunoaştem trebuinţa celor făcute, să fim încredinţaţi că El le-a adus la fiinţă pe toate potrivit înţelepciunii Lui şi potrivit marii Sale iubiri de oameni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia X, VI, în col. PSB, vol. 21, p. 123)

„(...) Bun fiind, El a creat fiinţele care nu existau. Mai întâi, El a voit să-şi arate bunătatea Sa (este propriu naturii prea bune de a da naştere la ceea ce n-a existat niciodată) şi apoi El a manifestat-o şi prin promisiunea bunurilor superioare, pe care le-a oferit celor pe care i-a creat.

El nu le-a dat doar existenţa, ci şi bucuria bunurilor superioare, arătându-şi în felul acesta bunătatea care este în El. El se arată a fi bun tocmai pentru că există fiinţe care au nevoie de El. Dacă Dumnezeu n-ar fi creat lumea, Dumnezeu ar fi fost necunoscut, pentru că n-ar fi existat fiinţele care să-L cunoască. De aceea, voind să se facă cunoscut şi dorind să arate că El există, a creat lumea. Restul universului, eu zic că a fost creat pentru om, pentru a-i furniza ceea ce-i era necesar (şi omul pentru Dumnezeu Însuşi, pentru a slăvi pe stăpânul său şi a răspândi peste celelalte creaturi binele primit de la Dumnezeu. Eu zic că înainte ca Dumnezeu să creeze această lume, se delecta contemplând lucrurile pe care avea să le facă, pentru că n-a fost niciodată nelucrător, ci a lucrat cu cugetul, reprezentându-şi frumuseţea lucrărilor Sale).

Ştiinţa pe care Dumnezeu o poseda nu I-a fost niciodată inutilă, ci a pus-o în aplicare de la început. De asemenea, El n-a voit ca bunătatea să rămână restrânsă doar la El, la stare de hotărâre, ci ca această hotărâre să treacă în faptă". (Metodiu de Olimp, *Despre liberul arbitru*, Despre Dumnezeu şi despre materie, XXI, PSB, vol. 10, pp. 235-236)

CREAREA OMULUI

Despre crearea omului

„Bărbatul a fost făcut în afara raiului, iar femeia, înăuntrul raiului, ca să ştim că fiecare îşi pregăteşte propriu-i merit nu după importanţa locului, nici după cea a naşterii, ci prin virtute; că bărbatul, deşi creat în afara raiului, adică într-un loc inferior, se dovedeşte a fi mai bun, iar femeia, care a fost făcută într-un loc mai bun – adică rai –, se arată a fi inferioară; căci femeia a fost cea dintâi ademenită la rău şi tot ea l-a ademenit şi pe bărbat". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai,* 24, în PSB, vol. 52, p. 72)

Crearea omului în ziua a şasea

„ – Dar pentru ce, dacă este mai de preţ decât toate, pentru ce a fost făcut pe urmă?

– Pentru o pricină foarte dreaptă. După cum atunci când are să vină un împărat într-un oraş este nevoie să meargă înainte însoţitorii şi toţi ceilalţi, ca să pregătească palatul împărătesc şi aşa intră împăratul în palat, în acelaşi chip şi acum. Vrând Dumnezeu să-l pună pe om peste toate cele de pe pământ ca împărat şi stăpânitor, i-a zidit mai întâi această locuinţă frumoasă, lumea. Şi numai după ce a fost gata totul l-a adus pe om, ca să o stăpânească. Ne arată Dumnezeu, chiar prin fapte, cât de mult preţuieşte această fiinţă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia VIII, II, în col. PSB, vol. 21, p. 100)

„Iată de ce omul a fost introdus ultimul între creaturi: nu pentru că ar fi fost aruncat la urmă ca un disprețuit, ci ca unul care încă din clipa naşterii se cădea să fie împărat peste supuşii săi. După cum un stăpân nu-şi invită în casă oaspeţii înainte de a-şi fi procurat alimentele necesare, ci abia după ce s-a aprovizionat suficient cu toate cele necesare şi după ce şi-a prevăzut casa, cămara şi sufrageria în condiţii acceptabile şi abia după ce s-a pregătit cu toate cele necesare ospătării, abia atunci îşi duce oaspetele în locuinţă, tot aşa şi-a împodobit casa şi bogatul şi mărinimosul Purtător de grijă al naturii noastre cu toată strălucirea şi măreţia, pregătind o mare şi bogată listă de alimente şi abia după aceea aduce el pe om înăuntru, dându-i drept simbrie zilnică nu doar promisiunea a ceva inexistent, ci gustarea a ceva real". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. II, în PSB, vol. 30, p. 21)

„Să facem om după chipul și asemănarea Noastră"

„Spunând cuvintele *Să facem om*, Creatorul universului ne-a înfăţişat un fel de sfătuire, ca să spunem aşa, un fel de deliberare, arătându-ne sub această formă cinstea celui ce avea să fie creat; ne-a învăţat, chiar înainte de a-l crea, măreţia dregătoriei ce avea s-o încredinţeze omului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia X, III, în col. PSB, vol. 21, p. 119)

„(...) *Şi a zis Dumnezeu: «Să facem pe om după chipul şi asemănarea Noastră»* (Fac. 1, 26). Cuvântul *să facem* nu-L prezintă pe Dumnezeu ca ferindu-Se de lucrare în facerea noastră, nedispus să conlucreze cu Fiul şi cu Duhul. Şi de aceea L-a şi arătat clar ca pe Cel ce a săvârşit această lucrare: *Şi a făcut,* zice, *Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el* (Fac. 1, 27)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuv. IV, în PSB, vol. 40, p. 161)

„(...) Dumnezeiescul Moise, istorisind facerea lumii acesteia, n-a atribuit crearea ei unei singure Persoane, ci a scris: *Şi a zis Dumnezeu: Să facem om după chipul şi după asemănarea Noastră* (Fac. 1, 26). Spunând: *Să facem* şi *după asemănarea Noastră*, a indicat Sfânta Treime. Căci Tatăl a creat şi a chemat toate la existenţă prin Fiul în Duhul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 7, în PSB, vol. 41, p. 1024)

„Dumnezeu a suflat în faţa lui suflare de viaţă"[564]

„... iubirea de oameni a lui Dumnezeu a voit ca omul acesta făcut din pământ să aibă

[564] Fac. 2, 7.

suflet raţional, ca să fie astfel o fiinţă întreagă şi desăvârşită. *Şi a suflat,* spune Scriptura, *în faţa lui suflare de viaţă*. Prin această suflare a dăruit celui făcut din pământ putere de viaţă; suflarea aceasta constituie fiinţa sufletului. Şi Scriptura a adăugat: *Şi s-a făcut omul cu suflet viu*. Cel care a fost făcut, cel din ţărână, odată ce a primit prin suflarea lui Dumnezeu suflare de viaţă, *s-a făcut cu suflet viu*.

– Ce înseamnă *cu suflet viu*?

– Înseamnă lucrător, care are, prin lucrările lui, în slujba sa mădularele trupului, care urmează voinţei lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XII, V, în col. PSB, vol. 21, p. 145)

„Deci după ce a fost alcătuit animalul din raţiunile firii proprii, prin lucrarea lui Dumnezeu, l-a îmbogăţit îndată cu asemănarea cu Sine. Căci i-a întipărit chipul firii dumnezeieşti, insuflându-i-se Duhul Sfânt. Fiindcă aceasta este suflarea vieţii, dat fiind că Dumnezeu este viaţă după fire[565]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea Întâia, în PSB, vol. 38, pp. 20-21)

„(...) Făptura plăsmuită a fost însufleţită de-o putere negrăită, apoi îndată a fost înfrumuseţată cu darul Duhului. Căci nu ne puteam altfel îmbogăţi cu chipul dumnezeiesc[566]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea Întâia, în PSB, vol. 38, p. 21)

„Căci de la început a fost făcut această fiinţă raţională pe pământ, adică omul, întru nestricăciune. Iar cauzatorul nestricăciunii lui şi a arătării celui în toată virtutea s-a arătat a fi Duhul sălăşluit de Dumnezeu în om. *Căci a suflat, precum s-a scris, în faţa lui suflare de viaţă* (Fac. 2, 7)[567]. Dar prin amăgirea aceea veche, abătându-se la păcat, apoi în scurt timp luând prin cele următoare un mare adaos la acesta, o dată cu pierderea altor bunuri suferă şi păgubirea de Duhul şi, astfel, a ajuns nu numai la stricăciune, ci foarte uşor şi la

[565] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chipul firii dumnezeieşti e socotit că se întipăreşte în om prin suflarea Duhului Sfânt. Totuşi suflarea Duhului Sfânt nu e una cu sufletul. Căci sufletul e schimbător. Deci în cazul că sufletul cel schimbător (de la bine la rău) ar fi una cu Duhul Sfânt întipăreşte în suflet chipul, fără să rămână El însuşi sufletul omului. Omul păstrează chipul într-un anumit fel degradat chiar după cădere, pentru a nu se rupe total o anumită legătură cu Duhul dumnezeiesc. Duhul e viaţa dumnezeiască în sens de viaţă spirituală. El nu devine cu totul animal. El are o sete de-a cunoaşte, de-a depăşi viaţa biologică. (n. s. 10, p. 21)

[566] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ca să poată primi harul Duhului Sfânt, omul trebuie să aibă chiar prin creaţie ceva deosebit de animal. Acesta e sufletul raţional şi liber. Dar actualizarea dreaptă a raţionalităţii şi libertăţii nu o poate împlini omul decât prin Duhul. *Puterea negrăită* cu care a fost însufleţit se cere după harul Duhului. Ele se dau deodată: sufletul creat şi harul necreat. Amândouă sunt chipul lui Dumnezeu în om. Omul uneşte în sine creatul cu necreatul. El este teandric. Chipul se slăbeşte prin păcat, dar nu se pierde cu totul, pentru că omul rămâne într-o oarecare legătură cu Dumnezeu şi faptele lui nedrepte sunt însoţite mereu de un regret, adică de o judecată dreaptă şi de o libertate cu totul nerobită. (n. s. 12, p. 21)

[567] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nestricăciunea sau necoruperea omului înzestrat cu trup material nu putea avea drept cauză decât Duhul dumnezeiesc. Dar această necorupere era condiţionată şi de vieţuirea fără de păcat, sau virtuoasă a omului, care şi ea înseamnă o prezenţă activă a Duhului dumnezeiesc în om. Deci omul întreg, sau omul cu adevărat viu, spiritual şi cu trupul, este omul care are în sine pe Dumnezeu, fapt care depinde şi de voia lui. Acesta este sensul *Duhului*, sau al *suflării de viaţă* prin care Dumnezeu a dat deplinătatea omului creat. Dumnezeu a şi creat pe om ca suflet şi trup din nimic, dar i-a dat şi pe Duhul Său, ca să fie om viu, fără de păcat şi nemuritor în legătură cu El. (n. s. 1006, p. 532)

moarte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Cincea, Cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 532-533)

„(...) pentru ca cel adus la existenţă din ceea ce nu este să nu se întoarcă iarăşi la începutul propriu, căzând în nimic, se mântuieşte pentru vecie (căci acesta era scopul Ziditorului). De aceea Dumnezeu îl face părtaş al propriei firi. *Căci a suflat în faţa lui suflare de viaţă* (Fac. 2, 7), adică Duhul Fiului[568]. Căci El este Viaţa împreună cu Tatăl, susţinând în existenţă toate[569]; fiindcă în El se mişcă şi vieţuiesc cele ce-au primit viaţa, după cuvântul lui Pavel. Şi să nu ne spună cineva un cuvânt mincinos în privinţa aceasta, afirmând că prin suflarea dumnezeiască s-a făcut sufletul făpturii. Căci nu spunem aceasta fiind călăuziţi de un astfel de gând spre adevărul lucrului. Căci dacă unii cugetă că suflarea dumnezeiască s-a făcut suflet, să ne spună cum şi când s-a preschimbat Dumnezeu, din firea proprie şi s-a făcut suflet? Sau a rămas în identitate cu El însuşi?[570] Căci de vor zice că (dumnezeiescul) s-a schimbat cândva şi a părăsit legea firii proprii, se vor dovedi calomniindu-l. Căci vor spune că firea neschimbătoare şi pururea la fel este schimbătoare. Iar de vor spune că nu s-a schimbat nicidecum, ci a rămas ceea ce era pururea, ieşind ca suflare din Dumnezeu, cum a ieşit spre păcătuire şi l-a făcut Dumnezeu pătimitor şi primitor al unei atât de mari deosebiri? Doar nu vor spune că este în firea dumnezeiască putinţa de-a păcătui. Dar pentru ca nu cumva, folosindu-ne de lungi dovediri, să părăsim conţinutul acestui verset, socotesc că trebuie să reluăm spusa că n-ar trebui ca cineva, cugetând drept, să spună că suflarea provenită din firea dumnezeiască se face suflet făpturii, ci că aceasta, mai degrabă însufleţindu-se şi ajungând astfel prin amândouă, înţeleg prin suflet şi trup, la identitatea firii sale depline, a primit ca pecete în firea sa de la Creatorul pe Duhul Sfânt, adică suflarea de viaţă, prin care a luat chipul frumuseţii Arhetipului şi s-a făcut după chipul Creatorului, fiind întărit prin puterea Duhului sălăşluit în el spre toată forma virtuţii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Capitol unic, în PSB, vol. 41, pp. 891-892)

Cauza şi scopul creării omului

„(...) Tot ce există a fost creat de Dumnezeu şi că nimic nu există să nu fi fost creat de El afară de natura Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt; ... Dumnezeu, Care e bun după fire, vrând să aibă fiinţe faţă de care să-Şi arate binefacerile, fiinţe care s-ar bucura dacă le-ar primi, a făcut făpturi vrednice de El, adică în stare să-L înţeleagă cum se cuvine". (Origen, *Despre principii*, Cartea a IV-a, VIII, 4, în PSB, vol. 8, p. 307)

„(...) spre aceasta ne-a şi făcut, ca *să ne facem părtaşi dumnezeieştii firi* (II Pt. 1, 4) şi ai veşniciei Lui şi să ne arătăm asemenea Lui prin îndumnezeirea cea din har, pentru care

[568] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A făcut pe om la început cu Duhul Fiului, suflându-i Duhul Fiului Său Unul-Născut, Care are viaţa veşnică. (n. s. 1694, p. 891)

[569] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul este nu numai Cel prin Care se creează toate, ci şi Cel prin Care se susţin veşnic toate. Căci dacă Tatăl naşte pe Fiul ca să fie veşnic, vrea ca şi cele făcute prin Fiul, după chipul Lui, să fie veşnice. (n. s. 1695, p. 891)

[570] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta înseamnă a socoti pe toţi oamenii de fire dumnezeiască în sufletul lor, cum spune teologul rus Serghei Bulgakov, sau a socoti că dumnezeiescul poate deveni omenesc. (n. s. 1696, p. 891)

este toată existenţa şi durata celor ce sunt şi aducerea la fiinţă şi naşterea celor ce nu sunt"[571]. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 24, în PSB, vol. 81, p. 163)

CREAŢIA

Lumea văzută e un reflex al lucrării Dumnezeieşti

„Lumea văzută e un reflex al lucrării Dumnezeieşti, pentru că în vreme ce contemplăm opera, în acelaşi timp Îl admirăm pe Creator. Este întocmai ca în lumea artelor: unele sunt lucruri pline de viaţă, aşa cum le deducem din mişcarea corpului ori din sunetul glasului, încât atunci când au început mişcarea sau sunetul, din acea clipă nu mai rămâne nimic altceva pentru spectatori sau auditori[572], altele sunt de natură teoretică, deci având ca preocupare vioiciunea de gândire a minţii, iar altele, de aşa fel încât, chiar dacă lucrarea a încetat, rămâne totuşi rezultatul ei, cum sunt de pildă o construcţie, sau o ţesătură. Toate acestea, chiar dacă autorul lor tace, sunt tot atâtea mărturii despre destoinicia lui, încât însăşi lucrarea e cea care laudă pe cel ce a făcut-o. La fel trebuie privită şi lumea aceasta, ca fiind reflexul măririi dumnezeieşti şi dovadă a înţelepciunii lui Dumnezeu. La ea s-a referit proorocul atunci când şi-a îndreptat privirea spre ceea ce se ascunde în spatele lor şi când a zis: *Cât de măreţe sunt lucrurile Tale, Doamne, toate întru înţelepciune le-ai făcut* ! (Ps. 103, 25)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron,* I, 5, 17 - 18, în PSB, vol. 52, p. 35)

În creaţia Lui vedem slava Lui şi îl slăvim pe El

[571] Părinţii şi scriitorii bisericeşti ai Răsăritului subliniază că Dumnezeu l-a înzestrat pe om cu raţiune pentru a-L putea cunoaşte pe El, cu dorinţă pentru a năzui spre El şi a se bucura de El. Pentru că a fost creat să se unească cu Dumnezeu, în sufletul lui i-a fost sădită dorinţa după Creatorul său, dorinţă care să-l facă să tindă spre înălţarea la El şi spre unirea cu El. I-a fost dăruită iuţimea pentru a o folosi împotriva a tot ce ar fi încercat să-l îndepărteze de Creatorul Său; i-a dăruit Dumnezeu libertate ca să Îl aleagă pe El; memorie ca să nu înceteze să-şi amintească de Dumnezeu care l-a creat şi care este Iubire şi să rămână mereu unit cu El prin legătura dragostei; aducerea-aminte de Dumnezeu i-a fost dăruită omului, ca amintindu-şi porunca s-o împlinească şi aducându-şi aminte de binefacerile dăruite de Bunul Creator, să-L slăvească neîncetat; imaginaţia, ca prin reprezentarea celor ce-l înconjurau să ajungă la contemplarea Lui. Înainte de căderea în păcat, omul îşi reprezenta lucrurile sensibile aşa cum sunt ele. Imaginaţia nu reprezenta un obstacol în relaţia omului cu Dumnezeu pentru că atunci omul nu cunoştea închipuirea necuviincioasă. Imaginile simple furnizate de imaginaţie nu erau provocate de patimi şi nici nu provocau ele însele patimi. Omul nu vedea cele de care era înconjurat decât în relaţie cu Creatorul său, contempla raţiunile duhovniceşti din făpturi şi îi dădea slavă lui Dumnezeu pentru înţelepciunea cu care a creat tot ceea ce există. De toate acestea omul trebuia să se slujească pentru a ajunge la starea de desăvârşire la care fusese chemat. Tot ceea ce cunoştea Adam nu cunoştea de la sine, ci facultăţile sale cognitive erau luminate de Duhul Sfânt, de aceea el avea o cunoaştere adevărată. – n. a.

[572] Sf. Vasile.

„(...) n-am văzut în viaţa noastră vremelnică de acum zidirea spre slava lui Dumnezeu care a făcut-o[573], ci ne-am pătat ochii noştri şi urechile şi limba[574]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 22)

„Toate sunt de la El, prin El şi în El"

„(...) *Toate sunt de la El, prin El şi în El* (Rom. 11, 36). Prin cuvintele *toate provin de la El*, Pavel a arătat că începutul existenţei lumii este Dumnezeu. Cuvintele *prin El* arată că Dumnezeu susţine lumea, iar *în El* arată că tot Dumnezeu este şi scopul existenţei". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. LXV, în PSB, vol. 9, p. 426)

„Ai văzut pe fii diavolului cum rostesc cuvinte din izvorul tatălui lor, diavolul, susţinând că toată creaţia nu este opera lui Dumnezeu, cu toate că Ioan strigă că Hristos *întru ale Sale a venit* (In. 1, 11) şi că *lumea prin El s-a făcut* (In. 1, 10)?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVI, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 206)

„În El vieţuim, ne mişcăm şi suntem"[575]

„Căci Creatorul tuturor face toate vii, fiind Viaţa prin fire, sădind în ele în chip negrăit puterea Sa, fiindcă nu era cu putinţă să se păstreze altfel în existenţă cele ce au primit facerea din nimic[576]. Căci s-ar întoarce îndată la firea proprie, înţeleg la non-

[573] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Creaţia neînsufleţită laudă pe Dumnezeu prin minunata ei orânduire. Dar cel ce dă expresie laudei ei este omul. Lauda ei şi a omului se completează. De aceea creaţia şi omul sunt făcute într-o solidaritate. Dumnezeu vrea să-Şi ia lauda pentru creaţia sa de la om. Pe om îl vrea Dumnezeu tălmăcitorul conştient şi cuvântător al laudei ce I-o aduce pe tăcute creaţia neînsufleţită. Când omul nu vede în zidire slava lui Dumnezeu, face într-un fel inutilă zidirea. Dar lauda lui Dumnezeu prin zidire de către om nu e numai spre plăcerea lui Dumnezeu, ci şi spre creşterea spirituală a omului. Cât creşte în cunoaşterea măreţiei şi bunătăţii lui Dumnezeu omul care vede creaţia folositoare lui spre lauda lui Dumnezeu! Când se închide în sine, reduce taina minunată a creaţiei la unele legi oarbe. El n-are atunci pe cine lăuda. Nu vede prin toate puterea şi bunătatea infinit superioară a lui Dumnezeu, îndreptate spre el. Nu intră în comuniune cu Dumnezeu. Relaţia cu natura impersonală ne ţine în relaţia personală cu Dumnezeu.
Ne place să spunem că omul e făcut ca partener de dialog al lui Dumnezeu. Dar omul este în această poziţie ca cel ce nu poate să nu-L laude pe Dumnezeu, ca cel ce nu poate să nu vadă măreţia şi bunătatea Lui infinită. De aceea rolul omului în dialogul cu Dumnezeu îşi atinge culmea în lauda lui Dumnezeu. Omul cere lui Dumnezeu noi daruri în dialogul lui cu El şi-I mulţumeşte pentru tot ce-i dă. Dar treapta cea mai înaltă a cunoştinţei de Dumnezeu şi a bogăţiei sale în acest dialog o ajunge în lauda lui Dumnezeu. Liturghia e în mod precumpănitor o laudă a lui Dumnezeu. Prin vederea slavei lui Dumnezeu din creaţie şi din mântuire ni se umple inima de căldura dragostei de El şi mintea de lumină, de mulţumire şi admiraţie. Omul credincios nu se simte în lume *aruncat* de o întâmplare. (n. s. 27b, p. 22)

[574] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Slava lui Dumnezeu în creaţie o vedem prin ochii noştri, o auzim prin urechile noastre (căci în lume sunt şi armonii descoperite în melodii şi chiar omul e o fiinţă cântătoare) şi o exprimăm prin limba noastră. Prin simţuri suntem în contact cu lumea, iar prin lume descoperim slava lui Dumnezeu. Chiar pentru ceea ce ne dă prin ea pentru viaţa în trup, Îl lăudăm cu recunoştinţă. Omul completează armonia lumii. (n. s. 28, p. 22)

[575] Fap. 17, 28.

[576] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cele aduse la existenţă din nimic, prin puterea exclusivă a lui Dumnezeu, nu se puteau ţine în existenţă decât tot numai prin puterea Lui. Căci, fiind din nimic, vor fi nimic dacă rămân singure. Iar puterea aceasta a Lui nu-şi poate avea izvorul decât în Sine, căci El este existenţa prin Sine şi, ca atare, este izvor nesfârşit de existenţă sau de viaţă. Trebuie să existe undeva un astfel de izvor nesfârşit de existenţă şi de viaţă în gradele şi formele supreme. (n. s. 1647, p. 864)

existenţă, dacă n-ar birui slăbiciunea facerii prin relaţia cu Cel ce este. Deci drept şi bine a grăit dumnezeiescul Pavel numind pe Dumnezeu Viaţa tuturor, întrucât *în El vieţuim şi ne mişcăm şi suntem* (Fap. 17, 28)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 864)

Frumuseţea, ordinea şi armonia creaţiei

„Precum un cântăreţ, combinând sunetele joase cu cele înalte şi cele din mijloc împreunându-le cu altele prin arta lui, alcătuieşte o unică melodie, aşa şi înţelepciunea lui Dumnezeu, purtând tot universul ca pe o liră şi împreunând cele din aer cu cele de pe pământ şi pe cele din cer cu cele din aer şi unind întregurile cu părţile şi cârmuindu-le toate cu porunca şi voia Sa, alcătuieşte o singură lume şi o unică rânduială frumoasă şi armonioasă a ei, El însuşi rămânând nemişcat, dar toate mişcându-le, prin crearea şi orânduirea lor, după bunăvoirea Tatălui[577]. Caracterul minunat al dumnezeirii Lui este că prin una şi aceeaşi încuviinţare le rânduieşte pe toate deodată şi împreună, şi nu pe rând, pe cele ce se mişcă drept şi în cerc, pe cele de sus, pe cele de la mijloc, pe cele de jos, pe cele lichide, pe cele răcoroase, pe cele fierbinţi, pe cele văzute şi nevăzute, după firea fiecăreia. Căci deodată şi din aceeaşi poruncă a Lui cel drept se mişcă pe linia dreaptă, cel circular în cerc, cel de la mijloc, unde este, cel cald încălzeşte, cel uscat usucă. Şi tuturor li se dă viaţă şi subzistenţă de la El după firea lor. Şi prin El se produce o minunată şi cu adevărat dumnezeiască armonie[578]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLII, în PSB, vol. 15, p. 79)

„Să nu vedem oare frumuseţea universului? Să nu stăm în faţa acestui mare şi variat atelier al creaţiei dumnezeieşti?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a IV-a, I, în PSB, vol. 17, p. 110)

„Un singur fir de iarbă, o singură plantă sunt de ajuns să-ţi facă mintea să contemple măiestria cu care s-au făcut toate! Cum este de pildă paiul de grâu încins cu noduri, ca şi cum l-ar lega spre a putea suporta greutatea spicului, ca să nu cadă la pământ când este plin de rod! Ovăzul sălbatic are paiul gol, pentru că vârful nu-i cu

[577] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ideea despre Cel nemişcat care toate le mişcă e de la Aristotel. Dar sfântul Atanasie precizează printr-o notă personală: le mişcă după voia Sa şi a lui Dumnezeu –Tatăl, nu printr-o lege interioară. Dumnezeu nu Se mişcă şi le mişcă toate spre Sine pentru că e iubire interpersonală. (n. s. 98, p. 79)

[578] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De la ideea că lumea este o unitate, pentru că unul este Dumnezeu care a creat-o şi o cârmuieşte, sfântul Atanasie a progresat la ideea că lumea este un tot armonic, pentru că Cel prin care s-a creat şi se susţine este Raţiunea ipostatică supremă. Ca atare, Ea are o funcţie armonizatoare. Lumea nu e una prin simplitate uniformă, ci unitatea ei se conciliază cu bogăţia energiilor şi formelor ei. Dar acestea pot fi ţinute în armonie numai printr-o Raţiune supremă, care se reflectă în raţionalitatea reciproc articulată a părţilor ei. Datorită acesteia niciuna nu se războieşte împotriva celeilalte, ci fiecare respectă şi promovează pe fiecare. Unde nu e raţiune, unde fiecare vrea să se impună singur, se naşte dezordinea şi haosul neraţional. Raţiune, ordine, respect şi ajutor reciproc între toate drept condiţionare a existenţei fiecăreia, ţin împreună. Numai această armonie îi poate face fericiţi pe toţi. Dimpotrivă, războiul tuturor împotriva tuturor nu e starea cea normală si nici nu poate crea o mulţumire generală. Războiul nu poate fi considerat ca părinte al tuturor, cum a zis Heraclit. Starea de război e produsul păcatului, al egoismului, al iraţionalităţii. Oamenii nu se pot împăca cu această stare. Ei tind spre armonie. Acolo domneşte raţiunea, ca reflex al Raţiunii supreme, care creează toate în unitate şi vede ceea ce le uneşte pe toate. (n. s. 99, pp. 79-80)

nimic îngreuiat, pe când paiul de grâu este întărit cu acele legături. Bobul de grâu este pus, apoi, într-o învelitoare, ca să nu fie cu uşurinţă răpit de păsările care mănâncă seminţe; bobul mai este apărat încă şi de vârfurile ascuţite ale mustăţilor spicului, care, ca nişte bolduri, nu lasă să fie vătămată de micile vietăţi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a V-a, III, în PSB, vol. 17, p. 122)

„Iar ordinea universului este ca o armonie muzicală, care se armonizează cu sine însăşi într-o succesiune şi într-un ritm, care este alcătuit din multe şi diferite elemente şi consună cu ea însăşi şi nu iese niciodată din simfonie, deşi se observă o mare deosebire între lucrurile existente, luate în parte. Căci precum se întâmplă cu plectrul celui care potriveşte tonurile cu artă şi scoate cântecul din felurimea notelor, aşa încât dacă nota este la unison, nu formează nicio melodie; tot aşa compoziţia universului este al alcătuită şi ea din diferite elemente, care se pot observa unul câte unul şi care printr-un ritm ordonat şi imuabil, dau armonia părţilor faţă de întreg". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. II, în PSB, vol. 30, pp. 139-140)

„Cât de frumos ni se înfăţişează ţarinile bogate (Fac. 27, 27)! Ce miros, ce plăcere, ce bucurie pentru plugari! Cum ar trebui să ne exprimăm mai cuviincios acest sentiment dacă ne-am folosi doar de limba noastră de toate zilele? Or, noi avem mărturiile Scripturii, în care găsim comparat farmecul ţarinilor cu belşugul binecuvântării şi al harului sfinţilor. Aşa vorbeşte de pildă Isaac: *Iată, fiul meu ca mirosul unei ţarini pline*! Cum să descriem parfumul albăstriu al viorelei, albul strălucitor al crinului, roşul aprins al trandafirului ori livezile strălucind ca pictate acum în auriu, acum în toate culorile, acum în galben deschis, la care nu ştii ce să admiri mai mult: frumuseţea florilor sau mirosul lor parfumat? Nu ţi se mai satură ochii de astfel de privelişti; în lung şi în lat se răspândeşte un miros plăcut, al cărui farmec ne surprinde pe toţi. De aceea, pe bună dreptate spune psalmistul: *frumuseţea ţarinii cu Mine este* (Ps. 49, 12). Desigur că e cu El, fiindcă El însuşi a creat-o. Căci care alt meşter ar fi fost în stare să pună atâta farmec până şi în cea din urmă dintre plante? *Priviţi crinii câmpului* (Mt. 6, 28). Câtă candoare nu se desprinde din albul florilor lor! Chiar şi frunzele parcă formează un fel de cortegiu, înălţându-se de la cele mai de jos până la cele de deasupra, formând un fel de potir, încât interiorul lui luceşte sclipind ca aurul, dar care totuşi nu încarcă în chip neplăcut nici suita lui tot atât de împodobită. Dacă s-ar încumeta cineva să rupă această floare şi să-i desfacă petalele, unde s-ar putea găsi o mână atât de îndemânatică încât s-o poată reface la loc? În acest înţelees, Dumnezeu i-a adus o mărturie atât de minunată declarând: *Nici Solomon în toată mărirea lui nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceştia* (Mt. 6, 29). Potrivit acestei judecăţi, chiar şi cel mai bogat şi cel mai înţelept rege e întrecut de aceste flori". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron,* III, 1, 36, în PSB, vol. 52, p. 44)

Despre unirea minunată a elementelor disparate

„... socotind drept cea mai frumoasă lucrare din lume unirea aceasta minunată între elemente disparate: cerul, întins ca un cort, în stare să-i protejeze pe toţi locuitorii pământului, pământ care ne-a fost dat ca să vedem apoi aerul, văzduhul întins de jur împrejur, mările întinse; poporul creştin, o adevărată capodoperă a lucrării dumnezeieşti, în care să vibreze sunetele armonice ale cuvântului dumnezeiesc şi în care să se simtă

lucrarea lăuntrică a Duhului Sfânt, templul acesta, sanctuarul Treimii, sălaşul sfinţeniei, Sfânta Biserică, în care totul să strălucească întocmai ca o catapeteasmă cerească, despre care s-a spus în Scriptură: *Lărgeşte locul cortului tău şi acoperământul sălaşului tău întinde-l, nu cruţa nimic! Lungeşte funiile şi întăreşte ţăruşii! Căci tu te vei lăţi la dreapta şi la stânga, şi seminţia ta va cuceri neamurile, şi cetăţile cele pustiite le va umple de oameni*. Doar nu degeaba are ea stofe luxoase drept dovadă a vieţuirii ei îmbunătăţite, spre acoperirea răutăţilor şi spre astuparea greşelilor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron,* I, 1, 5, în PSB, vol. 52, p. 39)

Despre plantele otrăvitoare ce ajută la refacerea sau menţinerea sănătăţii trupeşti

„Or, toate câte răsar din pământ au o anumită destinaţie şi contribuie pe cât se poate la desăvârşirea întregii lumi create. Unele produse sunt destinate hranei, altele vin pe lume pentru alt scop; nimic nu vine fără rost, nimic de prisos nu încolţeşte din pământ. Ceea ce crezi că pentru tine nu-i de nicio trebuinţă foloseşte altora, ba adeseori îţi foloseşte şi ţie ceea ce-i de folos altuia. Ceea ce nu se foloseşte ca aliment poate servi ca medicament, şi de multe ori ceea ce-ţi strică ţie constituie pentru păsări şi animale sălbatice hrană folositoare. Aşa de pildă, graurul poate consuma cucută fără să-i dăuneze, întrucât structura corpului lui îl ajută să fie invulnerabil faţă de sucul veninos. Acest suc produce o senzaţie de rece care înfioară pasărea, aşa încât, înainte de a porni prin porii ei veninul spre inimă, acesta e dus la timp, fără nicio primejdie, pe drumul digerării. Cunoscătorii afirmă[579] că pentru prepeliţă spânzul e hrană şi nutreţ, întrucât, potrivit conformaţiei sale fizice, ea e ferită de efectele vătămătoare ale unui astfel de aliment. Iar dacă adeseori spânzul este folosit în tratarea unor boli omeneşti, cu toate că n-ar părea indicat, cu cât mai mult nu-l va adapta spre vindecare mâna medicului, încât să fie acceptat ca aliment nevătămător datorită compoziţiei sale fireşti? Mătrăguna se recomandă adeseori la insomnii. Ce să mai spun de sucul de mac, despre care se ştie că a ajuns atât de cunoscut prin uzul zilnic în rol de calmant[580] al durerilor interne? Nu trebuie uitat nici rolul cucutei la reducerea poftelor trupeşti, nici a spânzului, care înlătură toate durerile unui trup bolnav.

Aşadar, nu numai că nu poate fi învinuit Creatorul din pricina (prezenţei) plantelor otrăvitoare, ci trebuie chiar să-I aducem mulţumiri întrucât ceea ce tu credeai că s-a zămislit ca să ne pună viaţa în primejdie a devenit doctorie pentru sănătatea ta. Căci chiar şi ceea ce ar prezenta o primejdie e evitat de Providenţă, iar prin băgare de seamă nu se pierde nimic din ceea ce e folositor sănătăţii". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron,* III, 1, 39-40, în PSB, vol. 52, pp. 45-46)

Marea

„Dar pot, oare, ochii mei vedea cu atâta amănunţime frumuseţea mării, câtă s-a arătat Celui Ce a făcut-o?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* Omilia a IV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 118)

[579] Notă Pr. Prof. Teodor Bodogae: Pliniu, *Istoria nat*., X, 72, 92. (n. s. 71, p. 46)
[580] Notă Pr. Prof. Teodor Bodogae: Pliniu, *Istoria nat.*, XXV, 13 (94), 147-150. (n. s. 73, p. 46)

„Marea constituie ceva bun, în primul rând pentru că poartă grijă de uscat dându-i umezeala necesară, prin aceea că dirijează oarecum pe neaşteptate, ca prin nişte canale sucul vital deloc inutil tuturora. În calitate de vatră a fluviilor, marea este un bine, fiindcă e izvorul de unde ne vin ploile[581], e depozit de pământ aluvial, e cale de acces pentru mărfuri şi mijloc prin care popoarele ce trăiesc departe pot comunica, e apărare împotriva primejdiilor de război, baricadă împotriva barbarilor, ajutor în nenorociri, refugiu în caz de pericol, punct de atracţie şi de distracţie, loc de cură şi de însănătoşire, ţinut care-i uneşte pe cei despărţiţi, loc plăcut pentru drumeţie, ascunziş bun pentru cei urmăriţi, resursă pentru încasarea dărilor, hrană ieftină în caz de secetă. Din mări se porneşte ploaia, care cade pe pământ, şi tot de acolo e absorbită apa prin mijlocirea razelor de soare, iar ceea ce e uşor în ea e dus mai departe. În acelaşi timp, cu cât e dusă mai sus, cu atâta se îndeseşte mai tare în spaţiile umbroase şi reci ale norilor, încât se porneşte ploaia, care opreşte nu numai seceta, ci rodeşte şi câmpiile însetate.

Dar cum să pot număra insulele care stau presărate discret în mare ca nişte perle în tivitura hainei în care cei ce se feresc de ademenirile plăcerilor lumeşti evită cotiturile periculoase ale vieţii şi caută mai curând o viaţă retrasă de lume? Iată de ce marea ne poate fi un cămin liniştit pentru cumpătare, o şcoală pentru stăpânirea de sine, un azil al seriozităţii, un liman al liniştii sufleteşti, o uşurare în faţa apăsărilor veacului, o viaţă liberă de ispitele clipei, o împintenare pentru viaţa evlavioasă a celor credincioşi, încât recitarea rugăciunilor psaltice parcă s-ar lua la întrecere cu vuietul valurilor care izbesc uşor ţărmurile, de parcă şi insulele stau să se contopească în unduirea sfântă a valurilor paşnice ale rugăciunii, încât ai impresia că răsună peste tot numai laude ale sfinţilor. Cum aş putea reda oare toată acea frumuseţe a mării, aşa cum o vedea Creatorul?[582] Şi încă ce? Ce altceva vrea să însemne acel sunet melodic al valurilor decât cântecul melodic al rugăciunilor poporului?[583] De aceea foarte potrivit e asemănată Biserica adeseori cu o mare. Mai întâi, iat-o cum îşi scuipă, prin toate intrările, valurile de credincioşi, care se apropie. În al doilea rând, parcă vuiesc, purtate încoace şi încolo ca nişte valuri ale mării, rugăciunile comune şi alternative ale întregului popor, înşiruindu-se pe rând la cântările de psalmi bărbaţii, femeile, fecioarele şi copiii; un adevărat vuiet de valuri care răsună. De ce ar mai fi nevoie să subliniez că aceste valuri amintesc de spălarea păcatelor şi că în ele se resimte suflarea sfinţitoare a Duhului Sfânt?[584]” (Sf. Ambrozie al Milanului, *Hexaemeron,* I, 1, 22-23, în PSB, vol. 52, pp. 40-41)

Raţionalitatea creaţiei

„… fiecare lucru din lume s-a făcut cu o raţiune oarecare”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XI, II, în PSB, vol. 21, p. 130)

---

[581] Notă Pr. Prof. Teodor Bodogae: *Hospitium fluviorum* şi *fons imbrium*, aşa defineau cei vechi întinderile oceanelor; cf. Niederhuber, Ambrosius, Hexaemeron, p. 89. (n. s. 48, p. 40).

[582] Notă Pr. Prof. Teodor Bodogae: Imagine împrumutată de la Sf. Vasile, *Hexaim*., 38 E-39 A. Pasajul acesta confirmă faptul că *Hexaemeronul* a fost scris la câţiva ani după introducerea cântării alternative a psalmilor, din anul 336 (n. s. 50, p. 41).

[583] Notă Pr. Prof. Teodor Bodogae: Imagine împrumutată din Vergiliu, *Georgicele*, II, 462, ed. D. Murăraşu, Bucureşti, 1967, p. 88. (n. s. 51, p. 41).

[584] Notă Pr. Prof. Teodor Bodogae : Minunată imagine, care ne duce cu gândul la şi mai minunata râvnă de adâncire şi maturizare pe linia catehumenatului creştin, aşa cum îl întâlnim în sec. IV, la Chiril al Ierusalimului, Ambrozie, Niceta de Remesiana şi alţii. (n. s. 52, p. 41)

„(...) Au fost chemaţi la existenţă prin arta[585] şi lucrarea lui Dumnezeu, îngerul şi omul, de asemenea cerul şi pământul, boul şi calul, lemnul şi piatra. Fiecare din acestea se cunosc în firea proprie şi distinctă, care nu e în toate în mod neschimbat, sau cum e în toate celelalte, fără să fie în contradicţie una cu altele. Nu este nicio neîmpăcare, nicio amestecare a îngerului cu omul, sau a omului cu îngerul. Firile lor nu sunt nicidecum opuse între ele. Existenţa cerului, sau sensul existenţei lui nu e în conflict cu altele. Nu e o despărţire duşmănoasă a pământului de cer, sau a cerului de pământ, nici a pământului de piatră, deoarece raţiunea (sensul) existenţelor nu li s-a distribuit dintr-o contradicţie şi separaţie a firii. Pe lângă acestea, afirmăm că în toate s-a introdus de Dumnezeu focul arzător şi apa care răcoreşte, dar amândouă sunt făpturile Unuia, care e simplu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuv. II, în PSB, vol. 40, pp. 72-73)

„Având raţiunile celor făcute subzistând în El dinainte de veacuri, prin bunăvoinţa Sa a creat din nimic zidirea cea văzută şi nevăzută, ca Unul ce a făcut toate cu raţiune şi înţelepciune la vremea cuvenită, pe cele generale şi pe cele individuale. Căci credem că premerge o raţiune creaţiunii îngerilor, o raţiune fiecăreia dintre fiinţele şi puterile ce alcătuiesc lumea de sus, o raţiune oamenilor, o raţiune tuturor celor ce au primit existenţa de la Dumnezeu, ca să nu le numesc pe toate individual[586]. Propriu-zis este una şi aceeaşi Raţiune, care prin infinitatea şi transcendenţa ei este în sine şi pentru sine negrăită şi necuprinsă, fiind dincolo de toată creaţiunea şi de deosebirea şi varietatea ce există şi se cugetă în ea, arătându-se şi multiplicându-se din bunătate în toate câte sunt din ea, pe măsura fiecăreia şi recapitulând (readucând) toate în sine[587]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 7d, în PSB, vol. 80, pp. 80-81)

---

[585] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lumea creată este şi un produs de mare artă. O dovedesc chiar operele artistice nesfârşite ale poeţilor, pictorilor, arhitecţilor, care se silesc să pună în evidenţă virtualităţile artistice cuprinse în lume, dar şi în gândirea omului. Câtă armonie în toate şi între toate! (n. s. 86, p. 72)

[586] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aici este exprimată doctrina sfântului Maxim despre raţiunile creaturilor aflate dinainte de veacuri în Raţiunea divină. Această doctrină se deosebeşte net de doctrina platonic-origenistă. Câtă vreme Origen cunoaşte o întreagă lume de spirite în jurul lui Dumnezeu, lume din care o parte prin cădere e îmbrăcată în corpuri şi devine o lume vizibilă, sfântul Maxim nu cunoaşte deosebit de lumea creată decât pe Dumnezeu. Căci raţiunile dinainte de veacuri ale făpturilor nu au o existenţă de sine, ci sunt raţiuni potenţiale în Dumnezeu sau în Raţiunea supremă. Entităţile lumii nu au ca atare o preexistenţă. Chiar îngerii nu sunt asemenea fiinţe raţionale preexistente, ci ei înşişi îşi au raţiunile lor ca potenţe în Dumnezeu. *Pentru origenişti, de aceea, geneza (facerea) este venirea existenţelor imateriale în corp*. Aceasta era şi afirmaţia deschisă a lui Plotin (*Enn*. 3, 9, 3). Acesta era un concept parţial al facerii (genezei), nu facerea entităţilor înseşi, ci a unui mod particular al existenţei lor. Dimpotrivă, sfântul Maxim înţelege Geneza (Facerea) în mod universal, cum formulează cu grijă: *atât cele inteligibile cât şi cele sensibile sunt create de Dumnezeu*.
La neoplatonici şi la Origen toate formează o pleromă panteistă. Sfântul Maxim deosebeşte radical între Dumnezeu, singurul necreat şi etern, şi creaturi, care au în Raţiunea supremă numai nişte raţiuni după care au fost create. (n. s. 42, p. 80)

[587] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Propriu-zis, în Raţiunea divină raţiunile divine nu subzistă în mod distinct. Ci Raţiunea divină, infinită şi transcendentă, *Se arată şi Se multiplică din bunătate în toate câte sunt*. Adică revelează din infinitele Sale posibilităţi şi prin aceasta actualizează ceva din multiplicitatea acestor posibilităţi, creând chipurile consistente ale lor. Actul revelării lui Dumnezeu prin entităţile ce le creează după modelul raţiunilor preexistente ca posibilităţi (nu ca existenţe reale), este un act al *bunătăţii* deci al voinţei Sale. Ele nu se mişcă de la ele însele spre o existenţă în corpuri. (n. s. 43, p. 81)

„(...) privind (sfinţii – n. a.) toată creaţiunea în stabilitatea ei, au concentrat cele cinci moduri arătate ale contemplaţiei în trei, cunoscând că creaţiunea, constând din cer, pământ şi cele din mijloc, este prin raţiunea ei învăţătoarea filosofiei morale, naturale şi teologice[588]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 28, în PSB, vol. 80, p. 134)

„Căci nu e niciuna din existenţe a cărei raţiune să nu preexiste în chip sigur la Dumnezeu. Iar cele care subzistând îşi au raţiunile preexistente la Dumnezeu au facerea în chip sigur prin voia lui Dumnezeu. Iar cele a căror facere e prin voia lui Dumnezeu îşi păstrează subzistenţa după fiinţă nestrămutată de la existenţă la nefiinţă. (...) Dar despre cele ale căror raţiuni există statornic la Dumnezeu, se poate spune că şi voinţa a-toate-Făcătorului Dumnezeu cu privire la ele este neschimbătoare. Căci voia lui Dumnezeu nu se circumscrie nicidecum între margini temporale, nici nu se schimbă prin transformare, alternându-se cu făpturile. De aceea şi acestea îşi au subzistenţa în mod evident şi neîndoielnic nepieritoare[589]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 112, în PSB, vol. 80, pp. 281-282)

„Cunoscătorii lucrurilor dumnezeieşti spun că raţiunea universală a întregii creaţiuni a fiinţelor raţionale arată înţelegerii trei moduri: al existenţei, al bunei existenţe şi al veşnicei existenţe. Cel al existenţei s-a dăruit făpturilor cel dintâi, prin fiinţă, cel al bunei existenţe li s-a dat ca al doilea, prin voinţa lor, ca unora ce se mişcă de sine, iar cel al veşnicei existenţe li s-a dăruit ca al treilea, prin har. Şi cel dintâi are în sine puterea; al doilea, lucrarea; iar al treilea, odihna. Astfel raţiunea existenţei, având în chip natural numai puterea spre lucrare, nu poate avea însăşi lucrarea atotdeplină fără hotărârea voinţei; a bunei existenţe, având prin voinţă numai lucrarea puterii naturale, nu are puterea întreagă fără fire; iar a veşnicei existenţe, îmbrăţişând în general pe ale celor dinaintea sa, puterea celei dintâi şi lucrarea celei de a doua, nu se află în chip natural în făpturi ca putere şi nu rezultă cu necesitate din hotărârea voinţei. Căci cum s-ar putea afla în cele ce au început după fire şi sfârşit după mişcare ceea ce există veşnic şi nu are început şi sfârşit? Ci e un hotar care face stabilă firea în ce priveşte puterea ei şi voinţa în ce priveşte lucrarea ei, neschimbând raţiunea existenţei niciuneia şi hotărnicind veacurile şi timpurile tuturor[590]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 157, în PSB, vol. 80, p. 332)

---

[588] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aspectele creaţiei sunt unite nu numai două câte două în chip diferit, ci fiecare e unit cu toate celelalte. Astfel, prin fiecare aspect pot fi privite toate. Şi fiecare aspect prezintă lumea altfel repartizată. Astfel privind părţile lumii după aspectul lor stabil ea apare repartizată în pământ, în cer şi în cele de la mijloc. Acestea trei formează la rândul lor obiectul unei întreite contemplaţii şi abordări. Pământul contemplat ne învaţă filosofia naturală, cerul (în sens spiritual), filosofia teologică sau conştiinţa despre Dumnezeu, iar cele de la mijloc, filosofia morală sau drumul de la pământ la cer. (n. s. 151, pp. 134-135)

[589] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate cele ce subzistă în mod concret îşi au raţiunile în Dumnezeu. Iar cele ce subzistă având raţiunile în Dumnezeu au fost create prin voia lui Dumnezeu. Ele vor exista veşnic, pentru că voia lui Dumnezeu cu privire la ele nu încetează. Deci toate câte au raţiunile din veci în Dumnezeu, fiind aduse în existenţă când socoteşte Dumnezeu potrivit, vor dura în veci, pentru că voia lui Dumnezeu cu privire la ele este nestrămutată, fiind legată cu raţiunile lor care în veci nu vor înceta în Dumnezeu. Dumnezeu nu trece de la o voie la alta, odată cu încetarea existenţei pământeşti a făpturilor. Deci nici ele nu pier definitiv prin moarte. (n. s. 354, pp. 282-283)

[590] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Capitolul acesta e un rezumat al cap. 7. Dar tema aceasta stă în legătură cu conţinutul capitolelor anterioare şi este expusă aici cu anumite nuanţări deosebite. Astfel, în cap. 7 nu

Despre cele trei creaţiuni

„În Sfânta Scriptură am aflat trei creaţiuni anumite: una şi cea dintâi e aducerea din nefiinţă la fiinţă; a doua e schimbarea din mai rău în mai bine, iar a treia este învierea din morţi. Or, în aceste creaţiuni mereu vei afla pe Duhul Sfânt colaborator al Tatălui şi al Fiului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 8, XI, în PSB, vol. 12, p. 140)

Cele două laturi ale creaţiunii: cea sensibilă şi cea inteligibilă

„Toată firea celor existente se împarte în cele inteligibile şi în cele sensibile. Cele dintâi se numesc şi sunt veşnice (αἰωνία), mai presus de timp, ca unele ce au primit începutul existenţei în veacul (αἰών) netemporal, iar cele de al doilea, temporale, ca făcute în timp; cele dintâi cad sub cugetare, iar cele de al doilea, sub simţire, pentru puterea de nedesfăcut a relaţiei naturale ce le leagă între ele. Căci puternică este relaţia (afecţiunea) celor ce cugetă cu cele cugetate şi a celor ce simt, cu cele sensibile”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 40, în PSB, vol. 80, p. 152)

„Poate nu s-ar abate de la adevăr nici acela care ar spune că prin Moise şi Ilie se arată creaţiunea inteligibilă şi sensibilă a Cuvântului creator. Dintre acestea, Moise înfăţişează raţiunea celei sensibile, ca cel supus facerii şi stricăciunii, cum arată istoria referitoare la el, care povesteşte naşterea şi moartea lui. Căci aşa e şi zidirea sensibilă, având un început cunoscut al facerii şi nădăjduind un sfârşit produs prin descompunere. Iar Ilie pe cea inteligibilă, întrucât istoria referitoare la el nu povesteşte naşterea lui, chiar dacă

---

găsim atât de clară identificarea raţiunii existenţei făpturilor cu fiinţa şi cu puterea spre lucrarea ce ţine de ea, a raţiunii existenţei bune cu mişcarea lor prin voinţă şi a bunei existenţe veşnice ca odihna în Dumnezeu. Acolo toate trei raţiunile acestea erau privite mai mult în Dumnezeu ca sursă a lor. Apoi în cap. 7 se accentua mai mult caracterul de dar dumnezeiesc al mişcării, pe când în capitolul de faţă se pune în relief faptul că lucrarea ca mod de actualizare a mişcării depinde de voinţa făpturii, deci existenţa cea bună nu mai e numai un dar al lui Dumnezeu, ci depinde şi de făptură. În cap. 7, urmărindu-se în special combaterea teoriei origeniste despre originea mişcării în păcat, se accentua mai mult originea dumnezeiască a mişcării, ceea ce lăsa oarecare impresie de predestinaţianism. Valoarea omului n-ar fi fost pusă deplin în relief fără înlăturarea acestei umbre de predestinaţianism. În capitolul de faţă se scoate în relief contribuţia omului în activarea mişcării. Se vede că între timp luase amploare erezia monenergistă şi monotelită şi, deodată cu acestea, necesitatea apărării voinţei omeneşti. Dacă lucrarea bună depinde şi de voinţă, atunci şi odihna în veşnica existenţă bună depinde nu numai de Dumnezeu, ci şi de om.

Pe de altă parte, ca să nu se creadă că lucrarea bună sau existenţa bună depinde numai de voinţa omului, sfântul Maxim declară aci că lucrarea nu are în sine puterea întreagă, ci în firea pe care a dăruit-o Dumnezeu. Deci pe de altă parte şi existenţa bună depinde şi de Dumnezeu. Precum se vede, în acest capitol se face o precizare mai nuanţată a raportului între darul lui Dumnezeu şi voinţa omului în urcuşul lui spre veşnica existenţă fericită. De odihna în această veşnică existenţă fericită, sfântul Maxim spune pe de o parte că ea nu derivă în chip natural nici din puterea sădită în făpturi, nici din lucrarea efectuată prin hotărârea voinţei; pe de altă parte, tot despre ea spune că circumscrie, deci e mai largă decât puterea naturală şi decât lucrarea ca operă a voinţei umane care activează puterea naturală. Afirmarea că stabilitatea în veşnica existenţă fericită, care a pus un hotar mişcării, menţine în ea neschimbată fiinţa în ce priveşte puterea ei şi voinţa în ce priveşte lucrarea ei, poate fi înţeleasă nu în sensul că puterea firii rămâne activată de lucrarea ei, ci în sensul că puterea şi lucrarea firii din viaţa pământească sunt cuprinse dar şi depăşite de odihna dăruită de Dumnezeu. Fără acestea n-ar fi venit odihna lui Dumnezeu. Odihna lui Dumnezeu nu e o încremenire, ci o putere şi o consecinţă a lucrării, un fruct al ei, hărăzit însă de Dumnezeu ca un plus nesfârşit faţă de puterea firii activate prin lucrare ... (n. s. 419, p. 332)

s-a născut, şi nu face să se aştepte descompunerea prin moarte, chiar dacă va sfârşi să existe în forma pământească. Căci aşa e şi zidirea inteligibilă, care nu are nici începutul facerii vădit oamenilor, chiar dacă s-a făcut şi a început şi a fost adusă din neexistenţă la existenţă, şi nu aşteaptă niciun sfârşit determinat al existenţei prin descompunere[591]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 46, în PSB, vol. 80, p. 162)

Despre al treilea cer

„Iar dacă mi-ar cere cineva lămurire despre cel de *al treilea cer* (II Cor. 12, 2), despre care Moise n-a scris nimic, dar pe care Apostolul l-a văzut şi fiind răpit acolo în adâncurile înţelepciunii a auzit cuvinte de nespus, vom răspunde că acel al treilea cer nu-i de felul celor pe care le-am descris căci mi se pare că şi marele Apostol, care era mereu *tinzând spre cele dinainte* (Filip. 3, 14), după ce a trecut dincolo de graniţele firii perceptibile prin simţuri, a ajuns la un tărâm care poate fi înţeles numai cu mintea şi cu duhul şi a cărui privelişte nu mai era deloc trupească, după cum însuşi ne-o spune *fie în trup, nu ştiu; fie în afară de trup, nu ştiu, Dumnezeu ştie, a fost răpit unul ca acesta până la al treilea cer*.

Deci acea culme mai de sus a acestei lumi cred că trebuie să fie cel de *al treilea cer* pomenit de Pavel, căci acest Apostol împarte tocmai în trei ceea ce putem noi vedea cu ochii şi fiecare din aceste părţi de care vorbeşte el sunt numite după obiceiul Scripturii *cer* (I Tes. 5, 23) căci cu o oarecare exagerare, cuvântul Scripturii numeşte *un cer* acel văzduh de aer mai des, pe unde ajung atât norii şi vânturile, cât şi zborurile înalte ale păsărilor atunci când vorbeşte de *norii cerului* (Mt. 24, 30) şi de *păsările cerului* (Mt. 6, 23). Dar el nu pomeneşte cuvântul *cer* numai în felul acesta, ci îl pune în legătură cu *tăria cerului* atunci când zice: *să scoată apele vietăţi cu suflete vii şi păsări zburătoare pe pământ sub tăria cerului* (Fac. 1, 20). Altă dată cuvântul Scripturii numeşte *cer* şi *tărie* acel tărâm de dincolo de sferele planetelor, pe unde trec aşa-numitele *stele rătăcitoare*. Căci zice: *Şi a făcut Dumnezeu doi luminători mari şi i-a pus pe ei în tăria cerului ca să lumineze pământul* (Fac. 1, 14; 16). E limpede pentru oricine gândeşte sănătos că bolta înstelată sau cum i s-a mai spus *cele de sus*, culmea lumii văzute, care nu poate fi sesizată decât doar cu mintea şi cu raţiunea, a fost numită *tăria* sau *cer*.

Aşadar spre cele care nu se pot tâlcui prin cuvinte dorindu-se Apostolul, după cum ne îndeamnă şi pe noi *să nu privim la cele ce se văd*, întrucât *sunt trecătoare,* ci la *cele ce nu se văd că sunt veşnice* (I Cor. 4, 18), ceea ce vrea să spună că unde l-a răpit dorirea, acolo a fost înălţat întru puterea harului. Pe baza acestei dorinţe, în loc să spună *ştiu un om care a întrecut orice făptură sensibilă şi care a pătruns până în adâncurile firii celei înţelegătoare întrucât a învăţat Sfintele Scripturi încă din tinereţe* (Mt. 19, 20) întipărindu-şi în sine însuşi numele ei, a numit *al treilea cer* pe cel din urmă dintre cele trei tărâmuri de sus. A lăsat în urmă văzduhul, a trecut dincolo de cercurile pe unde înconjoară stelele, a întrecut înălţimea de pe urmă a piscurilor eterice şi ajungând la acea statornică şi neschimbătoare fire, care numai prin cuget poate fi sesizată şi acolo a văzut frumuseţea

[591] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moise şi Ilie mai reprezintă şi cele două laturi ale creaţiunii: cea sensibilă, care are un început cunoscut şi un sfârşit prin corupere, şi cea inteligibilă, al cărei început nu se vede şi care nu se descompune prin moarte. Dar amândouă stau lângă Cuvântul întrupat, căci pe amândouă le-a asumat şi pe amândouă le înveşniceşte şi le scaldă în lumina dumnezeirii Sale. Latura sensibilă a creaţiunii nu va dispărea nici ea, cum afirmă platonismul, origenismul şi filosofia Asiei Orientale. (n. s. 207, p. 162)

raiului şi a auzit ceea ce firea omenească nu poate grăi (II Cor. 12, 4)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, în PSB, vol. 30, pp. 126-127)

Decăderea lumii create – urmare a decăderii omului

„(...) *Cerul şi pământul şi toată podoaba celor văzute vor trece şi ca printr-o suflare vor arde şi se vor desface* (II Pt. 3, 10) printr-un foc uriaş, care va curăţi cu anticipare, pentru venirea Celui curat, zidirea murdărită (spurcată) de noi[592]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 4, în PSB, vol. 81, p. 43)

CREDINŢA

Definiţia credinţei

„Actul de credinţă în Dumnezeu este o datorie pe care o realizăm prin fapte; de aceea, pe bună dreptate, datoriile noastre de credinţă constau din fapte, nu din cuvinte". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. XIII, 102.3., în PSB, vol. 4, p. 225)

„Credinţa, pe care o hulesc elenii, socotind-o deşartă şi barbară, este acceptare de bunăvoie, este consimţământ al cinstirii de Dumnezeu, *este încredinţare a celor nădăjduite, dovedite a lucrurilor nevăzute*, după cum spune dumnezeiescul apostol, că mai ales *prin aceasta au primit mărturie cei de demult* (Evr. 11, 12). *Dar fără credinţă este cu neputinţă a bineplăcea lui Dumnezeu* (Evr. 11, 6). Alţii au definit credinţa consimţământ care ne uneşte cu un lucru nevăzut, aşa precum dovada este consimţământ văzut al unui lucru necunoscut. Credinţa este o stare sufletească; această stare sufletească este începutul unei acţiuni, urmează că credinţa este început al acţiunii, temelie conştientă a stării sufleteşti; iar prin credinţă este primită cu anticipaţie dovada. Este început de înţelepciune a te alipi de ceea ce îţi este de folos. O stare sufletească fără întreruperi dă un mare ajutor gnozei. Astfel, practica credinţei ajunge ştiinţă fixată pe o temelie sigură. Filozofii definesc ştiinţa o disciplină care nu poate fi zdruncinată de raţiune. Este oare o altă stare adevărată ca aceasta, în afară de credinţa în Dumnezeu, al cărei Dascăl este singur Cuvântul? Eu nu cred! Teofrast spune că simţirea este începutul credinţei; şi de la simţire, începuturile credinţei se întind spre raţiunea şi mintea care se găsesc în sufletul nostru[593]. Cel care crede, deci, în dumnezeieştile Scripturi, având prin ele o judecată sigură, primeşte dovadă învederată glasul lui Dumnezeu, Care a dăruit Scripturile. Credinţa întărită cu dovezi nu

[592] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: N-am dus zidirea spre sfinţire, ci, murdărindu-ne pe noi, am murdărit-o şi pe ea. Am murdărit materia trupului propriu şi ea s-a extins cu murdăria ei în toată materia. Am poluat apele şi aerul prin fumul unor produse inutile, din care multe folosite pentru arme catastrofale. Am scos din combinaţia lor naturală energiile, folosind forţa unora împotriva altora. Vom suferi consecinţele, gemând în veci sub o astfel de natură. Focul care va descompune creaţia va izbucni în parte chiar din sânul ei, prin lucrarea fiinţelor umane înrăite. Zidirea nu va mai putea fi un mediu pentru o înfrăţire a omenirii. Cu atât mai puţin pentru simţirea Mântuitorului Prea Bun, Care vrea să ne aibă cât mai aproape. (n. s. 78, p. 43)

[593] Teofrast, *Fragm. 13*, Wimmer, III, 162.

mai e credinţă. *Fericiţi sunt*, aşadar, *cei care n-au văzut şi au crezut* (In. 20, 29). Chemările sirenelor, având o putere supraomenească, umpleau de mirare pe cei care treceau pe lângă ele şi-i făceau să primească, fără să vrea, spusele lor". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a II-a, Cap. II, 8.4., 9.1.-9.7., în PSB, vol. 5, p. 118)

„Căci credinţa este acceptarea de bună voie a unui lucru puternic prin el însuşi. Şi cine poate fi mai puternic decât Dumnezeu?" (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. VI, 27.4.-28.1., în PSB, vol. 5, p. 128)

„Credinţa este o presupunere pe care o accepţi de bună voie, este o supoziţie judicioasă înainte de înţelegere, este aşteptarea unui lucru pe care îl dobândeşti în viitor – aşteptarea altor lucruri, în afară de cele ale credinţei, este o părere cu privire la lucruri nesigure – iar încredinţarea este convingerea sigură că ai să primeşti lucrul pe care îl aştepţi. De aceea credem, pentru că suntem încredinţaţi de ceea ce credem. Şi este spre slava lui Dumnezeu şi mântuirea noastră. Avem încredere în singurul Dumnezeu, despre Care ştim că nu-şi va călca făgăduinţele bune pe care ni le-a făcut, nu ne va refuza acele bunătăţi create în virtutea făgăduinţelor Sale, dăruite nouă cu bunăvoinţă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a II-a, Cap. VI, 28.1.-28.2., în PSB, vol. 5, p. 128)

„Iar credinţa este o putere a lui Dumnezeu, pentru că este tăria adevărului". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a II-a, Cap. XI, 48.4., în PSB, vol. 5, p. 139)

„Credinţa este tărie spre mântuire şi putere spre viaţă veşnică". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a II-a, Cap. XII, 53.5., în PSB, vol. 5, p. 141)

„*Fericit este cel ce grăieşte la urechile celor ce ascultă* (Înţ. Sir. 25, 12). Credinţa este urechea sufletului şi la această credinţă face aluzie Domnul când spune: *Cel ce are urechi de auzit să audă* (Mt. 11, 15; 13, 9, 43; Mc. 4, 9, 23; Lc. 8, 8; 14, 35), pentru ca prin credinţă să înţeleagă cele ce spune Domnul şi cum le spune". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a V-a, Cap. I, 2.1., în PSB, vol. 5, p. 311)

„Şi cel care nădăjduieşte, ca şi cel care crede, priveşte cu mintea pe cele spirituale şi pe cele viitoare. Dacă spunem: acest lucru este drept, dacă spunem: acest lucru este bun; dacă spunem: acest lucru este adevărat, nimic din unele ca acestea nu le vedem cu ochii, ci numai cu mintea. Cuvântul lui Dumnezeu a spus: *Eu sunt adevărul* (In. 14, 6); deci Cuvântul lui Dumnezeu trebuie privit cu mintea. *Pe cine numeşti adevăraţi filozofi? Pe aceia, spun eu, cărora le place să contemple adevărul!*[594]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. III, 16.1.-16.2., în PSB, vol. 5, pp. 319-320)

„Da, credinţa este un asentiment voluntar al sufletului, dar este în acelaşi timp şi lucrătoare de fapte bune şi temelie a faptelor de dreptate". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIII, 86.1., în PSB, vol. 5, p. 359)

„Căci credinţa omului cu adevărat credincios e cea care îl face să creadă că se pot săvârşi în lume şi cu oamenii fapte mai presus de puterile lor naturale. Această credinţă are

[594] Platon, *Statul*, V, 475 E.

siguranţa într-un Dumnezeu personal mai presus de lume, dar Care a creat lumea şi ţine la ea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 321)

„(...) Credinţa înseamnă a cunoaşte pe Dumnezeu Cel Unul prin fire şi a-L mărturisi sincer şi cu adevărat". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 799)

„Credinţa este rădăcina tuturor virtuţilor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Cain şi Abel,* Cartea a doua, II, 28, în PSB, vol. 52, p. 166)

„După părerea mea, a crede cu tot sufletul în Hristos, a fi credincios faţă de Dumnezeu însemnează a respecta cu credinţă poruncile lui Dumnezeu. Căci după cum servitorii oamenilor bogaţi sau mandatarii lor, cărora li se încredinţează mobilă scumpă sau vase preţioase, nu pot fi numiţi credincioşi, dacă au irosit bunurile încredinţate răspunderii lor, la fel de necredincioşi sunt şi creştinii, dacă au stricat bunurile date lor de Dumnezeu". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a III-a, II, 7, în PSB, vol. 72, p. 218)

„(...) Credinţa este un rod al minţii". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a IV-a, I, 6, în PSB, vol. 72, p. 233)

Credinţa – dar adresat de Dumnezeu libertăţii sufletului

„(...) Înţelegerea cu privire la Hristos se dăruieşte de Tatăl celor vrednici mai degrabă ca putere de percepere din iubire, decât ca forţă silnică[595]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 1, în PSB, vol. 41, pp. 389-390)

Vederea cu ochii minţii a celor ce nu se văd

„Atunci avem credinţă, când nu ne mărginim numai la ochii trupului, ci vedem cu ochii minţii cele ce nu se văd. Mai cu seamă pe acelea pe care le vedem cu ochii minţii trebuie să le socotim mai vrednice de credinţă de cât pe cele pe care le vedem cu ochii trupului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LXIII, V, în col. PSB, vol. 22, p. 298)

[595] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Credinţa nu e impusă cu sila, sau nu se naşte în om ca o necesitate, ci e un dar al vorbirii Tatălui în Fiul Său, sau despre El înainte de întrupare, şi după întruparea Lui. Dar e un dar ce se adresează, prin vorbirea Tatălui, libertăţii sufletului. Ca atare, credinţa e puterea de percepere a înţelegerii Fiului dăruită de Tatăl. Cine vrea primeşte această înţelegere ca pe o adevărată raţiune a învăţăturii dogmatice despre Sfânta Treime şi despre Fiul Tatălui cel întrupat ca om, în Hristos. Dar această raţiune e de aşa fel, încât nu sileşte libertatea omului să o primească. Unii pot socoti ca reale numai legile ştiinţifice constatate ale ordinii materiale şi pot refuza trebuinţa acceptării setei profunde a sufletului după existenţa supremă şi a relaţiilor complexe ale persoanelor între ele. Aceştia refuză credinţa ca mijloc de sesizare a acestor forme superioare, spirituale, ale existenţei. În aceste rânduri avem o interesantă explicare a credinţei de către Sf. Chiril. (n. s. 702, p. 390)

Temelia credinţei

„Dar e nevoie de mare credinţă şi nădejde pentru a primi răsplată pe măsura acesteia şi nu pe măsura ostenelilor. Iar temelia credinţei este sărăcia şi dragostea nemăsurată către Dumnezeu[596]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 470)

Ce ajută credinţa?

„Ajutoarele credinţei noastre sunt: frica şi răbdarea; iar tovarăşi de luptă: îndelungă-răbdarea şi înfrânarea.

Dacă acestea rămân curate înaintea Domnului, împreună cu ele se bucură înţelepciunea, priceperea, ştiinţa şi cunoştinţa". (Barnaba, *Epistola*, Cap. II, 2-3, în PSB, vol. 1, p. 136)

„Credinţa este mama noastră a tuturora, când îi urmează nădejdea şi-i premerge dragostea de Dumnezeu şi de Hristos şi dragostea de aproapele". (Sf. Policarp al Smirnei, *Epistola către filipeni*, Cap. III, 3, în PSB, vol. 1, pp. 250-251)

„(...) Nu trebuie hulită credinţa; nu trebuie spus că este ceva comun, ceva uşor, ceva popular şi încă ceva din cele întâmplătoare. Dacă credinţa[597] ar fi fost o născocire omenească, aşa cum au presupus elenii, s-ar fi stins; dar aşa ea creşte şi nu este loc de pe pământ unde să nu fie. O spun, deci: credinţa, fie că este întemeiată pe dragoste, fie că e întemeiată pe frică, aşa cum spun cei care ne hulesc, este dumnezeiască şi n-are să fie sfârşită de vreo pasiune lumească şi nici nimicită de frica din zilele noastre. Dragostea face credincioşi datorită pasiunii lor pentru credinţă; iar credinţa, dând la rândul ei binefaceri, este temelia dragostei; şi dacă teama este pedagog al legii, atunci şi teama este obiect al credinţei, datorită credinţei pe care o ai. Dacă existenţa cuiva se vădeşte prin activitatea sa, atunci şi frica, care este în viitor, care ameninţă, dar nu lucrează, este şi ea obiect al credinţei; dar chiar dacă este obiect al credinţei, totuşi frica nu dă naştere credinţei, pentru că numai credinţa face ca frica să fie vrednică de a fi crezută. Lucru dumnezeiesc este, deci, o atât de mare schimbare, ca cineva din necredincios să ajungă credincios şi credinţa să-l facă să aibă nădejde şi frică. Credinţa ni se arată a fi pornire spre mântuire; după credinţă vine frica, nădejdea şi pocăinţa, unite cu înfrânarea şi răbdarea; acestea propăşind, ne duc la dragoste şi la gnoză, la cunoştinţă. Pe bună dreptate spune apostolul Barnaba: *Din ceea ce am primit, m-am străduit să vă trimit pe scurt o parte, ca împreună cu credinţa voastră să aveţi desăvârşită şi cunoştinţa*[598]*. Ajutoarele credinţei noastre sunt: frica şi răbdarea; iar tovarăşi de luptă: îndelungă răbdarea şi înfrânarea. Dacă acestea,*

[596] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel sărac cu duhul îşi dă seama că nu este nimic prin sine. El are în acelaşi timp o dragoste nemăsurată de Dumnezeu. Cu cât îşi vede mai mult nimicnicia, care nu se poate măsura, cu atât iubeşte mai nemăsurat pe Dumnezeu. Conştiinţa nemăsurată a sărăciei proprii e capabilă de iubirea nemăsurată a lui Dumnezeu, din care poate avea totul. Şi amândouă sunt temelia credinţei. Iar pe măsura lor se învredniceşte cel ce le are şi de făgăduinţa vieţii nemăsurate de la Dumnezeu. Omul acela se mişcă între puţinătatea sa nemăsurată de făptură adusă din nimic la existenţă şi între nemăsurarea vieţii dumnezeieşti, de la care are şi aşteaptă totul într-o sporire infinită şi veşnică. (n. s. 32, p. 470)

[597] Notă Pr. D. Fecioru: Adică: credinţa creştină. (n. s. 114, p. 129)

[598] Barnaba, *Epistola*, I, 5.

spune Barnaba, rămân curate înaintea Domnului, împreună cu ele se bucură: înţelepciunea, priceperea, ştiinţa şi cunoştinţa[599]. Dacă virtuţile de care am vorbit mai sus sunt elemente ale cunoştinţei, ale gnozei, atunci credinţa este un element şi mai fundamental, tot aşa de necesar gnosticului pe cât de necesară este celui care vieţuieşte în lume respiraţia pentru viaţă. După cum fără cele patru elemente nu este viaţă, tot aşa nici fără credinţă nu este cunoştinţă, nu este gnoză. Credinţa este, deci, temelia adevărului". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. VI, 30.1.-30.4., 31.1.-31.3., în PSB, vol. 5, pp. 129-130)

„Tuturor întreprinderilor să le premeargă credinţa în Dumnezeu şi să urmeze (însoţească) optimismul, aşa încât cu credinţa să întărim puterea sufletului şi cu optimismul să fim bine dispuşi pentru faptele bune ...". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, cap. XV, în PSB, vol. 18, p. 498)

Bogăţia credinţei

„Valoarea ta, creştine, constă în credinţa ta, cu ea se *cumpără* tainele dumnezeieşti". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Patriarhul Iosif,* 45, în PSB, vol. 52, p. 326)

„Credinţa îşi prisoseşte sieşi, este bogată chiar fără avere". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a II-a, 11, în PSB, vol. 53, p. 30)

Folosul credinţei

„(...) Dacă crezi în Dumnezeu, El îţi împărtăşeşte din tăria şi puterea Sa, îţi dă împărăţia Sa, pentru ca supus *Împăratului împăraţilor* (Apoc. 19, 16) să moşteneşti *Împărăţia cerurilor* (I Pt. 4, 11), întru Iisus Hristos". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, Omilia a VIII-a, VII, în PSB, vol. 7, p. 94)

„(...) Tatăl nostru cel adevărat este Hristos, şi mamă, credinţa în El (Sf. Hierax – n. a.)". (*Actele martirice*, Martiriul Sfinţilor Mucenici Iustin, Hariton, Harit, Evelpist, Hierax, Peon şi Liberian, IV, 8, în PSB, vol. 11, p. 53)

„*Nu ţi-am spus că dacă vei crede,*
Vei vedea slava lui Dumnezeu? (In. 11, 40).

Mare bine e credinţa când se naşte dintr-o înţelegere fierbinte. Şi are atâta putere, că nu numai cel ce crede se mântuieşte, ci şi alţii se mântuiesc prin credinţa aceluia[600]. Aşa

[599] *Ibidem*, II, 2-3.

[600] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Credinţa nu e lipsită de înţelegere, ci e cea mai adevărată înţelegere, căci e singura care dă sens existenţei, explicând originea şi scopul existenţei. Nu se poate să nu fie la originea şi la baza existenţei o Existenţă prin Sine şi desăvârşită şi nu ar avea niciun sens existenţa noastră dacă nu s-ar mişca spre o desăvârşire a ei în eternitate, aşa cum aspiră. Dar aceasta dă şi o bucurie existenţei noastre, sau ne şi întăreşte în voinţa de-a fi mereu mai buni, mai iubitori, în tendinţa spre o formă de existenţă tot mai desăvârşită, încălziţi fiind de iubirea faţă de Dumnezeu şi de alţii, dar şi de iubirea lui Dumnezeu şi a altora faţă de noi. Credinţa, încălzind toată persoana omului cu convingerea şi cu iubirea ce se răspândeşte din ea, mântuieşte prin legătura în care ne pune cu Dumnezeu şi cu alţii, căci ea uneşte pe oameni între ei şi cu Dumnezeu. Dar prin credinţă înţelegerea noastră cunoaşte şi slava lui Dumnezeu, sau puterea Lui, prin care

precum slăbănogul din Capernaum a fost vindecat pentru credinţa celor ce l-au purtat pe el, aşa şi Lazăr a înviat pentru credinţa surorii, către care a zis Domnul: *Nu ţi-am spus că dacă vei crede, vei vedea slava lui Dumnezeu?* Prin aceasta a zis de fapt: Deoarece Lazăr, fiind mort, nu poate crede, împlineşte tu lipsa credinţei lui. Iar chipul credinţei este îndoit: unul este dogmatic, constând în consimţirea sufletului la ceva, de pildă: *Cel ce crede în El nu este judecat* (In. 3, 18), altul, cel dăruit de Hristos prin har[601]: *Unuia i se dă, zice, prin Duhul Sfânt cuvânt de înţelepciune, iar altuia, după acelaşi Duh, cuvântul cunoştinţei* (I Cor. 12, 8-9), credinţă care nu e numai dogmatică, ci lucrătoare a celor mai presus de om, putând muta şi munţii (I Cor. 13, 2)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, pp. 754-755)

„Căci credinţa este o armă de neînfrânt, înlătură frica de pătimire şi face nelucrătoare şi cu totul fără folos săgeţile răutăţii celor ce ispitesc". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 832)

Roadele credinţei

„*Amin, amin zic vouă:*
Cel ce crede în Mine are viaţă veşnică (In 6, 47)[602].
Iar credinţa (în El) este uşa şi calea spre viaţă şi spre ridicarea din stricăciune la nestricăciune (la incoruptibilitate)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 393)

„*Cel ce crede în Mine, precum a spus Scriptura,*
râuri de apă vie vor curge din pântecele Lui (In 7, 38).
Arată cum răsplata credinţei se prelungeşte neîmbătrânită şi că cel ce nu refuză credinţa se va bucura de darurile cele mai bogate de la Dumnezeu. Căci va fi atât de plin de darurile venite prin Duhul, încât se va îmbogăţi de ele nu numai mintea lui, ci ele se vor revărsa şi în inimile altora, ca undele unui râu, binele dăruit lui de Dumnezeu trecând şi la aproapele lui. Aceasta le-a dat-o chiar ca o poruncă Sfinţilor Apostoli, zicând: *În dar aţi luat, în dar să daţi* (Mt. 10, 8)[603]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Cincea, Cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 531)

---

a făcut şi susţine toate cele care trăiesc încă de pe acum şi vor trăi actual în veci toată fericirea. (n. s. 1417, p. 754)

[601] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un sens al credinţei rezidă în conţinutul crezut, altul, în tăria credinţei, susţinută de har, sau de legătura cu Hristos. Dacă nu crezi dogmele, sau învăţătura că Hristos e Fiul lui Dumnezeu, nu poţi avea nici tăria credinţei venite prin harul Lui. (n. s. 1418, p. 755)

[602] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos afirmă că numai cel ce crede în El are viaţa veşnică. Prin aceasta afirmă iarăşi dumnezeirea Lui. El este viaţa prin fire. Cine crede în El se pune în comunicare cu El şi primeşte viaţa Lui fără de sfârşit. (n. s. 709, p. 393)

[603] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Darurile dumnezeieşti nu ne vin toate şi tuturor direct de la Hristos, cum afirmă protestanţii şi grupările neoprotestante (sectele), care neagă preoţia. Ci harurile ne vin prin preoţi, iar unele daruri, şi prin semenii noştri. Căci Hristos vrea să se unească şi prin aceasta în El. Dar Hristos nu e despărţit în aceste daruri ale bunătăţilor Sale, de noi. Ci e activ şi El însuşi prezent direct în noi prin alţii, sau în comunicarea acestor daruri, prin alţii, fără să-i facă unelte pur pasive pe cei prin care ni Se comunică, ci dându-le şi acestora puterea să fie activi, cum spune Sf. Apostol Pavel în continuare. Dacă Hristos e

„Bună e deci credinţa, căci ne pregăteşte pentru harul dat de Dumnezeu, în timp ce îndoiala ne păgubeşte. *Căci omul care se îndoieşte e nestatornic în toată căile lui*, precum s-a scris (Iac. 1, 8), şi nu va primi de la Domnul nimic". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Şasea, Capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 667)

Credincioşia

„… nu le răstălmăci pe toate, ci iubeşte credincioşia". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 42, II, în PSB, vol. 12, p. 192)

Încercarea credinţei

„Căci în vreme ce Bisericile din alte ţinuturi ale lumii sufereau diverse persecuţii, numai Constanţiu, tatăl lui Constantin, le-a îngăduit creştinilor să-şi păstreze în toată libertatea religia lor.

Şi iarăşi am aflat că a făcut o minune neobişnuită şi vrednică de ţinut minte. Voind să încerce pe unii creştini de la palatul său dacă sunt bărbaţi buni şi puternici, chemându-i pe toţi, a început prin a le spune că, dacă unii vin să aducă sacrificii şi cinstire zeilor lui, să fie în jurul lui şi să rămână în anturajul lui; dacă însă refuză, să plece din palat, mulţumindu-se cu o pedeapsă foarte mică. Deoarece au fost şi de o parte şi de cealaltă, unii părăsindu-şi religia iar alţii punând cele sfinte înaintea celor prezente, a hotărât să se folosească de acei prieteni şi sfetnici care au rămas constant fideli în cele mai bune; pe ceilalţi însă i-a alungat din sfatul lui, întorcându-le spatele ca unor neputincioşi, considerând că aceia din jurul împăratului care au fost aşa de grăbiţi să-şi trădeze Dumnezeul, nu vor fi niciodată devotaţi". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea I, capitolul VII, în PSB, vol. 75, p. 41)

Încercarea credinţei de către Dumnezeu

„Căci dumnezeiescul Avraam este încercat, deoarece Dumnezeu nu e neştiutor a ceea ce va fi[604]. Căci nu-I este ascuns nimic minţii care le ştie pe toate. De aceea a şi spus: *Cine este acesta care-şi ascunde de Mine sfatul şi-şi ţine cuvintele în inimă, şi socoteşte să le ascundă de Mine?* (Iov 38, 2); şi iarăşi prin proorocul Isaia: *Eu sunt Dumnezeu şi nu este altul afară de Mine. Vestesc mai înainte cele din urmă, înainte de a se face şi s-au şi făcut* (Is. 45, 18-22). Drept aceea, judecând drept, ar fi nebunie totală şi ne-am socoti între cei mai aiuriţi, socotind că Dumnezeul tuturor e neştiutor al celor ce vor fi şi de aceea încearcă pe Avraam. Dar era de trebuinţă nu numai să strălucească capul dreptului în cunoştinţa lui Dumnezeu, ci mai vârtos să se facă cât mai de laudă bunul lui nume şi să fie mărturisit prin experienţa celor mai bune fapte ale lui făcute tuturor cunoscute. Dar era şi o adâncă raţiune

---

torentul-izvor nesfârşit al darurilor, preoţii şi credincioşii, care comunică altora darurile primite, sunt râuri sau pâraie prin care ni se comunică apa Vieţii din torentul-izvor care este Hristos. (n. s. 1004, p. 531)

[604] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De aceea Dumnezeu nu încearcă pentru a afla cum se va comporta omul, ci pentru a-i da ocazia să se întărească duhovniceşte, iar în cazul lui Avraam să se arate şi altora frumuseţea lui spirituală şi să se dea ca pildă de silinţă în cele bune şi altora. (n. s. 159, p. 95)

a rânduielii dumnezeieşti să se facă cunoscută şi prin Sfintele Scripturi ascultarea lui atât de mare, care nu poate fi întrecută de nimic. Căci el a mers până la atâta voinţă şi hotărâre încât să nesocotească şi iubirea faţă de copil şi să nu se oprească de la uciderea lui[605]. Şi ceea ce e mai de mirare e că prin aceasta aştepta să fie părintele multor popoare. Căci Dumnezeu nu minte în această făgăduinţă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Treia a Glafirelor la Facere, 3, în PSB, vol. 39, p. 95)

„Uneori Domnul obişnuieşte să pună la încercare credinţa noastră pentru ca ea să devină mai puternică şi mai vrednică de slavă". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, Cap. XIV, 3, în PSB, vol. 57, p. 544)

Îndoiala în credinţă

„Pentru iubirea de străini şi pentru evlavia sa, lot a scăpat din Sodoma, în timp ce toată împrejurimea a fost pedepsită cu foc şi pucioasă (Fac., cap. 19; II Pt. 2, 6-7). Stăpânul a făcut cu asta cunoscut că nu părăseşte pe cei ce nădăjduiesc în El, iar pe cei ce înclină în altă parte îi pedepseşte şi-i chinuie. Femeia lui a ieşit împreună cu el; dar pentru că a fost de altă părere şi nu s-a unit cu el, i s-a dat semn, să fie stâlp de piatră până în ziua de azi, ca să cunoască toţi că cei care şovăiesc şi se îndoiesc de puterea lui Dumnezeu ajung judecată şi semn pentru toate generaţiile". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XI, în PSB, vol. 1, p. 57)

„Umbli în sfatul necredincioşilor, dacă spui în inima ta: Este, oare, Dumnezeu, Care conduce pe toate cele din lume? Este, oare, Dumnezeu, Care chiverniseşte pe cele din ale fiecăruia? Este, oare, judecată? Este, oare, răsplătire fiecăruia după faptele lui? Pentru ce, oare, drepţii sunt săraci, iar păcătoşii bogaţi? Pentru ce, oare, drepţii sunt lipsiţi de slavă, iar păcătoşii încărcaţi de slavă? Nu cumva, oare, lumea se mişcă de la sine şi nişte întâmplări iraţionale rânduiesc într-un chip neregulat viaţa fiecăruia? Dacă ai gândit aşa, ai umblat în sfatul necredincioşilor (Ps. 1, 1). Fericit este, dar, acela care nu s-a îndoit de Dumnezeu, acela care n-a fost mic la suflet faţă de întâmplările din viaţă, ci aşteaptă cele ce au să fie; fericit este acela care n-a avut gând necredincios despre Cel Ce ne-a zidit". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, IV, în PSB, vol. 17, p. 188)

„Într-adevăr, după ce Moisi văzuse atâtea şi atât de mari minuni şi semne, a slobozit acel glas plin de îndoială: *Ascultaţi-mă, neascultătorilor! Oare din piatra aceasta vă voi scoate apă?* (Num. 20, 10). De aceea şi Domnul, la cuvântul acesta, a spus lui Moisi şi Aaaron: *Pentru că n-aţi crezut în Mine, ca să Mă sfinţiţi înaintea fiilor lui Israil, de aceea nu veţi băga voi adunarea aceasta în pământul pe care l-am dat lor* (Num. 20, 12)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLVIII, IV, în PSB, vol. 17, p. 314)

[605] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îşi ducea din ascultare de Dumnezeu copilul la moarte şi totuşi credea că prin această pierdere a urmaşului său va fi părintele multor neamuri. Arată suprema încredere în Dumnezeu prin amândouă acestea. (n. s. 160, p. 95)

„Fiindcă e mare boala îndoielii şi lipseşte de darurile lui Dumnezeu[606]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 755)

Credinţa desăvârşită

„Am înţeles că aţi ajuns desăvârşiţi în neclintită credinţă, ca şi cum aţi fi pironiţi, cu trupul şi cu sufletul, în crucea Domnului Iisus Hristos şi întăriţi în dragoste, în sângele lui Hristos, plini de credinţă în Domnul nostru”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (Ignatie - către smirneni), cap. I, în PSB, vol. 1, p. 219)

„Căci credinţa, comună tuturor oamenilor, este ca o temelie a credinţei celei desăvârşite – celor care doreau să se vindece şi veneau la El mânaţi de credinţă, Domnul le zicea: *Credinţa ta te-a mântuit* (Mt. 9, 22; Mc. 5, 34; 10, 52; Lc. 7, 50; 8, 48; 17, 19; 18, 42) –. Credinţa desăvârşită se zideşte pe credinţa comună, se desăvârşeşte împreună cu cel ce crede; iar credinţa dobândită prin învăţătură ajunge egală cu ea, încât îndeplineşte şi poruncile Cuvântului; aşa erau apostolii, despre care se spune că puteau cu credinţa lor să mute munţii (Mt. 17, 20; I Cor. 13, 2), să mute copacii şi să-i sădească în alt loc (Lc. 17, 6). De aceea apostolii, simţind măreţia acestei puteri, cereau să li se adauge credinţă (Lc. 17, 5); credinţa, care, ca un *grăunte de muştar* (Mt. 17, 20; Lc. 17, 6), pişcă în chip folositor sufletul şi creşte în el mare, încât se odihnesc (Mt. 13, 31-32; Mc. 4, 31-32; Lc. 13, 19) în suflet cuvintele care vorbesc de cele cereşti”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. I, 2.5.-2.6., 3.1., în PSB, vol. 5, p. 312)

„Ar trebui, într-adevăr, să subliniem că diferenţa de educaţie explică deosebirile de credinţă la oameni, din care unii sunt, din acest punct de vedere, mai fericiţi, alţii, dimpotrivă, mai nefericiţi”. (Origen, *Filocalia*, [Din acelaşi tom III al cărţii «*Contra lui Celsus*»], XIX, 1, în PSB, vol. 7, p. 399)

„…. să ne fie atât de puternică credinţa noastră, ca şi cum am şi vedea înaintea noastră împlinite făgăduinţele”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXIV, V, în PSB, vol. 22, p. 11)

Credinţa vie şi lucrătoare

„(...) vă rog să faceţi rugăciuni pentru mine către Domnul, ca să dobândesc o credinţă vie şi lucrătoare în El, neomorâtă de patimi, ci având puterea crucii şi a morţii şi a înmormântării şi a învierii Lui. A crucii, prin nelucrarea păcatului, a morţii, prin lepădarea cea mai deplină a răutăţii, a mormântului, prin renunţarea la închipuirile produse în suflet de lucrurile supuse simţurilor, a învierii, prin bogăţia virtuţilor şi a belşugului cunoştinţei adevărului Lui şi prin ridicarea cugetării de la cele stricăcioase la înălţime, ca să devin de

[606] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îndoiala ne închide în noi înşine şi în lumea aceasta, a unor legi crezute de nedepăşit, lipsindu-ne de darurile mai presus de creaţie. (n. s. 1419, p. 755)

un trup şi de un suflet cu El (Col. 1, 13)[607]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 25, în PSB, vol. 81, p. 165)

Credinţa dreaptă

„Închinarea la idoli se hrăneşte cu păcatele oamenilor; credinţa cea adevărată, însă, întocmai ca albina care nu murdăreşte nimic din cele peste care se aşază, se bucură numai de mântuirea oamenilor". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. I, 6.2., în PSB, vol. 4, p. 73)

„Dovada că adevărul este la noi este faptul că Însuşi Fiul lui Dumnezeu ne-a învăţat adevărul. Dacă la baza oricărei cercetări se găsesc aceste elemente generale: persoana şi lucrul, atunci numai la noi se arată cu adevărat adevărul; persoana, în care adevărul este arătat, este Fiul lui Dumnezeu; iar lucrul este puterea credinţei, care a biruit pe tot cel care i-a stat împotrivă, oricare ar fi fost acela, şi chiar lumea întreagă, care i s-a împotrivit. Dar pentru că acest lucru este recunoscut de toată lumea şi este întărit de fapte şi cuvinte veşnice, e clar că cel care nu crede că este pronie şi este cu adevărat fără Dumnezeu, acela merită pedeapsă şi nu merită să te contrazici cu el. În faţa noastră stă altă sarcină: ce să facem şi în ce chip să trăim ca să ajungem la cunoaşterea atotputernicului Dumnezeu, şi cum să cinstim Dumnezeirea, ca să fim pricinuitorii propriei noastre mântuiri. Ştim, apoi, că nu de la sofişti, ci de la Dumnezeu cunoaştem şi învăţăm ce-I este bineplăcut lui Dumnezeu; de aceea căutăm să lucrăm cu dreptate şi cu sfinţenie". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XV – 122.2.-122.3., în PSB, vol. 5, p. 453)

„Sunt conştient şi până în ceasul de faţă că, prin darul Celui care m-a ales la o chemare mai sfântă întru cunoaşterea fiinţei Sale, n-am adunat în inimă cuvânt potrivnic învăţăturii celei sănătoase". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 204, VI, în PSB, vol. 12, p. 420)

„… măcar pentru asta am curajul să mă laud în Domnul: că niciodată n-am susţinut opinii greşite despre Dumnezeu, nici n-am gândit în alt fel, încât să trebuiască, mai târziu, să-mi schimb credinţa. Dimpotrivă, am păstrat în mine, adâncind-o, aceeaşi învăţătură pe care am primit-o de la răposata mea mamă şi de la bunica mea Macrina. Această credinţă n-am modificat-o nici mai târziu, când m-am mai maturizat, ci doar am adâncit-o, dar tot pe linia pe care mi-au transmis-o părinţii încă de la început. Ca şi sământa, care din mică se face mare prin creştere, dar în fiinţa ei rămâne aceeaşi şi soiul ei nu se schimbă, ci prin dezvoltare ea se desăvârşeşte, tot aşa înţeleg că şi învăţătura mea despre Dumnezeu s-a adâncit şi s-a desăvârşit pe măsură ce am crescut, încât cea de azi a luat locul celei de atunci, dar în fond e aceeaşi". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 223, III, în PSB, vol. 12, pp. 459-460)

[607] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate aceste fapte mântuitoare ale lui Hristos trebuie să devină puteri în noi. Dogmele creştine sunt toate izvoare directe de viaţă, căci avându-L prin credinţă pe Hristos în noi, El ne imprimă puterea faptelor Sale mântuitoare, imprimate în El Însuşi, ca stări iradiind de iubire. Dogma nu e o teorie depărtată de viaţa duhovnicească, ci e puterea izvorâtoare a acesteia. (n. s. 340, p. 165)

„După cum am apucat de la episcopii dinaintea noastră şi din prima catehizare – şi atunci când am primit baia botezului şi după cum am învăţat din dumnezeieştile Scripturi şi cum credem şi învăţăm şi pe alţii în însăşi activitatea preoţească şi episcopală, tot aşa crezând şi acum, declarăm credinţa noastră". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 12, 3, în PSB, vol. 44, p. 52)

„Întemeiată de Hristos şi încredinţată apostolilor, dreapta credinţă ar trebui să nu fie socotită altceva decât glasul şi autoritatea lui Dumnezeu, care are în sine glasul şi simţirea lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Despre Întruparea Domnului, Cartea a VI-a, Cap. V, 1, în PSB, vol. 57, p. 837)

„Scriptura ne îndeamnă iarăşi: *Privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu intraţi în ispită* (Mt. 26, 41). Prin priveghere vrea să ne sădească veghea în dreapta credinţă, iar prin rugăciune, ajutorul lui Dumnezeu prin har". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Scrieri, 12, în PSB, vol. 81, p. 274)

Credinţa dreaptă şi vieţuirea adevărată

„Că nu este nici viaţă fără cunoştinţă, nici cunoştinţă dreaptă fără viaţă adevărată. (...)

Apostolul, văzând ce putere are cunoştinţa care se aplică în viaţă fără porunca adevărului, o defaimă, zicând: *Cunoştinţa semeţeşte, dar dragostea zideşte* (I Cor. 8, 1).

Cel care socoteşte că ştie ceva fără o cunoştinţă adevărată şi mărturisită de viaţă, acela nu ştie nimic; este înşelat de şarpe, pentru că nu iubeşte viaţa. Cel care are cunoştinţă însoţită de frică şi caută viaţa, acela sădeşte cu nădejde şi aşteaptă rod". (*Epistola către Diognet*, Cap. XII, 4-6, în PSB, vol. 1, p. 420)

„Credinţa în Dumnezeu, care face, atât cât e cu putinţă, pe om asemenea cu Dumnezeu, ia pe Dumnezeu ca dascăl potrivit, singurul Care poate face ca omul să semene cu Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. IX, 86.2, în PSB, vol. 4, p. 139)

„Credeţi şi primiţi ca plată mântuirea! (...) Cel care caută pe Dumnezeu lucrează la propria sa mântuire. Ai găsit pe Dumnezeu, ai viaţă!" (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. X, 106.5., în PSB, vol. 4, pp. 150-151)

„(...) Sfârşitul credinţei în Dumnezeu este veşnica odihnă în Dumnezeu; şi astfel sfârşitul nostru este început al veşniciei". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. XIII, 102.2., în PSB, vol. 4, p. 225)

„(...) Credinţa, de care avem nevoie în tot timpul; în vreme de pace, în vreme de război şi în orice alt moment din viaţă. După cât se pare, spune Platon, credinţa îmbrăţişează şi cuprinde în ea toate celelalte virtuţi[608]. *Cel mai bun lucru nu-i nici războiul, nici răscoala, spune Platon; urât lucru este să ai nevoie de ele; cel mai bun lucru este pacea unora cu alţii şi bunăvoinţa*[609]. Din cele spuse se vede că, după Platon, cea mai mare

[608] Platon, *Legile*, I, 630 C; *Gorgias*, 456 A.
[609] *Ibidem*, I, 628 C.

dorinţă a unui om trebuie să fie dorinţa de a avea pace, iar credinţa, mama virtuţilor, este cea mai mare virtute”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. V, 23.3.-23.4., în PSB, vol. 5, p. 126)

„(…) conducându-şi sufletul bine ascultător şi bine strunit pe căile virtuţii şi dezlegându-se pe sine în chip curat de lanţurile vieţii acesteia şi eliberându-se de robia celor de jos şi deşarte, pe de altă predându-se întreg credinţei şi vieţii după Dumnezeu, va cunoaşte limpede că acolo unde este dreapta credinţă şi viaţa neîntinată, acolo este şi puterea lui Hristos …”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 457)

„(...) am fost învăţaţi să ne folosim de dreapta credinţă spre cea mai bună vieţuire”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 95)

Datoria de a o păstra şi de a o păzi

„... se cere să luăm aminte ca la vremea marilor încercări să nu cădem din credinţă, ci să o păstrăm nestrămutată în Dumnezeu, fiindcă cu asemenea simţăminte în suflet, Dumnezeu va zăbovi (şi El pururi) în cugetul nostru, neînvins; iar sufletul, păstrând în cuget pe Cel neînvins, nu va ajunge nici el în voia năpastelor ce dau năvală”. (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 15.4., în PSB, vol. 14, p. 276)

„… să vedem ce fel de înţelepciune cere aici Domnul, *înţelepciunea şarpelui*, ne spune Hristos. *După cum şarpele sacrifică totul şi nu se împotriveşte, chiar de-ar trebui să i se taie trupul, numai ca să-i rămână teafăr capul, tot aşa şi tu, de-ar trebui să dai averile, trupul şi chiar sufletul, dă totul, afară de credinţă. Credinţa este cap şi rădăcină; dacă-ţi păstrezi credinţa, chiar de-ai pierde totul, pe toate le dobândeşti iarăşi, cu mai multă strălucire*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXIII, II, în col. PSB, vol. 23, p. 408)

Mărturisirea credinţei

„*Cel ce crede în Mine nu crede în Mine,*
ci în Cel ce M-a trimis pe Mine (In. 12, 44)

Contrar obiceiului Său, strigă, şi strigarea Sa îi mustră pe cei ce au crezut în El că nu şi-au descoperit credinţa, dintr-o ruşine nepotrivită. Căci nu voieşte să fie cinstit pe ascuns de cei ce minunează, ci, pe faţă. Iisus arată că credinţa trebuie pusă în inimă, şi mărturisirea ei prea înţeleaptă să fie făcută cu mult curaj”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 784)

Apărarea dreptei credințe

„Pentru cei ce sunt condamnaţi la moarte (II Cor. I, 9) nu este dureros a suferi pentru credinţă; insuportabil este faptul de a nu te fi luptat pentru ea. Pentru luptători nu este atât

de neplăcut faptul de a fi răniţi în luptă, cât acela de a nu fi admişi să se lupte". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 89)

„Cunoştinţa despre credinţa în Dumnezeu şi despre toate adevărurile nu are atâta nevoie de învăţătura de la oameni, căci are însuşirea de a se face cunoscută prin ea însăşi. Ea numai că nu strigă în fiecare zi prin lucruri şi că nu se arată, făcându-se mai strălucitoare ca soarele, prin învăţătura lui Hristos[610]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, I, în PSB, vol. 15, p. 29)

„… tinerii (aruncaţi în foc) în Babilon ne-au învăţat că, chiar dacă nimeni nu există de partea bunei credinţe, se cuvine să ne facem datoria. Ei, din mijlocul flăcării, lăudau pe Dumnezeu fără a lua în seamă mulţimea celor care dispreţuiau adevărul – şi trei fiind, se sprijineau reciproc. De aceea, nici pe noi nu ne-a înfricoşat mulţimea duşmanilor, ci, punându-ne nădejdea în ajutorul Duhului, am predicat adevărul cu toată îndrăzneala. De altfel, ar fi cel mai rău lucru dintre toate ca, pe când cei care defaimă pe Duhul să-şi ia curajul a înfrunta dreapta credinţă cu atâta uşurinţă, noi, cei ce avem un astfel de apărător, să ne temem a sluji învăţătura pe care am primit-o de la părinţi pe calea tradiţiei". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 30, în PSB, vol. 12, p. 92)

Batjocorirea dreptei credințe – gravitatea

„(...) Libaniu[611], fiindcă era păgân şi aştepta biruinţa lui Iulian şi totodată era înşelat de lăudăroşeniile acestuia, luând în râs învăţăturile noastre a întrebat pe acest pedagog (-bărbat desăvârşit, din Antiohia – n. a.) zicând: Ce face acum Fiul teslarului?. Iar acesta, fiind plin de harul divin, a prezis ceea ce era să se întâmple în curând: O, sofistule, Creatorul a toate pe Care tu Îl batjocoreşti, numindu-L Fiul teslarului, pregăteşte acum un sicriu.

Nu mult după aceea s-a vestit moartea acestui impostor (Libaniu) şi a fost adus să fie aşezat în sicriu. Astfel s-a arătat zadarnică îngâmfarea ameninţărilor lui, iar Dumnezeu a fost slăvit". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea a III-a, 23, 1-4, în PSB, vol. 44, p. 150)

Partea practică şi partea teoretică a credinţei noastre

„(...) Mărturisirea religiei noastre, care duce la contemplarea tainelor celor nevăzute şi nu urmăreşte câştiguri prezente, ci o răsplătire cu cele veşnice, îşi are domeniul şi metodele ei. Ştiinţa ei se compune din două părţi: prima este practică, sau a faptelor, care

[610] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ea răsărea în noi din privirea lucrurilor, dar se face cunoscută mai luminoasă ca soarele prin Hristos. Avem aici afirmată legătura dintre revelaţia naturală nefalsificată şi cea supranaturală. Amândouă ne fac cunoscut pe Dumnezeu în mod nemijlocit; sau Dumnezeu se impune minţii noastre în mod direct nu prin învăţătura sau comunicarea altora. Aceasta înseamnă însă că însuşi sufletul nostru are capacitatea de a-L sesiza prin creaţiune şi în Hristos. Totuşi Hristos ne face cunoscut pe Dumnezeu, sau pe Sine însuşi, şi prin luminozitatea învăţăturii Sale, sau a evidenţei conformităţii Cuvântului Său cu aspiraţia spre desăvârşire a firii noastre. (n. s. 1, p. 29)

[611] Teodoret îl prezintă, câteva rânduri mai sus, pe acest Libaniu ca cel mai vestit dintre sofişti, căpetenia sofiştilor de atunci – n. a.

constă în îndreptarea obiceiurilor şi în curăţirea de vicii, iar cealaltă este teoretică, şi constă în contemplarea celor dumnezeieşti şi în cunoaşterea înţelesurilor celor mai sfinte.

Cine vrea să ajungă la teorie trebuie să urmeze cu toată sârguinţa şi cu toată puterea mai întâi ştiinţa practică. Aceasta, pentru că practica se poate însuşi fără teorie, dar teoria fără practică în niciun chip nu se poate învăţa. Acestea sunt ca două trepte aşezate şi deosebite, pe care omul, din starea cea mai de jos a cunoştinţelor, caută să se urce pe cele mai înalte culmi ale ştiinţei. Dacă le urmează cineva în ordinea pe care am arătat-o, poate ajunge sus, dar dacă este înlăturată prima treaptă, nu se poate sări peste ea la cealaltă". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Nesteros, Cap. I, 2, Cap. II, în PSB, vol. 57, p. 552)

Credinţa se arată prin fapte

„Da, atunci mai cu seamă crezi, când nu cauţi să afli pricina celor ce ţi se poruncesc, ci simplu împlineşti poruncile". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VIII, I, în col. PSB, vol. 23, p. 102)

Credinţa şi fapta

„Iar când auzim: *Credinţa ta te-a mântuit* (Mt. 9, 22; Mc. 5, 34; 10, 52; Lc. 8, 48; 18, 42), nu înţelegem că Domnul a spus că se mântuiesc în general toţi cei care cred oarecum, ci se mântuiesc numai dacă credinţa lor este urmată de fapte (Iac. 2, 17). Astfel, Domnul a spus cuvintele acestea numai iudeilor care trăiau după lege şi fără cusur, cărora le lipsea numai credinţa în Domnul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a VI-a, Cap. XIV, 108.4.-108.5., în PSB, vol. 5, p. 446)

„Nu-i de ajuns numai să crezi, pentru că şi dracii tremură de Dumnezeu (Iac. 2, 19) şi totuşi vor fi pedepsiţi. De aceea trebuie să fim cu multă luare aminte asupra vieţii noastre". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XI, VII, în col. PSB, vol. 23, p. 141)

„Faptul doar de a crede în Dumnezeu este caracteristic celor ce cugetă cele pământeşti, ca să nu zic şi duhurilor necurate, că şi ele zic: *Te ştim cine eşti; eşti Fiul lui Dumnezeu* (Lc. 4, 34). Dar ambele tabere, ale oamenilor trupeşti şi a duhurilor necurate, sunt duşmane ale crucii lui Hristos. *Sfârşitul acestora este pieirea. Pântecele lor este dumnezeul lor, iar mărirea lor este întru ruşinea lor, ca unii care au în gând pe cele pământeşti* (Filip. 3, 19)". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul - Epistola Sfântului Macarie Egipteanul,* în PSB, vol. 34, p. 74)

Credinţa şi argumentarea raţională

„Cum să nu fim dar mai îndreptăţiţi să credem mai mult în Dumnezeu decât în argumentele raţionale, când, şi aşa, toate faptele omeneşti se bazează mai mult pe credinţă? Cine ar pleca în călătorie pe mare, cine ar lua vreo hotărâre de căsătorie sau de naştere de prunci, în fine, cine ar arunca sămânţa în brazdele pământului dacă n-ar crede că vor ieşi lucrurile bine, cu toate că s-ar putea întâmpla şi contrarul, şi chiar se şi întâmplă?

Şi, cu toate acestea, tocmai credinţa într-un rezultat fericit şi pe potriva dorinţelor este cea care dă oamenilor curajul întreprinderii de a ieşi din nesiguranţă şi din pericol. Dacă nădejdea şi credinţa într-un viitor mai fericit sunt în stare să menţină viaţa până şi în împrejurările cele mai critice, atunci cum n-ar fi ele cu atât mai mult acceptate raţional de cel care, mai presus decât marea pe care călătoreşte, decât ogorul pe care-l seamănă, decât femeia pe care o ia în căsătorie, ori mai presus decât alte împrejurări omeneşti, crede în Dumnezeu-Tatăl care a creat toate". (Origen, *Filocalia*, [Din tomurile I şi III ale cărţii «*Contra lui Celsus*»], XVIII, 3, în PSB, vol. 7, p. 381)

„(...) Cel care are nu numai credinţă, ci priveşte sau analizează problemele şi cu ajutorul raţiunii, va prezenta el însuşi argumentele care-i vin în minte şi de care s-a convins după o cercetare amănunţită. Nu pare oare mai adevărată părerea că, întrucât toate faptele omeneşti depind de credinţă, se cade să credem mai mult în Dumnezeu decât în argumentările raţionale? Cine ar pleca oare într-o călătorie pe mare, sau cine ar lua o hotărâre de căsătorie, de procreere de prunci, sau cine ar arunca seminţele în brazdele pământului dacă n-ar crede că toate aceste lucruri vor ieşi bine, cu toate că s-ar putea întâmpla şi contrariul şi chiar se şi întâmplă? Dar cu toate acestea, tocmai credinţa într-un rezultat fericit şi pe potriva dorinţelor este cea care dă oamenilor curajul întreprinderii de a ieşi din nesiguranţă şi primejdii. Or, dacă nădejdea şi credinţa într-un viitor fericit sunt în stare să menţină viaţa până şi în împrejurările cele mai critice la cel care o are, atunci cum n-ar fi acceptată credinţa cu mult mai presus decât marea pe care călătoreşte, decât ogorul pe care-l seamănă, decât femeia pe care o ia în căsătorie, întrucât el crede în Dumnezeu, Tatăl Care a creat toate, şi în Cel Care, cu o neasemuită dăruire de Sine şi cu măreţia unui suflet dumnezeiesc, a avut curajul să propovăduiască această învăţătură la toţi locuitorii pământului, cu preţul celor mai mari primejdii şi al unei morţi izbăvitoare, deşi socotită ruşinoasă, pe care le-a îndurat pentru mântuirea oamenilor". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea I, Cap. XI, în PSB, vol. 9, p. 38)

„(...) După cum cere Scriptura, e mai bine să accepţi o învăţătură prin intermediul gândirii şi prin înţelepciune decât să ajungi la ea numai printr-o credinţă simplă, dar că în anumite împrejurări Logosul o preferă şi pe aceasta din urmă pentru ca să nu lase pe oameni fără nicio pârghie sufletească, după cum mărturiseşte Pavel, adevăratul ucenic al lui Iisus, atunci când zice: *de vreme ce întru înţelepciunea lui Dumnezeu lumea n-a cunoscut prin înţelepciune pe Dumnezeu, a binevoit Dumnezeu să mântuiască pe cei ce cred prin nebunia propovăduirii*. De unde rezultă foarte clar că prin înţelepciunea lui Dumnezeu se cădea să Se facă Dumnezeu cunoscut omului. Iar, întrucât nu s-a făcut aşa, Dumnezeu a găsit de cuviinţă să mântuiască pe credincioşi nu pur şi simplu prin nebunie, ci prin *nebunia propovăduirii*". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea I, Cap. XIII, în PSB, vol. 9, p. 40)

„Cum se poate ajunge la cunoaşterea sigură a lucrurilor şi mai ales a lui Dumnezeu: prin dovedire raţională sau prin lucrarea credinţei? Şi ce e mai întâi: lucrarea credinţei sau dovedirea raţională? Iar aceia răspunzând că mai întâi e lucrarea credinţei şi aceasta e cunoştinţa sigură, Antonie a zis: Bine aţi spus. Căci credinţa se naşte din simţirea sufletului, iar argumentarea raţională, din meşteşugul celor ce construiesc. Drept aceea, cei ce au lucrarea credinţei nu au nevoie de dovedirea raţională sau poate că le e de prisos. Şi

de fapt, ceea ce noi înţelegem prin credinţă, voi încercaţi să construiţi prin judecăţi. Şi de multe ori voi nici nu puteţi exprima ceea ce înţelegem noi. Deci mai bună şi mai sigură e lucrarea credinţei decât silogismele voastre sofistice". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXVI, în PSB, vol. 16, p. 236)

Relaţia între credinţă şi cunoaştere

„Căci credinţei îi urmează, în mod cuvenit, şi putinţa de-a înţelege. Aceasta o spune şi proorocul Isaia: *De nu veţi crede, nici nu veţi înţelege* (Is. 7, 9)[612]. Deci trebuia să fie înrădăcinată întâi în ei credinţa, ca să introducă apoi în ei înţelegerea celor pe care nu le cunosc, şi să nu se caute mai întâi cercetare[613]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 407)

„Fiindcă nu trebuie să se înlăture cu totul cercetarea celor dumnezeieşti, deoarece ele trebuie să fie primite prin credinţă. Ci trebuie să se experieze şi să se ajungă mai întâi la o cunoştinţă măsurată a lor, ca într-o oglindă şi ghicitură, precum spune Pavel (I Cor. 13, 12)[614]. Dar foarte bine zic iarăşi că n-au cunoscut înainte şi apoi au crezut, ci, punând înainte credinţa, adaugă ca a doua cunoştinţă, precum s-a scris: *De nu veţi crede, nici nu veţi înţelege* (Is. 7, 9)[615]. Căci, fiind aşezată mai înainte în noi, ca o temelie, credinţa lipsită de curiozitate, se clădeşte pe ea apoi cunoştinţa care ne duce treptat la măsura vârstei lui Hristos şi la bărbatul deplin şi duhovnicesc. Pentru aceasta aşa zice Dumnezeu: *Iată, Eu voi pune în temeliile Sionului o piatră aleasă, în capul unghiului, de mare preţ* (Is. 28, 16). Căci Hristos ne este început şi temelie întru sfinţenie şi dreptate, se înţelege prin credinţă,

[612] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ca învăţător prea înţelept, Iisus Se foloseşte de voinţa firească a omului de-a trăi la nesfârşit. Arătându-le că prin mâncarea trupului Său le împlineşte această dorinţă, caută să le uşureze credinţa. Căci ştie că, dacă vor crede, vor înţelege mai uşor ceea ce le spune despre puterea de-a le da această veşnicie prin trupul Său. Credinţa omului e necesară mai ales pentru a admite că va trăi în veci. Ea e tot atât de necesară şi pentru a admite existenţa lui Dumnezeu. Şi amândouă acestea stau în legătură. Numai crezând în existenţa lui Dumnezeu, putem crede şi în viaţa veşnică pe care ne-o poate da numai El. Dar aceste credinţe au şi o bază raţională, fără Dumnezeu şi fără viaţa veşnică a persoanei umane, totul ar fi fără sens, lipsit de logică. Totul ar fi într-un întuneric în care nu s-ar vedea nimic, fără credinţa în Dumnezeu şi în veşnicia omului totul ar fi neînţeles, cum zice proorocul Isaia. (n. s. 737, p. 407)

[613] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De fapt, credinţa are un temei în firea omului care însetează după veşnicie. În acest sens, credinţa e anterioară cercetării. Dar chiar în această credinţă e şi o logică. De abia pe urmă vine întemeierea raţională mai explicită a credinţei. (n. s. 738, p. 407)

[614] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cele dumnezeieşti nu pot fi primite fără credinţă. Dar aceasta nu face de prisos cercetarea lor sau informarea despre ele. Sunt necesare amândouă, mai precis e necesară întâi o anumită cunoaştere a celor ce sunt primite apoi prin credinţă. Primesc prin credinţă taina unicităţii persoanei semenului meu, pe baza unei experienţe îmbinate cu credinţa, după ce am cunoscut întrucâtva şi am exprimat unicitatea ei prin câteva trăsături generale. Cu atât mai mult sunt necesare amândouă în primirea Dumnezeirii lui Hristos. Opoziţia dintre cunoaşterea prin credinţa şi neadmiterea tainei pot fi obiectul simplei *ştiinţe*. (n. s. 821, p. 445)

[615] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pe de altă parte, întâietatea cunoaşterii faţă de credinţă e relativă. Căci ceea ce îndeamnă la cercetarea a ceea ce trebuie crezut e o anumită iradiere tainică a conţinutului învăţăturii, care e sesizat mai mult prin credinţă. Hristos Se impunea ca Cineva care nu era om de rând, deci Se impunea ca Cineva care trebuie crezut. Aceasta i-a îndemnat pe Apostoli să cerceteze dacă într-adevăr El este Cel ce trebuie primit prin credinţă ca Dumnezeu. Sf. Chiril afirmă chiar că cel credincios creşte continuu prin cunoaştere până la bărbatul desăvârşit în Hristos. E o înaintare prin cunoaştere în taină, care nu exclude experienţa ei mai presus de înţelegere, deci prin credinţă. (n. s. 822, p. 445)

şi nu altfel. Căci aşa Se sălăşluieşte în noi[616]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 4, în PSB, vol. 41, p. 445)

„Dar când zicem credinţă, înţelegem cunoaşterea adevărată despre Dumnezeu, şi nu altceva[617]. Cunoaşterea este deci prin credinţă. Va mărturisi aceasta proorocul Isaia: *Dacă nu veţi crede, nu veţi înţelege* (Is. 7, 9). Iar că o cunoaştere care constă dintr-o simplă teorie e declarată de scrierile Sfinţilor (de Scripturi) nefolositoare, poţi înţelege şi din următoarele. A spus unul dintre Sfinţii ucenici: *Tu crezi că unul este Dumnezeu? Bine faci; dar şi demonii cred şi se cutremură* (Iac. 2, 19). Ce vom zice deci faţă de acestea? Cum va adeveri deci Hristos, spunând că a avea viaţa veşnică înseamnă a cunoaşte pe Unul şi adevăratul Dumnezeu şi, împreună cu El, pe Fiul? Socotesc că trebuie să spunem despre cuvântul Mântuitorului că este cu siguranţă adevărat, căci cunoaşterea e viaţă, fiindcă naşte (în noi) puterea tainei şi aduce împărtăşirea de binecuvântarea tainică, prin care ne unim cu Cuvântul viu şi de-viaţă-făcător[618]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 1015)

„De fapt, Proorocul Isaia zicea către unii: *De nu veţi crede, nici nu veţi înţelege* (Is. 7, 9)[619]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1099)

Credinţa şi ştiinţa

[616] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iarăşi Hristos nu ne este arătat ca Acela care satisface onoarea jignită a Tatălui prin păcatul omenesc, cum susţine Anselm de Canterbury, ci ca Acela care ne este, prin unirea cu noi prin credinţă, putere de a ne face asemenea Lui întru sfinţenie şi dreptate, deci început şi temelie lăuntrică în creşterea noastră în acestea. Fiul lui Dumnezeu, făcându-Se om, nu împlineşte o funcţie de reprezentare juridică a noastră în faţa lui Dumnezeu, ci e o rădăcină a înnoirii spirituale a umanităţii. Puterea bunătăţii lui Dumnezeu se face putere a bunătăţii noastre prin firea omenească asumată, făcând posibilă unirea noastră cu El. (n. s. 823, p. 445)

[617] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu poate fi credinţă adevărată fără cunoaşterea Dumnezeului adevărat, Care este Persoană iubitoare, deci Tată al unui Fiu. O altfel de cunoaştere nu e credinţă, sau o credinţă fără această cunoaştere nu e credinţă adevărată. Cel ce crede cu adevărat cunoaşte pe Dumnezeu cel adevărat, şi cel ce cunoaşte pe Dumnezeu cel adevărat crede. Un Dumnezeu care nu e crezut nu e cunoscut în realitatea lui vie, şi nici invers. N-am nevoie să cred pentru a admite un aşa-zis dumnezeu ca esenţă a naturii. O cunoaştere care nu realizează o comuniune cu un Dumnezeu personal, mai presus de natură, nu e credinţă. (n. s. 1914, p. 1015)

[618] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cunoaşterea spirituală vine dintr-o unire cu realitatea spirituală pe care o cunoaştem, în speţă cu Dumnezeu. Cunoaştem o altă persoană cu adevărat când am intrat într-o comuniune cu ea. Iar cum orice persoană este în acelaşi timp o taină, prin cunoaşterea ei am intrat în comunicare cu taina Persoanei lui Dumnezeu-Cuvântul. În acea vreme se cugeta că împărtăşirea euharistică de Hristos este şi un fapt de cunoaştere a Lui. E ceea ce trebuie să ne străduim să fie şi pentru noi, cei de azi, Sfânta Împărtăşanie. Dar persoana cunoscută fiind o taină, cunoaşterea ei prin comuniunea cu ea nu poate să nu conţină şi credinţa, căci niciodată nu cunoaştem deplin taina persoanei şi, mai ales, a Persoanei dumnezeieşti. În cunoaşterea ei intră şi credinţa în ce ne spune ea că este şi va face. (n. s. 1915, pp. 1015-1016)

[619] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se exprimă raportul dintre credinţă şi înţelegere. Nu din înţelegere vine credinţa, ci invers. Credinţa deschide orizonturile de taină ale existenţei superioare, din care se explică cele inferioare. Din credinţă sporeşte cultura, altfel aceasta rămâne închisă într-o monotonie mărginită. Dacă nu cred în infinit şi absolut – care nu pot fi înţelese perfect – nu înţeleg cele mărginite şi relative, nu înţeleg că ele pot fi depăşite, aşa cum o cere de fapt mintea noastră. (n. s. 2073, p. 1099)

„Patru sunt cele din care rezultă adevărul: din simţire, minte, ştiinţă şi supoziţie, mintea, prin natura ei, este prima; simţirea este în noi şi în raport cu noi; din simţire şi din minte rezultă ştiinţa; evidenţa este comună şi minţii şi simţirii. Simţirea este poarta prin care intră ştiinţa; iar credinţa, după ce s-a slujit de simţuri, lasă în urma ei supoziţia, se grăbeşte spre realităţile cele nemincinoase şi poposeşte în adevăr. Dacă va spune cineva că ştiinţa, în unire cu raţiunea, poate demonstra orice, atunci acela să audă că principiile, cauzele primare ale existenţei, nu pot fi demonstrate; nu pot fi cunoscute nici cu ajutorul artei şi nici cu ajutorul raţiunii; că raţiunea se ocupă cu realităţile, care pot avea şi alte moduri de existenţă, iar arta este capabilă să facă ceva, dar nu-i capabilă de contemplaţie. Deci numai prin credinţă se poate ajunge la cauza primară a universului. Orice ştiinţă are ca sarcină învăţătura; iar învăţătura rezultă din cunoştinţele anterioare. Cauza primară a universului nu era cunoscută mai înainte de eleni; n-o cunoştea nici Tales, care ştia ca primă cauză apa, şi nici ceilalţi fizicieni, care au venit după el. Anaxagora, e drept, este cel dintâi care a pus mintea mai presus de lucruri; dar nici el n-a sesizat cauza creatoare, că a vorbit de unele vârtejuri prosteşti legate de inactivitatea şi prostia minţii. De aceea spune Cuvântul: *Să nu vă numiţi învăţători pe pământ* (Mt. 23, 8). Ştiinţa este o disciplină care lucrează cu demonstraţii; credinţa, însă, este un har; ne ridică de la bucuriile care n-au nevoie de demonstraţie la principiul simplu şi universal, care nu-i nici împreună cu materia, nici materie şi nici submaterie. (...) *Iată Eu fac noi* (Is. 43, 19), spune Cuvântul, *pe cele pe care ochiul nu le-a văzut, nici urechea nu le-a auzit şi nici la inima omului nu s-au suit* (I Cor. 2, 9). Ucenicii Domnului grăiesc, aud şi lucrează în chip duhovnicesc; prin credinţă şi pricepere, înţeleg cu ochi nou, cu auz nou şi cu inimă nouă, pe toate cele văzute şi auzite. Sunt monezi bune şi monezi false; moneda falsă poate înşela pe necunoscători, dar nu pe schimbătorii de bani, care ştiu din experienţă să deosebească moneda falsă de cea bună şi să o dea deoparte. Schimbătorul de bani spune necunoscătorului că moneda adusă de el e falsă; de ce e falsă, o ştie numai schimbătorul de bani şi cel care a învăţat să umble cu banii. Aristotel numeşte credinţă criteriul potrivit căruia ştiinţa constată că un lucru este adevărat. Credinţa, deci, este mai importantă decât ştiinţa, pentru că credinţa este criteriul ştiinţei[*].

Credinţa psihologică, fiind o supoziţie slabă, imită credinţa, aşa cum linguşitorul imită prietenul, iar lupul câinele. Pentru că vedem că un dulgher ajunge meşter bun numai dacă învaţă, iar căpitanul unei corăbii ajunge meşter numai după ce a învăţat arta conducerii corăbiei, rezultă că nu-i de ajuns să vrei să fii bun şi priceput, ci trebuie neapărat să te supui dascălului şi să înveţi. Iar a te supune Cuvântului, pe care l-am numit Dascălul nostru, înseamnă a crede în El fără să I te împotriveşti în vreun fel oarecare. Dar este cu putinţă oare să te împotriveşti lui Dumnezeu? Deci, gnoza ajunge credinţă, iar credinţa ajunge gnoză printr-o rânduială dumnezeiască şi printr-o consecinţă reciprocă. Într-adevăr şi Epicur, care mai cu seamă a preferat plăcerea adevărului, defineşte credinţa preconcepţie a minţii; şi defineşte preconcepţia gând proiectat spre ceva evident, spre o idee evidentă despre un lucru; nimeni, spune el, nu poate cerceta, nu-şi poate pune întrebări, nu poate avea păreri, nici nu poate combate, fără o preconcepţie[620]. Cum va putea cineva învăţa un lucru pe care îl caută, dacă nu are o preconcepţie a lucrului pe care doreşte să-l înveţe? Iar cel care învaţă transformă preconcepţia în cunoştinţă. Iar dacă cel

[*] Notă Pr. D. Fecioru: Această afirmaţie a dascălului alexandrin poate surprinde pe un intelectual din zilele noastre; pentru el, însă, şi pentru mentalitatea timpului său, astfel de idei erau monedă curentă. (p. 121)

[620] Epicur, *Fragm. 255*.

care învaţă nu poate învăţa fără a avea în el preconcepţia că este în stare să înţeleagă cele spuse, atunci va căuta să aibă urechi capabile să asculte adevărul. *Fericit este cel ce grăieşte la urechile celor ce ascultă* (Înţ. Sir. 25, 12), după cum fericit este şi cel care ascultă. Iar a asculta bine înseamnă a înţelege. Dacă credinţa nu este nimic altceva decât o preconcepţie a minţii cu privire la cele spuse – iar aceasta se numeşte ascultare, înţelegere şi convingere deplină – atunci nimeni nu va putea învăţa fără credinţă, pentru că nu poate învăţa fără preconcepţie. Mai mult decât orice se dovedeşte adevărat cuvântul spus de profet: *Dacă nu veţi crede, nici nu veţi înţelege* (Is. 7, 9). Heraclit Efeseanul, parafrazând acest cuvânt, a spus: *Dacă nu nădăjduieşti ceea ce nu-i de nădăjduit, nu-l vei descoperi, pentru că rămâne nedescoperit şi neajuns*[621]. Dar şi Platon, filozoful, în *Legile* sale spune: *Cel care vrea să fie fericit şi plin de noroc trebuie să participe de la început la adevăr, ca să trăiască cât mai mult timp cu putinţă în adevăr; că este credincios. Cel necredincios, însă, iubeşte minciuna de buna sa voie; iar cel care iubeşte fără voia lui minciuna, acela-i fără minte; dar nici unul, nici altul nu-i de invidiat. Omul necredincios şi omul fără de minte nu au prieten*[622]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. IV, 13.2.-13.4., 14.1.-14.3., 15.3.-15.5., 16.1.-16.3., 17.1.-17.4., 18.1., în PSB, vol. 5, pp. 120-122)

„Dacă ar trebui să facem etimologia cuvântului ştiinţă (ἐπιστήμη), atunci ar trebui să înţelegem că acest cuvânt vine de la στάσις (stare pe loc, şedere, aşezare, oprire), pentru că ştiinţa opreşte sufletul nostru, care mai înainte se purta când într-o parte când în alta; că ştiinţa îl opreşte asupra lucrurilor pe care le gândeşte. La fel şi cuvântul credinţă πίστις trebuie derivat de la aceeaşi rădăcină, pentru că arată o oprire a sufletului nostru asupra a ceea ce este". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XXII, 143.2., 143.3., în PSB, vol. 5, p. 297)

„Nici cunoaşterea fără credinţă, nici credinţa fără cunoaştere". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. I, 1.3., în PSB, vol. 5, p. 311)

„Ştim că cel mai bun lucru este cercetarea unită cu credinţa, care, pe temelia credinţei, zideşte cunoaşterea cea măreaţă a adevărului". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. I, 5.2., în PSB, vol. 5, p. 313)

„Spunem, deci, că nu trebuie să fie credinţa inactivă şi singură, ci să fie însoţită de cercetare. Nu spun: să nu cercetezi cu niciun chip! Că Domnul a spus: *Caută şi vei afla* (Mt. 7, 7; Lc. 11, 9).

Uşor dobândeşti ceea ce cauţi;
Îţi fuge din mâini, însă, lucrul pe care-l neglijezi[623],
spune Sofocle. La fel spune şi poetul comic Menandru:
Toate acelea pe care le cauţi
Au nevoie de luare aminte, spun cei mai înţelepţi oameni[624].

[621] Heraclit, *Fragm. 18*.
[622] Platon, *Legile*, V, 730 BC.
[623] Sofocle, *Edip rege*, 110-111.
[624] Menandru, *Fragm. 189*.

Perspicacitatea sufletului trebuie îndreptată spre aflarea a ceea ce cauţi şi să curăţi din drum toate piedicile; trebuie să dispară disputa, invidia, cearta, care-i cea mai rea între oameni; toate trebuie aruncate desăvârşit". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. I, 11.1.-11.4., în PSB, vol. 5, p. 317)

„Deci a cerceta despre Dumnezeu, nu pentru a da naştere la discordie, ci pentru a descoperi, este lucru mântuitor. Că este scris în Psalmii lui David: *Mânca-vor săracii şi se vor sătura; şi vor lăuda pe Domnul cei ce-L caută pe Dânsul; vii vor fi inimile lor în veacul veacului* (Ps. 21, 30). Cei ce *caută* potrivit cercetării celei adevărate, *lăudând pe Domnul, se vor sătura* de darul cel de la Dumnezeu, adică de cunoaştere; şi *va fi viu sufletul lor* – că sufletul, care aduce viaţa, este numit alegoric inimă – că prin Fiul este cunoscut Tatăl (Mt. 11, 27; Lc. 10, 22). Nici nu trebuie să plecăm, fără reţinere, urechile tuturor celor ce vorbesc şi scriu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. I, 12.1.-12.3., în PSB, vol. 5, p. 318)

„Într-adevăr, dacă metodele de demonstrare, de care se folosesc de obicei oamenii şi care sunt consemnate prin cărţi, ar fi convins omenirea, atunci pe bună dreptate s-ar putea bănui ă credinţa noastră e bazată pe *înţelepciunea oamenilor, iar nu pe puterea lui Dumnezeu* (I Cor. 2, 5)". (Origen, *Despre principii*, Cartea a IV-a, VII, 1, în PSB, vol. 8, p. 269)

„Credinţa e începutul care duce la înţelegere şi deschide mintea spre primirea luminii dumnezeieşti[625]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Noua, în PSB, vol. 38, p. 307)

Credinţa şi gnoza

„Credinţa este, ca să spun aşa, o cunoaştere scurtă a celor mai de seamă învăţături; gnoza, însă, este dovedirea puternică şi sigură a învăţăturilor cuprinse în credinţă; prin învăţătura Domnului gnoza este zidită pe credinţă; şi, cu ajutorul ştiinţei, ne duce la înţelegere şi la infailibilitate". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. X, 57.3., în PSB, vol. 5, pp. 511-512)

CREŞTINISMUL

Ce este creştinismul?

[625] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Credo, ut inteligam,* spunea Anselm de Canterbury, contrar lui Abelard care spunea: *Intelligo, ut credem*. Credinţa deschide inima pentru primirea tainelor existenţei mai presus şi mai adânci decât ceea ce înţelege raţiunea care mărgineşte şi se închide acestei adâncimi şi lărgimi. (n. s. 331, p. 307)

„(…) dacă am vrea să explicăm Creştinismul după numirea ce i se dă, atunci vom spune că el e o *imitare a firii dumnezeieşti*[626]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înţelesul numelui de creştin către Armoniu*, în PSB, vol. 30, p. 439)

„(…) a fi creştin înseamnă să urmăm sau să imităm pe Dumnezeu".
(Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înţelesul numelui de creştin către Armoniu*, în PSB, vol. 30, p. 440)

„(…) creştinismul e imitarea firii lui Dumnezeu". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înţelesul numelui de creştin către Armoniu*, în PSB, vol. 30, p. 440)

Ce înseamnă creştinismul?

„Aceasta înseamnă creştinismul: gustare din adevăr, hrănirea şi potolirea setei cu adevărul, într-un mod real şi eficient. După cum atunci când cineva, însetat fiind, întâlneşte un izvor începe să bea şi, venind altcineva, smulgându-l de acolo şi nelăsându-l să se îndestuleze pe cât vrea, cel care gustase din apă arde şi mai mult (de dorul ei) şi o caută cu mai multă ardoare, la fel (se întâmplă) şi în domeniul cel duhovnicesc: gustând cineva şi împărtăşindu-se de hrana cea cerească, apoi susţrăgându-l (cineva de la ea), nimic nu-i (mai poate) aduce îndestulare". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omil.XXVII, 7, în PSB, vol. 34, p. 217)

„Dumnezeiescul Apostol Pavel, vorbind despre taina creştinismului, spune că aceasta constă în iluminarea sufletului credincios de lucrarea divină, adică de puterea Duhului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 21, în PSB, vol. 34, p. 346)

Ce a adus creştinismul?

„Dar cei ce acuză creştinismul nu văd câte patimi şi câte valuri de răutăţi au fost stârpite şi mai ales câte năravuri sălbatice au fost îmblânzite pe urma învăţăturii noastre creştine. (...) Această Evanghelie (...) a reuşit, printr-o nouă metodă, să scoată pe oameni din atâtea păcate, confirmând, dacă nu adevărul celor spuse, cel puţin utilitatea lor pentru neamul omenesc". (Origen, *Filocalia*, [Din tomurile I şi III ale cărţii «*Contra lui Celsus*»], XVIII, 10, în PSB, vol. 7, p. 387)

Acuzele nefondate, aduse creştinilor în epoca primară

„… am impresia că Celsus se aseamănă acelor oameni care dintr-o adâncă ură faţă de creştini asigură pe cei prea puţin cunoscători în ale creştinismului că ştiu din experienţă că creştinii mănâncă trupurile copiilor mici şi se împreună, fără ruşine, cu orice femeie care stă lângă ei la adunare[627]. Căci precum aceste vorbe sunt recunoscute ca minciuni aduse împotriva creştinilor până şi de mulţimille străine de religia noastră, tot

[626] Notă Pr. Bodogae: Platon: *Republica* 613B. (ns. 8, p. 439).
[627] Notă Pr. Bodogae: A se vedea mai pe larg VI, 27. E vorba de calomniile cunoscute de apologeţi. (n. s. 150, p. 403)

aşa vor fi aflate mincinoase şi cuvintele în care Celsus declară că a *văzut că unii preoţi de credinţa noastră* aveau *cărţi conţinând nume barbare de demoni şi descântece.* Şi tot el mai zice că *preoţii creştini nu făgăduiesc oamenilor nimic bun, ci tot ce propovăduiesc ei este în dauna mulţimilor*. Oh! De ce nu sunt toate învinuirile aduse de Celsus împotriva creştinilor ca aceasta? Căci atunci vor fi uşor dovedite de mulţime, întrucât mulţimea trăind în număr mare împreună cu creştinii s-ar convinge din experienţa de toate zilele că astfel de vorbe sunt minciuni, căci niciodată ea n-a auzit aşa ceva despre creştini". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. XXXIX, în PSB, vol. 9, p. 403)

„(...) *Eu însumi, pe când mă găseam împărtăşind învăţăturile lui Platon, auzind cât de mult erau defăimaţi creştinii şi văzând că totuşi ei sunt fără de teamă în faţa morţii şi în faţa tuturor acelora pe care oamenii le socotesc înfricoşătoare, am înţeles că este cu neputinţă ca ei să trăiască în răutate şi în pofta plăcerilor. Ce om dedat plăcerilor şi desfrâului, care socoteşte un lucru bun să se hrănească din carne de om, ar fi în stare să îmbrăţişeze moartea ca să se lipsească de bunurile lui şi nu ar căuta cu tot dinadinsul să se bucure de viaţa prezentă şi să se sustragă magistratului, decât să se expună morţii, denunţându-se pe sine însuşi?*[628]". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a Patra, VIII, 4, în PSB, vol. 13, pp. 151-152)

Răspândirea creştinismului

„(...) Ar fi oare cu putinţă, dacă n-ar fi existat ajutorul lui Dumnezeu, ca într-un răstimp atât de scurt, adică de când şi-a făcut planul de a răspândi doctrina şi învăţătura Sa, să fi putut realiza atât de mult încât să atragă la învăţătura Sa, în multe părţi ale lumii, un mare număr de elini şi de barbari, înţelepţi şi neştiutori, care să prefere mai curând să moară, luptând pentru credinţă, decât să se lepede de ea, lucru nemaiauzit în istoria unei alte învăţături?" (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea I, Cap. XXVI, în PSB, vol. 9, p. 51)

„Dacă cineva ar cerceta faptele, ar vedea că Iisus a îndrăznit un lucru mai presus decât puterea omenească, iar îndrăzneala Sa a fost şi realizată. Încă de la început totul stătea împotriva răspândirii învăţăturii Lui în întreaga lume: şiruri de împăraţi, unii după alţii, generali şi conducătorii lor de oşti, într-un cuvânt, toţi cei care aveau în mâna lor o putere oarecare, ca să nu mai vorbim de guvernatorii din fiecare cetate, soldaţii şi poporul, toţi au fost împotrivă. Totuşi, Iisus s-a dovedit biruitor, pentru că prin firea Sa Cuvântul lui Dumnezeu nu putea fi oprit, şi, fiind mai puternic decât toţi aceşti duşmani, El a cucerit toată Elada, ba s-a făcut stăpân şi peste ţinuturile barbare, convertind mii şi mii de suflete la credinţa pe care o propovăduia". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a I-a, Cap. XXVII, în PSB, vol. 9, p. 52)

„(...) Bunătatea lui Iisus pentru oameni s-a întins nu numai pe întreaga durată cât a vieţuit El, în zilele când a petrecut cu trupul printre noi, ci s-a prelungit până în zilele noastre, încât şi azi cei care cred în El se convertesc ducând o viaţă mai îmbunătăţită. Iar dovada clară că acest lucru se datoreşte puterii Lui, după cum o spune El Însuşi, şi după cum o arată viaţa de toate zilele, e faptul că, cu toată lipsa de lucrători care să se ostenească la secerişul sufletesc, totuşi secerişul e atât de bogat încât au umplut

[628] Iustin, *Apol*. II, XII.

pretutindeni ariile lui Dumnezeu şi bisericile (Mt. 9, 37-38; Lc. 10, 2)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea I, Cap. XLIII, în PSB, vol. 9, p. 67)

„Şi pentru că voinţa lui Dumnezeu era ca în lume să stăpânească învăţătura lui Iisus, demonii nu au mai avut nicio putere, cu toate că au pus în mişcare toate forţele împotriva creştinilor, ca să-i nimicească. Şi au pornit împotriva Logosului şi a credincioşilor Lui, regi, conducători, legiuitori şi chiar popoare, care nu-şi dădeau seama că sunt unelte ale lucrării celei nebuneşti şi desfrânate a demonilor. Dar Cuvântul lui Dumnezeu a fost mai puternic decât toţi. Piedicile care I se puneau erau ca o hrană în creşterea lor, iar în drumul Său câştiga tot mai multe suflete, pentru că Dumnezeu a vrut acest lucru". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. XXXII, în PSB, vol. 9, p. 257)

Creştinismul – religie universală

„Mulţi pretind că sunt adepţi ai religiei creştine. Dar această credinţă este mare şi unică în puterea ei, fiindcă nu numai prin autoritatea învăţăturilor de valoare universală, ci şi prin răspândirea sa aproape în toate părţile lumii, se numeşte generală sau universală". (Boethius, *Articole teologice*, I,1, Capitolul I, în PSB, vol. 72, p. 17)

Semnul distinctiv al creştinismului

„Acesta este semnul (distinctiv) al creştinismului, (faptul) că (omul) oricât s-ar trudi şi oricâte fapte bune ar face, se comportă ca şi când n-a făcut nimic. Astfel, când posteşte, zice: *N-am postit*. Când se roagă, (zice): *Nu m-am rugat*. Când stăruie în rugăciune, (zice): *N-am stăruit. Abia sunt la începutul exerciţiului şi al trudei*, (şi pe bună dreptate): chiar dacă este (om) drept înaintea lui Dumnezeu, este dator să zică: Nu sunt drept, nici n-am trudit, ci în fiecare zi sunt un începător. Dator este, de asemenea, ca în fiecare zi să fie animat de nădejdea, bucuria şi aşteptarea împărăţiei viitoare şi a izbăvirii, zicând: Dacă n-am fost izbăvit astăzi, voi fi izbăvit mâine, după cum, cel ce sădeşte vie – înainte de a începe truda – este plin de speranţă şi bucurie; îşi imaginează deja butucii, îşi închipuie recolta – (deci) înainte de a fi obţinut vinul – şi aşa se apucă de lucru, pentru că nădejdea şi aşteptarea îl dispun la trudă şi la multe cheltuieli din casa sa; şi după cum, cel ce zideşte o casă şi cel ce lucrează un ogor, la început cheltuieşte mult, în speranţa câştigului viitor, tot aşa şi cineva nu este însufleţit de bucurie şi nădejde, dacă (nu zice): *Voi obţine izbăvirea şi viaţa*, nu poate să suporte necazurile, nici povara, nici să meargă pe calea cea strâmtă. Pentru că nădejdea şi bucuria, prezente în el, îl fac pe acesta (capabil) să trudească, să suporte necazuri şi să meargă pe calea cea îngustă". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 11, în PSB, vol. 34, p. 208)

Învăţătura creştină

„Învăţăturile Lui (ale lui Hristos – n. a.) sunt scurte şi concise: căci El nu a fost un sofist, ci cuvântul Lui a fost puterea lui Dumnezeu". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, XIV, în PSB, vol. 2, p. 45)

„De aceste lucruri de aici, cei ce participă la ele se pot sătura chiar şi în cursul unui singur an, dar, pentru ca ei să rămână netulburaţi de patimi şi fără de nicio lipsă, trebuie să dea atenţie învăţăturilor noastre”. (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, LVII, în PSB, vol. 2, p. 85)

„Învăţătura noastră este ca strigarea crainicului de la jocurile olimpice, care cheamă la întreceri pe cel ce vrea să ia parte la întreceri, dar încununează pe cel ce poate birui”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XI, 51.3., în PSB, vol. 5, p. 40)

„(...) Învăţătura a fost numită *luminare* (II Cor. 4, 4, 6), pentru că luminează pe cele ascunse”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. X, 64.4., în PSB, vol. 5, p. 348)

„Filozofii eleni n-au putut face ucenici pe toţi elenii, ci numai pe unii din ei; astfel Socrate pe Platon, Platon pe Xenocrate, Aristotel pe Teofrast, Zenon pe Cleante; i-au convins numai pe cunoscuţii lor. Învăţătura dascălului nostru, însă, n-a rămas numai în Iudeia, aşa cum a rămas filozofia în Grecia, ci s-a întins în toată lumea; a convins şi pe eleni şi pe barbari; s-a întins la neamuri, în sate, în oraşe, în toate casele; a atras la adevăr pe fiecare din cei care au auzit-o şi nu puţini chiar dintre filozofi. Dacă un conducător oarecare interzicea filozofia elenă, aceasta dispărea îndată; învăţătura noastră a fost oprită, chiar de la prima ei vestire, de împăraţi, de tirani, de conducătorii diferitelor ţinuturi, de voievozi cu toţi năimiţii lor şi în afară de aceştia şi cu nenumăraţi oameni; cu toţii s-au pornit cu război împotriva noastră şi au încercat, pe cât le-a stat în putinţă, să ne nimicească. Totuşi învăţătura noastră înfloreşte tot mai mult, că nu moare ca o învăţătură omenească, nici nu se vesteşte ca un dar de puţin preţ – că niciun dar al lui Dumnezeu nu-i de puţin preţ – ci rămâne nedoborât, cu toate că s-a profeţit că va fi prigonită până la sfârşit (Lc. 21, 12; In. 15, 20)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVIII, 167.2.-167.5., în PSB, vol. 5, p. 475)

„Ale voastre (ale păgânilor – n. a.), lăudate şi sărbătorite, se strică; iar credinţa lui Hristos şi învăţătura Lui, luată în râs de voi şi prigonită adeseori de împăraţi, a umplut lumea. Căci când a strălucit atât de mult cunoştinţa de Dumnezeu? Sau când s-a văzut atât de mult cumpătarea şi fecioria? Sau când a fost atât de dispreţuită moartea, decât de când s-a ivit crucea lui Hristos? Nimeni nu se îndoieşte de aceasta, văzând pe mucenici dispreţuind moartea pentru Hristos şi fecioarele păzindu-şi trupurile curate şi neîntinate pentru Hristos”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXVIII, în PSB, vol. 16, p. 237)

„Sunt destule aceste dovezi ca să arate că credinţa în Hristos este singura credinţă adevărată în Dumnezeu”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXVIII-LXXIX, în PSB, vol. 16, p. 237)

Pilda vieţii creştine

„Să facem din pământ cer! Să arătăm păgânilor, aici pe pământ, de câte bunătăţi sunt lipsiţi ei! Când vor vedea că noi ducem o viaţă virtuoasă, vor avea în faţă chipul împărăţiei

cerurilor. Când vor vedea că suntem blânzi, fără mânie, fără pofte urâte, neinvidioşi, nelacomi, când vor vedea că săvârşim numai fapte bune, vor spune: *Dacă aici pe pământ creştinii au ajuns îngeri, ce vor fi după ce vor pleca după lumea aceasta? Dacă aici pe pământ, unde locuiesc ca nişte străini, sunt atât de strălucitori, cum vor fi când vor ajunge în patria lor?* Aşa şi păgânii se vor face mai buni, iar cuvântul credinţei se va întinde nu mai puţin decât pe timpul apostolilor. Dacă apostolii au fost numai doisprezece şi au întors la credinţă oraşe şi ţări întregi, gândeşte-te la ce înălţime va ajunge credinţa noastră, dacă toţi am fi dascăli prin viaţa noastră virtuoasă! Nu îl atrage pe un păgân la credinţă atât de mult un mort înviat cât un om care filozofează, un om virtuos. De un mort înviat se minunează, dar de la un om ca acesta câştigă. Minunea a fost şi a trecut; viaţa virtuoasă rămâne şi lucrează continuu în sufletul lui. Să avem, dar, grijă de noi înşine, ca să câştigăm şi pe păgâni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLIII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 517)

Cine sunt creştinii?

„Creştinii nu se deosebesc de ceilalţi oameni nici prin pământul pe care trăiesc, nici prin limbă, nici prin îmbrăcăminte.

Nu locuiesc în oraşe ale lor, nici nu se folosesc de o limbă deosebită, nici nu duc o viaţă străină.

Învăţătura lor nu-i descoperită de gândirea şi cugetarea unor oameni, care cercetează cu nesocotinţă; nici nu o arată, ca unii, ca pe învăţătură omenească.

Locuiesc în oraşe greceşti şi barbare, cum le-a venit soarta fiecăruia; urmează obiceiurile băştinaşilor şi în îmbrăcăminte şi în hrană şi în celălalt fel de viaţă, dar arată o vieţuire minunată şi recunoscută de toţi ca nemaivăzută.

Locuiesc în ţările în care s-au născut, dar ca străinii; iau parte la toate ca cetăţeni, dar pe toate le rabdă ca străini; orice ţară străină le e patrie, şi orice patrie le e ţară străină (Efes. 2, 19; Fil. 3, 20; Evr. 11, 13-16; 13, 14; II Pt. 2, 11).

Se căsătoresc ca toţi oamenii şi nasc copii, dar nu aruncă pe cei născuţi.

Întind masă comună, dar nu şi patul.

Sunt în trup, dar nu trăiesc după trup (Rom. 8, 12-13; II Cor. 10, 3).

Locuiesc pe pământ, dar sunt cetăţeni ai cerului (Filip. 3, 20; Evr. 13, 14).

Se supun legilor rânduite de stat (Rom. 13, 1; Tit. 3, 1; I Pt. 2, 13), dar, prin felul lor de viaţă, biruiesc legile.

Iubesc pe toţi, dar de toţi sunt prigoniţi.

Nu-i cunoaşte nimeni, dar sunt osândiţi; sunt omorâţi, dar dobândesc viaţa.

Sunt săraci, dar îmbogăţesc pe mulţi; sunt lipsiţi de toate, dar în toate au de prisos (II Cor. 6, 9-10).

Sunt înjosiţi, dar sunt slăviţi cu aceste înjosiri; sunt huliţi, dar sunt îndreptăţiţi.

Sunt ocărâţi, dar binecuvântează (Mt. 5, 44; I Cor. 4, 12-13); sunt insultaţi, dar cinstesc.

Fac bine, dar sunt pedepsiţi ca răi; sunt pedepsiţi, dar se bucură (II Cor. 6, 9-10), ca şi cum li s-ar da viaţă.

Iudeii le poartă război ca unora de alt neam, elenii îi prigonesc; dar cei care-i urăsc nu pot spune pricina duşmăniei lor.

Ca să spun pe scurt: ce este sufletul în trup, aceea sunt creştinii în lume.

Sufletul este răspândit în toate mădularele trupului, iar creştinii în toate oraşele lumii.

Sufletul locuieşte în trup, dar nu este din trup; creştinii locuiesc în lume, dar nu sunt din lume (In. 15, 19; 17, 11-16).

Sufletul nevăzut este închis în trupul văzut; şi creştinii sunt văzuţi, pentru că sunt în lume, dar credinţa lor în Dumnezeu rămâne nevăzută.

Trupul urăşte sufletul şi-i poartă război (Gal. 5, 17), fără să-i fi făcut vreun rău, pentru că-l împiedică să se dedea plăcerilor; şi lumea urăşte pe creştini (In. 15, 18-19; I In. 3, 13), fără să-i fi făcut vreun rău, pentru că se împotrivesc plăcerilor ei.

Sufletul iubeşte trupul, deşi trupul urăşte sufletul; sufletul iubeşte şi mădularele; şi creştinii iubesc pe duşmanii lor (Mt. 5, 44; Lc. 6, 27).

Sufletul este închis în trup, dar el ţine trupul; şi creştinii sunt închişi în lume, ca într-o închisoare, dar ei ţin lumea.

Sufletul nemuritor locuieşte în cort muritor (II Cor. 5, 1; II Pt. 1, 13); şi creştinii locuiesc vremelnic în cele stricăcioase, dar aşteaptă în ceruri nestricăciunea.

Sufletul chinuit cu puţină mâncare şi băutură se face mai bun; şi creştinii, pedepsiţi în fiecare zi, se înmulţesc mai mult.

Într-o atât de mare ceată i-a rânduit Dumnezeu, că nu le este îngăduit s-o părăsească". (*Epistola către Diognet*, Cap. V, 1-17, Cap. VI, 1-10, în PSB, vol. 1, pp. 412-414)

„Suntem de ieri (noi, creştinii – n. a.) şi totuşi am ajuns să umplem pământul şi toate ale voastre: oraşele, insulele, fortăreţele, municipiile, locurile de întâlnire, taberele militare chiar, triburile, adunările electorale, palatul, senatul, forul. Numai templele vi le-am lăsat vouă.

Am putea să numărăm pe degete armatele voastre: creştinii unei singure provincii şi ar fi mai numeroşi! La ce război n-am fi putut noi fi destoinici, gata de luptă, chiar de am fi fost neegali în forţă, noi care ne lăsăm a fi ucişi cu atâta voie bună, dacă în legea noastră n-ar sta scris să îndurăm mai bine moartea, decât să omorâm pe alţii?

Dar şi fără a mai pune mâna pe arme şi fără să ne răsculăm, am putea totuşi lupta împotriva voastră separându-ne de voi, prin ura despărţirii de voi. Pentru că dacă o aşa de mare mulţime de oameni ne-am rupe de voi, retrăgându-ne într-o parte oarecare de pe întinsul pământului, prin pierderea unor cetăţeni aşa de numeroşi stăpânirea voastră s-ar zdruncina, ba mai mult, însăşi despărţirea noastră v-ar fi pedeapsă.

De bună seamă, aţi fi fost cuprinşi de spaimă faţă de singurătatea voastră, în această tăcere a lumii şi-n acest soi de amorţeală, ca şi cum lumea ar fi rămas neînsufleţită. V-aţi întreba atunci cui o să mai porunciţi; v-ar rămâne mai mulţi duşmani decât cetăţeni.

Acum, însă, aveţi mai puţini duşmani faţă de mulţimea creştinilor, deoarece având pe creştini aveţi cu voi aproape toţi locuitorii, aproape ai tuturor oraşelor. Dar aţi preferat să-i numiţi duşmani ai neamului omenesc mai degrabă decât ai rătăcirii omeneşti.

Şi cine v-ar scăpa de stăpânirea acelor duşmani ascunşi, care vă tulbură într-una minţile şi sănătatea, vreau să zic de atacurile demonilor, pe care noi îi alungăm de la voi fără răsplată, fără nici un fel de simbrie? Pentru răzbunarea noastră ne-ar fi fost de ajuns şi numai acest lucru: să vă lăsăm în ghiarele duhurilor necurate, ca o posesiune rămasă fără stăpân.

Aşadar, negândindu-vă măcar să răsplătiţi un ajutor aşa de preţios, aţi crezut că e mai bine să socotiţi duşman un neam care nu numai că întru nimic nu vatămă, dar vă aduce

chiar foloase, fiindcă suntem cu adevărat duşmani nu ai neamului omenesc, ci mai degrabă ai rătăcirii lui". (Tertulian, *Apologeticul*, XXXVII, 4-10, în PSB, vol. 3, pp. 90-91)

„Suntem un singur corp prin sentimentul comun al credinţei, prin unitatea disciplinei şi prin legătura aceleiaşi speranţe.

Mergem strânşi în grup şi adunaţi ca la luptă ca să asaltăm pe Dumnezeu cu rugăciuni. Acest atac este totuşi plăcut lui Dumnezeu. Ne rugăm şi pentru împăraţi, pentru miniştri şi împuterniciţii lor, pentru starea de faţă a secolului, pentru liniştea aşezărilor şi pentru întârzierea sfârşitului". (Tertulian, *Apologeticul*, XXXIX, 1-2, în PSB, vol. 3, p. 92)

„Nu-i adevărat iarăşi că ne-am recunoaşte după vreun semn al corpului, cum credeţi voi (păgânii – n. a.), ci după semnul nevinovăţiei şi al modestiei. Ne iubim unii pe alţii, fiindcă nu ştim să urâm". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXXI, 8, în PSB, vol. 3, p. 386)

„Dacă ne-am compara noi creştinii cu voi (păgânii – n. a.), deşi inferiori în unele privinţe, s-ar constata că suntem cu mult mai buni decât voi.

Voi interziceţi adulterele, dar le comiteţi cu prisosinţă; noi suntem bărbaţi numai ai soţiilor noastre. Voi pedepsiţi crimele înfăptuite; la noi e păcat şi numai să gândim la ele. Voi vă temeţi de martori; noi numai de conştiinţă, fără de care nu putem exista. În sfârşit, închisorile sunt pline de voi; acolo însă nu e niciun creştin pentru vreo altă vină decât doar că e acuzat pentru religia lui, sau pentru părăsirea religiei voastre". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXXV, 5-6, în PSB, vol. 3, pp. 389-390)

„Creştinii, deci, aparţin altei lumi; ei sunt fii ai lui Adam celui ceresc, o făptură nouă, fii ai Duhului Sfânt, fraţi luminoşi ai lui Hristos, asemenea Părintelui lor, lui Adam, cel duhovnicesc şi luminos; (aparţin) acelei cetăţi, acelui neam, acelei puteri. Ei nu sunt din lumea aceasta, ci din altă lume. Pentru că (Hristos) însuşi a zis: *Voi nu sunteţi din lumea aceasta, precum nici Eu nu sunt din lumea aceasta* (In. 17, 16)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XVI, 8, în PSB, vol. 34, p. 175)

„Creştinismul nu este *un lucru oarecare*; taina aceasta mare este; *fii deci conştient de nobleţea ta; de faptul că ai fost chemat la demnitatea împărătească ... neam ales, preoţie şi popor sfânt* (I Pt. 2, 9). Taina creştinismului este străină de lumea aceasta. Astfel, pe când slava şi bogăţia împăratului sunt lucruri pământeşti, stricăcioase şi trecătoare, acea împărăţie şi (acea) bogăţie sunt lucruri cereşti, pline de slavă. Or, (creştinii) domnesc împreună cu Împăratul cel ceresc, în Biserica cea cerească. Şi (fiindcă) *El este întâi-născut dintre cei morţi* (Col. 1, 18), şi ei sunt întâi-născuţi. Dar, deşi sunt astfel (priviţi) înaintea lui Dumnezeu, ca nişte (oameni) aleşi şi încercaţi (în virtute), în ochii lor sunt cei de pe urmă şi vrednici de dispreţuit. Iar faptul acesta, (adică) de a fi smeriţi şi de a se considera de nimic, (a devenit) pentru ei ca o a doua natură". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVII, 4, în PSB, vol. 34, pp. 215-216)

„Mulţi (oameni) care par a fi drepţi, se consideră creştini. Însă faptul de a aprecia dacă poartă sigiliul şi chipul Împăratului, aparţine celor versaţi şi experţilor. Se poate întâmpla să fie imitaţii ale operelor autentice; în acest caz, cei versaţi se minunează (că se

poate întâmpla aşa ceva) şi le detestă". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXVIII, 1, în PSB, vol. 34, p. 249)

Numele de „creştin"

„Cel care se numeşte cu alt nume decât acesta (de creştin - n. a.) nu este al lui Dumnezeu". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (Ignatie - către magnezieni), cap. X, în PSB, vol. 1, p. 201)

„(...) Sunt creştin şi port acest nume iubit de Dumnezeu, nădăjduind să fiu cu el de folos lui Dumnezeu. Că nu-i, precum socoţi tu (Autolic – n. a.), un rău să porţi numele lui Dumnezeu". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea Întâi, I, în PSB, vol. 2, p. 373)

„Dar denumirea de *creştin* după etimologie vine de la cuvântul *ungere*. Chiar când e pronunţat incorect, *chrestianus* în loc de *christianus*, – căci voi nu cunoaşteţi bine acest nume –, el însemnează *blândeţe* sau *bunătate*". (Tertulian, *Apologeticul*, III, 5, în PSB, vol. 3, p. 43)

„A lua numele lui Hristos şi a nu merge pe calea lui Hristos ce este altceva decât trădarea numelui divin, părăsirea drumului mântuitor?" (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie*, XII, în PSB, vol. 3, p. 500)

„Dacă le este plăcut şi înălţător oamenilor să aibă copii asemenea lor şi sunt încântaţi de copiii lor atunci când aceştia seamănă la chip cu ei, cu atât mai mare este bucuria lui Dumnezeu, dacă este cineva în aşa fel născut în Duhul încât prin faptele şi meritele lui dovedeşte că este de neam divin". (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie*, XV, în PSB, vol. 3, pp. 502-503)

„Apoi a întrebat (Capitoliu – n. a.) mai întâi pe mucenic: *Cum te numeşti?* Prea puternicul atlet al lui Hristos a răspuns: *Dacă mă întrebi de numele meu obişnuit, mă numesc Emilian; dacă, dimpotrivă, cauţi numele meu cel desăvârşit, socoteşte-mă a mă numi creştin*". (*Actele martirice*, Martiriul Sfântului mucenic Emilian din Durostor, 7, în PSB, vol. 11, p. 302)

„(...) Hristosul nostru poate fi numit mai mult decât oricare altul *Unsul*, iar întrucât numai El e cu adevărat *Hristosul lui Dumnezeu*, El a umplut lumea întreagă cu creştini, adică cu cei care-I poartă numele şi care-L cinstesc, închinându-I-se (Fap. 11, 26)". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea Întâia, III, 12, în PSB, vol. 13, p. 39)

„(…) dacă ne-am da seama de ceea ce se ascunde sub numele de *creştin*, atunci am avea un mai mare spor în viaţa duhovnicească, silindu-ne să facem cu adevărat din el ceea ce numim, adică o străduanie spre progres şi desăvârşire. Căci dac-ar dori cineva să i se spună doctor sau avocat sau inginer, acela n-ar primi un astfel de titlu, riscând să i se reproşeze că n-ar fi pregătit pentru aşa ceva, ci ar dori cu adevărat să poată corespunde unor astfel de titluri spre a nu fi învinuit de titulatură mincinoasă, dovedind că într-adevăr

e pregătit pentru ele. Tot aşa stau lucrurile şi cu noi creştinii, dacă vom cerceta care este adevărata noastră chemare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înţelesul numelui de creştin către Armoniu*, în PSB, vol. 30, p. 436)

„(…) este foarte necesar să ne lămurim ce înseamnă să te numeşti creştin: înseamnă a fi ceea ce-ţi spune numele, iar nu, folosindu-l pe acesta drept pretext printr-o mărturisire deşartă, să fii altceva la arătare decât ceea ce eşti în ascuns". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înţelesul numelui de creştin către Armoniu*, în PSB, vol. 30, p. 438)

„În înţelesul cel mai limpede şi mai grăitor, cuvântul *Hristos* – din care provine termenul: *creştinism* înseamnă împărat, căci, printr-o accepţiune deosebită, Sfânta Scriptură, tocmai prin această expresie desemnează vrednicia împărătească (χρίω = ung, aşa cum se ungeau împăraţii). Deoarece, însă, potrivit aceleiaşi Scripturi, Dumnezeirea nu poate fi înţeleasă şi exprimată în cuvinte (I Tim. 6, 6), pentru că depăşeşte orice putere de înţelegere, a fost necesar ca proorocii şi apostolii să ne îndrume, parcă ducându-ne de mână, în Duh Sfânt, la înţelegerea fiinţei nematerialnice a Dumnezeirii tocmai prin mijlocirea acestor nume şi noţiuni împărăteşti, conducându-ne din una în alta spre noţiuni adecvate şi potrivite divinităţii, evidenţiind astfel că prin cuvântul *împărătesc* ne gândim la cea mai înaltă demnitate posibilă. În acelaşi timp, ceea ce-i liber de orice patimi şi nu-i atins de nicio răutate se desemnează prin cuvintele *virtuţi*, fiecare dintre ele părându-ne una mai înaltă decât cealaltă. În fond, însă, ori că o numim *dreptate,* ori *înţelepciune* (Evr. 7, 2), *putere*, ori *adevăr,* ori *viaţă, mântuire,* ori *nemurire*, *neschimbare, ori nemutare*, prin toate aceste cuvinte ne gândim la aceeaşi fiinţă sublimă, care se numeşte Hristos. Dacă, deci, noţiunea a tot ce poate fi mai sublim se cuprinde în cuvântul Hristos (căci într-o noţiune mai înaltă se cuprind toate celelalte, după cum şi în noţiunea de *împărat* se subînţelege şi aceea a supuşilor lui), atunci urmează în chip firesc ca tot aşa să ajungem să înţelegem şi ce înseamnă cuvintele *creştin* şi *creştinism*. Căci dacă cei legaţi de El (I Cor. 1, 24; In. 14, 6; Fap. 4, 12) prin credinţa în El purtăm acelaşi nume ca Cel ce depăşeşte orice slăbiciune a firii, atunci trebuie ca şi tot atâtea însuşiri câte le denotă firea cea nestricăcioasă a lui Hristos, să ni le apropriem şi noi ce ne numim cu numele lui. Dacă avem părtăşie cu numele lui Hristos numindu-ne *creştini*, urmează în chip firesc să ne facem părtaşi de asemenea la toate acele însuşiri ale Lui". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înţelesul numelui de creştin către Armoniu*, în PSB, vol. 30, p. 438-439)

„(…) dacă am avea vreme, am putea cerceta dacă nu cumva e chiar primejdios să ai un astfel de nume.

Să lămurim mai bine o pildă.

Să ne închipuim că unui om deprins cu meşteşugul picturii i-ar da poruncă stăpânirea să zugrăvească un portret al împăratului pe seama unor locuitori dintr-o provincie îndepărtată. Dac-ar schiţa pe planşetă un chip hidos şi urât şi ar spune că această pictură urâtă e chipul împăratului, oare, n-ar trebui să se indigneze stăpânirea pentru că şi-a bătut joc, în faţa unor neştiutori, de frumuseţea originalului, printr-un tablou atât de slab? Doar chipul cuiva trebuie să se asemene întru totul cu originalul şi să reproducă frumuseţea atribuită lui. Acum, dacă definiţia spune că creştinismul e imitarea firii lui Dumnezeu, cel ce încă n-a primit cuvântul tainic al mântuirii e încredinţat că vede realizată în noi o viaţă aidoma aceleia din Dumnezeu. Atunci abia, dacă ar vedea la noi peste tot numai exemple

bune, ar crede că Dumnezeu, Căruia ne închinăm, este într-adevăr bun. Dacă, însă, vom fi împătimiţi şi brutali ca fiarele, iar altă dată am fi plini de răutăţi ori am îmbrăca în firea noastră apucături sălbatice[629] (pentru că în *rătăcirile firii adeseori vedem chipuri de fiare*) şi încă ne-am denumi *creştini* doar pentru pricina că acest nume înseamnă imitarea lui Dumnezeu, desigur că atunci am blama, prin viaţa noastră, în faţa necredincioşilor, însuşi numele de *creştin* pe care-l credem ceva dumnezeiesc. De aceea şi Sf. Scriptură se arată mai ameninţătoare şi mai neîndurată faţă de unii ca aceştia atunci când zice: *Vai de cei din pricina cărora se huleşte numele Domnului între neamuri* (Is. 53, 5). Dar mi se pare că spre acelaşi înţeles ne îndrumă şi Domnul Iisus când zice către cei ce puteau să-l asculte: *fiţi desăvârşiţi, precum şi Tatăl vostru din ceruri desăvârşit este* (Mt. 5, 48), căci cel ce a numit tată adevărat pe Tatăl celor ce au crezut în El, vrea ca şi cei pe care El i-a născut să se împărtăşească din aceeaşi desăvârşire a bunătăţilor ca şi El". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înţelesul numelui de creştin către Armoniu*, în PSB, vol. 30, p. 440)

„Mântuitorul Iisus Hristos, ne-a dat dreptul să ne facem cu toţii părtaşi ai preacinstitului Său nume. Din clipa în care Mântuitorul nostru a făcut aceasta, noi nu mai primim numirea noastră de la nimic altceva din jurul nostru, chiar dacă cineva dintre noi ar fi bogat, chiar dacă ar fi sărac sau s-ar putea cunoaşte după vreo îndeletnicire oarecare. El a lăsat toate aceste numiri la o parte şi a binevoit ca numirea de seamă a celor ce cred în El să fie una singură şi anume aceea de *creştini.* Fiindcă bunăvoinţa aceasta ni s-a adeverit de sus, ar trebui, mai întâi, să înţelegem cât de mare este darul care ni s-a făcut prin aceasta, ca să putem mulţumi după vrednicie lui Dumnezeu, care ne-a dăruit un lucru atât de mare. Apoi, în viaţa noastră de toate zilele să ne arătăm aşa cum cere ceea ce voieşte să arate acest nume mare, fiindcă numai în chipul acesta, adică cunoscând însemnarea adevărată a numelui *Hristos*, vom putea înţelege măreţia darului de care ne-am învrednicit prin aceea că ne numim la fel cu Stăpânul vieţii noastre…". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 455)

„Deci, cei care poartă numele lui Hristos ar trebui mai întâi să fie ceea ce voieşte să arate numele acesta şi numai după aceea să se împodobească cu un astfel de nume. Şi după cum cineva, atunci când ar face deosebirea între un om adevărat şi unul cioplit în piatră, nu ar putea să facă această deosebire decât pornind de la însuşirile proprii ale omului (căci omului îi va zice fiinţă cu judecată şi cu înţelegere, iar statuii îi va zice materie neînsufleţită, care a luat forma omului prin asemănare), tot astfel şi pe creştinul adevărat îl vom putea cunoaşte şi deosebi uşor de cel care numai se arată că este astfel, prin însuşirile proprii care se văd săpate în firea lăuntrică a fiecăruia". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, pp. 457-458)

Creştinii – fii ai lui Dumnezeu

„Iar dacă cineva se îngâmfă că este în slujba împăratului şi că e cinstit foarte mult de împărat, cât de mult ar trebui să te mândreşti tu, care eşti în slujba marelui Împărat, care eşti poftit de El, fiindu-i foarte apropiat, tu, care ai luat Duhul făgăduinţei, încât, pecetluit de El, să te arăţi fiu al lui Dumnezeu?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul LXI, IV, în PSB, vol. 17, p. 335)

[629] Notă Pr. Bodogae: Platon: *Republica* 588 b. (n. s. 10, p. 440).

„După cum cel lacom după bogăţie, oricât de multe averi ar strânge, niciodată nu se satură, ci din contră, pofta (după ele) îi creşte şi mai mult; şi după cum cineva, sfâşiat de sete, bând băutură dulce, tot mai însetat devine; tot aşa, gustând cineva (din bunurile oferite de Dumnezeu) nu se satură de ele niciodată şi având din belşug bunurile sale, se consideră pe sine sărac.

Aşa sunt creştinii: ei nu socotesc că sufletul lor prezintă o cinste deosebită, se consideră nişte oameni de nimic înaintea lui Dumnezeu şi se cred datori tuturor oamenilor. Pentru smerenia lor, mult se bucură Domnul şi (cu multă plăcere) Se odihneşte în sufletul lor". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre iubire, 2-3, în PSB, vol. 34, p. 324)

Creştinii – mădulare ale trupului lui Hristos

„Toţi suntem un singur trup al lui Hristos, Căruia capul Îi este Dumnezeu, iar mădularele suntem noi (I Cor. 12, 12). Alţii sunt poate ochii, precum profeţii, dinţii, precum apostolii, care ne-au adus în inimile noastre hrana învăţăturii evanghelice. Pe bună dreptate este scris: *Ochii Lui vor scânteia ca vinul şi dinţii Săi vor fi mai albi decât laptele* (Fac. 49, 12*)*. Mâinile Lui se pare că sunt cele ce săvârşesc fapte bune. Pântecele Lui sunt cei ce dau cu prisosinţă hrană săracilor. Dar unii sunt picioarele Lui. O, de aş merita şi eu să fiu călcâiul Lui! Trimite, aşadar, apă la picioarele lui Hristos cel ce iartă şi celor din urmă păcatele. Şi când îi eliberează pe cei de jos, spală urmele lui Hristos. Trimite apă pentru picioarele lui Hristos şi cel ce-şi spală conştiinţa de murdăria păcatelor. Căci Hristos calcă peste păcatele fiecăruia. Fereşte-te, aşadar, să n-ai conştiinţa întinată, să nu murdăreşti picioarele lui Hristos. Fereşte-te să nu te înţepe spinii necinstei, prin care va fi rănit călcâiul Celui ce vine la tine". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XLI-a, 11-12, în PSB, vol. 53, p. 196)

Creştinii sunt fraţi în Hristos - Fratele lor

„Şi, ceea ce vouă (păgânilor – n. a.) vă produce necaz, ne numim fraţi, ca oameni care avem un singur părinte, pe Dumnezeu, ca părtaşi ai aceleiaşi credinţe, ca moştenitori ai aceleiaşi speranţe[630]. Voi nu vă recunoaşteţi unul pe altul, vă încăieraţi între voi şi vă găsiţi fraţi numai atunci când e vorba să comiteţi un paricid". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXXI, 8, în PSB, vol. 3, p. 386)

„Dacă pe cei născuţi din aceeaşi mamă Cuvântul (îi numeşte) fraţi, tot aşa sunt socotiţi fraţi toţi cei ce iubesc pe Hristos. Într-adevăr, Sfântul nostru Mântuitor şi Dumnezeu a spus că sunt fraţi între ei, nu cei ce sunt părtaşi firii, ci cei uniţi în credinţă, prin vieţuirea lor cea mai bună şi *împlinesc voia Tatălui nostru Care este în ceruri* (Mt. 6, 9)". (*Actele martirice*, Testamentul sfinţilor şi slăviţilor patruzeci de martiri ai lui Hristos care s-au săvârşit în Sevastia, II, 4, în PSB, vol. 11, pp. 290-291)

[630] Notă prof. N. Chiţescu: Ospeţele incestuoase sunt ruşinea păgânismului. La creştini castitatea şi virginitatea, căsătoria unică şi dragostea faţă de semeni îndreptăţeşte numele de fraţi între noi, ca fii ai unicului Tată ceresc. (n. s. 69, p. 386)

Demnitatea de a fi creştin

„Astfel cei care cred în Hristos se numesc şi sunt creştini, aşa precum cei care se ocupă cu treburile împăratului se numesc oameni împărăteşti. După cum *înţelepţii sunt înţelepţi prin înţelepciunea lor şi cei care trăiesc legal sunt numiţi oameni legali, datorită legii pe care o respectă*[631], tot aşa şi creştinii, cei ai lui Hristos, sunt împărăteşti, datorită Împăratului Hristos". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. IV, 18.3., în PSB, vol. 5, pp. 122-123)

Deosebirea dintre creştini şi ceilalţi oameni

„Creştinii adevăraţi se deosebesc de toţi ceilalţi oameni. Deosebirea dintre ei şi ceilalţi oameni este mare, precum am spus şi mai înainte, şi constă în faptul că (creştinii) au mintea şi cugetul totdeauna la cele cereşti şi la bunurile cele veşnice, la apropierea şi împărtăşirea de Duhul Sfânt; constă în faptul că s-au născut de sus, de la Dumnezeu, şi s-au învrednicit să devină în fapt şi adevăr fii ai lui Dumnezeu; constă în faptul că au ajuns la o stare de tărie, de netulburare şi odihnă, în urma a multe osteneli şi nevoinţe (depuse) vreme îndelungată; (constă) în faptul că nu mai sunt zguduiţi şi daţi prin ciurul cugetelor celor nestatornice şi zadarnice. Prin aceasta sunt mai mari şi mai buni decât lumea, prin faptul că mintea şi cugetul sufletului lor sunt în pacea lui Hristos şi se află în iubirea Duhului precum şi Domnul, vorbind despre unii ca aceştia, a zis că au trecut din moarte la viaţă". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia V, 4, în PSB, vol. 34, p. 111)

„Că alta este lumea creştinilor, alta este masa, altele sunt veşmintele, alta este desfătarea, alta este împărtăşirea şi altul este cugetul. De aceea, ei sunt şi mai buni decât toţi oamenii. Puterea, pe care s-au învrednicit s-o primească încă de acum de la Duhul Sfânt se află înlăuntru, în sufletele lor". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia V, 11, în PSB, vol. 34, p. 120)

„Că după cum într-un trup sunt multe mădulare, dar unul este sufletul care le pune pe toate în mişcare, tot aşa unul este Duhul, care lucrează în toţi, în chip diferit, (încât toţi creştinii) aparţin aceleiaşi cetăţi şi (merg) pe aceeaşi cale". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XII, 4, în PSB, vol. 34, p. 143)

„Dar dintre cei mulţi, numai puţini, (şi anume) creştinii, sunt cei care Îi plac Lui". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXII, 11, în PSB, vol. 34, p. 240)

Viaţa virtuoasă a creştinilor

„Ce fel de oameni sunt creştinii! Câtă filozofie arată viaţa lor! Cum dispreţuiesc cele lumeşti! Pe toate le socotesc umbră şi vis şi nu se alătură de nimic din cele văzute, ci, ca şi cum ar locui într-o ţară străină, aşa-şi chivernisesc viaţa, grăbindu-se în fiecare zi pentru plecarea de aici!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia VII, VI, în col. PSB,

[631] Platon, *Minos*, 314 C.

vol. 21, pp. 96-97)

„… eu spun că trei sunt podoabele care trebuie să înfrumuseţeze viaţa creştinului: *viaţa, cuvântul* şi *gândul*. Începutul oricărui cuvânt este gândul. Cuvântul vine în al doilea rând, după gândire, căci el descoperă prin grai gândirea deja întipărită în suflet. În rândul al treilea, după gând şi după cuvânt, vine fapta, care aduce la îndeplinire ceea ce a fost gândit de cineva". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 475)

„Creştinul nu trebuie preţuit după strălucirea neamului din care se trage, ori după proptelele date de rude ori de cei bogaţi, ci după bunătatea caracterului lui". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită*, Cartea întâi, 38, în PSB, vol. 52, p. 265)

Purtarea creştinilor

„Sunteţi, aşadar, cu toţii şi tovarăşi de drum, şi purtători de Dumnezeu, şi purtători de temple, şi purtători de Hristos, şi purtători de cele sfinte, în toate împodobiţi cu poruncile lui Iisus Hristos; de care şi eu bucurându-mă, am fost învrednicit să vorbesc cu voi prin cele ce vă scriu, şi să mă bucur împreună cu voi, că voi, ducând o altă viaţă, nu iubiţi nimic altceva decât numai pe Dumnezeu". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către efeseni), Cap. IX, 2, în PSB, vol. 1, p. 192)

„Când creştinismul e urât de lume, nu-i o faptă de înduplecare, ci de măreţie". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (către romani), Cap. III, 4, în PSB, vol. 1, p. 210)

„(...) Creştinului îi sunt proprii calmul, liniştea, seninătatea, pacea". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. VII, 60.5., în PSB, vol. 4, p. 265)

„Cine nu ar recunoaşte că până şi oamenii de credinţă mai modestă din aceste biserici în comparaţie cu cei desăvârşiţi, ca să nu amintim de cei mai devotaţi, sunt cu mult mai buni decât membrii acelor adunări necreştine?" (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. XXIX, în PSB, vol. 9, p. 189)

„Se cuvine ca un creştin să strălucească nu numai prin cele ce a luat de la Dumnezeu, ci şi prin cele ce aduce el lui Dumnezeu. Totul să-l arate creştin: mersul, privirea, îmbrăcămintea, glasul. Vă spun acestea, nu pentru a ne lăuda că suntem creştini, ci pentru a ne pune viaţa în rânduială, spre folosul celor ce ne văd". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia IV, VII, în col. PSB, vol. 23, p. 58)

„Ce fel (cum) vrea Cuvântul să fie creştinii: ca ucenici ai lui Hristos, formaţi numai după cele pe care le văd la El sau le aud de la El". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, Reg. 80, în PSB, vol. 18, p. 192)

„Ce este propriu creştinului? Să prisosească dreptatea lui mai mult decât a cărturarilor şi a fariseilor (Mt. 5, 20), după măsura învăţăturii Domnului, potrivit

Evangheliei. Ce este propriu creştinului? Să se iubească unii pe alţii, precum şi Hristos ne-a iubit pe noi (Efes. 5, 2). Ce este propriu creştinului? Să vadă pe Domnul înaintea lui pururea. Ce este propriu creştinului? Să vegheze în fiecare zi şi în fiecare ceas şi să fie gata, prin desăvârşirea străduinţei, de a se fi făcut bine plăcut înaintea lui Dumnezeu, ştiind că în ceasul în care nu gândeşte vine Domnul (Lc. 12, 40)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, Reg. 80, în PSB, vol. 18, p. 197)

„Spune-mi, dar, după care fapte să te cunosc că eşti creştin, când totul te arată necreştin? Dar pentru ce spun: creştin? Nu pot şti bine nici dacă eşti om. Când te văd că arunci cu picioarele ca un măgar, că sari ca un taur, că nechezi după femei ca un armăsar, că eşti lacom la mâncare ca un urs, că-ţi îngraşi trupul ca un catâr, că eşti ranchiunos ca o cămilă, că răpeşti ca un lup, că te mânii ca un şarpe, că răneşti ca o scorpie, că eşti şiret ca o vulpe, că ţii în tine veninul răutăţii ca o aspidă şi viperă, că lupţi împotriva fraţilor tăi ca demonul cel rău, cum voi putea să te număr cu oamenii când nu văd în tine caracteristicile firii omeneşti? Căutând să fac deosebirea între un necredincios şi un credincios, mi-e teamă că nu voi găsi nici deosebirea dintre un om şi o fiară". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia IV, VIII, în col. PSB, vol. 23, p. 58)

„… prin înnoirea minţii, prin pacea cugetelor, prin iubirea de Domnul şi dragostea cea cerească, se deosebeşte făptura cea nouă a creştinilor de toţi oamenii lumii". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia V, 5, în PSB, vol. 34, p. 112)

„Aurul se găseşte uşor; diamantele însă şi pietrele preţioase, care se potrivesc la o coroană împărătească, se află mai rar, deseori nu se află printre ele dintre cele care se potrivesc (coroanei). În acelaşi fel (pietre preţioase trebuie să fie) şi creştinii, care alcătuiesc coroana lui Hristos, pentru ca sufletele lor să devină părtaşe ale sfinţilor". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXVIII, 2, în PSB, vol. 34, p. 250)

„Că întocmai ca o pungă învechită, dar plină de mărgăritare, trebuie să fie creştinii; să fie, după omul cel din afară, smeriţi şi de dispreţuit, însă în omul cel dinlăuntru să poarte mărgăritarul cel de mare preţ". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omil.XLIII, 2, în PSB, vol. 34, p. 257)

„Aceasta se cuvine creştinilor, să dorească liniştea păcii şi să nu se îndepărteze, nici cu primejdia morţii, de puterea credinţei şi a adevărului". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XX-a, 14, în PSB, vol. 53, p. 110)

Prigonirea creştinilor

„Aşa este calea creştinismului: unde este Duhul Sfânt, acolo vine, ca o umbră, prigoana şi lupta. Iată, profeţii, în care, de asemenea, lucra Duhul, au fost prigoniţi de cei de un neam cu ei. Domnul, care era *calea şi adevărul* (In. 16, 6), nu de alt neam, ci de ai săi, de poporul său Israel a fost prigonit şi răstignit. La fel şi Apostolii. Dar, din vremea răstignirii, Duhul Sfânt, Mângâietorul, a ieşit (de la ei) şi a venit la creştini. Prin urmare,

(în vremurile de demult) nimeni dintre iudei n-a fost prigonit, ci numai creştinii (cei dintre ei) au suferit martiriu. Acest lucru nu trebuie să mire, pentru că este necesar ca adevărul să fie prigonit". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 11-12, în PSB, vol. 34, p. 156)

„(…) după cum, cel ce sădeşte vie – înainte de a începe truda – este plin de speranţă şi bucurie; îşi imaginează deja butucii, îşi închipuie recolta – (deci) înainte de a fi obţinut vinul – şi aşa se apucă de lucru, pentru că nădejdea şi aşteptarea îl dispun la trudă şi la multe cheltuieli din casa sa; şi după cum, cel ce zideşte o casă şi cel ce lucrează un ogor, la început cheltuieşte mult, în speranţa câştigului viitor, tot aşa şi cineva nu este însufleţit de bucurie şi nădejde, dacă (nu zice): *Voi obţine izbăvirea şi viaţa*, nu poate să suporte necazurile, nici povara, nici să meargă pe calea cea strâmtă. Pentru că nădejdea şi bucuria, prezente în el, îl fac pe acesta (capabil) să trudească, să suporte necazuri şi să meargă pe calea cea îngustă". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 11, în PSB, vol. 34, p. 208)

Sfaturi pentru creştini

„Chiar dacă ai gustat din fericirea cerească, chiar dacă te-ai împărtăşit din acea înţelepciune (propovăduită de Apostoli) şi chiar dacă s-a aşternut liniştea în sufletul tău, să nu te mândreşti, nici să nu crezi că deja ai ajuns (să cunoşti totul) şi că ai dobândit adevărul, ca nu cumva să auzi spunându-ţi-se: *Iată sunteţi sătui; iată v-aţi îmbogăţit fără de noi aţi domnit, şi, măcar de aţi domni, că şi noi domnim împreună cu voi* (I Cor. 4, 8). Chiar şi gustând (din aceste bunuri) să socoteşti că încă nu te-ai atins de (binefacerile aduse de) învăţătura Mântuitorului Hristos. Acest lucru să nu-l priveşti ca pe un lucru obişnuit, ci să-l ai pururi sădit şi ascuns în inima ta". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre iubire, 2, în PSB, vol. 34, p. 324)

CRITICA

„Numai acea combatere este foarte bună care se întemeiază pe experienţă, că numai cunoaşterea adâncă a lucrurilor pe care le combaţi îţi poate da cel mai desăvârşit argument". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. II, 19.1.-19.3., în PSB, vol. 5, p. 21)

Să nu înceteze cei buni în a face reproșuri

„Mi-ai face chiar bucurie criticându-mă, pentru că sunt sigur că între oamenii buni tot ce se lucrează produce plăcere, aşa că până şi supărările şi mâniile sunt un fel de distracţie. De multe ori eşti mai bucuros văzând pe cineva supărându-se decât să stai pe lângă altul care te copleşeşte numai cu complimente. Aşa că, să nu încetezi vreodată de a face

reproşuri!”[632] (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 21, în PSB, vol. 12, p. 154)

CRUCEA

Crucea – lemnul cel de viaţă făcător

„Dar ca să nu umplu de tristeţe predica mea, vorbind tot mereu de păcatul ce l-a cuprins pe om în urma mâncării din pom şi a neascultării, haide, dacă vreţi, să mutăm cuvântul de la acest pom la alt pom, de la pomul acesta la lemnul crucii, ca să vedem ce rele a adus unul şi ce bunătăţi celălalt; dar mai bine spus, nu pomul a adus relele, ci voinţa liberă a omului, trândăvia şi dispreţul pe care l-a arătat omul poruncii Stăpânului. Unul a adus moartea – că după călcarea poruncii a intrat moartea în lume – celălalt ne-a dăruit nemurirea; unul ne-a scos din rai, celălalt ne-a ridicat la ceruri; unul, din pricina unei călcări de poruncă, a fost supus unei atât de mari osânde, celălalt ne-a şters mii şi mii de poveri de păcate şi ne-a dăruit îndrăznirea înaintea Stăpânului. Aţi văzut deosebirea între unul şi altul? Aţi văzut viclenia diavolului, trândăvia omului şi iubirea de oameni a Stăpânului?

Să ne întrarmăm, dar, iubiţilor, cu arma acestui lemn de viaţă făcător şi să omorâm cu puterea lui patimile cele stricătoare de suflet, după cum spune şi apostolul: *Iar cei ce sunt ai lui Hristos şi-au răstignit trupul împreună cu patimile şi cu poftele* (Gal. 5, 24). Cu alte cuvinte, apostolul spune aşa: *Cei care s-au afierosit cu totul lui Hristos au omorât orice poftă ruşinoasă care se naşte în trup şi vatămă toate lucrările sufletului*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVI, VI, în col. PSB, vol. 21, pp. 186-187)

Crucea – unealta lui Hristos

„(...) Sunteţi pietre ale templului Tatălui, pregătiţi pentru zidirea lui Dumnezeu Tatăl, ridicaţi la înălţime cu unealta lui Hristos, care este crucea”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole,* (Ignatie - către efeseni), cap. IX, în PSB, vol. 1, p. 192)

Crucea – apărătoarea şi sprijinul nostru şi armă asupra diavolilor

„Toiagul lui Moise avea două aspecte (Exod, 7, 9*).* Duşmanilor se prezenta ca un şarpe, care muşcă şi ucide, pe când israeliţilor, ca un toiag (asemenea acelora) pe care se sprijineau. Tot aşa şi lemnul cel adevărat al crucii, care este Hristos, este moarte pentru

[632] Prin aceasta se deosebesc adevărații prieteni de linguşitori. Prietenii îți relevă cu dragoste creştină, însoțită de noblețe de caracter și greşelile, spre îndreptare, căci îți doresc mântuirea, pe când linguşitorul îți arată sau mai degrabă îți augmentează doar faptele cele bune sau părute bune, ca să-ți intre în grații și să crezi că eşti foarte bun. Repetând aceasta într-un mod aproape obsesiv, ajungi să crezi despre tine lucruri înalte și când cineva îți revelează și un mic defect sau oarece lipsă ori neputință, poți ajunge să-l urăşti pe acesta. Linguşit fiind, riști să-ți alimentezi slava deşartă, egoismul, care va urca apoi noi trepte spre egocentrism și chiar egolatrie. – n. a.

duşmani, pentru duhurile răutăţii, dar pentru sufletele noastre este un baston, un sprijin puternic şi viaţa, în care ele îşi află odihna". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLVII, 16, în PSB, vol. 34, p. 275)

Crucea – limanul cel neînviforat al vieţii noastre

„Dar, vai ţie!, fluviul obiceiului omenesc. Cine ţi se va împotrivi? Cât timp nu vei seca? Până când vei rostogoli pe fiii Evei în marea cea mare şi groaznică, pe care abia o trec aceia care se ţin de lemnul crucii?" (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea I, XVI, (25), în PSB, vol. 64, p. 75)

Crucea – „capul tuturor bunătăţilor"

„Nu te ruşina (…) de cruce! Ea este cinstea noastră! Ea este taina noastră! Cu acest dar să ne împodobim, cu el să ne gătim! De aş spune că Dumnezeu a întins cerul, că a făcut marea şi uscatul, că a trimis profeţi şi îngeri, nu voi spune nimic egal crucii. Crucea este capul tuturor bunătăţilor, că Dumnezeu L-a cruţat pe Fiul Său pentru mântuirea slugilor Sale, înstrăinate de El". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia L, III, în col. PSB, vol. 23, p. 583)

Înţelesuri ale crucii

„Căci crucea e privită după formă, după compoziţie, după proprietatea părţilor, după lucrare şi după alte multe laturi pe care le văd cei ce iubesc să contemple lucrurile dumnezeieşti. După formă, crucea e privită când se observă puterea ei ce cuprinde toate, cele de sus, cele de jos şi cele de amândouă părţile, până la marginile lor. După compoziţie, când se observă în ea fiinţa, pronia şi judecata, sau manifestările acestora, adică înţelepciunea, cunoştinţa şi virtutea Puterii care toate le cârmuieşte: fiinţa şi înţelepciunea, fiind creatoare, prin linia ridicată în sus; pronia şi cunoştinţa, fiind purtătoare de grijă, prin linia culcată; judecata şi virtutea, care biruiesc păcatul şi strâng cele făcute şi îngrijite în obârşia şi cauza lor, prin întregul ei. După proprietatea părţilor, când se vede cum prin linia verticală crucea arată pe Dumnezeu, Care rămâne pururea acelaşi şi nu iese nicicum din stabilitatea Lui datorită aşezării Lui statornice şi neclintite, iar prin linia orizontală, toată zidirea în atârnare desăvârşită de Dumnezeu, neavând alte obârşii ale existenţei sau altă bază afară de Dumnezeu. După lucrare, când se vede însemnând inactivitatea şi mortificarea celor ce s-au fixat prin ea. În înţelesul acesta socotesc că a luat învăţătorul cuvântul proorocesc[633].

[633] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: ... Sfântul Maxim vrea să explice în ce fel crucea lui Hristos reprezintă o ridicare a Lui la care participăm şi noi. EI remarcă mai multe înţelesuri ale crucii prin care ea înseamnă puterea lui Hristos ca Dumnezeu. La urmă arată înţelesul ei pentru Hristos ca om, adică înţelesul prin care crucea a fost mijloc de ridicare a lui Hristos ca om. Prin acest înţeles, ea poate fi mijloc de ridicare şi pentru noi, căci numai de crucea în acest înţeles ne putem împărtăşi şi noi. Acest înţeles şi-l arată crucea când o privim după lucrarea sau după eficienţa ei. Crucea prin lucrarea ei produce oprirea de la orice faptă îndreptată spre satisfacerea vreunei pasiuni şi produce mortificarea tendinţei spre plăcerile inferioare. Crucea ne stabilizează, ne fixează în singura dorinţă după Dumnezeu.

Observăm că orice slujbă sau putere (fiindcă e bine să arătăm adevărul lucrurilor mai presus de noi prin exemple de la noi) îşi are anumite semne prin care cei ce le primesc se fac văzuţi tuturor. Astfel, unul a luat această slujbă de la împărat: de pildă căpetenia are ca semn aşa-zişii codicili, ducele îşi are ca semn al slujbei sabia, şi iarăşi altul, altă slujbă, prin alt semn. Aceste semne le primesc ei înşişi de la împărat şi le poartă în mâinile lor, dar ieşind, le dau să le poarte casnicii lor. În acelaşi fel, şi Stăpânul nostru Iisus Hristos primind după omenitate ca simbol al puterii Sale crucea Sa a ieşit având-o pe umerii Săi, purtând-o întâi El, apoi dând-o altuia. Prin aceasta a arătat că cel ce a primit puterea trebuie să premeargă celor conduşi de el şi să se ţină de cele poruncite prin ea (căci aşa va fi ascultat în chestiunile reprezentate de ea) şi apoi să poruncească celor încredinţaţi lui, ca să facă şi ei ca el.

Iar dacă semnul puterii Domnului nostru Iisus Hristos este crucea pe care a purtat-o pe umerii Lui, se cuvine să ştim ce a voit să arate când a rânduit şi a răbdat acestea astfel în chip tainic. Spun cei pricepuţi în simboluri că umărul este dovada făptuirii, iar crucea, a nepătimirii, ca una ce pricinuieşte mortificarea. Deci, prin aceste ghicituri Domnul şi Dumnezeul nostru, împlinind amândouă cele înfăţişate prin aceste ghicituri (adică făptuirea şi nepătimirea desăvârşită) în aşa fel ca făptura să nu fie coruptă prin slava deşartă, prin cele ce le-a făcut, a arătat ce au să facă şi cei ce ascultă de El. El aproape că strigă în chip pătrunzător: *Acesta este simbolul puterii Mele. Deci oricine din voi doreşte această putere, să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să-Mi urmeze Mie; adică, să ia făptuirea omorâtoare a patimilor, bunătatea şi libertatea de orice pizmă*. Prin aceasta a arătat că doreşte ca toţi să primească asemenea Lui această putere. Căci când purtătorul-de-Dumnezeu-învăţător (Sf. Grigorie Teologul – n. a.) zice: *Se ridică împreună prin cruce*, socotesc că prin aceasta ne învaţă că, întrucât firea raţională a oamenilor se înalţă prin făptuire şi prin nepătimirea unită cu ea, înseamnă că însuşi Hristos Se înalţă împreună, adică Hristos ne ajută să ne facem asemenea Lui, înălţându-ne treptat şi după o ordine, prin făptuirea nepătimitoare, la contemplaţia cunoscătoare a naturii şi, de la aceasta, se mişcă mai departe la tainica iniţiere teologică (cunoştinţa de Dumnezeu)[634]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 97, în PSB, vol. 80, pp. 244-246)

Prefigurarea Sfintei Cruci în Vechiul Testament

„*Vorbeşte iarăşi la fel despre cruce un alt profet, zicând: Şi când se vor împlini acestea? Zice Domnul: Când lemnul se va pleca şi se va ridica şi când din lemn va picura sânge* (4 Ez. 4, 33; 5, 5). Ai iarăşi profeţie despre cruce şi despre Cel Care avea să fie răstignit!

În acest înţeles a spus sfântul Grigorie (Teologul) că Hristos Se ridică cu crucea, că ea e semnul stăpânirii Lui peste patimi, dar şi semnul puterii Lui peste cei ce se ataşează Lui prin credinţă. Căci le dă şi acestora putere să se înalţe asemenea Lui. (n. s. 315, p. 245)

[634] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă pe Golgota (şi chiar înainte de aceea, în urcuşul vieţii pământeşti) Hristos S-a înălţat singur şi deci primul, după aceea Se înalţă împreună cu cei ce primesc crucea Lui, adică mortificarea patimilor, sau făptuirea nepătimitoare. Numai întrucât Hristos Se Înalţă împreună cu ei, starea lor este asemănătoare cu cea a lui Hristos şi orice înălţare mai departe a lor, sau a acestei stări a lor, este o împreună-înălţare a lui Hristos cu ei. Înălţarea aceasta parcurge cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc: nepătimirea, sau făptuirea nepătimitoare, sau virtuoasă, contemplarea raţiunilor divine din creaţiune, cunoaşterea tainică a lui Dumnezeu. (n. s. 316, p. 246)

Dumnezeu îi grăieşte iarăşi lui Moisi, pe când Israil se lupta cu cei de alt neam, ca să-i aducă aminte că cei care se luptau au fost daţi morţii pentru păcatele lor; Duhul i-a spus inimii lui Moisi să facă o preînchipuire a crucii şi a Aceluia Care avea să pătimească: *Dacă cei ce luptă, i-a zis Duhul, nu vor nădăjdui în El, în veci se vor război*. Şi a pus Moisi, în timpul luptei, scut peste scut şi stând peste ele, mai presus decât toţi, a întins mâinile şi aşa Israil învingea din nou; apoi când Moisi cobora mâinile, israilitenii erau iarăşi omorâţi (Ieş. 17, 8-13).

Pentru ce?

Ca să cunoască, că nu se pot mântui dacă nu nădăjduiesc în El.

Şi iarăşi, în alt profet, Domnul spune: *Toată ziua am întins mâinile Mele către un popor neascultător, care se împotriveşte căii Mele celei drepte* (Is. 65, 2).

Apoi când Israil a căzut în păcat, Moisi a făcut iarăşi preînchipuirea lui Iisus, că El trebuia să pătimească şi El avea să dea viaţă, El, despre Care iudeii socoteau că L-au omorât pe cruce. Dumnezeu a rânduit ca tot şarpele să-i muşte pe israiliţi; şi ei mureau (Num. 21, 6-9) – pentru că prin şarpe s-a făcut de Eva călcarea de poruncă (Fac. 3, 1-6) – ca să le arate că, din pricina călcării de poruncă, vor fi daţi să sufere moartea.

În sfârşit, însuşi Moisi le poruncise: *Să nu vă fie vouă dumnezeu nici chip turnat, nici cioplit* (Deut. 27, 15), dar Moisi face chip turnat, ca să arate preînchipuirea lui Iisus. Face, deci, Moisi şarpe de aramă, îl pune cu slavă, iar prin crainici cheamă poporul.

Venind ei, dar, la un loc, l-au rugat pe Moisi să facă rugăciune pentru ei, pentru vindecarea lor. Şi le-a zis Moisi: *Când cineva dintre voi va fi muşcat, să vină la şarpele care este pus pe lemn; să nădăjduiască cu credinţă că şarpele, deşi mort, poate să facă viu, şi îndată se va vindeca* (Num. 21, 8-9). Şi aşa au făcut. Ai iarăşi, şi în aceste fapte, slava lui Iisus, că toate sunt în El şi spre El toate". (Barnaba, *Epistola*, Cap. XII, 1-7, în PSB, vol. 1, pp. 153-155)

„Când poporul (...) lupta împotriva lui Amalec, iar fiul lui Navi, supranumit cu numele de Isus, se găsea în fruntea luptei, Moisi însuşi se ruga lui Dumnezeu, având mâinile întinse, de o parte şi de alta, în timp ce Or şi cu Aaron i le ţineau astfel ziua întreagă, pentru ca nu cumva Moisi obosind, mâinile să-i cadă în jos. Căci, dacă din semnul acesta care imita crucea scădea ceva, după cum se scrie în cărţile lui Moisi (Ieş. 17, 9 şi urm.), poporul era învins, iar dacă rămânea în starea aceasta, în tot timpul acesta Amalec era învins şi, dacă avea putere asupra lui, prin cruce o avea. Iar poporul nu devenea mai tare pentru că Moisi se ruga astfel, ci pentru că numele lui Iisus era în fruntea luptei, iar el făcea numai semnul crucii". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea a Doua, XC, în PSB, vol. 2, pp. 263-264)

„Arătând şi într-alt fel puterea tainei crucii, Dumnezeu a spus prin Moisi, în binecuvântarea cu care a binecuvântat pe Iosif: *Prin binecuvântarea Domnului este pământul său, din anotimpurile cerului şi din rouă, din izvoarele cele de jos ale abisurilor, din schimbările după anotimp ale roadelor soarelui; din adunarea laolaltă a lunilor, din vârfurile munţilor, din crestele dealurilor, din râurile cele veşnice şi din plinirea fructelor pământului. Şi să vină asupra capului lui Iosif şi asupra creştetului său cele plăcute Celui ce S-a arătat în rug. Întâi-născut slăvit întru fraţi, frumuseţea Lui ca aceea a taurului, coarnele Lui întocmai ca coarnele rinocerului: întru ele va împunge neamurile, până la marginea pământului* (Deut. 33, 13-17). Nimeni n-ar putea spune şi dovedi că *coarnele*

rinocerului (care, dealtfel, nu are decât un singur corn) s-ar putea referi la un alt lucru sau la o altă formă decât numai la figura care înfăţişează crucea. Căci crucea este un lemn drept, la care, atunci când se adaugă un alt lemn lateral, partea de sus se vede ridicată întocmai ca un corn, în timp ce marginile celelalte, care sunt de o parte şi de cealaltă, se văd ca două coarne, legate de un singur corn. De altfel, şi lemnul care este înfipt la mijloc şi pe care sunt suiţi cei răstigniţi, iese în afară, ca un corn, şi se înfăţişează şi el ca un corn aşezat laolaltă şi înfipt dimpreună cu celelalte coarne.

În ceea ce priveşte cuvintele: *întru ele va împunge neamurile până la marginea pământului* (Deut. 33, 17), ele arată tocmai lucrul care se întâmplă acum în toate neamurile. Căci oamenii din toate neamurile fiind împunşi, cu alte cuvinte fiind pătrunşi de pocăinţă, prin taina aceasta au venit la închinarea adevăratului Dumnezeu, de la idolii şi demonii cei zadarnici, în timp ce acelaşi semn se vede spre nimicirea şi condamnarea celor necredincioşi, în acelaşi chip în care s-a întâmplat poporului celui ieşit din Egipt, că prin semnul întinderii mâinilor lui Moisi şi prin numirea cu numele lui Iisus a fiului lui Navi, Amalec a fost învins, iar Israel s-a arătat biruitor. Tot ca figură şi ca semn, de altfel, a fost şi ridicarea crucii aceleia care s-a făcut împotriva şerpilor care muşcau pe Israel, pentru mântuirea celor ce aveau să creadă (Cf. In. 3, 15), că încă de atunci s-a propovăduit prin Cel ce avea să fie răstignit moartea şarpelui şi mântuirea celor muşcaţi şi care se refugiau la Cel ce a trimis în lume pe Fiul Său, Care avea să fie răstignit (Cf. In. 3, 14-16)". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea a Doua, XCI, în PSB, vol. 2, pp. 264-265)

„Spuneţi-mi, aşadar, oare nu Dumnezeu a fost acela care a poruncit prin Moisi, să nu se facă de către voi, nicidecum, nici chip, nici asemănare, nici a celor din cer de sus, nici a celor de pe pământ (Ieş. 20, 4) şi, cu toate acestea, în pustiu, El a fost acela care a făcut să se ridice, prin Moisi, şarpele de aramă, pe care l-a aşezat ca semn[635] prin care erau mântuiţi cei muşcaţi de şarpe (Num. 21, 8-9) şi că pentru aceasta, El nu poate fi învinuit de nici o nedreptate? Căci, după cum am spus, prin aceasta el a propovăduit o taină, prin care a nimicit puterea şarpelui, care a lucrat şi călcarea săvârşită de Adam, şi a dăruit mântuirea celor ce cred în Acesta (Cf. In. 3, 15), Care avea să fie răstignit prin semnul acesta, de muşcăturile şarpelui, care sunt faptele cele rele, idololatriile şi alte nedreptăţi. Căci, dacă nu ar trebui să se înţeleagă aceasta, atunci spuneţi-mi pentru care motiv Moisi a ridicat şarpele de aramă ca semn, poruncind ca cei muşcaţi să privească la el, iar cei muşcaţi se vindecau, cu toate că El a poruncit ca, întru nimic să nu se facă vreo asemănare a cuiva?" (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea a Doua, XCIV, în PSB, vol. 2, pp. 269-270)

„Dar nici faptul că profetul Moisi, atunci când Or şi Aaron i-au ţinut mâinile ridicate în sus şi a rămas până seara în chipul acesta, nu a fost fără însemnătate. Căci şi Domnul a rămas pe lemn aproape până seara, iar către seară L-au îngropat (Mt. 27, 57; Mc. 15, 42), pentru a apoi să învieze a treia zi". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea a Doua, XCVII, în PSB, vol. 2, p. 272)

[635] Notă Pr. O. Căciulă: Sensul de *semn* este sinonim cu acela de *cruce*. A se vedea şi capit. XI, 1; XCI, 4; CXII, 1; CXXXI, 4, din *Dialog*, precum şi cap. LX, 3, din *Apolog. I*. (n. s. 711, p. 269)

„Auzind de Iisus, care aduce veşti sigure despre pământul acela, şi despre ciorchinele ridicat pe lemn, poţi înţelege pentru ce Moise, privind şi el spre acesta, a fost întărit în nădejdea lui. Căci ce altceva înseamnă ciorhinele spânzurat pe lemn, dacă nu ciorchinele spânzurat pe cruce în zilele cele mai de pe urmă, al cărui sânge se face băutură mântuitoare celor ce cred? Aceasta vestind-o Moise, de mai înainte, prin chip, spune: Am băut vinul, sângele strugurelui, prin care ne vesteşte de mai înainte patimile mântuitoare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 100)

„(...) Moise se urcă pe un vârf de munte, de unde să poată privi lupta şi isprăvile lui Iisus în cursul ei. Căci se urcă în chip moderat şi învăţătura legii spre a putea privi de departe felul luptei lui Hristos. Şi ridicând Moise mâinile, biruia Israil; iar lăsându-le în jos, slăbea şi biruia Amalec. Căci nu întregul Israil a rămas nebiruit de diavol şi de orice duşman, care voieşte cu străşnicie să-l omoare, ci numai cei ce au ţinut să se modeleze după chipul lui Hristos, prin aceea că au purtat ocara Lui, adică cinstita cruce. Pentru că mâinile întinse în aer, desemnează în chip vădit forma crucii[636]. Iar cei ce n-au primit crucea, s-au făcut uşor de călcat de duşmani, neavând acest ajutor. Deci când întinde Moise mâinile, desemnând forma crucii şi cade Amalec slăbit, aceasta îi arată pe cei ce biruiesc prin cinstita cruce pe Satana şi alungă pe duşmani. Iar când îl vedem lăsând mâinile şi pe Amalec biruind, vom înţelege pe cei supuşi şi biruiţi de diavol, pentru că n-au voit să primească crucea. Acestora le-a spus şi Hristos: *Amin, amin zic vouă, de nu veţi crede, că Eu sunt, veţi muri în păcatele voastre* (In. 8, 24)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Treia, în PSB, vol. 38, p. 98)

Cinstirea Sfintei Cruci

„*Deci s-au bucurat ucenicii văzând pe Domnul* (In. 20, 20)

Fericitul Evanghelist întăreşte adevărul cuvintelor Mântuitorului, când spune că ucenicii s-au umplut de pace şi bucurie, pentru că au văzut pe Iisus. Căci ne aducem aminte de cuvintele spuse lor, în chip de ghicitură, cu privire la cinstita cruce[637]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1154)

Descoperirea Crucii Mântuitorului de către Sf. Împărătească Elena

„(...) Elena, mama împăratului, după numele căreia satul principal din Drepanum a fost numit oraşul Helenopol, fiind sfătuită în somn, s-a dus grabnic la Ierusalim; şi găsind Ierusalimul pustiu şi fără pază, a căutat mormântul lui Hristos. Deşi cu mare greutate, l-a găsit totuşi (An 325). Aşa că a dat poruncă să fie dărâmat imediat acel templu blestemat. Şi a fost dat la iveală monumentul înălţat Domnului, iar în jurul lui, trei cruci dărâmate, şi cuie, şi totodată şi titlul scris cu litere ebraice, greceşti şi latineşti: IISUS

[636] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unii din Israil au ajutat la venirea lui Hristos şi la biruinţa Lui: proorocii, apostolii. L-au ajutat ridicându-şi mâinile spre cer, sau ţinându-le întinse ca să înfăţişeze fiinţa lor, ca o cruce, însuşindu-şi crucea lui Hristos. (n. s. 120, p. 98)

[637] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Remarcăm caracterizarea crucii de către Sfinţii Părinţi ca fiind *cinstită*, contrar grupărilor neoptrotestante care nu vor să o cinstească. (n. s. 2180, p. 1154)

NAZARINEANUL REGELE IUDEILOR. (Socrate, I, 13). Se zice că unul, chiar mort, la atingerea crucii, ar fi înviat. Despre lemnul acesta Sibila a spus păgânilor: *O, de trei ori fericit lemnul pe care a fost răstignit Domnul!* Atunci însă au început îndoielile: care cruce a fost a Domnului şi care ale tâlharilor? De aceea Macarie, întâistătătorul oraşului, a rezolvat în felul următor problema acestor îndoieli. Oferind una din acele cruci, împreună cu o cuvântare hotărâtă, unei femei renumite prin nobleţea ei, chinuită de o îndelungată suferinţă, a recunoscut puterea Mântuitorului. Căci de îndată ce crucea a atins femeia, a alungat suferinţa cumplitei boli şi i-a redat femeii sănătatea (Sozomen).

Tot aşa mama împăratului, dorind să cunoască cu care cuie au fost găurite mâinile lui Hristos, a pus unele în coiful împăratului, pentru ca, apărat de providenţă, capul fiului ei să îndepărteze suliţele în război; pe altele le-a amestecat cu frâul calului, din grijă pentru împărat, împlinind astfel vechea profeţie. Căci proorocul Zaharia a strigat odinioară, zicând: *Şi va fi (scris) pe frâul calului «sfinţit lui Dumnezeu atotputernicul»* (Cap. 14, 20).

Şi a distribuit o parte din crucea mântuitoare familiei regale (Teodoret, I, 18).

În credinţa că oraşul în care se va păstra această parte (din cruce) va fi apărat, a pus, cu devoţiune, partea care a revenit lui Constantin, după cum se spune, în statuia lui, înălţată deasupra columnei purpurii în forul lui Constantin. (Socrate, I, 13). Iar partea care a rămas a încredinţat-o, închisă într-o casetă de argint, preotului oraşului. Şi oriunde (putea) aduna meşteri, acolo ridica biserici mari şi frumos împodobite". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită*, Cartea a II-a, capitolul VIII, în PSB, vol. 75, pp. 101-102)

„In hoc signo vinces![638]

„Către Acesta, Dumnezeu deci, şi-a înălţat el glasul în rugăciune, rugându-se Lui şi implorându-L să-i descopere cine este El şi să-şi lase dreapta Sa asupra ţelului care-i şedea înainte. Şi cum şedea împăratul înălţând stăruitoare rugăciune, i s-a arătat un semn cu totul fără seamăn de la Dumnezeu; cărui semn – dacă l-am fi aflat din gura altcuiva – poate că nu ne-ar fi tocmai uşor să-i dăm crezare; dar de vreme ce însuşi împăratul, purtătorul de biruinţă, ne-a destăinuit aceste lucruri nouă înşine, celor ce scriem această carte, anume mult mai târziu, când am fost socotiţi vrednici de cunoştinţa şi de prezenţa sa (iar el adăugase spre încredinţarea vorbelor sale puterea jurămintelor), cine – mă-ntreb – ar mai putea pune la îndoială exactitatea istorisirii, mai ales că, între timp, viitorul avea să aducă el însuşi mărturie despre adevărul ei? Deci cam pe la ceasurile amiezii, când ziua începuse să scadă, zicea Constantin că văzuse cu ochii săi chiar pe cer, străjuind deasupra soarelui, semnul mărturisitor de biruinţă al unei cruci întocmite din lumină şi că odată cu ea putuse desluşi un scris glăsuind: *Să biruieşti întru aceasta!*; după care, la vederea unei asemenea privelişti, fuseseră cuprinşi de uimire şi el şi întreaga oaste (care, cum mărşăluia el pe drum, venea pe urmele sale, şi de aceea asistase şi ea la minune).

Această arătare povestea Constantin că-l descumpănise, neputându-i el pricepe tâlcul. Or, tot cugetând la ea, şi adâncindu-se el în gânduri, iată că s-a lăsat noaptea fără să prindă el de veste. Şi, dormind el, i s-a arătat Hristosul lui Dumnezeu cu semnul văzut mai înainte pe cer, poruncindu-i să închipuie la rândul său semnul ce i se arătase sus în cer, spre a se pune sub ocrotirea lui în luptele pe care avea să le poarte cu duşmanul.

[638] Întru acest semn vei învinge! – n. a.

În zori, trezindu-se, le împărtăşise şi prietenilor săi taina; după care chemase la sine meşteri în prelucrarea aurului şi a nestematelor, se aşezase el însuşi în mijlocul lor şi le zugrăvise cam cum putea să arate acest semn, dându-le poruncă să-i întocmească şi ei la rândul lor aşa, din aur şi din pietre scumpe.

Odată, când a binevoit Dumnezeu să ne facă această bucurie, ne-a învrednicit împăratul însuşi să privim chiar cu ochii noştri însemnul.

Acesta arăta în felul următor: de vârful unei (cozi de) lance înalte şi poleite cu aur era prinsă pieziş o stinghie în forma semnului crucii. Sus de tot, deasupra întregului însemn, era o cunună împletită din aur şi bătută cu pietre nestemate, de care se afla prins simbolul numelui Mântuitorului; două litere închipuind – prin cele două litere de la începutul lui – însuşi numele lui Hristos (P-ul fiind prins în mijlocul crucii X-ului), iniţiale pe care împăratul s-a obişnuit să le poarte înscrise pe coif chiar şi mai târziu. De bucata aceea transversală de stinghie prinsă de lance atârna o bucată de pânză foarte fină de culoare purpurie, întreţesută bogat cu (fir de) aur şi acoperită cu nestemate de toate culorile, prinse des, care în lumina zilei scânteiau – o lucrătură de o frumuseţe nespusă – la privit. Bucata aceea de pânză prinsă de stinghie avea lăţimea egală cu lungimea ei; iar partea întinsă a lancei – care era foarte înaltă – avea îndată sub biruitorul semn al crucii (chiar în susul fâşiei de pânză descrise de noi) imaginea – închipuită până la piept, şi din aur – a de-Dumnezeu-iubitului nostru împărat, precum şi pe aceea a fiilor săi.

Ei bine, de acest însemn mântuitor s-a folosit împăratul necurmat în chip de semn ocrotitor împotriva a toată puterea potrivnică şi vrăjmaşă. Şi a trimis poruncă tuturor unităţilor sale să poarte în fruntea lor câte un însemn alcătuit după modelul acela”. (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea I, 28-31, în PSB, vol. 14, pp. 76-77)

„Apoi a descoperit Constantin tuturor semnul cel mântuitor – atât prin viu grai cât şi prin inscripţii pe piatră – şi a înălţat chiar în inima oraşului împărătesc un monument triumfal în amintirea biruinţei avute asupra duşmanului, monument în care a pus să se scrie lămurit, cu litere săpate, de neşters, că acesta se dovedise să fie semnul izbăvitor al statului roman şi ocrotitorul împărăţiei întregi. Şi a mai pus să se aşeze neîntârziat în mâna propriei sale statui, înălţată într-unul din locurile cele mai umblate ale Romei, o lance lungă în chipul crucii, poruncind să se sape dedesubt, cu slove latineşti, cuvânt cu cuvânt următoarea inscripţie: *Prin acest semn mântuitor – adevărata dovadă a bărbăţiei – am izbăvit eu oraşul vostru de sub jugul tiranului, redându-vă libertatea; şi, izbăvindu-vă, am redat atât senatului cât şi poporului roman însemnătatea şi strălucirea lor de odinioară*”. (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea I, 40.1., în PSB, vol. 14, pp. 81-82)

„Unde se arăta semnul acela (crucea – n. a.), acolo o luau şi duşmanii la fugă, urmăriţi de învingători. Luând împăratul aminte la aceasta, pe oriunde se întâmpla să-şi vadă oastea ajunsă la strâmtoare, a poruncit ca biruitorul şi mântuitorul însemn să fie purtat într-acolo în chipul leacului aducător de izbândă; iar biruinţa nu se lăsa aşteptată, căci voia lui Dumnezeu îi oţelea şi-i învigora pe cei ce luptau (de partea lui), redându-le tăria.

Acest fapt l-a hotărât pe Constantin să aleagă din rândurile gărzilor sale de corp nu mai puţin de cincizeci de bărbaţi puternici, viteji şi plini de frica lui Dumnezeu, cărora le-a dat poruncă să nu se îngrijească de nimic altceva decât de paza însemnului. Singura lor

datorie consta, aşadar, din a sta în preajma însemnului, din a-l păzi şi din a-l purta cu rândul pe umeri – lucru povestit de împărat chiar nouă, scriitorului cărţii, mult după aceste întâmplări, într-o clipă de răgaz..". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea II, 7, în PSB, vol. 14, pp. 96-97)

„Povestea, aşadar, Constantin că odată – în miezul unei încăierări în care oastea-i fusese cuprinsă de o mare zarvă şi intrase în debandadă – din laşitate, soldatul care purta însemnul pe umeri îşi pierduse cumpătul şi trecuse însemnul în grija altuia, ca să poată fugi de la locul bătăliei. Dar abia apucase acesta să primească însemnul, abia avusese celălalt timp să iasă de sub ocrotirea lui, că iată, o dardă[639] l-a izbit în pântece, ucigându-l pe loc. Şi în vreme ce acesta plătea preţul laşităţii şi al lipsei sale de credinţă, zăcând acolo răpus de năpraznă, l-a ocrotit izbăvitorul însemn tocmai pe celălalt, care înălţase însemnul pe umerii săi, cruţându-i viaţa şi scăpându-l de nenumăratele proiectile ţintite în el; căci toate se înfipseseră până la urmă în coada însemnului, lăsându-l pe purtătorul lui nevătămat.

Fost-a întâmplarea aceasta minune cum nu este mai mare, ca dardele ţintite de vrăjmaş înspre un lucru atât de subţiatic cum era coada însemnului, să se şi înfigă în el şi să rămână înfipte, iar purtătorul să scape cu viaţă". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea II, 9.1.2., în PSB, vol. 14, p. 97)

„Dar învăţând el, Liciniu, din păţanie, ce dumnezeiască şi negrăită putere se ascundea în mântuitorul însemn care îndrumase oastea lui Constantin să iasă biruitoare, a început Liciniu să-şi îndemne soldaţii să nu se năpustească niciodată spre acesta şi să nu privească spre el ca la ceva neînsemnat, întrucât însemnul era însufleţit de o putere în stare de orice, străină şi potrivnică lui – fapt care făcea ca înfruntarea lui să trebuiască neapărat ocolită". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea II, 16.1., în PSB, vol. 14, p. 100)

„Împăratul Constantin se făcea tuturor, cu toată îndrăzneala – şi stăruitor – vestitorul Hristosului lui Dumnezeu, fără a tăinui cuiva numele Mântuitorului – ba dimpotrivă, mândrindu-se cu el şi dându-l lesne în vileag, când însemnându-şi chipul cu semnul aducător al mântuirii, când fălindu-se cu mărturia biruinţei sale.

Acest semn, Constantin a pus să fie înfăţişat într-o pictură de mari dimensiuni pe care a aşezat-o chiar la intrarea în curtea palatului ca să poată fi văzută de toată lumea. În imagine, izbăvitorul semn era înfăţişat deasupra capului său; iar fiara cea vrăjmaşă şi ucigaşă care prin tirania celor fără de Dumnezeu se năpustise asupra Bisericii lui Dumnezeu, era înfăţişată ca un balaur prăvălit în străfundurile adâncurilor. Aşadar, prin el Constantin îl dădea în vileag pe însuşi vrăjmaşul cel nevăzut al neamului omenesc, pe care-l arăta pus pe fugă până-n străfundul pierzării, datorită puterii mântuitorului semn aflat deasupra capului său". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea III, 2, 3, în PSB, vol. 14, p. 126)

„Atâta se încinsese sufletul împăratului de dumnezeiasca dragoste, încât până şi în domneştile încăperi ale palatului – şi anume în cea mai însemnată dintre ele –, pe un panou mare poleit cu aur aflat în plin centrul tavanului, pusese să fie prins simbolul

[639] Darda era o suliță scurtă, armată cu un vârf de oțel, pentru împuns sau pentru aruncat, folosită în evul mediu. – n. a.

mântuitoarelor Patimi (Sf. Cruce) alcătuit din felurite pietre preţioase de mai multe culori, fixate în prinderi din aur masiv – care dădea impresia unui scut acoperitor al însăşi domniei iubitorului de Dumnezeu împărat". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea III, 49, în PSB, vol. 14, p. 145)

„Constantin a chemat în luptă mântuitorul şi de viaţă făcătorul semn (al crucii), întâmpinând cu el puhoiul vrăjmaşilor precum cu o sperietoare sau piază-bună şi învingând simultan şi pe vrăjmaşii lui, şi pe demoni; ca mai apoi, din recunoştinţă, să nu uite a înălţa cu glas tare rugăciune de mulţumire Celui ce-i înlesnise biruinţa, şi să dea lumii spre cunoştinţă – prin inscripţii – aducătorul de biruinţă însemn". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, prolog, 8, în PSB, vol. 14, p. 212)

„Semnul Lui îl poartă pe umeri armata mea (a împăratului Constantin cel Mare) cea consacrată lui Dumnezeu". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 25, 2, în PSB, vol. 44, p. 71)

Puterea Sfintei Cruci

„De ce se tem demonii? De ce tremură? Desigur, de crucea lui Hristos, *care le-a despuiat domniile şi puterile lor le-a dat în vileag* (Col. 2, 15), iată-i deci *cuprinşi de frică şi de cutremur*, când văd semnul crucii înfipt temeinic în noi şi *măreţia acelor braţe*, pe care Domnul le-a întins pe cruce după ce spune: *În toată vremea am întins mâinile mele spre acest popor necredincios şi făţarnic*. Ei nu se vor teme şi spaima nu-i va cuprinde, decât dacă văd, în fine, această cruce a lui Hristos şi dacă puteţi spune: *Mie să nu-mi fie a mă lauda, fără numai în crucea Domnului meu Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine şi eu pentru lume* (Gal. 6, 14)". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia VI, Cap. VII, în PSB, vol. 6, p. 102)

„(...) El (Constantin – n. a.) care avea parcă de la fire evlavie faţă de Dumnezeu, nelăsându-se deloc tulburat şi nici îngâmfat din pricina laudelor aduse, şi-a dat seama numaidecât că ajutorul lui a venit de la Dumnezeu, de aceea a poruncit îndată să pună în mâna statuii lui semnul mântuitor al patimilor şi în timp ce meşterii îi ridicau statuia în cea mai circulată piaţă din Roma purtând în mâna dreaptă acelaşi semn mântuitor, a poruncit să se graveze acolo în limba latină această inscripţie cu termenii ei proprii: *prin acest semn mântuitor, prin această veritabilă dovadă de curaj, am salvat oraşul vostru eliberându-l de jugul tiranului şi am restabilit iarăşi «senatul şi poporul roman» în vechea lor mărire şi faimă, după ce le-am eliberat*". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a Noua, IX, 10-11, în PSB, vol. 13, pp. 352-353)

„Defăimând Crucea, (elinii – n. a.) nu văd puterea acesteia care a umplut toată lumea şi nu văd că prin ea s-au făcut arătate tuturor faptele cunoştinţei de Dumnezeu. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, I, în PSB, vol. 15, pp. 29-30)

„Prin semnul crucii încetează toată vrăjitoria, se opreşte orice fermecătorie şi toţi idolii sunt părăsiţi şi lăsaţi pustii, iar toată plăcerea neraţională încetează şi oricine îşi

înalţă privirea de la pământ la cer". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă prin trup*, Cap. IV, XXXI, în PSB, vol. 15, p. 126)

„Odinioară toate de pretutindeni erau pline de ghicitori şi ghicitoare (oracole) şi oamenii se minunau, în închipuirea lor, de ghicitoarele din Delfi, din Dodone, din Boetia şi Lycia, din Libia şi Egipt, din Cabiri, din Bitia. Acum însă, de când se propovăduieşte Hristos pretutindeni, a încetat şi nebunia aceasta şi nu mai este în aceste locuri vreun ghicitor. Odinioară dracii stârneau închipuirea oamenilor, punând stăpânire pe izvoare, sau râuri, sau lemne, sau pietre şi uimeau pe cei lipsiţi de minte. Acum însă, după ce s-a produs arătarea Cuvântului, a încetat lucrarea nălucirilor lor. Căci numai folosindu-se de semnul crucii oamenii alungă amăgirile acelora". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă prin trup*, Cap. VI, XLVII, în PSB, vol. 15, p. 144)

„Şi nici demonii nu mai amăgesc cu nălucirile şi ghiciturile şi vrăjitoriile lor, ci îndată ce îndrăznesc şi încearcă să facă aceasta sunt făcuţi de ruşine cu semnul crucii". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. VI, LV, în PSB, vol. 15, p. 152)

„Să vină cel ce voieşte să facă experienţa celor mai înainte spuse şi a nălucirilor drăceşti şi amăgirii ghicitoarelor şi a aşa ziselor minuni vrăjitoreşti, şi să se folosească numai de semnul crucii celei luate în râs de aceia, rostind numai numele lui Hristos, şi va vedea cum sunt puşi dracii pe fugă prin ea şi ghiciturile încetează şi toată vrăjitoria şi orice farmec se goleşte de putere[640]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, Cap. VI, XLVIII, în PSB, vol. 15, p. 145)

„Şi unde se face semnul crucii, slăbeşte vrăjitoria şi farmecele nu au nicio putere. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXVII, în PSB, vol. 16, p. 236)

„(...) A văzut (împăratul Constantin) în somn semnul crucii proiectat pe cerul strălucitor (An. 315); erau de faţă şi îngerii care, minunându-se de această arătare, îi spuneau: Constantine, vei învinge cu ajutorul acestui semn. Se mai spune că i-a apărut chiar Hristos şi că i-a arătat semnul crucii şi l-a învăţat să-şi facă o cruce asemănătoare şi să aibă în lupte acest ajutor, cu care va câştiga drepturile victoriei. Eusebiu al lui Pamfil povesteşte sub jurământ, că l-a auzit chiar pe împărat spunând că, pe la amiază, când soarele începe să coboare, a văzut şi el, şi ostaşii care erau atunci cu el, semnul crucii făcut din lumină şi alături fiind scris: prin acest semn vei învinge. În timp ce se gândea ce ar

[640] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Spre deosebire de gesturile şi cuvintele vrăjitoreşti care nu se întemeiau pe nimic, sau numai pe închipuite forţe din natură socotite înzestrate cu ceva propriu zeilor, semnul crucii însoţit de rostirea numelui lui Hristos pune pe cel ce-l face în legătură cu Hristos cel viu, superior naturii, prin credinţă, şi deci se face mijlocitorul puterilor Lui. De aceea acest semn nu e magie sau vrăjitorie, ci arma adevărată plină de puterea lui Hristos cel real, Cel ce e Dumnezeu adevărat, venit la noi şi rămas mereu lângă noi. Magia se dovedeşte prin ea însăşi ca necunoscând un Dumnezeu mai presus de natură. Căci prin ea omul crede că poate dispune de forţele pe care le declanşează sau le leagă prin anumite puteri din el. Crucea pune în legătură cu Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, transcendent naturii, Care din iubire de oameni a primit moartea şi a învins-o prin forţa răbdătoare a iubirii. (n. s. 108, p. 145)

putea fi, s-a făcut noapte şi în somn i-a apărut Hristos, cu semnul pe care l-a văzut pe cer, şi i-a poruncit să facă chipul acelui semn, care-i va fi de ajutor în ciocnirile din lupte (Sozomen, I, 3)". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea I, capitolul IV, în PSB, vol. 75, p. 38)

„După aceste explicaţii ale preoţilor, împăratul (Constantin – n. a.), minunându-se de proorocirile făgăduite astfel de Hristos, a poruncit ca, din aur şi pietre preţioase, bărbaţi pricepuţi să transforme semnul crucii în drapel, pe care l-a numit Labarum. Căci acest semn de luptă era mai de preţ printre celelalte prin aceea că îl preceda pe împărat şi se obişnuia să fie venerat de oşteni. Consider îndeosebi că de aceasta Constantin a schimbat podoaba cea mai de preţ a imperiului roman în semnul Crucii: pentru ca, văzându-l adesea şi îngrijindu-l, supuşii să se dezobişnuiască de obiceiul străvechi şi să considere Dumnezeu numai pe Acela pe care Îl slăvea împăratul, sau de care se foloseau ca diriguitor sau ajutor împotriva duşmanilor. Căci deseori acest semn era purtat în fruntea tuturor liniilor de bătaie, deoarece presupunea că este de mare ajutor când oştile se înfruntă în luptă. A hotărât aşadar şi anumiţi purtători ai drapelului, care să se îngrijească de el; sarcina acestora era să-l poarte pe rând pe umeri şi în felul acesta să lumineze întreaga oştire. Se zice că unul dintre ei, tocmai când purta acest drapel, s-a înspăimântat de năvala neaşteptată a duşmanilor şi a trecut altuia drapelul să-l poarte; şi fiindcă s-a sustras de la luptă şi şi-a lăsat departe suliţele, a murit lovit pe dată; iar acela care a preluat semnul biruinţei a rămas nevătămat şi în mijlocul suliţelor care zburau în jurul lui. Căci e o minune cum săgeţile duşmanilor, îndrumate parcă de o putere divină, se îndreptau spre drapel, dar zburau departe de purtătorul de drapel aflat în plină primejdie. Se spune că niciodată vreun alt îngrijitor al acestui drapel, cum e obiceiul, nu a murit rănit în război şi n-a suferit nenorocirea captivităţii (Sozomen, I, 3)". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea I, capitolul V, în PSB, vol. 75, p. 39)

„Deprinzându-i pe ostaşi să se închine lui Dumnezeu, cum făcea şi el, le însemna armele cu semnul crucii". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea I, capitolul IX, în PSB, vol. 75, p. 45)

Semnul Sfintei Cruci

„Aşijderi a pus el (Constantin – n. a.) să fie trecut şi pe arme mântuitorul semn al crucii, după cum oastea însăşi, odată echipată şi gata de luptă, n-avea să mai înalţe înaintea ei niciunul din auritele chipuri de altădată, ci numai mântuitorul însemn de biruinţă". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea IV, 20.2., în PSB, vol. 14, p. 167)

„... simbol al biruinţei şi scut temut de demoni!" (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, prolog, 21, în PSB, vol. 14, p. 205)

„Venind Crucea, s-a desfiinţat toată slujirea la idoli şi cu semnul acesta se alungă toată nălucirea dracilor[641], numai lui Hristos I se aduce prin ea închinare, iar prin El este

[641] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cât de străini de Hristos sunt neoprotestanţii, care dispreţuiesc crucea pe motiv că lui Hristos nu-i place să I se amintească de ea, pentru că n-a primit-o decât de silă. Omenescul nu se

cunoscut Tatăl. Iar cei care se împotrivesc ei sunt ruşinaţi. Căci dacă ea schimbă sufletele celor ce se împotrivesc ei în chip nevăzut, în fiecare zi (ceea ce se poate spune către ei, pe drept cuvânt), acesta nu e lucru omenesc, ci mărturiseşte mai degrabă că Cel ce S-a suit pe Cruce e Cuvântul lui Dumnezeu şi Mântuitorul. Mie mi se pare deci că ei suferă ceva asemănător celui ce ar bârfi soarele când e acoperit de nor, dar se minunează de lumina lui când vede că toată zidirea e luminată de el. Dar dacă e frumoasă lumina, cu mult mai frumos e soarele, pricinuitorul luminii. Tot aşa, dacă e un lucru dumnezeiesc a umple toată lumea de cunoştinţa Lui, pricinuitorul acestei fapte trebuie să fie numaidecât Dumnezeu şi Cuvântul lui Dumnezeu[642]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, I, în PSB, vol. 15, p. 30)

„*Atunci se va arăta semnul Fiului Omului pe cer* (Mt. 24, 30).

Adică crucea, care va fi mai strălucitoare decât soarele; soarele se va întuneca şi se va ascunde, iar crucea se va vedea; şi nu s-ar vedea dacă n-ar fi cu mult mai strălucitoare decât razele soarelui!

- Dar pentru ce se arată semnul acesta?

- Ca să închidă cu covârşire gura cea neruşinată a iudeilor, Hristos vine cu crucea la judecată, pentru că ea îi este cea mai mare îndreptăţire; îşi arată nu numai rănile, ci şi moartea Lui cea de ocară.

Atunci vor plânge seminţiile (Mt. 24, 30).

Când vor vedea crucea, nu va mai fi nevoie de învinuire. Vor plânge seminţiile iudaice pentru că moartea Lui nu le-a folosit la nimic, pentru că au răstignit pe Acela Căruia trebuiau să I se închine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXVI, III, în col. PSB, vol. 23, pp. 865-866)

Despre linia orizontală şi cea verticală a crucii

„Prin cele spuse despre Moise se arată două linii: una alăturată cu pământul şi una, ridicată în sus, prin care se desemnează chipul crucii[643]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 69)

„(…) fie că ne gândim la întinderile cereşti, ori la adâncimile subpământene, ori la amândouă laturile orizontale, gândul nostru întâlneşte pretutindeni pe Dumnezeu, singurul care ne apare în toate colţurile universului şi singurul care ţine lumea în viaţă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 32, în PSB, vol. 30, p. 330)

---

poate mântui fără cruce. Căci numai prin ea omorâm patimile păcătoase. Crucea este singura cale spre înnoire, spre înviere, spre mântuire. Ea e esenţa creştinismului. Cei ce refuză crucea, nu sunt ai lui Hristos. (n. s. 4, p. 9)

642 Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E o întreagă argumentare a cinstirii ce se cuvine crucii. Ea are atâtea efecte câte se spun în text, pentru că Cel ce S-a răstignit pe ea nu a fost un om simplu, ci Fiul lui Dumnezeu. Cu El ne punem în legătură şi pe El Îl mărturisim când facem semnul crucii. Prin El punem o frână plăcerilor trupului legate de natura materială şi deci le depăşim pe acestea, contrar celor ce se închină idolilor, care reprezintă alipirea la natură ca la ultima realitate şi la pornirile provocate de ea. (n. s. 5, p. 30)

643 Notă Pr. Stăniloae: Mâinile ridicate ale lui Moise închipuie linia orizontală a crucii, iar trupul lui linia verticală. (n. s. 43, p. 69).

Însemnarea cu Sfânta Cruce

„Numai lemnul vieţii[644] să-l purtăm pe noi, numai mântuirea să o urmărim”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. III, 25.3., în PSB, vol. 4, p. 321)

„În timpul celui de al nouălea consulat al lui Diocleţian şi al optulea al lui Maximian, în ajunul idelor[645] lui august (12 august), Calvisianus guvernatorul a zis către Euplius, care era chinuit: *Cele ce le-ai spus la mărturisirea ta astăzi, ce zici acum despre ele?*

Euplius, însemnându-şi fruntea (cu semnul crucii), cu mâna liberă, a zis:

Cele ce le-am spus atunci, le mărturisesc şi acum. Eu sunt creştin şi citesc dumnezeieştile Scripturi”. (*Actele martirice*, Actele Sfântului Euplus, II, 1, în PSB, vol. 11, p. 234)

„Şi fiindcă îl sileau să aducă jertfă spurcaţilor demoni, atunci, fericitul Dasius, luând cu mâinile sale vasele de tămâiere a împrăştiat tămâia lor şi a răsturnat idolii cei nelegiuiţi şi necuraţi ai păgânilor, aruncându-i la pământ, şi şi-a într-armat fruntea cu semnul Sfintei cruci a lui Hristos, cu a Cărui putere s-a luptat cu tărie împotriva tiranului”. (*Actele martirice*, Martiriul Sfântului Dasius, XI, 2, în PSB, vol. 11, p. 250)

„Mucenicul a cerut celui care conducea execuţia să-i îngăduie să-şi facă rugăciunea, ceea ce i s-a îngăduit. Apoi a cerut apă şi unul din cei de faţă găsind un vas oarecare a adus fericitului apă din râul Ergin. Şi spălându-şi mâinile şi faţa şi, pecetluindu-şi trupul cu întreitul semn al Sfintei Cruci şi întorcându-se cu faţa spre răsărit, a zis: *Mărire Ţie, Dumnezeul părinţilor noştri, al lui Avraam, al lui Isaac şi al lui Iacob, de Care se cutremură toată făptura şi I se închină toate ca unui ziditor al cerului şi al pământului şi creator al tuturor puterilor nevăzute ale cerului*”. (*Actele martirice*, Pătimirea Sfântului mărităului mare mucenic al lui Hristos Alexandru, 28, în PSB, vol. 11, pp. 277-278)

„Văzând slăvitul mucenic Emilian că focul nu l-a atins, ci Sfântul a rămas nevătămat, a mărit pe Dumnezeu, şi, întorcându-se spre Răsărit, s-a însemnat cu semnul Crucii şi ridicându-şi privirile către cer a zis: *Doamne Iisuse Hristoase, primeşte sufletul meu!* Şi, zicând astfel, a adormit în pace”. (*Actele martirice,* Martiriul Sfântului mucenic Emilian din Durostor, 10, în PSB, vol. 11, p. 304)

„Împăratul Constantin se făcea tuturor, cu toată îndrăzneala – şi stăruitor – vestitorul Hristosului lui Dumnezeu, fără a tăinui cuiva numele Mântuitorului – ba dimpotrivă, mândrindu-se cu el şi dându-l lesne în vileag, când însemnându-şi chipul cu semnul aducător al mântuirii, când fălindu-se cu mărturia biruinţei sale”. (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea III, 2, 3, în PSB, vol. 14, p. 126)

„Despre faptul că moartea a fost nimicită şi crucea a adus biruinţă asupra ei şi că ea nu mai are putere, ci e ea însăşi moartă cu adevărt, ne dă o dovadă şi un temei vădit de credinţă şi aceea că toţi ucenicii Lui au dispreţuit-o şi toţi pornesc spre ea şi nu se mai tem

[644] Notă Pr. D. Fecioru: Adică: Crucea. (n. s. 73, p. 321)

[645] Ide = a cincisprezecea zi a lunilor martie, mai, iulie și octombrie și a treisprezecea zi a celorlalte luni din calendarul roman. – n. a.

de ea, ci o calcă în picioare, ca moartă, prin semnul crucii[646] şi prin credinţa în Hristos". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* Cap. IV, XXVII, în PSB, vol. 15, p. 122)

„Moartea este călcată prin semnul crucii şi prin credinţa în Hristos[647]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă prin trup*, Cap. IV, XXIX, în PSB, vol. 15, p. 124)

„Iar cunoscuţii care veneau la el (la Cuviosul Antonie – n. a.), deoarece nu le îngăduia să intre şi de aceea rămâneau zile şi nopţi afară, auzeau înăuntru ca nişte mulţimi zgomotoase, care rosteau cuvinte plângăreţe şi strigau: „Pleacă din aceste locuri ale noastre. Ce este între tine şi pustie? Nu primeşti ispitele noastre". Cei dinafară crezură la început că sunt nişte oameni care se luptă cu el şi care au coborât pe scări la el. Dar când privind prin gaura cheii n-au văzut pe nimeni, socotind că sunt demoni s-au înspăimântat şi au strigat la Antonie. Dar acesta îi auzea mai mult pe aceştia, decât se îngrijea de aceia. Şi venind aproape de uşă, îi îndemna pe oameni să plece şi să nu se teamă. Căci zicea că dracii pricinuiesc năluciri mai ales celor ce se tem. *Dar voi pecetluiţi-vă pe voi şi plecaţi cu curaj şi lăsaţi-i pe aceştia să se facă ei înşişi de râs*. Deci aceia plecau împrejmuindu-se ca şi cu un zid cu semnul crucii[648]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* XIII, în PSB, vol. 16, p. 200)

„Dar nu trebuie să ne temem nici de nălucirile acestea (ale diavolilor –n. a.). Căci nu sunt nimic, ci se mistuiesc îndată, mai ales dacă omul se întăreşte cu credinţa şi se împrejmuieşte cu semnul crucii". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* XXIII, în PSB, vol. 16, p. 207)

„Când deci vin (diavolii – n. a.) noaptea la voi şi voiesc să vă grăiască cele viitoare şi spun: *Noi suntem îngeri*, nu le daţi atenţie, căci mint. Şi chiar de laudă nevoinţa voastră şi vă fericesc, nu-i ascultaţi şi nu-i credeţi. Ci pecetluiţi-vă (cu semnul crucii) mai degrabă pe voi înşivă şi casa şi vă rugaţi. Şi-i veţi vedea făcându-se nevăzuţi căci sunt laşi şi se tem foarte mult de semnul crucii Domnului, fiindcă prin ea i-a dezbrăcat Mântuitorul, dându-i pe faţă[649]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* XXXV, în PSB, vol. 16, p. 214)

---

[646] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Creştinii îşi fac semnul crucii pentru că prin ea cred că vor învia şi ei cum a înviat Hristos. În crucea lui Hristos e puterea pentru învierea şi viaţa de veci, când e însuşită spiritual prin semnul ei făcut asupra noastră. Prin ea se transcende moartea şi stricăciunea, legate de lumea văzută. Prin ea ne unim cu Hristos, Care a purtat-o spre înviere. (n. s. 75b, p. 122)

[647] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Semnul crucii era moştenit de sfântul Atanasie de la înaintaşii născuţi pe la anul 200 după Hristos. Se credea, făcându-se acest semn, că precum Hristos a trecut prin cruce la înviere, aşa şi creştinul trece prin moarte la viaţă. (n. s. 78, p. 124)

[648] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie vorbeşte de multe ori de obiceiul creştinilor din vremea lui Antonie (din sec. III), moştenit de la predecesori, de a se însemna cu semnul crucii, prin care ridicau în faţa lor un zid de apărare împotriva răutăţilor de tot felul şi luau puterea lui Hristos pentru cele bune. Era o *pecete*, pe care nu o putea rupe vrăjmaşul nevăzut, căci ea îi arăta pe creştini că sunt ai lui Hristos şi precum l-a biruit El prin Cruce pe acela, aşa va fi alungat prin cruce şi de la aceştia. Căci unde este Crucea lui Hristos, este El însuşi, cu puterea Lui lucrătoare. (n. s. 10, p. 200)

[649] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chipurile văzute imprimând în aerul din jur starea lor spirituală, sau mai degrabă una prefăcută, îi dau acestuia forma care o exprimă. Nălucirile au astfel o oarecare bază obiectivă,

„Şi unde se face semnul crucii, slăbeşte vrăjitoria şi farmecele nu au nicio putere”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXVII, în PSB, vol. 16, p. 236)

„(...) Voi nu credeţi, căutând argumente raţionale. Noi însă nu căutăm dovezi *în cuvinte convingătoare ale înţelepciunii elineşti* (I Cor. 2, 4), cum a zis Învăţătorul nostru, ci suntem convinşi prin credinţa care o ia înaintea argumentării raţionale[650]. Iată sunt de faţă aici unii care sufereau din partea dracilor; sunt unii chinuiţi acum de dracii care au venit la ei. Punându-i pe ei în mijloc, Antonie a zis: *Sau curăţiţi-i pe aceştia prin silogismele voastre, ori chemând prin orice meşteşug sau vrăjitorie (magie) pe idolii voştri, sau, dacă nu puteţi, lăsaţi-vă de lupta voastră împotriva noastră şi veţi vedea puterea crucii lui Hristos*[651]. Şi zicând acestea, a chemat pe Hristos, a pecetluit pe cei ce pătimeau, prin semnul crucii de două şi de trei ori. Şi îndată s-au ridicat oamenii cu toţii şi mulţumeau Domnului. Şi aşa-zişii filosofi se mirară şi s-au umplut cu adevărat de uimire pentru credinţa lui Antonie şi pentru semnul făcut. Iar Antonie a zis: *Pentru ce vă miraţi de aceasta? Nu noi suntem cei care am făcut-o, ci Hristos este cel ce face acestea, prin cei ce cred în El. Credeţi deci şi voi şi veţi vedea că nu avem vreun meşteşug de cuvinte, ci credinţa cea în Hristos, lucrătoare prin iubire* (Gal. 5, 6). *Pe aceasta de veţi avea-o şi voi, nu veţi mai căuta dovedire prin raţionamente, ci veţi socoti îndestulătoare credinţa în Hristos*. Acestea au fost cuvintele lui Antonie. Iar aceia minunându-se de ele, plecară îmbrăţişându-l şi recunoscând că au avut folos de la el”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXIX, în PSB, vol. 16, pp. 237-238)

încât sufletul curăţit de patimi luminându-se, vede pe aceia care se arată în aceste forme. Iar duhurile când îşi văd descoperită prefăcătoria lor, se opresc din arătarea ei, fiind făcuţi de ruşine. Prefăcătoria lor e biruită mai ales de semnul crucii. Pentru că în ea s-a manifestat extrema smerenie a lui Dumnezeu însuşi, opusă mândriei şi golului mincinos al satanei. Când omul arată că-şi însuşeşte prin semnul crucii această smerenie, satana îşi vede învinsă mândria egoistă şi goală. Chiar bunătatea neprefăcută a feţei unui om se poate distinge uşor de bunătatea prefăcută, în cazul că cel ce-o priveşte nu are în sine însuşi ceva dornic de a fi lăudat, care trece cu vederea prefăcătoria. Căci în bunătatea prefăcută a cuiva se vede o oarecare tensiune, sau grija de a nu se da pe faţă bunătatea lui ca prefăcută, un fel de luptă interioară sau o duplicitate ce se reflectă pe faţă. Iar când li se arată prefăcuţilor o împotrivire îşi dau pe faţă răutatea din suflet. (n. s. 28, p. 214)

[650] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Credinţa e o intuiţie anterioară deducţiei raţionale. Aceasta poate aduce şi ea pe urmă sprijinul ei. Dar în credinţă e un fel de întâlnire directă cu puterea dumnezeiască, sau cu prezenţa lui Dumnezeu. (n. s. 60, p. 237)

[651] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Credinţa creştină nu e numai o teorie, ci o legătură cu Dumnezeu cel real şi viu şi mai presus de legile naturii, deci putând da omului o putere care-l scapă de neajunsurile în care-l ţine natura mărginită cu legile ei, care duc pe om, printr-un proces inevitabil, la boli şi la moarte. Dumnezeul credinţei creştine e un Dumnezeu transcendent naturii şi în acelaşi timp venit din iubire la noi prin întruparea pe veci a Fiului Său ca om, în comuniune cu oamenii. Zeii păgâni sunt forţe oarbe ale naturii, care nu ne pot scăpa de legile ei, pentru că n-au nicio putere superioară lor şi nicio conştiinţă capabilă de iubire.

În crucea lui Hristos s-a arătat iubirea lui Dumnezeu faţă de noi, dar şi puterea Lui, care a învins până şi moartea, cea mai mare neputinţă a naturii. Creştinismul protestant a scos minunile din credinţa creştină, lăsând-o o pură teorie, ca alte sisteme filosofice. Aceasta pentru că a eliminat asceza, sau crucea, din viaţa creştină. Dar trebuie întărit duhul şi făcut stăpân al trupului prin înfrânare şi răbdare pentru a se manifesta în om puterea lui Hristos. (n. s. 61, p. 237)

„După ce a spus aceste cuvinte (mucenicul Gordie – n. a.) şi-a făcut semnul crucii, s-a îndreptat spre chinuri, fără să-şi schimbe culoarea feţei şi fără să-şi piardă veselia chipului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XVIII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 533)

„Nimeni (…) să nu se ruşineze de cruce, simbolul sfânt al mântuirii noastre, capul bunătăţilor, pentru care trăim şi pentru care suntem! Ca pe o cunună, aşa să purtăm crucea lui Hristos! Prin cruce se săvârşesc toate cele ale noastre. Dacă trebuie să te naşti din nou, crucea este alături! Dacă trebuie să te hrăneşti cu hrana aceea tainică, dacă trebuie să te hirotoneşti, dacă trebuie să faci orice, pretutindeni este alături de noi crucea, semnul biruinţei! De aceea o scriem cu multă râvnă şi pe case şi pe ziduri şi pe ferestre şi pe frunte şi în cugetul nostru. Crucea este semnul mântuirii noastre, al libertăţii noastre obşteşti, al blândeţii Stăpânului nostru, că *S-a adus ca o oaie spre junghiere* (Fap. 8, 32; Is. 53, 7). Când îţi faci semnul crucii, gândeşte-te atunci la tot ce s-a petrecut pe cruce şi stinge mânia şi toate celelalte patimi. Când îţi faci semnul crucii umple-ţi fruntea cu multă îndrăznire, fă-ţi liber sufletul. Ştii, doar, care sunt acelea care-ţi dau libertatea! Pentru aceasta şi Pavel, îndemnându-se la asta, adică la libertatea ce nu se cuvine nouă, aşa ne-a îndemnat; amintind de cruce şi de sângele Stăpânului a spus: *Aţi fost cumpăraţi cu preţ! Nu fiţi robi oamenilor!* (I Cor. 7, 23). *Gândeşte-te,* ne spune Pavel, *la preţul dat de Domnul pentru tine şi nu fi rob niciunui om!* Pavel numeşte crucea preţ. Nici nu trebuie să o facem aşa de mântuială cu degetele, ci mai întâi să o facem cu inima cu multă credinţă. Dacă-ţi faci aşa cruce pe faţă, nu va putea sta alături de tine niciunul din demonii cei necuraţi, că vede sabia care i-a dat lovitura, vede sabia cu care a fost lovit de moarte. Dacă noi ne cutremurăm când vedem locurile în care sunt executaţi condamnaţii la moarte, gândeşte-te ce trebuie să sufere diavolul când vede arma prin care Hristos i-a doborât toată puterea lui şi a tăiat capul balaurului.

Să nu te ruşinezi, dar, de un atât de mare bine, ca să nu se ruşineze Hristos de tine când va veni cu slava Lui, când înaintea Lui se va vedea crucea strălucind mai mult decât razele soarelui. Şi va veni atunci crucea slobozind glas, cu chipul ei, vorbind întregii lumi pentru Stăpân, arătând că n-a lăsat nimic din ceea ce trebuia făcut pentru mântuirea oamenilor. Crucea, semnul acesta, şi pe timpul înaintaşilor noştri şi acum, a deschis uşile cele încuiate, crucea a făcut fără de putere otrăvurile; crucea a luat puterea cucutei; crucea a vindecat muşcăturile cele veninoase ale fiarelor; dacă crucea a deschis porţile iadului, dacă a dat la o parte bolţile cerului, dacă a redeschis intrarea în rai şi a tăiat puterea diavolului, ce e de mirare că are putere asupra otrăvurilor, asupra fiarelor sălbatice, asupra celorlalte de acest fel.

Întipăreşte-ţi deci în inima ta crucea, strânge în braţe crucea, semnul mântuirii sufletelor noastre!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LIV, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 628-629)

„De vezi că inima ţi se nunteşte, pecetluieşte-ţi pieptul făcând semnul crucii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXVII, II, în PSB, vol. 23, p. 976)

„Când Constanţiu a plecat spre Apus (căci acolo îl chema războiul contra lui Maxenţiu) a proclamat ca Cezar pentru partea de Răsărit a Imperiului pe Galus, care era drept-credincios şi care a rămas aşa până la sfârşitul vieţii. Atunci Iulian şi-a alungat din

suflet sentimentul de teamă ce-i folosise mult, a prins curaj, cum nu trebuia, şi a năzuit şi el spre sceptrul imperial.

Pentru aceasta a colindat prin Grecia şi a consultat oracole şi ghicitori, urmărind să afle dacă se va întâmpla ceea ce el dorea. Astfel, a întâlnit un om care s-a oferit să-i prezică aceasta. Acest om l-a dus pe Iulian într-una din capiştele idoleşti, l-a aşezat să stea înlăuntrul altarului secret şi apoi a chemat pe demonii cei înşelători. Când au apărut aceştia, cu o înfăţişare înspăimântătoare, fiind cuprins de frică, Iulian a făcut semnul crucii pe frunte. Însă diavolii, văzând chipul biruinţei domneşti (crucii) şi dându-şi seama de înfrângerea lor, au dispărut îndată. Iar acel şarlatan, înţelegând cauza fugii lor, l-a mustrat pe Iulian, care şi-a mărturisit însă frica şi totodată a spus că admiră puterea crucii. Demonii au fugit, căci nu au suferit să vadă chipul crucii". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea a III-a, 3, 1-4, în PSB, vol. 44, pp. 132-133)

„Însă şi catehumenul crede în crucea Domnului Iisus, cu care şi el se însemnează". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Cap. IV, 20, în PSB, vol. 53, p. 14)

„(...) Asemenea celor născuţi din libertate, să aducem jertfă libertăţii, făcându-ne semnul în frunte, cum se cuvine celor liberi". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXXVII-a, 3, în PSB, vol. 53, pp. 305-306)

„(...) Fiarele nevăzute ale duhurilor necurate, de care fericitul David cere să fie scăpat, când zice; *Să nu fie dat fiarelor, Doamne, sufletul care le laudă pe Tine* (Ps. 73, 20). Dar, când ele se năpustesc asupră-i, să le stea împotrivă şi să le alunge cât mai departe prin semnul crucii, şi când se dezlănţuiesc în contra lui, să le stingă tăria amintindu-şi necontenit de patima Domnului şi de pilda mortificării Lui". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti,* Cartea I, Cap. 8, în PSB, vol. 57, p. 118)

„(..) fiindcă el (fericitul Antonie cel Mare cel Mare – n. a.) aici îşi făcea semnul crucii pe piept şi pe frunte, aici se aşternea la pământ cu umilinţă şi rugăciuni, cei mai răi demoni nu îndrăzneau nici măcar să se apropie de el şi se întorceau fără vreo înrâurire la cei ce-i trimiseseră, care aruncau asupra lui alte duhuri şi mai rele". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. XVIII, 2, în PSB, vol. 57, pp. 445-446)

„Căci auzisem eu, copil fiind, despre viaţa veşnică făgăduită nouă, prin smerenia Domnului Dumnezeului nostru, care coborâse la mândria noastră, şi deja mă însemnam cu semnul crucii Lui". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri,* Cartea I, XI, (17), în PSB, vol. 64, p. 71)

„Iulian (împăratul [361-363]) a început aşadar să dorească sceptrul imperial. De aceea, parcurgea toată Helada, îi întreba pe profeţi să-i răspundă şi îi consulta, dacă va ajunge să fie împărat; şi a găsit un bărbat care i-a mărturisit că îi va spune ce doreşte. Conducându-l într-un loc al idolilor şi introducându-l în sanctuar a invocat pe demonii ispititori. La apariţia solemnă a acestora, Iulian a fost cuprins de groază şi şi-a făcut semnul crucii în frunte. Atunci demonii privind semnul Domnului şi al victoriei amintite, au dispărut imediat. Văzând acestea, magul a început să-l învinovăţească pe Iulian. Dar el

şi-a arătat spaima şi a spus că e uimit de puterea crucii, pentru că demonii, văzând acest semn, au dispărut. (...) (Teodoret, III, 3)". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a VI-a, capitolul I, în PSB, vol. 75, p. 221)

„În vremea aceea se distingeau mulţi dintre episcopi, precum Donat, din Bereea Epirului. Despre acesta cei din provincie povesteau multe minuni; cea mai de seamă este aceea cu balaurul. Acesta zăcea lângă un pod pe drumul public şi lua ca hrană oi, capre, cai şi, prinzând şi oameni, îi devora. Donat, apropiindu-se de această fiară, fără sabie, fără niciun fel de săgeată, când ea a ridicat capul ca să-l sfâşie pe bărbat, atunci el, desenând cu degetul în aer deasupra capului bestiei semnul crucii, i-a scuipat în gură. Iar bestia, primind în gura ei scuipatul, îndată şi-a dat sufletul. Am auzit că opt perechi de boi au trebuit să o tragă pe câmpul alăturat; şi dându-i foc au ars-o, ca să nu strice aerul cu mirosul ei". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a IX-a, capitolul XLVI, în PSB, vol. 75, pp. 388-389)

Ubicuitatea Sfintei Cruci în lume

„Căutaţi de înţelegeţi dacă toate cele ce sunt în lume se pot conduce sau pot avea o comuniune între ele fără semnul acesta al crucii. Marea nu se poate parcurge, dacă trofeul acesta, care se numeşte pânza corăbiei, nu rămâne întreg pe corabie; şi pământul nu se ară, fără de ajutorul lui; săpătorii nu-şi aduc la îndeplinire munca lor şi tot aşa nici meşterii, decât numai cu ajutorul instrumentelor care au forma aceasta. Iar forma omenească nu se deosebeşte întru nimic de a celorlalte animale, decât prin aceea că este dreaptă şi că are posibilitatea de a-şi întinde mâinile şi că pe faţă, de la frunte în jos, poartă un organ care se numeşte nas, prin care se face respiraţia vitală şi care nu arată altceva decât forma crucii[652]. Iar prin profetul, s-a zis astfel: *Duhul feţei noastre este Hristos Domnul* (Plâng. 4, 20). Şi simbolurile voastre arată puterea crucii noastre: vreau să spun stindardele şi trofeele, cu care se fac înaintările voastre pretutindeni, arătând în acestea semnele autorităţii şi puterii voastre, deşi faceţi acest lucru fără ca să vă daţi seama". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, LV, în PSB, vol. 2, p. 84)

La umbra crucii s-a ţesut mântuirea noastră

„… Cuvântul lui Dumnezeu, tuturor Dătătorul de viaţă, … a vrut să arate că acea pieritoare unealtă de care se slujise spre mântuirea oamenilor era de fapt mai puternică decât moartea, şi părtaşă la propria Sa viaţă şi nemurire…". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 15.6, în PSB, vol. 14, p. 237)

Mântuirea ne-a venit prin cruce

„Crucea aceasta a mântuit lumea, a întors lumea la Dumnezeu, a alungat rătăcirea, a adus din nou pe lume adevărul, a prefăcut pământul în cer şi a făcut pe oameni îngeri. Din pricina crucii demonii nu mai sunt înfricoşători, ci uşor de dispreţuit. Nici moartea nu mai

[652] Notă Pr. O. Căciulă: Despre simbolismul crucii în literatura veche bisericească, a se vedea de asemenea: Minucius Felix, *Octavius*, XXIX; Tertullianus, *Apologeticul*, XVI; *Ad Nationes* I, XII şi *Adv. Marcionem* III, XVIII (n. s. 134, p. 84)

este moarte, ci somn. Din pricina crucii toate puterile care ne purtau război au fost aruncate la pământ şi călcate în picioare. Dacă cineva te va întreba: *Te închini Celui răstignit*?, răspunde-i cu glas plin de bucurie şi cu faţa veselă: *Da, mă închin şi nu voi înceta vreodată de a mă închina*! Dacă râde de tine, plânge-l, pentru că e nebun!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIV, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 628-629)

„Fiindcă, precum prin lemn ni s-a pricinuit răul căderii, tot prin lemn s-a petrecut întoarcerea la ceea ce eram la început şi redobândirea bunătăţilor cereşti, Hristos făcând în Sine, pentru noi, începutul vindecării bolii noastre". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1121)

Răstignirea trupului împreună cu patimile şi cu poftele

„(...) Acelaşi dumnezeiesc Pavel zice iarăşi despre noi: *Iar cei ce sunt ai lui Hristos Iisus, şi-au răstignit trupul împreună cu patimile şi cu poftele* (Gal. 5, 4). Căci viaţa celor în Hristos e sfântă, pentru că e mai presus de patimi şi de necurăţia pământească". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea Întâia, 1, în PSB, vol. 39, p. 9)

„Cel ce nu-şi ia crucea …"[653]

„(...) A fi pregătit de moarte pentru Hristos şi a-ţi mortifica membrele ce sunt pe pământ şi a sta înarmat pentru orice pericol care ar veni asupra ta, pentru numele lui Hristos, şi a fi indiferent faţă de viaţa prezentă, aceasta este a-ţi lua crucea[654]; după cum

[653] Mt. 10, 80.

[654] „Oricine voieşte să vină după Mine – spune Mântuitorul –, să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să-Mi urmeze Mie" (Mc. 8, 34). Deci o primă condiţie pe care o recomandă Domnul oricărui creştin ostenitor, imitator şi următor al Său este lepădarea sinelui egoist şi luarea benevolă a crucii. „Să se lepede de sine" înseamnă lepădarea de omul cel vechi, de înclinările spre rău, de sinele egoist şi păcătos, de *filavtie*, adică de dragostea excesivă faţă de trup şi de plăcerile lui, de toate faptele lui păcătoase, precum şi de vorbele impudice, de consimţirea cu gândurile josnice, licenţioase şi maliţioase, de idiosincraziile proprii, de gesturile egoiste, egocentriste, rebarbative şi semeţe, de prejudecăţile neavenite, de discuţiile fade şi dăunătoare la nivel sufletesc etc.

Sintagma „a-ţi lua crucea" comportă o bogăţie de înţelesuri, pe marginea cărora se pot broşa o mulţime de comentarii şi interpretări nuanţate.

„A-ţi lua crucea" înseamnă a duce lupta duhovnicească, perpetuă şi nevăzută pe care trebuie să şi-o asume fiecare în mod corespunzător, liber şi voluntar. Crucea reprezintă atât asaltul asiduu dat numeroaselor patimi trupeşti şi sufleteşti, cu precădere patimii care ne bântuie sau ne stăpâneşte, apoi purificarea de pornirile egoiste şi înjositoare, precum şi mijloacele de care ne folosim pentru curăţirea de patimi, ca postul, rugăciunea şi privegherea, feluritele nevoinţe şi frugalităţi, abstinenţa şi controlul minţii şi a limbii, stârpirea urii şi a minciunii etc. Deci, întreg războiul duhovnicesc prin care se smereşte trupul şi se supune ascultării în duh, se numeşte crucea noastră. Prin această cruce, noi omorâm pornirile pătimaşe ale trupului şi ale sufletului nostru după cum menţionează şi Sfântul Apostol Pavel: „Cei ce sunt ai lui Hristos şi-au răstignit trupul împreună cu patimile şi cu poftele" (Gal. 5, 24). Acelaşi mare Apostol îşi face din cruce o laudă şi un crez când spune: „Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda, decât în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine, şi eu pentru lume" (Gal. 6, 14). După cum Mântuitorul a suferit pe Cruce pentru noi şi mântuirea noastră, aşa şi noi, prin puterea Sfintei Cruci, suntem chemaţi să ne jertfim, ridicându-ne crucea. Sfântul Apostol Petru precizează în acest sens: „Căci, spre aceasta aţi fost chemaţi, căci şi Hristos a pătimit pentru voi, lăsându-vă pildă, ca să păşiţi pe urmele Lui". (I Pt. 2, 21).

vedem, piedicile cele mari către aceasta ne vin din obiceiurile vieţii sociale". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 6, R. I, în PSB, vol. 18, p. 230)

„Domnul nostru Iisus Hristos, voind să-i facă mai întăriţi în credinţă pe ucenicii Săi şi să înlăture de mai înainte sminteala cinstitei Sale Cruci, a spus odată vorbindu-le numai lor: *Iată, ne suim la Ierusalim şi se vor împlini toate cele scrise prin prooroci despre Fiul Omului. Căci va fi dat păgânilor şi va fi batjocorit şi va fi ocărât şi scuipat. Şi, după ce Îl vor biciui, Îl vor ucide; dar a treia zi va învia* (Lc. 18, 31-33). Dar dumnezeiescul Petru, privind numai la lipsa de slavă a pătimirii, zice: *Fie-Ţi milă de Tine, să nu Ţi se întâmple Ţie aceasta* (Mt. 16, 22). Dar Iisus îi spune: *Mergi înapoia mea, satano! Sminteală Îmi eşti; că nu cugeţi cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor* (Mt. 16, 23)[655]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1080)

„(...) *Cel ce nu-şi ia crucea şi nu-Mi urmează Mie nu este vrednic de Mine* (Mt. 10, 38). Iar a-şi lua crucea cred că nu înseamnă nimic altceva decât a se lepăda de lume pentru Dumnezeu şi a socoti viaţa cu trupul ca al doilea bine între cele nădăjduite. Domnul nostru Iisus Hristos nu Se ruşinează să poarte crucea şi să pătimească din iubire pentru noi. Noi însă, nenorociţii, deşi avem ca mamă acest pământ nesimţitor şi am fost chemaţi la existenţă din nimic, nu îndrăznim uneori nici măcar să ne atingem de faptele evlaviei şi, dacă ni s-ar întâmpla să pătimim ceva pentru Hristos, am socoti aceasta o ruşine de nesuportat – şi ne-am feri de batjocura celor obişnuiţi să râdă de noi – că săvârşim un lucru pierzător

---

„A-ți lua crucea" înseamnă a îndura cu mărinimie de suflet și gentilețe batjocurile și insultele cu care lumea păcătoasă îi acoperă pe următorii lui Hristos, precum și necazurile și ordaliile pricinuite de potrivnicii și căldiceii credinței. Pentru aceasta, este plăcut înaintea lui Dumnezeu, spune Sfântul Apostol Petru, să sufere cineva necazuri sau întristări cu gândul la El, pătimind pe nedrept. Căci spre aceasta am fost chemați, căci și El a pătimit pentru noi, lăsându-ne pildă, ca să păşim pe urmele Lui (I Pt. 2, 19-21).

„A-ți lua crucea" presupune și a îndura de bunăvoie și cu smerenie lipsurile, nevoile și necazurile acestei vieți pe care Bunul Mântuitor le îngăduie ca să se abată asupra noastră pentru curățirea păcatelor noastre și întărirea noastră în virtuți. Fiecare ipochimen își are propriile neîmpliniri, suferințe și dureri, nădejdi frânte și poate un prezent care nu este deloc pe măsura visurilor sau a aspirațiilor sale din copilărie sau adolescență.

Fiecare își are crucea sa de purtat. Cruce mică sau mare, ușoară sau grea, noi suntem datori să o purtăm cu dreptate pentru păcatele noastre (Lc. 23, 41), în timp ce Mântuitorul Hristos a purtat-o nevinovat, din iubire jertfelnică pentru noi, ca să ne scape din robia păcatului și a morții. Creștinul cu sufletul ardent pentru Hristos și Evanghelia Sa este convins în mod absolut că Dumnezeu îi este nu doar Creator, ci și Mântuitor și Proniator, că El îi trimite sau îngăduie crucea ca pe o premisă necesară a vieții creștine, că nicio durere nu-l va atinge fără voia lui Hristos, și că, prin suferința cea expiatoare, creștinul devine moștenitor al Împărăției cerești.

Însă, la lepădarea sinelui păcătos și la asumarea crucii pentru întreaga viață, Mântuitorul a adăugat încă ceva: „să urmeze Mie". A urma lui Hristos implică în primul rând cunoașterea învățăturii Evangheliei Sale și raportarea tuturor gândurilor, cuvintelor și faptelor noastre la preceptele acesteia. Numai urmând pe Hristos ni se va părea ușoară crucea, căci jugul Lui e bun și povara ușoară (Mt. 11, 29-30). – n. a.

[655] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A nu recunoaşte valoarea şi puterea mântuitoare a crucii lui Hristos, cum fac grupările neoprotestante, înseamnă, după spusa lui Hristos însuşi, a fi stăpânit de Satana. Satana nu ştie de smerenie şi de suferinţa pentru alţii a Celui ce Se jertfeşte, ci numai de orgoliul şi bunul trai egoist. Hristos afirmă, şi prin aceasta, că pătimeşte nu fără voie, ci cu voia. Pătimirea pentru alţii este un pahar care I se dă de Dumnezeu, şi El nu voieşte să-l refuze, ci să-l bea, pentru că prin aceasta aduce mântuirea oamenilor cu care S-a înfrăţit. Paharul morţii îl beau de silă toţi oamenii în urma păcatului strămoşesc. Hristos îl bea de bunăvoie, ca să biruie băutura Lui pentru Sine şi pentru toţi. (n. s. 2041, p. 1080)

lepădând ceea ce place Dumnezeului tuturor pentru puţina şi trecătoarea iubire de slavă, bolind de mândrie, care este maica tuturor relelor şi căzând, de aceea, în păcatele ce vin din ea. Cugetăm şi lucrăm ca nişte slugi care se cred mai presus de Stăpânul şi ca nişte ucenici, mai presus de învăţători[656]. E o slăbiciune cumplită, care pune mintea la picioare, coborând-o de la cinstea ce i se cuvine". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1119)

„*Cine nu-şi ia crucea lui şi nu-Mi urmează Mie, nu este vrednic de Mine* (Mt. 10, 38). Însă ai putea spune, poate: cum ar putea omul să-şi poarte crucea necontenit, sau în ce chip trăind cineva ar putea fi răstignit? Ascultă pe scurt lămurirea:

Crucea noastră este frica de Domnul. Aşa cum cel răstignit nu mai are putinţă să-şi mişte mădularele după dorinţă, tot astfel nici noi nu trebuie să ne mai călăuzim vrerile şi dorinţele noastre după ceea ce ne place şi ne încântă pentru moment, ci după legea Domnului, acolo unde ne va ţintui ea. Şi precum cel pironit pe lemnul crucii nu se mai uită la cele prezente, nu se mai gândeşte la simţămintele sale, nu mai este chinuit de nelinişte şi de grija zilei de mâine, nu mai este îmboldit de nicio dorinţă de avere, nu mai este aprins de nicio trufie, de nicio luptă, de nicio pizmă, nu mai suferă pe urma niciunei jigniri prezente, nu-şi mai aminteşte de cele îndurate şi, deşi încă respiră în trup, crede că e mort pentru toate ale lumii, văzul inimii sale fiind îndreptat într-acolo, unde nu se mai îndoieşte că va trece curând, tot aşa şi noi, străpunşi de teama de Domnul, se cuvine să fim morţi pentru toate acestea, adică nu numai pentru patimile cărnii, dar chiar pentru cele lumeşti; ochii sufletului vor fi aţintiţi într-acolo, unde trebuie să nădăjduim în fiecare clipă că vom porni. În acest fel vom putea avea într-adevăr ucise toate poftele şi îmboldirile trupeşti". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a IV-a, Cap. 34-35, în PSB, vol. 57, pp. 158-159)

CUGETUL, CUGETAREA

„(...) Cugetul, dacă *mens* se spune în greceşte voũç, înţelegem că nu e altceva decât o pornire a sufletului, sădită şi proprie din naştere, prin care sufletul acţionează, prin care pricepe". (Tertulian, *Despre suflet*, XII, 1, în PSB, vol. 3, p. 275)

„(…) cugetarea ei rămâne neatinsă de vrăjmaşi, fiind păzită în curăţie şi nepătimire. Curăţia pecetluieşte izvorul acesta Stăpânului, nelăsând să se tulbure fiinţa străvezie şi

[656] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A pune iubirea celor pământeşti mai presus de iubirea lui Dumnezeu, sau pe cei ce ne critică pentru iubirea lui Dumnezeu, mai presus de Dumnezeu, sau mândria noastră, mai presus de toate, înseamnă a pune pe sclavi mai presus de stăpân. Nu trebuie deci să punem râsul celor ce batjocoresc eforturile noastre pentru virtutea ce place lui Dumnezeu mai presus de această plăcere a lui Dumnezeu. (n. s. 2116, p. 1119)

aeriană a inimii de nicio ţintă a gândurilor[657]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia IX, în PSB, vol. 29, p. 238)

„Căci există o singură forţă şi aceasta e tocmai puterea de judecată din noi, prin mijlocirea căreia începem şi prelucrăm datele simţurilor. Ea este cea care priveşte prin intermediul ochilor ce i se oferă, după cum tot ea preia cu ajutorul auzului ceea ce e vorbeşte, găsind plăcere faţă de ceea ce-i plăcut şi reacţionând dureros faţă de ceea ce-i neplăcut, folosindu-ne de mâini pentru orice dorim, fie că întindem mâna fie că o retragem, folosindu-ne de ele după împrejurări ca şi de orice mădulare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. VI, în PSB, vol. 30, p. 24)

„Afirmaţia celor care pun sălaşul cugetării între anumite graniţe locale în organismul omenesc şi pentru susţinerea unei astfel de păreri argumentează că la cei a căror membrană craniană se află în stare anormală, puterea lor de gândire e tulburată, a dovedit că în fiecare parte a organismului omenesc, în care gândirea e în stare să desfăşoare o activitate egală, puterea sufletească rămâne ineficace. Drept urmare, a fost vârâtă în pasajele premergătoare părerea prin care învăţăm că în alcătuirea generală a corpului omenesc cugetul ar fi condus de Dumnezeu şi că tot de El e îndrumată şi viaţa materială corporală atâta vreme cât el (omul) rămâne pe făgaşul naturii, dar că pe de altă parte, atunci când îl părăseşte, dispare şi activitatea sa împrumutată de la Duhul lui Dumnezeu". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XII, în PSB, vol. 30, pp. 38-39)

„… însuşirea de căpetenie a omului este harul cugetării …". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre pruncii morţi prematur, către Hierios*, în PSB, vol. 30, p. 413)

„Orice cugetare se socoteşte de un bărbat desăvârşit desfrânare nu numai ruşinoasă, dar şi deşartă şi foarte necurată, dacă se depărtează cât de cât de Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Nesteros, Cap. XI, 5, în PSB, vol. 57, p. 561)

[657] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cugetarea, sau izvorul acesta mereu ţâşnitor de apă ce hrăneşte grădina sufletului ca să rodească gânduri bune, trebuie păzită nu numai sub stăpânirea noastră proprie, ci şi închinată lui Dumnezeu. Numai închinând-o mereu lui Dumnezeu, o putem ţine de altfel sub stăpânirea noastră. Numai în Dumnezeu putem păstra şi întări puterea libertăţii noastre. Căci în Dumnezeu este, prin iubire, izvorul libertăţii noastre. Dar a păstra acest izvor lui Dumnezeu înseamnă a-l păzi în curăţie, a nu-l lăsa să se tulbure de gânduri străine, înguste şi pătimaşe. Curăţia de astfel de gânduri tulburătoare ţine cugetarea străvezie pentru Dumnezeu, o ţine străvezie pentru nesfârşitul dumnezeiesc. O ţine străvezie pe seama subiectului propriu şi, într-o anumită măsură, pe seama altor subiecte. Dar ca să se poată menţine cugetarea ca un izvor pecetluit pentru Dumnezeu, nefurată de alte lucruri, neînchisă în ele, nefurată de ispitele vrăjmaşilor, trebuie ca Dumnezeu să-şi pună pecetea intimităţii sale pe ea; trebuie ca frumuseţea nesfârşită a lui Dumnezeu să se oglindească în ea. Atunci ea nu mai lasă cugetarea sărăcită de alte gânduri inferioare mai înguste, mai sărace în conţinut. (n. s.190, p. 238)

CULTURA

Cultura laică

„(...) Când Scriptura spune: *Nu sta multă vreme cu cea străină!* (Prov. 5, 20), te sfătuieşte să te foloseşti de cultura laică, dar să nu rămâi la ea şi nici să te opreşti la ea, pentru că darurile date de Dumnezeu la timpul potrivit, spre folos fiecărei generaţii, sunt învăţături pregătitoare pentru primirea Cuvântului Domnului". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. V, 29.9. în PSB, vol. 5, p. 26)

„Şi, departe de a fi un obstacol în calea cunoaşterii lui Dumnezeu, cultura şi sârguinţa după învăţături mai bune, ca şi înţelepciunea, sunt un ajutor". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. XLIX, în PSB, vol. 9, p. 205)

„… din vechime şi din totdeauna înţelepţii noştri au fost instruiţi şi în învăţăturile profane. Moise, de pildă, a fost crescut *în toată înţelepciunea egiptenilor* (Fap. 7, 22), iar Daniil, Anania, Azaria şi Misail au fost instruiţi în literatura asirienilor (Dan. 17, 8), încât au fost aflaţi de zece ori mai învăţaţi decât înţelepţii băştinaşi. Dar şi în timpurile noastre Bisericile au câţiva înţelepţi, e drept puţini la număr faţă de mulţimile credincioşilor, dar versaţi în ceea ce noi numim *înţelepciunea trupească* (I Cor. 1, 26). În schimb, Bisericile au şi din cei care au trecut de la această înţelepciune trupească la înţelepciunea cea dumnezeiască". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. XIV, în PSB, vol. 9, p. 382)

„După cum boiangiii pregătesc mai întâi cu oarecare operaţii obiectul care are să primească vopseaua, iar în urmă îl colorează, purpuriu sau altfel, tot aşa şi noi, dacă voim ca slava binelui să rămână tot timpul nedespărţiţi de noi, să ascultăm învăţăturile sfinte şi de taină după ce am fost iniţiaţi mai întâi în literatura profană. După ce ne-am obişnuit să privim soarele în apă, putem să ne îndreptăm privirile şi spre lumina lui.

Aşadar, dacă există vreo înrudire între aceste două feluri de învăţătură, cunoştinţa lor poate să ne fie de folos; iar dacă nu-i nicio înrudire, să cunoaştem deosebirea dintre ele, punându-le faţă în faţă; şi nu-i puţin lucru acesta, pentru a afla care-i mai bună.

Cu ce dar să comparăm pe fiecare dintre aceste două învăţături, spre a ne face o idee despre ele?

După cum însuşirea proprie a unui pom este de a face un fruct bun şi frumos, dar şi frunzele, care se mişcă pe ramuri, dau pomului oarecare podoabă, tot aşa şi sufletul: fructul lui este mai cu seamă adevărul; dar nu-i lipsit de frumuseţe dacă-i împodobit cu înţelepciunea profană, aşa precum frunzele oferă fructului înveliş şi înfăţişare frumoasă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXII-a, II, în PSB, vol. 17, p. 568)

„Mai întâi să nu daţi atenţie tuturor cuvintelor poeţilor, ca să încep cu ei, că sunt cu totul deosebiţi în ce priveşte învăţăturile lor. Când vorbesc de faptele sau cuvintele bărbaţilor buni, să-i iubiţi şi să-i imitaţi şi mai ales să încercaţi să fiţi ca nişte oameni ca aceia; dar când vorbesc de oameni răi, trebuie să evitaţi imitarea lor, astupându-vă

urechile, după cum spun poeţii, tot atât de bine ca şi Ulise în faţa cântecelor sirenelor[658], că obişnuinţa cu cuvintele rele este o cale spre fapte. De aceea trebuie să păzim cu toată grija sufletul, ca nu cumva, atraşi de plăcerea cuvintelor, să primim, fără băgare de seamă, ceva din cele rele, întocmai ca aceia care beau otrava împreună cu mierea. Nu vom lăuda, deci, pe poeţi nici când spun vorbe de ocară, nici când batjocoresc, nici când înfăţişează pe îndrăgostiţi sau pe beţivi, nici când spun că fericirea stă într-o masă bogată şi în cântece neruşinate; dar cea mai puţină atenţie le vom da când vorbesc de zei şi mai cu seamă când povestesc că sunt mulţi şi nu se înţeleg între ei.

Vom primi, însă, acele scrieri ale lor în care au lăudat virtutea sau au osândit viciul. După cum celelalte fiinţe se bucură numai de mirosul sau de frumuseţea florilor, iar albinele pot lua din flori şi mierea, tot aşa şi aici, oamenii care nu caută în astfel de scrieri numai plăcutul şi frumosul pot să scoată din ele şi un oarecare folos pentru suflet". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXII-a, II-III, în PSB, vol. 17, pp. 568-569)

CUMINŢENIA

„Da, cuminţenia este comună tuturor oamenilor care o îmbrăţişează". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VIII, 58.4., în PSB, vol. 5, p. 262)

CUMPĂRAREA UNUI LUCRU

„(...) Se cuvine ca acela care cumpără să fie cu mai multă grijă decât cel care vinde, ca să nu dea un preţ mai mic decât valoarea (lucrului). Iar amândoi să-şi aducă aminte de cel care a zis: *nu e bine să păgubeşti pe bărbatul (omul) drept* (Pilde 17, 26)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 285, în PSB, vol. 18, p. 445)

[658] Notă Pr. Fecioru: Homer povesteşte în Cântul XII, 142-200 al *Odiseei* despre o insulă, din apropierea strâmtorii Mesina, care era locuită de sirene. Acestea, prin cântecul lor fermecător, ademeneau şi pierdeau pe toţi corăbierii, care se apropiau de insulă, ca să asculte cântecul. Ulise, pentru a scăpa şi el şi echipajul corăbiei sale de vraja cântecului sirenelor, la sfatul zeiţei Circe, a astupat cu ceară urechile corăbierilor şi a pus să fie legat de mâini şi de picioare de catarg, ca să poată asculta cântecul sirenelor, dar să nu poată îndrepta corabia spre insulă. Numai aşa a scăpat de primejdie. (n. s. 6, p. 569)

CUMPĂTAREA

Definiţia

„Căci cumpătarea este cel mai mare dar al lui Dumnezeu. El Însuşi a spus: *Nu te voi lăsa, nici nu te voi părăsi* (Evr. 13, 5; Deut. 31, 6, 8); îl judecă pe acesta vrednic, datorită alegerii adevărate pe care a făcut-o". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XX, 126.1.-126.2., în PSB, vol. 5, p. 174)

„Cumpătarea este o pricepere nedesăvârşită; doreşte priceperea, este activă, dându-şi multă osteneală, dar nu e contemplativă; este, negreşit, ca şi dreptatea omenească; este comună, stă mai jos decât sfinţenia, care este dreptate dumnezeiască". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XV – 125.5., în PSB, vol. 5, p. 455)

„Cumpătarea este, în schimb, împotrivirea făţişă la poftele trupului şi dedicarea mai mult pentru Dumnezeu. Ea ocoleşte tot ce-i muritor ca şi cum în trupul ei s-ar afla însuşi Duhul lui Dumnezeu, Care ne adună de pe drum în jurul Lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 366, III, în PSB, vol. 12, p. 624)

„(...) cumpătarea, deprinderea care produce rodnicia vieţii în duh şi naşte bucuria izvorâtoare a iubirii de Dumnezeu, ce susţine dorinţa după El". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 83, în PSB, vol. 80, p. 217)

E sădită de Dumnezeu în firea noastră

„Dar pe om l-a împodobit cu stăpânirea de sine". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 450)

„Uti, non abuti!"

„De toate te poţi folosi, dar nu abuza de ele! Aşa te-a învăţat şi Pavel (Rom. 13, 14; Gal. 5, 16; I Tim. 4, 2). Sileşte-te să fii cât mai măsurat în desfătarea ta. Nu te îmbăta de plăceri. Nu fi mai îngrozitor decât orice vietate fie ea cu patru picioare mari sau mici, fie păsări sau peşti uşor de găsit ori greu de găsit, ieftine sau scumpe!" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre iubirea faţă de săraci şi despre facerea de bine*, în PSB, vol. 30, p. 452)

Folosul cumpătării

„(...) Dictonul: *Cel mai bun lucru este măsura* Didim îl atribuie lui Cleobul[659]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XIV, 61.1., în PSB, vol. 5, p. 45)

[659] Notă Pr. D. Fecioru: Didim, *Simposiaca*. (n. s. 260, p. 45)

„(...) Cel cumpătat liberează de patimă sufletul, stăpânul trupului”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a III-a, Cap. V, 41.2., în PSB, vol. 5, p. 204)

„Dacă înţeleg bine lucrurile, am impresia că prin cumpătare ajungem tocmai la Dumnezeu, aşa că nu-ţi mai doreşti nimic simţind că ai de toate în tine. Nu mai doreşti nimic, nu mai simţi nicio patimă în priviri şi nici în auz, ca şi cum n-ai mai duce nevoie de nimic, ci ai fi în plenitudine deplină. Pofta e o boală a sufletului, pe când cumpătarea e cea care te însănătoşează de orice boală”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* epist. 366, în PSB, vol. 12, p. 624)

„După cum Pavel a numit iubirea de argint rădăcină a tuturor relelor (I Tim. 6, 10), tot aşa n-ai greşi dacă ai numi izvor al tuturor relelor lipsa de măsură şi dorinţa de a avea din fiecare lucru mai mult decât trebuie. Dacă am voi să nu dorim mai mult nici în hrană, nici în îmbrăcăminte, nici în locuinţe, nici în celelalte trebuinţe trupeşti, ci am căuta numai necesarul, de multe rele ar scăpa neamul omenesc”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXVII, IV, în col. PSB, vol. 22, p. 47)

CUNOAŞTEREA

Cunoştinţele

„(...) Fraţilor, cu cât am fost învredniciţi de mai multă cunoştinţă, cu atât mai mult suntem supuşi unei mai mari primejdii”[660]. (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XLI, în PSB, vol. 1, p. 77)

„Cunoaşterea îngâmfă”

„Da, obiectează unii, dar s-a spus: *cunoaşterea îngâmfă* (I Cor. 8, 1). Acelora le spunem: Poate s-a spus că aparenta cunoaştere îngâmfă, dacă înţelegi să tălmăceşti cuvântul acesta prin: a umple de fumul îngâmfării. Dar dacă, ceea ce-i şi mai bine, cuvintele apostolului înseamnă a gândi lucruri înalte şi adevărate, atunci nedumerirea încetează. În continuare, vom întări spusele noastre cu texte din Scriptură.

Înţelepciunea, spune Solomon, *a îngâmfat pe fiii ei* (Înţ. Sir. 4, 12). dar asta nu înseamnă că Domnul a insuflat copiilor mândrie pentru învăţătura lor, ci că ei au dobândit încredere în adevăr, au dobândit o idee înaltă despre gnoza care le-a fost predată prin Scriptură; acest gând îi face să dispreţuiască tot ce îi târăşte la păcat. Aşa se tâlcuieşte cuvântul *a îngâmfa*; cuvântul înseamnă măreţia înţelepciunii, sădită copiilor în timpul şcolarizării, prin cele ce învaţă. Astfel, apostolul spune: *Şi voi cunoaşte nu cuvântul celor ce s-au îngâmfat, ci puterea (I Cor. 4, 19), dacă aţi înţeles Scripturile cu gânduri înalte* – ceea ce este şi adevărat; că nimic nu-i mai mare decât adevărul. În aceasta stă puterea fiilor

[660] Cu cât ştim mai mult, cu atât trebuie să împlinim mai mult, ca unii ce vom fi aspru judecaţi de Hristos căci ştim mult şi nu făptuim decât foarte puţin. – n. a.

care se îngâmfă cu înţelepciunea. Cu alte cuvinte, apostolul spune cam aşa: *Voi şti dacă în chip drept gândiţi lucruri înalte despre gnoză*". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XVI, 104.5.-104.6., 105.1.-105.3., în PSB, vol. 5, p. 543)

Cunoaşterea de sine a omului

„Aceasta înseamnă a-ți afla sufletul; înseamnă a te cunoaște pe tine însuți". (Clement Alexandrinul, *Stromate*, IV, cap. VI, 27.3, în PSB, vol. 5, p. 249)

„*Cunoaşte-te pe tine însuţi!*[661]; să ştim adică pentru ce am fost făcuţi. Da, am fost făcuţi ca să ascultăm de porunci, dacă voim să ne mântuim". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. III, 20.7.-20.8., în PSB, vol. 5, p. 487)

„… nimic nu ne face atâta să nu ne cunoaştem pe noi înşine cât lipirea inimilor de lucrurile din lumea aceasta; şi iarăşi, nimic nu ne face să ne lipim inima de lucrurile din lumea aceasta cât necunoaşterea noastră înşine; ele se condiţionează una pe alta. După cum omul care-i îndrăgostit de slava cea din afară şi care socoteşte de mare preţ lucrurile de aici nu poate, oricât s-ar strădui, să se cunoască pe el însuşi, tot aşa cel ce le dispreţuieşte, cu uşurinţă se cunoaşte pe sine; iar cel ce se cunoaşte pe sine însuşi păşeşte spre săvârşirea celorlalte virtuţi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXV, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 327)

„Cel mai sigur mijloc de a ne păzi pe noi este să nu fim în neştiinţă de noi înşine, nici să nu socotim că ne vedem pe noi înşine când vedem ceva din jurul nostru. Aceasta o păţesc cei ce din lipsă de luare aminte la ei înşişi, văzând în ei tărie, sau frumuseţe, sau slavă, sau putere, sau belşug de bogăţie, sau mândrie, sau îngâmfare, sau mărimea trupului, sau frumuseţea chipului, sau altceva de felul acesta, socotesc că ei înşişi sunt aşa. De aceea, sunt nişte paznici nesiguri ai lor, lăsând fără pază ceea ce le e propriu, prin dragostea de ceea ce le e străin. Căci cum ar păzi cineva ceea ce nu cunoaşte? Deci cea mai sigură străjuire a bunătăţilor din noi e să nu fim neştiutori de noi înşine, ci să se cunoască fiecare pe sine ca ceea ce este şi să se deosebească pe sine de cele din jurul său, ca să nu se afle păzind, în loc de sinea sa, ceea ce-i este străin[662]. Căci cel ce priveşte spre viaţa din lumea aceasta şi socoteşte cele de aici vrednice de pază, nu ştie să deosebească ceea ce îi este propriu, de ceea ce străin. Pentru că nimic din cele trecătoare nu e al nostru. Căci cum ar putea să ţină cineva ceea ce e trecător şi curgător? Şi cel ce pierde ceea ce trece, după ce a părăsit ceea ce stă, va fi lipsit de amândouă, pe una părăsind-o, iar pe cealaltă neputând-o reţine[663]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia II, în PSB, vol. 29, pp. 141-142)

---

[661] Maximă înscrisă pe frontonul templului lui Apolo din Delfi, devenită principiul fundamental al filosofiei lui Socrate. – n. a.

[662] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sinea proprie e altceva decât cele ce le-am dobândit. Noi trebuie să păzim această sine şi nu ceea ce am dobândit. În cazul din urmă, uităm de noi înşine şi păzim o bogăţie care nu ţine propriu-zis de noi. Iar de ne privim sinea proprie, vedem pe de o parte taina ei indefinită, legată de Dumnezeu, pe de alta, nu ne încredem într-o bogăţie care nu durează. (n. s. 57, p. 141)

[663] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E vrednică de reţinut această declaraţie a sfântului Grigorie că, cel ce uită de sinea sa care stă, se şi desparte de ea, şi alipindu-se de cele ce nu sunt el însuşi şi trec, trece şi el cu ele. Noi ştim însă că totuşi omul rămâne în veci. Declaraţia sfântului Grigorie, credem că trebuie înţeleasă în sensul

CURAJUL

„Iar ceea ce ne sădeşte nouă un atât de uimitor curaj, nu e nimic altceva, decât puterea de sus, adică împărtăşirea şi comuniunea Sfântului Duh”[664]. (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Treia, în PSB, vol. 38, p. 92)

CURĂŢIA

„Dacă tu ai privit după o femeie, poftindu-o (cf. Mt. 5, 28), însemnează că ţi-ai bătut joc de trupul tău; în schimb, dacă, trecând pe lângă ea, ţi-ai omorât în tine dorinţele întorcându-ţi în altă parte privirea, ca să nu vezi chemarea neruşinată a desfrânatei, atunci mădularele tale s-au făcut unelte ale curăţiei”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită,* Cartea întâi, 10, în PSB, vol. 52, p. 250)

„Căci pentru noi cumpătarea este o şcoală a curăţiei”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită,* Cartea a doua, 43, în PSB, vol. 52, p. 291)

„Dar eu, tânăr foarte nenorocit, nenorocit chiar la începutul tinereţii, cerusem de la Tine chiar curăţia şi zisesem: *Dă-mi curăţia şi stăpânirea de sine, dar nu îndată*. Căci mă temeam ca nu cumva să mă auzi îndată şi îndată să mă vindeci de boala poftei, pe care voiam mai degrabă s-o împlinesc decât s-o sting”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a VIII-a, VII, (17), în PSB, vol. 64, p. 178)

Adevărata curăţie

„(Se ştie doar) că şi curăţirea (cea adevărată) nu înseamnă abţinerea de la (săvârşirea) celor rele, ci curăţirea desăvârşită a conştiinţei”[665]. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre paza inimii, în PSB, vol. 34, p. 283)

---

că omul rămâne, dar cu existenţa estompată, cu un eu legat foarte firav de sinea sa adâncă ce stă, şi neştiutor de ea. În iad, omul duce o existenţă oarecum inconştientă, sau cu o conştiinţă de sine părută, cu un fel de umbră a conştiinţei. Cele ce trec ale lui s-au destrămat, iar de sinea sa e foarte slab legat. Rămâne în conştiinţa unui gol. Atâta mai păstrează din existenţa sa: conştiinţa golului. (n. s. 58, p. 142)

[664] Sfântul Petru Damaschin definea curajul sau bărbăţia astfel: „Curajul – a stărui în răbdare în tot lucrul bun şi a birui patimile sufletului şi ale trupului” (*24 de cuvinte pline de toată cunoştinţa dumenzeiască*, traducere, introducere şi note de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, în col. *Filocalia*, vol. 5, Editura IBMBOR, Bucureşti, 1976, p. 247). – n. a.

[665] Făcând referire la curăţia sufletului, Sfântul Ioan Gură de Aur se întreabă retoric: „Care este folosul credinţei dacă viaţa ta nu este curată?” (*Împotriva celor ce se opun vieţii monahale*, I, 6, P. G. XLVII, col. 327), iar Sfântul Antonie cel Mare subliniază că „cea mai mare izbândă a sufletului, care place lui Dumnezeu, este să nu mai fie păcat în om” (*Învăţătură despre viaţa morală*, cap. 161, în *Filocalia*, ediţia a II-a, vol. 1, Sibiu, 1947, p. 32)

CURCUBEUL – LEGĂMÂNTUL LUI DUMNEZEU CU OAMENII

„*Acesta este semnul legământului pe care îl fac între Mine şi tine şi cu tot sufletul viu, care este cu voi în generaţii veşnice* (Fac. 9, 12).

Ai văzut că a dat vieţuitoarelor un semn, care se va întinde generaţii de generaţii? Semnul n-a fost dat numai pentru cei ce vieţuiau pe vremea aceea, ci semnul acesta este neîntrerupt şi ţine cât va ţine lumea.

– Dar care-i semnul acesta?

Pun curcubeul Meu în nori şi va fi semnul legământului între Mine şi pământ (Fac. 9, 13).

Iată, spune Dumnezeu, *pe lângă făgăduinţa cu cuvântul, dau şi acest semn, curcubeul adică – despre care unii spun că îl fac razele soarelui străbătând norii. Dacă nu ţi-i de ajuns cuvântul Meu, spune mai departe Dumnezeu, iată că îţi dau şi un semn că n-am să mai aduc pe pământ o astfel de pedeapsă. Privind semnul acesta, veţi scăpa de orice teamă*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVIII, II, în col. PSB, vol. 21, p. 353)

„*Ai primit,* îi spune Dumnezeu lui Noe, *semnul pe care L-am dat între mine şi tot trupul, care este pe pământ. Să nu ţi se mai tulbure, dar, mintea, nici să ţi se mai învălmăşească gândurile ci să ai bune nădejdi, uitându-te la semnul acesta! Semnul acesta să mângâie pe toţi cei ce vor veni după tine; vederea semnului să le dea încredere, că un potop ca acela nu va mai cuprinde lumea. Da, oamenii vor continua să facă păcate mai departe, dar Eu voi împlini ce-am făgăduit şi nu mă voi mai mânia aşa de tare pe toţi cei din lume.*

Aţi văzut ce covârşitoare bunătate? Aţi văzut ce mare pogorământ? Aţi văzut ce întinsă purtare de grijă? Aţi văzut ce darnică făgăduinţă? Nu şi-a întins binefacerea Lui până la două, trei sau zece generaţii, ci a făgăduit să o întindă cât va ţine lumea ca să ne înţelepţim din două; şi din aceea că oamenii dinainte de potop au primit o pedeapsă atât de mare, din pricina mulţimii păcatelor lor şi din aceea că noi am fost învredniciţi de o astfel de făgăduinţă, din pricina nespusei Lui iubiri de oameni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVIII, III, în col. PSB, vol. 21, p. 355)

CUTEZANŢA OBRAZNICĂ

„Obrăznicia, îndrăzneala şi cutezanţa sunt la cei blestemaţi de Dumnezeu; bunătatea, smerenia şi blândeţea, la cei binecuvântaţi de Dumnezeu". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XXX, în PSB, vol. 1, p. 70)

„Cel care se îndepărtează cât de puţin de curaj se îndreaptă spre laşitate, iar cel care depăşeşte mai mult curajul cade în cutezanţă”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul VII, VII, în PSB, vol. 17, p. 202)

CUVÂNTUL

Cuvintele – „icoane ale sufletului”

„… cuvintele sunt un fel de icoane ale sufletului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 9, I, în PSB, vol. 12, p. 142)

Cuvintele lui Dumnezeu

„De cauţi desfătare şi iubeşti plăcerea, ai cuvintele lui Dumnezeu, care pentru omul care are sănătoasă simţirea cea duhovnicească *sunt mai dulci decât mierea şi fagurele* (Ps. 18, 11)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VIII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 168)

Naşterea cuvintelor

„Toate cuvintele izvorăsc din mintea şi din purtarea noastră”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. V, 45.1., în PSB, vol. 4, p. 256)

„Cuvântul este roada sufletului”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. V, 45.1., în PSB, vol. 4, p. 257)

Amestecarea limbilor

„(...) Le amestecă limbile, căci cele ce au nevoie de măiestria şi puterea Creatorului, nu le poate face nimeni altul decât El. Iar transformarea limbii şi lărgirea cuvântului (înţelesului) în sunete diferite, se cuvine să fie socotite cu adevărat ale unicului Creator prin fire[666]. Nu poţi să nu râzi de cei ce spun că acestea sunt produsul lor.

[666] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unicul Creator prin Logosul Său a creat toate cu înţelesurile lor legate într-un înţeles şi pe om cu o raţiune (cu o înţelegere) capabil să le cuprindă ca chip al Logosului prin Care s-au creat. Logosul divin şi-a pus pecetea înţelesurilor Sale pe întregul cosmos şi a înţelegerii lor în om. El le-a creat astfel într-o legătură. Dar făcând pe om cu trup, a dat acestuia şi putinţa de-a exprima înţelesurile plasticizate material ale lucrurilor prin organul vocal material. Înzestrând pe oameni cu aceeaşi raţiune cuvântătoare şi aptă de exprimare a înţelesurilor cosmosului comun, i-a făcut capabili să-şi formeze o limbă comună pe cei ce locuiesc apropiaţi unii de alţii. Dar din această raţiune comună vine şi faptul că diferite grupuri modifică în comun cuvintele lor, un întreg, când împrejurările le despart spaţial sau sufleteşte pentru lungă vreme pe unele de altele. (n. s. 58, p. 48)

Deci au cugetat, nu ştiu cum, că pot totul, chiar să clădească din cărămidă şi pământ un turn până la cer. Socotesc că şi ei sunt un chip al nesocotinţei Iudeilor, care cugetă că vor afla familiaritatea cu Dumnezeu şi calea spre cele de sus, dar nu prin hotărârea de-a lucra cele plăcute Lui, nici prin credinţa în Hristos, ci ridicând fără minte, ca un turn, cugetarea la cele înalte întemeindu-se numai pe slava goală a părinţilor[667]. Căci au fost cunoscuţi numind în sus şi în jos pe Avraam şi clădindu-şi slava proprie pe merite pământeşti. Dar Dumnezeu a certat pe cei ce zideau turnul şi i-a împărţit în multe limbi. Iar noi spunem că ceea ce s-a întâmplat acelora atunci, a fost ca o prezicere a celor ce se vor întâmpla iudeilor. Căci cugetând ei foarte mult la cele înalte şi căutând calea spre cele de sus prin cele ce nu trebuie, Dumnezeu i-a împrăştiat în limbi multe, adică între toate neamurile. Căci au fost risipiţi din ţara şi cetatea lor şi alungaţi din casele lor şi s-au făcut rătăcitori între neamuri, după cuvântul proorocului (Ps. 105, 41).

Dar în Hristos mulţimea de limbi a fost un semn bun. Căci adunaţi fiind ucenicii în ziua Cincizecimii într-o singură casă, *S-a făcut,* zice*, deodată din cer ca un vuiet purtat de un suflu puternic şi a umplut toată casa unde şedeau. Şi li s-au arătat limbi împărţite ca de foc şi s-a aşezat pe fiecare dintre ei şi s-au umplut toţi de Duhul Sfânt şi au început să vorbească în limbi străine, precum le dădea lor Duhul să grăiască* (Fap. 2, 2-4). Dar ce vorbeau? Duhul le deschidea calea spre cele de sus, urcuşul spre cer în Hristos prin credinţă, adunarea pe aceeaşi cale a tuturor limbilor din lume, sau a popoarelor şi a neamurilor în unitatea în Duh. Căci toată limba oamenilor se mărturisea lui Hristos şi grăia tainele Lui. Deci mulţimea limbilor din pricina turnului a fost semn de împrăştiere şi de despărţire în toate neamurile, iar în Hristos este semn de adunare în unitate prin Duh şi al înaintării împreună spre cele de sus. Căci Hristos ni s-a făcut *turn de tărie*, după cuvântul Psalmistului (Ps. 60, 3), ce ne conduce spre cetatea de sus şi-i uneşte pe cei de pe pământ cu cetele sfinţilor îngeri[668]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Doua a Glafirelor la Facere, în PSB, vol. 39, p. 48)

Descoperirea prin cuvânt a tainelor sufletului

„Ţi-am văzut sufletul în scrisoare. Căci, într-adevăr, niciun pictor nu poate prinde atât de exact trăsăturile trupului după cum poate descoperi cuvântul tainele sufletului". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 163, în PSB, vol. 12, p. 354)

Greutatea de a tâlcui în cuvinte ceea ce gândeşte mintea

[667] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sf. Chiril dornic să câştige pe evrei pentru Hristos, vede şi în încercarea de zidire a unui turn până al cer voinţa iudeilor de-a ajunge la Dumnezeu prin legea dată părinţilor lor. Dar această încercare închipuie şi voinţa oricărui grup omenesc de-a ajunge la suprema înălţime fără ajutorul lui Dumnezeu. Omul tinde prin fire să se înalţe cât mai sus, să înţeleagă totul, să creeze o civilizaţie care să le satisfacă toate aspiraţiile. Ei nu văd că niciodată nu pot ajunge pe calea aceasta la ceea ce tind. Ba chiar aceste înălţări produc între ei pe măsură ce ating trepte mai înalte, moduri de înţelegere deosebite, prin complexitatea ce o creează. Alta este calea înălţării şi unificării reale: e calea smeritei recunoaşteri a lui Dumnezeu ca vârful cu adevărat aflat al aspiraţiei omeneşti şi reciproca recunoaştere iubitoare a valorii persoanelor umane, provenită din recunoaşterea lui Dumnezeu. Ei îi vine în întâmpinare smerirea lui Dumnezeu, în Hristos, care iarăşi e deosebită de înălţarea exterioară. (n. s. 59, p. 48)

[668] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sf. Ioan Gură de Aur şi Sf. Grigorie de Nazianz au văzut un contrast între cele întâmplate la turnul Babel şi Cincizecime: acolo limbile i-au împrăştiat pe oameni, aici Duhul i-a unit pe cei de limbi deosebite în aceeaşi Biserică. (n. s. 60, p. 49)

„… cuvântul nu poate fi în stare să redea toată adâncimea ideilor. Şi atunci, dacă puterea noastră de gândire e slabă, iar şi mai neajutorată decât ea e puterea de exprimare a limbii, oare la ce altceva va trebui să ne aşteptăm de pe urma spuselor noastre, decât la scuza că suntem prea săraci în cuvinte? Desigur, însă, că acest lucru n-ar putea constitui o pricină pentru care să ne putem opri vreodată de a mai cerceta şi întreba, căci ar fi o adevărată trădare dacă nu ne-am sili să punem la îndemâna tuturor celor ce iubesc pe Dumnezeu răspunsurile teologice cele mai potrivite". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 7, I, în PSB, vol. 12, p. 130)

„Cuvântul cu greu tâlcuieşte ceea ce gândeşte mintea!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, I, în PSB, vol. 17, p. 84)

Îndrăzneala în cuvânt

„(...) A dobândit (gnosticul – n. a.) fie din învăţătură, fie din viaţă, multă experienţă, ca să aibă îndrăznire în cuvânt; nu îndrăznirea aceea de a vorbi fără să se mai oprească, ci îndrăznirea de a folosi cuvinte simple, de a vorbi la timp potrivit, de a vorbi cele ce se cuvin şi de a nu-şi opri cuvântul, pentru că i-ar fi teamă sau pentru a plăcea altora". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. VII, 44.8., în PSB, vol. 5, p. 504)

Puterea cuvântului

„*Îndemnaţi, preoţi, pe popor, zice Domnul. Grăiţi la urechile Ierusalimului* (Is. 40, 1, 2). Îndestulătoare este puterea cuvântului să mărească celor zeloşi râvna, iar celor leneşi şi trândavi să le deştepte zelul. De aceea generalii, când pornesc oştirea la război, ţin soldaţilor, înainte de începerea luptei, cuvântări de îmbărbătare; iar îndemnul lor are atâta putere, încât adeseori îi face pe mulţi să dispreţuiască moartea. Tot aşa şi profesorii de gimnastică şi antrenorii, când duc pe atleţi în arene, ca să ia parte la întreceri, le ţin lungi cuvântări de necesitatea ostenelilor pentru dobândirea coroanelor, iar în urma acestor discursuri mulţi au fost convinşi să-şi pună în primejdie trupurile de dragul victoriei.

Trebuie să ţin, dar, şi eu un cuvânt de îndemn, când îi pornesc pe ostaşii lui Hristos la lupta împotriva nevăzuţilor duşmani". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a II-a despre post, I, în PSB, vol. 17, p. 358)

Cuvintele frumoase

„Cuvintele câştigă sufletul şi-l îndreaptă spre frumuseţea morală". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. X, 46.3., în PSB, vol. 5, p. 36)

Cuvintele cu înţeles bun

„La noi nu sunt cizelări de cuvinte, nici nu căutăm cuvinte care să sune frumos la ureche, ci, în orice împrejurare, preferăm cuvintele cu înţeles bun". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 133)

Cuvântul de folos

„*Cuvinte de învăţătură ale Duhului* (I Cor. 2, 15), care nu au scopul să aducă laudă de la cei ce le ascultă, ci mântuire celor ce sunt instruiţi de ele". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* omilia I, I, în PSB, vol. 17, p. 72)

„Limba celui drept, mişcată de Sfântul Duh, scrie cuvintele vieţii veşnice în inimile credincioşilor". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLIV, III, în PSB, vol. 17, p. 288)

„Ava (Poesius – n. a.), aflat la ultima suflare, arăta un chip vesel, de parcă se ducea la ale sale. Fraţii îndureraţi, înconjurându-l, îl rugau stăruitor să le lase drept amintire un sfat, ca un dar de moştenire, ca să poată ajunge mai uşor la treapta desăvârşirii cu acest rezumat al învăţăturii: *niciodată, le spuse gemând, n-am făcut vrerea mea şi n-am învăţat pe nimeni ceea ce n-am înfăptuit eu însumi mai întâi*". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a V-a, Cap. 28, în PSB, vol. 57, p. 179)

„Îi cunoşteam foarte bine caracterul inflexibil, ştiam că nu accepta (părintele Moise – n. a.) să deschidă poarta către desăvârşire decât pentru cei ce o doreau cu înflăcărată credinţă şi o căutau din toată inima. El nu vorbea în niciun caz celor ce nu voiau să-l asculte, sau celor ce nu se simţeau cu totul însetaţi după cuvintele lui, fiindcă socotea că, dacă împărtăşeşte celor nedemni şi care primesc în silă lucrurile necesare şi vrednice de a fi descoperite numai celor ce doresc perfecţiunea, poate da impresia că a pătruns în el fie viciul lăudăroşeniei, fie crima trădării". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. I, în PSB, vol. 57, pp. 307-308)

Cuvântul cu „putere multă"

„(...) Când sfinţii zic: *Acestea zice Domnul*, nu grăiesc altfel decât în Duhul Sfânt; şi grăind în Duhul Sfânt, le spun acestea în Hristos. Iar când Agav zice în Fapte: *Acestea zice Duhul Sfânt* (Fap. 21, 11), iarăşi nu trebuie înţeles altfel decât că, venind Cuvântul în el, Duhul i-a dat să ştie că Acela grăia în el şi i-a anunţat cele ce-l aşteaptă pe Pavel în Ierusalim. Deci Duhul anunţându-le acestea lui Pavel, însuşi Hristos grăia în el, încât vestirea Duhului era vestirea Cuvântului[669]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*, Împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură, XXXI, în PSB, vol. 16, p. 64)

„Căci îndată ce primeşte puterea Cuvântului, se ridică şi I se supune şi vine aproape de lumină[670]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia V, în PSB, vol. 29, p. 179)

---

[669] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În cuvintele rostite de prooroci şi de apostoli era activ atât Cuvântul cât şi Duhul Lui. De câte ori nu simţim că în cuvântul spus de noi e şi puterea sau îndemnul unui prieten la care ţinem, sau care e de faţă? Cât de nedespărţită e o persoană de alta în lucrarea, în grăirea ei, fără ca să se confunde totuşi? (n. s. 113, p. 64)

[670] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Puterea cuvântului*. Orice cuvânt are putere, pentru că este cuvântul cuiva, pentru că prin cuvânt se rosteşte dorinţa, voinţa cuiva. Şi dorinţa, voinţa, chemarea aceluia mişcă pe cel

Cuvintele bune şi cuvintele aspre

„Se spune despre Ava Macarie Egipteanul că s-a suit cândva din (pustiul) Scetic în muntele Nitriei. Şi pe când se apropia de acel loc, i-a zis ucenicului său: Mergi mai departe! Şi pe când mergea înaintea lui, acela a întâlnit un preot idolesc şi a strigat după el, zicând: hei, hei, demone, unde alergi? Întorcându-se, însă, acela, l-a rănit şi l-a lăsat pe jumătate mort. Apoi a fugit. După puţin timp l-a întâlnit ava Macarie şi i-a zis: Să fii sănătos, frate! Acela, minunându-se (de cele ce auzea), a venit către el şi i-a zis: Ce lucru bun ai văzut la mine, de m-ai salutat? Şi a zis bătrânul: Te-am văzut ostenindu-te şi ştiu că în zadar te osteneşti. Acela i-a zis: Eu am fost pişcat de salutul tău şi am aflat că eşti din partea lui Dumnezeu, însă un alt monah, rău, întâlnindu-mă, m-a insultat. Atunci a cunoscut bătrânul că este vorba de ucenicul său. Şi, îmbrăţişându-i picioarele, preotul idolesc i-a zis: Nu-ţi dau drumul, dacă nu mă faci monah. Apoi, venind unde era monahul (cel rănit) - a luat şi l-a dus în lăcaşul de rugăciune din munte. Şi văzând monahul pe preotul (idolesc) cu (Ava Macarie) s-a uimit. Şi l-au făcut monah. Şi mulţi dintre cei dintre neamuri s-au făcut, din cauza lui, creştini.

A zis, deci, atunci, Ava Macarie: *Cuvântul cel aspru şi pe cei buni îi face răi, pe când cuvântul cel bun şi pe cei răi îi face buni*". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 38, în PSB, vol. 34, pp. 65-66)

„Pentru orice cuvânt deşert vom da seamă în ziua judecăţii"[671]

Prin *cuvânt deşert* se înţelege cuvântul care nu corespunde faptelor: minciuna, calomnia. Unii tâlcuitori spun că prin *cuvânt deşert* se înţelege un cuvânt grăit fără rost, de pildă cuvintele care dau naştere la râs nesăbuit sau cuvintele de ruşine, neruşinate şi nepotrivite.

Că din cuvintele tale te vei îndrepta şi din cuvintele tale te vei osândi (Mt. 12, 37).

Ai văzut că tribunalul nu e aspru? Că pedepsele sunt uşoare? Judecătorul nu-ţi va hotărî osânda întemeiat pe cuvintele pe care altul le-a spus despre tine, ci pe cuvintele pe care tu însuţi le-ai grăit. Iar aceasta este cea mai desăvârşită dreptate. Tu eşti stăpân şi să le spui şi să nu le spui.

Aşadar, nu trebuie să se neliniştească şi să tremure cei vorbiţi de rău, ci cei care vorbesc de rău. Nu sunt siliţi să se dezvinovăţească cei vorbiţi de rău de cuvintele rele pe care le-au auzit, ci cei care vorbesc de rău, pentru cuvintele pe care le-au vorbit. Pe aceştia îi ameninţă toată primejdia". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLII, II, în col. PSB, vol. 23, p. 502)

Cuvântul şi fapta

---

spre care se îndreaptă. Omul înduplecă pe om. Omul dă putere omului, în primul rând prin cuvânt. Astfel, ce rost ar fi să existe om lângă om? Dar cea mai mare putere vine din Persoana care e Cuvântul prin excelenţă, sau din Cuvântul care e totodată suprema Persoană. De aceea sufletul I se supune sau îi stă la dispoziţie şi vine aproape de lumina Lui. Când te cheamă cu puterea iubirii Lui, această chemare te face să te apropii şi să te deschizi Celui ce te cheamă. Această apropiere este apropiere de lumina orizontului ce ţi se deschide în şi prin altă persoană, ca şi de căldura ei, în cazul chemării Cuvântului dumnezeiesc, de lumină infinită a orizontului Lui, şi de căldura iubirii Lui, fără pată şi fără îngustare. (n. s. 105, p. 179)

[671] Mt. 12, 36.

„Mai bine este să taci şi să fii, decât să vorbeşti şi să nu fii. Bine este a învăţa, dacă cel ce învaţă face”[672]. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (Ignatie către efeseni), cap. XV, în PSB, vol. 1, p. 194)

„Să nu fie cuvântul tău mincinos, nici în deşert, ci plin de faptă”. (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. II, 4, în PSB, vol. 1, p. 27)

„Că neamurile, auzind din gura noastră cuvintele lui Dumnezeu le admiră ca frumoase şi măreţe; apoi, văzând că faptele noastre nu sunt vrednice de cuvintele pe care le spunem, se întorc de aici spre hulă, spunând că sunt basm şi înşelătorie.

Când aud de la noi că Dumnezeu spune: *Nu aveţi nicio mulţumită dacă iubiţi pe cei ce vă iubesc, ci aveţi mulţumită dacă iubiţi pe duşmani şi pe cei ce vă urăsc* (Lc. 6, 32, 35); când le aud pe acestea, admiră covârşirea bunătăţii; dar când văd că noi nu numai că nu iubim pe cei ce ne urăsc, dar că nu-i iubim nici pe cei care ne iubesc, râd de noi şi este hulit numele lui Dumnezeu”. (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, Cap. XIII, 3-4, în PSB, vol. 1, p. 118)

„(...) În definitiv, viaţa noastră creştină se întemeiază *nu atât pe grija de a cuvânta frumos, cât mai ales pe puterea de convingere a faptelor bune*”. (Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creştinilor*, XXXIII, în PSB, vol. 2, p. 502)

„În lucrarea *Statul* a lui Platon, pitagorianul spune: *Dacă nu vei căuta să te dai în vânt după cuvinte, vei fi la bătrâneţe o comoară de înţelepciune*[673]. Iar în *Teetet* vei găsi iarăşi aceste cuvinte: *Neglijenţa în folosirea cuvintelor şi a expresiilor, ca şi în prezentarea lipsită de exactitate, nu este de cele mai multe ori vulgară; mai degrabă contrarul este un lucru nepotrivit; uneori este chiar de neapărată trebuinţă să nu te îngrijeşti de stil*[674]. Acelaşi gând l-a spus Scriptura în cât mai puţine cuvinte cu putinţă: *Să nu fii mult în cuvinte* (Iov 11, 3). Cuvintele sunt ca haina pe trup, iar faptele sunt trupul şi nervii. Nu trebuie, dar, să punem grija de haină mai presus de mântuirea trupului. Cel care a ales viaţa cea adevărată nu trebuie să ducă numai o viaţă simplă, ci trebuie ca şi cuvântul lui să fie simplu şi necăutat; că noi îndepărtăm din viaţa noastră luxul şi desfătarea ca înşelătoare şi nebuneşti, aşa precum îndepărtau din viaţa lor vechii lacedemonieni parfumul şi porfira, socotind ca numind pe bună dreptate înşelătoare şi hainele, înşelătoare şi parfumurile. Nici nu e mai bună mâncarea pregătită cu mai multe dresuri decât mâncarea pregătită numai cu alimente nutritive; şi nici nu e folositor cuvântul care poate să încânte mai mult pe ascultători decât să le folosească”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. X, 48.2.-48.5., în PSB, vol. 5, pp. 37-38)

„A lăuda în public în chip strălucit virtutea, a ţine lungi discursuri despre ea, iar în intimitate a prefera plăcerea în locul castităţii şi lăcomia în locul dreptăţii, înseamnă a te asemăna celor ce joacă dramele pe scenă. Adeseori aceştia o fac pe împăraţii şi marii demnitari, dar ei nu sunt nici împăraţi, nici mari demnitari, ci, mai mult, se întâmplă

[672] Însuşi Mântuitorul spune: *Cel ce va face şi va învăţa, mare se va chema în Împărăţia cerurilor* (Mt. 5, 19). – n. a.
[673] Notă Pr. D. Fecioru: Platon, *Statul*, 261 E. (n. s. 173, p. 37)
[674] Notă Pr. D. Fecioru: Platon, *Teetet*, 184 BC. (n. s. 174, p. 37)

chiar de nu sunt nici liberi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXII-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 572)

„Viaţa voastră să fie pe măsura învăţăturilor, iar învăţăturile să predice viaţa, căci *credinţa fără fapte este moartă* (Iac. 2, 26), iar faptele fără credinţă sunt tot moarte. De avem învăţături sănătoase, dar viaţa ticăloasă, de niciun folos nu ne sunt învăţăturile; şi iarăşi, dacă avem viaţă curată, dar şchiopătăm în ce priveşte învăţăturile, nici aşa nu avem vreun câştig. De aceea trebuie ca din amândouă părţile să întărim această zidire duhovnicească. *Tot cel ce aude aceste cuvinte ale Mele*, spune Hristos, *şi le face pe ele, se va asemăna bărbatului înţelept* (Mt. 7, 24). Vezi, dar, că Hristos vrea ca noi să nu auzim numai, ci să şi facem şi să ne arătăm prin fapte ascultarea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia II, V, în col. PSB, vol. 21, pp. 44-45)

„Dumnezeu nu vrea ca un creştin să se mulţumească numai cu mântuirea lui, ci să zidească şi pe alţii, nu numai prin învăţătură, ci şi prin viaţa şi purtarea sa. Nimic nu îndeamnă pe cineva pe calea adevărului ca viaţa curată. Oamenii nu se uită atât la ce spunem noi, cât la ce facem noi. Şi ca să vezi că lucrurile stau aşa, iată! Chiar dacă am filosofa noi de nenumărate ori cu cuvântul şi am vorbi despre supunerea la voia lui Dumnezeu, dar dacă atunci când se iveşte prilejul nu arătăm prin fapte ce am spus, nu foloseşte atât cuvântul nostru, cât vatămă fapta; dar dacă şi înainte de a vorbi şi după ce am vorbit arătăm prin faptă că ne supunem voii lui Dumnezeu, suntem crezuţi când dăm sfatul, pentru că împlinim cu fapta ce sfătuim; Hristos pe aceştia i-a fericit, spunând: *Fericit cel ce face şi învaţă* (Mt. 5, 19). Uită-te că întâi a pus fapta, apoi învăţătura. Când fapta merge înainte, chiar dacă nu urmează învăţătura, fapta e de ajuns să înveţe mai puternic decât glasul pe cei ce o văd". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia VIII, V, în col. PSB, vol. 21, p. 104)

„Învăţătura cu fapta este mai bună şi cu mult mai vrednică de credinţă decât învăţătura cu cuvântul. Un om ca acesta poate să înveţe chiar când tace, chiar când nu e văzut: pe unii prin înfăţişarea sa, pe alţii prin auz; se va bucura de multă bunăvoinţă de la Dumnezeu, pentru că face să fie slăvit Stăpânul său nu numai prin viaţa sa, ci prin viaţa celor ce se uită la el. Un om ca acesta va înălţa mulţumiri şi laude Dumnezeului universului prin mii de limbi şi prin mii de guri. Se vor minuna de el şi de Stăpânul lui nu numai cei ce-l cunosc şi cei care sunt martorii vieţii lui, ci şi cei care nu-l cunosc, dar au aflat de la alţii viaţa lui, cei care locuiesc departe, în ţări depărtate. Vor respecta covârşitoarea lui virtute nu numai prietenii lui, ci şi duşmanii. Atât de mare este puterea virtuţii că închide gurile şi leagă limbile chiar ale acelor oameni care duc război virtuţii. După cum cei bolnavi de ochi nu îndrăznesc să privească la soare, tot aşa nici păcatul nu poate privi la virtute, ci se retrage, întoarce spatele şi-şi mărturiseşte înfrângerea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XIII, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 154)

„Săvârşeşte tu mai întâi fapte bune şi aşa treci la purtarea de grijă a celorlalţi! Pentru asta a pus Domnul săvârşirea faptelor bune înaintea învăţării pe alţii, arătând că aşa mai cu seamă vei putea învăţa şi pe alţii; altfel nicidecum, ci vei auzi: *Doctore, vindecă-te pe tine însuţi!* (Lc. 4, 23). Că mulţi îl vor batjocori pe cel ce nu poate să se înveţe pe sine, dar încearcă să îndrepte pe alţii; dar, mai bine spus, unul ca acesta nici nu va putea să înveţe,

că faptele vor vorbi împotrivă. Dacă împlineşte, însă, desăvârşit şi pe una şi pe alta, mare se va chema în împărăţia cerurilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XV, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 202)

„Cei ce grăiesc cuvinte duhovniceşti, (fără să fi gustat din duhovnicie), sunt asemenea unui om care călătoreşte pe vreme de arşiţă pe un câmp pustiu şi făcându-i-se sete îşi închipuie un izvor curgând şi pe sine bând (din el), pe când buzele şi limba lui se usucă de sete. Sau (se aseamănă) unui om care vorbeşte despre miere şi (spune) că este dulce, fără să fi gustat din ea şi fără să cunoască gradul dulceţii (ei). La fel sunt şi cei ce vorbesc despre desăvârşire, despre bucuria spirituală şi despre nepătimire; necunoscându-le direct, lucrurile nu sunt precum le spun. Când unul dintre aceştia se învredniceşte să trăiască doar în parte cele ce spune, atunci îşi zice: Lucrurile nu sunt precum le credeam; altfel vorbeam eu şi altfel lucrează Duhul". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XVII, 12, în PSB, vol. 34, pp. 181-182)

„… cel sărac, cel ce nu are nimic din bogăţia lui Hristos, cel care nu are în sufletul său bogăţia cea duhovnicească – aceea din care izvorăsc toate cuvintele şi faptele bune, toate gândurile divine şi tainele cele de negrăit – dacă vrea să vestească cuvântul adevărului şi să desfăteze (cu el) pe unii dintre ascultători – dat fiind că el nu posedă în sine cuvântul lui Dumnezeu, în toată puterea şi adeverirea, ci numai citează şi împrumută cuvinte din vreo scriere sau (cuvinte) auzite de la bărbaţi duhovniceşti – redă şi explică (aceste cuvinte). (Cele spuse) par să desfăteze şi să bucure pe unii, dar după ce discursul său s-a terminat, fiecare cuvânt se reîntoarce la cele din care a fost luat, şi el rămâne iarăşi gol şi sărac, pentru că nu are o comoară a sa de la Duhul din care să ofere, să folosească şi să desfăteze pe alţii; (de altfel), el însuşi nu se bucură, nici nu se veseleşte în Duhul.

De aceea trebuie ca mai întâi să cerem de la Dumnezeu cu inimă zdrobită şi cu credinţă, să ne dea să aflăm comoara cea adevărată a lui Hristos în inimile noastre, cu puterea şi lucrarea Duhului. Şi aşa, după ce am aflat ceea ce ne este nouă folositor, pe Domnul, mântuirea şi viaţa veşnică – atunci, pe cât ne este nouă cu putinţă, să căutăm să fim folositori şi altora, oferind de la Hristos, din comoara (noastră) cea lăuntrică, toată bunătatea cuvintelor spirituale şi explicând tainele cereşti". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XVIII, 5-6, în PSB, vol. 34, p. 185)

„Altceva este să vorbeşti despre pâine şi masă şi altceva este să iei pâine, să guşti din savoarea ei şi să ţi se întremeze toate mădularele. Altceva este să vorbeşti despre o băutură foarte plăcută şi altceva este să mergi la izvor, să scoţi din el şi să te desfătezi gustând din această băutură. Altceva este să vorbeşti despre război, despre luptătorii şi soldaţii cei viteji şi altceva este să te duci în linia de bătaie, să te lupţi cu duşmanii, să ataci şi să te retragi, să primeşti şi să dai lovituri şi, (în sfârşit), să obţii laurii biruinţei. Tot aşa (stau lucrurile) şi în cele spirituale. Alta este să ţii discursuri, (în baza) unor cunoştinţe şi noţiuni şi altceva este să ai, în omul cel lăuntric − în fapt şi realitate, în minte şi în mod sigur – tezaurul şi harul şi gustul şi lucrarea Duhului Sfânt. Cei ce spun vorbe goale sunt (nişte) închipuiţi şi sunt prada intelectului lor. Pentru că, zice Apostolul: *Iar cuvântul nostru şi propovăduirea noastră nu stau în cuvinte de înduplecare ale înţelepciunii omeneşti, ci în adeverirea Duhului şi a puterii* (I Cor. 2, 4). Iar în alt loc zice acelaşi (Pavel): *Iar ţinta poruncirii este dragostea, din inimă curată, din cuget bun şi din credinţă nefăţarnică* (I

Tim. 1, 5)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVII, 12, în PSB, vol. 34, pp. 218-219)

„Cei ce sunt zăbavnici şi abia ajung până la a voi să cugete cele ce sunt plăcute lui Dumnezeu, dar nu se prind din toată inima de o vieţuire sfântă, cei ce dau iubirii lui Dumnezeu o mică parte din sârguinţă şi râvna aflătoare în ei, dar restul au hotărât să-l cheltuiască întreg în chip risipitor şi nepăsător în distracţiile vieţii acesteia, în osteneli nefolositoare şi în griji amare[675]…". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Cincea, în PSB, vol. 38, p. 172)

„(...) Corectitudinea dogmatică şi dreapta înţelegere a cuvintelor dumnezeieşti a cuiva, nu ne ajută cu nimic să-l socotim desăvârşit în virtute, dacă nu se adaugă la ea strălucirea în fapte. Căci numai cel destoinic în amândouă dobândeşte preţuirea celui desăvârşit vrednic de laudă. Celui căruia îi lipseşte vreuna din cele două, va fi admirat mai puţin în cele bune. Aceasta o arată şi Mântuitorul, spunând că cel ce învaţă, dar nu şi face, se va chema prea mic în Împărăţia cerurilor, iar cel ce face şi învaţă, mare şi vestit (Mt. 5, 19)". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Patrusprezecea, în PSB, vol. 38, p. 492)

„(...) Mântuitorul a spus că cel ce a făcut şi a învăţat se va chema mare – şi cu multă dreptate – în împărăţia cerurilor (Mt. 5, 19). Căci ce-i lipseşte lui din evlavie? Iar cel ce se cuvine să fie lăudat pentru faptele lui bune, cum nu e împodobit cu cele mai desăvârşite daruri de la Dumnezeu? Deci, când cunoştinţa e unită cu faptele, folosul ce rezultă nu e mic. Dar, lipsind una dintre ele, cealaltă va fi şchioapă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 799)

„La noi faptele se întovărăşesc cu vorbele şi vorbele cu faptele. Faptele sunt repezi, cuvintele scurte". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XXXVII-a, 35, în PSB, vol. 53, p. 179)

„*Niciodată învăţătura cuiva nu va avea autoritatea de a se impune, dacă el n-o va sprijini prin pilda faptelor sale* (ava Cheremon – n. a.)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Cheremon, Cap. IV, 2, în PSB, vol. 57, p. 503)

„De altfel zadarnic va discuta cineva despre scopul oricărei arte şi învăţături, dacă n-a urmat mai întâi cu cea mai mare stăruinţă şi virtute toate cele ce duc la practicarea lor. Dacă, de exemplu, eu afirm că se poate scoate un fel de miere din grâu, sau ulei tot din

[675] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *E relativ uşor să speculezi despre Dumnezeu, dacă te-ai obişnuit cu aceasta. Dar e cu mult mai greu să vieţuieşti aşa cum cugeţi. Aceasta cere o altă cugetare: să cugeţi pe Dumnezeu ca pe Cel ce-ţi porunceşte şi te va judeca pentru viaţa ta; să-L simţi ca Persoană care se interesează de tine, nu ca pe un obiect pasiv al cugetării tale. Dar aceasta nu-ţi îngăduie să tot amâni împlinirea poruncilor lui Dumnezeu. Cine se obişnuieşte să amâne, va tot amâna. Nu lăsa clipa prezentă să treacă, aşteptând o altă clipă, sau făcând planuri de-a lucra în clipa viitoare*. E un lucru asupra căruia a insistat Kirkegaard (Einübung im Chrisstentum). Cugetarea să-ţi fie unită cu lucrarea; lucrarea îţi va prilejui altă înţelegere a lui Dumnezeu. (n. s. 180, p. 172)

grâu, ca şi din seminţele de nap şi de in, un necunoscător al acestor lucruri, care mă va auzi, va spune oare că ele sunt contra naturii şi nu va râde de mine ca de un tâlcuitor de minciuni sfruntate? Şi dacă îi voi arăta prin dovezi nenumărate, care-i vor demonstra că asemenea lucruri a văzut, a gustat şi a făcut şi el, dacă îi voi demonstra că asemenea lucruri a văzut, a gustat şi a făcut şi el, dacă îi voi da la iveală şi explicaţia asupra ordinei în care se transformă acele plante fie în ulei gros, fie în miere, iar el, stăruind cu încăpăţânare în părerea sa, va tăgădui că se poate scoate din aceste seminţe ceva dulce sau unsuros, oare nu trebuie numită absurdă şi vicleană susţinerea lui mai degrabă decât să fie luat în râs adevărul cuvintelor mele, care se întemeiază pe seriozitatea multor mărturii demne de încredere, ca şi pe fapte ce se pot controla şi verifica prin experienţă?" (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. VIII, 3-4, în PSB, vol. 57, pp. 521-522)

„(...) mare propovăduitor al adevărului este cel ce adevereşte cuvântul învăţăturii grăit de el, prin viaţa proprie". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 125, în PSB, vol. 80, p. 312)

„Dar să stăm treji şi să priveghem, binecuvântate (Constantin − n. a.), în paza de noi înşine, ca nu cumva să fim şi mai mult osândiţi ca unii ce am grăit şi auzit în zadar cele dumnezeieşti. Căci şi pentru aceste cuvinte vom da socoteală lui Dumnezeu în ziua judecăţii (Rom. 14, 12) eu care le grăiesc acestea şi cei ce le aud, de le vom lăsa neîmplinite şi fără rod[676]. Deci fie ca noi toţi să ne dăruim tuturor cuvintele dumnezeieşti şi să ne arătăm împlinitori ai voilor dumnezeieşti şi mântuitoare din ele prin rugăciunile şi mijlocirile Prea Slăvitei şi Prea Sfintei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoare şi Pururea Fecioarei Maria şi ale tuturor sfinţilor. Amin". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 5, în PSB, vol. 81, p. 47)

„(...) cunoştinţa fără fapte a celor ce se umflă din cauza ei de iubirea de slavă este o teologie a demonilor, pe care o pedepseşte în mod sigur Iisus pe Care, chipurile, Îl teologhiseşte, deşi unul ca acesta este stăpânit de patimi fără să se simtă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 20, în PSB, vol. 81, p. 158)

„Şi să împodobim buna înţelegere cu făptuirea poruncilor, ca să nu purtăm ca nişte iubitori de slavă deşartă cuvinte moarte lipsite de viaţa ce vine din împlinirea poruncilor. *Ci să facem cuvintele dumnezeieşti făptuitoare, urmărind pacea şi iubirea faţă de toţi, îngrijindu-ne de bunătate şi blândeţe, de îndelungă răbdare şi de răbdarea faţă de toţi*". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 20, în PSB, vol. 81, p. 159)

Cuvântările duhovniceşti

„Cei care vor să ţină cuvântări duhovniceşti fără să aibă experienţa necesară, se aseamănă unui om care la amiaza zilei de vară străbate un câmp pustiu şi fără de apă.

[676] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cei ce grăiesc cuvinte de îndemn la bine, dar nu le împlinesc, şi ei înşişi vor fi osândiţi ca unii ce şi-au dat seama de trebuinţa împlinirii lor şi grăindu-le în zadar au contribuit la golirea de putere a cuvintelor menite să ridice nivelul spiritual al oamenilor, deci la dispreţuirea lor şi la folosirea lor mincinoasă. (n. s. 84, p. 47)

Deodată, sub imperiul setei arzătoare, i se conturează în minte un izvor cu apă rece, dulce şi cristalină, iar el, de nimeni împiedicat, se desfătează pe săturate. Sau (se aseamănă) unui om care nici n-a gustat, dar vrea să spună altora cât de dulce este. Într-adevăr, aşa sunt cei care vor să vorbească altora despre desăvârşire şi sfinţenie, fără să aibă experienţa faptelor. Dacă se întâmplă ca Dumnezeu să-i învrednicească să cunoască fie şi puţin cele despre care vorbesc, ei îşi dau numaidecât seama că adevărul şi faptele se deosebesc mult de expunerea lor". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Despre înălţarea minţii, 18, în PSB, vol. 34, p. 322)

„Aceia care au în ei bogăţia divină a Duhului împărtăşesc altora cuvintele duhovniceşti, ca şi când le-ar scoate dintr-un tezaur propriu. Pe când cei ce n-au această bogăţie în inima lor – bogăţie din care izvorăsc cuvintele adânci şi tainele – se agaţă de câte un cuvânt din cele două Testamente şi-l au mereu pe limbă; sau, ascultând pe bărbaţii cei înduhovniciţi, reţin cuvintele acestora, se mândresc cu ele şi le prezintă altora drept cuvintele lor. În felul acesta, trag foloase din merite străine. Dat fiind, însă, că n-au comoara lor, din care să se desfăteze în primul rând ei şi apoi să fie de folos şi altora, după discuţia (cu semenii lor), ei din nou se arată săraci (în duhul lor), pentru că fiecare cuvânt revine, în mod firesc, la cele din care a fost luat.

De aceea, se cuvine să cerem mai întâi de la Dumnezeu bogăţia aceasta adevărată. Având-o pe aceasta, ne va fi uşor să fim folositori şi să transmitem şi altora tainele şi cuvintele cele duhovniceşti". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre iubire, 5, în PSB, vol. 34, p. 325)

DANSURILE[677]

„– Să dea Dumnezeu să nu plâng niciodată, ci să-mi facă parte de râs şi de joacă toată viaţa.

– Poate fi un gând mai copilăresc decât acesta? Că nu Dumnezeu îţi face parte să joci, ci diavolul! Ascultă ce-au păţit cei ce au jucat! *A şezut poporul,* spune Scriptura, *a mâncat şi a băut şi s-a sculat să joace* (Ieş. 32, 6). Aşa au făcut şi sodomenii, aşa au făcut şi cei de pe vremea potopului. Că şi despre ei spune Scriptura că *erau mândri, aveau de toate şi se răsfăţau de belşugul pâinii* (Ieş. 16, 49). Iar cei de pe timpul lui Noe vedeau că de atâţia ani se lucra la facerea corăbiei şi totuşi o duceau numai în petreceri ca nişte nesimţiţi, fără să se gândească la cele ce aveau să se întâmple. De aceea, când a venit potopul pe toţi aceştia i-a măturat, iar năvala apelor a înecat atunci întreaga lume. Nu cere, deci, de la Dumnezeu, acelea pe care le primeşti de la diavol. Dumnezeu dă inimă zdrobită,

[677] Sfinţii Părinţi nu au condamnat dansul în sine, care, după cum ştim, poate avea şi implicaţii religioase, ci numai degenerările lui, mai ales având în vedere că dansul pe care îl practicau păgânii în vremea aceea era imoral, nerușinat și primejdios și de cele mai multe ori ducea la destrăbălare și desfrâu. Din nefericire, situația din zilele noastre nu e deloc mai fericită ca a acelor vremuri, numai că acum, chiar creștinii execută dansuri impudice, obscene care aduc atingere nu numai numelui sau calității de creștin, ci și celei de ființă rațională. – n. a.

smerită, trează, curată, frântă, pocăită şi pătrunsă de durere. Acestea sunt darurile Lui, pentru că de ele mai cu seamă avem noi nevoie. În faţa noastră stă un război cumplit; lupta noastră este împotriva puterilor nevăzute; bătălia noastră, împotriva duhurilor răutăţii; războiul nostru, împotriva începătoriilor, împotriva stăpâniilor (Efes. 6, 12). Ar fi de dorit ca să ne sârguim să fim treji, să ne deşteptăm ca să putem face faţă acelei oştiri sălbatice. Dar dacă râdem şi jucăm, dacă stăm toată vremea nepăsători, vom cădea, chiar înainte de a ne ajuta diavolul, din pricina propriei noastre nepăsări. Nu e al nostru să râdem neîncetat, să ne îmbuibăm şi să petrecem, ci a celor de pe scenă, a femeilor stricate, a bărbaţilor desfrânaţi, a paraziţilor şi a linguşitorilor; nu a celor chemaţi la cer, a celor înscrişi în cetatea cea de sus, a celor care au în mâini armele cele duhovniceşti, ci a celor ce fac voile diavolului. Diavolul, diavolul este acela care a făcut din râs şi din joc o artă, ca să atragă la el pe ostaşii lui Hristos, ca să le moaie tăria râvnei lor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VI, VI, în col. PSB, vol. 23, pp. 86-87)

„Unde-i dans, acolo-i şi diavolul! Nu pentru asta ne-a dat Dumnezeu picioare, ci ca să mergem cu bună rânduială; nu ca să ne schimonosim, nu ca să sărim ca şi cămilele - că şi cămilele sunt neplăcute când dansează, cu atât mai puţin femeile -, ci ca să dănţuim împreună cu îngerii. Dacă trupul capătă o înfăţişare plină de urâţenie, când se schimonoseşte aşa, apoi cu mult mai mult sufletul! Dracii dănţuiesc aşa! Slugile dracilor se pocesc aşa!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLVIII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 559)

„(…) că atât lacrimile, cât şi râsul îşi au prilejul lor, Ecclesiastul ţine să mai spună: *vreme este să jeleşti şi vreme să dănţuieşti* (Eccl. 3, 4) ... plânsul simţit şi pornit din inimă este numit în Scriptură *cântare de jale* (Lc. 7, 32). Şi tot aşa dănţuirea este o manifestare a bucuriei, după cum am desprins acest lucru din Evanghelie, unde se spune: *V-am cântat din fluier şi n-aţi jucat; v-am cântat de jale şi nu v-aţi tânguit* (Mt. 11, 17). Aşa ne spune şi istoria că a fost plângere mare pe care au făcut-o israeliţii din cauza morţii lui Moise (Fac. 50, 10), dar, în schimb, ne spune şi că a săltat David în haine de in înaintea cortului mărturiei (II Reg. 6, 16-22), când l-au adus de la cei de alt neam. Căci *dansa cât putea el şi cu tot poporul, cu strigăte şi cu sunete de trâmbiţă* (II Reg. 6, 14-15) şi, prin multe figuri ale jocului, îşi arăta în faţa mulţimii marea lui bucurie.

Iar întrucât două sunt şi părţile fiinţei omeneşti, constând din suflet şi trup, e firesc lucru ca şi viaţa omului să se vadă că e lucrătoare pe amândouă tărâmurile, aşa încât se exprimă şi jalea prin mijlocirea trupului, mai ales că numeroase sunt în viaţă şi prilejurile de plâns şi tot aşa găseşte sufletul mijloacele potrivite şi pentru exprimarea bucuriei". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast,* Omilia VI, în PSB, vol. 30, p. 253)

„(...) *Pentru orice lucru este o clipă prielnică şi vreme pentru orice îndeletnicire sub cer. Vreme este să te naşti şi vreme să mori; vreme să sădeşti şi vreme să smulgi ceea ce ai sădit; (...) vreme să plângi şi vreme să râzi; vreme să jeleşti şi vreme să dănţuieşti; vreme să arunci pietre şi vreme să le strângi; (...) vreme pentru război şi vreme pentru pace*. Iar mai jos zice (Ecclesiastul - n. a.): *Este vreme pentru orice lucru şi pentru orice faptă*. Aşadar, despre nimic din acestea nu spune că este veşnic bun, ci să fie îndeplinit la timpul său şi cum trebuie. Astfel că aceleaşi lucruri, care acum au fost săvârşite bine şi la timpul lor, dacă au loc când şi cum nu trebuie, se dovedesc nefolositoare şi primejdioase. În afară,

bineînţeles, de cele care sunt prin esenţa lor permanentă bune sau rele, fără să poată căpăta un conţinut potrivnic, cum sunt dreptatea, prudenţa, bărbăţia, temperanţa şi celelalte virtuţi, sau dimpotrivă, viciile, ale căror hotare sunt permanente şi nu se pot transforma în contrariul lor. Iar dacă unele pot trece câte o dată dintr-o parte în alta, încât faţă cu cei ce le folosesc să fie socotite bune sau rele, acestea nu din natura lor sunt astfel, ci după cum le simte cel ce le înfăptuieşte, bune sau rele, după cum dictează împrejurările". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, Întâia convorbire cu părintele Theonas, Cap. XII, 3-4, în PSB, vol. 57, pp. 672-673)

Dansul destrăbălat şi desfrânat

„(...) Dansul ei (al Irodiadei) era cu totul potrivnic dansului sfânt, pe care nu l-ai putea refuza fără să auzi apoi mustrarea: *V-am cântat din fluier şi n-aţi jucat* (Lc. 7, 32). Ei dansează pentru o zi a naşterii, într-o vreme când stăpâneşte peste ei o învăţătură destrăbălată şi pentru ca mişcările lor să încânte o astfel de învăţătură. Or, unul din înaintaşii noştri[678] cercetând în cartea Facerii istorisirea privitoare la ziua naşterii lui Faraon, a ajuns la concluzia că numai cel păcătos face astfel de serbări, căci numai el iubeşte astfel de mişcări pătimaşe ale trupului". (Origen, *Din comentariul la Evanghelia după Matei*, Din Cartea a X-a, XXII, în PSB, vol. 7, p. 53)

„Cu ochi pofticios, cu râs desfrânat, aţâţau (femeile de moravuri uşoare – n. a.) la dans şi atrăgeau spre ele poftele desfrânate ale celor tineri. Au jucat lângă bisericile mucenicilor din afară de oraş şi au făcut din acele sfinte locuri locaş al neruşinării lor. Au pângărit văzduhul cu cântece de ruşine, au pângărit şi pământul cu necuratele lor picioare, care duduia de jocurile lor; s-au dat în spectacol în faţa mulţimii tinerilor; cu adevărat neruşinate şi ieşite din minţi, cu nimic mai prejos de cele mai mari furii ale nebuniei". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, I, în PSB, vol. 17, p. 501)

„... bărbaţii la un loc cu femeile se încing la joc unii lângă alţii; îşi dau sufletele lor demonului iubitor de vin şi se rănesc unii pe alţii cu săgeţile patimilor. Râsete şi la unii şi la alţii; cântece de ruşine, mişcări deşănţate, aţâţătoare de desfrâu. Spune-mi: râzi şi te desfătezi cu desfătare neruşinată, tu, care ar trebui să lăcrimezi şi să suspini pentru cele săvârşite până acum?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 507)

„Cânţi cântece de ruşine, alungând psalmii şi imnele pe care le-ai învăţat! Mişti picioarele, sari ca un ieşit din minţi şi dansezi dansuri ce nu trebuie dansate, tu, care trebuie să-ţi încovoi genunchii la rugăciune? Pe cine să plâng? Pe fetele care nu ştiu de nuntă sau pe cele care au luat jugul căsniciei? Cele dintâi s-au întors de la astfel de petreceri cu fecioria pierdută, iar celelalte n-au mai adus soţilor curăţia trupurilor lor. Chiar dacă unele au înlăturat păcatul din trup, au primit totuşi negreşit stricăciunea în suflet". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 507)

[678] Notă Pr. Teodor Bodogae: E vorba de Filon din Alexandria (*De ebrietate*, 209, 389 M) (...). Filon este cel dintâi care face apropierea între Faraon şi Irod. (n. s. 271, p. 53)

„ ... din pricina dansului mulţi tineri ajung nişte desfrânaţi şi-şi pierd sufletele! ... Ajung robi din cauza plăcerii! Sunt purtaţi ca o cireadă de vite oriunde îi târăşte lupul!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLVIII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 558)

„Dansatoarele de astăzi nu cer pe tipsie capul, ci sufletele comesenilor. Când îi fac sclavi, când le înfierbântă sufletele cu amoruri nelegiuite, când îi înconjură cu femei desfrânate, nu le taie capetele, ci le junghie sufletele, făcând din ei adulteri, stricaţi şi desfrânaţi. Să nu-mi spui mie că nu ţi se vatămă cu nimic sufletul dacă bei vin, dacă te îmbeţi, dacă te uiţi la o femeie care dansează şi cântă cântece de ruşine! Să nu-mi spui că, biruit de plăcere, nu cazi în desfrânare! Şi tu săvârşeşti păcatul acela înfricoşător, pentru că faci mădularele lui Hristos mădulare ale unei desfrânate (I Cor. 6, 15). Chiar dacă nu-i de faţă fata Irodiadei, dar este de faţă diavolul, care a dansat atunci prin ea; şi diavolul dănţuieşte acum prin desfrânatele acestea şi pleacă ducând cu el roabe sufletele tuturor oaspeţilor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLVIII, V, în col. PSB, vol. 23, pp. 561-562)

„Vinul şi femeile îi fac să părăsească pe Dumnezeu. În timp ce beau, joacă, se desfrânează, se înnebunesc, ei încep să-L tăgăduiască pe Hristos”. (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu,* Cartea a VI-a, XIII, 79, în PSB, vol. 72, p. 291)

„În loc de dans...”

„În loc de dans, să se încovoaie genunchiul!” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 508)

DEFĂIMAREA

„Rea este defăimarea, este un demon neastâmpărat, nu-i niciodată iubitor de pace, ei îi plac totdeauna dezbinările. Fereşte-te, dar, de acest păcat şi vei avea pace cu toţi”. (Herma, *Păstorul*, Porunca I - 27, 3, în PSB, vol. 1, p. 298)

Defăimarea nu se atinge de cei ce se împodobesc cu virtuţi

„(…) de cei ce vieţuiesc în virtute nu se atinge nicio pată a defăimării. Căci cum va fi defăimat de lăcomie cel lipsit de orice avuţie? Cum va ponegri ca desfrânat pe cel ce trăieşte în retragere şi singurătate? Sau de mânie, pe cel blând? Sau de mândrie pe cel smerit? Sau de orice altă pată, pe cei recunoscuţi din cele potrivnice, al căror scop este să păstreze viaţa nepătată, ca, precum spune Apostolul, să se ruşineze potrivnicul, neavând nimic de zis împotriva lor? (I Tim. 2, 8)”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 105)

Suferirea defăimării în tăcere

„E mai bine să sufăr durerea în tăcere, nădăjduind până la urmă că defăimătorilor li se vor îndrepta faptele. Pentru că aveam impresia că cele spuse împotriva mea nu veneau din răutate, ci din necunoaşterea adevărului”[679]. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 223, VII, în PSB, vol. 12, p. 457)

DEMONIZAREA

„(...) E un mare dar să poţi recunoaşte o gură pe care diavolul o deschide. Desigur, fără harul Duhului Sfânt n-am putea descoperi o atare gură şi astfel de cuvinte. Iată pentru ce printre harurile pe care le împărtăşeşte Duhul Sfânt se află şi acela care *deosebeşte duhurile* (I Cor. 12, 10). Prin harul duhovnicesc se deosebeşte duhul, precum o spune, în alt loc, Apostolul: *Ispitiţi duhurile de sunt de la Dumnezeu* (I In. 4, 1)”. (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia III, Cap. II, în PSB, vol. 6, pp. 71-72)

DESĂVÂRŞIREA

Desăvârşirea – încercări de a o defini

„Abţinerea de la cele rele nu echivalează cu desăvârşirea; (desăvârşirea constă) în faptul de a pătrunde în mintea ta cea întunecată şi a omorî pe şarpele care te-a ucis, care se cuibăreşte (în partea) cea mai profundă a minţii şi în adâncul cugetelor tale, în aşa zisele cămări şi locuri de odihnă ale sufletului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XVII, 15, în PSB, vol. 34, p. 182-183)

„Iar desăvârşirea duhovnicească este tăria în credinţă, neprihănirea în slujire şi frumuseţea neprihănită a iubirii faţă de Dumnezeu”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, p. 187)

În ce constă adevărata desăvârşire a vieţii?

„Căci aceasta este adevărata desăvârşire: a nu ne despărţi de viaţa păcătoasă ca nişte robi, din teama de pedeapsă, nici a lucra binele în nădejdea răsplătirii, câştigând viaţa

[679] Nu suntem încurajaţi de Sfântul Vasile cel Mare să-i defăimăm nici pe cei păcătoşi, fiindcă nu este mântuitoare defăimarea, ci dimpotrivă: „Cel ce păcătuieşte nu trebuie defăimat, fiindcă nu cunoaştem ca defăimarea să fi fost întrebuinţată vreodată cu folos faţă de cel ce a păcătuit”. (Sf. Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmul 14*, în *Izvoarele Ortodoxiei*, nr. 2, ed. a II-a, 1943, p. 85)

virtuoasă printr-un schimb negustoresc, ci, ridicându-ne peste toate, deci chiar peste cele rânduite nouă prin făgăduinţă, să ne înfricoşăm de un singur lucru: de căderea din prietenia cu Dumnezeu, şi să socotim un singur lucru de cinstire şi de iubire: să ne facem prieteni ai lui Dumnezeu. Aceasta este, după judecata mea, desăvârşirea vieţii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p.104)

„Aceasta însemnează, după părerea mea, desăvârşirea vieţii creştine ce se arată prin toate numirile care sunt cuprinse în cuvântul *Hristos*: a avea o legătură strânsă cu Hristos în suflet, în vorbă ca şi în toate ocupaţiile vieţii, ca să păstrăm întreagă asupra noastră, după binecuvântarea Sfântului Apostol Pavel, sfinţenia în tot trupul, în tot sufletul şi duhul, rămânând continuu în afară de orice amestecare cu răul". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 476)

„Căci pentru cei desăvârşiţi nu-i potrivit să se lase copleşiţi de treburi lumeşti, nici să se lase tulburaţi de teamă, să fie frământaţi de bănuieli, îngroziţi de spaimă, ori chinuiţi de dureri, ci, în faţa valurilor ridicate de furtunile lumeşti, să-şi păstreze cugetul statornic, petrecând liniştit ca într-un liman sigur. Dar o asemenea tărie pentru cugetele creştine n-o poate asigura decât Hristos Domnul, singurul Care aduce în sufletele celor aleşi pace lăuntrică, pentru ca să nu ni se tulbure inima şi să ni se pună la încercare curajul". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită,* Cartea a doua, 28, în PSB, vol. 52, p. 279)

„Să ne purtăm aşa, ca să ne facem numai ai lui Dumnezeu singur, răspândind prin toate mişcările sufleteşti şi trupeşti strălucirea razelor dumnezeieşti. Şi ca să spunem simplu, să ne facem încăpători ai lui Dumnezeu întreg şi cu totul întregi dumnezei după har aşa de mult, încât să fim socotiţi că suntem prin toate alt El (ἄλλον αὐπόν), fără o identificare cu El după fiinţă[680]. Căci aceasta e desăvârşirea: să nu purtăm în noi înşine nicio trăsătură (γνώρισμα) a veacului acestuia. Aceasta pentru ca nu cumva din pricina ei să avem în noi vreo lipsă a deprinderii dumnezeieşti şi să ne îndurerăm amarnic de pata care ştirbeşte integritatea adevărată şi să nu aflăm prilejul îndreptării noastre.

Încetând pentru noi faptele veacului (acesta), nu mai rămâne nimic cum este din modul de vieţuire şi situaţia noastră de acum. Nimic din cele văzute nu mai rămâne vrednic de crezare şi nepierdut pentru posesorii lor. Nimic nu mai stăruie continuu, rămânând nemişcat în cei biruiţi de acest veac: nici slavă, nici bogăţie, nici stăpânire, nici sănătate, nici lipsa de slavă, nici sărăcie, nici robie, nici boală, nici frumuseţe, nici tinereţe, nici strălucire, nici urâţenie, nici bătrâneţe, nici lipsa de nobleţe. Toate trec, toate se veştejesc, cele omeneşti dispar ca o umbră şi toată umflătura puterii omeneşti se dezumflă mai mult ca o băşică". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, Ep. 1, în PSB, vol. 81, pp. 15-16)

[680] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Să fie fiecare atât de plin de Dumnezeu încât să apară ca alt dumnezeu, dar nu alăturea de Dumnezeu, nu un al doilea dumnezeu, deşi nu în aşa fel că Dumnezeu nu S-ar putea întinde şi dincolo de el în infinit şi nu S-ar afla şi în alţii, făcând pe fiecare alt dumnezeu. E acelaşi Dumnezeu Care fiind în mulţi face pe fiecare alt dumnezeu, dar Se întinde infinit, sau cu infinitatea Sa, în fiecare, arătându-Se deosebit în fiecare, deşi pe de altă parte în fiecare ni Se prezintă întinzându-Se la infinit. Dar distingem totuşi pe fiecare de Dumnezeu Cel prin fiinţă, sau vedem în fiecare, ca dumnezeu după har, ca sălaş al lui Dumnezeu, pe Dumnezeu Cel ce sălăşluieşte în el. Distingem ca persoană pe dumnezeu după har – chiar dacă se întinde şi el în infinit. (n. s. 10, p. 16)

Apropierea de Dumnezeu şi desăvârşirea e în Hristos

„Toată apropierea de Dumnezeu şi desăvârşirea e în Hristos, precum toată dreptatea şi lepădarea greşelilor vechi e în El şi prin El. Căci *El ridică păcatele noastre şi prin El ne-am făcut primiţi când aducem darurile noastre în duh lui Dumnezeu şi Tatăl*". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Unsprezecea, în PSB, vol. 38, p. 386)

Treptele desăvârşirii

„Şi ca să spun pe scurt, a devenit un Moise duhovnicesc cel ce nu suportă jugul păcatului şi nu se îneacă pe sine în râul tulbure al patimilor, prin pofta cea rea, şi nu rabdă să fie hrănit de simţire ca izvor al plăcerilor, ci mai degrabă omoară cugetul trupului care tiranizează nobleţea sufletului; cel ce, ridicat după aceea deasupra tuturor celor stricăcioase, a fugit, ca de un alt Egipt, de lumea aceasta înşelătoare care supără mintea atotvăzătoare cu grijile trupeşti şi, devenit al său însuşi prin liniştire, a cunoscut, în chip negrăit, într-o meditaţie concentrată prin contemplarea destoinică a lucrurilor, iconomia înţeleaptă a proniei dumnezeieşti care cârmuieşte dumnezeieşte totul; cel ce, pe urmă, prin teologia mistică pe care o primeşte în extaz negrăit numai mintea curată prin rugăciune, s-a întâlnit negrăit cu Dumnezeu în neştiinţă ca într-un întuneric şi a primit în el pe dinăuntru, în minte, întipărirea dogmelor dreptei credinţe, iar pe dinafară, ca tablele lui Moise, harurile virtuţilor, prin degetul lui Dumnezeu, adică prin Sfântul Duh; sau, pentru a grăi cu Scriptura, cel ce a preferat să sufere cu poporul lui Dumnezeu, decât să se bucure de plăcerea vremelnică a păcatului şi a socotit mai de preţ ocara de la Hristos, decât comorile din Egipt, adică a ales de bunăvoie ostenelile pentru virtute în locul bogăţiei şi slavei care sunt vremelnice şi stricăcioase. Acesta a devenit un alt Moise duhovnicesc, care vorbeşte nu cu Faraon cel văzut, ci cu diavolul, tiranul nevăzut şi omorâtorul sufletelor şi începătorul răutăţii, şi cu puterile rele din jurul lui, stând în faţa lui, în chip spiritual, cu toiagul ce-l poartă în mână, adică cu puterea raţiunii din făptuire[681]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 36, în PSB, vol. 80, p. 148)

[681] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Revine continuu ordinea celor trei trepte ale desăvârşirii: a) curăţirea de patimi; b) contemplarea raţiunilor din lucruri prin mintea atotstrăvăzătoare, care nu mai e silită, de griji şi de plăceri, să se oprească la materialitatea lucrurilor; şi c) cunoaşterea tainică sau apofatică a lui Dumnezeu, primită în mintea curăţită prin rugăciune, adică prin concentrarea în Dumnezeu şi părăsirea tuturor ideilor lucrurilor. În cursul acestei cunoaşteri tainice sunt întipărite de degetul lui Dumnezeu, pe de o parte, în minte, dogmele credinţei, pe de alta, în comportarea văzută firii sale, virtutea. Observăm deci aci că apofatismul nu e considerat o necunoaştere totală, ci poate fi redat într-o cunoaştere; iar de virtuţi se spune că se întipăresc în această fază finală, nu în cea iniţială, cum se spune în general în alte locuri. Aceasta înseamnă că progresul în virtute continuă şi pe treapta cea mai înaltă. Cel ce s-a eliberat de preocuparea de cele trecătoare a devenit al său propriu, s-a descoperit pe sine, vede sinea sa tainică şi indefinit de adâncă, a pus în funcţie mintea sa atotstrăvăzătoare şi prin sinea sau prin mintea sa străvăzătoare vede pronia lui Dumnezeu lucrând în toate.

Aceluia îi devine străvezie şi lucrarea contrară a satanei. Şi-l loveşte pe acela cu puterea raţiunii din făptuire. Raţiunea nu e simplă facultate a cunoaşterii, ci are o putere de înfruntare şi de combatere a diavolului şi a puterilor lui rele. Ea respinge ispitele satanei prin judecata ei cea dreaptă. O face aceasta mai ales prin fermitatea ce i-o dă o fire consolidată în bine prin virtuţi. Dacă chiar de la început raţiunea susţine pe om în străduinţa spre bine, respingând ispitele, cu atât mai mult o face aceasta după ce firea s-a consolidat în virtute. O consolidare în virtute înseamnă o consolidare în raţiune. Desigur raţiunea care

Atingerea desăvârşirii

„Dacă poţi purta tot jugul Domnului, desăvârşit vei fi; dar dacă nu poţi, fă ce poţi”. (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. VI, 2, în PSB, vol. 1, p. 30)

„Pentru noi, desăvârşirea, considerată în general, este una singură şi cu toate acestea când năzuim să dăm curs unei virtuţi în mod special, dacă ajungem s-o trăim în toată plinătatea desăvârşirii ei, această virtute îşi atinge desăvârşirea ei proprie. De exemplu, dacă un om iute la mânie vrea să dobândească virtutea blândeţii, el se izbeşte, desigur, de multe insuccese înainte de a ajunge să împlinească în mod direct ceea ce este rodul unei trăiri mult timp prelungite. Şi când ajunge la ceea ce a râvnit, el deţine în mod sigur desăvârşirea blândeţii, dar în schimb, nu este în stăpânirea tuturor virtuţilor. Astfel, virtuţile luate, una câte una, duc la destule desăvârşiri variate, însă desăvârşirea, luată în ansamblul ei, conţine în ea suma tuturor virtuţilor”. (Origen, *Omilii la Cartea Iosua*, Omilia IV, Cap. IV, în PSB, vol. 6, p. 246)

„Calea desăvârşirii este aceasta: la început să râvneşti, cel puţin, să te odihneşti la umbra virtuţilor”. (Origen, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor*, Omilia II, Cap. IV, în PSB, vol. 6, p. 331)

„Socot că omul desăvârşit trebuie să fie înţelept faţă de bine şi curat faţă de rău”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XII-a, XI, în PSB, vol. 17, p. 480)

„… cel ce se numeşte pe sine cu acelaşi nume ca şi Hristos[682], nume care după cum am văzut însemnează putere şi înţelepciune, pe de-o parte se numeşte puterea, împuternicit fiind împotriva păcatului, iar pe de altă parte va arăta în el şi înţelepciunea, prin aceea că va alege întotdeauna numai ceea ce este bun. Atunci, însă când în noi se arată atât înţelepciunea cât şi puterea, cea dintâi alegând ceea ce este frumos, iar cealaltă adeverind în fapt înţelepciunea din gândire, atunci negreşit se poate ajunge la desăvârşirea vieţii, împletită din amândouă acestea”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 461)

„Un frate l-a întrebat pe (ava) Macarie cel Mare cum poate să ajungă cineva la desăvârşire. Bătrânul, răspunzându-i, i-a zis: La desăvârşire omul ajunge numai dacă are în inima şi în trupul său smerenie; dacă nu-i dă importanţă pentru vreun lucru, ci mai degrabă se socoteşte pe sine mai prejos decât creatură; dacă nu judecă pe nimeni, ci numai pe sine; dacă suferă insulta şi alungă din inima sa orice răutate; dacă se sileşte să fie milostiv, bun, iubitor de fraţi, înţelept, cumpătat pentru că s-a scris: *Împărăţia cerurilor este a celor ce o iau cu asalt* (Mt. 11, 12); dacă nu priveşte chiorâş; dacă îşi păzeşte limba; dacă îşi întoarce auzul de la tot ce este zadarnic şi vătămător; dacă face dreptate cu mâinile sale; dacă inima îi este curată înaintea lui Dumnezeu, iar trupul neîntinat; dacă îşi aminteşte în fiecare zi de moarte; dacă îndepărtează din sufletul său mânia şi răutatea; dacă se leapădă de cele materiale şi de plăcerile trupeşti; dacă se leapădă de diavol şi de toate lucrurile lui şi dacă

---

susţine pe om pe drumul virtuţii e ea însăşi sprijinită de degetul lui Dumnezeu sau de Duhul Sfânt, dacă virtuţile sunt săpate în om. (n. s. 179, pp. 148-149)

[682] Adică se numeşte creştin. – n. a.

se roagă neîncetat; dacă în tot timpul şi locul, în toate cugetele şi lucrurile este asistat de Dumnezeu. (Altfel), nu poate exista desăvârşire". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, II, 1, în PSB, vol. 34, pp. 54-55)

„Să zicem că trebuie să urce cineva douăsprezece trepte ca să ajungă la desăvârşire. Uneori reuşeşte să ajungă la acea înălţime a desăvârşirii, dar alteori harul se împuţinează, iar acesta (nevoitorul – n. a.) coboară o treaptă şi stă pe a unsprezecea.

Unul, însă, a primit belşug de har, (rămâne) în el totdeauna, ziua şi noaptea ajunge la măsura desăvârşirii şi devine liber (de cele pământeşti) şi curat, totdeauna înălţuit (de cele cereşti) şi străin (de cele pământeşti). Dacă un astfel de om ar avea mereu înaintea ochilor acele lucruri minunate care i s-au arătat şi a căror experienţă a făcut-o, n-ar mai putea să ia asupra-şi nici sarcina cuvântului, n-ar accepta să audă sau să se îngrijească de ceva, de el sau de ziua de mâine, ci numai ar sta într-un colţ, străin (de cele pământeşti) şi îmbătat (de bucurie). De aceea nu i s-a dat măsura desăvârşirii, ca să poată să se îngrijească de fraţi şi să slujească cuvântul. Totuşi, peretele cel din mijloc (cel ce îl împiedica să ajungă la desăvârşire) a fost dărâmat, iar moartea a fost învinsă.

Astfel stau lucrurile: după cum o masă întunecoasă, o ceaţă, se lasă şi acoperă o făclie, care continuă să ardă şi să lumineze, la fel se aşază deasupra acelei lumini (a harului) vălul (întunericului păcatului). De aceea mărturiseşte (cel de sub har) că nu este desăvârşit, nici liber cu totul de păcat. Am putea zice (că prin venirea harului), peretele cel din mijloc (care se punea înaintea desăvârşirii) s-a surpat şi s-a sfărâmat; dar (am putea zice) că nu este cu totul şi pentru totdeauna sfărâmat. Sunt, într-adevăr, momente când (harul) se aprinde mai mult, când mângâie şi odihneşte, dar sunt şi momente când se micşorează şi păleşte, precum voieşte, în folosul omului. A ajuns, oare, cineva, în lumea aceasta, la măsura desăvârşirii? A gustat şi a experiat (fericirea) acelui veac? Eu încă n-am văzut pe nimeni să fie creştin desăvârşit şi liber (de păcat). Chiar dacă cineva se odihneşte în har, pătrunde tainele şi (se desfătează) de multa dulceaţă a harului, păcatul rămâne încă în el. Unii, din cauză că au fost dăruiţi cu belşug de har şi de lumină, socotesc că sunt liberi şi desăvârşiţi, însă din lipsă de experienţă greşesc. Pentru că (zic eu, deşi) au puterea harului, nu sunt încă pe deplini slobozi. Şi eu am ajuns, în anumite momente la măsura (libertăţii posibile) şi ştiu că nu există om desăvârşit". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia VIII, 4-5, în PSB, vol. 34, pp. 127-128)

„Întrebare: Spune-ne nouă, tu pe care treaptă (a desăvârşirii) te afli (acum).

Răspuns: După (ce s-a arătat în lume) semnul crucii, harul în aşa fel lucrează şi aduce pace în toate mădularele şi în inima (omului), încât sufletul, copleşit de bucurie, se arată ca un copil lipsit de răutate, care nu mai osândeşte (pe nimeni), fie acesta grec sau iudeu, păcătos sau doritor de desfătări lumeşti. Omul său lăuntric priveşte cu ochi curat (la toţi), se bucură de toată lumea şi vrea să-i slujească şi să iubească (pe toţi), pe greci şi pe iudei. (Un astfel de om), ca un fiu de împărat, îşi pune încrederea în Fiul lui Dumnezeu ca într-un părinte, i se deschid uşile şi intră în multe cămări; şi cu cât intră (în ele), cu atât i se deschid altele; dintr-o sută în alte sute de cămări şi se îmbogăţeşte. Şi cu cât se îmbogăţeşte, pe atât alte lucruri noi şi minunate i se arată. Şi i se încredinţează, ca unui fiu şi moştenitor, lucruri ce nu pot fi înţelese de firea omenească şi de gura şi limba (omenească) nu se pot spune". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia VIII, 6, în PSB, vol. 34, pp. 128-129)

„La aceste trepte (ale desăvârşirii), sufletul nu poate să ajungă deodată şi fără ispită. El ajunge la creşterea şi desăvârşirea spirituală – până la măsura desăvârşită a nepătimirii – prin multe osteneli şi lupte, prin încercări şi lupte, arătând zel vreme de mulţi ani”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia X, 5, în PSB, vol. 34, p. 135)

„După cum, aruncând cineva o pietricică într-un zid, acesta nu se mută, nici nu se vatămă cu nimic; sau slobozind cineva o săgeată împotriva unuia care poartă scut, cu nimic nu vatămă fierul (scutului), nici trupul, ci, ricoşând, cade; tot aşa, apropiindu-se de Apostoli un rău cât de mic nu-i vătăma, pentru că erau îmbrăcaţi cu puterea desăvârşită a lui Hristos. Fiind ei înşişi desăvârşiţi, aveau libertatea de a săvârşi lucrurile dreptăţii”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XVII, 7, în PSB, vol. 34, p. 180)

„Atunci când sufletul a ajuns la desăvârşire duhovnicească, când s-a curăţit cu desăvârşire de patimi, când s-a unit cu Duhul, Mângâietorul, într-o comuniune negrăită, când s-a învrednicit să devină Duh, amestecat cu Duhul, atunci el tot devine lumină, tot (sufletul devine) ochi, tot (sufletul devine) duh, tot (sufletul devine) devine bucurie, tot (sufletul devine) devine odihnă, tot (sufletul devine) îndurare, tot (sufletul devine) bunătate, tot (sufletul devine) blândeţe. Şi după cum o piatră (care se află în adâncul mării) este înconjurată de pretutindeni de apă; la fel şi aceştia, în orice privinţă fiind amestecaţi cu Duhul Sfânt, se fac asemenea lui Hristos. Ei poartă în sine, neschimbate, virtuţile puterii Duhului şi sunt înlăuntrul lor fără prihană, fără pată şi curaţi.

Pentru că restauraţi fiind de Duhul, cum ar putea să producă în afară rodul răutăţii? (Imposibil), ci totdeauna şi pretutindeni strălucesc în ei roadele Duhului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XVIII, 10-11, în PSB, vol. 34, pp. 186-187)

„Şi creştinii cei desăvârşiţi care sunt captivaţi şi îmbătaţi după bine, şi ei au libertate a voinţei; datorită acesteia, ei sunt încercaţi de multe rele, (dar) se îndreaptă spre ceea ce este bine”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVII, 9, în PSB, vol. 34, p. 217)

„Prin urmare, nu se învredniceşte cineva de desăvârşire, doar prin intermediul puterii şi al harului divin, dacă nu adaugă şi eforturile proprii; nimeni nu ajunge la măsura libertăţii desăvârşite şi la curăţie doar prin efortul şi puterea sa, dacă nu este ajutat de mâna cea divină, de sus”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre desăvârşirea în duh, 1, în PSB, vol. 34, p. 292)

„Tinzând spre desăvârşire, două lucruri trebuie să avem în vedere: în primul rând, să căutăm de dragul înălţării (duhovniceşti) să aducem cât mai repede lupta la capăt; iar în rândul al doilea, să nu alunecăm spre înfumurare, ci să fim smeriţi şi să ne considerăm mici pentru că n-am ajuns încă la desăvârşire.

Cei ce afirmă (că nu se poate ajunge la desăvârşire), din trei puncte de vedere aduc o foarte mare pagubă sufletului lor: în primul rând, pentru că nu au încredere în Scripturile

cele inspirate; în al doilea, pentru că necunoscând scopul suprem al creştinismului, nu numai că nu pot să ajungă la el, dar nici nu pot să arate zel, foame şi sete după virtute; mulţumindu-se cu împlinirea unor obiceiuri, a unor ceremonii exterioare şi cu puţine realizări, nu mai gândesc la nădejdea lor supremă, la desăvârşire şi la curăţia de toate patimile; în rândul al treilea, crezând că prin puţinele lor realizări au ajuns pe culmea virtuţilor şi nemasilindu-se a ajunge la desăvârşire, nu numai că nu pot să arate smerenie, sărăcie şi zdrobire a inimii, dar justificându-se pe ei înşişi, ca pe unii care au ajuns la desăvârşire, nu permit propăşirea zilnică.

Pe cei care susţin că este imposibil ca oamenii să realizeze, cu ajutorul Duhului, desăvârşirea – care înseamnă o creaţie nouă, o reînnoire a inimii – Apostolul îi aseamănă cu cei care nu s-au învrednicit să intre în pământul făgăduinţei din pricina necredinţei lor, iar *oasele le-au rămas în pustiu* (Evr. 3, 17).

Că ceea ce acolo era pământul cel văzut al făgăduinţei, este aici izbăvirea, cea dintru ascuns, de patimi. Acesta este pământul cel adevărat al făgăduinţei; pentru aceasta s-au formulat toate acelea în chip simbolic". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvinte *Despre rugăciune*, 11-13, în PSB, vol. 34, pp. 301-302)

„Dacă te-ai făcut tron al lui Dumnezeu, dacă Îl porţi (pe Dumnezeu) întru tine, dacă sufletul tău s-a făcut în întregime ochi duhovnicesc, dacă s-a făcut în întregime lumină, dacă te-ai hrănit cu hrana (oferită) de Duhul, dacă te-ai adăpat cu apa cea vie, dacă ţi-ai veselit inima cu vinul cel duhovnicesc, dacă ţi-ai îmbrăcat sufletul cu haina luminii celei de negrăit, dacă pe toate acestea ochiul tău cel lăuntric le-a cunoscut, iată că trăieşti viaţa veşnică, iată că de acum te odihneşti împreună cu Hristos". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Despre înălţarea minţii, 12, în PSB, vol. 34, p. 320)

„Nu, nu abţinerea de la relele cele văzute aduce desăvârşirea, ci *curăţia minţii*, aceasta echivalează cu desăvârşirea". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Despre înălţarea minţii, 20, în PSB, vol. 34, p. 323)

„Cei ce s-au învrednicit să fie fii ai lui Dumnezeu şi să aibă pe Hristos strălucind întru ei, sunt conduşi în diferite chipuri de Duhul şi sunt mângâiaţi de har în adâncul inimii lor. Niciuna din plăcerile cunoscute în lume nu poate fi comparată cu (cea provocată de) petrecerea harului în suflet. Această petrecere este asemenea unui prânz împărătesc, la care oamenii se bucură şi se veselesc, o veselie de negrăit. Este asemenea bucuriei duhovniceşti, trăită de mire şi mireasă. (În această stare oamenii) sunt ca nişte îngeri fără trup; trupul lor fiind atât de uşor (atât de înduhovnicit), ei socotesc că nici n-au trup.

Uneori, (astfel de oameni) se desfată şi sunt ca şi îmbătaţi de băutura minunată, de băutura cea de nedescris a tainelor Duhului; alteori, rugându-se pentru mântuirea oamenilor, îi copleşeşte plânsul şi tânguirea. Pentru că fiind cuprinşi de iubire faţă de toţi oamenii – pentru întreg neamul lui Adam – sunt cuprinşi (în mod firesc) şi de întristare. Uneori, această iubire este atât de mare, încât dacă ar fi posibil, ar aduna pe toţi oamenii la sânul lor, fără să mai facă deosebirea între cei buni şi cei răi. Uneori, atât de mult se disprețuiesc, încât socotesc că nimeni nu urmează după ei şi că ei sunt cei mai de pe urmă dintre toţi (oamenii). Uneori sunt copleşiţi de bucuria cea de nedescris a Duhului; alteori, întocmai cum unul dintre cei puternici, luând panoplia împărătească, iese la luptă şi pune în derută pe duşmani, încingându-se cu armele Duhului năvălesc asupra duşmanilor celor

nevăzuţi şi îi calcă în picioare. Uneori, înconjuraţi de calm, linişte şi pace, trăiesc o plăcere minunată; alteori, se împărtăşesc de înţelepciunea, de priceperea şi de cunoaşterea cea mai presus de fire a Duhului. (În sfârşit), alteori sunt asemenea tuturor oamenilor. (Reţinem, însă), că toate aceste (stări) pe care nicio limbă nu le poate spune, sunt mijlocite de harul lui Hristos. Deci, harul divin străluceşte în multe feluri în ei, pentru a exercita, educa şi prezenta sufletul desăvârşit, prea curat şi fără prihană Duhului.

Darurile Duhului, menţionate aici, se dau celor care s-au apropiat, în cel mai înalt grad de desăvârşire. Aceste mângâieri diferite ale harului se transmit lor în chip diferit, dar neîncetat, o lucrare a Duhului urmând-o pe cealaltă. Atunci când cineva ajunge la desăvârşire, când sufletul este curăţit de toate patimile, se uneşte cu Duhul-Mângâietorul. Iar când sufletul se învredniceşte să devină Duh, să se amestece cu Duhul, atunci devine în întregime lumină, în întregime veselie, în întregime iubire, în întregime mângâiere, în întregime bunătate. Se afundă în virtuţile Duhului celui bun, după cum atunci când cineva aruncă o piatră în mare, de pretutindeni este cuprinsă de apă. Oamenii care se unesc întru totul cu Duhul lui Dumnezeu, au întru ei neclintite virtuţile Duhului şi faţă de toţi arată roadele Lui. Dat fiind că Duhul îi face curaţi şi fără prihană înlăuntrul lor, de aceea este imposibil ca ei să arate în afară roade ale răutăţii, ci totdeauna şi în toate (lucrările lor) se văd roadele Duhului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre iubire, 6, în PSB, vol. 34, pp. 325-326)

„Atunci când intră cineva (în Biserică) şi-şi pleacă genunchii (să se roage), inima acestuia se umple de lucrarea divină, iar sufletul i se bucură în Domnul, aşa cum se bucură mireasa de (prezenţa) mirelui ei, după cum deja s-a spus mai înainte, şi cum spune marele Isaia: *După cum se bucură mirele de mireasă, tot aşa se va bucura Domnul de tine* (Is. 52, 5).

Iar când un astfel de om obişnuieşte să se roage o oră în fiecare zi, este răpit cu duhul (la cer) şi se împărtăşeşte întru adâncul său de (bunurile) veacului viitor. Acest fapt îi procură o plăcere de negrăit şi îi dă senzaţia unei plutiri. În mintea (unui astfel de om) nu mai stăruie niciun cuget pământesc. Dat fiindcă mintea sa este preocupată, după cum s-a spus, doar de lucrurile cele cereşti şi mai presus de fire, pare că în acel moment rugăciunea sa este urmată (către ceruri) chiar şi de trupul său.

Celui care întreabă dacă este posibil ca omul (respectiv) să rămână totdeauna în această stare, trebuie să i se răspundă aşa: Harul (primit) nu rămâne pentru totdeauna decât dacă prinde rădăcini şi se uneşte cu omul în care a intrat. Harul este unul, dar lucrează în multe feluri, în folosul omului. Astfel, conform iconomiei divine, uneori flacăra lui arde mai puternic, alteori mai slab; uneori lumina lui se vede pretutindeni, alteori se împuţinează, încât abia mai luminează, totuşi, flacăra lui continuă să ardă. Atunci când (harul) străluceşte foarte tare, omul se îmbată de iubirea lui Dumnezeu şi trăieşte clipe de sărbătoare. Atunci când această lumină străluceşte în inimă, face ca să se deschidă unei lumi mai lăuntrice şi mai adânci, face ca omul întreg, copleşit de dulceaţa tainelor comunicate lui, să considere lucrurile acestei lumi zadarnice şi vătămătoare.

Se întâmplă, însă, deseori, ca după aceste momente, când (omul) ajunge măsura desăvârşirii şi când este liber şi neîntinat de niciun păcat, harul să se împuţineze oarecum iar vălul puterii duşmane să se aştearnă (peste cel drept).

Aşa stau lucrurile cu harul: Să ne închipuim că perfecţiunea se află pe treapta a douăsprezecea şi că omul trebuie să ajungă la această treaptă. Dar, (ajungând) la această

treaptă, harul se restrânge şi (în această stare omul) coboară o treaptă şi se opreşte, să zic aşa, pe treapta a unsprezecea. (Deci), i s-au arătat omului acele lucruri minunate, omul s-a înfruptat din ele (dar n-a rămas în posesia lor). Pentru că, dacă (Dumnezeu) l-ar fi lăsat pentru totdeauna în posesia lor, (omul) n-ar fi primit cum se cuvine această iconomie; n-ar fi ascultat, n-ar fi spus şi nu s-ar fi îngrijit de nimic, ci ar fi stat ca un beat şi rupt (de realitate). De aceea, nu i s-a dat să rămână (fără osteneli) pe treapta desăvârşirii, ca să aibă timp să se ocupe şi de fraţi şi de slujirea Cuvântului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre iubire, 8-10, în PSB, vol. 34, pp. 326-327)

„(În legătură cu harul şi desăvârşirea), aşa trebuie să credem că stau lucrurile: Puterea (cea rea) stă aproape şi înconjoară mintea cea nouratică, întocmai ca un abur fin. Flacăra (harului) stă aprinsă şi luminează totdeauna (sufletul) – după cum am spus mai înainte – însă (întunericul sfatului celui viclean) stă în jurul acestei lumini, întocmai ca un acoperământ. (În această stare), omul nu este nici desăvârşit, nici întru totul rob al păcatului; este şi nu este liber. Acest lucru (nu se întâmplă) fără ştiinţa lui Dumnezeu, ci, din contră, cu îngăduinţă se face. Deci, când se rupe şi se desface acel *perete din mijloc al despărţiturii* (Efes. 2, 14), când nu se desface în întregime. Dar nici efectele rugăciunii (nu sunt totdeauna aceleaşi); uneori, (în urma unei rugăciuni), harul se aprinde şi mai mult, mângâie şi aduce odihnă, alteori, este mai slab. Totdeauna, însă, (această lucrare) se face spre folosul omului.

În unele momente, (oamenii) se apropie de măsura desăvârşirii şi gustă (din fericirea) veacului (viitor). N-am văzut, însă, niciun om desăvârşit şi întru totul liber (de povara păcatului). Într-adevăr, se întâmplă ca unii să se bucure de belşug de har şi să se facă părtaşi ai tainelor şi ai descoperirilor, dar la scurt timp ajung (din nou) să fie încercaţi de păcat. Unii consideră, din neştiinţă, că fiind plini de har şi strălucind acesta întru ei sunt deja desăvârşiţi şi liberi (de păcat); eu, însă, care în anumite momente am ajuns la o oarecare măsură a desăvârşirii, care ştiu ce înseamnă desăvârşirea, spun, aşa cum am spus şi mai înainte, că nu cunosc pe nimeni întru totul liber (de păcat)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre iubire, 12, în PSB, vol. 34, pp. 328-329)

„Faptul de a ajunge la treptele desăvârşirii nu este uşor şi la îndemâna oricui. Pentru a ajunge cineva pe treptele desăvârşirii, unde patimile dispar, sunt necesare osteneli şi lupte, mult timp şi osârdie, multe încercări şi ispite. Numai atunci când cineva suportă bărbăteşte tot felul de ispite – aduse de cel rău – numai atunci se învredniceşte de mare cinste şi de darurile îmbelşugate ale Duhului; numai atunci devine moştenitor al împărăţiei celei cereşti". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre iubire, 27, în PSB, vol. 34, p. 334)

„(...) Ei (Părinţii – n. a.) spun că nimeni nu poate fi curăţit deplin de patimile trupului, dacă n-a înţeles că orice chin şi orice strădanie sunt neîndestulătoare pentru a atinge o atât de înaltă desăvârşire şi dacă nu recunoaşte prin lămurirea ce-i vine nu atât de la învăţătura primită, cât din simţirea, virtutea şi experienţele proprii, că desăvârşirea aceasta nu este obţinută decât numai prin mila şi cu ajutorul lui Dumnezeu. Căci oricâtă trudă s-ar cheltui cu posturile, veghile, cititul, izolarea şi retragerea din lume, pentru a cuceri răsplăţile atât de mari şi sublime ale curăţiei şi integrităţii minţii, nu va putea fi nimeni prea vrednic să le atingă numai prin meritul propriei sârguinţe sau sudori. Negreşit

niciodată osteneala şi râvna omenească nu se vor ridica la înălţimea darului dumnezeiesc, dacă mila divină nu i-l va da aceluia ce-l doreşte.

Şi nu spun asta ca să golesc de sens eforturile omeneşti, încercând a reţine pe vreunul de la orice preocupare şi râvnă de a se osteni, ci ţin să precizez limpede şi foarte hotărât – şi asta nu după părerea mea, ci după a celor din vechime – că desăvârşirea nu poate fi atinsă cu niciun preţ fără aceste eforturi, dar nici numai cu ele nu se poate obţine, dacă lipseşte harul lui Dumnezeu. Deci, aşa cum vă spunem că nici eforturile omeneşti nu pot ajunge prin ele însele la desăvârşire, fără sprijinul lui Dumnezeu, tot astfel declarăm că numai celor ce se ostenesc şi asudă li se dăruiesc mila şi harul lui Dumnezeu, şi, vorbind după cuvintele Apostolului, ea este atribuită celor ce voiesc şi aleargă după ceea ce se cântă chiar în Psalmul 88, în numele lui Dumnezeu: *Dat-am ajutor celui puternic, înălţat-am pe cel ales din poporul meu* (Ps. 88, 19)". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a XII-a, Cap. 13-14, în PSB, vol. 57, p. 254)

„(...) El (Dumnezeu – n. a.) doreşte şi aşteaptă desăvârşirea şi mântuirea noastră mai mult decât noi". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a XII-a, Cap. 14, în PSB, vol. 57, p. 255)

„(...) Dacă vrem în fapt să ajungem la o adevărată desăvârşire a virtuţilor, trebuie să-i urmăm pe acei dascăli şi îndrumători, care au dobândit-o şi experimentat-o în mod real, nu imaginându-şi-o în discuţii fără miez; ci ei vor putea să ne înveţe şi să ne călăuzească spre această desăvârşire, indicându-ne şi drumul cel mai sigur pe care să ajungem acolo. Aceştia dădeau mărturie că au atins desăvârşirea mai degrabă prin credinţă decât prin meritul străduaniei lor. Curăţia inimii, odată câştigată, tocmai acest lucru deosebit li-l aducea, că se recunoşteau din ce în ce mai apăsaţi de păcate. Cu cât înaintau în curăţia sufletului, cu atât le sporea cu fiecare zi şi căinţa pentru păcatele săvârşite şi suspine necontenite scoteau din adâncul inimii, când îşi dădeau seama singuri că în niciun chip nu puteau scăpa de petele şi întinăciunea păcatelor, a căror pecete o vedeau pusă până şi pe cele mai mărunte gânduri ale lor.

De aceea, declarau ei, nu nădăjduiau răsplata vieţii viitoare de la vrednicia faptelor lor, ci de la mila Domnului şi, în comparaţie cu alţii, nu-şi atribuiau niciun merit pentru o atât de mare precauţie sufletească, de vreme ce nu străduaniei lor, ci harului divin o datorau. Nu-şi aflau plăcere în nepăsarea faţă de cei mai de jos şi mai slabi, ci îşi căutau o neîntreruptă umilinţă mai degrabă admirându-i pe cei ce-i ştiau că sunt cu adevărat în afară de păcat şi că acum se bucură de fericirea veşnică în împărăţia cerurilor. Chibzuind astfel, se fereau în acelaşi timp şi de alunecarea spre trufie şi aflau mereu încotro să-şi îndrepte calea şi de ce să se simtă îndureraţi, dându-şi seama că, datorită împotrivirii cărnii, nu pot ajunge prin ei înşişi la desăvârşirea inimii pe care o doresc.

Deci după tradiţiile şi rânduielile lor, trebuie să ne grăbim spre ea, apelând la posturi, rugăciuni, la strivirea inimii şi trupului, ca nu cumva, umflându-ne de trufie, să ajungă fără de folos toate astea. Însă trebuie să fim convinşi nu numai că nu vom putea atinge desăvârşirea, cu toată sârguinţa şi chinul nostru, dar nici cele ce punem în joc în vederea acestui lucru, adică eforturile, ostenelile şi râvna noastră, nu-şi pot atinge scopul, dacă nu ne vin în ajutor protecţia divină şi harul insuflării, al certării şi îmbărbătării Lui, pe care în mod obişnuit le varsă cu bunătate în inimile noastre, cercetându-ne, sau prin altcineva, sau prin El Însuşi.

În sfârşit, în tot ce săvârşim, povăţuiască-ne Autorul mântuirii noastre ce se cuvine nu numai să simţim, dar chiar să mărturisim. *Eu nu pot să fac*, zice, *de la Mine nimic* (In. 5, 30), *ci Tatăl, Care rămâne în Mine, face lucrurile Lui* (In. 14, 10). El, în persoana omului în care s-a întrupat, afirmă că nu poate face nimic de la Sine, iar noi, care suntem pământ şi cenuşă, oare am putea socoti că n-avem nevoie de ajutorul Domnului în problema mântuirii noastre?" (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a XII-a, Cap. 15-17, în PSB, vol. 57, pp. 255-256)

„(...) Nimeni nu poate atinge ţelul final al desăvârşirii, adică al curăţiei, decât numai printr-o umilinţă adevărată, pe care o arată mai întâi faţă de fraţi şi apoi chiar lui Dumnezeu în taina inimii lui, fiind convins că fără apărarea şi ajutorul Lui, oferit în tot momentul, nu poate obţine în niciun chip desăvârşirea după care aleargă atâta". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a XII-a, Cap. 23, în PSB, vol. 57, pp. 259-260)

„(...) Postul, veghea, citirea Scripturii, lipsa de îmbrăcăminte şi de alte lucruri necesare nu constituie desăvârşirea, ci sunt mijloace ale desăvârşirii, fiindcă scopul ultim al practicii acestora nu constă în ele însele, ci prin ele se ajunge la scop. Zadarnic (...) va practica aceste exerciţii cel ce, mulţumit cu ele, se va opri aici în încordarea minţii sale şi nu-şi va extinde efortul virtuţilor către atingerea ţelului pentru care ele sunt practicate, făcând din aceste exerciţii un scop şi uitând de rostul cel mai de pe urmă, care încoronează opera". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. VII, 3-4, în PSB, vol. 57, p. 312)

„Spiritul dreptei judecăţi care, ferindu-l de extremităţi, îl învaţă pe monah să meargă întotdeauna pe cale a de mijloc, care este cu adevărat împărătească, şi nu-i permite nici să se urce la dreapta virtuţilor, adică din exces de zel şi din trufie deşartă să depăşească măsura dreptei credinţe, dar nici să alunece la stânga viciilor prin delăsare şi neglijenţă, adică sub pretextul ocrotirii trupului să ajungă la situaţia contrară, aceea a lenevirii sufletului. Dreapta judecată este ochiul şi luminătorul corpului, după cum spune Mântuitorul în Evanghelie: *Luminătorul corpului tău este ochiul tău. Dacă ochiul tău a fost curat, tot corpul tău va fi luminat. Iar dacă ochiul tău este rău, tot corpul tău va fi întunecat*, prin aceea că, deosebind între ele toate gândurile şi faptele omului, vede şi luminează tot ceea ce trebuie făcut". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. II, 1-6, în PSB, vol. 57, pp. 328-329)

„Aşadar vom merita să obţinem adevărata desăvârşire (...) atunci când mintea noastră, neîntunecată de nicio grăsime a trupului, ci curăţită prin şlefuiri foarte pricepute, prin neîncetată meditaţie asupra celor divine şi prin cuget duhovnicesc, trecând peste toate cele pământeşti va ajunge la cele nevăzute. Atunci nu se va mai simţi înconjurată de trupul cel şubred ci de cele înalte şi netrupeşti. Atunci va avea asemenea însuşiri, încât nu va mai fi ocupată de chipuri care vin prin ochi, dar nici măcar lucrurile mari sau foarte mari nu le va vedea cu ochii trupeşti. Virtutea şi încrederea în această lucrare nu o va căpăta decât acela care, prin propria lui experienţă, va primi cele pe care le-am spus. Fără îndoială că acestuia în aşa măsură i-a îndepărtat Domnul ochii inimii de la toate cele prezente, încât nu le va socoti ca şi cum vor trece, ci ca şi cum au trecut şi le va vedea destrămate în nimic, ca un fum care dispare şi, umblând ca Enoh cu Dumnezeu, trecut dincolo de viaţa şi

obiceiurile omeneşti, nu va mai fi găsit în trăirea veacului prezent". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Convorbirea cu părintele Pafnutie, Cap. VII, 3-4, în PSB, vol. 57, p. 350)

„(...) Nimeni nu este înlăturat de la desăvârşirea inimii din cauza inculturii sale şi că înapoierea rustică nu este o piedică în a obţine curăţia inimii şi a sufletului, pe care o pot dobândi cu prisosinţă toţi, dacă-şi păstrează întotdeauna sănătos şi întreg gândul către Dumnezeu prin meditaţia asupra acestui verset: (*Dumnezeule, vino-mi în ajutor, Doamne, grăbeşte-Te să mă ajuţi*)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Isaac, Cap. XIV, 3, în PSB, vol. 57, p. 490)

„Dacă tinde aşadar cineva către desăvârşire, de la acea primă treaptă de teamă, care am spus că în mod propriu este o stare de robie – precum este scris: *Când veţi fi făcut toate, spuneţi: suntem nişte slugi nevrednice* – înaintând de pe o treaptă pe alta, se va urca pe aceea a speranţei, care nu se aseamănă cu a robului, ci cu a argatului, care aşteaptă simbria. Conştient de faptele sale bune, fără teama de pedeapsă şi gândindu-se că va fi iertat, cel ce speră într-o răsplată înseamnă că n-a putut ajunge la acel sentiment al fiului care, încrezător în dărnicia îngăduinţei pământeşti, îşi dă seama că toate care sunt ale tatălui sunt ale sale. (...) De aceea trebuie să ne grăbim şi noi către a treia treaptă a fiilor, care cred că toate ale tatălui sunt ale lor. Dacă ne vom urca pe această treaptă prin acel har nestricat al dragostei, vom merita să primim imaginea şi asemănarea cu Acel tată ceresc, şi vom putea striga la fel cu acel fiu adevărat: *Toate pe care le are tatăl sunt ale mele*. Despre noi mărturiseşte fericitul Apostol, când zice: *Toate sunt ale voastre, fie Pavel, fie Apollo, fie Cephas, fie lumea, fie viaţa, fie moartea, fie cele prezente, fie cele viitoare: toate sunt ale voastre*. Către această asemănare ne cheamă şi poruncile Mântuitorului: *Să fiţi desăvârşiţi*, zice El, *precum şi Tatăl vostru ceresc desăvârşit este*. Uneori începe să înceteze în noi sentimentul bunătăţii şi atunci puterea sufletului slăbeşte şi dispare pentru un timp teama de gheenă, sau dorul de cele viitoare. Este în acele trepte o oarecare înaintare, fiindcă ne pregăteşte să putem trece la treapta dragostei. Fie de teama pedepselor, fie în nădejdea răsplăţii, începem să ne ferim de vicii. *Teamă*, zice apostolul, *nu este în dragoste, ci dragostea desăvârşită alungă teama; fiindcă teama presupune pedeapsă, iar cel care se teme nu este desăvârşit în dragoste. Să-L iubim şi noi, aşadar, pe Dumnezeu, fiindcă mai întâi El ne-a iubit pe noi*. Nu vom putea să ne ridicăm la acea adevărată desăvârşire decât dacă, aşa precum El mai întâi ne-a iubit numai pentru mântuirea noastră şi nu a altcuiva, să-L iubim şi noi pentru dragostea Lui şi nu a altuia. De aceea să ne străduim să ne ridicăm cu desăvârşită ardoare a minţii de la această teamă la speranţă, iar de la speranţă la dragostea de Dumnezeu şi de virtuţi, pentru ca, trecând la dragostea de binele însuşi fără schimbare, pe cât este cu putinţă firii omeneşti să ne însuşim ceea ce este bun". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Cheremon, Cap. VII, 1, 3-6, în PSB, vol. 57, pp. 504-505)

„Faţă de starea şi cu măsura minţii fiecăruia, Scriptura dumnezeiască ne cheamă la diferite grade de desăvârşire după libertatea noastră de alegere. Ea nu putea să propună tuturor aceeaşi comoară a desăvârşirii, fiindcă n-au toţi la fel virtutea, voinţa sau înflăcărarea, şi de aceea cuvântul dumnezeiesc a instituit oarecum felurite trepte şi măsuri. Că aşa este o arată limpede şi fericirile din Evanghelie, care sunt mai multe, nu una. Deşi

sunt numiţi fericiţi cei care vor avea împărăţia cerurilor, fericiţi cei ce vor stăpâni pământul, fericiţi cei ce vor primi mângâierea, fericiţi cei ce se vor sătura, totuşi credem că este mare deosebire între locuirea în împărăţia cerurilor şi stăpânirea pământului, oricare este el, între primirea mângâierii şi între săturarea deplină de dreptate, între cei care dobândesc mila şi cei care vor merita să se bucure de vederea preaslăvitului Dumnezeu. *Alta*, spune Apostolul, *este strălucirea soarelui, alta strălucirea lunii şi alta strălucirea stelelor; căci stea de stea se deosebeşte în strălucire. Aşa este şi învierea morţilor*. Astfel, deşi Scriptura dumnezeiască aproape în acelaşi mod îi laudă pe cei ce se tem de Dumnezeu şi zice: *Fericiţi toţi cei ce se tem de Domnul*, şi prin aceasta le făgăduieşte fericire deplină, totuşi zice iarăşi: *În dragoste nu este teamă, dar dragostea desăvârşită alungă teama, fiindcă teama îşi are pedeapsă, iar cel ce se teme nu este desăvârşit în dragoste*. (...) Vedeţi, aşadar, că există diferite grade de desăvârşire şi că suntem chemaţi de Dumnezeu de la cele înalte la cele mai înalte; cel ce este fericit şi desăvârşit în teama de Dumnezeu, mergând, cum spune Scriptura *din virtute în virtute*, şi urcându-se prin căldura minţii de la o desăvârşire la altă desăvârşire, adică de la teamă la speranţă, este invitat la o stare şi mai fericită, care este dragostea, şi cel ce a fost *slugă bună şi credincioasă*, trece în tovărăşia prieteniei şi adopţiunea între fii. Deci în acest sens trebuie înţeleasă şi afirmaţia noastră. Nu spun că sunt fără niciun preţ gândurile la acea pedeapsă veşnică, sau la fericita răsplată care este făgăduită celor sfinţi, ci că, deşi folositoare, pentru că-i introduc în începuturile fericirii pe cei ce le urmează, totuşi dragostea, în care este încredere deplină şi bucurie veşnică, de la teama lor de robi, şi de la speranţa de plată a argaţilor, îi înalţă până la dragostea de Dumnezeu şi până la adopţiunea între fiii Lui, făcându-i oarecum din desăvârşiţi mai desăvârşiţi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Cheremon, Cap. XII, 1-3, 5-6, în PSB, vol. 57, pp. 509-510)

„(...) Pentru cel ce doreşte să atingă culmea desăvârşirii, nu va fi de mare folos că a ajuns la ţelul pocăinţei, că adică se stăpâneşte de la cele neîngăduite, dacă nu se grăbeşte întotdeauna să-şi însuşească acele virtuţi, prin care se dobândesc semnele uitării păcatelor. Nu este de ajuns ca să se fi stăpânit cineva de la fapte urâte şi neplăcute Domnului, dacă nu are, prin curăţia inimii şi prin desăvârşirea dragostei apostolice, acea plăcută mireasmă a virtuţilor, care pe Domnul îl desfată". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, Convorbirea cu părintele Pinufius, Cap. XII, 3, în PSB, vol. 57, p. 663)

„(...) Plinătatea desăvârşirii nu constă în această stăpânire din afară a trupului, pe care şi cei necredincioşi o pot avea, fie de nevoie, fie de ochii lumii, ci în acea curăţie voluntară şi nevăzută a inimii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, Întâia convorbire cu părintele Theonas, Cap. XXXVI, 1, în PSB, vol. 57, p. 688)

Conlucrarea omului cu harul lui Dumnezeu pentru a atinge desăvârşirea

„(...) Despre lucrarea de desăvârşire a omului nu se poate spune că noi n-am făcut nimic, totuşi în primul rând nu noi suntem cei care am realizat-o, ci Dumnezeu este cel care a contribuit la ea cel mai mult". (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, XIX, 1, în PSB, vol. 8, p. 209)

Desăvârşirea are ca hotar nehotărnicirea

„Deci nimănui nu-i este cu putinţă atingerea desăvârşirii, pentru că desăvârşirea, după cum s-a spus, nu se cuprinde în nişte hotare. Deci şi virtutea are un singur hotar: nehotărnicirea. Cum ar putea deci să ajungă cineva la marginea căutată, neaflându-se o margine?

Dar din faptul că desăvârşirea care se caută nu poate fi cuprinsă, nu urmează că nu trebuie să ţinem seama de porunca Domnului, care zice: *Fiţi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel din ceruri desăvârşit este* (Mt. 5, 48). Căci chiar dacă nu reuşim să dobândim în întregime cele ce sunt din fire bune, faptul de a nu rămâne lipsiţi măcar de o parte e şi el un câştig mare pentru cei ce au minte. Deci trebuie să punem toată sârguinţa ca să nu cădem în întregime din desăvârşirea care ne este cu putinţă; ci să câştigăm din ea atâta cât vom putea să cuprindem. Poate că chiar a voi pururi să fie şi mai mult în bine este desăvârşirea firii omeneşti[683]”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, pp. 23-24)

„(…) viaţa desăvârşită este aceea în care niciun hotar nu opreşte înaintarea, ci, creşterea spre mai bine a vieţii săvârşindu-se pururea, e un drum al sufletului spre desăvârşire …”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 107)

„(…) schimbându-se continuu în ceva din ce în ce mai bun, şi trecând din slavă în slavă, să se schimbe în aşa fel încât să devină tot mai bun prin creşterea cea din timpul zilei, desăvârşindu-se pururi şi niciodată ajungând la capătul desăvârşirii. Căci, numai atunci cineva se poate numi cu adevărat desăvârşit, când, crescând către ceva mai bun, nu se opreşte în drumul său niciodată şi nici nu-şi mărgineşte desăvârşirea, punându-şi vreo limită oarecare”[684]. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 477)

---

[683] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Faptul că nu ajungem la desăvârşirea nehotărnicită înfăptuită nu înseamnă că nu trebuie să rămânem în desăvârşirea ca drum nesfârşit, sau în nehotărnicia ca înaintare. Aceasta e nehotărnicia, deci desăvârşirea rânduită a omului: a voi să nu se oprească niciodată din împlinirea binelui, o asemenea oprire fiind contrară firii omeneşti. Prin aceasta participăm noi la desăvârşirea lui Dumnezeu. (n. s. 7, p. 24)

[684] Căutarea nesfârşită a lui Dumnezeu şi progresul perpetuu în dobândirea virtuţilor constituie miezul misticii Sfântului Grigorie de Nyssa, iar cuvintele Sfântului Apostol Pavel din Filip. 3, 13 joacă un rol cheie în *De vita Moysis*. În textul biblic a cărui trimitere am menţionat-o, Sfântul Apostol Pavel spune că el se străduieşte întotdeauna să ajungă la lucrurile aflate în faţa sa. În interpretarea Sfântului Grigorie, acest verset indică faptul că dorinţa umană de a-L vedea pe Dumnezeu nu încetează niciodată, datorită infinităţii lui Dumnezeu. Fiinţele umane pot surprinde sau vedea numai lucrurile limitate, nu ceea ce nu are limite.

Sfântul Grigorie de Nyssa descrie un nou mod de a fi cu Dumnezeu. Este o cale pe care mulţi o pot înţelege şi aprecia, dacă nu chiar experimenta, în profunzimea sa. Este cunoscută şi sub denumirea de „progresul etern”. Tinderea spre Dumnezeu dă naştere unei dorinţe şi mai mari. Bucuria participării la Dumnezeu este totală, dar şi dorinţa perpetuă. Există un paradox în plăcerea profundă a sufletului care Îl experimentează pe Dumnezeu şi năzuinţa eternă a sa pentru mai mult. Sfântul Grigorie nu admite nimic static în tabloul său. Împlinirea sufletului vine din creşterea perpetuă în virtuţi şi în cunoaşterea lui Dumnezeu. Întotdeauna vor exista mai multe de dorit pentru suflet decât ceea ce a câştigat el deja.

Desăvârşirea în viziunea Sfântului Grigorie şi în Tradiţia Ortodoxă în general reprezintă scopul suprem al oricărui creştin. Credincioşii sunt uniţi cu energiile dumnezeieşti datorită a ceea ce a realizat Fiul

Recunoaşterea stării de desăvârşire

„Aici găsesc cu cale să spun că desăvârşirea se înţelege în multe chipuri, potrivit celui care o săvârşeşte în fiecare virtute. Poate fi cineva desăvârşit ca om evlavios, ca om răbdător, ca om înfrânat, ca om muncitor, ca mucenic, ca gnostic. Nu ştiu, însă, dacă un om poate să fie desăvârşit în toate aceste virtuţi, afară numai de Cel Care pentru noi s-a făcut om, deşi, potrivit legii, este făcută făgăduinţa că şi omul simplu poate fi desăvârşit, dacă se depărtează de faptele rele; dar această desăvârşire este o cale care duce la Evanghelie, care duce la facerea de fapte bune". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a IV-a, Cap. XXI, 130.1.-130.2., în PSB, vol. 5, p. 292)

„(...) Cea dintâi faptă bună a omului desăvârşit este aceea că el nu face binele în interesul său personal, ci gândeşte că este lucru frumos să faci binele pentru el însuşi; în orice faptă a lui, energia sa sufletească îl mână cu tărie să facă bine, nu în unele împrejurări da, iar în altele nu, ci ajunge într-o stare de a face permanent bine; nu face bine nici pentru slavă, nici încă, după cum spun filozofii, pentru nume bun, nici pentru răsplată, fie de la oameni, fie chiar de la Dumnezeu. Şi face asta, ca să-şi desăvârşească viaţa sa *după chipul şi asemănarea* (Fac. 1, 26) Domnului. Dacă cumva i se răspunde la fapta lui bună cu o faptă potrivnică, el, fără patimă, fără să fie ranchiunos, va renunţa la răsplătire, pentru că este drept şi bun cu cei *drepţi şi nedrepţi* (Mt. 5, 45). Unora ca acestora le spune Domnul: *Fiţi desăvârşiţi ca Tatăl vostru* (Mt. 5, 48). Gnosticului i-a murit trupul; numai el trăieşte, afierosind Domnului mormântul[685], prefăcut în templu sfânt, şi întorcând la Dumnezeu sufletul altădată păcătos. Gnosticul nu mai este înfrânat, ci a ajuns în stare de apatie, aşteptând să îmbrace chip dumnezeiesc". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a IV-a, Cap. XXII, 137.1.-137.3., 138.1., în PSB, vol. 5, p. 295)

„Dacă omul a învăţat să iubească pe Dumnezeu, nu va putea arunca de la el virtutea nici în stare de veghe, nici în somn, nici prin vreo închipuire a sa. Pentru că starea aceasta nu poate ieşi din ea însăşi, nu poate înceta de a fi stare sufletească. Şi pentru că în această stare sufletească nu intră gânduri deosebite, partea conducătoare a sufletului rămâne neschimbată, nu primeşte vreo schimbare de gânduri şi nici nu are în vis imaginile faptelor petrecute în timpul zilei". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a IV-a, Cap. XXII, 139.2.-139.3., în PSB, vol. 5, p. 296)

„(...) Cu cât intensitatea dreptăţii se preface mai mult în facerea de fapte bune, cu atât desăvârşirea rămâne fermă într-o dispoziţie sufletească, ce nu se poate schimba, potrivit asemănării lui Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a VI-a, Cap. VII, 60.3., în PSB, vol. 5, p. 423)

„Şi apostolii, prin învăţătura Domnului, au biruit, într-un chip mai gnostic, mânia, teama şi pofta; dar chiar pornirile sufleteşti, care par bune, de pildă curajul, invidia, bucuria, veselia, nici acestea nu-şi făceau apariţia în sufletul lor, nici nu se schimbau într-o stare permanentă în sufletul lor; dar, după învierea Domnului, rămânând totdeauna în

---

lui Dumnezeu prin Întruparea Sa. Uniunea reclamă o participare bipartită: Dumnezeu conferă harul şi slava prin Duhul Sfânt, iar fiinţa umană se înveşmântează cu aceasta. – n. a.

[685] Notă Pr. D. Fecioru: Adică trupul său, socotit mormânt al sufletului. (n. s. 426, p. 295)

starea sufletească de exerciţiu, au ajuns să aibă neschimbat sufletul lor. Dar chiar dacă cineva acceptă că sunt bune mişcările sufleteşti, de care am vorbit mai înainte, de sunt săvârşite raţional, totuşi ele nu trebuie să-şi găsească loc în sufletul omului desăvârşit, în sufletul gnosticului. El nici n-are cum să fie curajos – că nu ajunge niciodată în necazuri, pentru că nu socoteşte necaz nimic din cele ce i se întâmplă în viaţă şi nici nu-l poate despărţi ceva, chiar fără aceasta, de dragostea de Dumnezeu (Rom. 8, 38-39) –; n-are nevoie nici de veselie – că n-are nici cum să se supere, pentru că este încredinţat că toate-i merg spre bine –; nici nu se mânie – că nici nu este ceva în viaţa lui care să-l împingă la mânie, că el iubeşte necontenit pe Dumnezeu şi-i îndreptat în întregime numai spre Dumnezeu; şi din pricina asta nu poate urî niciuna din făpturile lui Dumnezeu –; dar nici nu invidiază – că nimic nu-i lipseşte ca să vrea să se asemene cu cel frumos la suflet şi cu cel bun; şi nici nu iubeşte pe cineva cu această iubire obişnuită, ci iubeşte prin creaturi pe Creator. Nu este cuprins nici de vreo poftă şi dorinţă, dar nici nu este lipsit de ceva din cele ce aparţin sufletului, că de pe acum este împreună cu Cel pe Care-l iubeşte, Căruia Îi seamănă datorită alegerii pe care a făcut-o; şi prin starea sufletească dobândită prin exerciţiu este şi mai mult apropiat de El; şi este fericit din pricina bogăţiei bunătăţilor, încât, din pricina acestora, se sileşte să se asemene cu Dascălul în apatie". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. IX, 71.3.-71.5, 72.1., în PSB, vol. 5, pp. 428-429)

„Că este cu neputinţă ca celui odată desăvârşit prin dragoste, care a fost primit pe vecie la ospăţul nesăturatei bucurii a contemplaţiei, să-i mai facă vreo plăcere bucuriile cele mici şi josnice. Că ce pricină binecuvântată ar mai avea să se întoarcă iarăşi la bunătăţile lumeşti cel care a ajuns la *lumina cea neapropiată* (I Tim. 6, 16), care nu-i condiţionată nici de timp, nici de spaţiu, cel care a ajuns la acea dragoste gnostică, căreia îi urmează şi moştenirea şi desăvârşita restabilire, în timp ce *Cel Ce răsplăteşte* (Evr. 11, 6) întăreşte, prin fapte, ceea ce gnosticul, prin alegerea sa gnostică, a primit prin dragoste mai dinainte? Oare nu-i aşa că gnosticul, deşi este dus la Domnul prin dragostea ce I-o poartă (II Cor. 5, 8), totuşi îşi vede cortul său (II Cor. 5, 1, 4) pe pământ, dar nu se scoate singur din viaţă – că nu-i este îngăduit –, dar şi-a scos sufletul din patimi – că îi este îngăduit –, şi trăieşte iarăşi, de vreme ce şi-a omorât patimile (Col. 3, 5); şi nu se mai slujeşte de trup, ci-i îngăduie trupului să se folosească de cele absolut necesare, ca să nu-i dea pricină să se desfacă de suflet?

Pentru ce să aibă nevoie de curaj, când nu e în nenorociri, când nu este cu sufletul în lumea aceasta, când este cu totul unit cu Cel pe Care-L iubeşte? Pentru ce să-i fie de neapărată trebuinţă cumpătarea, când n-are nevoie de ea? Că a avea nişte pofte ca acelea, încât să fie nevoie de cumpătare pentru a le putea stăpâni, înseamnă a nu fi curat, ci plin de patimi. (...) Pentru el viitorul nu-i este greu de prevăzut, aşa precum îl conjecturează cei mulţi toată viaţa lor, pentru că el, prin credinţa gnostică, a luat cunoştinţă de viitor, care-i necunoscut celorlalţi. Gnosticului, datorită dragostei sale, îi este viitorul de pe acum prezent. Că, prin profeţi şi prin venirea Domnului, a crezut în Dumnezeu, Care nu minte; are ceea ce a crezut şi stăpâneşte făgăduinţa – că Cel Ce a făgăduit este adevărul însuşi –; şi a primit în chip sigur, potrivit ştiinţei sale, împlinirea făgăduinţei, prin vrednicia de credinţă a Celui Ce a făgăduit (In. 14, 6; Evr. 10, 23; 11, 11). Iar gnosticul, care cunoaşte starea în care se găseşte, are o pricepere sigură a celor viitoare, pentru că prin dragoste preîntâmpină viitorul. Cel care-i deplin încredinţat că va dobândi bunătăţile cele adevărate,

nu se va ruga să dobândească bunătăţile cele de pe pământ, ci se va ruga să aibă totdeauna credinţa care îl duce la scop şi care îl ajută să reuşească. În afară de acestea, gnosticul se va ruga să fie cât mai mulţi asemenea lui, spre slava lui Dumnezeu, slavă, care se desăvârşeşte în cunoaştere. Că este mântuitor acela care se aseamănă Mântuitorului, atât cât îi este cu putinţă firii omeneşti să primească în ea chipul Mântuitorului, săvârşind fără greşeală poruncile.

Cel care este în stare să slujească Dumnezeirii, printr-o adevărată dreptate, prin fapte şi prin cunoaştere, acela are marea fericire că Domnul nu-i aşteaptă glasul rugăciunii lui, pentru că Domnul spune: *Cere şi-ţi voi face; gândeşte-te şi-ţi voi da!*[686]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. IX, 75.1.-75.3., 76.1.-76.2., 76.4., 77.1.-77.5., 78.1., în PSB, vol. 5, pp. 430-431)

„Sunt unii, ţinuţi de puterea divină, care atunci când văd un tânăr alături de o femeie, cugetă unele lucruri, dar mintea lor nu se întinează nici nu săvârşeşte înlăuntrul lor păcatul. Dar nu trebuie să-şi pună cineva prea mare încredere în unul ca acesta. Sunt însă, alţii în care (pofta) s-a stins şi a încetat; este adevărat, aceştia au ajuns la talia celor mari (şi desăvârşiţi)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 51, în PSB, vol. 34, p. 170)

DESCÂNTECELE

„(...) Să nu descânţi, să nu citeşti în stele, să nu faci vrăji, să nu vrei să auzi de ele, nici să le vezi, că din toate acestea se naşte închinarea la idoli". (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. III, 4 în PSB, vol. 1, p. 28)

„Chiar dacă cinstirea demonilor ne-ar ocroti sănătatea şi norocul trecător, noi totuşi preferăm boala şi nefericirea trecătoare, pe temeiul unei credinţe curate faţă de Dumnezeu Atotputernicul, decât să ne bucurăm de o sănătate trecătoare şi de un noroc schimbător, plătite cu depărtarea şi despărţirea de Dumnezeu, iar pe deasupra şi cu boala şi cu pieirea sufletească. În orice caz, e mai bine să ne rugăm şi să ne apropiem de Cel Care nu duce nevoie de nimic altceva decât de mântuirea oamenilor şi a oricărei fiinţe cugetătoare, iar nu de acei demoni". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. LXII, în PSB, vol. 9, p. 557)

„(...) Dumnezeiescul Moise dând legile de mai sus, uneşte totdeauna aceste păcate şi înfăţişează descântecul ca frate şi rudă cu fermecătoria. *Să nu fie, zice, întru voi om vrăjitor care vrăjeşte, prezicător prin păsări, ghicitor, făcător de farmece, descântător, tâlcuitor de semne, grăitor din pântece, întrebător de morţi* (Lev. 19, 31). Dat fiind că descântecul boleşte de cea mai mare urâciune şi e un mare rău, nu ştiu cum îl admiră unii, spunând că cei ce practică acest lucru, îl numesc pe Domnul Savaot, când descântă

[686] Mt. 7, 7.

bolnavilor. Aceasta împiedică, zic aceia, ca să fie rea o astfel de îndeletnicire. Ei se vădesc ca unii ce sunt duşi la rătăcire şi nebunie de un raţionament răuvoitor şi slab. Căci însuşi lucrul acesta e cât se poate de rău. Pentru că noi prin cuvintele: *Domnul Savaot,* numim pe Dumnezeul tuturor, vrând să-L preamărim. Să nu îngăduim să se dea acest nume niciunei alte făpturi. Căci unul şi singur e Domnul puterilor. Dar aceia îmbie cu uşurinţă o numire, sau o doxologie atât de înaltă, după pofta lor, dracilor care se joacă cu ei şi dăruiesc pricinuitorilor făţarnicelor semne ale lor slava care se cuvine numai lui Dumnezeu, linguşind şi lăsându-se linguşiţi şi dând drept plată pentru cele voite de ei, sporirea la culme a impietăţii. Căci ceata dracilor e pururea duşmană lui Dumnezeu şi atotlacomă de slavă.

Drept aceea nu trebuie să ne lăsăm duşi de relele sfaturi ale acelora, ci mai degrabă să ne depărtăm cât mai mult de ele. Şi să nu dăm atenţie dracilor vrăjitori şi făcători de semne, care cer ca plată pentru faptul că se joacă cu noi, blasfemiile. Iar tu dacă eşti bolnav în vreo parte a trupului şi crezi cu adevărat că numele Domnului Savaot şi alte numiri de felul acesta, pe care le acordă dumnezeiasca Scriptură Dumnezeului Cel după fire, îţi vor fi izbitoare de rău, roagă-te tu însuţi pentru tine, rostind acele numiri. Căci vei face mai bine decât aceia, dând slavă lui Dumnezeu şi nu duhurilor necurate. Îmi aduc aminte şi de Scriptura de Dumnezeu însuflată care zice: *Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoţii Bisericii şi să se roage pentru el, ungându-l pe el cu untdelemn, întru numele Domnului. Şi rugăciunea credinţei va mântui pe cel bolnav şi-l va ridica pe el Domnul, iar de va fi făcut păcate, se vor ierta lui* (Iac. 5, 14-15)[687]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, pp. 215-216)

DESFĂTAREA

Desfătarea din lumea aceasta

„Dacă ne vom strădui să facem bine, pacea ne va urma. Aceasta e pricina că nu poţi găsi pacea la oamenii cuprinşi de temeri omeneşti, care aleg mai degrabă desfătarea de aici decât făgăduinţa viitoare. Ei nu ştiu cât chin are desfătarea de aici şi ce fericire are desfătarea viitoare". (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, cap. X, în PSB, vol. 1, p. 116)

„Nimic nu-i mai primejdios ca o necontenită desfătare". (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui?*, 41, 3, în PSB, vol. 4, p. 62)

[687] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu în puterile ascunse în natură sunt darurile care ne ridică din boli incurabile, ci în Dumnezeu, în harul cel mai presus de natură, care se comunică de El, când ne rugăm, prin stihiile naturii, deşi poate că acest har întăreşte şi nişte forţe ascunse în natură (în apă, în untdelemn), cum întăreşte însuşirile firii noastre (înţelegerea, pornirea cea bună etc.). Chiar dacă descântătoarea numeşte pe cel ce îl cheamă dumnezeu, acela tot demon este, dacă îl cheamă nu prin rugăciune şi nu cu sentimentul că rămâne la voia lui să dea ajutorul, ci cu sentimentul că vine sigur, ca adus de puterea vrajei. Dându-se celui rău numele de dumnezeu, i se aduce cea mai mare jignire lui Dumnezeu Cel adevărat. (n. s. 234, p. 216)

„Căci desfătarea durează cât numai viaţa trupului şi oamenii nu duc cu ei nimic (în viaţa viitoare – n. a.) fără numai conştiinţa”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia I, în PSB, vol. 30, p. 204)

Desfătarea cea mântuitoare şi desfătarea cea vătămătoare

„Domnule, l-am întrebat eu, care desfătări sunt vătămătoare?

– Orice faptă, mi-a răspuns el (îngerul pocăinţei – n. a.) pe care o face omul de plăcere, este desfătare; mâniosul, care-şi dă drumul pasiunii sale, se desfătează; cel ce săvârşeşte adulter, beţivul, clevetitorul, mincinosul, lacomul, jefuitorul şi orice om, care face fapte asemănătoare cu acestea, se desfătează cu această boală a lui; că se bucură de fapta lui.

Toate aceste desfătări sunt vătămătoare pentru robii lui Dumnezeu. Din pricina acestor amăgiri, deci, sunt pedepsiţi şi chinuiţi.

Sunt, însă, şi desfătări care mântuie pe oameni; că mulţi oameni se desfătează când fac bine, fiind împinşi spre bine de propria lor plăcere. Această plăcere, dar, este de folos robilor lui Dumnezeu şi aduce viaţă unui om ca acesta; desfătările vătămătoare, de care am vorbit mai înainte, însă, aduc chinuri şi pedepse; iar dacă aceia stăruie şi nu se pocăiesc, îşi agonisesc loruşi moarte”. (Herma, *Păstorul*, Pilda VI - 65, 5-7, în PSB, vol. 1, p. 339)

„Şi totuşi sunt oameni aşa de nesocotiţi şi de proşti, că urmăresc necontenit numai pe cele de aici şi rostesc aceste cuvinte de batjocură: *Să mă desfătez deocamdată de toate cele ce văd şi apoi mă voi gândi la cele pe care nu le văd! Îmi voi sătura pântecele, voi robi plăcerilor, mă voi folosi de viaţa de aici! Dă-mi mie ziua de astăzi şi ia-ţi ţie pe cea de mâine!* Ce cumplită nebunie! Cu ce se deosebesc de ţapi şi de porci cei care rostesc cuvintele acestea? Dacă profetul nu îngăduie să fie socotiţi oameni cei care nechează după femeia aproapelui (Ier. 5, 8), cine mă va ţine de rău de numesc ţapi şi porci şi mai lipsiţi de minte decât măgarii pe cei ce socotesc nesigure pe cele ce sunt mai sigure decât cele ce se văd?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 161)

DESFRÂNAREA

Definiţia

„Este război lung şi mai crâncen decât toate celelalte, terminat cu biruinţă de foarte puţini”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 1, în PSB, vol. 57, p. 187)

Naşterea desfrânării

„Fiul meu, să nu fii poftitor, că pofta duce la desfrâu; să nu spui cuvinte de ruşine, şi nici să te uiţi cu ochi pofticioşi, că din toate acestea se nasc adulterele”. (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. III, 3, în PSB, vol. 1, p. 28)

„Îmbuibarea, însă, este cel dintâi pas pe calea desfrâului. Odată cu petrecerea, cu beţia şi cu mâncărurile pregătite cu multă grijă, vine şi tot felul de desfrânare dobitocească. Din pricina poftei odrăslite în suflet de pe urma îmbuibării cu mâncare şi cu vin, oamenii ajung ca nişte armăsari înverşunaţi (Ier. 5, 8)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia I despre post, IX, în PSB, vol. 17, p. 355)

„Trupurile se pângăresc prin îmbrăţişări necurate”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XII-a, XIV, în PSB, vol. 17, p. 483)

„Unii spun că pofta trupului se naşte din creier; alţii spun că din coapse. Eu însă aş spune că nu se naşte din altă parte decât dintr-o voinţă desfrânată şi dintr-o minte nesupravegheată. Dacă sufletul ne este curat, nu ne vatămă deloc mişcările trupului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 721)

„(…) această patimă într-adevăr izvorăşte din proprie iniţiativă, dar este întreţinută şi înmulţită prin exercitare de diavol”. (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 51)

„(...) simţim că iarăşi se ridică împotriva noastră îmboldirile cărnii din cauza inimii noastre mândre”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. VI, 7, în PSB, vol. 57, p. 519)

„Este (...) destul de primejdios pentru inimile slabe şi firave să primească cea mai uşoară amintire a acestei patimi, fiindcă uneori pentru ele chiar amintirea femeilor cuvioase sau citirea cărţilor sfinte aţâţă porniri dăunătoare”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, Convorbirea cu părintele Ioan, Cap. XVI, 3, în PSB, vol. 57, p. 653)

Gravitatea

„(...) Desfrânarea nu poate fi socotită un rău pentru altcineva decât pentru cel desfrânat”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XIX, 124.3., în PSB, vol. 5, p. 289)

„Iar oamenii care se lasă pradă desfrâului (şi de felul acesta sunt mulţi, care se apropie cu uşurinţă de femeile desfrânate, învăţând că aceasta nu contravine vreunei îndatoriri) nu sunt, oare, viermi de pe gunoaie?” (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. XXVI, în PSB, vol. 9, p. 250)

„Când iau mădularele lui Hristos şi le fac mădulare ale desfrânatei (I Cor. 6, 15), am mutat slava de la Cel Ce mă mântuie la cel ce mă pierde”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXVIII, II, în PSB, vol. 17, p. 225)

„Şi ce este mai nebun decât carnea doritoare de plăceri şi tinereţea nestăpânită (care poartă pretutindeni)? De aceea zice Apostolul: *Şi nu vă îngrijiţi (a-i împlini) poftele* (Rom. 13, 14); şi: *Cea care a trăit în desfătări a murit de vie* (I Tim. 5, 6)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 16, R. I, în PSB, vol. 18, p. 247)

„Întru nimic nu se deosebeşte de îndrăcit desfrânatul, care umblă numai după femei; ca şi îndrăcitul, umblă gol; e îmbrăcat cu haine, dar e lipsit de îmbrăcămintea cea adevărată, e dezbrăcat de slava cuvenită lui; nu se taie cu pietre, ci cu păcate mai cumplite decât pietrele. Cine poate să lege pe un om ca acesta? Cine poate să potolească pe cel ce se poceşte singur, pe cel cuprins de furii, pe cel ce nu stă niciodată acasă, ci colindă mormintele, adică locuinţele desfrânatelor, locuinţe pline de groaznic miros şi multă putreziciune?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXVIII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 359)

„Dumnezeu ţi-a plăsmuit trupul, a pus în tine suflet, te-a cinstit cu raţiune şi cu grai numai pe tine din toate vieţuitoarele de pe pământ; ţi-a dat să te foloseşti de toate cele ce vezi; ţi-a dăruit cunoaşterea Lui; a dat pe Fiul Lui pentru tine, ţi-a dăruit botezul, plin de atâtea bunătăţi; ţi-a dat Sfânta Împărtăşanie; ţi-a făgăduit Împărăţia cerurilor şi bunătăţile cele negrăite". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXVI, V, în col. PSB, vol. 23, p. 768)

„Am să iau un păcat, de pildă desfrânarea şi ai să vezi câte feluri de pedepse voi găsi pentru acest păcat. Nu pedepse născocite de mine, ci din dumnezeieştile Scripturi.

A făcut cineva desfrânare înainte de darea legii? Altfel este pedepsit. Şi aceasta o arată Pavel: *Câţi au păcătuit fără lege, fără lege vor şi pieri* (Rom. 2, 12). A făcut cineva desfrânare după ce s-a dat legea? Va fi pedepsit mai greu. *Câţi au păcătuit în lege,* spune Pavel, *prin lege vor fi judecaţi* (Rom. 2, 12). A făcut cineva desfrânare, preot fiind? Din pricina vredniciei lui preoţeşti primeşte adaos foarte mare la pedeapsă. De aceea fetele celorlalţi oameni erau ucise de făceau desfrânare, pe când fetele preoţilor erau arse de vii (Lev. 21, 9). Prin porunca aceasta legiuitorul arată, cu putere, cât de mare pedeapsă aşteaptă pe un preot care săvârşeşte acest păcat. Dacă fata preotului este pedepsită mai greu, pentru că-i fiică de preot, apoi mult mai mult preotul. A fost silită o femeie să facă desfrânare? Nu-i pedepsită! A făcut desfrânare o femeie bogată şi o sărmană? Pedeapsa este felurită". (*Omilii la Matei,* omilia LXXV, V, în col. PSB, vol. 23, p. 857)

„(…) sufletul unui astfel de nebun se închină numai plăcerilor trupului, el s-a transformat doar într-o grămadă de carne şi în timp ce priveşte spre ele, de fapt nu vede nimic, căci într-adevăr dacă-ţi pironeşti privirea numai asupra plăcerilor simţurilor, atunci nu ajungi la nimic altceva decât la întuneric". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia V, în PSB, vol. 30, p. 236)

„Şi e foarte grav a se lăsa biruit de plăcerea trupească. Unul ca acesta e necurat şi urât lui Dumnezeu Cel Atotcurat". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Patrusprezecea, în PSB, vol. 38, p. 482)

„Curvia deci şi patimile alterează pe om şi-l scot din familiaritatea cu Dumnezeu. Căci cei ce sunt în trup, lui Dumnezeu a plăcea nu pot (Rom. 8, 8). Iar trup numeşte, precum socotesc, cugetul trupesc. Căci aşa se înţelege drept ceea ce s-a scris. Pe lângă aceasta, purtarea pătimaşă, sălbăticia moravurilor şi uşurinţa spre tot ce e nebunesc, face urâţi şi necuraţi". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Patrusprezecea, în PSB, vol. 38, p. 487)

„Nu este mare câştigul unei femei desfrânate (Pilde 6, 27), adică al acestei avuţii alunecoase şi trecătoare. Femeia desfrânată nu este ceva particular, ci public; ea nu este o femeie, ci o poftă care pribegeşte. Femeie desfrânată este orice viclenie, orice înşelăciune, şi nu numai aceea care-şi necinsteşte trupul, ci orice suflet care vinde nădejdi, care caută câştiguri nemuncite şi bani luaţi pe nedrept". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a II-a, 12, în PSB, vol. 53, pp. 30-31)

„Ce este mai simplu decât vătămarea pudoarei, decât deflorarea fecioriei?" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a V-a, 11, în PSB, vol. 53, p. 40)

„Desfrânatul nu zice: Partea mea e Hristos, fiindcă vine desfrânarea şi-i zice: Partea mea eşti, eu te-am eliberat pentru mine la acel ospăţ şi te-am prins în acele mreje, eu te stăpânesc cu zapis, după cuvintele gurii tale". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, 94, în PSB, vol. 53, p. 266)

„Duci o viaţă de plăceri? Dar cine n-ar dispreţui şi n-ar respinge pe sclavul trupului, pe sclavul celui mai neînsemnat şi mai slab dintre lucruri?[688]" (Boethius, *Mângâierile filozofiei*, Cartea III, II, Proza VIII, în PSB, vol. 72, p. 111)

„Unul se cufundă în plăceri mârşave şi nelegiuite: este stăpânit de plăcerile unei scroafe sordide". (Boethius, *Mângâierile filozofiei*, Cartea IV, II, Proza III, în PSB, vol. 72, p. 137)

Manifestarea acestei patimi

„Neînduplecat sfătuitor la fărădelegi e pofta, care nu-l rabdă să rămână liniştit pe cel cuprins de ea. Noaptea îl fierbe, ziua îl urmăreşte cu înfocare; îl scoală din somn, îl smulge din tihna lui; îl abate de la calea dreaptă, îi răpeşte judecata; pe cei îndrăgostiţi îi frământă; pe cei ce au alunecat îi împinge în adânc; întinde curse celor curaţi; înhăţându-i, îi aprinde; apoi, prin obişnuinţă, devine pârjol. Nu există nicio margine a păcatului: setea nepotolită de fărădelegi nu poate fi stinsă decât de moartea îndrăgostitului. De aceea Apostolul zice: *Fugiţi de desfrânare* (I Cor. 6. 18), ca printr-o fugă rapidă să putem ocoli cruzimea acestei – aş zice – stăpâne nebune şi să putem ieşi din neagra ei robie". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Cain şi Abel,* Cartea întâi, V, 20, în PSB, vol. 52, pp. 130-131)

[688] Notă Prof. David Popescu: Plutarch, *Consolatio ad Apollonium*, 104a: *În realitate trupurile oamenilor sunt muritoare şi efemere*. (n. s. 132, p. 111)

„Dacă vezi o femeie cu gândul dorinţei, mădularele tale sunt arme ale păcatului. Dacă ai vorbit cu ea întru ispită, limba şi gura ta sunt mădulare ale păcatului”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XXXVII-a, 43, în PSB, vol. 53, p. 181)

„Războiul acesta înfricoşător începe să asalteze neamul oamenilor chiar din primul moment al tinereţii şi nu se stinge, decât numai după ce vor fi înfrânte mai întâi celelalte vicii. Asaltul este dat pe două fronturi, căci se ridică la luptă îngemănat cu un alt viciu”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 1, în PSB, vol. 57, pp. 187-188)

Felurile

„(...) Cel ce vrea să facă desfrânare este desfrânat, deşi n-a ajuns să se desfrâneze (Mt. 5, 28)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XII, 82.2., în PSB, vol. 5, p. 271)

„(...) *Omorâţi mădularele voastre, care sunt pe pământ: desfrânarea, necurăţia, pofta, dorinţa cea rea şi lăcomia, care este o slujire la idoli*. El a crezut că pe primul loc trebuie pusă desfrânarea, care se săvârşeşte prin împreunarea trupească. Al doilea mădular a spus că este necurăţia, care se furişează uneori fără vreo atingere femeiască fie în timpul somnului, fie în stare trează, din lipsă de grijă veghetoare a minţii, şi de aceea este însemnată şi osândită prin lege, care opreşte pe cei necuraţi nu numai de la împărtăşania din carnea de jertfe, ci, ca să nu întineze cele sfinte prin atingerea lor, chiar le porunceşte să stea departe de câmpul adunărilor: *Sufletul care este în necurăţie şi care a mâncat din cărnurile de jertfe ceva care este al Domnului va pieri în faţa Domnului şi tot ce va atinge cel necurat va fi necurat*. Se spune şi în Deuteronom: *Dacă va fi între voi un om care s-a pătat noaptea în somn, va ieşi afară din tabără şi nu se va întoarce decât spre seară, după ce se va spăla cu apă. Şi după apusul soarelui se va întoarce în tabără*. Apostolul socoteşte ca al treilea mădular al păcatului, pofta, care se poate întâmpla cuiva în adâncul sufletului, fără vreo mijlocire a trupului. Fără îndoială că pofta este tot ceea ce poftim. După aceasta, coborând de la păcatele mai mari la cele mai mici, Apostolul pune în locul al patrulea dorinţa cea rea, care se poate referi nu numai la viciul neruşinării numit mai înainte, ci chiar la toate dorinţele vătămătoare în general, izvorâte numai din rea voinţă. Despre aceasta Domnul spune în Evanghelie: *Cine se uită la o femeie poftind-o, a şi săvârşit adulter cu ea în inima lui*. Este cu mult mai greu să fie stăpânită dorinţa atunci când obiectul ei este de faţă”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. II, 1-4, în PSB, vol. 57, p. 514)

Întinăciunea – definiţia

„Iar întinăciunea este plăcerea protivnică curăţiei sufletului, care e amestecată în multe chipuri şi în multe feluri în viaţa omenească, în suflet şi în trup, în gânduri, în simţiri, în mişcările cu voia, în cele ce se lucrează în trup”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 448)

Desfrânarea cu gândul

„Domnul osândeşte desfrânarea chiar când este gândită”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. VI, 46.3., în PSB, vol. 5, p. 207)

„(...) Dacă te uiţi, spune Cuvântul, la frumuseţea trupului, dacă, după pofta ta, ţi se pare trupul frumos; şi pentru că te-ai uitat trupeşte şi cu păcat, eşti osândit prin aceea că l-ai admirat. Dimpotrivă, cel care priveşte frumuseţea cu dragoste curată nu se gândeşte la trup, ci la sufletul frumos şi, după părerea mea, admiră trupul ca pe o statuie, datorită frumuseţii căruia urcă gândurile lui la Meşterul acestei frumuseţi, la Frumuseţea însăşi, prin gândurile sale arată îngerilor, care stau pe calea ce urcă sus, ca simbol sfânt, caracterul luminos al dreptei lui gândiri, adică mireasma satisfacţiei lui, frumuseţea simţămintelor din sufletul lui, care, cu îngăduinţa Duhului Sfânt, este vesel. Slava aceasta, care îi lumina chipul lui Moisi, n-a putut-o privi poporul iudeu; de aceea Moisi şi-a pus un acoperământ peste slava chipului său pentru cei care priveau cu ochi trupeşti (Ieş. 34, 29-30, 33)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XVIII, 116.1.-116.2., 117.1., în PSB, vol. 5, p. 286)

Desfrânarea cu privirea

„(...) Până şi privirea cu gând păcătos a cuiva o socotim păcat, cum spune Scriptura: *oricine se uită la o femeie poftind-o, acela a şi săvârşit adulter cu ea în inima lui* (Mt. 5, 28). Aşa, încât, de ce n-am crede că există oameni care vor fi judecaţi chiar şi după cele mai neînsemnate gânduri, oameni curaţi cărora nu le e slobod nici să privească altceva decât lucrurile pe care le-a lăsat Dumnezeu să fie privite (şi care sunt o lumină pentru noi) şi care socot drept adulter până şi privirea lacomă, întrucât ochii sunt lăsaţi omului pentru cu totul alt scop?” (Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creştinilor*, XXXII, în PSB, vol. 2, p. 500)

„Creştinul, însă, fără a-şi scoate ochii, nu se uită după femei; sufletul său rămâne orb în faţa poftelor”. (Tertulian, *Apologeticul*, XLVI, 11, în PSB, vol. 3, p. 102)

„Urechile voastre s-au destrăbălat, ochii voştri vi s-au desfrânat şi, ceea ce este mai ciudat, privirile voastre au preacurvit înainte de a vă împreuna”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. IV, 61.3., în PSB, vol. 4, p. 120)

„Se pare că mai presus de toate trebuie să ne ferim de a ne uita la femei. Păcătuieşti nu numai dacă le atingi, ci şi dacă le priveşti (Mt. 5, 28)”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 82.5., în PSB, vol. 4, p. 350)

„Iar dacă i se pare (gnosticului – n. a.) că vede ceea ce nu vrea să vadă, îşi pedepseşte vederea îndată ce simte că i-a făcut plăcere ceea ce a văzut prin aruncătura privirii; că vrea să vadă şi să audă numai atât cât se cuvine”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XII, 76.6., în PSB, vol. 5, p. 523)

„Stăpânul nostru Cel iubitor de oameni, însă, cunoscând că firea noastră cade iute în ispită şi că viclenia diavolului este iscusită şi felurită, a căutat să ne întărească bine; şi voind să ne facă să nu cădem în cursele diavolului, ne-a dat această lege spunând: *Oricine caută la o femeie, spre a o pofti, a şi făcut preadesfrânare cu ea în inima lui* (Mt. 5, 28)." (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia VI, II, în col. PSB, vol. 21, p. 79)

„– Ce dar? Să învinuim ochii că s-au uitat?

– Deloc! Nu este de vină ochiul că a ajuns pricina alunecării, ci trândăvia voinţei şi neînfrânarea poftei. Ochiul pentru asta a fost creat, ca prin el să vedem creaturile lui Dumnezeu şi să slăvim pe Făcătorul lor. Lucrul ochiului este să vadă; dar văzul rău vine de la gândul care conduce pe om. Stăpânul a creat mădularele ca să ne folosească la săvârşirea faptelor bune; conducerea mădularelor însă a dat-o în seamă sufletului. Când sufletul se trândăveşte şi slăbeşte frâurile, păţeşte ca un vizitiu care, neputând stăpâni săriturile fără rânduială ale cailor, scapă frâurile şi caii se prăvălesc în prăpastie târând cu ei şi trăsura şi vizitiul; tot aşa şi cu voinţa noastră: când nu ştie să întrebuinţeze cum trebuie mădularele, se îneacă, plecându-se în faţa poftelor ruşinoase. De aceea Stăpânul nostru Hristos, ştiind că firea noastră se ispiteşte uşor şi că voinţa ne e trândavă, a pus lege, care îngrădeşte şi opreşte privitul cu curiozitate, ca să stingă de departe flacăra care se naşte în noi. El spune: *Cel care se uită la femeie ca să o poftească, a şi făcut preadesfrânare cu ea în inima lui* (Mt. 5, 28). Cu alte cuvinte, Hristos spune: *Opresc privirea desfrânată, ca să vă scap de fapta ruşinoasă. Să nu socoteşti că numai împreunarea face păcatul! Nu! Gândul este acela care aduce osânda!*" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXII, III, în col. PSB, vol. 21, pp. 262-263)

„Ascultă ce zice Hristos: *Cel care se uită la o femeie spre a o pofti, a şi făcut preadesfrânare cu ea în inima lui* (Mt. 5, 28). Vezi aici iarăşi că osânda vine din pricina gândului rău, că din pricina privirii pofticioase pedeapsa este dată ca şi cum ar fi fost săvârşită fapta?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, III, în col. PSB, vol. 21, pp. 337-338)

„Este mai bine să-ţi pui pe ochi glod şi ţărână decât să priveşti o nelegiuire ca aceasta. Nu-i atât de vătămător glodul pentru ochi cât de vătămătoare este privirea pofticioasă şi vederea unei femei goale. Ascultă cine a adus pe lume întâia oară umbletul în pielea goală şi teme-te de temeiul unei neruşinări ca aceasta!

- Dar cine a adus pe lume umbletul în pielea goală?

- Neascultarea şi ispita diavolului. Astfel, chiar de la început, obiceiul acesta se datoreşte diavolului. Primii oameni s-au ruşinat când s-au văzut goi; voi, însă, vă şi lăudaţi cu asta şi după spusele apostolului *slava voastră e în neruşinarea voastră* (Filip. 3, 19)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VI, VIII, în col. PSB, vol. 23, p. 88)

„*Cel care se uită la o femeie spre a o pofti a şi făcut adulter cu ea,* adică cel ce-şi face de lucru pentru a se uita cu curiozitate la trupurile strălucitoare, pentru a căuta cu privirea chipurile frumoase, pentru a hrăni sufletul cu vederea lor (…) Că omul care caută să vadă chipuri frumoase, acela mai cu seamă aprinde cuptorul patimii, îşi robeşte sufletul şi porneşte iute şi spre faptă. De aceea Hristos n-a spus: *Cel care pofteşte să facă adulter*,

ci: *Cel care se uită la o femeie spre a o pofti*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVII, I, în col. PSB, vol. 23, p. 219)

„Că nu s-a mărginit să spună *cel care va pofti* – pentru că poate pofti şi cel ce şade în munţi –, ci *cel care se va uita spre a pofti,* adică omul care adună în el însuşi pofta, care, fără să-l silească cineva îşi bagă fiara în mintea lui potolită. O astfel de poftă nu porneşte datorită firii, ci trândăvirii. De altfel şi Vechiul Testament o interzicea, spunând: *Nu te uita la frumuseţe străină* (Înţ. Sir. 9, 8). Apoi, ca să nu spui: *Ce păcat fac dacă mă uit la o femeie, dar nu cad*? Hristos pedepseşte chiar privirea, pentru ca nu cumva, prin această îngăduinţă, să prinzi curaj şi să cazi în păcat.

– Dar ce păcat fac dacă mă uit? O poftesc, dar nu săvârşesc nicio faptă rea!

– Şi aşa eşti rânduit împreună cu cei ce fac adulter! Legiuitorul a hotărât şi nu trebuie să iscodeşti mai mult. Se poate ca, uitându-te aşa, să poţi să te stăpâneşti o dată, de două ori, de trei ori! Dar dacă vei continua să faci asta, dacă vei aprinde cuptorul, de bună seamă vei cădea, că nu eşti în afara firii omeneşti. După cum noi când vedem un copil cu cuţitul în mână, îl batem şi-i luăm cuţitul din mână, deşi nu l-am văzut rănit, tot aşa şi Dumnezeu opreşte privirea pofticioasă, chiar înainte de păcat, tocmai pentru a nu cădea în păcat. Că omul, care şi-a aprins o dată flacăra, îşi plăsmuieşte necontenit chipuri de lucruri ruşinoase, chiar în lipsa femeii văzute, şi de la ele ajunge adesea la faptă. Aceasta e pricina că Hristos opreşte chiar împreunările făcute în inimă.

(…) fericitul Iov şi-a pus dintru început această lege de a nu se uita la fecioare (Iov 31, 1). Lupta e mai mare după ce te-ai uitat cu poftă la o femeie dar n-ai trăit cu ea. Că nu gustăm atâta plăcere de pe urma uitatului cu poftă la o femeie, câtă suferinţă avem de pe urma creşterii poftei; împuternicim pe potrivnic, facem loc larg diavolului şi nu mai suntem în stare să-l îndepărtăm, după ce l-am băgat în gândurile noastre cele mai intime, după ce i-am deschis lui mintea. De aceea, Hristos spune: *Nu fi desfrânat cu ochii şi nu vei fi desfrânat cu mintea*!

Este un alt fel de a te uita la o femeie, aşa cum se uită cei cu inima curată. De aceea Hristos n-a oprit uitatul, ci uitatul cu poftă. Dacă n-ar fi vrut asta, ar fi spus: *cel care se uită la o femeie*; dar n-a spus aşa, ci: *cel care se uită spre a o pofti,* ca să facă plăcere ochilor. Dumnezeu nu ţi-a făcut ochii ca prin ei să-ţi bagi în suflet desfrânarea, ci ca văzând făpturile Lui, să admiri pe Creator. După cum este o mânie fără rost, tot astfel este şi un uitat fără rost, când faci aceasta de dragul poftei. Dacă vrei să te şi uiţi şi să ai şi plăcere, uită-te la femeia ta, iubeşte-o pe ea neîncetat! Nicio lege nu te opreşte! Dar dacă vrei să te uiţi cu nesaţiu la frumuseţi străine, atunci nedreptăţeşti şi pe femeia ta, rotindu-ţi ochii pretutindenea, şi nedreptăţeşti şi pe aceea la care te uiţi, că o atingi cu ochi nelegiuiţi. Chiar dacă n-ai atins-o cu mâna, o atingi cu ochii. De aceea şi asta se socoteşte desfrânare şi aduce asupra ta chinurile din iad, că-ţi umple sufletul de nelinişte şi tulburare. Mare este ameţeala, nespus de cumplită durerea! Cel cuprins de această patimă este mai nefericit decât prinşii de război, decât cei înlănţuiţi. Adesea, aceea care a aruncat săgeata a plecat, dar rana a rămas. Mai bine spus n-a aruncat aceea săgeata, ci tu te-ai rănit de moarte uitându-te cu poftă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVII, I, în col. PSB, vol. 23, pp. 219-221)

„Dacă însă ochiul tău se uită la femeie, poftind-o, atunci ai deschis o rană şi ai înfipt o săgeată otrăvită în trupul tău, iar mădularele tale sunt unelte ale păcatului". (Sf.

Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită,* Cartea întâi, 10, în PSB, vol. 52, p. 250)

„Ai văzut o desfrânată, ai fost fermecat de înfăţişarea ei şi ai găsit frumuseţea ei încântătoare, căci ochii tăi s-au rătăcit, au văzut ce nu se cade şi s-au dus cu dorinţele cine ştie unde. Căci dacă ar fi văzut limpede, atunci ar fi văzut dezgustătoarea stare sufletească a desfrânatei, neobrăzarea care trezeşte dezgust, desfrânarea lipsită de ruşine, poftele care sleiesc vigoarea, drojdia respingătoare, rănile sufletului, cicatricele conştiinţei. Fiindcă – zice Iisus – *se uită la femeie spre a o pofti* (Mt. 5, 28).

Vezi, aşadar, că a căutat o amăgire cel care a căutat nu dragoste adevărată, ci dragoste vinovată. Căci el n-a căutat să cunoască adevărul, ci a privit pentru a-şi satisface poftele. Rătăceşte, prin urmare, ochiul, când rătăcesc simţurile. Simţirea e amăgire; amăgire e şi văzul. De aceea ţi se zice: *Să nu te vâneze ochii ei* (Pilde 6, 25), adică să nu fie amăgit sufletul tău *căci femeia rea vânează sufletele de preţ ale bărbaţilor aleşi* (Pilde 6, 26)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morţii,* VIII. 40, în PSB, vol. 52, p. 489)

„(...) Ochii sunt oarecum ferestrele luminoase ale minţii noastre, şi că toate poftele necinstite intră în inimă prin ochi ca prin nişte deschideri naturale, a voit să le nimicească în exterior cu totul, ca nu cumva, după ce au încolţit prin văz, să răsară în suflet şi crescând să se întărească întru pierzanie. De aceea zice Domnul că privirile pătimaşe ale oamenilor neruşinaţi nu sunt lipsite de germenul adulterului, de bună seamă pentru ca acela care fuge cu bună credinţă de adulter să-şi păzească şi privirea. Voind ca slujitorii Săi să aibă desăvârşită şi foarte curată cuviosia, le-a poruncit să se ferească cu foarte mare băgare de seamă de astfel de lucruri, oricât de mărunte ar părea, pentru ca viaţa creştinului să fie curată ca lumina ochiului şi, precum ochiul nu primeşte în el nici cel mai mic firicel de praf pentru a-şi păstra vederea neştirbită, la fel viaţa noastră nu trebuie să aibă în intimitatea ei niciun fel de semn al necuviinţei". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu,* Cartea a III-a, VIII, 37-38, în PSB, vol. 72, p. 226)

Desfrânarea în inimă

„Îţi poruncesc, mi-a zis *Păstorul*, să păstrezi curăţia şi să nu suie în inima ta poftă de femeie străină sau poftă de desfrânare sau de alte păcate asemănătoare acestora. Făcând aceasta săvârşeşti mare păcat. Dacă-ţi vei aminti neîncetat de soţia ta, niciodată nu vei păcătui.

Dacă pofta aceasta se va sui în inima ta, vei păcătui; iar dacă se suie alte pofte, tot aşa de rele, faci păcat. Că mare păcat este pofta aceasta pentru un rob al lui Dumnezeu. Dacă săvârşeşte cineva fapta aceasta rea, îşi pregăteşte moartea.

Ia seama, deci! Abţine-te de la această poftă". (Herma, *Păstorul*, Porunca IV - 29, 1-3, în PSB, vol. 1, p. 300)

„… frumuseţea femeilor, care mi-a pus la încercare curăţia. E drept că de desfrânare am scăpat, dar în cugetul inimii totuşi mi-am întinat fecioria". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 42, IV, în PSB, vol. 12, p. 195)

„Nu voi trece cu vederea fapta lui Alexandru[689] (cel Mare – n. a.) care, luând roabe pe fiicele lui Darius[690], vestite pentru frumuseţea lor, nici n-a vrut să le vadă măcar, că a socotit că este o ruşine ca cel care a biruit pe bărbaţi să fie biruit de femei[691]. Fapta lui Alexandru se aseamănă cu această poruncă evanghelică: *Cel care priveşte cu poftă la o femeie, chiar dacă n-a săvârşit cu fapta adulterul, nu-i iertat de păcat, pentru că a primit pofta în sufletul său* (Mt. 5, 28)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXII-a către tineri, V, în PSB, vol. 17, pp. 574-575)

„Să nu spui: Ce mare lucru este dacă mă uit cu curiozitate la o femeie? Dacă săvârşeşti desfrânarea cu inima, repede o vei îndrăzni şi cu trupul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXVI, III, în col. PSB, vol. 23, p. 972)

„Dacă tu îţi aperi trupul doar pe din afară de stricăciune şi desfrâu, însă înlăuntrul tău desfrânezi în gândurile tale, eşti un desfrânat înaintea lui Dumnezeu, şi nu-ţi foloseşte la nimic faptul că ai trupul feciorelnic. După cum atunci când un tânăr, amăgind prin vicleşug o tânără şi corupând-o, aceasta este dispreţuită de mirele ei, pentru că a desfrânat, tot aşa şi sufletul cel netrupesc, intrând în contact cu şarpele cel ascuns în el, cu duhul cel viclean, comite desfrâu înaintea lui Dumnezeu. Pentru că s-a scris: *Oricine priveşte o femeie, poftind-o, deja a săvârşit adulter în inima lui* (Mt. 5, 28). De aceea, (zicem), este un desfrâu care se comite cu trupul şi este un desfrâu care se comite cu sufletul atunci când acesta stă în comuniune cu satan. Acelaşi suflet (poate) fi părtaş şi frate atât al demonilor, cât şi al lui Dumnezeu şi al îngerilor, însă, dacă desfrânează cu diavolul, fără nicio valoare devine înaintea Mirelui celui ceresc". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 13, în PSB, vol. 34, pp. 208-209)

„(...) Dumnezeu, Creatorul şi Ziditorul neamului omenesc, cunoscând mai înainte de toţi natura creaturii Sale şi mijlocul de a o îndrepta, i-a adus tămăduire tocmai acelei părţi, de unde ştia că izvorăsc cauzele îmbolnăvirilor, căci zice: *Oricine se uită la o femeie, poftind-o, a şi săvârşit adulter cu ea în inima lui* (Mt. 5, 28). Cunoscând zburdălnicia ochilor, vina n-o dă pe seama lor, cât pe acest simţ lăuntric, care se foloseşte nesănătos de slujba văzului acestora. Căci bolnavă de rana făcută de săgeata poftei desfrânate este inima, care vede pentru a se învăpăia de dorinţe. Darul văzului, dăruit cu rost de Ziditor ea îl întoarce din cauza viciului spre ticăloase slujiri şi la orice prilej aduce la lumină boala ascunsă a poftei desfrânate. De aceea adresează inimii din vina căreia iese la iveală prin văz cea mai rea boală, această poruncă mântuitoare: căci nu se zice: *Păzeşte mai mult decât orice ochii tăi* care, firește, ar fi trebuit să fie păziţi în mod deosebit, dacă din ei ar fi izvorât pofta noastră – ochii, negreşit, nu fac altceva decât să ofere sufletului slujirea lor –

[689] Notă Pr. D. Fecioru: Alexandru cel Mare, fiul lui Filip regele Macedoniei, discipolul lui Aristotel, s-a născut în 356 (î. d. H.) în Macedonia şi a murit în Babilon, în 323 î.d.H. în vârstă de 33 de ani, după ce supusese toate cetăţile greceşti, cucerise Egiptul şi Fenicia, învinsese pe Darius III şi ajunsese cu oştirea sa până în nordul Indiei. Dar, fiindu-i istovită armata, s-a reîntors în Babilon şi a căutat să-şi organizeze cuceririle sale. Imperiul creat de el, însă, nu i-a supravieţuit, că îndată după moartea sa a fost împărţit între generalii săi. Cuceririle lui Alexandru au pus începutul perioadei elenistice. (n. s. 37, p. 574)

[690] Notă Pr. D. Fecioru: Darius III, regele perşilor (335-330 î. d. H.), a fost învins de Alexandru cel Mare în 333 î.d.H.; în 330 î. d. H. a fost ucis de generalii săi. (n. s. 38, p. 574)

[691] Notă Pr. D. Fecioru: Ştirea este transmisă de Plutarh în lucrarea sa *Despre curiozităţi*. (n. s. 39, p. 574)

dar zice: *Păzeşte inima ta mai mult decât orice* (Pilde 4, 23). I se impune tămăduire mai degrabă ei, care poate abuza pretutindeni de slujirea ochilor.

Cea dintâi grijă pentru păstrarea curăţiei inimii va fi aceasta: ori de câte ori ni se va fi furişat în gând amintirea trupului femeiesc, prin aţâţarea vicleană a iscusinţei diavoleşti, să ne grăbim s-o alungăm cât mai iute dinlăuntrul nostru, punându-ne în faţă mai întâi amintirea mamei, a surorilor, a rudelor, sau a anumitor femei pioase. Dacă vom zăbovi prea mult timp în astfel de ademeniri, ispititorul la rele, odată ce a prins prilejul îmbierii către sexul femeiesc, ne va atrage pe nesimţite de aici şi ne va abate mintea spre acele fiinţe, prin care ne poate stârni gândiri nesănătoase. De aceea trebuie necontenit să ne amintim de acea povaţă: *Păzeşte inima ta mai mult decât orice* şi, potrivit principalei porunci a lui Dumnezeu, să observăm cu băgare de seamă capul vătămător al şarpelui (Fac. 3, 15), adică începutul tuturor gândurilor rele, cu ajutorul cărora încearcă diavolul să se strecoare în sufletul nostru. Să nu îngăduim să pătrundă prin nesinchisire în inima noastră tot corpul acestui şarpe, adică încuviinţarea ademenirii, care fără îndoială, de va fi intrat, va ucide prin otrava muşcăturii lui mintea robită. La fel trebuie să stingem în *dimineţile* naşterii lor pe *păcătoşii pământului* (Ps. 136, 9), nostru, chiar când se ridică ei, adică simţurile cărnii, şi, cât timp sunt încă mici, *să izbim de piatră fiii Babilonului*. Dacă nu le vom da morţii, cât timp sunt încă foarte fragede, o dată crescute, prin îngăduinţa noastră, se vor ridica mai puternice să ne piardă, sau, chiar de ar fi învinse, acest lucru va fi cu mare geamăt şi chin.

Cât timp *cel tare* adică duhul nostru *şi înarmat păzeşte casa sa*, întărindu-şi cele dinlăuntru ale inimii sale prin frica de Dumnezeu, *avuţiile lui sunt în pace* (Lc. 12, 21), adică roadele strădaniilor lui şi virtuţile dobândite de mult timp. *Dacă însă unul mai tare vine asupra lui şi-l înfrânge*, adică diavolul cu consimţământul gândurilor lui, *îi ia toate armele în care nădăjduise*, adică amintirea Scripturilor, sau frica de Dumnezeu, *iar prăzile ridicate de la el le împarte* (Lc. 11, 22), punând în risipă, cu ajutorul tuturor viciilor potrivnice, meritele virtuţilor lui". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 12-13, în PSB, vol. 57, pp. 192-193)

Poluţiile nocturne

„De îndată ce din prea multă hrană ne-a apărut vreo prisosinţă în mădulare, trebuie s-o eliminăm prin însăşi legea naturii, care nu îngăduie să existe în corp vreo unsoare de prisos, fiindcă este vătămătoare şi potrivnică organismului. De aceea trupul nostru trebuie menţinut într-o cumpătare totdeauna raţională şi uniformă, încât, dacă dintr-o necesitate naturală trăim în corp şi nu ne putem lipsi de el, cel puţin mai rar şi nu mai mult de trei ori pe an să cădem în tina bântuielii. Totuşi acest lucru să se petreacă într-un somn liniştit, fără vreo dorinţă aprinsă, neprovocat de vreun chip amăgitor care apare în vis ca aţâţare a poftelor ascunse". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. XXIII, 1, în PSB, vol. 57, p. 342)

„(...) Vom plânge în adevăr şi pe bună dreptate, când după o lungă curăţie a trupului nostru, sperând că de acum am scăpat de orice fel de atingere trupească, simţim că iarăşi se ridică împotriva noastră îmboldirile cărnii din cauza inimii noastre mândre şi că amăgirile viselor de noapte ne pătează din nou". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. VI, 7, în PSB, vol. 57, p. 519)

„(...) Fiecare, prin neîncetată încordare a minţii, va ajunge la acea stare de curăţie, în care, mintea fiindu-i cu desăvârşire slobodă de mângâierile acestei patimi, trupul lui va alunga ca de prisos ceea ce se pierde în timpul somnului, mărginindu-se cu cea mai mare siguranţă la condiţia şi măsura naturii. Astfel, numai când trezit îşi va afla, fără voia şi ştirea lui, după un lung timp, trupul pătat, numai atunci va avea dreptul să învinovăţească necesitatea naturală, până ce va ajunge fără îndoială la acea stare, încât să fie la fel şi noaptea ca şi ziua, la fel în pat ca şi la rugăciune, la fel singur ca şi înconjurat de mulţimea de oameni". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. VIII, 5, în PSB, vol. 57, p. 522)

„Mai marii noştri au arătat că trei sunt cauzele acestei întinăciuni, care se produc fără voia noastră: prea multa mâncare, lipsa de veghere şi înşelăciunile duhului rău. Mai întâi viciul lăcomiei la mâncare, adică al îmbuibării stomacului, produce acest exces de tină ruşinoasă. Dacă aceasta a pătat starea curăţiei în timpul unei înfrânări mai deosebite, pricina nu este hrana prea puţină în prezent, ci prea multă în trecut. Ceea ce s-a produs în mădulare din cauza lăcomiei în mod necesar se elimină, chiar dacă este trupul supus la un post mare. De aceea trebuie să ne stăpânim printr-o înfrânare egală nu numai de la mâncăruri alese, dar şi de la cele mai uşoare. De aceea nici apa şi pâinea nu trebuiesc folosite până la saţietate, pentru ca puritatea trupească, o dată dobândită, să poată rămâne multă vreme în noi şi să imite într-un fel curăţia deplină a sufletului. Trebuie să mărturisim, totuşi, că uneori, fără vreo osteneală a minţii, felul trupului fiecăruia sau vârsta înaintată, fac ca această întinare să se producă rar, sau deloc. Dar un merit are cel care este scutit de aceasta prin starea corpului său şi alt merit cel ce obţine victorii datorită virtuţilor sale. Puterea acestuia de a birui toate viciile este minunată, dar cel care n-a avut parte de rău fără o luptă proprie, aş zice că este vrednic mai degrabă de compătimire, decât de laudă.

A doua cauză a acelei întinăciuni o constituie lipsa de preocupări şi exerciţii duhovniceşti, când mintea nu este prinsă de învăţătura omului lăuntric, ci în deprindere cu lenea şi trândăvia, sau când nu se fereşte de gânduri josnice şi, fiind foarte puţin stăpânită de dorul curăţiei, crede că aceasta se capătă doar prin dojana omului din afară. Se întâmplă prin urmare ca, din viciul acestei greşeli şi nesocotinţe, nu numai să pătrundă în tainele minţii tot felul de gânduri cutreierând fără oprire şi sfială, dar chiar să încolţească seminţele tuturor patimilor de mai înainte. Câtă vreme acestea stau ascunse în adâncimile ei, deşi trupul este biciuit prin post aspru, totuşi îl neliniştesc în somn cu vedenii atrăgătoare, cărora nu din trebuinţă naturală, ci în chip înşelător îi produc ruşinoasa întinăciune înainte de mersul firesc al trupului. Acestea, dacă nu pot fi oprite mai mult prin grija minţii decât prin slăbirea trupului, cel puţin duc, cu ajutorul harului divin, la acea formă oarecum nevinovată a întinăciunii. De aceea mai întâi trebuiesc înfrânate simţurile, pentru ca nu cumva mintea, deprinsă cu aceste ieşiri, să fie atrasă în vis la aţâţările mai rele ale viciului.

A treia cauză este aceea când dorim să dobândim curăţia veşnică prin înfrânarea inimii şi a trupului pe calea unui exerciţiu îngrijit şi neîntrerupt al stăpânirii de sine. Dar pe noi, care ne ocupăm în chip strălucit de folosul trupului şi al sufletului, ne atacă atât de puternic prea înşelătorul vrăjmaş cu ura sa, încât încearcă să slăbească încrederea conştiinţei noastre şi să ne umilească prin vreo vină, mai ales în acele zile în care dorim,

printr-un mai mare merit, să plăcem lui Dumnezeu. Astfel, nu prin vreo pornire a trupului, sau prin încuviinţarea minţii, şi nici prin înşelarea vreunei vedenii, ci numai prin producerea de la sine a întinării ne îndepărtează de la Sfânta Împărtăşanie. Se crede că amestecul diavolului face să se întâmple asemenea înşelare la unii dintre începători şi la cei ale căror trupuri nu sunt încă slăbite prin practica posturilor îndelungate. Aflând duhul cel rău că ei se ostenesc prin posturi mai aspre, cu atâta dibăcie le răstoarnă încercările, încât, când simt că nu numai că n-au înaintat cu inima prin post aspru către curăţia trupului, dar chiar că au fost loviţi şi mai grav, se înspăimântă de învăţătura nestricăciunii şi de asprimea înfrânării hrănitoare a curăţiei ca de un duşman. Este de ştiut că noi trebuie să ne curăţim de fiecare viciu nu numai fiindcă acestea, prin tulburările lor, ne stăpânesc simţurile şi nu numai fiindcă duşmanul nu este mulţumit să stăpânească singur fără vreun tovarăş, ci pentru ca prin ceata cea rea a tuturor viciilor să jefuiască printr-o înmulţită robie mintea supusă lui". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, A doua convorbire cu părintele Theonas, Cap. III, 1-7, în PSB, vol. 57, pp. 690-692)

„(...) Pentru ca acea înşelare şi întinăciune din vis să nu aibă loc niciodată, sau, ca să vorbesc potrivit stării umile şi obişnuite, foarte rar, potrivit acelei credinţe care ne îndreptăţeşte să sperăm darul curăţiei, cu deosebire prin harul lui Dumnezeu, trebuie să ne ferm de prea multă mâncare şi băutură. Prisosul acestora este pricină de întinăciune care, neputând fi desfiinţată cu totul din legile naturii, se produce totuşi din unele imbolduri, cum sunt mâncarea şi băutura. Cu cât saţiul acestora este mai mărginit, cu atât mai rar au loc şi întinăciunile şi amăgirile care tulbură în timpul somnului, fiindcă nu atât tina este produsă de vis, cât visul de aceasta. De aceea, dacă vrem să fim eliberaţi de momeala acestor înşelăciuni, trebuie să ne străduim din toate puterile ca mai întâi să învingem patima desfrânării, potrivit cuvintelor fericitului Apostol: *Să nu împărăţească păcatul în trupul vostru cel muritor supunându-vă poftelor lui*. În al doilea rând, să potolim şi să adormim cu totul acele porniri înşelătoare ale trupului: *Nici să nu ne facem mădularele noastre arme ale nedreptăţii pentru păcat*, şi-n al treilea rând, să oprim omul nostru lăuntric, în toate chipurile şi din toate mădularele, de la acea momeală a poftei: *Să ne dăruim lui Dumnezeu ca vii, sculaţi din morţi*. Astfel, ajungând prin această reuşită la veşnica odihnă a trupului nostru, să dăruim lui Dumnezeu şi *membrele noastre ca arme*, de acum nu ale poftei, ci *ale dreptăţii*. Întemeindu-ne pe această curăţie a castităţii *păcatul nu ne va mai stăpâni*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, A doua convorbire cu părintele Theonas, Cap. VI, 4-7, în PSB, vol. 57, pp. 694-695)

Adulterul

„Eu i-am spus:

– Domnule, îngăduie-mi să te întreb câteva lucruri!

– Spune! mi-a zis el (îngerul pocăinţei – n. a.).

– Domnule, i-am spus, dacă cineva are femeie credincioasă în Domnul şi o găseşte săvârşind adulter cu cineva, oare păcătuieşte bărbatul ei, dacă mai trăieşte cu ea?

– Atât timp cât nu ştie, mi-a spus el, nu păcătuieşte; dar dacă bărbatul cunoaşte păcatul ei, iar femeia nu se pocăieşte, ci stăruie în desfrânarea ei, iar bărbatul trăieşte cu ea, este vinovat de păcatul ei şi părtaş la adulterul ei.

Şi l-am întrebat:

– Ce să facă, dar, bărbatul, dacă femeia stăruie în această patimă?

S-o lase, mi-a răspuns, şi bărbatul să rămână singur; dar dacă, după ce a lăsat-o, se căsătoreşte cu alta, săvârşeşte şi el adulter (Mc. 10, 11; Mt. 5, 32; 19, 9; I Cor. 7, 11). (Herma, *Păstorul*, Porunca IV - 29, 6, în PSB, vol. 1, p. 301)

„Domnule, l-am întrebat eu, dar dacă după ce a fost lăsată, femeia se pocăieşte şi vrea să se întoarcă la bărbatul ei, nu va fi primită?

– Dacă bărbatul nu o va primi, mi-a spus el, păcătuieşte şi-şi atrage asupra lui mare păcat; că trebuie primit cel ce păcătuieşte şi se pocăieşte; dar nu de multe ori; că pentru robii lui Dumnezeu este o singură pocăinţă. Aşadar, în vederea pocăinţei soţiei sale nu trebuie bărbatul să se recăsătorească. Lucrul acesta este dator să-l facă şi femeia şi bărbatul.

Adulterul, mi-a spus el, nu-i numai atunci când îşi pângăreşte cineva trupul lui, ci săvârşeşte adulter şi atunci când face fapte asemănătoare păgânilor. Deci, dacă cineva stăruie în nişte fapte ca acestea, şi nu se pocăieşte, de acela fereşte-te şi nu mai trăi împreună cu el; altminteri, eşti şi tu părtaş la păcatul lui.

De aceea vi s-a poruncit să rămâneţi aşa cum sunteţi, fie bărbat, fie femeie (I Cor. 7, 40); pentru că, în astfel de cazuri, poate fi pocăinţă.

Eu, a spus mai departe *Păstorul*, nu vreau cu asta să dau prilej să se săvârşească acest păcat, ci ca păcătosul să nu mai păcătuiască. Cu privire la păcatul lui de mai înainte, este Cel ce poate să-l vindece; că El este Cel ce are stăpânire peste toate”. (Herma, *Păstorul*, Porunca IV - 29, 4-11, în PSB, vol. 1, pp. 301-302)

„(...) O ruşine ca omul, care a fost creat de Dumnezeu, să fie mai neînfrânat chiar decât animalele necuvântătoare, care nu se împreunează cu mai multe femele şi la întâmplare, ci cu una singură şi de acelaşi fel, de pildă porumbeii sălbateci, porumbeii domestici, neamul turturelelor şi toate câte sunt asemenea acestora”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XXIII, 138.4., în PSB, vol. 5, pp. 182-183)

„(...) Gnosticul nu va prefera plăcutul în locul folosului; şi nici dacă o femeie frumoasă l-ar provoca, în vreo împrejurare oarecare, şi l-ar sili, ca o curtezană, să se desfrâneze; pentru că nici femeia lui Faraon n-a putut birui împotriva lui Iosif, ci s-a lăsat dezbrăcat de haina pe care aceea i-o ţinea cu forţa (Fac. 39, 12) şi Iosif a ajuns gol de păcat, dar îmbrăcat cu cuminţenia purtării sale. Da, ochii stăpânului femeii şi al lui nu-l vedeau, dar îl vedeau ochii Celui Atotputernic. Noi oamenii auzim glasul şi vedem trupurile, Dumnezeu, însă, cercetează fapta, din care iese şi glasul şi iese şi vederea (I Reg. 16, 7; Ier. 17, 10)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XI, 61.2.-61.4., în PSB, vol. 5, p. 514)

„(...) În adulter diavolul şi-a pus *chipul şi scrisoarea* lui (Mt. 22, 20). Ai săvârşit în adulter? Atunci ai primit de la diavol o monedă”. (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia VI, Cap. VIII, în PSB, vol. 6, pp. 103-104)

„… filosofii care urmează pe Zenon din Citium se feresc de adulter, ceea ce fac şi aderenţii lui Epicur şi chiar unii oameni lipsiţi de învăţătură. Dar să nu uiţi cât de mare e dezacordul tuturor acestor oameni când e vorba să explice de ce evită fiecare dintre ei

adulterul. Stoicii o fac din motivul binelui comun şi pentru că cred că este un lucru contra naturii ca o fiinţă raţională să corupă o femeie, care anterior s-a dăruit prin lege altuia, şi să distrugi căminul conjugal al altuia. În schimb, epicureii, care se abţin de la comiterea adulterului, nu fac acest lucru pentru acest motiv, ci pentru că crezul lor le spune că scopul vieţii e plăcerea şi acum văd că cel ce vrea să comită adulter se expune din pricina acestei singure plăceri la multe obstacole potrivnice acelor pofte, cum sunt întemniţarea, exilul sau moartea, pentru că se întâmplă adeseori ca şi înainte de acestea să se ivească destule primejdii în clipele în care unul din soţi ori din casnicii lui pleacă din casă. Dar chiar admiţând c-ar fi cu putinţă celui ce comite adulterul să scape de privirea soţului femeii, a celor din casa lui şi a celor pentru care adulterul e o dezonoare, totuşi patima adulterului ispiteşte chiar şi pe un epicureu. Iar dacă uneori ignorantul refuză adulterul, chiar îşi când ar avea posibilitatea să-l săvârşească, poate că şi atunci el se fereşte de el mai mult de teama pe care i-o inspiră legea şi pedepsele, decât de mulţimea ocaziilor ce i se oferă. Se vede, aşadar, că până şi o acţiune de care te fereşti s-o faci, aşa cum e fuga de desfrânare, atunci când e vorba să judecăm motivele pentru care n-o săvârşim, nu sunt nici ele totdeauna aceleaşi, ci sunt diferite". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. LXIII, în PSB, vol. 9, pp. 497-498)

„Femeia al cărei bărbat a plecat şi nu ştie unde se află, dacă se însoţeşte cu altul înainte de a se fi convins despre moartea lui, săvârşeşte adulter". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 199, XXXI, în PSB, vol. 12, p. 406)

„Unirea viperei cu mirena este un adulter al naturii. Să afle, dar, cei care strică casele străine cu ce fel de târâtoare se aseamănă!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VII-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 154)

„*Bărbatul să dea femeii cinstea cuvenită* (I Cor. 7, 3). Ce cinste-i dai când o insulţi în ce are ea mai scump şi dai desfrânatelor trupul tău, care-i al ei? Ştii doar că trupul tău este al ei! Ce cinste-i dai când aduci în casă gâlceavă şi război? Ce cinste-i dai când faci în oraş fapte pe care povestindu-le acasă fac să roşească soţia care te ascultă, fiica ta care-i de faţă; dar înainte de ele te faci tu însuţi de ruşine. Trebuie neapărat sau să taci sau să te faci în aşa hal de râs povestind nişte necuviinţe, pentru care, de le-ar povesti slugile tale, ai avea tot dreptul să le biciuieşti". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VII, VII, în col. PSB, vol. 23, p. 100)

„(...) Între păcatele faţă de femeie cel mai greu din toate e preacurvia (adulterul), care strică căsătoria altcuiva şi primeşte despărţirea celor uniţi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Opta, în PSB, vol. 38, p. 257)

Prostituţia

„Nu-şi dau seama că sunt înşelate şi se dau pe ele însele ca obiect de plăcere celor care voiesc să trăiască cu ele; îşi schimbă curăţia lor cu o ocară plină de ruşine, socotind ruşinoasa lor stricăciune drept o faptă aducătoare de câştig.

Mulţi sunt cei care se pun în slujba desfrânării prostituatelor; şi se strecoară unul într-un chip, altul în alt chip. Desfrânaţii sunt înclinaţi spre desfrâu cum sunt porniţi porcii să

se scalde în mocirlă". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. IV, 28.4.-28.5., în PSB, vol. 4, p. 322)

Sodomia sau homosexualitatea

„Căci cei ce pun la cale târgul prostituţiei, organizând pentru tineri, spre ruşinea legii, cuiburi de tot felul de plăceri ruşinoase[692], care nu cruţă nici pe bărbaţi (cu alte cuvinte, bărbaţii dedându-se la acte oribile asupra altor bărbaţi) şi care înjosesc cu totul trupuri atât de venerabile şi de frumoase, necinstind în acelaşi timp şi minunata făptură a lui Dumnezeu – căci frumuseţea n-a venit singură pe pământ, ci a fost adusă de puterea şi de voia lui Dumnezeu ...". (Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creştinilor*, XXXIV, în PSB, vol. 2, pp. 502-503)

„O, de ai putea, de pe un loc înalt de observaţie, să-ţi furişezi privirea în cele secrete, să deschizi uşile unor camere şi să dai în vileag ce se ascunde în ele! Ai vedea că se practică în ele de către cei fără ruşine ceea ce n-ar putea-o privi un om cu ruşine, ceea ce constituie o crimă şi numai faptul de a vedea ceea ce demenţii în urgia viciilor lor neagă că au săvârşit, dar se grăbesc să săvârşească. Cu pofte bolnave se împerechează bărbaţi cu bărbaţi, se petrec lucruri care nu pot plăcea nici celor ce le fac". (Sf. Ciprian, *Către Donatus*, IX, în PSB, vol. 3, p. 420)

„… Dumnezeu nu acceptă ceva împotriva firii, nici din cele izvorâte din urmările răutăţii şi nici din cele făcute în chip iraţional". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a V-a, Cap. XXIII, în PSB, vol. 9, p. 334)

„Legăturile nefireşti dintre oameni sunt datorate beţivilor; ei caută pe femeie în bărbat şi pe bărbat în femeie". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia I despre post, IX, în PSB, vol. 17, p. 355)

„ ... *asemenea şi bărbaţii, lăsând rânduiala cea după fire a părţii femeieşti, s-au aprins în pofta lor unii pentru alţii, bărbaţi cu bărbaţi, săvârşind ruşinea şi luând în ei răsplata cuvenită rătăcirii lor* (Rom. 1, 27). Căci, ce altă cugetare mai urâtă ar merita să fie pedepsită decât această întinare plină de ruşine, pe care o săvârşesc asupra lor lucrătorii neruşinării?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea II, cap. XI, în PSB, vol. 30, p. 171)

„Am cunoscut un frate – o de nu l-aş fi ştiut niciodată!, fiindcă după aceasta a primit să poarte povara cinului meu[693], care a mărturisit unui foarte încercat bătrân, că era asaltat de cea mai crâncenă patimă a trupului, căci era ars de o poftă contra naturii de o violenţă de nesuportat şi anume, de dorinţa de a participa mai degrabă pasiv la ticăloşie decât activ. Atunci acela, ca un adevărat doctor al sufletului, a dezvăluit îndată cauza lăuntrică şi originea acestei boli. Suspinând adânc, îi zise: *Niciodată Domnul n-ar fi îngăduit să fii dat pe mâna unui atât de rău duh, dacă n-ai fi săvârşit vreun blestem împotriva Lui*. La

[692] Notă Pr. Teodor Bodogae: Pe bună dreptate, apologeţii n-au îndrăznit să atace toată turpitudinea moravurilor păgâne (Bardy, *Athenagore, Supplique au sujet des chrétiens*, p. 163, nota 3). (n. s. 47, p. 502)
[693] Notă Prof. N. Chiţescu: Caz de sodomie, frecvent în antichitate. (n. s. 228, p. 258)

această descoperire el a căzut la pământ la picioarele lui, şi, pătruns de cea mai adâncă uimire, când văzu descoperite secretele inimii lui, ca sub inspiraţia lui Dumnezeu, a mărturisit că, într-o pornire nelegiuită a gândului, a cugetat o blasfemie împotriva Fiului lui Dumnezeu. De aici se vede limpede că cel stăpânit de duhul trufiei, îmboldit a pronunţa o blasfemie împotriva lui Dumnezeu, este despuiat de întregimea desăvârşirii şi nu merită sfinţenia castităţii, dacă-şi îngăduie să-I aducă jignire Aceluia, de la care trebuiesc nădăjduite darurile curăţiei". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a XII-a, Cap. 20, în PSB, vol. 57, p. 258)

„(...) Dacă autorii atâtor rele se pătau de acel rău, prin mărturisirea publică a nelegiuirii toată cetatea devenea vinovată de o asemenea nelegiuire. Fiindcă vedea aceasta tot oraşul şi-l tolera, vedeau judecătorii şi nu luau măsuri împotrivă, vedea poporul şi aplauda, fiind răspândită astfel în tot oraşul această tovărăşie la desfrânare şi nelegiuire. Chiar dacă nu toţi săvârşeau asemenea blestemăţie, ea păta pe toţi în comun, fiindcă nu era interzisă. Dar poate că a existat vreodată un sfârşit al răului şi vreo îndreptare a acestei rătăciri. Cine ar putea crede, sau chiar auzi, ca un bărbat să-şi fi schimbat în ţinută femeiască nu numai rolul şi firea sa, ci chiar înfăţişarea, mersul, îmbrăcămintea şi tot ce-l caracterizează ca sex şi chip pe un bărbat? Până într-atât de depravat era totul, încât deşi pentru un bărbat nimic nu este mai ruşinos decât să pară a avea în el ceva femeiesc". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VII-a, XVIII, 79-80, în PSB, vol. 72, pp. 315-316)

„Căci pe când bărbaţii îşi luau înfăţişare femeiască şi-şi mlădiau mersul mai mult decât femeile, pe când dădeau semne de monstruoasă necurăţie şi-şi acopereau capetele cu broboade femeieşti, şi aceasta în mod public, într-o cetate romană, într-un oraş atunci foarte mare şi foarte vestit, a cui dezonoare era dacă nu a imperiului roman faptul că se permitea să se săvârşească pe faţă în mijlocul şi în sânul statului cea mai blestemată nelegiuire? Puterea cea mare şi supremă, care are datoria să împiedice cea mai mare nelegiuire, dovedeşte oarecum că o socoteşte normală, dacă o îngăduie cu bună ştiinţă să se săvârşească. Cel de a cărui mână depinde s-o oprească însemnează că porunceşte să se îndeplinească, dacă n-o împiedică să aibă loc.

Iarăşi, fiindcă durerea cere, îi întreb pe cei ce se supără: la care neamuri barbare fie s-au săvârşit vreodată acestea, fie s-a permis să se săvârşească fără sancţiuni publice? În sfârşit, pentru a nu cerceta şi stărui prea mult asupra acestui lucru, să-i comparăm pe înşişi devastatorii Africii cu popoarele afrilor. Să vedem dacă s-a petrecut vreodată ceva asemănător la vandali. Desigur barbarii, îngâmfaţi de cuceriri, mândri de victorie, moleşiţi de belşugul de bogăţii şi de plăceri, deşi fuseseră cu siguranţă întotdeauna foarte stăpâniţi şi foarte înfrânaţi, totuşi au putut, bineînţeles, să se schimbe în beţia atâtor succese, când au intrat, cum este scris în cărţile sfinte (Ieş. 13) într-un pământ roditor, în care curgea lapte şi miere, foarte bogat şi oarecum îmbătat de mulţimea tuturor plăcerilor; în acest pământ nu era nimic de mirare dacă un neam barbar s-ar fi desfrânat, acolo unde însăşi natura era într-un fel asemenea celui ce se desfrânează. Cine şi-ar închipui că vandalii, când au intrat în acele locuri, nu s-au scufundat în tot noroiul viciilor şi al stricăciunilor, sau, ca să vorbesc mai pe scurt, că n-au făcut cel puţin ceea ce făcuseră întotdeauna afrii, în ale căror drepturi intraseră? Şi desigur, săvârşind numai acestea, trebuiau socotiţi foarte cumpătaţi şi măsuraţi, dacă nu-i făcuse însăşi îmbelşugarea mai corupţi. Câţi sunt dintre

înţelepţi, pe care să nu-i schimbe succesele, cărora să nu le crească şi decăderea morală odată cu înălţarea materială? Este sigur că din acest punct de vedere vandalii au fost foarte înfrânaţi, dacă la început, cuceriţi şi subjugaţi, au ajuns după aceea victorioşi? În atâta bogăţie şi belşug de toate niciunul din ei n-a devenit un desfrânat". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VII-a, XIX-XX, 83-87, în PSB, vol. 72, pp. 317-318)

„Aşadar această întinăciune a început să existe la romani înainte de Evanghelia lui Hristos şi, ceea ce este mai grav, n-a încetat nici după Evanghelie. Şi după aceste stări de lucruri cine să nu admire popoarele vandalilor? Aceştia, intrând în oraşe foarte bogate, în care se petreceau asemenea fapte pretutindeni, au împrumutat unele plăceri ale oamenilor corupţi, dar au respins în general corupţia moravurilor şi se folosesc de cele bune, ferindu-se de primejdia celor rele. Pentru lauda acestora sunt de ajuns cele spuse şi nu mai e nevoie de spus altele. Ei au respins necurăţiile bărbaţilor, ba, mai mult, au respins şi pe ale femeilor, s-au ferit cu groază de localuri de desfrânare şi de case de toleranţă, au evitat cu scârbă legăturile şi împerecherile cu femei uşoare. Oare poate părea de crezut cuiva că romanii au admis acestea, iar barbarii s-au îngrozit de ele? Oare, după cele spuse despre acestea, ce s-ar mai putea spune? Şi totuşi sunt mai multe de arătat. Căci, dacă am afirmat că barbarii au evitat lucruri înjositoare, aceasta e puţin. Cineva poate să se îngrozească de lucruri necinstite şi să nu le înlăture? Acesta este meritul cel mare şi cu totul deosebit: nu numai să nu te pătezi tu însuţi, dar să iei şi măsuri să nu se păteze vreodată alţii. Este într-un fel administrator al salvării umane cel care se străduieşte nu numai să fie el bun, ci să-i facă şi pe cei răi să se schimbe". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VII-a, XXI, 89-90, în PSB, vol. 72, pp. 318-319)

„(...) Trebuie să facem ceea ce ne cere raţiunea lucrurilor, nu ceea ce vor poftele". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VII-a, XXIII, 101, în PSB, vol. 72, p. 321)

Violul

„Violurile săvârşite prin silă nu trebuie să dea loc unei învinuiri. De aceea nici sclava care a fost siluită de stăpânul său nu e supusă pedepsei[694]". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 199, XLIX, în PSB, vol. 12, p. 409)

Urmările pierzătoare ale desfrânării

„Iubirea, adică iubirea trupească, pornită din foc, duce, din pricina păcatului, la focul cel nestins (Mt. 3, 12; Mc. 9, 43; Lc. 3, 17)". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 83.4., în PSB, vol. 4, p. 351)

„Nu sunt oare pentru om o pagubă neîndoielnică şi o vădită vătămare desfrânările, împreunările spurcate şi toate faptele săvârşite de un suflet nebun şi turbat? Nu înstrăinează, oare şi nu micşorează puterile omului? Că trupul, prin împreunări, pierde hrana cea mai bună şi cea mai de preţ. De aceea fiecare din cei care s-au tăvălit în paturile de desfrâu simte îndată după săvârşirea păcatului o căinţă puternică, după ce

[694] Cf. Can. 30 Vasile cel Mare.

furia trupului s-a potolit, iar mintea, ajunsă la capătul celor ce a săvârşit şi deşteptată ca dintr-o beţie sau dintr-o furtună, are răgaz să se gândească ce s-a petrecut cu ea; simte că trupul a ajuns mai slab, trândav şi neputincios în toate". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a XXI-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 556)

„… după cum în afaceri oamenii de obicei pierd dacă au boala dragostei de câştig - sunt de multe ori înşelaţi, iar câştigurile mici le aduc pagube mari, după cum spune şi proverbul -, tot aşa şi pentru desfrânat, patima lui este o piedică în simţirea plăcerii. Pe oamenii dedaţi cu totul plăcerilor, pe afemeiaţi, femeile îi plimbă de colo până colo ca pe nişte robi. Nu se poartă cu ei cum s-ar purta cu nişte bărbaţi, ci îi pălmuiesc, îi scuipă, îi duc oriunde vor, îşi râd de ei, dându-le tot felul de porunci". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 725)

„(...) La început e dulce orice excitaţie a trupului şi plăcerea acestor mişcări vrăjeşte mintea ca o miere; dar la sfârşit nu mai este dulceaţa. Ci îndată se adună deasupra capului celui ce a greşit pedepse şi osânde şi câte alte rele". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Patrusprezecea, în PSB, vol. 38, p. 505)

„Desfrânarea, aşadar, este mama poftelor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, 26, în PSB, vol. 53, p. 252)

„(...) Pe acel bărbat războinic (Olofern – n. a.), groază a popoarelor, l-a moleşit desfrânarea". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, 29, în PSB, vol. 53, p. 253)

„(...) Din desfrânare (se nasc – n. a.) cuvintele ruşinoase, uşurătatea, distracţiile, pălăvrăgelile". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Comunicarea părintelui Serapion, Cap. XVI, 5, în PSB, vol. 57, p. 390)

Lupta[695], remediile şi eliberarea de desfrânare

„(...) Este cu putinţă să fie respinse atacurile desfrânării chiar numai prin simpla arătare a unui chip plin de cuminţenie". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. V, 48.1., în PSB, vol. 4, p. 258)

„(...) Pe femeile altora să le privim ca pe propriile noastre fiice; să ne înfrânăm plăcerile şi să fim stăpâni pe stomac şi încă pe cele de dedesubtul stomacului". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. X, 90.1., în PSB, vol. 4, p. 281)

[695] Armele pe care le poate folosi cineva care vrea să se elibereze de patima desfrânării sunt de două feluri: arme de înfrânare a trupului şi arme de înfrânare a sufletului. Arme puternice împotriva curviei sunt: rugăciunea smerită şi stăruitoare, zdrobirea inimii, foamea, setea, cumpătarea sau înfrânarea de la mâncare şi băutură peste măsură, precum şi înfrânarea de la somn, căsătoria, iubirea, smerenia, privegherea, spovedania şi Împărtăşania deasă, singurătatea, evitarea locurilor unde s-ar putea produce căderea, citirea Scripturilor, meditaţia, alungarea gândurilor de desfrânare încă de la început, dragostea de Dumnezeu, frica de chinuri şi dorirea bunătăţilor cereşti, educaţia aleasă, paza celor cinci simţuri, în special văzul, auzul, pipăitul şi mirosul, precum şi supravegherea comportamentului, a gândurilor, a faptelor şi cuvintelor noastre, precum şi a îmbrăcămintei etc. – n. a.

„(...) Domnul vrea *să se înmulţească* (Fac. 1, 28) omenirea; dar n-a spus: *desfrânaţi-vă!*, nici n-a vrut ca noi să ne dedăm plăcerilor, ca şi cum am fi fost făcuţi tocmai pentru a ne împreuna". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. X, 95.2., în PSB, vol. 4, p. 284)

„Nici pomenire nu trebuie să facem de cuvintele desfrânate, de atitudinile ruşinoase, de sărutările femeilor stricate şi de alte destrăbălări ca acestea!" (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. X, 98.1., în PSB, vol. 4, p. 285)

„Aduceţi-vă aminte de cele douăzeci şi patru de mii care au pierit din pricina desfrânării (Num. 25, 9); iar suferinţele celor care s-au desfrânat, aşa precum am spus mai înainte[696], sunt pentru noi pilde (I Cor. 10, 6), care ne instruiesc poftele noastre". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. X, 101.2., în PSB, vol. 4, p. 287)

„Trebuie, deci, să cheltuim această abundenţă excesivă din trup prin mişcări (exerciţii – n. a.) corporale potrivite şi prin mese simple, ca să înflorească în noi frumuseţea noastră". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 66.1., în PSB, vol. 4, p. 341-342)

„Dion filozoful[697] istoriseşte de o femeie numită Lisidica; aceasta, din pricina marelui ei simţ de ruşine, făcea totdeauna baie cu haina pe ea. O altă femeie Filotera[698], când intra în cada de baie, îşi ridica treptat cămaşa pe măsură ce apa îi acoperea trupul gol; iar când ieşea din baie şi-o punea iarăşi puţin câte puţin". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XIX, 120.1, în PSB, vol. 5, p. 287)

„(...) Când priveşte (gnosticul – n. a.) sufletele fraţilor şi frumuseţea trupului lor, le vede numai cu sufletul, pentru că sufletul lui este obişnuit să vadă frumuseţea, fără să simtă vreo plăcere trupească". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XII, 76.7., în PSB, vol. 5, p. 523)

„… te îndemn să te legi fierbinte să-ţi mântuieşti sufletul, stăpânind prin cugetare toate patimile cărnii şi păzind mereu gândurile la Dumnezeu în casa sufletului tău ca într-un fel de templu sfânt. La fiecare lucrare şi la fiecare vorbă să ai înaintea ochilor tribunalul lui Hristos, pentru ca lucrările tale, una câte una, fiind legate de acest amănunţit şi îngrozitor examen, să-ţi aducă mărire în ziua răsplăţii, când vei fi considerat vrednic de laudă în faţa întregii creaturi". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 146, în PSB, vol. 12, p. 332)

„La sfârşit, fiindcă dracul n-a putut să doboare în acest chip pe Antonie, ci s-a şi văzut alungat din inima lui, scrâşnind din dinţi, după cum s-a scris (Iov 16, 9) şi ca ieşit din sine, i se arată, cum e la minte aşa şi în nălucire, ca un copil negru. Căci după ce vicleanul

[696] *Pedagogul*, II, 89, 3 şi I, 2, 1.
[697] Notă Pr. D. Fecioru: Dion Hrisostom, retor şi filozof grec (30-117 e.n.), a popularizat învăţăturile morale ale filozofilor stoici. (n. s. 366, p. 287)
[698] Notă Pr. D. Fecioru: Filotera a fost sora regelui Ptolomeu II. (n. s. 367, p. 287)

a fost biruit în multe feluri, nu l-a mai ispitit prin gânduri, ci folosindu-se de chip şi glas omenesc, a zis: *Pe mulţi am înşelat şi pe foarte mulţi am doborât. Dar acum, luptând cu tine şi cu ostenelile tale ca şi cu mulţi alţii, am slăbit*. Iar Antonie întrebându-l: *Cine eşti tu, care îmi spui acestea mie?*, îndată acela a rostit cu un glas plângăreţ: *Sunt prietenul curviei. Eu am primit însărcinarea să întind cursele acestea şi să gâdil pe tineri şi mă numesc duhul curviei. Pe câţi doritori de curăţie nu i-am înşelat. Pe câţi înfrânaţi nu i-am biruit prin mângâieri şi gâdilări. Eu sunt cel pentru care proorocul mustră pe cei căzuţi zicând: «Aţi fost amăgiţi de duhul curviei»* (Osea 4, 12). *Prin mine au fost biruiţi aceia. Eu sunt cel ce, necăjindu-te de multe ori, am fost tot de atâtea ori respins*. Atunci Antonie mulţumind Domnului şi îndrăznind împotriva aceluia, i-a zis: *Atunci eşti vrednic de mult dispreţ, căci eşti negru la minte şi ca un copil nevolnic. N-am nicio frică de tine. Pentru că «Domnul este ajutorul meu şi voi dispreţui pe vrăjmaşii mei»* (Ps. 117, 7). Acestea auzindu-le înnegritul acela, a fugit îndată cu glasul topit, temându-se să se mai apropie de bărbat. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* VI, în PSB, vol. 16, pp. 195-196)

„Aceasta a fost prima biruinţă a lui Antonie împotriva diavolului. Mai bine-zis, a fost o biruinţă în Antonie a Mântuitorului, Care a osândit păcatul în trup, ca să se împlinească dreptatea legii în noi care *nu umblăm după trup, ci după duh* (Rom. 8, 3-4)[699]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, VI-VII, în PSB, vol. 16, p. 196)

„Desfrânarea şi celelalte păcate asemenea ei, dacă le spălăm cu lacrimi şi le aruncăm, se pierd şi nu rămân nici urmă de ele, iar locul acelora îl iau dreptatea şi sfinţenia". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXI-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 559)

„Trândavul şi desfrânatul, îndrăgostitul în toată voia de frumuseţile trupurilor, să pună frâu gândului, să-şi înscrie pe latul inimii lui legea lui Hristos, care spune: *Oricine caută la femeie spre a o pofti, a şi făcut desfrânare cu ea în inima lui* (Mt. 5, 27); să alunge patima desfrânării şi să se cuminţească". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XV, V, în col. PSB, vol. 21, p. 174)

[699] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Precum a biruit Hristos păcatul în trupul propriu, primind moartea pe care a biruit-o prin răbdare, ca urmare cumplită a păcatului, aşa biruie El păcatul şi în trupul nostru dându-ne şi nouă această putere. Căci în lupta noastră prin înfrânare şi răbdare Îl avem luptând pe Hristos, care are în tăria biruitoare a morţii trupului Său, ca trup purtat de Dumnezeu, un izvor pentru lupta Lui biruitoare în noi, luptă pe care El o poartă şi în noi, pentru a ne întări şi pe noi la luptă. Hristos Cel răstignit şi înviat Se face oarecum şi un suport ipostatic al ipostasurilor noastre, fără să ne anuleze pe noi ca ipostasuri, ci întărindu-ne. Astfel se împlineşte şi în noi dreptatea legii, conform căreia nu putem scăpa de păcat fără să luptăm împotriva lui până la moarte. *Împlinirea* legii are două înţelesuri: împlinirea condiţiei prin care putem scăpa de păcat, dar şi împlinirea umanităţii noastre spre care vrea Dumnezeu să ne ducă prin împlinirea legii adevărate a existenţei noastre, împlinire la care noi însă nu putem ajunge fără Hristos. Legea se arată împlinită în cei ce umblă *după Duh*. Sfântul Atanasie vede în biruirea păcatului prin nevoinţă aplicată învăţătura apărată de el despre Hristos ca Cuvântul lui Dumnezeu care a luat trupul nostru ca să biruiască păcatul şi moartea din el şi deci să-l cureţe ca mijloc de comunicare. În arianism nu putea fi biruit păcatul, pentru că omul nu putea depăşi condiţia sa de creatură supusă legilor relativităţii şi morţii cu ajutorul altei creaturi. În arianism, legea nu poate fi împlinită în sensul depăşirii ei şi împlinirii noastre. (n. s. 5, p. 196)

„Să facem tot ce ne stă în putinţă ca tinerii să fugă de pornirile ruşinoase. Stăpânul nostru obştesc, văzând slăbiciunea firii omeneşti, a legiuit căsătoria, ca să ne îndepărteze de desfrânare. Să nu lăsăm tinerii de capul lor, ci cunoscând văpaia cuptorului, să ne străduim să-i căsătorim potrivit legii lui Dumnezeu, înainte de a se tăvăli în desfrânări, ca să-şi păstreze castitatea şi să nu se pângărească de desfrânare. Căsătoria să le dea îndestulător ajutor, ca să-şi poată potoli şi săltările trupului şi să scape şi de osândă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LIX, III, în col. PSB, vol. 22, p. 260)

„Iar dacă vrei să auzi şi luptele lui (Iov – n. a.) pentru curăţenia trupească şi sufletească, ascultă-l pe el spunând: *Lege pus-am ochilor mei, să nu mă uit la fecioară* (Iov 31, 1). De aceea nu l-a înfrânt soţia lui; o iubea şi mai înainte, dar nu peste măsură, ci cum se cade să-ţi iubeşti soţia". (*Omilii la Matei,* omilia XXXIII, VI, în col. PSB, vol. 23, pp. 416-417)

„Cel păcătos să nu se deznădăjduiască, pentru că poate să lase în urmă chiar pe cei dintâi. Ascultă ce spune Dumnezeu Ierusalimului: *Şi am zis după ce ea a făcut toate aceste desfrânări: întoarce-te la Mine şi nu s-a întors* (Ier. 3, 7). Când ne întoarcem la dragostea cea mare de Dumnezeu, Dumnezeu nu-Şi mai aduce aminte de faptele noastre cele de mai înainte. Dumnezeu nu-i ca omul; nu ne ocărăşte pentru cele din trecut şi nici nu ne spune dacă ne pocăim: *De ce ai stat atâta vreme departe de Mine*? ci ne iubeşte când ne ducem la El; numai să ne apropiem cum trebuie. Să ne lipim strâns de El şi să ne ţintuim inimile noastre cu frica de Dumnezeu. Nişte lucruri ca acestea s-au petrecut nu numai pe vremea Noului Testament, ci şi pe vremea Vechiului Testament. Cine a fost mai rău ca Manase? Dar a putut să-L plece pe Dumnezeu spre milă (IV Reg. 21, 9-18). Cine a fost mai fericit ca Solomon? Dar a căzut când a dormitat (III Reg. 11, 4). Dar, mai bine spus, se poate vedea şi una şi alta la acelaşi om, la tatăl lui Solomon, la David, care a fost şi bun şi rău. Cine a fost mai fericit ca Iuda? Dar a ajuns vânzător (Mt. 26, 14-15). Cine a fost mai păcătos ca Matei? Dar a ajuns evanghelist (Mt. 9, 9). Cine a fost mai rău ca Pavel? (Fap. 8, 1-3; 9, 1-2). Dar a ajuns apostol (Fap. 9, 3-9). Cine fost mai zelos decât Simon Magul? (Fap. 8, 13). Dar a ajuns mai ticălos decât toţi (Fap. 8, 18-24). Poţi vedea astfel de schimbări, oricâte vrei, şi în trecut şi acum, în fiecare zi. De aceea spun: nici cel de pe scenă să nu deznădăjduiască, nici cel din biserică să nu se încreadă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXVII, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 776-777)

„Vă spun, fraţilor, că nu este păcat mai scârbos decât desfrâul şi decât blestemăţia Sodomiţilor. Dacă cineva, aflându-se în astfel de păcate, se pocăieşte, Dumnezeu îl primeşte, (bucurându-se) mai mult decât pentru alţi păcătoşi; (…) Vrea cineva să ucidă această patimă, reuşeşte prin priveghere şi cumpătare". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul,* în PSB, vol. 34, p. 51)

„Pe când ava Macarie locuia în adânca pustietate, ducând viaţă de anahoret, ceva mai departe, în alt pustiu era o mulţime de fraţi. (Într-o zi), bătrânul a privit către drum şi a văzut pe satan, în chip de om, trecând pe acolo. Părea că poartă cămaşă lungă de in, ruptă, prin ale cărei găuri se vedeau ulcele. Şi i-a zis bătrânul cel mare: Unde te duci? Şi (acela) i-a răspuns: Merg la fraţi să le duc cele trebuitoare. Şi bătrânul a zis: Şi ce faci cu ulcelele

acestea? (Acela) a răspuns: Duc fraţilor mâncare. Şi a zis bătrânul: Toate acestea? (Acela) a răspuns: da. Dacă nu place ceva cuiva, îi dau altceva. Desigur, cel puţin un lucru din acestea va place fiecăruia. Şi zicând acestea, s-a dus. Bătrânul a rămas privind către drum până ce acela s-a întors. Şi când l-a văzut, i-a zis bătrânul: Ai reuşit? Acela a răspuns: Cum puteam să reuşesc? De ce, i-a zis bătrânul. Acela i-a răspuns: pentru că toţi mi s-au arătat duşmani şi niciunul nu mă primeşte. Şi i-a zis bătrânul: Deci, n-ai niciun prieten acolo? El, însă a răspuns: Ba da, am un prieten, un monah, care mă ascultă. Atunci când mă vede fuge la mine ca vântul. Şi i-a zis bătrânul: Cum se numeşte fratele? Acela a răspuns: Theopemptos. Şi spunând acestea s-a dus. Şi ridându-se ava Macarie, s-a dus în pustiul acela. Iar fraţii, auzind că vine Macarie, au luat foi de palmier şi au ieşit în întâmpinarea lui. Şi fiecare s-a pregătit, crezând că la el va descinde bătrânul. Acesta, însă, a întrebat despre cel care se cheamă Theopemptos. Şi aflându-l, a intrat în chilia lui, iar Theopemptos l-a primit bucuros. Şi când au rămas singuri, a zis bătrânul: Cum merg treburile, frate? (Acela) a răspuns: Datorită rugăciunilor tale, bine. Apoi a zis bătrânul: Nu te muncesc gândurile? Acela a zis: Până acum, stau bine, – că se ruşina să spună. I-a zis bătrânul: Iată eu duc viaţă ascetică de atâţia ani, sunt cinstit de toţi şi pe mine, bătrânul, mă munceşte duhul desfrâului. A răspuns Theopemptos, zicând: Crede-mă, ava, că şi pe mine. Apoi bătrânul a spus că şi alte gânduri îl muncesc, până ce l-a făcut să mărturisească (totul). Apoi i-a zis. Cât posteşti? Acela i-a răspuns: până la (ceasul) al nouălea. Şi i-a zis bătrânul: Posteşte până seara şi nevoieşte-te. Învaţă pe de rost Evanghelia şi celelalte scrieri; iar dacă ţi se năzăreşte vreun gând să nu iei aminte niciodată la cele de jos, ci la cele de sus; iar Domnul îndată te va ajuta. Şi după ce bătrânul l-a învăţat pe frate, a plecat şi s-a dus în pustiul său.

Şi privind iarăşi (bătrânul către drum), a văzut pe acel demon şi i-a zis: Unde te duci iarăşi? Acela i-a răspuns: Să duc cele trebuitoare fraţilor. Şi a plecat. Dar când iarăşi s-a întors, i-a zis sfântul: Ce mai fac fraţii? Acela a răspuns: rău. Dar bătrânul a zis: De ce? Acela a răspuns: Toţi mi se arată duşmani. Dar ceea ce este şi mai rău, cel pe care-l aveam prieten şi asculta de mine, nu ştiu cum se face că şi acela s-a schimbat, că nici el nu mă ascultă, ci mi s-a arătat mai duşman decât toţi. Şi am jurat să nu mai păşesc acolo, decât peste (multă) vreme. Şi aşa zicând, s-a dus, lăsându-l pe bătrân. Iar bătrânul a intrat în chilia sa". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 3, în PSB, vol. 34, pp. 57-58)

„Carnea şi sângele despre care Apostolul spune că nu pot să moştenească împărăţia cerurilor, nu este trupul cel văzut, pentru că acesta a fost creat de Dumnezeu, ci *dorinţa cărnii* (Rom. 8, 6), care este stârnită de *duhurile răutăţii, care lucrează în fiii neascultării* (Efes. 2, 2). Căci lupta luptătorilor desăvârşiţi în Hristos *nu este împotriva trupului şi a sângelui..., ci împotriva stăpânitorilor întunericului veacului acestuia şi împotriva duhurilor răutăţii* (Efes. 6, 12). Deci, dacă mărturisim că lucrarea aceasta nu este ceva firesc, ci că ea vine de la puterile cele potrivnice, vom putea, luând armele lui Hristos, să ne împotrivim uneltirilor lor (Efes. 6, 11 şi 13)". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul - Epistola* Sfântului Macarie Egipteanul, în PSB, vol. 34, p. 74)

„Un altul, în vremea persecuţiei şi-a expus trupul (la diferite încercări): a fost lovit, spânzurat, apoi a fost aruncat în temniţă. (Acolo) îl slujea cu credinţă o femeie ce-şi consacrase viaţa lui Dumnezeu. Obişnuindu-se, însă, cu ea, pe când era în temniţă, a căzut

în desfrâu”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVII, 15, în PSB, vol. 34, p. 220)

„(...) La o parte cu luxul, jos cu desfrânarea. Iar dacă a trăit cineva în desfrânare, să nu creadă că se va putea întoarce uşor la cele înalte”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XXXVII-a, 42, în PSB, vol. 53, p. 180)

„Şi desăvârşirea virtuţii tocmai acest hotar îl impune în comun tuturor: să punem capăt mâncărurilor trebuincioase trupului atunci când pofta încă nu s-a stins”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a V-a, Cap. 8, în PSB, vol. 57, p. 168)

„Căci nu-i cu putinţă să fie stinse îmboldirile aprinse ale trupului mai înainte de a fi fost nimicite cu totul şi focarele celorlalte patimi principale”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a V-a, Cap. 11, în PSB, vol. 57, p. 169)

„*Când se luptă cineva în stadioane, nu ia cunună dacă nu s-a luptat după regula jocului* (I Tim. 2, 6). Cine doreşte să înăbuşe poftele naturale ale cărnii, să se grăbească să biruie mai întâi păcatele aşezate în afara firii sale”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a V-a, Cap. 12, în PSB, vol. 57, p. 170)

„(...) Trebuie să i se ţină piept, la fel, pe două fronturi, fiindcă, aşa cum îşi trage forţele din boala trupului şi sufletului, tot aşa nu se poate obţine biruinţa decât de cei ce luptă pe amândouă fronturile. Pentru a dobândi şi a rămâne stăpân pe o desăvârşită neprihănire a trupului, nu-i de ajuns numai postul în sine, de nu-i va fi luat-o înainte căinţa inimii, o stăruitoare rugă împotriva duhului celui mai necurat, şi o continuă cugetare adâncită asupra Scripturilor. La acestea trebuiesc adăugate ştiinţa spirituală şi chiar osteneala şi lucrarea mâinilor, care opresc şi recheamă mintea din cutreierul ei nestatornic. Mai înainte de toate însă, trebuie să punem temelie adevăratei smerenii, fără de care nu se va putea dobândi niciodată triumful împotriva vreunui viciu.

Lecuirea acestui viciu depinde, într-adevăr, mai ales de desăvârşirea inimii, din care arată cuvântul Domnului că izvorăşte şi veninul acestei boale: *Din inimă, zice, ies: gânduri, ucideri, adultere, desfrânări, furtişaguri, mărturisiri mincinoase* (Mt. 15, 19), şi celelalte. Deci, în primul rând, trebuie curăţită aceasta, de unde, precum se ştie, iese izvorul vieţii şi al morţii, după cuvântul lui Solomon: *Păzeşte-ţi inima mai mult decât toate, căci din ea ţâşneşte viaţa* (Pilde 4, 23). Carnea, fireşte, îndeplineşte hotărârea şi porunca acesteia. De aceea trebuie să ne supunem cu cea mai mare sârguinţă cumpătării, la care ne obligă posturile, ca nu cumva carnea, stârnită de belşugul mâncărilor, împotrivindu-se poveţelor sănătoase ale sufletului, să respingă cu semeţie călăuza duhului. Dar dacă toată silinţa ne-o dăm numai să chinuim corpul, fără să punem deopotrivă şi sufletul la post de celelalte vicii, dacă nu-l ocupăm cu gânduri dumnezeieşti şi cu râvnile duhului, niciodată n-o să ne putem ridica pe culmea înaltă a adevăratei nevinovăţii, dacă ceea ce este cel mai nobil în noi ajunge să pângărească curăţenia trupului nostru. Se cuvine deci să curăţăm, după cuvântul Domnului, *mai întâi partea dinăuntru a paharului şi a blidului, ca să fie curată şi cea dinafară* (Mt. 23, 26)”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 1-2, în PSB, vol. 57, p. 188)

„Oamenii scapă de celelalte vicii în mod obişnuit chiar prin sprijinul semenilor şi prin activitatea zilnică, iar într-o oarecare măsură prin suferinţa pe care le-o provoacă alunecarea lor. Aşa, boala mâniei, tristeţii, nerăbdării, se vindecă prin meditaţia inimii curate, prin grija mereu trează şi chiar prin sprijinul şi îndemnul stăruitor al fraţilor. Cu cât tulburările sunt mai des văzute şi combătute, cu atât mai repede vine şi vindecarea. Această boală, însă, odată cu pedepsirea trupului şi cu căinţa inimii, are nevoie de singurătate şi de retragere din lume, pentru a putea ajunge la o stare de desăvârşită sănătate, după lepădarea primejdioasei fierbinţeli a patimilor. Precum pentru cei ce suferă de o anumită boală, de cele mai multe ori este folositor să nu li se înfăţişeze nici chiar privirii mâncări vătămătoare, ca nu cumva, chiar văzându-le, să li se nască vreo poftă ucigătoare, tot astfel ajută cel mai mult la alungarea acestei boli mai ales liniştea şi singurătatea. Mintea bolnavă nemaitulburată de chipuri felurite, ajungând astfel la o privire lăuntrică mai curată, va putea să dărâme din temelii cuptorul încins al poftei otrăvitoare.

Totuşi, nimeni să nu socotească din asta, că noi am tăgădui posibilitatea de a se afla şi în adunările fraţilor din mânăstiri oameni abstinenţi; ceea ce recunoaştem că se poate împlini foarte uşor. Însă una este a fi abstinent, adică ἐγχρατης alta este a fi cast, şi, ca să spun aşa, să treacă la starea de curăţie sau neprihănire, care se numeşte ἀγνός, virtute, care nu este atribuită decât numai acelora care rămân în starea de feciorie cu trupul şi cu mintea, aşa cum se ştie că au fost cei doi Ioan în Noul Testament, iar din cel vechi: Ilie şi Daniel. În rândul acestora vor fi socotiţi, pe bună dreptate, şi aceia care, după ce au încercat întinarea, au ajuns, printr-o lungă strădanie şi râvnă la o stare asemănătoare de neprihănire, încât, datorită curăţiei minţii şi trupului, nu mai simt ghimpii cărnii decât ca o mişcare a naturii şi nu ca un asalt al poftei ticăloase. Această stare poate fi atinsă foarte greu, o spunem noi, în mijlocul mulţimii omeneşti. Dacă, într-adevăr, este chiar cu neputinţă acest lucru, asta să n-aştepte nimeni s-o afle din părerea noastră, ci, mai degrabă, să o caute în cercetarea propriei conştiinţe”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 3-4, în PSB, vol. 57, pp. 188-189)

„(...) Să ne silim cu toată încordarea minţii să biruim acest duh întunecat, fără a ne baza pe puterile noastre – căci strădania omenească nu este în stare să o facă – ci cu ajutorul lui Dumnezeu. Căci va trebui să fie asaltat sufletul nostru de acest viciu mult timp până să ajungă a recunoaşte că poartă un război mai presus de puterile sale şi că biruinţa n-o va putea dobândi prin propria lui osteneală şi, râvnă, fără a fi sprijinit de ajutorul şi apărarea lui Dumnezeu.

Şi într-adevăr, dacă în progresul virtuţilor şi în răpunerea tuturor viciilor numai bunăvoinţa Domnului aduce izbândă, mai ales aici, precum ne arată şi învăţătura părinţilor şi în experienţa dobândirii purificării, se vădeşte el mai limpede binefacerea personală a lui Dumnezeu şi darul Lui special făcut acelora, care s-au învrednicit s-o obţină. Negreşit aceasta înseamnă oarecum o înstrăinare de carne, rămânând totuşi în trup. Să trăieşti în trup şi să nu simţi ghimpii cărnii, asta este mai presus de fire. Este cu neputinţă ca omul să se îndrepte în zbor cu propriile lui aripi, ca să zic aşa, către un dar atât de înalt şi ceresc, dacă bunăvoinţa Domnului nu-l va smulge din tina pământului prin harul castităţii”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 5-6, în PSB, vol. 57, pp. 189-190)

„Semnul vădit şi deplina dovadă a acestei curăţii va fi, dacă nicio imagine îmbietoare nu ne va mai apărea, când ne odihnim, lăsându-ne somnului sau cel puţin dacă, ivindu-se deodată, nu ne va mai putea stârni nicio zvâcnire a poftei. Într-adevăr, deşi o astfel de emoţie nu este socotită chiar un păcat deplin, totuşi este semnul că nici mintea n-a atins încă desăvârşirea şi nici viciul n-a fost ars cu totul, de vreme ce amăgirea mai lucrează cu asemenea imagini înşelătoare.

De altfel, calitatea gândurilor noastre, vegheate cu mai puţină grijă ziua din cauza ocupaţiilor, se probează în odihna de noapte. De aceea, ori de câte ori s-a ivit vreo amăgire de acest fel, vina nu trebuie dată pe seama somnului, ci pe nepăsarea din timpul de mai înainte. Este semnul unei boli, care zăcea înăuntru, pe care nu ceasul de noapte a produs-o, ci, ascunsă în cele mai adânci alcătuiri ale sufletului, a fost adusă la suprafaţa pielii de odihna somnului, vădindu-se astfel fierbinţelile ascunse ale patimilor, de care ne-am îmbolnăvit, hărţuiţi de cugetări nesănătoase. Nici bolile trupului nu sunt contractate chiar în momentul când se ivesc, ci mai înainte când, din nebăgare de seamă, hrănindu-ne cu mâncări oprite, au făcut să apară înlăuntru sucuri vătămătoare şi ucigătoare”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 10-11, în PSB, vol. 57, pp. 191-192)

„(...) Cu mai multă înfocare trebuie să ne îndreptăm nu numai spre înfrânarea trupului, dar chiar spre zdrobirea inimii în necontenitele gemete ale rugăciunilor, pentru ca roua Sfântului Duh, revărsându-se asupra inimilor noastre, să stingă cuptorul cărnii noastre, pe care regele Babilonului nu încetează să-l încingă cu îmboldirile poftelor trupului.

Într-adevăr, ... nu se poate ajunge la această castitate, spun bătrânii, până nu se va aşeza în inima voastră umilinţa pe temelii puternice”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 17-18, în PSB, vol. 57, p. 194)

„(...) Pentru ca aceste imagini înşelătoare să nu se mai furişeze nici în somn, trebuie să păstrăm mereu un post egal şi măsurat. Negreşit, tot cel ce va depăşi o limită a asprimii, în mod fatal va trece şi peste hotarul îmblânzirii regimului impus. Cel supus unei asemenea necumpăniri se va îndepărta, firește, de acea stare de linişte desăvârşită, ori prin prea aspra renunţare la hrană, ori prin prea multă încărcare cu mâncare. Odată cu schimbarea hranei se va schimba de la sine şi calitatea curăţiei noastre. Apoi fără încetare trebuie să coborâm la o adâncă umilinţă a inimii şi la răbdare şi să ne ferim din răsputeri, zi de zi, de mânie şi de celelalte patimi. Căci, unde prinde rădăcini furia otrăvită, acolo trebuie să-şi facă loc şi flacăra poftei desfrânate. Însă, mai înainte de toate, este necesară grija neadormită din timpul nopţii. Căci aşa cum curăţia şi paza din timpul zilei asigură castitatea de noapte, tot astfel veghile de noapte pun la îndemâna inimii temelia cea mai tare şi forţa de a o păstra în timpul zilei”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti,* Cartea a VI-a, Cap. 23, în PSB, vol. 57, p. 196)

„Căci nimeni nu poate să rabde cursele diavolului, nici să stingă sau să înăbuşe fierbinţelile trupului, care ard ca un foc adevărat, dacă nu-l ajută harul lui Dumnezeu, care ocroteşte şi întăreşte slăbiciunea noastră”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. XIII, 11, în PSB, vol. 57, pp. 338-339)

„(...) În mod deosebit acestea două (lăcomia pântecelui şi desfrânarea – n. a.), care se îndeplinesc cu trupul, în afară de acea grijă duhovnicească a sufletului, au nevoie şi de stăpânire trupească. Nu este de ajuns puterea minţii pentru a înfrânge pornirile acestora (cum se petrec lucrurile uneori împotriva mâniei, sau a tristeţei şi a celorlalte patimi, pe care priceperea minţii ştie să le învingă fără vreo luptă împotriva cărnii) dacă nu i s-a adăugat şi stăpânirea trupului prin posturi, veghe, muncă şi evitarea ocaziilor, fiindcă aceste vicii se nasc în trup şi în suflet şi nu vor putea fi învinse decât prin concursul amândurora”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Comunicarea părintelui Serapion, Cap. IV, 3, în PSB, vol. 57, p. 379)

„(...) Când îţi vor merge bine războaiele împotriva viciilor carnale şi te vei vedea eliberat de noroiul lor şi de felul de trai al lumii acesteia să nu spui cu îngâmfare că acest succes al luptei şi această victorie se datoreşte virtuţii şi înţelepciunii tale, crezând că victoria împotriva neputinţelor spirituale şi a viciilor carnale ai obţinut-o prin ostenelile tale şi prin libertatea voinţei tale. Fără îndoială că în niciunul din acestea n-ai fi putut învinge, dacă nu ţi-ar fi fost părtaş şi pavăză ajutorul Domnului”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Comunicarea părintelui Serapion, Cap. XV, 4, în PSB, vol. 57, p. 389)

„Atât de mare încredere are Apostolul că poate fi dezrădăcinată din mădularele noastre desfrânarea sau prihănirea, încât spune că ea nu numai că trebuie să fie ucisă în noi, dar nici măcar ca nume să nu mai existe. Nici să nu se pomenească între voi, zice el, *desfrânarea, şi toată necurăţia sau pofta de avere, sau neruşinarea, sau cuvintele prosteşti, sau alte lucruri nebuneşti, care nu vi se cuvin vouă*. El ne spune că acestea sunt toate la fel de primejdioase, fiindcă ne alungă din împărăţia lui Dumnezeu. *Aceasta s-o ştiţi că niciun desfrânat, sau necurat, sau lacom, carE este un închinător la idoli, nu are moştenire în împărăţia lui Hristos şi a lui Dumnezeu*”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. III, 2-3, în PSB, vol. 57, p. 515)

„(...) Desfătarea simţurilor trupeşti, oricât de mare ar fi ea şi în oricât de mare lumină corporală, nu merită să fie comparată şi nici măcar amintită faţă de dulceaţa acelei vieţi, ridicându-ne noi printr-o stare de simţire mai aprinsă la *El Însuşi*”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a IX-a, X, (24), în PSB, vol. 64, p. 198)

„Oare nu este puternică mâna Ta, Dumnezeule Atotputernice, ca să vindece toate slăbiciunile sufletului meu şi prin harul Tău în chip mai bogat să stingă chiar mişcările aţâţătoare ale sufletului meu? Vei mări, Doamne, darurile Tale în mine, pentru ca sufletul meu să se răscoale contra lui însuşi chiar şi în somn, nu numai să nu săvârşească aceste fapte ruşinoase ale stricăciunii, prin imagini animalice, până la curgerea trupului, dar nici să consimtă la ele. Dar a face ca nimic de acest gen să nu-mi placă câtuşi de puţin şi să poată fi oprit printr-un semn în simţirea curată, când dorm, nu numai în această viaţă, dar chiar la această vârstă, nu este un lucru mare pentru Cel Atotputernic, Tu, care poţi *mai mult decât cerem şi înţelegem* (II Cor. 5, 2)”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXX, (42), în PSB, vol. 64, p. 226)

„Veniţi aici deodată, voi toţi prizonierii
Legaţi în ruşinoase cătuşe-ale plăcerii
Ce minţile terestre le ţine-nşelătoare
Aici (la Dumnezeu – n. a.) aveţi odihnă de munci obositoare.
Aici v-aşteaptă portul cu pace liniştită,
Aici e-azil când viaţa vă e nenorocită". (Boethius, *Mângâierile filozofiei*, Cartea III, II, Poezia X, în PSB, vol. 72, p.120)

DESTINDEREA

„Se spune că preafericitul Ioan, pe când mângâia cu mâinile sale o prepeliţă, pe neaşteptate a văzut venind spre el un filosof înarmat ca un vânător. Mirat că un bărbat cu atâta nume şi faimă se supune unor plăceri atât de mici şi de neînsemnate, filosoful l-a întrebat: *Tu eşti acel Ioan, a cărui faimă cunoscută şi foarte strălucită mi-a insuflat cea mai mare dorinţă de a te cunoaşte? De ce te ocupi cu lucruri atât de mărunte?* Ioan i-a răspuns: *Dar tu ce ţii în mână? Un arc*, a răspuns el. *Şi de ce nu-l porţi întotdeauna întins?* Acela i-a răspuns: *Nu trebuie să stea întins, pentru că i se slăbeşte curbătura şi, când va trebui să trag cu el în vreo fiară, nemaiavând rezistenţa necesară, săgeata nu va mai putea fi aruncată cu tăria cuvenită şi nu va mai ajunge la ţintă. Nu te supăra, tinere*, a răspuns fericitul Ioan, *că şi sufletul nostru are nevoie de o scurtă şi uşoară destindere; căci dacă ar fi în continuă încordare i s-ar slăbi puterile şi n-ar fi în stare să se supună virtuţii când trebuinţa o cere*"[700]. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, Convorbirea părintelui Avraam, Cap. XXI, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 737-738)

DESTINUL

„Prin profeţi am aflat, şi declarăm că este adevărat, că pedepsele şi chinurile, ca şi răsplătirile cele bune se vor da potrivit cu faptele fiecăruia. Deoarece, dacă nu ar fi aşa, ci totul s-ar întâmpla potrivit destinului, atunci nu ar mai exista nici libertate personală. Căci

[700] Despre destindere și despre bune, menite să destindă şi să înveselească sufletul ni se istorisește și în *Pateric*: „Era cineva, ce vâna prin pustie dobitoace sălbatice și a văzut pe avva Antonie glumind cu frații și s-a smintit. Iar bătrânul, vrând să-l încredințeze pe el, că trebuie câte puțin să se pogoare fraților, i-a zis lui: pune săgeata în arcul tău și întinde. Și a făcut așa. Și a zis lui: întinde iarăși. Și a întins. Și iarăși i-a zis: întinde. Și a zis lui vânătorul: de îl voi întinde peste măsură, se frânge arcul. Zis-a lui bătrânul: așa și la lucrul lui Dumnezeu, dacă peste măsură vom întinde cu frații, degrab se rup. Deci trebuie câte puțin și câteodată a ne pogorî fraților. Acestea auzind vânătorul, s-a umilit. Și mult folosindu-se de la bătrânul, s-a dus. Și frații întărindu-se, au mers la locul lor". (cf. *Despre Avva Antonie*, cap. 15, în *Patericul ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale sfinților bătrâni*, Alba Iulia, 1999, pp. 7-8). – n. a.

dacă de la destin ar fi cineva bun şi altcineva rău, atunci nici cel dintâi nu ar fi demn de laudă, nici cel de pe urmă nu ar fi demn de blam. Şi, iarăşi, dacă neamul omenesc nu ar avea puterea de a fugi de cele ruşinoase şi de a alege cele bune prin propria sa alegere liberă, atunci el ar fi nevinovat de faptele pe care le face, oricum ar fi acestea. Dar, faptul că omul prin libera lui alegere săvârşeşte uneori cele bune, iar alteori greşeşte, iată cum putem dovedi. Noi vedem că unul şi acelaşi om în săvârşirea faptelor sale trece de la o extremitate la alta. Dar dacă el ar fi de la destin sau rău sau bun, atunci el nu s-ar mai arăta în stare să săvârşească lucruri contrare şi, în felul acesta, să se schimbe de mai multe ori. Şi atunci nu ar mai fi unii buni şi alţii răi, pentru că, în cazul acesta, am arăta că destinul este cauza atât a celor bune, cât şi a celor rele şi că el lucrează împotriva sa, sau că ar putea părea adevărat ceea ce am spus mai înainte, că atât virtutea, cât şi răutatea nu înseamnă nimic, ci că ele sunt socotite ca o simplă părere: ceea ce, aşa cum arată raţiunea adevărată, constituie cea mai mare impietate şi nedreptate. Noi zicem, însă, că destin inevitabil este acesta: celor ce aleg cele bune, recompensele cele vrednice şi, de asemenea, celor ce aleg cele potrivnice, pedepsele cele vrednice. Căci Dumnezeu nu a făcut pe om ca pe celelalte făpturi, bunăoară ca arborii şi ca patrupedele, care nu pot săvârşi nimic cu voinţa lor liberă; deoarece nu ar mai fi fost vrednic nici de răsplată şi nici de laudă, în cazul când el nu ar fi ales cu de la sine putere binele şi nici, dacă ar fi fost rău, nu ar fi putut primi pe bună dreptate pedeapsa, nefiind de la sine aşa şi neputând fi altceva decât ceea ce este". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, XLIII, în PSB, vol. 2, pp. 71-72)

„Nici laudele, nici blamul, nici cinstirile, nici pedepsele n-ar fi drepte, dacă sufletul n-ar avea libertatea să se îndrepte spre o acţiune sau să fugă de ea; dacă viciul ar fi involuntar". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XVII, 83.5., în PSB, vol. 5, p. 61)

„Aşa-zisul *argument leneş* e un sofism ca şi cel pe care-l folosim, de pildă, un bolnav pe care nu-l lăsăm să-şi schimbe părerea de a căuta un medic pentru refacerea sănătăţii lui. Iată formularea lui: dacă soarta vrea să te însănătoşezi, atunci chiar dacă chemi doctorul sau chiar dacă nu-l chemi, tu tot te vei vindeca. Dacă însă soarta nu vrea ca tu să te vindeci, atunci chiar dacă vei chema doctor sau chiar dacă nu vei chema, tu n-ai să te vindeci. Soarta vrea însă una din două: să te vindeci ori să nu te vindeci, aşa că în zadar vei chema pe doctor.

Dar la acest argument se poate opune altul.

Dacă soarta-ţi spune că vei avea un copil, atunci ori te apropii de o anumită femeie, ori nu te apropii de ea, tu tot vei procrea. Dar dacă soarta nu-ţi făgăduieşte urmaşi, atunci ori te apropii de o femeie, ori nu te apropii, tu tot nu vei procrea. Soarta ta era însă ca ori să procreezi, ori nu. Aşadar, în zadar te mai apropii de o femeie. Numai că în acest exemplu, pentru că nu-i nici mijloc şi nici posibilitate să procreezi fără să te apropii de o femeie, urmează că nu în zadar te apropii de ea. Tot aşa, dacă medicina-i mijlocul de a te vindeca, atunci va trebui să recurgi la doctor şi e greşit să spui: *e în zadar să chem un doctor*". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, Cap. XX, în PSB, vol. 9, p. 119)

„(...) Divinitatea n-are nicio tangenţă cu cele rele, ca atare, nu există destin”. (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VIII: Thecla, XVI, PSB, vol. 10, p. 100)

„Altceva: dacă faptul de a ucide pe cineva şi de a-ţi mânji mâinile cu sângele uciderii este opera destinului, iar pe de altă parte legea pedepseşte pe criminali şi opreşte cu ameninţare aşa-zisele lucrări ale destinului, adică faptul de a comite nedreptăţi, adulter, furturi şi otrăviri, atunci legea este împotriva destinului. Ceea ce a stabilit destinul, aceea legea opreşte. Deci, legea se află în luptă cu destinul. Şi dacă este în luptă (legea cu destinul), legiuitorii nu legiuiesc după prescripţiile destinului; formulând precepte contra destinului, ei desfiinţează destinul. Prin urmare, una din două: sau există destin şi atunci nu mai trebuie să existe legi, sau există legi şi acestea nu concordă cu destinul. Dar, zic ei, este imposibil să se nască cineva şi să împlinească o faptă fără intervenţia destinului; nu este posibil să mişte cineva un deget, fără să fie împins la aceasta de destin. În numele destinului au fost legiuitori ca: Minos, Dracon, Licurg, Solon, Zelevcos, (în numele destinului) au interzis adulterul, uciderile, violenţa, răpirile şi furturile, – ca şi când acestea nu se întâmplau dacă n-ar fi fost destin. Dar dacă acestea (relele) se întâmplă pentru că au fost prevăzute de destin, înseamnă că legile nu sunt inspirate de destin; pentru că altfel, destinul se anulează singur: pe de o parte provoacă uciderile şi adulterul, pe de altă parte le interzice şi le pedepseşte. Dar acest lucru este imposibil: pentru că nimic nu este de altă natură decât natura din care face parte, nimic nu se răzbună împotriva sa, nimic nu este în dezacord cu sine însuşi şi nimic nu urmăreşte distrugerea sa proprie. Prin urmare, nu există destin. Dacă potrivit destinului există tot ceea ce există şi în afara lui nu există nimic, înseamnă că şi legea este un produs al destinului. Dar legea anulează destinul, atunci când susţine că virtutea poate fi deprinsă şi că răutatea poate fi evitată. Prin urmare, nu există destin. Dacă destinul face ca unii să fie nedrepţi faţă de alţii şi unii să sufere de pe urma altora, ce nevoie mai este de legi? Dacă legile există pentru a pedepsi pe cei răi şi Dumnezeu apără pe cei nedreptăţiţi, înseamnă că este mai bine să zicem că nu destinul a făcut pe unii păcătoşi. Altfel, cel rost ar mai avea să fie corijaţi prin legi? Dar Dumnezeu (nu poate face pe unii răi) pentru că El este bun, înţelept şi săvârşeşte binele. Prin urmare, nu există destin”. (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VIII: Thecla, XVI, PSB, vol. 10, pp. 100-101)

„Dacă cei buni sunt lăudaţi pentru că trăiesc conform naturii lor, – destinul fiind acela care face buni pe cei buni, – cei răi, care trăiesc conform naturii, nu trebuie pedepsiţi de un judecător drept”. (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VIII: Thecla, XVI, PSB, vol. 10, p. 101)

„Dar să admitem că destinul ar fi ceva făcut de Dumnezeu, şi să zicem că el ar fi un fel de predestinare. Întreb: cum s-ar mai putea atunci trage dreptatea sau cumpătarea sau şi celelalte virtuţi, din destin? Sau de unde ar mai proveni contrariile lor: bunăoară nedreptatea sau neînfrânarea? Or, răutatea ţine de fire, iar nu de destin, după cum şi virtutea constă în şlefuirea caracterului şi a năravurilor noastre. Şi mai întreb atunci: cum ar putea oare căderile – sau chiar meritele unei purtări frumoase şi demne (care se datorează, desigur, oricăror alte cauze decât întâmplării sau destinului!), sau toate actele de

dreptate (precum şi noţiunea de merit) cu care i se răspunde fiecăruia în viaţă – cum se pot ele susţine, întreb, în temeiul destinului?

Legile şi îndemnurile la virtute, precum şi îndemnurile de înfrânare de la ce nu se cuvine, laudele şi mustrarea, pedepsele şi tot ce ne îndeamnă la virtute sau ne reţine de la rău, cum ar putea ele să nu-şi aibă rostul în dreptate – care este o formă a purtării de grijă a lui Dumnezeu – ci în întâmplare, sau chiar în mersul vieţii? Or, dimpotrivă: aşa cum ne ducem noi viaţa, aşa sunt şi roadele pe care le culegem: ciuma şi zavera, sau seceta, sau rodnicia, se succed făţiş, arătând tuturor – doar că fără glas – cât de mult depind ele toate de felul cum ne înţelegem viaţa". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 6.2.3., în PSB, vol. 14, p. 258-259)

„Da, acolo unde stăpâneşte necesitatea şi destinul, meritul nu are loc, aşa cum cere dreapta judecată". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VI-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 140)

„Diavolul a mai adus pe lume şi o altă învăţătură rea! A deschis drum învăţăturii despre soartă şi destin, ca să pângărească libertatea dată nouă de Dumnezeu, ca să ne convingă că natura este rea; iar cu asta a mai semănat şi alte învăţături rele, deşi nu pe faţă. Aşa sunt otrăvile diavolului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 721)

„Căci punând cârmuitoare peste viaţa noastră Fatalitatea, Soarta şi Naşterea, spun că niciunul din noi nu e voitorul şi stăpânul celor ce trebuie făcute, ci este adus ca de un lanţ constrângător spre ceea ce convine celor ce ne stăpânesc.

Dar ce ar putea fi mai neraţional ca aceasta? Ce vătămare mai mare a putut aduce Satana neamului omenesc, decât să-l facă să cugete şi să judece aşa? Dacă-i aşa, cum ar mai putea plănui omul cele bune şi merge spre ele de bună voie? Iar căzând în cele rele şi cugetând cele ce nu trebuie, cum s-ar mai învinovăţi pe sine[701] şi topindu-se de tristeţe, s-ar întoarce să cugete şi să facă cele bune? Căci precum cei ce voiesc să străbată şi să treacă marea, e necesar să fie împinşi de vântul din spatele corăbiei şi să fie siliţi spre ceea ce vrea vântul, aşa, desigur, şi noi trebuie să ne lăsăm duşi spre ceea ce vrea să ne conducă Soarta şi vânturile Fatalităţii, cărora, după ei, nu ne putem împotrivi. Sau nu socoteşti şi tu că e drept ceea ce am spus?

PALADIE: Cum de nu?

CHIRIL: Deci, e o nebunie a mai încununa pe cel bun şi cuviincios cu laude şi a-l învrednici de cinste, iar pe cel rău şi necumpătat a-l osândi şi dispreţui.

PALADIE: Pe ce temei o spui aceasta?

CHIRIL: Pentru că Naşterea şi Soarta îi copleşesc pe ei şi poartă în amândouă direcţiile de trei ori nefericitul neam omenesc pe pământ[702]. Nimic din ale noastre nu e de

[701] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Satana inspiră omului gândul că nu e liber, ca să se lase dus de toate patimile, socotite ca mişcări ale firii de sub care omul nu se poate ridica. (n. s. 218-219, p. 203)

[702] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îl poartă spre bine şi spre rău, fără voia lui şi fără merit pentru bine şi pe nedrept pedepsită pentru rău. Este o omenire cu adevărat nefericită, căci trebuie să se revolte de răutatea de care nu e vinovată, iar binele făcut fără voie nu poate mângâia nici pe cel ce-l face, nici pe cel căruia i se face. Căci nu e făcut din iubire. Şi atunci mai e simţit ca bine? În ce constă acest bine? (n. s. 220, p. 203)

bună voie. Sau oare nu ceea ce obişnuieşte şi poate să mişte e pricina pentru care se mişcă cele mişcate de aceea?[703]

PALADIE: Recunosc.

CHIRIL: Treci aşadar, cu aceleaşi judecăţi la lucrurile omeneşti şi măsoară cele ale noastre, ca să înţelegi bine cele în care ne aflăm dacă nu prin pornirile noastre de bunăvoie mergem şi ne grăbim spre aceasta sau spre aceea, ci suntem ţinuţi şi supuşi sub jugul altora, care pot să ducă şi să poarte cele ale noastre spre ceea ce voiesc acelea. În acest caz dacă cugetăm drept, nu ne vom mai atribui nouă nimic, ci vom atribui mai degrabă lor cele ce obişnuiesc să ne cârmuiască spre cele voite de ele. Şi atunci, precum cel drept va fi lipsit de orice laudă, aşa şi cel nedrept n-ar trebui să sufere vreo pedeapsă şi ar trebui scutit de trebuinţa de-a fi chinuit.

(...) Cel ce nu cunoaşte legile va fi egal şi la fel cu cei ce le cunosc, dacă nu le e dat celor ce voiesc să facă liber cele ce voiesc. Ba socotesc că alcătuitorii legilor au fost cei mai nedrepţi oameni, măcar că şi-au dobândit cel mai mare renume de drept. Căci au legiuit că cei nepăsători trebuie să fie chinuiţi şi să sufere cele mai aspre pedepse pentru călcarea legilor[704]. Dar pentru cei tineri au dat nişte norme şi moduri de educaţie vrednice de toată lauda. Făcând aceasta, sau au cugetat că depinde de noi înşine să voim a vieţui cuviincios, sau nu ştiu ce au gândit. Cineva ar putea spune, cred: bine a legiuit, Solon, celor de atunci. Dar trebuia să îndupleci Fatalitatea să îngăduie celor cărora s-au dat legile, să cugete şi să facă cele ce le voiesc ei. Însă ai legiuit, fără să o îndupleci. Poate ai râs şi tu de mitul acesta şi *ne-ai ştiut stăpâni ai celor* ce trebuie făcute, iar Soarta nedreaptă şi oarbă a lucrurilor omeneşti ai alungat-o. Altfel nu ai fi cugetat că cetăţean bun şi drept trebuie socotit cel ce respectă şi păzeşte legile şi şi-a câştigat renumele celei mai înalte onestităţi, iar netrebnic şi numărat între cei mai răi, cel ce n-a dat niciun respect legilor care sfătuiesc umblarea pe calea dreaptă.

PALADIE: Foarte bine şi frumos ai grăit.

CHIRIL: Deci, oare nu vom zice că învăţăturile şi sfaturile educative şi îndemnurile la virtute, pe care le dau părinţii fiilor şi învăţătorii ucenicilor, sunt deşarte, dacă nu străbatem calea pe care o voim, ci o cărare a vieţii pe care nu o voim?

PALADIE: E drept, cuvântul e foarte convingător.

CHIRIL: Că această părere a lor e plină de toată impietatea, vei şti şi din aceasta. Dezbrăcând pe Dumnezeu, cârmaciul şi supraveghetorul tuturor, de slava Lui, şi mergând până la atâta îndrăzneală, că-L lipsesc cu totul de măririle proprii Lui, trec, prin teoria lor, stăpânirea peste lucrurile noastre acelora ce le vin în minte, cu toate că văd că toată zidirea e dusă spre cele ale ei prin mişcări nelipsite de o conducere[705]. Căci ce nu se săvârşeşte în

---

[703] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Mişcarea nu e de la sine, ci există o ultimă cauză a ei. (n. s. 221, p. 203)

[704] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Legile sunt de prisos dacă totul e cârmuit de o fatalitate de sub care nu poate scăpa omul prin vreo libertate a lui. Chiar dacă ar fi socotite ca nişte interpretări ale legităţii naturale, ele ar fi de prisos, căci omul nu poate fi ajutat de acele legi ca să iasă de sub acea legitate. De ce ar mai trebui atunci să fie pedepsiţi cei ce calcă legile? Deci conducătorii ce dau legi, admiţând pe de altă parte o legitate fatală sau se contrazic ei înşişi, sau nu cred serios în afirmarea lor despre acea legitate. E ceea ce spune Sf. Chiril în continuare. (n. s. 222, p. 204)

[705] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toată silinţa părinţilor de-a creşte pe copii, toate eforturile ce le dau oamenii cu mai multă experienţă altora, toată educaţia tinerilor, sunt de prisos, dacă toată viaţa oamenilor e purtată de o legitate fatală. Dar însăşi practica educaţiei şi obiceiul sfătuirii practicat între oameni, arată că firea şi experienţa lor nu cunoaşte o astfel de fatalitate, construită de o teorie contrară realităţii trăite.

ordine din cele ce se petrec în zidire? Care dintre lucruri nu-şi păstrează rânduiala sa şi nu vesteşte pe Creatorul şi susţinătorul ordinei? Care lucru nu spune că e supus legilor şi e cârmuit de voia Celui ce poate să stăpânească toate, adică a lui Dumnezeu[706]? Astfel şi dumnezeiescul Pavel zice: *Cele nevăzute ale Lui se văd, de la zidirea lumii, din făpturi fiind cunoscute, veşnica Lui putere şi Dumnezeire, ca să fie ei fără cuvânt de apărare. Pentru că cunoscând pe Dumnezeu, nu L-au mărit ca pe Dumnezeu, ci s-au făcut deşerţi şi s-a întunecat inima lor neînţelegătoare; zicând că sunt înţelepţi, s-au făcut nebuni* (Rom. 1, 20-22). Cum nu s-au făcut nebuni îndemnându-se pe ei înşişi şi pe alţii să cugete altceva decât ceea ce e drept? Şi ar putea zice cineva: pentru ce vă legănaţi în astfel de gânduri, când mitul acesta nu e plăcut nici poeţilor voştri? Căci şi ei au socotit că e apostazie hotărârea celor ce trebuie făcute nu altora, ci nouă înşine. Astfel Homer, în poeziile lui, spune că preadesăvârşitul şi preaînaltul vostru Jupiter a zis către ceilalţi demoni despre preacurvia lui Egist şi despre pedeapsa lui pentru aceasta:

O vai, cum ne învinovăţesc (oamenii) muritorii,

Căci de la noi zic că sunt relele; dar ei

Suferă din pricina patimilor lor mai presus de soartă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, pp. 202-205)

„(...) Nu s-a pus asupra noastră vreun jug aspru şi greu de ocolit al fatalităţii, ci că hotărârea liberă a fiecăruia e stăpâna celor ce trebuie săvârşite în temeiul alegerii şi că de noi depinde să voim să facem ceea ce ne convine, fie binele, fie răul". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, p. 207)

„Când, deci, zic unii care păcătuiesc: *Aşa a hotărât Soarta*, sau: *Acesta era scopul fatalităţii cu mine*, vă întreb şi eu, ce aiureală e aceasta? Pentru ce învinuiţi ceea ce nu e şi nu vă învinuiţi uşurătatea voastră? Dar Sfânta Scriptură le va spune celor ce s-au hotărât să nu meargă drept: *Nebunia omului strâmbă căile lui, dar învinovăţeşte pe Dumnezeu în inima lui* (Prov. 19, 3).

Aşadar, s-au abătut de la cunoştinţa adevărată cei ce pun drept conducătoare peste viaţa noastră *naşterea, fatalitatea* şi *soarta* schimbătoare. Căci zice Hristos: *Oare nu se vând două păsări pe un bănuţ? Şi niciuna din ele nu cade pe pământ fără voia Tatălui vostru Celui din ceruri. Iar voi şi perii capului îi aveţi număraţi. Deci nu vă temeţi, căci voi sunteţi cu mult mai de preţ decât păsările* (Mt. 10, 29-31). Făcătorul poartă de grijă de cei de pe pământ, dar îl lasă pe fiecare să lucreze după hotărârile lui şi să meargă pe calea pe care vrea. Iar fiindcă neamul pământesc s-a îmbolnăvit prin abatere, îndată i-a dat *legea spre ajutor*, după cum s-a scris (Is. 8, 20). Deci, e primejdios pentru tot cel ce a primit credinţa în Hristos şi a părăsit vechea rătăcire, să mai fie purtat de poveştile băbeşti spre cele ce nu trebuie, şi să se înstrăineze de cugetarea sănătoasă, încât să-şi închipuie că lumea aceasta sau omul e cârmuit de soartă sau fatalitate, care peste tot nici nu există.

Iar dacă această experienţă arată că omul îşi poate conduce viaţa şi poate face uz de lucruri în mare parte prin voia sa, e consecvent să cugetăm că există şi lumea întreagă e supusă unei voinţe conducătoare superioare ei. (n. s. 223, p. 205)

[706] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă toate se săvârşesc în lume după o rânduială, dar aceasta nu-şi are ultimul temei în ea însăşi şi în cadrul ei îşi poate face loc şi libertatea omului, atunci această rânduială îşi are temeiul într-o voie liberă mai presus de totalitatea ei şi în ea se poate manifesta şi acea libertate. (n. s. 224, p. 205)

PALADIE: E cu totul primejdios a cugeta aşa. Căci unul ca acesta va stârni, fără îndoială, pe Judecătorul împotriva sa[707]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, p. 209)

„Dacă, după voi, suntem atraşi spre un bine sau spre cele contrare, pentru că ne atrage puterea superioară a timpului, sau ne sileşte ceasul, la ce mai e de trebuinţă cugetarea, care ne îndrumă spre toate cele ce trebuie făcute şi ne sfătuieşte să ne despărţim de cele rele, poruncindu-ne să ne silim spre cele de laudă? Căci, spune-mi, la ce mai foloseşte aceasta? Ce folos bun mai avem din cugetare şi din ideile ei, dacă sunt împins şi merg fără voie spre ceea ce mă cheamă ceasul şi mă sileşte timpul? Ni s-ar întâmpla ceea ce se întâmplă cârmaciului unei nave, care, pierzând orice nădejde de a salva nava, când se întâmplă să fie ameninţată de furtună, lasă orice funie şi părăseşte şi cârma însăşi, nemaifolosindu-se de niciun meşteşug, ci îngăduind pornirii valurilor să se arunce din mare asupra corăbiei[708]. Din cele spuse înainte nu mai rezultă niciun folos pentru cei ce voiesc virtutea, nici pentru lucrătorii răului, vreo pagubă, dacă nu primim pentru toate cele săvârşite de la Dumnezeu şi nu luăm răsplata de la El după calitatea lor[709]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Cincea, Cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 514)

DEŞERTĂCIUNEA

Definiţia

„Prin cuvântul *deşert* se înţelege un lucru fără consistenţă, care-şi are fiinţa doar în pronunţarea cuvântului; iar realitatea care ar trebui să existe sub înţelesul numelui nu există, ci este numai un sunet nearticulat, zadarnic şi gol la mijloc. Acest cuvânt pronunţat ca oricare altul, pe silabe, lovind din întâmplare auzul nu are niciun înţeles. Acesta este un fel de deşertăciune. Altă deşertăciune este lipsa de folos a celor făcute fără scop, dar cu râvnă. Aşa sunt palatele de nisip ale copiilor, sau săgeţile aruncate împotriva stelelor sau

[707] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Va stârni pe Judecătorul asupra sa, pentru că n-a mai folosit libertatea ce i s-a dat ca să facă voia Lui spre îmbunătăţirea sa, ci sub scuza că nu poate face nimic împotriva sorţii sau pornirilor rele, s-a lăsat stăpânit de ele. (n. s. 228, p. 209)

[708] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă timpul, cu necesităţile aduse de fiecare oră sau zi, impune orice faptă omenească, la ce mai este de trebuinţă cugetarea omului care caută să afle ce e de folos să facă şi ce nu-i este de folos? Toată cugetarea ar fi în acest caz zadarnică, sau ar fi produsul unei amăgiri. Omul ar fi în acest caz ca o corabie care e purtată de valurile mării, cârma ei mânuită de om nefiind decât o părere. (n. s. 976, p. 514)

[709] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă omul nu mai alege în mod liber cele bune sau cele rele, nu mai poate fi nicio răsplată veşnică pentru cei ce fac cele bune şi o pedeapsă pentru cei ce fac cele rele, ceea ce înseamnă că ei nici nu mai există în veci. Totul devine fără rost. Dacă binele n-are nicio valoare, nici omul nu are vreo valoare. Totul decurge într-un mod fatal şi orb. (n. s. 977, p. 514)

goana după vânt şi lupta atletului cu propria sa umbră, când se sileşte să întreacă vârful umbrei, şi orice alt lucru de acest fel care în mod obişnuit se face. Toate acestea se cuprind în cuvântul *deşertăciune*.

De obicei este numit *deşert* şi acel lucru pe care l-a întreprins cineva cu un scop anumit, ca pe o acţiune folositoare, făcând diferite acţiuni la rând; apoi când intervine vreo contrarietate, toată osteneala i se schimbă în prostie, iar faptul că râvna lui n-a ajuns la niciun rezultat se numeşte *deşertăciune*. În aceste împrejurări se zice de obicei: în deşert ne-am ostenit şi în deşert am nădăjduit şi în deşert ne-am supus la multe munci". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast,* Omilia I, în PSB, vol. 30, p. 199)

„(…) deşertăciune este sau un cuvânt nesocotit, sau o acţiune prostească, sau un plan neserios, sau o râvnă neîmplinită, sau, în general, tot ce nu foloseşte la nimic". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast,* Omilia I, în PSB, vol. 30, pp. 199-200)

„Deşertăciunea deşertăciunilor"[710]

„Precum trebuie înţelese expresiile: *lucrul lucrurilor, sfântul sfinţilor* prin care este exprimată tendinţa spre exagerarea noţiunii, tot aşa *deşertăciunea deşertăciunilor* arată gradul cel mai înalt, dincolo de care nu poate să treacă niciun lucru deşert". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast,* Omilia I, în PSB, vol. 30, p. 200)

„Totul este deşertăciune şi vânare de vânt şi fără niciun folos sub soare"[711]

„Ecclesiastul învaţă pe oameni să nu admire nimic: nici bogăţia, nici ambiţia, nici domnia asupra unor supuşi, nici mândria, nici desfătarea, nici banchetul şi nici un alt lucru care în mod greşit e socotit de oameni a fi valoros. Ci să vadă că singurul sfârşit al tuturor acestora este deşertăciunea, care nu are niciun folos în viitor. Căci cei ce scriu pe apă, desenează forma literelor pe suprafaţa apei, dar nu rămâne nicio urmă, ci toată oboseala scrisului se mărgineşte numai la gesturile scrierii, suprafaţa apei lăsând mâna să facă gesturile scrierii, dar nepăstrând nicio urmă a scrisului. Tot astfel orice trudă pentru voluptate piere, în faţa realităţii. Căci după încetarea activităţii simţurilor s-a şters şi voluptatea. De aici încolo nu le mai rămâne nicio rezervă celor care se bucură de plăcerile simţurilor, nu le rămâne nicio urmă sau rămăşiţă, după ce s-a sfârşit activitatea simţurilor pentru plăcere. Acesta este înţelesul citatului care zice: *Nu este niciun folos sub soare* (Eccl. 2, 11) pentru cei ce fac astfel de lucruri, care se sfârşesc în deşertăciune. O! De-am fi lipsiţi noi de aceste fapte prin harul Domnului nostru Iisus Hristos!". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast,* Omilia IV, în PSB, vol. 30, p. 233)

„… tot atât de mare e valoarea deşertăciunii, pe cât de mare este şi valoarea întunericului". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia V, în PSB, vol. 30, p. 236)

[710] Eccl. 1, 2.
[711] Eccl. 2, 11.

DEZNĂDEJDEA

Deznădejdea – bucuria diavolilor

„Nu necazurile, care vin asupra sfinţilor pentru a-i încerca, pricinuiesc bucurie duşmanilor noştri nevăzuţi, ci duşmanii noştri se bucură, bat din palme şi se veselesc atunci când, din pricina mulţimii necazurilor, ne pierdem nădejdea, nu mai putem judeca şi renunţăm să ducem mai departe lupta”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXIX, II, în PSB, vol. 17, p. 238)

Deznădejdea de pe urma păcatelor – remedii

„Dacă este posibil să numărăm mulţimea îndurărilor lui Dumnezeu şi să măsurăm mărimea milelor lui Dumnezeu, (atunci), în comparaţie cu mulţimea şi mărimea păcatelor să fie şi deznădejdea. Dar dacă păcatele noastre, cum este natural, se întâmplă să le şi măsurăm, să le şi numărăm, în timp ce mila lui Dumnezeu este de nemăsurat şi îndurările Lui de nenumărat, nu este timp de deznădejde, ci de cunoaştere a milei (lui Dumnezeu) şi de condamnare a păcatelor, a căror iertare, precum spune Scriptura, există întru sângele lui Hristos. Dar că nu trebuie să deznădăjduim, aceasta am învăţat-o în multe locuri şi în multe chipuri, dar mai ales din parabola Domnului nostru Iisus Hristos cea referitoare la fiul care şi-a luat de la tatăl său partea de avere şi a cheltuit-o în păcate. De câtă şi de cât de mare sărbătorire s-a făcut vrednică pocăinţa lui, cunoaştem din înseşi cuvintele Domnului (Lc. 15, 13 ş. u.)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 13, în PSB, vol. 18, p. 322)

„Că nu ne pierde atât de mult păcatul cât deznădejdea. Dacă cel care a făcut un păcat se trezeşte, îşi îndreaptă prin pocăinţă repede păcatul săvârşit; dar cel care se deznădăjduieşte şi nu se pocăieşte nu se îndreaptă, pentru că n-a folosit leacurile pocăinţei”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXVI, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 970)

„Se întâmplă, uneori ca diavolul să vorbească cu viclenie inimii tale şi să-i zică: Ştii câte rele ai făcut! Ţi s-a umplut sufletul de nelegiuiri şi te-ai îngreuiat cu păcate (multe). (Eu, însă, zic): Să nu te laşi şi sub pretextul smereniei să nu ajungi la disperare! (Să ştii că) de la călcarea poruncii a intrat în lume răutatea şi de atunci vorbeşte în fiecare moment sufletului, precum vorbeşte un om către alt om şi-i sugerează lucruri nebuneşti. (La insinuările diavolului) să răspunzi: Am în scris asigurarea lui Dumnezeu că: *Nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă prin pocăinţă şi să fie viu* (Iez. 23, 11). De altfel, ce rost a avut coborârea (Fiului lui Dumnezeu printre oameni) dacă nu ca să mântuiască pe cei păcătoşi, să lumineze pe cei dintru întuneric şi să dea viaţă celor morţi?” (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 2, în PSB, vol. 34, p. 337)

„(...) Şi prin simţământul dragostei se dărâmă munţii păcatelor, căci *dragostea acoperă mulţime de păcate*. De asemenea prin roada milosteniei se aduce vindecare rănilor voastre, fiindcă *precum apa stinge focul, tot aşa milostenia stinge păcatul*. Iertarea păcatelor se dobândeşte şi prin vărsare de lacrimi; *În fiecare noapte voi spăla patul meu şi*

voi uda aşternutul meu cu lacrimi. În sfârşit, arătând că, nu în zadar au fost vărsate lacrimile, adaugă: *Plecaţi de la mine toţi cei ce săvârşiţi nedreptatea, fiindcă a auzit Domnul glasul plânsului meu*. La fel se dăruieşte iertarea păcatelor prin mărturisirea lor: *Am zis: împotriva mea voi mărturisi Domnului nedreptatea mea şi Tu ai iertat nelegiuirea inimii mele* şi iarăşi: *Povesteşte mai întâi nedreptăţile tale, ca să te dezvinovăţeşti*. Iertarea nelegiuirilor se dobândeşte, de asemenea, prin chinul inimii şi al trupului, căci: *Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă toate păcatele mele* şi, mai ales, prin îndreptarea purtării: *Nu mai faceţi rău înaintea ochilor Mei. Încetaţi odată! Învăţaţi să faceţi binele, căutaţi dreptatea, ajutaţi pe cel împilat, faceţi dreptate orfanului, apăraţi pe văduvă! Veniţi să ne judecăm, zice Domnul. De vor fi păcatele voastre cum e cârmâzul, ca zăpada le voi albi şi de vor fi ca purpura, ca lână albă le voi face*. Uneori se dobândeşte iertarea păcatelor şi prin mijlocirea celor cuvioşi: *Dacă vede cineva pe fratele său păcătuind, păcat nu de moarte, să se roage şi Dumnezeu va da viaţă acelui frate, care nu păcătuieşte de moarte*. Şi, de asemenea: *Este cineva bolnav dintre voi? Să cheme preoţii bisericii şi să se roage pentru el, ungându-l cu untdelemn în numele Domnului. Şi rugăciunea credinţei va mântui pe cel bolnav şi Domnul îl va ridica, şi de va fi făcut păcate se vor ierta lui*. Câteodată boala viciilor se vindecă prin milă şi credinţă, potrivit cuvintelor: *Prin milă şi credinţă se curăţă păcatele*. Adesea ne mântuim aducând pe alţii la credinţă şi mântuire prin predică şi sfaturile noastre: *Cel care a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui îşi va mântui sufletul din moarte şi va acoperi mulţime de păcate*. Prin bunătatea şi iertarea noastră faţă de alţii putem ajunge la iertarea greşelilor noastre: *Dacă veţi ierta oamenilor păcatele lor şi Tatăl vostru cel ceresc vă va ierta păcatele voastre*. Vedeţi, aşadar, câte căi de mântuire v-a deschis Mântuitorul în mila şi bunătatea Sa, pentru ca nimeni, dorind mântuirea, să nu fie răpus de deznădejde, când vede că atâtea leacuri îl cheamă la viaţă. Dacă motivezi că din cauza slăbiciunii trupeşti nu-ţi poţi spăla prin post păcatele, nu vei fi vrednic să spui: *Genunchii mei au slăbit de post şi trupul meu s-a istovit de lipsa untdelemnului. Cenuşă am mâncat în loc de pâine şi băutura mea cu lacrimi am amestecat-o*. Răscumpăraţi-le prin dărnicia milosteniei. Dacă n-ai ce dărui celui sărac (deşi pe nimeni nu-l înlătură de la această faptă sărăcia şi lipsa, fiindcă sunt mai de preţ cele două parale ale văduvei decât darurile mari ale celor bogaţi şi Domnul făgăduieşte că va răsplăti şi un pahar cu apă) desigur te vei putea curăţi prin îndreptarea vieţii. Dacă nu poţi dobândi desăvârşirea virtuţilor prin nimicirea tuturor viciilor, depune grijă pioasă pentru mântuirea altora. Şi dacă te plângi că nu eşti bun pentru această treabă, îţi vei putea acoperi păcatele prin dragostea de oameni. Dacă slăbiciunea minţii tale te face neputincios şi în aceasta, cere cu umilinţă ajutorul sfinţilor pentru vindecarea rănilor tale. În sfârşit, oricine poate spune cu umilinţă: *Păcatul meu l-am mărturisit şi nedreptatea mea n-am ascuns-o*, ca prin această mărturisire să merite a adăuga: *Şi tu ai iertat împietatea inimii mele*. Iar dacă ţi-e ruşine să-ţi dezvălui păcatele în auzul oamenilor, nu înceta de a le mărturisi prin rugăciuni Celui ce nu i se poate ascunde nimic: *Fărădelegea mea eu o cunosc şi păcatul meu înaintea mea este pururea. Ţie unuia am greşit şi rău înaintea Ta am făcut*. El ne vindecă fără să spună şi altora greşelile noastre. El ne iartă fără să ne mustre pentru ele. Şi după acest ajutor atât de sigur şi de repede, mărinimia divină ne dă şi alte ajutoare, potrivit liberei noastre voinţe, făcându-ne să măsurăm cu sentimentele noastre iertarea păcatelor, când spunem: *Şi ne iartă nouă greşelile noastre precum şi noi iertăm greşiţilor noştri*. Aşadar, cine doreşte să ajungă la iertarea păcatelor sale să caute să se supună acestor cerinţe. Pe nimeni inima lui împietrită să nu-l îndepărteze de la leacul mântuitor şi de la

izvorul dragostei, fiindcă oricât vom săvârşi toate acestea, nu vor fi de ajuns pentru ispăşirea greşelilor noastre, dacă nu le-a nimicit bunătatea şi iertarea Domnului. Acesta, când a descoperit în noi semne de simţământe religioase arătate cu gând rugător, răsplăteşte cu cea mai mare dărnicie micile şi firavele noastre dovezi de credinţă. El ne spune: *Eu, Eu sunt Acela Care şterge păcatele tale şi nu-şi mai aduce aminte de fărădelegile tale*. Cine se va strădui către această stare despre care am vorbit, va dobândi, prin posturi zilnice şi prin subjugarea totală a inimii şi a trupului, harul iertării, fiindcă, precum este scris: *fără vărsare de sânge nu este iertare*. Şi pe bună dreptate. Căci *Trupul şi sângele nu pot moşteni împărăţia lui Dumnezeu*. De aceea, cine vrea să oprească *sabia duhului care este cuvântul lui Dumnezeu* de la vărsare de sânge, fără îndoială că este lovit de acel blestem al lui Ieremia: *Blestemat să fie cel ce opreşte sabia sa de la sânge*. Aceasta este sabia care, vărsând acel sânge dăunător prin care se însufleţeşte materia păcatelor, taie şi aruncă tot ce întâlneşte trupesc şi pământesc în sufletul nostru, făcând să trăiască în Dumnezeu cei cu viciile nimicite şi să aibă virtuţi duhovniceşti. Astfel nu va mai plânge în amintirea greşelilor din trecut, ci în nădejdea bucuriilor viitoare, gândindu-se nu atât la relele trecute, cât la bucuriile viitoare, va vărsa lacrimi nu întristat de păcate, ci însufleţit de bucuria veşniciei, căci, *uitând cele din trecut*, adică viciile trupeşti, va tinde *către cele ce sunt înainte*, adică spre darurile şi virtuţile duhovniceşti". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, Convorbirea cu părintele Pinufius, Cap. VIII, 1-11, în PSB, vol. 57, pp. 659-661)

Ajutorul dat de Dumnezeu sufletului deznădăjduit

„Pentru aceasta sufletul cade în deznădejde, pentru că poartă în el osânda morţii (II Cor. 1, 9) şi pentru că îl înconjoară o mulţime de rele. Dar când vede Dumnezeu că sufletul este cuprins de groaza morţii şi că duşmanul este gata să-l înghită, atunci îi dă un mic ajutor, îndurându-se de el; îl încearcă, totuşi, ca să vadă dacă credinţa sa este puternică şi dacă are iubire faţă de El. Pentru că Dumnezeu a rânduit ca drumul care duce la viaţă (Mt. 7, 14) să fie (presărat) cu necazuri, strâmtorări, încercări şi ispite amare, pentru ca, de aici, sufletul să ajungă (la slava fiilor) lui Dumnezeu. Deci, când sufletul suportă un necaz care-l copleşeşte şi are moartea înaintea ochilor, atunci, *cu mână tare şi cu braţ înalt* (Exod 14, 34), prin iluminarea Duhului Sfânt, (Dumnezeu) zdrobeşte puterea întunericului, iar sufletul trece prin locurile cele înfricoşătoare, străbătând marea întunericului şi a focului mistuitor". (Sfântul Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLVII, 13, în PSB, vol. 34, p. 274)

Să nu deznădăjduim niciodată de mântuirea noastră

„Vina noastră cea mai mare este că noi deznădăjduim de mântuirea noastră, pe când diavolul nu pierde niciodată nădejdea pieirii noastre". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXIII, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 417)

„Să ne sârguim, deci, să venim la El cu inima deschisă, fără a ne pierde nădejdea în mântuire. Pentru că şi aceasta este (o iscodire) a celui viclean şi rău: aceasta aminteşte de păcatele de mai înainte, pentru a duce pe om la deznădejde, lâncezeală şi nepăsare, ca nu cumva acesta întorcându-se şi venind la Domnul, să dobândească mântuirea – dat fiind că

Domnul arată bunătate neamului omenesc". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia IV, 24, în PSB, vol. 34, p. 108)

DIAVOLUL

Diavolul – răul dus la extrem

„Acela însă întrece în sălbăticie tot ce se poate spune şi e învârtoşat la culme. Căci s-a scris: *Inima lui s-a întărit ca piatra şi stă ca o nicovală neclătită* (Iov 41, 14)". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea Întâia, în PSB, vol. 38, p. 53)

„(...) Duhul cel rău este supraîngâmfat". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Cincea a Glafirelor la Facere, 1, în PSB, vol. 39, p. 174)

Demonul – pârâtorul oamenilor în faţa lui Dumnezeu

„Căci multe cu adevărat sunt cetele Puterilor îngereşti ce stau în jurul nostru scriind în cer cu toată amănunţimea cele făcute, spuse şi cugetate de noi până la cea mai simplă schiţare de gând spre a ne da pe faţă în ziua înfricoşătoare a judecăţii, când toată zidirea celor văzute, clătinată de o scuturare negrăită, va fi împinsă spre sfârşitul ei, şi stihiile din mijloc arzând se vor desface (II Pt. 3, 10) şi va fi cer nou şi pământ nou şi cele următoare (Is. 65, 17)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 19)

Diferite numiri ale îngerului rău

„(...) demonul cel făcător de rele – care se mai numeşte şi satan, cel care a vorbit atunci prin şarpe cu Eva –, lucrând în oamenii înnebuniţi de el, pentru că la început Eva a fost înşelată de şarpe şi a ajuns începătoarea păcatului. Demonul se mai numeşte şi drac[712], pentru că a fugit pe furiş de la Dumnezeu". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea a Doua, XXVIII, în PSB, vol. 2, p. 419)

„Cuvântul *satan*, cum se numeşte el în limba ebraică, ori satana în cea elinească, tradus (în limba română) înseamnă *potrivnicul*". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. XLIV, în PSB, vol. 9, pp. 407-408)

„Se numeşte *satan*, pentru că se împotriveşte binelui. Acest sens îl are în limba ebraică, după cum cunoaştem din Cărţile Regilor: *Şi a ridicat Domnul satan (protivnic) lui Solomon pe Ader împăratul sirienilor* (III Reg. 11, 14). Se numeşte diavol, pentru că este în acelaşi timp şi colaborator al păcatului nostru şi acuzator; se bucură de pierderea

[712] Notă Pr. Dumitru Fecioru: Δράχων de la cuvântul δέδραχέναι, care înseamnă a fugi în secret, mai ales când e vorba de robii fugiţi de la stăpâni. (n. s. 96, p. 419)

noastră, dar şi denunţă faptele noastre. Firea lui este necorporală, potrivit cuvintelor apostolului: *Lupta noastră nu este împotriva sângelui şi trupului, ci împotriva duhurilor răutăţii* (Efes. 6, 12). Dregătoria lui este de conducător, tot potrivit cuvintelor apostolului: *Lupta noastră este împotriva începătoriilor, împotriva conducătorilor întunericului acestuia* (Efes. 6, 12). Locul în care-şi are sediul conducerea lui este aerian, după cum spune acelaşi apostol: *Împotriva conducătorului, care stăpâneşte în văzduh, a duhului, care lucrează acum în fiii neascultării* (Efes. 2, 2). De aceea se numeşte şi conducător al lumii, deoarece conducerea lui se exercitează în jurul pământului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, IX, în PSB, vol. 17, pp. 446-447)

„(...) Diavolul se numeşte nu numai păcătos ci şi însuşi păcatul, pentru că, precum ştiu, s-a făcut începător al păcatului". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 268, în PSB, vol. 18, p. 435)

„Cum e balaurul cel mare, apostatul, iadul, care îşi lărgeşte gura lui, stăpânitorul lumesc al întunericului, cel ce are stăpânirea morţii, şi celelalte câte le istoriseşte proorocia despre faţa lui, cel ce are stăpânirea morţii, şi celelalte câte le istoriseşte proorocia despre faţa lui, cel ce înlătură hotarele neamurilor, pe care le-a fixat Cel Prea Înalt, după numărul Îngerilor Lui?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia a V-a, în PSB, vol. 29, p. 188)

„Cum e cel ce cuprinde pământul ca pe un cuib şi pe cele din ele, ca pe nişte ouă părăsite, cel ce spune că-şi va aşeza scaunul lui deasupra norilor şi va fi asemenea Celui Prea Înalt, şi toate cele înfricoşătoare şi înspăimântătoare pe care le spune Scriptura despre el la Iov (cap. 41), ale cărui coaste sunt de aramă şi a cărui spinare e fier vărsat, iar cele dinăuntru ale lui, piatră de lovit[713], şi toate cele asemenea, prin câte descrie Scriptura firea lui înspăimântătoare? Cum e numit acesta, care e astfel şi aşa de mare, căpetenia legiunilor drăceşti, de puterea adevărată şi sigură, vulpe mică? Şi cum toţi cei din jurul lui, oastea supusă lui, sunt numiţi cu acelaşi dispreţ de Cel ce porneşte pe vânători spre vânarea lor? Iar vânătorii sunt toate puterile îngereşti, care venind pe pământ înaintea arătării Stăpânului şi însoţindu-L pe Împăratul slavei în lăuntrul lumii, Îl arată celor ce nu-L cunosc: *Cine este acesta, Împăratul slavei? Cel tare şi puternic în război* (Ps. 23, 8)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia a V-a, în PSB, vol. 29, p. 188)

„Mie mi se pare că Domnul numeşte pe cel rău în chip felurit, dându-i multe nume după deosebirile relelor lui lucrări: diavolul, belzebul, mamona, stăpânitorul lumii, ucigătorul de oameni, vicleanul, tatăl minciunii şi altele ca acestea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 451)

„Poate că şi *ispita* este un nume ce i se dă lui, pentru ceva din cele cugetate despre el şi această presupunere ne-o întăreşte legătura în care se află cele spuse. Căci zicând: *Nu ne duce pe noi în ispită*, a adăugat: *ci ne izbăveşte de cel viclean*, arătând că prin amândouă

[713] Tâcuirea Pr. Stăniloae: În căpetenia răului totul e de fier şi de piatră. Totul e aspru şi tăios, totul e neîndurat şi dur. Şi toate le preface după chipul său, făcând libertatea aproape cu neputinţă de a se manifesta într-o lume devenită după chipul ei. (n. s. 118, p. 188)

numele ne înfăţişează acelaşi lucru. Căci dacă cel ce nu intră în ispită este numaidecât în afară de cel viclean, şi cel ajuns în ispită se află numaidecât în cel viclean, ispita şi cel viclean sunt una, după înţelesul lor". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, pp. 451-452)

„Şarpele cel ucigător de suflet, sfetnicul slavei deşarte, duhul neliniştii şi al îmbuibării". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXVII, 7, în PSB, vol. 34, p. 247)

„*Omul nelegiuit, pe fiul pierzării, pe potrivnicul, pe cel ce se ridică este tot ce se numeşte Dumnezeu sau e vrednic de închinare, aşa încât să se aşeze în Biserica lui Dumnezeu, după cum s-a scris, dându-se pe sine drept Dumnezeu* (II Tes. 2, 3-4); care spurcă şi cortul, fiind fiu străin şi, ca să zic aşa, putoare diavolească. *Căci venirea lui va fi, zice, prin lucrarea Satanei* (II Tes. 2, 9)[714]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Noua, în PSB, vol. 38, p. 308)

„Căci precum Dumnezeu se înţelege ca Tată a tot celui sfânt şi drept, El fiind începutul sfinţeniei şi dreptăţii tuturor, în acelaşi fel socotesc că Satana poate să fie numit cu dreptate tată a tot celui rău, el fiind începutul a toată răutatea[715]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Şasea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 626)

Diavolul dezbinătorul

„(...) Demonii (...) nu se străduiesc să facă altceva, decât să îndepărteze pe oameni de Dumnezeu, Care i-a creat şi de Hristos, Primul-născut al Său". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, LVIII, în PSB, vol. 2, p. 86)

„Şi ce hrană mai căutată poate exista pentru ei, decât să abată pe om de la cugetul adevăratului Dumnezeu prin ademeniri mincinoase? Voi arăta îndată în ce chip operează acestea.

Orice spirit este iute ca o pasăre. La fel şi demonii şi îngerii lor. De aceea în aceeaşi clipă sunt pretutindeni. Pentru ei tot pământul este ca un singur loc. Orice se petrece ori şi unde, ei pot totodată să ştie şi să anunţe. Iuţeala este socotită divinitate, pentru că fiinţa ei este necunoscută. Astfel, uneori voiesc să treacă drept autori ai lucrurilor pe care le vestesc. Şi sunt de fapt numai autori ai lucrurilor rele, dar ai celor bune niciodată.

Chiar şi hotărârile lui Dumnezeu le-au aflat mai dinainte de la profeţi, pe când aceştia vorbeau poporului, şi acum le culeg din lecturile publice. Astfel însuşindu-şi unele

[714] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Antihrist e cel ce nu admite pe nimeni mai presus de sine, cel ce se dă pe sine drept dumnezeu. El nu se poate impune ca atare decât celor necredincioşi. Vrea să întindă necredinţa ca să fie socotit el cel mai presus de toate. Credinţa în Dumnezeu relativizează orice stăpânire lumească. (n. s. 335, p. 308)

[715] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Începutul răului nu poate fi totuşi un începător egal cu Dumnezeu, Care este izvorul binelui. Deci nu poate fi vorba despre două principii eterne, ca în parsism. Răul nu poate fi conceput decât grefat pe bine, ca existenţă. Trebuie să existe ceva, ca să poată apărea în el, împotriva existenţei lui, răul, ca opus binelui. Trebuie ca Satana să fi primit întâi o existenţă, deci o formă a binelui, ca apoi să poată căuta să o slăbească pe aceasta prin rău. (n. s. 1188, p. 626)

cunoştinţe despre mersul vremii, ei simulează dumnezeirea, când de fapt ei nu fac decât să fure darul de a prevesti". (Tertulian, *Apologeticul*, XXII, 7-9, în PSB, vol. 3, p. 74)

„El – (diavolul) ştie că prepeliţa, care cloceşte ouă pe care nu le-a ouat, îl reprezintă pe el. El înţelege că cei pe care i-a strâns în jurul său, într-o zi îl vor părăsi pentru a se ataşa lui Iisus Hristos, Domnul lor şi urzitorul care i-a zămislit. Însă, El strânge în jurul lui pe aceia pe care nu i-a zămislit". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia I, Cap. V, în PSB, vol. 6, p. 62)

„(...) Numele de *demon* se dă totdeauna celor stricaţi, lipiţi de trup, greoi, rătăcind şi distrugând pe oameni şi trăgându-i de la Dumnezeu şi de la cele mai presus de ceruri spre lucrurile de aici, de pe pământ". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a V-a, Cap. V, în PSB, vol. 9, pp. 318-319)

„… nişte demoni răi şi cu nişte duhuri vrăjmaşe oamenilor, care împiedică sufletul să se înalţe, să păşească pe drumul virtuţii şi să refacă din nou evlavia curată faţă de Dumnezeu". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. III, în PSB, vol. 9, p. 443)

Existenţa îngerilor răi

„Într-adevăr, noi afirmăm că există oarecare fiinţe spirituale. Dar numele nu e nou. Ştiu şi filosofii că există *demoni*, de vreme ce însuşi Socrate aştepta totul de la judecata demonului său. Nu e nimic de mirare de îndată ce se spune că încă din copilărie el era nedespărţit de un demon care îl îndepărta întotdeauna de la bine. Pe demon îl ştiu toţi poeţii; chiar şi poporul incult îl întrebuinţează des în blesteme. Dar şi pe Satana, căpetenia acestui neam rău, poporul îl pronunţă dintr-un fel de instinct propriu, cu aceeaşi voce cu care blesteamă. Cât despre îngeri, nici Platon nu i-a tăgăduit. Dar cum din nişte îngeri deveniţi răi de bunăvoie a ieşit neamul cel stricat al demonilor, blestemat de Dumnezeu, împreună cu întemeietorii acestui neam şi cu acea căpetenie a lor, despre care am amintit, se află scris cu rânduială în cărţile sfinte". (Tertulian, *Apologeticul*, XXII, 4-6, în PSB, vol. 3, p. 73)

„… nu suntem noi singurii care afirmăm că există demoni răi, ci existenţa lor este atestată de aproape toată omenirea…". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. LXIX, în PSB, vol. 9, p. 502)

Îngăduinţa lui Dumnezeu pentru existenţa şi lucrarea demonilor

„Dar şi voinţele şi lucrările îngerilor apostaţi, deşi sunt parţiale, provin dintr-o dispoziţie rea, ca şi boalele cele trupeşti. Providenţa universală, însă, le duce spre un sfârşit sănătos, deşi cauza este pricinuitoare de boală. Cea mai mare însuşire a providenţei este de a nu lăsa ca răutatea născută dintr-o apostasie voluntară să rămână fără de folos şi să fie vătămătoare în toate privinţele. Lucrarea înţelepciunii, a virtuţii şi a puterii dumnezeieşti nu este numai de a face bine – că, pentru a spune aşa, natura lui Dumnezeu este ca natura focului de a încălzi şi ca natura luminii de a lumina – ci şi aceea mai ales de a săvârşi prin relele născocite de alţii ceva bun şi cu sfârşit folositor şi de a face folositoare cele ce par

rele, în aşa fel încât chiar din încercare să răsară mărturie". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XVII, 86.1.-86.3., în PSB, vol. 5, p. 62)

„Socot că puterile răufăcătoare au sarcina de a încerca să pună în fiecare om ceva din propria lor stare pentru a birui şi a şi-i face ai săi, pe cei care nu vor să mai ştie de ei. E firesc, apoi, ca în această luptă unii oameni să fie învinşi; dar tot cei care duc lupta cu multă tărie şi se războiesc din toate puterile lor merg înainte până dobândesc coroana; iar puterile de care am vorbit mai înainte, pline de sânge şi praf, se dau bătute, pline de admiraţie pentru învingători". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XX, 110.2.-110.3., în PSB, vol. 5, p. 167)

„(...) Fericiţi sunt cei care se îndepărtează de el (de diavol – n. a.) trei zile întregi, pentru ca el să nu mai aibă nicio zi care să-i aparţină lui!" (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia III, Cap. III, în PSB, vol. 6, p. 75)

„(...) Se cuvenea ca Dumnezeu, Care ştie să folosească, pentru scopuri necesare, până şi urmările răului, să facă loc undeva, în univers, şi acestor fiinţe atât de rele, rânduind astfel un loc de luptă pentru virtute celor care vor să se lupte *după lege* (II Tim. 2, 5), pentru a o redobândi. Puşi la încercare de răutatea acelora, ca *aurul în foc*, şi făcând totul ca să nu pricinuiască nicio vătămare firii lor cugetătoare, aceştia se arată vrednici de înălţarea spre cele dumnezeieşti şi sunt atraşi de Cuvântul spre cea mai înaltă fericire, dacă aş putea-o numi aşa, spre culmea bunătăţilor.

Cuvântul *satan*, cum se numeşte el în limba ebraică, ori satana în cea elinească, tradus (în limba română) înseamnă *potrivnicul*. Şi oricine şi-a ales răutatea, ca unul care săvârşeşte fapte potrivnice virtuţii, este un satan, adică un potrivnic al Fiului lui Dumnezeu, căci Fiul lui Dumnezeu este dreptate, adevăr şi înţelepciune. Dar într-un sens mai propriu, potrivnicul este cel dintâi dintre toţi cei ce fuseseră cândva în pace şi trăiau în fericire, dar şi-a pierdut apoi *aripile* şi a căzut din starea lui fericită. Acesta, după cum zice Iezechiel, umbla *fără prihană în toate căile lui* până ce s-a aflat în el *nelegiuirea*; în el, care era *pecetea asemănării şi cununa frumuseţii* (Iez. 28, 15; 12, 13) în raiul lui Dumnezeu. El, ca şi cum s-ar fi săturat de bunătăţi, a ajuns la pierzare, după cuvântul adresat lui în taină: *Pierit-ai şi mai mult nu vei mai fi în veac*[716]". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. XLIV, în PSB, vol. 9, pp. 407-408)

„Iată, dar, cum sunt văzuţi demonii: ca nişte călăi care ar fi primit puterea să săvârşească astfel de năpăstuiri încât să întoarcă pe oamenii care se lasă duşi de puhoiul păcatelor sau ca să pună la încercare fiinţele cugetătoare". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. XXXI, în PSB, vol. 9, p. 529)

„N-a fost ceva imposibil pentru Dumnezeu să nimicească pe diavol, nici nu s-a bucurat Dumnezeu de moartea oamenilor, pentru că, zic eu, natura Sa nu permite aşa ceva. Dar, Dumnezeu n-ar fi făcut nimic deosebit dacă ar fi nimicit El Însuşi pe diavol, o creatură mediocră, gata oricând să fie adusă la neexistenţă. Apoi, această binefacere a lui Dumnezeu n-ar fi fost cunoscută de oameni după aceea, dacă l-ar fi ucis pe diavol de la început. Orice om, neavând în sine însuşi dovada imperfecţiunii sale, s-ar fi considerat bun

[716] Notă Pr. T. Bodogae: Iez. 28, 19 (ed. 1914). (n. s. 178, p. 408)

şi s-ar fi crezut, într-un anume fel, rival al lui Dumnezeu, egal cu El. De aceea, existenţa diavolului nu l-a neliniştit pentru că toţi oamenii trebuiau să cunoască Binele. Apoi, ei înşişi au triumfat asupra lui, ei care fuseseră altădată învinşi de el. A avut loc un fapt mare şi minunat, că un om credincios lui Dumnezeu, învăţând regulile luptei de la Dumnezeu Însuşi, l-a învins pe diavol". (Metodiu de Olimp, *Despre liberul arbitru*, Despre Dumnezeu şi despre materie, XX, PSB, vol. 10, p. 234)

„(...) Diavolul a fost lăsat în lume ca să se lupte cu ucenicii lui Dumnezeu, întocmai ca într-o palestră. Învins de el, el cade pentru ca şi slava vechii sale victorii să fie nimicită acum de către oameni. Căci el este călcat acum de noi în picioare şi întins mort, învins de speranţa după mai bine". (Metodiu de Olimp, *Despre liberul arbitru*, Despre Dumnezeu şi despre materie, XX, PSB, vol. 10, p. 235)

„Înţeleptul chivernisitor şi purtător de grijă de cele omeneşti, însă, s-a folosit de răutatea diavolului pentru exercitarea sufletelor noastre întocmai ca un doctor care întrebuinţează veninul viperei pentru pregătirea medicamentelor mântuitoare". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, IX, în PSB, vol. 17, p. 446)

„Să ne gândim că Dumnezeu l-a lăsat pe diavol tocmai pentru ca noi, cuprinşi de frică, în aşteptarea atacului duşmanului, să fim mereu cu multă luare aminte şi cu mintea treză şi pentru ca să ne uşurăm ostenelile pentru virtute cu nădejdea plăţii viitoare şi cu răsplata bunătăţilor celor veşnice. Pentru ce te minunezi că Dumnezeu l-a lăsat pe diavol purtător de grijă al mântuirii noastre? L-a lăsat tocmai pentru ca să ne trezească din trândăvia noastră, să ne fie temei de cununi. Însuşi iadul pentru aceasta l-a pregătit, ca frica de pedeapsă şi grozăvia chinurilor să ne împingă spre împărăţie. Ai văzut cât de iscusită e iubirea de oameni a Stăpânului? Face şi iscodeşte totul, nu numai ca să mântuie pe cei creaţi de El, ci şi ca să-i învrednicească de bunătăţile cele nespuse. De asta ne-a dăruit şi voinţă liberă, de asta a sădit în firea şi în conştiinţa noastră cunoştinţa păcatului şi virtuţii, de asta a îngăduit să existe diavol şi ne-a ameninţat cu iadul, pentru ca să nu facem cunoştinţă cu iadul şi să dobândim împărăţia". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXIII, VI, în col. PSB, vol. 21, p. 283)

„... cu îngăduinţa lui Dumnezeu, diavolul n-a fost trimis îndată în gheena, partea lui de moştenire, ci a fost lăsat printre oameni, în vederea încercării şi pedepsirii lor. Nepedepsirea lui imediată avea un dublu rost: ispitind pe sfinţi, avea să-i facă, chiar şi fără voia lor, mai drepţi şi mai vrednici de slavă; întinzând curse şi arătându-se şi răutatea faţă de sfinţi, avea să-şi pregătească o pedeapsă şi mai mare. Pentru că zice dumnezeiescul Apostol: *(S-au făcut acestea) pentru ca păcatul să devină peste măsură de păcătos* (Rom. 7, 13)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, *Cuvânt Despre răbdare şi discernământ,* 2, în PSB, vol. 34, p. 304)

Firea diavolilor

„(...) Să arătăm cu toată hotărârea că la început puterile potrivnice şi răufăcătoare n-au fost create sau aduse pe lume cu o fire rea, ci că abia cu timpul au decăzut dintr-o stare

mai bună într-una mai rea, schimbându-se cu vremea în duhuri ale răutăţii". (Origen, *Despre principii*, Cartea Întâia, IV, 5, în PSB, vol. 8, pp. 87-88)

„La început el avea aşadar facultatea de a îmbrăţişa virtutea sau păcatul, cu timpul, însă, depărtându-se de virtute, s-a întors cu toată puterea cugetului său spre rău". (Origen, *Despre principii*, Cartea Întâia, III, 8, în PSB, vol. 8, p. 106)

„(...) Spunem despre demoni că ei au fost creaturi ale lui Dumnezeu, dar nu au fost creaţi ca să fie diavoli, ci au fost creaţi ca fiinţe dotate cu raţiune, însă la un moment dat voinţa lor i-a transformat în stare de demoni". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. LXV, în PSB, vol. 9, p. 286)

„Veţi zice: Ce este, deci, diavolul? Este duh care are în stăpânire materia, aşa cum a zis şi Atenagora; duh făcut de Dumnezeu precum au fost făcuţi şi ceilalţi îngeri, având stăpânire asupra materiei şi a celor materiale". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul lui Metodiu, XXXVII, PSB, vol. 10, p. 147)

„(...) Avem vrăjmaşi cumpliţi şi vicleni, pe demonii cei răi. Şi împotriva lor ne este lupta cum a zis Apostolul: *Căci lupta noastră nu este împotriva sângelui şi a trupului, ci împotriva căpeteniilor şi a stăpâniilor şi a stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii în cele din văzduh* (Efes. 6, 12). Fiindcă e mare mulţimea lor în văzduhul nostru şi nu sunt departe de noi. Şi e mare deosebirea între ei[717]. Despre firea lor şi despre deosebirea lor s-ar putea vorbi mult, dar descrierea aceasta o lăsăm pe seama altora mai mari ca noi. Ceea ce ne trebuie nouă e să cunoaştem meşteşugirile lor împotriva noastră". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXI, în PSB, vol. 16, p. 206)

„Firea lui este necorporală, potrivit cuvintelor apostolului: *Lupta noastră nu este împotriva sângelui şi trupului, ci împotriva duhurilor răutăţii* (Efes. 6, 12)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, IX, în PSB, vol. 17, pp. 446-447)

[717] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În cap. acesta (21) se vorbeşte de *trupurile subţiri* ale demonilor, de alergarea lor mai repede dintr-un loc în altul, de mişcarea lor *în văzduh*. La baza acestora s-ar putea vedea acest înţeles: duhurile nu vieţuiesc într-o nespaţialitate totală, care le-ar face posibilă o atotprezenţă. Ei au o nespaţialitate asemenea sufletului nostru care e legat totuşi de un trup format de el ca un organism din materia lumii. Deci au şi ele o anumită legătură, nu cu un trup organic, format de ele, ci cu un înveliş trecător format din aerul cosmosului, sau cu ceea ce corespunde acestuia în spaţiile interplanetare, sau dintre sistemele planetare. Ele sunt astfel *în văzduh* cu acest înveliş subţire, pe care-l pot şi schimba cu uşurinţă. Astfel ele se pot mişca foarte repede, ca nişte vârtejuri mai mari sau mai mici, mai simţite sau mai puţin simţite, de vânt. În baza acestei legături cu aerul cosmic, sau cu ceva ce îi corespunde lui în spaţiile interplanetare, ele îşi pot da cu uşurinţă şi anumite forme trecătoare asemănătoare trupurilor de oameni sau de animale. De asemenea pot intra în lucruri, în plante, în animale, chiar în oameni şi pot stărui mai mult în anumite locuri. Din convingerea aceasta se explică rugăciunile de sfinţire a tuturor lucrurilor, locurilor şi persoanelor, ca şi de alungare a duhurilor din ele, săvârşite de Biserică. Teologul grec Yannaras vorbeşte de o *metafizică a trupului*. S-ar putea spune că există şi o metafizică a aerului, a apei şi a tuturor lucrurilor şi organismelor animale şi vegetale. În acest spaţiu *metafizic*, dar creat, se mişcă duhurile. (n. s. 22, pp. 206-207)

„Fiecare (dintre făpturile amintite) este, după firea sa, trup; (trup este): îngerul, sufletul, (chiar) şi demonul. Chiar dacă (aceste făpturi) sunt fine, totuşi, în esenţa ipostasului lor, cu toată finețea firii lor, trup fin sunt". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Despre înălţarea minţii, 6, în PSB, vol. 34, p. 317)

Îngerii căzuți n-au fost creaţi răi de Dumnezeu, căci la început n-au fost aşa

„… aceasta s-o cunoaştem întâi, că dracii n-au fost creaţi ca cei ce poartă numele de draci. Căci nimic rău n-a făcut Dumnezeu. Ci au fost făcuţi şi ei buni. Dar căzând de la cugetarea cerească şi învârtindu-se în jurul pământului, i-au amăgit pe păgâni cu năluciri". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* XXI-XXII, în PSB, vol. 16, pp. 206-207)

„Departe de noi de a crede că Dumnezeu a creat ceva substanţial rău, de vreme ce Scriptura spune: *Toate pe care le-a făcut Dumnezeu sunt foarte bune*. Dacă zicem că demonii au fost astfel creaţi, sau pentru aceea făcuţi, pentru ca să păstreze în lume aceste trepte ale răutăţii şi pentru ca ei să se ocupe cu amăgirea şi căderea oamenilor, îl vom defăima pe Dumnezeu socotindu-L, împotriva cuvintelor citate mai înainte din Scriptură, creator şi născocitor al răului, spunând că El a întemeiat voinţele şi firile cele mai rele, pe care de aceea le-a creat, ca să stăruie întotdeauna în răutate şi să nu poată trece niciodată la cele bune. Această explicaţie despre diversitatea demonilor o găsim în tradiţia Sfinţilor Părinţi, care îşi are izvorul în Scripturile Sfinte". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. VI, în PSB, vol. 57, p. 438)

Căderea cea dintru început a unei părți dintre îngeri

„Părerea noastră e că toţi demonii au părăsit calea care duce spre bine. La început nu existau demoni, ei sunt fiinţe căzute de la ascultarea lui Dumnezeu[718]". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. LXIX, în PSB, vol. 9, p. 502)

„Acesta a fost rostul îngerilor, Dumnezeu le-a dat în grijă pe cele făcute de El; Dumnezeu avea să poarte grijă de toate făpturile, conducând totul fără greş, întocmai ca pe o corabie cu cârma înţelepciunii Sale, pe când îngerii erau rânduiţi să o conducă pe părţi. Dar, pe când unii, pe care i-a făcut şi le-a poruncit aceasta Dumnezeu, au rămas la locul lor, altul, însă, s-a arătat viclean cu cei încredinţaţi lui; s-a umplut de invidie împotriva noastră, precum aceia care s-au îndrăgostit după aceasta de trupuri şi s-au împreunat cu fiicele oamenilor". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul lui Metodiu, XXXVII, PSB, vol. 10, p. 147)

„Eu zic că diavolul n-a fost prin natura sa o fiinţă necredincioasă lui Dumnezeu, ci o putere oarecare în serviciul binelui. Însă când a început să invidieze, el a devenit diavol, din propria sa alegere; încetând să se mai supună lui Dumnezeu, el a început să fie nesupus şi să înveţe ceea ce este împotriva lui Dumnezeu. Odată ce a părăsit binele, el a devenit – să zicem aşa – un revoltat împotriva lui Dumnezeu. Eu găsesc un argument în favoarea

[718] Notă pr. Bodogae: *C. Cels*., I, 31; II, 51; III, 37; V, 5; VII, 31: 57. (n. s. 301, p. 502)

mea, a mea – a celui ce vorbesc aşa, într-un cuvânt sfânt care îl numeşte dezertor şi şarpe: *La poruncă el a ucis pe şarpele revoltat* (Is. 27, 1). Cu adevărat, Cuvântul lui Dumnezeu a ucis pe diavol, prin faptul că a dat oamenilor, creaturilor pământeşti, puterea de a-l călca în picioare. Sfânta Scriptură nu l-ar fi numit revoltat dacă ar fi rămas aşa cum fusese creat de Dumnezeu, dacă n-ar fi trecut la ceea ce nu era, după ce a abandonat ceea ce era. Numele de revoltat arată că el nu este acum acelaşi lucru cu ceea ce era mai înainte. Prin aceasta se vede, de asemenea, că el nu este necreat, căci, dacă ar fi fost necreat, n-ar fi căzut din propria sa natură. Admiţând că acest lucru a fost posibil, pentru că diavolul este acum rău, trebuie totuşi să spunem că a fost altădată un timp în care diavolul nu era rău şi, prin urmare, că răul apare ca nefiind o substanţă, căci aceeaşi natură (substanţă) având menirea să persevereze în ceva, nu este când bună, când rea". (Metodiu de Olimp, *Despre liberul arbitru*, Despre Dumnezeu şi despre materie, XIX, PSB, vol. 10, pp. 232-233)

„Iar pe îngerii care nu şi-au păstrat starea lor de la început, ci şi-au părăsit locaşul lor propriu i-a păstrat sub întuneric spre judecata zilei celei mari, în lanţuri eterne (Iuda, 6)[719]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*, Împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură, XXVI, în PSB, vol. 16, p. 56)

„Gavriil a fost înger şi a rămas necontenit lângă Dumnezeu; satan a fost tot înger şi a căzut cu totul din ceata sa. Voinţa liberă l-a păstrat pe unul între cele de sus şi tot libertatea voinţei l-a aruncat pe celălalt din cer. Era cu putinţă ca şi Gavriil să apostazieze, iar satan să nu cadă. Dar pe unul l-a salvat dragostea fără saţiu de Dumnezeu, iar pe celălalt îndepărtarea de Dumnezeu l-a arătat vrednic de a fi aruncat în adânc". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 444)

„– Din ce pricină a ajuns diavolul rău?
– ... el avea libertatea voinţei şi era în puterea lui sau să rămână lângă Dumnezeu, sau să se înstrăineze de bine". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 444)

„Şi întrucât tot o făptură a fost şi fiinţa respectivă (îngerul căzut), şi anume, una care a acţionat liber, şi-a închis ochii spre bine şi atunci a dat de invidie, ca şi omul care, uitându-se spre soare îşi închide pleoapele, aşa încât atunci vede numai întuneric. Tocmai de aceea şi îngerul acela, fiindcă n-a vrut să vadă binele însuşi, s-a legat de contrariul lui şi acel contrar era invidia". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 6, în PSB, vol. 30, p. 298)

„(...) Satana, care a fost aruncat din bolţile cereşti ca un fulger (Lc. 10, 18). Căci dintr-o socotinţă copilărească s-a îmbolnăvit de voinţa de-a fi Dumnezeu şi s-a închipuit pe

[719] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar o parte din îngeri s-au alterat, ieşind din comuniunea cu Dumnezeu, izvorul vieţii, ca locaş al libertăţii lor, ca stare de la început. Prin aceasta a ieşit din libertatea dragostei de Dumnezeu, căzând în lanţurile robiei patimilor şi în întunericul lipsei de sens al unei astfel de existenţe, care nu înaintează în bogăţie spirituală. Se înţelege prin putinţa de schimbare a făpturilor, atât schimbarea morală, cât şi alterarea ontologică. Cea dintâi produce pe cea de a doua. (n. s. 87a, p. 56)

sine arătând cele mai presus de firea lui[720]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea Întâia, în PSB, vol. 38, p. 22)

„(...) dispreţuind începutul său şi dorindu-se pe sine ca început al celor mai presus de fire, nerespectând hotarul poziţiei sale, Satana a fost coborât şi a căzut, fiind pedepsit prin aceasta de Dumnezeu şi învăţat să cunoască măsura firii sale[721]. Dar, neavând niciun folos din aceasta, din pricina neînţelepciunii sale, s-a îmbolnăvit, nevăzând nicidecum cele rele spre a-şi îndrepta repede părerea sa, ci s-a străduit să rămână în neclintirea perversităţii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Şasea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 626-627)

„Acesta (Lucifer), înveşmântat în lumină dumnezeiască şi strălucind prin dărnicia Ziditorului printre celelalte puteri cereşti, s-a încrezut că deţine prin tăria propriei naturi, nu prin binefacerea acelei dărnicii, splendoarea înţelepciunii şi frumuseţea virtuţilor, cu care-l împodobise harul Creatorului. Semeţindu-se pentru asta, ca şi cum nu-i mai era de trebuinţă ajutorul divin pentru păstrarea acestei curăţii, s-a socotit asemenea lui Dumnezeu, pretinzând că, întocmai ca şi Dumnezeu, n-are nevoie de nimeni. Bizuindu-se desigur pe liberul său arbitru de care dispunea, crezu că prin acest fapt are din belşug toate câte îi sunt de trebuinţă pentru desăvârşirea virtuţilor şi pentru deplina fericire veşnică.

Numai această cugetare a devenit pentru el prima cădere. Din această pricină, părăsindu-l pe Dumnezeu, de care socotea că n-are nevoie, l-a părăsit şi puterea şi, clătinându-se, şi-a dat seama de slăbiciunea propriei lui naturi: atunci a pierdut fericirea de care se bucura prin dărnicia lui Dumnezeu. Şi fiindcă *a iubit cuvintele pierzaniei* (Ps. 51, 3), prin care spusese *Ridica-mă-voi în ceruri* (Is. 14, 13) şi *limba vicleană* prin care a zis chiar despre sine: *Asemeni cu cel Preaînalt voi fi* (Is. 14, 14), sau despre Adam şi Eva: *Veţi fi ca Dumnezeu* (Fac. 3, 5), pentru aceea Dumnezeu *îl va doborî pe el până la sfârşit, îl va smulge pe el şi-l va muta din lăcaşul său şi rădăcina lui din pământul celor vii* (Ps. 51, 4). Atunci *Vedea-vor drepţii şi se vor teme şi de el vor râde şi vor zice* (Ps. 51, 5) – cuvinte care se vor adresa pe drept acelora care se bizuie că pot face binele suprem fără protecţia şi ajutorul lui Dumnezeu – *iată omul care nu şi-a pus pe Dumnezeu ajutorul lui, ci a nădăjduit în mulţimea bogăţiei sale şi s-a întărit întru deşertăciunea sa* (Ps. 51, 5).

Aceasta este cauza primei căderi şi originea bolii principale. Aceasta strecurându-se prin cel doborât de ea (Lucifer) spre primul om, a generat slăbiciunile şi materia tuturor patimilor. În momentul când a crezut că în virtutea liberului arbitru şi a sârguinţei sale poate atinge slava Dumnezeirii, a pierdut tocmai acel har al Ziditorului pe care tocmai îl

[720] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Mândria, care apare acolo unde se pierde conştiinţa de a fi supus unei rânduieli venită de la forul suprem al existenţei, e una cu voinţa însăşi de a se socoti pe sine supremul for, adică Dumnezeu. Aşa a voit să fie omul. Dar slăbiciunea trăită în trup, viaţa şi moartea, l-a oprit de-a merge până la capăt în această închipuire. Dar Satana a meres până la capăt. (n. s. 14, p. 22)

[721] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Satana n-a mai văzut că are un început deosebit de sine, socotind că el îşi este propriul început, fapt prin care a uitat că firea sa are un hotar, socotindu-se că e mai presus de orice graniţă, deci că e mai presus de cele care sunt încadrate într-o fire, considerându-se mai presus e fire. Dar numai Dumnezeu e mai presus de fire, nefiind supus unei firi. Firea lui Dumnezeu e de a fi mai presus de fire. Fiinţa Lui nu poate fi socotită ca ceva căreia îi este supus şi de care depinde. Nu se pot vedea două planuri în Dumnezeu. El este independent de toate. La El existenţa e una cu voia de a fi. Toate au o măsură a existenţei, deci o existenţă mărginită de ceva superior lor. Numai Dumnezeu n-are o existenţă mărginită, deci dependentă de altă existenţă superioară Lui. (n. s. 1189, p. 626)

dobândise". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti,* Cartea a XII-a, Cap. 4-5, în PSB, vol. 57, pp. 250-251)

„Prima lui cauză de prăbuşire a fost trufia, prin care a meritat să fie numit şarpe, iar prăbuşirea a doua a urmat din cauza pizmei. Între cele două prăbuşiri el încă putea să se ridice şi să vorbească cu oamenii, în tovărăşie cu ei, dar hotărârea dreaptă a Domnului l-a aruncat atât de jos, încât de aici încolo n-a mai putut să privească în sus, şi nici să meargă cu statură dreaptă, ci să se târască pe pământ umilit şi să se hrănească din lucrarea viciilor pământeşti. La început era vrăjmaş ascuns al omului, dar Dumnezeu l-a dat pe faţă, aşezând între el şi om duşmănii folositoare şi dezbinare mântuitoare, pentru ca, denunţat ca duşman primejdios, să nu mai poată face rău omului prin prietenii înşelătoare". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. X, 3, în PSB, vol. 57, pp. 440-441)

„(...) Diavolul, potrivit faptului că a fost creat fie duh, fie înger, fie bun, n-a avut pe nimeni tată în afară de Dumnezeu, făcătorul său. Acesta, fiindcă s-a înălţat în trufie şi a zis în inima sa: *Mă voi înălţa deasupra norilor şi voi fi asemenea Celui Preaînalt,* a devenit mincinos şi *n-a stat în adevăr* ci, scoţând minciuna din comoara proprie a răutăţii, a devenit nu numai mincinos, ci chiar tatăl minciunii însăşi, prin care a făgăduit omului dumnezeirea zicând: *Veţi fi ca Dumnezeu*. Prin aceste cuvinte el n-a stat în adevăr, ci s-a făcut de la început un ucigaş de oameni, fie aducând pe Adam în situaţia de a fi muritor, fie ucigând pe Abel prin îndemnul său, dar cu mâna lui Cain". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. XXV, 4, în PSB, vol. 57, p. 452)

„Iar despre fiinţele cereşti, care îndeobşte se numesc îngereşti, deşi le-a făcut acolo frumoase şi rânduite în cete, o parte din ele totuşi, fiindcă au dorit mai multe decât le dăduse natura şi însuşi autorul naturii, au fost aruncate din sălaşul ceresc". (Boethius, *Articole teologice,* I, 4, în PSB, vol. 72, p. 29)

Încrâncenarea în rău a diavolului

„(...) S-au prăbuşit (duhurile rele – n.n) atât de cumplit în noianul răutăţii, încât pentru întoarcere mai mult le lipseşte voinţa, decât puterea, căci încrâncenarea nelegiuirii provoacă şi sporeşte mai mult patima". (Origen, *Despre principii*, Cartea Întâia, IV, 8, în PSB, vol. 8, p.107)

„… diavolul este rău, pentru că îşi are răutatea din libertatea voinţei, şi nu pentru că firea lui era vrăjmaşă binelui". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 444)

Neputinţa duhurilor rele de a săvârşi binele

„Într-adevăr, satan, spune Apostolul Pavel, ştie să se transforme în înger al luminii, ca să amăgească, ca să înşele pe (oameni); însă, chiar dacă îmbracă aspect luminos, el nu poate, după cum s-a spus, să facă fapte bune. Acesta este lucrul care îl caracterizează. El

nu poate să arate iubire faţă de Dumnezeu şi faţă de aproapele, nu poate arăta blândeţe, smerenie, bucurie, pace, dispreţ faţă de cele lumeşti, odihnă duhovnicească, poftirea bunurilor cereşti; (nu poate dori) încetarea patimilor şi a plăcerilor, toate acestea fiind în mod vădit, roadele harului. Pentru că zice Apostolul, *roada duhului este iubirea, bucuria, pacea* (Gal. 5, 22) şi celelalte. În locul acestora, el, cu multă dibăcie, insuflă trufia". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, *Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 13, în PSB, vol. 34, pp. 308-309)

Nefârtatul drac manifestă ură faţă de Dumnezeu, faţă de noi şi de întreaga creaţie

„Bine-ar fi fost dacă îngerul luminat n-ar fi ajuns diavol, ci ar fi rămas în ceata în care a fost rânduit de Dumnezeu dintru început! Dar pentru că a ajuns apostat, este duşman şi al lui Dumnezeu, dar duşman şi al oamenilor, făcuţi după chipul lui Dumnezeu (că pentru aceasta este urâtor de om, pentru că este şi luptător împotriva lui Dumnezeu; ne urăşte şi ca bunuri ale Stăpânului, dar ne urăşte şi ca asemănări ale lui Dumnezeu)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, IX, în PSB, vol. 17, p. 446)

„Diavolul ne vatămă pe noi; dar originea acestei vătămări nu se datoreşte urii pe care diavolul ne-o poartă nouă, ci urii pe care o poartă lui Dumnezeu. De aici se vede, dar, că Dumnezeu ne iubeşte pe noi mai mult decât ne iubim noi pe noi înşine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLVI, I, în col. PSB, vol. 23, p. 538)

Demonul se împotriveşte lucrurilor lui Dumnezeu

„Diavolul nu face bine celor care îl ocărăsc, ba dimpotrivă, chiar când nu-i ocărât, vatămă pe cei care-i slujesc şi-l cinstesc; Hristos, însă, face dimpotrivă; după ce fariseii L-au ocărât şi L-au batjocorit, s*trăbătea toate oraşele şi satele, învăţând în sinagogile lor şi predicând Evanghelia împărăţiei şi vindecând toată boala şi toată neputinţa* (Mt. 9, 35)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXII, II, în col. PSB, vol. 23, p. 392)

Diavolul perverteşte, schimbă şi răstoarnă totul

„Întâi au fost profeţii, apoi profeţii mincinoşi; întâi apostolii, apoi apostolii mincinoşi; întâi Hristos, apoi antihrist. Dacă diavolul n-ar vedea ce să imite sau pe cineva împotriva căruia să unelteasc㠍 nici n-ar întreprinde nimic şi nici n-ar şti ce să facă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLVI, I, în col. PSB, vol. 23, p. 537)

Numărul îngerilor răi, rangurile şi treptele lor

„Unele duhuri se străduiesc să le insufle oamenilor obiceiul de a minţi, sau mai ales de a huli. Martori ai acestui fapt suntem chiar noi, care am auzit foarte bine pe un demon declarând că prin Arrius şi Eunomius a dat la iveală învăţături nelegiuite şi eretice. Citim în cartea a patra a Regilor că unul din aceste duhuri spunea lăudându-se: *Voi ieşiţi şi voi fi duh mincinos în gura tuturor profeţilor lui*. (...) Evangheliile atestă că alţi demoni sunt muţi şi surzi, iar profetul aminteşte că unele duhuri sunt aţâţătoare ale poftelor şi ale

desfrâului. *Duhul desfrânării*, zice el, *i-a cuprins pe ei şi s-au desfrânat părăsind pe Dumnezeul lor*. Autoritatea Scripturilor ne învaţă, de asemenea, că există duhuri de noapte, de zi şi de amiază. Am avea nevoie de prea mult timp dacă am parcurge toate cărţile Scripturilor, pentru a arăta unul câte unul diferitele feluri de duhuri necurate, cum sunt arătaţi de profeţi onocentaurii, satirii, sirenele, lamiile, bufniţele, struţii, aricii, cum sunt în psalmi aspida şi basiliscul, sau cum sunt în Evanghelie leul, balaurul şi scorpionul, sau demonii numiţi de apostol principi ai lumii acesteia, conducători ai întunecimilor şi duhuri ale răului. Nu trebuie să ne închipuim că aceste nume sunt date la întâmplare, ci după asemănarea pe care o au duhurile cu fiarele sălbatice, mai mult sau mai puţin primejdioase, unele deosebindu-se prin cruzimea şi turbarea lor, altele prin puterea răului pe care-l fac între celelalte fiare sau şerpi. Astfel, unul este numit leu datorită furiei şi ferocităţii sale, altul basilisc după veninul său care ucide chiar înainte de a fi fost simţită muşcătura, iar alţii au primit denumirea de onocentauri, arici, ori struţi, datorită răutăţii lor mai puţin primejdioase". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. XXXII, 3-5, în PSB, vol. 57, pp. 432-433)

„Despre numărul acestor stăpânitori, dintre care unii au căzut, ne învaţă foarte lămurit plângerea lui Iezechiel, sau Isaia, care ştim că deplâng cu tânguiri pe acel principe al Tyrului, sau pe acel Lucifer, care se ivea dimineaţa. Despre cel dintâi astfel zice Domnul către Iezechiel: *Fiul omului înalţă plânsete asupra regelui Tyrului şi spune-i: Acestea zice Domnul Dumnezeu: Tu ai fost pecetea asemănării, plin de înţelepciune, desăvârşit în frumuseţe, în desfătările raiului lui Dumnezeu. Toate pietrele preţioase sunt acoperământul tău: rubinul, topazul, diamantul, crisolitul, onixul, berilul, safirul, carbuncul şi smaraldul. Aurul este lucrarea podoabei tale. Şi uşile au fost pregătite pentru ziua în care te-ai născut. Pe tine, heruvim cu aripile întinse şi ocrotitoare, te-am aşezat în muntele cel sfânt al lui Dumnezeu şi ai mers în mijlocul pietrelor strălucitoare, desăvârşit pe căile tale, din ziua naşterii tale, până ce s-a descoperit nedreptatea în tine. În mulţimea întreprinderilor tale s-au umplut de nedreptate cele lăuntrice ale tale şi ai păcătuit. Şi te-am aruncat de pe muntele lui Dumnezeu şi te-am pierdut, o heruvim ocrotitor, în mijlocul pietrelor strălucitoare. S-a înălţat inima ta în podoaba ta. Ai pierdut înţelepciunea ta din cauza podoabei tale şi te-am aruncat pe pământ. Te-am dat în faţa regilor ca să te vadă. În mulţimea nedreptăţilor tale, în nedreptatea întreprinderii tale ai pătat sfinţenia ta*. Şi Isaia spune despre celălalt: *Cum ai căzut din cer, Lucifer, care răsăreai dimineaţa? Te-ai prăbuşit pe pământ, tu care răneai neamurile, care ziceai în inima ta: mă voi urca la cer, deasupra oştirilor lui Dumnezeu voi aşeza tronul meu. Voi şedea în muntele legământului, alături de crivăţ. Mă voi urca mai presus de nori şi voi fi asemenea Celui Preaînalt*. Scriptura nu numai pe aceştia îi aminteşte că s-au prăbuşit de pe culmea acelei stări prea fericite; ea spune că dracul a târât cu sine a treia parte din stele. Chiar unul dintre apostoli spune limpede: *Pe îngerii care nu şi-au păstrat întâietatea lor, ci şi-au părăsit casa lor, i-a păstrat în întuneric şi în lanţurile cele veşnice, până la ziua marii judecăţi*. Şi cele ce se spun către noi: *Voi însă veţi muri ca nişte oameni şi veţi cădea ca şi unul dintre principi*. Ce înseamnă aceste cuvinte altceva decât că mulţi principi au căzut? Din asemenea arătări se desprinde sensul acestei diversităţi, aceste deosebiri de ranguri, pe care se spune că le au puterile vrăjmaşe, la fel ca puterile sfinte şi cereşti. Acestea păstrează şi acum din treapta acelui rang dinainte, în care fusese fiecare creat. Imitând în rău virtuţile celor din cer, din mijlocul cărora au căzut, după răutatea care a crescut în fiecare, îşi iau numele rangurile şi

treptele lor". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. VIII, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 439-440)

„(...) Putem găsi şi o altă explicaţie: că ele sunt numite domnii şi puteri şi anume aceea că stăpânesc şi conduc diferite popoare, sau că-şi exercită conducerea asupra demonilor şi duhurilor inferioare, despre care Evanghelia ne asigură, după propria lor mărturisire, că sunt legiuni. Căci n-ar putea fi numite stăpâniri, dacă n-ar avea asupra cui să-şi exercite stăpânirea şi nu li s-ar putea spune nici puteri şi domnii, dacă n-ar exista cei asupra cărora să-şi impună domnia. Acest lucru îl găsim foarte bine arătat în Evanghelie de către hula fariseilor: *Acesta alungă duhurile cu ajutorul lui Beelzebut, principele demonilor*. Citim că li se spune *conducători ai întunericului*, iar unul este numit *principele acestei lumi*. Totuşi, fericitul Apostol arată că aceste ranguri vor trebui să dispară când totul va fi supus lui Hristos, *când El va încredinţa domnia sa lui Dumnezeu Tatăl, când va desfiinţa orice domnie, putere şi stăpânire*. Aceasta nu s-ar putea înfăptui dacă n-ar fi eliberaţi de sub conducerea lor cei asupra cărora se ştie că-şi impun puterile, sau stăpânirile, sau domniile". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. XIV, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 443)

„Că duhurile necurate sunt conduse de puteri mai rele decât ele şi sunt supuse acestora, în afară de acele mărturii ale Scripturilor şi de acest răspuns al Domnului la defăimările fariseilor: *Dacă Eu alung demonii în numele lui Beelzebut, principele demonilor* ne învaţă şi vedeniile neîndoielnice precum şi multele experienţe ale sfinţilor. Iată, de pildă, pe când unul dintre fraţii noştri călătorea prin acest pustiu, într-o zi, spre asfinţit, descoperind o peşteră, s-a oprit acolo, voind să facă în ea o slujbă de seară. Cât timp a cântat el, după obicei, psalmi în peşteră, a trecut de miezul nopţii. După ce a sfârşit slujba, s-a aşezat puţin să-şi refacă trupul obosit. Dar deodată a început să vadă nenumărate cete de demoni care veneau împresurându-l din toate părţile. Înaintând într-o mulţime nesfârşită şi-ntr-un şir foarte lung, unele mergeau înaintea principelui lor, altele îl urmau. Acesta, mai înalt decât toţi şi mai îngrozit la înfăţişare, când a ajuns la mijloc s-a oprit şi s-a aşezat pe un tron, care i s-a pus de către ceilalţi, ca un scaun de judecată. A început să examineze cu atenţie şi să discute faptele fiecăruia. Pe acei care spuneau că n-au putut împresura pe nimeni îi alunga cu porunci din faţa lui, înfierându-i şi insultându-i ca pe nişte nemernici şi neputincioşi, acuzându-i cu mare furie că au pierdut atâta timp şi atâta osteneală zadarnic. Iar pe aceia care-i raportau că au amăgit şi a dus în păcat pe mulţi, îi încărca de laude, cu felicitări şi bucurie, ca pe cei mai viteji dintre toţi luptătorii, şi-i scotea în faţă, dându-i ca exemplu, spunând că sunt cei mai glorioşi dintre toţi. În numărul acestora s-a prezentat vesel şi un duh dintre cele mai necurate, care, pentru a-şi arăta un triumf strălucitor, a pronunţat numele unui monah foarte bine cunoscut, afirmând că după cincisprezece ani în care l-a ascultat neîncetat, până la urmă a reuşit să-l împingă în prăpastia desfrânării chiar în noaptea aceea, fiindcă nu numai că l-a amăgit să păcătuiască cu o fecioară sfântă, dar l-a făcut s-o ia chiar în căsătorie după lege. La povestirea acestuia o mare bucurie i-a cuprins pe toţi, iar principele întunericului l-a înălţat în laude şi el a plecat astfel încununat de laurii gloriei. În revărsatul zorilor, când toată mulţimea demonilor i-a pierit din ochi, fratele, îndoindu-se de afirmaţia duhului necurat, se gândea că demonul, folosindu-se, după obiceiul lui, de înşelăciune şi minciună, a voit să-şi bată joc de nevinovatul frate şi să-l stigmatizeze cu crima incestului. Amintindu-şi de cuvintele

Evangheliei care spune: *El n-a rămas pe temeiul adevărului, pentru că adevăr nu este în el. Când spune minciuna, despre propriile lui minciuni vorbeşte; pentru că mincinos este şi tatăl lui*, s-a dus la Pelusium, unde ştia că trăieşte, căci era un frate foarte cunoscut cel pe care duhul necurat afirmase că l-a cucerit. Când l-a găsit, a aflat că în aceeaşi noapte monahul îşi părăsise mânăstirea şi se dusese într-un sat, unde se prăbuşise în păcat cu o fecioară dăruită lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. XVI, 1-4, în PSB, vol. 57, pp. 443-444)

„Despre deosebirile dintre demoni ne dau multe informaţii doi filosofi, care şi-au dovedit prin artele vrăjitoreşti slăbiciunea sau vitejia, ca şi marea lor răutate. Aceştia, dispreţuind pe fericitul Antonie ca pe un om nepriceput şi fără cultură, au voit ca, dacă nu-i pot face altceva mai rău, măcar să-l tulbure şi să-l scoată din chilia lui prin vrăjitorie şi prin intervenţia demonilor. Aşadar, i-au trimis împotrivă duhurile cele mai rele, pricepute să rănească prin muşcăturile pizmei, prin aceea că foarte mari mulţimi de oameni veneau zilnic la el ca la un slujitor al Domnului. Şi fiindcă el aici îşi făcea semnul crucii pe piept şi pe frunte, aici se aşternea la pământ cu umilinţă şi rugăciuni, cei mai răi demoni nu îndrăzneau nici măcar să se apropie de el şi se întorceau fără vreo înrâurire la cei ce-i trimiseseră, care aruncau asupra lui alte duhuri şi mai rele. Dar puterile lor n-ajutau la nimic, căci ostaşul lui Hristos era mereu neînvins şi toată vrăjitoria, ca şi cursele întinse, n-au făcut altceva decât să dovedească marea virtute a creştinilor. Astfel că acele umbre atât de sălbatice şi de puternice, care socoteau că ele pot schimba şi mersul lumii şi al soarelui, n-au fost în stare nu numai să-i facă vreun rău, dar nici să-l mişte măcar cu un pas din mânăstire.

Atunci, plini de admiraţie, filosofii au venit îndată la Antonie şi, după ce şi-au recunoscut vina în cursele pe care i le-au trimis din pizmă şi ură ascunsă, au cerut să devină neîntârziat creştini. Mărturisind şi în ce zi l-au atacat mai cu furie, el a spus că într-adevăr în acea zi s-a simţit mai mult prada unor cugetări amare. Fericitul Antonie a verificat şi întărit prin această experienţă afirmaţia noastră din convorbirea de ieri, că demonii în niciun caz nu pot pătrunde în mintea şi în corpul unui creştin şi că nici nu au mijloace pentru a intra adânc în sufletul cuiva, dacă nu l-au îndepărtat mai întâi de gândurile sfinte şi dacă nu l-au gonit de contemplarea duhovnicească. Totuşi, trebuie ştiut că duhurile necurate se supun în două feluri oamenilor. Ele sau sunt învinse de sfinţenia harului divin şi de virtutea credincioşilor, sau sunt potolite şi linguşite oarecum ca în familie, de unele cântece şi sacrificii ale celor nelegiuiţi. Înşelaţi de această părere şi fariseii au crezut că Domnul şi Mântuitorul nostru prin acest mijloc a poruncit demonilor şi de aceea au zis: *Acesta scoate demonii cu ajutorul lui Beelzebut, principele demonilor*. Ei cunoşteau obiceiul vrăjitorilor şi al răufăcătorilor care, prin invocarea acelui nume, ca şi prin sacrificii plăcute lui Beelzebut, au sub puterea lor pe demonii supuşi, ca pe cei foarte apropiaţi ai lui". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. XVIII, 1-2, Cap. XIX, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 445-446)

Diavolul – biruit de Domnul Hristos

„Diavolul a fost prins şi în cursa întinsă Domnului: a fost răstignit el, deşi se aştepta să-L răstignească pe Domnul; a murit el, deşi nădăjduia să-L nimicească prin moarte pe

Domnul”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XX-a, II, în PSB, vol. 17, p. 544)

Motivele pentru care a îngăduit Hristos demonilor să intre în porci[722]

„Dacă cineva m-ar întreba: *Pentru ce Hristos a făcut ce au cerut demonii, îngăduindu-le să intre în turma porcilor?*, voi răspunde aşa: Hristos a făcut lucrul acesta nu pentru ca să dea ascultare demonilor, ci pentru ca să rânduiască multe. Întâi, să înveţe pe cei izbăviţi de tiranii aceia cumpliţi cât de multă vătămare le aduceau aceşti duşmani; apoi, ca să cunoască toţi că demonii nici în porci nu îndrăznesc să intre dacă Hristos nu le-ar îngădui; în al treilea rând, ca să se ştie că demonii ar fi făcut oamenilor acelora mai mult rău decât porcilor, dacă, în marea lor nenorocire, nu s-ar fi bucurat de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Ştie, doar, toată lumea că demonii ne urăsc pe noi mai mult decât pe animale. Deci dacă demonii n-au cruţat porcii, ci într-o clipă i-au aruncat în mare, cu mult mai mult ar fi făcut aceasta cu acei oameni pe care-i aveau în puterea lor; i-ar fi dus şi târât în pustietăţi dacă n-ar fi avut alături de ei, chiar atunci când demonii îi munceau, multa purtare de grijă a lui Dumnezeu, care-i înfrâna şi-i oprea pe demoni de a merge mai departe.

De aici se vede că nu este om care să nu se bucure de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dacă nu se bucură toţi la fel şi nici în acelaşi chip, apoi şi aceasta este cea mai bună cale a purtării de grijă a lui Dumnezeu. Că Dumnezeu îşi arată purtarea Sa de grijă după trebuinţa deosebită a fiecăruia. Pe lângă cele spuse, mai învăţăm de aici şi altceva, că Dumnezeu poartă de grijă nu numai de toţi îndeobşte, ci de fiecare om în parte. Asta a arătat-o şi ucenicilor Săi, spunând: *Iar voua şi perii capului vă sunt număraţi* (Mt. 10, 30). Şi poţi vedea aceasta lămurit chiar la îndrăciţii aceştia; demult ar fi fost înecaţi dacă nu s-ar fi bucurat de marea purtare de grijă a lui Dumnezeu.

Domnul a îngăduit demonilor să intre în turma de porci, ca să afle şi locuitorii ţinuturilor acelora puterea Lui. Unde era cunoscut numele Lui, Hristos nu căuta să se arate; dar unde nu-L cunoştea nimeni, unde oamenii nu-L ştiau încă, făcea să strălucească minunile Sale, ca să atragă şi pe aceştia la cunoaşterea Dumnezeirii Sale. Că locuitorii oraşului aceluia nu-L cunoşteau, o arată sfârşitul. Ar fi trebuit să I se închine Lui şi să se minuneze de puterea Lui. Dar ei au trimis la El.

Şi L-au rugat să plece din hotarele lor (Mt. 8, 34).

– Dar pentru ce demonii au omorât porcii?

– Demonii totdeauna se străduiesc să aducă supărări pe capetele oamenilor şi totdeauna se bucură de pieirea lor. Aceasta a făcut-o diavolul şi cu Iov, deşi acolo Dumnezeu a îngăduit. Dar nici acolo Dumnezeu n-a făcut pe placul diavolului, ci, vrând să-l arate mai strălucit pe slujitorul Său, a pus capăt obrăzniciei diavolului şi a întors asupra capului lui tot ce pusese la cale împotriva dreptului. Şi acum, cu vindecarea celor doi îndrăciţi, s-a întâmplat contrariul de ce voiau demonii: puterea lui Hristos a fost strălucit vestită; răutatea demonilor, de care i-a izbăvit Hristos pe cei munciţi de ei, a fost arătată şi mai lămurit şi s-a dovedit că demonii nici de porci nu se pot atinge, dacă nu le îngăduie Dumnezeul universului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXVIII, III, în col. PSB, vol. 23, pp. 357-358)

[722] Mt. 8, 31.

Războiul purtat de Satana și de slujitorii lui împotriva noastră

„Aceste spirite rele de la început au luat fiinţă spre nimicirea omului. Ele, de bună seamă, pricinuiesc corpurilor boli sau alte tulburări grozave, tulburări neaşteptate şi extraordinare ale sufletului folosind violenţa.

Subtilitatea şi mlădierea lor le ajută să pătrundă în cele două substanţe ale omului. Multe îşi permit puterile demoniace, ca unele care, nefiind văzute şi simţite, apar mai curând prin urmările lor, decât prin acţiune, cum se petrec lucrurile cu roadele pomilor sau ale pământului: nu ştiu ce tainică stricare a aerului le vâră boala în floare, le ofileşte şi le putrezeşte când sunt în putere, ca şi cum dintr-o cauză ascunsă aerul infectat împrăştie adierile sale molipsitoare.

Aşadar, prin aceeaşi acţiune ascunsă a atingerii, suflarea venită de la demoni şi de la îngerii lor zdruncină chiar sufletele, stricându-le prin furii şi nebunii urâte, sau prin pasiuni violente şi prin tot felul de rătăciri”. (Tertulian, *Apologeticul*, XXII, 4-6, în PSB, vol. 3, pp. 73-74)

„(...) Duşmanul este foarte încăpăţânat şi răutatea lui este fără limită. Tocmai atunci se înfurie mai mult, când simte pe om eliberat în întregime; tocmai atunci se aprinde mai tare, când pare potolit”. (Tertulian, *Despre pocăinţă*, VII, 7, în PSB, vol. 3, p. 216)

„Există duhuri rătăcitoare şi necurate, care, împovărându-se cu murdăriile patimilor pământeşti, au fost alungate din viaţa cerească. Ele şi-au pierdut puritatea naturii lor, din cauză că s-au întinat şi s-au scufundat în vicii. Şi, ca să-şi mângâie nenorocirea că sunt pierdute pentru totdeauna, duhurile acestea nu încetează de a pierde şi pe alţii. Pentru că sunt corupte nu încetează de a răspândi greşeala corupţiei lor şi, pentru că sunt înstrăinate de Dumnezeu, caută pururi să îndepărteze pe toată lumea de Dumnezeu ... Poeţii numesc aceste duhuri demoni. La fel spun filozofii şi chiar Socrate, pe care demonul său îl oprea sau îl îndemna, după voia sau bunul său plac, la unele fapte sau la altele. Magii înşişi nu numai că-i cunosc pe demoni, dar toate minunile le fac cu ajutorul lor. Demonii îi pătrund şi-i inspiră pe aceştia să facă scamatorii, dând la iveală ceea ce-i absent, sau făcând să dispară ceea ce-i de faţă”. (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXVI, 8, în PSB, vol. 3, p. 380)

„Ne îndepărtează de cer şi ne coboară de la Dumnezeul adevărat la materie, ne tulbură viaţa, ne neliniştesc prin visuri, furişându-se hoţeşte în corpul nostru. Duhuri foarte ciudate, ele ne dau boli, ne îngrozesc mintea, ne chinuiesc trupul să ne silească să le adorăm şi să ni se pară că ele ne-au vindecat”. (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXVII, 2, în PSB, vol. 3, p. 381)

„… nu vom avea de ce să ne temem de ei (demoni – n. a.), căci suntem ocrotiţi de Dumnezeul cel peste toate dacă credem în El, aşa că va porunci îngerilor Săi să aibă în grijă pe cei vrednici, ca să nu sufere niciun rău de la demoni. Dacă ai dobândit bunăvoinţa lui Dumnezeu Cel peste toate, pe baza credinţei în El, şi dacă ai primit pe Mântuitorul Iisus, care e *înger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie* (Is. 9, 5) nu mai ai nimic de care să te temi din partea întregii armate a demonilor, iar atunci poţi spune cu îndrăzneală:

Domnul este luminarea mea şi Mântuitorul meu; de cine mă voi teme? Domnul este apărătorul vieţii mele; de cine mă voi înfricoşa? (Ps. 26, 1-2). Şi tot aşa se mai putea spune: *de s-ar rândui împotriva mea oştire, nu se va înfricoşa inima mea* (Ps. 26, 5)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. XXVII, în PSB, vol. 9, p. 526)

„Să nu ne sperie, dar, Celsus cu ameninţarea pagubei ce am putea-o suferi din partea demonilor pe care i-am pomenit, căci nu există nicio pagubă pe care demonii nesocotiţi ne-ar putea-o face: noi suntem numai ai Celui Care e în stare să ajute pe cei vrednici şi Care a rânduit, în acest scop, pe îngerii Săi să poarte grijă de cei ce cred în El, pentru ca nici îngerii răi, nici căpetenia lor, cu numele *stăpânitorul acestei lumi*, să nu mai poată face nimic împotriva celor care s-au dăruit cu totul lui Dumnezeu". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. XXXVI, în PSB, vol. 9, p. 534)

„– Dar pentru ce se războieşte cu noi?

− Pentru că, fiind vas plin de toată răutatea, a primit şi păcatul invidiei şi ne-a pizmuit cinstea. Nu suferea să ne vadă că ducem în rai o viaţă fără de durere. Şi prin viclenii şi meşteşugiri a înşelat pe om". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 444)

„Mare şi felurit război duce împotriva noastră, iubiţilor, în fiecare zi, vrăjmaşul adevărului! Îl duce, făcând, după cum ştiţi, din poftele noastre săgeţi împotriva noastră şi luând totdeauna de la noi puterea de a ne vătăma. Dar pentru că Stăpânul a legat cu legi de nedezlegat o mare parte din puterea diavolului şi nu i-a îngăduit să se năpustească deodată, ca să nimicească de pe pământ neamul omenesc, vicleanul ne fură victoria din cauza nesocotinţei noastre proprii". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 552)

„S-a dus cândva ava Macarie din pustiul Scetic în Terenuthim. Şi a intrat în casa de rugăciune ca să doarmă. Întâmplător, acolo fuseseră şi mormintele vechilor păgâni. Şi luând un obiect, l-a pus sub cap, drept căpătâi. Văzând demonii curajul său, s-au mâniat. Şi voind să-l înfricoşeze, au strigat un nume de femeie şi au zis: Cutăriţo, vino cu noi în baie. Auzind demonul, care se afla printre osemintele de sub el, a zis – ca fiind unul dintre morţi –: am un străin deasupra mea şi nu pot să vin. Dar bătrânul nu s-a temut, ci a lovit osemintele şi a zis: Scoală-te şi du-te în întuneric, dacă poţi. Auzind aceasta demonii, au strigat cu glas mare şi au zis: Ne-ai învins. Şi au fugit ruşinaţi". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 13, în PSB, vol. 34, p. 60)

„Uneori este mai puternică partea răutăţii în a produce gânduri, alteori biruieşte gândirea omului, atunci când primeşte ajutor şi izbăvire de la Dumnezeu şi se împotriveşte răutăţii. Într-un caz, este înfrânt, în altul îşi impune voinţa sa. Uneori omul se apropie de Dumnezeu plin de zel; satan vede, ştie că lucrează contra lui dar nu-l poate opri. De ce? Pentru că are voinţă să strige către Dumnezeu şi are (ca) lucru firesc faptul de a iubi pe Dumnezeu, de a crede, de a-L căuta şi a se apropia (de El)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 9-10, în PSB, vol. 34, p. 207)

„Ei (demonii) sunt (asemenea) unor râuri de balauri, guri de lei, ca un foc care este îndreptat împotriva sufletului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLIII, 3, în PSB, vol. 34, p. 258)

„Şi ei (demonii – n. a.) asudă şi se ostenesc în lupta cu neamul omenesc, ca să poată obţine victoria pe care o doresc, şi-i cuprinde şi pe ei tristeţea care ne-ar fi cuprins pe noi, dacă am fi fost învinşi de ei, potrivit acestor cuvinte: *Este un capăt al vrăjmăşiei lor: răutatea buzelor lor îi va acoperi* şi *Răutatea lui se va întoarce în capul lui*, şi: *O să-i vină laţul pe care nu-l cunoaşte; cursa pe care o ascunde îl va prinde pe el şi va cădea în laţul lui*, pe care, se-nţelege, l-a pregătit pentru a înşela pe oameni. Suferă şi ei nu mai puţin şi, precum ne biruie ei, îi biruim şi noi, iar învinşi nu se retrag fără întristare. (...) Nu este îndoială pentru nimeni că, atunci când sunt învinşi de noi, ei sunt în mod necesar de două ori striviţi: întâi, pentru că sfinţenia pe care o caută oamenii ei au pierdut-o, aceasta constituind o pierdere şi pentru neamul omenesc, şi al doilea, pentru că ele, duhuri necurate, dar duhuri, au fost învinse de nişte fiinţe trupeşti şi pământeşti”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. XXI, 3, 5, în PSB, vol. 57, p. 425)

„(...) Puterile vrăjmaşe exercită şi împotriva lor însele neînţelegerile, conflictele şi luptele iniţiate de ele între popoare. Puterile răului se bucură de victorii şi se întristează în înfrângeri. De multe ori nu se pot înţelege între ele, fiindcă fiecare se întrece cu o râvnă neîntreruptă să ţină parte poporului pe care-l stăpâneşte”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. XIII, 4, în PSB, vol. 57, pp. 442-443)

Diavolul nu cunoaşte toate gândurile şi intenţiile omului

„*Întrebare:* Oare, satan cunoaşte toate cugetele şi toate intenţiile omului?

Răspuns: Dacă un om, trăind alături de alt om, cunoaşte lucrurile (care îl privesc), iar tu, care ai 20 de ani, ştii lucrurile (care privesc) pe aproapele tău, oare satan care este alături de tine de la naştere, nu cunoaşte gândurile tale? Doar are deja 6.000 de ani! Desigur, nu zicem că înainte de a-l ispiti pe om, el ştie (deja) ce va face acesta. Ispititorul ispiteşte fără să ştie dacă (omul) i se va supune sau nu; până când?, până ce sufletul îi va da roabă voinţa sa. De asemenea, nu zicem că diavolul cunoaşte toate gândurile şi intenţiile inimii. Pentru că, după cum un copac, având multe crengi şi mlădiţe (iar oamenii) pot lua din ele câte vor, la fel se întâmplă şi între cele duhovniceşti: sufletul are (numeroase) ramuri ale gândurilor şi intenţiilor. Satan pune stăpânire peste (câteva din gânduri şi intenţii), dar nu le supune pe toate”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 9, în PSB, vol. 34, p. 207)

„*Serenus*: Fără îndoială că duhurile necurate pot cunoaşte felul gândurilor noastre, dar după arătări din afară, adică după înclinările, cuvintele şi preocupările spre care au văzut că suntem mai înclinaţi. Însă la acelea care încă n-au ieşit din cele lăuntrice ale sufletului ele în niciun caz nu pot să ajungă. Chiar gândurile pe care ni le strecoară, ele află dacă au fost primite şi cum au fost primite nu prin natura sufletului însuşi, adică prin acea mişcare lăuntrică ascunsă, în măduva lui, ca să zic aşa, ci din mişcările şi indiciile omului

din afară. De exemplu, când au insuflat cuiva lăcomia la mâncare, dacă l-au văzut pe monah că ridică neliniştit ochii la fereastră sau la soare, sau că întreabă cu insistenţă cât este ora, atunci ele ştiu că în acela a fost semănată pofta stomacului. Dacă, sădind sămânţa desfrânării, îşi dau seama că monahul a primit fără împotrivire săgeata poftei şi dacă l-au văzut sub stăpânirea trupului, fără să lupte cum ar fi trebuit împotriva ispitelor, atunci duhurile necurate înţeleg că săgeata lor s-a înfipt drept în inima lui. Şi aţâţările la tristeţe, supărare, furie, pe care le-au administrat, ele le cunosc după gesturile sau mişcările exterioare ale corpului dacă s-au aşezat în inimă, când l-au văzut că freamătă în tăcere, sau că suspină cu indignare, sau că s-a îngălbenit, ori s-a roşit la faţă, şi în felul acesta ele află cu uşurinţă cărui viciu s-a dedicat cineva. Ele ne cunosc cu siguranţă pe fiecare dintre noi dacă ne-a plăcut ceva din momelile lor, după gesturi şi după mişcarea corpului, care dovedesc acceptarea ispitei trimise de ele. Nu este de mirare că puterile văzduhului au astfel de cunoştinţe când vedem că foarte adesea bărbaţii cu simţul observaţiei mai dezvoltat, cunosc starea omului lăuntric după chipul şi manifestările celui din afară. Cu atât mai mult pot observa acestea ele care, duhuri prin natura lor, fără îndoială că sunt mai pricepute şi mai pătrunzătoare decât oamenii.

După cum unii tâlhari în casele pe care vor să le atace pe furiş cercetează mai întâi lucrurile ascunse ale oamenilor, în întunericul nopţii aruncând cu nisip fin peste obiectele pe care nu le pot vedea, pentru ca, după sunetul pe care acesta îl produce în căderea lui pe diferite obiecte, să-şi dea seama de ce metal sunt şi ce valoare au, la fel şi duhurile necurate, ca să afle comoara inimii noastre aruncă peste ea nisipul ispitelor vătămătoare nouă şi, după răsunetul pe care le îl au în inima noastră, ca nisipul într-o încăpere, ei recunosc ce se ascunde în adâncurile omului lăuntric”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. XV, 1-4, Cap. XVI, în PSB, vol. 57, pp. 422-423)

Necesitatea cunoaşterii de către om a curselor ale necuraților demoni

„… pe noi, creştinii, pizmuindu-ne (dracii), toate le mişcă voind să ne împiedice în suişul spre cer, ca să nu ne urcăm acolo de unde au căzut ei. De aceea e nevoie de multă rugăciune şi nevoinţă, ca primind cineva prin Duhul darul deosebirii duhurilor, să poată cunoaşte cele ale lor: care dintre ei sunt mai puţin răi, care mai răi decât aceia şi în ce uneltire se străduieşte fiecare dintre ei şi cum poate fi învins şi scos fiecare din bine. Căci multe sunt meşteşugirile lor şi multe cursele lor. Fericitul Apostol şi cei ce le-au cunoscut ca el pe acestea, zic: *Nu ne sunt necunoscute gândurile lui* (II Cor. 2, 14). Iar noi din cele ce le-am pătimit de la ei, trebuie să ne îndreptăm prin el unii pe alţii. Eu având o parte din cercarea acestora, vă grăiesc ca unor fii”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXI-XXII, în PSB, vol. 16, pp. 206-207)

Frica de diavoli şi de uneltirile lor

„Nu vă temeţi de diavol, că el n-are putere împotriva voastră.

Că eu, îngerul pocăinţei, eu, care-l biruiesc pe diavol, voi fi cu voi. Diavolul înfricoşează numai, dar frica lui n-are putere. Nu vă temeţi, dar, de el, şi diavolul va fugi de voi”. (Herma, *Păstorul*, Porunca XII - 47, 2-7, în PSB, vol. 1, p. 320)

Atitudinea noastră faţă de diavol

„Pe cel rău să-l urăşti pe vecie”. (Barnaba, *Epistola*, cap. XIX, în PSB, vol. 1, p. 163)

Fără vrăjmaş nu există luptă, fără luptă nu există cunună

„Dacă lipseşte vrăjmaşul, atunci lipseşte desigur şi cununa biruinţei, căci nu poate fi vorba de biruinţă dacă nu este şi cineva învins”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 476)

Despre cum se poate apăra omul de demoni

„Deasupra robiei oricărui demon te ridici atunci când te fereşti de orice lucrare scumpă acelor demoni”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. V, în PSB, vol. 9, p. 508)

„… numai de Dumnezeu trebuie să ne temem, dispreţuindu-i pe aceştia şi netemându-ne deloc de ei. Ci cu cât mai mult încearcă să facă acestea, cu atât mai mult să ne încordăm nevoinţa împotriva lor. Căci mare armă este împotriva lor viaţa dreaptă şi credinţa în Dumnezeu. Căci se tem de post, de priveghere, de rugăciuni, de blândeţe, de linişte, de neiubirea de arginţi, de neiubirea de slava deşartă, de smerita cugetare, de iubirea de săraci, de milostenii, de nemâniere şi în primul rând de dreapta credinţă în Hristos a nevoitorilor. Pentru aceea fac toate, ca să nu-i vadă călcându-i în picioare. Fiindcă cunosc harul dat de Mântuitorul celor ce cred, împotriva lor, odată ce El însuşi a zis: *Iată v-am dat vouă putere să călcaţi peste şerpi şi scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului* (Lc. 10, 19)”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXVIII-XXX, în PSB, vol. 16, pp. 211-212)

„Aşadar, vrăjmaş ne este diavolul din pricina căderii ce ne-a adus-o atunci prin ispita lui. Domnul, însă, a rânduit să luptăm împotriva lui, ca ascultând de poruncile Sale, să reparăm greşeala prin o nouă luptă şi, biruind pe duşman, să fim încununaţi”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, IX, în PSB, vol. 17, p. 446)

Răutatea îngerilor căzuţi este întoarsă de Dumnezeu în folosul mântuirii noastre

„Până şi răutatea diavolului e de folos oamenilor spre mântuire, desigur nu în sensul că diavolul ar vrea să ne fie de folos, ci prin însuşi faptul că ne repugnă, Domnul întoarce răutatea acestuia în folosul mântuirii noastre. De altfel, tocmai răutatea lui a făcut ca tăria şi răbdarea lui Iov, om sfânt, să fie mai strălucitoare. Răutatea diavolului i-a pus la încercare simţământul dreptăţii, încât i s-a împotrivit, l-a biruit şi, după biruinţă, a primit cununa; or, nimeni nu primeşte cununa în afară de cel ce a luptat respectând regulile (II Tim. 2, 5; Iov 1, 6-12). De asemenea, fecioria lui Iosif n-ar fi rămas cunoscută până în vremea noastră, dacă soţia stăpânului şi prietenului său, îndemnată de săgeţile înfierbântate ale diavolului, nu i-ar fi ispitit simţurile şi dacă, în cele din urmă, n-ar fi fost ameninţat chiar cu moartea, pentru ca să fie mai vestită curăţia acestui bărbat, care a dispreţuit

moartea pentru a-şi păstra curăţia". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai,* 9, în PSB, vol. 52, p. 64)

Puterea limitată a diavolului

„Venind Domnul la noi, a căzut vrăjmaşul şi au slăbit puterile lui. Dar nemaiputând face nimic, totuşi ca un tiran ce este, chiar căzut, nu se linişteşte, ci ameninţă fie măcar şi numai prin cuvinte. Să se gândească fiecare din voi la aceasta şi va putea să dispreţuiască pe demoni. Dacă ar fi legaţi de acelaşi fel de trupuri cum suntem noi, le-ar fi cu putinţă să spună: fiindcă oamenii ne sunt ascunşi, nu-i aflăm, dar când îi aflăm îi vătămăm. Căci în acest caz am putea să ne ascundem de ei, închizând uşile în faţa lor. Însă fiindcă nu sunt aşa, pot intra chiar de le sunt uşile închise şi întâiul dintre ei, diavolul, se află în tot văzduhul. Pe lângă aceea, sunt pururea voitori de rău şi gata spre vătămare şi, cum a zis Mântuitorul, *diavolul este, de la început, ucigător de oameni* şi *tatăl răutăţii* (In. 8, 44). Dar noi totuşi trăim vieţuind contra lui. Prin aceasta se fac vădiţi că nu pot nimic. Căci nu-i împiedică de la uneltire nici distanţa, nici nu ne socotesc prieteni ai lor, ca să ne cruţe, nici nu sunt de bine iubitori, ca să ne îndrepteze, ci sunt mai vârtos răi şi nimic nu le stă mai mult la inimă decât să vatăme pe cei iubitori de virtute şi cinstitori de Dumnezeu. Deci numai pentru că nu pot face nimic, nu fac nimic decât să ne ameninţe. Căci dacă ar putea n-ar întârzia, ci îndată ar face răul, având totdeauna voinţa gata spre aceasta, mai ales împotriva noastră. Iată şi acum adunându-ne grăim împotriva lor şi ştiu că sporind noi (în nevoinţă) ei slăbesc. Dacă ar avea deci putere, nu ne-ar lăsa pe niciunul dintre noi, creştinii, să vieţuim după Dumnezeu. Căci păcătosului îi este scârbă de cinstirea lui Dumnezeu. Deci pentru că nu pot nimic, se rod şi mai mult pe ei înşişi, că nu pot face nimic din cele cu care ne ameninţă.

Apoi trebuie cugetat şi aceea, spre a nu ne teme: dacă le-ar fi fost cu putinţă să ne vatăme, n-ar fi venit cu zgomot, nici n-ar fi iscat năluciri, nici n-ar fi uneltit prin schimbarea înfăţişării. Ci le-ar fi fost destul numai să vină, ca să facă ceea ce pot şi voiesc. Fiindcă oricine are putere nu omoară cu nălucirea, nici nu sperie prin zgomote, ci se foloseşte el însuşi de putere precum voieşte. Însă dracii, neputând nimic, joacă ca pe scenă, schimbându-şi chipurile şi speriind copiii, prin nălucirea zgomotelor şi prin înfăţişări prin care se dovedesc mai degrabă vrednici de dispreţuit ca unii ce sunt neputincioşi. Căci îngerul adevărat, trimis de Domnul împotriva asirienilor, n-a avut nevoie de zgomote, nici de năluciri din afară, nici de lovituri, nici de ciocănituri. Ci s-a folosit liniştit de puterea sa şi a omorât îndată o sută optzeci şi cinci de mii (IV Reg. 19, 35). Iar dracii nu pot nimic, chiar dacă încearcă să înspăimânte prin năluciri". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXVIII, în PSB, vol. 16, pp. 210-211)

„Dar dacă cineva, cugetând la cele întâmplate cu Iov, ar putea întreba: *Pentru ce diavolul atacându-l pe acela a putut face toate împotriva lui? Cum l-a sărăcit de toate avuţiile, i-a omorât fiii şi pe el l-a lovit cu bubă rea?* (Iov, 1, 15-22; 2, 1-7), să ştie că nu diavolul a putut face acestea, ci Dumnezeu care l-a predat lui spre cercarea lui Iov. De fapt diavolul neputând face nimic a cerut putere de la Dumnezeu şi primind-o a făcut acelea. Deci şi din aceasta poate fi dispreţuit diavolul şi mai mult, că deşi a voit, n-a avut nicio putere împotriva unui om drept. Şi cerând nu o dată, ci şi a doua oară, se arată şi din

aceasta slab şi neputând face nimic[723]. Şi nu e de mirare că n-a avut putere asupra lui Iov, când nu s-a putut face nici nimicitorul animalelor, decât îngăduindu-i Dumnezeu. Nu are putere nici asupra porcilor. Căci Îl rugau, cum s-a scris în Evanghelie, pe Domnul, zicând: *Îngăduie-ne să mergem în porci* (Mt. 8, 24). Iar dacă n-au putere nici asupra porcilor, cu atât mai mult nu au împotriva oamenilor făcuţi după chipul lui Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXVIII-XXX, în PSB, vol. 16, pp. 211-212)

„Nici pe diavol să nu-l creadă nimeni că-i în stare să împiedice pe cineva a merge pe calea virtuţii! Da, diavolul poate înşela, poate pune piedici celor trândavi, dar nu poate opri, nu poate sili! Şi lucrul acesta însăşi viaţa ni-l arată! Când vrem să fim cu luare aminte asupra noastră înşine, suntem atât de tari, că, chiar de-ar fi mulţi care să ne îndemne pe calea păcatului, nu le luăm în seamă sfatul, ne astupăm urechile când ne învaţă rele şi ajungem mai tari decât diamantul; dar când suntem trândavi, ne îndreptăm spre rău noi singuri, fără să ne sfătuiască cineva". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXIII, V, în col. PSB, vol. 21, p. 282)

„De vrei să fii bun, nimeni nu te împiedică! Dar, mai bine spus, este cine să te împiedice: diavolul! Nu poate, însă, dacă ai ales calea faptelor bune şi atragi prin ele ajutorul lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 288)

„Să nu ne temem, aşadar, de diavol, care este atât de neputincios încât el însuşi va cădea pe pământ. A primit, de fapt, libertatea de a ispiti, dar nu a primit puterea de a nimici decât atunci când cel ispitit de el, slab fiind, se clatină prin sine însuşi, pentru că n-a ştiut să-şi fie propriu sprijin". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai,* 10, în PSB, vol. 52, p. 65)

Spaţiul unde bântuie şi ispiteşte vrăjmaşul cel nevăzut

„Locul în care-şi are sediul conducerea lui este aerian, după cum spune acelaşi apostol: *Împotriva conducătorului, care stăpâneşte în văzduh, a duhului, care lucrează acum în fiii neascultării* (Efes. 2, 2). De aceea se numeşte şi conducător al lumii, deoarece

[723] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu le dă pe toate şi de aceea numai El le poate şi lua. El lasă să vină greutăţile peste cei drepţi, vrând să-i facă şi mai tari prin răbdarea lor. Dumnezeu nu vrea să ţină pe om în puful moale care moleşeşte, ci îngăduie să vină pentru el împrejurări aspre, ca să-i întărească bărbăţia. Îl vrea pe om ridicat la treapta unui partener demn de El. Desigur că sunt şi necazuri care vin din depărtarea de Dumnezeu, izvorul vieţii. Dar şi din acestea poate câştiga omul, ca din nişte avertismente. Pe de altă parte, Dumnezeu nu lasă pe om greutăţi mai mari ca cele pe care le poate răbda. Nu-l lasă să fie copleşit de ele. Dar tocmai mărimea greutăţilor îngăduite să vină peste om, arată ce resurse de putere zac ascunse în el, resurse pe care greutăţile îi dau prilejul să le pună în lucrare. Pe de o parte, totul are omul de la Dumnezeu; pe de alta, e lăsat în situaţia ca să şi le facă proprii prin răbdarea cu care suportă ameninţarea venită asupra celor dăruite. Faptul că omul ar putea pierde bunurile dăruite, nerăbdând greutăţile păstrării lor, arată că el capătă prilejul de a şi le însuşi oarecum, la rândul său, prin efortul său. Dar omul le câştigă oarecum el însuşi alipindu-se totuşi de Dumnezeu, cu preţul renunţării la toate. Prin aceasta el vede că în Dumnezeu a aflat izvorul tuturor: a aflat infinit mai mult decât în ele. Iar alipirea omului de Dumnezeu nu poate fi un rezultat al greutăţilor suferite de om de silă. Aceasta trebuie să fie opera voinţei lui. (n. s. 26, p. 211)

conducerea lui se exercitează în jurul pământului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, IX, în PSB, vol. 17, pp. 446-447)

„… pentru că s-a spus despre oastea diavolului că sunt duhurile ale răutăţii întru cele cereşti (Efes. 6, 12), trebuie să se ştie că Scriptura numeşte de obicei văzduhul cer, ca în următoarele texte: Păsările cerului (Mt. 6, 26) şi: Se suie până la ceruri (Ps. 106, 26), adică se suie până în regiunile cele mai înalte ale văzduhului. Pentru aceea şi Domnul a văzut pe satan ca un fulger căzând din cer (Lc. 10, 18), adică a căzut din propria sa conducere şi a ajuns jos, ca să fie călcat în picioare de cei care nădăjduiesc în Hristos. Că Domnul *a dat putere ucenicilor Lui să calce peste şerpi şi peste scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului*". Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, X, în PSB, vol. 17, p. 447)

„(După cum în lume) este (un loc), pământul, pe care locuiesc patrupedele şi un loc, aerul, în care umblă şi trăiesc păsările; iar dacă acestea vor să stea şi să umble pe pământ, vânătorii le prind; şi un loc al peştilor, apa mării; şi fiecare (vieţuitoare) îşi are locuinţa, hrana, locuinţa, în locul unde s-a născut: pe pământ, în apă, (sau în aer); la fel este un loc şi o patrie a lui satan, unde vieţuiesc, umblă şi se odihnesc puterile întunericului şi duhurile răutăţii. Există, însă, şi un loc luminos al Dumnezeirii, unde umblă şi se odihnesc oştirile îngerilor şi duhurile sfinţilor. Dar nici locul cel întunecat (al lui satan) nu poate fi văzut cu ochii acestui trup, nici experiat (prin simţuri); nici locul cel luminos al Dumnezeirii nu poate fi văzut cu ochii trupeşti, nici experiat (prin simţuri). Celor duhovniceşti, însă, prin mijlocirea ochiului inimii, se arată atât locul satanic al întunericului, cât şi cel luminos al Dumnezeirii". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XIV, 6, în PSB, vol. 34, p. 151)

„Este atât de încărcat văzduhul de mulţimea duhurilor necurate care mişună între pământ şi cer, mişcându-se fără linişte şi odihnă, încât cu destul folos pronia divină a sustras vederii omeneşti aceste duhuri rele. De teama asaltului lor, sau de groaza produsă de chipurile în care se transformă după cum vor şi după cum le place, oamenii nemaiputând suporta frica de ele ajung să fie mereu chinuiţi şi să sufere, fiindcă nu pot să privească cu ochii trupeşti astfel de chipuri, ori să devină zilnic mai răi, molipsiţi de exemplele lor. Prin aceasta se produce o familiaritate dăunătoare şi o tovărăşie primejdioasă între oameni şi puterile necurate ale văzduhului, fiindcă aceste blestemăţii, care se petrec acum între oameni, sunt ascunse fie de despărţirile zidurilor, fie de distanţa locurilor şi de oarecare jenă şi ruşine. Dar dacă ele s-ar petrece mereu pe faţă şi în văzul tuturor, ar îndemna la o mai mare nebunie şi rătăcire, fără să mai intervină vreun moment din timp în care să nu mai aibă loc nelegiuiri. Pentru duhurile necurate nu există nici oboseală trupească, nici ocupaţie de familie, nici grijă de traiul zilnic, care să-i împingă ca pe noi să renunţe uneori, chiar fără voie, la cele începute.

Este foarte sigur că puterile vrăjmaşe au şi între ele ciocniri asemănătoare celor prin care atacă pe oameni. Ele nu încetează să lupte neobosit şi să provoace neînţelegeri şi conflicte între unele neamuri, cu care au stabilit un fel de intimitate în manifestarea răutăţii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. XII, 1-2, Cap. XIII, 1, în PSB, vol. 57, pp. 441-442)

Strânsa tovărăşie dintre unele suflete şi diavol

„*Ghermanus*: Care este, vă rog, această tovărăşie atât de strânsă şi de adâncă între suflet şi duhurile rele, încât par nu numai apropiate, dar chiar unite? Ele îi vorbesc pe nesimţite, se strecoară şi-i insuflă ce vor, îl fac să se gândească la ce le place lor, şi este între ele atâta unitate, încât fără harul lui Dumnezeu aproape că nu se poate deosebi ce vine din îndemnul lor şi ce porneşte din voinţa noastră.

Serenus: Nu este de mirare că un duh se poate uni pe nesimţite cu alt duh, care-şi exercită forţa de a îndemna spre cele ce-i plac lui. Există şi între ele, ca şi între oameni, oarecare asemănare şi înrudire de substanţă, astfel că definiţia care se dă despre natura sufletului se potriveşte şi pentru el. Dar nu se poate în niciun chip ca ele să se întrepătrundă şi să se unească în aşa măsură, încât unul să-l cuprindă pe celălalt. Numai Dumnezeu are această însuşire". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. IX, Cap. X, în PSB, vol. 57, p. 420)

Uneltirile viclenilor diavoli

„Noi nu trebuie să ne temem de persecuţii şi de atacurile făţişe destinate să coboare şi să prăbuşească pe servitorii lui Dumnezeu. E mai uşoară paza, când primejdia se vede şi sufletul se pregăteşte din timp de luptă, când adversarul se declară ca atare. Dar este mai periculos şi mai de temut duşmanul, când se strecoară nevăzut, când ascuns sub masca înşelătoare a păcii, se târăşte ca un şarpe împotriva noastră, din care cauză este şi numit astfel. El este întotdeauna viclean, foloseşte căi întunecate şi ocolite pentru a împresura pe om". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, I, în PSB, vol. 3, p. 434)

„El (diavolul – n. a.) ne dă târcoale la fiecare şi, ca un duşman care asediază pe cei închişi într-o cetate, cercetează zidurile şi caută să găsească dacă avem vreo parte a corpului mai puţin sigură şi mai puţin întărită prin armele credinţei, pentru ca pe acolo să-şi facă drum şi să pătrundă în interior. Oferă ochilor forme atrăgătoare şi plăceri uşoare, pentru ca pe calea văzului să ne distrugă cinstea. Ispiteşte urechile prin cântece frumoase, pentru ca, înşelând auzul cu sunete plăcute, să destrame şi să slăbească puterea creştină. Îndeamnă limba la ocări, prin injurii provocatoare instigă mânia, împingând-o până la asasinate. Ca să-l facă pe cineva să săvârşească fraude, îl atrage cu câştiguri nedrepte. Ca să prindă sufletul cu ajutorul banului, aduce recompense primejdioase. Promite onoruri pământeşti, ca să răpească pe cele cereşti. Expune bunuri false, ca să sustragă pe cele adevărate şi, când nu poate înşela pe ascuns, ameninţă direct şi pe faţă, urzind grozăvia nebunească a persecuţiilor, mereu neliniştit şi neîmpăcat duşman al slujitorilor lui Dumnezeu, viclean în timp de pace şi violent în persecuţii". (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie*, II, în PSB, vol. 3, pp. 495-496)

„Vrăjmaşul neamului nostru, diavolul, căzând din cer, rătăceşte în jurul aerului de aici de jos (Evr. 7, 12) şi stăpânind în el prin neascultare, împreună cu dracii asemenea lui, pricinuieşte năluciri celor amăgiţi de el". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, Cap. IV, XXV, în PSB, vol. 15, p. 120)

„Domnul însuşi astupa gura dracilor chiar când spuneau adevărul, zicând: *Tu eşti Fiul lui Dumnezeu* (Lc. 4, 41) şi-i împiedica să grăiască, ca nu cumva în adevărul spus să-şi semene şi răutatea lor, şi ca să ne obişnuiască şi pe noi să nu le dăm crezare acestora niciodată, chiar dacă par să spună adevărul. Căci nu se cuvine, având noi dumnezeieştile Scripturi şi libertatea de la Mântuitorul să ne lăsăm învăţaţi de diavolul[724] care nu şi-a păzit locul său, ci a cugetat altele în locul celor ce se cuveneau. De aceea Domnul îl opreşte chiar şi când spune cuvinte din Scriptură zicând: *Iar Dumnezeu a spus celui păcătos: Pentru ce povesteşti dreptăţile Mele şi iei legământul Meu prin gura ta?* (Ps. 19, 16). Căci toate le fac şi le grăiesc şi le tulbură şi în toate se prefac şi pe toate le amestecă ca să amăgească pe cei simpli. Şi pricinuiesc lovituri şi râd nebuneşte şi şuieră; iar de nu-i ia cineva în seamă plâng şi se văicăresc ca nişte biruiţi.

Astfel Domnul ca Dumnezeu le-a închis gura dracilor. Iar noi, învăţând de la sfinţi, trebuie să facem ca aceia şi să urmăm pilda bărbăţiei lor. Căci şi aceia văzând acestea ziceau: *Când a stătut păcătosul împotriva mea, am amuţit şi m-am smerit şi am tăcut de cele bune* (Ps. 38, 2). Şi iarăşi: *Iar eu ca un surd n-am auzit şi ca un lipsit de grai, n-am deschis gura mea. Şi m-am făcut ca un om care nu aude* (Ps. 37, 14). Deci şi noi să nu-i auzim pe ei ca unii ce suntem străini de ei, nici să ascultăm de ei chiar de ne scoală la rugăciune şi chiar de ne vorbesc despre posturi. Iar în privinţa hotărârii de-a ne nevoi, să luăm aminte mai degrabă la noi înşine şi să nu ne lăsăm amăgiţi de ei, care toate le fac cu viclenie. Pe de altă parte nu trebuie să ne temem de ei, chiar dacă par că dau năvală asupra noastră, chiar de ne ameninţă cu moartea, căci sunt slabi şi nu pot nimic, decât numai să ne amenințe … Am vorbit despre aceasta până acum în trecere. (...) căci reamintirea lor vă va fi spre întărire". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXVI-XXVIII, în PSB, vol. 16, pp. 209-210)

„Multe sunt uneltirile lui, multe căile lui, prin care încearcă să pună piedică celor mai trândavi! De aceea trebuie să cunoaştem bine uneltirile lui, ca să scăpăm de laţurile lui şi să nu-i lăsăm nicio portiţă de intrare. Să ne păzim bine limba, să punem strajă ochilor, să ne curăţim mintea şi să fim totdeauna gata de luptă, ca şi cum ar năvăli asupra noastră o fiară sălbatică ce încearcă să ne vatăme". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia III, V, în col. PSB, vol. 21, pp. 53-54)

„Cu cât ne creşte bogăţia cea duhovnicească cu atât să ni se mărească şi grija! Să stăvilim din toate părţile atacurile diavolului. Să ducem viaţă curată, ca să atragem asupră-ne bunăvoinţa lui Dumnezeu şi prin asta să ajungem mai presus de săgeţile vicleanului. Rea este fiara, iar vicleniile ei meşteşugite. Când nu ne poate târî direct spre păcat, ne momeşte prin înşelăciune. Nu ne forţează, nici nu ne sileşte – Doamne fereşte! – ci numai ne înşală; iar când vede că ne trândăvim, ne pune piedică. În sfârşit, când nu ne poate vătăma pe faţă, prin păcate, mântuirea noastră, ne-o vatămă de mai multe ori chiar prin faptele de virtute pe care le facem; ne strecoară pe nesimţite momeala şi ne fură toată bogăţia (insuflându-ne gândul slavei deşarte – n. a.)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXI, I, în col. PSB, vol. 21, pp. 394-395)

[724] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ascultând pe diavol, ne facem robii lui, lăsându-ne stăpâniţi de patimile de la el. Ascultând de Domnul, ne păstrăm libertatea cu care ne-a înzestrat şi sporim în ea. Căci cele bune le săvârşim în libertate, arătată în efortul nostru, pe când cele rele le săvârşim stăpâniţi de patimi. (n. s. 25, p. 209)

„Că două sunt ordinele demonilor: unul, care introduce plăcerile în trup şi altul care insuflă rătăcirile în suflet. Acesta (din) urmă este greu de supus. Pe unii ca aceştia îi trimite satan vrăjitorilor, rătăciţilor, ereticilor şi celor asemenea lor". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 48)

„… gândeşte-te cum sunt chinuiţi demonii care se gândesc să spună şi să facă totul spre vătămarea noastră! Că n-ai să-mi răspunzi la cele ce-ţi spun, că demonii nu fac totul ca să ne mărească trândăvia, să ne alunge din suflet frica de iad şi să ne facă să nu mai credem în judecata de apoi! Deşi voiesc aceasta, totuşi cu strigăte şi vaiete propovăduiesc chinurile iadului.

– Cum se face că demonii spun acestea, dar rostesc alte cuvinte decât cele pe care le voiesc?

– Nu pentru altceva decât că sunt siliţi să asculte de o putere mai mare decât ei. Că de bună voie n-ar vrea să mărturisească nici că sunt chinuiţi de oameni morţi, nici că suferă ceva groaznic.

Dar pentru ce spun toate acestea? Le spun, pentru că demonii mărturisesc că este iad, ei care vor să nu credem în iad". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIII, V, în col. PSB, vol. 23, pp. 161-162)

„Iar uneltirea împotriva sufletului nu e altceva decât voinţa de a-l înstrăina de Dumnezeu". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul I, în PSB, vol. 29, p. 411)

„ ... cei ce ne-am rostogolit spre şarpe, care mănâncă pământul şi se strecoară în pământ şi se târăşte pe pieptul şi pe pântecele lui şi ne sfătuieşte şi pe noi să facem aceleaşi lucruri, adică să ne bucurăm de cele ale pământului şi să ne tăvălim inima în gândurile coborâte ce se târăsc pe jos, şi să ne târâm, pe pântece, adică să ne ocupăm cu viaţa de plăceri". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 447)

„Şi acesta este un vicleşug al lui satan; cedează în anumite momente şi nu mai lucrează pe cele specifice lui, cu scopul de a face pe oameni să creadă despre ei că sunt desăvârşiţi". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre iubire, 31, în PSB, vol. 34, p. 336)

„(...) Împărtăşirea liberă şi folosirea largă de toate aceste plăceri din noi şi din afară ne-o făgăduiesc puterile rele, dacă părăsind înfrânarea, ca pe o cetate sfântă şi neclătinată, vom merge la împăratul Babilonului, care e tipul Satanei[725]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea Întâia, în PSB, vol. 38, p. 32)

„(...) Este obiceiul demonilor să strămute cinstirea datorată lui Dumnezeu la ei înşişi şi să răpească fără sfială pe seama lor slava lui Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei,

[725] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dezordinea şi lipsa de sens aduse în noi de viaţa consumată în plăceri, e un adevărat Babilon, sau haos în care ne atrage Satana, împăratul haosului şi al lipsei de sens. (n. s. 32, p. 32)

Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan, Cartea a Şasea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 634)

„În toată Scriptura îl vom afla pe cel rău stăruind în ispită. La început se apropie, încercând inima închinătorilor lui Dumnezeu şi semănând mai multe gânduri rele în ei, atrăgându-i la rău prin plăcerea pentru tot felul de păcate. Mai ales îi învinge atrăgându-i spre ceea ce îi vede înclinaţi şi atraşi de mai înainte. Căci primeşte întotdeauna ca împreună-lucrătoare cu perversităţile lui slăbiciunea noastră, care justifică patima. De pildă: tulbură puternic şi trezeşte în unul ca o simţire fierbinte mişcarea murdară a plăcerii carnale. Pe altul îl biruieşte prin pofta unor câştiguri urâte, acela socotind ca lucru foarte bun şi de cinste procurarea de bani necinstiţi. Pe fiecare îl face să lupte ca să câştige, servindu-se ca de o armă de patima care îl stăpâneşte şi care luptă în el de mai înainte. Prin aceasta unelteşte tot modul pierzaniei noastre. Căci aşa precum cineva dintre cei obişnuiţi să conducă războaiele, împresurând o cetate şi căutând să intre în ea prin părţile mai slabe ale zidurilor, porunceşte să se aducă acolo mijloacele de asalt, ştiind că pe acelea le va putea dărâma, la fel Satana, vrând să asedieze sufletul omului, porneşte spre partea mai slabă a lui, socotind să o surpe cu uşurinţă, mai ales când vede că nu se va ivi nicio şansă aceluia prin voinţa de biruire de către el a acelei patimi, ca, de pildă, mai buna înţelegere, întărirea în bărbăţie, îndemnul la credinţă şi un ajutor tainic. Căci acestea slăbesc veninul de oameni ucigător al diavolului". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 808-809)

„Căci Satana se grăbeşte să poruncească celor odată prinşi şi ajunşi sub el, să împlinească cele rele şi să-i silească să lucreze fără nicio întârziere şi fără voie ceea ce îi place lui. Având pururea răutatea în minte şi fiind neîndurat în reaua uneltire, se teme ca nu cumva, trecând prin multe şovăiri, căinţa să-l strămute pe om la ceva bun şi să-l determine să lepede ca pe o beţie plăcerea minţii faţă de păcat, căci el vrea să-l prindă în cursă pe cel atras de ea. Din această pricină socotesc că îl face să se grăbească pe cel prins în laţurile lui, ca să lucreze foarte repede ceea ce-i place lui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 814)

„Căci adesea însăşi cunoaşterea răului ne poate fi de folos. De aceea citim, fie în această scriere, fie în profeţie, despre înşelătoriile diavolului, ca să învăţăm cum să ne putem feri de uneltirile lui; căci ispitirile lui trebuie cunoscute nu ca să le urmăm, ci ca, odată cunoscute, înarmându-ne, să ne ferim de ele". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 58, în PSB, vol. 52, p. 100)

„Multe sunt căile Satanei de a amăgi, pentru că se preface în *înger al luminii, şi slujitorii lui iau chip de slujitori ai dreptăţii* (II Cor. 11, 14 şi urm.); dă nume mincinos fiecărui lucru, încât îi zice nechibzuinţei virtute, iar goanei după câştig îi dă numele de iscusinţă". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Rai*, 73, în PSB, vol. 52, p. 108)

„De câte ori în timpul rugăciunii, prin care ne apropiem cel mai mult de Dumnezeu, nu se năpustesc asupra noastră gânduri pline de necuviinţă sau ticăloşie, ca să ne abată de la zelul rugăciunii! De câte ori nu caută vrăjmaşul să strecoare in inima noastră simţiri în

stare să ne întoarcă de la hotărârea spre sfinţenie şi de la intenţiile pioase! De câte ori nu aprinde în noi patimile trupeşti! De câte ori nu ne face să privim cu ochi pătimaşi pe desfrânată, ca, prin ei, să ispitească sufletul curat al celui drept şi să-l lovească apoi, pe nepregătite, cu neaşteptata săgeată a iubirii! De câte ori nu strecoară în mintea ta un cuvânt necuviincios şi cugete ascunse în mintea ta! Despre aceasta, legea îţi spune: *Păzeşte-te să nu intre în inima ta gândul nelegiuit* (Deut. 15, 9)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morţii,* VI. 23, în PSB, vol. 52, p. 480)

„(...) În duhurile necurate există tot atâtea preocupări, câte există şi în oameni. Unele dintre ele, numite în popor rătăcitoare, înşeală pe oameni şi-şi bat joc de ei, împresurându-i mereu în anumite locuri, sau pe drumuri. Dar lor nu le place să-i chinuie prea tare pe trecătorii pe care au putut să-i amăgească, ci, mulţumindu-se să-i ia în râs şi să-i păcălească, mai mult caută să-i obosească, decât să-i vatăme. Unii demoni rămân noaptea în casele oamenilor, producându-le vise urâte. Alţii, furioşi şi cruzi, nu sunt mulţumiţi numai să chinuie corpurile celor pe care au pus stăpânire, ci se reped chiar de departe asupra trecătorilor, aducându-le câte o moarte groaznică. Aşa sunt arătaţi în Evanghelie cei de teama cărora nimeni nu mai îndrăznea să treacă pe drum. Fără îndoială că acestora şi celor ca ei, din cauza ferocităţii fără margini, le plac războaiele şi vărsarea de sânge. Vedem că alţii, pe care poporul îi numeşte bacucei, fac să se umple de deşertăciune în aşa măsură inimile celor pe care i-au cucerit, încât aceştia, ridicându-se peste statura corpului, aici caută să pară mândri şi impunători, aici se arată binevoitori şi populari, înclinaţi către prietenie şi simplitate. Socotindu-se în rândul celor de sus şi cunoscuţi de toţi, fie că-i salută cu plecăciune pe cei superiori lor, fie că se cred respectaţi ei de către alţii şi se poartă cu umilinţă sau cu aroganţă, după cum este slujba celor pe care-i întâlnesc. Unele duhuri se străduiesc să le insufle oamenilor obiceiul de a minţi, sau mai ales de a huli. Martori ai acestui fapt suntem chiar noi, care am auzit foarte bine pe un demon declarând că prin Arrius şi Eunomius a dat la iveală învăţături nelegiuite şi eretice. Citim în cartea a patra a Regilor că unul din aceste duhuri spunea lăudându-se: *Voi ieşiţi şi voi fi duh mincinos în gura tuturor profeţilor lui*. (...) Evangheliile atestă că alţi demoni sunt muţi şi surzi, iar profetul aminteşte că unele duhuri sunt aţâţătoare ale poftelor şi ale desfrâului. *Duhul desfrânării,* zice el*, i-a cuprins pe ei şi s-au desfrânat părăsind pe Dumnezeul lor*. Autoritatea Scripturilor ne învaţă, de asemenea, că există duhuri de noapte, de zi şi de amiază. Am avea nevoie de prea mult timp dacă am parcurge toate cărţile Scripturilor, pentru a arăta unul câte unul diferitele feluri de duhuri necurate, cum sunt arătaţi de profeţi onocentaurii, satirii, sirenele, lamiile, bufniţele, struţii, aricii, cum sunt în psalmi aspida şi basiliscul, sau cum sunt în Evanghelie leul, balaurul şi scorpionul, sau demonii numiţi de apostol principi ai lumii acesteia, conducători ai întunecimilor şi duhuri ale răului. Nu trebuie să ne închipuim că aceste nume sunt date la întâmplare, ci după asemănarea pe care o au duhurile cu fiarele sălbatice, mai mult sau mai puţin primejdioase, unele deosebindu-se prin cruzimea şi turbarea lor, altele prin puterea răului pe care-l fac între celelalte fiare sau şerpi. Astfel, unul este numit leu datorită furiei şi ferocităţii sale, altul basilisc după veninul său care ucide chiar înainte de a fi fost simţită muşcătura, iar alţii au primit denumirea de onocentauri, arici, ori struţi, datorită răutăţii lor mai puţin primejdioase". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. XXXII, 1-5, în PSB, vol. 57, pp. 432-433)

„Cunoaşte-l din faptele lui”

„Iată acum şi faptele îngerului răutăţii. Mai întâi de toate este mânios, amar şi fără minte, iar faptele lui sunt rele şi strică pe robii lui Dumnezeu. Când se suie el la inima ta, cunoaşte-l din faptele lui.

− Nu ştiu, Domnule, i-am zis eu, cum să-l cunosc!

− Ascultă, mi-a zis el (îngerul pocăinţei − n. a.). Când vine peste tine mânie sau amărăciune, cunoaşte că el este în tine. Apoi pofta de afaceri multe, de cheltuieli mari cu multe mâncări, cu băuturi ameţitoare, cu multe beţii şi cu felurite petreceri, care nu se cuvin, pofta de femei, lăcomia, mândria mare şi îngâmfarea şi toate câte se aseamănă cu acestea; acestea, deci, când se suie la inima ta, cunoaşte că îngerul răutăţii este în tine.

Aşadar, cunoscându-i faptele lui, depărtează-te de el, nu crede deloc în el, pentru că faptele lui sunt rele şi vătămătoare robilor lui Dumnezeu”. (Herma, *Păstorul*, Porunca VI - 36, 4-6, în PSB, vol. 1, pp. 307-308)

„Desfătarea” diavolului

„Se ştie dealtfel că el se desfată în plăceri josnice”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. XXI, 1, în PSB, vol. 57, p. 447)

Dregătoria demonului

„Dregătoria lui este de conducător, tot potrivit cuvintelor apostolului: *Lupta noastră este împotriva începătoriilor, împotriva conducătorilor întunericului acestuia* (Efes. 6, 12). Locul în care-şi are sediul conducerea lui este aerian, după cum spune acelaşi apostol: *Împotriva conducătorului, care stăpâneşte în văzduh, a duhului, care lucrează acum în fiii neascultării* (Efes. 2, 2). De aceea se numeşte şi conducător al lumii, deoarece conducerea lui se exercitează în jurul pământului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, IX, în PSB, vol. 17, pp. 446-447)

Intrarea duhului rău în om

„În gura lărgită, împotriva firii, ca o prăpastie, intră, subţiindu-se, diavolul... acestea îmi spunea Sfântul Macarie şi aducea ca dovadă faptul că, (pentru a evita acest lucru), cei ce cască, îşi pecetluiesc gura cu semnul Sfintei Cruci, urmând o veche tradiţie ...”. (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, I, 1, în PSB, vol. 34, p. 54)

„(…) demonii în niciun caz nu pot pătrunde în mintea şi în corpul unui creştin şi că nici nu au mijloace pentru a intra adânc în sufletul cuiva, dacă nu l-au îndepărtat mai întâi de gândurile sfinte şi dacă nu l-au gonit de contemplarea duhovnicească”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. XIX, 2, în PSB, vol. 57, p. 446)

Scoaterea diavolilor din oamenii posedaţi de ei

„(...) Demonii înşişi mărturisesc despre ei toate acestea ori de câte ori prin chinurile vorbelor, sau prin focul rugăciunii, îi provocăm să iasă din corpuri”. (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXVII, 5, în PSB, vol. 3, p. 381)

„Este de asemenea cu putinţă ca duhurile rele şi necurate, care se dedau la atacuri împotriva oamenilor, prin ameninţări mustrătoare să fie constrânse la mărturisire, prin lovituri puternice să fie silite să iasă din corpurile în care au intrat, să se îndepărteze zvârcolindu-se, văitându-se, gemând de teama pedepsei care le aşteaptă, să fie alungate cu biciul, urmărite cu focul. Acţiunea lor este reală, deşi nu se vede; rana este ascunsă, dar efectul este manifestat”. (Sf. Ciprian, *Către Donatus*, V, în PSB, vol. 3, p. 418)

„Nu ştiu, apoi, din ce pricină declară Celsus următoarele: *Creştinii par a exercita o atracţie puternică prin invocarea numelor unor demoni*, făcând aluzie, cred, la exorciştii care alungă pe demoni. În realitate, cred că aici Celsus defaimă Evanghelia, căci nu prin invocări par a exercita ei influenţă, ci prin rostirea numelui lui Iisus, atunci când e pus în legătură cu citirea pasajelor din viaţa Lui. Într-adevăr, această citire e în stare adeseori să alunge pe demon din om, mai ales când cei ce le citesc rostesc cuvintele dintr-o dispoziţie curată de adevărată credinţă. Dealtfel puterea numelui lui Iisus e atât de mare asupra demonilor încât, adeseori, are efect asupra lor chiar dacă lectura e făcută de nişte păcătoşi. Căci iată cum învaţă Iisus (Mt. 7, 22): *Mulţi Îmi vor zice în ziua aceea: Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am proorocit şi nu în numele Tău am scos demoni şi nu în numele Tău minuni multe am făcut?*”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea I, Cap. VI, în PSB, vol. 9, pp. 33-34)

„(...) Prin rugăciuni şi formule scoase din Sfintele Scripturi, noi alungăm pe demoni din sufletele oamenilor şi din locurile în care ei s-ar fi sălăşluit, ba câte o dată scoţându-i chiar din dobitoace, căci demonii lucrează de multe ori până şi la pierderea acestora”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. LXVII, în PSB, vol. 9, p. 501)

„Dar scoţând pe draci, nu trebuie să ne fălim. Nici să nu ne mândrim cu vindecarea bolilor. Nici să nu ne minunăm de cel ce scoate draci, iar pe cel ce nu-i scoate să-l dispreţuim. Ci să cunoască cineva nevoinţa fiecăruia şi fie să o imite şi să o râvnească, fie să se îndrepteze. Căci nu este al nostru a face semne. Aceasta aparţine Mântuitorului. Căci a spus ucenicilor: *Nu vă bucuraţi că vi se supun dracii, ci că numele voastre s-au scris în ceruri* (Lc. 10, 20). Căci faptul de-a ni se fi scris numele în cer e o mărturie a virtuţii şi vieţii noastre. Iar a scoate dracii e un dar dat de Mântuitorul. De aceea celor ce nu se laudă cu virtutea, ci cu semnele, spunând: *Doamne, oare nu cu numele Tău am scos draci şi nu cu numele Tău am făcut multe puteri?*, le-a răspuns: *Amin zic vouă, nu vă ştiu pe voi* (Mt. 7, 22-23). Căci nu ne cunoaşte Domnul căile celor lipsiţi de evlavie. Mai ales trebuie să ne rugăm, precum am spus înainte, ca să primim darul deosebirii duhurilor ca, precum s-a scris, să nu credem oricărui duh”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXXVIII, în PSB, vol. 16, p. 216)

„Dar şi un alt om vestit bântuit de demon fu adus la el (la Cuviosul Antonie - n. a.). Iar dracul acela era aşa cumplit, că cel stăpânit de el nu ştia că e adus la Antonie. Ba încă îşi mânca şi mădularele trupului său. Cei ce-l aduseră, i-au cerut lui Antonie să se roage

pentru el. Iar Antonie suferind împreună cu tânărul, s-a rugat. Şi toată noaptea a privegheat împreună cu el. Spre ziuă tânărul, năpustindu-se deodată asupra lui Antonie, îl împinse. Cei ce veniseră împreună cu el mâniindu-se, Antonie le-a spus: *Nu vă mâniaţi pe tânăr. Căci nu el o face aceasta, ci demonul din el. Căci certat fiind demonul şi poruncindu-i-se să se ducă pe pustii, acesta, cuprins de turbare, a făcut aşa. Slăviţi deci pe Domnul. Căci repezindu-se el astfel împotriva mea, vi s-a dat un semn al ieşirii demonului*. Şi spunând Antonie aceasta, îndată tânărul s-a făcut sănătos. Şi venindu-şi în minţi, şi-a dat seama unde era şi l-a îmbrăţişat pe bătrân mulţumind lui Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXIII, în PSB, vol. 16, pp. 228-229)

„… scoaterea demonilor din om este lucrarea unei puteri foarte mari şi nu a unui har oarecare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLI, II, în col. PSB, vol. 23, p. 493)

„Atâta mulţime de demonizaţi a vindecat acest iubitor de Dumnezeu, încât nu este lucru uşor a-i enumera.

Pe când ne aflam noi la acest sfânt, a fost adusă pe braţe o tânără de neam nobil din Tesalonic, pentru că era paralizată de mulţi ani. Şi aducând-o la el, a fost pusă lângă chilia sa. Făcându-i-se milă, el s-a rugat îndelung pentru ea şi a uns-o cu untdelemn sfinţit, chiar cu mâinile sale. După 20 de zile ea s-a făcut sănătoasă şi mergea pe picioarele ei. Şi venind în oraşul ei, a trimis multe ajutoare la sfinţi". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 41)

„Altă dată (la Macarie) a fost adus un copil, care era muncit de un duh necurat. El, punându-şi mâna dreaptă pe capul copilului şi pe cea stângă pe inima lui, atât s-a rugat încât a ajuns să fie suspendat în aer. Copilul al cărui trup era umflat de apă ca un burduf, a strigat din toate puterile, şi dând drumul apei, a ajuns ca la început. Apoi, ungându-l cu untdelemn sfinţit, a turnat peste el apă binecuvântată şi dându-l tatălui său, i-a poruncit să nu se atingă de carne şi vin timp de 40 de zile. Şi aşa, vindecându-l, i-a slobozit". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 42)

DISCERNĂMÂNTUL

Avem în firea noastră un criteriu natural prin care deosebim binele de rău

„Este sădită în noi o lege naturală, care ne arată să ne apropiem de bine şi să ne depărtăm de cele ce ne vatămă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VII-a, V, în PSB, vol. 17, p. 153)

„… fiecare din noi are în ascunsul sufletului lui un cântar, făcut de Cel Care ne-a creat, cu care putem deosebi natura lucrurilor". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul LXI, IV, în PSB, vol. 17, p. 336)

„Suntem în stare să deosebim binele de rău; însăşi natura ne învaţă să alegem ce ne este de folos şi să evităm ce ne vatămă”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a IV-a despre mulţumire, II, în PSB, vol. 17, p. 378)

„Avem înnăscut un criteriu natural, prin care deosebim binele de rău, trebuie ca în alegerea faptelor pe care le săvârşim să facem o justă deosebire între ele”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XII-a, IX, în PSB, vol. 17, p. 478)

„Trebuie să ne străduim ca în forul intim al gândurilor noastre să nu ne schimbăm judecăţile cu privire la lucruri, ci să avem mintea asemenea unei balanţe, cântărind fără părtinire fiecare faptă”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a XII-a, X, în PSB, vol. 17, p. 478)

„Însă scopul nostru nu este să ne convingem să dorim cele bune (căci e sădit în firea noastră omenească să tindă spre bine), ci să nu greşim în judecata cu privire la bine. Căci mai ales în aceasta greşeşte viaţa noastră: că nu putem înţelege întocmai ce este binele prin fire şi ce se socoteşte prin amăgire ca atare. Pentru că, dacă ni s-ar înfăţişa în viaţă răutatea dezvăluită şi nu vopsită de o oarecare închipuire a binelui, nu s-ar năpusti omul spre ea (…) Căci precum gândul despre Dumnezeu e sădit în chip firesc în toţi oamenii, iar greşeala în privinţa a ceea ce năzuim vine din necunoaşterea Celui ce este cu adevărat Dumnezeu (căci unii se închină dumnezeirii adevărate, cunoscute în Tatăl, în Fiul şi în Duhul Sfânt, iar alţii s-au rătăcit spre păreri nebuneşti şi, de aceea, puţina abatere de la adevăr a deschis calea necredincioşiei), aşa şi în privinţa cuprinsului spusei de faţă, dacă nu prindem adevăratul înţeles, nu mică ne va fi paguba, rătăcind de la adevăr”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri,* Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 369)

„Stă în firea omului să aleagă între bine şi rău”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre libertatea minţii, 3, în PSB, vol. 34, p. 338)

Dobândirea discernământului[726]

„(…) după cum ne spune Apostolul însuşi, la deosebirea în mod ştiinţific a binelui de rău nu se poate ajunge decât printr-o stare de înalt nivel duhovnicesc şi de trăire mai bogată. De aici şi porunca: *toate să le încercăm* (I Tes. 5, 21), întrucât însuşirea specifică a omului duhovnicesc este să judece lucrurile adânc". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XX, în PSB, vol. 30, pp. 57-58)

„Este nevoie de multă luptă, de trudă ascunsă şi nevăzută, pentru a face cercetarea cugetelor şi pentru a exersa simţurile cele slăbite ale sufletului nostru, în vederea deosebirii binelui de rău (Evr. 5, 14)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre paza inimii, 7, în PSB, vol. 34, p. 284)

„Nu totdeauna, ceea ce inspiră încredere este şi folositor. De aceea, nu trebuie să se lase cineva în seama puterilor spirituale, spre pierzania lui; chiar dacă ar fi vorba despre

---

[726] În concepția filocalică, patristică în general, dreapta socoteală este mai mare decât toate faptele cele bune. Părinții sfinți menționează că cei ce au atins desăvârşirea sunt aceia care s-au făcut fiii Împărăției cerurilor şi au fost socotiți vrednici înfierii şi cei care au primit de la Dumnezeu harisma discernământului (a dreptei socotințe) în toate faptele lor, ca să nu-i poată nimeni înşela, căci omul este ispitit adesea cu aparența binelui şi mulți sunt înşelați de demoni, deoarece încă n-au primit de la Dumnezeu harisma discernământului şi nu pot alege binele de rău în orice împrejurare. Pentru a-şi putea da seama de vicleşugurile satanei, omul virtuos trebuie să aibă mult discernământ, aşa încât să cerceteze şi să priceapă feluritele meşteşugiri ale vicleanului, cu care obişnuieşte să-i înşele pe cei mai mulți cu vedenii, prezentate ca fiind dumnezeieşti. De aceea sfinții sfătuie pe creştini ca în toate să îmbrățişeze discernământul, dreapta socoteală sau dreapta socotință: „Fugi totdeauna de ceea ce este prea mult şi prea puțin în virtute, şi caută cu osteneală calea de mijloc, ca să faci tot lucrul la vremea lui şi cu măsura cuvenită. Iată ce e prea mult: postul şi privegherea prelungite, goliciunea, lanțurile şi celelalte pe care le iei asupră-ți mai presus de puterile tale; iar calea de mijloc e a mânca în fiecare zi, numai nu până la saț, a dormi potrivit şi a te osteni şi a face toate după predania cea credincioasă a Bisericii şi după tipicul călugăresc – că oarecare din Părinți a zis: *Ce e peste măsură este de la demoni*.

Chiar dacă oarecari dintre nevoitori, prin nădejde tare în Dumnezeu şi dragoste puternică față de El, au putut, cu harul Lui, să ia asupra lor nevoințe peste măsură de mari, ceea ce rareori se întâmplă nu este recunoscut de către Sfinții Părinți drept poruncă şi lege, ca oricine să fie dator a lua asupra sa această povară, fiindcă ea nu e fără de primejdie şi vătămare. Un singur lucru peste măsură iubeşte Dumnezeu – a iubi pe vrăjmaşi, a face bine celor ce ne fac rău, a binecuvânta pe cei ce ne blesteamă şi ne grăiesc de rău, a iubi pe oricare om ca pe noi înşine sau chiar mai mult, aşa cum şi Hristos ne-a iubit pe noi, a ne bucura cu cei ce se bucură şi a plânge cu cei ce plâng, a mulțumi pururea pentru toate, a ne ruga neîncetat, a iubi pe Dumnezeu din toată inima şi din tot sufletul.

Iată fapte şi nevoințe cu adevărat mai presus de fire! Iată roadele Duhului, prin care ne facem asemenea cu Dumnezeu! Iar toate celelalte lucruri ce le întreprindem în privința înfrânării şi relei pătimiri sunt cale, rădăcină, unealtă, călăuzire către ele. Însă ce folos are lucrătorul pământului de la semănat şi de la îngrijirea viei şi pomilor, de nu adună grâu şi nu primeşte vin şi roade? Ce folos are lemnarul de la topor şi pescarul de la năvod, dacă nu dobândesc nimic cu ele? Aşijderea şi monahul n-are niciun folos de la toate ostenelile dinafară, dacă prin ele nu va izbuti să atingă frumuseța lăuntrică". (Sfântul Ierarh Teofan Zăvorâtul, *Patericul Lavrei Sfântului Sava*, traducere din limba rusă de dr. Adrian şi Xenia Tănăsescu, Editura Anestis, 2005, p. 86). În ceeaa ce prriveşte dobândirea discernământului, Avva Ammona a subliniat că „este imposibil să câştige cineva discernământul, dacă nu urmează o metodă precisă. Mai întâi, să practice liniştea. Căci liniştea naşte asceza şi plânsul. Plânsul naşte frică. Frica naşte smerenia şi mai-înainte-vederea. Mai-înainte-vederea naşte dragostea, iar dragostea hărăzeşte sufletului sănătatea şi nepătimirea". (*3 Cuvioşi Părinți egipteni,* în col. *Comorile pustiei*, vol. 4, Editura Anastasia, București, 1995, p. 121). – n. a.

îngerii din cer. Să nu se grăbească, ci să judece totul cu multă grijă, pentru a se ataşa (cu adevărat) de ceea ce este bine şi a respinge ceea ce este rău”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii, Cuvânt Despre răbdare şi discernământ,* 13, în PSB, vol. 34, p. 308)

„După cum oţetul şi vinul au aceeaşi înfăţişare, însă gura le distinge după gust pe fiecare, tot aşa şi sufletul, cu simţul şi cu lucrarea sa duhovnicească, poate să deosebească harismele Duhului de năzucirile celui protrivnic”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii, Cuvânt Despre răbdare şi discernământ,* 13, în PSB, vol. 34, p. 309)

„O dată ce sufletul se împărtăşeşte de har, îi sunt mai folositoare cunoaşterea, prudenţa şi discernământul, de altfel, pe aceste (însuşiri) i le şi dă Dumnezeu, când sufletul le cere, ca să slujească după cuviinţă Duhului – pe care s-a învrednicit să-L primească –; ca nu cumva să fie amăgit de (duhul) răutăţii, ca nu cumva să greşească din neştiinţă, ca nu cumva să fie neglijent, ca nu cumva să trăiască fără nicio teamă, ca nu cumva să se abată de la calea cea dreaptă şi ca nu cumva să săvârşească ceva împotriva voii Stăpânului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 10, în PSB, vol. 34, p. 340)

Lipsa discernământului

„(…) cel ce nu deosebeşte, din lucrurile înseşi, binele de rău, ci luându-se după urmele celor ce i-au premers, ia obişnuinţa trecută a vieţii drept învăţătoare a vieţii sale, adeseori, fără să ştie, se pomeneşte în timpul judecăţii celei drepte ajungând capră în loc de oaie”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia II, în PSB, vol. 29, p. 142)

„… şi virtuţile sunt motiv de cădere, pentru cei ce le urmăresc fără discernământ”. (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 46)

DISPOZIŢIA (buna dispoziţie sufletească)

„Socotesc că buna dispoziţie sufletească este dorinţa puternică, nesăturată, înfiptă şi de nestrămutat a bunei plăceri către Dumnezeu. Dar aceasta se obţine prin contemplarea înţeleaptă şi neîntreruptă a măreţiei slavelor lui Dumnezeu, prin gânduri recunoscătoare şi prin continuă aducere aminte de binefacerile pe care ni le-a dat nouă Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici,* Î. 157, în PSB, vol. 18, p. 383)

DISTRACŢIILE

„Pitagora ne sfătuieşte să socotim mai agreabile muzele decât sirenele[727]; ne învaţă să practicăm înţelepciunea fără să urmărim plăcerea şi demonstrează că orice fel de distracţie este înşelătoare. E de ajuns că un om a trecut pe lângă sirene[728]. (...) Stă în voinţa voastră, să nu mai fie un altul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. X, 48.6., în PSB, vol. 5, p. 38)

„Nu te împiedic să te căsătoreşti, nici nu te opresc să te distrezi, dar vreau să faci asta cu cinste, nu cu ruşine, nu cu osândă, nu cu mii şi mii de păcate". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VII, VII, în col. PSB, vol. 23, p. 99)

„Nu teatrul e de vină când oamenii sunt siliţi să cheltuiască o groază de bani pentru dansul acela drăcesc de pe scenă? De unde desfrâul şi nenumăratele păcate? Vezi, dar, că tu distrugi viaţa când susţii teatrele, iar eu o menţin şi o întăresc atunci când le dărâm!

– Să dărâmăm, dar, teatrele? aş putea fi întrebat.

– O, dacă s-ar putea să fie dărâmate! Dar, mai bine spus, dacă vreţi, din partea mea teatrul este dărâmat şi desfiinţat. Totuşi nu vă poruncesc să dărâmaţi teatrele. Lăsaţi-le să existe, dar faceţi să fie goale![729] O faptă ca aceasta este de mai mare laudă decât dărâmarea lor. Dacă nu vreţi să imitaţi pe altcineva, atunci imitaţi-i pe barbari. Ei nu cunosc astfel de spectacole. Ce cuvânt de apărare mai putem avea când noi, cetăţenii cerului, împreună dănţuitori cu heruvimii şi părtaşi cu îngerii, suntem în această privinţă mai răi decât barbarii? Şi aceasta când putem găsi alte mii de distracţii cu mult mai bune decât distracţiile de la teatru. Dacă vrei să te distrezi, du-te în grădini, pe malul râului şi al lacurilor, plimbă-te pe câmpii, ascultă cântecul greierilor, du-te deseori la mormintele mucenicilor, unde-i sănătate trupului şi folos sufletului, unde nu-i vătămare, nici căinţă după plăcere, ca la teatru. Ai soţie, ai copii! Ce plăcere o poate egala? Ai casă, ai prieteni! Acestea-s cele ce desfătează şi ne dau şi câştig, pe lângă curăţenie trupească şi sufletească. Spune-mi, ce este mai dulce decât copiii? Ce este mai dulce decât soţia pentru un bărbat care vrea să trăiască curat la trup şi la suflet? Se spune că barbarii au rostit cândva un cuvânt plin de înţelepciune. Auzind de aceste teatre nelegiuite şi de distracţia aceasta plină de păcate, au spus: *romanii au născocit aceste distracţii ca şi cum n-ar avea copii şi soţii*. Prin aceste cuvinte au vrut să arate că nimic nu-i mai dulce decât copiii şi soţia, dacă vrei să duci o viaţă curată". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXVII, VII, în col. PSB, vol. 23, p. 463)

---

[727] Notă Pr. D. Fecioru: Pitagora, *Sent*. 12. (n. s. 176, p. 38)

[728] Notă Pr. D. Fecioru: Ulise, Homer, *Odiseea*, XII, 165 ş. u. (n. s. 177, p. 38)

[729] În secolul al IV-lea, Sf. Ioan Gură de Aur a atacat cu multă vehemenţă, hotărâre şi energie teatrul păgân, chiar din primii ani ai propovăduirii sale la Antiohia, dorind a-l interzice cu desăvârşire. Dintre cauze amintim: vulgarizarea crescândă a scenei, imoralitatea actorilor, căci aceştia reprezentau pe scenă cele mai josnice aspecte ale vieţii, primejduind astfel puritatea morală a celor ce îi priveau, faptul că teatrul antic era strâns legat de cultul păgân etc. – n. a.

DOGMELE

Despre dogmele Bisericii[730]

„(...) Dogmele apostolice ale Bisericii pentru care suntem gata să murim, dispreţuind totuşi pe cei care ne constrâng să le lepădăm. Dar, chiar dacă aceştia ne forţează prin chinuri nu ne pierdem nădejdea, (încrederea) în ele". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 4, 55, în PSB, vol. 44, p. 34)

„Căci e neîndoios că acela care nu cunoaşte adevărul, nu-L poate cunoaşte nici pe Dumnezeu". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a III-a, cap. VII, în PSB, vol. 75, p. 122)

Dogmele sunt bazate pe Sfânta Scriptură

„(…) pentru noi arbitru e Scriptura cea insuflată de Duhul Sfânt, de aceea cei la care dogmele sunt de acord cu cuvintele Scripturii vor câştiga de partea lor votul adevărului". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 189, III, în PSB, vol. 12, p. 385)

Explicarea dogmelor prin diferite raţionamente[731]

„După cum pentru obiectele văzute de ochii noştri experienţa s-a dovedit totdeauna mai bună decât explicarea raţională a cauzelor, tot aşa şi pentru dogmele care ne depăşesc, credinţa e mai bună decât perceperea prin raţionamente". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 38, V, în PSB,

[730] Învăţătura descoperită de Dumnezeu, primită şi învăţată de Biserică, s-a numit *dogmă* (>gr. Δόγμα – dogmă, hotărâre, sentinţă, decret). Dogma este un adevăr fundamental, neschimbat, dat odată pentru totdeauna, descoperit de Dumnezeu oamenilor şi formulat de Biserică cu ajutorul Sfântului Duh, Care a luminat şi inspirat pe autorii sfinţi ce au formulat dogmele. Sfinţii Părinţi recunosc dogmei acestei învăţături predate şi apărate de Biserică şi întărită de Sfânta Scriptură, o însemnătate centrală în viaţa creştină. Biserica nu formulează orice adevăr, ci numai adevărul descoperit de Dumnezeu, despre care mărturiseşte şi Sfânta Scriptură. Biserica Ortodoxă a arătat că nu există alt mod de mântuire, decât cel asigurat de trăirea conform normelor exprimate de dogme. Biserica, prin Sfintele Sinoade care au şi formulat dogmele, a anatematizat pe cei care nu ţin de învăţătura cea adevărată, formulată de aceste soboare, sub inspiraţia Duhului Sfânt. Cei ce dispreţuiesc dogmele se abat de la calea mântuirii şi pierd viaţa veşnică. – n. a.

[731] În esenţa ei, dogma pare a fi raţională, fiindcă adevărul cuprins în ea e formulat în cadrul puterilor raţiunii, însă ea formulează un adevăr suprarațional şi supralogic - adevărul revelat. Dogma e pentru creştin o cunoaştere, dar o cunoaştere antinomică, o supracunoaştere, adevărurile sale fiind supraraționale şi supralogice: o Fiinţă în trei Ipostasuri, o Persoană, în două firi, Fecioara Maria naşte pe Cel mai presus de fiinţă etc. Părinţii Bisericii şi scriitorii bisericeşti au recurs uneori şi la argumente raţionale în explicarea învăţăturilor de credinţă, precum precizează şi Fericitul Augustin: *Noi ne vom lua probele nu numai din autoritatea mărturisirior divine, dar, de asemenea, din pricina păgânilor, vom recurge la argumente scoase din raţiune.* (Fer. Augustin, *De civitate Dei,* XIX, I). Sfinţii Părinţi vorbesc despre *ochii credinţei,* pe care-i căpătăm prin înaintarea noastră pe calea virtuţilor, şi ne sfătuiesc să nu neglijăm dogmele, făcându-ne credinţa oarbă, lipsită de iluminările Duhului Sfânt, care ni se împărtăşesc prin împlinirea virtuţilor. Părinţii sfinţi au formulat dogmele dumnezeieşti trăind prezenţa lui Dumnezeu în viaţa lor, uniţi cu Dumnezeu, teofori. – n. a.

vol. 12, p. 183)

Dogmele şi viaţa duhovnicească[732]

„(...) Noi, luptători ai pietăţii, care am ales viaţa liniştită şi lipsită de plăceri (lumeşti) ca un ajutor pentru păzirea dogmelor evanghelice (...)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari,* cap. IV, în PSB, vol. 18, p. 216)

„Să ne străduim să punem în sufletele noastre învăţăturile cele sănătoase şi odată cu asta să aducem şi viaţă curată, pentru ca şi viaţa să dea mărturie de dogmele noastre, dar şi dogmele să ne arate viaţa vrednică de credinţă. Nu avem niciun folos dacă dogmele ne sunt drepte, dar viaţa stricată; şi iarăşi nu putem câştiga ceva de folos pentru mântuirea noastră dacă avem viaţă curată, dar nu ţinem seama de dogme. Se cuvine, dar, să ne împodobim cu amândouă, şi cu învăţături drepte şi cu viaţă curată, dacă vrem să scăpăm de iad şi să dobândim împărăţia. Spune-mi, ce folos ai de un copac care se întinde mult în sus, e plin de frunze, dar e gol de fructe? Tot aşa şi creştinului nu-i sunt de niciun folos dogmele drepte, dacă viaţa lui e stricată". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIII, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 154)

[732] Biserica îndeamnă la dreaptă credinţă şi în acelaşi timp la dreaptă trăire, cerând de la credincioşii ei, nu numai să înveţe dreapta credinţă, ci şi dreapta trăire, căci orice abatere sau deviere de la dreapta învăţătură, duce implicit la devierea de la dreapta trăire. Învăţăturile creştine nu trebuie să fie numai mărturisite, ci şi trăite de credincioşi, pentru a putea fi înţelese de aceştia. O serie de Părinţi ai Bisericii şi scriitori bisericeşti vorbesc despre această pregătire morală şi trăire duhovnicească pentru a putea înţelege sfintele învăţături ale Bisericii: *Adâncă este prăpastia dogmelor, iar mintea celui ce se liniştеşte sare fără primejdie peste ele. Nu e ferit de primejdie cel ce înoată îmbrăcat, nici cel ce se atinge de teologie, stăpânit de patimi.* (Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, cuv. XXVII, *Filocalia,* vol. IX); *Urcă prin felul tău de vieţuire; caută să dobândeşti pe Cel curat prin curăţie. Vrei să ajungi vreodată teolog şi să fii vrednic de dumnezeire? Păzeşte poruncile şi umblă în viaţă potrivit acestor porunci*. (Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul XX, 12,* P. G. XXXV, col. 1080); *Dacă eşti teolog, roagă-te cu adevărat; şi dacă te rogi cu adevărat eşti teolog*. (Evagrie Ponticul, *Capete Despre rugăciune,* cap. 60, *Filocalia,* vol. I); *Cei ce văd pe Dumnezeu sunt înlăuntrul lui Dumnezeu, au parte de strălucirea Sa.* (Sf. Irineu al Lyonului, *Contra eresurilor,* IV, 20, 5, P. G. VII, col. 1035) ş.a.m.d. Referindu-se la transpunerea în faptă a învăţăturilor creştine, Sfântul Chiril al Ierusalimului spune: *Care este folosul de a cunoaşte bine învăţăturile despre Dumnezeu, dar a face, cu neruşinare, desfrânare? Iarăşi, care-i folosul de a trăi în înfrânare într-un chip bun, dar a huli cu neevlavie?* (Cateheza IV). Nu mică este osânda celui care *dogmatizează,* adică vorbeşte despre Dumnezeu şi despre dogmele dumnezeieşti fără pregătirea moral-spirituală cuvenită, căci prin discrepanţa dintre învăţătură şi viaţă, el de fapt desminte cele afirmate prin viu grai, iar spusele lui devin blasfematorii, fiindcă prin aceasta relevă că învăţătura pe care o propagă nu i-a străpuns inima şi că dogmele nu au nicio putere de reînnoire morală a sa. De aceea, este zadarnic efortul celui ce învaţă fără să practice el însuşi învăţătura pe care o propovăduieşte. – n. a.

DORINŢA

„… dorinţa e un sentiment atât de puternic încât e în stare să se facă stăpân pe cel care o are, putând nădăjdui lucruri neprobabile şi putând săvârşi fapte neaşteptate”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* epist. 145, în PSB, vol. 12, p. 332)

DORUL DE DUMNEZEU

„Când eşti străpuns de dragostea de Dumnezeu, când ai îndreptat spre Dumnezeu dorul, nu vezi nimic din cele văzute ci te gândeşti necontenit la Cel dorit, noaptea şi ziua, când dormi şi când eşti treaz”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXIII, III, în col. PSB, vol. 21, p. 276)

„Necontenit să avem statornicit în sufletul nostru dorul de Hristos. Aşa, vom râde de toate cele din viaţa aceasta; vom locui pe pământ ca şi cum am locui în cer”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXIV, VI, în col. PSB, vol. 22, p. 14)

„ ... să ne gândim la primii creştini, care au aruncat banii, moşiile şi orice preocupare şi grijă lumească şi s-au afierosit cu totul lui Dumnezeu, stăruind ziua şi noaptea în învăţătura cuvântului. Aşa e focul cel duhovnicesc! Nu îngăduie să dorim cele de pe pământ, ci ne mută spre o altă dragoste. Din pricina aceasta cel îndrăgostit de astfel de lucruri face cu uşurinţă totul chiar de-ar trebui să-şi părăsească averile, luxul şi desfătarea, chiar de-ar trebui să dispreţuiască slava, chiar de-ar trebui să-şi dea sufletul. Odată intrată în suflet căldura acelui foc, izgoneşte toată trândăvia şi-l face pe cel cuprins de ea mai uşor ca pana. Dispreţuind pe toate cele văzute, unul ca acesta se căieşte neîncetat, varsă mereu izvoare de lacrimi şi culege de pe urma lor mare plăcere”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VI, V, în col. PSB, vol. 23, p. 84)

„... iar cel ce dobândeşte lucrul dorit se umple în întregime de obiectul dorinţei”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. V, în PSB, vol. 30, p. 145)

Dumnezeu a sădit în om dorul după El

„Cel ce a adus la subzistenţă toată firea cu înţelepciune şi a sădit în chip ascuns, în fiecare dintre fiinţele raţionale, ca primă putere, cunoaşterea Sa, ne-a dat şi nouă, umiliţilor oameni, ca un Stăpân prea darnic, după fire, dorul de El, împletind cu acesta în chip natural puterea raţiunii, ca să putem cunoaşte cu uşurinţă modurile împlinirii dorului şi ca nu cumva, greşind, să nu nimerim la ceea ce luptăm să ajungem. Deci, mişcându-ne potrivit acestui dor în jurul adevărului însuşi şi al înţelepciunii şi al cârmuirii ce se arată tuturor în chip bine orânduit, suntem ajutaţi de acestea să căutăm a ajunge la Acela în

vederea Căruia am primit dorul. Şi aceasta cunoscând-o tainic studioşii şi râvnitorii iubitori ai adevărului, şi-au ales ca singura preocupare şi străduinţă nevoinţa ostenitoare cu aceasta. Căci au fost învăţaţi de însăşi adevărata înţelegere şi rânduială a lucrurilor că, dacă îşi conturează întrucâtva prin contemplaţii binecredincioase o icoană a adevărului viitor şi dau dorului o certitudine, făcându-şi sufletul mai pregătit, ca unul ce s-a exercitat bine în cele de aici, se vor muta fără de osteneală după viaţa aceasta, la adevărul viitor, care li s-a conturat lor bine încă de aici prin înţelesuri mai dumnezeieşti"[733]. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 124, în PSB, vol. 80, pp. 306-307)

Dorul omului după Dumnezeu

„(...) Acela care ne-a făcut a pus în noi dorul de a-L cinsti şi de a ne uni cu El, ba chiar păstrează chiar şi în cei rătăciţi oarecare urme ale voinţei dumnezeieşti". (Origen, *Exortaţie la martiriu*, Cap. XLVII, în PSB, vol. 8, p. 392)

DRAGOSTEA

Definiţia

„Dragostea este înţelegere în cuvânt, în viaţă, în purtări; sau, ca să spun pe scurt, este comuniune de viaţă sau creştere a prieteniei şi a simpatiei, potrivit dreptei raţiuni, spre folosul celor în mijlocul cărora trăim"[734]. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. IX, 41.2., în PSB, vol. 5, p. 135)

„Dragostea este o pornire interioară caracterizată prin plăcere şi atracţie …". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VIII, în PSB, vol. 30, p. 268)

Îndemn la cultivarea dragostei

„Dragostea să meargă, dar, înaintea ta şi cu tine să fie în toată viaţa, căci averea virtuţilor constă în dragoste şi în dorul după binele suprem". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită,* Cartea întâi, 30, în PSB, vol. 52, p. 260)

---

[733] Făcând referire la alcătuirea omului, Sfântul Grigorie Teologul subliniază că omul poartă în el dorul după Dumnezeu sădit de Acesta ontologic în sufletul său: „În calitate de pământ, sunt legat de viața pământească; însă eu fiind și o părticică dumnezeiască, port în mine dorința vieții veșnice". (Sf. Grigorie Teologul, *Poeme dogmatice*, VIII, P. G. XXXVII, col. 452)

[734] Una dintre cele mai cuprinzătoare *definiții* ale dragostei o dă Sfântul Maxim Mărturisitorul când scrie că „dragostea este o dispoziție bună și afectuoasă a sufletului, datorită căreia el nu cinstește niciunul dintre lucruri mai mult decât cunoștința lui Dumnezeu". (*Capete despre* dragoste, suta I, cap.1, traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Mambru de onoare al Academiei Române, în *Filocalia*, vol. II, Editura Humanitas, București, 1999, p. 54)

Trezirea dragostei în aproapele nostru

„... dragostea altora nu poate fi trezită decât prin daruri". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea III, 21.3., în PSB, vol. 14, p. 135)

„Arătarea" dragostei

„Să se ştie că dragostea nu se arată cu sărutarea (Rom. 16, 16; I Cor. 16, 20; II Cor. 13, 12; I Tes. 5, 26), ci cu bunăvoinţa". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 81.2., în PSB, vol. 4, p. 349)

Manifestarea dragostei

„Să se ştie că dragostea nu se arată cu sărutarea, ci cu bunăvoinţa ... Nu întotdeauna sărutarea este tot una cu dragostea"[735]. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, cap. XI, 81.2, în PSB, vol. 4, p. 349)

„Dragostea se manifestă în felurite chipuri: prin blândeţe, prin bunătate, prin răbdare, prin lipsă de invidie, prin lipsă de gelozie, prin lipsă de ură, prin absenţa oricărui resentiment; cel care iubeşte este egal în toate acţiunile sale, nu caută la faţa omului, este darnic". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XVIII, 87.2., în PSB, vol. 5, p. 157)

„Sunt rănită de dragoste"[736]

„Căci iubirea mai aprinsă se numeşte dragoste şi de aceea nu se ruşinează nimeni, când săgeata ei se înfige în trup, ci mai degrabă se laudă cu rana, când primeşte în adâncul inimii acul dorului nematerial. E ceea ce a făcut şi aceasta spunând tinerelor: *Sunt rănită de dragoste*[737]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XIII, în PSB, vol. 29, p. 291)

---

[735] Vorbind despre manifestarea adevăratei iubiri de aproapele, Sfântul Ioan Gură de Aur scrie următoarele: „Dragostea ți-l arată pe aproapele tău ca pe tine însuți și te învață să te bucuri de bucuriile lui ca de ale tale și să suporți necazurile lui ca pe ale tale. Dragostea îi face pe cei mulți un singur trup și le transformă sufletele în locașuri ale Duhului Sfânt: căci nu în cei dezbinați, ci în cei uniți cu sufletul se odihnește Duhul păcii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre dragostea desăvârșită*, 2, P. G. LVI, col. 281)
Nu doar simpla vorbire despre dragoste îl face pe celălalt mai bun, mai iubitor de semeni, ci revelarea dragostei sufletești prin fapte ale iubirii frățești: „Dragostea nu constă în cuvinte, ci în fapte". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia VII la Epistola către Roman*, 6-7, P. G. LX, col. 484)

[736] Cântarea Cântărilor 2, 5.

[737] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iubirea se înfige în fiinţa celui ce iubeşte ca o săgeată, de la cel pe care îl iubeşte, producând o rană în el. Căci iubirea ce se naşte în el este împreunată şi cu o suferinţă, dat fiind că nu-l are niciodată în mod desăvârşit în sine pe cel iubit. E o suferinţă şi o bucurie în acelaşi timp. Acesta e paradoxul dragostei. Suferinţa şi bucuria se află împreunate şi în sufletul îndrăgostit de Dumnezeu şi durează cu atât mai mult în chip neîncetat, pentru faptul că Dumnezeu rămâne în veci necuprins, iar sufletul înaintează veşnic în cunoaşterea acestui necuprins al vieţii şi iubirii Lui, pe de o parte bucurându-se mereu, pe de alta, suferind de dorinţa de a cuprinde şi mai mult din El. (n. s. 265, p. 291)

Dragostea adevărată

„Adevărata dragoste e un dar al Duhului Sfânt, care uneşte laolaltă până şi cele depărtate spaţial, ajutându-i pe cei dragi să se cunoască nu prin cine ştie ce însuşiri trupeşti, ci prin calităţi sufleteşti”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 133, în PSB, vol. 12, p. 317)

Marele folos al dragostei

„Toate sunt deopotrivă de bune de credeți în dragoste”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Către Filadelfieni*, IX, 2, în PSB, vol. 1, p. 217)

„(...) Cel care are dragoste este departe de orice păcat”. (Sf. Policarp al Smirnei, *Epistola către filipeni*, cap. III, în PSB, vol. 1, p. 251)

„Dragostea ne ridică la o înălțime de nepovestit”. (Clement Alexandrinul, *Stromate*, IV, cap. XVIII, 111.2, în PSB, vol. 5, p. 284)

„Dragostea nu te lasă să păcătuiești”[738]. (Clement Alexandrinul, *Stromate*, IV, cap. XVIII, 113.1, în PSB, vol. 5, p. 285)

„(...) Dragostea te face prieten cu Dumnezeu. De aceea zice Hristos: *Iar pe voi v-am numit prieteni* (In. 15, 15). Dragostea de preţ este cea despre care se spune: *Slujiţi unul altuia prin iubire* (Gal. 5, 13)”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XXXVII-a, 23, în PSB, vol. 53, p. 176)

Dragostea „nu cade niciodată”)

„(…) *Dragostea niciodată nu cade* (I Cor. 13, 4-8). Foarte frumos zice: *Dragostea niciodată nu cade*. Dar ce este aceasta? Chiar dacă ar dobândi cineva alte daruri (harisme), pe care le aduce Duhul (al limbilor îngereşti şi proorocia şi cunoştinţa şi harismele vindecărilor), dar nu s-ar izbăvi prin curăţie de patimile ce-l tulbură înăuntru, prin dragostea Duhului, şi n-ar primi în suflet acest leac desăvîrşit al mântuirii, se află încă în frica de cădere, neavând dragostea care-l sprijineşte şi întăreşte în starea virtuţii”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 467)

„*Dragostea nu cade niciodată* (I Cor. 13, 8). Căci are pe Dumnezeu, Care nu cade şi nu Se schimbă”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 2, în PSB, vol. 81, p. 37)

Desăvârşirea dragostei

[738] „Dilige et quod vis fac!” („Iubește și fă ce vrei!”), scria Fericitul Augustin (*In epistulam Ioannis ad Parthos*, Tractatus VII, 8, P. L. XXXV, col. 2033), în sensul că, atunci când iubești cu adevărat pe Dumnezeu și pe oameni, nu mai poți păcătui. – n. a.

„Înălţimea la care ne ridică dragostea e de nepovestit.

Dragostea ne lipeşte de Dumnezeu, *dragostea acoperă mulţime de păcate* (I Pt. 4, 8), dragostea pe toate le suferă, pe toate le rabdă îndelung (I Cor. 13, 4, 7); nimic rău în dragoste, nimic cu mândrie; dragostea nu face dezbinare; dragostea nu se răscoală, dragostea le face pe toate în înţelegere; în dragoste s-au desăvârşit toţi aleşii lui Dumnezeu; fără dragoste nimic nu este bineplăcut lui Dumnezeu.

Cu dragoste ne-a primit Stăpânul; pentru dragostea pe care o avea pentru noi, Iisus Hristos, Domnul nostru, Şi-a dat, cu voia lui Dumnezeu, sângele Său pentru noi, trupul Său pentru trupul nostru şi sufletul Său pentru sufletele noastre (In. 3, 16; I In. 4, 9, 10; Gal. 1, 4; 2, 20; Efes. 5, 2).

Vedeţi, iubiţilor, cât de mare şi minunată este dragostea! Desăvârşirea ei nu se poate tălmăci.

Cine este în stare a se găsi în dragoste decât numai aceia pe care-i învredniceşte Dumnezeu? Să ne rugăm, dar, şi să cerem îndurării Lui să fim găsiţi în dragoste, fără părtinire omenească şi fără prihană.

Toate generaţiile de la Adam şi până astăzi s-au dus; dar cei care au fost desăvârşiţi în dragoste, potrivit harului lui Dumnezeu, au loc între binecredincioşii care se vor arăta la venirea împărăţiei lui Hristos”. (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* Cap. XLIX, 4-6, Cap. L, 1-3, în PSB, vol. 1, pp. 81-82)

Veşnicia dragostei

„Şi pe bună dreptate; credinţa va pieri, când vom vedea pe Dumnezeu şi vom fi încredinţaţi cu proprii noştri ochi; nădejdea va dispare în faţa darurilor pe care le-am nădăjduit; iar dragostea va ajunge la plinătatea ei şi va înmulţi şi darurile cele desăvârşite”. (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui*?, 38.3., în PSB, vol. 4, p. 60)

DREAPTA SOCOTEALĂ

„Având judecata drept cârmaci, sub suflul Duhului Sfânt, trebuie cu mare băgare de seamă să ne îndreptăm pe calea virtuţii, printre valurile umflate ale ispitelor, ştiind că cea mai mică abatere la dreapta sau la stânga ne va zdrobi îndată de stânci primejdioase. De aceea, ne sfătuieşte preaînţeleptul Solomon: *Să nu te abaţi nici la dreapta, nici la stânga* (Pilde 4, 27), adică abătându-te spre dreapta să te măguleşti de propriile virtuţi şi să te mândreşti pentru dreptele izbânzi spirituale, iar spre stânga, pe cărarea păcatelor, să-ţi cauţi slavă după cuvântul Apostolului, întru ruşinea ta (Filip. 3, 19)”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti,* Cartea a XI-a, Cap. 4, în PSB, vol. 57, p. 241)

„(...) *Cel rău este vătămător când se amestecă cu cel drept*, adică diavolul înşală când se vopseşte în culoarea sfinţeniei. *El urăşte glasul ocrotirii*, adică puterea dreptei judecăţi, care provine din cuvintele şi sfaturile celor bătrâni”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. XX, 8, în PSB, vol. 57, p. 323)

„Dreapta judecată este o virtute însemnată, care nu poate fi cuprinsă cu mintea omenească, dacă nu suntem ajutaţi de harul divin. Între alte daruri ale Duhului Sfânt, apostolul îl numără şi pe acesta: *Unuia i se dă prin Duh cuvântul înţelepciunii, altuia cuvântul ştiinţei după acelaşi Duh, altuia credinţa în acelaşi Duh, altuia darul sănătăţii într-un singur Duh*, şi puţin mai departe *altuia deosebirea cu dreaptă judecată a duhurilor*. Apoi, după ce completează tot catalogul darurilor duhovniceşti, adaugă: *Pe toate acestea le înfăptuieşte însă un singur Duh, împărţindu-le fiecăruia cum vrea*. Vedeţi aşadar că nu este pământesc şi nici mic darul dreptei judecăţi, ci este o mare răsplată a harului dumnezeiesc. Dacă un monah nu urmăreşte cu toată inima să aibă o judecată sigură asupra duhurilor care pătrund în el, fără îndoială că se găseşte în situaţia celui ce rătăceşte în noaptea adâncă şi-n întuneric de nepătruns, căzând în şanţuri şi în gropi primejdioase, sau rănindu-se adesea chiar pe drum şes şi întins". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. I, 3-4, în PSB, vol. 57, p. 327)

„Mi-aduc minte (părintele Moise – n. a.) că odată, în anii copilăriei, pe când mă găseam în părţile Thebaidei, unde locuia fericitul Antonie, bătrânii se adunaseră la el să le vorbească despre desăvârşire. Convorbirea a durat de seara până dimineaţa, aproape tot timpul nopţii fiind consumat cu această chestiune. S-a discutat foarte mult ce virtute şi ce fapte ar putea ajuta pe monah nu numai să se ferească întotdeauna de cursele şi ispitele diavolului, dar chiar să meargă cu paşi siguri şi fără greşeală spre culmile desăvârşirii. Fiecare-şi dădea părerea după puterea minţii sale. Unii socoteau că se poate ajunge la aceasta prin post şi veghere, fiindcă mintea limpezită prin ele aduce curăţia inimii şi corpului, putându-se astfel mai uşor uni cu Dumnezeu. Alţii spuneau că desăvârşirea constă în dispreţul tuturor celor pământeşti, căci, dacă mintea ar fi complet despovărată de acestea, ar ajunge mai uşor la Dumnezeu, nemaifiind reţinută de nicio piedică. Alţii considerau necesară anahoreza, adică retragerea în singurătăţile pustiului, unde rămânând cineva poate să vorbească mai familiar cu Dumnezeu şi să i se devoteze mai deaproape. Unii propuneau să fie îndeplinite cu sfinţenie îndatoririle milosteniei, adică ale dragostei faţă de oameni, fiindcă prin aceasta Domnul promite în Evanghelie împărăţia cerurilor, când spune: *Veniţi, binecuvântaţii Tatălui Meu şi stăpâniţi Împărăţia pregătită vouă de la începutul lumii. Căci înfometat am fost şi Mi-aţi dat să mănânc, însetat şi Mi-aţi dat să beau*. S-au mai spus şi alte păreri şi în acest mod prin diferite virtuţi credeau ei că se poate pregăti apropierea mai uşoară de Dumnezeu. După ce s-a consumat astfel în schimburi de păreri cea mai mare parte din timpul nopţii, a luat cuvântul fericitul Antonie: *Toate pe care le-aţi spus sunt necesare celor însetaţi de Dumnezeu şi dornici să ajungă la El. Dar experienţa şi insuccesul multora în practicarea acestora nu ne permite să le considerăm ca mijloace principale. Căci am văzut prea adesea că aceia care se aştern pe post şi veghe, ori se retrag într-o desăvârşită singurătate, căutând să se lipsească în aşa măsură de cele mai mărunte lucruri trebuitoare, încât n-au nevoie nici măcar de un dinar pentru trai, ori s-au dedicat în întregime actelor de milostenie, toţi aceştia au rămas deodată atât de dezamăgiţi, încât totul a fost pentru ei zadarnic, fiindcă n-au putut să-şi încheie viaţa cum era de aşteptat, ci dimpotrivă, după atâtea renunţări şi osteneli, au ajuns la un sfârşit demn de dispreţ. De aceea vom putea cunoaşte limpede drumul principal care ne conduce la Dumnezeu numai după ce vom stabili cu precizie cauza prăbuşirii şi a dezamăgirii lor. Chiar dacă există din belşug virtuţile arătate mai sus, este destul să lipsească dreapta*

judecată, pentru ale slăbi puterea celorlalte. Singura cauză a nereuşitei lor este faptul că, neformaţi îndeajuns de către cei mai bătrâni decât ei, nu şi-au putut însuşi spiritul dreptei judecăţi care, ferindu-l de extremităţi, îl învaţă pe monah să meargă întotdeauna pe calea de mijloc, care este cu adevărat împărătească, şi nu-i permite nici să se urce la dreapta virtuţilor, adică din exces de zel şi din trufie deşartă să depăşească măsura dreptei credinţe, dar nici să alunece la stânga viciilor prin delăsare şi neglijenţă, adică sub pretextul ocrotirii trupului să ajungă la situaţia contrară, aceea a lenevirii sufletului. Dreapta judecată este ochiul şi luminătorul corpului, după cum spune Mântuitorul în Evanghelie: «Luminătorul corpului tău este ochiul tău. Dacă ochiul tău a fost curat, tot corpul tău va fi luminat. Iar dacă ochiul tău este rău, tot corpul tău va fi întunecat», prin aceea că, deosebind între ele toate gândurile şi faptele omului, vede şi luminează tot ceea ce trebuie făcut. Dacă acesta a fost rău în om, adică neîntărit cu adevărata judecată şi ştiinţă, ori a fost amăgit de vreo rătăcire sau deşertăciune, va întuneca tot corpul nostru, adică va face fără lumină tot ascuţişul minţii noastre şi toate faptele noastre, învăluindu-le desigur în orbirea viciilor şi în întunericul rătăcirilor. *Dacă lumina care este în tine – zice el – este întuneric, cât de mare va fi întunericul?* Fără îndoială, că dacă judecata inimii noastre rătăceşte în noaptea ignoranţei, atunci şi gândurile şi faptele noastre, cărora le lipseşte cântarul dreptei judecăţi, sunt învăluite în marele întuneric al păcatelor". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. II, 1-6, în PSB, vol. 57, pp. 328-329)

„Este numită de asemenea şi cârmă a vieţii noastre prin cuvintele: *Cei care n-au cârmă cad ca frunzele*. Aceasta se numeşte în Sfânta Scriptură foarte bine şi chibzuinţă, fără de care nu ni se îngăduie să săvârşim nimic; astfel încât nici măcar vinul duhovnicesc *care veseleşte inima omului*, nu-l putem bea fără chibzuinţă, şi de asemenea: *Ca o cetate neînconjurată de ziduri şi dărâmată, aşa este bărbatul care nu lucrează ceva cu chibzuinţă*. Cât de primejdioasă este pentru monah lipsa dreptei judecăţi o arată acest exemplu, prin care este comparată cu o cetate distrusă, fiind lipsită de ziduri. În aceasta constă înţelepciunea, în aceasta inteligenţa şi bunul simţ, fără de care nu putem nici construi casa noastră lăuntrică, nici aduna bogăţii duhovniceşti, potrivit cuvintelor care spun: *Cu înţelepciune se clădeşte o casă, cu inteligenţă de asemenea se ridică, cu bun simţ li se umplu tuturor magaziile cu toate bogăţiile preţioase şi bune*. Aceasta este, vă spun, hrana cea bună, pe care n-o pot lua decât cei desăvârşiţi şi sănătoşi, potrivit acestor cuvinte: *Hrana cea bună este a celor desăvârşiţi, a acelora care au inteligenţa deprinsă să deosebească prin dreapta judecată binele de rău*. Ne este atât de necesară şi de utilă dreapta judecată, încât aceasta este socotită la fel cu cuvântul lui Dumnezeu şi cu virtuţile Lui, precum spun cuvintele: *Viu este cuvântul lui Dumnezeu şi lucrător şi mai ascuţit decât orice sabie cu două tăişuri, care străbate până la despărţirea sufletului şi a duhului, a încheieturilor şi a măduvei şi este judecător al simţurilor şi cugetelor inimii*. Prin acestea se afirmă foarte limpede că nu poate exista în mod desăvârşit nicio virtute fără harul dreptei judecăţi. Astfel, după definiţia atât a fericitului Antonie, cât şi a tuturor celorlalţi Părinţi, dreapta judecată este cea care-l conduce pe monah cu paşi repezi şi siguri către Dumnezeu, păstrându-i mereu neatinse virtuţile arătate mai înainte, ajutându-l să se urce cu oboseală mai puţină pe culmile desăvârşirii, fiindcă fără ajutorul Său nimeni nu poate să ajungă până la aceste culmi. Astfel că dreapta judecată este obârşia tuturor virtuţilor, paza

şi măsura lor". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. IV, 1-4, în PSB, vol. 57, p. 330)

„(...) Amintiţi-vă ceea ce s-a petrecut sub ochii voştri, cum Hero numai cu câteva zile înainte, prin uneltirea diavolului, s-a prăbuşit în prăpastie, după ce a locuit cincizeci de ani în acest pustiu, respectând cu o rigoare unică şi din toată inima regulile ascetismului şi singurătatea pustiului mai presus de toţi ceilalţi care zăbovesc aci. Aşadar cum şi în ce chip acesta, după osteneli atât de mari fiind înşelat de diavolul, a căzut atât de greu, străpungând de durere şi jale pe toţi cei din acest deşert? Oare nu fiindcă, posedând mai puţin decât alţii virtutea dreptei judecăţi, a găsit cu cale mai degrabă să se conducă după propria sa socoteală decât să se spună sfaturilor fraţilor şi hotărârilor celor mai mari? Într-adevăr, a păzit întotdeauna toate îndatoririle postului şi a respectat în aşa măsură retragerea în singurătate şi în chilia sa, încât nici măcar în sfânta zi de Paşte n-a mers să ia masa împreună cu ceilalţi fraţi. În această sărbătoare anuală, când toţi fraţii veneau în biserică, numai el nu lua parte la adunarea lor, ca nu cumva, servind o legumă cât de mică, să pară că şi-a călcat în vreun fel regimul său de înfrânare. Înşelat de această exagerare, el a luat pe îngerul Satanei drept înger al luminii şi, supunându-se cu cea mai mare veneraţie învăţăturilor acestuia, s-a aruncat într-un puţ, a cărui adâncime n-a putut-o măsura cu ochii, fără să se îndoiască de asigurarea îngerului celui rău că, faţă de virtuţile şi ostenelile sale, nu i se va întâmpla nimic rău. Ca să-şi dovedească încrederea în acesta, punându-şi la încercare propria sa existenţă, înşelat de întunericul nopţii, s-a aruncat în puţ, cum am spus, socotind că-şi va proba meritul virtuţii sale după ce va ieşi nevătămat. Dar scos cu mare trudă de către fraţi aproape mort, deşi a treia zi a decedat, a rămas, ceea ce este mai rău, atât de prins în mrejele amăgirii, încât nici pe pragul morţii n-a putut fi convins că a fost înşelat de viclenia demonilor. De aceea, pentru meritele atâtor chinuri de bunăvoie şi pentru numărul anilor pe care i-a trăit în pustie, cei care au rămas impresionaţi de sfârşitul lui abia au putut obţine, din milă şi mare omenie, aprobarea sfântului părinte Pafnutie, ca să nu fie trecut în rândul sinucigaşilor şi să nu fie socotit nedemn de a fi pomenit în rugăciunile pentru cei morţi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. V, 1-5, în PSB, vol. 57, pp. 330-331)

„Ce să mai vorbesc despre acei doi fraţi care, pe când locuiau în deşertul Thebaidei, unde fusese odinioară fericitul Antonie, mergând prin nesfârşitele întinderi ale pustiului, din lipsă de suficientă dreaptă judecată s-au hotărât să nu ia cu ei nicio fărâmă de mâncare, socotind că Domnul va avea grijă de ei să le dea cele necesare. Pe când ei rătăceau istoviţi de foame prin deşert, i-au văzut nişte mazici. (Acest neam este mai înfiorător şi mai crud aproape decât toate celelalte triburi: căci nu-i împinge la vărsare de sânge dorinţa de pradă, ca pe celelalte neamuri, ci numai ferocitatea firii lor). Aceştia, contrar sălbăticiei lor din naştere, au ieşit cu pâine în întâmpinarea lor. Unul din ei, ajutat de dreapta judecată, ca de Domnul, a primit cu bucurie şi cu multe mulţumiri pâinea care i-a fost întinsă, socotind că hrana aceasta îi este dată de către Dumnezeu, fiindcă numai aşa se înţelege cum nişte oameni setoşi de sânge ofereau celor în primejdie să moară de slăbiciune şi istovire acum substanţa vieţii. Celălalt însă, refuzând hrana, fiindcă-i fusese oferită de un om, a murit de foame. Deşi la început amândoi săvârşiseră aceeaşi greşeală, de a nu fi luat hrană cu ei, totuşi primul, ajutat de dreapta judecată, şi-a îndreptat nesăbuinţa şi neprevederea, pe când cel de-al doilea, rămânând mai departe într-o prostească socoteală şi lipsit total de dreapta

judecată, şi-a pricinuit singur moartea de care Domnul a voit să-l scape, refuzând să creadă că Dumnezeu a făcut ca nişte barbari înapoiaţi, uitându-şi de propria lor sălbăticie, ar putea să-i întâmpine cu pâine şi nu cu săbii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. VI, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 331-332)

„Aşadar trebuie să încercăm totul pentru a dobândi darul dreptei judecăţi prin virtutea umilinţei, care ne poate păstra netăvămaţi de niciuna dintre cele două extreme. Există o veche zicală: *Extremele se ating*, adică excesele sunt egale. Căci la acelaşi rezultat se ajunge şi cu prea mult post şi cu prea multă mâncare şi aceeaşi vătămare îi pricinuieşte monahului şi veghea fără capăt şi somnul fără măsură. Excesul înfrânării aduce în mod necesar slăbiciune, ca şi neglijenţa şi nepăsarea, şi adesea, pe cei care s-au stăpânit să n-ajungă nişte mâncăcioşi îi vedem căzuţi în extrema contrară, a posturilor nemăsurate, care-i fac să alunece din cauza slăbiciunii tocmai în patima pe care o învinseseră. Iar veghea prelungită fără noimă, noapte după noapte, i-a doborât pe cei ce pe care nu i-a biruit somnul. De aceea, precum spune apostolul, *cu armele dreptăţii să ne ferim şi de cei de la dreapta şi de cei de la stânga*, să trecem adică printre cele două extremităţi o linie moderată cu ajutorul dreptei judecăţi, să nu părăsim nici drumul obişnuit al cumpătării, dar nici, printr-o slăbire vătămătoare a acesteia, să cădem în gura poftelor şi a pântecelui.

Mi-amintesc că eu adesea într-atâta am înfruntat pofta de mâncare, încât stăteam două-trei zile nemâncat şi nici nu-mi venea măcar în minte vreun fel de hrană. De asemenea, în luptă cu diavolul, m-am stăpânit în aşa măsură de la somn, încât mai multe zile şi nopţi nu-nchideam ochii rugându-mă Domnului. Dar mi-am dat seama că dispreţul hranei şi al somnului îmi era mai primejdios decât lupta cu lăcomia şi cu lenea. Astfel, din cauza poftei trupeşti nu trebuie să ajungem la abuzuri vătămătoare, mâncând sau dormind înainte de orele obişnuite sau mai mult decât trebuie, ci dimpotrivă să respectăm orele de masă şi de odihnă, chiar dacă nu ne face plăcere acest lucru. Şi la un război şi la celălalt ajungem prin uneltirea diavolului şi e mai periculos cel dus printr-o înfrânare exagerată decât cel ce ni-l impune saţiul prea mare. Căci de la acesta putem să ne ridicăm la măsura necesară prin împunsătura mântuitoare a severităţii, dar de la celălalt nu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. XVI, 1-2, Cap. XVII, 1-2, în PSB, vol. 57, pp. 340-341)

„*Să stăruim în toată luarea aminte şi în rugăciune şi să primim sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu* (Efes. 6, 17), care, ca să spun pe scurt, desparte cele rele de cele bune şi învaţă pe binecredincioşi vieţuirea cuvenită creştinilor. Iar aceasta este lucrarea desăvârşitei dreptei socoteli, privirea trează a ochilor, înfrânarea limbii, strunirea trupului, cugetul smerit, curăţia înţelegerii, stingerea mâniei, cum zice undeva marele Vasilie, zborul minţii la Dumnezeu". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 97)

Dobândirea dreptei socoteli

„(...) *Ghermanus* a răspuns: *Şi din exemple mai noi şi din definiţiile celor vechi reiese limpede şi cu prisosinţă că dreapta judecată este într-un fel izvorul şi rădăcina tuturor virtuţilor. Dar dorim să ştim în ce chip şi prin ce mijloace se poate recunoaşte dacă o învăţătură este adevărată, venind de la Dumnezeu, sau dacă este falsă şi diabolică, pentru*

ca, potrivit parabolei evanghelice spuse mai înainte, să fim ca acei zarafi pricepuţi, care recunosc faţa adevăratului rege întipărită pe monedă, să putem deosebi ce este şi ce nu este reprezentat după lege pe o monedă, pentru ca, aşa cum ai spus în cuvântarea de ieri printr-o expresie populară, s-o respingem pe cea care este o simplă imitaţie, înarmaţi cu acea pricepere pe care, cercetând-o şi descriind-o din toate punctele de vedere, ai spus că trebuie s-o aibă un zaraf duhovnicesc şi evanghelic. Ce foloseşte să cunoaştem meritele acelui har al dreptei judecăţi, dacă nu ştim cum s-o căutăm şi s-o dobândim?

Atunci *Moise* a zis: *Dreapta judecată nu se dobândeşte decât printr-o adevărată umilinţă. Prima dovadă de umilinţă este aceea de a supune la examenul celor bătrâni toate gândurile şi faptele noastre. Să nu ne încredem în judecata noastră, ci să le încadrăm pe toate în definiţiile lor, după tradiţia lor judecând ce e rău şi ce e bine. Această orientare nu numai că-l va învăţa pe tânăr să meargă pe calea adevărată a dreptei judecăţi, având un îndrumător sigur, dar chiar îl va păzi neatins de tot felul de înşelăciuni şi curse ale duşmanului. Cine trăieşte nu după socoteala lui, ci după exemplul celor mai mari, nu va putea fi amăgit de nimic, căci duşmanul cel viclean nu va fi în stare să-i folosească ignoranţa celui ce din cauza unei ruşini nelalocul ei nu ştie cum să-şi acopere toate gândurile care i se nasc în minte, dar le poate reproba sau admite cu ajutorul examenului matur al bătrânilor. Gândul rău se risipeşte dacă este dat pe faţă cu puterea mărturisirii şi, chiar înainte ca dreapta judecată să se pronunţe, şarpele cel necurat, ca şi cum ar fi scos la lumină din vizuina lui subterană şi întunecoasă, se îndepărtează învins şi ruşinat. Înrâuririle lui vătămătoare stăpânesc în noi numai cât timp ele sunt ascunse în inimi*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. IX, 1, Cap. X, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 333-334)

„În acest mod vom putea ajunge foarte uşor la ştiinţa adevăratului discernământ, dacă mergând pe urmele celor bătrâni n-avem pretenţia să facem ceva nou, sau să deosebim după socoteala noastră, ci ne mulţumim să mergem în toate cum ne-a condus învăţătura mai marilor noştri sau probitatea vieţii lor. Cel întărit în această învăţătură nu numai că va ajunge la desăvârşita raţiune a dreptei judecăţi, dar chiar va fi foarte apărat de toate uneltirile duşmanului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. XI, 6-7, în PSB, vol. 57, p. 335)

DREPTATEA

Definiţia

„Adevărata dreptate constă în a nu înşela pe altul, înseamnă a fi în întregime templu sfinţit al Domnului (I Cor. 3, 17); dreptatea este, deci, pacea şi bunăstarea vieţii, pacea cu care a slobozit Domnul pe femeie, zicând: *Mergi în pace!* (Mc. 5, 34)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XXV, 161.2., în PSB, vol. 5, p. 305)

„(...) Dreptatea este armonia părţilor sufletului”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XXVI, 163.4., în PSB, vol. 5, p. 306)

„Dreptatea este facultatea de a da fiecăruia ce i se cuvine”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 475)

„Dreptate înseamnă distribuire egală între oameni. Dar, chiar dacă nu reuşim să facem exact această distribuire egală, totuşi dacă o facem cu cele mai drepte intenţii, nu ne depărtăm de scop”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări, Omilia a* XII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 476)

„(...) dreptatea, deprinderea care naşte după formă toate raţiunile din existenţe şi distribuie fiecăreia, în mod egal, împărtăşirea vieţii în duh şi constituie fundamentul neclintit al păşirii noastre în bine prin voinţă”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 83, în PSB, vol. 80, p. 217)

Despre dreptate

„(...) Dreptatea nu judecă pentru a face plăcere cuiva, ci pentru ca să dea fiecăruia după merit”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. VIII, 64.1., în PSB, vol. 4, p. 203)

„După cum gândesc şi filozofii greci, nimeni nu poate fi atât de mare încât să fie mai presus de dreptate şi nici atât de mic încât să stea ascuns de ea”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIV, 122.4., în PSB, vol. 5, p. 379)

„Pentru omul desăvârşit dreptatea nu este un rezultat al consiliilor cetăţeneşti, nici al opreliştii legii, ci este o consecinţă a propriei sale acţiuni şi a dragostei sale de Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XV – 125.6., în PSB, vol. 5, p. 455)

„Fericiţi cei ce flămânzesc şi însetoşează de dreptate, că aceia se vor sătura”[739]

„… *Fericiţi cei ce flămânzesc şi însetează de dreptate.* S-a folosit de aceste cuvinte ca să căutăm dreptatea, nu de mântuială, ci cu toată dorinţa inimii noastre. Şi pentru că semnul caracteristic al lăcomiei este dorinţa – şi nu atât dorinţa de mâncăruri şi băuturi cât dorinţa de a stăpâni mai mult şi de a avea mai multe bogăţii în jurul nostru -, de aceea Domnul a poruncit să mutăm dorinţa aceasta a noastră spre dreptate, pentru a nu mai fi lacomi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XV, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 179)

„(…) n-ar putea vorbi cineva de dreptate nebună, sau obraznică, sau desfrânată, sau de una unită cu oricare dintre cele cugetate ca rele. Iar dacă înţelesul dreptăţii nu e amestecat cu niciun rău, el cuprinde în sine numaidecât tot binele. Iar binele e tot ce e văzut ca virtute. Deci, prin numele de dreptate e dată de înţeles aici toată virtutea. Pe cei ce

[739] Mt. 5, 6.

flămânzesc şi însetoşează de această dreptate îi fericeşte Cuvântul, făgăduindu-le săturarea de cele dorite". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul IV, în PSB, vol. 29, p. 364)

Apărarea dreptăţii

„(Moise – n. a.) socotind apărarea dreptăţii ca o cinste a firii sale". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 26)

Unde este dreptate, acolo este Hristos

„Unde este dreptate, acolo este Hristos, fiindcă Hristos este dreptate (I Cor. 1, 30)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXIII-a, 4, în PSB, vol. 53, p. 248)

Nedreptatea

„... adevărata, cereasca înţelepciune, ne cere mult mai degrabă să ne lăsăm nedreptăţiţi decât să nedreptăţim noi pe alţii, iar la vreme de restrişte să fim gata de suferinţă; în niciun caz să răspândim suferinţa; fiindcă dacă ţinem seama cât de rău este să faci nedreptate[740], bine este să ne pătrundem de gândul că nu cel nedreptăţit, ci, dimpotrivă, cel ce nedreptăţeşte va avea parte de pedeapsa cea mai cruntă.

Or, unuia care face voia lui Dumnezeu nu-i este greu nici să nu facă nedreptatea, nici să nu pătimească de pe urma ei. Fiindcă unul ca el se lasă în seama lui Dumnezeu, Care Se află pururi alături de noi şi Se îngrijeşte ca niciunul dintre ai Săi să nu sufere vătămare". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 15.4., în PSB, vol. 14, p. 275)

„E culmea nedreptăţii, de trebuie să dăm crezare cuvintelor lui Platon[741], să pari drept fără să fii[742]". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXII-a către tineri, IV, în PSB, vol. 17, p. 573)

„Dar aşa e nedreptatea! Nedreptatea zguduie conştiinţa în fiecare zi, chiar când tace cel nedreptăţit. Cei care fac nedreptate, aşteptându-se la pedeapsă, trăiesc în fiecare zi cu frica în sân şi aproape că-şi iau singuri plată păcatelor lor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LII, IV, în col. PSB, vol. 22, p. 190)

---

[740] Într-una din omiliile sale, Sfântul Vasile cel Mare este pătruns de convicțiunea că pe atâția pe câți am putea să ajutăm şi nu o facem, pe atâția îi nedreptățim: „Atâția nedreptățești câți ai putea să ajuți". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilie la Cuv. Evangheliei după Luca: «Strica-voi jitnițele mele şi mai mari le voi zidi» şi despre lăcomie*, P. G. XXXI, col. 277A)

[741] Notă Pr. D. Fecioru: Platon, filosof grec (428-348 î. d. H.), elevul lui Socrate şi dascălul lui Aristotel. Autor a numeroase lucrări filosofice scrise în formă de dialog; Criton, Fedon, Gorgias, Banchetul, Republica, Legile şi altele, în care Socrate este personajul principal. Filosofia sa este idealistă şi are ca metodă dialectica. Prin dialectică, adică prin eliminarea deosebirilor dintre existenţe şi prin descoperirea asemănărilor, se ajunge la idei, tipuri pure ale fiecărui grup de existenţe. Aceste idei au o ierarhie; în fruntea lor stă ideea supremă, ideea de bine, identificată cu Dumnezeu. Ideea de bine, principiul întregii existenţe, este pentru lumea ideilor ceea ce este soarele pentru lumea fenomenelor. (n. s. 26, p. 573)

[742] Notă Pr. D. Fecioru: *Republica*, Cartea II (n. s. 27, p. 573)

Nedreptatea – folosul câştigat prin suferirea ei

„Orice nedreptate, pe care o suferim de la cineva, este socotită de Dumnezeu fie pentru izbăvire de păcate, fie pentru răsplătire”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia IX, II, în col. PSB, vol. 23, p. 111)

„David a văzut pe Semei că îl atacă, că se bucură de nenorocirea lui şi că îl umple de ocări; când generalii săi au vrut să-l omoare pe Semei, David i-a împiedicat zicând: *Lăsaţi-l să blesteme, ca să vadă Domnul smerenia mea; şi-mi va răsplăti mie cu bine pentru blestemul acesta în ziua aceasta* (II Reg. 16, 11-12); iar în Psalmi, cântând, spunea: *Vezi pe vrăjmaşii mei, că s-au înmulţit şi cu ură nedreaptă m-au urât, şi-mi iartă toate păcatele mele* (Ps. 24, 20, 19). Iar săracul Lazăr a avut parte de odihnă, tocmai pentru că a suferit nenumărate necazuri în viaţa aceasta. Aşadar, nu sunt nedreptăţiţi cei care suferă nedreptăţi dacă îndură cu curaj tot ceea ce suferă, ci câştigă chiar mai mult fie că sunt încercaţi de Dumnezeu, fie că sunt biciuiţi de diavol”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia IX, II, în col. PSB, vol. 23, p. 111)

„Acela care suferă o nedreptate şi o suportă cu bărbăţie dobândeşte prin asta mai mare îndrăznire înaintea lui Dumnezeu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XL, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 489)

„Cel care ştie să sufere cu curaj nedreptatea este oţel, cui şi foc, pe când cel care pune la cale şi săvârşeşte nedreptatea este mai slab decât lutul. Aşadar nu e rău să fii nedreptăţit, ci e rău să nedreptăţeşti şi să nu ştii să înduri nedreptatea. Câte nedreptăţi n-a îndurat David? Câte nedreptăţi n-a făcut Saul? Şi cine a ajuns mai puternic şi mai fericit? Cine a ajuns mai de plâns şi mai de jelit? Nu, oare, Saul, cel care a nedreptăţit? Uită-te! Saul i-a făgăduit lui David că dacă va răpune pe Goliat îl va face ginere şi-i va da cu dragă inimă pe fiica sa de soţie. David a răpus pe Goliat, dar Saul nu s-a ţinut de cuvânt; nu numai că nu i-a dat pe fiica lui, dar căuta să-l şi omoare. Şi cine a ajuns mai strălucit?”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLII, II, în col. PSB, vol. 23, p. 503)

DUMINICA

DUMINICA – Ziua Domnului[743]

„El (Constantin – n. a.) a mai socotit că se cuvine ca o anumită zi să fie închinată rugăciunii – ziua cea pe drept cuvânt de căpetenie în săptămână, ca fiind cea dintâi,

[743] Citind acest pasaj în care Sfântul Împărat Constantin socotea Duminica - zi închinată rugăciunii, ne amintim de textul din cartea Deuteronom, unde suntem îndemnaţi : *să nu lucrezi ... nimic, fără numai cele pentru suflet.* (Deuteronom, 16,8), deci această zi trebuie închinată exclusiv intensificării rugăciunii şi a celor duhovniceşti. - n. a.

domnească şi mântuitoare, ziua luminii şi a vieţii, a nemuririi şi a tot binele". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, prolog, 10, în PSB, vol. 14, p. 212)

Duminica – *zi una*, ce simbolizează ziua a opta

„... (această zi) pare să fie chipul veacului viitor. De aceea, deşi este începutul zilelor (săptămânii), nu a fost numită de Moise prima, ci una. *Pentru că, zice (Scriptura), s-a făcut seară şi s-a făcut dimineaţă (şi n-avut loc) o zi* (Fac. 1, 5), ca şi cum aceeaşi zi avea să aibă loc de mai multe ori. Această zi este una şi în acelaşi timp a opta şi (simbolizează) pe acea cu adevărat una şi a opta zi, la care s-a referit Psalmistul în unele suprascrieri ale psalmilor (Ps. 6 şi 11); este starea care se va arăta după acest timp, ziua cea fără de sfârşit, care nu cunoaşte seară nici a doua zi, acel veac netrecător şi fără sfârşit. Prin urmare, Biserica îşi învaţă fiii să se roage în această zi stând în picioare, pentru ca prin continua reamintire a vieţii celei fără de sfârşit, să nu neglijeze (să-şi procure) merindele (necesare) în vederea mutării (la altă viaţă)". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. XXVII, în PSB, vol. 12, p. 80)

Diferitele denumiri date Duminicii

„… ziua cea pe drept cuvânt de căpetenie în săptămână, ca fiind cea dintâi, domnească şi mântuitoare, ziua luminii şi a vieţii, a nemuririi şi a tot binele". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, prolog, 10, în PSB, vol. 14, p. 212)

Păzirea sâmbetei de către iudei

„*Sâmbăta a fost făcută pentru om, şi nu omul pentru sâmbătă* (Ps. 24, 20, 19).

– Dar atunci pentru ce a fost pedepsit cel ce a adunat lemne sâmbăta? (Num. 15, 32-36).

– Pentru că dacă ar fi fost dispreţuite legile chiar de la început, cu greu ar mai fi fost păzite mai târziu. Că multe şi mari foloase a adus sâmbăta la început; de pildă, i-a făcut pe iudei să fie blânzi şi iubitori de oameni faţă de cei ai lor; i-a învăţat că Dumnezeu este Creatorul şi purtătorul de grijă, după cum zice Iezechiel (Iez. 20, 12, 20), i-a învăţat să se depărteze încetul cu încetul de păcat şi i-a făcut să fie cu luare aminte la cele duhovniceşti. Dacă atunci când le-a dat legea despre păzirea sâmbetei, Dumnezeu ar fi spus: *Sâmbăta faceţi fapte bune, dar nu faceţi fapte rele!*, iudeii n-ar fi păzit porunca. Dumnezeu însă a interzis fără deosebire orice fel de faptă şi a spus: *Sâmbăta să nu faceţi nimic!* Şi nici aşa n-au ascultat. Când Domnul a dat poruncile pentru păzirea sâmbetei a lăsat să se înţeleagă că vrea atât numai, ca iudeii să se depărteze de păcat. Că spune Dumnezeu: *Nimic să nu faceţi sâmbăta în afară de cele ce trebuie făcute pentru suflet* (Ieş. 12, 16). În templu sâmbăta se lucra; şi se lucra cu zor şi de două ori mai mult decât în zilele de lucru. Astfel Domnul, prin umbră, îi face să întrezărească adevărul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXXIX, III, în col. PSB, vol. 23, p. 478)

Înlocuirea sabatului cu Duminica

„Uită-mi-te însă cât de felurite şi de potrivite dovezi aduce Domnul pentru desfiinţarea sâmbetei. Când a făcut tină şi a vindecat pe orbul din naştere într-o sâmbătă nici nu-Şi îndreptăţeşte fapta Sa (In. 9, 1-41), deşi L-au învinuit fariseii şi atunci; era însă de ajuns chipul în care a creat ochii orbului, ca să arate că El este Stăpânul legii. Când a vindecat pe slăbănogul de la Vitezda, când slăbănogul şi-a luat patul (In. 5, 1-18) şi când fariseii L-au învinuit, Domnul îşi justifică fapta şi ca om şi ca Dumnezeu; ca om, când spune: *Dacă omul primeşte tăiere împrejur sâmbăta, ca să nu se strice legea* – şi n-a spus ca să se folosească omul –, *pe Mine vă mâniaţi că am făcut sâmbăta pe un om întreg şi sănătos* (In. 7, 23); ca Dumnezeu, când spune: *Tatăl Meu până acum lucrează şi Eu lucrez* (In. 5, 17). Când fariseii i-au învinuit pe ucenici că nu păzesc sâmbăta, le-a spus: *N-aţi citit ce a făcut David când a flămânzit, el şi cei dimpreună cu el? Cum a intrat în casa lui Dumnezeu şi a mâncat pâinile punerii înainte?* (Mt. 12, 3-4), şi le-a adus ca martori şi pe preoţi (Mt. 12, 4). Şi acum iarăşi îi întreabă: *Este îngăduit sâmbăta a face bine sau a face rău?* (Mc. 3, 4); şi *Care dintre voi, de-ar avea o oaie...?* (Mt. 12, 11). Domnul cunoştea dragostea lor de bani; ştia că sunt mai mult iubitori de bani decât iubitori de oameni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XL, I, în col. PSB, vol. 23, p. 483)

Sabatul cel adevărat

„Odinioară, în vremea sabatului celui prefigurativ, deşi (oamenii) se odihneau cu trupul, sufletele lor erau încătuşate în răutăţi şi păcate. Or acesta este sabatul cel adevărat, odihna cea adevărată, când sufletul este curat şi nu împlineşte cugetele lui satan, când se odihneşte în liniştea şi bucuria cea veşnică a Domnului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXV, 1, în PSB, vol. 34, p. 243)

Duminica nu se ajunează

„Sărbătoarea învierii se ţine duminica. Dar duminica nu putem să ajunăm, fiindcă îi condamnăm pe manihei pe bună dreptate că ajunează în această zi. Aceasta însemnează a nu crede în Învierea lui Hristos dacă împlineşte cineva legea ajunării în ziua Învierii. Chiar dacă zice legea că Paştele trebuie mâncat cu amărăciune (Ieş. 12, 8), adică cu durere, fiindcă Făcătorul mântuirii noastre a fost ucis cu o atât de mare nelegiuire a oamenilor, totuşi profetul ne învaţă că duminica trebuie să ne bucurăm, zicând: *Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm şi să ne veselim întru dânsa* (Ps. 117, 24)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XXIII-a, 11, în PSB, vol. 53, p. 132)

Serbarea Duminicii

„În sfârşit le mai spune: *Lunile cele noi ale voastre şi sâmbetele nu le sufăr* (Is. 1, 14). Iată ce vrea să spună: *Nu-mi plac sâmbetele de acum, ci sâmbăta aceea pe care am făcut-o, în care, după ce Mă voi fi odihnit de toate, voi face început zilei a opta, care este începutul altei lumi*.

De aceea, sărbătorim cu bucurie ziua a opta[744], după sâmbătă, în care şi Hristos a înviat şi, după cum s-a arătat[745], s-a înălţat la ceruri". (Barnaba, *Epistola*, Cap. XV, 8-9, în PSB, vol. 1, p. 159)

[744] Notă Pr. Dumitru Fecioru: Adică – duminica, zi care vine îndată după ziua a şaptea (n. s. 145, p. 159)

„(...) Cei care au trăit în rânduielile cele vechi şi au venit la nădejdea cea nouă, să nu mai ţină sâmbăta, ci duminica, în care şi viaţa noastră a răsărit, prin El şi prin moartea Lui". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (către magnezieni), Cap. IX, 1, în PSB, vol. 1, p. 201)

„Iar în ziua soarelui, noi ne adunăm cu toţi laolaltă, deoarece aceasta este prima zi în care Dumnezeu, schimbând întunericul şi materia, a creat lumea, iar Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, în aceeaşi zi a înviat din morţi. Căci L-au răstignit în ajunul zilei lui Saturn şi a doua zi după ziua lui Saturn, care este ziua soarelui, arătându-Se apostolilor şi ucenicilor Lui, i-a învăţat acestea toate câte le-am supus aici examinării voastre". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, LXVII, în PSB, vol. 2, pp. 95-96)

„Lepădând însă formele iudaice ale Sabatului, să vedem ce trebuie să însemneze pentru un creştin ţinerea Sabatului. În ziua Sabatului nu trebuie să te dedai niciunei lucrări de lume, ci să te abţii de la toate lucrările veacului, să nu îndeplineşti nimic lumesc, să te laşi liber preocupărilor duhovniceşti, să vii la biserică, să deschizi urechile la citirile sfinte şi la predici, să cugeţi despre lucrurile cerului, să te arăţi îngrijorat de viitor, să-ţi imaginezi înaintea ochilor Judecata din urmă, să îndrepţi atenţia nu asupra lucrurilor trecătoare şi văzute, ci asupra calităţilor viitoare şi nevăzute. Aceasta înseamnă ţinerea Sabatului pentru un creştin.

Dar, într-un fel, şi iudeii trebuiau s-o respecte întocmai în acest sens. Chiar şi la ei, orice fierar, orice zidar, orice muncitor manual încetează lucrul în ziua de Sabat. Dar cititorul Legii sfinte, învăţatul, continuă exercitarea funcţiunilor lor, fără a profana Sabatul. Acestora Domnul le grăieşte astfel: *N-aţi citit că preoţii calcă Sabatul în templu şi sunt fără de vină?* (Mt. 12, 5). E vorba despre acela care se abţine de la lucrurile veacului şi rămâne disponibil pentru activităţile duhovniceşti, care aduce jertfa Sabatului şi prăznuieşte sărbătoarea Sabatelor. *El nu duce povară pe drum* (Neem. (3 Ez.) 13, 19). Povară este orice păcat, după cum mărturiseşte şi profetul: *Ca o sarcină grea apăsat-au peste mine* (Ps. 37, 4)". (Origen, *Omilii la Cartea Numerii*, Omilia XXIII, Cap. IV, în PSB, vol. 6, pp. 200-201)

„Pe Dumnezeu Îl vedem totdeauna la lucru, nu există un Sabat în care Dumnezeu să nu fie activ, în care să nu producă, *zi în care să nu răsară soarele Său peste cei răi şi peste cei buni şi să trimită ploaie peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi* (Mt. 5, 45), în care să nu răsară în munţi iarbă şi verdeaţă, spre folosul oamenilor (Ps. 146, 8), în care să nu rănească şi să nu tămăduiască (Iov 5, 18), în care să nu trimită în iad şi să nu scoată (Deut. 32, 39), în care să nu omoare şi să învieze (II Reg. 2, 6). Chiar şi Domnul răspunde, în Evanghelii, iudeilor care Îl acuzaseră că lucrează şi tămăduieşte în zi de Sabat: *Tatăl Meu până acum lucrează şi Eu lucrez* (In. 5, 17), demonstrând prin aceasta că în acest veac nu există şi un Sabat în care Dumnezeu se odihneşte, ci El veghează – necontenit – asupra mersului lumii şi a destinului neamului omenesc. Căci de la început El a făcut fiinţele şi a creat substanţele, în aşa număr încât în înţelepciunea Sa de Creator le ştie până la desăvârşirea lumii, cum zice Scriptura, *până la sfârşitul veacului* (Mt. 28, 20). El nu încetează a acţiona

[745] Notă Pr. Dumitru Fecioru: Ucenicilor Săi (n. s. 146, p. 159)

asupra lor prin Providenţa Sa şi prin Iconomia Sa. Este şi un Sabat, în care Dumnezeu se odihneşte de toate lucrurile Sale, veacul viitor, când nu mai este *durere, întristare şi suspin, şi Dumnezeu va fi toate întru toţi*[746]". (Origen, *Omilii la Cartea Numerii,* Omilia XXIII, Cap. IV, în PSB, vol. 6, pp. 201-202)

„În ziua care se numeşte Duminică, pe care evreii o numesc cea dintâi, dar grecii o atribuie soarelui, şi care este înaintea zilei a şaptea (adică ziua lui Venus), (Împăratul Constantin) a stabilit prin lege ca toţi să aibă zi în care să nu fie judecată sau alte preocupări, şi în cursul acestei zile să se ocupe numai cu rugăciuni. Şi cinsteau ziua de Duminică fiindcă e ziua în care Hristos a înviat din morţi; iar pe cealaltă, fiindcă atunci fusese răstignit pe cruce. Căci avea un cult deosebit pentru Prea sfânta Cruce, atât din cauza celor care i-au venit cu succes în ajutor în bătălii pornite împotriva adversarilor, cât şi pentru aceea că s-a făcut să se arate lui ca o minune în acest scop". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a I, capitolul IX, în PSB, vol. 75, p. 45)

Duminica să lucrăm numai cele pentru suflet

„Desigur, Dumnezeu a rânduit şi odinioară, ca toţi să se odihnească de lucru Sâmbăta. Dar cei încredinţaţi cu slujba dumnezeiască şi rânduiţi să petreacă în cortul sfânt, săvârşeau totuşi cele sfinte. Şi întinând Sâmbăta, rămâneau cu toate acestea, după cuvântul Mântuitorului, fără vină (Mt. 12, 5), neavând de suportat pedeapsa pentru călcarea legii. Aşadar, ne vom opri şi noi în Hristos de la străduinţele pământeşti, împlinind sabatismul spiritual. Dar, nu ne vom opri de la faptele sfinţite, adică de la datoria de-a aduce lui Dumnezeu jertfe duhovniceşti şi daruri spirituale. Ci, păşind pe urmele lui Hristos, după cum s-a scris (I Pt. 2, 21), ne vom jertfi ca preoţi noi înşine; şi nu vom cinsti pe Dumnezeul tuturor prin junghieri de oi şi prin sânge de viţel, ci ne vom dărui mai degrabă pe noi înşine întru miros de bună mireasmă. Căci vom fi mai plăcuţi decât viţelul tânăr, căruia îi cresc coarne şi unghii, după cuvântul Psalmistului (Ps. 68, 32)[747]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şaisprezecea, în PSB, vol. 38, p. 543)

[746] Notă Pr. Teodor Bodogae: Col. 3, 11. Sabatul ca prefigurare a veacului viitor se întâlneşte la Sf. Irineu (*Adv. haer*. IV, 16, 1), deşi nu atât de clar şi adânc înţeles ca în scrierile lui Origen. (n. s. 394, p. 202)

[747] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Legea veche poruncea oprirea de la toate lucrările trupeşti, dar nu oprea pe preoţi de-a junghia animale la templu spre a le aduce ca jertfe. Ei întinau prin aceasta într-un fel Sâmbăta, dar nu erau osândiţi pentru aceasta. Căci era slujbă adusă lui Dumnezeu. În Hristos noi ne oprim de asemenea de la lucrurile trupeşti, dar trebuie să aducem slujire lui Dumnezeu în biserici. Dar nici aceasta nu e acum lucrare trupească, ci lucrare duhovnicească. Căci acum nu mai aducem lui Dumnezeu jertfe de animale, prin junghierea lor, ci ne dăruim pe noi înşine. E o întâlnire cu Dumnezeu în dragoste. Iar dragostea nu oboseşte, ci odihneşte. Fapta dăruirii noastre e mai plăcută lui Dumnezeu decât dăruirea viţelului junghiat. Prin dăruirea aceasta ne sfinţim pe noi înşine şi în acelaşi timp facem toţi o slujbă de preoţi; nu se sfinţesc animalele şi nu săvârşesc jertfele numai cei rânduiţi anume ca preoţi. Aşa cum Hristos aducându-Se jertfă pe Sine a fost şi jertfă şi arhiereu şi S-a sfinţit ca om, pentru noi, aşa facem şi noi: ne aducem jertfă, suntem preoţii ce o aducem şi ne sfinţim. Desigur, aceasta nu exclude lucrarea preotului slujitor, deosebit de credincioşi, reprezentând pe Hristos, ca deosebit de ei. Cele două preoţii se conciliază cum se conciliază jertfa lui Hristos adusă de El însuşi cu jertfa credincioşilor din puterea lui Hristos. (n. s. 591, pp. 543-544)

DUMNEZEU

Despre Dumnezeu

„– Dar ce numeşti tu Dumnezeu? mi-a zis el.

– Dumnezeu este ceea ce este întotdeauna acelaşi şi care este în acelaşi fel; El este cauza fiinţei tuturor celorlalte". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* partea întâi, III, în PSB, vol. 2, pp. 122-123)

„În slavă, este fără de hotar; în măreţie, de neînţeles; în înălţime, mai presus de pricepere; în putere, neegalat; în înţelepciune, fără de asemănare; în bunătate, de neajuns; în facerea de bine, mai presus de cuvânt". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* cartea întâi, III, în PSB, vol. 2, p. 375)

„*Tu, însă* (spune Sibila – fostă profetească la greci – n. a.), *pleacă-te Aceluia, Care e viaţă şi lumină în veci nepieritoare,*

Care-i pentru oameni bucurie mai dulce decât dulceaţa mierii!

Numai înaintea Lui se cade să-ţi pleci capul,

Apucă pe cărarea unei evlavii veşnice!" (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* cartea a doua, XXXVI, în PSB, vol. 2, p. 430)

„Este invizibil, deşi se vede, nu se poate pipăi, deşi e prezent prin bunătatea Sa, este de neînţeles, deşi se poate concepe prin simţurile omeneşti, de aceea este atât de adevărat şi atât de mare". (Tertulian, *Apologeticul,* XVII, în PSB, vol. 3, p. 64)

„El e Cel care dă tuturor naşterea, iar Sieşi veşnicia, Cel ce a existat înaintea lumii, ţinând El însuşi locul ei, Cel care face cu vorba şi conduce cu raţiunea toate cele ce există şi le desăvârşeşte cu puterea Sa. Nu poate fi văzut, e prea strălucitor, orbeşte vederea. Nu poate fi atins, e prea curat pentru aceasta. Nu poate fi judecat, e prea mare, pentru ca mintea omenească să-L cuprindă. Nesfârşit, nemăsurat, El singur cunoscându-şi adevărata Sa mărire.

Pentru înţelegerea Lui nu e prea puţină mintea, Îl preţuim îndeajuns numai atunci când Îl numim nepreţuit. (...) căci cine încearcă să cuprindă cu gândul măreţia Lui, Îl micşorează; cine nu vrea să-L micşoreze, acela nici nu încearcă să-L pătrundă". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius,* XVIII, 8-11, în PSB, vol. 3, pp. 369-370)

„Dacă asculţi, este lumină; dacă nu asculţi, este foc". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. I, 8.3., în PSB, vol. 4, p. 75)

„*Dumnezeu, cum spune un vechi cuvânt, cuprinde începutul şi sfârşitul şi mijlocul tuturor lucrurilor, se îndreaptă direct spre scop, mergând potrivit naturii Sale; este totdeauna însoţit de dreptate şi pedepseşte pe cei care se depărtează de legea*

dumnezeiască[748]". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. VI, 69.4., în PSB, vol. 4, p. 127)

„Iar Sofocle, fiul lui Sofil spune:
Unul este între adevăruri, unul este numai Dumnezeu.
Cel ce a făcut cerul şi marele pământ,
Valurile azurii ale mării şi furia valurilor.
Dar noi muritorii, rătăciţi cu inima,
Am făcut, pentru mângâierea necazurilor noastre,
Zeilor statui din piatră, din aramă
Din aur şi din fildeş.
Le oferim lor jertfe şi deşarte prăznuiri
Şi socotim că astfel îi cinstim[749].
Astfel poetul, cu îndrăzneală chiar, a prezentat spectatorilor pe scenă adevărul". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. VII, 74.2., în PSB, vol. 4, p. 127)

„Cleante Pedaseul[750], filozof stoic, n-a făcut teogonie poetică, ci teologie adevărată. Nu s-a ferit să spună despre Dumnezeu ceea ce gândea:
Mă întrebi ce fel este binele? Ascultă!
Este ordonat, drept, cuvios, evlavios,
Conducându-se pe sine; este de folos, frumos, cum se cuvine,
Auster, simplu, de ajutor pururea,
Fără teamă, fără tristeţe, util, fără durere,
Ajutător, plăcut, statornic, prieten,
Plin de cinste, recunoscut de toţi...
Slăvit, lipsit de mândrie, atent, blând, puternic,
Veşnic, neprihănit, pururea dăinuitor[751].
Nu-i liber omul care umblă după slavă,
Că doar-doar va dobândi de la ea vreun bine[752].
După părerea mea, în acest text Cleante arată cum este Dumnezeu; arată apoi că slava şi obişnuinţa fac sclavi pe cei care umblă după ele, dar nu caută pe Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. VI, 72.1.-72.3., în PSB, vol. 4, pp. 128-129)

„Nu trebuie trecuţi sub tăcere nici pitagorienii, care spun: *Unul este Dumnezeu; El nu este, după cum socot unii, în afară de întocmirea universului, ci în univers, totul în tot ciclul, supraveghetor al tuturor celor ce se nasc, amestecul tuturora, existând de-a*

[748] Platon, *Legile*, IV, p. 715 E-716 A.
[749] Pseudo-Sofocle, *Fragm. 1025.*
[750] Notă Pr. D. Fecioru: Cleante Pedaseul, filozof stoic (c. 331-251 î. d. H.). A fost mai întâi atlet, apoi a venit la Atena; a fost discipolul filozofului Zenon. Ca să poată studia, muncea noaptea, scoţând apă sau învârtind la o moară. I-a urmat lui Zenon la conducerea şcolii. Din numeroasele sale lucrări n-au rămas decât rare fragmente, între altele un fragment dintr-un imn adresat lui Zeus, remarcabil prin înălţimea de gândire, din care citează şi Clement. (n. s. 636, p. 128)
[751] Cleante, *Fragm. 75*, Pearson.
[752] Cleante, *Fragm. 101*, Pearson.

pururea, creatorul puterilor Lui şi al lucrurilor, luminătorul tuturor celor din cer, tatăl tuturora, minte şi însufleţire în tot ciclul, mişcarea tuturor lucrurilor[753].

Cuvintele acestea, scrise de aceşti filozofi sub inspiraţia lui Dumnezeu şi alese de mine, sunt îndestulătoare pentru cel care poate să cerceteze puţin adevărul". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. VI, 72.4.-72.5., în PSB, vol. 4, p. 129)

„Iar tracul, în acelaşi timp şi mare preot şi poet, fiul lui Oiagros, după slujirile de mare preot ale ceremoniilor religioase cu mistere şi după teologia idolilor, introduce pe altă melodie cântecul adevărului. Târziu, e drept, dar cântă totuşi Cuvântul ce sfânt:

Voi grăi celor cărora le este îngăduit să audă! Păcătoşilor închideţi uşile
Cu toţii! Ascultă, însă, tu, Museos, odrasla Menei[754]*,*
Purtătoarea de lumină!
Îţi voi spune adevărul, ca nimic din cele ce ţi s-au arătat în inimă
Să te lipsească de veacul fericit.
Privind la Cuvântul cel dumnezeiesc, rămâi lângă El.
Conducând vasul spiritual al inimii.
Calcă bine pe cărare şi priveşte numai la Stăpânul lumii,
La stăpânul cel nemuritor.

Apoi mai jos, adaugă în termeni precişi:

Este unul, născut din El Însuşi; din unul, toate vlăstarele s-au născut;
El se mişcă în toate; niciun muritor
Nu-l vede; El, însă, îi vede pe toţi[755].

Şi astfel Orfeu a înţeles cu timpul, că a fost rătăcit". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. VII, 74.3.-74.5., în PSB, vol. 4, p. 130)

„Acelaşi este şi drept şi bun, Cel Care este cu adevărat Dumnezeu, El care este totul şi totul este El, pentru că este Dumnezeu, singurul Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* cartea I, cap. IX, 88.1., în PSB, vol. 4, p. 217)

„Dumnezeu este fără de început. Începutul desăvârşit al universului, Creatorul începutului. Întrucât este existenţă, este început lumii naturale; întrucât este bun, este început lumii morale; şi iarăşi, întrucât este minte, este început lumii raţionale şi cugetătoare. Din pricina asta numai Cuvântul este Învăţătorul, Fiu al minţii Tatălui, Cel ce educă pe om". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, IV, cap. XXV, 162.5., în PSB, vol. 5, p. 306)

„Că Tales, fiind întrebat ce este Dumnezeirea, a răspuns: *Ceea ce nu are nici început, nici sfârşit*[756]. Un altul l-a întrebat dacă Dumnezeirii Îi este ascuns ceva din cele ce face omul; Tales i-a răspuns: *Cum e cu putinţă, când nu-I sunt ascunse nici gândurile*

[753] Pitagora, *Sent. 35*, Mullach, FPG, I, p. 50.
[754] Notă Pr. D. Fecioru: Mene, zeiţa Luna, era mama lui Museos, discipolul lui Orfeu. (n. s. 645, p. 130)
[755] Orfeu, *Fragm. 246*, Kern.
[756] Sternbach, *Gnomologion Vaticanum*, 321.

omului?[757]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. XIV, 96.4., în PSB, vol. 5, p. 365)

„(...) Ca şi cum ar parafraza cuvintele Scripturii: *Cerul Îmi este scaun şi pământul reazem picioarelor Mele* (Is. 66, 1), Orfeu adaugă:

Dumnezeu, pe întinsul cer a întărit
Scaunul Său de aur, iar sub picioare a aşezat pământul.
Şi-a întins mâna Sa dreaptă până la marginea
Oceanului; temelia munţilor se cutremură înăuntrul ei la mânia Lui,
Că nu poate îndura marea Lui putere. El este ceresc
În întregime, iar pe pământ pe toate le duce la sfârşit.
Al Lui este începutul, mijlocul şi sfârşitul.
Altfel nu-i îngăduit să spui. Mi se cutremură mădularele
Când mă gândesc la El. Dintru cea mai mare înălţime El conduce lumea[758]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. XIV, 124.1., în PSB, vol. 5, p. 380)

„Iar poetul liric Pindar, ca şi cum ar fi fost cuprins de furie bahică, spune:

Ce este Dumnezeu? Este ceea ce e totul![759].

Şi iarăşi:

Dumnezeu este Cel Ce face toate pentru muritori[760]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. XIV, 129.1.-129.2., în PSB, vol. 5, p. 382)

„Dar nu-i aşa cum îşi închipuie unii că odihna lui Dumnezeu (Fac. 2, 2) înseamnă că Dumnezeu a încetat de a mai lucra. Dumnezeu este bun; dacă încetează vreodată de a face bine, încetează de a fi Dumnezeu; dar asta nu ni-i îngăduit s-o spunem. Iată ce înseamnă odihna lui Dumnezeu! Înseamnă că Dumnezeu a poruncit să se păstreze fără schimbare, în toată vremea, ordinea pe care a pus-o în cele pe care le-a făcut şi fiecare din făpturi să se odihnească, să pună capăt adică vechii lor neorânduieli". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. XVI, 141.7., 142.1., în PSB, vol. 5, p. 462)

„Şi despre Dumnezeu se zice că e *zelos*, pentru că El nu îndură ca un suflet care i s-a dat Lui să se mai însufleţească de amestecul cu demonii". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, omilia VIII, V, în PSB, vol. 6, p. 89)

„(...) Pe Dumnezeu, Care e principiul sau începutul a tot ce există, nu trebuie să ni-L închipuim ca şi cum ar fi şi El ceva compus, căci, dacă am crede aşa ceva, elementele din care s-ar compune tot ceea ce numim *compus* ar fi mai vechi decât principiul sau începutul însuşi". (Origen, *Despre principii,* cartea întâia, VI, 1, în PSB, vol. 8, p. 50)

„(...) Prin tot ce e numit la Dumnezeu trupeşte, *degete, mâini, braţe, ochi, gură, picioare*, prin toate aceste numiri ale mădularelor trupeşti sunt indicate nu mădulare

[757] Sternbach, *Gnomologion Vaticanum*, 316.
[758] Orfeu, *Fragm. 246* (= 247, 30-36. 39-40), Kern.
[759] Pindar, *Fragm. 140*, Schroeder.
[760] Pindar, *Fragm. 141*, Schroeder.

omeneşti, aşa cum sunt ale noastre, ci unele puteri ale lui Dumnezeu designate cu aceste numiri omeneşti[761]". (Origen, *Despre principii,* cartea a II-a, V, 8, în PSB, vol. 8, p. 159)

„Citatul lui Platon este aşa: *Dumnezeu Cel peste toate, îndrumător la cele prezente şi viitoare, Părinte şi Domn al Celui ce este principiul şi cauza pe care, dacă ne-am deda unei filosofii adevărate, L-am cunoaşte cu toţii limpede, atât cât pot să-L cunoască oamenii fericiţi*[762]". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VI-a, cap. VIII, în PSB, vol. 9, p. 377)

„Dar dumnezeiasca Tradiţie ne învaţă că (Binele) Cel mai presus de tot binele şi Cauza tuturor este totodată şi mai presus de toată puterea de înţelegere, ceea ce-L face să fie de negrăit, de nedescris şi cu neputinţă de numit, mai presus de concepte şi de puterea noastră de judecată, cu neputinţă de categorisit, neexistând nici în trup, nici în cer, nici în văzduh, sau în vreo altă parte a universului, ci ascunzându-Se desăvârşit în afara tuturor în negrăitul adânc al cunoaşterii. Da, numai pe Acesta ne învaţă Dumnezeieştile Scripturi să-L mărturisim a fi pe drept cuvânt Dumnezeu: (o fiinţă) deosebită de orice mod de existenţă trupească şi opusă oricărui raport de dependenţă. Asta şi face ca toate să se poată trage din El, iar nu numai să capete existenţă prin El – ni se spune. Iar El, sălăşluind ca un împărat undeva înăuntru, în ascunsul, în taina nepătrunsei lumini, pune lege şi ordonează totul numai prin puterea voii Sale. Fiindcă numai datorită voii Sale există toate cele ce sunt; ce nu voieşte El, nici nu poate fi. Toate cele vrute de El sunt bune, fiind El Însuşi bun prin însăşi fiinţa Sa". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cuvântare, Despre Sfântul Mormânt, 12.1.-12.2., în PSB, vol. 14, pp. 222-223)

„Despre Dumnezeu însă trebuie să cugetăm că nu are nevoie de nimic altceva, ci îşi este suficient Sieşi şi deplin în El însuşi şi toate subzistă în El şi mai degrabă El însuşi dă tuturor toate[763]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* XXVIII, în PSB, vol. 15, pp. 60-61)

„Dumnezeu, fericita fire, îmbelşugata bunătate, Cel dorit de toţi cei înzestraţi cu cuvânt şi raţiune, frumuseţea cea mult dorită, începutul existenţelor, izvorul vieţii, lumina cea spirituală, înţelepciunea cea neapropiată". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* omilia I, II, în PSB, vol. 17, p. 73)

„*Şi a spus Domnul Dumnezeu socotindu-Se* (Fac. 8, 20-21). Cuvintele acestea sunt spuse iarăşi în chip omenesc, pe măsura de înţelegere a firii noastre". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 338)

„Tu însă eşti cu adevărat frumos. Şi nu numai frumos, ci eşti aşa, fiind însăşi fiinţa frumosului, fiind pururi ceea ce eşti. Nu înfloreşti cu vremea, nici nu-ţi lepezi iarăşi floarea

[761] Notă Pr. T. Bodogae: Anume vorbeşte uneori aşa ca să combată pe antropomorfiţi (*Com. Ioan,* XIII, 22, 131 etc.). (n. s. 727, p. 159)
[762] Platon, *Epist.* VI, 323 (citat după M. Borret, op. cit., III, 198) (n. s. 41, p. 377)
[763] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu poate fi Dumnezeu cel ce are nevoie de altceva, deci cel cu lipsuri în sine şi dependent de altceva în existenţă. (n. s. 69, p. 61)

cu vremea, ci îţi prelungeşti frumuseţea împreună cu veşnicia vieţii[764]. Iar numele ei este iubirea de oameni[765]. Căci Hristos, răsărindu-ne nouă din Iuda, iar poporul iudeu fiind frate celui ce vine la El din neamuri, bine S-a numit, pentru arătarea dumnezeirii în trup, Frăţior al celei ce-L iubeşte". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia IV, în PSB, vol. 29, p. 161)

„Deci fericit cu adevărat este Dumnezeu. Căci orice am presupune că este El, fericită este viaţa nepătată, binele negrăit şi neînţeles, frumuseţea nespusă, mulţumirea prin sine[766], înţelepciunea şi puterea; lumina adevărată, izvorul a toată bunătatea; stăpânirea aşezată peste toate[767]; singurul bun vrednic de iubit, Cel ce e mereu la fel[768]; bucuria neîncetată; veselia veşnică; Cel despre care spunând cineva toate câte le poate, nu spune nimic din cele vrednice de spus". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri,* cuvântul I, în PSB, vol. 29, p. 335)

„Iar însuşirea de căpetenie a Dumnezeirii e să dea mântuire celor ce au nevoie de ea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 36, în PSB, vol. 30, p. 337)

„(…) Dorinţa şi voia lui Dumnezeu devin realitate şi se fac faptă, intenţia devenind imediat realitate fiindcă orice voieşte să facă voinţa dumnezeiască în înţelepciunea şi măiestria Ei, aceea se împlineşte. Căci dacă există la Dumnezeu voinţă, ea este totodată şi împlinire". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere,* Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 393)

„(…) Cauză necreată şi veşnic egală cu sine însăşi, în chip neîntrerupt şi în acelaşi mod, care-i mai presus de orice putere de cugetare, nefiind supusă creşterii sau scăderii şi care trebuie văzută şi înţeleasă ca fiind dincolo de orice margini, din mâna căreia au ieşit şi timpul şi locul, precum şi tot ce se poate cuprinde cu mintea, fie că spunem despre ea că abia ne-o putem închipui, în judecata noastră, fie că ne mulţumim să-i zicem că-i mai presus de lume". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre pruncii morţi prematur, către Hierios,* Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 415)

---

[764] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Frumosul e identificat cu cel ce există cu adevărat, sau prin sine. Ceea ce nu există prin sine se destramă cu vremea, şi această descompunere e una cu pierderea chipului. Numai Cel ce există prin sine şi deci veşnic şi cel în comunicare cu El nu se destramă, nu intră în descompunere, nu are frumuseţe trecătoare, deci mai mult, aparentă. (n. s. 81, p. 161)

[765] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Existenţa prin sine şi veşnică, fiind una cu frumuseţea netrecătoare, e temelia iubirii de oameni. Dimpotrivă, cel ce urăşte este urât. El urăşte pentru că se teme, pentru că e stăpânit de incertitudinea existenţei sale, pentru că nu are forma sa interioară asigurată (formosus). De aceea, în iubirea de alţii se arată totodată frumuseţea cuiva. În limba română cuvântul *urât* are şi înţeles moral şi înţeles estetic. (n. s. 82, p. 161)

[766] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Harul prin sine. Harul e tot ce împlineşte, face superioară şi mulţumeşte viaţa noastră. Noi avem aceasta din altă parte, în ultimă instanţă de la Dumnezeu. Dar Dumnezeu are totul prin Sine. Nimic nu-I lipseşte pentru a fi desăvârşit, mulţumit şi fericit. (n. s. 6, p. 335)

[767] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu nu e stăpânit de nimic. Nu are deasupra Lui nicio stăpânire. El are stăpânirea peste toate. (n. s. 7, p. 335)

[768] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu trebuie să Se schimbe, pentru că are mereu totul; nu trebuie să treacă la o stare pe care nu o are încă. (n. s. 8, p. 335)

„Căci unul fiind după fire Unul Născut şi ca Dumnezeu fiind simplu după fiinţă, e socotit a fi multiplu prin feluritele lucrări, dar nimic nu e străin şi adaus din afară la el, cu toate că datorită atributelor dumnezeieşti nu e cugetat a fi simplu[769]. Căci e cugetat lumină şi viaţă, şi putere, şi nestricăciune. Voind să arate că nimic din afară nu e adaus în el, a adăugat, socotesc, cuvântul: *Globurile şi ramurile să fie din el. Întreg va fi turnat din aur curat.* (Ieş. 25, 36). Adică e întreg şi cu totul Dumnezeu, nu e sfinţit ca cele create; nici nu e ca îngerii, care pe de o parte sunt cugetaţi în firea lor proprie, iar pe de alta sunt înfrumuseţaţi de harul şi de slava Aceluia şi sunt unşi ca de un aur curat prin dăruirea Duhului. Ci în însăşi realitatea Lui prin fire e Dumnezeu, sau firea atotcurată şi supremă". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* cartea a noua, în PSB, vol. 38, p. 297)

„(...) Nimic nu e fără frumuseţe la Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* cartea a noua, în PSB, vol. 38, p. 300)

„Dar precum, deşi nu se întristează prin fire, se spune totuşi că se întristează; căci zice undeva către maica Iudeilor, (adică către Sinagogă): *M-ai întristat în toate acestea* (Iez. 16, 43); iar dumnezeiescul Pavel scrie şi el undeva: *Nu întristaţi pe Duhul Sfânt al lui Dumnezeu întru care aţi fost pecetluiţi* (Efes. 4, 30). Dar, deşi se spune că oboseşte, nu se spune aceasta pentru că simte oboseala în El Însuşi, ci pentru că dacă voieşte, pătimeşte, săvârşind lucrurile mai mult decât mari şi excepţionale, acelea în care se cere să se pună osteneli mari şi amare, dacă se fac de unul din cei ca noi[770]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, cartea a patra a Glafirelor la Facere, 7, în PSB, vol. 39, p. 136)

„*De aceea sunt focul, ca să-ţi aduc lumină, ca să-ţi ard spinii păcatelor şi să-ţi arăt dragostea Mea*[771]". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXIII-a, 42, în PSB, vol. 53, p. 255)

„Tu ţii în stăpânire cerul,

---

[769] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sf. Chiril vorbeşte aici ca şi alţi Părinţi (d. ex. Sf. Vasile cel Mare), de energiile dumnezeieşti, care sunt necreate, ca şi fiinţa fusului sfeşnicului din care pornesc. Dumnezeu nu încetează a fi simplu după fiinţă, cu toate că din El pornesc diferite energii. Dar prin lucrările care corespund atributelor Lui, e multiplu. (n. s. 320, p. 297)

[770] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Din citatele contrare ale proorocilor Isaia şi Iezechiel şi din cel al lui Pavel, se vede că Dumnezeu n-are în Sine lipsuri şi motive de întristare, dar se poate întrista din iubire pentru lipsurile şi faptele neiubitoare ale făpturilor Sale. Iubirea Lui merge până acolo că nu rămâne nesimţitor la ceea ce se întâmplă cu creaţia Sa din voia făpturilor conştiente. Temeiul pentru aceasta e pus chiar în iubirea dintre Persoanele treimice. El are în aceasta viaţa fericită în Sine, dar şi putinţa de-a înţelege durerea celor nefericiţi din lipsa lor de iubire.
Dar Sf. Chiril aplică aceste osteneli şi întristări la Hristos. El spune că Dumnezeu dacă ar avea putinţa să le suporte acestea pentru lucrurile mari pe care le face, nu s-ar feri să le suporte. Iar aceasta o poate face, devenind ca unul din noi. Şi aceasta a făcut-o Hristos. În continuare, Sf. Chiril vorbeşte chiar de o *îmbătare* a lui Dumnezeu de grija pentru noi, însuşindu-şi această stare prin asumarea firii omeneşti. Astfel ajungem să vorbim de o *îmbătare* a lui Dumnezeu pentru noi, pornind de la cele suferite de El în firea omenească. Aceasta înseamnă că Dumnezeu având putinţa să Se facă om, are putinţa să suporte în ipostasul Său dumnezeiesc devenit ipostas al umanităţii, întristarea şi durerea omenească, are în El această virtute. În firea Lui dumnezeiască nu pătimeşte, dar are în El ca Dumnezeu virtualitatea de-a participa la suferinţa omenească. (n. s. 227, p. 136)

[771] Sfântul Ambrozie pune în gura lui Dumnezeu aceste cuvinte – n. a.

Şi eşti cu totul în Cuvânt,
În toate stăpâneşti prin Fiul,
Izvor eşti pentru Duhul Sfânt". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri – Imn de dimineaţă,* XLII, în PSB, vol. 53, p. 383)

„(...) Susţin (unii – n. a.) că nu este greşit a ne mânia pe fraţii care cad în vreo greşeală, de vreme ce se spune că chiar Dumnezeu se înfurie şi se mânie, fie împotriva celor ce nu vor să-L ştie, fie contra celor care, cunoscându-L, Îl dispreţuiesc, cum este acel pasaj: *Şi S-a aprins de mânie Domnul împotriva poporului Său* (Ps. 105, 40), sau când se roagă profetul, zicând: *Doamne, nu cu mânia ta să mă mustri pe mine, nici cu urgia Ta să mă cerţi* (Ps. 6, 1). Ei nu înţeleg că, vrând să li se îngăduie oamenilor o aşa boală ucigătoare, aduc nemărginirii divine şi fântânii întregii curăţii jignirea unei patimi trupeşti.

Dacă într-adevăr, cele ce se spun despre Dumnezeu trebuiesc luate în însemnarea lor trupească şi strâmtă, adică după literă, deci şi doarme, când se spune: *Deşteaptă-Te, pentru ce dormi, Doamne?* (Ps. 43, 25). Tot asemenea se zice despre El: *Iată, nu va dormita şi nici nu va adormi Cel ce păzeşte pe Israel* (Ps. 120, 4), şi stă în picioare şi se aşează, când zice: *Cerul este scaunul Meu şi pământul aşternutul picioarelor Mele* (Is. 66, 1), care *măsoară cerul cu palma şi pământul îl cuprinde în pumnul Lui* (Is. 40, 12), şi se îmbată cu vin, când se zice: *Şi S-a deşteptat Domnul, ca cel ce doarme, ca un viteaz ameţit de vin* (Ps. 77, 71). *Cel ce singur are nemurirea şi locuieşte întru lumina cea neapropiată* (I Tim. 6, 16). Trec peste necunoaşterea şi uitarea, pe care le întâlnim deseori presărate în Sfintele Scripturi, când se face menţiune despre El, ca de pildă înfăţişarea membrelor, care sunt prezentate ca cele ale unei fiinţe cu chip şi alcătuire omenească, deci cu păr, cap, nări, ochi şi faţă, mâini şi braţe, degete, pântece şi picioare. Dacă am vrea să le admitem pe acestea luate în sensul mărginit al literei, va trebui să se considere că Dumnezeu este alcătuit din membre cu înfăţişare trupească, afirmaţie nelegiuită, de care trebuie să ne ţinem departe.

Prin urmare, aşa cum nu pot fi interpretate asemenea expresii după literă, fără a săvârşi un grozav sacrilegiu faţă de Cel pe care autoritatea Sfintelor Scripturi ni-L înfăţişează ca nevăzut, de negrăit, necuprins, mai presus de minte, nepătruns, simplu şi fără alcătuire, tot aşa şi tulburarea furiei sau a mâniei nu i se poate alătura acelei naturi veşnice, fără a comite o mare blasfemie. Printr-o imagine de acest fel, a membrelor, trebuie să înţelegem însuşirile mai presus de fire ale lui Dumnezeu şi nemărginitele Lui lucrări, care nu se pot face înţelese decât prin aceste numiri obişnuite ale membrelor.

De pildă, în imaginea gurii, trebuie să recunoaştem cuvântul Lui, care se adresează de obicei cu blândeţe simţurilor tainice ale sufletului nostru, sau cel care a vorbit la fel părinţilor noştri şi profeţilor. În cea a ochilor, vom putea recunoaşte nemărginirea privirii Sale, care vede şi cercetează toate, fără a-i scăpa nimic din cele ce săvârşim, şi ce va trebui să săvârşim sau gândim. În menţionarea mâinilor, vom recunoaşte înţelepciunea şi lucrarea prin care El Însuşi este şi Creatorul şi Ziditorul a toată făptura. Şi braţul este semnul puterii şi cârmuirii, prin care pe toate le sprijină, le stăpâneşte şi le diriguie şi, ca să trec sub tăcere celelalte, părul alb ce altceva poate arăta decât adânca existenţă şi nemărginire în timp a divinităţii, care, fără de început şi mai înainte de vreme, este mai presus de toată zidirea.

Tot aşa, când citim despre mânia sau furia lui Dumnezeu, nu trebuie să înţelegem αντρόπαθως, adică după josnica patimă omenească, ci într-un chip demn de Dumnezeu, care-i străin de orice patimă; în felul acesta, Îl putem considera drept judecătorul şi osânditorul tuturor faptelor rele din această lume şi, luându-ne după înţelesul acestor

cuvinte, să ne temem de înfricoşătorul platnic al faptelor noastre, şi să nu îndrăznim a admite ceva împotriva vrerii Lui.

Într-adevăr, omul întotdeauna s-a temut de cei despre care ştie că se mânie, şi de aceea se fereşte să-i supere. Aşa, în faţa unor foarte drepţi judecători, de obicei se tem de mânia lor pedepsitoare cei a căror conştiinţă este apăsată de vreo vinovăţie, şi asta, nu pentru că s-ar afla vreo pornire de răzbunare în sufletele celor care au să dea o sentinţă dreaptă, ci pentru că acesta este sentimentul ce-l încearcă cei ce se tem chiar în faţa celui ce aplică legile, după o examinare şi cumpănire dreaptă. Oricât de mari ar fi blândeţea şi bunătatea cu care este făcută judecata, ea este socotită ca izvorând dintr-o grea şi foarte pornită mânie de către cei ce au trebuit să fie supuşi din vina lor osândei". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mănăstireşti,* cartea a VIII-a, cap. 2-4, în PSB, vol. 57, pp. 212-214)

„Din bunătatea Sa împarte cu prisosinţă toată mulţimea bunurilor Sale celor vrednici şi nevrednici. El nu poate să fie înfrânt de injurii, nici să fie urnit din statornicia Sa de nedreptăţile oamenilor, rămânându-I întotdeauna întreagă bunătatea şi firea Sa neschimbătoare". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Cheremon, cap. VI, 3, în PSB, vol. 57, p. 504)

„S-a căit – zice Sfânta Scriptură – că a făcut pe om din pământ. Aceasta nu însemnează că Dumnezeu ar fi rob afectivităţii sau supus vreunei pasiuni; dimpotrivă, pentru ne facilita mai deplin înţelegerea adevărată a scripturilor ni se vorbeşte ca despre nişte stări sufleteşti umane, arătându-se puterea lui Dumnezeu sub numele de căinţă şi mânie; iar mânia divinităţii este pedepsirea păcătosului". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, cartea I, VII, 32, în PSB, vol. 72, p. 198)

„Evagrie, în cartea despre monahi, interzice să se vorbească despre Dumnezeu fără de ruşine şi respect. Şi nu îngăduie să fie definită dumnezeirea în niciun fel. Căci el spune că definiţiile sunt proprii lucrurilor create. El spune aşa: Orice propoziţie are fie un gen despre care se vorbeşte, sau o specie, sau o diferenţă, sau ceva propriu, sau ceva întâmplător, sau o vorbire compusă din acestea. Dar nimic din cele spuse mai sus nu poate fi cuprins în Sfânta Treime. Prin urmare, ceea ce este de negrăit să fie adorat trecându-se sub tăcere. Aşa spune Evagrie. (...). (Socrate, III, 5)". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* cartea a VI-a, cap. XXI, în PSB, vol. 75, p. 238)

„(...) Dumnezeu e în chip simplu şi nehotărnicit peste toate cele ce sunt, care cuprind şi sunt cuprinse, şi peste firea celor fără de care nu pot exista acestea, adică a timpului, a veacului şi a spaţiului". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 40, în PSB, vol. 80, p. 152)

„(...) Dumnezeirea e mai presus de toată împărţirea şi compoziţia şi partea şi întregul, fiindcă e necantitativă şi străină de tot ce există într-o anumită poziţie şi de orice înţeles care i-ar determina modul existenţei, fiindcă e necantitativă şi liberă şi dezlegată de orice legătură şi afecţiune faţă de orice altceva; căci e fără relaţie, neavând ceva înainte de ea, sau cu ea, sau după ea, fiind dincolo de toate şi necompusă cu niciun lucru, după nici o raţiune sau mod.

Aceasta cugetând-o poate marele şi dumnezeiescul Dionisie zice: *De aceea, deşi e lăudată ca unime şi treime, dumnezeirea e mai presus de toate; ea nu e nici unime, nici treime, cunoscută fie de noi, fie de altcineva; ci ca să lăudăm cu adevărat şi supraunimea şi fecunditatea dumnezeiască a ei, am numit pe cea mai presus de nume, cu denumirea dumnezeiască, treimică şi unitară, şi prin cele ce sunt, pe cea mai presus de fiinţă* (*De div. nom*., cap. 13)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 62, în PSB, vol. 80, p. 177)

„(...) Numai El (Dumnezeu – n. a.) are în Sine stabilitatea neînţeleasă, fără de început, nesfârşită şi necuprinsă, din care, prin revărsarea nesfârşit de darnică a bunătăţii, a creat lucrurile din nimic şi le-a făcut să subziste, vrând să Se împărtăşească pe Sine tuturor, pe măsura lor, şi fiecăruia în parte, fără să Se întineze, dăruind fiecăruia puterea de a fi şi de a persista. Aceasta o indică sfântul, dumnezeiescul şi marele Dionisie Areopagitul zicând că Dumnezeu trebuie propovăduit ca Unul, ca Cel ridicat mai presus de toate, ca Cel ce din bunătate a adus la existenţă toată ordinea celor inteligibile şi frumuseţea celor văzute, că Se află pe măsura lor în fiecare dintre făpturi potrivit unei raţiuni negrăite a înţelepciunii, fără să fie închis câtuşi de puţin de nicio raţiune şi mod. În unele Se află anume printr-o revărsare prisositoare a bunătăţii darnice, în altele, în chip moderat, iar în altele întrucât pot doar să-L oglindească întrucâtva (*De div. Nom.*, cap. 2, par. II)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 100, în PSB, vol. 80, p. 249)

„(...) Să nu mai îndrăzniţi să comparaţi pe Dumnezeu cu creatura. Fiindcă Dumnezeu propriu-zis nu e nici corp, nici necorporal, nici substanţă (fiinţă), nici ceva din cele înţelese sau exprimabile, ca să nu mai înşir toate cele ce urmează. Ci El rămâne chiar înţeles, necuprins, şi chiar exprimat, negrăit". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 6, în PSB, vol. 81, p. 52)

Numele „Dumnezeu"[772]

„Se numeşte Dumnezeu, pentru că le-a aşezat pe toate pe tăria Lui şi pentru că cuvântul Dumnezeu vine de la cuvântul θέειν; iar cuvântul θέειν înseamnă: a alerga, a mişca, a lucra, a hrăni, a purta de grijă, a conduce, a da viaţă tuturor". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* cartea întâi, IV, în PSB, vol. 2, pp. 375-376)

„Dumnezeu, Cel ce priveşte şi supraveghează toate, are numele grecesc Theos, de la a privi toate". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia V, în PSB, vol. 29, p. 175)

[772] Expresia *Dumnezeu* nu este Numele Fiinţei sau existenţei Sale şi nici nu este cu putinţă de a găsi un nume propriu al Acelei Fiinţe. – *cf.* Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentarii la Epistola către Evrei*, omilia III. Acest text este foarte aproape de ceea ce scrie Dionisie Pseudo-Areopagitul într-una din operele sale şi anume că Dumnezeu nu poate fi nici definit, nici limitat de imaginile create, şi însăşi noţiunea de *Dumnezeu* este relativă, deoarece ea se referă la legătura Lui cu creaţia, nu la misterul fiinţei Sale transcendente, adică la *esenţa supraesenţială.* (*Despre ierarhia cerească*, 15, 2). – n. a.

Numele lui Dumnezeu[773]

„Nu căutaţi numiri felurite lui Dumnezeu! Dumnezeu este singurul Lui nume. E nevoie de nume atunci când, având mai mulţi, trebuie să dăm fiecăruia numirea sa după semnele proprii. Pentru Dumnezeu unicul, numele acesta ajunge. Dacă I-aş da numele de tată, L-ai crede cu trup omenesc, dacă-L voi numi rege, Îl vei bănui de origine pământeană; dacă-I voi spune stăpân, Îl vei socoti sigur muritor. Dă la o parte numele ce I se adaugă şi-I vei vedea strălucirea. În privinţa aceasta toţi sunt de acord. Aud poporul ridicând mâinile la cer şi spunând mereu aceleaşi vorbe: *Doamne, mare-i Dumnezeu, Dumnezeu este adevărat*, sau *Dac-o vrea Dumnezeu*". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XIX, în PSB, vol. 3, pp. 371-372)

„(...) Spune Scriptura: *Iacov L-a întrebat şi I-a zis Lui: Spune-mi numele Tău! Şi a zis: Pentru ce Mă întrebi de numele Meu?* (Fac. 32, 29). Dumnezeu nu i-a spus numele, pentru că păstra numele Său cel nou pentru poporul cel nou, pentru prunc. Da, Domnul Dumnezeu era încă fără nume, că nu se făcuse om. Cu toate acestea, *Iacov a chemat numele locului aceluia: Vederea lui Dumnezeu; că am văzut, a spus el, pe Dumnezeu faţă către faţă şi s-a mântuit sufleul meu* (Fac. 32, 30). Faţă a lui Dumnezeu este Cuvântul; prin El Dumnezeu este pus în lumină şi cunoscut. Că Iacov atunci a primit numele de Israel, când a văzut pe Domnul Dumnezeu (Fac. 32, 28). Acesta este Dumnezeu, Cuvântul, *Pedagogul,* Cel Care i-a spus iarăşi mai târziu lui Iacov: *Să nu te temi a te coborî în Egipt* (Fac. 46, 3)". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* cartea întâia, cap. VII, 57.1.-57.3., în PSB, vol. 4, p. 199)

„Se zice că numele lui Dumnezeu este sfânt; negreşit nu pentru că ar avea în silabele numelui o putere sfinţitoare, ci pentru că orice însuşire a lui Dumnezeu şi orice idee, care este gândită în chip deosebit despre El, este sfântă şi curată". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* omilia la Psalmul XXXII, X, în PSB, vol. 17, p. 260)

„Scriptura inspirată de Dumnezeu foloseşte după trebuinţă mai multe nume şi cuvinte ca să prezinte o parte a slavei dumnezeieşti; şi aceasta în mod obscur". (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt despre credinţă,* cap. III, în PSB, vol. 18, p. 91)

„(...) Dumnezeiescul Iacob a fost binecuvântat, dar s-a şi rugat, zicând: *Arată-mi numele Tău. Şi a zis: Pentru ce Mă întrebi de numele Meu?* (Fac. 32, 29). Nu-şi spune Dumnezeu numele, arătând prin aceasta ce este după fire. Un nume particular dat lui Dumnezeu, ca omului, nu ar fi al lui Dumnezeu. Dar El se numeşte multiplu din cele ce

---

[773] *Nimic nu este egal cu numele lui Dumnezeu; acesta pretutindeni este minunat. Numele Tău este ca o mireasmă vărsată (Cânt. Cânt. I, 2). Aşa că cel ce pronunţă numele Lui se umple imediat de mireasmă bine mirositoare.* (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile Epistolei către Coloseni*, omilia XIX). Oamenii L-au numit pe Dumnezeu prin mijlocirea unor numeroase atribute. *Dar Dumnezeu, când S-a numit odată pe Sine, a zis: „Eu sunt Cel ce sunt". Şi a adăugat: Vei răspunde fiilor lui Israel: Cel ce Se numeşte pe Sine: „Eu sunt", m-a trimis la voi* (Ieş. 3, 14). Rezultă deci că, dincolo de atributele date de oameni lui Dumnezeu, se cuvine ca noi să dăm lui Dumnezeu cu prioritate numele pe care şi L-a dat El Însuşi: *Eu sunt Cel ce sunt,* acesta fiind deci numele prin excelenţă al lui Dumnezeu. Deci atributul esenţial al Lui este: Cel ce este, căci El este Prezentul, fiind prezent pretutindeni, nespaţial, atemporal şi necuprins. – n. a.

sunt. Căci se numeşte *lumină, viaţă, putere, adevăr, Unul-Născut, strălucire, pecetea Celui ce L-a născut, milă şi înţelepciune, dreptate* şi răscumpărare[774].

Înţelegând deci iarăşi fericitul Iacob că Dumnezeu este Cel căruia nu I se potriveşte niciun nume particular, a chemat numele locului acela *Vederea lui Dumnezeu*. *Căci am văzut,* zice*, pe Dumnezeu faţă către faţă şi s-a mântuit sufletul meu* (Fac. 32, 30)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, cartea a cincea a Glafirelor la Facere, 4, în PSB, vol. 39, p. 184)

Numirile atribuite de noi lui Dumnezeu[775]

„Părintele universului, fiind nenăscut, nu are niciun nume pozitiv; căci acela căruia i se dă un nume oarecare, trebuie să aibă pe cineva mai în vârstă ca el, care să-i dea acest nume. Cuvintele de: Părinte, Dumnezeu, Ziditor, Domn şi Stăpân nu sunt propriu-zis nume, ci numai moduri de adresare, care provin de pe urma binefacerilor şi lucrărilor Lui. Iar Fiul Său, Care singur este numit în chip propriu Fiu, Cuvântul, Care a fost împreună cu El şi S-a născut mai înainte de toate celelalte făpturi şi prin Care, la început, a zidit şi a împodobit toate, se numeşte Hristos pentru faptul că este uns şi că Dumnezeu a împodobit toate prin El. Cuvântul acesta îşi are şi el un sens deopotrivă de necunoscut, după cum şi cuvântul Dumnezeu nu este un nume, ci o idee înnăscută în firea oamenilor, despre ceva cu totul greu de explicat. Numai cuvântul Iisus este un nume şi de om şi de mântuitor". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia A Doua în favoarea creştinilor*, VI, în PSB, vol. 2, p. 107)

„(...) Se mai numeşte de către Duhul Sfânt şi Slavă a Domnului (Ieş. 16, 7), alteori Fiu (Ps. 2, 7), alteori Înţelepciune (Pilde, cap. 8 şi urm.), alteori înger, alteori Dumnezeu, alteori Domn şi Cuvânt (Ps. 32, 6; 106, 20) şi alteori Se numeşte pe Sine Conducător principal de oaste (Ios. 5, 13-14) atunci când S-a arătat în chip de om lui Iosua Navi. Căci întotdeauna El îşi are numirea după felul cum slujeşte voinţei părinteşti şi din aceea că este născut din Tatăl, prin voinţă". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, partea întâi, LXI, în PSB, vol. 2, p. 213)

---

[774] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate fiind de la Dumnezeu, numele tuturor I se cuvin Lui, ca avându-şi temelia în El. Dacă I S-ar da un nume particular deosebit de al altora, s-ar mărgini înţelesului Lui. Dar aceasta nu înseamnă că El se confundă cu toate. Şi că propriu-zis toate numele lor sunt ale Lui. Ele le au numai ca reflexe particulare ale totalităţii care este El. (n. s. 310 bis, p. 184)

[775] Toate numirile ce I le dăm lui Dumnezeu nu se referă la fiinţa Lui care e mai presus de înţelesul oricărui nume, ci la lucrările Lui care vin în lume: numirile *lumină, viaţă, înţelepciune, Dumnezeu*, nu exprimă ascunsul fiinţei, ci puterile şi lucrările *de viaţă născătoare, îndumnezeitoare*, care coboară la noi. Numele nediferenţiate – spune Pseudo-Dionisie Areopagitul în *Despre numele divine* – se referă la întreaga Dumnezeire ca: supra-bun, supra-dumnezeiesc, supra-esenţial, supra-vital, supra-înţelept, ş.a.m.d. De asemenea, numirile de *Tată, Fiu şi Duh nu pot fi schimbate (unul în locul altuia), nici luate în comun.* – P. G. III, col. 640C. Conform Sfântului Grigorie Palama această fiinţă suprafiinţială e fără nume, ca una ce e mai presus de orice nume. Chiar şi numirile ce şi le-a dat Domnul însuşi: *„Eu sunt Cel ce sunt", „Dumnezeu", „lumina", „adevărul" şi „viaţa", numiri pe care teologii le atribuie prin excelenţă dumnezeirii celei mai presus dumnezeire, şi acestea sunt nume de lucrări* (*Apologie mai extinsă*, în *Viaţa şi învăţătura Sfântului Grigorie Palama,* trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Scripta, 1993, p. 223). Numele ce se dau lui Dumnezeu exprimă doar atributele Lui şi nu pe El, cauza a toate şi mai presus de toate. – n. a.

„De-aş spune că e lumină, vorbesc de o făptură a Lui; de-aş spune că e Cuvânt, vorbesc de începutul creaţiei Lui; de-aş spune că e minte, vorbesc de gândirea Lui; de-aş spune că e duh, vorbesc de suflarea Sa; de-aş spune că e înţelepciune, vorbesc de o odraslă a Sa; de-aş spune că e tărie, vorbesc de stăpânirea Sa; de-aş spune că e putere, vorbesc de lucrarea Lui; de-aş spune că e purtare de grijă, vorbesc de bunătatea Lui; de-aş spune că e împărăţie, vorbesc de slava Lui; de-aş spune că e domn, vorbesc de El ca judecător; de-aş spune că e judecător, vorbesc de dreptatea Lui; de-aş spune că e Tată, vorbesc de toate câte le are; de-aş spune că e foc, vorbesc de mânia Lui". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, cartea întâi, III, în PSB, vol. 2, p. 375)

„Este domn, pentru că domneşte peste toate; este Tată, pentru că El este înainte de toate; este creator şi făcător, pentru că este ziditorul şi făcătorul universului; este foarte înalt, pentru că este mai presus de toate; este atotţiitor, pentru că ţine şi cuprinde totul". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* cartea întâi, IV, în PSB, vol. 2, pp. 375-376)

„Dacă-I dăm lui Dumnezeu un nume, apoi numele acesta nu-I este propriu, fie de-L numim Unul, sau Bun, sau Minte, sau Însăşi Existenţa, sau Dumnezeu, sau Creator, sau Domn; nu rostim numele acesta ca fiind numele lui Dumnezeu; ci, din pricina încurcăturii în care ne găsim, folosim pentru Dumnezeu nume frumoase, pentru ca mintea noastră să se sprijine pe ele şi să nu rătăcească la alte numiri. Fiecare din aceste nume, luat separat, nu arată fiinţa lui Dumnezeu, ci toate la un loc arată puterea Celui Atotputernic; că numele pe care I le dăm lui Dumnezeu sunt sau cuvinte care ne arată însuşirile Lui, sau cuvinte care arată relaţiile dintre ele; dar niciunul din ele nu ne spune ce este Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. XII, 82.1.-82.2., în PSB, vol. 5, pp. 357-358)

„Mai trebuie făcută şi altă distincţie, de astă dată, în legătură cu altă afirmaţie a lui Celsus, şi anume că lui Dumnezeu *nu I se poate da niciun nume*[776]. Dacă prin această afirmaţie el înţelege că niciunul dintre cuvintele sau expresiile omeneşti nu pot să prezinte însuşirile particulare ale lui Dumnezeu, atunci pune adevărul, întrucât această afirmaţie s-ar putea aplica şi la alte multe calităţi care nu pot fi numite! Cine poate să distingă prin numiri precise deosebirea de calitate între dulceaţa unei smochine şi cea a unei curmale? Şi cine poate să prezinte prin diferite numiri calitatea proprie fiecărui lucru? Aşadar, nu este de mirare că în înţelesul acesta Dumnezeu nu poate fi numit. Dar dacă luăm în considerare faptul că Dumnezeu totuşi poate fi numit, înţelegând prin aceasta că este cu putinţă să arătăm prin nume ceva din calităţile Sale, cu scopul de a povăţui pe ascultător şi a-l face să înţeleagă însuşirile lui Dumnezeu, pe cât poate să cuprindă din ele firea omenească, atunci nu este fără rost să spun că Dumnezeu poate fi numit. La fel distingem două înţelesuri în cuvintele: *Dumnezeu nu suferă nicio micşorare, pe care noi am putea-o numi*. Şi este adevărat că *Dumnezeu este în afară de orice patimă*". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VI-a, cap. LXV, în PSB, vol. 9, p. 427)

[776] Tâlcuirea Pr. T. Bodogae: *Cuvintele de: Părinte, Dumnezeu, Ziditor, Domn şi Stăpân, nu sunt propriu-zis nume, ci numai moduri de adresare, care provin de pe urma binefacerilor şi lucrărilor lui Dumnezeu*, Iustin, *Apol.* II, 6, *PSB*, 2, p. 81. (n. s. 277, p. 427)

„Fiind întrebat (Sfântul Attalus – n. a.) ce nume are Dumnezeu, el a răspuns: *Dumnezeu nu are nume, ca omul*". (*Actele martirice,* Martirii de la Lyon, I, 52, în PSB, vol. 11, p. 76)

„*Spune-mi, Cel pe care L-a iubit sufletul meu*. Căci aşa te numesc, fiindcă numele Tău, e mai presus de tot numele şi-i negrăit şi necuprins de către toată firea cuvântătoare. Deci numele care face cunoscută bunătatea Ta e iubirea sufletului meu faţă de Tine[777]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia II, în PSB, vol. 29, p. 137)

„L-am chemat pe nume, pe cât îmi era cu putinţă să găsesc un nume pentru Cel nenumit. Dar nu există vreunul care să atingă cu înţelesul lui pe Cel căutat[778]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia VI, în PSB, vol. 29, p. 196)

„Iar Cel ce Se află pururi în afară de orice cugetare prin care poate fi cunoscut, cum ar fi cuprins prin înţelesul vreunui nume? De aceea sufletul născoceşte tot felul de înţelesuri ale numelor, pentru înfăţişarea binelui negrăit, dar toată puterea de tălmăcire a cuvântului e înfrânată şi se dovedeşte mai slabă ca adevărul. Pentru aceea zice: *eu L-am chemat pe cât am putut, născocind cuvinte care să înfăţişeze fericirea negrăită. Dar El era mai mare decât arătau aceste înţelesuri*. E ceea ce face şi marele David, numindu-L pe Dumnezeu adeseori cu nesfârşite nume şi mărturisind că e înfrânt de adevăr. *Tu*, zice, *eşti Dumnezeu îndurat şi milostiv, îndelung răbdător şi mult milostiv, adevărat, tărie şi întărire, loc de scăpare, putere, ajutor şi sprijinitor, cornul mântuirii* şi cele asemenea. Dar iarăşi mărturiseşte că numele Lui nu se cunoaşte în tot pământul dar e minunat. *Cât este de minunat*, zice*, numele Tău în tot pământul* (Ps. 8, 1). Aşa a zis şi către Manoe, cel ce a proorocit despre fiul lui, când a fost întrebat despre nume: *Minunat este acesta şi prea mare ca să poată fi cuprins de auzul omenesc* (Jud. 13, 18)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia XII, în PSB, vol. 29, p. 278)

„(…) Zicând (Sf. Apostol Pavel – n. a.) că Hristos *este puterea lui Dumnezeu şi înţelepciunea lui Dumnezeu.* Tot el însă L-a numit şi *pace, lumină neapropiată în care locuieşte Dumnezeu, sfinţenie şi răscumpărare, arhiereu mare şi Paşti, jertfă de ispăşire a sufletelor, oglindă a slavei şi icoană a ipostazei, făcător al veacurilor, mâncare şi băutură duhovnicească, piatră, apă, temelie a credinţei, piatră din capul unghiului, chip al lui Dumnezeu celui nevăzut, Dumnezeu mare, cap al trupului Bisericii, întâiul născut al lumii celei noi, începătură a celor adormiţi, întâi născut din morţi, întâi născut între mulţi fraţi, mijlocitor între Dumnezeu şi oameni, Fiu-Unul-născut, încoronat cu slavă şi cu cinste, Dumnezeu al slavei, început al tuturor celor ce sunt, iar pe lângă acestea, împărat al*

[777] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu e nume mai potrivit pentru Dumnezeu Cel necuprins decât: *Cel pe care-L iubeşte sufletul meu*. El este Cel vrednic de iubire prin excelenţă. În iubirea faţă de Dumnezeu nu numai că am numele cel mai propriu pentru El, ci Îl şi simt sau simt efectul prezenţei Lui în mine. (n. s. 54, p. 140)

[778] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trăind comuniunea cu Hristos pe întuneric, sufletul simte iubirea Lui, dar nu-L poate prinde în formele cugetării. L-a strigat pe nume, dar neavând un nume potrivit pentru El, Acela n-a răspuns la niciun nume, adică omul nu a simţit că Acela se lasă cuprins în vreun nume. Orice nume rămâne gol de El, mai prejos de El; numai prin simţirea pusă în nume poţi atinge pe Dumnezeu, depăşind prin ea marginile cuvântului. (n.s 129, p. 196)

dreptăţii şi împărat al tuturor, având stăpânirea împărăţiei ce nu se poate zugrăvi în cuvinte. Şi multe altele de felul acesta a căror mulţime nu este nicidecum uşor de arătat". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu,* în PSB, vol. 30, p. 456)

„Căutând (Sf. Apostol Pavel – n. a.) cum va putea numi aceea ce nu se poate pricepe cu gândul omenesc, fiindcă nu a găsit un nume mai potrivit pentru tâlcuirea celor neînţelese, a numit slavă şi ipostas pe Cel ce se găseşte mai presus de tot binele, adică, pe Cel ce nici nu se poate înţelege şi nici nu se poate tâlcui îndeajuns. De aceea el a lăsat nenumită Fiinţa cea mai presus de fiinţe". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu,* în PSB, vol. 30, pp. 463-464)

„Domnul, unul fiind după esenţă, a primit multe nume, în chip figurat, după lucrările săvârşite pentru mântuirea oamenilor; astfel, în unele locuri este numit piatră şi uşă, în altele secure şi cale, vie şi pâine; piatră, pentru puterea lui cea nemăsurată; uşă pentru că este uşa vieţii veşnice; secure pentru că taie rădăcinile răutăţii; cale, pentru că îi conduce pe cei vrednici la cunoaşterea adevărului; vie pentru că rodeşte vinul care veseleşte inima omului; pâine pentru că hrăneşte inima fiinţei raţionale". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul, Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 73)

„*Eu sunt Dumnezeul Tău, Cel ce te-am întărit pe tine şi ţi-am ajutat ţie şi te-am asigurat pe tine cu dreapta Mea cea întru dreptate* (Is. 41, 10)[779]. Deci e obiceiul de Dumnezeu insuflatei Scripturi să numească pe Fiul mână". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a Doua a Glafirelor la Ieşire, 3, în PSB, vol. 39, pp. 325-326)

„Nu renunţăm să spunem că Fiul este lumina, viaţa şi înţelepciunea, puterea şi celelalte pe lângă acestea. Căci aşa a fost numit de către Scriptura de Dumnezeu insuflată. Dar nu închidem în niciuna din aceste numiri firea Lui negrăită, ci spunem că El este simplu din conţinuturi diferite şi e ţesut într-unul din toate. Căci este simplu şi de o fire unică, dar o mulţime de calităţi care-i aparţin fiinţial ne conduc ca nişte raze slabe spre contemplarea Lui şi a unei cuprinderi pe măsura noastră. Dacă deci I se spune pecetea ipostasului Tatălui, cugetă-L totodată existând în mod nedespărţit şi unit prin fire şi ca un chip al Celui ce L-a născut. Iar când e numit şi iradiere a luminii care se difuzează şi străluceşte, să ai în minte şi răspândirea oarecum în afară, totală, nedesprinzându-se de ipostasul din care este, dar nici rămânând la o concentraţie în acea lumină, ci arătându-Se oarecum spre a subzista de Sine şi într-o existenţă proprie. Fiul rămâne intim în firea Tatălui, având-o pe aceasta ca rădăcină şi nesuportând nicio tăiere de ea, dar subzistă (are ipostasul Său) în mod deosebit şi este Fiu cu adevărat, nu e o pecete neipostaziată, nicio prelungire fără subzistenţă, sau un accident, ca o formă a trupului. Căci fiind viaţa prin

[779] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul nu e numai revelarea înţelepciunii Tatălui, ci şi a puterii Lui lucrătoare, pe când Duhul e revelarea bunătăţii şi sfinţeniei Lui. Dar Fiul ca Înţelepciunea şi Puterea Tatălui nu e pasiv, ci este El însuşi Persoană activă. Aceasta se vede şi din expresia lui Isaia, că *Dreapta* lui Dumnezeu e *dreaptă*, adică nu lucrează decât prin dreapta judecată. Mai mult împlinea cineva printr-o persoană care ţine la mine, decât printr-un organ al trupului meu. Mai bine lucrează Tatăl prin Fiul, ca Persoană, decât printr-o putere impersonală a Lui. (n. s. 581, p. 326)

fire, cum s-ar înţelege fără să subziste?[780] Sau nu L-ai auzit zicând: *Eu sunt Cel ce sunt, acesta este numele Meu, şi pomenirea veşnică din neam în neam* (Ieş. 3, 14, 15)?[781]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul V, în PSB, vol. 40, p. 199)

„(...) *Dumnezeul nostru este foc mistuitor* (Deut. 4, 24). Dar n-am spune că preaînţeleptul, explicând firea lui Dumnezeu, L-a asemănat cu focul, ci L-a numit astfel pe Dumnezeu pentru marea Lui ură împotriva răului[782]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 852)

Existenţa lui Dumnezeu

„(...) Voi nu credeţi, căutând argumente raţionale. Noi însă nu căutăm dovezi *în cuvinte convingătoare ale înţelepciunii elineşti* (I Cor. 2, 4), cum a zis Învăţătorul nostru, ci suntem convinşi prin credinţa care o ia înaintea argumentării raţionale[783]. Iată sunt de faţă aci unii care sufereau din partea dracilor; sunt unii chinuiţi acum de dracii care au venit la ei. Punându-i pe ei în mijloc, Antonie a zis: *Sau curăţiţi-i pe aceştia prin silogismele voastre, ori chemând prin orice meşteşug sau vrăjitorie (magie) pe idolii voştri, sau, dacă nu puteţi, lăsaţi-vă de lupta voastră împotriva noastră şi veţi vedea puterea crucii lui Hristos*[784]. Şi zicând acestea, a chemat pe Hristos, a pecetluit pe cei ce pătimeau, prin semnul crucii de două şi de trei ori. Şi îndată s-au ridicat oamenii cu toţii şi mulţumeau Domnului. Şi aşa-zişii filosofi se mirară şi s-au umplut cu adevărat de uimire pentru credinţa lui Antonie şi pentru semnul făcut. Iar Antonie a zis: *Pentru ce vă miraţi de aceasta? Nu noi suntem cei care am făcut-o, ci Hristos este cel ce face acestea, prin cei ce cred în El. Credeţi deci şi voi şi veţi vedea că nu avem vreun meşteşug de cuvinte, ci credinţa cea în Hristos, lucrătoare prin iubire (Gal. 5, 6). Pe aceasta de veţi avea-o şi voi, nu veţi mai căuta dovedire prin raţionamente, ci veţi socoti îndestulătoare credinţa în*

---

[780] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Termenii greceşti hyparxis (existenţă) şi hyphestanai (a subzista) indică ipostasul deosebit, dar nu firea deosebită. (n. s. 286, p. 199)

[781] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numele cel mai propriu al lui Dumnezeu: Cel ce este. El este prin Sine şi toate neamurile Îl vor şti ca atare. (n. s. 287, p. 199)

[782] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu nu urăşte răul în sensul că Se tulbură văzându-l, ci în sensul că nu Se bucură când făptura se închide prin lipsa de iubire, sau Se *întristează* văzând nenorocirea care-i vine ei din aceasta. (n. s. 1622, p. 852)

[783] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Credinţa e o intuiţie anterioară deducţiei raţionale. Aceasta poate aduce şi ea pe urmă sprijinul ei. Dar în credinţă e un fel de întâlnire directă cu puterea dumnezeiască, sau cu prezenţa lui Dumnezeu. (n. s. 60, p. 237)

[784] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Credinţa creştină nu e numai o teorie, ci o legătură cu Dumnezeu cel real şi viu şi mai presus de legile naturii, deci putând da omului o putere care-l scapă de neajunsurile în care-l ţine natura mărginită cu legile ei, care duc pe om, printr-un proces inevitabil, la boli şi la moarte. Dumnezeul credinţei creştine e un Dumnezeu transcendent naturii şi în acelaşi timp venit din iubire la noi prin întruparea pe veci a Fiului Său ca om, în comuniune cu oamenii. Zeii păgâni sunt forţe oarbe ale naturii, care nu ne pot scăpa de legile ei, pentru că n-au nicio putere superioară lor şi nicio conştiinţă capabilă de iubire.
În crucea lui Hristos s-a arătat iubirea lui Dumnezeu faţă de noi, dar şi puterea Lui, care a învins până şi moartea, cea mai mare neputinţă a naturii. Creştinismul protestant a scos minunile din credinţa creştină, lăsând-o o pură teorie, ca alte sisteme filosofice. Aceasta pentru că a eliminat asceza, sau crucea, din viaţa creştină. Dar trebuie întărit duhul şi făcut stăpân al trupului prin înfrânare şi răbdare pentru a se manifesta în om puterea lui Hristos. (n. s. 61, p. 237)

Hristos. Acestea au fost cuvintele lui Antonie. Iar aceia minunându-se de ele, plecară îmbrăţişându-l şi recunoscând că au avut folos de la el". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* LXXIX, în PSB, vol. 16, pp. 237-238)

„(...) Toate cele ce au existenţa după Dumnezeu nu o au în mod simplu, ci *cumva*. Şi de aceea nu sunt fără de început. Căci tot ce primeşte raţiunea unui *cum*, deşi este, nu spun cum a fost când nu era. De aceea spunând că Dumnezeu este, nu spun cum este. Şi de aceea şi *este* şi *era* le spunem la El în chip simplu, nedeterminat şi absolut. Căci dumnezeirea e mai presus de orice cuvânt şi de orice înţeles. De aceea nici spunând că este, nu o facem supunându-L categoriei existenţei. Căci este izvorul existenţei, dar nu existenţa însăşi. Fiindcă e mai presus şi de însăşi existenţa spusă şi gândită în oarecare mod. Iar dacă cele ce sunt au existenţa în oarecare mod, dar nu simplu, precum trebuie să fie sub *unde* pentru poziţia şi marginea raţiunilor naturale din ele, vor trebui cu siguranţă să fie şi sub *când* pentru începutul lor[785]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 60, în PSB, vol. 80, p. 173)

Existenţa lui Dumnezeu – argumentul istoric

„Deci toate cele ce există pe lumea aceasta au, în chip înnăscut, fără să înveţe de la cineva[786], ideea de Tatăl şi Creatorul universului[787]; şi au legătură cu toate: cele neînsufleţite au raporturi de simpatie cu cele însufleţite; iar dintre cele însufleţite cele nemuritoare lucrează în fiecare zi; dintre cele muritoare, unele de frică, chiar când sunt purtate în pântece de mama lor, altele datorită gândirii lor libere şi dintre oameni, toţi; şi elenii şi barbarii. Niciun neam de oameni, nici dintre cei care lucrează pământul, nici dintre nomazi, dar nici dintre oamenii din oraşe, nu poate trăi fără să aibă mai dinainte în suflet credinţa într-o fiinţă superioară. De aceea, orice popor, care locuieşte până la ţinuturile mării spre răsărit şi spre apus, orice popor, care locuieşte ţinuturile de la miazănoapte şi de la miazăzi, deci toate aceste popoare au una şi aceeaşi idee despre Cel Care a rânduit conducerea lumii, întrucât întreaga Sa lucrare se întinde în chip egal peste tot". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. XIV, 133.7.-133.9., în PSB, vol. 5, pp. 384-385)

„Nepărtinirea lui Dumnezeu (...) nu este mărginită în timp, ci este din veac; nici binefacerea lui Dumnezeu n-a început cândva şi nici nu se mărgineşte la anumite locuri sau la anumiţi oameni; la fel nici facerea Lui de bine nu este parţială. *Deschideţi-mi mie porţile dreptăţii! Intrând prin ele voi lăuda pe Domnul. Aceasta este poarta Domnului,*

[785] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Faţă de filosofia care supunea totul categoriei existenţei, deci chiar divinitatea, sfântul Maxim aşază pe Dumnezeu mai presus şi de categoria existenţei. Aceasta este cea mai radicală aplicare a teologiei negative, afirmată dar nu demonstrată de scrierile areopagitice. Tot ce cade sub categoria existenţei cade sub un *cum* al existenţei şi deci e mărginit, pentru că orice fel de *cum* exclude alte moduri ale lui. De acest *cum* al oricărei existenţe ţin şi *când* şi *unde*, sau timpul şi spaţiul, care de asemenea o mărginesc. Ceea ce există cândva are un început şi un sfârşit. Ceea ce există undeva nu e infinit. Dumnezeu, necăzând sub categoria existenţei determinate, e mai presus de timp şi de spaţiu. El limitează existenţa în timp şi în spaţiu. (n. s. 222, p.173)

[786] Platon, *Erixias*, 398 C.

[787] Idem, *Timeu*, 28 C.

drepţii vor intra prin ea (Ps. 117, 19). Barnaba[788], tălmăcind cuvântul profetului, adaugă: *Dintre multe porţi deschise, numai poarta care duce la dreptate, este poarta lui Hristos; fericiţi sunt toţi cei care intră prin ea*. Acelaşi înţeles îl are şi acel cuvânt profetic: *Domnul peste ape multe* (Ps. 28, 3); nu numai peste felurite testamente, ci şi peste feluri şi feluri de învăţături care duc la dreptate, atât ale elinilor, cât şi ale barbarilor. Şi David dă lămurit mărturie de adevărul acesta, când zice: *Să se întoarcă păcătoşii în iad, toate neamurile care uită pe Dumnezeu* (Ps. 9, 18). Negreşit L-au uitat pe Acela de Care îşi aminteau mai înainte; pe Acela pe Care-L cunoşteau înainte de a-L uita, pe Acela L-au părăsit. Era deci şi la neamuri o cunoaştere obscură despre Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. VIII, 64.1.-64.6., în PSB, vol. 5, pp. 424-425)

„Dacă naşterea Domnului n-ar fi fost cu totul cerească şi fericită, dacă ea n-ar avea nimic dumnezeiesc şi mai presus de firea omenească, atunci nicidecum n-ar fi ajuns să se răspândească învăţătura Sa peste întreg pământul". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca,* omilia a VII-a, VI, în PSB, vol. 7, pp. 89-90)

Existenţa lui Dumnezeu – argumentul cosmologic

„Însăşi frumuseţea noastră arată pe Dumnezeu, făcătorul nostru: statura dreaptă, faţa ridicată, ochii aşezaţi în partea de sus a corpului ca nişte observatori şi toate celelalte simţuri ca străjile unei cetăţi". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius,* XVII, 11, în PSB, vol. 3, p. 368)

„Cine sunt, după noi, oameni lipsiţi de orizont dacă nu tocmai acei oameni care nu pot să-şi înalţe privirea şi să înţeleagă, pornind de la măreţia lumii şi de la frumuseţea făpturilor din ea, că ei trebuie să contemple, să admire şi să cinstească numai pe Acela care le-a creat". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a III-a, cap. LXXVII, în PSB, vol. 9, p. 225)

„(...) Ascultându-şi raţiunea şi trecând de la piatră la lemn, chiar de la aur la argint, ca cel mai preţios material, ba chiar şi de la frumuseţea lumii, pot să se ridice la Creatorul tuturor, Căruia să I se încredinţeze ca unuia ce singur susţine întreaga existenţă, poate înţelege gândurile tuturor şi poate auzi rugăciunea tuturor". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a IV-a, cap. XXVI, în PSB, vol. 9, p. 250)

„(…) Acest spectacol trebuie să fie opera unei puteri divine şi trebuie să existe o forţă superioară care menţine universul şi pe care noi am putea pe drept s-o numim Dumnezeu. Şi gândind la temeinicia pământului, la diversitatea animalelor şi la multipla varietate a plantelor, am început să laud pe Creator. Dar spiritul meu nu s-a oprit aici, ci am început să mă întreb cine este acesta? Oare, cineva a coexistat totdeauna cu Dumnezeu sau numai Dumnezeu a existat totdeauna, nemaifiind în afara Lui nimeni altul? Întâi mi-am zis că nu este corect a zice că un lucru poate veni din neant, deşi această concluzie nu este întru totul imposibilă pentru cei mai mulţi, ci că tot ceea ce există vine de la Dumnezeu. Apoi, am zis că nu este corect a zice că alături de Dumnezeu a mai existat şi un alt principiu, că din contră, se cuvine să susţinem că fiinţele îşi trag originea (doar) de la El. De acest lucru mă

[788] Notă Pr. D. Fecioru : Clement Romanul, *Epistola I către Corinteni*, XLVIII, 4.

convinsese ordinea şi frumuseţea naturii". (Metodiu de Olimp, *Despre liberul arbitru,* II, PSB, vol. 10, p. 214)

„Fiindcă, oare, nu este adevărat că întreaga stihie a pământului pe El Îl recunoaşte drept stăpân atunci când, prin roadele şi prin vieţuitoarele pe care le poartă şi le aduce la lumină, îşi mărturiseşte ascultarea în faţa voii Celui Atotputernic? Şi bogat curgătoarele ape ale râurilor, ca şi susurul nesfârşit, venit din adâncuri, al izvoarelor, Îl vădesc pe Cel ce este cauza unei asemenea minunăţii. Tot pe El Îl arată şi adâncul ţinut în chingile din străfunduri ale mării, ca şi zbuciumul valurilor, atunci când se înalţă spre cer, umplând pământul de groază, ca apoi – apropiindu-se de ţărm – potolite de ordinea dumnezeieştii legi, să se chincească! Tot pe El şi stăpânita şiroire a ploii de iarnă, bubuitul tunetului şi scânteierile fulgerelor, joaca mereu înnoită a vântului, goana norilor în înaltul văzduhului; tot pe El Îl mărturisesc, pentru toţi cei ce nu sunt în stare să-L vadă cu înşişi ochii lor.

Soarele, atotstrălucitorul, care străbate prin vremi, numai pe El Îl ştie de stăpân, şi, plecat în faţa voii Lui, nu se încumetă să se abată din cale. Luna – cu lumina ei mai palidă decât a soarelui – supusă rânduielilor lui Dumnezeu, în unele răspasuri se împuţinează, ca apoi să crească iar la loc. Cerul în frumuseţea sa, scânteind din noianul său de stele (care-i străbat în pâlcuri[789] şi în bună rânduială, pe acelaşi neabătut drum), dă şi el de ştire despre Dăruitorul a toată lumina. Aşadar, toţi luminătorii cereşti, la semnul şi la cuvântul Lui, se supun împreună aceleiaşi armonii, gonind de-a lungul imenselor lor cruguri pe pista din înaltul văzduhului. Alternanţa zilei cu noaptea, scurgerea timpului şi schimbările anotimpurilor, ritmurile şi rânduiala întregului univers aduc laudă nemărginit-feluritei înţelepciuni a nemăsuratei Lui puteri". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* 4-5, în PSB, vol. 14, pp. 191-192)

„(…) Se poate câştiga cunoştinţa despre Dumnezeu şi de la cele ce se văd, dat fiind că zidirea arată şi proclamă pe Stăpânul şi Făcătorul ei prin rânduiala şi armonia ei, ca prin nişte litere". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* XXXIV, în PSB, vol. 15, p. 69)

„De fapt, pentru că Dumnezeu este bun şi de-oameni-iubitor şi cu grijă pentru sufletele făcute de El, dar e nevăzut şi de necuprins prin fire şi dincolo de toată fiinţa creată şi de aceea neamul omenesc nu poate ajunge uşor la cunoştinţa despre El, pentru că toate sunt create, iar El este necreat, a întocmit creaţiunea prin Cuvântul Său (prin Raţiunea Sa) astfel ca, deoarece El este prin fire nevăzut, să poată fi cunoscut de oameni prin operele Lui. Căci meşterul se cunoaşte de multe ori din opere, chiar dacă rămâne nevăzut. Astfel se spune despre sculptorul Fidias că operele lui se cunoşteau de privitori ca ale lui chiar când nu era de faţă Fidias, din simetria şi proporţia părţilor întreolaltă. Aşa se poate cunoaşte din rânduiala lumii Dumnezeu, Făcătorul şi Orânduitorul ei, chiar dacă nu se vede cu ochii trupului. Căci Dumnezeu nu a abuzat de firea Sa nevăzută – să nu spună cineva aceasta – ca să Se lase pe Sine cu desăvârşire necunoscut oamenilor[790]. Ci precum am zis înainte, a rânduit astfel creaţiunea, ca, chiar dacă nu e văzut prin fire, totuşi să fie cunoscut prin opera Sa". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* XXXV, în PSB, vol. 15, pp. 69-70)

---

[789] Tâlcuirea Radu Alexandrescu: Textual: *în ordine* (n. tr.). (n. s. 289, p. 192)

[790] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu S-a folosit de firea Sa omenească nevăzută, ca să-i lase pe oameni în necunoştinţa ei. (n. s. 84, p. 70)

„Căci cine, văzând mersul în cerc al cerului şi drumul soarelui şi al lunii şi poziţiile şi mişcările celorlalte stele, care sunt opuse şi diferite, dar păstrează în deosebirea dintre ele o ordine, nu se gândeşte că ele pe ele se ţin în această rânduială, ci altul este Făcătorul şi Orânduitorul lor? Şi cine, văzând soarele răsărind ziua şi luna arătându-se noaptea şi scăzând şi împlinindu-se în acelaşi număr egal de zile, şi unele din stele alergând şi schimbându-şi drumurile în mod diferit, iar altele mişcându-se în mod neabătut, n-ar ajunge la gândul că există un Creator care le cârmuieşte?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* XXXV, în PSB, vol. 15, p. 70)

„Cine, văzând cele contrare prin fire, unite şi trăind într-o legătură armonioasă, văzând de pildă focul amestecat cu răcoarea şi uscatul cu apa şi acestea neluptându-se între ele, ci alcătuind o unitate, ca un singur trup, nu se va gândi că Cel ce le uneşte este în afară de ele? Cine, văzând iarna retrăgându-se în faţa primăverii şi primăvara în faţa verii şi vara în faţa toamnei şi că acestea, deşi protivnice prin fire (căci una răcoreşte, alta arde, alta hrăneşte şi iarăşi alta veştejeşte), totuşi slujesc toate în mod egal şi nevătămat oamenilor, nu ar înţelege că e Cineva mai mare ca ele, care le ţine în unitate şi le cârmuieşte pe toate, chiar dacă nu-L vede? Cine, văzând norii purtaţi de aer şi în nori legată greutatea apelor, nu se va gândi la Cel ce le-a legat şi le-a rânduit pe acestea? Sau cine, văzând pământul însuşi, atât de greu prin fire, rezemat pe ape şi rămânând nemişcat pe ceea ce se mişcă prin fire, nu va cugeta că e Cineva care le-a rânduit şi le-a făcut pe acestea, adică Dumnezeu? Cine, văzând rodirea la vreme a pământului şi ploile din cer şi curgerea râurilor şi firea izvoarelor şi înmulţirea animalelor prin unirea celor neidentice, şi acestea nesăvârşindu-se pururi, ci la timpuri rânduite; şi, în general, cine, văzând rânduiala statornică şi neschimbată, alcătuită din cele neidentice şi contrare, nu se va gândi că există o unică putere care a înfăptuit această rânduială şi o cârmuieşte cum e bine, ca să rămână la fel? Căci ele n-ar putea coexista şi rămâne aşa prin ele însele, dată fiind opoziţia din fire între ele[791]. Fiindcă apa este prin fire grea şi curgătoare în jos, iar norii sunt uşori şi tind în sus; şi totuşi apa mai grea e purtată de nori. Şi iarăşi pământul este foarte greu, iar apa, mai uşoară ca el, şi totuşi ceea ce e mai greu e purtat de ceea ce e mai uşor şi pământul nu cade în jos, ci rămâne nemişcat. Şi bărbătescul nu e la fel cu femeiescul şi totuşi se unesc împreună şi se înfăptuieşte din amândoi naşterea unor animale la fel cu ele. Şi, vorbind pe scurt, răcoarea e contrară căldurii şi apa se luptă cu uscatul şi totuşi unindu-se nu se opun una alteia, ci prin combinarea lor alcătuiesc un corp şi dau naştere tuturor[792]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* XXXVI, în PSB, vol. 15, pp. 70-71)

[791] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ordinea lumii arată un creator al ei. E un argument tradiţional dezvoltat de stoici şi folosit de apologeţi. (n. s. 85, p. 71)

[792] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chimia explică astăzi această intercondiţionare şi întregire a elementelor, dar numai până la un loc. Mai bine-zis descrie empiric manifestarea acestei intercondiţionări şi întregiri, fără să o explice de fapt. În fond este între ele ceva unitar şi contrar, care prin echilibrul între ele produc toate formele de individuaţiuni. Dar nu putem evita întrebarea: cine a orânduit universul astfel ca din forţele şi mişcările contrare să se producă aceste individuaţiuni în care e un sens şi totuşi în repetiţia naşterii şi morţii lor lipseşte un sens final? Nimic în natură nu are o putere care să domine totul, ci totul se compune din puteri neputincioase, dominatoare şi dominate. Această fire a lor cere pe cineva care le domină pe toate şi nu e dominat de nimic, care e izvorul a toată puterea şi raţiunea. (n. s. 86, p. 71)

„Nu s-ar combina cele ce luptă între ele şi îşi sunt protivnice dacă Cel ce le-a unit n-ar fi mai mare şi stăpân al lor, dacă elementele nu I s-ar supune, ca nişte roabe, Stăpânului. Numai în acest fel elementele nu mai ascultă de firea lor ca să lupte împotriva altuia, ci, recunoscând pe Domnul care le-a legat, realizează o armonie între ele, fiindu-şi prin fire contrare, dar conducându-se în mod armonic prin voinţa Celui ce le cârmuieşte. Căci dacă nu s-ar înfăptui prin voinţa Unuia mai puternic combinarea unitară a acestora, cum s-ar combina şi uni ceea ce e greu cu ceea ce e uşor: uscatul cu lichidul, linia dreaptă cu cea circulară; focul cu răceala; marea cu pământul; soarele cu luna; stelele cu cerul; aerul cu norii, firea fiecăruia fiind contrară firii celuilalt? Căci s-ar produce o mare luptă între ele, una arzând, alta răcind, ceea ce e greu trăgând în jos, ceea ce e uşor trăgând, dimpotrivă, în sus, soarele luminând, aerul întunecând. Ba şi stelele s-ar lupta între ele, pentru că una se află într-o poziţie inferioară, alta, într-una superioară. Şi noaptea n-ar face loc zilei, ci ar rămâne mereu opusă ei şi luptând cu ea. Iar petrecându-se lucrurile astfel, nu s-ar mai vedea o unitate frumoasă (un cosmos), ci un haos (o acosmie), nu o rânduială, ci o neorânduială şi nu o sinteză, ci o anarhie, şi nu măsuri, ci lipsă de măsuri. Iar prin opoziţia şi lupta între ele, toate s-ar desfiinţa sau ar rămâne numai ce e mai tare. Şi aceasta ar arăta iarăşi o neorânduială (acosmie). Căci rămânând numai ce e mai tare şi lipsindu-se de folosul celorlalte, ar face totul disproporţionat, aşa cum dacă ar rămâne numai piciorul, sau numai mâna, nu s-ar mai vedea trupul întreg. Căci ce lume ar mai fi aceea în care s-ar arăta numai soarele, sau s-ar învârti numai luna, sau ar exista numai noaptea, sau numai ziua? Ce fel de armonie s-ar mai păstra, dacă ar fi numai cerul fără stele, sau numai stelele fără cer? Şi ce folos s-ar mai arăta dacă ar fi numai marea, sau dacă pământul s-ar afla fără ape şi fără celelalte părţi ale zidirii? Cum ar fi apărut şi omul, sau în general vreo vietate pe pământ, dacă elementele s-ar fi aflat în luptă între ele şi n-ar fi rămas decât numai cel mai puternic dintre ele, care n-ar fi fost suficient pentru alcătuirea corpurilor? Căci nu s-ar fi constituit nimic dintre toate numai din căldură sau numai din răcoare, sau numai din apă, sau numai din uscat, ci ar fi fost toate în neorânduială şi necompuse. Ba nici chiar ceea ce pare a fi mai tare n-ar fi putut exista fără ajutorul celorlalte. Numai aşa poate exista şi el. Fiindcă deci nu e o neorânduială, ci o rânduială în toate, şi nu e o lipsă de măsură, ci o simetrie, şi nu e un haos, ci un cosmos şi o sinteză armonioasă a cosmosului, e necesar să cugetăm şi să primim ideea unui stăpân care le adună şi le ţine strânse pe toate şi înfăptuieşte o armonie între ele. Şi deşi nu Se arată ochilor sub rânduiala şi armonia celor contrare, e de cugetat Cârmuitorul şi Orânduitorul şi Împăratul[793]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XXXVII-XXXVIII, în PSB, vol. 15, pp. 71-72)

[793] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu nu Se arată în mod descoperit, căci prin aceasta ne-ar copleşi şi n-am fi în stare să ne folosim în mod liber de lume. Dar nu ne-am putea folosi de ea nici dacă ar fi un haos. Dumnezeu Îşi arată iubirea Sa faţă de noi în mod discret, coborâtor la puterea noastră, lăsându-ne să fim stăpâni asupra lumii dăruite nouă de El. N-am putea să o folosim în libertate, nici dacă El ar fi prezent în mod descoperit, nici dacă ea ar fi un haos, în care El să nu Se străvadă nicidecum. Când Dumnezeu a spus: *Creşteţi şi stăpâniţi pământul*, ne-a dat putinţa de a o stăpâni prin libertate şi, prin aceasta, de a creşte liberi în dragostea faţă de El. Un tată care ar da fiului spre moştenire nişte lucruri haotice, sau l-ar copleşi prin prezenţa lui prea puternică, prea impunătoare, n-ar lăsa fiului putinţa de a creşte în libertate şi de a se simţi în largul său în prezenţa lui. Dragostea adevărată este discretă. Ea dă tot ce trebuie celui iubit, dar îi lasă şi impresia că lucrarea lui e necesară, sau foarte importantă. Fiul trebuie mai mult să ghicească, din daruri, valoarea şi iubirea tatălui. Acesta nu trebuie să-l strâmtoreze, să-l priveze de libertate. Dar Dumnezeu e mai mult ca un tată pământesc. El nu numai că ne-a dat toate, lăsându-ne ca să le folosim în mod liber, ci le şi ţine în armonie ca să le putem folosi şi ne ajută ca să putem scoate folosul cel mai bun din ele, dar şi

„Să luăm ca pildă o cetate constituită din oameni mulţi şi feluriţi, mici şi mari, bogaţi şi săraci, bătrâni şi tineri, bărbaţi şi femei. Dacă o vedem cârmuită după o bună rânduială şi pe cei din ea, deşi feluriţi, trăind în armonie între ei, iar nu pe bogaţi opuşi celor săraci, sau pe cei mari protivnici celor mici, sau pe cei tineri contrazicând pe cei bătrâni, ci pe toţi vieţuind în pacea respectului reciproc, văzând-o astfel, înţelegem numaidecât că buna armonie este susţinută de prezenţa unui cârmuitor, chiar dacă nu-l vedem pe el însuşi. Căci neorânduiala este semnul lipsei unei conduceri (anarhia). Iar rânduiala arată un cârmuitor. La fel, văzând armonia mădularelor trupului întreolaltă, sau că ochiul nu se luptă cu urechea, nici mâna nu se răscoală împotriva piciorului, ci pe fiecare împlinind o trebuinţă proprie fără răzvrătire împotriva celorlalte, înţelegem din aceasta în chip sigur că este în trup un suflet care le conduce pe acestea, chiar dacă nu-l vedem pe el însuşi.

Aşa, e necesar să vedem în rânduiala şi armonia tuturor pe Dumnezeu, Cârmuitorul tuturor, şi, pe Acesta, ca fiind unul şi nu mulţi. Căci această rânduială bine întocmită şi armonia concordiei tuturor nu ne indică mulţi cârmuitori şi conducători ai ei, ci pe Cuvântul Cel Unul. Pentru că dacă ar fi mulţi conducătorii creaţiei, nu s-ar păstra această rânduială a tuturor, ci ar fi toate în neorânduială, din cauza celor mulţi. Căci fiecare ar trage toate spre voia sa şi s-ar lupta cu ceilalţi. Căci precum am spus că credinţa în mulţi zei e una cu necredinţa, aşa este în mod necesar conducerea de către mulţi una cu anarhia. Pentru că acolo unde fiecare se împotriveşte conducerii altuia, nu mai este nici un conducător, ci peste toate e stăpână anarhia. Iar unde nu e un conducător, e o neorânduială. Şi invers, acolo unde cele multe şi felurite sunt cuprinse într-o singură rânduială şi armonie, se arată ca existând un singur stăpânitor. Să folosim iarăşi o pildă: dacă aude cineva de departe sunetul unei lire, scos din multe coarde, admiră armonia şi simfonia lor, simţind că nu numai cea joasă scoate sunetul, nici numai cea ascuţită, nici numai cea de mijloc, ci că toate sună împreună, ţinându-se în echilibru. Iar din aceasta înţelege că lira nu se mişcă de la sine, dar nici nu e lovită de mai mulţi, ci că e un singur cântăreţ care combină prin priceperea lui sunetul fiecărei coarde cu al celorlalte într-o simfonie armonioasă, deşi nu-l vede pe acesta. Tot aşa între rânduiala lumii întregi este o armonie universală, în care nu se răzvrătesc nici cele de sus faţă de cele de jos, nici cele de jos faţă de cele de sus, ci din toate se înfăptuieşte o unică armonie, iar de aci urmează că unul este Cârmuitorul şi Împăratul întregii creaţiuni, luminând şi mişcând toate cu lumina Sa”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* XXXVIII, în PSB, vol. 15, pp. 73-74)

„Căci cum ar fi cunoscut clădirea, sau corabia, sau lira, dacă n-ar fi lucrat un meşter de corăbii, dacă n-ar fi clădit un arhitect şi dacă n-ar fi armonizat (lira) un muzician?” (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* XLVII, în PSB, vol. 15, p. 86)

„Căci de voieşte cineva să privească la cer, vede orânduirea Lui; de nu poate privi la cer, ci se apleacă numai la oameni, vede prin fapte puterea Lui neasemănată faţă de oameni şi cunoaşte în oameni pe Dumnezeu Cuvântul. De s-a abătut cineva spre draci şi s-a îngrozit de ei, îl vede pe El alungându-i pe aceia şi înţelege că El este Stăpânul lor. De s-a scufundat în firea apelor şi socoteşte că ele sunt dumnezeu, cum se închină egiptenii apei, o

---

aceasta o face în mod discret, delicat. În natură e şi luptă, dar şi armonie. Sunt de folos şi cele tari şi cele mai slabe. (n. s. 87, pp. 72-73)

vede pe aceasta prefăcută de El şi cunoaşte că Domnul este Ziditorul lor[794]. Iar de se coboară cineva la iad şi acolo se înspăimântă de eroii coborâţi acolo, socotiţi zei, vede învierea înfăptuită de El, sau biruinţa asupra morţii, şi înţelege că şi acolo numai Hristos este Domnul şi Dumnezeul cel adevărat. Căci toate părţile zidirii le-a atins Domnul şi pe toate le-a eliberat de toată înşelăciunea şi le-a arătat aşa cum sunt, cum zice Pavel: *Dezbrăcând începătoriile şi stăpâniile le-a biruit pe Cruce* (Col. 2, 15), ca să nu mai poată fi înşelat cineva, ci pretutindeni să afle pe Cuvântul lui Dumnezeu[795]. Astfel, omul înconjurat de pretutindeni şi privind oriunde, adică văzând în cer, în iad, în om, pe pământ dumnezeirea Cuvântului, nu mai e amăgit în privinţa lui Dumnezeu, ci numai Lui I se închină şi prin El cunoaşte şi pe Tatăl". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, XLV, în PSB, vol. 15, pp. 142-143)

„Dacă te uiţi la cer, spune psalmistul, şi la ordinea din el, cerul îţi este conducător credinţei; arată în el însuşi pe Meşterul Care l-a făcut. Dacă te uiţi la frumuseţile de pe pământ, iarăşi, şi prin ele, ţi se măreşte credinţa în Dumnezeu. Că n-am crezut în Dumnezeu văzându-L cu ochi trupeşti, ci prin puterea minţii Îl vedem pe Cel nevăzut din cele văzute. (...) dacă te uiţi bine la piatră, vei vedea că şi ea îţi face dovada Celui Care a făcut-o. Chiar furnica, chiar ţânţarul, chiar albina. Adeseori, chiar în lucrurile cele mici se arată înţelepciunea Creatorului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* omilia la Psalmul XXXII, III, în PSB, vol. 17, pp. 249-250)

„(…) Chiar existenţa lui Dumnezeu, tot numai din mărturiile operei Sale o deducem. După cum, deci, aruncând ochii asupra universului întreg şi fiind atenţi la ordinea minunată din el precum şi la binefacerile care s-au revărsat din partea lui Dumnezeu asupra vieţii noastre, înţelegem că există deasupra acestui univers o putere creatoare care a făcut tot ce există şi care ne poartă de grijă la toţi…". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 12, în PSB, vol. 30, pp. 307-308)

„Când vede cineva o haină, îndată se şi gândeşte la ţesător, iar la vederea unei corăbii îi vine în minte meşterul care a alcătuit-o. Tot astfel vederea unei case îndreaptă mintea privitorului spre mâna unui zidar, care a zidit-o. Dar ei, epicureii, privesc doar spre lumea văzută, de aceea rămân orbi şi nu văd pe Cel ce se descoperă prin ea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere,* Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 352)

---

[794] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul lui Dumnezeu, ca Raţiunea supremă, este prezent în raţionalitatea întregii zidiri, dar creştinii îl cunosc nu ca identic cu ele, ci ca Stăpânul lor. Căci toate I se supun Lui. Acest lucru a devenit cu totul clar de când Hristos - Cuvântul întrupat - poruncea forţelor naturii, ca o Persoană care era cunoscută ca fiind deosebită de ele, dar Stăpân asupra lor. Aşa a scăpat lumea de idoli ca expresii ale panteismului. Odată întrupat ca om, din toate poate lua omul cunoştinţa lui Dumnezeu ca Stăpân al tuturor. (n. s. 105, p. 142)

[795] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În sensul acesta toate s-au umplut de cunoştinţa lui Dumnezeu, adică toate fac cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Hristos S-a arătat ca Dumnezeu Stăpân al tuturor, mai presus de toate şi neidentificat cu ele. Până nu Se întrupase Cuvântul ca om, puteau fi identificate toate cu dumnezeu, adică din toate se răspândea amăgirea, întunericul, pentru că toate lucrau ca nişte forţe oarbe, care nu vorbeau clar omului. Ele nu mai erau transparente pentru Dumnezeu, întrucât Dumnezeu nu-i mai vorbea omului clar prin ele, ca deosebit de ele, şi nu mai lucra asupra lor ca un Stăpân al lor. Ştiind prin Hristos că El este Cuvântul sau Raţiunea dumnezeiască a cărui putere şi ale cărui raţiuni iradiază în toate, dar El e mai presus de toate, prin El cunoaştem şi pe Tatăl Lui ca Dumnezeu personal. (n. s. 106, p. 142s)

„Căci din frumuseţea ei (a lumii) sau a făpturilor ei se poate vedea printr-o asemănare Meşterul şi se poate recunoaşte Acela ca adevărat Dumnezeu, prin Care toate s-au făcut şi, făcute fiind, se mântuiesc[796]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea întâi, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 56)

„Din mărimea frumuseţii făpturilor se contemplă Dumnezeu, Făcătorul lor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a treia, cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 315)

„Deci sfinţii – înţelegând astfel creaţiunea şi buna ei întocmire şi proporţia şi folosul pe care fiecare parte îl oferă întregului univers şi că desăvârşite sunt toate cele create cu înţelepciune şi purtare de grijă, după raţiunea după care au fost create, şi cele ce s-au făcut, că nu e cu putinţă să fie în alt chip bune, decât aşa cum sunt, neavând trebuinţă de adaos sau de micşorare spre a fi în alt chip bune – au cunoscut pe Făcător din făpturile Lui. Apoi privind persistenţa, ordinea şi poziţia lucrurilor create, rânduiala după care stau toate în specia lor neamestecate şi libere de orice confuzie, mişcarea stelelor săvârşită în acelaşi mod neabătându-se nicidecum, niciodată şi ciclul anului care se săvârşeşte regulat prin revenirea lor de la acelaşi la acelaşi loc, egalitatea nopţilor şi zilelor în cursul anului crescând şi micşorându-se într-o măsură mai mare sau mai mică, au învăţat că Cel pe care L-au cunoscut ca Dumnezeu şi Făcător al tuturor este şi Proniatorul lucrurilor[797]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 57, în PSB, vol. 80, p. 170)

„Căci cine, privind frumuseţea şi măreţia făpturilor lui Dumnezeu, nu-L va cunoaşte îndată pe El ca pricinuitor al facerii, ca început şi cauză a lucrurilor şi ca făcător?[798]" (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 58, în PSB, vol. 80, pp. 170-171)

Existenţa lui Dumnezeu – argumentul ontologic

„(...) Dumnezeu a picurat în toţi oamenii, dar mai ales în cei care se îndeletnicesc cu studiul, o emanaţie divină. Aceasta e pricina că oamenii, chiar fără voia lor, mărturisesc că

[796] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Privind minunăţia lumii şi a existenţei ei şi fragilitatea ei, luată în ea însăşi, nu se poate să nu înţelegem că ea e opera unui Dumnezeu atotputernic, deosebit de ea. Faptul de a nu vedea în ea ultima realitate nici n-o explică, nici nu-i dă un sens, şi aceasta face din ea un argument pentru existenţa unui Dumnezeu deosebit de ea şi infinit mai presus de ea şi atotputernic, ca şi Creator al ei. O dată ce există lumea, aşa cum este: imperfectă, dar şi minunată, ea nu poate fi decât de la un Dumnezeu atotputernic. Şi aceasta ne face să vedem şi faptul că numai El o poate mântui de mizeriile ei şi, în ultimă instanţă, de moarte. (n. s. 89, p. 56)

[797] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Contemplaţia naturală este cunoaşterea lui Dumnezeu din creaţiune. Prin una din aceste contemplări se cunoaşte Dumnezeu ca *făcător*, prin alta ca *proniator*. (n. s. 219, p. 170)

[798] Sfinţii Părinţi, pornind de la frumuseţea şi armonia creaţiei, au vorbit despre Dumnezeu ca despre sublima şi veşnica Frumuseţe. *Toate aceste frumuseţi ce vă plac şi care desfătează privirea noastră, sunt create de Dumnezeu. Dacă atât de mare este frumuseţea operelor create de El, cu atât mai mult va fi El Însuşi;* cf. Fer. Augustin, *Comentar la Psalmul 84, 9,* PL, XXXVII, col. 1075. Sfântul Ilarie de Pictavium, constată acelaşi lucru: *E de trebuinţă să-L concepi pe Dumnezeu ca fiind cel mai frumos din întreaga frumuseţe, plecând de la însăşi frumuseţea lumii* (*Despre Treime,* I, 7, 7, P. G. X, col. 30C.), căci *lumea este un poem, cântecul unui artist care ne duce la contemplarea veşnicei Frumuseţi.* (Fer. Augustin, *Scrisoarea 138, 5,* PL, XXXIII, col. 527). – n. a.

este un Dumnezeu, nepieritor şi necreat, Care este în chip real totdeauna sus, împrejurul bolţii cerului, în postul Său propriu şi personal de observaţie.

Euripide întreabă:

Spune-mi ce trebuie să gândesc de Dumnezeu?

Şi tot el răspunde:

Este Cel care vede totul, dar nu poate fi văzut[799]". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. VI, 68.2.-68.3., în PSB, vol. 4, p. 126)

„Lăsând la o parte Scripturile, oamenii nu ştiu, din cugetarea lor firească, că există Dumnezeu? Ei nu vor putea să spună în ziua aceea (a judecăţii): *N-am ştiut că există Dumnezeu*. Pentru că tunetele şi fulgerele venite din cer (le spun): *Să ştiţi că există Dumnezeu, care conduce lumea*. Dar ce strigau demonii? *Tu eşti Fiul lui Dumnezeu. De ce ai venit să ne chinuieşti înainte de vreme? (*Mt. 8, 29*).* Şi în mărturisirile (lor demonii) zic: *Tu mă arzi, tu mă arzi*". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XII, 9, în PSB, vol. 34, p. 145)

Existenţa lui Dumnezeu – argumentul teleologic

„Intră într-o casă şi dacă ai vedea toate curate, ordonate şi împodobite, vei crede, de bună seamă, că această casă are un stăpân cu mult mai bun decât ele; tot aşa, în această încăpere a lumii, când vezi domnind în cer şi pe pământ grija, ordinea şi legea, trebuie să crezi că universul acesta are un stăpân şi un părinte mult mai frumos chiar decât stelele şi decât fiecare parte a lumii întregi". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius,* XVIII, 4, în PSB, vol. 3, p. 369)

Existenţa lui Dumnezeu – argumentul moral

„Dacă nu este cineva care să conducă lumea, dacă nu este cineva care să răsplătească după merit cele săvârşite în viaţă, cine-i mai poate împiedica să asuprească pe sărac, să ucidă pe orfani, să omoare pe văduvă şi pe străin, să facă orice faptă nelegiuită şi să se murdărească cu patimi necurate şi ticăloase şi cu toate poftele dobitoceşti?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a IX-a, I, în PSB, vol. 17, p. 435)

Revelaţia divină

„Dumnezeu Se descoperă doar celor ce sunt vrednici de El şi gata să-L primească…" (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VI-a, cap. IV, în PSB, vol. 9, p. 373)

„În marea Lui dragoste faţă de oameni, Dumnezeu a descoperit adevărul precum şi tot ce poate fi cunoscut despre El nu numai celor care s-au dedicat cu totul cunoaşterii lui, ci şi celor străini de credinţa şi de evlavia cea dreaptă. Din nefericire unii din cei sortiţi de Providenţa lui Dumnezeu să cunoască adevăruri atât de înalte s-au dovedit nevrednici de o astfel de cunoaştere, încât săvârşesc nelegiuiri *ţinând adevărul lui Dumnezeu în robia nedreptăţii*, aşa că, cu toată cunoaşterea acestor înalte realităţi, ei *sunt fără cuvânt de*

[799] Euripide, *Fragm. 1129.*

apărare (Rom. 1, 18-20)". (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VII-a, cap. XLVI, în PSB, vol. 9, p. 484)

„Cunoştinţa despre credinţa în Dumnezeu şi despre toate adevărurile nu are atâta nevoie de învăţătura de la oameni, căci are însuşirea de a se face cunoscută prin ea însăşi. Ea numai că nu strigă în fiecare zi prin lucruri şi că nu se arată, făcându-se mai strălucitoare ca soarele, prin învăţătura lui Hristos[800]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* I, în PSB, vol. 15, p. 29)

„(...) Prin amândouă S-a şi descoperit pentru noi ca printr-un văl, spre a nu îndrăzni să ne atingem de cele necuprinse cu nevrednicie, prin graiul Scripturii ca Cuvânt, iar prin creaţiune ca Ziditor şi Meşter[801]. De aceea cel ce vrea să călătorească drept şi fără greşeală spre Dumnezeu are nevoie în chip necesar de amândouă, de cunoştinţa Scripturii în duh şi de contemplaţia naturală a lucrurilor după duh, ca cel ce doreşte să devină iubitor desăvârşit al desăvârşitei înţelepciuni să poată dovedi că amândouă legile, cea naturală şi cea scrisă, sunt de cinste egală şi învaţă aceleaşi lucruri şi nici una nu are mai mult sau mai puţin decât cealaltă[802]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 26, în PSB, vol. 80, pp. 126-127)

---

[800] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ea răsărea în noi din privirea lucrurilor, dar se face cunoscută mai luminoasă ca soarele prin Hristos. Avem aci afirmată legătura dintre revelaţia naturală nefalsificată şi cea supranaturală. Amândouă ne fac cunoscut pe Dumnezeu în mod nemijlocit; sau Dumnezeu se impune minţii noastre în mod direct nu prin învăţătura sau comunicarea altora. Aceasta înseamnă însă că însuşi sufletul nostru are capacitatea de a-L sesiza prin creaţiune şi în Hristos. Totuşi Hristos ne face cunoscut pe Dumnezeu, sau pe Sine însuşi, şi prin luminozitatea învăţăturii Sale, sau a evidenţei conformităţii Cuvântului Său cu aspiraţia spre desăvârşire a firii noastre. (n. s. 1, p. 29)

[801] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Atât cuvintele Scripturii, cât şi formele creaţiunii, pe de o parte acoperă, pe de alta, descoperă Raţiunea lor supremă sau creatoare. O acoperă pentru cei ce caută să se apropie cu nevrednicie de cele dumnezeieşti şi o descoperă celor curăţiţi de patimile care îngustează şi strâmbă aspectele lucrurilor. Acestora cuvintele Scripturii Îl descoperă pe Dumnezeu sau raţiunea supremă a lor ca şi cuvânt, sau ca ultimul izvor de cuvinte; iar creaţiunea, ca şi Creator şi Meşter suprem, dar şi în calitate de Cuvânt ce grăieşte creând şi lucrând. Cuvintele Scripturii şi creaţiunii sunt adaptate Raţiunii divine nu numai întrucât prin ele se poate descoperi, ci şi întrucât se poate acoperi; dar întrucât se poate acoperi nu total, ci paradoxal, întrucât acoperindu-se prin ele se descoperă şi descoperindu-se se acoperă. E aşa cum veşmântul făcut pentru corpul omenesc îl şi acoperă, dar îl şi descoperă acoperindu-l. În aceasta stă catafatismul şi apofatismul simultan al cunoaşterii lui Dumnezeu.
În cuvintele Scripturii, Raţiunea divină se descoperă acoperit, sau se acoperă descoperindu-se ca Raţiune exprimată direct sau ca şi Cuvânt. Cuvintele Scripturii nu mai cuprind nişte raţiuni pe care are să le descopere şi să le formuleze ca cuvinte omul, cum cuprind lucrurile prin existenţa lor, ci raţiuni formulate şi grăite *uman*, deci descoperă o Raţiune asemenea celei umane, dar mai presus de ea, care cugetă şi grăieşte. Descoperă pe Dumnezeu ca Stăpânitorul şi, în acest sens, ca Cuvântul deci şi ca Purtătorul Raţiunii care se potriveşte înţelesurilor cuvintelor ce le pot exprima. Lucrurile existente nu arată pe Dumnezeu ca Cel ce a grăit direct, ci ca Cel ce a grăit şi grăieşte lucrând. Lumea văzută e creată de Dumnezeu, nu e dintr-o materie de sine existentă, ca la Platon. Şi prin lucruri S-a descoperit Dumnezeu, căci ele sunt potrivite să descopere omului sensurile şi intenţiile divine ca punţi între Dumnezeu şi om. Dar în acelaşi timp Dumnezeu S-a şi acoperit prin ele, căci operele cuiva nu sunt una cu persoana lui, deşi sunt corespunzătoare raţiunii şi puterii lui. În faptul că şi cuvintele şi lucrurile create şi folosite de Dumnezeu sunt potrivite omului şi sunt înţelese de om stă primejdia de a fi luate de om ca produse de o natură comună cu a lui, nu de Dumnezeu. (n. s. 132, pp. 126-127)

[802] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Este de remarcat puterea revelatoare egală ce o recunoaşte sfântul Maxim cuvintelor Scripturii şi creaţiunii pentru cei ce le înţeleg în Duh, precum şi putinţa lor egală de a se acoperi în obscuritate pentru cei ce nu le înţeleg în Duh. Aceasta nu înseamnă însă că nu sunt deosebite între ele.

„Socotesc că cea dintâi (legea naturală – n. a.), conformându-se mereu, la fel şi cât se poate de mult, raţiunii, prin aspectele naturale ale ei înfăţişează ţesătura armonioasă a universului ca pe o carte ce are, drept litere şi silabe, corpurile deosebite şi îngroşate prin întâlnirea multor calităţi, care sunt cele dintâi şi mai apropiate în raport cu noi; iar ca cuvinte, calităţile generale care sunt mai departe şi mai subţiri. Din acestea, prin citirea lor, se desprinde în chip înţelept Cuvântul (Raţiunea) care le conturează şi e conturat în ele în chip negrăit. Acestea ne dau cunoştinţa numai că este, nu şi ce este, şi prin combinarea bine-credincioasă a diferitelor chipuri ne ridică la o idee unică a adevărului ce ni se oferă spre a fi cugetat, pe potriva lor[803], prin cele văzute, ca Creator.

A doua, cunoscută prin învăţătură, sau prin cele grăite (poruncite) în ea, înţelepţeşte înfăţişându-se ca o altă lume constătătoare din cer şi pământ şi din cele din mijloc, adică din filosofia morală, naturală şi teologică, vestind puterea negrăită a Celui care a grăit[804].

Şi arată alternativ că fiecare e una în esenţă cu cealaltă: cea scrisă cu cea naturală ca potenţă[805], cea naturală iarăşi cu cea scrisă ca deprindere actualizată în virtute. Şi fiecare

---

Sfântul Maxim pune pe picior de egalitate revelaţia lui Dumnezeu prin cuvânt şi cea prin natură. Nu e vorba aci de *revelaţia naturală*, complet separată de orice lucrare a lui Dumnezeu, ci de cunoaşterea lui Dumnezeu din natură tot cu ajutorul Duhului Sfânt, de către omul renăscut în Hristos, de către omul care o înţelege în lumina revelaţiei supranaturale. Aceasta e *contemplaţia naturală în Duh*. E neîndoielnic că această cunoaştere a lui Dumnezeu din creaţie e o întregire a celei prin cuvânt explicit. Cea din urmă îndeamnă, de altfel, ea însăşi pe om la vederea creaţiunii ca revelaţie. Cele mai multe din cuvintele Scripturii despre Dumnezeu nu s-ar putea înţelege fără existenţa revelaţiei Lui în creaţie. Dumnezeu grăind Se indică pe Sine ca cel ce a făcut şi rânduit toate şi îndeamnă pe om la contemplarea lumii ca să vadă cât de mare e puterea şi de minunată înţelepciunea Lui. Revelaţia prin cuvânt presupune lumea ca operă a lui Dumnezeu şi se cere întregită prin luminile ce le oferă ea şi presupune capacitatea omului, creat şi el pentru cunoaşterea lui Dumnezeu. Puterea creatoare a lui Dumnezeu nu se manifestă întreagă în revelaţia prin cuvânt, precum nici cea proniatoare toată, ci deosebit de cuvânt. Dumnezeu nu numai că n-ar putea fi cunoscut în întregime numai prin revelaţia prin cuvânt explicit, dar nici n-ar putea fi cunoscut, fără premisa actului Său creator şi a actelor Sale proniatoare prin care l-a creat şi îl susţine pe om împreună cu lumea, pe omul care aude cuvântul şi răspunde, deci fără actele care nu sunt cuvinte spuse de-a gata, ci încorporează o complexitate de cuvinte potenţiale lăsate omului spre descifrare, dar, în acelaşi timp, acte de înţelegere şi de putere ale omului şi manifestări de putere ale lui Dumnezeu, pentru a se folosi omul de lucrurile create şi susţinute de puterea lui Dumnezeu şi a primi cuvintele Lui. (n. s. 133, pp. 127-128)

[803] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Universul e comparat cu o carte ce are ca litere şi silabe corpurile constituite prin combinarea multor calităţi, ce ne sunt cele mai apropiate, întrucât ne sunt direct accesibile, ca cuvinte, calităţile generale sau comune, mai subţiri şi mai depărtate de noi, întrucât avem nevoie de cugetare pentru a le sesiza. Toate acestea sunt expresia unui unic Cuvânt prezent în toate. Dar ele ne fac cunoscut acest Cuvânt numai în faptul că este, nu şi ce este în esenţa Lui. Prin combinarea tuturor chipurilor lumii ne ridicăm la ideea unitară a Adevărului, care ni Se prezintă ca Creator al celor văzute. E de menţionat însă din nou că λόγος în limba greacă înseamnă nu numai cuvânt, ci şi raţiune; formele creaţiei înseamnă nu numai cuvinte, ci şi sensuri, iar Cuvântul cel unic ce se exprimă prin ele este şi Raţiunea cea unică ce străbate prin toate. (n. s. 134, p. 128)

[804] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar aşa cum universul creat ne face transparent prin el pe Dumnezeu ca Creatorul şi ca Raţiunea cea unică ce se manifestă prin toate raţiunile reprezentate de lucrurile din el, la fel, Sfânta Scriptură, ca un alt univers, ne face străveziu pe Acelaşi Dumnezeu, dar ca Cel ce a grăit şi grăieşte, deşi El însuşi rămâne negrăit. Universul este o cuvântare încorporată, Sfânta Scriptură este un univers grăit, tălmăcind în cuvinte universul şi pe Creatorul lui. Lumea grăită a Sfintei Scripturi constă şi ea, ca şi lumea cuvintelor încorporate, din pământ, din cer şi din cele dintre ele, sau din filosofia naturală (care vede sensurile creaţiunii), cea morală (care duce de la pământ la Dumnezeu) şi teologia (care vorbeşte despre Dumnezeu). (n. s. 135, p. 128)

descoperă şi acoperă aceeaşi Raţiune: o acoperă prin literă şi prin ceea ce se vede, o descoperă prin sensul a ceea ce este nevăzut. Căci precum atunci când numim veşminte cuvintele Sfintei Scripturi, iar înţelesurile lor le cugetăm ca trupuri ale Raţiunii, prin cele dintâi o acoperim, prin cele de al doilea o descoperim, tot aşa când numim chipurile şi figurile văzute ale lucrurilor veşminte, iar raţiunile după care acestea au fost făcute le cugetăm ca trupuri, prin cele dintâi o acoperim, prin cele din urmă o descoperim. Căci Raţiunea creatoare şi legiferatoare a universului, arătându-Se, Se ascunde, fiind după fire nevăzută, şi, fiind ascunsă, Se arată, încredinţând pe cei înţelepţi că nu e prin fire nesesizabilă[806]". Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 27, în PSB, vol. 80, pp. 127-129)

„De fapt litera, iubită singură în ea însăşi, obişnuieşte să omoare Raţiunea din ea pentru cei ce o iubesc, precum şi frumuseţea făpturilor, dacă nu e privită spre slava Făcătorului, obişnuieşte să lipsească pe cei ce o privesc de binecredincioşia cea conformă raţiunii[807]". Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 27, în PSB, vol. 80, p. 129)

„Socotesc că e necesar ca cei ce sunt raţionali şi prin raţiune tind spre Raţiune să se îngrijească de trup, care e cu mult mai bun decât veşmintele, adică de înţelesurile dumnezeieşti şi înalte ale Sfintei Scripturi şi ale celor ce se văd din creaţiune, ceea ce zice însăşi Raţiunea: *Au nu e sufletul mai mult decât hrana şi trupul decât haina?* (Mt. 6, 25). Dacă nu facem aceasta vom fi dovediţi odată ca neavând nimic, ca unii ce ne-am prins de veşminte şi nu am îmbrăţişat Raţiunea care subzistă şi tuturor le dă subzistenţă, asemenea egiptencei care, prinzându-se numai de veşmintele lui Iosif, n-a izbutit să se unească cu

---

[805] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfânta Scriptură şi lumea consistentă pot fi considerate şi ca două legi de viaţă dreaptă ce duce spre Dumnezeu sau ca izvoare ale acestor legi ca atare. Dar fiecare din ele se cuprinde în cealaltă sau e una cu ea: legea scrisă e implicată ca potenţă în cea naturală, cea naturală e actualizată ca virtute în cea scrisă. (n. s. 136, p. 128)

[806] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Atât Scriptura, cât şi lumea acoperă şi descoperă pe Dumnezeu ca aceeaşi Raţiune a lor. Scriptura Îl acoperă prin literă, lumea, prin ceea ce e văzut. Pe de altă parte, Scriptura Îl descoperă prin sensurile cuvintelor şi lumea, prin cele nevăzute ale ei. Dar descoperirea este şi ea incompletă. Căci dacă literele Scripturii şi cele văzute ale lumii sunt veşmintele Raţiunii divine, înţelesurile Scripturii şi cele nevăzute ale lumii nu sunt nici ele decât trupurile raţiunii, nu Raţiunea însăşi. (n. s. 137, p. 129)

[807] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar mai bine este să nu rămânem nici la înţelesurile Scripturii şi la cele ascunse ale lumii, pentru a cunoaşte prin ele Raţiunea creatoare, ci să le depăşim prin negaţie, pentru a cunoaşte pe aceea ca una ce e dincolo de orice înţeles al cuvântului şi de orice lege a creaţiunii. Căci altfel, riscăm să rămânem la litera Scripturii, ca iudeii, şi la raţiunea imanentă a creaţiunii, ca elinii, îndumnezeind creaţiunea ca ultimii şi litera, ca primii, sau omorând ca elinii pe Dumnezeu ca suprema şi adevărata Raţiune a Scripturii şi a creaţiunii, sau ca iudeii pe Dumnezeu venit în trup. Căci dacă nu mai cunoaştem Raţiunea mai presus de Scriptură şi de lume, nu mai admitem nicio întrupare a ei, adică nu mai considerăm litera şi înţelesurile Scripturii şi formele văzute şi legile raţionale ale creaţiunii ca veşminte şi trupuri ale Raţiunii supreme, ci ca realităţi ultime. Prin aceasta omorâm Raţiunea propriu-zisă din ele şi nu mai avem o credinţă conformă raţiunii adevărate care caută Raţiunea ultimă a conţinutului Scripturii şi a lumii. Prin cuvintele Scripturii trebuie să se simtă cuvintele sau Cuvântul suprem, iar prin formele şi legile lumii, Creatorul, considerând primele ca exprimări ale voii Lui, iar ultimele ca manifestări ale slavei Lui. Scriptura şi lumea au un sens pozitiv, dar numai când prima nu e considerată ca produs omenesc, iar lumea, ca realitate ultimă. (n. s. 138, p. 129)

Iosif cel iubit[808]". Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 27, în PSB, vol. 80, pp. 130-131)

„(...) Vom cunoaşte şi raţiunile, se înţelege, pe cele din urmă şi accesibile nouă, în vederea cărora ne-a fost dată zidirea ca învăţătoare; de asemenea cele cinci moduri ale contemplaţiei adaptate acelora. Prin acestea distingând creaţiunea, sfinţii au adunat cu evlavie raţiunile tainice din ea, deosebind-o în: substanţă, mişcare, diferenţă (distincţie), unire şi stabilitate. Dintre acestea, trei au spus că sunt modurile contemplaţiei rânduite în chip principal ca povăţuitoare spre cunoştinţa lui Dumnezeu: cel referitor la substanţă, cel referitor la mişcare şi cel referitor la diferenţă[809]. Prin acestea Dumnezeu Se face cunoscut oamenilor care adună din lucruri indiciile despre El ca: Creator, Proniator şi Judecător". Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a doua, 28, în PSB, vol. 80, pp. 131-132)

„Dar poate şi Însuşi Domnul, dacă nu pare unora cuvântul greu de purtat, e numit aci de purtătorul-de-Dumnezeu-învăţător, *înainte-mergător* al Său Însuşi, ca Cel ce Se descoperă pe Sine, proporţional cu cei ce-L primesc, prin Vechiul şi Noul Testament, mergând însuşi înaintea Sa prin ghicituri, cuvinte şi tipuri şi, prin acestea, călăuzind spre adevărul din afară de acestea. Aceasta o mărturiseşte însuşi Domnul prin cuvintele Sale, prin care a spus: *încă multe am a vă spune, dar nu le puteţi purta acum* (In. 16, 12). Prin aceasta a indicat învăţătura mai înaltă decât cea anterioară, dar inferioară faţă de cea de după ea, care li se va da despre El prin Duhul dumnezeiesc. De aceea cu dreptate a adăugat: *Dar când va veni Acela, Duhul adevărului, vă va călăuzi pe voi întru tot adevărul* (In. 16, 13). Iar în altă parte zice: *Iată Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacului* (Mt. 28, 26). Aceasta nu pentru că după aceea nu va mai fi deloc cu ei, ci pentru că va fi mai mult decât Cel mai de jos pe care L-am cunoscut, având să Se facă cunoscut după puterea lor. Căci fiind pururea la fel pentru Sine şi neprimind nicio prefacere prin schimbare, nici vreo creştere sau micşorare, li Se va face tuturor toate, pentru covârşirea bunătăţii : smerit, celor smeriţi, înalt, celor înalţi şi Dumnezeu prin fire, celor îndumnezeiţi pentru El. Astfel, toate chipurile şi tainele proniei referitoare la om din veacul de faţă fie ele cât de mari, sunt o anticipare şi o preînchipuire a celor viitoare[810]. Deci şi cuvântul

[808] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu depăşim veşmintele, adică literele Scripturii şi aspectele văzute ale creaţiunii, ridicându-ne spre trupurile lor, sau spre înţelesurile Scripturii şi spre raţiunile creaţiunii, nu vom izbuti să sesizăm prin ele Raţiunea divină, sau Cuvântul atotrevendicator. În cazul acesta nu vom rămâne cu nimic, căci literele Scripturii şi cele văzute ale creaţiunii nu au subzistenţă şi consistenţă în ele înseşi. Numai Raţiunea divină, ca ultim sens şi cuvânt de supremă revendicare le dă tuturor subzistenţă prin comuniunea cu ele. După sfântul Maxim numai în Dumnezeu toate cele create îşi capătă sens şi subzistenţă prin comuniunea cu El. E o cugetare totală deosebită de cea origenistă, care, despărţind lumea de viaţa în pliroma spiritelor, o golea de o valoare pozitivă. (n. s. 141, p. 131)

[809] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dogmele sunt principiile sau raţiunile generale referitoare la Dumnezeu şi la lucrarea Lui asupra lumii şi a omului. Lor le corespund nişte principii sau nişte raţiuni generale ale creaţiunii. Între ele şi dogme există o legătură. Dacă dogmele se referă în mod direct la Dumnezeu, raţiunile generale ale creaţiunii se referă în mod indirect, căci ele reflectă ceva din Dumnezeu. Acestea sunt: fiinţa (substanţa), mişcarea, diferenţa, unirea (combinarea, amestecarea, sinteza), poziţia (stabilitatea). Lor le corespund cinci moduri de cunoaştere superioară perceperii prin simţuri. (n. s. 143, p. 132)

[810] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu numai autorii Vechiului Testament şi propovăduitorii Noului Testament sunt înainte-mergătorii Domnului Care Se va arăta în toată slava Lui în veacul viitor, ci şi însuşi Hristos cel din Evanghelie, cunoscut de noi acum, este înainte-mergătorul Său însuşi, sau al arătării Sale întru slava desăvârşită, înainte-mergător şi călăuzitor spre Sine. În aceasta constă chemarea Sa de prooroc. Toate

Domnului, pe care îl putem cuprinde acum, comparat cu cel mai tainic ce li se va da ucenicilor (sau prima Lui venire, comparată cu cea de-a doua), ne apare ca un înainte-mergător al Său. Căci el arată de fapt în sine, dar în chip întunecos, după puterea primitorilor, dar nu descoperă acum toate tainele ce le are în chip tăcut ascunse în sine, pentru faptul că sunt cu totul neînţelese făpturii. Căci tot ce cade, cum s-a zis, sub litere şi cuvinte, chiar dacă e inteligibil prin sine şi chiar dacă e duhovnicesc, faţă de ceea ce nu cade deloc sub litere şi rostire, are rolul de glas faţă de cuvântul pur; şi de aceea toate cele grăite de Hristos Dumnezeu ucenicilor, faţă de sensul sau înţelesul negrăit, au fost declarate Ioan sau glas al adevărului de acest dumnezeiesc dascăl. El a indicat astfel frumos îşi înţelept harul înainte-mergător prin numele celui ce a fost capabil să-l cuprindă şi să-l comunice[811]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a doua, 83d, în PSB, vol. 80, pp. 224-225)

„(...) Ascunzându-Se pe Sine pentru noi în chip negrăit în raţiunile lucrurilor, Se face cunoscut în chip proporţional prin fiecare din cele văzute ca prin nişte semne scrise, întreg, deodată, în toate atotdeplin şi întreg în fiecare şi nemicşorat; Cel nedivers şi pururea la fel, în cele diverse; Cel simplu şi necompus, în cele compuse; Cel fără de început, în cele supuse începutului; Cel nevăzut, în cele văzute şi Cel nepipăit, în cele pipăite". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 98, în PSB, vol. 80, p. 247)

Apropierea de Dumnezeu

„După cum cei care în mare se țin de ancoră, ei trag ancora, dar nu trag ancora după ei, ci ei sunt trași spre ancoră, tot așa și cei care duc viață gnostică trag pe Dumnezeu spre ei, dar, fără să-și dea seama, ei sunt trași spre Dumnezeu" (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* IV, cap. XXIII, 152.2, în PSB, vol. 5, p. 301)

Contemplarea lui Dumnezeu

„Platon zice (…) că în felul acesta este puterea de a vedea a minţii şi că ea ne-a fost dată pentru a putea privi, prin curăţia ei, însăşi fiinţa aceea care este cauza tuturor celor intelectuale, care nu are culoare, nici formă, nici mărime, nici altceva care se poate vedea cu ochiul, fiinţa aceea, zice tot el, care este mai presus de orice fiinţă, care nu se poate spune, nici povesti şi care este numai frumuseţe şi bunătate, găsindu-se deodată în sufletele cele bune de la natură, printr-o înrudire oarecare şi prin iubirea lor de a o vedea". (Sf.

---

chipurile şi tainele prin care S-a arătat în cele două Testamente şi prin care lucrează acum, oricât de mari ar fi ele, sunt numai o anticipare şi o preînchipuire a arătării Sale viitoare. Căci Domnul Se coboară şi Se înalţă de fiecare dată la nivelul celor pe care-i călăuzeşte spre arătarea Sa întru slavă. Numai treptat şi după o pregătire treptată poate fi înţeles şi primit de cei ce primesc să intre pe acest drum. (n. s. 292, p. 225)

[811] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Distincţia pe care o face sfântul Maxim între *glas* şi *adevăr*, considerând glasul ca înainte-mergător al adevărului, ne îndreptăţeşte să constatăm că *raţiunile* implică în concepţia lui şi sensul de cuvinte comunicate de glasul care totdeauna e al unei persoane. Chiar când conţinutul *raţiunilor* sau al cuvintelor spuse nu e deplin clar, sesizăm realitatea persoanei care le comunică. Astfel în revelaţia înainte-mergătoare a Vechiului şi Noului Testament, deşi nu avem decât în mod neclar înţelesul bunătăţilor viitoare, sau pe Hristos ce Se va arăta deplin la a doua venire, sesizăm în mod clar glasul sau actul Lui personal de comunicare, unit cu cel ce comunică ca glas al Lui. (n. s. 293, pp. 225-226)

Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* partea întâi, IV, în PSB, vol. 2, p. 124)

„(...) Cuvântul lui Dumnezeu izgoneşte vorbăria deşartă şi hotărăşte să ne însuşim contemplaţia, care întăreşte credinţa". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* I, cap. XI, 51.4., în PSB, vol. 5, p. 40)

„(...) Dumnezeiescul apostol scrie despre noi: *Că vedem acum ca prin oglindă* (I Cor. 13, 12); că ne cunoaştem pe noi înşine aşa cum ne cunoaştem chipul când este reflectat de oglindă; tot aşa contemplăm, atât cât ne este cu putinţă, cauza creatoare din ceea ce este dumnezeiesc în noi". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* I, cap. XIX, 94.4., în PSB, vol. 5, p. 67)

„Şi, după învăţătura lui Iisus, nădăjduim să încapă în noi râuri de *contemplaţie* şi să fim împreună cu ceea ce Scriptura numeşte *apele cele mai presus de ceruri*, care *laudă numele Domnului* (In. 7, 31; Ps. 148, 4-6)". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VI-a, cap. XX, în PSB, vol. 9, p. 387)

„Ajutaţi de o putere iluminatoare, contemplăm frumuseţea lui Dumnezeu Celui nevăzut şi de la Acesta ne ridicăm (cu ochii minţii) la spectacolul răpitor al arhetipului, Duhul cunoaşterii este undeva de faţă. Duhul Sfânt dă celor ce iubesc adevărul puterea de a contempla chipul, nu le arată din afară chipul, ci îi conduce să-l cunoască prin (intermediul vieţii) în El". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap.18, în PSB, vol. 12, pp. 61-62)

„Cum trebuie să-L socotim şi cum să-L cinstim după cuviinţă pe Cel pe Care lumea nu-L încape şi numai sfinţii Îl contemplă, datorită curăţiei inimii lor?" (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 22, în PSB, vol. 12, p. 69)

„Când înalţi, deci, privirea şi priveşti frumuseţea, măreţia şi folosul cerului, urcă-te atunci de la cer la Creator – aşa precum spunea un înţelept: *Din măreţia şi frumuseţea făpturilor se cunoaşte în chip asemănător Făcătorul* (Înţ. Sol. 13, 5) – şi vezi şi din crearea acestor stihii cât e de mare puterea Stăpânului tău! Un om cu suflet ales, dacă ar vrea să cerceteze pe fiecare din cele văzute – dar pentru ce spun eu pe fiecare din cele văzute? – dacă ar vrea să cerceteze bine trupul lui, va vedea chiar în cele mai mici organe ale trupului lui puterea nespusă şi nepovestită a lui Dumnezeu. Dacă aceste lucruri văzute sunt îndestulătoare să ne arate măreţia puterii Creatorului, ei bine, dacă te-ai urca la puterile cele nevăzute, dacă ai înălţa gândul nostru la oştile îngerilor, ale arhanghelilor, ale puterilor celor de sus, ale tronurilor, ale domniilor, ale începătorilor, ale stăpâniilor, ale heruvimilor, ale serafimilor, care minte, care cuvânt ar fi în stare să ne spună măreţia Lui nepovestită?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IV, V, în col. PSB, vol. 21, p. 62)

„Ai văzut că Scriptura spune că Dumnezeu, la fiecare creaţie, a lăudat ceea ce a creat? Aceasta, pentru că mai târziu omenirea, instruită de aceste cuvinte, să se urce cu mintea de la creaturi la Creator. Dacă făpturile lui Dumnezeu sunt de aşa fel încât depăşesc

firea omenească şi nimeni nu le poate lăuda după vrednicie, ce mai poţi spune de Creatorul lor?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia V, V, în col. PSB, vol. 21, pp. 73-74)

„Privind cerul, te minunezi de frumuseţea lui, de felurimea stelelor, de covârşitoarea lui strălucire! Dar nu te opri aici, ci du-te cu mintea la Creatorul lor! Te uimeşte iarăşi lumina soarelui, te minunezi când vezi cât ţi-i de folos şi-i admiri frumuseţea lui când vezi că razele lui îţi luminează faţa? Dar nu te opri aici, ci gândeşte-te că, dacă făptura aceasta este atât de frumoasă şi de minunată, încât depăşeşte orice minte omenească, apoi cât de frumos şi de minunat trebuie să fie Cel ce a adus-o la fiinţă numai prin poruncă şi cuvânt! La fel gândeşte şi despre pământ. Când îl vezi împodobit cu flori, ca şi cum ar fi împodobit cu o haină înflorată, când vezi că se aşterne pe toată faţa lui covorul de verdeaţă, nu te gândi că prin puterea pământului s-au născut din el acestea, nici la ajutorul soarelui sau a lunii, ci gândeşte cu cap şi judecată că, chiar înainte de crearea acestora, a spus Dumnezeu atât: *Să răsară pământul iarbă verde* (Fac. 1, 11) şi îndată s-a împodobit faţa pământului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia VI, VI, în col. PSB, vol. 21, pp. 85-86)

„Căci nici vederea (contemplaţia) nu desăvârşeşte sufletul prin sine, de nu vor fi de faţă şi faptele, prin care se agoniseşte viaţa morală ..". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia a XIII-a, în PSB, vol. 29, p. 296)

„Marta, pe când slujea cu multă pietate, grijă şi osteneală, văzând că singură nu poate face faţă unei sarcini aşa de mari, a cerut de la Domnul ajutorul surorii sale zicând: *Nu vezi că sora mea m-a lăsat să slujesc singură!? Spune-i să mă ajute!* Ea îşi chema sora la un lucru lăudabil, nu fără însemnătate: şi totuşi, iată ce răspuns i-a dat Domnul: *Marto, Marto, de prea multe lucruri te îngrijeşti şi te ocupi; dar este nevoie de puţine, sau chiar numai de unul. Maria şi-a ales partea bună, care nu se va lua de la ea.* Vedeţi dar, Domnul a socotit ca temei al bunului principal teoria, ceea ce însemnează contemplaţia divină. De aci rezultă că, oricât ni s-ar părea de necesare şi de utile celelalte virtuţi, trebuie să le socotim totuşi secundare, pentru că toate sunt subordonate acesteia din urmă. Când zice Domnul: *De prea multe lucruri te îngrijeşti şi te ocupi, dar este nevoie de puţine, sau chiar numai de unul*, înseamnă că El a considerat ca bun suprem nu partea practică, oricât ar fi de lăudabilă şi de plină de roade, ci contemplaţia divină, care într-adevăr este simplă şi unică, adică acea teorie, care este păstrată mai întâi în atenţia câtorva oameni sfinţi. De la contemplarea acestora coborându-se, cel ce vrea să înainteze va ajunge şi la ceea ce este unic, adică la contemplarea lui Dumnezeu, cu ajutorul acestuia putând să se înalţe mai presus de faptele şi slujbele sfinţilor, împărtăşindu-se numai din frumuseţea şi cunoaşterea lui Dumnezeu Cel unic. *Maria şi-a ales partea bună, care nu se va lua de la ea*. Şi această observaţie trebuie s-o privim cu atenţie. Când zice: *Maria partea bună şi-a ales*, deşi despre Marta tace şi nu pare a o dojeni, lăudând-o totuşi pe cea dintâi, reiese că o consideră inferioară pe aceasta din urmă. De asemenea, când spune: *care nu se va lua de la ea*, arată că partea acesteia (a Martei – n. a.) îi va putea fi luată (căci ajutorul trupesc nu poate rămâne permanent cu omul), dar ne învaţă că slujba celei dintâi nu se poate sfârşi niciodată". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", cap. VIII, 2-4, în PSB, vol. 57, pp. 312-313)

„*Ghermanus*: Dar cine, câtă vreme trăieşte în trup, va putea fi întotdeauna dedicat acestei contemplări divine, încât să nu se gândească la întâlnirea cu un frate, la vizitarea unui infirm, la lucrul mâinilor, la omenia pe care trebuie s-o arate faţă de călători, sau faţă de cei ce vin să-l vadă? Cine este scutit de grijile impuse de propriul său corp? Dorim să fim învăţaţi în ce chip şi pe ce cale poate mintea să fie împreună cu Dumnezeu Cel nevăzut şi necuprins.

Moise: Nu este cu putinţă omului, câtă vreme el trăieşte în trup, să fie în permanentă contemplare a lui Dumnezeu, aşa cum spuneţi voi. Dar suntem datori să ştim încotro trebuie să ne fie încordate gândurile, în ce direcţie trebuie să ne îndreptăm privirea sufletului nostru. Să se bucure mintea când poate dobândi acest lucru şi să simtă durere atunci când rătăceşte în altă parte, să suspine ori de câte ori se surprinde că i-a alunecat privirea în altă parte, să considere uşurătate şi decădere despărţirea de contemplaţia faţă de Hristos. Ori de câte ori a deviat cât de cât privirea noastră, întorcându-ne iarăşi ochii minţii către El să aşezăm din nou pe linia cea dreaptă cugetul nostru”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise”, cap. XII, cap. XIII, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 315)

„Sunt însă nenumărate feluri de a contempla pe Dumnezeu, pe care simţurile noastre le realizează în raport cu calitatea vieţii şi cu curăţia inimii noastre. Dar Dumnezeu este perceput numai de cei cu simţuri fără prihană şi nu de cel în care trăieşte vreunul din simţurile trupului. Fiindcă *nu poţi*, zice Domnul, *să vezi faţa Mea; nu Mă va vedea omul care va trăi* robit adică acestei lumi şi patimilor pământeşti”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise”, cap. XV, 3, în PSB, vol. 57, pp. 319-320)

„(...) Contemplarea lui Dumnezeu, merit care este mai presus de toate drepturile faptelor bune, de toate ostenelile virtuţilor (...), după cum de exemplu, metalul numit staniu, care era socotit de oarecare folosinţă şi frumuseţe, devine fără cine ştie ce preţ dacă-l priveşti alături de argint, la fel şi meritul argintului se spulberă în comparaţie cu aurul. Şi aurul însuşi nu mai înseamnă mare lucru în raport cu pietrele preţioase, iar acestea, oricât de multe şi de scumpe, sunt învinse de strălucirea mărgăritarului. Astfel că toate acele merite ale sfinţeniei, chiar dacă sunt bune şi folositoare nu numai pentru prezent, ci îşi dobândesc chiar darul veşniciei, totuşi, dacă se compară cu meritele contemplaţiei divine, vor fi socotite ieftine şi, ca să zic aşa, bune de vânzare”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a III-a, A treia convorbire cu părintele Theonas, cap. III, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 705)

„(...) Meritele tuturor virtuţilor (...), chiar dacă prin sine sunt bune şi preţioase, totuşi puse în lumina contemplaţiei ele se întunecă. Pe sfinţii ocupaţi cu cercetări pământeşti, oricât ar fi ele de bune lucrări, îi trag înapoi şi-i întârzie de la contemplarea binelui ceresc.

Cine *liberând pe cel nenorocit din mâna celor puternici ai lui şi pe cel sărac şi lipsit de cei ce-l jefuiesc,* cine *zdrobind fălcile celor nedrepţi şi scoţându-le prada dintre dinţi* poate privi cu minte liniştită, în timpul lucrărilor lui, slava măreţiei dumnezeieşti? Cine, împărţind pomană săracilor, sau găzduind cu bunăvoinţă mulţimile celor sosiţi, priveşte nesfârşitul fericirii cereşti tocmai în timpul în care este preocupat de trebuinţele fraţilor şi se gândeşte la viaţa viitoare cu inima ferită de atingerile celor pământeşti când este hărţuit

de grijile şi neliniştile vieţii prezente? De aceea, fericitul David doreşte să fie necontenit alături de Dumnezeu, socotind că singur acest lucru este bun pentru om şi zicând: *Iar mie a mă lipi de Dumnezeu bine este, a pune în Dumnezeu nădejdea mea*. Iar Ecclesiastul, spunând că acest lucru nu se poate săvârşi de nimeni dintre sfinţi fără greşeală, zice: *Nu este un om drept pe pământ, care să facă binele fără să greşească*. Cine vreodată, oricât de deosebit printre toţi cei drepţi şi sfinţi, este de crezut că atâta vreme cât trăieşte în acest trup, a putut în aşa măsură stăpâni binele cel mai înalt încât, nedespărţindu-se niciodată de contemplarea dumnezeiască, se socoteşte că nici pentru o clipă nu l-au sustras gândurile pământeşti de la Cel ce singur este bun? Cine este acela care n-a avut niciodată grijă de mâncare, de îmbrăcăminte şi de alte lucruri trupeşti, care nu s-a îngrijit niciodată de primirea fraţilor, de schimbarea locului, de clădirea chiliei, care n-a dorit niciodată un lucru de ajutor omenesc şi, chinuit de lipsa celor trebuincioase, n-a căzut în această dojană a Domnului: *Nu vă îngrijiţi pentru viaţa voastră ce veţi mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veţi îmbrăca*? Constatăm că nici Apostolul Pavel, care întrecuse pe toţi sfinţii prin numărul muncilor şi pătimirilor, n-a putut îndeplini într-adevăr aceasta, fiindcă el însuşi, în *Faptele Apostolilor*, spune ucenicilor: *Voi înşivă ştiţi că mâinile acestea au lucrat pentru trebuinţele Mele şi ale celor care erau cu Mine*. Şi, scriind către tesaloniceni, spune: *Am lucrat zi şi noapte în osteneli şi trudă!* Chiar dacă-şi dobândea mari merite prin aceste lucrări, totuşi, mintea lui, oricât de sfântă şi de înaltă, nu se putea să nu fie uneori despărţită de contemplarea cerească, din cauza lucrării celei pământeşti. În sfârşit, pe când vedea că se îmbogăţeşte de atâtea roade prezente şi cântărea de partea cealaltă în inimă binele contemplaţiei, punând într-o parte a cumpenei roadele atâtor osteneli, iar în cealaltă bucuriile contemplaţiei divine, se dojenea în adâncul inimii că de aici îl desfată marile câştiguri ale muncii, iar de dincolo îl invită la despărţirea de trup dorul unităţii şi al tovărăşiei de nedespărţit cu Hristos. Până la urmă, neliniştit el grăieşte: *Nu ştiu ce voi alege. Sunt strâns din două părţi: doresc să mă despart de trup şi să fiu împreună cu Hristos, şi aceasta este cu mult mai bine. De altă parte, însă, este mai de trebuinţă pentru voi să rămân în trup*. Aşadar, deşi în multe chipuri punea mai presus de toate roadele predicii sub înălţimea binelui ceresc, totuşi se supunea îndatoririlor de dragoste faţă de oameni, fără de care nimeni nu-l merită pe Domnul. Pentru cei în al căror folos mulgea încă din ugerul evanghelic laptele cel hrănitor n-a refuzat despărţirea de Hristos, primejdioasă pentru el, dar trebuincioasă celorlalţi. A fost împins la alegerea acestei căi mai ales de marea lui virtute a dragostei de oameni pentru mântuirea cărora, dacă era cu putinţă, dorea să ajungă la răul din urmă al anatemei. *Aş fi dorit*, zice el, *să fiu eu însumi anatema de la Hristos pentru fraţii mei, cei de un neam cu mine, după trup, care sunt israeliţi*. Aceasta însemnează: aş vrea să mă supun nu numai pedepselor vremelnice, ci chiar veşnice, numai pentru ca toţi oamenii să se bucure, dacă s-ar putea, de tovărăşia lui Hristos; căci sunt sigur că pentru Hristos şi pentru mine este mai folositoare mântuirea tuturor decât a mea. Aşadar, Apostolul, ca să poată dobândi bunul cel mai înalt în mod desăvârşit, adică să se bucure de contemplaţia lui Dumnezeu şi de unirea pentru totdeauna cu Hristos, doreşte să se despartă de acest corp care, trecător şi împiedicat de multele legături ale slăbiciunii sale, nu poate să nu fie smuls din tovărăşia lui Hristos. Căci este peste putinţă ca mintea, care este hărţuită de griji atât de dese, împiedicată de nelinişti atât de felurite şi de împovărătoare, să se bucure întotdeauna de privirea lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a III-a, „A treia convorbire cu părintele Theonas", cap. IV, 4, cap. V, 1-7, în PSB, vol. 57, pp. 707-708)

„Iar propriu contemplaţiei este să hotărască alegerea cuminte a celor bine cugetate şi buna judecată ce arată, prin cunoştinţa adevărată, adevărul însuşi, ca pe o lumină atotstrălucitoare”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 10, în PSB, vol. 80, p. 106)

„(...) (Contemplaţia – n. a.) ca una ce răpeşte de la materie şi formă, ca pe Ilie căruţa de foc, şi conduce la Dumnezeu şi uneşte cu El prin cunoştinţă pe cei neîmpovăraţi nicidecum de trup, datorită înlăturării legii lui, sau pe cei ce nu sunt deloc arşi de mândrie pentru faptele lor, având roua sărăciei cu duhul unită cu virtuţile adevărate[812]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 46, în PSB, vol. 80, p. 160)

„Deci sfinţii – înţelegând astfel creaţiunea şi buna ei întocmire şi proporţia şi folosul pe care fiecare parte îl oferă întregului univers şi că desăvârşite sunt toate cele create cu înţelepciune şi purtare de grijă, după raţiunea după care au fost create, şi cele ce s-au făcut, că nu e cu putinţă să fie în alt chip bune, decât aşa cum sunt, neavând trebuinţă de adaos sau de micşorare spre a fi în alt chip bune – au cunoscut pe Făcător din făpturile Lui. Apoi privind persistenţa, ordinea şi poziţia lucrurilor create, rânduiala după care stau toate în specia lor, neamestecate şi libere de orice confuzie, mişcarea stelelor săvârşită în acelaşi mod neabătându-se nicidecum niciodată şi ciclul anului care se săvârşeşte regulat prin revenirea lor de la acelaşi la acelaşi loc, egalitatea nopţilor şi zilelor în cursul anului crescând şi micşorându-se într-o măsură mai mare sau mai mică, au învăţat că Cel pe care L-au cunoscut ca Dumnezeu şi Făcător al tuturor este şi Proniatorul lucrurilor[813]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 57, în PSB, vol. 80, p. 170)

Cunoaşterea lui Dumnezeu

„Cine dintre oameni a ştiut că este Dumnezeu, înainte de venirea Lui? Sau poţi primi cuvintele deşarte şi prosteşti ale acelor filosofi, pe cuvântul cărora se pune atâta preţ? Unii din ei au spus că Dumnezeu este foc[814] – au numit focul Dumnezeu, că în foc au să meargă! –; alţii au spus că este apa[815], iar alţii, alta din stihiile create de Dumnezeu. Dacă ar fi primite aceste învăţături, s-ar putea spune la fel că fiecare din celelalte creaturi este Dumnezeu”. (*Epistola către Diognet,* cap. VIII, în PSB, vol. 1, p. 415)

---

[812] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul lui Dumnezeu Se află de asemenea în vecinătatea făptuirii şi a contemplaţiei. Prin făptuire virtuoasă se taie afecţiunea faţă de lume, cum a despărţit Moise pe Israel de Egipt. Contemplarea ridică sufletul peste materie şi formă, adică peste conţinutul material şi chipurile lucrurilor, sau peste opoziţia trupului faţă de suflet, cum l-a ridicat pe Ilie căruţa de foc, unindu-l cu Dumnezeu printr-o cunoştinţă superioară. Ei sunt înălţaţi pentru că trupul nu-i mai trage în jos, iar căruţa de foc sau contemplarea nu-i arde, pentru că nu e în ei nicio mândrie pentru faptele lor, ci sunt răcoriţi de roua smereniei. Numai unde este smerenia sunt virtuţile adevărate, care subţiază pe om şi-l fac străveziu pentru Dumnezeu, sau îl înalţă. Virtuţile sunt aripi de nears de focul mândriei, dar totuşi aripi care înalţă sufletul, nelăsându-l ars de mândrie sau îngreuiat de afecţiunea faţă de cele pământeşti. (n. s. 199, p. 160)

[813] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Contemplaţia naturală este cunoaşterea lui Dumnezeu din creaţiune. Prin una din aceste contemplări se cunoaşte Dumnezeu ca *făcător*, prin alta ca *proniator*. (n. s. 219, p. 170)

[814] Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: Heraclit, filosof grec din şcoala ioniană (540-480 înainte de Hristos). (n. s. 30, p. 415)

[815] Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: Tales din Milet, matematician şi filosof grec din şcoala ioniană (sfârşitul secolului VII – începutul secolului VI, înainte de Hristos). (n. s. 31, p. 415)

„(...) Toţi cred că este un împărat pământesc, deşi nu-i văzut de toţi; dar toţi îl cunosc prin legile şi hotărârile lui, prin dregătorii şi puternicii lui slujbaşi, prin statuile lui. Pe Dumnezeu nu vrei tu să-L cunoşti oare prin lucrurile şi puterile Lui?" (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* cartea întâi, V, în PSB, vol. 2, p. 377)

„De Acest Dumnezeu vorbeşti, omule! Duhul Acestuia îl respiri, şi pe Acesta nu-L cunoşti! Iar aceasta ţi s-a întâmplat din pricina orbirii sufletului tău şi din pricina împietririi inimii tale (Efes. 4, 18). Dar, dacă vrei, poţi să te vindeci. Dă-te pe mâna doctorului şi-ţi va opera ochii sufletului şi ai inimii.

— Cine-i doctorul?

— Dumnezeu, Cel ce vindecă şi dă viaţă prin Cuvântul şi Înţelepciunea Sa. (...) Dacă înţelegi acestea, omule, şi dacă trăieşti curat, cuvios şi drept, poţi vedea pe Dumnezeu. Dar, înainte de toate, să premeargă în inima ta credinţa şi frica de Dumnezeu. Atunci vei înţelege acestea, când vei lepăda ceea ce este muritor şi vei îmbrăca nestricăciunea (I Cor. 15, 53-54; II Cor. 5, 4), atunci vei vedea după vrednicie pe Dumnezeu. Că Dumnezeu înviază nemuritor trupul tău împreună cu sufletul. Atunci, ajungând nemuritor, vei vedea pe Cel nemuritor, dacă acum vei crede în El". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* cartea întâi, VII, în PSB, vol. 2, pp. 378-379)

„Pe Dumnezeu orice meşteşugar de rând dintre creştini L-a descoperit, îl arată şi altora şi, prin felul său de viaţă, mărturiseşte tot ceea ce filozofii caută cu privire la Dumnezeu, deşi Platon declară că nu poate fi cunoscut uşor creatorul universului, şi chiar dacă ar putea fi cunoscut, este greu a-l explica la toată lumea". (Tertulian, *Apologeticul,* XLVI, în PSB, vol. 3, p. 101)

„Învăţătura noastră vine din înţelepciunea lui Solomon, care ne-a învăţat că Domnul trebuie căutat numai întru curăţia inimii noastre (Fap. 5, 12; Înţel. Sol. I, 1 sq.)". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor,* VII, în PSB, vol. 3, p. 143)

„Cine cunoaşte pe Dumnezeu fără Hristos? Cine-l caută pe Hristos fără Duhul Sfânt?" (Tertulian, *Despre suflet,* I, în PSB, vol. 3, p. 262)

„Îl preţuim îndeajuns numai atunci când Îl numim nepreţuit. (...) Căci cine încearcă să cuprindă cu gândul măreţia Lui, Îl micşorează". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius,* XVIII, 9, în PSB, vol. 3, p. 370)

„Cu cât iubeşte cineva mai mult pe Dumnezeu, cu atât mai mult pătrunde înlăuntrul lui Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui?,* 27.5., în PSB, vol. 4, p. 53)

„(...) Hristos, singurul prin Care poate fi văzut Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. I, 10.3., în PSB, vol. 4, p. 77)

„– O, Platone, unde trebuie să-L descoperim pe Dumnezeu?

– *Este mare lucru,* răspunde Platon, *să găseşti pe Tatăl şi pe Făcătorul acestui univers; iar dacă-L găseşti este cu neputinţă să-L explici tuturora* (Platon, *Timaios,* p. 28 C.)". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. VI, 68.1., în PSB, vol. 4, p. 126)

„Îţi spuneam: Lucrează pământul, dacă eşti plugar, dar cunoaşte pe Dumnezeu, când lucrezi pământul! Mergi cu corabia pe mare, dacă ţi-e drag călătoritul pe mare, dar roagă-L pe Cel ce cârmuieşte cerul! Cunoştinţa[816] te-a găsit slujind în armată? Ascultă de Generalul, care dă comenzile cele drepte!" (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. X, 100.4., în PSB, vol. 4, p. 147)

„Plata căutării este viaţa lângă Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. X, 106.5., în PSB, vol. 4, p. 151)

„Cea mai mare din toate învăţăturile era, după cât se pare, aceea de a te cunoaşte pe tine însuţi. Dacă cineva se cunoaşte pe el însuşi, cunoaşte şi pe Dumnezeu; şi cunoscând pe Dumnezeu va fi asemenea cu Dumnezeu (In. 3, 2.)". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea III, cap. I, 1.1., în PSB, vol. 4, p. 306)

„Este cu neputinţă să aibă cunoaşterea lui Dumnezeu cei care sunt conduşi încă de patimi". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* III, cap. V, 43.1., în PSB, vol. 5, p. 205)

„Pomul se cunoaşte după roade (Lc. 6, 44; Mt. 7, 16; 12, 33), nu după flori şi frunze. Cunoaşterea lui Dumnezeu se cunoaşte după rod şi după vieţuire, nu după cuvânt şi după floare. Nu spunem că simplul cuvânt este cunoaştere a lui Dumnezeu, ci ştiinţa aceea dumnezeiască şi lumina aceea care vine în suflet în urma ascultării de porunci; lumina aceea care face pe toate clare de la naşterea lor, care îl pregăteşte pe om să se cunoască pe el însuşi, care îl învaţă cum să ajungă la Dumnezeu. Da, ceea ce este ochiul pentru trup, aceea este cunoaşterea pentru minte". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* III, cap. V, 44.1.-44.3., în PSB, vol. 5, p. 206)

„Domnul vrea ca cei care doresc să ajungă la cunoaşterea lui Dumnezeu să fie curaţi în ce priveşte poftele lor trupeşti şi sfinţi în gândurile lor, pentru ca puterea conducătoare a sufletului lor să nu fie împiedicată în acţiunea ei de ceva fals. Aşadar, când cel care participă în chip gnostic la sfânta însuşire a dumnezeirii se îndeletniceşte cu contemplaţia şi vorbeşte într-un mod curat cu Dumnezeu, atunci ajunge mai aproape de dumnezeire, este într-o stare de identitate lipsită de patimi, aşa că nu mai are ştiinţa, nici nu mai posedă gnoza, ci este însăşi ştiinţa şi gnoza". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, IV, cap. VI, 39.4., 40.1., în PSB, vol. 5, p. 254)

„Dumnezeu, pentru că nu se poate demonstra, nu poate fi obiect de ştiinţă"[817] (Clement Alexandrinul, *Stromate,* IV, cap. XXV, 56.1, în PSB, vol. 5, p. 303)

[816] Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: Adică: credinţa în Dumnezeu, credinţa creştină. (n. s. 786, p. 147)
[817] Într-adevăr, Dumnezeu nu poate fi obiect de știință, de vreme ce El „este dincolo de toate cele sensibile şi inteligibile" (Sf. Dionisie Areopagitul, *Epistola V către Dorotei*, P. G. III, col. 1073D) – n. a.

„Când vorbim de Tatăl, ştim că Tatăl este Tatăl Fiului, iar Fiul este adevăratul Învăţător, Care ne vorbeşte despre Tatăl. Iar ca să crezi în Fiul, trebuie să cunoşti pe Tatăl, cu Care este în legătură şi Fiul. Şi iarăşi, ca să cunoaştem pe Tatăl, trebuie să credem în Fiul, pentru că Fiul ne învaţă despre Tatăl (In. 1, 18). Din credinţă, la cunoaştere; iar prin Fiul ni se face cunoscut Tatăl". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, V, cap. I, 1.3.-1.4., în PSB, vol. 5, p. 311)

„Dacă cineva s-ar aştepta să înţeleagă pe toate prin simţuri, ar fi cu totul departe de adevăr. În chip duhovnicesc, apostolul scrie despre cunoaşterea lui Dumnezeu: *Vedem acum ca prin oglindă, dar atunci faţă către faţă* (I Cor. 13, 12.). La puţini li s-a dat vederea adevărului". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, V, cap. I, 7.5.-7.6., în PSB, vol. 5, pp. 314-315)

„*Nimeni nu va vedea faţa Mea şi va trăi* (Ieş. 33, 20.); se arată aici lămurit că nimeni nu poate, în timpul vieţii, înţelege clar pe Dumnezeu. *Cei curaţi cu inima vor vedea pe Dumnezeu* (Mt. 5, 8.) când vor ajunge la sfârşitul desăvârşirii". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. I, 7.7., în PSB, vol. 5, p. 315)

„Şi *Dumnezeu este dragoste* (I In. 4, 16.); şi El poate fi cunoscut de cei care-L iubesc. Şi *Dumnezeu este credincios* (I Cor. 1, 9); şi El se dă spre cunoaştere credincioşilor prin învăţătură. Şi trebuie să ne împrietenim cu El prin dragostea cea dumnezeiască, ca să contemplăm prin cel asemenea pe cel asemenea, ascultând de *Cuvântul adevărului* (II Tim. 2, 15) fără vicleşug şi curat, ca şi copiii, care ne ascultă. Aceasta era ceea ce a vrut să spună acela – oricare ar fi fost el – care a scris la intrarea templului din Epidaur:

Curat trebuie să fie acela care intră în templul cu miros de tămâie;

Şi eşti curat, dacă ai gânduri sfinte[818]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, V, cap. I, 13.1.-13.3., în PSB, vol. 5, p. 318)

„A-ţi recunoaşte neştiinţa este cea dintâi învăţătură pentru cel care merge potrivit învăţăturii Cuvântului. Cel care recunoaşte că nu ştie, caută; şi căutând, găseşte pe Învăţător; găsindu-L, crede în El; crezând în El, Îl iubeşte; şi iubindu-L, se aseamănă cu Cel pe Care-L iubeşte şi se grăbeşte să fie ceea ce a ajuns să iubească". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. III, 17.1., în PSB, vol. 5, p. 320)

„Vistieriile lui Dumnezeu sunt bogăţie nesfârşită şi înţelepciune greu de dobândit[819]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. IV, 23.2., în PSB, vol. 5, p. 324)

„Necunoaşterea Tatălui este moarte, iar cunoaşterea Lui, viaţa veşnică (In. 17, 3), datorită participării la puterea cea nestricăcioasă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. X, 63.8., în PSB, vol. 5, p. 347)

---

[818] *Anthol. Palat*., Append. 99.

[819] Numai cel ce însetează după Dumnezeu, ajunge să-L cunoască. *A-l găsi pe Dumnezeu înseamnă a-L căuta neîncetat (...) Îl vezi pe Dumnezeu atunci când eşti nesfârşit dornic de El.* (Sf. Grigorie de Nyssa, *Viaţa Sfintei Macrina*, P. G. XLVI, 97 A). – n. a.

„(...) şi Moisi spune: *Arată-mi-Te pe Tine!* (Ieş. 33, 13), arătând indirect, într-un chip foarte lămurit, că omul nu poate vorbi despre Dumnezeu, nici nu poate da învăţături despre El, ci atât doar că Dumnezeu poate fi cunoscut numai prin puterea Lui. Dumnezeu este fără formă şi nevăzut. Harul cunoaşterii Lui ni l-a dat Fiul (Mt. 11, 27; Lc. 10, 22). Foarte lămurit ne va da mărturie Solomon, grăind aşa: *Înţelepciunea omului nu este în mine, dar Dumnezeu îmi dă înţelepciune; cunosc cele sfinte* (Prov. 30, 2-3)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. XI, 71.5.-72.1., în PSB, vol. 5, p. 352)

„Cel mai mare bun, deci, este cunoaşterea lui Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VII, cap. VII, 47.3., în PSB, vol. 5, p. 505)

„Dar şi înţelepţii noştri, Moise cel dintâi şi proorocii după el ştiau că Binele Suprem este cu totul inexprimabil (...); Dumnezeu descoperă doar celor ce sunt vrednici de El şi gata să-L primească". (Origen, *Filocalia,* XV, 6, în PSB, vol. 7, p. 362)

„*Dumnezeu este lumină şi niciun întuneric nu este întru El*. Căci tocmai această lumină este aceea care luminează toată Înţelegerea celor care pot cuprinde adevărul despre care ni se vorbeşte în psalmul 30: *întru lumina Ta vom vedea lumină*. Dar ce altceva trebuie să subînţelegem prin această *lumină a lui Dumnezeu*, dacă nu lumina lui Dumnezeu care dă putere de vedere celui pe care ea îl luminează cu adevărul asupra tuturor lucrurilor sau care ne dă puterea de a cunoaşte, chiar pe Dumnezeu însuşi, Care e numit Adevărul însuşi?" (Origen, *Despre principii,* cartea întâia, I, 1, în PSB, vol. 8, p. 45)

„Vom spune cu tot adevărul că, în sinea Lui, Dumnezeu nu poate fi înţeles şi nici pătruns de mintea noastră omenească. Orice idee ne-am putea face despre El sau oricum ni L-am putea reprezenta, El este cu mult mai presus decât tot ce putem cugeta despre El. E ca şi cum am vrea să convingem despre strălucirea puternică a soarelui pe cineva care abia e în stare să suporte pâlpâitul unei scântei sau licărirea unui opaiţ, în ochii lui nemaifiind atâta agerime ca să suporte vreo lumină. N-ar trebui oare să-i spunem acestui om că strălucirea soarelui nu se poate nici compara în tărie şi mărire cu ceea ce vede el? Aşa se prezintă lucrurile şi cu puterea noastră de înţelegere: câtă vreme se află închisă în temniţa trupului şi a sângelui, ea se năuceşte şi se trândăveşte în urma contactului cu această lume materială şi, cu toate că în comparaţie cu lumea pământească ea e cu mult superioară, totuşi, atunci când vrea să lumineze realităţile netrupeşti străduindu-se să le înţeleagă, ea abia are putere cât o scânteie sau cât un opaiţ. Într-adevăr, cine altcineva ar putea fi atât de desăvârşit între fiinţele cugetătoare şi netrupeşti, încât să întreacă în chip nespus şi de nepătruns orice alte realităţi, dacă nu Însuşi Dumnezeu? Dar adâncul fiinţei dumnezeieşti nu-l poate cerceta nici într-un caz mintea omenească, oricât ar fi ea de ageră, de limpede ori de curată.

Dar pentru a face lucrurile şi mai uşor de înţeles n-ar fi fără rost să folosim şi altă comparaţie. Uneori ochii noştri nu sunt în stare să sesizeze nici lumina însăşi, adică nu pot vedea nici globul soarelui însuşi, în schimb văzându-i strălucirea şi razele răsfrânte prin ferestre sau te miri în ce vase care au puterea să le reflecte, putem deduce cât de mare e puterea de încălzire a acestui focar din care ţâşneşte atâta lumină. Tot aşa şi lucrările proniei dumnezeieşti şi măiestria întocmirii firii sunt şi ele ca nişte raze ale fiinţei dumnezeieşti, în comparaţie cu firea şi substanţa ei însăşi. Mintea noastră îşi dă seama

aşadar că prin puterile ei ea nu este în stare să vadă ce este Dumnezeu în Sine însuşi, aşa cum este El în fiinţa Sa; în schimb, din frumuseţea lucrării Sale şi din măreţia făpturilor, ea deduce pe Părintele lumii întregi.

Drept aceea, nu trebuie să ni-l închipuim pe Dumnezeu ca şi cum ar fi o fiinţă trupească ori ca şi cum ar locui într-un corp oarecare, ci ca pe o fiinţă cugetătoare simplă, căreia nu i se mai poate adăuga absolut nimic şi aceasta pentru că nu putem crede că ar exista în El ceva *mai mult* sau ceva *mai puţin*, ci fiind în Sine ca un fel de monadă[820] absolută sau, ca să zicem aşa, o unitate în sine, o raţiune absolută, care e izvorul oricărei fiinţe cugetătoare, însăşi raţiunea de a fi a lumii întregi. De aceea această fire, care e simplă şi numai raţiune, pentru ca să se mişte şi să acţioneze nu poate tolera nicio întârziere şi nicio ezitare; pentru că, dacă ar fi altfel, atunci ceea ce s-ar adăuga ar mărgini şi ar stânjeni cumva însăşi simplitatea firii divine: ceea ce e principiul tuturor lucrurilor ar fi atunci ceva compus şi diferit, multiplu şi unitar". (Origen, *Despre principii,* cartea întâia, V-VI, 1, în PSB, vol. 8, pp. 48-50)

„Descoperirea Lui se face prin aceea că Însuşi Se face cunoscut". (Origen, *Despre principii,* cartea întâia, VI, 2, în PSB, vol. 8, p. 61)

„Toată cunoştinţa pe care o avem despre Tatăl prin descoperirea Fiului se face cunoscută în Duh Sfânt. (...) Precum s-a zis despre Fiul că *nimeni nu cunoaşte pe Tatăl decât numai Fiul şi cei cărora va voi Fiul să-i descopere* (Mt. 11, 27), tot aşa vorbeşte Apostolul şi despre Duhul Sfânt: *nouă ni le-a dezvăluit Dumnezeu prin Duhul Său, fiindcă Duhul toate le cercetează, chiar şi adâncurile lui Dumnezeu* (I Cor. 2, 10). Şi tot aşa şi în Evanghelie, atunci când Mântuitorul le aminteşte apostolilor învăţăturile dumnezeieşti cele mai adânci, pe care ei nu le puteau pricepe (In. 16, 12-13): *încă multe am a vă spune, dar acum nu puteţi să le purtaţi. Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul, că din al Meu va lua şi vă va vesti*. Aşadar, trebuie să ne gândim că, după cum Fiul, Care singur cunoaşte pe Tatăl, Îl descoperă cui voieşte, tot aşa şi Duhul Sfânt, Care e singurul în stare să *cerceteze şi adâncurile lui Dumnezeu*, şi El Îl descoperă pe Dumnezeu cui va voi. Căci *Vântul (Duhul) suflă unde voieşte*[821]". (Origen, *Despre principii,* cartea întâia, IV, 3, în PSB, vol. 8, p. 73)

„Despre El vedem că e scris (I Cor. 11, 3): *Nimeni nu cunoaşte pe Tatăl decât numai Fiul şi nimeni nu cunoaşte pe Fiul decât numai Tatăl*. Căci cine poate cunoaşte ce este Înţelepciunea[822] decât Cel care a născut-o? Sau cine poate şti limpede ce-i Adevărul decât Tatăl Adevărului? Cine poate adânci toată firea propriului Său *Cuvânt*, Care este El însuşi Dumnezeu, fire care vine din Dumnezeu, la Care era Cuvântul? Aşa trebuie, dar, să recunoaştem cu toată convingerea că pe acest Cuvânt, Căruia I se mai spune Logos, Înţelepciune sau Adevăr, nu-L cunoaşte nimeni decât Tatăl, despre Care este scris că *lumea aceasta n-ar cuprinde cărţile ce s-ar fi scris*[823], de bună seamă, despre strălucirea şi

[820] Notă Pr. Bodogae: *Monada* e o noţiune pitagoreică. A se vedea în această privinţă E. Zeller: *Die Philosophie der Griechen,* I (Leipzig 1919), p. 464-481 (n. s. 92, p. 49)

[821] Notă Pr. T. Bodogae: In. 3, 8 (Traducerea Bibliei Sinodale din 1914). (n. s. 233, p. 73)

[822] Notă Pr. T. Bodogae: Una din ideile de bază ale cugetării lui Origen: Tatăl cugetă pe Fiul şi e cunoscut de Fiul (*Fragm. Ioan,* XIII, GCS IV 495). (n. s. 610, p. 141)

[823] Notă Pr. T. Bodogae: In, 21, 25. Desigur, nu e vorba de mulţimea cărţilor ce s-ar fi scris, ci de bogăţia nesfârşită a cuvintelor şi faptelor. (n. s. 611, pp. 141-142)

mărirea Fiului lui Dumnezeu. Căci e cu neputinţă să cuprinzi în scris tot ce ţine de mărirea Mântuitorului". (Origen, *Despre principii*, cartea a II-a, I, 6, în PSB, vol. 8, p. 141)

„Şi după cum ochiul umblă în chip firesc după lumină şi după vedere, după cum, la rândul lui, corpul nostru îşi doreşte în chip firesc mâncare şi băutură, tot aşa şi cugetul nostru poartă în el o dorinţă firească şi specifică de a cunoaşte adevărul dumnezeiesc şi cauzele lucrurilor. Pe de altă parte, această dorinţă nu ni s-a dat de la Dumnezeu ca să nu ni se împlinească niciodată sau să nu ni se poată împlini niciodată, altfel s-ar putea afirma că în zadar ar fi sădit în noi Dumnezeu Creatorul acest dor după cunoaştere dacă omul niciodată n-ar putea să ajungă să dobândească ceea ce doreşte. Acesta e motivul pentru care cei care s-au silit, cu mari greutăţi, să cerceteze încă din această viaţă credinţa şi religia, nu înţeleg desigur decât puţine lucruri din comorile numeroase şi uriaşe ale cunoştinţei dumnezeieşti, şi totuşi, prin faptul că în continuu caută să cunoască, să înţeleagă şi să progreseze în această dorinţă, ei dobândesc încă de aici de pe pământ mult folos sufletesc, ca unii care s-au întors cu totul spre gustul şi dragostea de a căuta adevărul şi s-au făcut mai primitori pentru învăţătura viitoare. Lucrurile se petrec ca şi atunci când ai vrea să pictezi un portret: înainte de a începe să pictezi statura persoanei respective se face o schiţă uşoară a trăsăturilor şi a formelor corporale care urmează să se picteze, în chipul acesta fiind clar că pe urmele picturii schiţate se poate mai uşor executa portretul cerut; tot aşa se întâmplă şi la cunoaşterea adevărului dacă schiţa sau planul au fost desenate pe *tablele inimii noastre* (II Cor. 3, 3) cu condeiul Domnului nostru Iisus Hristos. Poate de aceea s-a şi zis: *Celui ce are i se va mai da şi-i va prisosi* (Mt. 25, 29). E limpede, dar, că cei care au încă din această viaţă o schiţă oarecare a adevărului căutat şi a cunoaşterii, acelora li se va adăuga în viitor frumuseţea chipului desăvârşit". (Origen, *Despre principii*, cartea a II-a, IV, 11, în PSB, vol. 8, p. 182)

„(...) Din cauza aceea *cele dumnezeieşti sunt ascunse de cei înţelepţi şi pricepuţi* (Lc. 10, 21) pentru ca, după cum spune Apostolul, *niciun trup să nu se laude înaintea lui Dumnezeu*. Şi ele *s-au descoperit pruncilor*[824], adică celor care, după vremea prunciei, au ajuns la locuri înalte, când şi-aduc aminte că nu atât prin strădaniile proprii au atins un grad superior de fericire, ci în primul rând acest lucru se datoreşte bunătăţii negrăite a lui Dumnezeu". (Origen, *Despre principii*, cartea a III-a, XII, 1, în PSB, vol. 8, p. 200)

„Trebuie să avem îndrăzneală şi să spunem că nici oştirile sfinţilor îngeri, nici sfintele Tronuri, Domniile, Începătoriile şi nici Puterile nu sunt în stare să cunoască începutul tuturor lucrurilor şi nici sfârşitul lumii[825]. Şi trebuie să înţelegem că aceste sfinte duhuri şi puteri acum amintite sunt apropiate de acele începuturi şi reuşesc să zărească mai multe decât pot alţii. Dar oricât ar înţelege aceste puteri din descoperirea Fiului sau a Duhului Sfânt, la oricâtă cunoaştere vor fi ajuns – desigur mult mai bogată la puterile superioare decât la cele inferioare – totuşi nici lor nu le este cu putinţă să înţeleagă totul, pentru că este scris: *Cele mai multe lucruri ale lui Dumnezeu sunt ascunse* (Înţel. Sir. 16, 22)". (Origen, *Despre principii*, cartea a IV-a, XIV, 3, în PSB, vol. 8, pp. 295-296)

---

[824] Tâlcuirea Pr. T. Bodogae: I Cor. 1, 29. Desigur, potrivit concepţiei lui, Origen nu uită de pruncii duhovniceşti, aşa cum am văzut între altele şi mai sus: 2, 10, 7. (n. s. 963, p. 200)

[825] Tâlcuirea Pr. T. Bodogae: Chiar şi cetele îngereşti, oricât de apropiate ar fi de Dumnezeu, sunt totuşi neştiutoare când e vorba de tainele Providenţei: *C. Cels*. VI, 62; *Exort. Mart*. 13 etc. (n. s. 1527, p. 295)

„Prin puterea Sa Dumnezeu cuprinde toate lucrurile, în schimb El nu este cuprins de mintea niciunei făpturi create. Natura Lui n-o cunoaşte decât El însuşi. Într-adevăr, numai Tatăl cunoaşte pe Fiul şi numai Fiul cunoaşte pe Tatăl şi numai Duhul Sfânt pătrunde până în adâncurile lui Dumnezeu". (Origen, *Despre principii,* cartea a IV-a, VIII, 4, în PSB, vol. 8, p. 307)

„Doar Dumnezeu nu urmăreşte nicio glorie deşartă când doreşte ca noi să înţelegem şi să cuprindem cu mintea măreţia Lui, ci vrea să ne facă numai să simţim fericirea ce creşte în suflete din cunoaşterea Lui, de aceea lucrează prin Hristos şi prin neîncetata petrecere la noi a Cuvântului ne ridică la comuniunea cu El". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a IV-a, cap. VI, în PSB, vol. 9, p. 234)

„Sunt oarecum diferite aspectele în care Cuvântul Se face cunoscut fiecăruia dintre cei care înaintează în cunoaştere, după starea celui care abia îşi începe ucenicia, după cum a înaintat, dacă este mai aproape de virtute sau chiar şi-a însuşit virtutea". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a IV-a, cap. XVI, în PSB, vol. 9, p. 241)

„Şi necunoaşterea lui Dumnezeu face parte din rău...[826]". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a IV-a, cap. LXV, în PSB, vol. 9, p. 286)

„Printr-o figură de stil ebraică se zice despre Dumnezeu în Psalmul 17: *Şi Şi-a pus Dumnezeu întunericul acoperământ* (Ps. 17, 13). Psalmistul vrea să arate că cele gândite de Dumnezeu, în calitatea Sa dumnezeiască, sunt nearătate şi necunoscute, căci El S-a ascuns, ca să zicem aşa, în întuneric de cei ce nu suportă strălucirea cunoaşterii Lui şi nici nu pot să-L vadă fie din pricina minţii lor întunecate, care le este îmbrăcată într-un *trup al smereniei* (Filip. 3, 21) omeneşti, fie din cauza miopiei omului în înţelegerea lui Dumnezeu. Iar ca să reiasă şi mai limpede că cunoaşterea lui Dumnezeu a ajuns foarte rar la toţi oamenii, ea arătându-se doar la câţiva dintre ei, este scris că: *a stat tot poporul departe, iar Moise a intrat în întunericul în care era Dumnezeu* (Ieş. 20, 21). Şi tot despre Moise zice Scriptura: *Numai Moise singur să se apropie de Dumnezeu, ceilalţi să nu se apropie* (Ieş. 24, 2). Şi iarăşi, ca să înfăţişeze adâncimea dogmelor despre Dumnezeu, care erau de neînţeles pentru cei ce nu au *Duhul care cercetează toate, chiar şi adâncurile lui Dumnezeu* (I Cor. 2, 10), a zis proorocul: *adâncul ca o haină este îmbrăcămintea Lui* (Ps. 103, 10).

Dar Mântuitorul nostru şi Domnul, Cuvântul lui Dumnezeu, arătând cât de mare importanţă are cunoaşterea lui Dumnezeu-Tatăl – fiindcă Tatăl nu este cuprins şi cunoscut cum s-ar cădea decât numai de Însuşi Domnul şi, în al doilea rând, de cei luminaţi la minte de către Domnul – zice: *Nimeni nu cunoaşte pe Fiul, decât numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-L cunoaşte nimeni, decât numai Fiul şi cel căruia va voi Fiul să-i descopere* (Mt. 11, 27; Lc. 10, 22). Căci nimeni nu poate cunoaşte pe Cel nenăscut, cel *mai întâi născut decât toată făptura* (Col. 2, 15), precum Îl cunoaşte Tatăl, Care L-a născut, nici pe Tatăl nu-L cunoaşte

[826] Sfântul Antonie cel Mare, în acelaşi sens, spune: *Cea mai mare boală a sufletului, ruina şi pierzarea lui, este să nu cunoască pe Dumnezeu, care a făcut toate pentru om şi i-a dăruit lui mintea şi cuvântul.* (*Învăţătură despre viaţa morală*, cap. 97, *Filocalia*, vol. I). Necunoştinţa de Dumnezeu este *o nesimţire şi o nebunie a sufletului.* (*Ibidem,* cap. 119). – n. a.

nimeni cum Îl cunoaşte Cuvântul cel viu, Înţelepciunea şi Adevărul Său. Prin împărtăşirea de Sine, Cuvântul înlătură din jurul Tatălui aşa-zisul *întuneric*, pe care *şi l-a pus acoperământ*, şi adâncul care este numit *haina Sa*, şi Îl descoperă, aşa că oricine este în stare să cunoască pe Fiul Îl cunoaşte şi pe Tatăl". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VI-a, cap. XVII, în PSB, vol. 9, pp. 384-385)

„Nu ochiul trupesc cunoaşte pe Dumnezeu, ci cel al sufletului …". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VII-a, cap. XXXIII, în PSB, vol. 9, p. 470)

„Părerea noastră e că firea omenească nu este în stare să caute pe Dumnezeu şi să-L descopere în toată curăţenia Lui, dacă nu este ajutată de Cel pe care-L caută. El se lasă însă aflat de cei care mărturisesc că după ce-au făcut tot ce le-a stat în putere, doresc după El, îngăduind a fi cunoscut de cei pe care-i socoteşte vrednici, atât cât poate un om să cunoască pe Dumnezeu şi în măsura în care e în stare un suflet să cunoască pe Dumnezeu, atâta vreme cât e legat încă de trup[827]". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VII-a, cap. XLII, în PSB, vol. 9, p. 479)

„Este cu neputinţă firii omeneşti să descopere pe Dumnezeu aşa cum o merită El…". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VII-a, cap. XLII, în PSB, vol. 9, p. 479)

„(...) Afirmă el (Sf. Teotim, episcop de Tomis – n. a.), nu este fericire mai mare pentru un creştin, decât cunoaşterea lui Dumnezeu". (*Actele martirice,* Sfântul Teotim, episcop de Tomis, în PSB, vol. 11, p. 343)

„Drumul cunoaşterii lui Dumnezeu porneşte de la Duhul cel unul, (trece) prin Fiul cel unul (şi ajunge) la Tatăl cel unul". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 18, în PSB, vol. 12, p. 62)

„Cel care se laudă că ar cunoaşte toate să ne explice mai întâi firea furnicii şi abia după aceea să discute despre natura puterii dumnezeieşti, care depăşeşte orice înţelegere. Dar dacă tu n-ai înţeles nici măcar alcătuirea unei biete furnici, cum te poţi lăuda că poţi cuprinde în mintea ta puterea cea neînţeleasă a lui Dumnezeu?". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 16, în PSB, vol. 12, p. 150).

„Din lucrări îl cunoaştem pe Dumnezeu, pe când de fiinţa Lui nu suntem în stare să ne apropiem, pentru că lucrările Lui sunt cele care coboară spre noi, pe când fiinţa Lui rămâne inaccesibilă". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 234, I, în PSB, vol. 12, p. 483)

„Cunoaşterea fiinţei dumnezeieşti constă tocmai în simţământul că fiinţa lui Dumnezeu n-o putem cunoaşte". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 234, II, în PSB, vol. 12, p. 483)

[827] Tâlcuirea Pr. T. Bodogae: Deci *ceea ce este cu neputinţă la oameni, este cu putinţă la Dumnezeu* (Lc. 18, 27). El a venit şi în ajutorul cunoaşterii, trimiţând nu numai pe prooroci, ci şi pe Însuşi Fiul Său. (n. s. 192, p. 479)

„Aşadar cunoaşterea izvorăşte din lucrări, iar din cunoaştere s-a născut închinarea. *Crezi că eu pot face aceasta?* (Mt. 9, 28.) *Cred, Doamne, şi s-a închinat Lui* (In. 9, 38.). În chipul acesta închinarea urmează credinţei, iar credinţa se întăreşte prin putere. Şi dacă susţii că oricine crede aceea şi cunoaşte, şi anume cunoaşte din ceea ce crede cu adevărat, tot aşa poţi spune şi invers: prin ce cunoşti, prin aceea să crezi. Or noi cunoaştem pe Dumnezeu după puterea Lui, iar dacă credem în Cel pe Care-L cunoaştem, atunci şi închinarea o aducem tot Celui în Care credem". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 234, III, în PSB, vol. 12, p. 484)

„Ceea ce, însă, mărturisim e faptul că de fapt cunoaştem despre Dumnezeu atâta cât se poate cunoaşte, dar că e cu neputinţă să ştim ceea ce trece dincolo de puterea noastră de judecată. Aşa încât dacă mă întrebi ce-i nisipul şi eu voi răspunde că ştiu, atunci desigur că vei râde de mine dacă ai cere să-ţi spun îndată şi câte fire de nisip sunt, pentru că prima ta întrebare s-a referit la aspectul sub care se prezintă nisipul, pe câta vreme cealaltă întrebare era în legătură cu numărul firicelelor de nisip. Această sofismă seamănă cu ceea ce întreba cineva în felul acesta: *Cunoşti pe Timotei?* Ei bine, dacă-l cunoşti, atunci îi cunoşti şi firea, căci doar ai recunoscut că-l cunoşti. În realitate, eu pot spune şi că-l cunosc şi că nu-l cunosc pe Timotei, dar în amândouă aceste feluri cunoaşterea mea e diferită. Căci felul în care-l cunosc nu-i acelaşi cu felul în care nu-l cunosc, ci unul e aspectul sub care pot spune că-l cunosc şi cu totul altul e cel sub care nu-l cunosc. Cu alte cuvinte, pe Timotei îl cunosc numai după înfăţişare şi după alte note similare, fiinţa lui lăuntrică însă n-o cunosc. Căci, până la urma urmei, tot în acelaşi fel spun că şi pe mine într-un fel mă cunosc, dar în alt fel nu". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 235, II, în PSB, vol. 12, p. 485)

„Despre neamul, vrednicia, fiinţa şi natura lui Hristos nimeni n-ar putea fi în stare să dea lămuririle cele mai potrivite, după cum ne-o spune însuşi Duhul Sfânt prin glasul proorocului: *neamul Lui cine-l va spune?*. Şi aceasta pentru că *Nimeni nu cunoaşte pe Tatăl decât numai Fiul, nici pe Fiul nu-l cunoaşte nimeni după vrednicia Lui decât Tatăl, Cel ce L-a născut pe El*". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* cartea întâia, II, 2, în PSB, vol. 13, p. 31)

„La întrebarea guvernatorului, cine este Dumnezeul creştinilor, el (fericitul episcop Potin – n. a.) a răspuns: *Dacă vei fi vrednic, îl vei cunoaşte!*[828]". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* cartea a cincea, I, 31, în PSB, vol. 13, p. 185)

„(...) Mă gândesc, deci, la Cel aflat mai presus de toate, la Împăratul suprem, la Cel nemăsurat, şezând pe scaunul de domnie al bolţilor cereşti, Care a făcut pământul scăunel la picioarele Sale. Nimeni nu-L poate închipui într-un fel vrednic de El. De jur-împrejurul Său lumina străluceşte ca fulgerul, făcându-L – prin puterea[829] strălucirilor ei – de nevăzut privirilor noastre, ale tuturor". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cuvântare, Prolog, 1.1., în PSB, vol. 14, p. 190)

[828] Tâlcuirea Pr. T. Bodogae: Întâlnim şi la martirii din Palestina refuzul de a-şi da numele, locul de origine ori de a declara ce cunosc ei despre Dumnezeu. Acest refuz nu poate avea decât o singură motivare: neputinţa omului de a cunoaşte pe Dumnezeu altfel decât *întru putere*, (*I Cor*. 2, 5). (n. s. 31, p. 185)

[829] Tâlcuirea D-lui Radu Alexandrescu: Textual: *prin ascuţimea* (n. tr.). (n. s. 288, p. 190)

„Voiesc să-ţi înfăţişăm, o, fericite, câteva lucruri din învăţătura despre Hristos. Tu poţi s-o afli pe aceasta şi din cuvintele dumnezeieşti, dar o poţi auzi, cu iubirea ta de bine[830], şi de la alţii. Ajung sfintele şi de Dumnezeu insuflatele Scripturi spre vestirea adevărului. Dar sunt şi multe scrieri alcătuite despre acestea de fericiţii noştri dascăli şi cel ce le citeşte pe acestea va cunoaşte tâlcuirea Scripturilor şi va putea dobândi cunoştinţa pe care o doreşte". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* I, în PSB, vol. 15, p. 29)

„Cunoştinţa şi credinţa despre El este mai de preţ decât toate". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* I, în PSB, vol. 15, p. 31)

„Iar dacă (creaţiunea – n. a.) a fost făcută prin Fiul şi toate subzistă în El, urmează numaidecât că cel ce priveşte în chip drept creaţiunea vede şi pe Cuvântul care a făcut-o şi prin El începe să cunoască şi pe Tatăl.

Dar şi Mântuitorul a zis: *Nimeni nu cunoaşte pe Tatăl decât Fiul şi cel căruia Fiul i-L descoperă* (Mt. 11, 27). Iar lui Filip care i-a cerut: *Arată-ne nouă pe Tatăl*, nu i-a spus: *Priveşte creaţiunea, ci Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl* (In. 14, 9).

De aceea pe drept cuvânt Pavel – mustrând pe elini că, deşi privesc armonia şi buna întocmire a creaţiunii, nu cunosc pe Cuvântul făcător din ea, (căci făpturile vestesc pe Făcătorul lor), ca prin El[831] să cugete şi pe Tatăl şi să oprească de la închinarea la făpturi – a spus *veşnica Lui putere şi dumnezeire*, ca să arate pe Fiul. Iar sfinţii spunând: *Cel ce este înainte de veci şi prin Care a făcut veacurile*, vestesc nu mai puţin veşnicia Lui, prin care arată şi pe Tatăl". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul Întâi împotriva arienilor, XII, în PSB, vol. 15, p. 168)

„Însăşi zidirea e îndestulătoare spre cunoaşterea existenţei lui Dumnezeu şi a proniei Lui. *Căci din mărimea şi frumuseţea făpturilor, se vede ca printr-o asemănare (analogic) Făcătorul lor* (Înţel. Sol. 13, 5)[832]. Nu învăţăm aceasta cerând cuvinte de la ele, ci credem auzind Scripturile. Căci privind rânduiala şi armonia tuturor, cunoaştem că El este Făcătorul, Stăpânul şi Dumnezeul tuturor şi înţelegem pronia minunată şi călăuzirea minunată a tuturor de către El[833]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al Doilea împotriva arienilor, XXXII, în PSB, vol. 15, p. 267)

„Nu este Dumnezeu ca omul, ca să îndrăznească cineva să întrebe omeneşte despre El". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis,*

[830] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (Φιλοκάλως). Deci deşi se poate cunoaşte Dumnezeu şi Hristos şi direct, totuşi cunoştinţa aceasta se confirmă şi se înmulţeşte când e auzită şi de la alţii.(n. s. 2, p. 29)

[831] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În textul din PG e *prin ele* (δι' αὐτών), dar cred că e *prin El* (δι' αὐτού). Căci sfântul Atanasie a negat mai sus şi va nega mai jos că din creaţiune poate fi cunoscut în mod direct Însuşi Tatăl. Tatăl poate fi cunoscut din Subiectul raţionalităţii creaţiei. (n. s. 19, p. 168)

[832] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cunoaşterea analogică nu exclude apofaticul lui Dumnezeu. De aceea, sfântul Atanasie nu contrazice aci ceea ce spusese mai înainte că Dumnezeu nu poate fi cunoscut prin analogie. E ceva analogic în Dumnezeu cu raţionalitatea creaţiei. Dar în acelaşi timp în schema largă a analogiei se află adâncul de taină mai presus de analogie. (n. s. 88, p. 267)

[833] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cunoaşterea lui Dumnezeu din natură e insuficientă chiar pentru o cunoaştere analogică a lui Dumnezeu. Ea trebuie completată cu cea prin cuvintele Scripturii. Căci natura nu grăieşte. Dar nici cuvintele Scripturii n-ar ajunge fără exemplificarea lui Dumnezeu ca realitate personală raţională şi înţeleaptă şi de incomparabilă putere, cu ajutorul naturii. Prin amândouă Îl cunoaştem pe Dumnezeu, nu numai ca existent, ci şi ca Făcător şi Proniator. (n. s. 89, p. 267)

împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură, XV, în PSB, vol. 16, p. 41)

„(...) Cele predate prin credinţă, se cuvine să fie judecate nu cu înţelepciunea omenească, ci primite prin auzirea credinţei. Căci ce Cuvânt va putea tâlcui după cuviinţă cele ce sunt mai presus de firea creată? Sau ce auz va putea pricepe tot ceea ce nu e îngăduit oamenilor nici a auzi, nici a grăi? Aşa a spus Pavel despre cele ce le-a auzit, adică despre Dumnezeu: *Cât de neurmate sunt căile Lui! Căci cine a cunoscut mintea Domnului? Sau cine s-a făcut sfetnicul Lui?* (Rom. 11, 33). Iar Avraam nici n-a iscodit, nici n-a judecat pe Cel ce grăia, ci *a crezut şi s-a socotit lui spre dreptate* (Rom. 4, 3). De aceea a fost chemat Moise *slujitor credincios* (Evr. 3, 5)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XVII, în PSB, vol. 16, p. 43)

„Să îndrăznească, de pot, să răspundă cei ce grăiesc cu uşurinţă despre toate, cum s-a întemeiat cerul şi din ce substanţă şi din ce amestec? Sau cum s-a constituit soarele şi fiecare dintre stele? Şi ce e de mirare dacă îşi văd neînţelegerea lor privitoare la cele de sus, când nici firea pomilor de jos şi alcătuirea apelor şi formarea şi alcătuirea animalelor nu se cunoaşte. Oare nu vor spune ca şi Solomon, părtaş de înţelepciune mai mult decât toţi, văzând neputinţa oamenilor de a le afla acestea: *Şi tot veacul l-a dat în inima lor, ca să nu afle omul făptura pe care a făcut-o Dumnezeu de la început până la sfârşit* (Eccl. 3, 11)[834]. Oare pentru că nu le pot afla vor declara că nici nu sunt? Da, vor spune aceasta având mintea stricată. Deci cu dreptate le-ar putea spune cineva: *O, lipsiţilor de minte şi prea îndrăzneţilor, pentru ce nu încetaţi cu atât mai mult să iscodiţi cele Despre Sfânta Treime, ca să credeţi numai că este, având despre aceasta învăţătura Apostolului, care zice:* «*Trebuie să creadă întâi lui Dumnezeu că este şi celor ce Îl caută le este dătător de plată* (Evr. 11, 6)»[835]. Căci n-a spus cum este, ci numai *că este*. De nu se vor lăsa convinşi nici de aceasta, să spună cum este Tatăl, ca să afle astfel cum este şi Cuvântul Lui. Dar e lucru nebunesc, vor zice, a întreba astfel despre Tatăl. Să audă atunci că e lucru nebunesc şi a întreba astfel despre Cuvântul.

Fiind de prisos deci şi nebunească această încercare, să nu mai întrebe cineva despre acestea, sau să primească numai cele din Scripturi. Căci sunt de ajuns pildele aflătoare în

[834] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate timpurile le au oamenii la dispoziţie ca să vadă că, şi cu tot progresul lor în cunoaştere, nu ajung să cunoască totul. (n. s. 43a, p. 44)

[835] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E de observat că sfântul Atanasie nu spune numai de Dumnezeu în general, că nu ştim altceva decât că este, ci de Sfânta Treime şi de faptul că în ea este un Tată, un Fiu şi un Duh Sfânt. Deci nu ne lasă într-un întuneric total. E mare lucru a şti că în Dumnezeu e un Tată iubitor al unui Fiu iubitor şi un Duh Sfânt al comuniunii între Ei, căruia fiecare îi comunică dragostea Sa faţă de celălalt şi Care ni se comunică şi nouă, aducându-ne dragostea Tatălui şi a Fiului şi întărind dragostea între noi. E mare lucru să ştiu că eu ca persoană mă deosebesc de un obiect şi că am relaţii cu alte persoane fără să mă confund cu ele. Sunt nişte mistere într-un fel cunoscute şi folositoare mie. E mare lucru să ştiu că sunt şi că sunt deosebit de alţii şi în acelaşi timp în legătură conştientă cu ei, chiar dacă nu pot pătrunde tot misterul acestui fapt. Misterul e unit cu experienţa folosului ce-l am din el. Chiar în spusa lui Socrate: *Ştiu că nu ştiu nimic* e implicată o anumită cunoştinţă. El *ştie* că nu ştie. Deci nu e drept a spune că nu ştiu chiar nimic. Cunoaşterea şi necunoaşterea sau cunoaşterea a ceea ce e mister sunt mereu împreunate. Şi mereu se înaintează în cunoaşterea misterului, fără să fie epuizat vreodată. Chiar Apostolul o spune aceasta prin cuvintele: *Întâi să creadă* ca apoi *Să-L caute*. Sfântul Atanasie cere aci numai să nu se iasă, prin voinţa de cunoaştere, din misterul de care se ştie *că este*. (n. s. 44, pp. 44-45)

Scripturi despre acestea". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XVIII-XIX, în PSB, vol. 16, p. 44)

„Totuşi această nepricepere o poate cineva vindeca mai întâi prin credinţă, apoi şi prin cele spuse înainte, adică prin chipul şi strălucirea şi izvorul şi ipostasul (substanţa) şi pilda[836]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XX, în PSB, vol. 16, p. 47)

„Poţi admira pe arhitect după opera sa, precum şi pe făurar sau pe ţesător". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* omilia I, VII, în PSB, vol. 17, p. 78)

„Din frumuseţea celor văzute să înţelegem pe Cel Care-i mai presus de frumuseţe, iar din măreţia celor care cad sub simţurile noastre şi din corpurile acestea mărginite din lume să ne ducem cu mintea la Cel nemărginit, la Cel mai presus de măreţie, Care depăşeşte toată mintea cu mulţimea puterii Sale". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* omilia I, XI, în PSB, vol. 17, p. 83)

„Şi de pe pământ şi din văzduh şi din cer şi din apă şi din noapte şi din zi şi din toate cele văzute să luăm evidente dovezi despre Binefăcătorul nostru. Nici păcatelor să nu le dăm timp, nici duşmanului să nu-i lăsăm loc în inimile noastre, ca Dumnezeu să locuiască în noi, prin o necontenită aducere-aminte de El". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* omilia a III-a, X, în PSB, vol. 17, p. 109)

„Că de la niciuna din creaturi nu putem dobândi o idee vrednică de măreţia Dumnezeului universului; ne dau doar mici şi slabe imagini, aşa precum ne dă şi fiecare din cele mai mici vietăţi şi plante". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* omilia a VI-a, XI, în PSB, vol. 17, p. 146)

„Oamenii fac cele spuse în chip omenesc despre Dumnezeu, închipuindu-şi pe Dumnezeu după felul în care trăieşte fiecare din ei". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* omilia la Psalmul XXIX, II, în PSB, vol. 17, p. 237)

„Frumuseţea cea adevărată, cea mai plăcută, adică firea cea dumnezeiască şi fericită, se poate privi, se poate contempla numai de cel ce are curăţită mintea". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* omilia la Psalmul XXIX, V, în PSB, vol. 17, p. 242)

„*Gustaţi şi vedeţi că bun este Domnul* (Ps. 33, 8).

[836] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pe de o parte, cele dumnezeieşti, şi cu deosebire Sfânta Treime şi mântuirea prin cruce, sunt mai presus de înţelegere, pe de alta sunt accesibile unei înţelegeri a inimii capabile de credinţă şi prin folosirea unor imagini din lume, în care ele şi-au imprimat urmele. Credinţa sau inima trăitoare a legăturii cu Dumnezeu îşi dă seama mai mult decât speculaţia care schematizează, care se depărtează de viaţă, că Dumnezeu, originea vieţii, nu poate fi decât iubitor, iar ca atare un Tată, un Fiu şi un Duh prin care Se odihneşte Tatăl în Fiul; şi că fără suferinţă nu poţi depăşi egoismul propriu, deci nu te poţi mântui intrând în viaţă şi nu poţi ajuta nici la mântuirea altora. (n. s. 51, p. 47)

(...) Psalmistul a spus: *Gustaţi*; n-a spus: *Îmbuibaţi-vă*; pentru că acum cunoaştem în parte şi vedem adevărul ca prin oglindă şi ghicitură (I Cor. 13, 12), dar va veni vremea când arvuna de acum şi gustarea aceasta a harului ne va duce la desfătarea cea desăvârşită. După cum pe cei care sufăr de stomac, care n-au poftă de mâncare şi resping mâncărurile, doctorii îi vindecă de boala lor deşteptându-le pofta prin vreun condiment pus în mâncăruri, încât simţul gustului este excitat de acest condiment şi face să le sporească pofta de mâncare tot mai mult, tot aşa şi cu Cuvântul adevărului. *Însăşi experienţa Cuvântului adevărului*, spune psalmistul, *vă îndeamnă ca pofta să vă fie mereu fără saţiu. De aceea gustaţi, ca să fiţi fericiţi, flămânzind şi însetând pururi de dreptate*". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXVI, VI, în PSB, vol. 17, p. 270)

„Nu oricine poate ajunge la desăvârşirea dragostei, nici nu poate cunoaşte *pe Cel cu adevărat iubit*, ci numai cel ce s-a dezbrăcat de omul cel vechi, cel stricat de poftele înşelăciunii şi s-a îmbrăcat în omul cel nou, cel reînnoit întru cunoştinţă, după chipul Ziditorului (Efes. 4, 22-24). Cel care iubeşte banii şi rămâne uimit în faţa frumuseţii stricăcioase a trupurilor, cel care iubeşte nespus de mult slava aceasta mică a lumii, cel care-şi cheltuieşte puterea dragostei în lucrurile care nu se cuvin, acela a rămas orb pentru privirea Celui Care este în realitate *Cel iubit*". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* omilia la Psalmul XLIV, II, în PSB, vol. 17, p. 285)

„După cum ochii trupului, când stau departe, înţeleg puţin din cele văzute; dar dacă se apropie de obiectele la care se uită înţeleg clar pe cele ce le văd, tot aşa şi cu privirea cu ochii minţii; cel care nu-i apropiat, prin fapte, de Dumnezeu nu poate vedea lucrurile lui Dumnezeu cu ochii curaţi ai minţii". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul XLV, VII, în PSB, vol. 17, p. 306)

„Atâta vreme cât ne îndeletnicim cu lucrurile din afara lui Dumnezeu, nu putem cuprinde cunoaşterea lui Dumnezeu. Care om, îngrijindu-se de cele ale lumii şi afundându-se în ispitele trupului, poate să fie cu luare aminte la cuvintele despre Dumnezeu şi să fie îndestulător de pregătit pentru contemplarea unor lucruri atât de mari? Nu vezi că este înăbuşit de spini cuvântul care a căzut între spini? (Mt. 13, 7) Spini sunt plăcerile trupului, bogăţia, slava şi grijile lumeşti! Cel ce simte nevoia cunoaşterii lui Dumnezeu va trebui să fie în afară de toate acestea, să se scape de patimi şi aşa să primească cunoaşterea lui Dumnezeu. Cum poate intra ideea de Dumnezeu într-un suflet care-i strâmtorat de gândurile care-l stăpâneau mai dinainte?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XLV, VIII, în PSB, vol. 17, pp. 306-307)

„Luarea aminte şi studierea atentă a propriei tale persoane te va conduce şi la cunoaşterea lui Dumnezeu. Dacă iei aminte la tine însuţi nu mai ai nevoie să descoperi pe Creator în celelalte creaturi; vei contempla în tine însuţi, ca într-un microcosmos, marea înţelepciune a Creatorului tău. Din sufletul tău necorporal vei cunoaşte că şi Dumnezeu este necorporal; că nu e circumscris în spaţiu, pentru că nici mintea ta nu avea mai înainte şedere în spaţiu, ci ajunge în spaţiu prin unirea sa cu trupul. Vei crede că Dumnezeu este nevăzut, gândindu-te la sufletul tău; că şi el nu poate fi văzut cu ochii trupului. Da, sufletul n-are nici culoare, nici formă, nici nu poate fi definit prin vreo caracterizare materială, ci se cunoaşte numai din funcţiunile sale. Tot aşa şi Dumnezeu; nu căuta să-L înţelegi cu

ajutorul ochilor, ci, îngăduindu-i minţii credinţa, caută să ai o înţelegere spirituală despre El!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a III-a la cuvintele: *Ia aminte de tine însuţi*, VII, în PSB, vol. 17, pp. 373-374)

„*Oile Mele***,** spune Domnul, *ascultă glasul Meu* (In. 10, 27). Iată cum se cunoaşte Dumnezeu! Din ascultarea poruncilor Lui; din săvârşirea poruncilor, pe care le-am auzit. Cunoaşterea lui Dumnezeu e aceasta: păzirea poruncilor lui Dumnezeu!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XXIII-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 587)

„Ţi-i de ajuns să ştii că Hristos este păstor bun (In. 10, 11), că şi-a pus sufletul Său pentru oi (In. 10, 15). Aceste margini are cunoaşterea lui Dumnezeu. A căuta să cunoşti cât este de mare Dumnezeu, care este măsura Lui, în ce fel este fiinţa Lui şi altele asemenea este primejdios pentru cel ce întreabă şi cu neputinţă de răspuns pentru cel întrebat. Tăcerea este leacul unor astfel de întrebări". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XXIII-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 587)

„*Şi după zile, Cain a adus Domnului jertfă din rodurile pământului* (Fac. 4, 3).

Vezi cum Creatorul firii a pus în conştiinţa omului cunoştinţa de Dumnezeu! Spune-mi, cine l-a dus pe Cain la această idee? Nimeni altul decât cunoştinţa de Dumnezeu din conştiinţa lui. *A adus Domnului jertfă din rodurile pământului*. Ştia şi cunoştea că se cuvenea să-I aducă, ca unui Stăpân, ceva din cele ce avea. Nu pentru că Dumnezeu avea nevoie de ele, ci ca să-şi arate recunoştinţa sa pentru nişte binefaceri ca acelea de care se bucurase. Da, Dumnezeu n-are nevoie de nimic şi nu-I trebuie niciunul din lucrurile noastre; dar pentru nespusa Lui iubire de oameni, coborându-Se până la noi, primeşte pentru mântuirea noastră să-I aducem jertfe, pentru ca să ne fie cunoaşterea lui Dumnezeu o şcoală de virtute". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVIII, III, în col. PSB, vol. 21, pp. 214-215)

„Iar numele de noapte înseamnă contemplarea celor nevăzute, după asemănarea lui Moise, care a ajuns în tenebrele în care era Dumnezeu, Care a pus, cum zice Proorocul, întunericul, ascunzătoare a Lui, în jurul Lui (Ps. 17, 13).

Iar ajungând în întunericul acesta, află că e aşa de departe de a se fi urcat la desăvârşire, cum sunt cei ce n-au atins nici măcar începutul. Căci după ce m-am învrednicit, zice, de cele desăvârşite, odihnindu-mă în înţelegerea celor cunoscute ca pe un pat, am ajuns în lăuntrul celor nevăzute, părăsind simţurile. Dar, înconjurată de noaptea dumnezeiască, căutând pe Cel ascuns în negură, am simţit iubirea faţă de Cel dorit, totuşi Cel iubit a scăpat cuprinderii cugetărilor mele. Căci L-am căutat pe patul meu, nopţile, ca să cunosc care e fiinţa Lui, de unde începe şi unde sfârşeşte şi în ce îşi are esenţa. Dar nu L-am aflat". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia a VI-a, în PSB, vol. 29, pp. 195-196)

„(...) Înconjură (sufletul – n. a.) cu mintea firea inteligibilă şi mai presus de lume, pe care o numeşte cetate, în care sunt Începătoriile, Domniile, Tronurile aşezate pe seama Stăpâniilor şi adunarea celor cereşti, pe care o numeşte târg, şi mulţimea necuprinsă de număr, pe care o indică cu numele de piaţă. Că doar va afla în ele pe Cel dorit. Deci a înconjurat cercetând tot soborul îngeresc şi fiindcă nu a văzut pe Cel căutat în bunurile

aflate, a socotit întru sine: oare nu cumva poate fi cuprins de ei Cel iubit de mine? Şi zice către ei: *Nu L-aţi văzut oare pe Cel pe care L-a iubit sufletul meu?*[837] Aceia tăceau la această întrebare, prin tăcere arătând că şi pentru ei Cel căutat e necuprins ...". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia a VI-a, în PSB, vol. 29, p. 196)

„(...) Părăsind toată calea înţelegerii, *am aflat*, prin credinţă *pe Cel dorit*. Şi nu voi mai lăsa din legătura credinţei pe Cel aflat, până nu va fi în lăuntru cămării mele. Iar cămara este, desigur, inima, care se va face primitoare a sălăşluirii dumnezeieşti, atunci când va reveni la starea aceea, în care a fost la început, când a fost plăsmuită de cea care a zămislit-o. Şi desigur de va înţelege cineva prin maică, prima cauză a alcătuirii ei, nu va greşi[838]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia a VI-a, în PSB, vol. 29, pp. 196-197)

„Şi mişcând toate gândurile şi toată puterea de cercetare a înţelesurilor şi străduindu-se să cuprindă ceea ce caută, îşi face hotar al cuprinderii lui Dumnezeu lucrarea ce coboară până la noi, pe care o simţim prin viaţă[839]. Şi precum sufletul ce apare de jos, ca apa din pământ, nu rămâne acolo, şi precum apa nu rămâne în fundul lacului, ci, făcându-se bulboană, se ridică în sus spre ceea ce îi este înrudit şi de-abia când a străbătut suprafaţa cea mai de sus a apei şi s-a amestecat cu aerul, se opreşte din mişcarea în sus, la fel se întâmplă şi cu sufletul care caută cele dumnezeieşti. Căci, după ce s-a înălţat de la cele de jos spre cunoştinţa celor de deasupra, cuprinzând minunile săvârşite în zidire prin lucrarea lui Dumnezeu, nu mai poate înainta mai departe prin străduinţa iscoditoare, ci se minunează de El şi I se închină Celui cunoscut numai în aceea că este, prin cele ce le lucrează cu adevărat prin frumuseţea cerului, prin strălucirile luminătorilor, prin repedea mişcare în cerc a osiei, prin învârtirea regulată şi bine orânduită a stelelor, prin fiecare întoarcere la fel în cerc a celor patru anotimpuri, prin pământul orânduit potrivit cu atmosfera care îl cuprinde şi care îşi schimbă lucrările sale după felurimea mişcărilor celor de deasupra, prin firile felurite ale vieţuitoarelor, ale celor ce petrec în ape, ale celor ce au primit mişcarea în aer şi ale celor cu viaţa pe pământ, prin pomii de tot felul, prin ierburile ce se deosebesc între ele după calitate, putere şi formă, prin însuşirile fructelor şi sucurilor şi prin toate celelalte, prin care se arată lucrarea lui Dumnezeu. Pe toate acestea văzându-le, din minunea celor văzute, sufletul trage prin cugetare învăţătura, despre Cel înţeles din

[837] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A străbătut toate cetele îngereşti şi nu L-a văzut pe Dumnezeu între ele. Şi atunci, sufletul s-a întrebat: deşi nu-L văd pe Dumnezeu între ele poate că ele Îl văd totuşi, fără ca eu să-mi dau seama de aceasta. De aceea le întreabă: *Nu L-aţi văzut oare pe Dumnezeu, pe Care sufletul meu Îl simte odată ce Îl iubesc*? (n. s. 131, p. 196)

[838] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Cămara maicii mele* e inima aşa cum a fost plăsmuită la început de Maică sau de cauza ei, adică de Dumnezeu. Deci sufletul poate prinde şi introduce pe Dumnezeu în inima sa, în simţirea sa, revenită la starea curată de la început, numai când va înţelege că El e mai presus de orice înţelegere. Aşadar, această neînţelegere nu e ceva cu totul negativ, ci e însoţită de o experienţă a lui Dumnezeu prin primirea Lui în inimă sau în simţirea curată. Dumnezeu e mai presus de înţelegerea conceptuală, dar nu în afară de orice trăire a Lui. El e *înţeles* de inimă, care Îl experiază, dar nu-L defineşte. Pentru că inima însăşi se lărgeşte mereu pe măsura nesfârşirii dumnezeieşti şi se încălzeşte la atingerea ei de căldura dragostei dumnezeieşti. (n. s. 133, p. 197)

[839] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hotarul până unde ajunge cunoaşterea noastră de Dumnezeu prin cele văzute e pus de lucrarea lui Dumnezeu prin ele. Dincolo de această cunoaştere începe cunoaşterea Lui în întuneric sau cunoaşterea simţită directă a nevăzutului şi necuprinsului Lui. (n. s. 233, p. 267)

faptele Lui că este". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia a XI-a, în PSB, vol. 29, p. 267)

„Sufletul cheamă pe Cuvântul cum poate, dar nu poate cum voieşte. Căci voieşte mai mult decât poate. Şi totuşi nu voieşte atât cât este Acela, ci cât poate voia lui liberă să voiască.[840] Fiindcă, deci, Cel chemat nu poate fi ajuns de străduinţa celui ce-L cheamă, de aceea zice: *L-am chemat şi nu m-a auzit*[841]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia a XII-a, în PSB, vol. 29, p. 280)

„(…) Cam ceea ce se poate întâmpla celui care atinge cu vârful piciorului colţul ieşit al stâncii aplecate spre valuri, dar nu ajunge pe ce să-şi poată aşeza piciorul şi nici de ce să se prindă cu mâinile, acelaşi lucru poate păţi sufletul celui care, căutând să străbată prin spaţiile de timp dintre veacuri, vrea să ajungă la Fiinţa de dincolo de veacuri, cale care nu poate fi măsurată prin intervale de timp şi care nu se poate sesiza nici în spaţiu, nici în timp, nici prin măsură, nici prin altceva de acest fel, ceea ce însemnează că Fiinţa de dincolo de spaţiu şi de timp nu poate fi cuprinsă de cugetarea noastă care nereuşind să sesizeze nicio cale de cunoaştere, ameţeşte, se încurcă şi se tulbură, negăsind în acest scop alt mijloc decât să se întoarcă la ceea ce este apropiat firii ei, socotindu-se mulţumită doar cu constatarea că Cel ce este mai presus decât firea noastră e cu totul altceva decât lucrurile care pot fi cunoscute". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast,* omilia VII, în PSB, vol. 30, p. 266)

„O! Ce minune! Cât de mult s-a temut cugetul să se apropie să vadă mărirea firii dumnezeieşti, încât n-a putut pricepe nici măcar minunea celor contemplate în afara fiinţei Lui! Căci n-a zis că El nu există dincolo de fiinţa lui Dumnezeu, întrucât a socotit că aşa ceva ar fi o îndrăzneală prea mare sau să fi spus că fiinţa Lui s-ar putea cuprinde într-o definiţie oarecare, ci s-a mulţumit să admire doar slava şi mărirea de care s-a putut convinge. Şi tot astfel nici despre mărirea Lui n-a putut spune în ce constă, ci a rămas fără

[840] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Omul voieşte mai mult decât poate, voieşte să cunoască pe Dumnezeu mai mult decât poate. Dar şi voia lui e limitată în privinţa cunoaşterii de Dumnezeu. Dar şi în faptul că voieşte mai mult decât poate, se arată că e făcut pentru infinitate. Omul voieşte să cunoască pe Dumnezeu atâta cât îşi închipuie că Dumnezeu este infinit, chiar dacă felul infinităţii lui Dumnezeu închipuită de el e mai prejos de infinitatea reală a lui Dumnezeu. De aceea, omul voieşte, pe fiecare treaptă mai înaltă a creşterii sale spirituale, mai mult în cunoaşterea sa de Dumnezeu, pentru că închipuirea lui despre infinitatea lui Dumnezeu a crescut şi ea. (n. s. 252, p. 280)

[841] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Din aceste rânduri se vede că voinţa omului de a chema pe Dumnezeu nu constă numai în voinţa de a-I da un nume cât mai potrivit, ci şi de a-L chema pe numele adevărat. Propriu-zis, de aceea dă omul credincios lui Dumnezeu diferite denumiri: ca să-L cheme prin ele într-ajutor, întrucât crede că El are puterile exprimate prin numiri. El voieşte să cunoască deci, pe Dumnezeu, ca să-l poată chema în ajutor pe numele Lui adevărat. Iar Dumnezeu nu numai că nu-i răspunde într-un mod înţeles de el, pentru că orice răspuns al Lui întrece toate înţelesurile omeneşti, ci uneori nu-i răspunde deloc, pentru că omul nu-L cheamă pe numele Lui adevărat. Dacă Îl chemăm cu un nume care nu e la înălţimea Lui, El nu Se simte chemat, pentru că ne adresăm unui idol care nu e numai infinit mai puţin decât El, ci şi arată că nu vrem să-L cinstim pe Dumnezeu însuşi. De aceea, Dumnezeu trebuie chemat cu un sentiment de extremă smerenie, cu conştiinţa că nu e din planul lumii, că nu e în esenţă egal cu noi cei lipsiţi de putere, cu conştiinţa că dacă nu-I dăm numele adevărat nu e pentru că nu voim, ci că nu ştim, sau nu putem să-L chemăm pe numele corespunzător Lui, pentru că nu-l cunoaştem cum se cuvine, deşi voim aceasta şi ne silim să ne ridicăm mereu mai sus în cunoaşterea Lui. De aceea e bine să-I cerem mai mult mila, cu simţirea că avem într-adevăr nevoie de mila Lui, întru neputinţele noastre. (n. s. 253, p. 280)

de glas minunându-se de mărirea sfinţeniei Lui. Iată, aşadar, cât de departe a fost el de acea căutare curioasă şi ambiţioasă prin care să declare ce este în fond Fiinţa cea nesfârşită, pe care nici cea din urmă dintre făpturi nu s-a săturat să o admire! Propriu-zis el n-a preamărit nici sfinţenia şi nici mărirea sfinţeniei Lui (Dumnezeu – n. a.), ci întrucât îşi propusese doar să preamărească mărirea Lui, şi-a dat seama că pentru aceasta puterile sale sunt prea slabe, neputând pricepe cu mintea lui cât de nesfârşite sunt graniţele şi dimensiunile a ceea ce preamăreşte, după cum spune psalmistul: *Măririi slavei şi sfinţeniei Lui nu este margine*". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, omilia VII, în PSB, vol. 30, p. 267)

„Vorbind despre fiinţa cea mai presus din fire, Sfântul Apostol Pavel ne-a spus că cele ce se pot privi în jurul acesteia sunt: pacea, puterea, viaţa, dreptatea, lumina, adevărul şi altele de felul acesta. Totuşi, el a declarat că ceea ce formează adâncul fiinţei celei mai presus de fire este mai presus de orice înţelegere, zicând că Dumnezeu nici nu a fost văzut, dar nici nu va fi văzut vreodată. Căci spune: *Pe care nimeni nu L-a văzut şi pe care nici nu poate să-L vadă* (I Tim. 6, 16)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 463)

„După cum este cu neputinţă ca peştele să trăiască fără apă, sau să meargă cineva fără picioare, să vadă lumina fără ochi, să vorbească fără limbă, sau să audă fără urechi, tot aşa este cu neputinţă să cunoască cineva tainele şi înţelepciunea lui Dumnezeu, să fie bogat (în har) şi creştin, fără Domnul Iisus şi fără lucrarea puterii divine. Pentru că aceia sunt cu adevărat înţelepţi, luptători, curajoşi şi filosofi ai lui Dumnezeu, care sunt conduşi şi păstoriţi după omul (lor) lăuntric de puterea divină. Filosofii păgânilor predau retorica, însă alţii, care sunt mai puţin meşteri la cuvânt, bărbaţi cucernici, se bucură şi tresaltă de bucurie din cauza harului lui Dumnezeu". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XVII, 10, în PSB, vol. 34, p. 181)

„Creştinismul, (Evanghelia), este hrană şi băutură. Cu cât se înfruptă cineva din el, cu atât mai mult i se înflăcărează mintea de dulceaţa lui. Înfruptându-se (din el, mintea) nu i se mai satură şi îl caută cu nesaţ.

Atunci când cuiva, însetat fiind, i se oferă o băutură dulce, îndată ce gustă din ea, mai tare este ars (de sete) şi mai vârtos doreşte să bea. La fel stau lucrurile (întru cele duhovniceşti); setea de Duhul este neîncetată. Acestea nu sunt vorbe goale. (Setea aceasta este urmarea faptului că) Duhul lucrează în suflet, în chip tainic". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XVII, 13, în PSB, vol. 34, p. 182)

„Domnul este infinit şi nu poate fi cuprins cu mintea. De aceea, creştinii (adevăraţi), nu îndrăznesc să spună că L-au cuprins deplin, ci sunt smeriţi, ziua şi noaptea. Ştiinţa, în domeniul celor văzute, este infinită, de aceea o cuprinde doar cel ce s-a instruit şi a buchisit destul. Tot aşa (stau lucrurile) şi aici. De nimeni nu poate fi cuprins şi estimat Dumnezeu afară de cei ce L-au gustat, L-au primit şi îşi cunosc slăbiciunea lor". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XXVI, 17, în PSB, vol. 34, p. 210)

„După cum ochiul cel trupesc fiind sănătos, priveşte direct către razele soarelui; tot aşa şi aceştia, având mintea curată, privesc fără oprelişti splendorile cele mai presus de cuvânt ale Duhului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* „Despre înălţarea minţii”, 13, în PSB, vol. 34, p. 320)

„După cum este lucru imposibil să vedem fără ochi, să vorbim fără gură, să auzim fără urechi şi să umblăm fără picioare, tot aşa este imposibil să ne împărtăşim de Sfintele Taine, să cunoaştem înţelepciunea lui Dumnezeu şi să ne îmbogăţim în Duhul, fără Dumnezeu şi fără puterea dată de El”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* „Despre înălţarea minţii”, 15, în PSB, vol. 34, p. 321)

„Cunoştinţa despre Dumnezeu e înaltă şi mai presus de toate şi nu poate fi ajunsă decât în parte de cei ce se străduiesc să zboare în înălţimi. *Puii vulturului zboară la înălţime, cum s-a scris* (Iov 5, 7)”. (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a VII-a, în PSB, vol. 38, p. 225)

„(...) S-a coborât Domnul pe muntele Sinai, pe vârful muntelui. Şi a chemat Domnul pe Moise pe vârful muntelui. Şi s-a suit Moise. Şi a zis Dumnezeu către Moise: *Coborându-te, mărturiseşte poporului, să nu se apropie de Dumnezeu ca să-L vadă şi să cadă mulţime dintre ei. Şi preoţii care se apropie de Dumnezeu să se sfinţească, ca nu cumva să se depărteze de la ei Domnul* (Ieş. 19, 20-22). Se coboară pe munte Dumnezeu Cel mai presus de toate, apoi chemat, urcă Moise. Căci nu se întâmplă să se poată ridica cineva la înălţimea adevăratei vederi a lui Dumnezeu, dacă nu s-a coborât mai întâi Dumnezeu Însuşi şi nu S-a făcut în aşa fel ca să fie accesibil minţilor noastre. Şi numai chemându-ne El, urcăm spre vârful suprafiresc şi ridicat peste toate, adică spre cunoştinţa adevărată. Iar aceasta o va face Hristos, descoperindu-ne nouă pe Tatăl şi Dumnezeu[842].

Dar de munte nu se vor apropia cei din mulţime. Căci harul cunoştinţei celei preaînalte rămâne inaccesibil celor mulţi. El e accesibil numai celor ce pot străbate la ea, mai bine zis celor ce au fost chemaţi la aceasta de Dumnezeu, cum a fost Moise, dacă deci este cineva slujitor credincios şi devotat în casa lui Dumnezeu, va fi şi el ales ca acela şi în stare să fie aproape de Dumnezeu, prin petrecerea lui în sfinţenie şi cunoştinţă. Vom fi astfel împreună cu El, care zice: *Iar tu stai aici cu Mine* (Deut. 5, 31)”. (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* cartea a şaptea, în PSB, vol. 38, p. 227)

„(...) Legea cunoştinţei de Dumnezeu e sădită în noi”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, cartea întâia, 2, în PSB, vol. 39, p. 21)

„Şi cunoştinţa despre El e pe măsura înţelegerii fiecăruia. E mică în cei mici şi mare în cei mari.

[842] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: La orice înălţime ni s-ar descoperi Dumnezeu, înălţimea aceasta reprezintă o treaptă coborâtă a Sa la putinţa omului de a-L cunoaşte. În Sine Însuşi e mai presus de orice înălţime la care s-ar fi ridicat cunoştinţa noastră. Dumnezeu este mai presus de orice munte pe care se poate ridica omul. De altfel şi lucrurile în starea în care le cunoaştem. Nu le cunoaştem în ele înseşi (Ding an sich). E o stare în care punem ceva din noi. (n. s. 241, p. 227)

De fapt proorocii spun că *mare şi înfricoşător este peste cei dimprejurul Lui* (Ps. 88, 8), adică pentru cei ajunşi aproape de El pentru marea lor pătrundere[843], Îi naşte şi Pavel pe unii *până ce ia Hristos chip în ei* (Gal. 4, 19), adică până ce marile şi dumnezeieştile trăsături ale dumnezeirii Lui se întipăresc pe încetul în mintea lor[844]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, cartea a treia a Glafirelor la Facere, 2, în PSB, vol. 39, p. 92)

„Căci a zis (...) dumnezeiescul Pavel: *Mulţumire lui Dumnezeu Celui ce ne face pururea biruitori în Hristos şi arată prin noi mireasma cunoştinţei Lui în tot locul* (II Cor. 2, 14)[845]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, cartea a treia a Glafirelor la Facere, 5, în PSB, vol. 39, p. 113)

„Căci a cunoaşte pe Hristos, cine este şi de unde a venit şi S-a făcut ca noi, sau care e modul iconomiei Lui cu timpul, înseamnă a primi în minte lumina adevărată a cunoaşterii dumnezeieşti[846]. Iar că, cunoştinţa despre Dumnezeu e mai mare, mai de folos şi neasemănat mai bună decât vieţuirea după lege, ne va încredinţa El Însuşi, zicând printr-unul dintre prooroci: *Milă voiesc şi nu jertfă; şi cunoştinţa de Dumnezeu în locul arderilor de tot* (Osea, 6, 6). Iar Pavel care a fost *după dreptatea din lege* strălucitor şi fără pată, *socoteşte acestea pagubă faţă de înălţimea cunoaşterii lui Hristos* (Filip. 2, 6-8)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a V-a, 4, în PSB, vol. 39, p. 183)

„(...) Cei ce urcă spre cuprinderea lui Hristos trebuie să fie fierbinţi cu duhul[847]. Şi Pavel le porunceşte *să fie fierbinţi cu duhul* (Rom. 12, 11)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* cartea a doua a Glafirelor la Ieşire, 2, în PSB, vol. 39, p. 290)

---

[843] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cine e departe de un om cu spirit mare, spiritul acestuia nu se vede. Şi cu cât îl înţelege cineva mai mult, apropiindu-se de el spiritual, cu atât i se descoperă mai mult din mărimea lui. De altfel orice om îi apare cu atât mai indefinit, cu cât te apropii mai mult de el cu înţelegere. Cu atât mai mult se întâmplă aceasta cu Hristos. (n. s. 152, p. 92)

[844] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unii sunt abia copii faţă de Hristos, născuţi de curând de cineva care-L cunoaşte mai mult. Creşterea în cunoaşterea lui Hristos echivalează cu creşterea chipului Lui în ei sau cu conformarea persoanei lor cu chipul Lui. E o cunoaştere pentru care Hristos nu rămâne exterior, ci se întipăreşte tot mai mult în cel ce-L cunoaşte. E o cunoaştere egală cu pătrunderea tot mai accentuată a lui Hristos în cel ce-L cunoaşte, pe măsură ce cunoaştem mai mult pe Hristos, creştem spiritual; şi pe măsură ce creştem spiritual, Îl cunoaştem mai mult. Căci prin amândouă ne facem tot mai mult asemenea Lui, umpluţi de El, reflectându-L pe El. (n. s. 153, p. 92)

[845] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cunoştinţa lui Dumnezeu se răspândeşte ca o bună mireasmă. Căci ea nu e o cunoştinţă teoretică, ci e trăirea bunătăţii lui Dumnezeu de către noi şi răspândită din noi, iar în noi din Iisus Hristos. Bunătatea se cunoaşte prin trăirea şi curăţia ei, care are un miros bun la fel. (n. s. 192, p. 113)

[846] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A vedea că Hristos e Fiul lui Dumnezeu făcut om, că nu e deci dintre noi, şi că prin aceasta ne-a putut scăpa de moarte definitiv, înseamnă a da minţii lumina unui sens al existenţei. Altfel totul e fără sens, rămânând închişi în legile unei existenţe în care oamenii se nasc ca să moară definitiv. În acest caz nu vedem o urmare a faptului existenţei lui Dumnezeu, sau nu avem o dovadă reală a existenţei Lui. (n. s. 307, p. 183)

[847] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cunoaşterea persoanei nu e despărţită de căldura comuniunii cu ea. O cunoaştere rece desparte persoana celuilalt de mine, mi-o face obiect. Dar aceasta mă goleşte şi pe mine de ceea ce e propriu persoanei: de căldura comuniunii. Cu atât mai mult nu cunosc pe Hristos fără căldura iubirii. Nu poţi să-L cunoşti fără să te minunezi de El, sau fără să-L iubeşti pentru bunătatea Lui. Dacă nu le ai pe acestea, nu L-ai cunoscut cu adevărat. De aceea turnându-se în potir înainte de împărtăşire apa fierbinte, preotul spune: *Căldura credinţei pline de Duhul Sfânt*. Dacă voim ca împărtăşirea noastră de Hristos să fie o adevărată cunoaştere a Lui, trebuie să ne împărtăşim de El cu *căldura credinţei plină de*

„(...) E propriu celor foarte aleşi să fie aproape de cinstea şi slava lui Dumnezeu care se află în depăşirile cele mai înalte[848]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* cartea a treia a Glafirelor la Ieşire, 1, în PSB, vol. 39, p. 345)

„De fapt dumnezeirea e cu totul mai presus de gen şi de deosebirile de specie. Dar dacă ar trebui să refuzăm cele prin care cineva e călăuzit desăvârşit la o cunoştinţă a fiinţei mai presus de toate, vom fi necredincioşi şi neştiutori, neputând învăţa prin nimic ce este prin fire şi cu adevărat Dumnezeu, rămânând *bătuţi şi purtaţi încoace şi încolo de orice vânt,* după cum s-a scris (Efes. 4, 14). Înspăimântaţi, negând orice vedere şi cunoştinţă, fie măcar ca *în oglindă şi ghicitură şi din parte* (I Cor. 13, 19), toţi am fi egali cu nişte pietre surde şi nesimţitoare *povară deşartă a pământului*, cum zice un poet elin[849]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul I, în PSB, vol. 40, p. 17)

„De fapt, nu ne putem apropia de Dumnezeu Tatăl decât prin Hristos". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul I, în PSB, vol. 40, p. 28)

„Obişnuim, socotesc, să indicăm în mod îndoit însuşirile fiinţiale superioare ce aparţin firii dumnezeieşti. Căci ele sunt cunoscute de noi fie din cele ce este, fie din cele ce nu este[850]. Astfel spunând că e viaţă şi numind-o lumină, vorbim în chip adevărat despre

---

Duhul Sfânt, cu căldura duhovnicească, sfântă şi curată, nu cu căldura pătimaşă a plăcerii trupeşti. (n. s. 503, p. 290)

[848] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu depăşeşte toate. Dar aceasta nu înseamnă că se află în afară de orice putinţă de acces prin înţelegere şi trăire a omului. Omul se bucură de putinţa unei apropieri de Dumnezeu care depăşeşte toate. Dar pentru aceasta trebuie să depăşească şi El toate cele ale naturii create neînţelegătoare şi chiar alipirea exclusiv de semenii Săi. Aşa se întâlneşte cu Dumnezeu *pe vârful muntelui*. Şi omul e capabil de această depăşire. Prin aceasta se întreţine conştiinţa că Dumnezeu nu face parte din componentele lumii acesteia, ci e transcendent ei. Ceea ce s-a petrecut pe muntele Sinai, a fost un ajutor dat poporului Israel de a depăşi religiile şi filosofiile panteiste. Faptul că sunt aleşi cei ce ajung la această întâlnire a lui Dumnezeu dincolo de toate, trebuie să facă nişte eforturi de viaţă curată şi faptul că sunt aleşi de Dumnezeu însuşi ca să se întâlnească cu El, accentuează şi el că Dumnezeu e transcendent naturii, sau lumii acesteia. (...). (n. s. 616, p. 345)

[849] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fără să cunoaştem exact pe Dumnezeu, ceva tot cunoaştem despre El: că e mai presus de toate cele ale noastre şi ale lumii. Dacă refuzăm şi acest fel de socotinţă a Lui, rămânem ca nişte pietre, fără nicio judecată şi simţire. Deci aceasta o putem şti, aceasta e raţional să o ştim: că există un Dumnezeu de o fire deosebită de a lumii şi de a noastră, sau mai presus de ea. Adică e raţional să nu confundăm pe Dumnezeu cu firea lumii şi cu a noastră, ci ca fiind de o fire care e mai presus de aceasta şi o stăpâneşte atât de mult, că i-a putut da şi existenţă din nimic.

E logic să socotim că lumea aceasta cu mizeriile ei nu poate fi unica realitate; şi e tot aşa de logic faptul că această complexitate a ei, atât de bogată şi într-un fel constituită din componente atât de armonizate, nu poate fi prin ea. Deci e logic să admitem un Creator al ei. Dar puterea Lui şi bogăţia Lui sunt o taină. E raţional deci să cugetăm existenţa unei taine supreme. Raţiunea postulează o taină supremă. Între raţiune şi credinţa într-o supremă ţintă, nu e o contradicţie. Raţiunea fără admiterea credinţei într-o taină supremă este iraţională. La taina supremă ne ridicăm prin raţiune. Taina supremă însăşi se cere admisă prin raţiune. (n. s. 5, p. 17)

[850] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Însuşirile firii dumnezeieşti le cunoaştem fie în mod catafatic, sau prin afirmare, fie în mod apofatic, sau prin negare. Catafatic îl numim spunând că e atotputernic; apofatic, spunând că e nestricăcios. Însuşirile pozitive (catafatice) I le atribuim pornind de la unele însuşiri pozitive din lume, cele negative, pornind de la unele aspecte negative din lume. Îi zicem viaţă, pornind de la viaţa din lume, Îi

ea, pornind de la ceea ce este. Iar spunând că nu este stricăcioasă, nici văzută, vorbim despre ceea ce nu este, căci nu e adevărat că sensul cuvintelor nu arată că este mai presus de stricăciune (corupţie) şi de putinţa de-a fi văzută de cineva?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul I, în PSB, vol. 40, p. 44)

„Căci firea supremă este o realitate indivizibilă şi necunoscută de nicio existenţă (creată), ceea ce este cu adevărat prin ea însăşi. Că subzistă şi că este Dumnezeu, credem. Dar ce este prin fire, este absurd a cerceta, fiindcă nu se poate, fiind de necuprins. Căci firea lui Dumnezeu este dincolo de orice minte (înţelegere)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul IV, în PSB, vol. 40, p. 146)

„Lumea ne face deci să cunoaştem pe Cuvântul drept Creator şi să simţim clar puterea şi dumnezeirea Lui. Căci văzând o creatură, nu admirăm drept creatură pe Cuvântul, Creatorul ei, ci cinstindu-L prin înţelesuri mult superioare acesteia, Îl venerăm în mod cuvenit pe El, crezând că e Dumnezeu prin fire şi că S-a arătat din Dumnezeu ca Unul Născut[851]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul IV, în PSB, vol. 40, p. 165)

„Mintea care nu e luminată de înţelepciunea de sus, adică de cea care se revarsă din Părintele luminilor (Iac. 1, 17), este groasă şi neagră şi neputincioasă să străbată prin ceaţa neştiinţei. Şi mie mi se pare că această boală atât de neplăcută îl ţinea în somnolenţă pe dumnezeiescul David, făcându-l să grăiască astfel către Dumnezeu: *Luminează ochii mei, ca nu cumva să adorm spre moarte* (Ps. 12, 4)[852]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul IV, în PSB, vol. 40, p. 172)

„Nu e mai bine a cugeta că firea Fiului, oricare ar fi, este cu totul inaccesibilă vederii minţii noastre şi mai presus de puterea cuvântului nostru de-a o exprima? *Căci slava Domnului ascunde cuvântul*, după cum s-a scris (Prov. 25, 2). Or, suind de la o mulţime de contemplaţii, nu fără sudoare şi greutate, adunăm o cunoştinţă ca într-o oglindă, şi din urmele unor reprezentări delicate câştigăm în minte vederea ca în ghicituri, dobândind neclintirea în credinţă. Dar deoarece în creaturi şi în toate cele supuse facerii şi corupţiei nimic nu e structurat exact şi unic spre asemănarea cu firea şi slava supremă, înţelegem de abia cele din jurul ei, atrăgând spre aceasta cu folos tot ce ne arată fiecare existenţă. E ca şi cum am măsura cerul cu palma. Mintea noastră e prea scurtă pentru a se deschide faţă de cele mai presus de orice minte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul V, în PSB, vol. 40, p. 199)

---

zicem nestricăcios, pornind de la stricăciunea din lume. Dar şi prin atributele negative, Îi atribuim ceva pozitiv. Nestricăcios arată puterea Lui de-a nu se corupe. (n. s. 50, p. 44)

[851] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Vedem că lucrurile şi persoanele lumii sunt dependente şi supuse unor legi pe care nu şi le-au dat ele. Aceasta ne face să ne gândim la un Creator care le-a impus aceste legi şi le-a dat existenţa supusă lor. Mai mult, văd pe Creatorul ei că a făcut-o dintr-o iubire pe care o are în El, deci că nu e o unică Persoană, ci Fiul unui Tată pe care Îl iubeşte şi care Îl iubeşte. Căci ne cere şi nouă iubirea. (n. s. 236, p. 165)

[852] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lipsa cunoştinţei lui Dumnezeu ţine pe om într-un somn care nu-l lasă să cunoască sensul vieţii şi care e ca o moarte spirituală anticipată, ce-l va duce la moartea totală, sau la întunericul total din iad, care-l va ţine într-o deplină neînţelegere a sensului existenţei sale. Aceasta este şi o plictiseală chinuitoare, îngrozitoare. (n. s. 245, p. 172)

„Era obiceiul Mântuitorului Hristos să lucreze cu Sfinţii Săi ucenici astfel: de întrebau ceva care părea că merită să cunoască, dar care nu cerea o cercetare prea dezvoltată, le dăruia o explicare exactă, dar cât mai scurtă. Dar dacă voiau să cunoască în grad mai mare ceea ce întrecea capacitatea lor, îi aducea la linişte şi-i convingea să se hotărască să se ocupe cu lucruri mai convenabile şi să facă cele ce îi vor ajuta să fie mai înţelegători şi să câştige o mai mare strălucire de la Dumnezeu prin săvârşirea celor bune. Deci când îi vedea porniţi, nu ştiu de ce, să pună întrebări pentru a afla ceea ce întrecea capacitatea lor, îi convingea să se liniştească, potolindu-i prin raţionamente constrângătoare: spunându-le că Tatăl nu le-a descoperit nici îngerilor, şi că nu le-a făcut cunoscute niciun răspuns; că pe Duhul nu erau în stare să-L cunoască deplin decât prin Fiul Însuşi, pentru că El nu era numai un om simplu şi ca ei de pe pământ, ci că era prin fire Dumnezeu (Mc. 13, 32). Iar pe cei stăpâniţi de dorinţa stăruitoare de-a cunoaşte (ziua sfârşitului), îi învaţă zicând: *Nu este al vostru să cunoaşteţi anii sau vremile pe care Tatăl le-a pus în stăpânire Lui, ci veţi lua putere, venind Duhul Sfânt peste voi, şi veţi fi Mie martori în Ierusalim şi în toată Iudeea şi Samaria şi până la marginea pământului* (Fap. 1, 7-8). Vei cum le porunceşte să nu se ocupe cu cele mai presus de ei, ci îi strămută, aşa zicând, spre cele ce le sunt sub puterea minţii şi potrivite trebuinţei lor? Acesta era modul obişnuit de comportare al Lui. De aceea dumnezeieştii ucenici I-au adus pe orbul din naştere când a ieşit din pridvoarele templului şi urmând părerilor iudaice, au făcut din bolnav un prilej de-a învăţa ceva şi L-au întrebat: *Învăţătorule, cine a păcătuit: acesta sau părinţii lui, ca să se nască orb?* (In. 9, 2). Şi fiindcă erau copleşiţi de judecăţile lui Dumnezeu şi le era cu neputinţă ca oameni să cunoască ceea ce depăşea înţelegerea lor, venind la El, L-au rugat să le explice ceea ce întrecea puterea lor. Iar El i-a făcut încă o dată să cugete la ceea ce le era mai familiar, atrăgându-i de la voinţa unei cunoaşteri care e deasupra omului şi lăsând curiozitatea să se intereseze mai departe de facerea celor bune. Astfel a zis: *Nici acesta n-a păcătuit, nici părinţii lui, ci ca să se arate lucrările lui Dumnezeu în el. Noi trebuie să facem lucrările Celui ce ne-a trimis pe noi până este ziuă. Căci vine noaptea, când nimenea nu poate lucra* (In. 9, 3-4). Auzi cum înlăturând părerea lor ca greşită şi potrivită cu neştiinţa iudeilor, le porunceşte să facă mai degrabă binele care întrece înţelegerea oamenilor”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul VI, în PSB, vol. 40, pp. 273-274)

„Am cunoscut pe Tatăl şi Dumnezeul tuturor prin Fiul în Duhul[853]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul VII, în PSB, vol. 40, p. 292)

„Slava Domnului e mai presus de cuvinte. Căci e mică toată tăria cuvintelor în exprimarea întocmai a slavei negrăite a lui Dumnezeu. De aceea, nu trebuie să ne smintim de smerenia cuvintelor, ci trebuie să credem mai degrabă că prin firea negrăită se biruieşte tot înţelesul cuvântului şi orice ascuţime a minţii. Iar prin aceasta suntem ridicaţi la o nu

[853] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Am cunoscut pe Dumnezeu ca Tată prin Fiul în Duhul Sfânt. Suntem în Duhul, care a venit în noi de la Tatăl prin Fiul. Până nu vine la noi Duhul, Se află Fiul în Duhul, Care Îi vine de la Tatăl. Mai departe de Duhul nu se merge în Treime. Din Fiul priveşte Fiul spre Tatăl, şi noi, în care vine, ne aflăm în El, privim prin Fiul spre Tatăl, după ce ne-a venit de la Tatăl prin Fiul, nu ca născuţi împreună cu Fiul din fiinţa Tatălui, ci din harul Sfântului Duh. (n. s. 415, p. 292)

mai mică evlavie". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea întâi, cap. 5, în PSB, vol. 41, pp. 61-62)

„Căci Fiul luminează, dar creaţia acoperă harul. I s-a dăruit puterea să vadă, ca să înţeleagă pe Dumnezeu cel după fire, dar şi-a cheltuit nebuneşte ceea ce i s-a dat. Oprind măsura vederii făpturilor, a acoperit drumul către ele, a scufundat lumina în nepăsare, a neglijat darul. Ca să nu pătimească aceasta, Pavel cere trezvie ucenicului său. (...) Căci, precum lumina soarelui se dăruieşte tuturor, dar orbul n-are niciun folos din ea – însă pentru aceasta nu învinovăţim strălucirea soarelui, ci învinovăţim mai degrabă boala văzului (căci una luminează, iar cealaltă nu primeşte luminarea) –, aşa socotim că trebuie să cugetăm şi despre Unul-Născut că este Lumina adevărată, dar zeul lumii acesteia, cum zice Pavel, a orbit gândurile celor necredincioşi ca să nu se mai prindă în ele luminarea cunoştinţei lui Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea întâi, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 104)

„Căci precum din frumuseţea făpturilor se contemplă în mod proporţional şi comparativ puterea Creatorului, şi cerurile povestesc fără glas slava lui Dumnezeu, iar tăria vesteşte facerea mâinilor Lui (Ps. 18, 1), la fel Se va arăta mai mare în slavă şi mai strălucitor Unul-Născut, înţelegerea Lui ca Dumnezeu urcând, cât e potrivit cu puterea ochiului, iar din cele prin care biruieşte creaţia Se înţelege şi Se slăveşte ca fiind mai presus[854]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea întâi, cap. 10, în PSB, vol. 41, p. 124)

„(...) Nu pot veni vreunii la Dumnezeu fără să fie învăţaţi şi fără cunoştinţă, ci trebuie să fie călăuziţi la cunoaşterea celor ce le caută, prin învăţătură[855]. Căci prin Moise trebuie înţeleasă Legea, potrivit cu ceea ce s-a spus: *Au pe Moise şi pe prooroci* (Lc. 16, 29). Iar faptul de-a sta sub munte, după ce S-a pogorât Dumnezeu în mod real în el, arată hotărârea şi râvna spre slujire a celor chemaţi, care nu refuză în vreun fel oarecare să se apropie de cele mai presus de putere şi mai înalte, aflându-Se lângă ei şi Dumnezeu. Aşa sunt cei ce

[854] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Precum din bogata, uriaşa şi minunat organizata creaţie se cunoaşte Creatorul ei ca fiind cu mult mai presus de ea, aşa din Persoana lui Iisus Hristos se cunoaşte Fiul lui Dumnezeu, Care a îmbrăcat trup şi a venit între noi. Ba se poate spune că din Hristos se poate cunoaşte şi mai clar că El e Dumnezeu mai presus de creaţie, căci El săvârşeşte lucruri care depăşesc cele ce se fac prin legile şi puterile lumii. Admiri pe Dumnezeu care a făcut marea, din mărimea şi rostul ei. Dar Îl vezi mai direct ca superior ei, din Cel ce umbla cu picioarele pe ea, fără să se scufunde. În ambele cazuri, Dumnezeu nu se cunoaşte aşa cum este în Sine, ci numai prin cele create, din lumea aşa cum este, sau străbătând cu lumina şi puterea Lui la niveluri tot mai înalte, prin marginile ei transfigurate, arătându-ni-se sau din trupul lui Hristos, sau din viaţa Lui apropiată de a noastră, sau din lumina care-L copleşeşte ca pe Tabor, dar nu-L face cu totul invizibil. Dar aceasta nu înseamnă că în aceste feluri are loc o înţelegere a lui Dumnezeu. Nu se poate despărţi înţelegerea aceasta de trup şi de imaginile lumii şi nici acestea, de o înţelegere spirituală a minţii. În aceasta stă marea taină a unirii spiritului omenesc cu trupul, care e o anumită spiritualizare sau transfigurare a materiei, începând de la treptele cele mai de jos şi înfăptuindu-se la nesfârşit. (n. s. 212, pp. 124-125)

[855] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nimeni nu ajunge la cunoştinţa despre Dumnezeu şi la experierea Lui, dacă nu e învăţat sau informat de un alt om. De aceea S-a făcut Fiul lui Dumnezeu om. De aceea sunt rânduiţi în orice religie învăţători. De aceea au fost rânduiţi în Biserica creştină preoţi. Chiar dacă aceştia pot pune pe cei învăţaţi de ei prin cuvântul lor în relaţie nemijlocită cu Dumnezeu, calea spre Dumnezeu pentru un om este un alt om. Iar Calea prin excelenţă este Fiul lui Dumnezeu făcut om. (n. s. 534, p. 296)

se împărtăşesc de Hristos". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a treia, cap. II, în PSB, vol. 41, p. 296)

„Iar spunându-se despre Dumnezeu că S-a pogorât, aceasta nu înseamnă că El vine în vreun loc de jos, ci Se arată iarăşi sus în munte[856], ca să-L înţelegi în tine astfel că, deşi coboară firea dumnezeiască la înţelegerile noastre, ridicându-ne la înţelegerea ei, este în acelaşi timp în raţiunile şi înţelesurile cele mai presus de noi. Înălţimea şi superioritatea dogmelor despre ea sunt indicate prin munte, de care spune că e şi acoperit de fum. Căci raţiunile referitoare la Dumnezeire, fiind în oarecare măsură întunecate şi nu foarte luminoase pentru noi, acoperă ca un fum duhul înţelegerii noastre[857]. De aceea, preaînţeleptul Pavel a mărturisit că noi vedem ca în oglindă şi ghicitură (I Cor. 13, 12). Iar Psalmistul zice că Dumnezeu a pus întunericul acoperământ al Său (Ps. 17, 13), indicând prin întuneric neînţelegerea Lui, care s-ar putea numi fumul din jurul focului din munte[858]. Iar în acea vreme, în mod potrivit şi necesar firii ei în chipul focului pogora Dumnezeirea[859]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a treia, cap. II, în PSB, vol. 41, pp. 296-297)

„(...) Cele ce sunt mult mai presus de noi sunt necunoscute înţelegerii noastre şi aş sfătui pe cei înţelepţi, şi înainte de toate m-aş îndemna pe mine însumi, să renunţăm la cercetarea acestora. Căci trebuie să cugetăm mai degrabă la cele ce ni s-au poruncit, şi să nu cercetăm cele mai adânci, nici să nu iscodim cele mai grele, nici să încercăm a descoperi în chip periculos cele ascunse în sfatul dumnezeiesc şi negrăit, ci să lăsăm cu evlavie să cunoască numai Dumnezeu cele cuvenite Lui şi mai presus de noi, admiţând şi crezând cu adevărat că, fiind El izvorul a toată dreptatea, nu face şi nu voieşte altceva din cele ce ne privesc pe noi şi toată creaţia, decât ceea ce socoteşte cuvenit şi nu Se abate de la raţiunile dreptăţii adevărate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a şasea, capitol unic, în PSB, vol. 41, pp. 661-662)

---

[856] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu ne vine aproape, dar rămâne totuşi mereu deasupra noastră. Chiar sălăşluind în noi, Hristos ne e sursă de putere. El, Cel mai presus de toate, este în acelaşi timp mai aproape de noi, prin iubire, decât orice semen al nostru. (n. s. 536, p. 296)

[857] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E necesar să Îl înţelegem pe Dumnezeu, căci numai prin El înţelegem toate. Raţiunile tuturor le avem în El, dar El însuşi e mai presus de toate aceste raţiuni, în care se află El. Este raţional, şi infinit suprarațional. În aceste interpretări ale unor fapte şi porunci din Legea lui Moise se arată că lumea e creată, pe de o parte, ca mijloc de întreţinere a noastră ca fiinţe trupeşti, dar, pe de altă parte, toate ale lumii sunt şi chipuri ale însuşirilor şi puterilor dumnezeieşti. Dumnezeu le-a făcut pe toate cu un rost pentru om, dar şi în legătură cu Sine, ca să-L cunoaştem şi să urcăm prin ele spre El. Dumnezeu e mai presus de tot ce e mai înalt în lumea noastră, reprezentat prin munte. Iar Dumnezeu, coborât la tot ce e mai înalt în lumea noastră, acoperă şi această înălţime cu fumul neînţelegerii Lui, dar face să se simtă prezent chiar în această neînţelegere a Lui. (n. s. 537, p. 297)

[858] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Întunericul este şi el o formă a neînţelegerii sau trezeşte în noi dorinţa de-a pătrunde dincolo de el. El indică o existenţă de care ştim, dar pe care n-o putem sesiza. (n. s. 538, p. 297)

[859] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unde cobora Dumnezeu, se simţea o căldură fierbinte, chiar dacă nu se vedea El însuşi ca existenţă spirituală. În mod necesar Dumnezeirea e simţită că înfierbântă ca un foc. Faptul acesta e potrivit ei. Ea trezeşte flacăra iubirii. Dar focul mai şi luminează pe cei ce fac bine şi pedepseşte, arzând, pe cei ce fac rău. Şi acestea le face în gradul suprem Dumnezeu. (n. s. 539, p. 297)

„Căci ce vom spune că e lucrul cel mai bun, dacă nu cunoaşterea lui Dumnezeu?” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a şasea, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 713)

„Căci cuvintele ce se rostesc de către noi când grăiesc despre Dumnezeu resping o pătrundere exactă şi nu trebuie înţelese după cum ne este obiceiul, ci cum se potrivesc firii dumnezeieşti supreme. Şi ce-i dacă limba omului nu are cuvinte de ajuns pentru explicarea slavei dumnezeieşti? Deci este absurd ca, din pricina slăbiciunii limbii omeneşti şi a sărăciei de cuvinte, să nedreptăţim superioritatea slavei supreme ce depăşeşte toate[860]. Adu-ţi aminte de Solomon, care zice: *Slava lui Dumnezeu ascunde înţelesurile* (Pilde 25, 2). Căci, căutând cu curiozitate[861] slava lui Dumnezeu, suntem asemenea celor ce voiesc să măsoare cerul cu palma. Deci când se zice ceva din cele omeneşti despre Dumnezeu, să se înţeleagă într-un mod potrivit lui Dumnezeu. Căci ce vei face când auzi pe David cântând: *Cel ce şezi pe heruvimi, arată-Te (...) deşteaptă puterea Ta şi vino să ne mântuieşti pe noi* (Ps. 79, 2-3; Is. 7, 2)[862]. Dar cum stă Cel netrupesc? Şi unde este Dumnezeul tuturor, pe Care Îl cheamă să vină la noi, o dată ce zice cândva prin Prooroci: *Oare nu umplu Eu cerul şi pământul?, zice Domnul* (Ier. 23, 24) ? Deci unde va veni la noi Cel ce umple toate? Dar iarăşi s-a scris că unii au pregătit un turn până la cer. Şi a zis Domnul: *Haidem, dar, şi pogorându-Ne, să amestecăm limbile lor* (Fac. 11, 7). Unde S-a pogorât Domnul? Sau în ce mod Sfânta Treime Se îndeamnă pe Sine spre pogorâre? Şi spune-mi, cum Tatăl însuşi a făgăduit că ne va trimite nouă din cer pe Mângâietorul? Căci unde şi de unde se trimite Cel ce umple toate? *Căci Duhul Domnului a umplut lumea*, precum s-a scris (Înţel. Sol. 1, 7).

Deci cuvintele potrivite nouă indică cele mai presus de noi, când se spun despre Dumnezeu. Dacă voieşti să înţelegi ceva din aceste greutăţi, nu observi că mintea e neputincioasă să le cuprindă? Şi nu simţi cum ţi se întâmplă aceasta? Să nu-ţi fie greu, omule, să mărturiseşti slăbiciunea firii tale. Adu-ţi aminte de Cel ce zice: *Nu cerceta cele mai tari ca tine* (Eccl. 3, 21). Când îţi îndrepţi ochii trupului spre cercul soarelui, îndată îi întorci, copleşit de puterea luminii. Trebuie ştiut deci că firea dumnezeiască locuieşte în lumina neapropiată. E neapropiată minţilor curioase. Deci şi când se vorbeşte despre cele dumnezeieşti prin cuvinte omeneşti, nu trebuie să cugetăm nimic smerit, ci, în sărăcia cuvintelor noastre, să oglindim bogăţia slavei dumnezeieşti”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, pp. 733-734)

---

[860] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deşi cuvintele omeneşti nu pot reda exact infinitatea dumnezeiască, totuşi ele o sugerează în oarecare fel. Deci, în caracterul lor de imagini, cuvintele redau într-un anumit fel realitatea originalului, aşa cum însuşi omul ca chip, sau ca imagine a lui Dumnezeu, îl sugerează în oarecare fel, prin legătura lui cu Dumnezeu cel infinit, prin setea de infinit trăită de el. Infinitul omenesc nu e închis în sine, ci e deschis infinitului şi e însetat de el şi într-o continuă înaintare în el. Iar în exprimarea trăirii lui Dumnezeu se resimte prezenţa Lui. (n. s. 1372, p. 733)

[861] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar în curiozitatea omului de-a cunoaşte pe Dumnezeu se arată setea de El, deci o legătură cu El. (n. s. 1373, p. 734)

[862] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Omul gândeşte şi spune lui Dumnezeu-Cuvântul: Fă activă în altă formă puterea Ta; fă-o activă într-o relaţie cu mult mai interesantă, mai iubitoare, mai intimă cu noi, creaturile Tale, create spre a fi parteneri ai dialogului cu Tine, însuşindu-Ţi modurile pilduitoare ale unei omenităţi înălţate spre Tine. (n. s. 1374, p. 734)

„Căci firea dumnezeiască este în Sine cu totul necuprinsă de nicio înţelegere. Şi a îndrăzni să cercetăm ce este după fiinţă Făcătorul tuturor e o dovadă a lipsei de judecată. Dar putem dobândi oarecare cunoştinţă, ca în umbre şi ghicituri, privind cu mintea ca într-o oglindă înşiruirea prerogativelor pe care le are Fiul prin fire. Iar din cunoaşterea a ceea ce este El în Sine, deci şi înainte de înomenire, şi a celor pe care le-a lucrat odată făcut om, poate urca cineva spre însăşi înţelegerea Celui ce L-a născut[863]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 842)

„Căci cunoaşterea înseamnă contemplarea prin înţelesuri, pe care o poate câştiga cineva despre Firea negrăită, Cea peste toate, prin toate şi în toate. Iar a vedea Adevărul înseamnă a-L afla prin fapte minunate. N-am cunoscut numai că Tatăl este Viaţa prin fire, nici n-am aflat ştirea despre El prin simple înţelesuri, ci, prin Fiul, Care învie morţii şi aduce iarăşi la existenţă pe cei corupţi, nu numai că am cunoscut că Dumnezeu-Tatăl are toată zidirea sub picioare şi stăpâneşte împărăteşte peste cele făcute de El, ci şi că toate lucrurile se mişcă şi tremură din pricina Lui, precum s-a scris. L-am cunoscut fiind astfel şi în Fiul, când, certând marea şi vântul, a spus cu multă putere: *Taci, linişteşte-te!*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 845)

„Iar cei ce şi-au luminat mintea prin toată virtutea[864] şi au ajuns în stare să afle tainele dumnezeieşti şi ascunse, primind lumina Duhului şi pe Domnul însuşi sălăşluit în ei, Îl vor privi cu ochii înţelegerii. Deci cunoaşterea Sfinţilor nu e comună cu a altora, ci este excepţională şi deosebită, distingându-se mult de a acelora". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 898)

„Deşi vedem acum ca prin oglindă şi în ghicitură şi cunoaştem în parte, după cuvântul lui Pavel (I Cor. 13, 12), dacă nu rătăcim în afara scumpătăţii dogmelor, ci urmărim ţinta Sfintei şi de Dumnezeu insuflatei Scripturi, vom avea o cunoştinţă care nu este nedesăvârşită, pe care nu o poate dobândi cineva decât dacă îl luminează Sfântul Duh[865]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 998)

---

[863] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu, venit prin umanitatea asumată aproape de noi, Îşi face prin aceasta cunoscute unele însuşiri superioare creaturii, deci proprii firii Sale dumnezeieşti. Dar întrucât le face cunoscute numai prin manifestări omeneşti, ele ni se fac transparente numai ca printr-o oglindă. Formele omeneşti prin care se arată sunt un fel de imagini ale lor, dar imagini pline de realitatea acelora. Din cele dumnezeieşti împlinite prin umanitate, cunoaştem ca prin oglindă cele făcute înainte de întrupare. Din ele cunoaştem deci şi unitatea Lui de fiinţă cu Tatăl. (n. s. 1603, p. 842)

[864] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Virtutea luminează mintea, pentru că o scapă de pasiunile care o îngustează şi o alipesc exclusiv de cele trupeşti şi de cele ale lumii acesteia. În general, cunoaşterea lui Dumnezeu este rodul iubirii dovedite prin faptele împlinirii poruncilor Lui, care sunt fapte ale binelui. Din iubirea practică vine cunoaşterea lui Dumnezeu, căci ea îi aduce omului iubirea lui Dumnezeu şi prin aceasta simţirea, sau trăirea Lui. (n. s. 1708, p. 898)

[865] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În învăţătura *Despre Sfânta Treime*, chiar dacă nu o putem pătrunde în toată bogăţia ei nesfârşită, este adevărul fundamental. Numai primind-o pe aceasta rămânem în cadrul Adevărului. Din ea se explică toate cele bune, se explică toate aşa cum trebuie. Când admitem Sfânta Treime, admitem şi pe Duhul, care nu poate să nu lucreze în noi. Faptul că ne simţim ridicaţi în cunoaştere şi simţire peste cele ale naturii este o dovadă a unei legături cu un plan personal mai presus de lume, la care

„Dar socotesc că trebuie să cercetăm cu iubire de învăţătură în ce mod ne-a spus Hristos că împlineşte în noi desăvârşita cunoaştere a singurului şi adevăratului Dumnezeu. Observă cum cunoaşterea nu se împlineşte fără privirea la El (Fiul) şi, deci, fără Sfântul Duh[866]; monada (unitatea) dumnezeiască se cunoaşte şi se crede în Treime, potrivit Scripturilor. Iudeii, călăuziţi de poruncile lui Moise spre despărţirea de mulţii zei mincinoşi, au fost îndemnaţi să se apropie şi să slujească singurului şi adevăratului Dumnezeu: *Să te temi de Domnul Dumnezeul tău,* zice Legea, *şi numai Lui să-I slujeşti* (Deut. 6, 13). Dar cei ce se închinau şi erau alipiţi singurului Dumnezeu, ca unii ce încă nu aveau cunoaşterea Celui închinat, sunt chemaţi acum prin cuvintele Mântuitorului nostru la El, ca să înveţe că El nu e numai Unul şi adevăratul Creator al tuturor, ci că e şi Tată, şi să afle pe Cine a născut, mai bine-zis să-L şi vadă pe El întocmai în chipul Lui neschimbat, adică în Fiul. Căci prin chip trece cineva foarte uşor la vederea întocmai a arhetipului”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 1016)

„Căci cea mai deplină cunoaştere a lui Dumnezeu şi a stăpânirii Lui peste toate nu constă numai în a şti că Dumnezeu există, ci că e şi Tată şi al cui Tată este, ştiindu-se şi de împreună-existenţa Sfântului Duh. Căci numai a şti că este Dumnezeu nu ne este potrivit nouă, ci celor de sub Lege. Aceasta nu întrece măsura înţelegerii iudaice[867]. Şi precum Legea n-a desăvârşit nimic, dându-ne o învăţătură pregătitoare şi neputând să ne ducă la evlavia virtuţii, aşa a dat şi o cunoştinţă nedeplină despre Dumnezeu, despărţind numai de iubirea faţă de zeii cu nume necunoscute şi îndemnând la închinarea adusă Dumnezeului Cel Unul şi adevărat: *Să nu ai, zice, alţi dumnezei afară de Mine! Să te temi de Domnul Dumnezeul tău şi numai Lui să-I slujeşti* (Ieş. 20, 3; Deut. 6, 13)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, 7, în PSB, vol. 41, p. 1024)

„Căci n-a terminat Unul-Născut să ne descopere înţelesul tainei Sale, descoperindu-L la început celor ce L-au urmat întâi[868], ci săvârşeşte aceasta pururea, semănând în fiecare luminarea prin Duhul şi călăuzind spre cunoaşterea celor mai presus de minte şi cuvânt pe

---

nu ne poate ridica decât Persoana Duhului, prin care se susţine comuniunea între alte două Persoane mai presus de lume. (n. s. 1878, p. 998)

[866] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cunoaştem pe Dumnezeu privind spiritual la Iisus Hristos, la cuvintele, la faptele, la viaţa Lui pilduitoare, care nu are loc fără lucrarea Lui în noi. Numai trăindu-L ca Persoană desăvârşită, arătată ca atare şi în umanitatea Lui, cunoaştem pe Dumnezeu în mod concret şi prin experienţă vie. Cunoaşterea unei relaţii impersonale ne lasă într-o cugetare teoretică, în câteva formulări abstracte. (n. s. 1916, p. 1016)

[867] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A cunoaşte doar în general că există un Dumnezeu e potrivit celor ce cugetă un dumnezeu care ne lasă supuşi unei legi nepăsătoare. Un astfel de dumnezeu n-a putut face lumea decât dintr-o necesitate, ordinea ei reflectând o anumită ordine căreia îi este supus şi el. (n. s. 1928, p. 1024)

[868] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos va continua în veci să ne descopere taina Sa, ca Cel născut din Tatăl. Teologia, sau învăţătura despre Dumnezeu, poate progresa astfel în veci. Ea va putea aduce veşnic ceva nou, dar rămânând aceeaşi, întrucât taina naşterii Fiului din Tatăl, taina iubirii Tatălui faţă de Fiul şi a Fiului faţă de Tatăl, deci şi a cunoaşterii de către noi a Tatălui şi a Fiului, nu se epuizează niciodată. Aşa-zisa *modernizare* a credinţei creştine nu constă în părăsirea învăţăturii despre deofiinţimea Tatălui şi a Fiului, ci în adâncirea ei. O părăsire a acestei învăţături, cum fac sectele neoprotestante, nu e o înaintare continuă în înţelegerea ei, ci o părăsire a misterului care face posibilă o înaintare veşnică în cunoaştere. (n. s. 2022, p. 1070)

cei ce-L iubesc pe El[869]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, 12, în PSB, vol. 41, pp. 1070-1071)

„Dumnezeu nu este cunoscut numai prin acea admiraţie a substanţei Sale de necuprins, (…) ci El se manifestă şi prin măreţia creaţiei Sale, prin judecata Sa dreaptă şi prin ajutorul şi asistenţa acordate zilnic. Constatăm acestea când cercetăm cu mintea foarte limpede ce face El pentru sfinţii Săi de-a lungul veacurilor, cum guvernează, orânduieşte şi conduce cu puterea Sa tot universul, când admirăm cu cutremurul inimii nemărginirea ştiinţei Sale, şi pătrunderea privirii Lui, căreia nu-i poate scăpa niciun secret al inimilor". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", XV, 1, în PSB, vol. 57, p. 319)

„(...) Prin dragoste şi stăruinţă era (Pafnutie – n. a.) mai presus de toţi şi în cunoaşterea ştiinţei dumnezeieşti". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, „Convorbirea cu părintele Pafnutie", I, 3, în PSB, vol. 57, p. 345)

„Nu-L cunoaşte pe Dumnezeu cine-L tăgăduieşte născut în trup". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. X, 6, în PSB, vol. 57, p. 798)

„(...) Dumnezeu n-ar fi putut fi cunoscut de om, dacă nu i-ar fi atribuit El însuşi cunoaşterea". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", cartea a IV-a, cap. II, 3, în PSB, vol. 57, p. 807)

„Să Te caut, Doamne, invocându-Te şi să Te invoc, crezând în Tine. Căci ne-ai fost predicat nouă. Te invocă, Doamne, credinţa mea, pe care mi-ai dat-o, mi-ai inspirat-o, prin umanitatea Fiului Tău, prin servirea predicatorului Tău (Ps. 138, 8)". (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri*, cartea I, I, (1), în PSB, vol. 64, p. 63)

„Ai lovit inima mea cu cuvântul Tău şi Te-am iubit. Dar cerul şi pământul şi toate câte sunt în ele, iată din toate părţile îmi spun să Te iubesc şi nu încetează de a grăi tuturor, *ca să nu aibă cuvânt de apărare* (Rom. 1, 20.)". (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri,* cartea a X-a, VI, (8), în PSB, vol. 64, p. 208)

„Şi ce este acest Dumnezeu?

Am întrebat pământul şi mi-a răspuns: *Nu sunt eu* şi cele ce sunt pe pământ mi-au răspuns acelaşi lucru. Am întrebat marea şi străfundurile şi târâtoarele sufletelor vii şi mi-au răspuns: *Nu suntem Dumnezeul tău, caută deasupra noastră*. Am întrebat adierile care suflă şi a zis tot aerul cu locuitorii săi: *Se înşeală Anaximenes, eu nu sunt Dumnezeu*. Am întrebat cerul, soarele, luna şi stelele şi îmi răspund: *Nici noi nu suntem Dumnezeul pe care-L cauţi*. Şi am zis tuturor acestora care înconjoară uşile trupului meu: spuneţi-mi despre Dumnezeul meu, ceea ce nu sunteţi voi, spuneţi-mi ceva despre El. Şi au exclamat

[869] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai cei ce iubesc pe Fiul şi pe Tatăl, ca pe Cei ce-i iubesc pe ei, Îi pot cunoaşte în calitatea Lor adevărată, ca Tată şi Fiu: pe Tatăl, iubind pe Fiul şi, în El, pe oameni, şi pe Fiul, ca Cel ce Îl iubeşte pe Tatăl, fiind şi El iubit de Tatăl, pentru ca să se întâmple aceasta prin El şi cu oamenii. (n. s. 2023, p. 1071)

cu voce mare: *El ne-a făcut pe noi*. Întrebarea mea era cercetarea mea şi răspunsul lor era frumuseţea lor". (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri,* cartea a X-a, VI, (9), în PSB, vol. 64, p. 209)

„Târziu Te-am iubit, Frumuseţe atât de veche şi atât de nouă, târziu Te-am iubit. Şi iată, Tu erai înlăuntrul meu şi eu eram în afară şi acolo Te căutam şi dădeam năvală, eu cel urât, în aceste lucruri frumoase pe care Tu le-ai făcut. Tu erai cu mine şi eu nu eram cu Tine. Mă ţineau departe de Tine acele lucruri care, dacă nu ar fi în Tine, nu ar exista. M-ai chemat şi m-ai strigat şi ai rupt surzenia mea, ai strălucit şi ai alungat orbirea mea, Tu ai răspândit mireasmă şi am respirat şi suspin după Tine, Te-am gustat şi mi-e foame şi sete, m-ai atins şi ard de dorinţă după pacea Ta". (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri,* cartea a X-a, XXVII, (38), în PSB, vol. 64, pp. 224-225)

„Unul dintre filosofi s-a apropiat de dreptul Antonie, zicând: Cum faci faţă, părinte, lipsit cum eşti de mângâierea tăbliţelor? La care Antonie spuse: O, filosofule, tăbliţa mea este natura creaturilor şi este prezentă când vreau şi îmi reciteşte cuvintele lui Dumnezeu". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* cartea a VIII-a, cap. I, în PSB, vol. 75, p. 316)

„Iar Vasile din Capadocia, această culme a dreptăţii, spune: meditaţia repetată şi exerciţiul fac ştiinţa umană mai bună, aceea care este acordată prin harul lui Dumnezeu, adică dreptatea, răbdarea şi mila. Ştiinţa omenească vor putea să o primească şi cei pătimaşi, dar de cea divină sunt capabili numai cei nepătimaşi". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* cartea a VIII-a, cap. I, în PSB, vol. 75, p. 318)

„(...) Dacă înaintăm drept, conform raţiunii şi firii, spre ceea ce reprezentăm prin fiinţă şi raţiune, vom cunoaşte şi noi printr-o atingere simplă (απλή προσβολή) fără nicio iscodire, care singură prilejuieşte greşeala şi rătăcirea, toate în mod divin, atât cât ne e cu putinţă, nemaipersistând din pricina neştiinţei în mişcarea în jurul lor, ca unii ce ne-am unit mintea şi raţiunea noastră cu Mintea cea mare, cu Raţiunea (Logosul) şi Duhul, mai bine zis pe noi întregi cu Dumnezeu întreg, ca un chip cu modelul lui[870].

Aceasta o dezvoltă şi în cuvântarea despre grindină, zicând: *Şi atunci, pe aceia îi va primi lumina negrăită şi contemplarea Sfintei şi Împărăteştii Treimi, Care îi va lumina mai limpede şi mai curat şi se va uni întreagă cu mintea întreagă. Pe aceasta singură o şi numesc eu Împărăţia Cerurilor* (Sf. Grigorie Teologul, PG 35, 945 C)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 7h-i, în PSB, vol. 80, p. 89)

„Urmând lui Dumnezeu care-l chema şi ridicându-se peste toate cele de aici, (Moise – n. a.) a intrat în întunericul unde era Dumnezeu, adică în vieţuirea cea fără formă, nevăzută şi netrupească, cu mintea eliberată de orice legătură cu altceva afară de

[870] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Atât raţiunea cât şi firea noastră sunt chipuri ale lui Dumnezeu, căci Dumnezeu este şi esenţă şi gândire. Prin amândouă trebuie să înaintăm spre Dumnezeu, adică nu numai printr-o cugetare dreaptă, ci şi prin întreaga conformare a fiinţei noastre cu modelul divin. Făcând astfel, ajungem în atingerea directă şi simplă a lui Dumnezeu, nu-L mai deducem prin complicate operaţii raţionale în mod indirect din creaturi. Vom pătrunde cu mintea, cu raţiunea şi cu duhul nostru în Mintea cea mare, în Raţiunea şi Duhul, ca o icoană în model. În viitoarea odihnă fericită în Dumnezeu vom rămâne veşnic necăzuţi. Prin aceasta, sfântul Maxim respinge mitul origenist despre căderile şi suişurile alternative din şi în acea odihnă. (n. s. 59, p. 89)

Dumnezeu[871]. Şi aflându-se în aceasta, pe cât era cu putinţă firii omeneşti să se învrednicească de ea, primeşte, ca pe o cunună vrednică de acea fericită urcare, cunoştinţa care depăşeşte (circumscrie) începutul (devenirea) timpului şi al firii, făcându-şi chip şi pildă a virtuţilor pe Dumnezeu însuşi. Şi modelându-se frumos după Acela, ca o scrisoare care păstrează imitaţia arhetipului, coboară de pe munte arătând, însemnat pe faţa sa, şi a celorlalţi semeni harul slavei de care s-a împărtăşit, oferindu-se şi înfăţişându-se cu îmbelşugare ca unul ce s-a întipărit de chipul dumnezeiesc[872]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 15, în PSB, vol. 80, p. 117)

„Ei (sfinţii – n. a.) nu au privit ca noi nici creaţiunea, nici Sfânta Scriptură, în chip material şi coborât. Ei nu s-au folosit numai de simţire, de suprafeţe şi de figuri spre dobândirea cunoştinţei fericite a lui Dumnezeu, de litere şi de silabe, din care vine greşeala şi înşelăciunea în aprecierea adevărului, ci numai de mintea singură, atotcurăţită şi izbăvită de toată ceaţa materială. Dacă deci voim să judecăm cu bună credincioşie, cercetând mintal raţiunile celor sensibile, să privim la ei cum înaintează corect pe cărarea dreaptă, spre cunoştinţa fără greşeală a lui Dumnezeu şi a celor dumnezeieşti". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 44, în PSB, vol. 80, pp. 157-158)

„Căci socotesc că cele petrecute la Schimbarea la Faţă, pe munte, arată în chip tainic cele două moduri generale ale teologiei: şi anume cel dintâi şi simplu şi necauzat care prin tăcere afirmă cu adevărat dumnezeirea prin singura şi totala negaţie şi lauda cuvenită a transcendenţei ei, şi cel următor acestuia şi compus, care o descrie în chip măreţ prin afirmare din cele cauzate. Prin acestea, pe cât e cu putinţă oamenilor să primească cunoştinţa înălţată despre Dumnezeu şi cele dumnezeieşti, ne duce, prin simbolurile potrivite nouă, spre amândouă modurile, dezvăluindu-ne, prin înţelegerea binecredincioasă a lucrurilor, raţiunile amândurora şi învăţându-ne că simbol al celui dintâi e tot ce e mai presus de simţire, iar al celui de al doilea este ansamblul măreţelor opere supuse simţurilor. Căci din simbolurile mai presus de simţuri credem numai că adevărul mai presus de raţiune şi minte există, neîndrăznind nicidecum să cercetăm, sau neputând să înţelegem ce şi cum şi care este şi unde şi când, evitând impietatea iscodirii. Iar din cele supuse simţurilor, pe cât ne e cu putinţă, primind numai prin cugetare raţiunile descărnate, ca

[871] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Încă Aristotel a susţinut că orice lucru cunoscut dă o formă minţii. Dacă mintea se înalţă la contemplarea lui Dumnezeu cel nemărginit, părăsind legătura cu orice lucru definit, ea nu se mai modelează după niciun chip definit, ci trăieşte simplu sentimentul prezenţei infinite a lui Dumnezeu. Astfel, după sfântul Maxim, întunericul divin are un caracter pozitiv, nu unul negativ, deşi e o vieţuire în nevăzut şi netulburată de simţirile trupului. O pildă de depăşire a formelor avem în comuniunea cu orice persoană. (n. s. 108, p. 117)

[872] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Caracterul pozitiv al întunericului divin în care intră Moise (şi orice sfânt) îl arată sfântul Maxim şi prin afirmarea că în acel întuneric sau în acea stare fără formă a minţii, el primeşte cunoştinţa care depăşeşte timpul şi devenirea sau uită de începutul firii şi nu mai are conştiinţa sfârşitului ei. Tot o notă pozitivă a acestei stări este că în ea sufletul se întipăreşte, prin virtuţi, de Dumnezeu însuşi, aflându-se în intimă comuniune cu El. Aceasta o putem înţelege dacă ţinem seama de faptul că virtuţile sunt deprinderi contrare strângerii egoiste în noi înşine; ele sunt îmbrăţişări generoase ale tuturor. Cine este mai prezent în toate şi mai susţinător al tuturor decât Dumnezeu? În măsura în care nu ne mai strângem în noi înşine, ci ne lărgim în Dumnezeu prin comuniunea cu El, adică în măsura în care nu ne mai îngustăm în forme definite, le îmbrăţişăm pe toate, după pilda lui Dumnezeu şi împreună cu El, adică dobândim virtuţile. Se conciliază aci structurile iubirii cu infinitatea neîngustată de egoism în *forme* (Sf. Grigorie Palama, *Cuv. III triada post*., *Filocalia românească*, VII, p. 340). (n. s. 109, pp. 117-118)

trepte ale cunoştinţei despre Dumnezeu, spunem că El e toate câte L-am cunoscut din făpturile Lui în calitate de cauză[873]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 46b, în PSB, vol. 80, pp. 162-163)

„Fericita şi sfânta dumnezeire este după fiinţă supranegrăită şi supranecunoscută şi infinit mai presus de toată infinitatea, nelăsând celor de după ea nici urma cea mai subţire de cuprindere şi nedând vreuneia din existenţe nicio idee de cum sau în ce măsură este tot ea şi unime şi treime. Căci nu poate fi necreatul cuprins de creatură, nici infinitul înţeles de cele mărginite". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 48, în PSB, vol. 80, p. 164)

„El este cunoscut numai prin credinţă, şi aceasta din făpturile Lui; este cunoscut numai că este, nu ce este; şi că este Făcător şi Ziditor a tot veacul (eonul) şi a tuturor celor din veac (din eon) şi din timp". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 62, în PSB, vol. 80, p. 177)

„Dumnezeu este infinit, ceea ce înseamnă că nu are margine[874]. Căci marginea e proprie celui ce se diferenţiază prin patru margini: prin centru, linie, suprafaţă şi soliditate,

---

[873] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Schimbarea la faţă mai reprezintă şi cele două moduri ale cunoaşterii de Dumnezeu: cea afirmativă şi cea negativă. Teologia afirmativă cunoaşte pe Dumnezeu din zidirile Lui, atribuindu-I într-un grad mare, în calitate de cauză, toate însuşirile făpturilor. Făpturile sunt astfel simboluri de care se foloseşte modul afirmativ de cunoaştere a lui Dumnezeu. Întrucât acest mod de cunoaştere vrea să cunoască ceea ce este Dumnezeu, el se bazează mai mult pe raţiunile descărnate ale cugetării.
Teologia negativă sau modul negativ al cunoaşterii lui Dumnezeu renunţă la toate atributele împrumutate din făpturi. Se precizează aici însă că renunţarea aceasta se referă numai la atributele deduse din cele supuse simţurilor. Deci poate folosi ca simboluri cele mai presus de simţuri. Dar întrucât şi ideile despre Dumnezeu ne vin din lucrurile sensibile, renunţarea la tot ce e sensibil înseamnă de fapt renunţarea la aceste idei. Dacă totuşi ceva superior simţurilor poate servi ca simbol al lui Dumnezeu, aceasta e ceva superior ideilor despre El, e o realitate neconstruită şi nededusă de minte, ci apărând spiritului în mod apofatic din trăirea lui Dumnezeu însuşi. Deci modul acesta al teologiei nu e un mod intelectual, ci experimental duhovnicesc, nici nu foloseşte alte făpturi superioare celor sensibile, ca mijloace ale cunoaşterii lui Dumnezeu, ci cunoaşte pe Dumnezeu din Dumnezeu însuşi, din experierea negrăită a prezenţei Lui. Dar întrucât această prezenţă e pe măsura receptivităţii omului, ea e numită de sfântul Maxim tot simbol.
Aceasta e lumina dumnezeiască. De fapt, atât din ceea ce a spus sfântul Maxim mai înainte, cât şi din faptul că pe Tabor s-au arătat pe de o parte chipurile sensibile ale lui Moise şi Ilie, pe de alta, o lumină mai presus de simţuri, se poate spune că Dumnezeu S-a făcut cunoscut sau Se poate face cunoscut atât din formele sensibile ale luminii, cât şi din lumina mai presus de simţuri. Ambele sunt simboluri ale lui Dumnezeu, pentru că El nu Se arată cu totul descoperit. Lumina aceea, fiind fără forme, ne face cunoscut pe Dumnezeu în mod simplu, sau ca simplă prezenţă supremă, neprecizat prin atribute, care nu pot reda nici ele exact pe Dumnezeu cel mai presus de toate atributele. Un Dumnezeu ascuns în apofaticul Său mai presus de raţiuni e un Dumnezeu infinit şi indefinit, cum nu e *Dumnezeul* lui Origen. (n. s. 208, p. 163)

[874] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deşi sfântul Maxim, urmând sfântului Grigorie, afirmă că, în mod natural, nu cunoaştem decât faptul că Dumnezeu există, nu şi ce este El, totuşi, urmând aceluiaşi sfânt, adaugă faptul că în cunoştinţa că Dumnezeu există, este implicată şi cunoştinţa că Dumnezeu este infinit. Căci când se spune Dumnezeu, sau Dumnezeu există, se spune că există o fiinţă infinită. Totuşi sfântul Grigorie şi sfântul Maxim rămân şi prin aceasta consecvenţi cu ei înşişi. Căci a şti de infinitatea lui Dumnezeu încă nu înseamnă a cunoaşte pe Dumnezeu în fiinţa Lui, infinitatea fiind ceva din cele ce sunt în jurul fiinţei lui Dumnezeu, nu însăşi fiinţa lui Dumnezeu. Dar chiar infinitatea Îl arată pe Dumnezeu ca neputând fi cuprins cu mintea, ca fiind mister mai presus de cuprinderea noastră. E o cunoştinţă în necunoaştere. (n. s. 257, pp. 205-206)

ba încă şi prin trei dimensiuni: lungime, lăţime şi adâncime, care şi ele se diferenţiază prin şase margini, fiecare adică fiind circumscrisă de două, de pildă lungimea prin cea de sus şi cea de jos, lăţimea prin cea de-a dreapta şi cea de-a stânga, adâncimea prin marginea dinainte şi dindărăt. Şi iarăşi, aceleaşi noţiuni comune prezintă pe Dumnezeu indefinit, adică neprimitor de o dezvoltare ce trece prin stări proprii noi entitatea şi neavând nici poziţia în spaţiu, nici început sau sfârşit în timp[875]. Apoi îl socotesc fără figură, ca unul ce nu e un chip exterior, nu e nici în patru unghiuri, nu stă nici drept, nu e nici povârnit în jos. În sfârşit, e nepipăit şi nevăzut, ca unul ce nu cade sub simţuri (căci acestea sunt proprii trupurilor).

Aşa fiind, în urma celor arătate e absurd să se considere că Dumnezeu e trup şi e silit să Se împartă în părţi, din care Se compune iarăşi ca trup. Căci Dumnezeu e cu totul fără părţi, pentru că e cu desăvârşire fără cantitate; şi e cu desăvârşire fără cantitate, pentru că e cu desăvârşire fără calitate; şi e cu desăvârşire fără calitate, pentru că e cu totul simplu; şi e cu totul simplu, pentru că e cu totul nesupus distanţelor; şi e cu totul nesupus distanţelor, pentru că e cu totul infinit; şi e cu totul infinit, pentru că e cu totul nemişcat (căci nu se mişcă niciodată Cel ce nu are unde să Se mişte); şi e cu totul nemişcat, pentru că e cu desăvârşire fără de început (căci nu are ceva înainte de El şi mai mare, nici ceva împreună cu El şi egal, nici ceva după El şi care ar putea să fie pe măsura Lui şi să-L încapă); şi e cu totul fără de început, pentru că e cu totul nefăcut; şi e cu totul nefăcut, pentru că e cu desăvârşire unul şi atotsingur; şi e cu totul unul şi atotsingur, pentru că e cu desăvârşire în afară de relaţie şi de aceea e cu totul negrăit şi necunoscut şi marginea atotsingură a toată cunoştinţa celor ce se mişcă spre El bine şi în chip demn de Dumnezeu, fiind posibilă o unică cunoaştere adevărată cu privire la El: faptul de a nu fi cunoscut[876]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 79b, în PSB, vol. 80, pp. 205-206)

„Bine a spus deci dascălul (Sf. Grigorie Teologul – n. a.) că, pe de o parte, sensurile cuvântului despre dumnezeire sunt multe, dar din ele învăţăm numai că este Dumnezeu, pe de alta, că înţelegerile lor sunt dificile şi din ele învăţăm ce nu este Dumnezeu. Aceasta

[875] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim, urmând iarăşi sfântului Grigorie, face o distincţie între infinitatea lui Dumnezeu şi caracterul Lui indefinit. Dacă infinitatea înseamnă lipsa de margini, indefinitul constă în lipsa de dezvoltare, de stări succesive definite, de poziţia în spaţiu şi de începutul şi sfârşitul în timp. Indefinitul este deci una cu neschimbabilitatea, nespaţialitatea şi eternitatea. Afirmând infinitatea apofatică a lui Dumnezeu, sfântul Maxim, ca şi sfântul Grigorie, se opunea nu numai lui Eunomie, ci şi lui Origen, care defineau pe Dumnezeu raţionalizîndu-L. (n. s. 258, p. 206)

[876] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu este cunoscut nu numai că este şi că este infinit, indefinit şi etern, ci şi că e în afară de relaţie, fiind unul şi atotsingur, neatârnător de ceva, neimplicând altceva. Dar chiar prin aceasta e totodată necunoscut, fiind în afară de orice legătură cu altele prin care ar putea fi cunoscut. Oricine este în relaţie nu e singur, nici numai unul, ci se află fără voia lui în legătură cu toate cele ce există şi nu e unul în sens absolut. Dar dacă e în afara oricărei relaţii, nu poate fi cunoscut, căci cunoaşterea celui în relaţie implică cunoaşterea lui împreună cu cele în relaţie. Totuşi se cunoaşte cu privire la El acest fapt: că nu poate fi cunoscut. O spusese aceasta sfântul Grigorie de Nyssa în *Viaţa lui Moise*: cu cât urcă mintea în cunoaştere, urcă în a cunoaşte că nu cunoaşte. Cunoaşterea că Dumnezeu nu poate fi cunoscut e şi ea o cunoaştere. Ea implică o maturizare a spiritului uman. Dar ea implică cunoaşterea că Dumnezeu există şi că e dincolo de orice relaţie. Într-un fel tainic spiritul îşi dă seama că Dumnezeu există şi că e mai presus de orice relaţie şi de orice cuprindere. Dacă ar fi în relaţie, ar avea ceva deasupra Lui, în afara relaţiei, căci trebuie să fie ceva care e mai presus de toate, care nu depinde de nimic, ci de care depind toate. Toate cele cunoscute trimit la existenţa Lui ascunsă. Însăşi aspiraţia celui ce cunoaşte, care nu încetează după ce le-a cunoscut pe toate, îi dă convingerea existenţei Lui ca a Celui ce e mai presus de puterea noastră. Sfântul Maxim dezvoltă ideea apofatismului lui Dumnezeu pentru a combate pe eunomieni. (n. s. 259, pp. 206-207)

pentru a potoli curiozitatea nefolositoare şi păgubitoare a celor ce socotesc că Dumnezeu poate fi cuprins în plăsmuirile goale ale cugetării lor, care nu poate cuprinde cu adevărat nici măcar unul dintre lucruri, după raţiunea după care este şi există". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 84, în PSB, vol. 80, p. 227)

„Dumnezeu nu este cunoscut niciodată ce este din cele ce sunt fiinţa Lui, adică din fiinţa însăşi. Căci o noţiune care să exprime ce este e imposibilă şi la fel de inaccesibilă întregii zidiri văzute şi nevăzute. Dumnezeu Se face cunoscut celor ce văd din cele din jurul fiinţei, însă numai că este, şi aceasta, când sunt bine şi binecredincios contemplate. Căci toate cele din jurul fiinţei arată nu ce este, ci ce nu este, ca, de exemplu, însuşirea de a fi nefăcut, de a nu avea o origine, infinitatea, necorporalitatea şi toate cele asemenea câte sunt în jurul fiinţei şi înfăţişează ce nu este ea, nu ce este ea. Dar raţiunile proniei şi ale judecăţii, după care toate cu înţelepciune se chivernisesc, ca şi înfăţişarea armonioasă a firii în legătură cu Dumnezeu, care e împreunată cu acelea, arată pe Creatorul în mod proporţional, însă numai că este.

Deci negaţiunile opuse afirmaţiunilor se conciliază cu acestea şi se substituie între ele. Astfel, negaţiunile, indicând nu ce este Dumnezeu, ci ce nu este, se unesc cu afirmaţiile în jurul faptului că e ceva Acel ce nu este aceasta sau aceea; iar afirmaţiunile, indicând numai că este, dar nu şi ce este Acela, se unesc cu negaţiunile în jurul faptului că nu e ceva cunoscut Acel ce este ceva. Ele indică prin ele contradicţia ca opoziţie, dar aplicate la Dumnezeu indică unirea extremelor prin coincidenţă[877]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 99, în PSB, vol. 80, pp. 248-249)

„Căci ca să dobândeşti virtutea, cauţi să cunoşti prin raţiune natura lucrurilor, iar ca să ajungi la unirea nerătăcitoare circumscrii cu mintea mişcarea a tot veacul şi timpul[878]. Iar odată cu acestea se iveşte în tine dorinţa tot mai fierbinte după Dumnezeu, care te îndeamnă să te întinzi spre Cel dorit pe măsura infinităţii lui şi ţi se face necuprinsă pe măsura necuprinsului Celui dorit. Căci sfârşitul ei este Dumnezeu, care este împlinirea dorinţei celor vrednici, ca bucuria de sine existentă de toate bunătăţile[879]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a Doua, Către Prea Cuviosul presbiter Marin, în PSB, vol. 81, p. 176)

---

[877] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fără întruparea Cuvântului, întipăririle Lui în creaţiune ne-ar da numai o cunoştinţă a celor din jurul Lui, iar despre fiinţa Lui, numai cunoştinţa faptului că este, nu şi ce este. Astfel, din creaţiune adunăm numai negaţiuni şi afirmaţiuni referitoare la cele din jurul fiinţei şi la faptul că ea este. Combinându-le în ele însele, afirmaţiunile şi negaţiunile par să se contrazică; dar dacă le referim la Dumnezeu, ele se armonizează, întrucât coincid spunându-ne că Dumnezeu este, dar nu ce este, în fiinţa Lui. Fiinţa Lui e mai presus şi de unele şi de altele, dar le uneşte şi pe unele şi pe altele. (n. s. 319, p. 249)

[878] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cunoştinţa deplină e cea care circumscrie mişcarea tuturor, cea care le vede pe toate în diversitatea lor unitară. Prin cunoştinţă şi virtute se întreţine dorul nesfârşit de Dumnezeu. Vreau să fiu tot mai bun. Voiesc să cunosc tot mai mult. (n. s. 349, p. 176)

[879] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu este *bucuria de sine, autoipostatică a bunătăţii*, întrucât pe de o parte nu le are pe acelea de nicăieri de altundeva, iar pe de alta, le trăieşte în mod personal, sau El este însăşi personificarea lor. Căci numai o persoană poate avea bucuria de ele. Avem un dor infinit, sau un dor de infinitate. Dar în acelaşi timp acest dor infinit ne e satisfăcut de Dumnezeu. El e dorul nostru satisfăcut. Bucuria Lui de bunătăţi devine bucuria noastră. În El ne săturăm setea de infinitate. Sfântul Maxim consideră pe Dumnezeu ca Persoană, ca ipostas de infinitate ori mai presus de infinitate. Infinitatea nu există decât în Persoana lui Dumnezeu (*Capete gnostice* II, 49). Ajunşi în El, am ajuns la capătul dorului. Dar în acest capăt aflăm totodată infinitul. Persoana lui Dumnezeu este izvorul infinitului veşnic viu. Nu infinitatea este izvorul Persoanei, ci invers. Căci infinitatea în afara Persoanei e monotonă, e o repetiţie inconştientă, supusă aceloraşi legi definite şi în număr finit, repetate la infinit. (n. s. 350, p. 176).

Cunoaşterea lui Dumnezeu în viaţa viitoare[880]

„În veacul viitor, când va fi trecut tot ce se vede, după cuvântul Domnului, care zice; *Cerul şi pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece* (Mt. 24, 35), şi când vom trece la viaţa aceea care e mai presus de ochi şi de auz şi de cugetare, nu vom mai cunoaşte din parte, prin opere, firea Celui bun, ca acum, nici nu se va mai înţelege din lucrarea în cele ce se văd Cel ce e peste toate, ci fără îndoială se va cuprinde altfel chipul fericirii negrăite şi va fi un alt mod al participării, care nu se poate sui acum la inima omului". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia a XI-a, în PSB, vol. 29, pp. 267-268)

„Ba, cum a spus Mântuitorul: *Fericiţi vor fi cei prigoniţi pentru dreptate*, fiindcă vor avea ca răsplată în ceruri pe Dumnezeul şi Mântuitorul tuturor, care le este şi acum ajutor; şi vor vedea atunci şi taina lui Hristos[881]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* cartea a patra a Glafirelor la Facere, 1, în PSB, vol. 39, p. 119)

„Atunci Îl vom cunoaşte nu din cele ce este ca om, ci din cele ce este Dumnezeu adevărat, fiind terminată iconomia pentru care S-a făcut şi om. Căci vor înceta, precum se cuvine raţiunile întrupării şi se va introduce o cunoştinţă mai înaltă şi va străluci în noi o înţelegere dumnezeiască a mântuirii prin El într-o slavă dumnezeiască[882]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a a Glafirelor la Ieşire, 2, în PSB, vol. 39, p. 290)

„(...) La apariţia cunoştinţei mai strălucitoare de atunci, va dispărea într-un fel oarecare vederea (contemplarea) Lui prin ghicitură (...)[883]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a a Glafirelor la Ieşire, 2, în PSB, vol. 39, p. 293)

Necunoaşterea lui Dumnezeu

[880] Referindu-se la cunoaşterea lui Dumnezeu atât în viaţa aceasta, cât şi în viaţa viitoare, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: *Drepţii, aici – jos sau acolo – sus, sunt necontenit cu Împăratul, dar acolo sus într-un mod superior şi mult mai intim, nu prin simbol (imagine) şi credinţă, ci faţă către faţă. (Omilii la Epistola către filipeni*, III, 3, P. G. LXII, col. 202-203). – n. a.

[881] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De-abia în viaţa viitoare vom pătrunde în tot conţinutul tainei lui Hristos: ce a adus El prin întrupare oamenilor, ce înseamnă pentru umanitatea Lui întruparea Lui, ce minune a transparenţei pentru divin are în sine omenescul. (n. s. 205b, p. 119)

[882] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta nu înseamnă o lepădare a trupului, căci El, Cel ce a înviat cu trupul, va şedea de-a dreapta Tatălui şi Împărăţia Lui nu va avea sfârşit. Dar trupul nu-L va mai acoperi ca un strat opac, nici nu va fi supus raţiunilor de acum ale materiei, deci nici ale trupului. Căci nu va avea nevoie de hrană şi nu va fi supus coruperii. Trupul va rămânea şi de aceea vom rămânea şi noi cu trupul. Căci vom învia cu el ca şi Hristos, dar va fi un mediu străveziu al Duhului. Iconomia sau lucrarea mântuirii asupra oamenilor va înceta, căci ea înseamnă o lucrare de ridicare a lor la starea în care Duhul plin de Dumnezeu copleşeşte legile materiei. Cei ce au voit să primească mântuirea, au ajuns la acel vârf, iar asupra celorlalţi iarăşi nu se mai lucrează. (n. s. 502, p. 290)

[883] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cunoştinţa de aici despre Dumnezeu Cel în Treime şi despre Hristos, Persoana unică în două firi, nu vor fi contrazise de cunoştinţa din viaţa viitoare, dar ea va fi atât de adâncită şi de luminată, încât va fi copleşită de cea de atunci. E ceea ce se întâmplă cu persoanele scumpe nouă după ce am trăit o viaţă întreagă cu ele. Ele sunt pentru noi identice şi totuşi parcă abia acum le cunoaştem cu adevărat. (n. s. 514, p. 293)

„Necunoașterea lui Dumnezeu este moarte: iar cunoașterea Lui, apropierea de El, dragostea de El și asemănarea cu El, singura viață”[884]. (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui*?, 7, 3, în PSB, vol. 4, p. 39)

„Necunoașterea lui Dumnezeu o arată felul de viețuire a unui om”. (Clement Alexandrinul, *Stromate*, III, cap. V, 43.1, în PSB, vol. 5, p. 205)

Epectaza[885]

„(...) Dorinţa ta e îndreptată spre ceea ce este înainte şi spre care nu te saturi niciodată să alergi, căci nu cunoşti vreo săturare de bine, ci dorinţa priveşte mereu spre mai mult. *Locul de lângă Mine* este atât de larg că cel ce a pătruns în el nu ajunge niciodată la capătul lui”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 95)

„Nu mai gustă hrana pământească cel ce se desfată cu ceea ce curge de sus, ci ajungând sus, pe însăşi creasta muntelui, ca un sculptor priceput care şi-a modelat toată

[884] Sfinții Părinți, când scriu despre necunoașterea lui Dumnezeu o prezintă ca pe cea mai mare boală a sufletului, ruina și pierzarea lui veșnică. – n. a

[885] Epectaza (gr. επέκτασις, εως – întindere, urcuş). Este învăţătura dezvoltată de Sfântul Grigorie de Nyssa, aceasta constituind de fapt unul dintre aspectele cele mai originale ale gândirii marelui capadocian. Epectaza este un progres neîncetat în virtute şi cunoaşterea lui Dumnezeu, căci viaţa creştină presupune un urcuş continuu spre desăvârşirea a cărei hotar este nehotărnicirea. Potrivit acestei învăţături, sufletul, atras fiind de Dumnezeu, este într-un continuu urcuş către treptele superioare ale plenitudinii harului. Îndumnezeirea omului, aici pe pământ, ca şi în veşnicie, implică un progres permanent şi o întindere fără sfârşit. Este şi o formă de stabilitate, căci sufletul este fericit, participând la Dumnezeu, dar şi o continuă mişcare ascendentă, fără limite, către înălţimi, căci orice treaptă pe care o urcă dă totdeauna, înaintând, spre una superioară şi astfel sufletul se aprinde mereu de dorinţa de a urca mai sus. Este o dorire continuă, în afara oricărei saturări, a celui cufundat în vederea lui Dumnezeu, Dumnezeu dându-i o vedere mereu nouă. Această mişcare este născută de *distanţa mereu infinită dintre ceea ce posedă el din Dumnezeu şi ceea ce Dumnezeu este (...)* (Jean Daniélou, *Platonisme et théologie mystique*, Paris, 1944, pp. 305-307). Învăţătura despre ἐπέκτασις îl va face pe Sfântul Grigorie renumit între toţi teologii mistici. Învăţatul francez Jean Daniélou (*Platonisme et Théologie Mystique*, Aubier, Paris, 1944, pp. 259-314) consideră acest proces al năzuinţei sau ἐπέκτασις ca o caracteristică maximă a teologiei mistice a Sfântului Grigorie. Daniélou a identificat doctrina epectazei (ἐπέκτασις) ca una dintre contribuţiile majore ale Sfântului Grigorie la istoria gândirii, împreună cu un accent diferit asupra dimensiunilor sociale ale iubirii şi comuniunii sfinţilor. Această teologie a progresului nesfârşit al unei creaturi limitate în infinitatea nelimitată a lui Dumnezeu, precum şi tensiunea dinamică rezultantă a „strădaniei” (ἐπέκτασις) depuse de creatură în experienţa autentică, dar paradoxală, a cunoaşterii perpetui a Incognoscibilului, este un aspect care a fost extensiv studiat în ultimele decenii şi care este în mare măsură responsabilă pentru puternicul reviriment al popularităţii Sfântului Grigorie al Nyssei.
După câteva secole de la trecerea în veșnicie a Sfântului Grigorie de Nyssa, Sfântul Simeon Noul Teolog, făcând referire la această învățătură, într-unul din imnele sale spune: *Când beau, atunci însetez. Băutura e foarte dulce; şi o gustare potoleşte toată setea miloanelor de oameni, totuşi însetez pururea să beau, trecând mereu peste orice sete. Poftesc să am totul şi să beau, de e cu putinţă, toate abisurile deodată. Dar cum aceasta e cu neputinţă îţi spun că totdeauna însetez, deşi este apă în gura mea, curgând, ţâşnind, revărsându-se totdeauna peste margini. Dar văzând adâncurile (abisurile), socotesc că nu beau nimic, dorind să am totul; şi având cu îmbelşugare totul în mâinile mele, sunt mereu sărac, deşi am unit cu puţinul, în mod neîndoielnic, totul* (Imnul XXIII). – n. a.

statuia vieţii sale, la capătul lucrării sale nu pune sfârşit lucrului[886]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute,* în PSB, vol. 29, p. 108)

„(...) Ceilalţi care aveau în adâncul lor dorul dumnezeiesc, nu se săturau niciodată în poftirea lor, ci din tot ce le venea de la Dumnezeu spre a se bucura de Cel dorit făceau materie ce hrănea o şi mai puternică poftire". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia I, în PSB, vol. 29, p. 126)

„Aşa şi acum, sufletul ce se uneşte cu Dumnezeu nu se mai satură de ceea ce gustă[887]. Cu cât se umple mai mult de gustare, cu atât se aprinde mai mult de dorinţă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia I, în PSB, vol. 29, p. 126)

„Căci sufletul se face necontenit mai mare ca sine, prin împărtăşire de Cel mai presus de sine, şi nu încetează de a creşte[888]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia V, în PSB, vol. 29, p. 185)

„(…) După ce s-a împărtăşit de bunătăţi[889] cât a putut e atrasă iarăşi printr-un nou început, ca şi când nu s-ar fi împărtăşit încă de bunătăţi, spre împărtăşirea de frumuseţea

---

[886] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În două înţelesuri, Moise nu pune sfârşit lucrului său: a) legea lui are o permanenţă netrecătoare, după înţelesul ei duhovnicesc; b) el rămâne viu la Dumnezeu, urcând veşnic în contemplarea şi în unirea cu El. Prin aceasta, oricât şi-a modelat chipul vieţii sale după Dumnezeu, acest chip se modelează mai departe, în veci. Căci desăvârşirea nu are hotar, fiind infinită. Cine ar socoti că a isprăvit de modelat chipul său, îl închide în finit, şi întrucât modelarea se face după Dumnezeu, L-ar socoti şi pe Dumnezeu finit. Moise ajunge la sfârşitul vieţii lui pe cel mai înalt munte, adică la cea mai înaltă împlinire. Şi totuşi, continuă înaintarea în desăvârşirea în planul vieţii viitoare. (n. s. 81, p. 108)

[887] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aici sfântul Grigorie de Nyssa se dovedeşte cugetând contrar lui Origen, care socotea că sufletele vor ajunge în viaţa viitoare la o săturare de gustarea dulceţii lui Dumnezeu şi de aceea vor tinde spre alte coborâri în trup, urmate de noi dorinţe de a se despărţi de el, pentru a se întoarce din nou în Dumnezeu. Aici se resping toate teoriile reîncarnărilor. Dumnezeu e infinit în dulceaţa Lui şi sufletul are dorinţa de a înainta la nesfârşit în gustarea acestei dulceţi nemonotone a iubirii Lui, pentru că el însuşi este capabil de o iubire sporită la nesfârşit. Numai un suflet mărginit în capacitatea lui de cunoaştere şi de iubire ajunge la o săturare de aceasta şi doreşte să coboare la reluarea unui nou urcuş spre Dumnezeu, după ce i s-a făcut din nou dor de El. Numai un dumnezeu care devine monoton, deci mărginit în ceea ce ne poate oferi ca dragoste de om, poate plictisi pe cineva de relaţia iubitoare cu el. Putinţa sufletului de a se împărtăşi de Dumnezeu, dar de a şi înainta în această împărtăşire are la bază şi învăţătura despre deosebirea între fiinţa şi energiile lui Dumnezeu. În energiile trăite ale lui Dumnezeu e dată şi simţirea infinităţii fiinţei din care ele pornesc, dar şi putinţa înaintării neîncetate şi nesfârşite în împărtăşirea cu ele. (n. s. 27, p. 126)

[888] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sufletul n-ar putea spori prin împărtăşirea de Binele dumnezeiesc, dacă Acesta nu s-ar arăta tot mai înalt şi la nesfârşit pe măsură ce sufletul sporeşte în împărtăşirea de El. Binele coboară la sufletul de pe treptele coborâte ca acesta să poată participa la El. Căci şi această coborâre din iubire ţine de firea binelui. Dar apoi urcă, pe măsura urcării sufletului, în împărtăşirea de El, ca să râvnească a se împărtăşi de stările tot mai înalte ale Lui. El coboară şi urcă pentru suflet, dar în sine rămâne mereu infinit. Şi cum această râvnă de împărtăşire a sufletului este nesfârşită, nesfârşit este şi binele dumnezeiesc. Se vede şi de aici cât e opus este sfântul Grigorie de Nyssa origenismului, care, urmând lui Platon, socotea că sufletul se va sătura odată de atâta dulceaţă, mărginită totuşi, a lui Dumnezeu şi se va coborî ca să înceapă un nou urcuş. (n. s. 114, p. 185)

[889] Este vorba despre relaţia sufletului omului cu Hristos, pe care Sfântul Grigorie o aseamănă cu iubirea dintre mire şi mireasă, mirele fiind Hristos, iar mireasa, sufletul. În limba greacă, sufletul e de genul feminin. – n. a.

aflătoare mai sus, aşa încât, pe măsura înaintării spre ceea ce îi apare înainte, îi creşte şi dorinţa, şi din pricina mărimii covârşitoare a bunătăţilor, ce se află totdeauna deasupra, pare să înceapă pentru prima oară urcuşul. Căci nici cel ce s-a ridicat nu va fi scutit de trebuinţa de a se ridica mereu, nici celui ce aleargă spre Domnul nu i se va împuţina mărimea distanţei de străbătut, spre Dumnezeu[890]. Căci pururi trebuie să se ridice oamenii şi niciodată nu trebuie să înceteze de a se apropia prin alergare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia a V-a, în PSB, vol. 29, p. 185)

„Căci totdeauna binele prezent, oricât ar părea că e de mare şi de desăvârşit, e început al unuia mai presus de el şi mai mare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia a VI-a, în PSB, vol. 29, pp. 191-192)

„Se cuvine să fericim sufletul pentru acestea, ca pe unul ce a ajuns în urcuşul spre înălţime la treapta cea mai de sus între cele dorite. Căci ce fericire mai mare s-ar putea cugeta, decât a vedea pe Dumnezeu? Dar şi aceasta fiind un sfârşit al celor străbătute înainte, se face început al nădejdii celor aflate mai sus". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia a VI-a, în PSB, vol. 29, p. 194)

„Măreţia firii dumnezeieşti nu e hotărnicită de nicio margine şi nu e vreun hotar în cunoaşterea celor cercetate, la care ar trebui să se oprească din mersul înainte cel ce urmăreşte cele înalte; ci că cel ce aleargă, printr-o înţelegere mai înaltă, spre mintea (înţelesul) de sus, trebuie să se poarte astfel ca toată desăvârşirea cunoaşterii, la care poate ajunge firea omenească, să i se facă început al poftirii celor mai înalte[891]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia a VI-a, în PSB, vol. 29, pp. 194-195)

„Mult e totdeauna ceea ce se află în firea fericită a bunătăţilor, dar e nesfârşit mai mult ceea ce-i mai presus de ceea ce se apucă mereu; şi aceasta se întâmplă pururi celui ce se împărtăşeşte, pricinuindu-li-se celor ce se împărtăşesc, în toată nesfârşirea veacurilor, o creştere prin cele necontenit mai mari. Căci cel curat cu inima, după cuvântul nemincinos al Stăpânului, vede pe Dumnezeu necontenit, după măsura puterii lui, primind atâta înţelegere cât poate cuprinde. Iar lipsa de hotar şi necuprinsul dumnezeirii rămâne dincolo de cuprindere. Căci Cel a cărui măreţie şi slavă nu are margini e totdeauna la fel, privirea contemplându-L la aceeaşi înălţime. Aceasta a strigat-o şi marele David, care a săvârşit urcuşurile cele bune în inimă şi a mers din putere în putere, zicând: *Tu eşti Prea Înalt în veci, Doamne* (Ps. 144, 5). Prin aceasta a indicat, socotesc, că în toată eternitatea veacului nesfârşit, cel ce aleargă spre Tine se face pururi mai mare şi mai înalt ca sine însuşi, crescând necontenit, în mod proporţional, prin urcuşul în cele bune. Dar Tu, acelaşi eşti,

[890] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Orice treaptă e punct de plecare pentru un nou suiş, căci ea deschide vederea şi calea spre o treaptă mai înaltă. Şi aşa niciodată nu se va împuţina distanţa pe care sufletul trebuie să o parcurgă spre Dumnezeu, oricât de sus ar fi ajuns, adică chiar dacă calea parcursă şi lăsată în urmă se măreşte mereu. Sfântul Grigorie respinge stăruitor teoria origenistă despre plictiseala la care ajunge sufletul în Dumnezeu, fapt care implică o mărginire a fericirii pe care Dumnezeu o poate da. (n. s. 115, p. 185)

[891] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E o învăţătură proprie sfântului Grigorie de Nyssa aceea că orice ţintă la care ajunge sufletul în cunoaştere şi bunătate se face începutul unei porniri spre altă ţintă, pe care ţinta atinsă o face să se arate. Aceasta e doctrina epectazelor. Această înălţare de la o ţintă la alta ţine veşnic. Ea implică nesfârşirea oceanului dumnezeiesc, la a cărui margine nu ajungem niciodată, pentru că nu are margine. (n. s. 127, p. 195)

Prea Înalt, neputând să apari niciodată mai coborât celor ce urcă, prin aceea că eşti totdeauna în mod egal mai presus şi mai înalt de puterea celor ce se înalţă. Aceasta am socotit, aşadar, că le statorniceşte Apostolul despre firea bunătăţilor negrăite, când zice că binele acela nu l-a văzut vreun ochi, chiar dacă priveşte pururea. Căci nu vede cât este, ci cât este cu putinţă ochiului să privească. Şi urechea nu a auzit cât este Cel de care se vorbeşte, chiar dacă primeşte pururea cuvântul în auz. Şi la inima omului nu s-a suit, chiar dacă cel curat cu inima vede cât poate. Căci ceea ce se cuprinde mereu e totdeauna mai mult decât cele ce s-au cuprins înainte, dar nu hotărniceşte în sine ceea ce se caută, ci marginea a ceea ce s-a aflat se face, celor ce urcă, început spre aflarea celor mai înalte. Şi nici cel ce urcă nu se opreşte vreodată, primind începutul din început, nici începutul celor pururea mai mari nu se desăvârşeşte în sine. Căci niciodată dorinţa celui ce urcă nu se opreşte la cele cunoscute, ci sufletul urcând printr-o altă dorire mai mare spre alta de mai sus, într-o urcare necontenită, înaintează pururea, prin cele mai înalte, spre Cel nehotărnicit[892]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia a VIII-a, în PSB, vol. 29, pp. 222-223)

„Pururea Izvorul bunătăţilor atrage spre Sine pe cei ce însetează, precum zice Izvorul în Evanghelie: *De însetează cineva, să vină la Mine să bea* (In. 7, 37). Căci în aceasta nu a dat un hotar nici setei, nici pornirii spre El, nici plăcerii de a bea, ci cu întinderea poruncii în veci, uneşte şi îndemnul de a înseta, şi de a bea, şi de a avea pornirea spre El[893]. Iar celor ce au apucat să guste şi au aflat că bun e Domnul, gustarea li se face ca un îndemn spre împărtăşire de şi mai mult. De aceea, niciodată nu lipseşte celui ce urcă îndemnul ce i se face, care îl atrage necontenit spre ceea ce e mai mare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia VIII, în PSB, vol. 29, pp. 223-224)

„Vezi cum drumul celor ce urcă spre Dumnezeu e fără hotar? Cum ceea ce cunoaşte se face necontenit început spre ceea ce e, potrivit celor spuse, deasupra?[894] Când

---

[892] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Grigorie expune vestita sa învăţătură despre *epectaze*. Orice ţintă atinsă în urcuşul spre Dumnezeu se face început al unui nou urcuş. Orice sfârşit e un început. Niciun început nu se desăvârşeşte în sine, căci după acest început, va ajunge la alt început. Orice început deschide drumul spre alt început. Fiecare treaptă ajunsă face cu putinţă urcuşul la o altă treaptă. Fiecare e un alt început, căci nicio treaptă nu mulţumeşte sau nu e ultima. Aceasta e *l'éternel commencement* la lui Charles Péguy. Acest proces se petrece cu sufletul cunoscător, pentru că Cel în Care înaintează nu e hotărnicit. Acest suflet creşte mereu în Cel nehotărnicit. (n. s. 164, p. 223)

[893] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Porunca şi îndemnul Domnului: *să vină la Mine şi să bea* e dată pentru veşnicie. Deci nici setea nu se va potoli vreodată. Ci în cel ce bea, sau în cel ce gustă, se trezeşte dorinţa de a bea şi de a gusta mai mult. Şi izvorul e nesecat şi mereu dă ceva nou din el. (n. s. 165, p. 224)

[894] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Urcuşul spre Dumnezeu nu se isprăveşte niciodată; el nu ajunge la un hotar, pentru că Dumnezeu însuşi nu are hotar în fiinţa Lui, în iubirea Lui. De altfel, chiar înaintarea în unirea cu o persoană omenească nu are hotar. Iubirea creşte din ea însăşi în măsura în care se afirmă, întrucât este o relaţie de la persoană la persoană, apropierea unei persoane de alta. Iubirea creşte la nesfârşit pentru că persoana care se apropie de o altă persoană este indefinită în setea ei de a iubi, şi persoana pe care o iubeşte este indefinită în vrednicia ei de a fi iubită şi în capacitatea ei de a răspunde la iubire, stimulând iubirea celeilalte persoane. Iubirea este nesfârşită pentru că este actualizarea indefinitului a două persoane în relaţia dintre ele. În iubire se activează indefinitul persoanelor ce sunt prin fiinţa lor legate şi orientate una spre alta. Dar în activarea iubirii între ele, persoanele se împărtăşesc de Dumnezeu, de Persoana infinită prin Sine din veci, de interesul Ei pentru persoanele omeneşti la nesfârşit. De aceea orice treaptă nouă în unirea cu Dumnezeu e un punct de plecare pentru pornirea mai departe spre o nouă treaptă de unire cu El, pentru că El însuşi ne atrage cu iubirea Lui mereu mai aproape de Sine şi ne umple de o tot mai mare iubire faţă de

nădăjduim o oprire din urcuşul spre cele înalte? Ce-ar mai căuta cineva după ce i se recunoaşte desăvârşirea? O vedem aflându-se încă înăuntru şi neieşită încă în afara uşilor ei, nici desfătându-se de arătarea feţei Lui, ci bucurându-se încă prin auz de împărtăşirea de bunătate. Deci această învăţătură am aflat-o prin cele spuse, că întotdeauna li se potriveşte celor ce înaintează spre cele mai mari, cuvântul Apostolului, care zice: *Dacă i se pare cuiva că a cunoscut, încă n-a cunoscut cum trebuie să cunoască* (I Cor. 8, 2). Căci L-a cunoscut pe El sufletul în cele dinainte, atât cât a cuprins. Dar fiindcă ceea ce a rămas necuprins e de nesfârşite ori mai mult decât ceea ce s-a cuprins, de aceea Mirele i S-a arătat de multe ori sufletului, şi ca şi când nu i-a stat încă înaintea ochilor, făgăduieşte prin glas că i Se va arăta miresei.

Ca să ni se facă lucrul acesta mai lămurit, voi adăuga cuvântului o icoană, spre pilduire. Dacă s-ar apropia cineva de izvorul acela, de care a spus Scriptura că a ieşit la început din pământ şi care avea atâta mulţime de apă, că uda toată faţa pământului, apropiindu-se de izvor s-ar minuna de nesfârşitul acela de ape care ţâşneşte şi se revarsă necontenit din pământ, dar n-ar spune că vede toată apa. Căci cum ar vedea ceea ce e ascuns în sânul pământului? Deci chiar dacă ar rămâne mult timp lângă apa ce ţâşneşte, ar fi pururi la începutul vederii apei[895]. Căci nu încetează apa de a curge pururi şi de a începe

---

El, care se revarsă nu numai spre noi, ci şi spre semenii noştri. În iubirea lui Dumnezeu faţă de mine simt şi iubirea Lui faţă de alţii şi deci iubirea Lui umplându-mă pe mine, ea se îndreaptă şi spre semenii mei. E o învăţătură pe care a pus-o cel mai larg în lumină sfântul Grigorie de Nyssa, urmând sfântului apostol Pavel (Filip. 3, 13: *Cele dinapoi uitându-le, la ţintă alerg*). E învăţătura *epectazelor*, a întinderilor nesfârşite mai sus, care nu sunt numai întinderi intelectuale, ci ale întregii mele fiinţe, care cuprinde în sine nu numai setea mea de cunoaştere, ci setea de a fi întreg tot mai aproape de Dumnezeu. Aceasta nu înseamnă că sufletul nu are pe Dumnezeu, sau nu e unit cu El şi pe treptele de mai jos. Căci şi cu o persoană omenească eşti mereu unit în iubire, deşi cu cât eşti mai unit cu ea, cu atât doreşti mereu să te uneşti şi mai mult. Urcuşul e făcut necesar nu numai de nesfârşirea lui Dumnezeu, ci şi de firea noastră făcută pentru infinitate, neîmpăcată cu viaţa în îngustime, în repetiţie, în monotonie, în nelibertate. De aceea, nu ne putem opri la nimic din cele multe, care se îngustează unele pe altele. Tot ce atingem pe pământ fiind finit, iar firea noastră fiind făcută pentru infinitate, nu se poate mulţumi cu nimic finit. Aceasta face necesar progresul şi schimbarea, dar schimbarea spre aceeaşi infinitate. Dar în viaţa viitoare, ajunşi în infinitatea lui Dumnezeu, ne vom *odihni* în ea, vom ajunge la o stabilitate în ea. Dar nici stabilitatea aceea nu va fi o încremenire, ci o lărgire. Pe când în timp şi în viaţa pământească trecem de la una la alta. În eternitate va fi o lărgire în aceeaşi. De altfel, în parte, experiem această lărgire în infinitatea lui Dumnezeu încă de aici. Apoi însuşi faptul că trebuie să ne mişcăm mereu, pentru a cuprinde altceva şi altceva, trecând uneori de la un conţinut la altul, cu totul contrar (teză-antiteză), ne arată că timpul e făcut pentru eternitate, că în timp tindem să ajungem la cuprinderea totului infinit, fără să ajungem vreodată să-l cuprindem în întregime. (n. s. 221, pp. 258-259)

[895] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cunoscând pe Dumnezeu sau având simţirea bunătăţilor Lui, suntem pururi la începutul acestei cunoaşteri sau simţiri, cum cunoscând o persoană omenească sau gustând prin iubire farmecul comuniunii cu ea, suntem pururi la începutul acestei cunoaşteri sau comuniuni. Fiecare nouă cunoaştere, prin trăirea în această comuniune, ne stârneşte, dată fiind fericirea gustată în ea, la o altă cunoaştere şi comuniune mai bogată, mai substanţială. Toate cunoaşterile, toate comunicările dinainte le-am uitat sau, dacă nu le-am uitat, ele îşi capătă de fiecare dată noi înţelesuri, noi adâncimi, noi puteri de a ne ferici, mai ales dacă suntem în contact viu cu persoana respectivă şi ea ne descoperă mereu din farmecul ei unic şi nesfârşit. Urcuşul în intimitatea cu ea nu se sfârşeşte niciodată, dar e un urcuş în intimitatea aceleaşi persoane, pe care am cunoscut-o până acum, care ne este familiară şi ne întreţine bucuria prin această familiaritate. E un *progressus in idem*. E o înaintare, care e totodată o stabilitate, o rămânere în aceeaşi casă. E un *motus stabilis,* un *status mobilis*. E o adâncire în acelaşi indefinit familiar, sau infinit inepuizabil, în aceeaşi bucurie pe care ne-o întreţine. E o îmbogăţire a noastră, dar nu o înstrăinare, ci dimpotrivă, nu e o risipire în noutăţile fără adâncime, de suprafaţă, în care nu ne regăsim niciodată pe noi înşine, în care rămânem mereu străini de identitatea noastră. (n. s. 222, pp. 259-260).

să ţâşnească. La fel, cel ce priveşte frumuseţea cea dumnezeiască şi fără hotar, fiindcă ceea ce află mereu se arată mai nou şi mai minunat, decât ceea ce a cuprins înainte, se minunează de ceea ce apare necontenit, dar niciodată nu se opreşte din dorinţa de a vedea, pentru faptul că ceea ce aşteaptă e mai măreţ şi mai dumnezeiesc, decât tot ce se vede. (…) minunându-se şi uimindu-se necontenit de ceea ce cunoaşte, niciodată nu-şi opreşte în cele văzute dorul de cel văzut". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia XI, în PSB, vol. 29, pp. 258-260)

„Nu încetează să intre (sufletul – n. a.) prin înaintare la cele mai înalte şi să iasă necontenit din cele ajunse[896]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, omilia a XI-a, în PSB, vol. 29, p. 277)

„Căci cine nu ştie treptele acelea pe care a urcat Moise, care mereu se făcea mai mare şi niciodată nu se oprea de a creşte mai mare? A crescut la început, când a pus mai presus de împărăţia egiptenilor ocara pentru Hristos, alegând mai bine să fie necăjit cu poporul lui Dumnezeu, decât să se bucure de gustarea vremelnică a păcatului. A crescut iarăşi când egipteanul, asuprind pe evreu, a omorât pe cel de alt neam, luptând pentru israelit. Şi vei înţelege, fără îndoială, felul creşterii, de vei lua istoria ca chip al unui înţeles mai înalt. Şi iarăşi s-a făcut mai mare ca sine, păzindu-şi viaţa netulburată de zgomote, prin îndelungata înţeleaptă petrecere în pustie. Apoi se luminează de focul din rug. Pe lângă acestea, îşi goleşte tălpile de învelişul mort. Pierde şerpii egipteni cu toiagul. Scoate de sub tirania lui faraon neamul său şi îl conduce prin nor. Desparte marea. Acoperă sub mare tirania. Îndulceşte Mera. Înmoaie piatra. Se hrăneşte cu mâncarea îngerilor. Aude trâmbiţele, îndrăzneşte să se urce pe muntele ce arde. Atinge vârful. Ajunge sub nor. Intră în întunericul în care era Dumnezeu. Primeşte legământul. Se face soare neapropiat celor ce se apropie, fulgerându-i faţa de lumină. Dar cine ar putea înfăţişa prin cuvânt toate faptele lui şi feluritele arătări ale lui Dumnezeu? Şi totuşi cel ce s-a făcut atât de mare şi a ajuns la aşa de mari trepte şi s-a înălţat aşa de mult spre Dumnezeu, încă nu şi-a săturat dorinţa de mai mult şi se roagă să vadă pe Dumnezeu la faţă, cu toate că Scriptura a mărturisit încă dinainte că s-a învrednicit de convorbirea cu Dumnezeu, faţă în faţă. Dar nici faptul de a fi vorbit lui Dumnezeu ca unui prieten, nici convorbirea ce a avut-o cu Dumnezeu, gură către gură, nu-i potoleşte dorinţa după cele mai înalte, ci *De am aflat, zice, har înaintea Ta, arată-mi-Te, ca să Te cunosc*. Şi Cel ce făgăduieşte să-i dea harul cerut, Cel ce a zis: *Te-am cunoscut pe tine mai mult decât pe toţi* (Ieş. 33, 17), trece de el în locul sfânt, pe piatră, acoperit fiind de mâna dumnezeiască, când sta, încât de abia îi vede spatele Lui, după ce a trecut". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia a XII-a, în PSB, vol. 29, pp. 277-278)

[896] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tot urcuşul spre Dumnezeu este o ieşire şi o intrare continuă. E o ieşire din starea în care ne aflăm şi o intrare în alta mai înaltă. Nu e simplă înaintarea în aceeaşi stare, deşi faptul că stările se continuă spre acelaşi bine tot mai înalt dă celui ce intră şi iese şi o statornicie. Într-un fel suntem nemulţumiţi cu starea în care ne aflăm de câtva timp, pentru că, cunoscându-i marginile, nu ne mai este satisfăcută setea noastră de nemărginire. Voim ceva nou, voim să ieşim din mărginire. Dar noul în care intrăm e din alt punct de vedere înrudit cu starea în care am fost. Binele, iubirea, e mereu nou şi mereu acelaşi. E un nou paradox: schimbarea şi stăruinţa. Omul e mereu nou şi mereu acelaşi în înaintarea vieţii lui, mai ales când înaintează în cele bune. Numai cel rău e monoton, sau în el monotonia copleşeşte noutatea. (n. s. 248, p. 277)

„Sufletul care vede pe Dumnezeu şi primeşte în sine dorul cel bun după frumuseţea nestricăcioasă are necontenit o poftă nouă spre ceea ce e deasupra, neslăbindu-şi niciodată dorul prin săturare[897]. De aceea nu încetează de a se întinde spre cele dinainte şi de a ieşi din aceea în ce este şi de a pătrunde mai înăuntru, unde încă nu a fost. Şi ceea ce i se arată lui mereu mai minunat şi mai mare, socoteşte mai prejos de ceea ce urmează, pentru faptul că ceea ce se află în chip necontenit este neîndoielnic mai frumos decât ceea ce a atins înainte. E ceea ce se întâmplă şi lui Pavel, care murea în fiecare zi (I Cor. 15, 11), fiindcă mereu trecea la o viaţă nouă, făcându-se necontenit mort faţă de ceea ce a trecut şi dând uitării cele străbătute înainte[898]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia XII, în PSB, vol. 29, p. 284)

„Sufletul, ieşind după cuvântul Lui şi căutând pe Cel neaflat, apoi chemând pe Cel neajuns de înţelesul numirilor, află de la păzitori că iubeşte pe Cel neajuns şi doreşte pe Cel necuprins. Prin aceasta e bătut şi rănit într-un fel oarecare de deznădejdea de a nu ajunge pe Cel dorit, socotind dorinţa sa fără împlinire şi sortită să nu se poată bucura de Cuvântul. Dar i se smulge vălul tristeţii, prin aceea că află că adevărata bucurie de Cel dorit e să înainteze pururea în căutarea Lui şi să nu înceteze niciodată din urcuş, dorinţa împlinită născând totdeauna altă dorire a Celui ce se află deasupra[899]. Deci după ce i s-a luat vălul deznădejdii şi a văzut frumuseţea nesperată şi necircumscrisă a Celui dorit[900], ce e aflată în toată eternitatea veacurilor mereu mai mare[901], se întinde cu un dor şi mai

---

[897] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De înaintarea în bine nu se satură sufletul niciodată. Numai de săvârşirea răului se satură. Ba chiar îi pare rău de săvârşirea lui, pe când de săvârşirea binelui nu-i pare rău niciodată. Aici e vizată teoria platonic-origenistă despre săturarea sufletelor de bine în preajma lui Dumnezeu şi despre coborârea de acolo pentru a ieşi din plictiseala acelei săturări, ceea ce le pricinuieşte o nouă încorporare. Binele este nesfârşit. E nesfârşit pentru că el constă în comuniunea iubitoare dintre persoane şi în primul rând între persoana noastră şi Persoana dumnezeiască de nesfârşită bunătate şi nesfârşit nouă în formele de manifestare ale bunătăţii Ei dăruitoare. (n. s. 257, p. 284)

[898] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un nou sens al morţii. Nu trebuie omorât numai omul vechi odată pentru totdeauna, ci cel ce urcă în Hristos moare mereu faţă de starea la care a ajuns, uitând de ea, pentru a trece mereu la o stare nouă. (n. s. 258, p. 284)

[899] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un alt înţeles al bătăilor şi rănilor primite de mireasă de la îngeri şi al smulgerii vălurilor ei este că află de la ei că nu poate să ajungă să cuprindă pe Cuvântul cel necuprins. Căci nici ei nu pot să-L cuprindă. Aceasta pune un văl de tristeţe pe suflet. Dar vălul acesta e smuls de îngeri, prin cunoştinţa ce i-o dau că însăşi căutarea neîncetată a Lui şi urcuşul neoprit spre El este o cunoaştere a Lui şi deci un motiv de bucurie. Căci nu ar căuta sufletul neîncetat pe Dumnezeu, dacă nu ar şti de El, dacă, într-un fel oarecare, El nu S-ar face simţit. În acest urcuş, sufletul simte deci că trăieşte şi cunoaşte necuprinsul lui Dumnezeu. Într-un fel, Îl cunoaşte în mod continuu nou, ca într-o descoperire continuu nouă. Dar dacă L-ar cunoaşte cineva deplin, n-ar mai avea bucuria să-L simtă ca pe Cel continuu nou, deci ca pe Cel niciodată deplin înţeles. Simţindu-i pe îngeri, şi simţindu-i ca mărginiţi îşi dă seama de nemărginirea lui Dumnezeu. (n. s. 261, p. 286)

[900] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Avem aici o altă expresie paradoxală: *A văzut frumuseţea nesperată şi necircumscrisă a Celui dorit*. A văzut, cu alte cuvinte, o frumuseţe pe care nu speră să o mai vadă şi a văzut necircumscrierea Lui sau a cuprins faptul că e necuprins. Simţirea frumuseţii pe care nu speră să o privească e mai mare decât toate frumuseţile. Într-un fel îţi dai seama de ea, dar în altul nu speri să o poţi sesiza. Orice frumuseţe are, de altfel, ceva din acest caracter paradoxal: o vezi şi nu o poţi defini, sau vedea în întregime; o vezi şi nu o poţi circumscrie nici cu simţirea directă, nici în conceptele care traduc această sesizare directă, dar insuficientă. (n. s. 262, p. 286)

[901] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu numai în viaţa pământească, ci în eternitatea veacurilor frumuseţea dumnezeiască şi necircumscrierea ei se arată mereu mai mare, dar şi lipsa speranţei de a o vedea întreagă sporeşte. (n. s. 263, p. 286)

înfocat şi vesteşte Celui iubit (…) simţirea inimii sale, că adică primind săgeata aleasă a lui Dumnezeu în sine, a fost rănită, prin vârful credinţei, în inimă, primind în rană săgeata iubirii. Iar iubirea, după cuvântul lui Ioan, este Dumnezeu". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia a XII-a, în PSB, vol. 29, pp. 285-286)

„Cei ce urcă pe o scară oarecare, spre cele mai înalte, când păşesc pe prima treaptă, prin ea sunt ridicaţi spre cea aşezată deasupra şi iarăşi, a doua duce pe cel ce urcă la a treia şi aceasta, la cea următoare şi aceasta, la cea de după ea[902]. Şi astfel, cel ce urcă de la treapta în care este, înălţându-se mereu spre ceea ce e deasupra, ajunge la cel mai înalt vârf al urcuşului". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri,* Cuvântul al II-lea, în PSB, vol. 29, p. 342)

„Nu e cu putinţă să se înalţe cineva spre Dumnezeu astfel, decât privind mereu la cele de sus şi având dorinţa nesfârşită a celor înalte, încât să nu iubească şi să rămână la cele dobândite, ci să socotească drept pagubă neridicarea la ceea ce e mai presus". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri,* Cuvântul al V-lea, în PSB, vol. 29, p. 368)

„Graniţa binelui nici măcar n-o putem întrezări, aşa că iubirea nu se sfârşeşte decât o dată cu binele. La urma urmei, marginea binelui este numai contrariul (răul). Cel a cărui fire nu acceptă răul, va înainta mereu spre binele nelimitat şi nesfârşit". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, în PSB, vol. 30, p. 382)

„Căci participarea la bunătatea dumnezeiască îl face pe participant mai mare şi mai primitor de bunătăţi, fiindcă îi dă spor în forţă şi mărime, aşa încât cel ce este hrănit cu bunătatea dumnezeiască creşte mereu şi niciodată nu încetează de-a creşte.

Deoarece izvorul de bunătăţi curge fără încetare, firea primitorului devine mai capabilă să-l primească şi să-l cuprindă, fiindcă nimic din ce primeşte nu este aici de prisos, nici fără folos, tot ceea ce curge în sufletul primitor apărându-i propria-i mărime. Căci amândouă cresc împreună: puterea hrănitoare sporeşte şi mai mult belşugul de bunătăţi, iar izvorul de hrană curge şi mai îmbelşugat prin lărgirea sufletului, care se face din ce în ce mai mare. Aşadar sufletul trebuie să se ridice la atâta sporire, încât nimeni să nu-i mai poată stăvili creşterea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, în PSB, vol. 30, p. 385)

„Cu cât au în ele (sufletele – n. a.) sentimentul duhovniceştii sporiri, cu atât mai mult sunt înfometate şi însetate după împărtăşirea şi creşterea (lor) în har. Şi cu cât se îmbogăţesc duhovniceşte, cu atât se socotesc mai sărace şi tânjesc de darul cel duhovnicesc, după Mirele cel ceresc. Că spune Scriptura: *Cei ce mă mănâncă vor flămânzi încă* (*mai mult*), iar *cei ce mă beau, vor înseta încă* (*mai mult*) (Înţel. Sir. 24, 23)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, Omilia X, 1, în PSB, vol. 34, p. 133)

[902] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se pare că aici avem ideea de *Scară* a virtuţilor, care a devenit apoi atât de folosită în spiritualitatea răsăriteană. În scară, sfântul Grigorie concretizează şi mai mult ideea *epectazelor,* a urcării necontenite a sufletului de la o treaptă atinsă la alta, a cărei vedere o deschide treapta atinsă. (n. s. 24, p. 342)

„Desfătarea cu Dumnezeu este fără saţ şi cu cât mai mult gustă cineva şi mănâncă (din El), cu atât este mai flămând. Astfel de oameni au o dorinţă şi o iubire nepotolită faţă de Dumnezeu şi cu cât se silesc ca să crească şi să sporească (în această stare) cu atât mai mult se socotesc săraci şi lipsiţi, ca unii care nu posedă nimic". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, Omilia XV, 37, în PSB, vol. 34, p. 165)

„După cum cel lacom după bogăţie, oricât de multe averi ar strânge, niciodată nu se satură, ci din contră, pofta (după ele) îi creşte şi mai mult; şi după cum cineva, sfâşiat de sete, bând băutură dulce, tot mai însetat devine; tot aşa, gustând cineva (din bunurile oferite de Dumnezeu) nu se satură de ele niciodată şi având din belşug bunurile sale, se consideră pe sine sărac". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre iubire, 2-3, în PSB, vol. 34, p. 324)

Energiile divine

„Însă va trebui să precizăm şi aici mai întâi ce este în fond lucrarea puterii lui Dumnezeu. Ea este, aşa zicând, energia sau puterea prin care acţionează Dumnezeu atunci când creează, când poartă de grijă de toate, când judecă ori când rânduieşte şi îndrumă toate la vremea lor". (Origen, *Despre principii,* cartea întâia, XII, 2, în PSB, vol. 8, p. 68)

Lumina dumnezeiască[903]

„Pentru fiii luminii şi noaptea este zi. Când este fără lumină cel ce are lumină în inimă? Când n-are soare şi zi cel pentru care Hristos este soare şi zi?" (Sf. Ciprian, *Despre rugăciunea domnească,* XXXIV, în PSB, vol. 3, p. 485)

„La noi, aici pe pământ, soarele cel material face dimineaţa în suflete odată cu răsărirea luminii spirituale şi atunci face şi în sufletul celui care L-a primit". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilia la Psalmul XLV*, V, în PSB, vol. 17, p. 304)

„Căci harul luminii se îndreaptă spre amândouă simţurile (lui Moise – n. a.): el lumina vederea cu strălucirea razelor, iar auzul i-l lumina cu învăţături nemuritoare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute,* în PSB, vol. 29, p. 26)

„Acest foc alungă pe demoni, înlătură păcatul, este putere a învierii, lucrarea a nemuririi, iluminare a sufletelor sfinte şi sprijin al puterilor intelectuale. Să ne rugăm ca acest foc să vină şi la noi, pentru ca totdeauna umblând întru lumină, să nu lovim, vreodată, câtuşi de puţin, picioarele noastre de piatră, ci să fim ca nişte sfeşnice în lume, păzind cuvântul vieţii veşnice". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, Omilia XXV, 10, în PSB, vol. 34, p. 204)

„Slava care a strălucit pe faţa lui Moise era o prefigurare a slavei celei adevărate. Atunci, iudeii nu puteau privi la faţa lui Moise (Exod 34, 35), acum însă, creştinii primesc în sufletele lor această slavă luminoasă, iar întunericul, neputând suporta strălucirea

[903] Vezi şi studiul introductiv *Dumnezeu este lumină.* – n. a.

luminii, fuge orbit”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, Omilia XLVII, 1, în PSB, vol. 34, p. 270)

„Căci dacă şi nouă celor din lume ne sădeşte lumina Dumnezeu, El trebuie să se bucure ca înainte de toate celelalte, având-o în firea proprie. Sau dacă socotesc unii că nu-i aşa, li se va putea spune celor ce s-au hotărât să cugete astfel: *Înţelegeţi neînţelepţilor din norod şi înţelepţiţi-vă odată, nebunilor. Cel ce a sădit urechea nu aude? Sau cel ce a plăsmuit ochiul nu vede*? (Ps. 93, 8-9). *Căci viu este cuvântul lui Dumnezeu şi lucrător şi mai ascuţit decât o sabie cu două ascuţişuri, pătrunzând până la despărţitura sufletului şi a duhului, a încheieturilor şi la măduvă şi deosebind gândurile şi sfaturile inimii; şi nu este zidire nearătată înaintea Lui. Şi toate sunt goale şi descoperite înaintea ochilor Lui* (Evr. 4, 12-13)”. (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a IX-a, în PSB, vol. 38, p. 298)

Vederea lui Dumnezeu

„Pe Dumnezeu niciunul din oameni nu L-a văzut, nici nu L-a cunoscut, ci El s-a arătat pe Sine Însuşi (In. 1, 18; Lc. 10, 22).

S-a arătat prin credinţă, singura prin care se poate vedea Dumnezeu”. (*Epistola către Diognet*, cap. VIII, 5-6, în PSB, vol. 1, p. 415)

„(...) Cineva vede pe Dumnezeu nu din cauza înrudirii şi nici pentru că este spirit, ci pentru că este virtuos şi drept”. (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea întâi, IV, în PSB, vol. 2, p. 125)

„Iar dacă îmi spui: *Arată-mi pe Dumnezeul tău!*, atunci îţi voi spune şi eu: *Arată-mi omul din tine şi-ţi voi arăta şi eu pe Dumnezeul meu!* Arată-mi că ochii sufletului văd şi că urechile inimii tale aud! După cum cei care privesc cu ochii trupului înţeleg cele ce se petrec în viaţă şi pe pământ şi fac totodată deosebire între lumină şi întuneric, între alb şi negru, între urât şi frumos, între armonios şi nearmonios, între măsurat şi nemăsurat, între excesiv şi ciuntit şi la fel deosebesc sunetele de sunt ascuţite sau groase sau plăcute, tot aşa se poate spune şi de urechile inimii şi de ochii sufletului, că le este cu putinţă să vadă pe Dumnezeu. Da, Dumnezeu este văzut de cei ce pot să-L vadă dacă au deschişi ochii sufletului. Toţi oamenii au ochi; dar unii au ochii acoperiţi cu o pieliţă şi nu văd lumina soarelui. Pentru că orbii nu văd, nu înseamnă că lumina soarelui nu străluceşte, ci orbii să dea vina pe ei şi pe ochii lor. Tot aşa şi tu, o, omule, din pricina păcatelor şi a faptelor tale rele, ochii sufletului tău îţi sunt acoperiţi cu o pieliţă. Că omul trebuie să aibă aşa de curat sufletul ca o oglindă strălucitoare. După cum atunci când oglinda prinde rugină, nu se poate vedea chipul omului în ea, tot aşa şi un om nu poate vedea pe Dumnezeu când se află în el păcatul”. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea întâi, II, în PSB, vol. 2, pp. 373-374)

„Toate aceste păcate te întunecă. Sunt ca un gunoi, care-ţi intră în ochi, de nu mai poţi vedea lumina soarelui. Tot aşa şi cu tine, o, omule! Păcatele tale te întunecă, de nu mai poţi vedea pe Dumnezeu”. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea întâi, II, în PSB, vol. 2, p. 374)

„Despre chipul lui Dumnezeu nu se poate vorbi; chipul Lui nu se poate explica. Cu ochii trupeşti nu poate fi văzut chipul lui Dumnezeu". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, Cartea întâi, III, în PSB, vol. 2, p. 375)

„După cum în om nu se vede sufletul, că este nevăzut pentru oameni, dar prin mişcarea trupului se înţelege că este în om suflet, tot aşa şi Dumnezeu nu se poate vedea cu ochii omeneşti, dar se vede şi se înţelege din purtarea Lui de grijă şi din lucrurile Lui. După cum când vezi pe mare o corabie bine echipată că aleargă şi se întoarce în port, gândeşti negreşit că este în ea un căpitan care o conduce, tot aşa trebuie să gândeşti că este un Dumnezeu Care conduce totul, chiar dacă nu-i văzut cu ochii trupului, pentru că-i necuprins. Dacă omul nu poate să se uite la soare, o stihie foarte mică, din pricina covârşitoarei lui călduri şi puteri, oare nu cu mult mai mult om muritor nu poate privi slava lui Dumnezeu, care-i mai presus de cuvânt?" (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea întâi, V, în PSB, vol. 2, p. 376)

„Xenofon, elevul lui Socrate, spunea că forma adevăratului Dumnezeu nu se poate vedea şi că prin urmare nu trebuie s-o căutăm. Stoicul Ariston spune şi el că trupul lui Dumnezeu nu poate fi atins. Amândoi aceşti cugetători au simţit măreţia Lui, de aceea n-au mai încercat s-o caute". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, I, în PSB, vol. 3, p. 353)

„Dumnezeul pe care-L adorăm noi nu-L arătăm, căci nu-L vedem, şi de aceea-L credem, pentru că suntem liberi să-L simţim şi fără să-L putem vedea. Nu-L vedem noi în faptele Lui? În toate mişcările lumii nu-i vedem noi puterea veşnic trează? Când tună, când trăzneşte, când fulgeră, când se înseninează cerul.

Nu trebuie să te miri dacă nu vezi pe Dumnezeu. Vezi tu? Toate sunt mişcate şi purtate de vânt şi de curenţi şi, cu toate acestea, vântul şi curenţii nu-i putem vedea. Nu putem privi soarele care ne dă lumina. Vederea ni-i oprită şi slăbită de tăria razelor lui şi, dacă am încerca să-l privim mai mult, am orbi.

Ce să spun? Dacă soarele nu-l poţi privi, cum ai putea suporta pe însuşi făcătorul acestui izvor de lumină? Cum L-ai putea privi pe Dumnezeu, când tu fugi la auzul trăsnetelor Lui? Când te ascunzi la vederea fulgerelor Lui? Cu ochii tăi omeneşti vrei să vezi pe Dumnezeu, când sufletul tău chiar, care-i dă viaţa şi graiul, nu-l poţi vedea, nici stăpâni?" (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXXII, 4-6, în PSB, vol. 3, pp. 386-387)

„Dumnezeu Însuşi este dragoste (I In. 4, 8, 16) şi datorită dragostei Lui am ajuns să-L privim". (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui?*, 37.1., în PSB, vol. 4, p. 56)

„(...) Hristos, singurul prin Care poate fi văzut Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. I, 10.3., în PSB, vol. 4, p. 77)

„Xenofon Atenianul[904] ar fi scris şi el în termeni precişi despre adevăr, dând şi el mărturie ca Socrate, dacă nu s-ar fi temut de paharul cu otravă al lui Socrate; totuşi spune

[904] Notă Pr. D. Fecioru: Xenofon, istoric şi general atenian, discipol al lui Socrate (430-355 î.d.H.). a fost un poligraf. A scris lucrări despre Socrate (cele amintite mai sus), lucrări de istorie (*Anabasis, Viaţa şi faptele lui Cirus, Hellenica*), lucrări de filozofie, lucrări de economie. (n. s. 631, p. 128)

acelaşi lucru în cuvinte acoperite: *Cel Care clatină pe toate şi le linişteşte, vădit este că e mare şi puternic. Ce fel este chipul Lui? Este nevăzut! Chiar soarele, care pare văzut de toţi, nici el nu îngăduie să te uiţi la el; iar dacă îndrăzneşti să te uiţi la el, el îţi ia vederile*[905]". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. VI, 71.3., în PSB, vol. 4, p. 128)

„Acei dintre eleni, care au filozofat bine şi exact, L-au văzut pe Dumnezeu potrivit unei reflectări şi unei întrezăriri a Dumnezeirii; că datorită slăbiciunii noastre, imaginile adevărului ne apar aşa cum se văd imaginile în apă, aşa cum vedem unele lucruri prin corpurile transparente". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* I, XIX, 94.7., în PSB, vol. 5, p. 68)

„Evanghelistul Ioan, atunci când spune în Evanghelia sa: *pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată* (In. 1, 18), ne dă să înţelegem clar tuturor celor ce judecăm lucrurile, că nu există nicio fiinţă care să-L poată vedea pe Dumnezeu. Aşadar, acest lucru nu trebuie să-l înţelegem în sensul că după fire fiinţa lui Dumnezeu ar fi vizibilă, dar ar scăpa privirii făpturii prea ticăloase, ci în sensul că tocmai prin firea ei dumnezeirea nu poate fi văzută[906]". (Origen, *Despre principii,* Cartea întâi, VIII, 1, în PSB, vol. 8, p. 53)

„(...) Nu printr-o lucrare a ochilor trupeşti, ci a inimii curate care are putere înţelegătoare, prin ea poate fi văzut Dumnezeu de cei vrednici de El. Găsim din belşug în toate Scripturile vechi şi noi cuvântul *inimă* în sensul de înţelegere, adică de putere de cunoaştere[907]". (Origen, *Despre principii,* Cartea întâi, IX, 1, în PSB, vol. 8, p. 54)

„(...) Să putem contempla pe Dumnezeu cu inimă curată, singura în stare să-L vadă". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a VII-a, cap. XLV, în PSB, vol. 9, p. 482)

„*Cel care M-a văzut pe mine a văzut pe Tatăl* (In. 14, 19), desigur (n-a văzut) figura, nici forma (Tatălui), pentru că natura divină este mai presus de orice compoziţie; a văzut, însă, bunătatea Lui, care ţine de esenţa Lui, esenţă care este asemenea şi egală cu a Acestuia (a Fiului), mai mult chiar, este considerată identică în Tatăl şi în Fiul". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. VIII, în PSB, vol. 12, p. 37)

„Vederea lui Dumnezeu duce la nemurire, iar nemurirea te apropie de Dumnezeu[908]". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a V-a, VIII, 8, în PSB, vol. 13, p. 198)

„(...) Omul nu poate să vadă faţa lui Dumnezeu şi să trăiască (Ieş. 33 20), dar îngerii celor mici din Biserică văd faţa Tatălui nostru cel din ceruri (Mt. 18, 10). Acum, pentru că suntem înconjuraţi de slăbiciunea trupului, nu este cu neputinţă să cuprindem priveliştea

[905] Notă Pr. D. Fecioru: Xenofon, *Memor*., IV, 3, 13-14. (n. s. 632, p. 128)
[906] Notă Pr. T. Bodogae: Nici măcar de puterile îngereşti, zice Origen în alt loc (*Fragm. Ioan,* ed. Preuschen, GCS, IV, 495) (n. s. 102, p. 53)
[907] Notă Pr. T. Bodogae: Inima ca organ de cunoaştere, τὸ ἡγεμονικὸν a fost pentru Origen, ca şi pentru moraliştii de genul lui Pascal, mai mult decât raţiunea, puterea de cunoaştere a omului. De aceea s-a spus că la el intuiţia primează faţă de raţiune. A se vedea *Filoc*., XVII, 1; XVII, 5, în traducerea noastră (volumul 7 al colecţiei). (n. s. 111, p. 54)
[908] Irineu, *Contra ereziilor*, IV, XXXVIII, 3 = *Înţel. Sol*. 6, 20.

arătării celei slăvite; dar îngerii, pentru că n-au acoperământ asemănător cu trupul nostru, nu sunt de nimic împiedicaţi să privească necontenit faţa slavei lui Dumnezeu. Deci şi noi, când vom fi fii ai învierii, atunci vom fi învredniciţi de cunoaşterea lui Dumnezeu faţă către faţă. Atunci, drepţii vor fi învredniciţi de bucuria privirii chipului lui Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul XXXVI, XI, în PSB, vol. 17, p. 277)

„*Şi s-a arătat Domnul Dumnezeu lui Avram*.

Acum întâlnim pentru întâia oară în Scriptură cuvântul *s-a arătat*. Dumnezeiasca Scriptură n-a folosit acest cuvânt nici cu Adam, nici cu Abel, nici cu Noe, nici cu altcineva. Ce înseamnă, dar, aceste cuvinte: *şi s-a arătat*? Pentru ce atunci Scriptura spune în altă parte: *Nimeni nu va vedea pe Dumnezeu şi va trăi*? (Ieş. 12, 7). Ce putem gândi, dar, de aceste cuvinte ale Scripturii, care spun că Dumnezeu *S-a arătat*? Cum s-a arătat dreptului Avram? Oare a văzut Avram fiinţa lui Dumnezeu? Nu! Doamne fereşte!

– Dar ce?

– Dumnezeu S-a arătat aşa cum numai El singur ştie şi atât cât putea Avram să vadă. Iscusit este înţeleptul şi bunul nostru Stăpân! Se pogoară spre firea omenească şi se înfăţişează celor care se pregătesc în chip vrednic. Şi asta o arată prin profetul Osie, când spune: *Eu am înmulţit vedeniile şi în mâinile proorocilor m-am asemănat* (Osie 33, 20). Isaia l-a văzut şezând pe scaun (Is. 6, 1); dar cuvintele acestea sunt nevrednice de Dumnezeu, că Dumnezeu nu şade. Cum ar putea şedea pe scaun firea cea netrupească şi nepieritoare? Daniil iarăşi L-a văzut ca vechi de zile (Dan. 7, 22). Zaharia apoi L-a văzut într-un fel, iar Iezechiil în alt fel. De asta Dumnezeu a spus: *Eu am înmulţit vedeniile*, în loc de: *M-am arătat aşa, după vrednicia fiecăruia*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXII, II, în col. PSB, vol. 21, p. 410)

„Dar dacă vrem, vom vedea şi noi pe Hristos. Nu aşa cum L-au văzut aceia atunci în munte, ci cu mult mai strălucitor. În ziua cea din urmă, nu va veni aşa; atunci pe Tabor, pentru a-i cruţa pe ucenici, a dat drumul numai la atâta strălucire cât puteau ei suferi; în ziua cea din urmă însă va veni cu însăşi slava Tatălui; şi nu numai cu Moise şi Ilie, ci cu oştire nenumărată de îngeri, cu arhangheli, cu heruvimi, cu popoarele acelea nenumărate de puteri cereşti; nu va avea un nor deasupra capului Lui, ci cu cerul înfăşurat. După cum atunci când se face judecată înaintea poporului se dau la o parte perdelele, iar judecătorii sunt văzuţi de toţi cei de faţă, tot aşa şi atunci, în ziua cea mare a judecăţii lumii, toţi îl vor vedea pe Hristos stând pe scaunul de judecată; toţi oamenii vor sta înaintea Lui; şi El, cu gura Lui, va grăi oamenilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LVI, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 653)

„Ascuns de ochii oamenilor, Hristos este văzut cu adevărat doar de ochii sufletului, până în ziua învierii, când şi trupul se va acoperi şi se va preaslăvi cu lumina Duhului, (lumină) care încă de acum se află în sufletul omului – pentru ca şi trupul să domnească cu sufletul, (cu sufletul) care de acum a intrat în împărăţia lui Hristos, se odihneşte şi este luminat cu lumina cea veşnică". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, Omilia II, 5, în PSB, vol. 34, pp. 95-96)

„Fiecăruia dintre Părinţii Sfinţi S-a arătat după cum a voit şi după cum le era de folos: altfel S-a arătat lui Avraam, altfel lui Isaac, altfel lui Iacob, altfel lui Noe, altfel lui Daniil, altfel lui David, altfel lui Solomon, altfel lui Isaia, altfel fiecăruia dintre Sfinţii Profeţi, altfel lui Ilie şi altfel lui Moise. (Mai mult decât atât), eu socotesc că Moise, pe când se afla în munte, în vremea postului celor 40 de zile, a mers tot timpul de s-a desfătat din masa cea duhovnicească. Fiecăruia dintre sfinţi s-a arătat după cum a voit, pentru a le da odihnă, a-i mântui şi a-i duce la cunoaşterea lui Dumnezeu. Pentru că toate câte voieşte poate să le facă şi – după cum vrea – Se micşorează, Se întrupează, Se transformă, este văzut întru slava Sa cea neapropiată de cei care-L iubesc, Se arată, - din multa şi negrăita Lui iubire – celor vrednici, după a Lui putere". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* Omilia IV, 13, în PSB, vol. 34, p. 103)

„Pentru că fiecare trebuie să ştie că sunt şi ochi lăuntrici (pe lângă) ochii cei din afară, şi urechi lăuntrice, pe lângă cele din afară. Şi după cum ochii aceştia (trupeşti), privesc şi observă, în chip sensibil, faţa prietenului sau a celui iubit, tot aşa şi ochii sufletului vrednic şi credincios, luminaţi de lumina divină, văd şi recunosc în chip spiritual, pe prietenul cel adevărat, pe Domnul, Mirele cel prea dulce şi mult dorit. Fiind luminat de Duhul, cel vrednic de cinstire, sufletul vede în chip spiritual frumuseţea cea mult dorită şi de negrăit, este rănit de dragostea divină, este condus către toate virtuţile şi dobândeşte o iubire nemărginită şi neistovită faţă de Domnul". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* Omilia XXVIII, 5, în PSB, vol. 34, p. 225)

„Având să coboare Atoateţiitorul Dumnezeu în chip de foc pe muntele Sinai, i s-a poruncit lui Moise să pregătească pe Israil spre vederea lui Dumnezeu. Iar modul pregătirii l-a stabilit însuşi Stăpânul tuturor. Căci *a zis lui Moise: Pogorându-te, spune poporului şi curăţă-i pe ei astăzi şi mâine. Şi să-şi spele hainele lor şi să stea pregătiţi în ziua a treia. Că în ziua a treia, se va pogorî Domnul pe muntele Sinai, înaintea întregului popor* (Ieş. 19, 10-11).

Aşadar, cei ce doresc familiaritatea cu Dumnezeu şi au ca scop să se înfăţişeze şi să-i slujească Lui prin râvna spre tot binele, trebuie să se cureţe mai întâi[909]. Unul ca acesta va fi în stare să-L vadă şi pe Dumnezeu Însuşi, după cuvântul Mântuitorului: *Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu* (Mt. 5, 8)[910]. La această strălucire poţi vedea, dacă vrei, că a ajuns şi dumnezeiescul Avraam însuşi[911]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* XIV, în PSB, vol. 38, p. 501)

„Iar după ce-am dezbrăcat pe omul cel vechi care se strică după poftele amăgirii şi ne-am tăiat plăcerile trupului prin ascuţişul şi lucrarea duhului, ne arătăm pe noi înşine

[909] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel ce voieşte să se apropie de Dumnezeu trebuie să se cureţe de egoismul păcatelor. Căci apropierea de Dumnezeu are ca urmare slujirea binelui, care e una cu slujirea altora. Binele pe care vrea să şi-l facă cineva sieşi nu e bine adevărat. (n. s. 555, p. 501)

[910] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pe Dumnezeu Îl văd cei curaţi cu inima, adică cei curăţiţi de egoismul păcatelor. Cei păcătoşi nu se pot vedea decât pe ei înşişi şi lucrurile materiale. Propriu-zis ei nu văd nici sinea lor adevărată, pe cea care se poate îmbogăţi spiritual şi poate dăinui în veci. (n. s. 556, p. 501)

[911] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Vederea lui Dumnezeu umple pe om nu numai de viaţă, ci şi de bucuria care se răspândeşte pe toată fiinţa lui ca lumina. Căci vederea e comunicare cu Dumnezeu şi primirea iubirii Lui şi a sensului existenţei. Dumnezeu e văzut ca foc al iubirii calde şi al luminii, sau al sensului existenţei. (n. s. 557, p. 501)

vrednici de-a ne împărtăşi şi de vederea dumnezeiască şi de-a ne face loc de odihnă al Sfintei şi celei deofiinţă Treimi[912]. Căci a zis Mântuitorul: *Cel ce nu se va ruşina de Mine şi de cuvintele Mele întru acest neam, vom veni Eu şi Tatăl şi ne vom face locuinţă la el şi întru el vom petrece* (In. 14, 23-24)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, XIV, în PSB, vol. 38, p. 502)

„Firea dumnezeiască nu o poate privi cineva cum este. Căci e cu desăvârşire de nevăzut şi dincolo de toată mintea; şi întrece puterea raţiunii. Nu se cunoaşte decât ea singură prin Sine. Aceasta ne-o spune Hristos, zicând: *Nimenea nu cunoaşte pe Fiul decât numai Tatăl; nici pe Tatăl nu-L cunoaşte cineva cine este, fără numai Fiul şi cel căruia voieşte Fiul să-L descopere* (Mt. 15, 27). Deci frumuseţea excepţională a lui Dumnezeu şi Tatăl ne-a arătat-o Unul Născut, înfăţişându-Se pe Sine Însuşi ca un chip strălucitor. De aceea zice: *Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl* (In. 14, 9)[913]. Iar pe Fiul îl vedem atât cu ochii inimii, cât şi cu ai trupului când, primind starea de golire (chenoză), S-a pogorât în cele ale noastre, deşi este în chipul şi în egalitatea lui Dumnezeu şi Tatăl şi S-a născut din El după fire. Căci a spus Baruch, arătând, precum socotesc, pe Cuvântul: *Acesta e Dumnezeul nostru şi nu se va adăuga altul la El. Aflat-a toată calea ştiinţei şi a dat-o pe a lui Iacob, slugii Sale şi lui Israel cel iubit al Său. După aceasta S-a arătat pe pământ şi împreună cu oamenii a umblat* (Baruch 3, 36-38)[914]. Dar şi dumnezeiescul David ne-a spus

[912] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se taie împrejur ceea ce nu ţine în mod necesar de firea omului, ceea ce s-a adăugat ca păcat, ceea ce închide, ceea ce reprezintă viaţa lui cea adevărată; omul păcatului care se învecheşte, care înaintează spre moarte, care nu se înnoieşte continuu prin comunicarea cu viaţa. Deschizându-se prin aceasta vieţii dumnezeieşti, poate vedea pe Sfânta Treime la stejarul Mamvri. Sfânta Treime e primită în firea noastră deschisă prin iubirea ei şi se odihneşte în iubirea noastră ospitalieră. (n. s. 558, p. 502)

[913] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Vorbind de cunoaşterea exclusiv prin Sine a firii dumnezeieşti Sf. Chiril precizează că această cunoaştere de Sine o are firea dumnezeiască de Sine întrucât e ipostasiată în Persoane. Căci firea nu există decât în Persoane. Iar Persoanele dumnezeieşti nu le cunoaşte nimeni altul decât Ele înseşi între Ele. Pentru cunoaşterea Persoanelor dumnezeieşti de către creatura raţională, trebuie să intervină voinţa uneia dintre acele Persoane. Creatura raţională nu cunoaşte deci prin ea însăşi Persoanele dumnezeieşti, ci printr-un act de descoperire a uneia dintre Acelea de către Alta. Tatăl Îl face descoperit pe Fiul, întrucât Îl pune într-o relaţie cu creaţia la aducerea ei la existenţă şi prin trimiterea Lui în trup. Iar Fiul Îl descoperă prin aceasta pe Tatăl cui voieşte El şi întrucât aceasta se deschide atotdescoperirii voluntare a Fiului şi prin aceasta descoperirii în Sine a Tatălui. Căci Fiul se descoperă ca Fiu. Deci cine-L cunoaşte ca atare, sesizează referirea iubitoare a Fiului către Tatăl. Fiul e cunoscut drept chip al Tatălui. Dar creatura raţională fiind creată de Tatăl prin Fiul, ea e după chipul Tatălui, adică într-o anumită conformitate cu Fiul. În măsura în care creatura îşi recunoaşte dependenţa ei de un Creator, se recunoaşte ca fiu, dar nu ca fiu după fire, ci creat, trăind nu numai o dependenţă de izvorul ultim al existenţei, ci şi o asemănare cu o Persoană dumnezeiască ca Fiu suprem într-un model de dependenţă necreată. Acestea le spune Sf. Chiril ca să arate că evreii care n-au primit pe Hristos ca Dumnezeu, n-au cunoscut pe Dumnezeu. (n. s. 569, p. 320)

[914] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul S-a putut face om şi S-a putut face înţeles de oameni, pentru că El a pus pecetea Sa de chip al Tatălui în oameni, fiind creaţi prin El şi deci şi susţinuţi în dezvoltarea lor prin El şi pentru că fiind Persoana necreatei şi veşnicei dependenţe de Tatăl, ca Unul-Născut, a putut trăi şi ca om această dependenţă, putând realiza prin aceasta şi cu oamenii o comunitate de simţire faţă de Tatăl, supremul izvor al existenţei. Aceasta a fost o coborâre la creatura Sa conştientă şi o înălţare a ei la Sine, dar nu după firea Sa veşnică, ci după harul bunei voinţe. Şi Tatălui Însuşi I-a plăcut să se aducă noi fii iubitori şi iubiţi. Făcându-Şi trupul propriu, Fiul lui Dumnezeu a ridicat chiar trupul creat prin El într-un fel părtaş la chipul Tatălui ce-l avea în Sine, la calitatea de mediu străveziu al Dumnezeirii Sale. De aceea Cuvântul lui Dumnezeu a putut fi cunoscut şi cu ochii trupului. (n. s. 570, p. 320)

mai înainte în chip lămurit: *Dumnezeul dumnezeilor, Domnul a grăit şi a chemat pământul de la răsăritul soarelui până la apus. Din Sion este strălucirea frumuseţii Lui. Dumnezeu va veni în chip arătat, Dumnezeul nostru, şi nu va tăcea* (Ps. 49, 1-3).

Căci s-a pogorât în chip de foc pe muntele Sinai. Dar că acelea erau chip (tip) şi altceva nimic, ne încredinţează Hristos Însuşi[915]. Mulţimea Iudeilor socotea că vede cu adevărat firea negrăită, prin mijlocirea lui Moise şi prin conducerea lor în Horeb şi prin strângerea lor în adunare (în biserică) sub muntele Sinai. Şi fiindcă îi cutremura pe ascultători şi sunetul pătrunzător al trâmbiţelor ce se auzea sus, socoteau că s-au făcut auzitori ai glasului dumnezeiesc. Dar că acestea le cugetau copilăreşte, îi încredinţează lămurit Dumnezeu, zicând: *Glasul Lui l-aţi auzit şi chipul Lui nu l-aţi văzut* (Deut. 4, 12). Şi cuvântul Lui nu-l aveţi rămânând în voi, pentru că nu credeţi Celui ce vi L-a trimis pe Acela[916]. Deci cei ce am crezut, am văzut în Fiul pe Tatăl; pentru că am primit şi pe Cuvântul Lui[917]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* II, 1, în PSB, vol. 39, pp. 319-321)

„Iar că Fiul este ca un fel de faţă a lui Dumnezeu Tatăl[918], ne-a ajutat să învăţăm uşor Psalmistul, zicând: *Unde voi pleca de la Duhul Tău şi de la faţa Ta unde voi fugi?* (Ps. 138, 7), iar altă dată ca în numele celor ce au crezut în El: *Însemnatu-s-a peste noi lumina feţei Tale, Doamne* (Ps. 4, 6). Căci am fost pecetluiţi de Duhul Sfânt spre asemănarea feţei Tatălui, adică a Fiului[919]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al V-lea, în PSB, vol. 40, pp. 194-195)

„Căci în cei curaţi sunt temeiurile curate pentru vederea lui Dumnezeu, şi Hristos va străluci în ei, călăuzindu-i în chip luminat prin Duhul Său spre toate cele cuvenite, descoperindu-se şi arătându-Se minţii lor prin raze negrăite". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, X, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 895)

---

915 Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Am spus într-o notă dinainte că toată creaţia e un chip complex al Cuvântului şi fiecare latură a ei este un chip în care e prezent El cu vreo putere şi idee a Lui. Dar în unele din aceste chipuri îşi face simţită în mod deosebit de intens prezenţa Sa. Aşa şi-a făcut-o în focul de pe Sinai. Şi prin toate conducea profetic pe oameni spre arătarea Lui în trup, într-o unitate maximă cu umanitatea şi cu creaţia, care se va face descoperită în viaţa viitoare. (n. s. 571, p. 321)

916 Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aci cuvântul poate fi înţeles şi ca cuvânt rostit şi ca Persoana Cuvântului Dumnezeiesc. Credem ferm cuvântului ce ni se spune, când credem Celui ce-l rosteşte. Cuvântul ce ni-l adresează Dumnezeu nu poate să nu fie al unei Persoane. Numai aşa e crezut cu adevărat. (n. s. 572, p. 321)

917 Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când credem ferm Cuvântului dumnezeiesc, credem într-o Persoană dumnezeiască ce ni-L adresează. Dar această Persoană este prin ea însăşi cuvântătoare. Dar e cuvântătoare, pentru că e Cuvântul Tatălui. Cuvântul ne vorbeşte pentru că ascultă în aceasta de Tatăl Lui. Cel ce se adresează nouă, nu o face dintr-o necesitate, ci dintr-o relaţie de iubire şi de ascultare ce-o are faţă de Cel al cărui Cuvânt este. Astfel când credem Cuvântului dumnezeiesc, credem în cuvântul ascultător al Tatălui. (n. s. 573, p. 321)

918 Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deşi omenescul lui Hristos nu se confundă cu dumnezeirea Lui, totuşi aşa cum în faţa văzută omenească se reflectă faţa (persoana) nevăzută a Lui, căci Persoana Lui este una care se manifestă prin amândouă firile, s-a putut spune aici că faţa nevăzută a lui Hristos reflectă în ea chiar faţa Tatălui. De aceea a putut spune Iisus lui Toma: *Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl*. (n. s. 281, p. 194)

919 Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Faţa omenească a celor credincioşi în Hristos, devine asemenea feţei Lui, făcută ca om Frate al lor. Aceasta e o dovadă că faţa nevăzută a Fiului, ca chip al Tatălui, se reflectă şi în faţa Lui omenească. (n. s. 282, p. 195)

„Nu L-au văzut iudeii, fiindcă n-au crezut în El. Noi Îl vedem prin supunere, Îl cunoaştem prin credinţă”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, LXIII, 4, în PSB, vol. 53, p. 248)

Aducerea aminte de Dumnezeu[920]

„A-ţi aminti de Dumnezeu înseamnă a-ţi aminti de viaţă, iar a-L uita înseamnă a muri”[921]. (*Actele martirice*, Sfântul Teotim, episcop de Tomis, în PSB, vol. 11, p. 342)

Atributele lui Dumnezeu[922]

„Cine poate tălmăci legătura dragostei lui Dumnezeu? Cine poate spune îndeajuns măreţia frumuseţii Lui?” (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XLIX, în PSB, vol. 1, p. 81)

„Cei mai mulţi din oameni, îmbrăcaţi în trupul cel muritor, ca melcii în casa lor, şi înfăşuraţi de jur împrejur de desfătările lor, ca aricii de ţepi, au despre fericitul şi nestricăciosul Dumnezeu aceleaşi păreri ca şi despre ei înşişi. Deşi aceştia se găsesc alături de noi, nu vor să ştie că Dumnezeu ne-a dăruit atâtea şi atâtea daruri de care El n-are nevoie; ne-a dăruit naşterea, El fiind nenăscut; ne-a dăruit hrana, de care El n-are trebuinţă; ne-a dăruit creşterea, El, Care-i totdeauna egal; ne-a dăruit o bătrâneţe şi o

---

[920] Minunate şi antologice sunt şi următoarele cuvinte ale Sfântului Isaac Sirul referitoare la aducerea aminte de Dumnezeu: *Adu-ţi aminte de Dumnezeu în toată vremea şi îşi va aduce şi El aminte când vei cădea în cele rele (...) Pomeneşte pe Dumnezeu ca şi El să te pomenească totdeauna. Şi pomenindu-te şi izbăvindu-te, vei lua de la El toată fericirea. Nu uita de El, împrăştiindu-te în cele deşarte, ca să nu uite nici El de tine în vremea războaielor tale. În vremea cînd îţi merge bine, fii ascultător Lui, ca să ai în necazuri îndrăzneală faţă de El prin rugăciunea neîncetată către El, făcută din inimă*. (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoinţe,* cuv. V, Filocalia X). – n. a.

[921] Tâlcuirea Pr. I. Rămureanu: Sf. Ioan Damaschin, *Sacra Parallela*, Lit. D, Tit. XXI, *Despre lauda lui Dumnezeu*, P. G. XCVI, col. 520 B. (n. s. 15, p. 342)

[922] Aceste atribute ce I le dăm lui Dumnezeu sunt împrumutate de la lucrarea lui Dumnezeu în Univers, de la Providenţa generală şi particulară şi de la arătările dumnezeieşti făcute în templele sfinte şi prin profeţi şi Apostoli. *«Eu sunt Cel ce sunt»* (Ieş. 3, 14), *viaţă, lumină, Dumnezeu, adevăr. Când Dumnezeu e preamărit drept cauză a tuturor lucrurilor este numit bun, înţelept, iubitor, Dumnezeul Dumnezeilor, Domnul Domnilor, Sfântul Sfinţilor, Cel veşnic, Cel ce există, pricinuitorul veacurilor, cunoscător, Cel ce are din belşug toate comorile cunoştinţei, putere, cârmuitor, împărat al celor ce împărăţesc, Cel vechi de zile, Cel ce nu îmbătrâneşte şi nu se schimbă, mântuirea, dreptatea, sfinţenia, răscumpărarea, Cel ce pe toate le întrece în măreţie. Unii spun că El există şi în sufletele noastre şi în trupuri, în cer şi pe pământ. Alţii îl numesc soare, astru, foc, apă, duh, rouă, nor, piatră, stâncă.* (Pseudo-Dionisie Areopagitul, *Despre numele divine*, P. G. III, col. 596ABC). - apud Pr. Magistrand Mircea Nişcoveanu, *Teologia lui Pseudo-Dionisie Areopagitul în opera «Despre numele divine»*, în *Ortodoxia*, XVI (1964), nr. 2, pp. 255-256. Atributul *existenţă* acordat lui Dumnezeu se referă la tot ce există şi este mai presus de tot ce există. Atributul *viaţă* se referă la toate cele ce trăiesc şi este peste cele ce au viaţă. Atributul *înţelepciune* se raportează la fiinţele inteligibile, raţionale şi sensibile şi stă mai presus de acestea. Dumnezeu e cunoaşterea a toate. E stăpânirea şi puterea şi se revarsă în tot ce există. *Ceea ce este cauza tuturor nu e unul dintr-o mulţime de unul, ci este înainte de orice unul şi de orice mulţime şi determină orice unul şi orice mulţime. – Ibidem*, cap. 13, 2, P. G. III, col. 977 - *apud* Pr. Magistrand Mircea Nişcoveanu, *Teologia lui Pseudo-Dionisie Areopagitul*, în *Ortodoxia*, XVI (1964), nr. 2, pp. 255-256. – n. a.

moarte fericită, El, Care-i nemuritor şi fără bătrâneţe. De aceea să nu gândească cineva că Dumnezeu are pasiuni, dacă se vorbeşte la evrei de mâinile, picioarele, gura şi ochii lui Dumnezeu, de ieşirile ş intrările Lui, de mâniile şi ameninţările Lui! Să nu gândească absolut deloc aşa ceva, ci trebuie să gândească într-un chip mai sfânt despre Dumnezeu, anume că unele din aceste cuvinte au însemnare alegorică". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, V, cap. 11, 68.1.-68.3., în PSB, vol. 5, p. 350)

„Desigur, însuşirile lui Dumnezeu sunt infinit superioare faţă de tot ceea ce cunoaşte nu numai firea omenească, ci şi fiinţele cele peste fire". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a VI-a, cap. LXII, în PSB, vol. 9, p. 424)

„(...) Cel Atotputernic (Care este nenăscut, mai presus şi dincolo de toate, negrăit, insesizabil, neajuns, sălăşluind în inima neapropiatei lumini – cum grăiesc dumnezeieştile Scripturi)". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cuvântare, Despre Sfântul Mormânt, 12, în PSB, vol. 14, p. 220)

„Preaînaltule, Preabunule, Preamilostive, Preadreptule, Preaascunsule, Preaprezentule, Preafrumosule şi Preaputernice, statornic şi de necuprins, neschimbabil, dar schimbând toate, niciodată nou, niciodată vechi, preaînnoindu-le pe toate, căci duci pe cei mândri la smerenie şi ei nu ştiu cine creează, hrăneşte şi înfăptuieşte, deşi nimic nu-Ţi lipseşte. Iubeşti şi nu Te aprinzi, eşti gelos şi eşti în siguranţă, Îţi pare rău şi nu suferi, Te mânii şi eşti liniştit, Îţi schimbi lucrurile, dar nu-Ţi schimbi planul; primeşti ceea ce descoperi şi nu ai pierdut niciodată, niciodată lipsit şi Te bucuri de câştiguri, niciodată avar, şi ceri dobânzi. Ţi se dă pe deasupra, ca să fii datornic, şi cine are ceva să nu fie al Tău? Dai înapoi datorii, fără să fii dator cuiva, dai datoriile înapoi, nepierzând nimic. Şi ce am zis, Dumnezeul meu, viaţa mea, sfânta mea dulceaţă, sau ce zice cineva când vorbeşte despre Tine? Şi vai celor care tac privitor la Tine, căci locvaci fiind, ei sunt muţi". (Fericitul Augustin, *Confessiones* - *Mărturisiri,* Cartea I, IV, (4), în PSB, vol. 64, pp. 64-65)

„Aşadar Tu, Doamne, le-ai creat, Tu Care eşti frumos, căci ele sunt frumoase, Care eşti bun, căci ele sunt bune, care exişti, căci ele există. Dar nu sunt atât de frumoase, nici atât de bune, nici nu sunt aşa cum eşti Tu, Făcătorul lor, cu care comparate nu sunt nici frumoase, nici bune, nici nu există. Ştim acestea şi mulţumim Ţie, ştim că cunoştinţa noastră comparată cu cunoaşterea Ta este nepricepere". (Fericitul Augustin, *Confessiones* - *Mărturisiri,* Cartea a XI-a, IV, (6), în PSB, vol. 64, p. 245)

„(...) Însuşirile lui Dumnezeu sunt unite şi nedespărţite". (Boethius, *Articole teologice*, I, 1, cap. IV, în PSB, vol. 72, p. 21)

„În Dumnezeu nu trebuie să căutăm nici aşezarea şi pasivitatea, căci nu sunt". (Boethius, *Articole teologice,* I, 1, cap. IV, în PSB, vol. 72, p. 22)

„Vrei Să-L vezi conducător? Iată, îndreaptă pe cele prezente şi le orânduieşte pe cele viitoare. Vrei să-L vezi judecător sever? Iată, pedepseşte pe cei vinovaţi. Vrei Să-l vezi drept şi milos? Iată, cruţă pe cei nevinovaţi. Vrei să-L vezi în toate judecător? Iată,

pretutindeni există judecata Lui. Căci ca judecător cercetează, ca judecător conduce; judecător dă hotărârea, judecător nimiceşte pe cei vinovaţi, judecător răsplăteşte pe cei nevinovaţi". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea I, XII, 60, în PSB, vol. 72, p. 207)

„(...) Toate cele ce le spunem cu privire la noi ca avându-le, la Dumnezeu se cuvine să le înţelegem ca indicând o privaţiune în sensul supraabundenţei Lui în ele". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a doua, 179, în PSB, vol. 80, p. 347)

„Mintea prea înţeleaptă, trecându-şi prin cele ce se săvârşesc potrivit ordinei universului puterile sale la puritatea nematerială a înţelesurilor, deosebeşte de cele mişcate pe Cel ce mişcă ca pe Unul şi singur şi simplu existând însuşi de Sine şi înţelegându-L ca fiind la fel şi cauza făcătoare şi unică în identitate, Îl cunoaşte ca inaccesibil după fire celorlalţi, neschimbat pentru că e nemişcat (căci nu are spre ce să se mişte Cel ce face şi împlineşte cele ce sunt şi le cuprinde ca Creator[923] şi cunoaşte toate înainte de facerea lor prin infinitatea puterii)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea întâi, ep. 6, în PSB, vol. 81, p. 50)

„(...) Atotsfinţenia, atotputernicia, atotdesăvârşirea, supradesăvârşirea, desăvârşirea de sine, stăpânirea prin sine, înţelepciunea de sine, şi orice altceva natural şi dumnezeiesc, se mai spune că este o calitate naturală[924]. I se cuvine numai lui Dumnezeu ca Celui mai presus de fiinţă[925]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Scrieri, 20, în PSB, vol. 81, p. 309)

---

[923] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu e nemişcat, dar le face şi le umple pe toate. Aristotel spusese şi el că e nemişcat, dar le mişcă pe toate. El nu spusese însă clar că Dumnezeu e Creator. Aceasta punea sub îndoială putinţa ca Dumnezeu să le mişte singur pe toate, sau ca mişcarea tuturor să depindă de Dumnezeu. Iar ca Cel ce nu le mişcă în mod absolut, nu e nici nemişcat în mod absolut de altă putere. O nemişcare absolută şi calitatea de a le mişca pe toate implică pe de o parte libertatea personală a lui Dumnezeu, pe de alta, capacitatea de Creator. Şi iarăşi pe de altă parte Sf. Maxim vede calitatea de nemişcat a lui Dumnezeu în faptul de a nu avea unde se mişca, dată fiind infinitatea şi desăvârşirea Lui, pe când Aristotel nu dăduse aceste motive. (n. s. 90, p. 50)

[924] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Însuşirile lui Dumnezeu nu sunt deosebite de firea sau de natura dumnezeiască, ci sunt una cu ea. (n. s. 650, p. 309)

[925] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate au caracterul suprafiinţial, ca şi fiinţa divină. Şi ca atare nu se disting de fiinţa divină cum se disting însuşirile existenţelor create, fiind determinate în parte de relaţia fiecăreia din ele cu altele. Kant a făcut distincţia între *judecăţile analitice*, care spun doar ceva despre lucrul în care acel ceva se găseşte (omul — fiinţă cuvântătoare), şi *judecăţile sintetice*, care adaugă ceva nou unei existenţe (omul — fiinţă care se îmbracă). În realitate despre nicio fiinţă creată nu se poate face o judecată pur analitică, pentru că fiecare e ceea ce e şi printr-o relaţie cu altele: omul e fiinţă cuvântătoare pentru că are cui vorbi; omul are nevoie de atâtea lucruri deosebite de sine pentru a trăi. Dumnezeu însă nu depinde de nicio relaţie. El e în Sine desăvârşit etc. Şi trebuie să existe un vârf al existenţei care are în sine totul. Fiecare însuşire ce I-o atribuim ţine de firea Lui. El e mai presus de orice fel de judecată sintetică (şi chiar analitică, în sensul celor aplicate nouă). Acest fel de a fi al Lui rămâne pentru noi o închipuire vagă. Totuşi intrând de bună voie în relaţie cu noi, ca fiinţe mărginite, firea Lui se arată activă potrivit trebuinţei noastre de a ne dezvolta ca fiinţe mărginite. Faptul că toate din lume sunt dependente unele de altele arată nu numai pe fiecare insuficientă sieşi şi neavând existenţa prin ea, ci şi pe toate. Aceasta se arată şi în faptul că niciuna şi nici toate la un loc nu au o deplină mulţumire în relaţia aceasta universală şi că toate nu numai se susţin, ci se şi rod între ele, când nu stăruie în unirea cu Dumnezeu. Numai relaţia cu un Factor absolut suficient Luişi le poate da şi lor existenţa fermă, netrecătoare şi deplin mulţumitoare. (n. s. 651, p. 309)

Aseitatea

„Dar eu socotesc că ei nu trebuie să ajungă până la atâta nebunie, încât să îndrăznească să cugete că Dumnezeu nici nu este *Cel ce este*. Căci El este cu adevărat *Cel ce este*. Numele acesta nu I se cuvine decât Lui singur în mod propriu şi special, chiar dacă prin abuz acest nume se dă şi altora[926]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul I, în PSB, vol. 40, p. 18)

„Dumnezeirea este o existenţă bună, în mod nefăcut şi fiinţial[927]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul I, în PSB, vol. 40, p. 20)

Atotprezenţa

„Dumnezeu nu este cuprins, ci El este locul tuturor". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea a II-a, III, în PSB, vol. 2, p. 390)

„Pretutindeni este Dumnezeu cu bunătatea Lui". (Tertulian, *Despre mărturia sufletului*, VI, în PSB, vol. 3, p. 125)

„(...) Moisi, fiind convins că nu va putea cunoaşte pe Dumnezeu cu înţelepciunea omenească, a zis: *Arată-te pe Tine Însuţi mie* (Ieş. 33, 13); şi s-a silit să intre *în negură* (Ieş. 20, 21), unde era glasul lui Dumnezeu, adică în gândurile cele nepătrunse şi insesizabile ale existenţei lui Dumnezeu; că Dumnezeu nu este în negură sau într-un loc, ci mai presus şi de spaţiu şi de timp şi de toate însuşirile celor create. De aceea nici nu se găseşte în vreo parte, nici nu conţine, nici nu este conţinut, ca să fie limitat sau tăiat. Că spune Domnul: *Ce casă îmi veţi zidi Mie?* (Is. 66, 1); şi nici nu şi-a zidit Luişi casă, pentru că este infinit. Se spune, e drept, că *cerul este scaunul Lui* (Is. 66, 1), dar asta nu înseamnă că este mărginit, ci că se odihneşte pe el, bucurându-se de creaţia Lui". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, II, cap. II, 6.1.-6.3., în PSB, vol. 5, pp. 116-117)

„(...) Nimeni nu va cugeta că acest Fiu al lui Dumnezeu, în calitatea Lui de Dumnezeu-Cuvântul care *era la început la Dumnezeu* (In. 1, 2), ar putea fi mărginit într-un spaţiu oarecare chiar dacă-L cugetăm sub aspectul de Înţelepciune, sau sub cel de Adevăr, de Viaţă, de Dreptate, de Sfinţire, de Răscumpărare, căci toate aceste numiri date Fiului nu au nevoie de spaţiu pentru ca să săvârşească ori să împlinească o acţiune oarecare, ci

[926] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai lui Dumnezeu I se poate spune în sens propriu *Cel ce este*. Căci numai El este prin Sine. Toate celelalte pot primi acest nume numai prin abuz, căci ele primesc pe *este* de la altcineva şi până la urmă de la Dumnezeu Însuşi, care nu primeşte existenţa de la nimeni. (n. s. 7, p. 18)

[927] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Existenţa prin sine ca existenţă plenară prin sine, este prin sine una cu bunătatea. Numai răul împuţinează şi sărăceşte existenţa. Iar noi fiind creaţi după chipul Lui, avem şi noi putinţa să ne imprimăm tot mai mult de bunătatea Lui. Dar prin aceasta nu vom ajunge egali în mod fiinţial cu Dumnezeu, cum afirmau cei ce socoteau că Hristos şi oamenii, deşi sunt creaţi, pot ajunge până la o egalitate cu Dumnezeu, adică la o fiinţă asemănătoare în mod neschimbat cu fiinţa lui. Se afirma prin aceasta un fel de identitate posibilă între Dumnezeu şi creaturile care nu sunt din fiinţa Lui, ci sunt de o fiinţă asemănătoare. Se afirma aici un panteism virtual. Toate înaintează în mod sigur spre identitatea în fiinţă cu Dumnezeu. Acest panteism al acelora e afirmat chiar în rândurile următoare ale Sf. Chiril. (n. s. 12, p. 20)

fiecare din acestea trebuie înţelese după măsura în care participă la puterea ori la lucrarea Lui.

Dacă ar zice cineva că, prin cei ce se împărtăşesc din Cuvântul lui Dumnezeu, din Înţelepciunea Lui, din Adevărul ori din Viaţa Lui, la un moment dat însuşi Cuvântul sau Înţelepciunea Sa se manifestă într-un anumit loc, va trebui să le răspundem că, fără îndoială în calitatea Lui de Cuvânt, de Înţelepciune sau în orice altă calitate, El Se afla şi în Pavel, pentru că iată ce zicea acesta: *voi căutaţi dovadă că Hristos grăieşte întru mine?* (II Cor. 13, 3). Precum şi în alt loc: *nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte întru mine* (Gal. 2, 20). Dar atunci, dacă Hristos Se afla în Pavel, s-ar putea îndoi cineva că tot aşa de sigur Se afla şi în Petru, în Ioan sau în oricare dintre sfinţi, ba nu numai în cei de pe pământ, ci şi în cei din ceruri? Într-adevăr, ar fi absurd să spui că Hristos sălăşluia în Petru şi în Pavel, dar nu şi în arhanghelii Mihail şi Gavriil. De aici reiese limpede, aşadar, că dumnezeirea Fiului nu era închisă numai într-un anumit spaţiu, căci atunci ar fi sălăşluit numai într-unul, iar nu şi în altul; ci, potrivit slavei de care se bucură firile netrupeşti, trebuie să înţelegem că El nu lipsea din niciunul[928]". (Origen, *Despre principii*, Cartea a IV-a, I-II, 4, în PSB, vol. 8, pp. 299-300)

„Chiar dacă Dumnezeul Cel ce peste toate coboară prin puterea Sa cu Iisus în viaţa oamenilor şi chiar dacă *Cuvântul era la început la Dumnezeu* (In. 1, 1), ca unul Care era El însuşi Dumnezeu şi vine spre noi, (totuşi) El nu rămâne în afara tronului Său, pe care nici nu-l părăseşte, ca şi cum ar exista un anumit spaţiu gol, iar apoi altul e plin de el, spaţiu pe care anterior nu-l cuprinsese. Dimpotrivă puterea şi sfinţenia lui Dumnezeu îşi găseşte locaş prin cine voieşte şi în cine îşi află loc, fără să-şi schimbe locul sau să şi-l părăsească şi să ocupe un altul gol. Când spunem că El părăseşte un loc şi umple un altul, nu afirmăm asemenea lucruri cu privire la spaţiu, ci vom spune că sufletul celui rău şi copleşit de răutate este părăsit de Dumnezeu, iar că sufletul celui ce doreşte să trăiască în virtute, sau al celui care progresează în ea sau deja trăieşte în virtute, spunem că este plin de Duh dumnezeiesc sau că se împărtăşeşte din El. Nu trebuie să înţelegem că atunci când Hristos a coborât sau când Dumnezeu S-a întors spre oameni a lăsat un tron mai înalt şi l-a schimbat cu starea de aici, de pe pământ". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a IV-a, cap. V, în PSB, vol. 9, pp. 233-234)

„Căci unde m-aş putea duce, Doamne, ca să pot trăi departe de Tine, să nu trăiesc cu Tine şi să nu-ţi slujesc Ţie"? (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 150, II, în PSB, vol. 12, p. 336)

„(...) Cuvântul lui Dumnezeu, Împăratul suprem, Care pe toate le străbate, în toate sălăşluieşte şi este prezent pretutindeni, atât în cer şi pe pământ, Se face călăuza tuturor celor nevăzute precum şi a celor văzute, mânând cu negrăitele-I puteri soarele, cerul şi întregul univers. Cu puterea Sa dătătoare de putere, El Se face prezent în toate, pretutindeni purtându-Se rourând până şi peste soare, peste lună şi stele, lumină izvorâtă din veşnicu-I izvor de lumină...". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* 15, Cuvântare, „Despre Sfântul Mormânt", în PSB, vol. 14, p. 227)

[928] Notă Pr. T. Bodogae: Atât Logosul, cât şi Duhul Sfânt sunt pretutindeni de faţă şi pe toate fiinţele le pot atrage spre El. (n. s. 1554, p. 300)

„Căci nu a fost închis în trup; nici fiind în trup, lipsea din altă parte. Nici nu mişca trupul spre ceva, lăsând toate celelalte goale de lucrarea şi de purtarea Lui de grijă. Ci, minune covârşitoare fiind, Cuvântul nu era cuprins de ceva în chip deosebit; ci mai degrabă le cuprindea El însuşi pe toate. Şi precum, deşi este în toată zidirea, este în afară de toate după fiinţă, dar este în toate prin puterile Lui, orânduindu-le pe toate, întinzând în toate purtarea Lui de grijă şi dăruind viaţă fiecăreia şi tuturor deodată, tot aşa, cuprinzând toate, este necuprins, fiind întreg numai în Tatăl în toate privinţele.

Astfel fiind şi în trupul omenesc şi făcându-l viu El însuşi, le făcea de asemenea vii pe toate şi era în toate şi în acelaşi timp în afară de toate. Şi făcându-Se cunoscut din trup prin fapte, nu era mai puţin văzut prin lucrarea Sa în toate. E propriu sufletului să vadă prin cugetări şi cele din afară de trupul său, dar nu să şi lucreze în afară de trupul său, sau să mişte cele departe de acesta prin prezenţa sa. Căci niciodată cugetând omul la cele de departe, nu le şi mişcă şi nu le mută. Nu mişcă soarele şi nu face cerul să se învârtească, şezând în casa sa. Ci le vede pe acestea mişcându-se şi săvârşindu-se, dar nu are şi puterea să facă el acestea.

Nu aşa era însă Cuvântul lui Dumnezeu în trup. Căci nu era legat de trup, ci mai degrabă El îl stăpânea pe acesta. Încât era şi în el şi în toate, ba şi în afară de cele ce sunt. Şi totuşi nu Se odihnea decât în Tatăl. Şi lucrul cel mai minunat era că vieţuia şi ca om, dar dădea în calitate de Cuvânt viaţă tuturor şi era în calitate de Fiu împreună cu Tatăl.

Astfel când Fecioara Îl năştea, El nu pătimea[929], nici nu Se întina de trup, ci mai degrabă sfinţea şi trupul. Şi fiind în toate, nu Se împărtăşeşte de toate, ci mai degrabă tuturor le dă viaţă şi le hrăneşte. Căci dacă soarele făcut de El şi văzut de noi se învârteşte pe cer fără să se întunece de corpurile de pe pământ pe care le atinge, nici nu e întunecat de întuneric, ci mai degrabă el le luminează şi le curăţeşte pe acestea, cu mult mai vârtos Prea Sfântul Cuvânt al lui Dumnezeu, Care e şi Făcătorul şi Domnul soarelui, făcându-Se cunoscut în trup, nu Se întina, ci mai degrabă nestricăcios fiind şi trupul Lui muritor aflându-se îl făcea viu şi-l curăţa şi pe acesta”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XVII, în PSB, vol. 15, pp. 110-111)

„(…) Prin puterile Lui (Cuvântul lui Dumnezeu – n. a.) Se află întreg în fiecare şi în toate şi pe toate le orânduieşte după ştiinţă …”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, XLII, în PSB, vol. 15, p. 137)

„*Şi au auzit glasul Domnului Dumnezeu, Care umbla în rai după amiază; şi s-au ascuns*. Ce spui? Oare Dumnezeu umblă? Să-I atribuim, oare, lui Dumnezeu picioare? Să nu înţelegem, oare, din aceste cuvinte nimic înalt? Dumnezeu nu umblă! Doamne fereşte! Cum ar umbla El, Care este pretutindeni şi umple totul? Este cuprins, oare, într-o grădină, El, al Cărui tron e cerul şi al Cărui aşternut al picioarelor e pământul? (Is. 66, 1).” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVII, I, în col. PSB, vol. 21, p. 189)

„(...) Învăţăm că Dumnezeu este după firea Sa nehotărnicită, neînchis de vreo margine. Căci dacă ar socoti cineva pe Dumnezeu ca având vreo margine, ar fi numaidecât

[929] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu suporta pasiv naşterea, ci El însuşi Şi-o lucra. (n. s. 59b, p. 111)

de trebuinţă să cugete împreună cu marginea şi ceea ce e dincolo de ea[930]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute,* în PSB, vol. 29, p. 93)

„Dumnezeirea e doar una şi aceeaşi peste tot şi cuprinde toată făptura fără să mai rămână vreun petic de loc unde să nu fie El, îmbrăţişând deopotrivă toate vietăţile, susţinând şi stăpânind cu puterea lui atotcuprinzătoare tot ce există, cum ne învaţă şi proorocul când zice că şi de m-aş duce în cer cu gândul ori aş pătrunde şi aş scruta cu mintea toate adâncurile pământului sau de-aş întinde puterea de înţelegere a judecăţii până la marginea ultimă a lucrurilor, pe toate le văd ţinute cu dreapta Lui. Cuvânt cu cuvânt, Scriptura spune aşa: *De mă voi sui la cer, Tu acolo eşti; de mă voi coborî la iad, Tu de faţă eşti; de ... mă voi sălăşlui la marginile mării, şi de acolo mâna Ta mă va povăţui şi mă va ţine dreapta Ta* (Ps. 138, 7-9)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înţelesul numelui de creştin,* în PSB, vol. 30, p. 441)

„Dumnezeu, care este în toate, chiar şi în puii din pântecele animalelor". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XII, 10, în PSB, vol. 34, p. 145)

„Dacă Îl cauţi pe Domnul în adâncuri, acolo Îl afli pe El făcând semne minunate. Dacă Îl cauţi în groapă, acolo Îl afli pe El în mijlocul celor doi lei, păzind pe dreptul Daniel. Dacă Îl cauţi pe El în foc, acolo Îl afli, ajutând pe robii Săi. Dacă Îl cauţi pe El în munte, acolo Îl afli împreună cu Moise şi Ilie. Deci, pretutindeni este; sub pământ, deasupra cerurilor şi în noi". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XII, 12, în PSB, vol. 34, p. 146)

„Dumnezeu este nemărginit şi necuprins (cu mintea) şi pretutindeni se arată: în munţi, pe mare şi sub pământ. (Pretutindeni) există, nu prin schimbarea locului, în felul în care se coboară îngerii pe pământ, ci El este (în acelaşi timp) şi aici (pe pământ). Dacă mă întrebi: Cum poate să fie Dumnezeu în iad, în întuneric, în satan şi în locuri rău mirositoare?; eu îţi răspund: (Da, este), pentru că El este nepătimitor, (nu este de nimic influenţabil), este nemărginit şi pe toate le cuprinde; pe când satan, fiind creatura Lui, este înlănţuit (şi mărginit). Bunătatea nu se întinează, nici nu se umbreşte (de ceva). Dacă nu accepţi că (Dumnezeu) pe toate le cuprinde, (inclusiv) iadul şi pe satan, Îl limitezi până la locul în care se află cel viclean. (În acest caz se cuvine) să căutăm pe altul, superior Lui.

Prin urmare, în mod necesar, Dumnezeu (trebuie) să fie pretutindeni şi să fie superior (tuturor), însă în virtutea unei taine divine şi (dată fiind) subtilitatea (fiinţei Sale), întunericul străbătut de El nu-L cuprinde; (de altfel acesta) nici nu poate să se împărtăşească de curăţia Lui. Deci, la Dumnezeu niciun rău n-are existenţă în sine şi pe El nimic nu-L poate vătăma (şi limita)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XVI, 5, în PSB, vol. 34, pp. 173-174)

[930] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ideea că odată cu marginea unui lucru trebuie să cugetăm numaidecât şi că dincolo de marginea lui este un alt lucru, a dezvoltat-o Simon Frank în *Connaissance et être*, urmând lui Nicolaus Cusanus. Dar nu a tras concluzia pe care a tras-o sfântul Grigore de Nyssa, că, cugetându-L fără o margine pe Dumnezeu, ne dăm seama că dincolo de El nu mai e nimic. Desigur, deosebit de Dumnezeu mai sunt şi alte lucruri. Dar dacă Dumnezeu nu are margini, rezultă că aceste alte lucruri sunt cuprinse în oarecare fel de El. Dar ca ele să nu reprezinte nişte realităţi care Îl mărginesc şi totuşi să existe în El fără să fie identice cu El, trebuie să fie create şi susţinute de El, dar nu şi invers. (n. s. 70, p. 93)

„Şi, după cum vântul suflă peste toată creaţia, iar soarele străluceşte în tot universul, tot aşa şi Dumnezeu este pretutindeni şi pretutindeni Îl afli. Dacă Îl cauţi în ceruri Îl vei afla în cugetele îngerilor, iar dacă Îl cauţi pe pământ Îl vei afla în inimile oamenilor". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* Omilia XXXII, 11, în PSB, vol. 34, p. 240)

„(...) Divinitatea, cuprinde toate creaturile pe cele ce sunt în ceruri şi pe cele ce sunt în adâncurile abisului. Ea este pretutindeni în creaţie, dar este şi în afara creaturilor, pentru că este nemăsurată şi fără margini". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XL, 3, în PSB, vol. 34, pp. 252-253)

„Dumnezeu umple toate şi se odihneşte în cer, dar ajunge şi pe pământ. Căci Dumnezeirea nu stă în cantitate, ci precum este cu totul depărtat de înfăţişarea trupească, aşa şi de loc şi de părerea că e cantitate". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr, C*artea a VI-a, în PSB, vol. 38, p. 218)

„(...) Cântă şi dumnezeiescul David lui Dumnezeu: *Unde voi merge de la Duhul Tău şi de la faţa Ta unde voi pleca? De mă voi sui la cer, Tu acolo eşti. De voi coborî la iad, Tu de faţă eşti* (Ps. 138, 7-8)[931]. Deci dacă nu e loc unde este Duhul şi umplându-le toate Duhul, Dumnezeu este Cel ce le umple. De aceea bine s-a zis că *Duhul Domnului a umplut lumea şi El care susţine toate ştie orice şoaptă* (Înţel. Sol. 1, 7)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VII-lea, în PSB, vol. 40, p. 294)

„Căci Tatăl este prin Fiul în Duhul totul în toate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 7, în PSB, vol. 41, p. 73)

„(...) Unul-Născut, Care toate le umple cu puterea negrăită a Dumnezeirii şi este împreună de faţă cu îngerii în cer şi e împreună cu cei de pe pământ, nelăsând gol de Dumnezeirea Lui nici iadul şi, fiind pretutindeni prezent tuturor, nu Se desparte de niciuna. De aceea, în mod cu totul cuvenit spune Psalmistul, minunându-se: *Unde voi pleca de la Duhul Tău şi unde voi fugi de la faţa Ta? De mă voi sui la cer, Tu acolo eşti. De mă voi coborî la iad, de faţă eşti. De voi lua aripile mele de dimineaţă şi mă voi aşeza la marginile mării, şi acolo mâna Ta mă va călăuzi şi mă va ţine dreapta Ta* (Ps. 138, 7-10). Căci mâna dumnezeiască cuprinde tot locul şi toată zidirea, susţinând în existenţă toate făpturile, ţinând în viaţă pe cele ce au nevoie de viaţă şi semănând lumina spirituală celor capabile de înţelegere. Dar nu este în spaţiu, precum am spus înainte, nici nu rabdă mişcarea de mutare – căci aceasta este proprie corpurilor –, ci, mai degrabă, pe toate le umple ca Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 92)

„(...) Dumnezeu, Care nu e circumscris în locuri, nu e măsurabil prin distanţe, nu e supus cantităţii, nu e cuprins în general de ceva, nu trebuie să se mute din loc în loc, ci e

[931] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu este toate în toate, nu în sensul că este identic cu ele, ci că El este puterea prin care există toate. În sensul acesta este şi în iad. El este temelia nesupusă legilor, a celor supuse legilor. Şi cei mai total supuşi legilor sunt cei din iad. Căci numai iubirea scapă de sub legi. *Ama et fac quod vis,* a spus Fer. Augustin. (n. s. 419, p. 294)

prezent în toate şi nu lipseşte din nimic". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 92)

„Dumnezeu le cuprinde pe toate şi nu se poate cugeta circumscris de vreun loc, căci în firea Lui este cu desăvârşire neîncăput de cele create[932]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, 5, în PSB, vol. 41, p. 463)

„(...) *Unde Mă duc Eu, voi nu puteţi veni*. Fiind Dumnezeu adevărat, nu Mă pot depărta de nimeni, ci, umplând toate şi fiind cu toţi, locuiesc totuşi mai ales în cer, convieţuind cu deosebită plăcere cu sfintele duhuri". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, 3, în PSB, vol. 41, p. 566)

„Căci precum, fiind încă împreună cu oamenii şi fiind pe pământ cu trupul, umplea cerurile şi era împreună cu îngerii, nelipsind din cele de sus, aşa şi acum, fiind cu sfântul trup în ceruri, umple pământul şi este împreună cu cunoscuţii Săi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 818)

„Căci e o lucrare şi putere dumnezeiască de a fi pretutindeni, de a umple în mod negrăit cerul şi pământul şi de a încăpea în toate, dar a nu fi încăput de nimic. Dumnezeu nu e cuprins de vreun loc sau mărginit în spaţii, nici nu e circumscris de ceva, pentru că firea lipsită de cantitate, de mărime şi netrupească nu suportă să pătimească ceva de felul acesta. Deci, deoarece Hristos era deodată şi Dumnezeu şi om, ucenicii trebuia să ştie că, deşi va avea să lipsească trupeşte, nu va fi deloc absent, ci va fi împreună cu ei după raţiunea negrăită a puterii Lui dumnezeieşti". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, 9, în PSB, vol. 41, p. 1035)

„Deşi Dumnezeu nu e vizibil în spaţiu, nu lipseşte niciuneia dintre făpturi, fiindcă umple toate şi vine prin toate, fiind în afară de toate şi în toate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, 9, în PSB, vol. 41, p. 1038)

„Şi când Se află aici, Se află şi dincolo, fără să-Şi fi schimbat locul, ci umplându-l pretutindeni cu prezenţa Sa; căci Se găseşte pretutindeni Cel ce este pretutindeni şi în toate, fără să lase niciun loc lipsit de Sine; şi unde este prezent, era şi înainte; şi unde era înainte, Se găseşte de faţă". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre Cain şi Abel*, Cartea întâi, 32, în PSB, vol. 52, p. 138)

„(...) Oricât de mari şi de negrăite sunt cele care s-au făcut, totuşi niciunele nu sunt atât de întinse şi de nemăsurate, încât să poată cuprinde pe Făcătorul lor". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a V-a, cap. IV, 6, în PSB, vol. 57, p. 821)

[932] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu e mai presus de existenţă. Cele ce sunt, sunt în atârnare de El. De aceea pot să fie. Dar El nu depinde de altceva. El este prin El însuşi. E altfel de cum trăim noi existenţa. (n. s. 866, p. 463)

„(...) Preaînaltule şi Preaapropiatule, Preaascunsule şi Preaprezentule, (...) peste tot eşti întreg şi Care nu eşti în niciun loc”. (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri,* Cartea a VI-a, III, (4), în PSB, vol. 64, p. 134)

„Se spune că este pretutindeni nu pentru că El există în orice loc (fiindcă nu poate să fie într-un loc), ci pentru că poate cuprinde orice loc, chiar dacă El Însuşi nu e cuprins într-un loc şi de aceea se spune că nu este într-un loc, pentru că este pretutindeni şi nu într-un loc”. (Boethius, *Articole teologice,* I, 1, cap. IV, în PSB, vol. 72, p. 21)

„Dacă deci fiecare lucrare dumnezeiască, după raţiunea ei adevărată, indică prin ea în fiecare lucru, după raţiunea prin care există în mod propriu acel lucru, pe Dumnezeu în chip neîmpărţit întreg, cine ar putea înţelege şi spune exact cum e Dumnezeu întreg în toate în chip comun şi în fiecare dintre cele ce există în parte, în chip neîmpărţit şi nedivizat, fără să Se multiplice în chip variat, cu deosebirile nesfârşite ale lucrurilor în care este ca Cel cu adevărat existent, şi fără să Se contragă cu existenţa particulară a unuia, precum şi fără să contragă într-o întregime unică toate lucrurile deosebite, ci e totul în toate, cu adevărat, Cel ce niciodată nu iese din simplitatea proprie neîmpărţită?[933]” (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 84, în PSB, vol. 80, p. 227)

„(...) Mişcându-Se (Hristos – n. a.) cu adevărat spre noi, în jos, prin arătarea în chipul nostru, S-a făcut om desăvârşit, nemişcându-Se totuşi nicidecum din Sine şi neprimind câtuşi de puţin experienţa circumscrierii în spaţiu”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* II, 95, în PSB, vol. 80, p. 242)

Atotputernicia

„Dumnezeu Tatăl e atotputernic întrucât stăpâneşte tot, cerul şi pământul, soarele, luna şi stelele, precum şi peste tot ce se află pe ele. Stăpânirea Şi-o exercită însă prin Cuvântul Său, întrucât *întru numele lui Iisus tot genunchiul se pleacă, al celor cereşti, al celor pământeşti şi al celor de dedesubt*. Or, dacă tot genunchiul se pleacă în faţa lui Iisus, fără nicio îndoială că lui Iisus Îi este supus totul, El este cel care Îşi exercită stăpânirea peste tot, şi prin El toate sunt supuse Tatălui: toate se supun prin mijlocirea Înţelepciunii, adică prin Cuvânt şi prin judecată, iar nu prin silă şi constrângere. De aceea, şi slava Lui constă în faptul că în mâna Lui ţine toate”. (Origen, *Despre principii,* cartea întâia, X, 2, în PSB, vol. 8, pp. 66-67)

Preştiinţa

[933] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar deosebirea raţiunilor şi energiilor sau lucrărilor dumnezeieşti nu împarte pe Dumnezeu cel ce Se face cunoscut şi lucrează prin ele ca unul şi acelaşi subiect. El este şi lucrează întreg în fiecare şi în toate; nu Se multiplică cu cele multe, dar nici nu Se contrage pe măsura fiecăruia. Nu Se reduce în Sine la singura lucrare şi raţiune ce o manifestă în unul şi lucrând unitar în tot universul creat; lucrările Lui şi raţiunile Lui nu se confundă într-una singură. El nu e existent ca cele create, ci mai presus de existenţă, fiind existenţa proprie a tuturor. El nu Se împarte cu ele şi de aceea nici ele nu se despart între ele în mod deplin, dar nici nu-Şi concentrează energiile într-una singură, ci acestea îşi arată mulţimea lor în varietatea multiplă a celor create. (n. s. 297, p. 227)

„(...) Dumnezeu se preface că nu ştie ce va veni peste tine ca să-ţi păstreze liberul arbitru, prin părerea că El nici n-a bănuit, nici n-a prevăzut dacă te vei pocăi sau nu. De aceea, zice proorocul: *Vorbeşte-le, poate se vor pocăi*". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, omilia XVIII, cap. VI, în PSB, vol. 6, p. 446)

„După cum atunci când cineva vede o altă persoană că merge împleticindu-se pe drum alunecos şi dacă, fără să ştie, se întâmplă ca persoana aceea să alunece şi să cadă, cel ce a văzut-o alunecând nu este vinovat de alunecarea aceea, tot aşa trebuie să înţelegem că şi Dumnezeu care ştie dinainte pe fiecare cum se va comporta, vede şi cunoaşte şi cauzele pentru care va fi într-un fel sau altul, ştiind dinainte că va comite un păcat sau că va săvârşi cutare faptă bună. Dar trebuie să spunem că nu preştiinţa lui Dumnezeu este pricina celor viitoare. Căci Dumnezeu nu are niciun amestec cu păcatul, când păcatul va fi săvârşit. Este paradoxal, într-adevăr, să spunem că viitorul ar fi cauza felului în care Dumnezeu îl prevede. Căci un fapt se întâmplă nu fiindcă Dumnezeu îl ştie, ci tocmai fiindcă urma să se întâmple îl ştie Dumnezeu că aşa va fi". (Origen, *Filocalia*, XXII, 8, în PSB, vol. 7, p. 456)

„Cât despre faptul că preştiinţa lui Dumnezeu nu determină evenimentele în legătură cu care e pusă, pe lângă cele zise mai înainte, vom mai adăuga câteva. În multe locuri din Scriptură Dumnezeu porunceşte proorocilor să predice pocăinţa, fără să dea să se înţeleagă dinainte că ascultătorii se vor întoarce de la păcatele lor sau vor rămâne în ele. Astfel, la Ieremia se spune: *Poate vor asculta şi se vor pocăi* (Ier. 26, 3). Dumnezeu nu zice acest lucru fiindcă nu ştie dacă evreii se vor pocăi sau nu, ci exprimă prin aceste cuvinte egalitatea ambelor posibilităţi, pentru ca nu cumva, anunţându-şi preştiinţa, să facă pe ascultători să se descurajeze, prezentându-le slova Sa ca pe ceva care vine în chip forţat. Ca şi cum întoarcerea de la păcate nu ar fi depins de ei, ci ca şi cum tocmai preştiinţa divină ar fi pricina păcatelor.

Şi iarăşi, dacă unii, fără să cunoască binele pe care Dumnezeu îl ştia dinainte, ar fi fost în stare să se împotrivească şi să se lupte cu răutatea pentru a trăi în virtute, acestora preştiinţa lui Dumnezeu le-ar fi devenit pricină de izbăvire. Ei nu s-ar mai fi împotrivit cu tărie păcatelor, dacă, oricum, ce s-a prezis tot s-ar fi întâmplat. Şi astfel, binele prevăzut de Dumnezeu le-ar fi fost o piedică în calea binelui. Aşadar Dumnezeu, ca un bun purtător de grijă al tuturor celor din lume, pe bună dreptate ne-a privat de darul de a putea cunoaşte viitorul. Căci cunoaşterea celor viitoare presupune formarea unor păreri proprii care ne obligă să luptăm împotriva răutăţii, fără să cedăm păcatului, căci altfel am deveni foarte curând robii lui. Dar oricâtă trudă s-ar cere cuiva la săvârşirea unor fapte bune şi frumoase, preştiinţa totuşi i-ar vesti că, oricum, binele acela se va împlini. Dar spre realizarea binelui avem nevoie de putere şi de deosebită încordare. Însă faptul că ştim dinainte că binele există, acceptăm orice nevoinţă în vederea lui. Căci altfel, nu vom avea interes să facem nici bine, nici rău". (Origen, *Filocalia*, [Din tomurile I şi III ale cărţii *Contra lui Celsus*], XXIII, 10, în PSB, vol. 7, pp. 457-458)

„Dacă El şi-a dat seama că unul din apostoli se va lepăda de El, însemnează că tocmai fiindcă a cunoscut slăbiciunea din care izvora lepădarea sa a prezis Iisus pe cel care se va lepăda de El, iar această slăbiciune nu urma să fie cu nimic influenţată de preştiinţa Lui". (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a II-a, cap. XVIII, în PSB, vol. 9, p. 116)

„Spunem că nu cel care prezice e cauza faptului care să se întâmple, din motivul că a fost prezis, ci evenimentul viitor (care s-ar fi întâmplat şi fără să fi fost prezis) este cel care oferă *văzătorului* pricina de a-l prezice[934]”.(Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a II-a, cap. XX, în PSB, vol. 9, pp. 117-118)

„(...) Nu spune (Mântuitorul – n. a.) limpede cine Îl va vinde. Ci, punând această povară a necredinţei în mod simplu şi neprecis pe seama unuia, cheamă pe toţi la luptă şi la o veghere mai atentă, făcând pe fiecare să se teamă de păgubirea sufletului său. Iar o dată cu aceasta a făcut şi alt lucru folositor credinţei lor. Căci, arătând celor ce au mărturisit constant şi credeau că El este Fiul lui Dumnezeu, că ştie de mai înainte cele viitoare, le întăreşte şi prin aceasta mărturisirea în El.[935] Căci îşi dau seama că niciuna dintre făpturi nu cunoaşte cele viitoare, ci numai Unul şi singur Dumnezeu prin fire, despre Care s-a scris: *Cel ce ştie toate înainte de facerea lor* (Dan. 13, 42)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, 4, în PSB, vol. 41, p. 447)

„(...) Să nu socotească cineva, conform neînţelepciunii unora, că faptele prezise prin Sfinţii prooroci au fost duse la capăt ca să se împlinească Scripturile. Căci, dacă este adevărat acest lucru, nu va împiedica nimic pe cei ce s-au supus celor scrise să nu fie vinovaţi de păcat, sau, mai bine-zis, să se considere că nici n-ar fi păcătuit. Căci dacă trebuia să se împlinească cele ce s-au împlinit prin aceştia, cei prin care s-au împlinit sunt liberi de toată răspunderea. Pe lângă aceea, dumnezeiasca Scriptură ar apărea slujitoare a păcatului, ducând cu sila pe unii la cele ce s-au grăit prin ea, ca să ajungă la împlinire ceea ce s-a spus odinioară. Dar socotesc că acesta este un cuvânt de mare defăimare. Şi cine ar fi atât de lipsit de cugetarea cuvenită, încât să socotească pricină a păcatului unora cuvântul Sfântului Duh? Deci nu din această cauză credem că s-au săvârşit de unii anumite lucruri, ca să se împlinească Scripturile. Dar cunoaştem în mod sigur că cele ce se vor întâmpla le-a spus Duhul, preştiindu-le, ca, atunci când se vor întâmpla, să avem un temei al credinţei în prezicerea că se vor întâmpla acestea[936]”. (Sf. Chiril al Alexandriei,

---

[934] Notă Pr. T. Bodogae: *Preştiinţa nu predestinează*, iată o temă favorită pentru Origen şi pe care el a tratat-o pe larg în *Filocalia* XXIV-XXV (trad. rom. Origen, *Scrieri alese*, II, p. 469 ş. u.). (n. s. 86, p. 118)

[935] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos spune ucenicilor cu mult înainte că unul dintre ei Îl va vinde, dar nu-i dă numele, pe de o parte ca, văzând ei că ştie viitorul, să le întărească credinţa în dumnezeirea Lui, pe de alta, ca fiecare să se teamă ca nu cumva să fie ispitit să facă aceasta, deci să lupte cu o asemenea ispită. (n. s. 827, p. 447)

[936] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu pentru că s-au prezis unele fapte rele de către Dumnezeu, prin preştiinţa Lui, se săvârşesc acestea, ci, invers: Dumnezeu le-a preştiut pentru că ele se vor săvârşi din libertatea făpturilor. Totuşi, rămâne un mare mister de ce Dumnezeu, deşi preştie că unele făpturi vor face răul, le creează totuşi. Se ascunde aici marea taină a libertăţii făpturilor. Dumnezeu o respectă atât de mult, încât, chiar preştiind că va fi rău folosită de unele, totuşi le creează. Oare nu se ascunde în acest mister marea valoare a libertăţii acordate de Dumnezeu făpturilor Sale, de vreme ce, chiar preştiind că o vor folosi rău, totuşi le creează ca făpturi libere? Nu e aici un semn uluitor al marii preţuiri pe care o dă Dumnezeu făpturilor Sale? Şi nu e totuşi, chiar în faptul că le creează, deşi preştie că vor fi contrare Lui, o mare dovadă a preţuirii importanţei existenţei lor, pe care le-o acordă Dumnezeu, chiar când ea e păstrată pur şi simplu, fără a fi folosită spre fericirea lor prin supunerea faţă de El? Dumnezeu socoteşte că e mai bine să existe şi aceste făpturi, decât să nu fie. El preţuieşte existenţa ca pe un bun mai presus de calităţile pe care ea tinde să şi le câştige. E şi acesta un fel de dialog cu care le cinsteşte. Răspunsul poate fi însă şi mai aprofundat. Dacă Dumnezeu, preştiind că unele făpturi vor face răul, nu le-ar crea, aceasta ar însemna că nu vrea să le creeze cu adevărat libere. Sau, dacă le-ar impune, din momentul creării, să nu facă răul, le-ar predestina spre bine. Dar binele predestinat nu mai este un bine adevărat. La fel ar fi şi dacă Dumnezeu ar crea numai fiinţe care vor face

Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan, Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 801-802)

„Socotesc că (Dumnezeu – n. a.) nici nu vrea să treacă cu vederea cele ce se vor face, spunând mai dinainte când se va face aceasta sau aceea; căci toate cele pe care va voi cineva să le facă, El trebuie să le ştie, precum a spus preaînţeleptul ucenic: Dacă Domnul le va vrea, le vom trăi[937]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 830)

„Deci, preştiind toate şi privind la cele viitoare ca şi cum ar fi prezente, pe lângă toate celelalte pe care le-a spus despre Hristos, cuvântul dumnezeiesc a prevestit de mai înainte şi că se va pierde cel pus între ucenici. În orice caz, preştiinţa nu a fost o voinţă şi o poruncă a lui Dumnezeu; nici prezicerea n-a avut în ea necesitatea lucrării răului, care fusese prevăzută, şi a uneltirii împotriva Mântuitorului, ci a fost mai degrabă un îndemn de abţinere de la ea. Pentru cel ce o ştia, dacă voia, era mai degrabă un îndemn ca să se păzească de a o pătimi, având putinţa pornirii spre ceea ce voia[938]. Dar poate vei zice: Cum îi mai păzeşte Hristos, dacă, urmând pornirile şi mişcările libere ale propriilor voiri, unii se află în afara plasei diavoleşti, iar dintre toţi a rătăcit singur netrebnicul Iuda? Ce folos a

---

binele. Din aceasta s-ar deduce că ele sunt predestinate să facă un bine care nu mai este un bine adevărat. Iar necreând decât fiinţe predestinate să facă binele, ar însemna că nici Dumnezeu nu mai este deplin liber în actul Său creator, ci e silit El însuşi să facă numai fiinţe care fac binele. Atunci, n-ar fi mărginit în puterea Sa creatoare?

Mai trebuie luat în considerare faptul că răul nu e ceva care are un izvor propriu. El e atitudinea liberă, contrară lui Dumnezeu, a unor făpturi ale Sale. Făpturile au această putinţă pentru că au o existenţă care e de la Dumnezeu. Dacă ar avea-o din altă parte, de ce ar fi socotit un rău faptul că I se opun? Deci, chiar opunându-se Lui, ele îşi menţin tot prin voia lui Dumnezeu existenţa, care în sine nu e un rău. Ele depind mai departe de Dumnezeu. Răul e numai un martor al existenţei lui Dumnezeu, Care a dat acelor făpturi existenţa: El nu există prin sine, ci e numai voinţa de a nu-L recunoaşte, când de fapt El există. Dumnezeu le permite şi aceasta din marele respect faţă de libertatea pe care le-a dat-o. Aceasta arată o mai mare putere a Lui, prin faptul că nu Se teme de aceste făpturi, chiar de vor fi contrare Lui. Făpturile sunt ele dovezi ale puterii Lui, atât prin existenţa ce o au de la El – şi nu din altă parte – cât şi prin nefericirea care le vine din nerecunoaşterea Lui. S-ar putea spune că, preştiind nefericirea lor de a nu-L recunoaşte, ar fi fost mai conform cu bunătatea lui Dumnezeu să nu le fi făcut.

Fericirea şi binele real al făpturilor depind de recunoaşterea lui Dumnezeu de către ele şi de iubirea faţă de alte făpturi, pentru că făpturile nu au în ele infinitatea după care aspiră, ci trebuie să se întregească cu Dumnezeu, în Care e viaţa infinită, şi cu alte făpturi. Fiind mărginite, au nevoie de comuniune. Dar comuniunea cu alte făpturi, sau cu toate făpturile, nu o pot avea decât dacă ele se întâlnesc în Dumnezeu. Numai în El pot fi toate una. Există făpturi care se pot amăgi uneori cu ideea că sunt în sine virtual infinite şi că pot ajunge la ţinta trăirii lor actuale doar prin faptul că trăiesc aspiraţia spre infinit şi sunt făcute în aşa fel. Amăgirea constă în faptul că nu văd că numai dăruindu-se altor persoane, şi cu deosebire lui Dumnezeu, o făptură se înfăptuieşte real pe sine, întrucât prin aceasta le face şi pe acelea să i se dăruiască. (n. s. 1518, pp. 802-803)

[937] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu vom face cele ale noastre pentru că le vrea Dumnezeu, ci Dumnezeu le vrea pentru că noi le vom face. Dumnezeu ar putea să le oprească dacă nu ar vrea să se întâmple, dar nu vrea să intervină în libertatea omului cu o predeterminare. (n. s. 1571, p. 830)

[938] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iisus, mustrând pe iudei, le-a spus că, dacă ar fi ascultat cuvintele Lui, nu ar mai veni asupra lor toate nenorocirile pe care El le prevedea. Dumnezeu, prevăzând, nu sileşte să se facă cele prevăzute de El, ci lasă libertăţii umane putinţa de a evita relele prevăzute. Ameninţarea prevederii e mai mult un avertisment. E o mare taină în a împăca prevederea lui Dumnezeu cu putinţa lăsată oamenilor de a evita răul prevăzut. (n. s. 1952, p. 1037)

avut el din aşa-zisa pază? Dar, o, viteazule, îţi vom spune iarăşi că sunt bune şi foarte folositoare trezvia, tăria minţii, voinţa neclintită, facerea de bine şi dobândirea virtuţii. În felul acesta lucrăm mântuirea noastră. Dar nu ajunge numai aceasta sufletului omului, deoarece are nevoie şi de conlucrarea cu harul de sus, care uşurează sufletului cele greu de împlinit şi face lesne de străbătut calea obositoare şi aspră a dreptăţii. Iar că cele numai de la noi nu sunt nimic, dacă nu se adaugă cele ale harului dumnezeiesc, ascultă-l spunând pe Psalmist: *De n-ar zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni cei ce o zidesc; de n-ar păzi Domnul cetatea, în zadar ar priveghea cel ce o păzeşte* (Ps. 126, 1). Deci trebuie să aducem de la noi înfrânarea, deprinzându-ne în iubirea de Dumnezeu, ca să ne arătăm tari în dorinţa noastră de mântuire, şi aşa să cerem cele de la Dumnezeu şi ajutorul de sus, dorind să se întărească bărbăţia prin înarmarea neînfrânată în toate. O dată ce ne-a dăruit harul Său şi ne-a întărit spre aceasta Dumnezeu, putem combate puterea ce luptă împotriva noastră şi putem birui mâna diavolului, dacă nu voim să ascultăm de cel ce ne cheamă spre plăceri, sau la vreun alt mod de păcate. Dacă îi predăm voinţa şi ne lăsăm prinşi în cursa lui spre răutate, cum vom învinovăţi pe altul pentru aceasta şi nu vom atribui mai degrabă lipsei noastre de voinţă pătimirea acestora? Oare, nu aceasta este ceea ce a spus Solomon: *Nebunia omului dărâmă calea lui şi inima lui se mânie împotriva lui Dumnezeu* (Pilde 19, 3)? Acest fapt e neîndoielnic. Dacă vânzătorul nu s-ar fi bucurat de ajutorul lui Dumnezeu în mod egal cu ceilalţi ucenici, să ni se arate, şi ne vom socoti biruiţi. Iar dacă, având acelaşi ajutor al harului dumnezeiesc, s-a rostogolit din pricina propriilor gânduri în prăpastia pierzaniei, cum se poate spune că nu l-a păzit Hristos, având cele ale bunătăţii Sale, încât orice om s-ar fi putut salva, dacă acesta n-ar fi ales să păţească ceea ce i s-a întâmplat din propria voinţă? Alţii s-au supus harului, încât acesta a salvat voia lor, făcându-i conlucrători. Căci în acest fel se realizează mântuirea fiecăruia dintre noi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, 9, în PSB, vol. 41, pp. 1037-1038)

Atotştiinţa

„Nimic nu-i ascuns Domnului, ci chiar cele ascunse ale noastre sunt aproape de El". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (*Sf. Ignatie, către efeseni*), cap. XV, 2, în PSB, vol. 1, p. 194)

„(...) Cunoaşte deplin inima şi cercetează mişcările minţii şi nu ignoră niciuna din voile sufletelor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, 1, în PSB, vol. 41, p. 388)

„El ştie şi cunoaşte numărul valurilor şi al părticelelor din care e compus nisipul mărilor, când contemplăm înmărmuriţi cum are în socoteala minţii Sale picăturile ploilor şi zilele şi ceasurile timpului şi toate cele trecute şi viitoare". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", XV, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 319)

Atotştiinţa şi atotprezenţa

„Spui că Dumnezeu nu poate şti faptele oamenilor, pentru că, stând în cer, nu poate veni la toţi şi nu poate cunoaşte pe fiecare? Dar, omule, cât greşeşti! Cât te înşeli! De ce crezi tu că Dumnezeu e departe, când toate din cer, de pe pământ şi dinafară de pământ sunt pline de Duhul Lui? Nu numai că, pretutindeni fiind, e veşnic lângă noi, dar e chiar răspândit în noi.

Priveşte din nou la soare: e aşezat într-un loc pe cer, dar împrăştie lumină peste tot pământul. E acelaşi peste tot, luând parte la toate şi amestecându-se în toate; nicăieri strălucirea lui nu se întunecă.

Cu atât mai mult Dumnezeu, atotfăcătorul şi văzătorul a toate, faţă de care nu poate fi nimic ascuns în sufletul nostru. El stă în gândurile noastre, se află în întunericul neînţeles de noi, ca un al doilea neînţeles. Făptuim sub povaţa Lui şi, mai mult încă, trăim cu El”. (Minucius Felix, *Dialogul Octavius,* XXXII, 7-9, în PSB, vol. 3, p. 387)

Bunătatea

„Nimic nu-i mai bun decât Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea I, cap. VIII, 63.2., în PSB, vol. 4, p. 203)

„Este bun (Dumnezeu – n. a.) aşa cum este în firea focului să încălzească”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VII, VII, 42.4., în PSB, vol. 5, p. 502)

„Concepţia comună a sufletelor omeneşti admite că Dumnezeu, începutul tuturor lucrurilor, este bun; într-adevăr, de îndată ce nu se poate cugeta nimic mai bun decât Dumnezeu, cine s-ar îndoi că nu e bun Cel decât care nu există nimic mai bun? Astfel, raţiunea demonstrează că Dumnezeu este bun, convingându-ne prin aceasta că şi binele suprem e tot în el. Dacă n-ar fi aşa, n-ar putea fi principiul tuturor lucrurilor; ar exista în adevăr ceva mai presus de el, care să posede binele perfect şi care să pară anterior şi mai vechi decât el; căci toate cele desăvârşite s-a văzut limpede că există înaintea celor mai puţin desăvârşite. De aceea, ca să nu ducem argumentarea la infinit, trebuie să mărturisim că Dumnezeul suprem are în sine singur şi binele suprem şi perfect…”. (Boethius, *Mângâierile filozofiei*, Cartea a III-a, II, proza X, în PSB, vol. 72, p. 117)

Bunătatea şi dreptatea

„Dumnezeu este bun în El Însuşi, dar este drept din pricina noastră; iar aceasta, pentru că este bun”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* cartea I, cap. IX, 88.2., în PSB, vol. 4, p. 217)

„Bună este dreptatea lui Dumnezeu şi dreaptă este bunătatea Lui”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. XIV, 109.5., în PSB, vol. 5, p. 446)

„El nu-i bun fără să fie şi drept, după cum nu-i nici iute fără să fie bun. Căci dacă ar fi să fie numai bun fără să fie drept, n-am face decât să-L dispreţuim pentru bunătatea Lui, iar dacă ar fi numai drept fără să fie bun, desigur că ne-am deznădăjdui pentru păcatele noastre. Dar în realitate, în calitatea lui de Dumnezeu (căci prin convertire noi alegem bunătatea Lui, iar când stăruim în păcat asprimea Lui e categorică), El e în acelaşi timp şi

bun şi aspru[939]". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia,* omilia IV, cap. IV, în PSB, vol. 6, p. 371)

„(...) Dumnezeu care săvârşeşte binele cu dreptate, dar pedepseşte cu bunătate, pentru că nici bunătatea fără dreptate şi nici dreptatea fără bunătate nu pot indica vrednicia firii dumnezeieşti". (Origen, *Despre principii,* Cartea a II-a, III, 5, în PSB, vol. 8, p. 138)

Mila și dreptatea

„Noi, însă, vom spune că după cum nu poate să devină amar ceea ce este prin natura sa dulce, împotriva propriei sale cauze, esenţa fiindu-i dulcele, după cum nu poate să producă întuneric ceea ce prin firea sa este destinat să lumineze, esenţa fiindu-i lumina, tot aşa nici Dumnezeu nu poate săvârşi nedreptatea: puterea aceasta de a nu face ceea ce e nedrept este contrară divinităţii Lui şi întregii Lui puteri în ea însăşi". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a III-a, cap. LXX, în PSB, vol. 9, p. 220)

„(...) Milostivirea lui Dumnezeu este remediu împotriva greşelilor şi a morţii, ajutor al omenirii şi hrană pentru lumina inimii". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul X (al Domninei), II, în PSB, vol. 10, p. 109)

„*Milostiv este Domnul şi drept* (Ps. 114, 4).

Pretutindeni Scriptura uneşte dreptatea cu îndurările lui Dumnezeu, ca să ne înveţe că nici mila lui Dumnezeu nu este lipsită de judecată şi nici judecata nu este lipsită de milă. Dar chiar când miluieşte, Dumnezeu măsoară celor drepţi, cu judecată, îndurările Sale; iar când judecă, ne judecă, gândindu-Se la slăbiciunea noastră; şi ne răsplăteşte mai mult cu iubirea Sa de oameni decât cu măsurarea cea deopotrivă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul CXIV, III, în PSB, vol. 17, p. 342)

„Una este speranţa, una este încrederea, una este făgăduinţa, anume mila Ta". (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXXII, (48), în PSB, vol. 64, p. 229)

Iubirea

„Căci Dumnezeu, fiind iubire[940], după cuvântul lui Ioan (I In. 4, 8) – şi nu doar bun –, sau mai degrabă Binele însuşi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a VI-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 721)

---

[939] Notă Pr. T. Bodogae: Împotriva marcioniţilor, care vedeau în Dumnezeul Vechiului Testament pe Dumnezeu dreptăţii, iar în Dumnezeul Noului Testament pe Dumnezeul cel bun, Origen subliniază că nu din răutate a pedepsit Dumnezeu pe evrei, după cum nici din bunătate nu va cruţa pe creştini. (n. s. 170, p. 371)

[940] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu există o iubire impersonală, cum nu există bunătate şi cugetare impersonale, ci există persoane iubitoare, bune sau cugetătoare, sau cuvântătoare. Toate sunt ipostatice. De aceea, Însăşi Persoana supremă este Iubire, sau Bunătate, sau Cugetare, sau Cuvânt. Şi e toate acestea în relaţie cu altă Persoană. De aceea sunt şi oamenii creaţi de Dumnezeu, ca chipuri ale Lui, în oarecare măsură iubitori, cuvântători... (n. s. 1338, p. 721)

„Căci deoarece, după spusa lui Ioan, *Dumnezeu este Iubire* (I In. 4, 16), S-a arătat şi El ca Iubire, fiind Fiul Iubirii, adică al lui Dumnezeu cel prin fire şi singur şi adevărat. Este Iubire, nu pentru că e deprins să Se numească aşa prin cuvinte pompoase, ci pentru că are această însuşire strălucitoare prin fapte şi lucruri, arătându-Se pe Sine ca fiind rodul fiinţei Celui ce L-a născut. Căci nu vom socoti nicidecum că fiinţa supremă nu e capabilă de toate bunătăţile[941], nici nu vom spune că a dobândit de undeva forma acestor bunătăţi, ca noi, nici nu e înţeleasă iubirea Lui ca fiind ceva în altceva, cum ar spune cineva despre om că are în sine ştiinţa. Căci omul nu e prin sine ştiinţa, ci, mai degrabă, e primitor de ştiinţă[942]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 824)

Înţelepciunea

„Căci, precum focul nu încetează lucrarea lui arzătoare, aşa socotesc că este cu totul cu neputinţă ca Înţelepciunea tuturor să nu împlinească ceea ce e potrivit Înţelepciunii[943]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, 4, în PSB, vol. 41, p. 206)

Neschimbabilitatea

„Cu iubire de oameni, spune în Evanghelie: *Am flămânzit şi Mi-aţi dat să mănânc; am însetat şi Mi-aţi dat să beau* (Mt. 25, 35); *ceea ce aţi făcut unuia din aceştia foarte mici, Mie Mi-aţi făcut* (Mt. 25, 40). După cum Domnul este hrănit fără să fie hrănit, pentru că a fost hrănit acela pe care îl vrea El hrănit, tot aşa s-a bucurat, fără ca El să sufere vreo schimbare". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* II, XVI, 73.1.-73.2., în PSB, vol. 5, p. 150)

„Dumnezeirea nu are nevoie de nimic şi este impasibilă; de aceea nici nu se poate vorbi în mod propriu de înfrânare cu privire la Dumnezeire, că niciodată nu este supusă pasiunii, ca să-şi înfrâneze pasiunea; firea noastră, însă, fiind pătimaşă, are nevoie de înfrânare". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* II, XVIII, 81.1., în PSB, vol. 5, p. 154)

„Dumnezeu este lipsit de pasiune, lipsit de teamă, lipsit de poftă. Dumnezeu nu-i lipsit de teamă în sensul că nu se fereşte de primejdii, nici cumpătat, în sensul că-şi stăpâneşte poftele; firea lui Dumnezeu nu poate cădea în nicio primejdie; Dumnezeu nu

[941] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Firea dumnezeiască nu e numai capabilă să ajungă sau să primească toate bunătăţile, ci este ea însăşi acestea. (n. s. 1555, p. 824)

[942] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deci există o deosebire între Dumnezeu şi om. Dumnezeu este prin Sine ştiinţa şi iubirea, dar nu în sensul că e o ştiinţă şi o iubire impersonale, ci în sensul că nu primeşte de la altcineva superior ştiinţa şi iubirea, ci El însuşi este izvorul suprem al acestora. Omul nu le are de la sine, dar le poate primi de la Dumnezeu. Deci e făcut pentru o legătură cu Dumnezeu, e făcut pentru a le primi de la Dumnezeu. (n. s. 1556, p. 824)

[943] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Înţelepciunea dumnezeiască nu săvârşeşte decât fapte înţelepte. Dar le face cugetându-le ca bune, nu silită de nişte legi lipsite de conştiinţă. De aceea nu poate fi decât Persoana cea care alege să facă cele bune şi cu urmări bune. De aceea ştie dinainte pe cele bune pe care le vor face El şi oamenii. Dar ştie dinainte şi pe cele contrare lor, care vor fi făcute de cei ce nu vor să se supună voii lui Dumnezeu, ca să deducă binele sau răul lor veşnic din cele bune sau din cele rele făcute de ei. (n. s. 358, p. 206)

fuge de laşitate, după cum nici nu va dori să-şi stăpânească poftele". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* IV, XXIII, 151.2., în PSB, vol. 5, p. 301)

„Toţi aceşti termeni în care Dumnezeu plânge sau se bucură, urgiseşte sau veseleşte un suflet, se pot lua în modul figurat prin care Scriptura se acomodează uzului omenesc de vorbire. Căci firea dumnezeiască nesocoteşte orice pasiune şi orice schimbare, care ar afecta-o. În ea trunchiul fericirii rămâne totdeauna nemişcat şi neclătinat". (Origen, *Omilii la Cartea Numerii,* omilia XXIII, cap. II, în PSB, vol. 6, p. 198)

„Ni se cere să explicăm puţin *căinţa* lui Dumnezeu. Căci a se căi este nepotrivit şi nedemn nu numai pentru Dumnezeu, ci şi pentru orice om înţelept. Nu înţeleg să se căiască nici înţeleptul, deoarece a te căi însemnează că-ţi pare rău de o hotărâre luată fără rost. Or, Dumnezeu nu poate să ia decât hotărâri bune, căci El cunoaşte dinainte cele ce vor fi, şi nu se căieşte. Deci, de ce zice Scriptura că *se căieşte*? Nu vă voi spune încă de ce. În cartea Regilor este scris: *Îmi pare rău că am uns rege pe Saul* (1 Reg. 15, 1-2). Şi în general se zice despre Dumnezeu: *Şi căindu-Se de răutăţile*... (Ioil 2, 13).

Dar, oare, ce aflăm noi din Scriptură, despre Dumnezeu în general? *Dumnezeu nu este ca omul, ca să-L minţi, nici ca Fiul Omului, ca să-I pară rău* (Num. 23, 19). Din această frază înţelegem că Dumnezeu nu-i ca omul. Dar din alt loc aflăm că Dumnezeu este totuşi şi ca omul, căci zice: *Că Domnul Dumnezeul tău te-a pedepsit, precum orice om îşi pedepseşte fiul* (Deut. 8, 5). Şi mai zice: *S-a purtat cu voi cum se poartă un om cu fiul său* (Deut. 1, 31). Aşadar, când Scriptura vorbeşte despre Dumnezeu în sine, în înţeles teologic, fără a se referi la Pronia Sa în legătură cu oamenii, zice că Dumnezeu *nu este ca un om*, căci *măreţia Lui nu are sfârşit* (Ps. 144, 3). Şi *e înfricoşător şi mai presus de toţi dumnezeii* (Ps. 95, 4) şi iarăşi *Lăudaţi-l pe El toţi Îngerii lui Dumnezeu, lăudaţi-L pe El toate stelele şi lumina* (Ps. 148, 3-5). Şi s-ar mai putea găsi multe alte locuri în Sfintele Scripturi, din care să reiasă că *Dumnezeu nu este ca omul* (Num. 23, 19). Dar, când Pronia dumnezeiască se împleteşte cu lucrurile omeneşti, atunci foloseşte şi înţelegere şi purtări şi graiuri ca de om. Căci, după cum noi când vorbim cu un copil de doi ani stâlcim vorbele pentru copil, căci dacă ne păstrăm seriozitatea vârstei noastre mature şi nu facem pogorământ la limbajul copilăresc, copiii mici nu ne înţeleg, tot aşa ceva să înţelegem şi despre raporturile lui Dumnezeu cu oamenii, adică, atunci când El lucrează prin Pronie ceva pentru neamul omenesc. Aceasta mai cu seamă când oamenii sunt încă *prunci* (I Cor. 3, 1).

Mai mult, să observăm şi cum schimbăm noi, cei maturi, numele lucrurilor pentru cei micuţi. Numim pâinea într-un fel propriu limbajului lor, iar când bem ne exprimăm iarăşi altfel, printr-un cuvânt copilăresc pe care nu-l mai întrebuinţăm când vorbim cu un adult. Şi obiectele de îmbrăcăminte, când le numim pentru copilaşi, le dăm alte numiri şi anume numiri copilăreşti. Oare în clipele acelea noi nu mai suntem maturi? Şi dacă cineva ne-ar auzi stând de vorbă cu copiii, ar zice că bătrânul acela a dat în mintea copiilor sau ar zice că acest bărbat a uitat că este om în toată firea? Or, n-ar pune faptul că nu folosim un limbaj de bătrân sau de adult, pe seama împrejurării că vorbim cu un copil mic?

Şi totuşi Dumnezeu ne vorbeşte ca unor copii! Zice Mântuitorul: *Iată eu şi pruncii pe care mi i-a dat Dumnezeu* (Is. 8, 18). Îţi vine să spui de un bătrân care vorbeşte copilăreşte cu un copil sau, ca să exagerez puţin, cu un sugaci, că s-a potrivit fiului sau nepotului său, şi-a însuşit modul de comportare şi toată situaţia copilului mic. Aşa să-mi înţelegi şi

Scriptura, când zice: *S-a potrivit ţie Domnul Dumnezeul tău, după cum tot omul se potriveşte după fiul său* (Deut. 1, 31). Mi se pare că cei ce au tradus din evreieşte, neaflând alt termen în limba greacă, au creat cuvântul *tropofored*, adică a luat modul de comportare al cuiva, a se potrivi cuiva şi au zis că Dumnezeu *s-a potrivit omului*.

Aşadar, fiindcă noi suntem cei care ne căim, Dumnezeu, când vorbeşte cu noi, cărora ne pare rău, zice: *Mă căiesc*. Şi când ne ameninţă, se face că nu cunoaşte viitorul, ci ne ameninţă vorbind cu noi ca şi cu sugacii, şi se face că *Nu cunoaşte toate înainte de a fi ele*. Ci, ca şi cum ar încerca să înşele pe un prunc, *se preface* şi El că nu cunoaşte viitorul. Dumnezeu ameninţă, deci, un popor, pentru păcatele lui şi zice: *dacă poporul se va căi, Mă voi căi şi Eu*.

O Dumnezeule mare! Când ameninţai oare nu ştiai dacă poporul se va pocăi sau nu se va pocăi? Şi când făgăduiai bunătăţile Tale nu ştiai dacă omul sau poporul acela va rămâne vrednic de făgăduinţe sau nu va rămâne? Desigur că ştiai, dar Tu te prefaci că nu ştii.

Ai găsit multe astfel de locuri în Scriptură, care-L arată pe Dumnezeu vorbind ca un om, de pildă: *vorbeşte fiilor lui Israel, poate vor auzi şi se vor căi* (Ier. 33, 2, 3). Dumnezeu nu zice: *Poate vor asculta îndoindu-se parcă de viitor*, căci Dumnezeu nu se îndoieşte niciodată şi niciodată nu poate zice precum zicem noi oamenii: *poate vor asculta şi se vor pocăi*, ci zice aşa ca să apară mai limpede libertatea voinţei tale, liberul tău arbitru. Ca tu să nu poţi zice niciodată: *dacă El a prevăzut că voi fi pierdut, trebuie să fiu pierdut; dacă a prevăzut Dumnezeu că voi fi mântuit, trebuie, oricum, să fiu mântuit*". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia,* omilia XVIII, cap. VI, în PSB, vol. 6, pp. 444-446)

„Când auzi despre *urgia* şi *mânia lui Dumnezeu* să nu care cumva să crezi că urgia şi mânia sunt patimi ale lui Dumnezeu. Scriptura întrebuinţează aceste expresii din economie, ca să întoarcă şi să desăvârşească un prunc, după cum facem şi noi o mustrare înspăimântătoare în faţa unui copil nu doar că vrem cu tot dinadinsul să-l speriem, ci numai ca să-l învăţăm minte. Dacă arătăm pe trăsăturile feţei noastre mila şi duioşia din sufletul nostru, dând la iveală dragostea noastră pentru copil şi nu ne prefacem, nici nu ne schimbăm, oarecum, pentru a-l întoarce de la rele, noi îl dăm pierzării şi-l înrăim. Tot aşa zice Scriptura şi despre Dumnezeu că: *El se mânie şi urgiseşte ca tu să te întorci spre bine* (Deut. 29, 13). Dumnezeu de fapt nici nu se mânie, nici nu urgiseşte, dar tu vei avea de suferit urmările mâniei şi ale urgiei Sale, când vei cădea în dureri şi suferinţe, din cauza răutăţii tale, fiind pedepsit de aşa-zisa *mânie a lui Dumnezeu*". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia,* Omilia XVIII, cap. VI, în PSB, vol. 6, p. 446)

„Printre noi nimeni nu susţine că ar exista vreo schimbare la Dumnezeu, nici în lucrarea şi nici în gândirea Lui. Pentru că David zice: *Tu acelaşi eşti,* iar Maleahi: *Şi nu M-am schimbat* (Mal. 3, 6). Căci pentru că rămâne *acelaşi*, Dumnezeu iconomiseşte cele ce din fire sunt schimbătoare, în felul în care însăşi raţiunea cere să fie iconomisite". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a VI-a, cap. LXII, în PSB, vol. 9, p. 424)

„(...) Tot păcatul se produce din abatere de la ceea ce e bun la ceea ce nu e astfel şi se naşte în cei ce se pot transforma şi sunt capabili să se schimbe în cele ce nu se cuvin[944].

[944] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu nu Se poate schimba nici în mai bun, nici în rău, căci El este existenţa nemărginită, ca atare atotbună. El nu poate deveni mai puţin bun, pentru că mai puţin bun

Cum deci s-ar cugeta că poate păcătui Cel ce nu ştie de transformare, nici nu e capabil de schimbare în cele ce nu se cuvin, ci mai degrabă stă neclintit în bunătăţile proprii firii şi nu le are de la altul, ci de la Sine însuşi?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a VI-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 630)

„Este neschimbător şi bun numai Dumnezeu, care, având bunătatea nu prin darul ostenelii, ci din fire, nu poate fi altfel decât bun". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea I, Convorbire cu părintele Teodor, cap. XVI, 3, în PSB, vol. 57, p. 411)

Unitatea

„(...) Dumnezeu Cel Unul şi prin fire şi adevărat[945]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 2, în PSB, vol. 39, p. 209)

„(...) Dumnezeului celui după fire, adevărat şi singur[946]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la a doua Lege,* 2, în PSB, vol. 39, p. 445-446)

„Deci nu s-a proclamat foarte clar şi eficient glasul Sfinţilor (autori ai Scripturii), că Unul Născut este Dumnezeul cel unic şi adevărat?[947]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul III, în PSB, vol. 40, p. 98)

Veşnicia

înseamnă mai puţin existent. Iar El este existenţa prin Sine, deci toată existenţa posibilă. Şi nu se poate să nu fie o astfel de existenţă. Îngerul şi omul îndumnezeit nu mai pot nici ei păcătui, pentru că sunt cu totul fixaţi în Cel ce nu Se poate schimba, prin comuniunea atotcuceritoare cu Cel atotbun. (n. s. 1194, p. 630)

[945] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeul Cel adevărat prin fire, adică mai presus şi deosebit de toate prin fire, nu poate fi decât Unul. Dacă sunt mai mulţi, se mărginesc unul pe altul. (n. s. 362, p. 209)

[946] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu Cel adevărat nu poate fi decât Cel ce e Dumnezeu prin fire, adică liber prin Sine de toate şi Stăpân peste toate. Căci un Dumnezeu care e înălţat la acest nivel de libertate şi de stăpânire peste toate de cugetarea şi de vorbele omului, fără să fie cu adevărat, nu e Dumnezeu. Iar acest Dumnezeu adevărat, adică liber de toate şi Stăpân peste toate prin El însuşi, nu poate fi decât Unul singur. Pentru că altfel, fiind mărginit de alţii aşa-zişi dumnezei şi dependent de ei, n-ar mai fi Dumnezeu adevărat. Acestea sunt deci cele trei însuşiri ale Dumnezeului adevărat: a) că e prin fire, sau prin Sine, nedependent în existenţa Sa de nimic; b) că prin aceasta e Unul singur; c) că numai aşa e Dumnezeu adevărat. Fiind astfel Dumnezeu, nu poate fi decât Spirit, pentru că tot ce e material este dependent. Materia e compusă şi ca atare părţile ei se află într-o dependenţă reciprocă. Iar un întreg al cărui componente sunt dependente una de alta, nu poate fi nici independent. În general, nici lumea, nici omul nu sunt nici de la ele – dată fiind dependenţa lor – nici din fiinţa lui Dumnezeu, căci aceasta ar arăta-o şi pe ea dependentă. Dependenţa lor de Dumnezeu nu poate indica decât că sunt create. Numai aşa pot exista şi ele ca dependente, şi El ca absolut independent sau prin Sine. Aceasta arată că poate şi trebuie să existe din veci Dumnezeu ca Spirit, neavând nevoie de o lume în parte spirituală, în parte materială. Acestea nu pot veni la existenţă decât prin actul Lui absolut liber, deci creator. (n. s. 772, p. 446)

[947] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Spunându-I-se lui Hristos Dumnezeul Unic, S-a arătat că nu e despărţit în dumnezeire de Tatăl. Că sunt împreună un unic Dumnezeu. Hristos Îl are în Sine pe Tatăl în mod nedespărţit. Nu vorbea fără să simtă grăind în Sine pe Tatăl şi nu săvârşea nicio faptă, fără să fie împreună săvârşitor al ei, Tatăl. (n. s. 129, p. 98)

„(Dumnezeu) este fără de început, pentru că este nefăcut[948]; este neschimbat, pentru că este nemuritor”. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea I, IV, în PSB, vol. 2, pp. 375-376)

„*Doamne, Tu, cel ce împărăţeşti în veac şi în veacul veacului şi dincolo de veacuri şi încă...* (Ieş. 15, 18).

Ori de câte ori spune: *în veacul veacului*, prin care se indică un lung interval de timp, dar şi un sfârşit, în acelaşi timp, adăugându-se un alt veac, se prelungeşte perioada de timp, dar fără a îndepărta timpul. Şi chiar dacă se vorbeşte de *vecii vecilor*, se indică un alt termen, care poate este necunoscut de noi, este hotărât ca termen, de Dumnezeu. Însă prin (expresia) *şi dincolo de veacuri*, care întregeşte fraza, nu se fixează termenul, nici sfârşitul. Cu toate că ai putea crede că ea implică ideea sfârşitului, cuvântul profetic îşi spune totdeauna: *şi încă mai mult*, ca şi când s-ar îndrepta spre tine pentru a-ţi spune: *Tu crezi că Dumnezeu va domni în vecii vecilor*? El va stăpâni *şi mai mult*. În vecii vecilor? *Şi încă*. Şi orice vei zice despre trăinicia acestei domnii, profetul îţi va spune *şi încă*”. (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, omilia VI, XII, în PSB, vol. 6, p. 106)

„Ştim că este etern şi cunoaştem şi credem că nu este mărginit în timp, nici temporal ca noi[949]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a VI-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 646)

„Întotdeauna există în El prezentul, fiind prezent în cele ale noastre şi în cele divine, fiindcă face timpul nostru ca şi cum ar curge veşnic, iar pe cel divin, ţinându-l în permanentă nemişcare, îl face eternitate. Acestui nume, dacă-i adaugi cuvântul totdeauna, vei obţine ceea ce este al Său, adică timpul în neîntreruptă şi nesfârşită curgere, care este veşnicia”. (Boethius, *Articole teologice*, I, 1, cap. IV, în PSB, vol. 72, p. 21)

[948] Sfântul Ilarie, vorbind despre veşnicia lui Dumnezeu, ne învaţă: *Dumnezeu este înainte de timp, pentru că timpul este de la El. Însuşirea Lui veşnică e că El este veşnic*. (*Despre Sfânta Treime,* 2, 6). – n. a.

[949] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Noi suntem temporali, pentru că noi creştem în timp, dar nu suntem mărginiţi în suflet de timp. Dumnezeu nu are nici temporalitatea, nici creşterea eternă. (n. s. 1227, p. 646)

Despre har şi harisme[950]

„(...) Apa Duhului Sfânt, despre care se zice: *nu vor seca apele reci şi curgătoare*. Nu seacă, nu se scurge apa Duhului Sfânt, ci fiecare dintre noi păcătoşii ne scurgem, fără să bem din Duhul Sfânt". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia,* omilia XVIII, IX, în PSB, vol. 6, p. 450)

„Când Dumnezeu împarte darurile iar Domnul slujirile, Duhul este de faţă, hotărând distribuirea harismelor, aşa cum crede de cuviinţă, după vrednicia fiecăruia. Pentru că zice : *Există diferite harisme, dar acelaşi Duh (în toate). Şi slujiri diferite, dar acelaşi Domn (care le împarte), şi diferite lucrări, dar acelaşi Dumnezeu care lucrează totul în toţi* (I Cor. 12, 4-6). Pe toate acestea le operează *unul şi acelaşi Duh, împărţind fiecăruia, după cum voieşte* (I Cor. 12, 11). Desigur, pentru că Apostolul a amintit aici mai întâi de Duhul, în rândul al doilea de Fiul şi în rândul al treilea, de Dumnezeu şi Tatăl, nu trebuie să-şi închipuie cineva că ordinea s-a inversat. Pentru că, pentru acest fel de a vorbi, Apostolul s-a inspirat din relaţiile dintre noi. Atunci când primim daruri, întâlnim mai întâi pe cel ce le distribuie, apoi ne ducem cu gândul la cel ce ne-a trimis (darul) şi în cele din urmă ne ridicăm cu gândul la sursa şi cauza bunurilor". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 16, în PSB, vol. 12, p. 52)

„*Într-adevăr, unii scot demoni cu adevărat în aşa fel, încât adeseori tocmai cei care au fost curăţiţi de duhuri rele cred şi rămân în Biserică. Alţii au darul de a cunoaşte viitorul, de a tâlcui arătările şi cu cuvintele proorocilor; alţii vindecă pe bolnavi, însănătoşindu-i doar prin punerea mâinilor; chiar şi azi – după cum am amintit – unii morţi au fost înviaţi şi au petrecut cu noi un număr apreciabil de ani.*

---

[950] Harismele nu sunt totuna cu harul şi nu trebuie confundate cu el. Deşi atât harul cât şi harismele au ca izvor pe Duhul Sfânt (I Cor. 12, 4-6, 11), acestea din urmă nu au aceleaşi însuşiri şi nici aceleaşi efecte ca harul. Harismele sunt dependente de har şi sunt nişte efecte ale acestuia. Sfântul Apostol Pavel numeşte diferitele lucrări ale aceluiaşi unic Duh Sfânt harisme (I Cor. 12, 4). În fiecare harismă se află lucrând Duhul Sfânt. Harismele uşurează drumul spre mântuire, dar nu sunt absolut necesare mântuirii. Spre deosebire de har, harismele n-au caracter de permanenţă, ci ele sunt vremelnice (I Cor. 13, 8) fiind date pentru un anumit timp şi cu un anumit scop. Duhul Sfânt dă o varietate de daruri. Harismele au favorizat mult răspândirea creştinismului între păgâni şi au contribuit la întărirea şi dezvoltarea comunităţilor creştine din primele veacuri. Sfântul Apostol Pavel prezintă harismele în prima sa Epistolă către corinteni (cap. 12, 8-28). Amintim doar câteva: credinţa, cuvântul de înţelepciune şi cuvântul cunoştinţei, darul vindecărilor, facerea de minuni, darul proorociei, deosebirea duhurilor, darul ajutorărilor, darul cârmuirilor, darul diferitelor limbi etc. Sfinţii Varsanufie şi Ioan scriu că toate darurile (harismele) se dau prin venirea Sfântului Duh de multe ori şi în multe feluri. Odată a dat Dumnezeu Apostolilor Duhul să scoată draci; altădată să săvârşească vindecări; altădată să prevadă; şi altădată să învie morţi. Dar Duhul desăvârşit stă în a ierta păcatele şi în a elibera sufletele de întuneric şi în a le aduce la lumină. (*Scrisori duhovniceşti*, răspunsul 120, în *Filocalia*, vol. XI). Sfântul Apostol Pavel numeşte multe din succesele noastre *haruri*, vrând să arate prin aceasta că în tot ceea ce facem avem nevoie de ajutorul lui Dumnezeu – cf. Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile Epistolei I către Corinteni,* omilia a XXXII-a, pp. 529-431. Unele din vocaţiile particulare ale creştinilor sunt de asemenea fondate pe harisme: unul simte chemarea spre celibat, altul primeşte alt dar (I Cor. 17, 7). Sfântul Maxim Mărturisitorul ne învaţă că orice deprindere (aptitudine), prin care se împlineşte o poruncă, este o harismă a Duhului (*Răspunsuri către Talasie,* sc. 2, în *Filocalia*, vol. III). – n. a.

Pe scurt, nu-i cu putinţă să spunem numărul harismelor, pe care Biserica din toată lumea le primeşte de la Dumnezeu întru numele lui Iisus Hristos, Care a fost răstignit pe vremea lui Ponţiu Pilat şi cu ajutorul cărora săvârşeşte fapte bune chiar şi în folosul păgânilor fără să înşele pe nimeni şi fără să ceară bani pentru aceasta, ci aşa, fără plată, cum le-a primit de la Dumnezeu (Mt. 10, 8), tot aşa le împarte şi ea (Irineu, *Contra ereziilor*, II, XXXII, 4)". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a V-a, VII, 4-5, în PSB, vol. 13, p. 197)

„Şi harul dat este unul, fiindu-ne dat de la Tatăl în Fiul[951], precum scrie Pavel în fiecare epistolă: *Har vouă şi pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru, şi de la Domnul Iisus Hristos* (Rom. 1, 7; Cor. 1, 3; Efes. 1, 2). Căci lumina trebuie să fie împreună cu strălucirea şi strălucirea să se vadă împreună cu lumina". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, XLII, în PSB, vol. 15, pp. 278-279)

„Când cade cineva din Duhul pentru vreo răutate, harul rămâne neretras de la cei ce voiesc dacă după ce au căzut se pocăiesc[952]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XXV, în PSB, vol. 15, p. 352)

„Primind Împărăţia neclătinată, avem harul prin care slujim bineplăcut lui Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*, *împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* X, în PSB, vol. 16, p. 34)

„Unde e lumina, acolo e şi strălucirea; şi unde e strălucirea, acolo e şi lucrarea şi harul luminător. Şi aceasta învăţând-o Pavel, a scris iarăşi corintenilor în a doua Epistolă, zicând: *Harul Domnului nostru Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu Tatăl şi împărtăşirea Sfântului Duh cu voi toţi* (II Cor. 13, 13). Căci harul şi darul dat de Treime se dau de la Tatăl prin Fiul, în Duhul Sfânt. Fiindcă precum harul dat este din Tatăl prin Fiul, aşa nu poate fi părtăşie la dar în noi decât în Duhul Sfânt[953]. Căci împărtăşindu-ne de Duhul, avem dragostea Tatălui şi harul Fiului şi împărtăşirea Duhului însuşi". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură, XXX, în PSB, vol. 16, p. 62)

---

[951] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Harul este unul, dar în el se simte iubirea dintre Tatăl şi Fiul în Duhul Sfânt, ca iubire de Tată şi Fiu. De aceea produce în noi iubirea faţă de Tatăl ca Tată şi faţă de Fiul ca Frate în Duhul Sfânt, dar şi faţă de semenii noştri ca fraţi. Dacă ar fi harul unei singure Persoane, nu l-am simţi ca harul iubirii. (n. s. 113, pp. 278-279)

[952] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai stăruinţa în rău alungă harul. Dacă imediat după cădere omul se căieşte, harul nu se retrage. Chiar harul ce persistă îl face pe om să se căiască. Cel ce se căieşte imediat arată că nu a căzut de tot, că nu zace în cădere. (n. s. 61, p. 352)

[953] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Noi nu putem să ne împărtăşim de darul dat de Tatăl prin Fiul decât în Duhul Sfânt. Duhul Sfânt vine în noi ca darul iubirii părinteşti, cum vine în Fiul. El vine în noi, făcându-ne să ne simţim ca fii ai Tatălui şi să ne deschidem Tatălui prin Fiul. Duhul trezeşte sensibilitatea noastră de fii faţă de Tatăl, încât ne e greu să distingem în actul nostru de primire a Duhului între noi şi Duhul. El actualizează comunicabilitatea noastră cu Dumnezeu ca între fii şi Tatăl şi ca a unor fraţi ai Fiului, dar şi sentimentul frăţiei între noi. El nu lasă persoanele una în faţa alteia, ci actualizează comunicarea între ele, mişcarea între ele. (n. s. 110, p. 62)

„Deci şi din acestea s-a arătat că lucrarea Treimii este una. Căci Apostolul nu arată pe cele date, ca dându-se deosebite şi împărţite de către fiecare[954], ci că se dau de Treime şi că toate sunt din Dumnezeul cel unic”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură, XXX-XXXI, în PSB, vol. 16, pp. 62-63)

„Căci Duhul nu e în afară de Cuvântul, ci fiind în Cuvântul, este prin El în Dumnezeu. Deci darurile (harismele) se dau în Treime. Căci în împărţirea lor este, cum scrie Pavel corintenilor, acelaşi Duh şi acelaşi Domn şi acelaşi Dumnezeu care lucrează toate în toţi (I Cor. 12, 4-6). Căci Însuşi Tatăl lucrează şi dă toate prin Cuvântul în Duhul”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Epistola* aceluiaşi către acelaşi episcop Serapion, V, în PSB, vol. 16, p. 84)

„De aceea, dorindu-le cele bune corintenilor, Pavel li le doreşte în Treime: *Harul Domnului Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu Tatăl şi împărtăşirea Sfântului Duh să fie cu voi, cu toţi* (II Cor. 13, 13). Căci împărtăşindu-ne de Duhul, avem harul Cuvântului şi în El dragostea Tatălui. Precum unul este harul Treimii, aşa nedespărţită este Treimea[955]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Epistola* aceluiaşi către acelaşi episcop Serapion, V-VI, în PSB, vol. 16, p. 84)

„Şi trebuie să ne rugăm nu ca să cunoaştem de mai înainte, nici ca să cerem plată pentru această nevoinţă; ci ca Domnul să ne fie împreună-lucrător în biruinţa asupra diavolului. Iar dacă vrem vreodată şi să cunoaştem ceva de mai înainte, să ne curăţim înţelegerea. Căci eu cred că sufletul care e curăţit în toate privinţele şi care stă în cele ale firii, făcându-se străvăzător, poate vedea mai multe şi mai departe decât demonii, având în sine pe Domnul care i le descoperă[956]. Aşa a fost sufletul lui Elisei, care vedea cele privitoare la Ghiezi (IV Reg. 4, 26) şi privea puterile (oştirile) ce stăteau în jurul lui (IV Reg. 6, 17)”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXXI-XXXIV, în PSB, vol. 16, pp. 212-214)

---

[954] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deci nu putem socoti ca V. Lossky că Fiul ne face una în fiinţă, iar Duhul Sfânt ne dezvoltă pe fiecare persoană (*Essai sur la théologie mystique de l’Eglise d’Orient*). Totul porneşte de la Tatăl, ajungând la noi prin Fiul în Duhul Sfânt. În fiecare dar avem lucrarea unică a Sfintei Treimi. Trăim în fiecare dar prezenţa întregii Treimi şi în fiecare Persoană, pe toate trei în mod nedespărţit şi neconfundat, sau unitatea dragostei dintre ele comunicată nouă pentru a crea o unitate de dragoste şi între noi. (n. s. 111, p. 63)

[955] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Harul ne-a venit prin Hristos cel întrupat, răstignit şi înviat, plin de toată puterea acestor stări prin care Şi-a desăvârşit umanitatea Sa. Dar harul plin de aceste stări şi puteri ne devine propriu prin împărtăşirea de Duhul Sfânt şi ele s-au imprimat în umanitatea lui Hristos, ca dragoste a lui Hristos pentru noi şi ca dragoste a Tatălui şi către Tatăl. Deci însăşi dragostea Tatălui ni se dă în sau prin harul Domnului Hristos, de care ne împărtăşim în Duhul Sfânt şi în care El Îşi arată dinamismul Lui desăvârşitor. (n. s. 159, p. 84)

[956] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sufletul împătimit e închis între zidurile patimilor sau păcatelor sale, sau al egoismului său. Nu vede în mod real cum sunt ceilalţi, în valoarea lor reală, cum sunt lucrurile în micimea valorii lor, nu iese din cămara întunecoasă a simţurilor şi a înţelegerii superficializate prin patimi. Sufletul curăţit, ieşit din această cămară, vede departe şi adânc. Vede în lumină posibilităţile şi intenţiile pozitive, creatoare ale celorlalţi şi ce e pe cale să facă Dumnezeu prin ei. Vede mai real, mai obiectiv şi mai departe decât dracii îngustaţi de patimi. (n. s. 27, p. 214)

„Iar doi fraţi oarecare mergând spre el, li s-a isprăvit apa pe drum. Şi unul a murit, iar celălalt era pe cale să moară. Nemaiputând umbla, s-a aşezat şi el jos aşteptând să moară. Antonie, şezând în munte, chemă doi monahi (căci se întâmpla ca aceştia să fie acolo) şi zorindu-i le-a zis: *Luaţi un ulcior cu apă şi alergaţi pe drumul spre Egipt. Căci venind încoace doi oameni, unul a murit adineaori, iar altul are să moară de nu vă grăbiţi. Aceasta mi s-a arătat acum pe când mă rugam*. Plecând l-au aflat pe unul zăcând mort şi l-au îngropat, iar pe celălalt l-au întremat dându-i să bea apă şi l-au adus la bătrân. Şi era cale de o zi. Şi dacă ar întreba cineva, pentru ce n-a făcut aceasta înainte de a muri celălalt, nu ar pune cu dreptate această întrebare. Căci hotărârea morţii aceluia n-a fost a lui Antonie, ci a lui Dumnezeu, Care a hotărât aşa despre acela şi a descoperit aceasta. Singurul lucru minunat făcut prin Antonie a fost că el şezând în munte şi având inima în stare de veghe, Domnul i-a arătat lui cele de departe[957]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* LVIII, în PSB, vol. 16, p. 226)

„Harul cel dumnezeiesc a strălucit mai ales atunci când a lucrat în prunci şi în nepricepuţi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXII, IX, în PSB, vol. 17, p. 258)

„Săraci erau Petru şi Ioan, că nu aveau nici argint, nici aur (Fap. 3, 6), dar dăruiau sănătate, mai de preţ decât mult aur; ologul primise aur de la mulţi, dar continua să cerşească; de la Petru a primit harul şi a încetat cu cerşitul, a sărit ca o căprioară, lăudând pe Dumnezeu (Fap. 3, 1-8)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XV-a, III, în PSB, vol. 17, p. 513)

„Pentru aceea ne cere să alergăm şi să stăruim cu tărie în nevoinţe pentru că darul harului se măsoară cu ostenelile celui ce-l primeşte. Căci viaţa veşnică şi veselia negrăită din ceruri o dăruieşte harul Duhului, dar vrednicia de a primi darurile şi de a se bucura de har o dă dragostea de osteneli a credinţei[958]. Unindu-se într-una fapta dreptăţii şi harul Duhului, în sufletul în care se unesc, îl umplu pe acesta împreună de viaţa fericită. Iar despărţite una de alta, nu aduc sufletului niciun câştig. Căci harul lui Dumnezeu nu poate petrece în sufletele ce fug de mântuire, iar puterea virtuţii omeneşti nu e îndestulătoare prin sine însăşi ca să înalţe sufletele lipsite de har spre chipul vieţii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată,* în PSB, vol. 29, pp. 459-460)

„Să nu-ţi închipui că având harul bogat şi îmbelşugat al Duhului, nu mai ai nevoie de nimic pentru desăvârşirea ce-ţi poate veni prin darurile Aceluia. Şi când vine la tine

[957] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: O inimă în stare de veghe prin rugăciunea care o uneşte cu Dumnezeu are o sensibilitate deosebită pentru a primi de la Dumnezeu cunoştinţa unor lucruri ce se petrec departe şi care lui Dumnezeu, Cel ce toate le vede, îi sunt cunoscute. Cel ce e total adâncit în Dumnezeu poată să simtă şi unele lucruri ce se întâmplă oamenilor, chiar dacă el se interesează de ele ca de unele ce stau în ele însele despărţite de Dumnezeu. Cel ce caută pe Dumnezeu poate cunoaşte în El şi lucruri ce se petrec în creaţiunea pe care o susţine Dumnezeu, sau de care Dumnezeu nu rămâne străin. (n. s. 42, p. 226)

[958] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Harul şi ostenelile se deosebesc nu numai pentru că unul e darul lui Dumnezeu şi celelalte sunt produsul omului, ci şi pentru că harul dă experienţa veseliei procurate de el, iar ostenelile te fac în stare să ai această veselie. Amândouă se experiază. Dar osteneala e exportată ca proprie, iar veselia, ca darul lui Dumnezeu. (n. s.18, p. 460).

bogăţia darului, fă-te sărac cu cugetul, neîncrezându-te niciodată în tine şi aşteptând dragostea în suflet, ca pe o temelie a vistieriei harului, şi luptând cu orice patimă, până vei ajunge la vârful vieţuirii binecredincioase, la care a ajuns Apostolul şi la care urcă pe ucenici prin rugăciune şi învăţătură". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 467)

„*Întrebare:* De vreme ce (autorul) păcatului se transformă în înger al luminii, şi (lucrarea lui) este asemenea (celei) a harului, cum poate distinge omul cursele diavolului; cum va primi el şi va deosebi (înrâuririle) harului)?

Răspuns: (Urmările) harului sunt bucuria, pacea, iubirea şi adevărul. Adevărul însuşi sileşte pe om să caute adevărul. Pe când manifestările păcatului sunt tulburătoare şi nu aduc iubire şi bucurie faţă de Dumnezeu. Lăptuca sălbatecă este asemenea celei domestice, însă una este amară, alta este dulce. În harul însuşi există (elemente) asemănătoare (cu cele) ale adevărului, dar (harul) este esenţa însăşi a adevărului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* VII, 3, în PSB, vol. 34, p. 125)

„Harul se află neîncetat în om. Prinde rădăcini din tinereţe, se amestecă cu el ca un aluat şi devine o parte firească a acestuia, devine o singură fiinţă cu el. Se manifestă în om în multe chipuri, precum voieşte, spre folosul acestuia.

(Stă în firea lucrurilor) ca focul, uneori să se învolbureze şi să crească, alteori să se slăbească şi să se potolească; lumina, de asemeni, uneori să strălucească mai cu putere, alteori să se micşoreze şi să pălească; la fel se întâmplă şi cu această făclie (a harului): odată aprinsă, luminează totdeauna, însă când este înviorată de iubirea lui Dumnezeu, atunci devine mai strălucitoare, apoi, după rânduiala divină, lumina însăşi se împuţinează, deşi ea continuă să existe". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* VIII, 2, în PSB, vol. 34, p. 127)

„Şi după cum bogaţii pământului, deşi au multe roade strânse în hambarele lor, muncesc în fiecare zi tot mai mult, pentru a avea provizii îndeajuns şi a nu duce lipsă – pentru că dacă se încrede în bogăţia depozitată în hambare şi nu mai adună alta, consumând-o pe aceasta, ajung numaidecât la sărăcie şi mizerie; de aceea se ostenesc să strângă provizii ca să nu ajungă în lipsă - ; la fel este şi în creştinism, când cineva gustă din harul lui Dumnezeu. Pentru că s-a spus: *Gustaţi şi vedeţi că bun este Domnul* (Ps. 33, 9). Gustarea aceasta înseamnă (împărtăşirea cu) puterea Duhului, care lucrează în inimă". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, XV, 20, în PSB, vol. 34, p. 159)

„Pentru că, după cum cu cel sărac, care primeşte comoara împăratului, şi îşi pune nădejdea în comoara străină, ca într-o comoară proprie, şi inima i se umple de trufie, (atunci când) împăratul îşi ia de la el comoara, el, cel căruia i se încredinţase comoara spre păstrare, rămâne sărac ca mai înainte; la fel (se întâmplă cu) cei ce au (primit) harul: dacă se mândresc şi se semeţesc cu inimile lor, Domnul ia de la ei harul Său, iar aceştia rămân aşa precum erau înainte de a-l fi primit de la Domnul". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XV, 27, în PSB, vol. 34, p. 162)

„Cu un anumit rost, se împuţinează harul, ca noi cu şi mai mult zel să-l căutăm, că tezaurul se arată pe măsura căutării (lui)”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XXVII, 12, în PSB, vol. 34, p. 219)

„Înţelepciunea lui Dumnezeu fiind nemărginită şi necuprinsă, harul (divin) se împarte neamului omenesc, într-un mod mai presus de minte şi de cuvânt, pentru ca să pună la încercare libertatea voinţei şi ca să se arate cei care Îl iubesc din toată inima şi suportă pentru Dumnezeu orice trudă şi pericol. Pe unii îi întâmpină bunurile harului şi darurile Duhului Sfânt, îndată ce se apropie (de El), prin credinţă şi rugăciune. Ei trăiesc în lume fără osteneli, sudoare şi greutăţi. Dar Dumnezeu nu le dă harul Său, fără rost şi la întâmplare, ci potrivit înţelepciunii Sale celei necuprinse şi de negrăit, (anume) pentru a pune la încercare voia şi libertatea celor care au dobândit atât de iute harul divin, (să vadă) dacă ei sunt sensibili la binefaceri, la bunătatea şi dulceaţa pe care Dumnezeu a arătat-o faţă de ei, în raport cu harul divin (primit) fără eforturi proprii. Pentru că, aceia care s-au învrednicit de aceasta, se cuvine ca să arate zel, să alerge, să se lupte, să arate fructul iubirii, (ce porneşte) din voia şi libertatea lor; în schimbul harismelor (primite), ei trebuie să arate iubire faţă de Domnul, să îndeplinească numai voinţa Lui, şi să renunţe cu desăvârşire la orice poftă trupească.

Altora, însă, care s-au retras din lume, care au renunţat la acest veac – potrivit (spuselor) Evangheliei – care stăruie în rugăciune, post, zel şi celelalte virtuţi, Dumnezeu nu le dă numaidecât harul, odihna şi bucuria Duhului, ci îi lasă să rabde şi amână darul Său. Acest lucru nu-l face fără rost şi la întâmplare, ci în baza unei nespuse înţelepciuni, pentru a apune la încercare libertatea voinţei şi pentru ca să vadă de cred în fidelitatea lui Dumnezeu, Care a promis că va da celor ce cer şi va deschide poarta vieţii celor ce bat în ea (Mt. 7, 7). (El vrea) să vadă de cred cu adevărat în cuvântul Său, dacă stăruie până la sfârşit, cu zel şi cu credinţă, în a cere şi a-L căuta, sau dacă, descurajaţi, dau înapoi, dacă pierzându-şi credinţa şi speranţa devin nepăsători, nu stăruie până la sfârşit din cauza lungimii timpului în care se încearcă voia şi libertatea lor.

Cel care nu primeşte îndată (harul), - din cauza amânării şi a răbdării impusă lui de Dumnezeu – se înflăcărează şi pofteşte şi mai mult bunurile cereşti, sporeşte din zi în zi dorinţa şi zelul, alergarea şi lupta, practicarea virtuţii, foamea şi setea după bine. El nu se lasă moleşit de cugetele răutăţii, care sunt în sufletul său, nici nu se lasă antrenat către neglijenţă, nerăbdare şi disperare. El nu se lasă antrenat spre nepăsare sub pretextul că (Dumnezeu) aşteaptă îndelung, nici nu se lasă ispitit de răutate, gândind că şi el *cândva va primi harul*”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, XXIX, 1-3, în PSB, vol. 34, pp. 226-227)

„Nimeni să nu se considere superior fraţilor săi, să nu fie cuprins de mândrie, să nu fie sedus de cel rău şi să nu zică: *Iată, eu am primit un dar spiritual!* Pentru că nu se cuvine ca să gândească aşa ceva creştinii. Că nu ştii ce-i va aduce ziua de mâine şi nu ştii sfârşitul lui şi pe al tău. Ci fiecare să ia aminte la sine însuşi, să-şi cerceteze totdeauna conştiinţa, să examineze lucrarea inimii sale, şi să audă ce zel şi ce luptă a dat cugetul său pentru Dumnezeu. Privind către ţinta finală, care este libertatea, nepărtinirea, odihna duhului, să alerge într-acolo neîncetat, fără să se lase pe seama vreunei harisme sau a vreunei lucrări care ar aduce îndreptarea”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XXIX, 7, în PSB, vol. 34, p. 229)

„După cum atunci când este foc sub o căldare, dacă se pun lemne în el, vasul se încălzeşte şi mai tare se roşeşte şi conţinutul lui fierbe şi clocoteşte; – iar dacă din neglijenţă, nu se adaugă lemne, focul scade şi parcă se stinge – tot aşa se întâmplă cu harul, focul cel ceresc. El este înlăuntrul tău (şi în afara ta). Dacă te rogi să-ţi îndrepţi gândurile şi iubirea spre Hristos, este ca şi cum ai pune lemne (pe foc); gândurile tale se fac de foc şi se afundă în dorirea lui Dumnezeu. Chiar dacă Duhul se retrage (uneori), ca şi când ţi-ar deveni ceva exterior, deşi se vede în afara ta, El este şi înlăuntrul tău. Atunci, însă, când cineva este neglijent şi se lasă furat, fie şi puţin, de treburile lumeşti şi de visări, numaidecât vine răutatea, pătrunde în suflet şi începe să strâmtoreze pe om în întregime. În mod firesc, sufletul îşi aduce aminte de tihna de mai înainte, începe să se întristeze şi să sufere continuu.

Iar dacă mintea se îndreaptă iarăşi către Dumnezeu, (iarăşi) începe să-şi recapete tihna de mai înainte. (Văzând aceasta), ea caută cu şi mai mult zel pe Dumnezeu şi începe a spune: *Te implor Doamne,* (nu mă părăsi). Atunci focul care aprinde şi dă odihnă sufletului, creşte în el, puţin câte puţin, (îl atrage către el), aşa cum puţin câte puţin undiţa scoate peştele din adânc. Pentru că dacă n-ar fi aşa, dacă omul n-ar fi gustat şi din amărăciune şi din moarte, cum ar fi putut să distingă ceea ce este amar de ceea ce este dulce, moartea de viaţă, şi cum ar fi putut să mulţumească Tatălui celui ce dă viaţă şi Fiului şi Sfântului Duh”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XL, 7-8, în PSB, vol. 34, p. 254)

„Dacă un oraş mare a devenit pustiu, dacă zidurile i-au fost distruse şi el a căzut în mâinile duşmanilor, măreţia lui nu mai serveşte la nimic. De aceea trebuie să se caute ca pe lângă extindere, (oraşul) să aibă şi ziduri puternice, ca duşmanii să nu intre în el. Tot aşa şi sufletele împodobite cu cunoştinţă, inteligenţă şi minte pătrunzătoare, sunt asemenea unor oraşe mari. Trebuie însă, să se caute să fie fortificate cu puterea Duhului, ca nu cumva duşmanii, intrând în ele, să le pustiiască”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XLII, 1, în PSB, vol. 34, p. 256)

„Toţi oamenii simpli, care participă la har, sunt ca nişte oraşe mici, fortificate de puterea crucii. Ei, însă, cad din har şi se pierd pentru două motive: fie că nu suportă cu răbdare necazurile care vin peste ei, fie că, seduşi de plăcerile păcatului se complac în ele”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XLII, 2, în PSB, vol. 34, p. 256)

„Cel fără experienţă, îndată ce este mângâiat de har, socoteşte că harul i-a cuprins toate mădularele şi că păcatul a fost dezrădăcinat; el nu ştie că cea mai mare parte (a sufletului) este stăpânită de păcat, şi că numai o parte este sub har. Se întâmplă, deseori, ca harul să lucreze neîncetat, precum face ochiul în trup. Dar păcatul este de faţă şi fură încetul cu încetul mintea. Cel nepriceput socoteşte că deja a dobândit ceva, se mândreşte şi se înfumurează, ca şi când a fost eliberat (de păcat). Dar lucrurile nu stau aşa; pentru că, după cum am spus, Satan aşează curse, uneori nu se arată, ca să-l facă pe om să creadă (şi să zică): *Sunt curat şi desăvârşit*. Nu cumva cel ce sădeşte vie, culege îndată struguri şi face vin? Iar cel ce seamănă sămânţa în brazdă oare seceră (numaidecât) şi culege roadele? Poate, oare, copilul (abia) născut să ajungă dintr-odată bărbat desăvârşit? Sau ostaşul abia

sosit la oaste, poate să ajungă îndată comandant? (Nu), ci se cuvine ca acesta mai întâi să se ostenească, intrând în război, să obţină victorii şi (abia după aceea) să se încununeze". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre paza inimii, 11, în PSB, vol. 34, p. 287)

„Dacă sufletul se abate câtuşi de puţin de la calea voită de Dumnezeu şi întristează pe Duhul cel dumnezeiesc, mintea i se afuriseşte şi se îndepărtează de la el bucuria cea duhovnicească; harul divin, iubirea şi toată lucrarea cea bună a Duhului se împuţinează, iar omul este lăsat în seama duhurilor celor necurate şi a ispitelor, până ce sufletul său revine la calea bineplăcută Duhului. Arătând pocăinţă, din nou este cercetat de har şi din nou dobândeşte darurile cereşti, chiar mai mult decât înainte. Dar dacă cineva, cu nimic nu întristează pe Duhul, ci are viaţă bineplăcută (Lui), dacă cugetelor celor rele se împotriveşte şi este totdeauna alipit de Domnul, (acela) progresează duhovniceşte, se înviedniceşte de darurile cele de negrăit, merge din slavă în slavă şi de la o odihnă la alta mai desăvârşită. În cele din urmă, ajungând la măsura creştinului desăvârşit, se numără între lucrătorii şi slujitorii neprihăniţi ai lui Hristos, în împărăţia Lui cea veşnică". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre iubire, 28, în PSB, vol. 34, pp. 334-335)

„Tot harul şi modul a toată binecuvântarea şi ajutorul date nouă, nu se săvârşesc altfel decât de la Tatăl prin Fiul. De fapt dumnezeiescul Pavel zice: *Har vouă şi pace de la Dumnezeu şi Tatăl nostru şi de la Domnul Iisus Hristos* (Efes. 1, 2)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 3, în PSB, vol. 39, p. 221)

„(...) Arătând Unul-Născut că Duhul nu e străin de firea Lui şi spunând că Mângâietorul e trimis Sfinţilor de către Tatăl, făgăduieşte că El însuşi va veni şi va împlini în ei rolul de Tată[959], ca să nu rămână ca nişte orfani lipsiţi de ajutorul Celui ce-i ocroteşte, şi, din această cauză, să fie uşor de prins în cursele diavolului şi de cucerit de smintelile din lume, care sunt multe şi se ivesc din cauza furiei nestăpânite a celor care le aduc. Deci Tatăl a dat ca o armă şi ca o asigurare de nebiruit a sufletelor noastre pe Duhul lui Hristos, Care ne umple de harul, de prezenţa şi de puterea Lui. Căci e cu neputinţă sufletului omenesc să săvârşească vreun bine, să-şi stăpânească patimile sau să scape de mărimea şi ascuţimea curselor diavolului, care sunt multe şi care arată duşmănia nestăpânită a celor care le aduc, dacă nu e apărat ca de un zid de harul Sfântului Duh şi nu are în sine, de aceea, pe Hristos însuşi[960]. De fapt, dumnezeiescul Psalmist, exprimând mulţumirea pentru acestea prin înţelepciunea lui, grăia către Dumnezeu: *Doamne, cu arma bunăvoirii ne-ai încununat pe noi*, spunând că arma bunăvoirii nu e nimic altceva decât Sfântul Duh, Care ne apără pe noi şi ne susţine cu o tărie mai presus de noi spre ceea ce place lui Dumnezeu.

[959] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se explică cuvântul Mântuitorului *nu vă voi lăsa orfani; voi veni la voi*. Venind Duhul, prin El vine Hristos însuşi ca un Frate, Care nu-i lasă pe credincioşi singuri. El se afundă iarăşi în interioritatea reciprocă dintre Fiul şi Duhul. Unde vine Duhul, vine şi Fiul, şi invers. Fiul vine cu iubirea Tatălui faţa de El şi a Lui faţă de Tatăl, deci şi cu iubirea Duhului şi a Lui ca Frate faţă de noi, insuflându-ne şi nouă această iubire, ca răspuns. (n. s. 1676, p. 883)

[960] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Având pe Duhul lui Hristos în noi ca Izvor al simţirii iubirii curate a lui Hristos faţă de Tatăl, al adevărului şi al preţuirii adânci a oamenilor şi a lumii, biruim amăgirile şi trecătoarele plăceri trupeşti din lumea văzută numai în reprezentarea ei materială, plăceri spre care ne ispiteşte diavolul, care ne înşală cu gândirea superficială că lumea materială e totul. (n. s. 1677, p. 883)

Deci făgăduieşte că va fi de faţă şi va ajuta prin Duhul celor ce cred în El, chiar dacă Se va urca la ceruri după învierea din morţi şi Se va arăta feţei lui Dumnezeu pentru noi, după cuvântul lui Pavel (Evr. 9, 24)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 883)

„Harul este egal pentru toţi, dar virtutea este deosebită la fiecare". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* VII, 10, în PSB, vol. 53, p. 50)

„Oricât se va strădui firea omenească slabă, ea nu va putea fi pe măsura darurilor viitoare şi nu va micşora prin ostenelile sale în aşa măsură harul dumnezeiesc, încât acesta să nu fie întotdeauna gratuit. De aceea dascălul neamurilor mai înainte numit, deşi mărturiseşte că a primit vrednicia apostolatului din harul lui Dumnezeu, zicând: *Din harul lui Dumnezeu sunt ceea ce sunt*, totuşi el afirmă că a şi răspuns harului dumnezeiesc, când zice: *Şi harul Lui în mine n-a fost zadarnic, ci m-am ostenit mai mult decât ei toţi. Dar nu eu, ci harul lui Dumnezeu, care este cu mine*. Când zice *M-am ostenit*, el arată contribuţia propriei lui libertăţi. Când zice *Dar nu eu, ci harul lui Dumnezeu*, subliniază puterea ocrotirii dumnezeieşti. Iar când zice: *cu mine*, recunoaşte că harul a lucrat în tovărăşie nu cu un trândav fără grijă, ci cu unul care transpiră muncind.

Aceasta o vedem şi în foarte încercatul său atlet Iov: când diavolul l-a chemat la luptă de unul singur, a fost alături de el, precum citim, dreptatea dumnezeiască. Dacă s-ar fi luptat cu duşmanul nu prin puterea sa, ci numai ocrotit de harul lui Dumnezeu şi fără vreo putere a răbdării sale, sprijinit numai pe ajutorul dumnezeiesc ar fi suportat acele multe ispite cu urmările lor, căutate cu atâta cruzime de diavol, cum nu i-ar fi repetat acest duşman cu dreptate acele cuvinte defăimătoare, pe care le rostise mai înainte împotriva lui: *Oare pe degeaba slujeşte Iov lui Dumnezeu? Oare n-ai făcut Tu gard în jurul lui şi în jurul casei lui, în toate părţile? Dar ia mâna Ta*, adică lasă-l să lupte cu mine prin puterile lui, şi atunci *nu Te va mai binecuvânta în faţa Ta*. Dar fiindcă duşmanul defăimător nu îndrăzneşte să repete după luptă nicio plângere de acest fel, el recunoaşte că a fost învins nu de puterile lui Dumnezeu, ci de ale lui Iov însuşi. Totuşi nu trebuie crezut că i-a lipsit lui Iov harul lui Dumnezeu care dă ispititorului atâta putere de a ispiti câtă ştie că are Iov de a rezista, nu ocrotindu-l de atacurile duşmanului în aşa fel încât să nu lase niciun loc puterii omeneşti, ci îngrijindu-se numai ca prea înrăitul duşman să nu-i smintească sufletul şi să-l expună unei lupte neegale şi nedrepte". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, cap. XIII, 4-5, cap. XIV, 1-2, în PSB, vol. 57, pp. 543-544)

„Dreptatea dumnezeiască, precum ştim, a făcut (...) probă de credinţă şi cu cel mai mare dintre patriarhi când a zis: *Şi s-a făcut după aceste vorbe că a pus Dumnezeu la încercare pe Avraam*. Nu acea credinţă pe care i-o insufla Domnul a voit dreptatea dumnezeiască s-o pună la încercare, ci pe aceea pe care putea s-o arate prin voinţa sa liberă, de îndată ce a fost chemat şi luminat de Domnul. Astfel, pe merit i se arată statornicia credinţei, venindu-i în ajutor şi harul lui Dumnezeu, care-l părăsise puţin pentru a-l pune la încercare. Se spune: *Nu duce mâna ta împotriva copilului şi nu-i face ceva rău. Căci acum ştiu că te temi de Domnul şi nu ţi-ai cruţat fiul tău iubit pentru Mine*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon", XIV, 4, în PSB, vol. 57, p. 545)

„Ispitele dovedesc libertatea voinţei, iar lupta contra lor dincolo de puterea noastră dovedeşte, de asemenea, intervenţia harului divin, care cumpăneşte asaltul ispititor. În toate acestea se arată, aşadar, că întotdeauna harul dumnezeiesc aţâţă voinţa liberă a omului, dar nu o ocroteşte şi nu o apără în aşa fel, încât s-o facă să nu lupte cu propriile puteri împotriva duhurilor rele. Învingătoare, să recunoască puterea lui Dumnezeu, iar învinsă, să-şi înţeleagă slăbiciunea şi să înveţe astfel să nu spere în vitejia sa, ci în ajutorul divin, pe care să-l ceară veşnic ca ocrotitor. Şi ca să întăresc acestea nu prin presupunerile mele, ci prin mărturiile foarte limpezi ale Scripturii dumnezeieşti, voi reproduce ceea ce este scris în Isus Navi: *Aceste popoare le-a lăsat Domnul şi n-a voit să le piardă, ca să încerce prin ele pe Israel, dacă păzeşte poruncile Domnului Dumnezeului său şi ca să-i formeze deprinderea de a se lupta cu duşmanii*. Şi ca să asemănăm ceva muritor cu neasemuita bunătate a Ziditorului nostru, pentru a arăta nu egalitatea dragostei, ci o oarecare asemănare a îngăduinţei, la fel o mamă iubitoare şi cu grijă poartă mult timp la sân pe un copil, până când îl învaţă să meargă: mai întâi îl lasă să se târască, apoi ridicat în picioare îl ţine cu mâna, ca să-l silească să facă paşi, îl lasă puţin câte puţin şi dacă-l vede că se clatină pe dată îl sprijină, iar dacă a căzut îl ridică şi fie îl fereşte de a mai cădea, fie îl lasă să cadă încet şi-l ridică iarăşi. Când însă în creşterea lui, din copil a ajuns la adolescenţă şi tinereţe nu-l împiedică de la unele încercări şi osteneli, ci îl lasă să se deprindă cu greutăţile şi chiar să se ia la trântă cu cei de seama lui. Cu atât mai mult Acel Tată ceresc al tuturor cunoaşte pe cel pe care-l poartă la sânul harului Său. Pe acesta îl deprinde cu virtutea lăsându-i libertatea voinţei, dar supraveghindu-l îl ajută când este în nevoi, îl aude când îl cheamă şi nu-l lasă pe cel ce-L caută, ci-l smulge de la primejdie, uneori chiar fără ca acesta să ştie”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon”, cap. XIV, 8-9, în PSB, vol. 57, p. 546)

„Dar Duhul, locuind în Sfinţi, împlineşte ceea ce lipseşte în ei şi dăruieşte binele Său firii omului, adică să ştie cele viitoare şi cunoştinţa tainelor ascunse”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a doua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 135)

Dobândirea harului Duhului Sfânt[961]

„Părintele cel întru toate milostiv şi binefăcător iubeşte pe cei ce se tem de El şi dă cu blândeţe şi bunăvoinţă harurile Lui celor ce se apropie de El cu cuget curat. De aceea să nu ne îndoim, dar nici să se îngâmfe sufletul nostru din pricina covârşitoarelor şi slăvitelor Lui daruri”. (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* XXIII, în PSB, vol. 1, pp. 65-66)

„Căci nu există mod sau măsură în ceea ce priveşte darurile lui Dumnezeu, după cum este obiceiul în darurile pământeşti. Dimpotrivă, Duhul Sfânt curge din belşug într-o albie fără maluri şi nu este strâns, ca-ntr-o închisoare, înăuntrul unor hotare precise şi măsurate. Izvorul Său este nesecat şi într-o neîntreruptă revărsare, numai să înseteze şi să se deschidă înaintea Lui inima noastră. Câtă credinţă avem, atât ne împărtăşim din harul divin”. (Sf. Ciprian, *Către Donatus*, V, în PSB, vol. 3, p. 417)

[961] A primi harul şi a trăi în har înseamnă a primi pe Sfântul Duh şi prin El, întreaga Sfântă Treime. – n. a.

„Harul lui Dumnezeu nu se obţine prin eforturi deosebite, căci el este gratuit şi se primeşte uşor. După cum de la sine soarele îşi împrăştie razele, ziua luminează, izvorul curge, ploaia udă, tot aşa se revarsă Duhul cel ceresc”. (Sf. Ciprian, *Către Donatus*, XIV, în PSB, vol. 3, pp. 423-424)

„Cu toate că orice ochi se împărtăşeşte de lumină, totuşi câte un ochi vede mai ager, altul mai neclar, aşa încât nu toţi ochii au parte în mod egal de lumină[962]. La fel, orice ureche percepe un glas sau un sunet, dar depinde de gradul de puritate şi de starea în care se află urechea spre a se putea spune că auzi mai bine sau mai slab”. (Origen, *Despre principii*, Cartea a IV-a, IX, 4, în PSB, vol. 8, p. 309)

„Iustin a spus: (...) Ştiu că (...) celor ce au vieţuit drept, li se dăruieşte harul dumnezeiesc până la sfârşitul acestei lumi”. (*Actele martirice*, Martiriul Sfinţilor Mucenici Iustin şi cei dimpreună cu el, V, 2, în PSB, vol. 11, p. 54)

„(...) Să nu se creadă cumva, fie din cauza slăbiciunii, fie pentru credinţa lipsită de nădejde, că harul lui Dumnezeu s-a dăruit numai celor din vechime, fie prin vrednicia martirilor, fie prin a descoperirilor, fiindcă Dumnezeu împlineşte totdeauna ceea ce a făgăduit, spre a fi mărturie necredincioşilor şi spre folos credincioşilor”. (*Actele martirice*, „Martiriul Sfintelor Perpetua şi Felicitas”, I, în PSB, vol. 11, p. 115)

„Este cu neputinţă să primim în noi harul cel dumnezeiesc, dacă n-am izgonit patimile răutăţii, care stăpâneau mai înainte sufletele noastre. Am cunoscut doctori care nu dădeau doctoriile mântuitoare înainte ca bolnavii să-şi golească stomacurile de materia care a dat naştere bolii, pe care nesăţioşii au primit-o datorită unei hrăniri rele. Dar şi un vas, care a avut în el mai înainte un lichid rău mirositor, nu poate primi în el parfumul dacă nu este bine spălat. Aşadar trebuie să vărsăm din noi cele ce erau mai înainte, ca să putem primi pe cele pe care vrem să le punem”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilie la Psalmul LXI, IV, în PSB, vol. 17, p. 335)

„Aşa e Stăpânul nostru! Când vede că un suflet se apropie cu mare dor şi cu înflăcărată râvnă de cele duhovniceşti, îi dă cu îmbelşugare harul şi-i dăruieşte şi bogatele lui daruri”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IV, I, în col. PSB, vol. 21, p. 56)

„Harul lui Dumnezeu e gata şi caută pe cei ce vor să-l primească din belşug. Aşa e Stăpânul nostru: când vede că sufletul ni-i treaz şi dorul clocotitor, ne dă cu îmbelşugare bogăţia Lui, depăşind prin dărnicia Lui cererea ce I-o facem”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IX, I, în col. PSB, vol. 21, p. 108)

„Harul este gata să caute pe cei ce-l primesc cu inima deschisă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVI, I, în col. PSB, vol. 21, p. 176)

[962] Notă Pr. T. Bodogae: Cantitatea de lumină folosită de ochi în actul vederii şi reprezentării imaginii este direct proporţională cu puritatea organului vederii. (n. s. 1604, p. 309)

„Acolo unde este curăţenie trupească şi sufletească, unde este cuminţenie, unde sunt şi celelalte virtuţi, acolo se pogoară cu îmbelşugare şi harul Duhului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XLIV, VI, în col. PSB, vol. 22, p. 126)

„Harul lui Dumnezeu se odihneşte şi în cei păcătoşi, dacă se pocăiesc. Pentru că lucrul ce se dă în dar nu se măsoară şi nu este proporţional cu slăbiciunea (firii omeneşti); astfel, harul n-ar mai fi har (Rom. 11, 6)”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XXXVII, 7, în PSB, vol. 34, p. 247)

„Harul însuşi îşi află locul său în suflet, îşi înfige rădăcinile în părţile şi gândurile cele mai adânci ale lui – dacă sufletul, vreme îndelungată se păstrează şi este de acord cu harul – până când harul cuprinde în întregime sufletul şi stăpâneşte peste acest vas”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XLI, 2, în PSB, vol. 34, p. 255)

„Atunci când puterea harului divin adumbreşte sufletul, după măsura credinţei fiecăruia, şi când (sufletul) primeşte ajutorul cel de sus, (trebuie să ştim) că harul doar în parte l-a adumbrit. Deci, să nu socotească cineva că tot sufletul a fost luminat. Înlăuntrul său rămân încă multe spaţii ocupate de răutate şi este nevoie de multă trudă şi osteneală din partea omului, ca să fie de acord cu harul ce i s-a dat. De aceea, harul divin, (numai) în parte începe să cerceteze sufletul – deşi, într-o clipă ar putea să-l curăţească şi desăvârşească – pentru a încerca libertatea omului, pentru a vedea dacă păstrează intactă iubirea faţă de Dumnezeu, pentru a vedea dacă nu se uneşte în niciun chip cu răutatea şi dacă se dedă cu totul harului. Şi dacă sufletul, încercat fiind, vreme îndelungată, cu nimic nu întristează, nici insultă, harul îl primeşte progresiv”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XLI, 2, în PSB, vol. 34, p. 255)

„În lumea văzută, atunci când izbucneşte război, nu merg la luptă cei înţelepţi şi marile personalităţi; temându-se de moarte, ei rămân (acasă). Sunt trimişi la luptă recruţii cei săraci şi oamenii de rând. Însă dacă se întâmplă să obţină victoria împotriva duşmanilor şi să-i alunge din frontierele (ţării), ei primesc recompense şi coroane din partea împăratului, grade şi demnităţi, iar cei mari se află în urma lor; tot aşa este şi în domeniul cel duhovnicesc. Cei simpli, ascultând de la început Cuvântul şi împlinindu-l cu inimă iubitoare de adevăr, primesc de la Dumnezeu harul Duhului. Pe când cei înţelepţi, care încep a-L examina cu de-amănuntul, fug de luptă, nu progresează şi se află în urma celor ce luptă şi învinge”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XLIII, 8, în PSB, vol. 34, p. 260)

„Dacă vom stărui în lume şi în plăcerile preaurâte ale ei, nu vom avea parte de niciun har de la Dumnezeu”. (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea întâi, în PSB, vol. 38, p. 35)

„Cât priveşte dăruirea harului atotbogat şi îmbelşugat al celui ce-l dă, nimeni din cei de pe pământ n-a rămas nepărtaş. *Căci voi vărsa,* zice, *din Duhul Meu peste tot trupul* (Ioil, 2, 18). Dar fiecare se face şi cauzator al dobândirii binelui dat de Dumnezeu, sau al neprimirii lui. Unii, necurăţindu-şi cu toată silinţa mintea proprie, ci petrecând în relele din lume, rămân nepărtaşi de harul dumnezeiesc şi nu vor vedea pe Hristos, având inima pustie

de Duhul. Aceştia, punându-se în starea orfanilor, sunt răpiţi, aşa zicând, de tot ce-i poate stăpâni, fie patimă, fie demon, sau altă poftă lumească, sau orice lucru ce-i poate atrage din orice parte spre păcat". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 884)

„Darurile sunt împărţite şi harul Duhului Sfânt nu este dăruit tuturora la fel, ci în măsura în care fiecare s-a arătat vrednic şi pregătit prin râvna şi sârguinţa lui. (...) Deşi se păstrează credinţa că la toţi Sfinţii Apostoli virtutea castităţii a fost desăvârşită, totuşi darul ştiinţei lui Pavel s-a revărsat mai îmbelşugat, fiindcă s-a pregătit pentru asta cu o iscusită râvnă şi sârguinţă". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mănăstireşti,* Cartea a VI-a, cap. 18, în PSB, vol. 57, p. 195)

„Să cinstim (...) prin vieţuire, făcută strălucitoare prin porunci, chemarea harului, nelăsându-ne tulburaţi de nicio plăcere sau de niciun fel de durere". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 16, în PSB, vol. 81, p. 146)

Lucrarea harului dumnezeiesc în sufletul omului[963]

„Harul răspândit se înmulţeşte în sfinţi, le dă pricepere, le descoperă tainele, vesteşte timpurile, se bucură de cei credincioşi, se dăruieşte celor care-L caută, celor care nu sfărâmă hotărârile credinţei, nici nu depăşesc hotarele părinţilor (Pilde, 22, 28). În sfârşit, frica de lege este lăudată, harul profeţilor este cunoscut, credinţa Evangheliilor întărită, tradiţia Apostolilor păzită, iar harul Bisericii saltă de bucurie.

Dacă nu întristezi harul, vei cunoaşte acelea pe care le grăieşte Cuvântul, prin cine voieşte şi când voieşte". (*Epistola către Diognet*, Cap. XI, 5, 7, în PSB, vol. 1, p. 419)

„(...) Prin împărtăşirea Lui, harul Duhului Sfânt este cel ce se sălăşluieşte şi sfinţeşte pe cei care nu sunt sfinţi prin firea lor[964]". (Origen, *Despre principii*, Cartea întâi, VII, 3, în PSB, vol. 8, p. 78)

„Dacă trebuie să spunem că se schimbă ceva prin prezenţa puterii lui Dumnezeu şi prin sălăşluirea Cuvântului în om, nu ne vom sfii să spunem că, prin prezenţa puterii lui Dumnezeu şi prin petrecerea Cuvântului Său în oameni, are loc în ei o schimbare dintr-un

[963] Harul Duhului rămâne totdeauna prezent, dar nu totdeauna lucrător. Totdeauna prezent în cei vrednici, Duhul lucrează în chip minunat. Harul se află în noi în chip ascuns de la Botez, căci harul Duhului ni s-a dăruit spre a ne ajuta să împlinim poruncile şi să creştem duhovniceşte. Dar ni se face văzut numai atunci după ce am împlinit poruncile şi am înaintat în nevoinţe. În măsura în care lucrăm poruncile, lucrează şi Duhul Sfânt în noi roadele Sale. În acest sens, Marcu Ascetul menţionează: *să cunoaştem că odată ce ni s-a dăruit harul desăvârşit al Duhului spre împlinirea tuturor poruncilor, el ne dă ajutorul spre creşterea cea după Hristos şi el ne întăreşte până la moarte pe noi, lucrătorii Săi, până când toţi vom fi ajuns la unirea credinţei şi a cunoştinţei Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos.* (*Răspuns acelora care se îndoiesc de dumnezeiescul Botez*, în *Filocalia* I, Ed. Humanitas, 1999, p. 296). Harul divin creşte în persoana umană şi devine ceva propriu şi inseparabil naturii (Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii spirituale*, P. G. XXXIV, col. 528-529A). Harul realizează comuniunea în Hristos şi cu Hristos prin Sfântul Duh. Unirea la care credincioşii au fost chemaţi nu este nici ipostatică, nici fiinţială, ci este o unire cu Dumnezeu după har. – n. a.

[964] Notă Pr. T. Bodogae: Com. Ioan, XIII, 36; 231. Origen subliniază acest adevăr pentru a preîntâmpina răspunsul gnosticilor, care credeau că *din natura lor* unii oameni sunt sfinţi, alţii pierduţi. (n. s. 266, p. 78)

om ticălos într-unul bun, dintr-unul neînfrânat într-altul cu cugetul cumpătat şi dintr-un superstiţios, într-unul pios; ca astfel să-şi poată deschide sufletul pentru petrecerea lui Dumnezeu în el". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a IV-a, V, în PSB, vol. 9, p. 234)

„(...) Pentru harul Duhului dat nouă noi suntem în El şi El în noi. Şi deoarece Duhul este al lui Dumnezeu, prin El, Care Se sălăşluieşte în noi, socotim pe drept cuvânt că având pe Duhul, suntem şi noi în Dumnezeu. Şi aşa este şi Dumnezeu în noi". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XXIV, în PSB, vol. 15, p. 350)

„Iar primind harul Duhului şi lipindu-se de El şi făcându-se un Duh cu El, sufletul nu împlineşte numai faptele virtuţii sale cu uşurinţă, nemaiavând să lupte cu vrăjmaşul, prin faptul că e mai mare ca uneltirea lui, ci, ceea ce e mai mare ca toate, primeşte în sine patimile Mântuitorului şi se desfată de aceasta mai mult decât iubitorii vieţii acesteia de cinstirile şi slăvirile primite de la oameni[965]. Căci pentru creştinul care a înaintat prin bună-vieţuire şi prin darul Duhului la măsura vârstei duhovniceşti a harului dat lui, e o slavă şi o desfătare şi o bucurie mai mare decât orice plăcere să fie urât pentru Hristos, să fie prigonit pentru El, să rabde orice ocară şi ruşine pentru credinţa în Dumnezeu. Căci toată ocara şi bătăile şi prigonirile şi celelalte pătimiri, până la cruce, toate sunt desfătare şi odihnă şi arvună a comorilor cereşti, odată ce ele dau unuia ca acesta toată nădejdea în învierea şi în bunătăţile viitoare (...)

Căci însuşi harul Sfântului Duh, stăpânind peste tot sufletul şi umplând locaşul lui de veselie şi de putere, face sufletului dulci pătimirile prin nădejdea celor viitoare şi omoară (copleşeşte) simţirea durerii prezente". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, pp. 481-482)

„Lumina şi vântul cel divin al Duhului suflă şi răcoreşte sufletele care trăiesc în lumina cea divină, străbate toată fiinţa sufletului, cugetele, toată existenţa, însufleţind şi odihnind toate mădularele trupului cu odihna cea divină şi de negrăit". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, II, 4, în PSB, vol. 34, p. 95)

„Asemenea este aurora soarelui şi discul însuşi, însă altfel luceşte aurora şi altfel lumina din disc. Într-o casă arde o făclie; altfel apare lumina ei care se răspândeşte pretutindeni şi altfel apare lumina care se află în făclia însăşi care este mai luminoasă şi mai strălucitoare. Le fel sunt şi unele (lucruri) ale harului; când omul le vede de departe, îi par ca nişte vedenii şi se bucură de ele, dar când intră în el puterea lui Dumnezeu şi-i cuprinde mădularele şi inima şi-i robeşte mintea cu iubirea lui Dumnezeu, omul devine un altul". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, VII, 3, în PSB, vol. 34, p. 125)

[965] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Acest text e un loc direct în care, ca în general, se exprimă gândirea părinţilor răsăriteni, despre primirea de către omul înaintat duhovniceşte a pătimirilor lui Hristos şi despre desfătarea de ele. Pe când în slăvirile de la oameni e şi satisfacţie, dar şi nesatisfacţie, în purtarea pătimirilor lui Hristos e numai bucurie. Căci puterea şi veselia Duhului copleşeşte durerea pătimirilor (…) Şi, în rândurile ce urmează, sfântul Grigorie arată că nu vorbeşte numai de pătimirile lui Hristos trăite în necazurile şi nevoinţele credinciosului, ci de prigonirile până la moarte suferite uneori de creştini pentru mărturisirea lui Hristos. E modul în care şi-au însuşit martirii pătimirile lui Hristos. (n. s. 54, p. 481)

„Lucrarea duhovnicească a harului lui Dumnezeu, care are loc în suflet, se face cu multă răbdare, cu înţelepciune şi sub oblăduirea tainică a minţii. După ce omul s-a luptat vreme îndelungată, după ce voia lui liberă supusă la multă încercare s-a arătat bineplăcută Duhului (Sfânt), după ce a arătat răbdare în încercare, lucrarea harului se arată desăvârşită întru el". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* IX, 1, în PSB, vol. 34, p. 129)

„Să ne închipuim un râu curgând şi locurile din preajma lui mustind de apă. Venind căldura, atât el cât şi locurile din jur, se usucă; aşa (se întâmplă) cu robii lui Dumnezeu: prisosind harul, se usucă pofta (iscată de) cel viclean, ca şi cea naturală, pentru că oamenii de acum ai lui Dumnezeu sunt superiori primului Adam". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XVI, 4, în PSB, vol. 34, p. 170)

„După cum albina lucrează fagurele în stup în ascuns, la fel şi harul, în ascuns, în inimi, introducând iubirea sa, preface amărăciunea în dulceaţă şi asprimea în lucru neted". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XVI, 7, în PSB, vol. 34, p. 174)

„După cum un tânăr, purtând un prunc, îl duce unde vrea, tot aşa şi harul acţionând în adâncul sufletului, poartă mintea şi o înalţă până la cer, până la lumea cea desăvârşită şi la odihna cea veşnică". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XVI, 12, în PSB, vol. 34, p. 176)

„Hristos a trimis ucenicilor Săi bunul cel mai mare, harul Duhului – din care izvorăşte acea putere divină care se sălăşluieşte în suflete şi mântuieşte pe cei ce cred". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* „Cuvânt despre libertatea minţii", 12, în PSB, vol. 34, pp. 340-341)

„Iar *apa vie* (In. 4, 10) numeşte darul de viaţă făcător al Duhului, singurul prin care umanul, deşi asemănător buturugilor din păduri, ca unul ce este uscat şi neroditor de virtute, predat relelor uneltiri ale diavolului, revine la frumuseţea de la început a firii şi, adăpându-se din harul de viaţă făcător, se împodobeşte cu florile variate ale bunătăţilor şi face să crească vlăstarele deprinderilor iubitoare de virtute şi se înalţă în ramurile bine hrănite ale iubirii de Dumnezeu[966]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a II-a, cap. IV, în PSB, vol. 41, pp. 210-211)

[966] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta e apa Duhului, pe care ar fi dorit Hristos să I-o ceară femeia samarineancă. Spunând că i-ar fi putut da această apă, Se dă de înţeles ca fiind Dumnezeu, dar apa aceasta nu se dă fără dorirea ei de către om, nu i se dă cu sila, fără ca omul să simtă trebuinţa ei, fără să nu simtă uscăciunea greu de suportat a setei de o viaţă rodnică în cele bune, care sunt una cu virtuţile. Adăpându-se cu apa Duhului, omul se înfrumuseţează, creşte în tăria duhovnicească, în roade plăcute şi se înalţă spre Dumnezeu. Numai prin Dumnezeu omul se actualizează în ceea ce poate ajunge el cum un pom se actualizează în ceea ce e chemat să fie prin apa cu care se adapă. Omul nu e natura realizată fără Dumnezeu, cum se afirmă în teologia catolică, pentru care ceea ce i se dă omului de către Dumnezeu îl ridică în supranatural. Natura umană e făcută să crească la nesfârşit, e dinamică, şi de aceea nu se poate opri între marginile create, mai ales că această creştere nu e decât în bine, adică în comunicare cu alte persoane, şi binele îşi are izvorul în Dumnezeu. (n. s. 366, p. 211)

„Cine ar putea, întreb, să suporte fără nicio laudă a oamenilor, sprijinit numai de puterile sale, asprimea singurătăţii şi hrana zilnică cu pâine uscată, mulţumindu-se doar cu atâta? Cine, fără mângâierea Domnului, ar putea să rabde neîntrerupta sete de apă, să răpească ochilor omeneşti acel dulce şi desfătător somn de dimineaţă şi să îngrădească prin regulă permanentă, mărginind la patru ore, toată odihna sa de noapte? Cine, fără harul lui Dumnezeu, ar fi în stare să se achite de obligaţia cititului neîncetat, a muncii neîntrerupte, neavând niciun interes pentru foloasele prezente? Acestea toate nu pot fi nici dorite de noi mereu fără insuflarea dumnezeiască şi nici înfăptuite fără ajutorul ei”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon”, VI, 2-3, în PSB, vol. 57, pp. 533-534)

„Chiar atunci când nicio infirmitate nu ne împiedică, orice încercare de a face ce vrem ne este mărginită de puterile noastre! Liniştea singurătăţii, asprimea posturilor, lecturile când avem timp de ele, toate acestea nu le îndeplinim după voinţa noastră, fiindcă, din anumite cauze care intervin, suntem reţinuţi foarte des de la îndeletnicirile noastre mântuitoare, trebuind a cere de la Domnul şi locul şi timpul în care să le putem îndeplini. Nu este de ajuns să putem, dacă nu ni se dă de către Domnul ocazia de a face cele ce ne stau în putinţă. (Despre acestea Apostolul spune: *Fiindcă am voit să venim la voi de mai multe ori şi ne-a împiedicat Satana*). Uneori ne simţim îndepărtaţi chiar cu folos de la preocupările duhovniceşti. Când întrerupem mersul ostenelilor şi ne acordăm un răgaz din cauza slăbiciunii trupeşti, chiar fără voia noastră ne păstrăm pentru viitor stăruinţa mântuitoare. Despre ajutorul lui Dumnezeu spune ceva asemănător Apostolul: *De aceea de trei ori am rugat pe Domnul să-l depărteze de mine. Şi mi-a spus: Îţi ajunge harul Meu; căci puterea se desăvârşeşte în slăbiciune*, şi de asemenea: *Nu ştim să ne rugăm cum trebuie*”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, cap. VI, 4-5, în PSB, vol. 57, p. 534)

„Omul poate uneori prin propriile sale porniri să tindă către virtuţi, dar întotdeauna are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. Nu se bucură cineva de sănătate când vrea şi nu se eliberează de boala tristeţii după dorinţa propriei sale alegeri. Ce foloseşte că doreşte harul sănătăţii, dacă Dumnezeu, care dă viaţa însăşi, n-o înzestrează şi cu puterea şi vigoarea necesară? Ca să se vadă şi mai limpede că din darul naturii, venind din mărinimia Creatorului, aduce uneori începuturile bunelor noastre intenţii, care totuşi nu pot ajunge la îndeplinirea virtuţilor, dacă nu sunt conduse de Dumnezeu, apostolul este mărturie spunând: *Căci a voi se află în mine, dar a face binele nu aflu*”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon”, cap. IX, 4-5, în PSB, vol. 57, pp. 537-538)

„(...) Acestea două - harul lui Dumnezeu şi libertatea voinţei noastre par potrivnice între ele, dar şi una şi cealaltă lucrează unite, şi noi înţelegem că şi pe una şi pe cealaltă, din datoria evlaviei trebuie să le socotim deopotrivă. Când Dumnezeu vede că ne îndreptăm spre bine, ne întâmpină, ne conduce şi ne întăreşte: *La vocea glasului tău, îndată ce te va auzi, îţi va răspunde* şi: *Cheamă-mă în ziua necazului şi te voi izbăvi şi Mă vei preaslăvi*. Şi dimpotrivă, dacă ne vede că ne împotrivim, sau că suntem călduţi, aduce în inimile noastre îndemnuri mântuitoare, prin care să reapară şi să se întărească în noi

bunăvoinţa". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon", cap. XI, 4-5, în PSB, vol. 57, p. 540)

„Căci pe când (Solomon – n. a.) se ruga, după terminarea clădirii templului, a zis: *Şi a voit David, tatăl meu, să clădească o casă în numele Domnului şi Dumnezeului lui Israel. Şi a zis Dumnezeu către David, tatăl meu: că ai cugetat în inima ta să clădeşti o casă numelui Meu, bine ai făcut gândindu-te la aceasta. Totuşi nu tu vei clădi casă numelui Meu*. Oare trebuie să spunem că această cugetare şi aceste gânduri ale regelui David au fost bune şi de la Dumnezeu, sau au fost rele şi de la om? Dacă a fost bună şi de la Dumnezeu acea cugetare, de ce-i refuză înfăptuirea Cel de către care a fost insuflată? Iar dacă a fost rea şi de la om, de ce este lăudată de Domnul? Rămâne aşadar să se creadă că a fost şi bună şi de la om. În acest mod putem judeca zilnic şi cugetările noastre. Nu s-a îngăduit numai lui David să cugete binele de la el însuşi, şi nici nouă nu ne este oprit prin fire să gândim şi să simţim binele. Deci putem fi siguri că oricărui suflet îi sunt sădite din bunăvoinţa Creatorului seminţele virtuţilor. Dar dacă acestea nu sunt sprijinite de ajutorul lui Dumnezeu, nu pot ajunge la o dezvoltare desăvârşită, fiindcă, potrivit cuvintelor apostolului: *Nici cel ce plantează nu este ceva, nici cel ce udă, ci Dumnezeu, Care face să crească, e totul*. Şi cartea care se numeşte a *Păstorului*[967] ne învaţă foarte limpede că omul e liber să încline fie într-o parte, fie în cealaltă. În această carte se spune că doi îngeri stau alături de fiecare din noi, unul rău şi altul bun, dar că este în puterea omului de a alege pe cine să urmeze. În om este întotdeauna libertatea de alegere, care poate să nesocotească sau să respecte harul lui Dumnezeu. Apostolul nu ne-ar fi învăţat spunând: *Cu frică şi cu cutremur lucraţi la mântuirea voastră*, dacă n-ar fi ştiut că harul poate fi cultivat sau neglijat de noi. Dar, ca să nu creadă cineva că pentru lucrarea mântuirii nu este nevoie de ajutorul dumnezeiesc, adaugă: *Căci Dumnezeu Cel Care lucrează în voi şi ca să voiţi şi ca să săvârşiţi, după a Lui bunăvoinţă*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon", XII, 5-8, în PSB, vol. 57, pp. 541-542)

„Întotdeauna harul lui Dumnezeu lucrează în bună parte în tovărăşie cu libertatea voinţei noastre, pe care o ajută în toate, o ocroteşte şi o apără, uneori cerând şi aşteptând şi de la ea unele încercări de bunăvoinţă, ca să nu pară că oferă darurile Sale unui trândav care doarme în adâncă nepăsare. Căutând într-un fel ocazii prin care dărnicia şi milostivirea Sa să nu pară fără noimă din cauza amorţelii şi a leneviei oamenilor, El împarte darurile Sale sub motivul vreunor dorinţe sau osteneli. Harul lui Dumnezeu rămâne totuşi gratuit, de vreme ce cu o mărinimie nemăsurată pentru nişte încercări mici şi neînsemnate împarte atâtea daruri ale fericirii veşnice şi atâta slavă a nemuririi. Nu trebuie să afirmăm că, de vreme ce credinţa acelui tâlhar de pe cruce îi venise mai înainte, nu-i fusese făgăduită gratuit fericirea raiului, sau să credem că pocăinţa aceea a regelui David prin cuvintele: *Am păcătuit înaintea Domnului* i-a spălat cele două păcate atât de grave, şi nu bunăvoinţa lui Dumnezeu. De aceea el a meritat să audă cele spuse prin profetul Natan: *Şi Domnul a îndepărtat de la tine nedreptatea: nu vei muri.* Aşadar, că a adăugat adulterului o omucidere a fost lucrarea voinţei lui, dar că a fost mustrat prin profet a fost harul bunăvoinţei dumnezeieşti. Dimpotrivă, este meritul lui că a recunoscut cu umilinţă păcatul, dar este darul milostivului Dumnezeu că într-un timp aşa de scurt a căpătat iertare

[967] Este vorba de *Păstorul lui Herma* – n. a.

pentru nişte crime aşa de mari". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon", XIII, 1-3, în PSB, vol. 57, p. 543)

„Toţi părinţii dreptcredincioşi, care au învăţat desăvârşirea inimii nu din cearta deşartă a cuvintelor, ci din fapte şi din experienţă, spun că lucrarea darului dumnezeiesc constă în primul rând în aceea că fiecare este înflăcărat de dorinţa a tot ceea ce este bine, dar că depinde de libertatea noastră de alegere să înclinăm într-o parte sau în cealaltă. În al doilea rând, este harul dumnezeiesc cel prin care pot fi traduse în fapte virtuţile, dar aşa încât să nu se nimicească puterea liberei voinţe, iar în al treilea rând depinde de darurile lui Dumnezeu să se stăruie în virtuţile dobândite, dar aşa încât libertatea să nu se simtă robită. Astfel trebuie să credem că Dumnezeu săvârşeşte toate în toţi îndrumându-ne, ocrotindu-ne şi apărându-ne, fără să înlăture libertatea voinţei, pe care El însuşi ne-a dăruit-o. Dacă se pare că se împotriveşte acestui înţeles ceva cules cu dibăcie prin judecată şi dovedire omenească, trebuie mai degrabă să ne ferim decât să distrugem credinţa (căci nu meritǎm credinţa din înţelegere, ci înţelegerea din credinţă, precum este scris: *Dacă nu veţi crede, nu veţi înţelege*), fiindcă nu se poate înţelege pe deplin nici de simţirea, nici de judecata omenească în ce chip pe de o parte Dumnezeu lucrează toate în noi, iar pe de altă parte se atribuie totul liberei voinţe". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, XVIII, 4-5, în PSB, vol. 57, pp. 550-551)

„(...) Harul lui Dumnezeu, care luptă împreună cu noi şi ne face biruitori asupra a toată puterea potrivnică şi ne izbăveşte de toată rătăcirea şi neştiinţa". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, partea întâi, ep. 14, în PSB, vol. 81, p. 117)

Ajutorul dat de Bunul Dumnezeu oamenilor

„Nu-i cu putinţă să fie cineva drept fără Hristos, nu-i Sfânt fără El, nici tărie nu are, dacă nu are pe Hristos, căci Hristos este *tăria lui Israel*". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia,* XVII, cap. IV, în PSB, vol. 6, p. 433)

„Că şi plugarul nu se bucură atât de munca de pe ogorul său, cât de ajutorul lui Dumnezeu, Care a făcut să crească cele lucrate de el". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul XXXII, IX, în PSB, vol. 17, p. 258)

„În necazurile noastre, alergăm la orice om decât la Dumnezeu. Ţi se îmbolnăveşte copilul? Te duci la descântătoare sau la cel care pune în jurul gâtului nevinovaţilor copii semne curioase sau, în cele din urmă alergi la doctori şi la doctorii şi neglijezi pe Cel Ce poate să-l vindece. Dacă te tulbură vreun vis, alergi la cel ce tălmăceşte visele; dacă te temi de duşman, te gândeşti să-ţi iei în ajutor vreun om. Şi, ca să spun pe scurt, la fiecare nevoie arăţi că numai cu cuvântul numeşti *scăpare* pe Dumnezeu, dar cu fapta cauţi ajutorul în cele nefolositoare şi deşarte. Pentru cel drept, însă, Dumnezeu este ajutor adevărat". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLV, II, în PSB, vol. 17, p. 301)

„Dacă un câine sare la noi sau vreo altă fiară sălbatică, nu privim la Dumnezeu, ajutorul nostru întru necazuri, ci, spăimântaţi, ne gândim numai la noi înşine". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul XLV, III, în PSB, vol. 17, p. 302)

„Pentru că cel care vrea să fie ajutat de Dumnezeu nu-şi părăseşte datoria; şi cel care nu-şi părăseşte datoria nu este părăsit niciodată de ajutorul dumnezeiesc[968]”. (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, cap. I, IV, în PSB, vol. 18, p. 475)

„*Şi a dat pământul iarbă verde, care să semene sămânţă, după fel şi după asemănare şi pom roditor cu sămânţă, după fel, pe pământ* (Fac. 1, 12).

Gândeşte-mi-te aici, iubite, cum s-au făcut toate pe pământ la cuvântul Stăpânului. Nu era om care să-l lucreze, nu era plug, nu erau boi de ajutor, nu avea pământul nicio altă îngrijire, ci a auzit numai porunca şi îndată a dat rodurile lui. Din aceasta să învăţăm că şi acum nu munca plugarilor, nici osteneala lor, nici vreo altă oboseală care se face la lucrarea pământului ne aduce nouă belşugul de roade, ci, înaintea tuturor acestora, cuvântul lui Dumnezeu, care i-a fost grăit pământului dintru început”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia V, IV, în col. PSB, vol. 21, pp. 72-73)

„Când avem pe Dumnezeu binevoitor, chiar de suntem în pustie, vom fi mai în siguranţă decât cei care trăiesc în oraşe. Ajutorul lui Dumnezeu este cea mai mare siguranţă, este zid nebiruit. Şi ca să vezi că un om ajutat de Dumnezeu este în mijlocul pustiei mai puternic şi mai în siguranţă decât cel care locuieşte în mijlocul oraşelor şi se bucură de mult ajutor omenesc, uitaţi-vă la David şi Saul! David, deşi pribegea din loc în loc şi trăia ca un hoinar, era întărit de mâna Cea de sus; Saul, deşi trăia în mijlocul oraşelor, deşi avea în jurul lui atâta oştire, sutaşi şi străji, în fiecare zi se temea şi tremura de frica atacului duşmanilor. Unul era singur, n-avea pe nimeni alături de el, dar nu avea nevoie de ajutorul omenesc, celălalt avea pe cap coroană, era îmbrăcat în purpură, dar avea nevoie de ajutorul lui David. Împăratul avea nevoie de păstor, cel cu coroană pe cap avea nevoie de un om de rând”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLVI, II, în col. PSB, vol. 22, p. 142)

„Nu este om mai puternic decât cel întărit cu ajutorul Cel de sus şi nu este om mai slab decât cel lipsit de ajutor, chiar de ar avea în jurul lui mii şi mii de oşti”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLVI, III, în col. PSB, vol. 22, p. 142)

„Nimeni nu-i mai puternic decât cel ajutat de Dumnezeu, după cum nimeni nu-i mai slab decât cel lipsit de ajutorul Lui”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LII,I, în col. PSB, vol. 22, p. 186)

„Când Dumnezeu e binevoitor cu noi, vom fi mai străluciţi ca toţi, chiar de-am fi printre străini, chiar de-am fi lipsiţi de toate, chiar de-am fi necunoscuţi. Nu-i om mai fericit ca omul ajutat de mâna de sus”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LVI, VI, în col. PSB, vol. 22, p. 229)

[968] Omul este chemat să coopereze cu harul lui Dumnezeu, să răspundă chemării lui Dumnezeu. Niciun folos nu vine din lucrarea omului fără înrâurirea de sus şi aceasta nu vine peste cel ce nu o doreşte şi nu o primeşte în chip liber. *Dacă va vedea că noi ne preocupăm şi ne străduim, Dumnezeu ne va ajuta. Dar dacă ne va vedea fără niciun rost, nu va întinde mâna. Căci Dumnezeu nu ne dă ajutor dacă dorim, ci dacă ne dăm şi noi osteneala.* (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 21, 4 la Efeseni,* P. G. LXII, col. 155). Dacă omul face cele ce stau în puterea lui, fără îndoială vor urma şi cele ce ţin de Dumnezeu. – n. a.

„Când Dumnezeu vrea să dea ajutorul Său, face pe cei slabi mai puternici decât cei puternici, pe cei puţini mai tari decât cei mulţi. Nu este o fericire mai mare ca aceea de a fi ajutat de Dumnezeu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LIX, IV, în col. PSB, vol. 22, p. 262)

„Când ne bucurăm de bunăvoinţa cea de sus, chiar de-am fi printre barbari, chiar de-am fi în ţări străine, ne simţim mai bine decât cei ce stau în casele lor şi au de toate; dar dacă suntem lipsiţi de ajutorul Celui de sus, chiar de-am fi la casa noastră, chiar de-am părea că nu ne lipseşte nimic, suntem cei mai de plâns oameni”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LXI, IV, în col. PSB, vol. 22, p. 277)

„Căci într-adevăr, celor care au înaintat în lupta pentru virtute, le stă alături ajutorul lui Dumnezeu dat firii noastre de la început, chiar de la facerea ei, măcar că acest ajutor se vede şi se cunoaşte abia când ne-am familiarizat îndeajuns cu viaţa mai înaltă prin luare aminte şi grijă şi când trebuie să intrăm în lupte şi mai grele”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute,* în PSB, vol. 29, p. 47)

„Niciodată oamenii sfinţi n-au fost siguri că vor găsi prin propria lor iscusinţă drumul drept, care să-i ducă la virtute şi la înfăptuirea ei, ci l-au cerut mai degrabă prin rugăciuni către Domnul, zicând: *Îndrumează-mă în adevărul Tău* şi *Condu în faţa ta drumul meu*. Un altul însă afirmă că nu numai în credinţă, ci şi prin experienţă şi într-un fel prin însăşi natura lucrurilor a descoperit adevărul: *Am cunoscut, Doamne, că nu este om în calea lui, că nu este în puterea omului să meargă şi să-şi conducă paşii săi*. Şi Domnul însuşi spune către Israil: *Şi Eu îl voi conduce ca pe un brad verde; de la Mine au ieşit roadele tale*.

Chiar ştiinţa legii ei doresc s-o dobândească nu cu ajutorul cititului, ci prin conducerea şi lumina zilnică a lui Dumnezeu, rugându-se: *Arată mie căile tale, Doamne* şi: *Învaţă-mă cărările tale, Doamne* şi: *Deschide ochii mei şi voi vedea minunile legii Tale* şi *Învaţă-mă să fac voia Ta, că Tu eşti Dumnezeul meu* şi asemenea: *Tu, care înveţi pe om ştiinţa*”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea I, Convorbirea cu părintele Pafnutie, cap. XIII-XIV, în PSB, vol. 57, pp. 356-357)

„Dumnezeu poate câte vrea, dar nu vrea câte poate”

„După părerea noastră Dumnezeu toate le poate. Prin cele ce poate Dumnezeu nu se îndepărtează de la a fi Dumnezeu, de la a fi bun, de la a fi înţelept”. (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a III-a, LXX, în PSB, vol. 9, p. 220)

„Nu credem că Dumnezeu poate săvârşi ceva împotriva raţiunii sau împotriva Lui însuşi”. (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a V-a, XXIV, în PSB, vol. 9, p. 334)

„Nu există ceva pe care să nu-l poată face Dumnezeu: el creează, diversifică şi face să crească totul din belşug”. (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul lui Memianus, IX, în PSB, vol. 10, p. 177)

Lucrarea Lui în întreaga lume

„Priveşte, o, omule, lucrurile Lui: schimbarea timpului după anotimpuri; schimbările aerului; drumul regulat al aştrilor; mersul regulat al zilelor, al nopţilor, al lunilor şi al anilor; felurita frumuseţe a seminţelor, a plantelor şi a fructelor; speciile atât de deosebite ale animalelor cu patru picioare, ale păsărilor, ale reptilelor, ale peştilor, de apă dulce şi apă sărată; instinctul pus în aceste vietăţi pentru a se naşte şi a creşte, nu pentru folosul lor, ci pentru trebuinţa omului; purtarea de grijă, pe care o are Dumnezeu pentru a pregăti hrană la tot trupul, sau supunerea, pe care a rânduit-o Dumnezeu, ca toate să se supună neamului omenesc; curgerea necontenită a izvoarelor cu apă dulce şi a râurilor; căderea la vreme a rouăi, a furtunilor şi ploilor; mişcarea foarte felurită a corpurilor cereşti; luceafărul, care răsare şi vesteşte dinainte sosirea astrului celui desăvârşit; conjuncţia Pleiadei şi Orionului; steaua strălucitoare Arcturo (Iov 9, 9) şi dansul celorlalte stele în cercul cerului, cărora înţelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu (Efes. 3, 10) le-a dat nume speciale tuturora (Ps. 146, 4). Numai acest Dumnezeu a făcut din întuneric lumină; El a făcut rezervoarele vântului de miazăzi, vistieriile zăpezilor şi ale grindinei; El a adunat apele în vistieriile adâncului de ape şi întunericul în vistieriile lui; El scoate lumina cea dulce, dorită şi plăcută din vistieriile ei, ridică norii de la marginile pământului, înmulţeşte fulgerele spre ploaie (Ps. 134, 12; Ier. 10, 13), trimite tunetul spre înfricoşare şi vesteşte mai dinainte prin fulger lovitura tunetului, ca nu cumva sufletul înspăimântat pe neaşteptate să moară, dar tot El măsoară tăria fulgerului, care coboară din ceruri, ca să nu aprindă pământul; că dacă fulgerul şi-ar slobozi toată puterea lui, ar arde pământul, iar dacă tunetul ar da drumul întregii lui tării, ar distruge cele de pe pământ.

Acesta este Dumnezeul meu, Stăpânul universului, Cel ce singur a întins cerul (Iov 9, 8) şi a rânduit lăţimea pământului sub cer (Iov 38, 18); Cel ce tulbură adâncul mării şi face să răsune valurile ei (Ps. 64, 7); Cel ce stăpâneşte puterea mării şi potoleşte frământarea valurilor ei (Ps. 88, 10); Cel ce a întemeiat pământul pe ape (Ps. 23, 2) şi i-a dat duh ca să-l hrănească, a Cărui suflare dă viaţă universului; că dacă-şi va opri Duhul Său, universul va pieri (Iov 34, 14-15)”. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, cartea întâi, VI-VII, în PSB, vol. 2, pp. 377-378)

E propriu lui Dumnezeu a face bine

„Binele este rodul binecredincioşiei şi al iubirii de virtute. Dar în fiinţa dumnezeiască şi mai presus de toate nu e aşa. Căci, fiind liberă de orice schimbare şi prefacere şi acestea neavând niciun loc în ea, binele este rodul inevitabil al fiinţei, precum ţine şi căldura de foc şi răceala de zăpadă. Căci focul nu se arată avându-şi lucrarea lui în voinţă, ci aceasta e mai degrabă naturală şi fiinţială, neputând fi altfel, dacă nu e silit de voia celui ce-l face. Dar nu ca noi, deci nici silit de o voie deosebită zice Fiul că e mânat să facă ceea ce-I place lui Dumnezeu-Tatăl, ci urmând legilor proprii ale firii şi neştiind să cugete şi să facă altceva decât cele ce sunt în voia Celui ce L-a născut”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a cincea, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 597)

„Omul care se face bun prin sârguinţa voită, se arată bucurându-se pururea de cele ce le face Dumnezeu. Căci omul nu are altă normă de cunoaştere a ceea ce e bun decât plăcuta consimţire cu ceea ce face Dumnezeu. Fiindcă e propriu lui Dumnezeu să facă cele

bune, iar omului să consimtă cu ele”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 14, în PSB, vol. 81, p. 115)

Binefacerile Lui revărsate asupra noastră

„Dacă judeci cu sinceritate fiecare lucru în parte, vei cunoaşte măreţia darurilor date de Dumnezeu”. (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XXXII, 1, în PSB, vol. 1, p. 70)

„Cât de fericite şi minunate sunt darurile lui Dumnezeu, iubiţilor!

Viaţă în nemurire, strălucire în dreptate, adevăr în îndrăznire, credinţă în încredere, înfrânare în sfinţenie. Şi acestea cad sub înţelegerea noastră”. (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XXXV, 1-2, în PSB, vol. 1, p. 72)

„Să ne gândim, dar, fraţilor, din ce materie am fost făcuţi, cum eram şi ce eram când am venit pe lume; din ce mormânt şi întuneric ne-a adus în lumea Lui Cel ce ne-a plăsmuit şi ne-a creat, gătindu-ne nouă binefacerile Lui, înainte de a ne naşte.

Având dar, toate acestea de la El, se cuvine să-I mulţumim Lui pentru toate”. (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XXXVIII, 3-4, în PSB, vol. 1, p. 75)

„Ce răsplată Îi vom da Lui sau ce rod vrednic de ceea ce ne-a dat El nouă? Pentru câte lucruri sfinte nu-I suntem noi Lui datori? Ne-a dăruit lumina; ca un tată, ne-a numit fii, ne-a mântuit pe noi, care eram pierduţi. Ce laudă, dar, Îi vom aduce sau ce răsplată, spre a-L răsplăti pentru cele ce-am primit? Eram orbi cu mintea, închinându-ne la pietre, la lemne, la aur, la argint şi la aramă, lucruri ale oamenilor; întreaga noastră viaţă nu era nimic altceva decât moarte. Eram înconjuraţi de întuneric, vederea ne era întunecată, dar am recăpătat vederea, îndepărtând, prin voinţa Lui, norul acela, care ne înconjura. Îndurându-se de noi ne-a miluit şi ne-a mântuit când a văzut cât de mare rătăcire şi pierzare era în noi, când nu mai aveam nicio nădejde de mântuire, decât numai în El. Ne-a chemat când nu eram şi a voit să venim de la nefiinţă la fiinţă”. (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni,* cap. I, în PSB, vol. 1, p. 111)

„Suntem datori, dar, să mulţumim mult Domnului, că ne-a făcut cunoscute cele trecute, că ne-a înţelepţit în cele prezente şi că nu suntem nepricepuţi la cele viitoare”. (Barnaba, *Epistola*, cap. V, 3, în PSB, vol. 1, p. 140)

„Dumnezeu rabdă să se nască în pântecele Maicii sale, născut acceptă să crească şi crescut nu ţine să fie recunoscut, ci dispreţuindu-se pe Sine este botezat de robul Său şi respinge doar cu vorbele atacurile ispititorului. Când din Dumnezeu s-a făcut propovăduitor, învăţând pe om să scape de moarte, acordându-i în scopul mântuirii iertare pentru răbdarea rănită, nu s-a certat, n-a strigat şi n-a auzit nimeni vocea lui în pieţe. N-a frânt trestie zdrobită, n-a stins in fumegând (Is. 42, 3; Mt. 12, 20). Căci nu fusese profet mincinos, ci mărturisire a lui Dumnezeu Însuşi, Care a aşezat cu toată răbdarea Duhul Său în Fiul. N-a primit pe nimeni să-L urmeze fără voie, nu s-a uitat de sus la casa şi la masa nimănui (ba s-a umilit spălând picioarele ucenicilor), n-a dispreţuit pe păcătoşi şi pe vameşi, nu s-a supărat pe acea cetate care nu voise să-L primească, deşi discipolii înşişi

voiseră să vină focurile cereşti asupra oraşului atât de vinovat; a îngrijit pe cei nerecunoscători, a iertat pe cei ce-i întindeau curse. Nu e puţin aceasta, dacă ne gândim că a avut cu Sine chiar pe vânzătorul Său şi l-a semnalat mereu. Iar când a fost vândut, când a fost dus ca o oaie la jertfire – căci în această situaţie *n-a deschis gura mai mult decât un miel sub puterea tunzătorului său* (Is. 53, 7) – El, căruia legiunile de îngeri de la un singur cuvânt i-ar fi venit în ajutor din cer dacă le-ar fi chemat, n-a aprobat nici măcar sabia răzbunătoare a unui discipol". (Tertulian, *Despre răbdare,* III, în PSB, vol. 3, pp. 183-184)

„Arate[969] gândeşte că puterea lui Dumnezeu trece prin toate:
Pentru că toate cresc continuu
De aceea Îl adoră pe Cel care-i pururea primul şi ultimul.
Bucură-te, Părinte, mare minune, mare binefăcător al oamenilor (Arate, *Fenomene*, 13-15)". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. VII, 73.2., în PSB, vol. 4, p. 129)

„Iar acest Tată al nostru iubitor, cu adevărat Tată, nu încetează de a ne îndemna, de a ne sfătui, de a ne povăţui, de a ne iubi. Nu încetează de a ne mântui şi ne dă cele mai frumoase sfaturi, zicând: *Fiţi drepţi*, zice Domnul! (Is. 54, 17). *Cei însetaţi mergeţi la apă şi câţi nu aveţi argint mergeţi şi cumpăraţi şi beţi fără de argint!* (Is. 55, 1)". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. X, 94.1., în PSB, vol. 4, p. 143)

„Dumnezeu este bun şi de aceea vrea ca omul, stăpânul întregii creaţii (Fac. 1, 28-30), să se mântuie; şi Dumnezeu a îndreptat totul spre acest scop. Cea dintâi binefacere dată omului este existenţa, pe care i-a dat-o dintru început; că trebuie mărturisit că e mai bună existenţa decât neexistenţa. Apoi Dumnezeu a îngăduit ca fiecare om să-şi aibă firea sa; şi a avut-o; şi a îngăduit să-şi îmbunătăţească firea spre mai binele lui". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. XVII, 152.3., în PSB, vol. 5, p. 468)

„(...) Dumnezeu împarte bunătăţile Lui de bună voie, chiar înainte de a ajunge la El cererile – şi nici cel care are să se mântuiască nu se va mântui fără voia lui, că nu este obiect neînsufleţit, ci, mai mult decât orice, este înzestrat cu voinţa liberă şi din propria lui voinţă se grăbeşte spre mântuire". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VII, cap. VII, 42.4., în PSB, vol. 5, p. 502)

„Atâtea şi atâtea binefaceri a făcut Dumnezeu omului pe care l-a creat! Mai întâi l-a adus de la nefiinţă la fiinţă; apoi l-a înnobilat de i-a făcut trup din ţărână; apoi, ceea ce e mai însemnat, prin suflare i-a dăruit suflet; apoi a poruncit să se facă raiul şi a rânduit ca omul să locuiască acolo; după aceasta iarăşi, ca un Tată iubitor îi dă omului, ca să nu alunece, ca unui copil tânăr care se bucură de toate libertăţile şi înlesnirile, şi o mică şi neînsemnată grijă; îi porunceşte Stăpânul Dumnezeu lui Adam să lucreze şi să păzească

[969] Notă Pr. D. Fecioru: Arate, poet şi astronom grec (sec. III î. d. H.), născut în Tarsul Ciliciei. A trăit mai întâi în Alexandria pe lângă Ptolomeu Filadelful, apoi a fost chemat în Macedonia de Antigon Gonatas, regele Macedoniei. Poemul său, intitulat *Fenomene*, prezintă tabloul noţiunilor pe care le avea timpul său despre pământ şi corpurile cereşti; cuprindea şi pronosticurile sau semnele precursoare ale schimbării timpului. Cicerone a tradus în versuri latine acest poem. (n. s. 640, p. 129)

raiul, ca împreună cu desfătarea mare pe care o avea, împreună cu multă libertate şi tihnă, să aibă şi aceste două mici griji care să-l împiedice să meargă mai departe. Acestea sunt deocamdată binefacerile date de Dumnezeu omului ce fusese creat; cele date mai pe urmă ne arată iarăşi covârşitoarea Lui iubire de oameni şi pogorământul arătat omului, datorită tot bunătăţii lui Dumnezeu." (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XIV, III, în col. PSB, vol. 21, p. 159)

„Să nu uităm niciodată binefacerile făcute nouă de Dumnezeu, ci să le avem necontenit în minte, ca mânaţi de amintirea lor să-I mulţumim pururea, chiar dacă sunt atât de multe încât mintea noastră nici nu poate socoti darurile făcute de Dumnezeu nouă. Da, cine ar putea socoti binefacerile făcute nouă până acum, pe cele pe care ni le-a făgăduit şi pe cele pe care le primim în fiecare zi?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, I, în col. PSB, vol. 21, p. 332)

„După cum nu putem număra valurile mării, oricât ne-am sili, tot aşa nu putem număra nici feluritele binefaceri ale lui Dumnezeu, pe care le-a făcut neamului omenesc". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, I, în col. PSB, vol. 21, p. 333)

„Dumnezeu e darnic când dăruieşte şi (…) depăşeşte în daruri gândurile noastre". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LIV, V, în col. PSB, vol. 22, p. 211)

„Nici mintea nu-i îndestulătoare, nici cuvântul nu poate enumera celelalte binefaceri ale lui Dumnezeu. Oricâte aş spune, mai rămân atât de multe, încât covârşirea lor biruie pe cele ce le-aş spune". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, I, în col. PSB, vol. 21, p. 334)

„Da, amintirea binefacerilor lui Dumnezeu este în stare să ne îndemne la ostenelile cele pentru virtute, este în stare să ne facă să dispreţuim pe toate cele din lumea aceasta şi să dorim cu înfocare pe Cel Care ne-a făcut atâtea binefaceri, ca Să-l iubim în fiecare zi din ce în ce mai mult". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, II, în col. PSB, vol. 21, p. 334)

„Oricât ne vom gândi, nu vom putea spune nici cea mai mică parte din binefacerile date nouă de Dumnezeu, fie cele date până acum, fie cele ce ni le dă în fiecare zi, fie cele gătite nouă. Numai să voim să împlinim poruncile Lui!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, VIII, în col. PSB, vol. 21, p. 349)

„Dumnezeu e darnic când dăruieşte şi (…) depăşeşte în daruri gândurile noastre". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LIV, V, în col. PSB, vol. 22, p. 211)

„… vorbind mai întâi de binefacerile făcute nouă de Dumnezeu.

- Care sunt aceste binefaceri?

- Ne-a creat din nimic; a făcut pentru noi toate cele pe care le vedem: cerul, marea, pământul, aerul, pe toate cele din ele: animalele, plantele, seminţele. Trebuie să vorbesc pe scurt, din pricina noianului nemărginit de opere făcute de Dumnezeu. Dintre toate fiinţele de pe pământ numai nouă oamenilor ne-a dat un astfel de suflet. Pentru om a sădit raiul, i-a

dat un ajutor, l-a pus stăpân peste toate fiinţele necuvântătoare, cu slavă şi cu cinste l-a încununat. După acestea, cu toate că a fost nerecunoscător faţă de Binefăcătorul său, a fost totuşi învrednicit de daruri şi mai mari.

Nu te uita numai la aceea că l-a scos afară din rai, ci uită-te şi la câştigul pe care l-a avut din izgonirea din rai. După ce l-a izgonit din rai, după ce i-a dat acele nenumărate bunătăţi şi după ce i-a făcut felurite binefaceri, a trimis şi pe Fiul Său la cei cărora le-a făcut bine şi totuşi îl urăsc: ne-a deschis cerul, ne-a deschis largi porţile raiului şi ne-a făcut fii pe noi cei nerecunoscători, pe noi duşmanii Lui. De aceea, bun prilej este şi acum să zicem: *O, adâncul bogăţiei şi al înţelepciunii şi al ştiinţei lui Dumnezeu!* (Rom. 11, 33). Ne-a dat şi botezul iertării păcatelor, izbăvirea de pedeapsă, moştenirea împărăţiei cerurilor; a făgăduit mii de bunătăţi celor care fac binele; ne-a întins mâna, a revărsat Duhul Sfânt în inimile noastre.

Dar ce s-a întâmplat? Cum ar fi trebuit să ne purtăm după ce ne-a dat atât de multe şi de mari bunătăţi? Oare, dacă am fi murit în fiecare zi pentru Cel Ce ne iubeşte atâta, am fi putut plăti noi după vrednicie aceste binefaceri, sau mai bine spus am fi putut plăti noi cea mai mică parte din datorie? Nicidecum! Că şi plata aceasta s-ar fi întors tot spre folosul nostru.

Cum ne purtăm, dar, noi care suntem datori să murim în fiecare zi pentru El? Cum? Îi călcăm în fiecare zi legile Lui!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXI, I, în col. PSB, vol. 23, p. 706)

„Dumnezeu ţi-a plăsmuit trupul, a pus în tine suflet, te-a cinstit cu raţiune şi cu grai numai pe tine din toate vieţuitoarele de pe pământ; ţi-a dat să te foloseşti de toate cele ce vezi; ţi-a dăruit cunoaşterea Lui; a dat pe Fiul Lui pentru tine, ţi-a dăruit botezul, plin de atâtea bunătăţi; ţi-a dat Sfânta Împărtăşanie; ţi-a făgăduit Împărăţia cerurilor şi bunătăţile cele negrăite". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXVI, V, în col. PSB, vol. 23, p. 768)

„Ne-a dat din înrudirea Sa şi firea judecăţii, ca să-L căutăm pe Cel dumnezeiesc, Care este aproape de fiecare dintre noi, în Care trăim, suntem şi ne mişcăm. Astfel, i-a făcut omului cele mai mari daruri: i-a pus la îndemână, ca fiinţei celei mai dragi şi mai apropiate, toate cele ce sunt în această lume (Fac. 1, 28), ca să nu-i lipsească nimic din cele de trebuinţă pentru viaţă, şi încă pentru o viaţă bună. Dintre acestea, unele stau în belşugul avuţiilor pământului, pentru îndeplinirea plăcerilor, iar altele în cunoaşterea tainelor cereşti, care înflăcărează mintea omului cu dragoste şi dorul învăţăturilor, prin care să putem ajunge la acea înălţime a tainelor dumnezeieşti. Aşadar, ambele daruri sunt deopotrivă de strălucite, şi, pentru ca să aibă toate bogăţiile lumii supuse lui, toate zburătoarele, toate vieţuitoarele pământului şi ale apelor, folosinţa mării făcându-l ca pe un rege al stihiilor, ca fără trudă, fără lipsă, să fie îmbelşugat cu toate, pentru asemănarea cu Făcătorul cel vrednic de cinstire, să-şi ducă viaţa în cel mai mare prisos, să-şi deschidă căile şi să-şi clădească trepte pe care să se urce până la palatul cel ceresc". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XLIII, 10-11, în PSB, vol. 53, p. 207)

„(...) Nemăsurate sunt binefacerile Domnului şi arătarea lor n-are măsură". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a II-a, cap. IV, 1, în PSB, vol. 57, p. 782)

„Dar care sunt darurile şi mângâierile de la Dumnezeu? Care, de bună seamă, dacă nu pacea noastră şi liniştea noastră şi bunăstarea potrivit dorinţelor şi vrerilor noastre?” (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VI-a, XVII, 93, în PSB, vol. 72, p. 295)

Darurile primite de noi de la Dumnezeu[970]

„Ce este de la Dumnezeu nu se stinge, ci numai se întunecă. Se poate întuneca, fiindcă nu este Dumnezeu, dar nu se poate stinge, fiindcă este de la Dumnezeu”. (Tertulian, *Despre suflet*, XLI, în PSB, vol. 3, p. 315)

„(...) Talentul nu-l putem obţine nici prin averi, nici prin studiu, ci e înnăscut în noi, odată cu crearea spiritului”. (Minucius Felix, *Dialogul Octavius,* XVI, 5, în PSB, vol. 3, p. 367)

„Că darurile lui Dumnezeu sunt date spre a se folosi toţi de ele”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* II, XIX, 97.2., în PSB, vol. 5, p. 161)

„(...) Profeţii sunt desăvârşiţi în profeţie, drepţii în dreptate, mucenicii în mărturisirea credinţei, alţii în propovăduire; nu înseamnă, însă, că nu participă la celelalte virtuţi; dar excelează în cele în care au fost rânduiţi. Într-adevăr, care om cu mintea sănătoasă ar putea spune că profetul nu e drept? Ce? Nu şi drepţii au profeţit, de pildă Avraam?

Unuia i-a dat Dumnezeu lucrările de război,

Altuia dansul, altuia chitara şi cântecul

spune Homer (Homer, *Iliada*, XIII, 730 ş.u.). *Dar fiecare are darul său de la Dumnezeu, unul aşa, iar altul într-altfel* (I Cor. 7, 7). Apostolii, însă, erau plini de toate darurile. Dacă vrei, vei găsi în faptele lor şi în scrierile lor cunoaşterea, viaţa, predica, dreptatea, curăţia, profeţia”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* IV, XXI, 133.1.-133.2., 134.1., în PSB, vol. 5, p. 294)

„Lui Samson i s-a dat ca toată puterea lui să-i stea în păr (Jud. 16, 18), ca să înţeleagă că nimic nu se dă fără puterea lui Dumnezeu, chiar cele mai de dispreţuit meserii din viaţă”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. XVII, 153.3., în PSB, vol. 5, p. 468)

„Acest om (Origen – n. a.) a primit de la Dumnezeu cel mai mare dar şi partea cea mai bună, din partea cerului, anume pe acela de a înţelege lucrurile lui Dumnezeu, ca şi când Dumnezeu i-ar vorbi, şi de a fi interpretul lor, de a le explica oamenilor, ca aceştia să le audă şi să le înţeleagă”. (Sf. Grigorie Taumaturgul, *Discursul adresat lui Origen,* XV, în PSB, vol. 10, p. 34)

---

[970] *Numai de vom fi uniţi cu Dumnezeu, vom primi darurile cele dumnezeieşti*, spune Dionisie Areopagitul (*Despre numele divine,* 7, 1, P. G. III, col. 868 A). Dumnezeu, în bunătatea Sa, vrea să ne facă părtaşi la cât mai multe daruri ale Sale, însă numai cei ce se învrednicesc de primirea lor se bucură de cât mai multe daruri. Omul trebuie să fie recunoscător pentru primirea acestor daruri, să le lucreze, pentru ca ele să fie de folos atât lui, cât şi celorlalţi. În acest sens, Marcu Ascetul spune: *Tot binele vine de la Domnul, după o anumită orânduire şi pleacă pe ascuns de la cei nemulţumitori, nerecunoscători şi leneşi* (*Despre legea duhovnicească,* suta întâi, cap. 47, *Filocalia,* vol. I). – n. a.

„(…) Sănătatea sau boala, bogăţia sau sărăcia, cinstea sau ruşinea nu fac buni pe cei la care se află ele şi nu fac parte din lucrurile care sunt bune de la natură, ci cele dintâi, întrucât ele ne aduc în viaţă o oarecare plăcere, sunt de preferat contrarelor lor şi prezintă o oarecare valoare. Desigur, aceste stări sunt lăsate unora ca preţ al dreptăţii, cum a fost cazul cu Avraam sau Iov şi alţii de felul lor. Pentru cei răi, însă, ele au fost lăsate ca îndemn spre îmbunătăţirea vieţii lor, aşa încât cel care şi după o astfel de dovadă de bunătate a lui Dumnezeu tot mai persistă încă în răutate, îşi va atrage în mod neîndoios osânda”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 236, II, în PSB, vol. 12, p. 492)

„(...) Toate darurile, toate trăsăturile noastre de caracter care plac oamenilor cu-scaun-la-cap, de la Dumnezeu sunt”. (Sf. Constantin cel Mare, *Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea Sfinţilor* apud Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, 11.2., în PSB, vol. 14, p. 265)

„*Dacă Domnul dă înţelepciune, şi de la El vine cunoaşterea şi înţelegerea (Pilde 2, 6) şi dacă Duhul dă unuia cuvântul înţelepciunii, iar altuia cuvântul cunoaşterii (I Cor. 12, 8), cum mustră Domnul pe ucenici, zicând: chiar şi voi sunteţi nepricepuţi? (Mt. 16, 16), şi cum Apostolul acuză pe unii ca neînţelepţi?* (Rom. 1, 31).

Răspuns:

Dacă cineva ştie bunătatea lui Dumnezeu, Cel care vrea ca toţi oamenii să se mântuiască şi să vină la cunoştinţa adevărului, şi dacă a învăţat purtarea de grijă a Duhului Sfânt, în împărţirea şi lucrarea darurilor lui Dumnezeu, acesta cunoaşte că întârzierea înţelegerii nu se datorează lipsei de grijă a binefăcătorului, ci necredinţei celor ce primesc binefacerile. Şi pe bună dreptate se dojeneşte cel neînţelegător, ca acela care îşi închide ochii când răsare soarele, ca să trăiască în întuneric, şi nu priveşte în sus, ca să nu se lumineze”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, întrebarea 248, în PSB, vol. 18, p. 423)

„(...) Fiecare, darul cu care a fost înzestrat să-l aibă de la Dumnezeu, pe acesta să-l înmulţească spre facerea de bine, aducând folos mai multora. Căci nimeni nu este neîmpărtăşit de bunătatea lui Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, întrebarea 253, în PSB, vol. 18, p. 425)

„Dumnezeu aşteaptă de la noi să-I dăm prilejul ca să-şi reverse bunătatea Sa. Să nu ne lipsim, dar, de darurile Sale din pricina trândăviei noastre!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, XXV, VII, în PSB, vol. 21, p. 315)

„Cel care a primit de la Dumnezeu darul cuvântului şi al învăţăturii spre a fi de folos semenilor săi, dar nu se foloseşte de el, pierde darul, şi, dimpotrivă, cel ce se sârguieşte să fie de folos semenilor cu darul acesta, capătă şi mai mult dar, după cum celălalt pierde şi ce a primit”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXVIII, III, în PSB, vol. 23, p. 891)

„Se cade aşadar, să întoarcem sporită comoara, pe care am primit-o când am venit pe lume. Şi pentru că toţi avem aceeaşi fire – chiar dacă nu avem la fel măsura darurilor ce ni s-au încredinţat – toţi trebuie să aducem Domnului, unul mai mult, altul mai puţin, pe potriva darurilor, sporul nostru. Nimeni să nu se descurajeze că trebuie să adauge şi el ceva

la comorile cereşti, pe cât se poate, cât de puţin la ceea ce a primit. Căci aşa se va împlini făgăduinţa celui ce a zis că pentru puţin, mult se va da, răsplătind cu cele cereşti în locul celor pământeşti, cu cele veşnice în locul celor vremelnice …". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înţelesul numelui de creştin*, în PSB, vol. 30, pp. 442-443)

„Darurile harului divin se păstrează şi se înmulţesc prin smerenie şi osârdie şi se pierd prin mândrie şi trândăvie". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia X, în PSB, vol. 34, p. 133)

Mana cerească

„Tălmăcind mana aşa cum ar fi scos-o dintr-o tradiţie iudaică oarecare, Filon zicea despre calitatea ei că era în aşa fel încât îşi schimba gustul după cugetul celui ce o consuma şi că în sine ea era un fel de mei îndulcit cu miere, dar că gustul ei era când de pâine, când de carne, şi încă de carne de pasăre ori de vietate sălbatică, dar uneori avea gust de legume, ba de o anumită legumă, după dorinţa fiecăruia, pe când altădată avea gust de peşte, în aşa fel încât fiecare din aceste calităţi se păstra neschimbată după gustul celui ce o mânca". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 190, III, în PSB, vol. 12, pp. 391-392)

„Căci se porni să plouă hrană ca o rouă din cer şi nu de pe pământ, cum se întâmplă după legea firii. Roua aceasta cădea peste ei dimineaţa, dar apoi ea se făcea hrană pentru cei de o primeau. Fiindcă ceea ce se revărsa nu se prefăcea în picături de apă, cum se întâmplă de obicei cu roua, ci în loc de picături de apă se revărsa un fel de boabe de cristale, care în agricultură se cheamă coliandru, sau grăunţe de formă rotundă, al căror gust se aseamănă cu cel al mierii. Acestei minuni i se adaugă şi o alta: ieşind toţi la culesul ei, măcar că erau de felurite vârste şi puteri, niciunul nu aduna mai puţin decât celălalt, potrivit deosebirii de putere, ci pe măsura trebuinţei fiecăruia, încât nici cel mai puternic să nu aibă mai mult şi nici celui slab să nu i se micşoreze partea de o minune: că adunând fiecare pentru o zi, nu punea deoparte nimic pentru ziua următoare. Iar celui ce din zgârcenie îşi punea la o parte ceva din hrana adunată, ceea ce punea de o parte i se făcea fără folos pentru hrană, prefăcându-se în viermi. Se mai adaogă şi altceva minunat în istoria despre această hrană: dintre zilele săptămânii, una, dintr-o raţiune tainică, era cinstită cu nelucrarea. De aceea în ziua premergătoare acesteia, deşi căderea din cer avea loc ca şi în celelalte zile, iar sârguinţa adunătorilor era egală, ceea ce se aduna se afla în cantitate îndoită faţă de măsura obişnuită. Aceasta, ca să nu aibă niciun motiv de a dezlega legea nelucrării din trebuinţa hranei. În aceasta se arăta şi mai mult puterea dumnezeiască, întrucât în celelalte zile prisosul se strica, şi numai în ajunul Sâmbetei (căci acesta era numele zilei nelucrătoare) ceea ce era pus de o parte rămânea nestricat, în aşa fel că nu se vedea să fie cu ceva mai veche decât hrana proaspătă (Ieş. 16)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 30)

„(…) Nemairămânându-le acestora nicio hrană străină, pe care o adunaseră în Egipt, le curge o hrană de sus, care e în acelaşi timp de multe feluri şi de un singur fel. Căci la vedere e de un singur fel, dar însuşirea ei este de multe feluri, făcându-i-se fiecăruia potrivită cu dorinţa lui". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, pp. 65-66)

„(...) Nu cugeta cineva înţelept socotind că este pâine din cer şi de sus aceea pe care, mâncând-o strămoşii, au fost învinşi de moarte şi n-au scăpat de vătămarea stricăciunii. Şi nu e de mirare. Căci aceea nu era o pâine care dă nemurirea. Deci, nici n-ar fi drept ca cineva să o înţeleagă şi să o declare pâine din cer[971]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a IV-a, cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 421)

Iubirea lui Dumnezeu pentru noi

„Vedeţi, iubiţilor, să nu ne fie nouă tuturor spre pedeapsă binefacerile cele multe ale lui Dumnezeu, dacă nu vieţuim în chip vrednic de El şi dacă nu facem, în unire unii cu alţii, cele bune şi plăcute înaintea Lui". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XXI, în PSB, vol. 1, p. 64)

„Să nu fim (...) nesimţitori faţă de bunătatea Sa! Că dacă ne-ar face nouă după faptele noastre, n-am mai fi". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (Sf. Ignatie, Către magnezieni), cap. X, 1, în PSB, vol. 1, p. 201)

„Ce covârşitoare este iubirea de oameni şi dragostea lui Dumnezeu! Nu ne-a urât, nici nu ne-a îndepărtat şi nici n-a ţinut minte răul, ci ne-a răbdat îndelung, ne-a suportat. Miluindu-ne, a luat asupra Sa păcatele noastre (Is. 53, 4,11). El şi-a dat pe Fiul Său răscumpărare pentru noi (Mt. 20, 28; Mc. 10, 45; In. 3, 16; Rom. 8, 32; 1 Tim. 2, 6), pe Cel Sfânt pentru cei nelegiuiţi, pe Cel fără de răutate pentru cei răi, pe Cel drept pentru cei nedrepţi (1 Pt. 3, 18), pe Cel nestricăcios pentru cei stricăcioşi, pe Cel nemuritor pentru cei muritori". (*Epistola către Diognet*, cap. IX, 2, în PSB, vol. 1, pp. 416-417)

„Dumnezeu a iubit pe oameni (In. 3, 16); pentru ei a creat lumea, lor le-a supus toate cele de pe pământ (Fac. 1, 26-30), lor le-a dat grai, lor le-a dat minte, numai lor le-a îngăduit să privească sus spre cer; pe ei i-a plăsmuit după chipul Său (Fac. 1, 26), la ei a trimis pe Fiul Lui Cel Unul-Născut (In. 3, 16), lor le-a făgăduit împărăţia cerurilor şi o va da celor ce-L vor iubi pe El". (*Epistola către Diognet,* cap. X, în PSB, vol. 1, p. 417)

„În toate timpurile neamul omenesc a fost nerecunoscător faţă de Dumnezeu. Mai întâi, că nu şi-a împlinit îndatoririle faţă de El, pe care, înţelegându-L în parte, nu numai că nu L-a căutat, ca să se teamă de El, ci mai degrabă a ţinut să-şi închipuiască şi alţi zei, să li se închine lor; iar de aici, fiindcă n-a căutat pe stăpânul nevinovăţiei, judecătorul şi pedepsitorul vinovăţiei, el a căzut în toate viciile şi în toate păcatele.

Dacă-L căuta, urma să-L afle pe Cel căutat şi aflându-L să-L fi urmat, iar urmându-L ar fi resimţit mai mult îndurarea decât mânia Lui". (Tertulian, *Apologeticul*, XL, 10-11, în PSB, vol. 3, p. 96)

[971] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Mana nu era din cer. Căci nimic material nu e din cer. Şi dovadă că nu era o materie care venea din cer e că se strica. Din cer, sau de la Dumnezeu, a venit numai Persoana lui Dumnezeu-Cuvântul. În general, numai persoana conştientă e destinată veşniciei. Dar aceasta pentru că e în relaţie cu Dumnezeu-Cuvântul cel personal, Care e prin Sine nemuritor, ca izvor al tuturor valorilor spirituale. Numai fiind prezenţi în trupul Lui, cu care ne hrăneşte, devenim şi noi nemuritori. (n. s. 772, p. 421)

„(...) Ascultă ce-ţi spune şi Mântuitorul: *Eu te-am născut din nou* (I Pt. 1, 3) pe tine, care ai fost născut rău de lume spre moarte; te-am eliberat, te-am vindecat, te-am răscumpărat. Eu îţi voi da viaţă fără de sfârşit, viaţă veşnică (In. 10, 28), mai presus de lume. Eu îţi voi arăta chipul lui Dumnezeu, Tatăl cel bun (In. 14, 8-11). *Să nu-ţi numeşti tată pe pământ* (Mt. 23, 9). *Morţii să-şi îngroape morţii lor, iar tu urmează Mie* (Mt. 8, 22; Lc. 9, 60). Te voi ridica la odihnă şi la desfătarea bunătăţilor celor nespuse (II Cor. 12, 4) şi negrăite, *pe care nici ochiul nu le-a văzut, nici urechea nu le-a auzit şi nici la inima oamenilor nu s-au suit* (I Cor. 2, 9.), *spre care doresc îngerii să privească* (I Pt. 1, 12) şi să vadă acele bunătăţi pe care *Dumnezeu le-a pregătit* sfinţilor şi fiilor, *care Îl iubesc pe El* (I Cor. 2, 9). Eu, Cel Care te hrănesc, M-am dat pe Mine însumi pâine, din care gustând cineva să nu mai moară (In. 6, 50-51); zilnic M-am dat băutură a nemuririi. Eu sunt dascălul unor învăţături mai presus de ceruri. Pentru tine am dus lupta împotriva morţii. Eu am plătit moartea ta, cu care erai dator pentru păcatele tale de mai înainte şi pentru necredinţa ta în Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui?,* 23.1.-23.4., în PSB, vol. 4, p. 50)

„Ceea ce este negrăit în Dumnezeu este Tată, iar ceea ce este milă în Dumnezeu a ajuns inimă de mamă; iar din pricina dragostei Sale, Tatăl a ajuns să aibă simţămintele femeii, şi marea dovadă este Cel născut din El. Iar fructul născut din dragoste este dragoste. Pentru aceea s-a pogorât şi El, pentru aceea a luat trup omenesc, pentru aceea a suferit de bunăvoie toate cele omeneşti, pentru ca măsurând cu slăbiciunea noastră pe cei ce i-a iubit, să ne măsoare în schimb pe noi cu puterea Lui”. (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui?,* 37.2.-37.3, în PSB, vol. 4, p. 59)

„Ce covârşitoare iubire de oameni a lui Dumnezeu! Nu vorbeşte ca un dascăl elevilor săi, nici ca un stăpân slugilor lui, nici ca Dumnezeu oamenilor, ci sfătuieşte pe fii ca un părinte blând”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. IX, 82.2., în PSB, vol. 4, p. 136)

„Sunt unii acum, însă, cu atât mai fără de Dumnezeu cu cât Dumnezeu este mai iubitor de oameni. Dumnezeu vrea ca noi din robi să ajungem fii, iar ei nici nu vor să ajungă fii. O, cât este de mare nebunia! Vă e ruşine cu Domnul. Vă vesteşte libertate, iar voi fugiţi la robie. Vă hărăzeşte mântuire, iar voi vă pogorâţi spre moarte. Vă dăruieşte viaţă veşnică, iar voi aşteptaţi pedeapsă şi vă îngrijiţi să aveţi *ceea ce Domnul a pregătit diavolului şi îngerilor lui* (Mt. 25, 41)”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. IX, 83.1.-83.2, în PSB, vol. 4, p. 137)

„(...) Dumnezeu, datorită marii Sale iubiri de oameni, aleargă la om, aşa precum pasărea-mamă zboară la puiul ei căzut din cuib; şi dacă o fiară răpitoare înghite puiul, *mama zboară de jur împrejur, îndurerată de fiii ei iubiţi* (Homer, *Iliada*, II, 315).

Şi Dumnezeu, Care este Tatăl, caută făptura Sa, o vindecă de cade, urmăreşte fiara, ridică iarăşi puiul şi-l împinge să zboare la cuib”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. X, 91.3, în PSB, vol. 4, p. 141)

„La baie[972], la mântuire, la luminare ne cheamă, aproape strigând şi grăind: *Îţi dau, copilul meu, pământul, marea, câmpia şi cerul! Îţi dăruiesc şi toate vieţuitoarele care sunt în ele! Cu o condiţie, copilul meu! Însetează de Tatăl! Şi Dumnezeu ţi le va da în dar! Nu se face neguţătorie cu adevărul. Îţi dă şi pasările şi peştii şi animalele cele de pe pământ* (Fac. 1, 28). Tatăl le-a creat pe acestea, ca să te desfătezi de ele cu mulţumire". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. X, 94.2-94.3., în PSB, vol. 4, p. 143)

„Dar dragostea lui Dumnezeu de om este nespusă, iar ura sa faţă de rău cu totul mare. Mânia Sa hrăneşte pedeapsa pe temeiul păcatului, iar iubirea Sa de oameni face bine pe temeiul căinţei". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. X, 104.3., în PSB, vol. 4, p. 149)

„Îţi dă în locul unei puţine credinţe atâta pământ, ca să-l lucrezi, îţi dă apă, ca să bei şi altă apă, ca să mergi cu corăbiile; îţi dă aer, ca să respiri, îţi dă foc, ca să-ţi faci cele de trebuinţă, îţi dă lumea, ca s-o locuieşti; şi de aici de pe pământ îţi îngăduie să te muţi cu locuinţa în ceruri. Ţi-a pus la dispoziţie, în schimbul unei puţine credinţe, aceste mari bunătăţi, precum şi atâtea creaturi şi daruri". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. XI, 115.1., în PSB, vol. 4, p. 156)

„E de la sine înţeles ca omul să fie iubit de Dumnezeu, pentru că este făptura Lui". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* cartea I, cap. III, 7.1., în PSB, vol. 4, p. 170)

„Cum să nu fie omul iubit de Dumnezeu, când pentru om este trimis din sânurile Tatălui (In. 1, 18), Cuvântul cel Unul-Născut al credinţei noastre?" (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* cartea I, cap. III, 8.2., în PSB, vol. 4, p. 171)

„Dacă Cuvântul nu urăşte nimic din cele ce a făcut, urmează că le iubeşte.

Dar, mai mult decât pe celelalte existenţe, Cuvântul va iubi, negreşit, pe om, fiinţa cea mai frumoasă dintre toate creaturile, fiinţa iubitoare de Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* cartea I, cap. VIII, 62.4.-63.1., în PSB, vol. 4, p. 202)

„(...) Dumnezeu se coboară până la patimi de dragul omului, pentru care Cuvântul lui Dumnezeu s-a şi făcut om". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* cartea I, cap. VIII, 74.4., în PSB, vol. 4, p. 209)

„De ce să nu bagi în seamă că Dumnezeu pentru tine a luat asupra Lui ceea ce se potriveşte cel mai puţin naturii Sale?" (Origen, *Omilii la Cartea Facerii,* omilia IX, cap. II, în PSB, vol. 6, p. 45)

„Şi, într-adevăr, e o nouă formă a bunătăţii Sale să primească cu căldură sufletul care se reîntoarce, după desfrâu, căindu-se din toată inima, precum spune şi Profetul: *Când o femeie se desparte de bărbatul ei şi ajunge femeia altuia, se va mai putea întoarce înapoi la bărbatul ei? Această femeie nu este oare cu totul întinată? Iar tu, care te-ai iubit cu mulţi ibovnici şi vrei să te întorci la mine!.* Şi apoi iarăşi zice: *După ce te-ai săturat de*

[972] Notă Pr. D. Fecioru: Adică, botez. (n. s. 753, p. 143)

făcut toate acestea, eu zic: întoarce-te la mine! Dar tu nu te-ai întors, zice Domnul (Ier. 3, 7)". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, omilia VIII, cap. V, în PSB, vol. 6, pp. 89-90)

„(...) Veşnicia bunătăţii dumnezeieşti să reiasă şi din faptul că sunt veşnice şi cele care se împărtăşesc din bunătăţile ei". (Origen, *Despre principii*, cartea a IV-a, 4, IX, în PSB, vol. 8, p. 310)

„Dar Dumnezeul tuturor este bun şi suprabun prin fire. De aceea este şi de oameni iubitor. Căci în Cel bun nu s-ar putea naşte pizma faţă de nimeni[973]. El nu pizmuieşte existenţa nimănui, ci voieşte ca toţi să existe, pentru ca să poată să-Şi pună în aplicare iubirea Sa de oameni". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLI, în PSB, vol. 15, p. 78)

„Căci în două feluri ne-a dovedit Mântuitorul iubirea Sa de oameni: pe de o parte, a nimicit moartea şi ne-a reînnoit; pe de alta, fiind nearătat şi nevăzut, S-a arătat şi S-a făcut cunoscut prin fapte, ca fiind Cuvântul Tatălui, Cârmuitorul şi împăratul tuturor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. III, XVI, în PSB, vol. 15, p. 110)

„Dacă din natură avem, deci, atâta bunăvoinţă şi iubire faţă de binefăcători şi ne dăm toată osteneală, ca să le răsplătim binefacerile ce ne-au făcut, ce cuvânt poate să înfăţişeze în mod demn darurile lui Dumnezeu? Pentru că acestea sunt atât de multe, încât nu se pot număra; şi ele sunt atât de mari şi în aşa fel, încât şi unul singur este de ajuns ca să ne facă să datorăm toată recunoştinţa Celui care l-a dat". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, cap. II, întrebarea 2, II, în PSB, vol. 18, p. 222)

„Nu vom vorbi, deci, despre răsăritul soarelui şi despre cursul lunii, despre temperatura aerului, despre schimbarea anotimpurilor anului, despre apa care cade din nori şi cea care izvorăşte din pământ, chiar despre mare şi întreg pământul, despre cele ce cresc din pământ, despre vietăţile ce trăiesc în ape, despre păsările şi insectele din aer, despre nenumăratele feluri de vietăţi, toate câte au fost întocmite pentru slujirea vieţii noastre. Vom vorbi, totuşi, despre ceea ce nu putem trece cu vederea şi nici nu-i cu putinţă să tăinuiască cineva care are minte sănătoasă şi judecată dreaptă, despre care este încă mult mai cu neputinţă de a vorbi în mod demn: că Dumnezeu l-a creat pe om după chipul şi asemănarea Sa, l-a învrednicit de cunoaşterea Sa, l-a înzestrat, mai presus de toate vietăţile, cu raţiune, i-a îngăduit să se desfăteze de nespusele frumuseţi ale paradisului şi l-a pus stăpân peste toate câte se află pe pământ; şi apoi, când, fiind înşelat de şarpe, a căzut în păcat şi prin păcat în moarte şi toate urmările legate de ea, Dumnezeu nu l-a lăsat fără să-i poarte de grijă; ci i-a dat, la început, o lege ca să-l ajute, a rânduit (apoi) îngeri ca să-l păzească şi să-l îngrijească, a trimis profeţi ca să mustre răutatea şi să înveţe virtutea, a pus stăvilă pornirilor spre răutate prin ameninţări; prin promisiuni i-a trezit dorinţa spre cele bune; a arătat mai înainte, de multe ori, sfârşitul răutăţii şi al virtuţii cu exemplele diferitelor persoane, ca să se înveţe alţii; şi în ciuda tuturor acestora şi a celor

[973] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Plato, *Timaeus*, 29: *Era bun, iar cel bun nu naşte pizma niciodată, faţă de nimeni*. Dumnezeu e bun şi ca Raţiune. Căci înţelege ca o Persoană valoarea altei Persoane divine şi a tuturor celor pe care le creează. (n. s. 95, p. 78)

asemănătoare nu Şi-a întors faţa de la noi când am stăruit în neascultare. Căci bunătatea Domnului nu ne-a părăsit şi iubirea Lui faţă de noi n-am putut s-o împiedicăm; dimpotrivă, cu toate că am ofensat pe Binefăcător cu indiferenţa noastră faţă de darurile Lui, am fost rechemaţi din moarte şi am obţinut iarăşi viaţa prin Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos. Prin aceasta şi felul binefacerii devine mult mai minunat: *Căci în chipul lui Dumnezeu fiind, nu răpire a socotit a fi întocmai cu Dumnezeu, ci S-a golit pe Sine, chip de rob luând* (Filip. 2, 6-7).

Chiar slăbiciunile noastre le-a luat asupra Sa (Hristos) şi bolile noastre le-a purtat şi a fost rănit pentru noi, ca prin rănile Lui să ne vindecăm noi (Is. 53, 15); El ne-a răscumpărat din blestem (Gal. 3, 13), făcându-Se pentru noi blestem; şi a suferit cea mai necinstită moarte pentru noi, spre a ne readuce la o viaţă glorioasă. Şi nu s-a mulţumit cu faptul că, fiind morţi ne-a făcut vii, ci ne-a dat şi demnitatea dumnezeirii şi ne-a pregătit locurile de odihnă veşnică, care întrec în mărimea bucuriei toată cugetarea omenească. *Aşadar cu ce vom răsplăti Domnului pentru toate câte ne-a dat nouă?* (Ps. 115, 3). El este însă atât de bun, încât nu cere nicio răsplătire, ci se îndestulează numai dacă este iubit pentru cele ce a dat. Când cuget toate acestea (ca să-mi exprim simţămintele mele libere), cad într-o oarecare frică şi extaz înfricoşător, ca nu cumva neluând în seamă raţiunea, sau prin îndeletnicirea cu lucruri deşarte, să cad din iubirea lui Dumnezeu şi să devin spre ruşine lui Iisus Hristos. Căci cel care acum ne înşeală şi se sileşte cu toată iscusinţa vicleniei sale ca prin amăgiri lumeşti să pricinuiască în noi uitarea de Binefăcătorul nostru, prigonindu-ne spre pierirea sufletelor noastre şi dând asalturi asupră-ne, (acela) va aduce atunci dispreţul nostru înaintea Domnului ca o ruşine şi se va mândri cu neascultarea şi căderea noastră; el care nici nu ne-a creat, nici n-a murit pentru noi, ne-a făcut, totuşi, să-l urmăm întru neascultare şi în călcarea poruncilor lui Dumnezeu. Această ofensă împotriva Domnului şi această trufie a vrăjmaşului îmi pare mai grea decât pedepsele cele din gheenă; căci (prin acestea) dăm duşmanului materie pentru mândrie şi ocazie să se ridice împotriva Aceluia Care a murit pentru noi şi a înviat şi Căruia tocmai pentru aceasta Îi datorăm mai mult, precum este scris (Rom. 8, 12). Numai atât despre iubirea lui Dumnezeu. Fiindcă scopul, cum am amintit mai înainte, n-a fost să spun toate, căci este cu neputinţă". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari,* cap. II, întrebarea 2, III-IV, în PSB, vol. 18, pp. 223-224)

„Se cuvine, dar, să cunoşti covârşitoarea iubire de oameni a Stăpânului tuturor, pe care a arătat-o neamului nostru! A întins cerul, a aşternut pământul, a creat tăria, ca un zid despărţitor între ape; a poruncit apoi să se adune apele; apele le-a numit mări, iar uscatul, pământ; a împodobit pământul cu seminţe şi cu celelalte ierburi; a trecut apoi la crearea celor doi mari luminători şi a feluritelor stele, ca să împodobească cu ele cerul; a adus apoi la fiinţă din ape vieţuitoare înşufleţite şi păsările zburătoare pe pământ sub tăria cerului. A împlinit astfel numărul celor cinci zile. Şi pentru că trebuia să fie create din pământ animale, a poruncit Dumnezeu să fie aduse şi acestea la fiinţă; unele pentru hrana noastră, altele bune să ne slujească; au mai fost create şi fiarele şi târâtoarele. Deci, după ce a împodobit totul, după ce a pus în toate cele văzute cuvenita rânduială şi frumuseţe, după ce a pregătit masă scumpă plină cu fel de fel de mâncăruri, îmbelşugată şi bogată, după ce a înfrumuseţat în fel şi chip cele de sus şi cele de jos, şi a făcut, ca să spun aşa, palat împărătesc, strălucitor peste tot, ei bine atunci a creat pe cel ce avea să se bucure de toate aceste frumuseţi. I-a dat stăpânire peste toate cele văzute şi arată cu cât este mai de preţ decât toate cele ce fuseseră create, cel ce avea să fie plăsmuit, de vreme ce porunceşte ca

toate cele făcute să fie sub stăpânirea şi conducerea lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia VII, VI, în col. PSB, vol. 21, pp. 94-95)

„Vă rog, dar, să nu trândăvim, ci fiecare din voi să se gândească în fiece clipă, de e cu putinţă, nu numai la binefacerea ce a făcut-o Dumnezeu cu tot neamul omenesc, ci şi la binefacerile făcute cu fiecare din noi; nu numai la cele mărturisite şi ştiute de toţi, ci şi la cele personale şi tăinuite celorlalţi oameni. Aşa vei putea mulţumi necontenit Stăpânului. Aceasta-i cea mai mare jertfă, cea mai desăvârşită ofrandă; aceasta ne este pricină de îndrăznire înaintea lui Dumnezeu. Şi cum? Am să vă spun eu! Cel care frământă necontenit în mintea lui aceste gânduri, cel care-şi cunoaşte bine nimicnicia sa, cel care se gândeşte la nespusa şi covârşitoarea iubire de oameni a lui Dumnezeu, Care rânduieşte viaţa noastră nu după cum merită păcatele noastre, ci după bunătatea Lui, ei bine, un om ca acesta îşi pleacă gândirea, îşi zdrobeşte cugetul, îşi micşorează toată mândria şi îngâmfarea, învaţă să fie smerit, să dispreţuiască slava acestei vieţi, să-şi râdă de toate cele văzute, să se gândească la bunătăţile cele viitoare, la viaţa cea veşnică şi fără sfârşit. Un om cu un astfel de suflet aduce lui Dumnezeu jertfă adevărată şi bine plăcută, după cum spune profetul: *Jertfa lui Dumnezeu duh umilit; inimă înfrântă şi smerită, Dumnezeu nu va urgisi* (Ps. 50, 18). Pe slugile cele cu judecată sănătoasă nu-i îndreaptă atât pedepsele şi osândele, cât binefacerile şi conştiinţa că nu sunt pedepsiţi după cât merită pentru păcatele lor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IX, V, în col. PSB, vol. 21, pp. 112-113)

„Dacă ai vrea să priveşti cu judecată şi cu cap pe toate care se săvârşesc după felul lor în fiecare zi de Creatorul universului spre binele nostru, vei găsi adânc de iubire de oameni. Care gând sau care minte va putea să atingă bunătatea lui nespusă, pe care o arată neamului omenesc, răsărind soarele peste răi şi buni, plouând peste drepţi şi nedrepţi şi dăruind şi cealaltă îndestulare?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia X, VII, în col. PSB, vol. 21, p. 125)

„Mare şi nespusă este iubirea de oameni a Stăpânului universului faţă de neamul omenesc! De mult pogorământ s-a folosit pentru mântuirea noastră, de multă cinste a învrednicit această fiinţă, adică pe om, arătând şi cu fapta şi cu cuvântul că de om poartă de grijă mai mult decât de toate cele ce se văd". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XIII, I, în col. PSB, vol. 21, p. 148)

„Când mă gândesc la felul de viaţă pe care Dumnezeu l-a dăruit omului, făcându-i atât de bogate binefaceri; când mă gândesc mai întâi că, înainte de facerea lui, Dumnezeu a adus la fiinţă pentru el toată podoaba zidirii, că l-a făcut mai târziu să se bucure de toate cele văzute; când mă gândesc apoi că Dumnezeu a poruncit să se facă raiul, pentru că a voit ca omul să locuiască în el, că l-a despărţit de animalele necuvântătoare, că i-a dat putere asupra tuturor şi i-a poruncit să le pună nume tuturor, aşa cum pune nume un stăpân robilor şi supuşilor, când mă gândesc, apoi, că Adam singur avea nevoie de un ajutor de aceeaşi fiinţă cu el, ca să-i ţie tovărăşie, şi că Dumnezeu nici asta n-a lăsat-o la o parte, ci a făcut-o pe femeie în chipul în care a voit şi i-a încredinţat-o lui şi că odată cu toate acestea i-a dăruit şi vrednicia profeţiei; când mă gândesc, apoi, că după aceste nespuse binefaceri i-a dăruit şi binele cel mai mare din toate, anume că l-a scăpat de toate grijile trupului, că l-

a făcut să nu aibă nevoie nici de haine, nici de vreo altă trebuinţă, ci că a voit, după cum spuneam mai înainte, ca omul să trăiască pe pământ ca înger pământean; deci, când mă gândesc la toate acestea, mă minunez de iubirea de oameni a Stăpânului faţă de neamul nostru, de trândăvia omului şi de invidia diavolului, că nu suferea vicleanul demon să vadă pe om că duce viaţă îngerească în trup omenesc". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XV, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 173)

„Fiecare din faptele săvârşite de Stăpânul nostru obştesc este temei de iubire de oameni şi fiecare fel de pedeapsă este plin de multă bunătate". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVIII, III, în col. PSB, vol. 21, p. 212)

„Pavel spune: *Trăiesc prin credinţa Fiului lui Dumnezeu, Care m-a iubit pe mine şi S-a dat pe Sine pentru mine*. Uită-te cât e de covârşitoare recunoştinţa lui!

– Ce spui, fericite Pavel? Puţin mai înainte spuneai: *Care n-a cruţat pe Fiul Lui, ci L-a dat pentru noi toţi* (Rom. 8, 32), iar acum spui: *Care m-a iubit pe mine*. Faci din binefacerea, care cuprinde toată lumea, o binefacere personală!

– *Da, răspunse Pavel. Chiar dacă jertfa a fost adusă de El pentru tot neamul omenesc, totuşi din pricina dragostei ce-I port, socot că jertfa a făcut-o special pentru mine. Aşa obişnuiesc să facă şi profeţii şi să spună: Dumnezeu, Dumnezeul meu* (Ps. 21, 1; 143, 1) *, deşi este Dumnezeul lumii. Dragostea are însuşirea de a personaliza cele comune: Prin credinţa în Fiul lui Dumnezeu, Care m-a iubit.*

– Ce spui? Numai pe tine te-a iubit?

– Nu! răspunse Pavel. Dumnezeu iubeşte pe toţi oamenii; dar eu Îi sunt dator cu atâta recunoştinţă, ca şi cum numai eu aş fi iubit de El. *Şi S-a dat pe Sine pentru mine*.

– Ce? Numai pentru tine S-a răstignit? N-a spus El: *Când mă voi înălţa, voi trage pe toţi la Mine* (In. 12, 32)? Apoi, n-ai spus tu însuţi: *S-a dat pe Sine pentru noi toţi*?

– *Da, răspunse Pavel. Nu mă contrazic, când spun acestea, ci-mi mângâi dorul*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXIV, VI, în col. PSB, vol. 22, pp. 13-14)

„Ce dragoste vrednică vom putea, deci, arăta noi Celui Ce ne-a iubit atâta de mult? Chiar dacă ne-am da sufletul pentru legile Lui şi pentru păzirea poruncilor date de El, nici aşa nu vom putea ajunge la măsura dragostei pe care ne-a arătat-o El nouă! El, Dumnezeu fiind, a primit să moară pentru oameni; El, Stăpân fiind, a primit să moară pentru robi; şi nu pentru nişte simpli robi, ci pentru nişte robi nerecunoscători, care-I purtau neîmpăcată vrăjmăşie; El, luându-o înainte, ne-a făcut atâtea binefaceri nouă, unor oameni nevrednici, unor oameni căzuţi în mii şi mii de păcate; iar noi, chiar dacă am face tot ce putem, nu facem mare lucru când ne străduim să-I răsplătim pentru binefaceri aşa de mari. Toate faptele noastre bune, dacă le facem, sunt o răsplată şi o datorie; iar tot ce face El pentru noi este har, binefacere, dar măreţ". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXIV, VI, în col. PSB, vol. 22, p. 14)

„Dumnezeul universului ne face bine totdeauna chiar când noi suntem nerecunoscători. Dumnezeu Îşi întinde ajutorul Său, fără să ţină seama de nerecunoştinţa noastră. În toate, Dumnezeu merge pe urmele iubirii Sale de oameni…". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LVI, VI, în col. PSB, vol. 22, p. 230)

„Vezi că Dumnezeu pentru tine a întins cerul, a aprins soarele, a revărsat mările, a răspândit aerul, a rânduit lunii drumuri, a pus legi nemişcătoare anotimpurilor anului şi la semnul Lui toate celelalte îşi urmează neabătut drumul rânduit lor. Că şi oamenii şi animalele, care se târăsc, care merg, care zboară şi care înoată, animalele din lacuri, din izvoare, din râuri, din munţi, din câmpii, din case, din aer, din şesuri, plantele, seminţele şi arborii, sălbatici şi domestici, roditori şi neroditori, într-un cuvânt, toată făptura care se mişcă de mâna cea neobosită a lui Dumnezeu, totul serveşte la întreţinerea vieţii noastre şi Dumnezeu ne dă nu numai cele de trebuinţă, ci mai mult decât ne trebuie”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 164)

„Hristos, Care a grăit nenumărate cuvinte despre dragoste, dă aceste legi tocmai ca să cunoşti din aceste două feluri de legi marea Lui purtare de grijă, ca să cunoşti că El caută prin toate numai folosul tău”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 223)

„*Pe voi, cărora Dumnezeu v-a dat suflet, cărora v-a plăsmuit trup, pentru care a făcut toate cele văzute, pentru care a trimis profeţi, a dat legea şi a făcut nenumărate faceri de bine, pentru care a dat pe Fiul Său cel Unul-Născut*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXII, I, în col. PSB, vol. 23, p. 280)

„Dar-ar Dumnezeu să ne aprindem şi noi tot atât de mult de dragoste de Dumnezeu cât de mult e aprinsă inima lui Dumnezeu de dragoste de noi! Focul dragostei lui Dumnezeu caută numai prilejul; dacă-i dai prilej să scânteieze puţin, aprinzi întreaga flacără a binefăcătoarei Sale dragoste”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXII, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 290)

„Dumnezeu, Care are o iubire suprafirească”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXII, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 290)

„… Dumnezeu, Care ne iubeşte atât demult încât dragostea Lui biruieşte dragostea părinţilor noştri; şi atât de mult o biruie, pe cât de mult biruie binele pe rău.

Dacă voi, răi fiind, ştiţi să daţi daruri bune fiilor voştri, cu cât mai vârtos Tatăl vostru Cel ceresc (Mt. 7, 11).

Domnul n-a spus aceste cuvinte pentru a huli firea omenească, nici pentru a osândi neamul omenesc, ci, în comparaţie cu bunătatea Lui numeşte răutate dragostea părintească. Atât de mare este iubirea Sa de oameni”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXIII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 299)

„*… Pe Mine M-ai dispreţuit, Care te-am adus de La nefiinţă la fiinţă, Care ţi-am dat suflet, Care te-am pus stăpân peste toate cele de pe pământ, Care am făcut pentru tine pământul, cerul, marea, văzduhul şi toate câte sunt! Pe Mine M-ai dispreţuit şi M-ai socotit mai prejos de diavol! Şi totuşi nici aşa, nu M-am depărtat de tine, ci, după acestea, ţi-am făcut şi alte nenumărate binefaceri; M-am făcut de bunăvoie rob, am fost pălmuit, am fost scuipat, am fost junghiat, am murit de moartea cea mai ruşinoasă; pentru tine M-am înălţat la cer, ţi-am dăruit Duhul cel Sfânt, te-am făcut vrednic de împărăţia cerurilor; ţi-am făcut mari şi alese făgăduinţe; am vrut să fiu capul tău, să-ţi fiu mire, haină, casă,*

rădăcină, hrană, băutură, păstor, împărat, frate; te-am luat moştenitor şi împreună-moştenitor; te-am ridicat din întuneric în împărăţia luminii!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXIII, VIII, în col. PSB, vol. 23, p. 306)

„Ce poate fi egal cu întruparea Fiului lui Dumnezeu? Dumnezeu ne-a dat nouă, duşmanilor Săi, ceea ce avea El mai de preţ din toate, pe Unul-Născut Fiul Său. Şi nu numai că L-a dat, dar, după ce ni L-a dat, ni L-a oferit spre mâncare. A făcut totul pentru noi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXV, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 325)

„Diavolul ne vatămă pe noi; dar originea acestei vătămări nu se datoreşte urii pe care diavolul ne-o poartă nouă, ci urii pe care o poartă lui Dumnezeu. De aici se vede, dar, că Dumnezeu ne iubeşte pe noi mai mult decât ne iubim noi pe noi înşine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLVI, I, în col. PSB, vol. 23, p. 538)

„Oare nu pe dreptate Îşi întoarce Dumnezeu faţă de la noi şi ne pedepseşte, când El ni Se dă nouă cu totul, iar noi Îl îmbrâncim? Negreşit! Dumnezeu îţi spune: De vrei să te împodobeşti, împodobeşte-te cu podoaba Mea! De vrei, înarmează-te cu armele Mele! De vrei să te îmbraci, îmbracă-te cu haina Mea! De vrei să te hrăneşti, hrăneşte-te la masa Mea! De vrei să vrei să călătoreşti, călătoreşte pe calea Mea! De vrei să moşteneşti, moşteneşte moştenirea Mea! De vrei să te duci în patrie, intră în cetatea al cărei meşter şi ziditor Eu sunt! (Evr. 11, 10). De vrei să-ţi zideşti casă, zideşte-ţi casă în corturile Mele! Eu nu-ţi cer plată pentru cele ce-ţi dau, ci-ţi mai datorez şi răsplată de vrei să te foloseşti de toate cele ale Mele! Ce dărnicie o poate egala pe aceasta? Eu îţi sunt tată, îţi spune Hristos, Eu îţi sunt frate, Eu îţi sunt Mire, Eu îţi sunt casă, Eu îţi sunt hrană, Eu îţi sunt haină, Eu îţi sunt rădăcină, Eu îţi sunt temelie, sunt tot ce vrei! Ca să n-ai nevoie de nimic, Eu îţi voi şi sluji! Că am venit să slujesc, nu să Mi se slujească! (Mt. 20, 28). Eu îţi sunt prieten şi mădular şi cap şi frate şi soră şi mamă! Eu sunt totul! Un singur lucru îţi cer numai: să-mi fii apropiat Mie! Eu sunt sărac pentru tine, cerşetor pentru tine, pe cruce pentru tine, în mormânt pentru tine. Sus, pentru tine mijlocesc; jos, pentru tine solitor am venit de la Tatăl. Tu eşti totul pentru mine, şi frate şi împreună moştenitor şi prieten şi mădular! Ce vrei mai mult? Pentru ce întorci spatele Celui Ce te iubeşte? Pentru ce te osteneşti pentru lume? Pentru ce torni apă într-un vas găurit? Că aceasta faci când te osteneşti pentru viaţa aceasta pământească. Pentru ce-ţi bagi mâna în foc? Pentru ce dai cu pumnii în aer? Pentru ce alergi în zadar? Nu are, oare, orice meserie un scop? Negreşit! Arată-mi şi tu scopul străduinţei tale lumeşti! Dar nu poţi! Că *Deşertăciunea deşertăciunilor, toate sunt deşertăciuni!* (Eccl. 1, 2)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXVI, V, în col. PSB, vol. 23, pp. 868-869)

„Hristos le arată cât de veche e dragostea Lui pentru ei: *Veniţi,* le spune El, *binecuvântaţii Părintelui meu, de moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii.* Câte bunătăţi nu preţuieşte acest nume de a fi binecuvântat; şi mai ales de a fi binecuvântat de Tatăl!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXIX, II, în col. PSB, vol. 23, p. 898)

„Gândiţi-vă ce preţ mare a dat Hristos pentru noi! Şi-a vărsat sângele Lui! S-a dat pe Sine Însuşi!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XC, III, în col. PSB, vol. 23, p. 1003)

„Să luăm aminte, apoi, la toate (câte a făcut pentru noi) şi câtă cinste ni s-a dat! Câte orânduieli ale Domnului au avut loc încă de pe vremea Părinţilor şi a Profeţilor! Câte făgăduinţe nu s-au făcut! Câte îndemnuri! Câtă milă a arătat Domnul faţă de noi de la început! În cele din urmă şi-a manifestat nespusa Sa milostivire faţă de noi, prin venirea şi prin răstignirea Sa, prin care ne-a mutat, pe noi cei care ne-am întors (de la purtarea ce păcătoasă), la viaţă”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia IV, 18, în PSB, vol. 34, p. 105)

„*Care nici pe Fiul Său nu L-a cruţat, ci L-a dat pentru noi toţi* (Rom. 8, 32). Dar în ce ar consta propriu-zis minunea iubirii lui Dumnezeu şi Tatăl faţă de noi, dacă nu ar fi socotit că dând pe Fiul Său pentru noi, suportă ceva din cele ce nu le vrea. Aceasta ne convinge Pavel să o înţelegem când spune: *Nu L-a cruţat*. Căci aceasta nu se spune niciodată pentru lucruri întâmplătoare, ci despre fapte care îndrăznesc vreun lucru mare[974]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* III, 2, în PSB, vol. 39, p. 91)

„(...) Zice dumnezeiescul David: *Ce voi răsplăti Domnului pentru toate câte mi-a dat mie*? (Ps. 115, 5). Iar acest cuvânt ni se potriveşte şi nouă. Ce putem da noi de valoare egală lui Dumnezeu şi Tatăl? Căci El a dat pentru noi pe propriul Său Fiu *ca tot cel ce crede în El, să nu piară, ci să aibă viaţa de veci* (In. 3, 16), neţinând seama de dragostea cuvenită Lui. Iar Acesta S-a dat pe Sine pentru păcatele noastre, după Scripturi (Gal. 2, 20). Şi noi ne-am mântuit, iar El S-a făcut slab pentru păcatele noastre[975] şi pentru noi suferă dureri (Is. 53, 5), suportând însăşi moartea trupului, nu ca să se vadă împreună cu noi între morţi, ci ca reîntorşi împreună cu El şi pentru El la viaţă şi reveniţi la nestricăciune să spunem bucurându-ne: *Unde este biruinţa ta, moarte? Unde este boldul tău, iadule?* (Osea 13, 14; I Cor. 15, 53; Evr. 2, 14)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Numeri,* cartea Glafirelor la Numeri, 1, în PSB, vol. 39, p. 428)

„(...) Aşa de mult, zice, *a iubit Dumnezeu lumea, că şi pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat* (In. 3, 16). Să vadă iarăşi ereticul care luptă împotriva lui Hristos şi să spună: în ce constă mărimea dragostei lui Dumnezeu-Tatăl, sau cum ne-am putea altfel minuna de ea după cuviinţă? Va trebui să răspundă, fără îndoială, că mărimea minunată a dragostei Lui se vede în aceea că dă pentru noi pe Fiul Său, Care este Unul-Născut. Deci ca să rămână şi

[974] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pătimirea Fiului Său cu trupul nu e ceva din cele ce le voieşte prin fire. Dar totuşi acceptă cu voia şi ceea ce nu voieşte. Dumnezeu poate voi şi ceea ce nu voieşte prin fire. Deosebirea e că voind ceea ce nu voieşte prin fire, voieşte ceva neplăcut. Dar aceasta o face şi Tatăl, acceptând cu voia pătimirea Fiului Său. Dar în aceasta se vede şi mai mult iubirea lui Dumnezeu faţă de noi. Dumnezeu voieşte din cele nevoite prin fire numai pe cele de folos oamenilor. Pe de altă parte în aceasta se vede şi mai mult libertatea Lui. Iar voind ceva neplăcut, dar spre un folos bun, totuşi voieşte ceva conform Lui (...) (n. s. 151, p. 91)

[975] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu ar fi acceptat slăbiciunea noastră, n-ar fi simţit foamea, setea, oboseala, frica de moarte. Dar le-a suportat cu slăbiciune, ca să le învingă. Slăbiciunea Lui a fost victorioasă. Nu l-a răpus. A răbdat-o cu tărie. Un adânc paradox: tărie în slăbiciune, menţinându-Se cu tărie în toată slăbiciunea. (n. s. 746, p. 428)

să se păstreze marea iubire a lui Dumnezeu-Tatăl, trebuie să se înţeleagă că El e Fiu, şi nu făptură[976]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, II, 1, în PSB, vol. 41, p. 177)

„(...) Mare şi mai presus de fire este iubirea Tatălui, Care a dat pe Fiul Său propriu pentru viaţa lumii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, II, 1, în PSB, vol. 41, p. 178)

„*Iar Iisus le-a zis lor: Eu am de mâncat o mâncare*
pe care voi nu o ştiţi (In. 4, 32)

Mântuitorul ţese cu subţirime răspunsul din cele prezente. Numai că nu spune, în mod umbrit, că, dacă ar şti ei de convertirea apropiată a samarinenilor, s-ar convinge că are ca mâncare mai degrabă pe aceea, decât pe cea care hrăneşte trupul. Iar din aceasta se poate afla câtă iubire faţă de oameni are firea dumnezeiască. Căci socoteşte alergarea spre mântuire ca pe o mâncare dulce a celor ce se mântuiesc[977]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, II, 5, în PSB, vol. 41, p. 228)

„(...) I-a iubit până la sfârşit şi nu S-a ferit să pătimească aceasta, deşi ştia de mai înainte că va pătimi, căci nu era neprevăzută de Mântuitorul patima Lui[978]. Având deci, zice, posibilitatea să scape de duşmănia nebunească a iudeilor şi de necredinţa celor ce-L vor răstigni, a arătat cea mai desăvârşită iubire faţă de cei ai Săi aflaţi în lume. Căci nu S-a ferit nicidecum să-Şi pună viaţa pentru toţi. Că în aceasta se poate vedea măsura cea mai desăvârşită a iubirii, voi da ca martor pe Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, Care sune Sfinţilor Săi ucenici: *Aceasta este porunca Mea: să vă iubiţi unul pe altul, precum v-am iubit Eu. Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să şi-l pună pentru prietenii săi* (In. 15, 12-13)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, IX, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 791)

„*Precum M-a iubit pe Mine Tatăl, aşa v-am iubit şi Eu pe voi;*
rămâneţi întru iubirea Mea. Dacă păziţi poruncile Mele,
veţi rămâne întru iubirea Mea, după cum şi Eu am păzit poruncile

---

[976] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos n-ar fi Fiul Unul-Născut al Tatălui, faptul de a-L da morţii pentru noi nu ne-ar arăta cine ştie ce mărime a dragostei lui Dumnezeu pentru noi. Cu cât e mai mare Cel ce vine şi Se jertfeşte pentru noi, cu atât e mai mare iubirea Lui şi a Celui ce-L trimite spre aceasta pentru noi. Mulţi se întreabă: Cum ar trimite Dumnezeu pe Însuşi Fiul Său să Se facă om şi să Se jertfească pentru noi? Dar tocmai în aceasta se arată mărimea lui Dumnezeu. Altfel n-ar exista un Dumnezeu cu adevărat mare, de supremă înălţime. (n. s. 305, p. 177)

[977] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul de învăţătură şi de îndemn al altuia spre mântuire nu este hrană numai pentru cel ce se mântuieşte, ci chiar şi pentru cel ce dă acest cuvânt. Dacă Însuşi Fiul lui Dumnezeu Se socoteşte hrănit prin învăţătura mântuitoare, pe care o dă altora, cu cât mai mult nu trebuie omul să socotească hrană contribuţia pe care o are la mântuirea altora, sau mântuirea acelora? Sfântul Varsanufie spune că Dumnezeu ne va întreba când ne vom înfăţişa la Judecata Lui: Pentru ce vii singur la Mine şi nu aduci şi pe altul? (n. s. 397, p. 228)

[978] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iubirea lui Hristos faţă de om a mers până la capăt, El primind şi moartea din acest motiv. El arată mai ales că ştia că va muri pentru ei, din iubire faţă de ei. Căci dacă I-ar fi venit moartea fără să ştie dinainte şi fără să vrea, nu s-ar fi dovedit că iubirea Lui a fost desăvârşită. A şti că vei muri din iubire faţă de cineva şi a nu evita această moarte, când ai putea-o evita, aceasta dovedeşte iubirea desăvârşită. (n. s. 1507, p. 791)

Tatălui Meu şi rămân întru iubirea Lui (In. 15, 9-10)

Tainele acestor cuvinte trebuie pătrunse cu un ochi al minţii, mai ascuţit, căci înţelesul lor este adânc, înfăţişându-ne tot rostul mântuitor al întrupării. Spune că a fost iubit de Dumnezeu-Tatăl şi la rândul Său ne-a iubit şi El pe noi, adică în acelaşi mod în care se înţelege că a fost şi El iubit de Cel ce L-a născut[979].

Apoi, ce-a adăugat la acestea? Că se cuvine să rămânem la iubirea Lui. Dar dă ca motiv foarte necesar al iubirii de către Tatăl, cu foarte multă dreptate, faptul că păzeşte poruncile Lui şi de aceea ne porunceşte să rămânem şi noi astfel în iubirea Lui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, X, 2, în PSB, vol. 41, p. 946)

„Căci Cel ce a primit în unire cu Sine pe Cel ca noi, Care e om, adică pe Hristos, şi L-a învrednicit de o aşa de mare iubire (şi ne este cuvântul despre El ca om), şi ne-a dat putinţa să ne împărtăşim de El, cum nu ne-ar învrednici de o iubire de măsură egală[980]? Dar să nu se tulbure de aceasta nimeni dintre cei cuminţi, fiindcă este un lucru neîndoielnic că sluga nu poate în niciun fel să se ia la întrecere cu stăpânul ei, şi Dumnezeu-Tatăl nu va iubi făpturile în măsura în care iubeşte pe Fiul. Dar trebuie ca noi să considerăm că ne referim la Cel iubit din veci[981], ca şi cum ar fi început să fie iubit când S-a făcut om. Deci, ceea ce a primit, nu a primit pentru Sine, ci pentru noi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, XI, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1064)

„Minunându-ne de bunătatea firii dumnezeieşti pentru noi, vedem cu drept cuvânt în aceasta dăruirea şi comunicarea celor ale ei, creaturilor, se înţelege a celor ce se cuvin numai ei[982]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, XI, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1064)

„(…) pe Fiul nu L-a atins cruzimea morţii, pentru că era *întru Tatăl* (In. 17, 21). Nu Şi-a păstrat pentru El nimic, totul a fost jertfit pentru tine, pentru că în deplinătatea dumnezeirii Sale (Col. 2, 9) nimic n-a cruţat ca să te răscumpere. Gândeşte-te ce a putut simţi El atunci ca un părinte! Pentru că numai din dragoste a luat asupră-Şi primejdia de a ne da pe Fiul Său care avea să moară, ca şi cum ar fi răbdat durerea unui părinte văduvit de singurul fiu, şi toate acestea numai ca tu să nu pierzi roada răscumpărării! Atât de copleşitoare a fost dorinţa lui Dumnezeu ca tu să fii mântuit, încât parcă Se primejduia pe

[979] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Este uimitoare această declaraţie. Fiul lui Dumnezeu ne iubeşte pe noi tot atât de mult cât Îl iubeşte Tatăl pe El. Ne ridică la valoarea Lui prin iubirea Sa. Dar prin aceasta răspunde într-un fel nou iubirii Tatălui cu iubirea Sa. Şi de aici se vede că şi Tatăl ne iubeşte pe noi cu iubirea cu care iubeşte pe Fiul Său Unul-Născut şi de aceea vrea ca Fiul să Se facă om, şi să iubească pe oameni, cum Îl iubeşte pe El în calitatea de Unul-Născut. Tatăl însuşi, prin Fiul, i-a făcut pe oameni atât de valoroşi pentru El, atât de vrednici de iubirea Lui şi în stare să răspundă şi ei cu iubirea lor. (n. s. 1788, p. 946)

[980] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Tatăl iubeşte atât de mult pe Fiul Său ca om, cum nu ne-ar iubi şi pe noi la fel prin har? (n. s. 2007, p. 1064)

[981] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Faptul că omul e iubit de Dumnezeu ca şi Fiul Său, făcut om, să nu-l facă pe om să se ia la întrecere cu Fiul, sau să se socotească egal cu El. Omul trebuie să rămână în smerenia lui. Numai pentru că iubeşte pe Fiul Său din veci Tatăl vrea să aibă şi alţi fii pe care să-i iubească la fel, prin har. De aceea a voit ca Fiul Său să Se facă om. (n. s. 2008, p. 1064)

[982] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate ale firii dumnezeieşti le aduce în noi Fiul lui Dumnezeu făcut om, dacă vrem să le primim. Ne aduce învierea şi slava ei, dar aceasta pentru că ne aduce bunătatea ei, prin faptul că ne aduce iubirea Lui faţă de Tatăl şi, prin aceasta, iubirea Tatălui faţă de noi. Iubirea e semnul şi puterea unităţii fără confundare între cei ce se iubesc. (n. s. 2009, p. 1064)

Sine pentru ca tu să câştigi. Pentru tine a luat asupră-Şi greutăţile noastre, pentru ca pe tine să te înscrie între fiinţele dumnezeieşti şi să te consfinţească în rândul celor cereşti. În chip minunat a mai spus Apostolul: *pentru noi toţi L-a dat morţii* (Rom. 8, 32), pentru ca să arate că atâta ne iubeşte pe toţi, încât Însuşi pe preaiubitul Său fiu L-a dat pentru noi (Cf. In. 3, 16). Oare dacă a dat pentru toţi ceea ce e mai presus de toate, am mai putea noi spune cumva că n-ar fi dat prin Fiul toate? Nu, nimic nu Şi-a ţinut, atunci când a dat pe Fiul, Ziditorul tuturor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită, Cartea întâi, 25,* în PSB, vol. 52, p. 258)

„Pentru ei jertfeşte sângele Său, lor le insuflă Duhul Său, lor le dăruieşte împărăţia Sa. Ce mai poate da Cel ce S-a dat pe Sine Însuşi? Sau ce a rămas nedat de către Tatăl, Care pe singurul Său Fiu L-a dat morţii pentru noi (Rom. 8, 32)?" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* II, 26, în PSB, vol. 53, p. 34)

„Când ne gândim la nemăsurata Lui bunătate, cum rabdă cu nesfârşită mărinimie nenumăratele noastre păcate, pe care le săvârşim în fiecare clipă sub ochii Lui, cum ne acordă mila Sa fără să avem mai înainte vreun merit, dându-ne atâtea ocazii de mântuire şi primindu-ne în dragostea Sa". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", cap. XV, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 319)

„Dragostea minunată a lui Dumnezeu faţă de neamul omenesc, neînfrântă de nicio injurie care s-o depărteze de grija pentru mântuirea noastră şi biruită oarecum de nedreptăţile noastre care s-o facă să renunţe la scopul propus, n-a putut fi exprimată mai propriu prin altă comparaţie, decât prin bărbatul care-şi iubeşte cu o dragoste arzătoare soţia. Acesta, cu cât a simţit mai mult că este neglijat şi dispreţuit de ea, cu atât mai mult este ars în inima lui de focul patimii. Aşadar, ocrotirea dumnezeiască stă întotdeauna nedespărţită de noi şi atât de mare este dragostea Creatorului faţă de creatura Sa, încât nu numai că o însoţeşte, dar chiar îi merge înainte cu providenţa Sa, pe care profetul, cunoscând-o foarte bine, o mărturiseşte zicând: *Dumnezeu mă va întâmpina cu milostivirea Lui*. Când a zărit răsărind în noi oarecare bunăvoinţă, o luminează îndată, o întăreşte şi o cheamă la mântuire, dându-i creşterea pe care i-a sădit-o, sau a văzut că i se arată datorită ostenelilor noastre". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a II-a, „A treia convorbire cu părintele Cheremon", cap. VIII, 3-4, în PSB, vol. 57, p. 536)

„El ne dă cele bune ca noi să fim buni, noi, dimpotrivă, de câte ori primim cele bune, ne înmulţim răutăţile noastre. El ne cheamă cu binefacerile Lui la viaţă cinstită, noi ne prăbuşim în necinste. El ne provoacă prin binefaceri la căinţă, noi ne prăbuşim în desfrâu. El ne cheamă la cucernicie, noi ne prăbuşim în necurăţie. Strălucit mai răspundem la darurile sfinte, strălucită recunoştinţă mai arătăm faţă de binefacerile Lui, dacă pentru câtă binefacere primim de la El, atâtea injurii Îi aducem în schimb". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, cartea a VI-a, XVIII, 95, în PSB, vol. 72, pp. 295-296)

Jurământul lui Dumnezeu[983]

„– Dar ce? Dumnezeu s-a jurat? mă poate întreba cineva. Dar pe ce s-a putut jura Dumnezeu?

– Ia seama, însă, că tot ce spune Dumnezeu aici e pogorământ. Dumnezeu numeşte jurământ întărirea făgăduinţei Sale: *Îmi voi ţine jurământul cu care M-am jurat lui Avraam, tatăl tău*.

Apoi îi spune ce a făgăduit şi pentru ce s-a jurat:

Şi voi înmulţi seminţia ta ca stelele cerului (Fac. 26,4). Asta i-o spune şi patriarhului:

Atât de mare va fi seminţia ta încât va fi egală cu stelele şi cu nisipul (Fac. 13, 17)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LI, II, în col. PSB, vol. 22, p. 180)

„Căci a fost primit prin jurământul Tatălui Fiul, sau taina Lui[984]. Căci e obiceiul Tatălui să se jure pe puterea proprie a Fiului şi aceasta înseamnă a se jura pe Sine Însuşi[985]. Fiindcă Fiul nu e altul decât El, după raţiunea fiinţei şi după identitatea dumnezeirii.

Şi de fapt, dumnezeiescul Moise când ne-a arătat pe Dumnezeu jurându-Se, L-a înfăţişat zicând foarte lămurit: *Voi ridica mâna Mea la cer şi Mă voi jura pe dreapta Mea* (Deut. 32, 40). Iar dreapta lui Dumnezeu şi Tatăl este Fiul, prin care ţine toate, porunceşte tuturor şi lucrează dumnezeieşte, chemând cele ce nu sunt să se facă şi celor făcute dăruindu-le buna existenţă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a III-a a Glafirelor la Facere, 7, în PSB, vol. 39, pp. 82-83)

„Dumnezeu nu de aceea Se jură, că ar fi lipsit de încrederea celui ce crede, sau că, neavând garanţia mărturiilor, ar căuta sprijin în jurământ, cum facem noi, oamenii, care ne câştigăm încrederea prin jurământ, şi de aceea jurăm, ca să fim crezuţi că cele ce le

---

983 În Vechiul Testament, Însuşi Dumnezeu face jurământ lui Avraam, ca răsplătire pentru credincioşia sa, arătată prin hotărârea de a jertfi pe fiul său Isaac. Dumnezeu rosteşte, prin îngerul Său, aceste cuvinte: *Juratu-M-am pe Mine Însumi, zice Domnul, că de vreme ce ai făcut aceasta şi n-ai cruţat nici pe singurul tău fiu, pentru Mine, de aceea te voi binecuvânta cu binecuvântarea Mea şi voi înmulţi foarte neamul tău, ca să fie ca stelele cerului şi ca nisipul de la ţărmul mării şi va stăpâni neamul tău cetăţile duşmanilor săi. Şi se vor binecuvânta prin neamul tău toate popoarele pământului, pentru că ai ascultat glasul Meu* - (Fac. 22, 16-18). Din acest text reiese că nu Dumnezeu are nevoie de jurământ, ci omul. Avraam avea trebuinţă de siguranţa promisiunii divine şi de aceea ea a fost întărită prin jurământ. Nu atât lui Avraam vrea să-i întărească Dumnezeu făgăduinţa, ci prin Avraam tuturor urmaşilor săi, care urmau să poarte misiunea aleasă de *popor agonisit de Dumnezeu* prin veac. Neavând pe altcineva mai mare să se jure, Dumnezeu S-a jurat pe Sine. Deci, pentru slăbiciunea firii omeneşti şi pentru puţinătatea credinţei, Dumnezeu S-a pogorât pe Sine şi foloseşte jurământul, ca formă de dovedire a împlinirii făgăduinţei Sale. Deci, *jurământul l-a folosit şi Dumnezeu, Mântuitorul Hristos, Proorocii, Patriarhii, Împăraţii, Sfinţii Apostoli, Sfinţii Îngeri*; cf. Prof. Mihai Mocanu, *Despre jurământ,* în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, LV (1979), nr. 3-6, p. 348. Nu este de condamnat jurământul în sine, ci modul practicării acestuia. Jurământul nu este un rău în sine, ci rea poate fi doar întrebuinţarea lui. – n. a.

984 Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Jurământul lui Dumnezeu de a-i da lui Avraam pe Isaac ca fiu, era un chip al jurământului Său de a-i da ca urmaş după umanitate pe Hristos. Istoria e un întreg condus de Dumnezeu spre adevărul ca vârf de sus prin chipuri, prin trepte ce urcă spre El. (n. s. 130, p. 82)

985 Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Astfel în jurământul Tatălui e implicat şi jurământul Fiului. Tatăl nu se poate jura pe cineva mai mare ca El, dar se jură totuşi pe ceea ce e mai drag Lui, pe Fiul. Dar Fiul îşi însuşeşte prin aceasta jurământul Tatălui şi face şi din partea Lui totul ca să-l împlinească. Pe de altă parte bunul cel mai scump pe care-l poate da Dumnezeu oamenilor, e Fiul Său, ca Frate al lor. Dar jurământul că o va face aceasta nu-l poate face fără voia Fiului. (n. s. 131, p. 83)

spunem sunt adevărate. Dumnezeu însă şi când vorbeşte e demn de încredere, căci vorbirea Lui este jurământ; căci Dumnezeu nu datorită jurământului e vrednic de încredere, ci datorită lui Dumnezeu însuşi, jurământul e vrednic de încredere. Aşadar, pentru care pricină ni-L arată Moise pe Dumnezeu jurându-Se? Fiindcă suntem prinşi de anumite obiceiuri omeneşti şi ne învăluim ca ariciul în ţepii lui ori ca scoica în cochilia ei; după cum fiinţele acestea, dacă nu se găsesc sub acoperământul carapacei nu pot respira, nici nu pot prinde aerul liber fără să-l menţină, tot aşa suntem şi noi dacă nu ne sprijinim pe un fel de limanuri pământeşti ale obişnuinţei omeneşti. De aceea, fiindcă obişnuim să credem că e mai adevărat ce este întărit prin jurământ, ca să nu şchiopăteze credinţa noastră, stă scris că *Dumnezeu Se jură,* El, Care altfel nu Se jură, dar este judecător al celor ce se jură şi pedepsitor al celor ce jură strâmb. Căci iată ce stă scris: *Juratu-s-a Domnul şi nu-I va părea rău: Tu eşti preot în veac* (Ps. 109, 4). Şi-a ţinut jurământul şi ne-a dat pe veşnicul Arhiereu, având preoţie netrecătoare". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre Cain şi Abel, Cartea întâi, 43,* în PSB, vol. 52, p. 144)

Certarea Domnului

„Că aşa zice cuvântul cel sfânt: *Certând m-a certat Domnul, dar morţii nu m-a dat* (Ps. 117, 18). *Că pe care îl iubeşte Domnul îl ceartă şi bate pe tot fiul pe care îl primeşte* (Pilde 3, 12; Evr. 12, 6). *Certa-mă-va dreptul cu milă*, spune psalmistul, *şi mă va mustra, iar untdelemnul păcătoşilor să nu ungă capul meu* (Ps. 140, 6). Şi iarăşi spune: *Fericit este omul, pe care l-a certat Domnul; şi dojenirea Celui Atotputernic n-o dispreţui; că El te face să suferi, dar iarăşi te face bine; a bătut, dar mâinile Lui au tămăduit. De şase ori din nevoi te scoate, iar în a şaptea, nu se va atinge de tine răul. În timp de foamete, te va izbăvi de moarte, iar în timp de război te va scoate din mâna sabiei. De biciul limbii te va ascunde şi nu te vei teme de relele ce vor veni. De cei nedrepţi şi de cei nelegiuiţi vei râde, iar de fiarele sălbatice nu te vei teme, că fiarele sălbatice vor trăi în pace cu tine. După aceea vei cunoaşte că va fi pace în casa ta, iar belşugul din cortul tău nu va lipsi. Vei cunoaşte că multă este sămânţa ta, iar copiii tăi, ca iarba ţarinei. Vei merge la groapă ca grâul cel copt, secerat la timp sau ca un stog la arie la vreme adunat* (Iov 5, 17-26). Vedeţi, iubiţilor, cât de mare sprijin au cei certaţi de Stăpân? Că, fiind tată bun, ne ceartă, ca să ne miluiască cu certarea Lui cea sfântă". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. LVI, în PSB, vol. 1, pp. 85-86)

„Noi, însă, care am primit învăţătura de la El, îi iubim blândeţea şi ne temem de asprimea Lui; pe când voi (este vorba despre păgâni – n. a.) dispreţuiţi şi una şi alta. De aici urmează că toate nenorocirile veacului, atâtea câte sunt, ne vin de la Dumnezeu: nouă spre înştiinţare, iar vouă spre pedepsire. De altfel, noi n-avem de ce ne plânge, mai întâi pentru că în lumea aceasta n-avem altă dorinţă decât de a putea pleca din ea cât mai repede, apoi dacă se va putea să ne lovească vreo nenorocire, aceasta numai datorită faptelor voastre. Dar chiar dacă unele ne ating şi pe noi, ca unii care trăim laolaltă cu voi, mai mult ne bucurăm de împlinirea prezicerilor sfinte, care ne întăresc, fără îndoială, credinţa şi speranţele noastre". (Tertulian, *Apologeticul,* XLI, în PSB, vol. 3, p. 97)

„(...) David spune: *Certând m-a certat Domnul, dar morţii nu m-a dat* (Ps. 117, 18), pentru că certarea Domnului înseamnă scăpare de moarte”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea I, cap. VII, 61.2., în PSB, vol. 4, p. 201)

„Blamarea celor care păcătuiesc are scopul de a-i mântui, căci Cuvântul îşi schimbă felul său de purtare după felul de vieţuire al fiecăruia; este când aspru, când blând”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea I, cap. VIII, 66.5., în PSB, vol. 4, p. 204)

„Mila şi certarea au ca scop mântuirea celor pe care îi ceartă”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea I, cap. VIII, 72.1., în PSB, vol. 4, p. 207)

„Că şi certarea este o doctorie a iubirii dumnezeieşti de oameni; din certare înfloreşte roşeaţa pudorii şi aduce în suflet ruşinea păcatului”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea I, cap. VIII, 74.2., în PSB, vol. 4, p. 209)

„Pedagogul omenirii, Cuvântul nostru cel dumnezeiesc, folosindu-se de toată măiestria înţelepciunii, doreşte cu toată puterea să mântuie pe prunci; îi sfătuieşte, îi blamează, îi dojeneşte, îi ceartă, îi ameninţă, îi vindecă, le făgăduieşte, le dăruieşte; şi *ca şi cu multe hăţuri* (Platon, *Legile*, VII, 808 D.) înfrânează pornirile necugetate ale omenirii. Şi ca să spun pe scurt, Domnul se poartă cu noi aşa cum ne purtăm noi cu copiii noştri”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea I, cap. IX, 75.1.-75.2., în PSB, vol. 4, p. 209)

„Certarea şi dojana, după cum le arată şi numele sunt lovituri date sufletului; pun capăt păcatelor şi înlătură moartea, cumineşte pe cei porniţi spre desfrâu. La fel şi Platon cunoaşte că certarea are o foarte mare putere de îndreptare şi este un mijloc însemnat de curăţire; de acord în această privinţă cu Cuvântul, Platon spune că omul care a săvârşit cele mai mari fapte urâte a ajuns de neîndreptat şi un neruşinat, pentru că n-a fost mustrat şi că cel care vrea să fie cu adevărat fericit trebuie să fie foarte curat şi foarte bun (Platon, *Sophista*, 230 DE.)”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea I, cap. IX, 82.2.-82.3., în PSB, vol. 4, pp. 213-214)

„(...) pe unii, care erau porniţi spre rău, i-a oprit într-un chip foarte potrivit; pe alţii, care îndrăzneau să facă la fel, i-a împiedicat; pe alţii i-a întărit, ca să aibă răbdare; pe alţii i-a oprit de la rău; iar pe alţii, care au privit aceste exemple, i-a vindecat, pentru că s-au îndreptat spre o viaţă mai bună”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea a III-a, cap. VIII, 43.3., în PSB, vol. 4, p. 331)

„Certarea este o disciplină folositoare sufletului, care, cu trudă de multe ori, curăţeşte sufletul de petele păcatului. Certarea *nu pare la început pricină de bucurie, ci de întristare: dar mai pe urmă aduce celor încercaţi de ea roadă paşnică spre mântuire* (Evr. 12, 11). A cunoaşte deci această certare înseamnă să ai o minte deosebită: pentru că mulţi, descurajaţi de asprimea certării, din pricina neştiinţei, nu aşteaptă folosul de pe urma certării, ci, nemulţumiţi de asprimea ei, continuă să sufere mai departe ponoasele neştiinţei. De aceea sunt vrednice de laudă glasurile drepţilor, care spun: *Doamne, nu cu mânia Ta să mă mustri pe mine, nici cu urgia Ta să mă cerţi* (Ps. 6, 1). Profetul nu se roagă să îndepărteze Domnul certarea, ci urgia. Asemănătoare acestui text sunt şi

următoarele: *Ceartă-ne, Doamne, dar nu cu judecată şi nici cu mânie* (Ier. 10, 24). Şi după cum copii cei mici, care nu-şi fac lecţiile, ajung mai atenţi şi-şi învaţă lecţiile, după ce dascălii sau pedagogii lor îi bat cu nuielele, şi după cum aceleaşi lecţii, înainte de bătaie, treceau pe lângă urechile lor, dar, după suferinţele pricinuite de lovituri, le intră în urechi şi se păstrează în memorie, ca şi cum atunci li s-ar fi deschis urechile, tot aşa se petrec lucrurile şi cu cei care nu ascultă învăţătura dumnezeiască şi dispreţuiesc poruncile Domnului. Dar când s-a abătut asupra lor certarea Domnului, atunci sunt primite poruncile lui Dumnezeu, întotdeauna propăvăduite, dar totdeauna călcate în picioare, ca şi cum ar fi izbit pentru prima oară auzul lor. Pentru aceea spune Scriptura: *Certarea Domnului îmi deschide urechile*". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XII-a, V, în PSB, vol. 17, pp. 472-473)

Ameninţările din partea lui Dumnezeu

„Când Cuvântul ameninţă, este evident că nu vrea să facă rău, că nici nu duce la îndeplinire ameninţarea; punând în oameni teama, le opreşte pornirea spre păcat şi-şi arată iubirea Sa de oameni". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* cartea I, cap. VIII, 68.1., în PSB, vol. 4, p. 205)

„Aşa e Stăpânul nostru! Când vede că un suflet se apropie cu mare dor şi cu înflăcărată râvnă de cele duhovniceşti, îi dă cu îmbelşugare harul şi-i dăruieşte şi bogatele lui daruri". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IV, I, în col. PSB, vol. 21, p. 56)

„(…) Aşa fac şi părinţii care-şi iubesc copiii; când îi văd pe copii că pleacă de lângă ei şi se duc să se joace cu alţi copii, pun slugile s-o facă pe sperietorii, pentru ca, fiind cuprinşi de frică, să alerge copiii la sânul mamei lor. Tot aşa şi Dumnezeu; trimite de multe ori asupra noastră ameninţări, nu ca să aducă ameninţarea, ci ca să ne atragă la El. Iar când ne întoarcem la El, Dumnezeu stinge îndată ameninţarea. Că de ne-am purta la fel şi în încercări şi în zile de linişte n-am mai avea nevoie de încercări. Dar pentru ce vorbesc despre noi? Chiar sfinţii s-au înţelepţit mult din aceasta". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia X, VII, în col. PSB, vol. 23, p. 129)

„Mânia" lui Dumnezeu

„Vorbim despre *mânia lui Dumnezeu* nu ca de o pasiune a Lui, ci ca de un mijloc sever de îndreptare a oamenilor care au săvârşit păcate grele şi numeroase. Că e în stare să îndrepteze ceea ce numim *mânia şi urgia lui Dumnezeu* şi că aceasta a fost şi intenţia Logosului dumnezeiesc, reiese limpede din psalmul al şaselea: *Doamne, nu cu mânia Ta să mă mustri, nici cu urgia Ta să mă cerţi* (Ps. 6, 1); precum şi din cartea lui Ieremia: *Ceartă-ne pe noi, Doamne, însă cu judecată, nu cu mânie, ca să nu ne împuţinezi pe noi*[986]. Dacă vei citi în cartea a doua a Regilor despre *mânia Domnului* (II Reg. 24, 1), care a îndemnat pe David să poruncească numărătoarea poporului, iar în cartea întâi a Cronicilor vei citi că diavolul a îndemnat pe David (I Paral. 21, 1) şi dacă vei face o comparaţie a celor scrise acolo, vei vedea asupra cui se abate mânia. *Fii* ai acestei mânii s-au făcut toţi

[986] Notă Pr. T. Bodogae: Ier. 10, 24 (trad. sin. 1914). (n. s. 258, p. 291)

oamenii, spune (apostolul) Pavel, *din fire eram fiii mâniei ca şi ceilalţi* (Efes. 2, 3). Aici nu se vorbeşte de mânia lui Dumnezeu ca de o patimă a Lui, ci de una pe care oricine şi-o pregăteşte prin păcatele ce le săvârşeşte. Acest lucru îl învederează apostolul Pavel când vorbeşte de *bogăţia bunătăţii lui Dumnezeu şi a îngăduinţei şi a îndelungii Lui răbdări* pentru cel care nu ştie că *bunătatea lui Dumnezeu îndeamnă la pocăinţă*. *După învârtoşarea ta şi după inima ta nepocăită îţi aduni mânie în ziua urgiei şi a arătării dreptei judecăţi a lui Dumnezeu* (Rom. 2, 4-5). Cum îşi poate cineva *aduna o comoară de mânie în ziua urgiei* dacă mânia este înţeleasă ca o pasiune? Cum ar putea îndrepta pe cineva *patima mâniei*? Şi cuvântul, care ne învaţă să nu ne mâniem câtuşi de puţin, spune în psalmul al treizeci şi şaselea: *Părăseşte mânia şi lasă iuţimea* (Ps. 36, 8), precum şi (apostolul) Pavel: *Lăsaţi toate acestea: mânia, iuţimea, răutatea, hula, cuvântul de ruşine din gura voastră* (Col. 3, 8). S-ar putea oare atribui lui Dumnezeu o patimă de care El voieşte să ne liberăm cu totul? Este clar, aşadar, că cele afirmate cu privire la *mânia lui Dumnezeu* se interpretează în mod alegoric, aşa cum se scrie şi despre *somnul* Lui, din care părea că-L deşteaptă proorocul: *Deşteaptă-Te, pentru ce dormi, Doamne?* (Ps. 43, 25; 78, 5). Şi iarăşi: *Şi S-a deşteptat Domnul ca cel ce doarme, ca un viteaz ameţit de vin*. Dacă, deci, Domnul ar semnifica altceva, nu ceea ce arată şi scrisul obişnuit al cuvântului, de ce nu ar putea fi înţeleasă în sens asemănător şi *mânia lui Dumnezeu*? Ameninţările cu mânia lui Dumnezeu sunt şi ele avertismente cu privire la ceea ce li se va întâmpla oamenilor răi, ca nişte recomandări ale medicului făcute bolnavilor: *am să te operez şi am să te cauterizez dacă nu ai să urmezi prescripţiile mele şi dacă nu ai să ţii regimul alimentar şi celelalte recomandări*. Noi nu atribuim lui Dumnezeu patimi omeneşti, nici nu avem păreri lipsite de cuviinţă faţă de El şi nici nu ne reprezentăm în mod greşit explicaţiile luate chiar din Scriptură şi comparate între ele. Dascălii învăţăturii noastre au şi ei această sarcină: să înlăture interpretările simpliste şi, pe cât le stă în putinţă, să facă pe ascultătorii lor mai deschişi la minte". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, cap. LXXII, în PSB, vol. 9, pp. 291-292)

Judecăţile lui Dumnezeu – neînţelegerea lor de către noi

„Slaba gândire omenească este foarte departe de a putea pătrunde lucrurile divine". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, V, în PSB, vol. 3, p. 356)

„(...) Dacă cineva e mai nerăbdător şi doreşte explicaţii mai amănunţite, acela să vină cu noi şi să asculte el pe sfântul Pavel, care, căutând să *pătrundă adâncurile înţelepciunii şi cunoaşterii dumnezeieşti* (I Cor. 2, 10), invocând ajutorul Duhului Sfânt, Care *pătrunde până în adâncurile lui Dumnezeu*, dar, nefiind în stare să ajungă până la capăt şi să se împărtăşească – aşa zicând – de o cunoaştere deplină, îşi pierde parcă nădejdea de a ajunge la capăt şi strigă plin de mirare: *O, adâncul bogăţiilor de înţelepciune şi de cunoaştere a lui Dumnezeu!* (Rom. 11, 33). Şi copleşit de deznădejdea de a ajunge până la cunoaşterea din urmă, în această exclamare îşi dă seama de adevărul acestor cuvinte zicând: *cât sunt de necercetate judecăţile Lui şi cât de nepătrunse, căile Lui!* Într-adevăr, el nu zice că e greu să poţi înţelege judecăţile lui Dumnezeu, ci că aici nu poţi face absolut nimic şi nu zice că e greu să pătrunzi căile Lui, ci că nu le poţi pătrunde deloc. Sigur că ai putea merge şi mai departe în cercetarea aceasta, înaintând tot mai adânc în cunoaştere, dacă se face apel la

ajutorul harului lui Dumnezeu care luminează mintea[987]". (Origen, *Despre principii,* Cartea a IV-a, 3, XIV, în PSB, vol. 8, pp. 294-295)

„Adu-ţi aminte că judecăţile lui Dumnezeu sunt adânci; şi pentru că sunt închise în vistieriile cele dumnezeieşti, nu pot fi înţelese de oricine". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* omilia la Psalmul XXXII, V, în PSB, vol. 17, p. 253)

„Pavel, omul acesta atât de mare şi atât de valoros, a spus că judecăţile Lui, adică rânduielile şi conducerea Lui, sunt cu neputinţă de cercetat, şi n-a spus neînţelese, ci cu neputinţă de cercetat, că nu primeşte nici cercetare să fie, iar urma căilor Lui spune el că este de negăsit – că numeşte căi hotărârile şi poruncile Lui ...". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IV, V, în col. PSB, vol. 21, p. 63)

„Când lucrează Dumnezeu ceva, nu încerca, iubite, să cercetezi cu mintea ta omenească cele făcute de El! Faptele Lui depăşesc înţelegerea noastră, iar mintea omenească nicicând nu va putea să le cuprindă sau să înţeleagă pricina celor create de El". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXV, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 310)

„Ai putut să-ţi cunoşti sufletul, de când te-ai născut şi până acum? (Dacă da), atunci spune-mi ce gânduri ţi-au încolţit în minte, de dimineaţa până seara! Spune-mi gândurile tale din cursul a trei zile. Desigur, nu poţi acest lucru. Iar dacă gândurile sufletului tău nu le poţi cuprinde, cum vei putea cuprinde cugetele şi gândirea lui Dumnezeu?" (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XII, 11, în PSB, vol. 34, pp. 145-146)

„Căci, precum nimeni nu va şti ce este Dumnezeu după fire, dar e îndreptăţit să creadă că este şi răsplăteşte celor ce-L caută, aşa va ignora modul celor săvârşite de El, lăsând primirea lor pe seama credinţei şi recunoscând că Dumnezeu, Cel mai presus de toţi, poate toate, primind pentru o astfel de bună judecată o răsplată de nedispreţuit. Voind Stăpânul tuturor să ne purtăm astfel, zice prin proorocul Isaia: *Nu sunt sfaturile Mele ca sfaturile voastre, nici căile Mele ca ale voastre, zice Domnul, ci pe cât de departe e cerul de pământ, pe atât sunt de departe căile Mele de căile voastre şi cugetările Mele, de cugetarea voastră* (Is. 55, 8-9). Iar Cel ce e atât de mult mai presus de noi, cum nu va şi lucra în chip minunat şi nu va întrece înţelegerea noastră?

Dar aş voi să exprim şi un gând mai uşor de înţeles, precum socotesc, despre acestea. Cei preocupaţi în viaţa aceasta de ştiinţa numită mecanică declară de multe ori că izbăvesc lucruri mari, dar metoda actelor lor scapă minţii ascultătorilor înainte de-a le vedea, dar, gândind la meşteşugul lor, le admit prin credinţă înainte de-a le experia, evitând să-i contrazică. Cum, deci, va zice cineva, n-ar fi împovăraţi de vini grele cei ce îndrăznesc să necinstească prin necredinţă pe Dumnezeu, pe Cel mai bun Meşter în toate?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a IV-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 405-406)

[987] Notă Pr. T. Bodogae: Că e nevoie de ajutorul lui Dumnezeu pentru explicarea tainelor o afirmă Origen adeseori: *Omilia Ios*. XX, 4 (PSB, 6, 286-287). Dar la fel se spune şi în *Despre începuturi*: II, 6, 1. (n. s. 1521, p. 295)

„Didim, (cel Orb [†cca 398] – n. a.), cel mai mare învăţat al contemplaţiei, zice: (...) explicaţia providenţei însă, o vei găsi în felurile în care eşti ridicat de la răutate şi ignoranţă, la virtuţi şi la culmea ştiinţei”. (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* cartea a VIII-a, cap. I, în PSB, vol. 75, p. 318)

Vorbirea despre Dumnezeu

„Vorbele lui Platon despre Dumnezeu ar fi încă şi mai clare ca gândire şi stil, dacă nu le-ar întuneca uneori amestecându-le cu convingerile lui politice. În scrierea sa *Timaios* el dă chiar numele de Dumnezeu părintelui lumii, făuritorul sufletului, făcătorul celor cereşti şi pământeşti, şi te previne că-i greu să-l găseşti, din cauza puterii Sale necrezut de mari, şi, iarăşi, că e cu neputinţă să vorbeşti despre El în public, chiar când L-ai cunoscut. Cam la fel sunt şi părerile noastre, ale creştinilor, care recunoaştem un Dumnezeu, Îl numim tatăl tuturor şi nu vorbim niciodată despre El în public neîntrebaţi[988]”. (Minucius Felix, *Dialogul Octavius,* XIX, în PSB, vol. 3, p. 372)

„Graiul împodobit să-şi găsească teren de desfăşurare în tribunale şi în cuvântările politice; când este vorba despre Domnul şi Dumnezeul nostru, sinceritatea deplină a cuvântului în susţinerea credinţei este ajutată nu de farmecul elocinţei, ci de puterea faptelor. Ascultă aşadar cuvinte nu frumoase, ci adevărate, exprimate nu într-o formă care să atragă auditori, ci într-un chip simplu şi sincer, potrivit vorbirii despre bunăvoinţa divină, primeşte ceea ce se simte înainte de a se învăţa, ceea ce nu se culege printr-o lungă străduinţă şi trecere de timp, ci se însuşeşte pe o cale scurtă şi plină de repede răsplată”. (Sf. Ciprian, *Către Donatus,* II, în PSB, vol. 3, p. 416)

„Se poate spune că toţi cei care au vorbit despre Dumnezeire, barbari şi eleni, au ţinut ascunse principiile lucrurilor şi au transmis adevărul în enigme, în simboluri, în alegorii, în metafore şi în alte chipuri asemănătoare acestora; de pildă, la greci, oracolele; de aici şi numele de Oblicul dat lui Apolon Pitianul[989]”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. IV, 20.4., în PSB, vol. 5, p. 323)

„Pe bună dreptate (...) Platon, vorbind despre Dumnezeu în *Epistolele* sale, zice: *Trebuie să-ţi vorbesc în enigme, pentru ca, dacă Epistola mea va ajunge în vreun colţ de pământ sau mare, cel care o va citi să nu o înţeleagă* (Platon, *Epistola II*, 312 D).

Că Dumnezeul universului, Cel Care-i mai presus de orice cuvânt, mai presus de orice gând, mai presus de orice idee, nicicând nu poate fi cuprins în scris, pentru că-i negrăit prin puterea Lui. Lucru pe care l-a arătat şi Platon când zice: *Pe lângă acestea, caută şi ai grijă, să nu-ţi pară rău mai târziu că ai scris acum lucruri ce nu trebuia să le scrii; cel mai bun lucru e să nu scrii deloc, ci să ştii totul pe de rost; că nu este cu putinţă, nu-i cu putinţă, ca cele scrise să nu ajungă publice* (Platon, *Epistola II*, 314 BC). La fel cu aceste cuvinte sunt şi cuvintele sfântului apostol Pavel, care păstrează semnificaţia ascunsă profetică şi cu adevărat veche, din care s-au revărsat la eleni învăţăturile cele bune.

[988] Notă Prof. N. Chiţescu: Filozofii se unesc în recunoaşterea unui singur Dumnezeu, făcătorul a toată existenţa. (n. s. 35, p. 372)

[989] Notă Pr. D. Fecioru: Apolon a fost numit şi *Oblicul* din pricina sensului echivoc al oracolelor sale. (n. s. 106, p. 323)

Înţelepciunea o grăim celor desăvârşiţi, dar nu înţelepciunea veacului acestuia, nici a stăpânitorilor veacului acestuia, care sunt pieritori, ci grăim înţelepciunea lui Dumnezeu întru taină, cea ascunsă (I Cor. 2, 6-7). Apoi, mai departe, Pavel vorbeşte de marea grijă ce trebuie să o ai când e vorba de răspândirea învăţăturilor printre cei mulţi: *Şi eu, fraţilor, n-am putut să vă grăiesc vouă ca unor oameni duhovniceşti, ci ca unora trupeşti, ca unor prunci în Hristos. Cu lapte v-am hrănit, că încă nu puteaţi; dar nici acuma nu puteţi; că sunteţi încă trupeşti* (I Cor. 3, 1-3). Deci, dacă apostolul a numit laptele hrană pentru prunci, iar mâncarea tare hrană pentru cei desăvârşiţi (Evr. 5, 13-14), atunci se va înţelege că laptele este cateheza, cea dintâi hrană a sufletului, iar hrana tare, contemplaţia în cel mai înalt grad de iniţiere". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. X, 65.1.-65.5,, 66.1.-66.2., în PSB, vol. 5, pp. 348-349)

„Pe bună dreptate scrie Platon în *Epistola* sa cea mare: *Dumnezeirea nu se poate exprima cu cuvântul, cum se exprimă în celelalte ştiinţe obiectul lor; ci, dacă de mult timp te ocupi cu Dumnezeirea şi trăieşti împreună cu Ea, atunci dintr-o dată vine în sufletul tău o lumină, ca şi cum ar izbucni dintr-un foc; şi lumina aceea îţi hrăneşte sufletul* (Platon, *Epistola VII,* 341 CD)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, V, cap. XI, 77.1., în PSB, vol. 5, p. 354)

„(...) Unii L-au numit pe Dumnezeu *adânc*, pentru că este inaccesibil şi nemărginit, pentru că înconjură totul şi cuprinde în El totul. Da, când este vorba de Dumnezeu, partea aceasta este cea mai grea de tratat. Dacă este greu de descoperit principiul oricărui lucru, apoi este greu de arătat primul şi cel mai vechi principiu, care este cauza naşterii şi a continuării existenţei tuturor lucrurilor. Cum s-ar putea vorbi de Cel Ce nu este nici gen, nici diferenţă, nici specie, nici individ, nici număr, dar nici accident, nici ceva supus accidentului? Nu-L poţi numi în chip drept nici *totul*, pentru *totul* se rânduieşte în ordinul mărimii, iar Dumnezeu este Tatăl tuturora. Nu trebuie să se vorbească de părţi ale lui Dumnezeu, pentru că unul este indivizibil; de aceea este şi infinit, nu în sensul că nu se poate parcurge, ci în sensul că este fără dimensiune şi nu are sfârşit; şi, deci, este fără formă şi fără nume". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. XII, 81.3.-81.6., în PSB, vol. 5, p. 357)

„Că omul, fiind om, nu-i în stare să spună adevărul despre Dumnezeu; cel slab şi trecător să spună adevărul despre Cel nenăscut şi nestricăcios; lucrul să spună adevărul despre Cel ce l-a făcut. Dacă omul nu poate spune adevărul nici despre el însuşi, oare nu cu mult mai puţin trebuie crezut când vorbeşte despre Dumnezeu? Pe cât omul stă în urma puterii lui Dumnezeu, pe atât şi cuvântul lui este slab, nu ca să-L numească pe Dumnezeu, ci ca să vorbească despre Dumnezeu şi despre învăţătura dumnezeiască. Cuvântul omenesc este prin fire slab şi neputincios să vorbească despre Dumnezeu; nu vorbesc de numele Lui – că este un lucru obişnuit, nu numai filozofilor, ci şi poeţilor să vorbească de numele Lui – nici de fiinţa Lui – lucru cu neputinţă –, ci de puterea lui Dumnezeu şi de lucrurile lui Dumnezeu. Abia de ajung la o idee slabă despre Dumnezeu cei care şi L-au luat pe Dumnezeu ca dascăl, cu toate că harul lui Dumnezeu le ajută spre oarecare cunoaştere şi ei s-au obişnuit să contemple voinţa lui Dumnezeu cu ajutorul voinţei Lui, şi pe Duhul Sfânt cu ajutorul Sfântului Duh, *că Duhul cercetează adâncurile lui Dumnezeu* (I Cor. 2, 10), *iar*

omul sufletesc nu primeşte cele ale Duhului (I Cor. 2, 14)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. XVIII, 165.5., 166.1.-166.3., în PSB, vol. 5, pp. 474-475)

„După cum unui picior strâmb nu i se potriveşte o încălţăminte dreaptă, tot aşa nici lauda lui Dumnezeu nu se potriveşte inimilor stricate. După părerea mea, de aceea Domnul le-a luat demonilor puterea de a-L face cunoscut, pentru că nu este potrivit ca demonii să vorbească de Mântuitorul. Pavel ceartă duhul cel pitonicesc (Fap. 16, 18), ca să nu fie recomandat el, sfântul, de un duh necurat. Acelaşi înţeles îl au şi cuvintele: *Dumnezeu a zis păcătosului: Pentru ce povesteşti tu dreptăţile Mele?* (Ps. 49, 17) Să căutăm, dar, să fugim de orice lucru strâmb şi sucit şi să ne îndreptăm mintea noastră şi puterea de judecată a sufletului după canonul cel drept ca, ajungând drepţi, să ni se îngăduie să lăudăm pe Domnul". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* omilia la Psalmul XXXII, I, în PSB, vol. 17, p. 247)

„Îndrăzneţ lucru este a vorbi de cele despre Dumnezeu, pentru că mintea nu se poate urca până la măsura vredniciei Lui, iar cuvântul, la rândul său, exprimă slab cele pe care mintea le concepe". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XV-a, I, în PSB, vol. 17, p. 509)

„Voi vorbi, dar, despre Dumnezeu nu atât cât este şi ce este Dumnezeu, ci cât ne este nouă cu putinţă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* XV, I, în PSB, vol. 17, p. 509)

„Dacă, deci, mintea noastră este mai prejos de înţelegerea măreţiei lui Dumnezeu, iar cuvântul este mai prejos şi decât mintea, nu este, oare, neapărat trebuinţă de tăcere, ca nu cumva prin slăbiciunea cuvintelor să punem în primejdie minunea vorbirii despre Dumnezeu?

Dorinţa de a slăvi pe Dumnezeu este însămânţată în chip firesc în toţi cei înzestraţi cu darul vorbirii; dar toţi sunt la fel de neputincioşi a vorbi după vrednicie despre Dumnezeu. În râvna pentru evlavie ne deosebim unul de altul; dar nimeni nu-i aşa de orbit ca să se înşele pe el însuşi atât de mult, încât să considere că s-a urcat pe cel mai înalt pisc al înţelegerii lui Dumnezeu, ci, cu cât va vedea că propăşeşte în cunoaşterea lui Dumnezeu, cu atât mai mult va simţi neputinţa lui. Aceasta a simţit-o Avraam; aceasta a simţit-o Moisi. Când au putut să vadă pe Dumnezeu, atât cât e cu putinţă unui om să-L vadă, mai ales, atunci s-au socotit pe ei înşişi o nimica. Avraam s-a numit pământ şi cenuşă (Fac. 18, 27), iar Moisi a spus că este slab la glas şi zăbavnic la limbă (Ieş. 4, 10), că vedea slăbiciunea limbii lui, care nu putea sluji măreţiei celor gândite de mintea sa.

Totuşi, pentru că urechile voastre s-au deschis acum pentru auzirea vorbirii despre Dumnezeu, iar Biserica nu-i sătulă niciodată de astfel de auziri, adeverind cuvântul Eclesiastului, că *nu se satură urechea de a auzi* (Eccl. 1, 8), este de neapărată trebuinţă să grăiască după putere". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XV-a, I, în PSB, vol. 17, p. 509)

„Atât de mare rău este să descoperi orişicui şi la întâmplare tainele cele dumnezeieşti. Să audă asta cei care vorbesc tuturor oamenilor fără deosebire. Că Hristos nu ne vorbeşte acolo de porci (Mt. 7, 6), ci de oamenii care seamănă cu porcii, care, asemenea acestor animale, se tăvălesc în mocirla păcatului pentru a ne învăţa să ştim să facem deosebire

între persoane şi să căutăm oameni cu viaţă curată, când trebuie să descoperim ceva din cuvintele dumnezeieşti, ca să nu-i vătămăm şi pe aceia şi pe noi. Unii ca aceştia nu numai că nu câştigă nimic din cele spuse, dar târăsc adeseori odată cu ei în prăpastia pierzării şi pe cei care le-au pus înainte, fără cercetare, aceste bune mărgăritare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XVI, II, în col. PSB, vol. 21, p. 179)

„Dacă nu este de folos, să nu vorbească, ci să mediteze pururea la cuvântul Domnului, pe care, însă, să-l grăiască atât cu gura, cât şi cu inima". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre paza inimii, 13, în PSB, vol. 34, p. 291)

„Este cu totul greu de-a se apropia de cele dumnezeieşti chiar celor foarte deprinşi şi în stare să contemple tainele şi să privească cele mai presus de minte în *oglindă şi ghicitură*, după preaînţeleptul Pavel (I Cor. 13, 12). Raţiunea omenească este foarte îngroşată şi inaptă să pătrundă în subţirimea înţelesurilor lor. De aceea e foarte de temut a vorbi despre Dumnezeu şi e un lucru înţelept a alege tăcerea despre acestea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvânt Înainte, în PSB, vol. 40, p. 9)

„Pentru ce coboară deci şi încearcă să supună raţionamentele omeneşti cele mai presus de minte şi de raţiune, cele ce socotesc că trebuie cinstite de singura credinţă neiscoditoare? Este cu totul lipsit de evlavie şi o necredinţă dusă la extrem, a întreba cu curiozitate: cum şi ce este Treimea, cum este în Sine firea dumnezeirii? E evlavios mai degrabă a voi să înţelegi drept în ce mod în Sfânta Treime este închinată o unică fire. Consimte deci, Ernia, că aşa trebuie să socotim şi să cugetăm drept şi că potrivnicii fac un lucru contrar credinţei iscodind cu neînţelegere şi cu neîncredere în născocirea unor idei nebune, cele mai presus de toată mintea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul III, în PSB, vol. 40, p. 99)

„Mintea e mai cuprinzătoare decât orice cuvânt şi mişcarea înţelegerii e mai ascuţită decât a limbii. Deci, prin subţirimea minţii şi prin ascuţimea mişcării ei, vedem frumuseţea bogată a firii dumnezeieşti. Dar vorbim despre ea mai omeneşte şi în modul nostru, limba neavând posibilitatea de a cuprinde măsura adevărului. De aceea şi Pavel, vistiernicul tainelor Mântuitorului, cerea de la Dumnezeu cuvânt spre deschiderea gurii lui (Col. 4, 3). Deci, sărăcia cuvintelor noastre nu va aduce nicio păgubire însuşirilor naturale ale Unuia-Născutului. Cele spuse despre El se vor înţelege în chipul cuvenit lui Dumnezeu, însă se vor grăi cele de trebuinţă într-un mod mai omenesc, folosindu-ne de vorbirea Lui către noi şi de a Sfinţilor despre El, după măsura firii noastre". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 93)

„Deci cele despre Dumnezeu se grăiesc omeneşte. Dar se înţeleg aşa cum I se potriveşte lui Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II, cap. V, în PSB, vol. 41, p. 230)

„(...) Cu cât mintea va înainta către puritate mai înaltă, cu atât va primi pe Dumnezeu mai măreţ şi va descoperi o mai mare obârşie de admiraţie în sine decât în arta vorbirii, sau în meşteşugul exprimării. După cum cel ce n-a încercat sentimentul bucuriei nu-l poate înţelege cu mintea, la fel cel ce l-a încercat nu-l va putea reda în cuvinte. Dacă, de pildă, ar

vrea cineva să explice dulceaţa mierii unuia care n-a mâncat niciodată ceva dulce, cu siguranţă că nici cel ce n-a primit-o în gură nu-i va simţi gustul cu urechile, dar nici cel ce i-a cunoscut dulceaţa prin plăcerea oferită de gustul ei nu va putea să-i explice prin cuvinte gustul, ci doar îi va aprecia în tăcere savoarea". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, cap. XIII, 1, în PSB, vol. 57, pp. 526-527)

„Cum voi vorbi de puterile Domnului eu, care sunt gângav şi cu mintea pironită de cele stricăcioase? Cum voi face auzite chiar şi numai cele mai mici laude ale Lui, eu, care sunt mut şi a cărui putere auzitoare a sufletului e cu totul întoarsă de la glasul fericit al Cuvântului, din pricina iubirii faţă de patimi? Cum mi Se va arăta mie, celui biruit de lume, Cuvântul, spre a birui lumea, odată ce nu obişnuieşte să Se arate lumii, dacă rămâne după fire necunoscut de simţirea iubitoare de materie? Cum nu e cutezător lucru să se atingă de cele sfinte cel spurcat, şi de cele curate, cel necurat?

De aceea aş fi refuzat bucuros să împlinesc cele poruncite, temându-mă să nu fiu socotit îndrăzneţ. Dar mi-a fost mai frică de primejdia neascultării. Deci aflându-mă între acestea două, aleg mai bucuros vina îndrăznelii, ca mai uşoară de purtat, fugind de pericolul neascultării, care nu se mai iartă. Şi nădăjduind că prin mijlocirea sfinţilor şi cu ajutorul rugăciunilor tale (părintele duhovnicesc şi învăţătorul meu, Toma – n. a.), Hristos, Marele Dumnezeu şi Mântuitor al nostru, îmi va dărui puterea să înţeleg lucrurile în chip cucernic şi să le spun în mod cuviincios, voi alcătui, pe cât se poate, un răspuns scurt la fiecare cap". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea I, Cuvânt înainte, în PSB, vol. 80, pp. 45-46)

„(...) Va fi fără formă şi fără frumuseţe şi nevrednic de a fi ascultat cuvântul despre Dumnezeu, rostit oricum şi de oricine şi în timpul în care nu se cuvine. Căci socotesc că cei ce au minte trebuie să caute atât de mult timpul potrivit de a vorbi despre El, pe cât între toate cele indicate de învăţător ca nepotrivite, mai nepotrivită este geometria cu plânsul". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a II-a, 76, în PSB, vol. 80, p. 194)

„Să înceteze tot sufletul, obişnuit să atace cu îndrăzneală orice idee despre Dumnezeu, de a mai gândi în deşert şi fără dreaptă credinţă; şi cunoscându-şi neputinţa sa în cele mici, să cinstească numai cu tăcerea faptul existenţei negrăite şi mai presus şi dincolo de toată înţelegerea şi cunoştinţa Fiinţei dumnezeieşti". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 79a, în PSB, vol. 80, p. 203)

„(...) Am cugetat să am tăcerea ca împreună locuitoare, păzindu-mă cu totul pe cât pot de atingerea de cuvintele dumnezeieşti, ca nu cumva să fiu judecat mai mult şi mai cu dreptate, ca unul ce am cuvintele dumnezeieşti omorâte de mine prin neîmplinirea faptelor bune şi de aceea sunt neputincioase să dăruiască ascultătorilor viaţa cea întru har, întrucât nu pot să primească din vieţuirea mea, a celui ce rostesc, chipurile virtuţilor; şi astfel să mă fac supus viitoarei răsplătiri, ca unul ce nu numai în mine am dispreţuit prin purtările mele rele de viaţă făcătoarele cuvinte ale lui Dumnezeu, ci înfăţişez şi ascultătorilor toată vieţuirea mea cea rea ca un chip viu şi vădit al dispreţuirii lor. Deci eu, cum am spus, ştiindu-le acestea şi temându-mă de ele, am scuturat de la mine pornirea de a grăi şi de a scrie cuvintele dumnezeieşti a căror lucrare nu o am, judecând că e cea mai mare

nedreptate şi pagubă de a-mi atrage laude deşarte de la cei ce le ascultă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 20, în PSB, vol. 81, pp. 156-157)

„Nici să nu arătăm cunoştinţa dumnezeiască numai prin rostirea cuvintelor ca înşirare spre podoabă, nici să nu socotim buna înţelegere mergând numai până la simplă grăire, fără a face, ci ca dispoziţie a sufletului pătrunsă de virtuţi prin fapte şi de aceea ca cunoştinţa ce-şi răspândeşte lumina prin fapte, iar prin cunoştinţă luminând puterea conştiinţei. *Aceasta pentru că frica de Dumnezeu întâlnindu-se prin fapte cu dorinţa de Dumnezeu arătată în buna înţelegere, să producă în noi desăvârşita înţelepciune, care începe cu înfrânarea de la rele prin frica de Dumnezeu şi se desăvârşeşte în împlinirea poruncilor prin buna înţelegere*. Căci cel ce defineşte înţelegerea ca ştiind numai în simpla rostire a cuvintelor dumnezeieşti se aseamănă cu papagalul care imită cuvintele omeneşti. Căci acest mic animal dintre cele înaripate care redă prin deprindere cuvintele omeneşti nu are nimic omenesc după fire, precum şi cel ce imită cuvintele cu adevărat înţelegător numai prin simpla rostire spre uimirea celor ce-l aud, dar nu are deprinderea cunoştinţei unită cu făptuirea virtuţilor e şi se numeşte cu adevărat un alt fariseu, sau un preot mincinos, făţărind înţelegerea numai prin rostirea cuvintelor, dar fiind lipsit cu totul de înţelepciunea adevărată care-şi are existenţa în fapte, şi de aceea se umflă potrivnic cuvântului adevărului din pricina trufiei care-i hrăneşte peste măsură mintea". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 20, în PSB, vol. 81, p. 158)

Tainele dumnezeieşti

„(...) Noi ţinem ascunse[990] şi trecem sub tăcere tainele noastre cele mai adânci, mai ales când vedem oameni simpli şi care au încă nevoie de învăţătură, cum zicem noi, cei hrăniţi *cu lapte*". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a III-a, cap. LII, în PSB, vol. 9, p. 207)

„Cel care se cercetează cu pricepere pe sine însuşi poate cunoaşte pe Dumnezeu, nu atât din alcătuirea cerului şi a pământului, cât şi din alcătuirea propriei noastre firi, aşa precum spune şi profetul: *Minunată s-a făcut ştiinţa Ta de către mine* (Ps. 138, 5), cu alte cuvine, cunoscându-mă pe mine, am cunoscut covârşitoarea Ta înţelepciune". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 178)

„(...) Chiar dacă toată minţile s-ar uni ca să cerceteze tainele dumnezeieşti, şi toate limbile s-ar pune de acord să le facă cunoscute, niciodată nu va putea cineva să şi le apropie (însuşească) după importanţa lor". (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt despre credinţă,* cap. III, în PSB, vol. 18, p. 91)

„Te-aş sfătui, frate dragă, să nu priveşti spre altceva, ci spre harul care sălăşluieşte în tine şi spre Duhul descoperirii prin rugăciuni, singurul care îţi va lămuri adâncimile tainelor celor dumnezeieşti". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron,* în PSB, vol. 30, p. 95)

„(…) Atunci când (omul) consacră lui Dumnezeu pe cele ascunse, adică mintea şi cugetele, când nu se preocupă, nici nu se gândeşte la altceva, ci (doar către Dumnezeu) se

[990] Notă Pr. T. Bodogae: Desigur, aici e vorba de *disciplina arcana*. (n. s. 130, p. 207)

sileşte, atunci Domnul îl învredniceşte de (descoperirea) tainelor, întru sfinţenie şi curăţie mare şi îi dă lui hrană cerească şi băutură duhovnicească". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XIV, 3, în PSB, vol. 34, p. 150)

„Să mă înveţe tainele cereşti Dumnezeu, Care le-a făcut, nu omul, care nu se cunoaşte pe sine însuşi. Cui să-i vorbesc mai mult despre Dumnezeu decât lui Dumnezeu?" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* XVIII, 7, în PSB, vol. 53, p. 94)

„Om sunt, nu înţeleg tainele lui Dumnezeu, nu îndrăznesc să le cercetez şi de aceea mă tem chiar să încerc acest lucru, fiindcă este o îndrăzneală nepermisă să ştii mai mult decât ţi se îngăduie". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu,* cartea a III-a, I, 3, în PSB, vol. 72, p. 217)

Sălăşluirea lui Dumnezeu în noi

„(...) Dumnezeu nu locuieşte unde este dezbinare şi mânie". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (Sf. Ignatie, Către filadelfieni), cap. VIII, 1, în PSB, vol. 1, p. 217)

„Dumnezeu locuieşte în oamenii care iubesc pacea; că Lui Îi este scumpă pacea şi stă departe de cei care se ceartă şi sunt pierduţi de răutatea lor". (Herma, *Păstorul,* pilda IX, în PSB, vol. 1, p. 380)

„Într-un suflet ca acesta, datorită ascultării de porunci, Îşi face Dumnezeu biserică şi în el se sălăşluieşte Cel ce stăpâneşte şi peste cei vii şi peste cei morţi, în el sălăşluieşte Împăratul şi Creatorul tuturor celor bune din lumea aceasta, fiind într-adevăr şi lege şi poruncă şi Cuvânt veşnic, fiind unicul Mântuitor, pentru fiecare îndeosebi şi pentru toţi în general". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VII, cap. III, 16.5., în PSB, vol. 5, p. 485)

„Noi trebuie să ne înnoim prin curăţenia inimii, prin sinceritatea sufletului, prin sănătatea trupului şi a duhului, pentru ca Domnul să găsească un loc în sufletul nostru, ca să-şi zidească acolo lăcaş şi să sălăşluiască în el". (Origen, *Omilii la Cartea Iosua,* omilia XXVI, cap. I, în PSB, vol. 6, p. 302)

„Dumnezeu vrea să găsească în voi o cale pentru a putea intra în sufletele voastre şi a rămâne acolo; pregătiţi-I o cărare, precum este scris: *Drepte faceţi cărările Lui. Glasul celui ce strigă în pustie*. Un glas strigă: *Gătiţi calea*. Glasul începe şi ajunge la urechi, apoi, după glas sau mai bine-zis deodată cu el, cuvântul intră în auz. În acest înţeles a propovăduit Ioan pe Hristos. Să vedem, acum, ce anunţă glasul despre Cuvânt: *Pregătiţi, zice glasul, calea Domnului.* Ce fel de cale trebuie să pregătim noi Domnului? Este vorba despre o cale trupească? Cuvântul Domnului poate, oare, străbate o atare cale? Sau trebuie pregătită Domnului o cale lăuntrică şi rânduită, în inima noastră, ca pe nişte piste drepte legate între ele? Aceasta este calea pe care a intrat Cuvântul lui Dumnezeu, Care se aşează în inima omenească, în stare să o cucerească". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca,* omilia a XXI-a, V, în PSB, vol. 7, pp. 109-110)

„Gătiţi Domnului drum prin purtare cinstită şi prin fapte bune, drepte faceţi-I cărările, pentru ca Cuvântul Domnului să umble prin voi nestingherit şi să vă dea cunoştinţa tainelor Lui şi a venirii Lui”. (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca,* omilia a XXI-a, VII, în PSB, vol. 7, p. 111)

„Dacă voim (...) ca Dumnezeu să stăpânească între noi, atunci nicidecum să nu stăpânească păcatul în trupul nostru muritor (Rom. 6, 12) şi nici să nu ascultăm de poruncile lui, care îndeamnă sufletul nostru spre faptele cărnii şi spre lucrări potrivnice lui Dumnezeu, ci să omorâm mădularele noastre, ale omului pământesc (Col. 3, 5), culegând roadele duhului, pentru ca Domnul să umble în noi ca într-un rai duhovnicesc şi să domnească singur peste noi, cu Hristos al Său, Care va sălăşlui în noi, de-a dreapta Acelei puteri duhovniceşti, de Care voim să ne împărtăşim şi Care va locui în noi până ce toţi vrăjmaşii din noi vor ajunge aşternut picioarelor Lui, iar orice domnie, stăpânire şi putere va fi îndepărtată de la noi”. (Origen, *Despre rugăciune*, XXV, 3, în PSB, vol. 7, p. 253)

„Dacă într-adevăr vrem să ni-L închipuim pe Dumnezeu că mistuie şi nimiceşte ceva, atunci să spunem că El mistuie gândurile rele ale cugetului, faptele de ruşine, poftele păcătoase atunci când intră în inima credincioşilor şi când împreună cu Fiul Îşi face sălaş în sufletele care s-au învrednicit să primească Cuvântul Lui şi Înţelepciunea Lui, după cum stă scris: *Eu şi Tatăl vom veni la el şi vom face locaş la el*, urmând ca după ce va fi mistuit acolo toate poftele şi toate patimile să-Şi ridice acolo un templu curat şi vrednic de El”. (Origen, *Despre principii*, Cartea I, II, 1, în PSB, vol. 8, pp. 45-46)

„(...) Căci după cum atunci când prinzi una din marginile unui stejar, automat tragi şi pe cealaltă, tot aşa când tragi Duh (...) prin El tragi în acelaşi timp şi pe Fiul, şi pe Tatăl. Dacă înţelegi cu adevărat pe Fiul, Îl vei vedea din amândouă părţile, El va aduce, pe de-o parte, pe Tatăl şi din cealaltă pe Duhul Său propriu. Într-adevăr, Cel Care e mereu în Tatăl, Acela nu va putea fi rupt de Tatăl şi nu va fi niciodată despărţit de Duhul Său, Care lucrează totul în toţi. Şi tot aşa, dacă primeşti pe Tatăl, prin puterea Lui primeşti în acelaşi timp şi pe Fiul şi pe Duhul, pentru că nu-i cu putinţă în niciun fel să-ţi închipui o întrerupere sau o împărţire în aşa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărţit de Fiul, ci concepi în acelaşi timp în Ei o comunitate şi o deosebire negrăită şi cumva neînţeleasă, fără ca deosebirea ipostaselor să rupă continuitatea fiinţei, fără ca această comunitate de substanţă să elimine particularitatea semnelor distinctive”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 38, IV, în PSB, vol. 12, pp. 181-182)

„(…) Curăţia sufletului e în stare să odihnească în sine pe Dumnezeu …”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* II, în PSB, vol. 15, p. 32)

„Nici păcatelor să nu le dăm timp, nici duşmanului să nu-i lăsăm loc în inimile noastre, ca Dumnezeu să locuiască în noi, prin o necontenită aducere-aminte de El”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* omilia a III-a, X, în PSB, vol. 17, p. 109)

„Să ne împodobim frumuseţea sufletului cu tot ce putem, ca, făcându-i strălucitoare şi luminoasă frumuseţea lui, să atragem lângă noi pe Stăpânul cerurilor, ca să ne socotească vrednici a-şi face sălaş în noi. Că se coboară îndată acolo unde vede frumuseţe

sufletească. El doar a spus: *Spre cine voi căuta, oare, dacă nu spre cel blând, spre cel liniştit, spre cel smerit, spre cel care tremură de cuvintele Mele?* (Is. 66, 2). Ai văzut că ne-a vorbit de toate culorile duhovniceşti, care pot face strălucitoare frumuseţea sufletului?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LV, V, în col. PSB, vol. 22, p. 220)

„Când un om are cugetul curat, când n-are în el murdărie, atunci va putea locui în el Stăpânul universului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LX, III, în col. PSB, vol. 22, p. 269)

„*Fericiţi cei curaţi cu inima*, spune Hristos, *că aceia vor vedea pe Dumnezeu* (Matei, 5, 8). Iar când ai ajuns învrednicit să locuiască Dumnezeu în tine, aşa te simţi ca şi cum trupul ţi-ar fi în zadar şi de prisos şi dispreţuieşti cu totul pe cele omeneşti. Toate cele ce se văd ţi se par umbră şi vis; ca şi cum ai locui în cer, aşa nu pofteşti nimic din cele de aici. Un om ca acesta era Pavel, dascălul lumii. De aceea şi striga zicând: *Sau căutaţi probă a lui Hristos, Care locuieşte în mine?* (II Cor., 13, 3). Şi iarăşi: *Trăiesc, dar nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine* (Gal., 2, 20). Şi iarăşi: *Iar de trăiesc acum în trup, prin credinţă trăiesc* (Gal., 2, 20). Ai văzut un om îmbrăcat cu trup, că grăieşte aşa ca şi cum ar fi fără de trup?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LX, III, în col. PSB, vol. 22, p. 269)

„Căci în multe feluri este Dumnezeu în cei vrednici de El, venind în fiecare precum are fiecare puterea şi vrednicia. Unul se face loc al lui Dumnezeu; altul, casă; altul, scaun, şi altul, aşternutul picioarelor. Ba se poate face cineva şi car de luptă, sau cal uşor de strunit, primind asupra sa pe Călăreţul cel bun şi făcându-şi alergarea cum îi place Celui ce-l conduce.

Dar, precum aflăm acum, se poate face cineva, după înţelepciunea lui Dumnezeu, şi pat al Lui, clădit nu numai din lemnele Libanului, ci şi din aur, argint, profiră, pietre, potrivit cu fiecare în parte. (...) Că cel ce poartă pe Dumnezeu în sine este patul Celui ce locuieşte şi şade în el, a fost vădit şi înainte din cuvintele noastre. Căci cel ce, după sfântul Pavel, nu mai vieţuieşte sieşi, ci are în sine vieţuind pe Hristos şi dă dovadă despre Hristos care grăieşte în el, acela se numeşte şi este în înţeles propriu pat al Celui ce e dus şi purtat de el". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia VII, în PSB, vol. 29, p. 206)

„Trupul este aproape de suflet, dar Domnul este şi mai aproape". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XI, 15, în PSB, vol. 34, p. 141)

„Dacă în viaţa cea de toate zilele, (trebuind) ca un dregător să meargă şi să stea într-o casă şi întâmplându-se ca acea casă să nu fie curată, (numaidecât) se repară, se împodobeşte şi se varsă aromate în ea; cu atât mai mult casa sufletului în care Domnul Se odihneşte, trebuie să fie frumos împodobită pentru ca să poată să intre şi să se odihnească acolo cel neîntinat şi fără de prihană! Pentru că în astfel de inimă Se odihneşte Dumnezeu şi toată Biserica cea cerească". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XV, 45, în PSB, vol. 34, p. 168)

„(...) Venind Domnul şi locuind într-însul şi el în Domnul, El, (Domnul), împlineşte întru acesta propriile Sale porunci, fără trudă, umplându-l pe acesta de roada Duhului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XIX, 6, în PSB, vol. 34, p. 189)

„După cum o casă, fiind locuită de stăpânul ei este împodobită, plină de ordine şi frumuseţe, tot aşa şi sufletul, având pe stăpânul său, locuind în el, este plin de toată frumuseţea şi bunăcuviinţa, pentru că are pe Domnul cu comorile Sale duhovniceşti ca locuitor şi conducător. Dar vai de casa al cărei stăpân este plecat şi al cărei proprietar nu este de faţă! Ea este părăsită şi pustiită, plină de toată necurăţia şi dezordinea! Acolo, zice profetul, *locuiesc sirenele şi demonii* (Is. 34, 14). În casa părăsită sunt pisici, câini şi toată necurăţia. Vai de sufletul care nu se ridică din căderea sa, cea grea, care are înlăuntrul său pe aceia care-l conving şi constrâng să arate duşmănie faţă de mirele său, pe cei care vor să strice (şi să abată) cugetele sale de la Hristos”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XXXIII, 3, în PSB, vol. 34, p. 241)

„Domnul are în om locaşul Său cel bun.

Că după cum Dumnezeu a creat cerul şi pământul pentru ca omul să-l locuiască, tot aşa El a creat trupul şi sufletul omului ca să fie locuinţa Sa, ca să locuiască şi să Se odihnească în trup, ca în propria-I casă, având ca mireasă frumoasă şi preaiubită sufletul, cel făcut după chipul Său. (...)

Şi, după cum un bărbat adună cu mult zel în casa lui toate bunurile, la fel şi Domnul, în trupul şi sufletul nostru, (care sunt) casa Lui, depune şi înmagazinează bogăţia cea cerească a Duhului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XLIX, 4, în PSB, vol. 34, pp. 279-280)

„Dacă ne silim să păstrăm neîntinat templul lui Dumnezeu, vine (şi locuieşte) Cel ce a promis să locuiască şi să umble întru noi. Atunci sufletul, învrednicindu-se să devină templul lui Dumnezeu, îşi primeşte moştenirea sa”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii, Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 19, în PSB, vol. 34, p. 311)

„Sfânta Treime locuieşte în sufletul curat (şi o dată cu aceasta) în (om) se aşterne bunătatea divină. Locuieşte nu precum este ea, pentru că pe ea n-o poate cuprinde nici măcar întreaga zidire, ci după cât îi este omului de folos”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre iubire, 28, în PSB, vol. 34, p. 334)

„Pentru aceia, asupra cărora a venit harul Duhului celui dumnezeiesc şi în ale căror minţi s-a sălăşluit, Domnul este ca şi suflet”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre libertatea minţii, 12, în PSB, vol. 34, p. 341)

„(...) S-a scris: *Şi a scos Moise poporul din tabără, întru întâmpinarea lui Dumnezeu. Şi au stat sub muntele Sinai. Iar muntele Sinai fumega întreg, pentru că Domnul se coborâse pe el în foc. Şi se suia fumul ca fumul dintr-un cuptor. Şi s-a spăimântat tot poporul foarte. Iar sunetele trâmbiţelor, pe măsură ce înaintau, se făceau mai tari. Şi Moise grăia. Iar Dumnezeu îi răspundea lui cu glas* (Ieş. 19, 17-19). Coborârea lui Dumnezeu în munte, e semnul limpede că El nu vine la minţile ce se târăsc pe jos şi nu

voieşte să Se sălăşluiască în cei ce au cugetul pământesc şi josnic, ci în cel a cărui minte urcă în sus şi ajungând pe vârful cel mai de sus, dispreţuieşte cele pământeşti şi priveşte numai la cele de la Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* cartea a şaptea, în PSB, vol. 38, p. 225)

„Şi dacă şi la noi se vede voinţa de-a fi cât mai mult cu cei de aceleaşi moravuri, cum nu vom cugeta că este această voinţă şi în Dumnezeu? Căci, fiind bun prin fire şi începutul a toată virtutea, Se sălăşluieşte nu în iubitorii răutăţii, ci în lucrătorii virtuţii, şi respinge pe cel necurat cu foarte multă dreptate. Fiindcă, dacă noi ne străduim să ne curăţim casele de murdărie şi mizerie, de este ceva din acestea în ele, ferindu-ne să locuim în ele, oare, Dumnezeul cel curat şi Preasfânt nu Se va feri cu atât mai mult de sufletul nostru murdar şi Se va depărta de inima acoperită de întinăciunea păcatului? Neîndoielnic că aşa va face". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a zecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 901)

„Dacă cel ce socoteşte că ceea ce e bun şi excepţional se împărtăşeşte şi de firea dumnezeiască (II Pt. 1, 4) şi vrea să aibă locuind în comorile inimii pe Tatăl şi Dumnezeul tuturor prin Fiul în Duhul, trebuie să-şi curăţească sufletul şi să şteargă întinăciunea răutăţii în toate felurile în care poate, mai bine-zis prin toată facerea de bine. Căci atunci se va chema cu adevărat templu al lui Dumnezeu, fiindcă El va locui şi Se va odihni în el, precum s-a scris (I Cor. 3, 16). Nu va fi asemenea acelui cărturar numit în Evanghelie, care, aşteptând harul de la Mântuitorul, se face singur chemat spre urmarea Lui şi, răpindu-şi o atât de mare cinste, zice: *Învăţătorule, voi urma Ţie, oriunde vei merge* (Mt. 8, 19). Aceluia Domnul i-a răspuns: *Vulpile au vizuini şi păsările cerului cuiburi, Fiul Omului însă nu are unde să-Şi plece capul* (Mt. 8, 20). A numit vulpi şi păsări ale cerului pe dracii vicleni şi necuraţi şi aceste duhuri din lume şi din văzduh care locuiesc în inimile iubitoare de plăceri şi caută împlinirea voilor proprii, strâmtorând astfel bietele suflete ale celor ce le primesc, în care Dumnezeu nu găseşte niciun loc de odihnă. Căci aceasta înseamnă să-Şi plece capul[991]. Să curăţim deci de toată murdăria inimile noastre, căci în acest caz Se va sălăşlui Dumnezeu în noi şi ne va arăta mai presus de orice ispită diavolească şi ne va face fericiţi, râvnitori şi părtaşi ai firii Lui dumnezeieşti şi negrăite". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a X-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 902)

„Dumnezeu nu şade deasupra unui lucru, ci în inima omului. De aceea zice Domnul: *Să venim şi să poposim în El* (In. 14, 23). Cerul face parte din lume, dar omul este deasupra lumii; cel dintâi este parte a lumii, iar cel de-al doilea locuitor al cerului, stăpânire a lui Hristos. Cerul este socotit nestricăcios, dar trece; omul este socotit stricăcios, dar se îmbracă în nestricăciune. Chipul celui dintâi piere, al acestuia din urmă înviază ca un nemuritor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, XLIII, 8, în PSB, vol. 53, p. 206)

[991] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sufletele stăpânite de demoni sunt strâmtorate şi agitate de patimi, mişcându-se în închisoarea lipsită de orizont a lor şi neputând oferi un loc de odihnă lui Dumnezeu cel infinit, Care le-ar da şi lor odihnă de acele patimi. Hristos, luând loc în ele, *Îşi pleacă capul,* smerindu-Se, dar Se şi poate odihni în starea lor neagitată. (n. s. 1717, p. 902)

„(...) Doamne Dumnezeul meu, este ceva în mine care să Te poată cuprinde? Oare, în adevăr, cerul şi pământul, pe care le-ai făcut şi în care m-ai făcut, Te cuprind? Sau prin faptul că fără de Tine nu ar exista ceea ce există urmează că ceea ce există Te cuprinde? Aşadar, fiindcă şi eu exist, de aceea cer să fii cu mine, care nu aş exista, dacă Tu nu ai fi în mine. Căci eu nu sunt încă în iad, şi Tu eşti acolo. Căci, chiar dacă voi fi coborât în iad, Tu eşti de faţă.

Nu aş exista, Dumnezeul meu, nu aş exista deloc, dacă Tu nu ai fi în mine. Sau, mai degrabă, nu aş exista dacă nu aş fi în Tine, din Care sunt toate, prin Care sunt toate, în Care sunt toate (Rom. 11, 13)". (Fericitul Augustin, *Confessiones* - *Mărturisiri,* cartea I, II, (2), în PSB, vol. 64, pp. 63-64)

„Şi când Te reverşi peste noi, (...) ne ridici, şi nu Te împrăştii, ci ne aduni". (Fericitul Augustin, *Confessiones* - *Mărturisiri,* cartea I, III, (3), în PSB, vol. 64, p. 64)

„(...) Şi-I place (lui Dumnezeu – n. a.) să Se odihnească în acele lucruri pe care le iubeşte". (Fericitul Augustin, *Confessiones* - *Mărturisiri,* cartea a IV-a, X, (15), în PSB, vol. 64, p. 108)

„Ai binevoit să locuieşti în memoria mea, din care am învăţat să te cunosc. Şi de ce caut în ce loc al ei locuieşti Tu, ca şi când acolo ar exista locuri? Desigur, Tu locuieşti în ea pentru că îmi amintesc de Tine de când am învăţat să te cunosc şi în ea Te găsesc când îmi amintesc de Tine". (Fericitul Augustin, *Confessiones* - *Mărturisiri,* Cartea a X-a, XXV, (36), în PSB, vol. 64, p. 224)

„(...) El toate le umple după măsura harului (Efes. 1, 23) şi toţi se umplu de El, ca nişte mădulare, pe măsura credinţei fiecăruia din cei uniţi cu El". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Către Prea Cuviosul presbiter Marin, 10, în PSB, vol. 81, p. 187)

DUMNEZEU. VIAŢA SFINTEI TREIMI

Taina Sfintei Treimi. Generalităţi

„(...) Treimii celei cu adevărat fără de început, deofiinţă, sfântă şi împreună-stăpânitoare". (Origen, *Filocalia,* Prefaţă, în PSB, vol. 7, p. 301)

„(...) Există o Treime Sfântă şi desăvârşită, teologhisită în Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh, neavând nimic amestecat şi nimic străin, din afară[992], şi neconstând din Creator şi creat, ci fiind toată creatoare şi făcătoare. Persoanele Ei sunt asemenea şi nedespărţite prin fire şi una este lucrarea Ei. Căci Tatăl face toate prin Fiul în Duhul Sfânt[993]. Şi aşa se păstrează unitatea Sfintei Treimi[994]. Şi aşa se propovăduieşte în Biserică un Dumnezeu *Cel peste toate şi prin toate şi în toate* (Efes. 4, 6)[995]; *peste toate* ca Tată, ca origine şi izvor; *prin toate,* prin Cuvântul, *în toate* în Duhul Sfânt. E Treime nu numai după nume şi după

[992] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E minunat lucru cum a ştiut Biserica de la început să facă să se cunoască şi să se păstreze de către popor esenţa învăţăturii lui Hristos, obişnuindu-l să-şi facă la nenumărate ocazii semnul sfintei cruci, mărturisind prin aceasta credinţa în Sfânta Treime şi în crucea mântuitoare a lui Hristos. (n. s. 93, p. 58)

[993] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Creaţia nu e pusă cu totul în afara Treimii. Ci ea e pusă de la început şi rămâne în Duhul, fără să fie una cu El, deci cu Treimea. E ceva paradoxal în modul de existenţă al creaţiei. Pe de o parte, nu face parte din Treime, sau e *în afara* Ei, pe de alta nu e cu totul în afara Ei. Dar creaţia e în mod special în Duhul, căci El îi comunică ei viaţa din puterea lui Dumnezeu. Tatăl e originea ultimă a ei, Fiul e Cel prin care, iar Duhul Cel în care, primeşte ea existenţa şi se menţine în ea. De aceea suflarea de viaţă e legată în mod special de Duhul. Lucrarea Treimii e una, dar în Tatăl are originea, prin Fiul înfăptuirea, şi în Duhul împlinirea. Însă în faza de înfăptuire prin Fiul nu e alta decât cea care porneşte din Tatăl şi se desăvârşeşte în Duhul. (n. s. 94, p. 58)

[994] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unitatea Treimii nu se desface nici în relaţia ei cu creaţia. Lumea nu e creată şi menţinută de o Persoană dumnezeiască despărţită de celelalte două. La temelia creaţiei stă Treimea, în existenţa ei continuată e lucrătoare Treimea; Treimea e imprimată creaţiei. În ea se experiază caracterul ei originat (de Tatăl), raţionalitatea ei constitutivă (prin Fiul) şi viaţa ei (în Duhul). Nici persoana singură nu se poate realiza, nici natura fără persoană nu e un vârf al existenţei. Iar prin persoană natura e dusă şi ea la o desăvârşire, dar în acelaşi timp persoana e cea care poate fi desăvârşită la nesfârşit, ducând şi natura cu sine spre o desăvârşire. Dar persoana e în comuniune cu alte persoane. Aceasta arată că la originea lumii şi la temelia ei şi în aspiraţia ei stă o comuniune de Persoane. (n. s. 95, pp. 58-59)

[995] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pe Tatăl Îl simte creaţiunea, ca pe Cel peste ea, ca origine, care ca atare e dincolo de ea; pe Fiul ca pe Cel prezent în ea şi imprimat în ea prin raţionalitatea ei constitutivă şi susţinătoare; pe Duhul ca pe Cel în ea, ca Cel în care ea se mişcă spre desăvârşire. Dar nu poate simţi pe unul fără ceilalţi doi. E ceea ce se spune în text în continuare. A fi în Duhul e una cu a fi Duhul în mod dinamic în ea. A fi prin Fiul e una cu a fi Fiul lucrător prin Duhul în ea. Ea tinde spre desăvârşire prin Duhul în cadrul structurii ei susţinută de Fiul. (n. s. 96, p. 59)

vorbă închipuită, ci întru adevăr şi subzistenţă[996]. Căci precum Tatăl e Cel ce este, aşa şi Cuvântul Lui e Cel ce este şi Dumnezeu peste toate[997]. Şi Duhul Sfânt nu e nesubzistenţă, ci există şi subzistă cu adevărat[998]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXVIII, în PSB, vol. 16, pp. 58-59)

„(...) Biserica universală nu-L cugetă (pe Duhul Sfânt – n. a.) mai mic decât pe Aceştia, ca să nu cadă în rândul iudeilor celor asemenea lui Caiafa şi să se facă asemenea lui Sabelie; nici nu-şi închipuie mai mulţi decât Aceştia, ca să nu se rostogolească în mulţimea de zei a elinilor[999]. Şi că aceasta este credinţa Bisericii, poţi afla din aceea că Domnul, trimiţând pe apostoli, a pus-o pe ea Treimea, ca temelie Bisericii, zicând: *Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh* (Mt. 28, 19). Iar apostolii, mergând, aşa au învăţat. Şi aceasta este propovăduirea întregii Biserici de sub cer". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXVIII, în PSB, vol. 16, p. 59)

„(…) Ştiind sigur că dreptarul vieţii binecredincioase din voi e rezemat în dreapta dogmă a credinţei, având dumnezeirea fericitei şi veşnicei Treimi neschimbată nicidecum în nimic, ci cugetată şi închinată într-o singură fiinţă, într-o singură slavă, în aceeaşi voinţă, în trei ipostasuri …". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 456)

„Mintea omului poate ajunge, e drept, într-o mică măsură, să-şi facă o idee tainică despre învăţătura cunoaşterii lui Dumnezeu, dar desigur fără a putea tălmăci în cuvinte şi adâncimea inexprimabilă a tainei acesteia şi fără să poată explica în ce chip un lucru se poate şi număra şi în acelaşi timp se sustrage numărătoarei, apare ca separat şi totuşi e conceput în unitate, e divizat cu privire la persoane, dar nu se poate diviza în fiinţă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 2, în PSB, vol. 30, p. 291)

---

[996] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E Treime întrucât fiinţa cea una subzistă în mod real în cele trei Persoane. (n. s. 97, p. 59)

[997] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu numai Tatăl e peste toate, sau Stăpân peste toate, deci deasupra tuturor, transcendent tuturor, nu în aşa fel că cele create nu pot fi despărţite de El; ci aşa este şi Fiul şi Duhul. Dar Tatăl mai e *peste toate* şi în sensul de origine a lucrării creatoare, susţinătoare şi desăvârşitoare. Însă lucrarea aceasta nu e alta decât a Fiului, ci ea se arată eficient prin Fiul. Deci şi Fiul este *peste toate*, ca Cel prin care se săvârşeşte orice lucrare pornită din Tatăl, nefiind produs al acestei lucrări. (n. s. 98, p. 59)

[998] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Biserica cunoaşte pe Duhul ca subzistent, deci ca ipostas, sau ca persoană, nu ca putere nesubzistentă, sau neipostatică. (n. s. 98a, p. 59)

[999] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă ar fi Dumnezeu mai mult de trei Persoane, n-ar fi un singur Dumnezeu, ci mulţi zei. Tatăl n-ar fi concentrat cu toată iubirea Lui spre un Fiu unic şi nici n-ar fi unit cu El exclusiv în Duhul Sfânt. O iubire îndreptată spre mulţi fii nu mai prezintă un Tată concentrat într-o iubire absolută spre un unic Fiu şi niciunul din fiii cei mulţi, sau din nepoţi, n-ar avea iubirea absolută a unicului Fiu. Aceasta ar însemna că fiecare din ei e la rândul său tată al altui fiu. Iubirea indirectă a tatălui spre fiul fiului nu mai are caracterul absolut. Unitatea lui Dumnezeu se menţine, odată cu unitatea vie şi iubitoare, numai dacă Dumnezeu e un singur Tată al unui singur Fiu, iar bucuria Tatălui de Fiul şi a Fiului de Tatăl e participată de o singură Persoană, căreia i-o împărtăşeşte fiecare din Cei doi. Chiar în realitatea supremă socotită dumnezeu totul s-ar relativiza şi el n-ar mai putea fi socotit ca origine, susţinere şi dinamică supremă a existenţei şi iubirii, care are în Sine viaţa şi iubirea. (n. s. 99, p. 59)

„Cine poate înţelege Treimea cea atotputernică? Şi totuşi cine nu vorbeşte despre ea, dacă vorbeşte despre ea? Rar este sufletul care atunci când vorbeşte despre Treime ştie ce vorbeşte. Şi se ceartă, se luptă, şi nimeni fără o pace lăuntrică nu vede acea viziune.

Aş vrea ca oamenii să cugete aceste trei lucruri în ele însele. Cu totul altceva sunt aceste trei lucruri decât acea Treime, dar le spun ca ei să se exercite şi să dovedească şi să simtă cât de departe sunt.

Susţin, încă, că aceste trei lucruri sunt: a fi, a cunoaşte, a voi. Căci eu sunt şi ştiu şi voiesc, eu sunt ştiind şi voind şi ştiu că eu sunt şi că vreau să ştiu şi să fiu.

Aşadar, să vadă, cine poate, în aceste trei lucruri cât de nedespărţită este viaţa şi o singură viaţă şi o singură minte şi o singură fiinţă, cât, în sfârşit, este de nedespărţită deosebirea şi totuşi este o deosebire. Fiecare este desigur de faţă cu sine însuşi; să-şi încordeze atenţia spre sine însuşi şi să vadă şi să-mi spună (Ier. 1, 2).

Dar când va fi găsit ceva în acestea şi-mi va spune, să nu creadă că a şi găsit ceea ce este neschimbător asupra acestor trei, şi să ştie fără schimbare şi să voiască fără de mutare. Dar cine ar putea cugeta uşor dacă din cauza acestor trei şi în ele este Treimea, sau dacă în fiecare sunt aceste trei, sau dacă cele trei sunt ale fiecăruia, sau dacă este şi una şi alta în moduri minunate, simplu şi multiplu, fiindu-şi sie un scop infinit, în care este şi care este sieşi cunoscut, şi-i este de ajuns sieşi, fără de schimbare şi chiar acest lucru însuşi, prin îmbelşugata măreţie a unităţii? Cine ar putea-o spune în vreun mod? Cine ar putea-o rosti cu îndrăzneală în orice mod?” (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri,* cartea a XIII-a, XI, (12), în PSB, vol. 64, p. 293)

Expunere de credinţă în Sfânta Treime

„(...) (există) o Treime desăvârşită, Care nu se desparte, nici nu se
deosebeşte prin slavă, veşnicie şi putere.
pentru că în Treime nu este nimic creat, nici inferior, nici nu
este adăugat ceva care mai înainte n-a existat şi s-a introdus ulterior.
Fiul n-a fost lipsit vreodată de Tatăl,
nici Duhul Sfânt de Fiul, ci totdeauna
Treimea a fost aceeaşi şi neschimbată[1000]”. (Sf. Grigorie Taumaturgul, *Discursul adresat lui Origen* – Expunere de credinţă, în PSB, vol. 10, p. 38)

„Credeţi în Tatăl, în Fiul şi în Duhul Sfânt. Nu trădaţi această comoară! În Tatăl, Care e începutul a toate; în Fiul, Cel Unul-Născut; născut din Tatăl, Dumnezeu adevărat, desăvârşit din Cel desăvârşit; Icoana cea vie, Care reflectă în El pe Tatăl întreg; în Duhul Sfânt, Care-şi are existenţa din Tatăl, fiind izvorul sfinţeniei, Putere dătătoare de viaţă, Har care desăvârşeşte, prin Care omul e înfiat şi ceea ce era muritor devine nemuritor, unit cu Tatăl şi cu Fiul în toate, în mărire şi în veşnicie, în putere şi în împărăţie, în stăpânire şi în

[1000] Tâlcuirea Pr. Constantin Corniţescu: Această expunere de credinţă este unul dintre cele mai vechi simboale. Însăşi scurtimea pledează pentru vechimea lui. Se referă doar la persoanele Sfintei Treimi, la relaţiile dintre ele şi este perfect ortodox. Antichitatea creştină cunoaşte multe astfel de simboale. Ele au stat la baza simbolului niceo-constantinopolitan. În legătură cu istoria şi importanţa lor, a se vedea studiile: CP Caspari, *Alte und neue Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel*, în rev. *Christiana* 1879, p. 25-64; L. Froidevaux, *Les symboles*, în rev. *Recherches de Science Religieuse* 19, 1929, p. 193-247. (n. s. 16, p. 37)

dumnezeire, cum mărturiseşte şi tradiţia Sfântului Botez". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 105, în PSB, vol. 12, p. 286)

Treimea cea de o Fiinţă şi în trei Ipostasuri

„Fericitul martir Dasius a răspuns:

– *Eu mărturisesc că sunt creştin, precum am mărturisit adeseori, şi nu mă supun nimănui altuia, decât Unuia, curatului şi veşnicului Dumnezeu, Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh, Cel în trei nume şi feţe, dar de o singură fiinţă*[1001]*. Iată, pentru a treia oară mărturisesc cu glasul credinţa în Sfânta Treime, pentru că, întărit fiind printr-Însa, biruiesc şi nimicesc îndată nebunia diavolului*". (*Actele martirice*, Martiriul Sfântului Dasius, VIII, 2, în PSB, vol. 11, p. 249)

„Cel care afirmă că Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt sunt o singură fiinţă în mai multe persoane, dar care nu admite pentru cele trei persoane decât un singur ipostas, ce altceva face decât să nege existenţa din veci a Fiului Cel Unul-Născut? El mai neagă totodată şi venirea Lui ca Mântuitor între oameni, la fel şi coborârea Lui la iad, precum şi învierea şi judecata pe care o va face la sfârşit. Sabelios mai neagă totodată şi orice lucrări personale ale Duhului Sfânt". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 210, III, în PSB, vol. 12, p. 431)

„Şi sunt una (Tatăl şi Fiul – n. a.) nu în sensul că ceea ce e una se împarte în două, dar rămânând totuşi una[1002]. Nici pentru că una are două nume, încât acelaşi să fie odată Tatăl şi altădată Fiul. Aceasta cugetând-o Sabelie, a fost judecat ca eretic. Ci sunt două, pentru că Tatăl este Tatăl şi nu este tot El Fiu; şi Fiul e Fiu. Şi nu e tot El Tată. Dar firea e una. Căci Născutul nu e neasemenea Născătorului. Ci e Chipul Lui şi toate ale Tatălui sunt ale Fiului. De aceea nici nu e Fiul alt Dumnezeu. Căci nu s-a inventat din afară; pentru că în acest caz ar fi mulţi dumnezei, cugetându-se o dumnezeire străină de a Tatălui. Căci deşi Fiul este ca născut altul, ca Dumnezeu este acelaşi. Şi una sunt El şi Tatăl prin însuşirile şi proprietăţile comune ale fiinţei şi prin identitatea unei unice dumnezeiri, precum s-a zis înainte. Căci şi strălucirea este lumină, nu a doua faţă de soare, nici altă lumină, nici prin împărtăşirea de ea. Ci toată e născuta ei proprie. Iar această strălucire născută este în mod necesar o unică lumină cu soarele şi n-ar putea spune cineva că ele sunt două lumini, ci sunt două ca soare şi ca strălucire, dar una este lumina din soare ce luminează prin strălucire cele de pretutindeni. Astfel dumnezeirea Fiului este totodată a Tatălui. De aceea e şi neîmpărţită. Şi aşa este un singur Dumnezeu şi nu este altul afară de El. Astfel Ei fiind doi, dar dumnezeirea fiind una şi aceeaşi, aceleaşi se spun despre Fiul, câte se spun şi despre Tatăl, fără să I se spună Fiului Tată". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al Treilea împotriva arienilor, IV, în PSB, vol. 15, pp. 328-329)

[1001] Vorbind despre Dumnezeu Cel Unul în fiinţă şi în trei Ipostasuri, Sfântul Grigorie Palama, acest mare bărbat al Bisericii noastre şi neîntrecut apărător al Ortodoxiei, exclamă: *Unul este Dumnezeu înainte de toate, şi peste toate, şi întru toţi şi mai presus de Tot, adorat de noi în Tatăl, în Fiul şi în Sfântul Duh, şi în care noi credem: Monadă în Triadă, şi Triadă unită în Monadă în chip neamestecat şi împărţită fără separare: Monada însăşi şi Triada Atotputernică sunt egale* (*Mărturisirea credinţei ortodoxe,* P. G. CLI, col. 763). – n. a.

[1002] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu e una care să se împartă în două părţi uniforme ce pot să se adune iarăşi într-una. (n. s. 2, p. 328)

„(...) Treimea e nedespărţită şi dumnezeirea Ei este una şi Unul este Dumnezeu peste toate şi prin toate şi în toate.

Aceasta e credinţa Bisericii universale". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Epistola* aceluiaşi către acelaşi episcop Serapion, VI, în PSB, vol. 16, p. 85)

„*Şi Cuvântul era la Dumnezeu*. Minunează-te de preciziunea fiecărui cuvânt! N-a spus: *În Dumnezeu era Cuvântul,* ci: *la Dumnezeu*, ca să arate deosebirea ipostazei. N-a spus: *în Dumnezeu*, ca să nu ne dea prilej să se confunde ipostaza. Rea este şi hula acelora care caută să amestece pe toate, care spun că Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh sunt o singură persoană şi că ar fi numai nume diferite date uneia şi aceleiaşi fiinţe[1003]. Rea şi nu mai puţin de evitat este şi necredinţa acelora care hulesc, spunând că Fiul lui Dumnezeu nu este asemenea, după fiinţă, lui Dumnezeu şi Tatălui[1004]". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XVI-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 518)

„Dacă Fiul n-ar avea fire asemănătoare cu a Tatălui, atunci cum mai poate fi vorba de unitatea chipului când se aplică la persoane diferite? Căci Cel care a spus: *să facem om după chipul Nostru* şi a dat să se înţeleagă prin aceste cuvinte că însăşi Sfânta Treime este cea care s-a exprimat, în formă plurală, atunci desigur n-ar fi folosit oare o exprimare la forma singulară dacă prototipurile n-ar fi întru totul asemănătoare întreolaltă? Dacă persoanele treimice n-ar fi întru totul asemănătoare, atunci ar fi fost cu neputinţă ca în om să se facă o singură reproducere a acelora trei, mai mult, dacă ar fi fost vorba de o deosebire de natură între cele trei persoane, atunci de bună seamă că s-ar fi creat şi chipuri diferite şi anume cu însuşirile deosebitoare ale fiecărei persoane. Or, fiindcă e vorba numai de un singur chip, pe când modelul dimpotrivă nu-i unul singur, atunci cine ar fi atât de nesocotit încât să nu recunoască cum că cele care se aseamănă cu una, fără îndoială că trebuie să se asemene şi întreolaltă? Poate că tocmai pentru a nu se ivi vreun cuvânt de ocară s-a spus încă de la facerea omului: *să facem om după chipul Nostru şi după asemănarea Noastră.* (Fac. 1, 26)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului,* cap. VI, în PSB, vol. 30, p. 25)

„(…) Deci identitatea de acţiune în Tatăl, în Fiul şi în Duhul Sfânt arată limpede absoluta asemănare de natură". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Epistola despre Sfânta Treime către mai marele doctorilor, Eustahe,* cap. I, în PSB, vol. 30, pp. 434-435)

„Dar nici nu contragem firea Dumnezeirii în chip iudaic numai la Dumnezeu şi Tatăl Cel Unul, ci o lărgim în Treimea Sfântă şi de o fiinţă. Totuşi deosebind-o în calitatea persoanelor şi însuşirea ipostaselor, contragem iarăşi pe Dumnezeu într-unul, pentru identitatea fiinţei; şi Lui îi vom sluji, Lui ne vom închina, chemând pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Sfântul Duh. Căci zice: *Să nu-ţi fie ţie alţi dumnezei afară de Mine*. Şi iarăşi: *Domnului Dumnezeului tău te vei închina şi Lui singur îi vei sluji* (Deut. 10, 20; Mt. 4, 10). Iar de vreme ce unul este Dumnezeu Tatăl; unul Domnul, Fiul; unul Duhul Sfânt Cel purces, nici pe Dumnezeul Cel unul nu-L vom scoate din domnie, nici pe Cel cu adevărat şi prin fire Domn, nu-L vom lipsi de a fi Dumnezeu. Căci ţine numaidecât de Dumnezeirea cea prin

[1003] Notă Pr. D. Fecioru: Ca ereticii sabelieni (n. s. 14, p. 518)
[1004] Notă Pr. D. Fecioru: Ca ereticii arieni, ramura anomeilor (n. s. 15, p. 518)

fire domnia şi iarăşi de domnia cea adevărată, slava Dumnezeirii[1005]”. (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a VI-a, în PSB, vol. 38, p. 179)

„Trebuie să credem că din fiinţa lui Dumnezeu Tatăl a ieşit prin naştere adevărată Fiul, ca Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, sau S-a născut nu pentru a fi de o fire străină şi de alt neam, ci spre a fi fiinţial ceea ce se înţelege că este şi Tatăl, afară numai de-a fi Tată. Fiind împreună numărat şi unit cu ei, Sfântul Duh, avem o unică dumnezeire adevărată şi prin fire, închinată în Treimea cea deofiinţă.

(...) Ne-am botezat în Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh şi nu spunem că credinţa ne este în trei dumnezei, ci într-o unică dumnezeire, închinată în Treime”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al III-lea, în PSB, vol. 40, pp. 98-99)

„Readu-ţi în amintire cele ce le-am spus adineauri despre Sfânta şi cea deofiinţă Treime. Căci am spus că sunt trei ipostasuri distincte şi în unire între ele, ca într-o unică fire a dumnezeirii şi a fiecărui ipostas în particular. Căci se mişcă întreaga fiinţă şi în mod special prin fiecare”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, pp. 264-265)

„(...) Firea cea mai presus de toate este simplă şi necompusă, dar lărgindu-se în proprietăţile ipostasurilor şi în deosebirile Persoanelor şi numelor, se dilată în Sfânta Treime, dar unitatea după fire şi identitatea neschimbată o adună Dumnezeu cel Unul, ca nume şi ca realitate, în aşa fel, că în fiecare ipostas se cugetă firea întreagă la care se adaugă ceea ce-I este propriu, înţelegând ceea ce se referă la ipostas. Căci rămâne fiecare ceea ce este într-o unitate de fire cu celelalte şi acelea o îmbogăţesc în propria fire[1006]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VII-lea, în PSB, vol. 40, p. 285)

„(...) dacă Tatăl fiind unicul Dumnezeu, Dumnezeu este şi Fiul şi dacă Fiul fiind unicul Domn, Domn este şi Tatăl[1007]. Aflându-Se ca Unul în Amândoi Sfântul Duh, mintea credincioşilor va merge drept la adevăr şi se va împărtăşi de înţelegerea dreaptă, socotindu-L şi pe El ca Dumnezeu. Căci pentru identitatea în fiinţă Domn şi Dumnezeu

[1005] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tatălui îi zicem Dumnezeu, Fiului Domn. Duhului Sfânt, Sfânt Purcezător. Dar prin aceasta nu lipsim pe Tatăl de domnie, nici pe Fiul şi pe Duhul Sfânt de Dumnezeire. Sunt trei Persoane, dar un singur Dumnezeu şi de aceea i se cuvine o singură închinare. Nu ne închinăm Tatălui despărţindu-L de Fiul, nici Fiului despărţindu-L de Tatăl. Şi pe niciunul de Duhul Sfânt, cum nici pe Duhul Sfânt de ei. De aceea au şi o singură slavă. Nu-L contragem pe Dumnezeu necunoscându-L în cele trei Persoane. Deci este o viaţă largă în El, sau o viaţă a iubirii. Dar nici nu împărţim unitatea fiinţei şi vieţii Lui. E lărgimea iubirii între Persoane în unitate şi unitatea desăvârşită în lărgimea iubirii între Persoane. (n. s. 188, p. 179)

[1006] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Firea dumnezeiască cea una şi simplă *se lărgeşte* interior în cele trei ipostasuri, dar rămâne şi una în fiecare ipostas şi în toate trei. Simplitatea şi bogăţia nesfârşită în adâncime, unitatea în fiinţă şi deosebirea în ipostasuri se împacă arătând marea taină a supremei şi infinitei existenţe. Cu cât e mai mare iubirea, cu atât e mai reală deosebirea ipostasurilor, dar şi unitatea de fiinţă. Tatăl Îşi trăieşte lărgirea în Fiul, dar Îl trăieşte şi desăvârşit în unitate cu El. Existenţa supremă nu e nici izolată, nici o mulţime despărţită. (n. s. 405, p. 285)

[1007] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Tatăl este unicul Dumnezeu, Fiul Lui trebuie să fie şi El Dumnezeu. Şi dacă Fiul este Unicul Domn, Domn trebuie să fie şi Tatăl Lui. Deci nu pot fi doi Dumnezei şi doi Domni. Tatăl fiind Unicul Dumnezeu, Fiul Lui nu poate fi alt Dumnezeu. şi Fiul fiind Unicul Domn, Tatăl Lui nu poate fi alt Domn. Sunt desăvârşit uniţi în dumnezeire şi domnie. (n. s. 418, p. 293)

este şi Duhul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VII-lea, în PSB, vol. 40, p. 293)

„Fiul este de-o-fiinţă cu Tatăl, şi Tatăl, cu Fiul. De aceea au o asemănare desăvârşită, în aşa fel că Tatăl se vede în Fiul şi Fiul, în Tatăl şi Unul străluceşte în Celălalt, cum spune Însuşi Fiul: *Cel ce Mă vede pe Mine vede pe Tatăl Meu* şi: *Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine* (In. 14, 9; 10)[1008]. Dar, deşi Fiul este în Tatăl, are iarăşi în Sine pe Tatăl. Căci El, precum am spus înainte, poartă întocmai chipul Celui ce L-a născut; dar numaidecât, iarăşi, Cel din Care este El zugrăveşte în Sine pe Cel ce L-a născut. Dar prin faptul că există (ca ipostas) în mod propriu, Fiul nu Se va păgubi şi nici Tatăl nu va pierde subzistenţa de Sine. Căci nici marea asemănare nu va pricinui vreo confundare a ipostasurilor, încât să se înţeleagă unul ca număr Tatăl, Care a născut, şi Fiul, Cel născut din El. În Amândoi se va mărturisi identitatea firii, dar fiind proprie Fiecăruia, ca şi Tatăl să se înţeleagă cu adevărat Tată, şi Fiul, Fiu. Iar numărându-Se şi mărturisindu-Se împreună Sfântul Duh, Sfânta şi închinata Treime va avea plinătatea Ei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea I, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 25)

„Nu sunt unul şi acelaşi Tatăl şi Fiul, ci Fiecare are un ipostas propriu şi Se văd Unul în Altul, după identitatea fiinţei, deşi e Unul din Altul, adică Fiul din Tatăl.

Altul. Eu şi Tatăl una suntem (In. 10, 30) a spus Mântuitorul, ca Cel ce Se ştia şi pe Sine şi pe Tatăl subzistând (ca ipostasuri) în mod deosebit. Iar dacă adevărul nu e acesta, de ce, nedând unităţii ceea ce i se cuvine, a spus: *Eu şi Tatăl una suntem*?[1009] Punând la plural ceea ce spune, e vădit că respinge părerea ereticilor. Căci nu se spune cu dreptate *suntem* despre Unul singur.

Altul. Despre crearea omului se dă cuvântul lui Dumnezeu: *Să facem pe om,* care continuă: *după chipul şi asemănarea Noastră* (Fac. 1, 26). Dacă Sfânta Treime s-ar reduce, ca să zic aşa, la numărul unu, şi ereticii lipsesc pe Tatăl şi pe Fiul de subzistenţa proprie, cine este Cel ce zice către Altul: *Să facem pe om după chipul şi asemănarea Noastră*? Dacă ar fi aşa, ar fi trebuit să zică, precum zic aceia aiurind: *Să facem pe om după chipul şi asemănarea Mea*. Dar, nespunând aşa, ci înfăţişând facerea la numărul plural, şi adăugând la *să facem, după chipul Nostru,* scriitorul Bibliei arată cu voce mare în Sfânta Treime un număr care depăşeşte unitatea.

[1008] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Din Unul străluceşte Celălalt, sau Unul Îl face pe Celălalt să strălucească din Sine. Chiar între oameni are loc aceasta, mai ales între cei ce se iubesc. Unul nu se poate gândi la sine, fără să-1 vadă în sine pe celălalt, sau fără să se vadă în el întipărirea celuilalt. Nicio persoană nu poate fi despărţită total de altele. Niciuna nu e întreagă într-o izolare totală. Într-un fel, una este în alta, totuşi fiecare reflectă altă persoană în modul ei propriu. Aşa şi Tatăl e reflectat sau străluceşte în Fiul, în calitatea Lui de Fiu, şi Tatăl reflectă sau face să strălucească pe Fiul în Sine, în calitatea Lui de Tată. La Ei, Unul este deplin în Celălalt. Fiecare Persoană e unică, dar şi unită cu Celelalte. Şi chiar în această unire se arată unicitatea Fiecăreia. Deci nu numai Fiul este întru Tatăl, ci şi Tatăl întru Fiul. Fiul îl arată în Sine pe Tatăl ca Tată, şi Tatăl, pe Fiul ca Fiu. Unitatea între persoane nu e o unitate care le uniformizează. Această unire şi distincţie între persoane o susţine şi cuvântul uneia faţă de cealaltă, căci prin cuvânt se arată persoana în legătură cu alta. De aceea Sfântul Chiril, descriind această legătură între Tatăl şi Fiul, subînţelege pe Fiul drept Cuvânt, chiar dacă Îi spune mai mult Fiu. Fiind Unul-Născut din Tatăl, e Cel mai intim Cuvânt al Tatălui. Prin aceasta Fiul Se arată cel mai desăvârşit unit cu Tatăl fără confundare. (n. s. 27, p. 25)

[1009] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De ce, afirmând unitatea, a mai vorbit de El şi de Tatăl ca deosebiţi? (n. s. 29, p. 26)

Altul. Dacă Fiul este strălucirea Tatălui, ca Lumină din Lumină, cum nu e altul decât Tatăl, ca ipostas propriu? Căci Cel ce luminează prin strălucire e altul decât cel din Care are strălucirea şi nu are strălucirea de la Sine Însuşi.

Altul. Fiul, arătându-Se pe Sine ca fiind din fiinţa lui Dumnezeu-Tatăl, zice iarăşi: *Eu am ieşit şi vin de la Tatăl. Şi iarăşi Mă întorc la Tatăl* (In. 16, 28). Cum deci nu ne va convinge toată raţiunea să înţelegem că e altul, prin ipostas şi număr, cel ce a provenit din cineva, decât acela din care a provenit? Deci nu e adevărat ceea ce spun potrivnicii.

Altul. Suntem îndreptăţiţi să credem în Dumnezeu-Tatăl şi în Fiul Unul-Născut şi în Sfântul Duh. De aceea şi Mântuitorul însuşi porunceşte ucenicilor Săi, zicând: *Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh* (Mt. 28, 19). Dacă deosebirea numelor nu ne aduce nimic spre înţelegere, iar spunând cineva Tatăl, înţelege pe Fiul, şi, numindu-L pe Fiul, pomeneşte pe Tatăl, de ce nu a poruncit ca cei ce cred să fie botezaţi mai degrabă în unitate, decât în Treime? De vreme ce numărul firii divine se ridică la trei, e vădit tuturor că Fiecare dintre cei număraţi este în ipostasul propriu. Dar fiindcă nu Se disting deloc după fire, au la bază o unică Dumnezeire şi Li se cuvine aceeaşi închinare.

Altul. Din mânia lui Dumnezeu au fost arse cetăţile sodomiţilor, cum zice dumnezeiasca Scriptură. Iar explicând cum a venit peste ei mânia dumnezeiască şi descriind limpede modul pierzaniei, zice: *A plouat Domnul peste Sodoma foc şi pucioasă din cer de la Domnul* (Fac. 19, 24), fiindcă şi aceasta e o parte a paharului foarte cuvenită celor ce obişnuiesc să păcătuiască. Deci care Domn aduce focul şi arde cetăţile Sodomei? E vădit că Tatăl, lucrând toate prin Fiul, Care e puterea şi braţul Lui; Acesta e Cel ce a trimis focul peste sodomiţi. Când deci Domnul trimite focul de la Domnul, cum nu e altul, subzistând în mod propriu, Tatăl decât Fiul şi, iarăşi, Fiul, decât Tatăl? Căci ce se indică prin Unul din Unul?

Altul. Mişcat de duhul proorocesc şi preştiind prin el cele viitoare, fericitul Psalmist a cugetat că neamul omenesc nu se poate mântui altfel decât prin arătarea Fiului lui Dumnezeu, Care poate să preschimbe toate uşor în ceea ce voieşte. De aceea, se ruga să fie trimis la noi Fiul, ca Cel ce singur poate să mântuiască pe oameni, ajunşi sub mâna şi tirania diavolească. De aceea a şi spus către Tatăl: *Trimite lumina Ta şi adevărul Tău* (Ps. 42, 3)[1010]. Iar care este lumina şi care e adevărul, ascultă pe Însuşi Fiul, Care zice: *Eu sunt Lumina* şi *Eu sunt Adevărul* (In. 8, 12; 14, 6). Iar dacă se trimite la noi Lumina şi Adevărul Tatălui, adică Fiul, nu e Acesta decât Tatăl, ca Cel ce subzistă în mod propriu, deşi e una cu El prin identitatea fiinţei? Căci dacă nu e aşa, ci, cum socotesc unii, sunt Unul şi Acelaşi Tatăl şi Fiul, de ce nu şi-ar fi făcut purtătorul de duh Psalmistul altul modul rugăciunii? De ce n-a zis: *Vino la noi, lumină şi adevăr?* Dar fiindcă zice: *Trimite la noi,* e vădit că ştia pe Unul ca trimiţător şi pe Altul ca trimis. Iar modul trimiterii trebuie înţeles în chip potrivit cu Dumnezeu.

Altul. Dumnezeieştile Scripturi spun că prin Fiul s-au făcut toate, cele văzute şi cele nevăzute, cele din cer şi cele de pe pământ. Şi, crezând astfel, am intrat în gândurile drepte

[1010] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai o Persoană dumnezeiască poate scăpa pe oameni de sub stăpânirea diavolului, susţinătorul puternic al răului. Numai o Persoană atotputernică poate scăpa persoanele omeneşti de forţa răului, al cărui ultim rezultat e moartea. Nu o lege, nu o esenţă poate face aceasta. Căci ea se repetă la fel. Dar numai un Dumnezeu Care e Fiu, poate să ne inspire dragostea de fii faţă de o altă Persoană supremă şi atotbună, Care e Tatăl. Toţi cei ce negau pe Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu cădeau în credinţa într-un Dumnezeu monopersonal, Care nu ne poate întări cu dragostea Lui faţă de Dumnezeu, venind lângă noi şi făcându-Se ca noi. (n. s. 30, p. 27)

şi în dogmele adevăratei credinţe noi, închinătorii adevărului. Deci să cercetăm expresia *prin Fiul* şi să aflăm ce înţeles ne aduce ea. Este vădit că ea ne convinge să înţelegem ca pe Altul pe Cel ce face şi lucrează şi ca pe Altul pe Cel prin Care lucrează toate. Căci expresia *prin Fiul* ne înfăţişează două Persoane. Astfel, să spună în ce mod se afirmă că e Unul după număr şi în calitatea Lui când se vorbeşte de facere, iar cuvintele *prin Fiul* nu arată cu adevărat pe un Altul împreună-cugetat şi împreună-lucrător? Cei ce cugetă contrariul nu pot să răspundă nicidecum. Deoarece înseşi dumnezeieştile Scripturi vestesc că Tatăl a lucrat toate prin Fiul, şi noi socotim că şi Acela a lucrat. Deci, cum nu e necesar să înţelegem pe Tatăl ca subzistând ca atare în mod deosebit, iar pe Fiul de asemenea, fără ca prin aceasta să se nege că Sfânta Treime se vede în identitatea fiinţei?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 26-28)

„Nu numai că Cuvântul *era la Dumnezeu*, ci şi că *era Dumnezeu*. Pentru că, prin faptul că *era la Dumnezeu*, să se vadă că e Altul decât Tatăl şi să se creadă că Fiul există într-un ipostas propriu şi de Sine, iar prin faptul că *e Dumnezeu*, să se înţeleagă că e de o fiinţă cu El şi din El; din fiinţa Lui după fire, fiindcă e şi El Dumnezeu şi a provenit din Dumnezeu. Căci e cu neputinţă să fie o unică Dumnezeire, mărturisită de toţi, dacă Sfânta Treime nu urcă la identitatea firii, arătându-ne astfel raţiunea cea una a Dumnezeirii[1011]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 29)

„(...) Pe Tatăl, iarăşi, (Îl vedem subzistând – n. a.) în Fiul, ca în Cel născut din El şi de o fiinţă cu El, de o fire comună, fiind şi cugetându-Se distinct numai prin ceea ce este El altfel. Căci Tatăl rămâne ceea ce este, chiar dacă există prin fiinţa comună în Fiul, precum spunem că soarele există în strălucirea lui[1012]. Şi iarăşi, Fiul nu se va înţelege ca altceva decât ca ceea ce este, chiar dacă există ca Cel de o fiinţă (comună) cu Tatăl, fiind strălucirea Lui ca strălucirea ce este în soare. Şi astfel Tatăl, fiind cugetat şi existând cu adevărat ca Tată, iar Fiul iarăşi fiind şi cugetându-se ca Fiu, împreună existând şi Sfântul Duh, numărul Sfintei Treimi susţine o unică şi aceeaşi Dumnezeire.

Cum s-ar cugeta că Dumnezeu este Unul dacă fiecare din cele menţionate ar indica o identitate proprie deplină şi s-ar numi în întregime Dumnezeu, nefiind Una fiinţa comună şi neavând o relaţie fiinţială? Deci, după raţiunea existenţei, să cugetăm pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Sfântul Duh ca subzistând în mod deosebit[1013], neamestecându-se ceea ce este fiecare

[1011] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cele trei Persoane ale Sfinte Treimi sunt o Dumnezeire de o singură fiinţă. În aceasta stă raţiunea unităţii Ei. Fiinţa cea una e raţiunea cea una a unităţii Dumnezeirii. Poate e o legătură între aceasta şi faptul că în Dumnezeu există un unic Cuvânt, sau o unică Raţiune. În acest Cuvânt, sau în această Raţiune, se întâlnesc Tatăl şi Sfântul Duh, Tatăl născându-L, iar Duhul Sfânt, purces din Tatăl, luminând din El. Tatăl cugetă Raţiunea ca pe un chip al Său, şi Duhul sau viaţa Lui se odihneşte în acest chip şi-L face deplin luminos Tatălui. (n. s. 34, p. 29)

[1012] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îi cunoaştem pe Tatăl şi pe Fiul nu numai ca fiind de o fiinţă, pe Unul ca arhetip şi pe Altul ca şi chip, cum se poate vedea în floare şi în mirosul ei, sau cum e soarele în strălucirea lui, ci şi ipostasuri deosebite în fiinţa cea unică, sau ale acestei fiinţe. Dar cine poate înţelege taina ipostasurilor deosebite în aceeaşi fiinţă, deosebirea personală trăită în unitatea fiinţei? (n. s. 95, p. 58)

[1013] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ipostasul e modul existenţei concrete a fiinţei. Fiinţa nu există decât in ipostasuri. Ea nu există de sine. E taina cea mai mare: cum aceeaşi fiinţă există concret în ipostasuri diferite. Fiinţa e una, şi ipostasurile sau persoanele în care ea există concret sunt diferite. Diferenţa ipostasurilor nu desfiinţează unitatea firii. Toate persoanele sunt conştiente de ele, dar fiecare e conştientă

în deosebirea persoanelor sau a numelor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 5, în PSB, vol. 41, pp. 58-59)

„(...) Cugetăm Sfânta Treime în ipostasuri deosebite. Căci Tatăl este Tată, şi nu Fiu. Iar Fiul iarăşi Fiu, şi nu Tată. Şi Duhul e în mod deosebit Duhul Sfânt, deşi ipostasurile nu sunt despărţite, pentru comuniunea şi unitatea dintre ele. Fiind deci una Dumnezeirea în Tatăl şi în Fiul şi în Sfântul Duh". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 737)

„Dar trebuie să prezentăm credinţa deosebind cum se cuvine, nespunând simplu: *Credem în Dumnezeu*, ci lărgind mărturisirea şi atribuind fiecărei Persoane aceeaşi raţiune a slavei. Dar în noi nu e nicio deosebire a credinţei în Ei. Fiindcă nu e mai mare în noi credinţa în Tatăl şi mai mică în Fiul sau în Sfântul Duh. Ci una şi aceeaşi este raţiunea şi modul credinţei, trecând prin trei nume de aceeaşi măsură[1014], ca Sfânta Treime să apară în Aceştia Trei şi slava Ei să strălucească nemicşorat şi să se vadă şi în sufletele noastre credinţa în Tatăl şi în Fiul, Care S-a făcut om, şi în Duhul Sfânt[1015]. Şi n-ar despărţi cineva, dacă ar cugeta sănătos, de Dumnezeu-Cuvântul nici templul luat din Fecioară, înţeleg în ce priveşte calitatea filiaţiei[1016]. *Căci Unul este Domnul Iisus Hristos* (I Cor. 8, 6), după spusa lui Pavel. Iar cel ce taie într-o doime de fii pe Cel Unul şi singur, să ştie că neagă credinţa[1017]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 832-833)

„(...) Fiul se deosebeşte, dar nu de fiinţa, ci de Persoana Tatălui, nefiind străin după fire de El, cum li se pare adversarilor lui Dumnezeu, ci fiind şi cugetându-se ca Persoană

şi de ceea ce are ea deosebit în relaţia ei cu celelalte. Fiul e conştient, dar are conştiinţa de Fiu, deosebit de Tatăl, dar în relaţie cu Tatăl şi în unire cu El. Dacă n-ar fi unitatea de fiinţă, n-ar fi relaţia lor, în care fiecare ocupă altă poziţie. (n. s. 96, p. 59)

[1014] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când spun: Cred în Tatăl, implic în credinţa în El credinţa în Fiul, căci în Tatăl e implicat sau cuprins Fiul, fără să Se confunde, iar în mărturisirea Lor e implicată mărturisirea Duhului Sfânt. Căci Ei nu sunt fără Duhul, nici Duhul fără Ei. În fiecare dintre Ei sunt cuprinşi şi ceilalţi doi, pentru că fiinţa cea una nu se arată decât în toate cele trei Persoane, şi în fiecare Persoană e cuprinsă toată fiinţa, deci şi celelalte două Persoane. De aceea, numind o Persoană, trec în mod necesar la numirea celorlalte două, fără nicio coborâre sau înălţare în slava şi fiinţa Lor. O analogie: când vorbesc despre un om care are un fiu, nu pot să nu gândesc şi la fiul lui, şi invers. Nu se pot despărţi Persoanele dumnezeieşti în fiinţă şi în slavă, dar nici nu Se confundă, şi nici tatăl şi fiul omenesc. Căci rămân una în fiinţa şi în măsura lor, dar una naşte, iar alta se naşte. (n. s. 1573, p. 832)

[1015] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aşa cum în realitatea dumnezeiască nu se pot despărţi Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt şi nici fiinţa şi slava Lor, aşa nu-I putem nici noi despărţi în credinţa noastră. Când credem în Tatăl, trebuie să credem că are un Fiu şi un Duh Sfânt nedespărţiţi de El. Numai aşa are Fiecare o slavă adevărată. În Dumnezeu este o iubire desăvârşită, trăită de Fiecare. (n. s. 1574, p. 833)

[1016] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Firea omenească e numai templu al unicei Persoane a Fiului. Deci El rămâne Fiu al Tatălui chiar fiind îmbrăcat în trup, sau în firea omenească. Desigur, e şi în trup o simţire şi o lucrare, dar nu e a lui ca a unui Subiect deosebit, ci e a Fiului lui Dumnezeu. De aceea, rămâne, cu toate cele omeneşti, Fiul unic al Tatălui. Deci şi Tatăl însuşi este Tatăl unui Fiu care lucrează şi cele omeneşti. Şi Duhul e activ şi El în lucrarea Fiului, Care lucrează şi cele omeneşti. De aceea, cel ce crede în Dumnezeu cel în Treime, crede şi în Fiul cel întrupat, sau în Hristos. Şi cine nu crede în El ca în Fiul lui Dumnezeu nu crede în Sfânta Treime. Şi cine nu crede în Sfânta Treime nu crede în Dumnezeul iubirii, nu crede în Dumnezeu. (n. s. 1575, p. 833)

[1017] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Această împărţire în doi fii o făcea nestorianismul. (n. s. 1576, p. 833)

în modul existenţei ipostatice. Căci este Fiu, şi nu Tată. Nu spunem nici noi că se deosebeşte după fiinţă, dacă cugetăm drept, dar nu-L confundăm. Căci nici pe fraţi nu-i confundăm, întrucât fiecare este în mod distinct. Fiindcă Petru este Petru, şi nu Pavel, şi Pavel nu e Petru. Dar rămân nedeosebiţi după fire. Căci una este raţiunea fiinţei în amândoi şi posedă la fel cele ce-i leagă în mod neschimbat în unitatea de natură". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 868)

„Substanţa conţine unitatea, iar relaţia multiplică trinitatea şi de aceea sunt arătate separat şi deosebit cele ce sunt în relaţie. Tatăl şi Fiul nu sunt aceiaşi şi nici Sfântul Duh nu este fiecare dintre cei doi; totuşi este acelaşi Dumnezeu Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh". (Boethius, *Articole teologice,* I, 1, cap. VI, în PSB, vol. 72, p. 23)

„Relaţia în Trinitate este de asemănare, Tatăl cu Fiul şi amândoi cu Duhul Sfânt. Fiecare este Acelaşi (Dumnezeu – n. a.) şi toţi la un loc sunt Unul şi Acelaşi". (Boethius, *Articole teologice,* I, 1, cap. VI, în PSB, vol. 72, p. 24)

„Aşadar, la întrebarea dacă Tatăl este substanţă, răspunsul este afirmativ. Acelaşi este răspunsul şi la întrebarea dacă Fiul este substanţă şi nimeni nu se îndoieşte că şi Sfântul Duh este substanţă[1018]. Numai că Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh nu sunt mai multe substanţe, ci una singură şi de aceea substanţa celor trei nu poate fi în niciun chip separată sau deosebită, fiindcă nu este compusă din părţi deosebite, ci este una singură. Aşadar, toate câte se afirmă despre substanţa divină sunt comune celor trei. Acesta este faptul caracteristic, când se determină substanţa divinităţii, că tot ce se spune despre fiecare în parte se potriveşte pentru toate la un loc; de aceea, trebuie să afirmăm despre fiecare acelaşi lucru, că Tatăl este Dumnezeu, Fiul este Dumnezeu, Sfântul Duh este Dumnezeu, că deci Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh sunt Dumnezeu. Prin urmare dacă una singură este dumnezeirea lor, una singură este substanţa, se poate atribui substanţial divinităţii numele lui Dumnezeu. Astfel, Tatăl este adevărul, Fiul este adevărul, Duhul Sfânt este adevărul, Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh fiind nu trei adevăruri, ci un singur adevăr". (Boethius, *Articole teologice,* I, 2, cap. VI, în PSB, vol. 72, p. 24)

„Într-adevăr, Tatăl nu este Treime, cum este Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh. Nici Fiul nu e Treime, nici Duhul Sfânt nu e Treime, pentru acelaşi motiv că Treimea constă în pluralitatea persoanelor, iar unitatea, în simplicitatea substanţei". (Boethius, *Articole teologice,* I, 2, cap. VI, în PSB, vol. 72, p. 25)

„Şi Treimea este cu adevărat Treime, neîntregindu-se dintr-un număr desfăcut (căci nu e adunare de unităţi, ca să sufere împărţire), cu subzistenţă fiinţială a Unimii întreit ipostatice. Căci Treimea e cu adevărat Unime, fiindcă aşa este, şi Unimea e cu adevărat Treime, fiindcă aşa subzistă. Deoarece e o singură dumnezeire, ce fiinţează (ουσα) unitar

[1018] Notă Prof. David Popescu: Termenul de substanţă trebuie luat în înţelesul de existenţă, esenţă, sau de fiinţă din Simbolul credinţei: Cel de o fiinţă cu Tatăl. (n. s. 1, p. 24)

şi subzistă (υφισταμένη) treimic[1019]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea întâi, 1, în PSB, vol. 80, p. 47)

„În *Cuvântul despre Botez*, (Sf. Grigorie de Nazianz – n. a.) vorbind despre una şi aceeaşi sfântă dumnezeire în trei sfinte ipostasuri, zice: *Din toate părţile egală, din toate părţile aceeaşi, ca o singură frumuseţe şi mărime a cerului, o consubstanţialitate infinită a celor trei infinite* (*Cuvântul La Sfântul Botez*, cap. 41)”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a II-a, 105, în PSB, vol. 80, p. 260)

„(...) Unitatea e Treime, ca una ce e desăvârşită în Ipostasurile desăvârşite, adică prin modul de subzistenţă, şi Treimea e cu adevărat unitate prin raţiunea fiinţei, adică a existenţei”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 170, în PSB, vol. 80, p. 341)

„Căci noi ne închinăm unităţii în Treime şi Treimii în unitate; Tatăl şi Fiul şi Duhul Sfânt sunt un Dumnezeu, nici Fiul nefiind Tatăl, dar fiind ceea ce e Tatăl, nici Duhul nefiind Fiul, dar fiind ceea ce e Fiul[1020]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 124)

„(...) Privind la cele de o fiinţă, zic (sfinţii): *Şi era şi era şi era, dar era Unul lumină şi lumină şi lumină, dar o lumină*. Şi: *Un Dumnezeu şi o fire, cea prea înaltă*, zice Grigore Teologul”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Scrieri, 7, în PSB, vol. 81, p. 235)

„În Sfânta Treime este identitatea fiinţei, dar deosebirea persoanelor; căci mărturisim o unică fiinţă dar trei ipostasuri[1021]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Scrieri, 10, în PSB, vol. 81, p. 255)

[1019] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Termenii ουσα, ουσία vin de la ειναι şi exprimă existenţa în general. Termenii υφίσταται, υφεστάναι, υφισταμένη exprimă modul existenţei concrete ca întreg de sine a ceva şi, când se referă la entităţi conştiente, indică ipostasul sau persoana. De aceea în termenul *sine, de sine*, se reflectă ipostasul, persoana, întrucât conştiinţa de sine nu poate avea decât ipostasul, persoana. În concepţia Părinţilor răsăriteni nu poate fi cugetată mai întâi fiinţa, apoi ipostasul, căci fiinţa nu se cunoaşte concret decât existând ca *sine*, sau *de sine*, deci ca ipostas, sau persoană. De aceea nu se poate vorbi de o mişcare a fiinţei divine spre cele trei ipostasuri. Afirmând aceasta, sfântul Maxim combate ideea că realitatea supremă e o unitate care se poate desface într-o multiplicitate existentă în ea virtual; combate astfel ideea de bază origenistă. (n. s. 1, p. 47)

[1020] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul nu e Tatăl şi nici Duhul ca ipostas, dar e ca fiinţă ceea ce e Tatăl şi Duhul şi de aceea sunt un Dumnezeu. (n. s. 239, p. 124)

[1021] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fără o identitate veşnică a Dumnezeirii, totul ar fi fluid. N-ar exista un adevăr etern, neclintit, plin de sens. Dar identitatea Dumnezeirii nu s-ar putea menţine dacă nu s-ar afla în Persoană. Numai Persoana conştientă de Sine ţine la eternitatea Sa. Însă o persoană singură e lipsită de bogăţia vieţii şi de bucurie. Numai cele trei Persoane Se pot bucura în mod conştient de bogăţia vieţii, întrucât o au în comun şi într-o comunicare. Numai ţinând o Persoană din iubire la Alta, ţine să existe în veci şi Ea şi Cealaltă pentru a Se bucura Ea însăşi de Aceea. Astfel identitatea neschimbată a fiinţei divine implică existenţa celor trei Persoane care pot să aibă şi să-Şi comunice în veci plenitudinea unei unice fiinţe, rămânând prin aceasta neschimbate. Neclintirea veşnică a plenitudinii existenţei înseamnă neclintirea Aceloraşi trei persoane în unitatea desăvârşită a comunicării. Fără Treime nu e nimic statornic şi viu, nu este o existenţă sigură, de veşnică fermitate, dar şi de nemărginită viaţă în fericire. Fără Treime totul e schimbător şi relativ. Nimic n-are valoare eternă. Numai Treimea asigură valoarea şi viaţa externă a

Sfânta Treime - taina perfectei unităţi a Persoanelor distincte

„(...) Ne închinăm Tatălui Adevărului, precum şi Fiului, Care şi El este Adevărul, întrucât, din punct de vedere ipostatic, Ei formează două realităţi sau două persoane distincte, dar Ei există, sunt una prin sfat, prin înţelegere, prin unitatea de voinţă (...)". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VIII-a, cap. XII, în PSB, vol. 9, p. 513)

„Cea mai mare dovadă a unităţii Duhului cu Tatăl şi cu Fiul (este spusa Scripturii), că se află în acel raport cu Dumnezeu în care se află duhul nostru cu (fiinţa) fiecăruia dintre noi. *Căci, cine dintre oameni ştie cele (ascunse) ale omului, dacă nu duhul din el ? La fel şi cele (ascunse) ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut, afară de Duhul din El* (I Cor. 2, 11)". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. XVI, în PSB, vol. 12, p. 56)

„(…) În Sfânta Treime deosebirea dintre persoane se face ţinând seama de notele proprii ale fiecăreia din ele, tot aşa stau lucrurile şi când considerăm ceea ce e comun tuturor celor trei persoane, de pildă când vorbesc de o fiinţă necreată sau care e mai presus de orice înţelegere, sau orice altceva asemănător nu o vom concepe global pentru ca să deosebim ceea ce-i particular; vom căuta numai semnele care ne vor îngădui să distingem clar şi fără confuzie noţiunea despre fiecare persoană de cea a persoanelor considerate global". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 38, III, în PSB, vol. 12, p. 179)

„(…) În comunitatea de substanţă declarăm că nu se împacă şi nu se transmit semnele distinctive care se întâlnesc în Sfânta Treime şi prin care se încheagă particularitatea persoanelor care ne-au fost transmise în credinţă: fiecare persoană e înţeleasă în chip diferit, datorită semnelor distinctive particulare, în aşa fel încât cu ajutorul acestor însuşiri, de care am amintit, se poate descoperi ceea ce separă ipostasele între ele. Pentru faptul că Dumnezeirea e nesfârşită, neînţeleasă, necreată, nemărginită de nimic şi pentru toate atributele de acelaşi fel, nu există nicio diferenţă între fiinţa cea dătătoare de viaţă (mă gândesc la cea a Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt), ci putem considera că între ele există un fel de comunitate continuă şi indivizibilă. Iar observaţiile care ne ajută să înţelegem măreţia uneia sau alteia dintre persoanele pe care credinţa le admite în Sfânta Treime ne vor îngădui să mai observăm că nu-i nicio deosebire pentru Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt atunci când căutăm să-i vedem mărirea, fără ca să existe între Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt niciun interval unde cugetul ar înainta în gol. Într-adevăr nu-i nimic care să se introducă între cele trei persoane, nici altceva care ar subzista alături de fiinţa dumnezeiască şi care să se poată împărţi în chip intim prin interpunerea vreunui element străin, nici vreun interval fără consistenţă care să producă o absenţă în armonia intimă a substanţei divine şi care să strice armonia prin intercalarea vidului". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 38, IV, în PSB, vol. 12, p. 180)

„Când ne gândim la Tatăl, atunci Îl concepem în El însuşi, cuprinzând în acelaşi timp şi pe Fiul prin reflexie, iar când Îl concepem pe Acesta, atunci nu ne despărţim nici de Duhul Sfânt, ci în chip logic şi deodată, potrivit fiinţei, ţi-o reprezinţi în ea însăşi,

---

existenţei Sale neamestecate şi a alteia prin creaţie şi prin întruparea Fiului lui Dumnezeu. Erwin Schadel (*Bibliotheca Trinitariorum*, Saur Verlag, München, 1984) afirmă că în afara Treimii nu e decât nihilismul. (n. s. 547, p. 255)

concepută în aşa fel încât să fie numai una credinţa în cele trei persoane". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 38, IV, în PSB, vol. 12, p. 181)

„În niciun fel să-ţi închipui o întrerupere sau o împărţire în aşa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărţit de Fiul, ci concepi în acelaşi timp în Ei o comunitate şi o deosebire negrăită şi cumva neînţeleasă, fără ca deosebirea ipostaselor să rupă continuitatea fiinţei, fără ca această comunitate de substanţă să elimine particularitatea semnelor distinctive. Şi să nu te miri dacă zicem că Acelaşi e în acelaşi timp şi unit şi despărţit, căci de fapt concepem, ca într-o ghicitură, un fel de despărţire unită şi o unire despărţită". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 38, IV, în PSB, vol. 12, pp. 181-182)

„Cum vom putea spune, dar, că ceea ce este în acelaşi timp şi despărţit şi împreunat poate fi dedus din analogia lucrurilor care aparţin simţurilor noastre?" (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 38, V, în PSB, vol. 12, p. 182)

„(…) (Duhul Sfânt – n. a.) unit cu Tatăl şi cu Fiul în toate, în mărire şi în veşnicie, în putere şi în împărăţie, în stăpânire şi în dumnezeire, cum mărturiseşte şi tradiţia Sfântului Botez". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 105, în PSB, vol. 12, p. 286)

„Trebuie mărturisit că Tatăl este persoană proprie, Fiul persoană proprie şi Duhul Sfânt persoană proprie, după cum au mărturisit clar acest lucru Sfinţii Părinţi; căci prin cuvântul *lumină din lumină* ei au arătat limpede şi desluşit că una e lumina care naşte şi alta e lumina născută, şi totuşi avem lumină şi într-un caz şi în celalalt caz, deşi fiinţa e numai una şi aceeaşi". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 125, I, în PSB, vol. 12, p. 305)

„Nu trebuie să îndepărtăm pe Duhul nici de Tatăl şi nici de Fiul". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 125, II, în PSB, vol. 12, p. 306)

„Dacă acceptăm ca unică lucrarea Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt, fără nicio deosebire nici varietate faţă de oricine ar fi, va trebui să deducem din unitatea de acţiune o unitate de natură". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 189, VI, în PSB, vol. 12, p. 388)

„Tu primeşte unitatea Dumnezeirii pe temeiul completei asemănări a firii, a Fiului şi Tatălui; iar tu raportează cuvintele: *de la El am ieşit şi la El Mă duc*, la deosebirea persoanelor". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XXIV-a, II, în PSB, vol. 17, p. 591)

„Chiar dacă sunt două persoane la număr, totuşi nu sunt despărţite prin fire; nici cel care spune două nu introduce înstrăinare. Un singur Dumnezeu: Tatăl; un singur Dumnezeu: Fiul; şi nu doi Dumnezei, pentru că Fiul are identitate cu Tatăl. Nu văd altă Dumnezeire în Tatăl şi altă Dumnezeire în Fiul; nici altă fire, firea Tatălui şi altă fire, firea Fiului. Ca să-ţi fie clară însuşirea persoanelor, numără separat pe Tatăl şi separat pe Fiul; iar ca să nu cazi în politeism, mărturiseşte o singură fiinţă în cei doi: în Tatăl şi în Fiul. Mărturisind aşa, cade Sabelie, iar anomeul se sfărâmă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XXIV-a, III, în PSB, vol. 17, p. 592)

„Este Tatăl, Cel Care are existenţa desăvârşită şi cu totul completă; El este rădăcina şi izvorul Fiului şi Duhului Sfânt. Este şi Fiul, Cuvântul, Care trăieşte în plină Dumnezeire, odraslă desăvârşită a Tatălui; deplin este şi Duhul, nu parte a altcuiva, ci desăvârşit şi întreg, contemplat în Sine Însuşi. Fiul este unit cu Tatăl nedespărţit, iar Duhul unit cu Fiul. Nu este ceva care să-i despartă, nici ceva care să separe unirea lor din veşnicie. Între dânşii nu intervine timpul, nici sufletul nostru nu poate concepe ideea separării, anume că Unul-Născut n-a fost totdeauna cu Tatăl sau că Sfântul Duh n-a coexistat împreună cu Fiul”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XXIV-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 594)

„Aşadar, când unim Treimea, să nu-ţi închipui cele trei persoane ca părţi ale unui lucru neîmpărţit – gândul acesta este plin de necredinţă -, ci primeşte unirea nedespărţită a trei persoane necorporale desăvârşite”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XXIV-a, V, în PSB, vol. 17, p. 595)

„(…) Dacă s-a dovedit, prin aceea că lucrările sunt aceleaşi, că Duhul Sfânt nu e străin de firea Fiului, din aceasta urmează că s-a dovedit totodată că firea Sfintei Treimi e una, fără să se confunde ceea ce se vede propriu şi deosebit la fiecare dintre Ei şi fără să se schimbe între ele însuşirile prin care se deosebesc”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească,* Cuvântul al III-lea, în PSB, vol. 29, p. 430)

„Într-adevăr, ceea ce deosebeşte pe Duhul Sfânt de Cuvânt – iar pe amândoi de Cel care e Părintele amândurora, de Tatăl, - este noţiunea de persoană. Dacă ideea de persoană îi deosebeşte, cea de unitate a firii nu mai permite separarea lor (…)”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 3, în PSB, vol. 30, p. 291)

„Iudeului i se purifică învăţătura prin primirea Cuvântului şi prin credinţă în Duhul Sfânt, păgânilor li se înlătură credinţa rătăcită în mai mulţi dumnezei prin dogma unităţii firii, care anulează închipuirile pluralităţii.

Să păstrăm, deci, din concepţia iudaică unitatea firii, iar din cea păgână reţinând numai deosebirile care disting persoanele, corectând astfel reciproc părţile singuratice din concepţiile nepotrivite ale fiecărora despre Dumnezeu. Numărul Treimii e, aşa-zicând, leacul pentru cei ce păcătuiesc contra unităţii, iar învăţătura despre un singur Dumnezeu e leac împotriva adepţilor pluralităţii (politeismului – n. a.)”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 3, în PSB, vol. 30, p. 292)

„Dacă acceptăm ca unică lucrarea Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt, fără nicio deosebire, nici varietate faţă de oricine ar fi, va trebui să deducem din unitatea de acţiune o unitate de natură”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Epistola despre Sfânta Treime către mai marele doctorilor, Eustahe,* cap. V, în PSB, vol. 30, p. 434)

„(...) Fiul este deofiinţă cu Dumnezeu Tatăl, dar există în ipostasul propriu, spunem că Ei sunt uniţi şi totodată distincţi”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul I, în PSB, vol. 40, p. 38)

„Dar tot la ora aceea Avraam
Plin de credinţă cunoscut,
De taine ştiutor în al său neam,
Trei văzuse, dar Unul a crezut”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri,* IX, *(Imn, către ora a şasea),* în PSB, vol. 53, p. 365)

„(...) Dacă zic soare, soare, soare, nu obţin trei sori, ci numesc de atâtea ori pe unul singur. Aşadar, dacă spun Dumnezeu de trei ori, pentru Tatăl, pentru Fiul şi pentru Sfântul Duh, nu înseamnă că numărul face o întreită categorie”. (Boethius, *Articole teologice,* I, 1, capitolul III, în PSB, vol. 72, p. 19)

Arătarea Sfintei Treimi la stejarul Mamvri

„(…) când Dumnezeu S-a arătat lui Avraam la stejarul Mamvri, (Scriptura – n. a.) zice: Ridicându-şi (Avraam – n. a.) ochii săi a privit şi, iată, trei oameni stăteau înaintea lui; şi, cum I-a văzut, a alergat din pragul cortului său întru întâmpinarea Lor şi s-a închinat până la pământ şi a rostit: *Doamne, de am aflat har înaintea Ta* (FAc. 18, 2-3). Vede trei, adoră pe unul, oferă trei măsuri de [făină bună] lamură de făină. Căci deşi Dumnezeu este nemăsurat, deţine totuşi măsura tuturor, precum scris este: Cine a măsurat apele cu căuşul pumnului, cerul cu palma şi nu cu cotul, şi a măsurat întreg pământul? (Is. 40, 12). Aşadar, sfântul patriarh aducea jertfă Treimii, realizate într-o singură fiinţă, prin taina adâncă a minţii, adică a azimei spirituale. Aceasta este lamura de făină, pe care în Evanghelie o râşneşte femeia aceea, care se va lua; căci una se va lua şi cealaltă se va lăsa (Mt. 24, 41). Va fi luată Biserica; va fi lăsată sinagoga: adică mintea bună va fi luată, cea necinstită va fi părăsită, dar, ca să ştim că şi Avraam a crezut în Hristos, Domnul spune: Avraam – zice – a văzut ziua Mea şi s-a veselit (In. 8, 56). Şi cel ce crede în Hristos, acela crede şi în Tatăl; şi cel ce crede corect în Tatăl, acela crede şi în Duhul Sfânt. Aşadar sunt trei măsuri, o singură azimă; era adică o singură jertfă, fiindcă ea a fost oferită Sfintei Treimi, printr-o măsură egală a devoţiunii şi printr-un deplin acord al cucerniciei”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre Cain şi Abel,* Cartea I, 30, în PSB, vol. 52, pp. 136-137)

Fiinţa divină

„Nimic din ceea ce este propriu corpurilor nu poate fi atribuit nici Tatălui, nici Fiului, în schimb ceea ce ţine de firea divină e comun atât Tatălui, cât şi Fiului”. (Origen, *Despre principii,* Cartea I, VIII, 1, în PSB, vol. 8, p. 53)

„Dar natura divină, sub toate numirile câte s-ar putea imagina, nu poate fi exprimată, în esenţa ei, aşa cum ar vrea-o învăţătura noastră. Când însă am atribuit lui Dumnezeu numirile de *binefăcător*, de *judecător*, de *bun*, de *drept* şi toate celelalte de acelaşi fel, la deosebitele Lui lucrări ne-am gândit; dar natura Celui Care lucrează prin ele noi n-o mai putem descoperi prin cunoaşterea intuitivă a faptelor Lui. Într-adevăr, când se va da o definiţie a fiecăreia din aceste numiri şi a naturii însăşi care designează aceste numiri, se va da aceeaşi definiţie a acestora şi a aceleia. Or lucrările a căror definiţie e contrară, vor avea şi ele o natură diferită. Deci altceva e substanţa sau fiinţa, pentru care nu s-a aflat

termenul în stare să o facă cunoscută, şi altceva e şi semnificaţia numirilor pe care le poartă şi care Li se dă pe temeiul unei activităţi ori a unei vrednicii oarecare". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 189, VIII, în PSB, vol. 12, p. 389)

„(...) Firea dumnezeirii nu este nicidecum divizibilă în părţi componente: fiindcă în cazul când ar fi compusă, ea ar presupune existenţa unei realităţi superioare, în stare să o alcătuiască. Şi încă ceva: alcătuită din mai multe părţi, ea n-ar putea în niciun caz fi ceva dumnezeiesc". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cuvântare, Despre Sfântul Mormânt, 12.10., în PSB, vol. 14, p. 225)

„(...) Înţelegând pe Dumnezeu, pe cât îi este cu putinţă, din numirile cugetate pe seama Lui şi fiind călăuzit spre cunoaşterea slavei negrăite şi învăţând că firea dumnezeiască, orice ar fi în ea însăşi, e bunătate, sfinţenie, bucurie, slavă, curăţie, veşnicie, fiind pururea în aceleaşi la fel şi toate câte s-au cugetat în jurul firii dumnezeieşti[1022]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească,* cuvântul II, în PSB, vol. 29, p. 417)

„(...) Firea dumnezeiască e una şi simplă, dar spunem că este viaţă şi putere, înţelepciune şi slavă. Prin viaţă, dă viaţă la ceea ce e făcut viu; prin putere, dă putere celui puternic, prin înţelepciune, înţelepţeşte pe cel înţelepţit, prin slavă slăveşte pe cel ce are trebuinţă de slavă, sau pe cel slăvit de El. Sau nu e adevărat ceea ce spun?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul al II-lea, în PSB, vol. 40, p. 73)

„Substanţa divină, însă, este formă fără materie[1023] şi de aceea este unică, există pur şi simplu. Celelalte nu există pur şi simplu, întrucât fiecare îşi are existenţa sa din cele din care există, adică din părţile sale". (Boethius, *Articole teologice,* I, 1, cap. II, în PSB, vol. 72, p. 18)

„Deci comun şi universal, sau general, este, după Părinţi, fiinţa (substanţa) şi firea. Căci ei spun că acestea sunt identice între ele". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea întâi, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 120)

„(...) Firea dumnezeiască cea întreit ipostatică este fără de început, necreată, neînţeleasă, simplă şi necompusă în întregimea ei". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, 22, în PSB, vol. 81, p. 316)

Ipostasul

„Acesta-i ipostasul: nu noţiunea nedefinită a substanţei, care nu găseşte nicio stabilitate în urma comunităţii lucrului specificat, ci acea noţiune care delimitează şi defineşte ceea ce-i comun şi nehotărât într-un anume obiect determinat cu ajutorul

[1022] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Însuşirile lui Dumnezeu nu sunt însăşi fiinţa Lui, ci în legătură cu ea, în jurul ei, numiri ale lucrărilor Lui statornicite, ale lucrărilor Lui statornice, ale energiilor necreate ce iradiază din El. Ea nu e una cu bunătatea, cu sfinţenia, cu eternitatea, ci mai presus de ele, suportul şi izvorul negrăit al lor. (n. s. 31, p. 417)

[1023] Notă Pr. V. Sibiescu: Întregul univers era pentru Aristotel materie în continuă mişcare sub diferite forme. Nu există materie fără formă, iar formă în afara materiei este numai cea divină. (n. s. 7, p. 18)

însuşirilor sale proprii. E un procedeu asemănător cu cel pe care Scriptura obişnuieşte să-l întrebuinţeze în multe locuri, în special în istoria lui Iov. Întrucât ea trebuia să descrie suferinţele lui, a amintit mai întâi ceea ce avea comun şi cu ceilalţi, şi a zis *om*; apoi îndată l-a deosebit prin ceea ce avea specific, adăugând cuvântul *oarecare* (Iov 1,1: *Era odată un om pe care-l chema Iov.*). Descrierea substanţei sale, care în ochii Scripturii nu avea niciun folos pentru scopul propus în istorisirea sa, l-a trecut cu vederea, pe când acest cuvânt *oarecare* îl caracterizează cu ajutorul unor semne particulare, arătând locul, însuşirile caracterului şi tot ce s-a putut aduna din afară şi care trebuia să deosebească acest personaj şi să-l depărteze de însemnarea comună, pentru ca descrierea celui despre care ne informa istoria să fie clară în toate privinţele graţie numelui, locului, însuşirilor sufleteşti proprii, precum şi însuşirilor exterioare pe care le putem lega de persoana respectivă. Dacă ea ne-ar fi dat o definiţie a substanţei sau a fiinţei nu s-ar fi făcut nicio specificare despre ceea ce s-a spus privitor la persoană". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 38, III, în PSB, vol. 12, p. 178, 179)

„(...) Ipostasul e suma însuşirilor specifice fiecărei persoane (...)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 38, VI, în PSB, vol. 12, p. 183)

„(...) Definind ipostasul simplu spus, zicem că el e de o fiinţă oarecare cu însuşirile proprii (distincte), sau o fiinţă oarecare cuprinzând în individualitatea proprie toate însuşirile proprii, la fel, definind ipostasul în mod determinat, deci nu simplu spus, spunem că ipostasul compus este o fiinţă oarecare compusă cu însuşirile proprii sau o fiinţă oarecare compusă cuprinzând distinct toate însuşirile proprii în individualitatea sa[1024]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea întâi, ep. 13, în PSB, vol. 81, p. 109)

[1024] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ipostasul sau persoana nu e numai firea sau fiinţa generală existând concret, deci în sine, ci firea plus nişte proprietăţi specifice fiecărui ipostas. Aceasta îl face unic pe fiecare ipostas. Proprietatea are aci sensul de ceea ce e *propriu* fiecărui ipostas în unicitatea lui. De unde vine această unicitate? Din multe împrejurări: născut la o anumită dată şi într-un anumit loc, conceput din anumiţi părinţi în altă şi altă împrejurare a vieţii lor, trăind în alte şi alte relaţii etc. Dar şi din anumite daruri specifice fiecăruia. Aceasta ne face să credem că Dumnezeu face ca natura comună să imprime în fiecare existenţă concretă alte şi alte din resursele aflate în ea. Natura umană e de o bogăţie potenţială inepuizabilă. Dumnezeu Îşi manifestă mereu în alte şi alte moduri puterea imaginaţiei Lui creatoare. Creaţiunea nu rămâne nicio clipă monotonă, sau închisă în ea însăşi, în esenţe monotone impersonale. Dumnezeu Şi-a lăsat *un spaţiu de manevră* în ea. Dar aceasta nu înseamnă că nu e şi natura umană ceva corespunzător cu unicităţile personale pe care Dumnezeu le actualizează cu libertatea Lui. Dar *proprietăţile* multiple ce-i sunt proprii fiecărui ipostas dau o complexitate fiecăruia, şi anume o altă şi altă complexitate. Dar dacă firile s-ar compune, n-ar exista unitate-varietate în creaţie, nici n-ar fi prin ipostasuri mereu nouă în această varietate. Ar fi o unitate generală haotică, nearmonioasă. De aceea firea rămâne aceeaşi chiar când e alcătuită din suflet şi trup, ca la om. Dar ipostasurile sunt toate de o altă şi altă complexitate în cadrul firii. Poate aceasta vine din alte şi alte combinaţii ale bogatelor resurse ale firii. Dar unicitatea nerepetată a fiecărui ipostas, chiar dacă ar fi miliarde şi miliarde, trimite şi la o lucrare a lui Dumnezeu şi a imaginaţiei Lui creatoare.

Dar dacă, precum s-a spus în diverse note anterioare, orice ipostas sau existenţă concretă de sine a unei naturi îşi are raţiunea în respectiva natură (dar nu fără un adaos al lucrării dumnezeieşti), dacă natura umană e compusă, compus va fi şi ipostasul ei. E ceea ce dezvoltă în continuare Sf. Maxim. Dar în natura umană compusă este o unicitate. De aceea şi ipostasul în care se realizează, deşi e compus, are o unitate. E o unitate în cele compuse, mai ales în natura umană şi în ipostasurile ei, mai presus de înţelegerea noastră. (n. s. 210, pp. 109-110)

„Faptul că ipostasul nu e fără fiinţă, nu-l face fiinţă, ci *în fiinţă* (ενούσιον),[1025] ca să nu-l cunoaştem ca pe o simplă însuşire, ci împreună cu cea (cu fiinţa) a cărei însuşire este în mod propriu”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, 13, în PSB, vol. 81, p. 288)

„Căci ipostatic e numai ceea ce e caracteristic ipostasului[1026]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus, 25, în PSB, vol. 81, p. 335)

„Căci ipostasul este ceea ce se constituie în mod distinct de sine, dacă ipostasul spun (Părinţii) că este fiinţa cu proprietăţi (cu însuşiri personale deosebite), deosebindu-se prin număr de cele de acelaşi gen[1027]. Iar enipostatul (sau enipostasiatul) este ceea ce nu subzistă nicidecum de sine, ci e văzut în altele, ca specia în indivizii de sub ea, sau ceea ce se compune cu altceva deosebit după fiinţă, spre a da naştere unui oarecare întreg[1028], care pe cât se deosebeşte prin proprietăţile care-l disting de cele de acelaşi gen după fiinţă, pe atâta se uneşte cu ceea ce se compune cu el după ipostas, câştigându-şi propria identitate[1029]. Căci cele ce-l disting de cele de un gen nu-l fac să se despartă de ceea ce are

---

[1025] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ipostasul nu poate fi fără fiinţă, dar nu e fiinţă. El înseamnă existenţa reală a fiinţei. El e *înfiinţat* prin fiinţă. (n. s. 612, p. 288)

[1026] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Natura nu o găsim decât în ipostasuri, sau în stări concrete de sine. Dar aceasta nu înseamnă că ipostasurile sunt uniforme. Fiecare ipostas e o stare de sine, nerepetată identic, a naturii în relaţia cu alte ipostasuri. Fiul e Fiu pentru că e născut din Tatăl, naşterea din Tatăl Îl caracterizează ca ipostas deosebit de Tatăl şi de Duhul Sfânt. Orice ipostas uman e născut din alţi părinţi, sau în alt timp şi trăieşte în alte împrejurări. Deci are aceeaşi natură, dar caracterizată prin alte împrejurări ale stării de sine şi prin alt mod. Voinţa nu aduce de la sine nimic naturii. Ea este a naturii. Dar e a naturii în stare de sine în alte împrejurări şi în alt mod. Deci fiecare ipostas o actualizează altfel. Aceasta o hotărăşte prin deliberare şi socotinţă. Ipostasurile dumnezeieşti sunt atât de unite că nu au socotinţe deosebite. Nici nu sunt în dubiu în privinţa binelui care ar cere o deliberare. Desigur, realizând acelaşi act de voinţă, Tatăl îl binevoieşte, Fiul îl împlineşte şi Duhul conlucrează, cum zice Sf. Maxim mai departe, fiecare după relaţia Sa ipostatică cu celelalte ipostasuri. Natura umană a lui Hristos apare în starea de Sine a Fiului lui Dumnezeu. El ţine seama de voia de bine legată de ea, dar nu are nevoie de deliberare ca să-l afle şi să ajungă la o socotinţă în privinţa lui şi apoi la un liber arbitru.
În realitate orice stare de sine a naturii umane îşi are fundamentul în starea de sine a Logosului suprem. Dar natura umană a lui Hristos are pe Fiul ca stare de sine directă în care există. Iar după aceea şi mai mult orice persoană se constituie ca stare în El. Numai pentru că Cuvântul e Persoană, sunt şi oamenii persoane în El şi, după întrupare, persoane şi mai conştiente. (n. s. 698, p. 335)

[1027] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sunt trei trăsături indicate aci ale ipostasului: a) ceea ce se constituie de sine, b) fiinţa comună întipărită de nişte însuşiri particulare şi c) ceea ce introduce numărul în ceea ce este de acelaşi gen, sau specie, sau natură. Genul, sau specia, sau natura este una. Ipostasurile sunt multe. Fiinţa sau specia, sau natura nu se epuizează într-un singur ipostas. Chiar Iisus Hristos, deşi este un ipostas cu totul special, nefăcând parte dintr-o specie, este pe de o parte Unul din ipostasurile divine, pe de alta, Unul din ipostasurile umane. Ipostasul implică, prin faptul că e unul din cele mai multe ale unei naturi (în cazul lui Hristos a două naturi), iubirea între El şi celelalte ipostasuri ale naturii sale, în cazul lui Hristos ale naturilor Sale. (n. s. 266, p. 131)

[1028] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ipostasul uman introduce numărul şi prin faptul că el e compoziţia părţii unei naturi cu a alteia (sufletul cu trupul). Dar numai ipostasul există ca un întreg real. Specia sau natura nu există decât în ipostasuri, deşi pe de altă parte ipostasurile cad sub specie, sau natură. (n. s. 267, p. 132)

[1029] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deşi definiţiile acestea au într-o oarecare măsură un caracter aplicabil întregii realităţi, ele se aplică în mod mai deplin omului. Ipostasul uman, unind o parte a realităţii spirituale cu cea materială, cuprinde întreaga existenţă reală cum nu o cuprind *ipostasurile* animalelor şi plantelor, sau cele neorganice, inclusiv cele produse de mâna omului. Sufletul omenesc cu cât se deosebeşte mai mult prin

compus cu el prin unire şi realizează o împreună existenţă, ci tocmai prin proprietăţile deosebite care-l disting de cele de o fiinţă menţine, prin unire cu ceea ce se compune, identitatea ipostasului, păstrat în totala unicitate a persoanei pe care în iconomia dumnezeiască sau în întrupare o arată şi o vesteşte Cuvântul adevărat[1030]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 15, în PSB, vol. 81, pp. 131-132)

Fiinţă şi Ipostasuri în Sfânta Treime

„(…) Ceea ce-i comun se referă la fiinţă, pe când ipostasul sau persoana e semnul propriu a ceea ce-i specific sau particular". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 38, V, în PSB, vol. 12, p. 183)

„Părinţii n-au înţeles sub fiinţă şi ipostază unul şi acelaşi lucru. Dacă amândouă aceste cuvinte ar avea acelaşi înţeles, de ce ar mai fi fost nevoie de amândouă?". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 125, în PSB, vol. 12, p. 305)

„(…) Raportul dintre ceea ce-i comun şi particular e acelaşi ca şi cel dintre fiinţă şi ipostas, pentru că fiecare din noi participăm la *fiinţă* prin ceea ce avem în comun, în schimb însuşirile individuale sunt specifice fiecăruia în parte. De aceea şi aici termenul *fiinţă* este comun tuturor persoanelor treimice, cum e cazul cu sfinţenia, cu dumnezeirea şi cu orice s-ar mai putea înţelege, pe când însuşirile specifice le are fiecare separat: cea de părinte, de fiu sau de putere sfinţitoare. De aceea, dacă s-ar spune că persoanele sunt fără

---

anumite proprietăţi personale de spirit în general, cu atât se uneşte mai mult, ca parte a realităţii materiale, cu aceasta, constituind un trup întipărit de proprietăţile particulare ale sufletului propriu. Şi cu atât devine mai unit şi mai cuprinzător în mod conştient al întregii realităţi spirituale şi materiale, făcând eficientă pentru întreaga realitate deschiderea şi înţelegerea Sa pentru infinitatea spirituală, inclusiv cea divină, ca şi pentru planul material. Omul devine cu atât mai realizat ca persoană umană, cu cât înaintează în bogăţia spirituală infinită şi în comuniunea cu toate ipostasurile umane şi cu cele îngereşti şi divine, nesfârşind niciodată această îmbogăţire şi realizare de sine ca identitate unică.

Toată realitatea există astfel în vederea personalizării, sau ca destinată a deveni natură ipostasiată în curs de nesfârşită îmbogăţire. Avem aci afirmată unirea întregii realităţi. Cu cât spiritul uman se distinge mai mult de cel îngeresc, cu atât se uneşte mai mult cu materia, realizând trupul ca organ corespunzător, legat cu toată realitatea materială. Aceasta nu se poate explica decât din faptul că spiritul uman e făcut de Dumnezeu cu nişte tendinţe de organizare a materiei în trup. Şi fiecare suflet uman e făcut pentru a se uni cu un trup propriu mai mult decât de a rămâne într-o unitate cu alte suflete. Aşa se realizează iubirea între oameni – prin diferenţierea între ei – şi înălţarea în comun a umanului spre Dumnezeu. E marea simfonie progresivă a existenţei în urcuşul ei în Dumnezeu. Aşa se conciliază unitatea persoanei cu universalitatea comuniunii.

În persoana umană, fiinţa nu rămâne în ea însăşi, ci se uneşte cu altă fiinţă (cu materia) şi prin aceasta îmbrăţişează un orizont cu mult mai larg. Aceasta se petrece în mod culminant în ipostasul lui Hristos, care se realizează ca ipostas unind cu fiinţa dumnezeiască întreaga realitate, pentru a o înălţa întreagă în Dumnezeu. Căci numai în persoană se efectuează dinamica realităţii, se iese din monotonia ei. În Hristos, viaţa Dumnezeirii adună în ea şi viaţa creaţiei şi o înalţă în Dumnezeu.

În aceasta se arată importanţa persoanei, care în unitatea ei e chemată să cuprindă un orizont tot mai larg şi o complexitate tot mai bogată. Această eficienţă a persoanei îşi atinge culmea maximă în ipostasul divino-uman al lui Hristos. (n. s. 268, p. 132)

[1030] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unicitatea la culme şi universalitatea în cuprinderea tuturor şi în comuniune cu toate, de la Tatăl până la cea mai de jos treaptă a creaţiei, e realizată în Cuvântul întrupat. Prin El s-au făcut toate. În El se readună toate când s-a slăbit unitatea lor. El e unica şi cea mai cuprinzătoare Persoană. (n. s. 269, p. 132)

ipostas, o astfel de afirmaţie e ceva absurd, iar dacă am accepta ca adevărate toate trei ipostasele, atunci atâtea mărturisim câte şi numărăm. În chipul acesta, prin învăţătura despre *deofiinţime* se asigură şi unitatea dumnezeirii, dar şi recunoaşterea Treimii, adică existenţa concomitentă a Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole, Epistola* 214, IV, în PSB, vol. 12, p. 441)

„(...) Firea dumnezeiască, identică cu sine însăşi, nestrămutată, neschimbată, impasibilă, simplă, necompusă, neîmplinită, lumină neapropiată (I. Tim. 6, 16), putere nespusă, măreţie fără de hotar, care copleşeşte sufletul inundat de ea, dar cu neputinţă de arătat după vrednicie prin cuvânt". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XV-a I, în PSB, vol. 17, p. 510)

„Ermia: Spui deci că Fiul există în fiinţa proprie aparte de cea a Tatălui?

Sf. Chiril: Nu într-o altă fiinţă, decât cea a lui Dumnezeu, dar într-un ipostas pe care îl are ca Fiu.

Ermia: Este deci altceva fiinţa şi altceva ipostasul?

Sf. Chiril: Este o mare deosebire care se află între ipostasuri, dar fiinţa le cuprinde pe fiecare.

Ermia: În ce mod spui? Eu nu înţeleg, pe cât se pare, decât cu întârziere aceste lucruri.

Sf. Chiril: Dar oare nu ştii că şi mie nu-mi este familiar înţelesul lor? Să ne apropiem deci de înţelegerea acestei teme ca de un mod al transcendenţei dumnezeieşti, aflată în supremele înălţimi. Fiinţa este indicarea unei realităţi comune. Iar termenul de ipostas indică şi spune cele ce se află sub această realitate comună". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul I, în PSB, vol. 40, p. 37)

„Aşadar, cei care au explicat cu prudenţă termenul grecesc ουσία au definit fiinţa (esenţa) în mod diferit, ca υποστάσεως adică ipostas, şi nu au mai făcut nicio discuţie[1031].

Dar învăţătorul Irineu, în cartea în care a strâns cuvintele literă după literă, numeşte acest cuvânt de-a dreptul barbar, căci nu este spus de vreunii dintre cei vechi, iar dacă se găseşte pe undeva, nu indică ceea ce se înţelege astăzi. Căci aminteşte că la Sofocle, în Fenica, ipostas înseamnă locul răzvrătirilor. Meneandru spune că subzistenţă înseamnă drojdia de la vin care se strânge în butoi. Trebuie ştiut totuşi că, chiar dacă filosofii antici nu au mai întrebuinţat acest cuvânt, cei mai tineri dintre filosofi au folosit cuvântul de subzistenţă pentru substanţă. Iar definiţia substanţei au explicat-o în mai multe feluri. Dacă prin definiţie fiinţa este circumscrisă, cum am putea folosi adecvat acest cuvânt când e vorba de Dumnezeu, care e de necuprins?" (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a VI-a, cap. XXI, în PSB, vol. 75, p. 237)

[1031] Notă Pr. Şt. Alexe: Până la Sfântul Vasile cel Mare, termenii ousia şi ipostasis, în latineşte, substantia şi subsistentia, erau întrebuinţaţi ca sinonimi. Sinodul din Alexandria din 362, prezidat de Sfântul Atanasie cel Mare, prin folosirea ambiguă a acestor termeni, a dat naştere la îndelungi controverse. Sfântul Vasile cel Mare este primul care face deosebire în Dumnezeu între fiinţă (ousia) şi ipostasuri (ipostaseis) în formula *mia ousia treis ipostaseis*, adică *o singură fire (fiinţă) în trei ipostasuri*, susţinând că această formulă este singura acceptabilă. (n. s. 123, p. 237)

„(...) propriu şi particular este ipostasul şi persoana. Căci şi acestea sunt, după ei (Părinţi), identice între ele. Fiindcă spune marele Vasile, scriind lui Terentie: *Iar de trebuie să spunem şi noi pe scurt ceea ce socotim, vom zice că ceea ce deosebeşte comunul de propriu, aceea deosebeşte fiinţa de ipostas. Căci fiecare din noi participă atât la raţiunea comună de a fi a fiinţei, cât şi la proprietăţile particulare referitoare la ea, prin care este cutare cutare*. Şi iarăşi spune către Amfilohie, zicând despre aceleaşi: *Fiinţa şi ipostasul au deosebirea pe care o are comunul faţă de fiecare. De exemplu cea pe care o are animalul faţă de cutare om*. Şi după altele: *Cei ce spun că fiinţa este aceeaşi cu ipostasul sunt siliţi să mărturisească numai persoane diferite*". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, ep. 15, în PSB, vol. 81, pp. 120-121)

„*Iar cele trei ipostasuri (ce le mărturisim), fără să cugetăm pe niciunul contopit sau despărţit sau amestecat, ca să nu se desfiinţeze totul. Căci prin ele se laudă unitatea şi mai mult, sau Se arată Dumnezeu ca bun*[1032]*. Prin aceasta înţelegem că Dumnezeu cel Unul şi Acelaşi, ca să-L numesc aşa, are mişcare şi voinţă, dar şi identitatea de fiinţă (Grigorie Teologul – «Întâiul cuvânt teologic»)*". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 122)

„Dar şi în *Cuvântul la sărbătoarea luminilor* spune acelaşi: *Când zic Dumnezeu vă luminez de o lumină, dar şi de trei. De trei, după proprietăţi sau ipostasuri, dacă-i place cuiva să le numească aşa, sau persoane. Căci nu ne vom lupta pentru cuvinte atâta vreme cât cuvintele diferite ne duc la acelaşi înţeles. Dar de una, după raţiunea fiinţei, sau a Dumnezeirii*.

Cu totul desăvârşită au înfăţişat de Dumnezeu cuvântătorii Vasile şi Grigorie, atât de clar, simfonia dogmelor noastre, spunând că e acelaşi lucru firea cu fiinţa, ca ceea ce e comun şi universal, iar persoana cu ipostasul, ca ceva propriu şi particular, neamestecând nicidecum înţelesul celor spuse, prin schimbarea şi amestecarea lor întreolaltă. Căci insuflaţi de unul şi acelaşi Duh, au transmis popoarelor dreapta mărturisire a credinţei. Iar în acord cu aceştia îi vei afla şi pe toţi cărora s-a încredinţat prin harul Duhului cârma Bisericii, propovăduind drept cuvântul binecredincios şi neabătându-se întru nimic de la această înţelegere". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 123)

Deofiinţimea Fiului cu Tatăl

„(...) Spunem şi noi, repetând cuvintele istoriei biblice, că chipul lui Adam ar fi fiul său Set, după cum stă scris (Fac. 5, 3): *şi lui Adam i s-a născut un fiu după asemănarea sa şi după chipul său*. Acest *chip* presupune unitatea de natură şi de substanţă a Tatălui şi a Fiului[1033]. Or, într-adevăr, se spune în alt loc (In. 5, 19): *Cele ce face Tatăl, acestea le face*

[1032] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unul care e cauza celorlalţi doi îşi arată mai mult importanţa prin fecunditatea lui, decât unul steril. El se arată bun, nu ca unul steril şi rece. Aceasta o spune Sf. Grigorie şi în continuare. (n. s. 234b, p. 122)

[1033] Tâlcuirea Pr. T. Bodogae: Rufin mărturiseşte într-un loc (*Fragm. Evr*., Migne P. G. 14, 1306) că a tradus expresia ομοούσιος folosită de Origen, prin ceva care e şi οὐσία şi ὑπόστασις, de aceea M. Simonetti (*op. cit*., p. 149) şi alţii au pus la îndoială exactitatea traducerii acestui pasaj. În schimb, întrucât Origen a respins în toate lucrările afirmaţiile eretice despre ieşirea Fiului din Tatăl (προβολη) menţinând

şi Fiul întocmai – aşa încât prin aceea că Fiul face tot ce face Tatăl, se repetă în Fiul chipul Tatălui, din *Care S-a născut, aşa cum voinţa izvorăşte din cugetare*[1034]. Şi tocmai de aceea cred eu că voinţa Tatălui trebuie să fie un temei suficient pentru existenţa a ceea ce vrea Tatăl. În vrerea Sa, Tatăl nu foloseşte altă cale decât voinţa pe care o enunţă în sfatul Său[1035]. Aşa ia naştere din El fiinţa de sine stătătoare (consubstanţială) a Fiului". (Origen, *Despre principii*, Cartea I, VI, 2, în PSB, vol. 8, p. 60)

„(…) Vorbele *Fiul nu poate să facă nimic de la Sine* (In. 5, 29) duşmanii Domnului le iau ca să încurce minţile celor care îi ascultă. După părerea mea şi acest text ne dă să înţelegem tocmai faptul că Fiul este de aceeaşi Fiinţă cu Tatăl. Şi de fapt, dacă fiecare făptură cugetătoare poate face ceva prin ea însăşi pentru că are libertatea să se decidă pentru mai rău ori pentru mai bine, pe când Fiul nu poate face aşa ceva, însemnează că El nu-i făptură. Or dacă nu-i făptură, urmează că-i deofiinţă cu Tatăl. Mai mult, nicio făptură nu poate face tot ce vrea. Or Fiul a făcut tot ce a vrut în cer şi pe pământ, aşadar Fiul nu-i o făptură. Şi mai mult, toate făpturile ori sunt alcătuite cu ajutorul contrariilor, ori sunt în stare să primească aceste contrarii. Or, Fiul e dreptatea însăşi şi e nematerial. Deci Fiul nu-i o creatură, iar dacă nu-i una dintre acelea, atunci e deofiinţă cu Tatăl". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 8, IX, în PSB, vol. 12, p. 139)

„După cum nu-i cu putinţă ca cineva să-şi închipuie c-ar exista vreo deosebire între lumină şi lumină, între adevăr şi adevăr, tot aşa nu se poate concepe deosebire între fiinţa Celui Unul-Născut şi între cea a Tatălui, din Care S-a născut". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 9, III, în PSB, vol. 12, p. 143)

„După ce au spus *Lumină din Lumină* şi după ce au mărturisit că Fiul e *născut, iar nu făcut* din substanţa ori din fiinţa Tatălui, ei (Părinţii Sinodului de la Niceea) au adăugat la aceste declaraţii cuvântul *de o fiinţă*, vrând să arate prin aceasta că explicarea care s-ar da cuvântului *Lumină* pentru Tatăl s-ar potrivi şi Fiului. Căci între o lumină adevărată şi altă lumină adevărată nu există nicio deosebire. De aceea, întrucât Tatăl e o lumină fără început, iar Fiul e o lumină născută, cu alte cuvinte, întrucât şi unul e lumină şi celălalt e lumină, Părinţii anume au spus *de o fiinţă* pentru ca să se vadă că şi unul şi celălalt se bucură de aceeaşi demnitate a firii şi nu s-a spus *de o fiinţă*, ca să se arate că cele două persoane sunt între ele ca fraţii, cum au gândit unii, ci deoarece cauza şi ceea ce îşi ia începutul din ea sunt de aceeaşi fire, cu alte cuvinte sunt *de o fiinţă"*. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 52, II, în PSB, vol. 12, p. 217)

„(...) Noi recunoaştem că Fiul Cel Unul-Născut e de aceeaşi fiinţă cu Tatăl, dar nu ca şi cum fiinţa s-ar fi împărţit în două (Doamne fereşte!), căci nu acesta a fost gândul acelui

---

pe Fiul mereu nedespărţit de Tatăl (adevăr pe care-l explică prin unitatea de lumină, de bunătate, de iubire), se poate spune că el a susţinut unitatea de fire şi de substanţă dintre Tatăl şi Fiul. (n. s. 148, p. 60)

[1034] Tâlcuirea Pr. T. Bodogae: Şi alţi teologi au folosit acest mod dinamic de exprimare, aşa cum izvorăşte acţiunea din gândire: aşa Iustin (*Dialog* 61, 1, în traducerea română, la pag. 163), Clement Alex. (*Pedagogul*, III, 98, 1, în traducere română, la pag. 349), Tertulian (*De orat.* 4), iar Origen însuşi o mai afirmă în cartea de faţă şi în IV, 4, 1. (n. s. 150, p. 60)

[1035] Notă Pr. T. Bodogae: Se crede că Sfântul Atanasie a împrumutat de la Origen ideea că Fiul este voinţa ipostaziată a Tatălui (*Contra Arianos* II, 31 Migne P. G. 26, 212, citat după H. Crouzel: *Origène*, p. 42). (n. s. 151, p. 60)

sinod iubit de Dumnezeu, ci susţineau doar că ceea ce este Tatăl ca fiinţă, acelaşi lucru trebuie atribuit şi Fiului. Acest lucru este ceea ce ne-au dat ei să înţelegem atunci când s-au folosit de cuvintele *Lumină din Lumină*". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 226, III, în PSB, vol. 12, p. 470)

„Cine ar despărţi deci pe Tatăl, ca să deosebească puterile Cuvântului de ale Lui? Căci este Cuvântul şi înţelepciunea Tatălui. De aceea, coborând la cele create, li se face acestora spre cunoaşterea şi înţelegerea Tatălui de Sine sfinţire şi de Sine Viaţă şi Uşă şi Păstor şi Cale[1036], şi împărat şi Cârmuitor şi Mântuitor în toate şi de-viaţă-Făcător şi lumină şi purtare de grijă a tuturor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* XLVII, în PSB, vol. 15, p. 85)

„De aceea spunând în mod cuvenit înainte: *Eu şi Tatăl una suntem* (In. 10, 30), a adăugat: *Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine*, ca să arate identitatea dumnezeirii Lor şi unitatea fiinţei". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al Treilea împotriva arienilor, III, în PSB, vol. 15, p. 328)

„Aşa au înţeles şi Părinţii, mărturisind în Sinodul de la Niceea pe Fiul *de o fiinţă* cu Tatăl şi *din fiinţa Tatălui*[1037]. Căci ştiau prea bine că o fiinţă creată nu poate spune: *Toate câte le are Tatăl ale Mele sunt* (In. 14, 10). Căci cel ce are început al facerii, nu are însuşirea ca cel ce este şi de a fi fost etern. Şi de aceea, fiindcă Fiul le are acestea şi toate cele spuse înainte că fiind ale Tatălui sunt şi ale Fiului, e necesar ca fiinţa Fiului să nu fie creată, ci de o fiinţă cu Tatăl. Căci o fiinţă creată nu poate primi cele proprii lui Dumnezeu. Proprii Fiului sunt însă cele din care este cunoscut Dumnezeu, ca: atotţiitor, neschimbat şi celelalte spuse înainte. Deci Dumnezeu nu Se arată de o fiinţă cu creaturile, având cele ce le au şi creaturile, cum spun aceşti nesocotiţi[1038]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către acelaşi Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură,* V, în PSB, vol. 16, pp. 72-73)

[1036] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu li S-ar revela făpturilor ca Viaţa în Sine, ca Sfinţenia în Sine, deci ca de o fiinţă cu Tatăl, nu L-ar face cunoscut pe Tatăl însuşi în Sine. Sau, dacă nu ar fi de o fiinţă cu Tatăl, nu li S-ar arăta ca Viaţa de Sine etc. Deşi coboară la făpturi, Cuvântul li Se face totuşi cunoscut ca Cel ce are Viaţa în Sine. Numai aşa li Se face izvor de viaţă şi sfinţenie, dar li Se face prin împărtăşire, nefăcîndu-i de o fiinţă cu Sine, sau cu dumnezeirea. De aceea Cuvântul nu are puterile dumnezeieşti prin împărtăşire de la Tatăl, ci în baza deo-fiinţimii Lui cu Tatăl. (n. s. 105, p. 85)

[1037] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În textul completat la Sinodul II din Constantinopol s-a spus *din fiinţa Tatălui* pentru a nu se da impresia că Fiul Se naşte *din fiinţă* şi nu din persoana Tatălui, lăsând impresia de panteism. (n. s. 141, p. 72)

[1038] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie stăruie în a prezenta pe Dumnezeu ca Cel ce este. Neschimbatul, Atotţiitorul, pentru că aşa fiind, Fiul Lui luând firea noastră în Sine ne poate scăpa de corupţie şi moarte. S-ar părea la prima vedere că aceste însuşiri Îl prezintă pe Dumnezeu, din punct de vedere ontologic, ca pe o entitate oarecum fizică ce nu poate fi roasă de timp, conform filosofiei elene (parmenidiene). De fapt aceste însuşiri sunt biblice. Dumnezeu Îşi spune El însuşi *Cel ce sunt* (Iahvé); Pavel prezintă pe *Iisus Hristos, ieri şi astăzi şi în veci acelaşi* (Evr. 13, 8). Sau Domnul însuşi zice despre Sine: *Eu sunt Alfa şi Omega, începutul şi sfârşitul, Cel ce este şi Cel ce era şi Cel ce vine, Atotţiitorul* (Apoc. 1, 8). Dar poate că în perioada Părinţilor nu s-au aprofundat destul aceste trăsături ale lui Dumnezeu, nu s-a insistat asupra conţinutului lor de adâncime spirituală. (n. s. 142, p. 73)

„Credinţa noastră este în Tatăl, în Fiul şi în Sfântul Duh. Căci Însuşi Fiul a spus apostolilor: *Mergând învăţaţi toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh* (Mt. 28, 19). A spus aşa, ca din acestea să înţelegem cele spuse înainte. Căci precum nu le spunem, părinţilor făcători, ci născători şi pe noi înşine nu ne-a numit cineva creaturi ale părinţilor, ci fii prin fire şi de o fiinţă cu ei, aşa dacă Dumnezeu este Tatăl, numaidecât este Tată al Fiului prin fire şi de o fiinţă. Astfel Avraam n-a creat pe Isaac, ci l-a născut. Dar Veseleil şi Eliav n-au născut, ci au făcut toate lucrurile din cort (Ieş. 36, 1). Şi constructorul de corăbii şi zidarul nu nasc cele ce le fac, ci fiecare face unul vasul, celălalt casa. Isaac nu face, ci naşte prin fire pe Iacov cel de o fiinţă. Şi la fel Iacov pe Iuda şi pe fraţii lui. Deci precum ar fi fără minte dacă ar numi cineva casa de o fiinţă cu zidarul şi vasul cu constructorul de corăbii, aşa cu dreptate poate declara cineva pe orice fiu de o fiinţă cu tatăl lui. Dacă deci există tată şi fiu, e necesar ca fiul să fie prin fire şi cu adevărat fiu. Iar aceasta este deofiinţimea cu Tatăl, cum s-a arătat prin multe.

De fapt despre făpturi s-a spus: *El a zis şi s-au făcut, El a poruncit şi s-au zidit* (Ps. 148, 5). Iar despre Fiul: *Scos-a inima Mea Cuvânt bun* (Ps. 44, 2*)*. Iar Daniel a cunoscut pe Fiul lui Dumnezeu, dar a cunoscut şi lucrurile lui Dumnezeu. Şi pe Fiul L-a văzut răcorind cuptorul (3, 25)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către acelaşi Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, VI, în PSB, vol. 16, pp. 73-74)

„(...) *Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine* (In. 14, 9), a arătat veşnicia şi deofiinţimea cu Tatăl". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către acelaşi Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură,* IX, în PSB, vol. 16, p. 77)

„Căci ce altceva este aşa de mult de o fire şi de o fiinţă cu Tatăl ca El? Căci n-a luat Dumnezeu pe cineva străin ca Fiu, având nevoie de El ca de un slujitor[1039]; nici nu sunt făpturile egale în demnitate cu Creatorul, ca să fie cinstite acestea ca El, sau să socotim că acestea şi Tatăl sunt una[1040]. Sau cine ar îndrăzni să despartă şi să spună că soarele şi strălucirea sunt două lumini? Sau că sunt o alta şi o altă fiinţă, sau că strălucirea se adaugă şi nu e simpla şi curata strălucire a soarelui? Soarele şi strălucirea sunt două lucruri deosebite, dar lumina e una, pentru că este născută din soare[1041]. Aşa fiind, ba încă şi mai

[1039] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta ar însemna iarăşi o neputinţă a lui Dumnezeu de a crea lumea prin Sine, iar pe de altă parte subordonarea Lui sub o lege inexplicabilă. Arianismul nu poate ieşi din panteismul fără sens, oricât ar încerca să distingă pe *Fiul* ca şi creatură de Dumnezeu ca şi Creator, sau tocmai de aceea. Ultimul sens al creaţiunii nu poate fi în ceva ce face parte din ea. (n. s. 137, p. 164)

[1040] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În aceste cuvinte sfântul Atanasie demască direct panteismul arian. Dacă Dumnezeu are nevoie ca să creeze lumea de o creatură superioară, înseamnă că El are nevoie de puterea unei creaturi, că deci nu e mai puternic decât creatura, că e supus şi El, şi împreună cu El suntem supuşi şi noi, legilor fără sens ale lumii acesteia. Nu cunoaştem un Dumnezeu transcendent, capabil să ne mântuiască din acest circuit fără sens închis în sine. (n. s. 138, p. 164)

[1041] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Arienii au alternativa: sau confundă creaţia cu *Dumnezeu*, dacă *Fiul* de care Dumnezeu are nevoie ca să o creeze este creatură; sau despart total pe Fiul şi deci şi lumea de Tatăl, ca aparţinând la două planuri nelegate între ele. Ei însă fug de această alternativă, menţinându-se într-un echivoc şi negândind lucrurile până la capăt prin ascultarea de porunca raţiunii. Acest echivoc e propriu oricărui panteism, care ar vrea să distingă esenţa fundamentală de lume, dar nu o poate scoate de sub aceleaşi legi. Numai Treimea scapă gândirea de echivoc şi de inconsistenţă. Căci Ea cunoaşte un Dumnezeu transcendent legilor lumii, având în iubirea Sa interioară plinătatea proprie, dar putând şi crea în mod liber lumea spre a o conduce la plinătatea de viaţă în iubirea Lui de Tată suprem şi de Frate suprem al oamenilor, identic cu Fiul Tatălui.

neîmpărţită firea Fiului de a Tatălui şi dumnezeirea neadăugându-se din afară Fiului, ci dumnezeirea părintească fiind în Fiul, încât cel ce vede pe Fiul vede în El pe Tatăl, pentru ce fiind Fiul astfel, n-ar putea fi declarat de o fiinţă?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola despre sinoadele ce s-au ţinut la Rimini în Italia şi la Seleucia în Isauria,* XLVII, în PSB, vol. 16, pp. 164-165)

„(...) Să cercetăm cuvântul *de o fiinţă* (ομοούσιον) în el însuşi, ca să ştim de trebuie să spunem în general că Fiul este de o fiinţă şi dacă e cuvântul propriu şi potrivit care se poate spune despre Fiul. De fapt, ştiţi şi voi şi nu se îndoieşte cineva că cuvântul asemenea (ομοιον) nu se spune despre fiinţă, ci despre chipuri şi calităţi. Căci despre fiinţe nu se spune cuvântul asemănare, ci identitate. De un om se spune că e asemenea altui om nu după fiinţă, ci după chip şi înfăţişare. Căci după fiinţă sunt de o fire. Şi iarăşi de om nu se spune că e neasemenea câinelui, ci de altă natură. Deci pe de o parte se spune de cineva că e de o fire şi de o fiinţă, pe de alta, de o altă fire şi de altă fiinţă. De aceea şi cel ce zice de cineva că e asemenea după fiinţă, spune că e asemenea prin participare[1042]. Căci asemănarea este o calitate care se adaugă fiinţei. Iar aceasta este ceva propriu făpturilor. Căci acestea se aseamănă cu Dumnezeu prin participare. Fiindcă zice: *Iar când se va arăta, asemenea Lui vom fi* (I In. 3, 2). Adică vom fi asemenea nu în fiinţă, ci în filiaţie, de care ne vom împărtăşi de la El[1043]. Dar dacă declaraţi şi pe Fiul Fiu din participare puteţi spune şi că e de o fiinţă asemănătoare[1044]. Dar prin aceasta nu mai e declarat adevărul, nici lumina, nici Dumnezeu prin fire. Căci cele din participare nu se zic asemenea fiindcă sunt adevărul, ci fiindcă au asemănarea cu adevărul[1045]. De aceea pot şi cădea şi pot fi private

---

Numai Treimea uneşte fără să confunde pe Tatăl şi pe Fiul ca lumina cu strălucirea, Fiul născându-Se etern din Tatăl; numai Ea face posibilă prin aceasta o distincţie reală între Dumnezeu suficient Sieşi şi lume, dar o face pe aceasta totodată operă liberă şi iubită a lui Dumnezeu cel în Treime. În arianism, Dumnezeu şi lumea sunt unite şi distinse în mod echivoc, ca în orice panteism. Credinţa în Treime le distinge în mod clar, dar face lumea dependentă tot în mod clar de Dumnezeu şi-i asigură fericirea în iubirea Lui. Treimea asigură unitatea şi distincţia în Dumnezeu şi legătura şi distincţia între Dumnezeu şi lume. Iubirea uneşte, dar nu confundă. Iar iubirea e acolo unde sunt persoane şi unde totul vine din persoane şi pentru persoane. (n. s. 139, pp. 164-165)

[1042] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu e o contrazicere între a zice că cineva este asemenea după fiinţă, şi că are asemănarea după participare, pentru că aceasta e asemănarea ce o are el cu altul după fiinţa sa: asemănarea prin participare. Mai jos, în text, se spune că e propriu făpturilor să fie asemenea cu Dumnezeu prin participare. Aceasta ţine de fiinţa lor: să fie asemenea cu Dumnezeu prin participare. Ele n-ar putea avea fiinţa pe care o au, dacă n-ar avea-o prin participare la Dumnezeu. Ele nu există în modul propriu fiinţei lor decât fiind asemenea lui Dumnezeu prin participare. Fiinţa lor nu e identică cu fiinţa lui Dumnezeu, dar ea are o asemănare cu aceea prin participare. (n. s. 140, p. 165)

[1043] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ca fiinţă suntem deosebiţi de Dumnezeu, dar suntem asemenea ca fii cu El ca Fiu. Prin fiinţă suntem din nimic. Dar avem o existenţă asemănătoare cu existenţa Lui, din puterea Lui. Puterea Lui ne dă asemănarea cu El, dar nu identitatea în fiinţă. (n. s. 141, p. 165)

[1044] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se poate vorbi nu numai de o asemănare în vreo calitate, ci şi în fiinţă. Căci asemănarea în fiinţă nu înseamnă identitate în fiinţă (ομοιούσιος nu e ομοούσιος). Prin aceasta sfântul Atanasie vădea marea eroare a celor ce spuneau că Fiul e de o fiinţă asemănătoare cu a Tatălui. Asemănarea se poate întinde pe multe trepte. De o fiinţă asemănătoare cu Dumnezeu suntem noi, cei creaţi. Prin aceasta Fiul e considerat creatură. Iar asemănarea în fiinţă e prin participare la puterea lui Dumnezeu, nu prin unitatea în fiinţă cu El, sau prin naştere. (n. s. 142, pp. 165-166)

[1045] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Altceva este adevărul şi altceva, asemănarea cu adevărul. Adevărul real şi prin excelenţă al existenţei este Dumnezeu. Creatura nu e adevărul, sau nu existenţa în sensul propriu, inepuizabilă prin sine, ci numai asemănătoare acelei existenţe reale, fără putinţă de micşorare sau de epuizare a adevărului. Cel adevărat nu e asemenea adevărului, ci adevărul însuşi. (n. s. 143, p. 166)

de participarea proprie celor ce participă. Iar aceasta este iarăşi propriu creaturilor şi făpturilor. Deci este absurd a spune că e Fiu din participare Cel ce e în adevăr Fiul, Lumina, Înţelepciunea, Dumnezeu. Fiind prin fire şi nu prin participare, nu I se poate spune că e de o fiinţă asemănătoare (ομοιούσιον), ci de aceeaşi fiinţă (ομοούσιον). Iar aceasta nu o poate spune cineva şi despre alţii. Căci s-a arătat că termenul *asemenea* nu se poate aplica fiinţelor[1046]. Căci cum nu ar fi un lucru prostesc, sau chiar mai grav să se spună despre Fiul aceasta şi nu mai degrabă că e *de o fiinţă*?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola despre sinoadele ce s-au ţinut la Rimini în Italia şi la Seleucia în Isauria,* XLVIII, în PSB, vol. 16, pp. 165-166)

„Ai văzut cum descoperă Tatăl pe Fiul? Ai cum văzut cum descoperă Fiul pe Tatăl? Că *nimeni nu cunoaşte pe Tatăl decât Fiul şi căruia va voi Fiul să-i descopere* (Mt. 11, 27). Deci nu poţi cunoaşte de la altul pe Fiul decât de la Tatăl, nici nu poţi cunoaşte de la altul pe Tatăl decât de la Fiul. Şi din aceasta se vede deci că Fiul este de aceeaşi cinste şi deofiinţă cu Tatăl". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LIV, II, în col. PSB, vol. 23, p. 623)

„Tare mi-ar place să întreb pe cei care vor să micşoreze vrednicia Fiului: Care daruri sunt mai mari: cele pe care i le-a dat Tatăl lui Petru sau cele pe care i le-a dat Fiul? Tatăl i-a dăruit lui Petru descoperirea Fiului; Fiul însă i-a dăruit puterea de a semăna pretutindeni în lume descoperirea Tatălui şi descoperirea Fiului; i-a încredinţat lui, unui om muritor, stăpânire peste toate cele din ceruri, dându-i cheile Cel Ce a întins Biserica peste toată faţa pământului şi a spus că Biserica este mai puternică decât cerul: *Cerul şi pământul vor trece,* a spus El*, dar cuvintele Mele nu vor trece* (Mt. 24, 35). Cum, dar, poate fi mai mic Fiul, Care a dat astfel de daruri, Care a săvârşit astfel de lucruri? Când spun asta nu împart faptele Tatălui şi ale Fiului, că *Toate prin El s-au făcut şi fără de El nimic nu s-a făcut* (In. 1, 3), ci ca să fac să amuţească limba neruşinată a acelora care îndrăznesc unele ca acestea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LIV, II, în col. PSB, vol. 23, p. 625)

„*Acesta este Fiul Meu cel iubit,* a spus Tatăl. Iar - dacă este iubit, nu te teme! Nimeni nu părăseşte pe cel pe care-l iubeşte. Aşadar nu te tulbura. De L-ai iubi pe Hristos de mii de ori, nu-L iubeşti cum îl iubeşte Tatăl Său, *întru Care a binevoit.* Îl iubeşte nu numai pentru că L-a născut, ci şi pentru că este în totul egal cu El şi de acelaşi gând cu El. Deci dragostea este îndoită, dar, mai bine spus, chiar întreită: pentru că este Fiu, pentru că este iubit, pentru că în El a binevoit.

– Ce înţeles au cuvintele: *întru Care am binevoit?*

– Ca şi cum ar spune: întru Care Mă odihnesc; întru Care îmi găsesc plăcerea. Pentru că este în totul egal cu Tatăl, pentru că este o voinţă şi în El şi în Tatăl, pentru că, rămânând Fiu, este una în totul cu Cel ce L-a născut". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LIV, II, în col. PSB, vol. 23, pp. 624-625)

„Hristos n-a spus că va veni cu o slavă asemănătoare slavei Tatălui, ca să nu presupui iarăşi deosebire între Tatăl şi Fiul, ci a arătat precis că va veni *întru slava Tatălui Său,* ca

[1046] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu se poate spune de fiinţa Tatălui şi de a Fiului că sunt asemenea, ci că Tatăl şi Fiul sunt de o fiinţă. (n. s. 144, p. 166)

să credem că au una şi aceeaşi fiinţă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LV, IV, în PSB, vol. 23, p. 638)

„(…) Tatăl şi Fiul sunt de aceeaşi fiinţă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXIX, I, în col. PSB, vol. 23, p. 792)

„(...) Spunând cineva că Fiul este *deofiinţă* cu Tatăl, nu se înţelege prin ea după părerea noastră, nicio inovaţie neobişnuită, ca impusă de vreunii, căci termenul îşi are prin el temeiuri în Scriptura de Dumnezeu insuflată, care foloseşte astfel de numiri[1047]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul I, în PSB, vol. 40, p. 18)

„Ermia: Ce se întâmplă dacă în loc să spună că Fiul este *deofiinţă* cu Tatăl, voiesc să spună mai degrabă că e deofiinţă asemănătoare (în loc de omousios, omoiousios)?

Sf. Chiril: Nu vor vorbi corect, prietene. Mai întâi vor fi surprinşi că sunt în contrazicere cu ei înşişi, după ce refuză cu o extremă răutate termenul *deofiinţă* ca neaflat în Scriptură. Fie că se spune că Fiul este *deofiinţă*, sau că nu e de aceasta nicidecum, şi că trebuie să se spună că e deofiinţă asemănătoare, după părerea lor, în ambele moduri termenul de fiinţă pătrunde nu mai puţin în noi. După ce-au condamnat termenul deofiinţă ca fals şi greşit şi contrar Sfintei Scripturi, – şi ce rău n-au spus împotriva lui? – şi-l însuşesc iarăşi şi-l înscriu printre termenii cei mai vrednici de preţuire. Dar dacă li s-ar îngădui să spună că Fiul este deofiinţă asemănătoare cu Tatăl, ce ţi se pare că fac ei prin aceasta?

Ermia: Nedreptăţesc nu puţin, arătându-se înfricoşaţi de înţelesul termenului care exprimă cu curaj şi foarte clar adevărul.

Sf. Chiril: Să nu socoteşti că e altfel, prietene. Stăruinţa lor în dogmele nereţinute şi cu totul neevlavioase ale învăţăturilor lor scoate pe Fiul din relaţia şi familiaritatea (rudenia) de natură cu Dumnezeu Tatăl, lăsându-L să aibă cu greu şi din milă poate un chip (un reflex) şi o asemănare a Lui. Prin aceasta nu se mai vede în El decât *după chipul* celor create, sau puţin deosebit de cele modelate de calitatea purtătorilor de frumuseţea asemănătoare dumnezeiască[1048]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul I, în PSB, vol. 40, p. 19)

[1047] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă o Persoană divină spune către Moise: *Eu sunt Cel ce sunt*, adică în Mine este fiinţa, atunci şi o altă Persoană poate spune acelaşi lucru, deci ambele au existenţa sau fiinţa prin Ele înseşi, ca o unitate; deci sunt de aceeaşi fiinţă, sau deofiinţă. Şi e de remarcat că în Simbolul de la Niceea se spune numai de Fiul că e deofiinţă cu Tatăl, nu şi de Tatăl că e deofiinţă cu Fiul. Aceasta nu înseamnă că nu e şi Tatăl de o fire cu Fiul. Dar fiindcă Fiul a luat trup văzut şi S-a arătat ca om spre mântuirea oamenilor, iar pentru mântuirea acestora era nevoie de credinţa lor în Dumnezeirea Fiului întrupat, sau în Hristos, trebuia să li se spună acestora în mod special că El este deofiinţă cu Tatăl, fiind şi El împreună Dumnezeu cu Tatăl.

Se arată în aceasta şi negrăita valoare pe care o dă Dumnezeu omului, făcându-Se Însuşi Fiul Lui om, pentru ca, unindu-se oamenii cu El, să devină şi ei fii prin har (nu prin naştere) ai lui Dumnezeu Tatăl. Fiul Îşi arată cea mai mare unire cu Tatăl, deci calitatea de Dumnezeu, prin faptul că e deofiinţă cu Tatăl. În cele următoare se va arăta că, dacă ar fi nu *deofiinţă* cu Tatăl, ci numai *de aceeaşi fiinţă* (omoiousia), deci de o fiinţă despărţită de cea a Tatălui, oamenii unindu-se prin credinţă cu El, nu s-ar uni cu Tatăl Însuşi, ci ar rămâne şi ei despărţiţi de Tatăl. Cinstea ce li se dă nu ar fi deci aceea de-a fi făcuţi dumnezei după har. (n. s. 9, p. 18)

[1048] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Fiul nu e deofiinţă cu Tatăl, ci deofiinţă asemănătoare, El nu mai este Dumnezeu. Căci nu pot fi două fiinţe dumnezeieşti. Atunci Fiul este una din creaturile făcute după chipul

„(...) Vom lua modul deofiinţimii. Ea strânge dualitatea în ipostasuri într-o unitate prezentă în ambele şi, ceea ce pare să existe deosebit şi aparte ca proprietatea fiecăruia, adună într-o identitate, astfel încât nu se admite dualitatea firii simple şi necompuse sub niciun raport, dar nici nu se desfiinţează dualitatea ipostasurilor de teama de-a părea că se păgubeşte simplitatea firii. Că înţelesul deofiinţimii e adevărat, o pun în lumină înseşi mărturiile despre Fiul, date nouă de Sfintele Scripturi. Căci Tatăl fiind singur prin fire şi cu adevărat Dumnezeu, n-ar putea avea altfel un Fiu, care este şi El singur Dumnezeu prin fire şi cu adevărat, existând într-o subzistenţă proprie şi într-o identitate de fire cu El, dacă n-ar fi din El şi în El. Dar şi Fiul are iarăşi în firea proprie pe Cel ce L-a născut. Astfel se înţeleg şi se spun şi sunt în realitate una. De aceea bunul Filip a fost mustrat, deoarece n-a exprimat prin cuvintele cele mai alese buna cunoştinţă ce-o avea în minte. Căci deşi putea privi în Fiul firea lui Dumnezeu Tatăl, el a cerut, zicând: *Doamne, arată-ne nouă pe Tatăl şi ne ajunge* (In. 14, 8). La aceasta, Hristos a răspuns: *De atâta vreme sunt cu voi şi nu M-ai cunoscut, Filipe? Nu crezi că Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine? Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl; Eu şi Tatăl una suntem* (In. 14, 9). Şi cuvântul este adevărat. Deoarece Fiul a provenit din fiinţa lui Dumnezeu Tatăl, există în Tatăl Său şi arată în Sine, prin identitatea firii şi fiinţa Celui ce L-a născut. Şi Tatăl nu poate fi cunoscut altfel decât prin Fiul şi în Fiul, deoarece este chipul ipostasului Lui (Evr. 1, 5), făcând să strălucească în chipul Său propriu firea din care a ieşit. De aceea socotesc că trebuie să continuăm să spunem şi noi: tot ce se spune despre Unul, se află în fiecare, nemicşorând slava nici Unuia[1049]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al III-lea, în PSB, vol. 40, pp. 99-100)

„(...) Fiu al lui Dumnezeu zic că este Cel din fiinţa Tatălui, adică de o fiinţă cu Cel ce L-a născut şi Dumnezeu real şi cu adevărat. Iar dacă, după părerea ta, nu e din fiinţa lui Dumnezeu-Tatăl şi nu e Fiu după fire şi Dumnezeu, ne va lipsi şi minunea iubirii Tatălui. Căci, în acest caz, a dat o creatură pentru creaturi, şi nu pe Fiul adevărat". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 177)

„(...) Voind să arate identitatea firii pe care o are cu Născătorul, a spus: *Eu şi Tatăl una suntem*. Dar ca să nu înţeleagă cineva că Tatăl şi Fiul sunt Unul şi Acelaşi şi că numai prin numiri Se înfăţişează ca doi, dar în ipostas nu sunt astfel, explică ceea ce a spus şi face aceasta mai clar ascultătorilor, adăugând: *Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine*. A spus

---

lui Dumnezeu, sau cu capacitatea de-a se face după chipul lui Dumnezeu, prin purtările lor morale. Dar atunci unde mai este nemărginita valoare ce se acordă omului şi nesfârşita lui propăşire în viaţa nemărginită a lui Dumnezeu, dacă Hristos nu mai este Însuşi Fiul lui Dumnezeu, deofiinţă cu Tatăl, făcut om? În acest caz, despărţirea între o persoană divină singulară, sau individuală, şi toate celelalte, este de nedepăşit. Şi nu se mai poate vorbi de un Dumnezeu al iubirii prin Sine şi din eternitate. Dar e de necugetat că Dumnezeu a făcut o lume de care să fim despărţiţi, şi nu cu intenţia de-a ne uni cu Sine prin iubirea care ţine de existenţa sau de fiinţa lui. (n. s. 11, pp. 19-20)

[1049] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu se poate vorbi Tatăl, fără a se cugeta şi la Fiul; şi nici invers. Nici Unul nu e fără Celălalt. Aceasta se reflectă într-un fel şi la oameni. Nu poţi înţelege o persoană deplin decât dacă cunoşti şi pe cele cu care a convieţuit. Şi nici persoana respectivă nu se poate gândi la sine fără să nu implice şi gândirea la altele cu care a convieţuit. Persoanele sunt şi distincte, dar au şi ceva comun între ele: Dumnezeu n-a făcut pe nimeni şi nimic în izolare, cum nu este nici în El o izolare între Persoane. (n. s. 133, p. 100)

deci aceasta ca, văzându-se că Acesta este în Acela şi Acela în Acesta, să se arate identitatea firii şi unitatea fiinţei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile VII şi VIII, în PSB, vol. 41, p. 738)

„Dumnezeu este Unul pentru identitatea firii Tatălui cu a Fiului şi a Fiului cu a Tatălui. Şi precum lumina şi strălucirea trimisă din soare n-ar putea spune cineva că e o altă lumină după fire decât soarele, sau că se face ca aceea prin vreo împărtăşire sau relaţie cu el, ci pentru că provine în mod natural din el, şi aceste lumini se înţeleg ca două, dar sunt una după fire, la fel n-ar putea spune cineva, chiar dacă numărul distinge ca doi pe Tatăl şi pe Fiul, că Tatăl este altceva decât Fiul cât priveşte Dumnezeirea şi identitatea fiinţei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile VII şi VIII, în PSB, vol. 41, p. 738)

„Căci nimeni, grăind în Sfântul Duh, nu va spune ceva contrar slavei Mântuitorului. Fiindcă aceasta înseamnă a spune anatema lui Iisus. Iar oamenii netrebnici, având sufletul şi inima goale de Sfântul Duh, despart pe Fiul de Tatăl[1050], declarând că El este despărţit fiinţial de Tatăl, cum sunt şi cele create, şi cugetând că El este astfel în Tatăl precum suntem noi în El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Capitol unic, în PSB, vol. 41, pp. 868-869)

„(...) Deoarece după părerea aceluia (căreia mă opun) numai cele de un neam (omogene, de o fire) primesc în mod propriu o comparaţie între ele, să mărturisească mai întâi că Fiul este de un neam (omogen), deci de o fiinţă cu Tatăl[1051], căci aşa trebuie să înţelegi identitatea de neam, omogenitatea. Fiindcă omul trebuie comparat cu omul, dar şi calul cu calul. Să înveţe cauza pentru care Fiul, comparându-Se cu Tatăl, ca Unul ce e de un neam (omogen) cu El, spune că este mai mic. Dar în ce vom afla că e mai mic, dacă cele de un neam au o unică raţiune a fiinţei? Căci raţiunea fiecărei fiinţe nu e perfectă în unele, iar în altele imperfectă, ci se arată una şi egală în toate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, Capitolul întâi, în PSB, vol. 41, p. 916)

„Nu ar fi Tatăl nefiind Fiul, nici nu s-ar cugeta Fiul dacă nu s-ar cugeta împreună cu El şi Cel ce L-a născut. Dacă se neagă Fiul (când se spune că e de alt neam), se neagă şi Tatăl însuşi. Ce vei zice deci, o, bunule, faţă de acestea? În cine va fi credinţa? Unde ar mai fi slava Treimii? S-a descompus şi a dispărut firea care susţine toate, Sfânta Scriptură nemaiindicând decât nişte simple cuvinte. Nebunia lor ne face să vedem şi prin aceste cuvinte basmele lor mincinoase". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, Capitolul al II-lea, în PSB, vol. 41, pp. 930-931)

[1050] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă n-avem pe Duhul Sfânt, nu vedem pe Fiul ca fiind de o fiinţă cu Tatăl, sau Îl vedem ca simplu om. Deofiinţimea Fiului cu Tatăl, însemnând unirea şi iubirea desăvârşită a Lor ca Persoane de o fiinţă, implică şi pe Duhul Sfânt, Care Îi uneşte pe Ei desăvârşit. Pe cei ce se iubesc desăvârşit îi uneşte şi iubirea comună faţă de un al treilea. (n. s. 1654, p. 869)

[1051] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Fiul se compară cu Tatăl, socotindu-L pe Tatăl mai mare, rezultă chiar din afirmarea ereticilor că Fiul e de o fiinţă cu Tatăl. (n. s. 1740, p. 916)

„Socotindu-L născut cu adevărat, dar afirmând că este de alt neam, îşi vor arăta necredinţa în Cel ce L-a născut. Căci ceea ce nu se poate întâmpla nici firii create, afirmă că poate suferi Dumnezeu. Cum nu e vădit tuturor că cel ce se naşte cu adevărat din cineva după fire e de o fiinţă cu cel ce-l naşte? Deci, creatura naşte potrivit raţiunii cuvenite ei, nu naşte ceva de alt neam. Vom socoti numai pe Dumnezeu pătimind contrariul, dacă a născut pe cineva de alt neam, şi nu pe Fiul din firea Sa proprie?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, capitolul al doilea, în PSB, vol. 41, p. 931)

„(...) Nefiind nimic care taie, desparte sau înstrăinează pe Fiul de Tatăl, în nicio privinţă, Tatăl e asemenea şi egal cu Fiul, afară numai de faptul că este Tată, fiinţa luminând în Amândoi în acelaşi mod. De aceea cum n-ar fi toate comune, mai bine-zis aceleaşi, în Amândoi, în aşa fel că în Fiul sunt cele ale Tatălui, iar în Născătorul, cele ale Născutului? De aceea pe temeiul unei înţelegeri desăvârşite, precum socotesc, a spus cuvintele despre Ei. Căci n-a spus că *toate câte le are Tatăl, le am şi Eu*, ca să nu se înţeleagă că ar purta aceleaşi trăsături cu modelul în mod exterior, ca noi, care am fost făcuţi după chipul lui Dumnezeu, ci zice: *Sunt ale Mele*, arătând unirea extremă pe care o are cu Născătorul şi deofiinţimea arătată în însuşirile neschimbate ce se află în Amândoi. Aceasta o poţi vedea foarte clar şi în alte cuvinte spuse către Tatăl: *Toate ale Mele sunt ale Tale, şi ale Tale, ale Mele*. Cum nu le-ar avea pe toate aceleaşi prin fire Cei între care nu este nicio deosebire şi Care au în toate egalitate şi asemănare?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 993)

„Să presupunem (...) un om ca noi şi să cugetăm că este priceput în meşteşugul aramei; apoi, că el se ocupă cu construirea unei statui, sau cu repararea ei după ce a suferit vreo ciuntire. Cum va lucra deci? Sau cum va realiza ceea ce gândeşte? Evident, poruncind puterii mâinilor sale şi înţelepciunii sale meşteşugăreşti, împlineşte cele ce a hotărât. Dar înţelepciunea şi puterea lui nu apar cugetării sale ca altceva decât el. Căci sunt una cu el prin raţiunea fiinţei. Cugetă ceva asemănător şi la Dumnezeu, chiar dacă nu e cu totul identic conţinutul pildei. Căci El va fi cugetat ca Dumnezeu mai presus de toate şi, deci, mai presus şi de această pildă. Acelaşi înţeles în chip de exemplu poate fi văzut şi în soare şi foc. Căci şi soarele porunceşte oarecum luminii ce se răspândeşte din el să lumineze toate. Şi dă razelor ca lucrare să-şi introducă puterea căldurii în cele ce o primesc. În mod asemănător, porunceşte şi focul proprietăţii firii să împlinească cele proprii ei. Dar nu spunem totuşi că raza şi lumina se află în poziţie de roabe faţă de soare şi nici despre lucrarea arzătoare a focului nu spunem aceasta. Căci fiecare dintre ele lucrează, prin cele ce le sunt proprii, în mod natural. Dar, deşi apar ca nelucrând prin ele însele, totuşi nu sunt altele decât cele din care sunt în mod natural.

Ceva asemănător să cugeţi şi despre Dumnezeu-Tatăl şi despre Cuvântul născut din El prin fire, când se spune că I se încredinţează ceva, ca nouă. Căci L-a slăvit pe Dumnezeu-Tatăl pe pământ Înţelepciunea şi Puterea Lui, adică Hristos, săvârşind lucrarea pe care I-a dat-o". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 6, în PSB, vol. 41, pp. 1019-1020)

„(...) Cuvântul *deofiinţă* (ομοούσιος). Şi pe acest cuvânt l-a explicat[1052], zicând să nu se spună că este deofiinţă, în ce priveşte suferinţele trupeşti, nici că a luat fiinţă din Tatăl

[1052] Sfântul Împărat Constantin cel Mare, pe baza hotărârii dogmatice a Sinodului I de la Niceea – n. a.

prin despărţire, sau printr-o separaţie (tăiere), fiindcă nu este cu putinţă ca firea cea imaterială, inteligentă şi fără de trup, să fi luat pentru sine o suferinţă trupească. Astfel de învăţături se cuvine să le medităm cu cuvinte dumnezeieşti şi negrăite.

Prea înţeleptul şi evlaviosul nostru împărat gândea astfel de lucruri, iar episcopii au compus această scrisoare în legătură cu adăugirea cuvântului deofiinţă (ομοούσιος)". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 12, 3, în PSB, vol. 44, p. 53)

„Astfel s-a mărturisit că din fiinţă arată că Fiul este din Tatăl şi că nu există ca o parte a Tatălui.

Nouă ni s-a părut că este bine să consimţim la această părere (explicaţie), fiindcă învăţătura evlavioasă (adevărată) ne arată că Fiul este din Tatăl şi că nu este o parte a fiinţei (esenţei) Acestuia. De aceea şi noi înşine ne alăturăm acestui înţeles şi nicidecum nu excludem această expresie, având în faţa ochilor noştri dorinţa de pace şi să nu ne depărtăm de dreapta înţelegere.

Pe lângă aceasta am primit şi expresia *născut şi nu făcut* fiindcă ceea ce este făcut, este o denumire comună a celorlalte făpturi făcute prin Fiul, de la care Fiul nu are nimica asemănător (mai înainte de întrupare). De aci rezultă că El nu este o creatură, asemenea celor făcute prin El, ci substanţa (fiinţa Sa) este mai presus decât toată făptura. Cuvintele dumnezeieşti ne învaţă că această fiinţă S-a născut din Tatăl, felul naşterii fiind inexprimabil şi neînţeles (nepătruns) de toată firea cea născută.

Tot aşa şi în ce priveşte expresia că Fiul este deofiinţă cu Tatăl, raţiunea care cercetează înţelege că nu e o deofiinţă după felul trupurilor şi nici prin asemănare cu vieţuitoarele muritoare, nici prin împărţirea fiinţei (substanţei) sau despărţirea ei şi nici prin vreo suferinţă, sau prin prefacere, sau înstrăinarea puterii Tatălui, căci fiinţa (firea) Tatălui nenăscut este străină de toate acestea.

Expresia deofiinţă cu Tatăl poate să precizeze că Fiul lui Dumnezeu nu are nicio asemănare cu creaturile cele născute şi că este întru toate asemenea numai cu Tatăl, Carele L-a născut şi că nu este din vreun alt ipostas, sau substanţă, ci numai din Tatăl. Aşa şi mie însumi, când am cercetat (lămurit) acest fel (de interpretare) mi s-a părut că e bine să-l accept, fiindcă am aflat că unii episcopi dinainte, învăţaţi şi vestiţi, şi unii scriitori, în expunerea teologiei (învăţăturii) despre Tatăl şi despre Fiul au folosit expresia deofiinţă (ομοούσιος)". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 12, 9-13, în PSB, vol. 44, p. 54)

„Dar trebuie propovăduit că Fiul este de o fiinţă cu Tatăl, pentru că Fiul nu are nimic egal cu creaturile făcute de Dumnezeu, ci este asemănător prin toate felurile numai Tatălui care L-a născut şi nu este din nicio altă substanţă sau esenţă, ci din Tatăl. Şi lucrul acesta ni s-a părut că trebuie consimţit că a fost bine interpretat: căci ştim că şi unii episcopi din bătrâni, şi scriitori iscusiţi şi nobili, au folosit cuvântul de consubstanţialitate în învăţătura despre Tatăl şi Fiul, adică în raţionamentul divin". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a II-a, cap. XI, în PSB, vol. 75, p. 93)

Deofiinţimea Persoanelor Sfintei Treimi

„Întru nimic nu este atinsă comuniunea după fire (a persoanelor) prin faptul subnumărării. Dar să revenim la certăreţul şi înfumuratul (eretic) şi să acceptăm că (lucrul) care vine al doilea după ceva se subnumără. Să vedem ce rezultă din (acest) raţionament. *Primul om, zice Apostolul, (fiind făcut) din pământ, era pământesc; al doilea om, Domnul, era din cer* (I Cor. 15, 46). Iar în alt loc se spune : *Mai întâi (apare) ceea ce este psihic şi după aceea ceea ce este duhovnicesc; ceea ce este duhovnicesc urmează după ceea ce este psihic* (I Cor. 15, 47). Deci, dacă cel de-al doilea se subnumără celui dintâi iar cel subnumărat este inferior celui faţă de care se subnumără, atunci, după voi, omul duhovnicesc este inferior celui psihic şi cel ceresc este inferior celui pământesc". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. XVIII, în PSB, vol. 12, p. 62)

„Recunoscând identitatea naturii, noi admitem deofiinţimea, şi pentru Dumnezeire nu admitem ideea de compus pentru că Cel Care, după fiinţă, este Dumnezeu şi Tată, a născut pe Cel Care, după fiinţă, este Dumnezeu şi Fiu. Acest fapt este cel care ne îngăduie să evidenţiem consubstanţialitatea sau deofiinţimea. Într-adevăr, Cel Care, potrivit substanţei sau fiinţei Sale, este Dumnezeu, Acela este deofiinţă cu Cel Care, după fiinţă, este Dumnezeu, întrucât şi omul e numit uneori dumnezeu, de pildă, *Eu am zis: Dumnezei sunteţi* (Ps. 81, 6). Chiar şi demonul este numit dumnezeu, de pildă: *căci toţi dumnezeii neamurilor sunt idoli* (Ps. 95, 5). Însă aceia sunt numiţi aşa printr-un favor, pe când aceştia, printr-o minciună. Singur Dumnezeu este Dumnezeu după fiinţă sau după substanţă. Iar când spun *singur* subliniez tocmai fiinţa lui Dumnezeu, substanţa cea sfântă şi necreată". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 8, I, în PSB, vol. 12, p. 133)

„(…) Identitatea actelor lasă să se vadă comunitatea de natură". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 189, VIII, în PSB, vol. 12, p. 389)

„Deci e un singur lucru al amândurora, al Duhului care curăţeşte păcatul şi al Fiului care a făcut curăţirea păcatelor. Iar cei ce au aceeaşi lucrare au numaidecât şi aceeaşi fire. Căci toată lucrarea este rezultatul puterii. Dacă deci lucrarea şi puterea sunt una, cum se poate cugeta o deosebire de fire în cei în care nu aflăm nicio deosebire în putere şi lucrare? Căci precum nu se poate cugeta în cele două însuşiri ale focului, în a lumina şi în a arde, vreo deosebire (de fire), aşa n-ar putea cugeta cineva, dacă cugetă sănătos pe temeiul Scripturii, vreo deosebire de fire între Fiul şi Duhul.

Dar mai înainte s-a dovedit, prin spuse bine-credincioase, că Tatăl şi Fiul au aceeaşi fire şi că nu e cu putinţă să se numească cele de neam deosebit, cu numele de Dumnezeu. Căci dacă nu se zice puţului fiul celui ce l-a săpat, nici n-ar spune cineva dintre cei sănătoşi la minte că zidarul a clădit un fiu, ci prin numirea de fiu şi de tată se arată unitatea după fiinţă, e numaidecât de trebuinţă când cele două sunt una în ceea ce le e propriu şi nu sunt deosebite între ele, cum e Tatăl şi Fiul, ca Fiul să fie unit după fire cu Tatăl". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească,* cuvântul al III-lea, în PSB, vol. 29, p. 430)

„Cât priveşte pe Duhul lui Dumnezeu, şi El este de aceeaşi fiinţă cu Dumnezeu. Iar întrucât una le este natura, atât a lui Dumnezeu, cât şi a Duhului, înseamnă că dacă Dumnezeu este lumină, atunci şi Duhul lui Dumnezeu este tot lumină". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron,* în PSB, vol. 30, p. 104)

În Hristos are loc o unire a trupului cu Sfânta Treime

„(...) Trupul sau templul luat în întregime din femeie nu este de-o-fiinţă cu Dumnezeu-Tatăl, deci nici în aceeaşi fire, dar, fiind primit ca trup al Cuvântului, s-a socotit ca una cu El. Căci Unul este Hristos şi Unul, Fiul, chiar când S-a făcut om. Se înţelege că a înfăptuit unirea, integrând în ea şi trupul, care nu are de la sine calitatea să fie una cu Dumnezeu[1053]. Şi, dacă trebuie să spunem aceasta mai pe scurt şi mai clar, Unul-Născut spune că ceea ce Şi-a dat Sieşi a dat trupului Său (i s-a dat de la Tatăl prin El în Duhul), fiindcă modul unirii cu Dumnezeu nu are altă cale, chiar când are loc în Hristos, întrucât S-a arătat ca om şi a fost om, dar a fost sfinţit trupul prin unirea cu Duhul, în modul negrăit al convergenţei. Şi aşa, trupul s-a înălţat la unirea cu Dumnezeu-Cuvântul fără contopire şi, prin El, cu Tatăl, se înţelege prin relaţie, şi nu prin fire[1054]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a XI-a, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1062)

Egalitatea Fiului cu Tatăl

„(...) Pe El (pe Mântuitorul – n. a.), Tatăl tuturor lucrurilor L-a făcut una cu Sine, L-a îmbrăcat cu puterea Sa şi Îl cinsteşte cu cinstea care I se cuvine Lui. Pe El, Tatăl tuturor lucrurilor L-a făcut una cu El şi L-a îmbrăcat cu puterea Sa". (Sf. Grigorie Taumaturgul, *Discursul adresat lui Origen,* IV, în PSB, vol. 10, p. 18)

„Dar şi sfinţii Lui ucenici ne învaţă că toate prin El şi spre El s-au făcut şi că fiind născutul cel bun din Cel bun şi Fiul Lui adevărat este Puterea şi Înţelepciunea şi Cuvântul Tatălui, nefiind acestea prin împărtăşire, nici adăugându-I-se acestea din afară ca celor ce se împărtăşesc de El şi sunt înţelepţiţi de El şi făcuţi puternici şi cuvântători (raţionali) în El, ci este înţelepciunea de Sine, Cuvântul (Raţiunea) de Sine, Puterea de Sine proprie a Tatălui, Lumina de Sine, adevărul de Sine, dreptatea de Sine, virtutea de Sine şi pecetea şi strălucirea şi chipul şi, pe scurt, rodul atotdesăvârşit al Tatălui şi unicul Fiu, chipul

[1053] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aşa cum omul este una, chiar dacă e format din suflet şi trup, aşa e şi Hristos una, chiar dacă e alcătuit din dumnezeire şi umanitate. Căci Eul este unul, chiar dacă este Eu al mai multor componente, cum este persoana omului una, cu toate că e şi suflet, şi trup şi are în trup multe organe. Eul personal cel unul trăieşte şi conduce toate simţirile şi actele componentelor sale. Eul simte înţepătura din deget, şi el îşi dirijează gândirea cum voieşte. De aceea şi Hristos este acelaşi Eu sau ipostas care dă puterea sfinţitoare trupului, dar o şi primeşte în trup. Dar ceea ce dă El ca Dumnezeu umanităţii Sale dă şi Tatăl şi Duhul, sau dă Tatăl prin El în Duhul Sfânt. Întreaga Treime este unită astfel cu umanitatea Lui. (n. s. 2003, p. 1062)

[1054] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Hristos are loc o unire a trupului cu Sfânta Treime, care porneşte de la lucrarea Tatălui şi se înfăptuieşte prin El, ca Fiul, în Duhul Sfânt, ca şi în cei ce cred în Hristos. Dar în ceilalţi oameni unirea are în lucrare şi subiectul uman. Omul primeşte să treacă lucrarea dumnezeiască sfinţitoare a Treimii asupra sa, fără ca firea sa să aibă pe Fiul ca Subiect al lucrării dumnezeieşti. Lucrarea porneşte din Tatăl, trece prin Fiul şi se desăvârşeşte în Duhul. De fapt, subiectul uman primeşte lucrarea sfinţitoare de la Dumnezeu. Pe de altă parte, nici în Hristos firea omenească, unită cu cea dumnezeiască, nu devine fire dumnezeiască, ci cele două rămân într-o relaţie. Dar această relaţie e realizată şi trăită de un Subiect unic, Care este şi Dumnezeu, şi om. Omul nu se sfinţeşte el însuşi pe sine, cum Se sfinţeşte Hristos, ca Dumnezeu, pe Sine ca om, ci se sfinţeşte prin Hristos. De aceea sfinţirea umanităţii lui Hristos se ridică până la nivelul sfinţeniei Lui dumnezeieşti, cum nu se ridică cea a omului. (n. s. 2004, pp. 1062-1063)

întocmai al Tatălui[1055]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLVI, în PSB, vol. 15, p. 84)

„Egalitatea cu Tatăl trebuie înţeleasă ca o egalitate de fire şi nu ca o măsurare corporală". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XXIV-a, II, în PSB, vol. 17, p. 591)

„Ermia: Dar care este slava Fiului faţă de cea a Tatălui?

Sf. Chiril: Nu este superioară, prietene, dar nici inferioară, ci aceeaşi. Mai bine-zis, precum este înţelepciunea şi puterea Tatălui, aşa este şi slava, fiind în chip negrăit strălucirea fiinţei Celui ce L-a născut şi arătând prin Sine firea din care S-a născut. E aşa cum raza soarelui şi strălucirea luminii ce se răspândeşte din fiinţa celui ce le emite, sunt ca acela din care vin, cugetat de asemenea extremă şi calitate identică cu el". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, p. 247)

„(...) El n-a voit să certe pe leprosul care I-a spus: *Doamne, de voieşti, Tu poţi să mă cureţi* (Mt. 8, 2). El a constrâns, aşa zicând, pe om la o neştiinţă şi mai mare, făgăduindu-i îndată, mai bine-zis, poruncindu-i anticipat împlinirea cererii. Căci a zis: *Voiesc, curăţeşte-te* (Mt. 8, 2)[1056]. Atâţia, care-şi pierduseră vederea, când au alergat la El şi I-au zis: *Miluieşte-ne pe noi, Doamne, Fiul lui David!*, le-a răspuns iarăşi: *Ce voiţi să vă fac?* Iar rugându-L să le aducă în ei lumina mult dorită, le-a dăruit-o iarăşi, fără întârziere (Mt. 20, 34). Pentru ce nu trebuia mai degrabă să spună leprosului: *Tatăl voieşte, curăţeşte-te*; iar celor lipsiţi de vedere: *Ce voiţi să vă facă vouă Tatăl?* Sau nu vom zice despre Sfinţii Apostoli că au voit şi au făcut fapte minunate, depărtând părerea că pot îndeplini semnele dumnezeieşti prin puterea şi lucrarea proprie? Căci au zis celui ce şedea lângă Poarta Frumoasă: *În numele lui Iisus Hristos, Nazarineanul, scoală-te şi umblă!* (Fap. 3, 6). Iar altuia: *Enea, te vindecă pe tine Iisus Hristos* (Fap. 9, 34). Iar minunându-se unii pentru cele făcute prin lucrarea lor, le-a spus pe faţă: *Bărbaţi israeliteni, de ce vă minunaţi de aceasta sau de ce staţi cu ochii aţintiţi la noi, ca şi când cu a noastră putere sau credinţă am făcut să umble acesta?* (Fap. 3, 12). Căci cugetau că trebuie să atribuie lui Hristos slava, şi nu lor înşişi, fiindcă în realitate aveau ca izvor şi rădăcină a harului şi lucrării din ei pe Hristos. Căci i-a ales înaintea altora şi i-a întărit spre apostolat pe ei, împodobindu-i cu darurile dumnezeieşti, dându-le puterea să împlinească fără greutate fapte minunate: *Pe bolnavi vindecaţi-i, pe morţi sculaţi-i, pe leproşi curăţiţi-i, demonii scoateţi-i. În dar aţi luat, în dar să daţi* (Mt. 10, 8). De aceea înţelegând cât se poate de bine cine era Dăruitorul

[1055] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie foloseşte adeseori termenul *prin participare* ca să arate relaţia omului cu Dumnezeu-Cuvântul, dar respinge acest termen când descrie relaţia Fiului cu Tatăl, în opoziţie cu Eusebiu *(Hist. eccl.* 1, 3, 13. (...) sfântul Atanasie afirmă deofiinţimea Fiului cu Tatăl, în vreme ce la Eusebiu se observă, sub influenţa lui Origen, o trăsătură subordinaţiană. După Atanasie, deşi născut din Tatăl, Fiul nu primeşte viaţa, înţelepciunea, puterea de la Tatăl ca de la cineva străin, ci le are împreună cu Tatăl, prin fiinţa comună. De aceea Fiul este de la Sine Raţiune, de la Sine înţelepciune şi Putere, pe când noi le simţim ca avându-le de la un izvor superior. În special simţim cum cuvântul nostru e legat de necesitatea răspunsului nostru, a unei răspunderi faţă de suprema autoritate a lui Dumnezeu, şi apoi de răspunderea noastră faţă de semeni, impusă nouă de o autoritate supremă. Cuvântul lui Dumnezeu implică şi El un răspuns faţă de Tatăl, dar nu ca faţă de cineva exterior. Tatăl naşte Cuvântul vorbindu-Şi Sie, şi Fiul răspunde Tatălui, ca temeliei Sale personale, ca Egalului Său în fiinţă. (n. s. 104, pp. 84-85)

[1056] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Adică Hristos l-a încurajat pe lepros în neştiinţa lui, sau în părerea lui neadevărată că El are de la Sine puterea să-l vindece. (n. s. 376, p. 263)

şi Îndrumătorul puterii aflate în ei, împleteau pe seama Lui cununa slavei, spunând totdeauna celor bolnavi: *În numele lui Iisus Hristos, Nazarineanul*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, pp. 263-264)

„Căci cum va fi Cuvântul mai mic decât Tatăl, odată ce este Fiu? De aceea, deşi Se face şi este Fiul şi om, ca născut din om, nu e mai mic decât Tatăl prin faptul că este şi om. Căci omul nu e, ca om, mai mare sau mai mic decât omul, precum nici îngerul, mai mare sau mai mic decât îngerul, ca înger, sau altcineva dintre cele ce sunt, faţă de tot ceea ce e de aceeaşi fire şi are raţiunea aceleiaşi fiinţe. Deci, dacă este cu adevărat Fiu, e necesar să spunem că este din fiinţa Tatălui, având în Sine toate cele proprii aceleia în mod natural. Şi dacă Tatăl e prin fire Dumnezeu, e vădit că e Dumnezeu după fire şi Cuvântul născut din El. Deci, cum e mai mic Dumnezeu decât Dumnezeu şi decât Cel ce este Acelaşi cu Acela prin faptul că este Dumnezeu?

Altul. De unde vă vine îndrăzneala să spuneţi că e mai mic Fiul, sau Cel ce este în aceleaşi în care e şi Cel ce L-a născut? În ce mod veţi dovedi că e mai mic? După timpul în care a venit la existenţă nu socotesc că L-ar cugeta cineva astfel, chiar dacă ar aiuri la maximum. Căci Fiul este dinainte de veacuri şi El este Făcătorul veacurilor şi nu s-ar putea cugeta mărginit de timp Cel ce are naşterea mai veche decât tot timpul. Dar nu e nici în câtime mai mic decât mărimea Tatălui. Căci firea dumnezeiască se înţelege şi este fără mărime, fără câtime şi netrupească. Deci, cum s-ar arăta mai mic în aceasta Cel născut? Poate va spune cineva: în slavă, în putere, în înţelepciune. Să spună deci cât de mare şi cum este Tatăl în acestea, dacă trebuie să spună şi aceasta, ca să se înţeleagă că Fiul e mai mic, ca unul ce ar fi măsurat în acestea. Sau, dacă Tatăl este în bunătăţi necuprinse şi nemăsurate, şi acestea întrec mult măsura înţelegerii noastre, de unde scot arienii, care toate le îndrăznesc, temeiuri pentru a spune că Fiul e mai mic, spre înlăturarea demnităţii ce o are prin fire? Dar nu se poate susţine în Dumnezeu o opoziţie între mai mare şi mai mic între Tatăl şi Fiul. Căci dacă nu se poate măsura demnitatea Tatălui, cum se va dovedi treapta mai mică a Fiului?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 36)

„Dacă spun (neevlavioşii eretici – n. a.) cu adevărat că Fiul e Dumnezeu care S-a născut din Dumnezeu-Tatăl, şi aşa cred, cum e mai mic decât Tatăl? Căci din aceasta rezultă o mare absurditate, vrednică de toată condamnarea şi pe care, numai auzind-o cineva, o va dezaproba. Căci dacă Fiul se dovedeşte fiind Dumnezeu prin fire, dar prin ceva este mai mic, e necesar să cugetăm că există ceva mai mare ca Dumnezeu. Deci, dacă firea Tatălui nu se cugetă desăvârşită în toate, chiar de e firea lui Dumnezeu[1057], va progresa şi El spre o treaptă mai mare, arătându-Se în Fiul, ca în chipul Lui, că este şi El de firea celui ce primeşte o treaptă mai mică[1058]. Iar aceasta o are în potenţă, chiar dacă nu

[1057] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă ereticii menţin calitatea de Dumnezeu pentru Fiul, dar afirmă că e mai mic, ei trebuie să admită că există ceva mai mare decât Dumnezeu, sau ceva mai mic şi mai mare în Dumnezeu. (n. s. 49, p. 36)

[1058] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Fiul, fiind de fiinţa Tatălui, e mai mic ca Tatăl, cum zic arienii, sau e ceva în fiinţa Tatălui mai mic, sau, după ce Tatăl naşte pe Fiul, urcă la o treaptă mai mare decât Fiul, aceasta înseamnă fie o inegalitate în firea lui Dumnezeu, fie caracterul schimbăcios al ei. Amândouă aceste deducţii sunt absurde. În Dumnezeu nu poate fi nimic mai mic şi mai mare, precum nu poate fi o schimbare în fiinţa Lui. De fapt arianismul, socotind pe Fiul Tatălui ca primă creatură, cobora pe Dumnezeu în planul lumii în sensul panteismului emanaţionist neoplatonic. Toată lupta Părinţilor pentru Dumnezeu ca Treime

a arătat-o. Pentru că cele ce sunt capabile de ceva vor şi primi cele de care sunt capabile când o va cere timpul să le trăiască[1059]. Dar în acestea se exprimă o mare blasfemie. Căci Tatăl nici nu progresează spre un grad mai mare, nici nu primeşte unul mai mic, odată ce este Dumnezeu prin fire. Deci, nici Fiul nu va primi în Sine un grad mai mic, fiind şi El Dumnezeu prin fire, ca să nu se cugete la o jignire a Fiinţei celei mai presus de toate, primindu-se din neînvăţătură născocirea cuvintelor eretice.

Altul. Dacă, fiind Fiu după fire al lui Dumnezeu-Tatăl, Cuvântul din El este mai mic ca El, fie prin raţiunea demnităţii dumnezeieşti, fie pentru că nu e întru totul identic după fire cu Tatăl, fie prin vreunul dintre modurile treptelor mai mici, caracteristica aceasta nu va fi atât a Lui, cât a fiinţei din care s-a crezut că este, dacă peste tot treapta mai mică, sau mai puţin bună ce apare în El se iveşte în El din ea, deşi ea nu arată că pătimeşte aceasta, ca una ce e creată. Căci tot ce naşte un rod îl naşte asemenea sieşi[1060]. Dar, dacă spun că firea Tatălui este mai presus de orice pătimire, este vădit că va fi şi în afară de această scădere. Iar fiind arhetipul bunătăţilor din noi, nu va naşte pe Fiul ca mai mic, ci ca egal şi de-o-fiinţă cu Sine, ca nu cumva Dumnezeu, Care e atât de mult mai presus de noi, să fie mai prejos de noi[1061].

Alt argument, prin reducere la absurd. Arătându-Se pe Sine egal cu Dumnezeu-Tatăl, Hristos spune undeva către ucenicii Săi: *Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl* (In. 14, 9). Deci, cum Cel ce este astfel prin fire, precum afirmă El însuşi adeverind că este aşa, va fi mai mic, cum se spune după aiureala unora? Căci dacă, fiind mai mic, arată în El pe Tatăl, fără să intervină vreo schimbare, treapta mai mică răsfrângându-se asupra Tatălui, cum Se arată El în chipul neprefăcut al Fiului? Dar aceasta este o absurditate. Deci nu e mai mic Fiul, în Care se vede chipul desăvârşit al Tatălui.

Altul. Şi cum va primi Fiul o treaptă mai mică în cele pe care le are Tatăl, când spune fără greşeală: *Toate câte le are Tatăl sunt ale Mele* (In. 16, 15), şi iarăşi, vorbind către Dumnezeu-Tatăl: *Toate ale Mele sunt ale Tale şi ale Tale, ale Mele* (In. 17, 10)? Căci dacă, după aiureala unora, Fiul este în mod real mai mic, deoarece spune adevărul zicând către Tatăl: *Ale Mele sunt ale Tale şi ale Tale, ale Mele*, va atribui şi Tatălui treapta Sa mai mică, şi Sieşi treapta mai mare a Tatălui, înlăturând deosebirea dintre Ei; dacă în fiecare apar cele din fiecare şi dacă ceea ce este al Tatălui este şi al Fiului, şi, iarăşi, ceea ce apare ca propriu Fiului, aceea este propriu şi Tatălui, nimic nu ne va împiedica să spunem şi că Tatăl este mai mic decât Fiul şi că Fiul este mai mare ca Tatăl. Dar este tot ce poate fi mai absurd chiar şi a cugeta ceva asemănător. Deci este egal, şi nu mai mic, Cel ce are prerogativele fiinţei comune cu ale Tatălui.

---

de Persoane de o fiinţă, necreate, deosebite de fiinţa creată a lumii, ca şi pentru Hristos ca Persoană a Treimii, Care a luat în Persoana Sa, pe lângă fiinţa dumnezeiască, şi pe cea omenească, a fost o luptă împotriva oricărui fel de panteism, care nu găseşte niciun sens în existenţă. (n. s. 50, p. 36)

[1059] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Această concepţie ariană despre un dumnezeu care poate deveni mai mic sau mai mare vede pe acest fel de *dumnezeu* ca o esenţă în care există nişte virtualităţi, care se actualizează când vine timpul. Este un panteism emanaţionist, sau evoluţionist. (n. s. 51, p. 37)

[1060] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Acceptând în Fiul o treaptă mai mică, aceasta nu poate să nu-şi aibă originea în fiinţa Tatălui. Căci o fiinţă nu poate naşte ceva neegal cu ea. Diminuând pe Fiul, arienii diminuau de fapt pe Tatăl, în sens panteist. Făceau din El o esenţă cu imperfecţiuni, aşa cum o vedem în lume, socotită ca ultima realitate. (n. s. 52, p. 37)

[1061] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Omul nu naşte un fiu inferior lui. Dacă Dumnezeu ar naşte un Fiu inferior Lui, s-ar dovedi inferior nouă, neputând da naştere unui Fiu egal cu Sine, cum o face omul. (n. s. 53, p. 37)

Alt argument din aceeaşi spusă. Dacă toate câte le are Tatăl sunt ale Fiului, în Tatăl fiind desăvârşirea, desăvârşit va fi şi Fiul, Cel ce are aceleaşi însuşiri proprii şi excepţionale ale Tatălui. Deci nu e mai mic, cum afirmă blasfemia ereticilor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 3, în PSB, vol. 41, pp. 36-38)

„Dar să ne răspundă de ce şi să ne înveţe, dacă sunt cu adevărat înţelepţi, pentru ce, născându-L Tatăl pe Fiul, nu L-a născut egal cu Sine, ci mai mic? Iar dacă S-ar arăta mai bun, prin faptul că L-ar naşte pe Fiul egal cu Sine în toate, ce L-ar împiedica pe Tatăl să facă aceasta? Căci dacă L-ar împiedica ceva în mod necesar, vor mărturisi fără să vrea că e ceva mai mare ca Tatăl. Iar dacă n-ar fi nimic ce-L împiedică, ci având puterea şi ştiinţa că e mai bine să-L nască pe Fiul ca egal, dar voieşte să-L nască mai mic, se va vedea apărând în El o pizmă şi o ciudă, nevrând să dea Fiului egalitatea cu El. Deci Fiul va fi, cum spun aceia, mai mic, fie dintr-o neputinţă a Tatălui în privinţa naşterii Lui, fie dintr-o invidie a Tatălui, după cum rezultă din silogismele lor. Dar ambele ipoteze sunt absurde. Căci firea dumnezeiască e mai presus de orice patimă şi scădere. Deci nu e mai mic Fiul, ca să nu piardă egalitatea în niciun mod, nici din neputinţa Tatălui în a-L naşte pe Cel din El egal cu El, nici fiindcă ar fi împiedicat de pizmă să voiască ceea ce e mai bun[1062]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 38)

„Iar că prin lucrarea întocmai şi întru totul asemănătoare – se înţelege în toate – se arată ca fiind egal în putere, ne va învăţa clar El însuşi în cele următoare, zicând despre Tatăl Său: *Căci cele ce le face Acela, acestea le face şi Fiul asemenea*. Deci cum este mai mic Cel Căruia Îi sunt proprii lucrările egale cu ale lui Dumnezeu şi Tatăl? Oare va lucra cele ale focului altceva decât focul, în care nu se vede nicio schimbare în lucrare? Cum s-ar întâmpla aceasta vreodată? Dar cum va lucra Fiul cele ale Tatălui asemenea Lui, dacă este socotit ca nefiind, din cauza aceasta, egal în tărie cu El?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. VI, în PSB, vol. 41, p. 251)

„(...) Dacă se are în vedere deofiinţimea, cum nu vă veţi arăta lipsiţi de înţelegere socotind pe Dumnezeu şi Tatăl mai mare decât în ea decât pe Cel născut din El? Căci nu vom putea vedea propriu-zis în fiinţa Lor comună pe unul mai mare sau mai mic, sau ceva de felul acesta, ci aşa ceva va fi exterior fiinţei şi în jurul ei. Căci ceea ce există şi subzistă mai înainte se va arăta, în comparaţie cu altul, mai mare sau mai mic. Dar, neexistând un

[1062] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Arianismul era plin de contraziceri, întrucât numea pe Hristos Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, dar socotea pe acest Fiu venit la existenţă mai târziu, întrucât Tatăl, Care L-a născut, trebuia – după ei – să fie mai vechi. Aceasta înseamnă că nu recunoştea că Cuvântul *era la început,* deci înainte de tot ce s-a început, deci că El însuşi era fără început. Dar cum putea Tatăl să nască pe cineva inferior Lui, deci ca pe o creatură, dacă era din fiinţa Lui? Aceasta înseamnă a socoti că fiinţa dumnezeiască din Tatăl nu poate să nască ceva asemenea Lui. Deci o supunea unei evoluţii descrescătoare, cum nu e nicio fiinţă omenească; sau vedea pe Dumnezeu (Tatăl) gelos pe un Fiu egal cu El, ceea ce înseamnă a-L vedea iarăşi ca pe o existenţă supusă unor neputinţe. Toate acestea arătau contradicţiile ariene ca fiind contradicţii proprii panteismului. Dacă Dumnezeu este Dumnezeul iubirii – şi numai aşa poate fi – El trebuie să fie aşa din veci. El trebuie să fie din veci Tată şi Fiu. Fiul ţine de Tatăl, cum ţine căldura de flacăra focului. O esenţă sau persoană cu imperfecţiuni este de necugetat. Trebuie să aibă deasupra ei o alta. (n. s. 54, pp. 38-39)

subiect anterior în cele despre care se spun acestea, cum ar fi ele prin ele, chiar dacă se cugetă şi se definesc în planul accidentelor? Deci când ni se numesc mai mare şi mai mic, nu vă gândiţi la fiinţa Unuia-Născutului, dar nici la a Tatălui, ci numai la superioritățile sau inferioritățile exterioare, şi nu măriţi pe Tatăl şi micşoraţi pe Fiul, căci auziţi pe Fiul spunând: *Cel ce nu cinsteşte pe Fiul, nu cinsteşte nici pe Tatăl* (In. 5, 23); şi că se cuvine ca toţi să cinstească pe Fiul cum Îl cinstesc pe Tatăl. Fiindcă trebuie îmbrăcate într-o slavă egală cele ce nu se împart în fiinţe străine, ci au una şi aceeaşi fiinţă, cum a învăţat foarte bine Hristos[1063]. (...) Căci desigur că spune adevărul Cel ce este prin Sine adevărul, precum putem şi noi să probăm aceasta din calitatea faptelor. Faptul de-a fi mai mare sau mai mic nu se spune referitor la fiinţa vreunora, ci despre cele ce sunt în jurul fiinţei. De pildă: Un om nu va fi mai mare sau mai mic ca alt om, întrucât se cugetă şi se numeşte om. Căci nici nu e un om, ca om, mai mic ca alt om, nici nu e mai mare. Căci raţiunea firii este egală în toţi. Aceeaşi raţiune se păstrează şi în îngeri, sau în oricare existenţă făcută şi numărată în creaţiune. Deci acestea (mai mare, mai mic) nu sunt cuprinse în fiinţe, ci se adaugă ca accidente la fiinţe, sau unora din cele ce au fiinţa comună, cum am arătat mai sus[1064]. Cum va fi Tatăl mai mare ca Fiul, fiind Acesta prin fire Dumnezeu, sau din Dumnezeu cel prin fire? Faptul de-a fi Fiul din El ne sileşte pe noi să-L considerăm fără voie de o fiinţă cu El. Dat fiind deci, ca un fapt neîndoielnic, că Fiul este Dumnezeu după fire, să cercetăm, de doreşti, dacă, atribuindu-I cinstire egală cu Cel din care este, nu vom slăvi şi pe Cel care L-a născut, sau vom face contrariul, batjocorind pe Cel născut cu o cinstire şi slavă mai coborâtă şi mai mică, socotind că aceasta este mai adevărat. Căci e o slavă a Tatălui să nască pe Unul care este după fire cum este şi El[1065]. Dar se va întâmpla contrariul, de nu va păstra Fiul strălucirea cuvenită Lui, dacă ar fi mai mic, fie în slavă, fie în altceva din cele care I se cuvin în mod necesar, ca să se arate prin toate că este Dumnezeu desăvârşit şi adevărat. Iar Fiul având aceeaşi fire, să nu râzi, omule, dacă cinsteşte pe Tatăl; nici nu te supune pedepsei dispreţuind în chip prostesc ceea ce nu trebuie. Căci trebuie să ne minunăm şi de aceasta, ca de ceea ce I se cuvine, că cinsteşte şi iubeşte pe Cel ce L-a născut. Căci orice fel de virtute are ca izvor şi rădăcină fiinţa supremă, arătându-se întâi în ea bunătăţile, ca să curgă la noi, care suntem făcuţi după chipul ei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, pp. 377-378)

[1063] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ernest Renan I-a recunoscut lui Hristos toate însuşirile, dar a socotit că S-a amăgit pe Sine socotindu-Se Fiul lui Dumnezeu. Dar cum mai poate fi socotit superior cel ce-şi închipuie, plin de încredere în sine, că e Dumnezeu, fără să fie? Nu e lipsit de o conştiinţă trează şi realistă? Şi atunci, cum poate fi recunoscut plin de calităţi? (n. s. 677, p. 378)

[1064] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiecare om e o unitate formată din aceleaşi componente. Aceasta e firea comună a tuturor oamenilor, sau definiţia, sau raţiunea ei. Dar fiecare persoană, sau ipostas, ca existenţă concretă a firii, se foloseşte de aceleaşi posibilităţi ale ei în mod diferit. Posibilităţile comune ale oamenilor sunt maleabile, cuprind în ele şi libertatea. În afară de aceea, fiecare om are diferite daruri şi trăieşte în alte împrejurări, fără ca acestea să iasă din unitatea comună a aceloraşi componente şi deci să facă pe purtătorii concreţi ai aceleiaşi firi inegali după fire. Toţi omenii folosesc aceleaşi organe pentru vorbire, dar fiecare vorbeşte într-un mod oarecum diferit, dar toţi se pot înţelege. Firea rămânând aceeaşi în toate persoanele, ele se pot înţelege, ba chiar au nevoie una de alta. (n. s. 678, p. 378)

[1065] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A spune că Fiul pe care Îl naşte Tatăl e mai mic după fire ca Tatăl înseamnă a micşora chiar slava Tatălui, socotindu-L incapabil să nască pe altul egal cu El. Cel născut este egal în fiinţă cu cel ce-l naşte. Dacă micşorăm pe Fiul, micşorăm şi pe Tatăl. (n. s. 679, p. 378)

„Deci ce înseamnă că Fiul se trimite de către Tatăl? Oare va fi pentru aceasta mai mic? Oare când, din corpul solar, se trimite lumina, va fi aceasta de altă fire ca el şi mai mică decât el? Cum nu e un lucru nepriceput chiar şi numai a cugeta astfel? Deci Fiul, fiind lumina Tatălui, se trimite la noi ca o rază neschimbată a Lui. E ceea ce a şi afirmat David, zicând: *Trimite lumina Ta şi adevărul Tău* (Ps. 42, 3). Şi dacă este slavă a Tatălui a avea lumina, cum este mai mic ca El, Cel prin Care se slăveşte Tatăl?[1066]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 734)

„Deci deoarece, fiind de aceeaşi fire cu Dumnezeu, este şi Fiul lui Dumnezeu după fire (şi nu e nicio piedică să Se compare cu Tatăl, fiind la fel cu El), cum va fi mai mic?[1067]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a X-a, cap. întâi, în PSB, vol. 41, p. 917)

„Dar modul chenozei de bunăvoie, îmbrăcarea chipului smereniei pentru umanitate, Îl face pe Unul-Născut Dumnezeu, Care răsare din Tatăl, este egal cu El, de un chip cu El şi întru El, să Se arate în manifestări mai mici decât cele în care se menţine Tatăl. Şi să nu te miri dacă Fiul pare să fie mai mic decât măreţia Tatălui din pricina omenescului, când, din pricina aceasta, Pavel afirmă că a fost pus mai prejos şi decât îngerii, scriind astfel: *Pe Cel micşorat cu puţin faţă de îngeri, pe Iisus îl vedem încununat cu slavă şi cu cinste din pricina morţii pe care a suferit-o* (Evr. 2, 9), poruncindu-se şi sfinţilor îngeri să I se închine[1068]. Căci, *când aduce în lume pe Cel întâi născut, El zice: Şi să se închine Lui toţi îngerii lui Dumnezeu* (Evr. 1, 6)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a XI-a, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 1032)

Hristos – „Tatăl este mai mare decât Mine"[1069]

Tatăl este mai mare decât Mine (In. 14, 28). Făpturile cele nerecunoscătoare, neamurile diavolului, s-au servit şi de acest text. Or, eu cred cu tărie că chiar aceste cuvinte

[1066] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă soarele n-ar răspândi lumină, ar mai fi soare? Dacă din Tatăl nu s-ar naşte lumină, care ar mai fi slava Lui? Cum s-ar mai arăta că în El este sensul tuturor? Fiul este slava Tatălui. Dar aceasta nu arată că Fiul este mai important decât Tatăl. Căci Fiul ca lumină Se naşte din Tatăl. Amândoi sunt la fel de importanţi. Nici Unul nu mai este existenţa supremă fără Celălalt. (n. s. 1375, p. 734)

[1067] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Chiril nu admite nicio inferioritate a Fiului faţă de Tatăl, când Fiul se compară cu Tatăl, după fiinţa dumnezeiască. El înţelege declaraţia Fiului că Tatăl este mai mare decât El, numai legată de faptul că S-a făcut şi om. E mai mic decât Tatăl ca om, dar a primit de bunăvoie, sau din iubire, să fie mai mic în această calitate, ceea ce, pe de altă parte, Îl arată iarăşi mare, traducând iubirea Tatălui în forma smeririi Sale. Persoanele dumnezeieşti sunt deosebite, dar nu mai mici una ca alta, nici chiar prin accidente, sau prin adaosurile cu voia, cum le vede Sfântul Chiril apărând în persoanele umane. Am menţionat însă că varietatea persoanelor umane nu vine numai din nişte accidente exterioare, voite, sau datorate unor diferite împrejurări, ci pentru că Dumnezeu, Creatorul însuşi, a făcut fiinţa umană şi lucrează mereu cu ea, ca să-şi arate bogăţia ei în varietatea persoanelor, niciodată uniforme. De aceea putem cugeta că însăşi fiinţa divină îşi arată bogăţia ei în varietatea celor trei Persoane, făcând ca şi persoanele umane să-şi aibă varietatea sau unicitatea lor, şi să se întregească prin comuniunea lor. (n. s. 1742, p. 917)

[1068] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu cel întrupat S-a pogorât mai prejos de îngeri, mai ales prin moarte, căci îngerii, neavând trup, nu mor. Dar, după aceea, I s-au închinat şi ca om îngerii, căci Subiectul umanităţii este Dumnezeu. (n. s. 1943, p. 1032)

[1069] In. 14, 28.

arată că Fiul e deofiinţă cu Tatăl. Într-adevăr comparaţiile ştiu că se fac din capul locului, între lucruri de aceeaşi natură. Zicem, de pildă, despre un înger că e mai mare decât alt înger, un om mai drept decât alt om, o pasăre mai rapidă decât altă pasăre. Dacă, deci, comparaţiile se fac între lucruri din aceeaşi specie şi dacă prin comparaţie Tatăl a fost mai mare decât Fiul, atunci Fiul e deofiinţă cu Tatăl.

Dar poate că mai e şi altă idee ascunsă în acest text. Ce mirare ar fi dacă s-ar recunoaşte că Tatăl e mai mare decât El, din moment ce El e Fiu şi S-a făcut trup, întrucât a fost văzut inferior îngerilor ca mărire şi oamenilor ca înfăţişare ? *Micşoratu-L-ai, spune Scriptura, pe Dânsul cu puţin faţă de îngeri* (Ps. 8, 6) (...) Acesta-i motivul că Fiul e mai mic decât Tatăl! El a murit pentru tine ca să te mântuiască din pierzania morţii şi să te facă să ai parte de o viaţă cerească. Aceasta-i ca şi cum ai învinui pe un doctor că se apleacă spre suferinţele bolnavilor luând parte la mirosul greu al bolii, spre a vindeca pe cei încercaţi de suferinţe". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 8, V, în PSB, vol. 12, p. 136)

„Fiul însuşi n-a zis: *Tatăl Meu este mai presus (κρειττον) de Mine*, ca să nu-L cugete cineva străin de firea Aceluia. Ci a spus *mai mare*, nu prin vreo mărime oarecare, sau prin timp, ci pentru naşterea din El. Căci chiar zicând *este mai mare* a arătat iarăşi identitatea fiinţei". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi împotriva arienilor, XLVIII, în PSB, vol. 15, p. 224)

Egalitatea Persoanelor Sfintei Treimi

„Între persoanele Sfintei Treimi nu poate fi vorba de una mai mare şi de alta mai mică, întrucât un singur izvor al dumnezeirii este Cel care ţine în puterea Lui totul". (Origen, *Despre principii*, Cartea I, VII, 3, în PSB, vol. 8, p. 77)

„(…) Noi n-am fi în stare să socotim mai mic decât Fiul lui Dumnezeu pe Cel pe care-L numim acum Tatăl Lui". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VIII-a, cap. XIV, în PSB, vol. 9, p. 515)

„Dacă după esenţă (Fiul – n. a.) este întru totul asemenea (Tatălui), întru totul asemenea trebuie să fie şi în privinţa puterii. (Persoanelor) a căror putere este egală, de bună seamă, egală le este şi lucrarea". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. VIII, în PSB, vol. 12, p. 36)

„Poporul rosteşte (în acest imn) vechea formulă şi nimeni n-a crezut vreodată că greşesc cei care zic: *Lăudăm pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Sfântul Duh, Dumnezeu*". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 87)

„Se spune Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul şi Dumnezeu Sfântul Duh. Dar Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh sunt un singur Dumnezeu, nu trei. Raţiunea acestei uniri este nedeosebirea. Căci deosebire fac numai aceia care adaugă sau micşorează, ca arienii care, împărţind Treimea pe trepte de merit[1070] o destramă şi o împing în pluralitate. Iar începutul pluralităţii este alteritatea. Şi fără alteritate nu se poate înţelege ce este pluralitatea.

[1070] Tâlcuirea Prof. David Popescu: Arie, negând dumnezeirea lui Hristos, Îl socotea inferior lui Dumnezeu Tatăl, dar superior Duhului Sfânt, împărţind astfel Treimea în trepte de merit. (n. s. 5, p. 17)

Deosebirea dintre trei sau mai multe lucruri constă în gen, specie şi număr. De câte ori se zice acelaşi, de atâtea ori se spune şi deosebit. Iar acelaşi se spune în trei moduri: după gen, de pildă om şi cal, care sunt din acelaşi gen, ca animale; după specie, cum sunt Cato şi Cicero, care sunt în aceeaşi specie ca oameni, şi după număr, cum sunt Tullius şi Cicero, două nume din aceeaşi familie. De aceea se spune ceva deosebit fie după gen, fie după specie, fie după număr. Dar după număr deosebirea o face varietatea celor întâmplătoare, căci trei oameni se deosebesc nu prin gen sau specie, ci prin cele întâmplătoare ale lor". (Boethius, *Articole teologice*, I, 1, în PSB, vol. 72, p. 17)

Lipsirea uneia dintre Persoanele Sfintei Treimi de cinstire şi respect - gravitatea

„Omul cinstit, la fel cinsteşte pe Fiul, cum cinsteşte pe Tatăl, dar când la mijloc e o necinste, atunci necinstea adusă Fiului trece şi asupra Tatălui, iar pe faţa noastră se aşează ca un fel de văl, încât avea dreptate să spună proorocul Ieremia: *ocara ne acoperă faţa*". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, omilia V, cap. VIII, în PSB, vol. 6, p. 383)

„Căci cine nu are o concepţie adevărată despre Dumnezeu şi despre Hristosul Său, acela s-a îndepărtat de Dumnezeu şi de Unul-Născut, Fiul Său, iar pe Tatăl şi pe Fiul, aşa cum I-a scornit nebunia lui, nu-I mai cinsteşte după cuviinţă". (Origen, *Despre rugăciune,* Introducere, cap. XXIX, 10, în PSB, vol. 7, pp. 275-276)

„(...) Cel ce păcătuieşte şi huleşte împotriva Fiului, în mod necesar păcătuieşte şi huleşte şi împotriva Tatălui şi a Sfântului Duh". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* Către acelaşi episcop Serapion, XII, în PSB, vol. 16, p. 96)

„Astfel, deci, lipsa de respect faţă de una din persoanele Treimii, în Care trebuie să credem, este o tăgăduire a întregii Dumnezeiri". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XXIV-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 599)

„Căci cuvântul despre Fiul însoţeşte în mod necesar cuvântul despre Tatăl şi cunoştinţa despre amândoi este nedespărţită. De aceea pe iudeii, care s-au rătăcit de la adevăr, pentru că nu primeau pe Fiul, dar socoteau că ei cunosc pe Dumnezeu, Mântuitorul i-a certat zicând: *Nici pe Mine nu Mă ştiţi, nici pe Tatăl Meu. Dacă M-aţi fi ştiut pe Mine, şi pe Tatăl Meu l-aţi fi ştiut* (In. 14, 17). Căci cunoştinţa despre fiecare din ei se referă la amândoi". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a VII-a, în PSB, vol. 38, p. 237)

„Dar mă întreb cum, deşi păreţi să fiţi înţelepţi şi nu puţin exercitaţi prin raţionamentele din afară (eline) în capacitatea de-a cugeta cele rele, socotind că micşorând pecetea lui Dumnezeu-Tatăl, adică pe Fiul, nu cunoaşteţi că-L micşoraţi atât pe Acesta, cât şi pe Acela, a Cărui pecete este, Care trebuie să aibă în mod necesar cele ce apar în Fiul?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 5, în PSB, vol. 41, pp. 590-591)

„Dar eu, fiindcă socotesc cu totul de nesuportat cele pe care le-au îndrăznit aceşti netrebnici, încerc să arăt, urmând iarăşi dumnezeieştii Scripturi, că, deoarece neagă pe

Fiul, vor nega şi pe Tatăl şi sunt până la urmă oameni fără Dumnezeu şi nu au nicio nădejde în lumea aceasta, după cum s-a scris (Efes. 2, 12). Şi că vorbim drept, va da mărturie adevăratul iubitor de Dumnezeu Ioan, care a scris aşa: *Oricine tăgăduieşte pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturiseşte pe Fiul are şi pe Tatăl* (I In. 2, 23). Foarte drept spune purtătorul de Duh, mărturisind conform argumentului propriu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 867)

„Fiindcă cel ce socoteşte că trebuie să necinstească pe Fiul urăşte pe Tatăl, nepăcătuind împotriva altei firi, ci dispreţuind însăşi mărirea Dumnezeirii după fire[1071]. Căci nu ar putea cineva să ocărască pe Fiul dacă ar respecta firea Tatălui, deoarece, cunoscând ce este prin lucrare Tatăl, cum ar ignora pe Cel născut din El? Sau cine n-ar ocărî pomul, batjocorind rodul născut din el? Deci păcatul faţă de Fiul e o dovadă neîndoielnică a necunoaşterii Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. al doilea, în PSB, vol. 41, p. 967)

„Căci nu sunt străini de păcatul împotriva Tatălui cei ce necinstesc pe Fiul, sau socotesc că trebuie să-L urască. Căci, precum cei cărora li se pare că raza soarelui nu e necesară la nimic bârfesc cauza ei şi extind judecata asupra ei spre soarele din care este aceea şi precum cel ce dispreţuieşte buna mireasmă a florilor extinde împuţinarea spre florile din care se răspândeşte aceea, la fel socotesc că se întâmplă şi cu Unul-Născut şi cu Cel care L-a născut. Căci cei ce osândesc ceva apărut din altceva nu pot să laude pe aceea din care este. De aceea a spus Hristos iudeilor: *Nu poate pomul bun să facă roade rele, nici pomul rău să facă roade bune* (Mt. 7, 18). Căci ceea ce e adevărat despre una dintre acestea socotesc că se aplică în mod necesar ambelor. Fiind de o singură fire, cum nu le vor fi comune atât cele inferioare, cât şi cele luminoase? Şi ceea ce spune cineva despre ceea ce e din izvor, va spune şi despre izvorul însuşi. De aceea zice Hristos: *Cel ce Mă urăşte pe Mine, urăşte şi pe Tatăl Meu*. Referă deci cu dreptate şi la Persoana Tatălui cele pe care le spun unii despre El. Prin aceste cuvinte, ne asigură şi pe noi că El nu este altul decât Tatăl după raţiunea identităţii în toate, iar pe ascultătorii care păcătuiesc urându-L îi condamnă, afirmând că cel ce nu voieşte să se închine Lui va fi osândit şi fără ajutor, ca unul ce a greşit nebuneşte şi împotriva Persoanei Tatălui[1072]. Şi Se va supăra şi Tatăl

[1071] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A necinsti pe Fiul înseamnă a necinsti pe Tatăl, Care L-a născut şi Care-L iubeşte ca Tată al Lui, înseamnă a nu considera că ţine de firea dumnezeiască să fie născătoare şi să aibă un Născut, să fie în trei Persoane, înseamnă a o priva de iubire şi de viaţa plină de bogăţii şi de bucurii, înseamnă a o reduce la o realitate simplistă, uscată, monotonă. Firea dumnezeiască nu e lipsită de bogăţie, de viaţă, de posibilităţi variate de existenţă, aşa cum e, până la un grad, cea omenească. Ea e unitară în bogăţia ei. Are o bogăţie care totuşi nu o scoate dintr-o anumită unitate. E o mare bogăţie interpersonală; tocmai în neieşirea Persoanelor din relaţiile dintre ele stă unitatea ei. (n. s. 1818, p. 967)

[1072] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nerecunoscând lui Dumnezeu capacitatea de a naşte un Fiu şi iubirea faţă de Acela, îl socotesc redus din puterea şi capacitatea iubitoare. Naşterea indică o putere a Celui ce naşte. A fi cu totul neroditor este o uscăciune. E greu de înţeles că ar avea în acest caz o putere creatoare, deci o libertate de-a nu rămâne redus la El însuşi. Iar dacă are putere creatoare, cum n-ar avea şi puterea unei rodnicii mai mari, adică puterea de-a naşte un egal cu Sine? Un Dumnezeu care nu e astfel n-ar cunoaşte şi n-ar trăi iubirea ca tot ce este mai înalt şi forma celei mai înalte bucurii şi fericiri. Negând Dumnezeirea Fiului, neagă astfel întreaga fire a lui Dumnezeu, care nu poate să nu fie rodnică şi iubitoare, existând concret în Tatăl, în Fiul şi în Sfântul Duh. (n. s. 1820, pp. 969-970)

împreună cu Cel Născut din El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a zecea, cap. al doilea, în PSB, vol. 41, p. 969)

„(...) Nu se poate ştirbi ceva din Treime fără să se aducă ştirbire întregii Treimi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", cartea I, cap. II, 3, în PSB, vol. 57, p. 772)

„Cine tăgăduieşte pe Tatăl, Îl tăgăduieşte şi pe Fiul. *Oricine tăgăduieşte pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturiseşte pe Fiul are şi pe Tatăl* (I In. 2, 23). Învaţă, aşadar, că e nedespărţită cinstea Tatălui şi a Fiului, nedespărţită vrednicia, şi că nu se poate cinsti Fiul fără Tatăl, şi nici Tatăl fără Fiul. Dar nimeni nu poate cinsti pe Dumnezeu şi pe Fiul lui Dumnezeu, decât în Hristos Cel unul născut Fiu al lui Dumnezeu, fiindcă nu poate avea Duhul Însuşi al cinstirii lui Dumnezeu decât în Duhul lui Hristos, precum spune apostolul: *Dar voi nu sunteţi în carne, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos acela nu este al Lui*. Şi iarăşi: *Cine va ridica pâră împotriva aleşilor lui Dumnezeu? Dumnezeu este Cel Care îndreptează* (Rom. 8, 9; 33-34)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. VII, 5-6, în PSB, vol. 57, pp. 794-795)

„Când tăgăduieşti pe unul singur Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ai tăgăduit totul. În aceasta stă raţiunea tainei bisericeşti şi a dreptei credinţe, că, acela care tăgăduieşte o parte a tainei, nu poate mărturisi partea cealaltă. Căci atât de legate şi de încorporate sunt toate, încât nu poate fi una fără alta, ci cel ce a tăgăduit numai o parte din toate, nu-i mai foloseşte la nimic să le creadă pe celelalte toate. Dacă tăgăduieşti că Domnul Iisus Hristos este Dumnezeu, este de trebuinţă ca, tăgăduind pe Fiul lui Dumnezeu, să-l tăgăduieşti şi pe Tatăl, fiindcă, după cum spune Dumnezeu Însuşi, *Oricine tăgăduieşte pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturiseşte pe Fiul are şi pe Tatăl* (I In. 2, 28). Tăgăduind astfel pe Cel născut, îl negi şi pe Cel ce L-a născut. Tăgăduind că este Fiul lui Dumnezeu Cel născut în trup, urmează să tăgăduieşti şi pe cel născut în Duh, fiindcă este Acelaşi Cel născut în trup, Care mai înainte a fost născut în Duh. Necrezând deci în Cel născut în trup, trebuie să nu crezi nici în Cel ce a pătimit. Necrezând însă în patimile Lui, ce rămâne decât să tăgăduieşti şi învierea, fiindcă credinţa în Cel sculat din morţi vine din credinţa în Cel Ce a murit şi nu poate sta în picioare adevărul învierii, dacă nu i-a precedat faptul morţii. Tăgăduind, aşadar, pe Cel Ce a pătimit şi a murit, tăgăduind şi pe Cel ce a înviat din morţi, însemnează că tăgăduieşti şi pe Cel ce S-a înălţat la cer, fiindcă înălţarea fără înviere nu putea să fie şi cel ce nu crede în înviere, nu poate crede nici în înălţare, precum spune apostolul: *Cel Care S-a pogorât, Acela este Care S-a suit*. Aşadar, după tine Domnul Iisus Hristos nici n-a înviat din morţi, nici nu S-a ridicat la cer, nici nu S-a aşezat de-a dreapta Tatălui, nici nu va veni acea zi aşteptată a judecăţii de apoi şi nici nu va judeca viii şi morţii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XVII, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 848-849)

„(...) În Treime fiecare Persoană cuprinde în sine vrednicia întregii Treimi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXI, 3, în PSB, vol. 57, p. 873)

„Prea înţeleptul Amfilohie (...), intrând în palat (...) şi văzându-l pe Arcadie, fiul împăratului, şezând alături de tatăl său, l-a salutat solemn pe Teodosie, pe fiu însă nu l-a onorat cu acelaşi salut. Iar împăratul, crezând că Amfilohie a uitat, l-a poftit să-i dea salutul de rigoare. El însă spuse: *Îi este de ajuns propria-i cinstire*. Întristat, împăratul s-a gândit că afrontul adus fiului este o jignire pentru el însuşi. Apoi prea înţeleptul Amfilohie i-a dezvăluit hotărârea intenţiei sale şi a spus cu glas tare: Vezi, împărate, cum nu poţi admite să se aducă o jignire fiului tău? Crede dară că şi Dumnezeul tuturor îi detestă pe aceia care se încumetă să-L necinstească pe Fiul Său Unul-Născut şi ca nişte ingraţi îl privesc mereu cu ură pe Mântuitorul şi Binefăcătorul lor. Înţelegând împăratul acest lucru şi admirând totodată faptele şi spusele lui, a dat imediat o lege de interzicere a adunării ereticilor. (Teodoret, V, 16)". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a IX-a, cap. XXV, în PSB, vol. 75, p. 363)

Fiecărei Persoane a Sfintei Treimi Îi sunt interioare Celelalte două

„(...) În El (Duhul Sfânt – n. a.) se află deplinătatea substanţială a Cuvântului lui Dumnezeu[1073]". (Origen, *Despre principii,* cartea a II-a, IV, 6, în PSB, vol. 8, p. 145)

„Adorând pe Dumnezeu, din Dumnezeu, mărturisim specificul ipostaselor şi rămânem la credinţa într-un singur Dumnezeu: considerăm că în Dumnezeu - Tatăl şi în Dumnezeu - Fiul există acelaşi chip, care reflectă imuabilitatea divinităţii. Fiul există în Tatăl şi Tatăl în Fiul, pentru că Acesta este la fel ca şi Acela, iar Acela ca şi Acesta, şi în felul acesta cei doi sunt una, încât privite după specificul persoanelor, sunt una şi una, însă după identitatea firii, cele două sunt una. Cum, deci, dacă există unul şi unul, nu există doi Dumnezei ? Pentru (motivul) că şi chipului regelui se zice rege, dar nu (avem) doi regi. Nici puterea nu se scindează, nici slava nu se împarte. Şi după cum autoritatea care ne stăpâneşte este una, (şi nu mai multe), la fel şi slava dată nouă este una, şi nu mai multe, pentru că cinstea dată chipului trece asupra prototipului. Deci, ceea ce aici prin imitare este chipul, aceasta este acolo, după fire, Fiul. Şi după cum în cele realizate de tehnică asemănarea rezidă în formă, la fel şi în natura divină şi simplă, unitatea rezidă în participarea la divinitate. Unul este şi Duhul Sfânt, enunţat de asemeni separat, dar unit cu Tatăl cel unic prin Fiul cel unic, Care completează prea Sfânta şi fericita Treime. Intimitatea Sa cu Tatăl şi Fiul o vădeşte foarte clar faptul că n-a fost rânduit printre creaturi, ci aparte, pentru ca El nu este o (creatură) dintre cele mai multe, ci unul (creator). După cum Tatăl este Unul şi Fiul este Unul, la fel şi Duhul Sfânt Unul este. Prin urmare, atât de departe se găseşte faţă de natura creată, pe cât de departe se află Cel ce este unic faţă de creaturile cele ce sunt multe (la număr); este atât de unit cu Tatăl şi Fiul, pe cât de unită este celula de celulă.

Şi nu se vede numai de aici că participă la firea (lui Dumnezeu), ci şi din faptul că se spune (despre El) că este *din Dumnezeu* (...) Duhul se mai zice şi Duh al lui Hristos, pentru că este legat fiinţial de El". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. XVIII, în PSB, vol. 12, pp. 60-61)

„(…) Căci după cum atunci când prinzi una din marginile unui stejar, automat tragi şi pe cealaltă, tot aşa când tragi Duh (…) prin El tragi în acelaşi timp şi pe Fiul, şi pe Tatăl.

[1073] Notă Pr. T. Bodogae: Aici nu mai poate fi vorba de o unire morală. (n. s. 633, p. 145)

Dacă înţelegi cu adevărat pe Fiul, Îl vei vedea din amândouă părţile, El va aduce, pe de-o parte, pe Tatăl şi din cealaltă pe Duhul Său propriu[1074]. Într-adevăr, Cel Care e mereu în Tatăl, Acela nu va putea fi rupt de Tatăl şi nu va fi niciodată despărţit de Duhul Său, Care lucrează totul în toţi. Şi tot aşa, dacă primeşti pe Tatăl, prin puterea Lui primeşti în acelaşi timp şi pe Fiul şi pe Duhul, pentru că nu-i cu putinţă în niciun fel să-ţi închipui o întrerupere sau o împărţire în aşa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărţit de Fiul, ci concepi în acelaşi timp în Ei o comunitate şi o deosebire negrăită şi cumva neînţeleasă, fără ca deosebirea ipostaselor să rupă continuitatea fiinţei, fără ca această comunitate de substanţă să elimine particularitatea semnelor distinctive. Şi să nu te miri dacă zicem că Acelaşi e în acelaşi timp şi unit şi despărţit, căci de fapt concepem, ca într-o ghicitură, un fel de despărţire unită şi o unire despărţită". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 38, IV, în PSB, vol. 12, pp. 181-182)

„(...) Nu trebuie să îndepărtăm pe Duhul nici de Tatăl şi nici de Fiul". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 125, II, în PSB, vol. 12, p. 306)

„Fiul este întru Tatăl şi Tatăl întru Fiul. Tatăl fiind la dreapta, la dreapta este şi Fiul. Şi şezând Fiul la dreapta, Tatăl este întru Fiul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi împotriva arienilor, LXI, în PSB, vol. 15, p. 227)

„Aşa cum lucind soarele, poate spune cineva că luminează şi strălucirea lui, – căci una e lumina şi nu se poate despărţi şi desface –, la fel unde este şi Se numeşte Tatăl, acolo este numaidecât şi Fiul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, XLI, în PSB, vol. 15, p. 278)

„(…) *Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine*. Căci Fiul este întru Tatăl, cum se cuvine să cugetăm, fiindcă tot ce este Fiul este propriu fiinţei Tatălui, ca strălucirea din lumină şi ca râul din izvor, încât cel ce vede pe Fiul vede ceea ce e propriu Tatălui şi înţelege că fiinţa Fiului fiind din Tatăl este la fel în Tatăl. Dar şi Tatăl este în Fiul, pentru că Fiul este ceea ce e propriu Tatălui, precum e în strălucire soarele şi în cuvânt (raţiune) mintea şi în râu izvorul. Astfel, cel ce vede pe Fiul vede ceea ce e propriu fiinţei Tatălui şi înţelege că Tatăl este în Fiul. Căci Fiul fiind chipul şi dumnezeirea Tatălui, urmează că Fiul este în Tatăl şi Tatăl, în Fiul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, III, în PSB, vol. 15, p. 328)

„Zicând: *Eu şi Tatăl una suntem* (In. 10, 30), a adăugat: *Ca să cunoaşteţi că Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine* (In. 10, 38). Iar după aceasta iarăşi a spus: *Cel ce Mă vede pe Mine vede pe Tatăl* (In. 14, 9). În aceste trei spuse este acelaşi înţeles. Căci cel ce a cunoscut că Fiul şi Tatăl sunt una ştie că Fiul este în Tatăl şi Tatăl în Fiul. Pentru că dumnezeirea Fiului este a Tatălui şi ea este în Fiul. Şi cel ce a înţeles aceasta s-a convins că cel ce vede pe Fiul vede pe Tatăl. Căci în Fiul se vede dumnezeirea Tatălui.

Acesta va putea s-o înţeleagă cineva mai uşor din pilda chipului împăratului. Căci în chip este înfăţişarea şi figura împăratului şi în împărat este înfăţişarea chipului. Între chip şi împărat este o asemănare deplină, încât cel ce priveşte la chip priveşte în el pe împărat;

[1074] Persoanele Sfintei Treimi se conţin şi se dăruiesc reciproc. E ceea ce se numeşte perihoreză, inhabitarea şi interioritatea reciprocă a Persoanelor Sfintei Treimi. – n. a.

şi iarăşi, cel ce priveşte pe împărat cunoaşte că el este cel din chip. Iar prin asemănarea neschimbată, celui ce voieşte să privească după chip la împărat, chipul i-ar putea spune: *Eu şi împăratul una suntem, căci eu sunt în acela şi acela în mine; şi ceea ce vezi în mine, vezi în acela; şi ceea ce vezi în acela, aceea vezi în mine*. Deci cel ce se închină chipului se închină în el şi împăratului. De vreme ce deci şi Fiul este chipul Tatălui, trebuie să se cugete că dumnezeirea şi ceea ce e propriu Tatălui este fiinţa Fiului". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, V, în PSB, vol. 15, pp. 329-330)

„Căci Sfânta şi fericita Treime este neîmpărţită şi unită în Ea însăşi. Şi când e numit Tatăl, cu El este şi Cuvântul Lui şi în Fiul este şi Duhul[1075]. Iar de se numeşte Fiul, în Fiul este Tatăl şi Duhul nu este în afară de Cuvântul. Căci unul este harul din Tatăl care se împlineşte prin Fiul în Duhul Sfânt[1076]. Şi una este dumnezeirea şi unul Dumnezeu cel peste toate şi prin toate şi în toate[1077]. Aşa şi Pavel, spunând: *Mărturisesc înaintea lui Dumnezeu şi a lui Iisus Hristos*, a cunoscut că nu se desface Duhul de Fiul, ci e şi El în Hristos, precum Fiul în Tatăl.[1078] Iar pe îngerii aleşi i-a adăugat ca, de vreme ce dădeau mărturie ucenicului, să-i facă cunoscut că cele spuse le-a grăit de la Dumnezeu prin Hristos în Duhul[1079]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de*

[1075] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cine neagă pe Fiul neagă şi pe Tatăl şi pe Duhul. Şi invers, cine neagă pe Duhul ca ipostas dumnezeiesc neagă şi pe Fiul, fără de Care nu există, şi pe Tatăl care-L naşte pe Fiul şi-L purcede pe Duhul ca să se odihnească şi să strălucească drept mărturie a iubirii Lui, peste Fiul. A scoate o Persoană din Treime, înseamnă a nega şi pe Celelalte, înseamnă a nega iubirea desăvârşită care uneşte Persoanele Sfintei Treimi şi în care se arată calitatea Lor dumnezeiască. (n. s. 29, p. 39)

[1076] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Harul îl avem din Tatăl prin Fiul în Duhul Sfânt. Curge din Tatăl prin Fiul în care este El, ridicându-ne în Duhul, Care este în Fiul. Numai aflându-ne în Duhul, suntem uniţi cu Fiul. Aflându-ne în Duhul, nu suntem despărţiţi de Fiul. Harul ni se dă din Tatăl prin Fiul, aducându-ne dragostea Tatălui, atrăgându-ne prin Fiul iubit în Duhul aflător în Fiul.
Avem aci formula cea mai corespunzătoare adevărului. Când se numeşte Tatăl, se spune că împreună cu El este Fiul, iar cu Fiul, Duhul Sfânt. Nu e Duhul din Fiul, ci din Tatăl ca să Se odihnească în Fiul. Treimea este Una nu în mod simplu şi uniform, ci pentru că e unită prin afecţiunea dintre Tatăl şi Fiul, în care Se opreşte Duhul Sfânt purcezător din Tatăl ca mărturie a iubirii Tatălui. În această Treime unită în iubire e adunată şi creaţiunea. Perihoreza din iubire a Treimii, prin care fiecare Persoană e în Celelalte, adună şi pe oameni în această perihoreză iubitoare, care se hrăneşte din perihoreza Treimii. Pentru că Tatăl e prin Fiul în Duhul Sfânt, sau pentru că e prin Duhul în Fiul, suntem şi noi adunaţi prin Duhul în Fiul şi uniţi cu Tatăl, iar prin aceasta uniţi şi între noi ca fraţi ai Fiului şi ca fii ai Tatălui. (n. s. 30, p. 39)

[1077] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tatăl este *peste toate* ca izvor al dragostei; dar e în toate prin Fiul şi e în toate, prin faptul că Duhul Lui este în Fiul şi vrea să le adune în Fiul pe toate. Căci toate sunt adunate în Duhul care e în Fiul cel unit cu Tatăl. (n. s. 31, p. 40)

[1078] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E perihoreza treimică în care sunt prinşi şi oamenii, sau creaţiunea întreagă. Fiul e în Tatăl, Duhul în Fiul. Deci noi, fiind în Duhul, suntem în Fiul şi cu El la sânul Tatălui. (n. s. 32, p. 40)

[1079] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar cuvintele ce ne vin de la Dumnezeu ne vin de la Tatăl prin Cuvântul în Duhul, purtând întipărirea fiecărei Persoane. Când auzim cuvintele dumnezeieşti, le auzim aflându-ne în Duhul, sau numai aflându-ne în Duhul. Dar ele ne fac să simţim pe Tatăl, căci vin de la El, şi ne pun în responsabilitatea de fii, căci ne vin prin Fiul, în Care Se află Duhul ce ne este dat prin Fiul. Dacă n-am fi în Duhul, nu le-am auzi, pentru că n-am fi împreună cu El în Fiul. În Duhul auzim, înţelegem şi grăim cu convingere şi cu putere, ca unii ce ne simţim prinşi în relaţie cu Sfânta Treime şi în relaţia dintre Persoanele Sfintei Treimi. Noi când vorbim, cuvintele noastre sunt ale Duhului. Dar vorbim ca fii, căci Duhul Fiului este şi în noi. Şi-I vorbim Tatălui, Căruia Îi răspunde cu dragoste Fiul ca Dumnezeu din veci şi ca om întrupat de când S-a făcut om. (n. s. 33, p. 40)

Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură, XIV, în PSB, vol. 16, pp. 39-40)

„Tatăl e numit izvor şi lumină. Căci zice: *M-au părăsit pe Mine izvorul de apă vie* (Ier. 2, 13). Şi iarăşi: *Ce este, Israele, că eşti în pământul duşmanilor? Ai părăsit izvorul înţelepciunii* (Bar. 3, 10, 12); iar la Ioan se spune: *Dumnezeul nostru este lumină* (I In. 1, 5). Iar Fiul în raport cu izvorul se numeşte râu: *Râul lui Dumnezeu s-a umplut de ape* (Ps. 44, 10). Iar în raport cu lumina, strălucire. Căci zice Pavel: *Care fiind strălucirea slavei Lui şi pecetea ipostasului Lui* (Evr. 1, 2). Tatăl fiind deci Lumina, iar Fiul strălucirea Lui (căci nu trebuie să obosim să repetăm de multe ori acestea), se poate vedea şi în Fiul, Duhul[1080], în care ne luminăm[1081]. Căci zice: *Ca să vă dea vouă Duhul înţelepciunii şi al descoperirii şi al cunoaşterii Lui, având luminaţi ochii inimii* (Efes. 1, 17). Luminaţi fiind noi de Duhul, Hristos este Cel ce luminează în El. *Era*, zice, *lumina adevărată care luminează pe tot omul care vine în lume* (In. 1, 9). Şi iarăşi Tatăl fiind izvorul, iar Fiul numindu-Se râul, se spune de noi că bem Duhul. Căci s-a scris că *noi toţi dintr-un Duh ne-am adăpat* (I Cor. 12, 13)[1082]. Iar adăpându-ne din Duhul, bem pe Hristos. Căci *au băut din băutura duhovnicească ce avea să vină. Iar piatra era Hristos* (I Cor. 10, 4). Şi iarăşi, Hristos fiind Fiul adevărat, noi primind pe Duhul, suntem făcuţi fii[1083]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XIX, în PSB, vol. 16, pp. 44-45)

„(...) Precum Fiul este în Duhul ca în propriul chip, aşa şi Tatăl, în Fiul[1084]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*, *împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură*, XX, în PSB, vol. 16, p. 47)

[1080] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul este în Tatăl şi Duhul în Fiul. Astfel fiind noi în Duhul, suntem în Fiul şi în Tatăl. Este ceea ce se numeşte perihoreză, sau interioritate reciprocă. Sensul dragostei între trei persoane este acela de a arăta că niciuna din cele două nu vrea ca numai ea să iubească pe cealaltă, ci fiecare se bucură de a o vedea iubită şi de alta, punându-se prin aceasta în lumină deplina ei valoare, sau de a o iubi pe aceea în comun, fără ca vreuna să se arate geloasă. Perechea celor ce se iubesc e deschisă şi spre altă persoană. (n. s. 45, p. 45)

[1081] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lumina e din Tatăl. Dar ea străluceşte prin Duhul în Fiul. Căci în Duhul e nu numai Fiul care străluceşte, ci şi Tatăl ca lumină. (n. s. 46, p. 45)

[1082] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul e apa vie a Fiului, pusă la dispoziţia noastră ca să ne facă vii prin comuniunea cu Sfânta Treime şi între noi. (n. s. 47, p. 45)

[1083] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta arată cât de mult este unit Duhul cu Fiul. Nu poate fi primit Fiul decât prin Duhul. Nu putem avea pe Duhul decât unindu-ne cu Fiul. Duhul este în Fiul, sau Fiul în Duhul. Duhul nu vine în noi singur, de Sine şi pentru Sine, ci ca să ne câştige dragostea pentru Fiul şi Tatăl. Bând Duhul ca pe o apă, o bem din râul Fiului şi din izvorul Tatălui. Fiul ne adună prin Duhul în Sine ca Fiu, sau Duhul Sfânt ne imprimă calitatea de fii, făcându-ne să ne simţim fii ai Tatălui împreună cu Fiul, sau ca Fiul. Dacă Duhul ar purcede şi de la Fiul, Acesta n-ar mai avea pe Duhul în Sine ca Fiu, ci ca Tată, şi ni l-ar da ca Duh de Tată; sau primind pe Duhul în noi nu ar mai imprima în noi calitatea de Fiu, aşa cum primind pe Fiul nu ne imprimă calitatea de Tată. S-ar imprima în noi calitatea Duhului deosebită de filiaţie; Duhul ar veni în noi pentru Sine. Poate de aceea s-a dezvoltat în Occident fie un hristomonism neduhovnicesc, fie un entuziasm al trăirii Duhului fără Hristos, un entuziasm harismatic pur sentimental, lipsit de filiaţie şi de interes pentru cunoaşterea mistică a lui Dumnezeu cel în Treime. Fiul vrea să ne bucure dăruindu-ne pe Duhul, şi Duhul imprimă în noi pe Fiul. Aceasta e urmarea faptului că Duhul e *în Fiul*. Fiind ridicaţi în Duhul, suntem uniţi în El cu Fiul în dragostea faţă de Tatăl, având lucrătoare în noi iubirea Tatălui faţă de Fiul. Totul e spre înfierea noastră. (n. s. 48, p. 45)

[1084] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar Fiul Se reflectă în Duhul ca în chipul Său, ca Fiu, nu cum Se reflectă Tatăl în Fiul ca Tată. Duhul nu e chip al Fiului ca al celui ce L-ar naşte, sau din care ar iradia, cum e Fiul chip al

„Căci e nedespărţit Duhul de Cuvântul. (...) Iar Hristos fiind în noi, este şi Tatăl”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*, *împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatur*ă, XXXI, în PSB, vol. 16, p. 63)

„(...) Fiul e în Tatăl şi Tatăl în Fiul. Fiindcă cele ce sunt ale Tatălui, acelea sunt în Fiul şi iarăşi acestea se înţeleg în Tatăl. Aşa se înţelege şi cuvântul: *Eu şi Tatăl una suntem* (In. 10, 30). Fiindcă nu sunt altele în Tatăl şi altele în Fiul, ci cele ce sunt în Tatăl, acelea sunt şi în Fiul. Şi dacă vezi în Tatăl, cele ce le vezi în Fiul, bine se spune: *Cel ce Mă vede pe Mine vede pe Tatăl* (In. 14, 9)”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către acelaşi Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, I, în PSB, vol. 16, p. 69)

„Iar dacă Fiul, fiind în Tatăl şi Tatăl în El, a fost mărturisit că nu este creatură, e cu totul necesar ca nici Duhul să nu fie creatură. Căci în El este Fiul şi El este în Fiul[1085]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Epistola* aceluiaşi către acelaşi episcop Serapion, III, în PSB, vol. 16, p. 81)

„Unde este prezenţa Duhului Sfânt, acolo este prezent şi Hristos; iar unde este Hristos, acolo este evident şi Tatăl. (...) Aşadar, fiind sfinţiţi prin Duhul, primim pe Hristos Care locuieşte în noi în omul cel dinăuntru şi împreună cu Hristos primim pe Tatăl, Care locuieşte în cei vrednici”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XXIV-a, V, în PSB, vol. 17, p. 595)

„(...) Fiul împărtăşeşte din plinătatea Sa pe Sfântul Său Duh, căci este lăuntric firii Lui în mod nedespărţit”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al III-lea, în PSB, vol. 40, p. 128)

„Căci se înţelege Dumnezeu Tatăl într-o existenţă (ipostatică) în Sine, dar subzistă iarăşi şi Fiul în mod deosebit. Însă deşi Fiecare Îşi are distinct ipostasul Său, nu Se află prin aceasta într-o separaţie totală. Căci nu e separat Fiul de Tatăl, cum e despărţit un înger de alt înger, şi, în cele ale noastre, cutare de cutare, întreg de întreg. Raţiunea diferenţei nu va merge până acolo ca să stea pe fiecare în întregime aparte. Căci în acest caz vor fi doi dumnezei. Dar dumnezeire fiind şi înţelegându-se una şi singură, putem vedea pe Fiul vieţuind şi subzistând în Tatăl, şi invers, adică pe Tatăl în Fiul. Căci este pecetea ipostasului Său”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, p. 235)

„Deci lucrând cu privire la creaţie Dumnezeu Tatăl, nu rămâne nelucrător Fiul. Nici dacă lucrează Fiul, nu va rămâne nelucrător Tatăl, dacă este un unic Dumnezeu şi Creator. Căci fiecare este cugetat şi este cu adevărat în celălalt, prin aceeaşi fire şi fiinţă, deşi se cugetă în mod deosebit în subzistenţe şi ipostasuri distincte”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, p. 265)

Tatălui, ca al Celui ce e născut din Tatăl. În Duhul trăim pe Fiul ca Fiu sau ca chip al Tatălui, ca pe Cel ce-L primeşte pe Duhul din Tatăl şi e întors ca Fiu spre Tatăl. (n. s. 52, p. 47)

[1085] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E o interioritate reciprocă între Fiul şi Duhul, deosebită de cea dintre El şi Tatăl, sau de cea între Tatăl şi Fiul. (n. s. 152b, p. 81)

„Vom crede mai degrabă că Duhul lui Dumnezeu există şi e prezent fiinţial în El, cum este duhul omenesc în om. Şi precum dacă cineva ne-ar numi fie pe Petru, fie pe Ioan, ar indica numaidecât împreună cu ei şi duhul lor propriu, prezent în ei, şi ar arăta orice existenţă vie, la fel, socotesc, că este şi cu Tatăl şi cu Fiul. Împreună cu Fiecare se indică Duhul; şi nu ca fiind o parte a Lui, cum cugetau şi referitor la oameni[1086]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, p. 278)

„(...) Tatăl este în Fiul şi în Sfântul Duh, dar la fel şi Fiul şi Duhul în Tatăl, şi Unul în Altul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul al VII-lea, în PSB, vol. 40, p. 285)

„Iisus Mântuitorul spune undeva că El este întru Tatăl şi Tatăl de asemenea întru El. Dar este vădit oricui că nu se cuvine a cugeta pe Tatăl încăput în Fiul, ca pe un corp în alt corp, sau ca pe un vas în alt vas; sau a-L opune în oarecare mod pe Fiul Tatălui. Acesta se arată în Acela, şi Acela, în Acesta, ca într-o identitate neschimbată a fiinţei şi într-o unitate şi asemănare prin fire. E ca şi când cineva, văzându-şi forma proprie şi în alt chip, ar zice către unii, admirându-şi asemănarea dusă la culme a propriei înfăţişări: *Eu sunt în această copie, şi copia în mine*; sau, în alt mod, ca şi când, punându-şi dulceaţa mierii pe limbă, ar zice despre ea: *Eu sunt în miere, şi mierea în mine*; sau, iarăşi, ca şi când căldura provenită natural din foc ar face glasul celui ce o simte să spună: *Eu sunt în foc, şi focul în mine*[1087]. Căci fiecare dintre cele spuse este pentru cugetarea abstractă separabil, dar în fire ele sunt unite, şi una se arată din alta într-o mişcare inseparabilă şi nedistanţată, deşi una pare să fie despărţită de cea în care este.

Astfel, se realizează o unitate între înţelesurile celor cugetate, căci una apare în alta, dar amândouă sunt aceeaşi în fiinţă. Deci dacă, prin identitatea fiinţei şi prin deplina neprefacere a caracterului propriu, Tatăl este în Fiul, cum va încăpea şi se va arăta Cel mai mare în Fiul, Care este, după aceia, mai mic? Iar fiindcă Tatăl este întreg în Fiul, Fiul este numaidecât desăvârşit şi condiţie a caracterului Tatălui cel mare[1088]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 39)

„Căci cum s-ar înţelege vreodată peste tot Cuvântul fără Duhul propriu? (...) Deci în ce mod vom despărţi Duhul de Fiul, Care este unit cu El prin fire şi în mod fiinţial şi Care se arată prin El existând în mod evident prin fire, încât nu trebuie să se cugete că e fără El

[1086] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul Sfânt este în Tatăl şi în Fiul Viaţa, cum este şi în om duhul viaţa. Iar Fiul e în Dumnezeu Înţelepciunea, sau gândirea înţeleaptă. Dar în Dumnezeu acestea au în mod mai accentuat caracter de Persoane, cum în oarecare măsură şi în om n-ar fi gândire şi viaţa, dacă n-ar fi gândire şi viaţă, dacă n-ar fi în legătură cu alte persoane. E greu de despărţit relaţia între acestea. (n. s. 396, p. 278)

[1087] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De simţi în tine căldura celui ce te iubeşte, ca a unuia ce îţi este prin aceasta interior, eşti îndreptăţit să spui: *Eu sunt în el şi el este în mine*. (n. s. 55, p. 39)

[1088] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Părinţii, meditând la modul cum poate fi Tatăl în Fiul şi viceversa, au fost ajutaţi prin aceasta să reflecteze asupra tainei existenţei persoanelor umane ce se iubesc una în alta. Eu sunt în cel pe care îl iubesc, şi el în mine, în înfăţişarea mea se reflectă chipul lui şi el contribuie la precizarea caracterului sau trăsăturii mele. Suntem unul în altul şi ne definim unul pe altul, dar nu ne confundăm. Suntem o unitate, prin unitatea firii, dar şi prin întregirea ce ne-o dăruim ca persoane deosebite. Însă prin faptul din urmă rămânem şi distincţi în această unitate. Filosofia elină ştia de indivizi separaţi, sau de esenţa comună, dar nu reflectase asupra comuniunii care uneşte persoanele fără să le confunde. (n. s. 56, p. 39)

datorită identităţii lucrării şi firii întru totul neschimbate?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, pp. 146-147)

„Ca cel ce are în Sine pe Tatăl şi pe Duhul prin fire, Mântuitorul a extins la un număr plural de Persoane mărturia Lui[1089]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 174)

„(...) Fiul are în Sine prin fire pe Tatăl, împreună slăvit şi împreună subzistent[1090]. Şi Tatăl are în Sine pe Fiul ca împreună-posesor al fiinţei, deci şi al slavei în toate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a VI-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 637)

„Precum soarele este în strălucirea provenită din el, şi strălucirea în soarele din care a ieşit, aşa este Tatăl în Fiul şi Fiul în Tatăl, prin număr distingându-Se ca doi şi fiind astfel în ipostasuri, dar prin identitatea firii fiind uniţi într-o unică Dumnezeire". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a VI-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 738)

„Dumnezeu-Tatăl are în Sine pe Duhul Său, adică pe cel Sfânt, prin Care Se sălăşluieşte în Sfinţi şi le descoperă tainele, nefolosindu-L pentru aceasta în chip de slujitor (să nu socoteşti aceasta!), ci Duhul existând în Tatăl fiinţial şi provenind din Tatăl, fără să se producă vreo diviziune sau distanţare, ci declarând ca proprii cele în care şi din care este. Căci Dumnezeu nu vorbeşte altfel făpturii decât prin Fiul în Duhul, căci Duhul este propriu şi Unuia-Născutului, fiindcă este de o fiinţă cu Tatăl[1091]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 993)

[1089] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos are pe Tatăl şi pe Duhul ca pe Cei ce sunt una în fire cu El, deci aşa cum nu-I avem noi oamenii, care suntem de o fire creată, deosebită de a lui Dumnezeu. De aceea S-a dat nu numai ca mărturie despre Sine ca Fiu al lui Dumnezeu, ci vorbeşte la plural de mărturia tuturor celor trei Persoane. Simţea şi El şi simţeau şi cei ce-şi deschideau inima Lui că spusele Lui sunt nu numai ale Lui, ci ele sunt întărite şi de Tatăl, şi de Duhul. Dacă şi eu simt, când cred, pe Dumnezeu grăind în mine, şi simte aceasta şi cel ce mă ascultă, cum n-ar fi simţit aceasta Fiul lui Dumnezeu făcut om şi n-ar fi simţit-o şi cei ce Îl ascultau? (n. s. 296, p. 174)

[1090] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Simbolul niceo-constantinopolitan se spune *Despre Sfântul Duh* că e *împreună închinat şi slăvit* cu Tatăl şi cu Fiul. Aceasta pentru că e de-o-fiinţă cu Ei. În Duhul sunt toate puterile Tatălui şi Fiului. Aşa este şi Tatăl *împreună slăvit în Fiul*. Căci Fiul nu e natura Tatălui, ci este în Tatăl, şi Tatăl în El. Tot ce are ca putere mai presus de fire Tatăl are şi Fiul; pentru că fiinţa Fiului este una cu a Tatălui. Dar totuşi sunt deosebiţi. Căci sunt *împreună-subzistenţă*. Nu se poate numi o Persoană Tată dacă nu are împreună-subzistent, sau ca ipostas unit cu El, pe Fiul; şi nici Fiul nu poate fi Fiu dacă nu are împreună subzistent cu El un Tată. Tatăl nu e numele unei Persoane singulare şi despărţite de Fiul şi nici invers. Dar nici numele unuia dintre Ei nu e numele unei Persoane confundate cu al celeilalte. Tatăl se trăieşte ca Tată al Fiului, şi Fiul, ca Fiu al Tatălui. Fiecare are în Sine, în definiţia Sa, pe Celălalt, dar deosebit de El. Tatăl nu e numele unei Persoane singulare şi nici Fiul. Dar, la fel, nu e numele unei Persoane confundate cu alta. Aceasta este şi relaţia dintre oameni. Dar în Dumnezeu, unicitatea e dusă la maximum, însă fără confuzie. Această relaţie e una dintre tainele fundamentale ale existenţei. (n. s. 1210, p. 637)

[1091] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Duhul este al Tatălui, fiind de o fiinţă cu El şi provenind din El, este şi al Fiului, pentru că şi Fiul este de o fiinţă cu Tatăl. (n. s. 1866, p. 993)

„Se-nalţă cărările noastre
Şi-n toate s-arată Duh Sfânt,
Şi Fiul s-arată în Tatăl,
Şi Tatăl întreg în Cuvânt”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri*, Imnul VII (Tu, strălucire-a slavei Tatălui), în PSB, vol. 53, p. 354)

„Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine” (Ioan, 14, 10)

„Spun identitate între Tatăl şi Fiul, dar salvez însuşirea de Fiu şi de Tată. În ipostaza Fiului înţelege chipul părintesc, ca să salvezi raţiunea exactă a chipului Tatălui, ca să înţelegi, cu cuviinţă dumnezeiască, cuvintele: *Eu sunt în Tatăl şi Tatăl întru Mine* (In. 14, 10). Să nu înţelegi amestecarea fiinţelor, ci identitatea caracterelor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XXIII-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 588)

Împreuna lucrare a Persoanelor Sfintei Treimi

„(...) Unul şi Acelaşi Duh Sfânt lucrează până acum împreună cu atotputernicul Dumnezeu Tată şi cu Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava şi nemărginita putere în vecii vecilor. Amin”. (*Actele martirice,* Martiriul Sfintelor Perpetua şi Felicitas, XXI, în PSB, vol. 11, p. 131)

„Ia bine aminte la cuvintele Domnului: pe când ne instruieşte în legătură cu Tatăl, se foloseşte de termeni care inspiră suveranitatea, ca atunci când zice: *Vreau, curăţeşte-te* (Mt. 7, 3) - şi *Taci, închide-ţi gura* (Mc. 4, 39), *Eu însă zic vouă* (Mt. 5, 22) *demon mut şi surd, Eu îţi poruncesc* (Mc. 9, 25) şi câte altele asemenea acestora. Pentru ca prin acestea să cunoaştem pe Stăpânul şi Creatorul nostru, iar prin acelea să aflăm pe Tatăl Stăpânului şi Creatorului nostru. Astfel, de pretutindeni se adevereşte cuvântul că faptul de a crea Tatăl prin intermediul Fiului nu face imperfectă lucrarea creatoare a Tatălui, nici nu micşorează (valoarea) lucrării Fiului; (prin acest cuvânt) se demonstrează unitatea voinţei (Lor)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. VIII, în PSB, vol. 12, p. 37)

„Dacă acceptăm ca unică lucrarea Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt, fără nicio deosebire nici varietate faţă de oricine ar fi, va trebui să deducem din unitatea de acţiune o unitate de natură”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 189, VI, în PSB, vol. 12, p. 388)

„Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh împreună sfinţesc, împreună dau viaţă, luminează, mângâie şi săvârşesc în acelaşi fel toate lucrările asemănătoare. Deci nimeni să nu atribuie în chip special acţiunii Duhului puterea de a sfinţi, după ce am auzit în Evanghelie pe Mântuitorul spunând Tatălui Său în legătură cu ucenicii Săi: *Părinte, sfinţeşte-i întru numele Tău* (In. 17, 17). Aşadar, pentru cei care-s vrednici trebuie să credem că tot ce se lucrează în ei e în comun lucrarea Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt: orice har, orice putere, orice înaintare morală, viaţa, mângâierea, schimbarea care duce la nemurire, trecerea la libertate, precum şi toate celelalte bunuri care ajung până la noi”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 189, VII, în PSB, vol. 12, p. 388)

„(…) Identitatea actelor lasă să se vadă comunitatea de natură”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 189, VIII, în PSB, vol. 12, p. 389)

„Şi împlinind în El toată teologia şi desăvârşirea noastră, prin care ne-a unit pe noi cu Sine şi prin Sine cu Tatăl[1092], a poruncit ucenicilor: *Mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh* (Mt. 28, 19)”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* VI, în PSB, vol. 16, p. 28)

„Căci nimic nu se face de Tatăl, care nu se face şi nu se lucrează prin Cuvântul în Duhul”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXXI, în PSB, vol. 16, p. 63)

„*A zis Domnul Dumnezeu,* spune Scriptura: *Nu este bine să fie omul singur. Să-i facem lui ajutor asemenea lui* (Fac. 1, 18).

Iată iarăşi şi aici: *Să facem*. Precum la început la facerea omului, spusese: *Să facem om după chipul Nostru şi după asemănare* (Fac. 1, 26), tot aşa şi acum, când avea să facă pe femeie, se foloseşte de acelaşi cuvânt şi spune: *Să facem*. Cu cine vorbeşte? Nu vorbeşte cu vreo putere creată, ci cu Cel născut din El, cu Sfetnicul Cel minunat, Cel tare, Domnul păcii (Is. 9, 6), Fiul Lui cel Unul-Născut”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* Omilia XIV, IV, în PSB, vol. 21, p. 162)

„(…) Glasul dumnezeiesc nu zice o dată: *Ceea ce a curăţit Dumnezeu nu e spurcat*, ci de trei ori se face această vestire, ca să învăţăm, prin primul glas că Dumnezeu care curăţeşte e Tatăl; prin al doilea la fel, că Dumnezeu care curăţeşte e Fiul cel Unul – Născut; şi prin al treilea, de asemenea, că Dumnezeu care curăţeşte tot ce e necurat e Duhul Sfânt (Fap. 11, 1-10)”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia X, în PSB, vol. 29, p. 254)

„Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh împreună sfinţesc, împreună dau viaţa, luminează, mângâie şi desăvârşesc în acelaşi fel toate lucrările asemănătoare. Deci nimeni să nu

[1092] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul Sfânt e prezentat pretutindeni de sfântul Atanasie ca Cel în care se împlinesc sau se desăvârşesc de către Tatăl toate, în vreme ce Fiul e Cel prin care se împlinesc. De la Tatăl porneşte orice lucrare, împlinindu-se prin Fiul în Duhul Sfânt. Tatăl este unica origine pentru toate. Fiul este mijlocul prin care, iar Duhul Sfânt este Cel în care se împlinesc toate. Duhul se află astfel în Fiul, dar purcede din Tatăl, cum se naşte Fiul din Tatăl. Fiul nu e origine a Duhului, precum nu e origine pentru nimic, ci *locul* de odihnă al Duhului şi de oprire a iubirii interioare între Persoanele dumnezeieşti. Duhul pornind din Tatăl nu trece dincolo de Fiul, căci în Fiul se opreşte iubirea Tatălui, a cărei mărturie I-o aduce Fiului Duhul. Fiul s-ar relativiza dacă ar fi pentru Duhul Sfânt un punct de trecere. În acest caz ar trebui să pornească din Tatăl şi din Fiul o nouă Persoană care să-I mărturisească Duhului iubirea Lor. Mai sus sau mai jos decât Fiul nu e nimeni pentru Tatăl şi din fiinţa Lui. Dacă Duhul ar merge mai departe de la Fiul, unindu-ne cu El, n-am deveni fii ai Tatălui. Numai adunându-ne în Fiul, în care Se odihneşte Duhul, ne facem fii ai Tatălui. Aceasta nu e nici o punere a Duhului pe un plan inferior. Căci numai în Duhul e văzut Fiul în toată măreţia şi frumuseţea Lui neîntrecută. Iar faptul că Fiul Îl dă oamenilor pe Duhul nu e decât spre adunarea oamenilor în Cel iubit de Tatăl ca Fiu, ca în Cel în care Se odihneşte Duhul pornit din Tatăl. Dacă prin Duhul s-ar trece dincolo de Fiul, lucrarea Lui n-ar fi spre înfierea noastră. (n. s. 13, p. 28)

atribuie în chip special acţiunii Duhului puterea de a sfinţi, după ce am auzit în Evanghelie de Mântuitorul spunând Tatălui său în legătură cu ucenicii Săi: *Părinte, sfinţeşte-i întru numele Tău* (In. 17, 17). Aşadar, pentru ce-i care-s vrednici trebuie să credem că tot ce se lucrează în ei e în comun lucrarea Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt: orice har, orice putere, orice înaintare morală, viaţa, mângâierea, schimbarea care duce la nemurire, trecerea la libertate, precum şi toate celelalte bunuri care ajung până la noi". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Epistola despre Sfânta Treime către mai marele doctorilor, Eustahe,* cap. I, în PSB, vol. 30, p. 434)

„Căci toate vin la noi de la Tatăl prin El în Duhul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al V-lea, în PSB, vol. 40, p. 229)

„Căci tot ce se face de către Tatăl, este în mod deplin o lucrare a Fiului; şi ceea ce se spune că se îndeplineşte prin Fiul este neîndoielnic o operă a Tatălui. Căci toate se îndeplinesc de amândoi în egalitate, lucrând Tatăl, dar având în lucrarea Sa şi voirea în orice prin Fiul şi împreună cu Acela în Duhul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, p. 251)

„Firea dumnezeirii celei una se cunoaşte de către noi şi de către sfinţii îngeri în Treimea Sfântă şi cea deofiinţă. Şi în ipostasul Lui distinct, Tatăl este desăvârşit, de asemenea şi Fiul şi Sfântul Duh. Dar voinţa creatoare a Unuia din cei numiţi, referitoare la orice se spune că se face, este o lucrare a Lui, dar trece prin toată dumnezeirea şi este rezultatul fiinţei comune celei mai presus de creaţiune, dar şi propriu şi potrivit fiecărei Persoane în parte. Deci opera ce se împlineşte este a firii celei una, dar se face prin trei ipostasuri şi e potrivită Fiecăruia în mod special, Fiecare fiind desăvârşit în Sine. Deci lucrează Tatăl, dar prin Fiul în Duhul. Lucrează şi Fiul, dar cu puterea Tatălui, înţeles din El şi în El ca subzistenţă (ca ipostas) deosebit. Lucrează şi Duhul. Căci Duhul este al Tatălui şi al Fiului, lucrător în toate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, pp. 262-263)

„Cum vom înţelege spusa: *Tatăl Meu până acum lucrează, şi Eu lucrez* (In. 5, 17)? Căci Fiul nu spune că Dumnezeu-Tatăl lucrează în mod deosebit şi de Sine cele privitoare la cele ce sunt, nici despre Sine nu spune că lucrează fără Tatăl şi în mod oarecare deosebit de fiinţa din care este, ca o alta. Fiindcă ar fi doi Creatori, şi nu unul, dacă ar lucra fiecare aparte şi despărţit[1093]. S-ar putea, în acest caz, ca Tatăl să nu aibă pururea pe Fiul în Sine,

[1093] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Mărturisim un singur Dumnezeu, deci şi un singur Creator pentru că, deşi sunt trei Persoane, fiinţa şi lucrarea e una. De câte ori nu se întâmplă şi ca doi sau mai mulţi oameni să facă o singură lucrare: ridică un lemn împreună, spre exemplu. Dar ei îşi pot, de cele mai multe ori, şi despărţi lucrările. Numai mărginirea în putere îi face uneori să-şi unească lucrările într-una. Dumnezeu săvârşeşte totdeauna în mod unit lucrarea Sa nu din mărginire, ci din deplinătatea unităţii de fiinţă şi de iubire. Dar Tatăl nu Se confundă cu Fiul şi cu Duhul în lucrarea comună ce o săvârşesc. El e Tatăl, Cel din Care porneşte lucrarea, Fiul e Cel prin Care lucrarea se împlineşte fără ca Tatăl să fie absent, şi Duhul e Cel în Care se duce la capăt, fără să fie absenţi Tatăl şi Fiul din ea. Fiecare simte pe Ceilalţi lucrând în lucrarea Sa. E un mod de-a trăi lucrarea unităţii, deci şi persistenţa lor ca Persoane în această unitate. Dar crearea şi susţinerea şi mântuirea în comun a lumii are o semnificaţie şi pentru lume. Tatăl nu lucrează separat o parte a lumii, şi Fiul, la fel. Ea se resimte de lucrarea comună a Sfintei Treimi. Însă, fiind creată de Tatăl prin Fiul în Duhul Sfânt, Tatăl pune pe ea pecetea faptului de-a proveni din El prin Fiul şi de-a înainta spre unirea cu Dumnezeu, sau spre desăvârşire, prin maxima prezenţă în ea a Duhului Sfânt. În mod

şi Fiul, la fel, s-ar vedea neavând pururea pe Tatăl în Sine dacă s-ar întâmpla ca fiecare să lucreze ceva din cele ce sunt aparte şi în mod separat, precum am spus mai înainte. Şi n-ar fi adevărat ceea ce spune Fiul: *Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine* (In. 14, 10)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 58)

„(...) Fiecare este şi lucrează în fiecare, e vădit că, lucrând Tatăl, lucrează şi Fiul la fel, ca Putere naturală şi fiinţială şi ipostatică a Lui; iar lucrând Fiul, lucrează şi Tatăl, ca Izvor al Cuvântului creator, Care există în mod natural în Cel născut din El, ca şi focul în căldura provenită din el". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 59)

„Prin toată Sfânta Treime vin la noi bunătăţile şi Tatăl e totul în toate prin Fiul şi Sfântul Duh. Da e de observat şi aceea că a crede în Fiul e ceva de mare preţ. Căci are drept cunună viaţa[1094]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 384)

„(...) E neîndoielnic adevărat că nu greşeşte cineva spunând că toate lucrările Tatălui asupra unora, sau voirile Lui, sunt ale Sfintei Treimi, la fel şi ale Fiului, şi ale Sfântului Duh. Din această cauză, spunându-se că Dumnezeu şi Tatăl descoperă pe Fiul şi cheamă la El pe cei gata să creadă, se arată că aceasta face şi Fiul şi nu mai puţin Duhul Sfânt[1095]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 390)

„Dumnezeirea este una după fire, înţeleasă în Tatăl şi în Fiul şi în Sfântul Duh, deci că nu lucrează fiecare în mod împărţit în ceva din cele ce sunt (cele create), ci orice s-ar spune că se face prin Unul este numaidecât operă a întregii firi dumnezeieşti. Căci Sfânta Treime fiind Una prin deofiinţime, Una este numaidecât şi puterea Ei în toate. Căci toate sunt din Tatăl prin Fiul în Duhul. Astfel, ceea ce am spus de multe ori, aceea o spunem iarăşi. Căci, deşi e obositor a repeta aceleaşi, ele cuprind adevărul. Dar e obiceiul Mântuitorului Hristos să atribuie lucrării Tatălui toate câte întrec puterea omului. Căci S-a

---

special, făpturile conştiente primesc putinţa de-a se face fii prin har prin unirea cu Fiul. În primul rând ele primesc o structură raţională, putând fi cunoscute de făpturile conştiente prin raţiune. Căci sunt făcute prin Gândul înţelept care e şi Putere. Chiar la om, în cuvânt e gând şi putere, care poate înrâuri chiar fără sunet, prin oarecare telepatie. Lumea nu e produsă printr-un impuls necugetat, ci printr-o gândire înţeleaptă, care are în ea o putere atât de mare, că poate să o creeze din nimic. (n. s. 94, p. 58)

[1094] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În fiecare Persoană a Treimii Se află şi celelalte două, lucrând împreună. În Fiul sunt pus în legătură de fiu cu Tatăl, şi această simţire o am prin Duhul ce mi Se dă prin Fiul. Dar legătura trăită de mine cu Sfânta Treime porneşte de la credinţa mea în Hristos ca Fiul lui Dumnezeu. Căci El a venit vizibil aproape de oameni prin faptul că S-a făcut om. Dar prin Hristos ne punem în legătură cu Sfânta Treime numai dacă El este Fiul de o fiinţă cu Tatăl. Cei ce neagă aceasta rămân despărţiţi de Dumnezeu (...). (n. s. 689, p. 384)

[1095] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Fiul, lucrând în unii oameni, o face cu conştiinţa că face aceasta pentru că Tatăl o doreşte, deci nu fără lucrarea Tatălui, se poate spune că lucrarea Lui este şi lucrarea Tatălui, iar lucrarea Tatălui este şi lucrarea Fiului. Ei sunt uniţi în lucrare, fără să Se confunde ca Persoane. În aceasta se arată desăvârşita Lor iubire, care se reflectă într-un fel şi în relaţia persoanelor umane ce se iubesc. (n. s. 704, p. 390)

smerit pe Sine făcându-Se om[1096]. Şi, deoarece a primit chipul robului, nu nesocoteşte măsura robului (Filip. 2, 7-8). Totuşi, nu Se pune în afara facerii tuturor împreună cu Tatăl, ci Cel ce L-a născut pe El lucrează toate prin El, după spusa Mântuitorului însuşi. Căci zice: *Tatăl, Care rămâne în mine, El face lucrurile* (In. 14, 10)[1097]. Punând deci pe seama iconomiei celei în trup ceea ce se cuvine ei, atribuie lui Dumnezeu şi Tatăl cele mai presus de puterea omului". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a IV-a, cap. 3, în PSB, vol. 41, pp. 414-415)

„Dar El spune: *nu fac de la Mine nimic*, nu ca o slugă, sau vreun ucenic şi aşteptând să I se poruncească de către Tatăl, sau ca cel învăţat spre împlinirea minunilor, ci arată mai degrabă în modul cel mai exact că, provenind din fiinţa lui Dumnezeu şi Tatăl şi răsărind ca o Lumină din sânul nepătruns al Tatălui în mod negrăit şi fără început şi subzistând etern împreună cu El, şi fiind şi cugetându-Se că e chipul şi pecetea ipostasului Lui, are aceeaşi cugetare, ca să spun aşa, şi aceeaşi lucrare cu El în toate. Şi, ca să ne înveţe clar că este în toate împreună-voitor cu Cel ce L-a născut, zice: *Nu fac de la Mine nimic*. E asemenea cu a zice: Nu Mă despart printr-o voinţă specială de cea care se află în Dumnezeu-Tatăl. Toate câte le voieşte şi le hotărăşte Tatăl prin firea Lui, acelea sunt şi în Mine, deoarece am strălucit din sânul Lui şi sunt rodul adevărat al fiinţei Lui. Sunt greu de explicat acestea şi nu e uşor de a exprima prin grai cele ce nu sunt accesibile înţelegerii. Totuşi, aducându-le pe cât se poate pe acestea la o oarecare înţelegere, vom câştiga o răsplată cerească şi ne vom păstra mintea nerănită şi neclătinată prin abaterile spre altceva". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 557)

„(...) Sunt Dumnezeu şi Fiu după fire, că nu sunt nicidecum voitor prin Mine, ci împreună-voitor cu Dumnezeu-Tatăl şi ceea ce face El, acelea nu şovăi să le fac şi Eu, şi de asemenea vorbesc cele ce Îl ştiu şi pe El spunând. Căci sunt de aceeaşi fiinţă cu Cel ce M-a născut[1098]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 587)

[1096] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate faptele mai presus de puterea omului sunt ale tuturor celor Trei Persoane dumnezeieşti. Dar, întrucât Dumnezeu-Cuvântul S-a făcut şi om, atribuie acele fapte de cele mai multe ori nu Sieşi, ci lui Dumnezeu-Tatăl, ca să Se pună pe Sine în relief ca om. (n. s. 756, p. 415)

[1097] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tatăl face lucrările aflându-Se în Fiul, Care nu e pasiv, ci e şi El lucrător, deci le face împreună cu Fiul. Sau: Tatăl lucrează toate prin lucrarea Fiului. E cea mai deplină unitate între Persoanele Care totuşi nu se contopesc. Într-un anumit grad, aceasta se întâmplă şi între oameni. Când copilul face ceva încurajat de mama, trăieşte în lucrarea sa şi lucrarea mamei. (n. s. 757, p. 415)

[1098] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul e de-o-fiinţă cu Tatăl, dar e Persoană deosebită. Deci lucrează şi spune ceea ce lucrează şi spune Tatăl, dar ca un alt lucrător şi voitor, adică sunt doi împreună-lucrători şi voitori. Fiinţa comună se manifestă într-o desăvârşită împreună-lucrare şi voire a Ambilor, care arată şi o iubire desăvârşită. Fiinţa comună nu anulează deosebirea Persoanelor. Persoanele deosebite nu împart fiinţa, voinţa, lucrarea. Fiul poate spune: Trăiesc în lucrarea şi vorbirea Mea lucrarea şi voirea Tatălui, sau în voirea şi lucrarea Tatălui, voirea şi lucrarea Mea. Dar deosebirea personală nu indică numai o doime de Persoane neidentice, ci şi o deosebire de poziţie în voirea şi lucrarea comune. Dar nu Tatăl face şi voieşte ceea ce vede pe Fiul făcând şi voind, ci invers. Fiul face şi vorbeşte tot ce vede pe Tatăl făcând şi vorbind, dar voind şi făcând aceleaşi cu o totală bucurie, ca şi când le-ar face şi vorbi dintr-o pornire proprie. (n. s. 1113, p. 587)

„Ceea ce face Tatăl, aceea se împlineşte prin Fiul în Duhul. Şi iarăşi, ceea ce face Fiul, aceea se zice că face Tatăl în Duhul[1099]. De aceea şi spune: *De la Mine nu fac nimic, ci Tatăl care este în Mine face lucrările*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile VII şi VIII, în PSB, vol. 41, p. 731)

„Dumnezeirea fiind cugetată una în Tatăl şi în Fiul şi în Duhul, orice cuvânt de la Tatăl este prin Fiul în Duhul. Şi toată fapta, sau minunea, se lucrează de la Tatăl prin Fiul în Duhul. Căci nu e Fiul în afară de fiinţa Tatălui, nici Duhul Sfânt. Iar Fiul Unul-Născut fiind în Tatăl şi având pe Cel ce-L naşte în Sine, spune că Tatăl lucrează. Căci firea Tatălui este lucrătoare, strălucind în Fiul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 854)

„(...) Sfânta Treime Se vede şi Se slăveşte în întregime de către noi chiar şi într-o Persoană. Căci numai pe Dumnezeu Mântuitor, nevăzând în parte în Tatăl, în parte în Fiul, sau în parte în Sfântul Duh darurile cu care, primindu-le, suntem miluiţi, ci declarând că mântuirea noastră este fapta unei unice Dumnezeiri. Căci deşi părem că atribuim fiecărei Persoane ceva din cele ce se fac cu noi, sau din cele lucrate cu creaţia, nu mai puţin credem că toate sunt de la Tatăl prin Fiul în Duhul. Deci înţelegem cu multă dreptate că Tatăl ne hrăneşte în dreapta credinţă prin Duhul, sau El lucrează, adică ne priveşte şi ne vede şi ne învredniceşte de grija îndreptării, prin Fiul în Duhul. Socotim că e mai bine să înţelegem aşa decât altfel. Căci, dacă admitem că fiecare dintre cele trei Persoane lucrează în mod separat cele referitoare la noi (ceea ce nu atribuim şi Alteia), cum nu va fi neîndoielnic că, deoarece Fiul S-a numit acum viţă, iar Tatăl, lucrător, suntem hrăniţi în mod special şi susţinuţi în buna existenţă numai de Fiul, iar de la Tatăl nu avem decât îngrijirea? Căci e propriu viţei să hrănească mlădiţele ei, iar lucrătorului, numai să se îngrijească de ea. Dar, dacă cugetăm drept, vom socoti că nici aceea nu se face fără Tatăl, nici aceasta, fără Fiul şi nimic nu se va înfăptui fără Sfântul Duh. Toate sunt, precum am spus, de la Tatăl prin Fiul în Duhul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. al II-lea, în PSB, vol. 41, pp. 924-925)

„Iar dacă credem că Fiul este prin fire şi cu adevărat în Tatăl Său şi are în firea Sa pe Cel ce L-a născut, toate se vor săvârşi prin Amândoi, ca dintr-o unică Dumnezeire, în Duhul. Astfel, nici Tatăl nu va fi socotit că ne hrăneşte în afara Fiului, nici Fiul nu va fi socotit străin de lucrarea Tatălui în noi. Căci unde se vede unitatea firii în raţiuni identice, nu se împarte nici lucrarea, chiar dacă s-ar înţelege că e variată şi diferită[1100]. Iar fiinţa, adică Dumnezeirea adevărată şi cea după fire, fiind înţeleasă ca una în trei ipostasuri, în Tatăl şi în Fiul şi în Sfântul Duh, cum nu s-ar spune foarte clar şi neîndoielnic că uneori lucrarea este a Unuia, dar ca rezultat al întregii şi unicei Dumnezeiri, aflându-se în ea aceeaşi putere a firii?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a X-a, cap. al II-lea, în PSB, vol. 41, p. 925)

[1099] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De multe ori chiar noi trăim o influenţă, deci un ajutor, un îndemn verbal, sau tăcut, de la alţii, realizând un scop, deci simţim lucrarea noastră întregită de a altora. Aceasta mai ales când suntem într-o relaţie iubitoare cu aceia. Este greu să credem că lucrarea noastră este cu totul individuală. (n. s. 1366, p. 731)

[1100] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tatăl lucrează în alt mod decât Fiul şi Duhul, dar lucrarea Lui nu e despărţită de a Lor, căci porneşte din Tatăl şi se efectuează prin Fiul, sfârşindu-se în Duhul. (n. s. 1755, p. 925)

Aproprierea

„Principala bunătate este fără îndoială Tatăl: din ea S-a născut Fiul, Care este în toate privinţele *chipul bunătăţii Sale* (Mt. 15, 10). Într-adevăr, nu există în Fiul altă bunătate decât cea care este în Tatăl. Acesta-i motivul pentru care Mântuitorul zice, pe bună dreptate, în Evanghelie (Mc. 10, 18): *nimeni nu este bun decât numai Unul Dumnezeu, Tatăl*. Prin aceasta trebuie să înţelegem că Fiul nu are altă bunătate decât numai aceea care este în Tatăl. Şi mai e numit Fiul, pe bună dreptate, chipul Său, pentru că nu vine din alt loc decât din această bunătate, care e şi începutul, pentru ca să nu se vadă în Fiul altă bunătate decât cea care e în Tatăl, iar nu o bunătate străină sau diferită. De aceea nu trebuie luate drept blestem cuvintele *nimeni nu e bun decât numai Unul Dumnezeu Tatăl*, ca şi cum am vedea aici o tăgăduire a bunătăţii lui Hristos sau a Duhului Sfânt, ci – după cum s-a spus mai înainte – trebuie să situăm în Tatăl bunătatea primordială: Fiul, Care Se naşte din El, sau Duhul, Care purcede din El[1101] reproduc în Ei, fără îndoială, firea (autentică) a acestei bunătăţi care este în izvorul din care S-a născut Fiul şi din care a purces Duhul Sfânt.

Dacă atributul *bun* s-a dat de către Scripturi şi altor fiinţe, fie că erau îngeri, oameni, slujitori, comoară chiar, în toate aceste cazuri s-a vorbit în sens larg, fiind vorba doar de o bunătate întâmplătoare, nu de una substanţială". (Origen, *Despre principii*, Cartea I, XIII, 2, în PSB, vol. 8, pp. 68-69)

„După cum nimeni nu trebuie să se poticnească de faptul că Tatăl e Dumnezeu şi de faptul că şi Mântuitorul e Dumnezeu, tot astfel, întrucât Tatăl e numit *Atotputernicul*, nimeni nu trebuie să se tulbure pentru faptul că şi Fiul este numit *Atotputernicul*[1102]. Corespunde aşadar adevărului ceea ce a zis El către Tatăl: *Toate ale Mele sunt ale Tale şi ale Tale sunt ale Mele şi M-am preamărit întru ei* (In. 17, 10). Iar dacă tot ce este al Tatălui este şi al lui Hristos, printre atributele pe care le aflăm în Tatăl este şi atotputernicia: or, fără nicio îndoială se cade ca şi Fiul cel Unul-Născut să fie *atotputernic* pentru ca tot ce are Tatăl să le aibă aşijderea şi Fiul". (Origen, *Despre principii*, Cartea I, X, 2, în PSB, vol. 8, p. 66)

„Cuvântul lui Dumnezeu este viu, împlinitor şi creator, şi că nu există propriu-zis deosebire, în ce priveşte firea, între Cuvânt şi Cel din care se naşte.

După cum, fiind vorba de oameni, spunem că din minte iese cuvântul, dar nu se confundă cu ea şi nici nu e total despărţit de ea, ci întrucât purcede din ea este ceva specific, dar şi deosebit de ea, însă, în acelaşi timp, ca manifestare a minţii, iarăşi nimeni n-ar putea spune despre cuvânt că nu stă în legătură cu mintea, ci că au natură comună (…) tot aşa stau lucrurile şi în ce priveşte pe Cuvântul lui Dumnezeu: având viaţă aparte, Cuvântul se deosebeşte de Cel care I-a dat-o; după natură, însă, este una cu Cel ale Cărui însuşiri, ca Dumnezeu ce este, le are deopotrivă. Căci vrând să vorbim de Tatăl şi să-I înşirăm însuşirile specifice, ca bunătate, putere, înţelepciune, veşnicie, depărtarea de rău şi

[1101] Notă Pr. T. Bodogae: Termenul tehnic procedens (din gr. ἐκπορεύων) poate să fi fost creat de Rufin, dat fiind că Origen spusese însuşi (I, prefaţă 4 şi aici, mai jos: I, 3, 3) că nu ştie cum să exprime originea Duhului. (n. s. 200, p. 69)

[1102] Notă Pr. T. Bodogae: Întrucât izvorul e tot numai unul, Tatăl, însă unitatea de voinţă şi de lucrare este veşnică. (n. s. 181, p. 66)

de moarte, cu un cuvânt desăvârşirea deplină sau oricum ne-am exprima, în mod automat vom atribui aceleaşi însuşiri şi Fiului, care-şi are existenţa din Tatăl". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 1, în PSB, vol. 30, p. 290)

„(...) Dumnezeu Tatăl are nemurirea, această demnitate se va afla în mod fiinţial şi în Fiul şi va fi împreună numit numaidecât nemuritor, sau nemurirea însăşi prin fire. Şi împodobit cu măririle Născătorului, va fi împreună închinat cu El de noi înşine şi de sfinţii îngeri". (Sf. Chiril al Alexandriei *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al III-lea, în PSB, vol. 40, p. 115)

„Însuşirile proprii ale fiinţei lui Dumnezeu Tatăl sunt şi ale Fiului, mai bine-zis tot ce se poate spune că e propriu Tatălui după fire, a arătat că este propriu şi Fiului.

(...) Deci Fiul nu este prin nimic mai mic decât Dumnezeu Tatăl, dacă se cunoaşte ceea ce este după fire, remarcându-Se prin aceleaşi însuşiri ale dumnezeirii. Căci prin aceasta este şi pecete a ipostasului Tatălui. Fiindcă prin El şi în El se observă firea Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, p. 230)

„(...) Nu e clar că se distinge de către noi foarte bine prin deosebirea ipostasului propriu ce este Tatăl, ce este Fiul şi ce este Duhul? Totuşi, prin întâlnirea în unitatea firii, toate sunt ale tuturor, prezenţa, cuvintele, participarea, lucrarea şi slava şi câte înfrumuseţează firea dumnezeiască". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VII-lea, în PSB, vol. 40, pp. 286-287)

„Una este Dumnezeirea şi aşa se vede în Sfânta şi cea de o fiinţă Treime. Astfel voirile şi lucrarea, ce se arată proprii şi se atribuie fiecăruia, le socotim ca aparţinând întregii Dumnezeiri. Căci firea dumnezeiască şi nedespărţită nu lucrează în mod divizat, în ceea ce priveşte raţiunea cea una a Dumnezeirii, ci fiecare din cele cugetate subzistă în ipostas propriu. Căci ceea ce este Tatăl este şi Fiul şi Sfântul Duh asemenea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 391)

„(...) Deoarece în Tatăl este o singură Dumnezeire şi stăpânire şi puterea neschimbată a aceleiaşi firi, cu siguranţă faptele Fiului sunt fapte ale lui Dumnezeu Tatăl, şi faptele lui Dumnezeu-Tatăl sunt, iarăşi, fapte ale Fiului[1103]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 557)

„Căci toate câte este Tatăl este şi Fiul, afară de nenaştere (căci Fiul e născut), şi toate câte este Fiul este şi Duhul Sfânt, afară de naştere (căci Duhul e purces)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 124)

[1103] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceleaşi fapte sunt săvârşite atât de Tatăl ca Subiect, cât şi de Fiul ca Subiect. Faptul că sunt săvârşite de Tatăl ca Subiect, nu le face săvârşite mai puţin de Fiul ca Subiect, şi viceversa. Ei săvârşesc toate împreună într-o strânsă comuniune ca Subiecte, Tatăl ca Tată, şi Fiul ca Fiu. Tocmai pentru că Îi place Tatălui să le săvârşească, Îi place şi Fiului; şi Tatăl vrea ca faptele Lui să le săvârşească şi Fiul. (n. s. 1049, p. 557)

Relaţiile interpersonale

„Precum nu se poate vorbi de un tată al Tatălui, aşa nu se poate vorbi de un frate al Fiului. Cum s-a spus înainte, alt dumnezeu al Tatălui n-a fost. Iar alt Fiu nu există. Căci este Unul Născut. De aceea unul şi singur este Tată al unui unic şi singur Fiu. Şi numai în dumnezeire a fost şi este pururea un Tată şi un Fiu[1104]. La oameni, dacă cineva se zice tată, el a fost fiu al altuia şi dacă se zice fiu, a fost tată al altuia. Deci la oameni nu se păstrează în mod propriu şi exclusiv numele de tată şi de fiu[1105]. Avraam, fiind fiul lui Tara, s-a făcut tată al lui Isaac; şi Isaac, fiind fiu al lui Avraam, s-a făcut tată al lui Iacov. Acesta e modul naturii omeneşti[1106]. Căci sunt părţi unii altora. Şi fiecare născându-se se face parte a unui tată, ca să se facă şi el tată al altuia. Dar în dumnezeire nu este aşa. Căci nu e Dumnezeu ca omul şi nici nu are o fire împărţită[1107]. De aceea nici nu naşte Tatăl pe Fiul împărţindu-Se, ca să Se facă şi tată al altuia, fiindcă nici El nu este dintr-un tată. Nici Fiul nu e parte a Tatălui. De aceea nici nu naşte cum S-a născut El, ci e întreg chipul şi strălucirea unui întreg[1108]. Numai în dumnezeire Tatăl este în mod propriu (prin excelenţă κυρίως) Tată; şi Fiul în mod propriu Fiu. Între ei, Tatăl a fost pururea Tată, iar Fiul, pururea Fiu. Şi precum Tatăl nu va fi niciodată fiu, aşa nici Fiul nu va fi niciodată tată[1109]. Şi precum Tatăl nu va

[1104] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În dumnezeire Tatăl este de la Sine. De aceea are un singur Fiu. Nici Tatăl nu Se relativizează, nici Fiul, cum ar fi când Tatăl ar avea mai mulţi fii. Precum Unul e Tatăl, aşa Unul este şi Fiul. Nu se slăbeşte afecţiunea Tatălui unic faţă de Fiul unic şi nici afecţiunea Fiului faţă de Tatăl unic. Ei sunt pereche veşnic unită în Duhul Sfânt. (n. s. 34, p. 41)

[1105] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Dumnezeu calitatea de Tată şi de Fiu e liberă de orice relativizare, nu se schimbă. O persoană este permanent numai Tată şi alta numai Fiu, cu un sentiment pur, corespunzător. Calitatea de Tată e trăită în toată puritatea ei în mod absolut, şi cea de Fiu de asemenea. Şi e un sentiment patern care leagă pe Tatăl exclusiv şi absolut de un unic Fiu şi invers. Tatăl e dumnezeirea întreagă în mişcarea dăruitoare a fiinţei Sale, Fiul, dumnezeirea întreagă în starea primitoare a fiinţei, iar Duhul Sfânt e dumnezeirea întreagă în bucuria ce rezultă din mişcarea dăruitoare şi primitoare desăvârşită a celorlalte două. (n. s. 35, p. 41)

[1106] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu e mod propriu al firii umane să fie numai paternă, sau numai filială. Omul nu trăieşte exclusiv şi în toată intensitatea paternitatea sau filiaţia. Prin aceasta persoanele umane nu sunt distincte în toate, nici atât de intens legate între ele. Fiinţa omenească e mai puţin imprimată de distincţiile personale decât cea dumnezeiască. Persoanele umane fiind numeroase, unitatea firii lor e menţinută prin relaţii reciproce mai bogate, de născători şi născuţi şi de alte înrudiri. (n. s. 36, p. 41)

[1107] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deşi oamenii par să aibă o fire mai unită prin relaţiile reciproce mai bogate de născători şi născuţi, totuşi aceasta înseamnă şi o împărţire a firii lor şi a atenţiei între ei, pe când la Dumnezeu firea nu se împarte, ci fiecare Persoană are toată firea fie ca Tată, fie ca Fiu. Nu e necesar să se comunice firea multiplu împărţită prin multiple naşteri. Tatăl Se comunică întreg Fiului. Toată atenţia Tatălui e îndreptată spre unicul Fiu şi a Fiului spre Cel ce e Tatăl Său. (n. s. 37, p. 42)

[1108] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cauza pentru care un tată omenesc poate fi fiu al altei persoane stă, după sfântul Atanasie, în faptul că născând pe altul, rămân cu o fire nedată întreagă celui născut. De aceea el poate intra într-o nouă legătură. Dar Fiul dumnezeiesc nu primeşte parţial o fire. El rămâne desăvârşit una cu Tatăl. Fiul nu poate deveni ca chip, izvor, nici Tatăl din izvor, chip. Tatăl Îşi păstrează prin nenaştere firea Sa ca origine, precum Fiul, pe cea de Născut prin naştere. Tatăl nu L-ar iubi altfel în veci ca Tată pe Fiul. Unde ar fi atunci o paternitate neschimbată şi o filiaţie neschimbată, ca izvoare inepuizabile ale paternităţii şi filiaţiei dintre oameni? (n. s. 38, p. 42)

[1109] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În aceasta se arată temelia neclătinată a identităţii persoanelor. Există undeva o pereche de Persoane neschimbate în rolul Lor. Ele sunt izvorul iubirii tuturor părinţilor şi tuturor fiilor

înceta niciodată să fie singur Tată, aşa nu va înceta Fiul niciodată să fie singur Fiu. E deci o nebunie şi a cugeta şi a zice de Fiul că e frate, sau de a da tatălui numele de bunic[1110]. De aceea în Scripturi nu s-a numit Duhul nici fiu, ca să nu se socotească frate; nici fiu al Fiului, ca să nu se înţeleagă Tatăl ca bunic[1111]. Ci Fiul S-a numit Fiu al Tatălui. Şi Duhul, Duh al Tatălui. Şi aşa e o singură dumnezeire a Sfintei Treimi şi o credinţă în Ea". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XVI, în PSB, vol. 16, pp. 41-42)

„Păstrând în chip special ceea ce e propriu fiecăruia şi spunând fiecăruia ceea ce este şi crezându-L astfel, le referim în chip natural la o unică Dumnezeire, nesuferind să le înţelegem cu totul despărţite pentru faptul că Fiul Se numeşte şi Cuvântul şi Înţelepciunea şi Strălucirea şi Pecetea şi Puterea Tatălui[1112]. Căci e Cuvânt şi Înţelepciune fiindcă e din Minte şi Se află intim în mod nedespărţit în Minte pentru reciprocitatea celor indicate. Fiindcă Mintea se vede în Cuvânt şi în Înţelepciune, şi Cuvântul, invers, în Minte. Şi nimic nu se află între ele sau nu o desparte pe una de alta. Iar Putere se numeşte ca existând în mod nedespărţit în Cel ce o are prin fire şi neputând în niciun fel să se despartă ca un accident, aceasta întâmplându-se numai în cazul coruperii suportului. Dar Pecete este iarăşi ca Unul ce coexistă prin fire şi nu se poate despărţi de fiinţa a cărei Pecete este". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 59)

„Căci cum s-ar socoti că se poate despărţi cel ce naşte de cel născut şi provenit în mod neîmpărţit? Ci amândoi sunt una şi aceeaşi prin fire şi unul nu este nicidecum fără altul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 61)

---

creaţi, al neschimbării relaţiei de fiu şi de tată care există totuşi între două persoane, sau între o persoană şi mai multe, ca unul din temeiurile identităţii lor. (n. s. 39, p. 42)

[1110] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Bunicul apare acolo unde fiul se face tată al altuia. Dar aceasta nu se întâmplă la Dumnezeu. Fiul e chipul întreg, deci exclusiv al Tatălui. Nici Tatăl nu e izvorul altui chip, nici Fiul nu e numai în parte chip al Tatălui. (n. s. 40, p. 42)

[1111] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În doctrina Filioque nu se ţine seama de aceasta. În ea Fiul e un fel de Tată al Duhului, împreună cu Tatăl. Nu se mai păstrează pură nici calitatea Tatălui de Tată, nici a Fiului de Fiu. Persoana nu diminuează calitatea de unicitate a Ei în treapta supremă a existenţei. La noi se menţine unicitatea, întrucât o persoană umană nu dă ca tată toată firea fiului. La Dumnezeu nu s-ar putea menţine această unicitate astfel, întrucât Tatăl dă toată firea Sa Fiului, ci prin faptul că Tatăl e numai Tată şi Fiul numai Fiu. Dar prin aceasta Tatăl ne rămâne şi nouă exclusiv Tată şi Fiul exclusiv Frate, accentuând valoarea acestei calităţi a noastră. Sau noi devenim exclusiv fii ai Tatălui, uniţi cu Fiul ca Fiu. Tatăl suprem nu se relativizează pentru noi. Dar prin aceasta şi valoarea noastră de fii ai Tatălui, iubiţi de Tatăl, rămâne în veci. Dumnezeu ar putea crea la nesfârşit alte lumi, ca să-Şi arate dragostea Sa infinită. Dar infinitatea dragostei Sale adevărate Şi-o poate păstra nu creând la infinit alte persoane, ci ridicându-le la infinit pe cele pe care le creează prin arătarea dragostei de Tată şi de Frate şi în simţirea de către ele a acestei iubiri. De aceea nu sunt nici taţi mai mulţi, nici fii mai mulţi cărora să le arate dragostea. Iar noi vom urca la nesfârşit în trăirea înfierii, sau a alipirii la Fiul şi în simţirea dragostei părinteşti. (n. s. 41, p. 42)

[1112] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul e şi deosebit, dar şi unit cu Tatăl, pentru că este Cuvântul şi Înţelepciunea şi Puterea Tatălui. Când se spune că *la început era Cuvântul*, se spune că era Cuvântul Tatălui, iar prin aceasta se înţelege că este şi deosebit, şi unit cu Tatăl. Cuvântul cuiva nu e mai mic ca acela şi nici despărţit de el. Dar la Dumnezeu Cuvântul e atât de puternic, că are şi caracter de Persoană. Uneori şi omul vede în cuvântul său o putere aproape personală, deosebită de persoana sa, dar în acelaşi timp unită cu el. Dumnezeu e prin fire Născător de Cuvânt, trăind cu El o comuniune. (n. s. 97, p. 59)

„Este (Fiul – n. a.) în Tatăl, precum şi strălucirea este în cel ce emite strălucirea; şi e altceva după raţiunea cuprinsă în cugetare şi, iarăşi, nu altceva, şi contemplat împreună cu El, pentru că se spune că este din El şi iarăşi este în El[1113]. Şi acestea nu trebuie înţelese ca cele ce se împart şi se despart în general şi după fiinţă. Căci sunt una după identitatea fiinţei şi se văd prin înţelegere ca cele ce se deosebesc, dar nu se despart[1114]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a III-a, cap. V, în PSB, vol. 41, p. 345)

„Căci faptul de-a exista ca ipostas propriu nu-L face pe Fiul străin de fiinţa Celui ce-L naşte. Căci este în mod recunoscut din Tatăl, întrucât este din fiinţa Lui[1115]. Şi iarăşi este în Tatăl pentru că este în El prin fire. E ceea ce spune El însuşi, zicând odată: *Eu de la Tatăl am ieşit şi am venit* (In. 8, 42), iar altă dată: *Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine* (In. 10, 38). El nu pleacă spre o identitate cu totul separată şi deplină, deoarece Sfânta Treime se cugetă într-o unică Dumnezeire. Şi fiind în Tatăl printr-o raţiune sau relaţie nedistanţată, Fiul va fi înţeles ca o manifestare sau o strălucire, în deofiinţime, din El în mod negrăit. Căci este Lumină din Lumină. Deci, este în Tatăl şi din Tatăl în mod nedistanţat şi deosebit, aflându-Se ca o pecete, sau ca un chip al arhetipului, înţeles într-o existenţă ipostatică proprie[1116]. Dar nu dăm în mod simplu această învăţătură, ci o întărim în toate cu pilde luate din Lege, apărând adevărul ei faţă de eterodocşi. Astfel, Legea porunceşte celor din Israel să aducă preţ de răscumpărare, pentru capul fiecăruia, o jumătate de didrahmă. Iar un statir însemna o didrahmă (două drahme). În aceasta se afla ca într-o umbră Hristos, care Se aduce pe Sine pentru toţi, ca de către toţi, preţ de răscumpărare lui Dumnezeu şi Tatăl, aflându-Se cu Tatăl ca într-o didrahmă, dar nu în mod despărţit, deoarece într-o monedă (într-un statir) se aflau cele două drahme. Aşa trebuie înţeles şi Fiul în raport cu Tatăl, şi Tatăl iarăşi în raport cu Fiul, Amândoi într-o fire, distinct fiecare, ca existând în ipostas deosebit, dar nu despărţit, nici unul fără altul. Şi, precum, erau într-o monedă două drahme, fiecare dintre ele fiind de aceeaşi măsură şi nici una mai mică decât cealaltă, aşa să înţelegi nedeosebirea fiinţei Fiului faţă de a lui Dumnezeu-Tatăl, sau, iarăşi, a Tatălui faţă de cea a Fiului[1117]". (Sf. Chiril al Alexandriei,

---

[1113] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul e din Tatăl, strălucind din El, dar e şi în Tatăl, pentru că strălucirea, venind din Cel ce străluceşte, este în El. Se întâmplă aceasta şi în relaţiile omeneşti. Copilul este din mamă, dar mama îl simte şi în ea. În iubirea dintre mamă şi copil nu se poate pune că, fiind copilul din ea, mama nu-l simte şi în ea. Abia creştinismul, prin învăţătura *Despre Sfânta Treime,* a dat un temei tainei relaţiilor dintre persoane. (n. s. 621, p. 345)

[1114] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Vorbeşte în general despre cele de o fiinţă. Cele ce se nasc se deosebesc ca ipostasuri de cele din care se nasc, dar nu se despart. Aceasta are loc şi la oameni. (n. s. 622, p. 345)

[1115] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Arienii declarau vag că *Fiul* este *din* Tatăl, dar nu recunoşteau că este din fiinţa Lui, ci doar din puterea Lui. (n. s. 638, p. 350)

[1116] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul e pecetea Celui ce Se arată în ea ca modelul nedespărţit de Acesta, dar Se vede totuşi ca un chip deosebit de model. (n. s. 639, p. 350)

[1117] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Legea veche poruncea să se dea ca preţ de răscumpărare pentru orice om o drahmă, dar într-un statir se cuprindeau două drahme. Această drahmă era umbra lui Hristos. El Se află într-o fire cu Tatăl, dar e distinct de El întrucât numai El Se aduce Tatălui. Hristos Se aduce preţ de răscumpărare *pentru toţi, ca de către toţi*. Se identifică oarecum cu fiecare, încât, aducându-Se pentru fiecare, face pe acela să simtă că el Îl aduce, sau că în Hristos se aduce pe sine. Hristos Se simte una cu cel pentru care Se aduce, în aşa fel că acela e cel ce se aduce. Toată explicarea cuvintelor lui Hristos despre pecetea Tatălui în El (In. 6, 27) a fost o pledoarie a Sfântului Chiril pentru unitatea de fiinţă a Fiului cu

Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan, Cartea a III-a, cap. 5, în PSB, vol. 41, pp. 350-351)

„Căci Duhul este al lui Dumnezeu-Tatăl, dar este şi al Fiului, nu ca şi cum ar fi împărţit între cei Doi. Deoarece Fiul este din Tatăl şi în Tatăl după fire, fiind rodul adevărat al fiinţei Lui, I se adaugă şi Lui Duhul Tatălui după fire, Care se revarsă din Tatăl şi, prin Fiul, se dăruieşte făpturii. Şi nu face aceasta Fiul ca un slujitor, ci, cum am spus adineauri, răsărind prin Cuvântul cel de-o-fiinţă şi se arată din El în mod nemijlocit şi împărţit. Dar, Fiul rămânând în mod real pururea[1118], spunem de Fiul că este de-Sine-stătător (în ipostas propriu) şi că are în Sine pe Cel ce L-a născut. Iar că Duhul Tatălui se arată al Fiului şi al Tatălui (al Tatălui, Care Îl trimite sau făgăduieşte să-L împartă Sfinţilor, dar Îl dă şi Fiului pentru identitatea fiinţei, pe care o are cu Tatăl) şi că în toate este lucrător Tatăl prin Fiul, a spus iarăşi foarte clar Fiul, zicând: *Vă este de folos ca să Mă duc Eu. Căci dacă nu Mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi, iar dacă Mă voi duce, Îl voi trimite la voi* (In. 16, 7)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 10, în PSB, vol. 41, p. 1048)

Însuşirile, calităţile şi proprietăţile Persoanelor

„*Fiinţa* şi *persoana* se deosebesc atât de mult una de alta pe cât se deosebeşte generalul de particular, cum e de pildă cazul cu fiinţa vie a unei mulţimi de oameni sau numai a unui individ singuratic. De aceea mărturisim că există o singură fiinţă în divinitate, pe câtă vreme în categoria existenţelor particulare nu facem nicio deosebire, doar să luăm persoana ca ceva particular, aşa că despre Tatăl, despre Fiul şi despre Duhul Sfânt dobândim o noţiune precisă şi limpede. Pentru că dacă nu contemplăm notele specifice ale fiecăruia, cum sunt paternitatea, înfierea şi sfinţirea, ci mărturisim pe Dumnezeu după însuşirea generală a fiinţei, atunci nu-i cu putinţă să explicăm în mod sănătos credinţa. Trebuie dar să adăugăm fiinţei ceea ce-i comun tuturor celor trei persoane, exprimându-ne crezul în felul următor: dumnezeirea, e comună, paternitatea e ceva specific, iar împreunându-le pe amândouă spunem: cred în Dumnezeu-Tatăl. Tot aşa trebuie să procedăm şi când vom mărturisi despre Fiul, împreunând ceea ce-i general cu ceea ce-i particular şi când putem spune: Cred în Dumnezeu-Fiul. Şi tot aşa vom mărturisi şi despre Duhul Sfânt, făcând legătura între general şi special spunând: cred şi într-un Duh Sfânt dumnezeiesc. Aşa că peste tot devine clar că în mărturisire se păstrează unitatea în divinitate pe de o parte şi specificul persoanelor prin separarea însuşirilor atribuite fiecăreia, pe de altă parte". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 236, II, în PSB, vol. 12, pp. 491-492)

„Mintea, care a reuşit să se curăţească de patimile cele materiale, care a putut să părăsească toată zidirea înţelegătoare şi, ca un peşte, să iasă din adânc şi să înoate la suprafaţa apei, ajunge în regiunea curată a creaţiei şi vede pe Duhul cel Sfânt acolo unde este Fiul şi unde este Tatăl, în unire cu Ei într-o singură fiinţă şi într-o singură fire, având

---

Tatăl. Fără această unitate de fiinţă a Fiului întrupat cu Tatăl, n-am fi putut fi mântuiţi prin unirea cu Fiul lui Dumnezeu. (n. s. 640, p. 351)

[1118] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul se dă oamenilor prin lucrări deosebite, dar în Fiul rămâne pururea întreg ca Persoană deosebită. (n. s. 1975, p. 1048)

pe toate: bunătatea, dreptatea, sfinţenia, viaţa. Scriptura spune: *Duhul Tău cel bun* (Ps. 142, 12); şi iarăşi: *Duh drept* (Ps. 50, 11); şi iarăşi: *Duhul cel Sfânt* (Ps. 50, 12.); iar apostolul spune: *Legea Duhului vieţii* (Rom. 8, 2). Niciuna din aceste însuşiri nu este dobândită în urmă şi nici adăugată mai târziu, ci după cum căldura este nedespărţită de foc şi strălucirea de lumină tot aşa este nedespărţită şi de Duhul: sfinţirea, viaţa, bunătatea şi dreptatea". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XV-a, III, în PSB, vol. 17, p. 512)

„Într-adevăr, nu cunoaştem între numirile atribuite firii divine să existe vreo deosebire în înţelesul de mai bine sau mai puţin bine şi nici nu ne putem închipui c-ar fi corect să atribuim Duhului însuşiri mai mărunte, pe care le-am socoti inferioare faţă de celelalte persoane dumnezeieşti. Toate noţiunile ca şi conceptele care se potrivesc lui Dumnezeu sunt între ele de o egală vrednicie". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Epistola despre Sfânta Treime către mai marele doctorilor, Eustahe*, cap. IV, în PSB, vol. 30, p. 432)

„(...) Având ochiul înţelegerii luminat (fericitul Ioan – n. a.) nu ignoră că se vor ridica unii care din multa neştiinţă vor spune că Însuşi Tatăl e şi Fiul, şi vor menţine numai cu numele Sfânta Treime, nerecunoscând că este în ipostasuri deosebite, ca Tatăl să fie înţeles ca Tată, şi nu ca Fiu, iar Fiul iarăşi să fie în mod propriu Fiu, şi nu Tată, cum o arată învăţătura adevărată". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 24)

„Sfânta şi cea de o fiinţă Treime se deosebeşte şi prin deosebirile de nume, şi prin însuşirile şi proprietăţile şi calităţile Persoanelor. Fiindcă Tatăl este Tată, şi nu Fiu, Fiul este Fiu, şi nu Tată, şi Duhul Sfânt este Duh propriu Dumnezeirii. Ei se cuprind în aceeaşi raţiune a fiinţei, neînfăţişându-ne trei dumnezei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 832)

„*Iar calitatea ipostatică a Tatălui e nenaşterea, a Fiului, naşterea* (faptul de a fi născut), *a Duhului Sfânt, purcederea*; adică nenaşterea, naşterea şi purcederea, care se numesc şi proprietăţi (însuşiri proprii, personale). Ele aparţin numai Lui în mod natural sau ipostatic, şi nu altuia. Din acestea se constituie deosebirile fiinţiale în Dumnezeu". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Scrieri, 20, în PSB, vol. 81, p. 309)

Naşterea Fiului din Tatăl

„(...) Atunci când spunem un cuvânt, noi dăm naştere unui cuvânt nu prin sciziune, pentru ca să credem că se împuţinează cuvântul din noi atunci când vorbim. Şi, după cum vedem că dintr-un foc ia naştere alt foc, nemicşorându-se acela din care s-a făcut aprinderea, ci rămânând acelaşi, iar acela care a fost luat de el se pare că este acelaşi şi că nu împuţinează pe acela din care s-a aprins. De altfel, şi cuvântul *Înţelepciune* îmi va fi o mărturie că acest Dumnezeu însuşi, Care S-a născut din Părintele tuturor, este şi Cuvântul şi Înţelepciunea şi Puterea şi Slava Celui ce L-a născut". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* Partea întâi, LXI, în PSB, vol. 2, pp. 213-214)

„Şi precum o rază când purcede de la soare este o parte din tot, deoarece soarele va rămâne în rază ca una ce a purces din el, la fel şi substanţa nu se desparte, ci se întinde, ca şi lumina născută din lumină, materia creatoare rămâne veşnic întreagă, izvor nesecat (…) Astfel şi ceea ce a purces de la Dumnezeu este Dumnezeu şi Fiu al lui Dumnezeu, amândoi fiind Unul şi Acelaşi (…) Dumnezeu din Dumnezeu (…) a pornit din izvorul Său fără să se fi rupt din el pentru totdeauna”. (Tertulian, *Apologeticul,* XXI, în PSB, vol. 3, p. 70)

„(…) Fiul, Cel Unul-Născut; născut din Tatăl, Dumnezeu adevărat, desăvârşit din Cel desăvârşit; Icoana cea vie, Care reflectă în El pe Tatăl întreg … ”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 105, în PSB, vol. 12, p. 286)

„Naşterea din Dumnezeu nu e pătimire şi împărţire a acelei fericite fiinţe. Nu e deci lucru de necrezut a avea Dumnezeu un Fiu, născut din fiinţa Lui proprie. Şi nu cugetăm la o pătimire şi la o împărţire a fiinţei Lui Dumnezeu, spunând de Fiul că e născut din El. Ci credem mai degrabă că naşterea cea una e propria şi adevărata naştere a lui Dumnezeu.

Arătându-se şi dovedindu-se că Fiul este Cel născut din fiinţa Tatălui, nu mai e îndoială pentru nimeni, ba, dimpotrivă, e vădit că Acesta e înţelepciunea şi Cuvântul Tatălui, în Care şi prin Care creează şi face toate; şi strălucirea, prin care luminează toate şi Se descoperă celor cărora voieşte”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, XVI, în PSB, vol. 15, p. 174)

„Nici nu este Fiul dintr-o emanare (curgere) a Tatălui, nici nu S-a născut dintr-un tată care s-a născut şi el. De aceea nici nu S-a născut pentru a naşte[1119]. Astfel, numai în dumnezeire Tatăl este în mod propriu Tatăl şi Fiul în mod propriu Fiul şi numai în Ei singuri e un fapt stabil ca Tatăl să fie veşnic Tatăl şi Fiul veşnic Fiul”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, XXI, în PSB, vol. 15, p. 182)

„Deci cel ce întreabă pentru ce Fiul nu e născător al unui fiu, să întrebe pentru ce Tatăl nu a avut un tată? De fapt, ambele acestea sunt absurde şi pline de toată necredinţa”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, XXI-XXII, în PSB, vol. 15, p. 182)

„Tatăl, principiul tuturora, cauza existenţei existenţelor, rădăcina a tot ce este viu. Din El a ieşit izvorul vieţii, înţelepciunea, puterea, chipul întru totul asemenea nevăzutului Dumnezeu (Col. 1, 15), Fiul născut din Tată”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* XV, II, în PSB, vol. 17, p. 510)

„Dar Fiul şi Dumnezeu şi Domnul nu are calitatea de-a fi Dumnezeu din voia lui Dumnezeu-Tatăl, ci are ceea ce Îi e propriu după fire[1120] strălucind din însăşi fiinţa

[1119] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu s-a născut cu pornirea de a naşte, ca să fie supus acestei porniri. El nu e numai primul, ci şi ultimul născut şi exclusiv născut. El nu e o verigă dintr-un lanţ de indivizi fără valoare absolută. El e întors total spre Tatăl. El are în Tatăl totul în eternitate. Trăieşte exclusiv din fiinţa infinită şi din dragostea absolută a Tatălui şi în sânul iubirii Tatălui, dăruit şi El total iubirii de Tată faţă de Fiul. (n. s. 49, p. 182)

[1120] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Noi devenim fii ai lui Dumnezeu prin voinţa lui Dumnezeu, căreia I ne deschidem prin voia noastră. Fiul lui Dumnezeu Unul-Născut are această calitate prin naştere din fiinţa Tatălui. Aici se afirmă din nou caracterul de Persoană al Tatălui, şi al nostru. Dar Tatăl nu S-ar putea face

Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 9, în PSB, vol. 41, pp. 107-108)

„(...) *Unul-Născut, Dumnezeu, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut*. Fiindcă, după ce a spus Unul-Născut şi Dumnezeu, adaugă îndată: *Cel ce este în sânul Tatălui*, ca să se înţeleagă că Fiul e din El şi în El prin fire, spunând, în loc de fiinţă, sân, din pilda văzută în trup[1121]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 10, în PSB, vol. 41, p. 128)

„Căci aţi ignorat că Dumnezeu-Tatăl, făcându-le toate în chip nepătimitor, va şi naşte nepătimitor şi este mai înalt decât focul[1122]. Căci suntem siliţi să recurgem şi la acest exemplu îngroşat, ca să înţelegem că arderea din Cel ce naşte nu se efectuează prin pătimire şi tăierea cea după trup". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a III-a, cap. 5, în PSB, vol. 41, pp. 346-347)

„Iudeii Îl micşorează pe Iisus, necunoscând pe Tatăl Lui Cel din ceruri şi neştiind în niciun fel că El este Fiul prin fire al Celui ce stăpâneşte peste toate[1123]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 388)

„(...) Deoarece Cuvântul s-a ivit din Minte şi strălucirea, din soare, cele ce nasc nu trebuie socotite că sunt golite de cele ce ies din ele, ci vom vedea şi pe acelea existând în acestea şi pe acestea în acelea. Căci mintea nu este niciodată lipsită de cuvânt (de raţiune), dar nici cuvântul (raţiunea) neavând în sine mintea care îi dă formă. Şi pe una o vom

---

şi Tatăl nostru dacă n-ar avea un Fiu născut din fiinţa Lui, dacă n-ar avea prin fire simţirea şi puterea de-a fi Tată şi dacă Fiul n-ar avea în această calitate a Lui puterea de-a ne transmite şi nouă iubirea Sa de Fiu faţă de Tatăl, prin voinţa Lui iubitoare. Iubirea ţine de fiinţa dumnezeiască, dar se poate îndrepta şi spre existenţele pe care le creează. (n. s. 183, p. 108)

[1121] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nedespărţirea între Persoană şi fiinţă în Dumnezeu (dar şi în om) se arată în faptul că nici Persoana nu naşte fără fiinţă, nici fiinţa fără persoană. Persoana naşte altă persoană din fiinţa sa, dând fiinţa sa şi altei persoane. Totuşi, persoana care naşte se deosebeşte de cea născută. Se deosebesc ca persoane, nu în fiinţă. Una dă fiinţă prin naştere, alta o primeşte prin naştere. Una e tată, alta, fiu. Toate câte le are Tatăl prin fiinţă, le are şi Fiul, afară de faptul că Unul naşte, Altul e născut, Unul îndreaptă iubirea spre Celălalt, iar Celălalt o întoarce spre Primul. *Sânul* Tatălui e intimitatea fiinţei Lui. Întrucât Fiul nu Se desparte prin fiinţă de Tatăl, rămâne în sânul Lui, dar e totuşi deosebit ca persoană de Tatăl, deşi Se află în intimitatea fiinţei cu Tatăl. (n. s. 215, p. 128)

[1122] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tot ce se primeşte prin lucrare de la altcineva se poate pierde. Dacă Dumnezeu ar da fiinţa Sa Fiului, s-ar micşora chiar în fiinţă. De aceea, adversarii au rămas consecvenţi cu ei înşişi declarând că Tatăl n-a dat nimic din fiinţa Sa Fiului, dându-i asemănarea printr-o lucrare exterioară. Dar ei n-au înţeles că naşterea în Dumnezeu nu implică pătimirea desprinderii a ceva din fiinţa Lui. (n. s. 628, p. 347)

[1123] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Fiul prin fire*, adică nu prin adopţiune, sau printr-un act de voinţă, ci născut în baza faptului că Tatăl are chiar în firea Lui dumnezeiască capacitatea de a naşte pe Fiul. Nu naşte firea prin Sine, ci întrucât este purtată de Persoana Tatălui. Firea umană nu naşte un om prin sine, ci întrucât e într-o persoană. Sau persoana naşte altă persoană întrucât e purtătoarea unei firi înzestrate cu capacitatea de a naşte (...). (n. s. 698, p. 388)

înţelege asemenea celeilalte[1124]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 463)

„Ce limbă va putea explica naşterea negrăită a Fiului din Tatăl? Sau ce minte nu va obosi în aceasta? Că s-a născut din Dumnezeu şi Tatăl, ştim şi credem. Dar modul acestui fapt este neînţeles de nicio minte, şi orice cercetare este periculoasă, sau supusă greşelii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 505)

„Dar Se slăveşte şi Tatăl, când arată că are un Fiu născut din El la fel cum este El[1125]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile VII şi VIII, în PSB, vol. 41, p. 777)

„(...) *Am ieşit de la Tatăl* vom socoti că înseamnă: M-am născut şi am strălucit din fiinţa Lui, primind existenţa şi fiind cugetat în mod de Sine subsistent, fără să Mă despart întru nimic de El. Căci Tatăl este în Fiul, şi Fiul, prin fire, în Tatăl". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 1002)

Naşterea Fiului din Tatăl din veşnicie

„(...) Unul este Dumnezeu, Care s-a arătat prin Iisus Hristos, Fiul Lui, Care este Cuvântul Lui ieşit din tăcere, Care în toate a bineplăcut Celui ce L-a trimis (In. 8, 29)". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (Sf. Ignatie, Către magnezieni), cap. VIII, 2, în PSB, vol. 1, p. 201)

„Fiul lui Dumnezeu este născut mai înainte de întreaga creaţie, ca El să fie Tatălui sfetnic pentru creaţia Lui (Pilde 8, 27-30)". (Herma, *Păstorul,* pilda IX, în PSB, vol. 1, p. 364)

„Având, aşadar, Dumnezeu în El Însuşi Cuvântul Lui imanent, L-a născut împreună cu Înţelepciunea Sa, scoţându-L înainte de crearea universului. Pe Acest Cuvânt L-a avut

[1124] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Persoana Fiului este numită Raţiunea sau Cuvântul, iar Tatăl, Mintea din Care se arată Raţiunea, fără să se despartă de Minte. Dar Amândouă sunt Persoane în Dumnezeu. De altfel, o persoană care gândeşte sau vorbeşte nu poate fi cugetată astfel fără să fie altă persoană la care gândeşte sau căreia îi vorbeşte. Raţiunea sau Cuvântul implică o Persoană, la Care prima Persoană gândeşte, sau Căreia Îi vorbeşte. La ce să gândesc dacă nu la o persoană cel puţin de valoarea şi de adâncimea mea? Şi cui să vorbesc dacă nu unei persoane care îmi dă bucurie ascultându-mă? Dacă altă persoană cel puţin egală îmi este necesară ca să gândesc şi ca să vorbesc, cum n-ar fi cu atât mai mult necesară o altă Persoană gândirii şi vorbirii desăvârşite a Persoanei Tatălui? Şi anume o persoană de gradul suprem ca şi Tatăl însuşi? Cuvântul desăvârşit comunicant al Tatălui se cere ascultat de o Persoană capabilă de comuniunea desăvârşită cu El. Iar gândirea desăvârşită a Tatălui cere altă Persoană desăvârşită spre care să se comunice şi care să o înţeleagă. (n. s. 885, p. 469)

[1125] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Dumnezeu n-ar avea un Fiu atotputernic ca şi El, nu ar putea dovedi că e Dumnezeu adevărat, un Dumnezeu Care poate naşte pe cineva la nivelul Lui. Dumnezeul gnosticilor, care nu poate naşte decât *eoni*, sau zei inferiori, nu este un Dumnezeu atotputernic. Un tată omenesc care n-ar putea naşte decât existenţe inferioare ar fi un tată care decade prin actul naşterii. (n. s. 1473, p. 777)

slujitor pentru cele făcute de El şi prin El a făcut toate (In. 1, 3)". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea a II-a, X, în PSB, vol. 2, p. 399)

„Cum ne-am putea închipui sau cum am putea crede că Dumnezeu-Tatăl ar fi putut să existe chiar şi o clipită măruntă fără să nască (din veci) această Înţelepciune? Ori se va spune cumva că fie că Dumnezeu n-a putut naşte această Înţelepciune înainte de a o zămisli şi de aceea ea n-ar fi existat, ci că ar fi fost chemată la viaţă abia mai târziu, fie că de fapt Dumnezeu ar fi putut-o naşte dar n-ar fi voit-o. Însă aceasta chiar şi numai gândindu-ne am huli pe Dumnezeu. Or, e lucru limpede pentru oricine că amândouă aceste alternative ascund în sine un lucru nebunesc şi nelegiuit. Căci nu se potriveşte nici să spui că Dumnezeu a înaintat de la neputinţă la putinţă, dar nici că, având putinţa s-o facă, totuşi ar fi neglijat ori ar fi amânat să nască Înţelepciunea! Acesta-i temeiul pentru care, din clipa în care L-am cunoscut pe Dumnezeu, L-am cunoscut ca Tată al Fiului Său cel Unul născut, căci Fiul S-a născut din Tatăl şi din El Şi-a primit fiinţa, desigur fără ca acest lucru să se fi petrecut într-un anume răstimp, fie că am gândi lucrurile cronologic, fie că mintea şi le-ar putea imagina cumva, aşa zicând, teoretic ca avându-şi o existenţă logică. Aşadar, trebuie să credem că Înţelepciunea S-a născut înainte de orice început, în orice chip ar putea fi conceput acesta. În această fiinţă, de sine stătătoare, a Înţelepciunii se cuprindeau virtual toate forţele şi toate tiparele creaţiilor viitoare[1126] fie că avem în vedere pe fiinţele primare, fie realităţile secundare[1127] sau întâmplătoare, toate fiind stabilite şi rânduite de mai înainte prin purtarea de grijă a providenţei. Din pricina acestor făpturi, pe care le avea în Sine prefigurate şi schiţate, Înţelepciunea zice prin gura lui Solomon că Ea a fost zidită *la începutul lucrărilor Sale* şi aceasta pentru că Ea este aceea care cuprinde în Sine toate începuturile, toate temeiurile şi speciile tuturor făpturilor[1128]". (Origen, *Despre principii,* cartea întâia, II, 2, în PSB, vol. 8, pp. 56-57)

„Această naştere veşnică şi neîntreruptă seamănă cu iradierea provocată de un focar luminos[1129]. Într-adevăr, Fiul nu este fiu printr-o acţiune exterioară sau printr-o adoptare de către Duhul Sfânt[1130], ci El este Fiu prin fire". (Origen, *Despre principii,* Cartea I, IV, 2, în PSB, vol. 8, p. 59)

„(...) *Dumnezeu este Lumină* (I In. 1, 5). Fiul cel unul-Născut este aşadar strălucirea acestei Lumini; pleacă din Ea, dar rămâne nedespărţit de Ea[1131], aşa cum pleacă raza din focarul luminos şi *luminează toată făptura* (In. 1, 9)". (Origen, *Despre principii,* Cartea I, VII, 2, în PSB, vol. 8, p. 62)

[1126] Notă Pr. T. Bodogae: Lumea ideilor nu are pentru Origen o existenţă independentă, ci se cuprinde în Fiul, Care e Înţelepciunea însăşi. (n. s. 121, p. 56)

[1127] Notă Pr. T. Bodogae: Să fi înţeles Origen prin cele *primare* pe făpturile cugetătoare, iar prin cele *secundare* celelalte vieţuitoare? (n. s. 122, p. 56)

[1128] Notă Pr. T. Bodogae: În aceste *începuturi*, Origen va fi cuprins nu numai ideile (genurile şi speciile), ci şi raţiunile şi germenii fiinţelor viitoare. (n. s. 123, p. 57)

[1129] Notă Pr. T. Bodogae: Aceeaşi imagine şi la Iustin (*Dialog*, 61, 128) şi la Tertulian (*Adv. Prax*. 8, 5) şi pare a fi luată din I Ioan 1, 5 sau Evrei 1, 3. (n. s. 137, p. 59)

[1130] Notă Pr. T. Bodogae: De pildă printr-o adoptare, Rom. 8, 15. (n. s. 138, p. 59)

[1131] Notă Pr. T. Bodogae: Deofiinţimea Tatălui şi Fiului. (n. s. 160, p. 62)

„Iar dacă ar avea cineva să susţină că Înţelepciunea n-ar fi existat mai înainte, ci că Ea ar fi venit la fiinţă abia mai târziu, să ne spună acela de ce Tatăl, Care I-a dat fiinţa, nu a creat-o mai devreme. Şi dacă I-a rânduit la un moment dat un început, când acest suflu s-a pornit din puterea lui Dumnezeu, atunci îl vom întreba iarăşi de ce n-a avut loc acest lucru înaintea acelui *început* de care se vorbeşte? Şi astfel, tot căutând întruna ceea ce s-a întâmplat *mai înainte* şi împingând tot mai departe întrebările vom ajunge la urmă să înţelegem că, întrucât Dumnezeu nu a fost niciodată lipsit de putere şi de voinţă, nu a existat niciodată temei sau pricină ca Dumnezeu să nu fi fost în stare vreodată să nu facă binele pe care-l dorea. Acest fapt ne arată că acest *suflu al puterii lui Dumnezeu* a existat în toată vremea şi că n-a avut niciun alt început decât pe Dumnezeu însuşi. Iar ceea ce spune Apostolul, când zice că *Hristos este puterea lui Dumnezeu*, nu trebuie să numim numai *suflu al puterii lui Dumnezeu*, ci *putere din puterea* Lui". (Origen, *Despre principii,* Cartea I, IX, 2, în PSB, vol. 8, p. 64)

„La drept vorbind numim perpetuu sau veşnic ceva ce n-a început să existe şi care nu va înceta să fie ceea ce este[1132]. Acest lucru îl exprimă evanghelistul Ioan atunci când zice (1, 5; 9, 5) că *Dumnezeu este lumină*. Într-adevăr Înţelepciunea e strălucirea luminii Lui nu numai în calitatea ei de a lumina, ci şi întrucât ea e lumină veşnică: în modul acesta Înţelepciunea este în acelaşi timp şi strălucire veşnică şi strălucire a veşniciei. Dacă această afirmaţie va fi înţeleasă după cum se cuvine, atunci va reieşi limpede că fiinţa Fiului vine de la Tatăl însuşi, dar nu în timp şi nu după un anumit început – cum am mai spus-o – ci chiar de la Dumnezeu însuşi". (Origen, *Despre principii*, Cartea I, XI, 2, în PSB, vol. 8, pp. 67-68)

„Cu toate că Dumnezeu Tatăl e nevăzut dar şi nedespărţit de Fiul, totuşi nu a născut pe Fiul prin emanaţie[1133], cum cred unii[1134], căci dacă Fiul ar fi o simplă emanaţie din Tatăl, în sensul în care ne-o spune cuvântul *emanaţie* când e vorba de naşterea sau reproducerea animalelor şi a oamenilor, în chip necesar ar trebui ca cel adus la viaţă şi cel pe care l-a adus să aibă amândoi trupuri. Aşadar, noi nu spunem, cum cred ereticii[1135], că o parte din substanţa Tatălui s-a schimbat devenind Fiul sau că Fiul a fost zămislit de Tatăl din nimic, adică fără să fi avut vreo legătură cu substanţa Sa încât să se fi înregistrat vreun moment când El n-ar fi existat, ci zicem că, înlăturând orice reprezentare fizică, Înţelepciunea sau Cuvântul lui Dumnezeu S-a născut din Tatăl cel nevăzut şi fără de trup, aşa cum voinţa purcede din cugetare[1136]. De aceea nu va părea absurd că, fiind numit şi fiu

[1132] Notă Pr. T. Bodogae: Aşa cum zice în alt loc (Omilia Ier. IX, 4). (n. s. 189, p. 67)

[1133] Notă Pr. T. Bodogae: După cum a spus-o şi mai înainte (I, 2, 6) Origen afirma că naşterea Fiului n-a fost o προβολη (prolatio, la Rufin) adică o generaţie ca a omului şi a altor animale, unde se introduce o sciziune în substanţa divină, ci a fost o naştere liberă din voinţa Tatălui. (n. s. 1538, p. 298)

[1134] Notă Pr. T. Bodogae: Cum susţin valentinienii. (n. s. 1539, p. 298)

[1135] Notă Pr. T. Bodogae: Cum afirmau aderenţii gnostici ai lui Vasilide. (n. s. 1540, p. 298)

[1136] Notă Pr. T. Bodogae: Aici, după cuvântul *putetur* s-au propus două fragmente: unul de către Iustinian (Mansi IX, 525), în care se constată că s-au interpolat cuvintele κτίσμα σοφία, care la început fuseseră o notă marginală a copistului şi apoi a fost introdusă în text, al doilea păstrat la sfântul Atanasie (*De decr. Nic. syn.* 27, 1-2), în care acesta spunea: *afirmaţia că Logosul e din veci cu Tatăl şi nu-i din altă esenţă sau ipostas, ci din aceea a Tatălui, cum au zis membrii Sinodului, s-o auziţi din nou căci provine de la harnicul Origen. Ceea ce a scris el sub formă de întrebare şi de exerciţiu, trebuie s-o primim nu ca şi cum ar fi părerea lui, ci a celor care obişnuiesc să se certe, iar după ce înşiră părerile ereticilor adaugă şi părerile*

al dragostei, să concepem pe Fiul şi ca fiu al voinţei. Dar Ioan mai spune şi că *Dumnezeu este lumină* (In. 1, 4-5), iar Pavel lămureşte că Fiul este *strălucirea luminii veşnice* (Evr. 1, 3). După cum niciodată n-a existat lumină fără strălucire, tot aşa nici Fiul nu poate fi înţeles fără Tatăl de vreme ce e numit pecete şi expresie a substanţei Sale, Cuvântul Său şi Înţelepciunea Sa. Cum ar fi, dar, cu putinţă să se spună că a existat un timp când Fiul nu exista? Aşa ceva[1137] e tot una cu a spune că a existat o vreme când Adevărul nu exista şi când n-au existat nici Înţelepciunea şi nici Viaţa, dat fiind că fiinţa lui Dumnezeu tocmai prin acestea se caracterizează: niciodată vreuna din aceste calităţi nu au putut fi despărţite de fiinţa Tatălui, căci sub aspect intelectual ele se prezintă mai multe, totuşi după fiinţă ele sunt una singură şi în ele se află deplinătatea dumnezeirii[1138].

Pe de altă parte, afirmaţia noastră că n-a putut exista vreme când Fiul să nu fi existat trebuie înţeleasă cu precauţie căci şi cuvintele au uneori o anumită semnificaţie legată de timp, un *când* sau un *niciodată*[1139]. Or, ceea ce trebuie înţeles despre Tatăl, despre Fiul şi despre Duhul Sfânt este ceva mai presus de orice timp, de orice veac, de orice veşnicie. Singură Treimea depăşeşte orice semnificaţie ce s-ar putea atribui nu numai caracterului temporal, ci chiar şi celui *veşnic*, pentru că în afară de Treime toate celelalte fiinţe se pot măsura cu veacurile, cu timpurile[1140]". (Origen, *Despre principii,* Cartea a IV-a, I, 4, în PSB, vol. 8, pp. 297-299)

„Într-adevăr, tot ce aparţine Tatălui le putem vedea oglindite în Fiul, întrucât Fiul rămâne întreg în Tatăl, şi în acelaşi timp El are pe Tatăl întreg în Sine însuşi (In. 14, 11). De aceea ipostasul Fiului e într-un fel făptura şi înfăţişarea care ar permite recunoaşterea Tatălui, iar ipostasul Tatălui e recunoscut sub forma Fiului, deşi atributele pe care le ştim în Ei rămân spre deosebirea netă a ipostasurilor". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 38, VIII, în PSB, vol. 12, p. 185)

„După ce au spus *Lumină din Lumină* şi (...) au mărturisit că Fiul e *născut, iar nu făcut* din substanţa ori din fiinţa Tatălui, ei (Părinţii Sinodului de la Niceea) (...)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 52, II, în PSB, vol. 12, p. 217)

„(...) El este chiar lumina care se revarsă de sus, din dumnezeirea cea veşnică şi fără început". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cuvântare, Prolog, 6, în PSB, vol. 14, p. 192)

---

sale proprii. Ει εστιν ειχων. Deci Origen era, zice Atanasie, pe linia Niceii căci combate formula: ην πότε οτε ουχην. (n. s. 1542, p. 298)

[1137] Notă Pr. T. Bodogae: Origen este cel dintâi care a formulat celebrul argument *n-a existat un moment în care Fiul să nu fi existat*. (n. s. 1546, p. 298)

[1138] Notă Pr. T. Bodogae: Un alt fragment din lucrările sfântului Atanasie (*De decr. Nic. Syn.* 27, 3) confirmă părerea corectă a lui Origen despre nedespărţirea Fiului de Tatăl, fragment pe care Rufin l-a redat prescurtat, dar al cărui cuprins se află tot la prima carte (I, 4, 4). (n. s. 1547, p. 299)

[1139] Notă Pr. T. Bodogae: Ambele aceste expresii (*când* şi *niciodată*) sunt nepotrivite dacă le folosim în legătură cu divinitatea, zicea încă Platon (*Timeu,* 37e). Ideea va fi frământată mai ales în timpul controverselor ariene din sec. IV. (n. s. 1548, p. 299)

[1140] Notă Pr. T. Bodogae: Merită a fi subliniată afirmaţia lui Origen că timpul începe deodată cu creaţia; dar spre deosebire de apologeţi care afirmau că Logosul există un timp în Tatăl în mod impersonal şi abia după o vreme în mod personal, Origen afirmă divinitatea şi veşnicia netă a Logosului. (n. s. 1549, p. 299)

„Cuvântul lui Dumnezeu, prin Care îşi capătă fiinţă toate, izvorăşte în chip negrăit, revărsându-se de sus, din Bunul Tată, ca apa râului dintr-un nesecat şi veşnic izvor, aducând tuturor prisos de mântuire.

Un soi de pildă poate fi aflată chiar din alcătuirea noastră. Intelectul[1141] este o facultate cu desăvârşire nevăzută. Niciun om nu s-a priceput vreodată să arate ce şi cum este el, de fapt, aidoma unui împărat, el sălăşluieşte undeva înăuntru, în cele mai nepătrunse locuri ale alcătuirii noastre, de unde însă singur porunceşte ce anume trebuie făcut. Astfel purcede din el singură-născuta sa facultate a graiului, izvodită în chip tainic (şi în virtutea unei puteri cu neputinţă de numit) parcă în adâncurile cele mai secrete ale fiinţei părinteşti. Şi tot astfel ajunge aceasta să fie pentru toată lumea cel dintâi vestitor al cugetului părintesc, dând făţiş de ştire cele vrute de părintele ei în acele ascunse locuri. Şi iar aşa ajunge şi lumea să se împărtăşească din foloasele graiului, chiar dacă nimeni nu i-a putut vreodată vedea părintele cu ochii. Or, cam în acelaşi chip (deşi, mai curând, mai presus de orice chip şi asemuire), Cuvântul cel desăvârşit al lui Dumnezeu, Împăratul a toate (Cuvântul, spun, Care fiind Fiul Unul-Născut al Tatălui, nu-şi are temeiul numai în posibilitatea rostirii şi a Cărui natură nu e determinată nici de alcătuirea silabică, nici de substantive sau verbe, şi nu se face cunoscut sub chipul unui glas purtându-se spre noi prin aer, ci este Cuvântul cel viu şi activ tocmai al lui Dumnezeu, cel aflat mai presus de toate), fiind El esenţialmente – dacă se poate spune astfel – puterea şi înţelepciunea lui Dumnezeu, se naşte din împărătească Dumnezeire a Tatălui ca o odraslă bună a unui părinte şi el bun, rourând – spre mântuirea tuturor lucrurilor – întreaga zidire, şi scăldând cu propria-I desăvârşire totul în săvârşirea vieţii şi a raţiunii, a înţelepciunii şi a luminii şi a tot binelui, cernind nu numai peste creaturile Sale aflate cel mai aproape şi la îndemâna Sa, ci chiar şi peste cele de departe, de pe pământ, din mări şi din oricare altă modalitate de existenţă". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cuvântare, Despre Sfântul Mormânt, 12.2.-12.4., în PSB, vol. 14, pp. 223-224)

„(...) Se cere aici să admitem posibilitatea a două feluri de naştere. Una este cea pe care o ştim cu toţii, şi care are loc pe cale firească; cealaltă se petrece în virtutea unei cauze veşnic-izvorâtoare al cărei temei nu poate fi contemplat decât de dumnezeiasca pronie sau, dintre oameni, de cei care au izbutit să-I merite dragostea". (Constantin cel Mare, *Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea Sfinţilor* apud Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cartea a V-a, 11.8., în PSB, vol. 14, p. 268)

„Spuneţi, deci, răucredincioşilor şi răugrăitorilor, ce era atunci când nu era Fiul? Dacă spuneţi că Tatăl, hula voastră e şi mai mare. Pentru că nu e îngăduit să se spună că Acela era cândva. Căci cândva arată când era El. Dar El era pururea şi este şi acum, dacă este şi Fiul; pentru că El este Cel ce este dacă e şi Tatăl Fiului[1142]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I, XI, în PSB, vol. 15, p. 166)

[1141] Notă D-lui Radu Alexandrescu: Sau mintea, νοῦς (n. tr.). (n. s. 337, p. 223)

[1142] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tatăl nu putea fi Tată când nu era Fiul. El nu era şi nu este Tată decât dacă era şi este şi Fiul. El n-a putut fi *cândva* când nu era Fiul. Căci Tatăl este *Cel ce este*, adică este existenţa de la Sine şi prin excelenţă numai dacă este şi Tată. Dacă nu e Tatăl Fiului, nu e peste tot înainte de aceea. El Se schimbă, ca toate. Dacă nu a născut din veci pe Fiul, El nu a fost din veci *Cel ce este* şi la aceasta nu poate ajunge prin dezvoltare. Un Dumnezeu care nu poate naşte din Sine un egal al Său, nu are puterea deplină a lui Dumnezeu, deci nu e Dumnezeu. Dacă a fost un timp când nu L-a putut naşte pe Fiul, nu L-a putut naşte niciodată. De aceea arienii conchideau logic că Fiul nici nu S-a născut vreodată din Dumnezeu, deci că

„Deci cine va fi atât de fără minte, ca să se îndoiască despre Fiul că e pururea? Căci cine a văzut cândva lumina fără strălucirea luminii, ca să spună despre Fiul că *era cândva când nu era*, sau că *înainte de a Se naşte nu era*[1143]. Iar ceea ce se spune în psalmul 144 către Fiul: *Împărăţia Ta e împărăţia tuturor veacurilor* nu îngăduie cuiva să cugete nici cel mai mic interval în care să nu fi fost Cuvântul. Căci dacă orice interval se măsoară în veacuri, iar Împăratul tuturor veacurilor şi Făcătorul lor este Cuvântul, va fi numaidecât o nebunie ca nefiind înainte de El nici cel mai mic interval, să se spună că *era cândva când nu era* Cel veşnic şi că *Fiul este din nimic*[1144].

Însuşi Domnul zice: *Eu sunt Adevărul* şi nu zice: *Am fost făcut adevăr,* ci totdeauna zice *sunt*[1145]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I, XII, în PSB, vol. 15, pp. 168-169)

„Ci (Fiul – n. a.) e Născutul lui Dumnezeu şi, fiind propriu lui Dumnezeu Celui ce există pururea, există din eternitate. Căci e propriu oamenilor a naşte în timp din cauza nedesăvârşirii firii; şi e propriu lui Dumnezeu să aibă un Născut etern, pentru desăvârşirea eternă a firii[1146]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I, XIV, în PSB, vol. 15, p. 171)

„Iar dacă e Fiu (căci aceasta o spune şi Tatăl şi o strigă şi Scripturile), iar Fiul nu e altceva decât Cel ce Se naşte din Tatăl, iar Cel ce Se naşte din Tatăl e Cuvântul şi Înţelepciunea şi Strălucirea Lui, ce trebuie spus decât că, zicând ei: *A fost odată când n-a*

Dumnezeu n-a fost niciodată Tată. Ci că Fiul e o creatură. Dar este un lucru infinit mai mare să poată naşte cineva un egal cu Sine, din Sine, decât să facă un lucru infinit inferior Lui. (n. s. 16, p. 166)

[1143] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă n-ar fi o Raţiune din veci, cum ar fi putut apărea peste tot o raţiune înţelegătoare? Iar acea Raţiune din veci nu poate fi decât personală, căci nu poate exista o raţionalitate fără subiect. (n. s. 21, p. 169)

[1144] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Împăratul timpului trebuie să fie mai presus de timp, să nu fie supus timpului, să nu fie produs de timp. Căci în acest caz timpul ar fi împăratul. Nu e timp *înaintea* Lui, ci El este *mai înainte de orice timp*. Eternitatea timpului face ca toată realitatea să fie relativă, să se desfăşoare în timp, să aibă în ea o neputinţă de a ajunge la o desăvârşire.

Adevărul care e realitatea adevărată nu devine, ci există din veci. Numai pentru că este un adevăr sau o realitate desăvârşită din veci sunt şi unele adevăruri care devin. Dar ele se şi desfac, sau sunt depăşite. Iar aceasta arată că nu sunt în ele totul. Deci niciuna din acestea nu e adevărul deplin şi veşnic persistent. Adevărul deplin are în sine totdeauna totul. De el nu se poate spune că a fost adevărul, sau va fi, sau este acum, dar nu va mai fi şi n-a fost. De aceea Domnul zice totdeauna despre Sine *sunt*, într-un prezent etern. Pe de altă parte o realitate plenară nu poate fi impersonală, nu poate fi lipsită de conştiinţa de sine, singura care dă unei existenţe cea mai bogată complexitate. O realitate, oricât ar fi de adâncă şi de puternică, dacă nu ştie de sine, e ca şi când n-ar fi; dacă nu e pentru sine şi dacă nu e din veci nimeni pentru care să fie, dacă nu e nimeni care să ştie de ea, e ca şi când n-ar fi. Pe lângă aceea, dacă există persoane în planul nostru, ca realităţi infinit superioare faţă de obiecte, realitatea supremă trebuie să cuprindă în sine caracterul personal. Cum s-ar finaliza în persoane realitatea noastră, dacă n-ar fi în baza ultimă a realităţii acest caracter? În acest sens Dumnezeu e *lumină*. De aceea, înţelegerea răsăriteană a lui Dumnezeu ca lumină, nu e inferioară celei care înţelege pe Dumnezeu ca *întuneric*. Cum a spus Jean Daniélou în *Platonisme et théologie mystique*. (n. s. 22, p. 169)

[1145] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Sunt* la prezentul permanent arată că nu a fost cândva când n-a fost, sau va fi, dar încă nu este, ci e veşnic. (n. s. 22a, p. 169)

[1146] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Dumnezeu nu se poate produce o schimbare aşa de mare ca naşterea în timp. Pentru că aceasta L-ar supune evoluţiei, sau unei legi a schimbării. El n-ar mai fi Dumnezeu în acest caz. (n. s. 25, p. 171)

fost, jefuiesc pe Tatăl ca nişte tâlhari de Cuvântul şi spun împotriva Lui că a fost odată fără Cuvântul propriu şi fără Înţelepciunea Sa[1147] şi că lumina a fost odată fără strălucire[1148] şi izvorul era neroditor şi uscat[1149]. Căci chiar dacă făcându-se că se tem de cuvântul *timp,* pentru cei ce i-ar osândi pentru aceasta, şi spun că El este înainte de timp, totuşi dau unele intervale, în care îşi nălucesc că El nu era. Prin aceasta dau să se înţeleagă timpuri şi Îl lipsesc pe Dumnezeu, plini de toată necredinţa, de Raţiune[1150]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I, XIV, în PSB, vol. 15, p. 172)

„Dacă, după voi (arienii – n. a.), Fiul este din nimic şi n-a fost înainte de a Se naşte, fără îndoială că S-a numit Fiu şi Dumnezeu şi Înţelepciune prin împărtăşire[1151]. Căci aşa se socotesc că există şi sunt sfinţite toate celelalte. Dar atunci trebuie să spuneţi de cine Se împărtăşeşte Fiul? Dacă toate celelalte se împărtăşesc de Duhul, El (Fiul) de cine Se împărtăşeşte, după voi? De Duhul? Dar mai degrabă Duhul ia de la Fiul, cum a spus El însuşi; şi e o nebunie să se spună că El Se sfinţeşte de Duhul. Deci Se împărtăşeşte de Tatăl. Căci numai aceasta a mai rămas şi e necesar să se spună. Altfel ce este El şi de unde este? Dacă e din ceva din afară de Tatăl, nu mai e părtaş la Tatăl, ci la ceea ce e în afară de Tatăl şi nu mai e atunci nici al doilea după Tatăl, având înainte de Sine acel ceva[1152]. Şi nu

[1147] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un Dumnezeu care nu ar fi Tată al unui Cuvânt e un Dumnezeu lipsit de Raţiune, de Înţelepciune, de sfat şi comuniune. Este o esenţă supusă unor legi oarbe, ea însăşi fiind oarbă spiritual. (n. s. 25a, p. 172)

[1148] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Fiul S-ar fi născut mai târziu, Tatăl ar fi devenit şi El Tată mai târziu. Dar aceasta ar însemna că s-a întâmplat ceva ulterior în fiinţa Tatălui sau în însăşi fiinţa dumnezeiască. Sfântul Atanasie stă pe temeiul ultimei expresii a Sinodului de la Niceea: *Născut din fiinţa Tatălui*. El nu desparte între fiinţă şi proprietăţile personale: naştere, purcedere. Desigur aceste proprietăţi deosebind Persoanele, nu sunt comune Lor. Dar ele se produc în mod distinct în fiinţa însăşi. Fiinţa întreagă este posedată în mod deosebit de Tatăl, de Fiul şi de Sfântul Duh. Şi de modul posedării de către Tatăl, ţine şi naşterea Fiului de către El, din însăşi fiinţa Sa, care e şi a Fiului, într-un alt mod. Tatăl dă Fiului fiinţa ce o are, Fiul o primeşte. Dar fiinţa însăşi se lasă dată şi totodată primită. Dacă fiinţa ar fi fost dată şi primită de-abia mai târziu, ar însemna că în ea s-a produs un fenomen important nou, echivalent cu o prefacere. (n. s. 25b, p. 172)

[1149] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu nu poate fi lipsit cândva de fecunditate. Aceasta ar însemna lipsa de putere şi de viaţă în El şi nu ar mai putea fi numit nici Creatorul. Dar în realitate, El nu creează numai făpturi străine de El. Dacă El e *lumina*, dacă El gândeşte, fecunditatea Lui cea mai proprie este un rod al gândirii şi nu un rod nesubzistent, ci subzistent, ipostatic. Alta e gândirea când e împreună-gândire. Altă plinătate are un Subiect când e împreună Subiect cu altul şi când între Sine şi celălalt subiect este o armonie ca între Tată şi Fiu. Dacă nu ar rodi o Raţiune-Subiect ar însemna că nu este El însuşi capabil de o Raţiune deplină; ar însemna că are o Raţiune neputincioasă să meargă până la ipostazierea ei într-un Subiect-Fiu. Chiar omul când gândeşte să aibă un fiu, va putea să-l aibă. Dumnezeu rămâne cu o raţiune neputincioasă? (n. s. 26, p. 172)

[1150] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un Dumnezeu fără Cuvântul veşnic e un Dumnezeu lipsit de Logos, de Raţiune. E o esenţă oarbă, inconştientă. Dar cum poate emite atunci din Sine raţiunile arătate în lume? (n. s. 26a, p. 172)

[1151] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie face o deosebire netă între comuniunea în fiinţă cu Tatăl, proprie Fiului, şi existenţa prin împărtăşire de puterea lui Dumnezeu, proprie făpturilor. Aceasta nu înseamnă că puterea folosită de făpturi este necreată, ci că puterea lui Dumnezeu creează şi susţine existenţa şi puterile lor. E indicată aci distincţia între fiinţa lui Dumnezeu şi energiile Lui necreate. Dar învăţătura despre ele va deveni clară de abia prin sfântul Grigorie Palama. Sfântul Atanasie face însă o deosebire între felul cum se împărtăşesc făpturile de Dumnezeu şi felul împărtăşirii Fiului de însăşi fiinţa Tatălui. (n. s. 27, p. 173)

[1152] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă ar fi din altceva, Fiul n-ar mai fi numai Fiu al Tatălui, ci al acelui altceva din care este; şi n-ar mai fi al doilea după Tatăl, ci după aceea din care a fost făcut, care ar fi la mijloc între

mai trebuie numit nici Fiul Tatălui, ci al acelui ceva de care împărtăşindu-Se S-a numit Fiu şi Dumnezeu. Dar aceasta e o nebunie şi o lipsă a dreptei credinţe, odată ce Tatăl însuşi a spus: *Acesta este Fiul Meu cel iubit*; dar a spus şi Fiul că Tatăl Lui este Dumnezeu. Deci din acestea e vădit că acel ceva de care se împărtăşeşte nu e din afară, ci e fiinţa Tatălui. Şi dacă acel ceva e altceva decât Fiinţa Fiului, va urma aceeaşi absurditate, acela aflându-se la mijloc între Tatăl şi fiinţa Fiului, orice ar fi acesta". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I, XV, în PSB, vol. 15, p. 173)

„Deci vedem pe Cuvântul pururea fiind, şi fiind din Acela, şi fiind propriu fiinţei Celui al Cărui Cuvânt este şi neavând un înainte şi un după El. E aşa cum vedem şi strălucirea din soare, ca fiind proprie lui şi neîmpărţind, nici micşorând fiinţa soarelui, ci fiind şi ea întreagă, dar şi strălucirea desăvârşită şi întreagă, nemicşorând fiinţa luminii, ci fiind ca ceva născut cu adevărat din ea. Aşa vedem şi pe Fiul, nu din afară, ci născut din Tatăl şi pe Tatăl rămânând întreg, iar Chipul subzistenţei Lui păstrând pururea asemănarea desăvârşită a Tatălui Lui şi Chipul Lui, încât cel ce Îl vede pe El vede în El şi subzistenţa al cărei Chip este. Căci din lucrarea Chipului cunoaştem cu adevărat dumnezeirea subzistenţei[1153]. Aceasta învăţând-o şi Fiul, a spus: *Cel ce rămâne întru Mine, Acela face lucrările pe care le fac Eu* (In. 14, 12); şi: *Eu şi Tatăl una suntem* (In. 10, 20), şi: *Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine* (In. 14, 10).

Să încerce deci erezia duşmană a lui Hristos mai întâi să împartă pildele aflate în făpturi şi să spună: era odată soarele fără strălucire, sau aceasta nu este proprie fiinţei soarelui, sau e proprie, dar prin împărţire e o parte a luminii. Şi iarăşi, să despartă cuvântul şi să spună că acesta este străin minţii, sau că a fost odată când n-a fost, sau că nu e propriu fiinţei minţii, sau că e prin împărţire parte a aceleia. La fel, să despartă chipul şi lumina şi puterea, cum o fac cu cuvântul şi cu strălucirea şi să născocească apoi cele ce vor. Iar dacă nu pot avea o astfel de îndrăzneală în acelea, cum îşi pot întinde în chip deşert nebunia şi mai mare la cele ce sunt mai presus de făpturi şi de firea lor şi să încerce cele cu neputinţă?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, XXXIII, în PSB, vol. 15, p. 268)

„Dar nu trebuie întrebat nici cum e cuvântul din Dumnezeu sau cum naşte Dumnezeu şi care e modul naşterii lui Dumnezeu. Ar fi prost cineva dacă ar îndrăzni să întrebe astfel de lucruri, pentru că e un lucru negrăit şi propriu firii lui Dumnezeu, cunoscut numai Lui şi Fiului. La fel e prost a voi cineva să tâlcuiască aceasta în cuvinte. Aceasta e egal cu a întreba: unde e Dumnezeu şi cum e Dumnezeu şi cum e Tatăl? Dar precum a întreba de aceasta e un lucru lipsit de evlavie şi e propriu celor ce nu cunosc pe Dumnezeu[1154], aşa nu se cuvine a întreba nici despre astfel de lucruri, nici despre naşterea Fiului, nici a coborî pe Dumnezeu şi înţelepciunea Lui la măsura şi la slăbiciunea noastră. Dar aceasta nu trebuie să ne facă să cugetăm contrar adevărului. Dacă nu află cineva răspuns întrebând despre aceasta, aceasta nu trebuie să-l facă să nu creadă celor scrise. Căci mai bine este ca cei ce

---

fiinţa dumnezeiască şi Fiul. S-ar introduce nişte trepte între Dumnezeu şi Fiul. Şi cu ce rost? Ar face mai explicabilă producerea aşa zisei prime trepte de către Dumnezeu? (n. s. 27a, p. 173)

[1153] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chipul are şi El o lucrare, deci e viu. Dar lucrarea Lui e însăşi lucrarea revelată, sau intrată în mişcare a Tatălui: ca subzistenţă, ca obârşie de temelie a Fiului. (n. s. 90, p. 268)

[1154] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel ce cunoaşte pe Dumnezeu Îl cunoaşte ca fiind mai presus de cunoaştere. (n. s. 95, p. 271)

nu pricep să tacă şi să creadă, decât să nu creadă din pricina neînţelegerii[1155]. Căci cel ce nu pricepe poate să aibă întrucâtva iertare, pentru că cercetând s-a liniştit. Dar cel ce, nepricepând, îşi născoceşte cele necuvenite şi grăieşte cele nevrednice de Dumnezeu rămâne cu osânda îndrăznelii neiertată. Căci cel dintâi poate avea din aceste taine neînţelese o mângâiere din Scripturi, ca să primească cum se cuvine cele scrise. Dar să înţeleagă ca o pildă cuvântul nostru; anume că, precum cuvântul propriu al nostru este din noi şi nu un lucru din afară de noi, aşa şi Cuvântul propriu lui Dumnezeu este din El. Dar nu e făptură ca cuvântul oamenilor[1156]. Altfel ar trebui să cugetăm şi pe Dumnezeu om[1157]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, XXXVI, în PSB, vol. 15, pp. 271-272)

„Astfel şi Ioan, teologhisind despre Fiul şi cunoscând deosebirea cuvintelor, nu a zis: *La început s-a făcut, sau a fost creat,* ci *La început era Cuvântul*, ca prin expresia *era* să se cunoască totodată că e născut şi să nu cugete cineva niciun interval între Tatăl şi Fiul, ci să creadă că Fiul există pururea şi etern". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea împotriva arienilor, LVIII, în PSB, vol. 15, p. 295)

„Dar Fiul e aşa cum e şi Tatăl. Căci Cuvântul şi înţelepciunea Tatălui este Născutul fiinţei Lui proprii. Pentru că aceasta este propriu Fiului Tatălui şi aceasta este propriu Tatălui Fiului, că nu arată nici pe Dumnezeu vreodată fără Cuvânt (fără Raţiune), nici pe Fiul ca neexistând vreodată[1158]. Pentru că altfel, de ce ar fi Fiu, dacă nu e din Tatăl? Sau de ce ar fi Cuvânt şi Înţelepciune, dacă n-ar fi pururea şi propriu Tatălui?[1159]

Deci, când oare a fost Dumnezeu fără ceea ce e propriu Lui?[1160] Sau cum poate cugeta cineva despre ceea ce e propriu lui Dumnezeu, ca despre ceva străin şi deosebit de

[1155] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) Adevărurile acestea generale despre Dumnezeu nu pot fi pricepute până la epuizare. Nici cele din existenţa noastră şi a lumii nu le înţelegem deplin şi nu le vom înţelege niciodată deplin. Deci trebuie să vedem o împăcare între ceea ce înţelegem şi ceea ce nu înţelegem, între sens şi taină, între exprimabil şi apofatic, între raţional şi suprarațional, între cunoaştere şi credinţă. A se reţine numai ceea ce se înţelege înseamnă a se rămâne într-o monotonă şi îngustă superficialitate. Chiar domeniul infinit al tainei e sesizat printr-o adâncă intuiţie. Prin raţional se vede, dincolo de el, supraraționalul, oceanul misterios al existenţei; sensul adânc al raţionalului licăreşte din fundamentul lui suprarațional. Nu poţi fi deplin raţional dacă nu vezi dincolo de el adâncul infinit al supraraționalului. (n. s. 96, pp. 271-272)

[1156] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pilda, simbolul, chipul îţi dă un înţeles, dar nu cu totul adecvat. Este în ele un amestec de înţeles şi neînţeles. (n. s. 97, p. 272)

[1157] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul nostru seamănă cu al lui Dumnezeu, deci ne ajută să-L înţelegem pe Acela. Dar al nostru ţine de făptură, pe când al lui Dumnezeu e necreat. Din acest punct de vedere e diferit ca înţeles de Cuvântul lui Dumnezeu. (n. s. 98, p. 272)

[1158] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Raţiunea sau Cuvântul Tatălui nu are desăvârşirea ce constă în caracterul ipostatic, Tatăl nu are Raţiune sau Cuvânt; iar dacă Tatăl nu poate fi fără Raţiune sau Cuvânt, Acesta nu poate fi cugetat ca neexistând vreodată. Tatăl cugetând din etern, ceea ce cugetă are caracter ipostatic. Aceasta e esenţa argumentării sfântului Atanasie. Pe ea se bazează convingerea lui despre Dumnezeu în Treime. (n. s. 39, p. 179)

[1159] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: N-ar fi Raţiune supremă, dacă n-ar fi obârşia supremă. Ar fi o Raţiune relativă. (n. s. 39a, p. 179)

[1160] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E propriu lui Dumnezeu să aibă un Fiu, adică un Cuvânt, sau o Raţiune, prin care să Se cugete şi să Se exprime pe Sine însuşi sau întreaga fiinţă a Sa, şi aceasta să ia, ca Chipul desăvârşit al Lui, caracter ipostatic. Altfel cugetarea sau înţelepciunea lui Dumnezeu, prin care Se cugetă pe Sine, ar fi nedesăvârşită. Dumnezeu n-ar afla printr-o astfel de cugetare în mod deplin cunoştinţa despre Sine, adică despre întreaga Lui putere. Ar rămâne închis într-un fel de cugetare neputincioasă. (n. s. 40, p. 179)

El?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I, XIX-XX, în PSB, vol. 15, p. 179)

„Fiul este Născutul propriu al fiinţei şi al firii Tatălui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* Către acelaşi episcop Serapion, III, în PSB, vol. 16, p. 89)

„(...) Fiinţa Tatălui este fără început şi rădăcină şi izvor al Fiului". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola despre sinoadele ce s-au ţinut la Rimini, în Italia şi la Seleucia, în Isauria*, XLV, în PSB, vol. 16, p. 159)

„Este o identitate de fiinţă, pentru că Fiul este din Tatăl, nu făcut la poruncă, ci născut din fire; nu tăiat din Tatăl, ci, în timp ce Tatăl rămâne desăvârşit, Fiul străluceşte desăvârşit". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XXIV-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 592)

„*Să iei,* zice, *din apa râului şi s-o verşi pe uscat. Şi va fi apa pe care o vei lua din râu, sânge pe uscat* (Ieş. 4, 9). Apa e chip sau semn al vieţii. Căci este cu adevărat necesară spre aceasta şi foarte folositoare celor de pe pământ. Deci Fiul, Viaţa adevărată, S-a născut ca dintr-un râu, din Tatăl care dă viaţă tuturor. Precum este lumină din lumină, aşa este şi Viaţă din Viaţă. Moise a fost învăţat că Fiul nu stă de Sine, în afară de orice, ci este după fire din Dumnezeu şi Tatăl[1161]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a, 4, în PSB, vol. 39, p. 329)

„Era din şi pentru totdeauna, fiind în Tatăl ca izvor, după însăşi spusa Lui: *Eu am ieşit şi am venit din Tatăl* (In. 16, 28). Deci Tatăl fiind înţeles ca izvor[1162], Cuvântul era în El Înţelepciune şi Putere şi Pecete şi Strălucire şi Chip al Lui. Şi dacă nu era niciun timp când Tatăl era fără Cuvânt şi Înţelepciune şi Pecete şi Strălucire, e necesar să mărturisim că este etern Fiul, Care este acestea pentru Tatăl cel etern[1163]. Căci cum este Pecete şi Chip întocmai, dacă nu Se vede format potrivit frumuseţii Aceluia al Cărui Chip este?

Dar nu va fi nedrept nici a înţelege pe Fiul existând în Tatăl ca într-un izvor. Căci numai Aceluia din Care este I se cuvine numele de izvor. Iar Fiul este în Tatăl şi din Tatăl nu fiind născut în afara Lui, sau în trup, ci existând în fiinţa Tatălui şi strălucind din ea, ca strălucirea soarelui din acesta, sau asemenea căldurii naturale din focul de a cărui fire ţine. Căci în aceste pilde se poate vedea cum una este născută din alta, dar coexistând pururea cu ea şi fiind nedespărţită, în aşa fel că fără una nu se poate vedea cealaltă în sine şi păstrând raţiunea adevărată a firii aceleia. Căci, cum ar fi soarele fără strălucirea lui, sau strălucirea, neexistând soarele a cărui strălucire este? Sau cum ar fi foc, dacă ar fi lipsit de

[1161] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Persoana naşte sau e născută. Şi aceasta înseamnă că dă sau primeşte fiinţa de la o persoană ca persoană. Există o comunitate de fiinţă între persoane, dar fiinţa nu stă decât în persoană şi nu într-o singură persoană, ci în mai multe, care dau şi primesc fiinţa. Fiul nu subzistă de Sine în afară, ci unit cu Tatăl. (n. s. 589, p. 329)

[1162] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul a dat Tatălui caracter de Tată. Altfel, Tatăl ar fi fost indefinit ca Tată. Ar fi fost un Dumnezeu indefinit ca Dumnezeu al iubirii. O persoană făcând pe alta fiu, aceea o face pe prima tată. Tatăl făcând pe Fiul Cuvânt, Cuvântul face pe Tatăl cuvântător. Relaţia Lor face ca însuşirile unei Persoane să corespundă cu însuşirile întregitoare ale celeilalte. (n. s. 16, p. 20)

[1163] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu Fiul singur este Înţelepciunea şi Puterea Tatălui, ci împreună cu Tatăl. Dar o Persoană singură nu le are pe acestea. (n. s. 17, p. 21)

căldură, sau de unde ar fi căldura, dacă nu din foc, sau altceva care nu e străin de calitatea fiinţială a focului? Deci, precum în acestea existenţa unora în cele din care sunt nu contrazice coexistenţa ambelor, ci cele născute se arată pururea existând împreună cu cele ce le nasc şi moştenitoare ale aceleiaşi firi cu acelea, aşa e şi cu Fiul[1164]. De fapt, El e înţeles şi declarat în Tatăl şi din Tatăl şi nu ni Se va arăta exterior şi străin Tatălui, sau ivindu-Se după El, ca al doilea, ci fiind în El şi coexistând pururea cu El şi arătându-Se din El, prin modul negrăit al naşterii dumnezeieşti.

Că lui Dumnezeu şi Tatăl I se spune de către sfinţi (autorii Scripturii) şi început al Fiului, dar numai ca Celui de la Care vine Fiul, auzi de la Psalmist, care prevesteşte a doua arătare a Mântuitorului nostru prin Sfântul Duh, spunând către Fiul însuşi: *cu Tine este Începutul în ziua puterii Tale, în strălucirea sfinţilor Tăi* (Ps. 109, 3). Căci e zi a puterii Fiului cea în care va judeca toată lumea şi va răsplăti fiecăruia după faptele lui. Cu adevărat va veni ziua Aceluiaşi Care este în Tatăl şi are în Sine pe Tatăl ca Început neînceput al fiinţei Sale, numai prin faptul că este din El, căci există din Tatăl[1165]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea întâi, cap. 1, în PSB, vol. 41, pp. 20-21)

„Dacă Dumnezeu Cuvântul Cel ce străluceşte din Dumnezeu este Fiu cu adevărat, e cu totul necesar să mărturisească şi adversarii că El este din fiinţa Tatălui. Căci aceasta înseamnă filiaţia adevărată[1166]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 34)

„Tatăl este împreună cu Fiul nu pentru că Acesta n-ar putea să facă ceva din cele ce sunt, ci pentru că este întreg în Fiul pentru identitatea fiinţei şi pentru extrema şi nemijlocita apropiere de El deoarece Fiul a provenit în mod natural din Tatăl[1167]. E ca şi cum ar zice cineva că împreună cu mirosul ce se răspândeşte din floare şi în lucrarea răspândită din mireasmă este floarea însăşi, deoarece mirosul provine natural din ea. Dar o spunem pentru înţelegerea ce rezultă din această pildă. Căci firea cea mai presus de toate e mai presus şi de această pildă, primind puţine ajutoare din ea în înţelegerea Sa". (Sf. Chiril

[1164] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: La Dumnezeu este o aşa de mare unire după fire a Fiului născut din Tatăl cu Tatăl, încât Fiul rămâne pururea în Tatăl, fără să-Şi piardă niciunul proprietatea Lui: Tatăl, pe cea de Tată, Fiul, pe cea de Fiu. Fiul coexistă cu Tatăl, existând totodată în Tatăl, dar neconfundat cu El. (n. s. 18, p. 21)

[1165] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În trei feluri se poate sune despre Tatăl că e *început* al Fiului: prin faptul că Tatăl Îl naşte fără de început, prin faptul că, fiind în El, Se arată prin El la întrupare, şi prin faptul că Se arată prin El la Judecata din urmă. În toate aceste trei feluri se arată că Fiul este *din*, dar şi *în* Tatăl, dar este deosebit de Tatăl. În niciunul din aceste feluri Tatăl nu e declarat început al Fiului, ca existând înainte de Fiul. (n. s. 19, p. 21)

[1166] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pe cât de important este să recunoaştem în Dumnezeu un Tată şi un Fiu, ca Persoane deosebite, tot pe atât de important e să-I cunoaştem de o fiinţă. Căci nu se poate naşte o persoană din alta dacă nu sunt de o fiinţă. Naşterea înseamnă atât unitatea de fiinţă, cât şi deosebirea ca persoane între cel ce naşte şi cel născut. (n. s. 45, p. 34)

[1167] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Din declaraţiile Sfântului Chiril că Fiul provine din Tatăl *în mod natural sau prin fire*, nu trebuie înţeles că Fiul nu provine din Tatăl ca Persoană specifică, sau ca Fiu. Nu firea cugetată în sine naşte pe Fiul, căci firea nu există decât în Persoane: în Persoana Tatălui, Care naşte din ea pe Fiul, şi în Fiul, Care Se naşte din firea ce există concret ca fire a Tatălui. Firea dumnezeiască există concret în trei Persoane şi în relaţiile dintre ele. Fiul Se naşte şi El ca Dumnezeu sau ca purtător al firii dumnezeieşti, dar în calitate de Fiu. (n. s. 93, p. 57)

al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 5, în PSB, vol. 41, pp. 57-58)

„Pe Fiul Îl vedem strălucind din fiinţa Tatălui în mod născut şi existând în ea şi din ea, subzistând ca Dumnezeu-Cuvântul în ipostas propriu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 58)

„(...) Când zice *în sânul*, voieşte să spună că Fiul Se arată din sânul născător al Tatălui, ca o strălucire potrivită lui Dumnezeu şi ca o negrăită înaintare spre ipostasul propriu, dar având-L totuşi pe Tatăl în Sine, întrucât nu prin despărţire sau prin diviziunea cea după trup S-a ivit Născutul dumnezeiesc din Tatăl. Şi de fapt Fiul însuşi zice undeva că El este în Tatăl, dar, iarăşi, că are în Sine pe Tatăl. Căci ceea ce e propriu fiinţei Tatălui, trecând în mod firesc (natural) în Fiul, arată în El pe Tatăl. Şi Tatăl are iarăşi în Sine pe Fiul, înrădăcinat în identitatea neschimbată a fiinţei şi ca ieşind din El, dar nu prin împărţire sau distanţare spaţială, ci existând în El şi împreună existând pururea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 10, în PSB, vol. 41, pp. 126-127)

„Toată fiimea este din Fiul, pentru că El este în mod propriu şi singurul cu adevărat Fiu, nu fals şi cu nume mincinos, ci din fiinţa lui Dumnezeu-Tatăl, nu prin rupere, sau curgere, sau diviziune, sau tăiere, căci firea dumnezeiască e cu desăvârşire nepătimitoare; ci ca Unul din Unul, pururea coexistând şi fiind împreună etern şi interior prin fire Născătorului, fiind în El şi provenind din El în mod neîmpărţit şi nedespărţit. Aceasta fiindcă Dumnezeirea nu se poate circumscrie nici după trup, nici prin spaţiu, nici de aşa fel ca să parcurgă distanţe, sau să facă mutări, ci, precum provine din foc căldura cea aflată în el, părând înţelegerii că se împarte şi fiind altceva decât focul, dar fiind din el şi în el după fire şi provenind din el fără să-l micşoreze întru nimic prin despărţire, sau prin împărţire şi curgere, căci se păstrează întreagă în focul întreg, aşa vom cugeta şi naşterea dumnezeiască, folosind înţelegerea cea mai potrivită pentru Dumnezeu. Şi, crezând că Fiul subzistă în mod propriu, nu-L vom vedea pe El exterior Dumnezeirii celei una şi negrăite, nici nu vom spune că e de altă fiinţă decât Tatăl. Căci în acest caz n-ar mai fi cugetat în chip drept Fiu, ci altceva decât aceasta, şi ne-ar răsări un dumnezeu recent, altul decât Cel cu adevărat şi singur existent. Căci ceea ce nu e de o fiinţă cu Dumnezeu cel prin fire, cum nu va cădea din calitatea de a fi Dumnezeu adevărat?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 149)

„(...) Cuvântul Care luminează în mod negrăit din Tatăl, având naşterea proprie de sus, şi existând ca dintr-un izvor din fiinţa Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. II, în PSB, vol. 41, p. 189)

„(...) Tatăl însuşi, ca (…) Cel ce a născut din firea Sa pe Fiul, ca dintr-un izvor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. VIII, în PSB, vol. 41, p. 266)

„(...) *Şi obârşia Lui este dintru început, din zilele veacului* (Mih. 5, 1). Prin obârşie indică aici ieşirea la existenţă (ipostatică) proprie Unuia-Născutului din fiinţa Născătorului

ca o strălucire din lumină, înainte de tot veacul şi ziua şi clipa". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 506)

„(...) Precum dintr-un izvor dulce iese o undă dulce şi din pomi de soi bun ies şi roduri bune, aşa socotesc că trebuie să credem că Cel ce este din Dumnezeu după fire este Dumnezeu adevărat şi Cel născut din Tatăl etern este etern ca şi Născătorul Lui. Era potrivit deci să spună către iudei: *Sau faceţi pomul rău, şi rodul va fi rău, sau faceţi pomul bun, şi rodul lui va fi bun* (Mt. 12, 33). *Căci nu poate pomul bun să facă roade rele, nici omul rău să facă roade bune* (Mt. 7, 18). Cum se poate deci întâmpla, sau, mai bine-zis, cum nu este o mare nebunie să se creadă că Cel Născut din Tatăl nemuritor este muritor, sau să se numere între cei stricăcioşi Cel ce nu ştie de stricăciune?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a VI-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 646-647)

„A provenit din fiinţa Tatălui ca o strălucire din lumină, sau cum iese un râu dintr-un izvor. Deci, cei ce văd pe Fiul pot vedea fiinţa Tatălui şi pot înţelege din Fiul ceea ce e propriu Tatălui. Căci, deoarece toată existenţa Fiului iese din fiinţa Tatălui, Fiul este în Tatăl şi, invers, Tatăl este în Fiul, deoarece ceea ce este Tatăl prin fire, aceea este şi Cuvântul Cel ce provine din El, fiindcă Tatăl Se arată şi este în Fiul, aşa cum este în râu izvorul din care el izvorăşte. Căci ceea ce e propriu fiinţei Tatălui se află în Fiul, şi chipul Dumnezeirii, ca să zic aşa, Îl arată pe Tatăl în Sine". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile VII şi VIII, în PSB, vol. 41, pp. 737-738)

„(...) El (Hristos – n. a.) este în Tatăl şi are pe Tatăl în Sine, adică poartă firea Tatălui în ipostasul Său, ca un adevărat Născut, ca rod adevărat, ca Fiu provenit în chip natural din Tatăl[1168]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 856)

„(...) Tatăl este ca o rădăcină şi izvor al propriului Născut". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 10, în PSB, vol. 41, p. 1055)

„Socotind că este imens acel *era* (τὸ ἦν) despre Dumnezeu Cuvântul şi că întrece puterea de înţelegere a creaturilor preacredinciosului Ioan (Evanghelistul) a evitat să ne spună despre naşterea şi creaţia Lui şi nici nu a îndrăznit să numească cu aceleaşi cuvinte pe Cel ce face, odată cu cele făcute, nu că era nenăscut (Unul este nenăscut, Tatăl) ci că ipostasa inexprimabilă a Unuia-Născut, Dumnezeu, este peste puterea de gândire a Evangheliştilor şi, într-adevăr, şi peste puterea de înţelegere a îngerilor.

Eu nu cred că trebuie socotiţi printre cei credincioşi aceia care îndrăznesc să discute ceva dintre acestea, pentru faptul că nu ascultă de cuvintele: *Nu căuta cele mai sus decât tine şi nu cerceta cele ce te depăşesc* (Înţel. Sir. 3, 20).

[1168] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul Se naşte în mod natural din Tatăl. Aceasta nu înseamnă că natura sau firea naşte pe Fiul, sau că ea e Tatăl, ci ea este în Tatăl ca în ipostasul care naşte. Deci Fiul nu e creat din nimic, sau format din ceva deosebit de fiinţa Tatălui. Nu natura naşte, ci un ipostas purtător al naturii naşte un alt ipostas purtător al aceleiaşi naturi. (n. s. 1633, p. 856)

Într-adevăr, cunoaşterea multor altor lucrări care sunt cu totul mai simple, depăşeşte puterea omenească de înţelegere aşa cum sunt cuvintele lui Pavel: *cele ce ochiul nu a văzut şi urechile nu au auzit şi la inima omului nu au ajuns, câte a pregătit Dumnezeu celor ce-L iubesc* (I Cor. 2, 9), ci şi astrele, cum spune Dumnezeu lui Avraam *că nu poate să le numere* (Fac. 15, 5). Şi încă zice: *Cine va putea număra nisipul mărilor şi picăturile de ploaie* (Înţ. Sir. 1, 2).

Atunci cum ar putea cineva să cerceteze ipostaza lui Dumnezeu-Cuvântul, fără numai dacă, cuprins de o stare de nebunie, ar încerca acest lucru? Despre aceasta duhul profetic spune: *Iar neamul Lui cine-L va spune?* (Is. 53, 8).

Iată că însuşi Mântuitorul nostru, sprijinind pe stâlpii tuturor celor ce sunt în lume – mă gândesc la Apostolii cei inspiraţi – S-a străduit să-i despovăreze de cunoaşterea acestor lucruri spunându-le tuturor acestora că nu există (nu e posibilă) înţelegerea pe cale naturală, şi că numai Tatălui îi este rezervată cunoaşterea acestui mister divin, căci zice: *Nimeni nu cunoaşte cine este Fiul, fără numai Tatăl şi pe Tatăl nimeni nu-L cunoaşte fără numai Fiul* (Mt. 11, 27). Despre acest lucru socotesc că zice Tatăl: *Taina Mea, Mie* (Is. 24, 16; Col. 1, 15)". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 4, 19-21, în PSB, vol. 44, p. 26)

„Ce înseamnă aceasta: *Din pântece mai înainte de luceafăr Te-am născut?* (Ps. 109, 3). Oare nu arată filiaţia firească, directă, prin naşterea din Tatăl (a Fiului) şi nu prin respectarea rânduielilor fireşti şi prin năzuinţa spre sporire, ci prin însuşirea firii divine, Care a provocat-o? De aici rezultă că Unul-Născut din Tatăl are o filiaţie permanentă, iar filiaţia fiinţelor raţionale nu aparţine însăşi firii lor, ci se produce prin respectul faţă de rânduielile firii şi prin darul lui Dumnezeu". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 4, 34, în PSB, vol. 44, p. 29)

„Din veşnicie, adică înainte de facerea lumii, înainte de tot ce se poate numi timp, a existat substanţa divină a Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh, aceştia totuşi nefiind trei Dumnezei, ci unul. Tatăl are pe Fiul născut din substanţa Sa şi din veşnicie, printr-o raţiune cunoscută Lui, credinţa mărturisind că Fiul nu este Tatăl, nici Tatăl n-a fost vreodată Fiul, ca să nu cugete gândul omenesc că neamul dumnezeiesc s-a înmulţit la nesfârşit. Nici Fiul n-a devenit vreodată Tată, deşi este de aceeaşi natură cu Tatăl şi din veşnicie împreună cu El, pentru ca neamul dumnezeiesc să nu fie socotit că se va înmulţi la nesfârşit". (Boethius, *Articole teologice*, I, 4, în PSB, vol. 72, p. 28)

„Fiul e născut din Tatăl, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, şi aşa cum s-a mai spus, nimeni nu cunoaşte naşterea Lui, decât numai Tatăl". (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a V-a, cap. VIII, în PSB, vol. 75, p. 172)

„Naşterea Fiului din Tatăl e mai presus şi de voinţă. Căci voinţa nu e la mijloc între Fiul şi Tatăl, nici nu e cugetată voinţa Tatălui înainte de Fiul, pentru că nici Tatăl nu exista înainte de Fiul, precum nici Mintea înaintea Cuvântului din ea, nici lumina, înainte de strălucire. Căci Tatăl şi Fiul, Cel născut fără de început din El, având deodată existenţa au şi o singură voinţă, simplă şi nedespărţită, precum şi o singură fiinţă şi fire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 86, în PSB, vol. 80, pp. 231-232)

Naşterea Fiului din Tatăl – analogii cu lucrurile din lume

„Când învăţăm deci că Fiul este din fiinţa Tatălui, şi anume că e născut, iar nu făcut, atunci nu trebuie să ne ducem cu gândul la nişte înţelesuri trupeşti ale fenomenelor naturale. Căci fiinţa Tatălui nu a fost împărţită, aşa încât de la Tatăl să treacă să ajungă şi la Fiul, şi nici nu se naşte printr-un fel de scurgere sau prin producere, aşa cum se întâmplă cu pomii care rodesc, ci chipul naşterii dumnezeieşti nu se poate explica şi nici înţelege de cugetarea omenească. E un semn de cugetare nedemnă şi senzuală să asemeni lucrurile veşnice cu cele stricăcioase şi trecătoare şi să crezi că Dumnezeu Se naşte aşa cum se nasc fiinţele trupeşti, câtă vreme în vederea dreptei credinţe trebuie să cugetăm cu totul altfel, gândindu-ne că numai fiinţele muritoare se comportă aşa, pe când în cazul lui Dumnezeu, Cel nemuritor, lucrurile stau cu totul altfel. Aşadar, nici nu trebuie să tăgăduim naşterea dumnezeiască, dar când contemplăm pe Dumnezeu nu trebuie nici să ne întinăm cugetul cu noţiuni materiale”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 52, III, în PSB, vol. 12, p. 218)

Tatăl – izvorul Fiului şi al Duhului Sfânt

„Tatăl e originea şi izvorul Fiului şi al Duhului Sfânt (...); nu se poate concepe în Ei un *înainte* sau un *după*”. (Origen, *Despre principii,* Cartea a II-a, I, 2, în PSB, vol. 8, p. 115)

„(…) Din Tatăl se naşte Fiul, prin Care au fost făcute toate şi de Care e subînţeles inseparabil şi Duhul Sfânt, căci nu poţi ajunge să te gândeşti la Fiul fără să fi fost mai întâi luminat de Duhul. Deci întrucât Duhul Sfânt, din Care izvorăşte asupra creaţiei orice împărţire de bunuri, e în strânsă legătura pe de o parte cu Fiul, cu Care îl şi concepem în chip imediat, dar pe de altă parte e strâns legat şi de Tatăl (Care e cauza Lui, căci din El purcede) judecând-o după ipostas, însuşirea proprie a Duhului Îl situează în urma Fiului şi împreună cu Fiul, dar fiinţa Şi-a luat-o prin purcedere de la Tatăl. Căci Fiul e Cel care face cunoscut şi pe Duhul Cel purcezător din Tatăl, ca unul Care fiind singur născut în chip unic a ieşit strălucind ca o lumină din Lumina cea nenăscută, aşa încât potrivit acestei însuşiri distinctive El nu se confundă nici cu Tatăl, nici cu Duhul Sfânt, ci se recunoaşte singur după însuşirea de care am vorbit”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 38, IV, în PSB, vol. 12, p. 180)

„Mântuitorul şi Duhul cel Sfânt sunt din Tatăl”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* omilia la Psalmul XXXII, IV, în PSB, vol. 17, p. 252)

„Este Tatăl, Cel Care are existenţa desăvârşită şi cu totul completă; El este rădăcina şi izvorul Fiului şi Duhului Sfânt”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* XXIV, 4, în PSB, vol. 17, p. 594)

„Fiul a ieşit din Tatăl prin naştere, iar Duhul din Dumnezeu într-un chip care nu se poate spune prin cuvinte”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* XXIV, 7, în PSB, vol. 17, p. 598)

„Nenaşterea şi naşterea şi purcederea nu taie în trei fiinţe şi firi inegale firea şi puterea cea una a negrăitei Dumnezeiri, dar caracterizează persoanele sau ipostasurile în care sau care este Dumnezeirea sau fiinţa şi firea cea una[1169]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea întâi, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 124)

Duhul Sfânt purcede din Tatăl şi străluceşte din Fiul

„(...) Unul fiind Fiul sau Cuvântul cel viu, Una trebuie să fie desăvârşita şi deplina lucrare sfinţitoare şi luminătoare şi vie a Lui şi darul[1170] de care se spune că purcede din Tatăl, pentru că străluceşte[1171] şi se trimite şi se dă de la Fiul cel mărturisit din Tatăl. Neîndoielnic Fiul e trimis de Tatăl. Căci zice: *Aşa a iubit Dumnezeu lumea, că şi pe Unul Născut Fiul Său L-a trimis* (In. 3, 16). Iar Fiul Îl trimite pe Duhul[1172]. Căci zice: *de voi pleca Eu, voi trimite pe Mângâietorul* (In. 16, 7)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură*, XX, în PSB, vol. 16, pp. 47-48)

Duhul Sfânt curge din Tatăl prin Fiul

„(...) Duhul este al lui Dumnezeu şi Tatăl şi al Fiului[1173], ca Unul ce este fiinţial din amândoi, adică curge din Tatăl prin Fiul". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea întâia, în PSB, vol. 38, p. 21)

[1169] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate fiinţa e trăită de Tatăl ca având-o din veci şi comunicând-o prin naştere Fiului şi prin purcedere Duhului Sfânt şi ca primită de Fiul şi de Duhul de la Tatăl, de Primul prin naştere, de al Doilea prin purcedere. Tatăl trăieşte pe Fiul ca Cel ce are aceeaşi fiinţă cu El, primită de la El: şi Fiul, pe Tatăl ca pe cel Care Îi comunică şi de la Care primeşte aceeaşi fiinţă. Trăiesc astfel împreună aceeaşi fiinţă într-o continuă comunicare iubitoare, în care fiecare ipostas are propria poziţie şi tocmai în aceasta stând iubirea între ele. (n. s. 240, p. 124)

[1170] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) Duhul e atenţia Tatălui către Fiul şi mărturia Lui personificată către Fiul despre dragostea Sa către El şi odihna Lui în Fiul. Dar aceasta este o atenţie activă, mărturia unui ipostas, şi numai persoana e capabilă de lucrare. În forma aceasta lucrătoare, ipostatică, se manifestă atenţia Tatălui şi mărturia dragostei Lui şi faţă de noi, dar nu ca spre unii ce am fi în afara Fiului, ci adunaţi în Fiul. Duhul presupune totdeauna pe doi. Dacă Fiul e conştiinţa ipostasiată a Tatălui de Sine, dacă Tatăl e cu Fiul într-un dialog interior, sau într-o convorbire a Sa cu Chipul Său, în Duhul se depăşeşte această convorbire între doi, fără a se desfiinţa, ci se desăvârşeşte ca iubire prin care Unul cere şi Altuia să fie martor al iubirii Sale faţă de celălalt şi să Se bucure de iubirea Sa faţă de Acela. (n. s. 54, pp. 47-48)

[1171] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Expresia *strălucirea* Duhului din Fiul a folosit-o în sec. XII patriarhul Grigorie Cipriotul. Duhul străluceşte din Fiul, dar nu purcede din El, pentru că nu trece dincolo de Fiul în provenirea Sa din Tatăl. Ci El Îşi primeşte existenţa din Tatăl ca iradiere a iubirii Tatălui spre Fiul. Când apar făpturile şi Fiul Se face om, această odihnă şi strălucire devine proprie şi umanităţii Lui şi celor ce se unesc cu El. (n. s. 55, p. 48)

[1172] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Repetăm: Fiul Îl trimite pe Duhul ca Fiu, nu ca Tată, adică imprimând în ei simţirea de fii, ca Cel ce Îl are ca Fiu de la Tatăl, ca cel ce îi adună pe oameni în Sine ca împreună fii, nemergând prin Duhul dincolo de Sine, cum Tatăl nu Se îndreaptă, purcezând pe Duhul, dincolo de Fiul. (n. s. 56, p. 48)

[1173] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Curge din Tatăl prin Fiul*, nu înseamnă că provine şi din Fiul ca izvor. Cu atât mai puţin că Tatăl şi Fiul sunt un singur izvor. Duhul vine din Tatăl în Fiul, se odihneşte în Fiul, străluceşte din Fiul, cum vor spune Sf. Ioan Damaschin şi Patriarhul Sfânt (…) Duhul Sfânt întipăreşte în suflet chipul, fără să rămână El însuşi sufletul omului. (…) El nu iese din Fiul mai departe de El, ci purcezând din Tatăl se mişcă în Fiul. (n. s. 11, p. 21)

„Duhul, fiind din fiinţa lui Dumnezeu Tatăl şi a Cuvântului ieşit din Tatăl şi prezent în El prin fire, concentrează în Sine tot ce e propriu dumnezeirii; El are dumnezeirea ca izvor, ca Cel ce se varsă din Tatăl prin Fiul[1174] şi sfinţeşte creaţia". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, pp. 237-238)

Duhul Sfânt de la Tatăl purcede

„(…) Provine din Dumnezeu (ca Dumnezeu), nu prin naştere ca Fiul, ci ca suflare a gurii Sale. Desigur, gura (nu trebuie înţeleasă) ca mădular (al lui Dumnezeu), nici Duhul, ca o suflare ce se risipeşte, ci gura (trebuie înţeleasă) într-un chip vrednic de Dumnezeu şi Duhul ca fiinţă vie, dătătoare de sfinţenie. În felul acesta se exprimă intimitatea (cu celelalte persoane) şi se păstrează insondabil modul provenienţei (Sale). (Duhul) se mai zice şi Duh al lui Hristos, pentru că este legat fiinţial de El". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. XVIII, în PSB, vol. 12, pp. 60-61)

„Că noi nu numim pe Duhul Sfânt nici *nenăscut*, întrucât cunoaştem numai un singur *Nenăscut* şi un singur început al tuturor lucrurilor, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos; dar nici *născut* nu-L numim pe Duhul Sfânt, pentru că am învăţat din tradiţia credinţei că numai Fiul este Cel Unul-Născut; dar am mai învăţat că Duhul adevărului de la Tatăl purcede şi mărturisim că fără să fi fost creat, Duhul e şi El din Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 125, II, în PSB, vol. 12, p. 306)

„Duhul cel din Dumnezeu, *Care de la Tatăl purcede* – adică Cel Care iese din gura Lui, ca să nu socoteşti că Duhul este unul dintre cele din afară şi dintre creaturi, ci să crezi că-şi are ipostaza de la Dumnezeu – are în El toate puterile". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul XXXII, IV, în PSB, vol. 17, p. 252)

„Fiind însă Duhul de o fire, Se revarsă din Tatăl ca dintr-un izvor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VI-lea, în PSB, vol. 40, p. 236)

„Căci este neîndoielnic că purcede din însăşi firea lui Dumnezeu Tatăl". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VII-lea, în PSB, vol. 40, p. 301)

„Vom zice deci, judecând drept, că din Tatăl şi în Tatăl este în mod natural Fiul, iar din El şi în El este şi Duhul Fiului, adică Cel Sfânt[1175]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 875)

[1174] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Se varsă din Tatăl prin Fiul, dar nu purcede*. *Se varsă* (procheomenon) când Se dăruieşte creaturii (creaţiei) pentru a se sfinţi. (n. s. 346, p. 237)

[1175] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tot din Tatăl şi în Tatăl este şi Duhul Sfânt, dar Acesta se numeşte şi Duhul Fiului, ceea ce arată şi mai mult că Fiul nu devine origine, sau un fel de Tată al Duhului. Duhul este din Tatăl şi în Tatăl, ca Duhul iubirii Lui faţă de Fiul, îndreptat spre Fiul, ca să ţină şi în Fiul iubirea vie faţă de Tatăl. În Tatăl e iniţiativa iubirii, şi ea se întoarce şi de la Fiul ca răspuns. Cuvântul e prima formă de revelare a Tatălui. Suflarea, ca Viaţă, e a doua formă. Cele două revelări sunt unite, dar deosebite. Duhul reprezintă comuniunea deplină. Suflarea e sfântă, pentru că e comuniune deplină. (n. s. 1665, pp. 875-876)

„Căci vorbind de Duhul adevărului, adică de Duhul Său, zice că El purcede de la Tatăl. Fiindcă, precum este prin fire al Fiului, existând în El şi prin El, aşa este şi al Tatălui[1176]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. al II-lea, în PSB, vol. 41, p. 973)

„Tatăl are din Sine şi în Sine pe Duhul Său, la fel şi Fiul are pe Duhul în Sine, deoarece Duhul este de o fiinţă cu Tatăl şi purcede din El[1177], având în Sine prin fire toate cele proprii Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, pp. 1159-1160)

„Fără îndoială hotărârile Sinodului Prea Sfântului Papă (Teodor) au fost criticate de cei din capitala imperiului, dar nu în toate capitolele de care aţi scris, ci numai în două, dintre care unul se ocupă cu învăţătura despre Dumnezeu (cu teologia), când spune: *Duhul Sfânt purcede şi din Fiul* (...). Cel dintâi capitol aduce în acord cu el texte ale Părinţilor romani, dar şi ale lui Chiril din Alexandria din sfânta lucrare a lui despre Sfântul Ioan Evanghelistul. Din acestea i-a arătat pe aceia ca nefăcând pe Fiul cauză a Duhului. Căci ei cunosc pe Tatăl ca singura cauză a Fiului şi a Duhului, a Unuia prin naştere, şi a celuilalt prin purcedere. Ci (o spun aceasta) ca să arate că Duhul iese prin Fiul şi ca prin aceasta să arate unitatea fiinţei neschimbate a Lor[1178]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Scrieri, 9, în PSB, vol. 81, pp. 251-252)

„Luaţi Duh Sfânt" (Ioan 20, 22)

[1176] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Chiril spune că Duhul este *în Fiul* şi *provine,* sau iese *prin Fiul,* dar *purcede din Tatăl*. Purcezând din Tatăl, Îşi ia existenţa din Tatăl şi se află în Fiul, prin Care ni se dă, sau ne străluceşte. Duhul şi Fiul sunt nedespărţiţi, dar Amândoi provin *din Tatăl*. De aceea, Duhul este şi al Fiului, Fiul având-L de la Tatăl. Tocmai faptul că Fiul are pe Duhul de la Tatăl, din Care El Se naşte, şi că Tatăl purcede pe Duhul ca să fie în Fiul, Îl arată pe Fiul şi mai deplin ca fiind de o fiinţă cu Tatăl. Duhul purcede din Tatăl ca izvor, şi ne vine din Fiul ca Cel în Care este prin unitatea de fiinţă, nu ca dintr-o fiinţă diferită de a Duhului. (n. s. 1825, p. 973)

[1177] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Este de remarcat că Sfântul Chiril spune despre Tatăl că are pe Duhul provenind sau purcezând din Sine, pe când despre Fiul, numai că Îl are *în Sine,* deci nu purcede de la El. Dar Fiecare are pe Duhul în Sine, deci Îl au Amândoi, trăind în Duhul, în alt fel, unitatea Lor. (n. s. 2194, p. 1160)

[1178] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim arată cum se înţelegea atunci Filioque de către catolici: ca distingându-se în aplicarea purcederii la relaţia între Duhul şi Tatăl şi între Duhul şi Fiul. În relaţia dintre Duhul şi Fiul expresia nu înseamnă decât identitatea de fiinţă şi un fel de ieşire la arătare (προιέναι) a Duhului prin Fiul, nu o primire a existenţei Lui din Fiul, cum o primeşte din Tatăl. Catolicii au ajuns la identificarea provenirii Duhului din Fiul cu provenirea Lui din Tatăl (ca dintr-un singur principiu), pentru că au folosit aceiaşi termeni pentru amândouă: *procedere* şi *prodire*, ceea ce Părinţii răsăriteni n-au făcut niciodată. Pe baza acestui loc teologii catolici de după aceea au dat pe Sf. Maxim în mod greşit ca martor răsăritean aprobativ al învăţăturii lor. În această identificare a termenului *procedere* cu *prodire* (ekporeusis şi proienai) cei din Constantinopol au văzut o identificare a provenirii Duhului din Fiul cu provenirea Lui din Tatăl. Sfântul Maxim le arată că latinii cunosc în *procedere* două înţelesuri: purcederea Duhului din Tatăl şi ieşirea Lui prin Fiul. Deci ei cred ca şi grecii. Numai neobişnuinţa cu limbajul mai expresiv al grecilor îi face să pară că confundă provenirea Duhului din Fiul cu provenirea din Tatăl (vezi despre această chestiune: Jean Miguel Garrigues, *L'Esprit qui dit Père,* 1982, ed. Tequi, Saint Cénere, pp. 79-80). E vorba de papa Teodor. Se poate pune întrebarea: pentru ce Duhul iese sau Se arată prin Fiul şi nu şi invers? Un răspuns potrivit ar fi, credem: pentru că Duhul pune pe Fiul – prin participarea la bucuria Tatălui de El – într-o lumină maximă. (n. s. 539, p. 252)

„Iar odată înviat din morţi, modelându-şi firea omului ca icoană dumnezeiască, le-a insuflat Duhul Sfânt sfinţilor apostoli ca celor dintâi, zicând: *Luaţi Duh Sfânt* (In. 20, 22). Dar a spus şi dumnezeiescul Pavel: *Căci n-aţi luat iarăşi duh de robie spre temere, ci aţi luat Duhul înfierii, întru care strigăm: «Avva, Părinte»* (Rom. 8, 15)[1179].

Deci în Israil era duh de robie, iar în noi, cei (...) din Biserica neamurilor, e Duhul lui Dumnezeu spre înfiere, care ne face casa Lui duhovnicească". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a V-a, 2, în PSB, vol. 39, p. 154)

„Căci după ce a înviat Hristos din morţi, călcând moartea, şi prădând iadul şi spunând celor din legături: *Ieşiţi! Şi celor din întuneric: Luminaţi-vă!* (Is. 49, 9), a înfrumuseţat din nou prin Duhul firea omului, ca la începutul neamului, şi a zidit-o din nou spre sfinţenie, suflând Duhul în Sfinţii Apostoli şi zicând: *Luaţi Duh Sfânt* (In. 20, 22)[1180]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la a doua Lege,* 3, în PSB, vol. 39, p. 461)

„Căci s-a scris că a suflat asupra ucenicilor zicând: *Luaţi Duh Sfânt* (In. 20, 22). Deci nu va nega cineva, ci mai degrabă va afirma că Fiul fiind Subiect al bunătăţilor naturale ale lui Dumnezeu-Tatăl, în mod fiinţial, în acelaşi mod cum le are şi Tatăl, nu-L are pe Duhul dobândit din afară. Căci e greşit, sau, mai mult, e nebunie a cugeta astfel. Ci, precum fiecare dintre noi are în sine duhul propriu şi-l răspândeşte din cele dinlăuntru în afară, aşa e şi Hristos. De aceea a suflat Hristos trupeşte, arătând că, precum iese din gura omului suflarea trupească, aşa iese şi din fiinţa dumnezeiască Duhul din El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 880)

„Tatăl este în Fiul şi Fiul în Tatăl. Deci Tatăl nu dă pe Mângâietorul, sau pe Duhul Sfânt, în mod deosebit, şi Fiul în mod deosebit, ci Duhul Se dăruieşte Sfinţilor de la Tatăl prin Fiul. Pentru aceasta se spune despre Tatăl că e Cel ce dăruieşte, şi despre Fiul că e Cel prin care Tatăl dăruieşte toate. Şi spunându-se despre Fiul că e Cel ce dăruieşte, se spune despre Tatăl că e Cel din care Fiul dăruieşte toate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 880)

Trimiterea Duhului Sfânt în lume de către Fiul

„(...) În sânul Sfintei Treimi nu există nicio dezbinare, ci ceea ce se numeşte *darul Duhului Sfânt* dobândim prin mijlocirea Fiului şi prin lucrarea Tatălui: *toate le lucrează unul şi acelaşi Duh, împărţind fiecăruia deosebit, după cum voieşte*". (Origen, *Despre principii,* Cartea I, VII, 3, în PSB, vol. 8, p. 78)

„Iisus Hristos ieri şi astăzi fiind acelaşi şi rămânând neschimbat în veci acelaşi, este Cel ce-L dă (pe Duhul Sfânt – n. a.) şi Îl primeşte, dându-L ca Cuvântul lui Dumnezeu şi

[1179] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Am luat Duhul Fiului care a trecut din Hristos ca Dumnezeu în El ca om. E Duhul supremei intimităţi, Duhul iubirii supreme care uneşte pe Fiul cu Tatăl. E Duhul prin care Hristos ne face împreună fii cu Sine ai Tatălui ceresc. E extrema frăţietate cu Sine pe care o primim prin Duhul lui Hristos. (n. s. 257, p. 154)

[1180] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se afirmă aci înţelesul mântuirii ca înnoire, ca îndumnezeire a firii noastre prin Duhul ce ne vine din Hristos cel înviat ca om, sau din umanitatea Lui înviată. (n. s. 794, p. 461)

primindu-L ca om. Nu e deci Cuvântul ca Cuvânt cel ce Se îmbunătăţeşte; căci le avea pe toate şi le are pururea. Ci oamenii cei ce au un început în a primi întru El şi prin El. Deci spunându-se că El Se unge acum, noi suntem cei ce suntem unşi întru El. Pentru că şi botezându-Se El, noi suntem cei ce ne botezăm. Toate acestea le face Mântuitorul mai vădite, zicând Tatălui: *Şi Eu slava ce Mi-ai dat-o Mie, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem* (In. 17, 23). Pentru noi deci a cerut slava şi pentru noi s-a spus că *a luat, I s-a hărăzit, a fost preaînălţat*, ca şi noi să ne înălţăm întru El, precum S-a şi sfinţit pe Sine pentru noi, ca noi să ne sfinţim întru El". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I, XLVIII, în PSB, vol. 15, p. 215)

„Dar prin cine şi de la cine trebuie să se dea Duhul, dacă nu prin Fiul, al Căruia şi este Duhul? Şi când am putut lua noi Duhul, dacă nu când S-a făcut Cuvântul om?[1181] Şi precum arată spusa Apostolului, că nu ne-am fi mântuit şi preaînălţat dacă Cel ce este chipul lui Dumnezeu n-ar fi luat chip de rob, la fel arată şi David că nu ne-am fi împărtăşit altfel de Duhul şi nu ne-am fi sfinţit dacă n-ar fi spus Însuşi Cuvântul, Dătătorul Duhului, că Se unge pe Sine pentru noi. Căci sfinţindu-Se întâi trupul întru El şi spunând El că a luat pentru noi în trupul Său Duhul ca om, noi avem ca urmare harul Duhului, primit din plinirea Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I, L, în PSB, vol. 15, p. 217)

„N-a unit vreun înger cu dumnezeirea, nici nu ne-a legat pe noi cu Sine şi cu Tatăl prin vreo făptură, ci în Duhul Sfânt[1182], pe Care Hristos însuşi făgăduindu-L, n-a spus că va trimite un înger, ci *Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede şi din al Său ia şi ne dă nouă* (In. 15, 26; 16, 14)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XI, în PSB, vol. 16, p. 36)

„Şi fiindu-ne dat nouă (căci Domnul a zis: *Luaţi Duh Sfânt* (In. 20, 22), Dumnezeu este în noi. Căci aşa a spus Ioan: *De ne iubim unii pe alţii, Dumnezeu rămâne în noi. În*

[1181] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul e al Fiului. Dar al Fiului în calitatea de primit al Lui de la Tatăl. Deci numai Fiul ni-L putea da, făcându-ne asemenea Sieşi, primitori ai Duhului cel primit şi de El de la Tatăl. Cu deosebire Fiul ni Se face dătător al Duhului prin faptul că Se face om. Omenescul Lui Îl face, în mod şi mai accentuat, mijlocitor al Duhului către noi. Dându-Şi-L Sieşi ca om, ni-L dă prin aceasta şi nouă, celor uniţi cu El. În Duhul S-a făcut Fiul şi ca om Fiul prea iubit al Tatălui şi în Duhul ne facem şi noi fii iubiţi ai Tatălui împreună cu Hristos ca om. (n. s. 133, p. 217)

[1182] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă ne-ar fi legat cu Sine, ridicându-ne în vreo creatură, tot în planul creat am fi rămas. Aci e greşeala învăţăturii catolice despre graţia creată. Dumnezeu ne uneşte cu Sine, ridicându-ne în Duhul cel necreat. Duhul Sfânt e Persoana dumnezeiască în care se opreşte urcuşul nostru. Pentru că prin Duhul se opreşte, sau se odihneşte dumnezeirea în Fiul. Dar tocmai de aceea în El e adusă creaţiunea la existenţă şi în El se susţine în existenţă şi se desăvârşeşte. A cădea din Duhul e a cădea din Dumnezeu, în Care este existenţa inepuizabilă. Prin Cuvântul ne aduce Tatăl la existenţă, ne susţine şi ne desăvârşeşte, dar în Duhul. Dincolo de Duhul, în afară de Duhul ce Se odihneşte în Fiul nu mai e nimic dumnezeiesc. Aceasta ar fi o întindere a lui Dumnezeu în toate ca produse ale esenţei Lui. Duhul arată distincţia creaturilor de Dumnezeu, dar le şi adună în Dumnezeu. Odihnindu-Se Duhul în Fiul, sau oprindu-Se ca mărturie a iubirii Tatălui în Fiul, adunaţi în El, suntem adunaţi în Fiul şi ne bucurăm de iubirea Fiului faţă de Tatăl ca nişte fii, dar şi de iubirea Tatălui ca faţă de fii. În toate se vede că Duhul nu purcede şi din Fiul. Aceasta ar duce spre un fel de panteism degradaţionist. Suntem adunaţi în Treime, pentru că Treimea Se opreşte, prin Duhul, în Fiul, sau Duhul, venind din Tatăl peste Fiul, Îl ţine pe Fiul privind la Tatăl şi pe Tatăl privind la Fiul. Treimea rămâne astfel în Ea însăşi. (n. s. 23, p. 36)

aceasta cunoaştem că rămânem în El şi El în noi, că din Duhul Lui ne-a dat nouă (I In. 4, 12-13)[1183]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XIX, în PSB, vol. 16, p. 46)

„*Câte Le-am auzit de la Tatăl, acelea le şi grăiesc în lume* (In. 8, 26). Iar Duhul le ia din Fiul. *Căci din al Meu va lua şi va vesti vouă* (In. 16, 14)[1184]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XX, în PSB, vol. 16, p. 48)

„(...) *Nu dă Duhul cu măsură*, după cuvântul lui Ioan Botezătorul (In. 3, 31)[1185]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic,* Cartea I, în PSB, vol. 39, p. 380)

„Iar numele de Duhul Sfânt Îl vei da Celui ce se revarsă prin fire din Dumnezeu Tatăl prin Fiul, arătându-ne sub chipul suflării existenţa Sa[1186]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al II-lea, în PSB, vol. 40, p. 53)

„(...) Pregătindu-Se Hristos să Se întoarcă la cer, a grăit celor ce credeau în El: *Nu vă voi lăsa pe voi orfani. Voi veni la voi* (In. 14, 18); şi: *Iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului* (Mt. 28, 20). Şi ne-a trimis din cer pe Mângâietorul, prin care şi în care este cu noi şi locuieşte în noi, nevărsând în noi un Duh străin, ci Duhul propriu al fiinţei Lui şi al celei a Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul al VII-lea, în PSB, vol. 40, p. 286)

[1183] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu ne iubeşte pentru că ne dă Duhul Lui, Care Se odihneşte ca iubire peste Fiul, odihnindu-ne şi pe noi în Fiul. Tatăl ne iubeşte pentru că iubeşte pe Fiul şi ne dă Duhul Fiului, întărind în noi Duhul de fii. Dumnezeu este în noi prin Duhul, aşa cum Tatăl este în Fiul prin Duhul. Duhul este suflarea lui Dumnezeu, este atenţia Lui; este atenţia Tatălui spre Fiul şi odată cu aceasta spre noi. E atenţie şi odihnă. Nu te odihneşti decât în celălalt pe care-l iubeşti. Odihnindu-Se Tatăl în Fiul prin Duhul, Se odihneşte şi în noi. Dar ne face şi pe noi să ne odihnim în El prin Duhul, împreună cu Fiul. Odihna o găseşti în altul când ai dragoste faţă de el. Dar nu te odihneşti deplin în celălalt, dacă nu te bucuri de el împreună cu altul. Al treilea te asigură deplin că celălalt te poate odihni. Te odihneşti deplin în celălalt când te bucuri împreună cu altul de El prin iubire. (n. s. 49, p. 46)

[1184] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul ia ale Fiului ca să le dea celor pe care vrea Tatăl să-i facă fii. Deci Duhul ia de la Fiul ca de la Fiul, nu ca de la Tatăl, dar ia de la Fiul din voinţa Tatălui. De aceea nu se trimite Duhul făpturilor direct de către Tatăl, ci prin Fiul. (n. s. 57a, p. 48)

[1185] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Omul care comunică Duhul altuia, îl comunică cu măsură, atâta cât poate primi şi el datorită limitărilor lui. Dumnezeu însă Îl dă fără măsură, pentru că Îl are din Sine, sau purcede din Sine în mod nemărginit, sau şi prin Duhul lucrează Dumnezeu în interiorul oamenilor, sau asupra gândirii, simţirii şi voinţei lor. Dar numai dintr-un Dumnezeu transcendent lumii, neprovenit din lume, poate ridica pe om peste robia lumii, a patimilor ce-l alipesc la ea. Iar aceasta n-o poate face decât un Duh care întăreşte persoana în comuniune, deci trebuie să fie şi El Persoană, trăitoarea supremei comuniuni, sau condiţia supremei comuniuni ca Persoane în care Doimea de persoane e depăşită. (n. s. 680, p. 380)

[1186] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu e vorba aici de *purcederea din Tatăl prin Fiul* în existenţa veşnică a Persoanelor Sfintei Treimi, ci de trimiterea Lui de la Tatăl prin Fiul întrupat oamenilor. Aceasta se vede şi din rândurile următoare, în care se afirmă că Fiecare îşi are proprietatea Lui personală neamestecată cu a Altuia: Tatăl naşte pe Fiul şi purcede pe Duhul Sfânt, Fiul Se naşte din Tatăl şi Duhul purcede din Tatăl. În orice caz, *revărsarea Duhului din Tatăl prin Fiul* nu poate fi înţeleasă ca purcederea Duhului din Tatăl şi Fiul, *ca dintr-un singur principiu*, cum se afirmă în teologia catolică. Tatăl şi Fiul nu Se topesc într-un singur izvor al Duhului. (n. s. 59, p. 53)

„Le făgăduieşte (Hristos ucenicilor – n. a.) să li Se dea pe Sine altfel, prin Duhul Adevărului, adică al Său[1187], pe care Îl numeşte Mângâietorul. Căci nu este de înţeles Duhul ca străin de fiinţa Unuia-Născutului, ci El iese în chip natural din ea, nefiind altceva decât Fiul, cât priveşte identitatea firii, deşi se cugetă ca subsistând în mod propriu[1188]. Deci Duhul Adevărului, zice, ne va călăuzi la toată cunoştinţa Adevărului[1189]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a X-a, capitolul al II-lea, în PSB, vol. 41, p. 989)

Creaţia adusă „dintru nefiinţă la fiinţă" de Sfânta Treime

„Scriptura spune că toate s-au făcut în El şi prin El. Despre aceasta ne încredinţează zicând: *El a zis şi s-au făcut; El a poruncit şi s-au zidit* (Ps. 32, 9). Tot despre aceasta ne asigură şi marele Moise la începutul cărţii despre facerea lumii, zicând: *Şi a zis Dumnezeu: Să facem pe om după chipul şi asemănarea Noastră* (Fac. 1, 26). Iar despre facerea cerului şi a pământului şi a tuturor, Tatăl a zis către Fiul: *Să se facă cerul şi să-şi adune apele, să se arate uscatul; şi pământul să scoată iarbă şi toată vietatea* (Fac. 1, 6, 9, 12, 20).

Din aceste cuvinte ar putea cineva să mustre pe iudei ca neînţelegând cu adevărat Scriptura. Căci ar putea întreba: *Cu cine vorbea Dumnezeu ca să dea poruncă?* Dacă poruncea şi vorbea celor ce se creau de către El, vorbirea ar fi fost de prisos. Căci acelea încă nu erau, ci urmau să fie. Dar nimenea nu vorbeşte celui ce încă nu este, nici nu porunceşte şi spune să se facă celui ce încă nu a fost făcut. Iar dacă Dumnezeu poruncea celor ce vor fi, trebuia să zică: *Fă-te, cerule şi fă-te, pământule şi ieşi verdeaţă; şi fă-te, omule!* Dar El n-a făcut aceasta, ci a poruncit, zicând: *Să facem om*; şi *să scoată verdeaţa*. Din acestea se vede că Dumnezeu a vorbit despre acestea cuiva apropiat. Deci e necesar să înţelegem prin aceasta pe cineva, căruia vorbindu-i s-au făcut toate. Dar cine ar fi Acesta, dacă nu Cuvântul Lui? Căci cui ar putea spune cineva că vorbeşte Dumnezeu, dacă nu Cuvântului Său? Sau Cine era împreună cu El când făcea toată fiinţa creată, dacă nu Înţelepciunea Lui, care zice: *Când făcea cerul şi pământul, eram împreună cu El* (Pilde 8, 27)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* XLVI, în PSB, vol. 15, pp. 83-84)

„*Şi a făcut Dumnezeu pe om* (Fac. 1, 27).

Scriptura nu spune: *Au făcut*. A evitat aici pluralul persoanelor. Instruind pe iudei prin primele cuvinte[1190], iar prin ultimele[1191] excluzând păgânismul, Scriptura revine cu tărie la monadă, ca să înţelegi pe Fiul împreună cu Tatăl şi să fugi de primejdia

[1187] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos, dându-ne Duhul Său, ca Duhul Adevărului, împreună cu El Se dă pe Sine. Duhul e nedespărţit de Fiul, de Adevărul, şi viceversa. Nu poate fi primit Adevărul fără a primi Iubirea Lui. În iubire sunt totdeauna cel puţin doi. Primind iubirea Adevărului, primesc Adevărul, şi viceversa. (n. s. 1855, p. 988)

[1188] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul este în Fiul, dar nu sunt identici ca ipostas, ci sunt identici în fiinţă. Tot ce-mi comunică Duhul este al Fiului, şi invers. (n. s. 1856, p. 989)

[1189] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: O persoană se cunoaşte prin alta atunci când ele sunt unite desăvârşit prin fiinţă şi iubire. Se cunoaşte atât ca şi conţinut, cât şi ca subiect deosebit, dar strâns unit prin iubirea cu persoana care vorbeşte. (n. s. 1857, p. 989)

[1190] Notă Pr. D. Fecioru: Prin: *Să facem pe om după chipul Nostru.* (n. s. 29, p. 180)

[1191] Notă Pr. D. Fecioru: Prin: *Şi a făcut Dumnezeu pe om.* (n. s. 30, p. 180)

politeismului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* omilia a IX-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 180)

Sălăşluirea Sfintei Treimi în noi

„Căci după cum atunci când prinzi una din marginile unui stejar, automat tragi şi pe cealaltă, tot aşa când tragi Duh (…) prin El tragi în acelaşi timp şi pe Fiul, şi pe Tatăl. Dacă înţelegi cu adevărat pe Fiul, Îl vei vedea din amândouă părţile, El va aduce, pe de-o parte, pe Tatăl şi din cealaltă pe Duhul Său propriu. Într-adevăr, Cel Care e mereu în Tatăl, Acela nu va putea fi rupt de Tatăl şi nu va fi niciodată despărţit de Duhul Său, Care lucrează totul în toţi. Şi tot aşa, dacă primeşti pe Tatăl, prin puterea Lui primeşti în acelaşi timp şi pe Fiul şi pe Duhul, pentru că nu-i cu putinţă în niciun fel să-ţi închipui o întrerupere sau o împărţire în aşa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărţit de Fiul, ci concepi în acelaşi timp în Ei o comunitate şi o deosebire negrăită şi cumva neînţeleasă, fără ca deosebirea ipostaselor să rupă continuitatea fiinţei, fără ca această comunitate de substanţă să elimine particularitatea semnelor distinctive". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 38, IV, în PSB, vol. 12, pp. 181-182)

„Căci fiind Duhul în popor, Dumnezeu însuşi era cu ei prin Fiul în Duhul[1192]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XII, în PSB, vol. 16, p. 37)

„Tatăl fiind izvorul, iar Fiul numindu-Se râul, se spune de noi că bem Duhul. Căci s-a scris că *noi toţi dintr-un Duh ne-am adăpat* (I Cor. 12, 13)[1193]. Iar adăpându-ne din Duhul, bem pe Hristos. Căci *au băut din băutura duhovnicească ce avea să vină. Iar piatra era Hristos* (I Cor. 10, 4). Şi iarăşi, Hristos fiind Fiul adevărat, noi primind pe Duhul, suntem făcuţi fii[1194]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis*,

[1192] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tatăl fiind prin Fiul în Duhul, fiind noi în Duhul, suntem prin Fiul în Tatăl însuşi. Duhul purcede din Tatăl în Fiul, nu trece de Fiul. Deci aflându-ne noi în Duhul, nu suntem mai jos de Fiul, ci în Fiul în care este Duhul şi prin Fiul suntem legaţi de Tatăl ca fii. Dragostea Tatălui care se odihneşte prin mărturia Duhului Sfânt în Fiul, se odihneşte şi în noi. Suntem ridicaţi astfel în afecţiunea Tatălui. Totul e adunat după har în Sfânta Treime. Tatăl ne trimite prin Fiul pe Duhul, ca adunându-ne în Duhul să fim conduşi în Fiul şi prin Fiul în Tatăl. Căci Fiul e în relaţie filială cu Tatăl. Prin Fiul Se trimite Duhul filiaţiei făpturilor. Prin Fiul ni Se trimite Duhul pentru că Se află *în Fiul* venind din Tatăl. Mai ales ni se dă prin Fiul întrupat, intrat în legătură cu noi prin firea Sa omenească. Dar ne este dat de Fiul ca să ne adune în Sine, odată ce Duhul este în Sine. Este o mişcare a Duhului de la Tatăl prin Fiul spre noi şi de la noi prin Duhul în Fiul şi prin El spre Tatăl. Treimea Se mişcă în Sine în felul acesta şi face şi cu noi la fel. Când ni se spune că Tatăl conduce pe oameni prin Fiul în Duhul, sau prin Duhul în Fiul, se arată că Duhul nu e un locaş despărţit de Fiul, sau nu e ultimul în care ne conduce Tatăl, ci Fiul e ultimul locaş în care suntem readunaţi, dar în acest ultim locaş Se odihneşte Duhul. (n. s. 26, pp. 37-38)

[1193] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul e apa vie a Fiului, pusă la dispoziţia noastră ca să ne facă vii prin comuniunea cu Sfânta Treime şi între noi. (n. s. 47, p. 45)

[1194] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta arată cât de mult este unit Duhul cu Fiul. Nu poate fi primit Fiul decât prin Duhul. Nu putem avea pe Duhul decât unindu-ne cu Fiul. Duhul este în Fiul, sau Fiul în Duhul. Duhul nu vine în noi singur, de Sine şi pentru Sine, ci ca să ne câştige dragostea pentru Fiul şi Tatăl. Bând Duhul ca pe o apă, o bem din râul Fiului şi din izvorul Tatălui. Fiul ne adună prin Duhul în Sine ca Fiu, sau Duhul Sfânt ne imprimă calitatea de fii, făcându-ne să ne simţim fii ai Tatălui împreună cu Fiul, sau ca Fiul. Dacă Duhul ar purcede şi de la Fiul, Acesta n-ar mai avea pe Duhul în Sine ca Fiu, ci ca Tată, şi ni l-ar da ca Duh de Tată; sau primind pe Duhul în noi nu ar mai imprima în noi calitatea de Fiu, aşa cum primind pe Fiul nu

împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură, XIX, în PSB, vol. 16, pp. 44-45)

„Iar dacă ar încerca cineva să întrebe cum sunt acestea: cum Duhul fiind în noi, se spune că Fiul este în noi, iar că Fiul fiind în noi, se spune că Tatăl este în noi, sau cum fiind peste tot Treime, Treimea e înţeleasă în Unul, sau cum Unul fiind în noi, se zice că Treimea este în noi, – să despartă întâi strălucirea de lumină, sau înţelepciunea de înţelept, sau să spună cum sunt acestea. Iar dacă nu poate aceasta, cu atât mai mult e o îndrăzneală a celor nebuni să iscodească acestea despre Dumnezeu. Căci dumnezeirea nu se predă, cum s-a spus, prin dovedirea raţionamentelor, ci prin credinţă şi prin cugetare binecredincioasă unită cu evlavia". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XX, în PSB, vol. 16, p. 47)

„Căci e nedespărţit Duhul de Cuvântul. (...) Iar Hristos fiind în noi, este şi Tatăl". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXXI, în PSB, vol. 16, p. 63)

„Căci, sălăşluindu-Se în noi Mântuitorul nostru Iisus Hristos prin Sfântul Duh, va fi împreună cu El numaidecât şi Cel ce L-a născut pe El[1195]. Căci Duhul lui Hristos este şi Duhul Tatălui. De fapt dumnezeiescul Pavel când zice că Duhul e propriu Tatălui, când că e Duhul Fiului, necontrazicându-se în cuvintele sale, ci exprimând adevărul prin amândouă[1196]. Căci aşa este Duhul prin fire". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 898)

„Izbăvitorule, să ne priveşti
Ca-mpreunând cei Trei ce vin
Pe robii tăi să îi uneşti
În veacul vecilor. Amin". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri*, Imnul al VIII-lea *(Ale Mântuitorului veşnice daruri)*, în PSB, vol. 53, p. 354)

---

ne imprimă calitatea de Tată. S-ar imprima în noi calitatea Duhului deosebită de filiaţie; Duhul ar veni în noi pentru Sine. Poate de aceea s-a dezvoltat în Occident fie un hristomonism neduhovnicesc, fie un entuziasm al trăirii Duhului fără Hristos, un entuziasm harismatic pur sentimental, lipsit de filiaţie şi de interes pentru cunoaşterea mistică a lui Dumnezeu cel în Treime. Fiul vrea să ne bucure dăruindu-ne pe Duhul, şi Duhul imprimă în noi pe Fiul. Aceasta e urmarea faptului că Duhul e *în Fiul*. Fiind ridicaţi în Duhul, suntem uniţi în El cu Fiul în dragostea faţă de Tatăl, având lucrătoare în noi iubirea Tatălui faţă de Fiul. Totul e spre înfierea noastră. (n. s. 48, p. 45)

[1195] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă şi tatăl creat este totdeauna cu gândul sau cu sufletul său acolo unde este fiul lui, cum n-ar fi Tatăl ceresc, Care e unit prin iubire desăvârşită cu Fiul, acolo unde este Fiul Său? (n. s. 1709, p. 898)

[1196] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unde e Duhul este atât Fiul, cât şi Tatăl. Căci sunt uniţi în unda iubirii care se mişcă între Amândoi, pornind din Tatăl spre Fiul şi întorcându-se din Fiul spre Tatăl. De aceea şi noi trăim în Duhul iubirea Fiului faţă de Tatăl, iubirea noastră faţă de Fiul ca Frate al nostru, iubirea Tatălui faţă de Fiul şi iubirea noastră faţă de Tatăl prin iubirea faţă de Fiul. (n. s. 1710, pp. 898-899)

DUMNEZEU TATĂL[1197]

„(...) Lumea e învinuită că nu ştie pe Tatăl, adică pe Dumnezeu adevărat şi prin fire[1198]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, 12, în PSB, vol. 41, p. 1069)

„Fiul a arătat numele Tatălui (In. 17, 6 – n. a.) aducându-ne la cunoaşterea şi la vederea sigură că nu e numai Dumnezeu (fiindcă s-a propovăduit aceasta şi înainte de venirea lui Hristos, prin Scriptura de Dumnezeu insuflată), ci că, pe lângă faptul că e Dumnezeu cu adevărat, este şi Tată, nu printr-un nume mincinos, ci având în Sine şi din Sine pe Cel Născut al Său, împreună veşnic cu firea, fiindcă nu L-a născut în timp pe Creatorul veacurilor. De aceea, numele de Tată Îi este mai propriu lui Dumnezeu, decât cel de Dumnezeu. Căci numele de Dumnezeu indică demnitatea, pe când cel de Tată, proprietatea fiinţială. Spunând cineva Dumnezeu, arată pe Domnul tuturor, iar numindu-L Tată, exprimă proprietatea: arată că a născut[1199]. Numele de Tată, care e mai propriu şi mai adevărat, I-l acordă lui Dumnezeu şi Fiul însuşi, Care nu zice: Eu şi Dumnezeu, ci *Eu şi Tatăl una suntem* (In. 10, 30), iar altă dată zice despre Sine: *Pe El L-a pecetluit Dumnezeu-Tatăl* (In. 6, 27). Dar şi când a poruncit ucenicilor Săi să boteze toate neamurile, nu le-a spus să facă aceasta în numele lui Dumnezeu, ci a legiuit pe faţă să se facă *în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh* (Mt. 28, 19)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 7, în PSB, vol. 41, pp. 1023-1024)

[1197] Ortodoxia nu desparte niciodată Persoanele Sfintei Treimi, adică pe Tatăl de Fiul şi de Duhul Sfânt, căci Ele nu sunt una lângă alta, ci una într-alta, se conţin şi se dăruiesc reciproc. Sfinţii Părinţi nu au scris vreun tratat sau vreo operă specială despre Dumnezeu Tatăl şi nici nu aflăm în vreuna din lucrările lor învăţătura completă despre acest subiect. În *Mărturisirea credinţei ortodoxe,* Sfântul Grigorie Palama prezintă succint învăţătura ortodoxă despre Dumnezeu Tatăl, spunând: *Tatăl este fără de început, nu doar fiindcă este veşnic, ci şi pentru că nu are în nici un chip vreo cauză: El singur este cauza şi rădăcina şi izvorul Dumnezeirii contemplate în Fiul şi în Sfântul Duh; El singur este cauza primă celor ce s-au făcut: El este nu numai Ziditor, ci este şi singur Tată al unicului Fiu şi Purcezător al unicului Duh Sfânt; El este veşnic şi din veşnicie este Tată şi din veşnicie este singur Tată şi Purcezător; este mai mare decât Fiul şi decât Duhul, dar numai ca principiu fundamental; în toate celelalte este egal cu ei şi toţi se bucură de aceeaşi cinstire.* (P. G. CLI, col. 763). – n. a.

[1198] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un Dumnezeu care nu e Tată nu e Dumnezeu adevărat şi prin fire, căci e un Dumnezeu lipsit de iubire. Şi un Dumnezeu lipsit de iubire prin fire nu poate fi Dumnezeu adevărat. (n. s. 2017, p. 1069)

[1199] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un Dumnezeu care n-ar fi născut un Fiu, care n-ar fi Tată, ar fi un Dumnezeu lipsit de iubire, de comuniune. Iar dacă ar fi silit să facă ceva, n-ar fi atotputernic, n-ar fi liber. Dacă n-ar exista un Tată ceresc, n-ar exista nici taţi pământeşti, care reprezintă tot ce e mai înalt între oameni. Un Dumnezeu care n-ar fi Tată ar fi o esenţă panteistă, n-ar indica proprietatea Lui de Dumnezeu liber şi iubitor, de adevărat Dumnezeu. (n. s. 1927, p. 1023)

DUMNEZEU FIUL

Numele „Iisus”[1200]

„Numele *Iisus* nu este un nume elinesc, ci ebraic, care tâlcuit în limba greacă înseamnă Sotir, adică Mântuitor; şi se numeşte Mântuitor, pentru că a mântuit pe poporul Său”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia a II-a, II, în PSB, vol. 23, p. 30)

„Numele de Iisus şi de Mântuitor erau foarte cunoscute la iudei. Şi pentru că faptele viitoare ale Domnului Iisus aveau să fie neobişnuite, de aceea numele acesta a fost purtat şi de altul, de Iisus al lui Navi, preînchipuire a Domnului Iisus, ca de la început să se înlăture orice tulburare ce ar fi putut fi provocată de un nume nou. În Scriptură se spune că Iisus al lui Navi, urmând lui Moise, a dus pe poporul iudeu în pământul făgăduinţei. Aceasta e preînchipuire. Iată acum şi faptul! Iisus al lui Navi a dus poporul iudeu în pământul făgăduinţei; Domnul Iisus a dus pe poporul Său în cer şi la bunătăţile cele cereşti. Iisus al lui Navi, după moartea lui Moise, Domnul Iisus, după încetarea legii. Acela, conducător de popor, acesta, împărat.

Dar ca nu cumva când auzi numele Iisus să te rătăceşti din pricina acestui nume, evanghelistul Matei a adăugat: *Iisus Hristos, Fiul lui David.*

Celălalt Iisus nu era din seminţia lui David, ci din altă seminţie”. (Sf. Ioan Gură de Aur*, Omilii la Matei,* omilia a II-a, III, în PSB, vol. 23, p. 30)

Numele „Hristos”

„(...) Cuvântul *hristos*, adică uns, este plăcut, folositor şi lipsit de batjocură”. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* cartea întâi, XII, în PSB, vol. 2, p. 384)

„Iar spunând *Hristos*, nu dăm acest nume eternităţii dumnezeieşti, ci trupului purtător de dumnezeire, Celui ce S-a arătat pe pământ şi a petrecut cu oamenii, Celui odrăslit din feciorie, întru Care a locuit toată plinătatea dumnezeirii trupeşte, făcându-se pârga noii frământături, prin care Cuvântul a îmbrăcat firea noastră făcând-o neîntinată, curăţită de

[1200] Iisus este forma greacă a lui [Ioshua] ce în ebraică înseamnă Domnul este mântuirea sau mântuitorul. Vorbind despre acest nume, Bernard de Clairvaux eclama: *Numele de „Iisus” nu-i numai lumină, ci şi hrană, untdelemn, fără de care hrana sufletului este uscată; sare, fără de care, ca un condiment, orice se pune înaintea noastră este fără gust; în sfârşit miere în gură, melodie în ureche, bucurie în inimă şi în acelaşi timp medicament. Orice convorbire religioasă în care nu se aude numele acesta este absurdă.* (Bernard de Clairvaux, *cf*. Nicolae Moldoveanu, *Dicţionar de înţelepciune patristică*, Ed. Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1997, p. 263) – n. a.

toate patimile concrescute în ea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, omilia a XIII-a, în PSB, vol. 29, p. 295)

„(…) Întrucât demnitatea împărătească stă mai presus de orice alt merit şi de orice altă putere sau stăpânire, iar numele *Hristos* înseamnă în primul rând şi mai cu seamă puterea împărătească (fiindcă *Hristos* se tâlcuieşte *uns*, iar din istorie aflăm că mai înainte a fi cineva împărat trebuia să fie uns) (…) deoarece în demnitatea împărătească se cuprinde toată puterea celorlalte demnităţi (…)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu,* în PSB, vol. 30, p. 457)

„Nu se numeşte Hristos pentru Sine, sau ca fiind aceasta în mod fiinţial, cum este Fiu, ci ca Unul în mod excepţional faţă de altul. Căci nimeni nu este între hristoşi ca El. Totuşi, El se numeşte Hristos prin asemănarea cu noi. Căci numele Lui propriu şi excepţional şi care constituie realitatea specială este acela de Fiu, iar cel de Hristos îl are comun cu noi. Căci este Hristos fiindcă a fost uns, întrucât S-a făcut om[1201]. Deci, dacă faptul că a fost uns îl vom vedea răspunzând trebuinţei omeneşti, numele Hristos se înţelege prin asemănare cu noi, însă nu cum se înţelege numele de Fiu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 4, în PSB, vol. 41, p. 446)

Puterea numelui „Hristos"

„Avraam, auzind că Lot a fost luat prizonier, a numărat cele 318 slugi ale sale, a ieşit la luptă şi a biruit numerosul număr de duşmani (Fac. 14, 14-15). Se spune că numărul 300[1202], după forma sa, este tipul semnului Domnului[1203]; iota, ι (= 10) şi eta, η (= 8), reprezintă numele cel mântuitor[1204]. Deci slugile lui Avraam arată mântuirea, cu alte cuvinte: cei care aleargă la semn şi la nume[1205] ajung domni ai prizonierilor şi ai multor neamuri necredincioase care au urmat acelora". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, 11, 84.2.-84.4., în PSB, vol. 5, p. 434)

„(...) Numele lui Iisus: s-a văzut deja că numele Lui scoate multe duhuri necurate din suflete şi din trupuri şi promovează virtutea în cei din care au fost alungaţi demonii". (Origen, *Filocalia,* XVII, 2, în PSB, vol. 7, p. 376)

[1201] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numele de Hristos îl are Fiul lui Dumnezeu comun cu noi, pentru că înseamnă uns. Şi a fost uns pentru că S-a făcut, ca om, plăcut lui Dumnezeu. Dar şi oamenii pot primi această ungere, deci se pot numi *hristoşi*, dacă se unesc cu El. Dar numai El este Hristosul prim, deci în mod articulat. Căci numai pentru că în El a fost uns primul om, pot fi unşi şi alţii. Dar Fiul în sens propriu, ca Cel născut din Tatăl, este numai El. Noi putem să fim fii numai prin har, sau prin unirea cu El. El este Hristosul prin excelenţă ca om, pentru că este şi Dumnezeu. Primind ungerea sau numele de Hristos, S-a făcut asemenea nouă; dar ca Fiu ne-a făcut El asemenea Lui, însă nu prin naştere, ci prin har. (n. s. 825, p. 446)

[1202] Notă Pr. D. Fecioru: În greceşte cifra 300 este reprezentată prin T. (n. s. 340, p. 434)

[1203] Notă Pr. D. Fecioru: Adică: a crucii. (n. s. 341, p. 434)

[1204] Notă Pr. D. Fecioru: Prima şi a doua literă din numele Domnului, Ιησούς. Numărul 318 se scrie în greceşte τιή, care simbolic înseamnă: Cruce Iisus. (n. s. 342, p. 434)

[1205] Notă Pr. D. Fecioru: Adică: la semnul crucii şi la numele Iisus. (n. s. 343, p. 434)

„Simpla invocare *în numele lui Iisus*, pe care o rosteau adevăraţii închinători, a vindecat mulţi bolnavi de duhuri necurate şi de alte suferinţe". (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VIII-a, cap. LVIII, în PSB, vol. 9, p. 554)

„Căci unde este numit Hristos şi există credinţa în El se smulge toată cinstirea idolilor, se dă pe faţă toată amăgirea dracilor; niciun demon nu poate suferi nici măcar numele Lui, ci numai la auzul Lui o ia la fugă[1206]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXX, în PSB, vol. 15, pp. 125-126)

„Cine e deci acest Hristos, Care prin numirea şi venirea Lui le-a umbrit şi le-a desfiinţat pe toate şi singur El are putere împotriva tuturor şi a umplut toată lumea de învăţătura Lui? Să spună elinii, care râd şi nu se ruşinează. Dacă e om, cum un singur om a putut întrece puterea tuturor zeilor şi i-a dovedit pe aceia, prin puterea Lui, ca nefiind nimic? Iar de spun că e vrăjitor (magician), cum e cu putinţă ca un vrăjitor să desfiinţeze toată vrăjitoria (magia) şi nu, mai degrabă, să o întărească? Dacă ar fi biruit numai pe unii vrăjitori dintre oameni, sau ar fi fost copleşit numai vreunul dintre ei, pe drept cuvânt ar fi fost socotit de ei că i-a biruit pe alţii numai printr-un mai mare meşteşug. Dar dacă prin Crucea Lui a biruit toată vrăjitoria şi a făcut să dispară însuşi numele acesteia, e vădit că Hristos nu e vrăjitor, odată ce şi dracii chemaţi de vrăjitori fug de El ca de Stăpânul lor. Să ne spună deci elinii cine este El, dacă întreaga lor străduinţă e să râdă de El. Vor zice poate că a fost şi El un demon şi de aceea a avut putere. Spunând aceasta se vor face ei înşişi de râs, putând fi ruşinaţi de dovezile noastre de mai înainte. Căci cum poate fi demon Cel ce alungă pe demoni? Fără îndoială dacă ar fi alungat numai draci, cu drept cuvânt s-ar fi putut socoti că a avut putere asupra celor mai mici, de la căpetenia lor, ceea ce spuneau şi iudeii, vrând să-L facă de ocară. Dar dacă cu numele Lui e scoasă şi alungată toată nebunia dracilor, arătat este că rătăcesc spunând aceasta şi că Domnul nostru Iisus Hristos nu e vreo oarecare putere drăcească. Deci dacă Mântuitorul nu e nici simplu om, nici vrăjitor, nici demon, ci a desfiinţat şi umbrit cu dumnezeirea Lui şi închipuirea poeţilor şi nălucirea dracilor şi înţelepciunea elinilor, e vădit şi se va mărturisi de toţi că este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, sau Cuvântul şi Înţelepciunea şi Puterea Tatălui[1207]. De aceea faptele Lui nu

[1206] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie, ca toţi părinţii Bisericii, urmând sfintele Scripturi (Mt. 28, 20; In. 14, 21; II Cor. 13, 9; Gal. 2, 20), avea ferma convingere că în cei credincioşi e prezent şi lucrează Hristos, că credinţa nu înseamnă numai o siguranţă în faptul că Hristos există, ci un semn al acestei prezenţe şi lucrări a lui Hristos în lume. Chiar numele lui Iisus rostit cu credinţă e un semn al puterii lui lucrătoare. Aceasta era o concluzie firească trasă din învierea lui Hristos. Dacă El e viu, e şi lucrător. Şi întrucât prin trupul Lui înviat lucrează Dumnezeu, lucrarea Lui nu are loc pe o rază restrânsă, ci oriunde e mărturisit prin credinţă. (n. s. 80, p. 126)

[1207] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Acestea sunt cele trei numiri date în mod regulat de sfântul Atanasie Fiului lui Dumnezeu: Cuvântul, Înţelepciunea, Puterea Tatălui. Cuvântul Îl arată ca persoană în comuniune şi dornic de comuniune ca unul ce Se comunică; Înţelepciunea, ca fiind Subiect cunoscător, Izvorul tuturor sensurilor; Puterea, ca cel ce nu e numai comuniune şi sens, ci şi Subiectul tuturor puterilor firii şi al celor mai presus de fire. În puteri sunt sensuri, în sensuri puteri şi toate sunt spre comunicare, deci toate sunt ale unei Persoane supreme. Cuvântul, Înţelepciunea şi Puterea lui Dumnezeu a luat firea noastră ca s-o refacă şi fortifice ca şi Cuvânt comunicat, ca sens comunicat şi ca putere manifestată asupra morţii, patimilor, lumii. Noi am slăbit în toate aceste trei privinţe. Viaţa noastră e mereu însoţită de neputinţa de a ne comunica deplin, de a înţelege deplin pe ceilalţi, de a putea birui cu totul atracţiile lumii inferioare şi de a răbda greutăţile. Aceste forme de neputinţă sunt tot atâtea forme, care ne slăbesc, ducându-ne spre moarte.

sunt omeneşti, ci mai presus de om; ele se cunosc cu adevărat ca ale lui Dumnezeu atât din ele înseşi, cât şi din compararea lor cu cele ale oamenilor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, XLVIII, în PSB, vol. 15, pp. 145-146)

„Iar noi, pomenind numele lui Hristos cel răstignit, punem pe fugă pe toţi dracii". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* LXXVII, în PSB, vol. 16, p. 236)

Întruparea – „Taina cea ascunsă din timpuri veşnice" (Romani 16, 25)

„Auzi cum zice că s-a dat harul în Hristos înainte de vremuri veşnice. Dar s-au ştiut şi s-au hotărât de mai înainte de către Dumnezeu şi Tatăl cei ce vor fi asemenea chipului Fiului Său. Căci s-a ştiut de mai înainte, cum am spus, modul întrupării. Dar s-a împlinit la vremea cuvenită vindecarea bolilor. Aceasta o va mărturisi iarăşi Pavel, scriind aşa: *Iar celui ce poate să vă întărească după Evanghelia mea şi după propovăduirea lui Iisus Hristos, potrivit cu descoperirea tainei celei ascunse din timpuri veşnice*[1208]*. Iar acum arătată prin Scripturile proorocilor după porunca veşnicului Dumnezeu, şi cunoscută la toate neamurile spre ascultarea credinţei, Unuia înţeleptului Dumnezeu prin Iisus Hristos, căruia fie slava în veac. Amin* (Rom. 16, 25-27)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea întâia, 4-5, în PSB, vol. 39, pp. 15-16)

„Şi (Mântuitorul – n. a.) a fost iubit, zice, şi dinainte de întemeierea lumii, arătând prin aceasta puterea tainei Lui şi că a fost cunoscută, de mai înainte, de Dumnezeu-Tatăl calea mântuirii noastre, săvârşită prin mijlocirea lui Hristos[1209]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1066)

Întruparea „la plinirea vremii" (Galateni 4, 4)

„La întrebarea de ce oare n-a fost propovăduit altă dată printre neamuri şi la toţi oamenii, aşa cum se face astăzi, iată ce lămurire s-ar putea aduce: viaţa pe care o duceau

---

De câte ori copiii nu se pot comunica părinţilor şi părinţii copiilor şi de aceea nu se înţeleg unii pe alţii, chiar dacă se iubesc! Copiii îi acuză pe părinţi că nu i-au înţeles, că nu le-au avut grijă, deşi părinţii nu au dormit ani de-a rândul de grija copiilor. Dar n-au putut face cât au voit pentru ei. Şi aceasta le-a mărit şi mai mult suferinţa. Cuvântul întrupându-Se a pogorât şi în aceste neputinţe ale noastre (chenoza), suferind cu noi pentru ele, dar ne ajută să le depăşim, sau să cerem iertare lui Dumnezeu şi unii altora pentru ele. Unde nu e folosit ajutorul lui Hristos pentru a se cere această iertare de la Dumnezeu şi întreolaltă, omul ajunge prin scurtele ţâşniri ale infernului în viaţa sa la infernul deznădejdii definitive, prin învârtoşarea într-o necomunicare definitivă, a aducerii la neputinţa totală a calităţii sale de cuvânt cuvântător. (n. s. 110, pp. 146-147)

[1208] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sf. Apostol Pavel şi Sf. Chiril numesc veşnicia în care a gândit Dumnezeu cele ale lumii înainte de a o crea, *timpuri veşnice*. Ea e deosebită de *eternitatea* lui Dumnezeu. E o veşnicie a lui Dumnezeu în care se gândeşte la lumea temporală. (n. s. 20, p. 16)

[1209] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin aceasta Sfântul Chiril spune că Fiul lui Dumnezeu a fost iubit înainte de întemeierea lumii ca Cel ce Se va întrupa ca om. Astfel, ştia de atunci că oamenii vor cădea din legătura cu El şi vor avea nevoie de mântuire, că le va arăta iubirea trimiţând pe Fiul Său să Se facă om. (n. s. 2011, p. 1066)

oamenii de altădată nu le îngăduia să cuprindă cu mintea învăţătura atât de înţeleaptă şi de desăvârşită[1210] adusă de Hristos". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea întâi, II, 17, în PSB, vol. 13, p. 34)

„Or, în clipa când – sătui să tot fie purtaţi încolo şi încoace şi să se lase sfâşiaţi fără milă (dar nu de lupi sau de cine ştie ce sălbăticiuni, ci de demonii cei răi şi cruzi şi de duhurile cele silnice şi pierzătoare de suflete) – au început oamenii să simtă lipsa unui ajutor mai puternic decât tot ajutorul ce le putea veni de la oameni, a sosit printre noi de bunăvoie Însuşi Cuvântul lui Dumnezeu, dând ascultare îndemnului primit de la preabunul Său Tată". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cuvântare, Despre Sfântul Mormânt, 13.15., în PSB, vol. 14, pp. 232-233)

„Căci proorocia arată că Dumnezeu va veni şi va face cunoscute semnele şi timpul venirii Lui: orbii vor vedea, şchiopii vor umbla, surzii vor auzi şi limba gângavilor se va face limpede. Toate acestea se spun despre venirea lui Dumnezeu. Dar să spună când s-au făcut astfel de semne în Israel sau unde s-a întâmplat aşa ceva în ludea? A fost curăţit leprosul Neeman, dar nu a auzit niciun surd, nu a umblat niciun olog. Ilie şi Elisei au înviat un mort, dar niciun orb din naştere nu a văzut cu adevărat. Mare lucru este şi să fie înviat un mort. Dar nu e o minune aşa de mare ca cea făcută de Mântuitorul. Şi dacă Scriptura nu a trecut sub tăcere vindecarea leprosului şi învierea copilului văduvei, dacă s-ar fi întâmplat să umble vreun olog şi să vadă vreun orb mai înainte, fără îndoială le-ar fi arătat şi pe acestea. Dar dacă nu au grăit Scripturile, e vădit că nici nu s-au petrecut acestea mai înainte. Când s-au făcut deci acestea, dacă nu când a venit însuşi Cuvântul lui Dumnezeu în trup? Şi când a venit, dacă nu atunci când au umblat ologii şi au vorbit limpede gângavii şi au auzit surzii şi au văzut orbii din naştere? De aceea şi iudeii care le priveau vorbeau de ele ca de nişte fapte de care nu au auzit să se fi întâmplat altădată: *Din veac nu s-a auzit să fi deschis cineva ochii vreunui orb din naştere. De nu era Acesta de la Dumnezeu, nu putea face nimic* (In. 9, 32-34)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. V, XXXVIII, în PSB, vol. 15, p. 133)

„Dacă era bună şi compatibilă cu Dumnezeu întruparea, de ce a întârziat atât de mult buna ei realitate? De ce n-a fost oprit răul la început, când încă nu se împrăştiase?

La această observaţie răspunsul nostru e scurt: amânarea s-a făcut din înţelepciunea şi prevederea Celui care voia să fie folositor făpturii. În bolile trupeşti, când au loc infecţii în ţesuturi, cei ce vindecă în mod ştiinţific bolile trupului, încă înainte de a începe tratamentul cu astringente şi cu alte metode, ei aşteaptă să iasă la suprafaţa pielii tot răul adunat înăuntru şi abia după ce văd ce fel este rana, abia atunci aplică leacul corespunzător. Tot aşa, după ce odată veninul răutăţii s-a încuibat în sângele omenirii, Doctorul lumii întregi a aşteptat până când n-a mai găsit ascunsă în trupul nostru niciun fel de răutate.

(…) când, însă, răutatea a atins culmea şi când nu mai exista nicio perversitate pe care să n-o fi încercat omenirea, abia atunci a venit Dumnezeu, în clipa când boala era mai progresată, iar nu de la început, pentru ca vindecarea ce a adus-o să treacă la întreg cuprinsul

[1210] Notă Pr. T. Bodogae: La întrebarea de ce întruparea Domnului a venit aşa târziu, a răspuns Eusebiu mai pe larg în *Praeparatio evangelica* şi în *Demonstratio evang*. (n. s. 27, p. 34)

bolii”[1211]. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 29, în PSB, vol. 30, p. 327)

„(...) Firea dumnezeiască (...) a luat mai degrabă chipul potrivit timpului[1212]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 846)

Întruparea – raţiunea tainică pentru care nu S-a întrupat altă Persoană a Sfintei Treimi

„Însă din faptul că Sfânta şi închinata Treime este de o fiinţă, nu urmează că poate atribui cineva oricărei Persoane a ei, căreia ar voi, raţiunea întrupării. Căci nu S-a făcut om Însuşi Tatăl, nici Duhul Sfânt, ci numai Fiul. Aşa ne-au învăţat dumnezeieştile Scripturi[1213]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a II-a, 7, în PSB, vol. 39, p. 65)

Întruparea – cauzele şi scopul Întrupării

„Dacă n-ar fi venit în trup, cum ar fi putut oamenii rămâne vii uitându-se la El, odată ce nu pot să se uite cu ochii liberi la razele soarelui, care este lucrul mâinilor Lui şi care are să înceteze de a fi?

Aşadar, Fiul lui Dumnezeu pentru aceasta a venit în trup ca să umple măsura păcatelor celor care au prigonit de moarte pe proorocii Lui.

Deci pentru aceasta a suferit. Că zice Dumnezeu că de la ei vine rana trupului Lui: *Când vor bate pe Păstorul lor, atunci vor pieri oile turmei*.

El Însuşi a voit să pătimească aşa; că trebuia să pătimească pe lemn. Profetul, care a proorocit despre El, spune: *Izbăveşte sufletul meu de sabie; şi: Pironitu-mi-au trupul, că adunările celor răi s-au ridicat asupra mea*.

Şi iarăşi spune: *Iată am dat spatele Meu spre biciuiri şi obrajii Mei spre pălmuiri, iar faţa Mea am pus-o ca o piatră tare*”. (Barnaba, *Epistola,* cap. V, 10-14, în PSB, vol. 1, pp. 141-142)

[1211] În altă scriere, marele gânditor capadocian, referindu-se la aceleaşi, scrie: „S-a născut în iarnă, adică în acea perioadă a anului în care zilele sunt mai scurte şi nopţile mai lungi, pentru a semnifica că puterea răului a atins apogeul”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *In epistolam de euntibis Hierosolyman*, P. G. XLVI, col. 1228C)

[1212] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Timpul stă în legătură cu treapta de înţelegere şi cu trebuinţele omului. Timpul nu e gol, ci se modelează după om, sau omul se modelează după el. Am nevoie să parcurg un timp pentru a ajunge să înţeleg ceva, şi modul de înţelegere e determinat de timpul pe care l-am parcurs şi la care am ajuns. În acest sens şi Fiul lui Dumnezeu Se face om *la plinirea vremii*, sau când omul era pregătit să-L înţeleagă, şi primeşte moartea după ce ucenicii au cunoscut toată învăţătura Lui. Dumnezeu însuşi ţine seama de timp, pentru că El a legat dezvoltarea omului de timp. (n. s. 1610, p. 846)

[1213] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Există o raţiune tainică pentru care nu s-a întrupat altă Persoană a Sfintei Treimi, ci numai Fiul. Noi am putea vedea în această raţiune două motive a) că Dumnezeu vrea să ne facă prin întruparea Fiului şi pe noi fii, şi b) că Fiul fiind totodată şi Cuvântul lui Dumnezeu, *prin Care* a creat toate, voieşte ca tot prin El să ne şi recreeze, refăcând pecetea de dreaptă raţionalitate pe care a imprimat-o El în noi prin actul creaţiei. (n. s. 98, p. 65)

„Nu li s-a dat creştinilor învăţătura lor ca o născocire pământească, nici creştinii nu pretind că păzesc cu atâta grijă o învăţătură trecătoare, nici nu li s-a încredinţat rânduiala unor taine omeneşti, ci, cu adevărat, Însuşi Atotputernicul, Atoateziditorul şi nevăzutul Dumnezeu, El Însuşi, din ceruri, a aşezat în oameni şi a întărit în inimile lor adevărul şi cuvântul cel Sfânt şi mai presus de înţelegere. N-a trimis oamenilor, cum şi-ar închipui cineva, un slujitor sau un înger sau o căpetenie sau pe cineva din cei care cârmuiesc cele pământeşti sau pe cineva din cei cărora li s-a încredinţat conducerea celor cereşti, ci pe Însuşi Meşterul şi Creatorul universului, prin care a creat cerurile, prin care a închis marea în hotarele ei (Ps. 103, 10; Pilde 8, 27-29; Iov 26, 10; 38, 8-11), ale Cărui taine le păstrează cu credincioşie toate stihiile lumii, de la Care soarele a primit porunca să păzească măsurile drumurilor zilei, de a Cărui poruncă ascultă luna, ca să lumineze noaptea, Căruia I se supun stelele, care urmează drumul lunii, prin care toate au fost rânduite şi hotărâte, Căruia I se supun cerurile şi cele din ceruri, pământul şi cele de pe pământ, marea şi cele din mare, focul, aerul, adâncul, cele din înălţimi, cele din adâncuri, cele de la mijloc. Pe Acesta L-a trimis oamenilor. L-a trimis, oare, cum ar putea gândi unul din oameni, spre a împila, spre a înspăimânta, spre a îngrozi? Nicidecum! L-a trimis cu bunătate şi blândeţe, cum trimite un rege pe fiul său, L-a trimis ca Dumnezeu, L-a trimis la oameni, L-a trimis ca să mântuie, ca să convingă, nu să silească; că Dumnezeu nu sileşte. L-a trimis ca să cheme, nu ca să alunge; L-a trimis ca să iubească, nu ca să judece (In. 3, 17)”. (*Epistola către Diognet,* cap. VII, în PSB, vol. 1, pp. 414-415)

„Hristos S-a făcut om, născându-Se, după voinţa lui Dumnezeu şi Tatăl, pentru oamenii care vor crede în El şi pentru nimicirea demonilor”. (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia A Doua în favoarea creştinilor*, VI, în PSB, vol. 2, p. 107)

„Cuvântul lui Dumnezeu s-a făcut om, ca şi tu să afli de la om, că omul poate ajunge Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. I, 8.4., în PSB, vol. 4, p. 75)

„Cuvântul S-a făcut trup, pentru ca să poată fi şi contemplat (In. 1, 14)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* cap. III, 16.5., în PSB, vol. 5, p. 320)

„A luat trup sensibil şi a venit pe pământ ca să arate oamenilor că le este cu putinţă să se supună poruncilor”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VII, 2, 8.6., în PSB, vol. 5, p. 480)

„De ce să nu bagi în seamă că Dumnezeu pentru tine a luat asupra Lui ceea ce se potriveşte cel mai puţin naturii Sale?” (Origen, *Omilii la Cartea Facerii*, omilia IX, cap. II, în PSB, vol. 6, p. 45)

„Voind să Se arate oamenilor şi să trăiască printre ei pentru mântuirea neamului omenesc, Mântuitorul a luat suflet de o fire asemănătoare cu a noastră, dar asemănător în acelaşi timp şi Lui, Fiului, prin scop şi putere, încât să poată împlini fără scădere toate hotărârile şi toate planurile mântuitoare ale Cuvântului şi ale Înţelepciunii”. (Origen, *Despre principii*, Cartea a IV-a, 4, IV, în PSB, vol. 8, pp. 301-302)

„(...) Dumnezeu însuşi, Care a venit pentru mântuirea neamului omenesc (…)”. (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea I, cap. LXVIII, în PSB, vol. 9, p. 93)

„Scopul primei Lui veniri n-a fost ca să judece pe oameni, ci ca să-i înveţe prin cuvânt şi faptă ce trebuie să facă şi ce nu, nu să pedepsească pe cei răi şi să dea fericire celor buni, ci ca să vestească, în chip minunat şi cu putere dumnezeiască, învăţătura Sa la întreg neamul omenesc, aşa după cum fusese prezis de către prooroci”. (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a II-a, cap. XXXVIII, în PSB, vol. 9, p. 131)

„Dar nici Iisus însuşi şi nici ucenicii Lui n-au cerut celor ce păşeau pe urmele Lui să creadă pur şi simplu în divinitatea şi în minunile Lui, fără ca El să fi luat asupră-Şi, prin întrupare, fire omenească tocmai prin aceea că a luat asupra Lui din acelaşi trup care *pofteşte împotriva duhului*. Dar ei au văzut cum puterea dumnezeiască a coborât în natura omenească şi în realitatea omenească impunându-Se cu suflet şi cu trup omenesc, pentru a colabora împreună, prin credinţă, spre mântuirea celor ce au credinţă în El”. (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a III-a, cap. XXVIII, în PSB, vol. 9, p. 188)

„Dumnezeu-Cuvântul, Iisus, a fost trimis să fie doctor pentru cei slăbănogi, dascălul dumnezeieştilor taine pentru oamenii care, după ce s-au curăţat de vechile patimi, nu vor să mai trăiască în păcate”. (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a III-a, cap. LXII, în PSB, vol. 9, p. 213)

„(...) După noi, o asemenea coborâre are un scop îndoit: întâi, acela de a întoarce, aşa cum se spune în Evanghelie, *oile pierdute ale casei lui Israel* (Mt. 10, 6; 15, 24), iar în al doilea rând, acela de a lua de la vechii iudei, pentru necredinţa lor, împărăţia, numită a lui Dumnezeu, şi de a o încredinţa altor lucrători, creştinilor, care vor *aduce* lui Dumnezeu roadele împărăţiei Lui, la timpul cuvenit, când fiecare faptă este rod al Împărăţiei (Mt. 21; 41; 43)”. (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a IV-a, cap. III, în PSB, vol. 9, p. 231)

„El *era la început la Dumnezeu* (In. 1, 1), dar din pricina celor care se lipiseră de trup şi deveniseră cu totul trupeşti, *S-a făcut trup* (In. 1, 14), ca să poată fi cuprins de cei ce nu-L puteau vedea atunci când, în calitate de Cuvânt, era la Dumnezeu şi era Dumnezeu. Vorbindu-se oamenilor despre El *trupeşte*, fiind propovăduit ca având trup, El cheamă la Sine pe cei ce sunt trupuri ca să-i facă mai întâi să se apropie de înfăţişarea trupească a Cuvântului celui întrupat, iar după aceea să-i înalţe până la a-L vedea aşa cum era înainte de a Se fi făcut trup. Aşa că ei, văzând că se ajutorează sufleteşte şi înălţându-se mai presus de iniţierea cea trupească, zic: *Chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaştem după trup* (II Cor. 5, 16). Aşadar, El *S-a făcut trup* şi, făcându-Se trup, S-a sălăşluit printre noi, iar nu în afară de noi”. (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea a VI-a, cap. LXVIII, în PSB, vol. 9, pp. 429-430)

„(...) Domnul a luat firea lui (a omului – n. a.) şi a îmbrăcat-o (ca pe un veşmânt); a făcut aceasta pentru ca nu cumva omul – copleşit de înşelăciunile plăcerii, iarăşi să se afunde. Iată pentru ce Cuvântul a îmbrăcat firea omenească, pentru ca în felul acesta să fie anulată sentinţa pierzării, iar şarpele să fie învins.

Cel viclean trebuia învins tocmai de cel supus de el prin viclenie, şi nu de altcineva. Era imposibil să fie desfiinţată de altcineva sentinţa de condamnare şi moartea, afară de omul căruia i s-a zis: *pământ eşti şi în pământ vei merge*; acesta, reintrând în luptă, trebuia să desfiinţeze sentinţa care, din cauza lui, plana asupra tuturor oamenilor, aşa încât, *după cum mai înainte toţi mureau în Adam, la fel iarăşi toţi să fie vii în Hristos*, care s-a îmbrăcat cu firea lui Adam (I Cor. 15, 22)". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul al III-lea (al Thaliei), VI, în PSB, vol. 10, p. 61)

„Ceea ce fusese imposibil pentru legea naturală din noi a binelui, – pentru că era fără putere, copleşită de poftele cuibărite în trup –, a fost realizat de Dumnezeu prin trimiterea Fiului Său care a luat un trup asemănător trupului nostru (întruparea a fost reală şi nu aparentă). El a venit ca păcatul să fie condamnat pierzării, ca legea păcatului să nu mai rodească în trup, ci cea naturală a binelui, ca oamenii să nu mai dea ascultare poftei trupului, ci poruncii Duhului (Rom. 8, 3, 7; 5, 8, 4)". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul al II-lea, VI-VIII, PSB, vol. 10, p. 175)

„Pricina arătării Sale aici în mijlocul nostru a stat în cele învederate: ele toate L-au făcut să vrea unirea cu toţi oamenii". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cuvântare, Despre Sfântul Mormânt, 13.16., în PSB, vol. 14, p. 233)

„(...) Cum altfel ar fi putut esenţa cea dumnezeiască, cea insesizabilă, cea nematerială şi nevăzută, să se manifeste unor fiinţe învăţate să caute pe Dumnezeu într-o lume a devenirii (ba chiar aici, jos, pe pământ) – aşadar unor fiinţe care nu mai erau în stare (sau cărora le lipsea voinţa) să contemple pe izvoditorul şi creatorul tuturor lucrurilor – altfel decât sub chipul şi sub înfăţişare omenească? De asta S-a plecat El până la a intra în legătură cu oamenii prin mijlocirea unui instrument supus morţii: adică în temeiul unui soi de analogii – şi numai fiindcă le era lor dragă calea asta; fiindcă (după cum se zice) cele asemenea se atrag. De asta S-a arătat Cuvântul lui Dumnezeu pe această cale: adică având-i în vedere pe toţi cei pe care nu-i mulţumeşte decât lucrul văzut cu ochii lor, care-şi caută dumnezeii în statui şi în tot soiul de imagini sculptate dar neînsufleţite; care-şi imaginează că natura dumnezeiască ar putea sălăşlui undeva în materie sau în trup, şi care aclamă pe alţii (tot oameni şi, prin însăşi condiţia lor, tot muritori) ca zei. De asta Şi-a pregătit El – cu rostul unui instrument – un trup, un adevărat templu preasfânt care să fie sălaşul vizibil al puterii celei spirituale, imagine minunată şi preasfântă, mai de preţ decât toate neînsufleţitele sculpturi. Orice imagine făcută din materie neînsufleţită şi lucrată de mâinile unor meşteri ca să închipuie ceva – fie din bronz, fie din fier, din aur, din fildeş, din piatră sau lemn – poate prea bine să se transforme într-un sălaş al demonilor; dar chipul acela dumnezeiesc, croit în virtutea dumnezeieştii înţelepciuni, participa în acelaşi timp şi la viaţă şi la stările cele gândite[1214]. Era un chip încărcat cu toate virtuţile, sălaş al Cuvântului lui Dumnezeu şi templu sfânt dumnezeieştii sfinţenii". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* 14.5., în PSB, vol. 14, pp. 233-234)

„Un mit al elinilor spune despre Orfeu că el izbutea să îmblânzească tot felul de fiare, potolindu-le instinctele prin darul său de a cânta şi lovind cu plectrul în corzile

[1214] Notă D-lui Radu Alexandrescu: *Gândite* (cu valoare acordată acestui determinativ în vechea terminologie bisericească) sau *spirituale* (termen modern, mai ambiguu), (n. s. 349, p. 234)

instrumentului. Poveste redată şi printr-un dans; fiindcă, iată, ajung oamenii să creadă că lira asta neînsufleţită ar putea domestici nişte jivine, ba chiar că ar putea clinti stejarii sub chemarea muzicii! Or, Preaînţeleptul şi întru-totul-priceputul Cuvânt al lui Dumnezeu, punând la cale tot soiul de leacuri sortite sufletelor omeneşti celor robite puzderiei de rele, a luat de astă dată în mână un instrument muzical care era chiar opera înţelepciunii Sale: anume omul, pe care l-a făcut să înalţe în auzul fiinţelor cuvântătoare (iar nu într-al unor jivine necuvântătoare) cântări peste cântări, pentru a lecui prin remediile dumnezeieştii învăţături toată stricăciunea elinilor şi barbarilor, precum şi iraţionalele, animalicele patimi ce pun stăpânire pe suflet; iar sufletelor bolnave care-l caută pe Dumnezeu în lumea aceasta a devenirii şi în ce e trupesc oferindu-le – ca un adevărat şi suveran doctor – tocmai leacul căutat de ei şi potrivit lor: un Dumnezeu în trup omenesc. După care, de vreme ce la cerinţele noastre trupeşti Îi era gândul nu în mai mică măsură decât la cele ale sufletului, (a îngăduit) ochilor noştri trupeşti să vadă nişte minuni nemaipomenite – miracole şi făptuiri ale puterii dumnezeieşti. Urechilor noastre trupeşti le-a dat învăţătură cu o limbă de asemeni trupească, ducând la bun sfârşit prin mijlocirea acestei înfăţişări de om luate de El toate cele privitoare la adevărata dumnezeire, şi pe care oamenii numai aşa mai erau în stare să le priceapă". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* 14.5-6., în PSB, vol. 14, pp. 234-235)

„Pricina hotărârii de a coborî stă – aşa cum cu mult înainte o şi spuseseră proorocii – în purtarea de grijă faţă de toate; la urma urmei este firesc ca un creator să se îngrijească de creaţia lui". (Constantin cel Mare, *Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea Sfinţilor* apud Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cartea a V-a, 11.9., în PSB, vol. 14, p. 268)

„(...) Aceasta a devenit adevărata cauză a coborârii – mai bine spus: ea a făcut necesară coborârea – pe pământ a Mântuitorului, Care veghează în pronia Sa asupra tuturor: căci nu putea fi găsit nimeni, niciun tămăduitor în stare să scoată cu adevărat lumea de sub puterea unor rele atât de mari şi a unei asemenea grozăvii!" (Constantin cel Mare, *Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea Sfinţilor*, apud Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cartea a V-lea, 11.14., în PSB, vol. 14, p. 269)

„(...) rostul luării-asupră-Şi a trupului era limpede: fiindcă prin ea (prin întrupare şi patimă – n. a.), El avea să nimicească vlăstarele nedreptăţii şi desfrâului, care aduceau stricăciunea în dreptele lucrări şi năravuri omeneşti, şi pentru ca întreg pământul să încapă sub stăpânirea raţiunii şi a cumpătării. În acest scop era nevoie ca în mai toate sufletele să domnească legea dată lumii de Mântuitorul şi să se întărească credinţa în Dumnezeu, să piară credinţa în idoli, care a dus nu numai la adevărate măceluri în rândurile vieţuitoarelor necuvântătoare, ci chiar la jertfe omeneşti rituale şi la înfiorătoarea pângărire a altarelor". (Constantin cel Mare, *Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea Sfinţilor* apud Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* 16.1., în PSB, vol. 14, p. 276)

„(…) Nu vei crede că Mântuitorul a purtat trup în virtutea firii[1215], ci că fiind netrupesc prin fire şi Cuvântul însuşi, din iubirea de oameni şi din bunătatea Tatălui Său,

[1215] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Mântuitorul Hristos a avut trup nu pentru că era prin fire om; sau Fiul lui Dumnezeu S-a îmbrăcat în trup nu pentru că firea Lui dinainte de întrupare îl mâna fără voie la aceasta,

S-a arătat nouă, pentru a noastră mântuire, în trup omenesc". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* I, în PSB, vol. 15, p. 90)

„Noi am fost motivul pogorârii Lui, şi neascultarea noastră a făcut iubirea de oameni a Cuvântului ca Domnul să vină la noi şi să Se arate între oameni. Pentru că noi am fost pricina întrupării Lui şi pentru a noastră mântuire S-a lăsat mişcat de iubirea de oameni ca să Se sălăşluiască în trup omenesc şi să Se arate în el". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. I, IV, în PSB, vol. 15, p. 93)

„Stricându-se şi pierzându-se astfel de fiinţe raţionale (cuvântătoare), ce trebuie să facă Dumnezeu Care e bun? Să lase stricăciunea să se întărească împotriva lor şi să stăpânească moartea asupra lor? Dar atunci ce nevoie ar mai fi fost ca aceste fiinţe să fi fost făcute chiar şi la început? Ar fi trebuit mai bine să nu fi fost făcute decât, odată făcute, să greşească şi să se piardă. Căci dacă după ce l-a făcut pe om, ar privi cu nepăsare stricarea lucrului făcut, din această lipsă de grijă s-ar vedea mai mult slăbiciunea şi lipsa Lui de bunătate, decât dacă nu l-ar fi făcut la început. Căci dacă nu l-ar fi făcut, nu ar fi fost cineva care să vadă slăbiciunea Lui. Dar odată ce l-a făcut şi l-a creat ca să existe, era cu totul fără înţeles să se piardă lucrul Său şi mai ales sub ochii Săi ca ai celui ce l-a făcut. Deci nu putea să lase pe oameni să fie stăpâniţi de stricăciune, căci acest lucru era necuvenit şi nepotrivit cu bunătatea lui Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. I, VI, în PSB, vol. 15, p. 97)

„Văzând neamul raţional (cuvântător) pierdut şi moartea împărăţind asupra lui prin stricăciune, văzând ameninţarea cu stricăciunea de pe urma neascultării stăpânind asupra noastră şi că nu se cuvenea să se înlăture legea (morţii) înainte de a se împlini, văzând că nu avea niciun înţeles să se piardă cele ce El însuşi crease, mai văzând şi răutatea covârşitoare a oamenilor, care crescuse pe încetul împotriva lor înşişi, încât ajunsese de nesuferit şi, în sfârşit, văzând că toţi oamenii erau supuşi morţii, – S-a milostivit de neamul nostru şi S-a îndurat de neputinţa noastră. Şi pogorând la stricăciunea noastră şi nesuferind stăpânirea morţii prin care se pierdea ceea ce a făcut şi se nimicea lucrul Tatălui Său privitor la oameni, Îşi ia trup, un trup care nu e străin de al nostru. Căci nu a voit să fie simplu în trup, nici nu a voit să se arate numai. Căci ar fi putut, dacă ar fi voit, să-Şi facă arătarea Sa printr-un alt trup mai mare. Ci îl ia pe al nostru, şi pe acesta nu în chip simplu, ci din Fecioară neprihănită şi neîntinată şi neştiutoare de bărbat (I Pt. 1, 18), un trup curat şi cu adevărat străin de unirea femeii cu bărbatul. Căci fiind puternic şi făcător al tuturor, Îşi pregăteşte El însuşi în Fecioara trupul ca templu şi Şi-l face propriu, ca pe o unealtă (organ), făcându-se cunoscut şi locuind în el. Şi astfel, luând din cele ale noastre un trup asemenea celui al nostru, l-a predat morţii pentru toţi, pentru că toţi erau supuşi stricăciunii morţii, aducându-l (jertfă) Tatălui. Şi o face aceasta cu iubire de oameni, pentru ca, murind

printr-o lege sădită în El. Aceasta ar fi un fel de identificare monofizită sau panteistă, a lui Dumnezeu, cu lumea. (n. s. 4, p. 90)

toţi în El (Rom. 6, 8), să se desfiinţeze în El legea stricăciunii oamenilor[1216] (adică, împlinindu-se şi istovindu-se în trupul Domnului până la capăt puterea ei, să nu mai aibă putere împotriva oamenilor asemănători)[1217], şi să întoarcă spre nestricăciune pe oameni, întorşi odinioară spre stricăciune, şi să-i ducă din nou din moarte la viaţă mistuind, prin trupul pe care Şi l-a însuşit şi prin harul învierii, moartea lor, asemenea unei trestii mistuite de foc[1218]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. II, VIII, în PSB, vol. 15, pp. 99-100)

„Pentru că de vreme ce moartea stăpânea peste oameni pornind de la oameni, desfiinţarea morţii şi învierea spre viaţă s-au făcut şi ele prin întruparea lui Dumnezeu Cuvântul[1219]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. II, X, în PSB, vol. 15, p. 102)

„Şi ce folos ar avea Dumnezeu-Creatorul, sau ce slavă ar avea El, dacă oamenii făcuţi de El nu I se închină Lui, ci socotesc că alţii sunt cei ce i-au făcut? (Zeii – n. a.), în acest caz, Dumnezeu i-ar fi făcut pentru alţii şi nu pentru Sine. Căci un împărat, chiar dacă e om, nu lasă cetăţile întemeiate de el să se supună şi să slujească altora, sau să-şi caute scăparea la alţii; ci le atrage luarea aminte prin *Scrisori* şi le trimite solii prin prieteni, iar de e nevoie vine el însuşi pentru a-i îndupleca prin prezenţa sa ca să nu slujească altora, ca lucrul făcut de el să apară fără rost. Dar atunci nu Se va arăta cu mult mai mult Dumnezeu făpturilor Sale, ca să nu fie rătăcite de la El şi să slujească celor ce nu sunt? Mai ales că o astfel de amăgire ni se face pricină de pieire şi cele Ce s-au făcut odată părtaşe de chipul lui Dumnezeu nu trebuiau să se piardă.

Deci, ce trebuia să facă Dumnezeu? Ce altceva decât să înnoiască existenţa lor după chipul Său, ca prin acesta să-L poată cunoaşte oamenii iarăşi pe El? Dar aceasta cum s-ar fi putut întâmpla altfel, decât venind Însuşi Chipul lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru Iisus

---

[1216] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unit fiinţial cu noi toţi în umanitate, moartea Lui poate fi însuşită de toţi prin comuniune, dar moartea Lui fiind în acelaşi timp dăruire Tatălui e şi o eliberare de păcat şi o umplere de puterea dumnezeiască, ea are acest efect pentru toţi. Depinde numai de ei să-şi însuşească cu voia această putere aflată în ea. (n. s. 31, p. 100)

[1217] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În trupul Domnului, cu care erau legate prin fire virtual trupurile tuturor, s-a împlinit legea morţii şi a stricăciunii ce duce la ea, intrată în trupul omenesc după despărţirea de Dumnezeu; dar s-a împlinit oarecum istovindu-şi puterea. Căci moartea Lui fiind, prin lipsa Lui de păcat, şi o dăruire lui Dumnezeu, legea morţii a fost învinsă în El. (n. s. 32, p. 100)

[1218] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul înviat al Domnului era plin de focul dumnezeiesc, sau al Duhului din sufletul Lui, cum se spune în cântările de la Duminica Tomii. Acest foc, care e însăşi puterea de viaţă a dumnezeirii, a biruit slăbiciunea trupului care-l supunea stricăciunii; dar a biruit această stricăciune nu fără a fi întărit voinţa Sa omenească de a nu se lăsa stăpânit de slăbiciunea afectelor, care întreţin stricăciunea trupului şi duc la moartea definitivă. (n. s. 33, p. 100)

[1219] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin trupuri a venit în oameni moartea şi s-a prelungit. Trebuia ca tot prin cineva purtând trup să fie suportată moartea pentru a fi biruită şi să se transmită şi celorlalţi biruinţa asupra ei prin înviere. Prin trupuri se transmite celor slăbiţi de păcat stricăciunea şi moartea; prin trupul Celui ce are viaţă nemuritoare se transmite lor biruinţa asupra morţii şi învierea. Prin trup comunică omul cu oamenii; prin trup comunică Fiul lui Dumnezeu cu oamenii. Dar oamenii îşi comunică unii altora prin trup stricăciunea şi moartea; Cuvântul lui Dumnezeu le comunică puterea prin care a biruit moartea şi învierea. Prin trup se face păcatul; prin trup se biruieşte păcatul. Deplina comunicare între Dumnezeu şi oameni, ca să le transmită Dumnezeu acestora viaţa Lui nemuritoare, nu se putea face decât tot numai prin trup. Nimic nu arată mai mult însemnătatea de neînlocuit a trupului decât încadrarea lui în solidaritatea de destin a tuturor oamenilor, în despărţirea şi unirea lor prin trup cu Dumnezeu. (n. s. 39, pp. 102-103)

Hristos? Căci prin oameni nu era cu putinţă, de vreme ce ei au fost făcuţi *după* chipul Lui[1220]. Dar nici prin îngeri, căci ei nu sunt chipuri[1221]. De aceea a venit Însuşi Cuvântul lui Dumnezeu, Care în calitate de Chip al Tatălui să poată rezidi pe omul cel *după* chipul Lui. Iar aceasta nu se putea întâmpla dacă nu era nimicită moartea şi stricăciunea[1222]. De aceea, pe drept cuvânt a luat El trup muritor, ca să poată fi nimicită în El moartea, iar oamenii cei după chipul Lui să fie reînnoiţi. Deci nu putea împlini altcineva această trebuinţă decât Chipul Tatălui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. III, XIII, în PSB, vol. 15, pp. 106-107)

„Căci atunci când un chip înscris în lemn e şters de petele din afară, este nevoie să vină din nou cel al căruia este chipul, ca să poată fi înnoit chipul în materia aceea". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. III, XIII-XIV, în PSB, vol. 15, pp. 106-107)

„Prea Sfântul Fiu al Tatălui, Cel ce e chipul Tatălui, a venit în locul nostru, ca să înnoiască pe omul făcut după chipul Lui şi să-1 afle pe cel pierdut, prin iertarea păcatelor, precum zice El însuşi în Evanghelie: *Am venit să aflu şi să mântuiesc pe cel pierdut* (Lc. 19, 10). De aceea a spus şi către iudei: *De nu se va naşte cineva din nou...* (In. 3, 6). Prin aceasta nu a vorbit despre naşterea din femeie, cum se gândeau aceia, ci de sufletul născut şi zidit din nou, după chipul Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. III, XIV, în PSB, vol. 15, p. 107)

„(…) Vrând să folosească pe oameni, vine ca om, luându-Şi un trup asemănător lor, pentru ca cei ce n-au voit să-L cunoască din purtarea de grijă şi din cârmuirea tuturor să-L cunoască din cele de jos - înţeleg din faptele trupului, adică din faptele săvârşite prin trup - pe Cuvântul lui Dumnezeu în trup şi, prin El, pe Tatăl Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. III, XIV, în PSB, vol. 15, p. 108)

„Deci odată ce a căzut cugetarea oamenilor în cele supuse simţurilor, Cuvântul S-a pogorât pe Sine ca să Se arate prin trup, pentru ca să întoarcă spre Sine ca om şi să îndrepte simţurile lor spre Sine[1223]; şi aşa văzîndu-L aceia pe El ca om, să se convingă prin faptele săvârşite de El că este nu numai om, ci şi Dumnezeu şi Cuvântul şi Înţelepciunea adevăratului Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. III, XVI, în PSB, vol. 15, p. 110)

[1220] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel ce este şi el după chipul Altuia, ca şi semenii săi, nu poate înnoi calitatea sa de a fi după chipul Aceluia, ci numai Acela însuşi poate face aceasta. (n. s. 49, p. 107)

[1221] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îngerii nu sunt chipuri după care omul să fie după chipul lor. Ci noi avem ca model, ca chip normativ, pe Însuşi Cuvântul, sau Raţiunea supremă personală, necreată. Nu în comunicare cu îngerii avem viaţa eternă. (n. s. 50, p. 107)

[1222] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Forţa nimicitoare a specificului omului, de existenţă *după chipul* lui Dumnezeu, adică raţional, prin comuniunea fără sfârşit cu Raţiunea personală supremă, e stricăciunea şi moartea, sau nefiinţa, care, grefată pe fiinţă, face fiinţa nedeplin raţională, deci nedeplin existentă, prin ieşirea din comuniunea dialogică responsabilă cu Cuvântul vieţii. Din nou sfântul Atanasie identifică existenţa deplină cu raţionalitatea deplină, care se păstrează în comuniune cu Raţiunea supremă. (n. s. 51, p. 107)

[1223] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Să dea simţurilor un alt conţinut, să le ajute să vadă printr-un trup cele mai presus de trup. Astfel s-au putut sfinţi înseşi simţurile. (n. s. 58a, p. 110)

„Pricina arătării Lui în trup am spus-o înainte, atât pe cât mi-a fost cu putinţă şi pe cât am putut să înţeleg. Pricina aceasta a fost că nu era cu putinţă altuia să prefacă stricăciosul în nestricăcios decât numai Mântuitorului, Care a făcut şi la început toate din cele ce nu sunt. De asemenea, că nu era cu putinţă altuia să rezidească în om existenţa după chipul lui Dumnezeu decât Chipului Tatălui[1224]. Şi nu era cu putinţă altuia să facă prin înviere, pe muritor nemuritor, decât celui ce era însăşi Viaţa, adică Domnul nostru Iisus Hristos[1225]. Şi nu putea învăţa despre Tatăl şi nu va surpa credinţa în idoli decât Cârmuitorul care a orânduit toate şi e singur Fiul Unul-Născut şi adevărat al Tatălui.

Dar de vreme ce mai trebuia să şi plătească datoria tuturor – căci, precum am spus înainte, trebuia să moară numaidecât, acesta fiind mai ales motivul pentru care a venit la noi[1226] – după dovezile dumnezeirii Sale date prin fapte, a adus şi jertfa pentru toţi, dând templul Său spre moarte (Evr. 9, 12, 24), ca să facă pe toţi nevinovaţi şi iertaţi de neascultarea de la început (Apoc. 12, 9)[1227] şi să Se arate totodată pe Sine mai înalt decât moartea, arătând trupul Său nestricăcios drept pârga învierii tuturor”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XX, în PSB, vol. 15, pp. 114-115)

„Plato, admirat de elini, zice că cel ce a născut lumea, văzând-o cuprinsă de furtună şi în primejdie să cadă în starea neasemănării, se aşază la cârma sufletului şi vine în ajutorul ei şi îndreptează toate greşalele ei[1228]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, XLIII, în PSB, vol. 15, p. 139)

„Oamenii, întorcând spatele Binelui, au dat chip nimicului, înlocuind Adevărul, şi au îmbrăcat în cinstea cuvenită lui Dumnezeu demonii, oamenii şi pietrele, căutând cunoaşterea lor în locul cunoaşterii lui Dumnezeu. De aceea, pe drept cuvânt, de vreme ce nu era potrivit bunătăţii lui Dumnezeu să treacă cu vederea o astfel de stare şi de vreme ce oamenii nu-L puteau cunoaşte pe El ca orânduind şi cârmuind toate, ia o parte a întregului, adică trupul omenesc, ca organ al Său şi Se sălăşluieşte în el, pentru ca, de vreme ce nu L-au putut cunoaşte în întreaga lume, să-L cunoască măcar într-o parte a ei; şi de vreme ce nu L-au putut vedea în puterea Lui nevăzută, să-L poată înţelege şi vedea din ceea ce le era asemănător.

Căci fiind oameni, vor putea cunoaşte, din trupul asemănător cu al lor şi din faptele dumnezeieşti săvârşite prin el, mai repede şi mai din apropiere, pe Tatăl Lui, socotind că cele săvârşite de El nu sunt fapte omeneşti, ci fapte ale lui Dumnezeu. Şi dacă ar fi cu

---

[1224] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Făcându-Şi Creatorul proprie firea omenească creată, El însuşi S-a făcut ipostas al ei, ca ea să viețuiască în conformitate cu El ca model, adică să revină la existenţa după chipul Lui pentru eternitate. (n. s. 65a, p. 114)

[1225] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai Cel ce a orânduit toate putea să restabilească rânduiala lor căzută în dezordine. Căci din El, ca Raţiune supremă, curge puterea bunei orânduieli a tuturor, sau raţionalitatea lor adevărată. (n. s. 66, p. 114)

[1226] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Neascultarea nu se putea vindeca total decât prin jertfă, opusul radical al neascultării egoiste. (n. s. 66a, p. 114)

[1227] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul Cel ce e viaţa a luat trupul nostru muritor mai ales pentru ca, primind moartea în acest trup, s-o învingă pentru noi toţi, sau să întindă biruinţa aceasta a morţii la toţi. (n. s. 66b, p. 115)

[1228] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E un citat liber din Plato, *Polit.* 273 d. (vezi la P. Th. Camelot, *Sources Chretiennes*, p. 293, nr. 2). (n. s. 97, p. 139)

neputinţă să fie cunoscut, după ei, Cuvântul prin faptele trupului cunoscut, şi mai cu neputinţă ar fi să fie cunoscut din ceea ce se face în întreaga lume[1229].

Căci aşa după cum nu Se împărtăşeşte de nimic din cele ale creaţiunii, deşi este în creaţiune, ci mai degrabă toate se împărtăşesc de puterea Lui, tot aşa, folosindu-Se de trup ca de un organ, nu S-a împărtăşit de nimic din ale trupului, ci mai degrabă a sfinţit trupul[1230]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, XLIII, în PSB, vol. 15, p. 139)

„Trebuie ştiut şi aceea că stricăciunea care s-a produs nu era în afara trupului, ci străbătuse în el şi era nevoie ca, în locul stricăciunii, să pătrundă în el Viaţa; precum intrase moartea în trup, aşa să intre şi Viaţa în el. Dacă moartea ar fi fost în afara trupului, se cădea să rămână şi Viaţa în afara lui. Dar de vreme ce moartea pătrunsese în trup şi stăpânea asupra lui, fiind unită cu el, era nevoie ca şi Viaţa să pătrundă în trup, ca, îmbrăcând Viaţa, trupul să lepede stricăciunea[1231]. Altfel, dacă ar fi fost Cuvântul în afara trupului şi nu în el, moartea ar fi fost biruită de El în mod fizic, întrucât ea n-ar fi avut putere împotriva vieţii, dar ar fi rămas în trup stricăciunea venită împreună cu ea[1232]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, XLIV, în PSB, vol. 15, pp. 140-141)

„Cu dreptate s-a cuvenit să îmbrace Mântuitorul trupul, ca, unindu-se trupul cu Viaţa, să nu mai rămână muritor în moarte, ci, ca unul ce a îmbrăcat nemurirea, să rămână nemuritor în înviere. Căci odată ce a îmbrăcat stricăciunea n-ar fi înviat dacă n-ar fi îmbrăcat Viaţa. Şi iarăşi moartea nu se arată în sine, ci numai în trup. De aceea a îmbrăcat

---

[1229] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie revine de multe ori asupra ideii că aşa cum sufletul nu se poate vedea direct, ci numai prin faptele trupului, aşa nici Cuvântul nu poate fi văzut direct, ci numai din univers şi din faptele săvârşite în trupul ce l-a luat. Argumentarea lui se întemeiază în fond pe raţionalitatea lucrurilor şi a faptelor trupeşti cărora trebuie să le stea la bază o Raţiune personală supremă, creatoare şi proniatoare, iar în Hristos, aceeaşi Raţiune personală care Şi-a făcut propriu în mod deosebit trupul asumat. Argumentarea se mai bazează şi pe faptul că, aşa cum în natură şi în istorie se fac lucruri care nu totdeauna decurg în mod automat din cele anterioare, ci variază pe baza unei alegeri superioare, aşa şi prin trupul omenesc se fac fapte alese, dintre multele fapte posibile, de un agent liber. În Hristos faptele săvârşite prin trup se deosebesc şi mai clar de cele alese dintre multele fapte naturale posibile. În El Persoana superioară naturii se cunoaşte şi mai vădit prin fapte deosebite de faptele obişnuite ale omului. (n. s. 95, p. 139)

[1230] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfinţirea trupului a constat în a-l face organ al unor stări şi fapte bune mai presus de cele naturale. Prin aceasta subiectul Lui s-a făcut şi mai clar cunoscut ca Dumnezeu. El nu a luat de la noi puterea de a fi, ci El a dat trupului din ale Lui. (n. s. 96, p. 139)

[1231] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îmbrăcarea vieţii de către trup înseamnă străbaterea lui de viaţa lui Dumnezeu. Moartea era în trup nu ca ceva static, ci ca o forţă de descompunere. Aşa trebuia să ajungă şi Viaţa, sau Cuvântul, izvorul personal al vieţii, lucrător pozitiv în trup. Iar moartea lucra în trup, pentru că trupul era purtător de suflet şi sufletul încuviinţa patimile lui. Trebuia vindecat deci acest trup purtat de un suflet, sau de un subiect ce încuviinţa patimile. De aceea a luat trupul omenesc, purtător de suflet, Subiectul vieţii dumnezeieşti. (n. s. 100, p. 141)

[1232] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea ar fi putut fi învinsă fizic de Cuvântul vieţii, dacă El ar fi rămas în afara omului. Dar stricăciunea care e şi efectul unei stări morale, nu ar fi putut fi biruită din afară, ci numai prin întărirea lăuntrică a voinţei omului, prin unirea voinţei Cuvântului cu ea, prin colaborarea subiectului uman cu cel dumnezeiesc. Aşa se explică de ce vor învia şi păcătoşii, pentru că şi ei o doresc aceasta, dar într-un trup stricăcios, sau pentru o moarte veşnic *vie*, pentru că nu colaborează cu Cuvântul întrupat. (n. s. 101, p. 141)

El trupul, ca aflând moartea în trup, în el să o nimicească[1233]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, XLIV, în PSB, vol. 15, p. 141)

„De aceea cu dreptate a luat trup Cuvântul lui Dumnezeu şi S-a folosit de om ca de un organ, ca să facă viu trupul şi ca, precum este cunoscut din creaţiune prin fapte, aşa să lucreze şi în om şi să Se arate pe Sine pretutindeni, nelăsând nimic gol de dumnezeirea şi de cunoştinţa Sa". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, XLV, în PSB, vol. 15, pp. 141-142)

„De când au început oamenii să părăsească credinţa în idoli, dacă nu de când a venit Dumnezeu-Cuvântul cel adevărat la oameni? De când au început să înceteze pretutindeni vrăjitoriile, dacă nu de când S-a arătat pe pământ Mântuitorul? De când au început să fie dispreţuiţi aşa numiţii de poeţi zei şi eroi, ca nişte simpli oameni muritori, dacă nu de când Domnul a săvârşit biruinţa asupra morţii şi de când a făcut nestricăcios trupul luat de El, înviindu-l din morţi? De când a fost dispreţuită înşelăciunea şi nebunia dracilor, dacă nu de când Puterea şi Cuvântul lui Dumnezeu, Care e şi Stăpânul tuturor acestora, pogorând pentru slăbiciunea oamenilor, S-a arătat pe pământ? De când meşteşugul şi şcolile vrăjitoriei au început să fie părăsite, dacă nu de când s-a produs arătarea dumnezeiască a Cuvântului între oameni? Şi peste tot, de când a înnebunit înţelepciunea elinilor, dacă nu de când Înţelepciunea cea adevărată a lui Dumnezeu S-a arătat pe pământ?[1234]

Căci odinioară toată lumea şi tot locul erau amăgite de credinţa în idoli şi oamenii nu se gândeau la nimic altceva decât să cinstească pe idoli ca zei. Dar acum, în toată lumea, oamenii părăsesc superstiţia idolilor şi aleargă la Hristos şi, închinându-se Lui, cunosc prin El şi pe Tatăl, pe care nu-L ştiau[1235]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, XLVI, în PSB, vol. 15, p. 143)

„El S-a întrupat, ca noi să fim îndumnezeiţi[1236]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, LIV, în PSB, vol. 15, p. 151)

[1233] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ca să se întâlnească cu moartea, Cuvântul trebuia să o întâlnească într-un trup, adică acel trup trebuia să moară. Dar El fiind Viaţa, a îngăduit morţii să lucreze numai până ce s-a produs ca moarte. Dar îndată după aceea, a scos trupul de sub efectul ei. (n. s. 102, p. 141)

[1234] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie accentuează cu atâta putere aspectul cosmic al mântuirii, din necesitatea de a arăta că natura nu e una cu Dumnezeu şi deci idolii n-au nicio justificare, pentru că ea e supusă lui Dumnezeu arătat în Hristos. Ea nu e Dumnezeu; dar Dumnezeu Cuvântul întrupat în om lucrează în calitatea de Stăpân al ei, pe care o are ca Persoană dumnezeiască, dar şi ca Persoană a firii omeneşti. Prin aceasta El confirmă stăpânirea şi superioritatea omului asupra naturii. Numai pe verticala omului ca persoană conştientă superioară naturii Se poate afla Dumnezeu ca Stăpân suprem al naturii. (n. s. 107, p. 143)

[1235] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cât nu s-a ştiut, prin Cuvântul cel întrupat, că El e Fiul lui Dumnezeu, nu se ştia că Dumnezeu e un Tată care are un Fiu, şi deci că amândoi ca Persoane sunt mai presus de natura zeificată, supusă legilor. Arătându-Se în trup Fiul lui Dumnezeu, oamenii au văzut deci că natura nu e decât natură, deci opera lui Dumnezeu, Care poate da legi, dar e mai presus de legi. Prin aceasta au părăsit închinarea la idoli neputincioşi. (n. s. 107a, p. 143)

[1236] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Avem aci celebra sentinţă a sfântului Atanasie: *Dacă Cuvântul întrupat nu e Fiul lui Dumnezeu, omul nu e îndumnezeit*. (n. s. 115, p. 151)

„(…) Fiind Dumnezeu, S-a făcut pe urmă om, ca să ne îndumnezeiască”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I împotriva arienilor, XXXIX, în PSB, vol. 15, p. 202)

„Hristos a murit şi a fost înălţat ca om, aşa se spune că a luat ca om ceea ce avea pururea ca Dumnezeu, ca să ajungă la noi şi acest har dăruit. Pentru că nu S-a micşorat Cuvântul luând trup, ca să ceară să ia El har, ci mai vârtos a îndumnezeit ceea ce a îmbrăcat şi a dăruit aceasta şi neamului oamenilor. Căci precum Cuvântul era pururea închinat, fiind şi existent în chipul lui Dumnezeu, aşa Acelaşi, fiind şi numindu-Se şi om şi ca atare numindu-Se Iisus, are nu mai puţin toată zidirea sub picioarele Lui, încovoindu-şi genunchii în faţa Lui întru numele Lui[1237]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I împotriva arienilor, XLII, în PSB, vol. 15, p. 206)

„Într-adevăr faptul că puterile din ceruri, îngerii şi arhanghelii care se închină pururea Lui, I se închină şi acum Domnului în numele lui Iisus, este un har şi o înălţare a noastră; căci Fiul lui Dumnezeu este închinat chiar făcut om şi puterile cereşti nu se smintesc văzându-ne pe toţi cei de un trup cu El ridicaţi în ţinuturile lor[1238]. Aceasta nu s-ar fi putut întâmpla, dacă Cel aflat în chipul lui Dumnezeu n-ar fi luat chip de rob şi nu S-ar fi smerit îngăduind trupului Său să ajungă până la moarte[1239]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I împotriva arienilor, XLII, în PSB, vol. 15, p. 207)

„Căci ceea ce s-a scris de Pavel: *Pentru că fiind în chipul lui Dumnezeu, S-a făcut om şi S-a smerit pe Sine până la moarte, de aceea şi Dumnezeu L-a preaînălţat pe El*, se spune şi de către Petru. Pentru că, deoarece fiind Dumnezeu S-a făcut om, iar semnele şi minunile L-au arătat ca Dumnezeu celor ce-L priveau, nu era cu putinţă să fie ţinut El de moarte. Iar omului nu-i era cu putinţă o astfel de izbândă. Căci omului îi este proprie moartea. De

[1237] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În umanitatea lui Hristos e concentrată toată bogăţia şi înălţimea darurilor dumnezeieşti ce au să se reverse peste noi în veci. A primit ca om ceea ce avea din veci ca Dumnezeu. Umanitatea Lui e un fel de legătură între Dumnezeu şi noi. Căci ea nu e despărţită de dumnezeirea Lui (ele sunt unite *în chip nedespărţit*). Iar ipostasul Lui trăit ca unitate de Subiect este unul. Însă Subiectul acesta se resimte şi de umanitatea pe care o poartă. Ca atare are în El ceva receptiv, dar nu pasiv. Acelaşi Subiect al lui Hristos, fiind divino-uman, e şi dăruitor şi primitor. Ba mai mult: în relaţia Lui cu oamenii e nu numai uman, sau inel pasiv de transmitere a darurilor primite, ci şi divin, deci dăruitor. Sau chiar în elementul uman prezent în Subiectul Lui cel unul e şi o mişcare de dăruire activă, nedespărţită de mişcarea activă dăruitoare a caracterului divin al subiectului Său. Aceasta s-a întâmplat mai ales când a primit un nume *mai presus de tot numele*, când fără să-Şi schimbe firea, omenitatea a primit tot ce avea dumnezeirea. Chiar şi în trăirea noastră ca subiect se află nu numai o notă activă, ci şi una receptivă. Iar în comunicarea către alţii a ceea ce avem, ne trăim dând nu numai ce avem sau am produs noi, ci şi ceva ce am primit de mai sus. Nici chiar viaţa personală a omului simplu nu e despărţită de cea dumnezeiască. Dar în Subiectul lui Hristos nota dăruitoare e trăită cu altă intensitate şi claritate. Căci Hristos Se trăieşte nu numai ca Eu, ci şi ca Tu şi ca El deşi Se trăieşte şi ca Eu uman. (n. s. 113, pp. 206-207)

[1238] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu socotesc că aceasta ar micşora pe Dumnezeu. (n. s. 115, p. 207)

[1239] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tocmai în faptul că a lăsat trupul Lui să ajungă până la moarte, s-a arătat puterea Lui şi iubirea Lui de oameni. Căci a primit moartea noastră în trupul Lui, ca să o biruiască dinăuntru, pentru a ne ajuta şi nouă să o biruim prin spirit, prin contribuţia credinţei noastre, dând omului o astfel de putere. S-a smerit ca să ni Se facă apropiat, dar şi ca să ne apropie de El pentru veci. S-a smerit El şi ne-a înălţat, pe noi, acesta e marele şi veşnicul paradox. Pare o nebunie această coborâre, dar e o măreţie mai presus de toate în această coborâre înălţătoare. Prin ea a înălţat trupul nostru, dar S-a slăvit şi pe Sine ca Dumnezeu. (n. s. 116, p. 207)

aceea Cuvântul, fiind Dumnezeu, S-a făcut trup, ca omorât fiind cu trupul să facă vii pe toţi prin puterea Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I împotriva arienilor, XLIV, în PSB, vol. 15, p. 210)

„Oare nu vedeţi că şi aceasta s-a săvârşit şi s-a scris pentru noi şi în favoarea noastră, ca, făcându-Se Domnul om, să ne facă pe noi, cei ce suntem muritori şi vremelnici, nemuritori şi să ne introducă în împărăţia cerurilor?[1240]" (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I împotriva arienilor, XLVIII, în PSB, vol. 15, p. 214)

„Dar fiindcă este Dumnezeu, fiind Fiul lui Dumnezeu, şi este Împărat din veci, fiind strălucirea şi pecetea Tatălui, pe drept cuvânt El este Hristos cel aşteptat, pe Care Tatăl Îl prevesteşte oamenilor, descoperindu-L sfinţilor Săi prooroci, ca, precum prin El am fost făcuţi, aşa întru El să se facă răscumpărarea tuturor de păcate şi toate să fie supuse Împărăţiei Lui[1241]. Şi aceasta este cauza ungerii săvârşite cu El şi a venirii în trup a Cuvântului". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I împotriva arienilor, XLIX, în PSB, vol. 15, p. 216)

„Mântuitorul a venit ca să mărturisească şi să primească moartea pentru noi şi ca să învie pe oameni şi să strice lucrurile diavolului. Aceasta este cauza (scopul) venirii Lui în trup". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea împotriva arienilor, LV, în PSB, vol. 15, p. 291)

„Nu pentru Sine a venit, ci pentru mântuirea noastră şi pentru a surpa moartea şi a osândi păcatul şi pentru ca orbii să vadă şi ca să învie pe toţi din morţi. Iar dacă n-a venit pentru Sine, ci pentru noi, nu pentru Sine a fost creat (ca om), ci pentru noi[1242]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea împotriva arienilor, LV, în PSB, vol. 15, p. 292)

„Dar facerea Lui ca om nu s-ar fi produs, dacă n-ar fi existat drept cauză trebuinţa oamenilor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea împotriva arienilor, LVI, în PSB, vol. 15, p. 294)

[1240] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu e Cineva desăvârşit din veci, nu putem ajunge nici noi la desăvârşire. Nu se poate ajunge la o desăvârşire prin simpla evoluţie, dacă nu e din veci o existenţă personală desăvârşită. O evoluţie fără o astfel de entitate personală desăvârşită din veci, din care să ne vină puterea spre desăvârşire, nu ajunge niciodată la desăvârşire. (n. s. 126a, p. 214)

[1241] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Făcuţi toţi prin El şi după chipul Lui, au rămas atârnaţi în oarecare grad de El şi o refacere a lor trebuie să echivaleze cu o refacere a calităţii depline de chipuri ale Lui. De aceea prin El şi întru El se poate săvârşi şi refacerea lor, sau reaşezarea în viaţa lor deplină, ca viaţă întru El. Ei sunt făcuţi ca cuvinte ipostatice după chipul Cuvântului ipostatic şi ca fii ai Tatălui după chipul Fiului unul născut al Tatălui. Restabilirea lor nu e altceva decât restabilirea acestor însuşiri ale lor şi ea nu se poate face decât prin modelul lor plin de putere, prin unirea lor cu El. Fiul şi Cuvântul face vădită iubirea lor de către Dumnezeu şi sensul lor în Dumnezeu. Omul le face vădite pe acestea în lume, ca fiinţe capabile de iubire şi de cuvânt responsabil. (n. s. 130, p. 216)

[1242] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: El vine pentru noi, nu pentru Sine, dar ca să ne folosească nouă, nu ca să-Şi folosească Lui prin noi. Nu El câştigă de la noi, ci noi de la El. (n. s. 136, p. 292)

„Dacă Dumnezeu, vrând să-Şi arate puterea, ar fi grăit numai, desigur blestemul s-ar fi dezlegat şi aşa, arătându-se puterea Celui ce ar fi poruncit. Dar omul ar fi devenit numai aşa cum era şi Adam înainte de călcarea poruncii, luând harul din afară, neavîndu-1 articulat cu trupul[1243]. Căci aşa era şi atunci, când a fost aşezat omul în rai. Ba poate ar fi fost şi mai rău, pentru că învăţase să păcătuiască. Fiind deci astfel, dacă ar fi fost iarăşi ispitit de şarpe, s-ar fi ivit din nou trebuinţa să poruncească şi să se dezlege blestemul. Şi aşa s-ar fi ivit trebuinţa aceasta la nesfârşit şi oamenii ar fi rămas vinovaţi mereu, robind păcatului. Iar păcătuind pururea, pururea ar fi avut nevoie de iertare şi niciodată n-ar fi fost eliberaţi definitiv, fiind în ei înşişi trupuri şi pururea supuşi legii pentru slăbiciunea trupului lor[1244]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea împotriva arienilor, LXVIII, în PSB, vol. 15, p. 307)

„Dacă lucrurile dumnezeirii Cuvântului nu s-ar fi săvârşit prin trup, omul nu s-ar fi îndumnezeit[1245]. Şi iarăşi dacă cele proprii trupului nu s-ar fi socotit ale Cuvântului, omul nu s-ar fi eliberat desăvârşit de ele. Şi chiar dacă acesta s-ar fi liniştit puţin timp de ele, cum am spus înainte, totuşi ar fi rămas păcatul şi stricăciunea în el, aşa cum s-a întâmplat cu oamenii dinainte". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea împotriva arienilor, XXXIII, în PSB, vol. 15, p. 362)

„Venind Cuvântul în Sfânta Fecioară Maria, a venit în ea împreună cu El şi Duhul; şi Cuvântul S-a plăsmuit şi Şi-a format în ea trupul Său din Duhul[1246], voind să adune şi să aducă prin Sine creaţia Tatălui şi să împace toate întru Sine, *împăcând cele din cer şi cele*

[1243] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Precum sentinţa de la început prin care s-a hotărât ca omul să moară n-a fost numai o sentinţă juridică, ci o retragere a lui Dumnezeu din omul care I s-a închis, aşa în Hristos nu se retrage sentinţa de condamnare numai juridic, ci în mod eficient, întrucât Fiul lui Dumnezeu asumă firea noastră fără de păcat şi o duce la înviere. Numai în calitate de Fiu al lui Dumnezeu putea face ambele aceste lucruri, dar cu o umanitate care în Adam s-a închis lui Dumnezeu, iar în Hristos I s-a făcut ascultătoare. (n. s. 176, p. 307)

[1244] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Din această expunere se vede că o eliberare adevărată de păcat şi de moarte nu le putea veni oamenilor decât din maxima unire a lor cu Dumnezeu. Iar aceasta nu putea fi alta decât asumarea firii umane de ipostasul Fiului lui Dumnezeu. Prin aceasta Dumnezeu S-a făcut om, iar omul s-a făcut Dumnezeu pe veci, fără ca Dumnezeu să Se altereze, fără ca omul să se piardă în Dumnezeu. O mai mare unire ca aceasta nu se putea. Fiind noi în comunicare cu Hristos care e om, pentru firea noastră asumată de El, din ipostasul dumnezeiesc ce o poartă ni se poate comunica direct puterea dumnezeiască. Căci umanitatea Lui comună cu a noastră primeşte din ipostasul Lui divin tot ce are El ca Dumnezeu. În comunicarea cu Hristos sunt deschise pentru oameni toate puterile existente în Dumnezeu, dar în formă omenească. O cinste mai mare nu se poate cugeta pentru om, ca umanitatea sa aibă ca ipostas pe Însuşi Fiul lui Dumnezeu, într-unu din concretizările ei, sau ca Fiul lui Dumnezeu să Se facă purtătorul firii omeneşti, sau Fiu al Omului. Prin aceasta Dumnezeu S-a angajat în păstrarea eternă a umanului la nivelul maxim posibil. (n. s. 177, pp. 307-308)

[1245] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai fiind străbătute, curăţite, întărite şi tot mai desăvârşite de lucrările dumnezeieşti ale Cuvântului, trupul şi sufletul omenesc s-au îndumnezeit. Aceasta s-a făcut lucrând Dumnezeu-Cuvântul însuşi în şi prin trupul devenit propriu al Lui. Şi numai prelungindu-se aceasta în veci. În umanitatea Cuvântului lucrează ca Subiect Cuvântul; şi aceasta, în veci. Se menţine astfel în veci în mijlocul oamenilor un focar, din care iradiază Focul îndumnezeitor. (n. s. 91, p. 362)

[1246] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aşa cum Duhul e în Cuvântul neîntrupat, aşa trece şi în trupul ce începe El să Şi-l formeze. Astfel Cuvântul Îşi formează trupul, dar nu fără lucrarea Duhului. (n. s. 114, p. 64)

de pe pământ (Col. 1, 20)[1247]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXXI, în PSB, vol. 16, p. 64)

„Căci n-a adus trupul vreo lipsă de slavă Cuvântului. Să nu fie! Ci mai degrabă El S-a slăvit prin trup[1248]. Prin faptul că Fiul, Care este în chipul lui Dumnezeu, a luat chip de rob (Filip. 2, 7-8), nu S-a micşorat în dumnezeire, ci mai vârtos S-a făcut eliberatorul a tot trupul şi a toată creaţiunea. Şi faptul că Dumnezeu a trimis pe Fiul Lui născut din femeie (Gal. 4, 6), nu I-a adus ruşine, ci mai degrabă slavă şi mare har. Căci S-a făcut om, ca pe noi să ne îndumnezeiască întru Sine[1249]. Şi S-a făcut din femeie şi S-a născut din fecioară, ca naşterea noastră rătăcită să o readucă la Sine[1250] şi să devenim la sfârşit neam sfânt şi părtaşi firii dumnezeieşti, cum a scris fericitul Petru (II Pt. 1, 4). Şi *ceea ce era cu neputinţă legii, fiind slabă prin trup, a săvârşit Dumnezeu trimiţând pe Fiul Său în asemănarea trupului păcatului şi pentru păcat a osândit păcatul în trup* (Rom. 8, 3)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistolă către episcopul Adelfie, împotriva arienilor,* IV, în PSB, vol. 16, pp. 181-182)

„Pavel scrie: *Aşteptând fericita nădejde şi arătarea slavei marelui Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care S-a dat pe Sine pentru noi ca să ne răscumpere pe noi de tot păcatul şi să-Şi curăţească Sieşi popor ales, râvnitor de fapte bune* (Tit. 2, 13). Dar cum S-ar fi dat pe Sine pentru noi, dacă n-ar fi purtat trup? Căci S-a dat pentru noi, aducându-l pe acesta, ca, primind moartea în el, să surpe pe cel ce are stăpânirea morţii, adică pe diavolul (Evr. 2, 14). De aceea şi mulţumim totdeauna în numele lui Iisus Hristos şi nu desfiinţăm harul venit la noi prin El. Căci prezenţa Mântuitorului în trup s-a făcut izbăvire de moarte şi mântuire a toată zidirea. Drept aceea, iubite şi prea dorite, cei ce iubesc pe Domnul să ţină minte acestea". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistolă către episcopul Adelfie, împotriva arienilor,* VI, în PSB, vol. 16, p. 183)

„Pentru noi şi mântuirea noastră, Cel Ce este în sânul Tatălui a primit să ia chip de

[1247] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lucrarea de mântuire începe odată cu începutul întrupării în pântecele Fecioarei. E o lucrare în care e prezentă iarăşi întreaga Sfântă Treime plină de iubire în Ea însăşi. (n. s. 115, p. 64)

[1248] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul n-a acoperit slava Cuvântului şi în acest sens nu L-a privat de slavă, ci mai vârtos s-a făcut un transparent al slavei Cuvântului. Căci prin trup grăia Cuvântul şi săvârşea faptele Sale minunate. Şi e o slavă şi pentru Dumnezeu şi pentru trup, ca Dumnezeu să grăiască şi să lucreze prin el. E o slavă şi pentru Dumnezeu şi pentru raţiunea umană şi pentru cuvântul omului, ca Dumnezeu să-Şi arate inteligibilitatea prin ele şi să comunice cu omul prin ele. E o slavă pentru Dumnezeu şi pentru om ca iubirea lui Dumnezeu să ia forma accesibilă simţirii omeneşti, ca măreţia dumnezeiască să strălucească în smerenia omenească. (n. s. 4, p. 181)

[1249] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Atât în faptul că S-a făcut om, cât şi în acela că prin aceasta ne-a îndumnezeit, se arată capacitatea omului, dată lui de Dumnezeu prin creaţie, ca Dumnezeu însuşi să Se facă om, fără să înceteze de a fi şi Dumnezeu, şi omul să fie ridicat la treapta de Dumnezeu prin har. Omul n-a fost creat ca o fiinţă despărţită de Dumnezeu, *aruncat în lume* cu dispreţ, de Dumnezeu, ca să se piardă în ea, cum zice Heidegger. În om a binevoit să Se altoiască Dumnezeu, ca omul însuşi să fie altoit în Dumnezeu. Însuşirile omului sunt capabile să fie mijloace folosite de Dumnezeu pentru manifestarea Lui şi ca prin ele omul să se adâncească tot mai mult în Dumnezeu şi să crească tot mai mult ca om adevărat. (n. s. 5, p. 182)

[1250] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pofta ne-a dus la o naştere tot mai puţin legată de lucrarea lui Dumnezeu în ea. Prin naşterea din Fecioara, liberă de orice poftă, Dumnezeu a readus deplin naşterea omului sub puterea spirituală a Lui. (n. s. 6, p. 182)

rob, să îndure toate celelalte suferinţe trupeşti, să se nască din femeie, să se nască din Fecioară, să stea nouă luni în pântece, să fie înfăşat, să fie socotit Iosif, logodnicul Mariei, tată al Său, să crească trupeşte puţin câte puţin, să se taie împrejur, să aducă jertfă, să flămânzească, să înseteze, să obosească şi în sfârşit să sufere moartea, şi nu o moarte oarecare, ci una socotită de ocară, adică moarte pe cruce; şi pe toate acestea pentru noi şi pentru mântuirea noastră le-a primit Creatorul universului, Cel neschimbat, Cel Ce a adus pe toate de la nefiinţă la fiinţă, Cel Ce se uită pe pământ şi-l face pe el de se cutremură (Ps. 103, 33) strălucirea slavei Căruia nici heruvimii, puterile acelea netrupeşti, nu pot s-o vadă, ci-şi acoperă cu aripile feţele, arătându-ne minunea, pe Care Îl laudă necontenit îngerii, arhanghelii şi miile de mii de îngeri; Acesta, pentru noi şi mântuirea noastră, a primit să Se facă om, ne-a deschis calea unei îmbunătăţite vieţuiri şi ne-a dat o învăţătură îndestulătoare prin tot ce a făcut în trupul pe care l-a luat. Ce cuvânt de apărare ne mai rămâne, deci, când după ce s-au făcut atâtea pentru mântuirea noastră, noi ne pierdem vremea cu lucruri de nimic, trădându-ne mântuirea prin trândăvia noastră?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXIII, VI, în PSB, vol. 21, pp. 283-284)

„În cele din urmă, Dumnezeu a văzut că chiar după atâta purtare de grijă, oamenii tot mai au nevoie de multa şi nespusa Lui iubire de oameni; a văzut că n-au avut nicio putere, nici patriarhii, nici profeţii, nici minunile acelea nemaiîntâlnite, nici pedepsele, nici îndemnurile adresate fiecărui om, nici acele repetate robii; de aceea, îndurându-se de neamul nostru, a rânduit, să se nască din Fecioară şi să ia chip de rob (Filip. 2, 7), Doctorul trupurilor şi al sufletelor, Fiul Lui Cel Unul Născut, sculându-L ca să spun aşa, din sânurile părinteşti, a rânduit să petreacă împreună cu noi şi să sufere toate slăbiciunile noastre, pentru ca să poată ridica de la pământ la cer firea noastră care zăcea jos undeva din pricina mulţimii păcatelor. Fiul tunetului, minunându-se de lucrul acesta şi înţelegând covârşitoarea dragoste a lui Dumnezeu, arătată neamului omenesc, striga şi spunea: *Aşa a iubit Dumnezeu lumea* (In. 3, 16). Uită-te cât de mare minune cuprind aceste cuvinte! Spune *Aşa*, gândindu-se la măreţia celor ce vrea să ne spună.

De aceea îşi începe aşa cuvântul său!

- Spune-ne Fericite Ioane, cum *Aşa*? Spune-ne măsura, spune-ne măreţia, învaţă-ne covârşirea cuvintelor pe care vrei să ni le spui!

- *Aşa a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Lui Cel Unul Născut L-a dat, ca tot cel ce crede în el să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică.*

Ai văzut că aceasta e pricina venirii Fiului? A venit ca să găsească mântuire prin credinţa în El, cei care sunt pe calea pieirii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, I, în PSB, vol. 21, pp. 333-334)

„Că Fiul lui Dumnezeu nu S-ar fi smerit în zadar şi în deşert atât de mult dacă n-ar fi vrut să ne înalţe pe noi. S-a născut după trup, ca tu să te naşti după Duh; S-a născut din femeie, ca tu să încetezi de a mai fi fiu al femeii. Pentru aceasta Fiul lui Dumnezeu a avut o îndoită naştere: una asemenea nouă, şi alta mai presus de noi. Pentru că S-a născut din femeie, Se aseamănă cu noi; dar pentru că nu S-a născut nici din sânge, nici din voinţa trupului sau a bărbatului, ci de la Duhul Sfânt, ne arată naşterea cea mai presus de noi, naşterea cea viitoare, pe care ne-o va dărui nouă de la Duhul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia II, 2, în PSB, vol. 23, p. 29)

„Căci Unul este în toate, Care era şi mai înainte de veacuri, dar Care S-a şi născut în cele de pe urmă dintre veacuri, fără să aibă nevoie să se nască în timp. Căci cum ar avea nevoie de naştere în timp Cel ce există dinainte de timpuri şi de veacuri? Dar a primit, pentru noi, care prin lipsă de voinţă ne-am stricat fiinţa, să Se facă ca noi, ca să aducă iarăşi la fiinţă (la existenţă) ceea ce ajunsese în afara fiinţei (existenţei)[1251]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute,* în PSB, vol. 29, p. 78)

„Iar coborârea arată fapta iubirii de oameni. Căci deoarece nu ne putem înălţa la Cel Prea Înalt, dacă nu Se pleacă Domnul la cele de jos, ca să înalţe pe cei blânzi, sufletul ce urcă spre cele de sus, cerând călăuzirea Celui de sus, doreşte să Se pogoare El din înălţimea Lui, ca să Se facă apropiat celor de jos". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia X, în PSB, vol. 29, p. 251)

„(...) Căci S-a golit pe Sine chip de rob luând (Filip. 2, 7) şi S-a dat pe Sine preţ de răscumpărare pentru viaţa lumii. Şi pentru noi S-a făcut sărac, ca noi să trăim în moartea Lui şi să ne îmbogăţim în sărăcia Lui şi să împărăţim în chipul robiei Lui (II Cor. 9, 8)[1252]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia a XV-a, în PSB, vol. 29, p. 319)

„Întrebi de ce a luat Dumnezeu trup omenesc? Dar ia depărtează din om darurile date de Dumnezeu şi ai să vezi că nu mai ai după ce să recunoşti în om pe Ziditorul său. Căci doar după darurile primite se recunoaşte binefăcătorul, aşijderea după cele ce vedem că se întâmplă în lume, putem cunoaşte firea Creatorului lumii. Iar dacă însuşirea de căpetenie a Dumnezeirii e dragostea de oameni, atunci iată răspunsul la ceea ce cauţi, iată pricina pentru care S-a întrupat Dumnezeu. Firea noastră slăbănogită, într-adevăr, avea nevoie de doctor, omul căzut de istoveală aştepta pe Cel ce-i va întinde mâna, cel ce-şi pierduse viaţa aştepta pe Dătătorul ei, cel ce se depărtase de părtăşia binelui avea nevoie de îndrumătorul care să-l readucă de unde plecase, tânjea după lumină cel ce zăcea la întuneric, cel căzut în robie îşi aştepta izbăvitorul, cel legat aştepta pe Cel care să-l dezlege, cel din jugul sclaviei, pe slobozitorul său. Erau aceste lucruri atât de mici şi de neînsemnate, încât să nu poată îndemna pe Dumnezeu să coboare şi să cerceteze pe oameni cum cercetează un doctor pe bolnavii săi, mai ales în starea nenorocită şi vrednică de milă în care se găsea

[1251] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Ne-am stricat fiinţa* sau am corupt-o, nu înseamnă numaidecât o nimicire totală a fiinţei. Deci, spunând sfântul Grigorie: *Să aducă iarăşi la fiinţă ceea ce ajunsese în afară de fiinţă* poate să se înţeleagă: să aducă iarăşi la Cel ce este, sau în Cel ce este (în cortul Lui), firea noastră care ieşise din Cel ce este, sau ieşise dintr-o adevărată existenţă, dar rămăsese totuşi într-o existenţă chinuită, slăbită la maximum, într-o existenţă mincinoasă, amăgitoare, de coşmar. Dar se poate înţelege prin aceasta şi o aducere la existenţa proprie a făpturilor, după ce ieşiseră din starea de existenţă proprie a lor, pe care acestea nu o pot avea decât în legătură cu Cel ce este cu adevărat (…) Pentru noua ancorare a fiinţei noastre în acest adânc a venit Fiul lui Dumnezeu, ancorând întâi în Sine firea omenească pe care a asumat-o, apoi, prin comuniunea cu El, pe toţi cei ce primesc această comuniune. (n. s. 56, p. 78)

[1252] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: S-a mai spus: cei ce se unesc îşi comunică stările sufleteşti, simţirile, trăsăturile feţei, însuşirile. Pavel doreşte şi el să pătimească pentru Israel cum a pătimit Hristos. Hristos a coborât la noi, la sărăcia noastră, ba până la moartea noastră, dar a rămas înalt în coborârea Lui, bogat în sărăcia Lui, viu în moarte, ca să putem participa şi noi la smerenia, la sărăcia şi la moartea Lui, dar în ele să dobândim şi să trăim adevărata înălţime, bogăţie şi viaţă. (n. s. 304, p. 319)

omenirea?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 15, în PSB, vol. 30, pp. 309-310)

„Într-adevăr, dacă sălăşluieşte în Dumnezeu o putere atât de mare după cum am arătat în expunerea anterioară, dacă stă în puterea Sa de a omorî moartea şi a deschide drum vieţii, de ce nu-Şi aduce la îndeplinire hotărârea printr-un simplu act de voinţă, fără a realiza mântuirea noastră printr-un ocol atât de mare, născându-se în trup, crescând până la bărbăţie şi suferind şi moarte numai spre a-l mântui pe om, câtă vreme ne-ar fi putut mântui şi fără să fi trecut prin atâtea ocoluri?

Faţă de o asemenea observaţie, ar fi destul să răspundem pentru cei care judecă limpede, că nu bolnavii sunt cei care prescriu medicilor metoda de tratament şi nici nu dau lecţii binefăcătorilor lor despre modul cum trebuie trataţi, întrebându-i de ce se ating de porţiunea dureroasă a trupului sau de ce a întrebuinţat într-un caz oarecare de lecuire cutare metodă şi nu cealaltă, ci, gândindu-se numai la rezultatul binefacerii, primesc cu bucurie orice tratament". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 17, în PSB, vol. 30, p. 313)

„(…) Nici împodobirea tuturor făpturilor şi chiar nici legile neschimbate ale firii nu vădesc aşa de mult atotputernicia divină şi mai presus de cuvânt, pe cât dovedeşte această coborâre a lui Dumnezeu până la adâncul slăbiciunilor firii noastre. Putem vedea astfel înălţimea coborâtă în smerenie, fără ca nici în această înjosire să se piardă ceva din înălţimea ei. Vedem, aşadar, cum Dumnezeirea s-a contopit cu firea omenească, Hristos Domnul rămânând însă în acelaşi timp şi Dumnezeu şi om.

Căci, după cum am mai spus mai înainte, neavând din fire cel rău putere de a intra în legătură cu prezenţa directă a lui Dumnezeu şi nici să rabde a vedea faţă către faţă arătarea Lui, din aceste pricini, spre a da de înţeles aceasta celui ce dorea pentru noi un preţ de răscumpărare, Dumnezeu s-a ascuns sub chipul firii omeneşti pentru ca, după cum se întâmplă şi cu peştii lacomi, cel rău să înghită deodată cu momeala trupului omenesc şi undiţa Dumnezeirii şi astfel, prin intrarea în împărăţia morţii şi prin arătarea luminii în lumea întunericului, să piară odată pentru totdeauna ceea ce nu-i lumină şi nu-i viaţă. Căci nu poate răbda întunericul să vadă în faţă lumina şi nici moartea să persiste în faţa vieţii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 24, în PSB, vol. 30, pp. 320-321)

„Rostul luminii e să împrăştie întunericul, al vieţii să înghită moartea. Întrucât, însă, noi am apucat pe un drum greşit îndată ce am fost creaţi şi am căzut în ghearele morţii, atunci de ce ni se pare greşită afirmaţia creştină că însăşi curăţenia întrupată se uneşte cu noi cei spurcaţi, viaţa cu cei morţi, cârmaciul cu cei rătăciţi, toate acestea pentru ca necurăţia să se spele, rătăcirea să se îndrepte şi cel mort să revină la viaţă?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 24, în PSB, vol. 30, p. 321)

„(…) Atunci însă se unise cu omul pentru ca omul să se îndumnezeiască prin acest amestec (…)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 25, în PSB, vol. 30, p. 322)

„(…) În planul Iconomiei: după dreptate, diavolul îşi primeşte ca răsplată tocmai ceea ce a semănat atunci când a urzit de bunăvoia lui capcana înşelării oamenilor. Cu alte cuvinte, cel care momise pe om prin amăgirea plăcerilor, la rândul său e păcălit şi el acum prin chipul de om pe care îl întâlneşte în Dumnezeu. Desigur că intenţia bună a Domnului schimbă în bine felul procedurii.

Diavolul a înşelat pe om pentru a-i corupe natura, în vreme ce Dumnezeu ca drept, bun şi înţelept ce este, s-a folosit şi El de un fel de *înşelăciune*, dar pentru a mântui pe cel căzut (…) Căci prin apropierea morţii de viaţă, a întunericului de lumină, a stricăciunii de nestricăciune se înlătură şi se nimiceşte răul, spre binele celuia care a fost curăţit de rele”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 26, în PSB, vol. 30, p. 323)

„Tot aşa când Adam a călcat porunca lui Dumnezeu şi a ascultat de şarpele cel viclean, s-a vândut pe sine diavolului, iar cel viclean s-a îmbrăcat cu sufletul, ca această creatură strălucită, pe care Dumnezeu o făcuse după chipul Său. Spune Apostolul în acest sens: *Fiul lui Dumnezeu a dezbrăcat începătoriile şi puterile, triumfând asupra lor prin cruce* (Col. 2, 15).

De altfel, pentru aceasta a venit Domnul ca să-i alunge pe aceştia şi să-şi reia înapoi propria casă şi templu, adică pe om”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia I, 7, în PSB, vol. 34, p. 90)

„Dumnezeu, Cel nemărginit şi necuprins, arătând iubire (faţă de oameni), S-a micşorat pe Sine şi coborându-Se din slava Sa cea de negrăit, a îmbrăcat mădularele trupului acestuia. Deci, arătând blândeţe şi iubire faţă de oameni, Se întrupează, Se amestecă şi cuprinde sufletele cele bineplăcute, sfinte şi credincioase, cu care devine *un Duh*, aşa cum spune (Apostolul) Pavel (I Cor. 6, 17). Sufletul (se amestecă) să zic aşa, cu sufletul, ipostasul cu ipostasul, pentru ca sufletul să poată fi mereu tânăr, să trăiască viaţa cea nemuritoare şi să se facă părtaş de slava cea veşnică, cea vrednică de El şi bineplăcută Lui”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia a IV-a, 10, în PSB, vol. 34, p. 102)

„Venirea Domnului pentru om s-a făcut – (pentru acela care) zăcea mort în groapa întunericului, a păcatului, a duhului celui necurat şi a puterilor celor viclene – ca să-l învieze încă din acest veac şi să-l aducă la viaţă, să-l curăţească de toată întunecimea, să-l lumineze cu lumina Sa şi să-l îmbrace cu veşmintele cele cereşti ale divinităţii”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XXXIV, 2, în PSB, vol. 34, p. 242)

„Pentru acesta a venit Domnul nostru Iisus Hristos, pentru ca să schimbe, transforme şi reînnoiască firea (noastră), pentru ca să recreeze sufletul cel ruinat de patimi, din cauza încălcării poruncii şi să-l amestece cu Duhul Dumnezeirii Sale. El a venit pentru a ne da o minte nouă, un suflet nou, ochi noi, urechi noi şi o limbă nouă şi spirituală; într-un cuvânt, pentru a face pe cei ce cred în El oameni noi, *burdufuri noi*, ungându-i cu lumina cunoştinţei Sale, pentru ca să pună (în ei) vin nou, adică pe Duhul Sfânt. Pentru că, zice: *Vinul cel nou în burdufuri noi trebuie să se pună* (Mt. 9, 17).

Că după cum duşmanul, atunci când a supus pe om, l-a făcut făptură nouă în folosul său, l-a îmbrăcat cu patimi rele, l-a uns cu duhul păcatului şi a turnat în el vinul a toată nelegiuirea şi învăţătura cea rea, tot aşa şi Domnul, izbăvindu-l (din mâna) duşmanului, l-a făcut (un om) nou, l-a uns cu Duhul Său şi a turnat în el vinul vieţii, învăţătura cea nouă". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XLIV, 1-2, în PSB, vol. 34, pp. 260-261)

„Pentru aceasta a şi venit Domnul, singurul doctor adevărat, pentru ca să vindece sufletele celor credincioşi de patimile cele incurabile şi să le curăţească de murdăria leprei răutăţii". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XLVIII, 3, în PSB, vol. 34, p. 277)

„Domnul S-a coborât la oameni ca să le arate că nimeni nu va fi lipsit de răsplată pentru lucrul cel bun". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvinte *Despre rugăciune,* 8, în PSB, vol. 34, p. 300)

„Domnul cel fără de trup şi necuprins, mişcat de nemărginita Lui bunătate, Se întrupează – aş zice că cel mare şi ceresc se micşorează – pentru ca să Se unească cu creaturile Sale cele raţionale, adică cu sufletele sfinţilor şi cu îngerii, pentru ca aceştia să se împărtăşească de viaţa veşnică a divinităţii Lui. (A luat trup ca să intre în comuniune cu fiinţe trupeşti)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Despre înălţarea minţii, 6, în PSB, vol. 34, p. 317)

„Prin intermediul acestui suflet, Domnul atunci când vrea, Se face foc şi arde tot ce este rău şi vătămător, după cum zice şi profetul: *Dumnezeul nostru este foc mistuitor* (Deut. 4, 24). Altă dată se face odihnă de negrăit, iar altă dată bucurie şi pace, îmbrăţişând (sufletul) din toate părţile şi ocrotindu-l. (...) El se îmbracă în trup, pentru a deveni hrană duhovnicească şi pentru a umple pe cei vrednici de desfătare duhovnicească". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Despre înălţarea minţii, 7, în PSB, vol. 34, p. 317)

„Care este rostul venirii lui Hristos? În ce constă restabilirea şi reaşezarea firii în ea însăşi? (Noi zicem că venind Hristos) a redat firii omeneşti vrednicia (firii) protopărintelui Adam şi pe lângă aceasta – o, har al Duhului celui bun, cu adevărat mare şi dumnezeiesc – i-a dat moştenirea cea cerească. Scoţând-o din temniţa întunericului, (i-a arătat uşa) la care bătând, poate să intre în împărăţia cerurilor. Pentru că zice (Mântuitorul): *Cereţi şi vi se va da, bateţi şi vi se va deschide* (Mt. 7, 7).

Prin această poftă intrând cineva, află libertatea sufletului său, îşi redobândeşte cugetele (cele curate), se îmbogăţeşte în Hristos, locuieşte împreună cu mirele Hristos prin comuniunea Duhului Sfânt. Iată (deci, în ce constă) iubirea cea de nedescris a Stăpânului faţă de omul făcut de El după chipul Său". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* cuvânt despre libertatea minţii, 34, în PSB, vol. 34, p. 351)

„(...) Pogorându-Se de bună voie în cele ale noastre Cuvântul Unul Născut al lui Dumnezeu, nu ca să fie stăpânit de moarte ca noi, aducându-Se şi asupra Lui omorârea lui Adam (odată ce este Cel ce pe toate le face vii), ci ca luând chipul supus stricăciunii, să-l

prefacă spre viaţă. De aceea S-a făcut trup". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea I, 5, în PSB, vol. 39, p. 18)

„(...) Hristos, Care pentru noi S-a făcut ca noi, ca şi noi să câştigăm pentru El slava în cele bune şi să ne facem dumnezei mai presus de om, prin har şi din iubirea de oameni. *Căci Eu am zis,* spune*, dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui Preaînalt* (Ps. 81, 6)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea I, 4, în PSB, vol. 39, p. 30)

„(...) Domnul Puterilor, care a şi pregătit ca Fiul să fie binecuvântat în cer şi pe pământ[1253]. Căci scrie dumnezeiescul Pavel: *Iar când aduce în lume pe Cel Întâi Născut[1254]*, zice: *Şi să se închine Lui toţi îngerii lui Dumnezeu* (Evr. 1, 6)[1255]. Dar ne spune undeva şi marele David: *Tot pământul să se închine Ţie şi să-ţi cânte Ţie* (Ps. 65, 3)[1256]. Aceasta spunem că este binecuvântarea de sus şi cea de jos de la pământ care are toate. Adică în care este pentru Hristos toată virtutea şi în care sunt rodurile de toate felurile ale evlaviei faţă de Dumnezeu[1257]. Căci s-a spus undeva către Fiul: *Vizitat-ai pământul şi îmbătându-l l-ai înmulţit, ca să-l îmbogăţeşti pe el* (Ps. 44, 10)[1258]. S-a dat Lui binecuvântarea de sus; iar cea de la pământ e confirmată clar: *Din pricina binecuvântării sânilor şi pântecelui, a tatălui şi a mamei* (Fac. 49, 25-26). Prin aceasta se indică limpede şi lămurit naşterea Unuia Născutului din Dumnezeu şi Tatăl şi cea prin Sfânta Fecioară,

---

[1253] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nimic nu face Fiul fără bunăvoirea şi împreuna lucrare a Tatălui. El L-a trimis pe Fiul să ia faţă de om, pentru ca Tatăl să iubească faţa oamenilor în faţa omenească a Fiului Său şi pentru ca şi Fiul să iubească pe oameni ca fraţi ai Săi şi să iubească pe Tatăl şi cu iubire de om, atrăgând şi pe oameni în această iubire. Dar prin aceasta Tatăl nu s-a gândit numai la oameni, ci şi la o slavă a Fiului cunoscută de oameni. De fapt jertfa pentru oameni a Fiului Său şi în general bunătăţile adânci şi bogate arătate oamenilor prin familiaritatea în care a intrat cu ei, Îl fac iubit şi slăvit de ei şi de toată creaţia, căreia s-a arătat lumina Lui. (n. s. 433b, p. 253)

[1254] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Întâi-Născut ca Om nou, sau reînnoit, căci ca Dumnezeu este Unicul-Născut. (n. s. 434, p. 253)

[1255] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: I se închină îngerii acum lui Dumnezeu-Cuvântul ca om. Căci lui Dumnezeu I s-au închinat de la crearea lor. Acum şi omul capătă în ochii îngerilor o valoare necunoscută de ei înainte. În om e recapitulat şi transfigurat universul. El face legătura între lumea îngerească şi cea materială. Dar omul revine la această slujire şi putere a Lui numai când Hristos însuşi Se face om. Acum e unificată prin umanitate în mod deplin şi creaţia materială cu Dumnezeu. (n. s. 435, p. 253)

[1256] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar cosmosul material se închină şi cântă în cor lui Dumnezeu când omul se umple de Hristos. Căci omul adună în El prin cunoaştere, organizare, înfrumuseţare şi exprimare tot universul. Chiar umanitatea asumată de Hristos nu e pasivă în El ca Dumnezeu, ci şi activă la maximum devenită umanitate a ipostasului dumnezeiesc. Căci altfel actualizează în El prin umanitatea Lui puterea Lui, sau a umanităţii în a înţelege, descoperi şi exprima bogăţiile şi adâncimile universului. (n. s. 436, p. 253)

[1257] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Altfel sunt virtuţile oamenilor care impun prin trup (frumuseţea), puterea spiritului asupra creaţiei materiale, care descoperă sensurile ei, care o înfrumuseţează, care fac spiritul stăpân asupra ispitelor ei şi îi dau prin aceasta o tărie deosebită. Dar numai dacă ştie de Dumnezeu, ca izvor de putere mai presus de lumea materială. Acestea le poate arăta şi Fiul făcându-Se om. Şi ele sunt binecuvântarea ce-I vine de la pământ. (n. s. 437, p. 253)

[1258] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În trad. rom.: *adăpându-l*. E bine şi aşa. Căci adăparea îl face roditor. Dar *îmbătându-l* arată entuziasmul care s-a dat sufletelor. Aceasta le-a îmbogăţit cu cunoştinţa lui Dumnezeu, le-a deschis orizonturi nesfârşite, le-a înălţat în bunătate. (n. s. 438, p. 253)

prin care se înţelege şi s-a arătat ca om[1259]. Căci fiind prin fire şi cu adevărat Fiu al lui Dumnezeu şi Tatăl, pentru noi a suportat naşterea din femeie şi din pântece şi a supt sânii ei[1260]. Căci nu S-a făcut om la părere, cum spun unii[1261], ci S-a făcut cu adevărat ceea ce suntem şi noi[1262], urmând legile firii, şi S-a folosit de hrană, deşi a dat El însuşi viaţă lumii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VII-a, în PSB, vol. 39, pp. 253-254)

„Fiind Dumnezeu prin fire şi în chipul lui Dumnezeu şi Tatăl şi deopotrivă cu El şi numit de aceea şi Întâiul Născut, Unul Născut S-a arătat pe pământ şi cu oamenii a convieţuit[1263]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire*, Cartea a II-a, 2, în PSB, vol. 39, p. 290)

„(…) Cel ce pentru noi S-a făcut ca noi[1264] …". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire*, Cartea a II-a, 1, în PSB, vol. 39, p. 298)

„Trebuia să se înlăture sentinţa: *Pământ eşti şi în pământ vei merge*, prin unirea negrăită a trupului căzut cu Cuvântul care tuturor le dă viaţă.

Trebuia ca, devenit trup al Lui, să se împărtăşească de la El de nemurire. Căci ar fi un lucru dintre cele mai absurde să se poată pune foc în materie şi în însuşirea sensibilă ce-i aparţine după fire, şi să prefacă în el cele ce se fac părtaşe de el, iar pe Cuvântul lui Dumnezeu să nu-L socotim că poate introduce propriul bine, sau viaţa, în trup. Mai ales pentru această pricină socotesc că Sfântul Evanghelist, pornind de la partea prin care a pătimit mai mult vieţuitorul, a spus că Cuvântul lui Dumnezeu S-a făcut trup, ca să vadă cineva deodată atât rana, cât şi leacul, pe cel ce boleşte şi pe doctor, pe cel alunecat spre moarte şi pe Cel ce-l ridică la viaţă, pe cel biruit de stricăciune şi pe Cel ce alungă stricăciunea, pe cel stăpânit de moarte şi pe Cel mai tare ca moartea, pe cel lipsit de viaţă şi

[1259] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu s-ar fi făcut şi hrănit ca om prin Sfânta Fecioară, Fiul lui Dumnezeu n-ar fi putut arăta în formă umană, nouă, bogăţia Lui şi deci n-ar fi avut binecuvântarea de la pământ, din pricina binecuvântării date pântecelui şi sânului Fecioarei de către Dumnezeu. (n. s. 439, p. 253)

[1260] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sf. Chiril repetă că Hristos e Dumnezeu *după fire*. Dar nu o spune că e după fire ca om. Căci om Se face prin voinţă, nu e prin fire. Se face om, în chip iconomic, adică prin voinţă şi nu pentru El, ci pentru noi, pentru mântuirea noastră. Dar aceasta nu înseamnă că n-a luat firea omenească. El a *suportat* naşterea din femeie, ca o *coborâre*, ca o smerire. El ia firea noastră, cum spune mai departe prin expresia *s-a făcut ceea ce suntem şi noi, urmând legilor firii*. El urmează (cu voia) *legilor firii*. Acestea nu I se impun fără voie. El *suportă*, cu voia naşterea din femeie şi suge sânii ei. El nu este om după fire, cum e Dumnezeu. În acest caz n-ar fi fost Dumnezeu din veci, care S-a făcut om când a voit. Sau ar fi om din veci. Ar fi un fel de om identic cu Dumnezeu. Dar în faptul că S-a făcut om cu voia, se arată că e şi Dumnezeu cu o putere superioară omului, care îl poate mântui pe om. (n. s. 440, p. 254)

[1261] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta o susţine dochetismul. (n. s. 441, p. 254)

[1262] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu S-ar fi făcut om ascultător de Tatăl, Fiul n-ar fi fost binecuvântat de Tatăl şi ca om şi n-ar fi primit închinarea sau binecuvântarea şi de la pământ, sau de la toată creaţia. Dar aceasta a adus Tatălui o slavă nouă. (n. s. 442, p. 254)

[1263] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu, deci deosebit de noi, dar în acelaşi timp făcut Frate cu noi. Numai aşa ne putea mântui, unindu-ne în Sine cu Dumnezeu. Un Dumnezeu identic cu lumea, sau impersonal şi fără un Fiu, nu ne poate mântui. (n. s. 518, p. 295)

[1264] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu S-ar fi făcut Fiul lui Dumnezeu om ca noi, n-am fi putut să restabilim în noi chipul lui Dumnezeu. Hristos a restabilit în El ca om chipul integral şi desăvârşit al lui Dumnezeu, făcând umanitatea Sa proprie Cuvântului dumnezeiesc, după al Cărui chip a fost creat omul. (n. s. 529, p. 298)

pe Dăruitorul vieţii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 113)

„Fiindcă pentru aceasta S-a numit şi *Adam cel de pe urmă* (I Cor. 15, 45), deoarece, prin umanitatea comună asumată, a îmbogăţit toate cu bucurie şi slavă, aşa precum şi Adam cel dintâi, cu stricăciune şi tristeţe. Deci în toţi S-a sălăşluit Cuvântul printr-Unul, Unul fiind rânduit Fiul lui Dumnezeu în putere, ca să vină prin Duhul Sfinţeniei demnitatea aceasta la toată umanitatea şi aşa să ajungă şi la noi printr-Unul dintre noi, ceea ce s-a spus: *Eu am zis: dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui Preaînalt* (Ps. 81, 6). Deci, în Hristos se eliberează robul, înălţându-se la unitatea tainică cu Cel ce poartă chipul robului, iar în noi vine prin imitare înrudirea cu Cel Unul, prin înrudirea după trup. Pentru care motiv nu Se face unul dintre îngeri, ci Cuvântul însuşi ia sămânţa lui Avraam? (...) Oare nu e clar tuturor că S-a coborât El însuşi la rob, nepricinuindu-Şi Sieşi pentru aceasta vreo schimbare, ci S-a dăruit pe Sine însuşi nouă, ca noi să ne îmbogăţim din sărăcia Lui, ridicându-ne prin asemănarea cu El la bunătatea mai presus de toate a Lui, arătându-ne dumnezei şi fii ai lui Dumnezeu prin credinţă? De aceea S-a sălăşluit între noi Fiul şi Dumnezeu cel după fire. De aceea şi strigăm în Duhul: *Avva, Părinte*. Iar Cuvântul Se sălăşluieşte într-un templu asumat pentru noi şi din noi, ca, avându-ne pe toţi în Sine, să împace într-un trup pe toţi cu Tatăl, cum zice Pavel (Rom. 8, 15)[1265]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 9, în PSB, vol. 41, pp. 114-115)

„Fiindcă deci întâiul Adam nu a păstrat harul dat lui de Dumnezeu, ne-a trimis Dumnezeu-Tatăl din cer pe al doilea Adam. Căci trimite spre asemănare cu noi pe Fiul Său cel neschimbat şi nealterat prin fire şi cu totul neştiutor de păcat[1266] ca, precum prin neascultarea celui dintâi am ajuns sub mânia dumnezeiască, aşa, prin ascultarea Celui de al doilea, să scăpăm şi de blestem şi să înceteze şi relele". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 144)

„(...) Şerpii săreau la cei din Israel în pustie, iar ei cădeau ca spicele şi, arătându-şi marea teamă către cel ce părea să privească fără grijă la primejdie, strigau cu glasuri înspăimântate şi cereau scăpare de sus şi de la Dumnezeu. Iar Acela fiindcă era bun şi

[1265] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În umanitatea asumată de El, ca Adam cel din urmă, e toată umanitatea, cum a fost umanitatea lui Adam cel dintâi, sau e umanitatea înnoită potenţial, a tuturor. Din El ne renaştem prin Duhul Lui toţi cei ce credem în El, ca fii ai lui Dumnezeu, aşa cum Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om. S-a făcut frate cu noi în umanitate, ca noi să ne facem fraţi cu El în calitatea de Fiu al lui Dumnezeu. Aceasta nu înseamnă că n-a fost unic ca Persoană. Dar e un Unul din Care ne naştem spiritual toţi prin faptul că e nu numai un Unul omenesc, ci Unul dumnezeiesc, iradiant al Duhului Sfânt. (n. s. 198, p. 115)

[1266] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ca începătură nouă a vieţii omeneşti ne vine un al doilea Adam, Care este totodată Fiul lui Dumnezeu şi Care nu poate păcătui. Căci firea omenească nu se mai formează ca un ipostas de sine, ci se constituie în ipostasul dumnezeiesc. Şi întrucât Acesta însuşi se face nouă începătură neamului omenesc, se poate spune că El este noul ipostas fundamental al tuturor oamenilor care se alipesc spiritual de El. Aceasta pentru că în El, ca Cel prin Care s-a creat omul şi la început, se afla raţiunea şi puterea creatoare a omului: raţiunile după care s-au creat sau au existenţa toţi oamenii. Din El, primind Duhul Lui, ne înnoim toţi cei care ne naştem ca succesori ai primului Adam, Ioan Botezătorul şi ucenicii lui, văzând la botezul lui Iisus Duhul pogorât peste El în chip de porumbel şi auzind glasul Tatălui din cer, au avut prima dovadă comună despre existenţa lui Dumnezeu cel personal, mai precis despre Dumnezeu cel în Treime, din Care una dintre Persoane este Hristos. Ei au scăpat astfel de lipsa de sens a existenţei, căci au aflat în mod sigur şi despre nemurirea lor. (n. s. 249, p. 144)

milostiv, ca Dumnezeu, porunceşte lui Moise să le înalţe un şarpe de aramă. Şi porunceşte să vadă în el izbăvirea prin credinţă. Căci leacul celui muşcat stătea în privirea la el şi credinţa împreunată cu vederea privitorilor aducea izbăvirea de primejdiile cele din urmă. Aceasta e istoria. Dar prin ea se înfăţişează ca un chip toată taina întrupării. Căci şarpele înseamnă păcatul amar şi de oameni ucigător, care chinuia tot neamul omenesc de pe pământ, muşcând în multe moduri sufletul fiecărui om şi vărsându-şi în el veninul de multe feluri al răutăţii. Şi nu puteau scăpa altfel de păcatul care îi biruia decât prin ajutorul cel din cer. S-a făcut deci Dumnezeu-Cuvântul întru asemănarea trupului păcatului, ca să osândească, precum, s-a scris, păcatul în trup (Rom. 8, 3) şi să Se arate ca pricină veşnică de mântuire celor ce privesc la El printr-o credinţă tare şi prin pătrunderea dogmelor dumnezeieşti". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 176)

„Căci de aceea S-a făcut în trup, mai bine-zis trup, Cuvântul lui Dumnezeu, Care toate le poate, ca, prin lucrările Duhului Său, să întărească slăbiciunile trupului şi să scape firea noastră de o cugetare prea pământească, ridicând-o numai la cele plăcute lui Dumnezeu. Deci slăbiciunea firii omeneşti, care e supusă durerii, e biruită pentru prima dată în Hristos, ca să treacă aceasta şi la noi[1267]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 751)

„(...) Cuvântul lui Dumnezeu Şi-a unit Sieşi firea întreagă a oamenilor, ca să mântuiască omul întreg. Căci ceea ce n-a luat, nici n-a mântuit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 776)

„(...) Înţeleptul Pavel, explicând cauza unică şi adevărată a înomenirii, a spus: *ca toate să fie iarăşi unite în Hristos, cele din ceruri şi cele de pe pământ*... (Efes. 1, 10)[1268]. Şi fapta unirii arată readucerea făpturilor la scopul spre care au fost create la început şi de la care au căzut". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 889)

[1267] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar dacă sufletul omenesc face trupul capabil de simţirea durerilor şi plăcerilor naturale, Duhul dumnezeiesc îl întăreşte în curăţie prin emoţii, îl face să simtă la un nivel înalt, curat, durerile şi plăcerile sau bucuriile. Durerea lui Hristos pentru moartea lui Lazăr era simţită real, dar la un alt nivel, la un nivel spiritualizat. (n. s. 1412, p. 751)

[1268] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De aceea Se face Fiul lui Dumnezeu om. Căci omul este făcut să fie în legătură cu toate, să le cuprindă pe toate, dar nu poate cuprinde şi pe Dumnezeu. Dar Dumnezeu le poate cuprinde în mod mai apropiat, mai intim pe toate, le poate trăi pe toate şi ne ajută şi pe noi ca, uniţi cu El, să le înţelegem altfel pe toate. Hristos îi cuprinde pe toţi oamenii şi toţi vin cu toate cele cunoscute de ei în El, sau le pot cunoaşte prin El în adâncimea lor pe toate. Omenirea se readună în Hristos ca în începutul sau căpetenia cea nouă a ei, prin faptul că El este de o fiinţă cu noi, dar şi de o fiinţă cu Tatăl, sau Fiul Tatălui. Este noul Adam Care, nemaipăcătuind şi biruind moartea, ne dă şi nouă această putere, pentru că este de o fiinţă cu noi, dar şi cu Tatăl. Ne recapitulează astfel în Sine nu numai ca în noul om, ci şi ca în Fiul lui Dumnezeu, Care ne face şi pe noi fraţi ai Săi şi fii ai Tatălui. Pe de o parte, ca om, este pentru noi un nou început de o fire cu noi, un Frate prin fire, pe de alta, ne face fraţi ai Săi şi fii ai Tatălui prin har, întrucât El este de o fiinţă cu Tatăl. Face aceasta prin întruparea, jertfa pentru noi şi învierea Sa, iar noi primim puterea Lui de-a ne uni cu El prin pogorârea Duhului Sfânt. (n. s. 1690, p. 889)

„Deoarece Dumnezeu-Tatăl voia să mântuiască neamul corupt de pe pământ, dar nu se putea face aceasta prin cineva dintre cei supuşi facerii, fapta aceasta întrecând toată puterea creaţiei[1269], a acceptat iconomia întrupării Însuşi Cel ce cunoştea voia lui Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu cel Unul-Născut. S-a pogorât astfel la o stare de supunere voită, încât să ajungă până la moarte, şi anume la moartea cea de necinste". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. al II-lea, în PSB, vol. 41, pp. 946-947)

„Căci de aceea S-a arătat ca noi, adică S-a numit şi S-a făcut om, ca pe cel devenit odinioară urât, pentru neascultarea de la început şi pentru păcatul ce s-a introdus, să-l facă iubit de Dumnezeu. De aceea se spune că Hristos S-a făcut uşa, începutul şi calea noastră în toate bunurile". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. al II-lea, în PSB, vol. 41, p. 947)

„(...) a venit printre noi şi S-a făcut om nu pentru Sine[1270], ci a pregătit calea prin Sine şi în Sine, pentru ca firea omenească să scape de moarte şi să se întoarcă la nestricăciunea cea de la început". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 10, în PSB, vol. 41, p. 1054)

„Ia aminte cum Cuvântul Unul-Născut al lui Dumnezeu a venit printre noi, ca şi noi să ne facem asemenea Lui, pe cât e cu putinţă firii noastre, şi să dobândim înnoirea prin har. Căci S-a smerit pe Sine ca să ducă la înălţime ceea ce este smerit prin fire şi a purtat chip de rob (Filip. 2, 6-7), deşi era Domn şi Fiu al lui Dumnezeu prin fire, ca să ridice pe robul, prin fire, la slava înfierii după asemănarea Lui (Gal. 4, 4-5). Deci Se face ca noi, adică Om, ca şi noi să ne facem ca El, adică dumnezei şi fii (In. 10, 31). Îşi însuşeşte cele proprii nouă şi ne dă în schimb cele ale Lui. Dar vei vrea, cu drept cuvânt, să se spună cum şi în ce mod. Voi explica după putere. Întâi, numeşte fraţi ai Săi pe cei aflaţi în poziţia şi firea de slugi (căci făpturile sunt roabe ale Făcătorului), iar pe Dumnezeu îl numeşte Tată al Său şi al nostru. Însuşindu-Şi cele omeneşti pentru a fi asemenea nouă, numeşte pe Dumnezeul nostru Dumnezeul Său, deşi El este Fiu după fire, ca, precum noi urcăm prin asemănarea cu El la demnitatea mai presus de fire (căci nefiind fii după fire, am fost numiţi fii ai lui Dumnezeu, fiindcă strigă în noi prin Duhul Său: *Avva, Părinte*), aşa şi El, fiindcă a primit chipul nostru (căci S-a făcut om, după Scripturi – Rom. 8, 15), are pe Dumnezeu ca Dumnezeu, deşi e Dumnezeu adevărat după fire[1271]. Deci să nu te sminteşti,

[1269] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu poate scăpa de corupere cineva care, făcând parte din creaţie, e supus şi el coruperii. Numai Dumnezeu, mai presus de orice proces al coruperii, care rămâne în infinitatea puterii şi vieţii, poate face creaţia părtaşă la puterea care o scapă de procesul de corupere, ca să nu mai fie supusă morţii. Căci numai Dumnezeu nu cade în trepte inferioare de existenţă. (n. s. 1789, p. 946)

[1270] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Fiul lui Dumnezeu S-ar fi făcut om pentru Sine, înseamnă că ar fi avut nevoie să Se facă om, El nefiind deplin fără umanitate. Această idee ar fi proprie panteismului, care nu cunoaşte decât esenţa ce evoluează spre alte forme existente virtual în ea. (n. s. 1990, p. 1054)

[1271] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos îi numeşte şi după învierea Sa pe ucenici *fraţi*, ca să se ştie că nici în această stare nu a părăsit firea omenească şi că-i va ridica şi pe ei, şi pe toţi cei ce vor crede în El, la înălţimea umanităţii Sale înviate, şi alături de Sine, Care va sta lângă Tatăl. Ca Om înviat în mod deplin, urcă la Dumnezeu-Tatăl, făcându-i şi pe ucenicii Lui (prezenţi şi viitori) să-L aibă pe Dumnezeu apropiat ca Tată. Faptul că i-a făcut *fraţi* ai Săi în mod conştient se va arăta în aceea că El însuşi va spune în ei, unind glasul lor cu al Său, prin Duhul Său, către Dumnezeu: *Avva, Părinte,* cum spune din veci prin Duhul. Pe de altă parte, El S-a făcut şi rămâne atât de mult Om, chiar de-L are pe Dumnezeu şi în această calitate ca Tată, încât Îl trăieşte pe Dumnezeu ca Dumnezeu, împreună cu oamenii. Îl are pe Dumnezeu şi ca Tată,

chiar dacă îl auzi numind pe Dumnezeu Dumnezeul Său, ci înţelege ca un iubitor de învăţătură şi cugetă cu înţelepciune la tâlcul cuvântului. Căci zice că Dumnezeu este Tatăl Său şi Dumnezeul nostru, spunând un lucru adevărat în amândouă privinţele. Căci Dumnezeul tuturor este prin fire şi cu adevărat Tatăl lui Hristos, dar nouă nu ne este Tată prin fire, ci mai degrabă Dumnezeu, ca Domn şi Făcător. Dar Fiul unindu-Se cu noi, demnitatea ce-I este proprie şi anume o dăruieşte şi firii noastre, numind pe Născătorul Său Tată comun. Primeşte în Sine ceea ce e natural firii noastre, adică asemănarea cu noi. Căci numeşte pe Tatăl Dumnezeul Său, nevrând să dispreţuiască asemănarea cu noi pe care Şi-a asumat-o datorită iubirii de oameni şi bunătăţii aflate în El[1272]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a XII-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, pp. 1148-1149)

„Căci Domnul Iisus Hristos de aceea a venit în lume, ca să ţintuiască pe cruce patimile noastre şi ca să ne dea iertare păcatelor. Întru moartea Lui ne-am îndreptat, pentru că prin sângele Lui a ajuns să se curăţească întreaga lume". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită*, Cartea I, 17, în PSB, vol. 52, pp. 254-255)

„Tocmai din această pricină a binevoit să Se întrupeze Domnul Iisus şi să vină în lume, pentru ca prin El să ne facă şi pe noi părtaşi la belşugul iertării păcatelor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită*, Cartea a II-a, 27, în PSB, vol. 52, p. 279)

„Ieronim[1273], dascăl al celor drept credincioşi, ale cărui scrieri strălucesc ca nişte lămpi dumnezeieşti în lumea întreagă, în cartea despre Eustochium zice: *Pentru izbăvirea noastră Fiul lui Dumnezeu Se face fiu al omului. Zece luni aşteaptă în pântece să Se nască şi El, în al Cărui pumn e cuprins tot universul, este aşezat într-un staul strâmt.* Tot el, în comentariul la Isaia, spune: *Domnul puterilor, împăratul slavei, a coborât în pântece de fecioară şi a intrat şi a ieşit prin poarta de răsărit, care întotdeauna a fost închisă* (Iez. 44, 1) despre care Gavriil zice către Fecioară: *Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine şi puterea Celui Prea Înalt te va umbri; pentru aceea şi Sfântul care Se va naşte din tine Fiul lui Dumnezeu Se va chema* (Lc. 1, 35), şi în Pilde: *Înţelepciunea şi-a zidit casă* (Pilde 9, 1)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXVI, 1, în PSB, vol. 57, p. 877)

şi ca Dumnezeu, făcându-i pe cei ce se unesc cu El să-L trăiască pe Dumnezeu şi ca Tată şi ca Dumnezeu. Prin Hristos se realizează o deplină unire între Dumnezeu şi oameni, dar fără să înceteze deosebirea după fire dintre Dumnezeu şi oameni. Dumnezeu a adus la fiinţă şi o altă formă de existenţă, dar nu o ţine separată de El, ci o uneşte deplin cu El în Hristos, Fiul Lui făcut Om, prin Duhul de Fiu al Fiului Său. Chiar înălţarea Fiului Său întrupat la cer uneşte deplin creaţia cu Dumnezeu, urcând-o la cer, unde El este din veşnicie, adică dinainte de întrupare. (n. s. 2165, pp. 1148-1149)

[1272] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Persoana Celui născut din Tatăl, făcându-Se şi Persoană a firii noastre, numeşte pe Tatăl din Care S-a născut Tată al Său şi ca Om, iar în unire cu El, Îl avem şi noi ca Tată pe Cel ce L-a născut. (n. s. 2166, p. 1149)

[1273] Tâlcuirea Prof. N. Chiţescu: Hieronymus, Feric. Ieronim (331-421) a tradus Biblia în limba latină, a tradus şi a continuat Cronica lui Eusebiu de Cezareea; îi aparţin de asemenea comentarii la cele mai multe texte biblice. (n. s. 233, p. 877)

„Augustin[1274], preot al cetăţii Hippo-Regius, zice: *Dar pentru ca oamenii să se nască din Dumnezeu, S-a născut mai întâi Dumnezeu dintre ei: Hristos Dumnezeu. Şi Hristos la naşterea dintre oameni n-a căutat pe pământ decât mamă, fiindcă tată avea în cer, născut din Dumnezeu, prin Care suntem făcuţi, şi născut din femeie, ca prin El să ne facem, din nou*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXVII, 1, în PSB, vol. 57, p. 878)

„La cuvântul din aceeaşi Cuvântare a aceluiaşi (Sf. Grigorie Teologul – Cuvântul teol. 3, despre Fiul - n. a.): *Căci Acesta, Care acum e dispreţuit de tine, era odată mai presus de tine: omul de acum era odată necompus; ceea ce era a rămas, iar ceea ce nu era a luat asupră-Şi; era la început în chip necauzat (căci care poate fi cauza lui Dumnezeu?), dar S-a făcut şi mai pe urmă pentru o cauză; iar aceasta a fost pentru ca să te mântuieşti tu, care-L ocărăşti şi care dispreţuieşti dumnezeirea pentru că a primit grosimea ta, unindu-Se prin mijlocirea minţii cu trupul şi făcându-Se Dumnezeu om de jos, căci (trupul) s-a împreunat cu Dumnezeu şi a devenit unul (cu El), partea superioară biruind asupra celeilalte, ca să devin eu atât de mult dumnezeu, pe cât S-a făcut Acela om* (*Cuvântul Cit.* cap. 19; PG, 36, 100 A).

Acesta pe care îl dispreţuieşti, zice, a fost odată mai presus de tine, existând adică pentru Sine dincolo de orice veac şi de orice natură, chiar dacă acum, S-a coborât pentru tine de bunăvoie sub amândouă. Omul de acum a fost necompus, fiind simplu după fire şi după ipostas, ca unul ce era numai Dumnezeu, gol de trup şi de toate ale trupului, chiar dacă acum, prin primirea trupului ce are un suflet mintal, S-a făcut ceea ce nu era, compus după ipostas, rămânând ceea ce era, simplu după fire, ca să te mântuiască pe tine. Căci numai aceasta a fost cauza naşterii Sale trupeşti: mântuirea firii. Luând asupra Sa, ca pe o grosime, caracterul pătimitor (pasivitatea şi pasibilitatea) al acesteia, S-a unit prin mijlocirea minţii cu trupul, făcându-Se Dumnezeu om de jos, întrucât S-a făcut pentru toţi toate câte suntem noi, afară de păcat: trup, suflet şi minte; toate în câte stăpânea moartea şi ceea ce alcătuiesc acestea în comun: om, Dumnezeu fiind văzut cu înţelegerea". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea I, 3, în PSB, vol. 80, pp. 49-50)

„Căci prin fire[1275] a rămas stăpân şi prin fire[1276], S-a făcut rob pentru mine, robul, ca să mă facă stăpân al celui ce mă stăpânea în chip silnic prin amăgire. De aceea, lucrând ca un stăpân în cele ale robului, adică dumnezeieşte cele trupeşti, a arătat în cele trupeşti puterea nepătimitoare şi prin fire stăpânitoare, care a desfiinţat prin patimă nestricăciunea şi a procurat prin moarte viaţa nestricăcioasă. Şi săvârşind ca un rob cele ale Stăpânului, adică trupeşte cele dumnezeieşti, a făcut arătată golirea (chenoza) cea negrăită, care a îndumnezeit pin trup pătimitor tot neamul omenesc devenit pământ prin stricăciune". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea I, 4, în PSB, vol. 80, pp. 52-53)

[1274] Notă Prof. N. Chiţescu: Fericitul Augustin (354-430) episcop de Hippo-Regius (oraş în nordul Africii) cunoscut mai ales prin *Confesiunile* sale, a fost un reprezentant de seamă al literaturii şi spiritualităţii creştine din Apus. Înainte de a deveni creştin a scris opere filosofice, iar după botez tratate teologice şi polemice (*Împotriva maniheilor, pelagienilor, arienilor* etc.) (...). (n. s. 238, p. 878)

[1275] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin firea dumnezeiască. (n. s. 8, p. 52)

[1276] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin firea omenească, deci cu adevărat, nu numai la părere. (n. s. 9, p. 52)

„Din dor nesfârşit după oameni S-a făcut cu adevărat Cel ce există prin fire însuşi cel iubit (dorit)”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea I, 5, în PSB, vol. 80, p. 55)

„S-a întrupat pentru noi ca să mistuie în Sine păcatul nostru şi ca să Se dea pe Sine tuturor celor ce văd în El chipul şi exemplul (τύπον καὶ πρόγραμμα) vieţuirii virtuoase, îndeplinind ca un învăţător bun şi înţelept întâi prin Sine cele ce sunt de spus şi de făcut spre pilduire nouă”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 112 a, în PSB, vol. 80, p. 285)

„(...) Pentru aceasta S-a arătat pe Sine şi a aşezat stăpânirea Sa şi a venit în trup ca să mântuiască pe cei pierduţi şi să omoare fiarele cele rele ce se hrănesc din el; şi să-l facă loc al păcii şi păşune a oilor cuvântătoare, călăuzite prin fapte spre Dumnezeu[1277]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 8, în PSB, vol. 81, p. 58)

„Cuvântul dumnezeiesc şi începător al lui Dumnezeu şi Tatăl, printr-un mod negrăit al coborârii la noi, a binevoit să vieţuiască cu noi prin trup, lucrând, pătimind şi grăind acelea prin care voia ca pe noi, deveniţi vrăjmaşi şi duşmani ai Lui, să ne împace cu Dumnezeu şi Tatăl şi, înstrăinaţi de viaţa fericită, să ne readucă iarăşi la ea”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 11, în PSB, vol. 81, p. 61)

„Pricina şi unicul temei al minunatei Sale veniri la trup este singură mântuirea noastră”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 11, în PSB, vol. 81, pp. 62-63)

„(...) Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu, Care S-a făcut om ca să adune la Sine firea omenească[1278]; şi să o oprească să fie purtată în chip rău spre ea însăşi, mai bine zis să se sfâşie şi să se împartă împotriva ei[1279]; să o oprească de a nu mai avea nicio stabilitate

[1277] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Avem aci înţelesul ontologic-duhovnicesc al operei mântuitoare a lui Hristos. El S-a întrupat şi S-a jertfit pentru a ridica trupul la eliberarea de patimi (afecte). Aceasta se conciliază cu ridicarea umanului la relaţia iubitoare cu Dumnezeu ca supremă existenţă în acelaşi timp personală şi spirituală. Toate învăţăturile de credinţă creştină sunt izvoare ale vieţii spirituale şi interpersonale superioare. Spiritualitatea şi deplina şi curata comuniune interpersonală ţin împreună. În aceasta stă fericirea personală. Din această valenţă duhovnicească a învăţăturilor dogmatice decurge şi interpretarea simbolică a faptelor lui Dumnezeu faţă de om. Această interpretare e propriu-zis punerea în relief a valenţelor spirituale ale actelor văzute. Urcarea lui Hristos pe muntele Sinai, sau pe Tabor, înseamnă un urcuş al sufletului spre Dumnezeu. Opera mântuitoare a lui Hristos înţeleasă ca ridicare spirituală a umanului spre Dumnezeu începe chiar cu conceperea Lui ca om. Umanul începând să se formeze în ipostasul divin nu mai activează voinţa lui ca o socotinţă posibilă să se opună lui Dumnezeu, ci e activată de Fiul lui Dumnezeu Însuşi în conformitate cu voinţa Sa divină şi aceasta sub forţa spirituală deosebită a ipostasului divin. Chiar în preajma morţii pe cruce, în vremea patimilor, când umanul se teme de moarte, El nu face decât să manifeste pornirea naturii umane de a se menţine în viaţă, care ţine, după Sf. Maxim, de voinţa naturală umană. Dar aceasta se conformează voinţei divine a ipostasului divin. Teologia occidentală nu a primit această explicare simbolică a Scripturii, pentru că nu cunoaşte conţinutul spiritual al învăţăturilor creştine şi al mântuirii. (n. s. 101, p. 58)

[1278] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar întruparea are în gândirea Părinţilor răsăriteni un rost mântuitor, nu numai jertfa lui Hristos. Căci prin întrupare ridică firea noastră din păcat şi intră în relaţie strânsă cu noi toţi ca om şi în acelaşi timp ca Dumnezeu. (n. s. 307, p. 147)

[1279] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Inşii întorşi în mod egoist numai spre ei înşişi sfâşie firea şi aceasta o simt ca un rău ei înşişi, căci se luptă unii împotriva altora şi suferă din lipsa de comuniune. Firea umană se realizează în persoane neuniforme, îmbogăţindu-se unele pe altele şi îmbogăţind firea comună prin ceea ce

din pricina mişcării nestatornice a voinţei spre orice lucru". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 17, în PSB, vol. 81, p. 147)

„S-a făcut pentru noi ca noi". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Scrieri, 5, în PSB, vol. 81, p. 214)

Întruparea Domnului Hristos

„(...) El a venit, născându-Se om prin Fecioara Maria şi rămânând astfel de-a pururea". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* Partea a II-a, CXIII, în PSB, vol. 2, p. 296)

„Puterea de admiraţie a minţii omeneşti se simte cu totul depăşită şi puţinătatea unei înţelegeri muritoare nu vede cum ar putea gândi şi pricepe că această Putere atât de mare a măreţiei dumnezeieşti, acest Cuvânt al Tatălui însuşi, această Înţelepciune a lui Dumnezeu, prin Care a fost creat tot ce se vede şi ce nu se vede, a fost în stare – trebuie s-o credem – să ia fiinţă în graniţele strâmte ale acelui Om care S-a arătat în Iudeea, că Însăşi Înţelepciunea lui Dumnezeu a intrat într-un pântece femeiesc, S-a născut ca un prunc, a ţipat ca sugacii care plâng[1280]". (Origen, *Despre principii,* cartea a II-a, II, 6, în PSB, vol. 8, p. 142)

„Vom aminti cu evlavie despre venirea în trup şi despre întruparea Fiului Celui Unul născut al lui Dumnezeu. Aici nu trebuie să înţelegem că întreagă slava dumnezeirii Sale a putut fi mărginită la cadrele modeste ale unui sărman corp omenesc, încât toată bogăţia Cuvântului dumnezeiesc, toată Viaţa Sa, toată Înţelepciunea şi Adevărul, care sunt fiinţa Sa, au fost luate de la Tatăl şi silite să le micşoreze pe măsura micimii acestui trup şi că prin urmare în alt loc n-ar mai fi fost în stare să acţioneze ceva, ci mărturisirea noastră de credinţă trebuie să se ferească de două greşeli: de a crede, pe de o parte, că în Fiul ar lipsi ceva din dumnezeire, iar pe de altă parte, să se creadă că ar fi avut loc cumva o despărţire a Fiului[1281] de fiinţa cea pretutindeni prezentă a Tatălui. Căci până şi Ioan Botezătorul exprima ceva asemănător acestui adevăr atunci când spunea mulţimilor, într-o vreme când Hristos nu Se arătase încă în trup: *în mijlocul vostru Se află Acela, pe Care voi nu-L ştiţi, Cel care vine după mine, Care înainte de mine a fost şi Căruia eu nu sunt vrednic să-i dezleg cureaua încălţămintei* (In. 1, 27)". (Origen, *Despre principii,* Cartea a IV-a, III, 4, în PSB, vol. 8, pp. 300-301)

---

aduce fiecare. Dar dacă ele se rup unele de altele, rămân în sărăcia lor unilaterală, ba chiar se împiedică în dezvoltare şi suferă fiecare de nepăsarea tuturor. Hristos a venit ca să adune pe toţi întreolaltă în Sine. (n. s. 308, p. 147)

[1280] Notă Pr. T. Bodogae: Origen afirmă deplin umanitatea lui Hristos (cf. Prefaţa, I, 4; *C. Cels*. IV, 19, şi *Com. Ioan,* II, 26 (21): 163-166 etc. (n. s. 616, p. 142)

[1281] Notă Pr. T. Bodogae: Sigur că expresiile *a paterna substantia ... divulsio* au fost înţelese de Origen în sensul că Fiul are *hypostas* propriu faţă de cel al Tatălui; altfel, Fiul e nedespărţit de Tatăl în creaţie, în providenţă, în veşnicie. (n. s. 1561, p. 301)

„Căci omul n-ar fi fost mântuit în întregime dacă Hristos nu S-ar fi îmbrăcat cu structura întreagă a omului.[1282] Ne lipsim de mântuirea trupului omenesc dacă afirmăm că trupul Mântuitorului a fost numai duhovnicesc". (Origen, *Convorbirile cu Heraclide,* în PSB, vol. 8, p. 329)

„Cât despre dogmele atinse în Simbolul credinţei privitoare la întruparea Domnului, noi nici nu le-am pus în discuţie şi nici nu am argumentat acceptarea lor, pentru că depăşesc puterea noastră de înţelegere, întrucât, după cum ştim, în momentul în care ne atingem de simplitatea credinţei atunci nu vom mai putea pune capăt discuţiilor, pentru că veşnic principiul contradicţiei ne va duce tot mai departe şi vom tulbura continuu cugetele oamenilor de rând prin introducerea celor mai stranii idei". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* epist. 258, II, în PSB, vol. 12, p. 528)

„Mântuitorul accepta simţirile firii ca să dea siguranţa unei întrupări reale, nu numai aparente, dar că toate simţămintele viciate, care tulbură liniştea vieţii, El le-a respins ca nevrednice de dumnezeirea Sa cea nepătată (Rom. 8, 3). De aceea s-a spus că S-a născut *întru asemănarea trupului păcatului*. De aceea, chiar dacă a luat asupră-Şi trupul nostru cu afecţiunile lui fireşti, El n-a săvârşit păcat. După cum moartea, care ne-a fost transmisă prin trupul lui Adam, a fost înghiţită de dumnezeire, tot aşa şi păcatul a fost suprimat de dreptatea care era în Iisus Hristos. Când vom învia vom lua un trup care nu va fi supus morţii şi nici păcatului". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* epist. 261, III, în PSB, vol. 12, pp. 539-540)

„Cel care s-a transformat şi-a alcătuit un trup al Lui propriu, adică acest trup care a existat împreună cu natura divină condensată în el". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* epist. 262, II, în PSB, vol. 12, p. 541)

„Cuvântul dumnezeiesc şi ceresc al lui Dumnezeu S-a arătat El însuşi cu trup de om nedeosebindu-se de noi cu nimic în ce priveşte fiinţa acestui trup". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea I, II, 23, în PSB, vol. 13, p. 36)

(...) Aceştia (proorocii – n. a.) vestiseră că va veni pe lume o fiinţă care va fi în acelaşi timp şi Dumnezeu şi om, care va săvârşi fapte mai presus de fire şi va învăţa toate neamurile credinţa în Dumnezeul cel adevărat, ba, ceea ce-i mai mult, ei au prevestit şi chipul tainic în care se va naşte Iisus, apoi învăţătura cu totul nouă pe care o va aduce El, faptele cu totul ieşite din comun pe care le va săvârşi, precum şi modul în care va muri şi în care va învia din morţi şi, pe deasupra, şi chipul în care El îşi va reaşeza pe veci o împărăţie dumnezeiască în ceruri". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* cartea întâi, II, 23, în PSB, vol. 13, p. 36)

„Căci nu a fost închis în trup; nici fiind în trup, lipsea din altă parte. Nici nu mişca trupul spre ceva, lăsând toate celelalte goale de lucrarea şi de purtarea Lui de grijă. Ci, minune covârşitoare fiind, Cuvântul nu era cuprins de ceva în chip deosebit; ci mai degrabă le cuprindea El însuşi pe toate. Şi precum, deşi este în toată zidirea, este în afară

[1282] Notă Pr. T. Bodogae: Formulare destul de reuşită, cu mai bine de 100 de ani înainte, care a afirmat crezul ortodox, faţă de rătăcirea apolinaristă. (...). (n. s. 39, p. 329)

de toate după fiinţă, dar este în toate prin puterile Lui, orânduindu-le pe toate, întinzând în toate purtarea Lui de grijă şi dăruind viaţă fiecăreia şi tuturor deodată, tot aşa, cuprinzând toate, este necuprins, fiind întreg numai în Tatăl în toate privinţele.

Astfel fiind şi în trupul omenesc şi făcându-l viu El însuşi, le făcea de asemenea vii pe toate şi era în toate şi în acelaşi timp în afară de toate. Şi făcându-Se cunoscut din trup prin fapte, nu era mai puţin văzut prin lucrarea Sa în toate. E propriu sufletului să vadă prin cugetări şi cele din afară de trupul său, dar nu să şi lucreze în afară de trupul său, sau să mişte cele departe de acesta prin prezenţa sa. Căci niciodată cugetând omul la cele de departe, nu le şi mişcă şi nu le mută. Nu mişcă soarele şi nu face cerul să se învârtească, şezând în casa sa. Ci le vede pe acestea mişcându-se şi săvârşindu-se, dar nu are şi puterea să facă el acestea.

Nu aşa era însă Cuvântul lui Dumnezeu în trup. Căci nu era legat de trup, ci mai degrabă El îl stăpânea pe acesta. Încât era şi în el şi în toate, ba şi în afară de cele ce sunt. Şi totuşi nu Se odihnea decât în Tatăl. Şi lucrul cel mai minunat era că vieţuia şi ca om, dar dădea în calitate de Cuvânt viaţă tuturor şi era în calitate de Fiu împreună cu Tatăl.

Astfel când Fecioara Îl năştea, El nu pătimea[1283], nici nu Se întina de trup, ci mai degrabă sfinţea şi trupul. Şi fiind în toate, nu Se împărtăşeşte de toate, ci mai degrabă tuturor le dă viaţă şi le hrăneşte. Căci dacă soarele făcut de El şi văzut de noi se învârteşte pe cer fără să se întunece de corpurile de pe pământ pe care le atinge, nici nu e întunecat de întuneric, ci mai degrabă el le luminează şi le curăţeşte pe acestea, cu mult mai vârtos Prea Sfântul Cuvânt al lui Dumnezeu, Care e şi Făcătorul şi Domnul soarelui, făcându-Se cunoscut în trup, nu Se întina, ci mai degrabă nestricăcios fiind şi trupul Lui muritor aflându-se îl făcea viu şi-l curăţa şi pe acesta". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XVII, în PSB, vol. 15, pp. 110-111)

„Căci Cel ce S-a coborât, acelaşi este şi Cel ce a înviat. Căci S-a pogorât trupeşte; şi Acelaşi a înviat, pentru că era Dumnezeu în trup[1284]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, XLIV, în PSB, vol. 15, p. 209)

„Avea un trup adevărat şi nu prin nălucire[1285]. Domnul îmbrăcând trupul, l-a îmbrăcat pe acesta întreg cu toate pătimirile (afectele) lui, încât, precum spunem că trupul era al Lui, aşa trebuie să se spună că şi afectele trupului erau ale Lui, deşi nu atingeau dumnezeirea Lui[1286]. Căci dacă ar fi fost trupul altuia, s-ar fi spus că şi pătimirile erau ale aceluia[1287].

[1283] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu suporta pasiv naşterea, ci El însuşi Şi-o lucra. (n. s. 59b, p. 111)

[1284] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aci referă şi învierea la ipostasul Cel unul al lui Hristos. Învierea nu e a naturii, ci a Persoanei. Iar Persoana sau Ipostasul lui Hristos este una sau unul. În Ipostasul Lui este prezentă şi natura Lui omenească. Deci înviind firea Lui omenească, învierea e şi Operă a Ipostasului cel unul. Cuvântul lui Dumnezeu Şi-a trăit El însuşi într-un fel învierea cu trupul, dând-o ca Dumnezeu şi primind-o ca om. Ca urmare, după înviere, s-a trăit ca Ipostas al unei naturi umane înfiate, de acum nemuritoare. (n. s. 119, p. 209).

[1285] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu era un trup nălucă, căci în acest caz n-ar fi fost scăpat trupul nostru de patimi şi de moarte. Dar Cuvântul nu era numai la aparenţă Subiectul lui, căci în acest caz s-ar fi întâmplat de asemenea o mântuire la aparenţă. Ci era cu adevărat trupul real al Lui, efectuându-se în el faptele mântuitoare reale ale Cuvântului, care se transmiteau prin el şi asupra altora şi asupra naturii. (n. s. 87, p. 361)

[1286] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Erau ale Cuvântului întrupat, pentru că le trăia într-un mod imprimat de puterea dumnezeiască, sau erau ale Lui ca Subiect unitar, dar nu atingeau dumnezeirea Lui. (n. s. 88, p. 361)

Dar dacă trupul a fost al Cuvântului (căci *Cuvântul trup S-a făcut,* In. 1, 14), e necesar să se spună că şi afectele trupului erau ale Lui, al Căruia era şi trupul. Iar fiind ale Lui afectele (pătimirile), cum sunt mai ales: a fi judecat, a fi biciuit, a înseta, crucea şi moartea şi celelalte slăbiciuni ale trupului, ale Lui sunt biruinţele şi harul. De aceea în mod consecvent şi cuvenit se numesc acestea afecte (pătimiri) ale Domnului şi nu ale altuia, ca şi harul să ne poată fi dat de El[1288]. Şi să nu ne facem închinătorii altuia, ci cu adevărat închinători ai lui Dumnezeu, pentru că nu chemăm nici Mântuitor pe nimenea dintre cei făcuţi, nici vreun om comun, ci pe Fiul adevărat şi Cel prin fire din Dumnezeu, Care S-a făcut şi om". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XXXII, în PSB, vol. 15, pp. 361-362)

„De aceea, să nu râdă cineva zicând că a fost prunc, arătând vârsta şi creşterea şi că a mâncat, a băut şi a pătimit. Acestea s-au spus ca nu cumva, tăgăduind unii cele proprii trupului, să tăgăduiască deplina Lui întrupare pentru noi. Şi precum nu S-a făcut om prin legea naturii, aşa se cuvenea să se arate că, luând El trup, a luat cele proprii trupului, ca să nu aibă crezare afirmarea lui Maniheu că întruparea a fost părută. Se cuvenea iarăşi ca, vieţuind El în trup, să nu ascundă cele ale trupului, ca să nu afle samosateanul motiv să spună că altul a fost omul decât Dumnezeu-Cuvântul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Maxim Filosoful,* IV, în PSB, vol. 16, p. 189)

„Dar când a binevoit să ia chip de rob, să primească pârga noastră, n-a luat închipuire de trup, nici aparenţă de trup, ci trup adevărat. De aceea a primit să vină cu toate cele ale noastre; să se nască din femeie, să fie prunc, să fie înfăşat, să fie hrănit cu lapte şi să sufere de toate celelalte, ca să se creadă adevărul întrupării şi să se coasă gurile ereticilor. Pentru aceea a dormit în corabie, a călătorit, a ostenit, a îndurat toate cele omeneşti, ca prin fapte să poată fi încredinţaţi toţi oamenii. Pentru aceea a stat înaintea scaunului de judecată, a fost răstignit, a suferit, moartea cea plină de ruşine şi a fost pus în mormânt, ca prin toate să se învedereze întruparea Sa. Dacă n-a luat cu adevărat trupul nostru, atunci nici n-a fost răstignit, nici n-a murit, nici n-a fost îngropat, nici n-a înviat". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* Omilia LVIII, III, în PSB, vol. 22, pp. 250-251)

„Iosif, însă va fi şi un tip al celor viitoare; a arătat mai dinainte, în umbră, realitatea de mai târziu. Şi după cum Iosif s-a dus la fraţii săi ca să-i cerceteze, iar ei n-au ţinut seamă că le e frate, nu s-au uitat nici la pricina pentru care a venit, ci mai întâi s-au sfătuit să-l ucidă, dar mai pe urmă l-au vândut barbarilor, tot aşa şi Stăpânul nostru, mergând pe urmele iubirii Sale de oameni a venit să cerceteze neamul omenesc; a luat trupul nostru, primind să fie fratele nostru; şi a venit. Pavel striga, zicând: *Că nu pe îngeri a luat, ci*

[1287] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu ar fi luat Fiul lui Dumnezeu însuşi trupul, ci ar fi lucrat din afară asupra trupului, trupul Lui n-ar fi devenit izvorul de vindecare al tuturor, ci Cuvântul ar fi lucrat asupra oamenilor numai prin îndemnuri ca şi în Vechiul Testament. Nepătimind în el Cuvântul însuşi, nu l-ar fi ridicat din moarte. (n. s. 89, p. 361)

[1288] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie expune aci o concepţie despre har legată de înţelegerea ontologică a mântuirii. Harul e puterea eliberării de afecte şi de moarte, ce ne vine din trupul Cuvântului pentru că Acesta a biruit în el moartea. E puterea prin care se prelungeşte în noi în mod activ starea umanităţii curate şi înviate a Cuvântului; puterea biruirii păcatelor prin răbdarea crucii (sau a afectelor) de către Cuvântul însuşi. E puterea prin care înaintăm spre înviere şi îndumnezeire, dându-ne calitatea de fii ai Tatălui ceresc în unire cu Cuvântul. (n. s. 90, pp. 361-362)

sămânţa lui Avraam; de aceea trebuia să se asemene întru toate fraţilor Săi (Evr. 2, 16-17). Dar iudeii cei nerecunoscători au căutat să ucidă pe Doctorul trupurilor şi al sufletelor, pe Cel Ce a făcut nenumărate minuni în fiecare zi; şi-au adus la împlinire ucigaşul lor gând şi au răstignit pe Cel ce a primit să ia chip de rob pentru mântuirea noastră. Iudeii au căutat să-L ucidă şi L-au ucis răstignindu-L pe cruce; fraţii lui Iosif, însă, s-au sfătuit să-l ucidă, dar nu au dus la îndeplinire sfatul lor. Că trebuia ca tipul să fie mai mic decât realitatea; de n-ar fi aşa, Iosif n-ar mai fi tip celor ce aveau să fie mai târziu. De aceea el este o umbră premergătoare a celor ce aveau să se întâmple în viitor. Şi gândeşte-te la minunea petrecută cu Iosif! Nu l-au ucis, ci l-au vândut; apoi au mânjit haina cu sângele unui ied şi au dus-o tatălui, vrând să-l convingă că Iosif a fost ucis. Vezi că toate acestea s-au făcut pentru ca totul să fie ca într-o umbră, numai icoană a celor ce se vor întâmpla, dar să se păstreze realitatea?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, Omilia LXI, III, în PSB, vol. 22, pp. 274-275)

„Atunci nu nepătimirea firii s-a schimbat în patimă, ci ceea ce era schimbăcios şi pătimitor s-a preschimbat, prin părtăşia cu ceea ce e neschimbăcios, în nepătimire".[1289] (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute,* în PSB, vol. 29, pp. 44-45)

„(…) Firea omenească Te-a cunoscut pe Tine, cum Te şi cunoaşte, ca pe Cel ce Te-ai făcut umbrit prin întrupare (iconomie). Pentru că de nu Te-ai fi umbrit pe Tine însuţi, acoperind raza cu neputinţă de răbdat a dumnezeirii cu chipul robului, cine ar fi suportat arătarea Ta?[1290] Căci *nimeni nu va vedea faţa lui Dumnezeu şi va trăi* (Ieş. 33, 20). Ai venit, aşadar, Frumosule, dar făcându-Te aşa cum Te putem primi. Ai venit umbrind razele dumnezeirii cu învelişul trupului. Căci cum ar fi putut firea muritoare şi pieritoare să se unească în împreună – vieţuire cu cea nepieritoare şi neapropiată, dacă nu ar fi mijlocit între noi, cei ce vieţuim în întuneric, şi între lumină, umbra trupului?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia IV, în PSB, vol. 29, p. 161)

„În Hristos ceva este necreat, iar ceva, creat. Şi spunem că necreat în El este faptul de a fi etern, dinainte de veci şi Făcător al tuturor lucrurilor; iar creat, trupul ce Şi l-a plăsmuit asemenea trupului smereniei noastre, prin întruparea cea pentru noi". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia XIII, în PSB, vol. 29, p. 290)

„(...) Fiind vorba de Dumnezeu care s-a arătat în trup, credem că minunile care au însoţit activitatea sa sunt destulă mărturie, că însuşi Dumnezeu s-a arătat în trup, întrucât în toate faptele pe care le-a săvârşit vedem însuşiri care se potrivesc numai firii dumnezeieşti.

[1289] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin Întrupare firea dumnezeiască nepătimitoare a Cuvântului *s-a schimbat după înfăţişarea şi chipul nostru*, a luat o stare capabilă să se însoţească cu firea noastră pătimitoare. Dar când se întoarce în sânul Tatălui, atunci nu se mai schimbă nepătimirea ei spre capacitatea de a se însoţi cu firea noastră pătimitoare, ci firea noastră schimbăcioasă şi pătimitoare se schimbă prin părtăşie (prin comuniune) cu firea Sa dumnezeiască şi neschimbăcioasă, în fire nepătimitoare (...) (n. s.15, p. 45).

[1290] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cum ar fi putut sufletul nostru să rămână neconfundat în îmbrăţişarea iubitoare cu Dumnezeu Cuvântul, dacă Acela nu S-ar fi acoperit cu umbra trupului Său? E o umbră lină, care filtrează lumina dumnezeiască în mod blând, mângâietor. Căci chiar din mădularele lui, îşi face mijloace de mângâiere a noastră. Numai iubirea lui Dumnezeu ca Persoană poate să se poarte cu atâta delicateţe faţă de cei pe care îi iubeşte, umbrindu-şi prin întrupare tăria de nesuportat a luminii. (n. s. 83, p.161)

Numai un Dumnezeu a putut da viaţă oamenilor, numai El poate purta de grijă la toate, numai El poate da mâncare şi băutură celor ce se bucură de viaţă în trup, numai Dumnezeu poate face bine unde şi când trebuie, numai El poate readuce firea omenească cea măcinată de boli la sănătatea de mai înainte, numai El e în stare să stăpânească în acelaşi fel făptura întreagă, pământ, apă, văzduh şi cele mai de deasupra ale lor, numai Dumnezeu poate avea putere peste tot şi să biruiască înainte de toate moartea şi stricăciunea. Dacă, la cele înşirate până aici, ar fi ceva nepotrivit cu ideea de Dumnezeu, pe bună dreptate ar putea păgânii să respingă tainele credinţei noastre; dacă însă în tot ce am spus despre El nu-i nimic potrivnic ideii de Dumnezeire, atunci ce piedică se mai pune credinţei?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 12, în PSB, vol. 30, p. 308)

„Dacă ne uităm la ambele capete ale vieţii omeneşti, atunci înţelegem şi de unde venim şi încotro ne ducem: în dureri se naşte omul, în dureri se sfârşeşte. În legătură, însă, cu întruparea Domnului, nu întâlnim nici naştere din dureri, nici moarte urmată de stricăciune, căci acolo unde naşterea nu s-a făcut din poftă bărbătească, nici moartea n-a fost urmată de stricăciune.

Nu crezi într-o astfel de minune? Mă bucur! Prin aceasta tu mărturiseşti că minunile, din pricina cărora nu admiţi cele spuse înainte, depăşesc rânduielile firii. Mărturia că Dumnezeu s-a arătat în trup să-ţi fie tocmai faptul că învăţătura noastră despre El nu se încadrează în rândul unor învăţături obişnuite. Religia de toate zilele, pe care o propovăduim, nu se sprijină, oare, pe legi suprafireşti? Căci dacă ceea ce se istoriseşte despre Hristos intră în rândul lucrurilor fireşti, ce-ar mai fi dumnezeiesc în El? Iar dacă, dimpotrivă, aceste istorisiri rămân totuşi în domeniul suprafirescului, în care tu nu crezi, atunci aici e dovada că cel propovăduit e Dumnezeu adevărat". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 13, în PSB, vol. 30, p. 308)

„După cum nici eonii cei de sus, nici cei de jos nu pot cuprinde şi înţelege măreţia lui Dumnezeu, tot aşa nici lumile cele de sus, nici cele de pe pământ, nu pot să cuprindă cu mintea subţirimea lui Dumnezeu, cum s-a micşorat printre cei mici şi slabi. Că precum de neînţeleasă este măreţia Sa, tot aşa şi subţiimea Sa". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* Omilia XXXII, 7, în PSB, vol. 34, p. 238)

„Arătarea feţei Domnului pricinuieşte îndată mila, dacă este adevărat că în cunoaşterea lui Dumnezeu se cuprinde şi împărtăşirea de viaţă veşnică. Căci aşa a zis Mântuitorul către Tatăl Cel din ceruri şi Dumnezeu: *Aceasta este viaţa de veci, ca să Te cunoască pe Tine, singurul, adevăratul Dumnezeu şi pe Iisus Hristos, Cel pe Care L-a trimis* (In. 17, 3). *Iar că faţa lui Dumnezeu şi Tatăl este Fiul*, Care S-a arătat nouă, nu se va îndoi, socotesc, nimeni. Fiindcă El este pecetea şi asemănarea şi chipul Lui şi prin El şi împreună cu El cunoaştem pe Tatăl, iar cunoaşterea aceasta e însoţită în chip necesar de miluirea noastră. Căci ne-am îndreptat din credinţă şi nu din faptele dreptăţii, pe care le-am făcut noi, ci după marea milă a Lui (Tit 3, 5)[1291]. Şi prin îndurarea lui Dumnezeu am fost

[1291] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul întrupându-Se ne-a arătat faţa Tatălui. Căci El e faţa Tatălui. Iar faţa cuiva se arată altuia când are milă de El. Pe faţă se arată mila. Cine nu-şi arată faţa, nu e milos. În Dumnezeu e atâta milă faţă de noi că ne arată vizibil faţa Sa. Faţa lui Hristos ni se arată ca faţă interesată de noi la maximum prin mila vie întipărită pe ea. Cât de uman ni se arată Dumnezeu în mila Lui! Sau cât de

uşuraţi de povara stricăciunii şi ne-am prefăcut spre înnoirea vieţii în Hristos". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a XI-a, în PSB, vol. 38, pp. 403-404)

„Căci era Dumnezeu după fire şi S-a făcut trup. În acestea constă întreaga taină a lui Hristos[1292]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a IV-a, 11, PSB, vol. 39, p. 144)

„(...) S-a născut ca atare în timpurile de pe urmă ale veacului celui prezent şi fiindcă după El n-a mai fost altul[1293]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 4, PSB, vol. 39, p. 200)

„Fiindcă după firea Lui, El este Însuşi Domnul slavei, chiar dacă spune în chip iconomic pentru asemănarea cu noi[1294]: *Părinte, slăveşte pe Fiul Tău* (In. 17, 1)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 4, în PSB, vol. 39, p. 201)

„Şi nu a zis că a venit Cuvântul la trup, ci că S-a făcut trup, ca să nu se înţeleagă că a venit ca la Prooroci, sau ca la alţii dintre Sfinţi, prin relaţie, ci că El însuşi S-a făcut cu adevărat trup, adică om. (...) De aceea El este şi Dumnezeu după fire în trup şi cu trupul, împropriindu-Şi-l, şi în acelaşi timp fiind înţeles ca altceva decât trupul, fiind închinat în trup şi împreună cu trupul, potrivit spusei de la Proorocul Isaia: *Bărbaţi înalţi la Tine vor trece şi Îţi vor robi Ţie şi vor urma Ţie legaţi de mâini şi de picioare şi se vor închina Ţie şi Ţie se vor ruga, că în Tine este Dumnezeu şi nu este Dumnezeu afară de Tine* (Is. 45, 14). Iată că spun că în El este Dumnezeu, nedespărţind trupul de Cuvântul. Şi iarăşi au afirmat că nu este alt Dumnezeu afară de El, unind cu Cuvântul ceea ce poartă El, ca propriu Lui, adică templul luat din Fecioară, căci Hristos este Unul din două". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea I, cap. 9, PSB, vol. 41, p. 113)

„*Şi S-a sălăşluit între noi* (In. 1, 14)

---

dumnezeieşti ne arătăm noi când suntem miloşi! Dumnezeu nu manifestă faţă de noi o atitudine de dreptate, ci de milă. Dacă ne-ar trata după dreptate, nu ne-ar iubi. Iar noi niciodată n-am merita mântuirea. (n. s. 467, p. 404)

[1292] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De fapt toată taina lui Hristos consta în acestea trei: Fiul lui Dumnezeu se face om, golindu-Se de slavă, duce această coborâre până la moarte, învie cu trupul pe care L-a asumat. În coborârea Lui nu părăseşte puterea Lui, ci o comunică şi trupului pe care-l asumă. Dacă omul ca o creatură a lui Dumnezeu ar muri definitiv, însăşi puterea Creatorului li s-ar dovedi limitată. Moartea ar fi mai tare ca El. Cel ce poate crea, poate şi recrea. Dar omul nu e creat ca obiect; Dumnezeu îi poate da deci o participare şi la primirea morţii, şi la biruirea ei. În crearea omului ca chip al Cuvântului dumnezeiesc pentru o relaţie dialogică cu El, se arată marea preţuire acordată omului şi o putere de-a se comporta ca subiect în această relaţie. Moartea îi vine din faptul că nu rămâne ca subiect în relaţia iubitoare cu Dumnezeu, şi e învinsă, dându-i-se puterea să revină în unitatea sa personală cu Fiul lui Dumnezeu însuşi, la acea relaţie într-un mod de nepierdut. Fiul lui Dumnezeu făcându-Se om, deci şi Subiect uman, biruieşte moartea şi ca om, făcând din desfiinţarea omului prin ea, un somn trecător. (n. s. 235, p. 145)

[1293] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Fiu al Lui ca om în timpurile de pe urmă. Nu-L are Tatăl din veci Fiu ca om. Nu are din veci Tatăl un Fiu omenesc. În acest caz oamenii ar fi din veci, ar fi dumnezeu după fiinţă. (n. s. 350, p. 200)

[1294] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Arătând că S-a întrupat şi ca atare S-a făcut om de bună voie, deci nu e numai Dumnezeu, cere Tatălui să-L slăvească, se înţelege în calitatea Sa de om. (n. s. 353, p. 200)

Evanghelistul explică în mod folositor spusa şi duce la o înţelegere mai clară semnificaţia afirmaţiei. Căci, deoarece a spus că Cuvântul lui Dumnezeu S-a făcut trup, ca nu cumva cineva din multă neştiinţă să cugete că El a ieşit din firea Sa şi S-a prefăcut în mod real în trup (şi să pătimească ceea ce era cu neputinţă, căci Dumnezeirea este departe de orice schimbare şi prefacere în altceva, după raţiunea modului de a fi), foarte bine a adăugat Teologul îndată: *Şi S-a sălăşluit între noi*, ca să înţelegi prin aceasta pe Cel ce S-a sălăşluit şi pe aceea în care S-a sălăşluit, ca să nu socoteşti că El S-a prefăcut în trup, ci S-a sălăşluit în trup, folosindu-Se, ca de templul propriu, de trupul luat din Sfânta Fecioară. *Căci în El locuieşte toată plinătatea dumnezeirii trupeşte*, cum zice Pavel (Col. 2, 9)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 9, PSB, vol. 41, p. 114)

„Deşi spunem că S-a întrupat, nu zicem că S-a îmbrăcat numai în trup Cuvântul lui Dumnezeu, ci prin numele de trup e arătat omul întreg[1295]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a cincea, cap. 2, PSB, vol. 41, p. 548)

„Căci precum cărbunii sunt prin fire lemn, iar lemnul e întreg în ei, deşi sunt plini de foc şi au puterea şi lucrarea lui, aşa şi Cuvântul, fiind foc, ca Dumnezeu, *S-a făcut om şi S-a sălăşluit între noi*. Dar deşi era văzut şi om, ca noi, în înţeles iconomic, toată plinătatea Dumnezeirii locuia în El, după modul unirii. Prin aceasta arată că face şi prin trupul Său lucrările cele mai demne de Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 783)

„Iar întrucât S-a făcut om ca noi, S-a unit, afară de păcatul nostru, cu cei de pe pământ şi S-a făcut Mijlocitor, unind în Sine cele ce tind spre unitate şi iubire între ele[1296]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, PSB, vol. 41, p. 840)

[1295] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu n-a luat numai trupul ca pe o haină exterioară, ci S-a făcut om întreg, rămânând Dumnezeu întreg. Dumnezeu însuşi Şi-a însuşit modul de gândire, de simţire, de exprimare omenesc. S-a înomenit în întregime, fără să înceteze să fie şi Dumnezeu. Dar nu un Dumnezeu despărţit de umanitate. Nici Dumnezeirea, nici umanitatea nu erau trăite de El separat. Trăia şi trăieşte în veci omeneşte cele dumnezeieşti şi dumnezeieşte, cele omeneşti. Umanitatea a fost făcută de Dumnezeu Însuşi capabilă să fie trăită de Persoana Lui dumnezeiască şi să simtă acest lucru în umanitatea ei, sau în mod omenesc. (n. s. 1031, p. 548)

[1296] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeirea voieşte, şi umanitatea tinde spre unirea şi iubirea dintre ele, fără confundare, căci fiecare vrea să se bucure de cealaltă. Dar Dumnezeu vrea să-Şi apropie umanul, nefiind silit de o trebuinţă, pe când umanul tinde spre unirea cu desăvârşirea dumnezeiască, dintr-o trebuinţă. Totuşi, nu merge spre aceasta decât în libertate. Dumnezeu e fericit şi fără umanitate, deşi Se bucură de iubirea ei. Omul aspiră spre Dumnezeire, nefiind fericit fără ea. Căci a fost creat pentru a se desăvârşi şi a fi fericit în unirea cu existenţa personală desăvârşită. Dar poate trăi şi fără această desăvârşire, fără propria fericire. Pentru a înainta spre împlinirea aspiraţiei sale spre desăvârşirea pe care o poate avea numai în Dumnezeu, are nevoie numaidecât de puterea dumnezeiască. Şi aceasta ni se pune la dispoziţie deplin în Hristos. (n. s. 1597, p. 840)

„Dar e propriu Lui, întrucât S-a făcut om, dar a rămas şi ceea ce a fost, este şi va fi pururea, să se spună că a şezut pentru noi unde nu era[1297]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 1033)

„Cel ce domnea la început împreună cu Tatăl primeşte aceasta (stare) cu trupul ca pe un dar (îmbrăcămintea pământească şi trecătoare în formă omenească), ceea ce Îi aparţinea prin fire, cerând ca pe un dar ceea ce era al Său prin fire[1298], căci era şi este în chipul şi egalitatea Tatălui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1062)

„Fiul vine în noi trupeşte, ca om, unindu-Se cu noi prin binecuvântare tainică, şi duhovniceşte, ca Dumnezeu, prin lucrarea şi harul Duhului Său, Care recreează duhul din noi spre înnoirea vieţii şi ne face părtaşi firii Sale dumnezeieşti. Deci Hristos se arată ca veriga de unire a noastră cu Dumnezeu-Tatăl, unindu-ne cu El, Care e om, dar şi prin fire Dumnezeu din Dumnezeu, Născătorul Său. Căci firea supusă stricăciunii nu putea trece altfel la nestricăciune, dacă nu pogora la ea firea mai presus de orice schimbare, ridicând spre binele propriu pe cel ce cade prin stricăciune, pururea, şi, prin împărtăşirea şi unirea cu ea, o ridică din hotarele proprii firii create, replăsmuind potrivit Sieşi pe cel ce nu este astfel în sine. Deci ne-am desăvârşit din unitatea cu Dumnezeu-Tatăl, prin mijlocirea lui Hristos. Căci am fost slăviţi, primind, cum am spus adineauri, în noi, trupeşte şi duhovniceşte, pe Fiul adevărat şi prin fire, Care este unit fiinţial cu Tatăl; ne-am făcut părtaşi şi am intrat în comuniune cu firea mai presus de toate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1063)

„Căci despre Cel ce singur este fără de păcat se aminteşte şi acest fapt unic: *A trimis Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului*. Luând fiinţa adevărată şi întreagă a trupului omenesc, trebuie să credem că a luat în ea nu păcatul însuşi, ci asemănarea păcatului. Asemănarea nu trebuie raportată la adevărul trupului, cum înţeleg unii eretici, ci la chipul păcatului. Era în el trup adevărat, dar fără păcat, asemănător însă, de bună seamă, celui ce păcătuieşte. Şi aceasta se referă la vicii şi obiceiuri. Avea asemănarea trupului păcătos când, ca un om neştiutor şi preocupat de hrană, întreba: *Câte pâini aveţi?*. Dar dacă trupul nu-i era supus păcatului, sufletul nu-i era fără ştiinţă, fiindcă evanghelistul adaugă pe dată: *Iar aceasta o zicea ca să-i încerce, căci El ştia ce avea să facă*. Avea trupul asemenea celui ce păcătuieşte, când ca un însetat cerea apă femeii samarinence. Dar nu era pătat de tina păcatului, fiindcă, dimpotrivă, femeia a fost chemată să ceară apă vie, care împiedicând-o să-i mai fie vreodată sete, să se facă în ea fântână de apă ţâşnitoare spre viaţa veşnică. Avea adevărul acestui trup când dormea pe corabie. Dar ca să nu se înşele prin asemănarea păcatului cei ce călătoreau cu El, *ridicându-Se a certat vânturile şi marea şi s-a făcut linişte mare*. Părea supus păcatului printr-o soartă comună cu a tuturor când se spunea despre El: *Acest om de ar fi prooroc ar şti cine este şi ce fel*

[1297] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu nu S-a pogorât de la înălţimea Sa de Dumnezeu făcându-Se om. Dar tocmai de aceea S-a putut înălţa şi ca om la înălţimea Lui dumnezeiască, după ce a primit pentru o vreme smerenia noastră acoperindu-Şi slava. (n. s. 1944, p. 1033)

[1298] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Acest text foarte subtil, ca atâtea altele, pare să spună că nu numai Dumnezeu vrea ca Fiul Său să-Şi asume omenescul pentru a-l înălţa la viaţa Sa, ci şi omenescul cere să primească prin har viaţa dumnezeiască pe care Fiul lui Dumnezeu o are prin fire. (n. s. 2002, p. 1062)

este femeia care se atinge de picioarele Lui. Dar n-a avut adevărul păcatului, fiindcă, respingând gândul defăimător al fariseului, pe dată i-a iertat femeii păcatele. Se socotea că poartă trup păcătos împreună cu ceilalţi, când, găsindu-Se ca un om sub ameninţarea morţii şi a chinurilor, se ruga: *Părinte, dacă este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta*, şi: *Întristat este sufletul Meu până la moarte*. Dar acea tristeţe nu cunoştea atingerea păcatului, fiindcă Dătătorul de viaţă nu putea să se teamă de moarte. El spune: *Nimeni nu-mi ia viaţa, ci Eu o dau de la Mine însumi. Putere am ca să o dau şi putere am ca s-o iau iarăşi*.

Aşadar, este o mare deosebire între Acel om, care S-a născut din fecioară, şi toţi ceilalţi, care provin din împreunarea a două sexe, pentru că noi toţi purtăm în trup nu asemănarea, ci adevărul păcatului, pe când El, întrupându-Se cu adevărat, a primit nu adevărul, ci asemănarea păcatului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea a III-a, A doua convorbire cu părintele Theonas, cap. XI, 1-5, cap. XII, 1, în PSB, vol. 57, pp. 698-699)

„*A trimis*, zice apostolul, *Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului*. Pentru că, precum spunea, L-a trimis în trup, a scos din El păcatul trupului. *A trimis Dumnezeu pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului*, pentru ca în adevărata întrupare să se ştie că n-a fost adevărul păcatului şi, pe cât se înţelegea adevărul pentru trup, pe atât să fie asemănarea păcatului cu păcatul. De vreme ce tot trupul este păcătos, iar El a avut trupul fără păcat, a avut în Sine numai asemănarea cu trupul păcătos. Era în trup, dar a fost lipsit de adevărul păcatului, fiindcă a fost fără păcat". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a IV-a, cap. III, 3-4, PSB, vol. 57, p. 808)

„*Carele pentru noi a venit şi S-a născut din Fecioara Maria*. Dacă s-a născut din Maria un om, de ce să se spună că a venit? Căci nu vine decât cel ce se are în fiinţa sa ca să poată veni. Dar cel ce nu primise încă putinţa de a veni, cum putea să vină? Vezi, aşadar, că în însuşi numele de venire cel ce vine însemnează că există mai înainte, fiindcă n-ar fi avut putinţa de a veni decât cel ce prin faptul că era, a putut să vină. Dar înainte de zămislire în niciun chip n-a fost om; deci ca om n-a avut în Sine putinţa de a veni. Astfel, este sigur că a venit Dumnezeu, Căruia mai dinainte îi era cu putinţă să vină, Care fiindcă era, a venit şi Care fiindcă întotdeauna ar fi putut să vină, întotdeauna a fost". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. VIII, 3-4, în PSB, vol. 57, p. 841)

„Căci n-a fost veşnic acel trup născut din trupul Fecioarei, ci Dumnezeu, Care a existat întotdeauna, a venit din trupul fecioarei, în trupul omului. Cuvântul trup S-a făcut, adică n-a avut trupul cu Sine, ci s-a unit cu trupul omului prin bunăvoinţa dumnezeirii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XX, 2, în PSB, vol. 57, p. 851)

„Tu spui că El, chiar după venirea Lui, S-a ascuns. Eu spun că nici înainte de a veni n-a stat ascuns. Oare de acel mare patriarh, căruia arătarea lui Dumnezeu i-a dat nume, care de la numele de luptător s-a ridicat la cel de Israel, s-a ascuns taina lui Dumnezeu care avea să se nască din fecioară? Acesta, fiindcă a înţeles minunea viitoarei întrupări, din

lupta cu un om, a zis: *Am văzut pe Dumnezeu în faţă şi mântuit a fost sufletul meu!* Ce văzuse, te întreb, de credea că a văzut pe Dumnezeu? Oare între tunete şi fulgere i S-a arătat Dumnezeu, sau deschizându-se cerul de la sine i s-a înfăţişat strălucind chipul Dumnezeirii? Nimic din acestea, ci dimpotrivă, a văzut un om şi a recunoscut pe Dumnezeu. Cu adevărat vrednic a fost de numele căpătat, fiindcă, mai mult prin ochii lăuntrici, decât prin cei din afară, a meritat vrednicia numelui dat de Dumnezeu. Vedea o înfăţişare omenească luptând cu el şi dădea mărturie că a văzut pe Dumnezeu. Ştim oricum că acea înfăţişare de om era adevărul lui Dumnezeu, fiindcă în care înfăţişare era atunci văzut Dumnezeu, în acel adevăr al înfăţişării însăşi avea să vină după aceea. De altfel, de ce să ne mirăm, dacă un patriarh atât de mare a crezut fără vreo îndoială că i S-a arătat Însuşi Dumnezeu în chip limpede, dacă el însuşi zice: *Am văzut pe Dumnezeu în faţă şi mântuit a fost sufletul meu!* Ce i-a arătat Dumnezeu atât de mare din Dumnezeirea Sa, de l-a făcut să spună că i s-a arătat faţa lui Dumnezeu? Pe cât se vede, i s-a arătat numai om, Cel Care-l învinsese în luptă. Dar Dumnezeu făcea prin semne prevestitoare ca să nu fie nimeni care să nu creadă că Dumnezeu S-a născut din om, după ce chiar patriarhul văzuse înainte pe Dumnezeu în înfăţişare omenească". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. VIII, 2-4, PSB, vol. 57, p. 863)

„Noi nu tăgăduim că trupul Domnului a fost zămislit de Duhul Sfânt, dar afirmăm că trupul a fost zămislit în conlucrare cu Duhul şi adăugăm că Fiul lui Dumnezeu şi-a creat omul Său, aceasta spunând şi mărturisind în *Scripturile Sfinte*, Însuşi Duhul Sfânt: *Înţelepciunea şi-a zidit casă* (Pilde 9, 1). Vezi, aşadar, că a fost zidit şi desăvârşit de Fiul lui Dumnezeu ceea ce s-a zămislit de către Duhul Sfânt. Nu pentru că una ar fi lucrarea Fiului lui Dumnezeu şi alta cea a Duhului Sfânt, ci pentru că prin unitatea Dumnezeirii şi a slavei, lucrarea Duhului este zidirea Fiului lui Dumnezeu este conlucrare a Duhului Sfânt. Dar, precum citim, nu numai Duhul Sfânt S-a coborât peste Fecioară, dar şi puterea Celui Prea Înalt a umbrit-o, încât, fiindcă înţelepciunea însăşi este plinătatea Dumnezeirii, înţelepciunea zidindu-şi casă, nimeni să nu pună la îndoială că a fost de faţă toată plinătatea Dumnezeirii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XVII, 3-4, PSB, vol. 57, p. 869)

„Grigorie[1299], un foarte strălucitor luceafăr al ştiinţei şi învăţăturii, care, deşi s-a săvârşit din viaţă, chiar şi acum trăieşte prin autoritatea şi credinţa lui, şi care, chiar dacă nu mai este trupeşte în biserică, glasul şi învăţătura lui sunt la fel de puternice ca înainte, zice: *Aşadar, Dumnezeu, după ce S-a născut din fecioară, fiindcă prin ea şi-a luat natura omenească, fiind una din două părţi contrariu, din trup şi din Duh, printr-unul îndumnezeieşte, iar prin celălalt este îndumnezeit. O, nou şi nemaiauzit amestec, o minunată şi nemaiîntâlnită unire! Cel ce este, Se naşte, Ziditorul este zidit şi Cel necuprins este cuprins, mijlocitor fiind între trup şi Dumnezeu, sufletul şi Acela Care îi îmbogăţeşte pe toţi se face sărac*. De asemenea, la sărbătoarea Epifaniei: *Dar ce se petrece? Ce se face despre noi sau pentru noi? Se produce o nouă şi nemaiauzită schimbare a firilor şi Dumnezeu Se face om*. Şi tot acolo: *Şi Fiul lui Dumnezeu a început să fie Fiul omului, nu*

[1299] Notă Prof. N. Chiţescu: Sfântul Grigorie de Nazianz (338-390), fiu al episcopului din Nazianz şi prieten bun cu Sf. Vasile cel Mare, a urcat treptele ierarhice până la scaunul de episcop al Constantinopolului (379) pe care l-a părăsit în timpul sinodului al II–lea ecumenic (381). Au rămas de la el *Scrisori*, cuvântări, poezii, multe reflectând frământările religioase ale vremii. (n. s. 239, p. 879)

schimbat din ceea ce era, căci nu este schimbător, ci şi-a însuşit ce nu era, căci milostiv este, ca să poată fi cuprins Cel ce nu putea fi cuprins. Vezi cât de strălucit şi de măreţ predică slava Dumnezeirii, pentru ca să arate vrednicia întrupării, ştiind minunatul învăţător al credinţei că acestea toate pe care ni le-a dăruit Dumnezeu venind în lume sunt un cumul de binefaceri şi nu o micşorare a cinstei Sale, fiindcă, ceea ce a dat Dumnezeu omului trebuie să ne sporească dragostea faţă de El, nu să-I micşoreze vrednicia". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXVIII, 2-4, PSB, vol. 57, p. 879)

„Ascultă, acum ce a propovăduit şi simţit despre întruparea Fiului lui Dumnezeu acel Ioan[1300], podoabă a preoţimii din Constantinopol, a cărui sfinţenie, fără vreo furtună a prigoanei păgâne, a ajuns la meritele muceniciei. El spune: *Şi pe cel pe Care, dacă ar fi venit numai ca Dumnezeu, nici cerul, nici pământul, nici mările şi nici o făptură nu L-ar fi putut ţine, L-au purtat pântecele neîntinate ale Mariei*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXX, 1, PSB, vol. 57, p. 880)

„Şi a coborât acolo chiar viaţa voastră şi a adus moartea noastră, şi a ucis-o din bogăţia vieţii sale şi a tunat, strigând ca să ne întoarcem de aici în acel ascuns de unde a venit la noi chiar în pântecele feciorelnic unde s-a unit cu El firea omenească, carne muritoare, ca să nu fie mereu muritoare. Şi de aci *Ca un mire care iese din camera sa de nuntă, bucura-se-va ca un uriaş care aleargă în drumul său* (Ps. 18, 56)". (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri,* Cartea a IV-a, XII, (19), în PSB, vol. 64, p. 110)

„Căci e stabilit că S-a făcut cu adevărat om, în toate privinţele, afară de păcat (care nu are nicio raţiune care să fi fost semănată în fire), dar nu afară de lucrarea naturală a cărei raţiune defineşte firea, caracterizând în chip natural pe toţi cei ce o au după fiinţă. Fiindcă predicatul dat unora în mod comun şi general e o definiţie a fiinţei lor, şi lipsa acelui predicat provoacă stricăciunea acelei firi dacă nicio existenţă lipsită de ceea ce-i aparţine prin fire nu poate rămâne ca ceea ce este". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea întâi, 2, în PSB, vol. 80, p. 49)

„(...) Aceasta s-a făcut *mai presus de oameni*, fiindcă s-a petrecut dumnezeieşte, fără bărbat, s-a făcut şi *după oameni*, fiindcă s-a petrecut omeneşte, prin legea zămislirii şi dezvoltării în pântece femeiesc. *Şi a luat din fiinţa oamenilor fiinţă Cel mai presus de fiinţă*. Căci nu a produs numai în noi nălucirea că ar avea în Sine o formă trupească, după aiurelile maniheilor, nici n-a adus cu Sine din cer un trup consubstanţial, după poveştile lui Apolinarie. Ci după fiinţa întreagă S-a făcut cu adevărat om, adică prin primirea trupului străbătut de suflet mintal, pe care l-a unit cu Sine după ipostas". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea întâi, 5, în PSB, vol. 80, pp. 55-56)

[1300] Notă Prof. N. Chiţescu: Sf. Ioan Hrisostomul (345-407), preot în Antiohia, a fost ales în 397 patriarh de Constantinopol, dar nu pentru mulţi ani, căci, datorită unor intrigi, a fost demis din scaun (403), printr-un sinod alcătuit în acest scop dintre episcopii supuşi braţului secular. Au rămas de la el *Omiliile*, care l-au făcut celebru (este de prisos să amintim că ele i-au dat numele), precum şi alte multe scrieri. (n. s. 241, p. 880)

„Căci nu S-a subordonat firii (omeneşti) făcându-Se om; dimpotrivă, mai degrabă a ridicat la Sine firea, făcând-o o altă taină, iar El rămânând cu totul necuprins. Şi întruparea Sa, care a avut o origine suprafiinţială, a arătat-o ca fiind mai necuprinsă decât orice taină. Peste tot El a devenit cu atât mai comprehensibil prin întrupare, cu cât S-a arătat prin ea mai necuprins[1301]. *Căci e ascuns şi după arătare*, zice dascălul, sau, ca să spun mai dumnezeieşte, şi în arătare. *Fiindcă misterul lui Iisus rămâne ascuns şi nu poate fi scos la iveală nici de cuvânt, nici de minte, ci chiar spus, rămâne negrăit şi chiar înţeles, rămâne necunoscut* (Sf. Griforie Teologul, *Ep. 3*; PG, 3, 1069). Ce ar putea dovedi mai mult ca aceasta suprafiinţialitatea divină, care-şi păstrează chiar în arătare ascunsul, în cuvânt, negrăitul şi în faţa minţii (cugetătoare), necunoştibilitatea în sens de depăşire, ba mai mult, în coborârea în fiinţă (în substanţializare) suprafiinţialitatea. *Căci prin abundenţa ei, chiar coborând cu adevărat în fiinţă, S-a făcut fiinţă într-un chip mai presus de fiinţă. El a înnoit adică legile naturale ale facerii, făcându-Se om cu adevărat fără sămânţa speciei din bărbat. O arată aceasta fecioara, care naşte în chip suprafiresc pe Cuvântul cel mai presus de fiinţă, fără bărbat, din sângele ei feciorelnic, în mod omenesc plăsmuindu-L printr-o rânduială străină de fire*". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea întâi, 5a, în PSB, vol. 80, pp. 56-57)

„Căci cine a cunoscut cum Se întrupează Dumnezeu, rămânând Dumnezeu? Şi cum rămânând Dumnezeu adevărat este totodată om adevărat, arătându-Se pe Sine, ca fiind cu adevărat amândouă într-o subzistenţă naturală şi prin fiecare din ele arătând pe cealaltă, neschimbându-Se prin niciuna din ele? Acestea numai credinţa le cuprinde, cinstind prin tăcere pe Cuvântul, Căruia nu-I corespunde prin fire nicio raţiune a celor create". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea întâi, 5e, în PSB, vol. 80, p. 62)

„Socotesc că n-a fost un lucru aşa de uimitor, deşi a fost aşa de mare, că Dumnezeu a aşezat firea oamenilor apărută prin prima creaţiune în comuniune cu Sine prin insuflare. Căci atunci ea era curată, ca una ce era cinstită de mâna lui Dumnezeu. El împărtăşea celui asemenea frumuseţea dumnezeiască a chipului. Mai uimitor lucru a fost că a primit să stea

[1301] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim dezvoltă ideea că Hristos e om adevărat, precizând că El are o fire omenească înzestrată cu lucrarea ei naturală. Căci *fără lucrare nu e decât ceea ce nu există*. Însă prin faptul că nu S-a supus firii omeneşti în starea ei de împătimire, ci a ridicat-o la Sine, a făcut-o cu atât mai străvezie cu cât era mai deplin omenească. Sau prin întrupare pe de o parte, S-a acoperit de trup, pe de alta S-a făcut străveziu prin trup. La fel prin toate faptele omeneşti, pe de o parte, S-a ascuns, întrucât erau omeneşti, pe de alta, S-a făcut străveziu, întrucât, rămânând în graniţele adevărate ale firii limitate, nu căuta să o lărgească supunându-Se afectelor, ci le biruia pe acestea. *Peste tot El S-a făcut cu atât mai cunoscut prin întrupare, cu cât S-a arătat mai necuprins (de firea omenească). Căci S-a ascuns şi prin arătare*, zice Dionisie Areopagitul, sau S-a arătat şi sub acoperământ. Căci chiar în faptul arătării ca om se arată ascunzimea (se făcea străvezie dumnezeirea). E ascuns sub acoperământul Său omenesc, dar se vede că cel ascuns e mai presus de om, sau nu e numai om. *Fiindcă prin taina Sa Iisus rămâne ascuns şi nu poate fi scos la iveală nici de cuvânt, nici de minte, ci, chiar spus, rămâne negrăit şi chiar cunoscut, rămâne necunoscut* (*Ep. 3*; PG 3, 1069). Misterul ţine de Dumnezeu, care nu poate fi hotărnicit, în adâncimea Lui, de arătarea omenească. Dar revelarea Lui ca mister şi înţelegerea Lui ca mister inepuizabil e prilejuită de acoperământul omenescului Său. Numai prin umanitatea Lui Îl cunoaştem că e Dumnezeu, dar şi că nu-L cunoaştem ca atare în mod deplin. În general numai prin om Se poate cunoaşte, numai prin om Se poate releva Dumnezeu, dar în acelaşi timp numai prin El Se cunoaşte ca neputând fi cunoscut, descoperit şi Se revelează ca mister infinit. Prin aceasta sfântul Maxim a arătat şi îndreptăţirea icoanei pe care iconoclasmul inspirat de origenism o refuză. (n. s. 11, p. 56)

în convorbire cu aceasta după ce aceasta s-a întinat şi s-a depărtat de Dumnezeu prin patimile ce şi le-a îngăduit şi să Se facă părtaş de ceea ce e mai rău, întinzând minunea până la unirea miraculoasă a ei cu Cel ce n-are niciun amestec cu cele create. Căci înainte firea nu primise unirea cu Dumnezeu după niciun mod sau raţiune a fiinţei sau ipostasului în care se contemplă în general toate cele ce există. Dar acum a primit să fie una cu El după ipostas, prin unirea negrăită, păstrându-şi după fiinţă raţiunea proprie neschimbată şi nedeosebită de fiinţa dumnezeiască cu care are, prin unire, unitatea de ipostas, păstrându-se deosebirea. Aceasta, pentru ca raţiunea fiinţei, după care a fost făcută şi este, să-şi păstreze fiinţa ei nemicşorată în niciun fel, iar prin raţiunea modului de existenţă a fiinţei să primească a subzista dumnezeieşte, ca să nu cunoască şi să nu admită nicidecum tendinţa mişcării în jurul a altceva. Prin aceasta Cuvântul înfăptuieşte cu firea oamenilor o comuniune cu mult mai minunată decât prima, unind cu Sine în chip esenţial după ipostas însăşi firea noastră". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 101, în PSB, vol. 80, p. 250)

„(...) Taina întrupării dumnezeieşti e nebunie şi slăbiciune a lui Dumnezeu, după sfântul apostol Pavel (II Cor. 1, 3, 4; I Cor. 1, 24), şi un joc al lui Dumnezeu, după minunatul şi marele dascăl Grigorie, ca una ce depăşeşte în chip suprafiinţial toată rânduiala şi armonia întregii firi, puteri şi lucrări[1302]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 179, în PSB, vol. 80, p. 347)

[1302] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel mai mare val al iubirii lui Dumnezeu pornit spre noi este întruparea Fiului Său. Acest val e de aceea şi mai neînţeles de noi. Această faptă ni se pare o nebunie din cauza suprabunătăţii şi înţelepciunii manifestate în ea; ea ne apare ca o slăbiciune a lui Dumnezeu, din cauza puterii supraabundente arătate în ea. Căci e o putere supraabundentă slăbiciunea care înfăptuieşte ceea ce nu poate înfăptui puterea firii noastre, aceea care face pe Dumnezeu om purtător al slăbiciunilor noastre pentru a le învinge din lăuntrul firii noastre, ca să ne arate că o putem face şi noi, sau care ne dă şi nouă această putere de a le învinge din lăuntrul firii noastre. Şi e o înţelepciune supraabundentă nebunia care înfăptuieşte ceea ce nu poate înfăptui şi nici nu se poate gândi să înfăptuiască înţelepciunea omenească: scăparea de moarte şi îndumnezeirea omului. Mintea noastră stă înmărmurită în faţa acestui paradox: o nebunie mai înţeleaptă ca orice înţelepciune. Dar în acest paradox care se refuză înţelegerii, simţim totuşi zvonul unei avalanşe de iubire, de înţelepciune şi de putere, care întrece toate iubirile, toate înţelepciunile şi toate puterile. (...)
Nu poate fi puternic şi înţelept cineva decât prin ceea ce zideşte pe alţii, prin ceea ce îi ridică, prin ceea ce le dă viaţă adevărată. Iar aceasta este iubirea lor, respectul lor, smerenia în raport cu ei, jertfa pentru ei. Acestea par slăbiciune şi nebunie oamenilor lacomi de putere şi mărire orgolioasă. Cum ar fi putut să câştige Fiul lui Dumnezeu pe oameni, dacă nu S-ar fi apropiat de ei cu dragostea cuceritoare a smereniei? Dar cine poate face aşa, cine poate să se jertfească pentru ei, dacă nu are o altă putere decât puterea omenească? Poate că slava în care va apărea Hristos la sfârşit nu va fi o trecere a Lui, de la smerenie şi pogorământ, la înălţare în sens lumesc, ci creşterea oamenilor prin înduhovnicire la înţelegerea că în acestea stă slava adevărată a lui Hristos. Dumnezeu nu e sursa gândurilor de trufie ale altora, ca să pună în locul lor trufia măririi Sale. Ci El condamnă orice trufie (II Cor. 9, 5). Pe lângă aceasta slava deosebită de care Se va bucura Domnul atunci va fi să vadă înstăpânite în oameni aceste valori. Actul suprem în care se arată *slăbiciunea* lui Dumnezeu din iubire faţă de noi s-a arătat în crucea Lui faţă de noi. Dar tot acest act reprezintă şi iubirea Lui supremă, prin care infirmă *înţelepciunea* şi *puterea* neputincioasă a noastră. Cât de redusă este puterea noastră faţă de această putere a lui Hristos! Cât de mică e mărirea la care renunţă omul pentru Hristos, în comparaţie cu mărirea la care renunţă Fiul lui Dumnezeu pentru noi! (n. s. 441, pp. 347-348)

„(...) A fost Unul şi Acelaşi şi înainte de trup şi a rămas şi după trup şi din întruparea Cuvântului n-a avut niciun adaos al Sfintei Treimi, nici vreo micşorare a Ei[1303]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, pp. 69-70)

„(...) S-a arătat prin trup ca Cel prin fire de oameni iubitor, făcându-Se încăput, prin naşterea adevărată din femeie, precum a voit, în cele ale noastre[1304]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 142)

„Căci El arată cu îmbelşugare toate ale firii afară de păcat, ca să închidă gura ereticilor[1305]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Scrieri,* 12, în PSB, vol. 81, p. 264)

„(...) S-a făcut om adevărat, nelipsindu-Se de niciuna din cele ale noastre, afară de păcat[1306], ci având toate cele după fire ale fiinţei noastre în mod neschimbat, câte le avem şi noi, precum şi cele ale fiinţei dumnezeieşti fără de început”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Scrieri*, 13, în PSB, vol. 81, p. 282)

Întruparea Domnului Hristos – eveniment uimitor şi neasemuit pentru umanitate

„O stea a strălucit pe cer mai mult decât toate stelele; lumina ei era nespusă şi noutatea ei minuna; toate celelalte stele, împreună cu soarele şi luna, horă făceau în jurul stelei, care covârşea cu lumina ei pe toate. Şi tulburare a fost. De unde noutatea aceasta că steaua nu se aseamănă cu celelalte stele? Atunci orice magie s-a nimicit şi orice legătură a răutăţii a pierit; neştiinţa s-a risipit; iar vechea împărăţie a căzut, când Dumnezeu S-a arătat în trup omenesc spre înnoirea vieţii veşnice (Rom. 6, 4). A luat început ceea ce fusese hotărât de Dumnezeu şi prin aceasta toate se puneau în mişcare, pentru că se pregătea

[1303] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu întrupându-Se rămâne Unul din cele trei ipostasuri ale Sfintei Treimi, nici sporit, nici micşorat. Deci Treimea însăşi nu primeşte niciun adaos, nicio micşorare. Dar Cel ce e în mod plenar Unul din cele trei ipostasuri ale Sfintei Treimi trăieşte totodată cele omeneşti, fără să piardă ceva din plenitudinea Sa, sau să adauge ceva la Ea; fără să Se coboare din înălţimea Sa ca ipostas al Sfintei Treimi. Coborârea constă doar în primirea umanităţii în ipostasul Său. Aşa cum Treimea nu-Şi adaugă ceva şi nu Se micşorează în Ea însăşi creând şi folosindu-Şi puterea în conservarea şi cârmuirea lumii, aşa nu-Şi adaugă ceva şi nu Se micşorează nici unindu-Se cu creatura umană înălţând-o la maximum. Treimea e infinit mai presus de cele ale creaţiei şi ale omului chiar înălţându-le pe acestea cât mai mult posibil. Pe lângă aceea Fiul lui Dumnezeu, trăind cele omeneşti la nivelul cel mai înalt, trăieşte ale ei ca pe nişte potenţe ale dumnezeirii Sale în forma umană. (n. s. 110, p. 70)

[1304] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel ce iubeşte e chiar prin aceasta mai prezent prin trupul său altora. Fiul lui Dumnezeu la culme de oameni iubitor, nu numai că S-a putut întrupa din iubire şi a putut pătimi, luând trupul, ci a putut să-Şi arate prin trup iubirea mai mult ca orice om. (n. s. 299, p. 142)

[1305] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Arătând Hristos toate ale trupului, afară de păcat, închidea gura ereticilor care negau că Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat de fapt. Şi dacă n-a încadrat firea omenească în ipostasul Său dumnezeiesc, n-a vindecat slăbiciunea ei pricinuită de păcat. Este implicat aci sensul ontologic al mântuirii, sau mântuirea ca întărire a firii noastre prin penetrarea ei de Dumnezeire. O fire omenească purtată de Subiectul dumnezeiesc nu poate păcătui. Dar acest subiect nu anulează voia omenească. Căci El e purtătorul acestei voinţe. Prin voinţa omenească voieşte El Însuşi. El voieşte ferm ca Dumnezeu, dar dă această fermitate voinţei omeneşti. (n. s. 569, p. 264)

[1306] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai păcatul e contrar lui Dumnezeu şi existenţei create de El, ca voinţă şi necomunicare cu El. (n. s. 599, p. 282)

nimicirea morţii". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole,* (Sf. Ignatie, către Efeseni), cap. XIX, în PSB, vol. 1, p. 196)

„Lumea asta a noastră, a oamenilor, n-a cunoscut din veac decât un singur eveniment cu adevărat ieşit din comun, uimitor şi neasemuit: atunci, anume, când Fiul lui Dumnezeu S-a arătat cu adevărat pe pământ". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* 17.15., în PSB, vol. 14, p. 249)

„Este dovada celei mai mari puteri, anume ca Dumnezeu să poată fi în fire de om. Facerea cerului şi a pământului, a mării şi a aerului, facerea celor mai mari stihii ale lumii şi dacă te gândeşti la facerea celor mai presus de lume şi a celor de sub pământ, toate acestea nu arată atât de mult puterea lui Dumnezeu-Cuvântul, cât iconomia întrupării şi pogorământul la smerenia şi slăbiciunea firii omeneşti". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* omilia la Psalmul XLIV, V, în PSB, vol. 17, p. 290)

„(...) *Mare cu adevărat este ziua lui Israel*, adică a seminţiei lui Dumnezeu, sau a Fiului[1307].

De această zi ne-a amintit şi dumnezeiescul David, zicând: *Aceasta e ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm şi să ne veselim într-însa* (Ps. 117, 24). Dar şi preaînţeleptul Pavel: *Iată acum vremea bunei aşteptări, iată ziua mântuirii* (II Cor. 6, 2), în care adică ne-am mântuit, Hristos chemându-ne la aceasta[1308]. Căci a spus înţeleptul ucenic: *Nu este alt nume sub cer, dat oamenilor, în care trebuie să ne mântuim noi* (Fap. 4, 12)[1309]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a V-a, 1, în PSB, vol. 39, p. 175)

Întruparea – roadele Întrupării Domnului Hristos

„(...) Întruparea Domnului, cel mai mare bun de pe pământ, prin care se mijloceşte legătura şi comuniunea cu Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VII, cap. IX, 52.1., în PSB, vol. 5, p. 508)

„Dar ţie ce-ţi poate folosi faptul că Hristos a venit în trup, dacă n-a venit şi în sufletul tău? Să-L rugăm ca în fiecare zi să se împlinească şi în noi venirea Lui, ca să putem spune: Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine (Gal. 2, 20). Căci dacă Hristos trăieşte (numai) în Pavel şi nu trăieşte şi în mine, ce câştig este pentru mine? Dar câtă vreme El a venit şi pentru mine şi eu mă bucur întocmai ca şi Pavel, voi putea spune întocmai ca şi

[1307] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Mare este ziua în care Fiul lui Dumnezeu se va face om, sau începutul unei omeniri noi. (n. s. 294, p. 175)

[1308] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aşteaptă omul timpuri grele. Dar ziua întrupării Fiului lui Dumnezeu este aşteptată ca cel mai mare bine. Aceasta e ţinta în care începe împlinirea timpului sau a istoriei. E ziua în care se umple timpul de sens. Căci e ziua începutului mântuirii sau a scăpării omenirii de rău şi de moarte. (n. s. 295, p. 175)

[1309] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numele Hristos e numele Fiului lui Dumnezeu dat nouă, ca venit între noi sub cer. Dacă n-ar exista un Fiu al lui Dumnezeu după fiinţă, deci nu supus legilor lumii care duc la moarte, şi dacă Acesta nu S-ar fi făcut om, luând un nume între numele noastre şi purtând viaţa noastră de sub cer, n-ar exista mântuire. (n. s. 296, p. 175)

Pavel: Nu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca,* Omilia a XXII-a, III, în PSB, vol. 7, p. 112)

„În urma întrupării lui Hristos, Dumnezeu îndreptează nu pe aceia care nu doresc, ci pe aceia care, conform învăţăturii creştine, şi-au ales o viaţă virtuoasă, plăcută voii Sale". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a IV-a, cap. III, în PSB, vol. 9, p. 231)

„Până la (Hristos) toţi oamenii erau robii celui rău şi nimeni dintre cei de demult n-a bineplăcut Domnului; legea nu era suficientă pentru a elibera omenirea de stricăciune, până când fecioria, luând locul legii, a stăpânit peste oameni la porunca lui Hristos.

Cei de demult n-ar fi fost împinşi adesea la lupte, ucideri, adulter şi idololatrie, dacă dreptatea izvorâtă din lege ar fi fost capabilă să-i mântuiască. Atunci (oamenii) se găseau fără încetare în mijlocul a mari şi numeroase nenorociri. Dar, de când Hristos s-a făcut om şi şi-a împodobit trupul cu armura fecioriei, tiranul cel crud, prinţul necumpătării a fost învins, iar pacea şi credinţa domnesc (peste tot); oamenii nu mai sunt idololatri ca odinioară". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate,* Discursul X (al Domninei), I, PSB, vol. 10, pp. 108-109)

„Or dacă venirea Mântuitorului n-ar fi avut loc în trup, atunci Mântuitorul n-ar fi plătit morţii preţul răscumpărării noastre şi n-ar fi nimicit puterea morţii. Într-adevăr, dacă ceea ce fusese supus puterii morţii ar fi fost altceva decât ceea ce a luat asupră-Şi Mântuitorul, atunci moartea n-ar fi încetat de a-şi arăta mai departe lucrarea şi n-am fi avut niciun folos din suferinţele îndurate prin trupul purtător de dumnezeire. Dacă Mântuitorul n-ar fi omorât păcatul în trup, noi n-am fi fost înviaţi în Hristos, ci am fi rămas morţii în Adam; ceea ce căzuse n-ar fi fost reînnoit, ceea ce fusese zdrobit şi doborât n-ar fi fost ridicat din nou; ceea ce devenise străin de Dumnezeu, prin înşelăciunea diavolului, n-ar fi fost din nou înrudit şi înfiat de Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 261, II, în PSB, vol. 12, p. 538)

„Dat fiind că oamenii, întorcând spatele contemplării lui Dumnezeu şi având ochii scufundaţi în jos ca într-un adânc, îl căutau pe Dumnezeu în cele ale simţurilor, închipuindu-şi ca zei oameni muritori şi demoni, Cuvântul lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru comun şi de oameni iubitor, Îşi ia trup şi vieţuieşte ca om între oameni şi atrage simţurile tuturor oamenilor, ca cei ce cugetau că Dumnezeu este în cele trupeşti să cunoască adevărul din faptele ce le lucrează Domnul prin trup şi prin El să cugete la Tatăl[1310]. Căci fiind oameni şi cugetând toate cele lumeşti erau atraşi de toate cele spre care

[1310] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aici sfântul Atanasie arată adevăratul înţeles al învăţării oamenilor prin trupul lui Hristos. Nu e vorba de o învăţare a lor din experienţa unui păcat depăşit, ci dintr-un model de trup prin care se vedea curăţia sufletului omenesc şi prin el prezenţa ajutătoare a puterii dumnezeieşti. Hristos le dădea putinţa să sfinţească înseşi simţurile obişnuite, să nu se ispitească de cele materiale şi de semenii lor ce păcătuiau cu trupul, arătându-le un trup ce persistă în înfrânare şi văzând prin el pe Dumnezeu-Cuvântul. Trupul lor se raţionaliza, primea putere să se raţionalizeze, privind trupul deplin raţionalizat prin Raţiunea personală supremă, Care-l asumase. De altfel şi oamenilor din rai li se poruncise să se menţină în curăţie şi prin privirea curată cu simţurile la lucrurile firii. Nu ajunge numai *credinţa umilă a fiecărui credincios* în Hristos, ca el să se mântuiască, ci e necesar a fi un efort spre menţinerea trupului în înfrânarea de la păcat, după pilda lui Hristos. Altfel în ce ne-ar fi ajutat Cuvântul lui Dumnezeu întrupându-Se? (n. s. 56, p. 109)

se îndreptau simţurile lor şi din toate părţile învăţau adevărul. De erau copleşiţi de zidire, o puteau acum vedea mărturisind pe Domnul Hristos; iar de era atrasă cugetarea lor de oameni, în aşa măsură că îi putea socoti zei, din faptele Mântuitorului, comparând faptele Lui şi ale acelora, li se arăta că între oameni singur Mântuitorul e Fiul lui Dumnezeu, cele săvârşite de ei nefiind asemenea celor făcute de Dumnezeu-Cuvântul[1311]. Chiar de erau robiţi de demoni, văzându-i pe aceştia alungaţi de Domnul, au putut cunoaşte că numai Acesta este Cuvântul lui Dumnezeu şi că demonii nu sunt zei. Iar dacă mintea lor era preocupată de morţi, încât să creadă în ei ca în nişte eroi, sau, cum îi numeau preoţii, zei, văzând învierea lui Hristos mărturiseau că acestea sunt minciuni şi că singurul Domn adevărat este Cuvântul lui Dumnezeu care a biruit moartea[1312]. De aceea S-a şi născut şi a venit ca om şi a murit şi a înviat, tocind şi umbrind prin faptele Sale cele lăudate ale oamenilor care au fost, ca oriunde ar fi atraşi oamenii, să-i înalţe de acolo şi să le facă cunoscut pe Tatăl Său cel adevărat, precum El însuşi zice: *Am venit să mântuiesc şi să aflu pe cel pierdut* (Lc. 19, 10)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. III, XV, în PSB, vol. 15, pp. 108-109)

„Odinioară oamenii socoteau eroi şi zei pe cei numiţi de poeţi aşa, pe Zeus, Cronos şi Apollo, şi rătăceau aducându-le închinare. Astăzi însă Mântuitorul, arătându-Se între oameni, aceia s-au făcut cunoscuţi ca fiind oameni muritori şi numai Hristos S-a făcut cunoscut ca Dumnezeu, sau ca Dumnezeu-Cuvântul adevăratului Dumnezeu[1313].

Dar ce să spunem de vrăjitoria de care se minunează ei? Înainte de venirea Cuvântului înflorea la egipteni, la chaldei şi la hinduşi şi uimea pe privitori. Dar de la venirea Adevărului şi de la arătarea Cuvântului a fost dată şi aceasta pe faţă şi a încetat cu totul.

Iar despre înţelepciunea elinilor şi grăirea măreaţă a filosofilor socotesc că nimenea nu are nevoie de un cuvânt din partea noastră. Căci văd toţi minunea că înţelepţii elinilor scriind atâtea, n-au putut să convingă pe nimeni din locurile apropiate lor despre nemurire şi despre viaţa în virtute; dar Hristos, prin cuvinte simple şi prin oameni neînvăţaţi în ale vorbirii, a convins în toată lumea foarte multe grupuri de oameni să dispreţuiască moartea, să cugete la cele nemuritoare, să părăsească cele trecătoare, să privească la cele veşnice şi să nu pună niciun preţ pe slava de pe pământ, ci să caute numai nemurirea.

Toate acestea spuse de noi nu sunt numai cuvinte, ci au mărturia adevărului din experienţa însăşi. Să vină cel ce voieşte să privească dovada virtuţii în fecioarele lui Hristos şi în tinerii ce păzesc curăţia fecioriei, iar credinţa în nemurire, în ceata aşa de

[1311] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Odată ce au cunoscut prin simţuri pe Cuvântul în trup, n-au învăţat numai să se silească să-L urmeze, ci au învăţat, prin comparaţia celorlalţi oameni cu El, să nu-i mai socotească zei, iar zidirea de care se minunează o vedeau ca operă a Lui. Deci oriunde şi-ar fi îndreptat simţurile, după ce au cunoscut prin simţuri pe Cuvântul în trup, nimic nu-i mai ispitea să le socotească pe cele văzute mai presus de El. Simţurile lor au fost eliberate de această ispită. Simţurile sunt şi ele puteri organizate raţional, prin care raţiunea-subiect poate sesiza raţiunile lucrurilor. (n. s. 57, p. 109)

[1312] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cum ar fi zei cei ce n-au putut învia? Ei arătau prin aceasta că nu sunt dumnezei, întrucât singur Hristos a înviat, vedeau că singur El este Dumnezeu. (n. s. 58, p. 109)

[1313] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin Hristos, cunoscut ca Fiul lui Dumnezeu întrupat, Cel mai presus de natură, s-a cunoscut că Dumnezeu e transcendent naturii, deci oamenii nu se mai închină forţelor naturii, socotite zei, dar neputând ajuta în niciun fel omului, ca supuse unor legi implacabile. Dar Dumnezeu cel transcendent naturii S-a cunoscut în Fiul Lui cel făcut om, totodată ca Dumnezeu de oameni iubitor, Cel venit între ei, ca Dumnezeu care-i poate ajuta, arătându-Se prin faptele Lui totodată în mod clar ca Dumnezeu cel transcendent naturii. (n. s. 107b, p. 144)

mare a martirilor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, XLVII-XLVIII, în PSB, vol. 15, pp. 144-145)

„Şi, peste tot, biruinţele Mântuitorului cele câştigate prin întrupare, sunt de aşa fel şi atât de mari, că dacă ar voi cineva să le povestească, s-ar asemăna celor ce privesc la noianul mării şi voiesc să numere valurile ei. Căci precum nu poate cuprinde cineva cu ochii toate valurile, pentru că pe măsură ce se apropie copleşesc simţul celui ce încearcă să le cuprindă, la fel celui ce voieşte să cuprindă faptele lui Hristos în trup, îi este cu neputinţă să le primească pe toate, fie şi numai în cugetare, cele ce întrec gândirea lui fiind mai multe decât cele pe care socoteşte că le-a cuprins". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, LIV, în PSB, vol. 15, p. 152)

„Iată cum ceea ce pare oamenilor o nebunie a lui Dumnezeu, s-a făcut prin Cruce mai de cinste decât toate. Căci prin aceasta s-a aşezat în El învierea noastră. Şi nu numai Israel, ci şi toate neamurile, cum a prezis proorocul, părăsesc idolii lor şi recunosc ca adevăratul Dumnezeu pe Tatăl lui Hristos şi a încetat închipuirea demonilor şi e închinat singur Dumnezeu cel adevărat întru numele Domnului nostru Iisus Hristos.[1314] Iar în faptul că se aduce închinare Domnului chiar venit în trup şi numit Iisus şi că se crede că El este Fiul lui Dumnezeu şi prin El este cunoscut Tatăl, se arată, precum s-a zis, că nu Cuvântul, întrucât e Cuvânt, a primit acest har, ci noi. Căci prin înrudirea Lui cu noi după trup, am devenit şi noi temple ale lui Dumnezeu şi ne-am făcut fii ai lui Dumnezeu, aşa încât se aduce închinare Domnului şi în noi şi cei ce ne privesc vestesc – cum zice Apostolul (I Cor. 14, 25) – că *Dumnezeu este cu adevărat în aceştia*". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, XLII-XLIII, în PSB, vol. 15, pp. 207-208)

„E şi aceasta un semn al bunătăţii arătate de El nouă, că am fost înălţaţi prin faptul că este în noi Domnul cel Preaînalt şi că I s-a dat harul pentru noi, pentru că S-a făcut om ca noi Domnul care ne dă harul. Şi însuşi Mântuitorul S-a smerit pe Sine luând trupul nostru smerit; şi a luat chip de rob, îmbrăcând trupul robit păcatului. Şi n-a avut nimic de la noi spre îmbunătăţire; căci El nu are nevoie de nimic şi e deplin Cuvântul lui Dumnezeu. Ci mai vârtos noi ne-am îmbunătăţit de la El[1315]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, XLIII, în PSB, vol. 15, p. 208)

„Căci dacă nu S-ar fi făcut Domnul om, n-am fi înviat noi din morţi, răscumpăraţi de păcate, ci am fi rămas morţi sub pământ; nici n-am fi fost înălţaţi la cer, ci am zăcea în iad". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, XLIII, în PSB, vol. 15, p. 208)

„Legea prin îngeri s-a grăit şi ea n-a desăvârşit pe nimeni, căci avea nevoie de venirea Cuvântului, cum a spus Pavel. Iar venirea Cuvântului a desăvârşit lucrul

[1314] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fără temeiul ce ni-l dă Hristos n-am îndrăzni să spunem Tatălui Tată, să ne închinăm Lui ca atare. Temeiul stă în faptul că Fiul lui Dumnezeu Se face om. (n. s. 116a, p. 207)

[1315] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul nostru asumat de Cuvântul a devenit atât de cinstit prin deofiinţimea cu trupul Cuvântului că a devenit şi el templu al lui Dumnezeu. Deci trupul nostru a fost înălţat, nu Cuvântul. (n. s. 116c, p. 208).

Tatălui[1316]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, LIX, în PSB, vol. 15, p. 225)

„Iar dacă nu S-ar fi creat pentru noi nu ne-am fi creat în El.[1317]. Iar dacă n-am fi fost creaţi în El, nu L-am avea pe El în noi, ci L-am fi avut în afară, adică am fi primit de la El învăţătura ca de la un învăţător. Iar dacă ne-am fi aflat noi astfel, păcatul ar fi împărăţit tot aşa de mult peste trup, rămânând în trup şi nefiind scos din el". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, LVI, în PSB, vol. 15, p. 293)

„Căci Cuvântul îmbrăcând trupul, precum s-a arătat de multe ori, s-a vindecat toată muşcătura şarpelui din el[1318]. Şi orice rău odrăslea din mişcările cărnii s-a tăiat, şi împreună cu ele s-a desfiinţat moartea ca urmare a păcatului. Căci Domnul însuşi zice: *Vine stăpânitorul lumii acesteia şi nu află nimic întru Mine* (In. 14, 30). Sau cum spune Ioan: *Spre aceasta s-a arătat, ca să strice lucrurile diavolului* (I In. 3, 8). Iar acestea fiind desfăcute de la trup, toţi am fost eliberaţi pentru înrudirea trupului[1319]. Şi aşa ne-am unit şi noi Cuvântul. Iar unindu-ne cu Dumnezeu, nu mai rămânem pe pământ[1320], ci, precum a spus El, unde este El şi noi vom fi (In. 14, 3). Şi astfel nu ne vom mai teme de şarpe, căci s-a golit de putere, fiind gonit din trupul propriu de Mântuitorul, Care spune: *Mergi înapoia Mea, satano!* (Mt. 4 10); şi aşa e aruncat în afara raiului, în focul cel veşnic". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al doilea împotriva arienilor, LXIX, în PSB, vol. 15, p. 308)

[1316] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În iconomia Lui, Dumnezeu a urmărit ridicarea oamenilor la treapta de fii ai Tatălui şi de fraţi ai Fiului, după har, în unirea lor cu El arătându-se cea mai caldă iubire a Sfintei Treimi. Această operă nu se putea duce la sfârşit decât prin înomenirea Fiului. Îngerii, ca făpturi mai apropiate de Dumnezeu, ne puteau ridica cel mult prin împlinirea poruncilor trimise nouă prin ei la o apropiere mai mare de Dumnezeu, dar nu ne puteau face fii ai Tatălui, pentru că nici ei nu sunt fii. Pe de altă parte, noi, fiind îmbrăcaţi în trupul devenit muritor, nu puteam scăpa de moartea trupului decât prin Fiul lui Dumnezeu, Care, luând trupul nostru, i-a biruit moartea. (n. s. 141a, p. 225)

[1317] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ne-am creat ca oameni noi în El, pentru că El a fost creat ca om nou pentru noi, fără să fie creatură în Sine. În cazul din urmă nu ne-am fi creat din nou în El. (n. s. 140, p. 239).

[1318] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Orice păcat, orice patimă e o rană purulentă în noi, în care a avut un rol şi muşcătura demonilor. Invidia e o rană dureroasă în sufletul nostru produsă şi de o muşcătură a Şarpelui spiritual. Gândul rău despre altul e şi el o muşcătură, care lasă o rană în mine. Dar manifestată în cuvânt, în faptă faţă de altul produce şi în acela, ca o muşcătură, o rană purulentă. Mândria mă chinuieşte ca o rană adâncă. Toate sunt în acelaşi timp insuficienţe, neputinţe ce ne duc spre moarte. Şi nu le putem vindeca prin noi înşine. Dimpotrivă, le înmulţim, le adâncim. Fiul lui Dumnezeu, luând firea noastră, a vindecat aceste răni din ea. Se vede şi din aceasta înţelesul ontologic al mântuirii în gândirea sfântului Atanasie. Cu cât raţiunea care se plasticizează în existenţa mea e mai tare, cu atât menţine mai tare existenţa mea realizată prin puterea lui Dumnezeu. De aceea Cuvântul dumnezeiesc, suprema Raţiune, după al cărei chip e şi raţiunea plasticizată în mine, poate vindeca plasticizarea realizată de aceasta în firea omenească asumată de El şi prin puterea iradiată din aceasta şi în noi. (n. s. 180, p. 308)

[1319] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Desprinse fiind patimile din trupul asumat de Cuvântul, ne-am putut elibera şi noi de ele, datorită înrudirii comunicante (συγγένεια) după trup, sau a unităţii de natură între trupul Lui şi al nostru. E o mare taină unirea neconfundată a firii diferitelor persoane omeneşti. Persoanele umane nu au nici o fire despărţită, nici o fire nerepetată în fiecare. E o comunicare de la una la alta, chiar fără cuvinte şi acte. Ce se întâmplă cu fiecare are repercusiuni asupra tuturor, fie bun, fie rău. Totuşi are şi voinţa un rol, slăbind comunicarea dar neanulând-o, ci strâmbând-o, dar putând-o şi întări şi adânci în bine. (n. s. 181, pp. 308-309)

[1320] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În viaţa pătimaşă, neliberă. (n. s. 182, p. 309)

„Şi precum Domnul, îmbrăcând trupul, S-a făcut om, aşa noi oamenii suntem îndumnezeiţi, fiind preluaţi de Cuvântul prin trupul Lui, şi de aceea moştenim viaţa veşnică”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XXXIV, în PSB, vol. 15, p. 365)

„Dar nici făcându-Se trup n-a încetat să fie Dumnezeu; şi nici, pentru că e Dumnezeu, nu ocoleşte omenescul. Să nu fie! Ci mai vârtos, Dumnezeu fiind, a luat trupul şi fiind în trup a îndumnezeit trupul”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XXXVIII, în PSB, vol. 15, pp. 368-369)

„Fiindcă precum El, luând trupul nostru, a imitat ale noastre, aşa noi, primidu-L pe El, ne împărtăşim de nemurirea Lui[1321]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, LVII, în PSB, vol. 15, p. 389)

„Duşmanul mântuirii noastre, deci, împins de invidie, a meşteşugit ca cel întâi-zidit, care era nemuritor, să fie osândit la moarte; dar Stăpânul cel purtător de grijă şi iubitor de oameni, prin moartea Sa, ne-a dăruit iarăşi nemurirea şi am dobândit bunătăţi mai mari decât am pierdut. Diavolul ne-a izgonit din rai, dar Stăpânul ne-a urcat la cer, diavolul a făcut să fim osândiţi la moarte, dar Stăpânul ne-a dăruit nemurirea; diavolul ne-a lipsit de desfătarea paradisului, dar Stăpânul ne-a pregătit împărăţia cerurilor. Ai văzut că iscusinţa Stăpânului a întors împotriva capului diavolului armele făurite de invidia lui împotriva mântuirii noastre? Nu numai că ne-a învrednicit de mai mari bunătăţi, dar ni l-a dat şi pe diavol în mâinile noastre, spunându-ne: *Iată v-am dat vouă putere să călcaţi peste şerpi şi peste scorpii* (Lc. 10, 19)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, Omilia XLVI, IV, în PSB, vol. 22, p. 144)

„Ţi-am văzut, îi spune Dumnezeu lui Avraam cugetul tău iubitor de Dumnezeu, şi iată ţi-am gătit ce-ai spus mai înainte copilului tău. *Şi l-a luat şi l-a adus jertfă în locul lui Isaac, fiul său*. Ai văzut iubirea de oameni a lui Dumnezeu? Jertfa a fost adusă; patriarhul şi-a arătat cugetul său iubitor de Dumnezeu, i s-a încununat voinţa, luând pe Isaac au plecat încununaţi cu nenumărate cununi. Toate acestea au fost închipuirea crucii. De aceea şi Hristos spunea iudeilor: *Avraam, părintele vostru, a fost bucuros să vadă ziua mea; şi a văzut-o şi s-a bucurat* (In. 8, 56).

– Cum a văzut-o când a trăit cu atâţia ani înainte?

– Prin tip, prin umbră. După cum aici a fost adusă jertfă oaia în locul lui Isaac, tot aşa şi Mielul cel cuvântător a fost adus jertfă în locul lumii. Trebuia ca prin umbră să fie preînchipuit adevărul.

Vezi-mi iubite, că toate au fost preînchipuite prin umbră. Unul-născut acolo, unul-născut aici. Fiu iubit şi adevărat acolo, fiu iubit şi adevărat aici. *Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Care am binevoit* (Mt. 3, 17). De tată a fost adus Isaac jertfă, pe Acesta Tatăl L-a dat. Şi strigă Pavel zicând: *El, Care n-a cruţat pe Fiul Lui, ci L-a dat pentru noi toţi, cum nu ne va dărui toate împreună cu El?* (Rom. 8, 32).

La atât se mărgineşte umbra. Adevărul este, însă, mult superior. Da, Mielul Acesta cuvântător s-a jertfit pentru întreaga lume, Mielul Acesta a curăţit întreaga lume! El a

[1321] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: El a luat trupul nostru pătimitor şi muritor ca, răbdându-le acestea întărit de puterea dumnezeiască, să putem lua noi acest trup întărit prin prezenţa lui Dumnezeu şi aşa să scape şi trupul nostru de patimi şi de moarte. (n. s. 146, p. 389)

scăpat pe oameni de rătăcire şi i-a readus la adevăr; El a făcut pământul cer, nu schimbând firea stihiilor, ci făcând pe oamenii de pe pământ să aibă vieţuirea cea din ceruri. Prin El a pierit toată slujirea idolilor, prin El oamenii nu se mai închină la pietre şi la lemne, nici nu se mai pleacă cei cinstiţi cu raţiune în faţa lucrurilor celor fără de simţire, ci toată înşelăciunea a fost alungată, iar lumina adevărului a luminat lumea. Ai văzut superioritatea adevărului? Ai văzut ce este umbra şi ce este adevărul?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* Omilia XLVII, III- IV, în PSB, vol. 22, pp. 151-152)

„Vorbesc despre marea taină a dreptei credinţe, prin care Dumnezeu S-a arătat în trup; despre Cel ce era în chipul lui Dumnezeu şi a petrecut între oameni în trup, cu faţă de rob; despre Cel care, după ce Şi-a însuşit ca pârgă firea pieritoare a trupului, pe care a luat-o asupra Sa prin fecioria nestricată, sfinţeşte împreună cu ea, întru nestricăciune, firea comună, prin cei ce se unesc cu El, prin împărtăşirea de taină, hrănind trupul Său, adică Biserica, şi articulând în chip cuvenit mădularele ce odrăslesc prin credinţă în trupul comun. Prin aceasta orânduieşte totul în chip frumos, făcându-i pe credincioşi ochi, gură, mâini şi celelalte mădulare, într-un mod cuvenit şi armonic. Căci aşa zice Pavel: *Un trup este, dar multe mădulare* (I Cor. 12, 14 urm.)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia a XIII-a, în PSB, vol. 29, pp. 290-291)

„Într-adevăr, cine nu ştie că înşelăciunea diavolească a cuprins aproape toate colţurile pământului şi că a pus stăpânire pe viaţa omului prin nebunia închinării la idoli, cum a devenit un obicei la toate popoarele lumii de a cinsti chipurile cioplite, aducându-le jertfe de animale vii şi punând pe altare tot felul de murdării? Din clipa în care, s-a arătat, însă, prin mijlocirea firii omeneşti (Tit 2, 11), harul lui Dumnezeu, cel ce mântuie pe toţi, cum zice Apostolul, din acel moment precum piere fumul aşa au pierit toate: a încetat nebunia tălmăcirii semnelor de noroc şi a proorocirilor deşarte, s-au înlăturat procesiunile animale şi măcelăririle pline de spurcăciuni ale hecatombelor, iar la cele mai multe popoare au dispărut în întregime altarele păgâne, curţile templelor, tămâierile sacre şi chipurile idoleşti de prin pieţe sau din poieni, în sfârşit toate lucrurile prin care slujitorii demonilor se înşelau pe ei înşişi şi pe cei care trăiau în apropierea lor, încât în multe locuri nu-şi mai aduce aminte omenirea nici dacă au mai existat vreodată asemenea lucruri.

În locul lor s-a ridicat pe întregul pământ, în numele lui Hristos, pe lângă biserici şi altare, o preoţie nesângerată şi neprihănită, precum şi o filozofie înaltă, care pune preţ mai mult pe faptă decât pe vorbă şi care vorbeşte aproape cu dispreţ faţă de viaţa trupească şi-şi râde parcă de moarte". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 18, în PSB, vol. 30, p. 314)

„Hristos (Fiul lui Dumnezeu), mişcat de bunătatea Sa, cea mai presus de minte şi de cuvânt, Se micşorează şi Se întrupează, Se amestecă şi Se îmbracă cu sufletele, prietenele Lui, *făcând cu ele un duh* (I Cor. 4, 17), după cum spune un cuvânt al Sfântului Apostol Pavel. Sufletul (Său se uneşte) cu sufletul (omenesc), firea sa cu firea (omenească), încât sufletul trăieşte în Dumnezeire, se face părtaş la viaţa cea nemuritoare şi se desfată cu plăcerea cea nestricăcioasă şi cu slava cea negrăită". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, „Despre înălţarea minţii", 6, în PSB, vol. 34, p. 317)

„Căci în Hristos s-a surpat peretele despărţiturii şi noi cei ce eram odinioară depărtaţi şi despărţiţi, din pricina păcatului, ne-am unit prin El şi în El cu Dumnezeu şi Tatăl,

desfiinţând vechea duşmănie. Căci El este pacea noastră, cum zice Scriptura (Efes. 2, 14)". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a III-a, în PSB, vol. 38, pp. 107-108)

„Căci ceea ce pricinuieşte primăvara în munţi şi dumbrăvi, înconjurând arborii cu frunză nouă, aceea a împlinit venirea Mântuitorului nostru la noi. Iar aceasta a avut loc la vremea sa, adică în anul al doilea şi nu în timpul dintâi, în care era în vigoare legea şi ceata proorocilor, şi în care stăpânea moartea. Căci aceasta a (stăpânit) împărăţit de la Adam şi până la Moise (Rom. 5, 14)". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a X-a, în PSB, vol. 38, p. 329)

„Luând în Sine cele omeneşti, şi coborând în chip iconomic[1322] în cele ale noastre cele ale Lui, nu se ruşinează să ne numească fraţi, odată ce am fost chemaţi la înfiere (Efes. 1, 5), prin El[1323]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a, 1, în PSB, vol. 39, p. 295)

„(...) Dumnezeu fiind prin fire S-a pogorât prin golire (prin chenoză) (Filip. 2, 7) şi S-a făcut trup şi S-a sălăşluit între noi, după Scripturi (In. 1, 14), s-au îmbogăţit cu harul dumnezeiesc şi atotpreţios. *Căci celor ce L-au primit pe El, le-a dat lor putere să se facă fii ai lui Dumnezeu* (In. 1, 12)[1324]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la a doua Lege,* 1, în PSB, vol. 39, p. 440)

„Căci, dacă nu S-ar fi făcut om, nici noi nu ne-am fi învrednicit de o unire cu El (de o altoire a firii noastre în firea Lui), sădindu-ne în El ca nişte mlădiţe şi primind de la El puterea rodirii, prin împărtăşirea de Duhul, ca să producem rodul vieţuirii de Dumnezeu iubitoare, pe care-l numeşte *mult,* declarându-l pe cel din slujirea Legii rămas în urmă şi arătându-l ca fiind între cele mici şi puţine. Căci *Legea n-a desăvârşit nimic*, după cuvântul lui Pavel (Evr. 7, 18)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. al II-lea, în PSB, vol. 41, p. 944)

„(...) Unul-Născut S-a făcut om spre slava lui Dumnezeu-Tatăl[1325]. Din acest motiv s-

[1322] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În chip iconomic, cu voia şi pentru a ne mântui, nu fără voie ca noi. (n. s. 519, p. 295)

[1323] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Odată ce Fiul Unul-Născut S-a făcut şi om între noi, ne-a făcut şi pe noi fii ai Tatălui unindu-Se după firea Lui omenească cu noi. Tatăl vede pe Fiul Său cu faţă omenească, de aceea vede în orice faţă de om un fiu al Său, dacă acesta îşi însuşeşte dragostea Fiului Său faţă de El. (n. s. 520, p. 295)

[1324] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cei ce s-au alipit de Fiul, au fost primiţi de Tatăl ca fii. Fiul le-a dat simţirea Sa de fii ai Tatălui, ca să se simtă şi ei fii. Tatăl L-a făcut pe Fiul Său Om, ca în orice faţă de om să vadă un fiu al Său, dacă acela se alipeşte de Fiul Său. (n. s. 766, p. 440)

[1325] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Faptul că Dumnezeu Se face om, fără a înceta să rămână şi Dumnezeu, e cea mai mare cinstire pentru om. În aceasta se arată cu ce existenţă valoroasă şi plină de înalte capacităţi a fost creat omul. Nu e mare lucru pentru Dumnezeu să facă să se nască firea omenească şi în Persoana proprie, dar e un lucru negrăit de mare pentru această fire să fie născută ca fire a Persoanei Lui, să Se manifeste Dumnezeu însuşi prin ea. E o pogorâre extraordinară a Lui, dar şi o înălţare extraordinară a firii omeneşti. Aceasta nu aduce propriu-zis o slavă nouă Fiului şi Tatălui decât în sensul că arată marea Lor iubire şi faptul că existenţa pe care o creează din nimic primeşte să se bucure de descoperirea acestei iubiri, sau a măreţiei şi iubirii Lor de oameni. Aceasta e măreţia smereniei lui Dumnezeu. Ea rezultă dintr-o iubire ce dă

au putut face ucenici ai Săi şi cei ce vieţuiau pe pământ. Căci celor vechi de odinioară Dumnezeu le grăia prin Prooroci (Evr. 1, 1), iar despre noi s-a spus: *Şi vor fi toţi învăţaţi de Dumnezeu* (In. 6, 45). Căci ne-a dăruit cuvântul Lui nouă, celor ce am crezut în El, nemijlocind un altul, căci nu s-a făcut vreun altul mijlocitor al voilor Lui către noi, precum Moise celor din Israel în muntele Sinai, sau Proorocii de după Moise celor ca ei, ci Hristos ne-a învăţat pe noi. De aceea, toţi suntem învăţaţi de Dumnezeuâ[1326]. Dar n-am fi fost făcuţi ucenici ai Lui şi n-am fi adus rodul iubirii de Dumnezeu, şi încă mult rod, dacă Tatăl nu S-ar fi preaslăvit prin bunătate, binevoind faţă de noi aşa de mult, încât Cuvântul provenit din fiinţa Lui să Se facă şi om. Aceasta să înţelegem când auzim dumnezeiasca Scriptură spunând că a dat pe propriul Său Fiu, căci a binevoit cu Cel ce a hotărât să pătimească pentru noi, şi de aceea se şi spune în mod foarte hotărât că L-a dat". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a X-a, cap. al II-lea, în PSB, vol. 41, p. 945)

„Nu numai că ne-a mântuit pe noi cei ţinuţi sub păcat, ci ne-a împărtăşit şi din puterea dumnezeiască, dezlegând în sine pedeapsa (τὸ επιτίμιον) noastră. Puterea aceasta lucrează neschimbabilitatea sufletului şi nestricăciunea trupului, prin dispoziţia identică a voii spre ceea ce-i bun prin fire, în cei ce se străduiesc cu fapta să cinstească harul. Aceasta cred că o spune Sfântul (Grigorie – n. a.) prin cuvintele: *Ca să mistuie în Sine ceea ce e mai rău, cum mistuie focul ceara sau soarele, umezeala pământului; iar eu să mă împărtăşesc de ale Lui prin amestecare*, devenind adică, prin har, curat de patimă, la fel cu El[1327]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea întâi, 4, în PSB, vol. 80, p. 52)

„Prin taina ascunsă de veacuri şi de generaţii, iar acum descoperită prin întruparea adevărată şi desăvârşită a Fiului lui Dumnezeu, Acesta a unit cu Sine după ipostas, în chip neîmpărţit şi neamestecat firea noastră, iar pe noi, prin Sfântul Său trup, cel din noi şi al nostru, însufleţit mintal şi raţional, ne-a fixat în Sine ca printr-o pârgă, şi ne-a învrednicit să fim una şi aceeaşi cu Sine după omenitatea Lui, după cum am fost rânduiţi dinainte de veacuri să fim în El ca mădulare ale trupului Său, articulându-ne şi încheindu-ne în Sine în

---

unei existenţe pe care o creează din nimic un preţ nesfârşit, etern şi capacitatea de a-L descoperi. (n. s. 1786, p. 945)

[1326] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A fi învăţaţi toţi de Dumnezeu înseamnă a Se fi făcut Dumnezeu om, ca să le vorbească tuturor în graiul lor. Căci odinioară le vorbea prin Prooroci, pentru că avea nevoie de nişte tălmăcitori ai unei învăţături pe care nu o dădea El însuşi în limba tuturor, ci prin înţelesuri spirituale, care erau insuflate unora spre a fi tălmăcite de ei în limba omenească. În Hristos, Dumnezeu însuşi Se face om ca să le vorbească tuturor în limba lor. E o maximă apropiere de om. Dumnezeu devine asemenea omului, dar rămâne totodată Dumnezeu. (n. s. 1787, p. 945)

[1327] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iisus Hristos ne-a adus nu numai eliberarea de voinţa noastră arbitrară (gnomică), contrară firii, sau de împătimirea păcătoasă (Εμπάθεια), ci ne-a dat şi puterea să ne eliberăm de afecte (τὸ παθητόν), ca pedeapsă (τὸ Επιτίμιον), intrată în fire după cădere, sau ca urmare a păcatului. Aceasta se va înfăptui deplin în viaţa viitoare, după pilda şi din puterea trupului înviat al lui Hristos. În viaţa pământească le putem slăbi numai. La lumina lui Hristos putem distinge clar între păcat, şi urmarea păcatului. Ceea ce a luat Iisus prin naşterea Sa ca om din firea noastră este totalitatea afectelor ireproşabile, ca urmare a păcatului ce ţine de fire, în vederea existenţei ei pământeşti; ceea ce avem noi în plus prin naşterea din trup e păcatul. În Hristos însuşi prin suportarea de bunăvoie a morţii şi prin înviere, pedeapsa ca urmare a păcatului (τὸ Επιτίμιον) a fost înlăturată total. Dar în noi rămâne să se lucreze mai întâi înlăturarea păcatului şi apoi să înaintăm spre slăbirea afectelor, dobândind nestricăciunea sufletului şi implicit progresul spre nestricăciunea trupului. Aci sfântul Maxim rezumă ce spune sfântul Grigorie teologul în *Cuv. teol. 3*, cap. 20; P. G. 36, col. 100 C-101 C. (n. s. 7, p. 52)

Duh ca un suflet trupul şi ducându-ne la măsura vârstei duhovniceşti a plinătăţii Lui. Prin aceasta a arătat pe de o parte că noi spre aceasta am fost făcuţi, iar pe de alta, că scopul prea bun dinainte de veacuri al lui Dumnezeu, cu privire la noi, n-a primit nicio schimbare, după raţiunea Lui, dar a venit la împlinire printr-un mod nou, introdus ulterior.

Căci trebuia ca odată ce Dumnezeu ne-a făcut asemănători Lui (prin aceea că avem prin împărtăşire trăsăturile exacte ale bunătăţii Lui şi a plănuit înainte de veacuri să fim în El) să ne şi ducă la acest sfârşit prea fericit, dându-ne ca mod buna folosire a puterilor naturale; dar omul refuzând acest mod prin reaua întrebuinţate a puterilor naturale, ca să nu se depărteze de Dumnezeu, înstrăinându-se, trebuia să introducă alt mod cu atât mai minunat şi mai dumnezeiesc decât cel dintâi, cu cât ceea ce e deasupra firii e mai înalt decât ceea ce e după fire. Şi acest mod este taina venirii atottainice a lui Dumnezeu la oameni, precum credem toţi. *Căci dacă testamentul cel dintâi, zice Apostolul, ar fi rămas fără prihană, nu s-ar fi căutat loc pentru un al doilea* (Evr. 8, 7). Şi de fapt este vădit tuturora, că taina ce s-a săvârşit în Hristos la sfârşitul veacului este dovada şi urmarea greşelii protopărintelui de la începutul veacului[1328]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 7k, în PSB, vol. 80, p. 97)

„(...) A reînnoit firea, sau ca să spunem mai adevărat a înnoit-o şi a readus-o la străvechea frumuseţe a nestricăciunii prin sfântul Lui trup însufleţit raţional, pe care l-a luat din noi; ba mai mult, i-a procurat firii cu generozitate îndumnezeirea, din care nu mai poate nicidecum cădea, fiind întrepătrunsă cu însuşi Dumnezeu cel întrupat, ca sufletul cu trupul, printr-o unire neamestecată şi primind, datorită arătării Lui prin ea, să se ascundă atât de mult, cât de mult S-a făcut El arătat prin ea şi S-a socotit ieşit din ascunzimea Sa naturală[1329]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 109, în PSB, vol. 80, p. 273)

[1328] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim introduce acum tema hristologică în viziunea lui. Scopul lui Dumnezeu dinainte de veacuri a fost ca noi să fim readunaţi în El şi îndumnezeiţi împreună cu tot cosmosul. Dacă n-am fi căzut în păcat, acest scop s-ar fi putut realiza prin buna folosire a puterilor umane naturale, în care era sădit impulsul binelui şi atracţia lui Dumnezeu ca Binele suprem, impuls şi atracţie care nu se manifestau fără o lucrare a lui Dumnezeu în natura umană. Dumnezeu S-ar fi sălăşluit tot mai deplin în firea umană sau ar fi devenit tot mai transparent în ea, şi ea, tot mai proprie Lui printr-o dezvoltare a legăturii naturale dintre ea şi Dumnezeu. Dar reaua întrebuinţare a puterilor naturale, adică refuzul lor de a lucra conform impulsului spre bine sădit în ea, a slăbit aceste puteri, în aşa măsură că a trebuit ca Însuşi Fiul lui Dumnezeu să Se facă subiectul acestor puteri pentru ca ele să lucreze în conformitate cu binele şi în direcţia unirii depline cu Dumnezeu. El a recurs la un mod nou de conducere a firii umane la unirea cu Sine, la un mod cu atât mai înalt, cu cât ceea ce e mai presus de fire e mai înalt decât ceea ce e conform firii. Desigur, modul supranatural al unirii creaţiunii cu Dumnezeu prin Hristos nu face, pe de altă parte, decât să restabilească puterile firii şi s-o aducă pe aceasta la acelaşi scop la care ea ar fi ajuns dacă n-ar fi căzut. Hristos n-a lucrat fără puterile firii, ci prin acestea, restabilindu-le în acest scop. El nu realizează numai o mântuire juridică, printr-un act prin care nu angajează efortul firii umane, şi nu o conduce pe aceasta nefolosind şi acest efort la îndumnezeire, ca în teologia occidentală.
Întâlnim aci din nou optimismul antropologic al sfântului Maxim, solidar cu al tuturor părinţilor răsăriteni. Natura umană e capabilă să devină natura restabilită şi îndumnezeită în ipostasul divin. Numai întrucât e capabilă de aceasta, natura umană poate redeveni *părticică* a lui Dumnezeu. (n. s. 72, pp. 97-99)

[1329] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu, acceptând atât existenţa omenească creată cu raţiunea ei, cât şi existenţa născută cu modul ei, a readus existenţa prin naştere la frumuseţea de la început, adică la starea de nepăcătuire, ba chiar la îndumnezeire. Căci această existenţă a fost într-o întrepătrundere cu Dumnezeu însuşi, într-o unire neamestecată, încât însuşirile ei de pe urma naşterii s-au ascuns atât de mult în Dumnezeu pe cât de mult S-a arătat prin ele Dumnezeu, ieşit din ascunzimea Lui naturală. Firea noastră

„În felul acesta, a cinstit şi naşterea noastră cea din trupuri, după acest sfânt şi mare învăţător, făcându-Se om cu adevărat şi născându-Se omeneşte, ca să ne elibereze pe noi din lanţurile naşterii şi din legea la care eram osândiţi din pricina păcatului, de a fi semănaţi şi de a răsări asemenea ierbii, cum zice undeva marele şi văzătorul celor mari Iezechiel, ridicat tainic la cele dumnezeieşti, unde a cunoscut cauza iconomiei de acum cu privire la om. Căci zice acesta adresându-Se Ierusalimului: *Acestea zice Domnul Ierusalimului: rădăcina ta şi naşterea, din pământul Canaan; tatăl tău, amoreu şi mama ta, heteancă. În ziua în care te-ai născut, nu ţi-au legat buricul tău şi n-ai fost scăldată în apă, nici frecată cu sare şi în scutece n-ai fost înfăşată. Şi ai fost aruncată pe faţa câmpului pentru viclenia sufletului tău în ziua în care te-ai născut. Şi am trecut pe lângă tine şi te-am văzut pe tine tăvălită în sângele tău şi am zis : Din sângele tău, viaţa ta. Înmulţeşte-te, că rod al ţarinei te-am dat* (Iez. 16, 3 urm.)[1330].

---

asumată de El prin naşterea de pe urma păcatului şi-a ascuns în El atât de mult ceea ce-i era propriu (naşterea din poftă, păcătoşenia), pe cât de mult s-a arătat în aceste însuşiri primite de ea dumnezeirea Lui. Firea noastră de după păcat e făcută în Hristos un mediu de revelare a Lui ca Dumnezeu. Omul Iisus a fost atât de minunat, că revela pe Dumnezeu fără să Se ştirbească ca fire omenească, ci tocmai prin revenirea ei la raţiunea ei neştirbită, întrucât chiar în aducerea ei la existenţă se arată în parte facerea omului de la început prin Dumnezeu. Iisus ca om în parte Se face fără de păcat, în parte, Se naşte ca să intre în legătură cu omenirea existentă. Astfel chiar prin modul facerii lui, omul e rânduit să fie un transparent al lui Dumnezeu. Nu e adus la existenţa pământească spre pedeapsă în sens origenist. Dumnezeu l-a adus la existenţă ca om prin suflarea iubirii Sale, sau adierii infinitului dumnezeiesc al Duhului Sfânt în care trebuia omul să respire permanent. Printr-o suflare a început să se formeze şi în Fecioara umanitatea lui Hristos, printr-o suflare asemănătoare cu cea a facerii de la început, dar incomparabil mai eficientă. Şi printr-o astfel de suflare ni se transmite şi nouă în botez naşterea omului nou din Hristos, având să trăim pururea în adierea dragostei infinite, de-viaţă-dătătoare a Duhului Sfânt. De altfel, chiar în naşterea noastră din trupuri e implicată şi o insuflare a lui Dumnezeu, chiar dacă sufletul dat prin ea nu rămâne în legătura originară a omului cu Dumnezeu. (n. s. 343, pp. 273-274)

[1330] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Taina unirii celor două firi în ipostasul unic al Cuvântului, fără alterarea niciunei firi, se explică prin faptul că firea omenească, departe de a fi micşorată sau alterată în însuşirile ei de către firea dumnezeiască, este consolidată în ele sau întărită şi desăvârşită în raţiunea ei. Şi în realizarea ei plenară nu obligă firea dumnezeiască la o micşorare sau alterare în fiinţa ei, ci numai la un pogorământ în lucrările ei. Dumnezeu nu e contrar făpturii Sale; şi făptura nu e contrară lui Dumnezeu. Există între ele o convergenţă. În *Opuscula theologica et polemica* sfântul Maxim spune: *A închipuit în mod nefantezist marele mister al iconomiei pentru noi, neînlăturând nimic natural din partea asumată, afară de păcat* (P. G. 91, 32). Prin înlăturarea păcatului nu se înlătura ceva de la firea umană, ci mai degrabă se restabilea aceasta în conformitatea ei naturală cu Dumnezeu şi deci în deplina ei actualizare. *Căci nimic din cele naturale şi nici firea nu se opune Cauzatorului firii* (*op. cit.*, PG 91, 89). Venind cu libertatea dumnezeirii în firea noastră robită păcatului, a eliberat-o pe aceasta de la început de aceasta robie, dăruindu-i de la început libertatea faţă de păcat şi deci, de automatismul animalelor şi vegetalelor, apoi, de alterarea ce urmează acestei propagări automate. Iubirea nu răpeşte libertatea celui iubit, ci i-o întăreşte. Cel ce iubeşte vrea să fie iubit în mod liber.

Acceptând în libertate naşterea noastră, a cinstit-o pe aceasta, dar ne-a şi eliberat din lanţurile pe care ea le imprima fiinţei noastre, suflând în firea umană născută din umanitatea noastră libertatea iubirii desăvârşite. Ba mai mult, prin libertatea ce i-a insuflat-o de a lupta contra pornirilor ce o opreau de la iubirea liberă a lui Dumnezeu, sau de a se lăsa abătută de la aceasta de durerile coruperii ce ne vin din această naştere, i-a dat putinţa de creştere duhovnicească. În sfârşit, prin harul şi prin forţa divină cu care a pus în comunicare firea noastră, i-a dat nu numai puterea de a nu păcătui, ci şi pe aceea de a redobândi incoruptibilitatea. Căci viaţa dumnezeiască este incoruptibilă şi comunică incoruptibilitatea. Prin toate acestea, sfântul Maxim respinge pesimismul resemnat al origenismului platonizant, referitor la naşterea şi la viaţa în trup. (n. s. 344, pp. 274-275)

Deci Domnul, vrând să tămăduiască firea de osânda legii, datorită căreia odrăsleşte prin sămânţă asemenea ierbii şi are viaţă prin sânge ca celelalte animale, şi s-o readucă la străvechiul har al nestricăciunii, a venit să o elibereze şi să-i arate clar binele spre care, fiind creată la început, nu s-a mişcat deloc; apoi, să calce răul spre care mişcându-se îndată ce a fost creată, din pricina rătăcirii, şi-a deşertat contrar firii toată puterea ei, şi să lege de Sine puterea poftei ei (al cărei simbol e buricul), care a primit astfel o fermă şi statornică deprindere a fecundităţii în bine; de asemenea, să o spele, adică să o cureţe de petele neştiinţei cu apa vărsată peste ea prin har, şi să o învelească cu scutece, adică să întărească cu Duhul lucrarea ei naturală în direcţia binelui pentru care a fost creată; iar prin aceasta să o facă curată şi incapabilă de putreziciunea patimilor şi, strângând-o în învelişul raţiunilor adevărate din lucruri ca în nişte scutece, să o oprească de la orice revărsare în afara raţiunii ei[1331]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 109, în PSB, vol. 80, pp. 274-275)

„Prin aceasta (Întrupare – n. a.), Domnul şi Dumnezeul nostru a cinstit naşterea noastră întreită, adică modurile generale ale facerii noastre în vederea existenţei, a existenţei bune şi a veşnicei existenţe: pe cea din trupuri, care e una pentru amândouă părţile, adică pentru suflet şi pentru trup, prin faptul că sunt aduse împreună la existenţă, dar e împărţită în două pentru modul deosebit al facerii fiecăruia; aceasta e cea prin care primim existenţa; pe cea din botez, prin care primim îmbelşugat existenţa cea bună; şi pe cea din înviere, prin care suntem preschimbaţi prin har spre existenţa veşnică[1332]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 111, în PSB, vol. 80, p. 278)

„(...) Zice dumnezeieşte sfântul şi marele Dionisie Areopagitul în primul capitol al scrierii *Despre numirile dumnezeieşti*, unde zice despre dumnezeiasca întrupare: *În chip deosebit, din iubirea de oameni, căci S-a făcut părtaş de ale noastre cu adevărat în mod integral într-unul din ipostasurile Lui, readucând la Sine însuşi şi refăcând micimea omenească din care S-a compus (în chip negrăit) Iisus cel simplu; şi Cel etern a luat prelungire temporală şi S-a făcut interior firii noastre Cel ce în chip suprafiinţial e în afara întregii rânduieli a firii*". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea întâi, ep. 13, în PSB, vol. 81, p. 112)

[1331] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unind firea noastră cu firea dumnezeiască în ipostasul Său, Dumnezeu Cuvântul i-a făcut acesteia clară şi atrăgătoare frumuseţea binelui adevărat sau a izvorului existenţei ei, spre care ea trebuie să se mişte, ca să se întărească tot mai mult în existenţă. Puterea ei nu se mai cheltuieşte în preocuparea de ceea ce nu are consistenţă. Firea noastră îşi recâştigă fecunditatea în bine odată ce ea soarbe din izvorul Infinit al binelui. Aflându-se într-un ipostas comun cu firea dumnezeiască, firea omenească e deschisă în Hristos oceanului de viaţă şi de cunoştinţă sau de lumină ce se revarsă în ea prin har din prezenţa dumnezeiască infinită. În Hristos ea e înfăşată în lumea ordonată şi unitară a raţiunilor divine ale lucrurilor, încât nu se poate revărsa în afara lor spre suprafaţa pur sensibilă a lucrurilor. (n. s. 345, p. 275)

[1332] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În această primă naştere neîntinată a Domnului spre existenţă ca om e implicată a doua naştere a Lui, cea prin botez, spre existenţa Lui cea bună pentru Dumnezeu şi a treia naştere, cea a învierii, spre veşnica existenţă bună. Dar prin această naştere a Domnului e constituită şi prima naştere a noastră, precum în ea sunt implicate şi celelalte două naşteri ale noastre împreună cu ale Lui: cea spre existenţa cea bună, prin botez, şi cea spre existenţa veşnică, prin înviere. Existenţa noastră prin naştere devine astfel prin Hristos existenţă veşnică. Astfel, existenţa noastră ca rezultat al naşterii din trupuri nu se anulează, ci e ridicată la existenţa veşnică. Din nou e respins origenismul, dar acum, pe temei hristologic. (n. s. 349, p. 278)

„El Însuşi m-a luat pe mine întreg împreună cu ale mele, ca să-mi dăruiască mie întreg mântuirea[1333], dezlegând tot blestemul păcatului. Căci *ceea ce nu a fost luat a rămas nevindecat şi ceea ce a fost unit cu Dumnezeu, aceea se şi mântuieşte*, cum zice cel cu numele de Teologul[1334]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 8, în PSB, vol. 81, p. 249)

„Căci S-a făcut om fără schimbare şi confundare Cel ce e prin excelenţă de oameni iubitor, nelipsindu-Se de nimic în asumarea celor ale noastre, ca să nu-I lipsească Lui ceva din dărnicia harului, nici nouă ceva din mântuire[1335]. Căci în acest caz n-ar fi dat toată mântuirea firii, deoarece n-ar fi asumat toată firea, ci ar fi micşorat mântuirea în măsura în care n-a asumat firea. *Căci ceea ce n-a fost luat n-a fost vindecat*, zice marele Grigorie.

Căci cum ar fi în noi Dumnezeu Cuvântul cel mai presus de fiinţă, întrupat din Duhul Sfânt şi din Maria Pururea Fecioară şi Maica lui Dumnezeu, prin asumarea trupului care are suflet înţelegător şi raţional, făcându-Se om nou prin fire, înnoind pe omul vechi, dacă nu l-ar fi luat cu totul întreg afară numai de păcat, din care vine învechirea[1336] şi pentru care natura a fost osândită la moartea care ne are pe noi ca hrană, în măsura în care gustăm din păcat ghiftuindu-ne amarnic din neascultare? Şi cum, coborându-Se El, ar fi înviat pe cel căzut, dacă n-ar fi unit cu Sine cu totul întreg după ipostas, afară numai de cădere, din care a provenit zdrobirea şi pedeapsa? De aceea luând suflet înţelegător şi raţional împreună cu trupul de o fire cu el (συμφονοῦς αὐτω σώματος)[1337], adică pe omul întreg, fără de nicio pată şi unindu-l cu Sine după ipostas, Însuşi Dumnezeu Cel mai presus de fire, luând şi voinţa naturală a sufletului, a avut şi voinţa cu totul liberă. Căci dacă, nu fără voinţă călcând porunca, am avut nevoie de vindecarea ei, Însuşi Dumnezeu Cel întrupat vindecând ceea ce e asemenea prin asumarea a ceea ce e asemenea. Iar luând-o pe ea, a luat şi lucrarea ei raţională şi vitală, căci cugetând şi lucrând noi odinioară prin ea aveam nevoie de mântuirea ei. De aceea El a curăţit-o prin zămislire de toată pata, îndumnezeind prin întrupare întreaga noastră fire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 12, în PSB, vol. 81, pp. 260-261)

[1333] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aci se arată sensul transformator, desăvârşitor al mântuirii, nu cel juridic. (n. s. 536, p. 249)

[1334] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Epistola* I către Cledoniu. (n. s. 537, p. 249)

[1335] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă n-a luat ceva din cele omeneşti, ceea ce n-a luat e lipsit de har şi nu mântuieşte. Dacă n-a luat voia noastră, aceasta nu s-a umplut de har şi deci nu se poate mântui nici în noi. Harul care ni se dă vine în toate componentele noastre prin componentele umanităţii Lui. (n. s. 560, p. 260)

[1336] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Păcatul face pe om monoton, îl îngustează în preocuparea de cele trupeşti, în repetiţia aceloraşi plăceri lipsite de noi şi noi orizonturi spirituale. (n. s. 563, p. 261)

[1337] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aci Sf. Maxim numeşte trupul de o fire cu sufletul spre deosebire de afirmarea de mai înainte, că în om sunt *două fiinţe*, sufletul şi trupul. Dar foloseşte expresia nuanţată: *de o împreună fire*. (n. s. 564, p. 261)

Întruparea – efectele Întrupării asupra creaţiei[1338]

„Eu cred că la venirea Domnului Mântuitor, atât Avraam, cât şi Isaac şi Iacov s-au bucurat de mila lui Dumnezeu. Nu se poate crede că acei oameni, care au prevăzut această zi şi care s-au bucurat de ea, să nu fi dobândit nimic din venirea Domnului la ziua naşterii Sale feciorelnice. Ce să mai zicem de patriarhi? Ascultător faţă de autoritatea Sfintei Scripturi, îmi voi lua îndrăzneala să urc şi mai sus şi să spun că prezenţa Domnului Iisus şi întruparea Lui n-au adus bucurie numai pământului, ci şi cerului. Astfel vorbeşte sfântul Pavel: „Prin sângele crucii Sale toate să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri" (Col. 1, 20). Dacă, deci, prezenţa Domnului a fost folositoare pământului şi cerului, de ce să ne fie teamă a spune că venirea Sa a fost folositoare şi patriarhilor[1339], mai ales ca să se împlinească cuvântul: *Să facă milă cu părinţii noştri, aducându-şi aminte de legământul Său cel sfânt, de jurământul cu care S-a jurat către Avraam, părintele nostru (Lc. 1, 73; Evr. 6, 17), ca fiind izbăviţi din mâna vrăjmaşilor să ne dea nouă fără frică să-I slujim* (...)

De obicei oamenii sunt scoşi din mâna vrăjmaşilor lor, dar nu fără să fi simţit frica (Lc. 1, 74). După ce te-ai îngrozit într-o situaţie grea şi apoi eşti eliberat de vrăjmaşi, eşti frumos şi bine eliberat, nu însă fără să fi gustat teama. Venirea Mântuitorului Iisus, însă, ne-a slobozit din mâna vrăjmaşilor noştri fără frică. De altfel, noi nu am cunoscut pe vrăjmaşii noştri şi nu i-am văzut atacându-ne, însă, fără a şti, deodată, noi am fost smulşi din cursele lor şi din laţurile lor. Într-o clipită ne-a învrednicit pe noi să luăm parte la moştenirea sfinţilor (Col. 1, 13), fiind scoşi din mâna vrăjmaşilor noştri fără a simţi frică, pentru a sluji lui Dumnezeu în sfinţenie şi în dreptate, în toate zilele vieţii noastre (Lc. 1, 75)". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca,* Omilia a X-a, III-IV, în PSB, vol. 7, p. 96)

[1338] În Fiul lui Dumnezeu îşi află originea întreaga creaţiune, prin El toate s-au zidit şi în El sunt cuprinse raţiunile tuturor lucrurilor, de aceea în El toate îşi află rostul şi împlinirea. Omul, prin căderea sa în păcat, a pus în primejdie însăşi existenţa cosmosului, deoarece prin cădere s-a desfigurat opera Ziditorului. În Întrupare, Fiul vine şi re-creează creaţia. Hristos va readuna toate într-Însul (Efes. 1, 10). După cum căderea omului a rupt echilibrul, atât în fiinţa acestuia, cât şi în cosmos, tot astfel, Întruparea Fiului va readuce restabilirea armoniei cosmice şi reunificarea întregii creaţii în Hristos. Prin Întruparea şi coborârea Fiului lui Dumnezeu în lumea creată aveau să fie îndreptate urmările căderii. – n. a.

[1339] Notă Pr. T. Bodogae: Textul grecesc formulează şi mai îndrăzneţ această idee spunând: *cercetarea părinţilor s-a făcut prin venirea lui Hristos la noi şi coborârea Lui până la iad*. În acelaşi timp, un comentator bizantin din sec. XIV, Macarie Hrysokefalul, ţine să sublinieze că eliberarea noastră de teamă s-a făcut *pentru toate zilele vieţii noastre*, adică pentru veşnicie. Migne, P. G. 13, 1821-1822. (n. s. 94, p. 96)

Chipul strălucitor şi frumos al Domnului Hristos[1340]

„Hristos străluceşte mai puternic decât soarele. Prin El ochii orbilor îşi recapătă vederea (Is. 42, 18; Lc. 4, 18)". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. XII, 119.3, în PSB, vol. 4, p. 159)

„Or, după părerea generală, chiar dacă Scripturile spun despre Iisus că nu era arătos la chip, totuşi nu spun că El ar fi fost grosolan, cum afirmă Celsus, după cum nici n-avem vreun indiciu că ar fi fost mic de statură. Iată cum se exprimă proorocul Isaia atunci când vesteşte că nu va apărea într-o înfăţişare falnică şi nici de o frumuseţe suprafirească: *Cine va crede ceea ce noi am auzit şi braţul Domnului cui se va descoperi? Crescut-a înaintea Lui ca o odraslă şi ca o rădăcină în pământ uscat; nu avea nici chip, nici frumuseţe, ca să ne uităm la El, şi nici o înfăţişare, ca să ne fie drag. Dispreţuit era şi cel din urmă dintre oameni* (Is. 53, 1-3). Se vede că Celsus a auzit de aceste cuvinte, pentru că le-a crezut favorabile ca să-l poată acuza. În schimb, el n-a dat atenţie şi altor cuvinte, celor din psalmul 44 şi modului în care sunt rostite acolo: *încingându-Te cu sabia Ta, peste coapsa*

[1340] Dacă doctrina sau faptele Mântuitorului sunt atacate de unii, nimeni nu atacă existenţa Sa istorică, căci este apodictică. În vechea Istorie iudaică scrisă la sfârşitul secolului I - Ἰουδαικη Αρχαιολογία, paragrafele 63-64, istoricul Iosif Flaviu vorbeşte despre Iisus Hristos astfel: *Pe timpul acesta apare Iisus, un om înţelept, dacă e să-i spunem om. Căci era făcător de lucruri minunate, învăţător al oamenilor care primesc cu plăcere cele adevărate; şi ce-i drept, pe mulţi iudei, dar şi pe mulţi dintre eleni i-a făcut să-l urmeze. Acesta este Hristosul. Şi pe El, în urma pârei celor dintâi dintre bărbaţii de la noi, Pilat L-a pedepsit cu răstignirea; dar cei ce L-au adorat la început nu au încetat să-L adore; căci li s-a arătat, după trei zile, iarăşi viu, dumnezeieştii profeţi spunând despre El acestea şi alte nenumărate lucruri minunate. Nici chiar acum nu s-a sfârşit cu neamul creştinilor, care se numeşte astfel de la El.* Precizăm că în cartea a XVIII-a, cap. 5, acelaşi Iosif Flaviu vorbeşte în termeni la fel de frumoşi şi despre Sfântul Ioan Botezătorul. Pliniu cel Tânăr relatează despre un *oarecare Hristos* care *a trăit în Ierusalim şi a fost crucificat.* Istoricul Tacit relatează de asemenea despre Hristos şi anume în legătură cu aprinderea Romei de către Nero. Talmudul evreilor prezintă faptele în legătură cu Iisus Hristos în formă deformată, lucru explicabil de altfel, dar nu contestă nicidecum existenţa Lui; cf. Prof. Diac. O. Bucevschi, *Mântuitorul despre Sine,* în *Studii Teologice*, 1956, nr. 7-8, p. 421. La sfârşitul secolului a XVI-lea, într-o bibliotecă din Roma, s-a descoperit scrisoarea lui Lentulus, preşedintele poporului din Ierusalim pe care a adresat-o senatului roman. Printre altele, Lentulus vorbeşte şi de Iisus, zugrăvindu-i înfăţişarea şi arătându-i toate particularităţile care se deosebesc prea puţin de cele ale lui Nichifor, un monah din Constantinopol (veacul al XIV-lea) care ne-a oferit şi el unele date în acest sens. Astfel, Lentulus scrie: *În vremea noastră s-a ivit şi încă trăieşte un om de mare virtute, cu numele Iisus Hristos, numit de ucenicii Săi, Fiul lui Dumnezeu. El a înviat morţii şi a vindecat boalele. Este de statură înaltă şi are un exterior nobil. Înfăţişarea lui este vajnică şi expresivă, aşa că privind la dânsul nu se poate să nu-l iubeşti şi totdeodată să nu te temi de dânsul. Părul său este ondulat şi creţ, puţin mai întunecat decât acolo unde cade pe umeri. El se împarte în două după obiceiul nazarinenilor. Fruntea lui e curată şi netedă, iar faţa, fără nicio pată sau încreţire, dar arde pe ea cea mai dulce rumeneală. Nasul şi gura lui au o frumuseţe perfectă. El are o barbă plină, de aceeaşi culoare castanie ca şi părul, nu lungă, dar despărţită în furculiţă. Ochii îi sunt albaştri şi pare că au lumini diferite în diferite timpuri. E groaznic când mustră şi plin de duioşie când mângâie. Om iubitor şi iubit, vioi, dar necontenit serios. Nu l-a văzut nimeni râzând, dar plângând a fost văzut. Statura lui era dreaptă, iar mâinile, prea frumoase la vedere. Vorbirea lui e uniformă şi interesantă. El este smerit şi blând, şi cel mai minunat din fiii oamenilor*; cf. Pr. Emanuel Copăcianu, *Chipul Domnului nostru Iisus Hristos*, în rev. *Mitropolia Banatului*, Anul XIV (1964), Nr. 4-6, p. 159. Aşa va fi arătat fiul Mariei, dar în acelaşi timp şi Fiul lui Dumnezeu. Aşa ni l-a păstrat tradiţia şi aşa l-au văzut primii săi adoratori. Dumnezeu fiind, *e frumosul desăvârşit, veşnic, invariabil, nenăscut, nemuritor, fără dezvoltare sau micşorare în Sine. Tot ce există vine de la frumos şi bine.* (Pseudo-Dionisie Areopagitul, *Despre numele divine,* 4, P. G. III, col. 705D). – n. a.

Ta, Puternice, cu frumuseţea Ta şi cu strălucirea Ta, încordează-Ţi arcul, propăşeşte şi împărăţeşte (Ps. 44, 4-5).

Să zicem că n-a citit proorocia aceasta sau că a citit-o, dar a fost derutat de cei care o interpretează greşit, ca şi cum psalmistul n-ar fi rostit nicio proorocie la adresa lui Iisus Hristos. Dar, ce-ar spune de acelaşi citat folosit tocmai în Evanghelie, unde însuşi Iisus, după ce *a urcat într-un munte înalt, S-a schimbat la faţă înaintea ucenicilor* (Mt. 17, 4-5) şi S-a înfăţişat în chip măreţ într-un timp când s-au arătat şi *Moise şi Ilie* (Lc. 9, 30), vorbind despre plecarea Lui din lume, aşa cum avea să se Împlinească ea în Ierusalim. Doar zice unul din prooroci: *văzu-tu-L-am şi n-avea nici chip, nici frumuseţe* (Is. 53, 2). Însuşi Celsus înţelege că această proorocie se referă la Iisus, cu toate acestea el rămâne orb când e vorba de tălmăcirea ei, şi nu vede că, cu multe sute de ani înainte de naşterea Sa, tocmai înfăţişarea sub care va veni a fost tema unei proorocii, iar aceasta e o puternică dovadă că acest Iisus, cu toate că nu era prea frumos la arătare, este însuşi Fiul lui Dumnezeu. Întrucât vorbea şi un alt proroc despre farmecul şi despre frumuseţea Lui, Celsus nu vrea să admită că această proorocie se referă la Iisus Hristos. Dacă s-ar putea confirma limpede din Evanghelie că *n-avea nici chip, nici frumuseţe, dispreţuit era şi cel din urma dintre oameni*, atunci ai înţelege că spusele lui Celsus nu sunt luate din profeţi, ci din Evanghelie. Dar, pentru că nici Evangheliile, nici apostolii nu afirmă că Iisus *n-avea nici chip, nici frumuseţe*, iată-l silit să admită, pe faţă, că proorocia s-a realizat totuşi în (Iisus) Hristos, fapt care nu mai îngăduie nici o altă învinuire împotriva lui Iisus[1341]". (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VI-a, cap. LXXV-LXXVI, în PSB, vol. 9, pp. 436-437)

„(…) Materia, care prin firea sa e supusă schimbării, stricăciunii şi transformării, aşa cum vrea Creatorul, şi în stare de a primi orice calitate îi conferă Cel ce a plăsmuit-o, odată e în starea despre care s-a spus că *n-avea nici chip, nici frumuseţe*, iar altădată o atât de măreaţă, de izbitoare şi de încântătoare încât strălucitoarea ei frumuseţe face pe cei trei apostoli, care însoţiseră pe Iisus, să cadă cu faţa la pământ (Mt. 17, 6)". (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VI-a, cap. LXXVII, în PSB, vol. 9, p. 437)

„Diferitele înfăţişări ale persoanei lui Iisus erau legate de firea Logosului dumnezeiesc, căci El nu Se arată mulţimii în acelaşi fel în care S-a arătat celor care au fost în stare să-L urmeze până pe piscul muntelui de care am vorbit. Pentru cei care sunt încă la poala muntelui şi care nu sunt pregătiţi încă să-1 urce, Logosul *nu are nici chip, nici frumuseţe*, întrucât pentru ei înfăţişarea Lui e vrednică de plâns şi mult mai prejos decât L-ar fi putut arăta graiurile omeneşti, pe care unii i-au numit *fii ai oamenilor*. Căci, pe bună dreptate, s-ar putea spune că discursurile filosofilor, care sunt şi ele nişte *fii ai oamenilor*, par mult mai împodobite decât Cuvântul lui Dumnezeu, care a fost propovăduit mulţimilor, cuvânt care într-un fel pare chiar o *nebunie a propovăduirii* (I Cor. 1, 21). Iar din pricina acestei nebunii aparente a propovăduirii, cei ce se opresc în contemplarea lor numai la atâta, zic: *ne-am uitat la El şi nu avea nici chip, nici frumuseţe*. Totuşi, celor care îl urmează şi care au primit putere să-L însoţească, chiar şi pe *muntele cel înalt*, li Se arată într-un chip mai dumnezeiesc". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, cap. LXXVII, în PSB, vol. 9, pp. 437-438)

[1341] Tâlcuirea Pr. T. Bodogae: Iisus a fost totuşi Fiul lui Dumnezeu *Cel prezis* de prooroci, indiferent dacă a fost urât sau frumos. *Contra Celsum* I, 48; II, 64; IV, 16. (n. s. 319, p. 437)

„Nu era minunat numai când făcea minuni, ci chiar când se arăta era plin de farmec. Lucrul acesta a vrut să-l spună profetul prin cuvintele: *Împodobit cu frumuseţea, mai mult decât fiii oamenilor* (Ps. 44, 3); iar când Isaia spune că *n-avea chip, nici frumuseţe* (Is. 43, 2), Isaia spune cuvintele acestea sau pentru că pune în comparaţie frumuseţea Lui omenească cu frumuseţea şi slava nespusă şi negrăită a Dumnezeirii Sale sau pentru că istoriseşte cele ce se vor petrece în timpul patimilor, necinstea suferită în vremea răstignirii şi smerenia arătată în toate împrejurările de-a lungul întregii Sale vieţi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia XXVII, II, în PSB, vol. 23, pp. 345-346)

„După cum pe Munte mulţimile au stat lângă Hristos nu numai când vorbea, ci L-au urmat şi după ce a terminat cuvântarea Sa, tot aşa şi acum; L-au înconjurat nu numai când făcea minuni, ci şi după ce a terminat. Aveau mare folos chiar numai uitându-se la chipul Domnului. Gândeşte-te cât trebuie să fi strălucit chipul Stăpânului nostru obştesc atunci, dacă Moise avea faţa plină de slavă (Ieş. 34, 30), iar Ştefan arăta ca un înger? (Fap. 6, 15) Poate că mulţi s-au aprins acum de dorinţa de a vedea chipul Domnului; dar dacă voim, vom vedea un chip cu mult mai frumos decât cel de atunci. Dacă vom duce viaţa aceasta cu îndrăznire, îl vom primi pe Domnul pe nori, întâmpinându-L într-un trup nemuritor şi nestricăcios (I Tes. 4, 17)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* Omilia XXVII, II, în PSB, vol. 23, p. 346)

Chenoza lui Hristos [1342]

„(...) Rămânem încremeniţi de o admiraţie atât de mare văzând că această fire (firea Fiului lui Dumnezeu – n. a.), cea mai aleasă dintre toate, se leapădă de starea de mărire (Filip. 2, 7), făcându-se om şi vieţuind printre oameni, cum mărturiseşte *harul revărsat pe buzele Lui* şi după mărturia pe care o aduce Tatăl ceresc (Mt. 3, 17), întărită apoi de semne şi minuni nenumărate pe care le-a săvârşit". (Origen, *Despre principii,* Cartea a II-a, I, 6, în PSB, vol. 8, pp. 141-142)

„Cele pe care nu le cuprind oamenii, socotind că sunt cu neputinţă, pe acelea le dovedeşte El ca fiind cu putinţă[1343]; şi cele ce oamenii le batjocoresc, ca necuvenite lui Dumnezeu, pe acelea le face El ca întru totul cuvenite bunătăţii Lui; şi cele pe care oamenii, făcând pe înţelepţii, le iau în râs ca fiind omeneşti, pe acelea le arată dumnezeieşti prin puterea Lui, risipind prin Cruce nălucirea idolilor, cu păruta Lui smerenie şi înduplecându-i pe nevăzute, pe cei ce râd de El şi nu cred, să recunoască

[1342] Chenoza (gr. Κένωσις, ἡ, τό Κένωμα – a se goli, a se umili) este smerirea, umilirea cea de bunăvoie a Fiului lui Dumnezeu care S-a întrupat spre mântuirea oamenilor. Motivul Întrupării este iubirea lui Dumnezeu faţă de om. Această Întrupare a lui Dumnezeu în om a însemnat un act de smerenie. Rostul chenozei Fiului este unul ontologic, de ridicare a firii omeneşti din păcat şi îndumnezeirea ei. Fiul lui Dumnezeu Şi-a împropriat cele omeneşti, afară de păcat, ca să urce firea omenească la cinstea împărătească. – n. a.

[1343] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tocmai în faptul că, întrupându-Se, Cuvântul S-a făcut aşa de mic şi de smerit, El a făcut un lucru pe care nu-l pot face oamenii şi de aceea a dovedit chiar prin smerenia Lui că e Dumnezeu (ca să nu mai vorbim de faptele minunate şi de învierea săvârşite prin trupul Lui). (n. s. 2, p. 90)

dumnezeirea şi puterea Lui[1344]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* Introducere: Unitatea lucrării lui Dumnezeu, I, în PSB, vol. 15, p. 90)

„Da, este un lucru cu totul neobişnuit că Dumnezeul Cel negrăit, Cel netălmăcit, Cel neînţeles, Cel asemenea Tatălui, a primit să vină pe pământ din pântece fecioresc, a primit să Se nască din femeie şi să aibă strămoşi pe David şi pe Avraam. Dar pentru ce spun pe David şi pe Avraam? Lucru plin cu totul de spaimă şi uimire este că a avut strămoşi pe acele femei păcătoase despre care am vorbit mai înainte[1345]. Când auzi acestea, ridică capul sus! Nu te gândi la ceva umilitor. Dimpotrivă, minunează-te că, fiind Fiu al Dumnezeului celui fără de început şi adevărat Fiu, a primit să audă spunându-I-se Fiu al lui David, pentru ca pe tine să te facă fiu al lui Dumnezeu! A primit să Se facă rob Tatălui, pentru ca ţie, robului, să-ţi facă Tată pe Stăpânul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* Omilia II, II, în PSB, vol. 23, p. 29)

„Făcătorul tuturor, Cuvântul lui Dumnezeu Cel Unul-Născut, coborându-Se pe Sine spre deşertare (chenoză), s-a uns de către Tatăl şi s-a făcut ca noi. Şi scopul chenozei (deşertării) a fost să mântuiască pe cei de pe pământ[1346]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a V-a, 1, în PSB, vol. 39, p. 177)

[1344] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Oamenii râd de smerenia lui Hristos şi de crucea suportată de El, ca de nişte lucruri prea omeneşti, deci nedemne de Dumnezeu. Dar chiar în acestea s-a arătat puterea Lui dumnezeiască, pentru că niciun om nu le-ar fi suportat cum le-a suportat El, prin puterea dumnezeiască. De aceea chiar, prin ele i-a atras pe oameni la credinţa în El. (n. s. 3, p. 90)

[1345] Este vorba de femei păcătoase, şi anume de adultere, desfrânate, femei născute din căsătorii nelegitime, femei de alt neam, pagâne ş.a.m.d. Sf. Ioan, în capitolele anterioare oferă şi exemple de astfel de femei: nevasta lui Urie, Tamara, Rahav, Rut etc. – n. a.

[1346] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) cum se poate smeri Fiul lui Dumnezeu făcându-Se om şi încă un om smerit? Dacă Dumnezeu însuşi a făcut pe om să se înalţe prin simţirea de iubire, de milă, iar aceasta înseamnă coborârea smerită la semeni care suferă de pe urma izolării prin mândria nefirească, oare nu e în Dumnezeu însuşi capacitatea de simţire, de milă, de coborâre la cei ce suferă când ajung în mândria păcatului? Şi nu e în această capacitate adevărata superioritate a lui Dumnezeu? Dumnezeu smerindu-Se cu înţelegere, cu milă de oameni, manifestă o mai mare putere decât rămânând nepăsător şi rigid. Căci prin smerenie, milă şi înţelegere îi câştigă. Prin milă devine om adevărat; prin milă se apropie cu adevărat de ei şi ei se apropie de El. Se apropie de ei, arătând mila faţă de ei şi trezind mila lor faţă de El. El flămânzeşte, oboseşte, pătimeşte durerile morţii, arătând mila faţă de oameni şi trezind mila lor. Ne face *fraţiorii* Săi şi El se face *fraţiorul* nostru. Totuşi El e tare în acestea. El le rabdă real, dar le şi biruieşte răbdându-le real, comunicând şi oamenilor această putere. Îmbină paradoxal smerenia cu puterea. Se supune lor şi e mai tare ca ele. Acesta e Dumnezeu făcut om. Fiul lui Dumnezeu se poate face subiectul firii capabilă de suferinţa de pe urma izolării de semeni, dar capabilă şi de milă când biruieşte mândria, şi capabilă să-şi rabde suferinţa biruind-o. Dumnezeu adevărat nu e un Dumnezeu încremenit în superioritatea Lui. În lucrările sau energiile Sale se poate situa în diferite grade şi forme de viaţă, dar toate exprimă tăria neschimbată în bunătate a firii Sale. El se poate face până şi subiectul firii noastre şi a energiilor şi pătimirilor ei, pe care El a făcut-o, pătrunzându-o de lucrările Sale, care închid în ele şi simţirea şi mila. În viaţa internă a Treimii nu e milă, pentru că Persoanele fiind perfect unite prin fire, nu suferă de singurătate. Oamenii sunt făcuţi să înainteze la unitatea deplină şi prin libertatea lor, folosind rău libertatea pot ajunge la suferinţa singurătăţii. Dar Dumnezeu are în iubirea faţă de făpturile Sale conştiente şi virtualitatea milei pentru cazul că ajung la această suferinţă. Iar în milă e putinţa coborârii la cel ce suferă.
Chenoza Sa o mai poate trăi Hristos şi drept, conştiinţă a dependenţei umanităţii Sale de Dumnezeirea Sa. Dar în acelaşi timp El face umanitatea să se bucure de absolutitatea Lui ca Dumnezeu. Dar prin aceasta nu face umanitatea Sa independentă de dumnezeirea Sa. E o ridicare a umanităţii Sale prin coborârea la ea.

„Căci S-a pogorât la smerenie şi S-a arătat ca noi, nu ca să pătimească ceva din ale celor ce s-au obişnuit să facă nedreptăţi, deci nu renunţând să fie Dumnezeu şi Fiu cu adevărat, ci ca să ridice pe cel ce era în stare de rob şi de creatură, adică pe noi, la slava care se află în mod propriu numai la El singur, făcându-ne fii ai lui Dumnezeu. Deci când e pus între noi, fiindcă S-a numit Întâiul Născut, nu-L forţăm să coboare la ceea ce e contrar firii Lui, departe de aceasta. Ci ne ridică mai degrabă El pe noi spre demnitatea cea mai presus de fire[1347]. Căci a declara că firea dumnezeiască şi negrăită a fost forţată sau învinsă de creatură, cum n-ar fi cu totul absurd? Deci făcându-Se ca noi, nu înseamnă că va fi cândva ca noi, ca Unul ce-ar fi lepădat ceea ce-I este propriu, ci noi ne-am ridicat prin El mai presus de noi, depăşind, prin cinstirea din partea Lui, măsura noastră, înălţându-ne spre ceea ce e sus şi deasupra noastră". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuvântul IV, în PSB, vol. 40, pp. 152-153)

„(...) De dragul nostru, n-a ţinut să rămână în demnităţi excelente şi supreme, adică în chipul şi egalitatea Tatălui, ci a ales golirea (chenoza) în trup, cu toate urmările ei normale şi cuvenite, socotind această umilire ca nimic, numai ca să restabilească integritatea noastră, recreând firea de la început în El spre înnoirea vieţii în Duhul[1348]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul V, în PSB, vol. 40, p. 188)

„Dar chenoza (deşertarea, golirea) Îl coboară oarecum la ceea ce suntem noi, deşi nu a fost silit Cel ce este împreună cu Tatăl, Împăratul tuturor, căci n-a fost silit vreodată Unul-Născut împotriva voii[1349], ci mai degrabă prin voia Sa a primit deşertarea din iubire faţă de noi. Fiindcă S-a smerit pe Sine, cu voia, şi nu din vreo necesitate[1350]. Căci s-ar

---

Aici avem un nou paradox: participarea umanităţii Sale la caracterul absolut al ipostasului Său divin, dar neîncetarea ei de a fi umanitate dependentă de El ca ipostasul ei divin. Trupul meu participă la caracterul de subiect al spiritului meu, dar nu încetează de a fi trup, netransformat în spirit. (n. s. 298, p. 177)

[1347] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când Îl numim pe Hristos Întâiul născut, nu-L silim să coboare între noi, ci pe noi să ne ridicăm ca urmaşi ai Lui într-o viaţă în care e Întâiul dintre oameni, la o viaţă mai presus de firea noastră omenească. (n. s. 206, p. 153)

[1348] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îl admirăm pe Fiul lui Dumnezeu pentru că renunţă pentru o vreme la strălucirea Lui supremă, luând chip de rob pentru a umple acest chip al nostru de strălucirea Lui dumnezeiască. Admiraţia aceasta arată că nu putem spune ce e mai mare în Fiul lui Dumnezeu: faptul de-a fi în strălucirea Tatălui Său, sau de-a Se coborî la noi din dragoste pentru noi, pentru a ne înălţa şi pe noi. Poate că trebuie să cugetăm că, această capacitatea de-a Se pogorî la noi, când ne putea ridica la înălţimea Lui, se cuprinde în însăşi înălţimea Lui extremă. Ea nu e înălţime egoistă, ci o înălţime în iubirea externă.
Am spus într-o notă anterioară că a face ceva din nimic este un semn al atotputerniciei lui Dumnezeu. Dar a uni Fiul lui Dumnezeu chipul Tatălui Său, pe care Îl poartă ca născut din fiinţa Lui, cu chipul omului creat de El, duce până la capăt iubirea extremă a lui Dumnezeu faţă de făptura atotputerniciei Sale, iubire arătată şi în crearea acestei făpturi.
Dumnezeul credinţei creştine este într-adevăr Dumnezeul supremei iubiri. El dă un sens pozitiv culminant existenţei. Sensul acesta e formulat în trei învăţături: a) un Dumnezeu al Treimii; b) Un Dumnezeu Creator al lumii; c) Fiul lui Dumnezeu făcut om. Se poate uni cu ei pentru veci, ca şi cu fraţii Săi. Credinţa creştină vede pe Dumnezeu în culmea atotputerniciei şi a iubirii, dar şi valoarea culminantă a omului, creat pentru a fi unit cu Fiul lui Dumnezeu ca şi cu un frate al Său. (n. s. 273, p. 188)

[1349] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu flămânzea de silă Hristos, nu pătimea fără voia Lui. Toate cele omeneşti, mărginirile, le suporta cu voia. Dar şi în aceasta se manifesta puterea Lui dumnezeiască. Suporta cele omeneşti, afară de păcat. (n. s. 1939, p. 1031)

[1350] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă fără voie ar fi devenit om şi ar fi trebuit să suporte cele omeneşti, n-ar fi fost Dumnezeu atotputernic, ci ar fi fost supus, prin cine ştie ce evoluţie, legii trecerii de la cele puternice la

dovedi că S-a întrupat împotriva voii Sale dacă ar fi cineva care-L poate stăpâni şi i-ar porunci să meargă fără voie spre aceasta. Deci S-a smerit pe Sine de bunăvoie pentru noi. Fiindcă altfel nu vom fi niciodată fii după har şi dumnezei, dacă Unul-Născut nu Şi-ar fi însuşit pentru noi şi din pricina noastră smerenia, al cărei chip luându-l şi noi prin împărtăşirea de Duhul, devenim fii ai lui Dumnezeu şi dumnezei[1351]. Deci, când spunem că a unit în oarecare mod omenescul cu Dumnezeirea, să nu te sminteşti, părăsind, cu neînţelegere, minunarea cuvenită măiestriei neasemănate pusă în cuvintele Lui, care păstrează pentru noi caracterul lor dublu, aşa încât să vedem în acelaşi timp pe Dumnezeu şi Omul, Care grăieşte, împletind cu slava firii negrăite smerenia omenităţii, păstrând unirea armonioasă dintre cele două". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, Cap. 9, în PSB, vol. 41, pp. 1031-1032)

„Căci dacă S-a smerit pe Sine, a dispreţuit ruşinea (Evr. 12, 2) şi, făcându-Se om pentru tine, a luat micimea smereniei tale (Filip. 2, 8), mare fiind cinstea Celui ce a primit-o[1352]. Şi mă mir că, auzind că S-a deşertat (fiindcă S-a deşertat pentru noi – Filip. 2, 7), nu te gândeşti la plinătate, ci, privind numai la smerenie, nu înţelegi înălţimea. Căci, cum S-ar fi deşertat, dacă n-ar fi fost desăvârşit ca Dumnezeu? Şi în ce mod S-ar fi deşertat, dacă nu cugeţi la înălţimile firii Lui negrăite?[1353] De aceea, fiind deplin şi atotdesăvârşit, ca Dumnezeu, S-a deşertat pentru tine, pogorându-Se la asemănarea cu tine; şi, fiind înalt, ca Fiu al lui Dumnezeu şi din însăşi fiinţa Tatălui, S-a smerit pe Sine Cel ce S-a coborât din înălţimile slavei dumnezeieşti atât de mult, încât a cunoscut firea (noastră)[1354]". (Sf. Chiril

---

cele slabe. Aceasta e concepţia panteistă, care nu vede o deosebire de fiinţă între Dumnezeu şi lume. Nu se poate să nu fie undeva o libertate unită cu atotputernicia. Fără ea, nimic nu s-ar explica. (n. s. 1940, p. 1032)

[1351] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Smerenia de bună voie a lui Hristos Îl arată ca Dumnezeu adevărat. Căci, dacă ar avea pe cineva superior Lui, s-ar smeri din voia sau rânduiala aceluia. Dar numai prin smerenia Sa de bună voie ne-a dat şi nouă posibilitatea să fim asemenea Lui, adică fii ai lui Dumnezeu după har. Însuşi Fiul lui Dumnezeu S-a făcut ca noi, pentru ca noi să ne putem uni cu El de bunăvoie şi să ne înălţăm la demnitatea Lui. (n. s. 1941, p. 1032)

[1352] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În sine, micimea este un lucru de dispreţuit. Dar când o ia cineva mărit, din iubire pentru cel mic, fapta acestei smeriri din iubire pentru cel mic devine o dovadă a înălţimii celui ce o săvârşeşte, iar când o face chiar Dumnezeu e o adevărată minune. (n. s. 2168, p. 1149)

[1353] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când ni se spune că Fiul lui Dumnezeu *S-a deşertat* făcându-Se om, nu trebuie să uităm plenitudinea în care a rămas. Şi când vedem smerenia acceptată, nu trebuie să uităm înălţimea pe care a păstrat-o. Căci şi golirea Celui ce are plenitudinea e tot un semn al plenitudinii, precum şi smerirea Celui înalt e o dovadă a înălţimii Lui. Numai Cel înalt se poate smeri cu adevărat, arătând chiar în smerenie cât de înalt este. Şi numai Cel ce are plenitudinea are de unde să Se deşerte, fără să o piardă. Acela aduce plenitudinea şi înălţimea Lui într-o formă accesibilă şi cuceritoare la cel spre care Se deşartă şi spre care Se smereşte. (n. s. 2169, p. 1149)

[1354] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu S-a pogorât atât de mult din înălţimea Sa de Dumnezeu, fără a înceta să fie Dumnezeu, încât a putut fi într-un fel simţit şi *văzut,* prin trupul asumat, ca Dumnezeu de către cei ce purtau firea omenească. Desigur că au putut să-L vadă ca Dumnezeu pentru că le-a dat puterea Sa dumnezeiască. Dar şi aceasta este, pe de o parte, o coborâre la capacitatea oamenilor de a folosi puterea Lui, pe de alta, o înălţare a oamenilor. În general, omul nu e făcut pentru a trăi despărţit de Dumnezeu. Numai primind puterile dumnezeieşti se realizează ca om deplin. Dar Dumnezeu L-a făcut pe om aşa. Numai prin Dumnezeu sunt create şi susţinute toate şi numai prin El, sau în unire cu El, se desăvârşesc toate. În toate se arată puterea lui Dumnezeu. Şi numai pentru că are un Fiu Unul-Născut Dumnezeu poate să-Şi arate puterea dumnezeiască, creând lumea şi desăvârşind-o prin El. Altfel, sau n-ar putea ieşi din *închisoarea* dumnezeirii Sale, sau S-ar naşte din El o lume prin emanaţie, sau prin evoluţie, fără voia Lui. În acest caz, nefiind nicăieri o libertate, n-ar fi niciunde o putere reală. Totul s-ar desfăşura automat, ca o putere fără putere. (n. s. 2170, p. 1150)

al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Cap. 1, în PSB, vol. 41, pp. 1149-1150)

„(...) Dumnezeu care a făcut firea, iar când s-a îmbolnăvit de patimi a tămăduit-o cu înţelepciune din iubirea cea către noi. *S-a deşertat pe Sine chip de rob luând* (Filip. 2, 7), unind-o pe aceasta cu Sine după ipostas. Astfel S-a făcut întreg ca noi, din noi, pentru noi, făcându-Se atât de mult om, cât să pară celor necredincioşi că nu e Dumnezeu; dar a rămas totuşi atât de mult Dumnezeu cât poate să cugete raţiunea negrăită, adevărată şi binecredincioasă a celor credincioşi. Şi aceasta a făcut-o ca să surpe lucrurile diavolului şi, redând firii puterile neprihănite, să reînnoiască puterea iubirii prin care oamenii să se unească cu El şi între ei şi să se opună iubirii egoiste, primul păcat şi primul făt al diavolului, care este şi se cunoaşte la rândul ei ca fiind maica patimilor de după ea. Pe aceasta nimicind-o prin iubire, Cel ce S-a dat pe Sine ca dar vrednic de Dumnezeu, a nimicit prin ea şi toată mulţimea de patimi care nu mai au după ea altă temelie sau cauză a existenţei". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea întâi, ep. 2, în PSB, vol. 81, p. 31)

„Să vestim cu binecredincioşie şi taina coborârii neschimbate pentru noi prin trup a Dumnezeului tuturor, mărturisind deodată pe Hristos cu adevărat Dumnezeu şi om: Dumnezeu fiind în mod necauzat pentru Sine[1355], iar om făcându-Se pentru noi mai pe urmă. N-a părăsit ceea ce era pentru ceea ce S-a făcut, căci e neschimbat; nici n-a negat ceea ce S-a făcut pentru ceea ce era, căci era de oameni iubitor. Pentru că numai Lui, Care este propriu-zis, Îi era cu putinţă din belşugul de putere să Se facă fără schimbare în mod neamestecat ceea ce nu era[1356] şi să rămână propriu ceea ce era şi ceea ce S-a făcut". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea întâi, ep. 16, în PSB, vol. 81, pp. 144-145)

„Căci a binevoit să Se facă El Însuşi sămânţa întrupării Sale, ca să Se facă şi om cu adevărat şi să arate, prin zămislirea fără de sămânţă şi prin naşterea nestricăcioasă şi firea

---

[1355] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos ca Dumnezeu e necauzat şi pentru Sine. Căci naşterea din Tatăl nu înseamnă că e cauza, ca toate cele create din nimic de o putere superioară lor. El e împreună cu Tatăl din veci. Tatăl nu a fost niciodată fără Fiul. Fiul ţine de Tatăl. Existenţa din veci a Tatălui înseamnă existenţa din veci a Fiului. Este existenţa plenară ca iubire fecundă, care nu poate fi decât a unei Persoane pentru altă Persoană. Întrucât existenţa n-a început vreodată, existenţa din veci nu poate fi decât desăvârşită, plenară. Şi această existenţă e una cu iubirea fecundă. Iar iubirea e a unei Persoane faţă de altă persoană. Unde nu este iubire, existenţa se veştejeşte. Deci existenţa cea fără început e existenţa personală treimică.
Omul ca şi creatură există pentru Dumnezeu. Dumnezeu e prin Sine şi pentru Sine. Nu e nici o cauză şi nici un scop în afară de Dumnezeu, pentru care ar exista El. El nu-Şi are existenţa din altceva şi nu există ca mijloc pentru altceva nici ca să-Şi ajungă desăvârşirea înaintând spre altceva. El are în Sine desăvârşirea actualizată ca existenţă deplin iubitoare. (n. s. 303, p. 144)

[1356] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul prin care toate s-au făcut, făcându-Se om fără să Se schimbe. Îşi arată chiar în chenoză belşugul Său de putere. A Se putea coborî, arătând mărimea puterii Sale, e tot un semn de putere. El S-a făcut om pentru noi pe urmă, nu pentru că avea nevoie de noi. În acest caz ar fi trebuit să fie om din veci. S-a făcut om nu pentru nevoia Lui, ci a noastră. El a putut exista şi fără a Se face om. Deci S-a făcut om din iubire. El S-a micşorat (a acceptat chenoza) din iubire. Aceasta este o altă formă a înălţimii Lui spirituale. El Se micşorează pentru cei mici, ca ei să poată suporta apropierea Lui, ca să simtă iubirea Lui, deci şi ca să se poată înălţa prin ea. Chenoza e o relaţie benevolă a lui Dumnezeu cu cei mai mici decât El, care, fiind creaţi într-o altă formă de existenţă, nu pot fi ca El prin fire, dar pot fi înălţaţi la nesfârşit în El. Chenoza e o micşorare a lui Dumnezeu în cadrul măririi Lui. E forma iubitoare faţă de cei mici a măririi Lui. Ea arată libertatea lui Dumnezeu în formele măririi Sale. Şi aceasta se vede în faptul că, făcându-Se om, n-a încetat să fie Dumnezeu. (n. s. 304, p. 145)

înnoită, dar nepătimind prin înnoire nicio micşorare. Căci taina aceasta a fost o coborâre (chenoză) de bună voie a lui Dumnezeu la oameni pentru bunătatea Lui. Dar această coborâre de bună voie prin trup n-a fost o cădere a Dumnezeirii (din dumnezeire). Căci a rămas ceea ce era, deşi S-a făcut ceea ce nu era. Căci era neschimbabil. Şi a păstrat ceea ce S-a făcut, rămânând însă ceea ce era. Fiindcă era de oameni iubitor[1357]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea întâi, ep. 19, în PSB, vol. 81, pp. 153-154)

Naşterea din Fecioară

„Dumnezeul nostru Iisus a fost zămislit de Maria, după rânduiala lui Dumnezeu, *din sămânţa lui David* (In. 7, 42; Rom. 1, 3; 2 Tim. 2, 8) şi din Duhul Sfânt". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (Sf. Ignatie, Către efeseni), cap. XVIII, 2, în PSB, vol. 1, p. 196)

„Celsus nu ştie ce însemnătate avea naşterea feciorelnică şi curată, fără de nicio stricăciune, a acelui trup care avea să slujească la mântuirea oamenilor. Celsus crede ca firea dumnezeiască a fost coborâtă în întinare şi zice că a fost pângărită când a intrat în trup de femeie, până să i se croiască un trup propriu, sau atunci când firea dumnezeiască a luat asupră-şi un trup. Celsus se aseamănă cu cei ce cred că razele soarelui se întinează în noroiul şi în corpurile puturoase prin care trec, şi nu rămân curate dacă le întâlnesc". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, cap. LXXIII, în PSB, vol. 9, p. 434)

„Pricina hotărârii de a coborî stă – aşa cum cu mult înainte o şi spuseseră proorocii – în purtarea de grijă faţă de toate; la urma urmei este firesc ca un creator să se îngrijească de creaţia lui. Dar, de vreme ce urma ca El să ia înfăţişarea trupească şi creată şi să zăbovească un timp pe pământ (aşa cum o cereau lucrurile), şi-a rânduit o naştere zămislită fără căsnicie, adică în afara împreunării nupţiale: o naştere dintr-o fecioară sfântă (fiind Maica Domnului fecioară). Aşa şi-a făcut fiinţa aceasta dumnezeiască intrarea în timp; aşa a devenit vizibilă esenţa cea spirituală; aşa a putut lumina cea netrupească să devină trup". (Constantin cel Mare, *Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea Sfinţilor* apud Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cartea a V-a, 11.9., în PSB, vol. 14, p. 268)

„Naşterea Lui, însă, e superioară naşterii noastre, pentru că s-a născut fără căsătorie. *Naşterea este o naştere omenească*, îi spune îngerul Fecioarei, *pentru că ai să ai în pântece; dar naşterea aceasta este mai cinstită decât o naştere omenească, pentru că se face fără împreunare. Îţi spun asta ca să cunoşti în ce se aseamănă şi în ce se deosebeşte naşterea ta de celelalte naşteri.*

Uită-te cu câtă înţelepciune au fost făcute toate! Superioritatea naşterii Fecioarei n-a dus la pierderea asemănării şi înrudirii cu celelalte naşteri, dar nici asemănarea n-a pus în umbră superioritatea, ci prin fapte s-a arătat şi una şi alta. Pe de o parte, se aseamănă întru

[1357] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cum S-ar fi arătat de oameni iubitor, dacă ar fi topit umanitatea pe care a asumat-o, sau n-ar fi rămas ca Dumnezeu izvorul vieţii nemuritoare pentru aceasta? În panteismul monofizit nu poate exista iubire reală de oameni. Valorile cele cu adevărat mângâietoare ale umanităţii nu pot exista decât în relaţia dintre un Dumnezeu personal şi omul ca persoană. Panteismul face iluzorii toate valorile care-l însufleţesc pe om şi dau sens existenţei. Prin această expunere Sf. Maxim afirmă deplinătatea firii omeneşti, contrar *hotărârii* lui Sergie pe care pare s-o aprobe în rândurile dinainte. (n. s. 320, p. 154)

totul cu naşterea noastră, iar pe de altă parte, se deosebeşte întru totul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XLIX, II, în PSB, vol. 22, p. 170)

„Nu merge (…) mai departe cu iscoditul! Nu căuta mai mult decât spun cuvintele evanghelistului! Nu te întreba: cum a lucrat Duhul Cel Sfânt această zămislire din Fecioară? Dacă nu ne putem explica chipul în care se plăsmuieşte copilul când se naşte în chip firesc, cum putem să ne explicăm, oare, o naştere săvârşită prin minunea Sfântului Duh? Ca să nu mai hărţuieşti pe evanghelist, ca să nu te mai necăjeşti punând mereu aceste întrebări, scapă de orice nedumerire spunând: Dumnezeu a făcut minunea! Chiar evanghelistul spune aşa: *Nu ştiu nimic mai mult; atât ştiu, că ceea ce s-a făcut, s-a făcut de la Duhul Sfânt.*

Să se ruşineze dar cei care caută să pătrundă cu mintea lor naşterea cea de sus a Fiului! Dacă nimeni nu poate explica naşterea aceasta în timp din Fecioară, naştere cu nenumăraţi martori, prezisă cu atâţia ani înainte, văzută şi pipăită, cât de mare trebuie să fie nebunia acelora care iscodesc şi încearcă să pătrundă cu mintea naşterea cea nespusă a Fiului din Tatăl? Nici arhanghelul Gavriil, nici Matei n-au putut sa spună ceva mai mult, ci atât doar că S-a născut de la Duhul Sfânt; dar cum de la Duhul şi în ce chip, niciunul din ei nu ne-a explicat. Nici nu era cu putinţă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* Omilia IV, III, în PSB, vol. 23, p. 50)

„Se cădea să fie netulburat pântecele acela în care a păşit Creatorul universului! Se cădea să fie lipsit de orice frământare sufletească sufletul care a fost învrednicit să slujească unor taine atât de mari! Aceasta este pricina pentru care îngerul o vesteşte pe Fecioară înainte de zămislire, iar pe Iosif, atunci când avea să nască". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* Omilia IV, V, în PSB, vol. 23, p. 54)

„Apoi magii nu numai că I s-au închinat, ci, deschizând vistieriile lor, I-au adus daruri; şi daruri nu ca unui om, ci ca unui Dumnezeu. Că tămâia şi smirna sunt simboluri ale lui Dumnezeu. Ce i-a făcut, dar, pe magi să se închine Lui?

- Aceea ce i-a făcut să plece din ţara lor şi să facă un drum atât de lung, anume: steaua şi lumina pusă de Dumnezeu în sufletul lor; ele i-au călăuzit treptat spre o cunoaştere mai desăvârşită a lucrurilor. De n-ar fi fost asta, nici nu I-ar fi arătat Pruncului o cinste atât de mare, când toate cele din jurul Lui erau sărăcăcioase. Nimic din cele văzute de ei nu era strălucitor şi mare, ci o iesle, o colibă şi o Mamă săracă, ca să vezi descoperită filozofia magilor, ca să cunoşti că n-au venit la El ca la simplu om, ci ca la Dumnezeu şi binefăcător. De aceea nu i-a smintit nimic din cele văzute, ci I s-au închinat şi I-au adus daruri, lipsite de toată greutatea legii iudaice; că nu I-au jertfit oi şi viţei, ci daruri care erau aproape de filozofia Bisericii noastre, adică: credinţă, ascultare şi dragoste". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* Omilia VIII, I, în PSB, vol. 23, p. 101)

„Căci din toate miliardele de oameni de până acum şi până ce va continua să curgă, prin naştere, firea celor ce vor veni, numai Acesta a venit în viaţa aceasta printr-un nou fel de naştere. Iar El nu a coborât firea ca să se nască, ci i-a slujit (…). Căci venind în viaţă prin trup şi sânge, El singur S-a născut din curăţia feciorească.

Zămislirea Lui a fost fără însoţire, iar naşterea, fără întinăciune şi fără durere. Cămară de nuntă i-a fost puterea Celui prea înalt, care a umbrit ca un nor fecioria; torţa de

nuntă, lumina Sfântului Duh; patul, nepătimirea; şi nunta, nestricăciunea. Deci bine este numit Cel ce S-a născut din aceasta *ales din zeci de mii* (…), ceea ce înseamnă că nu e din patul durerii. Căci numai naşterea Lui nu e naşterea întru durere, precum zămislirea e fără nuntă. Pentru că numirile de feciorie şi naştere întru durere nu se pot întâlni la una şi aceeaşi[1358]. Ci, precum ni s-a dat Fiu fără Tată, aşa ni s-a născut şi prunc fără naştere şi durere. Căci precum n-a cunoscut Fecioara cum a luat fiinţă în trupul ei trupul purtător de Dumnezeu, aşa n-a simţit naşterea. Încă proorocul a mărturisit naşterea fără dureri. Căci zice Isaia: *Înainte de a veni durerile naşterii, a scăpat şi a născut fecior* (Is. 66, 7). De aceea a fost deosebit şi străin în amândouă privinţele de rânduiala firii, întrucât nici n-a început din plăcere, nici n-a ieşit la lumină prin dureri[1359].

Şi aceasta se petrece, printr-o urmare firească, într-un chip cu totul cuvenit. Căci odată ce aceea care a introdus prin păcat moartea în fire a fost osândită să nască în întristări şi dureri, trebuia desigur ca Maica Vieţii să înceapă purtarea pruncului din bucurie, şi să ducă la capăt naşterea prin bucurie[1360]. Căci zice arhanghelul către ea: *Bucură-te cea cu dar hărăzită.* (Lc. 1, 28), alungând prin cuvânt întristarea cea întipărită la începutul naşterii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia XIII, în PSB, vol. 29, pp. 293-294)

„Omul se naşte din împreunare firească între bărbat şi femeie, iar după moarte trece în stricăciune. Dacă aceleaşi lucruri le-ar spune învăţătura noastră şi despre Hristos, atunci ai avea tot dreptul să refuzi a socoti drept Dumnezeu pe Acela pe care mărturia noastră îl aşază în rândul firii. Dacă însă, dimpotrivă, auzi că şi El s-a născut, dar atât felul cum a fost zămislit, cât şi modul cum S-a născut trec dincolo de rânduielile obişnuite în natură şi de părtăşia cu ea – ambele fiind cu totul străine de schimbările care duc la stricăciune – în acest caz necredinţa ta va trebui în mod logic şi consecvent să facă loc credinţei, afirmând că El n-a fost un om de genul celorlalţi oameni care se nasc în chip firesc.

Or, dacă nu crezi că dacă a fost un astfel de om, atunci trebuie în mod necesar să crezi că era Dumnezeu. Cel ce a istorisit naşterea lui Hristos, acela a adăugat şi faptul că

[1358] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unde se zămisleşte întru feciorie, deci fără împreunarea între bărbat şi femeie, care strică fecioria, nu e nici naşterea întru durere. Precum zămislirea se face sub puterea Duhului, care copleşeşte carnea şi legea firii, aşa şi naşterea se face prin aceeaşi putere a Duhului, care copleşeşte legea firii potrivit căreia naşterea e însoţită de durere. Dacă însuşi duhul din noi poate copleşi până la un grad, prin întărirea dată de el, anumite procese şi simţiri ale trupului, cu atât mai mult o poate face aceasta Duhul dumnezeiesc cel atotputernic, Care întăreşte şi duhul nostru, ridicându-l peste nivelul cel mai înalt al celor ce-i sunt lui cu putinţă. Duhul dumnezeiesc de-viaţă-făcător a putut actualiza în sămânţa femeii virtualitatea bărbătească din ea, dat fiind că femeia poartă în ea virtualitatea bărbatului şi bărbatul, pe a femeii, fapt care se arată într-un alt fel şi în apariţia Evei din Adam, la început. (n. s. 268, p. 294)

[1359] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iisus, neprovenind din plăcere, în trupul Lui nu s-a imprimat pornirea spre plăcere, de aceea, suportând durerea fără a alerga în braţele plăcerii, a învins cu tărie durerea. Trupul e supus tendinţei spre plăcere şi e biruit de durere pentru că acestea sunt ca nişte spasme ale cărnii în care s-a dezvoltat o sensibilitate exagerată, prin faptul că s-a slăbit puterea duhului (sufletului) asupra lui, în urma ieşirii din legătura strânsă cu Duhul dumnezeiesc. (n. s. 269, p. 294)

[1360] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Eva, prin păcatul ruperii de Dumnezeu şi a slăbirii duhului ei, a pricinuit întărirea senzaţiilor trupeşti în fire, deci tendinţa spre plăcere şi frica de durerea sporită ce se naşte din plăcere, era firesc ca Maria, care n-a căutat plăcerea împreunării cu bărbatul, ci a întărit în ea bucuria spirituală a unirii cu Dumnezeu, să fie ferită şi de durere în naşterea ca om a Fiului Dumnezeiesc. (n. s. 270, p. 294)

naşterea Lui s-a făcut dintr-o fecioară (Mt. 1, 16, 23)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 13, în PSB, vol. 30, pp. 308-309)

„Dar din Sfânta fecioară s-a născut trupul dumnezeiesc, plăsmuit negrăit în Sfânta Fecioară, neţinând seama de legile firii. Căci n-a avut lipsă de o aducere în fiinţă prin sămânţă întâiul născut dintre sfinţi, începătura celor ce au primit naşterea a doua din Dumnezeu prin Duhul, despre care s-a spus limpede: *Care nu din sânge, nici din voia trupului, ci din Dumnezeu s-au născut* (In. 1, 13). Deci a scăpat de osânda legii Sfânta Fecioară, nefiind însămânţată nicidecum, ci zămislind Pruncul dumnezeiesc prin lucrarea Sfântului Duh[1361]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a XV-a, în PSB, vol. 38, pp. 539-540)

„(...) Să înţelegi şi cele despre hainele Lui. Ele s-au împărţit în patru părţi, dar cămaşa a rămas nesfâşiată. Şi nu se va greşi cu nimic, adăugându-se că, dacă cineva a luat cămaşa ţesută de sus ca un întreg nesfâşiat, în înţelesul ei mai înalt se indică Sfântul Trup al lui Hristos, pentru alcătuirea lui unitară, fără unirea şi contribuţia bărbatului şi femeii, fiind ţesut în forma cuvenită prin lucrarea şi puterea de sus a Duhului[1362]. Aceste explicaţii nu aduc nicio pagubă credinţei, ci descoperă înţelesul cel de folos, care nu trebuie respins, ci mai degrabă primit ca fiind cea mai bună descoperire a minţii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1124)

„(...) Luând El trupul din Neprihănita fecioară ca dintr-un pământ nespurcat, iar de la Sine sădind viaţa, pe care Scriptura o socoteşte suflet mintal şi chip al lui Dumnezeu, a făcut omenitatea Sa, sau S-a făcut pe Sine însuşi de bunăvoie om pentru noi în chip neschimbat, prin primirea trupului însufleţit mintal şi raţional, ca Atotputernicul[1363]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 111, în PSB, vol. 80, pp. 277-278)

„Deodată cu zămislirea, care nu trebuie cugetată nicio clipă ca anterioară, Domnul a primit şi Duhul de-viaţă-făcător, adică insuflarea ce ţine de omenitatea Lui, sau sufletul mintal, împreună cu trupul cel din Neprihănita Fecioară, şi nu după zămislire[1364]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 111, în PSB, vol. 80, p. 278)

[1361] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Naşterea Domnului nu din legea sângelui, ci din puterea Duhului care copleşeşte legea sângelui, o vede Sf. Chiril ca temelie a naşterii noastre celei de-a doua de la Sfântul Duh, naştere de care avem nevoie pentru viaţa noastră cea nouă. Dacă Fiul lui Dumnezeu nu S-ar fi născut de la Duhul Sfânt, nu S-ar fi inaugurat această nouă naştere a oamenilor prin naşterea Lui. Din Cel născut fără de sămânţă, prin Duhul Sfânt, lucrează Duhul Sfânt ca să ne naştem şi noi a doua oară nu din sânge, ci din Duhul Sfânt. (n. s. 586, p. 540)

[1362] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E o remarcabilă înţelegere a cămăşii necusute din părţi a lui Hristos, ci ţesută ca un întreg, de sus, ca o reprezentare a trupului Său, care nu s-a urzit din contribuţia bărbatului şi femeii, ci a ieşit ca om întreg, de sus, prin lucrarea Sfântului Duh. (n. s. 2127, p. 1124)

[1363] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Domnul Iisus Hristos Se constituie ca om pe de o parte după oarecare asemănare cu Adam, deşi e şi născut după o oarecare asemănare cu noi, pe de alta, e făcut altfel decât Adam şi altfel decât noi. El a adus neîntinarea într-un trup luat din trup omenesc ca al nostru, care a fost sălaş corespunzător pentru sufletul Lui neîntinat creat prin insuflare dumnezeiască. (n. s. 348, p. 278)

[1364] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim ţine să facă evident că nici la Domnul, nici la ceilalţi oameni nu se admite o separare în aducerea la existenţă a sufletului şi a trupului. Numai prin cugetare se poate distinge între aducerea la existenţă a sufletului prin insuflare de către Dumnezeu şi a trupului, din alt trup, în cazul

lui Hristos, şi din alte trupuri, în cazul nostru, sau din pământ, în cazul lui Adam. Sunt două acte concomitente, indisolubil legate între ele, sau o pereche de acte neseparate având ca rezultat persoana umană, ca unitate desăvârşită. Sfântul Maxim a ţinut să dea aceste două explicări pentru că unii considerau că în vorbirea sfântului Grigorie s-ar indica o a patra naştere, care ar putea implica o preexistenţă a sufletului.

Sfântul Maxim, deşi distinge actul dumnezeiesc, prin care aduce sufletul la existenţă, de actul naşterii trupului din trup, le uneşte nu numai prin concomitenţa lor, ci şi prin referirea unuia la altul şi prin faptul că ele concură în a aduce la existenţa reală o persoană umană conformă unei raţiuni unitare a ei în Dumnezeu. De aceea credem că putem merge mai departe în accentuarea unităţii duale a actului prin care e adusă la existenţă o persoană omenească. O face de altfel aceasta însuşi sfântul Maxim. De fapt, trupul omenesc, care se naşte din trupuri, nu e numai o entitate biologică, ci e o raţionalitate organizată, inarticulată chiar de la începutul formării într-o cunoscătoare sau într-un suflet conştient (rezultatele ştiinţei ne-au dovedit că însăşi materia e o raţionalitate plasticizată). Actul de zămislire a omului nou nu e numai zămislirea unui trup de către două trupuri de sex contrar, ci actul de zămislire a unui trup insuflat cu suflet raţional, deci a unei persoane umane integrale. N-am spune că prin aceasta ne declarăm aderenţii traducianismului, după care sufletul vine din sufletul părinţilor, respingând creaţionismul. E în actul de zămislire a unui om nou o misterioasă împreună-lucrare a lui Dumnezeu şi a părinţilor şi poate şi o implicare, în parte, a sufletelor urmaşilor (sau a raţiunilor lor) în cele ale înaintaşilor, care ar corespunde unei implicări a raţiunilor lor în raţiunea generală a speciei umane, în Raţiunea supremă, actualizându-se ca persoane concrete prin colaborarea între părinţi şi Dumnezeu. Simţualitatea excesivă care s-a introdus în actul zămislirii noului om nu a făcut pe Dumnezeu să-Şi retragă colaborarea la această zămislire, căci în acest caz ea nu s-ar produce.

Aceasta ne dă putinţa să admitem că în eventualitatea necăderii lui Adam şi a Evei în păcat, zămislirea copiilor s-ar fi produs nu în afara unirii lor trupeşti, ci printr-o covârşire a senzualităţii trupeşti de o sensibilitate a dragostei spirituale sau de înfrânarea ei prin raţiunea sau prin mintea părinţilor (prin spiritul lor) trăitoare într-o accentuată intuire a lui Dumnezeu şi a gustării bunătăţilor spirituale aflate în El. Pentru că după căderea în păcat zămislirea unui nou om nu se putea înfăptui decât în condiţia excesivei sensibilităţi carnale, Dumnezeu Cuvântul Şi-a zămislit trupul prin evitarea unirii între două trupuri, ceea ce a asociat zămislirea Lui cu o trăire spirituală curată a Fecioarei, produsă de lucrarea covârşitoare a Duhului Sfânt. Dumnezeu-Cuvântul, Raţiunea supremă, a întărit raţiunea Fecioarei ca să frâneze sensibilitatea ei trupească şi a deschis mintea (spiritul) ei pentru sesizarea prezenţei şi lucrării lui Dumnezeu, întărind şi raţiunea umanităţii pe care Şi-o forma Fiul lui Dumnezeu. Aceasta a apropiat de facerea lui Adam zămislirea Lui ca om, care s-a produs printr-o formare a unui trup fără mijlocirea altui sau altor trupuri, dar a unui trup care se forma de la început ca un trup insuflat cu un suflet raţional, unit cu Dumnezeu prin harul Duhului Sfânt. Căci dacă rămânem la ideea Părinţilor despre concomitenţa creării sufletului şi trupului, nu trebuie să se admită o distanţă între crearea trupului şi a sufletului înzestrat cu un anumit har dumnezeiesc.

Distanţa dintre crearea trupului şi a sufletului e afirmată la facerea fiecărui om, pentru a distinge prin gândire între ceea ce are omul din materie şi ceea ce dă Dumnezeu în mod direct (insuflarea sufletului unit cu un anumit har). Omul a fost creat ca un întreg. Trupul lui are de la început în el suflet şi un anumit har, prin care e deschis unui alt orizont, mai precis, comuniunii cu Dumnezeu, nefiind închis în natură ca animalul. Insuflarea chipului dumnezeiesc în Adam reprezintă această deschidere a omului spre Dumnezeu prin suflet şi o anumită legătură cu Dumnezeu, prin raţiunea care tinde la o cunoaştere infinită, până la totul absolut, şi prin virtuţi, până la binele la fel de infinit al comuniunii cu Dumnezeu.

Naşterea de după cădere, în care sensibilitatea trupurilor ce se unesc s-a accentuat puternic, a covârşit mult deschiderea oamenilor născători şi născuţi spre orizontul spiritual, închizând în mare măsură venirea la existenţă a urmaşilor în procesul unor legi ale naturii, în care actul lui Dumnezeu părea acoperit. Dar nu a putut fi cu totul acoperit. Omul continuă a se naşte nu numai cu trup, ci şi cu suflet şi într-o anumită legătură cu Dumnezeu, deci deschis spre orizontul spiritual infinit. În zămislirea şi naşterea lui Hristos legea naturii e dezlegată sau deschisă iarăşi în mod mai direct actului creator al lui Dumnezeu. Dar contribuţia naturii umane nu e eliminată total. La ceilalţi oameni care se alipesc lui Hristos, actul lui Dumnezeu, prin care omul e ajutat ca să se deschidă liber planului dumnezeiesc sau comuniunii cu Dumnezeu în mod deplin, se înfăptuieşte în botez, căruia S-a supus şi Hristos, născut cu unele strâmtorări ale trupului ca om. (n. s. 350, pp. 278-280)

„Săvârşind taina cu adevărat atotnouă, pentru care şi prin care au fost acelea, cea a întrupării Sale pentru noi, a înnoit firea în ce priveşte modul, dar nu raţiunea, luând trupul prin mijlocirea sufletului mintal, zămislindu-Se negrăit fără de sămânţă şi născându-Se fără stricăciune cu adevărat, ca om adevărat, având suflet mintal cu trup de la însăşi zămislirea cea negrăită[1365]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 114, în PSB, vol. 80, p. 293)

„(Umanul din Mântuitorul – n. a.) a fost luat din fiinţa noastră prin asumarea negrăită din sângele Prea Sfintei şi Neprihănitei Născătoare de Dumnezeu, cu care unindu-Se Cuvântul lui Dumnezeu ca o sămânţă, S-a făcut trup, neieşind din faptul de a fi Dumnezeu după fiinţă. Şi S-a făcut om desăvârşit ca noi, afară numai de păcat". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Către Prea Cuviosul presbiter Gheorghe, 3, în PSB, vol. 81, p. 209)

„(...) Omenescul Lui se deosebeşte de al nostru nu pentru raţiunea firii, ci pentru modul nou al naşterii, fiind Acelaşi ca noi, dar nu Acelaşi după naşterea fără sămânţă, deoarece nu e umanitatea simplă, ci cu adevărat a Celui ce S-a făcut om pentru noi[1366]. Deci şi capacitatea Lui de a voi era adevărat naturală ca a noastră, dar era întipărită totodată dumnezeieşte într-un chip mai presus de noi. Căci e vădit că naşterea fără de sămânţă şi cea prin sămânţă nu taie firea (a Lui de a noastră), ci ele sunt deosebiri păstrând

[1365] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate faptele din Vechiul Testament prin care Dumnezeu S-a manifestat intervenind în natură printr-un mod mai presus de modurile ce decurgeau din posibilităţile ei naturale, tăind sau deschizând astfel o cale nouă pentru creaţie, fără să o ştirbească, spre a o conduce la împlinirea adevărată, au culminat în întruparea Fiului lui Dumnezeu conform acestui mod nou. Precum acele acte antecedente întrupării au arătat posibilitatea firii şi a lui Dumnezeu pentru actul culminant al acestui mod, tot aşa acest act culminant a pus începutul pentru învierea printr-un astfel de mod a întregii firi omeneşti şi, cu ea, a întregii creaţii. Întruparea lui Hristos a fost deschiderea unei căi noi (καινοτομία) pentru întreaga creaţie, a căii de îndumnezeire a ei, a căii de ridicare a ei la nivelul de subiect şi de mediu al energiilor divine necreate. (n. s. 368, p. 293)

[1366] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim deosebeşte între raţiunea celor create şi mai ales a naturii umane şi modul de folosire a ei de către om, care poate fi foarte variată, dar fără să iasă din raţiunea lor. În aceasta se arată că Dumnezeu a făcut toate după raţiune sau cu o structură statornică, dar a lăsat loc libertăţii umane în folosirea acestei raţiuni. Astfel, firea omenească şi lumea întreagă are un caracter flexibil, fiind făcută pentru creşterea spirituală a omului şi pentru manifestarea atenţiei dintre oameni în utilizarea lor. De ce n-am spune atunci că omul şi lumea nu sunt opera unui Creator liber şi El, Care urmăreşte creşterea omului în raporturile dintre el şi semenii săi şi cu cosmosul şi cu Sine Însuşi?
Dar pe lângă modurile care stau în puterea omului de a le folosi liber, s-a arătat şi un mod care nu depinde de om, ci şi l-a rezervat Dumnezeu. E modul naşterii fără de sămânţă a Fiului lui Dumnezeu ca om şi dintr-o Fecioară deschisă spiritului total lui Dumnezeu mai tare şi ea într-un anumit grad decât legile firii. Aci umanitatea nu s-a mai format conform legii generale întărită după căderea în păcat, ci într-un mod mai presus de ea. Căci în acest caz Dumnezeu Însuşi S-a făcut om şi El nu Se putea supune modului naşterii ca om prin sămânţă bărbătească, adică legii înstăpânite în fire. Cum s-ar fi arătat în acest caz că omul ce s-a născut acum e totodată Dumnezeu, stăpânul legilor? Aci se arată o supremă libertate faţă de legi. Totuşi Cel ce Se naşte e în acelaşi timp şi om adevărat, format din sângele umanităţii existente, pentru a putea folosi cu libertate supremă legile cărora e supus omul prin slăbiciunile sale şi cărora în parte e supus şi El, pe de o parte, supunându-Se lor, pe de alta, biruindu-le. Această libertate supremă îşi are originea în libertatea faţă de legi, manifestată în conceperea Sa. Fără Hristos, umanitatea ar fi rămas închisă în legile lumii, cu toată relativa libertate a ei faţă de ele, în care se arată că e făcută pentru biruirea lor deplină. (n. s. 447, p. 210)

aceleaşi firi, precum şi nenaşterea şi naşterea[1367]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Către Prea Cuviosul presbiter Gheorghe, 3, în PSB, vol. 81, p. 210)

Despre steaua care s-a arătat la naşterea Pruncului Iisus

„Haide să dezlegăm problemele puse de cuvintele Evangheliei, începând cu dezlegarea problemelor puse de steaua de la naştere. Dacă vom afla ce stea a fost, de unde a fost, dacă a fost o stea din multele stele sau alta decât celelalte, dacă a fost o stea adevărată sau numai una aparentă, atunci vom înţelege cu uşurinţă şi pe toate celelalte.

– De unde vom căpăta răspuns la aceste întrebări?

– Chiar din cele scrise în Evanghelie. Că n-a fost una din stelele cele multe, dar, mai bine spus, după părerea mea, n-a fost nici stea, ci o putere nevăzută, care a luat chip de stea, se vede în primul loc din mersul ei. Nu este, nu este vreo stea care să meargă pe cer cum a mers steaua aceasta; noi vedem că şi soarele şi luna şi toate celelalte stele merg de la răsărit la apus; steaua aceasta, însă, mergea de la miazănoapte la miazăzi, că aşa se află Palestina faţă de Persia. În al doilea loc, şi din timpul în care s-a arătat putem vedea că steaua aceasta n-a fost una din multele stele. Nu se vedea noaptea, ci ziua nămiaza mare pe când strălucea soarele; putere pe care n-o au nici stelele, nici luna; că luna depăşeşte în strălucire pe toate celelalte stele, dar când se ivesc razele soarelui, se ascunde îndată şi dispare. Steaua aceasta, însă, prin mărimea strălucirii sale, a biruit şi razele soarelui; strălucea mai tare decât ele; lumina mai puternic, deşi era atâta lumină.

În al treilea rând, se vede că nu era una din celelalte stele, pentru că apărea şi apoi iarăşi dispărea. Pe drumul până în Palestina steaua se arăta conducând pe magi; când au ajuns în Ierusalim s-a ascuns; apoi iarăşi, când magii au părăsit pe Irod, după ce-i spuseseră pricina pentru care veniseră şi au plecat, steaua iar s-a arătat; şi acest lucru nu poate fi mişcarea firească a unei stele, ci a unei puteri înzestrate cu o raţiune deosebită. Nici nu avea un drum propriu; mergea când magii trebuiau să meargă; când stăteau ei, stătea şi ea; slujea tuturor celor de trebuinţă. (Ieş. 13, 21-22). Era ca stâlpul cel de nor din pustie: oprea şi scula tabăra iudeilor atunci când trebuia. În al patrulea rând, se vede bine că nu era o stea precum celelalte din chipul în care a arătat locul unde s-a născut Pruncul. Că n-a arătat locul rămânând sus pe cer - de altfel nici nu putea să le arate locul de rămânea sus -, ci l-a arătat pogorându-se jos. Ştiţi doar că locul era atât de mic cât putea încăpea o colibă, dar mai bine spus, cât putea încăpea trupul unui prunc; iar o stea obişnuită nu putea să arate un astfel de loc pentru că o stea stă la o înălţime foarte mare şi nu poate să arate un loc atât de mic, nici să-l facă cunoscut celor care vor să-l găsească. De lucrul acesta poţi să te încredinţezi uitându-te la lună; deşi este cu mult mai mare decât stelele, totuşi pare că este aproape de toţi locuitorii lumii răspândiţi pe o întindere atât de mare de pământ. Spune-mi, te rog, cum ar fi putut steaua să arate locul aşa de îngust al ieslei şi al colibei de n-ar fi părăsit înălţimea aceea, de nu s-ar fi pogorât jos şi n-ar fi stat chiar deasupra capului Pruncului? Acest lucru îl lasă evanghelistul să se înţeleagă când spune: *Şi iată steaua mergea înaintea lor, până a venit şi a stat deasupra unde era Pruncul* (Mt. 2, 9).

[1367] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Precum în Dumnezeu nenaşterea Tatălui şi naşterea Fiului nu taie firea comună, ci Ei aparţin aceleiaşi firi, aşa şi naşterea din sămânţă a noastră şi cea fără sămânţă a Fiului, ca om, nu taie firea omenească a Lui de a noastră. (n. s. 448, p. 210)

Iată, dar, câte pricini ne arată că steaua aceasta nu era una din multele stele ale cerului şi că ea nu s-a arătat potrivit legilor care guvernează creaţia văzută.

Aş putea fi întrebat:

Dar pentru care pricină s-a arătat steaua?

– Ca să mustre nesimţirea iudeilor şi să le ia orice cuvânt de apărare pentru nerecunoştinţa lor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VI, II în PSB, vol. 23, pp. 78-79)

„– Dar pentru ce Dumnezeu, mi s-ar putea spune, i-a adus pe magi prin arătarea stelei?

– Şi ce-ar fi trebuit să facă? Să le trimită profeţi? Magii n-ar fi primit mărturia profeţilor! Să le trimită glas din cer? Nu l-ar fi luat în seamă! Să le fi trimis înger? Dar şi pe acesta l-ar fi trecut cu vederea! De aceea Dumnezeu lasă la o parte toate aceste mărturii şi, făcând mare pogorământ, îi cheamă pe o cale obişnuită: le arată o stea mare şi deosebită de celelalte stele, ca să-i minuneze şi prin mărimea şi prin frumuseţea înfăţişării ei, dar şi prin felul mersului ei. Pavel a făcut la fel: elinilor le vorbeşte pornind de la altarul de pe Aeropag, (Fap. 17, 22-31) aducând ca mărturie pe poeţii lor; iar iudeilor, care trăiau după lege, le vorbeşte pornind de la tăierea împrejur şi de la jertfe. Pentru că fiecare om iubeşte acelea cu care este obişnuit, de aceea atât Dumnezeu, cât şi oamenii trimişi de El pentru mântuirea lumii se folosesc de ideile şi de faptele cu care lumea era obişnuită. (...) Aşa a făcut şi cu magii; a vrut să-i cheme prin arătarea unei stele, ca să-i înalţe cu mintea mai sus de propria lor gândire. Pentru că, după ce i-a condus şi i-a călăuzit şi după ce i-a adus lângă iesle, nu le mai vorbeşte prin stea, ci prin înger. Aşa au ajuns cu încetul mai buni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VI, III în PSB, vol. 23, pp. 80-81)

„Când steaua a ajuns deasupra Pruncului, steaua s-a oprit. Iar ca o stea, când să se ascundă, când să se arate şi în sfârşit să se oprească după ce iar s-a arătat, înseamnă că era o stea cu o putere mai mare decât a unei stele obişnuite. Asta a întărit şi mai mult credinţa magilor. De aceea s-au şi bucurat. S-au bucurat că au găsit ce căutau; s-au bucurat că au ajuns vestitorii adevărului; s-au bucurat că n-au făcut în zadar atâta cale. Atât de mare le era dorul de Hristos! Şi venind steaua s-a oprit chiar deasupra capului Pruncului, arătând că dumnezeiesc este Pruncul. Oprindu-se, steaua i-a făcut să se închine Pruncului, nu ca nişte simpli barbari, ci ca unii din cei mai înţelepţi dintre barbari. Vezi ce rost mare a avut steaua? În afară de profeţie şi de interpretarea arhiereilor şi cărturarilor magii au dat atenţie şi stelei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VII, IV în PSB, vol. 23, p. 95)

Unirea celor două firi în Hristos

„Pe cât vedem în Hristos unele trăsături omeneşti care par că nu s-ar deosebi deloc de fragilitatea obişnuită a muritorilor, pe atâta întâlnim şi trăsături atât de dumnezeieşti care nu se potrivesc nimănui altcuiva decât firii celei primare şi negrăite a dumnezeirii. Aici judecata mărginită a omului şovăie şi, cuprinsă de mirare, nu mai ştie încotro să se încline, ce să aleagă, încotro să se întoarcă. Dacă într-o clipită Îl socoate cineva Dumnezeu, în cealaltă Îl vede supus morţii; dacă-L socoteşte om, mâine zăreşte în El pe biruitorul împărăţiei morţilor, de unde Se întoarce cu pradă". (Origen, *Despre principii,* Cartea a II-a, II, 6, în PSB, vol. 8, pp. 142-143)

„De la El a început să se întrepătrundă firea dumnezeiască şi cea omenească, pentru ca aceasta din urmă să se îndumnezeiască prin comuniunea cu ceea ce este divin şi nu numai în Iisus, ci şi în toţi care duc, în credinţă, viaţa propovăduită de Iisus, care îndreaptă spre iubirea de Dumnezeu şi spre comuniunea cu El pe tot omul care îşi duce viaţa după îndemnurile lui Iisus (Gal. 5, 17)". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a III-a, cap. XXVIII, în PSB, vol. 9, p. 189)

„Trupul Său muritor şi sufletul omenesc, care se află în El, s-au ridicat la cea mai mare vrednicie, nu numai prin împreunarea lor, ci şi prin unirea şi legătura cu El, împărtăşindu-se din dumnezeirea Lui". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a III-a, cap. XLI, în PSB, vol. 9, p. 198)

„(...) N-avea nici să decadă din ce fusese El mai înainte şi să se lepede de dumnezeirea Sa. Fiindcă dacă nici măcar razelor soarelui nu li se întâmplă nimic – deşi ele răzbat până-n tot locul şi se aştern în drumul lor, printre altele, şi peste necurăţia mortăciunilor – ei bine cu atât mai puţin ar putea pătimi netrupeasca putere a Cuvântului lui Dumnezeu, în sinea ei; şi cu atât mai puţin va fi fost ea afectată sau degradată din starea ei anterioară, de vreme ce legătura ei cu trupul va fi fost făcută în afara legilor trupului". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Despre Sfântul Mormânt, 14.4., în PSB, vol. 14, p. 234)

„(...) Cele proprii trupului se zic ale Lui[1368], fiindcă era în trup. Aşa era propriu Lui a flămânzi, a înseta, a pătimi, a obosi şi cele asemenea care ţin de trup[1369]. Iar faptele proprii Cuvântului, cum e a scula morţii, a face pe orbi să vadă, a vindeca pe cea care suferea de curgerea sângelui, le făcea prin trupul Său[1370]. Şi Cuvântul purta slăbiciunile trupului ca ale Sale[1371]. Căci trupul era al Lui. Şi trupul slujea faptelor dumnezeirii, căci în el se săvârşeau. Fiindcă era trupul lui Dumnezeu[1372]. De aceea a zis proorocul: *Acesta*

[1368] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul S-a făcut subiectul trupului. (n. s. 77, p. 359)

[1369] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul e al Lui, pentru că ale Lui sunt toate cele primite prin trupul asumat. Aceasta e marea taină a lui Dumnezeu şi a omului: că Dumnezeu poate trăi cele ale omului şi omul pe cele ale lui Dumnezeu. (n. s. 78, p. 359)

[1370] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta e iarăşi marea taină a trupului omenesc: că cele dumnezeieşti se pot manifesta prin trup. (n. s. 79, p. 359)

[1371] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când sufăr de o înţepătură în trup, nu pot spune că mă doare trupul, ci că mă doare pe mine în întregime, deşi nu e înţepat sufletul. Tot aşa Cuvântul întrupat simţea slăbiciunile şi durerile trupului ca fiind ale Sale, nesimţindu-Se ca Persoană unitară nesimţitor faţă de ele, deşi neputinţele şi durerile flămânzirii, oboselii, pătimirii nu atingeau propriu zis dumnezeirea. În acest sens dumnezeirea era nepătimitoare. Dar aceasta nu însemna că El nu simţea în întregimea Lui ca Persoană durerile şi slăbiciunile. E o mare taină în a avea omul de ex. sufletul neînţepat, neflămând şi totuşi în a suferi ca un întreg nedespărţit cele ce ating numai trupul. În acest sens, Dumnezeu-Cuvântul nu privea impasibil la suferinţele trupului Său, deşi nu cu dumnezeirea flămânzea şi nu ea era străpunsă de cuie. Avem aci marea taină a unităţii Persoanei Lui, care era atât purtătoarea dumnezeirii, cât şi a firii omeneşti. (n. s. 80, p. 360)

[1372] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E o mare taină cum poate fi trupul organul faptelor dumnezeieşti. Aci se arată cum şi el este un extraordinar complex raţional plasticizat, chip al sufletului, care la rândul lui este chip al Cuvântului (al Logosului dumnezeiesc), între toate fiind totodată o comunicare. Raţionalitatea plasticizată a trupului este o raţionalitate sensibilă, fiind trăită de el mai ales ca atare. Dar prin aceasta el e articulat în suflet (sau sufletul e *inserat* în trup, cum spune Bergson); iar Dumnezeu-Cuvântul, în firea Sa omenească. El a făcut trupul însufleţit capabil să fie unealtă a faptelor dumnezeieşti, mai presus de puterile lui naturale,

neputinţele noastre le poartă (Is. 53, 4; Mt. 8, 17). El n-a zis: neputinţele noastre le-a vindecat, ca unul ce ar fi fost afară de trup şi le-ar fi vindecat numai, cum a făcut totdeauna, lăsând pe oameni iarăşi supuşi morţii. Ci a purtat neputinţele noastre şi poartă păcatele noastre, ca să arate că S-a făcut El însuşi om pentru noi, şi trupul care le are pe acestea în sine este trupul Său". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XXXI, în PSB, vol. 15, pp. 359-360)

„Când ne uităm la o lumină aprinsă, vedem lumina, dar şi materia din care se alimentează şi mintea le distinge pe una de alta, dar nu le poate despărţi spre a arăta într-un loc focul şi în altul materia respectivă, ci amândouă formează un întreg, o torţă. Tot aşa şi în ceea ce ne preocupă. Fiindcă nimeni nu are voie să obiecteze că, de exemplu, în pilda respectivă, focul e trecător şi nu reţinem decât ceea ce e esenţial luminării, restul nu ne interesează. După cum vedem, aşadar, că se întinde flacăra torţei pe toată faţa materiei, dar n-o vedem închizându-se şi mărginindu-se numai la volumul ei, tot aşa, în legătură cu unirea firii dumnezeieşti sau cu apropierea ei de cea omenească, cine ne opreşte să ne formăm cu privire la această unire sau apropiere o idee vrednică de Dumnezeire, convinşi fiind că, deşi se află în om, această Dumnezeire n-are margini?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 10, în PSB, vol. 30, pp. 306-307)

„Dacă te vei întreba cum se poate uni Dumnezeirea cu omenitatea, atunci va trebui mai întâi să-mi spui cum se face unirea sufletului cu trupul şi dacă nu vei ajunge să pricepi cum se face aceasta, atunci de cealaltă nici să nu-ţi treacă prin minte a te apropia. Mai mult, după cum în primul caz suntem convinşi că sufletul e ceva complet deosebit de trup – pe motiv că imediat ce pleacă sufletul din trup, acesta e mort şi fără mişcare şi totuşi modalitatea unirii lor n-o cunoaştem – tot aşa şi în al doilea caz mărturisim, că în măreţia ei inaccesibilă, firea dumnezeiască e şi mai departe de cea muritoare şi stricăcioasă şi că tot aşa de puţin putem pricepe şi cum se uneşte Dumnezeu cu omul.

Şi totuşi, pe baza minunilor raportate de Biblie, noi nu avem dreptul să ne îndoim că Dumnezeu S-a născut cu trup omenesc. Cum s-a făcut însă această întrupare, renunţăm de a cerceta, întrucât ea depăşeşte puterile minţii noastre". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 11, în PSB, vol. 30, p. 307)

„Dacă (...) am afirma că Dumnezeu S-a unit cu firea noastră, care ea însăşi tot din El îşi are începutul şi fiinţa, atunci în ce constă greşeala credinţei noastre cu privire la ideea despre Dumnezeu, câtă vreme nu există nicăieri în această credinţă a noastră despre Dumnezeu nicio înclinare spre patimă sau spre slăbiciune? Căci noi nu zicem, că doctorul care vindecă pe bolnav, trebuie neapărat să se îmbolnăvească şi el, ci vom spune că, chiar dacă ia contact cu boala, el tot rămâne teafăr". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 16, în PSB, vol. 30, p. 312)

---

dar şi să se umple de dulceaţa unei sensibilităţi superioare celor naturale. De aceea trupul lui Hristos se resimţea de faptul că era al lui Dumnezeu, precum şi Dumnezeu Îşi însuşea sensibilitatea trupului în săvârşirea şi pătimirea celor proprii trupului. Dumnezeu a binevoit să Se umanizeze, precum umanitatea Lui s-a îndumnezeit. Îndumnezeirea n-a anulat omenescul, ci l-a înălţat şi umanizarea n-a coborât dumnezeirea de la firea ei, ci i-a dat prilejul de a participa la simţirea celor omeneşti. Poate că aşa cum în simţirea conştientă a trupului omenesc al nostru se întâlneşte sufletul cu trupul, aşa în simţirea trupului lui Hristos se întâlneşte dumnezeirea cu umanitatea Lui constătătoare din suflet şi trup. (n. s. 81, p. 360)

„El legiuieşte cele ce le voieşte, şi a fost Mijlocitor în înţelesul că în El s-au întâlnit şi s-au adunat într-o unitate Dumnezeirea şi omenitatea[1373]. Căci prin Hristos se înţeleg acestea amândouă deodată". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a II-a, în PSB, vol. 38, p. 61)

„Ci precum a fost desăvârşit în Dumnezeire, aşa şi în umanitate, dar compus în chip negrăit şi mai presus de minte în Unul[1374]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea a VI-a, 4, în PSB, vol. 39, p. 198)

„(...) Unul Născut fiind Viaţă şi născut din Viaţa lui Dumnezeu şi Tatăl ca printr-o curgere din El, S-a unit într-un mod oarecare cu umanitatea din pământ, ca apa cu pământul. *Căci în Hristos a locuit trupeşte toată plinătatea Dumnezeirii* (Col. 2, 9). Deci s-a unit cu firea omenească, cum nu poate înţelege şi exprima cineva[1375]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a, 4, în PSB, vol. 39, p. 329)

„Taina lui Hristos e cu adevărat greu de privit[1376]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a III-a, 2, în PSB, vol. 39, p. 348)

„(...) *Nimeni nu s-a suit la cer, decât Cel ce S-a pogorât din cer, Fiul Omului*. Dumnezeu-Cuvântul, pogorându-Se din cer, zice că S-a pogorât Fiul Omului, refuzând să spună că S-a împărţit după întrupare în două Persoane şi neîngăduind unora să spună că altul este Fiul, Cel ce a luat templul din Fecioară pentru trebuinţa noastră, şi altul

[1373] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) El e Omul desăvârşit, pentru că e şi Dumnezeu. Ne mijloceşte prin aceasta puterea dumnezeiască. El face parte după fiinţă numai dintre oameni. Mijlocitorul adevărat trebuie să aibe în sine ambele părţi între care mijloceşte, Moise primeşte de la Dumnezeu un mesaj pentru oameni. Dar nu uneşte în sine Dumnezeirea şi umanitatea. Deci nu poate uni nici pe oameni cu Dumnezeu în Sine. Hristos e după o fire a Sa Dumnezeu, după alta om. În El unirea între Dumnezeu şi om sau oameni e dusă la capăt, fără să-i confunde. În afară de Hristos nu există decât sau despărţirea între Dumnezeu şi om, sau panteism. Oamenii simţeau aspiraţia după desăvârşirea prin împlinirea legii în plinătatea ei. Dar prin ei înşişi n-o mai putea împlini. De aceea se face Dumnezeu Însuşi şi om. Cuvântul El Însuşi să dea legea, ca dar, să o şi dea, dar să o şi împlinească în plinătatea ei se întemeiază pe faptul că El e Mijlocitorul, în sensul că este ipostasul care uneşte în Sine Dumnezeirea şi umanitatea, deci mijloceşte în Sine Însuşi între Dumnezeire şi umanitate şi ca atare între Dumnezeire şi umanitate, în general. Moise nu e la mijloc, propriu-zis, între Dumnezeu şi oameni. (n. s. 70, p. 61)

[1374] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ideea de persoană compusă a fost preluată şi de *călugării sciţi* (daco-romani din Dobrogea la începutul sec. VI, apoi de Leonţiu de Bizanţ şi Sf. Maxim Mărturisitorul). E un paradox plin de taină unitatea persoanei şi bogăţia ei de facultăţi şi de componente. (n. s. 343, p. 198)

[1375] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu este în Sine neînţeles; dar nici firea omenească nu este deplin înţeleasă. Cu atât mai mult nu se poate înţelege unirea lor într-o Persoană. Afirmaţiile evanghelice şi formulările dogmatice ale Bisericii nu pretind să explice deplin aceste taine. Ele conturează doar cadrul larg al înţelesului lor. Omul e persoană şi nu obiect, Dumnezeu e existenţa desăvârşită, veşnică, izvorul existenţei, una în fiinţă şi întreit în Persoane; Hristos e Persoana Fiului lui Dumnezeu, Care S-a făcut şi Persoană a firii omeneşti. În aceste cadre sunt adâncuri nesfârşite, despre care se poate cugeta, cu condiţia ca să nu iasă din ele. (n. s. 590, p. 329)

[1376] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos ni S-a făcut cunoscut ca Fiul lui Dumnezeu cel făcut om şi Îi simţim binefăcătoarea prezenţă în noi. Şi totuşi nu putem pătrunde tot adâncul tainei Lui, sau al unirii maxime a dumnezeirii cu umanitatea într-o Persoană. Vedem şi persoana semenului nostru şi o distingem de persoanele altora. Dar nu putem înţelege toată taina ei. Cunoaşterea şi necunoaşterea se unesc paradoxal în privinţa existenţelor importante. (n. s. 621, p. 348)

Cuvântul, Cel ce a odrăslit din Tatăl, cu păstrarea celor proprii fiecăruia după fire. Căci, precum este Cuvânt din Dumnezeu, aşa este şi om din femeie. Dar Unul este Hristos din amândouă, neîmpărţit în fiimea şi în slava demnă de Dumnezeu. Dar cele ce se cuvin numai Cuvântului le face proprii templului luat din Fecioară şi Îşi împropriază cele ce se cuvin numai trupului. De aceea zice că S-a pogorât din cer Fiul Omului. Dar Se teme şi Se înspăimântă şi Se nelinişteşte în vremea patimii. Căci s-au înfăţişat ca suferite de El patimile cuvenite numai umanităţii[1377]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 175)

„(...) Observă cum, deşi aştepta să Se despartă numai după trup (căci este totdeauna împreună cu noi prin puterea Dumnezeirii), zice că va mai fi puţin timp cu noi, indicându-Se prin parte pe Sine în întregime, ca nu cumva să încerce cineva să taie pe Hristos în doi, ci să înţeleagă şi să primească pe Cuvântul născut din Dumnezeu-Tatăl şi templul Său luat din Sfânta Fecioară ca Unul, nu pentru că ar fi de aceeaşi fiinţă, ci pentru că, după unirea negrăită, tăierea Lui nu este conformă dreptei credinţe. Căci Hristos este Unul din două[1378]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 818-819)

„*Înainte de a Te fi zămislit în pântece Te-am cunoscut şi înainte de a ieşi din pântece Te-am sfinţit* (Ier. 1, 5). Aşadar proorocul recunoaşte în fiinţa lui Iisus o fire dublă: cea dumnezeiască şi cea trupească, prima din Tatăl, cealaltă din Fecioară, dar şi aceasta în aşa fel încât să nu fie cu totul străină de Dumnezeire atunci când e vorba de naşterea din Fecioară şi de a avea şi trup". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre patriarhi, 51,* în PSB, vol. 52, pp. 364-365)

„(...) astfel este în toate scrierile sfinte unificat şi încorporat Domnul, ca om în Dumnezeu, încât nimeni nu poate să-L deosebească nici în timp pe om de Dumnezeu, nici în pătimire pe Dumnezeu de om. Dacă te uiţi la timp, vei găsi întotdeauna pe Fiul omului împreună cu Fiul lui Dumnezeu, iar dacă ai în vedere pătimirea, Îl vei afla întotdeauna pe Fiul lui Dumnezeu împreună cu Fiul omului. În aşa fel este unit şi nedespărţit în Hristos Fiul omului şi Fiul lui Dumnezeu, încât, precum arată Scriptura, nu poate fi despărţit nici

[1377] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aici se afirmă taina unităţii celor două firi în unica Persoană a lui Hristos. El este Fiul lui Dumnezeu şi, odată pogorât din cer, tot El este şi Fiul Omului. Toate ale omului Şi le face proprii Fiul lui Dumnezeu, şi toate ale Sale, ca Fiul lui Dumnezeu, le face proprii Sieşi ca om. Pătimeşte Dumnezeu cele omeneşti şi Se umple de slavă dumnezeiască Cel făcut om. Nu firea omenească îşi face proprii şi trăieşte cele dumnezeieşti, nici firea dumnezeiască nu-şi face proprii şi nu trăieşte cele omeneşti, ci Persoana cea una le are şi le trăieşte şi pe unele, şi pe altele: ca Dumnezeu, pe cele omeneşti, şi ca om, pe cele dumnezeieşti. În aceste precizări Sfântul Chiril arată învăţătura Bisericii, pe care o va afirma împotriva lui Nestorie, care vedea două persoane deosebite în Hristos, una având cele dumnezeieşti, şi una cele omeneşti. Negrăita şi tainica valoare dată de Dumnezeu omului se arată în faptul că Fiul lui Dumnezeu Se face Fiul Omului, că Ipostasul dumnezeiesc Se face ipostas al firii omeneşti, umplută de Duhul cel Sfânt al Lui, deci curată de orice patimă reproşabilă, chiar de la conceperea din Sfânta Fecioară. (n. s. 299, p. 175)

[1378] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos e o Persoană în două firi. Persoana întreagă a lui Hristos e şi Dumnezeu, şi om, atât pe pământ, cât şi în cer. Căci în Persoana cea una a lui Hristos trăiesc toate ale ambelor firi. Eu trăiesc ca persoană întreagă chiar în punctul din picior unde sunt înţepat. Hristos nu mai e cu trupul pe pământ, dar e Persoana care trăieşte şi cele omeneşti de pe pământ, deci e şi în mine, care mă unesc cu El ca Persoană. Deşi eu Îl simt mai puţin, sau deloc. El Se simte în mine, sau mă simte pe mine unit cu Persoana Lui. (n. s. 1548, p. 819)

omul de Dumnezeu în timp, nici Dumnezeu de om în pătimire. De aceea este scris: *Nimeni nu s-a suit în cer decât Cel Care S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer* (In. 3, 13). Aşadar, pe când Fiul lui Dumnezeu vorbea pe pământ, dădea mărturie că în cer este Fiul omului şi că acelaşi Fiu al omului, despre Care spunea că Se va sui la cer, S-a coborât din cer. Sau: *Dacă veţi vedea pe Fiul omului suindu-se acolo unde era mai înainte* (In. 6, 62). Precum se vede, pe Cel pe care mai înainte Îl numeşte născut din om, Îl arată totuşi că a fost întotdeauna întru cei de sus. Dar şi apostolul, dacă este vorba de timp, mărturiseşte că toate au fost făcute prin Hristos: *Un singur Domn, Iisus Hristos, prin Care sunt toate şi noi prin El* (I Cor. 8, 6). Iar dacă ne gândim la pătimire, spune că a fost răstignit Domnul slavei: *Căci dacă L-ar fi cunoscut, niciodată n-ar fi răstignit pe Domnul slavei* (I Cor. 2, 8)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XXII, 2-4, în PSB, vol. 57, p. 852)

„Astfel, chiar dacă nu trebuie să se spună că e om fără început şi Dumnezeu pătimitor, se propovăduieşte totuşi că în Unul Domnul Iisus Hristos este şi Dumnezeu şi omul şi în veşnicie şi în moarte. Vezi, aşadar, că Hristos este toate şi numele Lui este o însemnare a ambelor firi, fiindcă şi omul şi Dumnezeu născut astfel cuprinde în Sine toate, încât să se ştie că în numele Lui nu lipseşte nimic. Aşadar, în trecut, înainte de naşterea din Fecioară nu este aceeaşi veşnicia omului şi a lui Dumnezeu ci, fiindcă în pântecele Fecioarei s-a unit Dumnezeu cu omul, s-a făcut ca în Hristos să nu poată fi numit în niciun chip unul fără celălalt". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XXII, 5-6, în PSB, vol. 57, pp. 852-853)

„Credinţa Bisericii universale mărturiseşte că în Hristos rămân ambele naturi, că ele persistă perfecte şi că nu se schimbă una în alta, că deci Hristos constă în ambele şi din ambele naturi: în ambele, fiindcă rămân ambele, şi din ambele, fiindcă din adunarea celor două care rămân se face una persoana lui Hristos". (Boethius, *Articole teologice,* I, 5, cap. VII, în PSB, vol. 72, p. 44)

„Cuvântul lui Dumnezeu, fiind întreg fiinţa deplină (căci era Dumnezeu) şi întreg ipostas neştirbit (căci era Fiul), golindu-Se, S-a făcut sămânţă a propriului trup şi compunându-Se, prin zămislire negrăită, S-a făcut ipostas al trupului pe care l-a luat, şi prin această taină nouă făcându-Se cu adevărat întreg om, în chip neschimbat, a fost acelaşi ipostas al celor două firi, al celei necreate şi al celei create, nepătimitoare şi pătimitoare, primind fără nicio lipsă toată raţiunile naturale al căror ipostas era. Iar dacă a primit în mod fiinţial toate raţiunile naturale al căror ipostas era, foarte înţelept a atribuit învăţătorul patimile trupului Aceluia, Lui Însuşi, devenit compus după ipostas prin asumarea trupului, ca să nu fie socotite ale unui om simplu. Căci trupul era al Lui, şi după trup era cu adevărat Dumnezeu pătimitor împotriva păcatului[1379]. Deci învăţătorul –

[1379] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Luând firea omenească în sinea sa, Fiul lui Dumnezeu a făcut-o parte a sinei sau a ipostasului Său. Sinea Sa, după întrupare, cuprinde şi firea umană. Conştiinţa Lui de sine implică şi umanitatea Sa. De aici se vede că noţiunea de ipostas are, pe lângă sensul de întreg ce stă de sine, şi pe acela de a avea în cadrul său un factor spiritual. În om, acesta este mintea, care e centrul sufletului. Şi întrucât ipostasul sau persoana ca întreg e ultimul for al deciziilor şi actelor sale, de el ţine şi libertatea. Iar întrucât el face ca trupul să se integreze în această unitate, trebuie să vedem în el o putere care leagă trupul de sine, un fel de virtualităţi care se actualizează în organizarea trupului şi în susţinerea lui. În spirit sunt deci ca virtualităţi atât ţesătura raţională care ia forma plastică a trupului, cât şi sensibilitatea trăită

arătând deosebirea dintre fiinţă, după care Cuvântul, chiar întrupându-Se, a rămas simplu şi întreg ipostas, după care, prin asumarea trupului, S-a făcut compus şi a vieţuit în vederea mântuirii ca Dumnezeu pătimitor – zice: *Ca nu cumva, atribuind din neştiinţă firii cele ale ipostasului, să ne închinăm, ca arienii, unui dumnezeu pătimitor prin fire*[1380]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea I, 2, în PSB, vol. 80, pp. 47-48)

„*A devenit unul*, dar nu *una*, a zis învăţătorul (Sf. Grigorie Teologul – n. a.) arătând că şi în identitatea ipostasului cel unic a rămas necontopită eterogenitatea celor unite. Căci primul termen indică ipostasul, iar al doilea, firea". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea I, 3, în PSB, vol. 80, p. 50)

„Lucrând prin comunicarea acestor însuşiri a adeverit clar firile, al căror ipostas El era, şi lucrările naturale sau mişcările lor, a căror unire fără contopire era. Căci n-a primit împărţirea în cele două firi al căror ipostas era, odată ce corespunzător cu Sine însuşi lucra în chip unitar şi prin fiecare din cele făcute de El manifesta, deodată cu puterea dumnezeirii Sale, în chip nedespărţit, lucrarea trupului propriu. Căci El fiind unul, nimic nu era mai unitar, ca El, nici mai unificator şi mai păstrător al celor ale Lui, ca El. De aceea, Acelaşi era, şi Dumnezeu ce pătimea cu adevărat şi om ce săvârşea minuni cu

---

conştient prin trup în legătură cu lumea. Acestei raţionalităţi îi corespunde raţiunea cunoscătoare aflătoare în spirit sau în minte. Pe de altă parte sinea conştientă a omului, ca bază spirituală a ipostasului, are şi o dimensiune a profunzimii, care o face de nedefinit, unii Părinţi îi spun acestei dimensiuni *inimă*, socotind-o ca un fel de centru al tuturor puterilor sufletului şi trupului, legând întregul uman şi cu infinitatea lui Dumnezeu. Iar întrucât firea umană e menită să cuprindă toate raţiunile celor create, Logosul întrupându-Se Se face ipostas al tuturor acestor raţiuni.

Dar pe când cuprinderea şi adâncimea sinei sau ipostasului sau persoanei umane include trupul şi sufletul ca două părţi ce formează o singură fire, ce se zămisleşte şi se naşte deodată şi se repetă ca ipostas propriu şi nou în mod general, iar adâncimea sinei pătrunde în infinitatea dumnezeiască ca în ceva străin de ea însăşi, ipostasul lui Hristos are o extindere de altă lărgime şi adâncime, unind în sinea Sa atât firea dumnezeiască, cât şi firea omenească, iar sinea Sa nu pătrunde în Dumnezeu cel infinit ca în ceva străin, ci El însuşi este prin sinea Sa şi Dumnezeu cel infinit. Şi totuşi, cele două părţi sunt unite într-un ipostas, încât Hristos Se trăieşte atât ca om cât şi ca Dumnezeu. Taina cea mare este unirea celor două părţi atât de distanţate într-un ipostas, sau o persoană. Este cu neputinţă de înţeles ce repercusiuni trebuie să aibă asupra firii umane această uniune a firii umane şi divine într-un ipostas. Este cu neputinţă de înţeles cum se deschid minţii umane a lui Hristos adâncimile divine. Cum simte Fiul lui Dumnezeu ca ale Sale pătimirile trupului? Putem folosi eventual o analogie: mintea omenească nu e înţepată de cuiele de care e înţepat trupul; totuşi ea participă într-un mod spiritual la durerea simţită de trup. Ba propriu-zis mintea face trupul să simtă şi mai intens înţepăturile. Dacă în spiritul nostru se reflectă într-un mod spiritual durerile simţite de trup, nu se reflectă oare şi în temelia divină sau în ipostasul lui Hristos durerile trupului Său?

Însuşindu-Şi odată cu firea omenească afectele sau pătimirile intrate în această fire după căderea în păcat, Hristos le limitează pe de altă parte în satisfacerea lor (foamea de ex.), sau pune toată răbdarea, întărită în El de dumnezeirea Lui, în suportarea lor (a chinurilor morţii). Prin aceasta le satisface sau le rabdă în chip nepăcătos, sau înfrânge ispita care vine de obicei prin ele spre păcătuire, comunicându-ne şi nouă această putere de ordin spiritual. El pătimeşte nu satisfăcând patimile, deci nu păcătuind, ci le pătimeşte împotrivindu-Se păcatului pentru că nu primeşte păcatul; iar prin aceasta slăbeşte patimile care de obicei prilejuiesc păcatul. (n. s. 2, p. 48)

[1380] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Astfel pătimirile firii sunt asumate de ipostasul Cuvântului, întrucât El Îşi *lărgeşte* paradoxal, prin chenoză, ipostasul, prin asumarea şi experierea firii noastre, dar nu imprimând în firea Lui dumnezeiască pătimirile firii umane. El suportă pătimirile firii noastre ca ipostas, sau ca Cel ce a devenit un ipostas în care se cuprinde şi firea umană. Dar nu prin firea lui dumnezeiască, cum ziceau arienii, în sens panteist. (n. s. 3, p. 48)

adevărat, fiind ipostasul adevărat al unor firi adevărate, prin unire negrăită. Lucrând prin acestea în comuniunea lor şi corespunzător cu fiecare, Se arăta conservându-le cu adevărat necontopite şi conservându-Se necontopit, odată ce a rămas prin fire nepătimitor şi pătimitor, nemuritor şi muritor, văzut şi cugetat ca cel ce Acelaşi era Dumnezeu prin fire şi om prin fire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea I, 4, în PSB, vol. 80, p. 53)

„Şi lucra ale omului mai presus de om, arătând într-o unire supremă lucrarea omenească concrescută (συμφυισαν) cu puterea dumnezeiască. Pentru că şi firea (omenească) era întrepătrunsă în întregime de firea dumnezeiască (περιχεχώρηκε), fiind unită în mod necontopit cu aceea, şi neavând nicidecum ceva dezlegat (απόλυτον) şi despărţit de dumnezeirea unită cu ea după ipostas[1381]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea întâi, 5d, în PSB, vol. 80, p. 59)

„Căci comunicarea aceasta trece, prin reciprocitate, atributele naturale ale fiecărei părţi din Hristos celeilalte, fără prefacerea şi contopirea unei părţi în cealaltă, în ce priveşte raţiunea firii. Puterea tăietoare a sabiei înroşite în foc devine putere arzătoare, şi puterea arzătoare, putere tăietoare. Căci precum s-a unit focul cu fierul, aşa s-a unit şi puterea arzătoare a focului cu puterea tăietoare a fierului, şi fierul a devenit arzător prin unire cu focul, iar focul tăios, prin unirea cu fierul, dar în niciun fel nu pătimeşte niciuna vreo prefacere în cealaltă prin comunicare de pe urma unirii, ci fiecare rămâne, şi după primirea însuşirii de la partea cu care s-a unit, necăzută de la însuşirea cea proprie după fire. Aşa şi în taina dumnezeieştii întrupări, dumnezeirea şi omenitatea s-au unit după ipostas, fără să iasă niciuna din lucrarea sa naturală din cauza unirii, dar în acelaşi timp fără să aibă după unire desfăcută lucrarea ei şi distinctă de cea a firii cu care s-a unit şi cu care subzistă împreună. Căci în toată puterea de activitate a dumnezeirii Sale, Cuvântul întrupat a avut, în baza unirii nedesfăcute, întrepătrunse (συμφυισαν), toată puterea pătimitoare a omenităţii Sale. Astfel, Dumnezeu fiind, săvârşea omeneşte minunile, împlinindu-le prin trupul prin fire pătimitor, şi om fiind suporta dumnezeieşte patimile firii, făcând aceasta cu putere dumnezeiască. Mai bine zis le împlinea şi pe unele şi pe altele în chip teandric, ca Cel ce era deodată Dumnezeu şi om[1382]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea I, 5e, în PSB, vol. 80, pp. 63-64)

[1381] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unirea celor contrare se arată nu numai în formarea trupului real, dar în mod mai presus de cel natural, ci şi în calitatea de Maică şi Fecioară a Născătoarei de Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu întrupându-Se a respectat raţiunea firii omeneşti, dar a înnoit modul venirii ei la existenţă. Păstrarea raţiunilor firilor Lui şi a lucrărilor lor se îmbină cu unirea lor, datorită unităţii de ipostas a Celui ce le uneşte în Sine şi lucrează prin ele. La urma urmelor toate se reduc la El ca ipostas. Din El provin raţiunile celor distincte de firea şi de lucrarea lui dumnezeiască şi modul lor de a lucra. Pentru ce nu le-ar putea uni şi n-ar putea lucra prin ele într-un mod mai unitar? Între firea omenească creată şi firea dumnezeiască din care cea dintâi îşi ia puterea existenţei nu e o contrazicere care să facă imposibilă unirea lor fără confuzie şi Cel ce Se foloseşte distinct de lucrarea fiecăreia din ele de ce nu S-ar putea folosi şi de o unire mai intimă a lucrărilor lor? De ce n-ar fi putut uni raţiunea firii create cu un mod nou, *mai presus de fire*, în ce priveşte aducerea ei la existenţă? (n. s. 14, p. 59)

[1382] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Expresia *lucrare teandrică* nu exprimă o lucrare unică a unei firi compuse din cea dumnezeiască şi cea omenească, căci noutatea ei exprimă o calitate, nu o câtime, deci nu o singură lucrare. Dacă sunt două firi, trebuie să admitem şi două lucrări unite prin ipostasul unic care le săvârşeşte. Dacă ar fi o singură lucrare, cum ar săvârşi Hristos prin ea minuni, suportând în acelaşi timp prin ea patimile? Deci suferirea pătimirilor este şi ea teandrică, cum e şi săvârşirea minunilor. Dacă s-ar socoti că e o singură lucrare, s-ar socoti că e şi o singură fire, căci nu există fire fără lucrare. Ar fi o fire rezultată din

„Şi ce e mai minunat e că, fiind Dumnezeu prin fire şi binevoind să Se facă şi om prin fire, nu a schimbat hotarele niciunei firi prin cealaltă, ci fiind întreg Dumnezeu, a rămas şi întreg om.

Faptul că era Dumnezeu nu L-a împiedicat de a Se face om, nici faptul că S-a făcut om nu I-a micşorat existenţa Sa ca Dumnezeu. Dar S-a păstrat Unul şi Acelaşi prin amândouă, fiind amândouă cu adevărat în chip natural. Nu S-a împărţit din pricina păstrării neatinse a deosebirii naturale celei după fiinţă a părţilor şi nu S-a amestecat din pricina unităţii culminante a ipostasului; nu S-a prefăcut în firea de jos şi nu a căzut în ceea ce nu era.

Nu a împlinit iconomia în mod părelnic, luând chip şi figură de trup şi toate celelalte ce se atribuie unui suport, dar fără suportul lor, ci luând în sens propriu şi real şi cu adevărat însăşi firea omenească, Şi-a unit-o Sie după ipostas, în mod neschimbat, nealterat, nemicşorat şi neîmpărţit, păstrând-o necăzută din raţiunea şi hotarul ei". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 109, în PSB, vol. 80, p. 274)

„Pentru ea (iubirea) Însuşi Făcătorul firii (lucru cu adevărat înfricoşător de auzit!) îmbracă firea noastră, unind-o pe aceasta, fără schimbare, cu Sine după ipostas, ca s-o oprească de a fi purtată încolo şi încoace şi să o aducă la Sine, adunată în ea însăşi şi neavând faţă de El sau faţă de ea nimic care să o despartă prin socotinţă (κατὰ γνώμην)[1383]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 2, în PSB, vol. 81, p. 36)

„(...) S-a făcut om pentru noi şi S-a întrupat din Sfânta, preaslăvita pururea Fecioara Maria, Născătoare de Dumnezeu în înţeles propriu şi cu adevărat; că Şi-a unit Lui după ipostas trupul luat din Ea, de o fiinţă cu noi, însufleţit de suflet raţional şi înţelegător, nici într-o clipită a ochiului nepreexistând ca ipostas, ci primind şi faptul de a fi, şi faptul de a subzista în Însuşi Cuvântul lui Dumnezeu[1384]; pe Cel ce, fiind El Dumnezeu desăvârşit, Se

---

contopirea celor două firi. Şi în acest caz în Sfânta Treime ar apărea o a patra persoană cu o fire deosebită, sau persoana aceasta, identică cu Fiul cel întrupat, ar înceta să mai fie o persoană dumnezeiască nemaiavând o fire dumnezeiască. (n. s. 19, p. 63)

[1383] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Printr-o voire pe baza unei socotinţe individuale, firea omenească e despărţită şi de raţiunea ei şi de Dumnezeu Cuvântul după care e creată. Dumnezeu Cuvântul asumând firea noastră a unificat-o în ea însăşi şi cu Dumnezeu, făcându-i-Se transparent. De la Hristos porneşte deci unificarea firii umane în ea însăşi şi cu Dumnezeu Cuvântul. Cei ce se alipesc Lui ajung şi ei la această unitate. (n. s. 67, p. 36)

[1384] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nici o clipită de ochi trupul lui Hristos (firea Lui omenească) n-a existat înainte de a fi în El ca ipostas, adică n-a existat ca unitate de sine. În acest caz ipostasul dumnezeiesc s-ar fi unit cu un ipostas omenesc. Maria ar fi zămislit un om pe cale obişnuită. În acest caz în Hristos ar fi două persoane, în sens nestorian, sau Cuvântul ar fi anulat o persoană umană unindu-se cu ea. Dar Fiul lui Dumnezeu dă atâta cinste umanităţii că Şi-o formează ca unitate proprie din primul moment. E suprema cinste la care e ridicată firea omenească. Firea omenească a Cuvântului nu vine într-o existenţă umană de sine, ci-şi formează o existenţă care-L are pe El ca suport, ca ipostas. Se formează în suportul infinit necreat, care îi dă şi ei o stabilitate neslăbită şi prin unirea cu firea din ceilalţi oameni îi dă şi acesteia fermitate. În fiecare ipostas uman firea umană primeşte o existenţă concretă ca o unitate deosebită de altele. În Hristos firea umană primeşte o existenţă concretă într-o unitate cu firea dumnezeiască în ipostasul dumnezeiesc, dar fără să se confunde între ele, cum nu se confundă sufletul cu trupul în ipostasul uman. (n. s. 106, p. 68)

face om desăvârşit[1385], nelipsindu-I nici existenţa ca Dumnezeu prin faptul că S-a făcut om, şi nefiind nici împiedicat de a Se face ceea ce nu era, adică om, de faptul de a fi rămas ceea ce era, adică Dumnezeu, ci fiind aceasta Se face şi aceea, adeverind spre crezare amândouă împreună, dumnezeirea şi umanitatea[1386], prin minunile dumnezeieşti şi prin patimile omeneşti după firea şi fiinţa pe care o are, una cu a Tatălui, mărturisindu-L necreat, nevăzut, nescris împrejur, neschimbat, nealterat, nepătimitor, nestricăcios, nemuritor, creator al tuturor, iar după firea trupului Lui şi a noastră, pe acelaşi creat, pătimitor, circumscris, încăput, muritor; pe acelaşi, dar nu după aceeaşi, pentru cele din care şi în care are existenţa, de o fiinţă cu Dumnezeu şi Tatăl după dumnezeire şi pe Acelaşi de o fiinţă cu noi după umanitate; îndoit în fire, sau în fiinţă. Căci fiind mijlocitor între Dumnezeu şi oameni (I Tes. 2, 5) trebuie să păstreze unitatea naturală cu cele între care mijloceşte, fiind amândouă. Aceasta pentru ca unind cu adevărat în Sine şi prin Sine cele pământeşti cu cele cereşti, să aducă firea materială a oamenilor, războită de păcat, lui Dumnezeu şi Tatăl, mântuită, împăcată şi îndumnezeită, nu prin identitatea fiinţei, ci prin puterea negrăită a înomenirii, spre a ne face şi pe noi părtaşi firii dumnezeieşti (II Pt. 1, 4) prin sfântul Lui trup ca pârgă. De aceea Acelaşi e cunoscut ca fiind deodată Dumnezeu şi om[1387], în realitate şi nu numai cu numele. Dar nu îndoit după ipostas, sau ca persoană". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, pp. 68-69)

„(...) Potrivit înţelegerii sfinţilor învăţători ai Bisericii, e cu totul binecredincios ca urmând şi noi lor să mărturisim că sunt două firi neasemenea după fiinţă, care s-au adunat într-o unire negrăită; dar să credem că acestea au rămas neamestecate şi după ce s-au unit.

[1385] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se face om desăvârşit, pentru că El nu e un om clătinat în existenţa Lui ca ceilalţi, ci un om în care se realizează prin ipostasul Lui divin toate potenţele umane. (n. s. 107, p. 68)

[1386] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta e învăţătura ortodoxă deosebită de cea monofizită sau nestoriană. După învăţătura monofizică menţinerea Fiului lui Dumnezeu ca Dumnezeu adevărat L-ar împiedica să Se facă om, iar existenţa Lui ca om adevărat L-ar împiedica de a fi şi Dumnezeu. La baza învăţăturii ortodoxe, care menţine învăţătura Evangheliei despre unirea divinului cu umanul, fără alterarea unuia sau altuia, într-o Persoană, stă învăţătura despre creaţie şi cea despre om ca chip al lui Dumnezeu. Dacă omul e creat de Dumnezeu şi e creat după chipul Lui, Dumnezeu poate intra într-o unire maximă cu omul, dar fără să anuleze caracterul lui de creatură şi de chip al lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu l-a creat pe om şi l-a creat după chipul Lui, îl iubeşte aşa de mult că Se poate şi uni cu el, dar fără să-l anuleze ca creatură şi ca chip. Chipul e aşa de iubit de Dumnezeu care l-a creat după modelul Său, încât Creatorul poate merge până la unirea maximă cu el, dar păstrându-l ca chip şi ca creatură. Chiar în relaţia Creatorului cu creatura este o anumită unire a lui cu ea. Creatura nu se poate menţine dacă nu o menţine Creatorul, deci dacă nu o iubeşte. Cu atât mai mult când ea poartă chipul Lui. De ce n-ar duce atunci Creatorul unirea Sa cu creatura şi cu chipul Său până la gradul maxim fără să o nimicească? S-ar putea spune că iubind chipul Său creat, Dumnezeu Se iubeşte într-un anumit sens pe Sine în calitate de model al ei, adică al chipului. De aceea El vrea să şi desăvârşească chipul Său, ducându-L cât mai aproape de Sine. El Se are, aşa zicând, în chipul Său, pe Sine Însuşi, sau o proiecţie a Sa. Ea e dovada şi semnul puterii şi măreţiei Sale. De ce n-ar face o oglindă cât mai desăvârşită a prezenţei sale? De ce n-ar căuta să o facă să Se vadă cât mai deplin pe Sine în ea, făcându-Se purtătorul personal al firii umane şi îndumnezeind-o? Taina înomenirii Sale şi a îndumnezeirii umanului e o treaptă consecventă a creaţiei. (n. s. 108, p. 69)

[1387] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Dumnezeu şi omul ar fi rămas numai un altul şi altul, oricât ar fi înaintat în relaţia de parteneri ai dialogului dintre ei, Dumnezeu n-ar fi mers până la capăt în cinstirea chipului Său uman. Dialogul Lui cu omul ar fi rămas mereu ca între străini. Omul n-ar fi văzut pe Dumnezeu devenit Sine a sa, dar totuşi ca pe Absolutul care-l urcă până la Sine şi Dumnezeu nu Şi-ar fi însuşit cu toată iubirea umanitatea urcând-o până la treapta de parte a Persoanei Sale absolute. Identificarea omului cu Dumnezeu de către Dumnezeu ar fi fost egală cu nimicirea ei dispreţuitoare. Rămânerea Lui ca Persoană separată ar fi pus şi ea o limită iubirii Sale faţă de om. (n. s. 109, p. 69)

Însă a spune că au rămas neamestecate nu înseamnă să introducem vreo împărţire oarecare. Să nu fie! Ci înseamnă că deosebirea rămâne neschimbată[1388]. Nici nu e acelaşi lucru deosebirea cu împărţirea. Deosebirea e raţiunea după care se deosebesc suporturile şi arată cum este ceva, adică cum că trupul este prin fire şi fiinţă ceea ce este; şi iarăşi că Dumnezeu Cuvântul este prin fire şi fiinţă ceea ce este. Iar împărţirea este tăiere deplină, sau taie cu totul suporturile şi le pune să subziste ca părţi de sine şi despărţite între ele. Dacă deci raţiunea aceasta se păstrează şi după unire, arată şi pe Cuvântul că nu S-a schimbat în trup şi trupul neieşit din definiţia (din hotarul) cea după fire, ci pe fiecare adeverit ca rămas după fiinţă ceea ce este prin fire, deşi s-a făcut unirea între ele, cum nu e drept să mărturisim că deosebirea firilor care s-au unit împreună se păstrează şi după unire? (...) E arătat şi vădit tuturor că nici Dumnezeirea nu S-a schimbat în trup, nici trupul nu s-a strămutat în Dumnezeire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, pp. 70-71)

„Părinţii învăţându-ne pururea raţiunile celor adunate împreună, ne arată că înseşi cele adunate au concurat amândouă într-o Persoană şi într-un ipostas al Fiului. Iar dacă e aşa, cum nu e necesar ca, iarăşi după Părinţi, odată ce ştim păstrate raţiunile, să afirmăm şi deosebirea lor şi că după unire se păstrează în proprietatea cea după fire fiecare din cele adunate; iar mărturisind că amândouă sunt o Persoană unică şi un ipostas unic al Fiului, să cunoaştem cu exactitate că acestea sunt neîmpărţite[1389]?" (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 71)

[1388] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Neamestecate* nu înseamnă că firile rămân lângăolaltă la o linie la care se întâlnesc exterior. Căci ele se străbat interior. *Neamestecate* înseamnă numai că niciuna nu se schimbă din ceea ce este, ca să aibă ca rezultat o singură fire. Omenescul e plin de dumnezeiesc, dar rămâne omenesc. Şi invers. E aşa cum se întâmplă cu trupul şi cu sufletul. Trupul e plin de suflet şi invers. Ba fiecare se imprimă în celălalt. Mişcarea materială a ochiului e penetrată de mişcarea văzătoare a sufletului. Totuşi nu se preface nici una în cealaltă. Mâna lui Hristos care atinge ochii orbilor e plină de puterea dumnezeiască, dar întinderea mâinii e deosebită de puterea dumnezeiască. (n. s. 112, p. 70)

[1389] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă după unire, firile sunt o singură Persoană, ele sunt şi deosebite şi neîmpărţite (nedespărţite). Căci cum ar fi amândouă Persoană dacă nu s-ar păstra amândouă şi dacă în acelaşi timp nu ar fi strict unite? Persoana e în acelaşi timp o realitate complexă (sau compusă, cum spune adeseori Sf. Maxim, urmând călugărilor sciţi şi lui Leonţiu de Bizanţ) şi unitară. O experiem aceasta şi în persoana umană. Nu există persoană fără complexitate, dar nici fără unitate. Ea este unitatea care tinde să cuprindă totul. Hristos este în realitate unitatea conştientă atotcuprinzătoare. Dar aşa cum în complexitatea persoanei umane există o bază, care e sufletul – pentru că el poate continua ca persoană şi după ce trupul se desparte –, aşa există şi în Hristos o bază şi ea este ipostasul divin. Firea umană este aşa de intim încadrată în ipostasul divin, precum e trupul în sufletul persoanei umane; şi atât de îndumnezeită, pe cât e de însufleţit trupul de către suflet. Deosebirea e că sufletul nu se poate manifesta cât e pe pământ fără trup. E făcut pentru trup şi odată cu trupul, pentru materia pe care sufletul o face un trup acomodat lui în mod unic. Dar ipostasul divin poate exista fără firea umană şi aceasta nu e făcută pentru a se manifesta ipostasul divin prin ea, deşi poate servi ca un astfel de mijloc. Mişcările materiei pot fi folosite de mişcările sufletului care se întipăresc materiei, făcându-le mişcări ale trupului unui anumit suflet. La fel mişcările firii umane – gândirea, simţirea, vorbirea – pot fi folosite ca mijloace de manifestare ale actelor divine, care le înalţă la această slujire, fără să le anuleze ca mişcări ale firii umane. La urma urmelor în unitatea sufletului sunt date potenţial toate valenţele care se pot ramifica în lucrările variate cărora le corespund mişcările trupului şi cu care se îmbină mişcările sufletului. La fel în unitatea firii dumnezeieşti sunt date unitar toate valenţele mişcărilor sufletului şi ale trupului, toată compoziţia creaţiei avându-şi la urma urmelor originea în unitatea firii dumnezeieşti. Toate sunt unite şi toate distincte în diferite grade în toată existenţa. (n. s. 113, p. 71)

„Înţeleptul Ciril zice limpede: *Nici nu se amestecă firile între ele, prin faptul că constituie un ipostas al Fiului, nici nu se împart (se despart) între ele prin faptul că sunt şi rămân şi se cugetă una şi alta (evident după fiinţă) după unire*. Fiecare rămâne cu proprietatea şi deosebirea ei naturală. Prin aceasta Cuvântul este Dumnezeu după fire şi nu trup, deşi Şi-a făcut trupul propriu în chip iconomic[1390], iar trupul nu este după fire Dumnezeu, deşi a devenit propriu al Cuvântului după unire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 72)

„Deci trebuie să se spună două (firi) ca să nu afirmăm numai deosebirea simplă. Şi numai pentru aceasta se foloseşte numărul: pentru a arăta că a rămas deosebirea celor ce s-au adunat la un loc ca a unora ce s-au păstrat după unire şi nu s-au împărţit (despărţit)[1391]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 73)

„Iar dacă numărul nu poate împărţi (despărţi), nici nu poate fi împărţit (despărţit) după raţiunea lui[1392]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, pp. 73-74)

„(...) Noi mărturisind unirea şi explicând exact şi binecredincios modul ei, nu ne folosim de cuvântul cu sensul de *deosebire* pentru a indica unirea, ci, afirmând în mod cuvenit atât deosebirea, cât şi unirea, păstrăm sensul *neschimbat* al celor indicate[1393]. De aci e vădit că el (Sf. Chiril) avea comun cu Nestorie a spune două firi prin faptul că le cunoştea deosebirea. Dar nu avea comun cu acela faptul de a mărturisi şi unirea, spunând: *Un Hristos, un Fiu, un Domn şi o fire a Cuvântului întrupată*, ceea ce Nestorie nu primea să spună. Căci spunând: *Aşa şi Nestorie, chiar dacă spune două firi, indicând deosebirea trupului şi a lui Dumnezeu Cuvântul, nu mărturiseşte şi unirea lor împreună cu noi*, nu voieşte să indice altceva decât că Nestorie mărturiseşte deosebirea împreună cu noi, spunând două firi, dar nu mai mărturiseşte şi unirea împreună cu noi, întrucât nu spune: *Un*

[1390] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *În chip iconomic*, adică prin întrupare, pentru că înfăptuindu-se prin trup, nu-l anulează, ci-l uneşte cu Dumnezeu. (n. s. 115, p. 72)

[1391] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numărul doi sau două în Hristos nu se foloseşte pentru a se exprima o dualitate despărţită, ci numai pentru a arăta că amândouă firile sunt reale. (n. s. 119, p. 73)

[1392] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Între doi sau trei aflaţi la un loc nu e o totală despărţire. Toate lucrurile care se numără au o anumită legătură între ele. Între *doi oameni* nu e o despărţire totală, pentru că amândoi sunt oameni, sau de o fire. Între cele *două firi* ale lui Hristos nu este o despărţire, pentru că sunt ale unei unice Persoane. Totdeauna când zic doi sau mai mulţi vorbind de o grupă, e o legătură între ei. Numai când se zice *unul* şi *unul* e despărţire. Orice număr plural indică un trup ale cărui componente nu sunt total despărţite. Universul întreg, dacă i-am putea număra componentele prin număr, nu l-am despărţi total între ele.

Mai menţionăm aici că Sf. Maxim, urmând Sfântului Ciril din Alexandria, foloseşte termenul *neîmpărţit* (ἀδιαίρετος) şi în sensul de nedespărţit (ἀχώριστος), care a fost folosit şi el în definiţia de la Calcedon. Pentru Sf. Maxim firile în Hristos sunt aşa de unite, că se poate vorbi nu numai de o nedespărţire a lor, ci chiar şi de o neîmpărţire. Aşa cum de suflet şi de trup se poate spune nu numai că nu pot fi despărţite, ci şi că unitatea lor poate fi socotită chiar neîmpărţită. Noi am pus totuşi (uneori) şi termenul *nedespărţit*. (n. s. 123, p. 74)

[1393] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă am spune numai că firile în Hristos sunt deosebite, n-am arăta că sunt unite cu adevărat. Dar spunând că ele sunt unite *neamestecat* se indică atât că cele două firi sunt unite, cât şi că ele nu sunt contopite. (n. s. 127, p. 76)

Hristos, un Fiu, un Domn şi o fire a Cuvântului întrupată[1394]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 76)

„Dacă deci unirea a rămas pururea, dar rămân şi cele unite pururea neamestecate, se păstrează şi deosebirea celor unite, motiv pentru care a fost folosit numărul de Părinţi[1395]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 77)

„Ci în Acelaşi Hristos se află şi se spun pururea amândouă în chip binecredincios, dar nu devenind aceleaşi, pentru că nici cele indicate nu sunt identice între ele[1396]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 77)

„(...) Cei ce voiesc să fie cu adevărat binecredincioşi, trebuie să mărturisească şi *o fire a lui Dumnezeu Cuvântul întrupată*, ca să arate prin aceasta unirea extremă (culminantă)[1397] şi să spună iarăşi două firi, ca să se arate deosebirea celor adunate împreună şi păstrate neamestecat după unire, şi nu pentru aceasta şi numai pentru aceasta să se folosească de număr". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 78)

„Deci după Părinţi unirea după ipostas este adunarea celor de altă fiinţă într-un ipostas, fiecare din cele ce s-au compus[1398] în El păstrând nealterată şi nedespărţită proprietatea ei naturală faţă de cealaltă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 79)

[1394] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim arată că Sf. Chiril n-a înţeles prin expresia *o fire a lui Dumnezeu Cuvântul întrupată* o singură fire în Hristos, cum susţineau monofiziţii. Căci Sf. Chiril adaugă această expresie după ce spune de Nestorie că recunoaşte *cu noi două firi în Hristos, dar nu mai recunoaşte unirea lor împreună cu noi.* (n. s. 128, p. 76)

[1395] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai în sensul acesta a fost păstrat numărul celor două firi, dar nu pentru despărţirea lor. (n. s. 130, p. 77)

[1396] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cele două firi nefiind identice, nici unirea lor nu produce o singură fire. (n. s. 133, p. 77)

[1397] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Încadrarea firii umane în ipostasul divin e unirea culminantă (η ακρα ενωσις) între Dumnezeu şi creaţie. Dumnezeu e unit în diferite grade cu creaţia. Dar treapta supremă a unirii cu ea, fără să o topească în sine, e asumarea firii umane în Persoana Fiului lui Dumnezeu. Dacă s-ar fi unit ca Persoană cu o persoană umană, ar fi rămas în planul unirilor de mai înainte (cu proorocii), sau o unire mai deosebită cu un singur om (ca în formaţiunile neoprotestante). În Hristos, Fiul lui Dumnezeu Se face El Însuşi om. Prin aceasta Se uneşte la maximum nu numai cu firea omenească, ci şi cu toţi oamenii, făcându-Se unul dintre ei. El trăieşte umanul ca al Său propriu. Prin aceasta comunică cu oamenii cum comunică ei, deşi le comunică prin aceasta şi puterea dumnezeiască la maximum. Dumnezeu duce prin aceasta la vârful cel mai înalt dragostea Sa pentru creaţiune prin unirea cu umanul. În El S-a arătat ca un Dumnezeu al dragostei extinsă în afara naturii Sale, dar a arătat şi libertatea şi puterea Lui, unindu-Se cu o lume pe care El a creat-o. Altfel ar fi rămas un Dumnezeu închis în Sine. În acest caz n-ar fi fost Dumnezeu adevărat. Dar dragostea şi libertatea aceasta sunt duse la capăt în întruparea ca om pentru veci. În Hristos avem dovada celei mai desăvârşite iubiri a lui Dumnezeu. Unde nu e întruparea, creaţia se arată fără un rost deplin, sau nici nu e creaţie şi în ambele cazuri Dumnezeu nu e Dumnezeu deplin, adică atotputernic, iubitor şi liber. (n. s. 135, p. 78)

[1398] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Compunerea* ar putea indica modul special al unirii firilor într-un ipostas. Ea e mai mult decât relaţie. Ea dă o unitate părţilor fără să le confunde. (n. s. 137, p. 79)

„(...) Sunt ale unui Hristos firile din care şi în care se cunoaşte constând[1399]; şi ale unui om cele din care s-a compus şi în care se cunoaşte existând. Căci e unul în ipostas atât Hristos, cât şi omul cel ca noi, sau în întregul care constă din acelea ca din părţi şi care primeşte cu adevărat ca depline amândouă raţiunile deosebite ale existenţei părţilor[1400]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 82)

[1399] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lars Thunberg, *Microcosm and Mediator, The Theological Antropologie of Maximus the Confessor*, Lund, 1965, observă că Sf. Maxim nu insistă asupra expresiei *din două firi* prea mult, pentru că el ţine să afirme şi faptul că cele două firi s-au păstrat în Hristos (p. 46). (n. s. 146, p. 82)

[1400] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim nu foloseşte prea des expresia lui Leontie de Bizanţ despre primirea firii omeneşti în ipostasul Cuvântului, ci foloseşte mai mult formula de la Calcedon, completată cu cea a Sinodului V ecumenic, că Hristos e un ipostas «compus» sau constatator *în* sau *din* două firi. Hristos menţine neschimbate raţiunile firilor Sale. El vede o asemănare între felul cum e compus ipostasul lui Hristos din firea dumnezeiască şi cea omenească şi cel uman din suflet şi trup. Dar menţionează şi deosebirea. Cele două componente umane formează nu numai un ipostas, ci şi *o fiinţă* umană, pe când în Hristos fiinţa umană şi cea divină nu formează o singură fiinţă. Ipostasul uman e prin aceasta un exemplar al fiinţei sau al speciei umane, care apare prin actul natural al naşterii, pe când Hristos e unic, născându-Se ca om în mod mai presus de fire. Aceasta implică şi o mare deosebire între cele două firi în Hristos, decât cea dintre suflet şi trup în om. În Hristos e unit necreatul sau Creatorul cu creatul, pe când în omul de rând sunt unite două părţi ale creatului. Dar unitatea de ipostas face ca şi Hristos să fie un singur Eu, ca şi omul, sau să-Şi trăiască ambele părţi ca proprii cum şi le trăieşte omul. Hristos Şi-a însuşit aşa de intim omenescul, că trăieşte toate cele omeneşti ca ale Sale.

Unitatea de fiinţă între sufletul şi trupul uman provine din faptul că materia devine trup prin suflet. Varietatea funcţiilor sufleteşti organizează şi produce varietatea complexă a organelor şi componentelor trupeşti. Trupul nu e numai simplă materie până e trup. Funcţiile trupeşti sunt trăite de om sufleteşte. El vede conştient prin ochii trupului ce se deschid. Omul simte sufleteşte durerea loviturilor în trup, spălându-şi trupul omul spune: *eu mă spăl*. Eul e în toate. Hristos e şi El un Eu care trăieşte nu numai cele dumnezeieşti, ci şi cele omeneşti. În organele şi funcţiile trupului e prezent nu numai un eu uman, ci un EU care se simte în acelaşi timp Eu uman şi Eu divin. Căci trupul Lui e organizat şi trăit în complexitatea lui nu numai de sufletul uman, ci şi de Cuvântul dumnezeiesc, care de altfel, într-un grad mai redus, e prezent şi în lucrarea sufletului de organizare a materiei în trupul unui om simplu.

Pe tema faptului că sufletul şi trupul compun, după Sf. Maxim, o fiinţă în omul obişnuit, iar în Hristos firea dumnezeiască şi omenească compun un ipostas, dar Sf. Maxim admite că şi în om sufletul şi trupul compun ipostasul, s-a născut o discuţie între Sherwood şi Lars Thunberg. Primul a văzut în aceasta o inconsecvenţă a Sfântului Maxim. Lars Thunberg vede în aceste două moduri ale compoziţiei la Sf. Maxim un sens mai neutral al ei. Nu e totuşi nici el de acord cu Leontie, care, după aceşti teologi şi alţi teologi occidentali, atribuind în unitatea de ipostas a omului un rol principal sufletului, care asumă trupul cum asumă Cuvântul trupul nostru, lunecă într-un fel de origenism (Thunberg, *op. cit.*, p. 108-110). Socotim că în această egalizare de către teologia occidentală a trupului cu sufletul în om şi deci şi a Dumnezeirii cu umanitatea în Hristos, se manifestă un fel de nestorianism al creştinismului occidental, înrudit cu dualismul origenist. Faptul că trupul e asumat de suflet nu duce, după părerea noastră, spre origenism. Căci în suflet sunt puterile care organizează materia în trup. Sufletul omenesc nu poate fi fără un trup organizat conform identităţii unice a fiecărui suflet. Thunberg afirmă că Sf. Maxim declară trupul *co-ipostasiat* cu sufletul şi nu *enipostasiat* în suflet (*op. cit*., p. 111). Dar textul din Sf. Maxim la care se referă nu are acest termen ci numai că sufletul şi trupul sunt unite după ipostas (*Op. theol*., PG 91, 152 A). În general, deşi materia are în ea virtualitatea de a fi făcută trup de către suflet, posibilităţile active pentru aceasta sunt în suflet, nu în materie. Sufletul înalţă materia la treapta de trup cu funcţiuni conştiente, nu materia materializează sufletul. Sufletul face din materie un trup ca instrument al actelor liber decise ale lui, nu materia supune repetiţiei complete a legilor ei sufletul. Trupul e *însufleţit de sufletul raţional şi înţelegător*, nu sufletul e materializat, după Sf. Maxim. De aceea nu trupul simte viaţa sufletului, ci sufletul simte cele ale trupului. Deci putem spune că şi Dumnezeirea în Hristos simte trupul prin suflet.

În ce priveşte pe Hristos, Thunberg recunoaşte că omul ca persoană nu poate fi izolat de faptul că natura umană are, în viziunea Sfântului Maxim, ipostasul ei în Logos. Şi astfel este ea însăşi *enipostasiată* (*op. cit*., p. 112). (n. s. 147, pp. 82-83)

„Dar noi ştiind să unim în unitatea după ipostas proprietăţile naturale neschimbate, evităm amestecarea şi împărţirea, nefăcând nici unirea amestecare, ca unii ce n-am mai cunoaşte deosebirea, nici deosebirea împărţire (despărţire), ca unii ce am cunoaşte cele deosebite ca stând în mod divizat.

Aceasta socotesc că se arată învăţând-o şi marele Grigorie Teologul în marea *Cuvântare apologetică*, spunând: *Unul din amândouă şi prin Unul amândouă*[1401]. E ca şi când ar zice: Precum e Unul din două, adică în două firi Unul, ca Unul constituit din părţi după raţiunea ipostasului, la fel prin Unul după ipostas, ca întreg, sunt amândouă părţile după raţiunea firii, adică cele două firi. E ceea ce spune şi în a doua *Cuvântare despre Fiul*, dezvoltând-o mai clar: *Căci amândouă sunt Unul, dar nu prin fire, ci prin adunarea împreună*.

Tot aceasta se arată cugetând-o şi fericitul Ciril în *Epistola către Succens*, în care, bazându-se pe exemplul omului, zice: *Deci cele două nu mai sunt două, ci prin amândouă se constituie un vieţuitor*". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 90)

„Deci mărturisim pe Domnul nostru Iisus Hristos compus *din două firi* ca compus din Dumnezeire şi umanitate; şi *în două firi,* ca cei ce-L cunoaştem fiind în Dumnezeire şi umanitate.[1402] Căci precum spunând din două firi, credem că El e din Dumnezeire şi umanitate, aşa spunând şi în două firi, Îl arătăm pe El, cum se cuvine, existând în Dumnezeire şi umanitate, ca nedespărţit după unire de nici una din cele două firi din care S-a constituit, ci ca existând şi fiind cunoscut în ele, din care şi este pururea[1403]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, pp. 92-93)

„Ca să nu cădem sub vina blasfemiei, nu vom înceta să mărturisim, precum s-a spus, pe Hristos din două firi, ca fiind din Dumnezeire şi umanitate; şi două firi şi în două firi, ca fiind în Dumnezeire şi umanitate; şi două firi, crezându-L pe Acelaşi ca fiind Dumnezeu şi totodată Acelaşi fiind om. Căci nu e numai din acestea, ci şi acestea; şi nu numai acestea, ci şi în acestea, cunoscându-L ca fiind întreg din părţi şi un întreg în părţi şi un întreg prin părţi". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 93)

„Ucenicul adevărat şi sincer al dreptei credinţe înţelege că trupul este altceva după fiinţă decât Dumnezeu Cuvântul. Şi cei ce afirmăm unirea după ipostas, înţelegem şi mărturisim că unirea firilor s-a făcut într-un ipostas, întrucât niciuna nu este, sau nu se

[1401] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Cuv. 30, 4*: Despre teologie. (n. s. 167, p. 90)

[1402] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Remarcăm aci un înţeles important al expresiei *în Dumnezeire şi umanitate*, Hristos nu numai că le are pe acestea, ci şi este ca ipostas în ele: e adâncit în Dumnezeirea infinită şi în simţirea omenească. (n. s. 170, p. 92)

[1403] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pe când Sinodul IV din Calcedon declara pe Iisus *în două firi,* Sinodul V a adăugat şi *din două firi*, expresie la care ţineau monofiziţii, dar n-a renunţat la expresia *în două firi* ca să arate că după unitatea Lui realizată din două firi n-a încetat să fie în două firi, cum pretindeau monofiziţii. Omenescul nu e alterat de dumnezeiesc după ce e unit cu acela. Dimpotrivă, el e dus la cea mai deplină împlinire. Chiar învierea şi *schimbarea la faţă* a omenescului nu e decât desăvârşirea la care a fost destinat să ajungă. Aceasta înseamnă că omenescul a fost făcut să se împlinească prin unirea cu divinul. El e făcut să devină un mediu tot mai desăvârşit al divinului. Aşa cum omul e o singură persoană în suflet şi trup, nedespărţit în trăirea sufletului şi a trupului, aşa e Hristos o singură Persoană în Dumnezeire şi umanitate, nedesfiinţându-se în trăirea Lui divinul şi omenescul. (n. s. 171, p. 93)

înţelege în sine, ci împreună cu cea care este compusă sau coexistentă; nici, iarăşi, amestecată după raţiunea fiinţială cu cealaltă, sau pătimind în oarecare fel o micşorare a deplinătăţii ei de natură din pricina unirii[1404].

Şi iarăşi mărturisim unirea naturală în loc de adevărată, cum însuşi Sfântul Ciril a spus şi a explicat aceste ziceri; nu spre desfiinţarea celor două firi, din care este Hristos după unire, sau a uneia din ele, cum au învăţat Apolinarie, Eutihie şi Sever, urmând lui Simon Magul, Valentin şi Manes, cum pot vedea uşor cei ce voiesc din scrierile lui Sever identitatea dogmelor lui până şi în identitatea cuvintelor, cu ale celor abătuţi de la dreapta credinţă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 94)

„(...) Nu voim să facem unirea Cuvântului cu trupul produsă fără voie şi fără o hotărâre liberă, nici pe Dumnezeu Cuvântul de o vârstă cu trupul în venirea la existenţă, sau trupul coetern Cuvântului prin existenţa fără de început, precum nu-L definim pe Hristos nici ca neavând în El nimic mai mult decât celelalte specii, văzute, după firea lor generală, ca părţi spre completarea totului conform celorlalte specii, produse de puterea care a întemeiat toate[1405]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 13, în PSB, vol. 81, p. 103)

„(...) Dumnezeu şi Cuvântul, Care există dinainte de toţi vecii, ba, vorbind mai propriu, e Făcătorul veacurilor şi Şi-a făcut coborârea (chenoza) la noi oamenii cu voia şi prin libera hotărâre şi S-a întrupat spre îndreptarea şi înnoirea, dar nu spre completarea întregului (…)[1406]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 13, în PSB, vol. 81, p. 103)

[1404] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu se micşorează prin unire nici o fire. Nici Dumnezeirea, nici umanitatea. Dumnezeirea însă nu se poate manifesta întreagă prin umanitate, sau are loc o creştere a umanităţii în capacitatea de mediu de manifestare al Dumnezeirii, dar nu iese din firea ei. Pe de altă parte umanitatea nu scade ca umanitate prin aceasta, ci-şi arată tot mai actualizate potenţele ei. În aceasta se arată tot mai mult conformitatea umanului cu divinul. Minunată creaţie a realizat Dumnezeu! (n. s. 173, p. 94)

[1405] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Hristos nu se vede nicio unire realizată involuntar prin natură; nici firea dumnezeiască venită la existenţă deodată cu trupul, sau trupul unit din eternitate cu Cuvântul; nici Cuvântul întregind ca o parte trupul, sau invers. Acestea sunt proprii firii compuse. Căci o fire compusă nu e întreagă decât primind existenţa deodată în toate părţile ei, în mod natural, deci fără voie, în acelaşi timp, şi fiecare întregindu-se prin alta. Nu se poate cugeta despre firea omenească din Hristos niciuna din acestea. Ar însemna să se pună Cuvântul pe acelaşi plan creat cu trupul, sau umanul pe acelaşi plan necreat, în sens panteist. N-ar mai fi o deosebire esenţială între Dumnezeire şi umanitate. Dumnezeirea ar fi numai cu numele, Dumnezeirea având şi ea nevoie de completare prin trup. (n. s. 195, p. 103)

[1406] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se arată aci cele trei motive pentru care Dumnezeirea n-a putut alcătui o fire compusă cu firea omenească a lui Hristos: a) după Dumnezeire, Hristos este etern şi făcător al firii omeneşti; b) Dumnezeu Cuvântul S-a unit nu prin necesitatea firii Lui dumnezeieşti, ci în mod liber cu firea omenească; c) nu Şi-a unit firea dumnezeiască cu firea omenească pentru a completa firea omenească sau lumea, sau pe Sine Însuşi, ci pentru a o înnoi.

Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om din libertate. Altfel n-ar fi Dumnezeu; ca orice om ar impune Dumnezeirii o unire cu Sine. Hristos e singurul Care S-a făcut om de la Sine, prin libertate deplină. Orice alt om e adus în existenţă fără voia lui şi aceasta îi impune o îndatorire a ascultării. Dar în scopul acesta el e înzestrat în cadrul firii lui pe care nu el şi-o dă în mod liber cu o anumită libertate. Dumnezeu Cuvântul însă Se face om în mod liber. Deci nu întregindu-Şi Dumnezeirea Sa şi nu întregind umanitatea Sa prin întrupare. Dacă Dumnezeirea s-ar întregi prin umanitate, El n-ar fi Dumnezeu. Deci El n-are o *fire compusă*, căci o fire compusă e întreagă numai având toate părţile ei. Dacă Dumnezeirea ar întregi umanitatea sau lumea, n-ar fi creat lumea sau umanitatea ca un întreg, fiindcă n-ar fi putut-o. Şi în acest caz n-ar putea-o întregi nici prin întrupare, căci şi El ar avea nevoie să Se întregească cu ea, deci ar avea o insuficienţă în Sine. Toate cele

„(...) Să-L mărturisim Unul după raţiunea identităţii ipostatice, după care Hristos nu primeşte nicidecum nicio deosebire sau împărţire în Sine ca întreg, din pricina deosebirii firilor, în aşa măsură că e crezut ca fiind un singur ipostas şi înainte de trup, şi după întrupare; şi e închinat de către noi şi slăvit ca Unul din Sfânta şi împărătească Treime. Căci ipostasul lui Hristos e unul, ca întreg, neîmpărţindu-se prin nicio raţiune în proprietatea Lui caracteristică, de către cele extreme, proprietate prin care se distinge de ele[1407]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 13, în PSB, vol. 81, p. 106)

„(...) Că este deodată Acelaşi şi Dumnezeu, şi om. Căci n-a lepădat ceea ce era, făcându-Se cu adevărat ceea ce nu era; fiindcă e de oameni iubitor[1408]. Ci e întreg amândouă în mod natural după ipostas[1409], ca Unul din amândouă şi salvând prin Sinea Sa unică (δι ενὸς εαυτοῦ) pe amândouă, fără schimbare şi micşorare, ca fiind acestea cu adevărat prin unirea cea după ipostas". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 14, în PSB, vol. 81, pp. 115-116)

„Întrupându-Se din Duhul Sfânt şi din Sfânta Născătoare de Dumnezeu şi Pururea fecioară Maria, S-a înomenit desăvârşit, adică S-a făcut om desăvârşit prin asumarea trupului care are suflet înţelegător şi raţional şi a luat în El firea şi ipostasul omenesc, adică existenţa şi subzistenţa, prin însăşi zămislirea Cuvântului[1410]. Fiindcă Însuşi Cuvântul a

---

făcute de Dumnezeu au fost *bune foarte*. Dar au fost *bune foarte* întrucât au fost capabile să ajungă la deplina unire cu Dumnezeu, contribuind şi cu voia lor. Însă neurmând acest drum s-au slăbit prin voia lor. Şi Creatorul lor a venit să le înnoiască şi să le aducă la deplina înnoire cu El. (n. s. 196, pp. 103-104)

[1407] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ipostasul e unul, fiind Acelaşi înainte de întrupare şi după întrupare. El nu e împărţit de firi, deşi ele se păstrează în El. El are ceva propriu al Lui. Şi acest ceva propriu nu poate fi împărţit de către firile Lui. Ci El le ţine în unitatea Lui fără să le confunde. E taina identităţii unice şi de nepierdut a fiecărei persoane, oricât de mult s-ar îmbogăţi în conţinutul ei. Ipostasul e forţa unificatoare a tuturor facultăţilor, funcţiilor şi conţinuturilor lui. Ele nu se confundă, dar ipostasul le trăieşte pe toate unite ca un eu unitar. El nu se repetă identic, cum se repetă firea în fiecare ipostas. Fiecare ipostas e unic, căci toate ipostasurile folosesc o natură comună în mod propriu. Ipostasul Cuvântului e nu numai unic între multe ipostasuri unice ale aceleiaşi naturi, ci unic şi în sensul că nu are numai o natură comună cu celelalte, ci şi natura divină unită cu ea, ca niciun altul. (n. s. 205, p. 106)

[1408] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă ar fi alterat unitatea, Cuvântul nu s-ar fi dovedit de oameni iubitor. Dar şi dacă n-ar fi rămas Dumnezeu, s-ar fi dovedit că nu poate sau nu vrea să rămână Dumnezeu în unirea maximă în care se aşază cu umanitatea. Omul e mântuit, e înălţat până la Dumnezeire, e primit în comuniunea maximă cu Dumnezeu, fără să înceteze a fi om. Omul e cinstit ca atare şi e făcut capabil de aceasta ca atare. Nu există o incompatibilitate între Dumnezeu şi om de aşa fel, ca întâlnirea între ei să schimbe sau pe Dumnezeu, sau pe om. Omul e făcut de Dumnezeu ca creatură care poate fi ridicată la treapta de conţinut al Persoanei dumnezeieşti a Cuvântului. Nu e de esenţă divină, dar e făcut capabil de a fi conţinut al vieţii personale a lui Dumnezeu şi prin aceasta toţi oamenii sunt capabili de a fi parteneri ai lui Dumnezeu, deci ridicaţi prin har la nivelul Lui. Îl pot trăi pe Dumnezeu ca om şi Dumnezeu mă poate trăi în calitatea de Dumnezeu pe mine ca om. Sunt ridicat în lărgimea nesfârşită a iubirii între mine şi El. (n. s. 220, pp. 115-116)

[1409] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Are în persoana Sa şi firea dumnezeiască, şi pe cea omenească. În acest sens El este în amândouă în mod natural sau prin fire, fără să Se facă o singură fire. Trăieşte pe om în firea lui omenească, şi pe Dumnezeu în firea Lui dumnezeiască. Dacă nu s-ar fi păstrat în El ambele firi, n-ar fi mântuit Dumnezeu pe om şi nu l-ar fi ridicat la înălţimea de dumnezeu prin har. (n. s. 221, p. 116)

[1410] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om asumând de bună voie umanitatea. Nu a fost adus la existenţa de om fără voie. Astfel, prin asumarea de către Cuvântul, umanitatea Lui şi-a primit şi firea, şi subzistenţa concretă, sau ipostasul în El (καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν υπόστασιν), Şi-a primit firea

fost cu voia în loc de sămânţă, sau mai bine zis sămânţa întrupării[1411] şi S-a făcut compus după ipostas Cel prin fire simplu şi necompus, căci Unul şi Acelaşi rămânând în persistenţa părţilor din care S-a constituit neschimbat, neîmpărţit şi neamestecat ca să fie după ipostas Mijlocitorul între părţile din care S-a compus, a depăşit în Sine distanţa părţilor sau extremelor[1412] *făcând pace şi împăcând cu Dumnezeu şi Tatăl* (Efes. 2, 16) prin Duhul firea omenească, ca Unul ce e Dumnezeu cu adevărat, după fiinţă şi S-a făcut om cu adevărat prin fire după iconomie[1413]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 15, în PSB, vol. 81, pp. 126-127)

„(...) Prin cele prin care S-a unit cu extremele, a păstrat deosebirea între ele a părţilor[1414], iar prin cele prin care se distingea de extreme, păstra identitatea după ipostas a părţilor deosebite[1415].

Deci Hristos a păstrat şi comunul şi particularul fiecărei părţi din care S-a compus. Comunul, în raţiunea identităţii după fiinţă a părţilor lui cu cele extreme, după care avea şi după unirea părţilor între ele, deosebirea. Iar particularul, în raţiunea identităţii după ipostas a părţilor, prin care Se distingea de extreme, păstrând neamestecată distincţia faţă de ele[1416]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 131)

---

umană, deosebită de oricare altă fire, dar şi existenţa concretă. Sfântul Maxim afirmă aci că umanitatea şi-a primit şi ipostasul în Dumnezeu-Cuvântul, spre deosebire de Leontie de Bizanţ care spune că a fost *enipostasiată* în ipostasul Cuvântului. De fapt umanitatea nu şi-a primit un ipostas deosebit în Hristos, deosebit de ipostasul Lui divin, sau o stare de Sine. Dar credem că Sf. Maxim vrea să spună că firea omenească, primind existenţa concretă în Fiul lui Dumnezeu, care are în Sine într-un grad maxim existenţa de Sine, şi aceasta poate fi un temei pentru existenţa oricărui om, are cu atât mai mult în El un temei al existenţei ei. (n. s. 248, p. 127)

[1411] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Dumnezeu-Cuvântul sunt seminţele spirituale ale tuturor creaturilor, cu atât mai mult a umanităţii Sale. Seminţele spirituale pun în mişcare, când vrea purtătorul lor divin, şi procesul naşterii persoanelor umane din trupuri. (n. s. 249, p. 127)

[1412] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Rămâne mereu nepătrunsa taină a ipostasului lui Hristos. El e *compus,* dar nu are *deosebiri* în Sine, cum spune în două locuri anterioare Sf. Maxim. Adică nu se poate spune că sunt în Persoana Lui două unităţi altfel caracterizate. Ci poartă întreagă aceleaşi caracteristici personale. Dar cum se poate explica această unitate? Se pare că aci se aduce o nouă contribuţie la această explicare. Ipostasul uneşte (leagă, uneşte = συνάπτων) *în Sine* distanţa extremelor. Acest *Sine* care uneşte părţile trebuie să fie altceva decât părţile care-l compun, dar totuşi este în ele ceva ce concură în ipostas. Căci cine le adună sau le leagă? Credem că nu putem înţelege prin acest Sine decât ipostasul etern al Cuvântului. Dar El are în Sine puterea prin care-Şi formează firea umană şi căreia îi corespunde ceva din ea. El are puterea de a Se face om, deci de a Se face compus, datorită virtualităţii firii umane ce o are în El şi pe care o actualizează prin puterea Lui, pe de alta, prin puterea formării umanităţii Sale din fecioara Maria. Cuvântul întrupat e şi compus prin părţile Sale, dar şi mai presus de compunere prin faptul că El Îşi formează, pe lângă Dumnezeirea pe care o are, şi umanitatea, răspunzând şi unei tendinţe din ea. Un subiect uman e şi compus prin toate facultăţile, mădularele şi experienţele sale, dar şi unitar ca cel ce se arată prin toate şi e caracterizat prin toate. (n. s. 250, p. 127)

[1413] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Prin fire*, căci a luat cu adevărat firea omenească, dar *după iconomie*, adică nu supunându-Se unei legi, ci asumând de bună voie umanitatea pentru a o mântui. (n. s. 251, p. 127)

[1414] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu s-ar fi păstrat în Hristos deosebirea de natură a părţilor, El n-ar fi unit pe Dumnezeu cu oamenii fără să-i confunde. (n. s. 262, p. 131)

[1415] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar păstrând unirea între extreme, nu le confundă, întrucât păstrează distincte părţile în ipostas. Persoana este factorul care uneşte părţile deosebite, fără să le confunde. (n. s. 263, p. 131)

[1416] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos are două identităţi. Una prin părţile sau prin firile Lui cu cele din care au fost luate, identitate care Îl ţine într-o comuniune cu acelea, reprezentând ceea ce are El comun cu acelea. Alta este identitatea unităţii după ipostas a firilor Lui, prin care se păstrează distinct de extreme, dar

„Deci trupul Cuvântului lui Dumnezeu s-a făcut ipostas. Căci niciodată n-a subzistat în sine, determinat prin însuşirile proprii care-l disting de trupurile de un gen, nici măcar cât durează iuţimea unui singur gând, având o existenţă proprie separată de Cuvântul cu care era compus după ipostas şi neavându-L pe Acesta în comun, ci a fost enipostasiat,[1417] ca Unul ce Şi-a luat în El şi prin El venirea la existenţă şi S-a făcut prin unire trupul Lui şi a fost unit cu El după ipostas, prin raţiunea unei particularităţi care-l distinge de al celorlalţi oameni. Ba, pentru a spune mai clar, Şi-a făcut propriu după ipostas ceea ce era al Cuvântului, precum s-a făcut şi fiinţă comună a Celui căruia I s-a făcut cu adevărat trup prin unire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 133)

„Dacă, Cuvântul care era prin fire Dumnezeu, prin asumarea trupului mintal însufleţit, S-a făcut om fără schimbare, e vădit că se adeverea din amândouă Unul şi prin Unul Se adeverea pe Sine cu adevărat amândouă. Şi prin aceasta Acelaşi avea şi ceea ce e comun, şi ceea ce e propriu fiecăreia din cele două. Prin acestea avea şi unirea *cu* şi distincţia *de* cele două extreme.[1418] Prin deosebirea naturală (după fire) a părţilor Sale era unit după fiinţă cu cele extreme; prin identitatea aceloraşi părţi după ipostas, Se distingea de cele extreme[1419]. Iar dacă El avea şi deosebirea şi identitatea, e vădit că era Acelaşi şi Unul şi două[1420]. Era Unul prin raţiunea monadei Sale neîmpărţite după ipostas. Era două prin raţiunea heterogenităţii după fiinţa părţilor Sale şi după unire. Căci deosebirea este raţiunea după care se salvează heterogenitatea celor indicate şi indică cum este ceva. Iar identitatea este neschimbarea prin care raţiunea lucrului indicat îşi are totala sa unicitate, necunoscându-se în el niciun fel de deosebire[1421]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în PSB, vol. 81, pp. 133-134)

---

prin care este de asemenea Mijlocitorul între ele, întrucât le are unite în acelaşi ipostas. Lipsa uneia dintre ele nu L-ar fi făcut Mijlocitor între ele. (n. s. 264, p. 131)

[1417] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aci Sf. Maxim foloseşte direct expresia *enipostasiei* a lui Leontie de Bizanţ (ενυπόστατος). (n. s. 272, p. 133)

[1418] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Avea şi ceea ce avea comun cu Dumnezeu şi ceea ce avea comun cu oamenii, dar şi ceea ce avea propriu fiecare din aceste fiinţe în El: cea dumnezeiască, naşterea din Tatăl, cea omenească, naşterea fără de sămânţă şi fără de păcat. Prin cele ce le avea comune cu ambele extreme, avea legătura sau comuniunea cu ele; prin cele ce le avea propriu în fiecare, Se distingea de ambele extreme: Se distingea de Tatăl, căci era născut, Se distingea de oameni, căci nu era conceput ca ei. (n. s. 273, p. 133)

[1419] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cele două firi care se deosebeau în El, Îl uneau cu Tatăl şi cu oamenii. Ceea ce unea cele două firi între ele prin particularitatea ipostatică întipărită în ele, ca Fiu al Tatălui şi ca umanitate asumată fără de sămânţă, Îl distinge şi de Tatăl şi de oameni. Dar tocmai prin aceasta aduce contribuţia lui personală unică, de neînlocuit şi fără asemănare, în unirea lui Dumnezeu cu oamenii şi mijlocirea între Dumnezeu şi oameni. Prin firi era unit cu Dumnezeu şi cu oamenii. Dar dacă ele n-ar fi fost unite prin ceva ce le era propriu, unirea Lui cu cele două părţi extreme n-ar fi unit acele părţi extreme între ele. Hristos a fost prin ipostasul Său, în care unea cele două părţi, puntea unificatoare între Dumnezeu şi umanitate. (n. s. 273b, pp. 133-134)

[1420] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă ar fi fost numai Dumnezeu sau om, n-ar fi putut uni părţile. Dacă ar fi fost numai două (Dumnezeu şi om despărţiţi), iar nu le-ar fi putut uni. Numai fiind Acelaşi şi Unul şi Două, a putut uni pe cei doi în Sine. Aci se arată din nou importanţa ipostasului Său compus, dar totuşi Unul. (n. s. 274, p. 134)

[1421] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În persoana umană nu cunosc nimic ce ar putea scăpa din unitatea şi identitatea ei. (n. s. 275, p. 134)

„Dacă deci raţiunea după fiinţă a fiecăreia din cele unite a rămas după unire, fiindcă definiţia fiinţei niciuneia n-a trecut în definiţia fiinţei celeilalte, e evident că Dumnezeirea lui Hristos a rămas Dumnezeire după fiinţă, neschimbându-se în fiinţa trupului; şi umanitatea Lui iarăşi a rămas umanitate după fiinţă, nepătimind o prefacere în firea Dumnezeirii. Iar dacă nici Dumnezeirea lui Hristos, nici umanitatea n-au trecut una în alta pentru unirea lor după ipostas, ci firile au rămas, după marele Ciril, neamestecate, e clar că după unire s-a menţinut deosebirea firilor păstrate în Hristos. Şi nicio raţiune nu va contrazice aceasta". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 137)

„Propovăduim în chip binecredincios în Hristos atât identitatea, cât şi deosebirea. Primul lucru, pentru ipostasul cel unul, pentru care mărturisim pe Dumnezeu Cuvântul Acelaşi cu trupul Său, ca să nu primească prealăudata Treime un adaos personal, devenind pătrime[1422]. Iar al doilea, din cauza diversităţii de fiinţă a celor din care este El, datorită căreia părţile lui Hristos nu trec câtuşi de puţin una în alta. Căci nu se fac vreodată aceeaşi după fiinţă dumnezeirea şi umanitatea, ca să nu fie nimic creat de o fire şi de o fiinţă cu Dumnezeirea prin unire. Fiindcă a spune că o fire este de o fiinţă cu altă fire ştim că e propriu unei cugetări nesănătoase. Căci nu e vreodată o fire de o fire şi de o fiinţă cu altă fire. Fiindcă de o fire şi de o fiinţă nu se poate spune că sunt decât indivizii ce aparţin prin aceeaşi specie unei singure fiinţe[1423]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 137)

„Iar dacă afirmând (monofiziţii – n. a.) o unică fire compusă în Hristos după unire, socoteşte să-i atribuie o deosebire, ca uneia aflate în calitatea ei naturală[1424], întâi, ca fire compusă, Hristos nu va fi de o fiinţă cu niciuna din cele ce sunt (din cele create), dacă El este unul şi singur după fiinţă şi fire. Căci, precum s-a spus, o fire nu va fi vreodată de o fiinţă cu altă fire. Iar nefiind de o fiinţă cu vreuna dintre cele ce sunt (cu cele create), El nu va fi nici Dumnezeu, nici om[1425], sau dacă va fi Dumnezeu, cel ce-L propovăduieşte astfel

[1422] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă umanul lui Hristos ar fi un ipostas deosebit, dar tot al Lui, s-ar adăuga Treimii un al patrulea ipostas, pentru că Hristos ar adăuga la ipostasul Lui încă unul. De aceea nu se poate spune că umanul lui Hristos are o anumită separaţie de ipostasul dumnezeiesc al lui Hristos. El e încadrat în ipostasul cel Unul al lui Hristos. În umanul Lui şi în toate actele Lui umane şi în toate calităţile Lui, ca şi în firile Lui, e prezent acelaşi unic ipostas dumnezeiesc. E aşa cum în om nu se poate separa ceva în care să nu fie prezent acelaşi unic ipostas. (n. s. 283, p. 137)

[1423] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Mereu ne întâlnim cu taina persoanei ca unitate manifestată în complexitate. E o taină pe care au constatat-o şi afirmat-o Părinţii. Dar ea rămâne mereu neînţeleasă. Nu se poate spune că această unitate e dincolo de toate componentele prin care se manifestă. S-ar introduce ceva ontologic în plus la fiinţe, ceea ce Părinţii au negat. Nu putem spune că e o sine ontologic deosebită de fiinţă sau de fiinţe. Dar e greu şi să înţelegem o unitate formată din elementele unei fiinţe, ca la om, sau din două fiinţe, ca în Hristos. E misterul cel mai mare al existenţei. Dar fără el totul ar fi fără sens. Poate că e ceva în părţile componente care face posibilă convergenţa şi unitatea lor, fără desfiinţarea lor. Dar aceasta nu se poate aplica persoanei îngerului. Unitatea aceasta misterioasă a persoanei umane nu poate avea temeiul decât în unitatea Persoanei dumnezeieşti, care e în comunitate de fiinţă cu alte două Persoane distincte. Unitatea persoanei depăşeşte planul formelor de existenţă ale naturii investigabile ştiinţific. (...) (n. s. 284, pp. 137-138)

[1424] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Monofiziţii afirmând o fire compusă în Hristos cunoşteau calităţile naturale ale divinului şi umanului unite într-o singură fire. (n. s. 290, p. 139)

[1425] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos ar avea o fire compusă nu ar fi de o fire nici cu Dumnezeu care e fire dumnezeiască, nici cu oamenii, care au o fire omenească. Căci El ar fi de o altă fire şi în raport cu

va fi politeist, întrucât va spune de Tatăl şi de Duhul Sfânt că sunt de o fire necompusă, deci simplă, iar de Hristos, cel de o fire compusă, că e tot Dumnezeu, deşi fiind compus după fire nu e de o fire simplă. Va arăta astfel ca vestind două Dumnezeiri: una simplă şi una compusă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 15, în PSB, vol. 81, pp. 139-140)

„Cuvântul lui Dumnezeu şi Tatăl, făcându-Se om cu adevărat din oameni, pentru oameni, cu oamenii, fără de păcat, nu S-a schimbat de a fi Dumnezeu făcându-Se om, nici nu S-a micşorat în a fi om cu adevărat, rămânând ceea ce era şi este şi va fi, adică Dumnezeu după fire; dar fiind pentru Sine Dumnezeu după fiinţă şi fire, S-a făcut în mod neschimbat, prin iconomie, pentru noi cu adevărat om, prin asumarea trupului care are suflet mintal şi raţional. De aceea este Acelaşi şi Dumnezeu prin fire şi cu adevărat Acelaşi şi om prin fire, fiind Acelaşi şi aceasta şi aceea cu adevărat fără nicio lipsă, prin taina întrupării Lui desăvârşite, prin care a adunat în unitatea Sa după ipostas firile lui, niciuna neanulându-se din pricina unirii, ci păstrând raţiunea şi definiţia ei, sau particularitatea naturală neamestecată şi neprefăcută în cealaltă după unire. Căci unirea nu desfiinţează deosebirea celor adunate într-un ipostas, dar înlătură şi împărţirea (şi despărţirea) lor". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 17, în PSB, vol. 81, pp. 147-148)

„Aşa au învăţat Părinţii, zicând: *Căci dacă amândouă sunt una, nu sunt prin fire, ci prin convergenţă, căci prin aceasta a primit în chip iconomic*[1426] *pentru noi, ca un Bun, să Se facă compus Cel simplu prin firea, după care este şi rămâne de o fire şi de o fiinţă cu Tatăl, păzind-o pe aceasta neştirbită şi după întrupare, pentru că nu e acelaşi lucru Dumnezeirea şi umanitatea. Căci deşi S-a făcut Cuvântul lui Dumnezeu om, S-a făcut om prin asumarea trupului unit mintal cu El după ipostas în mod nedespărţit*[1427]*. De aceea este Acelaşi în mod propriu şi Dumnezeu, şi om, ca Unul ce e Aceea şi S-a făcut aceasta; şi este şi aceasta şi Aceea fără ştirbire*". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 18, în PSB, vol. 81, pp. 149-150)

„În Hristos unirii firilor îi urmează, după toată raţiunea, unitatea ipostasului, cum învaţă Părinţii, deosebirea firilor din care este Hristos, păstrate în mod neamestecat şi

---

Dumnezeu, şi cu oamenii. Hristos având o fire deosebită de orice fire, sau oricare fire fiind alta decât a Lui, El nu poate fi de o fiinţă cu nimeni. (n. s. 291, p. 140)

[1426] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu prin lege, ci de bunăvoie, pentru mântuirea noastră. (n. s. 312, p. 150)

[1427] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sunt nişte precizări interesante ale motivelor pentru care nu s-a schimbat prin întrupare Dumnezeirea Cuvântului: a) El S-a făcut om, asumând (de bunăvoie) umanitatea, nu născându-Se ca atare în virtutea legii generale. Deci El are, ca Dumnezeu, o libertate faţă de umanitatea asumată; b) S-a făcut om, unindu-Şi trupul cu Sine în mod mintal (înţelegător), deci printr-un act de gândire liberă, dar eficientă; sau Şi-a unit Dumnezeirea cu firea umană prin mintea acesteia, întipărindu-Se Cuvântul în mintea acesteia şi prin ea în trupul ce Şi-l formează prin ea. Desigur că mintea trupului a început să se formeze deodată cu trupul ei, în Fecioara, prin lucrarea Cuvântului. Ca Dumnezeu, existând din veci, iar ca om, Se face pe Sine însuşi în timp. El Se ştie ca Dumnezeu Făcătorul Său ca om. Orice om se ştie făcut de o putere superioară. Hristos Se ştie ca om făcut de El Însuşi. Umanitatea Lui stă în puterea Lui. El are în Sine ca om transparenţa Sa ca Dumnezeu. El Se ştie ca Dumnezeu Făcătorul Său ca om. Orice om se ştie făcut de o putere superioară. Hristos Se ştie ca om făcut de El Însuşi. Umanitatea Lui stă în puterea Lui. El are în Sine ca om transparenţa Sa ca Dumnezeu. El Se ştie pe Sine ca Dumnezeu Creator identic cu Sinea Sa ca om, creată de Sinea Sa ca Dumnezeu. (n. s. 313, p. 150)

neîmpărţit (şi nedespărţit)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 18, în PSB, vol. 81, p. 150)

„(...) S-a făcut toate pentru noi, a lucrat de bună voie pentru noi, nearătând în chip mincinos nici fiinţa noastră, nici vreuna din însuşirile ei ireproşabile şi naturale, deşi a îndumnezeit-o pe aceasta împreună cu toate acelea, făcând-o arzătoare asemenea unui fier şi arătând-o organ al lucrării dumnezeieşti, ca Unul ce a pătruns-o cu totul şi la culme prin unirea cu ea[1428] în mod neamestecat, în unul şi acelaşi unic ipostas". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Către Prea Cuviosul presbiter Gheorghe, 3, în PSB, vol. 81, p. 209)

„(...) Trebuie să se păstreze în toate şi firea asumată de Cuvântul lui Dumnezeu Cel întrupat şi înomenit în mod desăvârşit pentru noi, împreună cu însuşirile naturale ale ei, fără de care nu e nici fire ceea ce a asumat, ci numai o nălucire goală; dar să se păzească şi unirea. Cea dintâi să se păstreze în deosebirea ei naturală, iar a doua să fie cunoscută în identitatea ipostatică. Şi aşa să se arate cu înţelepciune şi binecredincioşie raţiunea întreagă a iconomiei, în acelaşi timp neamestecată şi neîmpărţită.

Vestind-o pe aceasta cu dreaptă credinţă, te vei arăta vestind, potrivit făgăduinţei şi bunătăţii tale, aici prin nădejde, iar acolo cu bucuria de ele prin trăire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Către Prea Cuviosul presbiter Gheorghe, 3, în PSB, vol. 81, p. 211)

„S-a dovedit chiar din sfinţita învăţătură a învăţătorului (Ciril) că menţine şi deosebirea lucrărilor naturale, precum se arată păzind şi deosebirea firilor din care sunt lucrările şi după unire, deşi păstrează unirea. Deosebirea o arată zicând: poruncă a tot făcătoare şi atingere; iar unirea, spunând că lucrarea e una şi înrudită. Prin acestea înlătură atât împărţirea, cât şi despărţirea tainei lui Hristos. Iar cei ce nu înţeleg aşa, ci înţeleg *lucrarea înrudită* ca fiind o singură lucrare a Cuvântului şi a trupului, dogmatizează amestecarea într-o fiinţă, susţinută de Eutihie şi Apolinarie. Deci trebuie păstrată în toate nevătămată atât raţiunea nevătămată, cât trebuie păzit şi modul iconomiei nestricate[1429]. Aceasta ca să nu pătrundă împotriva adevărului urâta pereche: despărţirea sau confundarea". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Scrieri, 6, în PSB, vol. 81, p. 226)

[1428] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Pătrunzându-o* = περιχωρήσας. Dumnezeu Cuvântul a intrat cu umanitatea Sa într-o perihoreză, El mişcându-Se în ea şi învăluind-o, şi ea mişcându-se în El şi manifestându-L. Sfântul Maxim foloseşte şi pentru relaţia Dumnezeirii şi umanităţii în Hristos termenul *perihoreză*, folosit şi pentru relaţia între Persoanele dumnezeieşti. Precum cele trei Persoane dumnezeieşti se mişcă una în alta fără să se confunde, aşa e şi cu cele două firi în Hristos. (n. s. 446, p. 209)

[1429] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trebuie păstrată nealterată raţiunea fiecărei firi, dar şi modul unirii lor mântuitoare. Chiar în universul creat se arată în toată raţiunea fiecărui gen, sau componente, cât şi modul unirii lor care nu le confundă. La fel se menţin Dumnezeirea şi umanitatea în unirea lor. Dumnezeu n-a creat făpturile ca să le contopească între ele sau cu Sine prin unire. Modul unirii nu alterează raţiunile individuaţiunii lor, sau componentele. Nici iubirea între oameni nu desfiinţează persoanele lor. Se poate vedea valoarea şi durata eternă a persoanelor, ca cele mai ireductibile şi neînlocuibile unităţi. (n. s. 486, p. 226)

„(...) Unirea ipostatică este cea care adună şi leagă fiinţele sau firile deosebite într-o persoană şi într-un ipostas”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 11, în PSB, vol. 81, p. 258)

„(...) Nerecunoscându-se în chip neamestecat deosebirea fiinţială a celor unite şi a însuşirilor lor naturale, în unirea lor extremă, nu se va cunoaşte nici raţiunea unirii în mod neamestecat[1430]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 12, în PSB, vol. 81, p. 267)

„(...) Învăţătorul (Patriarhul Antiohiei, Anastasie Sinaitul (+599), numind, precum am spus, rezultatul celor două lucrări naturale, sau fapta care le cuprinde pe amândouă prin unirea lor, cu numele lor, a spus că este o singură lucrare pentru faptul că nu se săvârşeşte nimic dumnezeiesc sau omenesc separat, ci Unul şi Acelaşi împlineşte deodată ceea ce înfăptuieşte din unirea firilor şi în mod unificat printr-o perihoreză (interioritate reciprocă) unitară a lor[1431]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 19, în PSB, vol. 81, p. 299)

„(...) Se păstrează şi în unirea firilor deosebirea după fiinţă, care păstrează împreună cu ea şi deosebirea însuşirilor fiinţiale a firilor”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 19, în PSB, vol. 81, p. 300)

„Hristos întreg e şi Domn şi Dumnezeu şi Atotputernic, dar are în Sine în mod neîmpărţit şi neamestecat şi trupul pe care l-a purtat pentru noi şi pentru a noastră mântuire, trup pătimitor şi nu atotputernic creat, circumscris, neatotputernic prin fire, dar având în Hristos o voinţă atotputernică. Căci nu prin ipostas este Hristos muritor şi nemuritor, nici neputernic şi atotputernic, văzut şi nevăzut, creat şi necreat. Fiindcă altceva e prin fire şi altceva prin ipostas.[1432] Şi simplu vorbind, nu e un ipostas compus prin

[1430] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu se păstrează neconfundate firile unite în Hristos, nu se mai recunoaşte nici unirea lor neamestecată, ci se afirmă o contopire a lor, care nu e propriu zis unire. În unire trebuie să se vadă cele unite. Nici o despărţire oarecare nu e unire adevărată, precum nu e nici contopirea unire. În fiecare din cele unite într-o persoană trebuie să fie ceva care face posibilă articularea celeilalte componente în ea, care face posibilă unirea lor. În materie trebuie să fie o raţionalitate, care face posibilă articularea ei, ca trup, în sufletul raţional; în sufletul raţional trebuie să fie ceva care să se poată manifesta prin materia pe care el o face trup sau organ intim al său. Nicio componentă nu se contopeşte în alta, căci în acest caz nu i-ar aduce niciun folos celeilalte şi nici ea n-ar avea niciun folos din unirea cu aceea. Dar nici nu rămân în oarecare fel despărţite, căci nici în acest caz n-ar aduce niciuna vreun folos celeilalte. Capacitatea unei astfel de articulări trebuie să existe şi între firea dumnezeiască şi cea omenească. Aceasta, deşi nu aduce un folos Dumnezeirii, aduce un folos umanităţii. Dar dă şi Dumnezeirii prilejul unui nou mod de revelare şi de lucrare, prilej pe care însă şi-l procură chiar Dumnezeirea. (n. s. 573, p. 267)

[1431] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Precum Persoanele divine Se află într-o perihoreză, datorită unităţii de fiinţă, aşa se află într-o perihoreză cele două firi ale lui Hristos datorită unităţii Persoanei. (n. s. 634, p. 299)

[1432] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos este şi una şi alta, dar nu prin ipostas, ci prin firi. Dacă ar fi prin ipostas nemuritor şi muritor ar fi două ipostasuri, sau fiind acelaşi ipostas şi muritor şi nemuritor n-ar putea învinge moartea. Numai pentru că este, datorită firilor rămase neschimbate, un ipostas compus, poate învinge în sine moartea trupului prin nemurirea dumnezeiască, sau slăbiciunea acestuia prin atotputernicia dumnezeiască. Dacă Hristos n-ar fi un ipostas în acelaşi timp compus din două firi şi unic, n-ar avea loc în el o comunicare a însuşirilor şi nu le-ar copleşi pe cele omeneşti, dar trăindu-le în acelaşi timp, Hristos trăieşte slăbiciunea omenească, dar o şi învinge; primeşte moartea, dar o învinge, fără să înceteze de a Se trăi şi după moarte ca om.

opoziţia socotinţei, ci prin proprietatea firilor". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Scrieri, 22, în PSB, vol. 81, pp. 315-316)

„Dar este evident că comunicarea nu este a uneia, ci a amândurora şi neegale. E dăruirea prin reciprocitate în mod natural a celor proprii în mod natural fiecărei părţi a lui Hristos prin unirea negrăită a lor fără prefacerea şi amestecarea naturală a niciunei părţi în cealaltă[1433]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus*, 25, în PSB, vol. 81, p. 325)

„(...) Acelaşi era întreg Dumnezeu cu umanitatea şi Acelaşi întreg om cu Dumnezeirea. Acelaşi ca om a supus în Sine şi prin Sine umanitatea lui Dumnezeu şi Tatălui, dându-ni-Se nouă ca chip (τύπον) şi pildă desăvârşită prin imitare ca şi noi, privind ca spre căpetenia mântuirii noastre să predăm ceea ce e al nostru lui Dumnezeu, ca să nu voim altceva decât ceea ce voieşte El[1434]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus*, 25, în PSB, vol. 81, p. 331)

„Iisus înainta în înţelepciune şi har" (Lc. 2, 52)

„Iar fiindcă la fericitul Luca s-a scris: *Iisus înainta în înţelepciune şi har* (Lc. 2, 52), purtătorul de Duh (Ioan), spunând că *e plin de har*, a indicat prin aceasta slava Fiului. Dar atunci, unde va înainta plinătatea Lui, sau va primi creşteri de dincolo de unde nu mai este nimic? Deci, nu întrucât este Cuvântul şi Dumnezeu s-a spus că va înainta, ci că S-a arătat mereu mai minunat şi mai bogat în har prin faptele Lui celor ce le vedeau, înaintând, cum trebuie spus mai adevărat, în înţelegerea celor ce se minunau de ele, şi de Însuşi cel desăvârşit ca Dumnezeu, ca şi în har. Le-am spus acestea spre folos, deşi ca o

---

Cum e cu putinţă aceasta? Dumnezeu creând lumea, aceasta nu putea fi decât mărginită în fiinţă şi în putere. Ca atare, Dumnezeu Însuşi a cugetat, creând-o, mărginirea ei şi chiar eventualitatea morţii ei prin ieşirea ei din legătura cu Sine. Şi nu numai că le-a cugetat pe acestea, ci, întrupându-Se, le-a şi experiat nu ca ale Sale, ci ca ale unei lumi create de El, dar nerămase în legătură cu El. În Hristos, Dumnezeu merge în direcţia aceasta până la capăt, însuşindu-Şi prin experienţă ca proprii mărginirea lumii create de El aşa cum e trăită de ea după păcat şi chiar moartea la care aceasta a ajuns prin slăbirea legăturii cu El. Dar Şi le însuşeşte ca să le învingă prin atotputernicia Sa nepărăsită de El. Nu învinge însă mărginirea prin fire a lumii, ci o face părtaşă, prin comunicare, la atotputernicia şi infinitatea Lui. Şi învinge moartea, desfiinţând-o prin introducerea deplină a umanităţii asumate în viaţa sa nemuritoare.
Într-un fel, Dumnezeu poartă cu puterea Sa toată lumea mărginită şi pe fiecare dintre componentele ei, dar în mod deosebit de intim introduce în ipostasul Său firea omenească, căreia i-a imprimat în conştiinţa cugetătoare şi în libertate chipul Său, care el însuşi se cere după nemărginirea Creatorului. Hristos ca ipostas divin întrupat are o unică conştiinţă. Dar conştiinţa Lui ştie atât de infinitatea şi de atotputernicia Lui ca Dumnezeu, cât şi de mărginirea Lui ca om. E o conştiinţă unitară, dar compusă. Însă unirea nu rămâne numai la faptul că aceeaşi Persoană e conştientă de infinitatea şi de mărginirea Ei, ci constă şi în faptul că conştiinţa mărginirii Sale umane e deschisă orizontului nemărginit al conştiinţei nemărginirii Sale divine, sau ultima inundă cu lumina ei în prima. (n. s. 659, pp. 315-316)

[1433] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se comunică slava cuvenită Dumnezeirii umanităţii şi smerenia umanităţii Dumnezeirii, prin faptul că amândouă sunt ale aceluiaşi ipostas. Deci slava nu răsare din umanitate, nici ceea ce e smerit, din Dumnezeire. (n. s. 677, p. 325)

[1434] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos a avut umanitatea noastră aşa cum o avem şi noi, adică ca a propriei Sale Persoane. Numai aşa a putut-o supune cu adevărat Tatălui şi S-a putut socoti ca Fiu al Tatălui şi ca om. (n. s. 690, p. 331)

digresiune[1435]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 116)

Iisus „sporea cu înţelepciunea şi cu vârsta” (Lc. 2, 52)

„(…) Nu Cuvântul, în calitate de Cuvântul, e Cel ce sporeşte, odată ce e desăvârşit, din Tatăl cel desăvârşit, şi nu are nevoie de nimic, ci întrucât îi conduce şi pe alţii în sporire, s-a vorbit şi aci de sporire, omeneşte. Căci şi sporirea este a oamenilor. De aceea şi Evanghelistul uneşte sporirea cu vârsta. Dar Cuvântul lui Dumnezeu nu se măsoară cu vârsta, ci vârstele sunt ale oamenilor. Deci şi sporirea e a trupului[1436]. Iar crescând trupul, sporea în el şi arătarea dumnezeirii pentru cei ce vedeau. Şi cu cât se descoperea (se revela) mai mult dumnezeirea, cu atât creştea harul Lui ca om la toţi oamenii[1437]. Căci ca prunc era purtat pe braţe, iar ajuns băiat a rămas în templu şi îi examina pe preoţi despre cele din Lege. Şi crescând trupul pe încetul, şi Cuvântul arătându-Se în el[1438], e mărturisit întâi de Petru, apoi de toţi, că El este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu. Aceasta chiar dacă iudeii cei vechi şi aceştia de acum îşi închid ochii cu voia, ca să nu vadă că *a spori întru înţelepciune* nu înseamnă a spori înţelepciunea însăşi, ci a spori mai degrabă El omeneşte în Ea. *Şi Iisus sporea întru înţelepciune şi har* (Lc. 2, 52). Iar de trebuie să spunem mai adevărat, El însuşi sporea în Sine însuşi[1439].

Dar care e sporirea de care se vorbeşte, dacă nu, precum am spus înainte, îndumnezeirea şi harul transmise oamenilor de înţelepciune[1440], când se desfiinţează în ei

[1435] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Contrar părerii unor teologi mai recenţi, că Iisus Hristos înainta în înţelepciune şi har, ca om, Sfântul Chiril spune ici că *înaintarea* era o revelare tot mai accentuată a puterii şi a slavei Sale. Căci în curăţia şi bunătatea maximă a firii Sale omeneşti, se arată toată înălţimea dumnezeiască, dar în forma umană. Fiindcă aceeaşi Persoană dumnezeiască Se arată lucrând şi prin firea Sa omenească. (n. s. 201, p. 116)

[1436] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar, cum a spus sfântul Atanasie mai înainte, prin *trup* trebuie să înţelegem întreaga fire omenească. Deci cu aceasta sporea Hristos. (n. s. 133, p. 383)

[1437] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cu creşterea în vârstă, creşteau mijloacele prin care Se descoperea Cuvântul. Sporea în cuvintele prin care vorbea Cuvântul. Sfântul Atanasie pare a spune că descoperirea dumnezeirii sporea pe măsura creşterii trupului ca mijloc de comunicare a ei către ceilalţi oameni. Căci trupul însufleţit e deschis spre Dumnezeu şi spre oameni. S-ar putea cugeta aceasta şi din afirmarea sfântului Atanasie că, pe măsura creşterii Lui cu trupul, sporea şi arătarea harului prin El către oameni. Dar prin expresia *sporea în El arătarea dumnezeirii* pare totuşi să afirme şi o sporire a arătării dumnezeirii în firea Lui omenească. Aceasta se poate înţelege astfel: crescând El în organele Lui trupeşti şi în facultăţile sufleteşti, sesiza mai accentuat dumnezeirea în firea Lui omenească. El Se descoperea, ca Dumnezeu, Lui însuşi, ca om, deşi avea unită cu Sine ca om sau cu firea Sa omenească, deci adânc imprimată în ea, dumnezeirea Sa, în unirea lor într-o Persoană. Căci harul în care sporea *la oameni* nu era detaşat de umanitatea Sa, fiind o umanitate imprimată de dumnezeire, o umanitate nouă, transfigurată, îndumnezeită. (n. s. 134, p. 383)

[1438] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În ediţia din PG e dată, dintr-un codice, şi versiunea: *arătându-Se pe Sine Sieşi* (ἑαυτῶ), care nu contrazice versiunea: *Se arăta pe Sine în el* (în trup = ἐν αὐτῷ), căci şi trupul sau firea Sa omenească era a Lui. (n. s. 135, p. 383)

[1439] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Această expresie exprimă explicarea dată la nota 64 (134). El îşi descoperea Sieşi, ca om, dumnezeirea ce o avea unită adânc şi ipostatic cu firea Sa omenească. El ca Dumnezeu Se descoperea Sieşi ca om. În acest sens era o sporire în descoperirea dumnezeirii în umanitatea Sa, sau descoperirea dumnezeirii Sale în El se realiza pe măsura creşterii Sale trupeşti şi sufleteşti ca om; dar şi invers: la El, sporirea umanităţii era puternic ajutată de dumnezeirea imprimată în umanitatea Lui. (n. s. 136, p. 383)

[1440] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îndumnezeirea şi harul veneau într-un fel de la Cuvântul tot mai mult pe măsura creşterii Lui în trup. Dar sporirea firii omeneşti în ele nu lăsa îndumnezeirea şi harul detaşate de

păcatul şi stricăciunea prin asemănare şi înrudire cu trupul Cuvântului? Astfel crescând El în vârsta trupului, sporea în trup şi arătarea dumnezeirii şi S-a arătat tuturor că este templul lui Dumnezeu şi că era Dumnezeu în trup". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, LII-LIII, în PSB, vol. 15, pp. 382-384)

„(…) Nu Înţelepciunea în calitate de înţelepciune sporea în Sine, ci omenescul sporea întru înţelepciune[1441], ridicându-se (ὑπεραναβαῖνον) câte puţin peste firea omenească şi făcându-se şi arătându-se tuturor ca organ al Ei spre lucrarea dumnezeirii şi spre strălucirea Ei[1442]. De aceea nici nu a spus *Cuvântul sporea*, ci *Iisus*, nume cu care S-a numit Domnul când S-a făcut om. Aceasta arată că sporirea este a firii omeneşti, precum am spus înainte". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, LIII, în PSB, vol. 15, p. 384)

„Iar El cunoştea nu prin învăţătură sfaturile Tatălui, ci ca Unul ce era El însuşi înţelepciunea şi sfatul Tatălui[1443]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Numeri,* 3, în PSB, vol. 39, p. 411)

„Copilul creştea şi se întărea cu duhul, umplându-se de înţelepciune" (Lc. 2, 40)

„(...) Creşterea lui Hristos trebuie înţeleasă ca sporire a slavei, pe care o are pururea mai largă şi mai strălucitoare, fiind înţeles de cei din lume că e prin fire Dumnezeu[1444]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VII-a, în PSB, vol. 39, p. 251)

---

firea omenească, ci aceasta se arăta cu o fire îndumnezeită, şi harul, ca o putere ce iradia mai departe din această fire. Şi iradierea ei mai puternica în oameni îi îndumnezeieşte pe aceştia sau are loc când fac şi ei eforturi de a creşte. (n. s. 137, p. 383)

[1441] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Omenescul din Iisus sporea *în înţelepciune* nu numai în sensul că devenea mai înţelept, ci şi în sensul că înainta în înţelepciunea dumnezeiască aflătoare în el, sau pătrundea tot mai mult în Ea, mai bine zis sporea în conştiinţa că e unit cu Ea; sau înţelepciunea unită ipostatic cu firea omenească Se arăta tot mai mult acesteia şi sporea înţelepciunea ei şi prin aceasta Se arăta tot mai mult şi oamenilor. (n. s. 139, p. 384)

[1442] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Omenescul din Iisus, înaintând tot mai mult întru înţelepciunea cu care era unit ipostatic, se ridica nu peste firea lui, ci peste puterile ei, întrucât firea lui omenească cu puterile ei devenea un organ tot mai adecvat manifestării dumnezeirii prin ea sau prin puterile ei. Aceasta o făcea şi transparentă pentru dumnezeirea ce se descoperea prin ea. Transparentă nu numai privirii cunoscătoare, ci întregii simţiri a iradierii puterii ei de către fiinţa celor ce veneau aproape. Dar şi Hristos îşi simţea organele trupeşti şi sufleteşti ridicate peste nivelul lor natural şi umplute de o putere dumnezeiască. Lucrarea dumnezeiască a înţelepciunii străluceşte pe faţa trupului. (n. s. 140, p. 384).

[1443] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos ca Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu avea în Sine cunoştinţa celor ce le grăia. Şi le grăia cu autoritatea sau cu puterea proprie (Mt. 7, 29). Iar cunoştinţa Lui se acoperea cu fiinţa dumnezeiască nemărginită. Deşi ca om *sporea cu înţelepciunea şi cu vârsta* (Lc. 2, 52), sporea din Sine. El ştia ca om că ia din Sine ca Dumnezeu toată învăţătura Sa. Dumnezeirea din care îşi lua învăţătura nu-I era străină. Dar în calitatea de Fiu al Tatălui, nu se simţea singur ca izvor infinit al cunoştinţei Sale, ci unit cu Tatăl. Era o cunoştinţă comunitară în care totuşi se simţea în calitatea deosebită de Fiu. Şi umanitatea căreia îi comunica din Sine ca Dumnezeu cunoştinţa Sa la nesfârşit, avea şi ea sentimentul că o primeşte de la Fiul în care este Tatăl, ca pe o cunoştinţă filială. Hristos ca Fiu după fire al Tatălui e atât de unit în cunoştinţa Lui cu Tatăl, încât se şi spune ca Înţelepciunea şi Sfatul Tatălui. Nu poate cunoaşte nici copilul omenesc pe tatăl său decât întipărit de sentimentul lui patern, datorită faptului că-l are pe el ca fiu. Însuşi Tatăl se cunoaşte ca ipostas patern datorită Fiului. Cunoştinţa lor e nedespărţită, deşi nu-i confundă şi într-un fel e distinctă. (n. s. 716, p. 411)

Două voinţe în Hristos

„(...) Câţi dintre Sfinţii Părinţi au pomenit de voia alegătoare a umanităţii lui Hristos au înţeles prin ea puterea doritoare prin esenţă a firii, adică voinţa naturală (voinţa naturii) sau voia alegătoare a noastră, existentă în Dumnezeu cel întrupat prin însuşirea ei de către El[1445]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Către Prea Cuviosul presbiter Marin, 11, în PSB, vol. 81, p. 191)

„Căci omenescul lui Dumnezeu nu se mişca prin libera alegere, ca al nostru, ajungând prin sfătuirea cu Sine şi prin judecată la cunoaşterea celor contrare între ele, ca să nu se cugete putându-se schimba prin fire în alegere[1446]. Ci luând existenţa odată cu unirea cu Dumnezeu Cuvântul[1447], a avut mişcarea nesupusă îndoielii, mai bine zis statornică, potrivit dorinţei naturale sau voinţei[1448], sau, ca să spunem mai propriu, şi-a avut slăbiciunea nemişcată în El, potrivit venirii la o existenţă desăvârşit curată şi îndumnezeită în Dumnezeu Cuvântul.[1449] Căci imprimând-o şi mişcând-o în mod natural, ca pe una proprie şi naturală a Sa şi a sufletului Său, a împlinit în mod real, şi nu fictiv, marea taină a întrupării Sale pentru noi,[1450] neînlăturând nimic din ceea ce era natural, afară de păcat, care nu are nicio raţiune semănată în niciuna din cele ce sunt (create)[1451]". (Sf. Maxim

---

[1444] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar slava lui Hristos ca Dumnezeu creşte mereu, pentru că şi-o face tot mai strălucire prin umanitatea Lui şi oamenii devin tot mai capabili să-i vadă măreţia dumnezeiască prin umanitatea Lui, făcându-I-se tot mai intim. *Iar copilul creştea şi se întărea cu duhul umplându-Se de înţelepciune* (Lc. 2, 40), pentru că tot mai mult se descoperea prin înţelepciunea Lui omenească Înţelepciunea dumnezeiască, tot mai mult se deschidea cea dintâi celei din urmă. (n. s. 432, p. 251)

[1445] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim admite în Hristos, pe baza Părinţilor anteriori, o voie electivă, dar numai în înţelesul de voie nedeterminată în concret a firii noastre, ca voire actualizată a ceva sau altceva de către Dumnezeu Cuvântul Însuşi. De aceea ea nu poate fi o voie care ar fi putut alege şi răul, ci numai una care putea alege între două lucruri bune: a merge de exemplu la Ierusalim sau a nu merge; a merge pe un drum sau pe altul. (n. s. 386, p. 191)

[1446] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fără să nege puterea alegerii în Hristos, Sf. Maxim declară că omenescul Lui nu se mişca prin libera alegere între cele bune şi cele rele. Căci El cunoştea cele bune şi nu le putea alege pe ele, nepătimind de vreo slăbiciune necesară. (n. s. 389, p. 192)

[1447] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nicio clipă umanitatea lui Hristos nu şi-a avut existenţa în afara Cuvântului, deci în putinţa alegerii răului. (n. s. 390, p. 192)

[1448] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu Cuvântul n-a anulat voia omenească, ci a readus-o la mişcarea ei conformă cu firea care îşi găseşte şi satisfacerea, şi împlinirea în Dumnezeu. (n. s. 391, p. 192)

[1449] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Firea omenească a primit substanţializare, sau a luat fiinţă în Dumnezeu Cuvântul, fiind în acelaşi timp desăvârşit îndumnezeită. În alţi oameni Dumnezeu Cuvântul dă o substanţă în afară de Sine raţiunii omului din El. Aci îi dă substanţă sau fiinţă raţiunii umane din El în El Însuşi, rămânând El Însuşi ipostasul ei. (n. s. 392, p. 192)

[1450] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Firea omenească I s-a făcut Lui naturală, odată ce Şi-a însuşit-o ca una din cele două naturi ale Sale. I-a fost aşa de naturală cum ne este naturală şi nouă firea noastră. Dar nu necesară. N-a simţit-o străină de Sine, ci familiară Lui şi sufletului Său omenesc. Dar Cel ce o avea ca naturală şi proprie Lui, fiind şi Dumnezeu întipărit în ea, Şi-a mişcat-o ca Dumnezeu, umplând-o de misterul prezenţei şi lucrării Sale ca Dumnezeu cel întrupat. (n. s. 393, p. 192)

[1451] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pe cât de mult a fost îndumnezeită firea noastră asumată de El, pe atât de mult a rămas ea în întregimea ei. Întregul omenesc I-a devenit propriu. Numai păcatul I-a lipsit din omenesc, dar păcatul nu există prin vreo raţiune proprie vreuneia din făpturi, căci nu are o astfel de raţiune nici în Dumnezeu. De aceea de abia firea fără de păcat e readusă la starea de fire neştirbită, nestrâmbată, deplină.

Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Către Prea Cuviosul presbiter Marin*, 11, în PSB, vol. 81, pp. 191-192)

„(...) Şi două voinţe naturale, potrivit Părinţilor, dacă nu îndrăznim să spunem că e fără suflet şi fără minte[1452]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Către Prea Cuviosul presbiter Marin*, 11, în PSB, vol. 81, p. 193)

„(...) Voinţa Lui nu ca una ce e a altei fiinţe, din altă fiinţă sau fire decât a noastră, ci pentru că s-a făcut pentru El şi în El a unuia şi aceluiaşi ipostas; şi pentru că nu a fost adusă la existenţă în sine şi pentru sine, ca noi. De aceea a şi avut pe Cuvântul Însuşi ca sămânţă proprie care a înnoit modul naşterii[1453], primind odată cu existenţa şi existenţa în chip dumnezeiesc în ipostasul Lui[1454]. Aceasta pentru ca să se întărească ceea ce este al nostru şi să se facă crezut ceea ce e mai presus de noi[1455]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Către Prea Cuviosul presbiter Gheorghe*, 3, în PSB, vol. 81, p. 211)

„(...) Acordul voinţei omeneşti a Mântuitorului cu voinţa Lui dumnezeiască şi părintească, ca a Cuvântului întrupat Care a dat fiinţă firii omeneşti şi a îndumnezeit-o prin faptul că i-a dat fiinţă[1456]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Scrieri,* 5, în PSB, vol. 81, p. 214)

„După amândouă (firile) din care şi în care şi al căror ipostas era, Se făcea cunoscut ca fiind prin fire voitor al mântuirii, printr-una, ca binevoind împreună cu Tatăl şi cu Duhul, iar prin alta *ascultător făcându-Se până la moarte, iar moartea pe cruce* (Filip. 2,

---

Această unire a umanului cu divinul într-o Persoană, această posibilitate a lui Dumnezeu de a Se întipări în uman şi de a Se manifesta astfel prin uman, de a-Şi face voia umanului voia Sa, arată o tainică conformitate a omenescului cu Dumnezeu şi o înrudire prin creaţie şi har cu El. Umanul se poate întâlni cu Dumnezeu în nepătimire, adică în libertatea de patimi, care e totodată eliberarea de îngustarea în orizontul închis al lumii materiale. Teologia protestantă vrea să apropie pe Dumnezeu de om atribuindu-I pătimirea. Părinţii răsăriteni apropie pe om de Dumnezeu prin despătimire, întrucât El e nepătimitor. (n. s. 394, p. 192)

[1452] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos n-ar avea voinţă omenească, n-ar avea nici suflet, nici minte. Căci cum ar dori să fie şi să lucreze cele bune şi ca om, dacă n-ar cugeta la ele şi n-ar simţi bucurie pentru ele? Am văzut că pentru Sf. Maxim raţiunea stă în slujba mişcării firii spre împlinirea celor dorite ca bune. (n. s. 395, p. 193)

[1453] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim arată aci că voinţa omenească în Hristos e numită voinţa Lui, şi nu a omului, nu pentru că ar fi dumnezeiască, ci pentru că este a ipostasului dumnezeiesc făcut om, născându-se cu firea omenească din sângele Fecioarei; şi pentru că ea nu e folosită de Hristos pentru El, cum folosim noi voinţa noastră, ci pentru noi, cum Dumnezeu pune toate ale Lui la dispoziţia noastră. (n. s. 449, p. 211)

[1454] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Alte motive pentru care voinţa omenească a lui Hristos se numeşte a Cuvântului întrupat, fără a fi voinţă dumnezeiască. (n. s. 450, p. 211)

[1455] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Voinţa noastră omenească devenind voinţa Cuvântului întrupat se întăreşte. Dar această întărire a ei face să se creadă totodată că Cel ce a luat-o este Dumnezeu. În această naştere a umanului fără de sămânţă în Hristos, s-a făcut străvezie Dumnezeirea. (n. s. 451, p. 211)

[1456] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin faptul covârşirii că ipostasul întrupat nu refuză paharul, îşi pune voia omenească de acord cu cea dumnezeiască. Prin aceasta voia dumnezeiască însăşi se arată în Hristos manifestându-şi unitatea în ferirea de pahar, iar voia omenească se deschide dumnezeirii. Dacă voia lui Hristos pe de o parte se opreşte de a voi ceva contrar voii dumnezeieşti, dar pe de alta se fereşte de pahar, această ferire va fi şi a voii dumnezeieşti cu care este una. (n. s. 458, p. 214)

8) şi împlinind prin trup marea taină a mântuirii[1457]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 5, în PSB, vol. 81, p. 214)

„(...) Cuvântul (...), având firea cea mai presus de fiinţă şi suprainfinită împreună cu Tatăl şi cu Duhul, deşi *ca Dumnezeu dădea firii iarăşi în chip liber, când voia, vreme să lucreze ale ei*[1458], cum spune dumnezeiescul şi marele învăţător al Nyssenilor, Grigorie (*Comentar la Ioan*, Cartea a IV-lea). Căci dacă ar fi voit acestea numai ca Dumnezeu nu Acelaşi şi ca om, sau ar fi fost El Însuşi trup prin fire, sau schimbându-Se după fiinţă S-ar fi făcut trup prin căderea Dumnezeirii Sale, sau trupul Lui n-ar fi fost însufleţit în chip raţional, ci el ar fi fost în trupul Său cu totul neînsufleţit şi neraţional. Iar dacă trupul a fost însufleţit în chip raţional, avea şi voie naturală, căci tot ce e prin fire raţional e numaidecât şi voitor prin fire[1459]. Şi dacă are voinţa naturală ca om, voia desigur după fiinţă acelea pe care El ca Dumnezeu, creând-o, le-a sădit în fire în chip natural, ca ţinând de constituţia şi de menţinerea ei[1460]. Căci n-a venit ca să strice firea, pe care El Însuşi a făcut-o ca Dumnezeu şi Cuvântul, ci a venit să îndumnezeiască cu totul firea pe care El Însuşi a voit,

[1457] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin amândouă voile, Hristos voia mântuirea noastră: prin cea dumnezeiască, binevoind împreună cu Tatăl şi cu Duhul, iar prin cea omenească făcându-Se ascultător pentru noi Tatălui, ca, îndreptând astfel firea noastră în Sine şi prin ea şi pe cea din noi, să deschidă uşa la Tatăl sau să o deschidă pe ea Tatălui (şi Sieşi ca Dumnezeu). Deschiderea aceasta prin voia omenească înseamnă de fapt punerea de acord a voii omeneşti a Lui cu voia dumnezeiască. Şi acest acord şi l-a putut realiza în El pentru că El era ipostasul, sau Subiectul ambelor. Însuşi Fiul lui Dumnezeu făcându-Se şi om a deschis firea noastră prin voia ei, al cărei Subiect S-a făcut, lui Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu a deschis în Sine Dumnezeirea umanului şi umanul lui Dumnezeu, prin voile lor. Subiectul voii dumnezeieşti făcându-se şi Subiect al voii omeneşti, El Însuşi S-a făcut ca om ascultător Sieşi ca Dumnezeu şi, prin aceasta, şi Tatălui. El Însuşi, supremul subiect iubitor al Tatălui, în calitate de Fiu prin fire S-a făcut şi Subiect uman plin de aceeaşi iubire filială faţă de Tatăl. (n. s. 459, p. 214)

[1458] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Învăţătura cea dreaptă e că Iisus nu numai lucra cele omeneşti prin firea omenească, ci le şi voia cu voia omenească, nu cu voia dumnezeiască. Totuşi avea şi voia dumnezeiască în voia omenească a acestora. Căci El îngăduia firii omeneşti să voiască, când era potrivit, cele ale ei: foamea, setea etc. Umanul nu era numai un instrument pasiv al voii dumnezeieşti. Căci cum ar fi biruit astfel cele ale slăbiciunii omeneşti? Legătura între voia omenească şi cea dumnezeiască era foarte subtilă în Hristos. Nu era nicio despărţire în ele şi nicio contopire. Voia omenească nu se mişca fără voia dumnezeiască, iar cea dumnezeiască nu o silea pe cea omenească, ci aceasta se mişca benevol simţind dorinţa voii dumnezeieşti. Fiecare din cele două voi îşi arată libertatea în lucrarea celeilalte. În oarecare măsură aceasta se întâmplă şi în orice om care vrea să se conformeze voii dumnezeieşti. Deosebirea cea mare stă poate în faptul că în Hristos voia omenească simţea mai clar dorinţa şi mişcarea voii dumnezeieşti. (n. s. 471, p. 220)

[1459] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Raţiunea fără voinţă e fără rost. De ce aş raţiona în împrejurările vieţii mele, dacă nu pot alege prin judecată felul de a mă comporta în ele, sau cu ce faptă am să le răspund? În raţiune este implicată voinţa şi conştiinţa că e de preferat să aleg binele. (n. s. 473, p. 220)

[1460] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu Cuvântul n-a venit să desfiinţeze firea pe care a creat-o, deci nici voia pe care a sădit-o în ea ca să fie în armonie cu voia Lui şi să sporească astfel în ceea ce îi este propriu prin comunicarea cu Dumnezeu, lucrând conform voii Lui. Deci însuşindu-Şi firea noastră Şi-a însuşit şi voia ei în mişcarea ei dreaptă, deci în Dumnezeu, întrucât El a sădit în firea noastră această voie spre El. A venit să readucă voia firii noastre la conformitatea cu voia Sa, dar nu silind-o spre aceasta. S-a făcut El Însuşi ca Dumnezeu Subiectul acestei voi a creaturii Sale, întărind libertatea pe care i-a dat-o ca să meargă pe calea proprie firii ei în conformitate cu voia Lui dumnezeiască. În aceste rânduri, Sf. Maxim afirmă în mod clar conformitatea firii noastre, şi deci a voii noastre, cu Dumnezeu ca bază a întrupării. Întruparea duce la capăt opera creaţiunii, unind deplin creatura cu Creatorul şi o îndumnezeieşte după har. (n. s. 474, p. 220)

cu bunăvoinţa Tatălui şi cu împreună lucrarea Duhului, să o unească cu Sine după ipostas împreună cu toate însuşirile ce-I aparţin în mod natural, afară de păcat.

Deci ca Dumnezeu prin fire a voit cele dumnezeieşti şi părinteşti prin fire. Căci ea împreună voitor cu Născătorul Lui. Iar ca om, voia iarăşi Acelaşi cele omeneşti prin fire, păzind iconomia (întruparea) curată de orice nălucire, neîmpotrivindu-Se nicidecum voii Tatălui. Căci nimic din cele naturale, precum nici însăşi firea, nu se împotriveşte vreodată cauzei firii[1461]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 6, în PSB, vol. 81, pp. 220-221)

„Că a avut voie omenească după fire, precum şi dumnezeiască după fiinţă, arată în mod vădit Însuşi Cuvântul prin ferirea omenească iconomică de moarte, manifestată de El. Aceasta L-a făcut să spună: *Părinte, de este cu putinţă, să treacă acest pahar de la Mine*, ca să arate slăbiciunea trupului Său şi că nu S-a făcut cunoscut celor ce-L vedeau prin nălucire, înşelându-le simţirea; ci că a fost cu adevărat şi în mod propriu om, mărturisind-o aceasta voinţa Lui naturală, care s-a ferit de moarte prin iconomie[1462].

Dar că iarăşi a fost îndumnezeită voinţa Lui omenească în întregime prin consimţire cu cea dumnezeiască, fiind mereu mişcată şi întipărită de ea, e vădit din faptul că împlinea în mod desăvârşit numai judecata voii Tatălui, de care spunea ca om: *Să nu se facă voia Mea, ci a Ta*. Ni S-a dat şi prin aceasta pe Sine model şi pildă spre nesocotirea voii noastre prin împlinirea deplină a celei dumnezeieşti chiar dacă am vedea atârnând prin aceasta moartea asupra noastră[1463]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 6, în PSB, vol. 81, pp. 221-222)

„Aşa a învăţat şi marele Grigorie Teologul, în *Al doilea Cuvânt despre Fiul*, zicând în chip clar: *Voirea Aceluia nu avea nimic potrivnic, fiind întreagă îndumnezeită*. Deci Îi era propriu să voiască omeneşte, după acest mare învăţător. Căci nu se întâmpla aceasta prin socotinţa proprie, ci prin voinţa naturală în sens propriu întipărită continuu de Dumnezeirea Lui după fiinţă şi mişcată spre împlinirea iconomiei (a mântuirii) şi îndumnezeită prin consimţirea şi legătura cu cea părintească şi devenită şi numită şi

[1461] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos n-ar fi împlinit voia Tatălui, s-ar fi dovedit că nu e nici Fiul Lui adevărat şi n-a luat nici firea omenească adevărată. Deci întruparea, ridicarea din păcat şi mântuirea ar fi fost o nălucire. Căci atât ca Fiul adevărat al lui Dumnezeu, cât şi ca Cel ce a luat firea omenească creată ca Dumnezeu, ridicată din păcat (singura cu care Se putea uni Fiul lui Dumnezeu), S-a dovedit prin împlinirea voii Lui de mântuire a umanului. Sfântul Maxim manifestă un mare optimism în înţelegerea firii omeneşti. Faptul că ea, voind ceea ce voieşte Dumnezeu, voieşte ceea ce o promovează cu adevărat, arată că e făcută să se deschidă prin voia sa adevăratului Dumnezeu. În faptul că omul închizându-se capricios în sine prin voia sa nu se simte bine în mod statornic şi nu creşte spiritual, se arată că el a fost făcut să se depăşească, prin voia sa, pe sine, ca să se realizeze pe sine, că a fost făcut ca o fiinţă ce tinde spre desăvârşirea în Creatorul ei. (n. s. 475, p. 221)

[1462] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu S-ar fi ferit de moarte, nu ar fi fost om. Deci n-ar fi fost Dumnezeu întrupat şi nu ne-ar fi mântuit. (n. s. 476, p. 222)

[1463] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trecem peste voia noastră, o călcăm, n-o împlinim, când împlinim voia dumnezeiască, chiar dacă renunţând la voia noastră renunţăm la apărarea vieţii noastre prin ea. Dar în această renunţare la voia noastră în favoarea celei dumnezeieşti, se manifestă în alt fel voia noastră, mai bine zis, voia noastră cea adevărată. Şi prin ea asigurăm firii noastre adevărata viaţă, cea în Dumnezeu, sau din izvorul vieţii adevărate în locul unei vieţi trecătoare, mai mult aparente. Mai mult împlinim voia noastră când împlinim prin ea voia lui Dumnezeu, decât atunci când căutăm să o împlinim împotriva voii lui Dumnezeu. Slăbirea aceasta a voii a adus-o păcatul. (n. s. 477, p. 222)

dumnezeiască cu adevărat prin unirea în sens propriu cu aceea, dar nu prin fire. Căci nu a ieşit nicidecum, îndumnezeindu-se, din fire[1464]. Căci spunând *îndumnezeită întreagă*, învăţătorul a înfăţişat unirea voinţei omeneşti din El cu voia dumnezeiască şi părintească a Lui, depărtând deplin toată împotrivirea şi pe cei ce voiesc cele contrare tainei lui Hristos[1465]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Scrieri,* 6, în PSB, vol. 81, p. 223)

„Ei (Părinţii) spun: *E o dorinţă naturală şi o dorinţă înnăscută şi firească a nu voi trupul să moară. Fiindcă aceasta este o osândă a firii. Şi cum ar spune că voinţa e comună ambelor? Sau cum s-ar arăta deosebirea firilor într-o singură voinţă? Căci e cu totul necesar să concure voinţa cu firea şi firea să nu voiască să moară şi să se lipsească de viaţa prezentă. Şi precum a flămânzi şi a înseta nu e un rău, aşa nici a dori să rămână în viaţa prezentă. Şi e sădită în fire iubirea faţă de cele prezente*. Şi iarăşi: *Ţine de trupul pe care l-a luat cu toate însuşirile lui naturale, să se ferească de moarte*.

Acestea sunt învăţăturile pururea pomeniţilor Atanasie, Vasilie, Grigorie, Ioan, Teofil, Ciril şi ale celorlalţi Părinţi probaţi. Şi ce dovadă mai mare decât acestea se poate aduce despre voinţele naturale pe care le susţin? Ce şi cine s-ar putea opune acestora, când nu e nimic îndoielnic în ele şi nimic neclar?" (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Scrieri, 18, în PSB, vol. 81, pp. 295-296)

„(...) prin cea (voinţa) naturală şi omenească era în acord cu cea părintească şi dumnezeiască, neavând deosebirea faţă de aceea dintr-o făptuire contrară, ci, dându-Se astfel pe Sine nouă ca model, o supunea pe a Sa de bună voie; şi o recomanda pe a Tatălui, ca imitându-L în aceasta şi noi şi renunţând la a noastră s-o împlinim pe cea dumnezeiască cu toată sârguinţa. Aceasta o spune aşa: *Când s-a scris: «N-am venit să fac voia Mea, ci a Tatălui care M-a trimis« (In. 6, 38) şi: «Nu ceea ce Eu voiesc, ci Tu, Părinte« (Mt. 14, 36), acestea nu sunt ale unei voinţe deosebite*, adică potrivnice şi contrar lucrătoare, *ci ale iconomiei (întrupării) omeneşti care şi-a însuşit din compătimire cele ale noastre.* (...) Deci, cum am spus, nu afirmă desfiinţarea voinţei naturale şi omeneşti, ci a celei pătimaşe

[1464] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îndumnezeirea nu înseamnă ieşirea firii noastre din ceea ce este ea. Aceasta înseamnă că e făcută pentru îndumnezeire; că în starea de îndumnezeire se realizează în mod deplin. Iarăşi apare conformitatea umanului cu divinul. Omul se cere după prezenţa transcendenţei dumnezeieşti în sine, cum se cere plămânul după aer. Îndumnezeirea e desăvârşirea bunătăţii în om, în care el simte în modul cel mai deplin şi neştirbit umanitatea lui. (n. s. 479, p. 223)

[1465] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Învăţăturile contrare tainei lui Hristos se opun îndumnezeirii. Sfântul Maxim vede îndumnezeirea concentrată în acordul deplin al voii omeneşti a lui Hristos cu voia Lui dumnezeiască. De voie atârnă toată bunătatea, dar şi toată răutatea. Prin acordul voii omeneşti cu cea dumnezeiască se deschide Dumnezeirea omenescului şi omenescul Dumnezeirii. Voia este uşa firii noastre care se poate închide şi deschide lui Dumnezeu, întâlnind uşa închisă sau deschisă a lui Dumnezeu, reprezentată de voia Lui. Voinţa bună face întreg omul bun, căci e deschisă cu drag lui Dumnezeu şi semenilor. Voinţa bună se află în unire cu voia lui Dumnezeu prin care se revarsă bunătatea Lui nesfârşită din izvorul ei. În unire cu voia lui Dumnezeu, omul trăieşte bunătatea sa în întâlnire cu cea dumnezeiască, fără să se confunde bunătatea sa cu cea dumnezeiască, întrucât pe a sa o simte provenind din cea dumnezeiască, iar pe cea dumnezeiască, izvor al bunătăţii sale. Cine ajunge în preajma unui om bun simte în acela bunătatea lui, dar şi pe cea a lui Dumnezeu ca izvor al bunătăţii lui. Simte persoana omului în întâlnirea ei cu Persoana cea bună a lui Dumnezeu sau cu Sfânta Treime.
Prin voinţă, omul arată că este o persoană deosebită de Dumnezeu, dar se şi poate pune de acord cu El ca Persoană, când nu I se opune. (n. s. 480, p. 223)

şi contrare firii. Şi vorbind în general, a mărturisit pe Dumnezeu Cel întrupat având voinţa noastră, dar liberă de orice păcat". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Scrieri,* 19, în PSB, vol. 81, p. 306)

„Pyrhus: Este cu putinţă să se afle într-o singură Persoană două voinţe fără contrazicere între ele?

Maxim: Dacă nu pot fi în una şi aceeaşi persoană două voinţe fără contrazicere, atunci, după tine, ele pot fi în contrazicere. Iar dacă e aşa, mărturiseşti că sunt două şi nu te mai opui numaidecât numărului, ci numai lipsei de contrazicere. Deci rămâne să se caute cauza producătoare a luptei. Care spui deci că e aceasta? Oare voinţa cea după fire sau păcatul? Dacă vei spune că e voinţa cea după fire, iar cauza acesteia nu e altul decât Dumnezeu, atunci, după tine, făcătorul luptei e Dumnezeu. Iar de vei zice că e păcatul, iar păcat (Hristos) n-a făcut, Dumnezeu Cel întrupat n-a avut nicio contrazicere în voinţele Sale cele după fire. Căci lipsind vreo cauză, evident că nu va fi nici ceea ce e cauzat de ea[1466].

Pyrhus: Deci e propriu firii a voi?

Maxim: Da. A voi simplu e propriu firii". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus,* 25, în PSB, vol. 81, p. 322)

„Maxim: În Sfintele Evanghelii s-a spus despre Domnul că *a doua zi a voit Iisus să intre în Galileea* (In. 1, 43). E vădit că a voit să intre, întrucât nu era acolo. Dar nu era cu umanitatea. Căci cu Dumnezeirea nu lipsea de nicăieri. Aşadar, a voit să intre ca om, nu ca Dumnezeu. Şi era voitor ca om.

Şi în altă parte iarăşi: *Voiesc ca precum unde sunt Eu şi ei să fie* (In. 17, 21). Ca Dumnezeu Hristos este deasupra locului unde este, căci nu e într-un loc ca Dumnezeu. Dar firea noastră nu poate fi deasupra locului. Urmează deci că în calitate de om voieşte ca unde este El să fie şi ei. Deci era Acelaşi şi voitor ca om.

Şi în alt loc iarăşi: *Şi venind la acel loc, a spus: «Mi-e sete!». Şi i-au dat Lui vin amestecat cu fiere şi gustând, nu a voit să bea* (Mt. 27, 34). După care parte se zice că a însetat? Dacă după Dumnezeire, va fi pătimitoare Dumnezeirea Lui, poftind băutura contrar naturii (ei). Iar dacă după umanitate, atunci a însetat după acea parte după care n-a voit să bea ceea ce era neplăcut prin fire. Deci era voitor Acelaşi şi ca om.

Şi în alt loc iarăşi: *Şi umbla Iisus prin Galileea. Căci nu voia să umble prin Iudeea, pentru că Îl căutau iudeii să-L omoare* (In. 7, 1). Dacă umblarea e a trupului prin fire, nu a Dumnezeirii unită cu trupul după ipostas, urmează că Acelaşi umbla ca om prin Galileea şi nu voia să umble prin Iudeea. Deci era Acelaşi voitor şi ca om.

Şi în alt loc iarăşi: *Şi ieşind de acolo, străbăteau Galileea. Dar El nu voia ca cineva să ştie* (Mc. 9, 29). Toţi mărturisesc că umblarea este, cum s-a spus, prin fire a umanităţii Domnului, nu a Dumnezeirii. Iar dacă Îi era proprie plimbarea ca om, dar nu ca lui Dumnezeu prin fire, urmează că străbătea cu ucenicii şi nu voia să ştie cineva, ca om. Deci era voitor Acelaşi şi ca om". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus,* 25, în PSB, vol. 81, p. 338)

[1466] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Contrazicerea voinţei omeneşti faţă de cea dumnezeiască vine din păcat. Păcatul e act al voinţei, nu al fiinţei omeneşti. Dar voinţa nu e dată de Dumnezeu? Da, dar *prin voinţă Dumnezeu îl face pe om liber, nu sclav. Şi voinţa nu-l sileşte la păcat*. (n. s. 671, p. 322)

Lucrarea dumnezeiască şi cea omenească în Hristos

„Când a fost nevoie să ridice pe soacra lui Petru cuprinsă de friguri (Mt. 8, 14), a întins mâna omeneşte, dar a oprit boala dumnezeieşte[1467]. Şi orbul din naştere a fost atins de scuipatul omenesc ieşit din trup, dar prin tina purtătoare a scuipatului a deschis ochii dumnezeieşte (In. 9, 6). Către Lazăr a trimis glas omenesc, ca un om, dar l-a sculat din morţi dumnezeieşte, ca Dumnezeu[1468]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XXXII, în PSB, vol. 15, p. 361)

„Când se spun în Evanghelie cele omeneşti despre Mântuitorul, trebuie să privim iarăşi la firea celor spuse şi, văzându-le ca fiind străine de Dumnezeu, să nu le punem pe socoteala dumnezeirii Cuvântului, ci pe seama umanităţii Lui. Căci deşi Cuvântul însuşi S-a făcut trup, pătimirile (afectele) erau ale trupului. Dar dacă trupul e purtat dumnezeieşte în Cuvântul, harul şi puterea sunt ale Cuvântului. Căci făcea lucrurile (faptele) Tatălui prin trup. Dar arăta nu mai puţin afectele trupului în Sine. Aşa a întrebat şi a sculat pe Lazăr; a mirat pe Maica Sa, zicând: *încă n-a sosit ceasul Meu* (In. 2, 4), însă îndată a prefăcut apa în vin. Căci era Dumnezeu adevărat în trup şi trup adevărat în Cuvântul. De aceea din fapte Se făcea cunoscut pe Sine ca Fiu al lui Dumnezeu şi îl făcea cunoscut pe Tatăl Său, iar din afectele trupului arăta că poartă trup adevărat şi că acesta era propriu al Lui[1469]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XLI, în PSB, vol. 15, p. 372)

„Dumnezeu fiind şi om făcându-Se, ca Dumnezeu a sculat morţi, a vindecat pe toţi, a prefăcut apa în vin; căci nu erau acestea faptele omului. Iar purtând trup, înseta şi obosea şi pătimea, căci acestea nu erau proprii dumnezeirii. Şi ca Dumnezeu zicea: *Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine* (In. 14, 11). Iar ca purtător de trup mustra pe iudei: *De ce căutaţi să Mă omorâţi pe Mine, omul care v-am vorbit despre adevărul pe care l-am auzit de la Tatăl Meu?* (In. 8, 40). Iar acestea nu se săvârşeau în mod despărţit, după calitatea celor ce se săvârşeau, ca cele ale trupului să se arate fără dumnezeire, iar cele ale dumnezeirii, fără trup. Toate se săvârşeau în chip unit şi unul era Domnul care le făcea acestea în mod minunat prin harul Lui. Căci scuipa omeneşte, dar scuipatul era îndumnezeit. Fiindcă prin el făcea ochii orbului din naştere să vadă. Şi vrând să Se arate pe Sine Dumnezeu, zicea

[1467] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin mâna ce o întindea se simţea puterea dumnezeiască. Mâna Lui nu era ca o mână fără putere. Lucrarea dumnezeiască nu era despărţită de mâna ce atingea trupul bolnav. În aceasta se arăta că mâna era a lui Dumnezeu, asumată fiind de ipostasul Cuvântului. (n. s. 85, p. 361)

[1468] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar prin glasul trimis spre Lazăr aflat cu trupul în mormânt, lucra puterea dumnezeiască. Glasul omenesc şi lucrarea dumnezeiască nu erau despărţite. Se simţea puterea dumnezeiască în glasul omenesc. Nu era un glas ca al oricărui om, ci era plin de puterea dumnezeiască. De aceea se spune că glasul era al Cuvântului, şi puterea era a omului Hristos Iisus. (n. s. 86, p. 361)

[1469] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Le făcea şi pe cele omeneşti şi pe cele dumnezeieşti în mod unit. Suporta afectele omeneşti, dar le şi biruia. întreba ca un om neştiutor şi afla răspunsul de la Sine, ca Dumnezeu. Căci dumnezeiescul îşi deschidea uşa la bătaia omenescului; simţirea foamei îi dădea prilejul s-o învingă. Dacă n-ar fi simţit-o real, n-ar fi avut prilejul să-Şi arate puterea asupra ei. Dacă n-ar fi avut prilejul să rabde stările legate de trupul Său ca nişte pasivităţi involuntare şi dureroase, nu le-ar fi putut învinge. Răbdarea afectelor I s-a făcut mijloc de biruire a lor prin arătarea puterii dumnezeieşti. Cel întrupat nu dă altă putere umanului Său în suportarea afectelor decât pe cea a răbdării. Şi aceasta ţine de chenoza Cuvântului. Ontologia prefacerii în bine a umanului are ca bază eticul, sau spiritualitatea. Omul nou e omul spiritualizat. La aceasta e ajutat de Duhul Sfânt. (n. s. 113, pp. 372-373)

aceasta cu limbă omenească: *Eu şi Tatăl una suntem* (In. 10, 30); şi vindeca cu însoţirea voinţei omeneşti. Iar întinzând mâna, a vindecat pe soacra lui Petru care zăcea de friguri şi a sculat din morţi pe fiica mai marelui sinagogii, care murise". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Către acelaşi episcop Serapion,* XIV, în PSB, vol. 16, p. 98)

„Dar ereticii, din neştiinţa lor, şi-au ieşit din minţi. Şi unii văzând cele trupeşti ale Mântuitorului, au tăgăduit afirmaţia: *La început era Cuvântul* (In. 1, 1); iar alţii, privind cele ale dumnezeirii, n-au recunoscut afirmaţia: *Cuvântul trup S-a făcut* (In. 1, 14). Iar apostolul credincios, cunoscând iubirea de oameni a Domnului şi văzând semnele dumnezeirii, s-a minunat de Domnul în trup. Dar privind iarăşi cele proprii trupului, se uimeşte peste măsură, cunoscând lucrarea dumnezeirii din ele". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Către acelaşi episcop Serapion,* XIV-XV, în PSB, vol. 16, pp. 98-99)

„*Şi lucra mai presus de om cele omeneşti*, schimba prin paşii Săi firea elementelor, fără schimbare. O arată aceasta limpede apa nestatornică ce susţine, fără să cedeze, greutatea picioarelor materiale şi pământeşti, rămânând printr-o putere mai presus de fire nedesfăcută (αδιάχυτον). Căci umbla cu adevărat cu picioarele uscate, ce aveau un volum corporal şi o greutate materială, pe apa fluidă şi nestatornică, trecând pe mare ca pe uscat şi arătând prin această umblare, deodată cu puterea dumnezeirii Sale şi nedespărţită de ea, lucrarea naturală a trupului; căci mişcarea aceasta de trecere aparţinea prin fire trupului, şi nu dumnezeirii suprainfinite şi suprafiinţiale, unită cu El după ipostas. Căci odată ce Cuvântul mai presus de fiinţă Şi-a luat o fiinţă (S-a substanţializat) în mod omenesc, El avea ca proprie Lui, împreună cu fiinţa umană, şi micimea fiinţei ce-L caracteriza în mod general ca om şi arăta forma speciei în chip natural prin toate cele ce le lucra ca om. Fiindcă S-a făcut cu adevărat om, respirând, grăind, umblând, mişcându-Şi mâinile, folosindu-Se în mod firesc de simţuri pentru perceperea lucrurilor sensibile, flămânzind, însetând, mâncând, dormind, ostenind, lăcrimând, agonizând, deşi era Puterea de sine subzistentă, şi în general făcând toate celelalte prin care, lucrând liber, mişca firea asumată, aşa cum mişcă sufletul în chip natural trupul unit cu el. Căci firea aceasta devenise şi se numea cu adevărat a Lui, sau, vorbind propriu, El însuşi S-a făcut ceea ce este în mod real şi firea, şi a împlinit, în afară de orice nălucire, iconomia cea pentru noi". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea întâi, 5b, în PSB, vol. 80, p. 57)

„*Şi cu adevărat S-a făcut om mai presus de om*, unind întreolaltă în chip neştirbit modurile mai presus de fire şi raţiunile cele după fire. Astfel celor ce le era cu neputinţă să se împreune, S-a făcut El, Căruia nimic nu-I este cu neputinţă, unire adevărată, nelucrând prin niciuna din cele două, al căror ipostas era, în mod separat de cealaltă, ci mai degrabă adeverind prin fiecare pe cealaltă. Căci fiind amândouă cu adevărat, ca Dumnezeu mişca propria Sa omenitate, iar ca om manifesta propria Sa dumnezeire. Ca să spun aşa, pătimea dumnezeieşte, căci pătimea de bunăvoie, odată ce nu era simplu om, şi săvârşea minuni omeneşte, căci le săvârşea prin trup, odată ce nu era Dumnezeu gol (γυμνός). Încât patimile Lui erau minunate fiind înnoite prin puterea dumnezeiască, cea după fire, a celui ce pătimea, iar minunile Lui era pătimite, fiind săvârşite prin puterea pătimitoare, cea după fire, a trupului celui ce le săvârşea[1470]. Aceasta ştiind-o învăţătorul, zice: *În sfârşit,*

[1470] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nelucrând separat prin niciuna din cele două firi, căci nu se putea separa ca ipostas unificator de niciuna, adeverea prin fiecare pe cealaltă. Prin firea omenească făcea vădită pe cea

săvârşea cele dumnezeieşti, nu ca Dumnezeu, adică nu numai dumnezeieşte, despărţite de trup, căci nu era numai mai presus de fiinţă; *nici cele omeneşti, ca om*, adică nu numai trupeşte, despărţite de dumnezeire, căci nu era numai om; *ci întrucât era Dumnezeu înomenit, ne-a arătat vieţuirea printr-o lucrare nouă teandrică*. Şi de fapt iubitorul de oameni, făcându-Se cu adevărat om prin asumarea trupului însufleţit mintal şi în baza unirii neîmpiedicate înomenindu-Şi lucrarea dumnezeiască prin unitatea de viaţă (τη συμφυιὰ) cu cea omenească, a împlinit iconomia cea pentru noi în mod teandric, adică lucrând deodată dumnezeieşte şi omeneşte, atât cele dumnezeieşti cât şi cele omeneşti, sau, mai limpede spus, manifestând deodată o lucrare dumnezeiască şi omenească". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea întâi, 5d, în PSB, vol. 80, pp. 60-61)

„Dacă definiţia oricărei firi o constituie raţiunea lucrării ei fiinţiale, cel ce n-ar spune că aceasta e îndoită ar admite mituri cu centauri. Şi apoi dacă ar fi aşa, cel ce ar fi astfel având o singură lucrare – şi aceasta, naturală – cum ar putea săvârşi cu ea minunile şi patimile, care se deosebesc întreolaltă prin raţiunea firii, fără să urmeze nicio privaţiune absenţei unei capacităţi a firii? Căci niciuna din existenţe nu poate înfăptui prin una şi aceeaşi lucrare cele contrare, fiind ţinută în marginile definiţiei şi ale raţiunii firii. De aceea nu e permis a spune că în Hristos e simplu o singură şi naturală lucrare a dumnezeirii şi a trupului, dacă dumnezeirea şi trupul nu sunt, după calitatea naturală, unul şi acelaşi lucru. Căci în acest caz ar fi şi o singură fire, iar Treimea ar deveni pătrime. Fiindcă nici după fire, nici după putere, nici după lucrare, nu S-a făcut, zice, una cu trupul. Pentru că prin nimic din ce e Fiul una cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt pentru fiinţa cea una, nu S-a făcut una cu trupul din pricina unirii, chiar dacă l-a făcut pe acesta prin unirea cu Sine de viaţă făcător, deşi prin fire era muritor. Căci altfel S-ar fi arătat ca fiind de o fire schimbăcioasă şi schimbând fiinţa trupului în ceea ce nu era, iar unirea făcându-l una după fire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea întâi, 5e, în PSB, vol. 80, p. 62)

„Căci lucra cele dumnezeieşti trupeşte, pentru că le lucra prin trupul nelipsit de lucrarea naturală. Şi cele omeneşti, dumnezeieşte, pentru că le făcea cu voia în chip stăpânitor (liber)[1471], nu primea experienţa pătimirilor omeneşti prin vreo silă[1472]. Căci nu

---

dumnezeiască, deşi nu era niciun gol în firea omenească prin care să răzbească la vedere descoperită cea dumnezeiască. Omenescul acoperea dumnezeirea Lui în întregime cu întregimea lui, dar în întregimea omenescului se străvedea dumnezeiescul, căci era un omenesc biruitor al păcatului şi liber de neputinţele necesităţii în asumarea liberă a acestor slăbiciuni. Făcea şi minuni, care arătau şi mai mult dumnezeirea, dar le făcea omeneşte, căci dumnezeirea nu se arăta în nicio lucrare a ei în mod descoperit. Dumnezeirea lucra minunile prin Duhul, Care Se arăta biruitor în acceptarea coborârii depline, a renunţării la o aşa zisă umanitate, care de fapt era subumană. Înseşi pătimirile erau minunate prin modul lipsit de orice grijă de Sine în care le suporta şi minunile erau pătimite căci apăreau din ascultarea şi pătimirea liberă în care nu se mai simţea deloc omenescul, ca un zid de piatră între el şi Dumnezeu. (n. s. 17, p. 61)

[1471] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Făcea minuni prin trupul pe care îl păstra nealterat. Dacă n-ar fi păstrat trupul nu S-ar fi arătat săvârşind minuni.

Pătimea cele omeneşti dumnezeieşte, pentru că nu era supus lor fără voie, ci cu voie, fiind într-un fel stăpân peste ele. Toate erau paradoxale în El. Accepta cu voia pătimirile şi simţea că le-ar putea înlătura, dar totuşi le suporta în toată intensitatea lor. Suferea foamea, când putea să nu o sufere. Numai aşa a putut întări firea omenească. Căci pătimea cele omeneşti, dar le pătimea cu voia omenească întărită de cea dumnezeiască, însă numai atâta cât să le suporte, nu ca să nu le simtă. (n. s. 321, p. 154)

[1472] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Le pătimea real, dar pentru că le accepta cu voia în mod liber El a ridicat la libertate deplină firea noastră. (n. s. 322, p. 154)

lucra cele dumnezeieşti dumnezeieşte, pentru că nu era Dumnezeu gol; nici cele omeneşti, trupeşte, pentru că nu era simplu om[1473]. De aceea minunile nu erau fără pătimire; şi pătimirile nu erau fără minune. Ci cele dintâi, ca să spun ceva adevărat, nu erau pătimite; iar cele de al doilea erau minunate[1474]. Şi amândouă erau paradoxale (uneau contrariile), pentru că erau şi dumnezeieşti, şi omeneşti, ca provenind din unul şi acelaşi Dumnezeu Cuvântul întrupat, adeverind prin amândouă adevărul celor din care şi care era[1475]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, Ep. 19, în PSB, vol. 81, pp. 154-155)

„(...) Dacă lucra în mod natural[1476] prin fiecare din cele cărora le era ipostas, neîmpărţindu-Se, e vădit că împreună cu firile al căror ipostas era, avea şi lucrările lor fiinţiale şi susţinătoare ale lor[1477], a căror unire era El însuşi[1478], lucrând corespunzător Sieşi şi făcând cunoscute prin cele ce le lucra adevărul celor din care, în care şi care era.

Deci Unul e Hristos din două firi[1479], din Dumnezeire şi umanitate, Cuvântul şi Fiul Unul Născut şi Domnul slavei, pe care Îl cunoaştem şi Îl credem în ele cu adevărat, având şi două mişcări sau lucrări naturale şi generale şi indicatoare ale celor din care era, ale căror rezultate erau diferitele fapte săvârşite în parte, care ieşeau din El şi se săvârşeau de El fără o tăiere a celor din care era fără niciun fel de contopire. Căci nu suferea tăiere sau confundare Cel ce nu e supus niciodată prefacerilor şi dă tuturor celor ce sunt statornicia şi consistenţa existenţei şi a modului de existenţă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Către Prea Cuviosul presbiter Marin, 11, în PSB, vol. 81, p. 195)

„Termenul *lucrarea teandrică* e o îmbrăţişare deodată a lucrării dumnezeieşti şi omeneşti. Învăţătorul a creat un termen corespunzător îmbrăţişând, cum am spus, în rostire pe amândouă şi, exprimând-o aceasta în chip unitar, a indicat concentrat lucrarea îndoită a Celui îndoit după fire. Căci după ce a spus mai înainte: *nelucrând cele dumnezeieşti în*

[1473] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu făcea şi nu suferea cele omeneşti numai cu puterea trupului. Căci nu ar fi putut face cele ce le făcea, nici suferi cele ce le suferea numai cu puterea unui trup lipsit de puterea dumnezeiască. (n. s. 324, p. 154)

[1474] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ea o minune chiar suportarea patimilor. (n. s. 324, p. 154)

[1475] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Adeverea şi prin minuni şi prin pătimiri deodată atât Dumnezeirea, cât şi umanitatea. Făcea minuni pentru că era şi Dumnezeu şi om, Acelaşi; şi pătimea aşa cum numai El a pătimit (absolut liber, dar real), pentru că era şi om şi Dumnezeu. (n. s. 325, p. 155)

[1476] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lucra în mod natural prin fiecare fire Acelaşi unic ipostas, neîmpărţindu-se ca să lucreze prin firea umană ca om, iar prin cea divină ca Dumnezeu, adică a acceptat să întindă mâna Cel ce era în acelaşi timp om şi Dumnezeu, neschimbând această lucrare a naturii omeneşti, fiindcă Cel ce săvârşea acest gest era şi Dumnezeu. Săvârşea şi pătimea cele omeneşti Dumnezeu Însuşi pentru că era Acelaşi totodată om, şi săvârşea cele dumnezeieşti Omul pentru că era şi Dumnezeu. Aceasta arată şi mai mult tainica conformitate a omenescului cu dumnezeiescul, capacitatea primită de om prin creaţie de a se actualiza ca mediu sau organ al lucrării dumnezeieşti, fără a fi anulat omenescul, ci arătând, tocmai în calitate de omenesc, capacitatea de mediu şi organ al dumnezeiescului. (n. s. 405, p. 195)

[1477] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lucrarea ţine de fiinţă. Unde se vede lucrarea omenească, ea e dovada unei fiinţe omeneşti sau arată că fiinţa nu poate fi fără o lucrare ce izvorăşte din ea sau se face prin ea. De aceea într-un fel lucrarea menţine fiinţa sau se arată constitutivă ei. Lucrarea omenească a lui Hristos arată că El are şi firea omenească. (n. s. 406, p. 195)

[1478] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ipostasul sau Persoana lui Hristos e unirea firilor şi a lucrărilor lor, fără să le confunde, cum e persoana umană unirea tuturor organelor trupeşti şi facultăţilor sufleteşti, fără să le confunde. (n. s. 407, p. 195)

[1479] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim foloseşte nu numai expresia de la Calcedon *în două firi*, ci şi cea de la Sinodul V ecumenic *din două firi,* singura acceptată de monofiziţi. (n. s. 408, p. 195)

modul lui Dumnezeu, căci nu era Dumnezeu simplu, dar lucrând cele dumnezeieşti prin fire, căci era Dumnezeu după fire, însă prin trupul unit cu El după ipostas[1480]*, nici cele omeneşti, în modul omenesc, căci nu era om simplu, dar lucrând în chip natural cele omeneşti, căci era om prin fire, dar cu stăpânirea dumnezeiască, nefiind dus de vreo nevoie şi prin sila naturală ca noi spre lucrarea lor (Epistola întâi către Gaius)*, a împletit lucrarea Lui dumnezeiască şi omenească după fire, arătând că niciuna din ele nu era fără cealaltă, ci cunoscute una în alta şi una prin alta prin compenetrarea reciprocă (συμφυως), pentru unirea lor nedesfăcută le-a exprimat pe amândouă printr-un termen unitar în chip concentrat. Prin acest termen a arătat pe de o parte că lucra cele dumnezeieşti şi cele omeneşti deşi nici în modul lui Dumnezeu, nici în cel al omului, căci, cum am spus, nu era Dumnezeu simplu, nici om simplu; totuşi, lucrându-le cu adevărat, adeverea deosebirea lucrărilor naturale. Pe de altă parte, cuprinzându-le pe acestea şi exprimându-le sinoptic prin termenul potrivit de lucrarea teandrică, ne-a învăţat unirea lor de nedespărţit". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, *Scrieri*, 7, în PSB, vol. 81, p. 233)

„Căci este Acelaşi Dumnezeu şi om. Dar zic că sunt şi altele în oarecare fel comune şi oarecum referindu-se la amândouă, adică la Dumnezeire şi umanitate. Adică unele dintre expresii sunt foarte dumnezeieşti, iar altele omeneşti; în sfârşit, altele deţin un loc oarecare de mijloc, arătând pe Fiul lui Dumnezeu ca fiind deodată Dumnezeu şi om[1481]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 8, în PSB, vol. 81, p. 245)

„Iar Ioan, care a avut gură de aur, mai bine zis gura lui Hristos, spune la începutul *Cuvântului despre văduva care a pus în vistierie doi bănuţi*: *E simplu numele postului. Şi în altele cu firi unite e deosebită lucrarea umanităţii, precum e deosebită puterea Dumnezeirii. Să dau un exemplu: jos oboseşte şi sus adună stihiile. Jos flămânzeşte şi de sus aduce ploaie. Jos îi e frică şi de sus pricinuieşte tunete. Jos stă în faţa judecătorului şi de sus Se priveşte pe Sine Însuşi. Cât priveşte milostivirea, în ea concurg amândouă lucrările. Căci Cel ce încununează dintre heruvimi pe cei milostivi, Acelaşi şezând în faţa vistieriei cearcă pe iubitorii de oameni*. Acelaşi zice în *Cuvântul către Toma împotriva*

[1480] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lucra cele dumnezeieşti, dar nu ca Dumnezeu neîntrerupt, ci ca Dumnezeu întrupat. Vindeca orbirea, dar nu în chip nevăzut, ci prin tina adusă la ochii orbului cu mâna omenească, deci ca Dumnezeu întrupat. (n. s. 502, p. 233)

[1481] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos fiind un unic ipostas sau Subiect, dar constând din două firi, poate săvârşi unele lucrări în care se întâlnesc atât lucrările omeneşti, cât şi cele dumnezeieşti, fără să se anuleze, nici să se schimbe după fire. De ex. El simţea foamea, dar simţirea foamei nu-L făcea să-Şi piardă stăpânirea de Sine. Sau vindeca, manifestând puterea dumnezeiască, dar folosindu-Se de mişcarea vreunui organ trupesc, sau asociind mila omenească. Dar erau şi unele lucrări pe care le săvârşea numai omeneşte, oprind asocierea puterii dumnezeieşti la ele; sau numai dumnezeieşte, susţinând în existenţă creaţiunea, fără asocierea unui efort omenesc. Mai bine zis există o gradaţie în săvârşirea unor lucrări şi trăirea unor simţiri mai mult cu Dumnezeirea, sau mai mult cu umanitatea. Dar totdeauna Îşi distinge ceea ce aduce din Dumnezeire şi ceea ce aduce din umanitate în lucrările Sale. Chiar unirea între suflet şi trup în persoana umană este o mare taină. Din această unire rezultă unitatea persoanei. Dar cum, din două părţi necontopit unite, rezultă o unitate desăvârşită? La om aceasta se poate datora faptului că în suflet sunt puse puterile formatoare ale trupului, încât nu se poate cugeta un suflet realizat fără trup şi nici invers. Deşi deosebit de trup, sufletul nu e despărţit de ele. Poate o astfel de conformitate există şi între firea umană şi cea dumnezeiască, deşi Dumnezeirea poate exista şi fără a se uni cu cea umană. Poate de aceea Logosul dumnezeiesc are în Sine raţiunile tuturor creaturilor. De aceea El a putut să-Şi formeze chipul Său uman şi în Sine Însuşi din Fecioara Maria, nu ca un ipostas aparte, ci în propriul Său ipostas. Aceasta poate explica unitatea ipostasului şi manifestarea lui prin toate cele ce ţin de cele două firi. (n. s. 527, pp. 245-246)

arienilor: *Acestea auzindu-le, am curăţit sufletul de necredinţă, am lepădat socotinţa îndoielnică, am îmbrăcat convingerea, m-am atins de trup, bucurându-mă şi tremurând, am întins împreună cu degetele şi ochii sufletului şi am simţit două lucrări*.

Dar şi prea înţeleptul Ciril, întâi stătătorul Alexandriei, în capitolul 32 al *Tezaurului* zice: *Nu vom admite că e una lucrarea naturală a lui Dumnezeu şi a făpturii, ca să nu ridicăm nici făptura la firea dumnezeiască, nici să coborâm înălţimea mai presus de toate ale firii dumnezeieşti la locul cuvenit celor create. Căci cele ce au o unică lucrare şi o unică putere nedeosebită păstrează în mod necesar şi o unitate a genului*". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 12, în PSB, vol. 81, pp. 266-267)

„Severian, întâi stătătorul Cabalei, (...) mărturiseşte: *Deci arată două voinţe: una dumnezeiască şi alta omenească*. (...) Ambrosie, marele mărturisitor, (...) vesteşte cu înţelepciune: *În ce mod aceeaşi lucrare e a altei fiinţe? Căci nu poate fi o singură lucrare unde e o fiinţă deosebită*. (...) Ciril al Ierusalimului (...) afirmă: *A arătat o lucrare îndoită, pătimind ca om, dar Acelaşi lucrând ca Dumnezeu*. (...) Dumnezeiescul Leo, care vorbeşte cu cuminţenie: *Fiecare chip lucrează cu participarea celuilalt ceea ce are propriu*. (...) Gură de Aur: *Şi în altele e deosebită lucrarea firilor unite, a umanităţii şi a Dumnezeirii. Iar când e vorba de milostivire, concurg amândouă lucrările. Şi de aceea am simţit două lucrări*". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 12, în PSB, vol. 81, p. 271)

„(...) Oricare alt Părinte probat şi dumnezeiesc afirmă, cum am arătat, scriind în Hristos o lucrare şi două, primul lucru privind la unirea lucrărilor celor după fire precum şi a firilor, iar al doilea la deosebirea lor fiinţială". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 19, în PSB, vol. 81, p. 301)

„Căci întinderea mâinii şi atingerea şi apucarea şi amestecarea prin ea a tinei şi frângerea pâinii şi, simplu, tot ce se săvârşea prin mână, sau prin alt mădular, sau parte a trupului, era propriu lucrării naturale a umanităţii lui Hristos, prin care, ca om, era lucrător Acelaşi, Care era Dumnezeu prin fire şi lucra în mod natural cele dumnezeieşti, ca să se adeverească prin amândouă după fire, arătându-Se fiind cu adevărat Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit, afară numai de păcat". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus*, 25, în PSB, vol. 81, p. 351)

„Iar lucrarea susţinătoare de viaţă a arătat-o în respiraţie, în grăire, în vedere, în auzire, în atingere, în mirosire, în fapta mâncării şi a băuturii, în mişcarea mâinilor, în umblare, în dormire şi în celelalte câte se arată în mod neschimbat în firea lucrării celei naturale[1482]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus*, 25, în PSB, vol. 81, p. 351)

„Şi a lăcrimat Iisus" (In. 11, 35)

„*Şi a lăcrimat Iisus* (In. 11, 35)

[1482] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) După Sf. Maxim lucrarea sau energia cea unică a firii omeneşti se arată într-o mulţime de fapte înrudite, sau de acelaşi fel omenesc. Hristos Şi-a arătat lucrarea omenească în toate acestea. (n. s. 730, p. 351)

Evanghelistul, văzând lăcrimând firea care nu lăcrimează, e mirat, căci pătimirea aceasta era proprie trupului, şi nu potrivită Dumnezeirii. Iar Domnul lăcrimează, văzând pe omul făcut după chipul Său intrat în stricăciune, ca să ne scape de lacrimile noastre. Căci pentru aceasta a şi murit, ca să ne izbăvim şi noi de moarte. Îi curge doar o lacrimă şi îndată o reţine, ca să nu pară că este crud şi fără milă, dar ne şi învaţă să nu ne topim pentru cei ce au murit. Primul lucru e propriu compătimirii, al doilea e femeiesc şi nebărbătesc. De aceea a îngăduit trupului Său să plângă puţin, deşi El era ferit de lacrimi, de orice durere, pentru firea Sa dumnezeiască. Se minunează de lacrima Domnului şi cei ce-L urăsc pe El. Căci cei ce filosofează la culme şi se bucură de mare vază cu anevoie lăcrimează, ca unii ce biruie orice neajuns. Iudeii socoteau că lăcrimează pentru moartea lui Lazăr. Dar El lăcrima din milă pentru toată firea omenească, plângând nu numai pe Lazăr, ci cugetând la vechea întâmplare, când toată firea omenească a ajuns sub moarte, căzând cu dreptate sub pedeapsa aceasta[1483]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 752)

Dumnezeirea lui Hristos

„(...) Trebuie să gândim de Iisus Hristos, ca de Dumnezeu, ca de *Judecătorul viilor şi al morţilor* (Fap. 10, 42), că nu trebuie să gândim lucruri mici despre mântuirea noastră. Dacă gândim lucruri mici de Iisus Hristos, şi lucruri mici nădăjduim să primim. Cei care ascultă vorbindu-li-se de Hristos, ca şi cum li s-ar vorbi de nişte lucruri mici, păcătuiesc; de facem aşa, păcătuim şi noi, că nu ştim de unde am fost chemaţi, de Cine şi spre ce loc, că nu ştim câte a suferit Iisus Hristos, pătimind pentru noi". (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni,* cap. I, în PSB, vol. 1, p. 111)

„Ce spune oare altceva Moisi lui Isus, fiul lui Navi, când i-a pus acest nume, ca unui profet, decât numai ca să audă tot poporul că Tatăl descoperă toate despre Fiul Iisus? Aşadar, Moisi îi spune lui Isus, fiul lui Navi, când i-a pus numele şi când l-a trimis iscoadă a pământului: *Ia carte în mâinile tale şi scrie ce zice Domnul, că Fiul lui Dumnezeu va tăia din rădăcină toată casa lui Amalic în zilele de pe urmă*. Iată iarăşi Iisus, nu fiu al omului, ci Fiu al lui Dumnezeu, arătat în preînchipuire în trupul lui Isus al lui Navi.

Aşadar, pentru că vor zice că Hristos este Fiu al lui David, David însuşi, temându-se şi înţelegând rătăcirea păcătoşilor, a profeţit: *Zis-a Domnul Domnului Meu: Şezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe duşmanii Tăi aşternut picioarelor tale*. Şi iarăşi, Isaia grăieşte aşa: *Zis-a Domnul lui Hristos Domnul Meu: Apucatu-L-am de mâna Lui dreaptă, ca să asculte de El neamurile şi puterea împăraţilor voi sfărâma*. Iată că David Îl numeşte Domn şi nu-L numeşte Fiu!" (Barnaba, *Epistola,* cap. XII, în PSB, vol. 1, p. 155)

„E necesar să spun câteva cuvinte despre Hristos, ca despre Dumnezeu". (Tertulian, *Apologeticul,* XXI, în PSB, vol. 3, p. 69)

[1483] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea e cea mai cumplită tragedie pentru oameni. Merită cu adevărat să plângem din pricina ei. Şi chiar Dumnezeu trăieşte mila pentru oameni din pricina ei. Căci nu e o dispariţie pur şi simplu, ci un chin veşnic. De aceea El însuşi Şi-o însuşeşte pentru a o birui, sau intră în ea pentru ca noi să nu rămânem în ea. Ea chinuieşte pe om şi înainte de-a se produce. Hristos o asumă, o aşteaptă, o primeşte, dar nu rămâne în ea, ci o face trecere la viaţa veşnic fericită pentru Sine şi pentru cei ce se unesc prin iubire cu El şi cu ceilalţi. Moartea e biruită de iubire, de bucuria iubirii de Dumnezeu Cel iubitor de oameni. (...) (n. s. 1414, p. 752)

„(...) Este (Hristos – n. a.) Dumnezeu. Nu este cineva mai mare decât Cuvântul, nici nu există învăţător pentru singurul Învăţător". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* cartea întâia, cap. VI, 25.2., în PSB, vol. 4, p. 180)

„În ce ne priveşte, potrivit învăţăturii, care după convingerea noastră izvorăşte din inspiraţia dumnezeiască, credem că nu există altă posibilitate de a da despre Fiul lui Dumnezeu o explicaţie mai înaltă şi mai potrivită despre dumnezeirea Lui şi de a-L face cunoscut oamenilor, decât pe baza Sfintei Scripturi, care a fost inspirată de Duhul Sfânt şi care cuprinde Evangheliile şi scrierile apostolice, precum şi Legea şi Proorocii, cum le-a înşirat Însuşi Hristos[1484]". (Origen, *Despre principii,* Cartea întâi, I, 3, în PSB, vol. 8, p. 70)

„Învinuim, aşadar, pe iudei care n-au recunoscut dumnezeirea lui Iisus cu toată mulţimea mărturiilor proorocilor, care-L descriu ca puterea cea mare a lui Dumnezeu, Stăpânul şi Părintele tuturor făpturilor, căci după convingerea noastră despre El s-au rostit acele cuvinte de poruncă despre care citim în istoria creaţiei descrisă de Moise: *să fie lumină!, să fie o tărie în mijlocul apelor* şi tot ce a poruncit, Dumnezeu a poruncit şi Fiul a făcut. Lui i-au fost adresate cuvintele (Fac. 1, 26): *să facem om după chipul şi după asemănarea Noastră*, şi credem că tot ce Tatăl a poruncit, Cuvântul a săvârşit. Şi aceste lucruri le afirmăm nu numai pe temeiul unei presupuneri obişnuite, de altfel, la iudei, ci ele au fost spuse de însuşi Dumnezeu şi rostirea lor e următoarea: *El a zis şi s-a făcut; El a poruncit şi s-au zidit* (Ps. 32, 9). Iar dacă Dumnezeu a poruncit şi făpturile au fost aduse la viaţă, atunci, în înţelesul şi graiul acestor prooroci, cine ar fi fost în stare să împlinească porunca Tatălui dacă nu Cel care este, ca să zicem aşa, Cuvântul şi Adevărul?" (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a II-a, cap. IX, în PSB, vol. 9, p. 105)

„Căci dacă poruncind dracilor, aceştia se supun, aceasta nu este faptă omenească, ci dumnezeiască. Sau cine, văzându-L pe El tămăduind bolile, cărora le este supus neamul oamenilor, Îl mai socoteşte pe El om şi nu Dumnezeu? Căci curăţa leproşi, făcea şchiopii să umble, deschidea urechile surzilor, dădea vedere orbilor şi alunga pur şi simplu toate bolile şi toată neputinţa de la oameni. Iar din acestea oricine putea vedea dumnezeirea Lui. Căci cine, văzîndu-L dând cuiva ceea ce-i lipsea prin naştere şi deschizând ochii orbului din naştere, nu ar fi înţeles că Lui Îi era supusă naşterea oamenilor şi că El era făcătorul şi ziditorul acesteia? Căci Cel ce dă ceea ce nu are omul din naştere, e vădit că e Domnul însuşi al naşterii oamenilor[1485]. De aceea, când a coborât la noi la început Şi-a plăsmuit trupul Său din Fecioara, ca să dea tuturor o probă nu mică a dumnezeirii Sale prin faptul că Cel ce L-a plăsmuit pe acesta este şi făcătorul celorlalte trupuri". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XVIII, în PSB, vol. 15, p. 112)

„Şi cine, văzând firea apelor schimbându-se şi prefăcându-se în vin, nu putea înţelege că Cel ce a făcut aceasta e Domnul şi Făcătorul firii tuturor apelor? De aceea a păşit şi pe mare ca un Stăpân şi umbla pe ea ca pe pământ, dând privitorilor dovada stăpânirii Lui

[1484] Notă Pr. T. Bodogae: Fără Scriptură nu există cunoştinţă sigură. (...) (n. s. 205, p. 70)
[1485] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: El completa ceea ce n-a dat în anumite cazuri naşterea. (n. s. 62b, p. 112)

peste toate. Iar hrănind cu puţine pâini atâta mulţime şi făcând din cele puţine belşug mare, încât a săturat cu cinci pâini cinci mii de oameni şi au rămas mai multe decât au fost, n-a făcut cunoscut altceva decât că El este Domnul purtării de grijă al tuturor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XVIII, în PSB, vol. 15, p. 113)

„Au fost mulţi regi şi tirani pe pământ înainte de El; se istoriseşte despre mulţi înţelepţi şi vrăjitori la caldei şi la egipteni şi hinduşi. Care dintre ei, nu zic după moarte, dar încă trăind a putut să-şi impună atât de mult puterea, încât să umple tot pământul de învăţătura lui şi să întoarcă de la superstiţia idolească o mulţime aşa de mare, câtă a atras Mântuitorul nostru la El de la idoli? Filosofii elinilor au scris multe cărţi părute convingătoare şi cu mult meşteşug în cuvinte. Ce-au dovedit ele aşa de mult ca crucea lui Hristos? Până la moartea lor sofismele lor păreau să aibă ceva convingător. Dar chiar când trăiau se contraziceau în cele ce socoteau că se impun ca adevărate în gândirea lor şi se certau întreolaltă.

Dar e un fapt foarte minunat că Cuvântul lui Dumnezeu învăţând prin cuvintele cel mai simple, a umbrit pe sofişti şi a golit de putere învăţăturile lor, atrăgând pe toţi la Sine şi umplând bisericile Sale. Şi ceea ce e uimitor este că pogorând la moarte ca om, a făcut de nimic vorbăria făloasă a înţelepţilor despre idoli. Căci a cui moarte a alungat demonii? Sau de moartea cui s-au înspăimântat dracii, ca de a lui Hristos?[1486] De aceea unde se rosteşte numele Mântuitorului, de acolo se alungă orice demon.

Şi cine a smuls aşa de desăvârşit patimile sufleteşti din oameni[1487]. încât desfrânaţii s-au făcut feciorelnici, ucigaşii n-au mai ţinut suliţele în mână, iar cei stăpâniţi de frică s-au îmbărbătat? Şi peste tot, cine a înduplecat pe barbari şi pe cei ce locuiau în ţări păgâne să lepede furia şi să cugete cele paşnice, dacă nu credinţa în Hristos şi semnul crucii? Cine a încredinţat pe oameni aşa de mult despre înviere, ca crucea lui Hristos şi însăşi învierea Lui cu trupul? Cu toate că elinii au scornit atâtea minciuni, totuşi n-au putut născoci învierea idolilor lor, nevenindu-le în minte nicidecum că e cu putinţă ca după moarte să învie trupul din nou[1488]. Această închipuire le-ar fi fost de altfel aprobată, pentru că, cugetând astfel, ar fi dat pe faţă neputinţa idololatriei lor şi ar fi recunoscut puterea lui Hristos, ca să se cunoască şi din aceasta că e Fiul lui Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, L, în PSB, vol. 15, pp. 147-148)

[1486] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea lui Hristos a alungat demonii, pentru că prin ea aducându-Se ca dar lui Dumnezeu Tatăl şi renunţând la Sine, a dat putere tuturor să depăşească despărţirea egoistă şi orgolioasă de Dumnezeu pentru că a fost cea mai mare coborâre (chenoză) a Celui mai presus de toate, a Fiului lui Dumnezeu făcut om ca să poată primi moartea noastră. Dracii, individuaţiunile pervertite de extrema mândrie, şi-au dovedit neputinţa faţă de această smerenie. (n. s. 111, p. 148)

[1487] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) Sfântul Atanasie cugetă că Dumnezeu-Cuvântul a lucrat şi asupra sufletului, sau a lucrat asupra trupului prin curăţirea sufletului, deci n-a lucrat numai direct asupra trupului, cum spune Kannengiesser. Chiar prin coborârea Lui din dragoste pentru noi până la primirea morţii ne-a dat putere să biruim mândria, lăcomia, pofta de plăceri trupeşti, toate patimile ca expresii ale egoismului. (n. s. 112, p. 148)

[1488] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta se opunea gândirii lor panteiste, în care toate individuaţiunile apar şi dispar definitiv. Dacă şi-ar fi închipuit învierea, ar fi recunoscut eterna valoare a persoanei. (n. s. 113, p. 148)

„Care dintre oameni a învăţat după moarte, sau chiar vieţuind încă, despre feciorie, şi n-a socotit că e cu neputinţă virtutea aceasta între oameni? Dar Mântuitorul nostru şi Împăratul tuturor, Hristos, a pus atâta putere în învăţătura Sa, despre aceasta, că şi copiii care nu au ajuns la vârsta cunoscătoare a Legii au făgăduit viaţa în feciorie, care e mai presus de lege. Cine dintre oameni a putut străbate vreodată aşa de departe, încât să ajungă şi la sciţi şi la etiopieni, sau la perşi, sau la armeni, sau la goţi, sau la cei de care se spune că locuiesc dincolo de ocean, sau la cei ce sunt peste Hircania, sau la egipteni şi caldei, care cred în vrăji şi sunt peste măsură de superstiţioşi şi de sălbatici în obiceiurile lor, ca să le propovăduiască despre virtute şi feciorie şi despre o credinţă protivnică idolilor, cum a făcut Domnul tuturor, Puterea lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos? Şi El nu numai că le-a propovăduit prin ucenicii Săi, ci i-a şi înduplecat în cugetul lor să lepede sălbăticia purtărilor şi să nu se mai închine zeilor părinţilor lor, ci să-L recunoască pe El şi prin El să creadă în Tatăl.

Odinioară închinându-se la idoli, elinii şi barbarii se războiau între ei şi erau cruzi cu cei de un neam şi nu se afla cineva care să umble pe pământ, sau să străbată marea, fără să-şi înarmeze mâna cu suliţa, din pricina luptei neîmpăcate între ei. Toată viaţa lor o trăiau înarmaţi şi suliţa le slujea în loc de toiag şi numai în ea le era ajutorul. Se închinau, cum am spus înainte, idolilor şi aduceau demonilor jertfe; şi totuşi cei ce slujeau idolilor n-au putut fi îndreptaţi prin superstiţia idolească. Dar când s-au mutat la învăţătura lui Hristos, cugetarea li s-a străpuns cu adevărat în chip minunat, încât au lepădat cruzimea şi nu se mai gândesc la lupte, ci în toate s-au făcut paşnici şi plini de dorinţa de prietenie”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, LI, în PSB, vol. 15, pp. 147-149)

„Sau cine e Cel ce i-a unit întreolaltă spre pace pe cei ce se urau, dacă nu Fiul cel iubit al Tatălui, Mântuitorul de obşte al tuturor, Iisus Hristos, Care prin dragostea Lui toate le-a răbdat pentru a noastră mântuire? De altfel despre această pace ce o va aduce El se proorocise de demult. Căci spusese Scriptura: *Şi-şi vor preschimba săbiile lor în fiare de plug şi suliţele lor în seceri şi nu va mai ridica sabia un neam asupra altui neam şi nu vor mai fi învăţaţi să se lupte* (Is. 2, 4). Şi nu e de crezut (ce s-a scris). Căci şi acum barbarii care au sălbăticia purtărilor sădită în ei, cât timp jertfesc idolilor ce-i au, se înfurie unii împotriva altora şi nu rămân niciun ceas fără suliţă; când aud de învăţătura lui Hristos, îndată se întorc de la războaie la lucrarea pământului şi în loc de a-şi înarma mâinile cu suliţe, le întind la rugăciune; şi peste tot, în loc de a se război între ei, se înarmează de acum împotriva diavolului şi a dracilor, războindu-i pe aceştia cu fecioria şi cu virtutea sufletului. Iată o dovadă a dumnezeirii Mântuitorului: ceea ce n-au putut învăţa oamenii de la idoli au învăţat de la El. Iar aceasta este o nu mică dovadă a neputinţei şi nimicniciei idolilor. Căci cunoscându-şi dracii neputinţa lor, aţâţau odinioară pe oameni să se războiască între ei, ca nu cumva, încetând să se certe între ei, să se întoarcă împotriva dracilor[1489]. Căci, fără îndoială neluptându-se între ei, ucenicii lui Hristos se rânduiesc prin purtările şi faptele lor în frontul împotriva dracilor şi pe aceştia îi alungă, iar pe căpetenia lor, diavolul, îl iau în râs, prin aceea, că în tinereţe trăiesc în curăţie, în încercări rabdă, în dureri stăruiesc, când sunt ocărâţi suportă, lipsurile le dispreţuiesc şi, ceea ce e minunat, dispreţuiesc chiar şi moartea, făcându-se martiri ai lui Hristos”. (Sf. Atanasie cel Mare,

[1489] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pacea între oameni arată prezenţa Logosului care toate le orânduieşte şi le armonizează, care scapă pe oameni de patima mândriei, lăcomiei, mâniei. (n. s. 113a, p. 150)

Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup, cap. VI, LII, în PSB, vol. 15, pp. 149-150)

„Dar să mai arăt o dovadă foarte minunată a dumnezeirii Mântuitorului: care dintre oamenii de odinioară – fie el om simplu, sau vrăjitor, sau tiran, sau împărat – a putut lua sarcina să lupte împotriva întregii închinări la idoli şi a toată oastea drăcească şi a toată vrăjitoria şi a toată înţelepciunea elinilor, care erau atât de tari şi înfloreau şi înfricoşau pe toţi, şi să se împotrivească cu o unică pornire tuturor, ca Domnul nostru, Fiul adevărat al lui Dumnezeu, Care dând pe faţă în chip nevăzut rătăcirea fiecăruia, îi atrage pe toţi oamenii de la toate, încât unii calcă în picioare idolii cărora li se închinau, alţii ard cărţile cu vrăjitoriile de care se minunau, iar în locul înţelepţilor aleg tâlcuirea Evangheliilor; pe cei cărora mai înainte li se închinau îi părăsesc, iar lui Hristos celui răstignit, de Care râdeau, I se închină, mărturisindu-L ca Dumnezeu; şi aşa numiţii de ei zei sunt alungaţi cu semnul crucii, iar Mântuitorul cel răstignit e propovăduit în toată lumea, ca Dumnezeu şi ca Fiul lui Dumnezeu; şi zeii închinaţi la elini sunt defăimaţi de ei ca închipuiri spurcate, iar cei ce primesc învăţătura lui Hristos au o viaţă mai curată ca aceia?

De sunt acestea şi unele ca acestea omeneşti, să ne arate cine voieşte, ca să ne convingem şi noi, că unele ca acestea s-au produs şi mai înainte. Iar de nu se arată şi nu sunt acestea fapte omeneşti, pentru ce le resping necredincioşii fără nicio evlavie, nerecunoscând pe Stăpânul care le-a lucrat? Ei pătimesc ceva asemănător celui ce nu cunoaşte pe Dumnezeu Făcătorul, din lucrurile zidirii. Căci dacă ar fi cunoscut, din puterea Lui arătată în toate, dumnezeirea Lui, ar fi cunoscut şi că faptele prin trup ale lui Hristos sunt ale lui Dumnezeu Cuvântul. Iar cunoscându-L, *nu L-ar fi răstignit pe Domnul Slavei*, cum a zis Pavel (I Cor. 2, 8)”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, LIII, în PSB, vol. 15, p. 150)

„Precum cel ce doreşte să vadă pe Dumnezeu, Care este prin fire nevăzut şi nu poate fi nicidecum văzut, Îl înţelege şi Îl cunoaşte din faptele din natură, aşa cel ce nu vede prin înţelegere pe Hristos să caute să-L afle măcar din faptele trupului şi să cerceteze de sunt ale unui om. Şi de sunt omeneşti, să râdă; iar de nu sunt omeneşti, ci cunoaşte că sunt ale lui Dumnezeu, să nu râdă de cele ce nu sunt de râs, ci mai degrabă să se minuneze, că cele dumnezeieşti ni s-au arătat printr-un mijloc aşa de smerit şi prin moarte a ajuns la toţi nemurirea şi prin întruparea Cuvântului s-a făcut cunoscută purtarea Lui de grijă pentru toate şi că Dăruitorul şi Făcătorul tuturor este Însuşi Cuvântul lui Dumnezeu”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, LIV, în PSB, vol. 15, p. 151)

„Însuşi Mântuitorul zice: *Precum Tatăl are viaţă întru Sine, aşa a dat şi Fiului să aibă viaţă întru Sine* - (In. 5, 26). Spunând *I-a dat* S-a arătat pe Sine că nu e Tatăl. Iar spunând *aşa*, a arătat asemănarea şi identitatea firii Fiului cu Tatăl. Deci dacă era odată când nu le avea Tatăl, e vădit că şi Fiul era când nu le avea. Căci precum le are Tatăl, aşa le are şi Fiul. Iar dacă e necredincios lucru a spune că Tatăl nu le avea, dar e binecredincios a zice că Tatăl le are pururea, cum nu e absurd ca, odată ce Fiul zice *precum are Tatăl, aşa are şi Fiul*, aceştia să spună că nu are aşa, ci altfel? Mai vrednic de crezare este ceea ce zice Cuvântul şi a crede că toate câte spune că le-a luat, avându-le pururea, le are de la Tatăl. Căci Tatăl nu le are de la cineva, dar Fiul le are de la Tatăl”.

(Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* cuvântul al treilea împotriva arienilor, XXXVI, în PSB, vol. 15, p. 367)

„Nu cumva, însă, să-L socoteşti numai om pe Domnul nostru ignorându-I puterea dumnezeirii Lui din pricină că a trăit printre noi în asemănarea trupului păcatului!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul XLVIII, IV, în PSB, vol. 17, p. 314)

„Iar toate textele care-ţi vorbesc de firea Lui trupească, cu care a lucrat mântuirea oamenilor, pe care ne-a arătat-o prin venirea Lui în trup, în care El spune că a fost trimis (In. 3, 17), că nu poate să facă de la El nimic (In. 5, 30), că a primit poruncă (In. 10, 18), şi altele asemenea, să nu-ţi dea pricini să micşoreze dumnezeirea Unuia-Născut. Pogorământul Fiului la slăbiciunea firii tale omeneşti nu-ţi dă dreptul să micşorezi vrednicia Celui puternic, ci înţelege firea Lui aşa cum se cuvine unui Dumnezeu, iar cuvintele pline de smerenie, spuse despre El, interpretează-le având în vedere întruparea Sa pentru mântuirea oamenilor. Dacă aş vrea să vorbesc acum cu de-amănuntul de lucrul acesta, aş putea aduce, uitând de mine însumi, o mulţime nesfârşită de dovezi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a XV-a, II, în PSB, vol. 17, p. 511)

„Şi a sfătuit *Domnul Dumnezeu pe Adam* (Fac. 2, 16).

Iată că şi aici Scriptura foloseşte aceleaşi cuvinte ca mai sus: *Domnul Dumnezeu*, pentru ca prin repetarea acestor cuvinte să primim o învăţătură precisă şi să nu suferim pe cei care îndrăznesc să împartă aceste două nume: unul să-l dea Tatălui, iar pe celălalt Fiului. Pentru că fiinţa amândurora este una, de aceea şi dumnezeiasca Scriptură dă, fără deosebire, acelaşi nume când Tatălui, când Fiului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* Omilia XIV, III, în PSB, vol. 21, p. 159)

„(...) Într-una dintre *Epistole,* vorbind despre Mântuitorul nostru, după ce a spus că *toate au fost supuse sub picioarele Lui*, adaugă foarte drept: *Iar supunând toate, n-a lăsat nimic nesupus Lui* (Evr. 2, 8). Deoarece credem că toate s-au făcut prin Fiul, nu-L vom înţelege ca unul dintre toate, ci-L vom socoti că este în afară de toate, deosebindu-Se de firea şi specia celor făcute; deci, vom mărturisi că nu e altceva decât Dumnezeu din Dumnezeu după fire[1490]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 57)

„Sau neplăcându-le să fie siliţi să mărturisească pe Fiul cu adevărat Dumnezeu din Dumnezeu după fire, se abat din obişnuinţa de-a lupta cu adevărat spre al doilea înţeles al chipului, care constă numai în formă şi pecete? Dar socotesc că, spunând aceasta, se vor omorî pe ei înşişi[1491]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. VIII, în PSB, vol. 41, p. 268)

[1490] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă toate Îi sunt supuse Fiului lui Dumnezeu şi nimic nu-I este nesupus, El este deasupra tuturor. Toate Îi sunt supuse întru totul, toate având-L întru totul pe El ca şi Creator, toate fiind create de El. Numai El nu depinde de nimic. Deci, numai El este necreat şi Creator, ceea ce înseamnă că e Dumnezeu. (n. s. 91, p. 57)

[1491] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nerecunoscând pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu, Care S-a făcut om ca să scape umanitatea celor ce cred în El de moartea veşnică, îşi aleg ei înşişi moartea. Mai ales că ei nu mai cred prin aceasta nici în Dumnezeu. Căci un Dumnezeu impersonal şi fără iubire nu există. (n. s. 479, p. 268)

„Să mărturisim pe Fiul ca chipul lui Dumnezeu şi Tatăl, neformat din unele însuşiri trecătoare, nici numai împodobit cu demnităţi dumnezeieşti, ci având fiinţial însuşirile Celui ce L-a născut şi fiind prin fire exact ceea ce se înţelege şi Cel ce L-a născut, adică Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Atotţiitorul, Creatorul, slăvit, bun, închinat şi tot ce e unit cu cele spuse şi care se cuvin lui Dumnezeu. Căci, arătându-L astfel în toate asemenea lui Dumnezeu şi Tatăl, vom înfăţişa adevărul cuprins în spusa Lui: *De nu va voi cineva să cinstească pe Fiul, nu-L cinsteşte nici pe Tatăl care L-a trimis pe El*[1492]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. VIII, în PSB, vol. 41, p. 271)

„Căci, dacă mărturisesc lucrurile cele mai bune despre Mine, cinstesc pe Cel ce M-a născut, iar cei ce Îl acoperă cu cele mai de pe urmă ocări pe Cel ce S-a născut din El necinstesc pe Tatăl însuşi[1493]. În toate felurile Hristos Se dovedeşte pe Sine prin cuvintele Sale[1494] şi Se arată clar că este Dumnezeu după fire şi prin cele ce zice că cinsteşte pe Tatăl”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a VI-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 636)

„Nu se va micşora întru nimic înţelegerea dumnezeiască a Fiului, spunându-se că slava Lui este Tatăl, deoarece şi Tatăl însuşi e slăvit la fel de către Fiul, nu ca având nevoie (fiind lipsit) de slavă, ci deoarece şi are slava de a fi cunoscut ca Tată al Unui astfel de Născut, Care este şi El Dumnezeu[1495]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a VI-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 645)

„Căci cel ce zice că Domnul este Iisus, zice numaidecât în Sfântul Duh, după cuvântul lui Pavel (I Cor. 12, 3)[1496]. Dar cugetând cineva cele opuse nu o face în Duhul

---

[1492] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai dacă Hristos e chipul Tatălui în sensul că de aceeaşi fiinţă dumnezeiască, cel ce nu-L cinsteşte pe El nu cinsteşte nici pe Tatăl. Căci acela dispreţuieşte însăşi fiinţa lui Dumnezeu, proprie şi Tatălui. Dacă nu cinstesc pe fiul unui om, nu-l cinstesc nici pe tatăl lui. (n. s. 485, p. 271)

[1493] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Fiul Îl laudă pe Tatăl prin toate cuvintele şi faptele Sale vrednice de Acela, cei ce coboară pe Fiul în ceea ce spun despre El, Îl coboară pe Tatăl însuşi. Şi Îl coboară pe Fiul atribuindu-I fapte şi purtări rele, contrare celor de Fiu. Prin acestea, Îl coboară şi pe Tatăl. În general, omul bun şi curat Îl măreşte pe Tatăl, căci numai de la El pot fi cele bune şi curate. Iar dacă cel rău se declară fiu al Tatălui, în răutăţile lui îl coboară pe Tatăl, el având ca dumnezeu şi tată pe diavolul. Cele mai incontestabile argumente despre existenţa lui Dumnezeu le aduce cineva prin bunătatea şi curăţia lui. (n. s. 1207, p. 636)

[1494] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se dovedeşte pe Sine ca Hristos, deci ca Mesia dumnezeiesc, calitate pe care nu I-o recunosc căpeteniile iudaice, cum nu I-o recunosc nici sectele neoprotestante. (n. s. 1208, p. 636)

[1495] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pentru Dumnezeu-Tatăl este o slavă să aibă un Fiu Care este şi El Dumnezeu. Dacă n-ar putea primi existenţa de la El decât creaturi minore, puterea Lui ar fi mărginită. Slava lui Dumnezeu se arată în faptul că poate naşte un Fiu, Care e şi El Dumnezeu, ca şi Tatăl. Filosofiile (în general panteiste) nu cunosc o origine atotputernică a existenţei, întrucât toate cele ce se ivesc dintr-o esenţă sunt pline de insuficienţă. Pentru credinţa creştină insuficienţele creaţiei vin din faptul că nu este născută din Dumnezeu, ci este creată din nimic. Dar Dumnezeu are şi un Fiu născut din El. Iar Acesta e desăvârşit şi etern, ca şi El. Numai având aceste puteri: de-a naşte un Fiu egal şi de-a crea din nimic o lume mărginită, dar putându-se îmbogăţi cu nemărginirea Lui, se arată că este un Dumnezeu atotputernic, ceea ce explică totul. (n. s. 1226, p. 645)

[1496] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel ce recunoaşte pe Iisus ca Domn, sau ca Dumnezeu, face aceasta prin Duhul Sfânt. Cel ce rămâne numai în raţiunea lui naturală nu va fi în stare să înţeleagă că e Fiul lui Dumnezeu

Sfânt, ci va grăi mai degrabă în Belzebut". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a VII-a, în PSB, vol. 41, p. 678)

„(...) Observă cum, prin cuvântul Său, ajută pe de o parte la zidirea celor credincioşi, iar pe de alta, nu ignoră grăirea bolnavă a ereticilor lipsiţi de evlavie. Căci spune către ucenicii Săi: *Voi Mă numiţi pe Mine Învăţătorul şi Domnul*, ca să nu socotească cineva că El nu este prin fire Domnul şi Învăţătorul, ci ca să arate că preţuieşte aceste numiri date Lui de cei care Îl urmează, în mod necesar adaugă, înlăturând bănuielile acelora: *Şi bine ziceţi, căci sunt*. Fiindcă nu Şi-a dobândit ca pe un simplu nume de cinste pe cel de *Domn*, precum noi, rămânând slugi prin fire, am dobândi o strălucire după har prin numirile cele mai presus de fire şi preţioase date de oameni". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 797)

„Priveşte la slava şi la puterea Lui, priveşte la stăpânirea Lui neîmpiedicată peste toate. Spune-mi, ce nu împlineşte dintre cele mai presus de raţiune prin consimţiri neforţate şi înainte de trup, şi cu trupul? Priveşte la Cel ce ni Se arată atât de mare prin faptele înseşi. De aceea zice: *Eu şi Tatăl una suntem. Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl* (In. 14, 9)[1497]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 842)

„O dată cu Cel născut cu adevărat se cugetă Persoana Celui ce naşte prin fire. Şi îndată ce cunoaşte cineva pe Tatăl înţelege şi pe Cel născut. Şi, dacă află de Cel născut, înţelege îndată că a odrăslit dintr-un Tată. Deci din Amândoi se naşte în ascultători cunoaşterea Fiecăruia. Tăgăduind cineva că Dumnezeu este Tată cu adevărat, va desfiinţa numaidecât şi naşterea Fiului. Iar nemărturisind că Fiul este născut, va desfiinţa împreună cu El şi cunoştinţa despre Tatăl[1498]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, pp. 867-868)

---

făcut om. Zic şi neoprotestanţii *Domnul Iisus*, dar nu spun că e Dumnezeu cel întrupat. Dau termenului *Domn* un sens modern, care exprimă un respect pentru omul simplu, sau distins prin anumite calităţi de alţii. Cel ce nu înţelege prin *Domnul Iisus* că Iisus este Dumnezeu, nu vorbeşte în Duhul Sfânt, ci în Beelzebut. A vorbi în Duhul Sfânt înseamnă a fi ridicat la înţelegerea lui Iisus ca fiind Cel egal în dumnezeire cu Duhul Sfânt. De fapt în cele următoare se precizează că fariseii spun în Beelzebut *Domnul Iisus*, dar nu mărturisesc nici ei şi împiedică şi pe alţii să numească pe Hristos şi să-L mărturisească. Şi aşa fac neoprotestanţii. (n. s. 1268, p. 678)

[1497] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar dacă nu poate să Se arate numai ca Dumnezeu, Se arată totuşi ca atare prin umanitatea asumată. Numai cel ce îşi închide ochii cu voia nu vede, prin toată înfăţişarea omenească a lui Hristos şi prin toate manifestările Lui, dumnezeirea Lui şi deci şi dumnezeirea Tatălui, căci El Se arată în continuu în relaţie cu Tatăl. El nu Se arată ca fiind unica Persoană dumnezeiască, ci Se arată mereu privind spre Tatăl nevăzut, iubind pe Altul tot aşa de mare ca El. Nu arată că nu are nicio relaţie cu nimeni egal cu Sine, sau numai cu oamenii, care depind de El. Chiar faptul că umanitatea Lui este a unui ipostas mai presus de om, iar acesta se adresează şi prin manifestările lui omeneşti altei Persoane, Căreia îi spune Tată, arată că, şi ca Subiect al umanităţii Sale, e în relaţie cu un Tată. (n. s. 1604, p. 842)

[1498] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E o expunere mai pe larg a faptului că cine nu cunoaşte pe Fiul ca Dumnezeu nu-L cunoaşte nici pe Tatăl ca Dumnezeu, dar şi a faptului că cine nu cunoaşte pe Dumnezeu ca Tată nu-L cunoaşte nici pe Dumnezeu ca Fiu. Ei nu pot fi cunoscuţi decât împreună, Unul ca Tată, şi Altul ca Fiu. Dar aceasta e posibil numai dacă sunt împreună de o fire dumnezeiască. (n. s. 1652, p. 868)

„De va afirma că Fiul se cinsteşte prin simplul nume al Dumnezeirii, nefiind prin fire şi cu adevărat ceea ce se spune că este, îi vom răspunde, cugetând cele cuvenite şi spunând deschis: O, deşteptule! Dacă nu este Dumnezeu după fire, ne închinăm mai departe creaturii în locul Creatorului, şi nu numai noi, care formăm această ceată pământească, ci şi mulţimea Sfinţilor Îngeri. Ba vom acuza şi pe tot Sfântul care L-a numit pe El Dumnezeu după fire şi adevărat, iar mai mult decât pe toţi vom învinui pe Fericitul care a spus despre El: *Ştim iarăşi că a venit Fiul lui Dumnezeu şi ne-a dat nouă pricepere ca să cunoaştem pe Dumnezeu cel adevărat; şi noi suntem în Dumnezeul cel adevărat, adică întru Fiul Său Iisus Hristos. Acesta este adevăratul Dumnezeu şi viaţa de veci* (I In. 5, 20)[1499]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 917)

„(...) Privind la smerenia Lui după trup şi dispreţuind prin aceasta lipsa Lui de importanţă, (iudeii – n. a.) se întrebau: *Nu este Acesta Iisus, fiul lui Iosif, şi nu ştim noi pe tatăl Său şi pe mama Sa? Cum spune El acum: M-am pogorât din cer?* Vezi în acestea mizeria gândurilor iudaice? Considerând mulţi că Domnul nu este cu adevărat Dumnezeu, pentru chipul trecător al trupului[1500], şi nevrând să părăsească înţelegerea atotcoborâtă despre El, i-a asigurat pe Sfinţi că Duhul le va arăta în modul cel mai vădit slava Lui. Şi nu i-a încredinţat despre aceasta numai prin cuvinte înţelepte, ci a încredinţat mintea fiecăruia prin dovada reală că este Dumnezeu cu adevărat şi rod al fiinţei lui Dumnezeu-Tatăl. Şi care e dovada, sau cum îl face Duhul slăvit şi recunoscut pe Hristos?[1501] A arătat slava Lui lucrând minunat şi dumnezeieşte în toţi şi sădind ştiinţa exactă a tuturor în Sfinţi. Firii care împărăţeşte peste toate trebuie să i se atribuie cunoaşterea a toate, nimeni neputând învăţa şi vedea toate dezvăluite şi descoperite şi neputând împlini cu uşurinţă ceea ce voieşte, asemeni ei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 991)

„Fericitul Toma a dat mărturia cea mai dreaptă despre El, zicând: *Domnul meu şi Dumnezeul meu* (In. 20, 28)[1502]. Căci Domnului după fire şi Celui ce are stăpânirea peste

[1499] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai o persoană trăieşte în mod conştient viaţa ca valoare cuprinzătoare a tuturor valorilor. Şi numai altă persoană îmi dă şi mie un surplus de viaţă. Dar trebuie să existe şi o Persoană care are şi dă viaţa veşnică. Nu obiectele, nu esenţa care nu există real ca atare, dau viaţă. (n. s. 1743, p. 917)

[1500] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: După păcat, trupul nostru a căzut în mortalitate definitivă. Şi Fiul lui Dumnezeu l-a asumat tocmai pentru ca să-l scape de mortalitate şi corupţie, întâi în El, şi apoi în toţi cei ce se unesc cu El prin credinţă. Dar căpeteniile iudaice nu vedeau aceasta. (n. s. 1859, p. 991)

[1501] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ştiind Hristos că oamenii vor avea nevoie, după plecarea Lui dintre ei, de o dovadă a Dumnezeirii Lui, le făgăduieşte că această dovadă le-o va da Duhul Sfânt, prin slăvirea ce I-o va aduce. Hristos spune că aceasta va fi o dovadă a Dumnezeirii Sale, pentru că Duhul nu va lucra aceasta de la Sine, ci de la Hristos, adică din unitatea Lui cu Hristos. (n. s. 1860, p. 991)

[1502] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ceilalţi ucenici văzuseră urmele cuielor şi coasta lui Iisus. Deci n-aveau motiv să mai spună cuvinte ca ale lui Toma, măcar că nici ei nu ajunseseră la credinţa neclintită. Titlul de *Domnul* în mod articulat se dă în Noul Testament: şi, după aceea, în primele secole creştine, numai lui Hristos. El înseamnă Stăpânul suprem, calitatea de Dumnezeu unic. Vazându-L înviat cu adevărat, Toma Îl recunoaşte ca Dumnezeu unic. Domnul, în mod articulat, este Cel ce stăpâneşte peste toate şi nu e stăpânit de nimic. Acesta este Dumnezeul unic. Numai ca Stăpân al tuturor, deci şi ca Dumnezeul tuturor, Hristos n-a putut fi stăpânit de moarte. Dar zicând *Domnul meu şi Dumnezeul meu,* Toma exprimă şi relaţia afectivă, de iubire: *Eşti al meu, Doamne!* Toma găseşte fundamentul suprem al existenţei sale. În general, orice om e în căutarea absolutului, al fundamentului care e independent de toate. Nu ne mulţumim cu relaţia cu cele

toate Îi este propriu să fie Dumnezeu, precum în Cel după fire Dumnezeu se vede în mod desăvârşit şi calitatea de a stăpâni peste toate şi de a avea slava domniei peste ele.

Bagă de seamă că spune, la singular şi în mod articulat, *Domnul meu şi Dumnezeul meu*. N-a zis simplu *Domn al meu şi Dumnezeu al meu* (nearticulat), ca să nu socotească cineva că îl numeşte Domn şi Dumnezeu după asemănarea noastră sau a Sfinţilor îngeri. Căci sunt mulţi domni şi dumnezei (zei) în cer şi pe pământ, cum ne-a arătat înţeleptul Pavel (I Cor. 8, 5), dar Unul este Domnul şi Dumnezeu, ca Cel născut din Tatăl, Care este Domn şi Dumnezeu după fire. În acest înţeles a spus: *Domnul meu şi Dumnezeul meu*. Mai important pentru dovedirea acestui adevăr este că Mântuitorul l-a auzit pe ucenicul Său zicând aceasta, l-a văzut statornic în credinţa că El este Domn şi Dumnezeu şi a socotit că nu trebuie să-l mustre[1503], ci îl laudă, cu toată dreptatea, pentru că a spus aceasta. Şi poţi vedea că ceea ce spune e adevărat. La sfârşitul Evangheliei le spune celor ce cred aşa: *Mergând, învăţaţi toate neamurile* (Mt. 28, 19). Iar dacă porunceşti celui ce cugetă astfel să înveţe toate neamurile şi l-a arătat învăţător al lumii întregi, arată că doreşte să avem o astfel de credinţă. Căci El este cu adevărat Domn şi Dumnezeu după fire, chiar şi după ce S-a făcut Om. Observă că ucenicul, când I-a pipăit mâinile şi picioarele şi coasta, I-a adus mărturie, nedespărţind pe Emanuel în doi Fii, ci recunoscându-L ca Unul şi Acelaşi în trup, căci Unul este Domnul Iisus Hristos, după Scripturi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1170-1171)

„Nu se poate face despărţire, sau deosebire, între Hristos şi Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu este întreg în Hristos şi Hristos este în întregime în Dumnezeu. Nu poate fi vorba de nicio desfacere, de nicio dezbinare. Mărturisirea e una atât de simplă, una atât de evlavioasă, una atât de sănătoasă: a adora, a iubi, a cinsti pe Hristos-Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. VII, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 794)

„Căci nimeni nu mărturiseşte pe Dumnezeu, dacă nu-L mărturiseşte pe Hristos. De vreme ce în aceasta constă toată credinţa Bisericii şi tot cultul în a-L mărturisi pe Iisus Dumnezeu adevărat, cine a putut să înlăture respectul şi cultul Lui mai mult decât cel ce a tăgăduit în El ceea ce cinstim noi toţi? Fereşte-te deci, te rog, fereşte-te să nu-ţi poată zice chiar ţie cineva antihrist. (...) Dacă-L mărturiseşti pe Iisus şi nu-L tăgăduieşti ca Dumnezeu, nimeni nu-ţi poate zice antihrist. Dar dacă-L tăgăduieşti, de ce te superi că-ţi zice cineva antihrist? Tu însuţi, îţi spun, îţi dai acest nume, dacă-L tăgăduieşti pe Hristos Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a V-a, cap. X, 2-3, în PSB, vol. 57, pp. 828-829)

Hristos – Cuvântul lui Dumnezeu

---

dependente, care nu ne pot da din ele viaţa fără sfârşit, nu ne pot da totul. Trebuie să fie Cineva care poate da un sens persoanelor umane şi lucrurilor din lume legate de om, socotindu-le în legătură cu El, ca factor absolut independent. (n. s. 2214, p. 1170)

[1503] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toma, numindu-L pe Hristos Domnul şi Dumnezeul suprem şi unic, în mod articulat, Hristos nu L-a dezaprobat. Deci şi El S-a socotit fiind Domnul şi Dumnezeul cel unic. (n. s. 2215, p. 1171)

„Negreşit şi Domnul este instrument muzical armonios şi sfânt al lui Dumnezeu, Înţelepciune mai presus de lume, Cuvânt ceresc”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. I, 5.4., în PSB, vol. 4, pp. 72-73)

„Trebuie să se ştie aceasta: Cuvântul Tatălui universului nu este cuvântul acesta pe care noi îl rostim, ci este Înţelepciune şi Bunătate prea evidentă a lui Dumnezeu; este Putere atotputernică şi cu adevărat dumnezeiască, Care este neînţeleasă chiar de cei ce o mărturisesc; este Voinţă atotputernică”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. I, 6.3., în PSB, vol. 5, p. 314)

„(...) El care este perfecţiunea însăşi şi Cuvântul însufleţit al Raţiunii primare însăşi”. (Sf. Grigorie Taumaturgul, *Discursul adresat lui Origen,* IV, în PSB, vol. 10, p. 18)

„Şi după cum atunci când auzi că Unul-Născut este numit *lumină*, nu te gândeşti la lumina aceasta materială, văzută cu ochii; şi după cum atunci când auzi că este numită *viaţă*, nu te gândeşti la viaţa aceasta comună, pe care o trăiesc şi animalele necuvântătoare, tot aşa şi atunci când auzi că Unul-Născut este numit *Cuvânt*, fereşte-te ca nu cumva, din pricina slăbiciunii minţii tale, să te cobori la gânduri pământeşti şi josnice, ci caută să afli înţelesul acestui termen.

– Pentru ce este numit *Cuvânt*?

– Ca să-ţi arate că iese din minte!

– Pentru ce este numit *Cuvânt*?

– Că s-a născut fără suferinţă!

– Pentru ce este numit *Cuvânt*?

– Pentru că este chipul Celui Care L-a născut, arătând în El Însuşi în întregime pe Cel Ce L-a născut; şi fără să se despartă întru ceva de Cel Ce L-a născut, are totuşi o existenţă desăvârşită în El însuşi, aşa precum şi cuvântul nostru înfăţişează în întregime gândirea noastră; că cele pe care le-am gândit în inimă pe acelea le rostim prin cuvânt; şi astfel graiul nostru este înfăţişarea gândirii inimii noastre, că din prisosinţa inimii grăieşte cuvântul (Mt. 12, 34). Inima noastră este un fel de izvor, iar cuvântul rostit este ca un pârâiaş care curge din acest izvor. Atâta curge cât ţâşneşte mai întâi din izvor; şi cât este ascuns tot atâta se şi arată.

Aşadar Ioan L-a numit *Cuvânt*, ca să-ţi arate naşterea impasibilă din Tatăl, să-ţi teologhisească existenţa desăvârşită a Fiului şi să arate prin asta legătura în afară de timp a Fiului cu Tatăl. Că şi cuvântul nostru, născut din minte, se naşte fără suferinţă; nici nu se taie, nici nu se împarte, nici nu curge; ci mintea, rămânând întreagă în propria sa fiinţă, dă naştere la un cuvânt întreg şi desăvârşit; iar cuvântul ieşind în afară are în el toată puterea minţii care l-a născut.

Ia, aşadar, din termenul *Cuvânt* atât cât este evlavios pentru teologia Unuia-Născut şi lasă la o parte şi treci cu toată dibăcia peste tot ce vei găsi că este neadevărat şi nepotrivit”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a XVI-a, III, în PSB, vol. 17, pp. 517-518)

„El e Cuvântul lui Dumnezeu, care vrea pentru că are viaţă, făptuieşte pentru că vrea şi vrea numai ce-i bun şi înţelept, întrucât tot ceea ce lucrează El e desăvârşit”. (Sf.

Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 1, în PSB, vol. 30, p. 286)

„Întrucât firea noastră e stricăcioasă şi slăbănoagă desigur şi viaţa omenească e efemeră, puterea fără consistenţă, cuvântul fără tărie. Dimpotrivă, când vorbim de natura Dumnezeirii, atunci şi însuşirile pe care i le atribuim vor trebui să fie pe măsura celei la care ne gândim. De aceea chiar dacă vorbim de un Cuvânt al lui Dumnezeu, nu trebuie să credem că El îşi are fiinţa doar în actul vorbirii sau al intonării, urmând ca după ce s-a sfârşit cu exprimarea unui cuvânt, ca la om, El să înceteze de a mai trăi; ci, după cum firea noastră trecătoare are un cuvânt trecător, tot aşa şi firea cea nestricăcioasă şi care în veci nu se schimbă, are un Cuvânt veşnic şi continuu statornic". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 1, în PSB, vol. 30, p. 288)

Fiul - chipul ipostasului Tatălui

„*Chip al lui Dumnezeu* (II Cor. 4, 4) este Cuvântul Lui – Cuvântul dumnezeiesc este Fiu adevărat al Minţii, este lumina luminii primitive". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. X, 98.4., în PSB, vol. 4, p. 146)

„Tălmăcind însă legătura şi despărţirea Fiului de Tatăl, precum şi însuşirea Fiului de a fi privit la un loc cu infinitul şi veşnicul Tată, infinit şi veşnic, (Pavel – n. a.) L-a numit pe acesta *oglindă*, adică *strălucire* a slavei, şi *icoană*, adică *întipărire* a ipostasei, înţelegând prin cuvântul *oglindă*, sau *strălucire*, legătura Lui cu Tatăl, iar prin acela de *icoană*, sau *întipărire*, egalitatea dintre amândoi. Căci între natura care răspândeşte strălucirea şi strălucirea răspândită, nu se poate descoperi nimic deosebit, după cum nu se poate descoperi nimic deosebit nici între întipărirea lăsată de un obiect oarecare şi obiectul care a lăsat întipărirea.

Într-adevăr, cel ce înţelege natura care străluceşte pricepe totodată şi strălucirea acesteia, iar cel ce are în minte măreţia înfăţişării (ipostasei) unui lucru, acela poate, negreşit, şi să măsoare înfăţişarea (ipostasa) acestui lucru cu întipărirea lui, pe care o are în faţă. Pentru acest motiv, Sfântul Apostol Pavel numeşte pe Domnul nostru Iisus Hristos şi chip al lui Dumnezeu, cu aceasta nemicşorând întru nimic pe Domnul, ci, dimpotrivă, arătând măreţia Fiului cu ajutorul chipului acestuia în care străluceşte măreţia Tatălui. Căci nici măreţia Tatălui nu întrece limitele ei proprii, care sunt măreţia Fiului, şi nici întipărirea acestei măreţii, care este măreţia Fiului, nu este mai mare decât măreţia Tatălui". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu,* în PSB, vol. 30, p. 464)

„Iar Fiu numesc pe Cel ce este din fiinţa Lui, şi nu doar cinstit cu simplul nume de Fiu. Îl ştiu că este chipul întocmai a ceea ce Îi este propriu Tatălui, încât Fiul e văzut în mod desăvârşit în Tatăl, iar Tatăl înfăţişează în El pe Cel ce străluceşte în mod negrăit din Sine[1504]. Tatăl are în Sine pe Fiul, dar este şi El în Fiul, datorită identităţii fiinţei". (Sf.

[1504] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul este chipul Persoanei Tatălui, nu al fiinţei dumnezeieşti în general, ci al proprietăţii care Îl distinge ca Persoană. Este un chip atât de exact al Tatălui, încât Tatăl Se vede în Fiul, şi Fiul în Tatăl. Sunt doi, dar Unul este chipul celuilalt în aşa fel că nu vedem pe Unul fără Celălalt. Cu cât

Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. III, în PSB, vol. 41, p. 196)

„*Eu şi Tatăl una suntem.*

Aceasta zice Domnul, nu predicându-Se pe Sine ca Tată şi nici arătând că cele două firi în ipostasa Sa sunt una, ci că Fiul S-a născut ca să păstreze exact chipul părintesc al Tatălui, având imprimat din fire asemănătoare cu El întru toate şi fiind icoana neschimbată a Tatălui şi chipul întipărit al Prototipului. De unde şi lui Filip, care dorea să vadă atunci pe Tatăl, Domnul îi arată clar zicând, către el care îi spusese: *Arată-ne nouă pe Tatăl, cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl* (In. 14, 8-9), aşa cum printr-o oglindă clară şi vie a chipului celui dumnezeiesc al Lui se vede Tatăl.

Aceasta o spun la fel şi în Psalmi Sfinţii (bărbaţi): *Întru lumina Ta vom vedea lumină* (Ps. 35, 9). De aceea cel ce cinsteşte pe Fiul cinsteşte pe Tatăl". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 4, 37-40, în PSB, vol. 44, p. 30)

Hristos – Dumnezeu adevărat şi Om adevărat

„(...) Omul cel nou, Iisus Hristos". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole,* (Sf. Ignatie, către efeseni), cap. XX, în PSB, vol. 1, p. 196)

„Cu adevărat este *din neamul lui David după trup* (In. 7, 42; Rom., 1, 3), dar Fiu al lui Dumnezeu după voinţa şi puterea lui Dumnezeu, născut cu adevărat din fecioară, botezat de Ioan, *ca să se împlinească de El toată dreptatea* (Mt. 3, 15)". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole,* (Sf. Ignatie, Către smirneni), cap. I, în PSB, vol. 1, p. 219)

„Şi cel ce desparte pe Cuvântul de trup respinge harul dat nouă prin el[1505]. De aceea arienii, maniaci şi prea necredincioşi, să nu socotească şi pe Cuvântul creatură, fiindcă trupul e creat, nici să nu bârfească trupul Cuvântului, fiindcă Cuvântul nu e creatură[1506]. Ne mirăm de vicleşugul cugetării lor, pentru că le încurcă şi le amestecă pe toate şi născocesc pretexte numai ca să numere pe Creatorul între creaturi.

Dar să audă: dacă Cuvântul ar fi fost creatură, n-ar fi luat trupul creat ca să-l facă viu.[1507] Căci ce ajutor vor primi creaturile de la o creatură având şi ea nevoie de creatură?

---

semăn mai mult cu tatăl meu, cu atât mai mult sunt văzut în tatăl, şi tatăl în mine. Aceasta înseamnă şi o nedespărţire între Tatăl şi Fiul, deşi nu Se confundă Unul cu Celălalt. (n. s. 335, p. 196)

[1505] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai în templu, prin care Dumnezeu intră în legătură cu creaţiunea, ni se dă harul, sau puterea Lui. În acest sens, Dumnezeu-Cuvântul sfinţeşte totul, fie el din piatră, fie trup omenesc. (n. s. 10, p. 185)

[1506] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Arienii nu puteau gândi că Dumnezeu însuşi Şi-a făcut trupul veşmântul Său, sau că Dumnezeu însuşi S-a putut face om. De aceea afirmau că nu poate să fie Dumnezeu purtătorul trupului lui Hristos. Ei nu puteau înţelege că Creatorul lumii şi al omului nu poate considera ca un lucru nedemn de El de a Se face şi El însuşi subiect al trupului creat de El. Ei nu puteau înţelege că odată ce Dumnezeu Cuvântul e permanent un fel de subiect susţinător şi cârmuitor al creaţiei întregi, de ce n-ar putea fi un subiect mai intim al unei forme proprii a firii umane, ca punct central mai eficient în mijlocul creaţiei şi al umanităţii asupra întregii umanităţi. De aceea arienii sau declarau pe Cuvântul prezent în Hristos creatură, sau, luând forma nestoriană, declarau că Cuvântul dumnezeiesc nu-Şi face cu adevărat propriu trupul, ci rămâne cu el în legătura în care este cu trupurile altor oameni. (n. s. 11, p. 185)

[1507] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu S-ar fi întrupat Fiul lui Dumnezeu însuşi, întruparea ar fi fost inutilă. Căci numai Dumnezeu însuşi, luând trupul, îl poate învia şi poate asigura oamenilor nemurirea. Dacă s-a

Numai întrucât Cuvântul, fiind Creator, a fost El însuşi Făcătorul creaturilor, a îmbrăcat la sfârşitul veacurilor El însuşi creatul, ca Creator, ca să-l poată învia[1508]. Căci creatura n-ar putea fi nicicând mântuită de către altă creatură, precum nici nu s-ar fi creat creaturile de către o creatură, deci dacă Cuvântul n-ar fi fost Creator. Deci să nu redea în mod mincinos învăţătura dumnezeieştilor Scripturi, nici să nu sminteasscă pe fraţii mai simpli". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistolă către episcopul Adelfie, împotriva arienilor,* VIII, în PSB, vol. 16, pp. 185-186)

„Să se ruşineze Marcion[1509], să se ruşineze Pavel din Samosata[1510], care nu vor să vadă ce-au văzut magii, strămoşii Bisericii![1511] Nu mi-i ruşine să-i numesc strămoşi ai Bisericii! Să se ruşineze Marcion, când vede că Dumnezeu este închinat în trup! Să se ruşineze Pavel, când vede că nu este închinat numai ca simplu om! Că este Dumnezeu în trup o arată scutecele şi ieslea; iar că magii nu I s-au închinat ca unui simplu om arată darurile acelea atât de bogate aduse de ei lui Hristos, pe când era încă Prunc, daruri care de obicei se aduc numai lui Dumnezeu. Să se ruşineze şi iudeii împreună cu Marcion şi Pavel, când văd că le-o iau înainte barbarii şi magii şi când nici după aceştia nu înţeleg să vină să se închine lui Hristos! Că tot ce s-a făcut atunci a fost o preînchipuire a celor viitoare! Chiar de la început, de la naşterea lui Hristos, s-a arătat că neamurile păgâne o vor lua-o înaintea poporului iudeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VII, IV în PSB, vol. 23, pp. 95-96)

„(…) Iarăşi S-a suit în corabie, deşi putea să treacă marea cu piciorul; că nu voia să facă totdeauna minuni, ca să nu se creadă că e numai Dumnezeu, şi nu şi om deplin". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXIX, I, în PSB, vol. 23, p. 362)

„După ce, prin minunile pe care le-au făcut, ucenicii au luat dovada puterii Lui, nu când L-au văzut făcând minuni, ci când ei înşişi au putut face atâtea minuni în numele Lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXVIII, II, în PSB, vol. 23, p. 468)

întrupat ca om o piesă a creaţiunii, totul rămâne cum a fost, oamenii născând şi murind definitiv în mod succesiv, fără niciun rost. Numai dacă cel întrupat este o persoană dumnezeiască, nemuritoare, fiecare om va primi o existenţă eternă în comuniune cu Persoanele Sfintei Treimi prin persoana dumnezeiască făcută om. Sfântul Atanasie nu poartă o luptă pentru o teorie, ci pentru mântuirea persoanelor umane, singura care dă sens existenţei. (n. s. 12, p. 185)

[1508] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unii teologi protestanţi spuneau nu de mult (şi poate că unii mai spun şi acum) că mântuirea în Hristos nu are nicio legătură cu învăţătura despre Dumnezeu Creatorul şi deci s-ar putea elimina partea întâi din Simbolul credinţei. Dar o lume care nu e creată de Dumnezeu, ci există prin sine, nu poate fi nici ridicată din non-sensul planului în care se află, deci nu poate fi nici mântuită. Însă odată ce e creată de Dumnezeu nu e fără rost şi nedemn de Dumnezeu de a Se fi făcut Subiectul creatului, ca să-l ridice la viaţa veşnică în unire cu Sine. Au ştiut Sinoadele de la Niceea şi Constantinopol ce fac (pe baza unor Simboluri mai vechi, începând din primele timpuri creştine) atunci când au pus la începutul Crezului mărturisit la botez învăţătura despre Dumnezeu-Creatorul. (n. s. 13, pp. 185-186)

[1509] Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: Marcion, eretic din secolul al doilea, predica antiteza dintre dreptate şi har, lege şi Evanghelie, iudaism şi creştinism. După el totul îşi are originea în două principii veşnice şi necreate: un Dumnezeu bun şi un Dumnezeu drept, dar rău, creatorul lumii materiale şi autorul Vechiului Testament (n. s. 22, p. 95)

[1510] Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: Pavel din Samosata, episcop al Antiohiei, eretic din sec. III, condamnat de trei sinoade ţinute în Antiohia între 264 şi 268, tăgăduia Dumnezeirea lui Hristos (n. s. 23, p. 95)

[1511] Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: Sf. Ioan Gură de Aur numeşte pe magi strămoşi ai Bisericii, pentru că, înainte de întemeierea Bisericii, magii au propovăduit pe Hristos (n. s. 23, p. 95)

„Prin aceste fapte ale Sale, Hristos n-a împlinit numai profeţiile, nici n-a sădit numai dogmele adevărului, ci ne-a îndreptat şi viaţa, dându-ne reguli pentru cele de neapărată trebuinţă, ca prin toate să desăvârşească viaţa noastră. De aceea când a fost să Se nască, n-a căutat casă strălucită, nici mamă bogată şi de neam bun, ci săracă, logodită cu un dulgher; S-a născut într-o colibă şi a fost aşezat într-o iesle; nu Şi-a ales ca ucenici retori şi înţelepţi, nici bogaţi şi nobili, ci săraci, născuţi din familii sărace şi neînsemnate; când întindea masa, uneori punea pe masă pâini de orz, alteori, la vremea mesei, trimitea pe ucenici să cumpere de-ale mâncării din piaţă (In. 4, 8), când Îşi făcea patul, Şi-L făcea din fân; când Se îmbrăca, Se îmbrăca cu haine ieftine, întru nimic deosebite de ale majorităţii oamenilor; casă nu avea. Dacă trebuia, de la un loc la altul mergea cu piciorul; şi călătorea atât de mult pe jos că şi obosea (In. 4, 6). Când stătea jos n-avea nevoie de scaun, nici de perniţe la picioare, ci stătea pe pământul gol, fie pe munte, fie lângă o fântână; iar la fântână n-a stat pentru altă pricină, ci numai ca să vorbească cu samarineanca (In. 4, 7). Pune apoi măsuri supărării; când trebuia să plângă, lăcrima potolit (In. 11, 35); pune, după cum am spus, reguli şi hotare până unde trebuie să mergi, şi nu mai departe. Pentru aceea şi acum, pentru că se întâmpla ca unii oameni mai slabi să aibă nevoie de animale, şi aici a pus o măsură, arătând că nu trebuie să fie purtaţi de cai, nici de catâri înhămaţi, ci să se folosească de asin; să nu se meargă mai departe, ci totdeauna să se mărginească la ceea ce au nevoie”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLVI, II, în PSB, vol. 23, p. 763)

„Şi fiindcă se lăsau atât de greu învăţaţi (iudeii – n. a.) şi nu suportau cuvintele dumnezeieşti şi cugetau şi grăiau despre El numai lucruri mici, Mântuitorul Se coboară la starea lor copilărească, dar Se foloseşte totuşi de o explicare amestecată, nerenunţând cu totul nici la cuvintele potrivite lui Dumnezeu, dar nedespărţindu-Se deplin nici de vorbele omeneşti. Deci, spunând ceva demn de puterea dumnezeiască, îndată pedepseşte mânia nepricepută a ascultătorilor, adăugând ceva omenesc; şi iarăşi, spunând ceva omenesc, pentru iconomie, nu lasă să se vadă cele privitoare la El numai în cele mici, arătând de multe ori că este Dumnezeu prin puterea şi cuvintele mai presus de om[1512]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. IX, în PSB, vol. 41, p. 276)

„De multe ori, în cele ce le ştia ca Dumnezeu, arăta că nu le ştia ca om. Observă acest lucru clar în istoria cu privire la Lazăr, cel din Betania, pe care cu o putere minunată şi cu

[1512] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos Se pogoară la oameni vorbind de cele omeneşti ale Lui, ca să nu rămână cu totul deasupra înţelegerii oamenilor, dar adaugă şi cuvinte prin care exprimă dumnezeirea Lui, ca să-i ridice la credinţa în El ca Dumnezeu. El le îmbină pe amândouă, pentru că de fapt este amândouă şi coboară la noi prin cele omeneşti, ca să ne urce la Sine ca Dumnezeu. Ba, s-ar putea spune că unele se întregesc cu altele în aşa măsură, încât nici cele omeneşti nu mai sunt despărţite de cele dumnezeieşti, nici cele dumnezeieşti, de cele omeneşti. În unele se văd celelalte. Hristos nu mai trăieşte şi nu mai e trăit în veci numai ca om, nici numai ca Dumnezeu. El e Dumnezeu care trăieşte şi Se arată în cele omeneşti şi omul care nu mai este şi nu se mai arată numai ca om, ci are în Sine şi le arată pe cele omeneşti. A ridicat omenescul la calitatea de mediu al celor dumnezeieşti şi a coborât Dumnezeirea la arătarea ei în cele omeneşti. Totuşi prin cele omeneşti transpar cele dumnezeieşti în forme şi trepte diferite. Dumnezeirea se arată şi în smerenia omenească de pe pământ, dar şi în lumina strălucitoare la care e ridicată umanitatea fără să se topească. (n. s. 497, p. 276)

un glas potrivit Dumnezeirii, aflându-se în a patra zi de la înmormântare şi în început de putreziciune (In. 11, 39), l-a făcut să revină la viaţă. Dar ia seama în aceasta şi la iconomia infinită. Căci, ştiind că Lazăr a murit şi spunând aceasta mai înainte ucenicilor Săi ca Dumnezeu, a întrebat în chip omenesc, zicând: *Unde l-aţi pus?* (In. 11, 34). Ce lucru minunat! Cel ce Se afla departe de Betania şi nu ignora, ca Dumnezeu, că Lazăr a murit, cum cerea să afle mormântul? Vei spune, cugetând foarte bine, că Se prefăcea că întreabă dintr-o iconomie folositoare. Primeşte deci şi în acest caz că, tot în chip iconomic, cele pe care le ştia ca Dumnezeu, acestea zice că le învăţa de la Tatăl. Nevrând să înfurie şi mai tare nebunia iudeilor şi să pedepsească mânia lor, nu le adresează un cuvânt neacoperit, deşi I se potrivea să grăiască mai mult aşa[1513]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 596)

„(...) Profetul zice: *Om este, şi cine-L va cunoaşte?* (Ier. 17, 9). Om după trup, dar mai presus de om după lucrarea dumnezeiască. Părea om când se atingea de cel lepros, dar mai presus de om Îl vindeca (Mt. 8, 3). Şi când îl plângea pe Lazăr mort (In. 11, 35), plângea ca un om; dar era mai presus de om când poruncea mortului să iasă afară, deşi-i erau picioarele legate (In. 11, 44). Om părea când atârna pe cruce; dar mai presus de om când, deschizând mormintele, învia pe cei morţi (Mt. 27, 52)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* Scrisoarea a XLVI-a, 7, în PSB, vol. 53, p. 218)

„Noi, adică toţi cei cu dreaptă credinţă, noi spun, credem şi una şi alta: credem, înţelegem, ştim şi mărturisim că este şi fiul omului, fiindcă s-a născut din om, şi fiul lui Dumnezeu, fiindcă este zămislit de Dumnezeire. Tu susţii de asemenea şi una şi alta, că este adică fiul lui Dumnezeu şi al omului, sau că este numai al omului? Dacă susţii că e numai fiul omului, ţi se împotrivesc apostolii, strigă profeţii, ţi se împotriveşte în sfârşit Duhul Sfânt, prin Care s-a făcut zămislirea. Gura-ţi neruşinată este astupată de toate mărturiile înălţimilor cereşti, este astupată de mărturiile scrierilor sfinte, este astupată, în sfârşit, de Evanghelia lui Dumnezeu, ca de o mână dumnezeiască. Marele Arhanghel Gavriil, care cu puterea cuvântului său l-a făcut pe Zaharia[1514] să creadă, oprindu-i glasul fiindcă nu crezuse, cu atât mai mult îţi osândeşte cu gura sa blasfemia şi nelegiuirea, când spune Fecioarei Maria, mama lui Dumnezeu: *Duhul Sfânt se va pogorî peste tine şi puterea Celui Prea Înalt te va umbri; pentru aceea şi Sfântul care Se va naşte din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema* (Lc. 1, 35). Vezi că, înainte de a fi după trup fiul omului, Iisus Hristos a fost numit Fiul lui Dumnezeu; Fecioara Maria având a naşte pe Domnul, prin coborârea Duhului Sfânt şi prin conlucrarea puterii celui Prea Înalt a zămislit Fiu. Prin aceasta înţelegi că obârşia Domnului şi Mântuitorului nostru îi vine de acolo de unde îi este şi zămislirea. De vreme ce S-a născut coborându-Se în fecioară în plinătatea întregii Dumnezeiri, n-ar fi putut fi Fiul omului fără să fi fost mai înainte Fiul lui Dumnezeu. De aceea îngerul lui Dumnezeu, trimis să binevestească sfânta naştere, după ce mai înainte vestise taina zămislirii, a pus şi nume Celui ce avea să Se nască, zicând: *Sfântul care se va*

[1513] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când îi vede pe iudei înfuriindu-se prea tare de afirmaţia Sa că e Dumnezeu, sau când Se manifestă ca atare, îi mai potolea vorbind ca un om. De fapt era amândouă, şi aceasta o arată alternând manifestări smerite de om, cu fapte şi afirmaţii dumnezeieşti. Nu-i lăsa să cadă nici în cugetarea că e numai om, dar nu voia nici să-i înfurie prea mult, manifestându-Se ca Dumnezeu. Dar când săvârşea şi vorbea de la nivelul omenesc, Cel ce făcea aceasta era tot ipostasul dumnezeiesc. El Şi-a putut însuşi aceste lucrări pentru că El a fost Creatorul şi susţinătorul lor. Şi dacă este El aceasta, este şi Tatăl Lui. (n. s. 1133, p. 596)

[1514] Tâlcuirea Prof. N. Chiţescu: Zaharia a devenit mut; *cf*. Luca I, 19-20. (n. s. 20, p. 786)

naşte Fiul lui Dumnezeu Se va chema (Lc. 1, 35). Este aşadar, Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu, fiindcă a fost zămislit de Dumnezeire şi născut de Dumnezeire. Dacă e Fiul lui Dumnezeu, este fără îndoială Dumnezeu. Iar dacă este Dumnezeu, nu e lipsit de harul lui Dumnezeu. Şi n-a fost lipsit de ceea ce El Însuşi a făcut, căci *harul şi adevărul prin Iisus Hristos s-au făcut* (In. I, 17)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a II-a, cap. VI, 3-6, în PSB, vol. 57, pp. 786-787)

„Acelaşi a fost pe pământ Cel Care este şi în ceruri, acelaşi şi între cei de jos, Cel care este şi între cei de sus, acelaşi în puţinătatea omenească Cel Care este în măreţia cerească. Şi de aceea apostolul (I Cor. 16, 23), numind harul lui Hristos, numea harul lui Dumnezeu, fiindcă Hristos era tot ceea ce este Dumnezeu: toată puterea lui Dumnezeu în însăşi zămislirea omului, toată dumnezeirea, toată plinătatea dumnezeirii. De acolo îi venea toată desăvârşirea dumnezeirii, de unde îi venise şi obârşia. Nu putea fi fără Dumnezeu Acel om, Care tot ce era primise de la Dumnezeu. Astfel, mai întâi, vrei nu vrei, nu poţi tăgădui că Domnul Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu, fiindcă îngerul strigă în evanghelii: *Sfântul Care se va naşte din tine Fiul lui Dumnezeu Se va chema* (Lc. I, 35)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a II-a, cap. VII, 2, în PSB, vol. 57, p. 787)

„*Ci prin Iisus Hristos şi prin Dumnezeu-Tatăl Care L-a înviat pe El din morţi* (Gal. 1, 1). Strălucitul şi minunatul învăţător (Sf. Apostol Pavel – n. a.), ştiind că Domnul Iisus Hristos trebuie propovăduit şi ca Dumnezeu adevărat şi ca om adevărat, I-a propovăduit măreţia Dumnezeirii fără să lase la o parte mărturisirea întrupării. A înlăturat, însă, atât închipuirile lui Marcion despre adevărata întrupare, cât şi îngustimea lui Ebion despre desăvârşita Dumnezeire, pentru ca nu cumva, printr-o îndoită blasfemie, Domnul Iisus Hristos să fie crezut cu totul fie om şi nu Dumnezeu, fie Dumnezeu şi nu om". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. V, 1, în PSB, vol. 57, p. 791)

„(...) Toma, pipăindu-I trupul şi cercetându-I rănile, când a descoperit adevărul corpului arătat, ce cuvinte a grăit? *Domnul meu şi Dumnezeul meu* (In. 20, 28). Oare a spus ce spui şi tu, că e om nu Dumnezeu, Hristos şi nu Dumnezeire? S-a atins de trupul Domnului şi a răspuns că este Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. XV, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 802)

„(...) Prin taina Cuvântului lui Dumnezeu unit cu omul, şi Cuvântul Care a fost trimis pentru mântuire e numit Mântuitorul şi Mântuitorul născut în trup prin comunicarea cu Cuvântul se numeşte Fiul lui Dumnezeu; astfel, în nedespărţita slavă a ambelor nume, fiindcă Dumnezeu a fost unit cu omul, tot ce este om şi Dumnezeu, în Hristos se numeşte Dumnezeu. (...) Propovăduieşte că în El crede cu adevărat, pe El îl socoteşte plin de dumnezeiască dragoste, cine crede că Iisus este Fiul lui Dumnezeu. Cuvântul lui Dumnezeu este arătat Fiul lui Dumnezeu şi prin aceasta vrea să se înţeleagă că unul născut Cuvântul lui Dumnezeu şi Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu. Vrei să ştii mai deplin că, deşi după trup Hristos S-a născut cu adevărat om din om, totuşi din pricina unităţii de negrăit a tainei în care s-a unit omul cu Dumnezeu, nu este nicio distincţie între Hristos şi Cuvânt? Ascultă Evanghelia Domnului, sau mai degrabă ascultă-L pe Dumnezeu însuşi

vorbind despre Sine: *Aceasta este viaţa veşnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis* (In. 17, 3). Mai sus ai auzit că a fost trimis Cuvântul lui Dumnezeu pentru a-i vindeca pe oameni, iar aici auzi că Acela Care a fost trimis este Iisus Hristos. Fă această despărţire, dacă poţi, când vezi că este atât de mare unitatea dintre Hristos şi Cuvânt, încât nu numai că se spune Cuvântul unit cu Hristos, ci, din cauza unităţii înseşi, Hristos este numit Cuvântul". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a IV-a, cap. V, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 809-810)

„Ce-aş avea să mă întreb dacă este adevărat ceea ce a spus Dumnezeu, când nu trebuie să mă îndoiesc de cele spuse de Dumnezeu? *Nimeni nu s-a suit în cer decât Cel Care S-a coborât din cer, Fiul omului, Care este în cer*. Întotdeauna Cuvântul Tatălui a fost în cer. Şi cum a amintit El că Fiul omului a fost întotdeauna în cer? Înţelege aşadar învăţătura că este Fiul omului Cel Care a fost întotdeauna Fiul lui Dumnezeu, de vreme ce El întăreşte că Acela Care a fost de curând Fiul omului a fost întotdeauna în cer. La aceasta se adaugă ceva şi mai mare, anume că este acelaşi Fiul omului şi Cuvântul lui Dumnezeu despre Care a spus că S-a coborât din cer şi, atunci când vorbeşte pe pământ, arată că este în cer. *Nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel Care S-a coborât din cer, Fiul omului, Care este în cer*. Cine este, te întreb, cel ce spune acestea? Hristos desigur. Dar unde era atunci când vorbea? Pe pământ, fără îndoială. El spune că atunci când S-a născut, S-a coborât din cer, că este în cer şi că El este acelaşi Fiul omului, fiindcă din cer n-a putut coborî decât ca Dumnezeu şi, când vorbeşte pe pământ, nu poate fi în cer decât ca Dumnezeu nesfârşit". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a IV-a, cap. VI, 4-6, în PSB, vol. 57, p. 811)

„S-a coborât din cer Cuvântul lui Dumnezeu, dar s-a urcat Fiul omului: S-a urcat Acelaşi Care Se coborâse. Vezi, aşadar, că este acelaşi Fiul omului şi Cuvântul lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a IV-a, cap. VI, 7, în PSB, vol. 57, p. 811)

„(...) *A venit,* zice Mântuitorul în Evanghelie, *Fiul omului, ca să mântuiască pe cel pierdut* (Mt. 18, 11). Apostolul zice: *Vrednic de credinţă şi de toată primirea este cuvântul că Iisus Hristos a venit în lume ca să mântuiască pe cei păcătoşi, dintre care cel dintâi sunt eu* (I Tim. 1, 15). Dar şi Ioan Evanghelistul zice: *Între ale Sale a venit şi ai Săi nu L-au primit* (In. 1, 11). Vezi, aşadar, cum Scriptura spune într-un loc că a venit în lume Fiul omului, în alt loc Iisus Hristos, în alt loc Cuvântul lui Dumnezeu. Înţelege aci că este neasemănare de numiri, nu de lucruri, şi că în felurita înfăţişare de nume este o singură putere. Căci, deşi Cel Ce a venit în lume este numit când Fiul omului, când Fiul lui Dumnezeu, când Cuvântul, în fiecare nume este arătat unul singur". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a IV-a, cap. VII, 2-3, în PSB, vol. 57, p. 812)

„Aceasta este credinţa cea adevărată şi drept mărturisitoare: să crezi că Domnul Iisus a avut la fel fiinţa trupului adevărat şi adevărul desăvârşitei dumnezeiri". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a V-a, cap. V, 3, în PSB, vol. 57, p. 822)

„Şi de aceea Hristos se numeşte tot ce este Dumnezeu, fiindcă există atâta unitate între Hristos şi Dumnezeu, încât nimeni, când zice Hristos, să nu poată spune că în numele lui Hristos nu este Dumnezeu, şi de asemeni, nimeni, când zice Dumnezeu, să nu-L socotească pe Hristos decât ca Dumnezeu. Astfel, de o fiinţă fiind prin taina şi slava naşterii sfinte, Dumnezeu şi Omul s-au făcut întru totul Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a V-a, cap. VII, 1, în PSB, vol. 57, p. 824)

„Aşadar, numai aceasta este credinţa sobornicească a întregii biserici, numai aceasta este adevărată, pentru care Domnul Iisus Hristos este precum om, la fel şi Dumnezeu, precum Dumnezeu, la fel şi om. *Oricine nu-L mărturiseşte pe Iisus nu este de la Dumnezeu*. Iar a nu-L mărturisi înseamnă a voi să rupi ce e unit şi să desparţi ce e de nedespărţit. Şi ce este în Iisus unit şi nedespărţit? Omul şi Dumnezeu. Deci nu-L recunoaşte pe Hristos cine-L desparte şi-I sfâşie în două dumnezeirea. (De altfel, dacă nu-L desface şi nu-L desparte, Îl mărturiseşte; iar dacă-L deosebeşte şi desface, nu-L mărturiseşte)". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a V-a, cap. X, 5, în PSB, vol. 57, p. 829)

„Marta, pe când cu ochii trupeşti Îl vedea om, cu cei duhovniceşti Îl mărturisea Dumnezeu, zicând: *Da, Doamne. Eu am crezut că Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care ai venit în lume* (In. 11, 27). De aceea Petru, sub descoperirea Duhului Sfânt, deşi privea pe dinafară pe Fiul omului, propovăduise totuşi pe Fiul lui Dumnezeu, zicând: *Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu* (Mt. 16, 16). De aceea Toma, pe când pipăia trupul ştia că pipăie pe Dumnezeu, zicând: *Domnul meu şi Dumnezeul meu* (In. 20, 28). Căci toţi Îl mărturiseau pe Hristos unul, şi nu făceau din El doi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XIX, 2, în PSB, vol. 57, pp. 849-850)

„(...) Profetul vorbea despre El pe faţă oarecum către tot neamul omenesc: *Iată Dumnezeul vostru!* (Is. 40, 9) şi în alt loc: *Acesta este Dumnezeul nostru* (Is. 25, 9) şi *Dumnezeu puternic, Tatăl veacului ce va să vină şi împărăţia Lui nu va avea sfârşit?* Dar şi după ce a venit, de ce avea să-şi ascundă venirea de aceia care pe faţă Îl mărturiseau că a venit? Oare nu ştia Petru de venirea lui Dumnezeu când zicea: *Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu?* (Mt. 16, 16). Oare Marta nu-L ştia pe Cel în Care crede, când spunea aceste cuvinte: *Doamne, eu am crezut că Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu, Care ai venit în lume?* (In. 11, 27). Toţi, în sfârşit, care cereau fie leacuri pentru boli, fie vindecarea mădularelor, fie viaţa celor morţi cereau acestea de la slăbiciunea unui om sau de la atotputernicia lui Dumnezeu?

Diavolul însuşi, când Îl ispitea prin toate ocolurile şiretlicurilor, prin toată arta nemerniciei sale, ce presupunea neştiind, sau ce dorea să ştie ispitind? Sau ce-l făcea atât de mult să caute pe Dumnezeu în smerenia unui om? Oare aflase aceasta din învăţăturile de mai înainte, sau cunoscuse că a venit Dumnezeu în trup de om? Hotărât nu. Dar din marile arătări ale semnelor, din marile încercări ale lucrurilor şi din glasurile adevărului însuşi era împins la bănuială şi la cercetarea acestui lucru, ca unul care auzise odată de la Ioan: *Iată, Mielul lui Dumnezeu Cel Care ridică păcatul lumii* (In. 1, 29). Şi iarăşi de la

acelaşi: *Eu trebuie să fiu botezat de Tine şi Tu vii la mine?* (Mt. 3, 14). Porumbelul care, coborând din cer, s-a oprit deasupra capului Domnului, a dat semn limpede arătându-L Dumnezeu. Şi glasul trimis de Dumnezeu nu prin ghicire, sau închipuiri, L-a arătat Dumnezeu zicând: *Tu eşti Fiul Meu Cel prea iubit; întru Tine am binevoit* (Lc. 3, 22). Şi de aceea, deşi vedea pe dinafară în Iisus pe om, Îl cerceta ca pe Fiul lui Dumnezeu, zicând: *Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, zi ca aceste pietre să se facă pâini.* Oare privirea omului i-a răpit diavolului bănuiala Dumnezeirii încât, pentru că-L vedea om, credea că nu poate fi Dumnezeu? Hotărât nu. Dar ce spune? *Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, zi ca aceste pietre să se facă pâini* (Mt. 4, 3). Nu se îndoia că poate fi ceea ce întreba dacă este: Întrebarea lui era dacă este într-adevăr Dumnezeu, nu dacă poate, sau nu, să fie". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. X, cap. XI, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 864-865)

„*Dar noi nu definim pe Iisus omeneşte*, fiindcă nu-L dogmatizăm *om simplu*, tăind unirea cea mai presus de înţelegere. Desigur, nu fiindcă e Făcătorul oamenilor dăm numele de om Celui ce, după fire, fiind Dumnezeu, a luat cu adevărat fiinţa noastră (S-a substanţializat ca noi), ci fiinţial. *Dar nu e numai om*, fiindcă acelaşi e şi Dumnezeu; însă *nici numai suprafiinţial*, fiindcă acelaşi e şi om. Căci nu e om simplu, nici Dumnezeu gol, ci e om cu adevărat Prea-iubitorul de oameni". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea întâi, 5, în PSB, vol. 80, p. 55)

„Se dă întreg pe Sine însuşi, fără ştirbire, şi ia pe om întreg şi deplin prin unirea negrăită şi nevătămată, nemicşorând desăvârşirea nici unuia. Şi este cu adevărat acelaşi Dumnezeu întreg şi acelaşi Om întreg, dându-Se pe Sine însuşi mărturie, prin desăvârşirea celor două firi în care este cu adevărat, despre neschimbabilitatea şi constanţa amândurora. Aşa desface Dumnezeu legile firii, folosindu-Se de fire în cele ale firii, în chip mai presus de fire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 95, în PSB, vol. 80, p. 242)

„Căci nu declarăm pe Hristos om îndumnezeit, ci Dumnezeu în mod desăvârşit înomenit, Care Şi-a făcut vădită, prin trupul mintal însufleţit şi prin fire lucrător, puterea nesfârşită de infinite ori în mod infinit suprainfinită a Dumnezeirii Sale negrăite[1515]. Îl vestim pe Acelaşi întreg Dumnezeu şi om cu adevărat, pe Acelaşi fiind desăvârşit şi atotdeplin amândouă acestea prin fire şi având fără nicio lipsă tot ce e propriu fiecăruia afară de păcat, care nu are nicio raţiune[1516]. Căci fiind ipostas al firilor, a primit în mod natural şi raţiunile fiinţiale ale lor. Iar dacă a primit raţiunile fiinţiale ale firilor al căror ipostas a fost, a avut pe drept cuvânt şi lucrarea naturală însufleţită a trupului a cărei

[1515] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul lui Hristos, purtător de suflet mintal, rămâne lucrător prin fire. Dar prin el, dar şi prin lucrarea lor, e lucrătoare totodată puterea infinită, ba de infinite ori infinit suprainfinită a Dumnezeirii, putere care în sfinţi nu se manifestă în această infinitate suprainfinită, căci nici trupul lor n-a devenit trupul ipostasului Fiului lui Dumnezeu. Minunea e că trupul omenesc însufleţit mintal poate deveni în Hristos – nu cu înlăturarea lucrării lui naturale – organ al lucrării puterii infinite a Dumnezeirii. Nu numai mintea, ci chiar trupul omenesc se deschide în Hristos lucrării infinite a lui Dumnezeu. În Hristos s-a făcut cunoscută o uluitoare capacitate cu care Dumnezeu a înzestrat la creaţie trupul omenesc, o capacitate de organ al lucrării întregii infinităţi a puterii dumnezeieşti. (n. s. 401, p. 194)

[1516] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Păcatul ca rău practicat de om nu are nicio raţiune în Dumnezeu şi în sine însuşi. El nu produce decât dezordine în om şi în jurul lui. El face pe omul însuşi neraţional sau tulbură raţiunea lui. Hristos e şi ca om cel mai perfect raţional. (n. s. 402, p. 194)

raţiune fiinţială s-a semănat în fire[1517]. Iar dacă a avut ca om o lucrare naturală, prin a cărei raţiune se susţine firea, e firesc că a avut şi ca Dumnezeu o lucrare naturală (a naturii dumnezeieşti), care revela Dumnezeirea mai presus de fiinţă. Căci fiind Dumnezeu desăvârşit şi acelaşi om desăvârşit, lucra în mod natural prin amândouă cele cărora le era ipostas, neîmpărţindu-Se[1518]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, „Către Prea Cuviosul presbiter Marin", 11, în PSB, vol. 81, pp. 194-195)

„Îi atribuim după fire lui Hristos, ca Aceluiaşi întreg şi Unul şi Singur, toate cele ale firilor din care este, afară de păcat. Îl mărturisim pe Acelaşi şi pătimitor şi nepătimitor, şi necreat şi creat, şi pământesc şi ceresc, şi văzut şi cugetat, şi încăput şi neîncăput după fire". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Scrieri, 8, în PSB, vol. 81, p. 244)

„(...) Noi credem că din cele ce este Hristos, în acelea şi este. Şi în cele în care este Hristos, acelea sunt Hristos. Fiindcă El este totodată Dumnezeu şi om; şi este în Dumnezeire şi umanitate; şi S-a făcut Unul din Dumnezeire şi umanitate". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 17, în PSB, vol. 81, p. 295)

„Căci cuvântul: *Nu precum Eu voiesc, ci precum Tu* nu arată nimic altceva decât că a îmbrăcat trup cu adevărat temător de moarte. Căci e propriu trupului a se teme de moarte, a se feri de ea şi a se întrista până la moarte. Acum însă îl lasă lipsit şi gol de lucrarea lui, ca să adeverească slăbiciunea şi firea lui. Însă tot acum nu ascunde (nici puterea Lui), ca să afle că nu era simplu om. Căci precum dacă ar fi arătat prin toate numai cele omeneşti, s-ar fi socotit numai om, aşa dacă ar fi împlinit totdeauna numai cele ale Dumnezeirii, nu s-ar fi adeverit învăţătura despre întrupare (iconomie). De aceea variază şi împreună atât cuvintele, cât şi faptele, ca să nu dea prilej nici bolii nebune a lui Pavel de Samosata, nici celei a lui Marcion şi Maniheu[1519]. Şi aşa şi prezice moartea viitoare ca Dumnezeu, dar Se şi fereşte de ea ca om". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Scrieri, 22, în PSB, vol. 81, p. 316)

„La început era Cuvântul"

„Nu-i nimeni care să nu preamărească soarele de pe cer, să nu-i admire măreţia lui, frumuseţea lui, simetria razelor sale şi lumina lui strălucitoare; dar dacă s-ar ambiţiona să-şi aţintească privirile ochilor lui pe discul soarelui, nu numai că nu va mai putea vedea frumuseţea admirată, dar îşi va pierde şi vederea. Mi se pare că tot aşa va păţi şi mintea

[1517] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lucrarea are şi ea o raţiune, conformă raţiunii trupului însufleţit mintal. Nicio faptă nu e fără raţiune, fără un scop, fără o manifestare a raţionalităţii trupului într-un anumit fel. Lucrarea ca sumă a faptelor raţionale e şi ea raţională. De aceea Hristos Îşi poate imprima în lucrarea raţională omenească lucrarea Sa dumnezeiască conformă lucrării raţionale a trupului. (n. s. 403, p. 195)

[1518] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E de remarcat că pe când în sfinţii îndumnezeiţi Sf. Maxim vede lucrarea omenească redusă la o funcţie receptivă, în Hristos afirmă menţinerea activă a ei împreună cu lucrarea dumnezeiască. Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om ca să restabilească în toate privinţele tot ce e propriu omului. El a venit să arate cât de total lucrarea omenească se poate face organ al lucrării dumnezeieşti. (n. s. 404, p. 195)

[1519] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Gândirea lui Pavel de Samosata mergea spre panteism, recunoscând în Hristos numai Dumnezeirea; a lui Marcion şi Maniheu mergea spre dualism, recunoscând în Hristos numai umanul. (n. s. 660, p. 316)

care se ambiţionează să cerceteze exact cuvintele: *La început era Cuvântul*". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a XVI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 514)

„Unde este hulitorul? Unde este limba care luptă împotriva lui Hristos, care spune: *Era un timp când nu era?* Ascultă Evanghelia: *La început era*. Dacă era la început, atunci când nu era? Să plâng necredinţa lor sau să mă scârbesc de neştiinţa lor?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a XVI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 516)

„*La început era Cuvântul*.

Nimic nu este mai vechi ca începutul, dacă ne gândim la definiţia *începutului*. Căci nu va exista niciodată vreun început al începutului[1520], sau cugetându-se vreun alt început existent înainte; şi aşa, mai departe se va nega existenţa unui început adevărat[1521]. Căci altfel, dacă se întâmplă să existe altul mai înainte de începutul adevărat, cuvântul nostru despre început va merge la nesfârşit, răsărind mereu altul şi declarând ca al doilea pe cel la care s-a oprit căutarea noastră. Deci nu va fi început al începutului pentru cugetarea exactă şi adevărată, ci cuvântul despre el va exprima infinitatea şi necuprinderea lui. Deci mersul mereu înapoi neavând sfârşit şi depăşind măsura veacurilor, Fiul nefiind născut în timp, Se va afla existând mai degrabă etern împreună cu Tatăl, căci *era la început*.

Iar de era la început, spune-mi, ce minte va zbura peste puterea acelui *era*?[1522] Când se va opri deci ca într-un sfârşit acel *era*, o dată ce fuge mereu înaintea gândului ce-l urmăreşte şi mereu înaintea cugetării ce-i urmează[1523]? Uimit de aceasta, Proorocul Isaia zice: *Neamul Lui cine-l va spune? Că s-a luat de pe pământ viaţa Lui* (Is. 53, 8). Căci cu adevărat ridicată de pe pământ este viaţa Unuia-Născutului, adică e mai presus de toată înţelegerea celor ce sunt pe pământ şi mai presus de tot cuvântul, fiind de neexplicat. Iar dacă este peste mintea şi cuvintele (raţiunile) din noi, cum ar fi El creat, când înţelegerea noastră nu poate circumscrie în timp şi în cuvânt nici cele făcute?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 1, în PSB, vol. 41, pp. 18-19)

[1520] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deci *începutul*, înţeles ca început nu al unui lucru singular, ci început general, nu poate avea nimic înaintea lui. Cel ce era la acest început general este din eternitate. (n. s. 6, p. 19)

[1521] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă lumea n-are un început, ea e din veci. O lume deosebită de Dumnezeu este numai o lume care pe cineva ca început, care nu are la rândul lui un alt început. Dar e absurd a cugeta o lume, plină de mărginirile şi imperfecţiunile evidente, care să nu aibă un început suprem, care e deci altfel decât ea, şi care nu are o desăvârşire în lipsa Lui de început, El fiind începutul prin excelenţă. Spunându-se: *la început era Cuvântul,* El este pus în legătură cu lumea, care are un început. Lumea nu a apărut independent de El, spunându-se doar că El exista atunci când a apărut lumea. Ci El a fost cauza ei necauzată, cum spune Evanghelistul în versetul 3. (n. s. 7, p. 19)

[1522] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ce minte va putea trece dincolo de acel *era*? Aceasta pentru că nu se va putea trece pururi la alt şi alt început, parcurgând orice măsură a veacurilor. (n. s. 8, p. 19)

[1523] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Acel *era* nu-şi are o margine sau un sfârşit în trecut. Gândirea care vrea să sară dincolo de el e mereu anticipată de acel *era*. Sau acel *era* aleargă mereu înaintea gândirii care vrea să ajungă la capătul lui. Acel *era* are în sine nesfârşirea în timp şi în veacuri. În zadar se sileşte gândirea să treacă peste ele pentru a ajunge la capătul acelui *era.* Acel *era* fuge mereu înaintea gândirii care vrea să-l ajungă. (n. s. 9, p. 19)

„Căci un început prin sine nu s-ar putea cugeta niciodată[1524] fără să tindă spre sfârşitul lui[1525]. (...)

Deci fiindcă Fiul e mai vechi şi decât veacurile înseşi[1526], e liber de calitatea de-a fi fost născut în timp". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 20)

„Afirmându-se deci de către unii că e unul dintre cei făcuţi în timp, în mod necesar fericitul Evanghelist porneşte cu asprime asupra celor ce învaţă astfel şi scoate pe Fiul de sub orice robie şi Îl înfăţişează ca pe fiinţa liberă şi stăpânitoare a tuturor şi Îl afirmă existând în mod firesc în ea, zicând: *La început era Cuvântul.* Şi uneşte cu termenul *la început* în mod folositor pe cel de *era,* ca să se înţeleagă nu numai plin de slavă, ci şi înainte de veci. Şi astfel a pus termenul *era* ca să înalţe înţelegerea celui ce cugeta la o naştere adâncă, necuprinsă şi negrăită, ce are loc în afara timpului. Căci termenul *era,* spus în mod nedefinit, la ce loc ne va opri, o dată ce merge pururea înaintea minţii ce-l urmăreşte? Şi dacă socoteşte cineva că se află vreo oprire a lui, îl face pe acesta început a ceea ce e dincolo de orice drum[1527].

Era deci *Cuvântul la început,* adică în Începutul cel peste toate, şi existând din El în mod natural, şi având o demnitate stăpânitoare. Iar dacă acest lucru este adevărat, cum va mai fi creat sau făcut? Unde se spune în general că *era,* în ce mod se va putea spune că vreodată nu era? Sau cum se va spune aceasta împotriva Fiului?[1528]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea întâi, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 23)

„În cele dinainte (fericitul Ioan – n. a.) a învăţat că Cuvântul era întru început, (adică) precum am spus mai înainte, în Dumnezeu-Tatăl[1529]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea întâi, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 24)

[1524] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu s-ar putea cugeta ceva care începe prin sine. Orice începe nu începe prin sine; deci nu are viaţa în sine. Fiul era la început. Aceasta înseamnă că Cuvântul n-a început vreodată să existe, că n-are început. Când spune despre Fiul că era la început, implică în această calitate a Lui faptul că El era atunci când a început ceva, adică lumea, să existe. El este înainte de orice început. Dar *El era la început* înseamnă şi că în El este începutul lumii care a început să existe. Numai Cuvântul, implicând în El voinţa şi gândirea, poate face să înceapă ceva nou cu adevărat. Altfel, toate sunt numai actualizări printr-o lege ceea ce e dat virtual într-o esenţă generală. De aceea, până la un anumit grad, şi omul prin cuvânt e mereu început a ceva. Iar Dumnezeu-Cuvântul e început a toate. De aceea El a făcut lumea, ca s-o înnoiască mereu şi ca oamenii să spună şi să facă şi ei mereu ceva. (n. s. 11, p. 20)

[1525] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ceea ce are un început - şi-l are totdeauna prin altcineva - va avea şi un sfârşit. Căci nu are în sine puterea existenţei din veci şi deci până în veci. Ca urmare, Fiul este Viaţa în Sine, neavând nici început, nici sfârşit, pentru că nu e din altcineva, deci nu e mărginit. (n. s. 12, p. 20)

[1526] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Veacurile reprezintă nu numai toate marile unităţi de timp, ci implică în ele şi o legătură cu eternitatea. Căci eternitatea depăşeşte toate unităţile temporale şi străbate prin ele. (n. s. 14, p. 20)

[1527] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul era în Tatăl, dar acest *era*, fiind spus în mod indefinit, nu arată vreun moment în care a început să fie în Tatăl, ca Început al Lui. E în Tatăl dinainte de orice timp. (n. s. 22, p. 23)

[1528] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când se spune că era la orice început sau în începutul a toate, Care este Tatăl, nu se mai poate spune că nu era vreodată. Deci se afirmă existenţa din eternitate a Fiului. (n. s. 23, p. 23)

[1529] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Ioan, folosind – în primul capitol al Evangheliei – pentru Hristos ca Dumnezeu numele de Cuvântul, a arătat prin aceasta caracterul de Persoană activă al Fiului în dialog cu Tatăl, deci cu altă Persoană, şi, prin aceasta, a subliniat faptul că începutul tuturor nu e o esenţă, ci o comuniune supremă, gânditoare şi liberă de Persoane. Sfântul Chiril numeşte mai des pe acest Cuvânt Fiul

Hristos nu e simplă creatură

„(...) Cum de a fost posibil ca un om crescut în condiţii modeste şi sărace, care nu s-a bucurat de o educaţie mai aleasă şi nici de o învăţătură în ale oratoriei în stare să-l fi îndreptăţit să poată vorbi mulţimilor în chip linguşitor şi atrăgător, cum de a ajuns să fie conducător de popoare care răspândeşte în omenire o doctrină care desfiinţează obiceiurile evreilor dar respectă încă pe proorocii lor şi nimiceşte legile elinilor[1530] mai ales în ceea ce priveşte divinitatea? Cum a fost posibil ca un astfel de om, crescut în aceste condiţii, şi Care, după cum spun chiar şi duşmanii Lui, n-a avut de la cine să înveţe ceva mai deosebit şi mai important, Care n-a fost iniţiat de nimeni într-o ştiinţă mai adâncă, să fi putut propovădui învăţături atât de înalte despre judecata lui Dumnezeu, despre pedepsirea celor răi şi despre răsplătirea celor buni, încât cuvintele Lui n-au convins numai pe oamenii simpli şi neînvăţaţi, ci şi pe mulţi din straturile mai sus puse şi chiar persoane care sunt în stare să aprecieze, sub vălul expresiilor în aparenţă banale (care am putea spune că le îmbracă), învăţături de o semnificaţie interioară ascunsă?” (Origen, *Contra lui Celsus,* cartea I, cap. XXIX, în PSB, vol. 9, p. 54)

„Cine, dar, din cei care ar parcurge cât de cât cu atenţie firea lucrurilor n-ar rămâne surprins de admiraţie în faţa acestei fiinţe Care, prin mărirea Lui, a biruit şi a lăsat în urmă toate măririle care au dus la decadenţă, şi pe toţi bărbaţii vestiţi ai tuturor timpurilor? Dealtfel, rar se întâmplă ca oamenii vestiţi să fi ajuns să dobândească un nume strălucit pentru mai multe isprăvi deodată, ci unul s-a distins prin filosofie, altul prin valoare militară, dintre barbari, unii prin forţa lor magică, alţii prin alte merite, dar totdeauna a fost mic numărul celor care, în acelaşi timp, au stârnit admiraţia altora, dar au şi dobândit o faimă reală. În schimb, pe lângă alte mari calităţi, Iisus e preamărit în acelaşi timp atât pentru înţelepciunea Lui, pentru minunile pe care le-a săvârşit, cât şi pentru atotputernicia cu care conduce lumea. El n-a silit ca un tiran pe cei din jurul Lui să-L urmeze, chiar dacă ar fi certaţi cu legile, nici ca un tâlhar care aţâţă pe cei din ceata lui împotriva oamenilor, nici ca un bogătaş care nu poartă de grijă decât de scopurile cu care leagă pe cei din jurul lui, şi nici ca unul din cei osândiţi de toată lumea, ci a acţionat totdeauna ca propovăduitor al învăţăturii lui Dumnezeu cel peste toate, al cinstirii care I se cuvine şi al întregii legi morale, învăţătură care are darul de a uni, în chip familiar, cu Dumnezeu Atotputernicul pe oricine îşi potriveşte viaţa cu a Lui”. (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea I, cap. XXX, în PSB, vol. 9, p. 55)

„Dar dacă n-ar fi fost decât om, nu ştiu cum s-ar fi încumetat să răspândească peste tot pământul credinţa Sa şi învăţătura Sa, şi cum ar fi fost în stare, fără ajutorul lui Dumnezeu, să-şi ducă planul la îndeplinire şi să biruiască pe toţi cei care se împotrivesc răspândirii învăţăturii Sale: regi, împăraţi, senat roman şi peste căpetenii şi popoare? Cum să pui în sarcina firii omeneşti, care n-ar avea la urma urmei nimic superior, puterea de a converti o atât de mare mulţime de oameni, şi încă nu numai oameni culţi, ci şi din cei care

---

etern al Tatălui. Dar prin folosirea termenului *întru început* se indică nu atât relaţia Lui cu lumea, cum dă de înţeles traducerea lui în Biblia românească cu *La început*, ci cu Tatăl. Deşi Îl numeşte mai mult Fiul, prin acest nume arată nu mai mult relaţia Lui cu Tatăl, cum o implică de altfel şi termenul *Cuvântul* care *era* din eternitate. (n. s. 25, p. 24)

[1530] Notă Pr. T. Bodogae: Adică ale păgânilor. (n. s. 70, p. 54)

sunt foarte neînvăţaţi şi robiţi de patimile lor şi care pentru neştiinţa lor sunt cu atât mai greoi în întoarcerea spre renunţare cu cât sunt lipsiţi de raţiune? Întrucât, însă, Hristos este *puterea lui Dumnezeu şi înţelepciunea Tatălui* (I Cor. 1, 24) a rânduit toate acestea şi rânduieşte şi acum". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a II-a, cap. LXXIX, în PSB, vol. 9, p. 166)

„Căci cum ar spune adevărul despre Tatăl, acela care tăgăduieşte pe Fiul care ni L-a descoperit pe Tatăl? Sau cum ar cugeta drept despre Duhul, vorbind urât despre Cuvântul, Care-L dăruieşte? Şi cine va crede acestuia vorbind despre înviere, odată ce tăgăduieşte pe Hristos, Care S-a făcut pentru noi întâiul născut din morţi (Col. 1, 10)? Sau cum, nerecunoscând naşterea adevărată a Fiului din Tatăl, nu va rătăci şi în privinţa venirii Lui în trup? Căci şi iudeii de odinioară, tăgăduind pe Cuvântul şi zicând: *Nu avem alt împărat decât pe Cezarul* (In. 19, 15), au tăgăduit deodată cu aceasta toate şi s-au golit de sfeşnicul luminii, de mireasma mirului, de cunoştinţa proorociei şi de însuşi adevărul, iar acum, neînţelegând nimic, sunt ca cei ce umblă în întuneric". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, VIII, în PSB, vol. 15, pp. 162-163)

„Dar noi ne ţinem cu îndrăzneală de dreapta credinţă, pe temeiul dumnezeieştilor Scripturi, punând-o ca un sfeşnic în candelabru şi zicând: Acesta este Fiul adevărat al Tatălui, prin fire, propriu fiinţei Lui, înţelepciunea unic născută şi Cuvântul adevărat şi unic al lui Dumnezeu. Nu este creatură şi făptură, ci Născutul propriu al fiinţei Lui. De aceea e Dumnezeu adevărat de o fiinţă cu Tatăl adevărat. Iar ceilalţi, cărora le-a spus: *Eu am zis: dumnezei sunteţi* (Ps. 81, 6) numai prin Împărtăşanie au pe Cuvântul prin Duhul, având harul acesta de la Tatăl. Căci e pecetea ipostasului Tatălui (Evr. 1, 3) şi lumină din lumină şi putere şi chip adevărat al fiinţei Tatălui[1531]. Căci aceasta a spus-o Însuşi Domnul: *Cel ce Mă vede pe Mine a văzut pe Tatăl* (In. 12, 9).

Şi a existat pururea şi nu a fost niciodată când nu a fost. Căci Tatăl fiind veşnic, veşnic este şi Cuvântul şi Înţelepciunea Lui[1532]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, IX, în PSB, vol. 15, pp. 163-164)

„Să răspundă (arienii – n. a.) ţinând seama de ceea ce s-a spus: *Dumnezeu era Cuvântul* (In. 1, 2). Mai bine zis: să răspundă la întrebare înşişi susţinătorii ereziei, ţinând seama de aceste cuvinte. Că din acest cuvânt se va cunoaşte ce se cuvine să se spună despre întreaga învăţătură a ambelor părţi: de era Cuvântul sau nu era; de a fost pururea sau a fost cândva când n-a fost; de a fost veşnic sau de la cineva şi de cândva; de este Dumnezeu adevărat sau prin fapta altcuiva şi prin împărtăşire şi prin închipuire; de trebuie să fie numit unul dintre cele făcute sau să fie văzut în unire cu Tatăl; de e neasemenea după fiinţă cu Tatăl sau de e asemenea şi propriu fiinţei Tatălui; de e făptură sau prin El s-

[1531] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul e Chipul sau Pecetea Tatălui imprimată viu în interiorul Lui. Ca să folosim ca imagine o realitate din lume: într-o mare iubire eu trăiesc eu-ul cel iubit în interiorul eu-ului meu ca şi eu-ul propriu, cu tot conţinutul lui de simţiri. Simţirile lui sunt simţirile mele, dar rămân şi ale lui; dar simţirile lui sunt în acelaşi timp provocate de mine. Eu mă văd trăit în el şi prin aceasta e chipul meu, şi eu îl trăiesc în interiorul meu. (n. s. 9, pp. 161-164)

[1532] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Niciodată n-a lipsit în Dumnezeu calitatea de Tată şi de Fiu. Căci dacă ar fi apărut acestea după un timp, Dumnezeu ar fi supus unei evoluţii, deci unei legi care ar fi superioară Lui şi atunci El n-ar mai fi Dumnezeu. (n. s. 10, p. 164)

au făcut făpturile; de e Cuvântul Tatălui sau altul decât Acesta". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, IX, în PSB, vol. 15, p. 164)

„Dacă Dumnezeu este Făcător şi Ziditor, dar creează făpturile prin Fiul şi nu se pot cunoaşte cele făcute decât ca făcute prin Cuvântul, cum nu e o blasfemie ca odată ce Dumnezeu este Făcătorul, să se spună că şi Cuvântul Lui Ziditor şi Înţelepciunea Lui n-au fost cândva? Căci aceasta este egal cu a zice că nici Dumnezeu nu e Făcător, neavând din Sine pe Cuvântul Creator în care creează, ci e venit din afară şi e străin Lui şi neasemenea Lui, după fiinţă[1533].

Apoi să ne spună, mai bine zis să vadă, greşeala ce o săvârşesc zicând: *Era cândva când nu era* şi *nu era înainte de a Se naşte*. Căci dacă Fiul nu e din veci împreună cu Tatăl, nu e Treimea din veci, ci mai înainte a fost monadă şi S-a făcut Treime mai târziu prin adaos, deci cunoştinţa lui Dumnezeu despre Sine a crescut şi s-a constituit cu înaintarea vremii[1534]. Şi iarăşi, dacă Fiul nu e născut propriu al fiinţei Tatălui, ci a fost făcut din nimic, Treimea însăşi a luat existenţa din nimic şi a fost cândva când n-a fost. Şi o vreme Treimea e cu lipsă, apoi e deplină. A fost cu lipsă înainte de a se fi făcut Fiul, şi deplină după ce a fost făcut. Şi deci şi făcutul se numără împreună cu Făcătorul[1535], şi Cel ce S-a făcut cândva e socotit împreună cu Cel pururea existent şi – ce e mai mult – Treimea e socotită neasemenea cu Ea însăşi, constând din firi străine şi deosebite. Iar aceasta înseamnă a nu spune alta decât că firea Treimii e ceva făcut. Şi cum ar întemeia ea o dreaptă credinţă, dacă nu e asemenea ei însăşi, ci se completează din ceea ce adaugă timpul şi uneori nu e aşa, alteori e aşa? Căci ea va lua iarăşi un adaos din afară de ea şi aceasta, la nesfârşit, dat fiind că odată şi la început s-a constituit din adaosuri. Nu încape îndoială în acest caz că ea se şi micşorează. Căci cele ce se adaugă e vădit că se pot şi înlătura.

Dar nu este aşa (simplă creatură – n. a.); să nu fie". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, XVII-XVIII, în PSB, vol. 15, pp. 175-176)

„Căci dacă există Dumnezeu, ca lumină, există şi strălucirea ei; şi dacă există suportul, există şi chipul lui întreg; şi dacă există Tatăl, există şi adevărul. Să se gândească deci cei ce fac atârnător chipul şi arătarea dumnezeirii de timp, în ce prăpastie de rătăcire cad. Pentru că dacă n-a fost Fiul înainte de a Se naşte, nu a fost pururea Adevărul[1536]. Dar aceasta nu e îngăduit să se spună. Căci existând Tatăl, a fost pururea în El Adevărul, Care este Fiul cel ce zice: *Eu sunt Adevărul* (In. 14, 6); şi subzistând suportul, numaidecât e

[1533] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Dumnezeu nu are o Raţiune ipostatică, n-a putut face lumea prin Ea. În acest caz e făcută după o raţiune nedumnezeiască, fiind un fel de realitate total străină, adică nici nu e propriu zis opera lui Dumnezeu. Dumnezeu nu are în acest caz o Raţiune după care şi prin care să creeze lumea. Nici nu se mai poate şti dacă mai există propriu zis un Dumnezeu, sau dacă El mai are vreo legătură cu lumea. (n. s. 31, p. 175)

[1534] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta înseamnă o evoluţie panteistă involuntară a unei realităţi care nu poate fi numită Dumnezeu. (n. s. 31a, p. 175)

[1535] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Completându-Se cu Cuvântul făcut mai târziu, Treimea astfel completată nu se mai poate spune că e Treime. Pentru că ea nu e pur nefăcută, sau necreată, ci e un amestec din necreat şi creat. În general, nu se mai face o deosebire netă între necreat şi creat. Arianismul era în fond tot un panteism, nefăcând o distincţie netă între necreat şi creat, cum crede Spassky (a se vedea Introducerea). (n. s. 31b, p. 175)

[1536] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Adevărul ca ceva veşnic nu poate fi unde realitatea se completează prin evoluţie. O realitate lipsită de raţiune, sau de conştiinţa de sine, nu cuprinde totul, deci nu e adevărul. (n. s. 44a, p. 180)

drept să fi fost şi arătarea şi chipul lui. Căci nu se zugrăveşte din afară Chipul lui Dumnezeu, ci Însuşi Dumnezeu este Născătorul Lui, în care privindu-Se pe Sine Se bucură de El, cum Însuşi Fiul zice: *Eu eram întru care Se bucura* (Pilde 8, 30). Când deci nu Se privea Tatăl în chipul Său?[1537] Sau când nu Se bucura de El, ca să îndrăznească ei să spună: *Chipul este din nimic* şi: *Nu se bucura Tatăl, înainte de a Se face Chipul*. Dar cum S-ar vedea Făcătorul şi Creatorul pe Sine într-o fiinţă creată şi făcută? Căci Chipul trebuie să fie aşa cum este şi Tatăl Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi împotriva arienilor, XX, în PSB, vol. 15, pp. 180-181)

„Iar dacă ei (arienii – n. a.) vorbesc despre Dumnezeu şi despre Cuvântul Lui, să adauge cele ce lipsesc la întrebare şi să întrebe aşa: *Dumnezeu cel ce este a fost cândva fără Cuvânt (Raţiune)? Şi fiind lumină, a fost vreodată neluminos? Sau a fost pururea Tată al Cuvântului?* Sau iarăşi: *Tatăl cel ce este a făcut pe Cuvântul care nu exista sau care nu era, sau Îl are pe Cuvântul care e propriu fiinţei Sale ca născut pururea, împreună cu El?* Întrebând aşa, se vor arăta că întreabă despre Dumnezeu şi despre Cel din El şi îndrăznesc să discute despre Dumnezeu în mod sofistic. Şi cine va putea să-i rabde, spunând că Dumnezeu a fost cândva fără Cuvânt (fără Raţiune)? Căci iarăşi au căzut în cele de mai înainte. Pentru că, chiar dacă încearcă să ocolească aceasta şi să o acopere cu sofismele lor, nu pot. Fiindcă nimeni nu voieşte nici măcar să-i audă îndoindu-se de faptul că Dumnezeu nu a fost pururea Tată, ci S-a făcut mai pe urmă, ca de la aceasta să ajungă la născocirea că şi Cuvântul (Raţiunea) Lui nu a fost cândva[1538]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, XXI, în PSB, vol. 15, p. 182)

[1537] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: S-ar putea spune că sfântul Atanasie identifică pe Fiul cu conştiinţa de Sine a Tatălui. Căci conştiinţa de sine nu înseamnă altceva decât gândirea la sine, vederea spirituală a sinei proprii, a întregii fiinţe proprii. De-abia aceasta dă putinţa pentru conştiinţa despre altele, în cazul lui Dumnezeu, putinţa gândirii la crearea altor lucruri şi la susţinerea şi desăvârşirea lor. Dumnezeu nu putea fi lipsit cândva de conştiinţa de Sine şi de bucuria de Sine, dată fiind plenitudinea Sa. Propriu-zis aceasta e caracteristica personală a conştiinţei de Sine. Dar conştiinţa de Sine a lui Dumnezeu nu-L lasă într-o singurătate monopersonală. De altfel, şi omul prin conştiinţa de sine se află oarecum într-o convorbire cu sine, e scos din singurătatea absolută. Orice exprimare a omului, care rămâne statornică şi vie, e ca un alt sine (o poezie mare, de exemplu). Dar la Dumnezeu orice exprimare e totală. Fără această exprimare şi conştiinţa de Sine a Lui s-ar afla într-o totală neştiinţă de Sine. Ea e un fel de reduplicare, de ieşire din singurătate care e egală cu inconştienţa. Pe om conştiinţa îl mustră pentru faptele rele, aproape ca o persoană; îl face să se bucure pentru faptele bune, aproape ca de ale altei persoane. Se poate spune că în om conştiinţa reprezintă gândul la ce-ar spune alte persoane despre el. În orice caz ea implică legătura omului cu alte persoane (şi, în ultima analiză, cu Dumnezeu); reprezintă judecata altor persoane aflate alături de el, pentru că asemenea persoane nu există în interiorul lui. Dar la Dumnezeu conştiinţa de Sine trebuie să fie ea însăşi o altă persoană. Desigur precum în om conştiinţa nu reprezintă numai ceva deosebit de om, ci şi ceva al lui, fiind însă şi ceva deosebit de el în ea, cu atât mai mult în Dumnezeu conştiinţa este şi a Tatălui, dar ea reprezintă şi pe Fiul. În ea Se întâlneşte Tatăl cu Fiul, mai mult decât se întâlneşte în conştiinţa unui om el însuşi cu ceilalţi. Fără Fiul Tatăl nu S-ar cunoaşte pe Sine şi fără Tatăl Fiul n-ar fi conştient ca Chip ipostatic al Lui. A se privi pe sine spiritual e una cu conştiinţa de sine. Dumnezeu nu a fost niciodată fără conştiinţa care să-I dea siguranţa despre Sine ca un Altul. (n. s. 45, pp. 180-181)

[1538] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când arienii încep să întrebe, bazaţi pe ceea ce se întâmplă la oameni (de ex. : *Ai avut un copil înainte de a-l naşte?*), oamenii pot fi amăgiţi. Dar când încep să-i întrebe pornind de la Dumnezeu (*A fost vreodată când Tatăl n-a fost Tată?*), oamenii resping imediat erezia lor, anume că Tatăl n-a fost totdeauna Tată, căci nu admit să se introducă în Dumnezeu o astfel de schimbare. (n. s. 59, p. 185)

„Negând pe Cuvântul (Raţiunea), fără raţiune e şi întrebarea lor[1539]. Căci precum dacă cineva văzând soarele ar întreba despre strălucirea lui şi ar zice: *acest soare care este a dat o strălucire care nu este, sau care este?*, s-ar socoti că nu are o cugetare cuminte, ci prostească, pentru că ceea ce este din lumină cugetă că e din afară şi întreabă despre ea, când, unde şi cum, şi dacă a fost făcută, la fel, cel ce cugetă unele ca acestea despre Fiul şi Tatăl şi întreabă despre ele, e stăpânit de o nebunie cu mult mai mare, pentru că Îi aduce Tatălui din afară pe Cuvântul cel din Tatăl, şi pe Cel născut din fire Îl numeşte, născocind, făptură, zicând: *Nu era înainte de a Se naşte*. Să audă însă la întrebarea lor că Tatăl cel ce este a făcut pe Fiul care era. Căci *Cuvântul trup S-a făcut* (In. 1, 14). Şi fiind El Fiul lui Dumnezeu, Tatăl L-a făcut la sfârşitul veacurilor şi Fiu al Omului". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, XXV, în PSB, vol. 15, p. 187)

„Deci dacă Apostolul ar fi spus: *Fiul întrece pe îngeri cu atât mai mult, sau e cu atât mai mare*, aţi fi avut motiv să comparaţi pe Fiul cu îngerii. Dar zicând că e mai presus şi atâta se deosebeşte, cât se deosebeşte Fiul de robi, Îl arată ca fiind altul pe Cel ce a întemeiat toate; Îl arată ca altul decât toţi creaţi. Iar fiind altul şi de altă fiinţă decât firea celor creaţi, ce comparaţie şi asemănare ar putea fi între fiinţa Lui şi cele create? Şi dacă L-ar cugeta cineva asemănător, l-ar respinge Pavel care zice: *Căci căruia dintre îngeri i-a spus vreodată: Fiul Meu eşti Tu, Eu astăzi Te-am născut?* Iar de îngerii Săi tot el zice: *Cel ce face pe îngerii Săi duhuri şi pe slujitorii Lui pară de foc* (Evr. 1, 5, 7)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, LVII, în PSB, vol. 15, p. 223)

„*La început, Doamne, ai întemeiat pământul şi cerurile sunt lucrul mâinilor Tale. Acestea vor pieri, iar Tu rămâi* (Evr. 1, 8, 10, 11). Din acestea ar putea vedea şi ei, dacă ar voi, că altul este Făcătorul şi altele făpturile. Acela este Dumnezeu, iar acestea sunt creaturi făcute din cele ce nu sunt. Căci ceea ce spune acum că acestea vor pieri, nu o spune pentru că zidirea este spre pieire, ci ca să arate firea celor făcute din sfârşitul lor. Pentru că cele ce pot pieri, chiar dacă nu pier din cauza harului Celui ce le-a făcut pe ele, totuşi s-au făcut din cele ce nu sunt şi ele mărturisesc că n-au fost cândva.

De aceea, întrucât acestea au o astfel de fire, despre Fiul se spune *dar Tu rămâi*, ca să se arate eternitatea Lui. Căci neavând putinţa să piară, cum au cele făcute, ci având rămânerea de-a pururi, e străin Lui să I se spună că *nu era înainte de a Se naşte*; ci Îi este propriu să fie de-a pururi şi să rămână împreună cu Tatăl". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul întâi, LVIII, în PSB, vol. 15, p. 224)

„Dacă deci nu e Fiu, să I se spună făptură şi să I se atribuie şi Lui toate cele ale făpturilor. Şi să nu se mai spună că e Fiul unic şi Cuvântul, şi Înţelepciunea. Şi Dumnezeu însuşi să nu Se mai numească Tată, ci numai Făcător şi Creator al celor făcute de El. Şi să se socotească zidirea chip şi pecete a voii creatoare a Lui. Iar El, potrivit socotinţei lor, să nu se mai considere ca având fire născătoare, ca să fie din fiinţa Lui Cuvântul,

[1539] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cine întreabă caută un sens, o raţiune. Dacă nu e o Raţiune supremă, o Raţiune ca fundament al realităţii, nu poate fi raţiune în nimic, nici întrebare despre ea. Însuşi faptul că întrebăm, că trebuie să întrebăm, însemnează că e o raţiune în toate, deci şi în fundamentul ultim al tuturor spre care înaintăm întrebând mereu. Aceasta cu atât mai mult, pentru că cine începe să întrebe nu se opreşte niciodată, până nu urcă cu întrebările până la ultima cauză, până la ultimul sens, la care însă nu află răspuns deplin niciodată, pentru că e dincolo de tot ce pricepem noi, dar despre care dăm răspunsuri tot mai adecvate. (n. s. 63, p. 187)

Înţelepciunea şi peste tot un Chip.[1540] Căci dacă nu e Fiu, nu e nici Chip. Iar nefiind Fiu, cum spuneţi că Dumnezeu este Creator, dacă toate cele făcute se fac prin Cuvântul şi întru înţelepciune şi fără Acesta nu s-ar putea face ceva şi, dacă, chiar şi după voi, fără El nu are întru Cine şi prin Cine să facă toate? Iar dacă fiinţa dumnezeiască nu e, după voi, roditoare, ci pustie, ca o lumină ce nu luminează, ca un izvor uscat, cum nu vă ruşinaţi să spuneţi că are o lucrare (energie) creatoare? Şi desfiinţând ceea ce e după fire, cum nu vă ruşinaţi voind să preferaţi ceea ce e după voinţă?[1541] Căci dacă pe cele din afară şi care nu au fost mai înainte, voind să fie, le creează şi Se face Făcător al lor, trebuie socotit că e cu mult mai înainte Tată al Celui născut din fiinţa Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, II, în PSB, vol. 15, pp. 232-233)

„Nu împotriva noastră este lupta arienilor, ci, prefăcându-se că luptă cu noi, luptă de fapt cu dumnezeirea însăşi. Căci dacă ar fi fost a noastră spusa: *Acesta este Fiul Meu* (Mt. 17, 5), dispreţuirea lor din partea noastră ar fi fost mică. Dar dacă spusa este a Tatălui, precum a fost auzită de ucenicii înşişi, şi dacă Însuşi Fiul zice despre Sine: *Înainte de toţi munţii M-a născut pe Mine* (Pilde 8, 25), cum nu se luptă şi ei împotriva lui Dumnezeu ca giganţii mitologiei, având limba sabie ascuţită a necredinţei, cum spune psalmistul (Ps. 56, 5)? Nu s-au temut nici de glasul Tatălui, n-au respectat nici cuvintele Mântuitorului, n-au crezut nici sfinţilor. Dintre aceştia unul scrie: *Care e Strălucirea slavei şi Chipul ipostasului Lui* (Evr. 1, 3) şi: *Hristos, puterea lui Dumnezeu şi Înţelepciunea lui Dumnezeu* (I Cor. 1, 24); iar psalmistul zice: *Că la Tine este izvorul vieţii, întru lumina Ta vom vedea lumină* (Ps. 35, 10) şi: *Toate cu înţelepciune le-ai făcut* (Ps. 103, 24). Iar proorocii zic: *Şi a fost Cuvântul Domnului către mine* (Ier. 2, 1). Şi Ioan zice: *La început era Cuvântul* (In. 1, 1); iar Luca: *Precum ne-au predat nouă cei ce au fost de la început văzătorii şi slujitorii Cuvântului* (Lc. 1, 2). La rândul lui, David zice iarăşi: *A trimis pe Cuvântul Său şi i-a vindecat pe ei* (Ps. 106, 20).

Toate acestea ţintuiesc la stâlp erezia ariană şi arată veşnicia Cuvântului şi că nu e străin, ci propriu fiinţei Tatălui. Căci cine a văzut vreodată lumină fără strălucire? Sau cine

[1540] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu e un Fiu, ca chip al lui Dumnezeu Tatăl prin care se aduce la existenţă creaţiunea, creaţiunea iese direct din dumnezeu ca chip al lui. În acest caz creaţiunea e o emanaţie din dumnezeu în sens panteist. Aşa-zisul dumnezeu în acest caz e o esenţă, din care iese fără voia ei lumea. Totul e supus atunci unei fatalităţi oarbe, fără sens.

Numai distincţia între un Fiu care e din fiinţa lui Dumnezeu, ca Tată, şi între o lume creată prin voinţa lui Dumnezeu, evită panteismul, salvându-se transcendenţa lui Dumnezeu de o lume neidentificată cu El şi nesupusă exclusiv unor legi involuntare. Numai în acest caz lumea e creată prin voinţa lui Dumnezeu, fiind deosebită de fiinţa Lui; şi dacă e creată prin voinţă, e creată şi prin cugetare, căci voinţa liberă nu lucrează fără cugetare şi fără un scop. Dacă Dumnezeu nu e un Tată care are un Fiu, El n-are o viaţă personală. Căci un dumnezeu monopersonal, fiind lipsit de o viaţă personală întreţinută de o comuniune interpersonală, nu e propriu zis un Dumnezeu personal. El e mai degrabă o esenţă din care lumea iese fără voia Lui. De aceea un dumnezeu monopersonal nu poate avea o voinţă şi o simţire iubitoare şi deci o cugetare liberă. El nu are în acest caz o conştiinţă de sine, prin care îşi vede chipul său; nu are propriu zis o sine. Numai un Dumnezeu cunoscându-Se pe Sine în chipul Său vede bogăţia Sa şi poate cugeta şi avea o lume conformă ei. (n. s. 1, p. 232)

[1541] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu poate avea o lucrare operând ceva în extern dacă nu e roditor prin fiinţă. Omul poate lucra asupra unei lumi exterioare, pentru că e roditor şi prin fiinţa lui. Dar până la un punct şi lumea ţine de el, îl completează pe el. Totuşi e deosebire şi la el între ceea ce naşte şi ceea ce face omul. Ceea ce face e mai mult opera voinţei, decât ceea ce naşte. La animale nu e nici naşterea, nici mişcarea între lucruri cu efectele ei, opera voinţei. Ele sunt mai identificate cu natura. Dar la om relaţiile interpersonale au ca premize naşterile, deci unitatea de natură; aşa e şi la Dumnezeu. (n. s. 2, p. 233)

îndrăzneşte să spună că e străin chipul de ceea ce subzistă? Sau cum nu e un aiurit cel ce spune că Dumnezeu a fost vreodată fără Cuvânt (Raţiune) şi fără Înţelepciune? Căci astfel de pilde şi astfel de chipuri le-a dat Scriptura, ca, firea omului fiind neputincioasă, să înţeleagă pe Dumnezeu şi să putem să pricepem pe cât e cu putinţă din acestea, fie măcar cât de puţin şi de întunecos, ceva cu privire la El". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, XXXII, în PSB, vol. 15, pp. 266-267)

„Dacă Fiul ar fi creatură, omul ar fi rămas muritor, nefiind unit cu Dumnezeu. Căci nu creatura a unit vreodată creaturile cu Dumnezeu, având şi ea să caute pe cineva care să o unească cu El[1542]. Nici nu poate o parte a creaţiei să fie mântuitoare a creaţiei, având ea însăşi ea nevoie de mântuire". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, LXIX, în PSB, vol. 15, p. 308)

„Astfel a luat şi trupul făcut şi omenesc, ca, înnoindu-l în calitate de Făcător, să-l îndumnezeiască în Sine, şi aşa să ducă în împărăţia cerurilor pe toţi după asemănarea aceluia. Dar nu s-ar fi îndumnezeit omul unindu-se tot cu o creatură, deci dacă Fiul n-ar fi fost Dumnezeu adevărat. Nici n-ar fi îndrăznit omul să stea în faţa Tatălui, dacă n-ar fi Cuvântul prin fire şi adevărat al Lui, Cel ce a îmbrăcat trupul. Şi precum nu ne-am fi eliberat de păcat şi de blestem, dacă trupul pe care l-a îmbrăcat Cuvântul n-ar fi fost trup omenesc[1543] – căci nu avem nimic comun cu ceea ce ne este străin – aşa nu s-ar fi îndumnezeit omul dacă Cuvântul care S-a făcut trup n-ar fi fost prin fire din Tatăl şi cu adevărat şi propriu al Lui. Căci de aceea s-a făcut această unire, ca omul prin fire să se unească cu Cel prin fire Dumnezeu şi mântuirea omului şi îndumnezeirea lui să fie sigură. Deci cei ce tăgăduiesc că Fiul este prin fire din Tatăl şi propriu fiinţei Lui să tăgăduiască şi că a luat trupul adevărat omenesc din Pururea-fecioara Maria. Căci n-am mai fi avut niciun folos nici dacă Cuvântul n-ar fi fost Fiul prin fire şi adevărat al lui Dumnezeu, nici dacă n-ar fi fost trup adevărat cel pe care l-a luat". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, LXX, în PSB, vol. 15, pp. 309-310)

„(...) Fiul este Cel ce este[1544] şi Dumnezeu peste toate, ca şi Tatăl. Aceasta s-a arătat. El nu este făcut, ci e Făcător[1545]; nu este creat, ci Creator şi Făcător al lucrurilor Tatălui. Căci prin El s-au făcut veacurile (Evr. 1, 2)[1546]. Şi *toate printr-Însul s-au făcut şi fără de El*

[1542] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai Cel necreat poate lega cu Sine ceea ce e creat, în aşa fel ca să-l scape de ameninţarea nimicului din care a fost adus la existenţă. Între existentul necreat şi nimic este o prăpastie, pe care numai Necreatul existent o poate trece, putând aduce la existenţă creatura din nimic. Dar putând face aceasta, Dumnezeu poate rămâne continuu prezent cu puterea Sa în creatură, în vreme ce creatura nu poate ieşi prin ea din nimic ca să se unească cu Dumnezeu, nici nu poate sili pe Dumnezeu să rămână unit cu ea. (n. s. 178, p. 308)

[1543] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă ar fi îmbrăcat Cuvântul trupul altei specii, nu s-ar fi mântuit neamul omenesc. Pe cât de important e pentru oameni faptul că Cuvântul e Dumnezeu, tot pe atât de important e faptul că a luat trupul nostru. (n. s. 185, p. 309)

[1544] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: El e pururea Cel ce este, nu ceva ce n-a fost vreodată, sau a fost numai gândit de altcineva şi a fost făcut de acela. Nu se poate merge aşa la infinit. El e Cel ce este într-un prezent etern, nu ceva ce a fost făcut cândva. (n. s. 133, p. 71)

[1545] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu se face, e veşnic. Dacă e Făcător, e numai Subiect, nu e obiect în nici o privinţă. (n. s. 134, p. 71)

[1546] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă prin El s-au făcut veacurile, El este înainte de veacuri, din eternitate. Deci n-a fost făcut cândva. (n. s. 135, p. 71)

nimic nu s-a făcut[1547]. Precum a învăţat Apostolul din psalm, El a întemeiat la început pământul şi cerurile sunt lucrurile mâinilor Lui (Evr. 1, 10; Ps. 101, 26)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către acelaşi Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură,* IV, în PSB, vol. 16, p. 71)

„(...) *Iar de ziua sau de ceasul acela nimeni nu ştie, nici îngerii, nici Fiul*. Cuvântul are un înţeles bun. Aceia (ereticii arieni – n. a.) însă socotesc că zicând *nici Fiul*, se arată ca neştiutor, fiindcă e creatură. Dar nu este aşa. Nicidecum! Căci precum zicând: *M-a zidit* a zis-o omeneşte, aşa zicând *nici Fiul* a spus-o tot omeneşte. Şi a spus-o dintr-o pricină binecuvântată. Căci fiindcă S-a făcut, precum s-a scris, om, iar propriu omului este să nu ştie, şi să flămânzească şi celelalte (pentru că nu ştie, de nu aude şi nu află), de aceea Îşi arată şi neştiinţa omului, ca unul ce S-a făcut om: întâi, ca să arate că are cu adevărat trup omenesc; apoi ca, având neştiinţa omenească în trup, eliberând-o şi curăţind-o de toate, să înfăţişeze Tatălui umanitatea sfântă şi desăvârşită[1548]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către acelaşi Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură,* IX, în PSB, vol. 16, p. 77)

„(...) Zicând: *Nimeni nu ştie, nici Fiul*, o zice iarăşi ca om. Căci e propriu oamenilor să nu ştie. Dar zicând: *Nimeni nu cunoaşte pe tatăl decât Fiul nici pe Fiul, decât Tatăl* (Mt. 11, 27), El arată că cunoaşte cu mult mai mult decât făpturile. De aceea ucenicii au spus Domnului în Evanghelia după Ioan: *Acum ştim că toate le ştii* (In. 16, 30). E vădit deci că nu e nimic ce nu ştie El, Care e Cuvântul prin care toate s-au făcut. Iar între toate fiind şi ziua aceea, fără îndoială că prin El va fi şi ziua aceea, chiar dacă strigă arienii contrarul, în neştiinţa lor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către acelaşi Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură,* IX, în PSB, vol. 16, p. 77)

„Cine ar putea descrie mărimea copleşitoare a nebuniei lor? Sau cine, cum a spus proorocul, ar putea găsi ceva asemănător cu necinstirile aduse de ei lui Dumnezeu? Au

[1547] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă *toate printr-Însul s-au făcut şi fără de El nimic nu s-a făcut din câte s-au făcut*, El nu e din cele făcute. El este pur şi simplu din eternitate prin Sine. Nimic n-a avut putere peste El, care să-L facă. El e liber în mod absolut, deci e Persoana absolută, neavând în El nimic de obiect, nimic supus unei puteri superioare. Toate cele supuse, dependente, se explică în existenţa lor printr-o realitate nesupusă vreunei puteri superioare, vreunei legi. E Subiect absolut în putere şi libertate. Mai mult, toate cele ce au o dependenţă, dovedindu-se ca făcute, sunt dependente de El şi nu poate fi ceva independent de El. Căci atunci n-ar fi putut să facă toate câte s-au făcut. Ar fi strâmtorat de acela care n-a fost făcut de El. N-ar fi Atotputernic şi Atotţiitor. (n. s. 136, p. 71)

[1548] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trebuia ca foamea, setea, neştiinţa, frica de moarte, moartea să le învingă ca om ajutat de Dumnezeu, dinăuntru, căci nu se putea întări firea noastră împotriva lor fără a face şi ea un efort prin voinţa ei liberă. Iar puterea dumnezeiască nu putea susţine efortul omenesc decât comunicându-i-se umanităţii de însuşi ipostasul dumnezeiesc, care i-a devenit ipostas propriu. Oarecum Însuşi Subiectul dumnezeiesc biruia în Hristos slăbiciunile omeneşti şi moartea, dar folosindu-Se şi de eforturile omeneşti, sau suportându-le pe acestea ca un om. Ipostasul dumnezeiesc, devenit ipostas al firii noastre, a coborât în lucrarea Sa la nivelul posibilităţilor maxime a lucrării omeneşti. Un Dumnezeu care ne-ar comunica puterea Sa numai din exterior, nefăcându-Se El însuşi subiectul firii omeneşti şi necomunicându-i acesteia Duhul Său care-i dă tărie, n-ar putea birui slăbiciunile şi moartea omului de pe urma păcatului. Prin aceasta firea omenească e dăruită şi se dăruieşte Tatălui curăţită şi sfinţită de Însuşi Fiul prin puterea întăritoare a Duhului, ca fire proprie a Lui. În Fiul Său Tatăl iubeşte şi omenescul asumat de Fiul Său în care trece şi Duhul ce Se odihneşte în Fiul Său din eternitate. Avem aci sensul ontologic al mântuirii, derivând din relaţia Persoanelor treimice, nu cel juridic care s-a dezvoltat în Occident. (n. s. 146, p. 77)

arătat prin acestea mai drepţi pe sodomiţi şi au întrecut neştiinţa elinilor. Au întrecut şi pe vrăjitorii lui Faraon şi nu se pot asemăna decât cu arienii cei nebuni, uniţi în aceeaşi necredinţă. Căci iudeii văzând faptele Tatălui prin Fiul, le atribuie lui Beelzebut. Iar arienii văzând şi ei aceleaşi fapte, numără pe Domnul, care le săvârşeşte, între creaturi, spunând că El este din cele ce nu sunt; şi că nu era înainte de a fi făcut. Fariseii privind pe Domnul în trup bombăneau, zicând: *Pentru ce Tu, om fiind, Te faci pe Tine Dumnezeu?* (In. 10, 33). Iar duşmanii lui Hristos, văzându-L pătimind şi dormind, Îl hulesc, zicând: *Cel ce le suferă pe acestea nu poate fi Dumnezeu adevărat şi de o fiinţă cu Tatăl*.

Şi în general, dacă ar voi să cerceteze cineva în paralelă urâtele cugetări ale ambelor grupuri, i-ar afla, cum am spus înainte, căzuţi împreună în groapa aceleiaşi nebunii". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* Către acelaşi episcop Serapion, XXII, în PSB, vol. 16, p. 106)

„De aceea Domnul a declarat de neiertat osânda pentru acestea atât a unora, cât şi a altora, zicând: *Oricăruia care ar grăi împotriva Duhului Sfânt, nu i se va ierta nici în veacul acesta nici în cel viitor* (Mt. 12, 32). Şi pe drept cuvânt. Căci cel ce neagă pe Fiul, pe cine rugându-l, îl va putea avea ca Mântuitor? Sau ce viaţă, sau odihnă va aştepta, cel ce respinge pe Cel ce a zis: *Eu sunt viaţa* (In. 14, 6)[1549]; şi: *Veniţi la Mine toţi cei obosiţi şi împovăraţi şi Eu vă voi odihni* (Mt. 11, 28)[1550]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, Către acelaşi episcop Serapion, XXII-XIII, în PSB, vol. 16, p. 106)

„Şi minţind odată nişte arieni că el (Cuviosul Antonie – n. a.) cugetă aceleaşi ca ei, s-a supărat şi s-a mâniat împotriva lor. Apoi, rugat de episcopi şi de toţi fraţii, a coborât din munte şi venind în Alexandria, i-a dat pe faţă în predici pe arieni, spunând că erezia lor e cea mai rea şi înainte mergătoarea lui Antihrist. Şi învaţă poporul că Fiul nu este făptura lui Dumnezeu, nici n-a fost făcut din cele ce nu sunt, ci că e Cuvântul veşnic şi Înţelepciunea fiinţei Tatălui. Pentru aceea este necredincios lucru a spune: *Era cândva când nu era*. Căci Cuvântul a fost pururea existând împreună cu Tatăl. *De aceea să nu aveţi nicio comuniune cu preanecredincioşii arieni. Căci lumina nu are nimic comun cu întunericul. Voi sunteţi creştini binecredincioşi; iar aceia, spunând că Fiul şi Cuvântul cel din Tatăl este făptură, nu se deosebesc întru nimic de păgâni, închinându-se făpturii în locul Creatorului Dumnezeu (I Cor. 6, 14). Credeţi că şi zidirea însăşi e scârbită de ei, că numără pe Ziditorul şi Domnul tuturor, întru Care toate s-au făcut, între cele făcute.*

[1549] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos nu e Fiul lui Dumnezeu, oamenii n-au pe nimeni care, luând firea lor, să le asigure învierea şi viaţa eternă. N-au în cine fi prezentaţi în faţa Tatălui, ca ridicaţi din starea care-i duce, prin lucrarea păcatului în ei, sau a urmărilor păcatului, la moartea eternă. N-are cine să dea lumii acesteia un rost. În sensul acesta, cel ce dispreţuieşte pe Hristos, declarând că nu e Dumnezeu, nu poate avea iertare de păcate nici în viaţa aceasta, nici în cea viitoare. Căci cine va mijloci pentru el în faţa Tatălui, ca să fie iertat? Cine îi va putea asigura în El viaţa veşnică întru fericire? În acest sens de existenţa unui Fiu etern în Dumnezeu şi de întruparea Lui depinde viaţa veşnică a oamenilor întru fericire şi sensul vieţii lor în lume şi însuşi sensul lumii legată de oameni. Numai în acest caz, lumea aceasta şi viaţa oamenilor în ea nu se arată ca singura realitate, ci ca creată de un Dumnezeu personal, etern şi ca atare putând fi scăpată de corupere şi moarte şi căpătând un sens. În afară de Hristos ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, totul e fără sens. Omul capătă adâncime de taină şi de valoare nesfârşită numai în Hristos. Fără Hristos omul apare ca o înfiripare superficială şi trecătoare. Toată existenţa devine o platitudine inexplicabilă, Hristos e viaţa nesfârşită şi sensul existenţei, sau *Adevărul*. (n. s. 180, p. 106)

[1550] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Viaţa omului fără nădejdea vieţii eterne întru fericire este o *oboseală* şi o *povară* plictisitoare, căci e lipsită de sens. (n. s. 181, p. 106)

Poporul întreg se bucura auzind dată anatemei erezia duşmană lui Hristos de un astfel de bărbat". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* LXVIII-LXIX, în PSB, vol. 16, p. 232)

„Iar cugetarea apoasă despre El constă în a socoti că nu este Dumnezeu după fire, ci în a-L coborî în planul făpturilor. E ceea ce nu pregetă a face unii cu neştiinţă, trăgându-L spre voia lor şi făcându-L ca pe o hrană a nedredinţei lor[1551]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a, 2, în PSB, vol. 39, p. 291)

„Dumnezeieştile Scripturi dau Fiului multe şi felurite nume. Căci spun că El este Înţelepciunea şi Puterea Tatălui, după spusa lui Pavel: *Hristos e Puterea şi Înţelepciunea lui Dumnezeu* (I Cor. 1, 24). S-a mai spus că este Lumina si Adevărul Lui, după cum e cântat de unul dintre Sfinţi în Psalm: *Trimite lumina Ta şi adevărul Tău* (Ps. 42, 3). I s-a spus şi Dreptate, după spusa: *Întru dreptatea Ta fă-mă să vieţuiesc* (Ps. 118, 40). Căci în Hristos face vii Tatăl pe cei ce cred în El. A fost numit şi Sfat al Tatălui, după spusa: *Cu Sfatul Tău m-ai povăţuit* (Ps. 72, 23). Dacă Fiul este toate acestea pentru că este din Dumnezeu-Tatăl să ne spună cei ce laudă rătăcirea lui Arie şi sunt plini de nebunia lui, cum este mai mic decât El? Înseamnă că, dacă este aşa cum zic ei, Tatăl nu este înţelept şi puternic în mod desăvârşit, nu e lumina desăvârşită, nu e adevărul desăvârşit, nici drept în mod desăvârşit, nici desăvârşit în Fiul, Care e toate acestea pentru Tatăl. Dar a cugeta sau a vorbi aşa e o abatere de la dreapta credinţă. Tatăl e desăvârşit pentru că le are pe toate în mod desăvârşit.[1552] Deci e desăvârşit şi Fiul, Înţelepciunea, Puterea, Lumina şi Adevărul, Dreptatea şi Sfatul Tatălui. Iar Cel ce e plinirea desăvârşirii în Născătorul Său, cum ar fi conceput ca fiind mai mic?

Altul. Iar dacă Fiul ar fi mai mic decât Dumnezeu-Tatăl, aducându-I închinare noi şi sfinţii îngeri, vom fi descoperiţi ca adorând doi dumnezei; dacă nu se va recunoaşte identitatea firii, cel mai nedesăvârşit ar fi la fel cu Cel desăvârşit. Căci e mare diferenţa între cei ce nu sunt la fel prin raţiunea firii, şi aceasta aduce o tăiere, o înstrăinare între ei. Dar credinţa noastră nu primeşte un număr de mai mulţi dumnezei, ci Unul fiind Dumnezeu-Tatăl, Fiul Se află în unitate cu El şi evident că şi Sfântul Duh. Deci nu se

[1551] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: O făceau în acele timpuri arienii şi o fac astăzi într-un mod mai neprecizat formaţiile neoprotestante, care nu spun niciodată: *Hristoase, Dumnezeule,* sau: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu,* ci simplu: *Iisuse bun, Iisuse dulce*. Deci nu zic nici: *Hristos Mântuitorul*, pentru că de fapt dacă nu e Dumnezeu, n-a înviat şi nu ne va învia nici pe noi. Tot ce spun despre Isus e foarte apos. În cântările lor nu se precizează nimic despre cele de mai sus, ci sunt expresii ale unui sentiment gol de orice conţinut. Crucea Lui nu e amintită, căci nu e un mijloc prin care a învins moartea. Fiind om, nu S-a născut din Fecioară. Acest *Iisus* nu ne dă nimic, decât cel mult o pildă de viaţă mai morală în viaţa aceasta. Iar dacă acest *Iisus* nu e Dumnezeu, nu există nici Sfânta Treime, ca Dumnezeul dragostei. Totuşi declară că au descoperit Evanghelia, deşi ea e plină de Treime şi de Hristos ca Fiul Unul-Născut al Tatălui. Lăsând în umbră învierea, multe din ele nu cinstesc nici Duminica, ci Sâmbăta, ca sărbătoare a creaţiunii, prin odihnă nevăzând o viaţă dincolo de timpul creaţiunii. (n. s. 504, p. 291)

[1552] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar şi altfel, dacă n-ai în dialog o persoană egală cu tine, scazi şi tu în toată înţelegerea şi puterea ta spirituală. Se afirmă aici condiţionarea desăvârşirii lui Dumnezeu de existenţa Lui ca şi comuniune interpersonală. Numai în comuniune cu altă Persoana egală cu Sine are, şi Una şi Alta, desăvârşirea. (n. s. 36, p. 31)

poate aduce niciun reproş Fiului. Căci cum va fi mai mic Cel ce este în unitate cu Tatăl Cel desăvârşit şi e unit cu El în mod natural în unitatea fiinţei?[1553]

Altul. Fiul este plinătatea. *Căci din plinătatea Lui noi toţi am luat* (In. 1, 16). Dar atunci, cum va fi mai mic? Căci e cu neputinţă să fie unitate între cele ce sunt contrare.

Altul. Dacă Fiul e mai mic şi umple toate, unde va mai încăpea ceea ce are Tatăl mai mare? Şi se poate spune aceasta şi trupeşte, ca printr-o pildă, deşi altfel se înţeleg mărimea şi micimea în cele netrupeşti.

Altul. Dumnezeu este mai presus de tot numele, iar Fiul este moştenitorul Lui. Dar dacă nu este desăvârşit pentru că e mai mic, mărimea nu constă în a fi, sau în a fi peste toate. Dar a fi Dumnezeu constă în aceasta. Deci a cugeta şi a grăi acestea e absurd. Prin urmare, Fiul este desăvârşit şi Dumnezeu, ca Unul ce este peste tot numele.

Altul. Fericitul Ioan spune despre Fiul: *Nu dă Duhul cu măsură* (In. 3, 34), se înţelege, celor vrednici. Deoarece nu e măsură în Fiul, este nemăsurat şi întrece toată câtimea cuprinderii ca Dumnezeu. Deci, cum e mai mic Cel nemăsurat?

Altul. Dacă Fiul este mai mic, iar Tatăl mai mare, e vădit că fiecare lucrează în chip diferit şi potrivit măsurilor ce le are în sfinţirea noastră. Şi va sfinţi mai mult Tatăl şi mai puţin şi potrivit Lui, Fiul. Deci va fi şi Duhul îndoit, mai mic în Fiul şi mai mare în Tatăl. Şi cei ce se sfinţesc desăvârşit de Tatăl, nu se sfinţesc desăvârşit prin Fiul. Dar în acestea este o mare absurditate a gândurilor. Căci unul este Duhul Sfânt şi una este sfinţirea dăruită prin fire în mod desăvârşit de Tatăl prin Fiul. Deci nu e mai mic Cel ce are lucrarea cu Tatăl cel desăvârşit şi pe Duhul cel bun al firii proprii Celui ce L-a născut, pe Duhul viu şi ipostaziat, precum Îl are şi pe Tatăl[1554].

Altul. Dacă Fiul era *în chipul Tatălui şi întocmai cu El*, după spusa lui Pavel (Filip. 2, 6), cum este mai mic decât Tatăl? Căci, în acest caz, modul întrupării şi al smeririi nu cred că ar fi golit pe Fiul de demnitatea ce I se cuvine prin fire. E o smerire care va înceta la a doua Lui venire din cer[1555]. Dar L-am auzit zicând că *va veni întru slava Tatălui Său* (Mc. 8, 38). Dar cum va veni întru slava Tatălui, Cel ce este mai mic decât El?

Altul. Dumnezeu-Tatăl spune undeva, printr-unul dintre Prooroci: *Slava Mea n-o voi da altuia* (Is. 48, 11). Voi întreba deci pe cei ce necinstesc fără evlavie pe Fiul, mai bine-zis şi pe Tatăl prin Fiul (*Căci cel ce nu cinsteşte pe Fiul nu-L cinsteşte nici pe Tatăl* - In. 5, 23): Oare, dacă, precum socotesc ei, Fiul este mai mic decât Tatăl, e de o fiinţă cu El sau nu? De vor spune că e de-o-fiinţă, de ce ÎI socotesc în deşert mai mic? Căci cele ce sunt de aceeaşi fiinţă şi fire nu prezintă între ele o treaptă mai mare şi alta mai mică în felul lor de-a fi. Deci aceasta trebuie s-o cerceteze. Dar poate nu vor fi de acord cu noi nici în aceasta

[1553] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Tatăl ca Dumnezeu e desăvârşit, iar Fiul e mai mic decât El, nu poate fi unit în mod desăvârşit cu El. Creatura, oricât s-ar înălţa spre unirea cu Dumnezeu prin harul Lui, nu va ajunge niciodată la unitatea deplină cu El. Căci nu devine persoană a infinităţii firii Lui. (n. s. 37, p. 31)

[1554] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Fiul întrupat ar fi mai mic decât Tatăl, n-ar fi Fiu adevărat al Lui, şi lucrarea Lui de sfinţire a noastră n-ar fi una cu lucrarea Tatălui, deci nu ne-ar face şi pe noi prin lucrarea Lui fii după har ai Tatălui. În acest caz, Tatăl fiind singur Dumnezeu, noi n-am fi îndumnezeiţi prin Fiul, ca Fiul prin fire al Tatălui. Iar Duhul ce ni s-ar da prin Hristos ar fi un Duh deosebit prin fire şi de Tatăl, şi de Fiul, deci nu ne-ar pune în legătură spirituală nici cu Tatăl, nici cu Fiul. (n. s. 38, p. 32)

[1555] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Fiul ar fi mai mic decât Tatăl, nu s-ar mai putea vorbi de o smerire a Lui prin întrupare. El ar fi prin fire în această treaptă smerită care n-ar înceta o dată cu slăvirea lui Hristos la a doua venire. Dacă nu S-ar fi smerit Fiul făcându-Se om, nici nu ne-ar putea înălţa la slavă dumnezeiască împreună cu Sine, la a doua Lui venire. Venirea lui Hristos ca om n-ar fi fost un eveniment cu urmări mântuitoare şi îndumnezeitoare pentru oameni dacă El n-ar fi întocmai ca Tatăl prin firea Lui. (n. s. 39, p. 32)

şi nu vor admite că Fiul este de-o-fiinţă cu Tatăl, o dată ce, după ei, este mai mic. Dar atunci, va fi cu totul altul şi străin de Tatăl. Şi atunci, cum va mai avea slava Lui? Căci, după cum spune fericitul Daniel: *Lui I s-a dat cinstea şi Împărăţia* (Dan. 7,14). Deci, sau minte Dumnezeu-Tatăl, spunând: *Slava Mea n-o voi da altuia* (Is. 48, 11), sau, dacă este adevărat şi a dat slava Lui Fiului, Acesta nu e altfel decât El, fiind rodul fiinţei Lui şi Născutul Lui adevărat. Iar Cel ce este la fel cu Tatăl după raţiunea fiinţei, cum va fi mai mic decât El?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 3, în PSB, vol. 41, pp. 30-32)

„Şi dacă Tatăl este desăvârşit Lumină, şi Fiul e de asemenea Lumină, cum va fi mai mic ca El? Căci, în acest caz, nu va mai fi desăvârşit lumină, ci va fi cuprins în parte de întuneric şi va minţi Evanghelistul care zice: *Întunericul nu L-a cuprins pe El* (In. 1, 5)[1556]. Şi dacă Tatăl e Viaţă, şi Fiul e de asemenea Viaţă, cum va fi mai mic ca El? Căci, în acest caz, nu este în mod desăvârşit viaţă în noi, chiar dacă locuieşte Hristos în omul dinlăuntru. Dar cei ce au crezut sunt în parte morţi dacă Fiul Cel venit în ei, fiind mai mic, nu este în mod deplin viaţă[1557]. Şi deoarece trebuie să alungăm cât mai departe absurditatea acestora, spunem că Fiul este desăvârşit în Tatăl şi egal cu El datorită identităţii fiinţei.

Altul. Dacă Fiul e mai mic decât Tatăl, şi pentru aceasta nu e de o fiinţă cu Acela, El este cu totul străin după fire de Tatăl. Deci nu e Fiu şi nici peste tot Dumnezeu. Căci cum s-ar numi Fiu cel ce nu e din Tatăl; sau cum e Dumnezeu cel ce nu e din Dumnezeu după fire? Ce spun la aceasta cei ce afirmă că cei ce nu primesc credinţa în Fiul, ci Îl dispreţuiesc pe Acesta, cred în Tatăl?[1558] Deoarece credinţa porneşte de la Fiul, pe drept cuvânt rătăcim nerecunoscând pe Dumnezeul Adevărat[1559]. Dar aceasta este o absurditate. Deci, crezând în Fiul, credem şi în Tatăl şi în Sfântul Duh. Deci Fiul nu este străin de Tatăl, ca unul Ce e mai mic, ci, una cu El, pentru că este din El după fire, şi de aceea şi egal cu El şi desăvârşit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 3, în PSB, vol. 41, pp. 33-34)

„*Călcând cineva Legea lui Moise, va fi ucis fără milă, pe cuvântul a doi sau trei martori. Dar gândiţi-vă cu cât se va învrednici de o pedeapsă mai aspră cel ce va călca în picioare pe Fiul lui Dumnezeu* (Evr. 10, 28-29). Căci Îl calcă neîndoielnic pe Acesta nesocotindu-L Fiu adevărat, ci împreună-slujitor cu Moise, frate cu cel creat prin faptul de-

[1556] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Precum Tatăl se cunoaşte deplin şi cunoaşte toate şi le dă sens tuturor, aşa se cunoaşte şi dă sens tuturor şi Fiul. Numai în Dumnezeul personal e sens. Are în Sine sensul infinit şi dă sens tuturor. Esenţa impersonală nu e preocupată de sens, nu ştie de el, deci nici nu-l posedă şi nici nu-l poate da celor ce ies din ea. (n. s. 42, p. 33)

[1557] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În faptul de a ne ajuta să învingem pentru veci moartea, Hristos ne dă viaţa deplină. Dar dacă El nu este Viaţa deplină ca Fiul lui Dumnezeu, fiind mai mic decât Tatăl, nu ne va putea da nici nouă puterea vieţii deplin scăpate de moarte. Numai în comuniune cu Viaţa desăvârşită, sau veşnică prin sine, putem rămâne şi noi în viaţa fără de moarte. Dar viaţa deplină e totodată bucurie conştientă de ea. Iar Dumnezeu e Cel ce Se bucură de comuniunea personală prin Sine în mod desăvârşit. (n. s. 43, p. 33)

[1558] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De ce mai vorbesc de Dumnezeu-Tatăl cei ce nu cred că Hristos e Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat? Cine nu crede că Dumnezeu are un Fiu nu mai are dreptul să spună că el crede în Tatăl. Cei ce dispreţuiesc pe Hristos ca Fiu nu mai văd în Dumnezeu un Tată, deci lipsesc pe Dumnezeu de viaţa iubitoare, care se prelungeşte şi către noi. (n. s. 44, p. 33)

[1559] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iar dacă, necrezând în Fiul, nu credem nici că în Dumnezeu o Persoană este Tată, respingem în Dumnezeu iubirea. Dar un Dumnezeu fără iubire nu mai este Dumnezeu adevărat. (n. s. 44b, p. 34)

a fi fost creat, chiar dacă prin superioritate în mărire şi bunătate întrece pe alţii în slavă[1560]. Şi este adevărat cuvântul lui Pavel. Căci va plăti printr-o pedeapsă cu mult mai grea cel ce a călcat în picioare pe Fiul, pentru că n-a dispreţuit o creatură, nici un împreună-slujitor cu Moise". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 178)

„Pentru ce e slăvit împreună cu Dumnezeu şi Tatăl? Pentru ce şade deasupra Puterilor celor mai înalte, ca Dumnezeu? Oare, sfinţii Serafimi ignoră, împreună cu noi, că se abat mult de la ceea ce se cuvine, slăvindu-L (ca Dumnezeu) pe Cel ce nu este Dumnezeu prin fire? Fiindcă rătăcesc numind Domnul Savaot pe Cel cinstit cu cele egale lor. Căci oare nu spunem că trebuie văzute şi Puterile cele prea înalte, Începătoriile şi Tronurile şi Stăpâniile şi Domniile ca purtătoare ale chipului lui Dumnezeu, pe cât este cu putinţă? Fiindcă, dacă fiinţa cea atât de mică din creaţie, înţeleg omul, a fost cinstită cu atâta frumuseţe, ce motiv ar exista să nu socotim că cele cu mult mai înalte decât noi au fost aşezate cu mult deasupra noastră? Deci, cum Îl numesc pe Domnul Savaot şi stau împrejurul Lui ca nişte străji, slujind ca Împăratului tuturor?[1561] Şi pentru ce motiv şade de-a dreapta Tatălui robul, cu Stăpânul, făptura, cu Creatorul?[1562] Sau oare nu se cuvine mai degrabă să se laude nepătimirea neclintită prin trezvie, când e văzută în cele create, decât în Dumnezeu Cel prin fiinţă, Care are neputinţa pătimirii prin fire?[1563] Dar acest lucru este evident, chiar dacă aceia nu o spun". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a III-a, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 348)

„*Au răspuns slujitorii:*
Niciodată n-a vorbit aşa un om (In. 7, 46)
(...) Căci, temându-se arhiereii şi fariseii ca nu cumva mulţimile iudaice să fie mişcate de cuvintele Mântuitorului, trimit pe slujitori ca să-L prindă –, luându-le grija cu privire la El. Dar au pătimit bănuiala care-i neliniştea, trimişii lor întorcându-se. Şi află aceasta fără să vrea, auzind de la cei ce le spun crezând că aceasta ceea ce era contrar părerii lor: *Niciodată n-a grăit astfel un om*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 540-541)

[1560] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă cineva dispreţuind Legea lui Moise, deci pe Moise ca şi creatură, era ucis, cu cât mai mult nu va fi sortit morţii cel ce dispreţuieşte pe Fiul lui Dumnezeu, Care S-a făcut om şi ne-a dat Evanghelia vieţii veşnice? Cine dispreţuieşte iubirea lui Dumnezeu se închide ei şi nu va iubi nici pe Dumnezeu iar dacă iubirea lui Dumnezeu Cel nemuritor ne va ţine veşnic în viaţă, lipsa ei este una cu moartea noastră. (n. s. 306, p. 178)

[1561] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos ar fi numai o făptură ce are o anumită asemănare cu Dumnezeu, cum ne-am închina Lui ca lui Dumnezeu? Şi cum I s-ar închina toate Puterile cele mai înalte, care sunt şi ele după chipul lui Dumnezeu, numindu-L Domnul Savaot, sau Stăpânul oştirilor, ca pe Dumnezeu? (n. s. 631, p. 348)

[1562] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos ar fi numai creatură, fie ea cea mai înaltă, cum ar şedea creatura de-a dreapta Creatorului, robul, de-a dreapta Stăpânului, stăpânind peste toate? În aceasta se vede că Hristos nu e numai creatură, ci şi Dumnezeu-Creatorul. Tatăl Îl aşază de-a dreapta Sa, arătând preţuirea ce o dă firii umane, dar numai pentru că ea este asumată de Fiul Său făcut om. (n. s. 632, p. 348)

[1563] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un motiv pentru care Dumnezeu Tatăl aşază pe Fiul Său întrupat la dreapta Sa e acela că a rămas în trezvia nepăcătuirii chiar cu firea Sa omenească. Tatăl a văzut în Hristos firea omenească ridicată la această curăţie deplină, pe care Dumnezeu o are prin fire, şi prin contribuţia voii ei. (n. s. 633, p. 348)

„Cine a îndrăznit să spună: *De însetează cineva, să vină la Mine şi să bea*[1564]? Când ne-a spus însuşi marele Moise: *Cel ce crede în Mine, chiar de va muri, va fi viu. Căci râuri de apă vie vor curge din pântecele lui*? Acestea L-am auzit pe El grăindu-le. Este fără îndoială Dumnezeu prin fire odată ce Se arată pe Sine fără teamă prin cuvintele mai presus de om[1565]. Cum n-ar socoti cineva supus celui mai mare păcat şi împăcându-se cu cea mai mare primejdie pe cel ce ar căuta să-şi aroge ca proprie şi cu sila calitatea Celui mai presus de creaţie? Sau cum s-ar fi lăsat amăgit de către noi fără voie Cel ce este atât de mult mai presus de noi, pe cât este Dumnezeu mai presus de oameni?[1566] Deci slujitorii prezintă ca dovadă clară că Domnul este Dumnezeu după fire, spusa: *Niciodată n-a grăit aşa un om*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a V-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 541-542)

„Deoarece, privind, zice, numai la trup, credeţi că sunt simplu om şi socotiţi că sunt unul ca voi, iar demnitatea Dumnezeirii şi slava rezultată de aici nu o luaţi în seamă, vă va fi un semn cu totul clar că sunt cu adevărat Dumnezeu din Dumnezeu şi Lumină din Lumină îndrăzneala voastră extremă şi cu totul nelegiuită, adică crucea şi moartea trupului pe cruce[1567]. Căci, când veţi vedea rezultatul, nedorit de voi, al necredinţei voastre şi laţul morţii zdrobit, o dată ce voi învia din morţi, veţi fi în mod necesar de acord, fără să vreţi, cu cuvintele Mele spuse vouă şi veţi mărturisi că sunt Dumnezeu prin fire. Căci voi fi mai tare ca moartea şi stricăciunea, deoarece, fiind Viaţa prin fire, voi învia templul Meu (In. 2, 19). Dar dacă este propriu lui Dumnezeu Cel prin fire să stăpânească moartea şi să sfarme lanţurile corupţiei, şi nu alteia dintre existenţe, cum nu Mă voi dovedi nesupus niciunei împotriviri şi îndoieli, putând să biruiesc toate, de necontestat? Aşadar, Mântuitorul a spus că tocmai crucea Lui va fi un semn pentru iudei şi o dovadă cu totul vădită că El este Dumnezeu după fire". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, cap. 4, în PSB, vol. 41, p. 585)

„Fiindcă, zicând simplu şi absolut, fără să adauge altceva: *Nimic nu fac de la Mine*, nu vom spune că Îşi declară firea slabă în vreo privinţă, ci indică pe Altul adevărat şi ireproşabil. Dar să aplicăm, prin strămutare, înţelesul cuvântului la om, ca să vedem exact ce spune: Să cugetăm doi oameni având aceeaşi fire, egali între ei şi în putere şi cu aceeaşi gândire, apoi unul dintre ei să spună: Nu fac nimic de la mine. Oare o spune aceasta fiind slab, sau pentru că nu poate face de la sine nimic, sau ca având în toate pe celălalt

[1564] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cu toată smerenia care-L făcea apropiat celor mai smeriţi dintre oameni (bolnavi, păcătoşi, dispreţuiţi), Se declară şi Dumnezeu mai presus de toţi oamenii. Cum ar fi putut cineva atât de smerit să Se arate pe Sine Dumnezeu mai presus de toate, dacă n-ar fi fost Dumnezeu adevărat? (n. s. 1021, p. 541)

[1565] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu numai smerenia L-ar fi împiedicat pe Iisus să Se prezinte pe Sine ca Dumnezeu, ci şi teama de pedeapsă din partea lui Dumnezeu, dacă n-ar fi fost de fapt Dumnezeu. Ar trebui să-L socotim nu numai lipsit de aceste două însuşiri, ci şi cu totul fără respect, dacă S-ar fi declarat pe Sine Dumnezeu, amăgindu-Se, fără să fie, cum spunea Ernest Renan, fapt cu adevărat contrar întregii purtări a lui Iisus Hristos. (n. s. 1022, pp. 541-542)

[1566] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cum S-ar lăsa amăgit de laudele noastre, încât să Se arate drept Dumnezeu, Cel ce este atât de mult deasupra oamenilor? (n. s. 1023, p. 542)

[1567] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel mai vădit semn al Dumnezeirii lui Hristos se va da iudeilor prin cea mai extremă faptă a necredinţei lor, sau a socotinţei lor că El e numai trup. Căci răstignirea Lui pe cruce de către ei va fi prilej să vadă, în învierea prilejuită de cruce, că nu e simplu om, ci Dumnezeu. (n. s. 1110, p. 585)

împreună-voitor şi gândind aceleaşi şi fiind unit cu el? Înţelege aceasta şi despre Fiul, mai bine-zis gândeşte-L mult mai presus. Căci, deoarece, săvârşind minuni necuprinse cu mintea, Îl atacau iudeii fără judecată, învinuindu-L în tot felul pentru călcarea sâmbetei şi acuzându-L de nesocotirea Legii, arată pe Dumnezeu-Tatăl consimţind cu El în toate şi fiind împreună-voitor cu El, umilind cu măiestrie mânia neînfrânată a celor necredincioşi. Căci era potrivit să-i înspăimânte pe unii care voiau să-L învinuiască, spunându-le că toate le face după voia Tatălui şi arătându-le că voia Sa se cuprinde în voia Aceluia. Iar faptul de-a lucra Fiul toate după voia Tatălui nu-L va arăta mai mic şi slujitor, ci fiind din Acela şi în El şi de o fiinţă cu El. Căci, deoarece El Însuşi este Înţelepciunea Tatălui şi Sfatul Lui viu, mărturiseşte că nu face altceva decât ceea ce voieşte Tatăl, a Cărui Înţelepciune şi Sfat este, odată ce şi înţelegerea din noi nu face ceva de la ea, ci împlineşte tot ceea ce ni se pare nouă bun[1568]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 591)

„Precum am spus de multe ori prin multe cuvinte, ei (iudeii – n. a.) socotesc că El este om simplu şi unul dintre noi, ignorând cu desăvârşire pe Dumnezeu-Cuvântul Unul-Născut, unit cu trupul[1569]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea a şasea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 642)

„(...) *Credeţi Mie că Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine, iar de nu, credeţi-Mă pentru lucrările acestea*. Dar cine va mai numi creştin pe cel ce cugetă şi judecă astfel despre Hristos? Căci e foarte clar că nu-L mai numeşte cu adevărat Hristos[1570], fiindcă, atribuindu-I în mod primejdios măsura potrivnică, a creaturilor, declară ca Dumnezeu şi ca născut din Dumnezeu pe cineva care e doar purtător de Dumnezeu şi părtaş la Dumnezeu.

[1568] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu există o înţelepciune impersonală, ci a persoanei, sau personală. Sau persoana însăşi este înţelepciune ipostaziată. Nu există persoană fără cugetare, nici cugetare fără persoană. Iar Dumnezeu este suprema Înţelepciune personalizată. Dar Înţelepciunea nu e unipersonală. Înţelepciunea este cea prin care se armonizează relaţia dintre două sau mai multe Persoane. Tatăl îşi arată Înţelepciunea în armonia Lui cu Fiul. Sau în Fiul se arată Înţelepciunea Tatălui. Deci şi Sfatul dumnezeiesc se realizează prin unitatea de gândire dintre Tatăl şi Fiul. O persoană nu poate face abstracţie în gândirea ei de alta, nici chiar în Dumnezeu. (n. s. 1125, p. 591)

[1569] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cei ce nu primesc pe Iisus Hristos decât ca om simplu, şi nu ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, nu înţeleg nimic din cele spuse de El şi nu-şi pot explica faptele Lui minunate. Cuvintele Lui nu pot fi inventate. Căci, deşi nu puteau fi spuse de un om simplu, fiindcă niciun alt om nu a putut spune cuvinte de nivelul şi de calitatea lor, ele sunt nu numai de o coerenţă şi de o înţelepciune perfecte, dar şi deschid omului calea care-l poate ridica la desăvârşirea umană. Cei ce nu cunosc decât umanul obişnuit şi nu admit că Dumnezeu Însuşi S-a făcut în Hristos om nu pot înţelege cum a fost posibil ca El să spună şi să facă astfel de lucruri. Fără Hristos, lumea ar fi rămas închisă în îngustimea ei monotonă; nu s-ar fi deschis gândirii şi aspiraţiilor morale o lumină care să le scoată din întunericul pretins raţional, dar, în acelaşi timp, fără sens şi întunecat al acestei lumi. (n. s. 1216, p. 642)

[1570] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cine nu recunoaşte pe Iisus ca Hristos, sau ca Dumnezeu, nu mai are drept să se numească creştin. Din acest motiv, membrii grupărilor neoprotestante evită numele de *creştini,* preferând orice alte numiri: baptişti, iehovişti, adventişti. Folosind numele de evanghelişti, evită să spună că se mântuiesc prin Hristos ca Dumnezeu, înţelegând după puterile lor învăţătura Lui, cum cugetă şi budiştii, sau confucianiştii, care cred că se mântuiesc folosind învăţătura întemeietorilor religiilor lor prin puterile proprii, nu din unirea lor cu acele persoane. Dar aceia nu sunt Persoane dumnezeieşti. Sfântul Chiril dezaprobă aici pe cei ce spuneau că Hristos are pe Dumnezeu lucrând în El, în sensul în care spune şi Pavel că are pe Hristos lucrând în sine, sau în sensul în care se spune despre cineva că e părtaş Dumnezeirii, sau teofor (purtător de Dumnezeu). Hristos are pe Dumnezeu în Sine ca Tată Care L-a născut din firea Lui. (n. s. 1639, p. 859)

Scopul acestuia este să-L despartă în tot modul pe Hristos de fiinţa lui Dumnezeu-Tatăl şi să taie unitatea naturală şi fiinţială pe care o are cu Tatăl Său şi Dumnezeu[1571]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 859)

„După ei, nici nu este Fiu cu adevărat! Căci nu l-ar putea cugeta şi primi cineva ca Fiu pe cel folosit în rol de unealtă. Deci Tatăl l-a născut ca unealtă a lucrării sau înţelepciunii şi se arată concepându-l ca altceva decât este El Însuşi. Dar cum se putea întâmpla aceasta? Cum nu e cu totul absurd a cugeta aşa ceva? Căci, socotind pe Fiul ca unealtă slujitoare, nemărturisindu-L ca Născut cu adevărat şi negând naşterea Lui negrăită, adică cea din fiinţa lui Dumnezeu-Tatăl, vei micşora însăşi slava Născătorului[1572]. Tatăl n-ar mai fi în acest caz Tată cu adevărat. Căci Cel ce n-a născut din Sine pe cineva, al cui Tată ar fi după fire? Sfânta Treime ar fi un nume cu totul mincinos, nici Tatăl nefiind Tată cu adevărat, nici Fiul, Fiu după fire. Şi în mod asemănător acestei cugetări ar urma şi o defăimare a Duhului. Deci ne-am înşela în credinţă, şi aceasta ar fi mincinoasă!

Ar născoci mituri şi Sfânta Scriptură numind pe Dumnezeu Tată. Şi dacă Fiul nu este Dumnezeu după fire, ca născut din Dumnezeu-Tatăl, ne-am înşela şi noi, şi cetatea de sus s-ar împreuna cu cei de pe pământ, ca şi mulţimea preacurată a îngerilor, care slăveşte pe Dumnezeu cel după fire şi se închină Lui! Cum să slăvească un purtător de Dumnezeu o unealtă şi una dintre creaturi, după urâta gândire a acelora? (...) Spune-mi, pentru ce nu-şi mărturiseşte şi El firea împreună cu noi?[1573] Pentru ce noi suntem slujitori, iar El este Domn? Căci, deşi suntem numiţi şi noi fii, cunoscând nu mai puţin firea noastră, nu ne atribuim o slavă mincinoasă. Deci, spune-mi, pentru care cauză, dacă este ca noi, şi deloc mai mare ca noi, întrucât nu e Dumnezeu după fire (aceasta o socotesc cei neînvăţaţi), nu mărturiseşte robia Sa împreună cu noi? Pentru ce atribuindu-Şi cinstea şi slava proprii şi aparţinătoare în mod special firii dumnezeieşti, se află spunând Sfinţilor ucenici: *Voi Mă numiţi pe Mine Domnul şi Învăţătorul, şi bine ziceţi. Căci sunt*. Acestea le spune Mântuitorul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, pp. 860-861)

„Iar cei ce adunau banii după Lege, apropiindu-se de Petru, l-au întrebat: *Învăţătorul vostru nu plăteşte drahma?*. Deoarece Hristos a fost întrebat, se cuvine să vedem ce i-a răspuns lui Petru: *Împăraţii pământului de la cine iau dare sau dajdie? De la fii sau de la străini?* Iar Petru, răspunzând cu înţelepciune şi cu dreptate că cel străin de împărat în privinţa neamului sau rudeniei e supus legilor sau birurilor, Hristos a adăugat îndată, însuşindu-Şi mărturia potrivită cu adevărat lui Dumnezeu: *Deci fiii sunt liberi* (Mt. 17, 24, 26). Deci, dacă ar fi fost împreună-rob, şi nu Fiu cu adevărat, născut din fiinţa Tatălui, nici

[1571] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aici Sfântul Chiril explică ce înseamnă expresia că Fiul Se află fiinţial în Dumnezeu-Tatăl şi viceversa. E unitatea Lor de fiinţă, nu o simplă prezenţă a lui Dumnezeu în om prin lucrarea îndumnezeitoare. (n. s. 1640, p. 859)

[1572] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Precum un Dumnezeu Care n-ar putea crea o lume din nimic n-ar fi un Dumnezeu atotputernic, deci un Dumnezeu adevărat, aşa şi un Dumnezeu Care n-ar putea naşte din veci un Fiu egal cu El ar fi un Dumnezeu steril, lipsit de fecunditate şi iubire. În ce s-ar vedea slava Lui, iubirea Lui? Cât de îngust ar apărea un astfel de Dumnezeu! N-ar avea delicateţea şi profunzimea iubirii paterne, dar nici a unui Fiu model. (n. s. 1641, p. 861)

[1573] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Fiul e şi El de o fire creată, de ce nu mărturiseşte aceasta? (n. s. 1642, p. 861)

având familiaritatea naturală faţă de Născătorul, de ce ar fi supus pe toţi ceilalţi dării, ca pe unii ce trebuia să plătească dajdie – pentru că se aflau în poziţia de străini şi slujitori –, iar libertatea faţă de ea a mărturisit-o numai pentru Sine?[1574]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, pp. 861-862)

„Vor numi, oare, pe Pavel purtător de Dumnezeu dacă locuieşte în El Hristos prin Duhul Lui? Sau vor aiuri, negând aceasta? Dacă vor spune că Pavel nu este cu adevărat purtător de Dumnezeu, aceasta va ajunge spre a-i convinge pe toţi să se lepede de flecăreala lor şi să-i respingă în totalitate ca pe unii ce nu se feresc să spună mereu cele absurde. Iar dacă, evitând aceasta, se vor întoarce spre trebuinţa de-a spune adevărul, şi vor mărturisi pe Pavel cu adevărat purtător de Dumnezeu, pentru faptul că locuieşte Hristos în el, cum nu vor fi dovediţi că spun cu mare necredinţă că Fiul este străin de fiinţa lui Dumnezeu[1575]? Căci Pavel nu e purtător de Dumnezeu dacă Fiul nu e Dumnezeu după fire". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, caitol unic, în PSB, vol. 41, p. 862)

„(...) Cine nu va coborî la atâta nebunie încât să îndrăznească a spune: *Cine mă vede pe mine, vede pe Hristos. Eu şi Hristos una suntem*?[1576]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 867)

„Apoi, spune-mi, cum a făcut clară dovada că S-a hotărât să pătimească pentru noi?[1577] Căci zice: *Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să şi-l pună pentru prietenii săi* (In. 15, 13). Şi de ce a cerut în mod clar de la noi o astfel de iubire, care să ne silească să împlinim cele plăcute Lui, *De Mă iubiţi, păziţi poruncile Mele* (In. 14, 15)?[1578] Dar când vom păzi deplin porunca dumnezeiască, nesocotind cele prezente?[1579]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, pp. 886-887)

[1574] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toţi sunt *fii* ai lui Dumnezeu, dar fii care au de plătit dajdie lui Dumnezeu, fiind străini după fire de Dumnezeu. Dar Hristos, nefiind străin de Dumnezeu după fire, nu trebuie să plătească niciun fel de dajdie lui Dumnezeu. El n-are nimic de la Dumnezeu pentru ca să aibă o dependenţă faţă de El. Şi cei ce cred în Dumnezeu sunt *fii* ai Lui, dar nu fii de un neam sau de o fiinţă cu El, ca Hristos. Au şi ei o anumită libertate, dar dăruită, nu de la ei înşişi. (n. s. 1643, p. 862)

[1575] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă vor nega că Pavel este purtător de Dumnezeu, ceea ce este absurd, cum nu vor nega şi că Hristos este Dumnezeu? Admiţând primul lucru, trebuie să admită şi pe al doilea. (n. s. 1644, p. 862)

[1576] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos e simplu om, fiecare om poate spune că cine îl vede pe el vede pe Hristos. Iar dacă Hristos, fiind simplu om, e chipul neschimbat al Tatălui, cum nu va spune că şi Tatăl este om? Deci nu ar exista un izvor personal al vieţii eterne. Totul ar fi dominat în acest caz de moarte, sau de non-sens. (n. s. 1651, p. 867)

[1577] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă e simplu om, a pătimit pentru el, căci fiecare om de rând pătimeşte prin firea lui. (n. s. 1685, p. 886)

[1578] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă n-ar fi Dumnezeu, nu ne-ar cere să împlinim din iubire toate poruncile Lui. (n. s. 1685, p. 886)

[1579] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai dacă e Dumnezeu ne poate cere să-i împlinim poruncile, neţinând seama de plăcerile pe care ni le oferă trupul. (n. s. 1651, p. 867)

„Când Hristos voieşte să fim primiţi în unirea cu Dumnezeu-Tatăl, cheamă asupra firii noastre binecuvântarea de la Tatăl şi declară că puterea pe care o aduce harul va fi o mustrare a celor ce socotesc că El nu este de la Dumnezeu[1580]. Ce rost mai are această falsă acuzaţie, dacă El prin Sine duce spre Tatăl pe cei pe care i-a adus la Sine prin credinţa şi iubirea lor sinceră?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1063)

„Dacă toate s-au făcut prin El, cum Cel ce a dăruit celor făcute ca să existe, El însuşi, nu a existat odată? Nicio raţiune nu socoteşte că cel ce face ceva (creatorul) are aceeaşi fire cu cele făcute de el. Căci dacă El (Fiul) însuşi a fost de la început, atunci toate prin El s-au făcut şi le-a făcut din cele ce nu erau". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* cartea I, 4, 17, în PSB, vol. 44, p. 25)

„A zice că nu există strălucirea slavei (în Fiul) înseamnă a înlătura lumina cea dintru început, care dă această strălucire. Iar dacă şi chipul lui Dumnezeu nu a fost totdeauna în Fiul este clar că nici Cel al Căruia este chipul (Dumnezeu) nu este întotdeauna. Dacă Cel Care are chipul ipostazei lui Dumnezeu nu există, atunci Se înlătură întru totul şi Acela Care este închipuit de El". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 4, 27-28, în PSB, vol. 44, p. 27)

„O, nelegiuită mândrie, o nemăsurată nebunie, slavă deşartă unită cu tristeţea întunecată, cuget satanic, care a învârtoşat sufletele lor lipsite de evlavie! Nu i-a ruşinat pe aceştia (pe arieni – n. a.) claritatea divină a vechilor Scripturi şi nici evlavia unanimă pentru Hristos a împreună slujitorilor noştri! Nu a slăbit pornirea lor contra Acestuia! Nici chiar puterile diavoleşti nu vor lăuda sacrilegiul lor, căci acestea se feresc să spună cuvântul de blasfemie contra Fiului lui Dumnezeu". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 4, 42, în PSB, vol. 44, p. 31)

„Au fost episcopi venerabili, cu aproape 130 ani înainte, şi ai Romei mari şi ai oraşului nostru, care au acuzat pe cei care ziceau că Fiul este o creatură şi că nu este deofiinţă cu Tatăl. Eusebiu, cel ce a fost episcop al Cezareei a ştiut acest lucru, el care mai înainte susţinuse erezia lui Arie, dar apoi a subscris hotărârilor Sinodului de la Niceea. El a scris celor ai săi, afirmând cu tărie că: am aflat că unii dintre episcopii învăţaţi şi vestiţi dintre cei de demult şi scriitori folosesc expresia deofiinţă, când vorbesc despre dumnezeirea Tatălui şi a Fiului[1581]". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 8, 15, în PSB, vol. 44, p. 44)

„Căci cei ce despart pe Fiul de Fiinţa şi de dumnezeirea Tatălui şi care înstrăinează Cuvântul de Tatăl se cuvine să fie despărţiţi de Biserica sobornicească şi să fie străini de numele de creştini. Să vă fie vouă deci şi tuturor anatema pentru că au falsificat Cuvântul

[1580] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai dacă este una în fiinţă cu Tatăl, dar are şi firea noastră, Hristos ne poate uni cu Dumnezeu-Tatăl. Cei ce nu-L socotesc de-o-fiinţă cu Tatăl, ci doar o creatură, se păgubesc pe ei înşişi, în unirea cu El rămânând închişi în graniţele creatului, care este supus coruperii şi morţii. Dacă numai veşnicia personală dă un sens vieţii, iar aceasta n-o putem primi decât prin unirea cu Dumnezeu, şi numai Hristos, Dumnezeu făcut om, ne asigură această veşnicie, înseamnă că numai Hristos dă un sens existenţei omeneşti şi deci lumii în general. (n. s. 2006, p. 1063)

[1581] Notă Pr. V. Sibiescu: Sf. Atanasie, *De Synodis*, 43-44, *De sententia Dionysii*, 18 (n. s. 123, p. 44)

adevărului (II Cor. 2, 17), căci porunca apostolică este: dacă cineva vă va învăţa ceva în afară de cele ce aţi primit, să fie anatema (Gal. 1, 8). Să faceţi cunoscut ca să nu aibă nimeni comuniune cu aceştia, căci nu este nicio legătură între întuneric şi lumină. Pe aceştia să-i îndepărtaţi, deoarece nu este nicio potrivire între Hristos şi Veliar. Feriţi-vă, prea iubiţi fraţi, ca nici să (nu) scrieţi acestora şi nici să primiţi *Scrisori* de la ei. Râvniţi şi voi, prea iubiţi fraţi şi împreună liturghisitori ca fiind de faţă cu duhul vostru la sinod (de la Sardica) să fiţi de acord cu noi şi să aprobaţi, prin semnătura voastră, ca să se păzească de către toţi împreună-liturghisitorii de pretutindeni, hotărârea noastră[1582]". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea a II-a, 8, 34-36, în PSB, vol. 44, pp. 90-91)

„Este o arătare a necinstirii, nu o mărturisire a respectului, a-L socoti pe Hristos ca pe o fiinţă născută ca şi celelalte. Ce este mai necuviincios decât să-L crezi aşa cum suntem noi?" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea I, 4, în PSB, vol. 53, p. 27)

„Trebuie să ne aducă un spor de dragoste şi de cinstire faţă de El respectul pentru naşterea Lui atât de umilă şi pietatea pentru patimile Sale atât de mari. În orice caz e cea mai mare şi cea mai îngrozitoare nelegiuire ca să aibă din partea noastră cu atât mai puţină cinstire, cu cât este mai mare dragostea Lui pentru noi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a II-a, cap. III, 10, în PSB, vol. 57, p. 782)

„Apostolul Pavel, ştiind că în Hristos sunt toate comorile bogăţiilor cereşti, pe bună dreptate scrie bisericilor: *Harul Domnului nostru Iisus Hristos cu voi cu toţi* (I Cor. 16, 23). Cine propovăduise foarte des că este Acelaşi Dumnezeu şi Hristos, că toată slava Dumnezeirii există în El şi că toată plinătatea Dumnezeirii locuieşte întrupată în El, cere pe bună dreptate adesea harul lui Hristos, fără să fie nevoie de adăugarea numelui lui Dumnezeu (fiindcă de îndată ce a propovăduit destul de des că există acelaşi har al lui Dumnezeu, ca şi al lui Hristos, acum cere din plin harul lui Hristos), fiindcă ştie că în harul lui Hristos se cuprinde tot harul lui Dumnezeu. Aşadar, zice *Harul Domnului nostru Iisus cu voi cu toţi*. Dacă Iisus Hristos ar fi doar om, înseamnă că Apostolul, când cerea pentru biserici harul lui Hristos, le dorea harul unui om, zicând: *Harul lui Hristos cu voi* înseamnă că zicea: *harul omului cu voi, harul cărnii cu voi, harul slăbiciunii trupeşti, harul şubrezeniei omeneşti*. Pentru ce spunea numele harului însuşi, dacă cerea harul unui om, de vreme ce nu există motiv de a cere celui ce n-are ce i se cere, că deci nu trebuia cerut să li se dea harul acelui care nu avea, cum spui tu, însăşi substanţa harului cerut. Vezi, aşadar, că sunt de râs aceste prostii, sau sunt mai degrabă de plâns, decât de râs". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a II-a, cap. V, 4-7, în PSB, vol. 57, p. 785)

„(...) Tot harul, toată virtutea, toată puterea, toată Dumnezeirea, în sfârşit toată plinătatea Dumnezeirii şi a slavei însăşi cu El şi în El au fost întotdeauna. Fie în cer, fie pe pământ, fie în pântece, fie la naştere, nimic n-a lipsit vreodată lui Dumnezeu ceva din Dumnezeu. Întotdeauna dumnezeirea este cu Dumnezeu, neseparată de El nici în loc nici

[1582] Din scrisoarea sinodală trimisă *episcopilor din toată lumea,* de către episcopii adunaţi la Sinodul de la Sardica, în toamna anului 342 sau 343 - n. a.

în timp. Pretutindeni este tot, pretutindeni desăvârşit, nedespărţit, neschimbat, nemicşorat, fiindcă lui Dumnezeu nu I se poate nici adăuga, nici înlătura ceva. Astfel, dumnezeirea n-are micşorare, după cum n-are nici adaos". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a II-a, cap. VII, 1, în PSB, vol. 57, p. 787)

„Spune-mi (...), ereticule, duşman al tuturor, dar mai ales al tău însuţi, pentru care crucea Domnului nostru Iisus Hristos este sminteală ca pentru iudei şi nebunie, ca pentru păgâni, care respingi taina adevăratei mântuiri din sminteala unora şi n-o înţelegi din nebunia altora: de ce învăţătura apostolului Pavel a fost pentru păgâni nebunie şi pentru evrei sminteală? Oare cu ce ar fi putut să supere pe oameni, dacă El ar fi propovăduit că Hristos, aşa cum susţii tu, a fost doar un om? Pentru cine putea fi de necrezut, sau de neînţeles, naşterea Lui, pentru cine patimile, pentru cine crucea, pentru cine moartea? Ce avea nou şi nemaiauzit în sine propovăduirea Sfântului Pavel, dacă ar fi spus că Hristos omul a pătimit ceea ce pătimesc şi oamenii zilnic prin starea lor de oameni? Dar tocmai aceasta nu înţelegea prostia păgână şi respingea necredinţa iudaică, anume mărturisirea apostolului că Hristos, pe care ei, ca şi tine, îl socoteau doar om, este Dumnezeu. Aceasta era ceea ce respingea înţelegerea celor neevlavioşi, ceea ce nu puteau răbda urechile celor necredincioşi: să se predice în omul Iisus Hristos naşterea lui Dumnezeu, să se susţină patimile, să se vestească răstignirea lui Dumnezeu. Aceasta era grav şi de necrezut, pentru auzul omenesc era de necrezut ceea ce nu se mai auzise că s-ar fi întâmplat firii dumnezeieşti. Astfel, printr-o asemenea afirmaţie şi învăţătură, eşti sigur că niciodată predicile tale nu vor fi pentru păgâni nebunie şi pentru iudei sminteală: niciodată tu nu vei fi răstignit împreună cu Petru de către iudei şi păgâni, niciodată tu nu vei fi ucis cu pietre împreună cu Iacob, sau osândit la moarte împreună cu Pavel. Căci propovedania ta n-are nimic supărător. Afirmi că s-a născut omul, că a pătimit omul. Nu poţi să te temi că vei fi prigonit de iudei şi de păgâni, fiindcă prin cuvântările tale doar ideile lor le susţii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. IX, 1-3, în PSB, vol. 57, p. 796)

„Ce ai să faci? Să-ţi astupi poate urechile, ca să n-auzi; Aceasta au făcut şi iudeii, când propovăduia Pavel. Orice ai face, Hristos este în cer şi în Dumnezeu şi cu El şi în El în cei de sus, în care este, şi în cei de jos în care a fost. Să-L prigoneşti cu iudeii de acum nu mai poţi, dar faci ceea ce poţi: Îl prigoneşti în credinţă, Îl prigoneşti în biserică, Îl prigoneşti cu suliţa părerilor tale, Îl prigoneşti cu sabia relei învăţături. Poate faci ceva mai mult decât unul dintre vechii iudei; tu Îl prigoneşti pe Hristos acum, după ce cei ce L-au prigonit au crezut. Dar poate socoteşti că e mai mică nelegiuirea, fiindcă acum nu poţi întinde mâna împotriva Lui. Nu e mai mică, îţi spun, nu e mai mică prigoana aceea grea, decât cea prin care nelegiuiţii Îl prigonesc în credincioşii Săi. Dar te supără numele crucii Domnului; aceasta i-a supărat întotdeauna şi pe iudei. Te îngrozeşti să auzi că Dumnezeu a pătimit. Această pătimire a luat-o în râs şi rătăcirea păgână. Aşadar, te întreb acum: prin ce te deosebeşti de ei, dacă în această stricăciune te potriveşti cu ei? Dar eu dreapta propovăduire despre sfânta cruce, dreapta propovăduire despre pătimirea Domnului nu numai că n-o micşorez, ci, pe cât este în dorinţa şi puterea mea, o măresc. Pe Cel Care a fost răstignit Îl voi preaslăvi nu numai ca putere şi înţelepciune a lui Dumnezeu, însuşiri decât care nimic nu e mai mare, ci chiar ca Domn şi Stăpân al întregii Dumnezeiri şi

măriri”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului”, Cartea a III-a, cap. X, 1-3, în PSB, vol. 57, p. 797)

„Cuvântul dumnezeiesc spune că Domnul slavei a fost răstignit de către stăpânii acestui veac, iar tu tăgăduieşti; şi cei ce-L răstigneau tăgăduiau că-L răstignesc pe Hristos. Cei ce-L mărturisesc sunt de partea mărturiei apostolului; iar partea ta trebuie să fie alături de cei ce-L prigonesc. Aşadar, ce s-ar mai putea spune în această privinţă? Apostolul spune că a fost răstignit Stăpânul slavei. Schimbă ceva dacă poţi: desparte pe Iisus de Dumnezeu dacă eşti în stare. Sigur nu poţi tăgădui că Hristos a fost răstignit de iudei, iar Cel Care a fost răstignit este Domnul slavei. Aşadar, eşti nevoit sau să tăgăduieşti că Hristos a fost pironit pe cruce, sau să mărturiseşti că a fost pironit Dumnezeu”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului”, Cartea a III-a, cap. X, 6-7, în PSB, vol. 57, p. 798)

„Aşadar, susţii că Hristos e numai om, nu Dumnezeu, şi că, deci, e Fiul omului, nu Fiul lui Dumnezeu. Ce răspunde la acestea Petru? *Tu eşti Hristosul*, zice el, *Fiul lui Dumnezeu celui viu*. Pe acest Hristos, pe Care tu Îl numeşti Fiul omului, el Îl mărturiseşte Fiul lui Dumnezeu. Pe cine vrei să credem? pe tine sau pe Petru? Nu cred că eşti atât de fără obraz, să îndrăzneşti a te socoti pe tine mai presus de apostoli. Deşi, de altfel, îndrăzneala ta n-are margini. Şi cum n-ai putea dispreţui pe apostoli tu, care ai putut să-L tăgăduieşti pe Dumnezeu? *Tu eşti*, zice el, *Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu*. Oare au aceste cuvinte ceva nelimpede sau de neînţeles? Simplă şi deschisă mărturisirea, Îl propovăduieşte pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Tăgăduieşti poate aceasta, dar dă mărturie pentru ea apostolul; sau spui că minte apostolul? Este o urâtă minciună cea care-l acuză pe apostol de minciună. Sau vrei să spui că e vorba de un alt Hristos? Dar acesta e un nou soi de nemaiauzită născocire. Ce rămâne, deci? Un singur lucru şi anume, de vreme ce se citeşte ceva şi este adevărat ce se citeşte, silit de trebuinţă sau de puterea adevărului, întrucât nu poţi să aperi un neadevăr, să încetezi a lupta împotriva adevărului”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului”, Cartea a III-a, cap. XII, 5-7, în PSB, vol. 57, p. 800)

„(...) Să vedem cum a fost socotit răspunsul lui Petru de către Cel care-L întrebase; căci dacă Dumnezeu Însuşi i-a lăudat răspunsul, aceasta înseamnă mai mult decât ce a spus apostolul. Aşadar, la cuvintele apostolului *Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu*, care a fost răspunsul Mântuitorului? *Fericit eşti, Simone, fiul lui Iona, că nu trup şi sânge ţi-au descoperit ţie aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri* (Mt. 16, 17). Dacă nu-ţi place mărturia apostolului, primeşte-o pe cea a lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu, lăudând cuvintele apostolului, le-a investit cu autoritatea Lui, astfel încât, chiar dacă acele cuvinte au ieşit din gura apostolului, totuşi Dumnezeu, care le-a aprobat, le-a făcut să fie ale Lui. *Fericit eşti, Simone, fiul lui Iona, că nu trup şi sânge ţi-au descoperit ţie aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri*. Aşadar, în cuvintele apostolului vezi mărturia Duhului Sfânt, a Fiului de faţă şi a lui Dumnezeu Tatăl. Ce vrei mai mult, ce-ţi mai trebuie altceva? Fiul a lăudat, Tatăl a luat parte, Duhul Sfânt a descoperit. Prin urmare, spusa Apostolului este mărturia întregii Dumnezeiri, căci acest cuvânt al lui în mod necesar are autoritatea Celui de la Care a plecat. Aşadar, *Fericit eşti, Simone, fiul lui Iona, că nu trup şi sânge ţi-au descoperit ţie aceasta, ci Tatăl Meu, Cel din ceruri*. Deci, dacă nu carnea şi sângele au insuflat lui Petru

aceste cuvinte, înţelegi cine ţi le-a insuflat ţie. Dacă pe cel care a mărturisit că Hristos este Dumnezeu l-a învăţat Duhul lui Dumnezeu, vezi că pe tine, care ai putut tăgădui, te-a învăţat duhul diavolului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. XIII, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 800-801)

„Dar după acele cuvinte, prin care Domnul l-a lăudat pe Petru, ce alte cuvinte mai urmează? *Şi Eu îţi zic ţie*, spune Domnul, *că tu eşti Petru şi pe această piatră voi zidi Biserica Mea* (Mt. 16, 18). Vezi că spusele lui Petru sunt credinţa Bisericii şi este în afara Bisericii cine nu se ţine în credinţa Bisericii, *şi îţi voi da*, zice Domnul, *cheile împărăţiei cerurilor* (Mt. 16, 19). Înţelege ce te aşteaptă. Nu vei putea intra pe uşa acestei chei, fiindcă ai tăgăduit credinţa acestei chei. *Şi porţile iadului*, zice Domnul mai departe, *nu o vor birui* (Mt. 16, 18). Porţile iadului sunt credinţa cea rea a ereticilor. Cât de departe este cerul de iad, atât de departe de cer cel ce tăgăduieşte că Hristos este Dumnezeu". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. XIV, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 801)

„Aşadar, de ce s-a atins apostolul Toma, când s-a apropiat să-L pipăie pe Domnul? De Hristos, fără nicio îndoială. Şi ce a grăit cu voce tare? *Domnul meu şi Dumnezeul meu*. Mergi acum, dacă poţi şi desparte pe Hristos de Dumnezeu. Schimbă aceste cuvinte, dacă poţi. Foloseşte acea dezbatere dialectică, foloseşte înţelepciunea lumească şi acea proastă simţire cu vorbe pline de vicleşug: întoarce pe toate feţele şi răsuceşte tot ce poţi, fie cu sufletul, fie cu meşteşugul. Orice-ai zice, orice-ai face, de-aici nu poţi ieşi nicăieri, decât dacă recunoşti că apostolul s-a atins de Dumnezeu. Dacă vrei să poţi cumva, schimbă cuprinsul istorisirii evanghelice în aşa fel, încât citind că reiasă că apostolul Toma nu s-a atins de corpul Domnului şi nici n-a zis că Domnul Hristos este Dumnezeu. Dar în niciun chip nu se poate schimba ce s-a scris în Evanghelia Domnului. Căci *cerul şi pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece* (Mt. 24, 35). Iată, şi acum apostolul Toma îţi strigă ceea ce a mărturisit atunci: este Iisus Dumnezeu Cel de Care m-am atins, este Dumnezeu Cel ale Cărui părţi ale trupului le-am pipăit, n-am întâlnit ceva netrupesc, şi n-am găsit ceva de neatins, n-am aflat duhul cu mâna, încât numai de aceea să fiu crezut că am zis: este Dumnezeu. Căci *duhul*, după spusele Domnului meu, *nu are carne şi oase*. Deci de corpul Domnului m-am atins, carnea şi oasele Lui le-am pipăit, degetele mele le-am pus pe locul rănilor şi despre Hristos, Domnul meu, pe care-L pipăisem, am strigat *Domnul meu şi Dumnezeul meu*. Nu ştiu să fac deosebire între Hristos şi Dumnezeu, nu mă pricep să despic pe Dumnezeu de Sine Însuşi. Tu simţi altfel decât mine şi vorbeşti altfel decât mine. Eu ştiu că Hristos nu e altceva decât Dumnezeu. Aceasta am păstrat cu tovarăşii mei apostoli, aceasta am spus în Biserici, aceasta am propovăduit neamurilor, aceasta îţi grăiesc şi ţie: Hristos este Dumnezeu, Hristos este Dumnezeu. Mintea sănătoasă nu simte altceva, credinţa sănătoasă nu spune altceva, dumnezeirea nu se poate despica de sine". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. XV, 3-6, în PSB, vol. 57, pp. 802-803)

„Îţi voi arăta un (...) semn ceresc, pe care nici demonii nu l-au tăgăduit, întrucât, constrânşi de necesitatea adevărului, deşi îl vedeau pe Iisus în trup, strigau totuşi că este Dumnezeu ceea ce au văzut. Ce zice, aşadar, evanghelistul despre Domnul Iisus? *Iar botezându-Se Iisus, îndată ce a ieşit din apă, iată cerurile I S-au deschis şi a văzut Duhul*

lui Dumnezeu pogorându-Se ca un porumbel şi venind peste El. Şi iată, glas din ceruri care a zis: «*Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit*» (Mt. 3, 16-17). Ce-ai de zis despre acestea, ereticule? Nu-ţi place cuprinsul celor spuse, sau persoana care le-a spus? Fără îndoială, nici înţelegerea celor spuse n-are nevoie de tălmăcire, nici vrednicia vorbitorului de recomandarea cuvintelor; este Dumnezeu Tatăl Cel care a vorbit, este limpede ceea ce a spus. Oare ce va putea să rostească glasul tău atât de neobrăzat şi de nelegiuit, încât să spui că trebuie crezut despre Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu şi nu despre Dumnezeu Tatăl? *Acesta este,* a spus, *Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit*. Dar vei încerca poate să spui, aşa cum îţi este nebunia, că aceste vorbe arătau Cuvântul, nu pe Hristos. Spune-mi, te rog, cine era Cel Ce Se boteza? Cuvântul sau Hristos? Trupul sau duhul? În niciun chip nu poţi tăgădui că a fost Hristos". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a III-a, cap. XVI, 2-3, în PSB, vol. 57, pp. 803-804)

„(...) este cu mult mai mare nelegiuirea ta, fiindcă ei (păgânii şi iudeii – n. a.) Îl tăgăduiau prin ceea ce pătimirea Îl arată om, pe când tu-L tăgăduieşti pe Cel pe Care învierea L-a dovedit Dumnezeu. Şi prin aceasta ei Îl prigoneau pe pământ, tu Îl prigoneşti şi în cer. Şi nu numai atât; dar ceea ce e mai crud şi mai nelegiuit, ei Îl tăgăduiau din neştiinţă, tu, după credinţă, ei necunoscând pe Domnul, tu mărturisindu-L pe Dumnezeu, ei, sub râvna pentru respectul legii, tu sub mărturisirea de împotrivitor, ei, pe Cel de Care se socoteau străini, tu pe Cel al Cărui preot eşti. Crimă nemernică şi nemaiauzită! Îl prigoneşti prin tăgăduire pe Cel de vrednicia Căruia te foloseşti". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XII, 3, în PSB, vol. 57, p. 845)

„Dar, după părerea mea, cel ce tăgăduieşte în Dumnezeu o parte tăgăduieşte totul şi cel care nu-L mărturiseşte că a fost întotdeauna Îl tăgăduieşte întotdeauna. La fel şi tu, chiar dacă ai zice că Domnul Iisus Hristos Care S-a născut din Fecioara Maria este azi în cer Dumnezeu adevărat, totuşi, dacă ai spune că n-a fost întotdeauna Dumnezeu, nu L-ai mărturisi cu adevărat". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XIV, 2-3, în PSB, vol. 57, p. 846)

„Când tăgăduieşti pe unul singur Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ai tăgăduit totul. În aceasta stă raţiunea tainei bisericeşti şi a dreptei credinţe, că, acela care tăgăduieşte o parte a tainei, nu poate mărturisi partea cealaltă. Căci atât de legate şi de încorporate sunt toate, încât nu poate fi una fără alta, ci cel ce a tăgăduit numai o parte din toate, nu-i mai foloseşte la nimic să le creadă pe celelalte toate. Dacă tăgăduieşti că Domnul Iisus Hristos este Dumnezeu, este de trebuinţă ca, tăgăduind pe Fiul lui Dumnezeu, să-l tăgăduieşti şi pe Tatăl, fiindcă, după cum spune Dumnezeu Însuşi, *Oricine tăgăduieşte pe Fiul nu are nici pe Tatăl; cine mărturiseşte pe Fiul are şi pe Tatăl* (I In. 2, 28). Tăgăduind astfel pe Cel născut, îl negi şi pe Cel ce L-a născut. Tăgăduind că este Fiul lui Dumnezeu Cel născut în trup, urmează să tăgăduieşti şi pe cel născut în Duh, fiindcă este Acelaşi Cel născut în trup, Care mai înainte a fost născut în Duh. Necrezând deci în Cel născut în trup, trebuie să nu crezi nici în Cel ce a pătimit. Necrezând însă în patimile Lui, ce rămâne decât să tăgăduieşti şi învierea, fiindcă credinţa în Cel sculat din morţi vine din credinţa în Cel ce a murit şi nu poate sta în picioare adevărul învierii, dacă nu i-a precedat faptul morţii.

Tăgăduind, aşadar, pe Cel Ce a pătimit şi a murit, tăgăduind şi pe Cel ce a înviat din morţi, însemnează că tăgăduieşti şi pe Cel ce S-a înălţat la cer, fiindcă înălţarea fără înviere nu putea să fie şi cel ce nu crede în înviere, nu poate crede nici în înălţare, precum spune apostolul: *Cel Care S-a pogorât, Acela este Care S-a suit*. Aşadar, după tine Domnul Iisus Hristos nici n-a înviat din morţi, nici nu S-a ridicat la cer, nici nu S-a aşezat de-a dreapta Tatălui, nici nu va veni acea zi aşteptată a judecăţii de apoi şi nici nu va judeca viii şi morţii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XVII, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 848-849)

„Cel ce ştia că Domnul Iisus Hristos S-a născut din Maria ştia că a fost înfăşurat în scutece într-un staul, că a fost sărac la începuturile Lui omeneşti, că i-a fost lipsită copilăria de serviciile obişnuite ale leagănului. Nu se îndoia că are trup adevărat, că S-a născut om adevărat. Dar de ce i s-a părut puţin aceasta ca să fie sigur că e Dumnezeu? De ce pe Cel pe Care-L ştia sigur că este om Îl credea că poate fi Dumnezeu? Învaţă deci, nefericită nebunie, învaţă, nesănătoasă şi crudă neevlavie, învaţă că şi diavolul este mai puţin necredincios. El a zis: *Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu* (Mt. 4, 3), tu zici: Nu eşti Fiul lui Dumnezeu. Tu tăgăduieşti ceea ce el a întrebat. Nu s-a găsit până acum cineva, în afară de tine, care să fi întrecut neevlavia diabolică. Ceea ce el a mărturisit că poate fi în Domnul tu nu crezi că a putut fi.

Dar a încetat cumva după aceea şi a părăsit bănuiala după ce i-au fost zădărnicite ispitirile, fiindcă nu găsea ce căuta? Ba, dimpotrivă, a rămas mereu în el întotdeauna bănuiala şi, chiar până la răstignirea pe cruce, i s-a mărit prin temerile-i proprii. Ce să mai spun? N-a încetat să bănuiască că e Fiul lui Dumnezeu nici chiar după ce a aflat că li s-a îngăduit atât de mult prigonitorilor împotriva Lui. Dar, duşman iscusit, în înseşi pătimirile trupeşti văzând semnele Dumnezeirii, deşi L-ar fi vrut numai om, era împins totuşi să-L bănuie Dumnezeu, fiindcă deşi ar fi vrut să creadă altceva, era totuşi silit după semne sigure să constate tocmai ceea ce nu voia. Şi nu e de mirare. Deşi-L vedea scuipat, lovit, batjocorit şi pus pe cruce, îşi dădea seama că, întru atâtea injurii şi schingiuiri, puterile dumnezeieşti totuşi prisosesc. Când catapeteasma templului s-a despicat, soarele a apus, ziua s-a întunecat, toate au simţit puterea pătimirii şi toate care nu ştiau că e Dumnezeu au cunoscut lucrarea Dumnezeirii. Şi de aceea diavolul, văzând aceasta şi tremurând, a încercat în toate felurile să ajungă la cunoaşterea lui Dumnezeu în însăşi pieirea omului, zicând prin acei care-L răstigniseră: *Dacă este Fiul lui Dumnezeu să Se coboare acum de pe cruce şi vom crede în El* (Mt. 27, 42). A minţit că Domnul Dumnezeul nostru prin pătimirea trupului aduce răscumpărarea izbânzii omeneşti şi că prin ea el, diavolul, este subjugat şi nimicit, iar noi suntem răscumpăraţi şi mântuiţi şi de aceea duşmanul neamului omenesc, în tot felul şi prin toate vicleşugurile, a voit să zădărnicească orice a văzut că se înfăptuieşte pentru răscumpărarea tuturor. *Dacă este Fiul lui Dumnezeu, să Se coboare acum de pe cruce şi vom crede în El*, pentru ca Domnul, stăpânit de ocara cuvintelor, să părăsească taina, până să pedepsească injuria. Vezi deci că Domnul chiar pe cruce este numit Fiul lui Dumnezeu, vezi că ei bănuiesc ceea ce numesc. Învaţă astfel, cum am spus mai sus, chiar de la prigonitori, sau de la diavolul, să crezi în Fiul lui Dumnezeu. Cine a fost vreodată la înălţimea necredinţei diabolice? Cine a întrecut-o? El L-a bănuit că este Fiul lui Dumnezeu chiar când a îndurat moartea, iar tu-L tăgăduieşti chiar când a înviat; el L-a bănuit Dumnezeu, chiar dacă nu i S-a dat pe faţă, tu-L tăgăduieşti chiar dacă S-a arătat".

(Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XII, cap. XIII, 1-4, în PSB, vol. 57, pp. 865-866)

„Nu pot face de la Mine nimic ..". (In. 5, 30)

„(...) *Nu pot face de la Mine nimic, precum aud, judec*. La prima vedere, pare că prin aceste cuvinte aprobă neînţelegerea iudeilor. Căci dă cuvântului o formă prin care pare să exprime o oarecare slăbiciune, şi nu o putere liberă. Dar nu acesta este adevărul. Deoarece Fiul este în toate deopotrivă cu Tatăl, are prin fire aceeaşi lucrare şi putere. Dar spunând că nu poate face de la Sine ceva, ci judecă aşa cum aude, Se arată pe Sine, în alt mod, iarăşi egal în cunoştinţă şi putere cu Dumnezeu şi Tatăl. Căci nici Tatăl nu poate fi înţeles singur şi lucrând ceva de la Sine referitor la creaturi (la cele ce sunt) fără Fiul, avându-L pe El ca tărie şi putere. De aceea *toate prin El s-au făcut şi fără de El nimic*... (In. 1, 3)[1583]. Şi totuşi, nu socotim că Fiul e întărit de Tatăl pentru slăbiciunea Lui, ci Îi atribuim şi Lui puterea în toate. Căci n-ar mai fi Dumnezeu după fire dacă ar avea dobândită frumuseţea Dumnezeirii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a doua, cap. IX, în PSB, vol. 41, p. 277)

„Spusa: *Nu pot face de la Mine nimic, precum aud, judec*, eliberează pe Fiul de orice dispreţuire pentru declaraţia Sa că nu poate face nimic din propria putere. Căci Se afirmă în mod clar iubitor al Tatălui şi împreună-voitor în toate cu Cel ce L-a născut[1584]. Căci dacă, din pricina slăbiciunii Lui I s-ar dărui puterea de la Tatăl, neavând El însuşi putere îndestulătoare, cum n-ar fi trebuit să spună mai degrabă: *Nu pot să fac de la Mine nimic, ci primesc puterea de la Tatăl*? Dar, nespunând aceasta, ci adăugând, la declaraţia că nu poate lucra de la Sine, că judecă aşa cum aude, e vădit că nu din slăbiciunea de-a lucra unele sau altele a spus că nu poate, ci pentru că nu se întâmplă să calce în vreo privinţă voia Tatălui. Căci înţelegându-se o unică Dumnezeire în Tatăl şi în Fiul, va fi numaidecât şi o unică voinţă şi nu se va înţelege vreodată firea dumnezeiască opunându-se Sieşi nici în Tatăl, nici în Fiul, nici în Sfântul Duh, ci ceea ce-I place Tatălui, aceasta este voia întregii Dumnezeiri. Deci în mod necesar Fiul Se prezintă pe Sine împreună-binevoind şi consimţind cu Tatăl în orice hotărâre I-ar conveni Acestuia, declarând că nu poate face ceva care nu e după voia Tatălui[1585]. Aceasta înseamnă: *nu pot face de la Mine însumi*. E

[1583] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Precum Fiul nu poate exista şi nu poate fi gândit fără Tatăl, nici Tatăl nu poate exista şi nu poate fi gândit fără Fiul. Faptul acesta se exprimă prin afirmarea că Fiul este Puterea şi Înţelepciunea Tatălui. Tatăl are o poziţie de izvor faţă de Fiul. Dar n-ar fi izvor dacă din El n-ar izvorî Fiul. Fiul nu poate face nimic dacă nu izvorăşte ca putere din Tatăl. Dar nici Tatăl n-ar fi izvorâtor de putere dacă Fiul n-ar fi Puterea Lui. De aceea nici Tatăl, nici Fiul, nu face nimic singur, ci Fiecare lucrează împreună cu Celălalt, dar nu din exterior, ci Unul în interiorul Celuilalt. Oare nu se întâmplă aceasta şi cu persoanele umane, într-un anumit grad? Oare, când copilul lucrează ceva, nu lucrează şi tatăl cu el, încurajându-l? Sau nu compătimeşte cu el? (n. s. 500, p. 277)

[1584] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: La motivul că Fiul face numai ceea ce vede pe Tatăl făcând, pentru faptul că primeşte fiinţa de la Tatăl, Sf. Chiril adaugă aici şi motivul iubirii faţă de Tatăl. (n. s. 503, p. 278)

[1585] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Neputinţa Fiului de-a nu face ceea ce nu vede pe Tatăl făcând, în care se implică acordul judecăţii Lui cu cea a Tatălui, arată că în aceasta nu e numai o necesitate dorită de Amândoi, ca o lege a fiinţei celei una, ci şi un acord voit, din iubire, al Fiului cu Tatăl. Ei nu au numai o unitate de fiinţă, ci şi o unitate de voinţă, sau un acord voit. Chiar la oameni, copilul nu e de acord cu mama numai pentru că e născut de ea, având aceeaşi fire, ci şi pentru că voieşte să fie de acord cu ea din iubire. Voinţa nu e făcută de prisos prin unitatea fiinţei. (n. s. 504, p. 279)

ca şi cum, dacă ar zice că nu poate săvârşi păcatul, nimeni, judecând drept, nu L-ar acuza de slăbiciune, ci ca expunând mai degrabă însuşirea vrednică de preţuire şi demnă de Dumnezeu a firii proprii, prin care arată că e neschimbat şi nealterat. Astfel, când mărturiseşte că nu poate face de la Sine nimic, ne vom uimi mai degrabă, văzând în aceasta rodul neschimbat al firii neschimbate, şi nu vom înţelege în mod necuvenit declaraţia că *nu poate*, ca pe un semn al slăbiciunii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. IX, în PSB, vol. 41, pp. 278-279)

Domnul Hristos – şi vestiţii înţelepţi, eroi şi împăraţi ai lumii

„Cu toate că între elini şi barbari s-au arătat mulţi legiuitori şi mulţi dascăli care au propovăduit învăţături ce făgăduiau adevărul, totuşi noi nu am găsit niciun legiuitor care să fi fost în stare să trezească şi în sânul altor popoare râvna pentru primirea învăţăturii lui şi, cu toate că cei care făgăduiau să spună adevărul foloseau toată aparatura demonstraţiilor pe care le credem logice, niciunul din ei n-a reuşit să sădească adevărul recunoscut de ei în mintea mulţimii mai numeroase din sânul unui singur popor[1586]. Şi cu toate acestea legiuitorii ar fi dorit ca legile pe care le socoteau bune să fie respectate, dacă ar fi fost cu putinţă, de întreg neamul omenesc, iar învăţătorii ar fi vrut ca ceea ce li se părea lor că formează adevărul să aibă răspândire peste întreg pământul. Dar întrucât nu au fost în stare să îndemne pe oamenii care vorbeau diferite limbi şi care ţineau de diferite neamuri să respecte legile şi să admită învăţăturile lor, nici unii, nici alţii nici măcar nu şi-au dat silinţa să facă aşa ceva, căci şi-au dat seama pe bună dreptate că ar fi cu neputinţă să realizeze aşa ceva. În schimb, în întreaga Grecie şi în ţinuturile barbare din întreaga lume se află mulţimi nenumărate de oameni care au părăsit tradiţiile părinţilor şi pe cei pe care-i socoteau zei, primind în locul lor legile lui Moise şi urmând învăţăturile lui Iisus Hristos". (Origen, *Despre principii*, Cartea a IV-a, 1, I, în PSB, vol. 8, p. 263)

„Fost-a vreodată, din negura timpului, vreun împărat, vreun cârmuitor, vreun filosof sau vreun legiuitor, ori vreun prooroc (fie el elin sau barbar) care să fi atins un asemenea grad de virtute (şi nu atât după moarte, ci încă în viaţă fiind ca fiinţă care răsuflă şi-i încă plină de vlagă!), încât numele lui să fi ajuns pretutindeni în lume în auzul şi pe buzele tuturor? Or, faptul acesta n-a fost lucrarea nimănui altul decât numai şi numai a Mântuitorului nostru, şi a fost săvârşit de El după biruinţa Lui asupra morţii (vestită de El ucenicilor Săi şi de El dusă la bun sfârşit). Drept care le şi spusese El: *Mergeţi acum şi învăţaţi toate neamurile în numele Meu*, prin care cuvinte El le dăduse din timp de veste şi le descoperise că Evanghelia Lui urma să fie cunoscută în toată lumea şi tuturor neamurilor, în chipul unei mărturii. Iar graiului Său, fapta-i urmase pe dată: fiindcă pe dată – şi nu zăbavnic – de cuvintele Sale s-a umplut lumea toată (…)

Dar mergi acum mai departe şi mai gândeşte-te şi la lucrul următor: fost-a vreodată, din veac, vreun om care să fi întocmit – prin singură puterea cuvintelor sale, deci fără să scrie nimic – nişte dreptare de viaţă pline de cucernicie şi de înţelepciune? Şi care să fi fost în stare a semăna din lucrarea învăţăceilor săi cu atâta uşurinţă peste tot omul, pretutindeni

[1586] Notă Pr. T. Bodogae: Se cunoaşte din tratatul *Contra Celsum* (I, 27; I, 64; III, 51; VI, 2 urm.) argumentul folosit de Origen în combaterea neputinţei filosofiei antice de a schimba moravurile oamenilor. (n. s. 1294, p. 263)

deschizând vetre de învăţătură şi făcând ca tot omul, fie el elin sau barbar, să se recunoască în semenul său de la un cap şi până-n celălalt depărtat cap al lumii? Să-ţi răspund eu: n-a fost niciunul.[1587] Înseamnă, deci, că şi privită aşa, aceasta a fost numai lucrarea Mântuitorului nostru, care, săvârşită după moartea Lui, se face mărturie a dumnezeieştii Sale vieţi şi puteri. Dar dacă nici asta nu-l poate încredinţa pe necredincios, să ne spună el nouă celor dornici de lămurire, care alt vestit înţelept izbutit-a să pună capăt sălbaticelor şi crudelor moravuri ale barbarilor doar în virtutea unor legi pline de omenire, făcându-i, bunăoară, pe sciţii ascultători ai învăţăturii Lui să nu se mai mănânce între ei, pe perşi să nu mai nuntească cu mamele lor, pe alţii să nu-şi mai dea câinilor morţii sau să nu-şi mai spânzure bătrânii, şi pe alţii să nu mai săvârşească alte soiuri de fapte asemănătoare acestora, îngrozitoare şi bestiale. Totuşi, cele pomenite nu-s decât nişte dovezi mărunte ale dumnezeieştii vieţi de după moarte a Mântuitorului nostru. (...) Dar cine altul dacă nu Mântuitorul nostru a făcut ca cei mai mari închinători la idoli (grăiesc aici despre egipteni, de la care le-a venit şi elinilor încurcata lor credinţă în zei), să nu se mai lase înşelaţi şi să nu mai înconjoare cu suprema cinstire tot soiul de jivine, de şerpi, până şi vieţuitoarele cele mai neghioabe şi mai biete, să nu mărturisească alt Dumnezeu decât pe Cel aflat mai presus de toate şi să se lupte pentru credinţă până la răzbirea prin moarte? Cine – din adâncurile vremilor – izbutit-a să pună pe fugă din (marea) noastră turmă, a oamenilor, cu braţul Său nevăzut şi puternic, primejdioasa, cumplita spiţă a demonilor (care cândva, răvăşise întreaga noastră natură omenească, iar prin lucrarea idolilor vârâse multă sminteală în credinţa oamenilor), ca pe nişte fiare neîndurate? Cine altul a îngăduit vreodată cu tărie celor ce-şi rânduiesc viaţa în chip cinstit şi neprefăcut după filosofia dată de El, ca – în temeiul invocării Lui în stările cele mai curate ale rugăciunii purtate de El mai departe până la Dumnezeul tuturor – să pună pe goană ultimele rămăşiţe ale duhurilor rele; cine altul, dacă nu tocmai Mântuitorul nostru? Cine altul de nu singur Mântuitorul nostru învăţatu-Şi-a participanţii la Taine să săvârşească jertfele cele fără sânge, duhovnicească jertfă ce se aduce în rugăciune şi în tainiţele cuvântării-de-Dumnezeu? Iată deci cum de au luat fiinţă, pe toată faţa pământului, altarele şi sanctuarele bisericilor noastre – rostul lor fiind să înalţe Dumnezeului şi Împăratului nostru Celui unic şi suprem (şi numai Lui!), din mijlocul neamurilor, sfinţitele liturghii ale cugetatelor şi duhovniceştilor noastre jertfe". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* 16.8-10, în PSB, vol. 14, pp. 242-244)

„Şi cum să nu ne minunăm peste poate văzând cum nu numai cei care-L urmaseră, dar şi cei ce aveau să le urmeze acelora – iar mai apoi urmaşii acestora, şi cei de mai apoi, şi tot aşa până chiar în zilele noastre – tuturor, deci, într-atât li s-au înteţit puterile sufleteşti, încât, deşi nu se făcuseră prin nimic vinovaţi de moarte, au suferit cu bucurie pedepse peste pedepse lăsându-se schingiuiţi în fel şi chip, mânaţi de credinţa lor în Dumnezeul a toate?

Dar fost-a vreodată vreun împărat a cărui domnie să fi ţinut cât veacul? Care altul s-a arătat în stare să poarte asemenea lupte după moarte şi să-şi biruie duşmanii, supunând tărâm după tărâm, ţinut după ţinut şi cetate după cetate, până ce va fi ajuns stăpân şi peste Elada şi peste lumea barbară, zdrobindu-şi potrivnicii prin nearătata putere a nevăzutului

[1587] În decursul secolelor, niciuna din marile personalităţi ale lumii n-a exercitat atâta influenţă asupra discipolilor săi ca Iisus Hristos, influenţă care să dureze milenii, fără să sufere nici o micşorare şi fără să fie nevoie de corectări doctrinare. – n. a.

Său braţ? Iată însă şi lucrul cel mai de căpetenie din tot ce am vorbit noi până acum: pacea adusă peste toată faţa pământului prin puterea Lui (despre care am mai avut noi prilejul să stăm de vorbă), această pace oare nu va închide nici ea clevetitoarele guri, de ne vom gândi că buna înţelegere dintre popoare şi consensul lor au coincis cu lucrarea învăţăturii Mântuitorului şi poruncii date de El întregului univers, precum şi de ne vom gândi că pacea aceasta a întregului univers – aidoma rânduielii de El gătită neamurilor – fusese vestită din vremi de proorocii lui Dumnezeu?

Întregul crug al acestei zilei nu mi-ar ajunge – o, împăratul meu – de aş vrea să adun laolaltă şi să înşir învederatele dovezi ale dumnezeieştii tării a Mântuitorului nostru, care pot fi văzute şi astăzi în lucrările Sale. Sigur este că din negura veacurilor, nici printre elini, nici printre barbari, n-a fost niciun om care să fi dat dovada forţei unor asemenea dumnezeieşti atribute, aşa cum a fost Mântuitorul. Căci ce să mai vorbim despre oameni, când până şi acele personaje în care toate neamurile vedeau nişte zeităţi n-au fost în stare să dea aici, pe pământ, dovada unei asemenea virtuţi? Şi să ne spună cine va pofti, să vină oricare filosof încoace şi să arate despre care zeu sau despre care erou din câţi pururi fost-au ştiuţi a auzit el că va fi dăruit oamenilor nişte învăţături în măsură să le chezăşuiască viaţa veşnică şi împărăţia cerească, asemenea Mântuitorului nostru, făcând puhoaiele de lume de pretutindeni să se ajute între ele în practicarea înţeleptelor Sale învăţături, hotărându-le să nu se mai gândească decât la cer şi să nădăjduiască în petrecerea cerească gătită sufletelor iubitoare de Dumnezeu? Fost-a vreodată vreun zeu – sau fiinţă de om ajunsă erou – care să fi revărsat – asemenea soarelui – de la răsărit şi până la apus, belşugul de lumină al învăţăturii sale, făcând ca peste tot pământul un popor după altul să slujească în acelaşi chip aceluiaş unic Dumnezeu? Care zeu sau care erou – din câţi vor fi fost ei – izbutit-a să înlăture pe toţi zeii şi eroii elinilor şi barbarilor (...) ajungând să stăpânească peste toţi zeii şi eroii cunoscuţi şi singur să fie aclamat de toate neamurile ca Fiu al lui Dumnezeu? Cine altul a lăsat cuvânt locuitorilor nesfârşitelor întinderi ale pământului, fie ei pe pământ sau pe mare, să se adune în fiecare săptămână într-un loc spre a ţine praznicul zilei Domnului? Şi cine i-a învăţat să nu-şi îmbuibe trupul, ci să-şi învigoreze sufletele prin dumnezeieştile Sale învăţături? Fost-a vreun zeu sau vreun erou, care, războit asemenea Mântuitorului nostru, să-şi fi biruit vrăjmaşii aşa cum i-a biruit El? Şi nu trebuie trecut cu vederea că, de la începutul începuturilor şi până acum, ei nu şi-au contenit atacurile îndreptate împotriva învăţăturilor şi poporului Său! Numai că El, ca un nevăzut, în chip nevăzut Şi-a mânat credincioşii – odată cu sfintele Sale locaşuri – pe culmile slavei!

E oare nevoie să ne străduim să înşirăm în vorbă dumnezeieştile lucrări cele mai presus de cuvânt ale Mântuitorului nostru? (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, 17.11-15., în PSB, vol. 14, pp. 248-249)

„Au fost mulţi regi şi tirani pe pământ înainte de El; se istoriseşte despre mulţi înţelepţi şi vrăjitori la caldei şi la egipteni şi hinduşi. Care dintre ei, nu zic după moarte, dar încă trăind a putut să-şi impună atât de mult puterea, încât să umple tot pământul de învăţătura lui şi să întoarcă de la superstiţia idolească o mulţime aşa de mare, câtă a atras Mântuitorul nostru la El de la idoli? Filosofii elinilor au scris multe cărţi părute convingătoare şi cu mult meşteşug în cuvinte. Ce-au dovedit ele aşa de mult precum crucea lui Hristos? Până la moartea lor sofismele lor păreau să aibă ceva convingător. Dar chiar

când trăiau se contraziceau în cele ce socoteau că se impun ca adevărate în gândirea lor şi se certau întreolaltă.

Dar e un fapt foarte minunat că: Cuvântul lui Dumnezeu învăţând prin cuvintele cel mai simple, a umbrit pe sofişti şi a golit de putere învăţăturile lor, atrăgând pe toţi la Sine şi umplând bisericile Sale. Şi ceea ce e uimitor este că pogorând la moarte ca om, a făcut de nimic vorbăria făloasă a înţelepţilor despre idoli. Căci a cui moarte a alungat demonii? Sau de moartea cui s-au înspăimântat dracii, ca de a lui Hristos?[1588] De aceea unde se rosteşte numele Mântuitorului, de acolo se alungă orice demon.

Şi cine a smuls aşa de desăvârşit patimile sufleteşti din oameni[1589], încât desfrânaţii s-au făcut feciorelnici, ucigaşii n-au mai ţinut suliţele în mână, iar cei stăpâniţi de frică s-au îmbărbătat? Şi peste tot, cine a înduplecat pe barbari şi pe cei ce locuiau în ţări păgâne să lepede furia şi să cugete cele paşnice, dacă nu credinţa în Hristos şi semnul crucii? Cine a încredinţat pe oameni aşa de mult despre înviere, ca crucea lui Hristos şi însăşi învierea Lui cu trupul? Cu toate că elinii au scornit atâtea minciuni, totuşi n-au putut născoci învierea idolilor lor, nevenindu-le în minte nicidecum că e cu putinţă ca după moarte să învie trupul din nou[1590]. Această închipuire le-ar fi fost de altfel aprobată, pentru că, cugetând astfel, ar fi dat pe faţă neputinţa idololatriei lor şi ar fi recunoscut puterea lui Hristos, ca să se cunoască şi din aceasta că e Fiul lui Dumnezeu. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, L, în PSB, vol. 15, pp. 147-148)

„Care dintre oameni a învăţat după moarte, sau chiar vieţuind încă, despre feciorie, şi n-a socotit că e cu neputinţă virtutea aceasta între oameni? Dar Mântuitorul nostru şi Împăratul tuturor, Hristos, a pus atâta putere în învăţătura Sa, despre aceasta, că şi copiii care nu au ajuns la vârsta cunoscătoare a legii au făgăduit viaţa în feciorie, care e mai presus de lege. Cine dintre oameni a putut străbate vreodată aşa de departe, încât să ajungă şi la sciţi şi la etiopieni, sau la perşi, sau la armeni, sau la goţi, sau la cei de care se spune că locuiesc dincolo de ocean, sau la cei ce sunt peste Hircania, sau la egipteni şi caldei, care cred în vrăji şi sunt peste măsură de superstiţioşi şi de sălbatici în obiceiurile lor, ca să le propovăduiască despre virtute şi feciorie şi despre o credinţă potrivnică idolilor, cum a făcut Domnul tuturor, Puterea lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos? Şi El nu numai că le-a propovăduit prin ucenicii Săi, ci i-a şi înduplecat în cugetul lor să lepede sălbăticia purtărilor şi să nu se mai închine zeilor părinţilor lor, ci să-L recunoască pe El şi prin El să creadă în Tatăl.

[1588] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea lui Hristos a alungat demonii, pentru că prin ea aducându-Se ca dar lui Dumnezeu Tatăl şi renunţând la Sine, a dat putere tuturor să depăşească despărţirea egoistă şi orgolioasă de Dumnezeu pentru că a fost cea mai mare coborâre (chenoză) a Celui mai presus de toate, a Fiului lui Dumnezeu făcut om ca să poată primi moartea noastră. Dracii, individuaţiunile pervertite de extrema mândrie, şi-au dovedit neputinţa faţă de această smerenie. (n. s. 111, p. 148)

[1589] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Avem aici o indicaţie apriată că sfântul Atanasie cugetă că Dumnezeu-Cuvântul a lucrat şi asupra sufletului, sau a lucrat asupra trupului prin curăţirea sufletului, deci n-a lucrat numai direct asupra trupului, cum spune Kannengiesser. Chiar prin coborârea Lui din dragoste pentru noi până la primirea morţii ne-a dat putere să biruim mândria, lăcomia, pofta de plăceri trupeşti, toate patimile ca expresii ale egoismului. (n. s. 112, p. 148)

[1590] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta se opunea gândirii lor panteiste, în care toate individuaţiunile apar şi dispar definitiv. Dacă şi-ar fi închipuit învierea, ar fi recunoscut eterna valoare a persoanei. (n. s. 113, p. 148)

Odinioară închinându-se la idoli, elinii şi barbarii se războiau între ei şi erau cruzi cu cei de un neam şi nu se afla cineva care să umble pe pământ, sau să străbată marea, fără să-şi înarmeze mâna cu suliţa, din pricina luptei neîmpăcate între ei. Toată viaţa lor o trăiau înarmaţi şi suliţa le slujea în loc de toiag şi numai în ea le era ajutorul. Se închinau, cum am spus înainte, idolilor şi aduceau demonilor jertfe; şi totuşi cei ce slujeau idolilor n-au putut fi îndreptaţi prin superstiţia idolească. Dar când s-au mutat la învăţătura lui Hristos, cugetarea li s-a străpuns cu adevărat în chip minunat, încât au lepădat cruzimea şi nu se mai gândesc la lupte, ci în toate s-au făcut paşnici şi plini de dorinţa de prietenie". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, LI, în PSB, vol. 15, pp. 147-149)

„Sau cine e Cel ce i-a unit întreolaltă spre pace pe cei ce se urau, dacă nu Fiul cel iubit al Tatălui, Mântuitorul de obşte al tuturor, Iisus Hristos, Care prin dragostea Lui toate le-a răbdat pentru a noastră mântuire? De altfel despre această pace ce o va aduce El se proorocise de demult. Căci spusese Scriptura: *Şi-şi vor preschimba săbiile lor în fiare de plug şi suliţele lor în seceri şi nu va mai ridica sabia un neam asupra altui neam şi nu vor mai fi învăţaţi să se lupte* (Is. 2, 4). Şi nu e de crezut (ce s-a scris). Căci şi acum barbarii care au sălbăticia purtărilor sădită în ei, cât timp jertfesc idolilor ce-i au, se înfurie unii împotriva altora şi nu rămân niciun ceas fără suliţă; când aud de învăţătura lui Hristos, îndată se întorc de la războaie la lucrarea pământului şi în loc de a-şi înarma mâinile cu suliţe, le întind la rugăciune; şi peste tot, în loc de a se război între ei, se înarmează de acum împotriva diavolului şi a dracilor, războindu-i pe aceştia cu fecioria şi cu virtutea sufletului. Iată o dovadă a dumnezeirii Mântuitorului: ceea ce n-au putut învăţa oamenii de la idoli au învăţat de la El. Iar aceasta este o nu mică dovadă a neputinţei şi nimicniciei idolilor. Căci cunoscându-şi dracii neputinţa lor, aţâţau odinioară pe oameni să se războiască între ei, ca nu cumva, încetând să se certe între ei, să se întoarcă împotriva dracilor[1591]. Căci, fără îndoială, neluptându-se între ei, ucenicii lui Hristos se rânduiesc prin purtările şi faptele lor în frontul împotriva dracilor şi pe aceştia îi alungă, iar pe căpetenia lor, diavolul, îl iau în râs, prin aceea, că în tinereţe trăiesc în curăţie, în încercări rabdă, în dureri stăruiesc, când sunt ocărâţi suportă, lipsurile le dispreţuiesc şi, ceea ce e minunat, dispreţuiesc chiar şi moartea, făcându-se martiri ai lui Hristos". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, LII, în PSB, vol. 15, pp. 149-150)

„Dar să mai arăt o dovadă foarte minunată a dumnezeirii Mântuitorului: care dintre oamenii de odinioară – fie el om simplu, sau vrăjitor, sau tiran, sau împărat – a putut lua sarcina să lupte împotriva întregii închinări la idoli şi a toată oastea drăcească şi a toată vrăjitoria şi a toată înţelepciunea elinilor, care erau atât de tari şi înfloreau şi înfricoşau pe toţi, şi să se împotrivească cu o unică pornire tuturor, ca Domnul nostru, Fiul adevărat al lui Dumnezeu, Care dând pe faţă în chip nevăzut rătăcirea fiecăruia, îi atrage pe toţi oamenii de la toate, încât unii calcă în picioare idolii cărora li se închinau, alţii ard cărţile cu vrăjitoriile de care se minunau, iar în locul înţelepţilor aleg tâlcuirea Evangheliilor; pe cei cărora mai înainte li se închinau îi părăsesc, iar lui Hristos Celui răstignit, de Care râdeau, I se închină, mărturisindu-L ca Dumnezeu; şi aşa numiţii de ei zei sunt alungaţi cu

[1591] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pacea între oameni arată prezenţa Logosului Care toate le orânduieşte şi le armonizează, Care scapă pe oameni de patima mândriei, lăcomiei, mâniei. (n. s. 113a, p. 150)

semnul crucii, iar Mântuitorul cel răstignit e propovăduit în toată lumea, ca Dumnezeu şi ca Fiul lui Dumnezeu; şi zeii închinaţi la elini sunt defăimaţi de ei ca închipuiri spurcate, iar cei care primesc învăţătura lui Hristos au o viaţă mai curată ca aceia?

De sunt acestea şi unele ca acestea omeneşti, să ne arate cine voieşte, ca să ne convingem şi noi, că unele ca acestea s-au produs şi mai înainte. Iar de nu se arată şi nu sunt acestea fapte omeneşti, pentru ce le resping necredincioşii fără nicio evlavie, nerecunoscând pe Stăpânul care le-a lucrat? Ei pătimesc ceva asemănător celui ce nu cunoaşte pe Dumnezeu Făcătorul, din lucrurile zidirii. Căci dacă ar fi cunoscut, din puterea Lui arătată în toate, dumnezeirea Lui, ar fi cunoscut că şi faptele prin trup ale lui Hristos sunt ale lui Dumnezeu Cuvântul. Iar cunoscându-L, *nu L-ar fi răstignit pe Domnul Slavei*, cum a zis Pavel (I Cor. 2, 8)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, LIII, în PSB, vol. 15, p. 150)

„Precum cel ce doreşte să vadă pe Dumnezeu, Care este prin fire nevăzut şi nu poate fi nicidecum văzut, Îl înţelege şi Îl cunoaşte din faptele din natură, aşa cel ce nu vede prin înţelegere pe Hristos să caute să-L afle măcar din faptele trupului şi să cerceteze de sunt ale unui om. Şi de sunt omeneşti, să râdă; iar de nu sunt omeneşti, ci cunoaşte că sunt ale lui Dumnezeu, să nu râdă de cele ce nu sunt de râs, ci mai degrabă să se minuneze, că cele dumnezeieşti ni s-au arătat printr-un mijloc aşa de smerit şi prin moarte a ajuns la toţi nemurirea şi prin întruparea Cuvântului s-a făcut cunoscută purtarea Lui de grijă pentru toate şi că Dăruitorul şi Făcătorul tuturor este Însuşi Cuvântul lui Dumnezeu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, LIV, în PSB, vol. 15, p. 151)

Despre minunile săvârşite de Mântuitorul Hristos

„(...) El ale Cărui minuni întreceau pe ale lui Moise prin mărime şi prin caracter dumnezeiesc, şi care s-au dovedit lucrătoare tocmai prin aceea că erau condamnate ca scorniri şi închipuiri omeneşti, care aveau valoare doar pentru iudei, dar care lăsau să se întrevadă că Cel care învaţă şi săvârşea astfel de lucrări era mai mare şi decât proorocii (...)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, cap. LII, în PSB, vol. 9, p. 143)

„Întrucât dumnezeirea Domnului şi Mântuitorului nostru devenise cunoscută oamenilor în urma săvârşirii puternicelor şi tainicelor Sale minuni, au fost câştigaţi multe mii de oameni chiar şi dintre cei care locuiau în ţinuturi străine, din cele mai îndepărtate de Iudeea, mai ales pentru că nădăjduiau că vor putea fi vindecaţi de boli şi de suferinţe de tot felul.

Aşa se face că regele Abgar, care domnea cu mare cinste peste popoarele de dincolo de Eufrat şi care suferea cumplit de o boală trupească, după socotinţele omeneşti cu neputinţă de vindecat, auzind de vestitul nume al lui Iisus şi de minunile Lui recunoscute de toţi, I-a trimis printr-un sol o smerită scrisoare, rugându-L să vină şi să-l vindece de boală.

Neputând să dea altfel ascultare acestei cereri, Iisus l-a învrednicit totuşi de o scrisoare specială[1592], prin care-i făgăduia că-i va trimite pe unul din ucenicii Săi ca să-l vindece şi să-l mântuiască pe el şi pe toţi supuşii lui.

După scurtă vreme făgăduinţa făcută regelui s-a şi împlinit, căci după ce Iisus a înviat din morţi şi s-a înălţat la cer, Toma, unul din cei doisprezece apostoli, a trimis la Edessa, printr-o lucrare dumnezeiască, pe Tadeu, care şi el era numărat în rândul celor şaptezeci de ucenici ai lui Hristos, ca vestitor şi propovăduitor al învăţăturii despre Hristos, aşa încât prin el au fost aduse aici la îndeplinire toate făgăduinţele Mântuitorului". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea I, XIII, 1-4, în PSB, vol. 13, pp. 59-60)

„(…) Femeia aflată cu curgerea sângelui (Mt. 9, 20; Mc. 5, 25; Lc. 8, 43), despre care suntem informaţi de Sfintele Evanghelii că şi-a aflat vindecarea de suferinţe, era originară, se zice, tocmai din această localitate[1593]; s-ar vedea şi azi casa ei în acest oraş, ba ar mai exista şi alte urme minunate legate de minunea pe care Mântuitorul a săvârşit-o aici.

Într-adevăr, pe o piatră ridicată din faţa uşilor acestei case, în care a locuit femeia, se vede o statuie de bronz reprezentând o femeie în rugăciune. Alături de ea, din acelaşi metal, se vede figura unui bărbat stând în picioare, purtând pe umeri o mantie şi întinzând o mână spre femeie. La picioarele bărbatului creşte lângă statuie o plantă stranie care se înalţă până la tivitura paltonului de aramă şi care ar fi leacul potrivit tuturor bolilor.

Se spune că această statuie imita chipul Mântuitorului. Ea se păstrează până azi şi am văzut-o şi eu cu ochii mei când am trecut prin acest oraş. Nu-i nimic de mirare că păgânii de altădată, pe care Mântuitorul i-a dăruit cu atâtea binefaceri, să-I fi ridicat astfel de monumente". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a VII-a, XVIII, 1-4, în PSB, vol. 13, pp. 287-288)

„De cum se atinge (Hristos – n. a.) de ceva cu dumnezeiasca şi netrupeasca sa putere, în chip necesar îi dă viaţă şi-l împărtăşeşte din lumina Lui spirituală. Trupul de care se atinge se sfinţeşte şi pe dată se luminează; orice boală, orice beteşug şi toată suferinţa pier, făcând ca acelea ce sunt lipsite să primească în schimb câte ceva din plinătatea Lui". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cuvântare, Despre Sfântul Mormânt, 14.11., în PSB, vol. 14, pp. 235-236)

[1592] Notă Pr. T. Bodogae: Abgar V Uchama (sau Avgar ori Augar), regele din Osroene – cu capitala Edessa, a fost persoană istorică, domnind la Edessa în două rânduri: odată între anii 4 î. d. Hr. şi 7 d.Hr., a doua oară între anii 13-60 d.Hr. Provincie romană încă de pe vremea lui Traian, statul Osroene este primul stat creştin de la finea sec. II, când domnea regele Abgar IX *cel mare*, fapt pentru care a fost confundat Abgar V cu acest suveran. Spre a da vechime şi faimă mare, de origine apostolică acestui stat de la marginea imperiului creştin, s-a compus o corespondenţă legendară, între Abgar şi Iisus. Fiind bolnav, Abgar cere lui Iisus să vină să-l vindece. Iisus i-ar fi răspuns că nu poate merge personal, dar îi va trimite un ucenic în persoana lui Tadeu, care venind l-a vindecat şi a creştinat pe toţi. Critica recunoaşte autentică scrisoarea lui Abgar, dar celelalte amănunte sunt romanţate. Eusebiu a copiat legenda din arhivele Edessei. Corespondenţa a circulat şi pe pământul românesc de mult timp. N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura română*, Bucureşti, 1974, vol. II, pp. 167-174. (n. s. 128, p. 60)

[1593] Cezareea lui Filip, pe care fenicienii o numesc Paneea. Oraş clădit în ţinutul Paneea dintre Galileea şi Trahonitis, în cinstea împăratului Tiberiu, de către Filip Tetrarhul – n. a.

„(…) Văzându-L scuipând şi întinzând mâna şi strigând pe Lazăr, nu spunem că minunile au fost omeneşti, deşi s-au săvârşit prin trup, ci ale lui Dumnezeu[1594] (…)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XLI, în PSB, vol. 15, p. 372)

„Dacă ar fi făcut minuni din pruncie, n-ar mai fi fost socotit om. Pentru acelaşi motiv nici templul trupului Său n-a fost plăsmuit necondiţionat de nimic, ci au loc zămislirea, purtarea în pântece nouă luni, durerile naşterii, naşterea, hrănirea cu lapte, tăcere în tot timpul copilăriei, aşteptarea vârstei cuvenite bărbaţilor, pentru ca prin toate să fie primită taina întrupării.

- Atunci, ar întreba cineva, pentru ce s-au făcut la naşterea Sa minunile care s-au făcut?

- S-au făcut pentru Mama Lui, pentru Iosif, pentru Simeon, care avea să plece de pe lumea asta, pentru păstori, pentru magi, pentru iudei. Că dacă iudeii ar fi privit cu multă luare-aminte la cele petrecute, ar fi cules mare folos din ele pentru cele viitoare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VIII, III, în PSB, vol. 23, p. 105)

Proorociile Domnului Hristos

„L-au urmat şi femeile în timpul patimilor gemând de durere din pricina nedreptăţii cu care a fost judecat, întrucât ele încă nu pricepuseră că planul de mântuire trece prin suferinţă. El însă le-a spus să nu-L plângă pentru că nu-i vrednic de lacrimi, ci mai bine să-şi păstreze plânsul şi lacrimile pentru vremea când vor trebui să plângă şi anume atunci când cetatea Ierusalimului va fi împresurată de vrăjmaşi şi când nenorocirea va năpădi peste ei din toate părţile încât cele mai fericite vor fi femeile sterpe care n-au putut naşte (Lc. 23, 27-29).

Unde mai sunt astăzi aceste palate împărăteşti? Unde-i templul? Unde sunt zidurile lor? Unde sunt întăriturile turnurilor de apărare? Unde mai e puterea de altădată a izraeliţilor? Nu s-au risipit oare toţi aceştia pe aproape toată suprafaţa pământului şi n-au fost nimicite atunci toate ale lor? După părerea mea, Domnul n-a proorocit toate acestea numai de dragul de a le spune – ce rost ar fi avut ca ascultătorii să audă nişte veşti care şi aşa s-ar fi împlinit cu siguranţă? Ei tot ar fi ajuns să le cunoască chiar şi dacă n-ar fi fost informaţi de mai înainte asupra lor –, ci, prin mijlocirea lor, Hristos a căutat să-i pregătească să fie cu încredere pentru alte evenimente şi mai însemnate. Pentru ca mărturia despre un eveniment care are să se întâmple să constituie o dovadă pentru celelalte care vor veni". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului,* cap. XXV, în PSB, vol. 30, pp. 67-68)

Propovăduirea Domnului Hristos

[1594] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Întinderea mâinii a fost faptă omenească, dar prin mâna întinsă s-a săvârşit o minune dumnezeiască. Mâna întinsă a putut sluji ca mijloc prin care iradia puterea dumnezeiască. Lui Hristos ca Subiect comun al mâinii întinse şi al puterii dumnezeieşti ce iradia din El trebuie să I se atribuie amândouă, şi ele erau atât de unite încât atât El cât şi cel vindecat simţea scurgându-se prin mâna întinsă puterea dumnezeiască. El nu simţea întinzând mâna numai ceea ce simte un om obişnuit. (n. s. 111, p. 372)

„Iar ceea ce a aţâţat invidia împotriva lui Iisus, îndemnând pe iudei să unelteasc㠄 împotriva Lui, a fost creşterea tot mai mare a numărului celor care-L urmau până şi în pustiuri: mulţimi de 5000 de bărbaţi, afară de femei şi de copii (Mt. 14, 21; 15, 38), căci atât era de mare farmecul cuvântărilor lui Iisus, încât nu numai bărbaţii s-au hotărât să-L însoţească în pustie, ci şi femeile îşi uitau de slăbiciunea şi de ezitarea femeiască, urmându-L şi ele pe Învăţătorul în pustie. Ba, chiar şi pruncii, oricât ar fi ei de nepăsători, au luat-o după El împreună cu părinţii lor, fie pentru că au fost luaţi de părinţi, fie pentru că se simţeau atraşi de dumnezeirea Lui, în dorinţa de a se împărtăşi şi ei din ea”. (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a III-a, cap. X, în PSB, vol. 9, p. 175)

Domnul Hristos îi alungă cu biciul pe cei ce fac negustorie în templu

„Şi, făcându-Şi un bici de ştreanguri, i-a scos pe toţi afară
din templu, şi oile, şi boii, şi a vărsat banii zarafilor
şi le-a răsturnat mesele.
Şi le-a spus celor ce vindeau porumbei... (In. 2, 15-16)

Se mânie pe drept cuvânt Mântuitorul pe iudei. Căci nu trebuia să facă templul dumnezeiesc casă de negustorie, ci casă de rugăciune. Căci aşa s-a scris (Mt. 21, 13). Şi nu arată mişcarea în cuvinte simple, ci prin lovituri. Şi cu biciul îi alungă din curţile sfinte, aplicându-le cu dreptate acelora o pedeapsă potrivită robilor. Căci nu voiau să recunoască pe Fiul Care-i eliberează.[1595] Priveşte ca într-un chip ceea ce se descrie prin spusa lui Pavel: *De strică cineva templul lui Dumnezeu, strica-l-va pe el Dumnezeu* (I Cor. 3, 17).

Scoateţi acestea de aici. Nu faceţi casa Tatălui Meu
casă de negustorie (In. 2, 16).

Porunceşte ca un Stăpân, călăuzeşte spre ceea ce se cuvine ca un învăţător, descoperă greşelile ce aduc pedeapsa, ruşinează pe cel pedepsit pentru ele, nelăsându-l să le sporească”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 161)

Hristos – Răscumpărătorul nostru

„Să privim cu ochii deschişi la sângele lui Hristos şi să cunoaştem cât este de scump (1 Petru 1, 19) lui Dumnezeu şi Tatălui Lui, că, vărsându-se pentru mântuirea noastră, a adus har de pocăinţă întregii lumi.

Să străbatem cu mintea toate generaţiile şi să vedem că, din generaţie în generaţie, Stăpânul a dat loc de pocăinţă (Înţel. Sol. 12, 10) celor ce vor să se întoarcă la El.

Noe a predicat pocăinţa, iar cei care l-au ascultat s-au mântuit.

[1595] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos îi arată ca robi, pentru că-i bate. A venit să-i facă fraţi ai lui Dumnezeu pe oameni, să nu mai fie robi. Dar n-o putea face aceasta cu cei ce nu răspundeau iubirii Lui cu iubirea lor. Nu-i putea elibera pe cei ce nu-L recunoşteau ca Dumnezeu eliberator al oamenilor prin întruparea Sa ca om. Hristos, deşi Îşi însuşeşte toată smerenia şi blândeţea când e vorba de loviturile ce I se dau Lui, foloseşte toată forţa Sa de om când e batjocorit Dumnezeu. Şi omul e dator să fie astfel şi să apere cu hotărâre Numele şi slava lui Dumnezeu, chiar dacă e blând când e dușmănit el însuși. Dar nu foloseşte forţa pentru ucidere şi pentru lovitura care să producă răni, care să nenorocească pentru toată viaţa. Nu foloseşte, de aceea, forţa lui Dumnezeu, Care putea nimici dintr-o dată pe duşmanii lui Dumnezeu. (n. s. 277, p. 161)

Ioan a predicat ninivitenilor pieirea cetăţii lor, iar cei care s-au căit de păcatele lor au făcut îndurător pe Dumnezeu cu rugăciunile lor şi au dobândit mântuire (Iona 3, 4-10; Mt. 12, 41; Lc. 11, 32), deşi erau străini de Dumnezeu.

Slujitorii harului lui Dumnezeu, prin Duhul Sfânt, au vorbit *Despre pocăinţă*". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. VII, 4-7, cap. VIII, 1, în PSB, vol. 1, pp. 54-55)

„Aceasta este, iubiţilor, calea în care am găsit mântuirea noastră, pe Iisus Hristos, Arhiereul (Evr. 2, 17; 3, 1; 4, 4, 15; 5, 5; 7, 26; 8, 1; 9, 11) jertfelor noastre, ocrotitorul şi ajutorul slăbiciunii noastre. Prin El căutăm la înălţimile cerurilor; prin El vedem, ca într-o oglindă, nepătata şi prea înalta Lui faţă; prin El s-au deschis ochii inimii noastre, prin El nepriceputa şi întunecata noastră minte înfloreşte la lumina Lui, prin El Stăpânul a voit să gustăm cunoştinţa cea nemuritoare". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XXXVI, în PSB, vol. 1, pp. 73-74)

„Pentru aceasta a suferit Domnul să-şi dea trupul Său spre nimicire, ca să-şi ne curăţim prin iertarea păcatelor, cu stropirea cu sângele Lui". (Barnaba, *Epistola*, cap. V, 1, în PSB, vol. 1, p. 140)

„(...) Înnoindu-ne pe noi, prin iertarea păcatelor, ne-a dat alt chip, să avem suflet de copil, ca şi cum ne-ar fi făcut din nou". (Barnaba, *Epistola*, cap. VI, 11, în PSB, vol. 1, p. 143)

„Domnul cel bun ne-a descoperit nouă mai dinainte toate, ca să cunoaştem pe Cine trebuie să lăudăm, mulţumindu-I pentru toate.

Aşadar, dacă Fiul lui Dumnezeu, fiind Domn şi având să judece viii şi morţii (II Tim. 4, 1), a suferit, ca rana Lui să ne dea viaţă, să credem că Fiul lui Dumnezeu nu putea pătimi decât pentru noi.

Dar pe când era răstignit *a fost adăpat cu oţet şi fiere* (Mt. 27, 34, 48).

Ascultaţi cum au arătat mai dinainte acestea preoţii templului. Este scrisă în lege porunca: *Cel care nu va posti postul, cu moarte să fie nimicit* (Lev. 23, 29); a poruncit Domnul, pentru că şi El avea să aducă jertfă pentru păcatele noastre vasul duhului[1596], ca să se împlinească preînchipuirea, care a fost în Isaac adus pe jertfelnic.

Ce spune în profet?

Şi să mănânce din ţapul jertfit în zi de post pentru toate păcatele[1597]. Luaţi bine seama! *Şi să mănânce numai preoţii toate intestinele nespălate cu oţet*[1598].

Pentru ce?

Pentru că aveţi să Mă adăpaţi cu fiere şi cu oţet pe Mine Care Îmi voi jertfi trupul Meu pentru păcatele poporului Meu celui nou; mâncaţi numai voi, în timp ce poporul va posti şi-şi va bate pieptul fiind îmbrăcat cu sac şi cu cenuşă! Ca să arate că El trebuie să pătimească multe de la ei.

Dar cum a poruncit?

[1596] Notă Pr. D. Fecioru: Vasul duhului, adică: trupul (n. s. 65, p. 145)
[1597] Notă Pr. D. Fecioru: Text necunoscut (n. s. 66, p. 145)
[1598] Notă Pr. D. Fecioru: Text necunoscut (n. s. 67, p. 145)

Fiţi cu luare aminte: *Luaţi doi ţapi frumoşi şi asemănători şi aduceţi-i jertfă; şi să ia preotul unul spre ardere de tot pentru păcate* (Lev. 16, 7, 9).

Dar cu celălalt ce să facă?

Blestemat, zice, *să fie celălalt* (Lev. 16, 8, 10). Uitaţi-vă cum este arătată preînchipuirea lui Hristos!

Şi scuipaţi-l toţi şi înţepaţi-l şi puneţi în jurul capului lui lână roşie şi aşa să fie alungat în pustie[1599]. Şi după ce se făcea aşa, cel ce ţinea ţapul îl ducea în pustie, îi lua lâna şi o punea pe un mărăcine numit rahia, ai cărui lăstari obişnuim să-i mâncăm atunci când suntem pe câmp; că numai acest mărăcine are fructele dulci.

Ce înseamnă dar aceasta?

Fiţi cu luare aminte! *Un ţap pe altar, celălalt blestemat* (Lev. 16, 8) şi cel blestemat a fost încununat! Pentru că Îl vor vedea într-o zi pe Iisus venind şi având în jurul trupului o haină roşie până la picioare şi vor zice: *Nu este oare Acesta Acela pe Care noi L-am răstignit, batjocorindu-L, împungându-L şi scuipându-L? Într-adevăr, Acesta este Acela Care spunea că este Fiul lui Dumnezeu*.

Dar cum se face că este asemenea aceluia?

Trebuia să fie ţapii asemenea, frumoşi şi de aceeaşi statură (Lev. 16, 7), pentru ca atunci când Îl vor vedea pe Iisus revenind, să se înspăimânteze de asemănarea cu ţapul. Iată, dar, că ţapul este preînchipuirea lui Iisus, Care avea să pătimească!

Dar ce înseamnă că au pus lâna în mijlocul spinilor?

Este tot o preînchipuire a lui Iisus, pusă Bisericii; că dacă vrea cineva să ia lâna cea roşie, trebuie să pătimească multe, pentru că spinii sunt înfricoşători şi înţeapă pe cel care vrea să pună mâna pe ei. *Aşa că cei care vor să Mă vadă*, spune Iisus, *şi să ajungă în împărăţia Mea, trebuie să Mă primească suferind şi pătimind*.

Ce preînchipuire socoţi că este, că s-a poruncit lui Israil ca bărbaţii, care au făcut mari păcate, să aducă jertfă o junică, să o junghie şi să o ardă, apoi copiii să ia cenuşa şi s-o toarne în vase şi să pună de jur împrejur pe lemne lâna roşie – iată şi lâna roşie, o altă preînchipuire a crucii! – şi isop şi aşa copiii săi să stropească poporul, unul câte unul, ca să se curăţe de păcate? (Num. 19, 2-10)

Gândiţi-vă cât de simplu vă grăieşte! Viţelul este Iisus; cei care-L jertfesc sunt bărbaţi păcătoşi; ei sunt cei care L-au adus la junghiere. După aceasta, nu mai sunt acei bărbaţi, nu mai este slava păcătoşilor.

Copiii, care stropesc, sunt cei care ne-au binevestit nouă iertarea păcatelor şi curăţia inimii, cărora le-a dat stăpânire să predice Evanghelia[1600]; şi sunt doisprezece, spre mărturie seminţiilor – că douăsprezece erau seminţiile lui Israil.

Pentru ce sunt trei, copiii care stropesc?

Spre mărturie lui Avraam, Isaac şi Iacov, că aceştia sunt mari înaintea lui Dumnezeu.

Dar pentru ce lână pe lemn?

Pentru că împărăţia lui Iisus este pe lemn[1601] şi pentru că cei care cred în El vor trăi în veac (…)

De aceea ne sunt nouă atât de clare cele ce s-au întâmplat, iar acelora[1602], întunecate, pentru că ei n-au ascultat de glasul Domnului". (Barnaba, *Epistola*, cap. VII, 1-11 şi cap. VIII, 1-7, în PSB, vol. 1, pp. 145-147)

[1599] Notă Pr. D. Fecioru: Text necunoscut (n. s. 70, p. 146)

[1600] Notă Pr. D. Fecioru: Adică: apostolii (n. s. 75, p. 147)

[1601] Notă Pr. D. Fecioru: Pe lemn, adică: pe cruce (n. s. 76, p. 147)

„Un singur doctor este, trupesc şi duhovnicesc, născut şi nenăscut, Dumnezeu în trup, în moarte viaţă adevărată, din Maria şi din Dumnezeu, mai întâi pătimitor şi apoi nepătimitor, Iisus Hristos, Domnul nostru”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (Sf. Ignatie, către efeseni), cap. VII, 2, în PSB, vol. 1, p. 191)

„(Iisus Hristos – n. a.) Care a murit pentru noi, pentru ca, voi crezând în moartea Lui, să scăpaţi de moarte”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (Sf. Ignatie, către tralieni), cap. II, 1, în PSB, vol. 1, p. 204)

„Dacă, după cum spun păgânii, adică necredincioşii, Hristos a pătimit în aparenţă – ei trăind în aparenţă –, pentru ce port eu lanţuri, pentru ce doresc să mă lupt cu fiarele? Deci, degeaba mor. Spun eu oare minciuni despre Domnul? (I Cor. 15, 15)”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (Sf. Ignatie, către Tralieni), cap. X, 1, în PSB, vol. 1, p. 207)

„Pe timpul lui Pilat din Pont şi al lui Irod a fost pironit cu adevărat pentru noi cu trupul, din al cărui fruct suntem noi, din patima Lui cea de Dumnezeu fericită; *ca să ridice semn* (Is. 5, 26; 11, 12; 49, 22; 62, 10) în veci prin înviere pentru a aduna pe sfinţii şi credincioşii Lui, fie din iudei, fie din păgâni, într-un singur trup al Bisericii Lui”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole,* (Sf. Ignatie, către smirneni), cap. I, în PSB, vol. 1, p. 219)

„El a pătimit toate acestea ca să ne mântuim. A pătimit cu adevărat şi a înviat cu adevărat, nu cum spun unii necredincioşi, că a pătimit în aparenţă, ei existând în aparenţă, şi, precum gândesc, aşa li se va şi întâmpla, că sunt fantome şi draci.

Eu Îl ştiu în trup şi după înviere şi cred că este.

Când a venit la Petru şi la cei dimpreună cu el, le-a zis: *Luaţi, pipăiţi-Mă şi vedeţi, că nu sunt demon fără de trup* (Lc. 24, 39). Şi îndată s-au atins de El şi au crezut, unindu-se strâns şi cu trupul şi cu duhul Lui. De asta au dispreţuit şi moartea şi au fost găsiţi mai presus de moarte.

După înviere a mâncat cu ei şi a băut cu ei, ca unul în trup, deşi duhovniceşte era unit cu Tatăl”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (Sf. Ignatie, către Smirneni), cap. II, 1, cap. III, 1-3, în PSB, vol. 1, pp. 219-220)

„Ce altceva decât dreptatea Aceluia putea acoperi păcatele noastre? (Ps. 84, 2)

În cine altul, decât numai în Fiul lui Dumnezeu, era cu putinţă să ne îndreptăm, noi, nelegiuiţii şi necredincioşii?

Ce schimbare dulce, ce lucrare a cărei urmă nu se poate găsi (Rom. 11, 33; Efes. 3, 8), ce binefaceri neaşteptate! Nelegiuirea multora se acoperă cu dreptatea unuia singur, iar dreptatea unuia singur îndreaptă pe mulţi nelegiuiţi.

Aşadar, arătând că în vremile de mai înainte era cu neputinţă firii noastre să dobândească viaţa, a arătat acum că Mântuitorul poate mântui şi face cele cu neputinţă; prin acestea două a voit să credem în bunătatea Lui, să-L socotim hrănitor, tată, învăţător, sfătuitor, doctor, minte, lumină, cinste, slavă, putere şi viaţă şi să nu ne îngrijim de îmbrăcăminte şi hrană (Mt. 6, 31; Lc. 12, 29)”. (*Epistola către Diognet*, cap. IX, 2-6, în PSB, vol. 1, pp. 416-417)

[1602] Notă Pr. D. Fecioru: Acelora, adică: iudeilor (n. s. 77, p. 147)

„(...) Taina mielului pe care a poruncit Dumnezeu ca să-l jertfiţi de paşte, era o imagine a lui Hristos, cu sângele Căruia, după cuvântul credinţei în El, se ung casele lor, adică voi înşivă, care credeţi în El. Căci puteţi cu toţii să înţelegeţi că Adam, creatura pe care a creat-o Dumnezeu, a fost casă a suflării lui Dumnezeu (Fac. 2, 7; I Cor. 3, 16)". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* Partea I, XL, în PSB, vol. 2, p. 177)

„(...) S-a făcut om, prin Fecioara, pentru ca, pe aceeaşi cale prin care a luat început neascultarea cea de la şarpe, să-şi ia şi sfârşitul. Într-adevăr, după cum Eva, fiind fecioară şi fără de pată şi primind întru sine cuvântul şarpelui, a născut neascultarea şi moartea (Cf. Iac. 1, 15), tot astfel şi Fecioara Maria, atunci când îngerul Gavriil i-a binevestit că: *Duhul Domnului va veni asupra ei şi puterea Celui Prea Înalt o va umbri, din care cauză şi Sfântul, Care Se va naşte din ea, va fi Fiul lui Dumnezeu* (Lc. 1, 26, 35), primind credinţa şi bucuria, a răspuns: *Fie mie după cuvântul tău*. În felul acesta S-a născut prin ea Acesta, despre Care am arătat că s-au spus atâtea în Scripturi şi prin care Dumnezeu nimiceşte pe şarpe, ca şi pe îngerii şi oamenii cei asemănători cu el, şi prin Care liberează de moarte pe cei răi, care se pocăiesc şi care cred în El". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* Partea a II-a, C, în PSB, vol. 2, pp. 277-278)

„Cine ne-a miluit mai mult, decât Mântuitorul, pe noi care eram aproape omorâţi de stăpânitorii întunericului (Efes. 6, 12); pe noi, care eram cu multe răni, cuprinşi de frică, de pofte, de urgii, de supărări, de înşelăciuni şi plăceri? Singurul doctor al acestor răni este numai Iisus, Cel ce a tăiat desăvârşit din rădăcină patimile, nu ca legea, care tăia doar urmările patimilor, fructele sadurilor rele, ci a pus securea Lui la rădăcina răutăţii (Mt. 3, 10; Lc. 3, 9). Mântuitorul este *vinul* (Lc. 10, 34), sângele cel din via lui David (Rom. 1, 3; II Tim. 2, 8), care s-a vărsat peste sufletele noastre rănite; El este *untdelemnul* (Lc. 10, 34), mila din inima Tatălui, pe care ne-a adus-o şi s-a revărsat cu prisosinţă peste noi; El a arătat *feşile* (Lc. 10, 34) cele de nedezlegat ale sănătăţii şi mântuirii: dragostea, credinţa şi nădejdea (I Cor. 13, 13); El a poruncit îngerilor şi începătorilor şi puterilor să ne slujească (Evr. 1, 14) cu mare plată (Lc. 10, 35)". (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui?*, 29.2.-29.4., în PSB, vol. 4, p. 54)

„Domnul nu încetează de a sfătui, de a înfricoşa, de a îndemna, de a deştepta, de a povăţui. Domnul deşteaptă şi ridică chiar din întuneric pe cei rătăciţi". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. IX, 84.1, în PSB, vol. 4, p. 137)

„Cu uşurinţă ne-a luminat pe noi şi s-a arătat Dumnezeu prin învăţătura Sa, arătând de unde era şi cine era El, Cuvântul, Crainicul păcii, Mijlocitorul, Mântuitorul nostru, Izvorul cel de viaţă făcător, Izvorul cel paşnic, Care se revarsă pe întreaga faţă a pământului, datorită Căruia, ca să spun aşa, toate au ajuns un ocean de bunătăţi". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. X, 110.3., în PSB, vol. 4, p. 153)

„Domnul a vrut să-l dezlege pe om de lanţuri; El s-a legat cu trup – taină dumnezeiască este aceasta! – a supus pe şarpe, a robit pe tiran, adică moartea; şi lucru

preaminunat, pe acel om rătăcit din pricina plăcerii, legat din pricina stricăciunii, l-a arătat dezlegat prin mâinile Sale întinse. O, minune tainică! Domnul stă întins, şi omul s-a ridicat; cel care a căzut din paradis primeşte o răsplată mai mare pentru ascultarea sa, primeşte cerurile". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. XI, 111.2.-111.3., în PSB, vol. 4, p. 153)

„(...) Cuvântul adevărului, cuvântul nestricăciunii, cel care renaşte pe om, urcându-l la adevărul însuşi; boldul mântuirii, care alungă stricăciunea, care izgoneşte moartea, care zideşte templu în oameni, ca să facă sălaş lui Dumnezeu în oameni". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. XI, 117.4., în PSB, vol. 4, p. 157)

„Zice Apostolul: *voi aţi fost cumpăraţi cu preţ* (I Cor. 7, 23). Dar ascultă ce spune profetul: *Pentru fărădelegile voastre aţi fost vânduţi şi pentru păcatele voastre am alungat pe mama voastră* (Is. 50, 1).

Vezi, dar, că toţi suntem făpturile lui Dumnezeu, dar că fiecare este vândut pentru păcatele sale şi că nelegiuirile l-au înstrăinat de propriul lui Creator. Noi suntem ai lui Dumnezeu, pentru că El ne-a creat, dar am devenit robi ai diavolului, de vreme ce am fost vânduţi pentru păcate, însă *Hristos ne-a răscumpărat* pe când slujeam încă acelui domn căruia i-am fost vânduţi pentru păcatele noastre. Şi astfel Şi-a primit Domnul din nou pe cei pe care îi crease, câştigând, în schimb, ca pe nişte străini, pe cei care, păcătuind, îşi căutaseră alt stăpân.

E just, fără îndoială, a zice că Hristos ne-a răscumpărat, de vreme ce El ne-a plătit cu sângele Său". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia VI, cap. VIII, în PSB, vol. 6, p. 103)

„(...) Iisus a deschis porţile luminii pentru cei care fuseseră până atunci fiii întunericului şi ai nopţii şi care se hotărâseră să fie *fii ai luminii şi ai zilei* (I Tes. 5, 5). Iar Domnul a venit ca Mântuitor şi ca un doctor bun mai curând pentru noi cei plini de păcate, decât pentru cei drepţi". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a II-a, cap. LXVII, în PSB, vol. 9, p. 155)

„Nu-mi dau seama ce fel de *îndreptare* ar voi Celsus să aibă loc atunci când îşi pune întrebarea: *nu putea săvârşi oare Dumnezeu, cu puterea Sa dumnezeiască, acea operă de îndreptare fără să mai fi trimis pe cineva în mod special în lume?.* Crede cumva Celsus că Dumnezeu ar vrea ca îndreptarea omului să se facă în mod mecanic, scoţând dintr-odată răutatea din el şi sădind virtutea în locul ei? Să cerceteze altcineva dacă un asemenea mod de a îndrepta este conform şi posibil naturii omului; noi să presupunem că ar fi conform cu natura lucrurilor şi ar fi şi posibil. Atunci în ce ar mai consta libertatea voinţei noastre? În ce măsură ar fi demn de laudă acordul nostru la adevăr şi demnă de răsplată îndepărtarea noastră de la minciună?" (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a IV-a, cap. III, în PSB, vol. 9, pp. 231-232)

„Nimeni dintre cei care au făgăduit mai înainte să tămăduiască pe om n-a putut-o face aşa cum a făcut-o acest suflet (Hristos – n. a.) prin ceea ce a făcut El de bună voie,

coborând prin chinuri în inimile oamenilor pentru mântuirea neamului nostru". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a IV-a, cap. XVIII, în PSB, vol. 9, p. 243)

„E clar că Iisus a răbdat toate şi în folosul păcătoşilor, pentru a-i abate de la păcate şi a-i face oameni drepţi (Rom. 5, 19; I Tim. 1, 15; Evr. 2, 15)". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a IV-a, cap. XIX, în PSB, vol. 9, p. 244)

„(...) A pătimit pentru a elibera pe om din robia patimilor; Care, nemuritor fiind, a suferit moartea, pentru ca noi, cei muritori, să devenim nemuritori". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, discursul III, XXIII, în PSB, vol. 10, p. 210)

„Cuvântul S-a folosit de unealta aceea muritoare întrucâtva ca de o imagine adusă ca să-I străvadă dumnezeiasca măreţie, ducând o viaţă în care s-a purtat faţă de trup aşa cum se poartă orice împărat mare cu crainicul său, şi săvârşind totul pe potriva dumnezeieştilor sale posibilităţi. Dar dacă după viaţa dusă de El în mijlocul oamenilor El ar fi devenit deodată invizibil şi ar fi dispărut (luându-şi pe furiş şi crainicul – adică propria-I înfăţişare –, zorind să păcălească moartea prin fugă), distrugând şi dându-Şi pieirii abia mai apoi ceea ce era muritor, ca efect al propriei Sale voinţe, oricine L-ar fi putut lua drept o simplă nălucire iar El n-ar fi lucrat în concordanţă cu Sine-Însuşi, ca Viaţă şi Cuvânt al lui Dumnezeu şi ca dumnezeiască Putere. Lăsându-şi El Însuşi crainicul pradă nimicitoarei distrugeri, sigur că nici lupta pornită de El împotriva demonilor n-ar fi dus – prin neimplicarea morţii – la nimic, şi nici nu s-ar mai fi ştiut unde anume dăinuieşte El după această plecare. Nimeni din cei ce nu-L vor fi primit nu I-ar fi dat crezare, iar El nu S-ar fi dovedit mai puternic, în Sine-Însuşi decât moartea, n-ar fi putut elibera omeneasca seminţie supusă morţii de cătuşele propriei ei naturi, n-ar fi fost urmat de oameni pe toată faţa pământului, nu Şi-ar fi putut convinge ucenicii să nu se teamă de moarte şi n-ar fi putut pune în faţa viitorilor Săi învăţăcei nădejdea de viaţă care, după moarte, îi aşteaptă la Dumnezeu. Nu Şi-ar fi putut ţine făgăduinţele, n-ar fi putut împlini cele vestite despre El prin proorociri şi n-ar fi putut răzbate tocmai prin ultima dintre toate încercările – cea împotriva morţii". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* 15.2.3., în PSB, vol. 14, p. 236)

„Or, pronia a rânduit iarăşi – şi pe dată – tot ce mai înainte fusese răvăşit sub imperiul dezordinii şi al neînfrânării. Şi n-a făcut-o pe ascuns, fiindcă era conştientă de faptul că, dacă unii oameni au, prin mijlocirea chibzuinţei lor şi a minţii, privirea aţintită asupra ei, alţii, în schimb, ajunşi asemenea vieţuitoarelor necuvântătoare, îşi concentrează atenţia asupra acestei lumi supuse simţurilor. Aşadar, de asta a lucrat ea această binecuvântată şi miraculoasă tămăduire în văzul tuturor: anume ca nimeni – fie el mânat de râvnă sau delăsător – să nu poată avea vreo îndoială; de asta le-a dat ea răposaţilor să revină la viaţă; de asta le-a poruncit ea celor cu sănătatea şubrezită să-şi revină în puteri. Liniştirea apelor mării şi porunca ascultată de domolire a vântoasei (sau, până la urmă, înălţarea la cer) – după înfăptuirea atâtor lucrări minunate şi după chemarea oamenilor din starea de necredinţă în aceea de putere şi de credinţă – a cui lucrare ar putea ele să fie dacă nu a lui Dumnezeu şi a puterii Sale supreme?" (Constantin cel Mare, *Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea Sfinţilor* apud Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea a V-a, 11.15., în PSB, vol. 14, pp. 269-270)

„Dar, o dată ce, după călcarea ce a premers, oamenii erau stăpâniţi de stricăciunea cea după fire şi erau dezbrăcaţi de harul de a fi după chipul lui Dumnezeu, ce trebuia să se întâmple altceva? Sau, de cine era nevoie pentru readucerea acestui har, dacă nu de Cuvântul lui Dumnezeu, Care a făcut la început toate, din cele ce nu sunt? Căci era propriu Lui să aducă iarăşi pe cel stricăcios la nestricăciune[1603] şi să împlinească pentru toţi ceea ce se cuvenea în faţa Tatălui. Căci fiind Cuvântul Tatălui şi fiind mai presus de toate, era firesc că numai El avea puterea să creeze din nou toate[1604] şi să pătimească pentru toţi şi să fie pentru toţi sol vrednic pe lângă Tatăl[1605]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. I, VII, în PSB, vol. 15, p. 98)

„Căci ştiind Cuvântul că nu se putea desfiinţa altfel stricăciunea oamenilor decât prin moarte, dar nu era cu putinţă să moară Cuvântul, odată ce era însuşi Fiul cel nemuritor al Tatălui, îşi ia un trup în stare să moară, pentru ca acesta, împărtăşindu-se de Cuvântul Cel peste toate să Se facă în stare să moară pentru toţi, dar prin Cuvântul ce locuia în El să rămână nestricăcios şi drept urmare să înceteze la toţi stricăciunea, prin harul învierii[1606]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. II, IX, în PSB, vol. 15, p. 100)

„Căci dacă un împărat care zideşte o casă sau o cetate nu priveşte nepăsător războirea ei de către tâlhari prin lipsa de grijă a locuitorilor, ci apără şi izbăveşte lucrul făcut de el, necăutând la nepăsarea locuitorilor, ci la ceea ce i se cuvine lui să facă, cu atât mai vârtos Dumnezeu, Cuvântul Prea Bunului Tată, nu a trecut cu vederea neamul omenesc făcut de El, căzut în stricăciune. Ci a înlăturat, prin aducerea trupului Său, moartea ce se lipise de acesta, iar negrija lor a lecuit-o prin învăţătura Sa, îndreptând toate ale oamenilor prin puterea Sa”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. II, X, în PSB, vol. 15, pp. 101-102)

[1603] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai Cel ce a adus pe om la viaţă îl putea readuce iarăşi la viaţa adevărată, prin revenirea în dialogul nemincinos cu el. Cuvântul a adus pe om la viaţă restabilind în umanitatea asumată raţiunea responsabilă. (n. s. 27c, p. 98)

[1604] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În aceasta se deosebeşte gândirea sfântului Atanasie, de a lui Anselm: Hristos nu numai pătimeşte pentru toţi, ca să-i scape pe toţi de osânda morţii, ci îi şi creează din nou, din firea Lui omenească, scăpată de moarte prin puterea dumnezeiască şi umplută de această putere, pe care prin comuniunea cu fraţii Săi întru umanitate le-o transmite. Îi creează din nou ca fiinţe raţionale şi responsabile în faţa Tatălui. (n. s. 28, p. 98)

[1605] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: El nu numai vorbeşte din nou oamenilor, ci îi ridică şi pe ei în Sine la vorbirea responsabilă către Tatăl împreună cu El. Dar vorbirea cea mai responsabilă către Tatăl pentru oameni stă în pătimirea Lui pentru ei. (n. s. 28a, p. 98)

[1606] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul luat de Hristos, fiind trupul Cuvântului, care e purtătorul tuturor, poate muri pentru toţi, dar tot pentru acelaşi motiv poate să rămână şi nestricăcios şi să învie şi să răspândească peste toţi puterea învierii. Evanghelia ne spune că în cele trei ore de agonie a Domnului s-a întunecat tot pământul (Mt., 27, 45). Ordinea raţională în care lucea Raţiunea-Subiect a Cuvântului s-a întunecat de moartea care umbrea prin ea, ca un somn, cum spun sfinţii părinţi, conştiinţa Lui umană şi ar fi umbrit conştiinţa tuturor oamenilor dacă ar fi fost trează şi ar fi putut cunoaşte ceea ce se petrece. Ceva din moartea suportată de Raţiunea-Subiect a tuturor prin trupul asumat se întindea peste toate. Dar oamenii erau prea morţi cu sufletul ca să simtă această moarte eliberatoare de moarte. O vor simţi mai târziu actualizând-o pentru ei cei ce vor crede în El (Gal. 3, 19-20). Cuvântul puternic trezind puterea răspunderii în sufletul omenesc asumat, această putere se întindea şi asupra trupului. (n. s. 34, pp. 100-101)

„Şi prin moartea Lui s-a adus mântuire tuturor şi toată zidirea s-a izbăvit”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. V, XXXVII, în PSB, vol. 15, p. 132)

„Fiind deci Cuvântul chip al Tatălui şi nemuritor şi luând chipul robului şi răbdând pentru noi ca om în trupul Său moartea, ca să Se aducă astfel Tatălui pentru noi prin moarte[1607], de aceea se spune că a şi fost preaînălţat ca om pentru noi, ca, precum prin moartea Lui noi toţi am murit în Hristos, aşa în acelaşi Hristos noi suntem preaînălţaţi, ridicându-ne din morţi şi suindu-ne la ceruri …”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I, XLI, în PSB, vol. 15, p. 205)

„Unii au călcat porunca, alţii s-au făcut neascultători, precum s-a spus, iar făptuirea lor nu e sigură, ci se întâmplă de multe ori că ceea ce acum e bun în ea, după aceea se schimbă şi se abate, încât cel ce e acum drept după puţin timp se află nedrept. De aceea era nevoie de Cineva neschimbăcios, ca oamenii să aibă neschimbarea Cuvântului întru dreptate chip şi pildă în vederea virtuţii. Iar acest înţeles are o urmare binecuvântată pentru cei cu un cuget sănătos. Deoarece întâiul Adam s-a schimbat şi prin păcat a intrat moartea în lume, trebuia ca al doilea Adam să fie neschimbător, ca chiar dacă şarpele ar încerca iarăşi, amăgirea lui fiind slabă, iar Domnul fiind neschimbător şarpele să se arate slab în uneltirile lui faţă de toţi. Căci precum păcătuind Adam, păcatul lui a trecut la toţi oamenii, aşa Domnul făcându-Se om şi biruind şarpele, puterea Lui va trece la toţi oamenii, ca fiecare din noi să poată spune: *Nu ne sunt necunoscute gândurile lui* (II Cor. 2, 11)[1608]. Deci pe drept cuvânt Domnul cel pururea şi prin fire neschimbăcios, iubind dreptatea şi urând nedreptatea, Se unge şi Se trimite Acelaşi, ca fiind şi rămânând Acelaşi, dar luând trupul schimbăcios, să osândească păcatul în el (Rom. 8, 3), dar trupul să-l facă liber, ca să putem împlini de acum dreptatea legii în El, încât să putem zice: *Iar noi nu mai suntem în trup, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuieşte în noi* (Rom. 8, 9)[1609]”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul I, LI, în PSB, vol. 15, pp. 217-218)

[1607] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea lui Hristos nu e moartea ca despărţire de Dumnezeu, ci o moarte ca dar al vieţii omeneşti adus de El Tatălui. Şi un astfel de dar adus lui Dumnezeu devine moartea tuturor celor ce se alipesc de Hristos. (n. s. 110, p. 205)

[1608] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Primul Adam era schimbăcios, fiind numai om. De aceea schimbându-se el de la bine la rău, toţi cei proveniţi din el au moştenit starea lui de cădere. Hristos ca om este neschimbat, deoarece nu e numai om, ci şi Dumnezeu, sau pentru că umanitatea în El e purtată de ipostasul dumnezeiesc. De aceea cei ce se nasc din El prin botez, şi rămân alipiţi de El, rămân neschimbaţi în bine, pentru că stâlpul pe care se reazimă continuu nu se clatină. (...) Dacă cineva ţine mereu deschis canalul de comunicare între el şi Hristos, se întăreşte mereu din puterea ce-i vine din Hristos. (n. s. 134, p. 218)

[1609] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel neschimbăcios e Fiul. În calitatea aceasta El este totuşi trimis de Tatăl. Iar în baza trimiterii, luând trupul schimbăcios, îl face pe acesta neschimbăcios ca pe Sine însuşi. Căci osândeşte păcatul în Sine, murind din pricina păcatului intrat în firea omenească luată şi de El, dar îl şi eliberează de păcat, căci nu S-a lipit personal de păcat. A luat moartea firii pentru păcat, dar a biruit moartea pentru că nu Şi-a însuşit El însuşi păcatul; a făcut trupul Său mai tare chiar decât moartea, pe care a suportat-o totuşi de bunăvoie. Nu putea s-o învingă altfel în însuşi trupul Său, dacă nu o suporta. Trebuie să bei otrava, ca să arăţi că o poţi învinge. Dar a învins moartea pentru că Cel ce a luat-o împreună cu trupul nu era simplu om schimbăcios, ci şi Dumnezeu cel neschimbăcios. A învins schimbarea, trăind schimbarea. Nu schimbarea de la bine la rău, ci de la viaţa în trup la moartea trupului şi la învierea lui. Neschimbabilitatea lui Dumnezeu nu e deci o lipsă de viaţă, o apatie indiferentă. În El e o intensă viaţă, ca intensa iubire a tot ceea ce e bun. (n. s. 135, p. 218)

„Aşa şi noi oamenii, deoarece nu am voit să cunoaştem pe Dumnezeu prin Cuvântul Lui şi să slujim Cuvântului lui Dumnezeu, Celui ce ne e Stăpân prin fire, a binevoit Dumnezeu să arate în om domnia Lui şi să atragă pe toţi la Sine[1610]. Dar nu se cuvenea să o facă aceasta printr-un om simplu, ca nu cumva, având noi ca Domn un om, să devenim închinători ai omului (antropolatri)[1611]. De aceea Însuşi Cuvântul S-a făcut trup[1612] şi s-a chemat numele lui Iisus". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, XVI, în PSB, vol. 15, p. 248)

„*Deoarece printr-un om a venit moartea, tot printr-un om a venit învierea morţilor* (I Cor. 15, 21)[1613]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, LV, în PSB, vol. 15, pp. 291-292)

„Însuşi Cuvântul făcându-Se trup şi noi fiind contrupeşti (σύσσωμοι) cu El, ne mântuim prin trupul Lui[1614]. Căci în trupul Lui ni Se face Domnul Conducător spre Împărăţia cerurilor şi spre Tatăl Său[1615], zicând: *Eu sunt calea şi uşa şi prin Mine trebuie să intre toţi* (In. 30, 10, 7; 14, 6). De aceea Se numeşte şi *Întâiul născut din morţi*, nu pentru că a murit întâiul dintre noi, căci muriserăm noi înşine mai înainte. Ci pentru că, primind moartea pentru noi şi desfiinţând-o pe aceasta a înviat cel dintâi, ca om, înviind trupul Său pentru noi. De aceea înviind Acela, pe urmă vom fi sculaţi şi noi de El şi pentru El". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, LXI, în PSB, vol. 15, pp. 299-300)

[1610] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Omul s-a lăsat ispitit să înţeleagă prin înţelepciunea sa, Înţelepciunea lui Dumnezeu. Prin aceasta s-a închis în păcatul mândriei, în stricăciune şi în moarte. De aceea Dumnezeu a făcut Înţelepciunea Sa ipostas al firii omeneşti, ca să ni se impună ca distinctă de a noastră. Deci tot Dumnezeu (sau Cuvântul lui Dumnezeu) este Cel ce ne mântuieşte, dar lucrând prin om, descoperindu-i-Se şi strălucindu-i ca adevărata Înţelepciune. Nu ne poate mântui un om simplu, sau un rob al mândriei, uzând de puterile naturale prin care rămâne rob. De aceea nu ni se poate face un om simplu, nici Domn adevărat, ci un domn fals care sporeşte robia în care ne aflăm cu robia în care se află el şi prin care ni se face tiran. Lucrând în omul slab, dar capabil să încapă pe Dumnezeu în el, a mântuit Dumnezeu pe oameni. Pentru că în omul care se umflă pe sine prin mândrie nu încape Dumnezeu. (n. s. 45, p. 248)

[1611] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Şi să ne închidem iarăşi în graniţele umanului. (n. s. 46, p. 248)

[1612] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Minunea omului se arată în faptul că Însuşi Fiul lui Dumnezeu Se poate îmbrăca în el şi Se poate manifesta prin el. Dar micimea omului, pe de altă parte, se arată în aceea că nu ne putem mântui închizându-ne în omenesc. (n. s. 47, p. 248)

[1613] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Din interiorul omului trebuie să se învingă moartea, pentru că din acel interior, din voia lui, a pornit slăbiciunea care l-a dus la moarte. Acolo trebuie să se instaleze şi puterea care să o învingă. (n. s. 134, p. 292)

[1614] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Contrupeşti* nu înseamnă că avem toţi un singur trup, dar nici că avem doar trupuri asemănătoare, însă total despărţite. Căci este o comunicare între noi prin trupuri. Aceasta înseamnă că avem trupuri de aceeaşi fire între noi şi cu Hristos ca om. Aceasta nu înseamnă că Hristos ne scoate şi pe noi fără contribuţia voinţei noastre din păcate, căci în aceasta are un rol şi voinţa noastră personală. Dar totuşi legătura tainică dintre trupul lui Hristos şi ale noastre va face ca să învie chiar şi trupurile celor păcătoşi. Dumnezeu menţine, datorită întrupării şi învierii Sale, firea noastră omenească pentru veci. (n. s. 159, pp. 299-300)

[1615] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În trupul Lui ne este Fiul lui Dumnezeu Conducător spre Împărăţia cerurilor. Căci dacă n-ar avea un trup puternic în sfinţenia Lui, cum ne-ar da nouă putere să sfinţim trupul nostru? În trupul Lui ne conduce la Tatăl, căci dacă n-ar fi ajuns ca om la Tatăl, cum am putea fi duşi de El ca oameni la Tatăl? Numai dacă Domnul e Împărat peste tot ce supune şi slăbeşte trupul în mod pătimaş, ne face şi pe noi în stare să devenim împreună împăraţi cu El, chiar în trupul nostru. (n. s. 160, p. 300)

„De fapt harul adus nouă de Mântuitorul s-a arătat de curând, cum a spus Apostolul (Tit 2, 11), şi ni s-a împărtăşit după venirea Lui. Dar El a fost pregătit mai înainte de a fi fost făcuţi noi, mai bine zis chiar înainte de întemeierea lumii. Şi cauza este bună şi minunată. Căci nu trebuia ca Dumnezeu să hotărască despre noi mai pe urmă, ca să nu apară ca necunoscând înainte cele privitoare la noi. Creându-ne deci Dumnezeul tuturor prin Cuvântul propriu şi ştiind cele ale noastre, mai presus de noi, şi cunoscând de mai înainte că, făcuţi buni, pe urmă vom călca porunca şi vom fi scoşi din rai pentru neascultare, fiind bun şi de oameni iubitor, ne-a pregătit de mai înainte în Cuvântul Său, prin Care ne-a şi creat, iconomia mântuirii noastre. Aceasta ca, chiar dacă, amăgiţi de şarpe, vom cădea, să nu rămânem definitiv morţi, ci având în Cuvântul răscumpărarea şi mântuirea mai înainte pregătite nouă, înviind iarăşi, să rămânem nemuritori, când El Se va zidi (crea) pentru noi început al căilor şi Întâiul născut al creaţiei, făcându-Se Întâiul născut al fraţilor şi înviind ca Cel dintâi din morţi. Aceasta o învaţă fericitul apostol Pavel, care, explicând cuvintele din Proverbe: *înainte de veac* şi *înainte de a se face pământul*, spune către Timotei: *Pătimeşte pentru Evanghelie după puterea lui Dumnezeu care ne-a mântuit pe noi şi ne-a chemat cu chemare sfântă, nu după faptele noastre, ci după a Sa hotărâre şi după harul ce ni s-a dat în Hristos Iisus mai înainte de timpuri veşnice, dar s-a arătat acum prin arătarea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care a surpat moartea şi ne-a luminat viaţa* (II Tim. 2, 8-10)”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, LXXV, în PSB, vol. 15, pp. 315-316)

„Deci, în mod cuvenit, venind Cuvântul în trupul nostru şi zidindu-Se (creându-Se) în El început al căilor în lucrurile Lui, se pune ca o astfel de temelie. Căci aşa a fost voia Tatălui întru El, precum s-a zis, înainte de veac şi înainte de a se face pământul şi înainte de a se înfige munţii şi înainte de a ţâşni izvoarele. Aceasta, pentru ca, şi când pământul şi munţii şi formele ce se arată vor trece, la sfârşitul veacului de faţă, să nu ne învechim şi noi, ci să putem vieţui şi după acestea, având în Cuvântul Însuşi pregătită nouă, înainte de acestea, prin hotărâre, viaţa şi binecuvântarea duhovnicească[1616]. Aşa vom putea să avem nu o viaţă trecătoare, ci să rămânem după acestea vieţuitori în Hristos, pentru că şi înainte de acestea viaţa noastră a fost întemeiată şi pregătită în Hristos Iisus”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, LXXVI, în PSB, vol. 15, p. 317)

„Căci nu se putea întemeia viaţa noastră în altul decât în Domnul, existent dinainte de veacuri, prin Care s-au făcut şi veacurile, ca, fiind în El, să putem şi noi moşteni viaţa veşnică. Căci Dumnezeu e bun. Iar fiind pururea bun, a voit aceasta, cunoscând că firea

[1616] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă ni s-a pregătit viaţa în Fiul înainte de veacul existenţei lumii acesteia, vom putea să şi durăm uniţi cu El, Cel netrecător, şi după trecerea modului de existenţă al lumii veacului acestuia. Cei rânduiţi să dureze în veacurile viitoare au trebuit să fie rânduiţi la aceasta într-un veac anterior celui prezent. Aceasta nu se opune învierii cu trupurile, pe care sfântul Atanasie o afirmă cu putere, dar e o taină în ce legătură vor fi trupurile noastre, copleşite de Duhul, cu ceea ce rămâne din formele trecătoare ale lumii de acum. Poate toate vor fi copleşite de Duhul şi viaţa lor nemonotonă va fi întreţinută de Duhul Sfânt în comunicare cu duhul din oameni, şi nu de procesele schimbătoare. Vom duce cu noi, pe de altă parte, tot ce am câştigat ca înţelegere a raţiunilor divine din viaţa solidară cu formele lumii. Pentru sfântul Atanasie nu se pune întrebarea dacă Fiul lui Dumnezeu S-ar fi întrupat în caz că omenirea n-ar fi căzut. Căci aceasta ar însemna să negăm lui Dumnezeu preştiinţa că vom cădea, deci că Fiul lui Dumnezeu Se va întrupa pentru că vom cădea în păcat. (n. s. 201, p. 317)

noastră slabă are nevoie de ajutorul şi mântuirea de la El[1617]. Şi precum un arhitect înţelept, hotărând să clădească o casă, voieşte totodată ca, dacă aceasta s-ar strica după facerea ei, să o înnoiască iarăşi, iar voind aceasta îl şi pregăteşte de mai înainte pe lucrător şi-i dă cele trebuitoare spre înnoire, şi aşa, pregătirea de mai înainte a înnoirii se face înaintea zidirii casei, la fel se pune în Hristos temelia mântuirii şi înnoirii noastre înainte de a fi noi, ca să putem să fim şi rezidiţi în El. Sfatul şi hotărârea s-au pregătit înainte de veac. Dar lucrul s-a făcut când a cerut trebuinţa şi a venit Mântuitorul. De aceea Domnul va fi înainte de noi toţi în ceruri, luându-ne şi pe noi în viaţa veşnică[1618]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, LXXVII, în PSB, vol. 15, p. 318)

„(...) Născându-se trupul Lui din Născătoarea de Dumnezeu Maria, se spune că S-a născut El, Care dăruieşte altora facerea spre a fi, ca să mute la Sine facerea şi să nu mai mergem în pământ ca fiind numai pământ, ci, uniţi cu Cuvântul cel din cer, să fim ridicaţi prin El la ceruri. Deci aşa a mutat şi celelalte afecte ale trupului nu fără rost la Sine, ca de acum, nu ca oameni (de la noi înşine), ci ca proprii ai Cuvântului, să ne împărtăşim de viaţa veşnică. Căci nu mai murim în Adam, potrivit facerii de mai înainte, ci mutându-se facerea noastră şi toată slăbiciunea la Cuvântul, ne vom scula din pământ, dezlegându-se blestemul de pe urma păcatului, pentru Cel ce S-a făcut pentru noi blestem. Şi aceasta s-a făcut în modul cel mai cuvenit. Căci precum, fiind din pământ, toţi murim în Adam, aşa renăscând de sus, din apă şi din Duh, în Hristos toţi suntem făcuţi vii, ca unii al căror trup nu mai e pământesc, ci cuvântător (raţional) pentru Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce pentru noi S-a făcut trup[1619]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XXXIII, în PSB, vol. 15, pp. 362-363)

„(...) *Deci Hristos pătimind pentru noi cu trupul* (I Pt. 4, 1). Aşadar când se spune că a flămânzit, a însetat, a obosit, că n-a ştiut, că a dormit, că a plâns şi S-a rugat şi a fugit şi S-a născut şi a cerut să fie ferit de patimi şi simplu toate ale trupului, să se înţeleagă fiecare, potrivit cu ceea ce am spus înainte, că Hristos a flămânzit, a însetat pentru noi cu trupul; că a spus că nu ştie şi a fost pălmuit şi a obosit pentru noi cu trupul; S-a înălţat, S-a născut, a crescut cu trupul; I-a fost frică şi S-a ascuns cu trupul; a spus: *De e cu putinţă să treacă de la Mine acest pahar* (Mt. 26, 39), a fost lovit şi a primit bătăi pentru noi cu trupul; şi toate cele de felul acesta le-a răbdat pentru noi cu trupul. De aceea nici Apostolul

[1617] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Este de remarcat această întemeiere nu numai a creării omului şi lumii, ci şi a veşniciei lor, pe bunătatea lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu le-a creat din bunătate, bunătatea aceasta divină, veşnică, nu poate să le lase să piară după o vreme. Bunătatea aceasta Îl îndeamnă să le conserve veşnic, cu atât mai mult cu cât vede că, prin ea însăşi, creaţia e slabă, ca una ce e adusă la existenţă din nimic. Ţi-e mai milă de cineva când e lângă tine şi-i vezi slăbiciunea decât când nu-l vezi existând. (n. s. 202, p. 318)

[1618] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A fost înainte de existenţa noastră în acest veac, ca temelie pentru noi. După ce am fost creaţi şi am căzut şi El a realizat întruparea cugetată dinainte de acest veac, va fi în starea aceasta de om înnoit în veci, urmând să ne ridice şi pe noi la ea în unire cu El. (n. s. 203, p. 318)

[1619] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Hristos am scăpat de forţa afectelor şi de moartea definitivă, asemenea Lui, pentru că unindu-ne cu El prin credinţă, El a devenit în sens cuprinzător Subiectul nostru, dându-ne o altă naştere decât cea din păcat, asemenea celei a Lui, şi imprimându-ne prin puterea purtării crucii, dată de El, rezistenţa la afecte. Astfel trupul nostru nu mai este din pământul despărţit de Dumnezeu (prin căderea în păcat), ci este imprimat mai puternic de raţiune. El devine mai cuvântător (mai raţional) decât este prin sufletul raţional cu care este unit, prin care se actualizează raţionalitatea lui, sau cuvântul lui responsabil. Căci Raţiunea supremă îl întăreşte în raţionalitatea ce se opune dereglărilor pătimaşe şi îl face să fie instrumentul cuvântului ca răspuns cu mult mai conştient la Cuvântul lui Dumnezeu. (n. s. 96, pp. 363-364)

n-a zis: *Hristos a pătimit cu dumnezeirea, ci a pătimit pentru noi cu trupul*, ca să se ştie că patimile nu sunt proprii Cuvântului după fire, ci proprii prin fire trupului". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XXXIV, în PSB, vol. 15, p. 364)

„Cuvântul Se afla într-un astfel de trup pătimitor şi nici nu împiedica pe uneltitori, nici nu se răzbuna împotriva celor ce-L ucideau, deşi putea, Cel ce a împiedicat pe alţii să moară, sau murind i-a înviat din morţi[1620]. Dar a îngăduit trupului Său să pătimească. Căci pentru aceasta a şi venit, cum am spus înainte, ca să pătimească cu trupul şi drept urmare să se facă trupul nepătimitor şi nemuritor[1621], şi pentru ca, precum am spus de multe ori, întrucât batjocurile şi toate cele ce ni se întâmplă, ajungând la El, să nu se mai atingă acestea de oameni, ci să fie desfiinţate cu totul de către El şi ca urmare ei să rămână în veac nestricăcioşi, ca temple ale Cuvântului[1622]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, LVIII, în PSB, vol. 15, p. 389)

„Şi Cuvântul fiind de nepipăit în firea Lui, totuşi a zis: *Spatele Meu L-am dat spre biciuiri şi obrajii Mei spre loviri. Şi faţa Mea n-am întors-o de la ruşinea scuipărilor* (Is. 1, 6). Căci cele ce le pătimea trupul omenesc al Cuvântului, acelea, fiind Cuvântul împreună cu el, le referea la Sine Însuşi, ca să putem participa la dumnezeirea Cuvântului[1623]. Şi era un lucru minunat (un paradox: o unire a contrariilor), că Acelaşi era şi Cel ce pătimea şi Cel ce nu pătimea. Pătimea, pentru că pătimea trupul Lui, şi era în el care pătimea Cel ce nu pătimea, deoarece, Cuvântul, fiind prin fire Dumnezeu, e

[1620] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deci Cuvântul a îngăduit trupului Său să pătimească real, reţinând puterea Sa dumnezeiască de a opri pătimirea din trup, sau de a o face mai puţin simţită. Dar în răbdarea cu care trupul Lui suporta pătimirea, se manifesta totuşi în alt mod puterea dumnezeiască. Puterea dumnezeiască întărea umanul ca să învingă real neputinţele sale şi moartea, nu ca să le ocolească. Făcea din puterea Sa dumnezeiască un mijloc de a întări omenescul rămânând omenesc, nu de a scăpa de omenesc. Hristos înălţându-l în Dumnezeu, confirmă valoarea omenescului, nu o anulează. Omenescul rămâne astfel etern, dar ridicat în sânul dumnezeirii. Arienii nu ţineau seama de experienţa celor proprii oamenilor, pe care le-a luat în mod real Fiul lui Dumnezeu şi pe care numai suportându-le în mod real le-a putut ridica din starea lor de slăbiciune, întărind omenescul, din izvorul nesfârşit al vieţii dumnezeieşti. (n. s. 147, p. 389)

[1621] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pătimind se face trupul nepătimitor şi nemuritor, nu ocolind pătimirea şi moartea. Căci prin pătimirea răbdătoare creşte puterea omenească şi la această tărie îşi aduce contribuţia şi tăria dumnezeiască. Hristos spunând pe cruce: *Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?*, a înţeles prin părăsire şi această îngăduire dată omenescului de a-şi trăi suferinţa, pentru ca, suportând-o prin răbdare ca pe una trăită real, să o învingă. Căci o suferinţă, odată răbdată, face şi ea omenescul trecut prin ea mai omenesc. Bloy a spus: *Souffrir passe, avoir souffert ne passe jamais*. Şi acest omenesc sensibilizat îl vrea Dumnezeu, ca transparent pentru El. (n. s. 148, p. 389)

[1622] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate cele ce ating pe oameni, întrucât ţin de trup, au ajuns prin trupul Lui până la El ca ipostas dumnezeiesc al trupului şi de aceea le-a stins puterea (ca slăbiciuni), ca să nu mai aibă putere nici asupra lor, întrucât umanitatea lor atinsă de ele a fost întărită de Cel ce, Dumnezeu fiind, S-a făcut ipostasul firii omeneşti îndeobşte. Se afirmă aci o tainică legătură între firea omenească asumată de Cuvântul, şi Purtătorul ei şi, deci, şi între firea omenească îndeobşte, şi a tuturor purtătorilor ei şi între Hristos, Purtătorul ei dumnezeiesc. Când o batjocură sau o greutate atinge firea noastră, ea merge până la Hristos şi în El ele îşi pierd puterea. Sau El ne dă, din răbdarea Lui, şi nouă puterea să le răbdăm şi prin aceasta să le biruim. (n. s. 149, pp. 389-390)

[1623] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai pentru că Şi-a făcut cele ale noastre proprii, ele s-au împărtăşit de curăţia şi puterea Lui dumnezeiască şi acestea au putut trece şi la noi. Căci făcându-Se Unul dintre noi, sau de o fire cu noi, El S-a făcut oarecum centrul ipostatic înnoitor al nostru, al tuturor, dacă Îi deschidem lăuntric poarta spre noi. (n. s. 4, p. 173)

nepătimitor[1624]. Şi Însuşi Cel netrupesc era în trupul ce pătimea. Iar trupul avea în sine pe Cuvântul nepătimitor, desfiinţând (αφανίζοντα) neputinţele trupului[1625]. Şi a împlinit-o aceasta şi S-a făcut aşa, ca primind El însuşi ale noastre şi aducându-Se jertfă, să le desfiinţeze[1626], şi de aci înainte, noi îmbrăcându-ne în ale Sale, să facă pe Apostolul să zică: *Se cade ca acest stricăcios să se îmbrace în nestricăciune şi muritorul acesta să se îmbrace întru nemurire* (I Cor. 15, 53)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Epictet, episcopul Corintului,* VI, în PSB, vol. 16, pp. 172-173)

„Căci fiind Dumnezeu şi Domnul slavei, era totuşi în trupul pironit fără slavă şi fără cinste. Iar trupul pătimea pironit pe lemn şi din coasta Lui curgea sânge şi apă. Iar trupul fiind templu al Cuvântului, era plin de dumnezeire. De aceea soarele, văzând pe Creatorul său răbdând în trupul batjocorit, şi-a reţinut razele şi a întunecat pământul. Iar trupul însuşi, având o fire muritoare, a înviat mai presus de firea lui, pentru Cuvântul ce era în el. Şi a pierdut stricăciunea cea după fire. Căci, îmbrăcându-l Cuvântul mai presus de om, s-a făcut nestricăcios". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Epictet, episcopul Corintului,* X, în PSB, vol. 16, p. 177)

„Căci în trupul în care, aflându-Se, a spălat picioarele, în acela ne-a ridicat păcatele pe lemn (I Pt. 2, 24)[1627], în acela a fost mărturisit ca Stăpân al creaţiunii de soarele care şi-a retras razele şi de pământul care se cutremura şi de pietrele ce se despicau şi de mulţimile care-L recunoşteau pe Cel răstignit că e cu adevărat Fiul lui Dumnezeu[1628]. Căci trupul nu

[1624] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deci dintr-un anumit punct de vedere chiar Cuvântul nepătimitor pătimea. (n. s. 5, p. 173)

[1625] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: O împăcare a pătimirii şi nepătimirii aceluiaşi subiect divin ce purta trupul cu suferinţele lui, rămânând totuşi nepătimitor ar putea consta în faptul că El copleşea suferinţele, suportându-le cu tăria răbdării, nu evitându-le. Trebuia să fie în ele ca să se poată dovedi mai tare ca ele. Cine fuge de lup şi nu-l biruie şi luptă cu el, n-a scăpat pe oameni de el şi nu se dovedeşte mai tare ca el. (n. s. 6, p. 173)

[1626] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Suferindu-le până la moarte, S-a adus jertfă. Dar prin aceasta le-a copleşit, le-a biruit şi le-a desfiinţat. Chiar în a suferi până la capăt e o putere, care e mai tare ca suferinţa şi îi ia acesteia puterea pentru viitor. Avem iarăşi aci un paradox: dacă S-ar fi oprit în suportarea lor cu un moment înainte de moarte, nu le-ar fi suportat până la capăt, deci nu le-ar fi biruit. Dar suportând moartea, a biruit-o. Dacă n-ar fi suportat-o, ar fi fost El biruit de moarte. Aşa ar fi fost dacă n-ar fi fost şi Dumnezeu care nu Şi-a sfârşit plinătatea vieţii ca subiect purtător de suferinţe omeneşti la capătul suportării lor. E de remarcat aspectul jertfei ca suportare a pătimirilor omeneşti pentru a le birui, sau aspectul ei ontologic, de desăvârşire prin aceasta a existenţei omeneşti. Desigur moartea Lui e jertfă şi pentru că o suportă ca om ascultând de Dumnezeu până la capăt, nelăsându-se abătut de frica pătimirii, prin ceea ce a realizat calitatea Lui de om fidel împlinitor al rânduirii dumnezeieşti, care vrea ca omul să se realizeze, nelăsându-se oprit de slăbiciune în actualizarea puterilor şi valorilor ascunse în firea umană. (n. s. 7, p. 173)

[1627] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În slăbiciunea Sa Şi-a arătat Fiul lui Dumnezeu puterea Sa care ne-a eliberat de păcate. Numai că Eu-ul, care era pe de o parte Eu uman, solidar cu noi, pe de alta Eu-ul divin, care ne cuprindea pe toţi, a putut lua toate păcatele noastre şi a biruit moartea prin puterea răbdării omeneşti, hrănită de puterea dumnezeiască, pentru că a rămas personal străin de păcat şi a trecut dincolo de pedeapsa care venea de pe urma păcatului. Dacă nu era şi om şi Dumnezeu, nu putea face aceasta. Omul nu se putea ridica la această tărie decât prin coborârea lui Dumnezeu în slăbiciunea omului. Nu se putea ridica la slava aceasta decât prin acceptarea smereniei ascultătoare de Dumnezeu, din puterea smeririi Fiului lui Dumnezeu. Taina cea mai măreaţă a existenţei stă în smerenie, a cărei putere vine de la Dumnezeu. Această taină e indisolubil unită cu paradoxul. (n. s. 2, p. 188)

[1628] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin coborârea Sa la slăbiciunea omenească, Cuvântul lui Dumnezeu Şi-a frânat atât de mult puterea Lui, încât soarele a fost lipsit de puterea dătătoare de lumină, şi pământul, de puterea mişcării lui obişnuite. În efectele nemanifestării puterii Lui, a arătat că prin puterea Lui se ţin toate. Toate

era al unui om oarecare, ci al lui Dumnezeu, aflându-Se în el şi când a fost răstignit şi când (S-a) sculat din morţi. De aceea nu e bună îndrăzneala lor, care spune: Cuvântul lui Dumnezeu a venit la un oarecare om sfânt. Căci aceasta s-a întâmplat cu fiecare dintre prooroci şi dintre alţi sfinţi. Aceasta ar lăsa părerea că se naşte în fiecare, ca să şi moară iarăşi în fiecare[1629]. Dar nu este aşa. Să nu fie! Ci o singură dată, la sfârşitul veacurilor, Cuvântul S-a făcut trup spre desfiinţarea păcatului şi S-a născut din Maria Fecioara ca om asemenea nouă, cum a zis şi către iudei: *Pentru ce căutaţi să Mă ucideţi pe Mine, Omul Care v-am grăit adevărul?* Şi nu ne îndumnezeim, împărtăşindu-ne de trupul vreunui om oarecare, ci primind însuşi trupul Cuvântului". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Maxim Filosoful,* II, în PSB, vol. 16, p. 188)

„Căci nu s-a dat un om oarecare pe sine pentru noi. Fiindcă tot omul este supus morţii[1630]. Căci cuvântul: *Pământ eşti şi în pământ vei merge* (Fac. 3, 19) s-a spus prin Adam tuturor. Deci nici vreuna din creaturi. Fiindcă toată zidirea creată este supusă stricăciunii. Ci Însuşi Cuvântul Şi-a dat propriul trup pentru noi, ca să nu fie credinţa şi nădejdea noastră într-un om, ci ca să avem credinţa în Dumnezeu Însuşi. Căci chiar făcându-Se El om, vedem slava Lui, slavă ca a Unuia Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr (In. 1, 14)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Maxim Filosoful,* III, în PSB, vol. 16, p. 189)

„Căci cele ce le răbda prin trup, acelea le împodobea cu mărire, ca Dumnezeu. Flămânzea cu trupul, dar sătura dumnezeieşte pe cei ce flămânzeau[1631]. Şi de se sminteşte cineva pentru cele trupeşti, să creadă în cele ce le lucrează dumnezeieşte". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Maxim Filosoful,* IV, în PSB, vol. 16, p. 189)

„Necredinciosul, înţelegându-le acestea să înveţe că, fiind prunc în iesle, îi avea supuşi pe magi care-I aduceau închinare. Şi coborând ca prunc în Egipt, a oprit închinarea la idolii făcuţi de mâini. Şi răstignit cu trupul, a sculat pe morţii putreziţi de multă vreme.

---

mor, lăsând pe omul din Sine să moară. Dar tot El învinge această stare de supremă slăbiciune în care e lăsată firea. Iar prin această slăbiciune a pus capăt şi păcatului, în care se manifestă mândria creaţiei, închipuirea creaţiei că e ceva prin sine. (n. s. 3, p. 188)

[1629] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În acest caz Dumnezeu n-ar fi atotputernic, căci n-ar putea să mântuiască pe toţi oamenii printr-o singură şi adevărată întrupare. Ar fi un Dumnezeu care moare mereu cu fiecare om, fără să poată mântui pe toţi printr-o singură moarte. Ar fi tot o formă de panteism sau o natură lipsită de desăvârşire. (n. s. 4, p. 188)

[1630] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Niciun om nu se dă propriu-zis morţii pentru altul; şi cu atât mai puţin pentru toţi. Fiindcă fiecare moare ca unul ce e supus legii morţii. Numai moartea lui Hristos ca desăvârşit benevolă e semnul iubirii desăvârşite şi poate învinge moartea, pentru că nu moare învins cu necesitate de ea. Aci ni se arată că există undeva o adevărată libertate, care se dă şi firii noastre. Dar numai prin trupul lui Hristos, dus până al răstignire, se manifestă puterea lui Dumnezeu biruitoare de păcat şi de moarte. Cu atât mai mult prin trupul Lui înviat. Căci era trupul ipostasului dumnezeiesc al Cuvântului. Mântuirea se obţine ontologic, ca întărire a firii noastre prin ridicarea mai presus de fire, prin puterea lui Dumnezeu lucrătoare în trupul asumat de El, nu juridic datorită valorii pe care o are acest trup, ca trup al lui Dumnezeu-Cuvântul. (n. s. 5, p. 189)

[1631] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se mărea prin ele, pentru că ele erau semne ale răbdării ca putere. În stăpânirea de sine e mai multă putere decât în stăpânirea asupra altora. Dar puterea aceasta o arăta mai ales pentru că, în timp ce răbda în Sine, revărsa prin aceasta putere spre alţii, arătând că ar fi putut evita să rabde acele stricăciuni. Răbda foamea ca să biruiască tirania ei, dar sătura cu şapte pâini mii de oameni. Prin trupul ţinut în frâu şi subţiat astfel se revărsa îmbelşugat puterea Duhului. (n. s. 6, p. 189)

Şi aşa S-a arătat tuturor că nu pentru Sine, ci pentru noi a răbdat toate, ca noi, îmbrăcând prin Patimile Lui nepătimirea şi nestricăciunea, să dobândim viaţa veşnică[1632]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Către Maxim Filosoful,* III-V, în PSB, vol. 16, pp. 189-190)

„Acesta ne-a răscumpărat, nu fiindu-I Lui fraţi, ci duşmani prin păcatele noastre, nici El fiind un simplu om, ci Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul XLVIII, IV, în PSB, vol. 17, p. 314)

„(...) Prin moarte, biruită moartea; prin blestem, blestemul nimicit; iar prin armele prin care diavolul biruia, prin acelea i s-a surpat tirania lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia II, I, în PSB, vol. 23, p. 28)

„Ca să se facă cunoscută prin Biserică, Începătoriilor şi Stăpâniilor în cele cereşti, înţelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu, după hotărârea dinainte de veci, pe care a împlinit-o în Hristos Iisus Domnul nostru, întru Care avem îndrăznirea şi apropierea întru nădejde prin credinţa în El (Efes. 1, 10-12). Şi de fapt prin Biserică se face cunoscută Puterilor mai presus de lume înţelepciunea felurită a lui Dumnezeu care prin cele protivnice a săvârşit minunat lucrurile cele mari şi minunate. Căci s-a făcut prin moarte viaţă; prin păcat, dreptate; prin blestem, binecuvântare; prin necinstire, slavă; prin neputinţă, putere. Pentru că în timpurile dinainte de aceasta Puterile mai presus de lume au cunoscut numai înţelepciunea simplă şi uniformă a lui Dumnezeu, care lucra minunile potrivit cu firea. Şi nu era în cele văzute nimic felurit, prin faptul că prin firea dumnezeiască având putere a crea liber toată zidirea, aducând numai prin mişcarea voii firea lucrurilor la existenţă, a făcut bune foarte toate cele ce au ţâşnit din izvorul binelui[1633]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* omilia a VIII-a, în PSB, vol. 29, pp. 226-227)

[1632] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă ar fi pătimit pentru Sine, n-ar fi fost nimeni mai presus de necesitatea pătimirii, a suportării pasive, involuntare, a coruperii şi a morţii. Şi n-ar fi dovedit nimeni o iubire desăvârşită prin răbdarea morţii exclusiv pentru alţii. Totul s-ar fi arătat supus procesului de apariţie şi dispariţie a noi indivizi umani relativi. Totul s-ar fi arătat supus unei legi oarbe, fără nici o explicaţie şi fără niciun rost. Fiul lui Dumnezeu a îmbrăcat trupul nostru ca să rabde prin el pătimirea şi moartea noastră din iubire desăvârşită, în scopul de a le birui. Sfântul Atanasie expune nu numai învăţătura despre dumnezeirea Fiului, ci şi pe cea despre mântuirea noastră prin El. Din dumnezeirea Lui întrupată decurge mântuirea noastră. Numai Dumnezeu putea să biruiască starea de neputinţă în care a căzut firea omenească. Numai El a putut scoate lumea din non-sensul relativităţii în care se află. (n. s. 7, p. 190)

[1633] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Până nu S-a întrupat, nu S-a răstignit şi n-a înviat Cuvântul lui Dumnezeu, nu se cunoştea înţelepciunea felurită, sau împletită din feţe potrivnice, ci numai cea care lucra simplu şi potrivit firii, în creaţiune. Dar în iconomia lui Hristos s-a arătat înţelepciunea Lui, unind în vederea mântuirii noastre chipuri potrivnice de lucrare. În întrupare apare unit trupul care se naşte din alt trup, ca la ceilalţi oameni, dar fără sămânţă bărbătească, adică apare unită o lucrare a firii noastre, cu una mai presus de fire. Prin moartea pe cruce pricinuieşte trupului Său şi prin aceasta şi trupurilor noastre viaţa veşnică. Prin moarte e biruită moartea, căci se pune capăt trupului muritor, ivindu-se din puterea lui Dumnezeu, purtătoare a trupului Său, când acest trup ajunge la ultima neputinţă a lui, viaţa nemuritoare din izvorul dumnezeiesc în care se reazimă. Luând păcatul asupra Sa, ne-a adus dreptatea, căci răbdând întru curăţie deplină urmările păcatului, le-a depăşit şi le-a topit. Răbdând fără păcat, fără căderea cu duhul în slăbiciune, durerea de pe urma păcatului, până la capăt, adică până la sleirea trupului în moarte, a întărit duhul care se întărea în suportarea acestei dureri, în aşa măsură încât acesta, întărit de Duhul dumnezeiesc, a putut ridica la o nouă viaţă, la viaţa nestricăcioasă a învierii, trupul, făcând să fie copleşit de spirit, deci nemuritor. Această putere ne-a dat-o şi nouă, care comunicăm cu El prin credinţă. Aceasta e taina morţii, ca mijloc şi ca înviere. Dimpotrivă, în plăcerile trupului, în înaintarea în ele, care fac trupul să prospere pentru

„Dar acest chip variat al înţelepciunii, constând din împletirea celor protivnice, l-au cunoscut acum limpede (puterile mai presus de lume – n. a.) prin Biserică: cum Se face Cuvântul trup, cum se amestecă viaţa cu moartea, cum rana Lui vindecă rana noastră, cum prin neputinţa Crucii surpă puterea vrăjmaşului, cum Nevăzutul Se arată în trup, cum răscumpără pe cei robiţi, Acelaşi fiind şi Răscumpărătorul şi preţul răscumpărării[1634] - căci S-a dat pe Sine preţ morţii pentru noi – cum este şi în moarte, dar nici din viaţă nu iese, cum Se amestecă şi în robie, dar rămâne în cinstea aceasta împărătească". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia VIII, în PSB, vol. 29, p. 227)

„După ce noi de bunăvoie ne-am vândut libertatea, trebuia ca şi Cel care din bunătatea Lui cea mare ne-a scos din robie iarăşi la libertate, să găsească pentru aceasta tot un procedeu legal, în niciun caz silnic. Şi acest procedeu constă tocmai în a lăsa posesorului să fixeze el preţul de răscumpărare pe care dorea să-l primească de la cel ce dorea să-l aibă.

Să vedem acum asupra cărui preţ s-a învoit stăpânul? După felul cum a decurs până acum înlănţuirea ideilor, ne putem închipui cam care a fost această dorinţă dacă evidenţele de până acum pot servi drept mărturii pentru ceea ce căutăm. În schimbul cărui lucru l-a putut da din mâini pe om cel care, după cum am spus la începutul acestei cărţi, a închis ochii faţă de bine (din invidie pentru fericirea omului) şi a zămislit în inima sa întunericul păcatului, îmbolnăvindu-se de pofta de mărire, început şi mamă a tuturor răutăţilor, zic, în schimbul cărui alt lucru ar fi putut da pe om, decât poate în schimbul a ceea ce era mai preţios şi mai înalt, pentru ca şi prin acest schimb, ceea ce are mai mare pe ceva mai mic, să-şi sature încă o dată patima mândriei sale? Atunci însă s-a întâmplat ceva, ce nu mai cunoscuse până atunci istoria întregii omeniri: zămislire fără împreunare bărbătească, naştere fără dureri, alăptare printr-o fecioară, glasuri care mărturiseau în mod nevăzut, de undeva din văzduh, despre mărirea Lui supranaturală, vindecare fără oboseală şi fără

---

un timp cu preţul slăbirii spiritului, se ajunge la moartea fără scăpare. Minuni erau şi lucrurile ce se săvârşeau prin legile firii, căci aceste legi şi firea condusă de ele nu erau de la ele, ci erau rânduite de Dumnezeu. Dar minunile ce se săvârşesc de Hristos prin îmbinarea firii cu ceea ce e mai presus de fire sunt mai izbitoare, pentru că pun mai mult în evidenţă faptul că peste legile firii există şi o altă putere, care nu le desfiinţează, ci produce prin ele efecte superioare, unindu-se cu ele. Această îmbinare a legilor firii, văzute cu lucrarea prin ele a unei puteri mai presus de ele, nu se putea produce decât în planul zidirii văzute, nu şi în lumea pur nevăzută a îngerilor; sau acolo se produce o îmbinare a puterii create cu cea necreată, fără ca puterea creată să fie supusă unor legi stricte ca lumea materială. De aceea, numai de la lumea văzută, în care are loc această îmbinare a puterilor materiale cu cele duhovniceşti, adică de la Biserică, puteau afla cetele îngereşti această înţelepciune care îmbină puteri atât de deosebite, care se arată în unirea celor materiale cu cele mai presus de firea lor, ba la aparenţă chiar potrivnice lor. Prin aceasta *sora* înţelegerilor, care are faţă de ei şi avantajul că e Mireasa Mirelui, fiind mai unită cu El decât ei (Maica Domnului), *pune inima* în îngeri, îi umple de o nouă înţelegere şi de un nou entuziasm în lăudarea lui Dumnezeu. (n. s. 109, p. 227)

[1634] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trebuie să se facă oarecum şi rob, dar fără a înceta să aibă putere asupra robiei, ca să poată nu numai răscumpăra în calitate de Stăpân, ci să Se şi dea pe Sine însuşi preţ de răscumpărare. Căci ceea ce se dă ca preţ de răscumpărare trebuie să aibă calitatea celui ce trebuie să fie răscumpărat, dar trebuie să fie totodată de o valoare egală nu cu unul din cei ce trebuie răscumpăraţi, ci cu toţi, ba chiar de o putere mai mare, ca să dea tuturor o putere ca să-i apere de noi căderi într-o robie ca cea dintâi. Deşi foloseşte termenul juridic de *Răscumpărător*, şi de *preţ de răscumpărare*, Sfântul Grigorie de Nyssa arată că înţelege mântuirea în sens ontologic, ca lucrare de îndreptare a firii căzute şi de umplere a ei de o putere mai mare decât cea omenească, de puterea dumnezeiască. (n. s. 170, p. 228)

leacuri, numai prin cuvânt şi prin pornirea voii sale, a tuturor slăbiciunilor şi bolilor fireşti, readucerea la viaţă a celor morţi, îndreptarea osândiţilor, înfricoşare a dracilor, arătarea a puterii peste furiile văzduhului (Mt. 8, 26-27), umblare pe mare (Mt. 14, 25-26; Mc. 6, 48-49; In. 6, 49), neafundare în valuri atunci când călca pe ele, întocmai ca în minunile lui Moise când se întărise faţa mării spre a se putea trece pe ea mai departe, lipsire de hrană pentru Sine pe timp cât mai lung ar fi vrut, dar în acelaşi timp oferire în pustiu a hranei îndestulătoare pentru mii şi mii de flămânzi (Mt. 14, 20; Mc. 6, 42-43) cărora cerul nu le-a trimis mană şi ale căror trebuinţe fireşti nici pământul nu le putea sătura prin grânele sale, ci din jitniţele pline de taină ale atotputerniciei dumnezeieşti pâinea ieşea de-a gata în mâinile slujitorilor Lui parcă izvorând din brazda pământului şi se înmulţea văzând cu ochii pentru săturarea mulţimilor, peştele sporea într-una fără ca marea să-şi fi oferit serviciile sale, numai datorită puterii Celui care a presărat în mări toate soiurile de peşte; dar cum să arătăm numai în câteva cuvinte tot şirul lung al minunilor din Evanghelie? În faţa unei puteri atât de mari a recunoscut şi vrăjmaşul omului, că târgul ce i se oferea îi aducea mai mult decât avea el. Iată de ce a ales el pe Hristos drept preţ de răscumpărare, pentru cei pe care el îi ţinea închişi în temniţa morţii. Îi era însă cu neputinţă să poată privi în faţă trupul gol al arătării dumnezeieşti fără a zări în această arătare măcar o părticică din trupul peste care se înstăpânise prin păcat. De aceea s-a şi îmbrăcat Dumnezeirea în haina trupului, pentru ca omul având de acum în faţa ochilor ceva apropiat şi cunoscut sieşi, să nu-i mai fie frică să se apropie de puterea cea suprafirească a Dumnezeirii, ci încetul cu încetul să-şi obişnuiască ochii minţii tot mai mult cu puterea care reiese din minunile dumnezeieşti, pentru ca mai curând să dorească această arătare decât să spună de ea.

Iată, dar, cum se uneşte binele cu dreptatea şi cum nici înţelepciunea nu stă departe de ele. Că puterea dumnezeiască a găsit cu cale să ni se facă cunoscută în haină trupească, pentru ca iconomia mântuirii noastre să nu afle o piedică în frica faţă de arătarea Dumnezeirii, tocmai aceasta e o mărturie comună pentru bunătatea, pentru înţelepciunea şi, în sfârşit, pentru dreptatea Lui. Faptul că El a vrut să ne mântuiască e o mărturie a bunătăţii Lui, faptul că S-a dăruit pe Sine ca preţ de răscumpărare pentru cei robiţi e o dovadă a dreptăţii Lui, iar faptul că a ştiut să-l facă pe vrăjmaş să cuprindă cu mintea ceea ce e de necuprins, e mărturia supremei Lui înţelepciuni". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 23, în PSB, vol. 30, pp. 318-320)

„(…) Ridicarea Lui din morţi s-a făcut pentru cei muritori începătură a vieţii nemuritoare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 25, în PSB, vol. 30, p. 322)

„După cum în cazul amestecării aurului cu un material mai prost, cei care se pricep la curăţirea aurului folosesc proba focului pentru a înlătura astfel materialul străin care trebuie eliminat, spre a se ajunge iarăşi la însănătoşirea metalului şi la strălucirea pe care acela trebuie s-o aibă – o lucrare plină de oboseală, căci puterea mistuitoare a focului înlătură ceea ce-i netrebnic numai după vreme îndelungată, fără să mai pomenim că aceasta e adevărata *lecuire a aurului,* prin topirea elementului străin, a cărui prezenţă altera frumuseţea metalului – tot aşa şi moartea, stricăciunea, întunericul şi orice alt rod al răutăţii, pe care le-a sădit izvoditorul lor, se nimicesc când simt că se apropie, ca un foc, puterea dumnezeiască, spre a înlătura orice element necurat din natura de acum lămurită, chiar dacă această lămurire e foarte obositoare. Însuşi vrăjmaşul n-ar putea pune la îndoială că această lucrare e dreaptă şi mântuitoare, sigur,

dacă peste tot va putea el înţelege ce-i bunătatea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 26, în PSB, vol. 30, p. 323)

„Naşterea implică numaidecât moartea. Cine o dată s-a hotărât să împărtăşească soarta şi însuşirile firii omeneşti, acela trebuie să şi suporte apoi toate condiţiile omenescului. Dacă, deci, Domnul n-ar fi atins decât unul din cele două capete ale existenţei, atunci misiunea lui ar fi rămas nedeplină, deoarece n-a trecut şi prin ultima din cele două stări sau însuşiri proprii firii omeneşti. Cu mai mult temei ar putea spune cineva, care cunoaşte mai adânc doctrina creştină, că nu naşterea e pricina morţii, ci, că dimpotrivă, din cauza morţii noastre a acceptat Dumnezeu să Se nască. De fapt, nu de aceea S-a supus naşterii trupeşti, Cel veşnic viu, pentru că ar fi dorit viaţă, ci pentru că voia să ne cheme pe noi iarăşi de la moarte la viaţă. Întrucât, însă, întreagă firea noastră trebuia să se împărtăşească din această ridicare din morţi, Dumnezeu S-a aplecat, aşa-zicând, asupra cadavrului nostru, a întins mâna omului care zăcea în păcat, apropiindu-Se atât de tare de moarte încât a atins-o cu mâinile Sale, pentru a reda naturii, prin trupul Său, începătura învierii şi ridicând din morţi totodată şi omenirea întreagă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 32, în PSB, vol. 30, pp. 329-330)

„Auzind, pe de altă parte, că Hristos este *răscumpărare*, dându-Se pe Sine preţ de răscumpărare pentru noi, prin aceasta înţelegem că dându-ne nouă nemurirea ca o cinste deosebită fiecărui suflet în parte, El a făcut pe toţi cei răscumpăraţi de El, prin viaţa Sa, de la moarte, un bun al Său propriu. Deci dacă prin aceasta noi am devenit robi ai Celui ce ne-a răscumpărat pe noi, datori suntem să privim de aici încolo numai către Stăpânul nostru, pentru ca să nu mai vieţuim nouă înşine, ci să vieţuim numai Aceluia Ce ne-a răscumpărat de la moarte, în schimbul vieţii Sale. Noi nu mai suntem stăpâni ai noştri, căci Stăpânul nostru este numai Domnul, Care ne-a răscumpărat, iar noi suntem un bun al Lui. De aceea şi voinţa Celui Care ne stăpâneşte trebuie să fie lege pentru viaţa noastră". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu,* în PSB, vol. 30, p. 462)

„Dacă auzim că Hristos este *jertfă de ispăşire cu sângele Său,* atunci trebuie să înţelegem că fiecare dintre noi este dator să devină jertfă de ispăşire pentru sine însuşi, purificându-şi sufletul prin omorârea mădularelor sale". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu,* în PSB, vol. 30, p. 463)

„Acesta, deci, Care este mai presus de orice cunoştinţă şi de orice înţelegere, nespus şi negrăit, ca să te facă pe tine din nou chip al lui Dumnezeu, din iubirea Lui de oameni S-a făcut El însuşi chip al lui Dumnezeu cel nevăzut. Prin aceasta, cu forma pe care a luat-o, a voit să se întruchipeze în tine şi să te aducă prin Sine iarăşi la chipul frumuseţii celei dintru început, ca să fii din nou ceea ce ai fost. Astfel, dacă dorim să devenim şi noi chip al lui Dumnezeu cel nevăzut, se cuvine să ne întocmim felul vieţii noastre după exemplul vieţii Mântuitorului Iisus Hristos, care ne stă înainte". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu,* în PSB, vol. 30, p. 466)

„Ce înseamnă aceasta: Şarpele cel mort, care a fost pironit în vârful lemnului, vindecă pe cei răniţi? Şarpele cel mort (care) biruia pe (şerpii) cei vii, era o preînchipuire a

trupului Domnului. Pentru că El a ridicat şi pironit pe lemnul crucii trupul pe care l-a luat din Maria şi (aşa) un trup mort a învins şi a ucis pe şarpele cel viu care se târa prin inima (omului). Mare minune este aceasta! Şarpele cel mort a ucis pe cel viu! Şi în ce chip Moise a făcut un lucru nou, făcând o asemănare a şarpelui celui viu, tot aşa şi Domnul a făcut un lucru nou din Maria şi S-a îmbrăcat cu acesta. El nu şi-a adus trupul Său din cer, ci Duhul cel ceresc, Care a intrat (în firea) lui Adam. (Trupul) luat (din Maria) s-a unit cu dumnezeirea, iar (dumnezeirea) a îmbrăcat trup omenesc, format din pântecele (Fecioarei). Şi după cum, până în vremea lui Moise, Domnul n-a poruncit să se facă în lume un şarpe de aramă, (pe care privindu-l cei muşcaţi) de şerpi, să se vindece, tot aşa nu S-a arătat în lume, până la (venirea) Domnului, un trup nou, fără de păcat, (izbăvitor al omenirii din moarte). Pentru că, după ce primul Adam a călcat porunca, moartea a împărăţit peste toţi fiii acestuia. (Dar odată cu întruparea Fiului lui Dumnezeu), a învins trupul cel mort pe şarpele cel viu. Acest lucru minunat este pentru iudei o pricină de sminteală, iar pentru neamuri o nebunie. Pentru că (iată) ce spune Apostolul: *Noi propovăduim pe Iisus Hristos cel răstignit,* (*Care*) *pentru iudei este sminteală, iar pentru neamuri nebunie; dar pentru noi cei care ne mântuim* (*este*) *Hristosul lui Dumnezeu, puterea şi înţelepciunea lui Dumnezeu* (I Cor. 23, 24*).* Pentru că în trupul cel omorât este viaţa, izbăvirea şi lumina. (Pentru că) prin trup Se apropie Domnul de moarte şi vorbeşte cu ea şi îi porunceşte să scoată sufletele din iad şi să I le redea Lui". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XI, 9, în PSB, vol. 34, pp. 138-139)

„Trei mărturisesc despre Mine[1635]: (Dumnezeu Tatăl) care sloboade glas din ceruri, (oamenii) cei de pe pământ, şi tu însuţi (satan). Deci, Eu răscumpăr trupul care ţi-a fost vândut prin Adam cel dintâi şi nimicesc zapisele tale. Pentru că, Eu, fiind răstignit şi coborându-Mă la iad, am plătit datoriile lui. De aceea îţi poruncesc ţie iadule, întunericule, ţie moarte: *Scoate puterile cele rele, umple-te de frică, lasă liber (neamul) cel închis al lui Adam*". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XI, 10, în PSB, vol. 34, p. 139)

„Că ce lucru greu este pentru Dumnezeu să ajungă până la moarte şi până în sânul cel adânc al inimii şi să recheme (la viaţă) pe Adam cel mort? Că dacă în lumea de acum, în care sunt case şi lăcaşuri, – în care, locuiesc oamenii – şi (locuri) unde (vieţuiesc) fiare, lei, balauri şi monştri otrăvitori; iar soarele – care este o creatură, intrând de pretutindeni (în ele) prin uşi şi ferestre, prin peşterile leilor şi prin găurile şerpilor, iese apoi (din ele) şi cu nimic nu se vatămă, cu cât mai mult Dumnezeu, Stăpânul tuturor lucrurilor intră în sălaşuri, în casele şi în sufletele oamenilor, unde s-a cuibărit moartea şi eliberează de acolo pe Adam, (şi întreg neamul său) fără să sufere ceva de la moarte?" (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XI, 13, în PSB, vol. 34, p. 140)

„(Să luăm aminte la cele ce se întâmplă) sub ochii noştri. Dacă un popor mic se ridică împotriva unei împărăţii, nu se osteneşte împăratul însuşi să intre în luptă, ci trimite pe soldaţi împreună cu comandanţii lor şi aceştia poartă războiul. Însă dacă se ridică un popor foarte mare, care poate să distrugă împărăţia, (atunci) împăratul însuşi, împreună cu sfetnicii săi merge să strângă oaste pentru război. (Referindu-ne acum la iconomia mântuirii), vezi câtă cinste (ţi s-a dat), omule! Dumnezeu S-a pornit cu oastea Sa, adică cu

[1635] Sf. Macarie pune în gura lui Dumnezeu aceste cuvinte – n. a.

îngerii şi cu duhurile cele sfinte, şi a venit întru întâmpinarea ta, ca să te izbăvească din moarte. Întăreşte-te, deci, şi adu-ţi aminte câtă grijă s-a arătat faţă de tine". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XV, 30, în PSB, vol. 34, pp. 162-163)

„Şi după cum femeia cu scurgere de sânge, cheltuindu-şi averea ei la doctori, de la niciunul n-a căpătat vindecare, până când, apropiindu-se cu credinţă de Domnul şi atingându-se de poala (veşmântului) Său, îndată a dobândit vindecare, oprindu-se curgerea (sângelui) ei, tot aşa, niciunul dintre drepţi, dintre Părinţi, dintre profeţi sau patriarhi n-a putut să vindece sufletul, care fusese de la început rănit cu o rană nevindecabilă.

A venit Moise, dar nu a putut să aducă o vindecare completă. (Au urmat) preoţii, darurile, zeciuielile, sărbătorile, lunile noi, spălările rituale, jertfirile, arderile de tot şi toate celelalte mijloace de îndreptare care existau în vremea Legii; dar sufletul n-a putut fi vindecat de curgerea cea necurată a cugetelor celor necuraţi, şi toată dreptatea ei n-a putut să-l vindece. A trebuit să vină Mântuitorul, doctorul cel adevărat, Cel ce vindecă în dar, Cel care S-a dat pe Sine preţ de răscumpărare pentru neamul omenesc (Mc. 10, 45). El singur a adus marea şi mântuitoarea izbăvire şi însănătoşire a sufletului; El l-a eliberat din robie, El l-a scos din întuneric, El l-a preaslăvit cu lumina Sa, El a secat în suflet izvorul cugetelor necurate. Pentru că zice: *Iată Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii* (In. 1, 29).

Nu puteau să-l vindece pe om de o rană nevăzută, atât de mare, leacurile pământeşti, adică numai lucrările dreptăţii lui, ci natura cerească şi divină a darului Duhului Sfânt. Numai datorită acestui leac a putut omul să dobândească vindecarea, să revină la viaţă, să i se cureţe inima de Duhul Sfânt". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XX, 5-7, în PSB, vol. 34, pp. 192-193)

„După cum atunci când agricultorul, mergând să lucreze ogorul, trebuie să ia uneltele şi veşmintele (necesare) pentru lucru, tot aşa şi Hristos, Împăratul cel ceresc şi adevăratul agricultor, venind către omenirea cea pustiită de păcat, îmbrăcând trupul şi luând ca instrument crucea, a prelucrat sufletul cel pustiu, a îndepărtat din el spinii şi mărăcinii duhurilor viclene, a smuls neghina păcatului şi toată buruiana păcatului a ars-o în foc. Prelucrându-l, astfel, cu lemnul crucii, a făcut din el o grădină minunată a Duhului, care aduce Stăpânului Dumnezeu tot felul de roade dulci şi plăcute". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XXVIII, 3, în PSB, vol. 34, p. 224)

„Rana cu care am fost răniţi este nevindecabilă şi numai Dumnezeu poate s-o vindece. De aceea, a şi venit în persoană, pentru că nimeni (şi nimic) din cele de demult – nici legea, nici profeţii – n-au putut s-o vindece. Numai El, venind, a vindecat acea rană nevindecabilă a sufletului". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XXX, 7-8, în PSB, vol. 34, p. 232)

„(El a eliberat sufletul) care era ca şi robit şi împins cu forţa de nişte stăpâni cruzi ca să facă faptele nedreptăţii, l-a uşurat de poverile insuportabile şi de cugetele zadarnice şi murdare. A luat de la el jugul cel amar al faptelor nedreptăţii şi i-a dat odihnă pe când era copleşit de cugetele necurate". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XXXV, 2, în PSB, vol. 34, p. 243)

„Fiecare dintre noi cei îndreptaţi prin credinţă şi sfinţiţi în Duh, a devenit un dar sfinţit lui Dumnezeu. Şi fiecare datorăm lui Hristos viaţa noastră. Căci precum a spus dumnezeiescul Pavel: *Cu preţ am fost răscumpăraţi şi nu suntem ai noştri* (I Cor. 7, 25); şi: *Unul a murit pentru toţi, ca cei ce trăiesc să nu mai trăiască loruşi, ci Celui ce-a murit şi S-a sculat pentru ei* (II Cor. 5, 15). Căci ne-a câştigat prin Sine însuşi lui Dumnezeu şi Tatăl, *punând ca pe un preţ pentru noi, sângele Său*. Să ne apropiem deci de Hristos, Mântuitorul tuturor, prin credinţă şi sfinţenie, aducând ca răsplată pentru cele ce le-am primit de la El, închinarea vieţii noastre întru evlavie[1636]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a XVI-a, în PSB, vol. 38, p. 558)

„(...) Cu preţ au fost răscumpăraţi şi nu sunt ai lor, ci unul pentru toţi a murit, ca cei ce vieţuiesc să nu mai vieţuiască loruşi, ci Celui ce a murit şi S-a sculat pentru ei (II Cor. 5, 15)[1637]. Căci deoarece pentru păcatele noastre S-a dat, se spune că pentru noi a murit. Şi de aceea noi suntem cei ce-L junghiem. Căci cei pentru care a murit, aceia sunt în chip necesar pricina patimii Lui, chiar dacă aceea s-a săvârşit prin alţii[1638].

(...) Căci taina lui Hristos face cu neputinţă intrarea morţii. Deci şi noi, *odată ce-am fost unşi cu scumpul sânge*, vom fi mai presus de moarte şi vom dispreţui stricăciunea, netemându-ne de pierzătorul. Căci ne izbăveşte sângele vieţii, adică al lui Hristos[1639]”. (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a XVII-a, în PSB, vol. 38, p. 577)

„Cu adevărat învăţatul în ale legii şi preasfântul Pavel, înţelegând taina mântuirii prin Hristos, spune că El s-a făcut recapitularea celor din cer şi celor de pe pământ, prin bunăvoirea şi voia lui Dumnezeu şi Tatăl (Efes. 1, 10), înţelegând prin recapitulare, îndreptarea din nou şi readucerea tuturor celor corupte la starea în care erau de la început[1640]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea I, 1, în PSB, vol. 39, p. 8)

[1636] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Făcând ale satanei, eram ai lui. Hristos a primit moartea venită de la acela, în locul nostru, dar ea nu L-a putut ţine. El S-a dăruit lui Dumnezeu. El a învins deci moartea în Dumnezeu Căruia S-a dăruit, scoţându-ne şi pe noi de sub puterea ei. El a schimbat direcţia noastră: ea nu mai e drum spre stăpânirea deplină a omului de către satana, ci spre stăpânirea deplină de către Dumnezeu. El a plătit preţul morţii noastre, dar L-a plătit lui Dumnezeu. Suntem acum ai lui Dumnezeu. De aceea viaţa ce ni s-a dăruit nu o mai trăim nouă, ci lui Dumnezeu. Cine din dragoste se dăruieşte lui Dumnezeu? Dar numai Hristos a putut face aceasta. Dar din puterea Lui putem face şi noi din viaţa noastră răscumpărată o viaţă moartă păcatului şi plină de Dumnezeu, pregătindu-ne ca să facem şi din moartea cu trupul o trecere spre viaţa veşnică. (n. s. 605, pp. 558-559)

[1637] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Răscumpăraţi de Hristos, am fost scoşi din moarte şi avem în noi viaţa din Viaţa dumnezeiască la care a ridicat umanitatea Lui. Până eram în moarte, eram ai noştri, sau ni se părea că suntem ai noştri, în realitate fiind ai celui rău. Acum dacă trăim e viaţa din Dumnezeu, suntem ai Lui, sau suntem ai Lui dacă trăim din viaţa Lui, care se află în umanitatea lui Hristos ca în pârga noastră. Şi de-abia fiind ai lui Dumnezeu suntem ai noştri, pentru că suntem liberi, nu robi păcatului tiranic. De-abia aşa trăim viaţa omului realizat, sau în continuă realizare. De-abia aşa trăim viaţa în iubire. Iar în iubire e libertate, e bucurie. (n. s. 620, p. 577)

[1638] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă n-am fi fost robi păcatului, n-ar fi trebuit să moară. Păcatul nostru e pricina morţii Lui. (n. s. 621, p. 577)

[1639] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sângele lui Hristos e purtător de viaţă adevărată, nesupusă corupţiei şi morţii. Căci în El e puterea ipostasului dumnezeiesc şi elanul dragostei jertfelnice. (n. s. 622, p. 577)

[1640] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Avem aici înţelegerea lucrării mântuitoare a lui Hristos ca refacere a umanului aşa cum a fost creat de Dumnezeu, nu ca o satisfacere juridică a onoarei lui Dumnezeu jignită de către oameni prin păcat. Chiar prin asumarea firii umane în Persoana Fiului lui Dumnezeu, această fire a fost

„Aşadar trebuia ca Cel prin care toate au fost aduse la existenţă, să Se facă Reînnoitorul celor stricate (corupte) şi să înlăture învârtoşarea ivită din păcat, să facă să înceteze durerea şi să dăruiască iarăşi cu îmbelşugare buna existenţă celor făcuţi prin El. Socotesc că a fost o strălucită faptă a puterii dumnezeieşti şi a stăpânirii Lui atât să aducă la existenţă cele ce sunt din cele ce nu sunt, cât şi să cheme cele ce s-au abătut de la ceea ce e bun şi sănătos, iarăşi la existenţa cea bună. S-a arătat în Adam chipul acestora. Dar poate vedea cineva acest chip nu mai puţin înscris şi în cei ce au provenit din el. Căci în Hristos Dumnezeu şi Tatăl readună (recapitulează) cele din ceruri şi cele de pe pământ[1641]. Şi ceea ce a alunecat spre ceea ce nu se cuvenea, e readus prin El la ceea ce era la început, întrucât prin El singur cele ce s-au introdus după aceea, au fost duse la nimic şi cele de pe pământ au fost refăcute spre înnoirea zidirii. Căci în El se face zidirea nouă. Şi cuvântul e adevărat". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea I, 1, în PSB, vol. 39, pp. 19-20)

„*Hristos pătimind deci pentru noi cu trupul*[1642], suntem fericiţi şi vrednici de admirat". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea a II-a, 3, în PSB, vol. 39, p. 37)

„Dar râzând nenorociţii iudei de iconomia Mântuitorului nostru şi necinstind descoperirea Lui făcută nouă despre Dumnezeu şi Tatăl, au rămas în duhul robiei[1643]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea a II-a, 2, în PSB, vol. 39, p. 47)

„Nu mai puţin de nepătruns este taina lui Hristos şi sensul Întrupării lui care nu poate fi cuprins de oricine. Şi foarte adâncă este raţiunea iconomiei. Căci Unul Născut fiind Dumnezeu din Dumnezeu după fire S-a făcut om *şi S-a sălăşluit între noi* (In. 1, 14). El S-a făcut şi *Apostolul* şi *Arhiereul* nostru şi ne-a eliberat de legea zăbavnică la limbă, trecând la frumosul grai al învăţăturilor evanghelice. Dar nu numai aceasta, ci fiind noi prizonieri a biruit pe stăpânitorul veacului acesta şi a scos pe cei adormiţi din prăpastiile iadului, a

---

refăcută, prin legătura în care a fost pusă cu Dumnezeu. E o refacere întărită prin jertfă şi înviere. Această eliberare de egoism a firii umane, aduce şi o reunificare a tuturor în Hristos. (n. s. 3, p. 8)

[1641] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Întrucât şi Hristos este în parte Adam, în Adam se vede şi faptul creării omului de către Dumnezeu şi faptul mântuirii lui, sau al readunării oamenilor din dezbinarea lor prin păcat. (n. s. 26, p. 20)

[1642] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Călugării sciţi* (daco-romani) s-au dus în anul 519 la Constantinopol şi Roma cu formula: *Unul din Treime a pătimit cu trupul*. Era o precizare necesară a formulei de aici a Sf. Chiril împotriva formulei teopaschite a monoteliţilor că Sfânta Treime însăşi a pătimit, sau împotriva nestorienilor care puteau înţelege prin Hristos numai o persoană umană. Împăratul Justinian a căutat să-i împace pe cei din Roma cu *călugării sciţi*, unde se duseseră aceştia cu formula Sf. Chiril: *Hristos a pătimit cu trupul*. Dar până la urmă el a acceptat formula acelor călugări şi ea s-a introdus şi în Liturghia ortodoxă (Antifonul 2). În fond Hristos este ipostasul divin întrupat. Deci cele două formule sunt egale. (n. s. 46, p. 37)

[1643] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai Fiul poate elibera cu adevărat de orice robie, căci numai El este liber. Fiul lui Dumnezeu e liber din veci prin fiinţă, căci e superior tuturor. Făcându-Se om ca noi, dar păstrându-Şi libertatea de Fiu, ne-a eliberat şi pe noi, pe cei ce voim să ne alipim Lui. Înfierea noastră de către Tatăl are şi acest înţeles. (n. s. 56, p. 47)

întemeiat Biserica, S-a hirotonit căpetenie a noastră, a trecut în credinţă Iordanul[1644], a dat tăierea împrejur în duh[1645] şi ne-a introdus în Împărăţia cerurilor.

Pentru faptul că S-a făcut ca noi socotesc că ajunge ceea ce a spus dumnezeiescul Evanghelist: *Şi Cuvântul trup S-a făcut şi S-a sălăşluit între noi* (In., 1, 14). Iar faptul că S-a uns şi întru Preot şi Apostol[1646], ni-l arată foarte lămurit pilda lui Aaron. Căci acela s-a uns cu untdelemn sfinţit şi a fost pus căpetenie şi conducător al preoţilor şi al poporului, ba a primit şi o tăbliţă de aur pe vârful frunţii lui, având scris pe ea numele Domnului (Ieş. 29, 6). Iar aceasta era în chip lămurit simbolul Mântuitorului nostru Împărat şi ca o diademă strălucitoare şi slăvită[1647]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea a II-a, 4, în PSB, vol. 39, pp. 54-55)

„Fiindcă spre aceasta a murit Hristos şi a trăit, ca să domnească şi peste morţi şi peste vii[1648]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea II-a, 6, în PSB, vol. 39, p. 59)

„Căci Fiul S-a făcut pentru noi mântuire şi dreptate de la Dumnezeu şi Tatăl, dacă este adevărat că în El ne îndreptăm şi biruim moartea care ne tiraniza odinioară, ne mutăm iarăşi la nestricăciune şi firea îşi reface chipul pe care îl avea la început[1649]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a III-a, 7, în PSB, vol. 39, p. 86)

„(...) Isaac e încărcat cu lemnele arderii de tot prin mâna tatălui, şi anume până ce ajunge la locul jertfei. În aceasta se vede că Hristos Îi va purta crucea Sa, pătimind aceasta nu silit de o putere omenească, ci din voia proprie şi din hotărârea lui Dumnezeu şi Tatăl,

---

[1644] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A trecut în Canaanul Împărăţiei cerurilor, sau al harului şi a trecut şi pe oameni. (n. s. 66, p. 55)

[1645] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ne-a despărţit prin aceasta de tăierea împrejur în Duh de alipirea la lume, la patimile ce ne leagă de ea. Pentru toate acestea am fost pregătiţi ca prin nişte chipuri prin pregătirea făcută cu Israil înainte de venirea Lui, prin conducerea istoriei spre acest plan al vieţii unite mai clar cu Dumnezeu. (n. s. 67, p. 55)

[1646] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iisus Hristos e Fiul lui Dumnezeu Care a fost trimis ca om, de Tatăl, cu voia Sa spre mântuirea noastră, deci în calitate de Apostol al Tatălui şi al Său propriu; supremul Apostol, Care Şi-a însuşit cuvintele omeneşti pentru a vorbi oamenilor de Tatăl şi de Sine. Dar S-a făcut şi Preotul suprem, sau Arhiereul, sau Mijlocitorul deplin eficient al împăcării noastre cu Dumnezeu, aducând jertfa care n-a însemnat intrarea la Dumnezeu a unui animal inconştient, dăruit Lui fără voie, ci vârful cel mai curat al umanităţii noastre conştiente în mod voluntar. Căci S-a jertfit Tatălui pe Sine însuşi ca omul cel mai curat şi mai iubitor al Tatălui. (n. s. 68, p. 55)

[1647] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iisus Hristos jertfindu-Se pentru noi nu S-a făcut numai Arhiereul, ci şi împăratul nostru, cum se vede din Apocalipsă, cap. V, unde Mielul înjunghiat participă la Împărăţia Celui ce şade pe tron. Căci inimile primesc ca împărat peste ele pe Cel Se jertfeşte pentru ele. Stăpânirea cu sila nu durează şi nu e reală. Ea e cu totul exterioară şi mereu contestată, ba chiar urâtă. (n. s. 69, p. 55)

[1648] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E o domnie a celui bun care îi face şi pe cei chinuiţi de rău să se ridice peste el şi din el. E mare lucru să simt domnia cuiva care e bun în mine. (n. s. 80, p. 59)

[1649] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aci se vede sensul îndreptării noastre de care vorbeşte Sf. Ap. Pavel. Ea nu e numai o justificare juridică a noastră, care ne lasă netransformaţi în om nou, cum se spune de către protestanţi. Ci unindu-ne cu Hristos, ni se comunică starea Lui de dreptate, ca putere de-a ne face şi noi drepţi, de-a împlini cele bune, de-a câştiga toate virtuţile. Aşa cum Hristos nu are numai o dreptate formală, aşa nu primim nici noi numai o astfel de dreptate. Prin ea putem contribui şi noi la biruirea morţii şi a stricăciunii. Căci un suflet întărit prin sălăşluirea puterii lui Hristos în El, poate face şi trupul să biruiască descompunerea trupului prin moarte şi stricăciune. Hristos e dreptatea personificată pentru că e ipostasul dumnezeiesc devenit şi ipostas al firii Sale omeneşti. Cu ipostas divin nu poate să nu facă şi firea Sa omenească, dreaptă, sau nu poate să nu Se arate în toate cele omeneşti ale Sale. (n. s. 142, p. 86)

după cuvântul spus de El lui Ponţiu Pilat: *Nu ai avea asupra Mea nicio putere, de nu ţi-ar fi fost dat de sus* (In. 19, 11)[1650].

Dar supus lemnelor, Isaac e scăpat şi de moarte şi de pătimire. Şi urcă la jertfă un berbec dat de Dumnezeu. Iar Cuvântul Care a strălucit din fiinţa lui Dumnezeu şi Tatăl era în templul Său, adică în cel luat din Fecioara şi pironit pe lemn. Dar fiind ca Dumnezeu nepătimitor şi nemuritor, era în afara morţii şi a patimii. Dar urcă într-un miros de bună mireasmă la Dumnezeu şi Tatăl prin trupul Său, pe care El zice că L-a luat de la Tatăl, după spusa din Psalmi ca de la El: *Jertfă şi aducere n-ai voit, dar Mi-ai tocmit trup. Ardere de tot şi pentru păcat n-ai binevoit. Atunci am zis: Iată vin. În capul, cărţii s-a scris despre Mine. Ca să fac voia Ta am voit* (Ps. 39, 9; Evr. 10, 7)[1651]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a III-a, 2, în PSB, vol. 39, pp. 93-94)

„Căci aşa ni s-a numit nouă Hristos pe Sine însuşi în Cântarea Cântărilor, zicând: *Eu sunt floarea câmpului, crinul văilor* (Cânt. 2, 1).

Căci era crin şi rodie odrăslit din pământ, pentru umanitate. Fiindcă nu cunoştea păcatul, ci răspândea mai degrabă oamenilor din toată lumea buna mireasmă a faptelor[1652]. Dar îl aseamănă pe Hristos şi cu un câmp binecuvântat (cu o ţarină) de Dumnezeu[1653]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a III-a, 5, în PSB, vol. 39, p. 113)

„Căci Fiul S-a făcut nouă dreptate şi slavă şi mântuire de la Dumnezeu şi Tatăl[1654]. Căci ne-am îndreptat în El şi am fost înălţaţi la slava de fii[1655]. Şi cum ar mai exista sau de

---

[1650] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos ar fi pătimit în mod silit, pătimirea Lui n-ar fi fost mântuitoare, pentru că s-ar fi văzut că nu e Dumnezeu şi nu suportă crucea din iubire pentru oameni. Desigur, răstignirea I s-a impus, de cei ce nu puteau suporta ca El să declare că e Fiul lui Dumnezeu. Dar El S-ar fi putut sustrage crucii impuse de ei fie din puterea Lui dumnezeiască, fie prin frica de ea, care L-ar fi dovedit lipsit de puterea dumnezeiască şi de iubire desăvârşită. El a acceptat cu voia, ceea ce îi producea suferinţă. Nu era plăcută, dar a primit-o totuşi cu voia. Dacă I-ar fi fost plăcută nu ne-ar fi arătat iubirea şi puterea, primind-o; dacă n-ar fi primit-o, s-ar fi întâmplat acelaşi lucru. Îl lăudăm pentru crucea primită ca suferinţă, pentru că în primirea ei se arată puterea şi iubirea Lui mântuitoare. Formaţiile neoprotestante nelăudând pe Hristos pentru crucea suportată, nu cred că El Şi-a arătat în purtarea ei puterea şi iubirea mântuitoare. (n. s. 155, p. 93)

[1651] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sf. Chiril vede în faptul că Isaac e scăpat de moarte şi în locul lui Dumnezeu aduce un berbec, un chip al lui Hristos, care nu e jertfit ca Dumnezeu, dar Tatăl Lui Îi tocmeşte un trup spre jertfă, care ar fi preînchipuit de berbec. Dar se poate vedea şi o diferenţă între Isaac şi Hristos. În voinţa lui Avraam de-a jertfi pe fiul său, e preînchipuit Tatăl ceresc care dă spre jertfă pe Fiul Său. Dar ceea ce rămâne la Avraam o simplă intenţie lăudabilă, în jertfa lui Hristos se împlineşte de fapt. De jertfa lui Isaac se dispensează Dumnezeu. Căci ea n-ar fi mântuit lumea. Dar jertfa Fiului Său o mântuieşte. Avraam şi Isaac rămân chipuri, care nu mântuiesc lumea. Numai Tatăl ceresc şi Fiul Său o mântuiesc în mod real prin jertfa la care e trimis Fiul. (n. s. 156, p. 94)

[1652] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lipsa de păcat şi generozitatea nesecată a iubirii răspândită de Hristos, îl face asemenea crinului alb şi fraged din Cântarea Cântărilor. El răspândeşte curăţia şi tinereţea spirituală în toţi cei ce I se deschid. (n. s. 190, p. 113)

[1653] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos e roditor ca un câmp, ca o ţarină. O bogăţie de roduri de viaţă dătătoare odrăslesc din El. (n. s. 191, p. 113)

[1654] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pilda Lui cuceritoare de viaţă în dreptate, dar şi puterea acestei vieţi ni s-a comunicat şi nouă. Dacă trăiesc lângă un om bun, devin şi eu bun. Trăind Hristos în unire cu mine, slava Lui, cinstea Lui, devine şi slava mea, cinstea mea. Nu devine Hristos dreptatea mea dreptate în locul dreptăţii mele în faţa lui Dumnezeu, cum spune protestantismul. (n. s. 202, p. 118)

unde ar mai putea veni vreo îndoială că am fost şi mântuiţi, scăpând de lanţurile morţii şi ridicându-ne la nestricăciune?[1656] Căci ne-a strălucit Fiul ca o făclie în întuneric şi în noapte, aducând în sufletele celor ce cred lumina dumnezeiască. De aceea a şi spus: *Eu sunt lumina lumii* (In. 8, 12)[1657]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea a IV-a, 1, în PSB, vol. 39, pp. 118-119)

„Căci El este pacea noastră, Cel care a desfiinţat peretele despărţiturii (...) şi a luat din mijloc ceea ce ne despărţea şi ne-a legat într-o unitate prin Duh[1658]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a IV-a, 5, în PSB, vol. 39, p. 133)

„Căci scrie fericitul Pavel: *Dumnezeu era în Hristos, împăcând lumea cu Sine* (II Cor., 5, 19)[1659]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 4, în PSB, vol. 39, p. 199)

„Ucenicii se pot înţelege şi ca negustorii de aromate, care răspândesc ca o bună mireasmă taina lui Hristos şi absorbind chipul fiecărei virtuţi în sufletele lor în mod general. Aceştia au cumpărat pe Iisus în oarecare mod, lăsând toate cele strălucite ale legii, ca să cumpere *mărgăritarul de mult preţ*, după parabola Mântuitorului Însuşi (Mt. 13, 16)[1660]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 5, în PSB, vol. 39, p. 204)

[1655] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Făcându-Se Fiul lui Dumnezeu om, faţa oamenilor a devenit faţa fiilor lui Dumnezeu. Cinstea feţei omeneşti a lui Hristos ca a feţei Fiului lui Dumnezeu a devenit cinstea feţei fiecărui om care se uneşte cu Hristos. (n. s. 203, p. 118)

[1656] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea nu e o desfiinţare totală, ci o sărăcire a existenţei noastre până aproape de vid. Ea ne ţine în lanţurile acestei mărginiri chinuitoare, care e totodată o corupţie de trupului. Prin înviere Hristos ne-a scăpat de aceste lanţuri (…) (n. s. 204, p. 118)

[1657] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Eliberându-ne de moarte, lărgindu-ne viaţa la nesfârşit şi umplând-o de fericire, ne-a adus şi un sens în existenţă. Înainte de El existenţa n-ar avea niciun sens. Veneam la existenţă ca să murim. Ce sens era în acestea? La învierea Lui, *toate de lumină s-au umplut.* Fiul lui Dumnezeu Care S-a făcut om, S-a arătat ca lumina lumii. (n. s. 205, p. 119)

[1658] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos este pacea noastră, pentru că a unit în Persoana Lui firea dumnezeiască şi omenească, şi prin aceasta unindu-Se cu noi ca om, S-a unit şi ca Dumnezeu. Dar ca Dumnezeu care ne-a creat, ne susţine şi ne mântuieşte, unindu-ne cu Sine, ne uneşte şi între noi. El este *pacea* în Persoană, în Persoana unificatoare. (n. s. 223, p. 133)

[1659] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos este Fiul lui Dumnezeu făcut om, Tatăl Care iubeşte pe Fiul Său din veci, Îl iubeşte şi ca om. Iar în orice om în care se întipăreşte faţa iubitoare de Tatăl a Fiului Său, Tatăl vede pe Fiul Său iubitor şi orice om care-şi însuşeşte sentimentele lui Hristos faţă de Tatăl Său, Îl iubeşte pe Tatăl împreună cu Fiul Lui făcut om. Aşa a împăcat Dumnezeu în Hristos lumea cu Sine prin iubire. (n. s. 349, p. 199)

[1660] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos ne-a răscumpărat pe noi cu sângele Lui cel scump, noi Îl cumpărăm pe El plătindu-L cu eforturile noastre. Ne cumpără mereu cu jertfa Lui, Îl cumpărăm mereu cu eforturile noastre. Ne dăm reciproc: El pentru noi, noi pentru El, aşa cum se cumpără reciproc cei ce se iubesc. Cumpăr iubirea altuia cu iubirea mea care merg până la jertfă şi-mi cumpără celălalt mereu iubirea mea cu iubirea Lui până la jertfă. Dau un preţ scump pentru că acela e scump şi el dă un preţ scump pentru mine, pentru că eu sunt scump pentru el. În mărimea preţului dat pentru altul, se vede preţul lui scump pentru mine. Hristos ne cumpără pe noi nu satana, nici de la Dumnezeu, ci de la noi înşine. Sângele scump vărsat pentru noi ne câştigă, făcându-ne să părăsim egoismul nostru, ne eliberează de patimile noastre, prin iubirea pe care ne-o arată; şi în sensul acesta ne eliberează de puterea duhurilor rele. Iar noi Îl cumpărăm pe Hristos prin iubirea cu care-I răspundem, nu făcându-L să Se rupă de vreun egoism al Său, cum face El cu noi, ci deschizând uşa noastră iubirii Lui, prin iubirea cu care răspundem iubirii Lui. Cuvântul de la Sfânta

„*Toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit de sus este, pogorându-se de la Tine, Părintele luminilor* (Iac. 1, 17*)*. Dar nu e niciunul din bunurile cele mai preţioase şi mai înalte, pe care să nu-l câştigăm prin Hristos. *Căci S-a făcut Mijlocitor între Dumnezeu şi oameni* (I Tim. 2, 5) şi *prin El am avut aducerea noastră într-un Duh la Tatăl şi Dumnezeu Cel din ceruri* (Efes. 2, 18)[1661]. De aceea a şi spus: *Nimeni nu vine la Tatăl, decât prin Fiul* (In. 14, 6). Iar în El este toată plinătatea harului şi moştenirea strălucită[1662]. Căci Dumnezeu bogat fiind, S-a sărăcit pentru noi, ca noi să ne îmbogăţim prin sărăcia Lui (II Cor. 8, 9)[1663]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 1, în PSB, vol. 39, p. 216)

„(...) A strigat dumnezeiescul David către Tatăl şi Dumnezeu din ceruri: *Porunceşte Dumnezeule puterii Tale; întăreşte Dumnezeule, ceea ce s-a lucrat în noi* (Ps. 67, 29). Arătând trupul luat în stăpânire de moarte, se ruga să fie eliberat de stricăciune prin puterea lui Dumnezeu, adică prin Fiul şi să-l readucă iarăşi la starea de la început, adică la viaţă fericită şi nemuritoare în Hristos[1664]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 2, în PSB, vol. 39, p. 219)

„Dar deşi S-a coborât între morţi, deşi a suportat furia nebună a Iudeilor, pălmuirile şi ocările, nu face mare caz de acestea, ci pătimind pentru noi şi mântuind cele de sub cer, este mai degrabă plin de bucurie atotiubitoare şi obişnuită Lui[1665]”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VII-a, în PSB, vol. 39, pp. 235-236)

Împărtăşanie: *cinstitul trup* şi *cinstitul sânge* nu traduc exact cuvântul grec τίμιος. Ar trebui tradus cu: *preţiosul trup* şi *preţiosul sânge*. (n. s. 358, p. 204)

[1661] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu o esenţă, ci un Tată personal este izvorul tuturor existenţelor, bunătăţilor şi luminilor sau sensurilor lucrurilor. Numai ceea ce vine de la o persoană, bucură alte persoane. Numai ceea ce vine de la Persoana-izvor al tuturor, bucură toate persoanele. (n. s. 367, p. 216)

[1662] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai o Persoană care e nu numai Dumnezeu, ci şi Om de o fiinţă cu noi, poate să ne mijlocească bunătăţile supreme ce ne vin de la Tatăl ceresc. Persoana e cea care te bucură cel mai mult, numai Persoana dumnezeiască poate fi pentru noi acest izvor de bucurie supremă. Dar cea mai apropiată de noi, sau în comunicare nemijlocită cu noi e persoana semenului. Hristos este pentru noi atât persoana semenului, cea nemijlocit apropiată, cât şi Persoana lui Dumnezeu, izvorul vieţii nesfârşit de bogate. În Hristos, persoana semenului a avut adâncimea nesfârşită a Persoanei dumnezeieşti. Dar în Persoana lui omenească avem nu numai adâncimea Persoanei dumnezeieşti în general, ci Persoana Fiului lui Dumnezeu, Care ne insuflă simţirea ei filială faţă de Tatăl, deci ne face să ne simţim prin El în faţa Tatălui, umpluţi de Duhul de fii, ca şi El. Nu se poate trăi relaţia cu Persoana dumnezeiască fără relaţia cu celelalte două. (n. s. 368, p. 216)

[1663] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Uniţi cu Fiul suntem înfiaţi şi ca atare avem moştenirea fiască împreună cu El. Bunătăţile ce ni se dau, ni se dau cu iubirea de Tată. (n. s. 369, p. 216)

[1664] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Hristos s-a restaurat trupul omenesc în starea fără de moarte de la început, când Duhul dumnezeiesc îl ţinea în viaţă prin absenţa patimilor. Trupul primit de Fiul lui Dumnezeu ca propriu e readus la viaţă din moartea sub care a căzut. Prin aceasta s-a restaurat însăşi omenirea în Hristos, ca Biserică. Trupul omenesc e făcut să fie locaş al lui Dumnezeu, sau biserică. Iar întrucât trupurile sau oamenii sunt de o fiinţă şi de aceea legate între ele, toate sunt făcute pentru a fi Biserica, sau locaşul lui Dumnezeu. Omorând Fiul lui Dumnezeu moartea în trupul asumat, a restaurat omenirea ca Biserică, aşa cum a fost la început. Dar ca Biserică definitivă, căci acum Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Persoană a unui trup şi prin aceasta a intrat pentru veci în cea mai intimă legătură cu trupul şi cu omenirea. (n. s. 373, p. 219)

[1665] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos e mereu în starea de jertfă. Dar aceasta înseamnă că e în starea generoasă şi atotiubitoare de oameni, în care a fost când S-a jertfit, nu într-o nemulţumire faţă de cei ce L-au răstignit. (n. s. 399, p. 236)

„Tatăl a dat pe Fiul Său propriu drept preţ de răscumpărare pentru noi toţi[1666]. Deci cum zice Pavel: *Cu preţ am fost cumpăraţi* (I Cor. 6, 19) *şi nu ştim că nu mai suntem ai noştri?* (I Cor. 6, 19). *Ci unul a murit pentru toţi, ca toţi să nu mai trăim nouă înşine, ci Celui ce a murit şi a înviat pentru noi* (II Cor. 5, 15-16)[1667]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a, 1, în PSB, vol. 39, pp. 295-296)

„(...) Hristos Care a murit pentru noi, ca să desfiinţeze moartea, cu dreptate cei mântuiţi nu mai sunt ai lor, ci s-au făcut proprii ai Celui ce S-a primejduit pentru ei[1668]. Căci aşa cum cei ce pot scăpa pe cei ajunşi sub barbari şi-i pot elibera de robia ce le-a fost impusă fără voie, pentru că au slăbit în lupta cu aceia, şi dobândesc prin aceasta calitatea de stăpâni (ai celor eliberaţi), câştigând cu sângele lor pe cei prinşi, la fel, socotesc, şi Domnul nostru Iisus Hristos, legând mulţimea demonilor necuraţi şi punându-Şi sângele Său pentru noi şi înlăturând astfel moartea şi desfiinţând stricăciunea (coruperea), ne face ai Săi, încât nu mai trăim viaţa noastră, ci mai degrabă a Lui[1669]. Căci dacă n-ar fi murit

[1666] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: L-a făcut pe Fiul Său om în stare să moară în locul nostru. Numai aşa a putut învinge moartea. Acesta e sensul răscumpărării. S-a dat Fiul ca Om morţii în locul nostru, nu pentru a împlini vreo lege a justiţiei, ci pentru că numai unul mai tare ca moartea putea învinge moartea. Şi numai pentru că a învins-o în firea Sa omenească a învins-o în firea omenească a tuturor celor ce se unesc prin credinţă cu El. Răscumpărarea are mai degrabă sens ontologic, decât juridic. Învingând moartea în trupul asumat de El, unit în fiinţă cu al nostru, a învins în trupul oricărui se uneşte cu El prin credinţă, fără a se contopi cu El ca persoană. Se recunoaşte prin aceasta unitatea de fire între oameni, odată cu deosebirea ca persoane. (n. s. 521, p. 296)

[1667] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Viaţa noastră, care poartă în ea pe Hristos cel înviat ca arvună a învierii, nu mai e a noastră. E a Lui. De la El o avem şi o vom avea în veci. Dar cu voia noastră. Se accentuează solidaritatea noastră cu Hristos, în baza comunităţii de natură. Mântuirea în Hristos se explică dintr-o comuniune spirituală ca bază ontologică, cu ultima temelie în putinţa unirii ontologic spirituale a firii dumnezeieşti cu cea omenească în ipostasul Cuvântului, mişcat la aceasta de iubirea între Persoanele de o fiinţă ale Sf. Treimi, fapt care şi el are un caracter ontologic-spiritual. (n. s. 521b, p. 296)

[1668] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A desfiinţat moartea ca Dumnezeu, Cel ce a murit pentru noi ca om. Pentru aceasta S-a făcut o singură Persoană Cel ce a murit ca om şi a omorât moartea ca Dumnezeu. S-a făcut om ca să poată muri şi a rămas Dumnezeu Acelaşi ca să poată învinge moartea. Cum a putut muri ca om, Cel ce era totodată Dumnezeu? N-a murit numai partea omenească a Lui? Partea Lui omenească era purtată de ipostasul dumnezeiesc. Tot ce atinge o parte a persoanei noastre, atinge persoana noastră însăşi. În partea persoanei atinsă de moarte e persoana, care moare în acea parte, dar nu moare ca persoană în întregime. Persoana lui Hristos rămâne vie în Dumnezeirea ei şi ca atare poate învia partea ei moartă. Dar ea a admis şi să moară în partea ei omenească, prin libertatea ei, nu fără voia ei. A murit cu voia ca om, a ridicat umanitatea Sa din moarte ca Dumnezeu. Dar umanitatea pe care o învie are o viaţă mai plină de dumnezeire decât cea care a murit. Dar datorită unităţii de fire cu noi, omul care voieşte să se deschidă cu voia Celui cu Care este în comunitate de fire, va avea şi el parte de puterea trupului înviat al lui Hristos. Dar pentru aceasta el nu mai trebuie să-şi aparţină lui, în mod individualist, ci să se predea prin comuniune voluntară Lui. Persoana înviată cu trupul a lui Hristos va comunica şi persoanei umane, care a primit comuniunea cu Ea, starea ei înviată. Nu devenim ai lui Hristos ca robi, ci ca parteneri în comuniune. Aşa ne însuşim moartea Lui ca jertfă de bunăvoie şi înviere a Lui. În acest sens a murit pentru noi şi a înviat pentru noi. (n. s. 522, p. 297)

[1669] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu mai suntem ai noştri nu pentru că trebuie să o dăm Lui, pentru că El ne-a eliberat-o de moarte şi de stăpânirea demonilor, ci pentru că viaţa eliberată de moarte nu o avem decât unind-o cu a Lui, sau făcându-L pe El ipostasul central al nostru, deschizând-o puterii ce curge din viaţa Lui înviată. În acest sens viaţa noastră se hrăneşte din viaţa Lui înviată, sau trăim şi noi viaţa Lui. El trăieşte viaţa noastră înnoind-o din viaţa Lui înviată, noi trăim viaţa Lui înviată. Avem în aceasta taina comuniunii cu El, Care S-a făcut om de-o fire cu noi, dar e şi Dumnezeu. (n. s. 523, p. 297)

pentru noi, nu ne-am fi mântuit[1670]. Şi dacă nu ar fi primit să fie între cei morţi, nu s-ar fi surpat stăpânirea groaznică a morţii. Aşa a învăţat şi dumnezeiescul Pavel, spunând celor mântuiţi prin Hristos: *Cu Hristos m-am răstignit şi nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine. Iar ceea ce trăiesc acum în trup, trăiesc în credinţa în Fiul lui Dumnezeu Care m-a iubit pe mine şi S-a dat pe Sine pentru mine* (Gal. 2, 20)[1671]. Deci precum cei din Israel trăiesc din viaţa mielului înjunghiat[1672], aşa şi noi nu mai trăim viaţa noastră, ci a lui Hristos Care a murit pentru noi şi Care a venit iarăşi la viaţă[1673]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Despre oferirea celor întâi născuţi, Cartea a II-a, 1, în PSB, vol. 39, pp. 296-298)

„(...) Am şi fost răscumpăraţi. Căci ne-a mântuit nu un sol (un trimis), nu un înger, nu legea dată prin Moise, ci Însuşi Domnul, după cum s-a scris (Evr. 2, 16)[1674]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a, 1, în PSB, vol. 39, p. 321)

„Că Fiul a primit din iconomia pentru noi cele omeneşti[1675] şi S-a făcut sub lege, dar S-a socotit şi între cei fără de lege (Is. 53, 12), însă S-a reîntors iarăşi la cinstea şi la slava proprie firii Lui pe care o avea de la început, ne-a încredinţat El însuşi, zicând către Tatăl

---

[1670] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă n-ar fi murit Cel ce S-a făcut om, dar a rămas şi Dumnezeu, deci dacă n-ar fi murit nu din necesitate, ci cu voia, păstrând puterea de-a învinge moartea, deci murind din libertate pentru noi, nu am fi scăpat de moarte. Numai fiind Dumnezeu, Care S-a făcut şi Om, deci numai din uniunea într-un ipostas a celor două firi, s-a făcut posibilă biruirea morţii în firea noastră, prin trăirea până la ultimul rezultat al ei. (n. s. 524, p. 297)

[1671] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos S-a răstignit ca să trăiască în mine, iar eu m-am răstignit cu El, ca să trăiesc în El sau Lui. Fiecare din cei ce iubesc a murit Lui, ca să trăiască celuilalt. Cu atât mai mult se petrece aceasta în relaţia omului cu Hristos, Care a murit cu adevărat *pentru noi*. Dar numai marea credinţă în El, mă face să trăiesc în El, sau mă deschid Lui ca să-L simt trăind în mine. (n. s. 525, p. 297)

[1672] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Au trăit, scăpând de moarte, primind în ei mielul junghiat sau viaţa jertfită a Lui pentru ei. (n. s. 526, p. 298)

[1673] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos iubind pe oameni până la moartea exclusiv pentru ei. Căci nu a fost nicio necesitate în moartea Lui – acest act de supremă iubire a fost actul de supremă tărie, sau de supremă biruire a separaţiei de oameni şi de Dumnezeu, în care stă slăbirea vieţii. Acest act de supremă dăruire, identic cu actul de supremă tărie, n-a putut fi trăit decât de Cel ce era Acelaşi şi Om şi Dumnezeu. Numai Dumnezeu poate merge până la această dăruire şi tărie, dar numai prin umanitatea Sa. Învierea Sa începe din momentul morţii Sale, căci din acel moment merge la iad ca biruitor al morţii (*cu moartea pe moarte călcând*) vine şi puterea noastră de-a birui moartea din iubire pentru Dumnezeu şi pentru semenul meu. Şi-mi vine mie aceasta din El, care e ca o mişcare magnetică spirituală între mine şi El. (n. s. 527, p. 298)

[1674] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu putea învinge moartea decât Fiul lui Dumnezeu. Nu ne putea deschide înălţimile infinite ale vieţii lui Dumnezeu, pentru a le cunoaşte, şi pentru a ni le comunica decât Fiul Lui. Nu printr-o lege intermediară, pe care trebuie să o împlinim noi cu puterile noastre mărginite şi lipsite de fermitate, ne puteam mântui, sau ne puteam împărtăşi de viaţa nemuritoare şi nesfârşită, ci prin Dumnezeu însuşi făcut om, care a venit în rând cu noi, în comunicare intimă cu noi, ne poate conduce în înălţimile nesfârşite ale lui Dumnezeu, ca Tată al Lui, cu Care Hristos e la fel de intim unit cu noi, putând totuşi urca spre El cu noi, ca făcut om. (n. s. 574, p. 321)

[1675] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Din iconomie*, adică cu voia şi pentru împlinirea unui plan, nu din necesitate ca oamenii obişnuiţi. El Şi-a trăit umanitatea ca formată de El în ipostasul Lui, care exista dinainte, din veci. El Îşi trăia umanitatea dependentă de El însuşi, dar o trăia cu toate slăbiciunile ei. O suferea, dar o suferea cu voia. Suferinţa Lui era susţinută exclusiv de iubirea Lui. Putea s-o copleşească chiar prin iubire, dar unea iubirea cu suferinţa. Iubirea i-o făcea pe de o parte uşoară, dar pe de alta prin iubire voia să o trăiască până la ultimul ei grad. Cu cât I-a crescut suferinţa, cu atât I-a crescut iubirea. Când suferinţa a ajuns la maximum în moarte, a ajuns şi iubirea la maximum, învingând-o. Căci iubirea e toată manifestarea puterii de viaţă. Dar ca să sufere trebuia pe de altă parte să aibă nişte slăbiciuni în fire. (n. s. 585, p. 327)

din ceruri: *Părinte, proslăveşte-Mă pe Mine cu slava pe care am avut-o la Tine înainte de-a fi lumea* (In. 17, 5).

Vezi că înlătură cele intervenite la mijloc şi nu Şi-a însuşit fără voie iconomia prin trup, dar S-a grăbit spre slava Dumnezeirii şi la mărirea mai presus de toate?[1676]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a, 3, în PSB, vol. 39, p. 327)

„Căci viaţa după fire, adică Cuvântul din Dumnezeu, printr-o unire din iconomie cu trupul, sau cu toată umanitatea şi firea noastră, S-a coborât până la a suporta moartea. Pentru că spunem că a murit pentru noi, pătimind-o aceasta El însuşi nu în *firea proprie* (căci n-a murit nicidecum El însuşi, fiind Viaţa), ci însuşindu-Şi moartea trupului propriu[1677]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a, 4, în PSB, vol. 39, pp. 329-330)

„Fiindcă precum am murit împreună cu Adam, aşa ne-am şi sculat împreună cu Hristos[1678]. *Căci precum în Adam toţi murim, aşa şi în Hristos toţi suntem făcuţi vii* (I Cor.

[1676] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A primit cu voia neputinţele şi durerile în trup, dar se grăbea să ajungă cu trupul dincolo de ele. Iar ultimul lucru nu-l făcea în contrazicere cu primul, ci din aceeaşi iubire cu care l-a făcut pe primul. A luat suferinţa nu pentru a rămânea în ea veşnic, nu de dragul ei, ci pentru a o învinge. Amândouă le-a făcut pentru oameni. Oamenii nici nu iau de bună voie necazurile şi suferinţele, nici nu reuşesc să ajungă deasupra lor prin ei înşişi. Numai în Hristos se împacă cu primele şi ajung deasupra lor. (n. s. 586, p. 327)

[1677] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) E o coborâre reală a Cuvântului la putinţa de-a Se socoti ca primind El însuşi moartea, întrucât S-a făcut Persoană a firii omeneşti supusă morţii, deşi pe de altă parte nu moare El însuşi cu adevărat. Termenul *socotinţă, părere* redă o stare de coborâre adevărată a Cuvântului la firea noastră muritoare ca Subiect al ei, dar totuşi nu de primire de către Cuvântul a morţii în firea Lui dumnezeiască. El nu moare în firea Sa proprie, dumnezeiască, ci moartea e *a trupului Său*. Dar şi pe aceasta *Şi-o însuşeşte*, adică cu voia, nu-I este impusă cu necesitate. Intră într-o relaţie cu moartea cu voia, nu i se face proprie din necesitate. Termenul *s-a socotit* exprimă ceva la mijloc între faptul de-a fi devenit Cuvântul muritor şi între a nu avea nicio relaţie cu moartea. E de remarcat că Sf. Chiril numeşte firea dumnezeiască *firea proprie* a Cuvântului, iar de cea omenească spune: *Şi-a făcut-o proprie*, sau că *S-a unit cu ea din iconomie*, adică cu voia, cum cu voia a primit şi moartea ei, deci nu-I este proprie nici firea noastră, nici moartea ei din necesitatea firii Sale dumnezeieşti. La baza unirii firii omeneşti cu firea Sa dumnezeiască şi la baza primirii de către El a morţii în firea cu care S-a unit, stă voinţa. Acestea sunt nişte subtilităţi care feresc credinţa în Hristos atât de monofizitism, cât şi de nestorianism, care salvează credinţa în dumnezeirea nemodificabilă a lui Hristos, dar şi în unirea Lui din iubire cu firea noastră şi prin aceasta, mântuirea ei. Desigur, în *însuşirea* de către Cuvântul dumnezeiesc a firii noastre şi a morţii ei cu voia, sau iconomic, este o mare taină. Până unde a mers ea? Cum se îmbină *însuşirea* lor de către Cuvântul cu voia Lui? Căci există şi alte relaţii ale Cuvântului cu creaţia prin voie. Dar aci e vorba de o *însuşire* a ei în Persoana proprie, dar totuşi cu voia. Cum a trăit Cuvântul firea noastră şi moartea şi *însuşirile cu voia*? E o apropiere a Cuvântului până la capăt de firea noastră, ca să şi-o facă proprie prin *însuşire*. (n. s. 591, p. 330)

[1678] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul dumnezeiesc şi-a însuşit atât de mult firea noastră, fără să o părăsească pe a Lui, încât a intrat într-o comunicare cu noi identică cu cea a lui Adam, transmiţându-ne viaţa, cum Adam ne-a transmis moartea. Deşi Şi-a însuşit firea noastră cu voia şi nu stând într-o legătură de necesitate cu El, ca un Adam, deci n-a intrat nici El în această legătură de necesitate, totuşi ea e tot atât de intimă ca şi cea cu Adam şi deci între noi. Dar faptul că a făcut-o aceasta cu voia şi din iconomie, sau pentru mântuirea noastră, a celor născuţi din Adam, n-a adus în Sine o umanitate despărţită de a lui Adam şi de a noastră, ci Şi-a luat-o pe aceea, dar curăţită de păcat, prin faptul că a avut-o şi pe cea dumnezeiască. Iar făcând lucrul acesta cu voia, implica trebuinţa ca şi noi să primim legătura cu El ca om înnoit cu voia. Voia Lui vrea să se întâlnească cu voia noastră. Dacă s-ar fi trecut din necesitate firea noastră în El, ca fie înnoită, ar putea face ca şi noi să trecem cu necesitate de la starea de păcat la cea înnoită. (n. s. 593, pp. 330-331)

15, 22). Căci ne-a răscumpărat pe noi prin sângele Său propriu şi a făcut viaţa Sa schimb pentru viaţa tuturor[1679]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a, 4, în PSB, vol. 39, pp. 330-331)

„Domnul nostru Iisus Hristos adresându-se noroadelor Iudeilor, care nu primeau răscumpărarea prin credinţă, ci dispreţuiau folosul învăţăturilor Lui, socotind că le ajunge legea dată prin Moise şi că e singura care le poate asigura familiaritatea cu Dumnezeu, le-a spus: *Nimenea nu vine la Tatăl fără numai prin Mine* (In. 14, 6)[1680]. Şi iarăşi: *Eu sunt calea şi Eu sunt uşa* (In. 10, 9; 14, 6). Spunând acestea, a spus adevărul, pentru că este Adevărul. Şi Dumnezeu şi Tatăl nu ne este altfel apropiabil decât numai prin Fiul Lui după fire. Căci cel care-L cunoaşte pe El, cunoaşte numaidecât şi pe Tatăl din Care S-a născut[1681]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a III-a, 1, în PSB, vol. 39, p. 342)

„(...) Toată răscumpărarea este prin El. Căci *nu e dat alt nume sub cer, între oameni, întru care trebuie să ne mântuim noi* (Fap. 4, 12) şi în El e toată desăvârşirea prin sfinţenie în Duhul[1682]. Prin El am fost chemaţi la Tatăl şi vom sui la cetatea de sus împreună cu El[1683]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a III-a, 1, în PSB, vol. 39, p. 352)

[1679] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă nu Şi-ar fi făcut sângele omenesc asumat şi viaţa omenească asumată, sânge propriu şi viaţă proprie a Lui ca ipostas dumnezeiesc, nu ar fi avut în El valoarea de răscumpărare a noastră a tuturor. Deşi nu le avea din necesitate, Şi le-a *însuşit* atât de mult, încât erau ale Lui, sau era El în ele. (n. s. 594, p. 331)

[1680] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeul adevărat nu e decât Cel ce e Tată al unui Fiu Unul-Născut. Căci numai acesta e un Dumnezeu al iubirii, fără de Care nu se poate cugeta un Dumnezeu. Dar de acest Dumnezeu-Tată nu Se poate apropia cineva decât prin Fiul, însuşindu-şi şi el calitatea de fiu. Iar Fiul ni S-a făcut apropiat şi ne-a dat putinţa de-a ne însuşi calitatea de fii ai Tatălui, făcându-Se şi om. El S-a făcut prin aceasta Fiu şi ca om şi a înfrăţit cu Sine pe oameni făcându-i împreună fii. Acesta este Hristos. Cine nu primeşte pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu făcut om, nu se poate apropia de Dumnezeu, ca un fiu de Tatăl. Legea veche nu dădea putinţa apropierii de Dumnezeu ca Tatăl, deci în niciun fel. La fel nu dau putinţa religiile panteiste în care Dumnezeu se confundă cu natura. Nu o dau nici sectele neoprotestante, care nu cunosc pe Iisus ca Dumnezeu. (n. s. 607, p. 342)

[1681] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu numai că cine nu recunoaşte pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu nu-L poate cunoaşte pe Dumnezeu, Care nu poate să nu fie Tată din veci, ci cel ce recunoaşte pe Hristos ca Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu, cunoaşte în mod necesar pe Dumnezeu ca Tată, deci ca Dumnezeu adevărat. Acela primeşte în sine afecţiunea filială supremă îndreptată spre Dumnezeu ca Tatăl. În Fiul se unesc paradoxal aceste două calităţi spirituale: de Fiu, deci ca Născut, dar de Fiu independent de tot ce e creat, de absolută libertate în absolută filiaţie. Cel ce e Fiul Tatălui suprem, e superior tuturor împreună cu Tatăl al Cărui Moştenitor în toate este. Acestea două le trăim apropiindu-ne de Hristos. Căci ni le comunică într-un fel şi nouă: suntem fii ai Tatălui suprem şi liberi de toate. (n. s. 608, p. 342)

[1682] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos nu e Fiul lui Dumnezeu făcut om, venit între oameni, nu suntem ridicaţi în veşnicia şi bogăţia vieţii dumnezeieşti. Nimeni n-a fost între oameni care să aibă putinţa de-a ne ridica din insuficienţa noastră decât Hristos, Care n-a fost numai om, ci şi Dumnezeu. Hristos a fost singurul om în Care a fost desăvârşirea, pentru că a fost şi Dumnezeu. Iar El poate comunica şi fraţilor Săi desăvârşirea. Căci desăvârşirea e una cu sfinţenia, pentru că în ea nu e nimic egoist, nimic aplecat spre plăcerile animale, nespirituale, care închid omului orizonturile spirituale. Iar a fi în aceste orizonturi, înseamnă a fi în comuniune cu altă Persoană pur spirituală şi Preasfântă. (n. s. 632, p. 352)

[1683] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Coborârea Fiului lui Dumnezeu între oameni, are ca urmare urcarea oamenilor uniţi cu El la Dumnezeu. Coborârea Lui pe pământ, înseamnă prefacerea pământului în cer. (n. s. 633, p. 352)

„Căci toată iconomia s-a săvârşit în chip clar din pricina noastră şi pentru noi[1684]. Căci precum S-a făcut pentru noi între morţi, ca noi să ajungem în viaţă împreună cu El şi prin El – pentru că a înviat călcând puterea morţii – aşa s-a făcut pentru noi departe, deşi e aproape – ca şi noi să ne apropiem împreună cu El şi prin El de Tatăl, fapt care s-a şi împlinit. Căci făcându-ne părtaşi ai Lui prin Duhul, ne-am unit cu Dumnezeu Tatăl prin El, dacă *suntem cu adevărat părtaşi ai firii dumnezeieşti*, după Scripturi (II Pt. 1, 4)[1685]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a III-a, 2, în PSB, vol. 39, pp. 356-357)

„*Şi cu rana Lui noi ne-am vindecat*, după cum s-a scris (Is. 53, 5)[1686]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic,* Cartea I, 1, în PSB, vol. 39, p. 372)

„(...) E jertfă sfântă pentru că e fără de prihană[1687]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea I, 2, în PSB, vol. 39, p. 376)

„Căci Emanuil a murit lărgindu-ne intrarea în Sfintele Sfintelor şi deschizând uşa Bisericii de sus şi din ceruri celor ce cred[1688]. Aşadar, în moartea lui Hristos câştigăm şi puterea de-a pătrunde în sfântul cort pe care l-a întemeiat Domnul şi nu omul, în

---

[1684] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pentru noi S-a făcut Fiul lui Dumnezeu Om, pentru noi S-a răstignit, pentru noi a înviat, pentru noi S-a înălţat la cer. Dumnezeu n-a rămas din pricina noastră şi pentru mântuirea noastră, închis în Sine, Şi-a făcut proprie viaţa noastră, ca să ne-o facă proprie pe a Lui pentru veci, fără să înceteze a fi Dumnezeu, fără să pună capăt existenţei noastre ca oameni. Suntem din voia Lui o preocupare veşnică pentru Sine, dezvoltându-ne ca ceea ce suntem, înfrumuseţându-ne ca oameni cu tot ce e dumnezeiesc. Nicio religie, nicio concepţie nu acordă o atât de mare valoare omului, precum credinţa creştină. Omul e chemat să fie veşnic ca Dumnezeu, în relaţie familiară cu Dumnezeu, partener al lui Dumnezeu, fără să fie şi să devină Dumnezeu. Dumnezeu ne iubeşte întrucât suntem făptura Lui, deosebită de El, întrucât se vede nu numai existând în Sine, ci şi realizându-Se în altă formă, în forma umană. (n. s. 642, p. 357)

[1685] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu ne facem părtaşi de Hristos prin simplul fapt că are firea omenească, ci trebuie să ne şi deschidem Lui prin credinţa noastră, deci printr-un act spiritual, liber, care e uşurat prin Duhul Sfânt. Căci Duhul Sfânt a trecut din dumnezeirea lui Hristos şi în umanitatea Lui. Părtăşia pe care o primim astfel cu Hristos e alta decât *părtăşia* de firea dumnezeiască. De Hristos ne facem părtaşi întrucât avem firea omenească comună cu a Lui, trecând însă şi Duhul de la ea la noi. Dar de firea dumnezeiască nu ne facem părtaşi decât în sensul unei comuniuni personale cu Fiul ca ipostas divin şi deci împreună cu El şi cu Tatăl. (n. s. 643, p. 357)

[1686] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Rana Lui* e moartea Lui. Ne-am vindecat cu ea, sau am dobândit o viaţă nouă, pentru că uniţi cu El trăim şi noi predarea umanităţii noastre *moarte*, Tatălui, sau transformarea morţii ei ca osândă, încă până trăim, în moartea ca predare iubitoare a ei Tatălui. (n. s. 661, p. 372)

[1687] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cea mai bine primită jertfă, sau cea mai adevărată jertfă, e cea mai lipsită de vreo pată a păcatului. Hristos a fost cea mai adevărată jertfă, pentru că a fost ca om fără de păcat. Predarea Lui ca jertfă Tatălui a fost cu adevărat desăvârşită, neslăbită de nicio mişcare egoistă, contrară. El a avut ca om jertfit intrarea totală la Dumnezeu. Şi uniţi cu El avem şi noi această intrare. Peste noi se întinde lumina curăţiei Lui desăvârşite şi atotplăcute Tatălui. (n. s. 670, p. 376)

[1688] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfintele Sfintelor de Sus e ultima şi tainica interioritate a lui Dumnezeu. Până acolo a intrat Hristos cu jertfa sa ca om. Arhiereul legii intra cu sângele ţapului ispăşitor o singură dată pe an în Sfintele Sfintelor din cortul văzut. Acesta era chipul intrării în interioritatea spirituală a lui Dumnezeu, la *inima* Lui personală, ca să rămână acolo veşnic ca om care atrage pe fraţii Săi. El a deschis în mod real oamenilor intrarea la interioritatea lui Dumnezeu Tatăl, în care se constituie Biserica sau comuniunea cea mai deplină între oameni şi între ei şi Dumnezeu prin iubire. E o comuniune realizată şi hrănită prin jertfa de Sine a Fiului lui Dumnezeu ca om, al cărei duh ni-l însuşim şi noi biruind orice egoism. Această Biserică cu temeiul în Dumnezeu îşi are prelungirea în Biserica văzută. Cei ce facem parte din această Biserică avem sufletele unite prin comuniune în interioritatea lui Dumnezeu-Tatăl, împreună cu Fiul făcut om. (n. s. 671, pp. 376-377)

Ierusalimul de sus, maica sfinţilor şi hrănitoarea îngerilor[1689]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic,* Cartea I, 2, în PSB, vol. 39, pp. 376-377)

„Dar fiindcă S-a făcut jertfă pentru păcat – *căci Paştile nostru Hristos s-a jertfit pentru noi* (I Cor. 5, 7) – de aceea spunem că S-a făcut şi păcat[1690]. Căci s-a jertfit, precum am spus, ca prin sângele Său să câştige lumea de sub cer. *Căci cu preţ am fost cumpăraţi,* după Scripturi (I Cor. 6, 20) şi nu mai suntem ai noştri ci ai Celui ce pentru noi păcat S-a făcut, ca să ne elibereze de vechile păcate şi să ne arate sfinţi prin împărtăşire de sfântul lui Trup, deci şi ai Sângelui[1691]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic,* Cartea I, în PSB, vol. 39, pp. 378-379)

„Astfel ne-am îmbogăţit în Hristos cu bunătatea de sus şi am fost spălaţi de necinstitul şi atotchinuitorul păcat, fiind chemaţi prin credinţă la sfinţenie. Şi pe lângă acestea fiind făcuţi părtaşi la viaţa de veci, vom fi primiţi în ea şi ne vom dărui întru miros de bună mireasmă lui Dumnezeu şi Tatăl. Căci spune adevărul fericitul Pavel, când scrie: *că suntem bună mireasmă a lui Hristos lui Dumnezeu* (II Cor. 2, 15)[1692]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic,* Cartea I, în PSB, vol. 39, p. 383)

„Cuvântul fiind după fire viaţă şi din viaţă, Îşi însuşeşte moartea propriului trup. Căci nu era străin de el trupul asumat, ci al Lui propriu[1693]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic,* Cartea I, în PSB, vol. 39, pp. 387-388)

[1689] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Biserica fiind Sfânta Sfintelor în care se află interioritatea lui Dumnezeu, cu tot conţinutul infinit de înţelesuri şi ca izvorul iubirii nesfârşite, din care a creat, susţine şi îmbogăţeşte spiritual lumea şi în care a intrat şi rămâne în veci şi umanitatea noastră purtată de Fiul şi jertfită, într-o întâlnire supremă între iubirea omenescului şi dumnezeirii, hrăneşte cu aceste înţelesuri şi cu această iubire şi duhurile îngereşti. De aceea se scot la Sf. Liturghie părticele (miride) şi pentru îngeri. (n. s. 672, p. 377)

[1690] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai pentru aceea se spune că Hristos *S-a făcut păcat pentru noi,* pentru că Şi-a însuşit moartea, care a venit peste oameni din pricina păcatului. Dar El a întors direcţia morţii dinspre neant, ca despărţire de Dumnezeu, spre Dumnezeu ca învingere a egoistei despărţiri de Dumnezeu din dragoste desăvârşită de Dumnezeu. Hristos a trecut prin moartea Lui ca jertfă fără de păcat cu adevărat dincolo de creaţie, la Dumnezeu, şi ca om, deci e Paştele adevărat, cum mielul mozaic simboliza doar. Iar odată cu Hristos trecem şi noi din viaţa despărţită de Dumnezeu şi supusă morţii, la viaţa în Dumnezeu. Moartea ca trecere spre Dumnezeu, ca predare a vieţii proprii lui Dumnezeu, se cunoaşte prin aceea că e jertfă sau dar adus lui Dumnezeu. (n. s. 676, pp. 378-379)

[1691] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În două sensuri nu mai suntem ai noştri, ci ai lui Hristos: pentru că El ne-a răscumpărat cu sângele Lui din robie; pentru că ne facem părtaşi de trupul şi sângele Lui libere de păcat, libere de robia morţii definitive, datorită unirii desăvârşite, prin jertfa ca predare totală, cu Tatăl. Poţi să fii al cuiva ca rob şi poţi să fii al cuiva datorită faptului că te câştigă prin iubirea Lui. Când eşti al cuiva prin iubirea ce ţi-o acordă, eşti al lui bucurându-te totodată de libertate. Dar când eşti rob al duşmanului, eşti rob fără libertate. Când eşti rob al patimilor şi al morţii din pricina ei, eşti rob cu adevărat, lipsit de libertate. Dar devenind rob al lui Hristos, sau al lui Dumnezeu, datorită dragostei ce şi-o arată şi prin care te-a eliberat de patimi şi de moarte, devii rob de bunăvoie. Când se zice credinciosului *robul lui Dumnezeu,* aceasta nu înseamnă un rob neliber, ci un rob de bunăvoie. Sunt rob fericit al celui ce mă iubeşte şi pe care îl iubesc. Este o unire paradoxală între libertate şi comuniune din dragoste. (n. s. 677, p. 379)

[1692] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos înalţă prin Jertfa Lui ca om buna mireasmă a umanităţii către Tatăl. Dar şi noi uniţi cu Hristos, înălţăm în noi buna mireasmă a duhului de jertfă al lui Hristos Tatălui. Tatăl vede în faţa omenească a lui Hristos, predată Tatălui până la suprema jertfă, feţele noastre şi noi arătăm Tatălui în feţele noastre pline de iubire jertfelnică faţa lui Hristos. (n. s. 686, p. 383)

[1693] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tema va fi reluată de Leonţiu de Bizanţ, care va spune nestorienilor că trupul lui Hristos nu e al sufletului Lui, sau al omului, ca la oameni, ci al Cuvântului. Taina cea mare este cum

„Să înţelegi că trupul lui Hristos este nestricăcios. Căci n-a cunoscut stricăciunea. (...) Iar în înţelegerea sfântului trup al lui Hristos ca nestricăcios, se introduce raţiunea învierii Lui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic,* Cartea I, 4, în PSB, vol. 39, p. 396)

„(...) Hristos (...) a cumpărat[1694] lui Dumnezeu şi Tatăl, precum s-a scris, întreaga lume prin credinţa în El şi prin sângele Său". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Numeri,* Cartea ?, 3, în PSB, vol. 39, p. 412)

„Dumnezeiescul Pavel prefăcând chipurile în înţelesuri duhovniceşti, scrie şi zice: *Dacă sângele taurilor şi ţapilor şi cenuşa viţelei stropind pe cei spurcaţi îi sfinţeşte spre curăţenia trupului, cu atât mai mult sângele lui Hristos* (Evr. 9, 13). Şi văzând în mielul junghiat de cei din Israel, care prin aceasta rămâneau alipiţi de umbre, la curăţenia trupului, chipul tainei lui Hristos, a spus iarăşi: *Paştele nostru Hristos S-a jertfit pentru noi* (I Cor. 5, 7)[1695]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la a doua Lege,* 3, în PSB, vol. 39, p. 461)

„Mielul adevărat, zugrăvit odinioară prin ghicituri, victima nepătată, Se aduce ca o jertfă pentru toţi, ca să şteargă păcatul lumii, ca să surpe pe dezorganizatorul lumii întregi, murind pentru toţi ca să desfiinţeze moartea, ca să dezlege blestemul nostru, ca să înceteze în sfârşit sentinţa: *Pământ eşti şi în pământ vei merge*, ca să arate pe al doilea Adam, venit nu din pământ, ci din cer[1696], şi să Se facă firii omului: început a tot binele[1697], dezlegare a

---

simţea real moartea ca a Sa şi nu ştia numai teoretic de ea. Într-un fel ipostasul dumnezeiesc al Cuvântului simţea durerile trupului Său şi frica de moarte, cum simte sufletul nostru durerile trupului său şi frica de moartea cu trupul, fără ca loviturile şi moartea să-l atingă pe el însuşi. E ca un ecou spiritual produs în suflet de orice act material care atinge trupul. (n. s. 692, p. 388)

[1694] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Termenul *ne-a cumpărat, ne-a răscumpărat* cu sângele Său e folosit de Părinţi pentru că a trebuit să verse sângele Său ducând şi imprimând până la capăt în umanitatea Sa iubirea Sa faţă de Tatăl şi faţă de noi, pentru că pe de o parte această iubire să se comunice din umanitatea Sa şi din noi, pe de alta să atragă asupra ei şi asupra noastră iubirea Tatălui. Pe de altă parte, prin moarte erau stăpâniţi de satana, ca izvor al existenţei sărăcite la maximum, dar totuşi având în ea o putere de atracţie prin slăbiciunea ce ne-o imprimă, rupându-ne de Dumnezeu. Hristos primind moartea, a primit-o ca ceva ce venea de la vrăjmaşul lui Dumnezeu deci a plătit aceluia ceea ce plăteau toţi. Dar îndată ce-a ajuns la acest capăt al vieţii pământeşti, adică la moarte, a trecut prin ea, ca primită din iubirea de Dumnezeu şi de oameni, la întâlnirea deplină ca om cu Dumnezeu, biruind moartea. A intrat o clipă sub îngustimea aceleia, ca să se spargă dinlăuntru pereţii acestei îngustimi. Dar noi primim puterea Lui biruitoare de moarte, numai dacă ne deschidem Lui prin credinţa că e Fiul lui Dumnezeu Care a biruit ca om moartea. (n. s. 718, p. 412)

[1695] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Paştele (Pascha) înseamnă în evreieşte trecere. Mielul jertfit de evrei în Egipt le-a făcut cu putinţă trecerea de la robie la libertatea în pământul lor. Dar mielul avea şi semnificaţia unui Miel care va face cu putinţă trecerea cea mai înaltă a oamenilor, de la viaţa aceasta la cea viitoare. Căci altfel la ce ar mai fi continuat evreii odată stabiliţi în Israil să mai jertfească mielul pascal? El închipuie pe adevăratul Miel, pe Hristos, Care este trecerea noastră supremă de la pământ la cer, de la viaţa în trupul acesta, la cea în trupul înviat. El e trecerea, sau Paştele esenţial în Persoană. Căci El e trecere întru umanitate şi îndumnezeire, iar prin moartea ca jertfă adusă Tatălui, trece ca om la Tatăl şi deci la viaţa veşnică a învierii, având să ne treacă şi pe noi. El e calea de trecere. Aflându-ne în El, trecem de aici dincolo de viaţa de aici. Nu trecem prin efortul nostru, ci unindu-ne cu El. (n. s. 795, p. 461)

[1696] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos e al doilea Adam, al doilea început al omenirii, dar El nu este făcut din pământ, ca ipostas, ci ipostasul dumnezeiesc din cer Se face şi ipostas al firii omeneşti. (n. s. 222, p. 133)

[1697] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ipostasul dumnezeiesc, făcându-se purtătorul firii omeneşti, Se face începutul a tot binele în ea şi, prin ea, tuturor celor ce au comună cu El aceeaşi fire. Fiul lui Dumnezeu devine ipostasul

stricăciunii, pricinuitorul vieţii veşnice, temelia refacerii după Dumnezeu, începutul dreptei credinţe şi dreptăţi, cale spre Împărăţia cerurilor.

Căci a murit ca un miel pentru toţi, redând toată turma de pe pământ lui Dumnezeu-Tatăl, Unul pentru toţi, ca pe toţi să-i supună lui Dumnezeu; Unul pentru toţi, ca pe toţi să-i câştige, ca în sfârşit toţi să nu mai trăiască lor, ci Celui care a murit şi S-a sculat pentru ei. Căci fiindcă eram în multe păcate şi pentru aceasta eram supuşi morţii şi stricăciunii, L-a dat Tatăl pe Fiul preţ de răscumpărare pentru noi, pe Unul pentru toţi, pentru că toate sunt în El şi El e mai bun decât toţi[1698]. A murit Unul pentru toţi, ca toţi să vieţuim în El[1699]. Căci Mielul, înghiţind moartea pentru toţi, a eliminat-o pentru toţi din El, căci toţi eram în Hristos, Care a murit din cauza noastră şi S-a sculat pentru noi[1700]. Căci, fiind desfiinţat păcatul, cum s-ar fi putut să nu fie desfiinţată moartea cea din păcat şi pentru păcat?[1701] Fiindcă, dacă moare rădăcina, cum mai poate fi scăpată mlădiţa ivită din ea (moartea prin păcat)? Pentru ce pricină am mai muri, o dată ce păcatul este desfiinţat? De aceea, sărbătorind, zicem la junghierea Mielului lui Dumnezeu: *Unde e, moarte, biruinţa ta? Unde e acul tău, iadule?, Căci toată fărădelegea*, cum zice Psalmistul, *va închide gura ei* (Ps. 106, 42), nemaiputând acuza pe cei ce au păcătuit din slăbiciune. Căci Dumnezeu este Cel ce îndreptăţeşte (Rom. 8, 33). *Hristos ne-a răscumpărat de sub blestemul Legii, făcându-Se pentru noi blestem, ca noi să scăpăm de blestemul fărădelegii* (Gal. 3, 13)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 133-134)

„(...) Fiind Viaţa după fire, a murit după trup pentru noi, ca să învingă moartea pentru noi şi să învie cu Sine întreaga fire (căci toţi eram în El, întrucât S-a făcut om)". (Sf. Chiril

---

central şi începător al noii umanităţi, ipostas plin de puterea izvorâtoare a binelui pentru toţi, un ipostas pururea viu, împreună cu toţi oamenii care vin pe lume şi cred în El. (n. s. 223, p. 133)

[1698] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Putea muri pentru toţi cu efect mântuitor în umanitatea asumată, pentru că în ipostasul lui Dumnezeu avea raţiunile după care au fost create toate şi toţi şi putea de aceea răspândi înnoirea lor, prin umanitatea asumată, în toţi, în raţiunile tuturor. Fiind toate unite în ipostasul Lui, care devine şi ipostasul firii Sale omeneşti, El are un efect unificator şi asupra chipurilor raţiunilor Lui din noi, producând o atracţie iubitoare între noi. (n. s. 224, p. 134)

[1699] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A murit ca să învingă moartea în firea Sa omenească şi, din ea, să întindă biruinţa asupra morţii în toţi cei ce se unesc cu El. (n. s. 225, p. 134)

[1700] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Firea Lui omenească nu a putut ţine moartea, pentru că era a Cuvântului. Dar în legătură cu ea este firea tuturor oamenilor. Sau Cel ce o avea ca fiind a Lui avea în El raţiunile tuturor oamenilor, ca şi chipuri ale raţiunilor lor unite în El. Toţi eram deci în El, Care a murit şi a învins moartea. Deci a murit şi a înviat pentru toţi şi, virtual, cu toţi. (n. s. 226, p. 134)

[1701] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: N-a desfiinţat Fiul lui Dumnezeu moartea din afară cu puterea Lui dumnezeiască, ci a desfiinţat-o pentru că a ridicat firea noastră, asumată de El, din păcat şi deci din moartea care era consecinţa păcatului. N-a desfiinţat moartea nici juridic, plătind pentru noi, ci prin înălţarea spiritual-morală a firii noastre asumate de El, aflată în El ca o nouă începătură a firii noastre. În aceasta stă şi răspunsul la întrebarea: Cum, pe de o parte, Se supune morţii, şi, pe de alta, o învinge? Şi-a reţinut întâi puterea dumnezeiască, şi apoi a exercitat-o? El voia să ducă firea noastră până la culmea iubirii: să primească moartea pentru noi. Aceasta era şi o culme a puterii sufletului Lui. În momentul în care moare, sufletul, unit şi cu voia, cu Dumnezeirea, atinge culmea puterii, prin care poate învinge moartea, folosindu-Se mereu de voia şi puterea dumnezeiască. Cu moartea primită din iubire, deci cu puterea supremă atinsă de suflet în iubire, calcă moartea. A putut primi moartea ca om nu atât prin reţinerea puterii dumnezeieşti, ci prin folosirea pozitivă a puterii dumnezeieşti, în creşterea iubirii, sau a nepăcătuirii Sale ca om. (n. s. 227, p. 134)

al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 144)

„Iar Cel bătut prin stricăciune şi moarte iarăşi s-a tămăduit în a treia zi, adică nu în primele timpuri şi în cele de mijloc, ci în cele din urmă, când, făcându-Se om, a arătat firea sănătoasă, înviind-o în Sine însuşi din morţi. De aceea Se numeşte şi pârga celor adormiţi (I Cor. 15, 20)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 159)

„Iar faptul că s-a fixat şarpele pe un stâlp înalt (Num. 21, 9) arată pe Hristos ridicat la înălţimea văzută şi cunoscut, ca să nu rămână necunoscut nimănui de pe pământ, cum zice şi El însuşi (In. 12, 32), pentru pătimirea de pe cruce[1702]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 176)

„Căci Înţelepciunea măiastră a tuturor, adică Fiul, a făcut din unealta diavolului, adică din moartea Sa după trup, cale şi uşă spre mântuirea noastră şi a întors speranţa diavolului, care abia văzându-L pătimind a cunoscut că e greu să lupte cu Dumnezeu[1703]. Dar mi se pare că Psalmistul contribuie la explicarea acestora când zice despre Hristos şi diavol: *În cursa lui îl va umili pe el* (Ps. 9, 30). Căci diavolul a alcătuit lui Hristos, drept cursă, moartea. Dar a fost umilit în însăşi cursa lui. Căci s-a nimicit moartea în moartea lui Hristos şi s-a desfiinţat tiranul care nu se aştepta să cadă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, pp. 380-381)

„Voi muri, zice, pentru toţi, ca pe toţi să-i fac vii prin Mine; şi am făcut trupul Meu preţ de răscumpărare pentru trupul tuturor. Căci în moartea Mea va muri moartea şi va

[1702] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos a luat nu trupul nostru păcătos, ci numai un trup asemenea lui, adică trupul nostru care purta slăbiciunile ireproşabile ale păcatului, între care şi moartea, ca să le sufere ca pe o osândă a păcatului, şi, biruindu-le prin răbdarea lor, să ne dea nouă puterea să învingem păcatul şi urmările lui. De aceea e ridicat ca fiind Cel care a învins în Sine urmările păcatului prin cruce, ca, ridicat pe crucea prin care a învins urmările păcatului şi, deci, păcatul însuşi, şi crezând în El ca în Cel ce-a învins şi osândit păcatul, să-l învingem şi noi în noi înşine.
Văzând în şarpele care ne-a făcut să păcătuim păcatul nostru mort, păcatul nu mai are putere asupra noastră. Dar trupul lui Hristos e înălţat nu numai ca Cel în care e învins păcatul, ci şi ca Cel ridicat prin aceasta întru slavă, ca să fim şi noi în ea, omorând din puterea Lui păcatul în noi. Murind cu Hristos păcatului, înviem şi noi la viaţa fără de păcat şi fără de moarte. (n. s. 301, p. 176)

[1703] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Până când Dumnezeu îl rabdă, diavolului i se pare că e uşor să lupte cu El furându-I suflete de oameni. Şi pune pe oameni să-L necăjească, mai ales în calitatea de om acceptată de El. Dar când Dumnezeu făcut om merge până la primirea morţii din partea diavolului, diavolul descoperă că Fiul lui Dumnezeu făcut om îl biruieşte, privându-1 de această supremă unealtă a răutăţii lui. Moartea prefăcută de Dumnezeu în jertfă e şi o supremă faptă a iubirii prin care câştigă pe oameni. Faptul că Fiul lui Dumnezeu făcându-Se om, a putut primi şi moartea, l-a înşelat pe diavolul şi pe aceia dintre oameni care-i slujeau ca să creadă că El nu primeşte moartea voind, deci nu e mai tare ca ea. Însă nu cu scopul de a înşela pe diavol şi uneltele lui Se face Fiul lui Dumnezeu om şi Îşi însuşeşte frica de moarte, ca, înşelându-i, să-i îndemne Să-L omoare. Înşelăciunea aceasta şi-o produc ei înşişi, pentru că nu văd dincolo de trupul Lui, înfricoşat de moarte, dumnezeirea Lui, care nu se teme de moarte, ci vrea s-o învingă. Dar chiar a primi moartea nedorită, cu voia, înseamnă a fi mai tare ca ea. (n. s. 683, p. 381)

învia cu Mine firea căzută a oamenilor[1704]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 398)

„S-a răstignit pentru toţi şi din pricina tuturor, ca, murind Unul pentru toţi, toţi să fim vii în El[1705]. Căci nu era cu putinţă ca El să fie ţinut de moarte, şi nici stricăciunea să stăpânească viaţa prin fire. Iar că Hristos a adus trupul Său pentru viaţa lumii, vom cunoaşte şi prin cuvintele Lui. Căci zice: *Părinte Sfinte, păzeşte-i pe ei* (In. 17, 11). Şi iarăşi: *Eu Mă sfinţesc pentru ei* (In. 17, 19)[1706]. Iar în acestea zice că Se sfinţeşte pe Sine nu folosindu-Se spre sfinţire de curăţirea sufletului, sau a duhului, cum se înţelege cu noi, nici de împărtăşirea Sfântului Duh. Căci Duhul Sfânt era şi este şi va fi în El pururea prin fire, în mod neîncetat. Ci *Mă sfinţesc* zice aici în loc de: Mă dau şi Mă aduc ca o jertfă neprihănită spre miros de bună mireasmă. Căci după Lege se sfinţea, sau se numea sfânt ceea ce se aducea la jertfelnic. Deci Hristos a dat trupul Său pentru toţi, iar prin El face să se sălăşluiască în noi viaţa". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 400)

„*Nimeni nu va lua sufletul Meu de la Mine. Eu îl pun pe el de la Mine însumi. Căci putere am să-l pun şi iarăşi putere am să-l iau pe el* (In. 10, 18). Fiindcă, precum am spus înainte, nu fără voie a răbdat crucea pentru noi. El însuşi S-a adus pe Sine ca o jertfă sfântă

[1704] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: S-ar putea pune întrebarea: De ce n-a învins Hristos moartea în trupul Său, făcându-l în stare să nu moară? Dar El a voit să meargă cu iubirea Lui faţă de noi, cei făcuţi fraţii Săi, până la a da tot ce socoteşte omul că are mai de preţ în starea lui de după păcat: viaţa pământească, sau viaţa trupului său actual. A făcut aceasta, ca să-i înveţe şi pe ei să meargă în iubirea faţă de Dumnezeu şi de semenii lor până la a-şi da viaţa de aici pentru ei. În această predare a vieţii pământeşti a trupului Său, Hristos a avut chiar ca om cea mai înaltă putere. El nu voia ca om moartea Sa, dar I-o voia Dumnezeu. Întărit, pe de altă parte, de voia Lui ca Dumnezeu să primească moartea, a mers până la puterea omenească cea mai înaltă, unindu-Şi voia Sa ca om cu voia Sa ca Dumnezeu. Trebuia să ajungă la această putere supremă a primirii morţii şi ca om, pentru ca să o poată învinge din voia lui Dumnezeu prin voia şi puterea Sa ca om. Aceasta o spune prin cuvintele: *Treacă de la Mine acest pahar, dar să nu fie voia Mea, ci voia Ta*. De aceea învinge moartea trupului Său din mormânt prin sufletul Său din iad, unde dă viaţă protopărinţilor noştri, întărind şi sufletul lor despărţit de trup, acolo. *În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, pe scaun ai fost cu Tatăl, ca Dumnezeu*. Aşa şi la învierea de obşte dă sufletelor celor ce au crezut în El puterea să-şi învie trupurile. Puterea aceasta începe să o dea de aici celor ce cred şi se eliberează de păcatul despărţirii de Dumnezeu. În suflet este potenţa formării, deci şi a învierii trupului propriu. Această putere o dă Domnul Hristos de aici sufletului ce se uneşte cu El în Sfânta Euharistie. Dar la învierea cu trupul întru fericire nu poate ajunge omul dacă nu-şi însuşeşte puterea acceptării morţii cu trupul muritor de aici. Hristos a arătat această putere, primind de bună voie moartea de care ar fi putut scăpa. Această putere a Lui o primim şi noi de la El, arătându-ne în stare să murim spiritual poftelor egoiste, înviind pentru Dumnezeu. În sensul acesta Şi-a dat viaţa de aici a trupului ca preţ de răscumpărare pentru viaţa noastră înnoită. (n. s. 719, pp. 398-399)

[1705] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos învingând moartea prin moartea Lui în trupul Său şi înviind în trupul Său pentru vecie, toţi cei ce ne unim cu El prin credinţă vom primi puterea învierii Lui. (n. s. 722, p. 400)

[1706] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos Se sfinţeşte ca om pentru oameni, dăruindu-Se în mod desăvârşit Tatălui ca jertfă. Şi aceasta o face pentru ca în El toţi să se dăruiască Tatălui, scăpând de păcat şi de despărţirea de El. Dacă în Vechiul Testament se sfinţeau jertfele puse pe jertfelnic, acum se sfinţeşte omul jertfit în Hristos. Iar prin aceasta omul intră în comunicare deplină cu Viaţa fără de sfârşit, învingând moartea. Unde sunt valorile acestea în filosofiile panteiste, în care toate se petrec conform unor legi fatale, inexplicabile în originea lor? (n. s. 723, p. 400)

lui Dumnezeu şi Tatăl, răscumpărând cu sângele Său mântuirea tuturor (Evr. 9, 14)[1707]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 512)

„(...) Deoarece sunt şi Iubitorul de oameni Făcător al tuturor, nu socotesc suportabilă păgubirea făpturilor de Mine, privind pe om înaintând spre nimicirea totală. L-am văzut pe om căzând în moarte prin păcat. Dar trebuia să-i întind ca urmare mâna ajutătoare. Deci trebuia să-l apăr pe om, chiar fiind căzut în tot modul. Şi fiindcă urma să fie mântuit cel pierdut, trebuia ca Doctorul să fie împreună cu cei primejduiţi, trebuia să fie prezentă Viaţa în cei morţi, trebuia să fie Lumină în întuneric. Dar nu era cu putinţă ca, fiind voi oameni, să zburaţi la cer şi să convieţuiţi cu Mântuitorul. Deci am venit Eu la voi, auzind pe Sfinţi strigând adeseori: *Pleacă cerurile şi pogoară* (Ps. 143, 5). Deci M-am pogorât, zice, plecând cerurile. Căci nu se putea aştepta să urcaţi voi acolo[1708]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 566)

„Fiind Dumnezeu şi din Dumnezeu după fire, S-a făcut Unul-Născut ca om, ca să osândească păcatul în trup şi să omoare moartea prin moartea sa şi să ne arate pe noi fii ai lui Dumnezeu, născând din nou în Duh la demnitatea mai presus de fire pe cei aflaţi pe pământ. În acest mod trebuia să ne recapituleze şi să urce la starea de la început neamul căzut al oamenilor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, pp. 889-890)

„Dar cred că nu vom cugeta drept considerând că Unul-Născut S-a făcut om numai pentru a ridica trupul la calitatea de trup al Său. Fiindcă unde s-ar vedea mărimea şi folosul venirii Lui la noi, dacă Şi-ar fi mântuit numai trupul Său? Vom crede mai degrabă că Unul-Născut a adus întregii firi omeneşti bunătăţile prin Sine şi în Sine ca primul, ca pârga omenirii. Căci, precum am urmat nu numai prin moarte, ci şi prin toate patimile trupului, pe primul om, pentru neascultarea aceluia căzut sub blestemul dumnezeiesc venit asupra lui, în acelaşi mod socotesc că vom urma lui Hristos, Care ne-a mântuit şi sfinţit firea trupului în Sine[1709]. De aceea şi Pavel a spus: *Şi după cum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm şi chipul celui ceresc* (I Cor. 15, 49). Chip al celui pământesc, adică

[1707] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă ar fi murit din necesitate pentru păcatul Său, ar fi murit pentru El, nu pentru noi. Dar murind pentru noi, a murit de bunăvoie, din iubire. Ceea ce este din iubire nu este din necesitate. Iubirea e mai tare ca Legea. De aceea a şi biruit Hristos moartea, venită din necesitate. (n. s. 972, p. 512)

[1708] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos se numeşte ca Dumnezeu *Iubitorul de oameni, Făcător al tuturor*, ceea ce înseamnă că toate le-a făcut pentru oameni, spre folosul lor. De aceea n-a voit să suporte pe omul căzut total şi definitiv în moarte. Într-un fel îl ţine în existenţă şi încearcă un mod extrem, de a-l ridica chiar în această existenţă *moartă*. Îl ţine în existenţă prin El, ca Viaţă, şi rămâne în întunericul lui, ca Lumină. Am putea spune că omul e despărţit moral, sau prin voia lui, de Dumnezeu, dar rămâne ontologic legat de Dumnezeu. Căci omul, continuând într-un fel să existe, chiar mort spiritual, nu poate să nu aibă la baza lui puterea lui Dumnezeu. Dar vine El însuşi la om, ca să-l ridice din această existenţă moartă, făcându-Se om şi ridicând în Sine pe om la Dumnezeu, ca să-i ridice pe toţi cei ce se unesc cu El. Căci nu se puteau urca ei înşişi la cer, sau la viaţa deplină din Dumnezeu. (n. s. 1069, p. 566)

[1709] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Odată cu eliberarea trupului Său de păcat şi de moarte, a făcut cu putinţă tuturor trupurilor, de o fire cu al Lui, această eliberare. Depinde doar de voia celor ce le poartă să atragă şi în trupurile lor această putere eliberatoare. (n. s. 1692, p. 890)

al lui Adam, înseamnă a fi în patimi şi stricăciuni; iar chip al celui ceresc, adică al lui Hristos, înseamnă a fi în nepătimire şi nestricăciune. Deci Cuvântul, fiind Dumnezeu după fire, a osândit păcatul în trupul propriu, poruncind trupului să se oprească de la păcat şi schimbându-i mişcarea spre ceea ce place lui Dumnezeu, şi nu voii proprii[1710]. Astfel, a preschimbat trupul psihic (natural) în trup duhovnicesc (plin de puterea Duhului lui Hristos, n. trad). Acesta este un mod al recapitulării". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 890)

„Nu era cu putinţă să scape omul de moarte, o dată ce era de o fire coruptibilă, decât reprimind harul de la început şi împărtăşindu-se de Dumnezeu, care pe toate le susţine în existenţă şi le face vii prin Fiul în Duhul. Deci S-a împărtăşit Unul-Născut de sânge şi trup, adică S-a făcut om fiind Viaţa prin fire şi născut din Viaţa după fire, adică din Dumnezeu-Tatăl, ca, unindu-Se cu trupul coruptibil, după raţiunea firii lui, în mod tainic şi negrăit, şi cum numai El a ştiut, să-l readucă la propria lui viaţă şi să-l arate părtaş, prin Sine, de Dumnezeu-Tatăl. Căci este Mijlocitor între Dumnezeu şi om, după cum s-a scris (I Tim. 2, 5): al lui Dumnezeu-Tatăl în mod natural ca Dumnezeu şi născut din El, al oamenilor, ca om, şi având în Sine pe Tatăl şi fiind El însuşi în Tatăl". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 892)

„Al doilea Adam, adică Domnul nostru Iisus Hristos, neputând fi învinuit de nimic, căci: *n-a săvârşit nici un păcat, nici s-a aflat vicleşug în gura Lui* (I Pt. 2, 22), a suportat pătimirea morţii pentru noi, fiind cu totul nevinovat prin Sine, ci aducându-Se pe Sine Tatălui preţ de răscumpărare pentru viaţa tuturor, fiindcă iubeşte pe Tatăl, Care însetează de mântuirea lumii[1711]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. întâi, în PSB, vol. 41, p. 921)

„Cel ce era Viaţa după fire S-a făcut om, aşezându-Se în firea noastră. Şi aşa s-a biruit stăpânirea morţii şi s-a înlăturat puterea stricăciunii introduse în noi. Deoarece firea dumnezeiască este cu desăvârşire liberă de aplecarea spre păcat, ne-a purtat pe noi în trupul Său. Căci în El erau toţi, întrucât S-a arătat ca om; ca să omoare mădularele de pe pământ, adică patimile trupului, să desfiinţeze legea morţii, care stăpânea mădularele

[1710] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu ne-a mântuit Hristos printr-o satisfacţie juridică adusă Tatălui pentru noi, ci El, ipostasul dumnezeiesc, S-a făcut Subiect al trupului omenesc şi i-a dat puterea de-a nu mai păcătui, ci de-a face numai cele plăcute Tatălui. Puterea aceasta a Lui ne-o transmite şi nouă, care avem unite voia şi trupul nostru cu voia şi trupul Său. Dacă voim, poate şi voia noastră să se oprească de la păcatele cu trupul şi să împlinească voia Tatălui ceresc. (n. s. 1693, p. 890)

[1711] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Motivul exprimat în ultimele cuvinte completează în mod potrivit lui Dumnezeu explicarea morţii lui Hristos din voinţa de-a se satisface legea dreptăţii. Nu e o lege care trebuie împlinită pentru rigiditatea ei. Nu pentru a satisface onoarea jignită a lui Dumnezeu-Tatăl moare Hristos, ci pentru că Tatăl Însuşi e însetat de mântuirea oamenilor. Mântuirea lor echivalează cu o îndreptare a lor, ei primind putere din umanitatea plină de iubire a lui Hristos, capabilă să meargă până la moarte în împlinirea binelui, moarte voită în mod firesc de Dumnezeu. Omul nu se poate uni cu Dumnezeu dacă nu se face bun şi iubitor până la jertfă. Şi puterea pentru aceasta îi vine din umanitatea asumată de Fiul lui Dumnezeu. (n. s. 1748, p. 921)

noastre[1712], şi, pe lângă acestea, să sfinţească firea noastră şi să ni Se facă nouă model şi călăuzitor pe calea spre dreapta credinţă şi spre evlavie şi spre cunoştinţa curată a adevărului şi a vieţuirii nerătăcite. Acestea toate le-a îndeplinit Hristos făcându-Se om. Trebuia ca firea omului să urce la culmea a tot binele, şi nu numai să o izbăvească de păcat şi de moarte, ci să o şi înalţe la ceruri, ca să arate pe om împreună-vieţuitor şi în aceeaşi ceată cu îngerii[1713]. Şi, precum prin învierea Sa, a comunicat putinţa scăpării de stricăciune, aşa a dat posibilitatea celui ce căzuse de la faţa Lui, pentru neascultarea lui Adam, să treacă la cele de sus şi să stea în faţa Tatălui[1714]. Astfel înţelegând acestea, a spus şi dumnezeiescul Pavel: *Căci Hristos n-a intrat într-o Sfântă a Sfintelor făcută de mâini – închipuirea celei adevărate –, ci chiar în ceruri, ca să Se înfăţişeze pentru noi înaintea lui Dumnezeu* (Evr. 9, 24). Auzi că, fiind totdeauna în văzul şi în firea Tatălui Său, pentru identitatea fiinţei, acum Se înfăţişează Lui nu pentru Sine însuşi, ci pentru noi? Căci ceea ce am spus înainte, spun iarăşi: plecând la cer ne aşază pe noi sub vederea Tatălui, fiind pârga umanităţii[1715]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. al doilea, în PSB, vol. 41, pp. 981-982)

„(...) Deoarece este Arhiereu, întrucât S-a făcut om, S-a adus totodată pe Sine jertfă fără prihană lui Dumnezeu-Tatăl, drept răscumpărare a vieţii tuturor[1716], ca pârgă a omenirii, ca să fie *cel dintâi întru toate*, cum zice Pavel (Col. 1, 18). Şi readuce neamul nostru, care s-a abătut pe pământ, arătându-l curat în sângele Său, remodelându-l spre înnoirea vieţii prin Sfântul Duh[1717]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 4, în PSB, vol. 41, p. 1011)

[1712] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În toate mădularele trupului nostru stăpânea moartea. Cel ce este viaţa prin Sine, făcându-Şi-le mădulare ale Lui, a desfiinţat moartea din ele, adică din trupul asumat de El. Iar întrucât trupul Lui este într-o legătură prin fire şi cu trupurile noastre, a nimicit şi în ele puterea morţii. Puterea nemuritoare a ipostasului dumnezeiesc se extinde în toate, având să se arate la învierea de obşte, când lumea materială întreagă va fi scăpată de corupere şi moarte. (n. s. 1840, p. 981)

[1713] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos, prin puterea neschimbată a Dumnezeirii Sale, scapă de moarte şi de corupţie tot universul creat. Dumnezeirea sfinţitoare nu va ridica la sfinţenie şi împreună-locuire în cerurile îngereşti decât pe oamenii care se vor uni cu El, prin efortul voinţei de a se elibera de păcat, efort sprijinit de Hristos însuşi, Cel înălţat ca om la ceruri. (n. s. 1841, p. 981)

[1714] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A sta ca om în faţa Tatălui împreună cu îngerii înseamnă a sta în faţa Izvorului nesfârşit al luminii spirituale, al cunoaşterii adevărate şi al iubirii. De la faţa acestei lumini a căzut umanitatea prin neascultarea întipărită în ea prin Adam. Fiul lui Dumnezeu, făcut om prin voinţa de ascultare a Tatălui şi din iubire faţă de El, Se urcă din nou în faţa acestei lumini. În aceasta se vede mistica luminii proprie celor ce se unesc cu Hristos, păstrată în Ortodoxie, cum nu s-a păstrat în Occident. (n. s. 1842, p. 982)

[1715] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu, aşezându-Se în faţa Tatălui ca om, după ce S-a jertfit Lui pentru oameni şi S-a curăţit în cea mai deplină ascultare, a făcut faţa iubită şi curată a Fiului Său, faţă a omului. El este astfel pârga umanităţii reînnoite. În toate feţele omeneşti, unite prin credinţă şi imitare cu Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, Tatăl vede faţa Fiului Său. (n. s. 1843, p. 982)

[1716] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A dat, prin moarte, viaţa Sa, ca preţ pentru viaţa noastră. Şi a dat-o cu efect deplin. Căci, înviind El, vom învia şi noi. Nu Şi-a dat viaţa definitiv, ca să nu-L mai avem ca Izvor al vieţii izbăvite de moarte. Deci pentru aceasta nu ar fi fost de-ajuns jertfa Sa numai ca om simplu. (n. s. 1903, p. 1011)

[1717] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A adus în trupul Său neamul nostru, purtând urmele necondamnabile ale păcatului în curăţia sângelui Său nepăcătos, ca să dea un chip înnoit de viaţă acestui neam prin Duhul Sfânt, Căruia S-a deschis întâi El prin nepăcătoşenia şi jertfa Lui, şi apoi şi pe noi, care ne unim cu El. (n. s. 1904, p. 1011)

„(...) Deşi era Viaţa după fire, S-a dus între morţi, ca, desfiinţând în noi moartea noastră, să ne replăsmuiască în viaţa Sa. Şi, fiind El dreptatea lui Dumnezeu-Tatăl (I Cor. 1, 30), S-a făcut pentru noi păcat (II Cor. 5, 21)[1718]. Căci, după cuvântul Proorocului: *El a luat asupră-Şi durerile noastre şi cu suferinţele noastre S-a împovărat* (Is. 53, 4), ca să ne facă drepţi pentru Sine, rupând zapisul ce era împotriva noastră şi pironindu-L pe cruce, precum s-a scris (Col. 1, 14). Şi fiind şi Sfânt prin fire, ca Dumnezeu, şi dând întregii creaţii Duhul spre împărtăşire, spre dăinuire şi sfinţire, Se sfinţeşte pentru noi în Sfântul Duh, nesfinţindu-L pe El altcineva, ci lucrând mai degrabă El însuşi prin Sine spre sfinţirea trupului Său. Căci primeşte Duhul, care e al Său, şi Îl ia întrucât este Om. De fapt şi-L dă pe Acesta, ca Dumnezeu. Făcea aceasta pentru noi, nu pentru Sine, ci pentru ca, primind în Sine, ca în primul, începutul sfinţirii, să treacă harul sfinţirii la tot neamul. Căci, precum prin călcarea şi neascultarea lui Adam, ca prin pârga neamului, firea a fost osândită la moarte, auzind prin el: *Pământ eşti şi în pământ te vei întoarce* (Fac. 3, 19), la fel socotesc că, prin ascultarea şi dreptatea lui Hristos, întrucât S-a aşezat sub Lege, deşi era Dătătorul legii, ca Dumnezeu, trece la întreaga fire binecuvântarea şi readucerea la viaţă prin Duhul". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XI-a, cap. 10, în PSB, vol. 41, pp. 1052-1053)

„(...) Lăsând din iconomie propriul Său trup să moară[1719], i-a sădit trupului iarăşi viaţa proprie, nesupunându-Se pe Sine însuşi lanţurilor morţii, întrucât Se înţelege ca Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap. 10, în PSB, vol. 41, p. 1054)

„De fapt, ar fi fost absurd ca prin cel de la început să treacă la toţi osânda şi aceia să poarte chipul lipsit de slavă al celui pământesc, chiar dacă n-au păcătuit în acea vreme în care protopărintele a căzut din porunca dată lui, şi venind Hristos, Care S-a arătat ca om ceresc, să nu întipărească în cei chemaţi prin El la dreptate chipul Lui, desigur prin credinţă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 11, în PSB, vol. 41, p. 1056)

„(...) Prin patima Sa trebuia să răscumpere nepătimirea tuturor, reuşind numai prin aceasta să recâştige tot pământul lui Dumnezeu-Tatăl cu sângele Său[1720]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1072)

[1718] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Dreptatea* în graiul biblic înseamnă lipsa de păcat, cel care e strâmbătate spirituală. Ea e opusă oricărui păcat. Hristos S-a făcut păcat, nu făcându-Se păcătos, ci însuşindu-Şi vina pentru păcatul nostru, dându-Se ca păcătos, Care primeşte pedeapsa morţii pentru noi, pentru a o învinge, întrucât nu era El însuşi păcătos. (n. s. 1985, p. 1052)

[1719] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos *Şi-a lăsat trupul să moară*. Acesta n-a murit din necesitate, ca la oamenii obişnuiţi. L-a lăsat să moară din iconomie, adică pentru a birui moartea, în Sine şi prin Sine, şi în noi, cei cu care S-a făcut de o fire ca om. (n. s. 1989, p. 1054)

[1720] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos a răscumpărat cu patima Lui eliberarea oamenilor de pătimirea morţii definitive, dar le-a dat şi putere să câştige o nepătimire sau o libertate de pasiuni nepăcătoase. Prin sângele Său a recâştigat, pentru dragostea faţă de Tatăl Său, pe oameni, văzând ei cât de mult îi iubeşte Dumnezeu, Care a lăsat ca însuşi Fiul Său să meargă până la moarte din iubirea faţă de ei. (n. s. 2028, p. 1072)

„(...) Deoarece acum sosise timpul, lăsând casa în care învăţase cele tainice pe ucenicii Săi, vine la locul în care obişnuiau şi ucenicii Lui să petreacă împreună cu El. Făcea aceasta pentru a uşura vânzătorului aflarea Lui. Locul era o grădină, care simboliza Raiul dintru început. Căci în acest loc, ca să zic aşa, era punctul de întâlnire şi de adunare a tuturor spre starea de la început. Căci în Rai s-a petrecut începutul tuturor celor ce ne-au întristat, şi în grădină este începutul patimii lui Hristos, care a adus îndreptarea tuturor celor ce ni s-au întâmplat odinioară[1721]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1072)

„Aşa cum în Adam s-a unit întreaga fire a omului, arătându-se supusă păcatului, aşa şi aici a fost biruit (Satana) de ea. Căci El, deşi era Dumnezeu prin fire, era şi Om Care n-are păcat. Şi precum, pentru păcatul neascultării, osânda celui osândit se extinde printr-unul (primul Adam) la toţi, aşa dreptatea lui Iisus se extinde la toţi printr-Unul (al doilea Adam). Şi martor al acestui fapt este Pavel, care zice: *Precum prin greşeala unuia a venit osânda pentru toţi oamenii, aşa prin îndreptarea adusă de Unul a venit, pentru toţi oamenii, îndreptarea care dă viaţă* (Rom. 5, 18). Deci, prin Adam cel dintâi ne-am îmbolnăvit de neascultare şi de blestemul lui, iar prin ascultarea Celui de al doilea ne-am îmbogăţit cu binecuvântarea ei[1722]. Căci Domnul Legii, ca Dumnezeu, a venit printre noi şi S-a făcut păzitorul legii, ca Om[1723]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 1104-1105)

„Cel ce n-a ştiut de păcat S-a făcut blestemat pentru noi, ca să ne elibereze pe noi de vechiul blestem. Fiindcă a fost de ajuns să pătimească pentru toţi Dumnezeu Cel mai presus de toţi, ca, prin moartea trupului Său, să obţină răscumpărarea tuturor[1724].

Deci Hristos nu poartă crucea cuvenită Lui, ci pe cea care atârnă peste noi şi pe care eram datori să o purtăm noi, dacă ne gândim la osânda ce ni se da prin Lege. Căci, precum a fost între morţi nu pentru Sine, ci pentru noi, ca să Se facă începătorul vieţii noastre, desfiinţând în Sine stăpânirea morţii (Evr. 2, 14), aşa a luat asupra Sa şi crucea cuvenită nouă, osândind în Sine pedeapsa provenită din Lege[1725], ca toată fărădelegea să-şi astupe

[1721] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos Se aduna cu ucenicii în grădina aceea – şi, prin ei, cu toţi cei ce vor crede în El – spre starea sau în starea legăturii de la început cu Dumnezeu. Dar grădina aceea era şi în alt fel un chip al grădinii raiului. Precum acolo începuseră tristeţile mizeriilor şi morţii de pe pământ, unite cu amăgitoarele plăceri, aşa în grădina aceasta se primeşte ultima concluzie a acelor tristeţi, sau patima morţii, dar neamestecată cu plăceri, ci plină de dorinţa refacerii legăturii cu Dumnezeu. (n. s. 2029, p. 1072)

[1722] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu am fost supuşi blestemului lui Adam în chip exterior, ci prin faptul că ne-am însuşit neascultarea lui, sau am moştenit de la Adam pornirea spre neascultare, sau o fire bolnavă. De la Hristos, prin comunicare, ne-a venit bogăţia ascultării şi a darurilor dumnezeieşti care izvorăsc din legătura cu Dumnezeu. (n. s. 2083, pp. 1104-1105)

[1723] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De la Adam ni s-a transmis călcarea Legii, sau neputinţa de a o păzi, de la Hristos ca om am primit păzirea Legii, sau puterea de a o păzi. Şi El a avut puterea de a păzi legea, pentru că era, ca Dumnezeu, şi Dătătorul Legii, şi Stăpânul ei, având în firea Lui legea. (n. s. 2084, p. 1105)

[1724] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos pătimea pentru noi în trup, dar Cel ce pătimea prin trupul acesta era Dumnezeu. De aceea pătimirea morţii a răscumpărat pe toţi oamenii de sub datoria pătimirii, pentru că, uniţi cu El, puterea învingerii morţii le venea de la Cel ce era biruitorul morţii, Acela fiind nu numai Om nevinovat, ci şi Dumnezeu. Omul scăpat de moarte în Hristos avea valoarea şi puterea lui Dumnezeu, căci acelaşi ipostas era şi om, şi Dumnezeu. (n. s. 2113, p. 1118)

[1725] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă ar fi fost numai om, Cel osândit ar fi plătit numai pentru sine şi deci ar fi scăpat numai El. Dar, fiind şi Dumnezeu, ca Om nevinovat a primit şi a biruit osânda pentru toţi. A scăpat nu numai firea Sa de stricăciune şi de moarte, ci, prin puterea dumnezeiască, a comunicat prin firea Sa -

gura ei, după cuvântul din Psalmi (Ps. 106, 42), o dată ce Acela care nu avea păcat a fost osândit pentru păcatul tuturor. Iar ceea ce s-a săvârşit în Hristos va folosi foarte mult sufletelor noastre, întrucât ni S-a făcut model de bărbăţie[1726]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1118)

„Căci s-a spus femeii odinioară de către Dumnezeu: *în dureri vei naşte* (Fac. 3, 16). Dar, precum odinioară în rai a supus-o durerilor pe cea care ascultase de glasul şarpelui şi slujise vicleniei diavolului, aşa îi porunceşte, tot în grădină, să nu mai plângă[1727]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1147)

„... Îndată a ieşit sânge şi apă (In. 19, 34); apă pentru curăţire şi sânge pentru ispăşire. Ne-a curăţat cu apa; cu vin ne-a răscumpărat". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură. Despre patriarhi, 24,* în PSB, vol. 52, p. 354)

„El (Hristos) a murit şi nu ştiţi că aceea a fost moarte a trupului, nu a dumnezeirii (care a făcut ca nimeni din cei ce cred să nu moară)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* XVIII, 9, în PSB, vol. 53, p. 94)

„Am fost înainte sub un cămătar nemilos, căruia nu i se puteau achita decât prin moarte dobânzile cerute (Lc. 7, 41). A venit Domnul Iisus şi ne-a găsit încărcaţi de dobânzi grele. Nimeni nu-şi putea achita dobânda cu avutul nevinovăţiei sale. Nu puteam avea cu ce să mă eliberez, fiindcă n-aveam de unde achita dobânda, şi de aceea mi-a încredinţat un nou fel de achitare: să-mi schimb creditorul. Nu naşterea, ci vina ne făcuse datornici. Am strâns bani grei prin păcatele noastre, pentru ca noi ce eram liberi să ajungem supuşi, fiindcă datornic este cel ce a primit ceva din banii cămătarului. Dar păcatul este de la diavol. Nelegiuitul are avuţii primite din avutul diavolului. Căci precum bogăţiile lui Hristos sunt virtuţile, la fel ale diavolului sunt crimele. Diavolul adusese neamul omenesc în veşnică robie prin greaua camătă a moştenirii vinovate, fiindcă tatăl îndatorat lăsase urmaşilor o moştenire încărcată de datorii. A venit Domnul Iisus şi a răscumpărat cu moartea Sa moartea tuturor. Şi-a vărsat sângele Său pentru sângele tuturor. L-am pedepsit deci pe creditor, dar n-am scăpat de el; ba am scăpat, căci rămâne datoria,

---

biruitoare asupra osândei, ca nevinovată - această biruinţă tuturor oamenilor care se unesc cu El ca Dumnezeu, prin umanitatea lor comună cu a Sa, ca Fiu al lui Dumnezeu. (n. s. 2114, p. 1118)

[1726] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Rezultatul eliberării de stricăciune şi de moarte a firii omeneşti a lui Hristos nu ni se comunică fără efortul nostru, ci, aşa cum nu fără efortul firii Lui omeneşti a arătat şi menţinut lipsa de păcat şi a răbdat patima şi moartea, aşa nici noi nu ne putem însuşi scăparea de stricăciune şi de moarte fără a urma pilda Lui ca Om. Nu numai că ne arată pilda Sa, ci ne şi comunică puterea ei, întărită de puterea dumnezeiască, spre a putea stărui în efortul de biruire a păcatului. (n. s. 2115, p. 1118)

[1727] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu îi grăieşte femeii în grădină, şi când o supune pedepselor neascultării de El, şi acum, când se alipeşte Lui prin iubire statornică. Căci, unde este El, natura este o grădină. Dar atunci, în grădină, arătarea pedepsitoare a lui Dumnezeu a adus transformarea naturii din grădină într-o natură aspră, istovitoare, iar acum natura, devenită grădină prin iubirea femeii se permanentizează ca grădină, ajutând-o să vadă, dincolo de asprimea naturii, lumina lui Dumnezeu care o înfrumuseţează. Încetarea plânsului femeii, după ce cunoaşte că Hristos a înviat, nu e propriu-zis o încetare a durerilor naşterii. Dar durerea naşterii e unită cu bucuria copleşitoare că naşte nu un om fără un sens al existenţei, ci un om care se va împărtăşi de bucuria veşnicei fericiri prin unirea cu Hristos. (n. s. 2163, p. 1147)

dar a căzut camăta, precum zice Domnul Iisus: *Cei ce sunt în lanţuri: Ieşiţi şi cei ce sunt în închisori: Plecaţi* (Is. 49, 9). Aşadar, sunt iertate păcatele noastre. Pe toţi i-a iertat şi n-a rămas cineva pe care să nu-l fi uşurat. Căci este scris că a iertat *toate greşelile, rupând zapisul hotărârii care era împotriva noastră* (Col. 2, 13-14)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* XLI, 7-8, în PSB, vol. 53, pp. 194-195)

„S-a făcut rob, păcat, blestem, ca tu să încetezi de a mai fi rob păcatului şi ca să te scape de blestemul hotărârii dumnezeieşti. Aşadar, El a luat asupră-Şi blestemul tău: *Blestemat este tot cel spânzurat pe lemn* (Gal. 3, 13). El a ajuns blestem pe cruce, pentru ca tu să fii binecuvântat în împărăţia lui Dumnezeu. El S-a înjosit, S-a disprețuit şi de nimic S-a socotit. El zicea: *În deşert M-am ostenit* (Is. 49, 4). Pentru El a meritat Pavel să spună: *Nu m-am ostenit în deşert* (Filip. 2, 16), pentru ca să dăruiască slujitorilor Săi roada faptei bune şi slava propovăduirii evanghelice, prin care toţi să fie achitaţi de sarcina ostenelii". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* XLVI, 13, în PSB, vol. 53, p. 220)

„Şi Domnul, Care era drept, a suferit din partea celor nedrepţi şi, cu minunată răbdare, S-a răstignit pe cruce pentru păcatele noastre, pentru ca acela care-L imită să-şi spele cu sângele Lui păcatele". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* LXIII, 112, în PSB, vol. 53, p. 270)

„(...) Pe Golgota. Acolo este mormântul lui Adam, pentru ca pe cel mort să-l învie pe crucea Sa. Unde, aşadar, este în Adam moartea tuturor, acolo este în Hristos învierea tuturor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* LXXI, 10, în PSB, vol. 53, p. 289)

„Ai fost învins de-ngăduinţă,
Şi-al nostru rău Ţi-e suferinţă,
Tu moarte primeşti nevinovat,
Iar noi scăpăm de-al ei păcat". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri,* XXXVII, (*Imn despre înălţarea Domnului*), în PSB, vol. 53, p. 379)

„Această întindere a mâinilor Lui pe cruce este numită pe drept cuvânt *ridicare*. În adevăr pe toţi câţi zăceau în iad i-a ridicat la ceruri, după făgăduinţa pe care o făcuse: *Când Eu voi fi înălţat de pe pământ, pe toţi îi voi lua la Mine* (In. 12, 32)[1728]". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mănăstireşti,* Cartea a III-a, cap. 3, în PSB, vol. 57, p. 135)

„Învingând pe diavol, duşmanul Său, El a avut grijă ca noi încă din leagăn să fim crescuţi în harul şi în cunoaşterea legii sale. Pentru primirea Lui în sufletul nostru ne răsplăteşte cu fericirea veşnică şi cu daruri neîncetate, pentru mântuirea noastră în sfârşit S-a întrupat şi a arătat tuturor neamurilor puterea minunilor Sale". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea I, „Întâia convorbire cu părintele Moise", cap. XV, 2, în PSB, vol. 57, p. 319)

„(...) Nimeni nu putea să libereze pe cei întemniţaţi, decât cel ce este în afara temniţei, nimeni nu putea să izbăvească pe cei păcătoşi, decât cel lipsit de păcat. Într-adevăr, nimeni nu poate libera pe cineva de un lucru, decât dacă e el însuşi liber de lucrul

[1728] I-a ridicat la ceruri pe toţi aceia care se făcuseră vrednici de aceasta şi aşteptau venirea Lui – n. a.

de care îl liberează pe altul. Şi de aceea, fiindcă în toţi trecuse moartea, toţi înţelegeau viaţa, ca adică murind în Adam, să trăiască în Hristos. Dar deşi mulţi au fost sfinţi, mulţi aleşi şi iubiţi de Dumnezeu, nimeni totuşi n-a putut să se mântuiască în întregime pe sine însuşi, dacă n-a fost mântuit mai dinainte prin venirea şi răscumpărarea Domnului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, „Despre Întruparea Domnului", Cartea a V-a, cap. XV, 2-3, în PSB, vol. 57, p. 834)

„(...) În lucrările Mântuitorului a fost întotdeauna puterea Sfintei Treimi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XVII, 7, în PSB, vol. 57, p. 870)

„Tot el,[1729] în scrisoarea către Volusianus, spune: *Şi Moise şi ceilalţi profeţi au prevestit foarte limpede pe Domnul Iisus şi L-au preaslăvit. Ei au spus că El nu numai că nu este deopotrivă cu ei înşişi, nu numai că este mai mare ca ei în puterea de a face minuni, ci că, pe deplin Domnul Dumnezeul tuturor El se va face om şi va veni pentru oameni. De aceea El Însuşi a făcut să nu fie absurd ce făcuse pentru ei, dacă nu le-ar face El. Dar totuşi a trebuit să facă şi ceva propriu: să Se nască din Fecioară, să învieze din morţi, să Se înalţe la cer. Cine socoteşte aceasta puţin lucru pentru Dumnezeu, nu ştiu ce aşteaptă mai mult*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VII-a, cap. XXVII, 2, în PSB, vol. 57, p. 878)

„Nu a întârziat (Hristos - n. a.), ci a alergat strigând cu vorbele, cu faptele, cu moartea, cu viaţa, cu coborârea, cu suirea, strigând ca să ne întoarcem la El. Şi a dispărut de la ochii noştri, ca să ne întoarcem la inimă şi să-l găsim, căci s-a depărtat şi *iată este aici* (Mt. 24, 2-3). Nu a voit să fie mai mult cu noi şi totuşi nu ne-a părăsit. Căci S-a retras acolo de unde nu S-a retras, căci lumea prin El a fost făcută şi în această lume era şi a venit în această lume pentru ca să mântuiască pe păcătoşi (In. 6, 33), Căruia se mărturiseşte sufletul meu, şi-l vindecă *pentru că a păcătuit Lui. Fii ai oamenilor, până când veţi fi grei la inimă?* (Ps. 40, 5). Oare nici după coborârea vieţii nu vreţi să urcaţi şi să trăiţi? Dar unde vă urcaţi sunteţi la înălţime şi aţi ridicat până la cer gura voastră? Coborâţi, ca să urcaţi, şi vă ridicaţi la Dumnezeu, căci aţi căzut, urcând contra lui Dumnezeu". (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri,* Cartea a IV-a, XII, (19), în PSB, vol. 64, p. 110)

„Când aceia erau muritori şi păcătoşi, Tu, însă, Doamne, cu Care ei încercau să se împace cu mândrie, eşti nemuritor şi fără păcat. Mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni trebuia să aibe ceva asemănător cu Dumnezeu şi ceva asemănător cu oamenii, pentru ca nu cumva, şi într-o privinţă, şi în alta, asemănaţi fiind cu oamenii, să fie departe de Dumnezeu sau, în amândouă părţile fiind asemănători lui Dumnezeu, să fie departe de oameni şi în acest mod să nu fie mijlocitor (I Tim. 2, 5)". (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri,* Cartea a X-a, XLII, (67), în PSB, vol. 64, pp. 239-240)

[1729] Notă Prof. N. Chiţescu: Fericitul Augustin (354-430) episcop de Hippo-Regius (oraş în nordul Africii) cunoscut mai ales prin *Confesiunile sale,* a fost un reprezentant de seamă al literaturii şi spiritualităţii creştine din Apus. Înainte de a deveni creştin a scris opere filosofice, iar după botez tratate teologice şi polemice (*împotriva maniheilor, pelagienilor, arienilor etc.*) (n. s. 238, p. 878)

„Dar adevăratul Mijlocitor, pe Care, prin milostivirea Ta cea ascunsă, L-ai arătat şi L-ai trimis oamenilor, pentru ca, prin pilda Lui, oamenii să-nveţe smerenia, Acel Mijlocitor între Dumnezeu şi oameni, omul Iisus Hristos, a apărut între păcătoşii muritori şi Nemuritorul cel drept, muritor ca şi oamenii, drept cu Dumnezeu, pentru ca, fiindcă plata dreptăţii este viaţa şi pacea, prin dreptatea unită cu Dumnezeu să înlăture moartea neevlavioşilor justificaţi pe care a voit s-o aibă comună cu ei. Acesta a fost arătat vechilor sfinţi pentru ca în acest mod ei înşişi, prin credinţa pătimirii viitoare a Lui, aşa cum noi prin credinţa pătimirii Lui trecute, să fie mântuiţi. Întru atât cât a fost om, a fost mijlocitor, dar întrucât a fost Cuvânt, nu a fost mijlocitor, fiindcă a fost deopotrivă cu Dumnezeu şi Dumnezeu la Dumnezeu şi împreună unul Dumnezeu.

Cât de mult ne-ai iubit, bunule Părinte, Tu *Care nu ai cruţat pe Însuşi Fiul Tău, ci pentru noi păcătoşii L-ai dat morţii* (Rom. 8, 32). Cât de mult ne-ai iubit pe noi, pentru care *El, nu răpire socotind a fi întocmai cu Tine, S-a smerit până la moartea pe cruce, El singur* (Filip. 2, 6, 8) liber între morţi, având puterea de a-şi pune sufletul Său (Ps. 87, 6; In. 10, 18) şi de a-l lua iarăşi aici, pentru a fi înaintea ochilor Tăi biruitor şi victimă, şi de aceea învingător, fiindcă a fost victimă în faţa Ta, pentru noi a fost preot şi jertfă, şi de aceea a fost preot fiindcă a fost jertfă, făcându-ne pentru Tine din servi – fii, născându-Se din Tine, nouă slujind. Pe bună dreptate, nădejdea mea tare este pusă în El, căci prin El vei vindeca toate slăbiciunile mele, prin El, Care stă de-a dreapta Ta şi Te roagă pentru noi, căci în alt loc, m-ar cuprinde deznădejdea. Căci multe şi mari sunt slăbiciunile mele, dar mai mare este vindecarea venită de la Tine. Am fi putut crede că Cuvântul Tău este departe de unirea cu omul şi să pierdem speranţa cu privire la noi, dacă nu s-ar fi făcut trup şi nu ar fi locuit printre noi (In. 1, 14).

Înspăimântat de păcatele mele şi de mărimea nenorocirii mele, frământasem în inima mea şi plănuisem să fug în singurătate, dar m-ai oprit şi m-ai întărit, zicând: *De aceea Hristos a murit pentru toţi, pentru ca cei care viază să nu mai vieze loruşi, ci Aceluia Care a murit pentru ei* (II Cor. 5, 15). Iată, Doamne, eu arunc la Tine grija mea, ca să trăiesc, şi voi *considera cele minunate ale legii tale* (Ps. 118, 18). Tu cunoşti nepriceperea şi slăbiciunea mea. Învaţă-mă şi vindecă-mă. Acel *Unic Fiu al Tău, în Care sunt ascunse toate vistieriile înţelepciunii şi cunoştinţele* m-a răscumpărat cu sângele Său. Să nu mă ocărască cei mândri pentru că meditez la preţul răscumpărării mele şi mănânc şi beau şi-l împart şi, sărac, doresc să mă satur din El între aceia care mănâncă şi se satură şi *Vor lăuda pe Domnul cei ce-L caută* (Col. 2, 3; Ps. 2, 130)”. (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri,* Cartea a X-a, XLIII, (68)-(70), în PSB, vol. 64, pp. 240-241)

„Te rog, pe Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul Tău, *bărbat al dreptei Tale* (Ps. 79, 18), Fiul omului, pe Care L-ai întărit ca Mijlocitor al Tău, Mijlocitor între Tine şi noi, prin Care Tu ne-ai căutat pe noi, dar ne-ai căutat ca să te căutăm pe Tine, Cuvântul Tău, prin Care ai făcut toate, printre care şi pe mine, Te rugăm pe singurul Tău Fiu (Gal. 4, 5), prin care ai chemat la adopţiune poporul credincioşilor, printre care şi pe mine. Te rog fierbinte pe El *Care şade la dreapta Ta* (Rom. 8, 34) şi Te roagă pentru noi, *în care sunt ascunse toate vistieriile înţelepciunii şi ale cunoştinţei* (Col. 2, 3). Aceste vistierii le caută în cărţile Tale. Moise a scris despre El: Acest lucru îl spune El, acest lucru îl spune Adevărul”. (Fericitul Augustin, *Confessiones - Mărturisiri,* Cartea a XI-a, II, (4), în PSB, vol. 64, p. 244)

„Prin patimi ne-a redat pe noi nouă înşine, arătându-ne ce-am devenit, iar prin minuni ne-a dat pe noi Sie Însuşi, dacă devenim ceea ce ne-a arătat[1730]. Şi prin amândouă ne-a confirmat adevărul celor din care, în care şi care era, ca singur adevărat şi credincios, voind să-L mărturisim drept ceea ce este!" (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea întâi, 5e, în PSB, vol. 80, pp. 63-64)

„Căci adevăratul Mântuitor al nostru, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, biruitorul puterilor celor rele şi împărţitorul vredniciilor harului, a biruit în vremea întrupării Sale prin cruce păcatul şi pe regele său, diavolul (căci odinioară stăpânea păcatul, împărăţind peste toţi). Prin aceasta a omorât cu cuvântul puterii Lui şi a nimicit toată suflarea păcatului, adică patimile cele din noi şi gândurile urâte şi rele legate de ele, ca păcatul, în cei ce sunt ai lui Hristos şi vieţuiesc după Hristos, să nu mai aibă nimic care să se mişte şi să trăiască asemenea unuia care trăieşte numai prin suflare[1731]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a doua, 18, în PSB, vol. 80, p. 119)

„(...) Dacă legile firii apărute din pricina păcatului au fost desfăcute în Hristos şi toată răzvrătirea înrobitoare a patimilor a încetat cu totul prin venirea Cuvântului, trebuie să se umple lumea de sus, cum zice învăţătorul. Să nu negăm aceasta. Căci dacă Adam cel vechi, care zăcea sub păcat, fiind simplu om, o dată ce a desfăcut prin neascultare primele legi ale firii în duh, a umplut lumea de jos cu cei născuţi ca el în trup spre stricăciune, făcându-se începător celor asemenea lui în cădere, şi nimeni nu neagă aceasta, cu atât mai mult Hristos, noul Adam, Cel fără de păcat, Hristos-Dumnezeu, desfăcând ca raţiune legile iraţionalităţii pătrunse în fire din pricina păcatului, umple cu dreptate lumea de sus cu cei născuţi ca El în duh spre nestricăciune, făcându-Se începător celor asemenea Lui în ascultare. Şi să nu refuze să creadă aceasta nimeni din cei ce simt fie cât de puţin puterea lui Dumnezeu şi nu ignorează mărimea ei. Aşa se umple deci lumea de sus cu cei ce se nasc după Hristos în Duh şi aşa la sfârşit legea trupului şi a naşterii de jos şi toate îşi revin la ritmul lor pentru lumea de sus". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a doua, 93, în PSB, vol. 80, pp. 239-240)

„(...) Se înnoiesc firile şi, în chip minunat, Cel cu totul nemişcat după fire Se mişcă nemişcat, ca să zic aşa, mai presus de fire, în jurul a ceea ce se mişcă prin fire; şi Dumnezeu Se face om, ca să mântuiască pe omul cel pierdut. Unind astfel prin Sine însuşi părţile naturale sfâşiate ale firii universale în totalitatea ei şi raţiunile generale manifestate în părţi, prin care se înfăptuieşte unirea celor despărţite, împlineşte marele sfat al lui Dumnezeu şi Tatăl, readunând (recapitulând) toate în Sine, cele din cer şi cele de pe pământ. Căci în Sine au fost şi create[1732]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a doua, 106a, în PSB, vol. 80, pp. 263-264)

[1730] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unul şi acelaşi Hristos prin pătimirile pe care le-a biruit ne-a redat pe noi nouă înşine, scoţându-ne din robia lor şi făcându-ne stăpâni peste ele, sau liberi; iar prin minuni ne-a dat pe noi Lui, ne-a făcut să ne unim cu El, ridicându-ne la o viaţă în Dumnezeu, ducând până la capăt mântuirea noastră. Prin patimi ne-a arătat ce am devenit, eliberându-ne de patimi; prin minuni ne-a arătat ce putem deveni şi noi în viaţa viitoare, dacă mergem mai departe de la eliberarea de păcat la slăbirea afectelor prin unirea cu Cel care a înviat. (n. s. 20, p. 63)

[1731] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sufletul fără har e mort. (n. s. 113, p. 119)

[1732] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Până aici sfântul Maxim a arătat cum trebuie să se mişte omul spre Dumnezeu, adunând toată creaţia în sine. Acum arată că întrucât omul nu a activat mişcarea sădită în firea lui spre

„Astfel a împlinit ca om cu fapta şi cu adevărul, prin ascultarea neclătită, toate câte ca Dumnezeu le-a rânduit de mai înainte El însuşi să se facă, realizând tot sfatul lui Dumnezeu şi Tatăl în favoarea noastră, care am zădărnicit prin reaua întrebuinţare puterea ce ni s-a dat de la început, în chip natural, spre aceasta[1733]. Mai întâi ne-a unit pe noi cu noi înşine în Sine, prin înlăturarea deosebirii de bărbat şi femeie, şi în loc de bărbaţi şi femei, în care se observă mai ales modul deosebirii, ne-a arătat numai oameni în sens propriu şi adevărat, modelaţi cu totul după El şi purtând nevătămat şi cu totul neîntinat chipul Lui, neatins în niciun mod de vreo trăsătură a stricăciunii; şi împreună cu noi şi pentru noi a îmbrăţişat prin cele de la mijloc, ca părţi ale Lui, toată creaţiunea şi a unit în jurul Lui între ele, în chip indisolubil, raiul şi lumea locuită, cerul şi pământul, cele sensibile şi cele inteligibile, ca unul ce avea simţire, suflet şi minte ca noi. Căci însuşindu-Şi prin fiecare din acestea, ca prin nişte părţi, extremitatea înrudită cu fiecare în modul amintit, a recapitulat (a adunat) toate în Sine[1734].

Dumnezeu, ci a îndreptat-o spre cele inferioare lui, devenind şi el ca ele şi periclitându-se să ajungă până la balansarea pe buza inexistenţei, Dumnezeu însuşi, Cel prin fire nemişcat, Se mişcă spre creatura care se mişcă prin fire, într-un chip nemişcat mai presus de fire ca s-o ducă şi pe ea la nemişcarea în El. În acest sens, sfântul Grigorie de Nazianz a putut vorbi nu numai de o reînnoire a firii create, ci şi de un act nou (de o *înnoire*) a firii necreate. Pentru concilierea mişcării şi a nemişcării în Dumnezeu, gândirea răsăriteană a recurs la doctrina energiilor necreate. Dumnezeu e nemişcat prin fiinţă, dar Se mişcă prin energiile Sale. Printr-un asemenea act Dumnezeu Se face om. Prin firea umană restabilită în Sine, Hristos va putea, folosindu-Se acum de mişcarea ei naturală, să readune în Dumnezeu toate, căci în Sine sunt reunificate raţiunile întregii creaţii. În Hristos omul se uneşte în Dumnezeu cu semenii săi şi cu lumea pe care o penetrează cu spiritul său uman umplut de Dumnezeu. (n. s. 329, p. 264)

[1733] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unificarea tuturor a realizat-o în numele nostru întâi Hristos ca om. El a restabilit în Sine puterea unificatoare a naturii umane pe care noi o alterasem. Pe treapta cea mai înaltă a unificat umanitatea Sa cu Dumnezeu, sau a înfăţişat-o pe aceasta plină de toată creaţiunea transfigurată în faţa lui Dumnezeu şi Tatăl. El a realizat unirea tuturor în Sine ca om şi unirea Sa ca om cu Dumnezeu, întrucât a ascultat porunca dumnezeiască de a folosi această putere în vederea unificării tuturor în Sine şi a Sa cu Dumnezeu, prin rolul conducător recunoscut spiritului (minţii). Căci dacă pornirile trupeşti pătimaşe dezbină pe om în el însuşi şi pe om de toate, spiritul îl unifică în el şi cu toate. Dar spiritul face aceasta nu impunând o stăpânire silnică asupra părţilor inferioare ale omului şi asupra lumii, ci câştigându-le prin forţa superioară a purităţii şi a înţelegerii adevăratului rost al omului şi al lumii. Contrar origenismului şi urmând lui Hristos omul duce în sine întreaga creaţiune la unirea cu Dumnezeu, căci spre aceasta a fost făcută. (n. s. 331, p. 265)

[1734] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Simţirea, sufletul şi mintea mijlocesc între subiectul uman şi toate cele asemănătoare lor care subzistă neunite între ele: între lumea sensibilă, cu ţesătura ei raţională, şi lumea fiinţelor îngereşti care sunt minţi pure. De aceea simţurile, sufletul, sau lucrarea lui raţională şi mintea sau lucrarea ei înţelegătoare, sunt socotite ca fiind la mijloc între subiectul uman şi realităţile ce le corespund. Dar adevărata unificare a lor în om se realizează prin orientarea minţii spre Dumnezeu. Căci altfel cele trei lucrări mijlocitoare rămân neunificate în om, mai bine-zis lucrarea inferioară a simţurilor pune stăpânire pe om şi, prin ele, lumea sensibilă însăşi. Iar în această stare omul este neunificat şi nu se poate unifica cu sine şi cu Dumnezeu nici lumea. Căci e purtat de la o pasiune la alta, de la un obiectiv atractiv la altul, dându-le pe rând o importanţă exagerată. Numai mintea (spiritul) ca forţă superioară, făcută să se deschidă lui Dumnezeu şi să se hrănească spiritual din El, poate aduce la unitate cele trei lucrări ale omului, supunând pe cele mai de jos celei mai de sus, sau imprimând în cele mai de jos interesul pentru cele mai de sus, în ultimă analiză, pentru Dumnezeu, în Care omul îşi găseşte conţinutul suprem şi a-toate-cuprinzător al satisfacerii trebuinţelor tuturor celor trei lucrări: a simţirii purificate, a raţiunii ce străbate la ultima Raţiune, a înţelegerii nesfârşite a realităţii nesfârşite. Dar aceasta s-a făcut întâi în Hristos în care Dumnezeu S-a unit prin minte cu natura umană, făcând-o deplin şi etern deschisă infinităţii de lumină şi de iubire a Lui. (n. s. 332, p. 266)

Prin aceasta a arătat că toată creaţiunea este una, ca un alt om, împlinindu-se prin convergenţa părţilor ei între ele şi ţinându-se toată în ea însăşi prin solidaritatea totalităţii ei ca aceeaşi substanţă sau ca raţiunea unică, simplă, indefinită şi nediferenţiată a creaţiunii din nimic, în baza căreia toată creaţiunea poate primi una şi aceeaşi raţiune cu totul indistinctă, ca una ce are pe *nu era* mai bătrân decât *este*[1735]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a doua, 106a, în PSB, vol. 80, pp. 265-266)

„Căci n-a vindecat numai prin minuni bolile noastre şi însuşindu-Şi prin pătimire slăbiciunile şi plătind prin moarte Cel fără de moarte ca un datornic datoria noastră, ne-a eliberat pe noi de multele şi înfricoşătoarele vini, ci şi învăţându-ne în multe feluri, ne-a sfătuit să ne facem cu voia asemenea Lui prin deprinderea de oameni iubitoare şi prin desăvârşita iubire a unora faţă de alţii[1736]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 11, în PSB, vol. 81, p. 61)

„(...) Acelaşi a pătimit cu trupul pentru noi, fiind şi rămânând pururea Acelaşi nepătimitor cu dumnezeirea, ca să fie şi mântuirea noastră în moartea Fiului Unuia Născut al lui Dumnezeu (O, ce taină minunată – paradoxală – şi negrăită!) şi să rămână şi slava şi identitatea dumnezeiască a fiinţei Lui una cu a Tatălui, să rămână nemicşorată". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 70)

„Declarăm ale Lui şi minunile şi pătimirile, ca ale Celui Care e Unul, adică ale lui Hristos, Care lucra şi cele dumnezeieşti, şi cele omeneşti: cele dumnezeieşti, trupeşte, pentru că săvârşea minunile prin trupul nelipsit de lucrarea lui naturală, iar pe cele omeneşti, dumnezeieşte, pentru că primea fără sila firii, cu voia şi prin stăpânire,

[1735] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel care a restabilit cel dintâi ca om în sine puterea prin care le unifică pe toate în sine şi cu Dumnezeu a fost Hristos. În El creaţiunea s-a arătat din nou ca una, unită cu omul nou, sau ca un alt om. Căci propriu-zis toată creaţiunea adunată în om e un om lărgit şi nimic mai mult sau mai puţin. Ea se completează ca un întreg prin convergenţa părţilor ei în om, convergenţă descoperită de el. Deci deplina convergenţă a părţilor ei ca într-un întreg nu are loc decât în om. Iar în om nu se împlineşte şi nu se adună creaţiunea ca într-un întreg sau ca într-un om reunificat, decât pentru că el şi-a găsit această întregire sau calitatea unui om complet în Hristos. Unitatea lumii constă în raţiunea ei comună de realitate creată. Dar această raţiune iese în relief în Hristos, în Care legătura creaturii cu Creatorul se manifestă în gradul culminant şi în claritatea maximă. Toată creatura, care are ca trăsătură comună începutul ei în timp, e unită cu Creatorul ei, împărtăşindu-se de eternitatea Lui şi explicându-se din ea, pentru că e încadrată în Subiectul etern, pentru că El îi descoperă în sine sensurile ei inepuizabile, pentru că mintea Lui omenească poate înainta la nesfârşit în aceste sensuri ale ei în Sine însuşi ca Dumnezeu-Cuvântul creator şi susţinător al ei, pentru că din El pot străluci în mod sensibil în ea noi şi noi frumuseţi spirituale, curate, negrăit de adânci, de netălmăcit. Ce departe suntem de origenismul platonizant, după care nu se reţine pentru viaţa viitoare decât sufletul, refuzându-se lumea văzută ca fostă temniţă a sufletului! Omul are, într-un anumit sens, ca făptură creată, o raţiune comună cu a întregii lumi şi ea e unită întreagă cu Dumnezeu Cuvântul, Care îi descoperă adâncimile infinite. (n. s. 333, p. 266)

[1736] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim vede în purtarea slăbiciunilor şi în primirea morţii noastre de către Fiul lui Dumnezeu făcut om şi o plată a datoriei noastre de ascultare, neachitată de noi, lui Dumnezeu. Dar chiar această suportare a slăbiciunilor şi a morţii noastre de către El întăreşte totodată firea noastră. Astfel, prin pătimirile şi moartea lui Hristos se împlinesc cele două sensuri ale mântuirii: se arată iubirea reînnoită a omului faţă de Dumnezeu şi se restaurează firea lui. Iar prin învăţătura şi pilda Sa, Hristos ne ajută şi pe noi să revenim la viaţa adevărată a omului, în acelaşi timp bineplăcută lui Dumnezeu, adică ajută la împlinirea aceloraşi două scopuri, care în fond sunt unul, dat fiind că lui Dumnezeu Îi place tocmai o viaţă omenească împlinită conform potenţelor puse de Dumnezeu în ea. (n. s. 101e, p. 61)

experienţa patimilor omeneşti[1737]. Şi a Lui e crucea şi moartea şi mormântul[1738] şi învierea şi înălţarea la ceruri". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea I, ep. 15, în PSB, vol. 81, p. 142)

„Şi deşi e îndrăzneţ cuvântul, a ales pentru noi ocara necesară iconomiei (mântuirii) ca mai de cinste decât slava. Căci a făcut din întoarcerea la El a celor rătăciţi o cinste covârşitoare şi o slavă prisositoare a lui Dumnezeu şi prin ea a scos la iveală şi a arătat şi mai mult slava cea firească a lui Dumnezeu şi nimic nu-i este mai propriu raţiunii slavei Lui decât mântuirea oamenilor, pentru care e toată raţiunea şi toată taina[1739]. Şi ceea ce-i mai tainic decât tainele e că Însuşi Dumnezeu, făcându-Se din iubire om cu adevărat prin asumarea trupului mintal şi raţional însufleţit şi primind în Sine fără să Se schimbe patimile firii ca să mântuiască pe om şi să ni Se dea nouă, oamenilor, pe Sine pildă de virtute şi chip viu al bunăvoirii şi iubirii faţă de El şi între noi, poate să-i înduplece pe toţi spre a răspunde la fel". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 44, în PSB, vol. 81, pp. 172-173)

„(...) Mântuitorul putând prin fire, se vădeşte voind ca om şi suferind frica trupească de moarte, voind să arate împreună cu celelalte patimi iconomia (întruparea) curată de nălucire şi răscumpărând firea celor osândiţi pentru păcatul patimilor ei[1740]. Şi iarăşi, arată pornirea împotriva morţii, omorând moartea cu moartea ca să mântuie ceea ce se afla în El prin fire ca om şi ca să arate şi marele şi negrăitul sfat al Tatălui împlinit de El ca Dumnezeu, împlinit trupeşte. Căci nu ca să pătimească, ci ca să mântuiască S-a făcut în mod principal om: *Părinte, de e cu putinţă, treacă acest pahar de la Mine, dar să nu se facă voia Mea, ci voia Ta* (Mt. 26; 30; Lc. 22, 42)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, A aceluiaşi către acelaşi Marin, 2, în PSB, vol. 81, p. 202)

[1737] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ar fi putut să nu pătimească, pentru că ar fi putut copleşi durerile prin Dumnezeirea Lui. Nu era stăpânit de ele fără voia Lui, cu sila. Ci rămânea mereu stăpân asupra lor. Dar totuşi le suporta în toată intensitatea lor. Căci firea Sa omenească avea capacitatea sensibilităţii pentru durere. Deasupra ei s-a ridicat numai prin înviere. (n. s. 299, p. 142)

[1738] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *A Lui e crucea şi moartea*. Tot ce se întâmplă în componentele lui sunt ale Lui. Sunt trăite de El. Trăiesc cu sufletul înţepătura din trupul meu. Sufletul îi dă caracterul durerii. Dacă ar fi numai materia trupului, ea n-ar simţi durerea. Înţepătura din materie se repercutează ca durere spirituală, dar de origine materială, în suflet. Într-un fel, ipostasul dumnezeiesc simte înţepătura piroanelor din trupul Lui. Dacă n-aş simţi durerea din trupul material fără sufletul aflat în el, n-aş simţi-o în suflet nici fără materia trupului. Omului i s-a dat materia trupului ca să simtă prin ea durerea în suflet. Poate de aceea a luat şi Fiul lui Dumnezeu un trup material. (n. s. 300, p. 142)

[1739] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cea mai înaltă raţiune se împlineşte în mântuirea oamenilor, care este iubirea între ei şi Dumnezeu şi de aceea nu se poate înfăptui decât prin iubirea lui Dumnezeu care întrece orice iubire. Raţiunea nu e constatarea rece a unor legături între componentele unei lumi pe care egoismul nostru le-a împreunat cu dezbinarea şi cu multe suferinţe, ci e forţa spirituală care ridică aceste legături la înălţimea care bucură pe toţi. Raţiunea *ştiinţifică* ia ca realitate fatală o lume coborâtă de păcatul nostru la imprimarea de nenumărate neajunsuri, ca unica lume posibilă, ca lumea fatală. Dar noi putem prin spirit să ridicăm lumea din această stare. În felul acesta, raţiunea şi taina nu sunt ireconciliabile. O iubire prin care cineva se jertfeşte pe sine pentru alţii e şi cea mai raţională, dar şi cea mai greu de înţeles pentru mentalitatea egoistă cu care ne-am obişnuit. (n. s. 347, p. 173)

[1740] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos n-ar fi murit ca om, ar fi fost posibil ca să nu se creadă în întruparea Lui reală şi să nu se vadă răscumpărarea noastră ca scop al întrupării. Dacă n-ar fi învins moartea acceptând-o, nu s-ar vedea pentru ce-ar mai trebui să murim noi. Sau s-ar considera că murind noi nu facem cu El drumul spre înviere. Noi rămânem în afara Lui. (n. s. 424, p. 202)

„Se poate socoti că Cel ce e capul întregului trup Şi-a însuşit ca Doctor bolile celui suferind până a ne elibera de acestea ca Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru noi, luându-le de la noi şi desfiinţându-le cu puterea trupului asumat al Lui[1741]. Căci motivul patimilor e îndoit: unul e certarea, altul necinstea. Primul caracterizează firea noastră, al doilea o alterează. Pe primul l-a primit ca om pentru noi, voindu-le fiinţial, adeverind firea şi înlăturând osânda noastră, pe al doilea l-a însuşit iarăşi în chip iconomic (mântuitor) ca iubitor de oameni, arătându-Se în noi şi în modul nostru nevindecat, ci, consumând tot ce e al nostru ca focul ceara, sau ca soarele aburul pământului, să ne transmită cele ale Sale şi să ne facă încă de aici nepătimitori şi nestricăcioşi prin făgăduinţă[1742]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 19, în PSB, vol. 81, pp. 303-304)

Iisus în faţa Arhiereului Anna

„Mântuitorul şi Domnul nostru Iisus Hristos a păstrat tăcerea în timp ce era învinuit înaintea Arhiereului şi *nimic nu răspundea*, fiind convins că toată viaţa şi faptele pe care le săvârşise în mijlocul iudeilor valorau mai mult decât un răspuns oarecare la acele mărturii mincinoase care i se aduceau şi decât orice cuvinte de apărare împotriva pârilor de care era învinuit". (Origen, *Contra lui Celsus,* Prefaţă, în PSB, vol. 9, p. 25)

„Acesta este împăratul iudeilor" (Mt. 27, 37)

„(...) Că Domnul este Împăratul lui Israel s-a recunoscut şi de duşmani, care au însemnat pe cruce mărturisirea împărăţiei Lui: *Acesta este împăratul iudeilor* (Mt. 27, 37). Şi noi primim mărturia, deşi ea pare că micşorează mărirea puterii Lui, mărginind stăpânirea Lui la împărăţia lui Israel. Dar nu e aşa, ci scrierea aceasta de pe cruce vesteşte prin parte stăpânirea peste toate, prin faptul că nu adaugă că Acesta e *numai* Împăratul iudeilor. Căci cuvântul, mărturisind fără restrângere stăpânirea peste iudei, a cuprins în mărturisirea aceasta, prin tăcere, şi stăpânirea peste toate. Pentru că Împăratul lumii întregi are, fără îndoială, şi stăpânirea peste parte". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia VII, în PSB, vol. 29, pp. 204-205)

[1741] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nici în firea omului de rând lupta contra celor bune nu e după fire. Cum ar fi deci aceasta în firea asumată de ipostasul Cuvântului? Totuşi Hristos Şi-a însuşit pătimirile noastre din milă. (n. s. 641b, p. 303)

[1742] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Patimile caracterizează pe de o parte slăbiciunea firii noastre, pe de alta arată starea noastră de necinste. Slăbiciunea ne-o vindecă Fiul lui Dumnezeu prin tăria răbdării Lui în trup; patimile de necinste le topeşte făcându-ne nepătimitori, sau curaţi. Adică sunt în noi patimi ca boli ontologice şi patimi ca deprinderi abătute de la calea cea dreaptă a firii. Pe cele dintâi le vindecă, de cele de al doilea ne purifică. (n. s. 642, p. 304)

Pătimirile şi răstignirea lui Hristos pe cruce[1743]

„Oare de ce fusese nevoie de chinuri pentru suportarea morţii? Voia desigur ca plecând să ducă până la capăt plăcerea răbdării". (Tertulian, *Despre răbdare,* III, în PSB, vol. 3, p. 184)

„Cununa aceasta de spini este duşman celor care uneltesc împotriva Domnului; şi i-a împiedicat; cununa aceasta de spini este prieten celor care fac parte din Biserica Lui; şi i-a înconjurat pe ei cu zid de apărare; cununa aceasta de spini este floare pentru cei ce cred în Cel Care a fost slăvit; dar cununa aceasta de spini însângerează şi pedepseşte pe cei care nu cred. Da, cununa aceasta de spini este simbol al faptei Lui de Stăpân; El a purtat pe capul şi în mintea trupului Său toate răutăţile noastre, cu care ne-am rănit. Că El, cu patima Lui, ne-a izbăvit de sminteli, de păcate şi de nişte spini ca aceştia. Nimicind pe diavol, Domnul întreabă pe bună dreptate, cu mândrie, zicând: *Unde-ţi este, moarte, boldul?* (I Cor. 15, 55)". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea a II-a, cap. VIII, 74.2., în PSB, vol. 4, p. 273)

„(...) Că nu ne-a fost făcut cunoscut Cuvântul fără lemnul crucii; Cuvântul, viaţa noastră, a fost atârnat de lemnul crucii (Deut. 21, 22-23; 28, 66; Fap. 5, 30; 10, 39; Gal. 3, 13), spre credinţa noastră". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. XI, 72.3., în PSB, vol. 5, p. 352)

„El a fost *preaslăvit*, însă, când s-a suit pe cruce şi a îndurat moartea. Vrei să ştii cum a fost preaslăvit? El singur spunea: *Părinte, venit-a ceasul! Preamăreşte pe Fiul Tău ca şi Fiul să Te preamărească* (In. 12, 1). Patimile Sale au fost, deci, pentru El o slavă, numai că această slavă n-a fost strălucitoare, ci smerită. Se spune doar despre El: *S-a smerit pe Sine până la moarte şi încă moarte pe cruce* (Filip. 2, 8)". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii,* Omilia VI, cap. I, în PSB, vol. 6, p. 95)

„Socrate ştia dinainte că dacă bea venin din cucută va muri şi ar fi putut, dacă ar fi urmat sfatul lui Kriton, să fugă din temniţă şi să nu i se întâmple nimic, dar a hotărât – aşa cum credea că-i preferabil – că ar fi mai bine pentru el să moară ca filosof, decât să ducă o viaţă potrivnică filosofiei lui[1744]. Tot aşa şi Leonida, conducătorul spartanilor, îşi dădea

[1743] Răstignirea pe cruce este cel mai important moment din activitatea mesianică a lui Iisus Hristos. Ea constituie jertfa supremă prin care Fiul lui Dumnezeu Cel Întrupat ia asupra Sa păcatele lumii şi împacă pe om cu Creatorul. Mântuitorul purta pe cruce păcatele întregii lumi. *Numai Cel fără de păcat putea să moară pentru păcătoşi* (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 38 la I Corinteni, 2*, P. G. LXI, col. 324). Pe Golgota Hristos a fost în acelaşi timp şi jertfă şi preot jertfitor; jertfă după trup şi preot după Duh, iar crucea a fost altar. - cf. Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre Cruce*, P. G. XLIX, col. 398-400. Descrierea pătimirilor şi a morţii Domnului nostru Iisus Hristos pe cruce ocupă un loc important în literatura patristică. În acest sens, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: *Pătimind Fiul ceea ce a pătimit, este cu mult mai mare şi mai însemnat decât a face lumea şi a o crea din ceea ce nu era.* (*Omilia IV la Evrei*). Îndurând toate pedepsele rezervate umanităţii păcătoase, Fiul lui Dumnezeu ispăşeşte pe cruce, prin jertfa Sa, vina păcatului strămoşesc, căci pentru aceasta se coborâse Fiul lui Dumnezeu din cer, ca să se jertfească pentru întreg neamul omenesc, împăcându-l cu Dumnezeu şi deschizându-i calea spre mântuire. Mântuitoarele pătimiri ale Domnului se încheie cu Învierea Sa din morţi, temeiul nădejdii noastre în învierea morţilor (I Cor. 15). – n. a.

[1744] Notă Pr. T. Bodogae: Platon, *Criton* 44-46 (trad. Rom. St. Bezdechi, Bucureşti, 1932, p. 13). (n. s. 80, p. 115)

seama dinainte că în curând el şi cei care-l însoţeau vor muri la Termopile, în schimb o viaţă ruşinoasă nu avea nicio valoare în ochii lui, de aceea a zis către ai săi: *să prânzim în trupuri, căci de cinat vom cina în infern!*[1745] Şi dacă vrei să mai strângi astfel de istorii, atunci să ştii că vei găsi multe.[1746] Or, dacă Iisus şi-a văzut de mai înainte patimile şi nu le-a ocolit, dacă şi-a dat seama de ele încă dinainte şi totuşi le-a întâmpinat curajos, de ce te mai miri?" (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a II-a, cap. XVII, în PSB, vol. 9, pp. 115-116)

„Celsus adaugă: *Ce vorbe asemănătoare*[1747] *a rostit Dumnezeul vostru în timpul patimilor Lui?* I-am putea răspunde că tăcerea Lui în timpul atâtor bătăi şi a atâtor batjocuri dovedeşte mai multă statornicie în răbdare, decât toate cuvintele rostite de elinii puşi la cazne, dacă Celsus va acorda crezare istorisirii sincere cu care ele au fost descrise de către nişte bărbaţi sinceri, căci ei au relatat în chip corect o serie de fapte ieşite din comun, iar în numărul acestora trebuie subliniată şi tăcerea cu care a îndurat Iisus chinurile, căci a fost batjocorit şi îmbrăcat cu hlamidă roşie, I s-a împletit o cunună de spini, care I s-a pus pe cap, iar în acelaşi timp I s-a înmânat un toiag de trestie sub formă de sceptru (Mt. 27, 14, 28-29), în timpul tuturor acestor chinuri El a dovedit cea mai mare blândeţe, fără să rostească niciun cuvânt jignitor şi fără să se arate câtuşi de puţin supărat pe călăii care-L maltratau". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a VII-a, cap. LV, în PSB, vol. 9, pp. 490-491)

„E mult mai bine să spunem că puterea Cuvântului n-a avut nimic de pătimit de pe urma trupeştilor patimi, la fel cum, în pilda luată de noi, razele de lumină ajunse din cer pe pământ nu suferă nimic la atingerea tinei, a mocirlelor sau a cine ştie căror necurăţii. Oricine e în drept să spună că şi ele-s luminate de razele soarelui; numai că lumina nu suferă nicio întinare – şi nici soarele – din întrepătrunderea lor cu elementele corporale". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cuvântare, Despre Sfântul Mormânt, 14.10., în PSB, vol. 14, p. 235)

„Minunează-te de iubirea de oameni a Cuvântului, că pentru noi e defăimat, ca noi să ne bucurăm de cinste". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. V, XXXIV, în PSB, vol. 15, p. 129)

„Flămânzii erau hrăniţi, şi Cel Care-i hrănea era prigonit şi duşmănit; demonii erau alungaţi, şi se uneltea împotriva Celui Care poruncea demonilor; leproşii erau curăţiţi, şchiopii umblau, surzii auzeau şi orbii vedeau, iar Binefăcătorul ea alungat. În cele din urmă au dat morţii pe Cel care a dăruit viaţa, au bătut cu bice pe Liberatorul oamenilor şi au osândit pe Judecătorul lumii". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a XI-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 462)

„Că a îndurat atunci cele mai mari ocări. Nu I-a fost batjocorit numai un mădular, ci tot trupul. Capul, cu cunună de spini, cu trestie, cu pălmuiri; faţa, cu scuipări; obrajii, cu

[1745] Notă Pr. T. Bodogae: Seneca, *Epistole*, 82, 21.
[1746] Notă Pr. T. Bodogae: Forma scrierilor lui Plutarh (*Moralia* şi *Vieţile paralele*) era vie şi în conştiinţa contemporanilor. (n. s. 82, p. 116)
[1747] Celsus înşirase câteva nume de personalităţi, precum: Orfeu, Homer, Aristocreon, Epictet etc. – n. a.

palme; tot trupul cu biciuiri, cu îmbrăcare cu hlamidă şi închinăciuni făţarnice; mâna, cu trestia pe care I-au dat-o să o ţină în loc de sceptru; în sfârşit, cu datul oţetului. Poate fi oare ceva mai cumplit decât acestea? Poate fi, oare, o ocară mai mare? Cele săvârşite atunci depăşesc orice cuvânt. Ca şi cum s-ar fi temut să nu lase ceva nefăcut din îndrăzneaţa lor faptă, iudeii săvârşesc totul; pe profeţi i-au omorât cu mâinile lor, iar pe Hristos, pe temeiul hotărârii judecătorului; ajung ucigaşi şi osândesc pe Hristos; Îl osândesc şi cu gura lor şi cu gura lui Pilat, spunând: *Sângele Lui asupra noastră şi asupra copiilor noştri* (Mt. 27, 25). Tăbărăsc asupra Lui şi-L ocărăsc; Îl leagă şi-L târăsc; ei sunt vinovaţi că ostaşii Îl ocărăsc; Îl pironesc, Îl înjură, îşi bat joc de El, Îl batjocoresc. Pilat n-a hotărât aceasta; dar ei fac toate acestea de la ei; ei sunt totul: şi acuzatori şi judecători şi călăi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXVII, I, în PSB, vol. 23, p. 974)

„*Dat-au spre mâncarea Mea fiere şi spre setea Mea M-au adăpat cu oţet* (Ps. 68, 25). Dar nici evanghelistul Ioan nu spune că a băut; că nu-i nicio deosebire între a gusta şi a bea; amândouă cuvintele arată unul şi acelaşi lucru.

Şi totuşi nebunia lor nu s-a oprit aici, ci, după ce L-au dezbrăcat, după ce L-au răstignit şi după ce I-au dat oţet, merg mai departe; chiar când Îl văd atârnat pe cruce Îl ocărăsc şi ei şi cei ce treceau. Dar ceea ce era mai cumplit decât toate era că Hristos pătimea acestea sub învinuirea de amăgitor şi înşelător, de îngâmfat, de om care s-a lăudat în zadar cu cele ce spunea. De aceea L-au şi răstignit în faţa întregului popor, ca să-L facă de râs înaintea tuturor celor ce-L vedeau; de aceea s-au slujit de mâinile ostaşilor, ca furia lor să crească şi prin această judecată publică.

Ce inimă n-ar fi muiat mulţimea care-L urma pe Iisus şi plângea? Această mulţime, da, dar nu pe aceste fiare! De aceea şi Domnul pe aceia îi învredniceşte de răspuns, dar pe aceştia, nu!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXVII, I-II, în PSB, vol. 23, p. 975)

„Dacă moartea lui Hristos n-ar fi fost în mod propriu şi adevărat o faptă a voii iudeilor şi rodul îndrăznelii lor bolnave, ci, cum o socotesc unii, a hotărârii dumnezeieşti[1748], care i-a condus la aceasta, cum n-ar trebui să se împlinească dintr-o necesitate ceea ce se arată că a fost prin oameni, şi nu altfel? Apoi, spune-mi, cum ar mai pedepsi pe unii cu dreptate, o dată ce ar apărea că servesc hotărârilor de neocolit ale lui Dumnezeu? Apoi, cum ar mai apărea nefericit şi ar fi fost mai bine să nu se fi născut omul

[1748] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă răstignirea lui Hristos s-ar fi produs pentru că aşa a hotărât Dumnezeu, că n-ar fi fost efectuată prin oameni, deci ei nici n-ar merita să fie pedepsiţi. Faptul că nu prin necesitatea divină s-a produs răstignirea este o dovadă că Hristos s-a ferit ca om de moarte. El, ca Dumnezeu, a acceptat moartea, cu toată ferirea Lui ca om de ea, dar n-a impus-o. În ferirea de moarte ca om, şi în acceptarea ei ca Dumnezeu se arată iubirea lui Dumnezeu, atotputernicia Lui, ca şi libertatea oamenilor care I-au impus-o, deci vina lor. Căci acceptă moartea ca Dumnezeu pentru umanitatea Sa, nu ca pe o descompunere definitivă a umanităţii, ci pentru a învinge moartea. Iar lăsând pe oameni să-L omoare ca om, le lasă libertatea. Moartea se arată prin aceasta nu atât o fatalitate a naturii, cât un produs al libertăţii umane, sau al omului ca persoană, putând merge până la a descompune compusul uman, însă nu până la desfiinţarea lui totală şi definitivă. Mai trebuie notat şi faptul că Hristos se fereşte ca om de moarte, dar o voieşte ca Dumnezeu, pentru umanitatea Sa, nu arată o contradicţie în El, căci ferirea de moarte a umanului nu e contrară voii lui Dumnezeu, o dată ce Dumnezeu a făcut pe om spre a ţine la viaţa lui. Dar nici voirea morţii de către Hristos, pentru umanitatea Sa, nu contrazice firii acesteia, căci voieşte ca Dumnezeu moartea Sa ca om, pentru a învinge moartea din păcat. (n. s. 684, p. 381)

acela prin care s-a vândut Hristos (Mt. 26, 24)?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 381)

„(...) Numai Hristos are, ca Dumnezeu, puterea să ne dăruiască toate bunătăţile. Şi foarte bine spune, în loc de: a fost răstignit, că a fost înălţat[1749]. Celor ce L-au ucis le-a ţinut taina neînţeleasă, căci nu erau în stare să o priceapă[1750]. Dar celor mai cuminţi le-a dat putinţa să înţeleagă că va pătimi din pricina tuturor şi pentru toţi. Şi socotesc că cineva va putea zice – şi foarte drept – că moartea pe cruce este înălţarea în renume şi în slavă. Hristos e preaslăvit şi pentru aceasta, aducând omenirii multe bunătăţi, prin care îi atrage pe oameni spre Sine, deci nu-i aduce altuia ca ucenici[1751]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 780)

„Ce spune deci cuvântul: *Ca bucuria Mea să fie în voi* decât că Unul-Născut S-a făcut ca noi, adică om, lipsit doar de păcat, voind să rabde şi să pătimească toate câte I-a dat blestemata nebunie a iudeilor să încerce. Căci îl vom afla batjocorit şi prigonit şi supus la osânde grele, scuipat, bătut şi biciuit, şi, la urma tuturor, pironit din cauza noastră şi pentru noi pe cruce. Dar toate aceste grele încercări nu L-au dus la o durere care să-L facă să nu îndure, ci L-au lăsat plin de bucuria şi mulţumirea cuvenită Lui, deoarece a văzut mulţimea celor ce se mântuiesc, împlinind voia lui Dumnezeu-Tatăl. De aceea Şi-a făcut necinstea bucurie şi a socotit durerile o dulceaţă[1752]. Deşi au fost multe şi foarte crude îndrăznelile împotriva Lui, vom afla scris că Iisus Se veselea şi a zis: *Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului şi al pământului, căci ai ascuns acestea de cei înţelepţi şi pricepuţi şi le-ai descoperit pruncilor. Da, Părinte, căci aşa a fost bunăvoirea înaintea Ta* (Mt. 11, 25-26). Auzi că, deoarece vedea odinioară înţelepţiţi pe cei ce erau prunci şi fără minte, aduce mulţumire pentru noi Tatălui, Care ne mântuieşte? Dar să ne amintim şi de timpul când străbătea ţinutul samarinenilor şi, obosit de călătorie, şedea lângă fântâna lui Iacov, precum s-a scris (In. 4, 6). O femeie I-a împlinit dorinţa de-a scoate apă şi I-a spus

[1749] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos, prin răstignire, nu este înălţat numai fizic pe cruce, ci şi spiritual. Căci Se înalţă prin aceasta la suprema iubire de oameni şi la predarea Lui ca om lui Dumnezeu. Prin renunţarea la viaţa pământească, dăruindu-Se lui Dumnezeu pentru oameni, Se uneşte la maximum cu Dumnezeu şi cu oamenii, sau Se uneşte cu Dumnezeu, având alături şi pe oamenii care se vor uni cu El. Înălţarea pe cruce e începutul înălţării ca om la cer, sau e înălţarea spirituală ca om la cer, sau la Dumnezeu-Tatăl. (n. s. 1482, p. 780)

[1750] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ei judecau trupeşte, nu vedeau cele spirituale. Căci nu vedeau pe Hristos decât ca om şi nu puteau sesiza adâncimile Lui dumnezeieşti. (n. s. 1483, p. 780)

[1751] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos, lăsându-Se răstignit din iubire faţă de oameni, le arată iubirea pe care le-o va arăta în veci şi, prin aceasta, îi atrage la El, unindu-i şi pe ei împreună cu Sine (ca om) cu Tatăl. Îi atrage Hristos la El, căci în El este totul, şi iubirea nesfârşită. Nu-i atrage spre altcineva decât spre El. Nu face cum fac ucenicii, care-i atrag spre Hristos, ca spre altcineva, ei neputându-le da nemărginirea. În Fiul au totul, căci, fiind El născut din Tatăl şi de o fiinţă cu Tatăl, au în El tot ce este şi în Tatăl, sau sunt atraşi totodată spre Tatăl. (n. s. 1484, p. 780)

[1752] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cele mai cumplite dureri trupeşti pot fi însoţite de o bucurie sufletească atunci când cel ce le suferă ştie că ele aduc un folos celor iubiţi. Aceasta face suportabile durerile trupeşti, oricât ar fi ele de mari. Aceasta s-a petrecut în mod desăvârşit cu Hristos. Conştiinţa că prin durerile Lui ne poate scăpa de moarte, I le-a făcut suportabile, deşi nu au fost mai mici ca ale oricărui om. De aceea nu a căutat să scape de ele. Căci puterea de a le răbda cu mulţumire venea din conştiinţa că prin ele ne va scăpa de moarte, la care se adăuga iubirea Lui faţă de noi, o iubire cum nimeni nu mai putea avea. (n. s. 1793, p. 949)

cele cuvenite, iar mulţimea samarinenilor ce-L aştepta L-a făcut să uite de mâncarea necesară. Căci ce a spus către ucenicii care Îl îndemnau să se împărtăşească de mâncare: *Mâncarea Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis pe Mine şi să săvârşesc lucrul Lui* (In. 4, 34)? Oare nu se vede şi de aici că îşi făcea o plăcere şi o bucurie din împlinirea voilor părinteşti, adică din readucerea la mântuire a celor alunecaţi în pierzanie?[1753] Nu e nicio îndoială". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. al doilea, în PSB, vol. 41, pp. 949-950)

„Căci I se aduce necinste pentru noi, deoarece El ridică păcatul nostru, după cuvântul Proorocului, şi pentru noi suferă dureri (Is. 53, 4). Căci, precum a pricinuit desfiinţarea morţii, predând trupul Său morţii, socotesc că la fel pălmuirea, prin care se împlineşte necinstea lui Hristos, desfiinţează necinstirea venită asupra noastră pentru neascultarea şi păcatul răutăţii de la început. Căci cel de o valoare egală cu a tuturor Se lasă necinstit pentru toţi, dar socotesc că s-ar cutremura toată creaţia dacă ar fi chemată la simţirea unei astfel de îndrăzneli[1754]. Căci Domnul slavei a fost pălmuit de mâna lipsită de respectul evlaviei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1087)

„A fost biciuit cu nedreptate, ca să ne scape pe noi de la pedeapsa dreaptă. A fost supus batjocurii şi a fost pălmuit, ca noi să scăpăm de păcatul ce s-a sădit în noi[1755]. Căci cugetând drept, vom crede că toate pătimirile lui Hristos au fost pentru noi, având puterea să ne scape în chip binecuvântat de cele ce ni se întâmplă pentru despărţirea noastră de Dumnezeu. Căci precum Cel ce nu ştia de moarte a ajuns să desfiinţeze moartea tuturor (fiindcă Unul a murit pentru toţi), aşa e drept să înţelegem că Domnul a pătimit acestea toate pentru noi, ca să ne scape pe toţi şi de biciuiri, şi de necinstire. Fiindcă în oarecare mod *prin rănile Lui noi toţi ne-am vindecat,* după cum s-a scris (Is. 53, 5). Căci toţi eram rătăciţi, fiecare pe calea lui, cum zice Proorocul Isaia (Is. 53, 6), şi Domnul S-a jertfit pentru păcatele noastre şi *a fost pedepsit pentru mântuirea noastră* (Is. 53, 5). Şi-a dat spatele Său spre biciuiri şi faţa Sa spre pălmuiri, precum zice acelaşi (Is. 50, 6). Deci

[1753] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Bucuria Tatălui este să facă fericiţi pe oameni, împărtăşindu-le bunătăţile Lui, prin jertfa Fiului Său. Dar această bucurie a Tatălui, care constă în a face fericiţi pe oameni, era şi o bucurie a Fiului Lui. Bucuria e străină de egoism. Dar bucuria deplină nu e numai comuniunea între doi, ci şi cu al treilea, deosebit de ei. Fiul face bucurie Tatălui pentru că Se bucură de fericirea oamenilor. Deci Fiul face bucurie Tatălui, făcând fericiţi pe oameni, cum vrea Tatăl. În relaţia celor trei Persoane dumnezeieşti cu oamenii avem prelungită comuniunea dintre Ele. Duhul face bucurie Tatălui, bucurându-Se şi El de Fiul, sau Fiului, iubind şi El pe Tatăl spre a face bucurie Fiului. (n. s. 1794, p. 950)

[1754] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă am trăi în mod real solidaritatea noastră cu Hristos, precum o trăieşte El cu noi, ne-am cutremura de trăirea de către El a necinstirii noastre şi de pedeapsa ei, cum se cutremura El. E implicată în această cutremurare simţirea grozăviei păcatului nostru. Mărimea nemărginită a iubirii Lui faţă de noi se arată în suportarea pedepsei pentru păcatul nostru, cu toată lipsa Lui de păcat. Simţind această solidaritate cu Hristos, simţim totodată grozăvia nesimţirii făpturii necredincioase care refuză să vadă în obrazul Lui pe Însuşi Dumnezeu. (n. s. 2052, p. 1087)

[1755] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin răbdarea unor pedepse nedrepte a întărit firea noastră în Sine. Această întărire ni s-a transmis şi nouă ca, ocolind păcatul, noi să scăpăm de pedepse. A suferit batjocuri de la oameni păcătoşi ca, întărindu-ne prin comunicarea răbdării Lui, să râdem noi de Satana, care nu reuşeşte să ne determine să păcătuim.
E biciuit şi batjocorit Ipostasul sau Persoana Fiului lui Dumnezeu în firea omenească. Deci le simte acestea Fiul lui Dumnezeu ca om, desigur cu voia Sa, pentru ca să ne arate că le biruieşte prin răbdare omenească. (n. s. 2080, p. 1103)

ostaşii, luându-L pe Iisus ca pe un pretendent la tron, îşi bat joc de El în chip ostăşesc. De aceea I s-a pus pe cap o cunună de spini, care e semn al împărăţiei pământeşti. Iar cu mantia de purpură L-au îmbrăcat ca semn al porfirei regale, dar şi ca pricină de batjocură, căci veneau către El, zicând: *Bucură-Te, regele iudeilor.*

Am aflat că unora le place să spună despre cununa de spini că înseamnă şi mulţimea închinătorilor la idoli care va fi ridicată de Hristos ca într-o diademă, prin credinţă în El. Aceasta reprezintă neamurile care poartă încă spini, arătându-se că nu poartă roadele credinţei, ci se fac mai degrabă hrană a focului atotconsumator, cum se întâmplă şi cu grămada de buruieni din câmpuri şi cu spinii care cresc fără să fie cultivaţi. Iar mantia de purpură spun că arată împărăţia lui Hristos, care se va întinde peste întreaga lume. Vom admite orice interpretare care nu se bate de la adevăr şi care nu va fi considerată ca nefolositoare. Deci nu trebuie respins nici acest mod de înţelegere, care are în sine o semnificaţie adâncă[1756]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 1103-1104)

„*Deci după ce a luat oţelul, Iisus a zis: Săvârşitu-s-a,*
Şi plecându-Şi capul, Şi-a dat duhul (In. 19, 30)[1757]

După ce s-a adăugat şi acest chin la celelalte, Mântuitorul zice: *Săvârşitu-s-a*, adică măsura necredinţei iudeilor şi mărimea excesivă a urii împotriva Lui[1758]. Căci ce lăsaseră iudeii neîncercat? Ce n-a fost gândit din cele ce au înaintat până la capătul neomeniei? Ce mod de lovituri a rămas nefolosit, ce ultimă ocară n-au folosit?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 1128-1129)

„*Deci iudeii, fiindcă era vineri, ca să nu rămână trupurile sâmbăta*
pe cruce, căci era mare ziua sâmbetei aceleia, au rugat pe Pilat
Să le zdrobească fluierele picioarelor şi să-i ridice (In. 19, 31)[1759].

Fericitul Evanghelist nu spune acestea ca să mărturisească evlavia pentru zilele sfinte a sălbaticilor şi neîmblânziţilor iudei obişnuiţi să omoare printr-o cruzime deosebită, ci ca să arate iarăşi pe cei ce preferau, – cum spusese Hristos – cu neînţelegere şi nepricepere, să strecoare ţânţarul şi să înghită cămila (Mt. 23, 24). Căci arată că nu dau nicio atenţie celor

[1756] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cununa de spini şi hlamida purpurie au multe înţelesuri. Ele nu sunt numai un chin şi o batjocură primite de Hristos pentru noi, ci şi ceea ce îi pricinuim noi Lui. Spinii sunt păcatele noastre care Îl înţeapă. Şi-L înţeapă şi Îl îndurerează şi batjocura căreia suntem supuşi noi, căci aceasta trece asupra Lui. Iar El, suferindu-le, Se face cu adevărat împărat asupra păcatelor noastre şi asupra noastră, de credem în El. Iar hlamida de purpură falsă închipuie împărăţia noastră iluzorie, noi închipuindu-ne că suntem stăpâni peste noi înşine, sau chiar peste alţii. Pe noi ne face de râs, dar primită de El, îl arată ca împărat peste noi. (n. s. 2081, p. 1104)

[1757] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Manifestarea urii iudeilor nu putea merge mai departe împotriva lui Hristos, după ce El le-a răbdat pe toate până la moartea cu trupul. (n. s. 2133, p. 1128)

[1758] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Mai mult decât a duce pe Cel urât la moartea cea mai dureroasă şi de a-L batjocori şi chinui în cele mai extreme feluri, chiar în timpul pătimirii morţii, nu poate face cineva. Şi-a epuizat toate formele şi gradele urii. Iar Acela, răbdându-le pe toate, S-a arătat mai tare ca toate. (n. s. 2134, p. 1128)

[1759] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sub pretextul unui act de evlavie, adică al respectării sâmbetei Paştilor, căpeteniile evreilor cer să li se dea favoarea de a produce celor apropiaţi de moarte o şi mai mare şi mai crudă durere. Cer să-şi împlinească pofta celei mai mari cruzimi, ca un motiv de pietate. (n. s. 2143, p. 1123)

mai mari şi mai cumplite fapte ale necredinţei, dar se interesează în amănunt de cele mai mici abateri, vădindu-se nepricepuţi în amândouă privinţele. Şi dovada este la îndemână. Căci iată-i omorând pe Hristos, dar dând cea mai mare atenţie respectării sâmbetei. Dispreţuiesc prin îndrăzneli mai presus de cuvânt pe Dătătorul Legii, dar se prefac că respectă Legea. Cei ce vor să distrugă pe Domnul zilei celei mari par că respectă sâmbăta aceea, care era o zi mare, şi cer o favoare care se potrivea cruzimii lor: cer lui Pilat să zdrobească fluierele picioarelor, provocându-le o durere şi mai mare ca mijloc spre moarte, printr-un act de nesuportat, celor atât de slăbiţi prin chinurile de mai înainte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 1133-1134)

„Părinte, de este cu putinţă, să treacă de la Mine acest pahar, dar nu precum Eu voiesc, ci precum voieşti Tu" (Mt. 26, 39)

„(...) *Părinte, de este cu putinţă, treacă paharul acesta de la Mine*. Iar pentru cea de a doua sunt mai multe: *Dar nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voieşti* şi *Părinte, dacă nu este cu putinţă să treacă acest pahar ca să nu-l beau, facă-se voia Ta*. Şi nu trebuie să uităm că nu se spune simplu *să treacă de la Mine acest pahar*, ci trebuie să reţinem întreagă exprimarea plină de evlavie şi de ascultare: *Părinte, de este cu putinţă, să treacă de la Mine paharul acesta*. Ştiu că se poate interpreta pasajul acesta şi în chipul următor: când şi-a dat seama de nenorocirile îndurate de popor şi de cetatea Ierusalimului, ca pedeapsă pentru nelegiuirile pe care au îndrăznit să le săvârşească împotriva Lui, în marea Lui dragoste pentru ei, Mântuitorul a vrut să ferească poporul de toate relele care-l ameninţau şi a zis: *Părinte, dacă este cu putinţă, treacă de la Mine paharul acesta*, ca şi cum ar fi spus: întrucât nu voi putea bea paharul pedepsei fără ca Tu să-Ţi întorci faţa de la întreg poporul, atunci Te rog ca, dacă se poate, să treacă de la Mine paharul acesta, pentru ca partea moştenirii Tale să nu fie cu totul părăsită de Tine din pricina relelor pe care Mi le-au pricinuit ei Mie". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a II-a, cap. XXV, în PSB, vol. 9, p. 123)

„*Părinte, de este cu putinţă, să treacă de la Mine acest pahar, dar nu precum Eu voiesc, ci precum voieşti Tu* (Mt. 26, 39). Că, întrucât era Dumnezeu, Cuvântul era nemuritor şi incoruptibil şi nu ştia să Se teamă de moarte, socotesc că e cu totul evident tuturor. Dar, ca Cel ce Şi-a însuşit trupul, primeşte să rabde cele proprii trupului şi, aflată la poartă, lasă moartea să-L înspăimânte, ca să Se arate cu adevărat om. De aceea zice: *De e cu putinţă, să treacă de la Mine paharul acesta*. De se poate, zice, Părinte, să le restitui viaţa celor căzuţi în moarte fără să sufăr moartea, de poate muri moartea fără să mor Eu, se înţelege cu trupul, să treacă paharul, dar dacă nu s-ar putea aceasta altfel, să nu fie cum voiesc Eu, ci precum Tu voieşti. Vezi cum firea omului este fără putere chiar aflându-se în Hristos? Dar e adusă, prin Cuvântul unit cu ea, la buna îndrăznire dumnezeiască prin bunăvoirea lui Dumnezeu şi Tatăl. Şi nici de lucrurile nevrute nu M-am ferit, zice, ca să dobândesc, pe seama celor credincioşi, viaţa veşnică şi învierea din morţi, desfiinţând stăpânirea morţii. Ce era deci şi nevrut şi voit de Hristos? Necinstirea din partea iudeilor, calomniile, înjurăturile, minciunile, biciuirile, batjocurile şi, pe lângă acestea, intrigăriile şi, cea din urmă dintre toate, moartea cu trupul. Căci toate le-a răbdat Hristos cu voia

pentru noi.[1760] Dacă s-ar fi putut să dobândească ceea ce voia pentru noi fără pătimire, n-ar fi voit să pătimească. Dar deoarece iudeii au îndrăznit numaidecât şi necondiţionat cele ce s-au petrecut cu El, primeşte să pătimească, deci face voit ceea ce nu voia, pentru folosul ce rezultă din pătimire, binevoind cu El Dumnezeu şi Tatăl şi consimţind şi El cu toată râvna la suportarea de către Fiul a tuturor celor ce erau necesare pentru mântuirea tuturor[1761]. În aceasta vedem nemăsurata bunătate a firii dumnezeieşti, care nu se fereşte să accepte pentru noi şi ceea ce e de respins. Şi e îndrumată spre un cuget viguros ca să nu îngăduie voii ei ceea ce-i place, ci să tindă spre scopul dumnezeiesc şi să alerge spre ceea ce ne cheamă legea Făcătorului. Că aceste spuse sunt adevărate, poţi afla şi din ceea ce se adaugă: *Căci duhul, zice, este osârduitor, dar trupul este neputincios* (Mt. 26, 41). Fiindcă Hristos ştia că e departe de demnitatea dumnezeiască a se socoti că poate fi învinsă de moarte şi a simţi frica de ea, de aceea a adăugat la cele spuse cel mai cald îndemn. Spunând că trupul e slab pentru însuşirea proprie firii lui, a adăugat că duhul e râvnitor, neştiind să pătimească nimic din cele ce fac nedreptate. Vezi cum pentru Hristos moartea era nedorită din pricina trupului şi a lipsei de slavă provenită din pătimire, dar totodată era voită, mergând până la dorirea fericirii de dincolo de tot ce e în lume, sau a mântuirii şi a vieţii, şi având în aceasta bunăvoirea Tatălui?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, pp. 373-374)

„(...) Învăţând că moare pentru toţi în mod voit, Îşi arată prin această voire firea dumnezeiască, dar pentru patimile de pe cruce şi pentru ferirea de moartea trupului, spune că sunt nevrute[1762]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IV-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 380)

„Precum moartea nu s-ar fi desfiinţat dacă n-ar fi murit Mântuitorul, aşa trebuie să se gândească şi despre patimile trupului. Căci dacă nu S-ar fi temut, firea Lui omenească nu s-ar fi eliberat de teamă. Dacă nu S-ar fi întristat, firea nu s-ar fi izbăvit de întristare. Dacă nu S-ar fi tulburat şi speriat firea Lui omenească, nu ar fi ajuns vreodată liberă de ele. Şi pentru toate cele ce se întâmplă omeneşte, vei afla potrivindu-se aceeaşi raţiune din Hristos. Patimile omeneşti ale trupului se mişcă nu ca să stăpânească în El aşa cum stăpânesc în noi, ci ca să se desfiinţeze, prin puterea Cuvântului sălăşluit în trup, firea lui

[1760] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate erau nedorite şi, în acelaşi timp, acceptate cu voia. Căci putea să nu le accepte. Omul obişnuit suportă multe greutăţi şi chiar moartea, fără să vrea. Astfel, chiar dacă suportă moartea de bună voie pentru cineva, de murit tot trebuie să moară. Şi nu suferă cele grele exclusiv pentru alţii, ca Hristos. (n. s. 671, p. 373)

[1761] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Era de trebuinţă pătimirea lui Hristos pentru mântuirea oamenilor, căci iudeii nu se reţineau de la prigonirea Lui pentru această lucrare a Lui şi pentru că oamenii înşişi, numai zguduiţi de suferinţa Lui pentru mântuirea lor, au fost câştigaţi la credinţa în El. Deci acestea nu erau voite de Hristos, dar le-a acceptat cu voia, pentru că era necesară această suferinţă pentru mântuirea lor. Şi Tatăl Şi-a dat şi El consimţământul la suferinţa Fiului Său Unul-Născut pentru mântuirea oamenilor, ca să se facă fii ai Săi cu voia Sa. (n. s. 672, p. 374)

[1762] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin dumnezeire, Hristos voieşte moartea umanităţii Sale pentru noi, ca s-o învingă; prin umanitate se fereşte de ea. Dar prin dumnezeire voieşte moartea cu trupul, deci dă şi trupului puterea s-o accepte. Astfel, în trupul însuşi sau în umanitatea Sa e şi ferirea de moarte, dar şi acceptarea ei. Iar în această îndoită simţire, în care primeşte şi învinge moartea, se manifestă Persoana cea unică a lui Hristos, în Care sunt trăite unitar cele două simţiri şi voiri. (n. s. 682, p. 380)

omenească, ridicându-se la o stare mai bună[1763]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 778)

„Să auzim şi ceea ce ne învaţă clar Ciril, învăţătorul Alexandriei, în capitolul 24 al *Tezaurului*: *Când deci Se arată temându-Se de moarte şi zicând: «De e cu putinţă, să treacă de la Mine acest pahar», înţelege iarăşi că a învăţat că trupul, care se teme de moarte, e purtat de Dumnezeu Cuvântul care nu pătimeşte de această frică. Fiindcă a spus către Tatăl: «Nu precum Eu voiesc, ci precum Tu voieşti». Căci nu Se temea de moarte întrucât este Cuvântul şi Dumnezeu şi Se grăbea să ducă la capăt iconomia. Fiindcă aceasta este voia Tatălui. Dar are şi voinţa de a nu muri, pentru că trupul se fereşte în chip natural de moarte*. Iar explicând pe marele Evanghelist Ioan (In. 12, 27), zice: *Acelaşi Hristos a vorbit despre aceasta învăţând că a muri pentru toţi e un lucru voit, pentru că a fost sfatul firii dumnezeieşti; dar e şi un lucru care nu e voit, din pricina patimilor de pe cruce şi le-a zis acestea referitor la trup care se ferea de moarte*.

Iar dumnezeiescul episcop Severian al Cabalei explică cuvintele: *Părinte, să treacă de la Mine acest pahar* şi: *Părinte, izbăveşte-Mă de ceasul acesta* (In. 12, 27), zicând: *Domnul închide de mai înainte gura ereticilor ca să arate că a îmbrăcat trupul acesta mult pătimitor, care se teme de moarte, care tremură de chinul morţii, care se întristează şi se tulbură gândind la sfârşitul vieţii. De aceea zice: «Acum sufletul Meu s-a tulburat, întristat e sufletul Meu până la moarte». Nu Dumnezeirea Mea, căci Dumnezeirea este netulburată şi neînfricată. «Căci Duhul, zice Domnul, e râvnitor, iar trupul slab». Deci arată două voinţe: una dumnezeiască şi alta omenească*". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, *Scrieri*, 12, în PSB, vol. 81, p. 265)

„(...) Ioan Gură de Aur care învaţă: *Cuvintele (Mt. 26, 36-39 – n. a.) nu arată numai o întristare până la moarte, ci două voinţe. Căci dacă spusa s-ar referi la Dumnezeire, ar fi în ea o contradicţie. Dar dacă se referă la trup, cele spuse au un sens. Căci nu se poate reproşa trupului că îi este frică de moarte. Fiindcă aceasta ţine de firea lui. Iar el arată toate ale firii, afară de păcat; şi încă cu mare îmbelşugare*[1764].

Nici pe Ciril din Alexandria, care învaţă cu înţelepciune: *Aceasta era voia Tatălui: să ducă la capăt iconomia. Căci de ea ţine şi să nu voiască (Hristos) să moară, pentru faptul că trupul se fereşte în mod natural de moarte*[1765]. Şi: *Voia deci să moară pentru toţi pentru că acesta era sfatul firii dumnezeieşti, dar nu voia din pricina trupului care se ferea în*

[1763] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu se poate spune despre om că, dacă nu i-ar fi frică, n-ar învinge frica şi celelalte pentru că el nu poate să nu aibă frică. Şi dacă n-ar avea frică, n-ar avea ce învinge. Aceasta se spune numai despre Hristos ca om, Care Şi-a însuşit de bunăvoie, nu fără voie, ca omul, frica, tulburarea, patima, moartea, deşi ar fi putut fi fără de ele. Deci numai Hristos, acceptându-le de bunăvoie – nu fără de voie – le poate învinge. Chiar în acceptarea lor de bunăvoie se arată puterea care le poate învinge. Poate lua pătimirea lor de bunăvoie fiindcă este fără de păcat şi este şi ipostas dumnezeiesc al lor. Şi, învingându-le în firea Sa omenească, ne va da şi nouă, celor care le suportăm fără voie, puterea să le învingem. (n. s. 1477, p. 778)

[1764] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos a trăit toate cele omeneşti cu mai mare sensibilitate decât omul obişnuit, care adeseori are o simţire tocită a stărilor sale. (n. s. 581, p. 270)

[1765] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă trupul lui Hristos n-ar fi avut frica de moarte, n-ar fi fost trup adevărat. Deci Hristos n-ar fi realizat prin asumarea lui mântuirea noastră. Căci în acest caz nici moartea Lui n-ar fi fost reală şi deci nici victoria asupra ei. De aceea de voia Tatălui de a ne mântui prin Fiul Său Cel întrupat a ţinut şi ca trupul Lui să aibă frică de moarte. (n. s. 582, pp. 270-271)

chip natural de moarte". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a II-a, Scrieri, 12, în PSB, vol. 81, pp. 270-271)

Moartea pe cruce[1766]

„Căci deşi a ajuns *mort ca un om*, a rămas viu prin firea dumnezeiască"[1767]. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, 2, în PSB, vol. 39, p. 229)

„(...) Dar n-ai fost ţinut de moarte, cum au socotit cei ce ţi-au hotărât crucea, ci te-ai folosit de ea ca de un somn şi ţi-ai închis ochii pentru scurt timp[1768]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VII-a, în PSB, vol. 39, p. 234)

Motivele acceptării morţii Sale pe cruce

„(...) Se explică acum de ce n-a ales El ocolirea morţii: fiindcă altminteri El n-ar fi făcut decât dovada fricii şi a micimii Sale în faţa ei. Numai prin implicarea morţii şi a luptei cu ea a putut El dărui celor supuşi morţii nemurirea, fiindcă scopul luptei era mântuirea şi viaţa şi nemurirea noastră, a tuturor. Când cineva vrea să arate faptul că o oală e rezistentă la foc (deci mai presus de tăria acestuia), nu are cum altfel să dovedească asemenea minunăţie decât punând-o el însuşi cu mâinile lui pe foc, ca apoi să o poată scoate de acolo nevătămată şi întreagă". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, 15.5.6., în PSB, vol. 14, p. 237)

„(...) Lucrarea aceasta singură potrivită scopului, care consta în a o părăsi pentru o clipă, dând morţii ceea ce era al ei (pentru dovedirea afinităţii de natură cu ea), ca numai puţin după aceea să o înalţe din nou din moarte, drept dovadă a puterii Sale dumnezeieşti precum şi a faptului că, datorită ei, viaţa făgăduită de El avea să fie pururi-dăinuitoare şi mai presus decât tot ce însemna moartea.

Cazul este, deci, limpede şi clar. Şi trebuie neapărat ca ucenicii Lui să vadă cu proprii lor ochi ce înseamnă întoarcerea la viaţă cea de după moarte, regenerarea cea întru putere,

---

[1766] Jertfa de pe cruce a Mântuitorului Hristos reprezintă o nouă treaptă în opera de mântuire a noastră, căci fără această jertfă, nu s-ar fi putut realiza opera de mântuire a noastră. Noi, oamenii nu eram în stare să-i aducem Tatălui o astfel de jertfă curată. Domnul Hristos S-a jertfit pentru noi, pentru a ne atrage şi pe noi în jertfa Sa şi a ne imprima şi nouă puterea stării de jertfă prin unirea Lui cu noi, ca astfel să avem deschisă intrarea la Tatăl, unde se poate intra doar în stare de jertfă. Făcând referire la moartea Domnului Hristos pe cruce, precum şi la roadele acesteia, Sfântul Atanasie cel Mare spune: *S-au petrecut amândouă minunile în acelaşi act: moartea tuturor s-a înfăptuit în trupul Domnului şi moartea şi stricăciunea au fost desfiinţate din pricina Cuvântului coexistent.* (*Oratio de Incarnatione*, P. G. XXV, col. 132). – n. a.

[1767] Acest text este foarte aproape de ceea ce spune Sfântul Atanasie cel Mare: *Hristos a murit cu trupul pentru noi, nu şi cu sufletul şi cu firea Lui dumnezeiască, Aceasta fiind nemuritoare şi dătătoare de viaţă. El a zis «Eu sunt viaţa» (In. 16, 6). Viaţa Lui – ca Dumnezeu – nu moare, ci, dimpotrivă, învie morţii*. (*Sermo major de fide orthodoxa*, P. G. XXVI, col. 1281 A). – n. a.

[1768] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Somnul nu e încetare totală a vieţii şi nu e decât pentru scurt timp. Aşa a fost moartea lui Iisus. Ea nu L-a desfiinţat. De altfel, nu desfiinţa pe oameni nici înainte de El şi nici pe păcătoşii de după El. Moartea lui Hristos a fost o predare de Sine Tatălui, întrucât a renunţat să lucreze prin trup un scurt timp, aşa se întâmpla cu omul în somn. Dar rămânând viu cu sufletul şi cu dumnezeirea, a putut readuce trupul la viaţă. Şi a putut dovedi şi mai mult puterea sufletului şi a dumnezeirii asupra trupului. (n. s. 392, p. 234)

la care-i învăţa El să nădăjduiască şi pentru care-i pregătea, îmboldindu-i să ajungă mai tari decât moartea. De asta le-a şi îngăduit El să vadă acest lucru cu ochii lor. Fiindcă era necesar pentru ei, care aveau să-şi închine viaţa credinţei, să se convingă cu proprii lor ochi de adevărul celei dintâi şi mai însemnate dintre învăţăturile Lui; dar cu cât mai necesar era acest lucru pentru unii care, aidoma lor, urmau să-L vestească întregii lumi, urmau să facă tuturor cunoscută calea cunoaşterii lui Dumnezeu, deschisă de El tuturor oamenilor! Ca să poată ei rămâne neînfricaţi şi de neclintit la gândul morţii ce-i aştepta în confruntarea lor cu rătăcita credinţă în zei a neamurilor (şi ca să-l poată primi cu atâta seninătate!), viaţa de după moarte trebuia să ajungă pentru o convingere absolută. Fiindcă de n-ar fi ştiut ei de ce nu le pasă de moarte, nici nu s-ar fi putut înfăţişa pregătiţi să înfrunte soarta potrivnică. Iată deci pentru ce – vrând El să-i înarmeze împotriva cumplitei puteri a morţii – nu s-a mulţumit Cuvântul să-i strunească numai pe calea vorbelor şi a îndemnurilor, nici nu s-a mărginit să ticluiască cele legate de nemurirea sufletului cu simplă putere de convingere şi recurgând numai la presupuneri – aşadar în temeiul unor cuvinte de felul celor pe care le rostim noi, oamenii – ci dimpotrivă, le-a pus în faţă laurii unei biruinţe culese de El împotriva morţii chiar prin faptă!

Acesta este cel dintâi (şi mare) motiv al luptei date de Mântuitorul nostru împotriva morţii. Aşa a putut El dovedi ucenicilor Săi că moartea – care pentru toţi oamenii este ceva atât de cumplit – nu înseamnă de fapt nimic, şi i-a putut El face să vadă cu proprii lor ochi (dându-le prilejul să se încredinţeze ei înşişi prin văz) adevărul făgăduitei vieţi (de dincolo). Aşa a putut El face (din actul învierii) pârga nădejdii noastre, a tuturor, într-o viaţă în Dumnezeu şi în nemurire.

A mai existat însă şi un al doilea motiv pentru înviere, şi anume, dovedirea naturii dumnezeieşti a puterii ce sălăşluia în trupul Lui. Fiindcă dacă mai înainte vreme oamenii fuseseră în stare să divinizeze anumite făpturi omeneşti supuse morţii şi căzute sub biruinţa morţii, făcându-şi din ei eroi şi zeităţi, sigur că de-oameni-iubitorul Cuvânt al lui Dumnezeu S-a manifestat şi în această direcţie, înfăţişând oamenilor o natură mai puternică decât moartea. Făcând ca, după curmarea vieţii, trupeasca-i mortalitate să se împărtăşească din cea de a doua viaţă, El le-a îngăduit tuturor să vadă cam în cel fel arată triumful asupra morţii şi i-a făcut să înţeleagă că, în moarte, se cuvine să nu mărturisim decât un singur Dumnezeu, anume pe Cel încununat cu laurii biruinţei.

Arăta-voi acum şi un al treilea motiv al mântuitoarei Sale morţi.

A fost, anume, un sacrificiu, o jertfă adusă lui Dumnezeu, supremul împărat al tuturor, pentru întreaga noastră spiţă; o jertfă adusă şi consacrată întregii noastre turme a oamenilor; o jertfă adusă spre înlăturarea rătăcitei credinţe insuflate de demoni. Fiindcă această unică şi mare jertfă a preasfântului trup al Cuvântului nostru, odată adusă spre folosul întregului neam al oamenilor, odată oferit ca o jertfă de ispăşire a tuturor neamurilor căzute în starea de necredinţă la care-i adusese rătăcirea insuflată lor de demoni, toată puterea blestemaţilor şi spurcaţilor demoni avea să piară; toată sminteala pământească şi amăgitoare avea să se destrame, lăsând fără întârziere locul liber unei prezenţe mai puternice decât ea". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cartea a V-a, 15.6-11, în PSB, vol. 14, pp. 237-239)

„Aducând prin moarte, ca un dar sfânt şi ca o jertfă liberă de orice pată, trupul pe care l-a luat, a depărtat îndată, de la toţi cei asemenea Lui, moartea, prin aducerea ca dar a

trupului celui asemenea cu cel al lor[1769]. Căci întrucât Cuvântul lui Dumnezeu era mai presus de toţi, aducându-Şi templul Său şi organul trupesc ca preţ, a plătit prin moarte în mod cuvenit datoria pentru toţi[1770]. Şi fiind prin trupul asemănător unit cu toţi, Fiul nestricăcios al lui Dumnezeu i-a îmbrăcat în mod cuvenit pe toţi cu nestricăciune prin făgăduinţa învierii[1771]. Astfel nu mai este în ei stricăciunea, datorită Cuvântului ce locuieşte în ei printr-un singur trup. Căci, aşa după cum intrând un mare împărat într-o cetate mare şi locuind în vreuna din casele din ea, întreaga cetate se învredniceşte de mare cinste şi nu mai e atacată de vreun duşman sau tâlhar pentru a o nimici, ci se învredniceşte mai degrabă de toată îngrijirea din pricina împăratului care locuieşte într-o casă din ea, la fel s-a petrecut şi cu Împăratul tuturor. Căci venind în ţara noastră şi locuind într-un trup asemenea cu al celorlalţi, toată uneltirea vrăjmaşilor împotriva oamenilor şi toată stricăciunea morţii, puternică odinioară, a încetat[1772]. Dar neamul omenesc s-ar fi pierdut dacă Stăpânul şi Mântuitorul tuturor, Fiul lui Dumnezeu, n-ar fi venit pentru a pune capăt morţii". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. II, IX, în PSB, vol. 15, p. 101)

„Trupul Lui, având aceeaşi fire ca a tuturor – căci era trup omenesc, măcar că s-a alcătuit printr-o minune de chip nou – şi fiind deci şi el muritor, a murit potrivit sorţii trupurilor noastre asemănătoare; dar prin sălăşluirea Cuvântului în el, nu s-a stricat potrivit firii lui, ci pentru Cuvântul lui Dumnezeu care locuia în el, era în afara stricăciunii.[1773] Şi astfel s-au petrecut cu el în chip minunat amândouă acestea împreună: moartea tuturor s-a împlinit în trupul Domnului şi moartea şi stricăciunea au fost desfiinţate în el pentru Cuvântul care era unit cu el. Căci era nevoie de moarte şi trebuia să primească moartea pentru toţi, ca să se împlinească ceea ce se datora de către toţi. De aceea, Cuvântul, precum am spus, deoarece nu era cu putinţă ca El să moară – căci era nemuritor – Şi-a luat un trup ce putea muri, ca să-l aducă în locul tuturor şi ca, pătimind pentru toţi, datorită sălăşluirii

[1769] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul întărit în sfinţenie prin responsabilitatea trezită în suflet, aducându-se în curăţie Tatălui, învinge moartea. (n. s. 34a, p. 101)

[1770] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Plata acestui preţ pentru toţi prin moarte nu are numaidecât un înţeles juridic, sau numai un înţeles juridic. El a înviat pentru toţi, pentru că nu se putea scăpa de stricăciune, decât trecându-se prin moartea trupului Său. Dar ei, deşi mureau toţi, nu scăpau propriu zis de moarte prin moartea lor, ci mergeau la moartea veşnică. Numai Iisus trecând, ca şi ei, prin moarte, şi anume trecând prin ea pentru toţi ca Unul ce era şi Dumnezeul tuturor, i-a scăpat pe toţi în El de stricăciune şi de moarte, plătind în locul lor datoria morţii. I-a scăpat fiind de o fiinţă cu ei ca om, dar şi Dumnezeu. (n. s. 35, p. 101)

[1771] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nestricăciunea deplină o au deocamdată oamenii numai virtual în făgăduinţa învierii. Dar ea a început să-şi pună o bază în ei prin unirea lor cu Hristos cel înviat, încă în viaţa aceasta. În suflet Raţiunea-Subiect suprem restabileşte raţiunea-subiect în puterea ei care pregăteşte prin curăţie şi trupul pentru învierea întru slava luminii. (n. s. 36, p. 101)

[1772] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar între trupurile oamenilor şi între ele şi al lui Hristos este o legătură interioară prin deofiinţimea lor, cum nu e între casele dintr-o cetate. (n. s. 36a, p. 101)

[1773] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu era nestricăcios prin fire, căci nicio creatură materială nu e stricăcioasă prin sine, ci e supusă legii compunerii şi descompunerii, sau mişcării neîncetate a atomilor. Nici Adam înainte de cădere nu avea nestricăciunea prin fire, ci datorită puterii Cuvântului ce Se afla în el. Biserica a condamnat pe aftartodocheţii din sec. V-VI, care socoteau că trupul Domnului era nestricăcios prin fire. Fără îndoială Cuvântul putea să ţină trupul şi în stare de nemurire dacă ar fi voit. Dar El a voit să primească moartea cu trupul pentru a o învinge, nu nesuportând-o, ci suportând-o. Dădea o dovadă mai sigură a puterii Lui ridicându-Se din moarte la viaţă, decât ocolind moartea. El n-a evitat să trăiască până la capăt destinul omenesc, arătându-ne şi nouă rostul pozitiv al trăirii acestui destin. Dacă ar fi ocolit moartea ar fi ocolit-o numai pentru Sine. Numai învingând-o în trupul Său, a învins-o pentru toţi. (n. s. 68, p. 115)

Lui în el, *să surpe pe cel ce are stăpânirea morţii, adică pe diavolul, şi să izbăvească pe cei pe care frica morţii îi ţinea în robie toată viaţa* (Evr. 2, 14-15)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XX, în PSB, vol. 15, pp. 115-116)

„Pentru ce însă, va zice cineva, dacă era nevoie să dea trupul Său morţii pentru toţi, nu l-a dat pe acesta simplu ca orice om, ci a mers până la răstignire? Căci se cuvenea mai degrabă să-Şi dea trupul în mod cinstit, decât să sufere această moarte de ocară. Ia seama cât de omenească este această întrebare. Căci ceea ce s-a petrecut cu Mântuitorul a fost cu adevărat lucru dumnezeiesc şi vrednic, pentru multe motive, de dumnezeirea Sa. Întâi, pentru că moartea ce le vine oamenilor, le vine din slăbiciunea firii lor. Căci neputând să dureze mult timp, ei se desfac cu vremea. De aceea le vin şi boli şi mor din slăbiciune. Dar Domnul nu a fost slab, ci a fost Puterea şi Cuvântul lui Dumnezeu şi Viaţa însăşi. Deci, dacă ar fi murit undeva retras şi Şi-ar fi depus trupul, după obiceiul oamenilor, într-un pat, s-ar fi socotit că a pătimit şi El aceasta din slăbiciunea firii, neavând nimic mai mult decât ceilalţi oameni. Dar, de vreme ce era Viaţa şi Cuvântul lui Dumnezeu şi trebuia să sufere o moarte pentru toţi, fiindcă pe de o parte Viaţa şi Puterea lui Dumnezeu întărea trupul în Sine; dar pe de alta trebuia să treacă prin moarte, nu Şi-a luat de la Sine prilejul de a aduce această jertfă, ci de la alţii. Căci Domnul nu avea de ce să Se îmbolnăvească, având să tămăduiască bolile altora şi nu avea de ce să-I slăbească trupul Lui, când prin el dă putere slăbiciunilor altora. Pentru ce, deci, nu a împiedicat şi moartea Sa, cum a împiedicat boala? Fiindcă pentru aceasta a luat trup şi fiindcă nu s-a cuvenit să împiedice moartea de la El, ca să nu împiedice şi învierea. Dar nu se cuvenea totuşi ca boala să premeargă morţii Lui, ca să nu se cugete vreo slăbiciune în trupul Lui. Dar nu a flămânzit? Da, a flămânzit pentru ceea ce era propriu trupului, dar n-a murit din pricina foamei, datorită Domnului ce purta trupul Lui. Pentru aceea, chiar dacă a murit pentru răscumpărarea altora, nu a văzut stricăciunea (descompunerea), căci a înviat întreg. Pentru că trupul nu era al altcuiva decât al Vieţii". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXI, în PSB, vol. 15, pp. 116-117)

„Nu se potrivea nici să fugă de moartea pricinuită Lui de alţii. Ci I se cuvenea mai degrabă să o caute, pentru a o desfiinţa. De aceea, pe drept cuvânt, nici nu a părăsit trupul prin El însuşi, nici nu s-a pus la adăpost de uneltirea iudeilor. Iar aceasta nu arată o slăbiciune a Cuvântului, ci mai vârtos Îl face cunoscut ca Mântuitorul şi ca Viaţa, aşteptând moartea spre desfiinţarea ei şi grăbindu-Se să sufere moartea pricinuită Lui pentru mântuirea tuturor. Altfel spus, Mântuitorul nu a venit ca să sufere moartea Lui, ci pe cea a oamenilor. De aceea nu a depus trupul printr-o moarte a Lui, căci nu era supus acesteia, odată ce era Viaţa, ci a primit-o pe cea de la oameni ca să o desfiinţeze şi pe aceasta, cu desăvârşire, când a venit în trupul Său[1774].

[1774] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea venită de la ceilalţi în trupul Lui era moartea ce nu numai stăpânea pe fiecare, ci şi-o provocau uneori unii altora, printr-o despărţire externă de Dumnezeu şi de semeni. De aceea Iisus primind şi biruind chiar o moarte provocată Lui de ceilalţi, a biruit totuşi puterea morţii din ceilalţi. El le-a putut împărtăşi apoi trupul Său ca trup ce a biruit puterea morţii, pe care şi-o provoacă uneori unii altora. Le-a dat un trup fortificat împotriva morţii. În El moartea altora, moartea ce se comunica între ceilalţi şi pe care a primit-o şi El provocată cu deadinsul de ei, şi-a stins puterea. Ei au dat moartea în trupul Lui şi El le-a dat viaţă prin trupul Său. Ei voiau să-L atragă în moartea lor. El i-a atras în viaţa Lui, nu fugind de moartea ce I-au dat-o, ci stingând-o în El. Moartea Lui nu a fost pentru El urmarea legii

Apoi şi din aceasta poate vedea cineva temeiul pentru care trupul Domnului a avut un astfel de sfârşit. Domnul Se gândea în primul rând la învierea pe care avea să o pricinuiască trupului. Iar trupul Său trecut prin moarte era semnul de biruinţă (trofeul) pe care trebuia să-l arate tuturor, ca să-i încredinţeze pe toţi de desfiinţarea stricăciunii produse de El şi de nestricăciunea trupurilor adusă pentru viitor, datorită faptului că trupul Lui a păstrat-o ca arvună şi ca dovada viitoarei învieri a tuturor. Dacă deci trupul Lui s-ar fi îmbolnăvit şi Cuvântul S-ar fi despărţit de el în faţa tuturor, ar fi fost un lucru necuvenit ca Cel ce era tămăduitorul bolilor altora să treacă cu vederea istovirea prin boli a trupului Său. Şi cum s-ar fi crezut că poate alunga bolile altora, dacă templul Său ar fi fost plin de slăbiciune? Căci sau s-ar fi râs de El ca de unul ce nu putea alunga boala, sau, putând-o şi nefăcând-o, ar fi fost socotit ca neiubitor de oameni faţă de alţii". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXII, în PSB, vol. 15, pp. 117-118)

„Iar dacă ar fi murit fără vreo boală şi fără vreo durere, ascuns undeva şi retras într-un colţ oarecare, sau în loc pustiu, sau în vreo casă, şi după aceea, arătându-se iarăşi deodată, ar fi spus că S-a ridicat pe Sine din morţi, s-ar fi părut tuturor că spune poveşti (mituri) şi cu atât mai puţin ar fi fost crezut dacă ar fi vorbit despre înviere, nefiind nimeni care să mărturisească despre moartea Lui. Căci învierii trebuie să-i premeargă moartea. Dacă deci moartea trupului ar fi avut loc undeva pe ascuns, nearătată fiind moartea şi întâmplată fără martori, nearătată şi fără martori ar fi fost şi învierea Lui. Sau pentru ce, odată înviat, ar fi vestit învierea Sa, iar moartea ar fi căutat să o sufere pe ascuns? Sau pentru ce ar fi alungat pe draci în văzul tuturor şi pe orbul din naştere l-ar fi făcut să vadă de faţă cu alţii şi apa ar fi prefăcut-o în vin la fel, ca să fie crezut că e Cuvântul lui Dumnezeu, iar trupul muritor nu l-ar fi arătat în văzul tuturor devenind nestricăcios, ca să fie crezut că El e Viaţa? Şi cum ar fi avut ucenicii Lui îndrăzneala cuvântului despre învierea Lui, dacă nu ar fi putut spune că întâi a murit? Sau cum ar fi fost crezuţi spunând că întâi a avut loc moartea, apoi învierea, dacă n-ar fi avut printre cei către care aveau îndrăzneala să grăiască, martori ai morţii Lui? Căci dacă, săvârşindu-se chiar în văzul tuturor moartea şi învierea Lui, fariseii de atunci n-au voit să creadă şi au silit şi pe cei ce au văzut învierea să o tăgăduiască, dacă acestea s-ar fi întâmplat pe ascuns, câte motive n-ar fi născocit aceia pentru necredinţa lor? Apoi cum s-ar fi dovedit sfârşitul morţii şi biruinţa asupra ei, dacă n-ar fi fost adus El la judecată şi n-ar fi fost dovedit ca mort prin osândirea în faţa tuturor, desfiinţând apoi moartea prin nestricăciunea trupului?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXII-XXIII, în PSB, vol. 15, pp. 117-119)

„Dar trebuie să respingem prin apărarea noastră şi alte obiecţii care ar putea veni de la alţii. Ar spune poate cineva şi aceasta: dacă moartea Lui trebuia să se săvârşească în văzul tuturor ca să aibă martori şi să se creadă şi cuvântul despre învierea Lui, ar fi trebuit

---

interioare a stricăciunii trupului. Ea a fost acceptată prin voinţă, printr-un act al voinţei umane şi al voinţei dumnezeieşti cu care cea dintâi s-a pus de acord. Deci un act exclusiv al iubirii de oameni, nu al necesităţii. Moartea Lui stătea sub puterea voinţei Lui chiar pe cruce. De aceea e un act de tărie, răbdat prin tăria voinţei. De aceea a fost admisă până la împlinirea ei, dar nu şi în urmările ei, care sunt stricăciunea. În momentul în care s-a împlinit, voinţa, rămasă mereu necopleşită de moarte, s-a întors împotriva morţii, înlăturând urmările ei. (n. s. 72, p. 118)

să-Şi caute cu cugetarea o moarte slăvită, ca să ocolească măcar ocara crucii. Dar şi dacă ar fi făcut aceasta, tot ar fi dat prilej de bănuială, ca Unul ce n-ar fi avut putere împotriva oricărei morţi, ci numai împotriva celei aflate de El prin cugetare. Şi aceasta ar fi dat iarăşi motiv necredinţei în învierea Lui. De aceea nu I-a venit moartea trupului de la Sine, ci din uneltire, ca chiar moartea pricinuită Lui de alţii să o desfiinţeze. Căci precum un atlet viteaz, mare în cugetare şi bărbăţie, nu-şi alege singur pe cei cu care se luptă, ca să nu lase bănuiala că îi e frică de vreunii, ci dă privitorilor puterea să-i aleagă, chiar dacă i-ar fi duşmănoşi, pentru ca doborând pe cel asupra căruia s-au învoit ei, să fie crezut ca cel mai tare, la fel şi Viaţa tuturor, Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos nu Şi-a ales El moartea trupului, ca să nu pară că Îi este frică de o alta, ci a primit să o rabde pe cea aleasă de alţii şi mai ales pe cea socotită de vrăjmaşii Lui ca cea mai cumplită, mai de ocară şi mai greu de răbdat, ca, desfiinţând-o El şi pe aceasta, să fie crezut că este Viaţa, iar stăpânirea morţii să fie deplin înlăturată. Deci s-a petrecut ceva minunat şi uimitor: chiar moartea de ocară, pe care au socotit-o ei să I-o pricinuiască, a fost trofeul (mijlocul de biruinţă) împotriva morţii. De aceea nu a suferit nici moartea lui Ioan, prin tăierea capului, nici cea prin sfâşiere, a lui Isaia, ca să păzească şi în moarte trupul întreg şi să nu dea motiv celor ce voiesc să împartă Biserica". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXIV, în PSB, vol. 15, p. 119)

„Dacă ar întreba şi vreunul dintre ai noştri, nu ca un certăreţ, ci ca iubitor de învăţătură: pentru ce nu a suferit altfel de moarte, ci pe cea de pe cruce, să audă şi el că nu altă moarte, ci aceasta ne era de cel mai mare folos. De aceea a suferit-o Domnul pe aceasta. Căci dacă a venit să poarte blestemul ce apăsa asupra noastră, cum s-ar fi făcut altfel blestem (Gal. 3, 13), dacă nu primea moartea celor blestemaţi? Iar aceasta este crucea. Căci aşa s-a şi scris: *Blestemat este cel spânzurat pe cruce* (Deut. 21, 23; Gal. 3, 13). Apoi, dacă moartea Domnului Hristos este preţ de răscumpărare pentru toţi, şi prin moartea aceasta se surpă peretele din mijloc al despărţiturii (Efes. 2, 14) şi se face chemarea neamurilor, cum ne-ar fi chemat pe noi, dacă nu S-ar fi răstignit? Căci numai pe cruce moare cineva cu mâinile întinse. De aceea se cuvenea să o sufere Domnul pe aceasta şi să-Şi întindă mâinile, ca prin una să atragă pe poporul cel vechi, iar prin cealaltă, pe cei din neamuri, şi pe amândoi să-i unească în Sine[1775]. Aceasta a spus-o şi El, arătând cu ce fel de moarte va răscumpăra pe toţi: *Iar când Mă voi înălţa, pe toţi îi voi atrage la Mine* (In. 12, 32)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXV, în PSB, vol. 15, p. 120)

„(...) Hristos a suportat moartea spre a surpa stăpânirea morţii, ca să se slăvească de noi ca Dumnezeu. Deci moartea înaintează spre slava dumnezeiască, având drept sfârşit învierea strălucitoare şi umilinţa patimii fiind biruită de slava supremă, dispare în

[1775] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Cuvântul cel întrupat, răstignit şi înviat se readună, cum a spus sfântul Maxim Mărturisitorul, toate făpturile care cred, ca liniile în centrul cercului de unde au pornit. (n. s. 73a, p. 120)

nefiinţă[1776]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a XI-a, în PSB, vol. 38, pp. 391-392)

Hristos – Biruitorul morţii

„În mod sigur, odată ce Mântuitorul tuturor a murit pentru noi, cei credincioşi în Hristos nu mai murim ca odinioară din pricina legii care ne ameninţa cu moartea. Căci a încetat această osândă. Ci încetând stricăciunea şi fiind nimicită moartea prin harul învierii, de aci înainte trupul muritor se desface numai pentru o vreme, când rânduieşte Dumnezeu fiecăruia, ca să putem dobândi *o mai bună înviere* (Evr. 11, 35). Căci, asemenea seminţelor aruncate în pământ, nu ne pierdem prin desfacere, ci fiind semănaţi vom învia, odată ce moartea a fost desfiinţată prin harul Mântuitorului". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXI, în PSB, vol. 15, p. 116)

„Despre faptul că moartea a fost nimicită şi crucea a adus biruinţă asupra ei şi că ea nu mai are putere, ci e ea însăşi moartă cu adevărat, ne dă o dovadă şi un temei vădit de credinţă şi aceea că toţi ucenicii Lui au dispreţuit-o şi toţi pornesc spre ea şi nu se mai tem de ea, ci o calcă în picioare, ca moartă, prin semnul crucii[1777] şi prin credinţa în Hristos. Odinioară, înainte de a fi avut loc venirea dumnezeiască a Mântuitorului, toţi jeleau pe cei ce mureau ca pe unii ce se stricau (se corupeau). Dar acum, cei ce cred în Hristos o calcă în picioare, ca pe ceva ce nu e nimic şi aleg mai degrabă să moară decât să se lepede de credinţa în Hristos. Căci ştiu că murind nu se pierd, ci se fac vii şi nestricăcioşi prin înviere". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXVII, în PSB, vol. 15, p. 122)

„(…) Diavolul care odinioară batjocorea cu viclenie (pe Dumnezeu) din pricina morţii, după ce legăturile ei au fost dezlegate (Fap. 2, 24) a rămas cu adevărat mort.

Deci dovada biruirii morţii în Hristos e că înainte ca oamenii să creadă în El văd moartea ca înfricoşătoare şi se tem de ea. Dar după ce se mută la credinţa în El şi la învăţătura Lui, dispreţuiesc aşa de mult moartea, că pornesc spre ea cu toată hotărârea şi se fac martori ai învierii ce s-a săvârşit în Hristos împotriva ei. Căci încă prunci fiind cu vârsta se grăbesc să moară; şi se întăresc împotriva ei prin nevoinţe nu numai bărbaţii ci şi femeile[1778]. Ea a ajuns aşa de slabă, că şi femeile, înfricoşate mai înainte de ea, acum îşi râd de ea ca de una ce e moartă şi fără putere. Căci precum atunci când un tiran e biruit de

[1776] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Patima şi moartea Lui dispar în nefiinţă. El nu mai e supus lor. Şi aşa se va întâmpla şi cu cei ce se vor alipi de El. A muri din iubire, înseamnă a învinge moartea pentru veci. Căci moartea învinge şi-l ţine învins numai pe cel ce moare închis în egoism din pricina lui. (n. s. 449, p. 392)

[1777] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Creştinii îşi fac semnul crucii pentru că prin ea cred că vor învia şi ei cum a înviat Hristos. În crucea lui Hristos e puterea pentru învierea şi viaţa de veci, când e însuşită spiritual prin semnul ei făcut asupra noastră. Prin ea se transcende moartea şi stricăciunea, legate de lumea văzută. Prin ea ne unim cu Hristos, Care a purtat-o spre înviere. (n. s. 75b, p. 122)

[1778] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se vede de aici şi din alte locuri că sfântul Atanasie cunoştea pe pustnicii vremii sale, între care şi pe sfântul Antonie a cărui viaţă a scris-o. În scrisul sfântului Atanasie, deşi este al primului mare teolog apărător al dreptei credinţe, vibrează în acelaşi timp căldura unuia care a apucat în tinereţea sa Biserica martirilor (a martorilor învierii lui Hristos prin moartea lor), şi era contemporan cu începutul vieţii asceţilor. (n.s 76, p. 122)

împăratul adevărat şi legat de mâini şi de picioare, toţi trecătorii râd de el, lovindu-1 şi înţepându-1 şi nemaitemându-se de furia şi de cruzimea lui datorită împăratului care 1-a biruit, la fel moartea, fiind biruită şi pironită de către Mântuitorul pe cruce şi legată de mâini şi de picioare, este călcată în picioare de toţi cei ce umblă în Hristos şi care, mărturisind pe Hristos, râd de ea, batjocorind-o cu cuvintele scrise mai înainte împotriva ei: *Unde îţi este, moarte, biruinţa? Unde îţi este, iadule, boldul?* (I Cor. 15, 55)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXVII, în PSB, vol. 15, pp. 122-123)

„De este cineva necredincios, după atâtea dovezi şi după atâţia mucenici în Hristos, după atâta dispreţuire a morţii de către cei ce s-au făcut cunoscuţi în Hristos, dacă se mai îndoieşte în cuget despre desfiinţarea morţii în Hristos şi despre sfârşitul ei în El, bine ar face să se minuneze de aceste lucruri aşa de mari şi să nu rămână învârtoşat în necredinţă, nici cu neruşinare faţă de cele atât de vădite. Şi precum cel ce a luat amiantul cunoaşte că rămâne nears de foc şi precum cel ce voieşte să vadă pe tiran legat trece prin ţara biruitorului, aşa şi cel ce nu crede în biruirea morţii să primească credinţa în Hristos şi să treacă la învăţătura Lui. Şi va vedea neputinţa morţii şi biruinţa împotriva ei. Căci mulţi din cei ce nu au crezut înainte şi au râs, crezând pe urmă, au dispreţuit atât de mult moartea, îndată s-au făcut şi mucenici ai lui Hristos". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXVIII, în PSB, vol. 15, p. 123)

„În ce priveşte cuvintele: *De este cu putinţă să treacă paharul* (Mt. 26, 30), aflaţi cum le-a spus acestea, certând pe Petru: *Nu cugeţi cele ale lui Dumnezeu, ci ale oamenilor* (Mc. 8, 33). Căci voia ceea ce se ruga să nu-i vină şi pentru care venise. Şi era propriu Lui să vrea, căci pentru aceasta a venit. Însă era propriu trupului să-i fie frică. De aceea ca om a spus acest cuvânt. Şi amândouă acestea s-au spus de către El, ca să arate că Dumnezeu însuşi o voia, dar făcându-Se om avea un trup temător şi pentru aceasta amesteca voia Lui cu slăbiciunea omenească, pentru ca, desfiinţând-o pe aceasta, să facă pe om îndrăzneţ faţă de moarte. Iată deci un lucru cu adevărat minunat (paradoxal): Cel pe care duşmanii lui Hristos Îl socotesc vorbind cu frică, îi face pe oameni îndrăzneţi şi fără teamă faţă de ceea ce se socoteşte că El avea frică. De aceea fericiţii apostoli, întăriţi de aceste cuvinte, au dispreţuit după El moartea, în aşa fel că nici nu mai aveau grijă de cei ce-i judecau, ci spuneau: *Se cade să ascultăm mai mult de Dumnezeu decât de oameni* (Fap. 5, 20). Iar ceilalţi sfinţi mucenici îndrăzneau aşa de mult încât socoteau mai vârtos că se mută la viaţă decât că suferă moartea.

Deci cum nu e absurd să admire bărbăţia slujitorilor Cuvântului, iar de Cuvântul însuşi să se spună că I-a fost frică, dacă prin El aceia dispreţuiau moartea? Din hotărârea şi bărbăţia atât de neclintită a martirilor se arată că nu dumnezeirea era cea care se temea, ci că Mântuitorul a înlăturat frica noastră. Căci precum a desfiinţat moartea prin moarte şi toate cele omeneşti prin fapte omeneşti, aşa, prin ceea ce *se socoteşte* că era la El frică, a înlăturat frica noastră şi a făcut pe oameni să nu se mai teamă de moarte[1779]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, LVII, în PSB, vol. 15, pp. 387-388)

[1779] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) El a avut o frică reală, ca să învingă de fapt frica. Dar martirii întemeiaţi pe exemplul Lui biruitor al morţii şi pe puterea ce le vine din Hristos cel înviat au putut să nu mai aibă frica, întrucât moartea a fost învinsă în însăşi rădăcina ei. (n. s. 145, p. 388)

„Dumnezeu S-a dat pe Sine ca preţ de răscumpărare (I Tim. 2, 6) pentru cei ce erau stăpâniţi de moarte, aceluia care avea stăpânirea morţii. Şi, fiindcă pe toţi ce erau în închisoarea morţii, e limpede că i-a răscumpărat pe toţi, ca să nu rămână nimeni în puterea morţii, după ce a fost împlinită mântuirea lumii. Căci dacă nu există moarte, nu poate să fie nimeni în moarte (în puterea morţii)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor,* Partea I, cap. VIII, în PSB, vol. 30, p. 154)

„Căci prima topire a morţii a fost patima mântuitoare, şi începutul îndrăznelii Sfinţilor împotriva ei a fost învierea lui Hristos[1780]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 827)

„Dar rupând Mântuitorul nostru lanţurile morţii, aceasta s-a arătat dulce celor ce iubesc pe Hristos, deşi ea se apropie cu asprime[1781]. Căci prin moartea Lui a apărut viaţa veşnică, care a desfiinţat stăpânirea stricăciunii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 830)

„A trebuit ca singur şi primul dintre toţi, Fiul ce este din Tatăl Cel viu, să-Şi dea trupul morţii preţ de răscumpărare pentru viaţa tuturor ca, prin puterea vieţii Cuvântului unit cu el, să poată dărui şi firii trupurilor puterea să biruiască lanţurile morţii[1782]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1076)

„Căci patima lui Hristos s-a prefăcut într-un mijloc de biruire a morţii[1783] şi moartea Domnului s-a făcut începutul înnoirii omenirii spre nestricăciune şi viaţă nouă. Purtând pe umeri lemnul pe care avea să fie răstignit[1784], înaintează, fiind osândit de mai înainte la

---

[1780] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Învierea lui Hristos a înlăturat în cei ce cred în El frica de moarte şi robia în care îi ţinea pe oameni această frică. (n. s. 1564, p. 827)

[1781] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea lui Hristos s-a arătat dulce, căci El a omorât moartea. Dar moartea s-a apropiat de El cu asprime. Când s-a realizat, a devenit dulce, căci n-a mai dus sufletul pentru suferinţă la iad şi nici trupul la distrugerea definitivă, ci a condus la întemeierea dumnezeiască a vieţii trupului, găsind în Dumnezeu puterea recreării lui. Moartea trupului a trăit-o sufletul ca fiind dulce. Pătruns de dumnezeire, a putut da viaţă celor din iad, morţi înainte de El în nădejdea venirii Lui. Această deplină pătrundere a sufletului de dumnezeire I-a dat putere să învie trupul din mormânt. A încetat să mai fie *în mormânt cu trupul, în iad cu sufletul şi pe scaun împreună cu Tatăl*, sufletul pătrunzându-se de dumnezeire şi ridicând trupul la o viaţă nouă, nemuritoare. Într-un fel, trupul a rămas chiar din momentul morţii legat cu sufletul şi cu dumnezeirea prin ipostasul care le unea pe toate, deşi la vedere erau despărţite. Moartea devine dulce după Hristos şi pentru cei ce se unesc cu El prin credinţă. (n. s. 1568, p. 830)

[1782] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul lui Hristos s-a dat prin moarte preţ de răscumpărare pentru viaţa noastră nu în sens juridic, ci în sensul că trupul Lui, biruind moartea şi umplându-se de viaţa veşnică, comunică viaţa Lui cea dumnezeiască şi trupurilor noastre. Trupul Lui s-a dat morţii ca preţ pentru viaţa noastră, întrucât prin moartea Lui a învins în trupul Său moartea şi, ca urmare, a învins-o şi în trupurile noastre, comunicându-ne viaţa trupului Său înviat. (n. s. 2034, p. 1076)

[1783] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pătimirea de bunăvoie, deci fără de păcat, a morţii, a întărit, prin răbdarea ei, puterea sufletului lui Hristos, ajutat fiind în aceasta şi de puterea Dumnezeirii care sălăşluia în aceeaşi Persoană. Iar această tărie ajunsă la maximum, la sfârşitul răbdării, a putut să învie trupul lui Hristos. (n. s. 2111, p. 1117)

[1784] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E un simbol şi în purtarea crucii de către Hristos în vederea morţii. O purta pentru a scăpa noi de această purtare. Căci, cât suntem păcătoşi, înaintăm spre moarte purtând cele ce ne duc spre ea. După ce ne-am unit cu Hristos, greutăţile şi bolile prin care înaintăm spre sfârşitul vieţii

moarte şi purtând această hotărâre asupra Lui numai pentru noi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 1117-1118)

„Căci moartea noastră s-a transformat, prin moartea lui Hristos, strămutându-se într-un fel de somn, spre o putere şi împlinire a unei trebuinţe superioare. Căci trăim ca unii ce vom fi vii pentru Dumnezeu, după Scripturi (Rom. 6, 11)[1785]. De aceea şi fericitul Pavel numeşte adormiţi pe cei ce au murit în Hristos. Căci odinioară puterea morţii pusese stăpânire pe firea noastră. Fiindcă *a împărăţit moartea de la Adam până la Moise şi peste cei ce nu păcătuiseră, după asemănarea greşelii lui Adam* (Rom. 5, 14) şi: *după cum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm şi chipul celui ceresc* (I Cor. 15, 49), suportând moartea din blestemul dumnezeiesc (Gal. 3, 13)[1786]. Dar, deoarece ne-a luminat al doilea Adam, Omul dumnezeiesc din cer, şi, luptând pentru viaţa tuturor, a răscumpărat prin moartea Sa viaţa tuturor şi, desfiinţând stăpânirea stricăciunii, a înviat, ne-am replăsmuit după Chipul Lui, răbdând o altfel de moarte, care nu ne mai desface într-o stricăciune nesfârşită, ci ne aduce somnul plin de nădejdea cea bună, după asemănarea Celui ce ne-a făcut această cale nouă, Care este Hristos[1787]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 1136-1137)

„Şi (Hristos – n. a.) rămâne preot în veac, ca unul ce nu încetează de a exista, prin o moarte care pune sfârşit păcatului sau firii, fiindcă e Dumnezeu şi dătătorul a toată viaţa cea după fire şi virtute[1788]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 30, în PSB,

---

pământeşti nu ne mai duc la moartea spirituală, veşnică, ci spre o viaţă fericită a sufletului, şi apoi şi spre învierea cu trupul. Înainte moartea, şi în mod accentuat cea de pe cruce, era un blestem pentru păcat. Acum acest blestem e înlăturat de Hristos (scăpându-ne de el), întrucât nu l-a purtat ca un vinovat, ci ca un nevinovat. Atârnând pe nedrept asupra Lui acest blestem, el însuşi s-a făcut nedrept atât asupra Lui, cât şi asupra tuturor celor ce se unesc cu El spiritual, prin credinţă. (n. s. 2112, p. 1117)

[1785] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea lui Hristos a transformat moartea omenească într-o moarte nouă, întâi în El şi apoi în toţi cei ce cred în El. Ea a devenit un somn scurt, o trecere la viaţa nouă a umanităţii în Dumnezeu, la viaţa plină de bucurie în Dumnezeu. E o viaţă cu adevărat nouă, care nu se învecheşte niciodată, căci nu se corupe, nu slăbeşte, ci sporeşte continuu în putere şi bucurie din comuniunea cu Dumnezeu. (n. s. 2148, p. 1136)

[1786] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Blestemul* lui Dumnezeu care a adus moartea peste urmaşii lui Adam nu e un act prin care Dumnezeu i-a supus morţii, ci o închidere a oamenilor faţă de iubirea Lui, o închidere faţă de voinţa lui Dumnezeu de a li se comunica puterea Lui prin iubire. Urmaşii lui Adam au moştenit slăbiciunea lui în a se deschide deplin lui Dumnezeu. (n. s. 2149, p. 1137)

[1787] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cei ce credem în Hristos prin moartea trupului trecem într-un somn asemenea celui al lui Hristos din cele trei zile dinainte de învierea cu trupul. E un somn care ne menţine într-o viaţă a sufletului, nedeplină, dar totuşi cu o anumită conştiinţă plină de nădejdea cea bună a învierii. E ca un fel de somn, pentru că ne amintim de toate cele trăite în trup ca într-un vis, dar n-avem puterea să săvârşim faptele reale, aşa cum le săvârşeam când eram în trup. (n. s. 2150, p. 1137)

[1788] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos rămâne preot în veac, pentru că nu încetează de a exista prin moartea menită să pună capăt păcatului şi firii, sau firii din pricina păcatului, ci El foloseşte moartea spre înviere. Căci fiind Dumnezeu e Însuşi Dăruitorul vieţii celei după fire şi al celei după virtute. Oamenii recâştigă prin virtute o viaţă superioară firii, dar o recâştigă de la Dumnezeu, o recâştigă prin har şi o recâştigă deplin după ce o pierd pe cea prin fire, în care prin păcat a intrat moartea.
Hristos are viaţa în Sine, deci etern, atât după fire cât şi după virtute, şi dăruieşte tuturor viaţa după fire prin naşterea naturală şi viaţa cea după har prin virtutea lor, care pe de o parte e produsul efortului lor, pe de alta, al harului. Desigur Hristos a acceptat şi El, odată cu firea omenească, moartea; dar a acceptat-o voluntar, căci voluntar a luat firea noastră cea muritoare. El însă nu putea rămâne în moarte, atât pentru că

vol. 80, p. 142)

Pogorârea Domnului Hristos la Iad[1789]

„(...) Domnul a binevestit şi celor din iad (I Pt. 3, 19). Că spune Scriptura: *Iadul zice pierzării: Chipul Lui nu l-am văzut, glasul Lui nu l-am auzit* (Iov 28, 22; Deut. 4, 12). Locul, pentru că n-a primit glasul, a spus cuvintele de mai sus; dar cei duşi în iad şi daţi spre pierzare, ca şi cum de bună voia lor s-ar fi aruncat dintr-o corabie în mare, aceia sunt,

---

El era şi cauza vieţii după fire, cât şi a vieţii conforme virtuţii. Propriu-zis la El viaţa conformă virtuţii e o viaţă după fire a omului, dar datorită unirii firii omeneşti cu cea dumnezeiască. El biruieşte moartea, intrată prin păcat în firea naturală, acceptată de El voluntar. La El moartea nu a devenit involuntară, cum a devenit la om, după ce a ales prin voie păcatul. Deci nu a devenit imposibil de biruit prin voinţă. În Hristos moartea a putut fi învinsă prin voia Sa care n-a ales păcatul, dar şi prin voia divină conformă firii Lui divine. În El moartea a putut fi învinsă prin amândouă voile, adică prin convergenţa voii umane cu cea divină, sau prin virtutea firii umane şi prin firea divină. (n. s. 169, p. 143)

[1789] La încheierea Proscomidiei, precum şi la intrarea cu cinstitele daruri (Vohodul cel mare), preotul rosteşte în taină, rugăciunea: *În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, ca un Dumnezeu, în rai cu tâlharul şi pe scaun împreună cu Tatăl şi cu Duhul ai fost Hristoase, pe toate umplându-le, Acela ce eşti necuprins.* Învăţătura despre pogorârea Domnului Hristos la iad este menţionată în al V-lea articol de credinţă din Simbolul Apostolic şi în cel Atanasian. Această învăţătură a intrat şi în cultul liturgic ortodox, precum şi în Mărturisirile de credinţă ale Bisericii Ortodoxe. În legătură cu această coborâre a lui Hristos la iad, Sfântul Chiril al Alexandriei afirmă: *Sufletul lui Hristos care fusese unit cu Logosul divin s-a coborât la iad; şi folosindu-se de puterea dumnezeiască şi stăpânirea divină, s-a arătat şi duhurilor de acolo (...) Cuvântul lui Dumnezeu (Logosul), unit prin iconomie cu sufletul Său (al lui Hristos), (...) mergând a vorbit cu duhurile (sufletele morţilor) din închisoare (din iad), ca suflet către suflete. Nu spun că Dumnezeirea singură şi de sine însăşi a Unuia Născutului S-a coborât la iad şi a predicat duhurilor de acolo, complet separată de suflet (...) Ci, precum Unul-Născut a petrecut în trup cu cei care trăiau în trupuri, tot aşa sufletelor din iad le-a vorbit sufletul ...* (*De recta fide ad Theodosium,* P. G. LXXVI, col. 1165). Această coborâre a lui Hristos la Iad cu sufletul îndumnezeit sau cu sufletul unit cu Dumnezeu s-a petrecut îndată după răstignire şi punerea în mormânt a trupului Domnului Hristos şi a durat până la Învierea Sa din morţi. El a adresat mesajul mântuirii duhurilor celor răposaţi de la Adam şi până atunci, *duhurilor ţinute în închisoare* (I Pt. 3, 19), dar nu toţi au beneficiat de efectele răsumpărătoare ale jertfei lui Hristos şi de propovăduirea Lui de acolo. Hristos a dus vestea cea bună către toate sufletele, de la Adam până la venirea Domnului, deci nu numai la cei din Vechiul Testament, care au trăit conform voii lui Dumnezeu, ci şi la cei dintre *neamuri* sau la *păgâni* (Mt. 8, 10). Domnul s-a coborât la iad cu sufletul, ca să binevestească şi acolo împlinirea profeţiilor mesianice, începutul prăbuşirii puterii diavolului şi a morţii (Efes. 4, 9; I Pt. 3, 18-20; 4, 6), şi ca să se arate şi acelora care n-au crezut în venirea Lui şi L-au respins. Chiar dacă au luat toţi cunoştinţă de venirea şi de opera Lui răscumpărătoare, drepţi şi păcătoşi, n-au putut beneficia toţi de ea, ci numai cei drepţi. Aceştia, chiar dacă nu L-au cunoscut pe Dumnezeu cel adevărat şi n-au auzit de Mesia, au împlinit însă virtuţile naturale. Sfântul Ioan Gură de Aur menţionează în acest sens: *Tirania morţii a fost înlăturată prin Trupul lui Hristos care a devenit nemuritor. Dar aceasta nu înseamnă că au fost iertate păcatele tuturor celor ce au murit înainte de venirea Lui* (*Omilia 36* la Matei). În acest sens şi Sfântul Chiril al Alexandriei menţionează: *Hristos, mergând cu sufletul în iad, a convorbit ca suflet cu sufletele; pe Care portarii iadului văzându-L s-au spăimântat şi porţile de aramă s-au sfărâmat şi încuietorile de fier s-au rupt. Şi Unul-Născut a strigat cu putere sufletelor care sufereau deopotrivă ... «Ieşiţi» ... le-a vestit şi celor din iad, ca să-i slobozească pe aceia câţi ar fi crezut, dacă El s-ar fi întrupat mai înainte şi ar fi trăit în vremea vieţii lor. –* (*Fragmenta in Epistolam I B. Petri,* P. G. LXXIV, col. 1013). Hristos coboară la Iad ca un Împărat, ca un biruitor, vesteşte victoria morţii şi a diavolului şi îi eliberează de acolo pe cei drepţi. Raiul, *patria strămoşească şi părintească, rămăsese închis pentru toţi, după îndepărtarea lui Adam. Acum îl redeschide Iisus, în prezenţa tâlharului, care este primul dintre cei ce au intrat în împărăţia cerurilor.* (Fer. Augustin, *Sermo,* 104, PL, XXXIX, col. 2045). Deci Domnul a redeschis raiul şi pentru noi şi a redat neamului omenesc locuinţa veşnică. (*Ibidem*, 155, PL, XXXIX, col. 2048). – n. a.

dar, cei care au auzit şi glasul şi au văzut şi puterea cea dumnezeiască. Dar, care om cu mintea sănătoasă şi-ar putea închipui că sunt în aceeaşi osândă şi sufletele drepţilor şi sufletele păcătoşilor, învinuind de nedreptate pronia? Ce dar? Nu este, oare, arătat că Domnul a binevestit şi celor care au pierit în potop, dar, mai bine zis, celor legaţi, celor din închisori şi celor ţinuţi în temniţă? (I Pt. 3, 19-20). S-a arătat şi în Stromata a doua (Stromata II, 44, 1) că apostolii, după pilda Domnului, au binevestit şi celor din iad. Că trebuia, socot eu, ca cei mai buni ucenici să fie imitatorii Dascălului lor şi în iad, aşa cum au fost pe pământ, pentru ca să aducă la credinţă, Unul pe evrei, iar ceilalţi pe neamuri, adică pe acei care au vieţuit, nu în chip desăvârşit în dreptatea cea după lege şi în dreptatea cea după filozofie, ci şi-au trecut viaţa în păcate. Că era pe măsura rânduielii dumnezeieşti ca cei care au trăit şi mai înainte de venirea Domnului şi au vieţuit, după vrednicie, mai mult în dreptate şi s-au căit de greşelile lor, să fie mântuiţi potrivit cunoaşterii lui Dumnezeu, pe care fiecare a avut-o, deoarece, cu toate că au ajuns, după cum toţi recunosc, în alt loc, totuşi şi ei sunt dintre aceia care sunt ai atotputernicului Dumnezeu.

Lucrează, însă, după socotinţa mea, şi Mântuitorul, pentru că mântuirea este lucrarea Lui (In. 12, 47). Ceea ce a şi făcut, că a atras la mântuire, prin predică, pe cei care au voit să creadă în El, ori de unde-ar fi venit. Dacă Domnul s-a pogorât în iad, precum s-a şi pogorât, nu s-a pogorât pentru altceva decât ca să binevestească; atunci a binevestit sau tuturora sau numai evreilor. Dacă a binevestit tuturora, atunci se vor mântui toţi cei care au crezut, chiar dacă sunt dintre neamuri, pentru că s-au mărturisit acolo; că pedepsele lui Dumnezeu, fiind mântuitoare şi instructive, întorc la credinţă; şi voiesc mai mult pocăinţa păcătosului decât moartea lui; şi se petrece aceasta, pentru că sufletele, fiind slobozite de trupuri, privesc mai bine, chiar dacă sunt întunecate de patimi, din pricină că trupul nu le mai este piedică. Dacă Domnul a binevestit numai iudeilor, cărora le-a lipsit cunoaşterea Mântuitorului şi credinţa, este clar că, de vreme ce Dumnezeu este nepărtinitor (Fapte 10, 34; Rom. 2, 11), apostolii, ca şi aici, tot aşa şi acolo au binevestit celor dintre neamuri, care erau în stare să se întoarcă la credinţă. Că bine s-a spus în *Păstor*: *S-au pogorât, aşadar cu ei în apă; dar aceştia s-au pogorât vii şi vii s-au ridicat; iar aceia, cei mai înainte adormiţi, morţi s-au pogorât şi vii s-au ridicat* (Herma, *Păstorul,* Pilda IX, 16, 6).

Da, şi Evanghelia spune că multe trupuri ale celor morţi s-au sculat (Mt. 27, 52), fiind mutate, negreşit, într-o rânduială mai bună. A fost, deci, o mişcare şi o mutare obştească, potrivit întrupării Mântuitorului. Dreptul, în atât ca drept, nu se deosebeşte de drept, fie că este drept după lege, fie că este elen. Că Dumnezeu nu este Domn numai al iudeilor, ci al tuturor oamenilor (Rom. 3, 29; 10, 12); dar, mai direct, este Tată celor care L-au cunoscut. Dacă a vieţui frumos înseamnă a vieţui legal, iar dacă a vieţui potrivit raţiunii înseamnă a vieţui după lege, dacă celor dinainte de lege, care au vieţuit drept, li s-a socotit lor spre credinţă (Rom. 4, 3; 9, 30) şi au fost socotiţi drepţi, atunci este limpede că şi cei care n-au trăit sub lege, dar au vieţuit drept, datorită însuşirilor lor sufleteşti, chiar dacă erau în iad şi în temniţă, ei bine, atunci când au auzit glasul Domnului, fie glasul personal al Domnului, fie glasul, care lucrează prin apostoli, aceia iute s-au întors şi au crezut. Ne amintim, doar, că Domnul este puterea lui Dumnezeu (I Cor. 1, 24) şi că puterea Lui nicicând nu poate slăbi. Socot astfel, că s-a dovedit că Dumnezeu este bun şi că Domnul este puternic să mântuie cu dreptate şi în chip egal pe cei care se întorc la El, fie aici, fie în altă parte. Că puterea Lui nu este lucrătoare numai aici pe pământ, ci lucrează pretutindeni şi veşnic.

Astfel, în *Predica lui Petru*, Domnul, după înviere, zice ucenicilor: *V-am ales pe voi doisprezece, socotindu-vă ucenici vrednici de Mine – pe care Domnul i-a voit – şi am socotit că sunteţi apostoli credincioşi, trimiţându-vă în lume să binevestiţi oamenilor din lume, să cunoască ei că este un singur Dumnezeu şi prin credinţa în Mine – Hristos – să le arătaţi cele viitoare, ca să se mântuiască cei ce au auzit şi au crezut; iar cei care n-au crezut să mărturisească că au auzit, ca să nu aibă cuvânt de apărare şi să spună: «N-am auzit»* (*Predica lui Petru,* Fragm. 7, Dobschütz).

Ce dar? Oare, n-a fost şi în iad aceeaşi rânduială? Trebuia, ca şi acolo, toate sufletele să audă predica, ca, sau să facă pocăinţă sau să dea mărturie, că pedeapsa dată lor este dreaptă, pentru că n-au crezut. Ar fi fost, într-adevăr, o mare nedreptate, ca cei care au murit înainte de venirea Domnului să nu aibă parte de binevestirea Evangheliei şi nici să li se dea prilejul de a crede sau nu, adică să aibă, pe bună dreptate, parte de mântuire sau de pedeapsă. Că nu este drept să fie pedepsiţi, fără să fie judecaţi, şi să se bucure de dreptatea dumnezeiască numai cei care au trăit după venirea Domnului. Că tuturor sufletelor raţionale şi cuvântătoare li s-a spus dintru început: *Toate câte a făcut cineva din neştiinţă, necunoscând bine pe Dumnezeu, acela, dacă ajunge să-L cunoască pe Dumnezeu, să se pocăiască şi i se vor ierta lui toate păcatele* (*Predica lui Petru,* Fragm. 8, Dobschütz, Fapte 3, 17, 19; 30) ; şi *Iată,* spune Scriptura, *am pus înaintea feţei voastre moartea şi viaţa* (Deut. 30, 15), *ca să alegeţi viaţa* (Deut. 30, 19)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. VI, 44.5. - 48.7., în PSB, vol. 5, pp. 416-418)

„Deci, dacă li s-a binevestit celor ce sunt în trup, tocmai pentru ca să nu fie osândiţi în chip nedrept, cum să nu li se fi binevestit, pentru aceeaşi pricină, şi celor care au trăit înainte de venirea Lui? *Drept este Domnul şi a iubit dreptatea şi faţa Lui dreptate a văzut* (Ps. 10, 7). *Iar cel ce iubeşte nedreptatea îşi urăşte sufletul său* (Ps. 10, 7)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. VI, 51.3.-51.4., în PSB, vol. 5, p. 419)

„(...) Hristos, marele preot, Care răbdând moartea pentru toţi, a coborât în iad, a deschis porţile celor de jos şi i-a dezlegat din legături, *zicând celor din legături: ieşiţi! şi celor din întuneric: descoperiţi-vă!* (Is. 49, 9)[1790]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a VIII-a, în PSB, vol. 38, p. 281)

„Hristos nu a rămas în iad, ci mai degrabă l-a golit[1791]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a VI-a, 5, în PSB, vol. 39, p. 203)

[1790] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În bună parte omul şi-a omorât sufletul prin păcat fără de voie, din ispita Satanei. Exilul în trup nu trebuie înţeles în sensul origenist, că la început spiritul uman a existat fără trup, ci în sensul că prin păcat trupul lui i-a făcut omului mai grea eliberarea de păcat. Trupul i s-a opacizat şi s-a îmbibat de plăcerile păcatului, de pornirile spre plăceri şi spre comoditate. A trebuit să ia Hristos un trup ţinut în curăţie şi capabil să suporte moartea ca jertfă, cu toate slăbiciunile (afectele) de pe urma păcatului strămoşesc, ca unindu-l cu al nostru să-i dea acestuia curăţia şi puterea de-a se feri de păcate, puterea unei existenţe jertfelnice, contrară egoismului plăcerilor. Cu puterea luminoasă a trupului Său, Hristos a putut ridica sufletele omeneşti până şi din întunericul iadului – al morţii sufleteşti de după moartea trupului – când le-au dus acolo păcate în mod accentuat fără voie. (n. s. 297, p. 281)

[1791] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos scoate în continuare chiar şi din iad sufletele care nu s-au dus acolo cu totul demonizate, dispreţuitoare ale compătimirii arătată lor de cei vii şi de sfinţi prin rugăciunile lor. Sau chiar a milei lui Hristos care vrea să-i scoată din singurătatea mândriei lor învârtoşate. A scoate sufletele din iad, înseamnă a lipsi pe demoni de o parte din societatea umană a celor ce-i trăiesc totuşi pe ei ca

„(...) *Şi iarăşi puţin şi mă veţi vedea*, deoarece a treia zi va învia, după ce a vestit şi duhurilor din închisoare. Iubirea de oameni s-a arătat desăvârşită şi prin aceasta, El mântuind nu numai pe cei ce vieţuiau pe pământ, ci vestind iertarea şi celor coborâţi şi ţinuţi în întunericul ascunzimilor fără fund[1792], precum s-a scris (I Pt. 3, 19)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 995)

„Deci cu dreptate zice: *Săvârşitu-s-a*, căci venise ceasul să meargă spre a propovădui duhurilor din iad[1793]. Căci a venit *ca să stăpânească şi peste morţi şi peste vii* (Rom. 14, 9), să primească moartea pentru noi (Evr. 2, 9), să suporte această pătimire comună firii noastre, se înţelege cu trupul, deşi era Viaţă, ca Dumnezeu, să jefuiască iadul şi să dea firii omeneşti putinţa întoarcerii la viaţă, făcându-Se pârga celor adormiţi (I Cor. 15, 20) şi întâiul născut din morţi, după Scripturi (Col. 1, 18)[1794]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1129)

„Iar raţiunea îndoitei coborâri, potrivit înţelegerii imediate, este, după primul înţeles, ca să mântuiască, împreună cu trupurile, şi sufletele prin credinţa şi prin trăirea curată a vieţii de pe pământ, iar Cuvântul, coborându-Se la iad, să poată mântui şi sufletele fără trupuri ale celor ce au murit mai înainte, pentru simpla lor credinţă (în vederea Lui); iar după al doilea înţeles, este ca şi deprinderea cu patima şi cu lucrarea ei să primească de la Cuvântul întoarcerea spre virtute şi cunoştinţă[1795]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 146, în PSB, vol. 80, p. 326)

„În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul..".

---

duşmani care le măreşte singurătatea. Căci singurătatea e cea mai îngrozitoare, iar cea care face bucurie celor ce o văd, sau e însoţită de conştiinţa duşmăniei altora. (n. s. 357, p. 203)

[1792] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu puteau fi în lumina feţei Tatălui nici cei buni din Vechiul Testament, până ce Fiul lui Dumnezeu nu va învinge moartea, arătând Tatălui trupul Său jertfit. (n. s. 1870, p. 995)

[1793] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: S-a dus şi în iad, după ce a murit, arătând că, biruind moartea, nici iadul nu-L va putea ţine în veci în el. Răbdând până la moarte, fără să fie atras de frică în slăbiciune, şi stăruind în iubirea de Dumnezeu şi de oameni, Se duce cu lumina şi cu forţa binelui şi în iad, arătând că El nu poate fi ţinut acolo, ci poate scoate pe cei ce au fost duşi acolo, aflându-se în aşteptarea Lui. Prin alipirea la El, deci primind binele din El, toţi cei ce au crezut în El au fost readuşi la viaţă. Căci viaţa deplină este una cu binele, şi binele, este una cu Dumnezeu. (n. s. 2135, p. 1129)

[1794] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu numai prin înviere vom ajunge cu Hristos lângă Tatăl, ci şi când vom muri cu trupul, dacă am crezut în Hristos. (n. s. 2136, p. 1129)

[1795] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim, expunând motivele îndoitei coborâri a Domnului, adică a celei în iadul propriu-zis şi a celei în sufletul robit păcatului, află pentru prima coborâre două motive, iar pentru cea de a doua, unul. El a coborât în iadul propriu-zis ca să mântuiască nu numai trupurile la obştească înviere, ci şi sufletele celor ce cred îndată după moarte, pentru viaţa de pe pământ în credinţă şi în curăţie, apoi pentru ca să mântuiască şi sufletele celor ce au murit înainte de El, pentru simpla lor credinţă în venirea Lui. Iar în sufletul robit păcatului coboară pentru ca şi deprinderea cu patima şi cu lucrarea ei să primească eliberarea sau întoarcerea la viaţă, prin virtutea şi cunoştinţa pe care Cuvântul dumnezeiesc sau Raţiunea supremă le provoacă în el, prin trezirea raţiunii sau a cuvântului răspunzător al lui. (n. s. 407, p. 326)

„Aceste trei elemente (trupul, sufletul şi duhul – n. a.) au fost despărţite cu ocazia patimii, dar tot aceleaşi trei elemente s-au unit din nou cu prilejul învierii. Vreţi să ştiţi cum s-au despărţit ele în timpul patimilor? Trupul zăcea în mormânt, sufletul se dusese în iad, iar duhul a fost încredinţat Tatălui[1796]. Sufletul în iad? (iată ce spune Psaltirea): *Nu vei lăsa sufletul meu în iad* (Ps. 15, 10). Iar dacă-i adevărat că Şi-a încredinţat duhul în mâinile Tatălui e ca şi cum I-ar fi fost depus spre păstrare. Căci una e să-l *dăruieşti*, alta e să-l *predai* şi altceva e să-l depui spre păstrare. Depunătorul depune ceva pentru ca mai târziu să-şi poată ridica depunerea. Şi dacă aşa stau lucrurile, de ce trebuie să-Şi încredinţeze în mâna Tatălui depunerea sau duhul Său? Răspunsul e cu mult mai presus decât mine, decât puterile mele, decât înţelegerea mea, căci nu-s în stare să spun că – după cum trupul Domnului nu putea coborî în iad, cu toate că tocmai aşa ceva afirmă cei care susţin că trupul lui Iisus a fost un trup spiritual[1797] – tot aşa nici duhul Lui nu se putea coborî în iad, aşa că, până la învierea Lui din morţi, Domnul a încredinţat duhul în mâinile Tatălui. Şi cine l-a încredinţat îl va şi lua înapoi. Când? Nu chiar în momentul când a înviat, dar totuşi îndată după înviere, după cum mărturiseşte textul Evangheliei: Mântuitorul abia înviase din morţi, când Maria (Magdalena – n. Teodor Bodogae) L-a întâmpinat, dar El i-a zis: *Nu te atinge de Mine* (In. 20, 17). Într-adevăr El voia (să spună că – n.trad.) oricine s-ar atinge de El ar atinge întreagă fiinţa Lui, pentru ca atingându-se de fiinţa Lui deplină, roadele binefăcătoare ale trupului Său să le simtă în trup, cele ale sufletului să le simtă în suflet, iar cele ale duhului să le guste în duhul său. *Încă nu M-am suit la Tatăl Meu* (ceea ce vrea să spună că) Hristos urcă mai întâi spre Tatăl şi abia după aceea vine să-Şi întâlnească ucenicii. Aşadar, Se suie către Tatăl. În ce scop? Ca să-Şi ia înapoi ceea ce-I încredinţase". (Origen, *Convorbirile cu Heraclide*, în PSB, vol. 8, pp. 329-330)

„Activitatea Lui nu se mărginea numai la locul unde se afla vasul acela al Său trupesc, şi nu întâmpina nicio piedică în a fi totodată altundeva în univers. Rezultă că atâta vreme cât avea să petreacă în mijlocul oamenilor, El n-a încetat să umple întreaga lume şi să sălăşluiască alături de Tatăl – de fapt să rămână în El – continuând să poarte de grijă la tot ce-i în cer şi pe pământ şi rămânând (contrar nouă) cu totul liber să fie în acelaşi timp pretutindeni şi să-Şi ducă mai departe obişnuita şi dumnezeiasca-I lucrare". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cuvântare, Despre Sfântul Mormânt, 14.7.-14.8., în PSB, vol. 14, p. 235)

Învierea Domnului Hristos din morţi

„A murit în chip văzut, pe cruce, pentru ca nimeni să nu poată spune că s-a sustras de bunăvoie de la privirea oamenilor şi că s-a arătat apoi mort, dar fără să fi murit de fapt, apărând din nou atunci când a vrut, şi istorisind mai târziu minunea învierii Sale din morţi. Dar socot că atitudinea de mai târziu a ucenicilor Lui are o putere de dovedire cu totul sigură: cu primejdia pierderii vieţii, ei s-au dăruit cu totul unei propovăduiri pe care n-ar fi susţinut-o cu atâta tărie dacă ar fi pus în circulaţie numai de la ei zvonul că Iisus a înviat din morţi. Ba mai mult: conformându-se acestei învăţături, apostolii nu numai că au

[1796] Notă Pr. T. Bodogae: Ca în Liturghierul de mai târziu: *în mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, pe cruce cu tâlharul şi pe scaun împreună ai fost cu Tatăl....* (n. s. 41, p. 329)
[1797] Notă Pr. T. Bodogae: Aici sunt vizaţi docheţii şi, în primul rând, Marcion. A se vedea *Omilia la Luca* XIV. (n. s. 43, p. 330)

pregătit şi pe alţii să dispreţuiască moartea, ci ei înşişi au fost cei dintâi care au făcut-o". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a II-a, cap. LVI, în PSB, vol. 9, p. 147)

„În acelaşi timp nu a răbdat ca templul sau trupul Său să rămână mult timp aşa, ci arătându-l mort numai prin pătrunderea morţii în el, l-a înviat îndată, a treia zi, purtând ca trofeu al biruinţei Sale asupra morţii nestricăciunea şi nepătimirea dobândită în trupul Său[1798]. Căci putea să ridice trupul chiar îndată din moarte şi să-l arate vieţuind iarăşi. Dar Mântuitorul nu a făcut aceasta, rânduind cu înţelepciune şi acest lucru de mai înainte[1799]. Căci ar fi putut zice cineva că El nici nu a murit, sau că moartea nu L-a cuprins deplin, dacă s-ar fi arătat îndată înviat. Sau dacă moartea şi învierea s-ar fi petrecut în acelaşi moment, ar fi rămas nevăzută însuşirea nestricăciunii[1800]. De aceea trebuia să se arate trupul mort. Deci a înviat trupul Său numai a treia zi, ca să se arate moartea în trupul Său. Dar nu l-a lăsat mult timp în această stare, ca nu cumva să nu fie crezut că l-a înviat, socotindu-se că în acest timp ar fi ajuns la o stricare deplină; deci că nu mai poartă acelaşi trup, ci altul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXVI, în PSB, vol. 15, p. 121)

„*Iar voia Celui ce M-a trimis este ca tot ce Mi-a dat să nu-l pierd, ci să-l înviez în ziua cea de pe urmă. Căci aceasta este voia Tatălui Meu ca tot cel ce vede pe Fiul şi crede în El să aibă viaţă veşnică şi Eu îl voi învia pe el în ziua cea din urmă* (In. 6, 38, 40)[1801]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al II-lea, LIV, în PSB, vol. 15, p. 290)

„La înviere s-a risipit sfatul neamurilor, al lui Pilat şi al ostaşilor; au fost risipiţi toţi câţi au lucrat cele împotriva crucii. Au fost lepădate sfaturile conducătorilor, ale arhiereilor, ale cărturarilor şi ale împăraţilor poporului. Învierea a distrus toate planurile lor". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul XXXII, VI, în PSB, vol. 17, p. 255)

„El, care este începătura celor adormiţi, Se face întâi născut din morţi pentru ca să deschidă trupului drumul învierii". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu,* în PSB, vol. 30, pp. 470-471)

[1798] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Libertatea de patimi a fost condiţia care a făcut pe Cuvântul întrupat în stare să Se aducă în mod deplin Tatălui, prin renunţarea la viaţa pentru Sine sau prin moarte. Dar aceasta a însemnat în acelaşi timp înlăturarea piedicilor ce stăteau în calea înălţării Lui, şi în El şi a noastră, la ceruri. (n. s. 74, p. 121)

[1799] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai rămânând trupul o vreme după moarte, ca trup mort, s-a putut vedea că moartea nu a fost urmată de o stricăciune în trupul Său, fiind oprită de Dumnezeu-Cuvântul să se actualizeze, odată ce Domnul a rămas fără păcat sau nedespărţit de Tatăl. (n. s. 74a, p. 121)

[1800] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iar neputrezirea arată prezenţa dumnezeirii în trup chiar în timpul morţii Lui cu trupul. Şi aceasta oprea actualizarea stricăciunii. Totuşi dumnezeirea nu şi-a revărsat puterea în trup ca să-l oprească şi de la moarte. Trebuia să primească moartea ca să o învingă. Odată suportând moartea în trupul Său, nu mai trebuia să arate că rabdă şi stricăciunea ce-i urmează. Dovedindu-Şi puterea Sa prin înviere, a dovedit că ar fi putut învinge şi stricăciunea actualizată. (n. s. 75, p. 121)

[1801] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar n-ar fi realizat învierea, dacă n-ar fi fost Dumnezeu mai presus de lumea creată din nimic, având în Sine viaţa infinită şi netrecătoare. Deci fără Treimea cea de o fiinţă din veci, n-ar fi fost posibilă învierea. (n. s. 130, p. 290)

„(...) N-a adus (Avraam – n. a.) copilul spre jertfă, pierzând nădejdea în făgăduinţe, ci încrezându-se în puterea Stăpânului că va şti să împlinească în vreun fel jurământul Său. Şi nu i-a fost fără câştig această încredere, deşi trecea printr-o încercare atât de amară. Căci era învăţat ca dintr-o credinţă în ceea ce se va întâmpla, sau în învierea din morţi, despre minunea mai presus de orice raţiune şi vrednică de auzit şi pe lângă aceasta, despre taina prea închinată şi mare a întrupării Unuia Născutului[1802]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea a III-a, 3, în PSB, vol. 39, p. 95)

„El n-a rămas între morţi, ci a înviat pe moarte călcând, şi a ieşit din mormânt. Aceasta au crezut-o cu adevărat cei ce prin credinţă L-au aflat pe Cel ce-a murit pentru noi, ca să treacă şi la viaţă pentru noi[1803]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea întâi, 5, în PSB, vol. 39, p. 265)

„Bucuria de El e deci stabilă, şi pe drept cuvânt, căci dacă ne-am întristat de moartea Lui, cine ne va lua bucuria, o dată ce ştim că e viu şi rămâne veşnic, ca Dătătorul şi Susţinătorul bunătăţilor noastre duhovniceşti?[1804] Dar s-a luat îndată bucuria de la cei ce L-au pironit pe cruce[1805], pentru că, încetând pătimirea de care socoteau că se pot bucura, le vine celor ce se bucurau de ea întristarea dintr-o necesitate de neînlăturat". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XI-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 997-998)

„Desfiinţând prin înviere stăpânirea morţii, nu Şi-a procurat învierea Sieşi, întrucât este Cuvântul şi Dumnezeu, ci ne-a dat această binecuvântare nouă, prin Sine şi în Sine (căci toată firea omului era în Hristos, strânsă de legăturile morţii)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1064)

[1802] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Crezând Avraam că va fi părintele multor neamuri, cu toate că-şi ducea unicul fiu la moarte, manifesta credinţa într-o înviere din morţi a fiului său, ceea ce se va petrece de fapt prin învierea lui Hristos, urmaş al Său după trup. Căci lângă Hristos se vor alipi multe neamuri. Dar prin aceasta Avraam manifesta şi credinţa în întruparea Fiului lui Dumnezeu cel Unul-Născut, Care, dându-Se morţii, va învia. Dumnezeu prefigura istoria viitoare în tipurile anterioare. Istoria apare ca o scară ce urcă de la umbre la adevăr. (n. s. 161, pp. 95-96)

[1803] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos n-a murit numai pentru noi, ci a şi înviat; pentru creştinismul occidental, catolic şi protestant, a accentuat aproape exclusiv moartea lui Hristos pentru noi, socotind mântuirea noastră obţinută în mod juridic de la Tatăl prin satisfacerea ei ca pedeapsă în locul nostru (protestantism). Dar Hristos suportă moartea pentru noi, ca s-o învingă pentru noi prin înviere. El e mai tare ca ea ca Dumnezeu, dar şi ca om fără păcat, purtător al unei umanităţi unite într-o Persoană cu dumnezeirea. Pe lângă aceea numai un Hristos viu pentru veci ca om, ne comunică şi nouă ca oameni viaţa în veci. Scăparea pe veci de moarte nu ne vine printr-un decret, în afară de Hristos, pentru meritul Lui de-a fi satisfăcut pentru noi onoarea divină, sau de-a fi achitat pentru noi o pedeapsă, ci prin comuniunea cu El. (n. s. 457, pp. 265-266)

[1804] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Te bucuri de persoana dragă cât trăieşte, dar, ştiind că nu va trăi în veac, bucuria aceasta e întreruptă de umbre de întristare. Însă când ştim că Hristos, care ne iubeşte ca nimeni altul, va fi viu în veci şi ne va da şi nouă viaţa în veci, cum nu ne-am bucura de învierea Lui cu o bucurie mai mare ca oricare alta? (n. s. 1874, p. 997)

[1805] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Bucuria celor ce L-au răstignit a fost o falsă bucurie, o bucurie a răutăţii, ea n-a putut dura decât puţin. În general, bucuria de răul ce-l facem cuiva nu durează mult, pentru că Dumnezeu restabileşte cumpăna dreptăţii. (n. s. 1875, p. 998)

„Rupând legăturile morţii, El S-a întors la viaţa care era a Sa ca Dumnezeu. Fiindcă nu era cu putinţă ca El să fie stăpânit de moarte, căci, fiind Viaţa prin fire, cum ar fi putut suporta stricăciunea? Iar Cel în Care *trăim şi ne mişcăm şi suntem* (Fapte 17, 28), cum ar fi putut fi supus legilor firii noastre şi n-ar fi dat mai degrabă viaţă, ca Dumnezeu, firii care are nevoie de viaţă?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1138)

„(...) Fericitul Evanghelist Ioan ne vesteşte şi timpul învierii, zicând: *În ziua întâi a săptămânii (duminica), Maria Magdalena a venit la mormânt dis-de-dimineaţă, fiind încă întuneric*. Matei amintindu-ne acelaşi fapt, a spus că învierea a avut loc după ce s-a făcut seară adâncă[1806]. Dar socotesc că, nefiind niciun dezacord între purtătorii de Duh, nu prezintă nici timpul învierii în mod diferit. Căci, dacă ar voi cineva să înţeleagă sensul celor spuse de ei, va vedea că au acelaşi sens cuvintele lor. Dimineaţa adâncă şi seara adâncă se reduc, cum socotesc eu, la acelaşi înţeles şi se întâlnesc la punctul cel din mijloc al nopţii. Deci nu e niciun dezacord între ei. Unul, începând de la sfârşitul nopţii, iar celălalt, de la începutul ei, se întâlnesc la mijloc, adică, precum am spus adineauri, la sfârşitul nopţii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1139)

„(...) Mânia iudeilor era la culme, şi căpeteniile lor erau gata să omoare pe orice om care admira învăţătura Mântuitorului şi primea puterea şi slava Lui negrăită şi atotputernică, mai ales pe Sfinţii ucenici. De aceea ei, ferindu-se să cadă în mâinile acelora, nu se duc înainte de sfârşitul zilei la mormânt, deoarece nu se putea aceasta fără pericol, căci ar fi fost văzuţi în cursul zilei, lumina zilei descoperindu-i ochilor tuturor. Şi nu spunem că pricina acestei binecugetate feriri era laşitatea nebărbătească, ci cunoştinţa a ceea ce le era de folos, insuflată sufletelor Sfinţilor de Hristos, Care nu îngăduia ca cei ce vor fi luminătorii lumii să se primejduiască înainte de vreme[1807]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1140)

„Şi cum vom aştepta noi învierea, dacă Hristos n-a înviat templul Său, făcându-Se pe Sine începătură a celor adormiţi (I Cor. 15, 20) şi întâi-născut din morţi pentru noi? Sau cum va îmbrăca acest trup stricăcios nestricăciunea, dacă, precum socotesc unii, va coborî în totală pierzanie? Şi cum nu i se va întâmpla aceasta, dacă nu va avea nicio nădejde a învierii? Deci, păzeşte-te să nu cazi din credinţa cea dreaptă pentru că nu pricepi minunea, ci fii înţelept şi adaugă aceasta la celelalte minuni[1808]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1152)

[1806] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Textul grec exact: *Sâmbătă târziu, când se lumina de ziuă, spre întâia zi a săptămânii* (Mt. 28, 1). (n. s. 2153, p. 1139)

[1807] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Avem aici şi o explicaţie a faptului că Hristos a înviat noaptea, şi nu ziua. Niciun ucenic n-ar fi putut avea încredinţarea învierii prin vederea mormântului gol, căci nu putea veni la mormânt ziua. Iar aceasta o arată şi faptul că o femeie a văzut mai întâi mormântul gol. Ea nu putea fi acuzată de iudei că e ucenic al lui Hristos. (n. s. 2154, p. 1140)

[1808] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu te îndoi de Învierea Domnului, pentru că a trecut prin uşile încuiate. Această minune se adaugă la celelalte minuni săvârşite de El. (n. s. 2174, p. 1152)

„Căci, deoarece nu firea trupului s-a făcut pricină a vieţii, ci faptul s-a săvârşit mai degrabă prin lucrarea firii dumnezeieşti negrăite, căreia îi aparţine prin fire puterea de a face toate vii, Tatăl prin Fiul S-a făcut lucrător asupra templului trupului lui Hristos nu fiindcă nu ar fi putut Cuvântul să-Şi învie trupul Său, ci pentru că ceea ce lucrează Tatăl lucrează prin Fiul (fiindcă El este Puterea Lui), şi ceea ce săvârşeşte Fiul este desigur de la Tatăl[1809]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1164)

„(...) *Cine este Acesta care vine din Edom, cu roşeala hainelor Lui din Bosra?* (Is. 63, 1). Cei ce strigă acestea, adică: *Cine este Acesta care vine din Edom?*, adică de pe pământ, sunt îngerii şi Puterile spirituale, căci se minunează de Domnul Care Se înalţă la ceruri. Şi, văzându-L înroşit de sângele propriu, zic către El, încă neînţelegând taina: *Pentru ce ai îmbrăcămintea roşie şi veşmântul Tău este roşu ca al celui ce calcă în teasc?* (Is. 63, 2). Căci ei aseamănă culoarea sângelui cu vinul cel nou din strugurii de curând călcaţi. Şi ce zice către ei Hristos? Întâi, ca să fie cunoscut că este Dumnezeu după fire, spune: *Eu grăiesc*, zice, *dreptatea* (Is. 63, 1), spunând *grăiesc*, în loc de *învăţ*. Iar Cel ce învaţă dreptatea trebuie să fie Dătătorul Legii, deci Dumnezeu. Apoi îngerii zic către El, când Hristos le arată urmele cuielor: *De unde ai rănile acestea la mâini?* (Zah. 13, 6), iar Domnul le răspunde: *Am fost lovit în casa prietenilor Mei* (Zah. 13, 6). Căci casa iubită era Israel, care a rănit pe Domnul cu cuie şi cu suliţă. Pentru că îndrăznelile ostaşilor trebuie, cu dreptate, puse pe seama iudeilor, căci ei L-au adus pe Domnul la moarte. Deci, când a dorit să-i convingă pe Sfinţii îngeri că S-a făcut Om cu adevărat, că a răbdat moartea pentru noi şi a înviat din morţi, Hristos nu S-a folosit numai de cuvinte, ci le-a arătat şi semnele pătimirii. Ce e de mirare în faptul că, voind să elibereze de necredinţă pe fericitul Toma, i-a arătat semnele cuielor, ca să fie văzute de el spre folosul tuturor, pentru ca noi să credem cu adevărat că taina învierii s-a împlinit, nefiind înviat alt trup, ci cel care suferise moartea?[1810]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1168)

„Şi precum se spune despre Tatăl: *Cel ce nu şi-a cruţat pe propriul Său Fiu, ci l-a predat pentru noi toţi*, aşa se spune şi despre Fiul: *El S-a dăruit, fiindcă a vrut.* Şi de aceea este arătată în toate o singură voinţă, a Tatălui şi a Fiului, pentru ca să învăţăm că în însăşi minunea învierii Domnului a fost o singură lucrare". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea I, Întâia convorbire cu părintele Isaac, cap. XXXIV, 12, în PSB, vol. 57, p. 473)

[1809] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În nicio lucrare nu e Tatăl fără Fiul sau Fiul fără Tatăl. Deci şi învierea trupului lui Iisus Hristos e opera Ambilor. Iubirea culminantă se arată în această nedespărţire a lucrării Unuia de a celuilalt. Cel ce mă iubeşte mă întăreşte în lucrarea mea. (n. s. 2202, p. 1164)

[1810] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Domnul a voit să le arate îngerilor că a mers în iubirea faţă de oameni până la moarte, de ce nu ar fi voit să ne dovedească aceasta şi nouă în veci, arătând lui Toma că păstrează urmele cuielor în trupul înviat? De unde s-ar fi ştiut că trupul înviat era al lui Hristos? Sau am socoti că lui Hristos nu I-a plăcut să-Şi amintească şi să ne amintească faptul că ne-a iubit până a suferi crucea pentru noi. De aceea şi noi ne facem semnul crucii, amintindu-ne de această iubire a Lui, de care nu vrea să uite nici El, lucru pe care nu vor să-l facă grupările neoprotestante, declarând că lui Hristos nu-I place să-Şi amintească şi să I se amintească de crucea suportată pentru noi. (n. s. 2210, p. 1168)

„După pilda profetului Iona[1811], Domnul a prezis că Fiul omului va fi trei zile şi trei nopţi în inima pământului şi totuşi, după a şasea a sabatului, în care a fost răstignit, n-a fost între cei morţi decât o zi şi două nopţi; atunci care este adevărul cuvântului dumnezeiesc şi cum se află el? De bună seamă, este folosită aici figura numită sinecdocă, adică după ziua în care a fost răstignit a trecut o noapte şi ziua următoare, iar în cealaltă noapte a înviat. Şi astfel, adăugându-se şi noaptea care a precedat zilei sale şi ziua care a urmat nopţii sale, se cunoaşte că nu lipseşte nimic timpului întreg, care se umple de la partea sa. Sunt pline Scripturile Sfinte de aceste exemple de socoteală, dar nu este loc să le amintim pe toate. Astfel, când zice psalmul: *Ce este omul că-Ţi aminteşti de el* (Ps. 8, 4), prin parte se-nţelege totul, fiindcă printr-un singur om se arată tot neamul omenesc". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XXIII, 3-4, în PSB, vol. 57, pp. 853-854)

Învierea Domnului Hristos din morţi – argumente şi mărturii

„(...) Mântuitorul a lucrat atâtea între oameni în fiecare zi, încât convinge în chip nevăzut în toate părţile, între elini şi între barbari, atâta mulţime să treacă la credinţa în El şi să asculte de învăţătura Lui. Iar dacă e aşa, cine se va mai îndoi acum în cugetul său că a avut loc învierea lui Hristos şi că e viu Hristos, mai bine-zis, că El însuşi este Viaţa? Oare e fapta unui mort să străpungă cugetarea oamenilor, încât să-i facă să se lepede de legile părinţilor şi să cinstească învăţătura lui Hristos? Sau dacă nu e lucrător – lucru propriu celui mort – cum poate face pe cei vii şi lucrători să se oprească din lucrarea lor dinainte, încât desfrânatul să nu mai desfrâneze, iar ucigaşul să nu mai ucidă, cel ce nedreptăţea să nu mai nedreptăţească şi cei lipsiţi de dreapta credinţă să se facă dreptcredincioşi? Cum, dacă n-a înviat, ci e mort, pe cei numiţi de necredincioşi zei mincinoşi şi pe dracii cărora li se aduce închinare, îi alungă, îi urmăreşte şi-i surpă?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXX, în PSB, vol. 15, p. 125)

„(...) Ce sfârşit trebuia să aibă trupul Său, odată ce S-a sălăşluit în el Cuvântul? Să nu moară nu se putea, odată ce era muritor şi avea să fie adus prin moarte jertfă pentru toţi, motiv pentru care Şi 1-a şi alcătuit Mântuitorul. Dar să rămână mort iarăşi nu era cu putinţă, odată ce s-a făcut templul Vieţii[1812]. Deci a murit ca muritor, dar a înviat pentru Viaţa din El. Iar dovada învierii Lui sunt faptele Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. IV, XXXI, în PSB, vol. 15, p. 127)

„Iar dacă, pentru motivul că nu se vede, nu se crede nici că a înviat, cei ce nu cred tăgăduiesc şi ceea ce e propriu firii. Căci e propriu lui Dumnezeu să nu fie văzut, dar să Se facă cunoscut din faptele Lui, precum s-a spus şi mai sus. Căci dacă nu ar fi faptele, ar avea dreptate să nu creadă în Cel ce nu este văzut. Iar dacă faptele strigă şi-L arată limpede, pentru ce tăgăduiesc viaţa învierii atât de vădită? Căci chiar dacă sunt orbi cu

[1811] Tâlcuirea Prof. N. Chiţescu: Cf. Matei 12, 40. (n. s. 157, p. 853)

[1812] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie deduce învierea chiar din întrupare. Cuvântul lui Dumnezeu a luat trupul ca să-l scape de moarte, adică să-l învie. Creştinismul apusean a tras o altă concluzie: l-a luat ca să poată satisface prin jertfă, ca om, onoarea dumnezeiască jignită de oameni; atâta tot. (n. s. 82, p. 127)

cugetul, pot vedea măcar cu simţurile din afară puterea şi dumnezeirea de netăgăduit a lui Hristos. Fiindcă şi orbul, deşi nu vede soarele, simţind căldura răspândită de el, ştie că există soarele deasupra pământului. Aşa şi cei ce se împotrivesc pentru că nu cred, fiind încă orbi în privinţa adevărului, odată ce cunosc puterea altora care cred, să nu tăgăduiască dumnezeirea lui Hristos şi învierea săvârşită de El[1813]. Căci e vădit că dacă Hristos ar fi mort, n-ar fi alungat pe draci şi nu L-ar fi ascultat dracii. Iar de sunt alungaţi cu numele Lui, e vădit că El nu e mort, mai ales că dracii, văzând şi cele ce nu sunt văzute de oameni, ar putea cunoaşte că e mort Hristos şi nu ar mai asculta nicidecum de El". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. IV, XXXII, în PSB, vol. 15, pp. 127-128)

„Îndrăznirea fericitului Petru este cea mai grăitoare dovadă a învierii! Ce dovadă mai mare decât aceasta poţi să ai, când cel care înainte de răstignire nu putea îndura ameninţarea unei slujnice (In. 18, 17), iar acum el singur se ridică cu atâta îndrăznire împotriva întregului popor iudeu? Şi, în faţa unei atât de mari mulţimi înfuriate, le grăieşte cuvinte, care le putea aţâţa şi mai mult mânia". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* Omilia XXVIII, VI, în PSB, vol. 21, p. 360)

„Oamenii care Îl luaseră în râs pe Hristos pe când trăia, după moartea Lui atât de mult au fost zguduiţi, încât au fost în stare să şi moară pentru El cu dragă inimă. Aceasta mai cu seamă arată puterea învierii Lui. Acesta a fost şi motivul pentru care au fost păstrate pentru mai târziu faptele cele mai strălucite ale lui Hristos, pentru ca dovada scoasă din ele să fie mai presus de orice îndoială. Dacă noi uităm, după ce-au murit, pe cei pe care i-am admirat pe când erau în viaţă, te întreb cum au putut mai târziu cei care-şi bătuseră joc de Hristos pe când trăia să-L socotească Dumnezeu, dacă Hristos ar fi fost un om ca toţi oamenii? Cum au putut primi chiar să moară pentru El, dacă n-ar fi avut dovada clară a învierii Lui?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* Omilia V, III, în PSB, vol. 23, p. 71)

„Că precum Iona, le spune Hristos, a fost în pântecele chitului trei zile şi trei nopţi, tot aşa va fi şi Fiul Omului în inima pământului, trei zile şi trei nopţi. (Mt. 12, 40).

Nu le-a spus pe faţă că va învia. Ar fi râs de El. A lăsat să se înţeleagă asta, pentru ca ei să creadă că Domnul ştia mai înainte de învierea Sa. Că fariseii ştiau într-adevăr că Domnul va învia se vede de acolo că au spus lui Pilat: Amăgitorul Acela a spus încă pe când era viu: După trei zile voi învia (Mt. 27, 3), cu toate că ucenicii nu cunoşteau aceasta; că ei, înainte de înviere, erau mai nepricepuţi decât fariseii; de aceea fariseii s-au şi osândit pe ei înşişi.

Vezi cât de precis vorbeşte Domnul de învierea Sa, deşi face numai aluzie la ea? N-a spus: în pământ, ci: în inima pământului, ca să arate şi mormântul şi ca nimeni să nu spună că moartea a fost aparentă. A îngăduit să stea trei zile în mormânt, ca să dea adeverire că a murit. Moartea Lui nu este adeverită numai prin răstignirea pe cruce, nici numai prin faptul că toţi au văzut că Şi-a dat duhul, ci şi prin timpul zilelor cât a stat în mormânt. Despre

[1813] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Atanasie vede în puterile lui Hristos, care lucrează în cei ce cred în el şi au o viaţă curată, o forţă a misionarismului creştin, prin dovedirea ce o dădeau acestea despre Hristos cel înviat. De altfel, toată logica argumentării întrupării şi învierii lui Hristos, clădită de sfântul Atanasie este o logică întemeiată pe fapte, nu o logică a speculaţiei abstracte. (n. s. 83, p. 127)

înviere aveau să dea mărturie toate evenimentele de mai târziu; dar moartea Sa pe cruce ar fi fost pusă la îndoială dacă n-ar fi fost atunci multe semne şi minuni care să dea mărturie; iar dacă ar fi fost pusă la îndoială moartea pe cruce, s-ar fi pus la îndoială şi învierea. Din pricina aceasta Domnul numeşte moartea Sa: semn. Dacă n-ar fi fost răstignit, n-ar fi fost dat semnul. De aceea citează simbolul, pe Iona, ca să fie crezut adevărul. Spune-mi, închipuire a fost şederea lui Iona în pântecele chitului? N-o poţi spune! Prin urmare n-a fost închipuire nici şederea lui Hristos în inima pământului. Că nu e cu putinţă ca simbolul să fie adevăr, iar adevărul, închipuire". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* Omilia XLIII, I, în PSB, vol. 23, p. 510)

„Atât de mare este puterea Celui răstignit, că după atâta bătaie de joc, după atâta batjocură, sutaşul şi mulţimile s-au pocăit. Unii spun că sutaşul acesta, întărindu-se mai pe urmă în credintă, a murit mucenic[1814]". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* Omilia LXXXVIII, II, în PSB, vol. 23, p. 984)

„Trebuia să se creadă că Hristos a murit, că a fost îngropat[1815] şi că a înviat. Şi despre toate acestea duşmanii Lui ne fac dovada. Uită-te că înseşi cuvintele lor ne dau mărturie de toate acestea. Ei spun: *Ne-am adus aminte că amăgitorul acela, încă fiind viu*; deci a murit; *După trei zile Mă voi scula. Porunceşte dar să se întărească mormântul*; deci a fost înmormântat; *Ca nu cumva să vină ucenicii Lui să-L fure*; deci, dacă va fi întărit mormântul, nu se va putea face nicio viclenie. Niciuna. Prin urmare dovada învierii a ajuns de necontestat tocmai prin cele propuse de voi, nu s-a făcut nicio viclenie, pentru că mormântul a fost pecetluit. Iar dacă nu s-a făcut nicio viclenie şi s-a găsit mormântul gol, atunci negreşit a înviat. Ai văzut cum arhiereii şi bătrânii poporului, chiar fără voia lor, au luptat pentru dovedirea adevărului?

Tu însă uită-mi-te la dragostea de adevăr a ucenicilor! Nu ascund nimic din cele spuse de duşmani, chiar dacă spun lucruri de ocară. Iată Îl numesc pe Hristos *amăgitor* şi nu o trec sub tăcere.

Cuvintele spuse de arhierei şi de farisei lui Pilat arată şi cruzimea lor, că nici la moartea Lui n-au pus capăt mâniei, dar şi curăţenia şi dragostea de adevăr a ucenicilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* Omilia LXXXIX, I, în PSB, vol. 23, p. 990)

„– Aveţi strajă! Întăriţi cum ştiţi! Şi pecetluind mormântul, l-au întărit cu strajă (Mt. 27, 65-66).

Pilat n-a lăsat pe ostaşi să pecetluiască ei singuri mormântul; aflase ce e cu Hristos şi nu voia să le dea vreun ajutor; dar, ca să scape de ei, le-a îngăduit şi aceasta, spunându-le: Pecetluiţi voi mormântul cum voiţi, ca să nu puteţi învinui pe alţii. Dacă ostaşii ar fi pecetluit ei singuri mormântul, arhiereii şi cărturarii ar fi putut spune – chiar dacă ar fi fost spusele lor neadevărate şi mincinoase; şi cum nu le-a fost ruşine să spună altele, ar fi putut spune şi asta - că ostaşii, îngăduind să fie furat trupul, ar fi dat prilej ucenicilor să plăsmuiască cuvântul despre înviere. Aşa însă, întărind ei înşişi mormântul, nu mai puteau să spună asta.

[1814] Notă Pr. D. Fecioru: Numele lui este Longhin, prăznuit la Biserică la 16 octombrie. (n. s. 23, p. 984).

[1815] Vorbind despre moartea şi îngroparea Domnului, Sfântul Chiril al Ierusalimului spune că de aceea fost îngropat în pământ Iisus, pentru ca pământul blestemat să primească binecuvântarea în locul blestemului. (Cateheza a XIII-a, 18). – n. a.

Ai văzut cum se sârguiesc arhiereii şi fariseii să pună fără voia lor în lumină adevărul? Ei s-au dus la Pilat, ei i-au cerut, ei au întărit mormântul cu strajă, ca să fie unii altora şi învinuitori, şi martori ai adevărului. Când L-au furat ucenicii? Sâmbăta? Dar cum, când nu le era îngăduit să se apropie sâmbăta de mormânt? Dar chiar dacă ar fi făcut-o călcând legea, cum ar fi îndrăznit să se apropie când ei erau atât de fricoşi? Cum ar fi putut convinge poporul? Ce-ar fi trebuit să spună? Ce-ar fi trebuit să facă? Cu ce tragere de inimă ar fi putut lua apărarea unui mort? Ce răsplată ar fi aşteptat? Pe când trăia, au fugit îndată ce L-au văzut prins. Ar fi avut, oare, curajul să vorbească despre El după moartea Lui, dacă n-ar fi înviat? Cum s-ar putea susţine aşa ceva? Se vede de aici că ucenicii nici n-ar fi voit, nici n-ar fi putut să plăsmuiască învierea, dacă Hristos n-ar fi înviat. Hristos le vorbise ucenicilor mult despre înviere, le vorbise adeseori, până într-atâta, că chiar iudeii au zis că Hristos spusese: După trei zile voi învia. Deci dacă n-ar fi înviat, ucenicii s-ar fi socotit negreşit înşelaţi; şi văzându-se atacaţi din pricina Lui de tot poporul şi ajunşi fără de casă şi fără de masă, I-ar fi întors spatele şi n-ar fi voit să-I încununeze fruntea cu o astfel de slavă, pentru că fuseseră înşelaţi şi aruncaţi, din pricina Lui, în cele mai mari primejdii. Nici nu mai este de dovedit! Dacă n-ar fi fost adevărată învierea, nici n-ar fi putut s-o plăsmuiască. Pe ce s-ar fi întemeiat? Pe talentul lor oratoric? Dar erau nişte oameni neînvăţaţi! Pe mulţimea banilor? Dar nu aveau nici toiag, nici încălţăminte. Pe faima neamului? Dar erau oameni de jos şi din oameni de jos. Pe măreţia locului lor de naştere? Dar erau nişte sate neînsemnate. Pe mulţimea numărului lor? Dar nu erau mai mult de unsprezece oameni şi aceştia împrăştiaţi. Pe făgăduielile învăţătorului? Care făgăduieli? Dar dacă n-a înviat, nici făgăduielile nu mai puteau fi vrednice de credinţă. Cum ar fi putut înfrunta un popor înfuriat? Dacă duhovnicul apostolilor n-a putut înfrunta cuvintele unei femei care stătea la poartă, şi dacă toţi ceilalţi ucenici s-au împrăştiat când L-au văzut legat, cum s-ar mai fi gândit să meargă până la marginile lumii şi să sădească o învăţătură plăsmuită despre înviere? Dacă Petru n-a putut înfrunta ameninţarea unei femei, iar ceilalţi ucenici au fugit la vederea lanţurilor, cum ar fi putut înfrunta pe împăraţi, pe dregători şi popoare, care aveau şi săbii şi grătare şi cuptoare aprinse şi-i ameninţau cu mii şi mii de primejdii de moarte în fiecare zi, dacă nu s-ar fi putut bucura de puterea şi ajutorul Celui înviat? Minuni asemănătoare făcuse Domnul; înviase atâţia morţi; dar niciuna din aceste minuni nu i-a făcut pe iudei să se ruşineze, ci au răstignit pe Săvârşitorul lor. Aveau, oare, să creadă popoarele în învierea lui Hristos numai pe spusele ucenicilor? Nu! Lucrul acesta nu se poate, nu se poate! Că pe toate le-a lucrat puterea Celui înviat!”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia LXXXIX, I, în PSB, vol. 23, pp. 991-992)

„Uită-te la răutatea vrednică de râs a arhiereilor şi fariseilor! *Ne-am adus aminte,* spun ei*, că amăgitorul Acela a zis încă pe când trăia: După trei zile voi învia.* Dacă era un amăgitor şi un lăudăros mincinos, pentru ce vă temeţi, pentru ce alergaţi de colo-colo, pentru ce atâta râvnă? *Ne temem,* spun ei*, ca să nu-l fure cumva ucenicii şi să înşele mulţimea*. Şi s-a arătat, doar, că asta n-ar fi fost deloc o dovadă; dar răutatea este chiţibuşară şi nerușinată; face lucruri nechibzuite. Au poruncit să întărească mormântul trei zile, ca şi cum ar fi luptat pentru apărarea învăţăturilor lui Hristos”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Omilia LXXXIX, II, în PSB, vol. 23, p. 992)

„Şi Hristos a înviat mai devreme, ca să nu poată spune arhiereii că nu Şi-a împlinit cuvântul şi că a fost furat. N-a fost un lucru lipsit de valoare că a înviat mai devreme; dar

dacă învia mai târziu, ar fi fost pusă la îndoială învierea. Ce n-ar fi putut să zică şi să răszică, deşi pe nedrept, dacă Hristos n-ar fi înviat atunci când ostaşii stăteau la mormânt şi păzeau mormântul, ci după trei zile, după plecarea ostaşilor? Pentru aceea deci Hristos a înviat înainte de împlinirea celor trei zile. Trebuia să învieze atunci când ostaşii erau acolo, când păzeau mormântul; trebuia deci să învieze chiar înăuntru celor trei zile. Dacă ar fi înviat după trecerea celor trei zile şi după plecarea ostaşilor, învierea ar fi putut fi pusă la îndoială. De aceea a şi îngăduit să se pecetluiască mormântul aşa cum voiau şi să pună de pază şi ostaşi. Şi nu le-a păsat arhiereilor şi fariseilor că fac asta sâmbăta, că lucrează; ei aveau ochii îndreptaţi numai într-o singură parte: să-şi împlinească răutatea lor. Nădăjduiau că prin asta vor birui. Dar fapta aceasta a lor era semnul celei mai mari nechibzuinţe. Semn că erau zguduiţi de o puternică frică. Cei care L-au prins când era viu se tem de El când e mort. Şi ar fi trebuit, dacă Hristos era un simplu om, să prindă curaj, acum când e mort. Dar ca să afle arhiereii şi fariseii că cele ce a pătimit Hristos, pe când trăia, le-a pătimit de bună voie, iată că Domnul îngăduie să I se pună pecete, piatră şi strajă; dar n-au putut să-L ţină în mormânt. Un singur lucru reuşesc să facă: să facă cunoscut mormântul şi să fie crezută prin aceasta învierea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* Omilia LXXXIX, II, în PSB, vol. 23, pp. 992-993)

„Când ostaşii au venit şi au vestit pe arhierei - adevărul străluceşte mai mult când e propovăduit de potrivnici -, le-au dat arginţi ca să spună că ucenicii Lui au venit noaptea şi L-au furat.

Cum L-au furat, o, nechibzuiţilor! Adevărul învierii era prea strălucitor şi prea măreţ ca să poată fi plăsmuit! Spusa aceasta că L-au furat era de necrezut şi nici chip de minciună nu avea. Spune-mi, cum L-au furat ucenicii, când ei erau nişte oameni sărmani şi din popor, care nici nu îndrăzneau să se arate? Nu era, oare, pusă pecete pe mormânt? Nu erau, oare, lângă mormânt atâţia paznici, atâţia ostaşi şi iudei? Nu se gândeau, oare, şi ei la asta, nu se îngrijeau, nu privegheau, nu aveau grijă să nu fie furat? Dar, în sfârşit, pentru ce să-L fure ucenicii, ca să născocească dogma învierii? Dar cum le-ar fi trecut prin minte să născocească aşa ceva unor oameni cărora le plăcea să trăiască ascunşi de lume? Cum ar fi ridicat piatra care era atât de păzită? Cum ar fi putut să se ascundă de atâţia oameni? Chiar dacă nu s-ar fi temut de moarte totuşi n-ar fi încercat, în zadar şi fără rost, să săvârşească fapta asta, când erau atâţia paznici. Că ucenicii mai erau şi nişte fricoşi o arată cele petrecute mai înainte. Când L-au văzut prins, toţi au fugit. Dacă n-au avut curajul să rămână lângă El atunci când îl vedeau viu, cum nu s-ar fi temut acum când era mort şi înconjurat de o mulţime atât de mare de ostaşi? Aveau, oare, de deschis o uşă? Trebuia să se ascundă numai de un singur om? Nu! Pe mormânt era pusă o piatră mare care avea nevoie de multe mâini. Aveau dreptate arhiereii să spună: Şi va fi rătăcirea cea din urmă mai rea decât cea dintâi! Împotriva lor au rostit aceste cuvinte! Ar fi trebuit ca, după atâta furie, să se căiască de faptele lor; dar ei se silesc să le întreacă pe cele de mai înainte născocind minciuni vrednice de râs; când era viu, I-au cumpărat sângele; după ce a fost răstignit şi a înviat, încearcă tot cu bani să facă să piară cuvântul despre înviere. Tu însă uită-mi-te că sunt prinşi tocmai prin cele ce au făcut. Dacă nu s-ar fi dus la Pilat şi n-ar fi cerut strajă la mormânt ar fi putut să-şi răspândească minciunile lor cu mai multă nerușinare; dar aşa, nu! Aşa au lucrat totul ca şi cum s-ar fi străduit să-şi coasă propriile lor guri. În ce priveşte pe ucenici, dacă n-au putut să privegheze cu El mai cu seamă când au fost ţinuţi rău de El, cum ar fi putut îndrăzni să-L fure? De ce nu L-au furat mai înainte,

mai înainte de a fi pus voi, arhiereilor, pază la mormânt? Dacă ucenicii ar fi voit să-L fure, ar fi putut face asta în prima noapte, când mormântul nu era păzit, când nu era nicio primejdie, când puteau lucra fără frică. Că arhiereii s-au dus sâmbătă la Pilat şi i-au cerut strajă ca să-L păzească (Mt. 27, 62-66). În cea dintâi noapte nu era nimeni din ei la mormânt.

Ce ne spun apoi giulgiurile care fuseseră muiate în smirnă? Şi Petru a văzut giulgiurile acestea în mormânt (In. 20, 5). Dacă ucenicii ar fi voit să-L fure nu I-ar fi furat trupul gol; nu numai ca să nu-L facă de ocară, ci şi ca să nu mai piardă vremea cu dezbrăcatul şi aşa să-i scoale pe străjeri şi să pună mâna pe ei; mai cu seamă că Domnul fusese uns cu smirnă, o materie care se lipeşte tare de trup şi intră în haine; de aceea nu era uşor să se desprindă giulgiurile de pe trup; iar cei care ar fi făcut aceasta aveau nevoie de multă vreme. Prin urmare şi de aici se vede că este de necrezut furtul trupului. Nu cunoşteau, apoi, ucenicii mânia iudaică? Nu ştiau că-şi atrag urgia lor? Dar, în sfârşit, ce-ar fi câştigat din fapta lor dacă Hristos n-ar fi înviat? Dar arhiereii şi bătrânii, ştiind că au născocit furtul, au dat arginţi şi au spus: Spuneţi că L-au furat şi noi vom îndupleca pe dregător. Voiau să se răspândească zvonul acesta, dar au izbit în zadar cu pumnii în adevăr; iar prin cele prin care au încercat să umbrească adevărul, prin acelea l-au făcut, fără voia lor, să strălucească. Chiar spusa arhiereilor şi bătrânilor, că ucenicii L-au furat, întăreşte învierea. Ei înşişi mărturisesc: că nu era trupul în mormânt. Când înşişi arhiereii şi bătrânii mărturisesc că trupul Lui nu era acolo, iar şederea paznicilor lângă mormânt, giulgiurile şi frica ucenicilor arată ca mincinos şi neadevărat furtul, urmează că dovada învierii este de nezdruncinat". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XC, I, în PSB, vol. 23, pp. 999-1001)

„Iar că iudeii se temeau foarte de semnul Învierii, care-i va convinge că Hristos este Dumnezeu cu adevărat, ne va arăta ultima lor faptă de spaimă. Căci, când au aflat despre învierea lui Hristos şi că nu Se află în mormânt, tulburaţi şi înspăimântaţi foarte din pricina aceasta, au plănuit să se folosească de minciuna ostaşilor, cu sume mari de bani: *Căci le-au dat lor argint ca să spună că, venind ucenicii, L-au furat pe El când dormeam noi* (Mt. 28, 12-13)[1816]. Mare a fost deci semnul Învierii, care era o atât de neîndoielnică dovadă că Fiul este Dumnezeu, încât a tulburat şi inima învârtoşată şi neîncovoiată a iudeilor". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a V-a, cap. 4, în PSB, vol. 41, p. 586)

„N-ar fi răbdat să stea acasă această femeie atotrâvnitoare şi înţeleaptă (Maria Magdalena [In. 20, 1-9] – n. a.) şi n-ar fi părăsit mormântul, dacă teama de legea sâmbetei şi de condamnarea ce ameninţa pe cei ce o călcau nu i-ar fi scăzut râvna, şi dacă respectul faţă de vechile obiceiuri n-ar fi oprit-o de la ceea ce dorea foarte mult. Dar trecând sâmbăta şi răsărind ziua de după ea, porneşte grăbită spre mormânt şi, văzând piatra rostogolită de pe mormânt, furată de bănuieli îndreptăţite, socoteşte că Iisus a fost strămutat, atribuind şi această faptă de necredinţă, împreună cu altele, duşmăniei furioase a iudeilor[1817]". (Sf.

[1816] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De unde ştiau ostaşii că L-au furat pe Hristos din mormânt, dacă dormeau? Se vede din aceasta cât i-a zăpăcit pe conducătorii iudeilor teama de Hristos cel înviat. (n. s. 1112, p. 586)

[1817] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iudeii n-ar fi avut niciun motiv să fure trupul lui Hristos. De aceea ei au învăţat pe ostaşii de pază să spună că ucenicii L-au furat când ei dormeau. Dar, dacă L-ar fi furat ei sau ostaşii, de ce nu L-ar fi luat cu giulgiuri cu tot? Părăsirea giulgiurilor în mormânt este şi ea o dovadă că Iisus a înviat.

Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a XII-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1138)

Trupul Domnului Hristos

„Ar fi, însă, de râs să susţinem că trupul Domnului, întru atât ca trup, a avut nevoie, pentru menţinerea lui, de aceste slujiri necesare trupului nostru. Da, Domnul a mâncat, nu pentru că trupul Lui avea nevoie de hrană – trupul Lui era menţinut prin o putere sfântă – ci pentru ca nu cumva celor care erau împreună cu El să le treacă prin minte, să gândească altceva despre El, aşa cum mai târziu au spus unii că El s-a arătat în trup aparent. Într-un cuvânt, Domnul era nepătimitor; în El nu se găsea nicio mişcare pătimaşă, nici de plăcere, nici de durere". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. IX, 71.2., în PSB, vol. 5, p. 428)

„Domnul, nu fără temei, a vrut să se folosească de o formă smerită a trupului (Is. 53, 2-3), ca nu cumva auditorii, lăudându-I frumuseţea trupului şi admirându-I frumuseţea chipului, să le fugă mintea în altă parte de la cuvintele lui şi, fiind atenţi la cele trecătoare, să se depărteze de cele spirituale". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. XVII, 151.3., în PSB, vol. 5, p. 467)

„(...) Trupul Lui cel născut din fecioară era trup materialnic în stare să îndure suferinţe şi moarte, aşa cum le îndură şi oamenii". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a III-a, cap. XXV, în PSB, vol. 9, p. 186)

„(...) Cum nu e vrednic de închinare trupul Domnului, cu adevărat prea sfânt şi prea cinstit, de Arhanghelul Gabriel binevestit, iar de Duhul Sfânt alcătuit (πλασυέν) şi de Cuvântul făcut veşmânt? De fapt întinzând Cuvântul mâna, a ridicat pe cea bolnavă de friguri (Lc. 4, 26 urm.) şi rostind cuvânt omenesc a sculat pe Lazăr din morţi (Ioan 11, 42)[1818]. Şi iarăşi întinzând mâinile pe cruce a biruit *pe stăpânitorul văzduhului*[1819], care lucrează acum în fiii neascultării (Efes. 2, 2) şi ne-a pregătit calea curată spre ceruri.

Cel înviat nu mai purta giulgiuri de mort. Evangheliile, prezentând pe ucenici venind la mormânt şi văzând mormântul gol, arată că nu poate fi vorba nici de furarea trupului lui Iisus de către ei, nici de o plecare a lui Iisus, Care n-ar fi suferit decât o moarte aparentă. Cum ar fi văzut ei giulgiurile în mod foarte real, sau cum le-ar fi lăsat El în mormânt, plecând cu un trup pământesc gol, în cazul că ar fi plecat singur? Mai trebuie notat că Dumnezeu a rânduit ca învierea să aibă loc în prima zi după sâmbătă, nu numai ca să se arate şi prin învierea de a treia zi că moartea lui Iisus a fost reală, ci şi pentru ca să poată veni unii din ai săi să vadă mormântul gol, neputând face aceasta sâmbăta, şi mai ales în sâmbăta Paştilor iudaice. S-a rânduit aşa ca să se vadă că în prima zi după sâmbăta în care s-a serbat odihna lui Dumnezeu pentru lumea căzută în păcat are loc înnoirea lumii prin învierea lui Hristos. Precum lumea căzută în păcat a început în prima zi, aşa începe lumea înnoită în a opta zi, Sărbătoarea Mielului adevărat, care ne-a mântuit prin înviere. Aceasta nu putea coincide cu sărbătoarea mielului Legii vechi, sau a Paştilor evreieşti, care nu ne mântuia, ci era numai un chip al Mielului adevărat şi mântuitor Ce avea să vină după aceea. Grupările neoprotestante sâmbetiste nu cunosc înnoirea lumii prin Hristos, ci rămân la lumea veche a lui Iehova şi a mielului. (n. s. 2152, pp. 1138-1139)

[1818] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu Cuvântul nu e una din creaturi, ci e transcendent tuturor, dar stând la temelia tuturor e prezent în toate. Sunt patru grade ale prezenţei Lui: e prezent la baza cosmosului lipsit de conştiinţa acestei prezenţe transcendente; e prezent în mine, mai ales când am conştiinţa acestei prezenţe

Deci cel ce necinsteşte templul necinsteşte pe Domnul cel din templu". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistolă către Episcopul Adelfie, împotriva arienilor,* VI, în PSB, vol. 16, pp. 184-185)

Trupul Domnului Hristos după Înviere

„Că după înviere Hristos nu va mai avea trup pătimitor, ci nemuritor, deci şi nestricăcios, care nu va avea nevoie de hrană. Deci Hristos după înviere nici n-a mâncat, nici n-a băut, pentru că n-a avut nevoie - că trupul Lui nu avea nevoie de mâncare şi de băutură -, ci a băut şi a mâncat pentru a-i încredinţa pe ucenici de învierea Sa". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXII, II, în PSB, vol. 23, p. 929)

Învierea şi Înălţarea la cer

„(...) Murind, înviind şi înălţându-Se la ceruri şi şezând în trup la dreapta lui Dumnezeu-Tatăl. Aceasta, pentru ca şi noi, murind, să nădăjduim sigur că vom învia şi vom vieţui o viaţă desăvârşit despărţită de toată moartea şi de toată coruperea şi ne vom înălţa la ceruri şi vom primi cinstea şi slava cea întru Dumnezeu şi Tatăl prin mijlocirea Fiului însuşi şi petrecerea fericită şi veşnică împreună cu El". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 112a, în PSB, vol. 80, p. 285)

Înălţarea Domnului Hristos la cer

„Căci a înviat din morţi şi S-a înălţat la Tatăl cu trupul. Dar nu-L mai cunoaştem, zice, pe El după trup, adică nu-L mai cunoaştem aflându-Se cu trupul patimii, înţeleg în

---

transcendente şi aspir spre tot mai multă unire cu El; e prezent în semenul meu, tot ca transcendent, fiind şi el şi eu conştienţi de această prezenţă.

Dar cel mai înalt grad de prezenţă a Cuvântului lui Dumnezeu în creatură, e prezenţa Lui în umanitatea lui Hristos. Aci omul nu mai face distincţie între eu-ul propriu şi Dumnezeu. Zicând Eu ca om, El zice totodată Eu ca Dumnezeu. Iar în acest semen central al meu, eu nu mai trebuie să transcend de la Tine la Dumnezeu din Tine, ci Însuţi Tu eşti trăit de mine în Dumnezeu. Fără să se anuleze creatura, Dumnezeu Şi-a făcut-o aci atât de proprie, căci a devenit ca Dumnezeu *Eu-ul* ei. Transcenderea în Hristos nu se mai face ca de la un subiect creat la Subiectul divin transcendent, ci acelaşi Subiect e şi imanent şi transcendent. În Hristos eu trăiesc pe Tu ca semen imanent şi ca Dumnezeu transcendent, prin care există creaţia şi spre care tinde fără să se poată identifica în fiinţă cu el. Aci creatura e pe de o parte templu, în care se aduce închinarea, pe de alta Subiect dumnezeiesc căruia i se aduce închinarea. În Hristos avem între oameni un eu sau un tu, care nu e numai eu sau tu uman, ci Eu-ul sau Tu-ul divin. Până aci a venit Dumnezeu în unirea cu creaţiunea prin om. Subiectul dumnezeiesc s-a făcut om, fără să desfiinţeze pe om, ci folosindu-Se Dumnezeu însuşi de organele trupului şi de simţirile sufletului omenesc, asemenea unui om, dar fiind în acelaşi timp Dumnezeu. (n. s. 8b, p. 184)

[1819] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar în braţele trupului Său răstignit era o putere biruitoare a răului. Puterea iradia prin el departe, în tot universul, ca un câmp de raze nu simplu magnetice, ci mai presus de puterea acestora. Puterea aceasta poate fi în parte înţeleasă ca putere aflătoare în smerenia Celui puternic, sau ca puterea smereniei însăşi. Când Cel ce se smereşte nu o face din neputinţă, ci din iubire nemărginită şi nu ajunge la moartea definitivă. E o putere care nu stă în mândrie, în care se manifestă totdeauna teama cuiva de neputinţă, sau frica de a nu i se vedea slăbiciunea, frică ce-l caracterizează pe cel mândru. (n. s. 9, p. 185)

patimile naturale şi nevinovate[1820]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a, 3, în PSB, vol. 39, pp. 327-328)

„*În casa Tatălui Meu multe locaşuri sunt. Iar de nu, v-aş fi spus. Mă duc să vă gătesc loc. Şi dacă Mă voi duce şi vă voi găti loc, iarăşi voi veni şi vă voi lua la Mine, ca şi voi să fiţi unde sunt Eu* (In. 14, 2-3).

După ce-a spus după trebuinţă că nu se cuvine să se tulbure şi le-a poruncit să creadă şi în Tatăl şi în Sine, le spune pe faţă, mângâindu-i ca pe nişte descurajaţi, că nu vor rămâne în afară de sfânta Lui încăpere, ci se vor sălăşlui în locaşurile de sus, vor vieţui veşnic în Biserica celor întâi născuţi şi vor fi în bunătăţile fără sfârşit. Le spune deci că vor fi multe locaşuri în casa Tatălui, învăţându-i că cerul e foarte încăpător şi că zidirea creată de El n-are nevoie deloc de niciun adaos ca să poată primi pe cei ce-L iubesc pe El. E de cugetat că voieşte să indice şi deosebirea de cinste, atunci când vorbeşte de multe locaşuri, întrucât tot cel ce vrea să vieţuiască în virtute primeşte un loc potrivit şi slava potrivită faptelor 1ui[1821]. Fiindcă erau multe locaşuri la Dumnezeu-Tatăl, va şi pleca, spune, mai înainte, ca să pregătească locaşurile sfinţilor. Deci, ştiind că sunt multe locaşurile destinate mai înainte, care aşteaptă sosirea celor ce-L iubesc pe Dumnezeu, nu merge pentru aceasta, ci ca să pregătească urcuşul spre cele de sus, împodobind pentru fiecare un locaş, sau un loc propriu al fiecăruia, făcându-l un loc plăcut, netezind drumul nedeschis odinioară.[1822] Căci cerul le era cu totul inaccesibil oamenilor şi înainte nu păşise niciun trup în acel loc atotcurat al îngerilor. Urcuşul spre el ni l-a înnoit cel dintâi Hristos. El ne-a dat un mod al urcuşului spre cer cu trupul, oferindu-Se pe Sine, ca o pârgă a celor adormiţi şi aflaţi în ţărâna pământului, lui Dumnezeu-Tatăl şi arătându-Se ca primul Om celor din ceruri. De aceea, îngerii aflaţi în cer, necunoscând taina sfântă şi mare a călătoriei Lui la cer cu trupul, când L-au văzut suind, tulburaţi de acest fapt minunat şi neobişnuit, zic: *Cine este Acesta ce vine din Edom?* (Is. 63, 1), adică de pe pământ. Dar Duhul înţelepciunii prea sfinte a lui Dumnezeu-Tatăl n-a lăsat neînvăţată mulţimea de sus, ci a poruncit mai degrabă să se deschidă porţile cereşti împăratului şi Stăpânului tuturor, strigând: *Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre şi vă ridicaţi porţile cele veşnice şi va intra Împăratul slavei* (Ps.

[1820] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sunt două feluri de patimi: cele păcătoase, care nu ţin de firea omenească, şi cele nepăcătoase, care ţin de firea noastră: foamea, setea, oboseala, moartea. Hristos le-a luat numai pe ultimele, şi anume cu voia. Şi a scăpat de ele. Ele ţin de firea de după căderea în păcat, nu dinainte. Dar firea fără ele e pătrunsă de dumnezeire. (n. s. 587, p. 328)

[1821] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cerul, sau casa lui Dumnezeu cu atâtea încăperi sau locaşuri câte persoane iubitoare ale lui Hristos vor fi în el, face şi el parte din creaţie, dar e plin de lumina lui Hristos. El se vede în toate. Căci ele sunt transparente pentru lumina Lui. Toţi se simt lângă El. Toţi simt iubirea Lui şi toţi sunt uniţi în iubirea faţă de El şi în veşnicia Lui şi această iubire îi face şi pe ei să se iubească, să-şi fie transparenţi într-o desăvârşită comuniune. Propriu-zis toată creaţia e transformată într-un astfel de cer transparent pentru Hristos, într-un cer al comuniunii între ei şi cu Hristos. Dar în lumina aceasta generală, răspândită de Hristos şi de toţi cei ce-L iubesc, fiecare răspândeşte o lumină pe măsura bunătăţii la care a ajuns în cursul vieţii pământeşti şi fiecare vede lumina lui Hristos şi lumina generală a tuturor pe măsura luminii înţelegătoare la care s-a ridicat el. Şi, potrivit luminii fiecăruia, e şi strălucirea sau slava lui. (n. s. 1581, p. 834)

[1822] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Exista de mai înainte lângă Dumnezeu locul pentru fiecare. Iisus Se duce mai înainte ca să le înfrumuseţeze treptat, pe măsură ce vede pe fiecare urmând Lui în viaţa pământească. (n. s. 1582, p. 834)

23, 9)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 834-835)

„Ne-a înnoit deci nouă Domnul Iisus Hristos cale proaspătă şi vie, cum zice Pavel, neintrând în sfinte făcute de mâini, ci în cerul însuşi, spre a Se arăta feţei lui Dumnezeu pentru noi[1823]. Căci nu ca să Se arate pe Sine feţei lui Dumnezeu-Tatăl S-a suit Hristos. Căci era şi este şi va fi totdeauna în Tatăl şi în ochii Celui ce L-a născut, fiindcă El este Cel de Care Se bucură Tatăl totdeauna[1824]. Dar Cuvântul neînvelit odinioară în umanitate[1825] S-a suit acum pentru a Se arăta în mod neobişnuit şi minunat ca om. Aceasta a făcut-o pentru noi, şi în favoarea noastră, Fiul în putere aflându-Se şi ca om, ca să audă şi cu trupul: *Şezi de-a dreapta Mea* (Ps. 109, 1), şi să transmită slava filiaţiei Sale întregului neam omenesc[1826]. Căci este unul dintre noi, întrucât S-a arătat ca om de-a dreapta lui Dumnezeu-Tatăl, deşi este mai presus de toată creaţia şi de o fiinţă cu Tatăl Său, ca Cel ce S-a născut Dumnezeu din Dumnezeu şi cu adevărat Lumină din Lumină. Deci S-a arătat ca om pentru noi Tatălui, ca pe noi, cei ce am căzut de la faţa Lui pentru vechea neascultare, să ne aşeze iarăşi în faţa Tatălui. A voit, ca Fiu, ca şi noi să ne numim fii şi copii ai lui Dumnezeu pentru El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 835)

„Dar Unul-Născut ne-a adus folos şi în alte moduri întrupându-Se. Căci a zdrobit stăpânirea morţii, a luat puterea păcatului, ne-a dat tăria să călcăm peste şerpi şi scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului. Se potrivea deci foarte mult ca să ne îndemne pe noi sau pe sfinţii Săi ucenici să socotim că e dulce şi plăcut şi vrednic de toată preţuirea să fim totdeauna împreună cu El, Dătătorul atâtor bunătăţi, arătându-Se continuu prezent şi convieţuind cu noi. Dar Lui nu I s-a părut cu totul folositor să rămână timp atât de îndelungat în chipul smereniei, primit cu folos pentru iubirea faţă de noi, precum am spus înainte. Ci trebuia mai degrabă, o dată ce a ajuns la sfârşit iconomia cea pentru noi, ca El să Se întoarcă la slava proprie Lui şi să Se întoarcă cu trupul asumat pentru noi la egalitatea cu Dumnezeu-Tatăl, pe care nu răpire socotind-o (căci o avea ca pe un bine propriu), S-a pogorât la lipsa noastră de slavă. Căci în timp ce era pe pământ, deşi era Dumnezeu adevărat şi Domnul tuturor, a socotit că aceasta nu va fi nici unuia dintre noi de un folos mai mare faţă de cei ce nu ştiau de slava Lui. A fost pălmuit, scuipat şi răstignit şi a suportat batjocura necredinţei iudeilor, care îndrăzneau să spună: *Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, coboară-Te de pe cruce!* (Mt. 27, 40). Deci, după ce a împlinit taina cu privire la noi, S-a înălţat iarăşi la Dumnezeu-Tatăl cel din ceruri, odată trecut fiind timpul

[1823] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A intrat dincolo de locaşurile îngereşti, dincolo de cer, în faţa lui Dumnezeu-Tatăl, ca om, pentru a arăta faţa omenească lui Dumnezeu-Tatăl, ca faţă a omului iubită în gradul suprem. Ce s-a spus înainte despre cer, ca creaţie nouă, trebuie precizat ca cer plin de Dumnezeu, având în el şi ceea ce-i mai presus de creaţie. (n. s. 1583, p. 835)

[1824] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul este bucuria Tatălui. Oricine se bucură de cel care-l iubeşte. Cum nu S-ar bucura Tatăl de Fiul care-L iubeşte în mod suprem? Bucuria supremă este legată de existenţa supremă, iar existenţa adevărată şi bucuria de ea nu există fără comuniune. (n. s. 1584, p. 835)

[1825] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul Se arată acum Tatălui cu o faţă omenească. Se vede calitatea Lui de Fiu şi prin faţa omenească. Urcă şi cu umanul la înălţimea dragostei Lui filiale faţă de Tatăl. Câtă valoare se dă prin aceasta umanului! Tatăl Se bucură de faţa omului ca de faţa Fiului Său. (n. s. 1585, p. 835)

[1826] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toată faţa omenească este iubită acum de Tatăl ca faţă a Fiului Său. Omul devine fiu prin dragostea ce-o câştigă Fiul pentru umanitatea al cărei ipostas S-a făcut. (n. s. 1586, p. 835)

smereniei şi vremea deşertării de bunăvoie. S-a arătat acum ca Dumnezeu Puterilor de sus, căci nu a ignorat cerul pe Stăpânul tuturor, Care Se urca. Celor ce stăteau la porţile de sus li s-a poruncit să-L primească în calitate de Domn al Puterilor, deşi Se înalţă cu trupul. Porunca aceasta le-o dădea Duhul[1827], zicând: *Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre şi vă ridicaţi porţile cele veşnice, şi va intra Împăratul slavei* (Ps. 23, 7). Căci înţelepciunea de multe feluri a lui Dumnezeu, pe care a arătat-o în Hristos, precum zice Pavel, S-a făcut cunoscută Începătoriilor şi Stăpâniilor (Efes. 3, 10)[1828]. Căci întorcându-Se la Tatăl, deşi Acesta este înţeles mai mare ca El prin aceea că a rămas în cele ce era pururea, iar Fiul a suportat deşertarea deoarece S-a pogorât la chipul de rob, S-a întors iarăşi la slava proprie, auzind: *Şezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale* (Ps. 109, 1). Deci, ca să nu pară că îşi atribuie o cinste mai mare şi că Tatăl şi Dumnezeu cel din ceruri îl primeşte pe Fiul nu de bunăvoie să şadă de-a dreapta Sa, Tatăl însuşi e înfăţişat zicând: *Şezi de-a dreapta Mea*. Însă nici să nu zică cineva, având minte, că Tatăl a dat o cinste secundară Fiului, punându-L de-a dreapta, ci să cugete mai degrabă aceasta: Trebuia să fie cu adevărat la dreapta şi să aibă un loc nebănuit de nicio micşorare, nu Tatăl, ci mai degrabă Fiul, pentru deşertarea şi supunerea de bunăvoie, încât să nu fie nesocotit de cei ce nu puteau înţelege taina referitoare la El. De aceea Tatăl nu poate fi socotit de-a dreapta, ca să se păstreze egalitatea Lui cu Fiul[1829]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. I, în PSB, vol. 41, pp. 910-911)

„Ne este lucru plăcut şi de dorit să fim împreună totdeauna cu Mântuitorul Hristos, deşi S-a deşertat pe Sine pentru noi, precum s-a scris, şi a luat chipul unui rob şi lipsa de slavă a firii omeneşti. Căci ce este firea omului în comparaţie cu Dumnezeu? Iar aceasta nu era de trebuinţă Fiului însuşi, ci mai de folos era să Se înalţe ca om la Tatăl şi să primească în mod deschis slava, stăpânirea şi demnitatea dumnezeiască, şi să nu le mai aibă în mod umbrit. S-a aşezat la dreapta voind aceasta şi Tatăl Însuşi, căci îl iubeşte ca pe Cel născut din El şi ca pe rodul fiinţei Sale. (...) Psalmistul, exprimând tainele prin Duhul, zice: *Toate neamurile bateţi din palme* (Ps. 46, 1), apoi, explicând cauza sărbătorii, prezintă înălţarea Mântuitorului la ceruri, zicând: *Suitu-S-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trâmbiţă* (Ps. 46, 5), numind strigare şi trâmbiţă glasul înalt şi răsunător al Duhului, când a poruncit Puterilor de sus să ridice porţile şi a numit pe Domnul Puterilor, precum am spus adineauri. Din această cauză vom afla şi corul Sfinţilor ajuns în mare bucurie. De aceea a mai spus: *Domnul împărăţeşte, să se bucure pământul* (Ps. 96, 1) şi iarăşi: *Domnul a împărăţit, îmbrăcatu-S-a întru podoabă, îmbrăcatu-S-a Domnul întru putere şi S-a încins* (Ps. 92, 1). Căci Cel ce era om ca noi înainte de învierea din morţi, când S-a suit la Tatăl din ceruri S-a îmbrăcat în propria Sa podoabă şi S-a încins cu puterea ce-o avea de la început. Căci S-a aşezat să împărăţească împreună cu Tatăl. Deci se cuvine în chip drept ca

[1827] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos nu Se întoarce la Tatăl numai ca Dumnezeu, ci şi ca om. Pentru aceasta S-a şi pogorât, făcându-Se om, ca să Se întoarcă şi ca om la Tatăl. De aceea se miră îngerii şi întreabă: Cum poate fi împăratul slavei îmbrăcat în umanitate? Iar Cel ce le porunceşte să deschidă porţile cerului, şi ca om, este Duhul lui Hristos, de o fiinţă cu El ca Dumnezeu, dar Care a făcut umanitatea Lui transparentă prin înviere, arătându-Se în mod clar prin ea Fiul ca Dumnezeu. (n. s. 1732, p. 911)

[1828] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Hristos, ca Fiul lui Dumnezeu întrupat, s-au adunat toate raţiunile existenţei create, îndumnezeite. (n. s. 1733, p. 911)

[1829] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă L-ar fi pus Fiul pe Tatăl la dreapta, S-ar fi socotit că e mai mic decât Tatăl, bucurându-Se de atenţia Tatălui, întemeiată pe motivul smereniei asumate de El prin întruparea ca om. (n. s. 1734, p. 911)

cei ce-L iubesc să se bucure, că a plecat spre Tatăl Său Cel din ceruri, având să-Şi reia propria slavă şi să împărăţească iarăşi împreună cu Tatăl, ca la început[1830]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. I, în PSB, vol. 41, pp. 911-912)

„(...) Dumnezeiescul iniţiator al nostru în tainele dumnezeieşti, adică Pavel, nemaiatribuindu-I, după învierea din morţi şi după înălţarea la ceruri, smerenia proprie oamenilor, zice într-o Epistolă: *chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaştem* (II Cor. 5, 16), iar despre sine zice: *Pavel, apostol nu de la oameni, nici prin vreun om, ci prin Iisus Hristos* (Gal. 1, 1). Dar de ce, spunând că va veni iarăşi la noi ca să schimbe *trupul smereniei noastre ca să fie asemenea trupului slavei Sale* (Filip. 3, 21), zice acum că nu de la oameni, nici prin om, ci prin Iisus Hristos a fost ales Apostol? De ce spune că nu-L mai ştie pe El acum după firea trupului? Spune-mi, oare a desfiinţat Stăpânul trupul pe care l-a răscumpărat? Nu este aşa pentru cei ce cugetă drept. Căci, ajungând la capăt timpul deşertării Unuia-Născutului, sau al smeririi, nu Se mai propovăduieşte şi cunoaşte din cele prin care S-a văzut deşertat, ci mai degrabă din ceea ce Îl arată Dumnezeu după fire. Pentru că, fiind cunoscut şi primit ca Cel ce S-a făcut om, trebuia să fie învăţaţi cei ce au crezut, că este şi Dumnezeu după fire. De aceea, El Se foloseşte mai mult de cuvintele potrivite Dumnezeirii decât de celelalte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. I, în PSB, vol. 41, pp. 914-915)

„Precum, fiind Viaţa după fire, se spune că a murit şi a înviat pentru noi, aşa, văzând pururea pe Tatăl Său şi fiind văzut de către Tatăl Său, se spune că S-a înfăţişat Lui acum, adică după ce S-a făcut om, nu pentru Sine însuşi, ci pentru noi, ca om şi ca Cel ce avea de împlinit ceea ce mai lipsea din iconomia pentru noi. Astfel Hristos a urcat pentru noi şi dincolo de ceruri, ca primul dintre noi şi ca pârga noastră[1831], căci a intrat dincolo de ele pentru noi, ca Înainte-Mergător, cum zice undeva şi dumnezeiescul Pavel (Evr. 6, 20). Ca om se înţelege că este încă Arhiereu, Mângâietor al sufletelor noastre şi jertfă de ispăşire pentru păcatele noastre (I In. 2, 1-2), iar ca Dumnezeu şi Domn după fire, este împreună-Şezător cu Tatăl Său, dar slava de la Acesta va trece şi la noi[1832]. De aceea şi Pavel a zis

[1830] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu ne mântuieşte nu numai prin cruce, ci şi prin starea de slavă la care ridică umanitatea Sa. Căci din această slavă ne comunică şi nouă puterea de-a ne ridica la ea, ca să fim mai departe în comuniune cu El şi să fim ridicaţi şi noi la slava veşnică împreună cu El, Cel făcut om. Deci Apostolii trebuiau să se bucure de înălţarea lui Hristos la Tatăl, şi, după ei, toţi credincioşii, şi pentru perspectiva slavei la care vor fi ridicaţi şi ei. Prin umanitatea Lui, făcută străvezie prin Duhul şi bună comunicantă a Duhului, ne trimite Duhul, prin Care creştinii vin spre şi în comuniunea cu El, urmându-l exemplul pământesc aici, pe pământ, şi ajungând la slava Lui cerească în viaţa viitoare. (n. s. 1735, p. 912)

[1831] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Chiril pare a spune aici că Fiul lui Dumnezeu, urcând umanitatea asumată de El la înălţimea Sa, deci mai presus de ceruri sau de locaşul îngerilor, a urcat în Sine umanitatea nu numai la ceruri, ci mai presus de ele. De aceea se miră îngerii cum Hristos, ca om, cere să-L lase să treacă mai presus de ele. Aceasta s-a spus şi de către Sf. Chiril prin expresia de mai înainte, că Hristos a ridicat în Sine firea omului la culmea a tot binele. Poate aceasta vrea să spună Sfântul Apostol Pavel prin expresia că Hristos a intrat pentru noi *dincolo de catapeteasmă,* adică dincolo de toată creaţia, chiar dincolo de îngeri, în calitate de existenţe pur spirituale, şi de ceruri, locuinţa lor. (n. s. 1844, p. 982)

[1832] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chiar înălţat dincolo de catapeteasmă, sau mai presus de toată creaţia (deci şi de îngeri) Hristos nu încetează să fie şi om şi Dumnezeu. Ca Dumnezeu, se spune că şade împreună cu Tatăl, dar nedespărţit de umanitate. De aceea, în această dublă calitate ne comunică slava Tatălui. Ca om,

despre Tatăl: *Şi împreună cu El ne-a sculat şi împreună ne-a aşezat întru ceruri, în Hristos Iisus* (Efes. 2, 6). Săvârşite fiind deci cele de pe pământ, trebuia să împlinească ceea ce mai lipsea, adică să urce la Tatăl. De aceea, zice: *Vă este de folos ca să Mă duc Eu. Căci dacă nu Mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. al II-lea, în PSB, vol. 41, pp. 982-983)

„Fiind în chipul şi în egalitatea în toate cu Dumnezeu-Tatăl, nu răpire a socotit să fie deopotrivă cu Dumnezeu, ci S-a pogorât la smerenia noastră şi S-a deşertat pe Sine, purtând trupul acesta lipsit de slavă, şi a îmbrăcat din iubire asemănarea micimii omeneşti (Filip. 2, 8-11), pentru ca, venind vremea cuvenită, în care trebuia, după împlinirea tainei, să îmbrace iarăşi slava veche şi fiinţială, mântuind pe toată lumea, aducând la viaţă şi la cunoştinţa de Dumnezeu pe cei din ea, să arate şi în aceasta împreună-voitor pe Tatăl. În acest scop Îi adresează Lui cuvântul, spunând că trebuie să Se înalţe pe Sine la demnitatea firii Sale[1833]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 1009)

„Şi a dispărut de la ochii noştri, ca să ne întoarcem la inimă şi să-L găsim, căci S-a depărtat şi *iată este aici* (Mt. 24, 2-3). Nu a voit să fie mai mult cu noi şi totuşi nu ne-a părăsit. Căci S-a retras acolo de unde nu S-a retras, căci lumea prin El a fost făcută şi în această lume era şi a venit în această lume pentru ca să mântuiască pe păcătoşi (In. 6, 33) (...)". (Fericitul Augustin, *Confessiones* - *Mărturisiri,* Cartea a IV-a, XII, (19), în PSB, vol. 64, p. 110)

„S-a urcat la cer, de unde, ca Fiu al lui Dumnezeu, n-a lipsit niciodată, şi pe cel întrupat om, pe care diavolul nu-l lăsase să se ridice la cer, Fiul lui Dumnezeu l-a urcat cu Sine în sălaşul cel ceresc". (Boethius, *Articole teologice,* I, 4, în PSB, vol. 72, p. 32)

„(...) Prin înălţarea la cer a unit cerul cu pământul, căci prin intrarea cu acest trup pământesc, de o fire şi de o esenţă cu noi, în cer, a arătat că toată firea sensibilă e una în raţiunea ei mai generală, acoperind astfel în sine nota deosebirii care o diviza. Apoi, pe lângă aceasta, străbătând prin toate treptele dumnezeieşti şi inteligibile din cer, cu sufletul şi cu trupul, adică cu firea noastră desăvârşită, a unit cele sensibile şi cele inteligibile, arătând în Sine cu totul neîmpărţită şi nedezbinată convergenţa spre unitate a întregii creaţiuni în raţiunea ei atotoriginară şi atotgenerală.

Şi, în sfârşit, după toate acestea, ajunge la Dumnezeu Însuşi, cu omenitatea Sa, înfăţişându-Se adică pentru noi, precum s-a scris, în faţa lui Dumnezeu şi Tatăl, ca om, El,

---

se spune că rămâne *în veac* Arhiereul sau Mijlocitorul nostru la Tatăl. Este Arhiereul suprem, întrucât e singurul Care a intrat şi rămâne dincolo de catapeteasmă, la Tatăl însuşi. Jertfa lui Hristos rămâne veşnică. Ea este actul prin care a mântuit, sfinţit şi ridicat umanitatea în faţa iubitoare a Tatălui. Fiul nu reneagă acest act, nu încetează să-L preţuiască şi să-L iubească pe Tatăl, ca Fiul făcut şi om, şi împreună cu Tatăl iubeşte pe toţi cei uniţi cu El. (n. s. 1845, pp. 982-983)

[1833] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pe cât a fost de necesar pentru mântuirea oamenilor să Se facă om smerit, umblând printre ei şi primind moartea pentru a o învinge, aşa a fost necesar, tot pentru mântuirea lor, să Se înalţe, să arate omenescul transfigurat şi înălţat la slava dumnezeiască, pentru ca toţi cei ce cred în El să se împărtăşească de ea. (n. s. 1897, p. 1009)

Care nu poate să Se despartă niciodată în niciun mod de Dumnezeu". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a II-a, 106 a, în PSB, vol. 80, p. 265)

Hristos – cununa întregii Biserici

„Slava noastră este Tatăl universului, iar Hristos este cununa întregii Biserici". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea a II-a, cap. VIII, 71.2., în PSB, vol. 4, p. 271)

Hristos – „ieri şi azi şi în veci este acelaşi" (Evr. 13, 8)

„(...) *Iisus Hristos – ieri şi azi şi în veci – este acelaşi* (Evr. 13, 8). În cuvântul *ieri* a arătat tot timpul trecut, în care, înainte de început, S-a născut din Tatăl. Iar în cuvântul *astăzi* sunt arătate spaţiile acestei vremi, în care din nou S-a născut din Fecioară, a pătimit şi a înviat. Iar *în veci* arată toată nemărginirea veşniciei ce va să vie". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XIX, 4, în PSB, vol. 57, p. 850)

„De la El, prin El şi în El sunt toate" (Rom. 11, 36)

„*De la El, prin El şi în El (sunt) toate* (Rom. 11, 36). *De la El* pentru că El este cauza celor ce există, conform voinţei lui Dumnezeu Tatăl. *Prin El* pentru că Lui I se datoreşte conservarea tuturor; după ce le-a zidit pe toate, a adăugat fiecăruia dintre cele făcute (însuşirile necesare) pentru conservare. De aceea, cu o dorinţă irezistibilă şi o dragoste de negrăit, către El, Stăpânul şi Dătătorul vieţii, s-au îndreptat toate, aşa cum s-a scris: *Ochii tuturor privesc cu speranţă către Tine* (Ps. 122, 15) şi iarăşi: *Toate nădăjduiesc în Tine* (Ps. 103, 27), *deschizi Tu mâna Ta şi orice vieţuitoare se umple de bunăvoinţă* (Ps. 144, 16)". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 5, în PSB, vol. 12, p. 24)

Lucrarea Lui neîntreruptă în viaţa lumii şi a oamenilor

„S-a arătat acum ca Mântuitor Cel ce exista mai înainte; s-a arătat ca Învăţător Cel Care era în Cel Ce exista – căci *Cuvântul era la Dumnezeu* –; S-a arătat Cuvântul, prin Care s-au creat toate. Creator fiind, a dat la început, odată cu creaţia, şi viaţa; ca Învăţător a învăţat, când s-a arătat, cum să vieţuiască oamenii bine, pentru ca apoi, ca Dumnezeu să dăruiască viaţă veşnică. Nu acum, pentru întâia oară, a avut milă de noi, cei care eram pe o cale rătăcită, ci de demult, de la început; dar S-a arătat acum când eram deja pierduţi; S-a arătat şi ne-a mântuit". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. I, 7.3.-7.4., în PSB, vol. 4, p. 74)

„Cu această frică i-a îndemnat pe cei învârtoşaţi la inimă; apoi i-a îndemnat şi prin prea înţeleptul Moise, prin Isaia cel iubitor de adevăr şi prin toată ceata profeţilor; pe cei care au avut urechi i-a întors, într-un chip mai plin de pricepere, să creadă în Cuvântul lui Dumnezeu; uneori îi ţinea de rău, alteori îi ameninţa; pe unii oameni îi plângea; altora le cânta; întocmai ca un doctor bun, care pe unele trupuri bolnave le oblojeşte, pe altele le mângâie, pe altele le spală, pe altele le taie cu cuţitul, iar pe altele le arde; uneori le taie cu ferăstrăul, când trebuie să vindece pe om cu pierderea unui mădular sau a unei părţi din

mădular. Felurit se poartă şi Mântuitorul şi felurită este şi mântuirea oamenilor: când îi ameninţă, îi sfătuieşte; când îi ţine de rău, îi întoarce la El; când îi plânge, îi miluieşte; când le cântă, îi cheamă; prin rug vorbeşte (Ieş., 3, 2) – evreii aveau nevoie de semne şi minuni (In. 4, 48) –, iar prin foc înfricoşează pe oameni, scoţând flacăra din stâlp; flacăra este totodată dovadă şi de har şi de frică". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. I, 8.2.-8.3., în PSB, vol. 4, p. 75)

„Tot ce s-a scris despre persoana Lui este considerat sfânt şi vrednic de laudă: naşterea Sa, creşterea, puterea Sa, patimile şi învierea Sa, nu numai că s-au petrecut într-un anumit timp, ci lucrează în noi încă şi azi". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca,* VII, VII, în PSB, vol. 7, p. 90)

„(...) Aşadar: pământul, apa, aerul, focul, a căror natură nu are în ea nimic raţional – după cum singuri ne dăm seama – ar putea fiinţa prin ele însele, sau dacă ar fi adevărat că în adâncul tuturor lucrurilor zace una şi aceeaşi esenţă (şi pe care învăţaţilor în ale acestei ştiinţe le place să o numească fie a-toate-primitoare, fie maică, fie mancă, dar despre care toţi ne spun că este lipsită de orice fel de înfăţişare sau chip, că este neînsufleţită şi lipsită de raţiune), atunci întreb: de unde şi-ar fi putut ea dobândi rostuirea? Ce ar fi putut determina deosebirea dintre elemente, sau, dimpotrivă, atracţia şi unirea contrariilor? Cine a dat poruncă mai grelei stihii a pământului să se lase purtată de apă? Cine a inversat însuşirile apei (care ştim că nu curge decât în jos) şi a purtat-o până sus, în nori? Cine a silit vlaga focului să se furişeze în ascunzişurile lemnului şi să se amestece cu elementele atât de contrarii naturii lui? Cine a inclus în răcoarea aerului o anume virtute termică, punând astfel capăt războiului dintre ele, sub forma îngăduinţei? Cine a înzestrat muritoarea spiţă a oamenilor cu posibilitatea perpetuării, prelungindu-i existenţa până-n vecia vieţii celei fără de moarte? Cine a dat aici chip bărbatului şi a închipuit femeia, făcându-i să-şi corespundă unul altuia, într-o deplină armonie, şi a iscusit pentru toate fiinţele principiul generării? Cine preface fluiditatea seminţei bărbatului – care nu e mai mult decât o biată scursură pieritoare şi insensibilă – în ceva care să poată da viaţă unei fiinţe? Cine lucrează chiar şi astăzi toate acestea şi nenumărate alte minunăţii ale minunăţiilor, mai presus de puterea noastră de minunare? Cine duce la capăt, zi cu zi şi ceas cu ceas, prin nevăzuta şi insensibila Lui putere, toate aceste treziri la viaţă şi pieiri?

Ei bine, cauza tuturor acestor lucruri poate fi pe bună dreptate aflată în Cuvântul lui Dumnezeu, Care lucrează în chip atât de neînţeles". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cuvântare, Despre Sfântul Mormânt, 11.13.-11.14., în PSB, vol. 14, p. 221)

„Nu există niciun om care să nu ştie că lucrurile lui Dumnezeu sunt minunate prin măreţia creaţiei lor. Chiar pe acelea pe care le împarte zilnic sfinţilor Săi şi pe care le revarsă cu deosebită dărnicie, nu le cunoaşte nimeni altul decât sufletul, care se bucură de ele, care în adâncul conştiinţei sale judecă astfel binefacerile lui Dumnezeu, încât nu le poate exprima prin cuvinte şi nici cuprinde cu simţirea şi cu gândurile, când coboară de la acea flacără cerească pentru a le privi pe cele materiale şi pământeşti. Cine nu va admira în sine lucrările Domnului, când va vedea că astfel au fost înăbuşite în el nesaţiul stomacului şi lăcomia primejdioasă a gurii pentru lucruri costisitoare, încât se va mulţumi cu mâncare foarte puţină şi de foarte mic preţ, servită rar şi numai de nevoie? Cine nu va fi uimit în

faţa lucrărilor lui Dumnezeu, simţind că acel foc al plăcerii, pe care înainte îl credea de nestins şi firesc, s-a potolit în aşa măsură, încât nu se mai simte îmboldit nici de cea mai mică tulburare a trupului? Cine nu se va cutremura de puterea Domnului, când va vedea că oameni altădată răi şi primejdioşi, care ajungeau în culmea mâniei chiar când supuşii lor le adresau cuvinte măgulitoare, s-au îmbunat atât de mult, încât nu numai că nu se supără în faţa injuriilor, ci chiar se bucură foarte mult când le-au fost adresate? Cine nu se va minuna de lucrările lui Dumnezeu şi nu va striga din tot sufletul: *Am cunoscut că mare este Domnul*, când va afla că a devenit cineva darnic din foarte hrăpăreţ, cumpătat din risipitor, umilit din trufaş, simplu şi modest din delicat şi luxos, bucurându-se de sărăcia de bună voie şi de lipsa lucrurilor din acest veac? (...) Ce minune poate fi mai mare, decât ca într-un timp foarte scurt cei mai hrăpăreţi încasatori de impozite să se facă apostoli, prigonitorii sângeroşi să devină predicatori foarte sârguincioşi ai Evangheliei, propovăduind cu vărsarea sângelui lor acea credinţă pe care o prigoneau? Acestea sunt lucrările lui Dumnezeu, pe care Fiul mărturiseşte că le face împreună cu Tatăl, când zice: « *Tatăl Meu până acum lucrează şi Eu lucrez cu El». Despre aceste lucrări fericitul David, cântând în duh, zice: Binecuvântat fie Domnul Dumnezeul lui Israel, Care singur face lucruri mari şi minunate*. Despre şi profetul Amos spune: *El face toate şi le schimbă şi umbra morţii o strămută în lumină a dimineţii*. Negreşit, *aceasta este schimbarea dreptei Celui Preaînalt*. Despre acest lucru mântuitor al lui Dumnezeu roagă profetul pe Domnul zicând: *Întăreşte, Doamne, ceea ce ai lucrat în noi*. Trec cu vederea acele daruri ascunse şi nevăzute ale lui Dumnezeu, pe care mintea tuturor celor sfinţi le vede că se săvârşesc în chip deosebit clipă de clipă, acea revărsare de bunăvoinţă duhovnicească prin care sufletul abătut se înalţă cu iuţeală plin de bucurie, acele porniri de foc ale inimii şi mângâierile nespuse şi neauzite, care uneori trezesc ca dintr-un somn adânc pentru cea mai fierbinte rugăciune pe toţi cei ce lâncezesc în cea mai josnică nepăsare. Aceasta este, zic, bucuria despre care Apostolul spune: *Ochiul omului n-a văzut-o, urechile n-au auzit-o şi în inima omului nu s-a ridicat*, a aceluia care îndobitocit de viciile pământeşti, este încă om, stăpânit de porniri omeneşti, care nu vede nimic din aceste daruri ale lui Dumnezeu. În sfârşit, acelaşi Apostol, a adăugat atât despre sine, cât şi despre cei asemenea lui, care se despărţiseră de traiul omenesc, zicând: *Dar Dumnezeu s-a descoperit nouă prin duhul Său*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, cap. XII, 2-7, în PSB, vol. 57, pp. 525-526)

„Fără Mine nu puteţi face nimic" (In. 15, 5)

„(...) *în Hristos e toată aducerea de roduri şi toată apropierea*[1834]. Fiindcă El Însuşi zice: *Fără Mine nu puteţi face nimic* (In. 15, 15)". (Sf. Chiril l Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a IX-a, în PSB, vol. 38, p. 287)

[1834] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu putem aduce jertfă Tatălui decât prin Fiul. Căci numai umplându-ne El ca om cu simţirea jertfirei Lui, cu închinarea exemplară pe care şi-a însuşit-o faţă de Tatăl, făcându-Se om. Singurul Om Care S-a apropiat cel mai mult, sau direct de Dumnezeu, a fost Cel ce este în El însuşi şi Dumnezeu; singurul om Care s-a apropiat cel mai mult de Dumnezeu ca Tată iubitor, este Fiul Lui. Niciun om nu se poate apropia aşa de mult de Dumnezeu, ca Fiul Lui făcut om. Când vrem să ne apropiem de Tatăl dăm lângă El de Fiul Lui făcut om. Fiul făcut om ne-a uşurat – a făcut posibilă neputinţei noastre apropierea de Tatăl. În Hristos, făcut om coborât la noi, dăm de Dumnezeu; uniţi cu Fiul Tatălui, simţim iubirea Tatălui. (n. s. 302, p. 287)

Hristos – Tămăduitorul nostru[1835]

„Şi chiar dacă e numit şi *doctor*, Hristos nu lucrează în toţi ca doctor, ci numai în cei care-şi dau seama de gravitatea bolii şi-şi caută scăpare la milostivirea Lui". (Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, III, 7, în PSB, vol. 8, p.151)

„Dar aceasta să-ţi fie ştiut, frate, că nu prin venirea lui Hristos, ci prin credinţa celui ce a ştiut s-a vindecat bolnavul (sluga sutaşului – n. a.) de dureri. Tot aşa şi acum: dacă te rogi din locul în care te afli şi dacă bolnavul crede că prin rugăciunile tale va fi ajutat, i se vor împlini toate după dorinţa lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 42, II, în PSB, vol. 12, p. 192)

„Căci cine dintre oamenii care au fost vreodată şi-a alcătuit trupul numai din fecioară? Sau cine dintre oamenii din totdeauna a tămăduit astfel de boli, ca cele tămăduite de Domnul de obşte al tuturor? Cine a redat cuiva ceea ce îi lipsea din naştere şi a făcut vreun orb din naştere să vadă?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, XLVIII-XLIX, în PSB, vol. 15, pp. 145-147)

„De ai crede că ranele cele veşnice şi nevindecabile ale sufletului nemuritor şi bolile sale cauzate de viciu sunt vindecate de Hristos, tu ai crede că El poate să vindece şi relele şi bolile trecătoare ale trupului, şi numai către El ai alerga, trecând cu vederea leacurile şi îngrijirea doctorilor. Dat fiindcă acela care a făcut sufletul a făcut şi trupul, Cel ce vindecă (sufletul) cel nemuritor, Acela poate să vindece şi trupul, bolile şi suferinţele cele vremelnice". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XLVIII, 4, în PSB, vol. 34, p. 277)

„De bună seamă că îmi vei spune acestea: *Dumnezeu ne-a dat, pentru a ne îngriji trupul, ierburile pământului şi doctoriile; a prevăzut îngrijirile doctorilor de bolile trupului, şi a dispus ca acest* (trup), *care este făcut din pământ, să poată fi vindecat cu diferite produse ale pământului*. Şi eu sunt de acord că aşa stau lucrurile. Însă, ia aminte şi cunoaşte în ce fel şi cui au fost date aceste (mijloace) şi pentru cine le-a rânduit Dumnezeu în marea şi nesfârşita lui dragoste de oameni. (Au fost date) atunci când omul a călcat porunca pe care o primise, când a devenit obiect al mâniei, când a fost aruncat, din desfătarea paradisului în această lume, ca într-o captivitate şi necinste, sau ca într-o muncă silnică, când a căzut sub stăpânirea întunericului şi a rătăcit din cauza patimilor, atunci când a fost supus patimilor şi bolilor cărnii el, cel care mai înainte era nepătimitor şi scutit de boli. Or, este clar că toţi cei născuţi din el sunt supuşi aceloraşi patimi.

Deci, Dumnezeu a rânduit (toate) acestea pentru cei slabi şi necredincioşi, pentru că, Bun fiind, n-a voit să nimicească în întregime neamul cel păcătos al oamenilor. El a dat oamenilor din această lume şi celor din afară leacuri pentru îngrijirea, vindecarea şi

[1835] Vorbind despre Mântuitorul ca despre Doctorul şi Tămăduitorul nostru, Sfântul Chiril al Ierusalimului precizează: *Orice om să-L audă pe Iisus (...) Să alergăm la Cel ce iartă greşelile! De suntem bolnavi, la El să ne găsim scăparea; de ne doare sufletul, să urmăm pe Doctorul sufletelor; de suntem flămânzi, să primim Pâinea; de suntem morţi, să primim învierea; de am îmbătrânit în neştiinţă, să cerem înţelepciune de la Înţelepciune*. (*Omilie la slăbănogul de la scăldătoarea Vitezda*, 19, în vol. *Cateheze*, traducere din limba greacă şi note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, EIBMBOR, Bucureşti, 2003, p. 378). – n. a.

reconfortarea trupului şi a permis celor ce nu pot să se încreadă întru totul în Dumnezeu, să se folosească de ele". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XLVIII, 4-6, în PSB, vol. 34, pp. 277-278)

„Iar dacă vrei să auzi şi cum tămăduieşte pe cel bolnav, atunci ţine minte: cine a învăţat pe albină să fabrice ceara? Împreună cu ea şi mierea? Cine a făcut ca pinul, terebintul şi arborele de mastică să picure sucul acela lipicios? Cine a zidit ţinutul Inzilor, care-i mama fructelor şi bine mirositoare? Cine a sădit măslinul care potoleşte durerile şi oboselile trupeşti? Cine ne-a dat cunoaşterea rădăcinilor şi a plantelor precum şi învăţătura leacurilor care se găsesc în ele? Cine a recomandat oamenilor doftoria cea dătătoare de sănătate? Cine a scos din pământ izvoarele calde vindecătoare de răceli şi de năduşeli şi care alungă umflăturile şi uscăciunile?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre iubirea faţă de săraci şi despre facerea de bine,* în PSB, vol. 30, pp. 449-450)

Hristos Se roagă pentru noi[1836]

„(...) Prin curăţire, de care a fost vorba, creştinul va participa prin rugăciunea sa şi la rugăciunea Fiului lui Dumnezeu, care stă şi în mijlocul acelora care nu-L cunosc (In. 1, 26), dar care nu lasă pe nimeni fără ajutor şi care se roagă Tatălui împreună cu cei pentru care mijloceşte. Fiul lui Dumnezeu este doar Arhiereu pentru jertfele noastre şi apărător înaintea Tatălui; El Se roagă cu cei care se roagă şi stăruie pentru cei care stăruie. Însă El nu Se roagă ca pentru nişte casnici ai Săi, pentru aceia care nu se roagă necontenit în numele Său, nici nu va reprezenta înaintea lui Dumnezeu pe cei care nu urmează îndrumările Sale de a se ruga în tot timpul, fără să se osteneasc㔝. (Origen, *Despre rugăciune*, Introducere, X, 2, în PSB, vol. 7, p. 220)

„Hristos, Care S-a arătat în timpurile din urmă Arhiereul şi Mijlocitorul mai presus de chipurile şi formele Legii, Se roagă pentru noi ca om, dar Îşi arată şi dărnicia ca Dumnezeu, împreună cu Dumnezeu-Tatăl, Care dăruieşte bunătăţile celor vrednici[1837]. Foarte vădit ne-a arătat aceasta Pavel, zicând: *Har vouă şi pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru, şi de la Domnul Iisus Hristos* (II Cor. 1, 2). Deci, Cel ce Se roagă ca om, în acelaşi timp împarte ca Dumnezeu, căci, fiind Arhiereu curat, fără pată şi fără răutate, nu S-a adus pe Sine pentru slăbiciunea Sa, cum era obiceiul celor ce aduceau jertfe după Lege, ci, pentru mântuirea sufletelor noastre. Şi aceasta făcând-o o dată pentru păcatul nostru, S-a făcut rugător pentru noi şi este El însuşi jertfă de ispăşire pentru păcatele noastre, după cuvântul lui Ioan. Şi *nu numai pentru ale noastre, ci şi pentru ale lumii întregi* (I In. 2, 1-2). (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap.

[1836] Ce cuvinte minunate şi cu un conţinut teologic bogat scrie Fericitul Augustin când face referire la rugăciunea Domnului Hristos pentru noi: *El (Hristos) Se roagă pentru noi ca Preot al nostru; Se roagă în noi ca fiind Cap al nostru; este rugat de către noi ca Dumnezeu al nostru.* (Fer. Augustin, *In. Ps., 81,* PL, XXXVII, col. 1081). – n. a.

[1837] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos ca om Se roagă şi aduce jertfa pentru noi, cerând cele bune, iar ca Fiul lui Dumnezeu ni le şi dă împreună cu Tatăl. Astfel, este cel mai sigur şi eficient Mijlocitor. Nu numai că duce spre Dumnezeu jertfa şi rugăciunile noastre, ci ne şi aduce de la Dumnezeu răspunsul bunătăţilor. Chiar în trupul Lui, care se aduce jertfă lui Dumnezeu şi ni se dă, sunt bunătăţile dumnezeieşti ale Persoanei Sale. Dar, dacă n-ar fi decât Hristos, nu şi Tatăl, s-ar putea socoti că El Îşi aduce jertfa Sieşi, şi răspunsul şi l-ar da tot El. Dar, fiind Fiul Tatălui, şi calitatea de Persoană deosebită de Tatăl având-o ca şi om, jertfa poate fi văzută ca îndreptată şi spre altă Persoană şi deci răspunsul vine şi de la Aceea, Persoana Sa fiind şi accesibilă nouă, şi unită cu cea a Tatălui. (n. s. 1934, p. 1028)

VIII, în PSB, vol. 41, p. 824)

Hristos – viaţa noastră[1838]

„(…) Dintre toate fiinţele care sunt vii din pricina altcuiva, nimeni nu poate fi viu prin el însuşi, după cum cel care a fost încălzit de altul nu poate fi el căldura însăşi, or Domnul nostru a zis : *Eu sunt viaţa* (In. 11, 25)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 8, IV, în PSB, vol. 12, p. 135)

„A nu exista întru Tine este a nu exista defel". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor,* partea I, cap. VII, în PSB, vol. 30, p. 151)

„Noi învăţăm că trebuie să privim numai către El, căci El este aducătorul la existenţă al tuturor celor ce sunt. Într-adevăr, dacă am fost aduşi din nimic la fiinţă şi am fost alcătuiţi întru El, este absolut necesar să credem că noi nu suntem nicidecum în afară de cunoştinţa Celui întru Care suntem, de la Care am luat fiinţă şi întru care ne vom şi desface.

Având în mintea noastră aceste gânduri, vom izbuti, negreşit, să ducem o viaţă cu totul fără de păcat. Într-adevăr, cine este acela Care, crezând că trăieşte din El, prin El, şi întru El, ar putea cuteza să facă părtaş al unei vieţi ticăloase pe Cel ce cuprinde întru El viaţa fiecăruia dintre noi?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu,* în PSB, vol. 30, p. 465)

„Domnul nostru Iisus Hristos este începutul şi sfârşitul oricărei fel de viaţă frumoasă şi al oricărei învăţături şi îndeletniciri bune. Nădejdea noastră (aceasta trebuie să înţelegem prin *piatra din capul unghiului*, către care privesc toate câte ţin de virtute), după cum spune Sfântul Apostol Pavel, este El, iar începutul sau temelia acestei clădiri înalte a turnului vieţii este credinţa în El. Dacă vom pune temeliile vieţii noastre pe credinţa aceasta şi dacă ne vom da ca legi, prin îndeletnicirile noastre de toate zilele, numai gânduri şi fapte curate, atunci El, Care este piatra din capul unghiului întregii zidiri, devine şi piatra din capul unghiului vieţii noastre. Astfel, prin purtarea noastră frumoasă şi prin

[1838] Viaţa este cel mai de preţ dar al lui Dumnezeu către noi. Atât viaţa de aici cât şi cea veşnică am primit-o prin Mântuitorul Hristos, *Cuvântul vieţii.* Iisus Hristos este viaţa lumii (In. 1, 14). Acest adevăr îl confirmă Însuşi Mântuitorul când spune: *Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa* (In. 14, 6). *Şi Viaţa s-a arătat şi am văzut-o şi mărturisim şi vă vestim viaţa de veci, care era la Tatăl şi s-a arătat nouă*. (I Ioan 1, 1-2). El este Fiul lui Dumnezeu ce se află în comuniune substanţială cu Tatăl Care *are viaţă în sine* (In. 5, 26) şi cu Duhul Sfânt *Cel ce dă viaţă* (In. 6, 63). În Sfânta Scriptură este numit *Începătorul vieţii* (Fp. 3, 15), iar Sfântul Evanghelist Ioan spune că *toate prin El s-au făcut şi fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut* (In. 1, 3). Iisus Hristos Se manifestă ca viaţă a lumii în calitatea Sa de creator, proniator, restaurator şi desăvârşitor al întregii lumi. Întruparea Cuvântului aduce în lume un fel unic de viaţă, viaţa veşnică a Fiului lui Dumnezeu, în formă omenească, trupească, viaţa lui Iisus Hristos, despre Care vorbeşte Biserica, la împărtăşirea ei îmbiindu-i pe toţi oamenii. Prin propria Sa moarte şi înviere, a călcat moartea şi a distrus definitiv puterea acesteia şi a deschis perspectiva vieţii celei veşnice. Chiar dacă moartea fizică ne doboară, Hristos nu ne părăseşte niciodată, căci El Însuşi a spus: *Eu sunt învierea şi viaţa; cel ce crede în Mine, chiar de va muri, va trăi* (In. 11, 25). Aşa cum precizează Sfântul Maxim Mărturisitorul, Hristos este pentru noi şi cale, şi uşă, şi cheie şi împărăţie. Cale, ca Cel ce călăuzeşte; cheie, ca Cel ce deschide şi Se deschide celor vrednici de cele dumnezeieşti; uşă, ca Cel ce duce înăuntru; împărăţie, ca Cel ce e moştenit şi Se dă prin împărtăşire tuturor; - *cf.* Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice,* suta a doua, cap. 69, în *Filocalia,* vol. II, p. 190. – n. a.

curăţia noastră, piatra aceasta se va potrivi de minune ca să lege într-o legătură strânsă şi puternică cele două ziduri ale vieţii noastre, adică pe cel trupesc şi pe cel sufletesc. Dacă însă va lipsi una din cele două părţi ale clădirii, adică dacă ţinta noastră frumoasă, care se vede, nu va fi clădită la un loc cu curăţia sufletului, sau dacă virtuţile sufletului nu se vor potrivi cu ceea ce se vede în viaţa noastră, atunci Hristos nu va mai fi nicidecum piatra din capul unghiului a acestei vieţi, fiindcă această piatră nu se potriveşte decât la această clădire dublă, care se uneşte într-un singur unghi.

Deci numai atunci se va putea suprapune clădirii noastre frumuseţea Celui ce şade în capul unghiului, când viaţa trupească şi cea sufletească îmbinându-se într-una singură, va putea să aibă în chip armonic, de regulă adevărată în viaţă, linia dreaptă şi fără întorsături a virtuţii, care nu are în sine nimic strâmb sau îndoit". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, pp. 466-467)

„Căci ne umplem de viaţă prin împărtăşirea de Duhul şi stând la masa lui Hristos, după ce am primit credinţa în El". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a IX-a, în PSB, vol. 38, pp. 299-300)

„Căci viaţa tuturor, a celor morţi şi a celor vii, este rod al pătimirilor lui Hristos, fiindcă moartea lui Hristos s-a făcut sămânţă a vieţii. (...) Căci Cuvântul lui Dumnezeu-Tatăl este Viaţa prin fire. El mai vârtos Se scoală decât cade, El desfiinţează moartea, nu e stăpânit de stricăciune. Face viu ceea ce are nevoie de viaţă, în loc să ceară viaţa de la altul. Precum, deci lumina nu se face întuneric, aşa e cu neputinţă ca Viaţa să nu fie viaţă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Fragmente din Cărţile 7 şi 8, în PSB, vol. 41, p. 773)

Stăpânitor asupra vieţii şi a morţii este Hristos

„(...) El (Hristos – n. a.) rămâne lângă noi până la ultima noastră răsuflare şi este bun însoţitor răsuflării totale şi desăvârşite a sufletului pentru cei care se urcă la cer". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul),* cap. XI, 117.3., în PSB, vol. 4, p. 157)

„Ca să afle ucenicii că are stăpânire asupra morţii şi vieţii, că stăpâneşte pe cele de sus şi pe cele de jos. De aceea aduce pe muntele Taborului şi pe Moise, care murise, şi pe Ilie, care nu murise". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* LVI, II, în PSB, vol. 23, p. 647)

Eternitatea lui Dumnezeu – Cuvântul

„Cuvântul cel dumnezeiesc exista înainte de orice şi unora se şi arăta, chiar dacă nu tuturora". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* cartea întâi, II, 16, în PSB, vol. 13, p. 34)

„(...) Nimeni să nu creadă că Mântuitorul şi Domnul nostru Iisus Hristos şi-ar fi luat fiinţa numai din clipa în care S-a întrupat". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea I, III, 19, în PSB, vol. 13, p. 41)

„Deci dacă Tatăl este veşnic, veşnic este şi Fiul. Căci prin El s-au făcut veacurile (Evr. 1, 2)[1839]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către acelaşi Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură,* I, în PSB, vol. 16, p. 68)

„Dacă Dumnezeu este izvor şi lumină şi Tată, nu e îngăduit să se spună că izvorul e uscat, că lumina e fără strălucire, că Dumnezeu e fără Cuvânt (Raţiune), ca să nu fie Dumnezeu neînţelept, neraţional (necuvântător) şi fără strălucire[1840]. Iar Tatăl fiind etern, e necesar ca şi Fiul să fie etern[1841]. Căci cele ce le înţelegem în Tatăl e neîndoielnic că sunt şi în Fiul. De fapt Însuşi Fiul a spus: *Toate câte le are Tatăl ale Mele sunt* (In. 16, 15); şi toate ale Mele sunt ale Tatălui.

Deci dacă Tatăl este veşnic, veşnic este şi Fiul. Căci prin El s-au făcut veacurile (Evr. 1, 2)[1842]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către acelaşi Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură,* I, în PSB, vol. 16, p. 68)

„E de observat cât de sigur şi de cuvenit foloseşte (fericitul Evanghelist – n. a.) fiecare cuvânt şi cât de potrivit cu cele pe care vrea să le spună. Căci, vorbind de Dumnezeu-Cuvântul, adaugă totdeauna verbul *era*, indicând eternitatea Lui şi faptul de-a fi mai vechi decât orice început în timp şi înlăturând socotinţa că ar fi fost făcut. Căci Cel ce este pururea, cum s-ar cugeta ca fiind făcut? Iar despre fericitul Botezător zice în mod potrivit: *Fost-a om trimis de Dumnezeu*, ca despre un om care avea o fire făcută". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea I, cap. 7, în PSB, vol. 41, p. 75)

„Şi totuşi, ca să ne întoarcem la cele de mai înainte, dacă aşa stau lucrurile cum am spus, de ce Iisus Hristos, pe Care tu Îl recunoşti numai ca om chiar înainte de a Se naşte

---

[1839] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tatăl este Cel ce este, Cel ce este cu adevărat, sau prin Sine şi din eternitate, nu cu o existenţă primită din afară de Sine. Şi până la urmă trebuie să existe o astfel de existenţă prin Sine. Trebuie să fie o realitate supremă Care nu-şi mai are existenţa din afară de Sine. Ea este *Tatăl* tuturor prin excelenţă. De la El sunt toate. Dar dacă Tatăl este din eternitate ca origine, deci ca Tatăl, trebuie să aibă din veci şi un Fiu egal cu Sine şi din fiinţa Sa. Din origine trebuie să iasă din eternitate ceva sau ceva egal cu ea. (n. s. 124, p. 68)

[1840] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) Ca izvor, Dumnezeu cel conştient trebuie să izvorască din Sine, nu din ceva inferior Lui (...) ca Lumină, trebuie să aibă o strălucire la nivelul ei, nu inferioară ei; ca Raţiune cugetătoare, o cugetare la nivelul ei, nu inferioară. Deci Dumnezeu trebuie să aibă din veci o manifestare la nivelul Lui, din fiinţa Lui, care să-I facă posibilă conştiinţa de Sine şi viaţa care nu poate veni din afară de Sine.

Dacă există o realitate, trebuie să existe un izvor suprem al ei din eternitate. Dacă există o raţionalitate în toate, trebuie să existe un izvor personal al ei din eternitate. Căci raţionalitatea fără un subiect conştient de ea, care o sesizează şi o utilizează, n-are rost şi nu poate fi explicată în ce priveşte originea ei. (n. s. 122, p. 68)

[1841] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă sunt lucruri şi persoane care se mişcă în timp, dar imprimate de raţionalitate, trebuie să fie şi un subiect raţional etern, ca origine creatoare a lor. Dar un Subiect personal etern nu poate fi singur. (n. s. 123, p. 68)

[1842] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tatăl este Cel ce este, Cel ce este cu adevărat, sau prin Sine şi din eternitate, nu cu o existenţă primită din afară de Sine. Şi până la urmă trebuie să existe o astfel de existenţă prin Sine. Trebuie să fie o realitate supremă Care nu-şi mai are existenţa din afară de Sine. Ea este *Tatăl* tuturor prin excelenţă. De la El sunt toate. Dar dacă Tatăl este din eternitate ca origine, deci ca Tatăl, trebuie să aibă din veci şi un Fiu egal cu Sine şi din fiinţa Sa. Din origine trebuie să iasă din eternitate ceva sau egal cu ea. (n. s. 124, p. 68).

din Fecioară este arătat în Scripturi a fi existat întotdeauna? De ce este propovăduit de către profeţi şi apostoli ca Dumnezeu înainte de toţi vecii? Căci spune Pavel: *Un singur Domn Iisus Hristos, prin care sunt toate*, şi în alt loc: *Pentru că în Hristos au fost făcute toate, cele din ceruri şi cele de pe pământ, cele văzute şi cele nevăzute*? (I Cor. 8, 6) şi simbolul alcătuit deopotrivă prin autoritate omenească şi dumnezeiască spune: *Cred în Dumnezeu Tatăl şi în Domnul Iisus Hristos, Fiul Lui* şi ceva mai departe: *Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, prin Care veacurile s-au unit şi toate s-au făcut* (Col. 1, 16) şi de asemenea: *Care pentru noi a venit şi S-a născut din Fecioara Maria şi S-a răstignit şi S-a îngropat*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* „Despre Întruparea Domnului", Cartea a VI-a, cap. XXI, în PSB, vol. 57, p. 851)

Hristos va fi cu noi până la sfârşitul veacurilor

„Pentru că a odrăslit din Tatăl Ce viu, este şi El Viaţă după fire şi, deoarece lucrarea Vieţii după fire este să dea viaţă, Hristos dă viaţă tuturor. Căci ceea ce este pentru noi pâinea din pământ, nelăsând firea slabă a trupului să se strice, aceea este şi El, făcând viu duhul, prin lucrarea Duhului, şi nu numai aceasta, ci ţinând şi trupul nestricat[1843]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a III-a, cap. 6, în PSB, vol. 41, p. 357)

„Ca să înveţe fericiţii ucenici şi să înţeleagă – pricepând înţelesul subtil al celor spuse – că, şi fiind împreună cu ei cu trupul, nu le lucra prin trup cele spre mântuire, ci prin slava Dumnezeirii şi prin puterea Atotfăcătorului. Deci nimic nu-i va păgubi pe ucenici nemaifiind El prezent cu trupul, puterea dumnezeiască a Unuia-Născutului putându-i mântui cu uşurinţă, chiar dacă trupul nu va fi prezent. Şi acestea le spunem, nu ca să nu dăm nicio valoare sfântului trup al lui Hristos (să nu fie!), ci pentru că lucrarea celor săvârşite se cuvine să o atribuie mai degrabă slavei dumnezeieşti". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap. 9, în PSB, vol. 41, pp. 1039-1040)

„Deci, atribuind totul lucrării dumnezeieşti, spune ucenicilor Săi că nu le va fi spre pagubă, în ce priveşte păzirea în viaţă, plecarea Lui cu trupul. Căci Mântuitorul, deşi Se va acoperi faţă de oameni, nu Se va despărţi de cei ce-L iubesc, ci va fi iarăşi împreună cu ei prin puterea dumnezeiască. *Acestea le grăiesc în lume, ca să fie deplină bucuria Mea în ei*. Care e bucuria deplină şi desăvârşită? Să ştie şi să creadă că Hristos nu e numai om ca noi, fără de păcat, ci şi că e Dumnezeu cu adevărat. Deci e vădit şi neîndoielnic că îi aparţine puterea să mântuiască pe cei ce cred în El, chiar dacă nu va mai fi prezent cu trupul. Iar prin aceasta se afirmă că şi noi putem avea harul desăvârşit aproape de noi, având împreună cu noi pe Cel ce ne poate ridica peste orice rău". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 1040)

A doua Venire a Domnului Hristos

[1843] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lucrarea Duhului dumnezeiesc va susţine şi trupul nostru necorupt în veci, aşa cum sufletul din el îl ţine o vreme viu. (n. s. 650, p. 357)

„Să ne trezim, cât putem, prea iubiţi fraţi, din somnul vechii neputinţe în care am căzut şi să veghem la păstrarea şi îndeplinirea învăţăturilor Domnului. Să fim aşa cum ne-a poruncit El zicând: *Să fie mijlocul vostru încins şi opaiţele aprinse şi voi asemenea oamenilor care aşteaptă pe stăpânul lor când vine la nuntă, pentru ca, de îndată ce el a venit şi a bătut, ei să-I deschidă. Fericiţi vor fi acele slugi pe care Domnul, când va veni, le va găsi veghind* (Lc. 12, 35-37). Trebuie să fim încinşi, ca nu cumva, când va veni ziua plecării, să ne găsească nepregătiţi. Să lumineze şi să strălucească făclia noastră în fapte bune (Mt. 5, 16), ca să ne conducă la lumina seninătăţii eterne, din această noapte a veacului. Să aşteptăm întotdeauna cu grijă şi supraveghere sosirea pe neaşteptate a Domnului, pentru ca, atunci când El va bate, să veghem în credinţa noastră, care va primi de la Domnul răsplata vegherii". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XXVII, în PSB, vol. 3, p. 452)

„Vei cunoaşte astfel şi a doua Lui slăvită şi cu adevărat dumnezeiască arătare, când nu va mai veni întru micşorare, ci întru slava Sa; când nu va mai veni întru smerenie, ci întru mărirea Sa; când nu va mai veni ca să pătimească, ci ca să dăruiască tuturor rodul Crucii Sale, adică învierea şi nestricăciunea; când nu va mai fi judecat, ci va judeca pe toţi, potrivit cu cele ce le-a făcut fiecare prin trup, fie bune, fie rele; când celor buni li se va rândui împărăţia cerurilor, iar celor ce au făcut cele rele, focul veşnic şi întunericul cel mai dinafară". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup,* cap. VI, LVI, în PSB, vol. 15, p. 153)

„Nu trebuie să înţelegem venirea Domnului local şi trupeşte, ci s-o aşteptăm în slava Tatălui, deodată în toată lumea". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, reg. 68, în PSB, vol. 18, p. 162)

„*După cum fulgerul iese de la răsărit şi se arată până la apus, aşa va fi şi Venirea Fiului Omului. Că unde va fi stârvul, acolo şi vulturii.*

- Cum se arată fulgerul?

- Fulgerul n-are nevoie de vestitor, n-are nevoie de predicator, ci se arată într-o clipită de ochi şi celor ce stau în case şi celor din cămări, pe faţa întregului pământ. Aşa va fi şi Venirea lui Hristos: se va arăta dintr-o dată pretutindeni prin strălucirea slavei Sale.

Vorbeşte apoi şi de un alt semn: *Unde va fi stârvul, acolo şi vulturii*. Prin aceste cuvinte arată mulţimea îngerilor, a mucenicilor, a tuturor sfinţilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXVI, III, în PSB, vol. 23, pp. 864-865)

„Domnul va veni cu putere şi slavă multă. Aduce crucea, ca păcatul iudeilor să se osândească prin el însuşi. O aduce întocmai ca un om care fiind lovit cu o piatră arată piatra sau haina însângerată[1844].

[1844] În alt loc Sfântul Ioan Gură de Aur spune, făcând referire tot la a doua Venire a Domnului Hristos şi la arătarea Sfintei Cruci pe cer: *Căci în Ziua aceea înfricoşătoare şi cutremurătoare când va veni arătându-Şi slava Sa, când va veni în slava Tatălui Său, când va fi acel înfricoşător tribunal în care se va înfăţişa toată firea oamenilor, când vor clocoti râuri de foc, când popoarele de îngeri şi ale puterilor de sus se vor revărsa jos împreună cu El, când vor fi acele zeci de mii de premii, când drepţii vor străluci unii ca soarele, iar alţii ca nişte stele, când vor fi aduse în mijloc cete de ucenici, coruri de apostoli, pâlcuri de prooroci şi adunări de bărbaţi nobili, atunci în acea strălucire, în acea slavă va veni El purtând crucea care revarsă raze strălucitoare; căci spune: «Atunci se va arăta pe cer semnul Fiului Omului, soarele se va*

Va veni pe nori, aşa cum S-a înălţat; şi seminţiile văzând aceasta vor plânge. Nenorocirea lor însă nu se va mărgini numai la plânsete, ci plânsul va fi ca să-şi pronunţe ele însele sentinţa, ca să se osândească singure". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* LXXVI, III, în PSB, vol. 23, p. 866)

„Căci va pogorî din cer în cursul nopţii, când lumea doarme în oarecare fel, răsuflând din ea păcatul. De aceea şi zice către noi: *Privegheaţi dar, că nu ştiţi ceasul în care vine Domnul vostru* (Mc. 13, 35). Dar ne învaţă ceea ce s-a spus şi în parabola despre fecioare. Căci zice că cinci sunt cele înţelepte şi cinci, cele nebune. *Dar, întârziind Mirele, au aţipit şi au dormit toate. Însă la mijlocul nopţii s-a făcut strigare: Iată Mirele, ieşiţi întru întâmpinarea Lui* (Mt. 25, 1 ş.u.). Vezi cum ni se vesteşte Mirele la mijlocul nopţii? Iar ce este strigarea şi modul întâmpinării, ne va lămuri dumnezeiescul Pavel, spunând odată că *Însuşi Domnul, întru poruncă, la glasul arhanghelului şi întru trâmbiţa lui Dumnezeu, Se va pogorî din cer* (I Tes. 4, 16); iar altădată, despre sfinţii ce se vor scula: *Şi noi, cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiţi împreună cu ei în nori, întru întâmpinarea Domnului în văzduh, şi aşa pururea cu Domnul vom fi* (I Tes. 4, 17). Iar faptul că ucenicii sunt loviţi de spaimă, deşi văd venind pe Domnul, şi că ei se află în osteneală şi priveghere arată că El va veni ca Judecător pentru toţi şi va înspăimânta pe toţi, chiar şi pe cel drept, fiind şi el încercat, ca prin foc, deşi vede mai înainte pe Cel ce va veni, şi nu se va obosi în ostenelile pentru virtute, ci se va hrăni prin trezvie şi bună priveghere". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a III-a, cap. IV, în PSB, vol. 41, pp. 335-336)

„Iar la a doua slăvită Arătare va fi şi Se va proclama Dumnezeu şi Împărat al întregii zidiri[1845]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 152, în PSB, vol. 80, p. 329)

întuneca, luna nu-şi va mai da lucirea şi se va arăta semnul crucii» (Mt. 24, 20). O, strălucire a Patimii! O, lumină a crucii! Soarele se întunecă şi stelele cad ca nişte frunze, dar crucea străluceşte mai luminos decât toate acelea ocupând tot cerul. Vezi cum se găteşte cu ea Domnul? Vezi cum se declară «slavă» a Lui acest lucru atunci când în acea Zi o va arăta întregii lumi cu atâta strălucire? (Sf. Ioan Gură de Aur, *Scrisori din exil,* XVII, 11-13, trad. Ioan I Ică jr., Deisis, Sibiu, 2003, pp. 316-317). – n. a.

[1845] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos încă nu e proclamat împărat al întregii creaţii, căci încă nu e recunoscut ca atare de întreaga creaţie şi nu S-a arătat ei că a înviat pentru că încă nu e înduhovnicită şi transfigurată. Necredinţa, păcatul şi moartea nu au dispărut cu totul, dar şi-au pierdut puterea în rădăcina lor. Mai bine-zis, necredinţa şi păcatul, ca piedici în comunicarea cu El, ca factori de disoluţie, conduc chiar prin aceasta creaţiunea spre coruperea totală a formei ei văzute, spre sfârşitul acestui chip al ei. Aceasta îi astupă ochii pentru vederea Celui incoruptibil. Dar odată cu progresul chipului actual spre sfârşit, se întăreşte în ea fundamentul vieţii noi, care la sfârşit se va arăta într-un alt chip. Dacă nu s-ar fi introdus în creaţie viaţa dumnezeiască veşnic nouă, ca una ce e incoruptibilă, nimic nu s-ar mai salva din creaţiune. Dar odată ce viaţa dumnezeiască nestricăcioasă şi veşnic nouă s-a introdus în adâncul ei, ea va rămâne singură pe teren, după moartea sau stricarea totală a chipului văzut actual al ei, odată cu căderea într-o neputinţă totală a acelor fiinţe conştiente din creaţiune care nu primesc în ele viaţa dumnezeiască. Dar creaţiunea însăşi, ca ambianţă a celor ce se vor transfigura, se va deschide vieţii dumnezeieşti incoruptibile, care s-a introdus în fundamentul ei. Încât şi sub acest raport Hristos va fi recunoscut la sfârşit ca Împărat al întregii creaţiuni. David stăpânea de fapt, chiar dacă în aparenţă dura încă regalitatea lui Saul. Împărăţia lui Hristos asupra creaţiunii devine tot mai efectivă; dar ea se exercită încă în ascuns, ca şi domnia lui David în timpul vieţii lui Saul. Ea va fi proclamată formal atunci când Hristos va fi, prin lumina trupului Său înviat, deplin transparent în toate, devenite ele însele transparente. (n. s. 414, pp. 329-330)

„Iar despre ziua şi ceasul acela nimeni nu ştie... nici Fiul, ci numai Tatăl" (Mc. 13, 32)

„(…) Zicând *nici Fiul*, descrie ucenicilor cele dinainte de ziua aceea, zicând: *Vor fi acestea şi acestea şi apoi sfârşitul*. Cel ce ştie cele dinainte de ziua aceea, fără îndoială ştie şi ziua care se va arăta după cele spuse înainte. Căci dacă n-ar fi ştiut ceasul, n-ar fi arătat nici cele dinainte de el, neştiind când va fi ceasul acela. Dacă cineva vrând să spună celor neştiutori unde e o casă sau o cetate, arată cele dinaintea casei sau cetăţii, pe urmă zice: *Apoi îndată e cetatea sau casa*, fără îndoială cel ce le descrie pe acelea ştie unde e casa sau cetatea. Căci dacă n-ar şti, n-ar descrie cele dinaintea lor, ca nu cumva, din pricina neştiinţei, să-i ţină pe ascultători departe de ele, sau ca nu cumva, grăind, să greşească şi să rămână în afară de ceea ce vrea să arate. Aşa Domnul spunând cele dinainte de ziua şi de ceasul acela ştie exact şi nu e în neştiinţă cu privire la timpul când va veni ceasul şi ziua aceea.

Dar pentru ce, dacă ştia, nu a spus atunci deschis aceasta ucenicilor, nu-i este îngăduit nimănui să iscodească, odată ce El a tăcut. *Căci cine a cunoscut gândul Domnului? Sau cine s-a făcut sfetnicul Lui?* (Rom. 8, 24). Dar pentru ce, ştiind, a spus că nici Fiul nu ştie, socotesc că oricare dintre credincioşi ştie că aceasta a spus-o ca om din pricina trupului. Deci nici aceasta nu înseamnă o slăbiciune a Cuvântului, ci este propriu firii omeneşti să nu ştie. Şi aceasta o poate vedea cineva iarăşi bine, dacă cercetează cu bună conştiinţă vremea, sau când şi cui a spus Domnul aceasta. Astfel, nu a spus aceasta când a fost făcut cerul de către El, nici când era la Tatăl, *tocmind toate* (Pilde 8, 30), nici înainte de a Se face om, ci când *Cuvântul trup S-a făcut*. De aceea toate câte le spune după ce S-a făcut om, omeneşte, cu dreptate le pune pe seama umanităţii. Căci e propriu Cuvântului să ştie cele făcute de El şi să nu ignore începutul şi sfârşitul lor. Pentru că sunt lucrurile Lui şi ştie câte sunt şi până când le-a făcut să existe. Căci ştiind începutul şi sfârşitul fiecăruia, ştie desigur şi sfârşitul general şi comun al tuturor. Dealtfel spunând în Evanghelie pentru omenescul Lui: *Părinte, a sosit ceasul, preamăreşte pe Fiul Tău* (In. 17, 1), e vădit că fiind Cuvânt ştie şi ceasul sfârşitului tuturor, dar ca om nu-l ştie. Căci e propriu omului să nu ştie şi mai ales să nu ştie acestea. Dar şi acestea sunt proprii iubirii de oameni a Mântuitorului. Căci de vreme ce S-a făcut om, nu Se ruşinează, din pricina trupului neştiutor, să spună: *Nu ştiu*, vrând să arate că, ştiind ca Dumnezeu, nu ştie trupeşte (omeneşte)[1846]. Căci n-a zis: *Nici Fiul lui Dumnezeu nu ştie*, ca să nu se arate dumnezeirea neştiutoare, ci: *Nici Fiul*, ca neştiinţa să fie a Fiului născut din oameni.

De aceea, vorbind şi de îngeri, n-a mers mai departe, pentru că nici Duhul Sfânt n-a făcut-o, ci a tăcut, arătând prin acestea două că dacă Duhul ştie, cu atât mai mult ştie Cuvântul, în calitate de Cuvântul, de la Care primeşte Duhul. Şi că tăcând despre Duhul a arătat că s-a referit la slujirea Lui omenească atunci când a spus *nici Fiul*. Şi aceasta e o dovadă că vorbind omeneşte nu ştie *nici Fiul*, dar arată că dumnezeieşte toate le ştie[1847]. Căci de Fiul de care zice că nu ştie ziua, spune că Îl cunoaşte pe Tatăl. *Căci nimeni, zice, nu cunoaşte pe Tatăl decât Fiul* (Mt. 15, 27)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XLII-XLIV, în PSB, vol. 15, pp. 373-374)

[1846] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: El luând omenescul nostru nu-l goleşte de ceea ce-i este propriu, ca să nu fie om numai în aparenţă. El Îşi dă ca Dumnezeu Sieşi ca om cunoştinţa ce n-o are ca om. E o taină modul cum se face în practică această comunicare în Hristos, dar ea e reală. (n. s. 115, p. 374)

[1847] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E o taină în unirea acestora. (n. s. 116, p. 374)

„Dacă toate ale Tatălui sunt şi ale Fiului - căci El însuşi a spus-o aceasta -, iar a Tatălui este şi a şti ziua, e vădit că şi Fiul ştie, având-o şi aceasta proprie prin primirea de la Tatăl. Şi iarăşi, dacă Fiul este întru Tatăl şi Tatăl întru Fiul, iar Tatăl ştie ziua şi ceasul, e vădit că şi Fiul, fiind întru Tatăl şi cunoscând cele din Tatăl, ştie şi El ziua şi ceasul. Iar dacă Fiul este şi Chipul adevărat al Tatălui, iar Tatăl ştie ziua şi ceasul, e vădit că Fiul are şi în cunoaşterea acestora asemănarea cu Tatăl.

Şi nu e de mirare, dacă Cel prin Care s-au făcut toate şi în Care sunt aşezate toate (Col. 1, 17) cunoaşte cele ce s-au făcut şi când va fi sfârşitul fiecăreia din acestea şi a tuturor îndeobşte". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XLIV, în PSB, vol. 15, p. 375)

„Dar şi din cele spuse prin pilda fecioarelor, a arătat şi mai limpede care sunt cei ce nu cunosc ziua şi ceasul. Căci zice: *Privegheaţi, deci, că nu ştiţi ziua sau ceasul* (Mt. 25, 13). Cel ce cu puţin înainte zisese: *Nimenea nu ştie, nici Fiul* (Mt. 24, 36), acum n-a zis: *Eu nu ştiu*, ci: *Voi nu ştiţi*. Astfel întrebând ucenicii despre sfârşit, bine a spus atunci: *Nici Fiul nu ştie*. Căci atunci a spus-o trupeşte (omeneşte) din pricina trupului, ca să arate că în calitate de om nu ştie. Fiindcă e propriu oamenilor să nu ştie. Dar întrucât e Cuvântul şi El este Cel ce vine şi El este Judecătorul şi El Mirele, ştie când şi în ce ceas vine şi când va zice: *Deşteaptă-te cela ce dormi şi te scoală din morţi şi te va lumina Hristos* (Efes. 5, 14).

Căci precum, făcându-Se om, flămânzeşte şi însetează şi pătimeşte cu oamenii, aşa împreună cu oamenii, ca om, nu ştie. Dar dumnezeieşte, fiind Cuvântul şi înţelepciunea întru Tatăl, ştie şi nu e nimic care să ignore. Aşa şi despre Lazăr întreabă omeneşte Cel ce, plecând spre el, îl scoală, ştiind de unde să strige sufletul lui Lazăr. Şi a fost mai mare lucru că ştia unde e sufletul, decât unde e aşezat trupul. Dar a întrebat omeneşte, ca să-1 învie dumnezeieşte". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XLVI, în PSB, vol. 15, p. 376)

„Deci ştia Fiul, fiind Cuvântul. Aceasta a indicat-o, zicând: *Ştiu, dar nu e al vostru să cunoaşteţi*. Dar pentru voi, şezând în munte, am spus spre folosul vostru şi al tuturor: *Nici Fiul nu ştie*. Căci e de folos vouă să auziţi aceasta şi despre îngeri şi despre Fiul pentru viitorii amăgitori, ca chiar dacă demonii se vor preface în îngeri şi vor încerca să vă vorbească despre sfârşitul lumii să nu-i credeţi, deoarece ei nu cunosc aceasta. La fel, dacă Antihrist, prefăcându-se în Hristos va zice: *Eu sunt Hristos* şi va încerca şi el să vorbească despre ziua aceea şi despre sfârşit, ca să rătăcească pe cei ce-1 aud, amintindu-vă de cuvântul Meu că nici Fiul nu ştie, să nu-i credeţi[1848]".(Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor,* Cuvântul al III-lea, XLIX, în PSB, vol. 15, p. 379)

„Spune-mi, te rog, sunt, oare, cuvintele acestea ale unui om care nu ştie? Dacă spui că nu ştie ziua Parusiei Lui, pentru că a spus: *Nici Fiul nu o ştie*, ce ai să spui când acum a spus: *Cine este oare?* (Mt. 24, 45 – n. a.). Sau spui că şi aceste cuvinte le-a spus tot pentru

[1848] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu e dat făpturii să ştie când va fi sfârşitul, căci aceasta înseamnă să ştie de mai înainte toată dezvoltarea lumii, care nu se face fără o legătură cu Dumnezeu. De aceea a spus şi Fiul făcut om, în această calitate, că nu ştie sfârşitul, pentru ca să nu credem niciunei fiinţe purtătoare de trup care pretinde că ştie sfârşitul. Credinţa în această prezicere produce o mulţime de tulburări, mult haos în istorie. Ele vin din pretenţia omului că se poate face deopotrivă cu Dumnezeu în cunoaştere. (n. s. 124, p. 379)

că nu ştia? Departe cu astfel de gânduri! Nici un ieşit din minţi n-ar susţine asta; deşi dincolo ar putea spune pricina, dar aici nici atât. Când îl întreabă Hristos pe Petru: *Petre, Mă iubeşti?* (In. 21, 15), îl întreabă, oare, pentru că nu ştia? Sau când întreabă: *Unde l-aţi pus?* (In. 11, 34), întreabă pentru că nu ştia? Veţi găsi în Scriptură că şi Tatăl grăieşte aşa; că El zice: *Adam, unde eşti?* (Fac. 3, 9); şi: *Strigarea Sodomiei şi Gomorei s-a înmulţit spre Mine; coborându-Mă voi vedea ce fac după strigarea care vine la Mine; iar de nu, să ştiu* (Fac. 18, 20-21); iar în altă parte zice: *Dacă ar auzi, dacă ar înţelege!* (Iez. 2, 5); în sfârşit, în Evanghelie spune: *Poate se vor ruşina de Fiul Meu* (Mt. 21, 37). Sunt, oare, toate aceste cuvinte, cuvinte de neştiinţă? Tatăl nu le-a spus pentru că nu ştia, ci pentru a rândui cele ce erau cu cuviinţă. Cu Adam, ca să-l facă să-şi spună păcatul; cu sodomenii, ca să ne înveţe să nu osândim niciodată înainte de a cerceta lucrurile; cu profetul, ca să nu creadă oamenii fără judecată că o prezicere duce neapărat la săvârşirea păcatului prezis; cu pilda din Evanghelie, ca să arate că ar trebui să facă asta, să se ruşineze de Fiul. Aici, în cazul nostru, a spus-o şi ca ucenicii să nu mai iscodească, să nu mai caute să afle, dar şi ca să arate că o astfel de cunoştinţă e o cunoştinţă rară şi de mult preţ". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, LXXVII, III, în PSB, vol. 23, pp. 876-877)

„Ermia: Cel crezut de voi că este deofiinţă şi egal lucrător cu Tatăl, se închină cu noi, zic ei. Căci vorbind femeii samarinence, zice: *Voi vă închinaţi căruia nu ştiţi. Noi ne închinăm Căruia ştim, pentru că mântuirea din Iuda este* (In. 4, 22). Dar voi, bravilor, zic ei, cel ce se numără între cei ce se închină, cum ar mai avea slava deofiinţimii şi cum s-ar afla la egalitate cu Tatăl cel închinat, deşi în alt mod e văzut cedând Tatălui superioritatea în fire? Căci a zis: *Iar despre ziua şi despre ceasul acela* – se înţeleg cele din urmă – *nimenea nu ştie, nici îngerii din cer, nici Fiul, ci numai Tatăl* (Mc. 13, 32).

Sf. Chiril: Un închinător în loc de Dumnezeu, la fel cu cei făcuţi prin El, şi un neştiutor al gândului lui Dumnezeu despre sfârşit, aşa ne este arătat în chip meşteşugit şi necugetat Fiul. Dar oare e în aceasta ceva de râs şi asemenea cu comediile din teatru? Prin astfel de bufonerii şi raţionamente omeneşti coboară până la ultima treaptă a neştiinţei, afundându-şi mintea ca într-un noroi, depărtând-o de cunoştinţa prea bine mirositoare a sfintelor dogme. Căci iată ceea ce, după cum pare, au uitat cu totul, deşi le-a sunat de multe ori în urechi de către noi şi de către Scriptura de Dumnezeu insuflată: că fiind Cuvântul lui Dumnezeu şi în chipul şi egalitatea Tatălui, S-a arătat ca noi nu numai în chipul trupului, ci şi în cele proprii (dacă nu trebuie folosit un alt cuvânt) umanităţii. Deci este propriu umanităţii unită cu Dumnezeu şi supusă jugului robiei şi deci şi ascultării, închinarea, şi pe lângă aceasta, recunoaşterea voinţei şi gândirii lui Dumnezeu: *Căci cine a cunoscut gândul Domnului, sau cine s-a făcut sfetnicul Lui?* (Rom. 11, 34; Is. 40, 13). Şi precum fiind Cuvântul Care S-a arătat ca noi, socotesc că ei nu vor zice că S-a clătinat în existenţa Sa de Cuvânt, prefăcându-Se în trupul luat din pământ, la fel, deşi a asumat omenescul şi l-a făcut propriu, nimic nu ne împiedică de-a cugeta şi afirma că a purtat în virtutea iconomiei împreună cu umanitatea cele ale ei[1849]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul VI, în PSB, vol. 40, pp. 266-267)

[1849] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeirea Cuvântului nu s-a alterat primind El trupul, sau nu s-a prefăcut în trup. Dar nici n-a rămas Cuvântul dumnezeiesc străin de umanitatea asumată. Ci a trăit toate ale ei, afară de păcat. A trăit cele omeneşti, fără să înceteze a fi Dumnezeu. Ipostasul dumnezeiesc însuşi a trăit cele omeneşti fără să înceteze a fi Dumnezeu. Aceasta e adevărata înălţare a omenescului şi adevărata pogorâre la cele omeneşti a lui Dumnezeu prin Fiul Său. În aceasta se arată iubirea adevărată între Dumnezeu şi om,

Hristos – conţinutul credinţei în El

„Conţinutul credinţei noastre în Hristos este acesta: Fiul lui Dumnezeu, Care e Dumnezeu-Cuvântul (căci *la început era Cuvântul şi Dumnezeu era Cuvântul* [In. 1, 1]), Înţelepciunea şi Puterea Tatălui (căci *Hristos e Puterea şi Înţelepciunea lui Dumnezeu* [I Cor. 1, 24]), S-a făcut la sfârşitul veacurilor om pentru mântuirea noastră. Căci Ioan zice: *La început era Cuvântul* (In. 1, 1), iar după puţin: *Şi Cuvântul trup S-a făcut* (In. 1, 14). Prin aceasta a arătat că S-a făcut Om. Iar Domnul a spus despre Sine: *De ce căutaţi să Mă omorâţi pe Mine, Omul Care v-am grăit adevărul?* (In. 7, 19; 8, 10). La rândul său Pavel, învăţând de la El, a spus: *Unul este Dumnezeu, Unul e şi Mijlocitorul între Dumnezeu şi oameni*, *omul Hristos Iisus* (I Tim. 2, 5). Iar făcându-Se Om şi descoperind cele omeneşti, alungând şi desfiinţând moartea noastră, S-a aşezat de-a dreapta Tatălui, El fiind în Tatăl şi Tatăl fiind în El, precum era şi este pururi (...) Acesta e conţinutul credinţei, primit de la apostoli prin Părinţi". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola a doua către acelaşi Episcop Serapion, împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, VII-VIII, în PSB, vol. 16, p. 75)

Mărturisire de credinţă referitoare la Domnul Hristos

„Oricine nu mărturiseşte că Iisus Hristos a venit în trup, este antihrist (1 In. 4, 2-3; 2 In. 7); cel care nu mărturiseşte mărturia crucii, este de la diavol, iar cel care întoarce cuvintele Domnului spre poftele sale şi spune că nu-i nici Înviere, nici Judecată, acela este primul născut al lui satana". (Sf. Policarp al Smirnei, *Epistola către filipeni*, cap. VII, 1, în PSB, vol. 1, p. 253)

„(...) Iată cu ce cuvinte aminteşte el (Iosif Flaviu – n. a.) şi despre Mântuitorul nostru în aceeaşi scriere a sa: *În vremea aceea a trăit şi Iisus, un om înţelept, dacă în general poate fi el socotit om. Căci a săvârşit minuni şi a învăţat pe oameni să cunoască adevărul, câştigând în acest scop pe mulţi dintre iudei şi pe mulţi dintre păgâni.*

Acesta a fost Hristos, Care deşi în urma denunţului unora dintre conducătorii noştri a fost osândit de Pilat să moară pe cruce, totuşi cei care L-au iubit încă de la început n-au încetat s-o facă şi după aceea, închinându-I-se. Căci li S-a arătat după trei zile ca fiind din nou în viaţă, după cum deja mulţi prooroci preziseseră aceste minuni şi multe altele despre El. De fapt nici până azi n-a dispărut neamul creştinilor, care-şi trag numele tocmai de la El[1850]". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea I, XI, 7-8, în PSB, vol. 13, pp. 57-58)

---

care nu preface pe unul în altul. Dumnezeu trăieşte *iconomic* cele omeneşti, făcute proprii ale Lui, pentru a le înălţa; le face mijloc al faptelor Sale dumnezeieşti, le umple de puterea şi curăţia dumnezeiască, fără să le anuleze. Omenescul e făcut capabil de-a fi instrument al dumnezeirii. (n. s. 381, p. 267)

[1850] Notă Pr. T. Bodogae: Iosif Flaviu, *Antichit. iud*., XVIII, 63-64. Autenticitatea acestui *testimoniu flavianum*, cum a fost numit de critica istorică (Eusebiu îl reproduce şi în *Demonstr. evang*., III, III, 105-106 şi în *Theofania*, V, 44), a fost mult discutată. Îndeosebi se crede că ar fi fost interpolate expresiile: 1) *dacă în general poate fi socotit om*; 2) *Acesta era Hristos* şi 3) *S-a arătat după trei zile ca fiind din nou în viaţă, după cum deja mulţi prooroci preziseseră aceste minuni şi multe altele despre El*. Ch. Martin crede că autorul acestor glose ar fi Origen. Mulţi cercetători contestă întreg pasajul. Dar şi mai mulţi îl acceptă. Ad. Harnack îl admite socotind pe Iosif Flaviu un sincretist. G. Bardy înclină să creadă că mai acceptabilă pare a fi interpolarea celor trei afirmaţii. Oricum, toate variantele *Antichit. iud*. cuprind textul integral. Ambrozie şi Ieronim nu se îndoiau de integritatea textului. Interpolarea se va fi făcut în sec. III. Dar la

„Cuvântul cel viu, Care este Dumnezeu şi este la Dumnezeu (In., 1, 2) şi nu adus la existenţă; existând mai înainte de toţi vecii şi nu dobândit în urmă; Fiu, nu posesiune; Făcător, nu făptură; Ziditor, nu zidire; este tot ceea ce este Tatăl. Am spus: Fiu şi Tată. Păstrează-mi aceste însuşiri! Rămânând, deci, Fiu prin modul existenţei, este totuşi tot ce este Tatăl, potrivit cuvintelor Domnului, Care spune: *Toate câte are Tatăl ale Mele sunt* (In. 16, 15). un portret, într-adevăr, trebuie să aibă toate câte se găsesc în originalul său. (...) A primi este caracteristic celui creat; a avea prin fire este propriu celui născut. Ca Fiu are în chip firesc cele pe care le are Tatăl; ca Unic-Născut, le are pe toate adunate în El Însuşi, fără să le împartă cu altul. Din această numire de Fiu am fost învăţaţi că El participă la firea Tatălui. N-a fost creat la porunca Tatălui, ci străluceşte nedespărţit din fiinţa Tatălui, unit din veşnicie cu Tatăl, egal în bunătate, egal în putere, părtaş slavei. Ce este El altceva decât pecete şi chip, care arată în El Însuşi în întregime pe Tatăl?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* XV, II, în PSB, vol. 17, pp. 510-511)

„(...) Mărturisind cu sufletul şi cu gura cu toată îndrăzneala cum ne-au învăţat Părinţii următori ei înşişi ai văzătorilor de la început ai Cuvântului (Lc. 1, 2): pe Unul din Sfânta şi de o fiinţă şi neprihănita şi fericita Treime, Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu Cuvântul[1851], strălucirea slavei şi chipul ipostasului părintesc (Evr. 1, 3)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 68)

Sălăşluirea Domnului Hristos în noi

„Că unde e Hristos, acolo sunt şi îngerii; iar unde sunt Hristos şi îngerii, acolo-i şi cerul, acolo-i lumină mai strălucitoare decât lumina soarelui acestuia pământesc". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* XLVIII, VII, în PSB, vol. 23, p. 564)

„(...) Dezbrăcând pe omul cel vechi şi înlăturând acoperământul de pe inimă, a deschis intrarea Cuvântului, pe Care, după ce Acesta a intrat înăuntru, sufletul şi L-a făcut îmbrăcăminte, după învăţătura Apostolului, care porunceşte ca cel ce a dezbrăcat acoperământul de carne al omului vechi să îmbrace haina *cea zidită după Dumnezeu, întru sfinţenie şi dreptate* (Efes. 4, 24). Şi îmbrăcămintea zice că este Hristos". (Sf. Grigorie de

---

urma urmei, nimeni n-a pus la îndoială referatul lui Iosif Flaviu despre Ioan Botezătorul. De ce n-ar fi făcut-o şi pentru Iisus Hristos, chiar dacă în forma exprimării s-ar fi adăugat vreo expresie sau două? (n. s. 120, p. 58)

[1851] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Acesta e fundamentul credinţei noastre: Iisus Hristos e Unul din Treime. În aceasta se cuprinde atât mărturisirea Dumnezeirii Lui, cât şi Sfintei Treimi. Dacă Iisus nu e Fiul lui Dumnezeu, nu există Treimea; dacă nu există Treimea, Iisus nu e Fiul lui Dumnezeu. În acest caz Iisus Hristos n-a putut birui moartea, deci nu vom avea parte de viaţa de veci în identitatea integrală a persoanei proprii. Începând cu această mărturisire Sfântul Maxim Mărturisitorul porneşte de la formula călugărilor sciţi sau daco-romani (din Dobrogea de azi) de la 519, care în vremea împăratului Justinian s-a introdus în Liturghia ortodoxă. Unele denominaţiuni ferindu-se să numească pe Iisus Fiul lui Dumnezeu au recăzut în Vechiul Testament, socotind pe Iisus un simplu prooroc, chiar dacă pe cel mai mare şi ultimul dintre ei. De aceea, nerecunoscând învierea, unele din ele nu cinstesc Duminica, iar o alta se mărturiseşte nu creştină, ca credincioasă lui Hristos, ci iehovistă, sau credincioasă lui Iehova din Vechiul Testament. Nerecunoscându-L drept Fiul lui Dumnezeu, de o fiinţă cu El, nu recunosc nici pe Sfânta Lui Maică Născătoare de Dumnezeu şi Pururea Fecioară. (n. s. 105, p. 68)

Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia a XI-a, în PSB, vol. 29, p. 264)

„Să primim deci, pe Dumnezeu şi Domnul, pe doctorul cel adevărat, (pentru că) El singur, venind, poate să vindece sufletele noastre. El, Care a suferit multe pentru noi, El bate mereu la uşa inimilor noastre, ca să-I deschidem să intre, să Se odihnească în sufletele noastre, să-I spălăm şi să-I ungem cu miresme picioarele şi să-Şi facă întru noi sălaş. Într-adevăr, cândva Domnul a mustrat pe cel ce nu I-a spălat picioarele (Lc. 7, 44), iar într-un moment spune: *Iată, Eu stau la uşă şi bat; dacă aude cineva glasul Meu şi Îmi deschide, voi intra la el* (Apoc. 3, 20). Că de aceea a suferit multe pentru noi, Şi-a dat trupul la moarte şi ne-a răscumpărat din robie, pentru ca să vină şi să-Şi facă sălaş în sufletele noastre. Pentru aceea zice Domnul celor care, la judecată, vor sta de-a stânga şi vor fi trimişi (sa stea) în iad, împreună cu diavolul: *Străin am fost şi nu M-aţi primit; flămând am fost şi nu Mi-aţi dat să mănânc, însetat am fost şi nu Mi-aţi dat să beau* (Mt. 25, 42-44), pentru că hrana, băutura, îmbrăcămintea, acoperământul şi odihna Lui în sufletele noastre se află. De aceea bate mereu, vrând să intre în noi. Să-L primim deci, şi să-L introducem înlăuntrul nostru, pentru că El este hrana, băutura şi viaţa noastră veşnică. Orice suflet, care nu-L primeşte acum înlăuntrul său şi nu-L lasă să afle odihnă sau mai degrabă să se odihnească în el, nu moşteneşte cu sfinţii Împărăţia cerurilor, nici nu poate să intre în cetatea cea cerească". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XXX, 9, în PSB, vol. 34, pp. 232-233)

„Căci este în noi ca şi Cuvântul lui Dumnezeu, ca înţelepciune şi ca lumină, ca viaţă, ca pâinea cea vie şi din cer[1852]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a X-a, în PSB, vol. 38, p. 328)

„Căci Hristos se sălăşluieşte desăvârşit în fiecare prin împărtăşirea Sfântului Duh; şi nu Se împărţeşte, cum zice Pavel (I Cor., 12, 4)[1853]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a II-a, 1, în PSB, vol. 39, p. 295)

„(...) Hristos, Care locuieşte în noi prin Sfântul Duh[1854]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a II-a, cap. V, în PSB, vol. 41, p. 248)

„Căci e cu adevărat subţire puterea Cuvântului dumnezeiesc care răceşte patimile fierbinţi şi potoleşte în noi mişcările trupeşti şi pătrunde în adâncul inimii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a III-a, cap. 6, în PSB, vol. 41, p. 362)

[1852] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iisus Hristos este şi lucrează în noi ca Unul, dar în multe feluri, după bogăţia puterilor Lui: ca înţelegere, ca bunătate, ca voinţă de curăţie, ca hrană a vieţii din alt plan. Căci şi un om care ne iubeşte îşi arată în noi o lucrare felurită. (n. s. 364, p. 328)

[1853] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos vine în fiecare întreg ca într-o casă a Lui, prin orice lucrare, aşa cum vine semenul care iubeşte în semenul lui. În fiecare act e persoana întreagă. (n. s. 493, p. 287)

[1854] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu suntem fii prin naştere din Dumnezeu, ci prin locuirea voită în noi a Fiului Său Unul-Născut, făcut în acest scop om. S-a unit cu noi după firea omenească, comună cu a noastră, asumată şi ea cu voia de El, unire care nu-L confundă cu noi, căci persoanele ce se unesc după fire rămân ca persoane neconfundate. S-a unit cu noi concret prin Duhul Său, Care a trezit şi întărit şi în spiritul nostru voinţa de-a ne uni cu El. (n. s. 437, p. 248)

„Prin virtuţi Se întipăreşte în sufletele noastre şi ne imprimă semnele familiarităţii noastre cu El”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 824)

„Dar este şi El în noi. Căci ne-am făcut părtaşi ai Lui şi-L avem pe El în noi prin Duhul. De aceea am devenit şi părtaşi ai firii Lui şi suntem fii, având astfel în noi şi pe Tatăl, prin Fiul, ceea ce va mărturisi şi Pavel: *Şi pentru că sunteţi fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte* (Gal. 4, 6). Căci Duhul Lui nu e altceva decât Fiul, după raţiunea identităţii firii”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 892)

DUMNEZEU DUHUL SFÂNT

Despre Duhul Sfânt

„(…) Nu este posibil ca atunci când auzi (cuvântul) Duhului să-ţi închipui o fiinţă limitată, supusă schimbărilor şi transformărilor sau întru totul asemenea creaturilor, ci, îndreptându-ţi mintea către cele superioare, este necesar să te gândeşti la o fire spirituală, cu putere infinită, nelimitată (de spaţiu), (a cărei existenţă) nu se măsoară cu secole şi ani, care abundă de bunătăţi. Către El se îndreaptă toate câte au nevoie de sfinţenie, pe El îl doresc toate câte au nevoie de virtute, ca şi când ar fi udate de sufletul Său şi ajutate în realizarea scopului pus în firea lor. Desăvârşitor al altora, El nu duce lipsă de nimic. Trăieşte nu pentru că I-a dăruit cineva viaţa, ci pentru că El (Însuşi) este Dătătorul vieţii.

Nu se desăvârşeşte treptat, ci este de la început desăvârşit. Rezidă în Sine şi Se află peste tot. Este cauza sfinţeniei, lumină duhovnicească ce dă oricărei puteri spirituale un fel de iluminare pentru aflarea adevărului. Este inaccesibil după natură şi perceput doar după bunătate; pe toate le umple cu puterea Sa, dar Se comunică doar celor vrednici, şi acestora nu în aceeaşi măsură, ci împarte harul după credinţă (fiecăruia). Este simplu după esenţă, dar variat după lucrări; Se află în întregime în fiecare şi în întregime Se află peste tot prezent. Se împarte fără să sufere ceva şi Se comunică în întregime, asemenea razei solare, cărei lucrare, pe când se pare că este prezentă numai deasupra celui care se bucură de ea, străluceşte deasupra uscatului şi a mării, este amestecată cu aerul. La fel şi Duhul, pe când se află în fiecare dintre primitori ca şi când ar fi singurul, împarte în continuare întreg harul Său tuturor. Cele câte se împărtăşesc (de Duhul) se bucură de harul Său pe cât este cu putinţă (firii lor), nu pe cât Acela poate (să împărtăşească)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 9, în PSB, vol. 12, pp. 38-39)

„*Mergând botezaţi în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh.* (Mt. 28, 19). De aceea, cine pune pe Duhul înaintea Fiului, ori cine crede că El e mai bătrân decât Tatăl, un astfel de om se împotriveşte poruncii date de Dumnezeu şi se îndepărtează de credinţa cea sănătoasă, întrucât nu respectă felul de cinstire pe care l-a primit, ci scorneşte el însuşi un grai nou, ca să fie pe placul oamenilor. Căci dacă socotim că Duhul e superior lui Dumnezeu, atunci El nu mai e de la Dumnezeu, în timp ce în Scriptură se vorbeşte de *Duhul cel de la Dumnezeu* (I Cor. 2, 12). Or, dacă El este *de la Dumnezeu,* atunci cum ar putea fi El mai bătrân decât Cel de la Care Şi-a primit fiinţa?” (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 52, IV, în PSB, vol. 12, p. 218)

Dumnezeirea Duhului Sfânt

„Duhul lui Dumnezeu numit cel Sfânt, pentru că Scriptura foloseşte pentru Duhul lui Dumnezeu o numire ca aceasta şi nimeni altul nu se numeşte Duhul lui Dumnezeu decât Duhul cel Sfânt, Care completează dumnezeiasca şi fericita Treime". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* II, VI, în PSB, vol. 17, p. 92)

„Vezi, dar, cât este de mare primejdia de a micşora slava Mângâietorului? Fiul nu primeşte slava dată Lui, dacă este înlăturat Duhul. Că Domnul spune: *Acela pe Mine Mă va slăvi* (In. 16, 14); nu-L va slăvi, însă, ca rob împreună cu făptura; că, dacă L-ar fi slăvit împreună cu celelalte făpturi, n-ar fi spus *Acela*. În cuvintele de mai sus, Domnul, referindu-se la o singură persoană, înfăţişează slava adusă de Duhul ca fiind cu totul superioară celorlalte slave aduse lui Dumnezeu, nu aşa cum au spus îngerii: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu* (Lc. 2, 14), ci aşa cum a spus Domnul: *Părinte, Te-am slăvit pe Tine; lucrul, pe care Mi l-ai dat, l-am săvârşit* (In. 17, 4); şi după cum Tatăl slăveşte Fiul, când zice: *Şi Te-am slăvit şi iarăşi Te voi slăvi* (In. 12, 28), tot aşa şi Fiul primeşte pe Duhul în comuniunea Sa şi a Tatălui. Să-mi arate mie cineva o slavă mai mare ca aceasta şi atunci accept că duşmanii mei spun adevărul". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* XXIV, VII, în PSB, vol. 17, p. 598)

„Dacă Duhul este o creatură, atunci nu este Dumnezeu; dar în Scriptură se spune: *Duhul dumnezeiesc este Cel care m-a făcut pe mine* (Iov, 33, 4); şi *Şi l-a umplut Dumnezeu pe Veseleil de Duhul Dumnezeiesc al înţelepciunii şi al priceperii* (Ieş. 35, 31). Cui, deci, vei vrea să apropii *dumnezeiescul*? Făpturii sau Dumnezeirii? Dacă îl vei alătura făpturii, atunci vei spune că Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos este o făptură, idee cu totul absurdă, că este scris despre Tatăl: *Veşnica Lui putere şi Dumnezeire*; iar dacă îl vei alătura Dumnezeirii, atunci pune capăt hulei, cunoaşte vrednicia Duhului!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* XXIV, VII, în PSB, vol. 17, p. 599)

„(...) E o putere şi o lucrare proprie şi foarte însemnată a Duhului aceea de a curăţi şi de a ierta păcatele, cum mărturiseşte cuvântul evanghelic. Deci cel ce a mărturisit pe seama Lui puterea iertării păcatelor, I-a mărturisit odată cu aceasta şi dumnezeirea[1855]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească,* Cuvântul al III-lea, în PSB, vol. 29, pp. 429-430)

„Credem că Duhul subzistă şi este cu adevărat El însuşi ceea ce este şi se zice: există în fiinţa lui Dumnezeu-Tatăl, provine şi iese din ea, având prin fire toate ale ei în Sine însuşi[1856]. Căci nu este prin împărtăşire, nici prin simpla relaţie, nici ca altul decât fiinţa lui

[1855] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel ce iartă păcatele dezleagă de lanţurile robiei. Dar aceasta n-ar putea-o face cineva care ar fi el însuşi rob, sau în stare de a putea fi robit. Nu o poate face aceasta decât Cel ce are în sine libertatea şi stăpânirea, Cel ce e izvorul libertăţii şi al supremei stăpâniri, Care în acelaşi timp nu robeşte, ci eliberează (n. s. 59, p. 430).

[1856] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiecare Persoană, deci şi Duhul, are în chip propriu din fiinţa comună ceea ce are şi este. În fiinţa comună sunt date posibilităţile celor trei Persoane deosebite. Nu se poate deci spune că întâi este o fiinţă simplă, şi apoi apar Persoanele cu ceea ce reprezintă fiecare în mod deosebit. Sunt date deodată din veci atât unitatea fiinţei, cât şi deosebirile celor trei Persoane. (n. s. 1862, p. 992)

Dumnezeu-Tatăl, deoarece aparţine ei[1857]. Să luăm o pildă, buna mireasmă, luând din florile binemirositoare lucrarea fiinţială şi naturală a însuşirilor acelora, sau calitatea acelora, aduce celor din afară cunoştinţa lor, pătrunzând în organul trupului care percepe mirosul, şi, deşi pare, cât priveşte raţiunea lor, să fie alta decât firea ce o răspândeşte, nu e gândită ca fiind prin sine, nici de altă fire decât cea a florilor din care şi în care este. Aşa să cugeţi şi despre Dumnezeu şi *Despre Sfântul Duh,* ridicându-te peste raţiunea pildei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a X-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 992)

„Căci, precum ar putea spune cineva că buna mireasmă a aromatelor care ne vine de la simţuri este alta decât cele din care vine, dar nu e alta prin faptul că se răspândeşte din ele şi este în ele, aşa să cugeţi despre Dumnezeu şi despre Duhul sfânt. Căci Duhul este ca o mireasmă vie şi lucrătoare a fiinţei Lui, aducând făpturii cele de la Dumnezeu şi insuflând prin ea împărtăşirea de fiinţa cea mai presus de toate[1858]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 994)

Duhul Sfânt nu e simplă creatură

„Cât priveşte pe Duhul, El a fost pus pe aceeaşi treaptă cu Dumnezeu, nu dintr-o necesitate trecătoare, ci datorită comuniunii Sale fireşti (cu Dumnezeu): N-a fost impus (aci) de noi, (aci) a fost aşezat de Domnul". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 13, în PSB, vol. 12, p. 45)

„De bună seamă, ne putem face o idee în legătură cu măreţia Duhului şi în legătură cu neîntrecuta Lui putere luând aminte la semnificaţia numelor, la măreţia lucrărilor şi la binefacerile Lui faţă de noi şi faţă de întreaga lume. Este numit Duh (ca şi Tatăl şi Fiul) în textele: *Duh este Dumnezeu* (In. 4, 24), şi *Hristos, Domnul, este Duhul vieţii noastre* (Plângerile lui Ieremia, 4, 20). Este numit *Sfânt* şi este sfânt, după cum sfânt este Tatăl şi sfânt este Fiul. Dacă pentru creaţie sfinţenia este ceva adăugat din afară, pentru Duhul sfinţenia este un apanaj al firii Sale. El nu este sfinţit, ci sfinţitor. Este numit bun, pentru că bun fiind Tatăl, bun este Cel născut din El. Bunătatea este esenţa Sa. Este denumit Cel fără ocolişuri, ca şi Domnul Dumnezeu (Ps. 140, 16), pentru că adevărul şi dreptatea este în Sine şi nu se înclină într-o parte sau alta, în virtutea neschimbabilităţii firii Sale. Este numit Paraclet ca şi Fiul Unul-Născut; El însuşi spune: *Voi ruga pe Tatăl Meu şi alt Paraclet vă va trimite* (In. 14, 16). Prin urmare, Duhul are nume comune cu Tatăl şi Fiul în virtutea participării la aceeaşi fire. Altfel, cărui fapt (se datoresc acestea)? A fost numit apoi Duh stăpânitor, Duh al adevărului şi al înţelepciunii. *Duh divin este Cel care M-a creat* (In. 23, 4). *Pe Veseleel, zice, l-a umplut Dumnezeu cu Duh divin de înţelepciune, de pricepere şi de ştiinţă* (Ieş. 31, 3). Deci, acestea sunt numele Duhului, mari şi suprafireşti şi nu cuprind nicio exagerare.

[1857] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul nu Se împărtăşeşte numai de fiinţa dumnezeiască, ca noi, nici nu este numai într-o simplă relaţie cu Fiul, cum vedea Nestorie legătura între Dumnezeu şi om în Hristos, nici nu este de altă fiinţă decât Fiul. (n. s. 1863, p. 992)

[1858] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul este Înţelepciunea şi Puterea dumnezeiască prin Sine, sau prin fire, nu prin împărtăşire. Dăruindu-Se făpturii, o face pe aceasta să se împărtăşească de Puterea şi Înţelepciunea dumnezeiască, sau de fiinţa Lui dumnezeiască. Fiul şi Duhul nu Se împărtăşesc de cele dumnezeieşti, ci le au prin fire. Dar făpturile, neavând prin fire cele dumnezeieşti, sunt ajutate să se împărtăşească de ele prin Fiul şi Duhul Sfânt, Care le au prin fire. (n. s. 1868, p. 994)

Iar lucrările Lui care sunt? Mărimea lor este imposibil de redat, iar mulţimea lor este imensă. Cum este posibil să înţelegem pe cele ce sunt dincolo de timp ? Care erau lucrările Lui mai înainte de crearea lumii raţionale? Câte sunt binefacerile Sale faţă de creaţie? Care va fi puterea Sa în veacurile care urmează ? A existat, a preexistat şi a coexistat cu Tatăl şi cu Fiul mai înainte de veci, încât, chiar dacă vei concepe ceva (ca existând dincolo de timp, vei găsi că este posterior Duhului". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap.19, în PSB, vol. 12, p. 63)

„*Numeşti pe Duhul rob?* Dar robul, zice Domnul, nu ştie ce face domnul său (In. 15, 15), pe când *Duhul cunoaşte pe cele ale lui Dumnezeu, după cum cunoaşte duhul omului, pe cele din om* (I Cor. 2, 11)". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 19, în PSB, vol. 12, p. 65)

„Cine este atât de răutăcios, cine este atât de lipsit de darul ceresc şi de nerecunoscător al cuvintelor lui Dumnezeu, cine este atât de lipsit de speranţele veşnice încât să pună pe aceeaşi treaptă pe Duhul cu creatura şi să-L despartă de divinitate?" (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 24, în PSB, vol. 12, p. 72)

„(Duhul) depăşeşte orice minte şi arată neputincioasă logica (umană), care nu poate reda nici cea mai mică parte a vredniciei Sale, după cuvântul (cărţii) intitulată înţelepciunea: *Înălţaţi-L, zice, cât puteţi, El este şi mai sus; înmulţiţi-vă pentru a-L lăuda; nu vă lăsaţi. (Cu toate acestea), la El nu veţi putea ajunge* (Înţel. Is. Sir. 43, 34-35)". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 28, în PSB, vol. 12, p. 84)

„Pentru mine nimic nu este mai înfricoşător decât faptul de a nu se teme cineva de ameninţările pe care Domnul le-a rostit împotriva celor care defaimă pe Duhul". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 88)

„La slăvirea Duhului ne-a împins în primul rând cinstea (dată Lui) de Domnul, Care L-a pus pe aceeaşi treaptă cu Sine şi cu Tatăl (prin cuvintele) de la botez (II Cor. 1, 9), apoi faptul că El a condus pe fiecare dintre noi la cunoaşterea lui Dumnezeu, prin aceeaşi mistagogie şi, mai presus de orice, frica de ameninţările (Domnului), ameninţări care îndepărtează din mintea noastră orice gând umilitor". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 29, în PSB, vol. 12, pp. 88-89)

„Tu zici că Duhul Sfânt e o creatură. Dar orice creatură e roabă a Creatorului ei. Scriptura spune: *toate sunt slujitoare Ţie* (Ps. 118, 91). Iar dacă e roabă, ea are şi o sfinţenie câştigată şi tot ce are o sfinţenie câştigată e susceptibil de o înclinare spre rău. Or Duhul Sfânt Care e sfânt prin fiinţa Lui e numit *izvor de sfinţenie*. Aşadar, El nu-i o creatură, căci era deofiinţă cu Dumnezeu. Şi spune-mi cum poţi tu numi rob pe Cel Care prin Botez te scapă din robie? Căci zice Scriptura: *Legea duhului vieţii în Hristos Iisus m-a eliberat de legea păcatului* (Rom. 8, 2)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, 8, I, în PSB, vol. 12, p. 140)

„Iar dacă mai zice că Duhul Sfânt e creatură, prin aceasta vrea să ne dea să înţelegem că firea Lui e mărginită. Dar atunci cum ar mai sta în picioare acest cuvânt: *Duhul lui Dumnezeu umple lumea* (Înţel. Sol. 1, 7) şi altul *Unde mă voi duce de la Duhul Tău şi de la faţa Ta unde voi fugi ?* (Ps. 138, 7) Dar se pare că el nici nu mai recunoaşte ceea ce e simplu

după firea sa. Or, dacă Duhul Sfânt nu-i simplu, atunci e alcătuit din fiinţă şi din sfinţenie. Ceea ce se prezintă în felul acesta aceea e compus. Şi atunci cine va fi atât de nebun să spună că Duhul Sfânt e compus şi nu e deofiinţă cu Tatăl şi cu Fiul tocmai din pricina acestei simplităţi?" (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 8, X, în PSB, vol. 12, p. 140)

„*Voi sunteţi templu al Duhului Sfânt, Care este în voi* (I Cor. 6, 19). Însă orice templu este templu al lui Dumnezeu, iar dacă noi suntem templu al Duhului Sfânt, urmează că Duhul Sfânt este Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 8, XI, în PSB, vol. 12, p. 141)

„(…) (Duhul Sfânt - n. a.) unit cu Tatăl şi cu Fiul în toate, în mărire şi în veşnicie, în putere şi în împărăţie, în stăpânire şi în dumnezeire, cum mărturiseşte şi tradiţia Sfântului Botez". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 105, în PSB, vol. 12, p. 286)

„Cât despre cei care spun că Duhul Sfânt e creatură, ne e mai milă de ei decât de nişte oameni care, din pricina acestui cuvânt, cad în greşeală de neiertat de a huli împotriva Duhului Sfânt. (…) Făptura e roabă. Duhul ne face liberi; făptura are nevoie să i se dea viaţă, Duhul e dătător de viaţă; făptura simte nevoie să fie învăţată, Duhul este tocmai Cel Care ne învaţă; făptura e sfinţită, Duhul sfinţeşte. Chiar dacă vorbeşti despre îngeri, despre arhangheli şi despre toate puterile cele mai presus de lume, totuşi şi ele îşi primesc sfinţenia tot prin ajutorul Duhului Sfânt. Duhul are o sfinţenie firească pe care n-a primit-o prin har, ci face parte din fiinţa Lui; tocmai de aceea a şi fost nevoie să i se dea un nume special". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 159, II, în PSB, vol. 12, p. 347)

„Iar celor rătăciţi în privinţa Duhului, se cuvine să le răspundem într-un mod oarecare potrivit cu ceea ce spun. Căci cine nu se poate mira de nebunia lor, că, nevrând să socotească pe Fiul creatură, deci cugetând bine în privinţa aceasta, rabdă să şi audă măcar că Duhul Fiului este creatură?[1859] De fapt, dacă pentru unitatea Cuvântului cu Tatăl nu voiesc ca Fiul să fie dintre cele create, ci cugetă potrivit adevărului că El este Creatorul făpturilor, pentru ce pe Duhul Sfânt, Care are aceeaşi unitate cu Fiul, pe care Acesta o are cu Tatăl, Îl numesc creatură? De ce nu-şi dau seama că, precum nedespărţind pe Fiul de Tatăl păstrează unitatea lui Dumnezeu, aşa despărţind pe Duhul de Cuvântul nu mai păstrează unitatea dumnezeirii în Treime, sfâşiind-o şi amestecând în ea o fire străină şi de alt soi şi o egalizează pe aceasta cu creaturile?[1860] Iar aceasta arată iarăşi că Treimea nu mai este una, ci compusă din două firi, datorită fiinţei deosebite a Duhului, cum îşi închipuie ei[1861]. Şi ce fiinţă dumnezeiască mai e aceasta care e compusă din Creator şi creatură?[1862] Căci sau nu e Treime, ci doime, şi deci creatură[1863], sau dacă e Treime, precum şi este, cum pun pe Duhul

[1859] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Duhul este al Fiului, nu poate fi nici El creatură, odată ce Fiul este necreat. Dar sfântul Atanasie socoteşte că Duhul nu e creatură, având unitatea deplină după fiinţă cu Fiul. Deci foloseşte acelaşi argument al deofiinţimii. (n. s. 3, p. 24)

[1860] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: O Treime în Care este şi ceva creat, nu mai e numai necreată, iar de aci rezultă că nu mai e o distincţie netă între necreat şi creat. Urmează deci că aceasta e o concepţie panteistă. Pe de o parte se sfâşie Treimea, luând pe Duhul din Ea, pe de altă parte se anexează la Ea o fire străină. (n. s. 4, p. 24)

[1861] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai deofiinţimea (ὁμοούσιον) celor Trei păstrează unitatea lui Dumnezeu în Treime. O deosebire de fiinţă (ἑτεροούσιον) a Duhului împarte unitatea Treimii. (n. s. 5, p. 24)

[1862] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cum mai e Dumnezeu Cel ce pe de o parte este Dumnezeu creator, pe de alta făptură? Cum creează o anumită parte a Sa Cel necreat? (n. s. 6, p. 24)

[1863] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un dumnezeu necreat şi creat în acelaşi timp nu e dumnezeu adevărat. Căci el nu se poate explica decât ca alcătuit din două fiinţe deosebite din care, una strâmtorând pe cealaltă nu o lasă pe

Treimii în rând cu creaturile de după Treime? Pentru că aceasta înseamnă iarăşi a împărţi şi a desface Treimea. Căci cugetând rău despre Duhul, nu cugetă bine nici despre Fiul. Fiindcă dacă cugetau drept despre Cuvântul, ar fi cugetat sănătos şi despre Duhul, Care purcede de la Tatăl şi fiind propriu al Fiului se dă de către Acesta ucenicilor Săi şi tuturor celor ce cred în El[1864]. Iar rătăcind astfel nu au nici despre Tatăl credinţa cea sănătoasă. Căci cei ce tăgăduiesc pe Duhul, cum a spus marele mucenic Ştefan (Fap. 7, 55), tăgăduiesc pe Fiul; iar cei ce tăgăduiesc pe Fiul nu au nici pe Tatăl[1865]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* II, în PSB, vol. 16, pp. 24-25)

„*Iar Domnul este Duhul. Şi unde este Duhul Domnului, acolo este libertate* (II Cor. 3, 17)[1866]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* VI, în PSB, vol. 16, p. 29)

„Şi dacă pentru că se spune că toate s-au făcut prin Cuvântul, bine cugetaţi că Fiul nu este creatură, cum nu e blasfemie să ziceţi că e creatură Duhul în Care Tatăl le desăvârşeşte şi le înnoieşte prin Fiul?[1867]" (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* IX, în PSB, vol. 16, pp. 32-33)

„E o nebunie de a spune că Duhul e creatură. Căci dacă ar fi creatură nu S-ar uni în Treime[1868]. Dar toată Treimea e un unic Dumnezeu. Şi ajunge să cunoaştem că Duhul nu e creatură, nici nu se numără între creaturi. Căci nu se amestecă ceva străin în Treime, ci Aceasta e neîmpărţită şi asemenea Ei înşişi. Ajunge aceasta credincioşilor. Căci până aci ajunge cunoştinţa oamenilor. Aci se acoperă şi Heruvimii cu aripile. Iar cel ce caută şi voieşte să cerceteze mai multe, aude pe cel ce zice: *Nu te sfătoşi în cele de prisos, ca să nu-*

---

niciuna să fie dumnezeiască. Numai o Treime pe altă bază decât pe baza deosebirii de fiinţă este dumnezeiască cu adevărat. (n. s. 7, p. 24)

[1864] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unirea între Duhul şi Fiul e aşa de totală, că dacă se cugetă despre Duhul că e făptură, trebuie să se cugete aceasta şi despre Fiul. Duhul e propriu Fiului, aşa cum e propriu Fiul Tatălui, chiar dacă Duhul purcede numai de la Tatăl. Deşi nu Fiul e propriu Duhului, ci invers, Duhul e atât de propriu Fiului, că Fiul nu poate fi cugetat fără Duhul, nici invers. Duhul, spune sfântul Atanasie, purcede de la Tatăl, dar Fiul Îl dă făpturilor, nu-L purcede. (n. s. 8, p. 25)

[1865] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul fără Duhul nu e Fiul dumnezeiesc adevărat. Iar neexistând un Fiu adevărat, nu există nici Tatăl Lui. Nicio Persoană dumnezeiască nu e ceea ce este ea în mod deosebit, fără Celelalte. (n. s. 9, p. 25)

[1866] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul Domnului ne eliberează de robia patimilor trupeşti. El e Duh superior celor trupeşti şi e Duh de Domn, stăpân peste tot ce robeşte, dându-ne şi nouă puterea de a fi duhovniceşti şi de a fi stăpâni peste cele ce ne robesc. Duhul nostru fiind întărit de Duhul Sfânt putem domni peste patimile inferioare care ne stăpânesc datorită slăbirii duhului din noi. (n. s. 15, p. 29)

[1867] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Totul se face şi se desăvârşeşte de către Tatăl prin Fiul în Duhul. Dacă Duhul Se odihneşte în Fiul, se poate spune că şi Tatăl care-L purcede Se odihneşte în Fiul. Deci toată Treimea Se odihneşte datorită Duhului în Ea însăşi; nu tinde spre altceva, spre o Persoană de altă calitate decât cea a Fiului. Şi atunci şi cele create îşi găsesc desăvârşirea şi odihna împreună cu Duhul în Fiul. Dincolo de Fiul nu mai au spre ce tinde pentru desăvârşirea lor. Fiul e Cel spre Care se îndreaptă dragostea Tatălui prin Duhul şi la calitatea de fii în continuă desăvârşire vrea să aducă făpturile Sale conştiente prin Duhul. În Duhul făpturile au pe Fiul ca Frate şi se adâncesc în dragostea faţă de tată ca fii în veşnică desăvârşire. (n. s. 18a, p. 33)

[1868] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Şi nu ne-ar uni în niciun fel pe noi. Trebuie să fie un al Treilea de aceeaşi fiinţă Care ne uneşte şi cu Tatăl şi cu Fiul. (n. s. 42, p. 43)

ţi ieşi din minţi (Eccl. 7, 17)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XVII, în PSB, vol. 16, p. 43)

„Iar dacă cei ce cugetă cele ale lui Arie – fiindcă în sufletul lor rău iscoditor nu intră înţelepciunea – nu pot înţelege, nici crede Treimea neîmpărţită şi sfântă, acesta nu e un motiv ca să răstălmăcească adevărul, nici să spună că nu pot exista cele ce ei nu pot înţelege. Ei suferă un lucru cu totul nebunesc când, neputând înţelege cum e neîmpărţită Sfânta Treime, arienii fac pe Fiul una cu creaţiunea, iar tropicii Îl numără şi ei pe Duhul între creaturi[1869]. Ar trebui mai degrabă ca neînţelegând, sau să tacă şi să nu pună aceia pe Fiul, iar aceştia pe Duhul, între creaturi; sau să recunoască cele scrise şi să unească pe Fiul cu Tatăl şi pe Duhul să nu-L despartă de Fiul, ca să rămână Sfânta Treime cu adevărat neîmpărţită şi de aceeaşi fire. Aflându-le acestea, ar trebui să nu îndrăznească să întrebe îndoindu-se, cum sunt cu putinţă acestea, ca dacă cel întrebat nu va şti să spună, să nu-şi născocească lor înţelegeri necuvenite. Căci tuturor celor create, dar mai ales nouă, oamenilor, ne este cu neputinţă să grăim cum se cuvine despre cele de negrăit. Dar e o şi mai mare îndrăzneală ca neputând să grăim despre Ele, să născocim despre ele cuvinte noi, deosebite de cele din Scripturi. Ba e chiar nebunească încercarea atât a celui ce întreabă cât şi a celui ce se gândeşte măcar să răspundă. Căci nici măcar despre cele create nu s-ar socoti cineva că are minte, dacă întreabă astfel". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XVII, în PSB, vol. 16, pp. 43-44)

„Pe Duhul cel aflător în Fiul, întru Care e şi Fiul, nu e îngăduit a-L socoti între creaturi, nici a-L diviza de Cuvântul şi a face Treimea nedesăvârşită[1870]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXI, în PSB, vol. 16, p. 49)

„Deci Cel Care nu Se sfinţeşte de către altul, nici nu Se face părtaş de sfinţenie, ci e Cel care Se dă El însuşi spre împărtăşire şi în Care se sfinţesc toate făpturile, cum ar fi una din toate, aparţinând celor ce se împărtăşesc de El?[1871] Cei ce o spun aceasta ar trebui să spună că şi Fiul, prin Care toate s-au făcut, este unul din toate[1872]". (Sf. Atanasie cel Mare,

[1869] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cum ar mai fi Dumnezeu un Dumnezeu al iubirii, adică un Dumnezeu adevărat, dacă n-ar fi din veci Tată şi n-ar avea din veci un Fiu pe care să-L iubească? Şi dacă n-ar fi un al Treilea Căruia să-I arate dragostea Lor şi bucuria comună de El şi Care să dea fiecăruia mărturie despre dragostea celuilalt? (n. s. 43, p. 43)

[1870] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: O Treime de Persoane neegale în fiinţă (în fiinţa necreată) e o Treime nedesăvârşit unită, deci o Treime nedesăvârşită. Numai unitatea de fiinţă face Treimea desăvârşită, în primul rând în iubire. Căci o Treime nedesăvârşită nu are nici o iubire desăvârşită. (n. s. 60, p. 49)

[1871] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Precum Cuvântul prin Care toate s-au făcut nu e unul din toate, aşa nici Duhul de Care se împărtăşesc toate, nu e unul din cele ce se împărtăşesc. Prin Cuvântul toate se fac, iar de Duhul toate se împărtăşesc. Dar Cuvântul şi Duhul nu lucrează separat nici în facerea, nici în sfinţirea de după aceea a făpturilor. Atât facerea cât şi sfinţirea lor e un act de dragoste al Treimii, nu o emanaţie a unei esenţe, sau un act al unui dumnezeu singuratic, lipsit de iubirea interioară. Totul se face prin bunăvoinţa Tatălui, prin Fiul în Duhul Care este în El. Dacă toate ar fi dintr-o esenţă impersonală, ea n-ar fi o comuniune iubitoare care poate sfinţi, ci ar fi supusă legii emanaţiei din care ies şi se pierd alte şi alte individuaţiuni. (n. s. 64, p. 51)

[1872] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Fiul sau Duhul ar fi unul din toate, atunci n-ar fi o deosebire de esenţă între Dumnezeu şi lume, n-ar mai fi un Dumnezeu atotputernic şi de la Sine. Şi existenţa ar rămâne în general inexplicabilă şi roaba unor legi ele însele inexplicabile în existenţa lor. Căci cine a făcut aceste legi? Totul ar

Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură, XXIII, în PSB, vol. 16, p. 51)

„Dar dacă Duhul Sfânt ar fi creatură, nu ar avea vreunul din noi în El participare la Dumnezeu[1873]. Dacă ne-am uni cu Dumnezeu prin creatură, am rămâne străini de firea Lui, ca unii ce n-am participa prin nimic la firea lui Dumnezeu. Dar acum, deoarece ni se spune că suntem părtaşi de Hristos şi părtaşi de Dumnezeu, se arată că ungerea şi pecetea din noi nu ţine de firea celor create, ci de a Fiului, Care ne uneşte prin Duhul aflător în El cu Tatăl[1874]. Aceasta a scris-o Ioan, învăţându-ne, precum s-a zis în cele dinainte: *Întru aceasta cunoaştem că rămânem în Dumnezeu şi El în noi, că ne-a dat nouă din Duhul Său* (I In. 4, 13). Iar dacă prin împărtăşire de Duhul ne facem părtaşi ai dumnezeieştii firi, ar fi nebun cel ce ar zice că Duhul e de fire creată şi nu de firea lui Dumnezeu. Căci prin El se şi îndumnezeiesc cei în care Se află. Iar de se îndumnezeiesc, e neîndoielnic că firea Lui este a lui Dumnezeu[1875]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXIV, în PSB, vol. 16, pp. 52-53)

„Iar dacă Tatăl creează şi înnoieşte toate prin Cuvântul în Duhul, ce asemănare sau înrudire este între Cel ce creează şi creaturi? Sau cum ar fi, Cel în Care se creează, creatură? Acestei grăiri necredincioase îi urmează şi hula împotriva Fiului. Astfel cei ce spun că Duhul este creatură, vor spune că şi Cuvântul, prin Care se creează toate, este creatură. Căci Duhul se zice chip al Fiului[1876]. *Căci pe cei pe care mai înainte i-a ştiut, mai înainte i-a şi rânduit să fie asemenea chipului Fiului Său* (Rom. 8, 29). Deci dacă şi după ei Fiul e mărturisit ca nefiind creatură, nu va fi creatură nici chipul Lui. Căci precum este chipul, aşa trebuie să fie şi Cel al cărui chip este. De aceea în mod cuvenit se mărturiseşte şi Cuvântul

---

rămâne în întuneric şi într-o fatalitate inexplicabilă. Aceasta nu acordă omului nicio valoare şi nicio putere. Numai în libertate se manifestă puterea creatoare originală a fiecărei persoane. (n. s. 64a, p. 51)

[1873] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai în Duhul ne putem împărtăşi de Dumnezeu sau suntem ridicaţi în transcendenţa Treimii din egoismul ce ne închide în noi. Duhul e Cel prin Care Fiul ne adună în El, ne face fii desăvârşiţi ai Tatălui, împreună cu Sine. Duhul ne adună în Fiul, făcându-ne şi pe noi fii, fiind Duh al Fiului. În Duhul are loc taina depăşirii despărţirii între creatură şi Creator. Aceasta deoarece chiar în calitatea noastră de creaturi, avem ca temelie pe Dumnezeu. Prin Duhul se trezeşte în noi din nou calitatea de fii şi sporeşte. Nu mai suntem numai creaturi, sau slăbiţi prin păcat în calitatea de fii. (n. s. 73, p. 53)

[1874] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul e *în El*, zice sfântul Atanasie, nu *din El*. Numai pentru că e *în El*, fiind noi ridicaţi în Duhul suntem ridicaţi la starea de fii ai Tatălui. Altfel am rămâne neînfiaţi de Dumnezeu şi neînfrăţiţi cu Fiul şi între noi. Teologia occidentală a abstractizat pe Dumnezeu cu Care ne punem în legătură prin Fiul. Nu devenim, după ea, prin Duhul fii ai Tatălui, pentru că nu suntem primiţi în Fiul şi înfrăţiţi cu El, deci fii ai Tatălui. Rămânem undeva în afara relaţiei dintre Tatăl şi Fiul. (n. s. 74, p. 53)

[1875] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu ne-am îndumnezei dacă Duhul de Care ne împărtăşim n-ar fi de fiinţă dumnezeiască, ci de fire creată. Totuşi participarea la firea dumnezeiască, care nu e una cu naşterea noastră din Tatăl, şi care e proprie Fiului, sau cu purcederea din El, care e proprie Duhului, e o mare taină. E o participare care nu anulează aducerea noastră la existenţă din nimic, fiind creaturi. Suntem creaturi, dar ne împărtăşim de puterea dumnezeiască prin faptul că suntem creaţi de Dumnezeu, susţinuţi de El şi îndumnezeiţi. Dacă ni s-ar anula calitatea de creaturi, Dumnezeu n-ar mai fi Domn al nostru, deosebit de noi. Trebuie să rămânem creaturi ca El să fie Domn şi liber prin Sine şi noi să ne putem împărtăşi de libertatea şi de iubirea Lui. (n. s. 75, p. 53)

[1876] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta nu înseamnă că şi Duhul e Fiu al Tatălui, cum e Fiul chip al Tatălui, ca născut din Tatăl. Duhul reflectă pe Fiul ca Fiu. Fiul reflectând pe Tatăl este totuşi Fiu şi nu Tată, deci şi Duhul reflectând pe Fiul, nu e Fiu, pentru că nu reflectă pe Fiul ca devenit pentru El Tată. Ci face pe Fiul arătat în calitatea Lui de Fiu exclusiv, Care nu naşte. (n. s. 76, pp. 53-54)

ca nefiind creatură, odată ce e chipul Tatălui[1877]. Dar cei ce numără pe Duhul între creaturi, Îl vor număra şi pe Fiul între acestea, hulind odată cu aceasta şi pe Tatăl pentru hula îndreptată spre chipul Lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXIV, în PSB, vol. 16, pp. 53-54)

„Iar Domnul a spus că Duhul este Duhul adevărului şi Mângâietorul (In. 14, 16). Din aceasta se arată că Treimea este desăvârşită în El[1878]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXV, în PSB, vol. 16, p. 55)

„Iar Cel ce uneşte creaţiunea cu Cuvântul nu este dintre creaturi. Şi Cel ce înfiază creaţiunea nu e străin de Fiul. Căci în acest caz ar trebui să se caute alt duh ca şi acesta să se unească prin acela cu Cuvântul[1879]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXV, în PSB, vol. 16, p. 55)

„Iar dacă Duhul toate le umple şi e de faţă în Cuvântul în mijlocul tuturor[1880], iar îngerii sunt în această privinţă mai mici şi unde se trimit acolo pleacă, e neîndoielnic că Duhul nu e dintre cele create, nici nu e înger, cum ziceţi voi, ci e mai presus de firea îngerilor.

Şi din acestea iarăşi se vede că Duhul Sfânt, ca Cel care Se dă spre împărtăşire, nu Se împărtăşeşte El însuşi de cineva mai înalt (nu voi obosi să o spun aceasta). *Căci este cu neputinţă, zice, pentru cei ce s-au luminat odată şi au gustat darul şi s-au făcut părtaşi Duhului Sfânt şi au gustat Cuvântul cel bun* (Evr., 6, 4). Iar îngerii şi celelalte făpturi sunt părtaşe ale Duhului. De aceea ele pot şi cădea de la Cel de Care s-au împărtăşit. Iar Duhul e pururea acelaşi[1881]. Căci nu e din cele ce se împărtăşesc de altul, ci toate se fac părtaşe de El. Iar dacă Duhul este pururea acelaşi şi împărtăşibil, iar făpturile sunt cele ce se împărtăşesc de El, Duhul Sfânt nu e nici înger, nici creatură în general, ci e propriu Cuvântului, de la Care fiind dat, făpturile se împărtăşesc de El. Altfel, ar trebui ca ei să spună că e creatură şi Fiul, de Care ne împărtăşim toţi în Duhul.

Apoi Duhul Sfânt e Unul, iar creaturile multe. Căci îngerii sunt mii de mii şi zeci de mii de zeci de mii; iar luminătorii sunt mulţi; şi multe sunt Scaunele, Domniile, Cerurile şi Heruvimii şi Serafimii şi Arhanghelii. Şi simplu grăind, creaturile nu sunt una, ci toate sunt multe şi diferite. Iar dacă Duhul Sfânt e Unul, iar creaturile multe şi îngerii mulţi, ce

[1877] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Omul e însă numai *după chipul*, adică asemenea Fiului, Care e chipul Tatălui. Însă Duhul e Cel ce ne face după chipul (asemenea Fiului), întrucât El poartă în Sine chipul (pe Fiul). (n. s. 77, p. 54)

[1878] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu în sensul că în Duhul se desăvârşeşte Treimea, ci în sensul că, numai fiind pe lângă Tatăl şi Fiul şi Duhul, Treimea e desăvârşită. Desăvârşirea stă în Trei, nu în doi. Viaţa plenară stă în Trei. Relaţia cu al doilea cere pe al Treilea. Al Treilea întăreşte şi dragostea între Cei doi. Eu nu sunt gol în relaţia cu tine, ci mă bucur cu un altul de tine. Şi tu la fel. În tine văd pe al treilea care te îndeamnă la iubire. Al doilea îl aduce cu sine pe al treilea. (n. s. 82, p. 55)

[1879] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un Duh creat ar trebui să Se unească prin alt duh cu Cuvântul şi aşa la infinit, fără a ajunge la adevărata unire cu Dumnezeu, ci rămânând şi aceste duhuri şi noi înşine în creaţia în continuă facere şi desfacere. (n. s. 85, p. 55)

[1880] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul e în toate, fiind totodată în Cuvântul. Nu e singur niciodată. (n. s. 89, p. 57)

[1881] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Căci El e prin Sine, deci infinit în fiinţa Sa. (n. s. 90, p. 57)

asemănare este între Duhul şi cele create? Este vădit că Duhul nu este dintre cele multe, deci nu e nici înger, ci e Unul,[1882] ba mai degrabă este propriu Cuvântului care e Unul şi propriu lui Dumnezeu care e Unul şi de o fiinţă cu El. Deci acestea sunt singurele pe care le spunem despre Duhul Sfânt. Acestea Îl arată prin ele însele ca neavând nimic comun prin fire şi fiinţă cu creaturile, nici propriu lor, ci ca fiind altul decât cele create. Căci acestea sunt străine fiinţei şi dumnezeirii Fiului, iar El, aparţinând Sfintei Treimi, ruşinează nesimţirea acelora". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXVI-XXVII, în PSB, vol. 16, pp. 57-58)

„(...) Voi cugetaţi despre Dumnezeu ca arienii şi elinii, amestecând creaţia cu Dumnezeu pe care a creat-o prin Cuvântul Său. Dar cugetând aşa, ce nădejde mai aveţi? Sau cine vă va ţine pe voi în legătură cu Dumnezeu, neavând Duhul lui Dumnezeu, ci duhul creat?[1883]" (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXIX, în PSB, vol. 16, p. 60)

„Cel ce desparte pe Fiul de Tatăl, sau coboară pe Duhul între creaturi, nu are nici pe Fiul, nici pe Tatăl, ci este fără Dumnezeu şi mai rău ca un necredincios şi orice mai degrabă decât un creştin[1884]. Şi pe drept cuvânt". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXX, în PSB, vol. 16, p. 61)

„Iar dacă, după născocirea voastră, a tropicilor, nu e aşa, ci visaţi să spuneţi că Duhul Sfânt e creatură, credinţa voastră nu mai este una, nici botezul nu mai este unul, ci două, unul în Tatăl şi Fiul, altul într-un înger care e făptură[1885]. Şi deci nu mai aveţi nimic sigur şi adevărat. Căci ce poate fi comun între creat şi Creator? Sau ce unitate este între făpturile de

[1882] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cine e Unul nu are graniţă, dincolo de care ar fi cineva care să-L limiteze. Oricare dintre făpturi e în număr multiplu, pentru că sunt limitate unele de altele. (n. s. 91, p. 58)

[1883] Tâlcuirea Pr. Prof. Dumitru Stăniloae: Sfântul Atanasie reia ideea că Duhul e Cel ce uneşte creatura cu Dumnezeu cel necreat ca unul Ce-i dă adevăratul dinamism. Deci dacă El e creat se menţine un hiatus între Dumnezeu şi creaţiune şi noi rămânem în stricăciunea creaţiunii. Starea duhovnicească, pe care o avem prin Duhul e cea care ne uneşte cu Dumnezeu. Prin ea se imprimă dumnezeiescul nemuritor în noi. Starea duhovnicească e forma pe care o ia prezenţa lui Dumnezeu în oameni. În ea e dinamica nesfârşită în Dumnezeu, reînnoită în om şi susţinută de Duhul. De aceea, adevărata înduhovnicire e cea în care omul trăieşte relaţia cu transcendentul, sau prezenţă vie a lui Dumnezeu cel transcendent în sine. (n. s. 102, p. 60)

[1884] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cine desparte pe Fiul de Tatăl nu mai are nici pe Tatăl, nici pe Fiul, pentru că pentru el Fiul nu mai e Fiu şi Tatăl nu mai e Tată. Fiul e o creatură şi Tatăl o esenţă impersonală, din care acela emană spre a se pierde după o vreme. La fel nu mai are pe Tatăl şi pe Fiul cel ce coboară pe Duhul la treapta de creatură, căci nu mai are cine-L uni cu Tatăl şi cu Fiul. Ba chiar Tatăl şi Fiul nu mai sunt în acest caz Tată şi Fiu, căci un Tată Care nu suflă iubirea Lui asupra Fiului (adică pe Duhul), nu mai e un Tată Care are un Fiu. Primind pe Duhul, noi primim iubirea Tatălui faţă de Fiul, iubire care se odihneşte în Fiul şi care ne adună şi pe noi în Fiul. Fără Duhul nu e o iubire desăvârşită în Dumnezeu, căci Tatăl nu-Şi arată iubirea faţă de Fiul, confirmată de Duhul. (n. s. 107, p. 61)

[1885] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: (...) Un Botez. Expresia aceasta folosită în Simbolul niceo-constantinopolitan şi luată din simbolurile anterioare are şi sensul că el se dă în numele celor trei Persoane de o fiinţă. Căci dacă Duhul n-ar fi de o fiinţă cu Tatăl şi cu Fiul, ci vreun înger, ar trebui să se dea două botezuri şi să avem două credinţe. (n. s. 108, p. 62)

jos şi Cuvântul Care le-a creat pe acestea?[1886]" (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXX, în PSB, vol. 16, p. 62)

„De aceea sunt urâţi şi de aceia (arieni – n. a.), pentru că declară numai pe Duhul creatură. Şi sunt dispreţuiţi de toţi ca unii ce luptă cu adevărat împotriva Duhului şi în scurt timp devin morţi, fiind pustii şi goi de Duhul[1887]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXXII, în PSB, vol. 16, p. 65)

„Din cele ce se dovedeşte Fiul ca nefiind creatură se dovedeşte şi Duhul ca nefiind creatură. Căci creaturile sunt din cele ce nu sunt şi au un început al existenţei. Căci *la început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul* (Fac. 1, 1) şi cele din ele. Dar Duhul Sfânt este şi se zice din Dumnezeu, cum a spus Apostolul. Iar dacă Fiul, fiindcă nu este din cele ce nu sunt, ci din Dumnezeu, e firesc să nu fie creatură, e necesar ca nici Duhul să nu fie creatură, fiindcă Se mărturiseşte ca fiind din Dumnezeu. Iar creaturile sunt din cele ce nu sunt[1888]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Epistola aceluiaşi către acelaşi episcop Serapion*, II, în PSB, vol. 16, p. 80)

„*Toate printr-Însul s-au făcut şi fără de El nimic nu s-a făcut* (In. 1, 2). Iar dacă Fiul, fiind Creator ca şi Tatăl, nu este creatură; şi dacă prin El se creează toate, deci nu este dintre cele ce se creează, e vădit că nici Duhul nu este creatură. Fiindcă s-a scris despre El în psalmul 103: *Lua-vei Duhul Tău de la ele şi vor pieri şi în ţărână se vor întoarce. Trimite-vei Duhul Tău şi se vor zidi şi vei înnoi faţa pământului* (29-30).

Aşa fiind scris, e vădit că Duhul nu e creatură, ci e şi El Creator. Căci Tatăl creează toate prin Cuvântul în Duhul. Fiindcă unde este Cuvântul, acolo este şi Duhul. Şi cele create prin Cuvântul au tăria existenţei lor de la Cuvântul în Duhul[1889]. Aşa s-a scris în Psalm 32: *Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit şi cu Duhul gurii Lui toată puterea lor* (Ps. 32,

[1886] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Duhul e creat, şi celelalte două Persoane sunt creaturi, în cazul că se ţine la unitatea Duhului cu Ele. Sau dacă Duhul e creat, cum ne poate uni El cu Fiul şi cu Tatăl, pe Care voim să-I socotim necreaţi. (n. s. 109, p. 62)

[1887] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul e *de viaţă Făcătorul*, căci El ne introduce în viaţa dumnezeiască. Cei goi de Duhul devin morţi sufleteşte, ca lipsiţi de comuniunea cu Dumnezeu şi întreolaltă. (n. s. 116, p. 65)

[1888] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Duhul ar fi creatură, ar fi marcat de faptul că e din cele ce nu sunt, deci având în Sine tendinţa spre piericiune. El n-ar putea în acest caz da viaţă netrecătoare celor în care Se sălăşluieşte. În acest caz, fără Treime ca Dumnezeire a iubirii desăvârşite Dumnezeu n-ar mai fi Dumnezeu adevărat, ci S-ar confunda cu lumea relativă. (n. s. 151, p. 80)

[1889] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu nu creează lumea fără Raţiune, deci nu fără libertate. Altfel, lumea ar fi o emanaţie a unei esenţe oarbe. Iar aceasta nu explică nimic şi ne îndeamnă să nu mai căutăm niciun sens în nimic prin cugetare. Dar atunci la ce mai serveşte cugetarea? Însă Dumnezeu nu creează numai prin Raţiune, ci pe toate le umple de viaţă, care nu e fără mişcarea lor spre Sine ca scop al desăvârşirii lor. Nu creează o lume statică. Duhul ca viaţă întreţine în toate un dinamism, care e propriu vieţii întregii lumi. Sfântul Atanasie numeşte aci Duhul, Viaţă, Tărie. De fapt viaţa e una cu tăria, precum lipsa de viaţă e neputinţă de mişcare statornică spre un scop superior. Dar tăria vieţii e unită cu raţionalitatea, manifestându-se în cadrul ei. Căci raţiunea e unită cu aspiraţia de a cunoaşte tot mai mult şi a înainta spre desăvârşire ca scop. Mişcarea persistă şi în cei ce nu mai tind spre desăvârşire, dar ca o mişcare pervertită, într-o agitaţie fără un scop final. (n. s. 157, p. 83)

6)[1890]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Epistola aceluiaşi către acelaşi episcop Serapion*, IV-V, în PSB, vol. 16, p. 83)

„Dacă Duhul ar fi creatură, nu L-ar fi legat de Tatăl, ca să nu fie Treimea neasemenea Ei înseşi, legându-se cu Ea ceva străin şi din afară. Căci ce I-ar fi lipsit lui Dumnezeu, ca să I se adauge ceva străin, care să fie împreună slăvit cu El[1891]? Să nu fie! Nu este aşa. Căci El însuşi a spus: *Sunt plin* (Is. 1, 11). De aceea Însuşi Domnul a legat de numele Tatălui pe al Duhului, ca să arate că Sfânta Treime nu constă din planuri diferite, adică din Creator şi creatură, ci una este dumnezeirea Ei. Aceasta cunoscând-o Pavel, a învăţat că harul dat de Ea este unul, zicând: *Un Domn, o credinţă, un Botez* (Efes. 4, 5). Precum e un Botez, aşa e o credinţă. Căci cel ce crede în Tatăl, cunoaşte în Tatăl pe Fiul şi pe Duhul, nu în afară de Fiul. Şi de aceea crede şi în Fiul şi în Duhul Sfânt. Fiindcă una este dumnezeirea Treimii, cunoscută din Tatăl cel Unul.

Acesta e deci conţinutul credinţei universale". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh, Epistola aceluiaşi către acelaşi episcop Serapion,* VI, în PSB, vol. 16, p. 85)

„Sau, cum ne este tâlcuit acelaşi înţeles mai limpede de către Luca, cel ce cere să vină Împărăţia strigă după ajutorul Sfântului Duh. Căci în acea Evanghelie, în loc de *vie Împărăţia Ta*, se spune: *vie Duhul Tău cel sfânt peste noi şi să ne curăţească pe noi*[1892]. Ce vor zice cei ce-şi deschid gura cu îndrăzneală împotriva Sfântului Duh ? Cu ce cuget prefac mărirea împărăţiei în starea coborâtă a robiei? Dacă pe cel căruia Luca îi zice Duhul, Matei L-a numit Împărăţie, cum îl coboară luptătorii împotriva lui Dumnezeu la treapta unei creaturi, punându-I în seamă, în locul firii ce împărăteşte, o fire împărăţită? Creaţiunea e roabă, iar robia nu e împărăţie. Iar Duhul Sfânt este Împărăţia. Deci e deasupra părtăşiei la creatură (la zidire). Căci împăratul nu e împărăţit. Iar Cel ce nu e împărăţit nu e nici făptură. Căci e propriu făpturii să fie roabă[1893]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească,* cuvântul III, în PSB, vol. 29, p. 429)

[1890] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul e atât de intim Fiului încât e ca un Duh al gurii Lui, ca o mişcare ce porneşte din El, Fiul vorbeşte prin Duhul deşi vorbeşte şi Duhul. Prin mine vorbeşte uneori cel pe care-l iubesc, sau invers. Fără celălalt dinamismul meu slăbeşte. (n. s. 158, p. 83)

[1891] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Domnul a poruncit să se boteze fiecare în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, înseamnă că fiecare din aceşti Trei e Dumnezeu, şi nu creatură. Dacă Duhul ar fi creatură, ce nevoie ar fi fost să se adauge Tatălui şi Fiului ca să se facă botezul şi în numele Lui? Ar fi avut Dumnezeu nevoie să se completeze printr-o creatură? Ar însemna că nu mai este nici El Dumnezeu care nu are nevoie de nimic din afară de Sine. Şi ce nevoie are omul să se boteze în numele creaturii, dacă e botezat ca să fie scos din stricăciunea şi mortalitatea proprie creaturii? Fiecare Persoană a Treimii e prezentă în ceea ce se dă în botez fără să se confunde cu celelalte. Sunt prezente toate Trei pentru că ele reprezintă viaţa nemuritoare şi iubirea desăvârşită. Când arăt dragostea mea cuiva, unită cu dragostea altuia care îl iubeşte şi el, nu ne confundăm, ci ne bucurăm de această iubire comună a noastră faţă de acela, insuflându-i şi lui dragostea ca pornire spre comuniune. (n. s. 160, p. 85)

[1892] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aşa este în unii codici sirieni, copţi, latini, dar şi greceşti, de exemplu, în codex Bezae Cantabrigensis. Versiunea aceasta e luată şi în rugăciunea *Împărate ceresc* (Lc., 11, 2) (n. s. 56, p. 429)

[1893] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Din îmbinarea expresiei de la Matei (Împărăţia) şi Luca (Duhul Sfânt), sfântul Grigorie scoate un argument împotriva pnevmatomahilor. Dacă Duhul este Împărăţia, El e deci împărat, nu e rob, nu e creatură, care e roaba unor legi, până ce nu se umple de puterea Duhului, Care îndumnezeieşte, Care eliberează creatura. A se observa că acest titlu de împărat I se dă Duhului în rugăciunea *Împărate ceresc*. Deci rugăciunea aceasta exista în vremea sfântului Grigorie, sau a fost întocmită pe baza scrisului său. Împărăţia Duhului e împărăţia adevărată; El ne face împăraţi pe toţi, pe care ne curăţeşte de păcatele care ne ţin în robie. Împărăţia Lui nu e ca împărăţiile lumeşti care robesc pe supuşi. Ea nu e ca ordinea unei lumi

„Iar dacă (...) e coborât cu adevărat din existenţa ca Dumnezeu prin fire, este înscris între slugi şi considerat slujitor. În acest caz va procura ceva străin (de ceea ce are El) şi va aduce celor vrednici ceva mai mare decât El. Căci va ceda, socotesc, celor din Dumnezeu aceasta. Dar vom fi şi noi mai înalţi decât Sfântul Duh, împodobindu-ne cu o slavă mai presus de a Lui[1894]. Sau nu-ţi pare că spun un lucru foarte adevărat, chiar dacă aceste cuvinte se referă la o mare nebunie?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul VII, în PSB, vol. 40, pp. 290-291)

„*Cele nevăzute ale Lui se văd de la zidirea lumii, din făpturi fiind înţelese, adică veşnica Lui putere şi dumnezeire, ca să fie ei fără cuvânt de apărare, deoarece cunoscând pe Dumnezeu, nu L-au slăvit ca pe Dumnezeu şi nu I-au mulţumit, ci s-au rătăcit în gândurile lor deşarte* (Rom. 1, 20-21). Frumuseţea lui Dumnezeu va ieşi deci la vedere mai clară, ca veşnica Lui putere şi dumnezeire. Dar puterea dă tărie cerurilor şi Duhul le împuterniceşte nu ca una din creaturi, chemată în ajutor. Căci este o nebunie a cugeta şi spune aceasta, ci ca fiind Duhul propriu al lui Dumnezeu, care toate le creează şi le întăreşte. Sau dacă vor spune că nu e aşa, să ne răspundă ei şi să ne arate cauza pentru care Creatorul tuturor procură şi dă creaturilor starea lor de frumuseţe şi armonia lor desăvârşită prin participarea la Sfântul Duh[1895]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* Cuvântul VII, în PSB, vol. 40, pp. 297-298)

„Iar dacă (Fiul) nu mai e împreună teologhisit cu Tatăl, nu mai e nici numărat în invocarea de la Botez şi credinţa în El şi propovăduirea Lui sunt deşarte[1896].

Şi iarăşi, dacă Fiul nu mai e teologhisit după întrupare împreună cu Tatăl, cui vom atribui spusa: *Tatăl Meu până acum lucrează şi Eu lucrez* (In. 5, 17); şi: *Cele ce vede făcându-le Tatăl, şi Fiul le face asemenea* (In. 5, 19); şi: *De nu credeţi Mie, credeţi faptelor Mele* (In. 5, 25); şi: *Precum Tatăl Meu scoală morţi şi înviază, aşa şi Fiul pe care voieşte îi înviază* (In. 5, 55)? Căci acestea toate Îl arată pe El nu numai fiind după întrupare de aceeaşi fiinţă cu Tatăl, ci şi de aceeaşi lucrare.

Şi iarăşi, dacă providenţa referitoare la creaturi e o lucrare a lui Dumnezeu, iar aceasta e nu numai a Tatălui şi a Duhului, ci şi a Fiului şi după întrupare, atunci El este şi după întrupare de aceeaşi lucrare cu Tatăl.

Şi iarăşi, dacă minunile sunt lucrarea lui Dumnezeu, iar din minuni L-am cunoscut pe Fiul ca fiind de aceeaşi fiinţă cu Tatăl, urmează că din aceeaşi lucrare S-a arătat ca fiind de aceeaşi fiinţă cu Tatăl şi e împreună teologhisit cu Tatăl şi după întrupare.

---

concepută panteist, în care nimic nu e liber, ci totul supus legilor compunerii şi descompunerii (alcătuirii fără voie şi coruperii fără voie). (n. s. 57, p. 429)

[1894] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Duhul e mai mic ca Dumnezeu, atunci vom fi mai înalţi ca El şi noi, care suntem numiţi temple ale lui Dumnezeu şi ne unim cu Hristos. (n. s. 412, p. 291)

[1895] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Duhul este o creatură, pentru ce Se foloseşte Dumnezeu de El pentru a da creaturilor armonia şi frumuseţea? Ce are Duhul ca şi creatură mai mult decât celelalte creaturi? Poate El să le adune toate în El, dacă nu e decât o creatură mărginită şi El? Sau nu are Dumnezeu în El o neputinţă de-a da celor create şi frumuseţea în stabilitatea lor? E dependent Dumnezeu de o creatură în privinţa aceasta? Vedem iarăşi lipsa unei distincţii clare între Dumnezeu şi creaturi, sau un fel de panteism.
Mai adăugăm că o lume care nu e creată de o comuniune iubitoare între Persoane egale, n-ar arăta un sens al creării ei. Numai o Treime iubitoare dă un sens creării lumii. (n. s. 426, p. 298)

[1896] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta se aplică şi denominaţiunilor neoprotestante, care nu cunosc pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu. (n. s. 733b, p. 353)

Şi iarăşi, dacă lucrarea creatoare aparţine fiinţial lui Dumnezeu, iar cele ce aparţin fiinţial nu pot fi negate, e necesar ca ei, spunând că El nu e de aceeaşi lucrare cu Tatăl şi după întrupare, să spună că nu e nici de aceeaşi fiinţă. Căci unde nu este lucrarea cea după fire, nu va fi nici firea de care ţine ea. Sau e necesar ca, spunând că e de aceeaşi fiinţă cu Tatăl, să spună că e şi de aceeaşi lucrare şi să-L teologhisească împreună cu Tatăl şi după întrupare. Căci unde e firea comună, acolo va fi şi lucrarea comună, conformă firii în mod neschimbat". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a II-a, Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus, 25, în PSB, vol. 81, pp. 353-354)

Acceptarea şi răspândirea ideilor greşite cu privire la Duhul Sfânt – urmările pierzătoare

„Şi odată ce ai spus ce nu trebuie spus despre Duhul, lipsa Duhului s-a şi făcut vădită în tine. După cum cel care închide ochii îşi împropriază întunericul, tot aşa cel care s-a depărtat de Duhul a ajuns în afară de Cel Care luminează şi se cufundă în întunecime sufletească". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* XXIV, V, în PSB, vol. 17, p. 595)

Inspiraţia Duhului Sfânt

„Dacă Dumnezeu binevoieşte, noi înfăţişăm gândurile care ni se descoperă nouă". (Origen, *Omilii la Cartea Numerii,* XXIV, III, în PSB, vol. 6, p. 217)

„(...) Inspiraţia care-l îndeamnă nu-i provoacă absolut nicio tulburare sau întunecare a cugetului şi când nu-şi pierde judecata liberului arbitru; aşa era cazul cu toţi proorocii şi apostolii care colaborau la proorociile dumnezeieşti fără nicio tulburare de conştiinţă". (Origen, *Despre principii,* Cartea a III-a, IV, 3, în PSB, vol. 8, p. 232)

„Dumnezeu însuşi este cel care a acţionat asupra proorocilor invitându-i şi îndemnându-i să progreseze prin sfaturi bune, dar lăsând, desigur, omului libertatea de a judeca dacă e şi el de părere să urmeze sau nu chemarea care-l atrage spre lucruri cereşti şi dumnezeieşti. Aşa se explică de ce este cu putinţă să distingem clar când sufletul e mişcat de prezenţa unui duh mai bun". (Origen, *Despre principii,* Cartea a III-a, 3, IV, în PSB, vol. 8, p. 232)

„Căci a purtat (Pavel – n. a.) numele Domnului, făcându-se Stăpânului vas al alegerii, şi s-a articulat astfel întru totul în El, Capul tuturor, încât în toate câte le grăia nu mai era el cel ce le grăia, ci Capul lui le rostea, precum a arătat corintenilor pe Hristos grăind şi vorbind în sine (II Cor. 13, 3). Astfel traheia lui era bine glăsuitoare şi bine sunătoare, articulând prin Sfântul Duh cuvântul adevărului. Astfel laringele lui se îndulcea totdeauna de cuvintele dumnezeieşti, hrănind prin sine tot trupul cu acele învăţături de-viaţă-făcătoare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia a VII-a, în PSB, vol. 29, p. 219)

„(…) Moise spune că Dumnezeu pusese în gura lui câteva glăsuiri minunate ca să însoţească facerea de minuni când trebuiau să iasă în Egipt (…)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron,* în PSB, vol. 30, p. 99)

Darurile Duhului Sfânt

„Dar dacă mulţi sfinţi se împărtăşesc de darurile Duhului Sfânt, nu urmează de aici că trebuie să concepem pe Duhul Sfânt ca pe ceva corporal şi compus din mai multe bucăţi încât fiecare sfânt şi-ar primi câte-o fărâmă, ci în realitate El este o putere sfinţitoare, de care vor avea parte toţi cei care s-au învrednicit a fi sfinţiţi prin har". (Origen, *Despre principii*, Cartea I, III, 1, în PSB, vol. 8, p. 46)

„Nu administrează darurile ca un slujitor, ci împarte harurile ca un stăpân. *Împărţeşte,* spune apostolul**,** *în deosebi fiecăruia, după cum voieşte* (I Cor. 12, 11). Este trimis ca administrator al harurilor, dar lucrează cu propria Lui putere[1897]". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* XV, III, în PSB, vol. 17, p. 513)

„Când auzim cuvântul (despre) împărăţia (lui Dumnezeu) şi suntem emoţionaţi până la lacrimi, să nu socotim că lacrimile sunt (rezultatul emoţiei) noastre; nici să credem că faptul de a auzi corect, de a vedea bine, s-ar datora auzului şi ochilor noştri. Pentru că ale altuia sunt lacrimile, ale altuia sunt urechile şi ochii, a altuia este mintea şi sufletul, (şi anume) ale Duhului celui ceresc şi dumnezeiesc, Care aude şi plânge, Care ştie (starea noastră) şi se roagă (pentru noi) şi Care face cu adevărat voia lui Dumnezeu. Pe acest dar minunat (pe Duhul Sfânt) L-a promis Domnul (Hristos) Apostolilor, când a zis: *Eu Mă duc, însă Mângâietorul, Duhul cel Sfânt, pe Care Îl va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăţa toate* (In. 14, 26). (...)

Deci, atunci când şi noi auzim cuvântul lui Dumnezeu, când ne vine să plângem şi ne rugăm fierbinte ca Hristos să vină la noi, să nu credem că noi facem toate acestea, ci Duhul este Acela Care speră, crede şi Se roagă cu adevărat, după voia Sa". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre iubire, 11, în PSB, vol. 34, pp. 327-328)

Duhul Sfânt Proniatorul; Pronia dumnezeiască

„(...) Simonides[1898]:
Nimeni fără Dumnezeu,
N-a fost virtuos! Nici oraş, nici muritor!
Dumnezeu cunoaşte totul. Fără Dumnezeu nimic nu-i sănătos
În muritori[1899].
La fel şi Euripide[1900]:
Fără Dumnezeu nu e nimic în oameni[1901].

[1897] Biserica experimentează darurile Duhului. Aceste daruri deşi sunt lucrate de unul şi acelaşi Duh, dar în fiecare într-un chip corespunzător, ele nu trebuie privite ca provenind exclusiv de la Duhul Sfânt, ci ca fiind împărţite de întreaga Sfântă Treime, prin Duhul Sfânt, Tatăl dăruind totul prin Fiul împreună cu Sfântul Duh. *Nu se deosebesc între ele darurile Tatălui şi ale Fiului şi ale Sfântului Duh, căci există o singură mântuire cu o singură putere, cu o singură credinţă.* (Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza a XVI-a*). – n. a.

[1898] Notă Pr. D. Fecioru: Simonides din Cheos, cel mai mare poet liric grec (556-467 î. Hr.). (n. s. 31, p. 397)

[1899] Notă Pr. D. Fecioru: *Anthолog. Lyr. Graec*., ediţia Diehl, t. II, p. 68; frag. 10 (61) (la S-B, p. 86, nota 2). (n. s. 32, p. 397)

[1900] Notă Pr. D. Fecioru: Euripide, poet tragic grec (480-406 î. Hr.). Cele mai celebre din operele sale sunt: *Alceste*, *Medeea*, *Andromaca*, *Electra*, *Hecuba*, *Ifigenia în Aulida*, *Ifigenia în Taurida*, *Bacantele*. (n. s. 33, p. 397)

Şi Menandru[1902]:

Nimeni de noi nu are grijă, decât numai Dumnezeu[1903]". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic,* Cartea a II-a, VIII, în PSB, vol. 2, p. 397)

„Acolo unde Domnul priveşte este pace şi veselie, iar acolo de unde Domnul îşi întoarce faţa Sa, acolo intră răutatea". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* Cartea I, cap. VIII, 70.1., în PSB, vol. 4, p. 206)

„Purtarea de grijă a lui Dumnezeu Care conduce omenirea este şi suverană şi bună; prin aceste două însuşiri puterea providenţei rânduieşte mântuirea oamenilor; ca suverană, îi înţelepţeşte pedepsindu-i; ca binefăcătoare, le este de folos prin facerile de bine". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* I, cap. XXVII, 173.5., în PSB, vol. 5, p. 109)

„Da, puterea lui Dumnezeu este totdeauna lângă noi; puterea Sa ne atinge, ne vede, ne face bine şi ne învaţă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* II, cap. II, 5.5., în PSB, vol. 5, p. 116)

„Pronia dumnezeiască este evidentă din priveliştea tuturor celor pe care le vedem, a tuturor faptelor făcute cu artă şi înţelepciune, atât a celor care se nasc după rânduială, cât şi a celor care se ivesc după rânduială". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* V, cap. I, 6.2., în PSB, vol. 5, p. 314)

„Multe din cele din viaţă, e drept, iau naştere datorită gândirii omeneşti; dar asta după ce gândirea omenească a fost luminată de Dumnezeu, astfel sănătatea vine prin ştiinţa medicală; bunăstarea trupească prin exerciţii gimnastice; bogăţia prin afacerile comerciale; dar toate se fac prin prezenţa proniei dumnezeieşti cu conlucrarea omenească". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. XVII, 157.1.-157.2., în PSB, vol. 5, p. 470)

„Că pronia, care vine de la Dumnezeu la noi, nu este o forţă oarbă care are sarcina să slujească creaturilor, urcându-se de la cele mai de jos creaturi până la cele mai de sus, ci, datorită milei lui Dumnezeu faţă de slăbiciunea noastră, rânduielile directe ale proniei Sale lucrează asupra noastră, aşa cum lucrează grija păstorilor pentru oile lor şi a împăratului pentru supuşii lui, şi după cum şi noi ne supunem conducătorilor rânduiţi să ne conducă, potrivit orânduielii încredinţate lor de Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VII, cap. VII, 42.7., în PSB, vol. 5, p. 502)

„Dumnezeu a ales pe patriarhi, le-a dat făgăduinţă, a scos din Egipt poporul care se trăgea din acei patriarhi, a răbdat îndelung când ei au păcătuit, i-a pedepsit ca un părinte, i-a dus în ţara făgăduinţei pe care le-a dat-o; din când în când le-a trimis prooroci, i-a pedepsit şi i-a întors de la păcatele lor, i-a răbdat mereu îndelung, trimiţându-le bărbaţi care să-i vindece, până să vină Marele Doctor, Proorocul, care-i mai presus decât toţi proorocii, Tămăduitorul, Care întrece pe toţi tămăduitorii. Când a venit El, ei L-au trădat şi L-au

[1901] Notă Pr. D. Fecioru: Euripide, *Fragm.* 391. Nauck, *Tragicorum graecorum fragmenta*, Leipzig, 1889, p. 480 (la S-B, p. 86, nota 3). (n. s. 34, p. 397)

[1902] Notă Pr. D. Fecioru: Menandru, poet comic grec (342-292 î. Hr.). Se spune că a scris 108 comedii; sunt cunoscute numai prin fragmente. (n. s. 35, p. 397)

[1903] Notă Pr. D. Fecioru: Menandru, Meineke, *Fragmenta comic. graec*., Berlin, 1841, t. IV, p. 276 (la S-B, p. 86, nota 4). (n. s. 36, p. 397)

omorât zicând: *ia-L* de pe pământ, *răstigneşte-L, răstigneşte-L pe El!* (In. 19, 15). Imediat după aceea a venit asupra poporului o certare de la Dumnezeu: *Locul* (Ier. 40, 33) în care Iisus al Meu a fost răstignit (Apoc. 11, 8) a fost pustiit şi Dumnezeu a ales un alt popor. *Vedeţi că secerişul este mult, iar lucrătorii sunt puţini* (Mt. 9, 37). Dealtfel, Dumnezeu face ca mreaja să fie mereu aruncată în marea acestei vieţi şi în ea să se adune peşti de multe feluri (Mt. 13, 47). Dumnezeu trimite mulţime de pescari, trimite mulţime de vânători, iar ei vânează pe *tot muntele şi tot dealul*[1904]. Vezi cât de mare este purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor!" (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia,* XVIII, V, în PSB, vol. 6, p. 442)

„(...) Omul niciodată nu-i cu totul părăsit de Dumnezeu şi de Adevăr, Care-i Însuşi Fiul Său Cel Unul-Născut". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a VIII-a, cap. LXIII, în PSB, vol. 9, p. 557)

„Susţinem că lumea este cârmuită de Dumnezeu, desigur fără ca prin aceasta să fie îngustată libertatea de voinţă a cuiva dintre noi, ci fiind condusă mereu spre mai bine (...)". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a V-a, cap. XIX, în PSB, vol. 9, p. 333)

„Purtarea de grijă a lui Dumnezeu conţine în sine toate cele de care poartă El grijă şi pe care le cuprinde, dar nu în felul în care un corp material îşi deţine conţinutul său atunci când şi conţinutul tot corp este, ci purtarea de grijă a lui Dumnezeu cuprinde totul întocmai ca o putere divină care cuprinde tot ceea ce conţine[1905]". (Origen, *Contra lui Celsus,* Cartea a VI-a, cap. LXXI, în PSB, vol. 9, p. 432)

„Dacă Tu nu ne aperi, degeaba stăm de veghe şi lucrăm degeaba. Îndepărtează tot ceea ce ne împovărează şi fii ajutorul, sprijinitorul şi doctorul nostru; fă să fim tari şi sănătoşi în credinţă". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul III, XXIII, în PSB, vol. 10, p. 211)

„(…) La fel şi în cazul celor raţionale: este imposibil să dăinuiască acea viaţă după lege fără (ajutorul) Duhului. Ordinea în cazarmă nu se poate păstra când comandantul lipseşte, nici armonia în cor în lipsa dirijorului. Cum ar putea zice serafimii: *Sfânt, Sfânt, Sfânt* (Is. 6, 3) dacă n-ar fi fost învăţaţi de Duhul de câte ori se cade să rostească această doxologie ? Prin urmare, fie că toţi îngerii Îl laudă pe Dumnezeu, fie că Îl laudă toate puterile Lui, (fac acest lucru) cu concursul Duhului. Dacă mii şi mii de îngeri se află de faţă şi zeci de mii de slujitori săvârşesc ireproşabil slujba lor, (fac aceasta) cu puterea Duhului. Este imposibil a fi menţinută, fără purtarea de grijă a Duhului, toată această armonie de negrăit şi mai presus de ceruri (atât) în slujba lui Dumnezeu, cât şi între puterile cele mai presus de ceruri". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 16, în PSB, vol. 12, p. 54)

„Fiecare om de la El primeşte ajutorul potrivit vredniciei lui personale şi potrivit trebuinţei lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* 189, VII, în PSB, vol. 12, p. 388)

[1904] Notă Pr. T. Bodogae: Ier., 16, 16. a se vedea *Omilia Ier*. XVI, 1. (n. s. 586, p. 442)
[1905] Notă Pr. T. Bodogae: Aceleaşi argumente în IV, 5. (n. s. 304, p. 432)

„Să fim încredinţaţi că Dumnezeu, Căruia nu-I scapă nimic din tot ce se întâmplă, Se află întotdeauna alături de noi”. (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* Cartea V, 6.4., în PSB, vol. 14, p. 259)

„(...) Chiar numai principiul bunei-rânduieli este o lucrare a proniei: dovadă, faptul că ziua este scăldată de lumina soarelui, faptul că noaptea urmează apusului aceluiaşi soare, sau că, ajungând stăpână, ea – noaptea – nu rămâne scăldată în întuneric, şi asta ca urmare a hoinărelii stelelor. Or, ce să mai spunem noi atunci despre lună, care, cu cât se depărtează mai mult de soare, se şi rotunjeşte mai tare, şi care, pe cât se apropie de el, se îngustează? Nu ne vorbesc ele oare despre Cuvântul ordonator şi despre înţelepciunea lui Dumnezeu?

Dar atât de binevenitele văpăi ale soarelui, care fac ca roadele să se coacă; sau umbletul vântului, care pregăteşte belşugul recoltelor; sau răcoarea zilelor de ploaie – precum şi potrivirea întreolaltă a tuturor acestora, datorită căreia totul se desfăşoară cu rost şi în bună rânduială; sau, iar, rigoarea cu care revin planetele la timpul cuvenit exact în acelaşi loc – nu arată ele desluşit (lucrarea) poruncii dumnezeieşti? Desăvârşita diaconie a astrelor, nu-şi spune oare ea singură supunerea în faţa legii lui Dumnezeu?

Semeţia munţilor, adâncul hăurilor, netezimea fără sfârşit a câmpiilor – care nu ne fac plăcere numai pentru frumuseţea lor, ci şi pentru foloasele ce le aduc – se pot ele oare explica altfel decât în temeiul proniei dumnezeieşti? Dar dimensiunile şi delimitarea uscatului faţă de apă, necesare atât agriculturii cât şi aducerii de mărfuri trebuitoare din ţări străine, cum ar putea cineva să spună că nu dovedesc limpede exacta şi judicioasa purtare de grijă a lui Dumnezeu? Apa din munţi ajunge la loc de şes, pe care-l scaldă cât îi trebuie pământului ca să prindă viaţă; după aceea ea se năpusteşte în mare, iar marea o varsă în ocean”. (Constantin cel Mare, *Cuvântarea lui Constantin cel Mare către adunarea Sfinţilor* apud Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare,* 6.7.-6.9., în PSB, vol. 14, pp. 259-260)

„Nu e nimic din cele ce sunt şi se fac, care să nu fi fost făcut şi să nu dureze în El şi prin El”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, XLII, în PSB, vol. 15, p. 79)

„Însuşi Cuvântul atotputernic şi atotdesăvârşit sfânt al Tatălui, sălăşluindu-Se şi întinzând puterile Lui în toate şi pretutindeni şi luminându-le pe toate cele arătate şi nevăzute, le ţine în Sine şi le strânge, nelăsând nimic gol de puterea Lui, ci dându-le viaţă tuturor şi păzindu-le pe toate împreună şi pe fiecare în parte”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor,* XLII, în PSB, vol. 15, p. 79)

„*Vie a sădit şi a împrejmuit-o cu gard* (Mt. 21, 33). E lămurit că numeşte *vie* sufletele oamenilor, în jurul cărora a pus gard, adică siguranţa dată de porunci şi paza îngerilor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* V, VI, în PSB, vol. 17, p. 126)

„La Dumnezeu nimic nu-i neprevăzut, nimic nu-i neglijat. Pe toate le priveşte cu ochiul cel neadormit. Este de faţă lângă toţi şi lângă toate, dând mântuire fiecăruia. Dacă Dumnezeu n-a lăsat pe ariciul de mare în afara privirii Sale, nu va supraveghea, oare, pe cele ale tale?” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* VII, V, în PSB, vol. 17, p. 153)

„(…) Nimic din cele ce există nu este în afara proniei lui Dumnezeu şi nici lipsit de grija ce i se cuvine”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, IX, V, în PSB, vol. 17, p. 176)

„Dacă cercetăm cu luare aminte frumuseţile creaţiei, atunci prin ele citim, ca într-o carte, marea înţelepciune şi purtarea de grijă de toate a lui Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* IV despre mulţumire, II, în PSB, vol. 17, p. 378)

„Dumnezeu face totul şi săvârşeşte totul spre folosul nostru; şi tot spre folosul nostru a dăruit omului şi desfătarea şi tihna. Dacă Dumnezeu, din pricina covârşitoarei Lui iubiri de oameni, ne-a pregătit, înainte de a fi neamul nostru, acele bunătăţi negrăite, precum Însuşi spune: *Veniţi binecuvântaţii Părintelui Meu de moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă înainte de întemeierea lumii* (Mt., 25, 34), apoi cu mult mai mult ne va da din belşug toate cele de pe lumea asta”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* XIV, II, în PSB, vol. 21, p. 158)

„(…) Înţeleptul Dumnezeu, Cel ce rânduieşte viaţa noastră după înţelepciunea Lui (…)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* XVII, II, în PSB, vol. 21, p. 191)

„Când ne bucurăm de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, putem scăpa nu numai de uneltirile oamenilor răi, ci chiar de-am cădea între fiare sălbatice nu vom păţi nimic. Că Stăpânul, arătându-Şi bogăţia puterii Lui, schimbă chiar firea fiarelor şi le preface în oi; nu că le-ar face să-şi piardă cumva sălbăticia firii lor, ci le face blânde ca oile, cu toate că-şi păstrează firea. Când Dumnezeu vrea, stihiile îşi uită propria lor lucrare; focul nu mai e foc. Şi aceasta o poţi vedea cu cei trei tineri (Dan. 3, 8-28) şi cu Daniel (Dan. 6, 16-24). Daniel, înconjurat de lei, ca şi cum ar fi avut oi împrejurul lui, n-a păţit nimic, ajutorul celui de sus a înfrânat sălbăticia leilor. Fiarele au rămas fiare, dar nu şi-au vădit firea lor sălbatică; şi au cunoscut asta şi cei care erau mai sălbatici ca fiarele.

S-a întâmplat aceasta pentru o mai mare învinuire a acelor care au depăşit pe fiare în cruzime, cu toate că erau înzestraţi cu raţiune. Au cunoscut chiar din fapte că, datorită purtării de grijă a Stăpânului, fiarele nu s-au atins de dreptul Daniel, n-au îndrăznit să-i sfâşie trupul; dar cei care l-au aruncat pe Daniel la fiare au fost mai răi decât fiarele. Şi ca să nu se creadă că totul a fost o nălucire, aceia au cunoscut adevărul din cele petrecute cu cei ce au fost aruncaţi în groapă; cu Daniel fiarele au fost blânde ca oile, îşi uitaseră firea, dar cu cei ce fuseseră aruncaţi după Daniel în groapă, fiarele şi-au arătat sălbăticia lor. Tot aşa s-a întâmplat şi cu focul din cuptorul cel din Babilon. Focul a cruţat pe cei din cuptor, pe cei din mijlocul focului; nu şi-a arătat tăria sa, ci, ca şi cum i-ar fi fost înlănţuită lucrarea focului, aşa a lăsat nevătămate trupurile celor trei tineri; nici părul lor n-a îndrăznit să se atingă, ca şi cum o poruncă ar fi împiedicat focul să-şi arate lucrarea sa; dar i-a mistuit pe cei ce şedeau lângă cuptor. Prin aceste două lucruri Dumnezeu şi-a vădit puterea Sa cea mare; şi prin aceea că a păzit nevătămaţi pe cei din cuptor şi prin aceea că a mistuit pe cei de lângă cuptor. Deci, când ne bucurăm de ajutorul celui de sus, nu numai că scăpăm de uneltirile vrăjmaşilor noştri, dar nu păţim nimic nici chiar de-am cădea în mijlocul fiarelor. Mâna lui Dumnezeu e mai puternică decât orice; în toate împrejurările ne dă tărie şi ne face să fim nebiruiţi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LVII, IV, în PSB, vol. 22, pp. 238-239)

„Dacă Dumnezeu arată o atât de mare purtare de grijă de nişte flori de rând, nevrednice de cuvânt şi de un folos întâmplător, cum nu va purta grijă de tine, făptura cea mai necesară din toate?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* XXII, I, în PSB, vol. 23, p. 281)

„Iată Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârşitul veacului (Mt. 28, 20).

Ai văzut iarăşi autoritatea cu care le-a vorbit? Ai văzut că şi aceste cuvinte au fost spuse pe măsura înţelegerii ucenicilor? N-a spus că are să fie numai cu ei, ci cu toţi credincioşii de mai târziu - că n-aveau să trăiască apostolii până la sfârşitul veacului -, ci le-a vorbit ca unora ce fac un singur corp cu toţi credincioşii de mai târziu. Domnul le-a spus: Să nu-mi vorbiţi de greutatea însărcinării. Eu, Care fac toate uşoare, sunt cu voi! Aceasta o spunea adesea şi profeţilor în Vechiul Testament: şi lui Ieremia, care punea înainte tinereţea lui, şi lui Moise şi lui Iezechiel, care şovăiau: Eu sunt cu voi! Acelaşi lucru îl spune acum şi ucenicilor Săi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* XC, II, în PSB, vol. 23, pp. 1001-1002)

„(Hristos – n. a.) - Cel din Care sunt toate şi prin Care sunt toate şi în Care sunt toate, pe Cel ce dă tuturor hrană la vremea potrivită, pe Cel ce deschide mâna Lui şi umple toată vietatea de bunăvoinţă, pe Cel ce e pâinea care se pogoară din cer şi dă viaţă lumii, pe Cel care face să curgă din izvorul propriu viaţa tuturor celor ce sunt". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* X, în PSB, vol. 29, p. 250)

„(…) Lucrarea desăvârşită a Providenţei, Care nu vindecă numai bolile declarate, ci fereşte şi de cele care încă nu au apărut". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre pruncii morţi prematur, către Hierios,* Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 424)

„Căci nu ştim să cerem ce ne trebuie, ci El Însuşi ne întinde, luând-o înaintea noastră, cele ce ne susţin pentru viaţa veşnică[1906]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a III-a, cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 317)

„(...) Multe se iconomisesc pentru noi în mod ascuns, Hristos având în grijă şi apărând viaţa fiecăruia[1907]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a IX-a, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 1046)

„Pe slujitorul lui Hristos îl păzeşte nu straja trupească, ci Providenţa dumnezeiască". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* Cuvântarea împotriva lui Auxenţiu despre predarea bisericilor, 9, în PSB, vol. 53, p. 118)

„Se cuvine să credem cu nestrămutată convingere că nimic nu se petrece pe această lume fără Dumnezeu. Trebuie să mărturisim că toate se fac şi se îndeplinesc cu voia sau cu

[1906] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Noi cerem de obicei mai mult cele necesare vieţii pământeşti. Dumnezeu ştie însă cele ce ne sunt necesare pregătirii pentru viaţa veşnică. De aceea ni le dă mai degrabă pe acestea, chiar dacă nu ştim care sunt acestea, deci nici să le cerem. Vedem mai târziu că cele pe care ni le-a dat Dumnezeu ne-au fost de folos pentru viaţa de veci. (n. s. 572, p. 317)

[1907] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate ale noastre se rezolvă cum se cuvine, spre binele nostru, când ne punem nădejdea în Dumnezeu, dar ne dăm şi noi silinţa. De multe ori, abia după rezolvări în bine ale unor probleme, prin împrejurări care n-au atârnat de noi, ne dăm seama că Dumnezeu a potrivit lucrurile astfel, ca acele probleme să se rezolve cum ne era de folos. (n. s. 1968, p. 1046)

îngăduinţa Lui, cu lămurirea că binele se săvârşeşte cu voinţa şi ajutorul lui Dumnezeu, iar răul cu îngăduinţa Lui, când ocrotirea divină ne părăseşte din cauza netrebniciei şi a învârtoşării inimii noastre şi îngăduie să fim stăpâniţi de diavol sau de patimi ruşinoase. Aflăm aceasta foarte limpede şi din cuvintele apostolului care zice: *Pentru aceea i-a lăsat Dumnezeu în patimi josnice* şi iarăşi: *Pentru că n-au crezut că-L au pe Dumnezeu în conştiinţă i-a lăsat Dumnezeu în minte proastă, ca să facă ei ceea ce nu se cade*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea I, Convorbirea cu părintele Pafnutie, cap. XX, în PSB, vol. 57, p. 361)

„(...) Cele pe care le credem împotriva folosului, ca un medic foarte bun Domnul ni le dă chiar fără voia noastră, iar uneori hotărârile noastre primejdioase şi încercările aducătoare de moarte le întârzie şi le abate de la îndeplinirea lor cu rea urmare, iar pe cei ce se grăbesc spre moarte îi aduce la mântuire şi, fără ştirea lor, îi scoate din gura iadului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, cap. VII, 4, în PSB, vol. 57, p. 535)

„Grija aceasta şi providenţa lui Dumnezeu faţă de noi le-a exprimat frumos cuvântul dumnezeiesc prin profetul Osea, sub chipul Ierusalimului ca o femeie păcătoasă, care se îndreaptă cu iuţeală primejdioasă spre cultul idolilor. Când ea zice: *Mă voi duce după iubiţii mei, care-mi dau pâine şi apă, şi lână, şi in, şi ulei, şi băutură*, bunătatea divină îi răspunde nu voinţei, ci mântuirii ei: *Iată, eu îi voi astupa drumul ei cu mărăcini, voi ridica zid, ca ea să nu-şi mai afle cărările sale. Ea va umbla după iubiţii săi, dar nu-i va ajunge, şi-i va căuta, dar nu-i va găsi. Şi va grăi atunci: Mă voi întoarce la bărbatul meu cel dintâi, că atunci îmi era mai bine decât acum*. Şi, de asemenea, descrie prin această comparaţie îndărătnicia şi dispreţul nostru, prin care găsim de cuviinţă să-i răspundem cu gând nespus când ne cheamă să ne întoarcem la El: *Şi am zis: Mă vei numi Tată şi după aceea nu vei înceta să mă urmezi. Dar, cum o femeie dispreţuieşte pe iubitul său, aşa M-a dispreţuit pe Mine casa lui Israel, zice Domnul*. Destul de potrivit a fost comparat Israelul cu o adulteră care şi-a lăsat bărbatul, iar dragostea şi stăruinţa bunătăţii Sale au fost asemănate cu un bărbat care şi-a pierdut soţia". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, cap. VIII, 1-2, în PSB, vol. 57, pp. 535-536)

„Şi nu numai că insuflă cu bunătatea Sa dorinţe sfinte, dar ne şi pregăteşte prilejuri de viaţă adevărată şi de fapte bune, arătând celor rătăciţi calea mântuirii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, cap. VIII, 4, în PSB, vol. 57, p. 536)

„(...) O, Tu, bunule Atotputernic, Care îngrijeşti pe fiecare dintre noi, ca şi când ai îngriji pe unul singur, şi tot aşa pe toţi ca pe fiecare în parte". (Fericitul Augustin, *Confessiones* - *Mărturisiri,* Cartea a III-a, XI, (19), în PSB, vol. 64, pp. 98-99)

„(...) Ce sunt eu pentru mine însumi fără de Tine, dacă nu o călăuză spre prăpastie?" (Fericitul Augustin, *Confessiones* - *Mărturisiri,* Cartea a IV-a, I, (1), în PSB, vol. 64, p. 101)

„Atunci când Tu eşti tăria noastră, atunci este tărie, iar când este tăria noastră, este slăbiciune". (Fericitul Augustin, *Confessiones* - *Mărturisiri,* Cartea a IV-a, XVI, (31), în PSB, vol. 64, p. 115)

„(...) O înţeleaptă organizare cruţă pe cel pe care nenorocirea l-ar putea face mai rău şi nu-l lasă să sufere pe cel ce nu poate răbda. Altul este omul desăvârşit prin toate virtuţile, sfânt şi apropiat de Dumnezeu; pe acesta providenţa până într-atât îl fereşte de nenorocire, încât nu-l lasă să fie atins nici de boli. (...)

Dar se întâmplă adesea ca posturile de înaltă răspundere să fie încredinţate celor buni, iar răutatea să fie nimicită. Altora providenţa le împarte fericirea proporţional cu nenorocirea, după calitatea sufletelor lor; pe unii îi mușcă, pentru ca ei să nu se moleşească într-o fericire îndelungată, îngăduie ca alţii să fie puternic zguduiţi, pentru ca virtuţile lor sufleteşti să se întărească prin practica şi exerciţiul răbdării. Unii se tem mai mult decât trebuie de ceea ce de fapt pot să suporte, alţii dispreţuiesc mai mult decât trebuie ceea ce nu pot să suporte; pe aceştia experienţa îi duce la cunoaşterea de sine. Unii şi-au dobândit cu preţul unei morţi glorioase un nume venerabil de-a lungul secolelor, alţii, neînfrânaţi în faţa torturilor, au dat celorlalţi exemplu că virtutea nu este învinsă de suferinţe; că acestea se petrec de regulă, cu rânduială şi în interesul celor ce par a le suporta, este departe de orice îndoială.

Aceeaşi explicaţie are şi faptul că tuturor celor răi li se întâmplă când neplăceri, când lucruri dorite. De neplăcerile acestora desigur că nimeni nu se miră, fiindcă toţi socot că ei au meritat răul; pedepsele lor pe alţii îi abat de la nelegiuiri, iar pe ei îi corectează; şi bucuriile lor sunt pentru cei buni pildă elocventă de ceea ce trebuie să judece despre o astfel de fericire, pe care o văd adesea în serviciul celor răi. În această chestiune cred că se poate ţine seamă şi de posibilitatea de a fi unul cu un temperament aşa de iute şi de nestăpânit, încât lipsa de cele necesare să-l împingă până la nelegiuire; providenţa vindecă boala acestuia dându-i ca leac avere multă. Privindu-şi conştiinţa pătată de ticăloşie şi comparându-şi avuţia cu sine, se teme poate să nu-i fie dureroasă pierderea bunurilor, a căror folosire îi este plăcută; îşi va schimba deci conduita şi, în teama sa de a nu-şi pierde avuţia, se va lăsa de rele. Pe alţii i-a prăbuşit în ruină meritată o fericire dobândită pe nedrept, unii au căpătat dreptul de a pedepsi, pentru ca să existe mijloc de întărire pentru cei buni şi de corecţie pentru cei răi”. (Boethius, *Mângâierile filozofiei,* Cartea a IV-a, II, proza VI, în PSB, vol. 72, pp. 148-149)

„Deseori acea providenţă supremă a dat dovadă şi de acest extraordinar miracol, încât cei răi să facă pe cei răi buni. Fiindcă uneori suferă nedreptăţi din partea celor mai răi dintre ei, aprinzându-se de revoltă împotriva nedreptăţilor, se întorc la roada virtuţii, dorind să nu mai fie asemenea acelora pe care-i urăsc. Căci numai puterea divină este aceea pentru care şi răul să poate fi un bine când, folosindu-se de el cu măsură, ajunge la realizarea vreunui bine. Există o ordine care îmbrăţişează toate şi cel ce şi-a părăsit locul pentru a intra în altă ordine de lucruri, rămâne totuşi înlăuntrul ordinii, pentru ca să nu se facă loc la nimic întâmplător în împărăţia providenţei”. (Boethius, *Mângâierile filozofiei,* Cartea a IV-a, II, proza VI, în PSB, vol. 72, p. 149)

„(...) Cine este atât de lipsit de inteligenţă umană şi de străin de însuşi acest adevăr despre care vorbim, încât să nu recunoască şi să nu vadă că opera aceasta atât de minunată, care este universul, şi măreţia nepreţuită atât a celor de sus cât şi a celor de jos sunt conduse de Cel ce le-a creat şi că Acela Care a fost Creatorul elementelor tot El va fi şi guvernatorul lor? Evident că Acesta cu ce putere şi majestate a clădit toate, cu aceeaşi providenţă şi măsură le cârmuieşte, mai ales fiindcă în cele care sunt administrate prin acţiune umană nu

există nimic fără o raţiune interioară şi toate îşi trag ocrotirea de la providenţă, cum îşi trage corpul viaţa de la suflet". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, cartea I, IV, 19, în PSB, vol. 72, p. 194)

„Deci, precum spui tu, Dumnezeu a îndepărtat de la sine grija de cei muritori. Dar atunci care este pentru noi raţiunea religiei divine? Care este scopul adorării lui Hristos şi la ce bun speranţa ocrotirii de către El? Dacă Dumnezeu neglijează în această lume neamul omenesc, pentru ce întindem zilnic mâinile spre cer? Pentru ce cerem prin dese rugăciuni mila lui Dumnezeu? Pentru ce ne ducem la biserică? Pentru ce ne plecăm în faţa altarului? N-avem nicio raţiune de a ne ruga, dacă ni se spulberă speranţa împlinirii rugăciunilor. Vezi aşadar cât de nesocotită şi de fără temei este ideea acestei afirmaţii. Dacă aceasta se acceptă ca adevărată, nu se mai poate păstra nimic din religie". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu,* Cartea I, V, 21, în PSB, vol. 72, p. 194)

„(...) Neamul evreilor, învingător fără război, intră în deşert. Îşi face drum prin acele regiuni fără drumuri, este călător fără cale, călăuzit de Dumnezeu, cinstit de oastea divină, puternic prin conducerea cerească, urmând coloana mişcătoare, de nor ziua, de foc noaptea, coloană care-şi schimba culoarea după diversele cerinţe ale timpului, pentru ca adică în lumina zilei să se distingă prin aspectul unui nor întunecat, iar în negura nopţii să se vadă ca o flacără strălucitoare. Adaugă aici izvoarele ieşite pe neaşteptate, adaugă apele lecuitoare, fie apărute, fie schimbate cele existente, păstrându-şi înfăţişarea dar transformându-şi calitatea, adaugă râurile ţâşnind din creierii munţilor, ogoarele pline de praf fertilizate de noi şuvoaie şi turmele de vite mânate spre tabere pentru hrana călătorilor, Dumnezeu slujind cu nesfârşită dragoste nu numai pentru folosul, ci chiar pentru desfătarea oamenilor, hrana dată zilnic celor conduşi de stele timp de patruzeci de ani, cerurile plouând cu mâncăruri dulci, nu numai pentru hrană, ci şi pentru plăcere; adaugă faptul că oamenii n-au simţit în nicio parte a membrelor adaosul sau scăderea în greutate a corpurilor umane, că unghiile nu le-au crescut, dinţii nu le-au căzut, părul s-a menţinut la fel, picioarele nu li s-au bătătorit, îmbrăcămintea şi încălţămintea nu li s-au rupt, onoarea sporită a oamenilor impunând demnitate chiar îmbrăcăminţii lor sărăcăcioase; adaugă aici faptul că Dumnezeu S-a coborât pe pământ pentru a învăţa pe oameni, Dumnezeu Fiul luând pentru aceasta înfăţişare omenească, că mulţimea nenumărată a poporului a fost primită în preajma familiarităţii divine, strălucind prin onoarea prieteniei sacre; adaugă aci tunetele, fulgerele, înfiorătoarele răsunete ale buciumelor cereşti, înspăimântătorul freamăt în tot văzduhul, cerurile mugind cu vuiete sacre, focuri, întunecimi, nori plini de puterea lui Dumnezeu, Dumnezeu vorbind de aproape, legea răsunând în gura divină, litere, cuvinte şi pagini scrise de degetul lui Dumnezeu, cartea de piatră, poporul învăţând şi Dumnezeu învăţându-l, aproape o singură şcoală a cerului şi a pământului, îngeri şi oameni laolaltă". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu,* Cartea I, IX, 42-43, în PSB, vol. 72, p. 201)

„Dar aici s-ar putea răspunde că Dumnezeu a avut altădată această grijă de oameni, dar acum sigur n-o mai are. De unde credem aşa? Poate fiindcă nu mai mâncăm zilnic o mană ca atunci, deşi avem belşug de roade pe ogoare, nu mai prindem potârnichi care ne vin în mână, deşi mâncăm tot felul de vite, păsări şi alte vieţuitoare? Că nu ne mai vin la gură ape din deschizăturile stâncilor, deşi avem casele umede de băutura scoasă din rodul viilor? Adaug eu ceva mai mult, că noi, care spunem că atunci aceia au fost în grija lui Dumnezeu, iar noi suntem neglijaţi de Dumnezeu, dacă am putea primi bunurile din trecut în locul celor

din prezent, am refuza în mod sigur această schimbare de condiţie. Căci n-am vrea să pierdem ceea ce avem acum pentru a poseda ceea ce ei aveau atunci în folosinţă, nu pentru că acum avem lucruri mai bune decât au avut ei atunci, ci pentru că ei, care atunci erau hrăniţi din grija lui Dumnezeu şi a cerului, preferau în locul bunurilor prezente vechea îndestulare a pântecelui, amintindu-şi cu o duioşie condamnabilă de mâncărurile de altădată şi tânjind după ceapa şi usturoiul din trecut nu pentru că erau mai bune cele pe care le avuseseră înainte, ci pentru că se întâmpla şi cu ei atunci ceea ce se întâmplă cu noi acum. Nu le plăcea ceea ce aveau şi doreau ceea ce n-aveau. Noi lăudăm mai mult ceea ce a fost atunci decât ceea ce este acum, nu fiindcă, dacă am avea putinţa de a alege, am prefera să le avem întotdeauna pe acelea, ci fiindcă mintea omenească are acest cusur înrădăcinat de a dori întotdeauna ceea ce nu este şi fiindcă – precum spune cineva – *nouă ne plac ale altora iar altora le plac ale noastre*[1908]. Se adaugă şi ceea ce este aproape general, că omul este întotdeauna nerecunoscător faţă de Dumnezeu, că toţi au năravul urât şi aproape înnăscut, de a nu lua în seamă binefacerile lui Dumnezeu, de a nu se recunoaşte datori faţă de el". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu,* Cartea I, X, 46-47, în PSB, vol. 72, pp. 202-203)

„Sfântul Apostol Pavel spune în Faptele Apostolilor: *În El Însuşi trăim şi ne mişcăm şi suntem* (Fap. 17, 28). Este fără îndoială mai mult decât un conducător al vieţii, fiindcă în El se găseşte mişcarea celui ce are viaţă. În adevăr, n-a zis că suntem mişcaţi de El, ci în El, învăţându-ne limpede că fiinţa noastră a tuturor se găseşte înlăuntrul virtuţilor sfinte, fiindcă de bună seamă trăim în Însuşi Acela de la Care avem ceea ce suntem". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a II-a, II, 9, în PSB, vol. 72, p. 210)

„*Iată* – zice Scriptura – *Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârşitul veacului*. Grozav mai tălmăcim sentimentele lui Dumnezeu, dacă-L defăimăm spunând că suntem veşnic neglijaţi, când El dovedeşte întotdeauna că nu ne părăseşte. Prin aceasta a voit să ne arate El că niciodată nu ne părăseşte cu dragostea şi ocrotirea Sa, fiindcă întotdeauna este prezent alături de noi". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a II-a, II, 10-11, în PSB, vol. 72, p. 211)

„După cum medicii cei mai buni şi mai încercaţi dau îngrijiri felurite, în raport cu diversitatea bolilor, şi unora le prescriu medicamente dulci, altora amare, unora făcându-le cauterizări, altora aplicându-le cataplasme, la unii intervenind chirurgical, la alţii prin infuzii uleioase, şi totuşi ei urmăresc un singur scop: însănătoşirea bolnavilor, oricât de deosebite sunt felurile de tratament, la fel şi Dumnezeul nostru, odată ne tratează mai cu asprime, făcându-ne oarecum cauterizări şi operaţii chirurgicale, iar altădată ne aduce prosperitate, ca şi cum ne-ar mângâia cu uleiuri şi cu cataplasme. Pe calea diferitelor medicamente vrea să ne facă acelaşi dar: sănătatea. Şi stăpânii obişnuiesc să-i îndrepte prin blândeţe pe slujitorii netrebnici, pe care pedepsele nu i-au disciplinat, şi-i supun prin binefaceri pe cei care nu s-au supus prin lovituri. Şi pe copii, şi aproape pe toţi micii îndărătnici, pe care nu-i fac ascultători ameninţările şi vergile, uneori îi aduc la supunere darurile şi mângâierile. De aceea trebuie să înţelegem că suntem mai netrebnici decât cei mai netrebnici servitori şi mai proşti decât copiii fără minte, dacă nu ne îndreptăm nici ca servitorii răi prin pedepse, nici

[1908] Notă Prof. David Popescu: Publius Syrus, poet latin (sec. I î. d. Hr.), de la care a rămas o colecţie de maxime morale (n. s. 29, p. 203)

ca nevârstnicii prin daruri şi mângâieri". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VI-a, XVI, 91-92, în PSB, vol. 72, p. 294)

„Iar pronie numesc nu pe cea care întoarce şi conduce readucerea celor providenţiate, de la cele ce nu trebuie la cele ce trebuie, ci pe cea care susţine universul şi conservă raţiunile, după care a fost el întemeiat la început. Şi judecată, nu pe cea mustrătoare a celor ce păcătuiesc, ci pe cea distribuitoare care salvează şi defineşte lucrurile. Datorită ei toate făpturile unite cu raţiunile după care s-au făcut îşi au în identitatea lor naturală, necălcată, legalitatea lor neschimbată, precum a judecat şi a hotărât de la început Făcătorul să fie şi ce să fie şi cum să fie fiecare. Iar ceea ce se numeşte în alt fel pronie şi judecată e legat intim cu pornirile noastre libere, de la cele rele oprindu-le în multe feluri, iar spre cele bune întorcându-le cu înţelepciune. Iar prin diriguirea celor ce nu atârnă de noi, în mod contrar celor ce atârnă de noi, taie răutatea prezentă, viitoare şi trecută. Dar prin aceasta nu spun că există o altă şi o altă pronie şi judecată. Căci una şi aceeaşi o ştiu după putere, dar deosebită în raport cu noi şi având lucrarea de multe feluri[1909]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 28, în PSB, vol. 80, p. 133)

„Şi ne vom convinge că El este Proniatorul celor existente prin Care am învăţat de asemenea că este Dumnezeu, judecând că e drept şi raţional să nu fie altul Păzitorul şi Îngrijitorul lucrurilor decât numai Creatorul lor. Căci însăşi persistenţa lucrurilor, ordinea, poziţia şi mişcarea lor, şi legătura reciprocă a celor de la extremităţi prin cele din mijloc, nepăgubindu-se unele pe altele prin opoziţie, apoi convergenţa părţilor în întreguri şi unirea deplină a întregurilor cu părţile, distincţia neamestecată a părţilor însele între ele, după diferenţa caracteristică a fiecăreia, şi unirea fără contopire într-o identitate neschimbată a întregurilor, şi, ca să nu le spun pe toate, adunarea şi deosebirea tuturor faţă de toate şi succesiunea inviolabilă a tuturor şi a fiecăreia după specia proprie, necorupându-se nicidecum raţiunea proprie a firii şi neconfundându-se cu altceva şi neconfundând nimic, – arată clar că toate se susţin prin purtarea-de-grijă a lui Dumnezeu care le-a făcut. Căci nu e cu putinţă ca Dumnezeu bun fiind să nu fie şi binefăcător, nici binefăcător fiind, să nu fie şi proniator şi de aceea să nu îngrijească în chip dumnezeiesc de lucruri hărăzindu-le înţelepţeşte atât existenţa, cât şi ocrotirea.

[1909] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Diferenţa între creaturi, manifestată de fiecare prin puterea fiinţei ei, ca bază a acelei puteri şi ca formă a ei, ne arată pe Dumnezeu ca Cel ce a distribuit în ele o varietate armonioasă şi neconfundată de raţiuni, după care se conduc şi se menţin. Diferenţa făpturilor ne arată judecata distinctivă şi unitivă a lui Dumnezeu în cadrul universului. Ea e nedespărţită de actul creaţiei de la început şi de acţiunea continuă a proniei. Căci Dumnezeu a creat lucrurile repartizate după raţiuni distincte şi armonioase şi le menţine ca atare în mişcarea lor continuă. În special judecata e unită cu pronia atât de mult, că acestea două pot fi considerate una în rădăcina lor, deşi se manifestă în raport cu noi în acte diferite şi mintea noastră distinge aceste acte, ca şi pronia de judecată.
Sfântul Maxim arată prin acestea că pronia este o operă pozitivă a lui Dumnezeu, condusă de El, nu un produs al păcatului, în sens origenist. Individuaţiunile înseşi sunt opera judecăţii Lui distinctive şi sunt menţinute de pronia Lui şi toate sunt conduse de El însuşi în folosul binelui. Dar nu sunt menţinute şi conduse spre bine numai din exterior. Acţiunea prin care le salvează în specificul lor şi le conduce e concrescută cu înseşi pornirile lor naturale de a se menţine şi de a se dezvolta în bine. Iar fiinţele conştiente colaborează la bine prin libertate. Binele e sădit astfel creator în firea făpturilor, ca o lege. Prin aceasta le conduce Dumnezeu însuşi spre bine, dar se mişcă şi ele înseşi. Dar întrucât fiinţele libere se pot abate şi spre rău, Dumnezeu prin pronia şi judecata Sa le întoarce uneori spre bine cu voia lor, iar alteori, chiar împotriva voii lor, producând împrejurări care le opresc de la rău sau le fac să regrete răul făcut şi să-l întoarcă spre bine. (n. s. 147, p. 133)

Căci pronia este, după purtătorii de Dumnezeu Părinţi, grija lui Dumnezeu îndreptată spre lucruri. Dar o definesc şi aşa: pronia este voia lui Dumnezeu prin care toate lucrurile îşi primesc călăuzirea ce li se potriveşte. Iar dacă e voia lui Dumnezeu, ca să mă folosesc de înseşi cuvintele dascălilor, e necesar ca cele ce se fac să se facă după dreapta raţiune, ca să nu aştepte o ordine mai bună. Deci cel ce şi-a ales adevărul de călăuză va fi îndemnat în tot modul să spună că Acelaşi e purtătorul de grijă pe care l-a cunoscut cu adevărat şi ca făcător al lucrurilor, sau ale căruia sunt lucrurile ca făcător. Căci şi în animale, când ne aţintim cugetarea noastră la cele ce sunt prin mijlocirea raţiunii, aflăm o trăsătură care schiţează nu fără nobleţe cele mai presus de raţiune. Căci privind la cele ce îngrijesc în mod natural de cele ce sunt din ele după neam, căpătăm şi noi îndrăzneala să afirmăm cu cutezanţă evlavioasă, conform raţiunii din noi înşine, că Singur Dumnezeu este proniatorul tuturor lucrurilor, nu al unora da şi al altora nu, ca unii dintre filosofii de afară, ci al tuturor la un loc, după o unică şi neschimbată voinţă a bunătăţii; a celor universale şi a celor singulare. Căci ştim că dacă toate cele particulare s-ar strica din lipsa proniei şi a păzirii cuvenite, s-ar strica şi cele universale (căci cele universale constau din cele particulare). Demonstraţia logică a acestui lucru, conducând printr-o aplicare bine întemeiată la adevăr, ni se impune de la sine. Căci dacă cele universale subzistă în cele particulare, neavând nicidecum raţiunea existenţei în ele însele, pierind cele particulare, e vădit pentru oricine că nu vor rămâne nici cele universale. Căci părţile sunt şi subzistă în întreguri şi întregurile în părţi. Şi nicio raţiune nu se va opune acestui adevăr. Deci strânşi de adevăr vestesc şi ei fără voie puterea proniei şi prin cele ce se străduiesc să demonstreze dovedesc şi ei că aceasta străbate prin toate. Căci spunând că numai cele universale sunt conduse de pronie, nu bagă de seamă că spun că pronia se întinde şi la cele particulare, mergând fără voie spre adevărul de care se silesc să fugă.

Căci dacă din pricina persistenţei spun că cele universale se învrednicesc de pronie, arată că de aceasta se învrednicesc cu atât mai mult cele particulare în care îşi află ipostasul şi persistenţa cele universale. Acestea ţin laolaltă pentru relaţia naturală indisolubilă între ele şi fiecare se conservă în vederea persistenţei celeilalte, niciuna nefiind străină de această pază. Căci căzând una din această pază prin care persistă, nici cealaltă nu se împărtăşeşte de ea[1910]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Partea a II-a, 63, în PSB, vol. 80, pp. 178-180)

[1910] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: După ce a demonstrat că Acelaşi Dumnezeu e şi făcătorul şi proniatorul lucrurilor, sfântul Maxim aprofundează în continuare înţelesul proniei divine. Prin pronie se menţin şi se conduc toate făpturile la ţinta lor, printr-o reciprocă condiţionare şi conlucrare. Sfântul Maxim insistă asupra faptului că pronia conservă nu numai legile şi genurile cele mai generale ale creaţiunii, ci şi entităţile particulare, în care se concretizează legile naturii şi genurile. Unii filosofi văzând alterarea entităţilor particulare şi persistenţa legilor naturii şi genurilor generale au susţinut că numai cele din urmă sunt conservate de pronie. Aceasta ar însemna că pronia nu conduce lumea spre nicio ţintă, pentru că legile naturii şi genurile generale rămân mereu aceleaşi. Sfântul Maxim opune acestei teorii faptul că legile naturii şi genurile universale nu se realizează, deci nu există în fapt decât în cele particulare. Se anticipează aci discuţia scolastică dacă *universalia* sunt *in re* sau *ante rem*. Sfântul Maxim se declară pentru prima parte a alternativei.

Fizicianul filosof contemporan Philibert *(Der Dreieine)* afirmă că numai neantul nu e definit. Orice existenţă concretă e definită. Cum s-ar putea împăca aceasta cu afirmaţia Părinţilor că Dumnezeu e mai presus de orice determinare (ἀόριστος)? Concilierea ar putea sta în faptul că Dumnezeu e în acelaşi timp indefinit şi izvor a tot ceea ce e definit. Faptul acesta e propriu persoanei. Dar câtă vreme persoana umană se defineşte fără să vrea şi definitul constituie o sferă a sa, Dumnezeu e izvor al definitului prin voinţă şi definitul nu ţine de fiinţa Lui. O altă conciliere e dată în faptul că Dumnezeu e nu numai unitate, ci şi Treime. Relaţiile Persoanelor treimice se realizează în infinitatea iubirii, care nu e lipsită de orice calitate. Se poate spune că iubirea infinită a Lui are în ea totuşi o structură. În Dumnezeu e o structură a iubirii paterne şi a iubirii filiale (τύπος al sfântului Maxim). Cel ce iubeşte poartă în sine, *chipul*, întipărirea celui iubit. (n. s. 225, p. 180)

„De altfel, ideea că Dumnezeu nu poartă de grijă de toate lucrurile e susţinută în trei moduri. Sau zic că El nu cunoaşte metoda purtării de grijă, sau nu o vrea, sau nu o poate. Dar după toate concepţiile comune ale tuturor, Dumnezeu fiind bun voieşte desigur pururea şi pentru toate cele bune; – şi fiind înţelept, şi mai mult decât înţelept, mai bine-zis izvorul a toată înţelepciunea, cunoaşte desigur cele de folos; şi fiind puternic, mai bine-zis nesfârşit de puternic, lucrează desigur în chip vrednic de Dumnezeu în toate cele cunoscute Lui şi voite de El ca bune şi folositoare. Căci fiind bun şi înţelept şi puternic, străbate prin toate cele văzute şi nevăzute, universale şi particulare, mici şi mari, prin toate cele ce au existenţă conform oricărui fel de fiinţă, necedând din infinitatea bunătăţii înţelepciunii şi puterii, şi toate conservându-le după raţiunea existenţei fiecăreia, pentru ele însele şi pe unele pentru altele în armonia şi persistenţa relaţiei indisolubile a tuturor[1911].

Pronia lui Dumnezeu se întinde peste toate? Căci însăşi firea ne dă o dovadă nu neînsemnată că, anume, cunoştinţa proniei a fost semănată în noi în chip natural, când împingându-ne, fără să ne fi învăţat înainte, spre Dumnezeu prin rugăciuni, în necazuri venite pe neaşteptate, ne face să cerem de la El izbăvirea. Căci cuprinşi deodată de o strâmtorare, înainte chiar de a cugeta la ceva, strigăm fără voie pe Dumnezeu, de pare că însăşi pronia ne atrage la ea, fără să mijlocească aceasta niscai gânduri, întrecând iuţimea facultăţii noastre intelectuale, şi cea dintâi arătând că ajutorul dumnezeiesc e mai tare decât toate. Nu ne-ar duce firea fără voie spre ceea ce nu are fiinţă. Dar tot ce urmează natural din altceva dă dovadă că are o simţire tare şi neînvinsă a adevărului, chiar dacă acesta rămâne tuturor nevădit[1912].

Iar dacă pentru faptul că raţiunea purtării de grijă a celor particulare ne este necuprinsă, precum de fapt este, după cuvântul: *Cât de ascunse sunt judecăţile Lui şi de neumblate căile Lui* (Rom. 11, 33), cineva ar spune că nici nu există o astfel de purtare de grijă, n-ar grăi drept, după judecata mea. Căci dacă e mare şi necuprinsă deosebirea între oameni şi schimbarea fiecăruia faţă de fiecare şi în sine însuşi, în vieţile, moravurile, opiniile, hotărârile, poftele, ştiinţele, trebuinţele, aptitudinile şi chiar gândurile sufletului care sunt aproape infinite, schimbându-se fiecare împreună cu toate cele ce se întâmplă în fiecare zi şi ceas (căci e foarte versatil acest animal care e omul, schimbându-se repede împreună cu timpurile şi cu trebuinţele), e numaidecât necesar ca şi pronia, care cuprinde şi îmbrăţişează toate cele singulare prin preştiinţă, să apară felurită, variată şi multiplă, să se întindă cu lucrurile necuprinse din pricina mulţimii, acomodându-se cu fiecare precum convine aceluia, potrivit cu fiecare lucru şi gând, până la cele mai subţiri mişcări ce se nasc în suflet şi trup[1913].

[1911] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În poziţia pe care sfântul Maxim o ia în favoarea pronierii entităţilor create, e implicată convingerea lui că fiinţele umane, fiind ajutate să se realizeze în viaţa prezentă, sunt conduse spre o durată eternă în viaţa viitoare, sau în Dumnezeu. Pentru că altfel ar fi zadarnică pronierea lor în viaţa prezentă. Numai prin pronierea celor individuale se arată că lumea e creată cu un scop final, care e atins prin acestea. Se afirma aci personalismul opus panteismului. Nu e eternă numai specia umană, ci şi persoanele sunt eterne. (n. s. 226, p. 180)

[1912] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Puterea proniei e mai adâncă în noi decât gândirea. De aceea strigăm îndată, în orice greutate, pe Dumnezeu în ajutor. (n. s. 227, p. 181)

[1913] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sfântul Maxim ia în considerare şi argumentul ce se aduce împotriva purtării de grijă a tuturor, că ea este de necuprins, sau de neînţeles, dată fiind mulţimea lucrurilor şi complexitatea schimbărilor lor şi a raporturilor dintre ele. El spune că, precum omul se schimbă în raport cu fiecare semen al său şi cu orice împrejurare, acomodându-se tuturor, cu atât mai mult poate fi multiplă şi acomodată tuturor creaturilor individuale şi împrejurărilor lor şi pronia dumnezeiască. O negare a pronierii celor individuale ar

Deci, dacă deosebirea celor particulare este necuprinsă, nesfârşită e şi raţiunea proniei ce se acomodează cu ele în chip cuvenit. Dar dacă raţiunea proniei celor particulare este nesfârşită şi nouă necunoscută, noi nu trebuie să facem neştiinţa noastră pricină de desfiinţare a grijii atotînţelepte de lucruri, ci să lăudăm şi să primim simplu şi fără îndoială, în chip vrednic de Dumnezeu şi folositor, toate faptele proniei şi să credem că bine se fac cele ce se fac, chiar dacă raţiunea lor ne este nouă neajunsă. Iar zicând toate, zic cele ale proniei, adică nu cele făcute rău de noi după raţiunea voii noastre; căci acestea sunt cu totul străine de raţiunea proniei". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 63, în PSB, vol. 80, pp. 180-182)

„(...) spune şi de-Dumnezeu-cuvântătorul, marele Dionisie Areopagitul, zicând: *Trebuie să îndrăznim să spunem de dragul adevărului şi aceasta, că şi Însuşi cauzatorul tuturor iese din Sine, din pricina iubirii celei frumoase şi bune faţă de toate, datorită supraabundenţei bunătăţii Sale iubitoare, prin purtările de grijă faţă de toate cele ce sunt; că, lăsându-Se oarecum cucerit de bunătate, de iubire şi de afecţiune, coboară din înălţimea Sa mai presus de toate în toate prin puterea extatică mai presus de fiinţă, care nu-L scoate însă din Sine* (*De div. nom.,* cap. 4, 13)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* Partea a II-a, 180, în PSB, vol. 80, pp. 350-351)

„(Dumnezeu – n. a.), Care Se foloseşte cu înţelepciune de cele ce nu depind de noi, pe de altă parte spre pedepsirea relelor ce depind de noi, şi iarăşi pe de altă parte spre sporirea şi întărirea bunătăţilor (virtuţilor) ce depind de noi.

Deosebind deci cele ce stau în puterea noastră de cele ce nu stau în puterea noastră, pe cele din urmă să le credem ca fiind în întregime opera Providenţei dumnezeieşti, iar pe cele dintâi ca fiind şi opera Providenţei dumnezeieşti, dar şi opera voinţei noastre. Depinde de noi, ca să concentrăm într-o definiţie, tot ce, cuprinzându-se în raţiunea virtuţii, sau, dimpotrivă, în modul răutăţii, urmează liberei noastre hotărâri prin voinţă. Dar nu depinde de noi tot ceea ce nu are drept creatoare a existenţei proprii libera alegere şi tot ce, existând prin fire, nu se poate numi virtute sau răutate, dar devine, sau, pentru a spune mai propriu, se arată ca una sau alta prin felul cum îl întrebuinţăm noi". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 12)

„(...) Pe Cel ce le-a făcut şi le susţine toate numai cu înclinarea voinţei Lui". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea I, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 68)

Duhul Sfânt - „Duhul înfierii"

„Deci Duhul este altceva decât creaturile. S-a dovedit că e mai degrabă propriu Fiului şi că nu e străin de Dumnezeu. Chiar şi acea sfătoasă întrebare a lor: *Dacă Duhul este din Dumnezeu, pentru ce nu Se numeşte şi El Fiu?*, s-a dovedit încă prin cele dinainte, cutezătoare şi îndrăzneaţă, dar se dovedeşte nu mai puţin şi acum. Căci deşi nu s-a numit în Scripturi Fiu, ci Duh al lui Dumnezeu, s-a spus că e în Dumnezeu însuşi şi din Dumnezeu Însuşi precum a spus Apostolul (I Cor. 2, 12). Iar dacă Fiul, fiindcă e în Tatăl, este propriu fiinţei Lui, în mod necesar şi Duhul, odată ce se spune că e din Dumnezeu, este propriu după fiinţă al Fiului. Şi fără îndoială, pentru că Domnul este Fiu, Duhul Însuşi a fost numit

---

sărăci gândirea lui Dumnezeu şi L-ar lipsi de iubire, supunându-L unui mic număr de legi, în sens panteist. (n. s. 228, p. 181)

Duhul înfierii[1914]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXV, în PSB, vol. 16, p. 54)

„(...) *Căci n-aţi luat iarăşi duh de robie, spre frică, ci aţi luat Duhul înfierii*[1915] (Rom. 8, 15)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola Întâia către Serapion, Episcopul de Thmuis, împotriva celor care hulesc şi spun că Duhul Sfânt este creatură,* XXV, în PSB, vol. 16, p. 55)

„Deşi Duhul Sfânt nu S-a numit Fiu, El nu e în afara Fiului. Căci I s-a spus Duhul înfierii[1916]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* Către acelaşi episcop Serapion, IV, în PSB, vol. 16, p. 90)

Duhul Sfânt în iconomia mântuirii

„Prin intermediul Duhului Sfânt (are loc) restabilirea în paradis, ridicarea în împărăţia cerurilor, redobândirea înfierii, îndrăzneala de a numi pe Dumnezeu - Tatăl nostru, împărtăşirea de harul lui Hristos, vieţuirea ca fii ai luminii, părtăşia la slava veşnică şi, într-un cuvânt, împărtăşirea de toate binecuvântările în acest veac şi în cel viitor[1917]. Astfel, bunurile promise nouă, din care, prin credinţă, aşteptăm să ne înfruptăm, le vedem ca în oglindă, ca deja prezente (Mt. 3, 18). Şi dacă arvuna este atât de mare, cât de mare va fi plata, şi dacă pârga este atât de mare, cât de mare va fi rodul întreg al (secerişului)?". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 15, în PSB, vol. 12, p. 50)

„Cine neagă că acţiunile întreprinse de Marele Dumnezeu şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos, izvorâte din bunătatea lui Dumnezeu, în vederea mântuirii omului, s-au împlinit prin harul Duhului? Fie că cercetezi pe cele din trecut: binecuvântările patriarhilor, ajutorul dat prin lege, tipurile, profeţiile, bravurile în războaie, minunile drepţilor, fie că cercetezi dispoziţiile referitoare la întruparea Domnului, (toate au fost realizate prin Duhul). În primul rând a fost prezent în însuşi trupul Domnului, fiindu-I ungere şi însoţitor inseparabil, conform spuselor Scripturii : *Peste Cel care vei vedea pe Duhul coborând şi rămânând*

[1914] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul nu e Fiu al Fiului, cum e Fiul chip al Tatălui, pentru că nu Se naşte din Fiul, cum Se naşte Fiul din Tatăl. Dar e Duhul înfierii, pentru că nenăscându-Se din Fiul, dar fiind în Fiul şi lăsându-L pe Acesta Fiu şi nefăcându-L Tată al Său, ne face şi pe noi fii, ca Cel ce Se întipăreşte în noi ca şi chipul Fiului. El e chip al Fiului în alt sens, anume ca Cel ce Îl reflectă pe Fiul ca Fiu, din strânsa unire cu El. El ne face de aceea pe noi asemenea Fiului, lăsându-L pe Fiul Fiu şi reflectându-L ca atare, fără să Se nască şi fără să purceadă din Fiul. El este chipul Fiului, dar nu are această calitate întrucât ar avea originea în Fiul, ci întrucât Tatăl, purcezându-L ca Tată al Fiului, Îl uneşte cu Fiul, sau Îl face să Se odihnească în Fiul şi să reflecte pe Fiul, sau să confirme pe Fiul în calitatea Lui de Fiu, iubind această calitate a Lui. În mod deosebit Duhul e ipostasul-suflu, însă un suflu în care se reflectă trăsăturile Fiului, care accentuează aceste trăsături, rămânând totuşi deosebit ca ipostas de Fiul. (n. s. 78, p. 54)

[1915] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ca Duh de Fiu, Duhul ne dă curaj de fii în faţa Tatălui. Nu ne mai temem de moarte, sau de cei ce ne pot omorî. (n. s. 80, p. 55)

[1916] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deci Duhul e şi al Fiului, dar ca al Lui, nu ca al Tatălui. Nu-L are pe Fiul drept origine, ci Fiul e primitorul Lui de la Tatăl, în calitate de Fiu. De aceea când este dat şi oamenilor, este dat în calitatea de Duh al Fiului, aducând şi în oameni simţirea de fii, sau făcându-i asemenea Fiului. Ei sunt înfiaţi însă, prin aceasta, de Tatăl. Fiul nu-i ţine nedeschişi Tatălui, cum nu este nici El închis Tatălui. Duhul pe Care-L dă El oamenilor, deşi Îl dă în calitate de Fiu, tocmai prin aceasta Îl dă şi Duh al Tatălui, sau ca primit de la Tatăl. (n. s. 166, p. 90)

[1917] Iconomia mântuirii urmează ordinea inversă creaţiei lumii: de la Sfântul Duh prin Fiul către Tatăl. – n. a.

peste El, Acesta este Fiul Meu Cel iubit (In. 1, 33; Lc. 3, 22). Şi: *Pe Iisus cel din Nazaret, pe Care L-a uns Dumnezeu cu Duhul Sfânt* (Fap. 10, 38). Apoi, orice lucrare (a Fiului) se săvârşea în prezenţa Duhului. Duhul era de faţă chiar şi când (Iisus) a fost ispitit de diavol. *Căci, zice (Scriptura), Iisus a fost condus de Duhul în pustiu, pentru a fi ispitit* (Mt. 4, 1). Şi când a săvârşit minuni (Duhul) era de faţă. *Pentru că, zice, dacă Eu scot demonii cu Duhul lui Dumnezeu...* (Mt. 12, 28). Nu L-a părăsit nici după ce a înviat din morţi. Pentru că, în lucrarea de reînnoire a omului, de a-i reda harul – pe care (îl primise) din suflarea lui Dumnezeu, dar îl pierduse – Domnul, suflând peste ucenici, a zis: *Luaţi Duh Sfânt. Cărora veţi ierta păcatele, vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute* (In. 20, 22-23). Organizarea Bisericii nu se săvârşeşte, în mod evident şi incontestabil, prin Duhul? *Pentru că Acesta, zice (Scriptura), a dat Bisericii în primul rând apostoli, în al doilea rând profeţi, în al treilea rând pe cei cu darul minunilor, apoi pe cei cu darul tămăduirilor, al cârmuitorilor, binefăcătorilor şi cu darul (vorbirii în diferite) limbi* (I Cor. 12, 28). Această ordine a fost stabilită după darurile Duhului.

Dacă cercetează cineva cu atenţie va găsi că şi la vremea aşteptatei celei de a doua veniri a Domnului din cer Duhul Sfânt nu va lipsi, aşa cum socotesc unii. Din contră, va fi de faţă şi în ziua arătării (Domnului), când fericitul şi singurul Suveran va judeca lumea cu dreptate. Cine n-a auzit de bunurile pe care le-a pregătit Dumnezeu pentru cei vrednici, încât să nu ştie că coroana dreptţilor, care se va da fiecăruia mai bogată şi mai strălucitoare - după actele de virtute săvârşite - este harul Duhului?" (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 16, în PSB, vol. 12, p. 55)

„Şi dacă te gândeşti la creaţie, (vei vedea atunci) că puterile cerurilor (îngerii) de Duhul au fost întărite; prin întărire se înţelege statornicia în practicarea binelui. Prin urmare, intimitatea cu Dumnezeu, indiferenţa faţă de rău şi rămânerea în permanenţă în fericire (s-au dat) puterilor îngereşti de către Duhul. Avea să vină Hristos, Duhul I-a luat-o înainte. Are loc întruparea, Duhul este nedespărţit. S-au săvârşit minuni, (s-au acordat) harismele vindecărilor, (toate s-au făcut) prin Duhul Sfânt. Demonii au fost alungaţi în (numele) Duhului lui Dumnezeu. Când diavolul a fost certat, Duhul era de faţă. Izbăvirea de păcate (s-a făcut) prin harul Duhului. Căci *v-aţi spălat şi v-aţi sfinţit in numele Domnului nostru Iisus Hristos şi în Duhul Sfânt* (I Cor. 6, 11). Apropierea de Dumnezeu (s-a făcut) prin Duhul, căci: *a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre care striga: Avva, (adică Tată)* (Gal. 4, 6). Înviere din morţi (se va săvârşi) prin lucrarea Duhului. *Căci, (zice Psalmistul), vei trimite Duhul Tău şi se vor zidi şi vei înnoi faţa pământului* (Ps. 13, 30). Dacă înţelege cineva zidirea ca pe o reînsufleţire a celor ce s-au descompus, oare nu este mare lucrarea Duhului, Care se îngrijeşte de viaţa noastră de după înviere şi adaptează sufletele noastre la acea viaţă spirituală?". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 19, în PSB, vol. 12, p. 64)

Lucrarea Duhului Sfânt în creaţie

„Duhul Sfânt umple pe îngeri, umple pe arhangheli, sfinţeşte pe puteri, însufleţeşte totul. Duhul Sfânt se împarte în toată creaţia, este împărtăşit în chip diferit de fiecare din cele create, dar cu toate acestea Duhul nu este micşorat de cei care participă la El. Dă tuturor harul Lui; nu se termină, deşi este împărţit celor care participă la El, iar cei care Îl primesc sunt plini de Duhul, iar Duhul Sfânt rămâne neîmpuţinat. După cum soarele nu este micşorat întru nimic de cei care participă la lumina şi căldura sa, deşi luminează corpurile şi este

împărţit în felurite chipuri de corpuri, tot aşa şi Duhul rămâne nemicşorat şi neîmpărţit, cu toate că dă tuturora harul Său. Luminează pe toţi pentru a înţelege pe Dumnezeu, insuflă pe profeţi, înţelepţeşte pe legiuitori, sfinţeşte pe preoţi, întăreşte pe împăraţi, desăvârşeşte pe drepţi, umple de cinste pe cei curaţi sufleteşte şi trupeşte, dă harurile tămăduirilor, învie pe morţi, dezleagă pe cei legaţi, înfiază pe cei străini. Acestea le lucrează prin naşterea de sus (In. 3, 3). Dacă ia un vameş care crede, îl face evanghelist (Mt. 9, 9); dacă se pogoară peste un pescar, face din el un teolog (Mt. 4, 19); dacă găseşte un prigonitor, care se pocăieşte, îl face apostol al neamurilor, predicator al credinţei, vas al alegerii (Fap. 9, 15). Prin Duhul Sfânt cei slabi ajung puternici, cei săraci se îmbogăţesc, oamenii simpli la cuvânt sunt mai înţelepţi decât înţelepţii". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* XV, III, în PSB, vol. 17, p. 512)

„După cum suflul care străbate un fluier produce un sunet, (tot aşa) Duhul Sfânt cântă prin sfinţi şi prin oamenii cei duhovniceşti şi Se roagă lui Dumnezeu în curăţia inimii". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XLVII, 14, în PSB, vol. 34, p. 274)

Ubicuitatea Duhului Sfânt

„Sfântul Duh este în cer şi umple pământul; este de faţă pretutindenea şi nu-i mărginit de nimic. În fiecare locuieşte în întregime şi este în întregime cu Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* XV, III, în PSB, vol. 17, p. 513)

Veşnicia Duhului Sfânt

„Nu trebuie să credem că El a fost altceva înainte de a fi Duh Sfânt şi că ar fi progresat până a ajuns să fie Duh Sfânt. Dacă am crede aşa ceva ar fi tot una să spunem că într-o vreme când nu exista Duh Sfânt, nu era nici cine să-L cunoască pe Tatăl, că abia după ce a ajuns la cunoaştere ar fi devenit Duh Sfânt. Dacă aşa ar fi stat lucrurile, atunci El niciodată n-ar fi fost înţeles în unitatea Treimii[1918] împreună cu Tatăl cel neschimbat şi cu Fiul Său. Cu alte cuvinte, Duhul Sfânt a existat în tot timpul. Folosim expresiile *în tot timpul* sau *a existat veşnic* sau orice alt termen cu semnificaţia temporală, dar totul trebuie înţeles în chip simplu şi cu îngăduinţă, căci înţelesurile lor sunt legate de timp, pe când cele de care vorbim noi, chiar dacă în cursul discuţiei apar ca temporale, în realitate ele depăşesc prin firea lor orice idee de semnificaţie temporală". (Origen, *Despre principii*, Cartea I, IV, 3, în PSB, vol. 8, pp. 73-74)

Sălăşluirea Duhului Sfânt în noi

„(...) (Sfântul Duh – n. a.) Se împarte în sufletul fiecărui credincios, fără ca Duhul să Se împartă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* VI, cap. XV – 120.2., în PSB, vol. 5, p. 452)

„Duhul nu *Se odihneşte* asupra oricui, după cum citim, ci numai peste sfinţi şi peste cei fericiţi. Duhul lui Dumnezeu Se odihneşte peste cei care au *o inimă curată* (Mt., 5, 8) şi

[1918] Notă Pr. T. Bodogae: A se vedea aici, mai jos: I, 8, 3. A se reţine cuvântul *unitatea Treimii*. (n. s. 234, p. 73)

peste cei care au curăţit sufletul lor de păcat (Rom., 8, 10-11 etc.). Dimpotrivă, El nu sălăşluieşte într-un trup apăsat de păcat, chiar dacă cândva a sălăşluit într-însul. Duhul Sfânt nu îngăduie nicio comunicare, nicio împărţeală cu duhul răului. E sigur că din clipa păcatului, duhul răului, care-i în sufletul cuiva, este cel care îşi are partea sa. Când e lăsat să intre şi să sălăşluiască în noi prin cugetele sale rele şi pofte rele, Duhul Sfânt, se află în strâmtoare şi eu îmi îngădui să afirm că: Duhul Sfânt este alungat din noi. De aceea, Apostolul, ştiind că aşa se petrec lucrurile, dă sfatul: *Să nu întristaţi Duhul cel Sfânt al lui Dumnezeu, întru Care aţi fost pecetluiţi pentru ziua răscumpărării* (Efes., 4, 30). Prin păcat întristăm, deci, pe Duhul Sfânt, iar printr-o viaţă dreaptă şi sfântă, Îi pregătim în noi un sălaş". (Origen, *Omilii la Cartea Numerii,* omilia VI, cap. III, în PSB, vol. 6, pp. 146-147)

„După cum prin participarea la Fiul Său, Dumnezeu face din noi fii adoptivi, iar prin participare la Înţelepciune ne, face şi pe noi înţelepţi întru Dumnezeu, tot aşa şi împărtăşirea noastră din Duhul Sfânt ne face şi pe noi sfinţi şi înduhovniciţi. Şi a te împărtăşi din Duhul Sfânt e unul şi acelaşi lucru cu a te împărtăşi din Tatăl şi din Fiul, pentru că una şi netrupească este firea întregii Sfintei Treimi[1919]. Ceea ce am spus despre participarea sufletului trebuie să înţelegem că este valabil şi la îngeri şi la puterile cereşti, întrucât întreaga creaţie spirituală doreşte participarea la Sfânta Treime[1920]". (Origen, *Despre principii,* Cartea a IV-a, V, 4, în PSB, vol. 8, p. 304)

„Ei[1921] (...) au nu numai trupul neîntinat de pofte şi de împreunare, dar şi sufletul inaccesibil gândurilor necurate; de aceea, în sufletul lor, locuieşte, ca într-un templu, Duhul Sfânt". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul XI, în PSB, vol. 10, p. 119)

„Aceasta (frumuseţea firească – n. a.) însă strălucind, precum străluceşte soarele înaintea ochiului curat, îi va arăta acestuia în el însuşi imaginea Celui nevăzut. În fericita contemplare a chipului vei vedea frumuseţea arhetipului. Prin Duhul inimile se înalţă, cei neputincioşi sunt conduşi de mână, cei ce sunt pe calea virtuţii se desăvârşesc. Luminând pe cei care s-au curăţit de orice pată, îi arată duhovniceşti, datorită comuniunii cu El. Şi după cum (se întâmplă cu) corpurile strălucitoare şi cu cele transparente, că atunci când o rază cade peste ele devin mai strălucitoare şi altă strălucire porneşte din ele, la fel se întâmplă şi cu sufletele purtătoare şi iluminate de Duhul, ele însele devin duhovniceşti şi răspândesc altora harul. Urmare a acestui fapt este prevederea celor viitoare, tâlcuirea tainelor, cunoaşterea celor ascunse, harismele, viaţa cerească, convieţuirea cu îngerii, bucuria fără margini, rămânerea permanentă (în comuniune) cu Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh,* cap. 9, în PSB, vol. 12, p. 39)

„Duhul este Cel ce ne ţine în Dumnezeu, şi nu noi prin noi înşine. Şi precum suntem fii şi dumnezei, pentru Cuvântul din noi, aşa vom fi în Fiul şi în Tatăl şi, ajunşi în Fiul şi în Tatăl, vom fi socotiţi una pentru Duhul care este întru noi şi întru Fiul aflător în Tatăl[1922]".

[1919] Notă Pr. T. Bodogae: Despre înrudirea omului cu Dumnezeu şi despre împărtăşirea din lucrările harului Lui vorbeşte Origen adeseori şi în cartea de faţă: I, 1, 3; I, 2,4; I, 3, 8 etc. (n. s. 1583, p. 304)

[1920] Notă Pr. T. Bodogae: Pentru Origen diferenţa între îngeri şi oameni e numai întâmplătoare întrucât şi unii şi alţii fac parte din categoria fiinţelor cugetătoare. (n. s. 1584, p. 304)

[1921] Cei care îşi încearcă dorinţele şi poftele trupului – n. a.

[1922] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pe de o parte Duhul aflându-Se în noi, pe de alta, în Fiul Care este în Tatăl, precum cele trei Persoane dumnezeieşti sunt una, aflându-Se Una în Alta, fără să Se confunde, aşa ne facem

(Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al III-lea, XXV, în PSB, vol. 15, p. 352)

„După cum o casă, plină de murdărie şi de miros urât (este curăţită şi împodobită), tot aşa şi sufletul, în întregime trebuie să fie curăţit, împodobit şi umplut de toată aroma şi (cu toate) comorile, pentru ca Duhul Sfânt să vină – în locul lui satan – şi să se odihnească în sufletele creştinilor". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* XXVII, 19, în PSB, vol. 34, p. 222)

„Spune Mântuitorul: *De Mă iubeşte cineva pe Mine, cuvântul Meu va păzi şi Tatăl Meu îl va iubi pe el şi vom veni la el şi Ne vom face locaş în el* (In. 14, 23)[1923]. De fapt, Duhul este Cel ce locuieşte în noi şi prin El credem că avem totodată pe Tatăl şi pe Fiul, precum a spus iarăşi şi Ioan Evanghelistul: *În aceasta cunoaştem că rămânem întru El şi El întru noi, că ne-a dat nouă din Duhul Său* (I In. 4, 13)[1924]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea întâi, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 111)

„Dacă buna mireasmă a aromatelor îşi întipăreşte tăria în veşminte şi preface cele în care vine, într-un fel conform ei, cum nu ar putea Duhul Sfânt, o dată ce este din Dumnezeu prin fire, să facă părtaşi de firea dumnezeiască pe cei în Care vine?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a IX-a, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 994)

DUPLICITATEA

Naşterea duplicităţii

„Că duplicitatea de caracter se naşte în oameni mai ales din pricina invidiei, când ţin în adâncul sufletului ură, iar faţa lor e colorată de dragoste, ca şi stâncile din mare, care, acoperite de puţină apă, sunt pentru corăbierii care nu se feresc de ele un rău neprevăzut". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 466)

şi noi una, adică unul în altul. Duhul are o poziţie deosebită în raport cu noi. El ia locul cel mai intim în noi; dar e totodată în Fiul, Care Se află în Tatăl. Locul cel mai intim în noi e în conştiinţa noastră de fii ai Tatălui ceresc. Deci Duhul Se află în noi, trezind această conştiinţă, întrucât are cu Sine pe Fiul şi pe Tatăl, întrucât Se află totodată în Fiul, iar Fiul în Tatăl, cu simţire de Fiu. Duhul îşi are locul în Fiul, datorită Tatălui şi venind de la Tatăl. De aceea ia loc şi în noi trezindu-ne conştiinţa de fii. Iar avându-Şi locul în Fiul, rămâne în Fiul, prin Care Tatăl îl trimite în intimitatea noastră, caracterizată prin filiaţie faţă de obârşia noastră supremă. (n. s. 60, p. 352)

[1923] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Duhul Sfânt, locuind în cineva, îl face templu al lui Dumnezeu. Dar acela e totodată locaş al Tatălui şi al Fiului. Căci Duhul nu e decât în cel unit cu Fiul, peste Care Se odihneşte. Cel ce crede în Hristos, că e Fiul lui Dumnezeu şi Tatăl şi are pe Duhul odihnind în El, este locaş sau templu al Sfintei Treimi, întipărit de iubirea dintre Persoanele Sfintei Treimi şi, ca atare, iubind şi el pe Tatăl cu iubirea Fiului, peste Care se odihneşte iubirea Tatălui, în Persoana Sfântului Duh. (n. s. 191, p. 111)

[1924] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai Duhul de Fiu al lui Hristos ne dă simţirea că avem pe Hristos ca Fiu în noi. Prin Duhul se naşte în noi sensibilitatea pentru prezenţa Fiului Tatălui în noi. (n. s. 192, p. 111)

Ferirea de această patimă execrabilă şi demascarea ei

„Vorbirea cu două înțelesuri este cursa morții”. (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. II, 3, în PSB, vol. 1, p. 27)

„*Păziţi-vă de profeţii mincinoşi, că vor veni la voi în haine de oi, dar pe dinăuntru sunt lupi răpitori* (Mt. 7, 15).

Iată, în afară de câini şi porci, altfel de duşmani, mai cumpliţi decât aceia. Pe câini şi pe porci îi recunoaşte şi-i vede toată lumea, dar pe aceştia nu. Sunt ascunşi. De aceea ne-a poruncit să ne ţinem departe de câini şi de porci, dar pe profeţii mincinoşi să-i cercetăm cu deosebită grijă, pentru că nu-i cu putinţă să-i cunoaştem de la primul lor atac. De aceea a şi spus: *Păziţi-vă,* tocmai pentru a-i cunoaşte mai bine”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXIII, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 302)

„Domnul înţelege aici prin: *profeţi mincinoşi* nu pe eretici, ci pe oamenii cu viaţa stricată, care-şi pun masca virtuţii şi pe care majoritatea oamenilor obişnuiesc să-i numească oameni falşi. De aceea a şi adăugat, zicând:

După roadele lor îi veţi cunoaşte (Mt. 7, 16).

De multe ori găseşti între eretici şi oameni cu viaţă curată; dar printre profeţii mincinoşi, niciodată.

– Dar dacă şi printre eretici sunt făţarnici?

Pot fi demascaţi cu uşurinţă. Calea pe care ne-a poruncit Hristos să mergem este grea şi obositoare prin natura ei; făţarnicii, însă, nu vor să se obosească, ci vor numai să arate lumii că se osebesc. De aceea pot fi uşor demascaţi. (…)

Uită-te la blândeţea lui Hristos! N-a spus: *Pedepsiţi-i,* ci: *Căutaţi să nu fiţi vătămaţi de ei, ca nu cumva să căderi din neluare aminte în mâinile lor*.

Apoi, ca să nu spui că nu-ţi este cu putinţă să-i recunoşti pe unii ca aceştia, Domnul îţi dă iarăşi o pildă din viaţa de toate zilele, grăind aşa:

Oare se culeg struguri din spini sau smochine din ciulini? Astfel orice pom bun face roade bune, iar pomul rău face roade rele. Nu poate pomul bun să facă roade rele, nici pomul rău să facă roade bune (Matei 7, 16-18).

Cu alte cuvinte, Hristos spune aşa: *În astfel de oameni nu găseşti nici blândeţe, nici dulceaţă; sunt oi numai la piele; de aceea şi pot fi recunoscuţi uşor*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXIII, VI, în col. PSB, vol. 23, pp. 303-304)

DUŞMĂNIA

Duşmănia pricinuieşte rău mai ales celui ce o îmbrăţişează

„…află că nu faci duşmanului tău atâta rău cât ţie”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVI, X, în PSB, vol. 23, p. 215)

Consecinţele nimicitoare de suflet ale acesteia

„... aceia care se vor fi hotărât să-I fie potrivnici şi duşmani (lui Constanin Cel Mare - n. a.)[1925] nu vor lucra decât spre nimicirea propriilor lor suflete". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea I, 3.1., în PSB, vol. 14, p. 64)

„Fă de rușine dușmănia!"

„(...) Dar trebuie ajutat şi duşmanul, ca să nu-ţi mai fie duşman; că ajutorul dat atrage bunăvoinţa şi risipeşte vrăjmăşia". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XIX, 102.4., în PSB, vol. 5, p. 164)

„Fă de ruşine duşmănia şi arunc-o cât mai departe, dar laudă dragostea şi însuşeşte-ţi-o!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XII-a, X, în PSB, vol. 17, pp. 478-479)

„Să arătăm duşmanilor noştri dragostea poruncită de Hristos, ca să fim asemenea Tatălui nostru celui din ceruri! Şi-i vom pune capăt, dacă ne aducem aminte de propriile păcate, dacă cercetăm cu toată luarea aminte de propriile noastre păcate". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIX, IX, în col. PSB, vol. 23, pp. 258-259)

EDUCAŢIA

Educaţia copiilor

„Mărturisim că pedagogia este o bună conducere a omului spre virtute încă din timpul copilăriei sale". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. V, 16.1., în PSB, vol. 4, p. 175)

„Cei buni nu sunt buni prin natură, ci ajung buni prin instrucție și învățătură, ca doctorii și căpitanii de corăbii". (Clement Alexandrinul, *Stromate*, I, cap. VI, 34.1, în PSB, vol. 5, p. 29)

„*Tu îl vei bate cu varga, dar vei izbăvi sufletul lui de moarte* (Prov. 23, 13). Aşadar este bătut trupul, ca să fie vindecat sufletul; este omorât păcatul, ca să trăiască dreptatea". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a IX-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 439)

„Nu mic este folosul sădirii în sufletele tinerilor o oarecare înrudire şi obişnuinţă cu virtutea, pentru că din pricina frăgezimii vârstei, învăţăturile unor astfel de oameni se înfig adânc şi rămân pentru totdeauna". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXII-a către tineri, III, în PSB, vol. 17, p. 570)

[1925] Dar şi fiecărui om, în gneral. – n. a.

„*Şi fiii lui Eli (preotul)* – spune (Scriptura) – *erau netrebnici* (I Reg. 2, 12). Aşadar, fiindcă tatăl lor nu se comporta faţă de ei mai aspru, în timp ce ei erau astfel, a provocat o atât de mare mânie în răbdarea lui Dumnezeu, încât, când s-au răsculat cei de alt neam (filistenii), fiii lui au fost ucişi de aceia, în război, într-o singură zi, iar întreg poporul a fost biruit şi mulţi dintre ei au fost ucişi; dar s-au întâmplat cu chivotul legii sfinte a Domnului lucruri care nu au mai fost auzite vreodată înainte; adică chivotul, pe care nu era permis să-l atingă nici israeliţii, nici chiar toţi preoţii totdeauna; chivotul, care nu era posibil să fie aşezat în loc obişnuit, să fie transportat de către cei nepioşi în diferite părţi şi să fie plasat nu în cele sfinte, ci în temple idolatre. Din aceste lucruri putem să înţelegem cât de mare s-a întâmplat să fie râsul şi batjocura celor de alt neam (filistenii) chiar şi împotriva numelui lui Dumnezeu. În afară de acestea se arată că însuşi Eli a avut un sfârşit vrednic de toată mila, după ce în prealabil a primit ameninţarea că şi descendenţii lui vor fi îndepărtaţi de la demnitatea preoţească, lucru care s-a şi întâmplat.

Mari nenorociri s-au întâmplat poporului. Asemenea (nenorociri) a suferit tatăl pentru nelegiuirea copiilor lui, deşi el în viaţa lui n-a fost acuzat vreodată pentru ceva; şi n-a suportat să fie liniştit pentru ei, ci adesea îi îndemna să nu rămână în păcatele lor, spunând: Nu, copiii mei, nu; nu sunt bune veştile pe care le aud despre voi, şi fiindcă creştea mai tare mărimea păcatului, le-a înfăţişat mai îngrozitoare primejdia, zicând: Că de va greşi omul faţă de alt om, atunci se vor ruga pentru el lui Dumnezeu; iar de va păcătui cineva faţă de Domnul, atunci cine va mijloci pentru el? Totuşi, nenorocirile arătate (mai înainte) s-au întâmplat, fiindcă el n-a dovedit zelul cuvenit împotriva lor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt despre judecata lui Dumnezeu,* cap. V, VI, în PSB, vol. 18, pp. 80-81)

„Să nu ne străduim, dar, să adunăm bani, ca să-i lăsăm copiilor noştri, ci să-i învăţăm virtutea şi să chemăm peste ei binecuvântarea lui Dumnezeu. Aceasta, aceasta e cea mai mare bogăţie, aceasta e bogăţia cea nespusă, cea necheltuită, care sporeşte în fiecare zi bogăţia noastră. Nimic nu-i egal cu virtutea, nimic nu-i mai puternic decât ea. Chiar de mi-ai vorbi de demnitate de împărat, de cel cu coroana pe cap! Dacă nu e virtuos, va fi mai ticălos decât un om îmbrăcat în zdrenţe. La ce poate folosi diadema sau porfira dacă-i lipsit de virtute? Crezi, oare, că Stăpânul se uită la deosebirea de dregătorii? Crezi, oare, că ţine seamă de strălucirea persoanelor? Nu! Cel care n-a dobândit aici pe pământ îndrăznire către El, nu va avea parte nici pe lumea cealaltă de cinste şi de îndrăznire.

Lucrul acesta să-l urmărim cu toţii. Să învăţăm pe copii noştri să pună virtutea mai presus de orice şi să socotească bogăţia o nimic. Aceasta, da, aceasta este adeseori piedică în calea virtuţii, când tânărul nu ştie să se folosească de bani cum trebuie. Şi după cum copii cei mici adeseori se rănesc când umblă cu cuţite sau săbii, pentru că nu ştiu să le folosească cum trebuie – de aceea mamele nici nu-i lasă să pună mâna pe ele – tot aşa şi tinerii cad în mari primejdii, când primesc moştenire de averi şi nu vor să le întrebuinţeze aşa cum trebuie. Cu ele îşi adună povară de păcate. Din ele se nasc desfătările, plăcerile ruşinoase şi nenumărate rele. Nu vreau să spun că averile-s de vină, ci că de vină sunt cei care moştenesc averile şi nu ştiu cum să se folosească cum trebuie de ele”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LXVI, IV, în col. PSB, vol. 22, p. 329)

„Vă rog, să întindeţi mână de ajutor copiilor voştri, ca să nu fim pedepsiţi şi pentru păcatele săvârşite de ei. Nu ştiţi, oare, ce a păţit preotul Eli, că n-a îndreptat cum se cuvine păcatele copiilor lui? (I Reg. 4, 18-19). După cum un doctor nu vindecă o rană dacă întrebuinţează plasture în loc de cuţit, când rana are nevoie de cuţit, tot aşa şi preotul acela a

primit aceeaşi pedeapsă ca şi copiii lui, pentru că s-a purtat cu ei cu multă blândeţe, în loc să-i pedepsească pe măsura păcatelor lor.

Să ne temem, vă rog, de această pildă! Iar dacă avem copii să ne îngrijim de creşterea lor." (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LIX, V, în col. PSB, vol. 22, p. 263)

„Ascultă cum se îngrijea Iov de creşterea copiilor lui! Nu-i răsfăţa peste măsură, aşa cum facem noi, ci le cerea să aibă viaţă desăvârşită. Dacă aducea jertfe pentru păcatele neştiute ale copiilor lui (Iov 1, 5), gândeşte-te ce judecător aspru era al faptelor lor ştiute!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXIII, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 416)

„Un tânăr, de a cărui educaţie nu te ocupi este ca un pământ înţelenit pe care cresc mulţi spini. Să aruncăm, dar, asupra tinerilor focul Duhului Sfânt, să ardem dorinţele lor rele, să întoarcem brazdele ogorului sufletului lor şi să-i facem gata de a primi sămânţa. Să arătăm lumii pe tinerii noştri mai cuminţi şi mai înţelepţi decât bătrânii păgânilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLIX, V, în col. PSB, vol. 23, pp. 576-577)

„Şi doar nu este o artă mai mare ca aceasta. Care artă poate fi egală cu arta de a educa sufletul copilului, de a-i forma mintea tânărului? Cel care practică această artă trebuie să fie mai priceput şi mai talentat decât un pictor şi decât un sculptor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LIX, VII, în col. PSB, vol. 23, p. 695)

„Cea dintâi mare este marea vârstei copilăriei, care e tare agitată din pricina neştiinţei, a uşurătăţii şi a nestatorniciei. De aceea punem copiilor şi dascăli, ca aceştia, prin purtarea lor de grijă, să dea firii ceea ce-i lipseşte, întocmai ca pe mare, prin meşteşugul conducerii corăbiei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXI, V, în col. PSB, vol. 23, p. 924)

„(...) Părinţii trebuie să ne înveţe lucrurile cele mai frumoase. Iar dacă învăţătorii sunt leneşi şi nepăsători, ba mai mult, dacă s-au făcut sminteală copiilor, călăuzitori şi învăţători spre cele urâte, vor suporta pedeapsa cea mai grea, ca unii ce-şi strică rodurile lor proprii şi îi aruncă în gropile pierzaniei, când trebuiau să şi moară pentru ei[1926]. Căci şi aceasta o pune firea ca lege părinţilor". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şaptea, în PSB, vol. 38, p. 242)

„Mamelor, alăptaţi-vă copiii, iubiţi-i! Rugaţi-vă pentru ei să fie ani mulţi pe pământ, nu în pământ, ci pe pământ cu toate că nimic n-are viaţă lungă pe acest pământ. Chiar ceea ce este îndelungat este de fapt scurt şi repede trecător. Îndemnaţi-i să ia mai degrabă crucea Domnului decât să iubească această viaţă". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, 108, în PSB, vol. 53, p. 269)

„Unde capul este bolnav nu există nimic sănătos şi în general niciun mădular nu-şi îndeplineşte slujba unde nu există partea principală. În casa sa stăpânul este ca şi capul unui trup, şi viaţa lui este normă de vieţuire pentru toţi. Cel mai mare neajuns în această treabă

[1926] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iubirea părinţilor faţă de copii, deci şi a copiilor faţă de părinţi, trebuie să meargă chiar până la moarte. Dar aceasta nu se opune îndemnului lui Hristos ca omul să-L iubească pe El mai mult decât pe părinţi şi viceversa. Dar numai dacă prin această jertfire se arată următori lui Hristos, care şi El S-a jertfit pentru noi. (n. s. 261, p. 242)

este faptul că toţi urmează cu mai mare plăcere ce este depravat şi mai uşor o rea educaţie îi strică pe cei buni decât îndreaptă una bună pe cei răi”. (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VII-a, IV, 19, în PSB, vol. 72, p. 301)

Educaţia religioasă a copiilor

„Să nu iei mâna ta de pe fiul tău sau de pe fiica ta, ci să-i înveţi din tinereţe frica de Dumnezeu”. (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. IV, 9, în PSB, vol. 1, p. 29)

„Copiii noştri să aibă parte de creşterea cea întru Hristos; să înveţe ce putere are smerenia înaintea lui Dumnezeu şi ce poate dragostea curată în faţa lui Dumnezeu; să înveţe că bună şi mare este frica de Dumnezeu şi că mântuie pe toţi cei care trăiesc cu cuvioşie în Dumnezeu, cu cuget curat”. (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XXI, în PSB, vol. 1, p. 65)

„(...) Să întorci pe copiii tăi, care au păcătuit faţă de Domnul şi faţă de părinţii lor. Dar pentru că-ţi iubeai copiii, nu i-ai sfătuit, ci i-ai lăsat să se strice tare; de asta s-a mâniat pe tine Domnul”. (Herma, *Păstorul*, Vedenia I, în PSB, vol. 1, p. 275)

„Ai curaj şi întăreşte casa ta. După cum fierarul, ciocănind lucrul lui, face din el ce voieşte, tot aşa şi cuvântul cel drept, spus în fiecare zi, biruie orice răutate. Nu înceta, dar, a-ţi sfătui copiii tăi. Ştiu că dacă se vor pocăi din toată inima lor, vor fi înscrişi în cărţile vieţii împreună cu sfinţii”. (Herma, *Păstorul*, Vedenia I - 3, 2, în PSB, vol. 1, p. 275)

„Pe tineri să-i învăţăm învăţătura lui Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a IV-a, cap. XVII, 108.1, în PSB, vol. 5, p. 283)

„Copiii noştri să aibă parte de învăţătura lui Hristos; să înveţe ce putere are smerenia înaintea lui Dumnezeu şi ce poate dragostea curată în faţa lui Dumnezeu; că frica de Domnul este bună şi mare; mântuie pe toţi cei ce trăiesc cu cuvioşie în Domnul, cu inimă curată”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XVII, 108.4., în PSB, vol. 5, p. 283)

„Însă adevărata moştenire bună şi mântuitoare de suflet pe care le-a lăsat-o el, Constantin, fiilor săi a fost sămânţa fricii de Dumnezeu ...”. (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea IV, 51.1., în PSB, vol. 14, p. 179)

„Să nu cauţi să laşi copii pe pământ, ci să-i înalţi la cer”. (Sf. Vasile cel Mare, *Prealabilă înfăţişare ascetică*, Cap. II, în PSB, vol. 18, p. 58)

„A mâncat înainte de vreme? Să postească cea mai mare parte din zi. A fost surprins mâncând fără măsură sau necuviincios? În timpul mâncării fiind îndepărtat de cei care mănâncă, să fie constrâns să privească pe alţii care mănâncă cum se cuvine, aşa încât să se şi pedepsească prin abstinenţă şi să înveţe (totodată) cuviinţa. A zis o vorbă nepotrivită, o insultă la adresa aproapelui, o minciună sau altceva din cele neîngăduite? Să se corijeze şi prin post şi prin tăcere”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari,* Cap. II, Î. 15, R. II, în PSB, vol. 18, p. 245)

„Încă şi studiul ştiinţelor trebuie să fie acomodat scopului, aşa încât ei să se folosească de numele cele din Scripturi şi în locul poveştilor să li se expună istoria faptelor minunate, să fie instruiţi în sentinţele din Proverbe şi să li se ofere premii pentru reţinerea numelor şi faptelor din acestea, ca să-şi ajungă scopul cu plăcere şi cu comoditate (recreare), fără suferinţe şi fără jigniri. Iar atenţia spiritului şi obiceiul de a nu se îngâmfa şi-l vor însuşi aceştia cu uşurinţă printr-o educaţie bună, dacă vor fi întrebaţi necontenit de către învăţători unde le sunt gândurile şi cu ce se ocupă în cugetele lor. Căci această naivitate (sinceritate) a vârstei, fără viclenie şi incapabilă de minciună, trădează cu uşurinţă secretele sufletului, şi ca să nu fie prins continuu de cele oprite, un tânăr de acest fel va fugi de sufletele absurde şi se va rechema singur, fără încetare, de la acestea, temându-se de ruşinea (ce i-ar aduce-o) darea lor pe faţă.

Aşadar trebuie ca sufletul să fie îndrumat spre practicarea faptelor bune îndată, de la început, când este încă uşor de format şi fraged şi, fiind moale ca ceara, primeşte cu uşurinţă formele care se presează asupra lui, aşa încât, atunci când va veni raţiunea şi puterea de a judeca, să înceapă drumul de la primele noţiuni şi de la exemplele de pietate, care i-au fost predate, pentru ca raţiunea să arate (sugereze) ceea ce este folositor, iar obiceiul să îndrumeze cu uşurinţă spre săvârşirea binelui”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 15, R. III-IV, în PSB, vol. 18, pp. 245-246)

„Căci natura părinţilor este să se roage ca fiii lor să devină cât se poate mai buni şi mai înţelepţi, mai cinstiţi şi mai cumpătaţi, aşa încât copiii să realizeze progrese, iar părinţii să se mândrească prin raportarea către ei a virtuţilor copilului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, Cap. XXI, IV, în PSB, vol. 18, p. 510)

EGALITATEA SEXELOR

„În ce privește sufletul, femeia este egală cu bărbatul; deci poate săvârși aceleași virtuți ca și bărbatul”. (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a IV-a, cap. VIII, 60.1, în PSB, vol. 5, p. 263)

EPISTOLELE ȘI BUCURIA ADUSĂ PRIN INTERMEDIUL LOR

„Dacă Cuvioşia Ta[1927] ar putea să-şi dea seama cam cât de mare e bucuria ce-mi face ori de câte ori îmi scrii, atunci sigur că n-ai lăsa să treacă niciun prilej să nu-mi trimiţi vreo epistolă, ba le vei şi provoca, înţelegând astfel de prilejuri, întrucât ştii ce răsplată pregăteşte Atotbunul Dumnezeu pentru astfel de cazuri de întărire sufletească a celor întristaţi”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 57, II, în PSB, vol. 12, p. 224)

[1927] Adresantul acestei epistole este Pergamios, probabil un fost coleg de școală de-al Sfântului Vasile. − n. a.

„Iată câtă desfătare gust chiar şi numai din cititul epistolelor Tale! Şi aceasta pentru că bunătatea care se desprinde din inima Ta[1928] e mereu prisositoare”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 57, în PSB, vol. 12, p. 225)

EREDITATEA

„Dar dacă suntem cu mintea trează, nu ne pot vătăma cu nimic nenorocirile venite peste noi din pricina păcatelor strămoşilor noştri. Ele rămân doar nişte nume. Cel dintâi-zidit din pricina călcării de poruncă, a adus pe pământ moartea şi o viaţă chinuită şi plină de dureri; Ham a adus robia. După venirea Stăpânului Hristos, însă, putem, dacă vrem să facem ca aceste rele să fie numai nişte simple nume”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIX, VII, în col. PSB, vol. 21, p. 375)

„Vezi-mi iarăşi şi din aceste cuvinte că păcatele înaintaşilor noştri nu aduc nicio vătămare firii noastre. Ninevitenii aceştia, care, prin pocăinţa lor, au atras asupră-le iubirea de oameni a lui Dumnezeu şi au schimbat hotărârea Stăpânului, aceştia au avut mai întâi strămoş pe Ham, cel care a batjocorit pe tatăl său, apoi au avut strămoş pe Nevrod, om tiran şi mândru, care a avut de urmaş pe Asur. Se spune că au fost poate printre şi alţii răi şi stricaţi, care au dus o viaţă urâtă şi păcătoasă, care s-au dedat la beţii, la râs, la petreceri şi vorbe pline de ruşine; dar pentru că ninevitenii s-au hotărât să se pocăiască cu adevărat, păcatele strămoşilor nu i-au vătămat cu nimic, dimpotrivă, au atras asupra lor atât de mult ajutorul cel de sus, că până azi se cântă fapta pocăinţei lor.

Să mergem, dar şi noi pe urmele ninevitenilor. Să ştim că nici păcatele strămoşilor nu ne vatămă dacă voim să fim cu mintea trează, dar nici virtutea lor nu ne poate fi de folos, dacă ne trândăvim; să ne străduim mult să facem fapte de virtute şi să avem voinţă, plină de înţelepciune, ca să ne bucurăm de binecuvântarea lui Sim şi Iafet şi să scăpăm de blestemul şi robia venită peste Ham. Să fim liberi, să nu ajungem robii păcatului; să dobândim adevărata libertate, ca să avem parte de bunătăţile cele nespuse”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIX, VIII, în col. PSB, vol. 21, p. 379)

„Ai văzut că virtutea sau păcatul nu stă în firea noastră, ci în voinţa noastră? Iată, în ce priveşte firea şi patriarhul Avraam şi Nahor erau fraţi, dar în ceea ce priveşte voinţa lor nu erau fraţi. Nahor a rămas tot în rătăcire, deşi fratele său ajunsese la o atât de mare virtute; Avraam, însă, prin faptele lui, arăta tuturor că sporeşte zi de zi în virtutea după Dumnezeu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXI, VI, în col. PSB, vol. 21, p. 405)

„Un om care caută virtutea nu va putea fi vătămat cu nimic, chiar dacă strămoşul lui a fost de alt neam, chiar dacă a fost desfrânat, chiar dacă a avut alte păcate. Dacă pe un stricat, întors pe calea cea dreaptă, nu poate să-l facă de râs viaţa lui de mai înainte, cu atât mai mult

[1928] Sfântul Vasile îi scrie episcopului Meletie, care se afla în exil în ţinuturile muntoase ale Armeniei Mici. − n. a.

nu va putea face de ruşine păcătoşenia părinţilor pe un om virtuos, născut dintr-un desfrânat şi o adulteră”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia III, II, în PSB, vol. 23, p. 39)

„Nu-i cu putinţă, da, nu-i cu putinţă să te socoţi virtuos sau păcătos, strălucit sau neînsemnat, pe temeiul virtuţii sau viciului strămoşilor tăi; iar dacă e nevoie, am să spun ceva şi mai ciudat: acela-i mai strălucit care ajunge bun fără să aibă strămoşi străluciţi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia III, IV, în PSB, vol. 23, p. 42)

„(...) Răutatea celuilalt neam, care păstra în sine sămânţa nelegiuirii transmisă de la strămoşul său”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. XXI, 3, în PSB, vol. 57, p. 447)

ERETICII

Cine sunt ereticii?

„Oricine nu mărturiseşte că Iisus Hristos a venit în trup, este antihrist (I In. 4, 2-3; II In. 7); cel care nu mărturiseşte mărturia crucii, este de la diavol, iar cel care întoarce cuvintele Domnului spre poftele sale şi spune că nu-i nici înviere, nici judecată, acela este primul născut al lui Satana”. (Sf. Policarp al Smirnei, *Epistola către filipeni*, cap. VII, în PSB, vol. 1, p. 253)

Ereticii au fost numiți după numele născocitorului ereziei pe care au îmbrățișat-o

„Căci deşi dascălii noştri au fost fericiţii apostoli şi ei au slujit Evanghelia Mântuitorului, totuşi nu de la ei ne-am numit şi suntem creştini, ci de la Hristos. Iar cei ce-şi au de la alţii începutul credinţei pe care o ţin, pe drept cuvânt au şi numele de la ei, stând sub ascultarea lor”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul Întâi împotriva arienilor, II, în PSB, vol. 15, p. 158)

„Noi toţi fiind şi numindu-ne creştini de la Hristos, odinioară a fost scos dintre noi Marcion, care a născocit o erezie. Şi cei ce au rămas cu cei ce l-au scos pe acela, au rămas creştini. Iar cei ce au rămas cu Marcion nu s-au mai numit creştini, ci marcioniţi. Aşa şi Valentin şi Vasilide şi Maniheu şi Simon Magul au dat celor ce i-au urmat numele lor. Şi unii se numesc valentinieni, alţii vasilinieni, alţii manihei, alţii simonieni, şi alţii frigieni, de la Frigia, şi novaţieni de la Novat”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul Întâi împotriva arienilor, II-III, în PSB, vol. 15, p. 158)

Ferirea de comuniunea ereticilor și schismaticilor

„Am aflat că au trecut pe la voi unii care aveau o învăţătură rea. Pe aceştia nu i-aţi lăsat să semene între voi; v-aţi astupat urechile, ca să nu primească cele semănate de ei”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către efeseni), cap. IX, 1, în PSB, vol. 1, p. 192)

„Aşadar, vă rog, nu eu, ci dragostea lui Iisus Hristos: Folosiţi numai hrană creştină! Depărtaţi-vă de buruiana străină, care este erezie!

Că ereticii, pentru a părea vrednici de crezare, amestecă pe Iisus Hristos cu propriile lor gânduri, întocmai ca cei care dau băuturi otrăvitoare amestecate cu miere şi vin; cel care nu ştie, ia cu plăcere băutura otrăvitoare şi moare din pricina acelei rele dulceţi.

Feriţi-vă de unii ca aceştia! Şi veţi reuşi, dacă nu vă mândriţi şi nu vă despărţiţi de Iisus Hristos Dumnezeu, de episcop şi de poruncile Apostolilor.

Cel care se află înlăuntrul locaşului altarului este curat; cel care este în afară de altar, nu-i curat; cu alte cuvinte, cel care face ceva fără episcop, fără preoţi şi fără diaconi, acela nu are conştiinţa curată.

Nu spun cu asta că am aflat aşa ceva despre voi, ci vreau să vă feresc de mai înainte, pentru că vă iubesc şi pentru că prevăd cursele diavolului". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către tralieni), cap. VI, 1-2, cap. VII, 1-2, cap. VIII, 1, în PSB, vol. 1, p. 206)

„Fiţi surzi, dar, când cineva vă vorbeşte altceva decât de Hristos, Cel din neamul lui David, Cel din Maria, Care cu adevărat s-a născut, a mâncat şi a băut, Care cu adevărat a fost prigonit pe timpul lui Pilat din Pont, Care cu adevărat a fost răstignit şi a înviat în văzul celor cereşti, al celor pământeşti şi al celor de dedesubt, Care cu adevărat a înviat din morţi, înviindu-L pe El Tatăl Lui; după asemănare, Tatăl Lui ne va învia în Hristos Iisus şi pe noi, care credem în El, fără de Care nu avem viaţa cea adevărată". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către tralieni), cap. IX, 1-2, în PSB, vol. 1, p. 207)

„Fugiţi, dar, de vlăstarele cele rele, care dau naştere la rod purtător de moarte, din care, dacă gustă cineva, moare îndată. Aceştia nu sunt sădire a Tatălui.

Dacă ar fi, s-ar arăta ramuri ale crucii, iar rodul lor ar fi nestricăcios". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către tralieni), cap. XI, 1-2, în PSB, vol. 1, p. 207)

„Feriţi-vă de buruienile rele, pe care nu le cultivă Hristos, pentru că nu sunt sădite de Tatăl (Mt. 15, 13).

Nu grăiesc aşa pentru că am găsit dezbinare la voi; dimpotrivă, curăţie. Că toţi câţi sunt ai lui Dumnezeu şi ai lui Iisus Hristos, sunt cu episcopul; şi toţi câţi se vor pocăi şi vor veni la unitatea Bisericii, vor fi şi ei ai lui Dumnezeu, ca să fie vii după Iisus Hristos.

Nu vă înşelaţi, fraţii mei, dacă cineva se duce după cel ce dezbină *nu va moşteni Împărăţia lui Dumnezeu* (1 Cor. 6, 9, 10). Dacă cineva umblă în învăţături străine, acela nu este în acord cu patimile lui Hristos.

Căutaţi, dar, să participaţi la o singură euharistie; că unul este trupul Domnului nostru Iisus Hristos şi unul este potirul spre unirea cu sângele Lui; unul este jertfelnicul, după cum unul este episcopul împreună cu preoţii şi diaconii, cei împreună cu mine robi; pentru ca ceea ce faceţi, s-o faceţi după Dumnezeu". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole,* (către filadelfieni), cap. III, 1-3, cap. IV, 1, în PSB, vol. 1, p. 215)

„Vă dau, iubiţilor, aceste sfaturi, cu toate că ştiu că şi voi gândiţi la fel ca mine. Dar vreau să vă feresc de fiarele cele cu chip de om, pe care nu numai că nu trebuie să-i primiţi, dar, dacă e cu putinţă, nici să vă întâlniţi cu ei, ci numai să vă rugaţi pentru ei, poate că se vor pocăi, lucru greu însă". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole,* (către smirneni), cap. IV, 1, în PSB, vol. 1, p. 220)

„Cu ce îmi e de folos unul, dacă mă laudă pe mine, dar huleşte pe Domnul meu, mărturisind că El nu-i purtător de trup? Cel care nu mărturiseşte asta, Îl tăgăduieşte desăvârşit şi este purtător de cadavru.

N-am socotit cu cale să scriu numele lor, pentru că sunt numele unor necredincioşi. Dar nici mie să nu-mi fie a-i pomeni, până nu se vor pocăi, crezând în patimile Lui, care sunt învierea noastră". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către smirneni), cap. V, 2-3, în PSB, vol. 1, p. 221)

„Se cuvine, dar, să vă depărtaţi de unii ca aceştia şi să nu vorbiţi cu ei nici în particular, nici în public; să ne ţinem strâns de profeţi şi mai ales de Evanghelie, în care patimile ne sunt arătate, iar învierea se împlineşte. Fugiţi de dezbinări, că ele sunt începutul relelor". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole,* (Ignatie - către smirneni), cap. VII, în PSB, vol. 1, p. 221)

„... Întâlnindu-se odată Marcion, de la care-şi trag numele cei ce se cheamă marcioniţi, cu Sfântul Policarp, căruia i-a zis: *Mă cunoşti, Policarpe*, acesta i-a răspuns lui Marcion: *Cunosc, cunosc pe întâiul născut al Satanei*". (*Actele martirice*, Martiriul Sfântului Policarp – episcopul Smirnei, XXII, 3, în PSB, vol. 11, p. 42)

„Cât despre Irineu, după ce expune în prima carte a lucrării *Contra ereziilor* câteva din amăgirile secrete şi dezgustătoare ale aceluiaşi Cerint, în cartea a 3-a transmite o istorie care nu se poate uita şi pe care a auzit-o de la Policarp, şi anume: Într-o zi apostolul Ioan întrase într-o baie să se spele. Auzind însă că Cerint se afla înăuntru, fugi îndată de acolo grăbindu-se spre uşă întrucât nu răbda să se afle sub acelaşi acoperământ cu el, sfătuind şi pe ceilalţi care mai erau cu el şi zicând: *să ieşim de aici, nu cumva să se dărâme baia peste noi întrucât Cerint, duşmanul adevărului, se află şi el aici înăuntru* (Irineu, *Contra ereziilor* III, 4)". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* cartea a treia, XXVIII, 6, în PSB, vol. 13, p. 131)

„... Marcion când a întâlnit odată pe Policarp şi întrebându-l: *mă cunoşti, Policarpe*?, la care acesta i-a răspuns: *Da cunosc, cunosc pe cel întâi născut al satanei*! (Tit 3, 10-11). Atât de mult se fereau apostolii şi ucenicii lor de cei ce falsificau adevărul, încât nu voiau nici măcar să înceapă cu ei vreo conversaţie, după cuvântul apostolului *de omul eretic după întâia şi a doua mustrare, depărtează-te, ştiind că unul ca acesta s-a abătut şi a căzut, fiind singur de sine osândit*". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* cartea a patra, XIV, 7, în PSB, vol. 13, p. 158)

„... În timp ce pe lângă Pavel[1929] – aşa se numea omul – se aduna o mulţime foarte mare de oameni nu numai dintre eretici, ci şi dintre ai noştri, din pricina adâncii lui învăţături, totuşi Origen nu s-a învoit niciodată să se roage împreună cu el, ci păstra încă din tinereţe regula de credinţă a Bisericii, pe când pentru învăţăturile eretice simţea – cum zice

[1929] Întrucât averea tatălui său ce a murit martir, fusese confiscată de vistiernicii împărăţiei, Origen a fost nevoit să sufere împreună cu ai săi de cele necesare vieţii. Dar Dumnezeu i-a făcut parte de purtarea Lui de grijă prin aceea că a găsit înţelegere şi sprijin la o femeie, foarte bogată şi de neam foarte ales, dar care mai purta de grijă şi unui vestit conducător al ereticilor din Alexandria şi care se trăgea din Antiohia. Pe acesta-l luase (pe Pavel) numita femeie ca pe un fiu adoptiv şi-i purta de grijă în chip deosebit. Origen era nevoit acum să trăiască laolaltă cu acest om – amănunte din cap. 13 al acestei opere. – n. a.

el însuşi undeva în scrierile sale – un fel de dezgust". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* cartea a şasea, II, 14, în PSB, vol. 13, p. 226)

„... Mirându-mă foarte de neruşinarea ereticilor, am văzut că nimic nu se potriveşte aşa de mult a spune despre ei decât cuvântul Apostolului: *De omul eretic, după întâia şi a doua mustrare, depărtează-te, ştiind că unul ca acesta s-a abătut şi, căzând în păcat, se osândeşte singur* (Tit 3, 10). Căci având mintea stricată nu întreabă ca să se convingă, nici ca să se răzgândească, ci se informează din pricina celor înşelaţi de el, ca nu cumva tăcând să fie dispreţuit de ei". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, Către acelaşi episcop Serapion, I, în PSB, vol. 16, p. 87)

„Minunat era (Cuviosul Antonie – n. a.) şi în credinţă şi evlavie. Căci nu voia să fie în comuniune cu schismaticii meletieni, cunoscând viclenia şi apostazia lor de la început; nici cu maniheiştii sau cu alţi eretici nu vorbea prieteneşte, ci doar îi îndemna să-şi schimbe gândurile şi să se întoarcă la dreapta credinţă. Socotea şi spunea că prietenia şi convorbirea cu ei[1930] aduce vătămare şi pierzanie sufletului. Era scârbit şi de erezia arienilor şi poruncea tuturor ca nici măcar să nu se apropie de ei şi să nu-şi însuşească credinţa lor rătăcită. Venind odată la el unii care sufereau de boala ariană, cercetându-i şi cunoscând necredinţa lor, i-a alungat din munte, spunând că cuvintele lor sunt mai rele ca otrava". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXVII, în PSB, vol. 16, pp. 231-232)

„Să n-aveţi nicio legătură cu schismaticii, nici cu arienii eretici. Căci ştiţi cum i-am făcut şi eu de ruşine pentru erezia lor duşmană lui Hristos şi străină de dreapta credinţă. Siliţi-vă mai degrabă să vă uniţi mai întâi cu Hristos şi apoi cu sfinţii, ca după moarte să vă primească şi ei în corturile veşnice, ca pe nişte prieteni şi cunoscuţi[1931]. Gândiţi-vă la

[1930] Părinții din vechime îi sfătuiau pe creștini să evite atât de convorbirea cu ereticii, cât și citirea sau achiziționarea cărților acestora. Referitor la aceasta în *Limonariu* ni se istorisește de-a avvei Chiriac din Lavra lui Calamon și despre cele două cărți ale nelegiuitului Nestorie: „Ne-am dus odată la avva Chiriac, preotul lavrei lui Calamon de lângă sfântul râu Iordan. și ne povestea zicând:

Într-o noapte, văd în vis o femeie vrednică de respect, îmbrăcată în porfiră, împreună cu doi bărbați sfinți și cinstiți, că stă la ușa chiliei mele. Am luat pe femeie drept Sfânta noastră Născătoare de Dumnezeu, iar pe cei doi bărbați care erau cu ea Sfântul Ioan Teologul și Sfântul Ioan Botezătorul. Am ieșit afară din chilie și i-am rugat să intre înăuntru ca să facă o rugăciune în chilia mea. Femeia însă n-a vrut. Și m-am rugat mult timp stăruitor de dânsa, spunându-i: *Să nu mă întorc ruşinat și înfruntat* și multe altele. Când ea a văzut că stărui încă în cererea mea, mi-a răspuns cu asprime, zicând:

– Ai în chilia ta pe dușmanul meu. Cum vrei dar să intru?

După ce a spus aceste cuvinte, a plecat.

Când m-am deșteptat, am început să mă vaiet și să mă gândesc dacă n-am păcătuit cu ceva în mintea împotriva ei, căci nu era altcineva în chilie decât numai eu. Deși m-am chinuit multă vreme, totuși nu m-am găsit vinovat cu nimic față de ea. Văzându-mă învăluit de tristețe, am luat o carte să citesc, ca prin citit să-mi îndepărtez tristețea. Cartea pe care am luat-o era a lui Isihie, preotul Ierusalimului. Când am deschis cartea, găsesc scrise la sfârșitul ei două cuvântări ale nelegiuitului Nestorie. Îndată am cunoscut că acesta era dușmanul Stăpânei noastre, Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Atunci m-am sculat și am plecat și am dat cartea celui care mi-o împrumutase și i-am spus:

– Ia-ți, frate, cartea! N-am avut atâta folos din ea câtă pagubă, și i-am povestit cele întâmplate. El, plin de zel, a rupt îndată din carte cele două cuvântări ale lui Nestorie, și le-a pus pe foc, zicând:

– Să nu rămână în chilia mea vrăjmașul Stăpânei noastre, Sfintei Născătoarea de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria" – *cf.* Ioan Moshu, *Limonariu sau Livada duhovnicească*, traducere și comentarii de Pr. Prof. T. Bodogae și D. Fecioru, Editura Episcopiei Ortodoxe a Alba-Iuliei, 1991, pp. 60-61. – n. a.

[1931] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Împărăţia cerurilor nu constă numai într-o comuniune iubitoare cu Hristos, ci şi cu toţi cei ce au crezut în El. Dar aşa cum trebuie să cultivăm încă de aici iubirea pentru Hristos ca să fim

aceasta, cugetaţi la aceasta!" (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* XC, în PSB, vol. 16, p. 243)

„Oare nu se cuvine să se asemene scrierile ereticilor lipsiţi de evlavie şi speculaţia înşelătoare a dogmelor elinilor cu mărăcinii din munţi şi de pe ogoare? Căci ce folos au sufletele oamenilor din acelea, sau mai bine zis ce vătămare nu aduc ele celor ce voiesc să le primească în minte? Deci aşa cum mărăcinele e numai hrană focului şi mâncare flăcării, la fel dogmele deşarte ale celor rătăciţi şi poveştile băbeşti ale slujitorilor la idoli ne aprind flăcările veşnice. Dar spicele şi grâul sunt o hrană domestică bună pentru oameni şi foarte necesară şi de folos. Căci ele ne ţin în viaţă. Ele sunt chipul (tipul) dogmelor adevărului, prin care cei ce am crezut ne hrănim cu pâinea cea vie şi adevărată, cu Hristos. Iar ţarină netedă şi lină le este celor ce ştiu să umble drept prin ea, de Dumnezeu însuflata Scriptură. *Căci toate sunt netede celor ce înţeleg şi drepte celor ce află cunoştinţa* (Prov. 8, 9)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* cartea a şaptea, în PSB, vol. 38, p. 251)

„Să se păzească cei ce voiesc să se ferească de corupere, să nu iasă din cortul părintesc, adică din casa lui Dumnezeu[1932], nici să nu se amestece în turmele celor de alt neam, sau ale celor cu alte cugetări". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* cartea a cincea a Glafirelor la Facere, 5, în PSB, vol. 39, p. 187)

„Căci a zis Sfânta Scriptură: *Oricare om dintre fiii lui Israel, care va junghia viţel sau oaie sau capră din tabără, sau afară de tabără şi nu le va aduce la uşa cortului mărturiei, ca să aducă darul Domnului înaintea cortului Domnului, se va socoti ca un vărsător de sânge şi sufletul acela va fi nimicit din popor* (Lev. 17, 3-4).

Aşadar e o nelegiuire şi întinare ce cade sub osânda vărsării de sânge voinţa de-a se împreuna cu ereticii în aceleaşi locaşuri şi de-a primi comuniunea cu ei. Căci cei ce aduc în afara cortului jertfa pentru păcat, nu săvârşesc jertfa sfântă în locurile sfinte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic,* cartea întâia a Glafirelor la Levitic, în PSB, vol. 39, p. 381)

„Încă necunoscut graiul ereticilor se strecura ca un cancer înăuntrul Bisericii, pentru ca, punând stăpânire pe inima omului, să-l arunce pe acesta cu totul în moarte. Şi dacă Domnul Savaot nu i-ar fi rupt lanţul pe care-l întinsese, meşteşugul unui rău atât de mare şi pregătirea făcută cu iscusinţă ar fi târât în prăpastie inimile multor oameni simpli. Mintea omenească este atrasă uşor spre partea cea rea, fiindu-i mai uşor să zboare în larg decât să meargă cu trudă pe calea cea strâmtă". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea Papei Syriciu către Biserica din Mediolanum. Syriciu către Biserica din Mediolanum, 2, în PSB, vol. 53, p. 200)

---

obişnuiţi cu ea când vom trece din viaţa aceasta, aşa trebuie să cultivăm şi iubirea şi respectul faţă de toţi semenii noştri. Trebuie să creştem mai ales spre nivelul iubirii sfinţilor faţă de Hristos, care se arată şi în iubirea lor de oameni. Trebuie să ne facem şi noi capabili să răspundem aceste iubiri şi să-i urmăm pilda, să ne obişnuim cu iubirea faţă de oameni. De altfel încă de aici, dând atenţie sfinţilor, ne putem îmbogăţi cu cunoştinţa şi cu râvna multor moduri de manifestare a iubirii lui Hristos de către oameni, potrivit cu unicitatea fiecărei persoane. Fiecare sfânt e un punct de iradiere a altei forme de iubire a lui Hristos şi de putere care sporeşte râvna de a imita modul iubirii lui. Cinstirea sfinţilor nu ne desparte de Hristos, ci ne uneşte şi mai mult cu El în iubire. (n. s. 65, p. 243)

[1932] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E de mare folos să rămâi în Biserică, adică între cei ce ţin învăţătura dreaptă a lui Hristos. Omul singur e uşor supus ispitei. (n. s. 314, p. 187)

„Să fie aşadar anatematizaţi de noi şi de toţi, şi să fie socotiţi că fac negoţ cu cuvântul adevărului. Căci învăţătura apostolică zice: *Dacă cineva vă propovăduieşte altceva decât aţi primit, să fie anatema* (Gal. 1, 9). Anunţaţi aşadar ca nimeni să nu cuminece cu ei; căci nu este nicio părtăşie între lumină şi întuneric (II Cor. 6, 14). Izgoniţi-i pe aceştia departe de toţi (oamenii); căci nu poate fi părtăşie întru Hristos şi Veliar. Păziţi-vă, fraţi întru har, să nu le scrieţi şi nici să nu primiţi scrieri de-ale lor. Şi străduiţi-vă, voi preacinstiţi fraţi şi coslujitori, ca şi cum, prezenţi cu duhul în sinodul nostru, aţi fost de acord şi aţi hotărât cu consimţământul vostru cele ce sunt recunoscute într-un glas de toţi conslujitorii noştri de pretutindeni, laolaltă. Să-i respingem, însă şi să-i aruncăm dincolo de marginile Bisericii universale”. (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a IV-a, capitolul XXIV, în PSB, vol. 75, p. 148)

„Când partizanii lui Arie au lăsat turma fără păstorul ales şi au făcut pe altul episcop în locul lui (pe unul numit Luciu – n. a.), Eunomie nu a venit la obişnuita adunare bisericească, nici vreunul din locuitorii de acolo, niciun sărac, niciun bogat, niciun sclav, niciun meşteşugar, niciun agricultor, niciun grădinar, niciun bărbat, nicio femeie, niciun tânăr, niciun bătrân. Episcopul trăia singur; nu-l vedea nimeni, nu-l chema nimeni, deşi se spune că în viaţa lui a fost foarte blând. Dovadă, faptul următor. Odată, când voia să se scalde şi a zăvorât uşa pentru sclavul de la baie, interzicându-i să intre, a văzut oameni în faţa uşii; atunci le-a poruncit să deschidă şi să ia cu toţii parte, împreună cu el, la scaldă. Acelaşi lucru l-a făcut şi în cada de baie; când vedea, în timp ce se îmbăia, că unii stau în picioare în faţa lui, a poruncit să se bucure de apa caldă, împreună cu el, aceia care aşteptau tăcuţi. Iar el, considerând că tocmai pentru asta aşteaptă ei, s-a ridicat degrabă şi a ieşit. Ei însă, considerând că şi apa este spurcată de necurăţenia ereziei ticăloase, i-au dat drumul să se scurgă prin canalele de evacuare şi au pus să se încălzească altă apă de baie. Aflând acest lucru, Eunomie a părăsit cetatea şi a plecat, considerând că e o insultă să locuiască într-un oraş duşmănos în care toţi au oroare de el.

Plecând el din Samosata, toţi oamenii l-au considerat pe faţă pe Luciu lup şi duşman al oilor. Dar oile, chiar părăsite de păstor, îndeplineau cele ce sunt de datoria păstorului. Cum l-au urât toţi pe Luciu am să explic în alte povestiri. Dar odată, nişte tineri se distrau jucând în piaţă, aruncându-şi unul altuia mingea. Trecând Luciu pe acolo, mingea a căzut, din întâmplare, printre picioarele asinului lui; atunci copiii se plângeau, gândind că mingea este cu totul murdărită. Luciu, înţelegând acest lucru, a poruncit unuia dintre cei din urmă să oprească mingea şi să-şi dea seama ce se întâmplă. Copiii însă, aprinzând un foc şi aruncând mingea prin mijlocul flăcărilor, au considerat că a fost purificată. Ştiu că aceasta este o copilărie şi o rămăşiţă a unui vechi obicei. Dar este şi un indiciu care poate arăta şi câtă ură nutrea întregul oraş faţă de nebunia ariană”. (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a VII-a, capitolul XVI, în PSB, vol. 75, pp. 287-288)

Atitudinea noastră faţă de eretici

„Puţini sunt cei dornici de învăţătură curată, şi rar e un om îndrăgostit de adevăr! De aceea şi trebuie să ne arătăm deschişi tuturor, de fiecare îngrijindu-ne să-i dăm ce-i poate fi lui spre mântuire, aidoma medicilor; iar astfel vor ajunge toţi să slăvească în toate mântuitoarea învăţătură”. (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, cartea III, 21.3., în PSB, vol. 14, p. 135)

„Dacă vei vedea pe vreun păgân sau pe altcineva care s-a despărţit de Biserică din pricina vreunei erezii stricate că duce o viaţă castă şi se străduieşte şi în alte privinţe să aibă purtări bune, îndreaptă-ţi şi mai mult luarea aminte asupra ta, ca să te asemeni smochinului celui roditor, care prin prezenţa smochinilor sălbatici îşi adună putere, ca să nu-i mai cadă roadele şi să-şi hrănească cu şi mai multă grijă de rodul său". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omil. a V-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 128)

„Întrebarea 124: Dacă cineva s-ar întâlni undeva, din întâmplare, cu eretici sau păgâni, se îngăduie să mănânce împreună cu ei sau să se întrebe de sănătate?

Răspuns: Obiceiul îndeobşte de a se saluta, Domnul nu l-a oprit în niciun chip, pentru că a spus: *Dacă uraţi sănătate numai prietenilor voştri, ce mare lucru faceţi? Au nu şi păgânii fac aşa*? (Mt. 5, 47). Dar în ce priveşte dacă se îngăduie să mâncăm împreună, avem porunca Apostolului în ce împrejurări trebuie să evităm aceasta, pentru că a spus: *În epistolă v-am scris să nu aveţi nicio legătură cu desfrânaţii, sau cu lacomii, sau cu răpitorii, sau cu slujitorii de idoli, căci atunci ar trebui să ieşiţi din lumea aceasta. Acum însă v-am scris vouă să nu aveţi legătură cu cineva care se numeşte frate, dar este desfrânat, sau lacom, sau slujitor de idoli, sau grăitor de rău, sau beţiv, sau răpitor; cu unul ca acesta nici să nu mâncaţi împreună* (I Cor. 5, 9-11)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 124, în PSB, vol. 18, p. 370)

„Da, sunt încă stăpâniţi de înşelăciune, dar sunt fraţii noştri[1933] şi se cuvine să avem mare purtare de grijă de ei; să nu stăm nicicând nepăsători, ci cu multă luare aminte, să facem tot ceea ce stă în puterea noastră, să le dăm leacul potrivit, ca odată şi odată să se întoarcă la învăţătura cea sănătoasă!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. III, IV, în PSB, vol. 21, p. 51)

„… noi să ne plinim datoria noastră şi să le întindem mână de ajutor, vorbindu-le cu multă blândeţe. Şi fericitul Pavel ne îndeamnă la fel, zicând: *Să povăţuim cu blândeţe pe cei ce stau împotrivă, că doar le va da Dumnezeu pocăinţă spre cunoaşterea adevărului şi se vor trezi din cursa diavolului, prinşi fiind de el, pentru a-i face voia* (II Tim. 2, 25-26), vezi că îi arată cu cuvântul că sunt prinşi ca într-o beţie? Cuvântul *se vor trezi* arată că stăteau cufundaţi jos undeva. Şi iarăşi, prin cuvintele: *prinşi fiind de diavol,* aproape că vrea să spună că sunt prinşi în mreaja diavolului. Ne trebuie multă blândeţe şi îndelungată răbdare ca să-i putem smulge din cursele diavolului. Să le spunem: *Treziţi-vă puţin, uitaţi-vă la lumina dreptăţii, gândiţi-vă la înţelesul adevărat al cuvintelor!*" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. VIII, III, în PSB, vol. 21, p. 102)

„Acestor fel de oameni nu le spuneţi nici *bun venit*, zice ucenicul Mântuitorului (II In. 10), ca unora ce îndeamnă la năravuri sălbatice. Pentru că oaia nu poate fi cu afecţiune faţă de lup şi pentru că cele ce au obişnuit să simtă cele contrare nu se împacă întreolaltă. Căci s-a spus: *Ce parte are un credincios cu un necredincios?* (II Cor. 6, 15)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* cartea a opta, în PSB, vol. 38, p. 253)

[1933] Sfinții Părinți îi îndeamnă pe creștinii ortodocși să nu intre în dialog sau în comuniune cu ereticii. Doar cei tari în credință și în cunoașterea Scripturilor, pricepuți, înarmați cu blândețe, dragoste și îndelungă-răbdare pot combate învățăturile greșite ale ereticilor, pentru că, în cazul creștinilor simpli există riscul să cadă tocmai în acele greșeli sau învățături greșite pe care doresc să le combată. De aceea, Părinții Bisericii nu îi încurajează pe aceștia din urmă să dialogheze pe temele credinței cu cei prinși în mrejele ereziei – n. a.

„*PALADIE:* Aşadar, e un lucru păgubitor şi pricinuitor de întinăciune a intra chiar şi numai în vorbă cu cei străini şi cu cei de alte credinţe.

CHIRIL: Bine gândeşti. De aceea şi legea îi desparte pe cei spălaţi şi curaţi şi proprii ai lui Dumnezeu de spurcăciunea urâtă a acelora. *Şi va fi când te va băga pe tine Domnul Dumnezeul tău în pământul în care vei intra să-l moşteneşti şi va pierde neamuri mari şi multe şi puternice de la faţa ta, pe heteu şi pe ghergheseu şi pe amoreu şi pe hananeu şi pe terezeu şi eveu şi ebuseu, şapte neamuri mari şi mai tari decât voi şi-i va da pe ei Domnul Dumnezeul vostru în mâinile tale şi îi vei călca pe ei, cu pierdere să-i pierzi pe ei. Să nu faci cu ei legământ, nici să-ţi fie milă de ei, nici să te încuscreşti cu ei. Fiica ta să nu o dai fiului lui şi fiica lui să nu o iei fiului tău. Că va despărţi pe fiul tău de Mine şi va sluji altor dumnezei*. Deci legea e precaută. *Nu vei face cu ei legământ*, zice, căci nu se poate împăca şi uni cel spurcat cu cel sfinţit, care se află în ceaţă şi întuneric cu cel luminat, cel neprimit cu cel primit, cel ce intră în cortul sfânt şi dumnezeiesc cu cel alungat din el.

PALADIE: De ce această precauţie a legii? De ce desparte aceasta pentru totdeauna pe cel curat de cel întinat, chiar dacă acesta se află în binele virtuţii?

CHIRIL: Pentru că e mare teamă, prietene, ca nu cumva şi cel ce socoteşte că stă să fie împins spre cele ce nu se cuvin şi să fie abătut de la ceea ce trebuie, biruit de vreo întâmplare, sau de o plăcere care-l aţâţă, sau de o pornire aflătoare în fire care-l mână spre greşeală”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, cartea a patrusprezecea, în PSB, vol. 38, p. 479)

„Deci nu trebuie să ajutaţi ereticii cu niciun chip, chiar dacă s-ar îngădui tuturor toate ... ca să nu supărăm pe Dumnezeu fără să ne dăm seama. Şi nu e bine să le îngăduim să se fălească cu minciuna lor şi să clatine sufletele în privinţa dreptei credinţe, ca, arătându-se, să poată, asemenea şarpelui, să clatine din temelia sigură a credinţei pe vreunii din cei mai simpli prin muşcăturile înşelăciunii şi să ne aflăm şi noi, precum nu voim, părtaşi de judecata ce-i ameninţă pe ei”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 66)

„... înfierbântându-se poporul credincios al romanilor de mânie (...), întrucât nu suportă nici măcar numele simplu al ereticilor”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 66)

„Dar nu scriu acestea vrând să fie necăjiţi ereticii, sau bucurându-ne de necăjirea lor, ci mai curând şi împreună veselindu-mă de întoarcerea lor. Căci ce e mai plăcut celor credincioşi decât să vadă copiii risipiţi ai lui Dumnezeu adunaţi împreună? Nu le scriu nici îndemnându-vă să preferaţi asprimea iubirii de oameni. N-aş putea să fiu atât de sălbatic, ci rugându-vă să faceţi şi să lucraţi cele bune tuturor oamenilor cu luare aminte şi cu multă cercare şi făcându-vă tuturor toate, după cum are nevoie fiecare de voi. Numai un lucru îl voiesc de la voi şi vă rog să fiţi aspri şi neînduraţi faţă de orice ar putea să ajute la menţinerea credinţei lor nebuneşti. Căci socotesc ură de oameni şi despărţire de dragostea dumnezeiască încercarea de a da tărie spre mai multă stricăciune celor cuprinşi de ea”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 67)

„Phyrus: Ce rău ţi-am făcut, Ava Maxim, eu şi cel dinainte de mine, că ne bârfeşti peste tot, învinuindu-ne către toţi de erezie? Cine te-a cinstit şi te-a respectat aşa de mult ca noi, deşi nu te-am cunoscut faţă către faţă, din vedere?

Maxim: Fiindcă, precum spui (şi Dumnezeu aude), ca să folosesc cuvintele tale, nimeni nu m-a cinstit şi respectat ca voi, dispreţuind voi acum dogma creştină, am socotit că e un lucru îngrozitor să prefer cinstirea mea cinstirii adevărului". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a Doua, Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus, 25, în PSB, vol. 81, p. 320-321)

Manifestarea ereticilor

„Nimic n-are vreo însemnătate pentru ei, în discuţiile lor pot să aibă păreri felurite, câtă vreme sunt înţeleşi într-ascuns să înfrângă unicul adevăr. Toţi se îngâmfă, toţi făgăduiesc ştiinţa. Catehumenii înşişi se socotesc desăvârşiţi mai înainte de a fi fost învăţaţi cum se cuvine de către alţii.

Cât despre femeile eretice, ce îndrăzneţe sunt! Cutează să înveţe ele pe alţii, să discute, să facă exorcisme, să făgăduiască vindecarea, poate chiar să şi boteze!

Ordinea lor ierarhică este făcută la întâmplare, fără a i se da vreo însemnătate, nestatornică; ei rânduiesc mai mari când pe nişte neofiţi, când dintre cei legaţi de lumea aceasta, când pe cei ce s-au lepădat de credinţa noastră, pentru ca să-i lege de ei prin slavă, dacă nu pot face aceasta prin adevăr.

Nicăieri nu se înaintează mai cu uşurinţă decât în tabăra acestor răsculaţi, unde numai faptul că te afli acolo însemnează un câştig.

Astfel, ei au azi un episcop, mâine un altul; azi un diacon, care mâine va fi un credincios oarecare; de aceea, ei dau sarcini preoţeşti chiar şi simplilor credincioşi.

Ce să mai zic atunci despre folosirea cuvântului, când ei nu-şi dau silinţa să câştige pe păgâni, ci să piardă pe ai noştri?

Ei caută nu gloria de a lucra pentru ridicarea celor căzuţi, ci pe aceea de a aduce prăbuşirea celor ce stau în picioare, fiindcă lucrarea lor nu vine de la ceea ce ei înşişi au clădit, ci din nimicirea adevărului.

Ei sapă la temelia casei noastre, ca s-o clădească pe a lor". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor,* XLI, 4-8, XLII, 1-3, în PSB, vol. 3, pp. 168-169)

„Interpreţi falşi şi stricători ai Evangheliei reţin ce e secundar şi trec ceea ce e principal, îşi amintesc de unele părţi iar altele intenţionat le uită: precum sunt rupţi de Biserică, aşa schimbă adevărul la fiecare verset biblic". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice,* XII, în PSB, vol. 3, p. 442)

„Trebuie îndepărtat un astfel de om, trebuie ocolit oricine s-a despărţit de Biserică. Este stricat un astfel de om şi prin păcatele lui se condamnă el însuşi. Oare este cu Hristos cel ce se împotriveşte preoţilor lui Hristos, cel ce se desparte de societatea elevului său şi de mulţime? El poartă armele contra Bisericii, luptă împotriva aşezămintelor lui Dumnezeu. Duşman al altarului, împotrivitor jertfei lui Hristos, trădător al credinţei, călcător al religiei, serv îndărătnic, fiu nelegitim, frate duşman, dispreţuind pe episcopi şi părăsind pe preoţii lui Dumnezeu, îndrăzneşte să-şi clădească alt altar, să facă altă rugăciune, cu cuvinte neîngăduite, să pângărească adevărul jertfei Domnului prin sacrificii mincinoase şi nu ştie că cel ce se împotriveşte ordinii lui Dumnezeu, din cauza îndrăznelii lui este lovit de pedeapsa dumnezeiască.

Astfel, Core, Datan şi Abiron, care au încercat să răpească lui Moise şi preotului Aaron dreptul de a sacrifica, îndată au fost pedepsiţi pentru încercările lor: legăturile pământului s-au rupt, o adâncă prăpastie s-a deschis sub picioarele lor şi i-a înghiţit de vii. Dar nu numai pe ei, care fuseseră făptaşii nedreptăţii, i-a lovit mânia lui Dumnezeu, ci şi pe ceilalţi 250 de complici şi participanţi la aceeaşi nebunie, uniţi în aceeaşi îndrăzneală, un foc trimis de Domnul ca grabnică pedeapsă i-a mistuit, arătând şi învăţând că toţi cei ce s-au împotrivit lui Dumnezeu au fost nişte nemernici, care au încercat cu voinţă omenească să dărâme rânduirea lui Dumnezeu (Num. 16, 1-35)". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XVII-XVIII, în PSB, vol. 3, pp. 446-447)

„Sufletul omenesc are trei stări: de ignoranţă, de îngâmfare şi de ştiinţă. Neamurile se găsesc în starea de ignoranţă, Biserica cea adevărată în stare de ştiinţă; ereziile, în starea de îngâmfare. Nu poţi vedea ceva mai lămurit decât aceea că ereticii, aceşti oameni îngâmfaţi, afirmă fără să aducă dovezi ceea ce îşi închipuie că ştiu şi o afirmă cu mai multă tărie decât oamenii Bisericii, care într-adevăr ştiu. Mai mult, ereticii se dispreţuiesc unii pe alţii şi-şi bat joc unii de alţii, pentru că se întâmplă chiar ca aceeaşi idee să fie foarte preţuită de unii, iar de alţii să fie socotită nebunie". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 100.7., 101.1.-101.2., în PSB, vol. 5, p. 540)

„Nu trebuie deci, nicicând, aşa cum fac ereticii, să faci desfrânare faţă de adevăr, să jefuieşti îndreptarul Bisericii, să-ţi satisfaci propriile tale pofte şi dragostea de slavă spre înşelarea semenilor, pe care mai mult decât orice se cuvine să-i iubeşti şi să-i înveţi să se ţină strâns de adevăr. Este scris lămurit: *Vestiţi între neamuri faptele Lui* (Ps. 9, 11), pentru ca cei care au auzit mai înainte să se întoarcă, nu să fie judecaţi. Dar toţi câţi *cu limbile lor viclenesc* (Ps. 5, 9; 14, 3) au şi scrise pedepsele lor". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 105.5.-105.6., în PSB, vol. 5, p. 543)

„Aşadar ereticii, care profesează cuvinte lipsite de credinţa în Dumnezeu şi îndeamnă şi pe alţii să facă lucrul acesta, nu se folosesc bine, ci greşit de cuvintele cele dumnezeieşti; nu vor intra nici ei în Împărăţia cerurilor şi nici cei pe care i-au înşelat şi nu le-au îngăduit să ajungă la adevăr (Mt. 23, 13; Lc. 11, 52). Nu au nici cheia de la intrare; au o cheie falsă, o cheie dublă, după cum se spune de obicei, cu care nu pot descuia uşa de intrare în casă, aşa cum intrăm noi prin tradiţia Domnului, ci sparg fereastra, găuresc pe ascuns zidul bisericii şi depăşind adevărul, se fac iniţiatori ai sufletelor celor necredincioşi". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVII, 106.1.-106.2., în PSB, vol. 5, p. 544)

„Întrucât însă adeseori ereticii obişnuiesc să ducă în rătăcire inimile credincioşilor mai simpli prin sofisme viclene, nu-mi pare nepotrivit să fac cunoscute obişnuitele lor argumentări şi să dau pe faţă înşelăciunile şi minciunile lor". (Origen, *Despre principii*, cartea a II-a, III, 4, în PSB, vol. 8, p. 131)

„… dau mai multă importanţă nemulţumirii personale decât (faptului că poate izbucni) un război general; dorinţa de a stăpâni peste adversari este pusă înaintea folosului obştesc; satisfacerea imediată a egoismului este preferată recompenselor care se vor da mai târziu". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 30, în PSB, vol. 12, pp. 90-91)

„Ei au doar o singură grijă în discuţiile lor despre Biserică, nu cum să-şi formuleze părerile lor, ci cum să le atace pe ale noastre”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 214, III, în PSB, vol. 12, p. 440)

„… ereticul este cu adevărat viclean şi are inima stricată şi aplecată spre necredinţă în toate privinţele. Căci iată, fiind respinşi în toate şi arătaţi goliţi de orice înţelegere, nu se ruşinează, ci ca fiara numită de miturile eline *hidră*, după ce sunt ucişi şerpii dinainte, naşte alţi şerpi, întrecându-se cu ucigătorul lor prin naşterea altora, aşa şi duşmanii şi urâtorii lui Dumnezeu, plângând sufleteşte pe ruinele argumentelor ce le-au folosit, născocesc alte şi alte argumente prosteşti. Şi socotind că adevărul e duşman al lor, născocesc noi obiecţii împotriva lui, ca să se arate prin toate şi mai duşmani ai lui Hristos.

Căci după atâtea dovezi împotriva lor, de care ruşinându-se ar fugi şi diavolul însuşi, tatăl lor, născocesc alte argumente, pe care le mormăie, unora şoptindu-le, altora bâzâindu-le ca nişte muşte …”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Treilea împotriva arienilor, LVIII-LIX, în PSB, vol. 15, p. 390)

„Ei susţin un lucru îndrăzneţ, dus până dincolo de toată ruşinea, de toată neştiinţa, dispreţuind toată şovăiala. Fără cea mai mică teamă, condamnă opinia cu adevărat dreaptă şi fără pată, aprobă mai degrabă fără cercetare tot ce le place, chiar dacă apare cu totul de neadmis. Observă cum sunt prinşi în lanţurile neştiinţei”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuv. II, în PSB, vol. 40, p. 54)

„Nu pot să nu mă uimesc mult de lipsa de evlavie a ereticilor. Căci folosesc cele ce li se par că micşorează demnitatea Unuia-Născutului şi Îl înfăţişează ca mai prejos de Născător, potrivit scopului lor, cu multă sârguinţă şi le umflă cu otrăvurile aiurelii lor, culese de pretutindeni, iar pe cele ce sunt spuse în chip sănătos şi drept, văzând în Fiul slava Tatălui, le scufundă în adâncurile tăcerii, având un singur scop: să calomnieze pe Cel slăvit de toată creaţia”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea întâi, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 60)

Ereticii „au râvnă pentru Dumnezeu, dar sunt fără cunoştinţă”[1934]

„Despre ei (eretici – n. a.) ar putea spune cineva ca şi despre iudei: *Le dau mărturie că râvna lui Dumnezeu o au, dar nu după cunoştinţă* (Rom. 10, 2). Căci închipuindu-şi că grăiesc cele drepte şi sunt înţelepţi, nu bagă de seamă nenorociţii că se războiesc împotriva dogmelor adevărului; şi stăpâniţi de o râvnă falsă ei socotesc că vorbesc în favorul slavei lui Dumnezeu, împotrivindu-se celor ce grăiesc drept”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, în PSB, vol. 38, p. 479)

Sfârşitul unor mari eretici

„... Libaniu, fiindcă era păgân şi aştepta biruinţa lui Iulian şi totodată era înşelat de lăudăroşeniile acestuia, luând în râs învăţăturile noastre a întrebat pe acest pedagog zicând: Ce face acum Fiul teslarului? Iar acesta, fiind plin de harul divin, a prezis ceea ce era să se întâmple în curând: O, sofistule, Creatorul a toate pe Care tu Îl batjocoreşti, numindu-L Fiul teslarului, pregăteşte acum un sicriu.

[1934] Rom. 10, 2.

Nu mult după aceea s-a vestit moartea acestui impostor (Libaniu) şi a fost adus să fie aşezat în sicriu. Astfel s-a arătat zadarnică îngâmfarea ameninţărilor lui, iar Dumnezeu a fost slăvit". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria Bisericească*, cartea a III-a, 23, 1-4, în PSB, vol. 44, p. 150)

„Când Arie a venit în Egipt după sinodul de la Ierusalim, fiindcă Biserica din Alexandria evita comuniunea cu el, a venit din nou în oraşul Constantinopol unde se adunau adepţii săi, care voiau şi să arate supunere episcopului Eusebiu din Nicomidia, şi să participe la sinod. Alexandru, episcopul de atunci din Constantinopol[1935], intuind străduania lor, şi-a dat silinţa să pună capăt acestei străduinţe. Neavând puterea să făptuiască aceasta, a interzis străduinţele lui Arie, zicând că aceluia nu-i este îngăduit să fie preot, nici să infirme hotărârea episcopilor din aproape toată lumea, care s-au întrunit cu el în oraşul Niceea. Dar Eusebie şi cei care erau în jurul lui, după ce mai întâi n-au reuşit să-l înduplece pe Alexandru cu sfaturile lor, au ameninţat apoi cu teroarea: că, dacă nu-l primeşte pe Arie, în cutare zi, el însuşi va fi deportat în exil. Iar Arie va fi primit în comuniunea tuturor. După acestea s-au despărţit unii de alţii. Unii aşteptau ziua fixată ca să se împlinească ameninţările; Alexandru însă cerea să nu se ajungă la îndeplinirea spuselor lui Eusebie. Cu atât mai mult era constrâns de teamă, cu cât ceilalţi aproape îl convinseseră pe împărat să facă aşa cum voiau ei. În ziua dinaintea aceleia fixate, el a îngenunchiat în altar şi a stat în genunchi toată noaptea, rugându-l pe Dumnezeu să împiedice hotărârea duşmanilor săi (Sozomen, II, 28).

Alexandru se ruga deci în genunchi. Împăratul însă, vrând să-l încerce pe Arie, l-a chemat la palat şi l-a iscodit să vadă dacă respectă hotărârile sinodului de la Niceea. Acesta, fără să se codească, a subscris degrabă învăţătura de credinţă, evitând deznodământul cu vicleşug abil prin această semnare. Mirat, împăratul i-a cerut să jure. A făcut şi acest lucru, în mod fraudulos bătându-şi joc la fel de ingenios, şi de jurământ. Eu consemnez ceea ce am auzit despre acest şiretlic. Căci se spune că Arie a înscris secta sa în lista pe care o purta sub altar; de aceea el a crezut că jură adevărul, zicând că el aşa ştie cum a scris. Am consemnat şi acest lucru aşa cum l-am auzit, căci am luat cunoştinţă din scrisorile împăratului că a depus jurământ. Împăratul, încrezător, a poruncit să fie primit de episcopul Alexandru în comunitatea oraşului Constantinopol. Era într-o sâmbătă. A doua zi fiecare aştepta să se sfătuiască cu ceilalţi; dar opiniile lui Arie au fost urmate de judecata lui Dumnezeu. Căci după ce a ieşit din palatul împăratului, însoţitorul lui Eusebie era privit cu condescendenţă, ceea ce era evident pentru întregul oraş. Când a ajuns în locul care se numeşte forul lui Constantin, unde se află o columnă de culoarea purpurei, l-a cuprins deodată o groază, dintr-un colţ ascuns al conştiinţei şi, odată cu frica s-au pornit vărsături din stomac. Căutând un refugiu în apropiere şi văzând că se află aproape de forul lui Constantin, s-a îndreptat într-acolo. Ajungând acolo, odată cu vărsăturile l-a cuprins o sfârşeală şi odată cu fecalele a căzut şi el în drum. Şi atunci s-a prăbuşit, şi a început să-i curgă mult sânge şi-i mai curgeau bucăţi de splină şi de ficat. Şi după toate acestea a urmat imediat şi moartea. Acolo unde s-au petrecut acestea, în oraşul Constantinopol, cum am mai spus, se arată dincolo de forul lui Constantin şi piaţa transformată în portic. Toţi aceia care trec pe acolo arată cu degetul locul care aminteşte moartea îngrozitoare a lui Arie[1936]. (Socrate, I, 25).

[1935] Notă Pr. Şt. Alexe: A păstorit după anul 325 şi a murit în 336 sau 337. (n. s. 104, p. 125)

[1936] Notă Pr. Şt. Alexe: Despre moartea lui Arie a scris Sfântul Atanasie cel Mare în *Epistola adresată episcopilor Egiptului şi Libiei împotriva arienilor* şi în *Epistola către fratele Serapion despre moartea lui*

După un timp, un partizan al rătăcirii lui Arie, bogat şi influent, şi-a dat silinţa să cumpere de la stat locul acela. Şi demolând ceea ce era înainte, a clădit acolo o casă care să ducă la uitarea acelui fapt şi în felul acesta să i se piardă amintirea. Zvonul însă a străbătut întreg oraşul şi a vestit lumii întregi moartea lui Arie. (Sozomen, II, 28)". (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a III-a, capitolul X, în PSB, vol. 75, p. 125-126)

„O lance aruncată înspre el (înspre împăratul Iulian Apostatul – n. a.), trecând prin braţ, i s-a înfipt în coaste. Rana aceasta i-a adus sfârşitul vieţii. Dar cine i-a făcut această rană, binemeritată, nu se ştie până astăzi. Unii spun însă că cineva nevăzut a făcut aceasta, iar alţii, că un păstor dintre ismailiteni, alţii, că un soldat ostenit de drum şi de foame. Dar fie că a fost un om, fie că a fost un înger, e limpede că a săvârşit acest lucru la porunca divină. Căci se spune că după ce a fost rănit, şi-a umplut mâna cu sângele său şi l-a aruncat în aer, zicând: Ai învins, Galileene! Şi în chiar acest fapt a recunoscut înfrângerea în urma blasfemiei. (Teodoret, III, 20).

Iar Calist, care pe atunci era în armată printre cei intimi ai împăratului şi a întocmit istoria lui, spune că a murit fiind rănit de un demon. Iulian a murit deci în timpul celui de al patrulea consulat al său (anul 363), pe care l-a purtat împreună cu Salustiu, în ziua a şasea a lunii Iunie, în ţinutul perşilor, în al treilea an de domnie şi al şaptelea de când a fost numit de Constanţiu, în vârstă de treizeci şi unu de ani (Socrate, III, 18)". (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a VI-a, capitolul XLVII, în PSB, vol. 75, p. 263)

„Se spune că (Iulian – unchiul lui Iulian Apostatul – n. a.) a arătat mult zel ca să depună în tezaurul imperial multe şi valoroase vase din Biserica Antiohiei şi că a închis bisericile şi i-a alungat pe toţi clericii şi a rămas atunci preot doar Teodorit. Prinzându-l pe acesta că păzea vasele, l-a lovit cu cruzime şi a poruncit să fie ucis cu o sabie nouă. Pentru că acesta a răspuns cu curaj în timpul tuturor caznelor şi pentru mărturisirea (apărarea) credinţei, l-a înfrânt. Şi după ce a adunat toate vasele închinate lui Dumnezeu şi toate odăjdiile, aruncându-le la pământ şi aducând insulte şi ocări lui Hristos cum i-a venit la gură, s-a mai şi aşezat peste ele, atingând culmea ocărilor. Se spune că nu mult după aceasta i-au fost lovite locurile ascunse ale trupului şi cele din jurul coapselor şi au ajuns aproape să-i putrezească, şi s-au făcut viermi; cu toate îngrijirile medicilor, boala nu a putut fi vindecată. Căci s-au preparat tot felul de leacuri din măruntaie de păsări, ca să-i ungă cu consistenţa lor membrele bolnave şi putrede. Dar până ce a murit nu a fost scutit de această suferinţă. Faptul acesta a fost explicat prin mânia dumnezeiască, întrucât chiar şi custozii tezaurelor imperiale şi mulţi alţii au murit de moarte năpraznică şi cumplită, ca şi cum ar fi fost blestemaţi de mânia divină. (Sozomen, V, 7)". (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a VI-a, capitolul X, în PSB, vol. 75, p. 229)

Arie. A se vedea mai pe larg la Mitropolit Nicolae Corneanu, *Moartea ereticului Arie în lumina documentelor vremii*, în *Studii Patristice*, Timişoara, 1984, pp. 239-244. (n. s. 105, p. 126)

EREZIILE

Ce sunt ereziile?

„Între *erezii* (cei vechi) au numit grupările celor care s-au lepădat şi s-au înstrăinat cu totul de credinţă”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole,* epist. 188, II, în PSB, vol. 12, p. 374)

„Întotdeauna semănătura de pe ogorul Domnului a fost năpădită de spini şi pălămidă şi mereu a răsărit în ea firele de neghină înăbuşitoare, ... buruieni care au crescut, făcând să piară roada bunei credinţe”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Despre Întruparea Domnului, cartea I, cap. II, 1, în PSB, vol. 57, p. 771)

Diferite denumiri ce li s-au dat ereziilor[1937]

„Urâta erezie a maniheilor[1938], pe care, dacă ai numi-o puroiul Bisericii, n-ai păcătui faţă de ceea ce i se cuvine”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a II-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 89)

Cauzele sau naşterea ereziilor

„Este clar că disputele au luat naştere din pricină că adevărul este greu de stabilit şi trebuie muncit mult ca să-l afli. Din aceste dispute s-au născut ereziile; ele sunt pornite din dragostea de sine şi din dragostea de slavă a unor oameni, care n-au ajuns să înveţe gnoza şi

[1937] Părinţii Bisericii au folosit termeni destul de duri atunci când au caracterizat pe ereticii vremurilor lor. Redăm în continuare, în acest sens, un text de-al Sfântului Ioan Hrisostom: „Trebuie să-i vădesc din Sfintele Scripturi pe aceştia (pe eretici – n. a.) ca pe nişte vrăjmaşi ai lui Hristos, pentru aceea şi de către prooroci cu cale s-au numit *lupi* şi de singur Domnul Iisus Hristos şi de Sfinţii Apostoli şi nu numai *lupi* s-au numit, ci şi *stricători* şi *păgâni* şi *potrivnici* şi *vrăjmaşi* şi *vicleni* şi *hulitori* şi *făţarnici* şi *furi* şi *tâlhari* şi *urâţi* şi *prooroci mincinoşi* şi *dascăli mincinoşi* şi *povăţuitori orbi* şi *înşelători* şi *vicleni* şi *antihrişti* şi *învrăjbitori* şi *fiii celui viclean* şi *nebuni* şi *fără de Dumnezeu* şi *luptători de duh*, care au hulit Duhul Darului, cărora nu li se va ierta nici în veacul cel de acum, nici în cel viitor, pentru care se huleşte calea adevărului, încă spre acestea şi *fiii celui viclean* se cheamă, ai diavolului, precum a zis către ei Domnul, că voi sunteţi de la tatăl vostru, diavolul, iar Ioan Evanghelistul zice adesea că sunt copiii diavolului”. (extras din vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur,* în limba franceză de Jean Doublet, traduse în limba română de diacon Gheorghe Băbuţ, Editura Pelerinul Român, Oradea, 2002, pp. 173-174). – n. a.

[1938] Notă Pr. D. Fecioru: Maniheii, adepţii lui Mani. Mani n-a fost un eretic creştin, cum este socotit uneori, ci un întemeietor de religii. Mani considera pe toate celelalte religii premergătoare religiei sale şi strict naţionale. Pentru aceasta tendinţa religiei sale este universalistă; s-a întins în apus până în Africa de Nord, iar în răsărit până în China şi s-a continuat cu în ereziile neomaniheice de mai târziu ale pavlicienilor în răsărit şi ale catarilor în apus. Mani s-a născut pe la 215-216 în Mesopotamia. La vârsta de 24 de ani îşi începe predica. Călătoreşte mai întâi în India, unde întemeiază o comunitate; în 241 se întoarce în patria sa şi, favorizat de regele Sapur I, îşi continuă predica mai bine de 30 de ani, până când urgia magilor şi mânia noului rege, Bahram I, îl duseră la moartea pe cruce (276). Ideea care stă la baza maniheismului este dualismul. Sunt două principii opuse, concepute sub forma celor două împărăţii: împărăţia luminii, a binelui, în fruntea căreia stă Dumnezeu, şi împărăţia întunericului, a răului, în fruntea căreia stă satana; fiecare împărăţie are câte o serie de eoni. Pe baza acestui dualism este construită întreaga cosmologie, antropologie, soteriologie şi eshatologie maniheică. (n. s. 1, p. 89)

nici n-au înţeles-o în chip adevărat, ci şi-au închipuit că au primit-o". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XV, 91.2., în PSB, vol. 5, p. 534)

„Toţi oamenii au aceeaşi judecată; unii, dând urmare puterii de selecţionare a raţiunii, se conving; alţii, însă, se dedau plăcerilor şi forţează Scripturile să se acomodeze poftelor lor. După părerea mea, cel îndrăgostit de adevăr trebuie să aibă tărie sufletească; că cei care încearcă să facă lucruri mari greşesc neapărat, dacă nu iau chiar de la adevăr îndreptarul adevărului. Nişte oameni ca aceştia, îndepărtându-se de la calea cea dreaptă, greşesc, pe bună dreptate, chiar în lucrurile cele mai mici, pentru că nu sunt exercitaţi temeinic şi nu au criteriul de judecată al celor adevărate şi al celor false, ca să aleagă pe cele ce trebuie. Dacă l-ar avea, ar asculta de dumnezeieştile Scripturi". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 94.4.-94.6., în PSB, vol. 5, p. 536)

„Pentru că se îngâmfă cu închipuita lor înţelepciune, îşi pierd toată ziua în discuţii, arătând că se gândesc să pară mai degrabă filosofi decât să fie. Astfel nu pun la temelia realităţilor principii care nu pot fi răsturnate, ci se lasă influenţaţi de păreri omeneşti; apoi din acestea îşi scot concluziile necesare; iar pentru a-şi susţine părerile lor se hărţuiesc cu cei care se îndeletnicesc cu adevărata filosofie. Vor mai bine să sufere totul şi, după cum spune proverbul, pun totul în mişcare ca să-şi păstreze rătăcirea lor, chiar tăgăduind Scripturile; mândri de erezia lor îşi schimbă firea; în adunările lor umblă după mult cântatul scaun dintâi, iar la ospeţele lor, pe care cu nume fals le numesc agape, doresc să aibă locul de onoare". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 98.1.-98.2., în PSB, vol. 5, pp. 538-539)

„Oare celor care *grăiesc nedreptate* (Ps. 72, 8), care tăgăduiesc că Domnul nostru Iisus Hristos a venit în trup sau care hulesc împotriva Duhului Sfânt (Lc. 12, 10) şi care nu vor fi iertaţi nici în veacul acesta, nici în cel ce va să vie, oare nu diavolul le deschide gura?" (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, omilia III, cap. II, în PSB, vol. 6, p. 71)

„… aceste otrăvuri vă vin din creierii înfierbântaţi de boala unor fantasme nenorocite ale vrăjmaşilor". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 210, VI, în PSB, vol. 12, p. 434)

„… dacă ar fi primit cu inima curată învăţăturile dumnezeieştii Scripturi şi n-ar fi pus în ele gândurile lor n-ar fi căzut într-o nebunie atât de mare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. IV, V, în PSB, vol. 21, p. 63)

„Elenii pentru asta au rătăcit, că au îngăduit totul minţii lor şi n-au voit să ştie că mintea omenească e slabă; au gândit la lucruri mai presus de puterile lor, au depăşit măsura propriilor lor hotare şi au căzut din vrednicia cuvenită lor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. VII, VI, în PSB, vol. 21, p. 95)

„Că două sunt ordinele demonilor: unul, care introduce plăcerile în trup şi altul care insuflă rătăcirile în suflet. Acesta (din) urmă este greu de supus. Pe unii ca aceştia îi trimite satan vrăjitorilor, rătăciţilor, ereticilor şi celor asemenea lor". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 48)

„Unele duhuri se străduiesc să le insufle oamenilor obiceiul de a minţi, sau mai ales de a huli. Martori ai acestui fapt suntem chiar noi, care am auzit foarte bine pe un demon declarând că prin Arius şi Eunomius a dat la iveală învăţături nelegiuite şi eretice. Citim în cartea a patra a Regilor că unul din aceste duhuri spunea lăudându-se: *Voi ieşi şi voi fi duh mincinos în gura tuturor profeţilor lui*. (...) Evangheliile atestă că alţi demoni sunt muţi şi surzi, iar profetul aminteşte că unele duhuri sunt aţâţătoare ale poftelor şi ale desfrâului. *Duhul desfrânării*, zice el, *i-a cuprins pe ei şi s-au desfrânat părăsind pe Dumnezeul lor*. Autoritatea Scripturilor ne învaţă, de asemenea, că există duhuri de noapte, de zi şi de amiază. Am avea nevoie de prea mult timp dacă am parcurge toate cărţile Scripturilor, pentru a arăta unul câte unul diferitele feluri de duhuri necurate, cum sunt arătaţi de profeţi onocentaurii, satirii, sirenele, lamiile, bufniţele, struţii, aricii, cum sunt în psalmi aspida şi basiliscul, sau cum sunt în Evanghelie leul, balaurul şi scorpionul, sau demonii numiţi de apostol principi ai lumii acesteia, conducători ai întunecimilor şi duhuri ale răului. Nu trebuie să ne închipuim că aceste nume sunt date la întâmplare, ci după asemănarea pe care o au duhurile cu fiarele sălbatice, mai mult sau mai puţin primejdioase, unele deosebindu-se prin cruzimea şi turbarea lor, altele prin puterea răului pe care-l fac între celelalte fiare sau şerpi. Astfel, unul este numit leu datorită furiei şi ferocităţii sale, altul basilisc după veninul său care ucide chiar înainte de a fi fost simţită muşcătura, iar alţii au primit denumirea de onocentauri, arici, ori struţi, datorită răutăţii lor mai puţin primejdioase". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, cap. XXXII, 3-5, în PSB, vol. 57, pp. 432-433)

„Dar socoteşti acest adevăr puţin luminos nu fiindcă în el nu este destulă lumină, ci fiindcă necredinţa întunecoasă aduce întuneric şi în lumină". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Despre Întruparea Domnului, cartea a IV-a, cap. VI, 1, în PSB, vol. 57, p. 810)

„... Omonimia[1939] este adeseori, binecuvântaţilor, cauza rătăcirii, auzitorul mutându-se la alt înţeles decât ca cel exprimat de cuvânt". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea a Doua, Scrieri, 23, în PSB, vol. 81, p. 319)

Apariţia, existenţa ereziilor şi puterea ereziilor

„Condiţia vremurilor de acum mă obligă să vă atrag luarea-aminte că nu trebuie să ne mirăm de aceste erezii, nici fiindcă există, căci au fost prevestite (Cf. Mt. 7, 15 sq.; 24, 2; 2, 24), şi nici fiindcă răstoarnă credinţa unora, căci aceasta este menirea lor: să se ispitească prin ele şi să fie pusă la încercare credinţa (I Cor. 11, 9).

În deşert, aşadar, şi fără să cugete îndeajuns se minunează unii că ereziile au atât de mare putere. Dacă n-ar avea putere ele n-ar exista". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, I, 1-2, în PSB, vol. 3, p. 138)

„Dar ereziile nu fiindcă trebuiau să existe sunt bune, ca şi când ce e rău n-ar putea să existe; căci şi Domnul trebuia să fie vândut, dar vai de vânzător! Nimeni deci să nu afle aici vreo îndreptăţire a ereziilor". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXX, 4, în PSB, vol. 3, p. 160)

[1939] Notă Pr. Stăniloae: Acelaşi nume pentru multe înţelesuri. (n. s. 666, p. 319)

„De altfel, dacă unele erezii cutează să se răsădească singure în epoca apostolică pentru ca să pară astfel lăsate chiar de Apostoli, fiindcă ar fi existat chiar sub Apostoli, putem să le cerem să-şi dea la iveală obârşia Bisericilor lor, să desfăşoare şirul episcopilor lor, precum urmează unul după altul, dintru început, aşa încât cel dintâi episcop al lor să poată avea chezaş şi înaintaş pe vreunul dintre Apostoli, ori Bărbaţi apostolici, care au stăruit până la urmă în cele apostoliceşti.

Căci în acest chip Bisericile apostolice fac cunoscute pomelnicele lor: astfel, Biserica Smirnei istoriseşte că Policarp a fost înscăunat de către Ioan; tot astfel Clement al Romei a fost sfinţit de către Petru.

Iată cum şi celelalte Biserici arată de obicei pe aceia care, puşi episcopi de către Apostoli, au butaşi ai seminţei apostoliceşti.

Să plănuiască şi ereticii ceva la fel! După atâtea blasfemii ce nu este îngăduit?

Dar chiar de vor face astfel, nu vor ajunge la nimic! Căci învăţătura lor, după ce va fi pusă alături de cea apostolică, va arăta cu nepotrivirea şi cu deosebirile sale, că n-are drept părinte nici vreun apostol, nici vreun bărbat apostolic. După cum Apostolii n-ar fi învăţat ceva deosebit unul de la altul, tot astfel şi bărbaţii apostolici n-au dat de la ei ceva care să se opună Apostolilor, în afară numai dacă aceia care au fost instruiţi de către Apostoli vor fi propovăduit în alt chip.

(…) Aşadar, toate ereziile sunt invitate de Bisericile noastre să dea această îndoită dovadă, să arate prin ce se socotesc ele apostolice!

Dar tocmai pentru aceasta nici nu sunt apostolice, nici nu pot dovedi că sunt şi nici nu sunt primite în pace şi în comuniune cu Bisericile în orice fel apostolice, fiindcă din cauza deosebirii de credinţă ele nu sunt nicidecum apostolice.

Adaug la aceasta o cercetare a acelor doctrine care au existat pe timpul Apostolilor şi care au fost descrise şi afurisite de către înşişi Apostolii.

Căci cele de azi vor fi mai bine arătate cum sunt, dacă se va dovedi că au existat încă de pe atunci, sau că-şi trag spiţa din acelea care au fost atunci.

În epistola întâia către Corinteni (I Cor. 15, 12), Pavel osândeşte pe cei ce tăgăduiesc ori pun la îndoială învierea, părere pe care o au îndeosebi saducheii (Mt. 22, 23; Fap. 23, 8).

De ea s-au folosit Marcion şi Apelles, ca şi Valentin şi toţi aceia care resping credinţa în învierea trupurilor.

Scriind Galatenilor (Gal. 5, 2), el mustră pe cei ce păzesc şi apără tăierea împrejur şi legea, erezie care aparţine lui Hebion.

Dând cuvânt de învăţătură lui Timotei, el ceartă pe cei care se opun căsătoriilor, aşa cum susţin Marcion şi învăţăcelul său Apelles.

La fel atacă el pe aceia care ziceau că învierea se şi săvârşise (II Tim. 2, 18), cum mărturisiseră de la ei înşişi valentinienii”. (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXXII, 1-8, XXXIII, 1-7, în PSB, vol. 3, pp. 161-162)

„... Toate ereziile să-şi aleagă un timp al ivirii lor, care cum au apărut; de altfel, nu ne priveşte prea mult când au fost ele, odată ce nu vin din adevăr; căci fără îndoială că acelea care n-au existat sub Apostoli nu pot să vină din adevăr.

Dacă ar fi existat atunci, ar fi fost şi ele pomenite, ca să fie şi ele pedepsite; într-adevăr, cele ce au fost pe vremea Apostolilor au fost osândite fiecare după numele ei.

Aşadar, fie că sunt tot acelea care erau mai rudimentare în timpul Apostolilor, iar acum sunt întrucâtva mai rafinate şi îşi vor primi osânda lor chiar din această pricină, fie că au existat mai întâi unele, iar celelalte au luat fiinţă după aceea şi au împrumutat credinţa de la

cele anterioare, împărtăşindu-se cu ele în aceeaşi propovăduire, fără voia lor vor fi părtaşe la aceeaşi osândă. Aici are multă însemnătate ceea ce s-a spus mai sus despre cele ce vor veni: chiar dacă acestea din urmă n-ar lua parte cu nimic la învăţăturile demne de osândit, de mai înainte sunt judecate după vechimea lor ca fiind cu atât mai mincinoase, cu cât nici n-au fost măcar pomenite de Apostoli (Mt. 10, 24).

Rămâne deci şi mai îndoielnic că acestea sunt ereziile despre care s-a vestit mai înainte că vor exista". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXXIV, 6-9, în PSB, vol. 3, pp. 163-164)

„După ce a fost adusă neamurilor lumina strălucitoare a mântuirii care a făcut ca surzii să audă glasul bunăvoinţei duhovniceşti, orbii să-şi deschidă ochii către Domnul, infirmii să capete sănătatea cea veşnică, şchiopii să alerge să-L asculte, muţii să se roage cu glasul vorbirii, duşmanul, văzând că mulţimile prea credincioase au părăsit pe idoli şi că templele şi lăcaşurile lui au rămas goale, a născocit o nouă înşelăciune, aceea de a atrage pe creştinii nebăgători de seamă prin însuşi numele de creştin. A inventat erezii şi schisme prin care să răstoarne credinţa, să corupă adevărul, să dezbine unitatea Bisericii. Pe cei pe care nu-i putea ţine pe drumul orbirii celei vechi îi înşeală şi-i abate pe calea unei noi rătăciri. Răpeşte pe oameni chiar din biserică şi, tocmai când li se pare că s-au apropiat de lumină şi au scăpat de noaptea acestei lumi, tocmai atunci îi coboară iarăşi în întuneric, încât se numesc creştini şi cei ce nu stau pe temeiul Evangheliei şi al legii lui Hristos. Cei ce cred că au lumină umblând în întuneric, nemângâiaţi şi amăgiţi de duşmanul care se preface cu glas de Apostol şi de înger al luminii (II Cor. 11, 14-15), găsindu-şi unelte care se dau drept slujitori ai dreptăţii, care pretind că noaptea este zi, moartea mântuire, deznădejdea nădejde, necredinţa credinţă prezentând pe antihrist sub numele lui Hristos şi spunând minciuni înşelătoare, ca să denatureze adevărul prin amăgiri deşarte. Aici se ajunge, prea iubiţi fraţi, când nu se merge la obârşia adevărului, nu i se caută începutul şi nu este păzit cuvântul Învăţătorului ceresc". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, III, în PSB, vol. 3, pp. 435-436)

„Apostolul spune: *Trebuie să fie şi erezii între voi, ca să se adevereze între voi cei încercaţi* (I Cor. 11, 19). Apostolul numeşte *încercaţi* sau pe cei care au ajuns la credinţă, pe cei care sunt într-un chip mai ales aproape de învăţătura Domnului, ca acei zarafi încercaţi, care ştiu să facă deosebire între moneda bună şi moneda falsă, sau pe cei care de pe acum sunt încercaţi în însăşi credinţa, atât în ce priveşte viaţa lor, cât şi în ce priveşte gnoza". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XV, 90.5., în PSB, vol. 5, pp. 533-534)

„… văzând cum alte erezii, surori mai bătrâne ale ei, au fost date pe faţă, se îmbracă (erezia – n. a.) în chip prefăcut în cuvinte de-ale Scripturilor, ca şi tatăl ei, diavolul, şi se sileşte să intre iarăşi în raiul Bisericii, ca, dându-şi înfăţişarea de creştină, să înşele pe vreunii ca să cugete contrar lui Hristos, prin aparenţa de adevăr a unor raţionamente mincinoase. Căci nu e în ea nici o judecată dreaptă. Şi de fapt au şi amăgit pe unii, făcându-i nu numai să-şi plece urechea la cuvântul lor stricăcios, ci şi să ia şi să guste, ca Eva, şi apoi să socotească, din nepricepere, ceea ce e amar, ca dulce (Is. 5, 20) şi să numească greţoasa erezie, frumoasă". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul Întâi împotriva arienilor, I, în PSB, vol. 15, p. 157)

„Căci a trebuit să fie şi erezii, pentru ca cei probaţi să fie vădiţi între cei slabi (I Cor. 11, 19)". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, cartea a VII-a, XIX, (25), în PSB, vol. 64, p. 165)

Felurile ereziilor

„... În puţine cuvinte voi arăta celor ce le place să privească adevărul, că pe temeiul jertfelor de care vorbeşte legea se deosebesc în chip tainic iudeii cei mulţi şi ereticii de dumnezeiasca Biserică. (...) Scriptura spune că sunt curate şi bine primite de Dumnezeu animalele de jertfă care au copita despicată şi rumegă (Lev. 11, 3-4; Deut. 14, 6); aceste animale simbolizează pe drepţii care, prin credinţă, merg la Tatăl şi la Fiul – acest lucru îl arată stabilitatea animalelor cu copita despicată – *care cugetă ziua şi noaptea* (Ps. 1, 2) *la cuvintele lui Dumnezeu* (Rom. 3, 2; Num. 24, 16), care socotesc şi resocotesc în vasul sufletului lor învăţăturile; această socotire şi resocotire este un împreună-exerciţiu gnostic, simbolizat de lege prin rumegatul animalelor curate. Animalele, care n-au aceste două însuşiri sau una din ele, sunt îndepărtate ca necurate. Astfel, animalele care rumegă, dar nu au copita despicată, arată acoperit pe iudeii cei numeroşi, care au în gură cuvintele lui Dumnezeu, dar nu au fixate în adevăr credinţa şi mersul, care duc prin Fiul la Tatăl. De aceea astfel de creaturi alunecă uşor, că n-au copita despicată şi nici nu sunt fixate pe doimea credinţei. Scriptura spune: *Nimeni nu cunoaşte pe Tatăl decât Fiul şi căruia Fiul îi va descoperi* (Mt. 11, 27; Lc. 10, 22). Şi, iarăşi, necurate sunt de asemenea toate animalele câte au copita despicată, dar nu rumegă. Animalele acestea arată pe eretici; ei merg în numele Tatălui şi al Fiului, dar nu sunt în stare să disece claritatea precisă a cuvintelor Domnului şi să le prezinte frumuseţea lor interioară, iar în ce priveşte faptele de dreptate se ocupă de ele în general, nu în amănunţime; dacă se şi ocupă. Despre unii ca aceştia zice Domnul: *Pentru ce Îmi spuneţi: Doamne, Doamne şi nu faceţi cele ce vă spun?* (Lc. 6, 46). Da, cu totul necuraţi sunt cei care n-au copita despicată şi nu rumegă! Teognis spune:

Voi, o, megarenilor, nu sunteţi nici în al treilea rând, nici în al patrulea,
Nici în al doisprezecelea, nici în cuvânt, nici la număr[1940],
ci ca praful, ce-l spulberă vântul de pe faţa pământului (Ps. 1, 4) şi *ca picătura din cadă* (Is. 40, 15)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVIII, 109.1.-109.6., 110.1.-110.3., în PSB, vol. 5, pp. 545-546)

Aderarea la secte a celor slabi în credinţă

„Ereziile sunt în cinste numai la cei cu credinţă slabă.

În lupta atleţilor şi a gladiatorilor nu învinge cineva întotdeauna fiindcă e puternic, sau fiindcă e de neînvins, ci fiindcă este slab adversarul; se înţelege că acelaşi învingător poate fi învins dacă întâlneşte în luptă un adversar mai puternic decât el.

Nu altfel se întâmplă şi cu ereziile; ele îşi iau tăria de la slăbiciunea câtorva, dar se dovedesc fără vigoare când întâmpină o credinţă puternică.

Cei slabi la minte sunt de obicei câştigaţi de anumite persoane pentru erezii şi ajung la prăbuşire.

De ce a trecut de partea lor femeia aceasta, sau bărbatul acela, care erau atât de credincioşi, atât de înţelepţi şi atât de folositori Bisericii?

[1940] Notă Pr. D. Fecioru: Versurile nu aparţin lui Teognis, PLG, II, 234, ci, după cum spune Teocrit, sunt un oracol de la Delfi, dat locuitorilor din Megara. (n. s. 327, p. 546)

Cel ce întreabă astfel nu va putea oare să-şi răspundă sieşi că aceia pe care ereziile i-au putut câştiga nu trebuie socotiţi nici credincioşi, nici înţelepţi, nici folositori bisericii? Şi e de mirare – pe cât judec eu – că acela care odată a trecut cu bine printr-o încercare poate greşi mai târziu? Saul, la început cel mai bun între semenii săi, după aceea e răpus de invidie; David, bărbatul cel bun după inima Domnului (Fap. 13, 22), după aceea se face vinovat de omor şi de desfrânare (II Împ. 12.); Solomon, cel dăruit de Domnul cu tot harul şi cu toată înţelepciunea, a fost târât în idolatrie de către femeile sale (III Împ. 11, 29 *sq*.). Numai Fiului lui Dumnezeu i-a fost dat să rămână fără greşeală (cf. Evr. 4, 15; I Pt. 2, 22). Ce e, aşadar, de mirare că un episcop, un diacon, o văduvă, o fecioară, un învăţător, sau chiar un martir a alunecat de la linia cea dreaptă? Aceasta ar fi un motiv să se creadă că ereziile conţin adevărul? Trebuie să judecăm credinţa după om, sau omul după credinţa lui? Nimeni nu este înţelept dacă nu e credincios, nimeni nu e mare dacă nu este creştin şi nimeni nu e creştin, dacă n-a rămas aşa până la sfârşit (Mt. 10, 22)". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, II, 6-8, III, 1-3, în PSB, vol. 3, p. 139)

„Să nu creadă cineva că poate îndepărta pe cei buni de Biserică: vântul nu smulge grâu şi nici furtuna nu răstoarnă un copac cu rădăcini adânc înfipte în pământ; numai paiele sunt mişcate dintr-o parte în alta, numai arborii slabi sunt doborâţi de vânt. Pe aceştia, cu suflete slabe îi critică şi-i demască Apostolul Ioan zicând: *Dintre noi au ieşit, dar n-au fost cu noi, căci dacă ar fi fost cu noi, ar fi rămas cu noi* (I In. 2, 19).

Atunci se produc de obicei ereziile, când mintea se strică şi-şi pierde liniştea, când perfidia şi discordia sparg unitatea credinţei. Domnul, însă, permite să se producă acestea, îngăduie ca fiecare să-şi aibă libertatea conştiinţei sale, pentru ca, atunci când inimile şi minţile noastre sunt puse la încercare, să se vadă bine cei a căror credinţă rămâne întreagă şi neclintită. Duhul Sfânt ne sfătuieşte prin Apostol şi zice: *Trebuie să existe şi erezii, pentru ca să se vadă cei ce rezistă încercărilor* (I Cor. 11, 19). Aşa sunt puşi la încercare cei credincioşi, aşa se dau pe faţă cei vicleni, aşa se despart înainte de ziua judecăţii chiar aici pe pământ sufletele celor drepţi de ale celor nedrepţi, cum se separă grâul de paie". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, IX-X, în PSB, vol. 3, p. 441)

Aderarea la secte – urmările pierzătoare de suflet

„Şi după cum în mare sunt şi alte insule, stâncoase, fără de apă, neroditoare, sălbatice şi nelocuite, spre vătămarea corăbierilor şi a celor prinşi de furtună, de care se sfărâmă corăbiile şi pier cei care coboară în ele, tot aşa sunt în lume învăţături rătăcite, adică erezii, care pierd pe cei ce se apropie de ele. Învăţăturile acelea nu sunt conduse de Cuvântul adevărului. Şi precum piraţii, după ce au umplut corăbiile cu călători, sfărâmă corăbiile în locurile de care am vorbit, ca să le nimicească, tot aşa se întâmplă şi cu cei rătăciţi de la adevăr; pier din pricina rătăcirii". (Teofil al Antiohiei, *Trei cărţi către Autolic*, cartea a doua, XIV, în PSB, vol. 2, p. 406)

„Tot pe aceştia îi mustră din nou Domnul şi-i înfierează zicând: *M-au părăsit pe Mine, care sunt apa vieţii, şi-au săpat lacuri seci, care nu pot avea apă* (Ier. 2, 13). Deşi nu poate fi decât un singur botez, ei se cred demni să boteze, promit binefacerea apei vii şi mântuitoare, după ce au părăsit izvorul vieţii. În felul acesta oamenii nu se spală, ci mai rău se murdăresc, nu se curăţesc de păcate, ci dimpotrivă şi le înmulţesc. O asemenea naştere n-aduce fii lui Dumnezeu, ci diavolului. Născuţi din minciună, nu primesc făgăduiala

adevărului. Rod al perfidiei, pierd graţia credinţei. Nu pot veni la răsplata păcii cei ce au rupt pacea Domnului din nebunia dezbinării". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice,* XI, în PSB, vol. 3, p. 442)

Fuga de învăţăturile eretice, ucigătoare de suflet

„… să fugim de învăţăturile care ne vatămă, ca nişte otrăvuri, sănătatea sufletului nostru. De toate învăţăturile de acest fel să ne depărtăm! Mult mai mare e vătămarea asta şi cu atât mai mare cu cât e mai bun sufletul nostru decât trupul. Otrăvurile aduc moartea aceasta trupească, dar otrăvurile care vatămă sănătatea sufletului aduc moarte veşnică". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omil. V, V, în PSB, vol. 21, p. 74)

Gravitatea şi urmările pierzătoare ale ereziilor

„Trebuie să ştim că, dacă cel care ia parte la întrecerile acestea stricăcioase este găsit folosind mijloace necinstite, este biciuit şi scos afară din stadion. Ce socotiţi că va păţi cel care ia parte necinstit la lupta cea nestricăcioasă? Că spune Scriptura de cei care n-au păstrat pecetea (Botezul – n. a.): *Viermele lor nu va muri şi focul lor nu se va stinge şi vor fi privelişte la tot trupul* (Is. 66, 24)". (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, cap. VII, în PSB, vol. 1, p. 115)

„*Nu vă înşelaţi, fraţii mei; cei care strică casele nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu* (1 Cor. 6, 9, 10).

Dacă sunt daţi morţii cei care cu trupul strică casa cuiva (Lev. 20, 10; In. 8, 5), cu cât mai mult cel care strică, printr-o rea învăţătură[1941], credinţa lui Dumnezeu, pentru care Iisus Hristos a fost răstignit? Unul ca acesta, fiind întinat, va merge în focul cel nestins, la fel şi cel care-l ascultă". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către efeseni), cap. XVI, 1-2, în PSB, vol. 1, p. 195)

„... Dumnezeu nu locuieşte unde este dezbinare şi mânie". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (Ignatie - către filadelfieni), cap. VIII, în PSB, vol. 1, p. 217)

„... Când ne-a învăţat (Mântuitorul – n. a.) cum să ne rugăm, a adăugat zicând: *Şi când staţi la rugăciune, iertaţi dacă aveţi ceva împotriva cuiva, pentru ca şi Tatăl vostru care este în ceruri să vă ierte vouă păcatele* (Mc. 11, 25; Mt. 5, 23-24). Şi pe cel care vine supărat să aducă darul îl cheamă de la altar şi-i porunceşte să se împace mai întâi cu fratele şi atunci întorcându-se împăcat să aducă darul său lui Dumnezeu (Mt. 5, 3-24), fiindcă Dumnezeu n-a primit darul lui Cain (Fac. 4, 5-8). Căci n-ar putea împăca pe Dumnezeu cel ce nu e în pace cu fratele său, ci în dezbinare şi ură. Ce fel de pace poate promite duşmănia între fraţi? Ce sacrificii cred că aduc duşmanii preoţilor? Când s-au adunat împreună, cred ei că sunt cu Hristos dacă se adună în afara Bisericii lui Hristos?

Asemenea oameni, chiar dacă au fost ucişi în numele credinţei lor, nu-şi vor spăla nici cu sânge greşelile. Vina dezbinării e gravă, de neiertat, şi suferinţa n-o poate purifica. Nu poate fi martir cel ce nu este cu Biserica. Nu intră în Împărăţia cerurilor cel ce a părăsit Biserica, locţiitoare pe pământ a Împărăţiei cereşti. Hristos ne-a dat pacea, ne-a învăţat să fim uniţi şi solidari, ne-a recomandat să păstrăm neatinse şi necălcate legăturile dragostei şi

[1941] Notă Pr. Dumitru Fecioru: E vorba de eretici (n. s. 29, p. 195)

ale înţelegerii; nu poate să se numească martir cel ce nu respectă dragostea frăţească". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XIII-XIV, în PSB, vol. 3, p. 443-444)

„Nu pot rămâne cu Dumnezeu cei ce nu vor să fie uniţi în Biserica lui Dumnezeu. Chiar dacă vor arde pe rug sau vor fi daţi fiarelor sălbatice, aceea nu va fi coroana credinţei, ci pedeapsa trădării, şi nu sfârşitul glorios al celui cu virtute religioasă, ci moartea din disperare. Unul ca aceştia poate fi ucis, dar nu poate fi încoronat. Mărturiseşte că e creştin, ca şi diavolul care adesea minte că e Hristos, căci însuşi Domnul ne atrage luarea-aminte şi zice: *Mulţi vor veni în numele Meu spunând: Eu sunt Hristos, şi pe mulţi vor înşela* (Mt. 24, 5). După cum el nu e Hristos, chiar dacă înşală cu numele, la fel nu poate fi creştin cine nu rămâne în Evanghelia lui Hristos şi a adevăratei credinţe.

Căci a profeţi, a scoate demonii, a face multe acte de virtute pe pământ este lucru mare şi admirabil, dar nu dobândeşte împărăţia cerească cel ce înfăptuieşte toate acestea, dacă nu merge respectând drumul drept al adevăratei credinţe. Vesteşte Domnul, şi zice: *Mulţi îmi vor spune în ziua aceea: Doamne, Doamne, oare nu în numele Tău am profeţit, nu în numele Tău am scos demonii, nu în numele Tău am săvârşit mari fapte de virtute? Atunci Eu le voi răspunde: Niciodată nu v-am cunoscut, fugiţi din faţa Mea cei ce aţi înfăptuit nedreptatea* (Mt. 7, 22-23)". (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XIV-XV, în PSB, vol. 3, pp. 444-445)

„Domnul, arătând Evangheliei pe scurt calea speranţei şi a credinţei noastre, zice: *Domnul Dumnezeul tău este singur Domnul* şi *Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima şi din tot sufletul tău şi din toate puterile tale. Aceasta este prima poruncă; iar a doua este asemenea acesteia: să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi. În aceste două porunci stau toată legea şi profeţii* (Mc. 12, 29-31; Mt. 22, 37-40). A poruncit prin învăţătura sa unitatea şi dragostea, în aceste două precepte a cuprins pe toţi profeţii şi toată legea. Dar păstrează unitatea şi păzeşte dragostea cel ce, stăpânit de nebunia discordiei, desparte Biserica, distruge credinţa, tulbură pacea, împrăştie dragostea, pângăreşte jurământul?[1942]" (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XV, în PSB, vol. 3, p. 445)

„Această crimă este mai gravă decât cea săvârşită de unii apostaţi, care totuşi, căinându-se de greşelile lor, se roagă lui Dumnezeu şi obţin iertare. Aceştia vin la biserică şi se roagă în ea; aceia luptă împotriva Bisericii. Aceştia poate au greşit de nevoie, aceia de bunăvoie se ţin de greşeală. Apostatul şi-a produs numai sieşi vătămare, cel ce a încercat să facă o erezie sau o schismă a amăgit pe mulţi, târându-i după sine în greşeală. Unul este pagubă a unui singur suflet, celălalt primejdia multora. Unul înţelege că a greşit, plânge şi se căieşte; celălalt, îngâmfat în păcatul său şi complăcându-se în delictele sale, desparte pe fii de mamă, răpeşte oile de la păstor, calcă legământul faţă de Dumnezeu. Apostatul a păcătuit o singură dată, celălalt păcătuieşte zilnic. În sfârşit, apostatul, primind martiriul, poate primi cele promise ale Împărăţiei divine, dar schismaticul, dacă a fost ucis în afara Bisericii, nu

[1942] Referindu-se la acest lucru, Avva Paladie spunea şi el, printre altele, ucenicilor săi: *Credeți-mă, fiilor, că nimic altceva n-au făcut schismele și ereziile în Biserică decât să nu mai iubim pe Dumnezeu și să nu ne mai iubim unii pe alții* – cf. Ioan Moshu, *Limonariu sau Livada duhovnicească*, traducere şi comentarii de Pr. Prof. T. Bodogae şi D. Fecioru, Editura Episcopiei Ortodoxe a Alba-Iuliei, 1991, p. 79. – n. a.

poate ajunge la răsplata Bisericii[1943]“. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XIX, în PSB, vol. 3, pp. 447-448)

„După cum cineva din om ajunge fiară, la fel cu cei vrăjiţi de Circe[1944], tot aşa şi cel care a părăsit tradiţia bisericească şi a trecut la părerile ereziilor omeneşti, a încetat de a mai fi om al lui Dumnezeu şi de a rămâne credincios Domnului”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 95.1.-95.2., în PSB, vol. 5, pp. 536-537)

„Ereticii nu sunt binecinstitori de Dumnezeu, pentru că nu se supun poruncilor, adică Sfântului Duh. După cum nu se numesc noi migdalii care n-au fructe, ci cei care au un fruct ce nu se poate mânca, tot aşa spunem că ereticii sunt goi de hotărârile lui Dumnezeu şi de tradiţiile lui Hristos, pentru că sunt întemeietorii unor învăţături cu adevărat amare, ca şi migdalul sălbatic, afară de unele învăţături, care, din pricina evidenţei adevărurilor lor, n-au putut fi îndepărtate şi ascunse”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 99.4.-99.5., în PSB, vol. 5, p. 539)

„Dar-ar Dumnezeu ca ereticii, luând învăţăminte din această lucrare cu amintiri, să se înţelepţească şi să se întoarcă la atotputernicul Dumnezeu! Dacă ereticii, ca şi *şerpii cei surzi* – ca să mă folosesc într-un chip nou de nişte cuvinte vechi – *nu vor auzi cântecul* (Ps. 57, 5), vor fi certaţi de Dumnezeu, îndurând, înainte de judecată, mustrările făcute părinţilor lor; dar poate că se vor pocăi, ca nu cumva, din pricina nesocotitei lor neascultări, să fie osândiţi definitiv”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 102.2.-102.3., în PSB, vol. 5, p. 541)

„Bine li s-a spus celor ce au păcătuit: *voi semănaţi grâu şi seceraţi spini* (Ier. 12, 13), căci chiar dacă petrec şi repetă cuvintele lui Dumnezeu, cei ce nu se hrănesc din ele cum se cuvine, nu trăiesc cinstit şi nu au credinţă îndestulătoare, unii ca aceia *seamănă grâu, dar culeg spini*. Ne putem da seama despre acest lucru în chip deosebit când ne gândim la eretici, care de fapt cinstesc Scripturile, dar *seceră spini* şi nu din Scripturi, ci din propriul lor fel de a înţelege lucrurile”. (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, omilia XI, cap. III, în PSB, vol. 6, p. 395)

„... Răul cel mai mare constă în a nu cunoaşte chipul în care Dumnezeu trebuie preamărit şi adorat”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a IV-a, cap. LXV, în PSB, vol. 9, p. 286)

„Asigur pe oricare om care mărturiseşte pe Hristos, însă tăgăduieşte pe Dumnezeu, că Hristos nu-i va folosi la nimic; (asigur) pe cel care invocă pe Dumnezeu, iar pe Fiul îl tăgăduieşte, că zadarnică este credinţa lui; (asigur) pe cel care lasă la o parte pe Duhul, că va fi zadarnică credinţa lui în Tatăl şi în Fiul şi că nu poate s-o aibă pe aceasta dacă lipseşte (credinţa) în Duhul. Pentru că cel care nu crede în Fiul nu crede nici în Tatăl. *Precum că nu poate să spună (cineva) că Iisus este Domnul, decât în Duhul Sfânt* (I Cor. XII, 3). Şi *pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată, afară de (Fiul) Unul-Născut, Care se află în*

[1943] Notă prof. N. Chiţescu: Greşeala schismaticilor nu se iartă fiindcă nu revin asupra ei; apostaţii (care s-au lepădat de credinţă ca să scape cu viaţă), dacă revin şi primesc martiriul sunt iertaţi. (n. s. 62, p. 448)
[1944] Notă Pr. D. Fecioru: Circe, nimfă vrăjitoare. Folosind o iarbă dată de Hermes, Circe l-a ţinut pe Ulise un an lângă ea, iar pe însoţitorii lui i-a prefăcut în porci (Homer, *Odiseea*, X, 233 ş.u.). (n. s. 286, p. 536)

sânurile Tatălui (şi pe Care) nouă ni L-a descoperit (In. I, 18). Acesta[1945] nu este capabil (să aducă) nici cult adevărat. Pentru că nu este posibil să adore (cineva) pe Fiul decât numai în Duhul Sfânt, nici nu este posibil să invoce cineva pe Tatăl decât numai în Duhul înfierii". (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 11, în PSB, vol. 12, p. 42)

„Oricine va vrea poate afla că atunci când vorbesc în felul acesta, eu nu-i calomniez. Căci dacă vrea cineva să strângă laolaltă şi să le compare, ar băga de seamă că exemplarele Scripturilor folosite de ei se deosebesc între ele. De pildă, exemplarele lui Asclepiade nu consună întru toate cu cele folosite de Teodot.

Şi astfel de nepotriviri putem găsi destule, căci ucenicii unuia şi ai altuia copiază cu mare râvnă, ceea ce, spun ei, a fost *corectat* de fiecare dintre ei, cu alte cuvinte ceea ce a fost falsificat de ei. La rândul lor, nici exemplarele folosite de Hermofil nu sunt de acord cu cele dinainte. Şi tot aşa stau lucrurile şi cu exemplarele lui Apollinarie. N-ai decât să compari exemplarele copiate înainte cu cele care au fost scrise mai de curând şi vei vedea cât de numeroase sunt aceste deosebiri. Cât de semeaţă e această nelegiuire, e probabil că ştiu şi ei. Căci fie că nu cred că Scripturile au fost rostite de Duhul Sfânt, şi atunci sunt necredincioşi; fie că ei se cred mai înţelepţi decât Duhul Sfânt, şi în cazul acesta ce altceva sunt decât nişte îndrăciţi? Într-adevăr, ei nu pot tăgădui că aceasta e cutezanţa lor atunci când exemplarele Scripturii sunt scrise de mâna lor, că nu aşa le-au primit de la cei care i-au catehizat şi că nu pot arăta exemplarele după care şi-au *corectat* copiile lor.

Câţiva dintre ei n-au îndrăznit să falsifice chiar întreaga Scriptură, ci au tăgăduit pur şi simplu numai Legea şi proorocii[1946], grăbindu-se, sub pretextul unei învăţături fără de lege şi fără de Dumnezeu, spre cea mai adâncă prăpastie a pierzaniei".

Iată ce amarnică istorie ne dau ereticii!" (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* cartea a cincea, XXVIII, 16-19, în PSB, vol. 13, pp. 222-223)

„Cine se va putea împărtăşi din vreun bine, dacă nu va vrea să-L mărturisească pe Dumnezeu, Care este cauza a tot binele şi dacă nu va vrea să-I aducă cuvenita cinstire?" (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, cartea II, 3, în PSB, vol. 14, p. 103)

„*Constantin Biruitorul, Măritul şi Augustul, către eretici. Cuvine-se să recunoaşteţi în temeiul acestei legiuiri (atât voi, novaţienilor, cât şi voi: valentinieni, marcioniţi, paulieni, sau voi care vă trageţi numele de la frigieni; pe scurt, voi toţi care, în adunările voastre, aţi dat glas unor crezuri sectare) cu cât fir de minciună s-a împletit deşarta voastră credinţă şi în ce leacuri amestecate cu otravă s-a îmbibat învăţătura voastră – fapt care pe cei sănătoşi îi făcea să alunece în neputinţe, iar pe cei aflaţi pe calea vieţii, să ajungă – datorită vouă – pradă morţii celei de-a pururi!*

O voi, ce sunteţi potrivnici adevărului, vrăjmaşi ai vieţii şi sfetnici ai pierzării! Totul la voi este făcut să se împotrivească adevărului, dar şi să se potrivească celor mai cumplite vicii, să se mărginească la sminteli şi simulacre, prin care voi nu faceţi decât să daţi chip minciunii, pe cei nevinovaţi să-i asupriţi iar pe credincioşi să-i lipsiţi de lumină! Voi nu faceţi decât să vă pierdeţi vremea cu un chip părelnic al dumnezeirii; voi pângăriţi totul şi crestaţi în conştiinţele curate şi nevinovate ale oamenilor răni aducătoare de moarte; pot spune aproape că voi răpiţi oamenilor văzul şi lumina zilei! E oare nevoie să vă înşir toate vinile? Nici lipsa noastră de timp, nici mulţimea grijilor, nu ne îngăduie să zăbovim cât de

[1945] Notă Pr. C. Corniţescu şi Pr. T. Bodogae: Cei ce neagă pe Duhul. (n. s. 167, p. 42).
[1946] Notă Pr. Bodogae: Cum făceau marcioniţii. (n. s. 227, p. 223)

cât – aşa cum s-ar cere – asupra răutăţilor voastre. Iar nebunia voastră este nu numai mare, ci chiar atât de mare, atât de hâdă şi de degradantă, că o singură zi nu mi-ar ajunge spre a o descrie. Şi altminteri se cuvine mai curând să ne astupăm urechile şi să ne întoarcem privirea de la asemenea lucruri, astfel ca înşirarea lor amănunţită să nu întineze cumva spontana şi curata înflăcărare a credinţei noastre!" (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, cartea III, 64.1-3, în PSB, vol. 14, p. 156)

„Ce văd, deci, comun între erezie şi dreapta credinţă, cei ce flecăresc, zicând că aceia nu spun nimic rău? Dacă aceasta este adevărat, atunci ei pot spune că şi Caiafa este creştin şi că şi Iuda vânzătorul poate fi numărat între apostoli şi că cei ce l-au cerut pe Varava în locul Mântuitorului n-au făcut nimic rău; că şi Imeneu şi Alexandru au cugetat drept şi, că Apostolul a spus neadevăruri despre ei (I Tim. 1, 20). Dar niciun creştin n-ar răbda să audă aceasta şi nimeni n-ar socoti sănătos la minte pe unul care îndrăzneşte să spună aceasta". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi împotriva arienilor, II, în PSB, vol. 15, pp. 157-158)

„... Cum vor putea înfăptui pacea cei ce destramă pacea?" (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola despre sinoadele ce s-au ţinut la Rimini în Italia şi la Seleucia în Isauria*, X, în PSB, vol. 16, p. 116)

„Pentru ce, omule, fugi departe de adevăr, născocindu-ţi singur prilejuri de pierzanie?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omil. a II-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 89)

„Şi odată ce ai spus ce nu trebuie spus despre Duhul, lipsa Duhului s-a şi făcut vădită în tine. După cum cel care închide ochii îşi împropriază întunericul, tot aşa cel care s-a depărtat de Duhul a ajuns în afară de Cel Care luminează şi se cufundă în întunecime sufletească". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omil. a XXIV-a, V, în PSB, vol. 17, p. 595)

„Dacă Petru, corifeul apostolilor, făcând asta înainte de a cunoaşte toate tainele lui Hristos, a fost numit satană, ce iertare mai pot avea cei care tăgăduiesc taina întrupării Fiului lui Dumnezeu după ce au atâtea dovezi? Când omul care a fost fericit de Hristos, când omul care a făcut o mărturisire ca aceea a auzit astfel de cuvinte, gândeşte-te ce vor păţi cei care se leapădă după înviere de taina crucii. Hristos n-a spus: Satana a grăit prin gura ta, ci: *Mergi înapoia Mea, satano!* (Mt. 16, 23)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIV, IV, în PSB, vol. 23, p. 627)

„... unora credinţa le este o apă limpede şi bună de băut, pentru că o sorb ca învăţătură dumnezeiască; iar celor ce o înţeleg ca egiptenii, apa ei li se face sânge otrăvitor". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 51)

„Căci părerile lor eretice sunt ca nişte pietre necioplite care doboară şi îngroapă pe propriul născocitor al relelor învăţături". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 72)

„… nu se poate încununa cineva ca biruitor dacă nu luptă în luptă dreaptă”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 476)

„… în vremea rătăcirii, omul cel vechi se dezbracă de omul cel desăvârşit şi se îmbracă cu veşmântul împărăţiei întunericului, cu defăimarea, cu necredinţa, cu obrăznicia, cu gândul măririi deşarte, cu mândria, cu iubirea de arginţi şi cu celelalte veşminte, zdrenţăroase, murdare şi întinate ale întunericului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omil. II, 4, în PSB, vol. 34, p. 95)

„Când Dumnezeu Însuşi e batjocorit în slujirea ce I se cuvine, nu e lucru cuminte a te milostivi. Şi e cu totul păgubitor a te lăsa moleşit la vreme nepotrivită, pe motiv că o cere iubirea întreolaltă. Aceasta socotesc că e ceea ce zice Domnul: *Cel ce iubeşte pe tatăl sau pe mamă mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine* (Mt. 10, 37). Să se dea la o parte atunci legea milei şi să se dea în lături puterea dragostei naturale şi tot ce ţine de iubirea de oameni, şi, ca să zic aşa, să fie slujit Dumnezeu printr-o binecredincioasă asprime. Sau oare nu vei recunoaşte că e un lucru cuvenit ca cei ce au îmbrăţişat apostazia fără motive să fie pedepsiţi fără milă, ca unii ce au nesocotit slava mai presus de toate şi nu s-au ferit să necinstească fără grijă pe Cel pe Care era mai bine să-L bucure prin silinţele spre statornicie?[1947]” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, p. 185)

„Născocind unele ca acestea împotriva dogmelor Bisericii şi îngrămădind mituri deşarte la urechile celor mai simpli, cu dreptate vor auzi: *Vai celor ce proorocesc din inima lor ... şi nimic din ale Domnului* (Ier. 23, 16). Fiindcă, opunând vedenii şi preziceri şi proorocii ale inimii lor cuvintelor Duhului, nu simt la câtă nebunie aleargă născocirile lor”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea întâi, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 94)

„Căci strâmbă toate cele drepte, după cuvântul Proorocului, înşelând auzul celor mai simpli şi păcătuind fără grijă faţă de fraţii pentru care a murit Hristos”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* cartea întâi, cap. X, în PSB, vol. 41, p. 127)

„… afirmă că e bine ceea ce fac ei, neosândindu-şi slăbiciunea, ceea ce este dovada celei mai depline orbiri”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a şasea, în PSB, vol. 41, p. 635)

„Cum nu sunt vrednici de toată osânda cei ce şi-au făcut nebuneşte limba atât de duşmănoasă, încât au îndrăznit să spună împotriva lui Hristos cele pe care noi nu suferim să le auzim, ci numai cei ce au un auz ca ei şi le pot însuşi şi le pot spune în mod periculos?”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a şasea, în PSB, vol. 41, p. 708)

[1947] Notă Pr. Stăniloae: Nici mila, nici iubirea de oameni nu trebuie să oprească pe cineva de-a pedepsi pe cei ce necinstesc mărirea lui Dumnezeu. Căci pilda lor rea rămasă nepedepsită duce la pierzarea multora. Deci nepedepsirea lor nu se dovedeşte ca împlinind porunca iubirii de oameni. (n. s. 198, p. 185)

„Dacă tot conţinutul Scripturilor este destinat să dea naştere în noi acestei credinţe şi să ne convingă că Cel născut din Sfânta Fecioară, Care S-a numit Iisus prin cuvântul îngerului (Lc. 2, 2), este Însuşi Hristosul a Cărui venire a fost propovăduită de Sfânta Scriptură, dacă Acesta este Hristosul, şi nu altul – nu un fiu oarecare, ci Fiul lui Dumnezeu, Cel unic şi propriu, ce vor face şi ce vor zice şi ce osândă vor primi în vremea zilei celei mari cei care, din ignoranţă, sunt şovăielnici în credinţă şi încearcă să înveţe pe alţii să creadă că sunt doi hristoşi[1948]? Căci aceştia Îl despart pe Hristos într-un om deosebit şi în Dumnezeu, aparte, chiar şi după negrăita şi cu totul neînţeleasa unire a Cuvântului cu omul prin Întrupare. Dar ei sunt rătăciţi şi s-au depărtat de adevăr, tăgăduind pe *Stăpânul Care i-a răscumpărat* (II Pt. 2, 1)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a douăsprezecea, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1173)

„Iar Adevărul nu poate să iubească pe cel ce păcătuieşte împotriva adevărului”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a douăsprezecea, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1183)

„Căci cum este posibil să ajungă la pace cei care distrug pacea?” (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* cartea a II-a, 19, 11, în PSB, vol. 44, p. 109)

„Căci cum se poate crede că este pace la aceia care răstoarnă drepturile păcii?” (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a V-a, capitolul XXI, în PSB, vol. 75, p. 186)

„... răstignesc pe Hristos cei ce explică în chip hulitor sensurile întrupării lui Dumnezeu”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 136, în PSB, vol. 80, p. 321)

„... Să respingeţi cu toată puterea pe cei ce nu primesc binecredincioasele şi mântuitoarele dogme ale Bisericii şi să aflaţi că sunt mai degrabă propovăduitori ai învăţăturii lui antihrist cei ce nu mărturisesc pe Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos în trup, cum strigă limpede marele evanghelist Ioan. E ceea ce propovăduiesc în mod vădit cei ce războiesc Biserica lui Dumnezeu, tăgăduind firea trupului, prin aceea că nu voiesc a mărturisi că ea s-a păstrat şi este în Hristos; şi nu se cutremură de lucruri şi mai vrednice de plâns, sau mai cutezătoare, ca să spun mai propriu, de a se înfăţişa pe ei drept propovăduitori ai unei învăţături potrivnice lui Dumnezeu. Dar aceştia, însuşindu-şi o astfel de pornire contrară credinţei, vor culege ca roadă vrednică de nebunia lor, osânda lor uşor de cunoscut de către toţi”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 92)

„Căci li s-a făcut (ereticilor) limba sabie cu două tăişuri şi brici ascuţit care sfâşie sufletele şi le trimite în închisoarea iadului şi în prăpastia întunericului şi le goleşte de Hristos prin învăţătura lor rătăcită despre Hristos”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 98)

[1948] Notă Pr. Stăniloae: Sunt vizaţi aici Nestorie şi aderenţii lui. Se vede că Sfântul Chiril a scris acest *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan* de prin anul când a început să se răspândească erezia lui Nestorie. (n. s. 2218, p. 1173)

„... gurile viclene ale ereticilor, deschise ca nişte porţi ale iadului”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, ep. 13, în PSB, vol. 81, p. 99)

„Sunt oameni de care Se scârbeşte Dumnezeu, pe Care cred că-L slujesc”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, ep. 14, în PSB, vol. 81, p. 118)

Combaterea învățăturilor eretice

„Cu scripturile fură ei ochii şi cu îndrăzneala lor tulbură pe unii; iar în discuţii obosesc pe cei tari, amăgesc pe cei slabi şi pun în încurcătură pe cei de mijloc.

Aşadar, pe acest tărâm le vom închide calea cu cea mai mare hotărâre, neprimindu-i la nici o dispută pe baza Scripturilor.

Căci dacă ele fac tăria lor, atunci, pentru ca ei să aibă această tărie, trebuie să cercetăm mai întâi cui i se cuvine stăpânirea asupra Scripturilor şi apoi să nu fie îngăduit a se folosi de ele cel ce n-are, sub niciun motiv, drept la aceasta”. (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XV, 2-4, în PSB, vol. 3, p. 149)

„... Disputa pe baza Scripturilor nu serveşte la altceva, decât – pentru a spune astfel – să-ţi întoarcă stomacul pe dos şi să te bată la cap.

Ereziile n-admit unele cărţi ale Scripturii, iar pe care le admit nu le acceptă integral, ci cu adaosuri şi tăieturi, schimbându-le pentru a le acomoda la învăţătura lor. Şi dacă pe unele le primesc în întregime, le falsifică prin felurite interpretări.

Un sens alterat dăunează mai mult decât un scris cu greşeli. Presupunerile lor deşarte în niciun caz nu vor să admită pasajele prin care sunt combătuţi.

Ei se sprijină pe acelea pe care le-au alcătuit ei înşişi în chip mincinos, ori pe cele pe care le-au acceptat tocmai pentru că se pot interpreta în mai multe feluri.

Tu, cel prea iscusit în ale Scripturii, ce rezultat vei obţine în lupta cu adversarul, care tăgăduieşte tot ceea ce afirmi tu şi afirmă tot ceea ce negi tu?

Nu vei pierde nimic altceva în luptă decât vocea, dar nici nu vei căpăta altceva decât venin la inimă din cauza hulei lui.

Dar acela, dacă într-adevăr există vreunul, în folosul căruia începi o discuţie asupra Scripturilor, ca să-l întăreşti contra îndoielilor lui, va înclina el oare mai mult spre adevăr, ori mai mult spre erezii?

Tulburat fiindcă te vede că nu izbuteşti să-l convingi pe eretic, care tăgăduieşte sau apără ceva cu aceeaşi tărie ca şi tine, fiecare rămânând până la urmă pe poziţia lui, acela va pleca de la această dezbatere şi mai nehotărât, nemaiştiind ce trebuie să socotească erezie.

Căci şi ereticii pot să ne adreseze aceleaşi învinuiri; fără îndoială că vor spune şi ei cum că mai curând noi suntem aceia care înfăţişăm nişte scrieri greşite şi nişte tălmăciri mincinoase, odată ce pretind şi ei, ca şi noi, că adevărul este de partea lor.

Aşadar, nu trebuie să apelezi la Scripturi şi nici să te angajezi într-o luptă pe un teren unde victoria este sau nulă, sau nesigură, sau prea puţin sigură.

Chiar dacă nu s-ar dovedi cu această luptă că amândouă părţile au aceeaşi însemnătate, totuşi o firească rânduială a tuturor lucrurilor pretinde ca, înainte de toate, să se discute în mod deosebit următoarele chestiuni: în stăpânirea cui a fost lăsată credinţa? Ale cui sunt Scripturile? De către cine, prin a cărui mijlocire, când şi cui a fost încredinţată învăţătura care vădeşte pe creştini?

Căci acolo se află şi adevăratele Scripturi şi adevăratele tălmăciri, ca şi toate predaniile cele adevărate, unde se va dovedi că este în învăţătura cea adevărată şi credinţa creştină cea adevărată". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XVI, 3, XVII, 1-5, XVIII, 1-3, XIX, 1-3, în PSB, vol. 3, pp. 150-151)

„... Arăt unul din mijloacele de a îndepărta pe omul eretic: dacă Domnul Hristos Iisus a trimis pe Apostoli ca să propovăduiască, este de a noastră datorie să nu mai primim pe alţii ca propovăduitori, afară de cei pe care i-a rânduit Hristos.

Căci nimeni nu cunoaşte pe Tatăl, fără numai Fiul, şi acela căruia Fiul i-l va descoperi. Şi mi se pare că Fiul nu L-a descoperit altora, fără numai Apostolilor, pe care i-a trimis să propovăduiască ceea ce, bineînţeles, le descoperise El.

Dar ce propovăduiau ei, adică mai bine zis, ce le descoperise Hristos? Şi aici voi arăta alt mijloc de a îndepărta pe omul eretic. E de a noastră datorie să nu primim ca bună o învăţătură, decât dacă ne vine de la Bisericile pe care le-au întemeiat înşişi Apostolii, unde ei înşişi au propovăduit, fie prin viu grai, cum se zice, fie prin epistole, mai târziu.

Dacă astfel stau lucrurile, e limpede că orice învăţătură, care e la fel cu aceea a Bisericilor Apostolice, maice şi izvoare ale credinţei, trebuie socotită ca adevărată, fiindcă ea păstrează ceea ce au primit Bisericile de la Apostoli, iar Apostolii de la Hristos şi Hristos de la Dumnezeu.

Din contră, învăţătura care se opune adevărului arătat de Biserici, de Apostoli, de Hristos şi de Dumnezeu, să fie socotită ca mincinoasă, chiar mai înainte de a fi cercetată". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXI, 1-5, în PSB, vol. 3, p. 152)

„Ei au luat obiceiul de a spune că Apostolii n-au ştiut totul; apoi, mânaţi de aceeaşi nebunie întorc vorba zicând că Apostolii le-au ştiut pe toate, dar nu le-au încredinţat tuturor pe toate. Şi-ntr-un fel şi-n altul, ei învinovăţesc pe Hristos că ar fi trimis în lume nişte Apostoli, sau prea puţin pregătiţi, sau cu un spirit prea complicat.

Într-adevăr, care om întreg la minte e în stare să creadă că ar fi cu putinţă să nu-şi cunoască misiunea, tocmai aceia pe care Domnul i-a rânduit învăţători, avându-i ca tovarăşi, discipoli şi prieteni nedespărţiţi? (Mc. 4, 34; Lc. 8, 10). Tocmai ei, cărora le lămurea de o parte cele mai grele de înţeles, spunându-le că lor le-a fost dat să cunoască tainele, pe care poporului nu-i e îngăduit a le cunoaşte?

Era cu putinţă, de pildă, să rămână ceva ascuns lui Petru … care a primit cheile Împărăţiei cerurilor, precum şi puterea de a lega şi dezlega toate în cer şi pe pământ?

Era cu putinţă să rămână ceva ascuns lui Ioan, ucenicul cel prea iubit de Domnul, el care a stat culcat la sânul Domnului, singurul căruia Domnul i-a arătat mai dinainte pe Iuda vânzătorul şi pe care l-a încredinţat, în locul Său, Mariei, ca pe fiul ei? (Mt. 16, 18; In. 16, 23 şi 19, 25).

Ce ar fi vrut El să nu cunoască aceia cărora le-a arătat slava Sa, ca şi pe Moise şi pe Ilie? (Mc. 9, 2).

(...) El a binevoit să le tâlcuiască în cele toate Scripturile?

Le spusese într-adevăr cândva: *Încă multe am a vă zice vouă dar acum nu puteţi să le purtaţi*. Totuşi, adăugând: *Când va veni Acela, Duhul Adevărului, El vă va duce la adevăr*, a arătat că nu rămăsese nimic necunoscut celor ce le făgăduise să-i conducă *la tot adevărul*, prin mijlocirea Sfântului Duh (In. 16, 12).

Şi a împlinit făgăduinţa Sa fiindcă *Faptele Apostolilor* mărturisesc pogorârea Duhului Sfânt (Fap. 2, 1).

Cei care nu primesc Scriptura în întregime nu pot să fie ai Duhului Sfânt, fiindcă n-au putut să înţeleagă că Duhul Sfânt a fost trimis ucenicilor, dar nici nu pot să pretindă că apără Biserica, ei, care n-au cum să dovedească în ce timp şi în ce leagăn a crescut trupul ei.

Ei vor mai bine să nu aibă dovezi pentru ceea ce apără, decât să le primească pe acelea care ar răsturna spusele lor mincinoase". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXII, 2-11, în PSB, vol. 3, pp. 153-154)

„În orice chip s-ar fi greşit, amăgirea a domnit (spun ereticii) atâta timp cât n-au fost erezii!

Adevărul a aşteptat pe un Marcion şi pe un Valentin ca să fie descătuşat!

Până la ei se propovăduia o evanghelie înşelătoare, amăgitoare era şi credinţa, greşite atâtea mii de botezuri, amăgitoare atâtea lucrări ale credinţei, înşelătoare împlinirea atâtor virtuţi şi a unui har aşa de mare, greşite slujirea preoţească şi atâtea alte serviri; greşite, în sfârşit, au fost cununările atâtor mucenici!

(...) De altfel, ar fi o nerozie destul de mare să pretindă cineva că erezia are întâietate faţă de învăţătura cea adevărată; căci aceasta din urmă a prevestit ereziile viitoare, ca să ne ferim de ele.

S-a scris către Biserica păstrătoare a acestei învăţături, ba mai bine zis însăşi această învăţătură scrie către Biserica sa: *Chiar un înger din cer dacă ar vesti altă Evanghelie decât aceea pe care v-am vestit-o, blestemat să fie*.

Unde se afla pe atunci Marcion, corăbierul din Pont, iubitorul de stoicism? Unde era Valentin, următor al platonismului?

Căci e neîndoielnic că n-au fost aşa de vechi; au trăit sub domnia lui Antoninus, au crezut mai întâi în învăţătura cea obştească din Biserica romană sub episcopatul fericitului Elefterie, până ce, din cauza dorinţei de a şti mai mult, dorinţă care-i neliniştea fără încetare şi cu care stricau şi pe fraţii lor, au fost înlăturaţi de două ori, cu cei două sute de mii de sesterţi pe care-i adusese bisericii. Apoi, surghiuniţi din nou pentru totdeauna, ei împrăştiară veninul învăţăturii lor.

După aceea Marcion a făcut mărturisire de pocăinţă după ce primise condiţia ce i se pusese: că va avea pace numai dacă va da înapoi Bisericii pe ceilalţi, îndrumaţi de el spre pieirea lor; dar moartea i-a luat-o înainte de a îndeplini condiţia pusă". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXIX, 1-3, 6-7, XXX, 1-3, în PSB, vol. 3, pp. 159-160)

„Dacă predică un alt Dumnezeu, de ce se folosesc tocmai de lucrurile, de Scripturile şi de numele Dumnezeului contra căruia predică ei? Iar dacă-L propovăduiesc pe El, de ce-L propovăduiesc în alt chip?

Să aducă dovada că sunt nişte apostoli noi; să spună răspicat că iarăşi s-a pogorât Hristos, că iarăşi a învăţat El Însuşi, că s-a răstignit din nou, că a murit încă o dată şi că iarăşi a înviat.

Căci aşa trimite Domnul pe apostoli de obicei: le dă puterea de a săvârşi aceleaşi minuni, ca şi El Însuşi.

Aş dori să-şi arate şi ei minunile lor. De altfel, eu cunosc puterea prin care ei năzuiesc să ajungă pe Apostoli: aceia înviau morţii, aceştia ucid viii!" (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXX, 14-17, în PSB, vol. 3, p. 160)

„Noi găsim un sprijin şi în parabola aceea, după care sămânţa cea bună a grâului la început a fost semănată de Domnul, dar după aceea a fost amestecată de către duşmanul diavol cu iarba cea vătămătoare a neghinei.

Aceasta închipuie lămurit deosebirile de învăţături, căci şi în altă parte cuvântul lui Dumnezeu este asemănat unei seminţe.

Aşa încât chiar din această orânduire se arată că ceea ce este încredinţat mai dinainte de la Domnul este şi adevărat, şi că, din contră, e străin şi mincinos ceea ce s-a adăugat mai târziu.

Această judecată va rămâne nezdruncinată contra acestor erezii târzielnice, care nu pot avea niciun temei în convingerile lor pentru a apăra adevărul susţinut de ele”. (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXXI, 1-4, în PSB, vol. 3, p. 161)

„Învăţătura noastră nu e venită mai târziu, ci dimpotrivă, înaintea tuturor celorlalte; aceasta va fi mărturia adevărului, care are pretutindeni locul de cinste.

Ea n-a fost condamnată de Apostoli, ci apărată de ei; acesta va fi semnul că ea este chiar a lor.

Pe aceasta pe care n-o condamnă, ei care osândesc orice învăţătură străină, o arată că e a lor şi de aceea o şi apără (I Tim. 4, 1)”. (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXXV, 3-5, în PSB, vol. 3, p. 164)

„Este dreaptă regula pe care am hotărât-o: că nu trebuie adică să îngăduim ereticilor a ne chema la luptă pe temeiul Scripturilor, fiindcă le dovedim şi fără Scripturi că n-au nimic a face cu Scripturile.

Dacă sunt eretici nu pot să fie creştini, fiindcă n-au moştenit de la Hristos învăţătura, pe care o urmează după propria lor alegere, primind numele de eretici.

Nefiind creştini, n-au niciun drept asupra scrierilor creştine şi cu dreptate trebuie să le spunem: *Cine sunteţi voi? Când şi de unde aţi venit? Cum puneţi la cale treburile mele, voi, care nu sunteţi dintre ai mei? Cu ce drept, Marcion, tai tu în pădurea mea? Cu voie de la cine, Valentine, schimbi tu vadul izvoarelor mele? Cu putere de la cine, Apelles, îmi muţi tu hotarele?*

Acest ţinut este al meu; pentru ce voi, ceilalţi, semănaţi şi paşteţi aici după placul vostru? Acest ţinut al meu este, eu îl stăpânesc de mult, l-am stăpânit înainte de voi şi am zapise tari de la înşişi proprietarii care le-au stăpânit.

Eu sunt urmaşul Apostolilor şi-l păstrez precum au hotărât ei în testamentele lor, precum l-au încredinţat cinstei noastre, precum ni l-au dat cu jurământ.

Pe voi fără îndoială v-au dezmoştenit întotdeauna şi s-au lepădat de voi ca de nişte străini, ca de nişte duşmani!” (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXXVII, 1-6, în PSB, vol. 3, pp. 165-166)

„Aşadar, unde se află deosebiri de învăţătură, acolo trebuie căutată şi stricarea Scripturii şi a tălmăcirii ei.

Pe cei ce şi-au propus să înveţe altfel, nevoia i-a silit să strâmbe uneltele învăţăturii.

Căci n-ar fi putut să înveţe altfel, dacă n-ar fi avut şi altfel de mijloace cu care să înveţe. Şi după cum ei n-ar fi putut reuşi să schimbe învăţătura fără să-i schimbe uneltele, tot astfel şi la noi n-ar fi fost cu putinţă păstrarea neatinsă a învăţăturii fără de întregirea acelor unelte care ne-au adus învăţătură.

Într-adevăr, ce se împotriveşte nouă în Scripturile noastre? Am pus noi ceva de la noi înşine în ele, ca să prefacem ceea ce se află în Scripturi înlăturând, ori adăugând, ori schimbând ceva?

Scripturile sunt dintru început ceea ce noi suntem azi; noi ne-am născut din ele şi între ele şi noi n-a fost nimic contradictoriu, înainte ca voi să le fi adăugat ceva". (Tertulian, *Despre prescripţia contra ereticilor*, XXXVIII, 1-5, în PSB, vol. 3, p. 166)

„Pe aceştia trebuie să-i întoarcem de pe calea lor greşită şi să spulberăm cuvintele spuse de ei". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a III-a, cap. VI, 45.3., în PSB, vol. 5, p. 206)

„Scriptura cuprinde texte pentru combaterea fiecărei erezii; iar omul priceput le va alege şi le va folosi la timpul potrivit pentru combaterea celor care au învăţături împotriva poruncilor". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a III-a, cap. XI, 71.2., în PSB, vol. 5, p. 217)

„Trebuie ... cercetat cu mai multă grijă adevărul, care este cu adevărat adevăr, care se află numai la Cel Ce este cu adevărat Dumnezeu. Ostenelii pentru găsirea adevărului îi urmează dulcea descoperire a adevărului şi amintirea plăcută că l-ai descoperit. Din pricina ereziilor, însă, trebuie să ne pregătim temeinic şi cu multă osteneală, când e vorba să căutăm adevărul; nu trebuie să contenim deloc munca. Când ne sunt prezentate două fructe: unul adevărat şi bine copt, altul făcut din ceară, asemănător cum nu se poate mai bine cu celălalt, nu trebuie să le aruncăm pe amândouă din pricina asemănării lor, ci, cu privire lină de pricepere şi cu judecată sănătoasă, trebuie să deosebim fructul adevărat de cel fals. După cum este o singură cale împărătească, dar mai sunt şi alte multe căi, dintre care unele duc prin prăpăstii, altele prin râuri cu ape repezi sau pe mări adânci, şi nimeni n-ar pregeta, din pricina deosebirii căilor, să folosească acea cale care este fără primejdii, calea împărătească, drumul mare, tot aşa nu trebuie să renunţăm la căutarea adevărului, pentru că unele erezii spun una despre adevăr altele spun alta, ci trebuie să căutăm, cu mai multă luare aminte, unde se află gnoza cea adevărată. Pentru că împreună cu legumele din grădini creşte şi iarbă, ar trebui, oare, ca grădinarii să nu se mai ocupe cu îngrijirea grădinilor? Nu! Având, aşadar, multe exemple, pe care ni le dă natura, ca să cercetăm cele ce se sunt, avem datoria să căutăm a vedea unde este adevărul. De aceea pe bună dreptate suntem şi osândiţi când nu facem cele pe care trebuie să le facem, când nu facem deosebire între ceea ce este contrar adevărului şi adevăr, între minciună şi adevăr, între ceea ce nu-i cu cuviinţă şi ceea ce-i cu cuviinţă, între ceea ce-i împotriva firii şi ceea ce-i potrivit firii. Trebuie să ne folosim de toate aceste exemple pentru a cunoaşte pe deplin adevărul.

(...) Cei care vor pot să găsească adevărul; dar pe cei care pun înainte argumente nesocotite îi aşteaptă osânda fără scuză. Deci care din două? Resping dovada sau o acceptă? Eu sunt de părere că toţi o vor accepta, afară de cei care tăgăduiesc şi dovezile pe care le dau simţurile. Făcându-se, deci, această dovadă, trebuie neapărat să fim de acord cu cercetările făcute şi chiar din Scripturi să luăm argumentele convingătoare, că ereziile sunt greşite şi că cea mai exactă gnoză, cea mai exactă cunoaştere şi într-adevăr cea mai bună învăţătură se află numai acolo unde este adevărul, adică în vechea Biserică. Unii din cei care s-au îndepărtat de adevăr încearcă să se înşele pe ei înşişi, alţii încearcă să-i înşele pe cei care îi ascultă. Unii, aşa-numiţii înţelepţi închipuiţi, socot că au găsit adevărul fără să aibă vreo dovadă adevărată; se înşeală pe ei înşişi şi se socot liniştiţi. Numărul lor nu e mic;

aceştia evită discuţia, ca să nu fie combătuţi; fug şi de învăţătură, ca să nu fie osândiţi. Alţii, foarte vicleni, înşeală pe cei care îi ascultă; şi, cu toate că sunt convinşi că nu ştiu nimic, întunecă adevărul cu argumente probabile. După părerea mea, alta e natura argumentelor probabile şi alta e natura adevăratelor argumente. Ştim că trebuie întrebuinţată neapărat numirea de *erezii* spre a le deosebi de învăţătura cea adevărată. Ereticii, spre pierderea oamenilor, rup din adevăr câteva idei, le amestecă pe acestea cu gânduri omeneşti născocite de ei şi se laudă că sunt conducători; dar sunt mai degrabă conducători de şcoală filosofică decât de Biserică.

Cei care sunt gata să se ostenească pentru cele ce sunt mai bune în viaţă, nu vor înceta de a căuta adevărul, înainte de a lua din Scripturi dovezile. Sunt unele criterii de judecată comune tuturor oamenilor, cum sunt simţurile; altele se găsesc la cei care vor să cerceteze adevărul, la cei care se exercită cu ele în căutarea adevărului; sunt adică însuşirile minţii şi ale gândirii, cu ajutorul cărora acei oameni deosebesc învăţăturile adevărate de învăţăturile false. Lucru de foarte mare importanţă este, însă, de a renunţa la presupuneri şi de a fi la mijloc între ştiinţa exactă şi părerile personale făcute în grabă; de a cunoaşte, apoi, că cel care nădăjduieşte odihna cea veşnică ştie şi aceea că intrarea la adevăr se face pe o cale plină de osteneli şi *îngustă* (Mt. 7, 14). Cel care a auzit odată pentru totdeauna vestea cea bună (Evr. 4, 6) şi, după cum spune Scriptura, *a văzut mântuirea* (Lc. 2, 30; 3, 6), în clipa în care a cunoscut adevărul să nu se mai întoarcă (Lc. 19, 31-32) înapoi ca femeia lui Lot (Fac. 19, 26), nici la viaţa de mai înainte, de care era legat prin simţuri, şi nici să mai alerge iarăşi la erezii; că ereziile sunt, într-un fel oarecare, puse pe ceartă şi discuţii şi nu cunosc pe adevăratul Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XV, 91.3.-91.8., 92.1.-92.7., cap. XVI, 93.1.-93.4., în PSB, vol. 5, pp. 534-536)

„Că avem temei al învăţăturii pe Domnul, care este de la început până la sfârşit conducător al gnozei, *în multe feluri şi în multe chipuri* (Evr. 1, 2), prin profeţi, prin Evanghelie şi prin fericiţii apostoli. Iar dacă cineva îşi închipuie că are nevoie de alt temei de învăţătură, atunci acela nu va avea niciun temei real. Cel care prin sine însuşi crede în Scriptură şi în cuvântul Domnului, acela, pe bună dreptate, este vrednic de credinţă, pentru că, prin Domnul, Scriptura şi cuvântul Domnului au lucrat să se facă bine oamenilor. Negreşit, noi ne folosim de Scriptură şi de cuvântul Domnului ca de un criteriu pentru descoperirea lucrurilor. Orice lucru care este în curs de judecată nu este sigur înainte de a fi judecat; deci nu este temei ceea ce are nevoie să fie judecat. Deci noi, după ce, pe bună dreptate, am primit temeiul prin credinţă, fără să mai avem nevoie de dovezi, pentru că am luat cu prisosinţă şi dovezile despre temei de la însuşi temeiul, suntem conduşi de cuvântul Domnului la cunoaşterea adevărului. Nu dăm atenţie oamenilor care afirmă un lucru, iar mai pe urmă afirmă contrariul. Dacă nu-i de ajuns să spui numai ceea ce gândeşti, ci trebuie să dovedeşti cele ce spui, atunci nu aşteptăm mărturie de la oameni, ci dovedim spusa noastră cu cuvântul Domnului, care-i mai puternic decât toate dovezile, dar mai bine spus, este singura dovadă, care poate fi dovadă. Potrivit celor spuse, credincioşii sunt numai cei care au gustat Scripturile; gnostici sunt cei care au mers mai departe şi cunosc temeinic adevărul; cum e şi în viaţă: oamenii, care au o meserie, o specialitate, au ceva mai mult decât oamenii de rând; aceştia îşi formează gândul lor mai frumos, nu cu idei obişnuite. Tot aşa şi noi; luăm din Scripturi dovezile despre Scripturi, iar credinţa ne încredinţează de lucrul acesta, dându-ne dovezi. Ereticii îndrăznesc să folosească şi ei scrierile profetice; dar ei, mai întâi, nu le folosesc pe toate; apoi, nu desăvârşit şi nici aşa cum porunceşte textul şi tonul profeţiei; ci aleg textele cu mai multe înţelesuri şi le amestecă cu ideile lor proprii; apoi

culeg, de ici şi colo, câteva cuvinte, fără să se uite la sensul lor real, ci numai la simpla formă a cuvântului. Vei vedea că aproape în toate locurile din Scriptură, pe care le aduc ereticii, ei se uită numai la cuvinte şi le schimbă sensul; nu înţeleg cele ce spun cuvintele şi nici nu folosesc textele, pe care le aduc, în sensul în care au fost scrise. Adevărul, însă, nu se găseşte schimbând sensul cuvintelor – că aşa poate fi răstălmăcită orice învăţătură adevărată – ci în a gândi ce este în chip desăvârşit, propriu şi cu cuviinţă Domnului şi atotputernicului Dumnezeu şi în a întări fiecare dovadă pe care o iei din Scripturi cu dovezi luate tot din Scripturi. Ereticii nu vor să se întoarcă la adevăr, pentru că le e ruşine să renunţe la ambiţia lor plină de mândrie, dar nici nu vor să-şi schimbe părerile lor, odată ce au forţat înţelesul cuvintelor Scripturii. Au răspândit printre oameni învăţăturile lor false, care sunt în contradicţie cu aproape toate cărţile Scripturilor. Noi îi combatem şi le respingem învăţăturile; dar ei, pe de o parte, nu vor să primească unele din cărţile profetice, iar pe de altă parte, ne învinuiesc că noi nu înţelegem Scripturile[1949], pentru că suntem făcuţi dintr-o altă fire decât ei şi de aceea numai ei le pot înţelege. Uneori îşi tăgăduiesc propriile lor învăţături, când îi convingem că sunt greşite; că se ruşinează să mărturisească pe faţă învăţătura cu care se laudă numai între ei. Şi poţi vedea că aşa fac toţi ereticii când le arăţi că sunt greşite învăţăturile lor. Când le respingem învăţăturile şi le arătăm că sunt în contradicţie cu Scripturile, vedem pe conducătorii ereziilor că fac una din două: sau dispreţuiesc consecinţele propriilor lor învăţături sau dispreţuiesc profeţia însăşi; dar mai bine spus, îşi dispreţuiesc propria lor nădejde; şi de fiecare dată preferă să susţină cu tărie că învăţătura lor a fost spusă de Domnul prin profeţi, dar mai mult chiar, că a fost mărturisită şi întărită de apostoli. Când ereticii văd primejdia, că nu-şi mai pot păstra, nu una din învăţăturile lor, ci întreaga lor erezie, atunci nu mai caută adevărul – că dispreţuiesc Scripturile, care se citesc de noi şi ne sunt la îndemână, ca fiind fără valoare –; şi, silindu-se să depăşească credinţa comună, se depărtează de adevăr. N-au învăţat tainele gnozei bisericeşti, nici n-au înţeles măreţia adevărului, iar din trândăvie nu s-au coborât până în adâncul lucrurilor; şi, citind superficial Scripturile, le-au îndepărtat”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 95.3.-95.9., 96.1.-96.5., 97.1.-97.4., în PSB, vol. 5, pp. 537-538)

„La noi, creştinii, cunoaşterea adevărului se dobândeşte din cele ce sunt deja crezute, credinţa se dobândeşte din cele ce nu sunt încă crezute; şi astfel credinţa ajunge, ca să spun aşa, temeiul dovezii. Dar, după cum se pare, orice erezie, chiar de la începutul ei, nu are urechi să audă ce este de folos, ci le are deschise numai pentru ce este plăcut. Că oricare dintre ei s-ar vindeca, numai dacă ar vrea să asculte de adevăr”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 98.3.-98.4., în PSB, vol. 5, p. 539)

„Ca şi ochiul întunecat, tot aşa şi sufletul, când este tulburat de învăţăturile cele împotriva firii, nu poate vedea bine lumina adevărului; dimpotrivă, nu le vede nici pe cele ce sunt la picioare. Se spune că în apa tulbure ţiparii nu văd deloc şi de aceea pot fi prinşi. Şi după cum copiii răi încuie uşa pedagogului, tot aşa şi ereticii nu lasă să intre în biserica lor profeţiile, că se tem de mustrarea şi poveţele profeţiilor. Negreşit ereticii adaugă Scripturilor multe minciuni şi plăsmuiri, ca să arate că pe bună dreptate nu folosesc Scripturile”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 99.1.-99.2., în PSB, vol. 5, p. 539)

[1949] Aceleaşi reacţii şi manifestări le au şi sectarii din zilele noastre. – n. a.

„Doresc puternic să-i conving fie de marea lor ignoranţă, fie de lipsa lor de învăţătură, fie de proasta lor dispoziţie morală sau cum altfel ai mai putea-o numi. Fac aceasta, pentru că încerc să-i aduc la adevăr pe cei care nu sunt cu totul de nevindecat. Dar sunt unii, care, chiar de la început, nici nu vor să asculte pe cei care-i îndeamnă la adevăr; încearcă să flecărească, să scoată din gura lor cuvinte de hulă împotriva adevărului, lăudându-se că ei cunosc cele mai înalte gânduri despre existenţe, cu toate că n-au niciun fel de învăţătură, n-au cercetat, nu s-au ostenit, n-au descoperit consecinţele cercetărilor lor. Ar trebui să-ţi fie mai degrabă milă de stricăciunea sufletului lor decât să-i urăşti! Iar dacă cineva este în stare să se facă sănătos, dacă cineva poate îndura îndrăznirea adevărului care arde şi taie, ca focul şi cuţitul, părerile false ale ereticilor, acela să aibă deschise urechile sufletului său! Şi se va întâmpla asta, dacă nu respinge adevărul, grăbindu-se să se trândăvească sau dacă nu se sileşte din dorinţa de slavă, să vină cu noutăţi. Şi sunt trândavi toţi aceia care, cu toate că pot scoate chiar din Scripturi dovezi proprii dumnezeieştilor Scripturi, aleg să facă ce le trece prin minte şi cele care îi ajută să-şi satisfacă plăcerile. Şi sunt doritori de slavă aceia care falsifică de buna lor voie, prin alte redactări, învăţăturile conforme cuvintelor insuflate de Dumnezeu, predate de fericiţii apostoli şi dascăli, şi introduc în tradiţia dumnezeiască învăţături omeneşti, ca să-şi întocmească propria lor erezie. Faţă de oamenii aceia atât de mari, care au fost străluciţi datorită gnozei bisericeşti, ce se mai poate spune despre un Marcion, de pildă, sau despre un Prodic şi de alţii asemenea lor, care n-au mers pe calea cea dreaptă? Că n-au depăşit în înţelepciune pe bărbaţii cei de mai înainte, încât să descopere ceva în plus faţă de cele spuse într-adevăr de aceia. Şi bine le-ar fi fost, dacă ar fi putut învăţa cele ce au fost predate mai înainte”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 102.6., 103.1.-103.7., în PSB, vol. 5, pp. 541-542)

„Nu e nevoie de multe cuvinte ca să se vadă că adunările omeneşti ale ereticilor sunt posterioare Bisericii universale. Activitatea învăţătorească a Domnului din timpul vieţuirii Lui pe pământ a început sub August şi a ţinut până la jumătatea domniei lui Tiberiu; activitatea apostolilor Lui, precum şi activitatea lui Pavel, iau sfârşit pe timpul lui Neron. Cei care au născocit ereziile au trăit mai târziu, pe timpul împăratului Adrian, şi au mers până pe vremea lui Antonin cel Bătrân, cum este Basilide, care spune că a avut ca dascăl pe Glaucia, interpret al lui Petru, aşa cum se laudă basilidienii. De asemenea ereticii spun că Valentin a fost discipolul lui Teoda[1950]. Marcion, care a trăit în acelaşi timp, se purta cu ei cum se poartă un om bătrân cu cei mai tineri. Simon (Fap. 8, 9-24) a ascultat puţină vreme predica lui Petru. Aşa stând lucrurile, este clar că aceste erezii, care au venit cu inovaţii şi falsificări, au apărut mai târziu şi sunt mai noi decât Biserica noastră, care este cea mai veche şi cea mai adevărată”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVII, 106.3.-106.4., 107.1.-107.2., în PSB, vol. 5, p. 544)

„Unele erezii şi-au luat numele de la numele întemeietorilor lor, de pildă erezia lui Valentin, erezia lui Marcion, erezia lui Basilide, deşi se laudă că îşi au părerile lor de la apostolul Matia. Învăţătura apostolilor, însă, a fost una, după cum una este şi tradiţia”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVII, 108.1., în PSB, vol. 5, p. 545)

[1950] Notă Pr. D. Fecioru: Teoda (Teuda), pretins discipol al lui Pavel. (n. s. 317, p. 544)

„Ca să nu încurajăm prin tăcerea noastră neruşinarea ereticilor, în calitatea noastră de oameni vom da şi noi, pe cât ne ajută puterile, răspuns la obiecţiunile lor”. (Origen, *Despre principii*, cartea a II-a, VI, 9, în PSB, vol. 8, p.165)

„Ar trebui, deci, să trecem sub tăcere impietatea lor îngrozitoare, însă iubirea faţă de fraţi şi perversitatea adversarilor nu ne lasă liniştiţi”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 17, în PSB, vol. 12, p. 57)

„Să vă ţineţi tari în credinţă, aruncaţi-vă privirile în jurul vostru pe pământ şi convingeţi-vă că e mică această partidă care e bolnavă. Tot restul Bisericii, care, de la o margine până la cealaltă a lumii, a primit Evanghelia, e în această învăţătură sănătoasă şi nesmintită, pe care o apărăm”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 251, IV, în PSB, vol. 12, p. 521)

„*Constantin Biruitorul, Măritul şi Augustul, către eretici. Cuvine-se să recunoaşteţi în temeiul acestei legiuiri... voi toţi care, în adunările voastre, aţi dat glas unor crezuri sectare cu cât fir de minciună s-a împletit deşarta voastră credinţă şi în ce leacuri amestecate cu otravă s-a îmbibat învăţătura voastră – fapt care pe cei sănătoşi îi făcea să alunece în neputinţe, iar pe cei aflaţi pe calea vieţii, să ajungă – datorită vouă – pradă morţii celei de-a pururi!*

O voi, ce sunteţi potrivnici adevărului, vrăjmaşi ai vieţii şi sfetnici ai pierzării! Totul la voi este făcut să se împotrivească adevărului, dar şi să se potrivească celor mai cumplite vicii, să se mărginească la sminteli şi simulacre, prin care voi nu faceţi decât să daţi chip minciunii, pe cei nevinovaţi să-i asupriţi iar pe credincioşi să-i lipsiţi de lumină! Voi nu faceţi decât să vă pierdeţi vremea cu un chip părelnic al dumnezeirii; voi pângăriţi totul şi crestaţi în conştiinţele curate şi nevinovate ale oamenilor răni aducătoare de moarte; pot spune aproape că voi răpiţi oamenilor văzul şi lumina zilei! E oare nevoie să vă înşir toate vinile? Nici lipsa noastră de timp, nici mulţimea grijilor, nu ne îngăduie să zăbovim cât de cât – aşa cum s-ar cere – asupra răutăţilor voastre. Iar nebunia voastră este nu numai mare, ci chiar atât de mare, atât de hâdă şi de degradantă, că o singură zi nu mi-ar ajunge spre a o descrie. Şi altminteri se cuvine mai curând să ne astupăm urechile şi să ne întoarcem privirea de la asemenea lucruri, astfel ca înşirarea lor amănunţită să nu întineze cumva spontana şi curata înflăcărare a credinţei noastre!” (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, cartea III, 64.1-3, în PSB, vol. 14, p. 156)

„N-ar trebui nici măcar să li se răspundă la unele ca acestea, odată ce sunt atât de prosteşti şi de nebune. Dar ca să nu pară că erezia lor conţine ceva întemeiat, se cuvine să li se răspundă şi la acestea…”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul Întâi împotriva arienilor, XXIII, în PSB, vol. 15, p. 183)

„E cuvenit şi potrivit să-i respingem pe aceştia şi cu dovezi de la oameni, pentru că ei îşi întemeiază reaua cugetare şi prin gânduri omeneşti despre dumnezeire”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Treilea împotriva arienilor, LXVII, în PSB, vol. 15, p. 401)

„Dar noi nici aşa să nu deznădăjduim de mântuirea lor, ci să facem tot ce stă în puterea noastră, să vorbim cu ei cu tot dragul şi îndelungă răbdare, arătându-le şi cât de nebunească

le e credinţa lor şi cât de mare le e vătămarea. Niciodată să nu pierdem nădejdea mântuirii lor. Poate că se vor încredinţa cu trecerea timpului, mai ales dacă noi ducem o astfel de viaţă, că nu le dăm nicicând prilej de a ne ataca credinţa. Da, mulţi din aceştia când văd că unii din noi se numesc creştini doar cu cuvântul şi cu numele, dar la fel cu ceilalţi oameni, răpesc, se lăcomesc, pizmuiesc, uneltesc, urzesc viclenii, că fac şi celelalte fapte urâte, o duc în petreceri şi mâncăruri cu nemiluita, nici nu mai iau în seamă sfaturile noastre cu cuvântul; socotesc înşelăciune credinţa noastră şi cred că toţi creştinii sunt la fel cu ei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omil. VII, VII, în PSB, vol. 21, p. 96)

„Căci născocirea învăţăturilor eretice nu ar avea loc dacă părerile potrivnice nu s-ar ridica împotriva celor adevărate. Şi dacă suntem prea slabi ca să dăm putere dreptăţii, şi cel rău învinge prin argumentele lui şi a respins stăpânirea adevărului, să alergăm cât mai repede, după pilda dată de istorie, la învăţătura mai bună şi mai înaltă a tainelor[1951]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute,* în PSB, vol. 29, p. 41)

„Faţă de vărsăturile acelora, oare n-ar fi mai bună tăcerea? *Nu răspunde unui nebun după nebunia lui* (Prov. 26, 4). Dar să nu caute să-şi sădească ideile fără reţinere şi în mod neînfrânat, ca într-un teren pustiu, în mulţime, făcându-şi un perete apărător din frumuseţea cuvintelor, socotind că e greu de răsturnat raţionamentul produs de ei şi susţinut de silogisme ticăloase. Ci să pornim contra celor înarmaţi cu toate uneltele înşelăciunii şi vicleniei, luptând, aşa zicând, neînarmaţi şi fără pavăză, dar ajutaţi de înţelesurile comune, având pe Hristos împreună luptător cu noi. Şi astfel îi vom învinge, cântând în mod potrivit, ceea ce s-a cântat prin glasul lui David: *Nu în acest arc voi nădăjdui şi nu sabia mea mă va mântui. Căci ne-ai mântuit pe noi de cei ce ne necăjesc şi pe cei ce ne urăsc pe noi i-ai ruşinat* (Ps. 43, 7-8)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuv. II, în PSB, vol. 40, p. 54)

„... Socotesc că trebuie răspuns celor ce răstoarnă dogmele respectate de Biserică şi strâmbă dreptatea celor scrise: *Treziţi-vă, cei ce v-aţi îmbătat de vinul lor* (Ioil 1, 5), ca să puteţi, privind frumuseţea strălucitoare a adevărului, să strigaţi către Fiul, împreună cu noi: *Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu eşti Tu* (Mt. 14, 33)[1952]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a doua, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 136)

„Este deci potrivit să spunem ereticilor lipsiţi de învăţătură: *Iată popor nebun şi fără inimă; au ochi şi nu văd* (Ier. 5, 21). Căci dumnezeul veacului acesta a orbit cu adevărat înţelegerea celor necredincioşi (II Cor. 4, 4), ca să nu le strălucească din Evanghelie lumina

[1951] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin Sfintele Taine al Bisericii dobândim nu numai puterea lui Hristos, care ne întăreşte împotriva păcatelor şi pentru creşterea în virtute, ci şi o cunoştinţă mai înaltă a lui Dumnezeu, prin credinţă, bazată pe experienţa vieţii lui Hristos primită în Taine. Sfântul Simeon Noul Teolog zice: *Căci dacă ni s-ar da cunoştinţa adevăratei înţelepciuni şi ştiinţa lui Dumnezeu prin scrieri şi învăţături, ce trebuinţă ar mai fi de credinţă sau de dumnezeiescul botezul şi de Sfintele Taine?* (*Traités théologiques et éthiques,* I, în *Sources Chrétiennes,* nr. 122, *Traité I ethique,* p. 123) (n. s. 11, p. 41).

[1952] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Adevărul nu poate fi decât strălucitor, pentru că el dă sens deplin şi fericit existenţei. Adevărul este că Dumnezeu e un Tată care are un Fiu şi-i iubeşte pe oameni aşa de mult, încât Îl trimite să Se facă frate cu ei, ca să-i iubească şi pe ei ca pe nişte fii. În afară de aceasta, toate sunt fără sens, sau întuneric. (n. s. 230, p. 136)

slavei lui Hristos. Dar socotesc că acestora nu trebuie să ne ferim a le spune lucruri şi mai grele. Ei nu ştiu ce citesc". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a doua, cap. I, în PSB, vol. 41, pp. 140-141)

„Dar n-aţi iubit, … pe Cel ce S-a arătat vouă, din voia Tatălui, Mântuitor şi Călăuzitor. Cum deci v-aţi mai putea numi fii ai lui Dumnezeu, sau cum veţi câştiga în vreun fel harul familiarităţii cu El, dacă nu-L iubiţi pe Cel din El? " (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a cincea, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 621)

„... Tatăl vrea pururea ceea ce ştie că păstrează neschimbată slava Sa şi păstrează dreptatea dogmelor despre El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 851)

„Flecărind astfel, acela (ereticul – n. a.) strâmbă dreptatea dogmelor dumnezeieşti după plăcerea lui şi cu multă viclenie le schimbă după scopul lui. Dar noi, stăruind în adevăr, nu vom cugeta astfel, ci vom rămâne fideli dogmelor adevărului, urmând înţelegerii Sfinţilor Părinţi". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a zecea, capitolul al doilea, în PSB, vol. 41, p. 926)

„Poveştile poeţilor spun că a fost odată o hidră cu multe capete, pe care, dacă încerca s-o răpună cineva, n-o putea ucide, fiindcă ea renăştea crescând în aşa măsură, încât printr-o minune nouă şi nemaiauzită, ori de câte ori i se tăiau capetele, îi apăreau altele mai mari în loc, moartea fiindu-i astfel un fel de câştig. Aceasta s-a repetat de multe ori, până într-o zi când, cel dornic de a o ucide, obosit şi necăjit că-şi irosea puterile într-o muncă zadarnică, şi-a înarmat vitejia războinică cu arta iscusinţei. Astfel că, precum se spune, a adus foc şi, cu sabia înroşită în jar, tăind capetele înmulţite şi trupul fiarei ciudate, i-a ars măruntaiele o dată cu rădăcinile vieţii şi a pus până la urmă capăt monstruoasei renaşteri. La fel şi ereziile din biserici au asemănare cu acea hidră, pe care au născocit-o în închipuirea lor poeţii. Căci şi acestea şuieră cu limbi de fiară împotriva noastră, şi acestea împroaşcă cu venin de moarte, şi acestea renasc, chiar dacă li se taie capetele. Dar fiindcă orice molimă poate să izbucnească din nou, grija lecuirii nu trebuie să înceteze, ci dimpotrivă, cu cât mai grea este boala, cu atât mai grabnică trebuie să fie lupta pentru vindecare. Puternic este Dumnezeul nostru! Ceea ce a fost închipuire în mintea poporului despre moartea acelei hidre, trebuie să devină adevăr în lupta Bisericilor şi sabia de foc a Sfântului Duh în aşa fel să ardă toate măruntaiele, toată puterea primejdioasă în stingerea noii erezii, încât să i se nimicească mădularele lăuntrice şi să nu mai poată renaşte ceva nebunesc". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Despre Întruparea Domnului, cartea I, cap. I, 1-2, în PSB, vol. 57, pp. 770-771)

„Este mai bine ca ereticii să fie îndreptaţi prin curăţenia discuţiei, decât să fie osândiţi prin asprimea judecăţii. (...) Fiindcă mai ales de aceea a voit să vină pe pământ şi să se întrupeze (Hristos – n. a.) ca om, pentru ca să nu fie loc pentru rătăcire". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Despre Întruparea Domnului, cartea I, cap. VI, 3, în PSB, vol. 57, p. 776)

„Drept este să-L credem în tot ce ştim despre El, fiindcă de la El avem tot ce ştim şi, dacă nu-L credem pe cel de la Care ştim, ajungem să nu ştim nimic, ca unii care nu credem

pe Cel prin Care ştim”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Despre Întruparea Domnului, cartea a IV-a, cap. II, 3, în PSB, vol. 57, p. 807)

„Întoarce-te, aşadar, la calea cea dreaptă, revino la simţămintele de mai înainte, reveziţi înţelepciunea, dacă ai avut-o vreodată, întoarce-te la tine însuţi, dacă ai avut totuşi în tine ceva la care să te întorci, recunoaşte tainele izbăvirii tale, prin care ai fost înnoit, prin care te-ai renăscut. N-ai mai puţină nevoie acum de ceea ce ai avut atunci, pentru ca să te renască acum prin pocăinţă cele ce te-au născut înainte prin izvorul lor. Păstrează deplina rânduială simbolului, păstrează adevărul desăvârşit al credinţei. Crede în Dumnezeu Tatăl, crede în Dumnezeu Fiul, în Unul Născător şi Unul Născut Domnul tuturor Iisus Hristos, Cel de o fiinţă cu Tatăl, născut în Dumnezeire, născut în trup, de o îndoită naştere, dar de o singură slavă, Cel Care, creator al tuturor făpturilor, Acelaşi a fost născut din Tatăl şi după aceea născut din fecioară”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Despre Întruparea Domnului, cartea a VI-a, cap. XVIII, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 849)

„... Nu ştiu ce-ţi este mai mare: neevlavia sau prostia”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Despre Întruparea Domnului, cartea a VII-a, cap. XIV, 3, în PSB, vol. 57, p. 866)

„*Preamăritul împărat Constantin, Biruitorul, către episcopi şi popor.*

Arie, luându-se după cei răi şi lipsiţi de credinţă, se cuvine să sufere şi pedeapsa acelora. Şi Porfiriu, duşman al credinţei dumnezeieşti, dând la iveală scrieri duşmănoase faţă de religie, a meritat să dobândească o vrednică pedeapsă, în aşa măsură încât cu timpul i-a fost spre ocară şi l-a acoperit de ruşine. Iar acum a hotărât ca Arie şi cei din secta lui să se numească porfirieni: pentru ca, imitând obiceiurile acelora, să aibă parte de numele lor. Cu privire la acestea însă, dacă se găseşte ceva din scrierile lui Arie, să fie aruncate în foc, pentru ca să piară nu numai doctrina lui coruptă, dar să nu poată rămâne niciun comentariu despre ea. Şi poruncesc chiar ca, dacă cineva este descoperit că a ascuns scrieri ale lui Arie şi nu le-a încredinţat repede focului fără să facă cunoscut, să fie pedepsit cu moartea. De îndată ce a fost găsit vinovat de aceasta, să suporte pedeapsa capitală. Dumnezeu să vă aibă în pază. Amin. (Socrate, I, 6)”. (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a II-a, capitolul XV, în PSB, vol. 75, p. 98)

„... adeseori am aflat pe Părinţii de Dumnezeu cuvântători fiind îngăduitori cu cuvintele, dar nicidecum cu înţelesurile, pentru că nu în litere, ci în înţelesuri şi lucruri stă taina mântuirii noastre. Primul lucru îl făceau îngrijindu-se de pace, al doilea, rezemând sufletul pe adevăr”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 19, în PSB, vol. 81, p. 156)

„Cuvântul adevărat se foloseşte de înseşi argumentele lor spre respingerea lor în toate. Căci nu e atât de sărac adevărul încât să aibă nevoie de armele proprii împotriva adversarilor[1953]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus, 25, în PSB, vol. 81, p. 337)

[1953] Notă Pr. Stăniloae: Adevărul se ascunde chiar în argumentele mincinoase ale adversarilor. El se ascunde pretutindeni. (n. s. 704, p. 337)

„... se combat pe ei înşişi, chiar prin argumentele prin care luptă pentru ei”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus, 25, în PSB, vol. 81, p. 337)

Pentru a convinge un eretic a înviat un mort

„Despre el (Sfântul Macarie – n. a.) se zice că, pentru a convinge un eretic, care nu credea în învierea trupurilor, a înviat un mort. Acest lucru s-a făcut cunoscut pretutindeni în pustiu”. (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 38)

Revenirea de la erezie la dreapta credinţă

„… cel care se întoarce de la această rătăcire, care ascultă Scripturile şi-şi rânduieşte viaţa lui după adevăr, acela ajunge oarecum din om Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 95.1.-95.2., în PSB, vol. 5, pp. 536-537)

„Dacă cineva a călcat porunca dată de Cuvânt şi, prin aceasta, porunca lui Dumnezeu şi a ajuns slab, încât a căzut din pricina unei păreri, care i-a venit pe neaşteptate, acela trebuie să se străduiască să aibă la îndemână ideile cele sănătoase şi raţionale; iar dacă a fost biruit de un obicei, care îl stăpânea de mai înainte, şi a ajuns *înmulţit*, după cum spune Scriptura (Ieş. 1, 7), trebuie să o termine pentru totdeauna cu obiceiul acela şi să-şi exercite sufletul, ca să se împotrivească acelui obicei; iar dacă i se pare cuiva că a fost atras de unele învăţături potrivnice învăţăturilor lui, trebuie să le îndepărteze din sufletul lui, trebuie să se ducă la *făcătorii de pace* (Mt. 5, 9) ai învăţăturilor; aceştia, cu dumnezeieştile Scripturi, vor potoli sufletele celor fără experienţă, care se tem şi de umbra lor, le vor lămuri adevărul, punând în lumină armonia dintre cele două Testamente. Dar, după cum se pare, aşa suntem noi oamenii; ne repezim mai degrabă la cele ce par, deşi au în ele contradicţii, decât la cele adevărate. Că adevărul este grav şi auster”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 100.4.-100.6., în PSB, vol. 5, pp. 539-540)

„Cei care n-au declarat înainte pentru o altă mărturisire de credinţă, dar care doresc acum să treacă la comuniunea cu cei drept-credincioşi, precum şi cei care abia acum doresc să fie instruiţi în învăţătura cea adevărată, trebuie să fie lămuriţi în credinţa care fusese redactată de Sfinţii Părinţi în sinodul convocat odinioară la Niceea”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 125, în PSB, vol. 12, p. 304)

„Martirii au iertat pe cei ce nu au mărturisit credinţa, încât s-a făcut multă bucurie mamei fecioare (Bisericii) fiindcă pe cei ce i-a lepădat ca morţi i-a reprimit ca vii.

Căci prin mijlocirea martirilor şi-au revenit cei mai mulţi din cei care se lepădaseră de credinţă, au fost născuţi din nou şi cu timpul s-au întremat … căci Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, ci pocăinţa lui (Iez. 12, 23; 33, 11)”. (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a cincea, I, 45-46, în PSB, vol. 13, p. 188)

„Scriind aceluiaşi Fabiu, episcopul Antiohiei, care înclina întrucâtva şi el însuşi spre schismă, Dionisie al Alexandriei atinge, în *Epistolele* pe care i le-a adresat, mai multe probleme, între care şi pe cea despre pocăinţă, arătând şi luptele precedente ale celor care au

dat atunci în Alexandria o bună mărturie. Îndeosebi, el ne istoriseşte, între alte fapte, şi una cu totul minunată, care nu poate lipsi din cartea noastră şi care este următoarea:

Îţi dau numai acest singur exemplu care a ajuns până la noi. Trăia la noi un bărbat oarecare, cu numele Serapion, un moşneag credincios, care dusese mulţi ani o viaţă fără cusur, dar care a căzut în ispită în cursul persecuţiei recente. Pentru aceasta s-a rugat şi a plâns adeseori, dar nimeni nu i-a dat nicio atenţie, întrucât el adusese jertfă zeilor păgâni. Căzând în boală, Serapion a petrecut trei zile fără să poată grăi ceva ori să-şi revină.

Abia în cea de-a patra zi a început să se simtă mai bine, de aceea a chemat la sine pe fiul surorii sale şi l-a întrebat: «Până când mă ţineţi tot aici, nepoate? Te rog grăbiţi-vă şi dezlegaţi-mă cât mai repede. Cheamă pe careva dintre preoţi». Şi spunând vorbele acestea din nou i-a stat graiul.

Copilul a alergat repede după preot: era noapte şi preotul era bolnav, încât n-a putut veni. Întrucât însă rânduise să se dea muribundului dezlegarea dacă va fi cerut-o înainte, pentru ca astfel să moară în nădejde, preotul a încredinţat copilului o bucăţică din Sfânta Împărtăşanie, cu îndrumarea să i-o înmoaie în apă şi să i-o vâre în gură bătrânului. Copilul a sosit acasă aducând cu sine Cuminecătura. Încă înainte de a intra în casă Serapion s-a trezit din nou şi a zis: «Ai venit numai tu, fiule; se vede că preotul n-a putut veni. Fă repede ceea ce ţi-a spus să faci şi pregăteşte-mă de drum». Copilul a înmuiat în apă Euharistia şi apoi o puse în gura moşneagului. Acesta abia a reuşit s-o înghită şi şi-a dat sufletul.

Oare nu reiese de aici cu claritate că Dumnezeu l-a ţinut în viaţă până ce-şi primeşte dezlegarea, iar după ştergerea păcatelor, pentru multele lui fapte bune poate fi din nou recunoscut (ca şi creştin – n. pr. prof. Teodor Bodogae)?". (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a şasea, XLIV, 1-6, în PSB, vol. 13, pp. 268-269)

ETERODOCŞII

„Neamurile să se obişnuiască cu cei care locuiesc lumea, iar cei ce locuiesc lumea să primească cu dragoste pe cei ce sunt străini de Testamente". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLVIII, I, în PSB, vol. 17, p. 311)

EUHARISTIA

Euharistia – Trupul şi Sângele lui Hristos

„Vreau pâinea lui Dumnezeu, care este trupul lui Iisus Hristos, Cel din sămânţa lui David (In. 7, 42; Rom. 1, 3), iar băutură vreau sângele Lui, care este dragoste nestricăcioasă". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către romani), Cap. VII, 3, în PSB, vol. 1, p. 212)

„(...) Euharistia este trupul Mântuitorului nostru Iisus Hristos, trupul care a pătimit pentru păcatele noastre şi pe care Tatăl, cu bunătatea Sa, l-a înviat". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (Ignatie - către smirneni), cap. VII, în PSB, vol. 1, p. 221)

„Trupul însuşi nu se sfinţea prin el însuşi, ci prin Cuvântul unit cu el, care l-a strămutat, într-un anume mod, la puterea Lui cea după fire. Numai aşa Se face cauza mântuirii şi sfinţeniei celor ce se împărtăşesc de El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 1035)

„Trupul Domnului s-a sfinţit prin puterea Cuvântului unit cu el, fiind făcut astfel împreună-lucrător în binecuvântarea noastră tainică, în aşa fel că poate să ne sădească şi nouă sfinţenia lui[1954]. Însuşi Domnul şi Mântuitorul vorbind cândva iudeilor şi spunând multe despre trupul Său, L-a numit pâine adevărată de-viaţă-făcătoare: *pâinea, zice, pe care Eu o voi da pentru viaţa lumii este trupul Meu* (In. 6, 51). Şi aceia uimindu-se foarte şi nedumerindu-se nu puţin cum firea trupului pământesc le-ar putea fi pricină de viaţă veşnică, răspunzând, El le-a zis: *Duhul este cel ce dă viaţă; trupul nu foloseşte la nimic. Cuvintele pe care vi le-am spus sunt duh şi viaţă* (In. 6, 63). Aici spune iarăşi că trupul nu poate fi de niciun folos celor ce-L primesc, pentru sfinţire şi dăruirea vieţii (cât priveşte firea trupului în sine), dar când e înţeles şi crezut ca templu al Cuvântului, atunci va fi desigur pricinuitor al sfinţirii şi vieţii, desigur nu pentru el însuşi, ci pentru Dumnezeu cel unit cu el, Care este Sfânt şi Viaţă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 1040)

Euharistia – jertfă nesângeroasă şi binecuvântare

„(...) *Jertfa nesângeroasă*, prin care suntem binecuvântaţi toţi[1955], mâncând pâinea din cer, adică pe Hristos, Care S-a făcut şi ca noi, dar era şi este şi Dumnezeu Care vine de sus şi de la Tatăl şi se află deasupra tuturor, ca Împăratul şi Dumnezeul tuturor[1956]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Treisprezecea, în PSB, vol. 38, p. 453)

Euharistia – Sfânta Mulţumire

„(...) El este Cel ce ne copleşeşte cu tot felul de bunătăţi, întrucât suntem făpturile Lui şi depindem de îndrumarea Lui, oricare ar fi soarta de care ne-am socotit vrednici, iar după această viaţă noi aşteptăm împlinirea nădejdilor pe care El ni le-a făgăduit, având în această privinţă chiar un nume văzut al recunoştinţei noastre faţă de Dumnezeu în pâinea numită:

[1954] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu de la trupul lui Hristos le-a venit oamenilor mântuirea, ci de la dumnezeire. Dar puterea Dumnezeirii s-a arătat prin trup. Prin puterea ei a putut răbda Hristos în trup jertfa pentru oameni. Prin deget sau prin cuvântul rostit a vindecat. Prin trup se arată oamenilor slava Lui dumnezeiască de după înălţare. Prin trupul copleşit de lumina dumnezeiască, sau de Duhul Sfânt, le vine oamenilor puterea mântuirii. Trupul lui Hristos este atât de sfinţit prin unirea Cuvântului dumnezeiesc cu el, încât ne poate sfinţi şi pe noi prin împărtăşirea de el. (n. s. 1955, p. 1040)

[1955] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De aici numirea Euharistiei de binecuvântare. Prin trupul şi sângele Domnului primim binecuvântarea Tatălui, Care a binecuvântat întâi trupul şi sângele Fiului Său. Ele poartă şi aduc în ele binecuvântarea în orice om care primeşte pâinea şi vinul Euharistiei, cu credinţa că sunt trupul şi sângele binecuvântat al lui Hristos. (n. s. 521, p. 453)

[1956] Notă Pr. Stăniloae: Sf. Chiril afirmă aci din nou, împotriva nestorianismului, că Fiul lui Dumnezeu Însuşi S-a făcut om. (n. s. 522, p. 453)

Euharistie". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. LVII, în PSB, vol. 9, pp. 552-553)

„Că şi înfricoşătoarele Taine, pline de nespusă mântuire, săvârşite la fiecare slujbă, se numesc *euharistie*, adică mulţumire, pentru că sunt o aducere aminte de multe binefaceri ale lui Dumnezeu faţă de noi, pentru că ne arată capul purtării de grijă a lui Dumnezeu şi pentru că prin toate ne pregătesc să-I mulţumim lui Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXV, III, în col. PSB, vol. 23, p. 324)

Euharistia – hrană şi băutură duhovnicească

„Care păstor hrăneşte oile sale cu mădularele lui? Dar pentru ce vorbesc de păstor? Sunt mame care, după ce au născut, dau de multe ori pe copiii lor să fie hrăniţi de alte mame. Hristos însă n-a îndurat lucrul acesta, ci însuşi ne hrăneşte cu propriul Lui sânge şi prin toate Se uneşte strâns cu noi. Uită-te, te rog, S-a născut din fiinţa noastră!

– Dar aceasta n-are legătură cu toţi oamenii.

– Are totuşi legătură cu toţi oamenii. Dacă Dumnezeu a venit la firea noastră, atunci negreşit a venit la toţi oamenii; iar dacă a venit la toţi oamenii, atunci a venit şi la fiecare". (*Omilii la Matei*, omilia LXXXII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 935)

„Sfântul Apostol Pavel, numind mai departe pe Domnul *mâncare şi băutură duhovnicească*, prin acestea el lasă să se înţeleagă că firea omenească nefiind de un singur fel, ci partea înţelegătoare fiind amestecată cu partea simţitoare, există şi o hrană proprie fiecărei părţi din cele ce se găsesc întru noi, şi anume o hrană sensibilă, care întreţine trupul, şi o hrană duhovnicească, adică spirituală, care dă sufletului nostru o bună înfăţişare". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 465)

„(...) Biserica însăşi, văzând atâta har, îndeamnă pe fiii ei, îndeamnă pe cei mai apropiaţi, ca să alerge la Sfintele Taine, zicând: *mâncaţi, prietenii mei şi beţi şi vă îmbătaţi, fraţii mei!* (Cânt. Cânt. 5, 2). Ce să mâncăm, ce să bem, ţi-a arătat clar în altă parte Duhul Sfânt, zicând prin gura proorocului: *Gustaţi şi vedeţi că bun este Domnul! Fericit bărbatul care nădăjduieşte într-Însul!* (Ps. 33, 9). În acea taină este Hristos, deoarece al lui Hristos este trupul; nu este, aşadar, hrană trupească, ci duhovnicească. De aceea, şi Apostolul spune despre preînchipuirea ei simbolică: *Fiindcă părinţii au mâncat hrană duhovnicească şi au băut băutură duhovnicească* (I Cor. 10, 3-4). Căci trupul lui Dumnezeu este trup duhovnicesc: este trupul Duhului dumnezeiesc; fiindcă duh este Hristos, după cum citim: *Duh înaintea feţei noastre este Hristos Domnul* (Plâng. Ier. 4, 20). Şi în epistola lui Petru avem scris: *Hristos a murit pentru noi...* (I Pt. 2, 21). În sfârşit, hrana aceasta întăreşte inima noastră, iar băutura aceasta înveseleşte inima omului, după cum a grăit proorocul (Ps. 103 (104), 15 (16-17))". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IX, 58, în PSB, vol. 53, pp. 24-25)

Euharistia – doctoria nemuririi

„(...) Este leacul nemuririi şi doctorie, pentru a nu muri, ci a trăi veşnic în Iisus Hristos". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către efeseni), Cap. XX, 2, în PSB, vol. 1, p. 197)

„Cine se îndoieşte că participarea continuă la viaţă n-ar fi acelaşi lucru cu a trăi pe mai multe planuri?

Cu toate acestea noi ne împărtăşim numai de patru ori pe săptămână: duminica, miercurea, vinerea şi sâmbăta, precum şi în alte zile când se face pomenirea vreunui sfânt deosebit". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 93, în PSB, vol. 12, p. 269)

„Domnul Se întrupează, deasemeni, în mâncare şi în băutură, aşa cum s-a scris în Evanghelie: *Cel ce mănâncă pâinea aceasta, va trăi în veac* (In. 6, 51) – ca să sature şi să umple sufletul de bucuria cea duhovnicească şi de negrăit. Pentru că zice: *Eu sunt pâinea vieţii* (In. 6, 35). De asemenea, El (Se transformă) şi în unda băuturii celei cereşti, aşa cum a zis: *Dar cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu* (*nu va mai înseta în veac pentru că apa pe care i-o voi da Eu*) *se va face în el izvor de apă curgătoare spre viaţa veşnică* (In. 4, 14). Sau după cum zice (Apostolul): *Şi toţi din aceeaşi băutură ne-am adăpat* (I Cor. 10, 4)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia a IV-a, 12, în PSB, vol. 34, p. 103)

„Nu ne dă Hristos apă de izvor, ci sânge viu, care nu-i simbol al morţii, ci pricină a vieţii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia VII, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 98)

„(...) *Cel ce vine la Mine nu va flămânzi, şi cel ce crede în Mine nu va înseta niciodată*. Ce făgăduieşte deci Hristos? Nimic stricăcios, ci mai degrabă binecuvântarea prin împărtăşirea cu sfântul Lui Trup şi Sânge, care înalţă pe om deplin la nestricăciune, ca unul ce nu mai are nevoie de nimic din cele ce aduc moartea trupului său, adică de mâncare şi băutură. Aici se arată iarăşi numind apă sfinţenia prin Duhul, sau Însuşi Duhul dumnezeiesc şi Sfânt, Care e numit astfel de multe ori în dumnezeieştile Scripturi. Deci, Sfântul Trup al lui Hristos face vii sau dă viaţă celor în care vine şi îi susţine spre nestricăciune, unindu-Se cu trupurile noastre. Căci trupul nu e al altcuiva, ci se înţelege că e al Vieţii înseşi prin fire, având în sine puterea Cuvântului unit cu el şi făcut de aceeaşi calitate, mai bine-zis umplut de lucrarea Lui, prin care toate se fac vii şi sunt păstrate în existenţă[1957]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. 6, în PSB, vol. 41, pp. 367-368)

[1957] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin trupul îndumnezeit al lui Hristos ne vine viaţa dumnezeiască a ipostasului Său dumnezeiesc. În Euharistie se foloseşte pâinea ca chip al trupului Său, pentru că El a spus despre Sine că e Pâinea ce s-a pogorât din cer, pentru că pâinea, ca hrană universală de toate zilele, e cel mai potrivit chip al Lui ca hrană universală a vieţii veşnice a oamenilor. Trupul Lui însă e pâinea care nu ne prelungeşte viaţa doar temporar, ci pentru veşnicie, fiind trupul înviat şi susţinut în veşnicie de ipostasul dumnezeiesc. În orice trup viu e persoana ca viaţă; în trupul lui Hristos e ipostasul dumnezeiesc, e Persoana eternă a Cuvântului. Nu trupul lui Hristos, cugetat în sine, ci ipostasul dumnezeiesc al Cuvântului ne susţine viaţa veşnică, prin el. Materia devine astfel eternă nu numai prin voia lui Dumnezeu, ci şi prin lucrarea lui Hristos, lucrare care o şi îndumnezeieşte, iar prin ipostas se comunică în lucrări viaţa dumnezeiască purtată de El, deci prin ipostasul dumnezeiesc al lui Hristos se comunică, asemenea undelor de apă curgătoare, lucrările necreate ale firii dumnezeieşti, ale fiinţei care are viaţa prin Sine, deci nemărginită şi nesfârşită. Dacă prin persoana omenească se comunică altei persoane asemenea unde curgătoare prin iubirea voită, printr-o iubire voită a ipostasului dumnezeiesc trebuie să se comunice şi undele nesfârşite din fiinţa Lui nesfârşită, din fiinţa prin Sine, prin mijlocirea firii omeneşti asumate de El, deci şi unite cu firea dumnezeiască. Dumnezeu e viaţa sau existenţa prin fire şi deci de la El, adică de la Fiul lui Dumnezeu, vine viaţa tuturor. Lui nu-I vine de nicăieri. E însăşi Viaţa, sau însăşi existenţa. Însăşi firea Lui e viaţă sau existenţă. Nu se poate să nu existe o astfel de viaţă sau o existenţă care nu e de la nimeni. (n. s. 663, p. 368)

„(...) Se arată pe Sine în mod descoperit celor din Israel, zicând *Eu sunt pâinea vieţii*[1958], ca să afle că, dacă voiesc să fie mai presus de stricăciune şi să se dezbrace de însăşi moartea care a intrat în ei prin neascultare[1959], vor trebui să vină la împărtăşirea de Cel ce-i poate face vii şi poate să desfiinţeze stricăciunea şi să înlăture moartea". (Sf. Chiril

[1958] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos Se afirmă iarăşi cu mare îndrăzneală ca izvorul vieţii nemuritoare, deci ca Dumnezeu, care S-a pogorât din cer, adică S-a făcut om, nu ca să stea între oameni, ci ca să-i hrănească pe oameni spre nemurire. Arată deosebirea radicală dintre mana dată prin Moise şi El ca pâine a vieţii veşnice.
Fiul lui Dumnezeu S-a pogorât din cer, adică S-a făcut trup, ca să umple de dumnezeire trupul Său, deci nu mai moare; hrană pe care, primind-o omul, nu moare nici el. Trupul lui Hristos nu moare pentru că are în el pe Dumnezeu, Care e viaţa prin fire şi această viaţă se comunică celui ce-l mănâncă: *De nu veţi mânca trupul Fiului Omului, nu veţi avea viaţă întru voi* (In. 6, 54). Numai hrănindu-ne, prin trupul lui Hristos, cu viaţa Lui nemuritoare, a Lui ca Dumnezeu, nu vom muri nici noi. Având viaţă prin fire, sau prin Sine, Dumnezeu este veşnic, sau nemuritor. În viaţa Lui este infinit. Neavând-o de la altcineva, nu are un început şi un sfârşit. Nu depinde în viaţa Lui de nimeni. Deci are viaţă nemărginită. Trăieşte infinitatea aceasta în toate modurile. O trăieşte în cunoaştere, căci o viaţă care nu ştie de sine nu e viaţă deplină. O trăieşte prin bucurie, căci o viaţă în nedeplină bucurie arată că nu are în ea deplinătatea infinită. Dar nu poate fi bucurie fără iubire. Şi iubirea implică comuniunea cu altul. Dumnezeu trăieşte infinitatea în iubirea interpersonală fără lipsuri. Omul arată că nu are viaţa în sine, sau în firea sa, în faptul că depinde de alte persoane şi de lucrurile lumii în viaţă, în bucurie, în mulţumirea sa. Dar nici acestea nu-i dau deplina viaţă sau bucurie. Aspiră totuşi spre o infinitate şi simte că pe ea n-o poate avea decât în legătură cu o existenţă mai presus de lume, de care se simte dependent. Aspiraţia spre infinitate, neputinţa de a o găsi în lume arată că e făcut de o existenţă infinită şi cu tendinţa spre o relaţie cu ea. Unii se amăgesc cu o părută trăire a infinităţii în trăiri de-o clipă şi unilaterale ale ei, care le aduc îndată dezamăgiri, sau, chiar în clipele trăirii ei, îşi dau seama că nu e o infinitate adevărată: plăceri sexuale, bogăţii materiale, laude ale oamenilor. Ele arată că omul e făcut pentru infinitate, dar infinitatea adevărată nu o poate găsi în lumea sa mărginită. Firile spirituale (omul, îngerul) sunt făcute să gândească şi să aspire la nesfârşit în cunoaşterea infinităţii Lui şi să se facă medii voite ale manifestării puterii Lui.
Cunoaşterea de Sine a lui Dumnezeu este infinită, ca şi viaţa Lui. El trebuie să-Şi cuprindă prin cunoaştere infinitatea. În cunoaşterea aceasta de Sine Îşi cunoaşte şi capacitatea de-a gândi o bogăţie armonioasă de firi, capabile să se facă medii ale Lui şi să înainteze în cunoaşterea Lui, spre cunoaşterea de Sine a Lui neputându-se ajunge vreodată.
Fiind creaţi, omul şi îngerul sunt mărginiţi, dar, fiind creaţi de Dumnezeu, sunt creaţi cu aspiraţia spre infinitatea Lui şi cu capacitatea de a o trăi într-un anumit fel, dar nu o pot cuprinde niciodată în întregime, ci ea rămâne pentru ei o taină veşnică şi un izvor de viaţă veşnică, infinită. Omul nu are viaţa prin sine, ci, ca şi creatură, e dependent de o existenţă, în mod total de o existenţă supremă. Neavând viaţa prin fire, însăşi firea omului, sau existenţa lui, nu există prin sine, ci datorită existenţei prin Sine, sau infinite a lui Dumnezeu. Căpătând de la El existenţa, îşi primeşte şi firea, sau viceversa.
Numai în Dumnezeu creatura are puterea de a fi. Când spunem că nu există prin ea, spunem implicit că este prin El, dar fără să fie din fiinţa Lui, de o fire cu El. E prin puterea Lui şi totuşi deosebită de El. E prin voia Lui, nu prin firea Lui. Dar creatura, având nu numai existenţă, ci şi o fire a ei, firea aceasta e şi ea prin voia şi puterea lui Dumnezeu, adică prin gândirea Lui. Dumnezeu poate gândi firile pe care le voieşte. (n. s. 712, pp. 394-395)

[1959] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Unde nu e lucrarea lui Dumnezeu intră moartea. Şi lucrarea lui Dumnezeu nu mai e prezentă acolo unde nu mai e credinţa în El. Dacă numai prin credinţă are loc comunicarea între persoane, cu atât mai mult numai prin credinţa în Dumnezeu se comunică şi viaţa Lui. Mana, fiind o mâncare ca obiect material, nu putea da decât o prelungire a vieţii trupeşti. Hristos, ca Persoană dumnezeiască, poate da ca hrană viaţa veşnică. Aşa răspundea evreilor, care socoteau pe Moise superior pentru că le-a dat mana patruzeci de ani, iar El le-a dat numai o singură dată pâinea înmulţită pentru cele câteva mii de oameni prezenţi. Nu pentru o mică prelungire a vieţii pământeşti cu hrana trupească a venit El, ci pentru a li Se da ca pâine a vieţii veşnice. Cei ce au mâncat mana lui Moise au murit. Cei ce-L mănâncă pe El nu vor muri în veci. Nu obiectele materiale, cunoscute prin *ştiinţă* de oameni, dau viaţa veşnică, ci comunicarea cu Persoana dumnezeiască a Fiului, Care aduce în Sine comuniunea iubitoare cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt. (n. s. 713, p. 395)

al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 394-395)

„Dar e un semn sigur că Fiul este în mod propriu şi adevărat Pâinea vieţii: faptul care i-a arătat mai tari ca legăturile morţii pe cei ce se împărtăşesc şi se unesc într-un anumit mod cu El, prin comuniunea cu El[1960]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 396)

„Dar cei ce au mâncat, zice, mana, au murit, ca unii ce n-au primit nicio viaţă de la ea. Căci ea nu era cu adevărat de viaţă făcătoare, ci mai degrabă o satisfacere a foamei trupeşti şi era primită ca un chip al hranei adevărate. Iar cei ce primesc în ei Pâinea vieţii vor avea nemurirea drept cunună. Căci, nesocotind cu totul stricăciunea şi relele din ea, vor urca la lungimea veşnică şi nesfârşită a vieţii în Hristos[1961]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 396)

„Deoarece Cuvântul de viaţă făcător al lui Dumnezeu S-a sălăşluit în trup, l-a prefăcut pe acesta în binele propriu, adică în viaţă, şi l-a arătat, prin unirea negrăită, devenit prin adaos de viaţă făcător, precum este El însuşi prin fire. De aceea trupul lui Hristos face vii pe cei ce se împărtăşesc de El[1962]. Căci, când vine în cei muritori, alungă moartea şi scoate

---

[1960] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iisus n-a promis numai că El va fi pâinea vieţii nemuritoare pentru cei ce cred în El şi că aceştia, ca urmare a acestei credinţe, se vor împărtăşi de El, ci a dovedit aceasta prin învierea Lui ... Cum a putut învia trupul Său, aşa va putea învia şi pe cei ce se vor împărtăşi de trupul Lui şi, prin el, de El însuşi ca Persoană, în dumnezeiasca Euharistie. Pogorându-Se din cer, S-a făcut prin trupul asumat izvor al vieţii veşnice pentru cei ce cred că El este Dumnezeu. Și vor avea temei al credinţei faptul învierii Lui. (n. s. 714, p. 396)

[1961] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îngerii nu mănâncă pâine materială. Psalmistul, numind hrana îngerilor *pâine din cer*, numeşte pe Hristos. Prin aceasta se arată caracterul spiritual al lui Hristos ca pâine. El susţine nu viaţa trupească, ci viaţa spirituală veşnică. Propriu-zis, viaţa e altceva decât existenţa materială. Ea e existenţa spirituală a persoanelor. De aceea, ele sunt chemate la veşnicie, câtă vreme existenţele materiale se strică. Numai trupul omenesc poate fi ţinut prin spiritul omenesc întărit de Hristos într-o viaţă veşnică a învierii. De altfel, trupul nu e numai readus la viaţa veşnică şi copleşit spiritual de spirit, ci e şi organizat prin el. Este una din marile taine chiar faptul că materia neorganică e transformată prin spiritul omului în trup viu, trup de carne, prin care se manifestă gândirea şi simţirea spirituală. Aceasta nu o face spiritul omenesc fără puterea lui Dumnezeu-Cuvântul. Dar aceasta ne deschide şi o anumită înţelegere a faptului că Dumnezeu-Cuvântul Îşi organizează prin spiritul omenesc un trup propriu şi poate da viaţă veşnică trupului spiritualizat la maximum, dar rămas organ al gândirii şi simţirii veşnice a spiritului uman. Dar aceasta ne dă putinţa să înţelegem şi o anumită lucrare a îngerilor în trupul omenesc şi în cele materiale. Formele spirituale şi materiale ale existenţei nu stau complet despărţite, ci cele spirituale pot organiza pe cele materiale, le pot da viaţă; şi cele materiale pot fi medii de manifestare a gândirii şi simţirii formelor spirituale. Căci toate stau în legătură cu Dumnezeu-Cuvântul, izvorul vieţii. Tot Dumnezeu-Cuvântul, ca izvor al vieţii, e Cel care face spiritul uman să prefacă materia hranei materiale în trupul viu de carne, ca într-un fel de intermediar între spirit şi materie. Deci El dă şi hranei materiale capacitatea de-a fi transformată în carnea vie. Dar în aceasta lucrează ca printr-o umbră, sau ca printr-un chip al Său, care se dă direct celor ce cred în El. Viaţa dată prin hrană materială e temporală, supusă morţii; cea dată de El chiar prin trupul Său e nemuritoare. (n. s. 715, pp. 396-397)

[1962] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu a extins în trupul Său, prin prelungire, puterea de viaţă făcătoare pe care o are El prin fire. Aceasta a fost o prefacere a trupului în mijloc de manifestare a puterilor dumnezeieşti de viaţă făcătoare, dar nu o prefacere prin fire, ci prin adaosul de putere ce i s-a dat. De aceea, trupul Lui face vii pe cei ce se împărtăşesc de El, căci se împărtăşesc de puterea dumnezeiască a Fiului lui Dumnezeu, extinsă în trupul Lui. Căci Însuşi El, Care e purtătorul Vieţii dumnezeieşti, sau al Vieţii prin Sine, este în trupul de care ne împărtăşim.

stricăciunea, având în Sine puterea care desfiinţează stricăciunea în mod desăvârşit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 400-401)

„Este neîmpărţit după înomenire, deşi ştim că Cuvântul venit din Dumnezeu-Tatăl şi templul Lui din Fecioara nu sunt una prin fire, deoarece trupul nu e de o fiinţă cu Cuvântul din Dumnezeu. Dar, fiind una prin întâlnire şi îmbinare negrăită şi deoarece trupul Mântuitorului s-a făcut de viaţă făcător, ca cel ce s-a unit cu Viaţa după fire, adică cu Cuvântul din Dumnezeu[1963], când îl mâncăm, avem viaţă în noi, fiind uniţi şi noi cu Cuvântul, precum este el unit cu Cuvântul sălăşluit în el". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 408)

„Căci, şi când a intrat în cetatea numită Nain şi era dus din ea mort fiul unul-născut al maicii lui, S-a atins iarăşi de trupul mort, zicând: *Tinere, îţi zic ţie: Scoală-te!* (Lc. 7, 14). Deci nu dădea numai cuvântului să lucreze învierea morţilor, ci, ca să arate de viaţă făcător şi trupul Său, precum am spus mai înainte, Se atinge de morţi prin el, şi prin el comunică viaţă celor ce au murit. Şi dacă prin simpla atingere a trupului Său face viu pe cel mort, cum nu dobândim o mai bogată binecuvântare de viaţă făcătoare, când îl şi mâncăm? Căci va preface în mod sigur în binele propriu, adică în nemurire, pe cei ce se vor împărtăşi de el[1964]. Şi să nu te minunezi de aceasta, nici să nu te întrebi în tine în mod iudaic: *cum*. Cugetă mai bine că apa este rece pentru suflet, dar când, turnată în căldare, se întâlneşte cu focul, uită de firea ei şi trece la lucrarea focului care a biruit-o. În acelaşi mod şi noi, deşi suntem stricăcioşi prin firea trupului, părăsind prin amestec (cu Viaţa adevărată) slăbiciunea proprie, ne prefacem în ceea ce e propriu aceleia, adică în viaţă. Căci trebuia ca nu numai sufletul să se rezidească prin Sfântul Duh în înnoirea vieţii, ci şi trupul acesta gros şi pământesc să se sfinţească printr-o împărtăşire mai îngroşată şi înrudită şi să fie chemat la nestricăciune". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 408-409)

„(...) Cel ce mănâncă sfântul trup al lui Hristos *are viaţă veşnică*, deoarece trupul are în el pe Cuvântul, Care e Viaţa după fire. De aceea, zice: *Eu îl voi învia pe el în ziua cea de apoi*. În loc de a spune că trupul îl va învia pe acela, adică pe cel ce mănâncă trupul Meu, a spus: *Eu*, ca nefiind altcineva decât trupul Său, desigur nu prin fire. Căci nu suporta să fie tăiat într-o doime de firi după unire[1965]. Deci Eu, zice, Cel ce am venit în acela, se înţelege

---

Astfel Sf. Chiril face o legătură între moartea lui Hristos pe cruce, prin care a învins moartea în trupul Său, şi împărtăşirea noastră în Euharistie de trupul Său în care a învins moartea prin moartea Sa. Pâinea care S-a pogorât din cer, sau El însuşi Care a luat trup, ni se dă astfel prin trupul Său în care a învins moartea prin moarte. Chipul văzut al ei este pâinea noastră cea de toate zilele. (n. s. 724, p. 400)

[1963] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă trupul meu se face într-un grad şi într-un mod mai redus viu şi de viaţă dăruitor prin sufletul meu, ca trup personal al meu, cum nu s-ar face trup viu şi de viaţă veşnică făcător trupul Cuvântului lui Dumnezeu, Care e viaţa nemărginită şi nesfârşită prin Sine? Trupul lui Hristos nu este o existenţă deosebită, ci face parte din existenţa Lui personală, aşa cum trupul meu face parte din existenţa mea personală. (n. s. 743, p. 408)

[1964] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nemurirea dumnezeiască, întipărită de Persoana dumnezeiască a lui Hristos trupului Său, se comunică şi persoanelor omeneşti credincioase. Ceea ce este al Persoanei dumnezeieşti se face propriu trupului Său, şi ceea ce se primeşte de către persoanele umane, prin trupul lor, devine propriu acestora. Prin trupul propriu persoana se comunică altei persoane. (n. s. 745, p. 409)

[1965] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se accentuează unitatea Persoanei lui Hristos. Nu suferă firea omenească a lui Hristos, ci ipostasul cel unul. Nu trupul Lui cei înviat va învia pe cei ce se împărtăşesc de El, ci Persoana cea

prin trupul Meu, *îl voi învia în ziua cea de apoi*. Căci era cu neputinţă ca Cel ce era Viaţa prin fire să nu biruiască stricăciunea şi moartea. Deoarece vine în noi prin trupul Său, şi învinge moartea, care a apărut în trupul omenesc prin păcat, spre trebuinţa de-a se corupe, în mod sigur vom învia. Căci e improbabil, mai bine-zis cu neputinţă, ca Viaţa să nu facă vii pe cei în care vine. Fiindcă, precum dacă cineva ia o scânteie, trebuie să o învelească în multe paie ca să salveze sămânţa focului, la fel Domnul nostru Iisus Hristos ascunde în noi viaţa, prin trupul Său, şi o pune ca pe o sămânţă a nemuririi, făcând să dispară din noi stricăciunea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 410-411)

„*Căci părinţii voştri*, zice, *au mâncat mana în pustie şi au murit, dar aceasta este Pâinea care s-a pogorât din cer, ca cel ce mănâncă din ea să nu moară* (In. 6, 49-50). Fiindcă mâncarea manei satisface pentru puţin timp trebuinţa trupului şi, înlăturând slăbiciunea lui produsă de lipsa ei, îl lasă iarăşi să slăbească, neprocurând celor ce o mănâncă viaţa veşnică. Deci nu era hrana adevărată, cum este pâinea cea din cer. Iar sfântul trup al lui Hristos, hrănind spre nemurire şi viaţă veşnică, este hrana adevărată. Dar aceia au băut şi apă din piatră. Şi ce a urmat, zice, din aceasta, sau ce folos au avut cei căzuţi? Căci au murit. Deci nici aceea nu era băutura adevărată, ci băutura adevărată este cinstitul sânge al lui Hristos[1966], care dezrădăcinează din temelii toată stricăciunea şi desfiinţează moartea sălăşluită în trupul omenesc. Căci nu e sângele unui om oarecare, ci al înseşi Vieţii după fire. De aceea suntem şi trup şi mădulare ale lui Hristos, ca unii ce am primit în noi, prin binecuvântare, pe Fiul însuşi[1967]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 411-412)

„*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl cel viu şi Eu viez pentru Tatăl, şi cel ce Mă mănâncă pe Mine va trăi pentru Mine* (In. 6, 57)

---

una, care şi-a făcut propriu trupul nostru. De aceea, nici nu ne împărtăşim de trupul Lui separat de Persoana lui Hristos. În comunicarea persoanei către altă persoană stă viaţa celei din urmă. De aceea nu sunt doi fii în Hristos, după unirea celor două firi în Persoana Lui dumnezeiască, unul dumnezeiesc şi altul omenesc, cum spunea Nestorie, ci Unul, Care e şi Dumnezeu, şi om. (n. s. 748, p. 411)

[1966] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Adică e sângele Purtătorului personal al vieţii prin fire, sau al Vieţii nemuritoare. El este în sângele Său cu viaţa Lui nemuritoare, cu Viaţa prin Sine. (n. s. 749, p. 411)

[1967] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin sângele Lui, am primit însăşi Persoana Fiului. În toate ale unei persoane e persoana însăşi, care le organizează şi le armonizează în întregul persoanei. Prin binecuvântarea preotului, în care e lucrătoare binecuvântarea lui Hristos, vinul se preface în sângele Lui. Primind deci în noi sângele lui Hristos, al trupului Său, devenim şi noi toţi trupul Lui prin care circulă sângele lui. Totuşi, nu ne desfiinţăm ca persoane. Fiul lui Dumnezeu Îşi pune pe noi, prin sângele omenesc asumat de El, pecetea calităţii Sale de Fiu al Tatălui, Fiu al lui Dumnezeu, făcându-ne şi pe noi fii, dar nu prin naştere din Tatăl, ci prin împărtăşire. Trăind în Sângele Lui, pătruns în al nostru, ne face să trăim şi noi, dacă nu în toată actualitatea, cel puţin virtual şi în treptată actualizare, curăţia Sa transmisă nouă, duhul Său de jertfă, duhul de iubire faţă de Tatăl şi faţă de oameni şi mişcarea spre înviere. Ne transmite aceste simţiri şi puteri cu atât mai mult cu cât nu numai sângele Lui devine şi al nostru, ci şi al nostru devine al Lui prin aceasta. E o comuniune între Persoana Lui şi a mea nu numai prin cuvinte, ci şi prin sângele şi trupul Lui devenite ale mele, aşa cum şi sângele şi trupul meu devin ale Lui, o dată ce El este în noi, şi noi în El. E deplina comuniune între Persoana Lui şi a mea, fără să ne contopim ca persoane. Dar această comuniune se înfăptuieşte nu numai între Hristos şi mine, ci şi între toţi cei ce primim acelaşi Sânge şi Trup al lui Hristos; acelaşi Hristos e în toţi şi toţi suntem în acelaşi Hristos, fără să ne contopim ca persoane. În sensul acesta suntem un trup al lui Hristos, sau Biserica, Hristos e în toţi, şi toţi, în Hristos, toţi suntem membrii Bisericii sau mădulare ale lui Hristos. (n. s. 750, p. 412)

(...) Căci am luat trupul muritor, dar, fiindcă M-am sălăşluit în el, fiind Viaţă după fire, pentru faptul că sunt din Tatăl cel viu, am umplut de viaţa Mea tot trupul asumat. De aceea, n-am fost biruit de stricăciune, ci mai degrabă am biruit-o ca Dumnezeu. Deci, voi spune iarăşi, fără greutate, în mod folositor, că aşa cum, deşi M-am făcut trup – căci aceasta înseamnă că am fost trimis –, vieţuiesc totuşi pentru Tatăl cel viu, adică păstrând în Mine firea Celui ce M-a născut, aşa şi cel ce Mă primeşte în sine prin împărtăşirea de trupul Meu va fi viu întreg, conformându-se Mie, Care-l pot face viu, pentru faptul că sunt din rădăcina de viaţă făcătoare, adică din Dumnezeu şi Tatăl[1968]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 414)

„*Duhul este care dă viaţă;*
trupul nu foloseşte la nimic (In. 6, 33)

N-aţi arătat, zice, foarte multă neînţelegere tăgăduind trupului puterea de-a da viaţă. Căci, când se înţelege firea trupului în sine, nu va fi de viaţă făcătoare. Căci el nu face nicidecum viu ceva din cele ce sunt (din creaturi), ci are nevoie mai degrabă el de cineva care poate da viaţă. Dar când se cercetează taina Întrupării şi aflaţi cine a sălăşluit în acest trup, veţi simţi că trebuie să atribuiţi Duhului dumnezeiesc puterea de-a face viu, o dată ce trupul nu poate fi de niciun folos prin el însuşi. Căci, deoarece s-a unit cu Cuvântul de viaţă făcător, s-a făcut întreg de viaţă făcător, ridicându-se la puterea Celui mai înalt, netrăgând cu sila la firea proprie pe Cuvântul, Care nu poate fi învins în niciun fel[1969]. Deci, firea trupului însăşi e lipsită în sine de puterea de-a da viaţă, dar o va face aceasta având în el pe Cuvântul de-viaţă-făcător, făcând să se arate prin sine toată lucrarea Lui. Căci e trupul Vieţii după fire, şi nu al cuiva dintre cei de pe pământ, despre care se poate spune cu dreptate: *Trupul nu e de niciun folos*. Căci nu va face aceasta nici trupul lui Pavel sau al lui Petru sau al altuia, ci numai al Mântuitorului nostru Hristos în mod excepţional[1970], *întru Care S–a*

[1968] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu, având Viaţa prin fire, ca Cel născut din Tatăl şi de o fiinţă cu El, umplând de această viaţă şi trupul Său, o comunică şi oamenilor ce se deschid Lui prin credinţă, prin împărtăşirea de trupul Său. Căci cel ce primeşte Trupul Lui, îl primeşte pe El Însuşi şi El Însuşi dă viaţa Sa prin trupul Său. Trupul asumat e atât de total al Lui, încât este al Persoanei Sale, şi cel ce primeşte Trupul Lui *Îl primeşte în sine pe El Însuşi ca Persoană*, căci zice: *Cel ce Mă mănâncă pe Mine*. În general, relaţia mea prin trup cu Trupul lui Hristos este relaţia mea ca persoană cu El ca Persoană, adică cu Dumnezeu-Cuvântul, aşa cum relaţia mea cu trupul unei persoane umane este relaţia mea ca persoană cu aceea ca persoană. Dar nu se poate spune că relaţia cuiva cu mine, care m-am împărtăşit de Hristos, e relaţia directă cu Hristos ca Persoană în mod exclusiv, chiar dacă prin mine intră într-o anumită relaţie şi cu Hristos. Căci eu am pe Hristos prin împărtăşire, fiindcă umanitatea lui Hristos este plină de Persoană exclusivă a lui Dumnezeu-Cuvântul, sau este exclusiv a Lui, nu a altei persoane. (n. s. 755, p. 414)

[1969] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul nu trage Cuvântul la puterea redusă a firii, ci el e ridicat la puterea Cuvântului, Care i S-a făcut ipostas. Puterea dumnezeiască a Cuvântului se poate manifesta prin trup, fără să-l desfiinţeze, căci Dumnezeu-Cuvântul l-a făcut. Deci, El l-a putut face ca mediu al puterii Sale dumnezeieşti. Trupul este mediu al spiritului omenesc, iar prin aceasta, e mediu şi al ipostasului dumnezeiesc. Spiritul omenesc îşi organizează trupul conform trebuinţelor sale de manifestare, şi prin spiritul omenesc şi Cuvântul Şi-a organizat trupul Său, de vreme ce, de fapt, orice trup îşi are ultima origine într-o raţiune a lui care se află în Dumnezeu-Cuvântul. De altfel, chiar în organizarea trupului prin spiritul omenesc, iar în ultimă analiză prin Dumnezeu-Cuvântul, se arată cum trupul e organizat ca mediu al lui Dumnezeu-Cuvântul. (n. s. 782, p. 426)

[1970] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin trupul lui Hristos se pot manifesta puterile mai presus de fire ale lui Dumnezeu în mod excepţional, pentru că e trupul ipostasului dumnezeiesc al Cuvântului, sau prin el se manifestă lucrarea dumnezeiască a ipostasului dumnezeiesc, fără să anuleze lucrarea firii omeneşti a trupului. Trupul lui Hristos îşi face mişcarea omenească, luând El tina de pe pământ şi lipind-o pe ochii orbului. Dar această mişcare se face prin aceeaşi Persoană care comunică lucrarea dumnezeiască şi care vindecă pe orb printr-o putere mai presus de legile firii create. (n. s. 783, p. 426)

sălăşluit trupeşte toată plinătatea Dumnezeirii (Col. 2)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 426)

„(...) Când Hristos numeşte trupul Său viaţă, nu mărturiseşte că puterea de-a da viaţă este a trupului, ci a Lui, sau a Duhului Său. Căci pentru El este de-viaţă-făcător şi trupul Său, deoarece l-a ridicat pe acesta la puterea Sa[1971]. Iar acest fapt nu e nici cuprins de minte, nici exprimabil prin grai, ci e respectat prin tăcerea şi credinţa mai presus de minte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a Patra, Cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 428)

„(...) *Adevărat, adevărul zic vouă, dacă nu veţi mânca trupul Fiului Omului şi nu veţi bea sângele Lui, nu veţi avea viaţă în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viaţă veşnică şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi* (In. 6, 53-54).

Auzi cum spune clar că, de nu vom mânca trupul Lui şi nu vom bea sângele Lui, nu vom avea în noi, adică în trupul nostru, viaţa veşnică? Iar prin viaţa veşnică se va înţelege, cu deplină dreptate, trupul Vieţii, adică al Unuia-Născutului. Acesta ne va învia pe noi în ziua de apoi. Şi cum, sau în ce mod, o vei auzi desigur, şi eu nu voi pregeta să ţi-o spun. Deoarece s-a făcut trup al vieţii, adică al Cuvântului Care a răsărit din Dumnezeu-Tatăl, a primit şi el puterea vieţii şi este din cele în care viaţa nu poate fi învinsă de moarte[1972]. Deci, deoarece a venit Viaţa în noi, nu va suporta legăturile morţii, ci va învinge în mod sigur stricăciunea, fiindcă nu va şti să rabde cele ale morţii, căci, după cuvântul lui Pavel: *stricăciunea nu moşteneşte nestricăciunea* (I Cor. 15, 50). Dar când Hristos a spus: *Eu îl voi învia pe el*, nu a atribuit numai trupului Său puterea de-a învia pe cei adormiţi, ci zice Eu, şi cu mare dreptate, fiindcă Dumnezeu-Cuvântul cel din trupul Său este una cu trupul Său[1973]. Căci nu se taie Hristos într-o doime de fii, nici nu va cugeta cineva că trupul e străin de Unul-Născut, precum nu va zice cineva că trupul nostru este străin de sufletul nostru. Când deci Hristos S-a arătat prin acestea ca viţă, iar pe noi, ca mlădiţe, fiind în comuniune nu numai spirituală, ci şi trupească, pentru ce flecăreşte acesta (ereticul - n. a.) în zadar împotriva noastră, zicând că nu ne împărtăşim trupeşte de comuniunea cu El şi n-a numit

[1971] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu trupul face viu, ci Cuvântul dumnezeiesc, sau Duhul Lui, aflător în trup, dă viaţa prin trup. Trupul este instrumentul prin care lucrează Hristos şi Duhul Lui cel Sfânt. Dar trupul nu este nici el pasiv. Prin mişcările lui se efectuează lucrarea Cuvântului, sau a Duhului. E mişcată şi mâna trupului, se rosteşte şi cuvântul prin trup, în mod corespunzător şi slujitor celor lucrate de Dumnezeu-Cuvântul prin ele. Dar în puterea ce se manifestă prin organele trupului Lui aceeaşi Persoană se umple de puterea lucrării Lui dumnezeieşti. De aceea şi trupul lui Hristos se poate numi de-viaţă-făcător. Căci nu se desparte Persoana lui Hristos de lucrarea trupului Său. De aceea, chiar cuvintele lui Hristos, rostite prin trup, sunt Duh şi viaţă. Adeseori, altă persoană omenească prin curajul şi prin aprobarea ce mi-o dă sporeşte puterea lucrării mele. Chiar în lucrările persoanelor umane nu e o despărţire netă. Cu atât mai mult între lucrarea firilor aceleiaşi Persoane a Cuvântului întrupat, sau între lucrarea lui Dumnezeu şi a omului, când acesta se roagă lui Dumnezeu să-l ajute. (n. s. 788, p. 428)

[1972] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul nu are viaţă spirituală din materia sa, ci din sufletul său. Iar în Hristos trupul primeşte viaţa care învinge moartea, pentru că El este Viaţa prin Sine şi fără sfârşit. De aceea, prin trupul Lui primim şi noi în trupul nostru rădăcina vieţii veşnice. (n. s. 1761, p. 929)

[1973] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trupul are viaţa sufletului, şi în Hristos trupul are viaţa Dumnezeirii, pentru că sufletul este una cu trupul Său prin unitatea persoanei, sau Dumnezeu-Cuvântul, Care este în trupul Său ca ipostas al Lui, este una cu el. Nu se poate despărţi trupul viu de persoana lui, deci în Hristos nu se poate despărţi trupul de Persoana Lui dumnezeiască. Spunând *Eu,* Hristos include în Eul Său şi trupul Său. Taina persoanei umane constă în faptul că este în acelaşi timp una, dar şi compusă din suflet şi trup, iar taina Persoanei lui Hristos, că este una şi totodată compusă din Dumnezeire şi umanitate, cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul. (n. s. 1762, p. 929)

viţă trupul Său, ci Dumnezeirea?[1974]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, p. 929)

Euharistia – mijloc de mântuire

„Dar întrucât omul constă din două părţi, din suflet şi trup contopite laolaltă, cei ce vor să se mântuiască trebuie să se pună în legătură cu Îndrumătorul vieţii atât prin suflet, cât şi prin trup". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 37, în PSB, vol. 30, p. 338)

„Acesta este trupul Meu"[1975]

„Să nu ne uităm numai la materia ce ne stă înaintea ochilor, ci să avem în minte permanent cuvintele Domnului. Cuvântul Lui nu înşală niciodată, pe când simţurile ne înşală uşor. Cuvântul Lui n-a fost niciodată dezminţit, pe când simţurile noastre de foarte multe ori greşesc. Când cuvântul Lui spune: *Acesta este trupul Meu*, să ascultăm şi să credem şi să vedem trupul Lui cu ochii sufletului. Hristos nu ne-a dat nouă ceva material, ci, în lucrurile materiale, toate sunt duhovniceşti". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 934)

Despre pâinea şi vinul euharistic

„(…) pentru om hrana mai obişnuită e pâinea. Tot aşa, pentru a menţine în noi umezeala necesară şi pentru a ne întreţine, avem ca băutură nu numai apa, ci adeseori mai adăugăm pe lângă ea şi ceva vin spre a da trupului o căldură mai mare.

Desigur, când vorbim de aceste elemente, ne gândim la puterea pe care o dau trupului, ca să se menţină în viaţă, dar, odată intrate în stomac, ele se prefac în sânge şi carne, prefăcându-se prin puterea de asimilare în hrană a organismului nostru". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 37, în PSB, vol. 30, p. 339)

Când săvârşim Sfânta Euharistie, vestim moartea şi învierea Lui

„(…) împărtăşirea de sfântul Lui trup şi băutura din sângele mântuitor este şi o mărturisire a patimii şi a morţii lui Hristos, primită în chip iconomic pentru noi[1976]. Căci Însuşi El zice că a pus legile privitoare la această taină pentru cei cunoscuţi ai Lui: *De câte*

[1974] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Este aici un nestorianism care e reluat şi de grupările neoprotestante, care afirmă şi ele că nu ne împărtăşim prin Trupul lui Hristos de Dumnezeirea Lui. Deci, dacă Hristos Se numeşte viţă, iar pe noi ne numeşte mlădiţe, Se numeşte aşa numai ca Dumnezeu, de Care noi nu ne putem împărtăşi decât prin relaţie şi simţire. Dar Hristos afirmă că El însuşi, ca Persoană dumnezeiască, ni Se dă prin Trupul Său. (n. s. 1763, p. 929)

[1975] Mt. 26, 26.

[1976] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Moartea arătată* în împărtăşirea de ea, pentru noi, *în chip iconomic*, înseamnă că moartea suportată odată pentru noi îşi manifestă o actualitate pentru noi cei ce ne împărtăşim de fiecare dată. E ceea ce s-a numit *re-prezentarea* morţii Sale. Timpul e depăşit. În trupul de care ne împărtăşim e o retrăire a morţii de către Hristos, deşi El este înviat. E o retrăire *în chip iconomic* pentru noi, adică prin voinţa Lui, din atenţie pentru noi, îndreptată spre noi, spre folosul nostru. Nu numai noi arătăm prin vestire moartea Lui în împărtăşirea de ea, ci şi El şi-o arată, sau şi-o actualizează pentru noi. (n. s. 501, p. 289)

ori veţi mânca pâinea aceasta şi veţi bea potirul acesta, moartea Mea veţi vesti (I Cor. 11, 26). Aşadar prin împărtăşirea de cele numite adineauri, vestim în veacul de faţă prin chip moartea Lui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a Doua a Glafirelor la Ieşire, 2, în PSB, vol. 39, p. 289)

„(...) Când săvârşim Sfânta Taină, vestim moartea şi învierea Lui". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la a doua Lege,* 1, în PSB, vol. 39, p. 443)

„(...) Dacă trebuie să spunem ceva în chip acoperit, pentru cele cuprinse aici, închidem uşile, pentru că Hristos vine şi ni Se arată tuturor, în mod nevăzut şi văzut; nevăzut, ca Dumnezeu, şi văzut, în trup. Fiindcă ne îngăduie să ne atingem de Sfântul Lui trup[1977]. Prin harul lui Dumnezeu ne bucurăm de împărtăşirea de Sfânta Euharistie, primind în mâini pe Hristos, ca să credem cu tărie că El a înviat cu adevărat templul trupului Său[1978], căci împărtăşirea de Taina Euharistiei este o mărturie a învierii lui Hristos. Ea este vădită prin cuvintele pe care le-a spus când a săvârşit chipul Tainei. Căci, frângând, precum s-a scris, pâinea, le-a dat-o zicând: *Acesta este Trupul Meu, care se dă pentru voi; aceasta să faceţi spre pomenirea Mea* (Lc. 22, 19). Deci împărtăşirea de Sfintele Taine este o mărturisire adevărată şi pomenire că Domnul a murit şi a înviat din pricina noastră şi pentru noi[1979]. Să părăsim, ca pe un lucru pierzător, necredinţa şi, după ce ne-am atins de Trupul lui Hristos, să devenim foarte credincioşi, având cea mai sigură cugetare". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1166)

Aducerea Jertfei nesângeroase

„Iar cu privire la euharistie, aşa să faceţi euharistia:

Mai întâi cu privire la potir: *Îţi mulţumim, Ţie, Părintele nostru, pentru sfânta vie a lui David, sluga Ta, pe care ne-ai făcut-o cunoscută prin Iisus, Fiul Tău. Ţie slava în veci.*

Cu privire la frângerea pâinii: *Îţi mulţumim Ţie, Părintele nostru, pentru viaţa şi cunoştinţa, pe care ne-ai făcut-o cunoscută nouă prin Iisus, Fiul Tău. Ţie slava în veci.*

După cum această pâine frântă era împrăştiată pe munţi şi fiind adunată a ajuns una, tot aşa să se adune Biserica Ta de la marginile lumii în împărăţia Ta. Că a Ta este slava şi puterea, prin Iisus Hristos în veci.

[1977] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În Sfânta Liturghie ne atingem sau primim Sfântul Lui trup, dar în chip nevăzut. El prezent în mod real, dar nu-L vedem. Îl sesizăm cu sensibilitatea spirituală a credinţei, dar nu cu simţurile trupului. (n. s. 2205, p. 1166)

[1978] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ne împărtăşim de trupul Lui înviat. De aceea nu-L vedem, cum nu-L vedeau permanent nici ucenicii. Dar în faptul că ni se dă spre împărtăşire avem dovada învierii Lui. În faptul că se afla mai mult în mod nevăzut aproape de Apostoli avem dovada că ni se poate da şi nouă în chip nevăzut. Hristos uneşte în Sine nevăzutul, care ni se împărtăşeşte prin trupul Lui, cu văzutul. Ni se împărtăşeşte real, dar nevăzut. Nevăzutul nu e lipsa văzutului în El, ci copleşirea văzutului de lumina ce se naşte din străbaterea trupului de spiritualitatea bunătăţii, fiind un fenomen de mare şi neînţeleasă taină. (n. s. 2206, p. 1166)

[1979] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă n-ar fi murit şi înviat cu trupul, nu ne-ar putea da în mod nevăzut, dar real, spre împărtăşire trupul Său în Euharistie. Trupul neînviat, care nu a murit anterior, nu ni s-ar putea dărui spre împărtăşire. Deci două rezultate au avut moartea şi învierea Lui: au desfiinţat moartea şi, drept urmare, Hristos ne poate dărui trupul Său înviat în Euharistie. (n. s. 2207, p. 1166)

Nimeni să nu mănânce, nici să bea din euharistia voastră, ci acei care au fost botezaţi în numele Domnului. Căci cu privire la aceasta a spus Domnul: *Nu daţi ceea ce este sfânt câinilor* (Mt. 7, 6).

După ce v-aţi împărtăşit, mulţumiţi aşa:

Îţi mulţumim Ţie, Părinte Sfinte, pentru sfânt numele Tău, pe care l-ai sălăşluit în inimile noastre şi pentru cunoştinţa, credinţa şi nemurirea, pe care ne-ai făcut-o nouă cunoscută prin Iisus, Fiul Tău. Ţie slava în veci.

Tu, Stăpâne atotputernice, *ai zidit toate* (Înţ. Sol. 1, 14; Înţ. Sir. 18, 1; 24, 8; Efes. 3, 9; Evr. 3, 4; Apoc. 4, 11) pentru numele Tău. Mâncare şi băutură ai dat oamenilor spre desfătare, ca să-Ţi mulţumească Ţie, iar nouă ne-ai dăruit, prin Fiul Tău, mâncare şi băutură duhovnicească şi viaţă veşnică.

Înainte de toate, Îţi mulţumim, că eşti puternic. Ţie slava în veci.

Adu-Ţi aminte, Doamne, de Biserica Ta, ca s-o izbăveşti de tot răul şi s-o desăvârşeşti în dragostea Ta şi *adună din cele patru vânturi* (Mt. 24, 31) această Biserică sfinţită în împărăţia Ta, pe care ai pregătit-o. Că a Ta este puterea şi slava în veci.

Să vină harul şi să treacă lumea aceasta! *Osana Dumnezeului lui David!* (Mt. 21, 9, 15). Dacă este cineva sfânt, să vină! Dacă nu este, să se pocăiască! *Maran atha* (I Cor. 16, 22) *Amin*". (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. IX-X, în PSB, vol. 1, pp. 31-32)

„(...) Pâinii euharistice, pe care Iisus Hristos, Domnul nostru, ne-a dat-o ca să o aducem (I Cor. 11, 24; Lc. 22, 19), în amintirea pătimirii pe care a răbdat-o El pentru oameni, ale căror suflete sunt curate acum de toată răutatea, pentru ca, pe de o parte, să mulţumim lui Dumnezeu pentru că a creat lumea cu tot ceea ce este în ea, pentru om, precum şi pentru că noi am fost eliberaţi de răutatea în care am fost şi că puterile şi stăpânirile au fost nimicite, cu o nimicire desăvârşită, prin Cel ce a devenit pătimitor, după voinţa Lui". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea Întâi, XLI, în PSB, vol. 2, p. 178)

„Căci şi acum *Hristos e adus jertfă* prin conducătorii ce-şi urmează în timp, fiind înţeles în multe feluri şi cinstit prin diferite numiri. Iar aducerea darurilor în fiecare zi închipuieşte *săvârşirea neîntreruptă şi fără sfârşit a jertfei lui Hristos în toată ziua* şi aducerea de daruri în fiecare zi de către cei îndreptaţi în credinţă.

Căci nu vor lipsi închinătorii şi nu va înceta aducerea de daruri. Ci Hristos se va aduce pe noi şi pentru noi, fiind jertfit tainic în corturile sfinte. Şi *El este darul nostru prim şi mai presus de toate*. Căci S-a adus pe Sine jertfă lui Dumnezeu şi Tatăl şi nu pentru Sine, după învăţătura cea neştirbită, ci pentru noi, cei de sub jugul şi vina păcatului. Iar *după asemănarea cu El şi noi suntem jertfe sfinţite, ca unii ce am murit păcatului*, întrucât a fost omorât păcatul în noi, şi *trăim lui Dumnezeu viaţa cea întru sfinţenie şi cuvioşie*[1980]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Zecea, în PSB, vol. 38, pp. 361-362)

[1980] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos e darul nostru prim. Dar El ne dă puterea să ne aducem şi noi jertfă, întrucât murim egoismului, sau tuturor formelor de păcat, şi prin aceasta ne deschidem vieţii ce ne vine din Dumnezeu. Jertfa lui Hristos pune în centrul umanităţii pornirea dăruirii de Sine şi această pornire se revarsă din El şi în noi. Noi ne însuşim această pornire unindu-ne cu El în dăruirea Lui şi făcând ca El să se unească cu noi pentru dăruirea noastră. (n. s. 416, p. 362)

Caracterul sobornicesc al Euharistiei

„O singură masă ne stă tuturor înainte; un singur Tată ne-a născut; cu toţi am ieşit din acelaşi pântece; aceeaşi băutură ni s-a dat tuturora; dar, mai bine spus, nu numai aceeaşi băutură, ci ni s-a dat să bem şi dintr-un singur potir. Că Tatăl, vrând să ne facă să ne iubim unii pe alţii, a meşteşugit şi aceea ca să bem toţi dintr-un singur potir, semn de foarte puternică dragoste a unora cu alţii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXII, VII, în col. PSB, vol. 23, p. 403)

Epicleza euharistică

„Cât despre noi, care rămânem adânc recunoscători Creatorului lumii, noi mâncăm pâinile aduse cu mulţumire şi cu rugăciune făcută asupra darurilor noastre, pâine care se preface prin rugăciune în trup sfânt şi care sfinţeşte pe cei ce cu cuget curat gustă din El[1981]". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. XXXIII, în PSB, vol. 9, p. 531)

Prefacerea Cinstitelor Daruri

„Tainele din faţa noastră nu sunt fapte ale puterii omeneşti. Domnul, Care le-a săvârşit atunci la cina aceea, Acelaşi le săvârşeşte şi pe acestea acum. Noi preoţii nu suntem decât slujitorii; El este Cel ce le sfinţeşte şi le preface". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 935)

„Poate vei spune: Eu văd altceva; ce tot îmi spui că primesc trupul lui Hristos? Încă şi aceasta ne-a rămas s-o mai dovedim. Cât de multe exemple să folosim pentru aceasta? Să dovedim că nu este ceea ce natura a alcătuit, ci ceea ce binecuvântarea (Domnului) a sfinţit şi că mai mare este puterea binecuvântării decât a naturii, pentru că prin binecuvântare natura însăşi se schimbă.

Moise ţinea în mână o nuia; a aruncat-o şi s-a făcut şarpe. A apucat apoi coada şarpelui şi ea s-a prefăcut din nou în nuia (Ieş. 4, 30; 7, 9 ş. u.).

Vezi deci că prin harul proorocului de două ori s-a schimbat şi natura şarpelui şi cea a nuielii? Fluviile Egiptului curgeau ducând ape curate; dar, deodată a început să ţâşnească sânge din vinele izvoarelor, încât nu mai era apă de băut în fluvii. Dar la rugăciunea proorocului a încetat sângerarea apelor, iar firea apelor a revenit la loc (Ieş. 7, 20 ş. u.). Poporul evreu era împresurat din toate părţile, dintr-o latură fiind învăluit de egipteni, dintr-alta închis de mare; dar Moise a ridicat nuiaua, apele s-au despărţit şi au încremenit în chip de ziduri, iar între valuri s-a ivit cale de mers cu piciorul (Ieş. 14, 21 ş. u.). Iordanul, întors înapoi, a curs, împotriva firii, spre locul izvorului său (Iosua 3, 15, ş. u.; Ps. 113, 5). Oare nu este limpede că firea, atât a valurilor mării, cât şi a apelor curgătoare, a fost schimbată?

Poporul evreu era însetat; Moise a lovit atunci stânca şi din stâncă a ţâşnit apă (Ieş. 17, 6). Oare, nu a lucrat harul împotriva firii, aşa încât stânca să verse apa pe care n-o avea din fire? *Merra* era un râu cu apă tare amară, aşa încât poporul însetat nu putea să bea; Moise a aruncat atunci un lemn în apă, iar apele şi-au pierdut amăreala lor naturală, căci pătrunzându-le harul, le-a făcut dintr-o dată bune de băut (Ieş. 15, 23 - vezi în urmă, la cap. 3, 14). Pe vremea proorocului Elisei, unuia dintre fiii proorocilor i-a căzut în apă fierul securii şi pe dată s-a scufundat. Cel ce pierduse securea a rugat pe Elisei; acesta a aruncat un

[1981] Notă Pr. T. Bodogae: Aluzie clară la epicleza euharistică. (n. s. 148, p. 531)

lemn în apă *şi fierul a plutit pe deasupra* (IV Regi 6, 5 ş. u.). Ştim, desigur, că şi aceasta s-a făcut împotriva firii, căci materia fierului este mai grea decât lichidul apelor.

Ne dăm deci seama că harul are mai multă putere decât firea. Şi totuşi, încă mai socotim harul ca (fiind) al binecuvântării profetice? Dar dacă o binecuvântare omenească a avut atâta putere încât a schimbat firea, ce vom zice despre sfinţirea dumnezeiască însăşi, unde operează chiar cuvintele Stăpânului mântuitor? Căci taina aceasta, pe care o primeşti, se săvârşeşte prin cuvintele lui Hristos. Căci dacă cuvintele (rugăciunii) lui Ilie proorocul au avut atâta putere încât au făcut să se coboare foc din cer, oare, nu vor avea putere cuvintele lui Hristos să schimbe forma lucrurilor?

Ai citit despre facerea lumii întregi: *Fiindcă El a zis şi s-au făcut, El a poruncit şi s-a zidit* (Ps. 148, 5). Aşadar, cuvintele lui Hristos, care au avut puterea de a face din nimic ceea ce nu era, să nu poată ele să schimbe pe cele ce sunt în ceea ce nu erau? Căci doar nu înseamnă mai puţin să dai fiinţă lucrurilor decât să le schimbi firea.

De ce ne folosim de argumente? Să ne folosim de propriul său exemplu şi să dovedim adevărul tainei prin exemplul întrupării. Oare s-au petrecut lucrurile potrivit naturii atunci când Domnul Iisus se năştea din Fecioara Maria? Dacă cercetăm rânduiala firii, a fost dat ca femeia să zămislească împreunându-se cu bărbatul. Este limpede deci că Fecioara a născut în afară de rânduiala firii. Şi acest trup, pe care îl avem (la Sfânta Euharistie), este tot din Fecioară. De ce, dar, cauţi rânduiala firii în trupul lui Hristos, când Domnul Iisus însuşi S-a născut din fecioară peste fire? Este adevăratul trup al lui Hristos, care a fost răstignit, care a fost îngropat, este real; cu adevărat deci este taina trupului Său.

Domnul Iisus însuşi strigă: *Acesta este trupul Meu;* înainte de binecuvântarea cuvintelor dumnezeieşti, altfel se numeşte pâinea, dar după sfinţire devine trup. El însuşi îl numeşte sângele Său; înainte de sfinţire i se spune altfel, dar după sfinţire se preface în sânge. Şi tu spui: Amin, adică adevărat este! Ceea ce spune gura să mărturisească cugetul lăuntric; ceea ce spune cuvântul, să o simtă inima". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine,* Capitolul IX, 50-54, în PSB, vol. 53, pp. 22-23)

Hristos Se aduce jertfă şi Se împarte credincioşilor

„Credeţi, dar, că şi acum este Cina cea de Taină la care Domnul a mâncat. Întru nimic nu se deosebeşte aceea de aceasta. Pe aceasta n-o săvârşeşte un om, iar pe cealaltă Hristos, ci El o săvârşeşte şi pe aceasta şi pe aceea. Când îl vezi pe preot că-ţi dă trupul şi sângele Lui nu socoti că preotul face asta, ci că mâna lui Hristos se întinde spre tine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia L, II, în col. PSB, vol. 23, p. 582)

„Cel Ce a dat ceea ce-i mai mult, adică pe El însuşi, cu mult mai mult nu va refuza să-ţi dea şi trupul Său.

Să auzim, dar, şi preoţi şi credincioşi, de ce am fost învredniciţi! Să auzim şi să ne cutremurăm! Ne-a dat să ne săturăm cu sfântul Lui trup! S-a dat pe El însuşi jertfă! Ce cuvânt de apărare mai avem când fiind hrăniţi aşa păcătuim atâta! Când mâncând Mielul, suntem lupi! Când fiind hrăniţi cu Oaia, răpim ca leii!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia L, III, în col. PSB, vol. 23, p. 583)

„Câţi oameni nu spun azi: Aş fi voit să-I văd chipul Lui, statura Lui, încălţămintea Lui! Iată Îl vezi, te atingi de El, Îl mănânci! Doreşti să-I vezi hainele Lui? Dar El Se dă pe El însuşi ţie nu numai să-L vezi, ci chiar să te atingi de El, să-L mănânci, să-L primeşti

înăuntrul tău". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 934)

„Prin Sfintele Taine ale Sfintei Euharistii El Se uneşte cu fiecare din credincioşi; pe cei pe care i-a născut îi hrăneşte cu trupul Lui; nu-i dă altuia să-i hrănească, ca să te convingi iarăşi, şi prin aceasta, că a luat trupul tău". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 935)

„… Dumnezeu, Cel ce S-a arătat, s-a unit cu firea noastră cea stricăcioasă pentru a îndumnezei în acelaşi fel omenirea, prin primirea ei la părtăşia cu divinitatea, din această pricină El Se împarte ca o sămânţă la toţi credincioşii, potrivit unui plan al harului, tocmai prin acest Trup compus din pâine şi vin şi se contopeşte cu trupul credincioşilor, pentru ca această unire cu Trupul cel nemuritor să permită omului să participe şi el la nestricăciune". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios,* cap. 37, în PSB, vol. 30, pp. 340-341)

„... izbăvindu-ne de păcate şi înfrumuseţându-ne cu harul înfierii, ni s-a adăugat, ca merinde bună, pe Sine Însuşi, ca jertfă neprihănită şi ca oaie dusă spre junghiere pentru noi, dăruindu-ne putinţa să ne împărtăşim de binecuvântarea de viaţă făcătoare, adică de Sfântul Lui trup şi sânge". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Şaptea, în PSB, vol. 38, p. 234)

Hristos nu Se împarte, ci este unul în întregime şi în fiecare şi în toţi

„Căci nu S-a împărţit nicidecum Hristos, ci unul este în întregime şi în fiecare şi în toţi; şi El este pacea noastră, strângându-ne pe toţi în unitatea întreolaltă în acelaşi suflet, ca şi în unitatea cu Dumnezeu în Duhul[1982]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Cincisprezecea, în PSB, vol. 38, p. 520)

„Împărţind ostaşii în patru părţi hainele Mântuitorului, păstrează neîmpărţită pe una – chipul înţelepciunii negrăite a Unuia-Născutului, prin care avea să mântuiască cele patru părţi ale lumii. Căci cele patru părţi ale lumii au împărţit sfânta îmbrăcăminte a Cuvântului, adică trupul Lui[1983], care a rămas neîmpărţit. Căci Unul-Născut, împărţit în părţi mici, va sfinţi, prin câte una, sufletul fiecărui om împreună cu trupul, prin Trupul Său. Căci El este în întregime şi neîmpărţit Unul pretutindeni. Fiindcă nu S-a împărţit nicidecum, după cuvântul lui Pavel (I Cor. 1, 13). Un astfel de înţeles al tainei Lui ne prezintă şi umbra Legii. Căci cerea să se ia mielul la timpul cuvenit, dar nu unul de fiecare persoană, ci unul de fiecare casă, după numărul celor din casă. Căci fiecare trebuia (dacă erau puţini cei din familie) să se asocieze cu vecinul lui: *Va lua*, zice, *fiecare pe vecin şi pe aproapele lui*. Şi a poruncit astfel să se împartă mielul la mulţi (Ieş. 12, 4). Dar ca nu cumva, împărţindu-se carnea din

[1982] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos nu se împarte, ci e întreg în fiecare parte (...) aşa cum omul care se dăruieşte e întreg în orice act prin care se dăruieşte sau suferă întreg în orice mădular atins de o tăietură. Pe toţi ne adună prin dăruirea Sa întreagă tuturor. Fiecare din noi Îl trăieşte întreg în dăruirea de care îi face parte. (n. s. 575, p. 520)

[1983] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiul lui Dumnezeu a luat trupul omenesc ca un fel de îmbrăcăminte a Lui, făcându-Se văzut şi lucrând prin el. Fiind împărţită între mai mulţi ostaşi aceeaşi îmbrăcăminte, fiecare avea prin ea pe Acelaşi Unul Hristos. Casa cea una reprezintă Biserica. Toţi cei din Biserică primesc pe Hristos cel Unul, fără ca El să se multiplice, rămânând prin El în unitatea Bisericii. (n. s. 2125, p. 1124)

casă în casă, să se cugete că prin aceasta mielul se împarte, Legea porunceşte, zicând: *Se va mânca în aceeaşi casă, nu se va scoate din carnea lui afară* (Ieş. 12, 46). Deci priveşte cum, precum am spus adineauri, Legea a cerut ca cei mulţi dintr-o casă să se împărtăşească dintr-un miel, dar şi foarte înţelept, iarăşi, să nu se cugete că se împarte, ci că este în întregime unul în toţi care se împărtăşesc[1984], fiind şi împărţit, şi neîmpărţit[1985]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 1123-1124)

Vechimea şi valoarea Sfintei Euharistii faţă de cultul sinagogii şi mana cerească

„(...) Cu foarte mare râvnă voim să dovedim că Tainele Bisericii sunt mai vechi decât ale sinagogii, şi mai de valoare decât este mana.

Că sunt mai vechi, ne învaţă citirea din cartea Facerii, pe care am parcurs-o. Căci sinagoga îşi are începutul de la Moise; dar cu mult mai înainte este Avraam, care, după ce vrăjmaşii fuseseră înfrânţi iar nepotul său fusese eliberat, deoarece dobândise biruinţa (stăpânirea), atunci i-a ieşit în întâmpinare Melchisedec şi i-a adus darurile pe care Avraam, simţindu-se cinstit prin ele, le-a primit (Fac. 14, 14 ş. u.). Nu Avraam a adus daruri (jertfă), ci Melchisedec, care este înfăţişat *fără tată, fără mamă*, neavând nici început, nici sfârşit al zilelor sale, ci era asemenea Fiului lui Dumnezeu, despre care vorbeşte Pavel către evrei: *Fiindcă rămâne preot în veac* acela al cărui nume în tălmăcire însemnează *regele păcii, regele dreptăţii* (Evr. 7, 1-3).

Nu cunoşti cine este acesta? Poate să fie un om, *rege al dreptăţii*, când abia este drept el însuşi? Poate să fie *rege al păcii*, când abia poate să fie paşnic? (Hristos este) *fără mamă*, după Dumnezeire, căci S-a născut din Dumnezeu-Tatăl, fiind de aceeaşi fiinţă cu Tatăl; *fără tată*, este după întrupare, Cel ce S-a născut din Fecioară; *fără început şi fără sfârşit*, fiindcă El însuşi este începătura şi sfârşitul a toate, *Cel dintâi şi Cel din urmă* (Apoc. 1, 8, 17; 2, 8; 21, 6). Aşadar, taina pe care ai primit-o nu este un dar omenesc, ci dumnezeiesc, oferit mai dinainte de Acela care a binecuvântat pe patriarhul Avraam pentru credinţă, pe acela de harul şi faptele căruia te minunezi.

S-a făcut dovada că Tainele Bisericii sunt mai vechi; cunoaştem acum că sunt şi mai de valoare. Într-adevăr, era lucru de mirare că Dumnezeu a plouat cu mană evreilor şi că se hrăneau cu mâncarea de toate zilele a cerului (Ieş. 16, 11 ş. u.). De unde s-a şi spus: *Omul a mâncat pâinea îngerilor* (Ps. 77, 25). Dar, totuşi, cei care au mâncat această pâine au murit cu toţii în pustie[1986]; pe când această hrană pe care o primeşti tu, această *Pâine vie care S-a pogorât din cer* (In. 6, 50), îţi procură hrana vieţii veşnice; şi oricine o va mânca nu va muri în veac şi este trupul lui Hristos.

Judecă acum, care este mai de seamă: pâinea îngerilor sau trupul lui Hristos, care este de-a pururi trupul vieţii? Mana aceea era din cer; acesta este mai presus de cer; aceea era a cerului, acesta al Stăpânului cerurilor; aceea era supusă stricăciunii dacă era păstrată pentru

[1984] Referitor la aceasta, învăţătura ortodoxă mai precizează că Trupul lui Hristos se distribuie dar nu se divide − n. a.

[1985] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Casa cea una cu mulţi membri în ea, care mănâncă carnea aceluiaşi Miel, reprezintă Biserica. Toţi cei din Biserică primesc pe Hristos cel Unul, fără ca El să se multiplice. Hristos însuşi trăieşte ca Unul în toţi. O pildă e şi modul în care un învăţător, vorbind multor elevi, fiecare dintre aceştia îl trăiesc ca pe unul şi acelaşi, precum şi el se simte ascultat de toţi ca unul şi acelaşi. Când un elev mărturiseşte învăţătorului cum îl simte, ascultându-l, toţi simt mărturisirea aceluia ca pe o mărturisire comună. (n. s. 2125, p. 1124)

[1986] Notă Pr. Ene Branişte: Comp. Ioan 6, 49, 56 (n. s. 78, p. 21)

a doua zi; acesta este străin de orice stricăciune, căci oricine l-a gustat cu evlavie nu va putea să mai simtă stricăciune. Evreilor le-a curs apă din stâncă, ţie sânge din Hristos; pe aceia i-a săturat apa pentru o oră, pe tine Sângele te-a spălat de păcate pe vecie. Iudeul bea şi însetează; tu, după ce vei bea, nu vei mai putea înseta; aceea era în închipuire, Acesta este în adevăr.

Dacă aceea de care te minunezi este umbră (închipuire), cât de mare este Acela la care te minunezi şi de umbra Lui? Ascultă că umbră erau cele ce se făceau la cei vechi: *Ei beau* – spune Scriptura – *din piatra (stânca) ce avea să vină după ei, iar piatra era Hristos. Însă cu cei mai mulţi nu a binevoit Dumnezeu; căci au căzut în pustie* (I Cor. 10, 4-5). Dar acestea au preînchipuit pe ale noastre. Ai priceput (care sunt) mai de seamă; căci mai presus este lumina decât umbra, adevărul decât închipuirea, trupul Creatorului decât mana cea din cer". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul VIII, 44-49, în PSB, vol. 53, pp. 20-22)

Săvârşitorii Sfintei Euharistii

„Acea Euharistie să fie socotită bună, care este făcută de episcop sau de cel căruia episcopul i-a îngăduit". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către smirneni), Cap. VIII, 1, în PSB, vol. 1, p. 222)

Necesitatea primirii Sfintei Împărtăşanii

„În nenumărate moduri ne sfinţeşte pe noi Domnul nostru Iisus Hristos, făcându-ne sfinţi şi bine primiţi. Căci prin El şi în El avem aducerea şi ne facem bineplăcuţi lui Dumnezeu şi Tatăl. Căci aflându-ne sub stricăciune şi păcat, sunt de cel mai mare folos şi cu totul necesare pentru mântuire trupul şi sângele Lui. Căci în Hristos şi nu în lege e desăvârşirea[1987]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Unsprezecea, în PSB, vol. 38, p. 390)

Primirea Sfintei Euharistii

„Câţi oameni nu spun azi: Aş fi voit să-I văd chipul Lui, statura Lui, încălţămintea Lui! Iată Îl vezi, te atingi de El, Îl mănânci! Doreşti să-I vezi hainele Lui? Dar El Se dă pe El însuşi ţie nu numai să-L vezi, ci chiar să te atingi de El, să-L mănânci, să-L primeşti înăuntrul tău". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 934)

[1987] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moartea şi viaţa înviată a lui Hristos ne este numaidecât necesară pentru mântuire, pentru ridicarea din stricăciune, urmată de moartea veşnică. Căci numai uniţi cu jertfa lui Hristos suntem aduşi şi noi în faţa Tatălui. Jertfa lui Hristos ca Omul central, care ne cuprinde în umbra Lui pe toţi, câştigă bunăvoinţa Tatălui pentru toţi. Căci în ea este iubirea care cuprinde pe toţi oamenii îndreptată spre Tatăl. Dar trebuie să ne lăsăm şi noi atraşi de iubirea lui Hristos către Tatăl, iubirea care ne cuprinde pe noi toţi, ca să primim bunăvoirea Tatălui câştigată de Hristos pentru noi. Hristos ne duce la Tatăl prin jertfa Lui. Dar trebuie să aderăm şi noi la această ducere a noastră de către Hristos în faţa Tatălui.
Ideea cuprinderii noastre în Hristos e ideea centrală a Sf. Chiril, ca temei al mântuirii noastre. Hristos nu e închis în Sine, ci e deschis pentru noi. Dar şi noi suntem deschişi Lui. Dar numai iubirea până la jertfă face actuală această calitate a persoanei de-a fi deschisă altora. Din puterea deschiderii lui Hristos ca jertfa supremă, trăită în noi, putem actualiza şi deschiderea între noi. În Hristos devenim un corp cu mădulare, ce comunică întreolaltă. (n. s. 446, pp. 390-391)

„(...) cei botezaţi ca unii ce au gustat harul dumnezeiesc care le va fi spre folos dacă nu le e greu să se ostenească în biserici, primind vreme îndelungată binecuvântarea lui Hristos. Căci, despărţindu-se timp îndelungat de binecuvântarea lui Hristos, arată spre paguba lor o evlavie prefăcută, nevrând să se împărtăşească tainic de El. Iar prin aceasta se exclud de la viaţa veşnică, ocolind să fie făcuţi vii. În acest caz se fac cursă şi sminteală, deşi această ocolire pare să fie în ei rod al evlaviei. Căci trebuie mai degrabă să se silească să folosească puterea şi râvna lor ca să se arate grăbiţi spre curăţirea de păcate şi să încerce să trăiască o viaţă frumoasă şi să alerge astfel cu mare silinţă spre împărtăşirea de viaţă. Dar, deoarece Satana este variat în rătăcirile produse, nu le îngăduie să cugete cu înţelepciune cele ce se cuvin, ci, împingându-i la rele, îi convinge să se teamă de har. Prin aceasta îi cheamă la răutatea plăcerii, la vin şi beţie, ca la ceea ce le este de folos să vadă şi să cugete. Deci, rupând lanţul aceluia şi scuturând jugul lăcomiei ce ne stăpâneşte, să slujim cu frică Domnului, precum s-a scris, şi, arătându-ne prin lucrare mai tari ca plăcerile trupului, să venim la harul dumnezeiesc şi ceresc şi să urcăm la sfânta împărtăşire de Hristos. Căci astfel vom birui şi amăgirea diavolească, făcându-ne părtaşi firii dumnezeieşti (II Pt. 1, 4). Aşa vom urca la viaţă şi nestricăciune”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. 6, în PSB, vol. 41, p. 368)

„(...) Hristos hrăneşte Biserica Sa cu aceste Taine, prin care se întăreşte substanţa sufletului şi văzând sporirea neîncetată a harului ei, pe drept grăieşte despre dânsa: *Cât de frumoşi s-au făcut sânii tăi, sora mea mireasă! Cât de frumoase s-au făcut de la vin! Şi mirosul veşmintelor tale mai presus decât toate miresmele! Fagur picură buzele tale, mireasă! Miere şi lapte este sub limba ta şi mireasma veşmintelor tale ca mireasma Libanului! Grădină închisă eşti, sora mea mireasă, grădină închisă, izvor pecetluit!* (Cânt. Cânt. 4, 10-12). Prin aceasta vrea să spună că taina trebuie să rămână pecetluită în tine, să nu fie siluită prin faptele unei vieţi rele şi prin pângărirea curăţiei, să nu trădezi celor ce nu se cuvine, să nu se răspândească la necredincioşi printr-o vorbire flecară. Trebuie, aşadar, să fie neadormită paza credinţei sale, pentru ca să păstreze neştirbită plinătatea vieţii şi a tăcerii”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Sfintele Taine*, Capitolul IX, 55, în PSB, vol. 53, pp. 23-24)

„Trebuie să ne înconjurăm inima prin paza umilinţei şi să păstrăm cu veşnică statornicie această idee că niciodată nu putem ajunge la un atât de mare merit al curăţiei încât, chiar dacă am făcut prin harul lui Dumnezeu toate cele despre care am vorbit mai înainte, să credem că suntem vrednici de împărtăşania cu Sfântul trup al Domnului. Mai întâi pentru că este atât de strălucitoare măreţia acestei mane cereşti, încât nimeni în acest trup de lut n-o primeşte pe meritul său, ci din dărnicia Domnului, şi în al doilea rând pentru că niciunul nu poate fi atât de ferit de loviturile acestei lumi, încât ele să nu-i trimită măcar săgeţi rare şi uşoare ale păcatelor. Este peste putinţă ca omul să nu greşească fie din neştiinţă, fie din nepăsare, fie prin ademenire, fie cu gândul, fie din necesitate, sau uitare, sau în somn. Chiar dacă s-a urcat cineva pe culmea atât de strălucită a virtuţilor, încât să grăiască fără deşertăciune acele cuvinte apostolice: *Pentru mine este prea puţin că voi fi judecat de voi, sau de vreo judecată omenească, nici eu nu mă judec pe mine însumi, fiindcă nu mă ştiu vinovat cu nimic*, totuşi să ştie că nu poate fi fără păcat. Nu fără rost a adăugat acelaşi învăţător: *dar nu cu aceasta m-am îndreptat*, adică dacă mă cred drept nu însemnează că voi dobândi pe dată adevărata slavă a dreptăţii, sau fiindcă nu-mi simt

conştiinţa încărcată cu niciun păcat de aceea n-am fost pătat de nicio atingere a răului; multe stau ascunse în conştiinţa mea, care mie îmi sunt necunoscute şi întunecate, dar de Dumnezeu sunt ştiute şi lămurite. De aceea, adăugând spune: *Cel care mă judecă pe mine este Dumnezeu*, adică numai Acela, căruia nu îi sunt ascunse tainele inimilor mă pune sub cercetarea adevăratei judecăţi". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, A doua convorbire cu părintele Theonas, Cap. VII, 1-3, în PSB, vol. 57, p. 696)

„Nu trebuie să nu primim duminica Sfânta Împărtăşanie, fiindcă ne ştim păcătoşi, ci cu totul mai mult să ne grăbim dornici către ea, pentru vindecarea sufletului şi pentru curăţia cea duhovnicească, cu acea umilire a minţii şi cu atâta credinţă, încât judecându-ne nevrednici de primirea marelui har să căutăm şi mai mult leacuri pentru rănile noastre. N-am fi, de altfel, vrednici să primim nici împărtăşania anuală, dacă ne-am lua după unii care, stând în mânăstiri, în aşa chip măsoară vrednicia, sfinţenia şi meritul tainelor cereşti, încât socotesc că împărtăşania nu trebuie luată decât de cei sfinţi şi nepătaţi şi nu mai degrabă pentru că această participare să ne facă sfinţi şi curaţi. Aceştia, fără îndoială, cad într-o mai mare trufie decât cea de care li se pare că se feresc, fiindcă cel puţin atunci când o primesc ei se socotesc vrednici de a o primi. Cu mult este însă mai drept ca, de vreme ce în această umilinţă a inimii în care credem şi mărturisim că niciodată nu putem să ne atingem pe merit de acele Sfinte Taine, s-o primim ca un leac al tristeţilor noastre în fiecare duminică, decât ca, stăpâniţi de deşarta trufie şi stăruinţă a inimii, să credem că numai o dată pe an suntem vrednici de a lua parte la Sfintele Taine. De aceea, ca să putem înţelege acestea şi să le păstrăm în chip rodnic, să rugăm cu şi mai mare încordare mila Domnului să ne ajute pentru a le îndeplini acestea, care nu se învaţă ca celelalte îndeletniciri omeneşti, unde este necesară mai întâi folosirea cuvintelor, ci mai degrabă luând-o înainte fapta unită cu experienţa. Acestea, dacă n-au fost cercetate şi netezite adesea prin învăţăturile bărbaţilor duhovniceşti şi dacă n-au fost adâncite cu grijă prin exemple şi prin experienţa zilnică, ori îşi pierd puterea din cauza nepăsării, ori dispar printr-o nevrednică uitare". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, A treia convorbire cu părintele Theonas, Cap. XXI, 1-3, în PSB, vol. 57, p. 722)

Primirea Sfintei Împărtășanii – condiţii

„Când vă adunaţi în duminica Domnului, frângeţi pâinea şi mulţumiţi, după ce mai întâi v-aţi mărturisit păcatele voastre, ca jertfa voastră să fie curată.

Tot cel care e certat cu tovarăşul său să nu vină împreună cu voi până nu se împacă, pentru ca să nu se pângărească jertfa voastră (Mt. 5, 23-24; 15, 11-20)". (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. XIV, 1-2, în PSB, vol. 1, p. 34)

„Nimeni nu poate participa la ea (la Sfânta Euharistie – n. a.) decât numai cel ce crede că cele propovăduite de noi sunt adevărate şi care a trecut prin baia iertării păcatelor şi a renaşterii, trăind mai departe aşa cum ne-a transmis Hristos. Căci noi nu primim acestea ca pe o pâine comună şi nici ca pe o băutură comună; ci, după cum prin Cuvântul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, S-a întrupat şi a avut în vederea mântuirii noastre şi trup şi sânge (In. 6, 57), tot astfel şi hrana transformată în euharistie, prin rugăciunea cuvântului celui de la El, hrana aceasta, din care se hrănesc sângele şi trupurile noastre prin schimbare, am fost învăţaţi că este atât trupul, cât şi sângele Acelui Iisus întrupat. Apostolii, în memoriile lor, care se numesc Evanghelii, aşa ne-au transmis că li s-a

poruncit lor: Iisus luând pâinea şi aducând rugăciuni de mulţumire asupra ei, a zis: *Aceasta să o faceţi în amintirea Mea; acesta este trupul Meu* (Lc. 22, 19-20). Şi, de asemenea, luând şi paharul şi aducând rugăciuni de mulţumire asupra lui, a zis: *Acesta este sângele Meu* (Mt. 26, 28). Şi i-a împărtăşit din ele numai pe ei". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, LXVI, în PSB, vol. 2, p. 94)

„Căci conştiinţa este cel mai bun judecător pentru a primi sau a nu primi euharistia; iar temelia tainică a conştiinţei este viaţa dreaptă unită cu o învăţătură bună". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 5.2., în PSB, vol. 5, p. 13)

„O persoană a păcătuit, iar după păcat, a cerut să fie reprimită în obştea credincioşilor şi la Sfânta Cuminecătură. Dacă este primită prea degrabă, obştea credincioşilor va fi îndemnată spre rele şi păcatele celorlalţi vor fi mai mari. Dar dacă judecătorul, din chibzuială, nu pentru că nu i-ar fi milă de păcătos sau pentru că ar fi el neomenos, ci din purtare de grijă, atât pentru individ, cât mai cu seamă pentru obşte, cercetează paguba care ar urma din primirea la împărtăşanie şi din iertarea păcătosului aceluia, este lucru firesc să-l îndepărteze pe păcătos pentru ca să mântuiască mulţimea credincioşilor". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, Omilia XII, Cap. V, în PSB, vol. 6, p. 405)

„Este timp de pocăinţă şi pentru catehumeni şi pentru cei botezaţi; unii, pocăindu-se, să aibă parte de Sfânta Taină a Botezului, iar ceilalţi, spălându-şi prin mărturisire păcatele săvârşite după botez, să se apropie cu conştiinţa curată de Sfânta Masă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia X, V, în col. PSB, vol. 23, p. 127)

„A ne apropia cu credinţă nu înseamnă numai a primi sfintele Taine ce stau înaintea noastră, ci şi a le şi atinge cu inimă curată şi a fi însufleţiţi de aceleaşi gânduri şi simţăminte ca şi cum ne-am apropia de Însuşi Hristos. Ce dacă nu-I auzi glasul? Dar Îl vezi aşezat pe Sfânta Masă! Dar, mai bine spus, Îi auzi şi glasul! Îţi grăieşte prin evanghelişti". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia L, II, în col. PSB, vol. 23, p. 582)

„Taina aceasta a Sfintei Împărtăşanii ne porunceşte să fim totdeauna curaţi nu numai de jaf şi de răpire, dar chiar de cea mai mică duşmănie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia L, III, în col. PSB, vol. 23, p. 583)

„Niciun Iuda să nu se apropie de această masă, niciun Simon Magul! Că şi unul şi altul au pierit din pricina iubirii de argint! Să fugim de această prăpastie; nici să socotim că ne este de ajuns spre mântuire dacă facem dar acestei sfinte mese un potir de aur bătut în pietre scumpe dezbrăcând pe văduvă şi orfani. Dacă vrei să cinsteşti jertfa, adu-I sufletul pentru care Hristos S-a jertfit. Sufletul fă-ţi-l de aur. Care ţi-i câştigul dacă sufletul ţi-i mai rău decât plumbul şi lutul, iar potirul dăruit, de aur?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia L, III, în col. PSB, vol. 23, p. 583)

„Nimeni să nu se apropie cu scârbă, nimeni să nu se apropie cu paşi şovăitori. Toţi să fim înflăcăraţi, toţi să fim cu sufletele clocotitoare, toţi să fim cu minţile treze. Dacă iudeii mâncau cu zel paştele stând în picioare, cu încălţămintea în picioare şi cu toiegele în mâini, cu mult mai mult noi trebuie să fim veghetori. Ei trebuiau să meargă în Palestina; tu însă trebuie să mergi în cer.

De aceea trebuie să fim totdeauna veghetori. Nu e mică pedeapsa pentru cei ce se împărtăşesc cu nevrednicie. Adu-ţi aminte cât te-ai revoltat împotriva vânzătorului, împotriva răstignitorilor. Caută, dar, să nu te faci şi tu vinovat de trupul şi sângele lui Hristos! Iudeii au junghiat prea sfântul trup, dar tu îl primeşti într-un suflet murdar, după ce ai primit atâtea binefaceri. Domnul nu S-a mulţumit numai să Se facă om, să fie pălmuit şi junghiat, ci să Se şi unească cu noi; ne-a făcut trup al Lui nu numai prin credinţă, ci chiar în realitate. Decât cine trebuie să fie mai curat cel ce se împărtăşeşte cu această jertfă? Nu trebuie să fie, oare, mai curată decât raza soarelui mâna celui care taie acest trup, gura care se umple de focul cel duhovnicesc, limba care se înroşeşte cu sângele cel prea înfricoşător? Gândeşte-te la cinstea cu care ai fost cinstit! Gândeşte-te la ce fel de masă iei parte! Ne hrănim şi ne unim cu Acela de Care îngerii se cutremură văzîndu-L, pe Care nici nu îndrăznesc să-L privească fără frică din pricina străfulgerării Lui; ajungem trup şi sânge al lui Hristos. *Cine va grăi puterile Domnului? Cine va face auzite toate laudele Lui?*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXII, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 934-935)

„Aşadar, să nu ne trândăvim de vreme ce suntem învredniciţi de o atât de mare dragoste şi cinste. Nu vedeţi pe copii cu câtă grabă se îndreaptă spre sânul mamei lor, cu câtă râvnă îşi înfig buzele în sân? Tot cu atâta grabă să ne apropiem şi noi de masa aceasta, de sânul potirului cel duhovnicesc; dar, mai bine spus, să sugem harul Duhului cu mai multă râvnă decât copiii de lapte. O singură durere să simţim, aceea de a nu ne împărtăşi cu această hrană". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 935)

„Niciun Iuda să nu fie aici! Niciun iubitor de argint! Dacă nu eşti ucenic pleacă! Masa aceasta nu-i primeşte pe unii ca aceştia. *Cu ucenicii Mei vreau să fac Paştele!* (Mt. 26, 18), a spus Domnul. Masa aceasta este masa aceea de la Cina cea de Taină, întru nimic mai prejos. N-a făcut-o pe aceea Hristos, iar pe aceasta un om. Nu, ci şi pe aceasta tot El. Acesta este foişorul acela unde era El cu ucenicii Lui atunci (Lc. 22, 12). De acolo a plecat la Muntele Măslinilor (Mt. 26, 30). Să plecăm şi noi de aici spre mâinile săracilor. Munte al Măslinilor este locul unde sunt săracii. (…) Niciun om cu inimă de piatră să nu se apropie de Sfintele Taine, niciunul care-i crud şi nemilos, niciunul care-i cu totul necurat.

Cuvintele acestea vi le spun şi vouă care vă împărtăşiţi şi vouă celor ce împărtăşiţi. Este de neapărată trebuinţă să vi se spună şi vouă, ca să împărţiţi aceste daruri cu multă băgare de seamă. Nu mică vă va fi osânda dacă îngăduiţi să se împărtăşească de la această masă cineva pe care-l ştiţi cu vreun păcat. Sângele lui Hristos din mâinile voastre se va cere. De-ar fi general, de-ar fi mare dregător, de-ar fi chiar cel cu diadema pe cap, opreşte-l dacă se apropie cu nevrednicie! Tu ai mai multă putere decât el. Dacă ţi s-ar fi încredinţat să ai grijă de curăţenia apei unui izvor din care bea o turmă şi ai vedea că vine la apă o oaie plină toată de noroi la gură, n-ai lăsa-o să se aplece să bea, ca să nu tulbure izvorul; aici însă nu ţi s-a încredinţat izvorul unei ape, ci izvorul sângelui şi al Duhului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXII, V, în col. PSB, vol. 23, pp. 935-936)

„Când îi vezi pe unii că se apropie, deşi au păcate mai murdare decât pământul şi noroiul, nu te revolţi şi nu-i opreşti? Ce iertare mai poţi avea? Pentru aceasta v-a cinstit Dumnezeu pe voi, preoţilor, cu această cinste, ca să-i deosebiţi pe unii de alţii. Aceasta e vrednicia voastră; aceasta-i trăinicia voastră, aceasta-i toată cununa voastră, nu ca să umblaţi într-o haină albă şi strălucitoare.

Dar de unde ştiu eu pe cutare şi pe cutare?

Nu vorbesc de cei pe care nu-i cunoşti, ci de cei pe care-i cunoşti. Vrei să-ţi spun ceva mai înfricoşător? Nu e atât de mare grozăvia să spunem că au călcat în picioare pe Hristos, că au socotit ceva de rând sângele Testamentului şi au batjocorit harul Duhului (Evr. 10, 29). Cel care păcătuieşte şi se apropie de sfintele Taine este mai rău decât un îndrăcit: îndrăciţii, pentru că sunt stăpâniţi de demoni, nu sunt pedepsiţi; aceştia însă, pentru că se apropie cu nevrednicie sunt daţi osândei veşnice. Aşadar, nu numai pe aceştia să-i alungăm, ci pe toţi pe care-i vedem că se apropie cu nevrednicie. Nimeni să nu se împărtăşească, dacă nu-i ucenic! Niciun Iuda să nu se împărtăşească, ca să nu păţească ce-a păţit Iuda. Trup al lui Hristos este şi mulţimea aceasta. Vezi, dar, ca tu, care împărtăşeşti cu Sfintele Taine, să nu mânii pe Stăpân dacă nu cureţi trupul acesta! Vezi să nu-i dai sabie în loc de hrană! Dacă un om nevrednic vine din neştiinţă să se împărtăşească, opreşte-l, nu te teme! Teme-te de Dumnezeu, nu de om! Dacă te temi de om, vei fi dispreţuit de om. Dar dacă te temi de Dumnezeu, vei fi respectat şi de om. Dacă nu îndrăzneşti să opreşti de la Sfânta Împărtăşanie pe unul nevrednic, adu-l la mine. Nu-i voi îngădui o astfel de îndrăzneală. Mai degrabă mă voi despărţi de suflet decât să împărtăşesc cu sângele Stăpânului pe un nevrednic; mai degrabă îmi voi răspândi sângele meu decât să împărtăşesc cu sângele acesta atât de înfricoşător pe unul care nu merită. Nu ai nicio vină dacă nu cunoşti pe cel nevrednic, deşi l-ai cercetat cu de-amănuntul. Cele ce ţi le-am spus, le-am spus de cei pe care-i cunoşti. Dacă vom îndrepta pe cei pe care-i cunoaştem, Dumnezeu ni-i va face cunoscuţi repede şi pe cei pe care nu-i cunoaştem. Dar dacă îngădui să se împărtăşească cei pe care-i cunoaştem că sunt păcătoşi, pentru ce să ne mai facă Dumnezeu cunoscuţi pe cei pe care nu-i cunoaştem? Nu spun cuvintele acestea ca să oprim de la împărtăşire pe oameni, nici să-i alungăm din biserică, ci ca să-i aducem la Sfânta Împărtăşire după ce s-au îndreptat, ca să ne dăm silinţa să-i îndreptăm. Aşa vom face îndurător şi pe Dumnezeu. Vom găsi mulţi oameni care să se împărtăşească cu vrednicie şi vom primi şi mare răsplată şi pentru râvna noastră şi pentru grija ce o purtăm de alţii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXII, VI, în col. PSB, vol. 23, pp. 936-937)

„Care dintre voi n-ar vrea (…) să cuprindă picioarele lui Iisus? Puteţi şi acum, toţi câţi vreţi! Puteţi să-I cuprindeţi nu numai picioarele, ci şi mâinile, şi capul acela sfânt, împărtăşindu-vă, cu cuget curat, cu înfricoşătoarele Taine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXIX, III, în col. PSB, vol. 23, p. 995)

„… împărtăşirea cu o asemenea mâncare şi băutură nu trebuie să se facă fără o adâncă cercetare şi fără o înţelegătoare deosebire, deoarece Sfântul Apostol Pavel a zis: *Mai întâi să se cerceteze fiecare pe sine şi numai astfel să mănânce din pâine şi să bea din pahar, căci cel se mănâncă şi bea în chip nevrednic mănâncă şi bea spre pierderea lui însuşi* (I Cor. 11, 28).

De astfel şi evanghelistul Luca mi se pare că a gândit acelaşi lucru când a arătat că în timpul Patimii celei de taină, Iosif, sfetnicul cel cu bun chip, a luat cu giulgiu curat şi nepătat trupul Domnului, punându-l într-un mormânt nou şi curat. Aşa că ceea ce ni s-a vestit prin Sfântul Apostol Pavel ne poate sluji de adevărată lege, iar ceea ce ni s-a vădit atât de frumos de evanghelistul Luca ne poate fi o adevărată poruncă, pentru ca întotdeauna să primim Sfântul Trup al Domnului cu suflet curat, iar dacă se va găsi în noi vreo pată, să o ştergem ai întâi cu apa lacrimilor". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 466)

„(...) Înţeleptul Pavel ne sfătuieşte că de vrem să ne împărtăşim de *binecuvântarea tainică*[1988], să ne probăm pe noi înşine şi numai după aceea să ne apropiem". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Noua, în PSB, vol. 38, p. 311)

„Căci *numai sufletelor sfinţite li se cuvine să se împărtăşească de hrana sfântă, adică de trupul lui Hristos*; cei de alt neam nu se pot apropia de binecuvântare[1989]. Prin cel de alt neam se înţelege neamul necredincios încă şi nebotezat şi pe lângă acesta, cel căzut într-o cugetare străină şi contrară opiniilor sfinţilor şi dezbinat de dogme perverse". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Unsprezecea, în PSB, vol. 38, p. 396)

„*Şi nimeni de alt neam nu va mânca din cele sfinte. Nemernicul preotului sau năimitul lui, nu va mânca din cele sfinte. Iar de va avea preotul un suflet cumpărat, acesta va mânca pâinea lui şi casnicii lui vor mânca şi ei din pâinea lui* (Ieş. 22, 10-11).

Deci opreşte ca întinat şi încă necurăţit pe cel străin de neam şi din afară, adică pe cel ce încă n-a crezut şi n-a cunoscut pe Dumnezeu Cel adevărat. Căci cei ce nu s-au unit, prin familiaritatea spirituală şi în Duh, cu Hristos, Marele şi adevăratul Preot, cum vor părtăşi de pâinile Lui?[1990] De aceea s-a spus să nu dăm cele sfinte câinilor şi nimeni să nu arunce mărgăritarele spirituale înaintea porcilor, după cuvântul Mântuitorului (Mt. 7, 6). Deci cel străin de neam e cu totul nepărtaş. Dar la el adaugă şi pe nemernic şi pe năimit. Iar aceştia sunt, după cum mi se pare mie, cei ce vieţuiesc lumii şi petrec potrivit ei, şi şi-au făcut pământul patrie, prin aceea că se gândesc numai la ale trupului şi în ce priveşte legătura cu Hristos locuiesc ca nişte nemernici numai în credinţa simplă. Cât priveşte adică cuvintele, ei sunt blânzi şi cu bunăcuviinţă. Dar în faptele şi modurile evlaviei adevărate, sunt foarte străini. Năimiţi în special sunt cei ce au îmbrăţişat numai credinţa şi aceasta nu din respect pentru adevăr, ci pentru a vâna, prin aparenţă că sunt creştini, aprobarea vreunora şi a-şi atrage în chip linguşitor ocrotirea celor ce pot să le fie de folos, făcând din binecredincioşie un mijloc de câştig şi un acoperământ al lăcomiei, ca unii ce îşi fac din vorbele blânde o mască[1991]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Douăsprezecea, în PSB, vol. 38, pp. 421-422)

„Dar dacă suntem iubitori ai vieţii veşnice, dacă dorim să avem pe Dăruitorul nemuririi în noi înşine, să nu renunţăm, asemenea unora dintre cei nepăsători, să fim

---

[1988] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Binecuvântarea tainică* e Sfânta Împărtăşanie. Căci prefacerea de la Cina cea de Taină s-a făcut cu binecuvântare. Împărtăşindu-ne de trupul şi sângele Domnului, Îl binecuvântăm pe Dumnezeu că ne-a făcut cu putinţă acest fapt, dar prin aceasta şi Dumnezeu ne dă nouă cea mai mare şi mai tainică binecuvântare. (n. s. 341, p. 311)

[1989] Notă Pr. Stăniloae: Binecuvântarea era un nume pentru Sfânta Împărtăşanie. (n. s. 452, p. 396)

[1990] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deşi trupul lui Hristos îl primim în trupul nostru, în care imprimându-şi virtuţile lui, de acolo se transmit şi sufletului, totuşi cel ce face cu putinţă primirea eficientă a trupului lui Hristos în trupul omului, este credinţa din sufletul lui. În cel ce nu crede, trupul lui Hristos nu-şi va pune pecetea Lui de curăţie şi de sfinţenie. Deci şi în cazul acesta tot prin suflet se deschide trupul pentru conţinuturile spiritualizatoare. Un suflet preocupat numai de cele pământeşti nu va avea puterea să facă trupul să se folosească de virtuţile sfinte şi sfinţitoare ale trupului lui Hristos. (n. s. 482, p. 421)

[1991] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Sufletul imprimă în trup virtuţile sale nu prin cuvinte, ci prin fapte*. De aceea el deschide trupul său lucrării eficiente a trupului lui Hristos, când acesta e primit în trupul său, numai când s-a făcut trupul său ascultător de suflet şi cu pornirea de-a fi organ al trecerii în faptă a voii sufletului câştigată de voia lui Hristos. (n. s. 483, p. 422)

binecuvântaţi[1992], nici să nu lăsăm să ne prefacă diavolul evlavia în viclenie, şi în cursă, şi în laţ păgubitor. Căci s-a scris: *Cel ce mănâncă din pâine şi bea din potir cu nevrednicie, judecată sieşi mănâncă şi bea* (I Cor. 11, 29). Când mă cercetez pe mine însumi, văd că nu sunt vrednic. Când deci vei socoti că eşti vrednic spunând aceasta, vei auzi de la noi: Când vei socoti că eşti vrednic să te prezinţi lui Hristos? Căci, chiar de te vei îndurera pururea de lunecare, nu vei înceta niciodată să luneci. *Căci cine va pricepe greşalele?*, după Sfântul psalmist (Ps. 18, 13). Astfel să te socoteşti cu desăvârşire lipsit în veci de sfinţenia care mântuieşte[1993]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 413)

„Căci cei curaţi ne împărtăşim în chip curat de Hristos, precum se spune în mod potrivit în biserici: *Sfintele, sfinţilor*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 7, în PSB, vol. 41, pp. 497-498)

„*Vă este de folos ca să Mă duc. Căci dacă nu Mă voi duce, Mângâietorul nu va veni la voi, iar dacă Mă voi duce, Îl voi trimite la voi* (In. 16, 7). Deci, nefiind încă trimis la noi Sfântul Duh, fiindcă nu Se înălţase la Tatăl, El opreşte pe Maria să-L atingă, deoarece ea nu primise încă pe Duhul, spunând: *Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu*, adică nu L-am trimis încă pe Sfântul Duh la voi. Acest model poate fi aplicat Bisericii. De aceea, oprim de la Sfânta masă pe cei ce sunt încă în stare de catehumeni, care cred în Dumnezeire, dar nu s-au îmbogăţit cu Sfântul Duh. Căci Acesta nu Se sălăşluieşte în cei încă nebotezaţi. Dar, după ce devin părtaşi ai Sfântului Duh, nu mai este nicio piedică de a se atinge de Domnul nostru Iisus Hristos. De aceea, şi slujitorii tainelor dumnezeieşti strigă către cei ce vor să se împărtăşească cu Taina Sfintei Împărtăşanii: *Sfintele, Sfinţilor*, arătând că numai celor sfinţiţi în Duh li se cuvine să se împărtăşească de cele sfinte". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1146)

Primirea ei de cineva care a fost întinat în somn

„Întrebarea 309: Dacă cuiva i se întâmplă cele obişnuite şi după fire, se cuvine să îndrăznească să se apropie spre împărtăşirea celor sfinte?

Răspuns: (...) A se apropia cineva de cele sfinte, fiind în necurăţenie, suntem învăţaţi şi din Vechiul Testament, că este mai înfricoşată judecata (Lev. 15). Iar dacă aici este ceva mai mult decât templul (Mt. 12, 6), Apostolul mai înfricoşat, adică, ne va condamna pe noi, zicând: *cel care mănâncă şi bea cu nevrednicie, osândă mănâncă şi bea pentru sine* (I Cor. 11, 29)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici,* Î. 309, în PSB, vol. 18, pp. 457-458)

„Trebuie să ne străduim, pe cât putem, cu toată grija, să ne păstrăm nepătată curăţia, mai ales când dorim să stăm în faţa Sfântului altar, şi să ne ferim cu cea mai mare atenţie ca nu cumva trupul, păzit mai înainte fără pată, să fie amăgit tocmai în noaptea în care ne pregătim să mergem a doua zi la ospăţul Sfintei Împărtăşanii. Dacă acel vrăjmaş foarte rău,

[1992] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Binecuvântarea prin care se preface pâinea în Trupul Domnului se extinde şi asupra celor care se împărtăşesc de Trupul Lui. În Trupul Domnului e binecuvântarea Lui. (n. s. 753, p. 413)

[1993] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se recomandă o smerenie continuă. Niciodată să nu ne socotim vrednici. Şi când ne socotim nevrednici, atunci ne putem împărtăşi; chiar dacă ne socotim vrednici, nu suntem vrednici. (n. s. 754, p. 413)

ca să ne sustragă de la leacul vindecării cereşti, ne-a înşelat mintea aţipită în somn, astfel încât, fără vreo pornire vinovată, fără să ia în vreun fel parte cugetul la întinăciunea simţurilor noastre, ci totul s-a produs din trebuinţa firii, împinsă de puterea diavolului, care voieşte să ne oprească de la sfinţenie, atunci putem şi trebuie să ne apropiem cu încredere de harul pâinii mântuitoare. Dar dacă, dimpotrivă, întinarea s-a produs din vina noastră, se cuvine să ne temem de acele cuvinte apostolice: *Cel ce cu nevrednicie a mâncat pâinea şi a băut paharul Domnului, vinovat va fi de trupul şi sângele Domnului. Să se cerceteze însă omul pe sine şi aşa să mănânce din pâine şi să bea din pahar. Căci cel care mănâncă şi bea cu nevrednicie, osândă îşi mănâncă şi bea, nesocotind trupul Domnului*, adică nedeosebind acea hrană cerească de cea obişnuită şi nesocotind că o asemenea hrană nu poate fi primită decât cu minte curată şi cu trup de asemenea curat". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, A doua convorbire cu părintele Theonas, Cap. V, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 692-693)

„Se va vedea mai limpede, din exemplul următor, adevărul că uneori această necurăţie ne vine din înşelăciunea diavolului. Cunosc pe un frate care, având neîncetat o binemeritată curăţie, datorită umilinţei şi grijii de a nu-şi păta inima şi trupul, nu este încercat de amăgirile din timpul nopţii. Totuşi, însă, tocmai când se pregătea să ia Sfânta Împărtăşanie, în noaptea dinainte i se întâmpla blestemata întinare. După ce, de frică, s-a stăpânit mult timp de la Sfânta Împărtăşanie, în cele din urmă a adus faptul la cunoştinţa bătrânilor, cu încrederea că prin sfatul lor va dobândi un leac al necazului şi durerii lui. Dar doctorii duhovniceşti, punând în discuţie prima pricină a acestei boli, care de obicei constă într-o hrană prea îndestulătoare, şi-au dat seama că nu aceasta este pricina pentru tânărul acela, fiindcă el era cunoscut prin înfrânarea lui obişnuită de la mâncare. Au trecut astfel la a doua pricină care constă în greşeala sufletului şi într-un post prea aspru. Acestea fac chiar pe bărbaţii cei mai înfrânaţi, din cauza trufiei pentru curăţia trupului lor, să se întineze, fiindcă au crezut că prin puterea lor, şi nu prin darul lui Dumnezeu, îşi păstrau curăţia trupului. Întrebându-l, aşadar, dacă prin meritul lui se credea în stare de o asemenea virtute, fără să aibă nevoie de ajutorul divin, el a răspuns că un asemenea simţământ ar fi o nelegiuire, că nu şi-a putut menţine în celelalte zile trupul curat decât ajutat de harul divin. Trecând, aşadar, pe dată, la a treia pricină, ei şi-au dat seama că totul vine din înşelăciunea diavolului şi că el n-are vină nici trupească, nici sufletească. Astfel ei au hotărât, cu toată încrederea, ca fratele să ia parte la sfântul ospăţ, ca nu cumva, dacă ar rămâne mereu fără Împărtăşanie, vrăjmaşul cel viclean, ţinându-l în lanţurile lui, departe de împărtăşirea cu trupul şi sângele lui Hristos, să-l lipsească pentru totdeauna de leacul cel mântuitor. Astfel, toată înşelăciunea diavolului a fost dată pe faţă şi în curând, oblăduit de puterea Domnului, obiceiul amăgirii din trecut a încetat. În acest caz s-a văzut limpede şiretlicul vrăjmaşului şi totodată îndreptăţită hotărârea bătrânilor, care a arătat că adesea această întinare atât de necurată este adusă nu de viciul trupului sau al sufletului, ci de lucrarea amăgitoare a vrăjmaşului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, A doua convorbire cu părintele Theonas, Cap. VI, 1-4, în PSB, vol. 57, pp. 693-694)

„Nicio fărâmă și nicio bucățică din comoara sfințită să nu fie pierdută"

„(...) vreau să vă îndemn pe toţi care luaţi parte la sfintele taine, să primiţi cu grijă respectuoasă trupul Domnului, când vă este oferit, de teama ca nicio fărâmă şi nicio bucăţică din comoara sfinţită să nu fie pierdută. Căci pe bună dreptate aţi fi consideraţi

vinovaţi dacă prin nepăsarea voastră s-ar pierde ceva din toate acestea”. (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, omilia XIII, Cap. III, în PSB, vol. 6, p. 126)

Primirea Sfintei Euharistii înainte de moarte

„Scriind aceluiaşi Fabiu episcopul Antiohiei, care înclina întrucâtva şi el însuşi spre schismă, Dionisie al Alexandriei atinge, în epistolele pe care i le-a adresat, mai multe probleme, între care şi cea despre pocăinţă, arătând şi luptele precedente ale celor care au dat atunci în Alexandria o bună mărturie. În deosebi, el ne istoriseşte, între alte fapte, şi una cu totul minunată, care nu poate lipsi din cartea noastră şi care este următoarea:

Îţi dau numai acest singur exemplu care a ajuns până la noi. Trăia la noi un bărbat oarecare, cu numele Serapion, un moşneag credincios, care dusese mulţi ani o viaţă fără cusur, dar care a căzut în ispită în cursul persecuţiei recente. Pentru aceasta s-a rugat şi a plâns adeseori, dar nimeni nu i-a dat nicio atenţie, întrucât el adusese jertfă zeilor păgâni. Căzând în boală, Serapion a petrecut trei zile fără să poată grăi ceva ori să-şi revină.

Abia în cea de a patra zi a început să se simtă mai bine, de aceea a chemat la sine pe fiul surorii sale şi l-a întrebat: «Până când mă ţineţi tot aici, nepoate? Te rog grăbiţi-vă şi dezlegaţi-mă cât mai repede. Cheamă pe careva dintre preoţi». Şi spunând vorbele acestea din nou i-a stat graiul.

Copilul a alergat repede după preot: era noapte şi preotul era bolnav, încât n-a putut veni. Întrucât însă rânduise să se dea muribundului dezlegarea dacă va fi cerut-o înainte, pentru ca astfel să moară în nădejde, preotul a încredinţat copilului o bucăţică din Sfânta Împărtăşanie, cu îndrumarea să i-o înmoaie în apă şi să i-o vâre în gură bătrânului. Copilul a sosit acasă aducând cu sine Cuminecătura. Încă înainte de a intra în casă Serapion s-a trezit din nou şi a zis: «Ai venit numai tu, fiule; se vede că preotul n-a putut veni. Fă repede ceea ce ţi-a spus să faci şi pregăteşte-mă de drum». Copilul a înmuiat în apă Euharistia şi apoi o puse în gura moşneagului. Acesta abia a reuşit s-o înghită şi şi-a dat sufletul.

Oare nu reiese de aici cu claritate că Dumnezeu l-a ţinut în viaţă până ce-şi primeşte dezlegarea, iar după ştergerea păcatelor, pentru multele lui fapte bune poate fi din nou recunoscut (ca creştin – n. pr. Teodor Bodogae)?”. (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a Şasea, XLIV, 1-6, în PSB, vol. 13, pp. 268-269)

Vedenie despre primirea Sfintei Euharistii

„Istorisea, cândva, acest minunat Macarie (Alexandrinul – n. a.) un lucru cu totul aparte despre Marcu ascetul şi zicea: Pe când slujeam Sfânta Liturghie, am observat, la momentul împărţirii tainelor lui Hristos, că lui nu i-am dat niciodată împărtăşanie şi că un înger i-o dădea, luând-o de pe jertfelnic. Eu vedeam decât dosul mâinii celui ce-i dădea împărtăşania. Acest Marcu, deşi era tânăr, ştia pe de rost Vechiul şi Noul Testament; în plus, el era foarte blând şi curat ca nimeni altul”. (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 43)

Gravitatea primirii cu nevrednicie a Sfintei Împărtășanii

„Vezi să nu fii ca Irod şi să spui: *Că venind, să mă închin Lui* şi venind să vrei să-L ucizi! Că lui Irod se aseamănă toţi cei care se împărtăşesc cu nevrednicie cu Sfintele Taine!

Unul ca acesta, spune Pavel, *va fi vinovat faţă de trupul şi sângele Domnului!* (I Cor. 11, 27), pentru că au ei înşişi pe mamona, pe tiranul pe care-l supără împărăţia lui Hristos, tiranul mai nelegiuit decât Irod. Mamona vrea să stăpânească şi trimite pe cei ai lui să se închine lui Hristos numai de formă, dar Îl junghie când I se închină. Să ne temem, dar, ca nu cumva să avem chip de rugători şi de închinători, dar cu fapta să facem cele potrivnice". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 97)

„Dar faptul că cel mai înfricoşător este acela că te apropii cu nevrednicie de Sfintele şi prea curatele lui Hristos Taine şi te faci vinovat faţă de trupul şi de sângele Lui. Acela, pe care tu îl judeci, a ucis un om oarecare; tu, însă, ai ucis pe Hristos Însuşi, eşti responsabil de junghierea Lui, atunci când te împărtăşeşti cu nevrednicie cu preacuratul Lui trup şi sânge. Pentru că zice Apostolul: *Cel ce mănâncă şi bea cu nevrednicie (acestea), este vinovat faţă de trupul şi sângele lui Hristos; bea şi mănâncă sieşi osândă* (I Cor. 11, 29). Altfel spus, fapta pe care au făcut-o iudeii, ucigându-L (pe Iisus), o săvârşesc cei ce se împărtăşesc cu nevrednicie cu trupul şi sângele Său. Şi pe bună dreptate, pentru că şi cel care sfâşie porfira împărătească şi cel ce-o murdăreşte, aceeaşi moarte primeşte. Deci, şi cei ce i-au frânt atunci trupul şi cei care-L întinează acum, împărtăşindu-se cu suflet necurat, vor avea parte de aceeaşi osândă, după cum spune Apostolul". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul,* în PSB, vol. 34, p. 47)

Primirea Sfintei Împărtășanii – folosul

„Sârguiţi-vă, dar, să vă adunaţi mai des pentru Euharistia lui Dumnezeu şi spre slava Lui. Când vă adunaţi des, sunt nimicite puterile satanei, iar prin unirea credinţei voastre se risipeşte prăpădul lui". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către efeseni), Cap. XIII, 1, în PSB, vol. 1, pp. 193-194)

„În chip analog vinul se amestecă cu apa, iar Duhul cu omul; unul, amestecul de vin cu apă, hrăneşte spre credinţă; celălalt, Duhul, conduce spre nemurire; şi iarăşi, amestecul celor două, a băuturii şi a Cuvântului, se cheamă euharistie, har lăudat şi frumos; iar cei care se împărtăşesc cu credinţă îşi sfinţesc şi trupul şi sufletul, pentru că voinţa Tatălui amestecă în chip tainic, cu Duhul şi cu Cuvântul, acest amestec dumnezeiesc, care este omul". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. II, 20.1., în PSB, vol. 4, p. 241)

„(...) Aşa cum pâinea corporală, când este introdusă în corpul celui nutrit, se preface în substanţa acestuia, tot aşa şi pâinea cea vie, care coboară din cer, primită de minte şi suflet, împărtăşeşte putere celui care caută hrana în ea, fiind pâinea spre fiinţă pentru care ne rugăm". (Origen, *Despre rugăciune,* XXVII, 9, în PSB, vol. 7, p. 261)

„Pâinea cea de toate zilele sau cea spre fiinţă (...) aduce sufletului sănătate, bunăstare şi putere, dar împărtăşeşte şi propria-i nemurire celui ce se hrăneşte cu ea, pentru că Cuvântul lui Dumnezeu este El însuşi nemuritor.

Această pâine de toate zilele mi se pare că a fost numită de Scriptură pomul vieţii şi cine întinde mâna spre el şi va lua din el va trăi în veci. Şi cu o a treia numire acest pom este numit, de către Solomon, înţelepciunea lui Dumnezeu, atunci când zice Pom al vieţii este ea pentru cei ce stăpânesc înţelepciunea, iar cei ce se sprijină pe ea, ca pe Domnul, sunt fericiţi (Pilde 3, 18)". (Origen, *Despre rugăciune,* XXVII, 10, în PSB, vol. 7, p. 262)

„Cel care ia din pâinea cea spre fiinţă îşi întăreşte inima şi se face fiu al lui Dumnezeu”. (Origen, *Despre rugăciune,* XXVII, 12, în PSB, vol. 7, p. 263)

„(...) Odată hrănită şi adăpată cu Euharistie, aripa sufletului se reface şi, după prea înţeleptul Solomon, (credinciosul − n. a.) *face aripi ca un vultur care se întoarce spre cer, vechea lui patrie*”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. XLIV, în PSB, vol. 9, p. 407)

„Căci toţi, împărtăşindu-ne de El, ne facem un trup, având pe Domnul cel unul în noi”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Treilea împotriva arienilor, XXII, în PSB, vol. 15, p. 348)

„Împărtăşirea cu trupul şi sângele lui Hristos este necesară şi pentru viaţa veacului acesta.

Ioan: Adevărat, adevărat zic vouă: *dacă nu veţi mânca trupul Fiului Omului şi ne veţi bea sângele Lui, nu veţi avea viaţă în voi* (In. 6, 53-54)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, reg. 21, în PSB, vol. 18, p. 123)

„Să ne atingem şi noi de poalele hainei Lui! Dar, mai bine spus, dacă vrem putem să-L avem pe Hristos în întregime. Şi acum trupul Lui stă în faţa noastră; nu numai haina Lui, ci şi trupul Lui. Nu numai ca să ne atingem de El, ci să-L şi mâncăm şi să ne şi săturăm. Să ne apropiem deci de El, cu credinţă, fiecare cu boala lui! Dacă ei care s-au atins de poalele hainei Lui au atras o atât de mare putere, cu mult mai mult noi, care-L ţinem în întregime!”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia L, II, în col. PSB, vol. 23, p. 582)

„Acestea zicându-le Cuvântul către mireasă (suflet – n. a.)[1994], îmbie prietenilor tainele Evangheliei, zicând: *Mâncaţi, prietenii Mei, şi beţi, şi vă îmbătaţi, fraţii Mei*. Căci cel ce cunoaşte cuvintele tainice ale Evangheliei nu va vedea nicio deosebire între cuvintele de aici şi învăţătura de atunci pentru ucenici. Pentru că şi aici şi acolo zice Cuvântul: *Mâncaţi şi beţi* (Mt. 26, 28). Dar îndemnul spre beţie, pe care Cuvântul l-a dat aici, fraţilor, multora le pare că cuprinde mai mult decât Evanghelia. Însă dacă cineva ar cerceta cu de-amănuntul, ar afla că şi aceasta conglăsuieşte cu cele ale Evangheliei. Căci ceea ce Cuvântul a poruncit aici prietenilor, aceea a făcut acolo prin faptă. Pentru că orice beţie obişnuieşte să pricinuiască un extaz (o ieşire din sine) a minţii, luată în stăpânire de vin. Deci starea spre care se îndeamnă s-a înfăptuit atunci şi se înfăptuieşte totdeauna, prin mâncarea şi băutura aceea, odată cu mâncarea şi băutura ivindu-se strămutarea şi răpirea (extazul) minţii de la cele mai rele la cele mai bune”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor,* Omilia a X-a, în PSB, vol. 29, p. 253)

„Căci cel ce mănâncă se face asemenea cu chipul mâncării”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia XV, în PSB, vol. 29, p. 318)

„… şi trupul îşi are un mod al lui de a ajunge la părtăşie şi la unire deplină cu Mântuitorul său. Căci după cum cei care vor să dea impresia că s-au otrăvit iau în ascuns un antidot pentru a nimici lucrarea primejduitoare a otrăvii – dar şi antidotul trebuie să treacă

[1994] În limba greacă sufletul este de genul feminin – n. a.

prin întreg corpul ca şi otrava, pentru că numai trecând peste tot nimiceşte efectul otrăvii – tot aşa noi, după ce odată am gustat din stricăciunea însăşi a firii, simţim dorinţa după Cel care pe toate le uneşte, pentru ca o dată luând în noi acest leac să alunge, prin efectul său contrar, influenţa primejdioasă a otrăvii de mult timp înrădăcinată în trupul nostru.

Ce leac poate fi acesta? Nu altul decât acel Trup minunat care a biruit moartea şi s-a făcut izvor al vieţii noastre". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 37, în PSB, vol. 30, p. 338)

„(…) acest trup, făcut nemuritor prin puterea lui Dumnezeu, o dată introdus în noi, schimbă şi transformă întreg trupul nostru după măsura Aceluia. După cum, dacă organismul nostru înghite un medicament dăunător sănătăţii, întreg trupul se slăbănogeşte, tot aşa, prin cuminecare, acel Trup nemuritor transformă întreaga făptură a noastră în făptură dumnezeiască". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 37, în PSB, vol. 30, p. 338)

„Şi chiar dacă intrând şi ieşind din trup hrana aduce o oarecare întărire corpului prin care a trecut, cu atât mai mare va fi participarea acelei hrane care rămâne şi se păstrează în veci neschimbată şi care ţine viu şi pe cel împreună cu care trăieşte". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre pruncii morţi prematur, către Hierios*, Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 417)

„Căci pentru cei slabi şi moi El devine pâine, care întăreşte inima omului, iar pentru cei obosiţi de grijile acestei vieţi, şi pentru aceasta însetaţi, El devine vin, care înveseleşte inima omului". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 465)

„Cunoscând că Hristos este numit de Sfântul Apostol Pavel piatră, ne va fi de mare folos, fiindcă ne va ajuta să ne întărim viaţa noastră în virtute şi să rămânem neschimbaţi în ea, stăruind neclintiţi în răbdare de-a lungul suferinţelor şi arătându-ne puternici şi hotărâţi cu sufletul, împotriva oricărei năvăliri a păcatului. Căci numai prin aceasta şi prin altele de felul acesta vom putea fi şi noi ca piatra, căutând să înfăptuim în viaţa noastră cea schimbătoare şi neschimbabilitatea şi nemutabilitatea Stăpânului nostru". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 466)

„Dar când auzi că în vremea aceea, Domnul a izbăvit sufletele din iad şi din întuneric şi coborând la iad a făcut un lucru minunat, să nu socoţi că aceste lucruri sunt departe de sufletul tău.

(Într-adevăr), primind omul (sfaturile) celui viclean, moartea are în stăpânire sufletele (urmaşilor) lui Adam şi ţine închise gândurile sufletului. De aceea, când auzi (vorbindu-se) despre morminte să nu te gândeşti numai la cele ce se văd, pentru că inima ta este o groapă şi un mormânt. Pentru că atunci când începătorul răutăţii şi îngerii lui se cuibăresc în el, fac drumuri şi cărări pe care puterile lui satan (intră) şi se plimbă în mintea şi în cugetele tale, (care atunci) nu este (sufletul tău), un iad, o groapă şi un mormânt, iar tu nu eşti mort pentru Dumnezeu? Acolo, în suflet, a ascuns satan argintul cel fără de preţ; acolo a semănat seminţele amărăciunii, pe acesta l-a dospit cu aluatul cel vechi şi l-a făcut izvor de apă murdară.

(Împărtăşindu-ne, deci, cu trupul lui Hristos), Domnul intră în sufletele celor care Îl caută, intră în adâncul iadului inimii şi acolo porunceşte inimii zicând: *Scoate afară*

sufletele cele închise. El sfarmă pietrele cele grele, care zac deasupra sufletului, deschide mormintele şi eliberează din temniţa cea întunecoasă sufletul, care este mort cu adevărat. (Să presupunem) că un om este legat cu lanţuri de mâini şi de picioare şi vine cineva care îi dezleagă lanţurile şi-l lasă liber să meargă unde voieşte; la fel (dezleagă) Domnul şi sufletul cel legat cu lanţurile morţii, îi eliberează mintea şi-i dă drumul să se odihnească în aerul cel dumnezeiesc". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XI, 10-12, în PSB, vol. 34, pp. 139-140)

„Căci s-a rânduit celor ce s-au sfinţit prin apă, adică în sfântul botez, să fie binecuvântaţi prin Hristos. Pentru că El este pâinea vie, El Cel ce S-a pogorât din cer şi a dat viaţă lumii[1995]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Douăsprezecea, în PSB, vol. 38, p. 420)

„Şi mănâncă mielul cu mijloacele încinse, cu picioarele încălţate şi având toiege în mâini, şi, simplu vorbind, aflându-se în înfăţişarea celor ce obişnuiesc să plece la drum (Ieş. 12, 1-16). Şi aceasta, pe bună dreptate. Căci ne vom împărtăşi de Hristos în chip sfânt şi curat, de vom fi gata de-a ne muta spiritual şi oarecum grăbiţi să ieşim din împrăştierile acestei lumi şi râvnind să trecem la tot ce e bun. Pentru că nu ne-am obişnuit să zăbovim în cele vremelnice, ci alergăm cu bărbăţie la cele neclătinate şi statornice. Şi despărţindu-ne de necurăţiile trupeşti, ne ridicăm la frumuseţea duhovnicească, aducându-ne aminte de Hristos, Care zice: *Sculaţi-vă, să mergem de aici* (In. 14, 31). Pentru aceasta iau, cei ce mănâncă mielul ca chip (tip) al lui Hristos înfăţişarea cuvenită celor ce obişnuiesc să plece la drum[1996].

Pe lângă aceasta, trebuie să se mănânce în grabă. Pentru că a pasca Domnului, adică trecere sau sacrificiu pentru trecere. Căci venind timpul, în care trebuie să trecem de la răutatea lumească la săvârşirea celor plăcute lui Dumnezeu, dacă n-am face aceasta în toată graba, ci am întârzia şi ne-am lăsa reţinuţi de cele vechi, ca unii ce suntem lipiţi încă de cele rele, cum ne-am face un lucru din cele mai primejdioase?[1997] De aceea zice dumnezeiescul Pavel: *Alergaţi ca să apucaţi* (I Cor. 9, 24). Deci trebuie să mergem spre împărtăşirea de Hristos prin credinţă, călcând peste toată zăbava, nelăsându-ne împiedicaţi de nicio şovăială, ci cu toată graba. Căci numai aşa vom trece de la păcate la îndreptare, din moarte la viaţă, şi ştergând urâciunea robiei, vom dobândi harul strălucitor al înfierii[1998]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Şaptesprezecea, în PSB, vol. 38, p. 580)

[1995] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin împărtăşirea de Hristos primim binecuvântarea Lui, sau binecuvântarea venită asupra umanităţii Lui în urma jertfirii ei Tatălui. De aceea Euharistia se numea în primele secole cretine şi *binecuvântare*. E cea mai deplină binecuvântare ce ne vine de la Dumnezeu. Dacă pâinea materială e binecuvântare, pentru că ne menţine viaţa în trup, cu atât mai mult pâinea care s-a coborât din cer, care ne întreţine viaţa veşnică. Trupul lui Hristos Cel ridicat la viaţa veşnică, întreţine şi în noi, dacă e primit, viaţa veşnică. Aceasta îşi are temeiul în faptul că în trupul lui Hristos s-au imprimat stările sfinte ale Dumnezeirii şi tot ce e în trup se reflectă la rândul său în suflet. De aceea primind trupul lui Hristos în trupul nostru, starea produsă în acesta trece în suflet. (n. s. 480, p. 420)

[1996] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ne împărtăşim de trupul şi de sângele lui Hristos, nu ca unii ce suntem hotărâţi să rămânem în ceea ce suntem, ci să ne ridicăm la ceea ce este Hristos însuşi după învierea Sa. (n. s. 627, p. 580)

[1997] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Trebuie să ne împărtăşim de Hristos cu voinţa de-a ne trece imediat de la felul vieţuirii de până acum, la o alta mai înaltă, mai curată. (n. s. 628, p. 580)

[1998] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ne împărtăşim de Fiul Care S-a făcut om rămânând Fiul dumnezeiesc, ca să ne facem şi noi fii, sau dumnezei după har, rămânând oameni după natură. (n. s. 629, p. 580)

„(...) *Cel ce mănâncă trupul Meu*, zice, *şi bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el*. Căci precum, dacă cineva uneşte o ceară cu altă ceară, va vedea desigur pe una în alta, la fel, socotesc, şi cel ce primeşte trupul Mântuitorului nostru Hristos şi bea cinstitul Lui sânge, cum zice El însuşi, se face una cu El, amestecându-se şi unindu-se cu El prin împărtăşire, întrucât el se află în Hristos şi Hristos, în el[1999]. Aşa ne-a învăţat Hristos şi în Evanghelia după Matei, zicând: *Asemenea este împărăţia cerurilor cu un aluat, pe care, luându-l o femeie, l-a ascuns în trei măsuri de făină, până ce s-a dospit toată* (Mt. 13, 33). Cine e deci femeia şi care este înţelesul măsurilor numite, sau ce este în general măsura se va spune la locul potrivit. Acum vom spune numai ce este aluatul. Precum zice Pavel, că *puţin aluat dospeşte toată făina* (I Cor. 5, 6), aşa cea mai mică binecuvântare amestecă tot trupul nostru cu ea şi îl umple de lucrarea ei şi aşa Se face prezent în noi Hristos, şi noi în El. Şi va avea dreptate să spună cineva că aluatul este în toată făina, şi făina se face prezentă în tot aluatul[2000]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 412-413)

„(…) gândeşte-te să duci o viaţă binecredincioasă şi, aşa crezând, te vei împărtăşi de binecuvântarea care alungă nu numai moartea, ci şi bolile din noi. Căci, venind Hristos în noi, slăbeşte legea care stăpâneşte sălbatic în mădularele trupului nostru, înviorează evlavia faţă de Dumnezeu şi omoară patimile, neţinând seama de păcatele în care ne aflăm, ci vindecându-ne mai degrabă ca pe nişte bolnavi. Căci întăreşte pe cel zdrobit, ridică pe cel căzut, ca un Păstor bun, Care îşi pune sufletul pentru oile Sale". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 413)

„Oare prin împărtăşirea de Sfântul Lui trup nu vine în noi şi trupeşte Hristos? Deci socotesc că vorbeşte drept. Căci scrie Pavel că neamurile *sunt împreună-moştenitoare (cu iudeii) şi mădulare ale aceluiaşi trup şi împreună-părtaşe ale făgăduinţei, în Hristos Iisus* (Efes. 3, 6). În ce mod s-au arătat ca un trup? Învrednicindu-se să se împărtăşească de binecuvântarea cea tainică (de Sfânta Împărtăşanie), s-au făcut un trup cu El, ca şi fiecare dintre Apostoli. Şi pentru care pricină le-a numit mădulare ale lui Hristos, mai bine-zis mădulare ale tuturor celor ale Sale?[2001] Fiindcă scrie: *Au nu ştiţi că trupurile voastre sunt mădularele lui Hristos? Luând deci mădularele lui Hristos le voi face mădularele unei desfrânate? Nicidecum!* (I Cor. 6, 15). Dar şi Mântuitorul însuşi zice: *Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el* (In. 6, 56). Din aceasta se poate vedea că Hristos nu spune că va fi în noi numai printr-o relaţie înţeleasă ca o simţire în noi, ci ca o împărtăşire prin fire. Căci aşa precum, dacă cineva ar imprima o ceară în altă ceară şi le-ar face să se topească împreună prin foc, face din amândouă ceva unic, aşa ne unim şi noi cu El, prin împărtăşirea de trupul lui Hristos şi de cinstitul Lui sânge, şi El este

---

[1999] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai întrucât Hristos e o Persoană, şi cel ce se împărtăşeşte, altă persoană, ei se pot uni în firea comună pe care o au fără să se confunde. Persoanele îşi păstrează în cea mai intimă legătură dintre ele conştiinţa proprie. Căci are loc o unire prin fire şi iubire. Cu cât e mai mare iubirea dintre două persoane, cu atât e mai puternică, pe de o parte, unirea dintre ele, pe de alta, conştiinţa fiecăreia de cealaltă. (n. s. 751, p. 412)

[2000] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos e aluatul, şi noi, făina; şi nu invers. El are puterea să ne facă asemenea Lui pe toţi, făcându-Se prezent în toţi şi făcându-ne pe noi toţi prezenţi în El. Căci dumnezeirea Lui are puterea de a ne cuprinde pe toţi şi de a fi în toţi, dar are în ea şi tot ce e propriu trupului, cu duhul Lui de jertfă şi cu starea învierii Lui. (n. s. 752, p. 413)

[2001] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fiind toţi mădulare ale lui Hristos prin Sfântul Botez şi Sfânta Împărtăşanie, suntem uniţi şi cu alte mădulare, căci facem parte din acelaşi trup. (n. s. 1760, p. 928)

în noi, şi noi în El. Căci nu s-ar putea să fie altfel făcuţi vii cei ce obişnuiesc să se corupă, dacă nu s-ar întipări în ei trupeşte trupul Vieţii după fire, adică al Unuia-Născutului". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, pp. 928-929)

„(...) *Este un trup şi un Duh* (Efes. 4, 4), pentru că cei mulţi sunt un trup în Hristos, fiindcă toţi ne împărtăşim dintr-o pâine[2002]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 1034)

„(...) Orice suflet, care primeşte acea pâine coborâtă din cer, este casa pâinii, adică pâinea Lui Hristos, suflet care se hrăneşte în tăria pâinii cereşti locuitoare în sine şi care se întăreşte în inimă. De aceea Pavel zice: *Căci toţi o singură pâine suntem* (I Cor. 10, 17). Orice suflet credincios este Betleem, precum se zice Ierusalim, care are pacea şi liniştea Ierusalimului de sus, din cer. Este adevărata pâine, care, frântă şi făcută bucăţi, satură pe toţi". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXX-a, 13, în PSB, vol. 53, p. 284)

„(...) Sufletul a început să zămislească şi să se formeze în el Hristos, fiindcă a primit venirea Lui şi se hrăneşte din bogăţiile Lui, pentru ca nimic să nu-i lipsească, pentru ca şi alte suflete văzându-l să se întoarcă pe calea mântuirii". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXX-a, 16, în PSB, vol. 53, p. 285)

„(...) Tovărăşia cu trupul lui Hristos te face părtaş împărăţiei cereşti". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXXVI-a, 3, în PSB, vol. 53, pp. 301-302)

Împărtăşirea de Hristos în viaţa viitoare

„(...) În veacul viitor Hristos va sfinţi şi binecuvânta în alt mod pe cei ce se vor dărui Lui prin credinţă şi sfinţenie şi nu-i va hrăni iarăşi cu trupul Său, nici nu va face vii cu sângele Său, ca şi acum, dat fiindcă moartea se va fi desfiinţat şi stricăciunea se va fi dezlegat, va fi un mod spiritual de sfinţire[2003]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, în PSB, vol. 38, pp. 579-580)

„(...) Până ce suntem în lumea aceasta ne împărtăşim încă de Hristos în mod mai îngroşat prin sfântul Lui trup şi prin preţiosul Lui sânge. Dar ajungând, precum s-a scris, în *ziua puterii Lui* şi urcând în *strălucirea sfinţilor* (Ps. 109, 3), ne vom sfinţi într-un oarecare alt mod, aşa cum ştie Împărţitorul şi Dătătorul bunurilor viitoare[2004]". (Sf. Chiril al

[2002] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ne împărtăşim toţi din acelaşi trup al lui Hristos, prezent sub chipul aceleiaşi pâini. Ne împărtăşim din aceeaşi *pâine vie care s-a pogorât din cer* (In. 6, 51) şi Şi-a format trupul ca ipostas dumnezeiesc. Primind acelaşi trup al Lui, devenim şi noi un trup al Lui (I Cor. 12, 13). Aşa împlinim porunca lui Hristos ca să fim una în El. Cei ce se unesc între ei prin împărtăşire de acelaşi trup sunt ucenicii Lui (In 13, 35). (n. s. 1948, p. 1034)

[2003] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În veacul viitor nu se va primi Hristos cu trupul şi sângele Său, căci atunci nu se va mai mânca şi bea trupeşte nimic, nemaiexistând coruptibilitatea de acum a trupului nostru. Hristos ne va sfinţi într-un mod spiritual, neînţeles de noi acum. (n. s. 626, p. 580)

[2004] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Veacul în care trăim e noapte, pentru că în cursul lui nu cunoaştem pe Dumnezeu şi deci nici viaţa lui Hristos în mod clar. Ele sunt acoperite de chipurile, sau de umbrele nedeplin transfigurate ale existenţei noastre pământeşti. De aceea împărtăşirea noastră de Hristos, sub chipul pâinii şi vinului nu este o împărtăşire descoperită de tot conţinutul vieţii Lui. Atunci vom cunoaşte toată puterea Lui de-a Se face străveziu prin acoperămintele materiale ale acestei lumi, prin luminozitatea bogăţiei Lui

Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a Doua a Glafirelor la Ieşire, 2, în PSB, vol. 39, p. 289)

EVLAVIA

Definiţia

„Că evlavia se arată a fi raţională, pentru că este o îndepărtare de la ceea ce vatămă şi din ea se naşte căinţa pentru păcatele săvârşite". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. VII, 33.2., în PSB, vol. 5, p. 131)

„Evlavia este temelia şi fundamentul desăvârşirii". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron,* omilia I, V, în PSB, vol. 17, p. 76)

Deprinderea ei – folosul

„Şi e lămurit oricui că evlavia te învaţă să cinsteşti şi să venerezi cea mai înaltă, cea mai sublimă cauză". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XVIII, 78.2., în PSB, vol. 5, p. 152)

„Deprinderea evlaviei hrăneşte sufletul cu gândiri cereşti". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 2, II, în PSB, vol. 12, p. 119)

„Evlavia te va urca la ceruri, evlavia îşi va face nemuritoare amintirea şi nepieritor numele cel bun printre oameni". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXIII-a, II, în PSB, vol. 17, p. 584)

EXERCIŢIILE FIZICE

„Exerciţiile corporale sunt de folos tinerilor pentru sănătatea lor; îi fac să fie sârguincioşi şi ambiţioşi să se îngrijească nu numai de bunăstarea trupului, ci şi de bunăstarea sufletului. Este un lucru plăcut şi nu lipsit de folos să faci exerciţii corporale, fără, însă, să te depărtezi de alte îndeletniciri mai bune". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. X, 49.1., în PSB, vol. 4, p. 334)

---

spirituale, făcând aceste bogăţii străvezii şi deci strălucitoare şi prin trupul nostru ceea ce este echivalent cu o deplină sfinţire a noastră. Sfinţii sunt iluminaţi dinlăuntru, pentru că bunătatea de multe feluri din ei se revarsă ca o lumină prin faţa lor, prin trupul lor. De aceea în pictura bizantină ei sunt zugrăviţi cu un nimb de lumină în jurul capului şi în veşminte luminoase. Aceasta arată puterea superioară a spiritului umplut de Dumnezeu asupra opacităţii materiei. (n. s. 500, p. 289)

„Nenumărate sunt exemplele, pe care le oferă Scripturile, pentru a ilustra simplitatea, munca personală şi exerciţiile corporale. Unii bărbaţi, dezbrăcaţi de haine, iau parte la luptele atletice; alţii joacă cu o minge mică, mai ales când e soare, jocul numit feninda; altora le este îndestulătoare o plimbare, când se duc la câmp sau când coboară în oraş. Iar dacă bărbaţii ar pune mâna pe sapă, apoi să se ştie că nu este un lucru lipsit de nobleţe această îndeletnicire gospodărească de exerciţiu de lucrare a pământului. Era aproape să uit de vestitul Pitac[2005], regele Mitilenei, care învârtea la moară; se folosea de un exerciţiu corporal foarte bun". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. X, 50.1.-50.2., în PSB, vol. 4, p. 334)

„Luptele atletice, pe care le-am încuviinţat, să nu le facem din dorinţa fără rost de a învinge, ci ca să scoatem sudoarea din noi; şi iarăşi nu trebuie să ne luptăm ca să ajungem maeştri în aceste lupte, nici ca să arătăm ce putem, ci ca să ne exercităm gâtul, mâinile şi coastele". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. X, 51.1., în PSB, vol. 4, p. 335)

„Cele mai frumoase şi cele mai sănătoase exerciţii corporale dau trupului o frumuseţe adevărată şi permanentă". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 65.1., în PSB, vol. 4, p. 341)

„Trebuie, deci, să cheltuim această abundenţă excesivă din trup prin mişcări (exerciţii – n. a.) corporale potrivite şi prin mese simple, ca să înflorească în noi frumuseţea noastră". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 66.1., în PSB, vol. 4, pp. 341-342)

„Exercițiul dă sănătate și sufletului și trupului". (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata I, cap. I, 12.1, în PSB, vol. 5, p. 17)

EXPLICAŢIILE

„Suntem învăţaţi de Scriptură să nu lăsăm mintea noastră să-şi închipuie ceva dincolo de cele ce ne sunt îngăduite". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a III-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 101)

[2005] Notă Pr. D. Fecioru: Pitac, unul din cei şapte înţelepţi ai Greciei (sec. VI î. d. H.), născut în Mitilene; a condus zece ani patria sa (589-578 î.d.H.), dându-i legi. A abdicat de bunăvoie. (n. s. 130, p. 334)

FALA

„Întrebarea 49: Ce înseamnă *a se făli*?

Răspuns: Tot ceea ce se ia nu din nevoie, ci pentru împodobire, se socoteşte *fălire*". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 49, în PSB, vol. 18, p. 337)

FAMILIARITATEA ŞI MODESTIA

„Pe câtă cinste şi intimitate ne arăţi, când te cobori până la noi, printr-un aer familiar, pe atâta şi încă mai mult să-ţi sporească Bunul Dumnezeu faima şi bunul nume pe întreagă viaţa Ta!". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 110, în PSB, vol. 12, p. 289)

FAPTELE

Starea sufletească, intenţia şi gândul cu care se săvârşesc faptele

„Din dragoste odrăsleşte facerea de bine". (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui?*, 28.4, PSB, vol. 4, p. 54)

„Faptele nu se măsoară numai după felul cum s-au sfârşit, ci se judecă şi după voinţa liberă a fiecăruia". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. VI, 26.5., în PSB, vol. 5, p. 127)

„… Stăpânul încununează totdeauna gândul cu care săvârşeşti fapta cea bună". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXXIV, II, în PSB, vol. 22, p. 6)

„(...) Nu numai lucrul care se înfăptuieşte, dar chiar starea sufletească şi intenţia înfăptuitorului trebuiesc avute în vedere, (...) cu ce gând se înfăptuieşte ceva şi din ce simţământ lăuntric porneşte". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Iosif, Cap. XXII, 1, în PSB, vol. 57, p. 588)

„(...) Intenţia îl răsplăteşte sau îl condamnă pe om". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Iosif, Cap. XIV, 1, în PSB, vol. 57, p. 599)

Temei scripturistic pentru săvârşirea oricărei fapte a noastre

„Se cuvine ca orice cuvânt sau faptă să se încredinţeze cu mărturie a Scripturii inspirată de Dumnezeu spre instruirea celor buni, dar şi spre ruşinea celor răi”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, Reg. 26, în PSB, vol. 18, p. 126)

Săvârşirea faptelor bune

„– Arată-mi, Domnule, i-am spus eu, puterea faptelor bune, ca să umblu în ele şi să slujesc lor, pentru ca, săvârşindu-le, să mă pot mântui.

– Ascultă, mi-a zis el (îngerul pocăinţei − n. a.), faptele cele bune, pe care trebuie să le faci şi de la care nu trebuie să te înfrânezi.

Mai întâi de toate credinţa, frica de Domnul, dragostea, unirea, cuvintele dreptăţii, adevărul, răbdarea. Nimic nu-i mai bun decât acestea în viaţa oamenilor. Dacă cineva le va păzi pe acestea şi nu se va înfrâna de la ele, fericit va fi în viaţa lui.

Ascultă apoi pe cele ce urmează acestora: să sprijini pe văduve, să cercetezi pe orfani şi pe săraci, să izbăveşti din nevoi pe robii lui Dumnezeu, să fii iubitor de străini – că în iubirea de străini se vede uneori facerea de bine – să nu te împotriveşti nimănui, să fii liniştit, să fi mai sărac decât toţi oamenii, să respecţi pe bătrâni, să faci dreptate, să păzeşti frăţietatea, să înduri ocara, să fii îndelung-răbdător, să nu ţii minte răul, să mângâi pe cei cu sufletul chinuit, să nu respingi pe cei zdruncinaţi în credinţă, ci să-i întorci şi să-i faci veseli, să sfătuieşti pe cei ce păcătuiesc, să nu asupreşti pe datornici şi pe cei lipsiţi şi altele asemenea acestora.

Ţi se par bune acestea? M-a întrebat el.

– Ce poate fi mai bun decât acestea! I-am răspuns eu”. (Herma, *Păstorul*, Porunca VIII - 38, 8-11, în PSB, vol. 1, pp. 310-311)

„(...) Cum poate spune că crede în Hristos cel ce nu face ceea ce l-a învăţat Hristos să facă? De unde să primească răsplata credinţei, dacă nu păzeşte poruncile credinţei?” (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, II, în PSB, vol. 3, p. 435)

„Înfrânarea de la facerea de fapte bune este o faptă rea”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. III, 8.5., în PSB, vol. 5, p. 241)

„Nu te mântui numai cu îndepărtarea de fapte rele! Ca să fii desăvârşit, adaugă la acestea şi binefacerea poruncită de Domnul”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VI, 29.2., în PSB, vol. 5, p. 249)

„(...) Dragostea, care este doamna sâmbetei (Mt. 12, 8; Mc. 2, 28; Lc. 6, 5), se face cunoscută prin facerea de bine”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VI, 29.3., în PSB, vol. 5, p. 249)

„… măcar să ne ocolească osânda, dacă nu putem să ne împlinim scopul strădaniilor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 141, II, în PSB, vol. 12, p. 330)

„Ce faptă mai poţi săvârşi după ce-ai murit? Ce răsplată se cuvine faptelor tale? Arată-mi faptele şi cere răsplata! Nimeni nu mai face negoţ după spartul târgului, nici nu este încoronat cel care vine după terminarea luptelor atletice şi nici fapte de bravură nu se mai pot face după ce s-a terminat războiul. Este lămurit, deci, că nici după ce ai părăsit

viaţa aceasta nu mai poţi să faci fapte de evlavie". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 419)

„Fiecare să caute să adauge alte fapte bune la cele săvârşite până acum şi niciodată să nu pună capăt acestei frumoase lucrări". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIV, VIII, în col. PSB, vol. 21, p. 301)

Efortul omului şi ajutorul lui Dumnezeu în săvârşirea faptelor bune

„Dumnezeu este gata să vă dea ajutorul Lui, dacă vreţi să faceţi o faptă bună"[2006]. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către smirneni), Cap. XI, 3, în PSB, vol. 1, p. 223)

„…dorim ca Dumnezeu, Cel peste toate, ale Căruia sunt şi lupta şi alergarea şi cununa, să vă insufle râvnă, să vă dea putere sufletului şi să ducă lucrarea la deplina aprobare din partea Lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 221, în PSB, vol. 12, p. 454)

„Orice lucrare săvârşită chiar şi numai de unul sau doi oameni credincioşi suntem siguri că se împlineşte prin conlucrarea Duhului Sfânt. Pentru că atunci când nu-şi pun înaintea ochilor nicio socoteală omenească şi când cei credincioşi pornesc la lucru nu cu scopul de a gusta plăceri, ci cu intenţia de a săvârşi ceea ce e plăcut lui Dumnezeu, e limpede că Cel care îndreptează inimile lor este Domnul (Mt. 18, 19). Când oamenii înduhovniciţi preiau iniţiativa unei lucrări şi poporul lui Dumnezeu îi urmează de bună voie, cine se mai îndoieşte că planurile s-au realizat cu colaborarea Domnului nostru Iisus Hristos, Care şi-a vărsat sângele Său pentru Biserici ?". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 229, I, în PSB, vol. 12, p. 476)

„Dar dacă nu înţelegi nici aceea, că ai primit har de la Dumnezeu, ci, dimpotrivă, datorită unei închipuite nesimţiri, faci din harul dat propria ta faptă, gândeşte-te că nu eşti mai de preţ ca apostolul Petru. Nu poţi întrece în dragostea ta de Domnul pe Petru, care L-a iubit atât de puternic, încât voia să moară pentru El. Şi totuşi, când Petru a rostit cu mândrie cuvintele: Dacă toţi se vor sminti întru Tine, eu niciodată nu mă voi sminti, a fost lăsat de Domnul în marginile slăbiciunii omeneşti; şi atunci a căzut şi s-a lepădat de Hristos. Prin păcatul său, Petru a fost înţelepţit spre evlavie şi a fost învăţat să fie şi înţelegător faţă de cei slabi, dar să-şi vadă şi propria lui slăbiciune, cunoscând bine că, după cum atunci când era să se înece în mare, a fost uşurat de dreapta lui Hristos, tot aşa şi în furtuna smintelii, în primejdie de a pieri prin necredinţă, a fost păzit de puterea lui Hristos". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XX-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 547)

„… fără ajutorul de sus nici urmărirea celor bune din partea oamenilor nu poate fi dusă la capăt, dar nici harul de sus nu vine la cel lipsit de râvnă; dimpotrivă, pentru ca virtutea să fie deplină, trebuie ca ambele să fie unite, adică şi buna dispoziţie omenească şi întărirea care coboară de sus prin credinţă". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, cap. XV, în PSB, vol. 18, p. 498)

[2006] Sf. Grigorie Teologul, în lucrarea *Despre dragostea faţă de săraci*, (27, P. G. XXXV, col. 883D) îşi exprimă convingerea că „nimic nu are omul în el aşa de dumnezeiesc ca facerea de bine". – n. a.

„Când vede că vrem să facem cele ce trebuie şi că avem gânduri curate, Dumnezeu ne întinde mâna, ne răsplăteşte înainte de a ne osteni, ca să ne mărească cu asta şi mai mult râvna. Şi vei vedea că asta se întâmplă cu toţi drepţii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLII, III, în col. PSB, vol. 22, p. 95)

„Când noi facem tot ce trebuie făcut, Dumnezeu ne ajută cu prisosinţă. Ca să nu ne trândăvim şi nici să stăm cu mâinile în sân, Dumnezeu vrea să facem şi noi ceva, ca aşa să ne dea ajutorul Său – că nu săvârşeşte totul cu ajutorul celui de sus, ci este nevoie şi de conlucrarea noastră; şi iarăşi, nici Dumnezeu nu ne cere ca noi să facem totul, că ştie slăbiciunea noastră, ci mergând pe urmele iubirii Sale de oameni, vrea să-I dăm şi noi pricină pentru a-şi arăta dărnicia Sa. Aşteaptă şi de la noi participarea noastră". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LIII, II, în col. PSB, vol. 22, pp. 195-196)

„Tot aşa şi noi să fim convinşi, că de ne-am strădui de mii de ori, niciodată nu vom putea săvârşi ceva, dacă nu ne bucurăm de ajutorul cel de sus. Şi după cum nu putem face nimic din cele ce trebuie făcute, dacă nu ne străduim şi noi, nu vom putea fi învredniciţi de ajutorul cel de sus. De aceea să ne străduim să facem şi noi cât ne stă în putinţă şi să atragem ajutorul cel de sus, ca şi datorită străduinţei noastre şi iubirii de oameni a lui Dumnezeu să sporească zi de zi faptele noastre de virtute şi să ne bucurăm de mult har de sus…". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LVIII, V, în col. PSB, vol. 22, p. 254)

„Căci cel îndrăgit de bucuria de sus rabdă toată osteneala de dragul acesteia, prin care se atrage Duhul[2007]; şi, împărtăşindu-se de harul Lui, rodeşte şi se bucură cu veselie de lucrarea viei (de rodul ei), pe care a lucrat-o harul Duhului, întru smerita lui cugetare şi în împlinirea faptelor[2008].

Se cuvine deci să se rabde ostenelile rugăciunii şi ale postului şi ale celorlalte fapte, cu multă plăcere, dragoste şi nădejde, iar florile şi roadele ostenelilor să se creadă că sunt lucrări ale Duhului[2009]. Căci dacă socoteşte cineva că acestea (florile şi roadele) şi totul trebuie să se pună pe seama ostenelilor, în locul acelor roade nepătate îi odrăsleşte unuia ca acesta trufia şi închipuirea de sine; iar aceste patimi, odrăslind în sufletele celor uşuratici ca o putreziciune, strică şi pierd sufletele". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 480)

[2007] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar de ce nu se uneşte Duhul cu orice osteneală? Trebuie să fie de la început o voinţă de a ajunge la Duhul, sau la simţirea produsă de El, deci o încredere într-o prezenţă mai acoperită a Duhului. (n. s. 49, p. 480)

[2008] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De aici se vede şi mai clar că chiar în lucrarea cu osteneală a fost lucrător şi Duhul. (n. s. 50, p. 480)

[2009] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aici se precizează şi mai mult raportul între ostenelile pentru virtute şi lucrările Duhului. Acestea din urmă sunt florile acelor osteneli. Dar se pune din nou întrebarea: de ce nu toate ostenelile acelea aduc lucrările Duhului în suflet? Numai ostenelile care au în ele de la început în potenţă lucrările sau roadele Duhului, deci o tendinţă spre împlinirea acelor osteneli cu simţire, au ca rezultat lucrarea simţită a Duhului. Altfel au ca rod mândria, cum se spune în continuare în text. Deci ostenelile acestea dau la iveală sau lucrările Duhului, sau o uscăciune, datorită mândriei. (n. s. 51, p. 480)

„Dacă unui suflet i se pare că poate săvârşi ceva desăvârşit cu de la sine putere, fără colaborarea Duhului, mult se înşală”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXIV, 5, în PSB, vol. 34, p. 199)

„În viaţa de toate zilele, agricultorul lucrează pământul (dar, pentru a rodi, ogorul are nevoie de ploaie de sus, de la Dumnezeu); la fel se întâmplă şi întru cele duhovniceşti; (şi acolo) lucrurile trebuie privite sub două aspecte. Se cuvine deci, ca omul (împins de propria-i voinţă) să cultive pământul inimii sale şi să se trudească, pentru că Dumnezeu cere din partea omului muncă, trudă şi osteneală. Dar dacă nu se arată norii cei cereşti şi (nu vin) ploile harului, truda agricultorului nu foloseşte la nimic”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 10, în PSB, vol. 34, pp. 207-208)

„Datoria omului aceasta este: fie că posteşte, fie că priveghează, fie că se roagă, fie că face ceva bun, pe toate acestea să le atribuie Domnului şi să zică: *Dacă Dumnezeu nu m-ar fi întărit, n-aş fi putut să postesc, nici să mă rog, nici să mă desprind de lume*. Şi astfel, Dumnezeu, văzând buna ta intenţie, (văzând) că faptele, pe care tu în chip firesc le faci, I le atribui Lui, îţi va dărui pe cele ce Îi sunt proprii (şi anume bunurile) cele duhovniceşti, divine şi cereşti. Care sunt acestea? Roadele Duhului sunt bucuria şi veselia”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 20, în PSB, vol. 34, p. 211)

„Cele pe care le săvârşeşti cu propriile-ţi puteri sunt bune şi bineplăcute lui Dumnezeu, dar nu sunt pure. De exemplu, iubeşti pe Dumnezeu, dar nu în chip desăvârşit; vine (însă), Domnul şi-ţi dă iubirea cea neschimbătoare şi cerească. Te rogi, în chip natural, dar mintea îţi este distrată şi te gândeşti la multe; Dumnezeu, (însă), îţi dă rugăciunea cea adevărată, *în duh* şi în *adevăr* (In. 4, 23)”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 21, în PSB, vol. 34, p. 211)

„După cum fierul taie, despică, ară, plantează, dar nu face toate acestea decât dacă este mânuit – altul este cel care-l mişcă şi conduce, iar de se toceşte îl pune în foc şi-l reînnoieşte – tot aşa şi omul, cu efort şi trudă face binele, dar Domnul lucrează în el în chip tainic. Şi, pe când este copleşit de osteneală şi necaz, El îi mângâie şi înnoieşte inima după cum spune şi profetul: *Nu cumva se va preaslăvi securea fără cel ce trudeşte* (*cu ea*), *sau va fi slăvit fierăstrăul fără de cel ce-l mânuieşte?* (Is. 10, 15)”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXVII, 11, în PSB, vol. 34, p. 249)

„Harul nu pune pe seama sa binele făcut, ci pe seama omului; îl înconjoară pe acesta cu slava, ca pe unul care a săvârşit binele. Pentru că harul, aşa cum s-a spus, nu leagă, nici nu constrânge voinţa omului, ci deşi coexistă cu aceasta, el cedează în faţa liberului arbitru, ca să vadă, în ce măsură voinţa umană înclină spre virtute sau spre rău”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 3, în PSB, vol. 34, p. 338)

Răsplătirea faptelor bune

„Numai cel ce dobândeşte adevărul şi-i este luminată viaţa cu fapte bune, numai acela poate avea parte de cununa vieţii veşnice”. (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui ?*, 1.4, în PSB, vol. 4, pp. 35-36)

„Trebuie ştiut că orice faptă bună săvârşită în numele lui Iisus e înscrisă în Evanghelia cea veşnică”. (Origen, Din comentariul la Evanghelia după Ioan, Din Cartea I, C, XI, 67, în PSB, vol. 7, p. 159)

„Şi oricâte fapte bune săvârşeşti, să ştii că ţie-ţi aduci comoară de preţ, iar uşurarea pe care o aduci celor care suferă prigoană pentru numele Domnului, aceea ţie ţi-o vei pregăti pentru ziua răsplăţii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 155, în PSB, vol. 12, p. 342)

„Toate rămân pe pământ şi numai faptele noastre bune călătoresc împreună cu noi. Pentru acelea vom da socoteală; pentru acelea vom primi plată”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIII, V, în PSB, vol. 23, p. 618)

Tot ceea ce facem să fie după voia lui Dumnezeu

„… tot ce facem să-l facem în aşa fel ca şi cum El ne-ar cunoaşte şi gândurile”[2010]. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. LI, în PSB, vol. 9, p. 488)

„Orice mişcare săvârşită fie cu lucrarea minţii, fie cu lucrarea trupului, să se săvârşească după voinţa lui Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VI, în PSB, vol. 17, p. 254)

„*Cel mai bun este omul care, prin el însuşi, ştie ce trebuie să facă;*
Bun este şi acela care urmează celor spuse de alţii;
Dar cel care nu-i în stare nici de una, nici de alta, în toate-i nefolositor[2011]”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXII-a către tineri, I, în PSB, vol. 17, p. 566)

„Pentru sufletele bune, chiar şi faptele care par să îndurereze se termină cu bine”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, *Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 6, în PSB, vol. 34, p. 305)

Silirea noastră spre săvârşirea faptelor bune

„Să se silească spre toată fapta cea bună, spre (împlinirea) tuturor poruncilor Domnului, chiar dacă inima lui nu vrea, pentru că sălăşluieşte în ea păcatul”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre paza inimii, 13, în PSB, vol. 34, p. 289)

Săvârşirea faptelor de zi cu zi cu convingerea că avem asupra noastră ochiul lui Dumnezeu

„Doar oamenii numai spre El îşi îndreaptă rugăciunile, şi în tot ce lucrează au senzaţia că El le vede faptele şi că le ascultă cuvintele, păzindu-se ca nu cumva să spună ceva ce nu ar fi plăcut lui Dumnezeu”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. XXVI, în PSB, vol. 9, p. 250)

[2010] Precum se şi întâmplă de fapt. Numai Dumnezeu cunoaşte gândurile ele mai ascunse ale omului şi adâncurile inimii lui. − n. a.
[2011] Notă Pr. D. Fecioru: Hesiod, *Lucrări şi zile*, 293-297 (n. s. 2, p. 514)

„Oriunde ai merge, orice-ai face, fie la întuneric, fie ziua, ai asupra ta ochiul lui Dumnezeu, Care te priveşte!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VIII, în PSB, vol. 17, p. 257)

„Aşa poate şi fiecare din noi să ducă până la capăt ostenelile cele pentru săvârşirea poruncilor; aşa, dacă îşi duce viaţa ca şi cum l-ar avea privitor pe Dumnezeul universului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul CXIV, I, în PSB, vol. 17, p. 340)

„(...) Să facem tot lucrul (nostru) aşa cum ar trebui să se întâmple înaintea ochilor Domnului şi să împlinim toată gândirea (noastră), ca şi când ar fi supravegheată de El. Căci astfel, pe de o parte, va fi în noi o frică continuă, care urăşte nedreptatea, precum este scris (Ps. 118, 163), şi destrăbălarea şi mândria şi căile celor răi, iar pe de altă parte, se desăvârşeşte iubirea, care împlineşte cele spuse de Domnul, că: *Eu nu caut să fac voia Mea, ci voia Tatălui Care M-a trimis* (In. 5, 30). Pentru ca să facă aceasta, sufletul trebuie să aibă încredinţarea tare atât că faptele cele bune sunt plăcute Judecătorului şi Răsplătitorului vieţii noastre, cât şi că cele contrare îşi vor primi judecata de la propriul judecător. Eu însă am părerea că odată cu aceasta ajungem să împlinim poruncile Domnului, nu pentru a plăcea oamenilor. Căci nimeni nu se îndreaptă către cel mai mic, dacă este încredinţat că este prezent cel mai înalt, ci, dacă ceea ce se întâmplă este plăcut şi primit de persoana mai însemnată, iar celei inferioare i se pare contrar voinţei, neplăcut şi demn de urgisit, dispreţuieşte dojana din partea celui mai mic şi pune mai mult preţ pe aprobarea din partea celui mai mare. Dacă astfel se întâmplă cu oamenii, apoi un suflet cu adevărat treaz şi sănătos şi încredinţat de prezenţa lui Dumnezeu niciodată nu va părăsi străduinţa de a face ceva prin care ar deveni plăcut lui Dumnezeu, îndreptându-se spre măriri de la oameni, şi nici nu va neglija să împlinească poruncile lui Dumnezeu, ca să servească obiceiului omenesc sau să se lase stăpânit de vreo prejudecată comună, sau să fie afectat (atras) de demnităţi (omeneşti)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 5, R. III, în PSB, vol. 18, pp. 228-229)

Împlinirea faptelor noastre cu credinţa că Domnul locuieşte în noi

„Pe toate, dar, să le facem ca şi cum Domnul ar locui în noi, ca să fim temple ale Lui (I Cor. 3, 16; 6, 19); că El este în noi Dumnezeul nostru, precum şi este şi se va arăta înaintea feţei noastre dacă Îl iubim cu dreptate". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către efeseni), Cap. XV, 3, în PSB, vol. 1, pp. 194-195)

Faptele „spre slava lui Dumnezeu"

„Întrebarea 196: Cum mănâncă şi bea cineva spre slava lui Dumnezeu?

Răspuns: Dacă îşi aduce aminte de Binefăcătorul lui şi are acea dispoziţie sufletească ce se mărturiseşte din starea trupului, că nu mănâncă ca (un om) fără grijă, ci ca unul ce are privitor pe Dumnezeu; încă şi în înţelegerea împărtăşirii mâncării, când nu ar mânca din plăcere ca un rob al pântecelui, ci ca un lucrător al lui Dumnezeu, pentru întărirea lui în lucrurile (ce se fac) după porunca lui Hristos". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 196, în PSB, vol. 18, p. 400)

„Este aşadar nevoie să-ţi îndrepţi acţiunile tale către Dumnezeu, şi bunăvoinţa Lui să cadă asupra ta”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Cain şi Abel,* Cartea a doua, II, 9, în PSB, vol. 52, p. 152)

Săvârşirea faptelor bune cu smerenie, în ascuns și fără a aștepta răsplata de la om

„Dealtfel oricărei fapte bune îi urmează blamul”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XV, 89.4., în PSB, vol. 5, p. 533)

„Vistierie sigură a faptelor bune este uitarea faptelor bune! Faptele bune sunt ca lucrurile de preţ. Dacă am pune în piaţă în văzul tuturora hainele noastre scumpe şi aurul nostru, am atrage asupra noastră tâlharii; dar dacă le ţinem în casă şi le ascundem, le punem în deplină siguranţă. Tot aşa şi cu faptele bune: dacă ni le aducem mereu aminte, mâniem pe Stăpân, întrarmăm pe duşman, pe diavol, şi-l chemăm să ni le fure; dar dacă nu le ştie nimeni, ci numai Cel Care trebuie să le ştie, le-am pus la loc sigur”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia III, V, în col. PSB, vol. 23, p. 43)

Scopul săvârşirii faptelor bune

„Că Scripturile spun, că nu trebuie să cauţi atâta să faci binele, ci ca faptele bune să fie săvârşite pentru un scop anumit şi lucrate potrivit raţiunii”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a VI-a, Cap. XIV, 111.3., în PSB, vol. 5, p. 447)

„Din cele trei scopuri pe care le urmăreşte orice faptă, gnosticul urmăreşte în tot ce face numai două: frumosul moral şi folosul; săvârşirea unui lucru în vederea plăcerii o lasă celor care caută să ducă o viaţă obişnuită”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a VII-a, Cap. VII, 49.8., în PSB, vol. 5, p. 507)

„… îşi pune drept scop al faptelor lui gândul de a se face bine plăcut lui Dumnezeu”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. LVII, în PSB, vol. 9, p. 552)

„Pentru că, după cum toate cele făcute de Stăpânul s-au creat cu o raţiune oarecare şi împlinesc un rost de neapărată trebuinţă, aşa cum cuvântul ne-a arătat şi mărturia faptelor ne învaţă, tot aşa se cuvine ca şi cele făcute de noi să nu fie făcute în zadar şi fără rost, ci spre folosul şi câştigul mântuirii noastre”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XI, II, în col. PSB, vol. 21, p. 130)

„(…) că Dumnezeu cere totdeauna scopul faptelor noastre”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIX, III, în col. PSB, vol. 23, p. 248)

„(...) În faţa lui Dumnezeu se are în vedere nu rezultatul lucrării, ci scopul din care a purces”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Iosif, Cap. XII, 4, în PSB, vol. 57, p. 598)

Faptele bune – pilda faptelor bune

„Evanghelistul spune: *Deschizându-Şi gura, îi învaţă pe ei.*

– Dar pentru ce evanghelistul a mai adăugat cuvintele: *Deschizându-Şi gura?*

– Ca să afli că Hristos învăţa şi când tăcea, nu numai când grăia; uneori deschidea gura, alteori glăsuia prin fapte”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XV, I, în col. PSB, vol. 23, p. 173)

Faptele bune – folosul săvârşirii lor

„Învăţătorul şi Mântuitorul socoteşte faptele noastre bune, pe care le facem spre folosul şi îndreptarea oamenilor, ca un har şi o cinste ce I le facem Lui, pentru că suntem făptura Lui şi înrudiţi cu El”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. III, 21.4., în PSB, vol. 5, pp. 487-488)

„După cum focului îi urmează de la sine lumina, iar mirului, mirosul plăcut, tot aşa şi faptelor bune le urmează neapărat folosul”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XVIII-a, II, în PSB, vol. 17, p. 525)

„Dacă ai multe fapte bune, poţi uşor să-ţi acoperi cu ele păcatele; dar dacă eşti gol de fapte bune, fiecare păcat îţi face o rană de moarte.

Ca să nu se întâmple asta, să ne înarmăm cu fapte bune”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXVI, VIII, în col. PSB, vol. 23, p. 342)

„Căci săvârşirea la timp a faptelor bune constituie cel mai mare bine al vieţii omeneşti, este cu adevărat singurul bine, bucuria neîntreruptă pe care ţi-o dau faptele bune. Căci împlinirea poruncilor bucură întru nădejde pe făcătorul faptelor bune…”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VIII, în PSB, vol. 30, p. 280)

„(...) faptele bune prin care L-aţi făcut pe Dumnezeu îndurător”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 2, în PSB, vol. 81, p. 38)

Faptele de ochii lumii

„Faptele bune, făcute numai pentru a fi văzute de oameni, nu-şi duc roadele în veacul de apoi, ci iau sfârşit odată cu laudele lumii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia I despre post, II, în PSB, vol. 17, p. 348)

Criteriile care ne arată dacă ţinta pe care o urmărim este bună

„(…) două sunt criteriile care arată dacă ţinta pe care o urmărim este un lucru bun şi cinstit şi anume: la timp şi cu măsură”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VI, în PSB, vol. 30, p. 245)

Faptele bune şi faptele rele

„Orice faptă, care se face în chip raţional, este o faptă bună; şi orice faptă, care se face în chip iraţional, este o faptă rea – chiar dacă cel ce-o face şi-o întemeiază pe ceva – pentru că fapta nu-i întărită pe raţiune, nici pe ceva folositor, care să ducă la virtute sau să

izvorască din virtute”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. X, 59.5., în PSB, vol. 5, p. 513)

„Că după cum puţină apă curată se împrăştie şi e prăfuită de vânt, tot aşa şi faptele bune, pe care credem că le săvârşim în viaţa aceasta, se pierd în noianul faptelor rele”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 42, IV, în PSB, vol. 12, p. 195)

„Fiecare faptă, pe care o facem, sau ne pogoară la cele de jos, îngreunându-ne din pricina păcatului, sau ne ridică la cele de sus, întraripându-ne spre Dumnezeu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXIX, III, în PSB, vol. 17, p. 239)

Neglijarea faptelor bune – gravitatea

„Că într-adevăr neglijarea faptelor bune se pedepseşte deopotrivă ca şi săvârşirea celor rele, este suficientă – ca să se dovedească şi să se întărească (aceasta) – judecata menţionată a Domnului în cazul lui Petru, cel puţin pentru sufletul care păstrează oarecare credinţă. Petru n-a făcut nimic ceea ce este oprit, nici n-a neglijat, desigur, vreo poruncă, din neglijenţă sau dispreţ. Ci, numai fiindcă din respect a ezitat să primească slujirea şi cinstea Stăpânului, a primit acea mare ameninţare, de care n-ar fi scăpat dacă n-ar fi prevenit mânia, cum s-a spus, prin îndreptare imediată şi foarte hotărâtă”. (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt despre judecata lui Dumnezeu*, Cap. VIII, în PSB, vol. 18, p. 85)

Prin faptele rele îl defăimăm pe Dumnezeu

„După cum aducem slavă Domnului prin faptele cele bune, tot aşa prin faptele cele rele Îl hulim. (...) Că neluarea în seamă şi dispreţuirea legilor înseamnă defăimare a Legiuitorului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXVIII, II, în PSB, vol. 17, pp. 224-225)

„Trebuie să înţelegem că după cum prin faptele bune este slăvit Dumnezeu, tot aşa prin faptele rele este slăvit duşmanul”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXVIII, II, în PSB, vol. 17, p. 225)

FARMECELE

„… cât priveşte sănătatea trupului, grija de el, norocul în cele ale vieţii, alergarea după demoni şi căutarea modului în care să-i farmeci prin invocări – toate acestea însemnează să simţi că te-a părăsit Dumnezeu, fiindcă eşti o fiinţă nemernică, nelegiuită, mai mult îndrăcită decât omenească şi că te-ai încredinţat cu totul pe mâna demonilor şi a slugilor lui, care te chinuie şi te bat …”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. LXI, în PSB, vol. 9, p. 556)

Alungarea farmecelor

„Şi unde se face semnul crucii, slăbeşte vrăjitoria şi farmecele nu au nicio putere”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXVII, în PSB, vol. 16, p. 236)

FĂGĂDUINŢA

Făgăduinţa dată e datorie curată

„(…) la creştini făgăduinţa înseamnă datorie …”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înţelesul numelui de creştin, către Armoniu*, în PSB, vol. 30, p. 436)

Despre încălcarea făgăduinței rele și pripite

„O hotărâre pripită se va schimba cu iertare, ba mai mult cu laudă, dacă va trece la o parte mai bună, şi nu trebuie socotită călcare a cuvântului dat, ci îndreptare curajoasă, ori de câte ori făgăduiala este cu lipsuri. Acestea toate se pot dovedi foarte limpede şi prin mărturiile Scripturii, care arată cât de nimicitor a fost pentru mulţi faptul că şi-au respectat angajamentele şi cât de folositor şi de sănătos a fost, dimpotrivă, pentru mulţi că s-au îndepărtat de ele.

O mărturie foarte limpede pentru ambele situaţii ne-o oferă exemplul sfântului apostol Petru şi cel al lui Irod. Cel dintâi, fiindcă a renunţat la hotărârea întărită cu jurământ pe care o luase zicând: *Nu-mi vei spăla niciodată picioarele*, a meritat soarta nemuritoare a lui Hristos, dar fără îndoială că ar fi trebuit să se lipsească de harul acestei fericiri, dacă ar fi ţinut cu încăpăţânare să-şi îndeplinească cuvântul dat. Iar cel din urmă, credincios unui jurământ pripit, a devenit un ucigaş foarte crud, condamnând la moarte pe Premergătorul Domnului şi, din teama deşartă să nu-şi calce jurământul s-a cufundat singur în osândă şi în chinurile morţii veşnice. În toate lucrurile, aşadar, trebuie avut în vedere scopul şi după el trebuie condus mersul acţiunilor noastre. Dacă printr-o judecată mai chibzuită am văzut că un plan al nostru ne duce la ceva rău, este mai drept să-l părăsim, chiar printr-un mijloc nepotrivit, pentru a trece la o situaţie mai bună, decât să ne legăm cu încăpăţânare de stări care ne-ar duce la păcate mai grele”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Iosif, Cap. VIII, 4, Cap. IX, în PSB, vol. 57, pp. 596-597)

„(...) Încălcarea unei făgăduieli nesocotite n-are nimic rău în ea, dacă în orice împrejurare se are în vedere numai scopul, adică ţelurile evlaviei”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Iosif, Cap. XIV, 3, în PSB, vol. 57, p. 599)

„Ce face cineva dacă de la început, dându-şi cuvântul, a refuzat paharul de apă oferit de un frate, declarând că în niciun caz nu va primi ceea ce acela, bucuros de vizită, se roagă stăruitor să nu fie refuzat? Oare e bine să-l refuze pe fratele care, îngenunchiat şi aşternut la pământ, nu crede altceva decât că îşi îndeplineşte datoria de a primi cu dragoste pe cineva şi

pentru această dragoste se osteneşte, sau, dimpotrivă, să stăruie cu încăpăţânare în hotărârea sa şi în cuvântul pe care şi l-a dat faţă de sine la început? ....

Iosif: Astfel de angajamente există, fără îndoială, în acele mănăstiri, în care s-au format, cum spuneți, primele deprinderi ale renunțării voastre. Acolo conducătorii obișnuiesc să pună voința lor mai presus de pregătirea fraților și ei îndeplinesc cu încăpățânare cele ce au hotărât. Dar aici, mai marii noștri ale căror semne de credință le-au arătat mărturiile virtuților apostolice, și care au săvârșit toate mai degrabă prin judecata și puterea Duhului decât prin încăpățânarea minții reci, au fost de părere că dobândesc roade cu mult mai bogate cei ce au înțelegere pentru slăbiciunile altora, decât aceia care se îndârjesc în hotărârile lor, și au admis că este o mai înaltă virtute să-ți acoperi înfrânarea mai degrabă printr-o minciună necesară și umilită, cum am spus, decât s-o faci cunoscută printr-o rostire trufașă a adevărului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Iosif, Cap. XXI, 3, în PSB, vol. 57, p. 607)

FECIORIA

Fecioria – unealtă a nepătimirii

„(...) Nu puţin ajută castitatea la dobândirea nestricăciunii; ea purifică trupul de elementul pământesc şi apos din el, îl înnobilează şi ridică pe înălţimi". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VIII: Thecla, IV, PSB, vol. 10, p. 89)

„Neprihana şi desăvârşirea sunt într-o tovărăşie atât de mare, încât una fără alta nu pot exista". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. I, 2, în PSB, vol. 57, p. 513)

Elogiu fecioriei

„Începând, deci, Marcela, dacă îmi amintesc bine (cele spuse mie de Theopatra), a zis: *Lucru suprafiresc de mare, minunat şi slăvit este fecioria, iar dacă trebuie să mă exprim direct, urmând Scripturilor, este sânul Bisericii, floarea, pârga ei, este modul de viaţă cel mai bun şi mai frumos. De aceea şi Domnul promite celor ce şi-au păstrat fecioria, atunci când în evanghelii vorbeşte despre diferitele feluri de eunuci, că vor intra în împărăţia cerurilor. Căci castitatea este un lucru foarte rar şi greu de realizat de către oameni. Şi cu cât este dusă la un nivel mai înalt şi mai strălucitor, cu atât (mai mult) o pândesc pericole şi mai mari. Ea presupune firi robuste şi nobile, care, strunindu-şi cu siguranţă pornirile, îşi îndreaptă vehicolul sufletului spre înălţimi, apoi trec cu ochii minţii de graniţele acestei lumi şi, aşezându-se pe bolta cerească, contemplă de aici direct Incoruptibilitatea însăşi, aşa cum ţâşneşte din sânurile imaculate ale Atoatecreatorului. Nu poate pământul să dea o astfel de desfătare; ea numai din cer poate să izvorască. Pentru că, deşi Fecioria păşeşte pe pământ, capul ei atinge cerurile*". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul I: Marcela, I, în PSB, vol. 10, p. 48)

„Gândul fecioriei dat oamenilor este un dar extraordinar de mare, un dar făcut de ceruri, şi de aceea n-a fost descoperit primelor generaţii (de oameni). Pentru că atunci omenirea era puţină şi trebuia mai întâi să crească, să devină mulţime. De aceea, cei de demult, luând de soţii pe propriile surori, întru nimic nu se ruşinau. Însă când s-a dat Legea, lucrurile s-au schimbat şi un lucru care mai înainte părea bun a fost interzis ca ruşinos şi păcat, precum este zis: *blestemat să fie cel ce descoperă goliciunea surorii sale* (Lev. 18, 9; *Ibidem*, 20, 17). Aceasta, pentru că Dumnezeu a dat neamului omenesc cele necesare la timpul potrivit (...).

Astfel, pornindu-se de la unirea dintre fraţi şi surori, o primă etapă în acest proces a fost luarea soţiilor din neam, apoi renunţarea la obiceiul propriu patrupedelor de a-şi lua mai multe soţii, evitarea adulterului şi, în sfârşit, îmbrăţişarea fecioriei, starea în care omul a învăţat să strunească pornirile trupului şi să ancoreze fără teamă în regiunea senină a nestricăciunii". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul I: Marcela, II, în PSB, vol. 10, pp. 49-50)

„(...) Se cuvine să slăvim şi noi (din constelaţia darurilor) primite de la Hristos pe steaua cea mai strălucitoare şi mai de preţ, castitatea". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul IV: Theopatra, I, PSB, vol. 10, p. 68)

„Cel mai mare dar, pe care nimic nu-l poate egala, cea mai mare ofrandă adusă de oameni lui Dumnezeu este, şi afirm aceasta pe baza celor spuse în Sfintele Scripturi, viaţa dusă în feciorie. Altfel, nu s-ar spune că pe când mulţi au făcut fapte minunate în perioada Vechiului Testament, numai ce I-au afierosit de bună voie viaţa lui Dumnezeu împlinesc un vot mare. Iată cum sună un text: *Şi a vorbit Domnul către Moise şi a zis: Grăieşte fiilor lui Israil şi spune-le: un bărbat sau o femeie face o mare juruinţă atunci când se leagă înaintea Domnului să ducă viaţa în castitate* (Num. 6, 1). Există felurite afierosiri: unul face juruinţă să aducă la templu obiecte de aur şi de argint, altul să aducă a zecea parte din roadele sale, altul (să aducă) din bunurile sale, altul (să aducă) pe cele mai bune (animale) din turma sa şi altul afieroseşte Domnului bunurile ce-i servesc pentru existenţă; dar despre niciunul nu se spune că a făcut o juruinţă mare, afară numai de cel care şi-a consacrat în întregime viaţa lui Dumnezeu". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul V: Thalusia, I, PSB, vol. 10, p. 72)

„Pentru că se zice că adunarea celor caşti este altarul nesângeros al lui Dumnezeu, că fecioria este un lucru mare şi strălucit, de aceea aceasta trebuie păzită imaculată şi neamestecată cu necurăţiile trupului". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul V: Thalusia, VI, PSB, vol. 10, p. 76)

„Termenul *feciorie* (prin schimbarea unei litere) se transformă în *divinitate*[2012] şi pe bună dreptate, pentru că ea duce la asemănarea cu Dumnezeu şi la nestricăciune pe cel care o îmbrăţişează şi se iniţiază în tainele ei şi pentru că este imposibil a afla un lucru, un bun mai mare decât ea, care să ne pună la adăpost de asaltul poftelor şi al tristeţii. Hrănit cu ea, aripile sufletului devin mai puternice, zborul său mai lin, iar trecerea peste preocupările omeneşti mai uşoară". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VIII: Thecla, I, PSB, vol. 10, p. 87)

[2012] Notă Pr. Constantin Corniţescu: Cuvântul παρθενία înseamnă feciorie, iar παρθεῖα înseamnă − după o veche teorie care identifica lumea şi divinitatea, Dumnezeu. (n. s. 6, p. 87)

„Dar ce să mai vorbesc despre harul fecioriei, cât este el de mare, dacă a binemeritat să fie ales de Hristos ca templu trupesc al lui Dumnezeu în care, precum citim (Col. 21, 9), a locuit trupeşte plinătatea dumnezeiască? O Fecioară a născut pe Mântuitorul lumii, o Fecioară a dat viaţă tuturor. Aşadar, nu trebuie să spunem că singură fecioria prin Hristos a fost tuturor de folos?" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a LXIII-a, 33, în PSB, vol. 53, p. 253)

Dobândirea harismei fecioriei

„Planta tânără a fecioriei creşte repede în înălţime şi devine viguroasă când acela care o cultivă o adapă cu apele prea dulci ale lui Hristos şi o răcoreşte cu înţelepciunea Lui. Şi, după cum în mod natural, apa încarcă de verdeaţă şi mlădiţe acest copac, la fel şi fecioria, hrănită de cuvintele (bunei învăţături), înfloreşte şi se dezvoltă mereu". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul IV: Theopatra, III, PSB, vol. 10, p. 69)

„(...) Harisma fecioriei nu se dobândeşte numai prin renunţarea la naştere de copii; dimpotrivă, toată viaţa şi modul de viaţă şi atitudinea să fie curate, demonstrând caracterul indiferent al celui necăsătorit spre orice faptă. Pentru că cineva poate să desfrâneze şi cu cuvântul, şi cu privirea să săvârşească adulter, şi cu urechea să se întineze şi să primească necurăţia în inima lui, şi cu mâncare exagerată şi cu băutură să se sustragă de la normele cumpătării. Căci cel care în toate acestea se stăpâneşte pe sine cu cumpătare, în limitele fecioriei, dovedeşte cu adevărat că harul fecioriei este în el deplin din orice punct de vedere". (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic (II),* Cap. I, în PSB, vol. 18, pp. 198-199)

„Se ştie foarte bine că nu este de ajuns pentru desăvârşirea purităţii numai înfrânarea trupească, fără să i se adauge şi cea sufletească". Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. II, 5, în PSB, vol. 57, pp. 514-515)

„Se cuvine totuşi să ştim bine că, deşi suportăm toate asprimile răbdării, adică foamea, setea, veghea, munca neîntreruptă, osteneala neîncetată cu citirea cărţilor sfinte, totuşi n-am putea să ajungem la curăţia veşnică a înfrânării trupeşti datorită răbdării acestora, dacă n-am fi învăţaţi că asudând în ele, conduşi de experienţă, virtutea desăvârşită a dobândirii prin dărnicia harului dumnezeiesc. De aceea, fiecare este dator să ştie că trebuie să se întărească neobosit în aceste exerciţii, pentru ca, dobândind prin răbdare milostivirea Domnului, să merite a fi liberat de pornirile cărnii şi de puterea viciilor. Dar să nu creadă nimeni că numai prin exerciţii va dobândi această castitate neatinsă a trupului, pe care o doreşte. Neîncetat să se înflăcăreze fiecare de dorinţa şi dragostea de înfrânare trupească, aşa cum se înfrânează cel mai lacom căutător de câştig bănesc, sau cel dornic de onoruri, sau cel îndrăgostit de o femeie frumoasă, care doreşte cu cea mai nestăpânită ardoare să-şi vadă dorul împlinit. Aşa se face că, atunci când cineva este stăpânit de dorinţa nepotolită pentru desăvârşire, ajunge să dispreţuiască dorinţa de hrană, să refuze băutura trebuincioasă şi chiar somnul impus de cerinţele firii, primindu-l cu bănuială şi teamă, ca pe un mare înşelător, potrivnic al purităţii şi al castităţii. Astfel că zilnic, când vede dimineaţa că neprihănirea sa i-a rămas întreagă, se bucură simţind că aceasta s-a datorat nu grijii şi vegherii lui, ci oblăduirii Domnului, şi înţelege că neprihana lui va dura cât timp Domnul îl va dărui cu milostivirea Sa. Cel ce are

cu statornicie această credinţă nu se trufeşte niciodată, nu se bizuie pe virtutea sa şi nu se lasă amăgit de faptul că mai mult timp n-a căzut în impuritate, ştiind că se poate păta uşor de necurăţeniile firii, dacă s-a îndepărtat cât de puţin de ocrotirea dumnezeiască. De aceea, pentru a fi întotdeauna ferit, trebuie să se culce cu toată umilinţa şi cu inima dăruită rugăciunilor neîncetate". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. IV, 1-4, în PSB, vol. 57, p. 516)

„Cu cât cineva va înainta în pacea şi răbdarea inimii, cu atât va avea bune roade şi în curăţia trupului, şi cu cât va alunga mai repede patima mâniei, cu atât va dobândi mai puternică neprihănirea. Nu va scăpa de arşiţa cărnii decât cel ce şi-a înfrânat mai întâi pornirile sufletului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. VI, 1, în PSB, vol. 57, p. 517)

„Vedeţi, aşadar, că acelora care, cu harul lui Dumnezeu, au primit până în măduva oaselor sentimentul castităţii, când dorm nu le este dăunătoare încetarea înfrânării, care se dovedeşte uneori slabă chiar în timp de veghe. Ceea ce se înăbuşă cu sforţare oferă un răgaz temporar, dar nu o linişte fără sfârşit. Ceea ce a fost însă biruit printr-o adâncă virtute aduce învingătorului tăria neîntreruptă a păcii, fără bănuiala vreunei nelinişti. De aceea, cât timp simţim că suntem zguduiţi de pornirile trupului, vom şti că n-am ajuns încă pe culmile castităţii, că fiind înarmaţi cu înfrânarea, care este fără mare putere, suntem încă hărţuiţi de atacuri crâncene, al căror rezultat este întotdeauna îndoielnic pentru noi. Aţi voit să susţineţi că nimeni nu poate scăpa de ispita trupului, întemeindu-vă pe faptul că nici famenii nu sunt cu desăvârşire lipsiţi de dorinţe. Dar trebuie amintit că nu pofta trupească le lipseşte, ci puterea de a avea urmaşi. De aceea este limpede că nici ei, dacă doresc să ajungă la acea castitate către care tindem noi, nu trebuie să slăbească străduania pentru umilinţă şi pentru gânduri curate, chiar dacă este de crezut că ei pot avea neprihănirea cu mai puţină trudă şi osteneală.

De aceea liniştea deplină şi continuă este ceea ce deosebeşte adevărata castitate de începuturile ostenitoare ale înfrânării. Aceasta este castitatea desăvârşită, care, nu luptând împotriva dorinţelor trupeşti, ci respingându-le cu tot dispreţul, îşi păstrează puritatea neîncetată şi neatinsă şi nu poate fi altceva decât sfinţenie. Iar aceasta se va înfăptui când trupul, încetând de a pofti împotriva sufletului, va împrumuta dorinţele şi virtuţile acestuia şi vor începe să vă întovărăşească într-o foarte puternică pace, trăind, cum spune psalmistul, *fraţii împreună*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. X, 2-4, Cap. XI, 1, în PSB, vol. 57, p. 523)

„(...) Pentru ca legea trupului să se împace cu cea a sufletului, trebuie să ne ferim chiar de a bea prea multă apă". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. XI, 5, în PSB, vol. 57, p. 524)

„Iată, aşadar, cine nu ia parte la nicio convorbire fără rost, cine-şi ucide toată mânia, grija şi preocupările lumeşti, mulţumindu-se numai cu două bucăţi de pâine pentru hrana zilnică, cine nu bea apă pe săturate şi-şi fixează pentru somn trei, sau după alţii, patru ore, şi crede că va dobândi neprihana nu prin ostenelile sau înfrânarea sa, ci prin milostivirea Domnului, fiindcă fără această credinţă este deşartă orice încercare a ostenelilor omeneşti, acesta va şti că nu în mai mult de şase luni dobândirea ei este cu putinţă. Totuşi, un semn sigur al apropierii de puritate este acela ca să nu se aştepte cineva de la început că o

dobândeşte numai prin propria sa muncă. Dacă fiecare înţelege adevărul acestui verset: *De n-ar zidi Domnul casa, în zadar s-ar osteni cei ce o zidesc*, urmează ca el să nu se mândrească cu meritele curăţiei sale, înţelegând că ea nu se dobândeşte prin sârguinţa sa, ci prin milostivirea Domnului, şi nici să se pornească cu asprime împotriva altora, ştiind că puterea omenească nu însemnează nimic, dacă n-a ajutat-o puterea dumnezeiască". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. XV, 2-3, în PSB, vol. 57, p. 528)

„(...) Victoria personală a fiecăruia dintre noi, care luptăm cu toate puterile împotriva duhului desfrânării, este să nu sperăm leacul numai prin îngrijirea noastră. Această credinţă, care pare uşoară şi netedă pentru toţi, se dobândeşte tot atât de greu de către începători, ca şi de către cei ce urmăresc desăvârşirea castităţii. Căci de cum le-a surâs o părticică din puritate, strecurându-se în adâncul conştiinţei lor o oarecare mândrie, se măgulesc singuri, crezând că au dobândit-o prin osteneala sârguinţei lor. De aceea este de trebuinţă ca, părăsiţi puţin de acel ajutor de Sus, să fie chinuiţi câtva timp de acele patimi pe care le stinsese puterea dumnezeiască, până ce vor cunoaşte, învăţaţi de experienţă, că nu pot dobândi virtutea curăţiei numai prin puterile şi priceperile lor". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. XVI, 1, în PSB, vol. 57, p. 528)

„Practicarea castităţii cere ca monahul în stare de veghe să nu se lase tras de mângâierile niciunei pofte, iar în somn să nu-l înşele vreo amăgire, ci când i s-a strecurat vreo tulburare trupească din cauza minţii adormite şi ea, cum s-a produs fără simţirea vreunei plăceri, aşa să se termine fără vreo mulţumire trupească". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. XVI, 2, în PSB, vol. 57, p. 528)

„Atunci *Ghermanus* a zis: Este atât de sublimă cea mai de seamă virtute despre care aţi vorbit în discuţia din timpul nopţii, că ni se pare peste putinţă să credem, dacă pot spune aşa, în înfăptuirea ei şi ni se pare (iertaţi-mi cuvântul) fără noimă, dacă plata muncii, adică desăvârşirea neprihanei, care cere atâta sudoare şi osteneală, nu se atribuie în mod special ostenitorului pentru ea. Ar fi absurd dacă, de exemplu, am văzut pe un agricultor dăruit cu sârg neîntrerupt muncilor cerute de ţarina sa, să nu-i atribuim şi roadele ţarinei sale.

Cheremon: Prin însuşi acest exemplu pe care l-aţi dat se dovedeşte că osteneala omului nu îndeplineşte nimic fără ajutorul lui Dumnezeu. Într-adevăr, nici agricultorul, care şi-a cheltuit toate ostenelile în cultivarea pământului, nu va putea pune bunul mers al semănăturilor şi belşugul roadelor numai pe seama hărniciei sale, despre care ştie că adesea poate fi zadarnică, dacă nu este ajutată de ploi prielnice şi de seninătatea liniştită a cerului. Am văzut nu rareori cum roadele crescute şi coapte au fost răpite oarecum din mâinile celui care se trudise pentru ele şi că n-a ajutat la nimic sudoarea şi strădania neîntreruptă a muncitorilor, fiindcă n-au avut asupra lor ocrotirea Domnului. Aşadar, după cum agricultorilor leneşi, care nu-şi ară ogorul la timp, milostivirea divină dă acest belşug de roade, la fel nu le va fi de folos munca de zi şi noapte celor harnici, dacă n-a fost ajutată de mila Domnului. În aceasta, trufia omenească să nu se socotească totuşi pe aceeaşi treaptă cu harul divin şi să nu încerce prin aceasta să pretindă partea sa din darurile lui Dumnezeu. să nu creadă omul că munca sa este pricina dărniciei divine şi să nu se laude că belşugul roadelor este un rezultat al hărniciei sale". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea

a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, Cap. II, Cap. III, 1-2, în PSB, vol. 57, pp. 530-531)

„(...) Când cineva cu desăvârşită virtute la farmecul plăcutelor atingeri pe care le-a plăsmuit cu gândul, nu va avea nicio încuviinţare a minţii sale şi nu va simţi niciun fior al trupului, acestea vor fi cele mai sigure dovezi ale curăţiei sale. Cel ce este călit în oţelul purităţii nu numai că stăpâneşte cu mintea această virtute a înfrânării neîntinate, dar chiar, dacă vreo trebuinţă l-a pus în atingere cu o femeie, el rămâne cu totul în afara oricărei ispite". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, Convorbirea cu părintele Ioan, Cap. XVI, 5, în PSB, vol. 57, p. 654)

„Aceia sunt adevăraţi şi nestricaţi feciori ai lui Hristos, aceia sunt socotiţi minunaţi şi străluciţi fameni, nu cei ce se tem şi cărora nu le place să desfrâneze, nici cei ce înfrânează neruşinarea, ci cei ce au învins chiar cea mai mică ispită a minţii şi cele mai slabe aţâţări ale poftei şi până într-atât şi-au redus acel simţ al trupului, ca să zic aşa, încât nu sunt atinşi nu numai de nicio plăcere, dar nici măcar de cel mai mic fior al trupului". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, A doua convorbire cu părintele Theonas, Cap. VI, 9-10, în PSB, vol. 57, p. 696)

Păstrarea intactă a brâului castităţii cere multe osteneli

„Instructorii de gimnastică (…) au pus ca lege castitatea în şcolile în care tinerii se exercitează pentru luptele atletice; legea castităţii pune la adăpost de plăceri trupurile tinerilor şi nici nu îngăduie tinerilor, în timp ce se pregătesc pentru luptele atletice, să privească măcar la chipurile frumoase, dacă vor să-şi vadă capul încununat; că la concurs neînfrânarea aduce batjocură şi nu cunună". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXI-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 556)

„(...) Chiar dacă virtutea aceasta cere osteneli, chiar dacă laudele înfrânării vin după grele sudori, cel ce vrea să fie iubitor de Dumnezeu nu se sperie de ele. Căci va avea o laudă egală şi nişte răsplăţi egale. De aceea şi dumnezeiescul David admiră pe tânărul atotvrednic de laudă, pentru ostenelile şi încercările răbdate de el, zicând: *Ca rob s-a vândut Iosif, smerit-au în lanţuri picioarele lui, fier a trecut prin sufletul lui* (Ps. 114, 17-18). Şi eu socotesc că el numeşte aici puterea aspră şi neîncovoiată a sudorilor prin care ne oprim de la păcate şi ne înstrăinăm de orice pată şu ajungem la viaţa sfântă şi preacurată, adică la cea evanghelică". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Patrusprezecea, în PSB, vol. 38, p. 506)

„Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată"

„(...) Thecla – stând în mijloc la dreapta Virtuţii – a cântat stihurile unui psalm la care celelalte fecioare, adunate în cerc, ca în formă de cor, i-au răspuns cu refrenul:

Psalm 1: *Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată şi, purtând torţă strălucitoare, vin în întâmpinarea Ta (cf. Mt. 25, 1-12; Lc. 12, 35). Din înaltul cerului, sunetul unui glas ce trezeşte morţii s-a auzit zicând: Veniţi, o, fecioare, în veşminte albe, veniţi cu candelele voastre întru întâmpinarea Mirelui ce se arată la Răsărit! Treziţi-vă înainte ca Domnul să treacă pragul vostru.*

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 2: Am nesocotit fericirea muritorilor, ce se transformă în suspine, dragostea şi desfătările acestei vieţi şi sub braţul Tău de viaţă purtător, mi-am căutat refugiul, pentru ca frumuseţea Ta s-o contemplu în veci, Prea fericite.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 3: Camera şi patul aurit al nunţii trecătoare le-am părăsit pentru Tine, Stăpâne, şi-n haine nepătate am venit pentru a intra şi eu împreună cu Tine în camera aducătoare de fericire". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul XI: Virtutea, PSB, vol. 10, p. 115)

„Psalm 15: Văzând cei doi judecători trupul Susanei, înnebuniţi de dragoste, au zis: O, femeie, dorim să împărţim patul cu tine în ascuns. Dar ea a zis cu glas tremurător:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 16: O, muieraticilor, prefer să mor decât să pătez patul conjugal şi decât să sufăr chinurile focului pedepsei divine. Mântuieşte-mă, Hristoase, de aceşti nenorociţi.

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată...

Psalm 17: Înainte mergătorul Tău, cel ce boteza mulţimile în apele prea curate, a fost ucis pe nedrept de un bărbat mustrat pentru desfrâu. Iar când uda cu sângele său ţărâna, striga către Tine, Prea Fericite:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curat...

Psalm 18: Cea care Ţi-a dat viaţă, cea plină de har neatins, şi fără de prihană, cea care Te-a conceput fără de sămânţă, în pântecele ei, Fecioara, a suportat acuza de a fi trădat patul conjugal şi, însărcinată, striga către Tine, Prea Fericite:

Pentru Tine, Mire, mă păstrez curată..". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul XI: Virtutea, PSB, vol. 10, pp. 116-117)

Fecioria lăuntrică a sufletului

„(...) cineva poate să desfrâneze şi cu cuvântul, şi cu privirea să săvârşească adulter, şi cu urechea să se întineze şi să primească necurăţia în inima lui, şi cu mâncare exagerată şi cu băutură să se sustragă de la normele cumpătării". (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic (II)*, Cap. I, în PSB, vol. 18, pp. 198-199)

„Este cunoscută această aspră sentinţă a Sfântului Vasile, episcopul Cezareei: *Eu nu cunosc femeia, şi totuşi nu sunt virgin*. Atât de bine şi-a dat seama, că nestricăciunea trupului nu constă numai în îndepărtarea de femeie, ci mai ales în curăţia inimii, care păstrează cu adevărat fără stricăciune sfinţenia neîntreruptă a trupului, fie prin frica de Dumnezeu, fie prin dragostea de castitate.

Deci acesta este ţelul curăţiei şi proba ei desăvârşită, dacă nicio gâdilare a plăcerii desfrânate nu s-a furişat în somnul vostru, sau dacă secreţiile bărbăteşti, la care ne constrânge natura, sunt date afară, fără să fim conştienţi de asta. Aşa cum este mai presus de natură să poată fi suprimate acestea, retezându-le pentru totdeauna, tot aşa este dovada celei mai înalte virtuţi a le îndepărta până la necesitatea inevitabilă şi foarte rară impusă de natură". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 19-20, în PSB, vol. 57, p. 195)

„Se ştie foarte bine că nu este de ajuns pentru desăvârşirea purităţii numai înfrânarea trupească, fără să i se adauge şi cea sufletească”. Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. II, 5, în PSB, vol. 57, pp. 514-515)

„(...) Sunt numite fecioare, dar nebune, fiindcă, lipsind în vasele lor untdelemnul curăţiei lăuntrice, li se stinge lumina şi strălucirea fecioriei trupeşti. Este de trebuinţă să aducem căldura şi hrana curăţiei lăuntrice şi în omul din afară şi să însufleţim neîncetat castitatea prin stăruinţă în veşnică nestricăciune. Şi de aceea fecioarele nebune, chiar dacă sunt fecioare, nu merită să intre în iatacul de slavă al Logodnicului împreună cu cele înţelepte, care şi-au păstrat întreg duhul, sufletul şi trupul lor fără pată până în ziua Domnului nostru Iisus Hristos”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, A doua convorbire cu părintele Theonas, Cap. VI, 9-10, în PSB, vol. 57, p. 695)

Treptele neprihănirii

„Multe sunt treptele neprihanei, pe care cineva le urcă spre acea curăţie desăvârşită. Deşi puterea mea nu-mi este de ajuns ca să le văd şi să le arăt cum trebuie, fiindcă o cere şirul expunerii voi încerca să le înfăţişez potrivit experienţei mele, păstrând cele desăvârşite pentru cei desăvârşiţi şi nejudecând cu presupus pe acei care, printr-o osteneală mai stăruitoare, cu cât sunt mai pricepuţi, cu atât se înalţă prin puterea minţii pătrunzătoare. Deşi sunt multe culmi înalte ale neprihanei, ca nişte trepte îndepărtate unele de altele, voi deosebi între ele şapte, trecând cu vederea pe celelalte de la mijloc, care sunt atât de multe şi de necuprinse de simţirile omeneşti, încât mintea nu le poate zări, iar limba nu le poate numi. Pe aceste trepte, prin înaintări zilnice, neprihana însăşi se ridică încetul cu încetul până la desăvârşire. Asemenea fiinţelor cu trup pământesc, care zilnic cresc pe nesimţite până ce ajung fără să ştie la mărimea obişnuită, la fel se dezvoltă şi puterea şi creşterea neprihanei. Prima treaptă este a ruşinii ca nu cumva monahul să fie învins în starea de veghe de îmboldirile trupului, a doua să nu zăbovească mintea în gânduri de poftire, a treia să nu-l ispitească vreo dorinţă la vederea unei femei, a patra să n-aibă vreo tulburare trupească, oricât de simplă în starea de veghe, a cincea, ca atunci când este nevoie a se vorbi sau citi despre înmulţirea oamenilor mintea să nu fie atinsă nici de cea mai mică simţire a vreunei plăceri, ci cu inimă curată şi liniştită să privească aceasta ca pe un lucru simplu şi necesar neamului omenesc, fără să se gândească la ceva necurat. A şasea treaptă a neprihanei este să nu fie cineva amăgit în timpul somnului de vedeniile înşelătoare ale femeilor. Deşi nu socotim aceste vise vătămătoare un păcat, ele sunt totuşi arătarea unei pofte ascunse. Se ştie că astfel de arătări se petrec în diferite chipuri. Căci oricăruia i se întâmplă să repete în vis, când doarme, ocupaţiile şi gândurile din starea de veghe. Într-un fel sunt înşelaţi cei ce cunosc legătura trupească şi în alt fel cei ce sunt lipsiţi de împreunări cu femeile. Aceştia din urmă sunt de obicei neliniştiţi de vise mai simple şi mai curate şi pot astfel să se purifice printr-o grijă mai mică şi printr-o osteneală mai uşoară. Ceilalţi însă sunt amăgiţi de apariţii mai puternice şi mai stăruitoare, până ce puţin câte puţin, după măsura castităţii la care tinde fiecare mintea amorţită de somn se întoarce către ura acelui lucru pe care înainte îl simţea ca plăcut şi i se dăruie de către Domnul, prin profet, ceea ce se făgăduieşte bărbaţilor viteji ca înaltă răsplată a faptelor: *Voi distruge de pe pământul vostru arcul, sabia şi războiul şi vă voi face să dormiţi în pace*. Numai aşa va ajunge cineva la acea puritate a fericitului Serenus, şi a altor câţiva bărbaţi la fel, puritate pe care de aceea a despărţit-o de cele şase

trepte arătate mai înainte ale castităţii, fiindcă nu poate fi dobândită şi nici chiar crezută decât de foarte puţini şi fiindcă tot ce se dă în chip special din mărinimia harului dumnezeiesc nu poate fi înfăţişat în forma unei porunci generale. Aceasta desigur pentru ca mintea noastră să fie formată în curăţia castităţii însăşi până acolo, încât să nu rabde în niciun caz întinarea ruşinoasă chiar când lipseşte acea mişcare naturală a trupului. Nu trec sub tăcere despre această necurăţie trupească părerea unora care spun că ea se întâmplă în timpul somnului nu pentru că ar aduce-o amăgirea din vis, ci mai degrabă fiindcă prisosul acelei tine zămisleşte într-o inimă bolnavă unele plăceri. În sfârşit, se spune că în timpul în care nu produce nelinişte acea creştere, o dată cu scurgerea dispare şi amăgirea". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A doua convorbire cu părintele Chaeremon, Cap. VII, 1-7, în PSB, vol. 57, pp. 519-521)

Păzitorul fecioriei este Dumnezeu

„Cel curat cu trupul să nu se mândrească, ştiind că altul este cel ce i-a dat înfrânarea". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XXXVIII, în PSB, vol. 1, p. 75)

„Că mândria pentru această curăţie va fi mai primejdioasă decât toate nelegiuirile şi blestemăţiile şi că din cauza ei nu vom dobândi niciun folos, oricât ne-ar fi de întreagă nevinovăţia, stau mărturie acele puteri demonice". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Convorbirea cu părintele Daniel, Cap. XVI, 1, în PSB, vol. 57, p. 372)

Adevărata castitate

„Evident, se consacră cineva în întregime Domnului atunci când îşi ţine atât trupul departe de împreunare, cât şi sufletul neîntinat de celelalte necuviinţe. Zice Apostolul: *Cea nemăritată se va îngriji de lucrurile Domnului, cum să placă Domnului* (cf. I Cor. 7, 34); cu alte cuvinte, ea îşi consacră atât trupul, cât şi sufletul Domnului, nu numai pentru a nu primi slava înjumătăţită, ci, aşa cum spune Apostolul, pentru că doreşte *să se sfinţească la trup şi la suflet*.

Ce înseamnă să se consacre cineva întru totul Domnului? Înseamnă să-şi deschidă gura pentru unele (lucruri) şi să o închidă pentru altele. De exemplu, o deschide pentru a interpreta Scripturile, pentru a lăuda pe Dumnezeu după cuviinţă, dar o închide ca pe o *uşă*, îi pune *pază* ca să nu vorbească ceva în zadar. (În felul acesta) gura este castă şi consacrată Domnului, iar *limba devine instrument al înţelepciunii* (cf. Ps. 44, 2). Cu ea se transcriu cuvintele pline de tâlc ale Scripturilor şi se pune în lumină *legea duhului*. Pentru Domnul, Cuvântul, cel ce împlineşte voia Tatălui, limba mea devine trestie de scris. Ea este curăţită şi-i stă la îndemână ca o trestie frumoasă, iar El scrie cu ea lucruri mai frumoase decât poeţii şi prozatorii, care scot în evidenţă opinii omeneşti. Dacă îmi obişnuiesc ochii să nu fie furaţi de frumuseţea trupurilor, nici să se desfăteze de privelişti necuviincioase, ci să privească spre cele de sus, ochii mei devin caşti şi consacraţi Domnului. Dacă îmi astup urechile pentru vorbele rele şi pentru şuşoteli şi le destup pentru cuvântul lui Dumnezeu şi frecventez pe cei înţelepţi, îmi consacru şi urechile Domnului. Dacă îmi îndepărtez mâinile de la profitul ruşinos, de la câştigul ilicit, de la excitarea simţurilor, mâinile mele se curăţesc pentru Dumnezeu. Dacă interzic paşilor mei să meargă pe drumuri întortocheate şi nu hoinăresc prin pieţe şi prin locurile unde mişună oamenii de nimic, ci caut să-mi împlinesc

poruncile, consacru Domnului şi picioarele. Ce-mi mai rămâne, dacă îmi curăţesc şi inima şi consacru Domnului toate gândurile mele? Nu gândesc nimic rău, nu cuget la nimic din cele lumeşti, mândria şi mânia nu-şi au locul în sufletul meu şi studiez legea Domnului ziua şi noaptea. Aceasta înseamnă *a păstra castitatea, a face o mare jurıinţă*". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul V: Thalusia, IV, PSB, vol. 10, pp. 74-75)

„Thalusia a vorbit despre o castitate a ochilor, a urechilor, a limbii, precum şi a celorlalte simţuri. Repetăm că aceea care şi-a păstrat neviolate cele cinci uşi ale virtuţii: vederea, mirosul, pipăitul, auzul... (e cu adevărat fecioară). (...) Una ca aceasta restituie lui Hristos intacte cele cinci categorii de simţuri şi din fiecare dintre ele face să strălucească, întocmai ca o candelă, sfinţenia. Pentru că, într-adevăr, trupul nostru este ca un sfeşnic cu 5 lumini; pe acesta sufletul îl aduce ca pe o torţă mirelui Hristos în ziua învierii, lăsând să se vadă din toate simţurile credinţa puternică". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VI: Agatha, III, PSB, vol. 10, p. 79)

„Mulţi cred că onorează şi că slujesc castitatea, însă în realitate sunt puţini cei care o cinstesc după cuviinţă. Nu, atunci când cineva îşi ţine departe trupul de plăcerile însoţirii, dar nu-şi stăpâneşte celelalte (porniri), nu cinsteşte castitatea, ba, din contră, o dezonorează şi nu puţin, atunci când schimbă unele cu altele dorinţele sale josnice. Nici atunci când cineva îşi stăpâneşte trupul, dar se mândreşte cu aceasta şi la celelalte porunci nu ia aminte, nici atunci nu cinsteşte castitatea, ba din contră, o dezonorează enorm. Cel care îşi menţine trupul curat, dar îşi murdăreşte inima cu mândria şi iubirea de stăpânire, este asemeni celui ce curăţeşte blidul doar pe dinafară. Nici cel care se înfumurează cu bogăţiile sale n-o cinsteşte, nici cel care preferă castităţii câştigul josnic nu o onorează – deşi niciunul din bunurile acestei vieţi nu-i este egal – ba din contră, o dezonorează mai mult ca oricare altul. Pentru că toată bogăţia şi tot aurul este înaintea ei ca un pumn de nisip (Înţel. 7, 9). Nici cel ce se iubeşte pe sine peste măsură şi se gândeşte doar la folosul său, fără să poarte grijă de aproapele, nu o cinsteşte, ci o dezonorează şi acela. O dezonorează şi n-o practică cu demnitate, pentru că insultă iubirea şi dragostea de oameni.

Prin urmare, nu se cade ca pe de o parte să trăim în curăţenie şi feciorie, iar pe de alta să ne mânjim cu faptele rele; pe de o parte să afirmăm că trăim în curăţenie şi cumpătare, iar pe de alta să ne mânjim cu păcate; pe de o parte să declarăm că nu ne interesează bunurile acestei lumi, pe de altă parte să avem cât de multe şi să ne preocupe. Se cade, însă, să păstrăm neîntinate de stricăciune toate mădularele noastre, nu numai pe unele. Pentru că este o insultă să păstrăm virgine organele de procreaţie, dar să nu avem fecioare limba, vederea, auzul şi mâinile sau să le avem pe toate acestea fecioare, dar inima să se destrăbăleze cu mândria şi mânia". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul XI: Virtutea, PSB, vol. 10, pp. 113-114)

„… este fără prihană cel căruia nu-i lipseşte niciuna din faptele bune şi-şi duce viaţa lui fără să fie pătat de vreun viciu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia I la Psalmul XIV, II, în PSB, vol. 17, p. 208)

„… fecioarele nebune, la vremea cuvenită n-au avut untdelemn în candelele lor, adică n-au avut în sufletele lor lumina – rodul virtuţii, nici făclia Duhului în mintea lor. De aceea au fost numite nebune de Scriptură, pentru că (meritul) fecioriei le-a fost îndepărtat înainte de a veni mirele şi de aceea au fost îndepărtate, nenorocitele, de la cămara de sus. Nu li s-a

luat în seamă sârguinţa fecioriei, pentru că le-a lipsit lucrarea Domnului. Şi pe bună dreptate. Pentru că, ce folos este de via îngrijită, dacă nu dă roadele, pentru care se osteneşte agricultorul?" (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul - Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 82)

Despre adevăraţii eunuci

„(...) Eunuc cu adevărat nu-i cel care nu poate să se desfrâneze, ci cel care nu vrea". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. IV, 26.3., în PSB, vol. 4, p. 321)

Fecioria face pe om asemenea îngerilor

„La început şi dintru început a stăpânit fecioria; dar când a intrat, prin trândăvie, neascultarea şi şi-a făcut intrare păcatul, fecioria a zburat, pentru că cei dintâi oameni s-au făcut nevrednici de măreţia unui atât de mare bun, şi a intrat, deci, în lumea legii unirii trupeşti. Gândeşte-mi-te, dar, iubite, cât de mare este vrednicia fecioriei! Gândeşte-te ce bun înalt şi mare este! Gândeşte-te că depăşeşte firea omenească, că are nevoie de harul cel de sus. Ascultă-L pe Hristos spunând saducheilor că cei care au ales de bună voie fecioria arată în trup vieţuirea puterilor celor fără de trup. Saducheii voiau să li se dea răspuns despre înviere şi L-au întrebat: *Învăţătorule, erau la noi şapte fraţi; şi cel dintâi însurându-se, a murit neavând copii şi a lăsat pe femeia lui fratelui său; şi a murit şi al doilea şi, neavând copii, a lăsat pe femeia lui fratelui său; asemenea şi al treilea şi al patrulea şi al cincilea şi al şaselea şi al şaptelea. Aşadar, la înviere, a cărui dintre cei şapte fraţi va fi femeia, că toţi au avut-o?* Ce le-a răspuns Hristos? *Rătăciţi, neştiind Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu. La înviere nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca îngerii* (Matei, 22, 25-30). Ai văzut că cei care au îmbrăţişat fecioria de dorul lui Hristos imită viaţa îngerească, deşi merg pe pământ şi trăiesc în trup? Cu cât este mai mare şi mai înălţătoare fapta, cu atât mai mari, dar mai bine spus, cu mult mai mari sunt cununile, răsplăţile şi bunătăţile făgăduite celor care împreună cu fecioria fac şi fapte bune". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XVIII, III, în col. PSB, vol. 21, pp. 213-214)

„Nicio altă virtute, neîndoielnic, nu-i face pe oameni egali prin vieţuire cu îngerii, mai bine decât vrednicia şi harul castităţii. Prin ea, încă trăitori fiind pe pământ sau, după cuvântul Apostolului, *cetăţenie în ceruri* (Filip. 3, 20), ei posedă deja de aici, în slăbiciunea trupului aflându-se, ceea ce li se promite sfinţilor, că vor avea în viitor, după lepădarea cărnii stricăcioase". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 6, în PSB, vol. 57, p. 190)

Răsplata fecioriei primită de la Hristos

„M-am logodit cu Cuvântul, primesc ca zestre de la Tatăl coroana cea nepieritoare a nestricăciunii şi trec încununată peste veacuri cu florile strălucitoare ale înţelepciunii, care nu se ofilesc. M-am prins în hora cea cerească împreună cu Hristos, Cel ce-mi dă premiul, împrejurul Împăratului care nu cunoaşte început, nici sfârşit. Am devenit purtător al luminilor celor mai presus de fire, cânt în adunarea arhanghelilor cântarea cea nouă şi fac cunoscute binefacerile Bisericii. Pentru că este scris că grupul fecioarelor urmează

totdeauna Domnului şi participă la orice sărbătoare va fi El". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VI: Agatha, V, PSB, vol. 10, p. 81)

„Fecioarelor le promite (Hristos – n. a.) că tagma lor sfântă va intra prima în odihna veacurilor celor noi, ca într-o cameră de nuntă. Pentru că ele au suferit martiriul nu pentru un scurt timp, ci toată viaţa, nevoindu-se continuu în lupta cu adevărat olimpică a castităţii. Au rezistat chinurilor îngrozitoare ale plăcerilor, fricii, tristeţii şi celorlalte răutăţi venite din partea oamenilor. (De aceea), ele, primele dintre toţi, vor primi onorurile şi vor şi aşezate în locul cel mai bun al făgăduinţei". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VII: Procilla, III, PSB, vol. 10, p. 84)

„(...) Aripile fecioriei duc în mod firesc spre cer şi nu spre pământ, duc spre eterul pur şi în vecinătatea îngerilor. De aceea, la semnalul (învierii) de după strămutarea noastră de aici, cele ce şi-au dus viaţa corect şi au stăruit în feciorie pentru Hristos, acelea, primele, înaintea tuturor, vor primi răsplata victoriei şi vor fi încununate de El cu florile nestricăciunii. Pentru că s-a zis: îndată ce sufletele fecioarelor părăsesc lumea, îngerii vin în întâmpinarea lor şi le însoţesc cu cântări de laudă până la pajiştile despre care am vorbit, pajiştile în care mai înainte au dorit să intre, pe care şi le-au imaginat atunci când, locuind încă în trupuri, au îmbrăţişat acest mod de viaţă.

Odată sosite aici, ele contemplă frumuseţi minunate, pe care oamenii cu greu le pot descrie. Fiindcă acolo se află Dreptatea însăşi, Cumpătarea însăşi, Dragostea însăşi, Adevărul însuşi, Prudenţa însăşi şi celelalte flori şi răsaduri strălucite ale Înţelepciunii; aici, jos, noi vedem cu închipuirea, ca un vis, doar umbrele acestora, iar contururile lor ne apar neclare şi întunecate. Nimeni n-a văzut cu ochii trupului măreţia, forma şi frumuseţea dreptăţii însăşi, a adevărului şi a păcii; acolo, însă, sunt văzute cu adevărat aşa cum sunt, în toată plenitudinea lor. Pentru că există un pom al înţelepciunii, unul al iubirii şi altul al priceperii, la fel cum pe pământ există viţa purtătoare de struguri şi pomi purtători de fructe, de rodii şi de mere. După cum putem privi şi mânca fructele acestora, la fel şi pe ale acelora; numai că acelea nu dispar şi nu se strică niciodată, iar cei ce le mănâncă înaintează pe drumul nemuririi şi al îndumnezeirii". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VIII: Thecla, II-III, PSB, vol. 10, pp. 88-89)

Pierderea fecioriei

„Căci cuvântul Scripturii de Dumnezeu insuflate socoteşte şi numeşte desfeciorirea înjosire şi o socoteşte pierdere a cuviinţei"[2013]. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Opta, în PSB, vol. 38, p. 259)

Pângărirea fecioriei

„(...) Sfinţenia fecioriei este pângărită şi numai cu privirea". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXIII-a, 34, în PSB, vol. 53, p. 254)

Fecioria şi căsătoria

[2013] Sunt vizați aici cei ce au făgăduit lui Dumnezeu că-și vor păstra castitatea pe parcursul vieții, iar apoi și-au încălcat făgăduința. − n. a.

„Eu cred că reiese clar din Scripturi faptul că recomandând fecioria, Cuvântul n-a oprit cu desăvârşire naşterea de fii. Luna străluceşte mai puternic decât ceilalţi aştri, cu toate acestea, lumina celorlalţi aştri nu este suprimată din cauza ei". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul II: Teofila, I, PSB, vol. 10, p. 52)

„Atunci când cineva va şti cu exactitate ce se întâmplă în cazul omului, nu va mai arăta dezgust faţă de procreare, chiar dacă va prefera şi va lăuda castitatea. Pentru că nu înseamnă că trebuie să socotim amare pe celelalte (alimente), chiar şi pe cele amestecate cu dulceaţa fructelor, dacă mierea este mai dulce şi mai plăcută decât ele. Referitor la această afirmaţie, voi aduce drept garanţie mărturia lui Pavel, care zice: *Cel care-şi mărită fata bine face; şi cel care n-o mărită face şi mai bine* (I Cor. 7, 38). Recomandând partea cea mai bună, Cuvântul n-a interzis cealaltă (cale), ci a lăsat pe fiecare să aleagă ceea ce i se cuvine şi-i este folositor. Aşa se face că unii au ales viaţa de familie, iar alţii fecioria, viaţa scutită de plăceri, care duce trupul în starea îngerească, în care nimeni *nu se mărită, nici nu se însoară* (Mt. 22, 30), după cuvintele nemincinoase ale Domnului. Abstinenţa neprihănită, care are promisiunile împărăţiei cerurilor, nu se aşteaptă de la toţi, ci numai de la cei care pot să conserve floarea totdeauna proaspătă şi pură a fecioriei. Asemenea unei livezi, parfumată de flori de diferite feluri, Biserica – după cuvântul profetului – este încununată nu numai de florile castităţii şi cumpătării, ci şi de florile rezultate din căsătorie". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul II: Teofila, VII, PSB, vol. 10, p. 57)

„Iată, fecioare, (cum Pavel) dorind din tot sufletul ca credincioşii să trăiască în castitate, îi subliniază valoarea şi încearcă s-o impună prin diferite argumente. El zice: *În legătură cu cele despre care mi-aţi scris, bine este ca bărbatul să nu se atingă de femeie* (I Cor. 7, 1); aceste cuvinte exprimă fără echivoc ideea că este preferabil ca bărbatul să nu se atingă de femeie. Acesta este pentru el idealul absolut, însă, luând iarăşi aminte la slăbiciunea şi lipsa de cumpătare a unora, arzând după împreunare, acestora le îngăduie să trăiască cu femeile lor, pentru a nu cădea în desfrâu. Dar, imediat după ce formulează această îngăduinţă, adaugă următoarele: *pentru a nu vă ispiti satana din cauza necumpătării* (I Cor. 7, 5). Ceea ce înseamnă: *pentru că voi nu puteţi fi întru toate cumpătaţi, din cauza moliciunii trupurilor (voastre), v-am permis să trăiţi cu soţiile voastre, ca să nu fiţi mereu ispitiţi de cel viclean şi să vă apucaţi de dorinţă după femeile străine*". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul III: Thalia, XI, PSB, vol. 10, p. 64)

„Iar dacă preferaţi calea căsătoriei, pentru că nu puteţi trăi în feciorie, socotesc că este folositor să vă domoliţi înfierbinţeala cărnii şi să nu abuzaţi de corpurile voastre şi să le daţi necurăţiei". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul III: Thalia, XIII, PSB, vol. 10, p. 66)

„Din cele spuse de Pavel (I Cor 7 – n. a.) rezultă că fecioria este un dar al lui Dumnezeu; de aceea, el respinge pe cei necumpătaţi, care îmbrăţişează această stare numai pentru că sunt împinşi de slava deşartă, şi-i îndeamnă să se căsătorească, de teamă ca nu cumva vigoarea trupului să provoace în ei pasiuni arzătoare şi la imboldul acestora să dezonoreze sufletul". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul III: Thalia, XIV, PSB, vol. 10, p. 67)

„Să nu-şi închipuie cineva că numai noi, fecioarele, ne vom împărtăşi d bunurile promise şi că ceilalţi credincioşi vor fi respinşi de Dumnezeu. Aceasta ar însemna să uităm că în ceruri sunt triburi, familii şi ranguri, *după măsura credinţei fiecăruia* (cf. Rom. 12, 6)". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul VII: Procilla, III, PSB, vol. 10, p. 83)

FEMEIA

Îndatoririle femeilor

„Femeilor le porunceaţi (voi, corintenilor − n. a.) să săvârşească totul cu conştiinţa nepătată, curată şi sfântă, iubindu-şi după cuviinţă bărbaţii lor; le învăţaţi să-şi gospodărească aşa cum se cuvine casa, în buna rânduială a ascultării, păstrându-se curate la suflet şi la trup". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* Cap. I, 3, în PSB, vol. 1, p. 50)

„(...) Pe soţiile noastre să le îndreptăm spre ce este bun. Să arate purtarea cea vrednică de iubire a castităţii, să vădească voinţa cea curată a blândeţii lor, să facă, prin tăcere, cunoscută bunătatea limbii lor şi să-şi arate dragostea lor, nu după simpatii, ci să o ofere tuturora cu cuviosie, în chip egal, tuturor celor ce se tem de Dumnezeu". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. XXI, în PSB, vol. 1, pp. 64-65)

„(...) Să învăţăm şi pe femeile noastre să umble în credinţa dată lor, în dragoste şi în curăţie, să-şi iubească bărbaţii lor cu credinţă, să iubească pe toţi deopotrivă cu toată înfrânarea şi să-şi crească copiii învăţându-i frica de Dumnezeu". (Sf. Policarp al Smirnei, *Epistola către filipeni*, Cap. IV, 2, în PSB, vol. 1, p. 251)

Femeile – purtarea lor

„Femeile priveau cele ce se petreceau (pătimirile şi răstignirea Domnului – n.n.); femeile care suferiseră alături de El, care plânseseră pentru El. Uită-te cât de mare e stăruinţa lor! I-au urmat slujindu-L şi au fost de faţă şi în mijlocul primejdiilor. De aceea au şi văzut totul: cum a strigat, cum Şi-a dat sufletul, cum s-au despicat pietrele şi pe toate celelalte. Şi ele au fost cele dintâi care L-au văzut pe Iisus înviat; şi neamul acesta femeiesc osândit, neamul acesta, el s-a bucurat cel dintâi de vederea bunătăţilor; neamul acesta femeiesc a arătat bărbăţie; ucenicii au fugit, dar femeile au rămas". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXVIII, II, în col. PSB, vol. 23, p. 985)

„Ai văzut curajul femeilor? Ai văzut dragostea lor? Ai văzut măreţia sufletului lor şi în faţa banilor şi în faţa morţii?

Să imităm, dar, bărbaţilor, pe femei! Să nu lăsăm pe Iisus în necazuri şi nevoi! Femeile acelea au cheltuit atâţia bani şi şi-au pus viaţa în primejdie chiar când Iisus era mort; noi însă – iarăşi vă voi grăi de aceleaşi lucruri –, noi nu-L hrănim când Îl vedem flămând, nici

nu-L îmbrăcăm când Îl vedem gol, ci trecem pe lângă El când vedem că ne întinde mâna”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXVIII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 986)

„(...) Cele mai tinere dintre acestea (femeiuşte) cutreieră toată piaţa în ţinută necuviincioasă, şi aşa batjocoresc creştinismul prin ele”. (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 4, 5, în PSB, vol. 44, p. 23)

„Bărbatul tău te va stăpâni”[2014]

„S-a întâmplat la început şi cu femeia. Era de aceeaşi cinste cu bărbatul; dar pentru că nu s-a folosit bine de cinstea dată, de aceea i s-a luat puterea şi a auzit: *Către bărbatul tău întoarcerea ta şi el te va stăpâni* (Fac. 3, 16). *Pentru că n-ai ştiut să te foloseşti bine de conducerea ce ţi-am dat-o,* îi spune Dumnezeu, *învaţă să fii condusă bine decât să conduci rău*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXIX, VII, în col. PSB, vol. 21, p. 376)

Purtarea acoperământului capilar

„Au aruncat de cap broboada bunei-cuviinţe, au dispreţuit pe Dumnezeu, au dispreţuit pe îngerii Lui, s-au arătat fără de ruşine în faţa bărbaţilor, îşi fâlfâiau părul în vânt, îşi ridicau rochiile şi jucau cu picioarele (Is. 3, 15)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIV-a, I, în PSB, vol. 17, p. 501)

„*Întrebare:* Ce înseamnă cuvintele: *Femeia să nu se roage cu capul descoperit*? (I Cor. 11, 5).

Răspuns: Pe vremea Apostolilor, femeile aveau, în loc de basma, pletele despletite. De aceea a venit Domnul şi Apostolii în lume ca s-o înveţe (pe femeie − n. a.) modestia.

Femeia a devenit simbol al Bisericii.

Şi după cum acelea, în vremea aceea, purtau în loc de basma pletele despletite, la fel şi Biserica îmbracă şi înfăşoară pe fiii ei cu veşminte divine şi slăvite”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XII, 15, în PSB, vol. 34, p. 147)

FERICIREA

Definiţia

„Răsplata muncii noastre pentru Domnul este mare şi ea se numeşte fericire”. (Tertulian, *Despre răbdare*, XI, în PSB, vol. 3, p. 193)

„(...) Numim fericire o vieţuire dreaptă, numim fericit pe cel care-şi împodobeşte cu virtuţi sufletul”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XX, 98.2., în PSB, vol. 5, p. 70)

[2014] Fac. 3, 16.

„Platon, filozoful, care pune ca scop al vieţii fericirea, spune că fericirea este *asemănarea cu Dumnezeu atât cât este cu putinţă*[2015]; Platon a grăit aşa …". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XIX, 100.3., în PSB, vol. 5, p. 162)

„Empedocle a arătat în chip dumnezeiesc că definiţiile fericirii şi nefericirii sunt ştiinţa şi neştiinţa". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIV, 140.5., în PSB, vol. 5, p. 388)

„... lucru socotit de unii ca însemnând fericirea, anume faptul de a nu avea cugetul încărcat, precum şi acela de a nu fi împovărat conştiinţa altora". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea I, 17.2., în PSB, vol. 14, p. 72)

„Fericirea este, după socoteala mea, cuprinsul tuturor celor ce se înţeleg prin numirea de bine şi din care nu lipseşte nimic din cele ce răspund dorinţei după bine". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul I, în PSB, vol. 29, p. 335)

„ (…) fericirea este în chip suprem şi mai întâi de toate Fiinţa dumnezeiască cea mai presus de fire. Iar când e vorba de oameni, fericit este şi se numeşte acela care participă la fericirea cea cu adevărat reală, respectiv la acea cantitate de fericire câtă e dată în fire omului s-o aibă.

Deci definiţia fericirii omeneşti constă în asemănarea noastră cu Dumnezeu. De aceea, deşi binele suprem este binele de dincolo, singurul după care se cade să râvnim întrucât singur el e fericire din fire, totuşi oricine dintre muritorii care participă la acel bine, devine şi el fericit". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea I cap. I, în PSB, vol. 30, pp. 136-137)

„... în primul psalm, (psalmistul David – n. a.) numeşte fericire *înstrăinarea de rău*, ea formând începutul pornirii spre bine. După aceea numeşte fericirea *petrecerea cu gândul la cele sublime şi dumnezeieşti*, ca una care trezeşte deja dorul după mai bine. Apoi, în al treilea rând, numim fericire *asemănarea cu Dumnezeu*, de dragul căreia această treaptă se mai numeşte *fericirea cea premergătoare*. Pe aceasta o subînţelege Psaltirea prin pomul mereu verde (Ps. 1, 3) cu care este asemănată viaţa, ajunsă la desăvârşire prin virtute". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea I, cap. I, în PSB, vol. 30, p. 137)

„Numai un lucru trebuie urmărit în aprecierea vieţii fericite, anume că definirea ei nu depinde de factori din afară, ci ea constă din câştigarea adevărului şi a binelui, pentru că cel care le are pe acestea le dispreţuieşte pe toate celelalte şi nu mai caută altceva". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită,* Cartea întâi, 32, în PSB, vol. 52, p. 262)

„(...) Viaţa fericită, care nu este altceva decât bucuria de adevăr". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXIII, (34), în PSB, vol. 64, p. 223)

„Aceasta însă e un bun pe care dacă îl dobândeşti nu mai poţi dori nimic altceva. El este culminaţia tuturor bunurilor, conţinând în sine toate bunurile, căruia dacă i-ar lipsi unul,

[2015] Platon, *Teetet*, 176 B.

n-ar putea fi astfel, fiindcă ar rămâne în afară de el ceva ce ar putea fi dorit. Se vede, aşadar, că fericirea este o stare rezultată din reuniunea tuturor bunurilor". (Boethius, *Mângâierile filozofiei*, Cartea III, II, Proza II, în PSB, vol. 72, p. 101)

Dobândirea fericirii

„(...) Şi unul dintre cei vechi a spus undeva: *Dacă atât conducătorii, cât şi cei conduşi nu vor avea o atitudine de filozofi, cetăţile nu vor fi fericite*[2016]". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia Întâi în favoarea creştinilor*, III, în PSB, vol. 2, p. 35)

„(...) Povesteşte (Xenofon – n. a.) că Heracles, ajungând la o răscruce de drumuri, s-a întâlnit cu virtutea şi cu răutatea, care i-au apărut sub chipuri de femeie. Astfel, răutatea, având pe ea o îmbrăcăminte diafană, cu faţa graţioasă şi înfloritoare, datorită podoabelor pe care le avea pe ea şi fiind de-a dreptul încântătoare la vedere, i-a spus lui Heracles că, dacă o va urma, îi va face să ducă de-a pururea o viaţă plină de plăceri şi de frumuseţe, la fel de strălucită cu aceea a lumii din jurul ei. Iar virtutea, stând înaintea lui cu o faţă şi îmbrăcăminte severe, i-a zis: *De te vei lăsa, însă, convins de mine, te vei împodobi nu cu podoabă şi nici cu frumuseţe trecătoare şi stricăcioasă, ci cu podoabele cele cu adevărat frumoase şi veşnice*. Suntem convinşi, deci, că oricine va evita bunurile aparente şi se va ataşa de cele socotite crude şi iraţionale va găsi fericirea. Căci răutatea, îmbrăcând forma exterioară a faptelor ei cu calităţile virtuţii şi ale celor ce sunt cu adevărat bune, prin imitarea celor nestricăcioase (întrucât ea nu are nimic nestricăcios în ea însăşi şi nici nu poate să facă ceva care să nu fie stricăcios), robeşte pe oamenii de jos, încununând virtutea cu atributele ei cele rele". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Apologia A Doua în favoarea creştinilor*, XI, în PSB, vol. 2, p. 112)

„Crezi că poţi contempla ceva din cele ce alcătuiesc fericirea dacă n-ai învăţat, mai întâi, lucrurile acestea, care smulg sufletul din limitele sensibilului şi-l fac folositor lucrurilor intelectuale, pentru ca să poţi vedea, în felul acesta, ce este în sine frumosul şi ce este binele?" (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea Întâi, II, în PSB, vol. 2, p. 120)

„Fără cunoaşterea lui Dumnezeu ce fericire poate fi întreagă? Când vine moartea fericirea e asemenea unui vis, care dispare înainte de a-l reţine". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXXVII, 8, în PSB, vol. 3, p. 392)

„(...) Una este fericirea, dar sunt mai multe virtuţile care fac fericirea". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XX, 97.2., în PSB, vol. 5, p. 69)

„Speusip, nepotul lui Platon, spune că fericirea este o stare desăvârşită în cele ce sunt după natură sau o stare a celor bune, stare pe care toţi oamenii doresc s-o ajungă; dar numai oamenii buni reuşesc să aibă o viaţă fără turburări. Dar virtuţile sunt acelea care aduc fericirea[2017]. Xenocrate din Calcedon vede fericirea în dobândirea virtuţii proprii şi a puterii care este în slujba virtuţii. Apoi, întrebându-se unde se realizează fericirea, Xenocrate răspunde: în suflet. Care sunt temeiurile fericirii? Virtuţile! Care sunt părţile lor? Faptele

[2016] Platon, *Republica*, V, 473 DE (n. s. 17, p. 35)
[2017] Speusip, *Fragm. 194*.

bune, deprinderile, dispoziţiile, mişcările şi relaţiile serioase, apoi relaţiile corporale şi relaţiile din afară, fără de care celelalte nu pot exista[2018]. Polemon, discipolul lui Xenocrate, după cât se pare, vrea ca fericirea să stea în îndestularea cu toate bunurile sau cel puţin cu cele mai multe şi cele mai mari. Totuşi susţine că fără de virtute nu poate exista fericire şi că chiar fără condiţiile corporale şi condiţiile din afară, virtutea este îndestulătoare să aducă fericirea". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a II-a, Cap. XXII, 133.4.-133.7., în PSB, vol. 5, p. 179)

„Viaţa fericită, însă, ne este arătată de porunci; de ele trebuie să ne ţinem noi toţi, fără să călcăm ceva din cele spuse de ele şi fără să neglijăm ceva din cele ce se cuvine să facem, nici chiar cea mai mică poruncă. Să mergem acolo unde ne conduce Cuvântul. Dacă ne depărtăm de El, vom cădea neapărat într-un rău fără de moarte. Urmând, însă, dumnezeieştii Scripturi, potrivit căreia merg cei credincioşi, suntem, atât cât putem, asemenea Domnului". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. V, 42.4.-42.5., în PSB, vol. 5, p. 205)

„(...) Spune şi Platon în lucrarea sa *Statul*: *Dreptul va fi fericit, chiar dacă este torturat, chiar dacă i se scot amândoi ochii*[2019]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VII, 52.1., în PSB, vol. 5, p. 260)

„Întregului neam omenesc îi este de neapărată trebuinţă învăţătura şi virtutea, dacă vrea să ajungă la fericire". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VIII, 63.1., în PSB, vol. 5, p. 264)

„Da, filozofia barbară ştie că numai binele moral este cu adevărat bine şi că virtutea este îndestulătoare pentru a face pe cineva fericit". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIV, 96.5., în PSB, vol. 5, p. 365)

„Fericit este acela care are un suflet curat şi un trup nepângărit, pentru a le închina lui Dumnezeu!" (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia XIII, Cap. VI, în PSB, vol. 6, p. 130)

„Fericit este acela căruia îi este de ajuns să zică: *Lauda mea eşti Tu Doamne*". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, Omilia XVII, Cap. V, în PSB, vol. 6, p. 435)

„(...) Fericirea adevărată şi efectivă n-o găsim deplin pe pământ, ci în ceea ce numim noi *veacul ce va să fie* (Mt. 12, 32), pe când în viaţa din *acest veac* (Gal. 1, 4) este copleşită mai mult de nenorociri, iar pentru suflet este prima şi cea mai grea luptă". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a II-a, Cap. XLII, în PSB, vol. 9, p. 134)

„Noi făgăduim cu îndrăzneală şi deschis că vor fi fericiţi oamenii care îşi duc viaţa după învăţătura lui Dumnezeu şi care raportează totul la El, iar ceea ce săvârşesc, o fac convinşi că-i vede Dumnezeu". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. LVII, în PSB, vol. 9, p. 210)

[2018] Xenocrate, *Fragm. 77*.
[2019] Platon, *Statul*, II, 361 E.

„... fericit este cel ce a ajuns să cunoască încă din tinereţea sa şi care şi-a aflat bucuria în aflarea dumnezeieştii învăţături şi în frumuseţea unei vieţi puse sub semnul virtuţii". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 11.1., în PSB, vol. 14, p. 265)

„(...) Dumnezeu, Care a făcut pe om, este viaţa adevărată. Aşadar, cel care a pierdut asemănarea cu Dumnezeu a pierdut şi legătura familiară cu viaţa; iar cel care este în afară de Dumnezeu nu este în stare să trăiască viaţă fericită". (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic (II),* Cap. I, în PSB, vol. 18, p. 198)

„Hristos nu dă aceste învăţături ca sfaturi şi porunci, ci ca fericiri, pentru a face plăcut la auz cuvântul Său şi pentru a deschide tuturor oamenilor uşa învăţăturii Sale. N-a spus: *Cutare şi cutare este fericit*, ci: *Toţi cei ce faceţi acestea sunteţi fericiţi*. Deci, fie că eşti rob, fie că eşti sărac; fie că eşti nevoiaş, fie că eşti străin, fie că eşti om de rând nimic nu te împiedică să fii fericit". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XV, II, în col. PSB, vol. 23, p. 176)

„Dar deoarece Cel ce a plăsmuit pe om l-a făcut pe el după chipul Lui, în rândul al doilea fericit este cel ce a fost făcut părtaş la Cel care poartă numele fericirii adevărate (prin fiinţă)[2020]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri,* Cuvântul I, în PSB, vol. 29, pp. 335-336)

„Pentru că împărtăşirea de *Fericiri* nu e nimic altceva decât împărtăşirea de dumnezeire, spre care ne urcă pe noi Domnul prin cele spuse". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, pp. 368-369)

„(…) adevărata fericire o cunoaşte numai omul care nădăjduieşte spre mai bine, de aceea (psalmistul) şi adaugă la sfârşitul acestui psalm: *Doamne al puterilor, fericit este omul care nădăjduieşte întru Tine* (Ps. 83, 13)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului*, cap. XXII, în PSB, vol. 30, p. 63)

„(…) începutul fericirii este înstrăinarea de rău". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor,* partea I, cap. IX, în PSB, vol. 30, p. 161)

„În cele de până acum fericirea era concepută ca o îndepărtare de răutate. De astă dată am înţeles că fericit este cel ce caută binele". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea II, cap. XII, în PSB, vol. 30, p. 172)

[2020] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În fond, fericirea constă în a fi, prin calitatea de chip al lui Dumnezeu, o fiinţă niciodată terminată, ca una ce participă la infinitatea lui Dumnezeu. A găsi mereu ceva nou în tine, ca fiinţă în comunicare cu Dumnezeu, întreţine o bucurie care e una cu fericirea. Dar numai în calitate de persoană care îşi dă seama conştient de această interminabilă noutate a sa, de această interminabilă cunoaştere şi mereu nouă formă de comunicare cu alţii, este omul fericit. Fericirea este un apanaj al persoanei. Animalul terminat ca formă de manifestare de la începutul existenţei, deci strict finit, şi inconştient, nu poate fi numit fericit. Fericirea implică interminabilul vieţii spirituale proprii şi conştiinţa de ea. Dumnezeu e fericit prin fiinţă, omul, prin participare, pentru că Dumnezeu e infinit prin fiinţă, iar omul, prin participare. (n. s. 11, p. 336)

„(...) Toată fericirea noastră este să ne facem după asemănarea lui Dumnezeu”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime,* cuv. III, în PSB, vol. 40, p. 107)

„Fericit acela care Te iubeşte pe Tine, care iubeşte pe prietenul său, în Tine şi pe vrăjmaş din pricina Ta”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri,* Cartea a IV-a, IX, (14), în PSB, vol. 64, p. 108)

„Căutaţi ceea ce căutaţi, dar nu este acolo. Căutaţi viaţa fericită într-un ţinut al morţii. Nu este acolo. Căci cum poate fi viaţă fericită acolo unde nu este viaţă?” (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a IV-a, XII, (18), în PSB, vol. 64, p. 110)

„Căci este o bucurie care nu se acordă nelegiuiţilor, ci acelora care Te cinstesc pentru dragostea Ta şi a căror bucurie eşti Tu Însuţi. Şi însăşi viaţa fericită constă în faptul de a se bucura la Tine şi din cauza Ta. Aceasta însăşi este şi nu există alta. Aceia, încă, care cred că există o alta, urmează o altă bucurie, care nu este adevărată. Dar voinţa lor nu se îndepărtează de o oarecare imagine a bucuriei”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXII-XXIII, (32), (33), în PSB, vol. 64, p. 222)

„De câte amărăciuni nu e stropită dulceaţa fericirii umane! Chiar dacă ar părea plăcută pentru cel ce se bucură de ea, n-ar putea totuşi s-o oprească de a pleca atunci când vrea ea. Se vede limpede deci cât de slabă e fericirea lucrurilor pieritoare, care nici nu desfătează în întregime pe cei lipsiţi de cumpăt.

De ce, aşadar, o muritori, căutaţi în afară o fericire care se găseşte în voi? Rătăcirea şi neştiinţa vă întunecă. Îţi voi arăta pe scurt punctul de căpetenie al celei mai înalte fericiri. Ai ceva mai preţios decât pe tine însuţi? Nimic, vei spune; aşadar, dacă tu vei fi stăpân pe tine, vei poseda ceva ce nici tu n-ai vrea să pierzi vreodată, nici soarta n-ar putea să-ţi răpească. Şi, ca să-ţi dai seama că nu poate exista fericire în aceste lucruri întâmplătoare, ascultă: Dacă fericirea este supremul bine al unei fiinţe ce trăieşte conform raţiunii şi dacă supremul bine nu e ceva care să poată fi răpit, fiindcă este între cele dintâi care nu pot fi răpite, este clar că instabilitatea soartei n-ar putea duce la dobândirea fericirii. Apoi, cel ce este furat de această fericire nestatornică sau ştie, sau nu ştie că ea este schimbătoare. Dacă nu ştie, ce fel de fericire poate exista într-o ignoranţă oarbă? Iar dacă ştie, mereu se teme să nu piardă ceea ce ştie că poate fi pierdut; de aci o continuă îngrijorare care nu-i îngăduie să fie fericit”. (Boethius, *Mângâierile filozofiei*, Cartea II, II, Proza IV, în PSB, vol. 72, p. 87)

„Concepţia comună a sufletelor omeneşti admite că Dumnezeu, începutul tuturor lucrurilor, este bun; într-adevăr, de îndată ce nu se poate cugeta nimic mai bun decât Dumnezeu, cine s-ar îndoi că nu e bun Cel decât care nu există nimic mai bun? Astfel, raţiunea demonstrează că Dumnezeu este bun, convingându-ne prin aceasta că şi binele suprem e tot în el. Dacă n-ar fi aşa, n-ar putea fi principiul tuturor lucrurilor; ar exista în adevăr ceva mai presus de el, care să posede binele perfect şi care să pară anterior şi mai vechi decât el; căci toate cele desăvârşite s-a văzut limpede că există înaintea celor mai puţin desăvârşite. De aceea, ca să nu ducem argumentarea la infinit, trebuie să mărturisim că Dumnezeul suprem are în sine singur şi binele suprem şi perfect; dar am stabilit că binele perfect este fericirea adevărată; aşadar, adevărata fericire se găseşte cu siguranţă în Dumnezeul suprem”. (Boethius, *Mângâierile filozofiei,* Cartea III, II, Proza X, în PSB, vol. 72, p. 117)

„(...) Oricum ar sta lucrurile, cei cu adevărat religioşi trebuie să fie numiţi fericiţi, fiindcă, în împrejurări oricât de aspre şi de vitrege, nimeni nu e mai fericit decât cel ce este ceea ce vrea să fie. Oricât ar exista unii care, săvârşind fapte urâte şi ruşinoase, sunt, după părerea lor, fericiţi, fiindcă dobândesc ce vor, în realitate totuşi nu sunt fericiţi, fiindcă ar fi trebuit să nu voiască ceea ce vor. Cei religioşi însă prin aceea sunt mai fericiţi decât toţi, fiindcă au ceea ce vor şi nu pot avea lucruri mai bune decât cele pe care le vor". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu,* Cartea I, II, 9, în PSB, vol. 72, pp. 190-191)

„(...) Atât de mare este puterea virtuţii, încât nu poate fi niciodată nefericit un bărbat bun". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea I, II, 12, în PSB, vol. 72, p. 192)

„(...) Nimeni nu poate fi în acelaşi timp ticălos şi fericit, căci unde nu există cinste adevărată, nu există nici fericire adevărată". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a VII-a, I, 5, în PSB, vol. 72, p. 298)

În ce constă fericirea?

„*Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioşilor* (Ps. 1, 1).

Propriu vorbind şi în primul loc, vrednic de fericire este binele adevărat. Iar acesta este Dumnezeu. De aceea şi Pavel, voind să amintească de Hristos, zice: *Potrivit arătării fericitului Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos* (Tit 2, 13). Fericit cu adevărat este Cel Care prin Sine este bun, spre Care privesc toate, pe Care Îl doresc toate, adică Firea cea neschimbată, Vrednicia de Stăpân, Viaţa cea netulburată, Vieţuirea cea lipsită de durere, în care nu este schimbare, pe Care nu o atinge transformarea, Izvorul cel curgător, Harul cel îmbelşugat, Comoara cea neîmpuţinată. Oamenii, însă, sunt neînvăţaţi şi iubitori de cele lumeşti; nu cunosc natura binelui însuşi, adeseori fericesc pe cele care nu merită; fericesc bogăţia, sănătatea, strălucirea vieţii; dar nimic din acestea nu-i bun prin natura sa, nu numai pentru că acestea înclină uşor spre cele potrivnice, ci şi pentru că nici nu pot să-i facă buni pe cei care le au. Cine-i drept pentru că are bani? Cine-i cast pentru că e sănătos? Dimpotrivă, adeseori trec în slujba păcatului cei care se folosesc rău de ele". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, III, în PSB, vol. 17, pp. 185-186)

„Eu aş vedea formele fericirii stând după învăţătura Sfintei Scripturi, *nu în cele în care îşi găseşte corpul acesta urât şi pământesc dezmierdările sale, ci în cele prin care se poate împărtăşi sufletul cel mai presus de trup de viaţa veşnică, iar acestea socotesc că sunt străduinţele pentru virtute şi strălucirea în credinţă şi fapte*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, pp. 207-208)

„(...) Fericirea nu constă în a te folosi de bogăţii, ci în a-l vedea pe El ca să le dispreţuieşti pe ele, şi să respingi cele potrivnice adevărului, să le socoteşti deşarte şi zadarnice, să iubeşti acea frumuseţe a adevărului curat, care arată cât de mincinoase sunt culorile acestui veac". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XXIX-a, 19, în PSB, vol. 53, p. 153)

Fericirea celui virtuos şi iubitor de Dumnezeu

„Fiindcă tot omul cu adevărat virtuos şi de Dumnezeu iubitor îşi ajunge sieşi spre toată fericirea, neavând nevoie de nimic din cele ce-l înconjoară din afară spre a şi-o procura pe aceasta. Căci el şi-a făcut prin viaţă din chipurile însuşirilor dumnezeieşti trăsături proprii, are cu desăvârşire plinătatea tuturor bunătăţilor prin care se sădeşte în oameni asemănarea întocmai cu Dumnezeu, cu care nu se poate compara nimic din cele ce sunt după Dumnezeu". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 11)

„Fericiţi sunt cei … "

„Fericit este (...) cel care participă la bunurile care nu se pierd". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, III, în PSB, vol. 17, p. 186)

„… să fericim pe aceia care îşi fac din Dumnezeu slava lor". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul LXI, IV, în PSB, vol. 17, p. 335)

„Fericiţi cei ce-şi petrec viaţa de aici în nădejdea veacului ce va să fie, schimbând pe cele prezente cu cele veşnice, chiar dacă cei uniţi cu Dumnezeu ar trăi în foc ca cei trei tineri în Babilon (Dan. 3, 21), chiar dacă ar fi închişi cu leii (Dan. 7, 17-24), chiar dacă ar fi înghiţiţi de chiţi (Iona 2, 1); aceştia trebuie să fie fericiţi de noi, că ei trăiesc cu bucurie; nu se întristează din pricina greutăţilor de faţă, ci se bucură întru nădejdea celor ce ne sunt păstrate pentru mai târziu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IV-a despre mulţumire, III, în PSB, vol. 17, p. 379)

„Care om poate fi mai fericit decât acela care trăieşte în aşa fel că oamenii se minunează de el şi spun: *Slavă ţie, Dumnezeule!*" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia VII, VII, în PSB, vol. 21, p. 96)

„Fericiţi sunt, cu adevărat, cei ce caută viaţa şi plăcerea cea mai presus de fire; cei care, prin purtarea lor virtuoasă, au cunoscut tainele cele cereşti şi au cetate în ceruri". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre iubire, 17, în PSB, vol. 34, p. 330)

„Pe cine dintre cei ce se odihnesc nu-l părăseşte curajul propriu? În ce singurătate nu-i înghesuit cel pe care viaţa fericită îl asaltează, căruia faima îi dă târcoale, pe care îl luminează aureola măririi? Căci nu-i mai puţin fericit cel ce este continuu ocupat cu lucrul, decât cel ce stă fără treabă, şi nici nu-i mai puţin vestit cel ce picoteşte de somn, decât cel ce stă treaz, după cum nu-i mai puţin teafăr şi sănătos când dormitează, decât când veghează. Dar când poate fi văzut fără lucru cel a cărui minte e ocupată tot timpul? Şi când e singur cel care e în toată vremea cu ceea ce a zis proorocul: *Umplea-ne-vom de bunătăţile casei tale* (Ps. 64, 5)? Şi apoi, când poate fi abătut cel a cărui petrecere e în ceruri (cf. Filip. 3, 20)? Când nu-i strălucitor cel care-şi rânduieşte viaţa potrivit strălucirii acelui singur Bine, cel care, chiar dacă până la urmă se descătuşează de mădularele trupului său, totuşi cu sufletul se înalţă? Căci întocmai ca şi cel care s-a obişnuit să cânte la chitară, dacă i-ar vedea corzile destinse şi pe ea hodorogită, încât folosirea ei ar fi împiedicată, ar părăsi-o şi nu i-ar mai cânta melodia, ci s-ar mulţumi să cânte doar cu vocea, tot aşa şi cel care ar ajunge să arunce deoparte chitara trândavă a trupului său, acela se va mângâia în inima sa, intonând cântări în

legătură cu conştiinţa cea bună, uşurându-şi sufletul prin citirea câtorva cuvinte dumnezeieşti din scrierile proorocilor, păstrându-şi sufletul senin şi vesel şi gândindu-se că nimic rău nu i s-ar putea întâmpla întrucât harul prezenţei dumnezeieşti suflă peste el în toată vremea şi că stropii celei mai adânci linişti sufleteşti se abat şi peste el". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită,* Cartea întâi, 39, în PSB, vol. 52, pp. 265-266)

„Cât de fericit poate fi omul la care vrăjmaşul nu poate afla nimic despre care să poată spune că-i al său, pe care diavolul să-l poată lovi pentru pricina că l-ar socoti că-i al său!" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită,* Cartea a doua, 24, în PSB, vol. 52, p. 277)

„Căci numai virtuţile fac pe om fericit, fie că sunt singure, fie împreună cu alte bunuri. Celelalte bunuri împreună cu virtuţile îl fac pe om fericit în mod abundent, cum a spus cineva dintre cei înţelepţi în cele dumnezeieşti, iar singure şi de sine, în mod circumscris. Căci dintre lucruri, unele se cunosc în mod circumscris, cum e cel de doi coţi, altele ca grămadă. Căci din grămadă chiar dacă scoţi două măsuri restul rămâne tot grămadă. Şi din fericirea abundentă de scoţi bunurile trupurilor şi ale celor din afară şi laşi numai virtuţile, fericirea rămâne şi aşa fără lipsă. Căci virtutea e îndestulătoare prin ea însăşi spre fericirea celui ce o are. Deci tot cel rău este nefericit, chiar dacă ar avea la un loc toate bunurile amintite ale pământului, odată ce este lipsit de virtuţi. Şi tot cel bun e fericit, chiar de e lipsit de toate bunurile pământului, având strălucirea virtuţii cu care se bucură Lazăr, având odihna cea din sânurile lui Avraam[2021]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 54, în PSB, vol. 80, pp. 168-169)

„Fiindcă tot omul cu adevărat virtuos şi de Dumnezeu iubitor îşi ajunge sieşi spre toată fericirea, neavând nevoie de nimic din cele ce-l înconjoară din afară spre a şi-o procura pe aceasta. Căci el şi-a făcut prin viaţă din chipurile însuşirilor dumnezeieşti trăsături proprii, are cu desăvârşire plinătatea tuturor bunătăţilor prin care se sădeşte în oameni asemănarea întocmai cu Dumnezeu, cu care nu se poate compara nimic din cele ce sunt după Dumnezeu". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole,* Partea Întâi, Ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 11)

„Fericiţi cei săraci cu duhul ..."

„Domnul nu-i fericeşte pentru aceea doar că sunt săraci, ci-i fericeşte pe cei care au voit să fie săraci pentru dreptate, pe cei care au dispreţuit onorurile din lumea aceasta, ca să dobândească binele". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VI, 26.4., în PSB, vol. 5, p. 248)

„Cine sunt cei săraci cu duhul ?

Domnul spune uneori: cuvintele pe care le-am grăit vouă sunt duh şi viaţă (In. 6, 63) şi alteori: Duhul cel Sfânt vă va învăţa pe voi toate câte vă voi spune; căci nu va grăi de la Sine, − ci câte va auzi de la Mine, pe acestea le va grăi (In. 14, 26); deci, săraci cu duhul

[2021] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai virtuţile fac pe om fericit, fie că acela mai are sau nu şi alte bunuri. Toate celelalte bunuri sunt măsurate şi, când sunt pierdute, e pierdut totul. Virtutea e nemăsurată şi, chiar dacă omul care o are le pierde pe celelalte, tot fericit rămâne. Căci prin virtute omul participă la Dumnezeu cel infinit. (n. s. 218, p. 169)

sunt cei care nu pentru altă oarecare cauză au sărăcit, ci pentru învăţătura Domnului, Care a zis: *du-te, vinde toate câte ai şi dă-le săracilor* (Mt. 19, 21). Iar dacă cineva, şi sărăcia, pe care s-ar întâmpla să o primească, o va chivernisi după voia lui Dumnezeu, ca Lazăr, şi acesta se va învrednici cu fericire (Lc. 16, 20 ş. u.; Lc. 6, 20)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 205, în PSB, vol. 18, p. 404)

„Mie mi se pare că Cuvântul a numit sărăcia duhului, smerita cugetare de bunăvoie. Iar ca pildă a acesteia Apostolul ne arată sărăcia lui Dumnezeu, zicând: *Care fiind bogat, a sărăcit pentru noi, ca noi să ne îmbogăţim cu sărăcia Lui* (II Cor. 8, 9). Fiindcă toate celelalte câte se văd în jurul firii dumnezeieşti întrec măsura firii omeneşti, dar smerenia Lui este înrudită şi potrivită nouă celor ce umblăm pe jos şi avem alcătuirea din pământ şi curgem spre pământ ..". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul I, în PSB, vol. 29, p. 337)

„Caut un om sărac cu duhul şi nu-l găsesc !
Un om care să fie bogat, având multe comori în casa lui, dar care se arată lipsit şi sărac şi să ceară de la toţi". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre paza inimii, 12, în PSB, vol. 34, p. 288)

„Fericiţi făcătorii de pace"

„*Fericiţi (...) făcătorii de pace*, adică cei care domesticesc şi îmblânzesc legea care se luptă împotriva gândului minţii noastre, cei care îmblânzesc ameninţările mâniei, momelile poftei şi celelalte patimi, care duc război împotriva gândirii noastre. Aceştia, ducându-şi viaţa însoţiţi de ştiinţă, de fapte bune şi de învăţătura cea adevărată, se vor restabili în înfierea cea foarte mult dorită. Desăvârşiţi făcători de pace sunt aceia care păstrează neclintită pacea în orice împrejurare din viaţă, cei care numesc sfântă şi bună conducerea dumnezeiască a lumii, care-şi găsesc reazemul lor în ştiinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti, datorită căreia ajung de socotesc contrarietăţile din lumea materială cea mai frumoasă armonie a creaţiei. Făcătorii de pace aduc pace şi celor care se războiesc cu vicleniile de luptă ale păcatului, învăţându-i să se întoarcă la credinţă şi la pace". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VI, 40.2.-40.4., în PSB, vol. 5, p. 254)

Fericirea „întâmplătoare"

„(...) E clar că o fericire întâmplătoare se sfârşeşte cu moartea trupului". (Boethius, *Mângâierile filozofiei*, Cartea II, II, Proza IV, în PSB, vol. 72, p. 73)

„Masca fericirii"[2022]

„Vai de fericirile veacului, iară şi iară vai, din cauza temerii de nenorociri şi de nimicirea bucuriei. Vai de fericirile veacului, iară şi iară de trei ori vai, din cauza dorinţei de fericire şi pentru că nenorocirea este dură şi există teama să nu frângă răbdarea! Oare nu este o încercare viaţa omenească pe pământ fără nicio încetare?

[2022] Mihai Eminescu, *Glossă.*

Şi toată speranţa mea nu este decât în mila Ta cea prea mare”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXVIII-XXIX, (39), (40), în PSB, vol. 64, p. 225)

„Soarta” nefericită

„Eu cred că o soartă nefericită e mai de folos oamenilor decât o soartă fericită. Aceasta din urmă totdeauna, sub masca fericirii, când se arată blondă, minte; cea dintâi însă este totdeauna adevărată, când se arată nestatornică prin schimbarea sa. Una înşală, alta instruieşte; una, sub masca unor bunuri mincinoase, înlănţuie minţile celor ce se bucură de ea, cealaltă, prin cunoaşterea fericirii fragile, liberează. Astfel, pe una o vezi alergând vântoasă şi întotdeauna uitând de sine, pe alta o vezi sobră, reţinută şi prudentă în exercitarea adversităţii sale. În sfârşit, soarta fericită, prin mângâierile ei, abate şi pe cei slabi din calea adevăratului bine, cea nefericită adesea târăşte cu cârligul la adevăratele bunuri pe cei rătăciţi”. (Boethius, *Mângâierile filozofiei*, Cartea II, II, Proza VIII, în PSB, vol. 72, p. 98)

FILOZOFIA[2023]

[2023] În general, Sfinţii Părinţi nu condamnă filosofia antică în ansamblul ei, ci doar ceea ce contrazice dogma şi morala creştină. Ei au fost, totuşi, moderaţi în a aprecia cultura şi filosofia antică, neelogiindu-le pe acestea în mod exagerat, pentru că pentru dânşii adevărata filosofie ce duce la viaţa veşnică este Evanghelia, căci ea conţine adevărul deplin, revelat în mod supranatural de Însuşi Hristos Domnul.

Tradiţia rigoristă a scriitorilor bisericeşti Tertulian şi Taţian, care, în numele credinţei, excludeau cultura profană, avea reprezentanţi şi în secolul al IV-lea. Chiar Sfânta Macrina cea tânără, sora Sfântului Vasile cel Mare, împărtăşea această exagerare. Pe de altă parte, împăratul Iulian Apostatul decretase interdicţia creştinilor de a se folosi de cultura profană şi de a frecventa şcolile laice. Această atitudine rigoristă din partea unor creştini era inspirată numai de frica unei confuzii, pe care cunoaşterea culturii antice o putea produce în sufletele insuficient pregătite.

Cu toate acestea, Sfântul Vasile, ajuns la Atena, şi-a dat seama că credinţa sa nu strică deloc cultura sa clasică de care a fost străbătută copilăria sa. La Atena, Vasile a petrecut probabil cel puţin cinci ani, până prin 356 sau 357, avându-i ca profesori pe doi dintre marii maeştri ai vremii: unul era creştin şi se numea Prohaeresius – scos de la catedră în anul 362, ca urmare a legislaţiei împăratului Iulian Apostatul privitoare la educaţie –, iar celălalt era păgân şi se numea Himerius. Marele capadocian era deopotrivă familiarizat în poezie, retorică şi filosofie. Obiectul zelului lor (al Sfinţilor Vasile şi Grigorie de Nazianz) era *filosofia,* devenind totul unul pentru altul, având acelaşi acoperiş, aceeaşi masă, aceleaşi sentimente, construind cu *asemenea coloane de aur o casă cu ziduri bune*, după cuvântul lui Pindar, urmărind ştiinţa cu aceleaşi speranţe, fără să se invidieze unul pe altul şi atribuind fiecare gloria sa, celuilalt. Erau un singur suflet în două trupuri, „unul în altul şi unul lângă celălalt". Ei s-au folosit cât mai mult de învăţăturile profesorilor şi ale oratorilor, împrumutând de la fiecare din ei ceea ce considerau că este important. Sorbeau spusele lor, însă nu fără discernământ. Ei nu au fost discipolii lui Platon, Aristotel sau Plotin, ci ei doar au împrumutat aparatul tehnic al filosofiei când acesta se potrivea cu obiectul căutării lor teologice. Se consacrau nu studiilor celor plăcute, ci celor mai utile, care le puteau imprima pecetea virtuţii.

Despre Sfântul Grigorie s-a spus că „era el însuşi cea mai puternică rafinărie spirituală a timpului. Orice auzea trecea neîntârziat prin filtrele proprii. Grigorie era un spirit critic neîntrecut. Nu înmagazina pur şi simplu cunoştinţele. Studia, cerceta, aprecia şi judeca totul. De aceea gândirea filosofică nu numai că nu i-a slăbit credinţa, ci, indirect, i-a întărit-o şi confirmat-o" (Stelianos Papadopoulos, *Vulturul rănit. Viaţa Sfântului Grigorie Teologul*, Traducere: Preot Dr. Constantin Coman şi Diacon Cornel Coman, Edit. Bizantină, Bucureşti, 2002, p. 38).

Din filosofia platonică şi neoplatonică ei au împrumutat termeni şi expresii pe care le-au încreştinat, punându-le în conformitate cu doctrina Bisericii. De aceea, Vladimir Lossky afirmă că „în secolul IV Capadocia este o vatră de gândire teologică în care se urmăreşte conştient marea misiune a creştinării tehnicii filosofice a lumii greceşti" (*Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, p. 79).

Chiar muzica o socotea marele mitropolit al Cezareei ca un mijloc de educaţie. Recomandă însă, nu muzica răscolitoare de patimi, ci şi pe aceea care aduce sufletului un folos, ca cea cântată de David pentru liniştirea lui Saul. Pentru a ilustra influenţa pe care o are muzica asupra sufletului, se aminteşte tinerilor cazul lui Pitagora, care a întâlnit odată în drum un grup de tineri în stare de ebrietate. Filosoful a chemat la sine pe flautistul care conducea orgia şi i-a poruncit să schimbe felul muzicii şi să cânte în stilul dorit. Urmarea a fost că tinerii s-a dezmeticit, au rupt cununile de pe cap şi au fugit ruşinaţi. Atâta diferenţă există între a se lăsa cineva influenţat de o melodie de zidire sau de una perversă. Cea mai bună muzică este aceea pe fondul căreia te poţi ruga.

Sfântul Vasile dorea ca tinerii creştini să devină oameni desăvârşiţi prin virtute şi prin cunoaşterea adevărului. Educaţia trebuie să-i formeze în aşa fel încât să-şi împlinească rostul vieţii. De aceea, lucrul cel mai important este ca tinerii să ştie că viaţa are un scop. Literaturii clasice greceşti, Sfântul Părinte îi atribuie un rol mult sub cel deţinut de Sfânta Scriptură, dar nu interzice utilizarea sa în scopuri educaţionale. Studiul scriitorilor antici poate fi valoros, dacă se realizează o selecţie judicioasă din operele poeţilor, istoricilor şi retoricilor, excluzându-se tot ceea ce ar putea fi periculos pentru sufletele elevilor. Într-o astfel de literatură, precum albina în flori, tinerii trebuie să caute mierea şi să evite otrava. Pentru a ajuta pe tinerii creştini la acest discernământ, Sfântul Vasile a scris celebrul său *Cuvânt către tineri asupra felului de a citi cu folos cărţile păgânilor,* care este socotit, cu drept cuvânt, „un adevărat testament al experienţei sale pedagogice".

Ce este filozofia şi de ce a fost trimisă oamenilor?

„Într-adevăr filozofia este lucrul cel mai mare şi mai vrednic de Dumnezeu. Ea singură poate să ne înalţe până la Dumnezeu şi să ne apropie de El, iar sfinţi, cu adevărat, sunt numai aceia care-şi deprind mintea cu filozofia. Ce este, însă, filozofia şi pentru care motiv a fost ea trimisă oamenilor, este un lucru necunoscut de mulţi. De altminteri, pe bună dreptate, fiindcă ştiinţa aceasta fiind una singură, dacă toţi ar cunoaşte rostul ei, atunci nu ar mai fi unii platonicieni, alţii stoici, alţii peripateticieni, alţii teoreticieni şi alţii pitagorei. Cum s-a făcut că filozofia a devenit o fiinţă cu mai multe capete, vă voi spune îndată.

S-a întâmplat că, după cei dintâi care au venit în contact cu filozofia, cei care le-au urmat n-au mai cercetat nimic cu privire la adevăr, ci, fiind cuprinşi de admiraţie faţă de resemnarea, de înfrânarea şi de cuvintele încurcate ale acestora, au socotit adevăruri numai lucrurile acelea pe care fiecare le-a învăţat de la dascălul lui şi, la rândul lor, au transmis mai departe, celor de după ei, aceste învăţături, aşa cum le-a primit, şi altele proprii asemănătoare cu cele dintâi, numindu-le pe toate, la un loc, cu numele părintelui de la început al lor”. (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea Întâi, II, în PSB, vol. 2, pp. 119-120)

„(...) Filozofia este o imagine vădită a adevărului, un dar dumnezeiesc dat elenilor”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. II, 20.1.-20.3., în PSB, vol. 5, p. 21)

„Prin filozofie nu înţeleg filozofia stoică, nici filozofia platonică, nici filozofia epicuriană sau aristotelică, ci tot ce s-a spus bun de fiecare din aceste filozofii, când au învăţat dreptatea şi ştiinţa unită cu evlavia. Acest ansamblu de doctrine alese îl numesc eu filozofie; dar toate ideile false ale filozofilor, ieşite din gânduri omeneşti, pe acestea nu le pot numi nicicând dumnezeieşti”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. VII, 37.6., în PSB, vol. 5, p. 31)

Astfel, tânărul creştin al Cezareii ar putea găsi numeroase exemple de virtute la Homer, Hesiod, Teognis, Solon, Euripide şi la alţi filosofi, şi mai presus de toţi, la Platon, pe care îl citează în câteva ocazii. Vasile este pe deplin conştient de avantajul conferit de o erudiţie care să combine adevărul creştin şi cultura moştenită.

Înţelepciunea unui tânăr în aceea se vede, după cum ştie să caute ce este folositor. Căci ar fi ruşinos, ca cineva să aleagă pentru hrana trupului numai ce este folositor iar din ştiinţă, care este hrana sufletului, să nu ţină seama, ci să înghită tot ce-i vine la îndemână. Cel ce învaţă sau citeşte, să nu se mărginească la a fi încântat de sfaturile sau exemplele frumoase, ci să transpună ştiinţa în viaţă, adică să împlinească virtutea.

Fără îndoială, Sfântul Vasile este un pravoslavnic al credinţei, însă credinţa sa nu a afectat într-un mod negativ cultura *clasică* care i-a fost insuflată încă din copilărie. Este el însuşi o pradigmă pentru cei tineri. Se comportă ca un adevărat *filosof* atunci când dezbate şi combate o erezie, când lămureşte consecinţele unei afirmaţii, când descrie un adevăr, însă această filosofie nu-l îndepărtează: el este întotdeuna şi pretudindeni *oratorul* care rămâne alături de oameni, care ştie să le vorbească şi să-i îndrume. Tot acest ansamblu de calităţi remarcabile şi întemeiate i-a îngăduit Sfântului Vasile să exercite într-un timp relativ scurt o influenţă considerabilă.

În operele lor, Sfinţii Părinţi i-au îndemnat pe cei care citesc opere ale filosofilor antici să nu fie restrictivi, ci selectivi, să-şi însuşească doar ceea ce este de folos şi ziditor de suflet. Sfântul Grigorie de Nazianz recomandă de altfel tânărului Seleukos să studieze mai întâi ştiinţele profane şi după aceea Sfânta Scriptură (P. G. XXXVI, col. 1577).

Biserica Ortodoxă şi-a arătat aprecierea faţă de unii înţelepţi antici prin zugrăvirea chipurilor lor pe pereţii exteriori ai unor biserici, cum este de exemplu, la Biserica Sfântului Nicolae (Domnesc) din Iaşi. – n. a.

„După cum nu se poate spune că sunt multe cauzele când mulţi oameni trag o corabie în mare, ci din multele cauze este numai una – că nu fiecare din oamenii cei mulţi este cauza tragerii corăbiei în mare, ci împreună cu toţi ceilalţi – tot aşa şi filozofia ajută la sesizarea adevărului, pentru că filozofia este o cercetare a adevărului, dar nu filozofia singură este cauza sesizării adevărului, ci împreună cu altele este cauză şi ajutătoare, este cauză accesorie". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XX, 97.1., în PSB, vol. 5, p. 69)

„(...) Filozofia este dorinţa de adevărata existenţă şi de cunoştinţele care tind spre această existenţă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. IX, 45.6., în PSB, vol. 5, p. 137)

„(...) Filozofia a fost numită de Socrate pregătire în vederea morţii[2024]. Într-adevăr acela se ocupă cu adevărata filozofie, care în procesul gândirii sale nu se slujeşte de simţul vederii, nici de celelalte simţuri, ci judecă lucrurile numai cu mintea[2025]. Acest lucru îl vrea şi Pitagora cu tăcerea vreme de cinci ani, pe care o porunceşte discipolilor săi, pentru ca aceştia, eliberaţi de simţuri, să contemple Dumnezeirea numai cu mintea. Da, cei mai luminaţi dintre eleni, care au filozofat unele ca acestea, au luat această învăţătură de la Moisi". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a V-a, Cap. XI, 67.2.-67.3., în PSB, vol. 5, p. 349)

„Că aceasta este definiţia filozofiei*:* să fii cu pricepere curat la suflet". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LI, VI, în PSB, vol. 23, p. 597)

Filozofia – exercițiu intelectual pentru primirea credinței

„(...) Filozofia nu ne desparte de credinţă, că filozofia nu ne amăgeşte cu o artă înşelătoare, ci dimpotrivă, ca să spun aşa, filozofia ne dă mai multă tărie şi, într-un fel oarecare, este un fel de exerciţiu intelectual pentru primirea credinţei. Da, adevărul iese la iveală, când pui învăţăturile unele lângă altele şi le compari între ele; din această comparaţie rezultă gnoza. Filozofia nu s-a născut de la sine şi pentru sine, ci pentru fructul pe care-l scoate din cunoaştere, din gnoză; iar prin pătrunderea lucrurilor pe care le gândim, dobândim încredere sigură că am înţeles adevărul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. II, 20.1.-20.3., în PSB, vol. 5, p. 21)

Filozofia – instrucție preliminară pentru cunoașterea adevărului

„(...) Şi Pavel nu pare a huli filozofia în epistolele sale, ci cere ca cel care a ajuns la înălţimea gnosticului să nu se mai întoarcă iarăşi la filozofia elenă, pe care o numeşte, în chip figurat, *stihii ale lumii* (Col. 2, 8), spunând că are principii elementare şi că este o instrucţie preliminară pentru cunoaşterea adevărului. De aceea scriindu-le evreilor, care trecuseră iarăşi la lege de la credinţă, le spune: *Iarăşi aveţi nevoie să vă înveţe cineva stihiile începutului cuvintelor lui Dumnezeu şi aţi ajuns să aveţi nevoie de lapte şi nu de hrană tare* (Evr. 5, 12). La fel le scrie şi colosenilor, care se întorseseră de la eleni: *Vedeţi să nu vă fure cineva cu filozofia şi cu amăgirea deşartă, după predania oamenilor, după*

[2024] Platon, *Fedon*, 67 D; 80 E; 81 A.
[2025] Platon, *Fedon*, 65 E; 66 A.

stihiile lumii acesteia şi nu după Hristos (Col. 2, 8), ademenindu-vă să vă întoarceţi la filozofie, la învăţătura cea elementară, chiar dacă cineva va susţine că filozofia a fost descoperită de eleni prin înţelepciune omenească, totuşi eu susţin că Scripturile spun că înţelepciunea este trimisă de Dumnezeu. Psalmistul socoteşte înţelepciunea un foarte mare dar şi o cere lui Dumnezeu spunând: *Robul Tău sunt eu; înţelepţeşte-mă!* (Ps. 118, 125)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. VIII, 62.1.-62.4., 63.1., în PSB, vol. 5, p. 424)

Filozofia i-a condus pe elini la Hristos, așa cum Legea i-a condus pe evrei

„Înainte de venirea Domnului, filozofia a fost necesară elenilor spre a-i conduce la dreptate; acum, însă, este folositoare pentru a ne conduce pe noi la evlavie. Filozofia este o pregătire intelectuală pentru cei care, prin demonstraţie, dobândesc credinţa. Că spune Scriptura: *Să nu se poticnească piciorul tău!* (Prov. 3, 23). Pune pe seama proniei lui Dumnezeu pe toate cele bune; atât pe cele pe care le au elenii, cât şi pe cele ale noastre. Dumnezeu este cauza tuturor bunătăţilor; a unora direct, cum este Vechiul şi Noul Testament, a altora indirect, cum este filozofia. Dar poate că şi filozofia a fost dată direct elenilor atunci, înainte de a-i chema pe eleni, pentru că filozofia a condus pe eleni la Hristos, aşa cum legea i-a condus pe evrei. Deci filozofia pregăteşte mai dinainte, conducând pe cel ce este desăvârşit de Hristos. La fel spune şi Solomon: *Îngrădeşte-te cu înţelepciunea şi te va înălţa (Prov. 4, 8) şi va pune pe capul tău cununa desfătării* (Prov. 4, 9). Iar dacă întăreşti, ca şi cu un zid, înţelepciunea prin filozofie şi printr-o justă bogăţie de idei, atunci o vei păstra nebiruită de sofişti. Calea adevărului este una, dar în ea se varsă din alte părţi şi alte curgeri de apă, ca într-un râu veşnic". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. V, 28.1.-28.4.,29.1, în PSB, vol. 5, p. 25)

„Filozofia greacă, după unii, atinge adevărul într-un fel oarecare accidental, puţin şi nu în totalitatea lui; alţii spun că filozofia porneşte de la diavol; în sfârşit alţii socot că toată filozofia este inspirată de nişte puteri inferioare[2026]. Dar chiar dacă filozofia greacă nu cuprinde întreaga măreţie a adevărului şi mai mult, chiar dacă este neputincioasă să pună în practică poruncile Domnului, totuşi pregăteşte drumul celei mai împărăteşti învăţături, înţelepţeşte într-un oarecare fel pe cel care crede în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, îi formează mai dinainte felul de gândire şi-l face în stare să primească adevărul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XVI, 80.5.-80.6., în PSB, vol. 5, p. 60)

„(...) Cei mai de seamă filozofi eleni nu cunosc pe Dumnezeu după ştiinţă, ci după presupunere, o spune Petru în *Predica*[2027] sa: *Cunoaşteţi, aşadar, că este un singur Dumnezeu, Care a făcut început tuturor, a Cărui stăpânire nu are sfârşit*; şi: *Cel nevăzut, Cel Ce vede toate, Cel necuprins, Care cuprinde toate, Care n-are trebuinţă de nimic, de Care toate au nevoie şi există datorită Lui, Care este neînţeles, veşnic, nestricăcios, nefăcut, Care a făcut pe toate cu Cuvântul puterii Lui, adică al Fiului*; apoi adaugă: *Pe Acest Dumnezeu să-L cinstiţi, nu după cum fac elenii* – prin aceste cuvinte Petru vrea să spună că şi cei mai de seamă dintre eleni cinstesc pe acelaşi Dumnezeu ca şi noi, dar nu cu deplină cunoştinţă, pentru că n-au învăţat învăţătura predată prin Fiul –. De aceea a spus: *să nu*

[2026] *Stromata VI*, 6, 4.
[2027] Notă Pr. D. Fecioru: Textele din § 39, 2-42, 2 sunt din scrierea apocrifă: «Predica lui Petru», Fragm. 2-5, Dobschütz. (n. s. 245, p. 413)

cinstiţi; n-a spus, însă: *pe Dumnezeul, pe Care-L cinstesc elenii*, ci: *nu după cum fac elenii*. Petru vrea să schimbe felul de cinstire a lui Dumnezeu; Petru nu predică alt Dumnezeu. Ce sens au cuvintele: *nu după cum fac elenii* o spune însuşi Petru, care adaugă: *Că ei sunt duşi de neştiinţă; nu cunosc pe Dumnezeu ca noi, după cunoaşterea cea desăvârşită; şi din cele ce le-a dat lor Dumnezeu spre folosinţă, au făcut chipuri de lemn, de piatră, de aramă, de fier, de aur şi de argint, uitând că ele sunt materie, uitând şi la ce trebuie folosite; pe cele care erau roabe lor, pe acelea le-au înălţat şi le cinstesc ca dumnezei; pe cele pe care Dumnezeu le-a dat lor spre mâncare, păsările din văzduh, peştii mării, animalele, care se târăsc pe pământ, împreună cu dobitoacele cele cu patru picioare ale câmpului, nevăstuici, şoareci, pisici, câini, maimuţe, deci pe cele care li s-a dat lor spre mâncare, pe acelea le aduc jertfă; aduc cele moarte celor morţi, ca şi cum ar fi dumnezei; sunt nerecunoscători faţă de Dumnezeu; şi, prin toate acelea pe care le fac, tăgăduiesc existenţa lui Dumnezeu*. Şi că atât noi cât şi elenii cunoaştem acelaşi Dumnezeu, dar nu în acelaşi chip, Petru o va spune când adaugă: *Nu-L cinstiţi pe Dumnezeu nici ca iudeii; că şi aceia îşi închipuie că sunt singurii care cunosc pe Dumnezeu, dar nu-L cunosc, că se închină la îngeri, la arhangheli, la luna de pe cer şi la lunile din calendar. Dacă nu se arată luna, nu ţin aşa zisa sâmbătă dintâi, nu ţin luna nouă, nici azimile, nici sărbătoarea, nici ziua cea mare*. Apoi Petru adaugă coroana celor discutate: *Deci şi voi, învăţând cu sfinţenie şi cu dreptate cele pe care vi le-am predat, păstraţi-le, cinstind într-un chip nou pe Dumnezeu, prin Hristos. Că am găsit în Scripturi, aşa cum spune Domnul: «Iată voi face cu voi testament nou, nu ca testamentul pe care l-am făcut cu părinţii voştri în muntele Horeb»* (Ier. 31, 31; Deut. 29, 1). A făcut cu noi testament nou. Cele ale elenilor şi cele ale iudeilor sunt vechi; *noi creştinii, însă, cinstim pe Dumnezeu într-un chip nou, suntem al treilea neam*. Socot că Petru a arătat lămurit pe unul şi singurul Dumnezeu, cunoscu de eleni în chip păgân, de iudei în chip iudaic, iar de noi în chip nou şi duhovnicesc. Pe lângă acestea, Petru a arătat că Acelaşi Dumnezeu este dătătorul celor două Testamente; pentru eleni este dătătorul filozofiei elene, prin care Cel Atotputernic este slăvit de eleni. Lucrul acesta se vede şi din cele ce voi spune. Cei ce s-au apropiat de credinţă, atât cei din filozofia elenă cât şi cei din învăţătura legii, alcătuiesc un singur neam, neamul poporului celui mântuit; cele trei popoare nu sunt despărţite prin timp, încât să-şi poată închipui cineva că sunt trei firi de oameni; au fost instruiţi, însă, de testamente diferite, dar toate ale unui singur Domn, care acum cred în cuvântul singurului Domn. Pentru că după cum Dumnezeu a voit să mântuie pe iudei, dându-le profeţi, tot aşa şi pe eleni; din mulţimea de oameni Dumnezeu a deosebit pe cei mai aleşi şi i-a făcut profeţi pentru limba lor, aşa că ei au fost în stare să primească binefacerea lui Dumnezeu. Şi lucrul acesta îl va arăta nu numai *Predica lui Petru*, ci şi apostolul Pavel, care zice: *Luaţi şi cărţile elineşti, faceţi cunoştinţă şi cu Sibila! Ea vă va arăta pe unicul Dumnezeu şi vă va spune cele viitoare. Luaţi-l pe Histaspe*[2028] *şi citiţi-l şi veţi găsi că este scris acolo cu mult mai lămurit şi mai pe înţeles despre Fiul lui Dumnezeu; este scris cum mulţi împăraţi vor porni cu război împotriva Lui, urându-L pe El, pe cei care poară numele Lui şi pe credincioşii Lui; urând răbdarea Lui şi venirea Lui*". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. V, 39.1.-39.5., 40.1.-40.2., 41.1.-41.6., 42.1.-42.3., 43.1., în PSB, vol. 5, pp. 413-415)

[2028] Notă Pr. D. Fecioru: Sub numele unui înţelept persan, cu numele de Histaspe, a circulat în primele secole creştine o lucrare profetico-apocaliptică, în care erau proorociri despre Hristos şi împărăţia Sa. Despre persoana sa nu se cunosc multe. S-a spus că ar fi un străvechi rege med, care a trăit înainte de războiul troian; alţii l-au identificat cu Histaspe, tatăl împăratului Darius I. (n. s. 247, p. 415)

„Dar aşa, după cum a venit, la timp potrivit, predica Evangheliei, tot aşa, la timp potrivit, s-a dat barbarilor legea şi profeţii, iar elenilor filozofia, ca să-i obişnuiască cu predica Evangheliei. Spune Domnul, Cel Ce a izbăvit pe Israil: *În timp plăcut te-am ascultat şi în ziua mântuirii te-am ajutat; te-am dat spre testament neamurilor, ca să locuieşti pământul şi să moşteneşti moştenirea pustiei şi să zici celor di legături: «Ieşiţi!» şi celor din întuneric: «Luminaţi-vă!»* (Is. 49, 7-9). Dacă *cei din legături* sunt iudeii, cărora şi Domnul le-a spus: *Ieşiţi din legături, cei care voiţi*, care erau legaţi din propria lor voie şi cărora Domnul le-a spus că şi-au pus asupra lor, prin porunci omeneşti, *sarcini grele de purtat* (Lc. 11, 46; Mt. 23, 4), atunci este lămurit că *cei din întuneric* sunt cei care aveau mintea lor îngropată în idololatrie. Celor care erau drepţi după lege le lipsea credinţa (Lc. 18, 22); de aceea pe aceştia i-a vindecat Domnul, zicându-le: *Credinţa ta te-a mântuit* (Mt. 9, 22); dar celor drepţi, după filozofie, nu le lipsea numai credinţa în Domnul, ci şi nedespărţirea lor de idololatrie. Dar când li s-a descoperit adevărul, atunci şi ei s-au căit de faptele lor trecute”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. VI, 44.1.-44.5., în PSB, vol. 5, pp. 415-416)

„Aşa precum am arătat mai înainte, noi nu numim filozofie doctrina pe care o profesează fiecare şcoală filozofică, ci filozofia care este într-adevăr filozofie; nu numim filozofie înţelepciunea aceea tehnică, care cuprinde experienţa lucrurilor ce privesc viaţa, ci înţelepciunea aceea care este o cunoaştere sigură a lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti, o înţelegere temeinică şi fără greş, care cuprinde în ea cele prezente, cele trecute şi cele viitoare, pe care ne-a predat-o Domnul prin venirea Sa şi prin profeţi. Cunoaşterea aceasta nu este zdruncinată de argumentele raţiunii, pentru că este predată de însăşi voinţa aceea care este negreşit adevărată, ca una ce a fost făcută cunoscută de Fiul. Există o înţelepciune veşnică şi există şi o înţelepciune folositoare în timp; una este totdeauna una şi aceeaşi, cealaltă are multe şi felurite aspecte; una nu are impulsuri pasionale, cealaltă este însoţită de dorinţa pătimaşă; una este desăvârşită, cealaltă imperfectă.

Filozofia doreşte această înţelepciune pentru că doreşte binele sufletului, justeţea raţiunii şi curăţenia vieţii. Filozofia este orientată cu dragoste şi prietenie spre înţelepciune şi face totul pentru dobândirea ei. La noi se numesc filozofi cei care iubesc înţelepciunea Creatorului universului şi a Dascălului, adică cei care iubesc cunoaşterea Fiului lui Dumnezeu; la eleni, se numesc filozofi cei care se ocupă cu doctrinele despre virtute. Filozofia constă din acordul învăţăturilor fără greşeli ale fiecărei şcoli – vorbesc de şcolile filozofice – cu o viaţă nepătată. Învăţăturile şcolilor filozofice, însă, au fost furate din harul dăruit de Dumnezeu barbarilor şi au fost înfrumuseţate cu frumuseţile de limbaj ale grecilor; pe unele din aceste învăţături le-au furat aşa cum sunt ele în filozofia barbară, pe altele, le-au înţeles greşit; cât priveşte celelalte învăţături, pe unele le-au grăit mişcaţi de Duhul lui Dumnezeu, dar nu le-au prelucrat desăvârşit; pe altele le-au grăit întemeiaţi pe conjecturi şi cercetări omeneşti şi au greşit. Filozofii eleni îşi închipuie că au sesizat în chip desăvârşit adevărul; dar, după cum le-am arătat, ei nu l-au sesizat decât în parte. Filozofii eleni nu ştiu nimic mai mult despre lumea aceasta. După cum procedează geometria cu măsurătorile, cu mărimile şi cu figurile pe care le înscrie pe o suprafaţă plană, şi după cum pictura cuprinde tot spaţiul vizual al obiectelor din tablou, dar prin aceasta înşeală vederea, deoarece cu arta ei, imită obiectele exterioare aranjând culorile potrivit liniilor de perspectivă – de aici părţile luminoase ale tablourilor, umbrele şi adâncimile lor, de aici par în tablou unele imagini că stau în faţă, altele în interior, iar altele stau în alt chip pe suprafaţa plană a tabloului – tot aşa

şi filozofii imită, ca şi pictura, adevărul”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. VII, 54.1.-54.3., 55.1.-55.4., 56.1., în PSB, vol. 5, pp. 420-421)

„În general vorbind, n-am păcătui dacă am spune că toate cele necesare şi de folos în viaţă ne-au venit de la Dumnezeu; că filozofia a fost dată mai cu seamă elenilor, ca un testament propriu lor, spre a fi o treaptă spre filozofia creştină, deşi elenii, care au filozofat, n-au vrut să audă adevărul, punând puţin preţ pe limba barbarilor sau spăimântându-se de primejdia de moarte care, potrivit legilor de stat, atârna deasupra capetelor celor credincioşi. Ca şi în filozofia barbară, tot aşa şi în filozofia elenă a fost semănată neghină de semănătorul neghinelor (Mt. 13, 25-26, 39). De aceea la noi, odată cu grâul cel plin de rod, au crescut şi ereziile, iar la eleni, cei care au profesat ateismul lui Epicur, plăcerea şi toate acele învăţături, care sunt împotriva dreptei raţiuni, au semănat aceste idei în filozofia elenă; toate sunt roade false ale filozofiei dăruite de Dumnezeu elenilor. Apostolul numeşte această filozofie elenă, care e iubitoare de plăceri şi iubitoare de sine, *înţelepciune a veacului acestuia* (I Cor. 2, 6), deoarece învaţă numai despre cele din lumea aceasta şi, ca urmare, cele ce au legătură cu ea, potrivit sprijinului dat de stăpânitorii lumii acesteia (I Cor. 2, 6); de aceea filozofia aceasta este elementară şi parţială, pe când ştiinţa cu adevărat desăvârşită se ocupă cu cele spirituale, care sunt dincolo de lume şi încă şi cu cele ce sunt mai duhovniceşti decât acestea, *pe care ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit, nici la inima oamenilor nu s-au suit* (I Cor. 2, 9), înainte ca Învăţătorul nostru să ne facă nouă cunoscută învăţătura despre aceste lucruri, descoperind sfintele sfintelor şi încă, e cale progresivă, pe cele mai sfinte decât acestea, celor care moştenesc, autentic şi nu fals, înfierea dată de Domnul”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. VIII, 67.1.-67.2., 68.1., în PSB, vol. 5, pp. 426-427)

„(...) Nu este nepotrivit să spunem că şi filozofia a fost dată de pronia dumnezeiască, ca să ne pregătească mai dinainte pentru desăvârşirea care avea să ne vină prin Hristos. Dacă filozofiei nu-i este cumva ruşine să ia lecţii de la gnoza barbară, ca să înainteze spre adevăr! Dacă şi perii capului sunt număraţi (Mt. 10, 30; Lc. 12, 7) şi sunt numărate şi cele mai neînsemnate mişcări ale sufletului, cum să nu fie şi filozofia în planul lui Dumnezeu?” (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVII, 153.1.-153.2., în PSB, vol. 5, p. 468)

Înrudirea cu filozofia

„(...) Pentru că suntem fiinţe raţionale, iar filozofia este înrudită cu raţiunea, urmează că avem oarecare înrudire cu filozofia”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XII, 96.2., în PSB, vol. 5, p. 440)

Scopul filozofiei

„(...) Nădăjduiam să văd pe Dumnezeu faţă către faţă: căci acesta este scopul filozofiei lui Platon”. (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea Întâi, II, în PSB, vol. 2, pp. 119-121)

„Fără de filozofie şi fără de raţiunea cea dreaptă, nimeni nu poate dobândi înţelepciunea. Pentru aceasta, tot omul trebuie să se îndeletnicească cu filozofie[2029] şi să socoată lucrul acesta ca fiind cel mai de seamă şi mai vrednic din toate, şi că celelalte nu sunt decât de o a doua şi a treia mână, devenind lucruri moderate şi vrednice de acceptat numai în legătură cu filozofia şi că fără de ea, sau fără ca filozofia să urmeze în chip natural celor care se ocupă cu aceste lucruri, ele devin împovărătoare şi nişte lucruri de rând". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea Întâi, III, în PSB, vol. 2, p. 122)

„O spunem aici deschis: Filozofia are sarcina de a cerceta adevărul şi natura existenţelor – iar adevărul este acela despre care Domnul a spus: *Eu sunt adevărul* (In. 14, 6) –; şi iarăşi: ştiinţele pregătitoare, care duc la odihna în Hristos, exercită mintea, deşteaptă priceperea, dând naştere unei vioiciuni a spiritului pentru căutarea adevăratei filozofii. Cei iniţiaţi[2030] descopăr adevărata filozofie; dar, mai bine spus, primesc filozofia cea adevărată de la Însuşi Adevărul şi o posedă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. V, 32.4. în PSB, vol. 5, p. 28)

„(...) Platon a spus că scopul filozofiei este asemănarea cu Dumnezeu[2031]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIV, 95.1., în PSB, vol. 5, p. 364)

Adevărul și începutul filozofiei

„Filozoful iubeşte adevărul şi-i este drag adevărul; şi datorită dragostei sale, din slugă credincioasă este socotit prieten (In. 15, 15). Admiraţia lucrurilor, după cum spune Platon în dialogul *Teetet*, este început al filozofiei[2032]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. IX, 45.3.-45.4., în PSB, vol. 5, p. 137)

„(...) *Că unul singur este cu adevărat Dumnezeu, Care a făcut început tuturor lucrurilor»*[2033] *scrie Petru, făcând cunoscut pe Fiul Primul-Născut, pentru că Petru a înţeles exact cuvintele acestea: «Întru început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul*» (Fac. 1, 1) –. Acesta este numit de toţi profeţii Înţelepciune, acesta este Dascălul tuturor fiinţelor create, sfetnicul lui Dumnezeu, Care pe toate le cunoaşte mai dinainte. El, dintru început, de la cea dintâi întemeiere a lumii, a instruit şi desăvârşeşte *în multe feluri şi în multe chipuri* (Evr. 1, 1). De aceea, pe bună dreptate, a spus Domnul: *Să nu numiţi pe nimeni pe pământ dascăl* (Mt. 23, 8). Vezi, deci, de unde îşi are început filozofia cea adevărată? Dacă legea este chip şi umbră a adevărului, totuşi legea este cel puţin umbră a adevărului (Evr. 10, 1), pe când iubirea de sine a elenilor proclamă că a avut dascăli pe unii oameni.

După cum însuşirea de Tată se urcă la Dumnezeu-Creatorul, tot aşa se urcă şi la Domnul învăţătura celor bune, care îndreptăţeşte, conduce şi ajută". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. VII, 58.1.-58.3., 59.1., în PSB, vol. 5, p. 422)

[2029] E vorba aici de filozofia cea bună și mântuitoare. − n. a.
[2030] Notă Pr. D. Fecioru: Cei botezaţi. (n. s. 124, p. 28)
[2031] Platon, *Teetet*, 176 AB.
[2032] Platon, *Teetet*, 155 D.
[2033] *Predica lui Petru*, Fragm. 2.

Filozofia a înflorit din vechime la barbari şi a strălucit printre neamuri

„Aşadar filozofia, acest bun foarte folositor, a înflorit din vechime la barbari şi a strălucit printre neamuri; mai târziu a ajuns şi la eleni. În fruntea filozofiei au stat profeţii la egipteni, haldeii la asirieni, druizii la gali, samaneii la bactrieni, filozofii la celţi, magii la perşi – care prin magie au prezis naşterea Mântuitorului, au fost conduşi de o stea şi au sosit în pământul Iudeu – gimnosofiştii la indieni şi alţi filozofi barbari". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata I, Cap. XV, 71.3.-71.4., în PSB, vol. 5, p. 52)

„(...) Şi Filon pitagorianul arată, cu multe dovezi, că filozofia scrisă a iudeilor este anterioară filozofiei elenilor; dar nu numai Filon arată lucrul acesta, ci şi Aristobul[2034] peripateticul şi alţii mai mulţi, ca să nu zăbovesc înşirându-i nume cu nume. Scriitorul Megastene[2035], contemporan cu Seleuc Nictor, în cartea a treia a lucrării sale *Indica* scrie foarte lămurit acestea: *Toate cele spuse despre natură de vechii filozofi greci au fost spuse de filozofii care au trăit în afara graniţelor Greciei, fie în India, de brahmani, fie în Siria, de aşa-numiţii iudei*[2036]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata I, Cap. XV, 72.4.-72.5., în PSB, vol. 5, p. 53)

„(...) Filozofia greacă a furat din filozofia barbară". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a V-a, Cap. XIV, 89.1., în PSB, vol. 5, p. 361)

Cine s-a temut de filozofie?

„Ştiu ce pălăvrăgesc unii care, în chip ignorant, se tem şi de umbra lor, spunând că trebuie să ne ocupăm numai de lucrurile cele mai necesare, de cele care menţin credinţa şi să lăsăm deoparte învăţăturile străine şi de prisos, care ne uzează în zadar şi ne fac să ne îndeletnicim cu lucruri care nu contribuie cu nimic la scopul nostru final. Alţii socotesc că filozofia este un rău; că a apărut în viaţă spre pierderea oamenilor, că este invenţia unui spirit rău. Dar, răul este prin însăşi natura sa rău şi nimeni nu va putea face să răsară din el binele. Şi eu voi arăta, în toate stromatele mele, că filozofia este într-un oarecare fel opera proniei dumnezeieşti; că nu-i un rău". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 18.1.-18.4., în PSB, vol. 5, p. 20)

„Cei mai mulţi se tem de filozofie, ca şi copiii de fantome; se tem să nu-i rătăcească, dar dacă credinţa lor este de acest fel – că nu pot s-o numesc gnoză – încât să fie dărâmată de învăţăturile probabile, atunci să fie dărâmată! Că ei, printr-o astfel de gândire, mărturisesc că nu posedă adevărul. *Adevărul*, spune Scriptura, *este neclintit; învăţătura falsă se destramă*[2037]. Că alegem purpura, punând-o alături de altă purpură. Dacă cineva mărturiseşte că nu are inima sa încleştată în adevăr, atunci nu are piatra de încercare a schimbătorilor de bani şi nici criteriul de judecare al învăţăturilor. Cum mai poate fi acesta schimbător de bani, când el nu poate proba şi nu poate deosebi moneda bună de cea falsă? David a strigat: *Dreptul în veac nu se va clătina* (Ps. 111, 5). Nu se va clătina nici de

[2034] Notă Pr. D. Fecioru: Aristobul, filozof iudeu din Alexandria (sec. II î. e. n.). (n. s. 375, p. 53)
[2035] Notă Pr. D. Fecioru: Megastene, istoric şi geograf grec, (sec. III î. e. n.), a fost trimis de Seleuc Nictor în mai multe misiuni în India. Observaţiile despre India le-a consemnat în lucrarea sa *Indica*. (n. s. 376, p. 53)
[2036] Notă Pr. D. Fecioru: Megastene, *Fragm*. 41. (n. s. 378, p. 53)
[2037] Notă Pr. D. Fecioru: Nu se ştie din ce carte a Scripturii este luat acest text. (n. s. 332, p. 433)

cuvântul care înşeală, nici de plăcerea care duce la rătăcire; şi de aceea nu se va clătina din casa care i se cuvine ca moştenire". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. X, 80.4., 81.1.-81.3., în PSB, vol. 5, p. 433)

Înţelepţii greci au trăit mai târziu de Moise

„(...) Înţelepţii greci au trăit mai târziu de Moise. Acum trebuie să cercetăm filozofia lor, care este şi influenţată de evrei şi enigmatică. Filozofilor greci le plăcea să facă propoziţiuni scurte atunci când dădeau sfaturi; că le socoteau foarte folositoare. Platon spune că în vechime acest fel de vorbire era râvnit îndeobşte de toţi grecii, dar în special de lacedemonieni şi de cretani, care aveau cele mai bune legi". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XIV, 60.1.-60.2., în PSB, vol. 5, p. 45)

„Da, este în filozofie o urmă de înţelepciune, este o tendinţă de îndeletnicire despre Dumnezeu. În acest sens sunt filozofii elenilor *furi şi tâlhari* (In. 10, 8). Înainte de venirea Domnului filozofii au luat, *nu cu pricepere* (Rom. 10, 2), părţi de adevăr din profeţii evreilor şi le-au dat ca învăţături ale lor; pe unele le-au falsificat, pe altele le-au sofisticat din curiozitate în chip ignorant, iar pe altele le-au inventat; că poate au avut şi ei *duh de înţelegere* (Ieş. 28, 3)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XVII, 87.1.-87.2., în PSB, vol. 5, p. 63)

„Sunt, deci, adevărate în parte învăţăturile pe care le-au furat filozofii (de la evrei – n. a.), dar ei nu le cunosc decât conjectural şi prin constrângerea cuvintelor acelor învăţături. Vor cunoaşte, însă, înţelesul lor, dacă vor voi să fie ucenici ai lui Hristos". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XX, 100.4., în PSB, vol. 5, p. 71)

„(...) Filozofia evreilor este cea mai veche dintre toate filozofiile". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XXI, 101.1., în PSB, vol. 5, p. 71)

„Aristobul, în prima carte din lucrarea dedicată lui Filometor, scrie textul: *Şi Platon a luat idei din legiuirile noastre şi este vădit că a fost curios să cerceteze fiecare cuvânt din cele spuse în ele. Dar înainte de Demetrie din Faler, înainte de stăpânirea lui Alexandru şi a perşilor*[2038]*, au fost traduse de alţii în greceşte cele petrecute cu evreii, concetăţenii noştri: ieşirea lor din Egipt, arătarea tuturor celor ce s-au întâmplat cu ei, cucerirea ţării şi traducerea întregii noastre legiuiri, încât este clar că filozoful de care am vorbit mai înainte a luat multe, că era foarte învăţat; la fel şi Pitagora; multe din ideile noastre le-a pus în cărţile lui filozofice*[2039]. Numenie[2040], filozof pitagorian, scrie ritos: *Ce este Platon decât un Moisi, care vorbeşte limba atică!*[2041]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XXII, 150.1.-150.4., în PSB, vol. 5, p. 98)

„Filozoful Platon este tributar lui Moisi în privinţa legilor sale. Platon a blamat legiuirile lui Minos şi ale lui Licurg că vorbesc numai de bărbăţie şi curaj în războaie şi a

[2038] Notă Pr. D. Fecioru: Asupra Egiptului. (n. s. 920, p. 98)
[2039] Notă Pr. D. Fecioru: Textul lui Aristobul, independent de Clement, este şi în Eusebiu al Cezareii, *Prep. Evang*., XIII, 12, 1. (n. s. 921, p. 98)
[2040] Notă Pr. D. Fecioru: Numenie, (sec. II e.n.), susţinea că filozofia greacă datorează mult orientului şi în special cărţilor sfinte ale iudeilor. Din lucrările lui n-au rămas decât fragmente. (n. s. 922, p. 98)
[2041] Numenie, *Fragm.* 9.

lăudat legiuirea lui Moisi că este mai minunată în ceea ce spune şi că priveşte totdeauna spre o singură învăţătură[2042]. Şi spune Platon că ni se cuvine mai mult să practicăm filozofia cu tărie, cu sfinţenie şi cu pricepere şi să privim, fără să ne schimbăm părerea, la vrednicia cerului, având totdeauna aceeaşi părere despre aceleaşi lucruri. Oare Platon nu tâlcuieşte legea lui Moisi când porunceşte să privim la unicul Dumnezeu şi să facem fapte de dreptate?" (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XXV, 165.1.-165.2., în PSB, vol. 5, p. 105)

„(...) Pitagora şi ucenicii lui, împreună cu Platon, mai ales, aceştia, dintre toţi filozofii, au citit pe Moisi legiuitorul, cum se poate vedea din învăţăturile lor. Aceşti filozofi, potrivit unui simţ pătrunzător de divinaţie, au fost de acord – nu, însă, fără ajutorul lui Dumnezeu – cu cuvintele profetice; în unele din învăţăturile lor au cercetat adevărul în părţile lui şi în aspectele lui şi l-au preţuit cu numiri nu lipsite de claritate, pentru că au primit, datorită cercetărilor lor, o oarecare familiaritate cu adevărul. De aceea filozofia elenă se aseamănă cu lumina feştilei opaiţului, pe care o aprind oamenii,

Furând cu dibăcie lumina de la soare.

Dar, după ce Cuvântul a fost propovăduit, toată acea sfântă lumină şi-a dat lumina sa (In. 1, 9). Lumina aceea furată – lumina opaiţului – este de folos în case noaptea; ziua, însă, luminează cu strălucire *focul* şi întreaga noapte este luminată de Soarele atât de mare al luminii spirituale". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. V, 29.3.-29.6., în PSB, vol. 5, pp. 327-328)

„Întreaga viaţă nu mi-ar ajunge, dacă aş voi să cercetez cu de-amănuntul fiecare învăţătură a elenilor, spre a dovedi furtul lor nesăţios, că ei şi-au însuşit descoperirea celor mai frumoase învăţături ale lor, pe care le-au luat de la noi". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. II, 27.5., în PSB, vol. 5, p. 407)

Filozofia cea bună este de la Dumnezeu cu rostul de a face bine

„Cei care spun că filozofia n-a venit aici pe pământ de la Dumnezeu, aceia spun poate totodată că Dumnezeu nu cunoaşte lucrurile cu de-amănuntul, nici nu este cauza tuturor celor bune din lume, chiar dacă fiecare din aceste bunuri sunt risipite pe întinsul lumii. Principial vorbind, n-ar fi existat nimic din cele ce sunt, dacă nu le-ar fi voit Dumnezeu; iar dacă le-a voit, atunci şi filozofia este de la Dumnezeu; şi El a voit să fie aşa cum este, pentru cei care nu puteau altfel, decât prin filozofie, să se depărteze de rele". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVII, 156.3.-156.4., în PSB, vol. 5, pp. 469-470)

„Nu este, oare, absurd ca cel care atribuie diavolului neorânduiala şi nedreptatea, tocmai el să-l facă pe diavol dătător al filozofiei, al acestui bun plin de virtute? Dacă ar fi aşa, atunci diavolul s-a purtat cu mai multă bunăvoinţă cu elenii, vrând să-i facă oameni buni, decât pronia dumnezeiască şi decât gândul lui Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVII, 159.1.-159.2., în PSB, vol. 5, p. 471)

„(...) Filozofia, care face pe oameni virtuoşi, nu poate fi o lucrare a răutăţii. Rămâne, deci, că filozofia este o lucrare a lui Dumnezeu, al cărei rost este numai de a face bine; că

[2042] Platon, *Legile*, I, 626 A; IV, 705 D; XII, 945 D.

toate câte sunt date de Dumnezeu, sunt date în chip bun şi primite ca bune. Da, îndeletnicirea cu filozofia nu este o lucrare cu care se ocupă oamenii răi; iar dacă filozofia a fost dată celor mai buni bărbaţi dintre eleni, atunci este lămurită şi pricina pentru care li s-a dăruit lor filozofia; evident li s-a dat de pronia dumnezeiască, pentru că ea împarte după vrednicie cele ce se cuvin fiecăruia. Pe bună dreptate, dar, s-a dat iudeilor legea, iar elenilor filozofia până la venirea Domnului. De la venirea Domnului este chemarea generală a tuturor oamenilor; aceştia sunt adunaţi într-un popor ales (Tit 2, 14) al dreptăţii, potrivit învăţăturii date de credinţă; sunt adunaţi de un Domn al singurului unic Dumnezeu al celor două popoare, al elenilor şi barbarilor, dar mai bine spus, al întregului neam omenesc.

Am spus, de multe ori, că filozofia, în atât ca filozofie, este aptă să atingă adevărul; îl atinge, însă, numai parţial". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVII, 159.6.-159.9., 160.1., în PSB, vol. 5, p. 471)

Împotriva celor ce spun că diavolul este descoperitorul filozofiei

„Printr-un cuvânt cu dublu înţeles, luat din Scriptură, Domnul a biruit pe diavol în timpul ispitirii în pustie (Mt. 4, 4). Eu, pornind de aici, nu văd cum poate fi diavolul descoperitorul filozofiei şi al dialecticii, aşa cum gândesc unii, când el a fost biruit, fiind înşelat de un cuvânt cu dublu înţeles!" (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. IX, 44.4., în PSB, vol. 5, p. 35)

„(...) *Iar acestea le spun ca să nu vă amăgească cineva cu cuvinte ademenitoare* (Col. 2, 4) şi nici să se strecoare pe furiş *hoţul* (Col. 2, 8). Şi iarăşi: *Vedeţi să nu vă fure cineva cu filozofia şi cu amăgirea deşartă după predania oamenilor, după stihiile lumii şi nu după Hristos* (Col. 2, 8). Prin aceste cuvinte Pavel nu vorbeşte de rău toată filozofia, ci filozofia epicuriană – de care aminteşte în Faptele Apostolilor (Fap. 17, 18), care tăgăduieşte pronia lui Dumnezeu şi divinizează plăcerea – precum şi orice altă filozofie care cinsteşte stihiile lumii; filozofia aceea care nu pune mai presus de stihii o cauză creatoare şi nici nu postulează un creator. Dar şi stoicii, că Pavel îi menţionează şi pe ei (Fap. 17, 18), spun că Dumnezeu este corp, pentru că se află chiar în cea mai de necinste materie; nu gândesc, însă, cum trebuie. Pavel numeşte *predanie omenească* această jonglerie logică. De aceea scrie: *Fugiţi de căutările (poftele – n. a.) tinereşti* (II Tim. 2, 22), că nişte pofte de discuţii ca acestea sunt copilăreşti". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XI, 50.4.-50.6., 51.1.-51.2., în PSB, vol. 5, p. 39)

„Că filozofia aceea care este după predania dumnezeiască vorbeşte despre pronia dumnezeiască şi o întăreşte; dacă se înlătură pronia lui Dumnezeu, întruparea Mântuitorului este basm, iar noi umblăm *după stihiile lumii şi nu după Hristos* (Col. 2, 8)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XI, 52.2., în PSB, vol. 5, p. 40)

„Unii filozofi cinstesc stihiile lumii; Diogene[2043] cinsteşte aerul; Tales, apa; Hipas[2044], focul; alţii pun atomii ca principii ale lumii; aceştia poartă numele de filozofi, dar sunt nişte omuleţi atei şi nişte oameni iubitori de plăceri. Apostolul spune: *De aceea mă rog ca dragostea voastră să prisosească din ce în ce mai mult în cunoaştere şi în toată înţelegerea, ca să cercetaţi cele ce se deosebesc* (Filip. 1, 9); *pentru că atunci când eram prunci*, spune

[2043] Notă Pr. D. Fecioru: Diogene, nota 569 din C. (n. s. 206, p. 40)
[2044] Notă Pr. D. Fecioru: Hipas, nota 571 din C. (n. s. 208, p. 40)

acelaşi apostol, *eram robiţi sub stihiile lumii (Gal. 4, 3); pruncul, chiar dacă este moştenitor, nu se deosebeşte întru nimic de rob, până la vremea rânduită de tatăl său* (Gal. 4, 1-2). Aşadar şi filozofii sunt prunci atâta vreme cât nu sunt făcuţi bărbaţi de Hristos". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XI, 52.4., 53.1.-53.2., în PSB, vol. 5, pp. 40-41)

Folosul filozofiei

„(...) Voi spune atât doar celor cărora le place să mă învinuiască: În primul rând, chiar dacă filozofia e nefolositoare, ea este folositoare, dacă este de folos să se dovedească nefolosinţa ei. În al doilea rând, nu trebuie să condamni pe filozofii greci pe temeiul unei simple menţionări a doctrinelor lor, până ce nu ajungi la descoperirea cunoaşterii amănunţite a gândirii lor. Numai acea combatere este foarte bună care se întemeiază pe experienţă, că numai cunoaşterea adâncă a lucrurilor pe care le combaţi îţi poate da cel mai desăvârşit argument". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. II, 19.1.-19.3., în PSB, vol. 5, p. 21)

Extragerea din filozofie a ceea ce este folositor

„Sufletele au hrana lor proprie; unele cresc prin cunoştinţă şi ştiinţă; altele se hrănesc cu filosofia greacă; filosofia greacă este ca nuca; nu-i toată bună de mâncare[*]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 7.3., în PSB, vol. 5, p. 14)

„(...) Nu trebuie să-şi lipească sufletul de ele (învăţăturile elene – n. a.), ci să se folosească de le numai atâta cât să scoată din ele ce este folositor, pentru ca, luând şi posedând ce este de folos, să se poată întoarce acasă la adevărata filozofie, după ce a dobândit, ca trainică încredinţare pentru suflet, siguranţa din toate câte-a studiat". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XI, 89.3., în PSB, vol. 5, p. 437)

Filozoful poate culege de pretutindeni ceea ce-i este de folos

„(...) Cei mai mulţi dintre ei (cei mai vechi înţelepţi şi filozofi greci – n. a.) au fost de neam barbar şi şi-au făcut instrucţia la barbari, (...) am arătat că Pitagora era din Tirenia sau din Tir, că Antistene era frigian, că Orfeu Odrisul era trac, iar Homer era egiptean după spusele celor mai mulţi. Se spune că Tales era fenician de neam şi că a avut legături cu profeţii egipteni. La fel şi Pitagora a avut legături cu ei; Pitagora, pentru a le face pe plac, s-a circumcis, ca să poată pătrunde în sanctuarele lor secrete şi să înveţe filozofia mistică a egiptenilor; a frecventat şi pe cei mai iluştri haldei şi magi; iar locul de adunare al discipolilor lui Pitagora era o prefigurare a ceea ce numim noi azi biserică. Platon nu tăgăduieşte că a luat de la barbari cele mai frumoase idei ale filozofiei sale şi mărturiseşte că a fost în Egipt. În dialogul *Fedon*, spune că filozoful poate culege de pretutindeni ceea ce-i este de folos. El scrie: *Mare este Grecia, o, Cebe, a spus Socrate, şi în ea sunt bărbaţi foarte buni; dar multe sunt şi neamurile barbare*[2045]. Astfel Platon socoate că şi între barbari

[*] Notă Pr. D. Fecioru: În ciuda acestei comparaţii, prin care Clement minimalizează folosul filosofiei, totuşi el pledează cu tărie pentru folosirea filosofiei. (p. 14)

[2045] Platon, *Fedon*, 78 A.

se găsesc filozofi". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XV, 66.1.-66.3., 67.1.-67.3., în PSB, vol. 5, pp. 49-50)

Despre purtarea adevăraților filozofi

„(...) Filozofii n-au acoperit mintea cu mâncări, nici n-au rătăcit-o cu plăceri". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. I, 5.2., în PSB, vol. 4, p. 231)

Filozofia ajunge mai de preț ocupându-se cu cinstirea și cunoașterea lui Dumnezeu

„După cum ştiinţele enciclice[2046] sunt ajutătoare filozofiei – stăpâna lor – tot aşa şi filozofia însăşi este ajutătoare înţelepciunii. Filozofia urmăreşte dobândirea înţelepciunii, iar înţelepciunea este ştiinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti şi a cauzelor acestora. Deci înţelepciunea este stăpâna filozofiei, după cum filozofia este stăpâna ştiinţelor pregătitoare. Dacă filozofia porunceşte înfrânarea limbii, a stomacului şi a celor de sub stomac, apoi ajunge mai venerabilă şi mai de preţ dacă se ocupă cu cinstirea şi cunoaşterea lui Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. V, 30.1.-30.2., în PSB, vol. 5, pp. 26-27)

Filozofii și puterea cea dumnezeiască

„Aşa este şi cu filozoful; se aseamănă cu un măslin sălbatic, că are în el multe fructe, care nu se pot mânca, că este râvnitor pentru cercetare, capabil să înţeleagă repede şi-i doritor de grăsimea adevărului; dar dacă primeşte, prin credinţă, puterea cea dumnezeiască, este altoit în gnoza cea bună şi nobilă, ca şi măslinul cel sălbatic; este altoit cu adevărat în învăţătura cea bună şi plină de milă şi duce la maturitate hrana ce i s-a dat; şi astfel ajunge măslin bun. Altoirea înnobilează pe cei de viţă proastă şi se sileşte, prin arta grădinăritului şi prin ştiinţa gnostică, să facă pricepuţi pe cei fără pricepere". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XV – 118.1.-118.2., în PSB, vol. 5, p. 451)

„Aşadar filozofii, care s-au exercitat pentru propria lor învăţătură într-un spirit inteligent, atunci când au studiat, nu o parte de filozofie, ci filozofia în totalitatea ei, au confirmat, prin mărturia lor, adevărul, cu dragoste de adevăr şi fără îngâmfare; au sporit în înţelegere; şi prin ideile bune luate de la alţii, care aveau alte păreri decât ei, au putut, potrivit conducerii dumnezeieşti, să se urce la înţelegerea negrăitei bunătăţi a lui Dumnezeu, care urcă, atât cât e cu putinţă, pe fiecare om spre o stare mai bună. Apoi, aceşti filozofi, după ce au avut legături nu numai cu elenii, ci şi cu barbarii, datorită trăirii comune cu ei, au ajuns la credinţă şi la o înţelegere proprie. Iar după ce au primit temelia adevărului, au mers mai departe cu cercetarea şi prin aceasta au învăţat să iubească; şi, dorind cu înfocare cunoaşterea, se grăbesc spre mântuire. De aceea spune Scriptura că Dumnezeu a dat meşterilor *duh de înţelegere* (Ieş. 28, 3); acesta nu-i altceva decât priceperea, puterea aceea sufletească de a contempla existenţele, puterea de a fi consecvent, puterea de a deosebi ceea ce este asemenea şi ceea ce nu este asemenea, puterea de a compara, de a porunci, de a interzice şi de a conjectura cele viitoare. Această putere nu se referă numai la arte şi meserii,

[2046] Notă Pr. D. Fecioru: Gramatica, retorica, dialectica, aritmetica, geometria, astronomia şi muzica formau ştiinţele enciclice. (n. s. 107, p. 26)

ci şi la filozofie". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVII, 154.1.-154.4., în PSB, vol. 5, pp. 468-469)

„Dacă trebuie să filozofezi, atunci trebuie să filozofezi"

„Mi se par drepte cuvintele acestea: *Dacă trebuie să filozofezi, atunci trebuie să filozofezi; aceasta este o urmare firească chiar dacă nu trebuie să filozofezi; nu trebuie, însă, condamnată filozofia înainte de a o cunoaşte; deci trebuie să filozofezi*[2047]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVIII, 162.5., în PSB, vol. 5, p. 473)

Filozofia se împarte în patru părți

„După Moisi, filozofia se împarte în patru părţi: prima parte, partea istorică; a doua parte este aceea numită în chip propriu partea legislativă – aceste două părţi ţin de morală –; a treia parte este partea liturgică; partea aceasta cuprinde şi contemplarea naturii; a patra parte este partea teologică, partea aceea care cuprinde cel mai înalt grad de iniţiere în taine, despre care Platon spune că este contemplarea marilor taine[2048], iar Aristotel o numeşte metafizică". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XXVIII, 176.1.-176.2., în PSB, vol. 5, p. 110)

Blamarea comportamentului filozofilor răi

„Nenorociţii sofişti, care se laudă cu arta lor, trăncănesc şi jonglează cu tot felul de cuvinte. Ostenindu-se toată viaţa lor să facă deosebire între cuvinte, să-şi alcătuiască cu măiestrie cuvintele şi să le împletească cu dibăcie, sunt mai limbuţi decât turturelele. Gâdilă şi măgulesc, nu ca nişte bărbaţi, după părerea mea, auzul celor care doresc cu tărie să fie măguliţi; scot din gura lor râu de cuvinte, dar fără pic de minte; sunt ca încălţămintea cea veche, la care totul este slab şi flendurit şi numai limba încălţămintei rămâne întreagă. Foarte frumos îi descrie Solon Atenianul, când spune:

Voi vă uitaţi la limba şi la cuvintele vicleanului bărbat;
Fiecare din voi merge pe urmele vulpii,
Dar mintea voastră-a tuturora goală rămâne[2049]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. III, 22.4.-22.5., 23.1. în PSB, vol. 5, p. 22)

Filozofia „a tăiat în bucăți veșnicul adevăr"

„Adevărul este unul singur; minciuna are mii de abateri. Întocmai ca bacantele care au tăiat în bucăţi trupul lui Penteu[2050] şi l-au împărţit, luând fiecare câte o parte, tot aşa şi şcolile filozofice, atât cele barbare cât şi cele elene, au fiecare câte o parte de adevăr, dar se laudă că fiecare posedă adevărul în întregime. Socot, însă, că, odată cu răsăritul luminii[2051],

[2047] Aristotel, *Fragm. 51*.
[2048] Platon, *Fedru*, 250 C; *Simposion*, 209 E, 210 A.
[2049] Notă Pr. D. Fecioru: Solon, *Fragm*. 8, 7, 5, 6. (n. s. 66, p. 22)
[2050] Notă Pr. D. Fecioru: Penteu, regele Tebei, fiul lui Ehion şi Agave, s-a împotrivit introducerii cultului orgiac al lui Dionisos; zeul mâniat i-a luat minţile mamei sale şi aceasta împreună cu bacantele l-au tăiat în bucăţi pe Penteu, crezând că e o fiară sălbatică. Piesa *Bacantele* a lui Euripide tratează acest subiect. (n. s. 232, p. 43)
[2051] Notă Pr. D. Fecioru: Cu venirea lui Hristos. (n. s. 233, p. 43)

toate se luminează. Aşadar toţi filozofii, şi eleni şi barbari, toţi câţi au dorit să afle adevărul, au arătat unii nu puţin, alţii o parte, dacă au avut ceva din învăţătura despre adevăr. Eternitatea are strâns în ea pe scurt şi viitorul şi prezentul, dar şi trecutul; cu mult mai mult, însă, şi mai puternic decât eternitatea, adevărul adună seminţele proprii, chiar dacă au căzut pe pământ străin. Vom găsi că foarte multe din ideile şcolilor filozofice, chiar dacă par a nu se asemăna unele cu altele, dau totuşi în general mărturie de adevăr şi formează o unitate, fie ca membre, fie ca părţi, fie ca speţă, fie ca gen; negreşit nu acele şcoli filozofice care spun prostii, care curmă înlănţuirea naturală a gândirii şi scot afară raţiunea, ca apartamentele femeilor pe bărbat. La un instrument muzical coarda care cântă subţire este contrară celei care cântă gros, dar amândouă fac armonia; la numere, numărul cu soţ este deosebit de cel fără soţ, dar amândouă aparţin aritmeticii, aşa precum în geometrie cercul, triunghiul, tetragonul şi toate celelalte forme geometrice se deosebesc unele de altele. Dar şi în întreg universul, toate părţile universului, chiar dacă se deosebesc unele de altele, păstrează totuşi înrudirea cu întregul. Tot aşa şi filozofia barbară sau elenă a tăiat în bucăţi veşnicul adevăr (...); adevărul teologiei de totdeauna, al Cuvântului celui real. Iar omul care uneşte iarăşi bucăţile tăiate şi aduce la unitate desăvârşită Cuvântul, acela, o ştiu bine, va contempla, fără primejdie de a rătăci, adevărul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XIII, 57.1.-57.6., în PSB, vol. 5, p. 43)

„(...) Epimenide Cretanul, pe care apostolul Pavel îl cunoaşte ca profet grec şi de care menţionează în *Epistola către Tit*, zicând aşa: *Zis-a unul dintre ei, profet al lor, aşa: «cretanii sunt pururea mincinoşi, fiare rele, pântece leneşe»; şi mărturia aceasta este adevărată* (Tit. 1, 12-13). Vezi că Pavel spune că profeţii greci au pus în scrierile lor ceva adevăr? Vezi că Pavel, când scrie pentru a zidi şi pentru a întoarce la credinţă, nu se ruşinează să folosească poemele grecilor? În *Epistola către corinteni* – că exemplul citat mai sus nu-i singurul – vorbind despre învierea morţilor, Pavel foloseşte un vers iambic din tragicii greci, spunând: *Care-mi este folosul? Dacă morţii nu învie, să mâncăm şi să bem, că mâine vom muri! Nu vă înşelaţi*.

Vorbele rele strică obiceiurile bune[2052]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XIV, 59.2.-59.4., în PSB, vol. 5, pp. 44-45)

Sofistica e „o adevărată înșelăciune și o artă rea și flecară"

„Platon a numit deschis sofistica o înşelăciune, iar Aristotel, urmându-l pe Platon, o declară hoţie, pentru că sofistica fură cu probabilităţi toată lucrarea înţelepciunii şi profesează o înţelepciune, pe care n-o practică. Şi, ca să spun pe scurt, după cum retorica are ca punct de plecare verosimilul, ca temei argumentaţia, iar ca punct final convingerea, tot aşa şi ştiinţa controversei are ca punct de plecare părerea, ca temei discuţia, iar ca punct final victoria. Tot aşa şi sofistica are ca punct de plecare aparenţa; dar temeiul său este dublu: o parte o ia de la retorică şi anume dezvoltarea subiectului, altă parte de la dialectică şi anume forma interogativă; iar sfârşitul sofisticii, scopul ei este să producă admiraţie, uimire. Dialectica, la rândul ei, atât de lăudată în şcoli, nu este decât un exerciţiu filozofic despre probabilităţi, în care cauţi să-ţi arăţi puterea de contrazicere. Dar niciuna din aceste arte nu urmăreşte căutarea adevărului. Pe bună dreptate, deci, marele apostol, dispreţuind aceste arte zadarnice ale cuvintelor, spune: *Dacă cineva nu vine cu cuvinte sănătoase, ci cu*

[2052] Notă Pr. D. Fecioru: I Cor. 15, 32-33. – Versul este din Menandru, *Tais*, Fragm. 218, CAF, III, 62; după alţii din Euripide, *Fragm. inc*. 1024.

altă învăţătură, acela s-a îngâmfat, neştiind nimic; ci fiind bolnav de dispute şi de certuri de cuvinte, din care ies sfadă, invidie, hulă, bănuieli viclene, îndeletniciri deşarte de oameni stricaţi la minte şi lipsiţi de adevăr (I Tim. 6, 3-5). Vezi cât de aspru vorbeşte Pavel despre ei? Numeşte *boală* arta lor de a vorbi şi a gândi; arta, cu care se laudă sofiştii, fie ei eleni, sau barbari, cărora li-i dragă această artă rea şi flecară". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. VIII, 39.2.-39.5., 40.1.-40.2., în PSB, vol. 5, pp. 32-33)

„Aceşti sofişti sunt lupi răpitori, îmbrăcaţi în piei de oaie; fac sclavi din oameni liberi; cu măiestria limbii lor corup sufletele; fură pe nevăzute, dar sunt vădiţi ca hoţi; se străduiesc să pună, prin viclenie şi forţă, mâna pe noi, socotindu-ne oameni simpli, pentru că nu putem să vorbim ca ei.

Adeseori un bărbat lipsit de darul vorbirii,
Chiar dacă grăieşte adevărul este biruit de unul cu vorbire frumoasă.
acum, însă, cele mai adevărate lucruri
Cad pradă gurilor care vorbesc cu uşurinţă
Încât nu le mai poţi judeca cum trebuie judecate.

Acestea le grăieşte tragedia. Şi aşa sunt cei cărora le place controversa, fie că aparţin unei şcoli filozofice, fie că se exercită în arta dialectică. *Aceştia, după cum spune Scriptura, lasă jos arţarul de la războiul de ţesut, fără să ţească ceva*; se dau în vânt să se ostenească zadarnic; osteneală, pe care apostolul a numit-o *amăgire a oamenilor şi viclenie*, capabile *spre uneltirea înşelăciunii*. *Sunt*, spune apostolul, *mulţi nesupuşi, grăitori în deşert şi amăgitori. Că nu s-a spus tuturora: «Voi sunteţi sarea pământului»*". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. VIII, 40.5., 41.1.-41.3., în PSB, vol. 5, p. 33)

„Noi nu primim toată filozofia fără de nicio socoteală"

„Noi nu primim toată filozofia fără nicio socoteală, ci pe aceea despre care vorbesc şi Socrate şi Platon: *Sunt mulţi cei care poartă bastonul bahic, precum spun cei care iau parte la ceremoniile de iniţiere, dar puţini sunt Bahus*[2053], vrând să arate prin aceste cuvinte că mulţi sunt chemaţi, dar puţini aleşi (Mt. 20, 16; 22, 14)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XIX, 92.3., în PSB, vol. 5, p. 66)

Înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu

„(...) *Dacă i se pare cuiva că este înţelept în veacul acesta, să se facă nebun ca să fie înţelept, căci înţelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu*. Or, Apostolul nu spune simplu: înţelepciunea este nebunie înaintea lui Dumnezeu, ci spune acest lucru despre *înţelepciunea acestei lumi*, iar nu despre înţelepciune în general; nici nu zice: dacă cineva dintre voi se crede înţelept, să se facă nebun, ci *să se facă nebun în acest veac, ca să fie înţelept*. Aşadar, noi înţelegem prin *înţelepciunea acestui veac* orice filosofie plină de păreri greşite faţă de ceea ce susţin Scripturile. Şi nici nu zicem în mod absolut că nebunia este un bine, ci zicem că ea e o fericire doar atunci când nu se mărgineşte numai la acest veac". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea I, Cap. XIII, în PSB, vol. 9, p. 40)

Philosophia antiqua & philosophia christiana

[2053] Platon, *Fedon*, 69 C.

„Şi apoi ce asemănare poate fi între un filozof şi un creştin; unul discipol al Greciei, celălalt al cerului, unul care umblă după glorie, celălalt după mântuire, unul mânuitor al vorbelor, celălalt al faptelor bune, unul care clădeşte şi altul care dărâmă; unul iubitor de greşeală, celălalt duşman al ei, unul care strică adevărul şi altul care-l restabileşte lămurindu-l, unul care fură şi altul care păzeşte să nu se fure?" (Tertulian, *Apologeticul*, XLVI, 17, în PSB, vol. 3, p. 102)

„După cum plugarii udă mai întâi pământul şi apoi aruncă sămânţa, tot aşa şi noi udăm cu apa bună de băut a cuvintelor filozofiei greceşti terenul pământesc al sufletelor cititorilor noştri, ca să primească sămânţa cea duhovnicească, pe care o aruncăm, şi ca să poată creşte cu uşurinţă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. I, 17.4., în PSB, vol. 5, p. 20)

„Chiar dacă filozofia ne ajută de departe la găsirea adevărului în strădaniile ei îndreptate spre atingerea adevărului propovăduit de noi, totuşi filozofia este de ajutor aceluia care caută, în chip logic, să ajungă la gnoză. Adevărul nostru se deosebeşte de adevărul filozofiei greceşti, deşi poartă acelaşi nume; se deosebeşte şi prin măreţia cunoştinţelor date şi prin dovezile superioare pe care le are şi prin puterea lui dumnezeiască şi prin alte însuşiri asemănătoare acestora; că noi *suntem învăţaţi de Dumnezeu* (I Tes. 4, 9); scrierile noastre sunt cu adevărat sfinte; iar noi am fost învăţaţi de Fiul lui Dumnezeu. De aceea filozofia greacă nu mişcă sufletele aşa cum le mişcă filozofia creştină, pentru că filozofia greacă se foloseşte de o învăţătură deosebită. Dacă, însă, din pricina celor care ne critică va trebui să facem o distincţie între filozofia greacă şi filozofia creştină, atunci vom spune următorul lucru: pentru că filozofia greacă urmăreşte aflarea adevărului, spunem că filozofia greacă este o cauză secundară, o cauză ajutătoare, care ne înlesneşte înţelegerea adevărului; cu asta mărturisim că filozofia greacă este o şcoală pregătitoare pentru gnostic; dar nu admitem să facem din cauza secundară cauză principală, nici dintr-o cauză ajutătoare cauză hotărâtoare, nici să spunem că fără filozofia greacă nu putem înţelege adevărul, pentru că noi, aproape toţi, fără cultura enciclică şi fără filozofia greacă, ba unii chiar fără să ştie carte, am înţeles prin credinţă învăţătura despre Dumnezeu fiind mişcaţi *«prin putere»* (I Tes. 1, 5), *de filozofia cea dumnezeiască, de filozofia barbară, fiind învăţaţi de o înţelepciune care lucrează cu propriile sale puteri. Ceea ce lucrează cu ajutorul altuia, nefiind în stare să lucreze singură, pe aceea o numim cauză secundară şi ajutătoare; că nu se poate numi cauză eficientă atunci primeşte ajutor din altă parte, când singură* nu poate da rezultate valabile. Deşi filozofia greacă prin mijloacele sale a îndreptăţit uneori pe eleni, totuşi nu i-a dus la o îndreptăţire totală; filozofia le-a fost de ajutor, aşa cum este de ajutor prima şi a doua treaptă a unei scări pentru cei care se urcă la etajul superior, cum este de ajutor profesorul pentru cel care vrea să studieze filozofia. Asta nu înseamnă, însă, că lipsa filozofiei aduce vreo lipsă Cuvântului universal sau că duce la distrugerea adevărului; pentru că şi vederea şi auzul şi glasul ajută la sesizarea adevărului, dar mintea este aceea care cunoaşte îndeaproape adevărul. Dintre cauzele ajutătoare, unele ajută mai mult, altele mai puţin. Astfel claritatea stilului ne ajută la predarea adevărului, iar dialectica ne ajută să nu fim biruiţi de atacurile ereziilor. Învăţătura cea mântuitoare, însă, este desăvârşită în ea însăşi şi n-are nevoie să fie completată, pentru că este *putere şi înţelepciune a lui Dumnezeu*; iar filozofia greacă, când se apropie de învăţătura cea adevărată, nu face mai puternic adevărul; dar pentru că filozofia face neputincioase atacurile sofisticii şi respinge maşinaţiile viclene, pornite împotriva adevărului, pentru aceea a fost numită în chip potrivit

gard şi zid al viei. Adevărul pe care-l avem datorită credinţei este necesar cum este necesară pâinea pentru a trăi; ştiinţele pregătitoare, însă, se aseamănă cu mâncarea care se mănâncă cu pâine şi cu desertul. Aşa cum spune Pindar din Teba:

La sfârşitul cinei, desertul e plăcut[2054]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata I, Cap. XX, 98.3.-98.4., 99.1.-99.4.4, 100.1.-100.2., în PSB, vol. 5, pp. 70-71)

„(...) În dialogul *Fedon*, (Platon – n. a.) dă mărturie: *Toţi cei care au norocul să se apropie de filozofie, aşa cum se cuvine, nu se silesc spre altceva, fără ca ceilalţi să ştie, decât să moară, să plece din această viaţă*. Şi iarăşi: *Aşadar şi aici sufletul filozofului dispreţuieşte mai ales trupul, fuge de el şi caută să fie numai singur cu sufletul*. Nu este oare Platon de acord cu dumnezeiescul apostol care spune: *Cine mă va izbăvi de trupul morţii acesteia?* (Rom. 7, 24). Dacă nu cumva apostolul numeşte în chip figurat *trup al morţii* unirea cu cele ce duc spre viciu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a III-a, Cap. III, 17.5., 18.1.-18.2., în PSB, vol. 5, pp. 194-195)

„Că filozofia, care vorbeşte de pronie, de răsplata unei vieţi curate şi de pedepsirea unei vieţi rele, face pe scurt teologie, dar, în ce priveşte exactitatea învăţăturilor şi a amănuntelor, filozofia nu dă răspunsuri mântuitoare. Filozofia nu învaţă la fel cu noi nici despre Fiul lui Dumnezeu, nici despre rânduiala făcută de Dumnezeu potrivit proniei Sale, nici nu a cunoscut adevărata slujire a lui Dumnezeu. De aceea şcolile din filozofia barbară, chiar dacă vorbesc de un Dumnezeu, chiar dacă înalţă imne lui Hristos, ele vorbesc în general, nu potrivit adevărului; că şcolile acelea au descoperit lângă Dumnezeul adevărat un alt Dumnezeu şi vorbesc de un Hristos, Care nu este predat de profeţii. Dar nici nu sunt împotriva noastră învăţăturile lor mincinoase, atâta vreme cât nu se împotrivesc vieţuirii celei după adevăr". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XV – 123.2.-123.3., în PSB, vol. 5, pp. 453-454)

„Dar, după cum se pare, filozofii eleni vorbesc de Dumnezeu, dar nu-L cunosc, pentru că nu-L cinstesc pe Dumnezeu ca Dumnezeu (Rom. 1, 21). Învăţăturile filozofilor sunt aşa cum spune Empedocle:

Din multe guri ies fără rost tot ce le vine
Pe limbă, fără să ştie ceva despre univers[2055].

După cum tehnica transformă în foc lumina de la soare când ea trece printr-un vas de sticlă plin cu apă, tot aşa şi filozofia, dacă primeşte scânteia din dumnezeiasca Scriptură, atunci se poate lăuda cu câteva idei". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. XVII, 149.1.-149.2., în PSB, vol. 5, p. 466)

„Predica creştinilor a ajuns cunoscută aproape în toată lumea mai mult decât tezele favorite ale filosofilor". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a I-a, Cap. VII, în PSB, vol. 9, p. 34)

„Noi, pe cât ne este cu putinţă, chemăm şi pe cei dedicaţi filosofiei la religia noastră, arătându-le sinceritatea şi superioritatea ei". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. LVII, în PSB, vol. 9, p. 210)

[2054] Pindar, *Fragm* 124c.
[2055] Empedocle, *Fragm*. 39, 2-3.

„... dacă-mi araţi dascăli care îndrumă pe tineri spre filosofie şi-i exersează în aceasta, atunci eu nu voi îndepărta pe tineri de unii ca aceştia, dimpotrivă, mă voi strădui să ridic pe cei deja exersaţi în ciclurile de învăţătură filosofică la înalta şi măreaţa elocinţă a creştinilor, rămasă necunoscută multora, în care aceştia explică învăţături de cea mai mare importanţă şi prin care dovedesc că filosofia preoţilor lui Dumnezeu şi a apostolilor lui Iisus". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. LVIII, în PSB, vol. 9, p. 211)

„Dar chiar dacă am admite că în unele puncte învăţăturile ar fi identice între elini şi între cei care propovăduiesc Evanghelia noastră, ele nu au totuşi aceeaşi putere de a atrage sufletele şi a le îndemna să vieţuiască după ele. Iată de ce ucenicii lui Iisus, oricât de puţin cunoscători ai filosofiei greceşti au fost ei, au străbătut multe ţinuturi ale lumii, influenţând după cuviinţă pe toţi cei care îi ascultau de dragul Logosului, încât, în măsura în care libertatea cugetului îi îndemna să primească virtutea, ei progresau tot mai mult în ea". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. II, în PSB, vol. 9, p. 371)

„… dacă o învăţătură e folositoare şi conţinutul ei e sănătos, atunci una din două: fie că ea a fost experimentată de elini prin gura lui Platon sau prin gura altui înţelept păgân, fie că o aflăm la iudei prin Moise ori prin gura altui prooroc, sau la creştini prin cuvintele evanghelice ale lui Iisus, sau în cuvintele Apostolilor. În niciunul din aceste cazuri nu trebuie să criticăm sau să respingem ceea ce afirmă evreii sau creştinii, pe motivul că acele învăţături au fost propovăduite şi de către elini, mai ales că s-a dovedit că Scripturile evreilor sunt mult mai vechi decât scrierile grecilor. Dar nici nu trebuie să ne închipuim că o sentinţă pe care o întâlnim îmbrăcată în haina elegantă a limbii eline ar fi mai de preţ decât una asemănătoare pe care au exprimat-o evreii sau creştinii într-un grai mai simplu sau mai nemeşteşugit. Dealtfel, scrierea primordială a evreilor, de care s-au folosit proorocii şi în care ni s-au transmis cărţile sfinte, nu-i cu totul lipsită de frumuseţea şi compoziţia minunată, proprie limbii ebraice". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. LIX, în PSB, vol. 9, p. 494)

„Dar era şi foarte înţelept (Cuviosul Antonie – n. a.) şi era lucrare de mirare că, fără să fi învăţat carte, era ascuţit la minte şi pătrunzător. Aşa au venit odată la el doi filosofi socotind că-l pot încerca. El se afla atunci în muntele din afară. Şi cunoscând pe oameni de pe faţă, ieşindu-le înainte le-a zis printr-un tălmaci[2056]: *Pentru ce v-aţi ostenit atâta, voi filosofilor, să veniţi la un om prost?* Iar aceia zicând că nu e prost ci foarte înţelept, el le-a răspuns: *Dacă aţi venit la un prost, v-aţi ostenit în zadar; iar de socotiţi că sunt înţelept, faceţi-vă ca mine. Căci se cuvine să se urmeze celor bune. Dacă aş fi venit eu la voi, aş fi urmat pilda voastră; dar dacă voi aţi venit la mine, faceţi-vă ca mine. Iar eu sunt creştin*. Aceia minunându-se au plecat. Căci vedeau că şi demonii se temeau de Antonie". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXI, în PSB, vol. 16, p. 233)

„Venind iarăşi unii asemenea acestora la el în muntele din afară şi gândindu-se că-l iau în râs că nu învăţase carte, Antonie zise către ei: *Ce credeţi? Ce e mai întâi: mintea sau cartea? Şi care din ele e pricina celeilalte: mintea a cărţii, sau cartea a minţii?* Iar aceia răspunzând că întâi e mintea şi că ea a născocit cartea, Antonie le zise: *Deci cel cu mintea*

[2056] Notă Pr. Stăniloae: Se vede că Antonie nu ştia limba greacă. Deci sfântul Atanasie vorbea cu el egipteana, ceea ce i-a făcut pe unii să creadă că era şi el, foarte probabil, egiptean. (n. s. 50, p. 233)

sănătoasă n-are nevoie de carte. Aceasta i-a uimit atât pe aceia, cât şi pe cei de faţă. Deci au plecat minunându-se că au văzut atâta deşteptăciune la un om simplu. Căci deşi trăise în munte şi îmbătrânise acolo, nu avea purtări de sălbatic. Ci era blând şi cuviincios. Iar cuvântul îi era dres cu sarea dumnezeiască aşa încât nimeni nu pleca nemulţumit, ci mai degrabă toţi cei ce veneau aveau prilej de bucurie. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* LXXII, în PSB, vol. 16, p. 233)

„După aceasta veniră iarăşi unii, care erau dintre cei socotiţi la elini înţelepţi. Ei cerură temeiuri pentru credinţa noastră. Căci încercau să supună judecăţilor minţii propovăduirea dumnezeiască a crucii, voind să râdă de ea. Antonie răbdând puţin, apoi plângându-le mai întâi neştiinţa, le zise printr-un tălmaci priceput: *Ce e mai bine? Să se mărturisească crucea, sau să se pună pe seama celor numiţi la voi zei, curvia şi stricarea copiilor? Ceea ce se laudă la noi e semnul bărbăţiei şi dovada dispreţuirii morţii. Iar vorbele voastre laudă patimile desfrânării. Apoi ce e mai bine? A spune că Cuvântului lui Dumnezeu nu S-a schimbat, ci rămânând acelaşi a luat pentru mântuirea şi pentru binele oamenilor trup omenesc, ca făcându-Se părtaş al firii omeneşti, să-i facă pe oameni părtaşi ai firii dumnezeieşti şi spirituale, sau a asemăna pe Dumnezeu cu cele necuvântătoare şi ca urmare a aduce închinare animalelor cu patru picioare, târâtoarelor şi chipurilor omeneşti? Căci aceştia sunt zeii voştri, ai înţelepţilor*". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* LXXII-LXXIII, în PSB, vol. 16, pp. 233-234)

„Noi le cerem înţelepţilor eleni să nu ne ia în râs pe noi înainte de a se pune ei de acord unii cu alţii". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omilia a III-a, III, în PSB, vol. 17, p. 99)

„Evangheliştii şi-au scris Evangheliile lor nu ca Platon[2057], care a scris acea lucrare numită *Republica* sau ca Zenon[2058] sau ca altcineva care a dat reguli de purtare în viaţă şi a alcătuit legi. Toţi aceştia au arătat prin scrierile lor că au fost inspiraţi de un duh rău, un demon sălbatic, care duce război oamenilor, un duşman al creştinătăţii, un vrăjmaş al bunei rânduieli, un demon care răstoarnă totul. Poţi spune altceva, când ei, în scrierile lor, cer ca femeile să fie comune bărbaţilor, când aduc pe fecioare goale în arene în văzul bărbaţilor, când îngăduie concubinajul, când amestecă şi răstoarnă totul şi calcă în picioare legile firii? Toate cele spuse de ei sunt născociri ale demonilor şi împotriva firii. Despre acestea însăşi firea ne poate da mărturie, că ea însăşi nu îngăduie astfel de lucruri. Şi aceşti filosofi au scris cărţile lor fără să fie prigoniţi, fără să fie în primejdie, fără să li se ducă război, ci în toată liniştea şi în toată libertatea, într-o limbă frumoasă şi aleasă; pescarii, însă, au scris Evangheliile fiind prigoniţi, biciuiţi şi mereu în primejdie de moarte; cu toate acestea, scrierile lor au fost primite cu toată dragostea de neînvăţaţi şi de învăţaţi, de robi şi de liberi, de împăraţi şi de ostaşi, de barbari şi de eleni.

Nu poţi spune că Evangheliile au fost primite de toţi pentru că sunt scurte şi simple. Nu, pentru că sunt cu mult superioare scrierilor amintite mai sus. Nici prin vis nu s-au gândit filosofii aceia la feciorie, şi nici la numele ei, la sărăcia de bună voie, la post sau la

[2057] Notă Pr. Fecioru: Platon, filosof grec (428-348 î. d. Hr.), discipolul lui Socrate şi dascălul lui Aristotel. Autorul a numeroase lucrări filosofice, scrise în formă de dialog: Criton, Fedon, Gorgias, Banchetul, Republica şi altele. Filosofia sa are ca metodă dialectica şi ca încoronare teoria ideilor. (n. s. 8, p. 21).

[2058] Notă Pr. Fecioru: Zenon din Cilium, filosof grec (336-264 î. d. Hr.), întemeietorul stoicismului. (n. s. 9, p. 21).

ceva asemănător tot atât de înalt. Pescarii noştri, însă, n-au izgonit numai pofta, nici n-au pedepsit numai fapta, ci şi privirea desfrânată, insultele, râsul dezmăţat, îmbrăcămintea nepotrivită, mersul necuviincios, strigătul, mergând cu purtarea de grijă până la cele mai mici fapte din viaţa omului. Au umplut toată lumea cu sadul fecioriei. Au convins pe oameni să filosofeze despre Dumnezeu şi despre cele din ceruri aşa cum nimeni dintre filosofi n-a filosofat vreodată. Cum ar fi putut filosofa aşa, când ei au îndumnezeit chipurile animalelor sălbatice, ale fiarelor, ale târâtoarelor şi ale altor animale mult mai nevrednice? Şi iată, învăţăturile înalte ale pescarilor sunt primite şi crezute, înfloresc şi se răspândesc în fiecare zi, pe când învăţăturile filosofilor se duc, pier, dispar mai iute ca pânza de păianjen. Şi pe bună dreptate, pentru că demonii le-au propovăduit. Din pricina aceasta sunt pline de desfrânare, pline de multă întunecime şi de mai multă nerozie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia I, IV-V, în PSB, vol. 23, pp. 21-22)

„Poate fi, oare, ceva mai de râs decât o lucrare ca *Republica* lui Platon, în care filosoful, în afară de cele spuse mai sus, ca să poată arăta ce este dreptatea, a scris pagini întregi pline de neclaritate? Chiar dacă spusele sale ar avea vreun folos, totuşi sunt cu totul netrebuincioase pentru viaţa oamenilor. Dacă un plugar, un fierar, un zidar, un corăbier, într-un cuvânt un meseriaş, care se hrăneşte din lucrul mâinilor sale, şi-ar părăsi meseria şi munca sa cinstită şi şi-ar cheltui atâţia şi atâţia ani ca să înveţe din scrierile unui filosof ce este dreptatea, ar ajunge să moară de foame înainte de a o învăţa şi ar pleca de pe lumea aceasta sfârşindu-şi viaţa în chip silnic, fără să ajungă să înveţe ceva practic. Învăţăturile noastre creştine nu sunt aşa. Hristos ne-a învăţat dreptatea, cuviinţa, folosul, într-un cuvânt virtutea, în cuvinte puţine şi lămurite. Uneori spune: *În aceste două porunci se cuprind toată legea şi profeţii* (Mt. 22, 39), adică în dragostea de Dumnezeu şi dragostea de aproapele; iar alte ori: *Toate câte voiţi să vă facă vouă oamenii faceţi şi voi lor, că aceasta este legea şi profeţii* (Mt. 7, 12). Toate aceste învăţături sunt uşor de înţeles şi le poate învăţa cu uşurinţă şi plugarul şi sluga şi văduva şi copilul şi chiar omul care pare redus cu totul la minte. Aşa este natura adevărului. Şi o mărturiseşte sfârşitul lucrurilor. Toţi oamenii au aflat ce trebuie să facă; şi nu numai că au aflat, dar s-au şi străduit să trăiască aceste învăţături. Şi este trăită învăţătura creştină nu numai în oraşe, ci şi pe vârfurile munţilor. Da, acolo, pe vârfurile munţilor vei vedea cete de îngeri strălucind în chip de trup omenesc, vei întâlni pe pământ vieţuire cerească. Că reguli de vieţuire ne-au dat nouă pescarii! Nu ne-au dat porunci, aşa cum fac filosofii, să studiem din copilărie, nici n-au legiuit că, pentru a pune în practică virtutea, trebuie să avem atâţia şi atâţia ani. Nu, pescarii s-au adresat oricărei vârste fără deosebire. Învăţăturile filosofilor, jocuri de copii; ale evangheliştilor, adevărul lucrurilor. Acestei vieţuiri i-au dat ca loc cerul; meşterul ei este Dumnezeu şi tot Dumnezeu este legiuitorul legilor de acolo. Aşa şi trebuia. Răsplăţile unei astfel de vieţuiri nu sunt frunze de dafin, nici de măslin, nici întreţinere pe seama statului, nici statui de aramă, lucruri lipsite de căldură şi valoare, ci viaţă fără de sfârşit; ajungem copii ai lui Dumnezeu, dănţuim împreună cu îngerii, stăm alături de tronul împărătesc, suntem necontenit cu Hristos". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia I, V, în PSB, vol. 23, p. 22)

„Cine cunoaşte vechiul Egipt, Egiptul cel înnebunit, cel ce lupta împotriva lui Dumnezeu, Egiptul care se închina pisicilor şi se temea şi tremura în faţa unei cepe, acela îşi dă seama bine de puterea lui Hristos; dar mai bine spus, nici n-avem nevoie de aceste vechi istorii, că se văd şi acum rămăşiţele rătăcirii de odinioară, dovada nebuniei lor de mai

înainte. Şi totuşi locuitorii Egiptului, care ajunseseră în vechime la o atât de mare nebunie, astăzi toţi filosofează despre cer şi despre lucrurile cele mai presus de cer, râd de obiceiurile strămoşeşti, îi cainã pe strãbuni şi nu pun niciun preţ pe filosofi. Însăşi viaţa i-a învăţat că înţelepciunea vechilor filozofi nu era altceva decât o născocire de babe beţive şi că adevărata filosofie, vrednică de ceruri, este filosofia propovăduită de pescari. De aceea locuitorii Egiptului, pe lângă curăţia dogmelor, arată mare râvnă şi pentru viaţa creştină". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia VIII, V, în PSB, vol. 23, p. 107)

„Unde-mi sunt acum filosofii greci, care în zadar şi fără de rost imitau neruşinata filosofie cinică[2059] – căci ce folos aveau că şedeau într-un butoi[2060] şi se apucau apoi de fel de fel de blestemăţii – care se împodobeau cu inele, pietre preţioase şi aveau în casele lor slugi şi slujnice şi alte multe lucruri netrebnice, căzând dintr-o extremă în alta? Ioan Botezătorul n-a fost ca unul ca aceştia, ci locuia în pustie ca în cer, arătând prin viaţa lui mare filosofie. Când s-a pogorât din pustie în oraşe era ca un înger din cer: luptător al bunei credinţe, încununat al lumii, filosof al unei filosofii vrednice de ceruri. Şi era aşa când încă nu se pusese capăt păcatului, când încă nu încetase legea, când încă nu fuseseră sfărâmate porţile cele de aramă, ci când stăpânea încă vechea vieţuire. Aşa-i un suflet curajos şi treaz! Merge înainte mereu şi depăşeşte piedicile puse, ca şi Pavel pe timpul noii vieţuiri!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia X, IV, în PSB, vol. 23, pp. 125-126)

„Unde-i acum Platon? Unde-i Pitagora?[2061] Unde-i mulţimea de filosofi stoici?[2062] Platon s-a bucurat de multă cinste; dar a fost demascat şi vândut ca sclav; n-a reuşit să înfăptuiască niciuna din ideile sale, nici chiar cu ajutorul unui tiran; mai mult, şi-a trădat ucenicii şi şi-a sfârşit ticălos viaţa; iar gunoaiele filosofiei cinice, toate, ca umbra şi visul, au pierit! Şi n-au avut de luptat filosofii greci cu greutăţile cu care au luptat ucenicii Domnului! Păreau străluciţi pentru filosofia lor – atenienii au afişat chiar scrisorile lui Platon, pe care Dion[2063] le trimisese lor –, au trăit în belşug şi tihnă toată viaţa şi aveau nu puţine bogăţii. Astfel Aristip[2064] îşi cumpăra metrese scumpe; altul lasă prin testament mari moşteniri; iar altul păşea pe spatele ucenicilor săi, care făceau pod din spatele lor; despre Diogene din Sinope se spune că se schimonosea în piaţa publică. Acestea sunt faptele cele mari ale filosofilor! Nimic asemănător nu găsim în viaţa ucenicilor Domnului, ci mare curăţenie sufletească şi trupească, desăvârşită bună-cuviinţă, război cu toată lumea pentru adevăr şi credinţă, junghieri în fiecare zi, iar după acestea, trofeele cele strălucite". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXIII, IV, în PSB, vol. 23, p. 412)

[2059] Notă Pr. Fecioru: Întemeietorul filosofiei cinice este Antistene (444-365 î. d. Hr.), discipolul lui Socrate. Antistene sustinea că ştiinţa este inutilă, că sănătatea, bogăţiile, dregătoriile nu sunt adevăratul bine, de aceea trebuie dispreţuite; omul are datoria să se silească să ajungă liber, înfrângându-şi poftele; virtutea este binele suveran. (n. s. 24, p. 125)

[2060] Notă Pr. Fecioru: Cum făcea filosoful cinic Diogene (413-327 î. d. Hr.), ucenicul lui Antistene. (n. s. 25, p. 125)

[2061] Notă Pr. Fecioru: Pitagora s-a născut în insula Samos pe la 585 î. d. Hr. şi a murit pe la 500 î. d. Hr., în Italia de Sud, unde şi-a desfăşurat activitatea sa de om politic, filosof şi matematician. Este întemeietorul filosofiei ce-i poartă numele. (n. s. 20, p. 412)

[2062] Notă Pr. Fecioru: Adepţii filosofului Zenon din Citium (c. 336 – c. 264 î. d. Hr.), întemeietorul filosofiei stoice. (n. s. 21, p. 412)

[2063] Notă Pr. Fecioru: Dion de Siracuza, om de stat siracuzian, născut în 409, mort în 354 î. d. Hr., prieten cu filosoful Platon. (n. s. 23, p. 412)

[2064] Notă Pr. Fecioru: Aristip de Cirena, născut pe la 430 î. d. Hr., filosof grec, întemeietorul şcolii filosofice hedoniste. (n. s. 24, p. 412)

„... de dragul adevărului vom recunoaşte că unii filosofi elini au cunoscut pe Dumnezeu, pentru că *Dumnezeu le-a descoperit lor*, în schimb ei *nu L-au slăvit ca pe Dumnezeu, nici nu I-au mulţumit, ci s-au rătăcit în gândurile lor şi inima lor cea nesocotită s-a întunecat. Zicând că sunt înţelepţi, au ajuns nebuni. Şi au schimbat slava lui Dumnezeu Celui nestricăcios cu asemănarea chipului omului celui stricăcios şi al păsărilor şi al celor patru picioare şi al târâtoarelor* (Rom. 1, 19; 21-23)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. XXX, în PSB, vol. 9, p. 255)

„… nu prea vedem operele lui Platon decât în mâinile celor pe care-i socotim învăţaţi, pe când, de pildă, Epictet e admirat până şi de oamenii din mulţime dornici să găsească în el o influenţă binefăcătoare. Departe de mine gândul de a critica pe Platon pentru că cei mai mulţi dintre oameni au scos multe învăţături folositoare din operele lui ...". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. II, în PSB, vol. 9, p. 371)

„Dar cei care au scris atât de frumos despre Binele Suprem coboară în Pireu ca să se închine Artemidei ca unei zeităţi şi ca să vadă serbarea populară celebrată de cei de jos. După ce au filosofat în modul acesta despre suflet şi după ce au scris cu de-amănuntul starea viitoare a sufletului care a vieţuit virtuos, ei trec de la aceste idei sublime, pe care Dumnezeu li le-a descoperit, sfârşind prin a gândi la lucruri mărunte şi josnice, cum e de pildă sacrificarea unui cocoş în cinstea lui Asclepios[2065]. S-au gândit şi ei, poate, la *lucrările cele nevăzute ale lui Dumnezeu* şi şi-au format şi ei idei în legătură cu crearea lumii şi a lucrurilor văzute, de unde se vor fi ridicat apoi la realităţile spirituale, văzând nu fără noblețe *veşnica Lui putere şi dumnezeire*. Dar şi-au şi pierdut bunul simţ, în urma cugetărilor lor deşarte, iar inima lor rătăcită se târăşte, aşa zicând, în neştiinţă atunci când e vorba să aducă cinstirea cuvenită lui Dumnezeu. Şi se poate vedea la aceşti oameni, mândri de înţelepciunea şi de teologia lor, cum se închină unui chip oarecare de om muritor, ca să cinstească, zic ei, această divinitate, coborând uneori, împreună cu egiptenii, până la păsări, la animale cu patru picioare sau la cele târâtoare. Dacă despre unii ai impresia că s-ar fi ridicat deasupra acestor lucruri, curând îţi vei da seama că ei *au schimbat adevărul lui Dumnezeu pe minciună, s-au schimbat şi au slujit făpturii în locul Făcătorului* (Rom. 1, 20-25)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. IV, în PSB, vol. 9, pp. 372-373)

„Înţelepţii acestei lumi, ca Aristotel, Platon şi Socrate, dotaţi fiind cu inteligenţă pătrunzătoare, erau asemenea unor oraşe mari, însă pustiite de duşmani, pentru că Duhul lui Dumnezeu nu era întru ei". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLII, 1, în PSB, vol. 34, p. 256)

[2065] Notă Pr. Bodogae: Fiu al lui Apollo cu o muritoare. Asclepios fusese smuls de la sânul mamei şi crescut în sălbăticie, unde învaţă medicina, al cărui zeu şi patron devine. Centrul lui cel mai cunoscut a fost Epidaur. Citatul lui Platon e din *Fedon* 118 a: „să i-l daţi, să nu uitaţi" (Papacostea în Platon: *Dialoguri*). (n. s. 6, p. 372)

FRAŢI

Oamenii toţi sunt fraţi prin dreptul naturii

„Fraţi, însă, vă suntem chiar şi vouă (romanilor – n. a.), prin dreptul naturii, care este mama noastră a tuturor, deşi voi sunteţi mai puţin oameni, fiindcă sunteţi fraţi răi.

Dar cu atât mai potrivit se numesc şi se socotesc fraţi aceia care au recunoscut un singur tată, pe Dumnezeu, care s-au adăpat de la un singur spirit, al sfinţeniei, şi, ieşiţi din acelaşi pântece, al neştiinţei, au rămas înmărmuriţi în faţa aceleiaşi lumini, a adevărului!

Poate că tocmai de aceea suntem socotiţi mai puţin fraţi adevăraţi, fiindcă nicio tragedie nu glăsuieşte nimic despre iubirea noastră de fraţi, sau fiindcă suntem fraţi în urma folosirii laolaltă a lucrurilor de care avem nevoie, fapt care la voi de regulă nimiceşte iubirea de frate”. (Tertulian, *Apologeticul*, XXXIX, 8-10, în PSB, vol. 3, p. 93)

„Scriptura numește frate nu numai pe cel născut din aceiași părinți, ci și pe cel din aceeași semințe, pe cel de aceeași credință, pe cel de aceeași limbă”. (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a II-a, cap. XVIII, 84.4, în PSB, vol. 5, p. 155)

Fraţi în Hristos – Fratele nostru

„… Botezul şi împărtăşirea cu sfintele Taine ne fac fraţi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXIX, I, în PSB, vol. 23, p. 897)

„Deoarece Hristos a voit să ne facă pe noi, prin naşterea cea de sus, din apă şi din Duh, fii ai zilei şi ai luminii, deşi mai înainte, prin firea noastră, eram fii ai mâniei, El însuşi a fost călăuzitorul către o astfel de naştere, atrăgând harul Duhului în râul Iordanului asupra începăturii firii noastre. Din cauza aceasta toţi cei născuţi la viaţă prin renaşterea cea duhovnicească sunt fraţi ai Celui de mai înainte născut din apă şi din Duh”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 471)

„Deci dacă prin renaşterea noastră în acelaşi chip, din apă şi din Duh, şi noi am devenit fraţi ai Domnului, Care pentru noi S-a făcut întâi între mulţi fraţi, atunci se cade să arătăm şi noi, prin felul purtării noastre în viaţă, rudenia noastră apropiată cu El”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 471)

„Deci, dacă voim să fim fraţi Celui ce stă în fruntea naşterii noastre celei duhovniceşti, atunci, neapărat, păcatul trebuie să lipsească din viaţa noastră, fiindcă numai astfel vom da dovadă că suntem înrudiţi cu El, când nicio pată nu ne va despărţi de curăţia Lui”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 471)

FRICA

Felurile fricii

„(...) Frica este de două feluri – îmi este frică aşa cum îmi este frică de tata, de care mi-e şi frică, dar îl şi iubesc; şi iarăşi: când îmi e frică să nu fiu pedepsit, mă iubesc pe mine însumi şi atunci prefer frica; dar când îmi este frică să nu-l supăr pe tata, atunci îmi iubesc tatăl”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XII, 53.4., în PSB, vol. 5, p. 141)

Frica de Dumnezeu

„Păzind poruncile lui Dumnezeu, vei fi puternic în orice faptă şi fapta ta nu va avea asemănare. Temându-te de Domnul, vei lucra pe toate bine. Aceasta este teama de care trebuie să te temi şi te vei mântui.

De diavol să nu te temi; dacă te temi de Domnul, vei birui pe diavol, că n-are putere; iar de cel care n-are putere, n-ai nici teamă; dar de cel care are putere plină de slavă, de acela ai şi teamă, că cel care are putere înfricoşează, pe când cel care n-are putere este dispreţuit de toţi.

Teme-te, dar, de faptele diavolului că sunt rele. Temându-te însă de Domnul, te vei teme de faptele diavolului şi nu le vei face, ci te vei feri de ele.

Frica este de două feluri: dacă vrei să faci rău, teme-te de Domnul, şi nu-l vei săvârşi; şi iarăşi, dacă vrei să faci binele, teme-te de Domnul, şi-l vei săvârşi. Deci, frica de Domnul este tare, mare şi slăvită. Teme-te, dar, de Domnul, şi vei trăi în El; toţi câţi se vor teme de Domnul şi vor păzi poruncile Lui vor trăi în Dumnezeu”. (Herma, *Păstorul*, Porunca VII - 37, 1-4, în PSB, vol. 1, pp. 308-309)

„(...) Mântuitorul nu dă numai doctorii dulci, ci şi amare. Că rădăcinile cele amare ale fricii opresc înmulţirea păcatelor; de aceea frica este mântuitoare, chiar dacă e amară”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. IX, 83.2., în PSB, vol. 4, p. 214)

„Astfel Dumnezeu a văzut că iudeii de frică se întorc la El, dar că dispreţuiesc iubirea Sa de oameni. Da, în general, noi oamenii suntem nepăsători când Dumnezeu se poartă bine cu noi; dar Îl respectăm când ne temem de dreptatea Lui, deşi dreptatea Lui este unită cu iubirea Sa de oameni”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea I, Cap. IX, 86.3., în PSB, vol. 4, p. 216)

„Când lui Dumnezeu I s-a părut că este de folos să facă, prin Domnul, din lege şi profeţi o carte de învăţătură, a zis: *Frica de Domnul este începutul înţelepciunii* (Prov. 1, 7; Ps. 110, 9); şi aceste cuvinte au fost date de Domnul prin Moisi celor neascultători şi învârtoşaţi la inimă, ca pe cei pe care raţiunea nu-i face buni, pe aceia să-i îmblânzească frica. Cuvântul educator, prevăzând chiar de la început aceasta, a făcut din cele două feluri un instrument cu care să poată curăţi în chip potrivit pe oameni în vederea cinstirii lui Dumnezeu. Spaima este frica pe care o ai datorită unei arătări neobişnuite sau datorită unei apariţii neaşteptate, de pildă chiar a unei veşti; frica, la rândul ei, este o minunare

covârşitoare de ceva care se petrece sau care există". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. VIII, 37.2.-37.4., în PSB, vol. 5, p. 133)

„Dacă Domnul a spus că îndepărtarea de rele aduce lipsa de teamă, pe care o lucrează frica de Domnul, atunci teama este bună; iar teama pe care ţi-o dă legea nu numai că este dreaptă, dar e şi bună, pentru că nimiceşte răul. Aducând prin frică lipsa de frică, nu aducem, prin o pasiune, lipsa de pasiune, ci sădim în suflet, printr-un mijloc educativ, micşorarea pasiunilor. Când auzim: *Cinsteşte pe Domnul şi te vei întări şi în afară de El nu te teme de altcineva* (Prov. 7, 2), înţelegem că a cinsti pe Dumnezeu înseamnă a te teme de păcat şi a urma poruncile date de Dumnezeu. Frica de Dumnezeu este frică plină de respect. Dar chiar dacă frica ar fi patimă, după cum vor unii, apoi nu orice frică este patimă. Frica de zei este patimă, pentru că este frica de demoni; frica aceasta te scoate din fire prin tulburarea pe care o creează. Frica de Dumnezeul cel nepătimaş este dimpotrivă o frică lipsită de patimă; că nu te temi de Dumnezeu, ci te temi să nu cazi din harul lui Dumnezeu; iar cel care-i cuprins de această teamă se teme să nu cadă în păcate, se teme de păcat; iar cel care se teme de cădere vrea să fie fără stricăciune şi fără patimă. Scriptura spune: *Înţeleptul care se teme se fereşte de rău, iar cel fără de minte, încrezându-se în sine, se amestecă*[2066]; şi iarăşi spune Scriptura: *În frica Domnului nădejde de tărie* (Prov. 14, 28)". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. VIII, 39.4.-39.5., 40.1.-40.3., în PSB, vol. 5, pp. 134-135)

„Mi se pare că asta e pricina că legea cea dumnezeiască a atârnat în chip necesar deasupra capetelor noastre frica, pentru ca filozoful, prin temere de Dumnezeu şi luare aminte, să dobândească liniştea sufletească şi s-o păstreze, rămânând în toate împrejurările vieţii desăvârşit şi fără de păcat". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XX, 120.1., în PSB, vol. 5, p. 171)

„Dar nici frica de Dumnezeu, care-i atât de folositoare pentru mulţimi (mai ales cei care nu au puterea nici să judece şi nici să aleagă ceea ce în sine trebuie ales ca bun suprem, dincolo de orice făgăduinţe), nici această frică nu se poate naşte în cei ce şi-au ales să-şi ducă viaţa după principiul răului". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. LXXVIII, în PSB, vol. 9, p. 226)

„… nimeni să nu se cutremure, nici să se mişte de altceva decât de frica de Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VI, în PSB, vol. 17, p. 254)

„Dacă frica nu ne-ar instrui viaţa noastră, ar fi cu neputinţă, fiind în trup, să săvârşim sfinţenia. Că spune Scriptura: *Străpunge cu frica Ta trupul meu* (Ps. 118, 120). Că după cum cei străpunşi de cuie au nemişcate mădularele trupului lor şi nu pot lucra nimic, tot aşa şi cei care au sufletul ţintuit de frica cea dumnezeiască evită neajunsurile păcatului provocate de patimi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, VI, în PSB, vol. 17, pp. 270-271)

[2066] Notă Pr. D. Fecioru: Prov. 14, 16. – Biblia românească din 1914 şi ediţia Septuagintei a lui A. Rahlfs, scriu: *se amestecă cu cel fără de lege.* (n. s. 140, p. 135)

„Ştiind, dar, că este puternic Stăpânul nostru, temeţi-vă de tăria Lui, dar nu vă deznădjduiţi de iubirea Lui de oameni”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul LXI, V, în PSB, vol. 17, p. 338)

„Că unde locuieşte frica, acolo se înscăunează curăţenia sufletească, de acolo fuge pe nesimţite orice viclenie şi orice faptă nelegiuită; că odată ce sufletul este pătruns de frică, nu poate fi mişcat spre fapte necugetate. După cum cel care are trupul străpuns de cuie nu poate să lucreze din pricina durerilor de care e stăpânit, tot aşa şi cel pătruns de frica de Dumnezeu nu foloseşte ochiul spre ceea ce nu se cade, nu-şi mişcă mâinile spre fapte neîngăduite şi, într-un cuvânt, nu poate face vreo faptă mică sau mare în afară de cele ce se cuvin, fiind ţintuit, ca de o durere, de aşteptarea pedepselor cu care este ameninţat”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XII-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 471)

„Pentru cei care abia acum se iniţiază în viaţa de pietate, învăţarea prin teama de Dumnezeu este mai folositoare, potrivit sfatului înţeleptului Solomon: *Frica de Dumnezeu este începutul înţelepciunii* (Pilde 1, 7)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 4, R., în PSB, vol. 18, p. 226)

„– Ce înseamnă: *Şi spre cel care tremură de cuvintele Mele?*

– Înseamnă a te supune cu fapta poruncilor lui Dumnezeu, aşa cum spune şi în altă parte: *Fericit este acela care se teme de toate pentru evlavie* (Prov. 28, 14). Dacă noi ne purtăm cu multă dragoste şi bunăvoinţă cu sluga noastră când o vedem că împlineşte cu multa sârguinţă şi teamă poruncile noastre, apoi cu mult mai mult va face aşa bunul Stăpân cu noi. De aceea, deci, a spus: *Voi căuta spre cel blând, spre cel liniştit spre cel care tremură de cuvintele Mele*.

Să tremurăm, dar, vă rog, şi cu multă frică să împlinim cuvintele Lui. Poruncile date de El nouă sunt cuvintele Lui! Când ştim ce-I place şi ce doreşte, să-I împlinim dorinţa şi să ne silim să fim aşa cum vrea”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia V, în PSB, vol. 22, p. 220)

„Pentru aceea şi cel viclean se luptă în tot felul să scoată frica de Dumnezeu din sufletele noastre şi se străduieşte să topească dragostea faţă de El prin plăceri nelegiuite şi prin momeli de ale desfătării, ca apucându-se sufletul nostru de osteneli, dezbrăcat de armele duhovniceşti şi nestrăjuit, să se piardă, furişând acela în noi slava de pe pământ în locul celei cereşti şi tulburând cele cu adevărat bune prin cele părute bune, prin năducirea unor amăgiri. Căci de află pe paznici fără grijă, are putere să le fure din vreme…”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, pp. 475-476)

„Căci cel ce se teme de pedepsele pentru călcările poruncilor dumnezeieşti nu se lasă prins de patimile care-i întinează sufletul (...) Frica desfiinţează în cei ce se tem cu adevărat de Dumnezeu patimile necurate”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 20, în PSB, vol. 81, p. 157)

„(...) să nu ne dăm numai chipul fricii prin înfăţişări de tristeţe, nici să nu ne înfăţişăm numai o evlavie arătată în purtări din afară, ci să o arătăm în dispoziţia sufletului şi în

smerenia inimii care a greşit, prin dese suspine din adânc şi prin biciuirea amintirii păcatelor de mai înainte, ţinute nevăzut în conştiinţă şi de aceea prin adunarea de noi înşine, nesuferind să vadă nicidecum păcatelor altora. *Căci cel ce făţăreşte frica de Dumnezeu numai prin înfăţişări văzute nu se deosebeşte întru nimic de maimuţă, care imită purtările şi înfăţişările omului*. Căci acest animal dintre patrupede fiind departe prin fire de firea omenească pare celor ce-l privesc prin imitarea înfăţişărilor că e om, dar prin fire nu are nimic omenesc. Tot aşa şi cel ce imită spre înşelarea celor ce-l privesc înfăţişările celor ce se tem cu adevărat de Domnul, neavând dispoziţia voinţei pătrunsă în mod egal cu a acelora de frică dumnezeiască, este şi se numeşte un fel de alt saducheu şi cărturar salvând chipul evlaviei într-o frumuseţe exterioară, dar în realitate lipsindu-i aceasta pentru necurata iubire de patimi aflată în adâncul sufletului". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 20, în PSB, vol. 81, p. 158)

Frica de Dumnezeu şi dragostea de Dumnezeu

„Frica este început al dragostei; prin creştere ajunge credinţă, apoi dragoste". (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a II-a, cap. XII, 53.3, în PSB, vol. 5, p. 141)

„Pentru că cel ce se teme de Domnul este încă în ceata de rob; dar cel care a fost desăvârşit de dragoste s-a înălţat la vrednicia de fiu. De aceea robul se numeşte şi sărac, pentru că nu are nimic propriu; fiul, însă, este şi bogat, pentru că este moştenitor al bunătăţilor părinteşti". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, V, în PSB, vol. 17, p. 269)

„(...) Trebuie să se ridice pe o treaptă mai înaltă, şi anume la acea sublimă teamă a dragostei, pe care n-o zămisleşte nici frica de pedeapsă, nici dorinţa de răsplată, ci măreţia iubirii, prin care fiul îl respectă pe prea îngăduitorul său tată, sau fratele pe frate, sau prietenul pe prieten, sau soţia pe soţ, cu sentiment deplin, de vreme ce aceasta nu de cearta şi de bătaia lui se teme, ci de o uşoară slăbire a afecţiunii, sentiment pornit dintr-un devotament întotdeauna curat, manifestat nu numai în vorbe, ci şi în toate faptele, cu grija ca nu cumva să se potolească floarea dragostei lui. Măreţia acestui fel de teamă a exprimat-o în chip elegant unul dintre profeţi: *Bogăţiile mântuirii*, a spus el, *sunt înţelepciunea şi ştiinţa; teama de Dumnezeu îi este comoara*. N-a putut să exprime mai limpede demnitatea şi meritul acestei temeri, decât spunând că bogăţia mântuirii noastre, care constă în adevărata înţelepciune şi cunoaştere a lui Dumnezeu, poate fi păstrată numai prin teama de Domnul. La această teamă, aşadar, sunt poftiţi nu păcătoşii, ci sfinţii, precum spune în cuvinte profetice psalmistul: *Temeţi-vă de Dumnezeu toţi sfinţii Lui, fiindcă nimic nu-i lipseşte celui ce se teme de Dumnezeu cu această teamă*. Desigur că apostolul Ioan despre acea teamă de pedeapsă vorbeşte: *Cine se teme nu este desăvârşit în dragoste, fiindcă teama presupune pedeapsă*. Aşadar este mare distanţă între această teamă căreia nu-i lipseşte nimic, care este comoară a înţelepciunii şi a ştiinţei, şi cea nedesăvârşită, care se numeşte *începutul înţelepciunii* şi care, cuprinzând în ea pedeapsă, este alungată din inimile celor desăvârşiţi prin intervenţia dragostei depline. *În dragoste nu este teamă, căci dragostea alungă teama*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Cheremon, Cap. XIII, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 510-511)

„Aceasta este aşadar teama desăvârşirii, de care se spune că a fost umplut Omul-Dumnezeu, care venise nu numai pentru a răscumpăra neamul omenesc, dar chiar pentru a-i oferi o formă de desăvârşire şi exemple de virtuţi. Adevăratul Fiu al lui Dumnezeu n-a putut avea acea teamă de chinuri, pe care o au robii, fiindcă *n-a săvârşit niciun păcat, nici s-a aflat vicleşug în gura Lui*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Cheremon, Cap. XIII, 8, în PSB, vol. 57, p. 512)

Frica vrăjmaşă

„Da, frica vrăjmaşă este aceea care ne bagă în suflet spaima de moarte, aceea care ne face să ne plecăm în faţa persoanelor cu rang mare. Cum va putea, oare, cel care se teme de acestea să se împotrivească păcatului până la moarte în vreme de mucenicie şi să plătească ce este dator Domnului, Care a murit pentru noi şi a înviat? Şi cel care se teme de demoni are frică vrăjmaşă în el. Pe scurt, o astfel de frică pare a fi o patimă care este vlăstar al necredinţei. Niciun om, care crede că are lângă el un ajutor puternic, nu se teme de cei ce încearcă să-l turbure". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, VIII, în PSB, vol. 17, p. 273)

Fricosul întinde frica, aducând şi asupra altora nenorociri

„Deci nu se mai poate pune la îndoială că cel fricos şi neiubitor de osteneală şi cel puţin la credinţă, pierde împreună cu el şi pe alţii, stricându-i prin vorbe rele[2067]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Cincea, în PSB, vol. 38, p. 156)

Remedii fricii

„Nu trebuie să ne temem de oameni mai mult decât de Dumnezeu". (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, cap. IV, în PSB, vol. 1, p. 113)

„Creştinul nu trebuie să aibă teamă şi în situaţii de mare nelinişte să nu se îndepărteze de încrederea în Dumnezeu; ci să aibă curaj, ca şi cum Hristos este prezent şi-l îndrumează în cele din situaţia respectivă şi-l întăreşte pentru toate". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile morale*, Reg. 63, în PSB, vol. 18, p. 159)

„Căci un suflet aprins de râvnă dumnezeiască nu se înfricoşează de nimic omenesc şi socoteşte frica ca ceva de râs şi ca o jucărie". (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, Cartea a IV-a, 17, 3, în PSB, vol. 44, p. 172)

„Să-I îmbrăţişăm picioarele, să I ne închinăm, pentru ca să ne zică şi nouă: *Nu vă temeţi*! (Mt. 28, 10), adică nu vă temeţi de relele acestui veac, nu vă temeţi de nedreptăţile acestei lumi, nu vă temeţi de valurile patimilor trupeşti: Eu sunt răscumpărarea păcătoşilor. Nu vă temeţi de întuneric: Eu sunt lumina. Nu vă temeţi de moarte: Eu sunt viaţa. Tot cel ce vine la Mine *nu va vedea moartea în veac* (In. 8, 51). Fiindcă El însuşi e plinătatea Dumnezeirii şi Lui Însuşi I se cuvin podoaba, mărirea, veşnicia din veci. Acum şi pururi şi

[2067] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Fricosul întinde frica, deci aduce şi asupra altora nenorocirile. Şi cel cu curaj întinde curajul, deci aduce şi asupra altora binefacerile lui. Mare lucru este să aibă un popor conducători puternici şi înţelepţi. (n. s. 162, p. 156)

în vecii vecilor". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morţii*, X. 57, în PSB, vol. 52, p. 500)

FRUMUSEŢEA

Definiţia

„Unii înţelepţi au definit frumuseţea ca fiind simetria şi armonia privirilor sufletului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXIX, V, în PSB, vol. 17, p. 242)

Frumuseţea femeii

„Iar partea bărbătească de nimic nu este biruită mai mult decât de frumuseţea femeiască". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a L-a, 13, în PSB, vol. 53, p. 226)

Fii împăratul frumuseții, nu tiranul ei!

„Frumusețea este o rușine când este veștejită de ocară". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. IV, 49.2., în PSB, vol. 4, p. 110)

„Fii împăratul frumuseţii, nu tiranul ei! Liberă să rămână frumusețea! Atunci voi cunoaşte frumuseţea ta, când vei păstra curat *chipul* (Fac. 1, 27). Atunci mă voi închina frumuseţii, când va fi arhetipul adevărat al frumuseţilor". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. IV, 49.2., în PSB, vol. 4, p. 110)

„Cea mai minunată frumusețe este în primul rând frumuseţea sufletească, aşa cum am spus de mai multe ori. Sufletul este frumos, când este împodobit cu Sfântul Duh, când are în el podoabele date de Duhul cel Sfânt: dreptatea, curajul, castitatea, iubirea de bine, simţul ruşinii, culoare pe care n-o poţi vedea mai frumoasă şi mai înfloritoare în nicio altă parte". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea III, Cap. XI, 64.1., în PSB, vol. 4, p. 341)

„Oaspetele străin din Atena spune iarăşi că înţeleptul este frumos, grăind aşa: *Dacă cineva ar susţine că drepţii, cu toate că sunt urâţi la trup, sunt foarte frumoşi, că sunt foarte frumoşi tocmai prin purtarea lor cu totul dreaptă, nimeni nu va spune că greşesc vorbind aşa*[2068]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. V, 22.7., în PSB, vol. 5, p. 125)

„Dacă nu este meşteşugită, frumuseţea n-are în ea nimic rău. Înfăţişarea şi farmecul chipului sunt nevătămătoare dacă nu li se adaugă încercarea de a ademeni prin ele". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a II-a, 20, în PSB, vol. 53, p. 32)

[2068] Platon, *Legile*, IX, 859 DE.

Frumuseţea cea adevărată

„Frumos e orice suflet, privit în simetria puterilor sale proprii; dar frumuseţea cea adevărată, cea mai plăcută, adică firea cea dumnezeiască şi fericită, se poate privi, se poate contempla numai de cel ce are curăţită mintea. Cel ce-şi aţinteşte ochii la luminile şi harurile lui Dumnezeu primeşte ceva de la El, ca de la o culoare îşi colorează propriul lui chip cu o strălucire înfloritoare". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi,* Omilia la Psalmul XXIX, V, în PSB, vol. 17, p. 242)

FUNCŢIILE ÎNALTE

Responsabilitatea şi riscurile funcţiilor înalte

„(...) cu cât au fost mai înalte demnităţile şi onorurile deţinute, cu atât mai mari pot fi pedepsele pentru deţinători". (Sf. Ciprian, *Către Donatus*, XIII, în PSB, vol. 3, p. 423)

„Funcţiile înalte împing de multe ori la fapte care nu-s pe placul lui Dumnezeu. Trebuie să ai suflet tare, ca să împlineşti o funcţie înaltă aşa cum trebuie. Cel care nu are o astfel de funcţie filosofează vrând-nevrând; cel care are o funcţie înaltă însă păţeşte ceea ce ar păţi un bărbat care ar trăi la un loc cu o fată plăcută la chip şi frumoasă, dar care ar fi primit poruncă să nu se uite la ea, fără a fi pedepsit. Aşa e şi puterea". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XL, IV, în PSB, vol. 23, p. 489)

Iubirea de onoruri şi funcţii lumeşti

„Desigur că de favorul şi bunăvoinţa oamenilor şi chiar a regilor, noi creştinii nu ne prea sinchisim, nu numai pentru că acestea au fost dobândite prin ucideri, desfrânări şi cruzimi, ci şi pentru că ele au fost câştigate cu preţul unei nelegiuiri faţă de Dumnezeul cel Atotputernic, sau printr-un cuvânt de slugărnicie şi josnicie nedemne…". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. LXV, în PSB, vol. 9, p. 559)

„Cutare este vestit cu mulţimea banilor săi; are în jurul lui mulţime de linguşitori; suită de prieteni făţarnici, care caută să-i fie pe plac; nenumărate rude, dar şi acestea făţarnice; roi de servitori, care stau lângă el fie pentru a-l servi la masă, fie pentru alte trebuinţe; pe aceştia îi târăşte după el şi când iese din casă şi când se întoarce, ca să stârnească invidia celor care-l întâlnesc. Adaugă-i acestui bogătaş şi oarecare putere politică sau dregătorii primite de la împăraţi sau conducere de popoare sau conducere de oşti; adaugă-i crainicul, care strigă cu glas puternic, mergând înaintea lui, lictori de o parte şi de alta, care bagă spaima în supuşi – că de la ei vin loviturile, confiscările de averi, arestările, închisorile. Da, nesuferită este frica pe care o are de aceştia poporul de sub mâna lor! Iar după aceasta ce-i? Într-o singură noapte sau temperatura mare, sau pleurezia, sau pneumonia răpeşte pe om, îl duce dintre oameni şi-l dezgoleşte dintr-o dată de toată

înşelăciunea care-l înconjura, iar slava lui s-a dovedit a nu fi decât un vis". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a V-a, II, în PSB, vol. 17, p. 121)

„*Deci Iisus ştiind că vor să vină şi să-L ia cu sila,*
ca să-L facă împărat, a plecat iarăşi
El singur în munte (In. 6, 15)

(...) El dă să se înţeleagă, celor ce privesc spre nădejdea viitoare, că pentru ei este mic ceea ce e în lume mare şi că cinstirile din viaţa aceasta, sau din lume, chiar dacă li se oferă, nu e bine să le primească, pentru a urca la cinstirea de la Dumnezeu. Căci, cu adevărat, nu se cuvine ca cei ce se silesc spre harul dumnezeiesc şi însetează de slava veşnică să iubească strălucirea prin acestea[2069]. Trebuie ocolită deci mândria, soră şi vecină a iubirii de slavă şi nu mult depărtată de hotarele aceleia[2070]. Să fugim de strălucirea cinstirii în viaţa aceasta, ca fiind nedreaptă, şi să căutăm mai degrabă frumuseţea smereniei, făcând loc unii altora". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. IV, în PSB, vol. 41, pp. 329-330)

„Deci, cel ce voieşte să meargă pe urmele lui Hristos şi, după puterea omului, să imite modelul Lui, să nu vieţuiască cu iubire de slavă, să nu lucreze virtutea pentru a-şi atrage laude, nici să nu aleagă o viaţă admirată ca fiind foarte nevoitoare, şi să nu iubească a fi slăvit nici măcar cât de puţin pentru aceasta, ci să voiască să fie văzut numai de ochii Dumnezeirii, Care dezvăluie cele ascunse şi face cunoscut ceea ce s-a împlinit pe nevăzute[2071]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 337)

FURTUL

Furtul „scuzabil"

[2069] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E o contradicţie între iubirea de onoruri lumeşti şi însetarea de slava veşnică. A căuta pe prima înseamnă a micşora preţuirea şi căutarea celei de a doua. Înseamnă a preţui ceea ce-i trecător şi a dori să fii mai presus de ceilalţi. Dar slava cerească e veşnică şi ea e străină de orice tendinţă de-a se impune altora. Bucuria ei stă în bucuria făcută altora. Ea constă în depăşirea totală de sine. E greu să înţelegem aceasta. Dar câteodată simţim cât de înaltă e bucuria noastră faţă de bucuriile altora şi cât de diferită de propria bucurie, care uită de ceilalţi. Aceasta înseamnă să mă simt în alţii, să-i simt pe alţii ca pe mine însumi. Aceasta înseamnă a trăi deplin unitatea mea de fiinţă cu ceilalţi, aşa cum ne dau pildă Persoanele Sfintei Treimi. În slava trăită ca superioritate faţă de alţii se trăieşte în fond tristeţea singurătăţii, nu bucuria comuniunii. Când alţii te simt dornic de slavă, te simt lipsit de iubirea reală faţă de ei şi nu te mai învăluie nici ei în iubirea lor. (n. s. 596, pp. 329-330)

[2070] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iubirea de slavă provine din mândrie, sau mândria are ca soră şi vecină iubirea de slavă. Dar mândria e una cu închipuirea de-a fi mai mult ca alţii, ceea ce desparte pe cel mândru de ceilalţi. (n. s. 597, p. 330)

[2071] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un alt motiv pentru care Iisus a săvârşit minunea umblării pe mare pe întuneric şi nu S-a suit după aceasta în corabie a fost ca mulţimea să vadă că, deşi n-a intrat cu ucenicii în corabie la plecarea dincolo de Tiberiada, totuşi soseşte împreună cu ei, adică a venit la ei în chip minunat. (n. s. 608, p. 337)

„(...) Lipsa face vina însăşi mai puţin vinovată, fiindcă este scuzabil cel vinovat de furt, dacă pare a fi fost silit să fure fără voia lui. De altfel şi Sfânta Scriptură pare a scuza oarecum greşelile tuturor oropsiţilor soartei, căci iată ce zice: *Nu este o vină mare dacă un oarecare a furat; căci fură ca să-şi astâmpere foamea* (Pilde 6, 30). Fură ca să-şi astâmpere foamea, şi nu trebuie să-i acuzăm atât de mult, dacă sunt scuzaţi de cuvântul divin". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a IV-a, III, 14, în PSB, vol. 72, p. 235)

Lecţii de bunătate ale vieţuitorilor pustiei predate celor aplecaţi spre furt

„Acelaşi avă Macarie, fiind în Egipt, a întâlnit un om, care avea un animal cu care îşi procura cele de trebuinţă. Într-una din zile, cineva a vrut să i-l răpească. El, apropiindu-se ca un străin de acesta, l-a încărcat, cu calm, cu bunurile sale şi dându-i-le, i-a zis: Nimic n-am adus pe lume şi nimic nu putem să luăm din ea. Domnul a dat, (Domnul a luat). După cum a voit, aşa a făcut. (Fie) întru toate Domnul binecuvântat (cf. Tim. 6, 7; Iov 1, 21)". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 18, în PSB, vol. 34, p. 61)

„Se spune că în lipsa Sfântului Macarie, un tâlhar a intrat în chilia lui şi luându-i toate lucrurile le-a pus pe cămila sa. Deci, când cămila a fost încărcată, a început tâlharul s-o lovească, pentru ca să se ridice; ea, însă, nu se ridica. Văzând Ava Macarie că nu se ridică, a intrat în chilie şi aflând o săpăligă, a pus-o pe cămilă şi a zis: Frate, pe aceasta o vrea cămila. Şi lovind bătrânul cămila cu piciorul, a zis: Scoală-te! Şi îndată s-a sculat şi a mers puţin pentru cuvântul său. Apoi, iarăşi a stat jos şi nu s-a mai ridicat până când tâlharul n-a dat jos toate lucrurile. Şi aşa a plecat"[2072]. (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 39, în PSB, vol. 34, p. 66)

[2072] În *Paterice*, citim nenumărate astfel de lecţii de neagonisire şi bunătate arătate de cuvioşi atunci când veneau peste ei hoţii. Mai redăm doar câteva dintre cele mai concludente. „Un bătrân de la Schit a prins nişte tâlhari în chilia sa, care tocmai săvârşeau tâlhăria. El le zise atunci: *Siliţi-vă şi sfârşiţi înainte ca fraţii să vină şi să mă împiedice de a duce la îndeplinire porunca lui Iisus care zice astfel: «Oricui îţi cere dă-i şi de la cel ce-ţi ia pe ale tale nu i le cere»* (Lc. 6, 30)". (*Pateric: Ziceri inedite ale Părinţilor pustiei, greci, etiopieni, armeni, sirieni, latini, copţi*, Traducere din limba franceză de Bogdan Cândea şi Eugenia Cândea Şerbanovici, Fundaţia Anastasia, Bucureşti, 2009, p. 111). „Un alt monah, văzând nişte răufăcători venind la ceasul slujbei, zise fraţilor: *Lăsaţi-i să-şi facă treaba, iar noi s-o facem pe-a noastră*". (*Ibidem*, p. 149). „Când mergeau la biserică ei (cuvioşii monahi – n. a.) lăsau uşa chiliilor deschisă iar când se întorceau de la rugăciune, Avva Isaia intra în chilia sa, lăsa cartea şi veşmântul său, apoi venea la Avva Paisie si rămâneau împreună vreme de două zile, sâmbătă şi duminică. Într-una din zile, pe când se întorcea la chilia sa, după obicei, pentru a-şi lăsa cartea şi rasa, văzut-a Avva Isaia pe un frate care tocmai fura de la el o oală. Dar Avva Isaia nu a vrut ca acel frate să-l vadă şi s-a ascuns în nisip până ce fratele luă acel lucru şi se îndepărtă. După ce plecat-a acel frate, Avva Isaia fugit-a plin de veselie la Părintele său zicându-i astfel: *Ştii tu oare ce s-a petrecut?* Avva Paisie îi zise atunci: *Ce s-a întâmplat?* Avva Isaia răspuns-a: *Trecut-am pe la mine, după obicei, ca să-mi las cartea şi haina, înainte de a veni aici şi găsit-am un frate pe cale să fure ceva de la mine. Temându-mă ca nu cumva să mă vadă şi să fugă, m-am ascuns vederii, pitindu-mă în nisip, timp în care el a luat acel vas iar mai apoi a plecat*. Avva Paisie zis-a atunci: *N-ai făcut bine, Avvo, nevrând să te arăţi înainte-i, trebuia să te arunci la picioarele sale şi să-i faci rugămintea de a lua acel vas, căci altminteri atunci când acela se va folosi de el pregătindu-şi masa şi rugându-se la Dumnezeu, cugetul său îl va arde ca pe cineva care a săvârşit o nelegiuire*". (*Ibidem*, pp. 332-333). „... s-a păstrat o povestire a stareţului însuşi (a Sfântului Serafim de Virița – n. a.). Odată, în apartamentul său a pătruns un hoţ, a strâns lucrurile cele mai de preţ, a legat o legătură şi a ieşit. Încă neieşind bine din casă, legătura s-a dezlegat. Hoţul a început să adune lucrurile în grabă. În acest timp s-a întors stăpânul casei. Hoţul s-a speriat, dar viitorul stareţ s-a apropiat de

GÂNDURILE

Dumnezeu cunoaşte gândurile noastre

„Dumnezeu priveşte chiar gândurile noastre. Că a lăsat fără de simţire pe femeia lui Lot (Fac. 19, 26) numai pentru că s-a întors de buna sa voie spre răutatea cea lumească; a prefăcut-o în piatră sărată, a încremenit-o, ca să nu mai meargă mai departe; n-a făcut-o statuie fără interes şi fără de rost, ci în stare să îmbunătăţească şi să deştepte pe omul care ştie să privească lucrurile în chip duhovnicesc". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XIV, 61.4., în PSB, vol. 5, p. 145)

Obârşia gândurilor

„(...) Trebuie să cunoaştem cele trei obârşii din care provin cugetările noastre şi anume: Dumnezeu, diavolul şi noi înşine. Vin de la Dumnezeu, când El găseşte cu cale să ne vadă în lumina Duhului Sfânt, ridicându-ne pe o treaptă mai înaltă de desăvârşire, când ne ceartă printr-o dojană mântuitoare, dacă am fost delăsători şi ne-am lăsat traşi înapoi de la cele bune, sau când ne deschide porţile cerului şi ne îndreaptă gândurile şi voinţa către fapte mereu mai bune. (...) Vine de la diavol şirul de gânduri, când el încearcă să ne câştige

---

el şi i-a ajutat să-şi pună legătura în spate şi apoi a intrat în casă. Stareţul spunea că în modul acesta greutatea păcatului s-a luat de pe omul acesta: el nu a furat, ci i s-a dăruit". (*cf.* Alexandru Trofimov, *Sfântul Serafim de Viriţa (1866 – 1949); Patericul Viriţei*, trad. de Severin Alexandru, Editura Bunavestire, Galaţi, 2003, p. 16). „Bătranul Z., un părinte de la Noul Schit, a fost ca un miel al lui Dumnezeu, fără pic de viclenie. L-am vizitat spre sfârşitul vieţii sale, când era ţintuit la pat. Odată i-au fost furate 150 kg de ulei. Ucenicul a fost nemulţumit, iar atitudinea lui l-a întristat pe bătrân.

– Binecuvântate, de ce nu mulţumeşti lui Dumnezeu? Acum eşti liber şi cu mai puţine patimi, pentru că avem numai un vas de ulei în loc de trei, a spus bătrânul.

Dar ucenicul lui a continuat să protesteze, să critice şi să aibă suspiciuni.

– Priveşte, fiul meu, i-a spus părintele Z. Priveşte partea bună a lucrurilor". (*Arhimandritul Ioannikios, Patericul Atonit*, traducere de Anca Dobrin şi Maria Ciobanu, Editura Bunavestire, Bacău, 2000, pp. 313-314). „Spuneau părinţii despre un frate care locuia lângă un mare bătrân, că intrând în chilia bătrânului, fura. Iar bătrânul vedea şi nu-l mustra, ci lucra mai mult, zicând că poate fratele are trebuinţă. Şi avea bătrânul multă strâmtorare, cu greu câştigându-şi pâinea. Când a fost să moară bătrânul l-au înconjurat fraţii şi văzându-l pe cel ce-l fura, i-a zis: apropie-te de mine! Şi i-a sărutat mâinile zicând: mulţumesc mâinilor acestora, că printr-însele mă duc în împărăţia Cerurilor! Iar acela, umilindu-se şi pocăindu-se, s-a făcut şi el monah iscusit, din faptele pe care le-a văzut la acel mare bătrân". (*Patericul*, Alba Iulia, 1999, p. 414). „Avva Euprepios, odată, fiind jefuit, le-a dat hoţilor ajutor. Aceştia i-au înşfăcat tot ce-au găsit în chilie, dar au uitat acolo toiagul unuia dintre dânşii, iar avva Euprepios, văzându-l, s-a întristat. L-a luat şi a alergat după ei, vrând să li-l dea înapoi. Dar ei nu l-au luat, de frică să nu li se întâmple ceva. Atunci bătrânul, întâlnind câţiva drumeţi care aveau acelaşi drum, i-a rugat să ia toiagul şi să-l dea hoţilor înapoi". (*Patericul sau apoftegmele Părinţilor din pustiu* ..., pp. 125-126). „... la avva Ioan Persanul ..., într-o zi, au dat hoţii peste dânsul. El a luat un lighean şi i-a rugat să-l lase să le spele picioarele. Hoţii s-au ruşinat şi s-au pocăit". (*Ibidem*). „Pe muntele Athlibis trăia un mare isihast şi într-o zi au venit peste el hoţii. Bătrânul a strigat, vecinii l-au auzit, i-au prins pe hoţi şi i-au trimis la guvernator, iar acesta i-a întemniţat. Atunci fraţii s-au întristat, zicându-şi: *Din cauza noastră au fost predaţi*. S-au sculat, s-au dus la avva Pimen şi i-au povestit totul. El i-a scris bătrânului [isihast] următoarele: *Gândeşte-te unde a fost prima trădare şi o vei vedea şi pe a doua. Căci dacă nu ai fi trădat mai întâi bunurile lăuntrice, nu ai fi făcut nici a doua trădare*. Ascultând scrisoarea avvei Pimen – care era renumit în tot ţinutul, deşi nu ieşea din chilia sa – bătrânul s-a sculat, s-a dus în oraş, i-a scos pe hoţi din închisoare şi i-a eliberat de faţă cu toată lumea". (*Ibidem*, pp. 280-281). – n. a.

atât prin momeala viciilor, cât şi prin înşelăciuni ascunse, arătându-ne în chip mincinos, cu mare dibăcie, cele rele drept bune, şi prefăcându-se faţă de noi în înger al luminii. (...) Iar din noi răsar gândurile când ne amintim în chip firesc de cele ce facem, sau am făcut, sau am auzit. Astfel, fericitul David spune: *Am cugetat la zilele de demult şi de anii cei veşnici mi-am adus aminte. Noaptea în inima mea gândeam şi se frământa duhul meu*.

(...) Trebuie să avem în vedere aşadar această întreită obârşie, să analizăm primele începuturi, cauzele şi autorii lor, pentru a putea vedea ce importanţă trebuie să le acordăm şi ce merită din partea noastră. Trebuie să avem, după cum ne învaţă Domnul, priceperea zarafilor. Meseria şi ştiinţa lor este de a cunoaşte care este aurul cel mai curat, numit în popor obrizum, şi care este cel pe care focul l-a purificat mai puţin. Foarte atenţi, ei nu se lasă înşelaţi de un dinar de aramă, sau de alt metal prost, dar care imită culoarea aurului strălucitor; ei cunosc bine şi ştiu să deosebească monedele care au pe ele chipul regelui de acelea care sunt bătute de uzurpatori. De asemenea, ei le cântăresc, ca să vadă dacă au greutatea cerută de lege. Toate acestea trebuie să le observăm şi noi în cele ale duhului, precum ne arată cuvântul evanghelic". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. XIX, 1, 3, Cap. XX, 1-2, în PSB, vol. 57, pp. 321-322)

Gândul la Dumnezeu

„(...) Sfânta gândire de Dumnezeu s-o purtăm pretutindeni, prin necontenită şi curată aducere aminte, întipărită în inimile noastre, ca o pecete de neşters. Căci aşa ne facem părtaşi ai iubirii de Dumnezeu, care ne îndeamnă să împlinim poruncile Domnului, şi se păstrează însăşi de către acestea fără întrerupere şi cu fermitate". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari,* Cap. II, Î. 5, R. II, în PSB, vol. 18, p. 227)

„Dacă nu ne lenevim şi nu lăsăm loc gândurilor dezordonate ale răutăţii, ci cu voia împingem mintea şi gândurile noastre către Domnul, atunci şi Domnul, cu voia Sa, va veni spre noi şi ne va aduna în jurul Lui. Pentru că toată plăcerea şi slujirea (lui Dumnezeu) ţine de gânduri. De aceea, sârguieşte-te să placi Domnului, aşteaptă-L mereu înlăuntrul tău, caută-L cu gândurile tale, obligă şi forţează-ţi voinţa şi hotărârea să tindă pururea către El şi să vezi cum vine şi-şi face sălaş în tine. Cu cât îţi concentrezi mintea spre căutarea Lui, cu atât mai mult El (voieşte), împins de îndurarea şi bunătatea Sa, să vină la tine, să-ţi dea odihnă; pentru că El stă şi priveşte către gândul, cugetele şi reflexiunile tale; El vede cum Îl cauţi: fie din toată inima, fie în chip trândav şi nepăsător.

Şi dacă vede că ai zel în căutarea Lui, numaidecât Se arată şi Se lasă văzut de tine, îţi dă ajutorul Lui, te face victorios şi te izbăveşte de duşmanii tăi. Deci, văzând mai întâi că Îl cauţi şi că îţi pui nădejdea neîncetat în El, (numaidecât) te învaţă şi-ţi dă rugăciunea cea adevărată şi iubirea cea adevărată, care sunt în El, iar El se face totul pentru tine: pătimitor, pom al vieţii, mărgăritar, cunună, ziditor, agricultor, pătimitor şi nepătimitor, om, Dumnezeu, vin, apă, vie, miel, mire, luptător, armă, Hristos fiind totul întru toate (I Cor. 15, 28)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXI, 4, în PSB, vol. 34, p. 234)

„Gândul neîncetat la Dumnezeu, teama şi dragostea noastră faţă de El duce la împlinirea tuturor poruncilor şi ne face să rămânem departe de cel ce pângăreşte poruncile

lui Dumnezeu”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre paza inimii, 7, în PSB, vol. 34, p. 284)

Gândul care nu duce către Hristos, duce la potrivnicul Său

„(…) tot cuvântul, sau lucrul, sau gândul care nu duce la Hristos, duce în genere la ceea ce este potrivnic lui Hristos.

Ceea ce este în afară de lumină şi de viaţă, nu este cu putinţă să nu fie în întuneric sau în moarte. Deci, dacă ceva nu este săvârşit, sau vorbit, sau gândit potrivit cu Hristos, atunci negreşit aceest lucru este potrivit numai cu ceea ce este potrivnic Celui bun. De aceea, este lămurit că cel ce se arată în felul acesta se leapădă de Hristos, devenind străin de El, atât prin cele ce gândeşte, cât şi prin cele ce face sau vorbeşte”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 475)

Gândurile curate

„Vă rog, dar, să ne străduim totdeauna să fim însufleţiţi de gânduri curate. Gândul curat este pricina tuturor bunătăţilor. Bunul Stăpân nu se uită atât la ceea ce facem cât la ceea ce avem înăuntru, în mintea noastră, de acolo de unde pornesc faptele noastre; şi, uitându-se la gândurile noastre lăuntrice, primeşte faptele noastre sau îşi întoarce spatele. Fie de ne rugăm, fie de postim, fie de facem milostenie – că acestea sunt jertfele noastre cele duhovniceşti –, fie de facem o altă faptă duhovnicească, să o facem mânaţi de gânduri curate, ca să primim cunună vrednică de osteneli. N-am face, oare, cea mai mare prostie să îndurăm ostenelile, dar să fim lipsiţi de răsplată, din pricină că n-am făcut faptele de virtute după cum cer legile date de Dumnezeu? Da, este cu putinţă, este cu putinţă datorită nespusei iubiri de oameni a lui Dumnezeu, să primim cunună chiar pentru o faptă nesăvârşită, numai pe temeiul gândului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, III, în PSB, vol. 21, p. 337)

Gândurile bune şi gândurile duşmane

„Când stăruim, într-adevăr, în gânduri strălucitoare şi înflăcărate (ne învaţă Sfântul Teotim, episcop de Tomis – n. a.), atunci suntem îmbrăcaţi în purpură, dar când suntem atraşi de cele trecătoare, atunci ne acoperim de gunoaie”. (*Actele martirice*, Sfântul Teotim, episcop de Tomis, în PSB, vol. 11, p. 343)

„După cum în stadion, alergând carele, cel ce apucă înainte, ţine, împiedică şi opreşte pe ceilalţi ca să nu-l întreacă, şi să-l învingă, tot aşa aleargă în om cugetele (cele bune) ale sufletului şi (cele rele) ale păcatului. Dacă se întâmplă ca gândul (cel rău) al păcatului să apuce înainte, atunci acesta împiedică, ţine şi opreşte sufletul să se apropie de Dumnezeu şi să obţină biruinţa. Dar când Domnul însuşi conduce cu înţelepciunea Sa (carul) sufletului, El învinge totdeauna şi îndreaptă sufletul spre cugetele cele cereşti şi dumnezeieşti. (Am putea spune că) nici măcar nu ajunge să lupte împotriva răutăţii, că Domn şi Stăpân fiind, pururea biruieşte”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia I, 9, în PSB, vol. 34, pp. 91-92)

Paza gândurilor

„(...) Este posibil ca ascetul stând în casă, cu gândurile să rătăcească afară şi aflându-se în piaţă să fie liniştit, ca şi cum ar fi în pustie, îndreptându-şi gândul numai spre sine şi spre Dumnezeu şi să nu accepte în simţuri tulburările care din simţuri lovesc în suflet". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, Cap. V, în PSB, vol. 18, p. 489)

„Dar cum poţi supune un gând sălbatic? m-ar întreba cineva.

– Ce spui, omule? Supunem leii, le îmblânzim sufletele lor şi te îndoieşti dacă putem îmblânzi sălbăticia unui gând?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IX, III, în PSB, vol. 21, p. 110)

„… să ne aducem aminte pururea de cuvintele lui Iosif, care a spus: *Cum voi face cuvântul acesta rău, ca să păcătuiesc înaintea lui Dumnezeu?* (Fac. 39, 9). Când ne tulbură un gând, să ne aducem aminte de cuvintele acestea ale lui Iosif şi îndată va fugi orice poftă ruşinoasă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LXII, V, în PSB, vol. 22, p. 289)

„… nicăieri n-a spus că trupul este de vină pentru săvârşirea păcatelor, ci necontenit a spus că de vină este gândul nostru cel rău. Nu este de vină ochiul care vede, ci mintea şi cugetul. Adeseori când mintea ne e îndreptată în altă parte, ochiul nu vede pe cei din faţă. Prin urmare, vederea nu se datoreşte în întregime ochiului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XVII, III, în PSB, vol. 23, pp. 221-222)

„Pentru că atunci când îţi întinzi mâinile minţii şi ale cugetului spre cer, şi când vrei să te uneşti cu Domnul, satan devine inferior faţă de gândurile tale. Şi după cum zidurile Ierihonului au căzut (zdrobite) de puterea lui Dumnezeu, tot aşa şi acum, zidurile răutăţii, care se opun minţii tale, cetăţile lui satan şi duşmanii tăi vor fi nimiciţi de puterea lui Dumnezeu". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia L, 3, în PSB, vol. 34, p. 281)

„*Ghermanus*: Dar cum se explică faptul că se furişează şi pătrund în noi, chiar fără să vrem şi să ştim, gânduri fără rost, pe care este greu nu numai să le alungăm, dar chiar să le înţelegem şi să ne lămurim asupra lor? Poate vreodată mintea să scape de ele şi să nu cadă niciodată în cursa acestor înşelăciuni deşarte?

Moise: Nu-i este cu putinţă minţii să nu fie tulburată de astfel de gânduri, dar ea poate să lupte împotriva lor şi să le învingă. Iar dacă nu depinde de noi apariţia lor, în schimb este în puterea noastră dezaprobarea sau acceptarea lor. Precum am spus, este imposibil ca mintea să nu fie năpădită de tot felul de gânduri[2073], dar nu trebuie să punem totul pe seama atacurilor şi ispitelor din partea acelor duhuri, care caută să pătrundă în noi. Altfel omul n-ar avea libertatea de a alege şi nu s-ar putea îndrepta. Eu afirm că depinde în mare măsură de

[2073] În Spiritualitatea Ortodoxă întâlnim comparația conform căreia, așa cum nu putem opri păsările cerului să zboare sub tăria cerului, așa nu putem opri atacul gândurilor rele de la vrăjmașul nevăzut. Însă ceea ce putem face lesne prin intermediul rugăciunii, este să nu dialogăm cu ele, să nu le încuviințăm, ci să le respingem încă de la primul atac pomenind numele Domnului Iisus Hristos, căci invocarea numelui Său înseamnă invocarea prezenței Sale, pe care diavolii nu o pot suporta. Astfel, aceștia din urmă se scutură și pier de nespusa putere a Mântuitorului. – n. a.

noi să ne îndreptăm gândurile, să facem să crească în inimile noastre numai cele sfinte şi spirituale, nu cele pământeşti şi carnale. De aceea citim mereu şi medităm asupra Scripturii, pentru ca să oferim memoriei ocazia de a primi cele duhovniceşti, de aceea cântăm adesea psalmi, ca să ne formăm în atmosfera lor, de aceea veghem, postim şi ne rugăm fără preget, pentru ca inima noastră să respingă cele pământeşti şi să se umple de cele cereşti. Trebuie să avem mereu în vedere acestea, pentru ca nu cumva mintea, acoperită de pecinginea viciilor, să şovăie şi să se prăbuşească în ţinuturile cărnii.

Acestui exerciţiu al inimii i se potriveşte foarte bine comparaţia cu roata morii, pe care o pune în mişcare puterea apei. Câtă vreme apa curge, roata nu încetează să se învârtească. Dar depinde de voinţa stăpânului ca ea să macine grâu, orz, sau neghină. Fără îndoială că în mod necesar macină ceea ce i s-a dat. Le fel şi mintea, sub impulsul vieţii prezente şi împresurată mereu de ispite şi pasiuni, nu va putea fi liberă de clocotul gândurilor; dar priceperea şi iscusinţa ei vor şti ce trebuie să alunge şi ce să reţină. Dacă, aşa cum am spus, vom recurge neîncetat la meditaţia asupra cărţilor sfinte şi ne vom îndrepta memoria numai spre cele duhovniceşti, iar dorinţele spre perfecţiune şi spre speranţa vieţii viitoare, cu siguranţă că gândurile noastre vor fi în acord cu năzuinţele noastre, care ne conduc. Dar dacă, învinşi de lene şi nepăsare, vom cădea pradă viciilor şi preocupărilor uşuratice, dacă ne vor robi grijile lumii acesteia şi frământările fără rost, atunci desigur că se vor naşte felurite complicaţii vătămătoare inimii noastre. După cum spune Mântuitorul, unde va fi comoara gândurilor şi lucrărilor noastre, acolo în mod necesar ne va fi şi inima". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti,* Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. XVI, Cap. XVII, 1-2, Cap. XVIII, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 320-321)

Deosebirea gândurilor

„Se cuvine deci, ca toată lupta omului să se săvârşească faţă de cugete; să suprime (omul) pădurea gândurilor rele care îl înconjoară şi să se silească pe sine spre împlinirea poruncilor lui Dumnezeu; să nu se lase în voia cugetelor, ci adunându-le de pretutindeni, să le deosebească pe cele fireşti de cele rele. Pentru că sufletul, care se află sub păcat se aseamănă unei păduri mari pe un munte, fie păpurişului dintr-un râu, fie unui tufiş de mărăcini şi ciulini. Cei care vor să treacă prin astfel de locuri trebuie să-şi întindă mâinile şi să-şi facă loc cu forţa şi cu trudă prin tufişul care îi înconjoară. La fel înconjoară sufletul pădurea gândurilor puterii celei potrivnice. Deci, este nevoie de multă sârguinţă şi atenţie pentru (a putea) cineva să distingă cugetele străine ale puterii celei potrivnice". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia VI, 3, în PSB, vol. 34, p. 122)

„(Se spune) că o văduvă, pierzând o drahmă, a aprins mai întâi o făclie, apoi a făcut ordine în casă. Fiind ordine în casă şi făclia fiind aprinsă, s-a găsit şi drahma, care era acoperită de pământ, de praf şi murdărie. (Tot aşa) şi acum: sufletul nu poate, singur, să găsească şi să deosebească gândurile proprii (de cele insuflate de cel rău). Abia atunci când este aprinsă lumina divină, care luminează casa cea întunecată, abia atunci vede cum gândurile sale sunt îngropate în noroiul şi murdăria păcatului. Răsărind soarele, iar sufletul văzând pierzarea în care se află, începe să recheme cugetele amestecate în gunoi şi murdărie. Pentru că, încălcând porunca, sufletul a pierdut chipul care se afla în el". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XI, 4, în PSB, vol. 34, p. 136)

„De îndată ce în inima noastră a pătruns vreun gând, sau ni s-a comunicat vreo învăţătură, trebuie să cercetăm cu toată atenţia dacă acestea au fost purificate în acel foc divin şi ceresc al Duhului Sfânt, sau dacă e vreo superstiţie iudaică, dacă nu cumva ele coboară din îngâmfarea filosofiei acestei lumi, arătând numai la suprafaţă a fi demne de cinstire. Vom putea îndeplini această cerinţă, dacă vom urma acele cuvinte apostolice: *Nu vă încredeţi în orice duh, ci cercetaţi dacă duhurile sunt de la Dumnezeu*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. XX, 2, în PSB, vol. 57, p. 322)

Mărturisirea gândurilor

„Întrebarea 26: Toate, chiar şi cele mai ascunse ale inimii, trebuie să le descoperi proiestosului?

Răspuns: Fiecare dintre cei supuşi dacă vrea, cu adevărat, să facă progres însemnat şi să ducă o viaţă corespunzătoare poruncilor Domnului nostru Iisus Hristos, trebuie să nu păstreze secretă, în sine, nicio mişcare a sufletului său şi să nu spună niciun cuvânt fără să-l fi cercetat cu atenţie; ci să-şi deschidă tainele inimii lui acelora dintre fraţi care sunt încredinţaţi să poarte grija cu iubire şi compasiune de cei bolnavi. Căci aşa se va întări ceea ce este lăudabil, răul se va învrednici de vindecarea corespunzătoare; iar din această exercitare reciprocă, prin progres treptat, vom câştiga desăvârşirea". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari,* Cap. II, Î. 26, în PSB, vol. 18, p. 263)

„Toate pornirile noastre trebuiesc destăinuite fără nicio acoperire bătrânilor, care sunt leacuri pentru rănile noastre prin exemplul vieţii lor. În ei vom găsi sprijin şi ajutor sufletesc, dacă nu vom încerca să stricăm totul prin judecata şi trufia noastră.

Atât este de plăcută lui Dumnezeu şi potrivită voinţei sale această învăţătură, încât o găsim menţionată, nu fără folos, şi în Sfânta Scriptură. Astfel, Domnul n-a voit să-i împărtăşească tânărului Samuel prin convorbire directă învăţăturile dumnezeieşti şi a recurs la îndrumarea unui bătrân care, deşi nu spunea întotdeauna lucruri plăcute lui Dumnezeu, era totuşi un bătrân, şi de la acesta a socotit că trebuie să primească tânărul învăţătură, pentru ca acela care era chemat la o îndatorire divină, deprinzându-se cu ascultarea faţă de bătrâni, să înveţe umilinţa şi să dea el însuşi celor mai tineri exemplu de supunere.

Hristos chemând pe Pavel şi vorbindu-i El însuşi, deşi putea să-i arate pe dată calea desăvârşirii, a socotit că e mai bine să-l trimită la Anania şi i-a poruncit să afle de la acesta calea adevărului, zicând: *Scoală şi intră în cetate şi ţi se va spune ce trebuie să faci*. L-a trimis astfel la un bătrân, socotind că se poate forma mai mult prin învăţătura acestuia decât prin a sa, ca nu cumva ceea ce s-ar fi făcut bine cu Pavel să fie dat urmaşilor exemplu rău de înţelegere greşită, ca fiecare adică să fie convins că trebuie să primească învăţătura mai bine direct de la Dumnezeu, decât să se formeze sub îndrumarea celor bătrâni". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. XIII, 12, Cap. XIV, Cap. XV, 1, în PSB, vol. 57, pp. 339-340)

Gândurile rele

„*… fiică a Babilonului, ticăloasa ! Fericit este cel ce-ţi va răsplăti ţie fapta ta, pe care ai făcut-o nouă. Fericit este cel ce va apuca şi va lovi pruncii tăi de piatră*[2074]. Pruncii Babilonului care însemnează *dezbinare* sunt gândurile tulburi şi tulburătoare ale păcatelor care se nasc şi cresc în suflete. Ca să te faci stăpân pe ele şi să izbeşti capetele lor de tăria şi siguranţa Logosului dumnezeiesc, însemnează să loveşti pe pruncii Babilonului de piatră, iar în felul acesta să devii fericit". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VII-a, Cap. XXII, în PSB, vol. 9, p. 461)

„Gândurile, datorită păcatului care locuieşte în noi, se unesc contra noastră ca nişte câini turbaţi sau tâlhari sălbatici şi obraznici şi pornesc împotriva noastră împinşi de tiranul şi stăpânul nedreptăţii, care ne încearcă dacă suntem destul de hotărâţi a ne împotrivi lor". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul al doilea, IV, PSB, vol. 10, pp. 172-173)

„(...) este nevoie nu numai de supravegherea gândurilor, ci chiar de ferirea de a vorbi despre ele, pe cât este posibil, mai ales, acelea care – fiindu-ne apropiate –, ne readuc în

[2074] Dacă diavolul a încercat să se războiască chiar şi cu Mântuitorul Hristos, firește, fără să reuşească să-şi atingă scopul propus, cu atât mai mult noi, simpli muritori de rând, fie şi foarte buni nevoitori, suntem o ţintă permanentă pentru vrăjmaş. Dracii, care caută pururea sufletul nostru, îl caută prin cugetări pătimaşe, ca să-l împingă la păcatul cu gândul sau la cel cu lucrul. Deci, când vor vedea că mintea nu-i primeşte, vor fi ruşinaţi. Cel ce gândeşte răul, păcătuieşte cu gândul, iar cel ce face voia diavolului şi îşi satisface poftele, păcătuieşte cu lucrul; a făptui păcatul înseamnă, deci, a păcătui cu lucrul. Din acest motiv, Sfinţii Părinţi ne îndeamnă, cu o bogăţie uriaşă de amănunte şi argumente, să prevenim păcatul prin alungarea lui încă din faza de momeală sau atac. Această momeală e venirea în minte a binelui sau a răului, ea neavând nici răsplată, nici ocară, pentru că noi nu am luat nicio atitudine faţă de ea şi nici nu am produs-o. Momeala e prima apariţie în conştiinţă a unei dorinţe rele. Satana ne-o trimite prin mijlocirea poftelor trupeşti, stârnind mişcarea vreunei pofte ce dormitează în subconştient. Dacă nu e înăbuşită prin reacţia noastră, această mişcare câştigă intensitate şi cu greu va mai putea fi biruită. Dacă respingem momeala chiar din clipa în care apare, am biruit. Momentul decisiv e acela în care ia atitudine cugetarea noastră. Pentru a scăpa, trebuie alungat gândul din prima clipă, pentru a nu începe să meditǎm asupra lui, să ne îndulcim cu perspectivele păcatului şi să se producă însoţirea, adică să nu lăsăm gândurile să ni se amestece cu ale ispititorilor vicleni.

După aceasta, urmează însoţirea, adică dialogul sau convorbirea cu gândul, meditarea asupra lui, fie spre încuviinţare, fie spre lăsare. Aceasta are laudă mică când e plăcută lui Dumnezeu; la fel şi mustrare, când e rea. Suntem sfătuiţi să nu dialogăm cu diavolul căci riscăm să pierdem la dialectică, acesta fiind deosebit de iscusit în viclenii. După aceea urmează lupta în care mintea biruie sau e biruită şi e pricină de cunună sau osândă când ajunge la faptă. Dacă meditǎm asupra ei şi începem să ne îndulcim cu perspectivele păcatului, s-a produs însoţirea gândurilor noastre cu cele ale diavolilor vicleni, „ne-am lipit de gândul rău, ni l-am însuşit, nu mai stă în noi străin. Prin aceasta am intrat în zona păcatului şi anevoie mai putem opri desfăşurarea până la capăt a acestui proces odată declanşat" (Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Ascetica şi mistica*, Edit. Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj, 1993, p. 96). De ajungem să consimţim la faptă, gândul simplu se concretizează în imagini. Acolo unde se ivesc imagini în gând, s-a produs consimţirea, mişcarea fără imagini fiind doar un atac nevinovat. Urmează încuviinţarea sau consimţirea, care, odată acceptată, duce la păcat, iar din acesta se naşte robia, apoi urmând patima, care duce la deprindere prin obişnuinţa cu ea, făcând să se pornească la faptă de la sine. Isihie Sinaitul enumeră patru trepte, începând de la un gând neînfrânat şi până la fapta păcătoasă: atacul, însoţirea, consimţirea, fapta sensibilă. Sfântul Ioan Damaschin numără şapte trepte: atacul, însoţirea, patima, lupta, robirea, consimţirea, făptuirea.

Marcu Ascetul, referindu-se şi el la meşteşugul demonilor de a se insinua în sufletul nostru, spune : „şi păcatul se naşte aşa, că diavolul ispiteşte pe om printr-o momeală care nu-l forţează şi îi arată începutul păcatului, iar omul intră în vorbă cu el din pricina iubirii de plăcere şi a slavei deşarte. Căci deşi prin judecată nu voieşte, dar cu lucrarea se îndulceşte şi îl primeşte" (Marcu Ascetul, *Despre cei ce-şi închipuie că se îndreptăţesc din fapte*, cap. 224, în *Filocalia*, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, p. 277). – n. a.

minte patimile şi astfel agită şi tulbură gândirea şi provoacă în suflet lupte şi războaie”. (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, Cap. III, I, în PSB, vol. 18, p. 480)

Gândurile rele – naşterea lor

„Din patimile trupului răsar gânduri negre, care se nasc în sufletele noastre”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, V, în PSB, vol. 17, p. 189)

„(...) Există două chipuri potrivit cărora cugetele rele provoacă tulburări în gândurile bune: sau sufletul din cauza propriei lui neglijenţe se înşală cu privire la lucrurile care nu se cuvin şi se gândeşte la lucruri neraţionale, sau diavolul se străduieşte cu vrăjmaşii săi să-i inspire cu orice chip în minte lucruri neraţionale şi s-o îndepărteze de la contemplarea şi de la cugetarea lucrurilor lăudabile. Aşadar, când sufletul lasă în nelucrare concentrarea şi intensitatea gândirii şi doreşte cele ce se întâmplă să-i iasă în cale, atunci gândul este purtat către lucrurile pe care şi le reaminteşte fără o ordine şi cunoaştere corespunzătoare, şi preocupându-se mai mult cu acestea trece de la rătăciri la rătăciri mai mari şi de multe ori prin gânduri către cele ruşinoase şi necuviincioase în cele din urmă se distruge”. (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, Cap. XVII, I, în PSB, vol. 18, p. 499)

GENEALOGIA

„Iar dacă vrem să facem genealogia cuiva, apoi să n-o facem vorbind de părinţii, de bunicii şi de străbunicii aceluia, ci să dăm la iveală virtutea lui. Acesta-i cel mai minunat chip de genealogie! Ce folos de-i sunt părinţii străluciţi şi virtuoşi, dacă el n-are viaţă plină de fapte bune? Şi iarăşi, ce pagubă are de-i sunt părinţii şi strămoşii de neam prost şi fără vază, dacă el e încărcat cu mii de virtuţi? Dreptul Noe nu se trăgea din părinţi cu vază, dar a ajuns om virtuos şi a atras asupra lui dragostea lui Dumnezeu. Dumnezeiasca Scriptură nu ne spune de părinţii lui Noe că au fost virtuoşi şi totuşi Noe a putut să se urce pe culmile virtuţii, deşi au fost atâtea piedici şi era împiedicat de atâţia. Ca să afli că nimic nu-l poate împiedica pe cel care priveghează, pe cel care e cu mintea trează, pe cel care are multă grijă de mântuirea lui”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIII, V, în PSB, vol. 21, p. 282)

„Dacă avem strămoşi virtuoşi, să le imităm virtutea; dacă dimpotrivă avem strămoşi păcătoşi, să nu socotim că răutatea lor ne vatămă cu ceva, ci să ne pregătim de ostenelile cele pentru virtute. Să fim încredinţaţi că nu ne poate vătăma deloc răutatea lor. Fiecare este încununat sau osândit după cele ce-a făcut; aşa precum spune fericitul Pavel: *Ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup, fie bine, fie rău* (II Cor. 5, 10) şi iarăşi: *Care va da fiecăruia după faptele lui* (Rom. 2, 6)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLIII, II, în PSB, vol. 22, p. 107)

GESTURILE

„Nu trebuie să se facă semn cu ochiul în chip viclean, nici nu trebuie avută altă atitudine sau gest care ar putea întrista ori batjocori pe frate (Rom. 14, 10)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 22, II, în PSB, vol. 12, p. 156)

GHICIREA VIITORULUI

„Fiul meu, să nu ghiceşti viitorul după zborul păsărilor, pentru că aceasta duce la închinare idolească”. (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. III, 4 în PSB, vol. 1, p. 28)

„(...) Dar toţi câţi sunt tari în credinţa Domnului, îmbrăcaţi cu adevărul, nu se lipesc de nişte duhuri ca acelea, ci se feresc de ele; toţi câţi se îndoiesc şi îşi schimbă des părerile se duc la ghicitori, ca şi păgânii, şi-şi atrag asupră-le mai mare păcat, cel al închinării la idoli; că cel care întreabă pe un profet mincinos despre vreo treabă oarecare este închinător la idoli, deşert de adevăr şi fără de minte.

Orice duh dat de Dumnezeu nu aşteaptă să fie întrebat, ci având puterea Dumnezeirii, vorbeşte de la el toate, că este de sus (Iac. 3, 15), de la puterea Duhului dumnezeiesc.

Dar duhul care aşteaptă să fie întrebat şi care grăieşte potrivit poftelor oamenilor, este pământesc şi uşurel, fără putere; nu grăieşte deloc dacă nu-i întrebat.

– Cum, dar, va şti omul, Domnule, l-am întrebat eu, care din ei este profet şi care este profet mincinos?

– Ascultă, mi-a răspuns el (îngerul pocăinţei – n. a.), despre amândoi profeţii şi cum am să-ţi spun, aşa să pui la probă pe profet şi pe profetul mincinos. Pune la probă după viaţa lui pe omul care are Duhul cel dumnezeiesc.

Mai întâi, cel care are Duhul cel de sus este bun, liniştit şi smerit; se fereşte de orice răutate şi poftă deşartă a veacului acestuia şi caută să fie mai prejos decât toţi oamenii; nu răspunde nimănui nimic când este întrebat, nu vorbeşte singur, nici nu grăieşte atunci când vrea omul să grăiască – pentru că Duhul cel Sfânt grăieşte – ci atunci grăieşte, când vrea Dumnezeu ca el să grăiască.

Când omul, care are Duhul cel dumnezeiesc, vine în adunare de oameni drepţi, care au credinţă în Duhul cel dumnezeiesc şi adunarea bărbaţilor acelora face rugăciune către Dumnezeu, atunci îngerul Duhului profetic, care se află peste el, îl umple pe om şi omul acela, plin de Duhul cel Sfânt, vorbeşte mulţimii precum vrea Domnul.

Aşa se va face cunoscut Duhul Dumnezeirii. Atât de mare este, deci, puterea aceasta a Domnului cu privire la Duhul Dumnezeirii.

Ascultă acum, mi-a spus mai departe Păstorul, ascultă despre duhul cel pământesc şi deşert, care nu are putere, ci este nebun.

Mai întâi, omul acela, care pare că are duh, se înalţă pe sine şi voieşte să aibă cel dintâi loc; este îndată obraznic, îndrăzneţ şi guraliv; petrece în multe desfătări şi în alte multe înşelăciuni şi ia plată pentru profeţia lui; dacă nu i se dă, nu profeţeşte. Poate oare Duhul

dumnezeiesc să primească plată şi să profeţească? Nu este cu putinţă ca un profet al lui Dumnezeu să facă asta; duhul unor astfel de profeţi este pământesc.

Într-un cuvânt, unul ca acesta, nu se apropie de adunarea bărbaţilor drepţi, ci îi evită; se lipeşte de cei care se îndoiesc, de cei deşerţi şi le profeţeşte în vreun colţ; îi înşală, vorbindu-le după poftele lor; totul în deşert, pentru că dă răspuns unor oameni deşerţi; că un vas gol, pus împreună cu alte vase goale, nu se sparge, ci se potriveşte la sunet cu celelalte.

Dar când vine într-o adunare plină de bărbaţi drepţi, care au Duhul Dumnezeirii şi se face de ei rugăciune, omul acela se goleşte şi duhul cel pământesc, de frică, fuge din el; atunci omul acela amuţeşte, este cu totul zdrobit şi nu mai poate vorbi deloc.

Dacă pui în cămară vase cu vin sau cu ulei şi pui între ele şi un vas gol şi vrei să goleşti iarăşi cămara, vasul acela pe care l-ai pus gol, tot gol îl vei găsi; tot aşa şi cu profeţii cei goi, când vin între duhurile drepţilor, vor fi găsiţi aşa cum au intrat.

Ai văzut viaţa celor două feluri de profeţi! Pune, dar, la probă, după faptele sale şi după viaţa sa, pe omul care spune despre el că este purtător de duh.

Tu crede în Duhul, care vine de la Dumnezeu şi are putere; iar în duhul cel pământesc şi gol nu crede deloc, că în el nu este putere, că vine de la diavol.

Ascultă, dar, pilda pe care am să ţi-o spun: ia o piatră şi arunc-o spre cer şi vezi dacă poţi să-l atingi; sau altă pildă: ia o proaşcă cu apă şi împroaşcă spre cer şi vezi dacă poţi să găureşti cerul.

− Cum să se poată asta, Domnule, i-am spus eu, că sunt cu neputinţă amândouă acestea, de care mi-ai vorbit?

− După cum acestea sunt cu neputinţă, mi-a spus el, tot aşa şi duhurile cele pământeşti sunt neputincioase şi slabe.

Uită-te acum la puterea ce vine de sus. Grindina este un bob foarte mic, dar câtă durere pricinuieşte, când cade pe capul omului! Şi iarăşi, uită-te la picătura de apă, care cade jos de pe acoperiş şi găureşte piatra.

Vezi, dar, că cele mai mici lucruri, care cad de sus jos, au mare putere; tot aşa şi Duhul cel dumnezeiesc, care vine de sus, este puternic. Crede, deci, în acest Duh iar de celălalt depărtează-te!" (Herma, *Păstorul*, Porunca XI - 43, 4-21, în PSB, vol. 1, pp. 315-317)

„Aceste spirite necurate (demonii), după cum au arătat-o magii şi filozofii (între care şi Platon), se ascund sub statuile şi chipurile consacrate. Ascunse acolo, ele sunt privite ca puteri divine, prezente, care inspiră pe prezicători, stau în temple, însufleţesc uneori măruntaiele victimelor, conduc zborul păsărilor, hotărăsc sorţii şi spun oracole învăluite în multe minciuni. Şi, ca unele care nu ştiu adevărul curat, se înşală şi ne înşală şi pe noi. Şi chiar dacă-l ştiu, spre pieirea lor, nu-l mărturisesc". (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXVII, 1-2, în PSB, vol. 3, p. 381)

„Având ceva din puterea de a scruta viitorul şi fiind lipsite de trupuri pământeşti, aceste duhuri[2075] au o înclinare anumită spre aceste lucruri, vrând mai ales să abată neamul omenesc de la Dumnezeu cel adevărat. Se introduc, în acest scop, în cele mai lacome şi mai crude animale şi în altele mai viclene, îndemnându-le să săvârşească acţiunile pe care le vor ei şi când le vor, îndreptând manifestările acestor animale fie spre zboruri, fie spre mişcări de un fel sau altul, pentru ca răpiţi de puterea de a ghici, familiară unor vieţuitoare fără raţiune, să înceteze să mai caute pe Dumnezeu *care umple întreaga lume*, şi să mai cultive evlavia curată, şi decad prin cugetările lor până la pământ, până la păsări şi şerpi, ba chiar

[2075] Filon, *De gigant*, 3-4. (n. s. 302, p. 308)

până la vulpi şi lupi. Într-adevăr, oamenii cunoscători în acest domeniu au constatat că prezicerile cele mai eficace vin de la animalele de acest soi, căci diavolii nu au asupra animalelor mai blânde o putere atât de mare ca cea pe care o exercită ca să mişte pe acele animale cu care se înrudesc în răutate, şi care la aceste animale nu-i răutate propriu-zisă, ci doar una părută". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. XCII, în PSB, vol. 9, pp. 308-309)

„Adevărata divinitate nu întrebuinţează pentru cunoaşterea viitorului nici animale fără raţiune, nici orice fel de oameni, ci pe cele mai sfinte şi mai curate dintre sufletele omeneşti, pe care le inspiră şi le dă dar de proorocie. De aceea, între alte minunate cuvinte cuprinse în Legea lui Moise, trebuie puse şi acestea: *Să nu vrăjiţi, nici să nu ghiciţi* (Lev. 19, 20). Şi în alt loc: *Căci popoarele acestea, pe care le izgoneşti tu, ascultă de ghicitori şi de prevestitori, iar ţie nu-ţi îngăduie aceasta Domnul Dumnezeul tău* (Deut. 18, 14). Şi imediat după aceea: *Prooroc dintre fraţii tăi va ridica Domnul Dumnezeul tău*. Şi vrând cândva să-i întoarcă printr-un ghicitor de la obiceiul ghicitului, pune să vorbească duhul prin gura lui: *Căci nu este vrăjitorie în Iacob, nici farmec în Israel, la vreme se va spune lui Iacob şi lui Israel, cele ce vrea să plinească Dumnezeu* (Num. 23, 23).

Recunoscând, deci, valoarea acestora şi a altora, noi ţinem să cinstim şi porunca aceasta, care are un înţeles tainic: *Păzeşte-ţi inima mai mult decât orice* (Pilde 4, 23) pentru ca niciunul din duhurile rele să nu intre în cugetul nostru şi pentru ca niciunul din duhurile potrivnice să nu întoarcă, după placul lui, închipuirile noastre. Ci ne rugăm *să strălucească în inimile noastre cunoştinţa slavei lui Dumnezeu* (II Cor. 4, 6), Duhul lui Dumnezeu care sălăşluieşte în gândurile noastre sugerându-ne imagini vrednice de Dumnezeu *căci câţi sunt mânaţi de Duhul lui Dumnezeu, sunt fii ai lui Dumnezeu* (Rom. 8, 14)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a IV-a, Cap. XCV, în PSB, vol. 9, p. 310)

„… noi nu dăm cu bobii ca să ghicim încotro să mergem şi lângă cine să ne alăturăm, ca şi cum mai multe persoane ar putea să ne atragă prin afirmaţia că au venit la neamul omenesc trimişi de Dumnezeu". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VI-a, Cap. XI, în PSB, vol. 9, p. 379)

„(...) Slujitorii diavoleşti servesc oricărui vrăjitor, mag, înşelător şi ghicitor". (*Actele martirice*, Martiriul Sfântului Pioniu Preotul şi al celor dimpreună cu el, XIV, 9, în PSB, vol. 11, p. 153)

„Iar dacă (diavolii – n. a.) se prefac că prevestesc să nu socotească cineva aceasta un motiv de a se încrede în ei. De fapt de multe ori ei spun de unii fraţi că vor veni peste câteva zile. Şi aceia vin cu adevărat. Dar o fac aceasta nu de dragul auzitorilor, ci ca să-i convingă să creadă în ei, şi aşa, supunându-şi-i, să-i piardă. De aceea să nu li se dea atenţie, ci chiar spunând astfel de lucruri, trebuie să-i respingă zicând: nu avem nevoie de acestea. Căci ce e de mirare, dacă folosindu-se de trupuri mai subţiri decât ale oamenilor şi văzându-i pe cei ce au pornit la drum, le-o iau înainte în alergare şi vestesc că vin? Aceasta o prevesteşte şi cel ce călăreşte cu un cal, luând-o înaintea celui ce călătoreşte pe jos. Deci nu trebuie să ne mirăm de ei nici când fac aceasta. Căci nu cunosc nimic din cele ce nu s-au făcut. Ci singur Dumnezeu este cel ce le ştie toate înainte de facerea lor (Dan. 13, 42). Aceştia, ca nişte furi, alergând înainte vestesc cele ce le văd. Câtora le istorisesc cele ale noastre, că adică ne-am adunat şi grăim împotriva lor, înainte de a le vesti careva plecând de la noi. Aceasta o poate

face şi un copil iute de picior, luând înaintea celui ce întârzie. Aşa trebuie înţeles ceea ce spun: dacă a pornit cineva la drum de la Tebaida, sau din alt ţinut, înainte de a fi plecat, ei nu ştiu de va pleca. Dar după ce l-au văzut plecând aleargă înainte şi vestesc venirea aceluia înainte de a ajunge acela. Şi aşa se întâmplă că aceia sosesc după câteva zile. Dar adeseori întorcându-se cei ce au plecat la drum, aceştia au minţit.

Aşa se întâmplă uneori că flecăresc şi despre apa râurilor. Căci după ce au văzut ploi mari care au fost în părţile Etiopiei şi ştiind că din acelea se va umple râul, înainte de-a ajunge apa în Egipt, alergând înainte o vestesc aceasta. Dar aceasta au spus-o şi oamenii care au putut să alerge aşa de repede ca şi aceia. Şi precum trimisul lui David, urcându-se la înălţime vede mai înainte pe cel ce vine decât cel rămas jos, şi cel ce a alergat înainte a spus înaintea altora, nu cele ce însă nu s-au întâmplat, ci cele ce sunt pe drum şi se fac, aşa şi aceştia se ostenesc şi le spun altora, numai ca să-i amăgească. Dar dacă providenţa hotărăşte între timp altceva despre ape sau despre cei ce vin pe drum (căci poate aceasta), dracii au minţit şi cei ce le-au dat atenţie au fost înşelaţi.

Aşa s-au născut oracolele elinilor (păgânilor) şi aşa au fost mai înainte amăgiţi de draci. Dar aşa a şi încetat rătăcirea. Căci a venit Domnul care a surpat pe draci împreună cu uneltirea lor. Fiindcă nu cunosc nimic de la ei înşişi, ci, ca nişte furi, cele ce le văd la alţii acelea le spun. Dar sunt şi oameni care îşi dau cu socoteala (care spun cu probabilitate) fără să fie preştiutori. De aceea chiar dacă unele din cele ce le spun sunt adevărate, nici atunci nu trebuie să se minuneze cineva de ei. Căci şi doftorii având experienţa unor boli, când văd la alţii aceeaşi boală adeseori spun de mai înainte, dându-şi cu socoteala (cu probabilitate), cum va decurge boala, pe temei de obişnuinţă. Şi cârmacii de corăbii şi mulţi agricultori, văzând starea aerului spun de mai înainte din obişnuinţă de va fi furtună sau vreme senină. Dar nu va spune cineva, din pricina aceasta, că ei au o preştiinţă de insuflare dumnezeiască, ci din cercare şi obişnuinţă. De aceea dacă şi dracii spun aceasta uneori, dându-şi cu socoteala (cu probabilitate), nu trebuie să se minuneze cineva de ei, din pricina aceasta, nici nu trebuie să le dea atenţie. Căci ce folos au auzitorii să ştie de la aceştia cu câteva zile înainte cele ce vor veni? Sau la ce s-ar sârgui cineva să cunoască astfel de lucruri, chiar dacă le-ar cunoaşte cu adevărat? Căci acest lucru nu e pricinuitor de virtute, nici de vreo deprindere bună. Şi nimenea nu e judecat pentru ceea ce nu ştie şi nimenea nu e fericit pentru ceea ce a aflat şi a cunoscut. Ci fiecare e judecat dacă a păstrat în acestea credinţa şi a păzit din inimă poruncile.

Deci nu trebuie să ne îngrijim prea mult de acestea. Nici nu trebuie să ne nevoim şi să ne ostenim pentru ele, ca să le cunoaştem, ci ca să plăcem lui Dumnezeu pentru buna vieţuire. Şi trebuie să ne rugăm nu ca să cunoaştem de mai înainte, nici ca să cerem plată pentru această nevoinţă; ci ca Domnul să ne fie împreună-lucrător în biruinţa asupra diavolului. Iar dacă vrem vreodată şi să cunoaştem ceva de mai înainte, să ne curăţim înţelegerea. Căci eu cred că sufletul care e curăţit în toate privinţele şi care stă în cele ale firii, făcându-se străvăzător, poate vedea mai multe şi mai departe decât demonii, având în sine pe Domnul care i le descoperă[2076]. Aşa a fost sufletul lui Elisei, care vedea cele privitoare la Ghiezi (IV Reg. 4, 26) şi privea puterile (oştirile) ce stăteau în jurul lui (IV

[2076] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Sufletul împătimit e închis între zidurile patimilor sau păcatelor sale, sau al egoismului său. Nu vede în mod real cum sunt ceilalţi, în valoarea lor reală, cum sunt lucrurile în micimea valorii lor, nu iese din cămara întunecoasă a simţurilor şi a înţelegerii superficializate prin patimi. Sufletul curăţit, ieşit din această cămară, vede departe şi adânc. Vede în lumină posibilităţile şi intenţiile pozitive, creatoare ale celorlalţi şi ce e pe cale să facă Dumnezeu prin ei. Vede mai real, mai obiectiv şi mai departe decât dracii îngustaţi de patimi. (n. s. 27, p. 214)

Reg. 6, 17)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* XXXI-XXXIV, în PSB, vol. 16, pp. 212-214)

„Întrucât vrăjmaşul firii omeneşti e protivnicul nostru al tuturor, el n-are alt gând şi altă grijă decât să lovească pe om unde-l doare, rănindu-l. Şi care altă rană poate fi mai mortală pentru oameni decât a-i îndepărta ca să nu se poată apropia de Dumnezeul Cel dătător de viaţă şi lăsându-l să treacă de bună voie spre pierzare? Întrucât, deci, mulţi din cei ce se îngrijesc de cele trupeşti caută cu de-a-dinsul ori să cunoască viitorul, nădăjduind să poată evita pe cele rele, ori să dobândească pe cele bune, de aceea, pentru a nu-şi îndrepta oamenii privirile numai spre Dumnezeu, vicleanul neam al diavolilor a iscodit o mulţime de chipuri mincinoase de a cunoaşte viitorul cum sunt ghicitul din zborul păsărilor (auguria), tălmăcirea semnelor (symbolon), oracole, cercetarea măruntaielor (haruspice), invocarea morţilor, ghicirea în momente de transă (enthusiasmos), incintarea zeităţii, inspiraţia şi altele multe. Şi în ce fel e ghicirea prin care se lasă omul ademenit ca să afle adevărul, pe atât e de sigur că omul cade în ghearele vicleanului şi înşelătorului. Diavolul e cel care îndeamnă pe cel ce observă zborul vulturilor, să-şi lege nădejdea de anumite fâlfâiri mai deosebite sau de palpitaţiile anumite ale ficatului, apariţiile provenite din inflamaţiuni ale ganglionilor, ca şi clipirile din ochi, toate aceste semnalmente vădesc tot atâtea moduri de înşelare a omului de către viclenia aceluiaşi diavol şi aceasta cu scopul ca, depărtându-se oamenii de Dumnezeu, să caute vindecare prin diavol, pe care şi cred că o dobândesc". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre pitonisă*, în PSB, vol. 30, pp. 131-132)

„*CHIRIL:* Citirile în stele, ghiciturile, proorocirile mincinoase şi amăgirile drăceşti, primesc, cred, numai cei cărora le place nebuneşte să primească slujirea urâtă şi blestemată a idolilor.

PALADIE: Drept ai grăit. Căci şi dumnezeiescul cuvânt ne porunceşte să avem scârbă de urâciunea acestora. El spune: *Iar când vei intra în pământul pe care Domnul Dumnezeul tău ţi-l dă ţie, să nu te înveţi a face după urâciunile neamurilor acelora. Să nu se afle întru tine om care să treacă pe fiul său, sau pe fiica sa prin foc, sau prooroc mincinos, sau ghicitor, sau prezicător, sau care să umble cu farmece sau cu descântece, sau grăitor din pântece, tâlcuitor de semne, vorbitor cu morţii. Că urâciune este Domnului Dumnezeului tău tot cel ce face acestea* (Deut. 18, 9-12). Şi după altele, zice iarăşi: *Desăvârşit să fii înaintea Domnului Dumnezeului tău. Neamurile acestea pe care tu le vei moşteni, acelea caută ghicituri şi proorocii mincinoase. Iar ţie nu ţi-a dat Domnul Dumnezeul tău aşa. Prooroc dintre fraţii tăi ca mine va ridica ţie Domnul Dumnezeul tău. Pe El să-L ascultaţi în toate câte ai cerut de la Domnul Dumnezeul tău, în Horeb, în ziua adunării* (Deut. 18, 13-15)[2077].

CHIRIL: Foarte bine ai spus, prietene. Deci nu vom urma tâlcuitorilor de semne şi celor ce întreabă morţii, precum nu vom primi nici zborurile păsărilor ca vreun lucru care ne

[2077] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Tainele viitorului nu sunt ascunse în natura fizică sau a omului, ca unele ce vor ieşi cu necesitate din ele căci tot ce se va întâmpla cu omul sau cu istoria omenească depinde de libertatea oamenilor şi de voia lui Dumnezeu care va lucra potrivit purtării oamenilor şi grijii faţă de ei. Ghiciturile provin din ideea că totul e înscris ca potenţă în firea lucrurilor sau a oamenilor, pe care unii mai pătrunzători le pot deduce din anumite semne ce se văd pe feţele oamenilor, sau în mişcarea stelelor, sau a animalelor. Iar vrăjitorii şi fermecătorii cred că au în ei ultima putere care poate determina anumite momente ale viitorului. Altceva este cu rugăciunea. Ea se întemeiază pe faptul că un Dumnezeu liber şi mai puternic decât lumea ca creaţie a Lui, poate interveni în ea, deoarece a făcut-o ca un cadru contingent, elastic, în care e posibilă o lucrare liberă a Lui, cum e posibilă, într-un mod mai restrâns, şi o lucrare liberă a omului. (n. s. 203, p. 188)

spune ceva din viitor, fie că se mişcă spre dreapta, fie spre stânga, fie că se fac spre seară, fie dimineaţa. Căci acestea ţin de cea mai de pe urmă nebunie. Ci luând conducător în toate pe Hristos, Cel Care pentru noi S-a făcut prooroc şi om ca noi, de la El vom primi cunoştinţa celor trebuincioase şi lângă El vom rămâne, aruncând departe de noi proorocirile mincinoase ale dracilor şi dispreţuindu-le. Căci precum numai lui Dumnezeu Îi aparţine prin fire şi în mod propriu să dea viaţă şi să stăpânească peste toate, la fel, socotesc, numai El are cunoştinţa tuturor. Iar propriu firii Lui e să ştie limpede cele ce vor fi şi să aibă adunată în sine cunoştinţa tuturor[2078]. Sau oare nu e înţelept şi drept cuvântul acesta?

PALADIE: Ba foarte mult.

CHIRIL: Deci Lui îi vom greşi şi faţă de slava Lui supremă ne vom face vinovaţi, de vom crede că se află în duhurile spurcate şi necurate cele care alcătuiesc bunătatea şi măreţia Lui. Vom fi dispuşi astfel să socotim prosteşte că şi satana poate fi făcător de viaţă şi creator dacă îi vom dărui lui şi vom spune că ţin de firea lui cele ce sunt mai presus de toate şi aparţin în chip mai deosebit lui Dumnezeu[2079]. Iar un bun propriu şi deosebit al Firii celei mai presus de toate este şi cunoştinţa celor viitoare. Sau oare nu e adevărat ceea ce spun?

PALADIE: Foarte adevărat. Căci zice Dumnezeu prin glasul lui Isaia către unii care trec asupra zidirii cele ale lui Dumnezeu: *Aduceţi-vă aminte de acestea şi suspinaţi; pocăiţi-vă cei ce aţi rătăcit, întoarceţi-vă din inimă. Şi vă aduceţi aminte din cele mai dinainte din veac, că Eu sunt Dumnezeu şi nu este altul afară de Mine, Cel ce vestesc mai înainte cele ce vor fi mai pe urmă, mai înainte de a se face şi de ce s-au săvârşit. Şi am zis: sfatul Meu va sta şi toate câte am hotărât, le voi face* (Is. 46, 8-10). Ştirea că poate vesti cele de pe urmă înainte de-a se face o dă *auzitorilor ca o dovadă că nu este alt Dumnezeu afară de El, Cel prin fire şi cu adevărat*[2080].

CHIRIL: Foarte bine, Paladie. Dar aş voi ca privind mai bine adevărul, să cercetăm şi aceasta. Dacă ne aflăm cu totul între cei ce voiesc să vieţuiască drept şi evanghelic, în ce mod vom mai urma şi vom mai da atenţie amăgirilor falselor proorocii? Dacă e vreun cuvânt adevărat la ei, nu socotim că trebuie să mintă glasul Mântuitorului? Căci a zis către îngâmfaţii şi hulitorii Iudei: *Voi de la tatăl vostru diavolul sunteţi şi poftele tatălui vostru*

[2078] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai Dumnezeu preştie toate ale viitorului. Căci viaţa oamenilor şi cele ce se fac de ei asupra naturii, depinzând de libertatea lor, nu sunt scrise potenţial în natură, ca să le poată descifra cineva din ea. Dar Dumnezeu ni le comunică prin cei aleşi dintre oameni ca prooroci. Dar cel mai mare prooroc pentru noi S-a făcut Însuşi Fiul Său, prin întruparea Sa. (n. s. 204, p. 189)

[2079] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: L-am coborî pe Dumnezeu dacă am atribui şi Satanei însuşirea preştiinţei. Căci prin aceasta l-am socoti pe el creator al lumii şi dătător de viaţă. Căci Dumnezeu preştie cele viitoare întrucât El a creat toate şi le conduce cum voieşte El. Chiar cele ale oamenilor le preştie, pentru că El l-a înzestrat pe om cu libertatea de care preştie în general cum se va mişca, fără să o predetermine. Chiar în răutatea Satanei se arată că el nu e creator şi atotputernic. Căci atotputernicia se manifestă în generozitate, în bunătate. Numai limitarea se manifestă în frică şi răutate, în *piedici* şi *cenzuri transcendente* aplicate omului. (n. s. 205, p. 189)

[2080] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă este o libertate în oameni şi dacă n-ar fi, totul ar fi din veci în baza unor legi fără sens şi a căror origine este inexplicabilă. Numai Dumnezeu Creatorul tuturor, deci şi al oamenilor, le preştie toate. Filosofia a luptat de la Renaştere încoace pentru eliberarea omului de Dumnezeu. Dar omul nu acceptă decât natura supusă legilor neschimbate, el e mai supus acestora decât lui Dumnezeu. Astfel a sfârşit în robia unor legi oarbe să fie sub masca acestora, fie a unor pasiuni proprii, sau dacă e mai slab, a pasiunilor celor mai tari decât sine. E o robie care nu promite decât moartea veşnică. Aşa zisa libertate în legitate e o contradicţie în sine. Numai Dumnezeu Cel personal şi bun, care se jertfeşte pentru om, asigură omului atât libertatea de a-L asculta spre binele lui veşnic, cât şi de-a nu-L asculta, spre răul lui, de-a nu-L asculta în veci, spre răul lui veşnic. Numai Dumnezeu lasă câmp de manifestare reală libertăţii. (n. s. 206, p. 189)

vreţi să le faceţi. Acela de la început a fost omorâtor de oameni şi întru adevăr n-a stătut, pentru că nu este adevăr întru el. Când grăieşte minciuna, din ale sale grăieşte, că mincinos este el şi tatăl minciunii (In. 8, 44). Deci în ce mod va spune adevărul cel mincinos? Şi cum nu va minţi fără îndoială şi totdeauna cel ce n-a stătut în adevăr? Deci nu e vădit, Paladie, oricui, că primind ca adevărat cuvântul dracilor, bănuim pe Hristos de minciună şi spunem că minte adevărul?

PALADIE: E o primejdie.

CHIRIL: De altfel, aş adăuga la cele spuse şi aceasta. Am învăţat de la Hristos să nu primim cuvintele duhurilor necurate, chiar dacă ar voi să ne spună vreodată adevărul la care ele nu pot ajunge şi care nu le este obişnuit". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, pp. 188-190)

„*PALADIE*: Aşadar, e cu totul primejdios a da atenţie înşelăciunilor prezicătorilor.

CHIRIL: Dumnezeu pedepseşte lucrul acesta cu moartea şi îl socoteşte între cele mai de pe urmă păcate. Căci a spus în Levitic: *Oricine care se va duce la grăitorii din burtă sau la descântători, ca să curvească după ei, voi întări faţa Mea asupra lui şi-l voi pierde pe el din poporul său. Şi să fiţi sfinţi, că sfânt sunt Eu, Domnul Dumnezeul vostru* (Lev. 20, 6-7). Şi după altele, iarăşi: *Şi bărbatul sau femeia care se va face grăitor din pântece sau descântător, cu moarte să fie omorâţi şi cu pietre să-i ucideţi, că vinovaţi sunt* (Lev. 20, 27). Întâi dezaprobă voinţa de-a asculta prezicerile mincinoase din stele, sau cele primite de la morţi, spunând că lucrul acesta e cu totul străin de vieţuirea cuvenită sfinţilor şi nepotrivit cu cei alipiţi de Dumnezeu. Al doilea, îi pedepseşte şi pe aceştia cu moartea, spunând că sunt vinovaţi şi ei. Nu ne lasă să le arătăm milă celor ce au ajuns până la atâta ticăloşie, că s-au făcut laţ spre moarte şi cursă sufletelor nevinovate şi uşă spre pierzare şi funie spre iad, şi ce nu altceva din asemenea rele? Dar socotesc că e lucru înţelept şi fără pată a cugeta că nu a rânduit Dumnezeu o pedeapsă atât de aspră şi mai presus de toate relele pentru cei ce pot cunoaşte şi spune altora cele viitoare şi anume pentru cei ce au ceva de spus cu adevărat despre cele ce vor fi, dar nu o fac. Căci nu se pedepseşte grăirea adevărului, ci e blestemată grăirea mincinoasă. Iar dacă e osândit cineva pentru că face aceasta şi anume chiar de către Dumnezeu, aceasta se întâmplă pentru că a prezentat în lumina rea însăşi firea negrăită. Deci cel ce foloseşte adevărul în slujba minciunii ca şi când ar fi propriu ei, are de suportat o pedeapsă egală cu crimele, ajungând la acelaşi sfârşit. Căci nu pedepseşte Scriptura pe cei ce grăiesc cele de la Dumnezeu, să nu fie. Dacă ar fi aşa, vieţuirea acestora n-ar fi liberă de minciună. Deci fiindcă neluând din adevăr, grăiesc cele ce nu voiesc de la ei înşişi, de aceea nu se împlinesc". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, pp. 190-191)

„(...) A zis Dumnezeu în A doua lege: *Iar de va zice cineva în inimă: Cum vom cunoaşte cuvântul pe care l-a grăit Dumnezeu? Orice va grăi proorocul acela în numele Domnului şi nu se va întâmpla, cuvântul acela nu l-a grăit Domnul şi, întru necredinţă a grăit proorocul, deci să nu vă ţineţi de el* (Deut. 18, 21-22). Auzi că neîmplinirile celor grăite înainte vor fi o dovadă vădită că ceva nu s-a spus de la Dumnezeu?[2081] Căci adevărul iubeşte adevărul. Aceasta o spune prin glasul lui Ieremia: *Dumnezeu aproape sunt Eu, zice Domnul, şi nu Dumnezeu departe. Oare se va ascunde omul în cele ascunse şi Eu nu-l voi*

[2081] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Vin destui cu pretenţia că prezic şi spun viitorul, ca unii ce l-au primit de la Dumnezeu; şi aproape totdeauna ceea ce prezic nu se adevereşte. Aceasta e dovada sigură că nu au primit de la Dumnezeu spusa lor despre viitor. (n. s. 207, p. 191)

vedea? Oare nu umplu eu cerul şi pământul, zice Domnul. Am auzit cele ce grăiesc proorocii, cele mincinoase ce le-au proorocit proorocii în numele Meu (Ier. 23, 23-25). Apoi învinuind cu putere pe cei ce au dispreţuit legile dumnezeieşti, dă ca mijloc vădit de a cunoaşte cele ce sunt de la Dumnezeu sau nu adevărul. Căci zice iarăşi: *Proorocul care a visat, povestească visul lui şi cel către care e cuvântul Meu către el, să povestească cuvântul Meu, proorocească cuvântul Meu întru adevăr* (Ier. 23, 28). Deci, dacă se arată ceva abătându-se de la adevăr, aceasta îndată îl dovedeşte pe grăitor mincinos şi vorbind din inima lui, nu din gura Domnului, cum s-a scris[2082]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, pp. 191-192)

„*PALADIE:* Cine ar putea ajunge la atâta nebunie a gândurilor, încât, să-şi închipuie că întrebătorii morţilor şi grăitorii din pântece şi descântătorii produc acestea prin Dumnezeu? Doar îmi aduc aminte de lege care porunceşte pedeapsa cea mai mare pentru tot cel ce s-a hotărât să facă aceasta. Apoi cum n-ar fi o nebunie să se cugete că cel osândit la moarte nu e neplăcut lui Dumnezeu?

CHIRIL: Foarte bine judeci. În felul acesta am socotit că sufletele sfinţilor izbăvite de trupuri sunt aruncate la o parte şi nu se învrednicesc de niciun preţ, ba au ajuns până la atâta nefericire că sunt supuse duhurilor rele şi necurate şi urmează fără să vrea acelora care le duc cu uşurinţă unde voiesc. Însă înţeleptul Ioan, alcătuindu-ne cartea Apocalipsei, care a fost cinstită şi de aprobarea Părinţilor, ne-a asigurat limpede că a văzut sufletele sfinţilor sub însuşi jertfelnicul dumnezeiesc (Apoc. 6, 9). Însă dacă dracii le trag din locaşurile de sus şi le coboară fără cruţare din locurile cele mai sfinte, fără să-i împiedice nimic, atunci cerul le e deschis tuturor dracilor, ba chiar li se deschide, pe drept cuvânt, şi poarta raiului. Şi însăşi sabia înflăcărată le îngăduie nu numai intrarea şi ieşirea, ci şi scoaterea cu îndrăzneală a vreunora din cei ajunşi înăuntru. Dar aceasta nu înseamnă a batjocori nădejdea cea în Hristos şi a socoti de trei ori nefericită viaţa lor admirată de noi?[2083]

PALADIE: Aşa se pare.

CHIRIL: E clar. Căci altfel cum era mai bine pentru dumnezeiescul Pavel, să moară şi să fie cu Hristos? (Filip. 3, 14). Căci dacă după ce vom ieşi din cele pământeşti şi vom fi cu Hristos ne vom supune duhurilor, s-a făcut deşartă credinţa, după cum s-a scris". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, pp. 192-193)

„Că Dumnezeu urăşte şi surpă vrăjile şi grăirile deşarte, e clar din ceea ce spune El Însuşi: *Eu sunt Domnul Dumnezeu*. Şi după acestea: *Cine altul va risipi semnele celor grăitori din pântece şi prezicerile din inimă? Cine întoarce pe cei înţelepţi la cele dinapoi şi înnebuneşte sfatul lor şi întăreşte cuvintele Fiului Său şi adevereşte sfatul îngerilor Lui?* (Is. 44, 24-25). Căci pe de o parte arată prezicerile din inimă mincinoase şi veştejite, iar pe de alta întăreşte tot cuvântul Fiului Său, adică al lui Hristos, şi sfatul îngerilor Săi, adică cele ce le grăiesc propovăduitorii credinţei în El, le arată pe acestea pline de adevăr, dând mărturie pentru ele prin semne şi minuni şi prin celelalte lucrări ale Duhului. Şi a zis iarăşi undeva,

---

[2082] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dar adevărul unui cuvânt despre viitor se arată în împlinirea acelui cuvânt. (n. s. 208, p. 192)

[2083] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pot face oamenii, mai bine zis vrăjitoarele stăpânite de demoni, ceea ce voiesc cu sufletele sfinţilor, care sunt în preajma lui Dumnezeu? N-o pot face aceasta nici măcar cu sufletele celor ajunşi în rai, căci porţile acelora sunt păzite de sabia Heruvimilor. În acest caz suntem mai liberi de demoni, noi cei ce suntem pe pământ, decât cei ajunşi la fericirea de acolo.
Iar dacă ar putea face aceasta cu sufletele ajunse în iad, sub stăpânirea lor, ştiu acestea viitorul mai bine decât demonii care le au în stăpânire? Nu au căzut ei în groapa întunericului, care nu ştiu nimic? (n. s. 209, p. 193)

mustrând faptele lor osândite de legea lui Dumnezeu: *Stai, aşadar, în descântecele tale şi în multele tale farmece, pe care le-ai învăţat din tinereţea ta, de-ţi vor putea fi de folos. Ostenit-ai în sfaturile tale. Să stea dar şi să te mântuiască pe tine cititorii din stelele cerului, cei ce privesc stelele să-ţi vestească ţie ce are să vină asupra ta* (Is. 47, 12-13). Vezi, aşadar, că Dumnezeu vădeşte blestemata ta prezicere din stele ca vrednică de râs şi cu totul nefolositoare. Iar că numai Lui singur Îi aparţine adevărul şi puterea de-a spune cuvinte neînşelătoare despre cele ce le aşteptăm în viitor, auzi-L iarăşi zicând prin glasul lui Isaia: *Aduceţi-vă aminte de acestea şi suspinaţi. Pocăiţi-vă cei ce aţi rătăcit, întoarceţi-vă cu inima şi vă aduceţi aminte de cele de mai înainte ale veacului. Că Eu sunt Domnul Dumnezeu şi nu este altul afară de Mine, care vestesc cele din urmă înainte de a se face ele şi îndată s-au săvârşit*. Şi a zis: *Tot sfatul meu va sta şi câte voiesc le voi face* (Is. 36, 8-9).

Deci numai lui Dumnezeu Cel mai presus de toate Îi vom recunoaşte puterea de-a străvedea limpede şi de-a prezice fără greşeală cele viitoare. Iar cele de la alţii, care având mintea coruptă, grăiesc din inima lor, după cum s-a scris, şi fac din minciună pricină de câştig, bănuiesc, sunt flecăreli şi poveşti băbeşti, caraghioslâcuri şi înşelătorii.

PALADIE: E adevărat. Aşa este şi nu altfel.

CHIRIL: Să ne reţinem deci de la acestea şi părăsind calea cea sucită, să păşim pe cea dreaptă, strâns lipiţi numai de Dumnezeu şi recunoscând adevărul cuvintelor sfinţilor[2084]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, pp. 197-198)

„(...) Auzirea celor nedorite, chiar dacă ele nu sunt încă prezente, produce multă tulburare mai cu seamă când nesiguranţa celor ce vor fi în viitor arată gândirii că e cu putinţă venirea lor. (...) Chiar dacă nu le văd în prezent, ei se tem de ele ca şi cum ar fi deja prezente, îngrijoraţi de felul în care vor putea să treacă peste ele". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, p. 949)

GLUMELE

„Bătrânii trebuie să se uite la tineri ca la copiii lor; pot să se joace cu ei – foarte rar, dar totuşi din când în când –; să glumească cu ei în aşa fel încât glumele să ţintească la buna

[2084] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Numai Dumnezeu prezice cu adevărat cele viitoare, pentru că în calitate de Creator mai presus de natură, poate să ştie ce este implicat în ea, sau poate uneori să o conducă precum voieşte, sau poate prevedea felul cum se va mişca voia omenească, pe când oamenii nu pot niciuna din acestea. Când se dau ca prezicători de la ei înşişi, sunt prooroci mincinoşi. Numai Dumnezeu poate comunica unor oameni viitorul, făcându-i prooroci adevăraţi. Dar pentru a primi calitatea aceasta de la Dumnezeu, se cere o deosebită sensibilitate, câştigată prin post şi rugăciune, printr-o subţiere sau curăţire duhovnicească a puterilor sale de percepţie. E drept că sunt şi oameni de o sensibilitate bolnăvicioasă, ce se accentuează prin patimi de ordin spiritual (forme de tot felul ale mândriei). Acestea intră în domeniul unei parapsihologii bolnăvicioase. În aceste cazuri e greu de distins între pretenţia lor de-a cunoaşte viitorul şi sugestiile duhurilor rele. Au şi ei o anumită putere de sesizare a stărilor sufleteşti ale altora. Dar exagerează ştiinţa ce le vine din aceasta. Ei sunt prooroci mincinoşi. Pretenţia lor de-a prevedea viitorul îndepărtat şi general se dovedeşte mincinoasă prin neîmplinirea celor prezise. (n. s. 211b, p. 198)

lor creştere". (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. VII, 57.1., în PSB, vol. 4, p. 263)

„Se cuvine ca ascetul să se abţină de la orice glumă. Căci de multe ori se întâmplă ca aceia care se ocupă cu cele asemenea să se rătăcească de la cuvântul drept, pentru că sufletul se împrăştie în râs şi slăbeşte înţelepciunea şi concentrarea gândirii. Iar adeseori răul după mersul lui ajunge şi la un limbaj ruşinos şi la cea din urmă lipsă de cuviinţă aşa încât să nu se pună de acord în acelaşi timp cumpătarea sufletului şi înclinarea spre glumă. Iar dacă vreodată ar fi nevoie să se creeze o bună dispoziţie prin cuvinte, ca să se înlăture (uşureze) o durere, cuvântul vostru să fie plin de har duhovnicesc şi dres cu sarea evanghelică, ca să exalte parfumul bunei dispoziţii de înţelepciune interioară şi să bucure pe ascultător şi cu destinderea şi cu harul înţelepciunii". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, cap. XII, în PSB, vol. 18, pp. 496-497)

GNOSTICUL

„Filozoful nostru se ocupă cu trei lucruri: în primul loc, cu contemplaţia; în al doilea loc cu împlinirea poruncilor; în al treilea loc cu formarea de oameni buni. Acestea trei reunite formează gnosticul. Dacă lipseşte una din ele, gnoza şchioapătă". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. IX, 46.1., în PSB, vol. 5, pp. 137-138)

Definiţia gnozei

„Gnoza noastră, însă, este plină de credinţă, pentru că este o dovedire ştiinţifică a învăţăturilor transmise potrivit adevăratei filozofii. Am putea spune că gnoza este raţiunea care din adevărurile mărturisite aduce credinţă în adevărurile îndoielnice. Pentru că credinţa este dublă, una ştiinţifică şi alta conjecturală, nimic nu ne împiedică să numim dublă şi demonstraţia, una ştiinţifică şi alta conjecturală; tot aşa şi gnoza şi prognoza; una este foarte exactă prin natura ei, cealaltă imperfectă. Şi cum să nu fie demonstraţia noastră singura adevărată, când este dată de dumnezeieştile Scripturi, de sfintele cărţi şi de înţelepciunea învăţată de la Dumnezeu, după cum spune apostolul? (I Tes. 4, 9)" (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XI, 48.1.-48.3., în PSB, vol. 5, pp. 138-139)

GRIJILE

Îngrijirea de cele cuvenite lui Dumnezeu şi de cele omeneşti pentru El

„(...) Nici cele cuvenite lui Dumnezeu nu trebuie să le nesocotim pentru cele omeneşti, şi nu necesar să fim nepăsători nici faţă de cele omeneşti pentru Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şaptea, în PSB, vol. 38, p. 241)

GRIJILE LUMEŞTI ÎNROBITOARE

Definiţia

„Întrebarea 88: Ce este grija cea lumească?

Răspuns: Toată grija, chiar dacă n-ar părea să aibă ceva din cele oprite, dacă nu contribuie la pietate, este lumească". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 88, în PSB, vol. 18, p. 355)

„(...) Celor bătrâni, care au spus că ţine de grija şi preocupările veacului tot ce depăşeşte trebuinţele traiului zilnic şi strictul necesar trupului. Dacă, de exemplu, deşi poate ajunge pentru trebuinţele corpului nostru un singur galben, noi vrem să depunem muncă şi osteneală pentru a câştiga doi sau trei galbeni; n-avem nevoie de mai mult de două cămăşi, una de zi şi alta de noapte, dar căutăm să devenim stăpâni pe trei sau patru cămăşi, şi ne este de ajuns o locuinţă compusă dintr-o chilie sau din două, dar, împinşi de ambiţie lumească şi de extindere, construim patru sau cinci chilii, mai împodobite şi mai încăpătoare decât cere trebuinţa, arătând prin aceste înfăptuiri că suntem robi ai patimilor şi poftelor acestei lumi.

Experienţa ne-a învăţat foarte bine că acestea se întâmplă din îndemnul demonilor. Iată, unul dintre ei mai încercaţi bătrâni, trecea pe lângă chilia unui frate, care era stăpânit de grijile arătate mai înainte, fiindcă transpira frământat de preocupările zilnice în zidiri şi reparaţii de prisos. L-a văzut de departe sfărâmând o piatră foarte tare cu un ciocan greu şi având lângă el pe un etiopian împreună cu care, cu mâinile unite şi încleştate pe ciocan, lovea piatra şi îndemna la această treabă cu făclii aprinse. S-a oprit îndelung în faţa acestei scene uimit de înrâurirea atât de puternică a diavolului şi de înşelăciunea unei atât de mari amăgiri. Când fratele, istovit de atâta oboseală, voia să pună capăt lucrării şi să se odihnească, îl însufleţea imboldul acelui duh necurat, făcându-l să ia iarăşi ciocanul şi să-şi continue munca începută; astfel încât, susţinut neîncetat de îndemnul diavolului, nu simţea răul unui efort atât de mare". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Isaac, Cap. V, 4-5, Cap. VI, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 457)

Gravitatea

„*Cel ce merge pe patru picioare este cu totul necurat. Merge pe patru picioare cel ce se încrede în cele pieritoare şi, din grija faţă de ele, neglijează în întregime partea conducătoare (a omului), sufletul. După cum cei legaţi cu lanţuri merg cu greutate, tot aşa cei legaţi (numai) de această viaţă nu reuşesc să ducă până la capăt calea virtuţii*.

De astfel de gânduri înălţătoare era animat Sfântul Teotim". (*Actele martirice*, Sfântul Teotim, episcop de Tomis, în PSB, vol. 11, pp. 343-344)

„Deci dacă, precum s-a spus, am devenit astfel, şi am atins, pe cât e cu putinţă fiinţelor umane în această viaţă, cea mai înaltă culme dumnezeiască, dar neglijez deprinderea vieţuirii deiforme, aplecându-mă de bunăvoie spre mângâierile trupului, am fost tras de povara lanţurilor, adică de griji, şi am căzut de la Dumnezeu, întorcând grija şi căutarea, care trebuie să se îndrepte numai spre împărăţia cerurilor, spre ceea ce nu-i îngăduit, adică spre viaţa pământească, şi răbdând să fiu dus de simţuri în loc de a fi dus cu mintea spre Dumnezeu". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 6, în PSB, vol. 80, p. 68)

Manifestarea

„Şi, îmbrăcat în acestea ca în nişte coji şi solzi, sau ca într-un înveliş de lut copt, e greoi în mişcări, târându-se sub toată povara vieţii. De aceea, sufletul care e astfel e şi uşor de prins[2085] de cei ce-l gonesc, ameninţându-l cu jefuirea de bunuri, sau cu păgubirea a ceva din cele năzuite în viaţa aceasta. El se lasă prins cu uşurinţă şi se supune celui ce-l goneşte". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul VIII, în PSB, vol. 29, p. 397)

„Iar dacă sfătuitorul Evei ţi-ar vorbi şi ţie despre ceva frumos la vedere şi dulce la gustare şi ai căuta, pe lângă pâine, ceva pregătit şi amestecat cu unele dulceţuri, iar prin acestea ţi-ai duce pofta în afara hotarului celor de trebuinţă, să vezi pe şarpe târându-se pe ascuns spre lăcomie. Căci târându-se de la hrana de neapărată nevoie, la mâncarea pregătită, se va muta la ceea ce e dulce ochilor, căutând vase strălucitoare, slujitori rafinaţi, pături de mătase, saltele moi, acoperăminte străvezii şi ţesute cu aur, fotolii, scăunele cu trei picioare, băi, bazine, ţevi prin care curge apa răcoritoare, carafe de vin, spălătoare, candelabre, căţui cu aromate. Pentru aceasta intră şi pofta lăcomiei. Căci pentru adunarea şi pregătirea acestora e nevoie de venituri prin care se câştigă cele dorite. Deci trebuie să plângă cutare şi să se vaete vecinul şi să ajungă mulţi în sărăcie, prin lipsirea de ale lor, ca prin lacrimile lor să se facă strălucitoare veselia din jurul mesei tale". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul IV, în PSB, vol. 29, p. 438)

E propriu celor ce nu au nădejdea bunurilor viitoare să se alipească de bunurile prezente

„Căci îndreptarea grijii spre cele văzute e proprie celor ce nu-şi pun nicio nădejde în veacul viitor, care nu ştiu nici de frica judecăţii, nici de ameninţarea gheenei, nici de aşteptarea bunătăţilor, nici de altceva din cele nădăjduite prin înviere, ci privesc, ca cele ce pasc, numai spre viaţa de faţă, spre cele ce pot da mulţumire lăcomiei pântecelui şi celorlalte plăceri trupeşti". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul I, în PSB, vol. 29, p. 413)

„(…) e propriu celor ce nu au nădejde, să se alipească de viaţa aceasta, adică de cele nefolositoare şi deşarte (…)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul I, în PSB, vol. 29, p. 413)

Despre cei ce nu se lasă copleşiţi de griji

„De aceea, cel ce priveşte spre ceea ce-i slujeşte firii şi nu se lasă tras de grijile deşarte nu va fi cu mult mai prejos de vieţuirea îngerească, imitând lipsa de trebuinţă a acelora

[2085] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: L. Binswanger (*Grundformen und Erkenntnis menschlichen Daseins*) a vorbit de slăbiciunile omeneşti, ca de nişte belciuge de care poate fi omul uşor prins şi purtat de cei ce-i cunosc aceste slăbiciuni. Sfântul Grigorie de Nyssa vorbeşte de greutatea în mişcare a omului lipit prin patimi de cele ale lumii. Aceasta îl face uşor de prins de cei ce-l ispitesc. Omul dezlipit de cele lumeşti e sprinten în mişcările spre bine, e neîncleiat de lucruri, neîngreuiat de platoşa mândriei. E liber, e ca o pasăre uşoară în zborul ei. (n. s. 135, p. 397)

prin îndestularea sa cu puţin[2086]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul IV, în PSB, vol. 29, pp. 436-437)

Remedii

„În mintea tulburată şi plină de griji, zice Sfântul Teotim, nu se află niciun gând frumos şi nu se revarsă peste ea harul lui Dumnezeu. A ajunge la desăvârşirea sufletului, înseamnă a-l elibera de griji căci, datorită grijilor, se nimiceşte. De aceea, se spune despre sufletul desăvârşit că este, într-adevăr, ca un crin în mijlocul spinilor. Căci crinul din Evanghelie înseamnă sufletul lipsit de griji, care nici nu se osteneşte, nici nu toarce şi totuşi s-a îmbrăcat mai frumos decât slava lui Solomon". (*Actele martirice*, Sfântul Teotim, episcop de Tomis, în PSB, vol. 11, p. 343)

„Oricât vei fi de copleşit de treburi, fă-ţi şi mai multă vreme pentru Domnul". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 43, în PSB, vol. 12, p. 197)

„… aruncă-ţi toată povara grijilor pe spatele Mântuitorului, pentru ca să te afli şi tu printre miile de îngeri, adunările celor întâi născuţi[2087], tronurile apostolilor, scaunele de cinste ale proorocilor, toiegele patriarhilor, cununile mucenicilor, laudele drepţilor". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 43, în PSB, vol. 12, p. 197)

„Sunt pline Sfintele Scripturi de învăţături despre faptul că nu-i cu putinţă să facem în acelaşi timp două lucruri (Mt. 6, 24), adică să ne ţinem legaţi de treburile lumeşti şi să ducem, în acelaşi timp, o viaţă după Dumnezeu. De altfel şi firea însăşi e plină de astfel de pilde. De exemplu, lucrarea minţii nu reuşeşte să formuleze în acelaşi timp două idei diferite, iar în percepţia sensibilă nu se pot primi în urechi două glasuri deodată, nici vedea doi oameni deodată, cu toate că avem deschise în acelaşi timp canalele acestor simţuri. Ochii, dacă nu-i îndreptăm pe amândoi spre acelaşi obiect văzut, nu-şi pot îndeplini corect slujba lor". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 291, în PSB, vol. 12, pp. 573-574)

„… să reînnoim mai bine grija despre felul în care se cuvine să ne arătăm cât mai plăcuţi lui Dumnezeu ...". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 301, în PSB, vol. 12, p. 586)

„Dacă ne îngrijim de cele ale lui Dumnezeu, atunci şi Dumnezeu se va îngriji de cele ale noastre şi vom străbate în toată liniştea oceanul vieţii acesteia". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIV, V, în PSB, vol. 21, p. 165)

„*Nu vă îngrijiţi pentru sufletul vostru ce veţi mânca.* Nu că sufletul ar avea nevoie de mâncare – că este imaterial – ci pentru că aşa obişnuim să vorbim. Dar chiar dacă sufletul n-are nevoie de hrană, totuşi nu poate rămâne în trup, dacă trupul nu-i hrănit.

Şi după ce a spus aceasta, nu s-a mărginit numai la atât, ci şi întăreşte spusele Sale, fie prin pilde luate din alcătuirea fiinţei noastre, fie prin pilde luate din afară de noi. Prin pilde

[2086] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aici e implicată elasticitatea legilor firii trupeşti de a se lărgi în cele spirituale, sau putinţa trupului de a se lăsa copleşit şi îngrădit de aceste legi, ca animalele. Dar animalele sunt în starea aceasta prin fire. Omul însă poate cădea în această stare împotriva firii lui. În trup se poate duce în veci viaţa îngerească, contrar convingerii origeniste. (n. s. 79, p. 437)

[2087] Notă Pr. C. Corniţescu şi T. Bodogae: Întâi născuţii, adică creştinii. Expresia *adunările celor întâi născuţi* o întâlnim în Epistola către Evrei 12, 22-23 (n. s. 2, p. 197).

luate din alcătuirea fiinţei noastre grăind aşa: *Nu este oare sufletul mai mare decât hrana şi trupul decât haina?* Cel ce a dat ceea ce este mai mult, nu va da oare ceea ce este mai puţin? Cel ce a plăsmuit trupul, care trebuie să fie hrănit, nu va da, oare, hrană? De aceea n-a spus atât: *Nu vă îngrijiţi ce veţi mânca şi cu ce vă veţi îmbrăca,* ci: *pentru trupul vostru* şi: *pentru sufletul vostru*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXI, II, în PSB, vol. 23, p. 275)

„*Uitaţi-vă la pasările cerului* (Mt. 6, 26).

Ca să nu spui că trebuie să ne îngrijim de hrană, Domnul ne îndeamnă şi cu pilde mai puternice şi cu pilde mai slabe. Pilde mai puternice: sufletul şi trupul; pilde mai slabe: păsările cerului. *Cum nu vă va da vouă Dumnezeu hrană,* spune Domnul, *când El Se îngrijeşte atât de mult de fiinţe cu mult inferioare vouă?* (…)

De aceea se cuvine să admirăm mai ales înţelepciunea Legiuitorului nostru, că deşi putea da exemple de oameni, putea să numească pe Ilie, Moise, pe Ioan Botezătorul sau pe alţii ca aceştia, care nu s-au îngrijit de hrană, totuşi dă ca pildă păsările ca să convingă şi mai mult pe ascultătorii Săi. Dacă Hristos ar fi dat ca pildă pe aceşti drepţi, ascultătorii Săi ar fi putut spune: *N-am ajuns încă la virtutea acelora!* Aşa, însă, Domnul îi trece pe aceştia sub tăcere şi dă ca pildă păsările cerului, tăindu-le orice scuză. Domnul, prin această pildă, imită legea veche. Ca şi Vechiul Testament ne trimite la albină (Prov. 6, 8), la furnică (Prov. 6, 6), la turturică şi la rândunică (Ier. 8, 7). Nu mic semn de cinste este şi acesta, că putem săvârşi, prin voinţa noastră liberă, ceea ce animalele fac prin fire. Deci dacă Dumnezeu are atât de mare grijă de cele ce au fost făcute pentru noi, cu atât mai mult de noi; dacă are grijă de cei ce ne slujesc, cu atât mai mult de noi, stăpânii acelora. De aceea spune: *Uitaţi-vă Ia păsările cerului!",* n-a spus: *Nu precupeţesc, nici nu fac negoţ,* ci:

Nici nu seamănă, nici nu seceră (Mt. 6, 26).

- Ce? Nu trebuie să semănăm?

- Hristos n-a spus că nu trebuie să semănăm, ci că nu trebuie să ne îngrijim; n-a spus nici că nu trebuie să muncim, ci că nu trebuie să fim fricoşi, să fim chinuiţi de griji. Ne-a poruncit să ne hrănim, dar să nu ne îngrijim de hrană. Acelaşi lucru l-a spus mai înainte David, în chip ascuns, grăind aşa: *Deschizi Tu mâna Ta şi saturi pe tot cel viu de buna voinţă* şi iarăşi: *Cel ce dă dobitoacelor hrană şi puilor de corb, care îl cheamă pe El*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXI, II, în PSB, vol. 23, pp. 275-276)

„… nu râvna noastră, ci purtarea de grijă a lui Dumnezeu săvârşeşte totul, chiar în acelea în care ni se pare că noi lucrăm. Că dacă Dumnezeu ne părăseşte, nu ne-ar fi de niciun folos nici grija, nici munca, nici altceva din altele ca acestea, ci toate s-ar pierde". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXI, III, în PSB, vol. 23, p. 277)

„După cum beţivul nu poate crede uşor că există om care să nu bea nici apă, deşi sunt printre noi mulţi monahi care au făcut aceasta, iar desfrânatul, care a trăit cu nenumărate femei, nu poate crede că este uşor să trăieşti în feciorie, şi nici cel care răpeşte averile străine nu poate crede că altul îşi dă cu uşurinţă şi averile lui, tot aşa nici cei măcinaţi, în fiecare zi, de nenumărate griji nu vor admite cu uşurinţă că pot exista oameni care trăiesc fără să se îngrijească de hrană şi de îmbrăcăminte. Că sunt mulţi oameni care trăiesc aşa, ne-o pot arăta, chiar în zilele noastre, cei ce filozofează[2088]". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXI, IV, în PSB, vol. 23, p. 278)

[2088] Notă Pr. D. Fecioru: „Adică monahii" (n. s. 25, p. 278).

„*Nu vă îngrijiţi de ziua de mâine, că ziua de mâine va îngriji de ale sale. Ajunge zilei răutatea ei.*

Adică chinul şi zbuciumul de fiecare zi. Nu-ţi ajunge că-ţi mănânci pâinea în sudoarea feţei?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXI, III, în PSB, vol. 23, p. 286)

„*Vă dau această poruncă,* spune Domnul, *nu cu alt scop decât ca să vă scap de grijile cele de prisos. Dacă azi te îngrijeşti de ziua de mâine şi apoi mâine te vei îngriji tot de ziua de mâine, nu înseamnă că faci o muncă de prisos? Pentru ce sileşti ziua de azi să aibă mai mult necaz decât necazul sortit ei, adăugând la propriile ei osteneli şi povara zilei de mâine? Nu uşurezi cu nimic ziua de mâine cu adaosul grijilor zilei de azi, ci o încarci cu oboseli şi frământări zadarnice*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXI, IV, în PSB, vol. 23, p. 287)

„… noi ne îngrijim de cele de pe pământ, iar de cele din ceruri deloc. Am răsturnat rânduiala. Luptăm pe două căi împotriva poruncilor lui Hristos. Şi iată cum! Hristos ne spune: *Nu căutaţi deloc cele de aici!*, dar noi pe acestea le căutăm neîncetat. Hristos spune: *Căutaţi pe cele cereşti,* dar noi nu le căutăm nicio clipă, ci pe cât de mare ne e grija pentru cele lumeşti, tot pe atât de mare ne e nepăsarea pentru cele duhovniceşti, dar, mai bine spus, chiar cu mult mai mare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXI, IV, în PSB, vol. 23, p. 287)

„Şi cum să nu ne dăruiască Dumnezeu toate bunătăţile, când El S-a grăbit atâta ca să-Şi dea Fiul Său spre junghiere? - Că jertfa nu se împlinise încă, dar o spune Pavel, grăind aşa: *El, Care n-a cruţat pe Fiul Său, cum să nu ne şi dăruiască toate împreună cu El?* (Rom. 8, 32)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXIII, V, în PSB, vol. 23, p. 300)

„Hristos a spus: *Căutaţi împărăţia lui Dumnezeu şi toate acestea se vor adăuga vouă* (Mt. 6, 33). Dacă suntem fără de grijă când vedem că alţii îşi neglijează treburile lor şi se ocupă de ale noastre, cu mult mai fără de grijă vom fi când Dumnezeu Se îngrijeşte de treburile noastre şi poartă grijă de ele. Nu te îngriji, dar, de treburile tale, ci lasă-le în grija lui Dumnezeu! Dacă te îngrijeşti tu de ele, te îngrijeşti ca om; dar dacă Dumnezeu poartă grijă de ele, poartă grijă de ele ca Dumnezeu. Nu te îngriji de ele, neglijând treburile de mai mare însemnătate, pentru că atunci nici Dumnezeu nu va purta multă grijă de treburile tale. Ca să aibă multă grijă de ele lasă-I-le pe toate în seama Lui! Dacă neglijezi însă pe cele duhovniceşti şi te îndeletniceşti cu treburile tale, Dumnezeu nu va purta multă grijă de treburile tale. Deci, dacă vrei să-ţi meargă bine treburile tale şi să scapi de orice grijă, îndeletniceşte-te cu cele duhovniceşti, dispreţuieşte pe cele lumeşti!

Făcând aşa, vei avea şi pământul odată cu cerurile şi vei dobândi şi bunătăţile cele viitoare, cu harul şi cu iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLVIII, V, în PSB, vol. 23, p. 790)

„Cine pune, oare, într-o tabără de luptă temelii? Cine zideşte, oare, casa pe care are s-o părăsească puţin mai târziu? Nimeni! Dimpotrivă, dacă ar încerca cineva să facă aşa ceva ar fi ucis ca trădător. Cine cumpără într-o tabără de luptă hectare de pământ? Cine încheie afaceri? Nimeni! Şi pe bună dreptate. Ai venit ca să lupţi, i se poate spune, nu să faci negoţ!

Pentru ce te osteneşti într-un loc pe care-l vei părăsi peste câtva vreme? Fă aceasta când ne vom întoarce în ţară! Aceste cuvinte ţi le spun şi eu acum: Fă aceasta când ne vom duce în cetatea cea de sus. Dar, mai bine spus, acolo nu trebuie să te osteneşti; împăratul cel ceresc va face totul pentru tine. (…) Aşa ar trebui să trăiască creştinii. Să trăiască întocmai ca nişte călători pe pământ, războindu-se cu diavolul, dezlegând pe cei ţinuţi robi de el; să se scape de toate grijile lumeşti". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXIX, III, în PSB, vol. 23, pp. 797-798)

„Cere pâinea pentru trebuinţa vieţii. Cu aceasta te-a făcut firea dator trupului. Iar toate cele ce s-au iscodit pe deasupra, prin născocirile celor ce se dedau desfătărilor, sunt neghina adăugată la sămânţă. Sămânţa stăpânului casei e grâul, iar din grâu se face pâinea. Iar desfătarea e neghina ce s-a semănat de duşman, lângă grâu. Dar oamenii, părăsind slujirea firii prin cele de trebuinţă, se îneacă cu adevărat, cum zice undeva Cuvântul, prin străduinţa după cele deşarte şi rămân neroditori, sufletul lor ocupându-se pururi cu acestea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească,* Cuvântul IV, în PSB, vol. 29, p. 437)

„(…) spune Celui ce hrăneşte corbii, Celui ce dă hrană la tot trupul, Celui ce deschide mâna şi umple toată vietatea de bunăvoire (Ps. 146, 16): de la Tine e viaţa mea; de la Tine să-mi fie şi ceea ce ţine de viaţa mea. *Dă-mi Tu pâinea*, adică să am hrana din osteneli drepte. Căci dacă Dumnezeu e dreptatea, nu are pâinea de la Dumnezeu cel ce are mâncarea din lăcomie[2089]. Tu eşti stăpân peste dorinţa ta, dacă nu ai belşugul din cele ale altora, dacă nu ai venitul din lacrimile altora, dacă nimeni n-a flămânzit pentru săturarea ta, dacă nimeni n-a suspinat pentru ghiftuirea ta; când pâinea aceasta este a lui Dumnezeu, e rodul dreptăţii, e spicul păcii, neamestecat cu seminţele neghinei şi nepătat de ele[2090]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul IV, în PSB, vol. 29, p. 439)

„Dacă tu crezi că vei primi bunurile cele netrecătoare, care rămân în veac, cu cât mai mult trebuie să crezi că Domnul îţi va dărui bunurile cele pământeşti şi trecătoare, pe care le dă şi oamenilor nelegiuiţi, animalelor sălbatice şi păsărilor! De altfel a şi poruncit să nu ne preocupăm de acestea, zicând: *Nu vă îngrijiţi ce veţi mânca, sau ce veţi bea, sau cu ce vă veţi îmbrăca, pentru că pe toate acestea le caută neamurile* (Mt. 6, 31-32). Dacă tu încă te îngrijeşti de aceste lucruri, şi nu te încrezi în întregime în Cuvântul Său, (să ştii că) încă nu crezi că vei dobândi bunurile cele veşnice, care sunt împărăţia cerurilor, (să ştii) că ţi se pare că crezi (în Cuvântul lui Dumnezeu), atunci când nu crezi că vei primi (lucrurile) mici şi trecătoare". (Sfântul Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti,* omilia XLVIII, 3, în PSB, vol. 34, p. 277)

[2089] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu angaja tot sufletul în grija pentru mâncare. Lasă-i numai grija pentru strictul necesar şi cere-I şi lui Dumnezeu această grijă, ca sufletul să rămână liber pentru cele înalte. Dumnezeu îngăduie şi abuzul lăcomiei de bunurile ce le-a creat El, pentru libertatea dată oamenilor, pentru faptul că ei nu pot creşte spiritual decât în libertate. Dar după abuz urmează, mai curând sau mai târziu pedeapsa. (n. s. 81, p. 439)

[2090] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când cauţi hrana din lăcomie, eşti stăpânit de lăcomie. Trebuie sa fii stăpân şi peste dorinţa de cele trupeşti. Altfel, eşti robul dorinţei. Dar nu o cauţi din lăcomie, când ceri lui Dumnezeu numai pâinea necesară. Aşteptarea ei de la Dumnezeu te va opri să nedreptăţeşti prin lăcomie pe alţii, te va opri să ajungi robul dorinţei. Conştiinţa că Dumnezeu îţi dă pâinea te opreşte de la răpirea bunurilor altora şi de la lăcomie. (n. s. 82, p. 439)

„Cei care, deşi preocupaţi de grijile acestei vieţi, având totuşi credinţă şi frică de Dumnezeu şi conducându-se, după cum am spus, după poruncile divine, se seamănă celor care, călătorind noaptea, sunt conduşi de stele, aceştia pot să aibă speranţa mântuirii”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii,* Cuvânt despre libertatea minţii, 27, în PSB, vol. 34, p. 348)

„(...) *Nu vă îngrijiţi spunând: Ce vom mânca, sau ce vom bea, sau cu ce ne vom îmbrăca* (Mt. 6, 31), socotind că sufletul este mai mare decât mâncarea, şi trupul mai mare decât îmbrăcămintea, fiindcă sunt mai cinstite decât cele de care ne îngrijim”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 341)

„Căci oricine a părăsit toate grijile lumeşti a înaintat mult pe drumul asemănării şi apropierii de Dumnezeu”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită,* Cartea a doua, 30, în PSB, vol. 52, p. 280)

HRANA

Cum să ne împărtăşim din bucate

„(...) Trebuie să ne ferim să mâncăm cu patimă sau să ne lăsăm duşi de vreo atracţie a plăcerii, desigur, dacă nu-i vorba, în afară de sănătatea corpului, de grija ce trebuie să i-o arătăm”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. XXX, în PSB, vol. 9, p. 528)

Cumpătarea în mâncări și folosirea hranei după trebuințele firii

„(...) Mâncarea multă naşte în suflet suferinţă, uitare şi nesocotinţă. Se spune că trupurile copiilor, când încep să crească, se dezvoltă frumos, dacă li se dă mai puţină mâncare; că respiraţia, care ajută la creştere, nu este împiedicată de mâncare, pe când mâncarea multă pune barieră bunului mers al creşterii”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. I, 17.3., în PSB, vol. 4, pp. 239-240)

„Cea mai bună hotărâre şi cel mai bun mod de cumpătare să fie acesta: să nu avem ca scop nici plăcerea, nici oboseala cărnii, ci să evităm lipsa de măsură în amândouă direcţiile, aşa încât carnea noastră, nici din prea buna stare să nu se agite, nici din slăbiciune să nu-şi poată îndeplini poruncile. Pentru că sufletul este vătămat deopotrivă din ambele extreme, adică şi atunci când carnea este nestăpânită şi sare spre plăceri deplasate sub motivul bunei stări fizice, şi atunci când, obosită şi slăbită şi fără vlagă, este continuu ţinută de suferinţe. Căci cu această stare a trupului, sufletul nu este sârguitor să privească spre cele înalte în mod liber, ci este preocupat de senzaţia durerii şi se înclină doborât de suferinţa trupului”. (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic (II),* Cap. III, în PSB, vol. 18, p. 201)

„(...) Înfrânarea este de neapărată trebuinţă luptătorilor pentru pietate, în vederea mortificării corpului: *Tot cel ce se luptă se înfrânează de toate* (I Cor. 9, 25). Însă ca să nu cădem la un loc (în aceeaşi greşeală) cu vrăjmaşii lui Dumnezeu, care sunt înfieraţi în conştiinţa lor, şi de aceea se reţin de la bucatele pe care le-a creat Dumnezeu, ca să fie primite cu mulţămită de către credincioşi (I Tim. 4, 2, 3), trebuie, dacă se prezintă cândva ocazia, să gustăm din toate, ca să arătăm acelora care ne văd, că pentru cei curaţi toate sunt curate (Tit 1, 15), că toată creatura lui Dumnezeu este bună şi că tot ce se ia cu mulţămită nu este de lepădat: *Pentru că se sfinţeşte prin cuvântul lui Dumnezeu şi prin rugăciune* (I Tim. 4, 4, 5). Dar şi aşa se păzeşte scopul înfrânării, folosind numai atât cât avem trebuinţă, cele ce sunt mai ieftine şi necesare pentru viaţă, ferindu-ne totodată de urmările păgubitoare ale săturării peste măsură, iar de cele care dispun spre plăcere abţinându-ne complet. Căci astfel vom tăia şi patima celor iubitori de plăceri, vom vindeca pe cei care au conştiinţa înfierată[2091] şi, în măsura în care depinde de noi, ne vom libera şi pe noi de bănuiala altora, că, aşa-zicând, am aparţine la una din cele două categorii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 18, în PSB, vol. 18, p. 251)

„(...) La masă trebuie să aducem ceea ce ne va scăpa de foame cu pregătire mai simplă. Aceasta o arată Însuşi Domnul, săturând mulţimile obosite, ca să nu slăbească pe drum, precum este scris (Mt. 15, 32). Căci, deşi putea să mărească impresia de minune în pustie, prin inventarea unei mâncări mai luxoase, totuşi le-a pregătit o mâncare atât de simplă şi de necostisitoare, încât pâinile au fost din orz, iar la pâine, câte o bucată de peşte (In. 6, 9). Despre băutură însă nu s-a amintit deloc, pentru că toţi avem la dispoziţia noastră apa de la natură îndeajuns pentru nevoile noastre”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 19, R. II, în PSB, vol. 18, p. 253)

„(...) Este neconsecvent ca, pe de o parte, să folosim alimentele pentru întărirea corpului, iar pe de altă parte, prin aceleaşi alimente să luptăm contra corpului şi să-l împiedicăm întru împlinirea poruncii. Dar tocmai acest lucru ne poate servi ca exemplu că trebuie să obişnuim sufletul să fugă de cele păgubitoare, chiar dacă ar produce plăcere. Aşadar trebuie să preferăm în tot cazul ceea ce se poate pregăti mai lesne, ca nu (cumva), sub pretextul înfrânării, să alergăm după (lucruri) mai scumpe şi mai costisitoare şi să pregătim bucatele cu fel de fel de condimente scumpe; ci să alegem ceea ce se poate găsi uşor din fiecare ţară, ceea ce este ieftin şi se poate pregăti uşor de către cei mulţi; iar din cele importante să întrebuinţăm numai ceea ce este absolut necesar pentru viaţă, cum este untuldelemn şi altele asemenea, şi ceea ce poate să servească spre uşurarea necesară a bolnavilor, şi aceasta dacă se poate procura fără multă frământare, fără tapaj şi fără multă alergătură”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 19, R. II, în PSB, vol. 18, p. 253)

„Căci a alerga în toate părţile căutând cele ce nu ne folosesc pentru nevoile noastre elementare, ci au fost născocite pentru plăcerea mizerabilă şi pentru vanitatea ruinătoare, este nu numai ruşinos şi necorespunzător scopului pe care ni l-am propus, ci şi aducător de pagubă mare, (atunci) când cei care trăiesc în îmbuibări şi-şi măsoară fericirea după plăcerile pântecelui, ne văd şi pe noi că avem aceleaşi griji de care sunt ei afectaţi (stăpâniţi)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 20, R. I, în PSB, vol. 18, p. 254)

[2091] Notă Prof. I. Ivan: Este vorba de adepţii sectei maniheice, care condamnă lumea ca fiind creată de cel rău. (n. s. 159, p. 251)

„Căci unul are trebuinţă de hrană mai multă şi mai consistentă (întăritoare) din cauza muncii, iar altul, din cauza slăbiciunii, are nevoie de hrană mai fină, mai uşoară şi corespunzătoare în toate; în general însă pentru toţi este de trebuinţă hrana mai ieftină şi care se procură mai uşor. Peste tot însă se cere grijă, bunăcuviinţă la masă, netrecând niciodată peste limitele nevoii noastre. Dar, când se primesc străini, ţinta să fie satisfacerea cerută de nevoia fiecăruia dintre oaspeţi. Căci (Apostolul) zice: *Cei care se servesc de lumea aceasta ca şi cum nu s-ar servi* (I Cor. 7, 31). Iar cheltuiala (ce trece) peste necesitate este abuz. Nu avem bani? Nici nu trebuie să avem. Nu ne sunt pline hambarele? Pentru o zi avem noi hrană; viaţa ne-o susţinem cu mâinile. Aşadar, pentru ce să risipim pentru desfătarea celor destrăbălaţi hrana pe care a dat-o Dumnezeu pentru cei flămânzi? (Făcând aşa) păcătuim dublu: mărind unora amărăciunile sărăciei, iar altora pagubele (rezultate din săturarea peste măsură)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari,* Cap. II, Î. 20, R. III, în PSB, vol. 18, p. 256)

„Întrebarea 126: Cum poate cineva să nu fie biruit de iubirea dulceţilor din bucate?

Răspuns: Dacă va hotărî să aibă totdeauna criteriul folosului ca îndrumător şi dascăl pentru cele ce primeşte spre trebuinţă, fie că ar fi dulci, fie că ar fi amare acestea”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 126, în PSB, vol. 18, p. 371)

„Nu mâncarea e un rău, – Doamne fereşte! – vătămătoare e îmbuibarea şi mâncatul peste trebuinţă de-ţi plesneşte pântecele. Îmbuibarea te face să pierzi şi plăcerea mâncării, după cum nu e un rău să bei cu cumpătare vin, ci să te îmbeţi, şi prin lipsa de măsură să-ţi strici minţile”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia X, I, în PSB, vol. 21, p. 116)

„Dacă mâncăm cu măsură să nu ne ruşinăm niciodată; că Stăpânul ne-a făcut cu un astfel de trup că nu-l putem menţine altfel decât dacă mâncăm; numai să ne depărtăm de lipsa de măsură; mâncarea cumpătată ajută nespus de mult şi la sănătatea noastră şi la buna noastră stare”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia X, II, în PSB, vol. 21, p. 117)

„O, de am putea să ne folosim de mâncare după trebuinţele firii!” (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXIII-a, 27, în PSB, vol. 53, p. 252)

„Un altul (dintre mmonahi – n. a.), numit Pior, mânca mergând. Întrebat pentru ce mânca aşa, zise: Nu vreau să folosesc mâncarea ca pe ceva necesar, ci ca să fac altceva. Întrebat la fel de un altul, spuse: Pentru ca sufletul să nu simtă o voluptate trupească în timp ce mănânc”. (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită,* Cartea a VIII-a, capitolul I, în PSB, vol. 75, p. 315)

Consumul cărnii

„Dacă cineva mănâncă carne, nu face păcat; numai să mănânce cumpătat; nici să nu poată trăi fără carne, nici să depindă de carne, dar nici să se dea în vânt după mâncările cu carne; să-i sune în sufletul lui glasul care spune: *Nu strica pentru mâncare lucrarea lui Dumnezeu* (Rom. 14, 20)”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Cartea II, Cap. I, 11.1., în PSB, vol. 4, p. 235)

„(...) Celor care caută să-şi dezvolte sufletul, mâncarea de carne nu este bună, pentru că duce la lenevirea sufletului. Poate că aceasta e pricina că unul din gnostici şi-a interzis mâncarea de carne în vederea exerciţiilor sale duhovniceşti şi pentru a nu-şi înzdrăveni trupul spre plăcerile cele trupeşti. Androcide spune: *Vinul şi îmbuibarea cu carne întăreşte trupul, dar moleşeşte sufletul*[2092]. O mâncare ca aceasta este, deci, nepotrivită pentru cel care vrea să aibă judecata limpede". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. VI, 33.5.-33.6., în PSB, vol. 5, p. 496)

„*Tot ce se mişcă şi viază să vă fie hrană. Ca pe iarba verde pe toate vi le-am dat*. Prin aceste cuvinte Dumnezeu pune început mâncării de carne; nu face asta ca să-i împingă pe oameni la lăcomie, ci ca oamenii să-I aducă Stăpânului jertfe şi mulţumiri din cărnuri şi ca oamenii să nu se gândească că sunt opriţi de a mânca carne jertfită, Dumnezeu le dăruieşte puterea de a mânca din carnea jertfelor, dându-le multă libertate: *Ca pe iarba verde pe toate vi le-am dat*. Apoi, după cum lui Adam i-a dat voie să mănânce din toţi pomii, dar i-a poruncit să nu mănânce dintr-un singur pom, tot aşa şi acum lui Noe, după ce-i dă voie să mănânce fără teamă orice fel de carne, îi zice: *Numai carne în sângele sufletului să nu mâncaţi*.

– Ce vor să spună aceste cuvinte? Ce înseamnă *carne în sângele sufletului*?

– Înseamnă carne de animale sufocate. Că sângele este sufletul animalului.

Pentru că oamenii aveau să aducă animale ca jertfă, Dumnezeu, prin această poruncă, aproape că le spune aşa: *Sângele daţi-Mi-l Mie, iar carnea vouă*. A făcut asta, ca să înăbuşe dinainte pornirea oamenilor spre uciderea de oameni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, IV, în PSB, vol. 21, pp. 340-341)

„Unii spun că nu trebuie să mâncăm sânge de animale, pentru că sângele lor e greu, asemănător pământului şi aducător de boli. Dar noi trebuie să ne păzim de a mânca sânge de animale nu pentru această pricină iscodită cu măiestrie de mintea omenească, ci pentru porunca Stăpânului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, V, în PSB, vol. 21, p. 342)

Consumul cărnii de porc

„Mi se pare într-adevăr absurd ca cineva sa facă un jurământ că nu se va atinge de cărnurile de porc. De aceea binevoieşte a-i învăţa să nu mai facă astfel de legăminte şi de făgăduinţe fără rost, convingându-i că folosirea acestei mâncări este indiferentă, întrucât nicio făptură lăsată de Dumnezeu *nu-i de lepădat dacă se ia cu mulţumire* (I Tim. 4, 4). De aceea legământul de care e vorba aici e ridicol, iar lipsirea de un astfel de aliment nu-i necesară". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 199, în PSB, vol. 12, p. 404)

[2092] Hölk, *De acusm. sive symb. Pyth*., 43.

HULA

Naşterea hulei

„(...) Să nu fii cârtitor, pentru că te duce la hulă, nici obraznic, nici cu gând rău, că din toate acestea se nasc hulele”. (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. III, 6 în PSB, vol. 1, p. 28)

Hula împotriva lui Dumnezeu

„Dacă cineva, după ce a luat numele de creştin, huleşte pe Hristos nu mai are niciun folos de această numire”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 199, XLV, în PSB, vol. 12, p. 408)

„Hula nu-I pricinuieşte nicio vătămare lui Dumnezeu; ci, dimpotrivă, cel ce-L huleşte, acela se răneşte. Nu te mânia pe hulitor! Suspină pentru el, plânge-l! Fapta lui e vrednică de plâns. Pe un om rănit nimic nu-l poate vindeca aşa de bine ca blândeţea. Blândeţea e mai puternică decât forţa. Iată ce grăieşte Dumnezeu, Cel hulit de noi, atât Vechiul cât şi în Noul Testament; în Vechiul Testament: *Poporul Meu, ce ţi-am făcut* (Mih. 6, 3)?; iar în Noul Testament: *Saule, Saule, pentru ce Mă prigoneşti* (Fap. 9, 4)? Pavel ne porunceşte să povăţuim cu blândeţe pe cei ce ne stau împotrivă (II Tim. 2, 25); iar Domnul a certat cu asprime pe ucenici când s-au apropiat de El şi I-au cerut să pogoare foc din cer, spunându-le: *Nu ştiţi ai cărui Duh sunteţi* (Lc. 9, 54-55). Şi acum, când cărturarii L-au hulit, Domnul nu le-a spus: *O, spurcaţilor şi înşelătorilor! O, pizmaşilor şi duşmanii mântuirii oamenilor!*, ci: *Pentru ce cugetaţi cele rele in inimile voastre* (Mt. 9, 4)?

Trebuie, dar, să stârpim cu blândeţea boala. Omul care se îndreaptă datorită fricii se întoarce iute iarăşi la răutatea lui. De aceea a poruncit Domnul să se lase şi neghina (Mt. 13, 30), ca să se dea vreme de pocăinţă. Mulţi din aceştia s-au pocăit şi au ajuns oameni vrednici, deşi mai înainte erau păcătoşi şi răi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXIX, III, în PSB, vol. 23, p. 367)

„Am auzit undeva, cum Sfânta Scriptură osândeşte pe aceia care se fac pricinuitori ai hulirii lui Dumnezeu. Căci zice: *Vai de cei pentru care se huleşte numele Meu între neamuri* (Is. 52, 5). Iar aceasta înseamnă că cei ce încă n-au crezut cuvântul adevărului privesc la viaţa celor ce au primit taina credinţei. Deci când este numele credinţei în vreunii, dar viaţa lor se împotriveşte numelui, fie că slujesc idolilor prin lăcomie, fie că se urâţesc în beţii şi banchete şi se tăvălesc în noroiul desfrâului ca porcii, îndată cei necredincioşi au la îndemână cuvântul care nu vede vina în voia liberă a celor ce se folosesc rău de viaţă, ci în taina credinţei, care ar învăţa, chipurile, să se facă acestea. Căci zic că nu s-ar fi făcut cutare bârfitor, sau lacom, sau răpitor, sau făcător al altor rele ca acestea, dacă legea lor nu le-ar fi îngăduit păcatul. De aceea îndreaptă Scriptura asupra unora ca aceştia ameninţarea înfricoşătoare, zicând despre ei: *Vai celor pentru care se huleşte numele Meu printre neamuri*”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul III, în PSB, vol. 29, p. 426)

„În cartea numită Levitic s-a scris că erau nişte iudei care se sfădeau în tabără, şi unul dintre ei, pomenind numele dumnezeiesc, în loc de a-l binecuvânta, îl blestema şi hulea şi, de aceea, s-a poruncit să fie ucis, ca să plătească cu pedeapsă aspră cuvântul gurii neevlavioase, Dumnezeu zicând clar: *Omul care va huli pe Dumnezeu îşi va agonisi păcat. Hulitorul numelui Domnului să fie omorât neapărat; toată obştea să-l ucidă cu pietre. Sau străinul, sau băştinaşul, de va huli numele Domnului, să fie omorât* (Lev. 24, 15-16)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1107)

Hula împotriva Duhului Sfânt[2093]

„(...) Cel ce păcătuieşte calcă legea, iar cel ce huleşte îşi arată necredinţa faţă de dumnezeirea însăşi[2094]. Învinovăţindu-i Mântuitorul mai înainte pe ei (pe farisei – n. a.) pentru multe greşeli şi anume pentru călcarea poruncii lui Dumnezeu despre părinţi, pentru bani şi pentru că se abăteau de la cele ale proorocilor şi făceau casa lui Dumnezeu casă de negustori, totuşi îi îndemna să se pocăiască. Dar despre spusa lor că El scoate dracii întru Beelzebut, n-a mai zis că aceasta e păcat simplu, ci o hulă atât de mare că numai pot fi iertaţi cei ce îndrăznesc să facă aceasta[2095]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, Către acelaşi episcop Serapion, XII, în PSB, vol. 16, p. 97)

„Întrebarea 273: Ce ar trebui să facă cineva ca să hulească împotriva Duhului Sfânt (Mc. 3, 29)?

Răspuns: Din hula de atunci, pe care au hulit-o fariseii, împotriva cărora s-a stabilit şi judecata aceasta, este clar că şi acum huleşte împotriva Duhului Sfânt cel care atribuie celui potrivnic lucrările şi roadele Duhului Sfânt; lucru pe care îl pătimim cei mai mulţi, când, de multe ori, dispreţuind primejdia, pe cel sârguitor îl numim vanitos, iar celui care arată râvnă bună, minţind, îi atribuim mânie, şi când spunem altele ca acestea, minţind cu gânduri viclene". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 273, în PSB, vol. 18, p. 438)

„*Orice păcat şi defăimare se va ierta oamenilor; dar defăimarea Duhului nu se va ierta lor. Şi celui care va zice cuvânt împotriva Fiului Omului i se va ierta lui; dar celui care va zice cuvânt împotriva Duhului Sfânt nu i se va ierta lui nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie* (Mt. 12, 31-32).

Ce vrea să spună Domnul prin aceste cuvinte?

Multe aţi spus împotriva Mea! zice El. Că sunt un înşelător, că sunt împotriva lui Dumnezeu. Vă iert acestea, dacă vă pocăiţi, şi nu vă pedepsesc. Dar defăimarea Duhului nu se va ierta nici acelora care se pocăiesc.

– Cum e cu putinţă asta? Că a fost iertat şi acest păcat celor ce s-au pocăit. Mulţi din cei care au defăimat au crezut mai târziu şi toate păcatele li s-au iertat. Ce înţeles au, dar, cele spuse? Că dintre toate păcatele acesta singur nu se poate ierta? Pentru ce oare?

[2093] Mt. 12, 32.

[2094] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hula împotriva Duhului Sfânt e dispreţul hotărât al lui Dumnezeu în întregime, dispreţ care nu e capabil în general de pocăinţă, pe când celelalte păcate sunt păcate din slăbiciune, în care nu se angajează cu totul voinţa omului prin dispreţul faţă de Dumnezeu. (n. s. 172, p. 97)

[2095] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hula împotriva Sfântului Duh e negarea lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu Se face cunoscut şi primit şi lucrează prin Duhul Sfânt. (n. s. 172a, p. 97)

–Pentru că despre Hristos iudeii nu ştiau cine este, dar despre Duhul aflaseră de multă vreme. Tot ce-au grăit profeţii au grăit prin Duhul Sfânt; toţi cei din Vechiul Testament aveau o idee foarte clară despre Duhul Sfânt.

Înţelesul cuvintelor lui Hristos este deci acesta: Fie! spune El. Puteţi păcătui faţă de Mine, din pricina trupului cu care sunt îmbrăcat; dar nu puteţi spune şi de Duhul Sfânt: Nu-L cunoaştem!. De aceea defăimarea voastră nu vă va fi iertată şi veţi fi pedepsiţi şi aici şi dincolo. – Mulţi au fost pedepsiţi numai aici; de pildă, desfrânatul din Corint (I Cor. 2, 6) şi corintenii care s-au împărtăşit cu nevrednicie cu dumnezeieştile taine (I Cor. 11, 18-32) – Dar voi, continuă Hristos, veţi fi pedepsiţi şi pe lumea aceasta şi pe cealaltă. Vă iert toată defăimarea adusă Mie înainte de răstignire! Vă iert chiar răstignirea! Numai pentru necredinţa voastră nu veţi fi pedepsiţi! - Că nici cei care au crezut înainte de răstignire nu aveau o credinţă totdeauna deplină. Înainte de patimi Hristos poruncea să nu-L facă nimănui cunoscut; iar în timpul răstignirii a spus că le-a iertat lor păcatul acesta – Dar cele ce aţi spus despre Duhul Sfânt, acelea nu vor avea iertare!.

Că Domnul S-a gândit la defăimările aduse Lui înainte de răstignire se vede din cuvintele pe care le-a adăugat: Celui care va zice cuvânt împotriva Fiului Omului, se va ierta lui; dar celui care va zice cuvânt împotriva Sfântului Duh, nu i se va ierta lui.

Pentru ce?

Pentru că Duhul Sfânt vă este cunoscut, spune Hristos, pentru că aţi păcătuit faţă de fapte evidente. Chiar dacă spuneţi că pe Mine nu Mă cunoaşteţi, dar nu puteţi spune că nu cunoaşteţi pe Sfântul Duh, că scoaterea demonilor şi tămăduirile sunt lucrarea Sfântului Duh. Deci nu M-aţi ocărât numai pe Mine, ci şi pe Duhul cel Sfânt. De aceea osânda voastră este de neînlăturat şi aici şi dincolo". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLI, III, în PSB, vol. 23, pp. 496-497)

„Cât priveşte hula, nu pot spune ce lucru grav este şi ce mare rău aduce celor ce o întrebuinţează. De aceea şi legea vede şi pedepseşte cu moartea crudă. Dar şi Hristos a pedepsit-o cu chinuri nesfârşite şi de neocolit. *Căci cine va zice cuvânt împotriva Fiului Omului, i se va ierta lui; dar cine va zice împotriva Duhului Sfânt, nu i se va ierta nici în veacul acesta, nici în cel viitor* (Mt. 12, 32). Duh numeşte firea mai presus de trup, care e Dumnezeu, împotriva căreia cel ce-şi sloboade limba neînfricată, va secera roadele flecărelii lui. *Căci buzele nebunului îl duc la rele, precum s-a scris; iar gura lui cutezătoare îi pricinuieşte moartea* (Prov. 18, 6-7). De aceea şi dumnezeiescul cântăreţ a zis: *Pune, Doamne, strajă gurii mele şi uşă de îngrădire împrejurul buzelor mele. Şi să nu apleci inima mea spre cuvinte de vicleşug* (Ps. 140, 6-7). Iar acestea sunt grăirea lipsită de evlavie împotriva lui Dumnezeu şi a firii negrăite şi atotcurată în chip neprihănit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şasea, în PSB, vol. 38, p. 219)

IADUL

Iadul – moarte veșnică

„(...) Numai păzitorul cuvintelor Sale nu va vedea moartea în veac, nu desfiinţând moartea cu trupul, ci Dumnezeu va nesocoti moartea ca fiind moarte. Căci nimic nu e mort pentru El, întrucât poate să aducă la existenţă şi ceea ce nu este şi poate face viu şi ceea ce e corupt, sau zice că Sfinţii nu vor vedea moartea în veacul viitor. Căci în mod propriu şi adevărat El însuşi se înţelege ca veacul ce nu are sfârşit. Fără sfârşit e deci şi Hristos, Care S-a făcut ca noi. De aceea spune că nu vor vedea moartea în veacul acela cei ce au păzit cuvântul Lui dumnezeiesc, nu pentru că unii nu vor muri după învierea Lui. Căci în moartea lui Hristos s-a desfiinţat moartea tuturor şi a dispărut puterea coruperii. Dar moarte numeşte pedepsirea în veac[2096]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Şasea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 639)

Iadul este orice păcat

„(...) Iadul este orice păcat, întrucât face sufletul stăpânit de el, întunecat, fără formă şi corupt". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 146, în PSB, vol. 80, p. 326)

Domnul ne-a amenințat cu iadul ca să ne scape de iad

„… Dumnezeu ne-a amenințat cu iadul, nu ca să ne arunce în el, ci ca să ne înduplece să fugim de această cumplită tiranie. Noi, însă, facem cu totul dimpotrivă şi alergăm în fiecare zi pe drumul ce duce spre iad". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia I, VII, în PSB, vol. 23, p. 25)

Frica de iadul cel înfricoșător

„(...) Oamenii simpli, sau cum le spune lumea, cei care nu pun mare preţ pe plăceri. Pe aceştia tema de pedeapsă îi determină să se abţină de la fapte pentru care şi-ar atrage pedeapsa, lăsându-se cu totul în seama religiei creştine. Ei sunt atât de legaţi de învăţătura creştină, încât de frica pedepselor socotite de această învăţătură ca veşnice, dispreţuiesc orice tortúri ce le-ar imagina ceilalţi oameni împotriva lor şi chiar miile de chinuri cate le aduc chiar moartea". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. LXXVIII, în PSB, vol. 9, p. 226)

„Însă învăţătura despre pedepse se arată de folos oamenilor, fie că ele se formulează în mod direct, fie în chip voalat". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. LXXIX, în PSB, vol. 9, p. 227)

„Iadul nu trebuie să ne înfricoşeze şi să ne sperie din pricina focului nestins, din pricina cumplitelor pedepse şi din pricina chinurilor fără de sfârşit, ci din pricină că L-am

[2096] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Când se spune că Sfinţii nu vor avea moarte în veac, se vorbeşte de un veac fără sfârşit. Iar veacul fără sfârşit e Dumnezeu însuşi. Căci nimic nu e prin sine fără sfârşit, decât Dumnezeu. Iar Sfinţii nu vor avea moarte în veac, pentru că veacul în care sunt e Dumnezeu. De aceea Sfinţii nu vor muri în Hristos Care e Dumnezeu făcut om, fiindcă s-au unit cu El încă din timpul vieţii pământeşti. Iar cei ce nu s-au unit cu El vor rămâne într-o moarte spirituală, chiar dacă nu şi în moartea veşnică cu trupul. Învierea lui Hristos a desfiinţat şi procesul corupţiei. Aceasta e o mare taină, însemnând desfiinţarea acestui proces în toate. Cei din iad, sau cei morţi spiritual, vor trăi moartea ca pedeapsă. Se vor uni chinurile trupeşti cu necoruperea trupească. Iar aceasta va face ca pedepsele să fie veşnice şi le va imprima o durere cu mult mai mare decât cea care e însoţită de corupere. (n. s. 1213, p. 639)

supărat pe Stăpânul cel aşa de bun şi din pricină că ne aflăm în afara bunei Lui voinţe". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIII, V, în PSB, vol. 21, p. 281)

„Dar dacă Cuvântul-Doctor, străpungându-i inima cu frica celor ce-l aşteaptă, ca prin nişte doftorii fierbinţi şi arzătoare (înţeleg prin ele ameninţările înfricoşătoare ale judecăţii viitoare), adică înţepându-l şi arzându-l pe cel omorât prin patimi de plăcere[2097] cu frica gheenei, cu frica de focul cel nestins, sau de viermele cel fără de moarte[2098], sau cu gândul la scrâşnirea dinţilor, la tânguirea neîncetată, la întunericul cel mai dinafară şi la cele asemenea acestora, ca şi nişte doftorii fierbinţi şi înţepătoare, îl aduce la simţirea vieţii, în care se afla înainte, îl face fericit, prin faptul că-i sădeşte în suflet simţirea dureroasă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul III, în PSB, vol. 29, p. 349)

Iadul – „regiune a lumii subpământene"

„Pentru noi infernul nu este nici vreo peşteră goală, nici o apă murdară a lumii de pe pământ, ci o întindere vastă în adâncul pământului, o adâncime ascunsă în măruntaiele lui, dacă citim că pentru Hristos a fost un interval de trei zile săvârşit în inima pământului, adică în retragerea cea mai adâncă şi mai lăuntrică din interiorul pământului, în părţile cele mai de jos ale abisului (Efes. 4, 9; I Cor. 15, 4).

Iar dacă Domnul Hristos, ca om a murit, potrivit Scripturilor, şi a fost înmormântat, potrivit tot lor, dacă a îndeplinit această lege sub chipul morţii omeneşti, ducându-se în iad (I Cor. 15, 3), şi nu s-a urcat în înălţimile cerurilor înainte de a se coborî în adâncurile pământului (Efes. 4, 9), ca acolo să facă pe patriarhi şi pe profeţi credincioşi Lui (I Pt. 3, 19), ai să crezi că există şi acea regiune a lumii subpământene". (Tertulian, *Despre suflet*, LV, 1-2, în PSB, vol. 3, p. 330)

Iadul – loc sau stare?

„… iadul … nu trebuie socotit ca un loc în spaţiu care poartă acest nume, ci ca ceva nevăzut şi nematerialnic, în care sufletul îşi duce mai departe viaţa, după cum ne învaţă Scriptura (– Sf. Macrina – n. a.)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, în PSB, vol. 30, p. 378)

„Dar, iată, (spunea Sfântul Macarie), un suflet era dus cu sila, de demoni, în cele mai adânci ale pământului. Era al unei slugi care, în acel ceas se sugrumase cu o sfoară. Îngerul său îl urma şi plângea pierderea lui, zicând îndurerat: Vai, (vouă), nenorociţilor de demoni, care pregătiţi aceste lucruri îngrozitoare". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, pp. 51-54)

„(După cum în lume) este (un loc), pământul, pe care locuiesc patrupedele şi un loc, aerul, în care umblă şi trăiesc păsările; iar dacă acestea vor să stea şi să umble pe pământ, vânătorii le prind; şi un loc al peştilor, apa mării; şi fiecare (vieţuitoare) îşi are locuinţa, hrana, locuinţa, în locul unde s-a născut: pe pământ, în apă, (sau în aer); la fel este un loc şi

[2097] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Patimile au şi în greceşte – şi prin împrumut în româneşte – atât înţelesul de patimi sufleteşti cât şi pe acela de boli. Ele duc sufletul la moarte, dacă nu sunt vindecate. (n. s. 34, p. 349)

[2098] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Expresie care arată că sfântul Grigorie părăsise teoria apocatastazei, care apărea în unele scrieri din tinereţe. (n. s. 35, p. 149).

o patrie a lui satan, unde vieţuiesc, umblă şi se odihnesc puterile întunericului şi duhurile răutăţii. Există, însă, şi un loc luminos al Dumnezeirii, unde umblă şi se odihnesc oştirile îngerilor şi duhurile sfinţilor. Dar nici locul cel întunecat (al lui satan) nu poate fi văzut cu ochii acestui trup, nici experiat (prin simţuri); nici locul cel luminos al Dumnezeirii nu poate fi văzut cu ochii trupeşti, nici experiat (prin simţuri). Celor duhovniceşti, însă, prin mijlocirea ochiului inimii, se arată atât locul satanic al întunericului, cât şi cel luminos al Dumnezeirii". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XIV, 6, în PSB, vol. 34, p. 151)

„Căci iadul se cuvine să fie înţeles ca încăperea şi locul de vieţuire al celor lipsiţi de viaţă". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Şasea a Glafirelor la Facere, 5, în PSB, vol. 39, p. 203)

„Hristos umple cerurile și pământul, până la iad"

„Căci, dacă (Hristos – n. a.) umple cerurile şi pământul până la marginile lui, adică până la iad[2099]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 858)

Întristare mare se face pentru un suflet care se pierde

„După cum *bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăieşte*, cum spune Adevărul (Lc. 5, 10); tot aşa, întristare mare se face pentru un suflet care se exclude de la viaţa cea veşnică". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 9, în PSB, vol. 34, p. 340)

Osândirea păcătoșilor la iad

„… păcătoşii vor fi osândiţi, pentru ca să fie nimicit tot păcatul de dreapta judecată a lui Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, XI, în PSB, vol. 17, p. 277)

„Unde sunt, deci, cei care nu cred în existenţa iadului? Dacă cei care au trăit înainte de venirea lui Hristos, care n-au auzit nici din nume de iad şi nici de înviere, vor fi pedepsiţi pe lumea cealaltă, după ce au fost pedepsiţi şi aici, apoi cu mult mai mult noi, care am fost născuţi şi crescuţi cu cuvintele filozofiei! Aş putea fi, însă, întrebat:

Dar e drept să fie aruncaţi în iad cei care nici n-au auzit de iad? Vor spune: Dacă ne ameninţai cu iadul, ne-am fi temut şi ne-am fi înţelepţit!

Nu cred! Că şi noi, cei de astăzi, auzim în fiecare zi vorbindu-ni-se de iad şi totuşi nu ne sinchisim deloc. În afară de asta, trebuie să mai spun şi aceea că acela care nu se teme de pedepsele care îi stau în faţă, cu mult mai mult nu se va teme de pedepsele de pe lumea cealaltă. Că pe oamenii mai puţin ascuţiţi la minte şi mai legaţi de pământ îi cuminţesc de obicei mai repede pedepsele imediate decât cele de mai târziu.

Deasupra noastră, însă, stă o frică mai mare, iadul, mi se poate spune. Cei dinainte de venirea lui Hristos n-o aveau, aşa că li se face nedreptate când sunt pedepsiţi.

[2099] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iadul reprezintă marginile pământului, sau existenţa sărăcită la culme. Iar Hristos, ca Dumnezeu, susţine şi această extremă sărăcire voită de creaţie, cu puterea Lui. (n. s. 1635, p. 858)

–Deloc! Mai întâi, în faţa lor nu stăteau aceleaşi lupte ca în faţa noastră. Ale noastre sunt cu mult mai mari. Iar cei ce se ostenesc mai mult au nevoie şi de ajutor mai mare. Şi nu mic ajutor ne este nouă creşterea fricii. Dacă noi avem avantajul faţă de cei de dinainte de venirea Domnului, să ştim pedepsele de pe lumea cealaltă, ei au faţă de noi avantajul că erau pedepsiţi cumplit îndată. Dar mulţi mai fac încă o obiecţie:

Unde mai este dreptatea lui Dumnezeu, spun aceştia, dacă păcătuind eşti pedepsit şi pe lumea aceasta şi pe lumea cealaltă?

Vreţi să vă aduc aminte chiar de cuvintele voastre, ca să nu-mi faceţi greutăţi, ci ca voi înşivă să daţi răspuns întrebării voastre? Am auzit pe mulţi oameni de-ai noştri revoltându-se şi grăind aşa când află că unui ucigaş i s-a tăiat capul în temniţă: *Ticălosul şi blestematul acela a ucis treizeci de oameni şi chiar cu mult mai mulţi şi îndură numai o singură moarte! Unde este dreptatea*? Deci voi înşivă mărturisiţi că nu-i de ajuns o singură moarte pentru pedepsirea lui. Cum se face, însă, că atunci când e vorba de pedepsele de pe lumea cealaltă sunteţi de altă părere? Sunteţi de altă părere pentru că nu judecaţi pe alţii, ci pe voi înşivă. Atât de mare piedică e dragostea de sine pentru vederea dreptăţii!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXVI, IV, în PSB, vol. 23, pp. 449-450)

„(...) *Asemenea este Împărăţia cerurilor cu un năvod aruncat în mare şi care adună tot felul de peşti. Iar când s-a umplut, trecându-l pescarii la uscat, au adunat cele bune în vas, iar pe cele rele le-au aruncat afară* (Mt. 13, 47-48). Deci, cei buni vor fi adunaţi în curţile dumnezeieşti şi cereşti, fiindcă s-a spus că cele bune s-au adunat în vase. Iar prin cele nefolositoare, care au fost aruncate afară, vom înţelege pe cel ce e aruncat din toate bunătăţile şi va fi predat judecăţii". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. 6, în PSB, vol. 41, p. 371)

„Căci cei ce n-au primit pe Cel venit la noi din ceruri, ca să ne îndreptăţească pe toţi prin credinţă (Gal. 2, 16), cum nu vor muri neîndoielnic în păcatele lor? Şi, neprimind pe Cel ce a venit ca să-i curăţească, cum nu vor rămâne în răutatea veşnică a necredinţei lor? Căci dacă moare nemântuit, ci aflat încă sub povara păcatului, cine se va îndoi de locul unde va fi trimis sufletul lui? Căci socotesc că pe unul ca acesta îl va primi iadul adânc şi va vieţui în întunericul nesfârşit, ba va locui şi în flăcări, fiind numărat între aceia despre care s-a spus prin cuvântul Proorocului: *Viermele lor nu va muri şi focul lor n se va stinge şi vor fi în văzul a tot trupul* (Is. 66, 24)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Cincea, Cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 564)

„Dacă deci mlădiţa este în acest mod, atârnând, ca să spun aşa, degeaba de tulpina viţei, va fi expusă cuţitului lucrătorului, căci o va tăia cu siguranţă şi o va da ca gunoi deşert focului. Aceasta e osânda celor neroditori, precum socotesc că spune, în chip de parabolă, stăpânul către lucrător, despre smochin: *Taie-l; de ce să ocupe locul în zadar?* (Lc. 13, 7). Aşa socotesc că şi Dumnezeu, Tatăl tuturor, taie mulţimea uscată şi neroditoare a mlădiţelor care atârnă fără folos de viţa spirituală. Căci cred că îngrijitorul de sufletele noastre, adică Dumnezeu, vrea să arate prin parabola de aici ce şi câtă pagubă suportă sufletul tăiat din comuniunea cu El. Căci va fi aruncat spre nimic cel ce nu se va folosi spre nicio facere de bine, predându-se în mod neîndoielnic chinului şi făcându-se hrană focului a-toate-consumator[2100]. Dar şi prin proorocul Iezechiel s-a spus despre aceasta, tâlcuindu-se: *Fiul*

[2100] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel rău nu va mai fi aruncat spre nimicire totală, căci Dumnezeu nu mai nimiceşte un om creat odată, ci va exista, dar nu va folosi nimănui, neavând niciun rost în ansamblul creaţiei,

Omului, ce întâietate are lemnul de viţă de vie faţă de oricare alt lemn, şi coarda de viţă de vie între arborii din pădure? Se ia oare din el vreo bucăţică pentru vreun lucru? Se ia oare din el măcar pentru un cui, ca să atârni de el vreun lucru oarecare? Iată, el se dă focului spre ardere; amândouă capetele lui le mistuie focul, şi mijlocul arde şi el (Iez. 15, 2-4). Înţelegi deci că ceea ce a fost tăiat şi desprins cu totul e pe de-a-ntregul nefolositor, deci nu poate fi folosit la nimic din cele necesare, ci doar se dă focului". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan,* Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, pp. 932-933)

„(...) dacă sufletul se va folosi bine de puterile sale şi potrivit cu scopul lui Dumnezeu, străbătând înţelepţeşte lumea sensibilă prin raţiunile duhovniceşti din ea, va veni la Dumnezeu cu înţelegere; dar dacă se va folosi rău, privind lumea prezentă contrar raţiunii cuvenite, nu e greu de înţeles cum, căzând în patimi de necinste, va fi aruncat în viitor, după cuviinţă, din slava dumnezeiască, luând ca osândă înfricoşată pentru veacuri nesfârşita înstrăinare de Dumnezeu. Iar primind-o pe aceasta nu va putea zice că nu e dreaptă, având ca pârâşă dispoziţia sa care a dat suport inexistenţei[2101] şi pe care niciodată nu o va putea ignora". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 83b, în PSB, vol. 80, p. 222)

Atunci, de pe urma lacrimilor, nimeni nu va câștiga nimic

„... când vei fi dus în faţa Stăpânului şi ţi se va cere rodul călătoriei îngăduite ţie pe pământ şi vei vedea că nu poţi arăta niciunul, vei plânge cu amar, vei locui într-un veşnic întuneric şi te vei ţine de rău pentru desfătarea şi rătăcirea ta, din pricina cărora ai pierdut timpul în care puteai să te mântui; dar de pe urma lacrimilor nimic nu vei mai câştiga, că spune David: În iad cine se va mărturisi Ţie?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XXI-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 558)

„Sau cum îşi va mai aduce aminte de Dumnezeu, pentru a împlini porunca Lui, cineva din cei coborâţi la iad?[2102]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 327)

şi acesta va fi cel mai mare chin pentru el, asemenea unui foc interior. Căci îl va usca de tot, nemaiputând arăta niciun rod folositor altora, de vreme ce nu mai e întreţinut de Duhul de-viaţă-făcător şi de-iubire-dătător al lui Hristos. E uscăciunea care face neputincioasă orice comuniune, întreţinând în om chinul singurătăţii spirituale. (n. s. 1770, p. 933)

[2101] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Inexistenţa nu are substanţă decât în ceva ce există, adică în făptura lui Dumnezeu. În afară de ea nu e posibilă şi nu produce niciun rău. Dar în făptură, capătă un loc prin voinţa acesteia. Făptura nu mai poate ieşi total din existenţă. Dar poate scăpăta într-un minus de existenţă dând subzistenţă inexistenţei în sine, dar în mod limitat, producând un amestec al existenţei date de Dumnezeu şi al inexistenţei, căreia i-a deschis calea în existenţa sa, prin voinţă. Ruperea de Dumnezeu e ruperea de viaţă. Dar ceea ce a fost odată creat de Dumnezeu nu mai iese total din existenţă, pentru că Dumnezeu nu Se contrazice şi nu revine asupra hotărârii Sale de a fi creat ceva. Cel ce a fost creat continuă să existe incomplet ca să se vadă că numai în comuniune cu Dumnezeu are viaţă deplină. (n. s. 288, p. 222)

[2102] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În iad ajunge cel ce şi-a învârtoşat definitiv puterile lucrătoare ale sufletului. El nu mai poate face acolo nimic pentru îndreptarea lui. Nu mai are pentru ce să poată fi lăudat. N-are nici el puterea să sporească comuniunea cu altul şi nu mai are nici semeni care să dorească aceasta. Toţi sunt învârtoşaţi în singurătate. (n. s. 591, p. 327)

„(...) Se vor arunca în iad, unde se vor pedepsi şi pocăinţa întârziată de acolo nu le va mai fi de niciun folos”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Şasea, Capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 707)

„Tu, de bunăvoia ta, ți-ai pierdut sufletul”

„Dar dacă alergi să te lăfăieşti în plăceri, păcătuind mereu, dacă preferi desfătarea de aici în locul vieţii veşnice, dacă întorci spatele Mântuitorului, care-ţi dă iertare, atunci nu da vina nici pe Dumnezeu, nici pe bogăţie, nici pe starea ta de frunte, pentru că tu, de bunăvoia ta, ţi-ai pierdut sufletul”. (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui*?, 42.18., în PSB, vol. 4, p. 66)

„Din pricina unei desfătări trecătoare a păcatului mă chinui veşnic! Din pricina plăcerii trupului, sunt dat focului! Judecata lui Dumnezeu e dreaptă! Eram chemat şi nu ascultam! Eram învăţat şi nu luam aminte! Mi se aduceau mărturii şi râdeam de ele!” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XIII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 499)

„Când a vorbit despre împărăţie, după ce a spus: *Veniţi de moşteniţi împărăţia,* a adăugat: *cea pregătită vouă de la întemeierea lumii;* dar când a vorbit de foc, n-a mai grăit aşa, ci: *cel pregătit diavolului. Eu*, le spune Hristos păcătoşilor, *v-am pregătit împărăţia; focul nu-i pregătit vouă, ci diavolului şi îngerilor lui; dar pentru că voi înşivă v-aţi aruncat în el, vina e a voastră*.

Hristos îşi îndreptăţeşte hotărârea Lui nu numai prin cele spuse mai înainte, ci şi prin cele ce le mai spune, arătând pricinile osândirii lor: *Am flămânzit şi nu Mi-aţi dat să mănânc.* De-ar fi fost chiar un duşman cel ce întindea mâna, oare, suferinţele lui, foamea lui, frigul lui, lanţurile lui, goliciunea lui, boala lui, umbletul lui de ici-colo sub cerul liber n-ar fi fost în stare să înmoaie şi să înduplece chiar pe cel mai nemilos om? Aceste suferinţe sunt în stare să pună capăt şi duşmăniei. Dar voi n-aţi făcut aceasta nici prietenului vostru, care vă e prieten şi binefăcător şi stăpân. De vedem un câine flămând, ni se face milă de el; o sălbăticiune de-o vedem înflămânzită, ni se moaie inima; dar ţie nu ţi se înmoaie inima când vezi pe Stăpân flămând? Poţi să mai aperi o astfel de purtare?”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXIX, II, în PSB, vol. 23, pp. 898-899)

„– Ar trebui însă, mi s-ar mai putea spune, să vină pe lume numai cei buni, atunci n-ar mai fi fost nevoie de iad, nici de osândă, nici de pedeapsă şi n-ar mai fi fost nici urmă de răutate; cei răi ar fi trebuit sau să nu se nască sau să moară îndată ce s-au născut.

Se cuvine să-ţi spun mai întâi cuvintele apostolice: *Dar tu, omule, tu cine eşti care răspunzi înaintea lui Dumnezeu? Oare făptura va zice Celui Ce a făcut-o: Pentru ce m-ai făcut aşa?* (Rom. 9, 20). Iar dacă vrei şi argumente, îţi voi spune că sunt mai mult admiraţi cei buni când se găsesc printre cei răi; atunci se vădeşte mai ales bunătatea şi multa lor filozofie. Dar tu, spunând acestea, nimiceşti temeiul luptelor şi al strădaniilor.

Dar ce? Ca să se arate aceştia buni, trebuie să fi pedepsiţi alţii?

– Doamne fereşte! Ei nu sunt pedepsiţi ca să se arate ceilalţi buni, ci sunt pedepsiţi pentru răutatea lor; nici n-au ajuns răi pentru că au fost aduşi aşa pe lume, ci pentru răutatea lor; nici n-au ajuns răi pentru că au fost aduşi aşa pe lume, ci pentru că sunt trândavi. De aceea şi sunt pedepsiţi. Şi cum să nu fie vrednici de pedeapsă, când au avut atâţia dascăli de virtute şi n-au câştigat nimic. După cum cei buni şi virtuoşi sunt vrednici de îndoită cinste şi

pentru că au ajuns de folos şi pentru că n-au fost vătămaţi cu nimic de cei răi, tot aşa şi cei răi sunt vrednici de îndoită pedeapsă şi pentru că au ajuns răi, când puteau să ajungă buni - dovadă cei care au ajuns buni – şi pentru că n-au câştigat nimic de la cei buni". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXI, II, în PSB, vol. 23, p. 918)

„Căci Domnul nu primeşte nici să fie şi nici să se numească Domn al slavei pentru cei necinstiţi. De aceea, numai acela care este străin de toată purtarea cea urâtă şi de toată netrebnicia, atât în ce priveşte omul cel văzut, cât şi cel ascuns, poate face stăpân al lui pe Cel ce este şi se numeşte Domn nu al necinstei, ci al slavei". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârşire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 473)

Păcătoşii înşişi nu suportă şi nu îndură să vadă strălucirea luminii dumnezeieşti din Rai

„Aşadar, cât timp este aşteptată împlinirea vremii, aşteaptă şi sufletele răsplata ce li se cuvine. Pe unele le aşteaptă pedeapsa, pe altele fericirea veşnică; dar, în răstimpul acesta, nici primele nu sunt fără pedeapsă, nici cele din urmă fără folos. Căci primele – se vor tulbura văzând că pe sufletele care au păzit legea lui Dumnezeu le aşteaptă cununa dreptăţii (II Tim. 4, 8) şi că locaşurile lor sunt păzite de îngeri, pe când ele vor fi pedepsite pentru făţărnicia şi trufia lor şi vor avea parte de ruşine şi tulburare încât, privind preamărirea Celui Prea Înalt, roşesc să vină în faţa Aceluia ale Cărui porunci le-au dispreţuit. La fel a fost şi cu Adam (cf. Fac. 3, 8): precum i-a fost călcarea poruncii, aşa i-a fost ruşinea, fiindcă, precum a alunecat prin nerespectarea poruncilor cereşti şi s-a ascuns de ruşinea căderii sale, tot aşa nu a îndrăznit să înfrunte strălucirea prezenţei dumnezeieşti, de ruşinea conştiinţei sale păcătoase; la fel nici sufletele păcătoşilor nu vor îndura strălucirea acelei lumini scânteietoare, în a cărei prezenţă îşi vor aminti că au greşit". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morţii,* X. 47, în PSB, vol. 52, pp. 492-493)

Păcătoșii sunt autorii înșiși ai chinurilor lor

„Cel care s-a ostenit în veacul acesta, acela va trăi până la sfârşit; dar cel care a dus-o în petreceri şi desfrânări, care pentru a duce o viaţă molatecă s-a îmbrăcat în porfiră şi vison, veselindu-se în fiecare zi luminat (Lc. 16, 19), care a fugit de ostenelile cele pentru virtute şi nici nu s-a ostenit în veacul acesta, nu va trăi nici în cel ce va să fie, ci va vedea de departe viaţa, chinuindu-se în flacăra cuptorului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLVIII, V, în PSB, vol. 17, p. 315)

„… la arătarea Judecătorului aşteptat – iar venirea Lui este neîndoielnică – tu singur îţi vei închide cinstea şi slava cerească şi-ţi vei deschide foc nestins, gheenă, chinuri şi veacuri amare de dureri, în locul unei vieţi fericite îndelungate. Să nu-ţi închipui că încerc să te sperii cu sperietori mincinoase, cum fac mamele şi doicile cu copiii care plâng fără noimă şi neîntrerupt, liniştindu-i cu povestiri născocite. Cele ce vă spun nu sunt basme, ci adevăr propovăduit mai dinainte de o gură nemincinoasă. Să fii deplin încredinţat că, după spusa evanghelică, nicio iotă sau cârtă nu va trece din cuvintele Domnului (Mt. 5, 18)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VIII-a, VIII, în PSB, vol. 17, p. 433)

„Suferinţele din iad nu au autor pe Dumnezeu, ci pe noi înşine”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a IX-a, III, în PSB, vol. 17, p. 436)

„... pe cel care spune fratelui său: *nebunule*, îl pedepseşte cu gheena focului. Acum, pentru prima dată, Hristos pomeneşte de gheenă. Mai înainte, vorbise mult de împărăţia cerurilor; dar abia acum vorbeşte de gheenă, arătând cu asta că împărăţia cerurilor se datoreşte iubirii Sale de oameni şi voinţei Sale, pe când iadul se datoreşte vieţii noastre păcătoase”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVI, VIII, în PSB, vol. 23, pp. 210-211)

„Ai semănat amărăciune, adună snopii ei; ai preţuit nemilostivirea, ia ceea ce ai iubit ; n-ai privit cu compătimire, nu vei fi privit cu milă; ai trecut cu vederea pe cel necăjit, vei fi trecut cu vederea când te vei pierde; ai ocolit mila, te va ocoli mila; te-ai scârbit de cel sărac, se va scârbi şi de tine Cel ce a sărăcit din pricina ta[2103]”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 377)

„… din istorisirea despre bogatul milostiv şi săracul Lazăr mai aflăm o învăţătură strâns legată de discuţiile noastre. Scriptura ne spune despre acel om că era împătimit şi iubitor de trup, întrucât după ce a înţeles că nu poate să scape de nefericirea lui, îşi făcea griji pentru rudele lui după trup rămase încă în viaţa pământească. Şi după ce Avraam i-a spus că viaţa celor ce trăiesc în trup este în grija lui Dumnezeu şi că ei au libertatea de a se lăsa conduşi de Lege şi Prooroci, bogatul tot mai stăruia că doar-doar le va fi mai vrednică de crezare o solie dusă de cineva înviat din morţi.

Dar ce învăţătură – am întrebat eu – *putem trage de aici?*

Ea mi-a spus: *Vedem pe de o parte că sufletul lui Lazăr nu se îngrijorează de cele ale vieţii acesteia şi nu se mai întoarce spre niciunul din lucrurile lăsate în urmă. Pe de altă parte însă, bogatul şi după moarte se lipeşte de viaţa trupească, parcă ar fi folosit în acest scop un clei, fiindcă nu s-a dezbărat de ea cu totul, nici după ce a încetat de a trăi pe pământ, ci îşi face încă mereu griji de trup şi de sânge. Din aceea că bogatul se roagă să-i fie scăpate rudele de la rele, reiese limpede că el nu este încă dezlegat de împătimirea trupească, de aceea – continuă ea* (Sf. Macrina – n. a.) – *sunt de părere că Domnul ne învaţă următoarele: cei ce trăiesc în trup trebuie să se dezlege de legătura cu viaţa, mai ales printr-o viaţă virtuoasă*”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, în PSB, vol. 30, p. 378)

[2103] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Suntem legaţi unii de alţii. Asprimea arătată altora mă înăspreşte pe mine, blândeţea arătată altora, mă face pe mine delicat. Fericirea sau nefericirea veşnică sunt perpetuarea întărită a stărilor produse în mine prin purtările şi simţirile faţă de alţii. Ele îmi vor veni din mine, dar şi din alţii. Dar cei ce nu s-au lăsat prinşi în stările învârtoşate ale mele, prin faptele mele care au izvorât din acestea şi s-au pricinuit, nu vor avea soarta mea. De aceea, e bine să nu se răspundă răului cu rău şi tot de aceea glasurile celor neîndreptăţiţi de noi la judecata din urmă, vor fi glasuri aspre, glasuri care vor cere osânda noastră. Nedreptăţile şi nepăsările mele se vor reflecta din aceia ca un fapt obiectiv, fără voia lor. Fiecare poartă în sine peceţile imprimate în alţii. *Voi sunteţi scrisoarea mea de recomandare* a spus sfântul apostol Pavel. Dar cei cu adevărat buni au depăşit efectul peceţilor celor răi în ei. Dar în însuşi acest efort al lor de a le depăşi, se vor vedea peceţile al căror efect rău au trebuit să-l învingă, să-l prefacă în bine pentru ei. Meritul acestei prefaceri va fi însă al lor, nu al celor ce le-au făcut rău, sau s-au purtat fără milă şi cu nepăsare faţă de ei. Legăturile între noi sunt uneori legături de cumpene: când una coboară, alta se înalţă, dar numai în parte, din pricina coborârii celei dintâi. (n. s. 103, p. 377)

„Dacă cineva îşi formează o minte cu totul trupească, punându-şi toată pornirea şi lucrarea sufletului în slujirea dorinţelor trupeşti, un astfel de om nici după ce a ieşit din trup nu se desparte cu totul de patimile trupeşti. După cum cei ce-şi petrec cea mai mare parte a vieţii în locuri rău mirositoare, nici dacă s-ar muta în aer curat n-ar putea să se curăţească de putoarea aceea, care a intrat în ei prin petrecerea lor îndelungată în mirosul greu, tot aşa şi cei iubitori de trup n-ar fi cu putinţă să nu ducă cu ei, după mutarea în viaţa cea nevăzută, măcar cât de puţin din putoarea trupului; iar din pricina aceasta, suferinţa le sporeşte, fiindcă sufletul lor a ajuns şi mai legat de cele materiale". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, Preliminarii, în PSB, vol. 30, pp. 378-379)

„(…) dacă cineva nu prezintă dovezi că este bun, acela este rău. Or, cel rău nu va avea nici cinste, nici mărire, nici nestricăciune, nici putere. Deci, în chip necesar nu trebuie să ne îndoim că unde nu se află nimic din toate acestea, acolo se află contrarele lor: neputinţa, necinstea, stricăciunea şi tot ce este asemenea cu ele, care, după cum am spus mai înainte, sunt patimi ruşinoase. Sufletul anevoie se poate elibera de acestea, fiindcă ele au pus stăpânire pe el, au crescut împreună cu el şi s-au făcut una cu el". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 408)

„De îndată ce îngăduim lucruri care duc la chinuri, suntem înşine autorii chinurilor noastre. Pentru ce ne plângem dar de asprimea pedepselor? Fiecare dintre noi se pedepseşte el însuşi. Şi de aceea acel cuvânt profetic ne spune: *Iată voi toţi aţi aprins focul şi aţi dat puteri flăcărilor: mergeţi în para focului vostru şi a flăcărilor pe care le-aţi aprins* (Is. 50, 11). Tot neamul omenesc se prăbuşeşte în pedeapsa cea veşnică, potrivit acestei rânduieli pe care a arătat-o Scriptura: mai întâi aprinde focul, apoi dă putere flăcărilor şi după aceea intră în flăcările pe care el le-a pregătit. Când, aşadar, şi-a aprins omul pentru prima dată focul cel veşnic? De bună seamă că de la primul păcat. Dar când dă puteri focului? Când îngrămădeşte păcate peste păcate. Şi când va intra în focul cel veşnic? Când suma fără leac a tuturor relelor va întrece orice măsură prin excesul delictelor din ce în ce mai mari, precum spune Mântuitorul nostru către fruntaşii iudeilor: *Întreceţi măsura părinţilor voştri, şerpilor, fii de vipere* (Mt. 23, 32)". (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, Cartea a IV-a, VIII, 36-37, în PSB, vol. 72, p. 241)

„*Iar judecata este aceasta, că Lumina a venit în lume,*
şi oamenii au iubit întunericul mai mult decât Lumina (In. 3, 19)
(...) Căci cei ce aleg să zacă în întuneric, deşi pot fi luminaţi, cum nu-şi hotărăsc ei înşişi suferinţele şi nu merg prin proprie pornire spre pătimirea celor pe care le puteau ocoli dacă ar fi voit să cerceteze drept lucrurile şi ar fi pus cele rele pe al doilea plan faţă de cele bune?[2104]" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. I, în PSB, vol. 41, p. 180)

[2104] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lumina este socotită de Mântuitorul una cu binele. În bine este un sens al existenţei care susţine armonia între toate, aşa cum le-a creat Dumnezeu. Răul aduce dezordinea, fiecare vrând să le încalce sau să se despartă de celelalte, afirmându-se numai pe sine. Răul este produsul iraţionalităţii, care e una cu nebunia sau nebunătatea. Cea mai mare lumină sau bunătate a adus-o în lume Fiul lui Dumnezeu, Care S-a făcut om ca să le dea puterea să fie buni, să vadă sensul, bucuria sau armonia existenţei. Cei ce nu văd astfel pe Hritos şi nu-L imită pe El în bunătate sunt osândiţi prin propria suferinţă pe care şi-o pricinuiesc ei înşişi prin lipsa de comuniune iubitoare cu alţii. Dumnezeu e Lumina prin excelenţă a existenţei. E Lumină mai ales pentru că are un Fiu pe Care îl iubeşte. Prin acest Fiu iubitor a

„(...) ne-am urâţit sufletul făcut după chipul lui Dumnezeu. Şi aşa am fost aruncaţi în tartar şi pironiţi cu totul în prăpastia lui, fiindcă în locul înaltei smerite cugetări pricinuitoare a celor înalte şi dumnezeieşti am ales mândria şi am respins tăria şi concentrarea virtuţii pentru desfătarea şi împrăştierea fără măsură a trupului.

Unde este acum mândria noastră şi îngâmfata purtare faţă de toţi şi moleşeala trupului şi desfătarea împrăştiată? O, suflet lipsit de sfat! În locul râsului nestăpânit şi al obrazului neîntinat avem acum această grea scrâşnire a dinţilor. Noi cei ce n-am primit să ne nevoim în învăţătura cuvintelor dumnezeieşti şi mântuitoare, ci am preţuit mai mult decât lauda lui Dumnezeu prin cuvânt necumpătarea beţiei, suntem chinuiţi acum în chip cumplit de setea dureroasă a lipsei de dreptate[2105]. Vom secera ca rod vrednic al urii faţă de fraţii noştri, al pizmei, al vicleniei şi făţărniciei, din care vine şi în care stă ascunsă uciderea, al bârfelii, al ţinerii minte de răului, al minciunii şi al batjocurii, acest vierme neadormit care roade fără să se sature adâncul sufletului nostru. Căci strâmbând simţirea dreaptă a iubirii şi întipărind în inima noastră o mişcare sucită, am corupt nepătimirea ei în adevăr, pervertind-o. Şi astfel ne-am produs prin ura de bunăvoie, ca un vierme, răul fără de voie şi am săpat în noi prin minciună o simţire şi mai strâmbă, prin care nu ne-am putut uni cu Dumnezeu Cel sincer şi drept. Fiindcă El Însuşi a zis prin proorocul David: *Nu s-a lipit de Mine inima strâmbă* (Ps. 100, 5).

Deci primim cele ale faptelor noastre. Mai bine zis purtăm cele corespunzătoare simţirii voite de noi: focul gheenei pentru focul plăcerii[2106], întunericul veşnic pentru întunericul necuminţeniei şi al amăgirii; viermele chinuitor şi neadormit pentru viermele urii şi la minciunii, care ne-a învăluit şi ne-a strâmbat inima[2107], urâţenia feţei şi scrâşnirea dinţilor pentru chipul neînfrânat şi înfierbântat al obrajilor; căderea în adâncul fără fund, tristeţea aruncării în el pentru înălţarea mândriei deşarte şi a împrăştierii[2108]. Şi, simplu grăind, luăm cu dreptate osânda fără voie, corespunzătoare fiecăruia din păcatele noastre cu voia. O, ce stare vrednică de compătimit ne aşteaptă! Pentru ce noi, ticăloşii, n-am stins focul trupului prin post şi priveghere şi prin pătrunderea cuvintelor dumnezeieşti celor bune şi în stare să stingă focul, ca să nu ajungem în acest foc de acum? Pentru ce ne-am obişnuit ochii şi urechile şi limba să vadă, să audă şi să grăiască după fire, ca să nu ajungem în această negură şi tăcere prea grea şi să ne bucurăm noi cu sfinţii de lumina şi de cuvântul şi înţelepciunea lui Dumnezeu, ca unii ce ne-am făcut văzători ai slavei dumnezeieşti şi

---

creat şi lumea ca deosebită de El. Împlinirea acestei iubiri s-a arătat în faptul că El S-a făcut om şi S-a jertfit pentru fericirea eternă a oamenilor. (n. s. 310, p. 180)

[2105] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Vor fi aruncaţi acolo unde nu va fi decât minciună, unde nicio limbă nu va mai rosti vreun adevăr, deşi pe de altă parte vor suferi de acest serviciu mincinos al ei, care caută să acopere realitatea, dar de care-şi dau seama că nu e aşa şi cei ce se servesc de ea, astfel se închid ei înşişi realităţii. (n. s. 29, p. 22)

[2106] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Te-ai aprins de focul plăcerii, vei suporta focul suferinţei veşnice. (n. s. 30, p. 23)

[2107] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Minciuna care caută să strâmbe realitatea pentru alţii, strâmbă mai mult fiinţa celui ce minte, nemaiputând să o ţină în stare de a vedea realitatea şi izvorul ei, pe Dumnezeu. Ura prin care vrem să rănim pe alţii ne răneşte pe noi. Acesta e viermele care lucrează încă de acum în noi. (n. s. 31, p. 23)

[2108] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Mândria este o falsă înălţare, o înălţare în gol, în ireal, unde nu găseşte decât mizeria izolării. Ea echivalează cu o prăbuşire în golul fără conţinut. Împrăştierea are în ea sentimentul aruncării în tot felul de lucruri care nu aduc mulţumire. E şi ea o rostogolire în gol. Numai prin sentimentul că trăieşti în neant, te deosebeşti de neantul total. Numai omul suferă de neant, pentru că el îl produce într-un anumit grad şi fel. (n. s. 32, p. 23)

auzitori şi cântăreţi ai ei[2109]? Iar dacă prin iubire am zdrobit viermele urii de bunăvoie şi am alungat în adevăr minciuna, ne-am făcut acum liberi de viermele acesta arzător şi de celelalte osânde câte apasă viaţa noastră.

Dreaptă e judecata lui Dumnezeu! Nu aflăm ce n-am căutat. Nu ni se deschide uşa Împărăţiei cerurilor fiindcă n-am bătut la uşa virtuţilor cu fapta. Nu dobândim bucuria bunătăţilor veşnice fiindcă n-am cerut prin rugăciune harul cunoştinţei[2110]. Nu avem nicio dragoste de cele dumnezeieşti, dacă ne-am lipit mintea de cele pământeşti. Ba în acest caz ne-am corupt împreună cu ele însăşi viaţa noastră. Căci acelea toate au pierit ca un fum, iar cuvântul despre osândirea lor nu va trece niciodată[2111].

Acestea aflându-le aceia despre puterea dreptăţii dumnezeieşti din cele ce le pătimesc (ca să le concentrez ca într-un chip), poate se vor căi vorbind unii cu alţii. Dar ce voi ajunge eu, nenorocitul! Pe ce fapte sprijinindu-mă, voi nădăjdui să scap de osândă, eu, cel pustiu de toată virtutea şi cunoştinţa? Mă tem ca nu cumva legat de mâini şi de picioare să fiu aruncat în pământul neguros şi întunecat, într-un pământ al întunericului veşnic, unde nu este şi nu se poate vedea nicio lumină şi viaţă de oameni[2112], ca unul ce mi-am legat prin patimi de bunăvoie puterile lucrătoare ale sufletului şi mi-am împiedicat paşii pe drumul vieţuirii evanghelice[2113]. Mă tem de ruşinea înfricoşată, care nu va avea sfârşit, de nu mă voi schimba, eliberându-mă de multe răutăţi. Mă tem de plânsul şi lacrimile amare şi de scrâşnirea dinţilor; şi, de nu mă voi trezi, fie măcar şi mai târziu, şi nu mă voi scutura din somnul nepăsării şi al leneviei şi nu voi dezbrăca haina murdară a păcatului, în loc de lumină mă va aştepta întunericul sigur, în loc de bucurie, întristarea, în loc de uşurare, chin şi strâmtorare. Şi ceea ce e mai jalnic, sau ca să spun mai drept, mai greu decât toate, lucrul

---

[2109] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: N-am folosit ochii să vedem mărirea lui Dumnezeu, potrivit rostului lor. Urmarea e prelungirea întunericului în care ne-am complăcut, pentru veci. Căci aşa ne-am obişnuit. Dacă n-am folosit urechile ca să auzim cuvintele prin care eram chemaţi la bine, nu vom mai auzi nimic. Căci numai binele e real şi trezeşte încrederea. Totul va fi tăcere în jurul nostru. Cu ce ne-am deprins aici, cu aceea ne vom împărtăşi în dimensiuni fără sfârşit şi în veşnicie în viaţa de dincolo. Cei ce ne-am obişnuit cu cuvintele Lui iubitoare şi luminătoare ale Cuvântului ipostatic al lui Dumnezeu, ne vom împărtăşi de lumina Lui iubitoare şi luminătoare ca Persoană *văzută* lângă noi. Când asculţi cu respect şi interes cuvintele cuiva, pătrunzi în comuniunea cu el ca persoană. (n. s. 33, p. 23)

[2110] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Nu se ajunge la cunoaşterea lui Dumnezeu fără rugăciune*. Nu cunoşti pe un om dacă nu îl rogi să-ţi deschidă inima şi să-ţi arate comorile de iubire aflătoare în el. Cunoştinţa de Dumnezeu nu e un rod al unui efort exclusiv al meu, aşa cum nu cunosc pe semenul meu numai prin efortul meu. Numai obiectele se cunosc prin efortul exclusiv al meu. Cunoaşterea altei persoane de către o persoană e rodul deschiderii voluntare a uneia către alta, e rodul întâlnirii voluntare şi iubitoare a lor. Cu atât mai mult cunoaşterea lui Dumnezeu e nu numai rodul meu, ci şi al Lui, sau în primul rând al Lui. Ea e din harul Lui, din unda dragostei Lui, infinit mai mare decât a mea, pornită din El spre mine la cererea mea. Iar ceea ce cunoaştem din Dumnezeu sunt formele bunătăţii Lui, cum ceva asemănător e şi ceea ce cunosc din om. În om se actualizează virtualităţile lui cele bune în măsura în care eu mă rog lui să mi se deschidă şi să mă iubească. Cu atât mai mult Îl cunosc pe Dumnezeu, cunoscând comorile bunătăţilor Lui care mi se descoperă şi se actualizează faţă de mine, când mă rog Lui. (n. s. 34, p. 24)

[2111] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate plăcerile materiale trec ca un fum, dar osânda pentru ele rămâne în veac, căci ele îşi lasă urma lor în mine. Aceasta e eternitatea lor: osânda lor, pentru că au lăsat în suflet răni şi porniri urâte, netrecătoare. Numai sufletul rămâne veşnic cu întipăririle lui bune sau urâte. Dar e cu putinţă ca acestea să fie vindecate prin pocăinţă adâncă. (n. s. 35, p. 24)

[2112] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cei fericiţi vor fi *în cer,* într-o ambianţă transfigurată, transparentă, conform luminii din ei; cei din chinuri, într-un plan opac, uscat, şters, pietros, plin de foc şi învăluit de întuneric, pentru că omul nu poate comunica real acolo cu niciun om. (n. s. 36, p. 24)

[2113] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel predat în vremea vieţii pământeşti patimilor, cade într-o inerţie contrară vioiciunii manifestărilor de comuniune. Se însingurează, se sterilizează, cade într-o nemişcare chinuitoare cu sufletul şi cu trupul. (n. s. 37, p. 24)

care mă doare chiar şi numai să-l spun, deci cu cât mai mult să-l pătimesc (ai milă, Hristoase, şi mă mântuieşte de această durere), e despărţirea de Dumnezeu şi de sfintele Lui Puteri şi împreuna locuire cu diavolul şi cu oamenii răi[2114], care rămâne pururea şi nu ne îngăduie să aşteptăm eliberarea de rele. Căci cu cei cu care am ales prin obişnuinţele noastre cele rele să fim în veacul acesta cu voia liberă, cu ei vom fi osândiţi să fim, precum se cuvine, în mod necesar, fără să vrem, în veacul viitor. Şi e mai chinuitor şi mai greu decât orice chin să fim pururea cu cei ce ne urăsc şi pe care-i urâm şi să nu fim fără aceste chinuri, ci numai cu ele; şi să fim despărţiţi de Cel care ne iubeşte şi pe Care-l iubim. Căci Dumnezeu nici nu e urât de cei judecaţi de El, odată ce-i judecă drept, fiind şi numindu-Se prin fire iubire; nici nu urăşte pe cei judecaţi, căci e liber de orice patimă[2115].

Crezând cu adevărat, iubitule, că vor fi acestea în chip nemincinos, să nu fim fără grijă de noi înşine, ci să fugim, cu toată străduinţa, cu toată puterea, cât avem vreme, de lumea înşelătoare şi de stăpânitorul lumii[2116]. Căci trece şi toate cele din ea se veştejesc". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 1, în PSB, vol. 81, pp. 22-26)

„Duceți-vă ... în focul cel pregătit diavolului!"

[2114] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Conlocuirea cu oamenii răi, vicleni, duşmănoşi, nu se opune singurătăţii, nevederii întunecate, de care s-a vorbit mai sus. Oamenii răi şi răutatea ta te fac să te simţi mai singur ca lipsa oamenilor în general. Învârtoşarea în neiubire te face să fii singur, oricât de mulţi oameni ar fi în jurul tău. Oamenii răi îţi fac nu numai imposibilă comuniunea, ci te şi zgârie cu prezenţa lor, te fac să te temi de ei, să fugi de întâlnirea cu ei, cum te face şi mândria ta răutăcioasă. Dar cât de mult trebuie să ne chinuiască prezenţa diavolului şi a demonilor! Căci ei nu stau pasivi în faţa noastră cu urâţenia şi ura lor, ci au cea mai mare plăcere să ne chinuiască, să ne batjocorească. Se vede de aci că mântuirea e identică pentru Sf. Maxim cu comuniunea iubitoare a omului cu Dumnezeu şi cu cei buni, cu sfinţii. (n. s. 38, p. 25)

[2115] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chinul iadului, constând în despărţirea de Dumnezeu cel iubitor şi sfânt, nu poate consta şi într-o ură a Lui. Dar cei din iad nu trăiesc în simţirea iubirii lui Dumnezeu, ci mai degrabă într-o recunoaştere teoretică a faptului că El e iubitor şi merită să fie iubit, dar nu-L poţi iubi. Neputinţa de a-L iubi în mod real şi recunoaşterea că El ar merita să fie iubit şi că El e iubitor se unesc în mod paradoxal. Neputinţa de a-L iubi pe Dumnezeu e cu atât mai chinuitoare cu cât e recunoscut mai demn de iubire. Iar osândirea unora la chinuri nu e un act al lipsei de iubire a lui Dumnezeu, ci constă tocmai în neputinţa lor de a simţi iubirea Lui, neputinţă pe care şi-au pricinuit-o prin lipsa de efort a voii lor de a răspunde cu fapta iubirii Lui. În judecata finală a lui Dumnezeu asupra oamenilor se arată totuşi respectul lui Dumnezeu pentru libertatea omului, a cărui iubire a aşteptat-o. Nu Dumnezeu pedepseşte pe oameni pentru că L-au jignit, ci se pedepsesc ei înşişi, făcându-se neputincioşi de a-L iubi. Dar se pune întrebarea: cum Se împacă atunci Dumnezeu cu suferinţa lor? Dumnezeu acceptă această stare a lor, pentru că respectă libertatea lor. Avem aci marea taină a libertăţii omului unită la unii de la o vreme cu neputinţa lor. Omul adevărat se revelează prin tărie şi Dumnezeu îl vrea tare. (n. s. 39, p. 25)

[2116] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lumea e creaţia lui Dumnezeu şi El o susţine. Dar ea poate cădea, pentru vederea omului, în stăpânirea diavolului. Ea poate fi folosită de diavol pentru ispitirea omului, făcându-l să creadă că e prin ea însăşi şi nu e de la Dumnezeu; şi că e pentru plăceri trupeşti trecătoare, nu mijloc străveziu pentru vederea lui Dumnezeu şi mijloc de creştere spirituală a omului şi motiv de slăvire a lui Dumnezeu. Libertatea lăsată de Dumnezeu îngerilor şi oamenilor nu e o libertate care se mişcă în gol, ci o libertate de a folosi şi lumea aşa cum voiesc. Lumea e făcută în special pentru oameni ca fiinţe în trup. Dar ei fiind liberi o pot folosi şi într-un fel şi în altul, iar îngerii sunt făcuţi pentru a ajuta pe oameni să urce prin lume spre Dumnezeu; cei ce aleg înstrăinarea de Dumnezeu se silesc să-i atragă şi pe oameni prin lume la această înstrăinare. Astfel lumea e lăsată îngerilor şi oamenilor şi ca drum spre Dumnezeu şi ca probă voinţei lor reale de a urca spre Dumnezeu. Diavolul şi-o face a lui, precum şi oamenii şi-o fac într-un fel a lor. Dar ei slăbesc lumina şi conţinutul făcându-şi-o a lor. O umplu de întunericul şi sărăcia lor, venită din înstrăinarea de Dumnezeu. Îi văd numai suprafaţa materială care-i amăgeşte cu plăcerile ei trupeşti trecătoare. (n. s. 40, pp. 25-26)

„Şi prin aceasta îţi arată dragostea Lui şi-ţi descoperă dorul ce-l are de tine. Că nu spune: *Duceţi-vă în focul cel pregătit vouă!*, ci: *În focul cel pregătit diavolului!* Iar mai înainte de a pronunţa această sentinţă, le spune celor trimişi în foc păcatele săvârşite; şi nu le spune pe toate, ci câteva. Iar înainte de păcătoşi îi cheamă pe cei ce au făcut fapte bune, ca să le arate păcătoşilor, şi prin aceasta, că pe bună dreptate îi învinuieşte. Nu sunt, oare, cuvintele spuse de Hristos păcătoşilor mai chinuitoare chiar decât chinul iadului? Nimeni n-ar lăsa pe binefăcătorul său să plece cu mâna goală dacă l-ar vedea flămând; iar dacă-l lasă, atunci de ruşine ar dori mai degrabă să se ascundă în pământ decât să audă doi sau trei prieteni de purtarea lui. Ce va fi, oare, în sufletul nostru, când vom auzi spunându-ni-se, înaintea întregii lumi, nemilostivirea noastră faţă de Binefăcătorul nostru? N-ar fi vorbit Domnul nicicând de lucrul acesta, dacă n-ar fi urmărit să arate pentru ce ne pedepseşte aşa. Din nespusele Sale faceri de bine se vede că nu pentru a ocărî, ci pentru a Se apăra şi a arăta că nu în zadar, nici fără temei, a spus păcătoşilor: *Duceţi-vă de la Mine!* Dacă ar fi vrut să-i ocărască, le-ar fi pus în faţă toate păcatele lor; dar aşa, le spune numai ce a suferit de pe urma nemilosteniei lor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXIII, VIII, în PSB, vol. 23, pp. 306-307)

Chinurile păcătoşilor din iad

„Pe acesta (iadul – n. a.) Platon îl descrie în *Fedon* ca pe sânul pământului, unde, ajungând şi aşezându-se toate scursorile lumii, fac să iasă de acolo la suprafaţă mirosuri grele şi, ca şi în noroiul propriei lor murdării, îngrămădesc acolo un aer particular mai gros, pe care-l înghit”. (Tertulian, *Despre suflet*, LIV, 4, în PSB, vol. 3, p. 330)

„Ideea chinurilor de după moarte şi a pedepsi prin foc au luat-o poezia şi filozofia elenă de la filozofia barbară. Platon, în ultima carte a lucrării sale *Statul*, spune aceste cuvinte: *Erau acolo bărbaţi sălbatici, ca focul la înfăţişare; când auzeau mugetul, luau pe unii cu ei şi-i duceau; pe Arideu*[2117] *şi pe alţii, legaţi de mâini, la picioare şi la cap, i-au aruncat la pământ şi i-au jupuit de piele; apoi i-au târât afară de-a lungul drumului, sfâşiindu-le cărnurile, târându-i pe ghimpi*[2118]. Pentru Platon, bărbaţii aceia, cu înfăţişarea ca focul, vor să arate pe îngerii care iau pe cei nedrepţi pentru a-i pedepsi. *Cel Ce face pe îngerii Săi duhuri*, spune Scriptura, *şi pe slugile Sale pară de foc* (Ps. 103, 5). Din cuvintele de mai sus se vede că sufletul este nemuritor. Cel chinuit şi pedepsit, în simţiri fiind, trăieşte, deşi se află într-o stare de suferinţă. Ce dar? Nu ştie, oare, Platon şi de râurile cele de foc şi de adâncul pământului, numit de barbari gheenă, iar în poezie numit tartar? Nu vorbeşte el de Cocitos, Aheron, Piriflegeton[2119] şi alte locuri de chin, la fel cu acestea, pentru pedepsirea şi înţelepţirea oamenilor?[2120]” (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a V-a, Cap. XIV, 90.4.-90.6., 91.1.-91.2., în PSB, vol. 5, p. 362)

„Domnul îi va scufunda (pe îngerii răi – n. a.) (...), îi va preda în ziua judecăţii flăcării nestinse, făcându-i să piară în oceanul chinurilor.

Iar mai departe se spune:

[2117] Notă Pr. D. Fecioru: Arideu, după cele povestite de Platon, a fost tiranul unui oraş din Pamfilia. (n. s. 437, p. 362)
[2118] Platon, *Statul*, X, 615 E; 616 A.
[2119] Notă Pr. D. Fecioru: Cocitos, Aheron şi Piriflegeton, fluvii în infern. (n. s. 440, p. 362)
[2120] Platon, *Fedon*, 111-113.

Se duc în jos, în străfunduri, ca o piatră (Ieş. 15, 5).

Ce se înţelege prin: *în străfunduri ca o piatră*? În orice caz, e vorba de pietre, din acelea din care *pot să ridice pe fiii lui Avraam* (Mt. 3, 9), sunt acei care iubesc străfundurile şi preţuiesc elementul lichid, adică aceia pe care îi înlănţuie plăcerile amare şi fug de lucrurile prezente. Despre aceştia se zice că: *se duc la fund ca plumbul în apele cele mari* (Ieş. 15, 10). Păcătoşii sunt grei. În sfârşit, profetul Zaharia arată că nedreptatea *şedea pe un disc de plumb. Am văzut*, zice el, *o femeie aşezată pe un disc de plumb şi am întrebat: Ce este aceasta? Şi răspunde: nedreptatea* (Zah. 5, 7 ş. u.). Iată pentru ce se spune că oamenii nedrepţi sunt *scufundaţi în străfunduri* ca plumbul într-o mare adunare de apă.

Sfinţii, însă, nu sunt înghiţiţi, merg pe deasupra apelor, pentru că ei sunt uşori şi pentru că greutatea păcatului nu-i apasă. În sfârşit, Domnul şi Mântuitorul nostru *a umblat pe ape* (Mt. 14, 25), căci El este Acela care într-adevăr nu cunoaşte păcatul. Ucenicul Său Petru a umblat şi el, cu toate că a tremurat puţin. Căci el nu era atât de curat ca să nu fie într-însul un oarecare amestec de plumb. Îl avea, deşi puţin. De aceea a zis către el Domnul: *Puţin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?* (Mt. 14, 25)". (Origen, *Omilii la Cartea Ieşirii*, Omilia VI, Cap. III-IV, în PSB, vol. 6, pp. 98-99)

„Lângă cel care a făcut multe rele cât a trăit vor sta îngeri înfricoşători şi groaznici, care aruncă foc din ochi şi foc din gură, pentru a arăta gândul lor cumplit, şi cu feţele lor asemănătoare nopţii, pentru a arăta sălbăticiunea lor şi ura lor de oameni; apoi prăpastie adâncă, întuneric, din care nu poţi ieşi, şi foc fără strălucire, care are în întuneric putere arzătoare; apoi neam de viermi otrăvitori şi mâncători de trupuri, care mănâncă fără saţ şi niciodată săturaţi, care prin ronţăitul lor pricinuiesc dureri nesuferite; apoi chinul acela mai cumplit ca toate chinurile, ocara aceea şi veşnica ruşine"[2121]. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXVI, VIII, în PSB, vol. 17, pp. 273-274)

„Două lucruri a spus Ioan despre Hristos: unul, că va boteza cu Duh Sfânt şi altul, că va arde pe cei necredincioşi. Dacă unul e vrednic de credinţă, atunci negreşit şi celălalt. De aceea Ioan a făcut două proorocii despre Hristos, pentru ca pe temeiul celei care s-a împlinit să crezi şi în aceea care nu s-a împlinit încă. Hristos face la fel; adeseori despre aceleaşi lucruri sau despre lucruri contrare, face două proorocii, una care se împlineşte pe pământ, alta pe care o făgăduieşte că se va împlini pe lumea cealaltă. Face asta pentru ca oamenii, cărora le place să discute mult, să creadă pe temeiul profeţiei împlinite şi profeţia care nu s-a împlinit încă. Hristos a făgăduit că va da în viaţa aceasta însutit celor care au părăsit tot ce-au avut, iar în veacul viitor viaţă veşnică (Mc. 10, 30); şi a făcut vrednice de credinţă şi

[2121] Sfântul Ignatie Branceaninov prezintă în cartea sa *Tâlcuiri la Patericul egiptean* (cap. 109, traducere din limba rusă de Preot Gheorghe Roşca, în col. *Comorile pustiei*, vol. 9, Edit. Anastasia, Bucureşti, 1996, pp. 82-83), şi o convorbire cu 12 sihaştri înţelepţi – cu toţii aflaţi într-o stare de vedere duhovnicească –, care s-au adunat împreună şi se rugau unul pe altul să spună ce fel de învăţătură are fiecare în chilia sa şi de ce fel de lucrare duhovnicească le este cuprinsă mintea. Într-o stare de har şi descoperire dumnezeiască asupra groaznicelor chinuri ale damnaţilor din iad, cel de-al doisprezecelea sihastru scrie: „Văd în iad numai vaiete şi lacrimi neîncetate, amărăciuni pe care nimeni nu este în stare să le spună prin cuvinte. Văd acolo pe cei ce scrâşnesc din dinţi, pe cei ce se chinuiesc cu tot trupul, cuprinşi de tremur din cap până în picioare, şi căzând cu faţa la pământ, sărutând ţărâna, îl rog pe Dumnezeu să nu mă lase să cunosc starea celor legaţi în iad prin cercare. Văd şi marea cea de foc, clocotind nemărginită, învăluindu-se şi urlând, valurile cele de foc, mi se pare, se înalţă până la cer. Văd în această stare înfricoşată o nenumărată mulţime de oameni aruncată în ea; glasurile lor s-au unit într-un singur glas, într-un singur ţipăt, într-un singur bocet; un astfel de bocet şi de ţipăt nu a auzit nimeni niciodată pe pământ. Toţi oamenii aceştia ard ca trestia şi ca pleava, însă îndurarea lui Dumnezeu se întoarce de la ei pentru nedreptăţile lor". – n. a.

darurile viitoare prin împlinirea darurilor date pe pământ. Aşa şi Ioan Botezătorul; a făcut două profeţii: una că Hristos va boteza cu Duh Sfânt, alta că va arde pe cei păcătoşi în focul cel nestins.

Deci dacă Hristos n-ar fi botezat cu Duhul Sfânt pe apostoli şi în fiecare zi pe cei ce voiesc, ai putea pune la îndoială şi pe celelalte, adică pedeapsa veşnică şi focul cel nestins; dar dacă s-a săvârşit şi se săvârşeşte în fiecare zi ceea ce este mai mare şi mai greu, ceea ce depăşeşte orice cuvânt – botezul cu Duh Sfânt –, cum poţi spune că nu-i adevărat ceea ce-i uşor, ceea ce-i potrivit minţii omeneşti, adică pedeapsa veşnică şi focul nestins?" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XI, V-VI, în PSB, vol. 23, p. 139)

„Dacă focul acesta material de pe pământ s-a năpustit ca o fiară din cuptorul Babilonului şi i-a ars pe cei ce şedeau afară, ce nu va face focul celălalt, nematerial, celor peste care se va năpusti? Ascultă ce spun profeţii despre ziua aceea: *Ziua Domnului este nelipsită de mânie şi plină de urgie* (Is. 13, 9). Nu va fi nimeni care să ne apere; nimeni care să ne scape; nicăieri chipul cel blând şi liniştit al lui Hristos. Ci, după cum cei osândiţi în mine, la muncă silnică, sunt daţi pe mâna unor oameni fără de inimă şi nu văd pe niciunul din cunoscuţii lor, ci numai pe cei care-i păzesc, tot aşa va fi şi atunci; dar, mai bine spus, nu aşa, ci chiar cu mult mai cumplit. Aici pe pământ mai poţi să faci o cerere de graţiere împăratului, îl mai poţi ruga să-ţi ridice osânda; dar acolo nu. Cei ce au intrat acolo nu mai scapă, ci rămân acolo, se pârjolesc şi simt atâta durere cât nu se poate spune cu cuvântul. Dacă nimeni nu poate să înfăţişeze prin cuvinte durerile cumplite ale celor arşi în foc, cu mult mai mult suferinţele pricinuite de focul de acolo. Aici pe pământ se termină totul într-o scurtă scurgere de timp; dincolo însă focul arde mereu şi nu se mistuie ce se arde". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLIII, IV, în PSB, vol. 23, pp. 515-516)

„Dar pentru ce trebuie să vorbesc de chinurile din iad? Gândeşte-te la cei care suferă de podagră. Când îi chinuie cuţitele durerii, poţi să le arăţi mii de bolnavi cu suferinţe mai mari decât ale lor, nici nu te bagă în seamă! Durerea lor e atât de puternică încât nu îngăduie minţii să aibă o clipă de răgaz să se mai gândească şi la alţii şi să se mângâie. Să nu ne hrănim, dar, cu aceste nădejdi zadarnice! Te poţi mângâia cu nenorocirile altora când e vorba de suferinţele mici; dar când durerea e covârşitoare, când toate cele dinăuntrul tău sunt pline de tulburare, când sufletul nu mai poate să-şi dea seama nici de el însuşi, de unde mai poţi culege mângâiere?

Deci sunt de râs şi de batjocură toate aceste cuvinte; sunt basme de adormit copiii. Mângâierea de care-mi vorbeşti poţi s-o capeţi când ai o supărare, o supărare mică, atunci când auzim că şi cutare a păţit la fel. Dar sunt cazuri când nici supărarea nu ne-o mângâie. Dacă deci suferinţele altora n-au nici în aceste mici supărări vreo putere, cu mult mai mult nu vor avea vreo putere când e vorba de dureri şi chinuri nespuse, care atrag după ele scrâşnetul dinţilor. Ştiu că vă supăr şi vă întristez cu aceste cuvinte. Dar ce să fac? N-aş vrea să grăiesc aşa! Aş vrea ca şi eu şi voi toţi să îndrăgiţi virtutea. Dar pentru că cei mai mulţi dintre noi trăim în păcate, aş vrea să-mi dea cineva atâta putere ca să vă întristez cu adevărat şi să ating sufletul ascultătorilor mei. (…) Dacă o slugă dispreţuieşte ameninţarea stăpânului său, negreşit sluga nu rămâne nepedepsită, pentru că dispreţul arătat stăpânului este o pricină de şi mai mare pedeapsă.

De aceea vă rog să ne zdrobim inimile când auzim vorbindu-se de iad. Într-adevăr, nimic nu este mai plăcut decât de a vorbi de iad, pentru că nimic nu-i mai amar decât chinurile din iad.

– *Dar cum poate fi plăcut să aud vorbindu-mi-se de iad*? m-ar putea întreba cineva.

– *Pentru că este neplăcut să ajungi în iad*! Pentru că aceste cuvinte, supărătoare în aparenţă, îndepărtează iadul de la noi şi în locul lui ne dau o altă plăcere: ne schimbă sufletele, ne fac mai evlavioşi, ne înalţă mintea, ne înaripează gândul, alungă atacul cel rău al poftelor, sunt doctorie. De aceea îngăduiţi-mi ca, vorbindu-vă de iad, să vă vorbesc şi de ruşinea din iad. Că după cum ninivitenii vor osândi atunci pe iudei, tot aşa şi pe noi ne vor osândi mulţi din cei care par acum cu mult mai prejos de noi. Să ne gândim, dar, cât de mare va fi batjocura, cât de mare osânda. Să ne gândim, cel puţin acum, să punem început şi uşă de pocăinţă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLIII, IV, în PSB, vol. 23, pp. 516-517)

„Hristos, vrând să ne descrie chinul din iad, ni l-a zugrăvit sub chipul unui om care nu-şi poate satisface dorinţa; ne-a dat ca pildă pe bogatul care se pârjolea de sete; dorea o picătură de apă şi n-o putea avea; aşa se chinuia (Lc. 16, 24)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXIII, III, în PSB, vol. 23, p. 731)

„(…) viaţa păcătoşilor (– din iad n. a.), cea plină de suferinţe de tot felul, nu se poate asemăna cu nicio caznă sau cu chinurile ce le rabdă omul pe pământ. De le-ai da orice nume şi de le-ai compara cu cele mai grele torturi din lume, diferenţa dintre ele este totuşi enormă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 40, în PSB, vol. 30, p. 346)

„(...) Despre cel ce crede se spune că va avea viaţa veşnică. Dar despre cel ce nu crede, cuvântul afirmă altceva (In. 3, 36). Căci nu spune că va avea viaţa veşnică. Fiindcă se va scula şi el prin legea comună a învierii. Dar zic că nu va vedea viaţa, adică nu va ajunge nici măcar la vederea vieţii sfinţilor, nu va vedea fericirea lor, va rămâne în negustarea vieţuirii în veselie. Căci aceea este viaţa adevărată. Iar respiraţia în chinuri e mai tristă decât orice moarte, ţinând sufletul în trup numai în simţirea relelor[2122]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 204)

„*Cel ce nu crede în Fiul lui Dumnezeu (nu ascultă de El) nu va vedea, zice, viaţa, ci mânia lui Dumnezeu rămâne peste el*. Dar dacă cel necredincios ar fi înţeles ca fiind lipsit de viaţa reală în trup, ar fi trebuit să adauge aceasta îndată. Totuşi moartea va rămâne în el. Dar fiindcă o numeşte mânie a lui Dumnezeu, e limpede că opune lucrurilor sfinţilor

[2122] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Faţă de unii care vedeau în versetul din fruntea acestui paragraf ideea că nu toţi vor învia, Sf. Chiril susţine învăţătura Scripturii că toţi vor învia, dar nu toţi vor avea parte în trupul înviat de viaţa adevărată, ci unii vor avea parte de o existenţă în care sufletul va fi ţinut în trup numai pentru a simţi mai deplin răul în veci. Această simţire a răului va fi moartea veşnică, pentru că ea va fi mai tristă decât orice moarte. Nu ştim dacă lipsa morţii cu trupul va fi şi o lipsă a proceselor de corupere a materiei. Poate că acestea vor exista, cu excepţia celor provenite din hrană, dar Dumnezeu va opri totuşi ca ele să meargă până la descompunerea trupului în moarte. Poate că învierea lui Hristos se resimte ca putere care a reîntregit pentru veci firea umană în deplina ei integritate (suflet şi trup), întrucât puterea ipostasului Său dumnezeiesc, devenit ipostas al firii umane, se va resimţi în reîntregirea fiecărui ipostas uman. Dumnezeu nu va lăsa să fie desfiinţată în întregimea ei persoana, ca chip al Lui. Fiecare om trebuie să rămână o unitate personală, deci o unitate conştientă unică, subiect al celor bune sau al celor rele. Moartea veşnică a celor necredincioşi va consta dintr-o trăire tristă a lipsei de comuniune cu Hristos cel iubitor, cu semenii lor şi cu îngerii, sau într-o comunicare a necomuniunii cu toţi şi mai ales cu demonii, într-o totală singurătate lipsită de iubire. În loc să trăiască materia trupului, şi deci a universului, copleşită de spiritul din el, care e umplut de Dumnezeu, o va trăi ca pricină de chinuri. (n. s. 356b, p. 204)

chinurile celor necredincioşi şi că numeşte viaţă, viaţa adevărată cu Hristos în slavă, iar chinurile venite peste cei necredincioşi, mânie a lui Dumnezeu[2123]. Iar pentru faptul că chinul s-a numit de multe ori mânie, de către dumnezeieştile Scripturi, voi aduce doi martori, pe Pavel şi pe Ioan. Primul a spus către cei întorşi dintre neamuri: *Şi eram fii ai mâniei prin fire, ca şi ceilalţi* (Efes. 2, 3). Iar celălalt zice către cărturari şi farisei: *Pui de vipere, cine v-a arătat vouă să fugiţi de mânia viitoare?* (Lc. 3, 7)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Doua, Cap. IV, în PSB, vol. 41, pp. 204-205)

„(...) iar pe cel care a îndrăznit să-l zdrobească şi să-l strice fără respect, adică pe Satana, să-l supună pedepselor ce i se cuvin, deşi socotesc că e mică orice fel de pedeapsă dată celui ce a arătat atât răzvrătire împotriva lui Dumnezeu[2124]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1068)

„Cine, copleşit de vaietele şi de suspinele pornite din adâncul inimii, care străpung însăşi măduva lor şi le răneşte în chip amar măruntaiele, va putea fi scutit de lacrimi? Cine va suporta plânsul şi jeluirea aceea fără durere şi fără întristarea produsă de ea şi cuvintele rostite din părere de rău de către fiecare din cei aflaţi în chinuri către sine şi ale tuturor către toţi?" (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 20)

„*Ci*, precum zice marele Iov, *înainte de a ajunge acolo de unde nu ne vom mai întoarce, în loc întunecos şi înnegurat, în pământul întunericului veşnic, unde nu este lumină, nici nu se vede viaţa oamenilor, să ne silim să ni-L facem pe Dumnezeu îndurător, fiecare după puterea lui* (Iov 10, 21-22)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 95)

Mult mai amară decât chinul este pierderea Împărăției

„Cunosc mulţi oameni care se tem numai de iad; eu, însă, spun că mult mai amară decât chinul iadului este pierderea slavei din împărăţia cerurilor. Nu e deloc de mirare că nu se poate înfăţişa asta cu cuvântul. Că nici nu ştim fericirea acelor bunătăţi, ca să ne dăm seama bine de nenorocirea pricinuită de pierderea lor. Pavel a cunoscut bine fericirea, bunătăţilor cereşti (II Cor. 12, 2-4); el ştia că cea mai mare nenorocire este să pierzi slava lui Hristos. Şi aceasta o vom şti atunci când noi înşine o vom pierde.

Dar să nu suferim asta, o Unule-Născut, Fiule al lui Dumnezeu, nici să încercăm groaznicele chinuri ale iadului!

[2123] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Chinurile celor din iad vor însemna în mod principal lipsa de comuniune a lui Hristos cu cei care s-au obişnuit să I se închidă. Dar pentru ca această nerecunoaştere a Lui ca Fiu al lui Dumnezeu să nu pricinuiască şi o mânie a lui Dumnezeu, prin mânia Lui s-ar putea înţelege tristeţea lui Dumnezeu, care nu poate fi despărţită de o anumită supărare. Dar şi în aceasta se arată importanţa acordată de Dumnezeu omului şi deci iubirii lui, sau răspunderii din partea omului cu iubire la iubirea Sa. (n. s. 356, p. 205)

[2124] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aici se face aluzie la chinurile iadului. Dar în raport cu răutatea celor ce le suferă, sunt mici. Dumnezeu nu urmăreşte să pedepsească, cu orice preţ, pe măsura răutăţii lor, pe cei ce lucrează împotriva Lui. Chinul le vine mai degrabă din faptul că s-au închis iubirii lui Dumnezeu şi a oamenilor, care le poate da bucurie. (n. s. 2013, p. 1068)

Cât de mare rău este pierderea acelor bunătăţi nu se poate spune lămurit; dar, pe cât voi putea, mă voi sili să v-o fac cât de puţin cunoscută. Să presupunem că este un copil minunat, care este şi virtuos şi are şi stăpânirea întregii lumi; că este atât de virtuos, încât toţi supuşii lui îl iubesc, ca şi cum ar fi propriul lor copil. Gândiţi-vă acum ce n-ar îndura tatăl acestui copil numai şi numai să nu piardă prilejul de a sta necontenit alături de el? Ce necaz, mare sau mic, n-ar accepta, numai să-l poată vedea şi să se poată bucura de chipul lui? Aceasta să o gândim şi despre slava din ceruri. Nu este atât de dorit şi de iubit de tatăl lui acest copil, chiar de ar fi de nenumărate ori virtuos, cât de iubită şi de dorită este dobândirea bunătăţilor cereşti, adică desfacerea de legăturile trupului şi trăirea cu Hristos (Filip. 1, 23). Nesuferit este iadul şi chinul de acolo; dar chiar de-ai spune că sunt mii şi mii de iaduri, nici atunci nu vei putea spune că chinul celui căzut în atâtea iaduri este la fel cu chinul celui care pierde slava aceea fericită, a cerurilor, de a fi adică urât de Hristos şi de a auzi: *Nu vă ştiu pe voi* (Mt. 25, 12), de a fi învinuit că ai văzut pe cel flămând şi nu l-ai hrănit (Mt. 25, 42). Am suferi mai degrabă mii de trăsnete, decât să vedem că Hristos îşi întoarce de la noi blânda Sa faţă, că nu vrea să Se uite la noi cu dulcii Săi ochi. Dacă atunci când Îi eram duşmani, când Îl uram, când Îi întorceam spatele, Hristos ne-a iubit atât de mult, încât nu S-a cruţat nici pe Sineşi, ci S-a dat spre moarte, cu ce ochi, dar, ne vom mai uita la El, când după toate aceste binefaceri, nu L-am învrednicit nici de o bucată de pâine când era flămând". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XXIII, VII, în PSB, vol. 23, pp. 305-306)

„A supăra pe Hristos e mai groaznic decât orice"

„… să nu supărăm pe Hristos. Lucrul acesta e mai cumplit şi mai groaznic decât orice. Chiar dacă multora li se pare iadul înfricoşător, eu nu voi înceta de a striga mereu, că a supăra pe Hristos este mai cumplit şi mai înfricoşător decât gheena. Şi vă rog ca şi voi să gândiţi la fel. Aşa vom scăpa şi de iad şi ne vom bucura de slava lui Hristos". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXVI, IV, în PSB, vol. 23, p. 450)

„Pentru noi, spun monahii, a supăra pe Stăpân e mai groaznic decât a fi aruncaţi în iad". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LV, I, în PSB, vol. 23, p. 634)

Stăpânitorului iadului îi place numai dreptatea

„Bine scrie tragedia despre Hades:
Îţi voi spune iute spre care dumnezeu vei merge;
Spre cel care nu ştie nici de milă, nici de îngăduinţă,
Spre cel căruia îi place doar numai dreptatea[2125]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XX, 124.1., în PSB, vol. 5, p. 173)

Plângerea și scrâșnirea dinților

„Dacă, fiind acum în trupuri şi bucurându-se de plăcerile trupului pentru multa lor nesimţire, nu caută pe Mântuitorul, căzând nenorociţii în iad şi vieţuind în locurile supuse chinurilor, când vor fi în acele rele, atunci Îl vor căuta fără de voie. *Căci acolo*, zice, *este plânsul şi scrâşnirea dinţilor* (Mt. 8, 12). Şi fiecare dintre cei ajunşi acolo, plângându-şi

[2125] Sofocle, *Fragm. inc*. 703.

cum se cuvine nepăsarea pentru cele bune, spune ceea ce aflăm în cartea Proverbelor: *N-am auzit glasul Celui ce mă certa şi al Celui ce mă învăţa* (Pilde 5, 13). Aşadar, cum zice Pavel: *Să ne temem, deci, ca nu cumva, câtă vreme ni se lasă făgăduinţa să intrăm în odihna Lui, să pară că cineva dintre voi a întârziat (să o primească)* (Evr. 4, 1)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Cincea, Cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 565)

Focul iadului

„Au cunoscut şi filozofii deosebirea între focul ascuns şi cel obişnuit. Astfel, altul este focul care serveşte trebuinţelor omului şi cu totul altul cel ce apare ca o pedeapsă a lui Dumnezeu, fie căzând din cer, sub formă de fulger, fie izbucnind din pământ, prin vârfurile munţilor; focul acesta nu numai că nu nimiceşte ceea ce arde, dar şi reface în timp ce distruge.

Aşa se explică de ce munţii stau mereu în foc, iar cel atins de focul din cer rămâne întreg, fiindcă după aceea niciun foc nu-l poate face scrum. Aceasta va fi mărturia focului veşnic, aceasta va fi dovada judecăţii fără de sfârşit, mereu dătătoare de pedeapsă. Munţii ard şi totuşi dăinuiesc; ce-o să fie cu cei vinovaţi şi duşmani ai lui Dumnezeu?" (Tertulian, *Apologeticul*, XLVIII, 14-15, în PSB, vol. 3, pp. 106-107)

„O să vadă ei (…) ce răbdare le va cere focul cel de sub pământ". (Tertulian, *Despre răbdare*, XVI, în PSB, vol. 3, p. 198)

„Cei mai mulţi munţi se despică sub presiunea focului din interiorul lor şi, ceea ce ne dovedeşte veşnicia judecăţii, oricât s-ar crăpa ei, oricât s-ar măcina, niciodată nu se sfârşesc.

Cine nu-şi poate închipui aceste suferinţe tainice ale munţilor ca imagini ale judecăţii care ne aşteaptă?" (Tertulian, *Despre pocăinţă*, XII, 3-4, în PSB, vol. 3, p. 220)

„Aceste chinuri n-au nici măsură, nici sfârşit. Focul cel veşnic arde şi preface trupurile, le consumă şi totodată le menţine. După cum focul fulgerelor atinge, dar nu consumă corpurile, după cum focul Etnei, al Vesuviului şi al tuturor vulcanilor, arde, dar nu se termină, tot aşa acel foc de pedeapsă nu se întreţine prin distrugerea corpurilor, ci prin descompunerea lor, care nu se termină niciodată"[2126]. (Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXXV, 3, în PSB, vol. 3, p. 389)

[2126] La aceste convicțiuni ale lui Tertulian se raliază Lactanțiu (*Divinae Institutiones*, cartea a VII-a și *De vita beata*, cap. XXI) care are despre focul iadului o viziune similară: focul îi va arde pe cei păcătoși, iar ei mereu se vor reface, și iarăși îi va arde, ca vulturul care îl devora pe Prometeu și carnea îi creștea mereu la loc. Și îi va arde pe păcătoși și îi va recrea. La rândul său, Sfântul Grigorie cel Mare menționează că în iad, sufletul „suferă mereu o moarte fără de moarte, o lipsă fără de lipsuri, o sfârșire fără de sfârșit, deoarece are o moarte nemuritoare, o lipsă nelipsită și un sfârșit nesfârșit". (*Dialoguri despre moarte*, traducere de George Bogdan Țâra, Editura Amarcord, Timișoara, 1998, pp. 120-121).
Unii sfinți, precum Sfântul Simeon Noul Teolog, când vorbesc despre focul iadului îl tâlcuiesc ca lumină dumnezeiască, numai că această lumină pe cei din iad îi arde, în timp ce pe cei din rai îi fericește. Alții – precum Sfântul Isaac Sirul – tâlcuiesc acest foc ca foc al iubirii, chinul crud al iubirii. Iubirea e bucurie pentru cei aleși și suferință pentru cei respinși. (la Vladimir Lossky, *Essai sur la théologie de l'Église d'Orient*, Paris, 1940, p. 236, 232-233 și Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, *Despre Rai și Iad*, Sibiu, 1995, pp. 42). Pe cei din iad îi biciuiește continuu biciul iubirii, chinul conștiinței. Acolo vor vedea și vor conștientiza cât de mult au fost iubiți de Dumnezeu și cât de mult

„Arzându-i fără să-i consume, pe cei care nu au în ei materie care să ardă, focul veşnic arde şi consumă pe cei ce, în zidirea lor, au folosit în faptele, cuvintele şi gândurile lor *lemne, fân şi trestie* (I Cor. 3, 12), precum este spus în chip simbolic. Dumnezeieştile Scripturi spun că Domnul va veni ca *focul topitorului şi ca leşia nălbitorului* (Iez. 22, 18)". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a V-a, Cap. XV, în PSB, vol. 9, pp. 327-328)

„Dacă focul acesta material de pe pământ s-a năpustit ca o fiară din cuptorul Babilonului şi i-a ars pe cei ce şedeau afară, ce nu va face focul celălalt, nematerial, celor peste care se va năpusti? Ascultă ce spun profeţii despre ziua aceea: *Ziua Domnului este nelipsită de mânie şi plină de urgie* (Is. 13, 9). Nu va fi nimeni care să ne apere; nimeni care să ne scape; nicăieri chipul cel blând şi liniştit al lui Hristos. Ci, după cum cei osândiţi în mine, la muncă silnică, sunt daţi pe mâna unor oameni fără de inimă şi nu văd pe niciunul din cunoscuţii lor, ci numai pe cei care-i păzesc, tot aşa va fi şi atunci; dar, mai bine spus, nu aşa, ci chiar cu mult mai cumplit. Aici pe pământ mai poţi să faci o cerere de graţiere împăratului, îl mai poţi ruga să-ţi ridice osânda; dar acolo nu. Cei ce au intrat acolo nu mai scapă, ci rămân acolo, se pârjolesc şi simt atâta durere cât nu se poate spune cu cuvântul. Dacă nimeni nu poate să înfăţişeze prin cuvinte durerile cumplite ale celor arşi în foc, cu mult mai mult suferinţele pricinuite de focul de acolo. Aici pe pământ se termină totul într-o scurtă scurgere de timp; dincolo însă focul arde mereu şi nu se mistuie ce se arde". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XLIII, IV, în PSB, vol. 23, pp. 515-516)

„Când auzi că şi acolo va fi un foc, să ştii că acela are o însuşire, pe care n-o găseşti deloc la focul cel obişnuit; acela nu se stinge (Is. 66, 24), pe când pentru focul acesta minţile oamenilor au descoperit multe chipuri de a-l stinge şi între ceea ce se poate stinge şi ceea ce nu rabdă stingerea este o mare deosebire.

Cu alte cuvinte, acela e cu totul altceva decât focul de aici". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 40, în PSB, vol. 30, p. 346)

„… suferinţa pentru pierderea bunătăţilor avute li se va părea asemenea cu o văpaie, care e în stare să ardă în întregime sufletul, care doreşte, spre mângâiere, măcar o picătură din marea de bunătăţi ce înconjoară pe sfinţi, dar nici pe aceea n-o primeşte (Sf. Macrina – n. a.)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, în PSB, vol. 30, p. 377)

Viermele cel neadormit

---

au respins iubirea Lui. Acest foc reprezintă deci iubirea lui Dumnezeu ce devine iubire pentru cei din rai care au răspuns cu iubire iubirii Lui și chin al conștiinței pentru păcătoșii din iad.

Concluzia patristică în ceea ce privește focul iadului ar fi aceea că acel foc nu arde ca focul corporal și nici nu luminează. E un foc special care nu este în exclusivitate nici corporal, nici spiritual, ci în amândouă felurile. El nu are nevoie de lemne, sau de altă oarecare hrană, precum menționează Sfântul Grigorie cel Mare (*In Iob*, XX, P. L. CXXXVII, col. 1098). Pentru mai multe detalii a se vedea Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, Crișanei și Maramureșului, *op. cit.*, pp. 41-44). – n. a.

„Cine va lumina întunericul?[2127] Cine va stinge flacăra? Cine va alunga viermele fără de moarte ?[2128]” (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 377)

„Şi iarăşi, când vei auzi de viermii care nu mor, să nu ţi se ducă gândul, prin asemănarea numelor, la târâtoarele care trăiesc pe pământ, căci adaosul *care nu mor* ne face să ne gândim la o altă fire decât aceea pe care o vedem în realitatea pământească”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 40, în PSB, vol. 30, p. 346)

„Pe ce temei se sprijină cei ce cred că acel tărâm (de sub pământ) se numeşte iad sau Hades, despre care se spune că găzduieşte în el sufletele de curând plecate în zbor din viaţa omenească?

Învăţătoarea (Sf. Macrina – n. a.) îmi răspunse:

– Prin această tâlcuire învăţătura noastră nu-i zdruncinată întru nimic, chiar dacă ar fi adevărat ceea ce spui tu. Căci prin aceea că bolta cerească este continuă şi neîntreruptă, cuprinzând în sfera ei totul, şi că pământul şi zonele dimprejurul lui se mişcă circular în jurul unui punct fix şi dens, în chip necesar toate stihiile care se află pe partea de deasupra a pământului se află şi pe partea de dedesubt (adică la antipod – n. a.) şi aceasta fiindcă numai una şi aceeaşi substanţă circulă de jur-împrejurul globului întreg al pământului. Căci precum, când soarele se iveşte deasupra pământului, umbra se întoarce spre partea de dedesubt (la antipod – n. a.) fiindcă forma sferică a pământului face ca razele solare să nu poată lumina în acelaşi timp peste tot ci, atunci când pe o parte a pământului soarele îşi revarsă razele, în oricare punct al sferei pământeşti s-ar afla peste cealaltă parte (la antipod) va fi întuneric şi astfel în drumul neîntrerupt al soarelui, la nadir va fi mereu întuneric. Aşa că, atât partea de deasupra (cea luminată), cât şi cea de dedesubtul pământului, (acoperită de noapte) vor trece pe rând de la lumină la întuneric în aceeaşi măsură. Tot aşa n-avem motive să ne îndoim că aceleaşi stihii, pe care le vedem în emisfera noastră se află şi la antipod. Căci nu există decât una şi aceeaşi totalitate a stihiilor în orice parte a pământului ar fi. De aceea cred că nu trebuie nici să tăgăduim nici să ne sprijinim pe cei cunoscători în astfel de lucruri, dacă trebuie să atribuim sufletelor lipsite de trupuri un locaş deasupra sau dedesubtul pământului. Căci atâta timp cât tăgăduirea existenţei sufletului după plecarea lui din trup nu răstoarnă învăţătura noastră fundamentală, părerea mea despre locul în care sufletul continuă să existe nu se deosebeşte de fel de cea generală şi anume: că a ocupa un loc în spaţiu este o însuşire a corpurilor materiale, pe când sufletul fiind ceva nematerial nu are nevoie prin firea lui, de vreun loc în spaţiu”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, Preliminarii, în PSB, vol. 30, pp. 370-371)

Rușinea fără de sfârșit a conștiinței

„(...) pe alţii pentru faptele necuvenite îi va primi întunericul cel mai dinafară şi viermele neadormit şi focul nestins al gheenei şi, ceea ce e mai grav, ruşinea fără sfârşit a

[2127] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Întunericul e, între altele, şi această părăsire cumplită de către toţi. Niciun ochi prietenos nu va mai străpunge cu lumina lui întunericul singurătăţii mele. Sau poate din ochii lor, chiar nevăzuţi de mine, decât în conştiinţă, nu iradiază decât amintirea răului făcut lor. (n. s. 104 p. 377)

[2128] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Focul nestins, viermele fără de moarte* sunt, între altele, şi remuşcarea netrecătoare a răului făcut altora. Aceasta arată şi ea veşnica valoare a persoanei. (n. s. 105, p. 377)

conştiinţei[2129]”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 24, în PSB, vol. 81, p. 164)

Tăcerea atotgrea

„Atunci vor cunoaşte cum vor petrece în întunericul adânc şi în tăcerea grea[2130], având drept hrană suspinele cumplite şi lacrimile şi jalea din pricina lor”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 4, în PSB, vol. 81, p. 42)

Nu toți păcătoșii sunt pedepsiți la fel

„(…) *se va bate mult* şi *se va bate puţin* (Lc. 12, 47-48) nu arată sfârşit, ci deosebire a muncii. Căci dacă Dumnezeu este judecător drept nu numai al celor buni, ci şi al celor răi, dând fiecăruia după fapta lui, se poate ca unul să fie vrednic de focul cel nestins, şi acesta să-l ardă mai domol sau mai mult, iar altul (vrednic) de viermele cel fără de sfârşit, şi acesta, de asemenea, îi va produce durere mai cu blândeţe sau mai cu violenţă, după vrednicia fiecăruia; şi altul (vrednic) de gheena, care are, în realitate, munci diferite; şi altul (vrednic) de întunericul cel mai din afară, unde unul este numai în plângere, iar altul şi în scrâşnirea dinţilor, (care) din intensitatea durerilor se face. Şi că întunericul *cel mai din afară* arată că, în realitate, există şi un oarecare (întuneric) mai dinăuntru. Şi ceea ce se spune în Pilde (Pilde 9, 18): *În fundul iadului*, arată că într-adevăr sunt unii în iad, dar nu în fundul iadului, care îndură (adică) o pedeapsă mai uşoară. Aceasta s-ar putea spune acum şi în privinţa patimilor trupului. Căci unul care suferă de friguri, împreună cu simptomele frigurilor suferă şi de alte patimi; iar altul suferă numai de friguri, dar şi acesta nu la fel ca altul, şi altul nu suferă de friguri, ci se chinuieşte de durerea unui oarecare membru (al corpului), şi acesta de asemenea (suferă) mai mult sau mai puţin decât altul. Dar şi aceasta s-a spus de Domnul, adică *mult* şi *puţin*, după întrebuinţarea obişnuită (a cuvintelor), precum şi alte oarecare ca acestea. Căci ştim că de multe ori un asemenea chip al cuvântului este folosit şi cu privire la cei chinuiţi de o oarecare neputinţă; cum ar fi când zicem despre cel care suferă numai de friguri sau se plânge numai de ochi, minunându-ne că au suferit atâtea sau că au răbdat atâtea nevoi. Încât, repet, se va bate *mult* şi *puţin* nu se referă la întinderea sau împlinirea timpului, ci la deosebirea pedepsei”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 267, în PSB, vol. 18, pp. 433-434)

„... se cuvine să se ştie că şi *se va bate mult* şi *se va bate puţin* (Lc. 12, 47-48) nu arată sfârşit, ci deosebire a muncii. Căci dacă Dumnezeu este judecător drept nu numai al celor buni, ci şi al celor răi, dând fiecăruia după fapta lui, se poate ca unul să fie vrednic de focul cel nestins, şi acesta să-l ardă mai domol sau mai mult, iar altul (vrednic) de viermele cel fără de sfârşit, şi acesta, de asemenea, îi va produce durere mai cu blândeţe sau mai cu violenţă, după vrednicia fiecăruia. (…) repet, se va bate *mult* şi *puţin* nu se referă la

[2129] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Bunătatea, întipărită prin fapte în suflete, va străluci din ele, având unită cu ea strălucirea Sfintei Treimi, Celei atotiubitoare. Iar închiderea în întunericul răutăţii a celor ce s-au întipărit în aceasta, va ajunge la ultimul grad de întuneric al singurătăţii. Iar mustrarea conştiinţei pentru relele făcute va roade pe om ca un vierme, dar nu-l va face bun. (n. s. 336, p. 164)

[2130] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Tăcerea atotgrea* e unită cu *întunericul adânc*. Sufletul obişnuit în această viaţă să nu vadă niciun sens în nimic va ajunge la culmea acestei stări. Obişnuit să nu se comunice sincer, va ajunge la culme în neputinţa de a se comunica. Toţi cei ajunşi în acea stare se vor afla în aceeaşi neputinţă. (n. s. 77, p. 42)

întinderea sau împlinirea timpului, ci la deosebirea pedepsei". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 267, în PSB, vol. 18, pp. 434)

„Dacă sunt doi oameni la fel de răi, care aici pe pământ nu au aceeaşi stare materială, unul e bogat şi altul e sărac, apoi dincolo pe lumea cealaltă nu vor fi pedepsiţi la fel, ci bogatul mai cumplit.

Vezi, dar, că bogatul este pedepsit mai cumplit, pentru că a primit pe lumea asta averi!" (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXV, IV, în PSB, vol. 23, p. 856)

„Nu primesc aceleaşi pedepse toţi păcătoşii, ci pedepsele sunt multe şi felurite; se ţine seamă şi de timpul când au fost săvârşite şi de persoane şi de funcţii şi de priceperea fiecăruia şi de altele multe". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXV, V, în PSB, vol. 23, p. 857)

„Şi mai cred că pe cât de multă răutate este în fiecare, pe atât este de mare şi durerea. Căci nu se cuvine ca celor ajunşi la ultimul grad de răutate şi la săvârşirea a tot felul de fapte nelegiuite să li se dea aceeaşi pedeapsă de îndreptare ca şi celor care s-au împovărat doar cu câteva greşeli mai mărunte, ci acea flacără chinuitoare va arde mai mult sau mai puţin, după cantitatea de combustibil cu care va fi hrănită. Aşadar, pe cine-l însoţeşte o povară mai mare de materie, pe acela îl arde o flacără mare şi continuă, iar dacă la un altul se găseşte mai puţin combustibil, acolo acţiunea pedepsei îşi micşorează tăria şi întinderea (Sf. Macrina – n. a.)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, în PSB, vol. 30, p. 383)

„A zis ava Macarie: Mergând, cândva, prin pustiu, am găsit zăcând pe pământ, craniul unui mort. Şi, mişcându-l cu toiagul meu de palmier, craniul mi-a vorbit. Şi l-am întrebat: Cine eşti? Iar craniul mi-a răspuns: Eu am fost mare preot al idolilor şi al neamurilor, care au trăit în acest loc; iar tu eşti Macarie pnevmatoforul. În ceasul în care te milostiveşti şi te rogi pentru cei din iad, ei se mângâie puţin. Şi l-a întrebat bătrânul: În ce constă iadul şi care este mângâierea? Iar (craniul) a răspuns: Cât de departe este cerul de pământ, atâta este focul de sub noi. De la picioare până la cap ne aflăm în mijlocul focului. Nimeni nu poate să vadă faţa celuilalt, pentru că faţa fiecăruia este lipită de spatele celui din faţa lui. Deci, când tu te rogi pentru noi, fiecare vede dintr-o parte faţa celuilalt. Aceasta este mângâierea. Şi plângând bătrânul, a zis: Vai de ziua în care se naşte omul! Apoi a întrebat: Este un chin mai mare decât acesta? Iar craniul i-a răspuns: Da, sub noi, este un chin şi mai mare. Noi, pentru că n-am cunoscut pe Dumnezeu, suntem miluiţi puţin. Însă cei ce L-au cunoscut pe Dumnezeu şi s-au lepădat de El, se află sub noi. Şi luând bătrânul craniul, l-a îngropat". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 37, în PSB, vol. 34, p. 65)

„Cei ce au înveninat (pe alţii), tâlharii, şi cei ce s-au făcut vinovaţi de greşeli, mai mici se află în iad, spre pedeapsă, (desigur, nepedepsindu-se toţi la fel). Prin urmare, cei care afirmă că este o Împărăţie şi un iad, dar că nu sunt trepte (în ele), greşesc". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XL, 4, în PSB, vol. 34, p. 253)

„(...) Pedeapsa celor necredincioşi este îndoită şi înţelesul ei nu constă în nişte simple păgubiri. Căci, precum cei ce cad într-o boală trupească trebuie să primească şi să rabde durerile pătimirii şi, pe lângă aceasta, să se lipsească de bunătăţile sănătăţii, la fel, socotesc că şi cei ce au ajuns în iad vor suporta acolo o pedeapsă egală cu păcatele şi vor avea de

îndurat greutatea osândei şi se vor păgubi de bucuria nădăjduită a Sfinţilor”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Cincea, Cap. 3, în PSB, vol. 41, p. 565)

Întunericul cel mai dinafară și temnița iadului

„Cât despre *întunericul cel mai dinafară* (Mt. 8, 12 ş. u.) se pare că nu trebuie înţeles ca un loc întunecat dintr-un spaţiu lipsit de orice lumină, ci ca o stare anumită în care se află cei scufundaţi în întunericul celei mai adânci neştiinţe, lipsit de orice lumină a minţii şi a înţelegerii. Mai trebuie văzut dacă această expresie n-ar putea însemna că, după cum sfinţii îşi vor primi prin înviere lumina şi mărirea (de altădată) în trupurile cu care vieţuiseră în curăţie şi în sfinţenie pe pământ, tot aşa şi cei necredincioşi, care au îndrăgit în această viaţă întunericul rătăcirii şi noaptea neştiinţei, vor fi îmbrăcaţi după înviere în trupuri întunecoase şi sumbre, pentru ca întunericul neştiinţei, care cuprinsese în această lume lăuntrul minţii lor, să reiasă în viitor la suprafaţă prin haina trupului. Şi tot aşa trebuie să credem şi despre *temniţă*”. (Origen, *Despre principii*, Cartea a II-a, VIII, 10, în PSB, vol. 8, pp. 177-178)

Veșnicia chinurilor iadului

„Întrebarea 267: Dacă unul se va bate mult, iar altul puţin (Lc. 12, 47-48), cum spun unii că nu are sfârşit munca celor (pedepsiţi)?

Răspuns: Cele care par că au fost spuse cu îndoială şi în chip acoperit în unele locuri ale Scripturii de Dumnezeu insuflate se lămuresc din cele mărturisite în alte locuri. Domnul spune uneori că hotărâse că *aceştia vor merge la osândă veşnică* (Mt. 25, 46), iar alteori trimite pe unii *în focul cel veşnic, care este gătit diavolului şi îngerilor lui* (Mt. 25, 41) şi alteori numeşte *Gheena focului* şi adaugă: *unde viermele lor nu moare şi focul nu se stinge* (Mt. 9, 47-48); şi încă mai de demult a spus pentru unii, prin proorocul, că viermele lor nu va muri şi focul lor nu se va stinge (Is. 66, 24). Faptul că acestea şi unele ca acestea se găsesc în multe locuri ale Scripturii de Dumnezeu insuflate este una şi aceeaşi meşteşugire a diavolului, că adică mulţi dintre oameni, ca şi cum uită de atâtea şi atâtea cuvinte şi hotărâri ale Domnului, îşi semnează singuri loruşi sfârşit muncii ca să îndrăznească mai mult la păcat. Căci dacă munca veşnică va avea cândva sfârşit, în mod sigur va avea sfârşit şi viaţa veşnică. Căci dacă în privinţa vieţii (veşnice) nu primim să cugetăm aceasta, ce motiv ar fi ca să dăm sfârşit muncii veşnice? Căci adaosul de veşnic se referă în mod egal la ambele. Căci zice: *şi vor merge aceştia la osândă veşnică, iar drepţii la viaţă veşnică* (Mt. 25, 46)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 267, în PSB, vol. 18, pp. 433-434)

„... focul acela este foc nestins.

– Dar cum poate să fie foc nestins? aş putea fi întrebat.

– Nu vezi că soarele acesta arde necontenit şi niciodată nu se stinge? N-ai auzit de rugul ce ardea şi nu se mistuia de flăcări? (Ieş. 3, 2). Deci şi tu, dacă vrei să scapi de flacără, fă milostenie şi nu vei face cunoştinţă cu focul acela. Dacă aici pe pământ vei crede celor spuse, nu vei vedea cuptorul acela, când vei pleca acolo; dar dacă nu crezi în cuptor aici pe pământ, dincolo îl vei cunoaşte bine pe propria-ţi ta piele, când nici nu-i cu putinţă să te scapi de el”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XI, VII, în PSB, vol. 23, p. 141)

„Cine va răbda acel foc plin de mânie[2131]? Cine nu se va scârbi de chipul greţos al acelui vierme? Cine va putea suporta desimea şi greutatea întunericului celui mai dinafară? Cine va suporta tartarul mugind şi prăpastia fără fund fierbând din sânul ei? Cine nu va tremura îngrozit de asprimea şi ascuţişul privirii îngerilor apăruţi din ea şi de faţa lor mohorâtă? Cine nu se va teme ca de răul cel mai cumplit decât toate de întoarcerea feţei lui Dumnezeu, Cel prin fire bun şi de oameni iubitor şi îndurător, împreună cu Care se va întoarce şi se va scârbi toată zidirea de cei ce prin voia lor urâtă s-au scufundat în atâtea rele, încât L-au silit pe Cel prin fire şi singur iubitor de oameni Dumnezeu să Se arate lor astfel? Cine va suporta ruşinea fără margini a conştiinţei, care se va ivi la arătarea celor ascunse ale Lui? Cine va putea măsura plânsul netăcut şi acele lacrimi amare şi fără folos şi scrâşnirea dinţilor şi durerile celor copleşiţi de chinuri, sau mărimea părerii de rău statornicită în inima lor şi sfâşiind cu dreptate adâncul sufletului lor? Cine e în stare să descrie strâmtorarea pricinuită lor de neputinţa de a nădăjdui vreodată schimbarea acestei stări şi vreun sfârşit al chinului ce-i apasă sau de a aştepta vreun termen al revenirii lor la buna vieţuire[2132]?” (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 20)

„Chiar de va veni Noe, Iov și Daniil, nu vor mântui pe fiii și fiicele lor”

„Dacă nu ne apucăm acum, cât mai suntem încă în arenă, de ostenelile virtuţii, dacă nu fugim acum de mrejele păcatului, mai târziu degeaba ne învinuim, când pocăinţa nu mai este de folos. Câtă vreme mai suntem în viaţa de aici, este cu putinţă să avem câştig de pe urma pocăinţei, să ne curăţim păcatele de mai înainte şi să ne învrednicim de iubirea de oameni a Stăpânului; dar dacă lăsăm să treacă timpul acesta şi suntem smulşi dintr-o dată de aici, niciun folos nu vom avea de ne vom căi atunci. Şi ca să vezi că aşa este, ascultă pe profetul care spune: *În iad cine se va mărturisi Ţie?* (Ps. 6, 5); şi iarăşi: *Fratele nu izbăveşte, izbăvi-va, oare, omul?* (Ps. 48, 7). Nu este nimeni acolo, spune profetul, nici frate, nici tată, nici mamă, care să scoată din munci pe cel pe care trândăvia lui l-a aruncat acolo. Dar pentru ce vorbesc eu de frate, de tată sau de mamă? Nici chiar drepţii, care au multă îndrăznire înaintea lui Dumnezeu, nu ne vor putea ajuta cu ceva atunci, dacă ne trândăvim acum. *Chiar dacă vor veni Noe, Iov şi Daniil, nu vor mântui pe fiii şi fiicele lor* (Iez. 14, 20). Uită-te cât de grozavă e ameninţarea şi de ce drepţi vorbeşte profetul! Aceştia, pe vremea lor, au mai mântuit pe alţii. Noe a mântuit pe femeia şi pe fiii lui, când potopul acela înfricoşător a venit pe lume, Iov la fel a fost şi el pricina mântuirii altora, iar Daniil a smuls pe mulţi de la moarte, când barbarul acela, dorind lucruri mai presus de firea omenească, a încercat să ucidă pe caldei, pe magi şi pe gazarieni. Ca să nu socotim cumva că în veacul ce va să fie vor mai fi unele ca acestea, că cei virtuoşi adică şi cei care au îndrăznire înaintea lui Dumnezeu vor putea scăpa de pedepsele de acolo pe cei dragi lor care au dus aici pe pământ o viaţă păcătoasă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia

[2131] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Focul acela de nesuportat are şi caracterul spiritual al mâniei lui Dumnezeu. Cum e de înţeles *mânia* lui Dumnezeu, care arde mai ales conştiinţa omului? Dumnezeu nu poate iubi răul cu care s-au identificat unii oameni. El nu poate intra în aceştia, pentru că nu se deschid Lui. El le rămâne străin. Ei nu au starea de bunătate, de blândeţe în care se simte Dumnezeu. Închiderea lor în răutatea învârtoşată o simt ca o îndepărtare neplăcută a lui Dumnezeu de ei. (n. s. 24, p. 20)

[2132] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta e veşnicia apăsătoare, lipsită de orice nădejde de a se schimba vreodată ceva în ea. E întunericul singurătăţii în care nu se aşteaptă apariţia vreunei mângâieri. E monotonia veşnicului gol spiritual. Dacă ar fi măcar o tocire nepăsătoare, o moarte spirituală egală cu indiferenţa! Monotonia, golul, neaşteptarea a nimic nou, e însoţită de un urlet continuu al revoltei împotriva ei. (n. s. 25, p. 20)

XLIII, I, în PSB, vol. 22, pp. 106-107)

Prăpastia dintre Rai și Iad

„ … prin *prăpastie* (între Rai şi Iad – n. a.) să se înţeleagă ceva ce desparte cele ce nu se pot amesteca, şi care nu le lasă să fie împreună, iar nu o oarecare crăpătură a pământului. Căci ce greutate ar fi pentru o fiinţă nematerială şi cugetătoare să zboare peste o prăpastie, oricât ar fi ea de mare, deoarece fiinţele inteligibile prin însăşi natura lor, se află într-o clipită oriunde doresc să fie (- Sf. Macrina – n. a.)”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, în PSB, vol. 30, p. 376)

„Aceasta este, după părerea mea (Sf. Macrina – n. a.), prăpastia, care nu-i o despicare a pământului, ci e pricinuită de deosebirea pe care o face omul în viaţa aceasta prin alegerea unor căi potrivnice. Căci cel ce şi-a ales pentru viaţa aceasta numai plăcerea şi nici nu vrea să-şi vindece nesocotinţa prin pocăinţă, acela îşi face locul celor buni din veacul viitor de neajuns pentru el, săpându-şi deopotrivă, ca pe o prăpastie de netrecut, trebuinţele trupeşti”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, în PSB, vol. 30, p. 377)

Gândul la iad

„(...) fie ca noi toţi să avem neîncetat înaintea ochilor frica mântuitoare de gheenă şi cinstita dorire a Împărăţiei cerurilor (căci propriu-zis prin amândouă se spune acelaşi lucru, Dumnezeu fiind şi numindu-Se totul în toate, după cum fiecare are calitatea virtuţii sau a păcatului): frica, pentru că ea ne face să ne înfrânăm şi să ne oprim de la rele[2133]; dorirea, pentru că ea ne îndeamnă cu prisosinţă şi cu veselie spre faptele bune”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 26)

„Să ne gândim la amara durere din iad, ce se va sălăşlui în suflet prin conştiinţă, de amintirea celor rău făcute de el prin trup”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 24, în PSB, vol. 81, p. 164)

[2133] În același gând, Cuviosul Avva Ammona lansează următoarea exortație: „Adu-ţi aminte şi de starea din iad. Gândeşte-te cum petrec acolo sufletele. În ce tăcere amară, în ce suspin înfricoşat, în câtă frică şi zbucium, sau cu ce mâhnire aşteaptă suferinţa cea fără sfârşit, lacrima fără oprire a sufletului .... Adu-ţi aminte încă şi de ziua învierii şi a arătării înaintea Judecătorului. Închipuieşte-ţi acea Judecată înfricoşată. Gândeşte-te la ruşinea care aşteaptă pe păcătoşi înaintea lui Dumnezeu-Tatăl şi a Fiului Său, Hristos, a îngerilor, a arhanghelilor, a stăpânirilor şi a tuturor oamenilor. Gândeşte-te la toate uneltele de osândă, la focul veşnic, la viermele cel neadormit, la tartar (la iad), la întunericul lui care va acoperi toate, la scrâşnirea dinţilor, la frica şi chinurile de acolo ... suspină, lăcrimează şi mâhneşte-te pentru osândirea păcătoşilor. Îmbracă-te cu frică, cu această cugetare ca şi cu o haină, ca nu cumva să te osândeşti şi tu”. (în vol. *3 Cuvioși Părinţi egipteni* ..., pp. 125-126). – n. a.

ICOANELE – CINSTIREA SFINTELOR ICOANE

„... cinstea dată chipului trece asupra prototipului”[2134]. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 18, în PSB, vol. 12, p. 60)

„(...) Ştim că chipurile apostolilor Petru şi Pavel şi chiar chipul lui Hristos s-au păstrat pictate în culori[2135], căci era de aşteptat ca, potrivit obiceiului lor, cei vechi să-i cinstească în felul acesta pe salvatori”. (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească,* Cartea a Şaptea, XVIII, 4, în PSB, vol. 13, p. 288)

„Să dăm locul unor limbi mai măreţe să-l cânte pe mucenic (pe mucenicul Varlaam – n. a.)! Să chemăm să-l laude trâmbiţele mai puternice ale învăţătorilor! Înălţaţi-mi acum, o, pictori vestiţi ai marilor isprăvi ale luptătorilor, şi împodobiţi cu culorile artei voastre pe cel încununat, descris atât de întunecat de mine! Să plec învins de icoana pe care o veţi face faptelor vitejeşti ale mucenicului! Să mă bucur astăzi, deşi sunt învins, de o victorie ca aceasta a iscusinţei voastre! Să văd zugrăvită de voi mai bine lupta mâinii cu focul! Să văd zugrăvită pe icoana voastră mai strălucitor pe luptător! Să plângă şi acum demonii, loviţi de faptele vitejeşti zugrăvite de voi ale mucenicului! Să li se arate iarăşi lor mâna arsă şi victorioasă! Să fie zugrăvit pe icoană şi Hristos întâi-stătătorul luptelor, Căruia slava în vecii vecilor. Amin”[2136]. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XVII-a, III, în PSB, vol. 17, p. 523)

IDOLATRIA ASTĂZI

„… astfel, celor mâncăcioşi pântecele le este Dumnezeu, iar zgârciţii îşi fac idoli din lăcomia lor. Tot astfel sunt cei ce în această lume şi-au întunecat prin înşelăciune ochii sufletului şi şi-au făcut dumnezeu din deşertăciuni. Ca să spun pe scurt, oricine şi-a subjugat cugetul, făcându-l rob vreunei patimi, acela şi-a făcut dumnezei din aceste patimi. Ei n-ar fi

[2134] Deci închinarea (προσκύνησις) nu se opreşte la icoană, ci prin ea merge la prototip. Cinstirea adusă icoanei se îndreaptă la cel înfăţişat în icoană. Principiul acesta stabilit de către Sfântul Vasile cel Mare a fost împrumutat de către toţi apărătorii cinstirii sfintelor icoane şi folosit ca argument împotriva iconoclaştilor. – n. a.

[2135] Notă Pr. Bodogae: Deşi Eusebiu n-a aprobat cinstirea icoanelor, afirmaţia de aici e totuşi o dovadă că în veacul IV existau picturi bisericeşti. A se vedea ecfraza în cinstea Eufimiei la Asterie al Amasiei, *Omilii şi predici*, Bucureşti, 1946, p. 217-220. La fel Grigorie de Nyssa, *De deitate filii,* Migne, PG 46, 572 etc. (n. s. 92, p. 288)

[2136] Părinţii şi scriitorii bisericeşti ale căror opere le-am citat aici nu au dezbătut îndeaproape tema cinstirii sfintelor icoane, întrucât majoritatea au trăit înainte de secolul al VIII-lea când au fost dezvoltate argumentele în favoarea icoanelor mai ales ca o reacţie la criticile iconoclaste din acel secol. În privinţa cinstirii sfintelor icoane, Biserica a făcut formulări de doctrină într-un mod explict doar atunci când a fost silită să recurgă la acestea, din cauza presiunilor celor se menţineau pe o poziţie contrarie. Din acest motiv, hotărârile dogmatice tind să fie formulate în opoziţie cu argumentele adversarilor. Aceasta a fost situaţia nu numai în cazul învăţăturii sinoadelor timpurii despre teologia trinitară sau hristologică, ci, în aceeaşi măsură, şi în apărarea icoanelor. – n. a.

făcut aşa dacă n-ar fi îndrăgit păcatul”[2137]. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VIII, PSB, vol. 30, p. 274)

IERTAREA APROAPELUI

„Stai tare ca o nicovală în care se loveşte. Acela-i mare atlet, care învinge, deşi-i lovit. Trebuie, mai cu seamă, noi să răbdăm toate pentru Dumnezeu, ca şi El să ne rabde pe noi”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către Policarp), Cap. III, 1, în PSB, vol. 1, p. 226)

„Fiţi îndelung răbdători, cu bunătate unii cu alţii, precum este şi Dumnezeu cu voi”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (către Policarp), Cap. VI, 2, în PSB, vol. 1, p. 227)

„Dacă Dumnezeu şi Domnul nostru, Cel ce stăpâneşte toate şi are putere peste toată creaţia Lui, nu poartă ranchiună celor care-şi mărturisesc păcatele lor, ci este milostiv, cum oare omul, care este stricăcios şi plin de păcate, poartă ranchiună omului, ca şi când ar putea să-l piardă sau să-l mântuiască? Vă spun eu, îngerul pocăinţei: toţi câţi aveţi această părere greşită, lepădaţi-o şi pocăiţi-vă; iar Domnul vă va ierta păcatele voastre de mai înainte dacă vă veţi curăţi de acest demon; iar dacă nu, veţi fi daţi lui spre moarte”. (Herma, *Păstorul*, Pilda IX, în PSB, vol. 1, p. 374)

„Dumnezeu este ocrotitorul Cel bun al răbdării noastre: dacă ai lăsat pe seama Lui nedreptatea altora, El este răzbunător; pentru daune este despăgubitor, pentru durere medic, pentru moarte dătător de viaţă. Cât de mult poate răbdarea să-l aibă pe Dumnezeu datornic!” (Tertulian, *Despre răbdare*, XV, în PSB, vol. 3, p. 197)

„(...) Nici nu primeşte jertfa celui dezbinat şi, întorcându-l de la altar, îi porunceşte să se împace mai întâi cu fratele său, pentru ca prin rugăciuni paşnice Dumnezeu să poată fi împăcat. Pentru Dumnezeu darul cel mai mare îl constituie pacea noastră, armonia frăţească şi poporul unit după unitatea Tatălui, a Fiului şi a Duhului Sfânt.

Căci la jertfele pe care Abel şi Cain le-au făcut cei dintâi, Dumnezeu n-a privit la darurile lor, ci în inimile lor, pentru ca să-i placă nu numai darurile, ci şi inimile lor. Abel paşnic şi drept, sacrificând cu nevinovăţie, este pildă şi pentru alţii ca, atunci când aduc daruri la altar, să vină cu frică de Dumnezeu, cu inimă curată, cu respect pentru dreptate, cu pace şi unire”. (Sf. Ciprian, *Despre rugăciunea domnească*, XXII-XXIII, în PSB, vol. 3, p. 477)

[2137] Idoli, în sensul celor din vechime, nu mai există în zilele noastre decât sporadic, la popoarele care trăiesc în locuri izolate. Însă, astăzi, lumea civilizată se confruntă cu o altă faţetă a idolatriei. Bunurile materiale, obsesiile legate de consumerism, tehnologie, câştigurile pecuniare etc. sunt prioritare în viaţa omului contemporan şi devin astfel adevăraţi idoli ai existenţei cărora li se sacrifică toată energia vieţii omului, lucru adeverit de eforturile disperate, pentru dobândirea, păstrarea sau sporirea lor. Dacă din mijloace pentru existenţă ajung să fie scopuri ale existenţei, acestea devin din slugi, idoli, stăpâni adoraţi. Biruinţa faţă de aceste feluri de idolatrie se realizează prin restabilirea priorităţilor şi a lucrurilor esenţiale în viaţă şi prin lucrarea asemănării noastre cu Dumnezeu. – n. a.

„Iertării îi urmează frumuseţea morală, iar acesteia stingerea urii. Prin asta făurim înţelegerea; şi înţelegerea duce la fericire. Iar dacă bănuieşti că cineva în chip obişnuit îţi este duşman şi-l vezi ieşit din fire fără rost fie de patimă, fie de mânie, întoarce-l şi-l fă bun şi frumos la suflet". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XVIII, 90.2.-90.3., în PSB, vol. 5, p. 158)

„(...) Xenofon a spus: *N-ai putea vătăma în alt chip pe duşmani decât arătându-le că le eşti prieten*[2138]". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. II, 16.4., în PSB, vol. 5, p. 399)

„Niciodată (gnosticul – n. a.) nu-şi aduce amine de cei ce au păcătuit faţă de el, ci îi iartă. De aceea, pe bună dreptate, se şi roagă, zicând: *Iartă-ne nouă, precum şi noi iertăm* (Mt. 6, 12; Lc. 11, 4). Că şi aceasta este unul din cele pe care le vrea Dumnezeu: să nu poftim nimic, să nu urâm pe nimeni. Că toţi oamenii sunt opera unei singure voinţe". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XIII, 81.1.-81.2., în PSB, vol. 5, p. 527)

„(...) Cel care se sileşte să fie asemenea lui Dumnezeu, datorită marii lui lipse de răutate, *iartă de şaptezeci de ori câte şapte* (Mt. 18, 22), adică tot timpul vieţii şi în tot circuitul cosmic, că aceasta înseamnă numărul şapte". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VII-a, Cap. XIV, 85.2., în PSB, vol. 5, p. 530)

„Pe cei care spun că le pare rău de răutăţile pe care ni le-au făcut, trebuie să-i iertăm, chiar dacă greşelile lor se repetă şi altă dată, căci zice: *Dacă fratele tău ţi-ar greşi de şapte ori într-o zi şi de şapte ori se întoarce către tine zicând: «mă căiesc», iartă-l.*

Faţă de aceia care nu se pocăiesc, nu noi trebuie să fim cei aspri, ci ei, care sunt mai răi faţă de ei înşişi". (Origen, *Despre rugăciune*, XXVIII, 7, în PSB, vol. 7, p. 270)

„Nu trebuie ca soarele să apună peste mânia fratelui (Efes. 4, 26), ca nu cumva să vină noaptea şi să ne despartă pe unul de altul şi să fie acest lucru pentru ziua judecăţii o acuză de neînlăturat.

Nu trebuie să aşteptăm un anumit prilej ca să ne îndreptăm, pentru că nu suntem siguri pe ziua de mâine (Mt. 24, 44; Lc. 12, 40), întrucât mulţi din cei care-şi făcuseră astfel de planuri n-au mai trăit până a doua zi". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 22, III, în PSB, vol. 12, p. 158)

„... a spus împăratul (Constantin – n. a.) – trebuie să ne trecem unul altuia cu vederea micile noastre scăderi, să ne arătăm înţelegători şi să iertăm omului ce este omenesc, fiindcă nu există lucru mai de preţ ca armonia şi buna-înţelegere". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea III, 21.2., în PSB, vol. 14, p. 135)

„(Albinele – n. a.) mor îndată ce-şi înfig acul.

Să audă aceasta creştinii, cărora li s-a poruncit să nu răsplătească răul cu rău (Rom. 12, 17), ci să biruiască răul cu binele (Rom. 12, 21)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a VIII-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 162)

[2138] Xenofon, *Cyropedia*, V, 3, 9.

„Întrebarea 42: Dar dacă cel care a mâhnit şi-ar cere iertare, iar cel care a fost mâhnit n-ar vrea să se împace?

Răspuns: Judecata Domnului în cazul acesta este clară şi se poate vedea în parabola slujirii faţă de altă slugă împreună cu ea, care, deşi a fost rugată, n-a voit să arate îngăduinţă, atunci celelalte slugi, văzând cele întâmplate, le-au adus la cunoştinţa stăpânului lor, iar stăpânul mâniindu-se şi-a retras darul făcut slugii, pe care a încredinţat-o torturilor, până ce va restitui tot ceea ce datora (Mt. 18, 31-34)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 42, în PSB, vol. 18, p. 334)

„Soarele nu trebuie să apună peste mânia fratelui (Efes. 4, 26), ca nu cumva noaptea să-i ducă la deplină învrăjbire şi în ziua judecăţii să-i copleşească delictul neînlăturat.

Nu trebuie să aştepte prilej potrivit pentru îndreptarea lui (Mt. 24, 44 şi Lc. 12, 40), pentru că nu este sigur pentru ziua de mâine; în realitate mulţi plănuiesc multe pentru ziua de mâine, dar n-o mai apucă (ajung)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole ascetice*, Epist. 22, III, în PSB, vol. 18, p. 541)

„Să imităm pe Stăpânul nostru! Să nu luăm în seamă când greşesc alţii faţă de noi, să iertăm pe cei ce ne greşesc! Dar când păcatul se întinde la Dumnezeu, atunci să pedepsim! Dar nu ştiu cum se face că noi facem cu totul dimpotrivă! Nu ne străduim de loc să pedepsim păcatele săvârşite împotriva lui Dumnezeu, dar dacă se întâmplă să păcătuiască cineva faţă de noi, îl mustrăm şi-l osândim cu asprime; nu ne dăm seama că pornim cu asta şi mai mult cu mânie asupra noastră pe Iubitorul de oameni Dumnezeu. Că Dumnezeu obişnuieşte adeseori să nu ţină seama de păcatele ce le săvârşim faţă de El, dar pedepseşte cu multă asprime păcatele ce le săvârşim faţă de semenii noştri…". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVI, II, în PSB, vol. 21, p. 321)

„Pilda aceasta (Mt. 18 – n. a.) n-a spus-o Domnul despre talanţi şi despre dinari, ci de mulţimea păcatelor şi greşelilor noastre, ca să aflăm că noi, deşi suntem datori Stăpânului cu zeci de mii de păcate, totuşi, pentru nespusa Lui iubire de oameni, primim iertare de la El. Dar dacă suntem cruzi şi nemiloşi faţă de semenii noştri, faţă de cei de aceeaşi fire cu noi, dacă nu le iertăm greşelile ce ni le greşesc nouă, ci le purtăm ură şi dușmănie pentru aceste păcate neînsemnate – căci câtă deosebire este între o sută de dinari şi zece mii de talanţi tot atât de mare deosebire este între păcatele ce le facem noi lui Dumnezeu şi păcatele ce ni le fac nouă semenii noştri – atunci, vom atrage asupra noastră mânia Stăpânului şi stăpânul va porunci să fim traşi la răspundere şi pedepsiţi şi pentru păcatele pentru care primisem iertare mai înainte". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXVII, VII, în PSB, vol. 21, p. 346)

„*Aşa şi Tatăl vostru Cel ceresc vă face vouă, dacă nu iertaţi fiecare fratelui său din inimile voastre păcatele lor* (Mt. 18, 35). Mare este câştigul pildei, numai dacă voim să fim cu luare aminte. Ce? Putem ierta noi, oare, atâta cât ne iartă Stăpânul? Nu! Şi chiar dacă am voi să facem lucrul acesta, apoi noi iertăm unor robi ca şi noi, pe când noi primim iertarea de la Stăpân! Şi uită-te cât de precise sunt cuvintele Stăpânului! N-a spus atât: *Dacă nu iertaţi oamenilor greşelile*.

– Dar ce?

– *Dacă nu iertaţi fiecare fratelui său din inimile voastre păcatele lor*. Uită-te, că vrea

ca inima noastră să ajungă liniştită şi potolită, cugetul nostru netulburat şi slobod de orice patină; vrea să arătăm multă bunătate semenilor noştri. Şi în altă parte Îl putem auzi pe Hristos spunând iarăşi: *Dacă veţi ierta oamenilor greşelile lor, vă va ierta şi vouă Tatăl vostru Cel ceresc* (Mt. 6, 14). Să nu socotim că facem bine altuia, atunci când iertăm cuiva păcatele sau că-i facem aceluia mare har! Nu! Noi suntem cei care ne bucurăm de binefacere şi mult folos ne pricinuieşte nouă fapta aceasta; şi iarăşi, după cum dacă nu-i iertăm pe cei ce ne greşesc, pe aceia cu nimic nu-i putem păgubi, dar nouă înşine ne pregătim mai dinainte osânda de nesuferit a gheenei. De aceea, rogu-vă, socotind toate acestea, să nu căutăm nicicând să ne răzbunăm pe cei care ne supără sau care ne fac în alt chip vreun rău sau care se poartă cu duşmănie faţă de noi; dimpotrivă, gândindu-ne de câtă binefacere ne suntem nouă înşine pricinuitori dacă iubim pe duşmanii noştri şi câtă îndrăznire dobândim înaintea Stăpânului, dar mai înainte de toate gândindu-ne că împăcarea cu cei care suntem certaţi şterge păcatele noastre, să ne sârguim şi să ne silim să iubim pe duşmanii noştri. Gândindu-ne, dar, la câştigul ce-l avem din această purtare, să arătăm celor ce ne urăsc tot atât de mare dragoste ca şi cum ne-ar fi cu adevărat prieteni. Dacă ne gândim bine, nu ne pot fi de atât folos prietenii şi cei care caută să ne ajute în orice chip, cât ne poate fi de folos dragostea pe care o arătăm celor ce ne duşmănesc şi ne fac rău! Dragostea aceasta ne face vrednici de bunăvoinţa cea de sus şi ne uşurează povara păcatelor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, VII, în PSB, vol. 21, pp. 346-347)

„Dacă îţi aduci darul tău la altar şi acolo îţi aduci aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău înaintea altarului şi du-te de te împacă cu fratele tău şi apoi vino şi adu-ţi darul tău (Mt. 5, 93-94).

Ce bunătate! Ce iubire de oameni covârşitoare! Pentru dragostea noastră de aproapele Dumnezeu renunţă la cinstea şi slujirea ce trebuie să I-o aducem. (…)

Ce cuvinte ar putea fi mai blânde decât acestea? Să fie întreruptă închinăciunea ce Mi-o aduci, ne spune Hristos, ca să rămână dragostea ta! Pentru că şi împăcarea cu fratele tău este tot o jertfă!. De aceea n-a spus: După ce îmi vei aduce darul sau: înainte de a-l aduce, ci îl trimite să se împace cu fratele său după ce darul este dus la altar şi jertfa începuse. Îi porunceşte, deci, să alerge, chiar în mijlocul slujbei; nici după ce s-a sfârşit slujba, nici înainte de a începe.

Pentru ce ne porunceşte să facem aşa? Care e pricina?

– După părerea mea, prin o astfel de poruncă, Domnul vrea să ne arate şi să ne dovedească două lucruri. Unul, de care am vorbit mai sus, pentru a ne arăta că preţuieşte mult dragostea, că o socoteşte a fi cea mai mare jertfă şi că fără dragoste nu este primită nici slujba şi nici închinăciunea adusă lui Dumnezeu; al doilea, pentru a ne constrânge să ne împăcăm cu fratele nostru. Cel care a primit porunca de a nu aduce închinăciune lui Dumnezeu înainte de a se împăca cu cel certat, se va grăbi să alerge la cel supărat, ca să pună capăt vrajbei, dacă nu din dragostea de aproapele, cel puţin să nu-i rămână jertfa nesăvârşită. Domnul a folosit aceste cuvinte tari, tocmai pentru a înfricoşa şi a deştepta. După ce a spus: Lasă darul tău, nu s-a oprit la atâta, ci a adăugat: înaintea altarului - iarăşi ca să înfricoşeze şi cu locul – şi pleacă. Şi n-a spus numai: pleacă, ci a adăugat: Mai întâi şi apoi venind adu darul tău. Prin toate aceste cuvinte a arătat că această sfântă masă a altarului nu primeşte pe cei care trăiesc în duşmănie unii cu alţii.

Să audă aceste cuvinte cei iniţiaţi[2139], toţi câţi se apropie de sfânta masă cu duşmănie în suflet! Să le audă şi cei neiniţiaţi[2140], că şi către ei sunt adresate cuvintele acestea! Aduc şi

[2139] Notă Pr. D. Fecioru: Cei ce au primit Sfântul Botez. (n. s. 98, 213)

ei jertfă şi dar, adică rugăciune şi milostenie. Şi rugăciunea e jertfă. Ascultă ce spune profetul: Jertfa de laudă Mă va slăvi (Ps. 29, 24); şi iarăşi: Jertfeşte lui Dumnezeu jertfă de laudă! (Ps. 49, 15); şi: Ridicarea mâinilor mele, jertfă de seară (Ps. 140, 2). Deci dacă-ţi faci rugăciunea fără să fii împăcat cu fratele tău, e mai bine să laşi rugăciunea, să te duci să te împaci cu fratele tău şi apoi să te rogi.

Toate s-au făcut pentru a fi pace între oameni. Pentru asta chiar Dumnezeu S-a făcut om, a făcut toate acele lucruri mari, ca să ne aducă pace. Prin porunca aceasta Hristos trimite pe cel ce a făcut răul la cel căruia i-a făcut rău; în Rugăciunea Domnească trimite pentru împăcare pe cel năpăstuit la făptaş. În Rugăciunea Domnească spune: Iertaţi oameni lor greşalele lor (Mt. 6, 14); aici zice: Dacă are ceva împotriva ta, du-te la el. Dar, mai bine spus, mi se pare că şi aici trimite Domnul tot pe cel năpăstuit la făptaş, că n-a spus: împacă pe fratele tău, ci: împacă-te!; spusa pare a fi pentru cel ce a săvârşit răul, dar toate cuvintele sunt zise pentru cel năpăstuit. Dacă te împaci cu el, îi spune Hristos, prin dragostea arătată aceluia Mă vei avea şi pe Mine milostiv şi vei putea aduce jertfa cu multă îndrăznire. Dacă mai urăşti încă, gândeşte-te că şi Eu renunţ cu plăcere la cele ce Mi se cuvin, numai ca voi să fiţi prieteni. Să-ţi fie aceasta mângâiere mâniei tale! Hristos n-a spus Când ţi-a făcut un mare rău, atunci împacă-te, ci: Dacă are ceva cât de mic împotriva ta. Şi n-a adăugat: Dacă pe drept sau pe nedrept, ci a spus numai atât: Dacă are ceva împotriva ta. Chiar dacă te-ar urî pe bună dreptate, nici aşa nu trebuie să întinzi mai departe ura. Că şi Hristos avea toată dreptatea să fie supărat pe noi, şi totuşi S-a dat pe Sine însuşi spre junghiere, fără să ţină seamă de acele greşeli ale noastre.

De aceea şi Pavel, în alt chip, ne sileşte să ne împăcăm, spunân-du-ne: Soarele să nu apună peste mânia voastră (Efes. 4, 26). După cum a luat ca pricină a împăcării jertfa, tot aşa şi Pavel, în acelaşi scop, a luat ziua. Se temea ca nu cumva noaptea, cel mânios rămânând singur, să nu i se mărească şi mai mult mânia. Ziua întâlneşte o mulţime de oameni, aceştia îi pot risipi mânia şi-i pot abate gândurile; dar noaptea, când omul este singur şi stă şi se socoteşte în el însuşi, valurile mâniei cresc şi furia ajunge mai mare. De aceea, dar, Pavel o ia înainte; vrea să-l predea nopţii împăcat, pentru ca diavolul să nu mai aibă vreun prilej, datorită singurătăţii, să aprindă cuptorul mâniei şi s-o facă mai cumplită. Tot aşa şi Hristos nu îngăduie nici cea mai mică amânare, pentru ca nu cumva, odată jertfa împlinită, cel cu mânia în suflet să se trândăvească, să amâne împăcarea de pe o zi pe alta. Hristos ştie că duşmănia trebuie scoasă iute din suflet; şi, ca un doctor iscusit, nu dă numai doctorii ce ne pot feri de boli, ci şi doctorii care tămăduiesc bolile". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVI, IX, în PSB, vol. 23, pp. 212-214)

„… porunca de a ne împăca cu duşmanii noştri este o poruncă ce distruge toate păcatele zămislite de duşmănie". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVI, X, în PSB, vol. 23, p. 214)

„Ce înseamnă a se împăca? Înseamnă sau: Primeşte mai bine să ţi se facă nedreptate, sau: Aşa judecă pricina ta, ca şi cum ar judeca-o celălalt, ca nu cumva, din pricina egoismului tău, să strici dreptatea; şi, dimpotrivă, când judeci pricina altuia, judecă-o ca şi cum ar fi vorba de pricina ta şi aşa pronunţă sentinţa. Dacă e greu, nu trebuie să te minunezi; că pentru asta a dat Hristos mai înainte toate acele fericiri, ca, prin şlefuirea şi pregătirea mai dinainte a sufletului ascultătorului, să-l facă mai destoinic pentru primirea întregii Sale legiuiri". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVI, X, în PSB, vol. 23, p. 215)

[2140] Notă Pr. D. Fecioru: Cei încă nebotezaţi. (n. s. 99, 213)

„După ce Domnul a rostit toate cuvintele Legii Vechi, a arătat iarăşi că nu fratele nostru este cel ce ne face rău, ci diavolul. De aceea a şi adăugat: Dar Eu zic vouă: Nu vă împotriviţi celui rău. N-a spus: Nu te împotrivi fratelui, ci: Celui rău, arătând că se îndrăznesc acestea la îndemnul diavolului. Iar pentru că vina a fost pusă în sarcina diavolului, Domnul slăbeşte şi taie mult din mânia ce o purtăm fratelui, care ne-a făcut răul.

– Ce? Nu trebuie să ne împotrivim celui rău? aş putea fi întrebat.

Trebuie, dar nu aşa, ci cum a poruncit Hristos: Să suferim de bună voie răul. Numai aşa vei birui răul. Nu stingi focul cu foc, ci cu apă. Dar ca să afli că şi în Legea Veche cel ce suferă răul biruie şi că el este cel încununat, cercetează istoria Vechiului Testament şi vei vedea că acela ajunge în fruntea celorlalţi. Cel care a început răul este socotit că a scos doi ochi: şi ochiul aproapelui lui şi pe al lui. De aceea pe bună dreptate este urât şi învinuit de toţi. Dimpotrivă cel căruia pe nedrept i s-a scos ochiul este socotit nevinovat, chiar dacă plăteşte cu aceeaşi măsură. De aceea mulţi îl compătimesc, pentru că îl socotesc nevinovat chiar după săvârşirea acestei fapte rele. Nenorocirea este aceeaşi şi pentru unul şi pentru altul; dar slava nu mai e aceeaşi nici la Dumnezeu, nici la oameni. De aceea nici nenorocirile lor nu sunt la fel.

Mai înainte Domnul spusese: Cel care se mânie pe fratele lui în zadar şi-l face nebun, vinovat va fi gheenei focului (Mt. 5, 22). Acum Hristos cere mai multă filozofie; nu porunceşte numai ca cel nedreptăţit să stea liniştit, ci să-i dea celuilalt prilejul să facă şi mai mare rău, întinzându-i şi celălalt obraz. Hristos spune aceasta, nu pentru a legiui că trebuie să întoarcem obrazul când suntem loviţi peste obraz, ci pentru a ne învăţa că trebuie să suferim răul în toate celelalte împrejurări din viaţă.

După cum atunci când Domnul a spus: Cel ce spune fratelui său nebun, va fi vinovat gheenei, n-a vorbit numai de această insultă, ci de orice fel de insultă, tot astfel şi aici n-a legiuit să suferim cu curaj numai pălmuirile, ci să nu ne tulburăm orice rău am suferi. Pentru aceasta dincolo a dat ca pildă cea mai grea insultă, iar aici lovirea peste obraz, care pare cea mai insultătoare lovire. Prin porunca aceasta Hristos Se adresează şi celui care loveşte şi celui lovit. Cel lovit nu se socoteşte lovit, dacă e pregătit să filozofeze aşa - că nici nu va simţi lovitura, pentru că se vede mai mult un luptător decât un om lovit -, iar cel care loveşte, ruşinat de purtarea celui lovit, nu mai dă a doua lovitură chiar dacă ar fi mai sălbatic ca o fiară, ci se va osândi şi pentru lovitura de mai înainte. Că nimic nu opreşte de la rău pe cel ce face răul atât de mult cât îl opreşte cel care suferă în tăcere răul ce i se face; nu-l face numai să nu-şi prelungească mai mult răul, ci-l face să se şi căiască de faptele sale şi să se depărteze, admirându-i bunătatea. Îl face prieten; în loc de duşman şi vrăjmaş îl face rob nu numai prieten. Dacă, însă, răzbună răul ce i s-a făcut, se întâmplă tocmai contrariul; amândoi se fac de ruşine, se fac mai răi, aprind mai mult mânia; adeseori se ajunge chiar la crimă, dacă răul merge mai departe. De aceea Hristos a poruncit nu numai să nu te mânii de te pălmuieşte cineva, ci chiar să-i dai prilejul să-şi sature pofta de a te lovi, ca să nu-l faci să creadă că ai suferit prima lovitură, pentru că n-ai putut altfel. Aşa mai degrabă vei putea da neruşinatului aceluia o lovitură de moarte decât dacă l-ai lovi cu palma; şi vei face, dintr-un om pornit pe ceartă şi bătaie, un om blând şi potolit”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVIII, I, în PSB, vol. 23, pp. 233-234)

„Celui care vrea să se judece cu tine şi să-ţi ia haina, lasă-i lui şi cămaşa. Hristos vrea să ai aceeaşi răbdare nu numai când e vorba de lovituri, ci şi când e vorba de bani şi de averi. De aceea dă o pildă tot atât de convingătoare ca şi cea de mai înainte. După cum

atunci ne poruncise să învingem prin suferirea răului, tot aşa şi acum ne porunceşte să învingem pe lacom şi hrăpăreţ prin a-i da mai mult decât se aştepta să ia. Poruncii acesteia îi dă Hristos şi un adaos; că n-a spus: Dă-i haina ce ţi-o cere!, ci: Celui care vrea să se judece cu tine, adică dacă vrea să te dea în judecată şi să-ţi ia bunurile tale. (…)

Ce? Să umblu gol?

– Nu vom umbla goi, dacă vom îndeplini cu scumpătate poruncile lui Hristos, ci vom fi îmbrăcaţi mai mult decât toţi oamenii! Mai întâi nimeni nu va tăbărî asupra noastră dacă avem astfel de gânduri; în al doilea rând, chiar dacă ar fi cineva atât de sălbatic şi de neomenos încât să meargă până acolo să ne ia ceea ce-i dăm de bună voie, se vor găsi cu mult mai mulţi oameni care ne vor îmbrăca pe noi, care filozofăm aşa, nu numai cu haine, dar, de-ar fi cu putinţă, chiar cu propriul lor trup". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVIII, II, în PSB, vol. 23, p. 234)

„Şi mai cu seamă acesta-i lucru minunat, că Hristos, convingându-ne să suferim răul, îi învaţă să filozofeze şi pe cei ce fac răul. Când hrăpăreţul socoteşte mare lucru că ia lucrurile tale, dar tu îi arăţi că-ţi este uşor să-i dai şi ce nu-ţi cere, când îi pui faţă în faţă sărăcia lui cu dărnicia ta, filozofia ta cu lăcomia lui, gândeşte-te ce mare dascăl îi eşti, învăţându-l nu cu cuvântul, ci cu fapta, să dispreţuiască viciul şi să îndrăgească virtutea. Dumnezeu vrea să nu ne fim de folos numai nouă, ci tuturor semenilor noştri. Dacă dai numai ca să nu mai ajungi în faţa judecăţii, ai urmărit doar interesul tău; dar dacă dai mai mult decât vrea să-ţi ia, urmăreşti şi interesul lui, că te desparţi de el după ce l-ai făcut bun.

Putere ca aceasta are sarea (Mt. 5, 13) - iar Hristos vrea ca aceia ce-L urmează să fie ca sarea - că sarea se păstrează şi pe ea, dar păstrează şi alimentele peste care se presară. Aceeaşi putere o are şi lumina: se luminează şi pe ea şi luminează şi pe alţii. Deci, pentru că Hristos te-a pus printre oameni sare şi lumină, fii de folos şi celui ce şade în întuneric; învaţă-l că nici mai înainte, când a luat de la tine, n-a luat cu forţa; convinge-l că nu ţi-a făcut rău! Dacă îi arăţi că i-ai dăruit şi nu te-a jefuit, vei fi mai respectat, mai preţuit. Prefă, dar, cu blândeţea ta, păcatul lui în dărnicia ta". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVIII, III, în PSB, vol. 23, p. 235)

„– Mă mai întrebi încă şi te mai îndoieşti cum e cu putinţă să ierţi pe duşmanii tăi când vezi că pentru tine Dumnezeu S-a făcut om, S-a înjosit atât de mult şi a pătimit atâtea? Nu-L auzi spunând pe cruce: Iartă-le lor, că nu ştiu ce fac! (Lc. 23, 34). Nu-l auzi pe Pavel spunând: Cel Care S-a suit şi şade în dreapta lui Dumnezeu şi Se roagă pentru noi (Rom. 8, 34)? Nu vezi că, după o răstignire şi înălţare, a trimis pe apostolii Săi la iudeii care L-au omorât, spre a le aduce mii de bunătăţi, deşi apostolii aveau să sufere nenumărate rele de la ei? Ţi-a făcut duşmanul tău un mare rău? Ce suferinţă e aceasta faţă de suferinţa Stăpânului tău, Care a fost legat, biciuit, pălmuit, scuipat de slugi, dat morţii, şi morţii celei mai ruşinoase din toate morţile, după ce făcuse iudeilor nenumărate binefaceri? Atunci mai cu seamă fă bine duşmanului tău când ţi-a făcut mai mare rău, ca să-ţi împleteşti mai strălucitoare cunună, scăpându-l pe fratele tău de cea mai cumplită boală! Doctorii când sunt loviţi şi insultaţi de bolnavii de nervi, atunci le e mai milă de ei şi se pregătesc să-i îngrijească, pentru că ştiu că insultele sunt urmări ale cumplitei lor boli! Şi tu, dar, gândeşte la fel la cel ce te urăşte, poartă-te la fel cu cel ce-ţi face rău! El este cel bolnav, el suferă toată silnicia! Scapă-l, deci, de această asuprire, dă-i prilejul să-şi lase mânia, liberează-l de demonul cel cumplit, mânia! Când vedem pe îndrăciţi, plângem şi nu ne silim să ne îndrăcim şi noi! Aşa să facem şi cu cei mânioşi! Mânioşii se aseamănă cu îndrăciţii; dar mai

bine spus, mânioşii sunt mai de plâns decât îndrăciţii pentru că sunt conştienţi de nebunia lor. De aceea le este şi de neiertat.

Nu tăbărî, dar, asupra celui căzut la pământ, ci ai milă de el! Dacă vedem pe cineva bolnav de fiere, cuprins de ameţeli, silindu-se să verse sucul acela rău, îi întindem mâna, îl sprijinim pe cel zguduit de boală; chiar dacă ne murdărim hainele, nu ne îngreţoşăm, ci urmărim un singur lucru, să-l scăpăm pe bolnav de acest chin cumplit. Aşa să facem şi noi cu duşmanul nostru. Să-l sprijinim, deşi debordează şi se frământă; să nu-l părăsim până ce nu-şi varsă toată amărăciunea. Atunci acela va şti să-ţi aducă mari mulţumiri; când se va potoli îşi va da seama bine de ce grozavă tulburare l-ai scăpat. Dar pentru ce vorbesc de mulţumirea lui? Dumnezeu te va încununa îndată şi te va răsplăti cu nenumărate bunătăţi pentru că ai scăpat pe fratele tău de o boală cumplită; iar cel mântuit de boală te va cinsti ca pe stăpânul lui, respectându-te necontenit pentru bunătatea ta". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVIII, IV, în PSB, vol. 23, pp. 238-239)

„Apoi, vrând (…) să arate că-Şi întoarce spatele şi urăşte mai mult decât orice duşmănia dintre oameni şi că iubeşte mai mult decât orice virtutea potrivnică acestui păcat, îndată, după Rugăciunea Domnească, (Domnul) aminteşte iarăşi de această virtute, îndemnându-ne să ne supunem acestei porunci, fie de frica pedepsei ce ne aşteaptă, fie pentru cinstea ce ni-i hotărâtă.

Că de veţi ierta oamenilor greşelile lor, vi le va ierta şi vouă Tatăl vostru Cel ceresc; dar dacă nu veţi ierta, nici El nu vi le va ierta (Mt. 6, 14-15).

Aminteşte iarăşi de ceruri şi de Tatăl, pentru ca să ne facă să ne ruşinăm, dacă, fiind copiii unui astfel de Tată, ne purtăm ca fiarele şi dacă, fiind chemaţi să fim locuitori ai cerului, avem gânduri pământeşti şi lumeşti. Că trebuie să fim copiii Lui nu numai prin har, ci şi prin fapte! Nimic nu ne face atât asemenea cu Dumnezeu cât iertarea celor ce ne-au făcut rău şi ne-au nedreptăţit, aşa precum ne-a învăţat mai înainte, când a spus că Tatăl răsare soarele şi peste răi şi peste buni (Mt. 5, 45). Tot în acest scop, Domnul, în fiecare din cererile Rugăciunii Domneşti, ne porunceşte să facem în comun rugăciunile, spunând: Tatăl nostru; şi: facă-se voia Ta, precum în cer şi pe pământ; şi: Dă-ne nouă pâinea; şi: Iartă-ne nouă greşelile noastre; şi: Şi nu ne duce pe noi în ispită; şi: Şi ne izbăveşte. Peste tot, poruncind acestea, Domnul foloseşte pluralul pentru ca rugându-ne să nu avem nicio urmă de ură împotriva fratelui nostru.

De ce pedeapsă n-am fi vrednici dacă, după toate aceste îndemnuri, nu numai că nu iertăm pe duşmanii noştri, ci mai şi rugăm pe Dumnezeu să-i pedepsească? Şi călcăm această poruncă ca şi cum am vrea să facem în ciuda lui Dumnezeu, deşi Dumnezeu face totul şi nu precupeţeşte nimic numai şi numai să nu ne duşmănim unii cu alţii. Şi pentru că rădăcina tuturor bunătăţilor este dragostea, Domnul stârpeşte tot ce o vatămă, ca să ne apropie şi să ne unească pe unii cu alţii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIX, VII, în PSB, vol. 23, p. 256)

„Nu este, nu este nimeni, fie tată, fie mamă, fie prieten, oricine ar fi, care să ne iubească atât ca Dumnezeu, Cel ce ne-a făcut! Şi asta se vede şi din binefacerile pe care ni le face zilnic şi din poruncile pe care ni le dă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIX, VII, în PSB, vol. 23, p. 256)

„Într-adevăr, ce oboseală este să ierţi pe cel ce te-a supărat? Oboseală este să nu ierţi, ci să ţii mai departe ura şi duşmănia! Alungă din sufletul tău mânia ce o ai împotriva

duşmanului tău şi vei vedea câtă linişte ţi se pogoară în suflet! Este foarte uşor; de ajuns numai să vrei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIX, VII, în PSB, vol. 23, p. 257)

„Oricât de mare rău ne-ar face nouă oamenii, noi să ne gândim la cele ale noastre şi la răsplata împlinirii acestei porunci; să punem capăt mâniei, să potolim valurile, ca să străbatem netulburaţi viaţa aceasta, pentru ca, ajungând dincolo, să dăm de un Stăpân Care să se poarte cu noi aşa cum ne-am purtat şi noi cu semenii noştri. Dacă drumul spre împărăţia cerurilor este greu şi înfricoşător, să-l facem uşor şi de dorit, deschizând uşile cele strălucitoare ale îndrăznirii către Dumnezeu. Şi ceea ce n-am putut reuşi din pricină că păcatele noastre ne ţineau departe, să o reuşim prin blândeţea ce o arătăm celor ce ne-au greşit, că nu-i nici greu, nici împovărător! Dacă facem bine duşmanilor noştri vom atrage asupra noastră multă milă! Aşa şi în viaţa aceasta ne vor iubi toţi, dar, înainte de toţi ceilalţi, Dumnezeul universului ne va şi iubi şi ne va şi încununa şi ne va învrednici de toate bunătăţile cele viitoare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIX, IX, în PSB, vol. 23, p. 260)

„Cine iartă pe aproapele său se izbăveşte mai întâi pe el, fără oboseală, de păcatele lui; cine cercetează cu milă şi cu duh de iertare păcatele altora, atrage, prin hotărârea sa, asupra lui multă iertare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXIII, II, în PSB, vol. 23, p. 294)

„Aceeaşi poruncă a dat-o şi în cuvântarea de pe Munte. Atunci a dus pe cel care a supărat la cel pe care l-a supărat, spunând: Dacă îţi vei aduce darul tău la altar şi acolo îţi vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, du-te şi împacă-te cu fratele tău (Mt. 5, 23); a mai poruncit ca acela care a suferit o nedreptate să ierte pe semenul său, zicând: Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri (Mt. 6, 12). Acum ne mai arată şi o altă cale. Nu mai porunceşte ca acela care a supărat să se ducă la cel pe care l-a supărat, ci cel care a fost supărat să se ducă la cel care l-a supărat. Îl pune pe acesta să se ducă la celălalt, pentru că aceluia care a făcut greşeala îi e mai greu să se ducă să-şi ceară iertare, îi e ruşine, roşeşte. Şi nu-i porunceşte să se ducă aşa de ochii lumii, ci ca să îndrepte ce s-a făcut. Nu spune: Învinuieşte-l!, nici: Ceartă-l cu asprime!, nici: Cere-i socoteală, pedepseşte-l, ci: Mustră-l. Acela e cuprins de mânie şi de ruşine cum e cuprins de un somn adânc un om care s-a îmbătat; trebuie ca tu, care eşti sănătos, să te duci la cel bolnav, să te judeci cu el fără martori, pentru ca leacul să fie primit cu uşurinţă. Când Domnul spune: Mustră-l, nu spune altceva decât: Adu-i aminte de greşeala lui; spune-i ce ai pătimit din pricina lui. Cuvintele acestea, dacă sunt spuse cum trebuie, alcătuiesc o parte a apărării lui şi-l duc foarte repede la împăcare.

– Ce să fac dacă nu mă ascultă şi este încăpăţînat?

– Ia cu tine încă unul sau doi, ca prin gura a doi martori să stea tot cuvântul (Mt. 18, 16).

Cu cât este el mai obraznic şi mai încăpăţânat, cu atât trebuie să ne dăm mai multă silinţă să-l vindecăm, nu să-l mâniem şi să-l înfuriem. Şi doctorul nu se opreşte, nici nu se necăjeşte, când vede că o boală se vindecă greu, ci atunci mai cu seamă îşi dă toată silinţa. Acelaşi lucru ne porunceşte şi Hristos să facem: Pentru că ai fost slab singur, mai ia încă doi, ca să fii mai puternic; sunt de ajuns cei doi ca să-l îndrepte pe cel ce a greşit.

Vezi, dar, că Domnul nu caută numai folosul celui care a fost supărat, ci şi al celui care a supărat? La drept vorbind, cel stăpânit de mânie este cel ce suferă. El boleşte, el este neputincios. De aceea de multe ori Hristos porunceşte să se ducă cel care a fost supărat la cel care 1-a supărat, când singur, când împreună cu alţii. Dacă stăruie în greşeala sa, să ia cu el şi Biserica:

Spune-l Bisericii (Mt. 18, 17)!

Dacă Hristos ar fi urmărit numai folosul celui care a fost supărat, n-ar fi poruncit să iertăm de şaptezeci de ori câte şapte pe cel ce se pocăieşte (Mt. 18, 22), n-ar fi poruncit să căutăm să îndreptăm de atâtea ori greşeala fratelui nostru, ci ar fi poruncit să-l lăsăm, dacă de la prima vorbire cu el rămâne neîndreptat; aşa însă ne porunceşte să încercăm o dată, de două ori şi de trei ori, ca să-l vindecăm: întâia oară singuri; a doua oară cu doi martori, iar a treia oară cu mai mulţi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LX, I, în PSB, vol. 23, pp. 697-698)

„Dar pentru ce porunceşte Hristos ca acela care a fost supărat să mustre pe cel care l-a supărat, şi nu altul?

– Pentru că cel vinovat îl suferă mai uşor pe cel nedreptăţit, pe cel supărat, pe cel amărât. N-ar suferi cu aceeaşi inimă mustrarea altuia cum suferă mustrarea aceluia, mai cu seamă că îl mustră între patru ochi. Nu-l va pleca, oare, mai uşor spre împăcare decât oricare alt om, când cel care trebuia să-l pedepsească pentru ocara adusă tocmai el îi arată că se îngrijeşte de mântuirea lui? Vezi, dar, că Hristos a dat porunca aceasta nu ca să pedepsim pe cel care ne ocărăşte şi ne greşeşte, ci ca să-l îndreptăm?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LX, II, în PSB, vol. 23, p. 699)

„Atunci apropiindu-se de El Petru a zis: Doamne; de câte ori îmi va greşi fratele meu şi-l voi ierta? Până la şapte ori? Zisu-i-a lui Iisus: Nu-ţi zic de şapte ori, ci de şaptezeci de ori câte şapte (Mt. 18, 21-22).

Petru a socotit că-I spune lui Hristos mare lucru; de aceea a adăugat cu încredere: Până la şapte ori? Cu alte cuvinte Petru îl întreabă pe Iisus: De câte ori să fac ceea ce ai poruncit să fac? Dacă fratele meu îmi greşeşte mereu, dar se căieşte când îl mustru, de câte ori porunceşti să-l tot iert? Cu cel ce nu se căieşte de greşeala făcută şi nici nu se recunoaşte vinovat, mi-ai spus s-o curm cu el, zicând: Să-ţi fie ţie ca un păgân şi vameş (Mt. 18, 17). Cu acesta însă nu mi-ai dat o astfel de poruncă, ci mi-ai poruncit să mi-l apropii. De câte ori, dar, trebuie să-l iert dacă se pocăieşte, după ce îl mustru? E destul de şapte ori?

– Ce-i răspunde lui Petru, Hristos, bunul şi iubitorul de oameni Dumnezeu?

– Nu-ţi spun de şapte ori, ci de şaptezeci de ori câte şapte! Aceste cuvinte ale lui Hristos nu arată un număr precis, ci un număr nesfârşit; e vorba să iertăm pururea şi necontenit". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXI, I, în PSB, vol. 23, p. 704)

„…punând faţă în faţă iubirea ta de oameni cu iubirea Lui, să cunoşti că chiar dacă ai ierta de şaptezeci de ori câte şapte, chiar dacă ai ierta necontenit pe toţi cei ce-ţi greşesc, iubirea ta de oameni faţă de bunătatea lui Dumnezeu cea nemărginită – de care ai să ai atâta nevoie când ai să fii judecat şi ai să dai seamă de faptele tale – e ca o picătură de apă faţă de un ocean nemărginit; dar, mai bine spus, chiar cu mult mai mult. De aceea a şi adăugat zicând:

Asemănatu-s-a împărăţia cerurilor cu un împărat care a vrut să se socotească cu slugile sale. Şi începând să se socotească cu ele, i s-a adus un datornic cu zece mii de talanţi.

Neavând el cu ce să plătească, a poruncit să-l vândă pe el, pe femeia lui, pe copiii lui şi toate câte avea (Mt. 18, 23-25).

Acest datornic însă, după ce s-a bucurat de iubirea de oameni a stăpânului său, s-a dus şi a sugrumat pe tovarăşul lui care-i datora o sută de dinari. Stăpânul mâniat a poruncit să-l bage iarăşi la închisoare până ce va plăti tot.

Ai văzut cât de mare este deosebirea dintre păcatele ce le facem faţă de oameni şi cele pe care le facem faţă de Dumnezeu? Este atâta deosebire câtă este între zece mii de talanţi şi o sută de dinari; dar, mai bine spus, chiar cu mult mai mult". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXI, I, în PSB, vol. 23, pp. 704-705)

„… că toată datoria ce o avem noi faţă de Dumnezeu n-o putem plăti oricât ne-am strădui. De aceea Dumnezeu ne-a dat o cale uşoară şi lesnicioasă pentru plata datoriei, în stare să şteargă toate datoriile noastre, iar această cale este aceea a iertării greşelilor celor ce ne greşesc, a neţinerii de minte a răului ce ni l-au făcut alţii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXI, III, în PSB, vol. 23, p. 709)

„Dacă-ţi este atât de greu să fii prieten cu cel ce te-a supărat, apoi cu mult mai greu este să caz în iad; iar dacă ai pune faţă în faţă una cu alta, ai vedea că e mult mai uşor să te împaci cu cel ce te-a supărat decât să cazi în iad". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXI, IV, în PSB, vol. 23, p. 711)

„Să nu iertăm numai cu gura, ci din inimă, ca nu cumva, răzbunându-ne pe cei ce ne-au greşit, să implântăm sabia în noi înşine. Te-a supărat, oare, atât de mult cel ce ţi-a greşit câtă supărare îţi pricinuieşti ţie însuţi când ţii mereu viu în minte răul ce ţi l-a făcut acela şi mai atragi asupra ta şi pedeapsa lui Dumnezeu? Dar dacă eşti treaz şi filozofezi, răul se va întoarce pe capul aceluia şi el va suferi. Dacă te superi şi te necăjeşti, atunci tu te vatămi singur, nu celălalt. Nu spune dar: M-a ocărât, m-a calomniat, mi-a făcut numai rău! Cu cât vei spune că ţi-a făcut mai mult rău, cu atât arăţi mai mult că el este binefăcătorul tău. Îţi dă prilejul să-ţi speli păcatele. Deci cu cât îţi face mai mult rău, cu atât acela ajunge mai mare pricină de iertare a păcatelor tale. Dacă vrem, nimeni nu ne poate face vreun rău, ci chiar duşmanii ne pot fi de foarte mare folos. Dar pentru ce vorbesc eu de oameni? Este, oare, cineva mai rău decât diavolul? Ei bine şi diavolul poate să ne fie mare pricină de laude şi de cununi. O arată Iov. Deci pentru ce te mai temi de omul care te duşmăneşte, când chiar diavolul îţi este pricină de încununare? Vrei să-ţi spun câte câştigi de înduri cu faţă senină relele ce ţi le fac duşmanii? Cel dintâi şi cel mai mare câştig este scăparea de păcate. Al doilea câştig, tăria sufletească şi răbdarea. Al treilea câştig, blândeţea şi iubirea de oameni. Da, omul care ştie să nu se mânie pe cei care-l supără va fi cu mult mai blând cu prietenii. Al patrulea câştig, că nu se mânie niciodată; iar aceasta nu are egal. Că omul care nu se mânie scapă şi de tristeţea pricinuită de mânie şi nici nu-şi cheltuieşte viaţa în supărări şi dureri zadarnice; omul care nu ştie ce-i ura nu ştie nici ce-i supărarea, ci se bucură de mulţumire sufletească şi nenumărate bunătăţi.

Deci, dacă urâm pe alţii ne pedepsim pe noi înşine, după cum dacă iubim pe alţii ne facem nouă înşine bine. În afară de aceasta eşti respectat de toţi, chiar de duşmani, fie ei chiar demoni; dar, mai bine spus, dacă nu urăşti, nici nu vei avea duşmani. Iar cel mai mare şi cel dintâi bine este că dobândeşti iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Dacă ai făcut păcate, vei dobândi iertare; dacă ai făcut fapte bune, vei căpăta mai multă îndrăznire înaintea lui Dumnezeu.

Să căutăm, dar, să nu urâm pe nimeni, ca şi Dumnezeu să ne iubească pe noi, să Se milostivească şi să ne miluiască, chiar dacă păcatele noastre ar fi de zece mii de talanţi.

Îmi spui că cineva ţi-a făcut rău? Miluieşte-l, nu-l urî! Plângi şi jeleşte-l, nu-i întoarce spatele! Că n-ai supărat tu pe Dumnezeu, ci el! Pe tine Dumnezeu te laudă dacă suferi fără gând de răzbunare răul ce ţi s-a făcut. Gândeşte-te că Hristos, când avea să fie răstignit pe cruce, Se bucura pentru El, dar plângea pentru răstignitorii Săi. Tot aşa trebuie să facem şi noi. Cu cât ni se face mai mult rău, cu atât mai mult trebuie să plângem pe cei care ne fac rău. De aici, pentru noi mari bunătăţi, pentru aceia, chinuri şi pedepse". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXI, V, în PSB, vol. 23, pp. 712-713)

„Ţi s-au răsplătit cu rău binefacerile? Plângi şi jeleşte mai ales pe cel ce ţi-a făcut rău, iar de tine bucură-te că ai ajuns asemenea lui Dumnezeu, Care răsare soarele peste răi şi peste buni (Mt. 5, 45). Dar dacă imitarea lui Dumnezeu te depăşeşte - deşi nu-i greu pentru mintea trează -, dacă totuşi ţi se pare asta peste puterile tale, haide să te duc la nişte oameni ca şi tine, la Iosif, care a suferit o mulţime de rele de la fraţii lui şi totuşi le-a făcut bine (Fac. 45, 1-15), la Moise, care s-a rugat pentru cei care uneltiseră de atâtea ori împotriva lui (Ieş. 32, 32), la Pavel, care se ruga să fie anatema pentru iudei (Rom. 9, 3), deşi nu putea să numere suferinţele îndurate de la ei, la Ştefan, care fiind bătut cu pietre, s-a rugat să li se ierte lor păcatul acela (Fap. 7, 60).

Gândindu-ne la toate acestea, să scoatem din sufletul nostru toată mânia, ca şi Dumnezeu să ne ierte şi nouă toate păcatele". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXI, V, în PSB, vol. 23, pp. 713-714)

„Gândeşte-te de cât de multe păcate eşti vinovat! De te gândeşti la ele, atunci nu numai că nu vei amâna să ierţi pe cei ce ţi-au făcut rău, ci chiar vei alerga la cei ce te-au supărat, ca să ai prilej de a ţi se ierta păcatele. Păgânii nu aşteptau răsplată şi cu toate acestea de multe ori trăiau această filozofie, adică iertau pe cei ce le făceau rău; iar tu, care ai nădejdi atât de mari, tu amâni de pe o zi pe alta, pregeţi să ierţi pe cei ce ţi-au făcut rău? Pentru ce nu vrei să faci înainte de timp, de dragul legii lui Dumnezeu, ceea ce va face timpul de la sine? Vrei să ţi se stingă duşmănia, fără de răsplată în loc să ai răsplată? Nu vei avea nicio răsplată dacă timpul îţi potoleşte duşmănia, ci, dimpotrivă, mare pedeapsă, pentru că legea lui Dumnezeu nu te-a înduplecat să faci ceea ce timpul a făcut. Iar dacă spui că te apucă furiile când îţi aduci aminte de ce ţi-a făcut duşmanul tău, adu-ţi aminte şi de binele ce ţi l-a făcut cândva, ca şi de relele pe care tu le-ai făcut altora. Te-a vorbit de rău şi te-a batjocorit? Gândeşte-te că şi tu ai vorbit de rău pe alţii. Cum vrei să fii iertat când tu nu ierţi pe alţii? Îmi spui că n-ai vorbit pe nimeni de rău? Dar ai auzit pe cei ce vorbeau de rău pe alţii şi ai încuviinţat. Nici fapta asta nu-i fără de păcat.

Vrei să vezi ce mare bine este să nu te răzbuni pe cel ce ţi-a făcut rău şi că asta mai cu seamă bucură pe Dumnezeu? Iată ce-ţi spun! Dumnezeu pedepseşte pe cei care se bucură când unii sunt pedepsiţi pe bună dreptate. Da, sunt pedepsiţi pe bună dreptate, dar tu nu trebuia să te bucuri. Profetul i-a ţinut de rău pe aceştia şi-a adăugat zicând: N-au suferit deloc din pricina durerii adânci a lui Iosif (Amos 6, 6), şi iarăşi: N-a ieşit cel ce locuieşte în Enan să plângă casa care este lipită de ea (Mih. 1, 11). Cu toate că şi Iosif, adică seminţiile ieşite din el, şi vecinii lor au fost pedepsiţi cu voia lui Dumnezeu, totuşi Dumnezeu vrea ca noi să luăm parte la suferinţele şi durerile acelora. Dacă noi, răi fiind, ne mâniem mai mult când vedem că o slugă râde atunci când pedepsim pe o altă slugă, şi o pedepsim şi pe aceea,

cu mult mai mult Dumnezeu va pedepsi pe cel ce se bucură de pedeapsa altora". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXIX, IV, în PSB, vol. 23, p. 902)

„După cum în haina împărătească cele mai de preţ dintre flori şi culori sunt cele care slujesc la facerea hlamidei, tot aşa şi aici cele mai de preţ fapte bune sunt cele care întăresc şi ţin dragostea. Nimic nu păstrează dragostea ca uitarea greşelilor celor ce ne-au greşit.

– Cum? Dumnezeu nu zice nimic de cel care ne greşeşte nouă şi ne face rău?

– Cum să nu spună? Nu duce, oare, Dumnezeu pe cel ce face rău la cel căruia i-a făcut rău? Nu-l trimite la el chiar în faţa altarului şi-l cheamă la sfânta masă abia după ce s-a împăcat cu el (Mt. 5, 23-24)?[2141] Dar pentru că Dumnezeu i-a dat o astfel de poruncă, nu înseamnă ca tu să aştepţi să vină el la tine, pentru că atunci ai pierdut totul. De aceea mai cu seamă Dumnezeu îţi hotărăşte răsplata nespusă, ca să o iei tu înaintea aceluia; că dacă te împaci la rugămintea lui, împăcarea nu s-a făcut de dragul poruncii lui Dumnezeu, ci datorită stăruinţei celuilalt. De aceea şi pleci fără cunună; cununa o ia el". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXIX, V, în PSB, vol. 23, pp. 902-903)

„Căci iertarea greşelilor este o faptă proprie lui Dumnezeu şi cu totul deosebită[2142]. Pentru că s-a spus că *nimeni nu poate ierta păcatele decât singur Dumnezeu* (Lc. 5, 21). Dacă deci imită cineva în viaţa lui trăsăturile firii dumnezeieşti, el ajunge în oarecare fel ca Acela a Cărui imitare o arată în chip vădit[2143]. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, pp. 441-442)

„Poţi să te faci stăpân pe tot ce e bun al lui Dumnezeu dacă eşti liber în cuget[2144]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 443)

„Precum Dumnezeu Se îmbie spre imitare celor ce fac binele, cum a zis Apostolul: *Fiţi următori mie, precum şi eu, lui Hristos* (I Cor. 4, 10), aşa şi (…) voieşte ca simţirea ta

---

[2141] Domnul nu spune *lasă darul în faţa altarului şi mergi să te împaci cu fratele tău dacă tu ai ceva împotriva lui*, ci, dacă *el are ceva împotriva ta*, şi indiferent de motiv, pe drept sau pe nedrept. – n. a.

[2142] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iertarea reală a păcatului, ridicarea reală de pe conştiinţă a răului făcut cuiva, vindecarea reală a rănii lăsate de el în conştiinţă, e o faptă pe care numai Dumnezeu o poate face. El îţi dă liniştea conştiinţei pentru veci. Şi prin aceasta îţi dă adevărata libertate. În faptul că omul poate ierta şi el, sau că simţi şi iertarea de la el ca o despovărare, ca o vindecare, se arată că Dumnezeu lucrează prin omul care iartă, că el a devenit în adevăr asemenea lui Dumnezeu, sau că e chipul lui Dumnezeu, având pe Dumnezeu în sine. În povara netrecătoare, în rana neistovită a mustrării pentru răul săvârşit cândva împotriva cuiva, se arată eternitatea viitoare a omului în nefericire şi valoarea eternă, sau existenţa eternă a celui căruia i-ai făcut un rău. Numai Dumnezeu poate scăpa pe om de această mustrare sau rană. Iar cel căruia i s-a greşit poate face şi el aceasta numai din puterea lui Dumnezeu lucrătoare în el, care are săditâ această iubire în el şi, cu toată piedica ce-a voit să i-o pună altul în cale, vede asigurată viaţa sa eternă în Dumnezeu. Dar această viaţă eternă n-o poate avea decât din viaţa lui Dumnezeu, în care nu poate să se afle decât iertând şi el, ca şi Dumnezeu. (n. s. 85, p. 442)

[2143] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Imitarea nu-i o conformare de la distanţă cu Cel luat ca model. Ci iubirea lui faţă de Acela, fiind întemeiată de iubirea Aceluia faţă de el, aduce cu sine o putere de la Acela, prin care poate imita. Dar iubirea Aceluia, venită în el, întipăreşte trăsăturile iubitoare ale Aceluia în el, făcându-1 nu numai asemenea Lui, ci ca pe Acela, ca un al doilea acela unit cu Acela. Asemănarea cuiva cu altul realizează unirea lui cu acela, cu păstrarea lui ca persoană neconfundată cu acela. (n. s. 86, p. 442)

[2144] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu *voieşte* să devii proprietarul bunătăţii Lui. E o bucurie pentru El să devii astfel; să ierţi cu bunătatea cu care iartă El. Nu Îi este ciudă să te faci bun ca El. Numai nouă ne e ciudă când cineva e mai bun ca noi, sau măcar ca noi, sau aproape ca noi. Iar aceasta înseamnă că nu suntem buni cu adevărat. (n. s. 89, p. 443)

să-i fie Lui pildă spre bine[2145]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, pp. 443-444)

„Simţirea pe care am arătat-o eu faţă de acela, aceasta să o ai şi Tu faţă de mine. Am dezlegat, dezleagă-mă; am iertat, iartă-mă; am dovedit multă milă faţă de cel de o fire cu mine, imită iubirea de oameni a robului Tău, Tu care eşti Stăpânul.

Dar mai grele sunt greşelile mele faţă de Tine, ca cele săvârşite de acela faţă de mine. O recunosc aceasta. Dar socoteşte şi aceasta, cât de mult mă întreci în orice bine. Căci eşti drept, ca să ne dăruieşti pe măsura puterii Tale mila pentru păcatele noastre[2146]. Eu am arătat puţină iubire de oameni, căci nu încăpea mai multă în firea mea. Dar la Tine, puterea nu împiedică marea dărnicie pe care vrei s-o arăţi[2147]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 444)

„Ceri iertarea datoriilor, tu, care înmulţeşti prin dobânzi ceea ce ai împrumutat altora. Datornicul tău este în temniţă şi tu, în casa de rugăciune. Acela e chinuit pentru datorii şi tu ceri să ţi se ierte datoriile. Rugăciunea ta e neauzită, căci glasul celui chinuit o copleşeşte[2148]. De dezlegi datoria trupească, ţi se dezleagă legăturile sufleteşti. De ierţi, eşti

[2145] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu ne ia pe noi ca pildă, când iertăm. Şi ne iartă pe noi, odată ce noi am iertat pe alţii. Fă, Doamne, ce am făcut eu. Dumnezeu se ia după om, dar omul a săvîrşit un act, cum este iertarea, totuşi din puterea lui Dumnezeu şi ştiind despre alte cazuri când Dumnezeu a iertat. (n. s. 92, p. 444)

[2146] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Am păcătuit lui Dumnezeu nesfârşit mai mult decât mi-a păcătuit semenul meu. Pe de altă parte Dumnezeu e nesfârşit mai bun decât mine. De aceea, mila Lui faţă de mine poate să fie cu mult mai mare decât a mea faţă de acela. Deci ea poate corespunde cu numărul cu mult mai mare al păcatelor mele faţă de El. Aceasta ţine iarăşi de dreptatea lui Dumnezeu. E drept să-mi dea mai mult decât dau eu semenului, pentru că are mai multă bunătate. Dar şi eu dau iertare din bunătatea Lui revărsată în mine. Iar dreptatea Lui nu-L obligă să ne ierte. Noi suntem însă obligaţi să iertăm, pentru că toţi păcătuim unii împotriva altora. Pe Dumnezeu însă nu-L putem supune unei legi a dreptăţii. În acest caz nu s-ar mai manifesta în mila Lui libertatea Lui. În planul iubirii suntem într-un alt plan decât al dreptăţii în sensul rigid al cuvântului. Chiar noi când iertăm ieşim din planul rigid, silit, al dreptăţii, şi ne aflăm în planul libertăţii. Dacă am ierta numai pentru că suntem obligaţi să iertăm şi n-am ierta din smerenie şi iubire, iertarea noastră n-ar fi deplină. De aceea, în iertare ne ridicăm în planul iubirii. Totuşi acesta nu e opus planului dreptăţii, ci, dacă se poate spune aşa, e planul unei dreptăţi superioare, al stării noastre cu adevărat drepte, nestrâmbate de păcat. (n. s. 95, p. 444)

[2147] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Noi putem voi să facem mai mult decât putem. Puterea ne e mai mică decât bunăvoinţa. La Dumnezeu puterea nu e mai mică decât bunătatea ce voieşte să o arate. Sau bunătatea e aşa de puternică, încât nu are nicio slăbiciune în manifestarea ei. În aceasta stă adevărata atotputernicie a lui Dumnezeu. E o atotputernicie egală cu bunătatea ce vrea să o manifeste. Nu în forţele desfăşurate conform unor legi se arată puterea, ci în măsura arătării personale şi libere a bunătăţii. Căci binele e cel mai greu de făcut. Atotputernicia adevărată e a Persoanei supreme, nu a unei esenţe supuse inconştient unor legi. Esenţa e strict limitată de aceste legi. (n. s. 96, p. 445)

[2148] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Rugăciunea celui ce nedreptăţeşte pe alţii n-are în ea sensibilitatea delicată, dar pătrunzătoare, care se face luată în seamă de Dumnezeu. E ea însăşi grosolană, antipatică, cum e grosolan, antipatic autorul ei. Astfel în acela se simte existenţa unor oameni loviţi de el. Loviturile date altora sunt stări de nesimţire înfipte în el însuşi. E un fel de împletire între noi. Cei nedrepţi poartă în ei, ca osânditori sau ca factori care-i împietresc şi-i înjosesc sufleteşte, pe cei osândiţi de ei. Rănile făcute altora şi purtate de aceia fără voie se reflectă în noi ca stări de grosolănie. Adică voia rea din rănile făcute altora se întoarce asupra noastră. Dacă nu ascultăm cererile de iertare şi de ajutor ale altora nu avem putere să ne facem rugăciunea simţită, auzită pentru că lipseşte delicateţea faţă de oameni care singură are intrarea la Dumnezeu. Nesimţirea unora faţă de alţii copleşeşte rugăciunile lor către Dumnezeu şi în această slăbiciune şi necurăţie a rugăciunii lor se face auzită la Dumnezeu lovitura dată altora, ca şi nepăsarea la rugăciunea acelora, neauzită de ei, chiar dacă ea nu e adresată direct lui Dumnezeu. Împletirea şi intercondiţionarea oamenilor e de multe feluri. Cel pe care-l ţin legat din răutate mă ţine legat în voinţa de a mă înălţa spre Dumnezeu. El poate fi liber, deşi

iertat. Tu-ţi rosteşti judecata, tu-ţi dai sentinţa, aducând prin judecata ta, faţă de cel dator ţie, judecata de sus asupra ta". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 449)

„Şi cu adevărat datoriile fraţilor noştri faţă de noi sunt ca nişte oboli mărunţi şi puţini la număr, faţă de păcatele noastre înaintea lui Dumnezeu, care sunt asemenea unor zeci de mii de talanţi[2149]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 450)

„Apoi aşa fiind şi atâta de datornic, socoteşti că dăruieşti ceva celui împreună-slujitor, dacă-i treci cu vederea ceva din cele greşite de el faţă de tine?[2150]

Dacă voim deci să-I aducem lui Dumnezeu cererea pentru mila şi iertarea Lui, să înzestrăm conştiinţa noastră cu îndrăzneală, făcând din viaţa noastră o susţinătoare a acestor cuvinte şi să spunem cu adevărat: *Şi noi am iertat datornicilor noştri*". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul V, în PSB, vol. 29, p. 451)

„Este o agonisită rea şi faptul de a nu uita nedreptatea ce ţi s-a făcut, de aceea trebuie să o uităm". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VII, în PSB, vol. 30, p. 260)

„A zis Sfântul Macarie: Dacă ne aducem aminte de relele pe care ni le-au făcut oamenii, nimicim puterea de a ne aminti de Dumnezeu. Dar, dacă ne aducem aminte de relele (pe care ni le-au făcut) demonii, vom fi nevătămaţi". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 35, în PSB, vol. 34, p. 65)

„(...) Nu trebuie să ne înarmăm cu săbii împotriva vrăjmaşilor, noi cei ce am ales să luptăm pentru dreapta credinţă în Dumnezeu, ci să fim iubitori de pătimire şi dacă voiesc vreunii să ne prigonească, să binecuvântăm pe cei ce ne ocărăsc şi pătimind să nu răspundem, ci să ne predăm mai degrabă celui ce ne judecă în chip drept". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Cincea a Glafirelor la Facere, 5, în PSB, vol. 39, pp. 186-187)

---

pare legat de mine, pe când eu sunt legat de patimă, deşi par liber. Oamenii se pot face liberi unul pe altul prin iertare, sau unul se eliberează pe sine eliberând pe altul, sau se leagă pe sine legând sau crezând că leagă pe altul (…) Domnul a spus: *Cu ce măsură veţi judeca, cu aceeaşi veţi fi judecaţi*. Cuvântul implică şi înţelesul: *Cu ce măsură judeci, cu aceea te judeci.* Cum vrei să rânduieşti soarta altuia, aşa ţi-o rânduieşti pe a ta. Soarta mea bună o decid, voind soarta cea bună a altuia. Prin lovitura dată lui mă lovesc pe mine; binele făcut lui e un bine făcut mie. Prin aceasta mă eliberez pe mine de ura împotriva lui. (n. s. 101, p. 449)

[2149] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Datoriile noastre către Dumnezeu se măsoară cu darurile ce ni le-a dat El. De aceea, niciodată nu ne putem achita de toate aceste datorii. El ne-a dat totul şi ne dă în continuare totul. Numai dându-ne şi noi Lui în mod total ne achităm într-un fel de datoria faţă de El. Dar aceasta ne întoarce darul lui Dumnezeu infinit mai bogat şi pentru veci, întrucât eu nu-l voi putea achita niciodată şi nici deplin. (n. s. 102, p. 450)

[2150] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dând ceva semenului tău şi acela neînapoindu-ţi ceea ce i-ai dat, nu a păstrat ceva ce-şi are ultima obârşie în tine. Tot ce dai altuia e în ultima analiză dar de la Dumnezeu, destinat tuturor. Dacă toate le primesc în dar de la Dumnezeu, se cuvine ca de toate să fac parte şi altora; din toate cele primite în dar de la Dumnezeu sunt dator altora. Căci Dumnezeu ni le-a dat pe toate pentru toţi. (n. s. 105b, p. 451)

„(...) Mântuitorul înfăţişează un model neasemănat şi mai presus de fire al iertării şi chipul celei mai înalte şi mai presus de fire bunătăţi, arătând, în blândeţea Sa, chipul cel mai strălucitor al celor ale Sale. Cel ce putea să piardă printr-un singur cuvânt pe toţi iudeii îndură să fie pălmuit ca o slugă. Şi nu face nimic şi nu răspunde cu vreo pedeapsă niciunuia dintre cei ce-I fac grabnic atâta nedreptate, fiindcă nu e slab ca noi, nici stăpânit de mâniile sau de supărările noastre[2151], sau biruit de povara slăbiciunii noastre, ci smereşte cu blândeţe pe cel ce I se opune, spunându-i că nu trebuie să lovească pe Cel ce a vorbit cu respect şi, chiar supus chinurilor celor mai cumplite, nu renunţă la virtuţile pe care le-a practicat. Cu raţiunea cuvenită sfătuieşte pe slujitori să părăsească răutatea pătimaşă a iudeilor, primind El însuşi cele rele pentru cele bune, după cum s-a scris (Ps. 34, 11), dând celor ce Îl necinstesc cele bune în locul celor rele.

Domnul nostru Iisus Hristos, chiar pălmuit, nu se răzbună, deşi e Dumnezeu şi Domnul cerului şi al pământului. Iar noi, netrebnicii, care suntem pământ şi cenuşă şi asemenea ierbii, *omul ca iarba, zilele lui ca floarea câmpului; aşa va înflori* (Ps. 102, 15), când se întâmplă ca un frate să ne greşească în cuvânt şi ne supără puţin cu vorba, socotim că trebuie să ne năpustim asupra lui ca un balaur şi nu ne săturăm să-i răspundem la un cuvânt cu mii de cuvinte, nedând iertare micimilor sufletului omenesc, neînţelegând slăbiciunea comună a firii, nepotolind prin iubire frăţească patimile care ar apărea, neprivind la *începătorul şi plinitorul credinţei* noastre, Iisus (Evr. 12, 2), ci silindu-ne să ne răzbunăm cât mai aspru[2152], deşi dumnezeiasca Scriptură zice odată: *Căile celor ce ţin minte răul sunt spre moarte* (Rom. 11, 19), altădată: *Niciunul să nu ţineţi minte în inimile voastre răutatea fratelui* (Zah. 7, 11). Dar să ne fie pildă a bunătăţii şi a iertării mai presus de raţiune însuşi Hristos, Stăpânul tuturor, Care şi din cauza aceasta zice către noi: *Nu este ucenicul mai presus de învăţător, nici robul mai presus de stăpânul său*". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 12, în PSB, vol. 41, pp. 1088-1089)

„Umilinţa salvatoare şi scuza, de obicei, pun capăt îndemnurilor date de satana". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a XII-a, Cap. 27, în PSB, vol. 57, p. 262)

„(...) Judecându-ne pe noi înşine inferiori tuturora, toate câte am suferit, oricât de nedrepte ar fi fost, sau triste şi păgubitoare, le vom suporta cu foarte multă răbdare, ca fiindu-ne aduse de cei superiori nouă. Acestea le vom răbda nu numai cu foarte mare uşurinţă, ba chiar le vom socoti mici şi chiar neînsemnate, dacă ne vom gândi necontenit fie la patimile Domnului nostru, fie la cele ale tuturor sfinţilor, considerând că suntem încercaţi de nedreptăţi cu atât mai uşoare cu cât ne aflăm mai departe de meritele şi viaţa acestora, şi dacă vom cugeta deopotrivă că în scurtă vreme vom călători din această lume şi că, după

[2151] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nerăspunzând la lovituri cu pedepse, Hristos nu arată o slăbiciune, ci, dimpotrivă, nu Se arată slab ca noi, nici supus patimilor noastre, cum sunt mânia, supărarea. Tocmai prin aceasta arată că nu e biruit de slăbiciunea noastră în aşa măsură, încât să fie dus cu sila la încercarea de a Se elibera de ea. Toate le suferă nu fără voie, ci cu voia. Şi, prin aceasta, e mai tare ca ele, deşi suferinţele acceptate sunt extreme. (n. s. 2053, p. 1088)

[2152] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu iertăm, ci ne răzbunăm, fiindcă ne vedem primejduită existenţa de cel ce ne face rău şi vrem să-i primejduim şi noi existenţa lui din teama să nu ne-o primejduiască el mai departe. Aceasta, deoarece nu credem că unirea cu Dumnezeu, izvorul puterii, ne va menţine şi spori în existenţă. Bunătatea vine din simţirea adâncimii şi bogăţiei existenţei. Putem ajuta şi pe alţii să crească în această existenţă, urmând exemplul lui Hristos. (n. s. 2054, p. 1089)

grabnicul sfârşit al acestei vieţi, vom ajunge curând părtaşii acestora". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a XII-a, Cap. 32, în PSB, vol. 57, pp. 264-265)

„Într-atât nu voieşte aşadar Domnul nostru să avem dispreţ faţă de tristeţea altuia încât, dacă fratele a avut ceva împotriva noastră, nu ne primeşte darul, adică nu îngăduie să-i înălţăm rugăciuni, cât timp nu scoatem din sufletul fratelui, printr-o repede împăcare, tristeţea pricinuită pe drept sau pe nedrept. Ei nu zic: *Dacă fratele tău are îndreptăţită plângere împotriva ta, lasă darul tău la altar şi du-te mai întâi de te împacă cu el*, ci: *dacă-ţi vei aduce minte că fratele tău are ceva împotriva ta*, adică şi atunci când ceva neînsemnat şi de mic preţ a produs supărarea fratelui împotriva ta, şi ţi-ai adus deodată aminte de aceasta, să ştii că nu trebuie să aduci darurile duhovniceşti ale rugăciunilor tale, dacă n-ai alungat mai întâi, printr-o binevoitoare cerere de iertare, tristeţea fratelui tău, oricare ar fi fost motivul care i-a dat naştere. Aşadar, dacă porunca evanghelică ne spune să-i împăcăm pe cei ce s-au supărat pe noi din pricini trecute, mici şi neînsemnate, ce se va întâmpla cu nenorociţii de noi, care dispreţuim cu încăpăţânată prefăcătorie pricinile noi şi foarte mari, săvârşite din greşeala noastră? Umflaţi de îngâmfare diabolică, ne e ruşine să ne umilim, refuzăm să recunoaştem că noi am produs tristeţea fratelui şi, cu duh răzvrătit, nesocotind de cuviinţă să ne supunem poruncilor Domnului, susţinem că nu trebuie să le respectăm, fiindcă nu pot fi îndeplinite. Astfel că, socotind că El ne-a cerut lucruri nepotrivite şi cu neputinţă de îndeplinit, ne facem, cum spune Apostolul: *nu îndeplinitori, ci judecători ai legii*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Iosif, Cap. XVI, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 584)

„Domnul şi Mântuitorul nostru, învăţându-ne în adâncime virtutea răbdării şi a blândeţii, adică nu numai s-o spunem cu buzele, dar s-o clădim în altarul ascuns al sufletului nostru, ne-a dat această formulă de desăvârşire evanghelică: *Dacă te loveşte cineva peste obrazul drept, întoarce-l şi pe celălalt*. (După cuvântul *celălalt* se aude mai încet cuvântul *drept*, şi prin al doilea obraz drept nu se poate înţelege decât partea lăuntrică a omului). Prin aceasta Domnul doreşte să smulgem din părţile cele mai ascunse ale sufletului orice rădăcină a mâniei, adică dacă obrazul tău drept din afară a fost pălmuit şi omul lăuntric prin simţământul umilinţei să-i dea partea cea dreaptă pentru a fi lovită, luând parte la suferinţa omului din afară şi supunând într-un fel corpul său loviturii, ca nu cumva prin vătămarea omului din afară în chip tăcut să se zdruncine cel lăuntric. (...) Prin bunătatea noastră le învingem furia lor, fiindcă în felul acesta li se potoleşte pornirea de a lovi. Vom îndeplini astfel şi acea poruncă apostolică: *Nu te lăsa învins de rău, ci biruieşte răul prin bine*. Acest lucru în mod sigur nu se poate îndeplini de cei ce spun vorbe blânde şi umile, dar sunt plini de duhul îngâmfării. Ei nu numai că nu sting focul izbucnit al furiei, dar îl fac să se aprindă şi mai tare atât în inima lor, cât şi a fratelui înfuriat. Chiar dacă ar putea să rămână într-un fel liniştiţi şi paşnici, n-ar putea totuşi să capete oarecare roade ale dreptăţii, fiindcă-şi pretind gloria răbdării în paguba aproapelui, devenind astfel cu totul străini de acea dragoste apostolică faţă de alţii, care *nu caută ale sale*, ci pe cele ale altora, care nu doreşte bogăţii ca să păgubească pe altul, nici să câştige ceva despuind pe altul.

Trebuie ştiut că, în general, acela are partea cea mai tare, care-şi supune voinţa sa voinţei fratelui şi nu acela care ţine morţiş să-şi apere şi să-şi menţină părerile. Cel dintâi prin răbdare şi stăpânire este pe locul foarte apropiat de cel sănătos şi puternic, iar cel de-al doilea pe locul celui slab şi bolnav, care trebuie să fie căutat şi-ngrijit, trebuind ca uneori, pentru liniştea şi sănătatea lui, să lase ceva chiar dintre cele trebuincioase. Să nu creadă

cineva că i s-a micşorat ceva din desăvârşirea sa dacă şi-a coborât puţin pretenţiile, ci, dimpotrivă, să ştie că a dobândit mai mult prin îngăduinţa şi răbdarea sa. Învăţătura apostolică spune: *Voi, care sunteţi puternici, răbdaţi slăbiciunile celor neputincioşi*, şi: *Purtaţi-vă sarcinile unii altora şi aşa veţi împlini legea lui Hristos*. Niciodată cel slab nu-l va putea duce pe altul tot slab şi nu-l va putea îngriji cel bolnav pe altul tot bolnav, ci va putea aduce lecuire unuia slab cel ce nu este el însuşi supus slăbiciunii. Căci pe drept cuvânt se spune: *Doctore, vindecă-te pe tine însuţi*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Iosif, Cap. XXII, 2-4, Cap. XXIII, în PSB, vol. 57, pp. 588-589)

„(...) Cei ce doresc să păzească neştirbit sentimentul tovărăşiei, trebuie, după părerea noastră, ca mai întâi de toate să se stăpânească de la orice fel de injurii, iar monahul se cade să fie deplin liniştit în adâncul inimii lui. Totuşi, dacă va simţi că liniştea lui va fi cât de cât tulburată, să se păstreze într-o desăvârşită tăcere şi să respecte ceea ce aminteşte Psalmistul: *M-am tulburat şi n-am vorbit* şi: *Am zis, voi păzi căile mele, ca să nu păcătuiesc cu limba mea. Am pus pază gurii mele, când a stat păcătosul înaintea mea. Am amuţit, m-am umilit şi am tăcut chiar despre cele bune*. Să nu spună, stăpânit de starea prezentă, ceea ce-l împinge într-un moment tulburarea furiei sau ceea ce-i dictează sufletul deznădăjduit, ci să-şi readucă în inimă harul dragostei trecute, să aibă în minte reîntregirea păcii şi să se gândească mereu că ea nu se va reîntoarce chiar în timpul tulburării. Şi, când se păstrează pentru plăcerea înţelegerii viitoare, el nu va simţi amărăciunea certurilor prezente şi va răspunde mai degrabă cele de care să nu se învinuiască el însuşi şi nici să-i reproşeze fratele ceva despre dragostea pe care au restabilit-o. În felul acesta va traduce în faptă acele cuvinte profetice: *În mânie adu-ţi aminte de milostenie*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Iosif, Cap. XXVI, 2-3, în PSB, vol. 57, pp. 589-590)

IMAGINAŢIA

„*Ia aminte de tine însuţi!* Nu-ţi imagina cele ce nu există, ci întrebuinţează spre folosul tău cele ce sunt!" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* Omilia a III-a la cuvintele: „Ia aminte de tine însuţi", V, în PSB, vol. 17, p. 370)

IMAGINILE

Imaginile necuviincioase – privirea lor

„Fiindcă în locuinţa celui dintâi (al celui desfrânat), pe zidurile spoite cu var se pot vedea în chipurile făurite de artă mijloacele de aţâţare ale plăcerii pătimaşe, prin care firea îşi aminteşte de boala ei, prin vederea acestor produse ale necuviinţei furişându-se în suflet

patima. Dimpotrivă, în viaţa celui neprihănit se poate vedea toată paza şi grija de a-şi ţine curat şi ochiul, de vederile ce aprind patima”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 52)

IMPRUDENȚA

„Noi ținem de rău pe cei care se aruncă singuri în primejdie de moarte”. (Clement Alexandrinul, *Stromate*, stromata a IV-a, cap. IV, 17.1, în PSB, vol. 5, p. 245)

INIMA

Inima – templu sfânt pentru Domnul

„Că sălaşul inimii noastre este, fraţilor, templu sfânt pentru Domnul”. (Barnaba, *Epistola*, Cap. VI, 15, în PSB, vol. 1, p. 144)

„Când am luat iertarea păcatelor şi am nădăjduit în numele Domnului, ne-am înnoit, fiind zidiţi iarăşi dintru început. De aceea în locuinţa inimii noastre locuieşte cu adevărat Dumnezeu.

Cum?

Prin cuvântul credinţei Lui, prin chemarea făgăduinţei Lui, prin înţelepciunea îndreptărilor şi prin poruncile învăţăturii; El Însuşi profeţeşte în noi, El Însuşi locuieşte în noi, cei care eram robiţi morţii”. (Barnaba, *Epistola*, Cap. XVI, 8-9, în PSB, vol. 1, p. 160)

Inima – altar de rugăciune

„(...) La creştini inima fiecăruia e ca un altar de pe care se înalţă în duh şi în adevăr, precum se înalţă în miros de bună mireasmă, rugăciunile unei conştiinţe curate, după cum se spune în Apocalipsa lui Ioan: *cupe de tămâie sunt rugăciunile sfinţilor* (Ps. 140, 2) şi în Psaltire: *să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămâia înaintea Ta*”. (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a VIII-a, Cap. XVII, în PSB, vol. 9, p. 517)

Inima – Împărăţia lui Dumnezeu sau împărăţia păcatului?

„După cum ochiul, deşi este cel mai mic dintre toate mădularele (trupului) – şi pupila la fel – este un mare receptacul; el vede în acelaşi timp cerul, stelele, soarele, luna, oraşele şi celelalte obiecte, toate lucrurile – îmbrăţişate într-o singură privire – se conturează în pupila cea mică a ochiului, tot aşa este şi cu mintea şi cu inima. Inima este un vas mic şi cu toate acestea (cuprinde multe lucruri): în ea sunt balauri, lei, fiare veninoase, drumuri rele şi gloduroase şi toate comorile răutăţii, dar tot în ea se află Dumnezeu, îngerii, viaţa,

împărăţia, lumina, apostolii, comorile harului şi toate celelalte”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLIII, 7, în PSB, vol. 34, p. 259)

Rostul inimii

„Că simplă a plăsmuit Dumnezeu, Creatorul oamenilor, inima oamenilor, ca să păstreze în ea chipul lui Dumnezeu. Mai pe urmă, însă, noi, prin împreunarea cu patimile trupului, ne-am făcut inima felurită şi complicată, stricând în ea tot ce era dumnezeiesc, simplu şi necomplicat”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VIII, în PSB, vol. 17, p. 257)

Hristos – Domnul şi Stăpânul cel bun al inimii

„Dumnezeule, Care singur eşti adevărat şi Domnul cel bun al ogorului Său, care este inima mea”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a II-a, III, (5), în PSB, vol. 64, p. 81)

Dorul inimii după Dumnezeu

„Dacă inima doreşte neîncetat pe Dumnezeu, El este Domnul inimii lui”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLIII, 3, în PSB, vol. 34, p. 258)

Domnia harului în inimă

„Inima stăpâneşte şi domneşte peste tot trupul. Când harul ia în stăpânire inima, devine stăpân peste toate mădularele şi (peste toate) cugetele. Pentru că acolo (peste toate) în inimă este mintea şi toate cugetele sufletului şi încrederea lui. De aceea străbate harul prin toate mădularele trupului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 20, în PSB, vol. 34, p. 159)

Lumina din inimi

„Lumina aceasta din lume o primim şi ne minunăm de ea cu ochii trupului. Dar lumina dumnezeiască şi spirituală (inteligibilă) răsare în inimile noastre”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Opta, în PSB, vol. 38, p. 263)

„Şi precum soarele nostru dă lumină ochilor trupeşti, lumina cea prin Duhul se sălăşluieşte ca o rază spirituală în cele dinlăuntrul şi ia loc în inimă”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Şasea, Capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 680)

Mărimea şi lărgimea inimii

„Mare este inima omului şi cuprinzătoare! Câtă putere cuprinde ea când este curată! Vrei să cunoşti mărimea şi lărgimea ei? Ia aminte la îndrumarea dumnezeiască care învaţă, căci El este cel care zice: *El mi-a dat cunoştinţa cea adevărată despre cele ce sunt, ca să ştiu întocmirea lumii şi lucrarea stihiilor. Începutul şi sfârşitul şi mijlocul vremurilor,*

întoarcerile anotimpurilor şi prefacerile văzduhului, cursurile anilor şi rânduiala stelelor, firea dobitoacelor şi apucăturile fiarelor, puterea duhurilor şi gândurile oamenilor, feluritele neamuri ale plantelor şi însuşirile rădăcinilor (Înţ. Sol. 7, 17-20). Vezi, aşadar, că nu este mică inima omului care îmbrăţişează atâtea lucruri. Dar să nu înţelegi această mărime în mod trupesc, ci s-o înţelegi ca pe o putere a Lui în stare să pătrundă în cunoaşterea atâtor şi atâtor adevăruri.

Iar ca să facem pe toţi oamenii de rând să înţeleagă măreţia inimii lor, să dăm câteva pilde luate din viaţa de toate zilele. Toate oraşele pe care le-am străbătut le păstrez în amintirea minţii: caracteristicile lor, aşezarea lor, zidurile, clădirile, toate acestea mi-au rămas în inimă. Drumul pe care l-am străbătut mi-a rămas întipărit şi imprimat în memorie, marea pe care am navigat am întipărit-o discret în cugetul meu liniştit.

Precum am spus, inima omului nu e mică. Ea poate cuprinde atâtea şi atâtea lucruri. Şi dacă nu este mică, pentru că ea îmbrăţişează atâtea lucruri, atunci se poate pregăti, prin ea, şi calea spre Domnul, trasând o linie dreaptă, pentru ca Cuvântul Înţelepciunii lui Dumnezeu să păşească pe ea". (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca,* Omilia a XXI-a,VI-VII, în PSB, vol. 7, pp. 110-111)

Adâncul inimii

„Inima are un adânc nemărginit, în care se află săli de ospeţe şi odăi de dormit, uşi, pridvoare, multe locuri de serviciu şi ieşiri. Acolo este laboratorul dreptăţii şi al nedreptăţii; acolo este moartea şi viaţa, acolo este neguţătoria cea bună şi cea rea". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 32-35, în PSB, vol. 34, p. 164)

„Abis necuprins este inima ta". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre paza inimii, în PSB, vol. 34, p. 283)

Paza inimii

„(…) sfatul pe care îl facem în inima noastră este rădăcină a faptelor pe care le săvârşim cu trupul. Desfrânarea, care se aprinde mai întâi în sufletul celui iubitor de plăcere, lucrează stricăciunea prin trup. De aceea şi Domnul spune că cele care mişcă pe om spre faptă pornesc dinăuntrul omului (Mt. 15, 18)". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul I, IV, în PSB, vol. 17, p. 188)

„... omul trebuie să străjuiască cu mare veghe, înconjurând des sufletul, strigând ca un conducător de oaste şi îndemnând: *Omule, ţine în toată paza inima ta. Căci din aceasta sunt ieşirile vieţii*. Iar straja sufletului este gândul vieţuirii bine-credincioase, întărit de frica de Dumnezeu, de harul Duhului, de faptele bune. Căci, cel ce şi-a înarmat sufletul său cu acestea respinge uşor atacurile tiranului, adică viclenia şi pofta, mândria, mânia, pizma şi toate mişcările viclene ale răutăţii dinăuntru". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 465)

Curăţirea inimii

„După cum cel ce vrea să scrie pe o tăbliţă de ceară, trebuie, mai întâi, să şteargă ce-a fost scris mai înainte, întinzând bine ceara şi aşa să scrie literele pe care le vrea, tot aşa şi

inima, care voieşte să primească în chip lămurit cuvintele dumnezeieşti, trebuie curăţită de gândurile cele potrivnice". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XXXII, VII, în PSB, vol. 17, p. 256)

„Iar cum se poate face cineva curat, poţi afla din aproape toată învăţătura evanghelică. Căci, de vei privi pe rând poruncile, vei afla limpede în cele următoare modul de curăţire a inimii. Pentru că împărţind răutatea (patima) în două, în cea care se susţine prin fapte şi în cea care se susţine prin gânduri, mai întâi a fost pedepsită prin legea veche nedreptatea arătată prin fapte, iar acum a făcut legea să se vadă celălalt fel de păcat, nepedepsind fapta rea, ci având grijă să nu se ivească nici începutul. Căci scoţând păcatul din însăşi voia de a-l face, înseamnă a face viaţa cu mult mai străină de faptele rele. Iar având păcatul multe părţi şi multe feluri, fiecărui fel din cele oprite i-a rânduit, prin porunci, vindecarea potrivită. Şi, pentru că în toată viaţa, cel mai repede se iveşte boala mâniei, începe vindecarea de la ceea ce o stăpâneşte mai mult, legiuind în primul rând nemângâierea. Ai învăţat, zice, de la legea veche: *Să nu ucizi!*; acum învaţă să depărtezi de la suflet însăşi mânia împotriva celor de o fire (Mt. 5, 22)". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul VI, în PSB, vol. 29, p. 385)

„Să presupunem că există un palat impunător, că acesta se pustieşte şi se umple de morţi şi de mult miros urât; la fel este şi inima, palatul lui Hristos: geme de mare necurăţire şi de mulţimea duhurilor necurate. Se cuvine, deci, ca acesta să fie reconstruit şi reînnoit, iar cămările sale pregătite. Pentru că Împăratul Hristos vine acolo, împreună cu îngerii şi cu duhurile cele sfinte, să Se odihnească, să locuiască, să umble şi să aşeze împărăţia Sa.

Să presupunem deasemeni, o corabie cu multă rânduială: acolo căpitanul pe toţi îi conduce şi rânduieşte, pe unii dojenindu-i, iar pe alţii învăţându-i. Tot aşa este şi inima, care are (drept) căpitan mintea, conştiinţa care cenzurează cugetele care se acuză sau se apără. Pentru că zice (Apostolul): *Cugetele se acuză sau se apără între ele* (Rom. 2, 15).

Vezi că conştiinţa nu aprobă acele gânduri care se supun păcatului, ci numaidecât le mustră. Ea nu minte, pentru că ce ar spune în ziua judecăţii?, ci dă mărturie (despre adevăr) ca una care totdeauna mustră.

Să ne închipuim o trăsură, cu animale (de tracţiune), cu hăţuri, toate sub conducerea unui vizitiu; când vrea acesta îi imprimă elan, iar când vrea o opreşte; în sfârşit, unde vrea acesta, acolo se duce, pentru că întreaga trăsură se supune lui. La fel este şi inima: ea are multe cugete proprii firii, cugete ce sunt legate de ea, iar mintea şi conştiinţa mustră şi conduce inima, potolind cugetele firii, care se nasc în ea. Pentru că sufletul are multe mădulare, dar el este unul.

Că de când a călcat Adam porunca, şarpele a intrat şi s-a făcut stăpân al casei, şi este pe lângă sufletul (propriu-zis) ca un al doilea suflet. Pentru că zice Domnul: *Oricine nu se leapădă de sine şi nu-şi urăşte sufletul său nu este ucenicul Meu* (Lc. 14, 26). *Cel ce-şi iubeşte sufletul său îl va pierde* (In. 12, 25). Pentru că păcatul intrând în suflet, s-a făcut mădularul lui, s-a lipit de omul cel trupesc şi (de aceea) se nasc în inimă multe cugete necurate. Deci, cel ce face voia sufletului său, voia inimii o face, pentru că sufletul se împleteşte şi se amestecă (cu ea). Pe când acela care îşi supune sufletul său, se mânie pe sine şi pe poftele care se cuibăresc în el, este asemenea celui ce biruie şi supune cetatea duşmanilor săi". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 32-35, în PSB, vol. 34, p. 164)

„Când auzi că Hristos S-a pogorât la iad şi a eliberat sufletele care erau legate acolo să nu socoteşti că acest fapt se deosebeşte de cele ce se săvârşesc acum (în inima omului). Pentru că inima este un (adevărat) mormânt, iar (sufletul împreună cu) cugetele şi mintea (sunt ca şi sufletele din iad), îngropate în ea şi înconjurate de un întuneric adânc. Deci, (după cum atunci), Domnul a venit la sufletele din iad, care strigaseră către El, (acum) coboară întru adâncul inimii şi-i porunceşte acesteia: Eliberează sufletul cel închis (în tine), care M-a chemat să-l izbăvesc. Şi ridicând piatra care zace peste mormânt, îl deschide, înviază sufletul care era mort cu adevărat şi-l eliberează din temniţa cea întunecoasă". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 1, în PSB, vol. 34, p. 337)

„(...) castitatea se poate afla chiar fără harul ştiinţei, dar ştiinţa spirituală fără curăţia castităţii este cu neputinţă s-o ai[2153]". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 18, în PSB, vol. 57, pp. 194-195)

„(...) Desăvârşirea nu se obţine o dată cu renunţarea totală la bogăţii şi demnităţi, dacă nu există acea dragoste ale cărei părţi le arată apostolul şi care constă în curăţia inimii. Ce este altceva faptul de a nu pizmui, a nu te îngâmfa, a nu te supăra, a nu fi fără scrupul, a nu te gândi numai la ale tale, a nu te bucura de nenorocirea altuia, a nu avea gânduri rele şi altele ca acestea, decât a dărui întotdeauna lui Dumnezeu o inimă desăvârşită şi foarte curată, păzind-o neatinsă de tot felul de tulburări?" (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. VI, 3, în PSB, vol. 57, p. 311)

„(...) Se cade să practicăm cele ce urmează, adică postul, veghea, singurătatea, meditaţia asupra cărţilor sfinte pentru scopul principal, adică pentru curăţia inimii". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. VII, 2, în PSB, vol. 57, p. 311)

Curăţia inimii

„Fii curat cu inima şi bogat cu duhul". (Barnaba, *Epistola*, cap. XIX, în PSB, vol. 1, p. 161)

„*Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu* (Mt. 5, 8).

Iată şi aici tot o răsplată duhovnicească. Prin cei curaţi cu inima Domnul înţelege sau pe cei care săvârşesc toată virtutea şi nu au în cugetul lor niciun pic de răutate, sau pe cei care trăiesc în curăţenie trupească şi sufletească". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XV, IV, în PSB, vol. 23, p. 180)

„Aceasta înseamnă să ai inima curată; (anume) văzând pe păcătoşi şi bolnavi, să-i compătimeşti şi să arăţi îndurare faţă de ei". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 8, în PSB, vol. 34, p. 155)

[2153] Notă Prof. N. Chiţescu: Sf. Casian se referă la Avva Teodor, care a dobândit ştiinţa spiritului prin curăţia inimii. Cf. supra V, 33. *Convorbirea duhovnicească*, XIV, va fi închinată ştiinţei duhovniceşti. (n. s. 189, p. 195)

„De altfel, toţi filozofii, Legea şi Apostolii, chiar şi venirea Mântuitorului au avut ca scop curăţia. Orice om, fie el iudeu, fie elen, iubeşte curăţia, dar nu poate să se curăţească. Se cuvine, deci, să cercetăm, cum şi prin ce (mijloace) se obţine curăţia inimii. (Trebuie spus că) prin niciunul, afară de Cel ce s-a răstignit pentru noi; Acesta este Calea, Adevărul, Uşa, Mărgăritarul, pâinea cea vie şi cerească. Fără acest Adevăr, nu poate să cunoască cineva adevărul şi să se mântuiască". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XVII, 15, în PSB, vol. 34, p. 183)

„Nu este lucru uşor să dobândim inimă curată; numai cu multă luptă şi trudă, numai dacă smulge din rădăcini răul, omul poate să dobândească o conştiinţă şi o inimă curată". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 24, în PSB, vol. 34, p. 213)

„Tot Vechiul şi Noul Testament vorbesc despre curăţie; faptele curăţiei au fost plăcute tuturor, iudeilor şi elinilor, deşi nu totdeauna le împlineau. Dar curăţia inimii nu este posibilă decât prin Iisus". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Despre înălţarea minţii, 21, în PSB, vol. 34, p. 323)

„Fericiţi cei curaţi cu inima ..."[2154]

„(...) *Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu* (Mt. 5, 8). Dar cine ar fi cei curaţi cu inima, dacă nu aceia care, în unirea cu Dumnezeu prin Fiul în Duhul, despărţiţi de toată iubirea de trup, depărtaţi de toată plăcerea lumească şi predaţi numai voinţei Duhului, vieţuiesc curat şi în întregime pentru Hristos?" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1066)

Războiul duhovnicesc din inimă

„Războiul se dă, mai întâi înăuntru, în inimă; (acolo) este lupta şi războiul, (acolo) este cumpăna care înclină fie către iubirea lui Dumnezeu, (fie către) iubirea lumii. Acolo discerne fiecare şi de acolo porneşte (hotărârea să vină sau nu) la lupta cu fratele său, zicând întru sine: Să zic? Să vorbesc? Să nu vorbesc? (Acolo, înlăuntru, omul) îşi aduce aminte de Dumnezeu, dar fiind reţinut de orgoliul propriu, nu se leapădă de sine. Şi dacă iubirea lumii atârnă mai greu şi înclină către ea balanţa inimii, iute ajunge cuvântul cel rău până la buze". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia V, 6, în PSB, vol. 34, pp. 113-114)

Inima învârtoşată

„(...) S-a scris: *Inima înfrântă şi umilită Dumnezeu nu o va dispreţui* (Ps. 50, 129). Iar inima diavolului e învârtoşată ca o piatră şi dură ca o nicovală. Aşa zice Sfânta Scriptură (Iov 41, 15)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Douăsprezecea, în PSB, vol. 38, p. 437)

[2154] Mt. 5, 8.

INJURIILE

„Întrebarea 24: Ce este injuria?

Răspuns: Orice cuvânt care este spus cu intenţia de a necinsti pe cineva este injurie, chiar dacă cuvântul însuşi nu pare să fie injurios. Şi aceasta rezultă clar din Evanghelie, care spune despre evrei că: *l-au ocărât pe el şi i-au zis: «Tu eşti ucenic al Aceluia*» (In. 9, 28)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 24, în PSB, vol. 18, p. 327)

INSULTELE ADUSE APROAPELUI

Când ești ispitit să insulți pe cineva....

„Când eşti ispitit să insulţi pe cineva, gândeşte-te că eşti în situaţia de a hotărî în care parte ai să te îndrepţi: să te apropii, prin îndelungă răbdare, de Dumnezeu, sau să te alături, prin mânie, duşmanului. Lasă timp gândurilor tale să aleagă partea cea bună. Că sau vei fi de folos şi aceluia prin exemplul blândeţii tale, sau te vei răzbuna şi mai cumplit pe el tocmai prin aceea că primeşti cu dispreţ ocările lui”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări,* omilia a X-a, III, în PSB, vol. 17, p. 451)

„Căci după cum dacă servii noştri sunt bătuţi de cineva, bătaia lor este o insultă adusă nouă şi după cum dacă fiul cuiva este biciuit suferă din cauza acestui fapt dragostea tatălui, la fel, când un serv al lui Dumnezeu este insultat, majestatea divină este încălcată, precum spune Însuşi Domnul către apostolii Săi: *Cine vă primeşte pe voi pe Mine Mă primeşte şi cine vă dispreţuieşte pe voi pe Mine Mă dispreţuieşte* (Mt. 10, 40; Lc. 10, 16)”. (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu,* Cartea a VIII-a, III, 15, în PSB, vol. 72, p. 327)

Nu este nimic mai greu de suferit ca insulta

„Da, nu este nimic, nu este nimic mai greu de suferit ca insulta; ea, mai cu seamă, poate sfâşia sufletul omului. Iar când cuvintele insultei sunt mai insultătoare, atunci flacăra mâniei este de două ori mai mare. Să nu socoteşti că spui o vorbă întâmplătoare când numeşti *nebun* pe fratele tău! Răpind fratelui tău ceea ce ne deosebeşte de animale, ceea ce mai ales ne arată că suntem oameni – mintea şi judecata –, îl lipseşti de orice nobleţe. Să nu ne uităm numai la cuvinte, ci şi la faptele şi patimile la care ele dau naştere! Să ne gândim ce rană mare face cuvântul şi la ce rău duce! Din pricina aceasta Pavel n-a scos din împărăţia cerurilor numai pe desfrânaţi, pe destrăbălaţi, ci şi pe cei ce insultă. Şi pe bună dreptate! Cel care insultă pângăreşte virtutea dragostei, aduce aproapelui mii de nenorociri, face ca duşmăniile să dăinuiască veşnic, desparte mădularele lui Hristos, alungă în fiecare zi pacea atât de dorită de Dumnezeu, dând, cu insultele, loc larg diavolului în lume şi făcându-l mai puternic”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVI, VIII, în PSB, vol. 23, p. 211)

Răbdarea insultelor

„Te-a insultat? Binecuvântează! Te-a lovit? Suferă! Te scuipă şi te socoteşte om de nimica? Gândeşte-te că ai fost făcut din pământ şi în pământ te vei întoarce (Fac. 3, 19).

Cel care îşi are ocupată mintea cu astfel de idei va găsi că orice insultă este inferioară adevărului. Făcând aşa, nu-i vei da duşmanului prilej de răzbunare, ca să te vădeşti invulnerabil insultelor; îţi vei prilejui marea cunună a răbdării, că ţi-ai făcut din furia altuia prilej de înţelepţire proprie.

Astfel, dacă ai da ascultare cuvintelor mele, tu însuţi ai căuta să-ţi înmulţeşti insultele aduse de alţii". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, III, în PSB, vol. 17, p. 451)

„Într-adevăr, ce poate fi mai dureros pentru un duşman decât să vadă că insultele lui nu-l ating pe duşmanul tău? Nu-ţi lăsa sufletul abătut şi nici nu îngădui ca insultele să te atingă. Lasă-l să latre fără folos, să crape de ciudă. Cel care loveşte un obiect nesimţitor se pedepseşte pe sineşi. Că nu se răzbună nici pe duşman, dar nu-şi pune capăt nici mâniei. Astfel, cel care insultă pe unul ce nu bagă în seamă insulta, nu poate să-şi găsească mulţumire în insulte. Ba dimpotrivă, crapă de ciudă, după cum am spus. Ce nume vor da fiecăruia din voi cei care au fost de faţă la o astfel de scenă? Pe el îl vor numi un calomniator, pe tine, un om cu suflet mare; pe el, un om plin de mânie şi nesuferit; pe tine, om plin de răbdare şi blând. El se va căi de cele rostite, dar ţie nu-ţi va părea rău niciodată de virtutea de care ai dat dovadă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 452)

„Este nevoie să mai adaug ceva? Insulta a închis împărăţia cerurilor, căci bârfitorii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu (I Cor. 6, 10); tu însă, prin tăcere, ţi-ai pregătit împărăţie. Că *cel care va răbda până în sfârşit, acela se va mântui* (Mt. 10, 22). Ce scuză vei găsi dacă şi tu te vei răzbuna şi te vei împotrivi insultătorului tot cu acelaşi fel de insulte? Vei spune că el a început să te insulte? Aceasta nu-i o scuză vrednică de iertare. Nu merită o osândă mai mică nici desfrânatul care aruncă vina pe o femeie de moravuri uşoare ca provocatoare a păcatului său. Nu există cununi fără concurenţi şi nici căderi fără duşmani. Ascultă pe David ce spune: Când păcătosul a stat înaintea mea (Ps. 38, 2) nu m-am mâniat, ci *am amuţit şi m-am smerit şi am tăcut de bunătăţi* (Ps. 38, 3). Te mânii la auzul unei insulte ca la auzul unui rău; dar imiţi pe cel care insultă ca şi cum ar fi făcut un lucru bun. Iată, săvârşeşti ce acuzi. Oare vezi numaidecât răul săvârşit de altul, dar nu dai nicio importanţă faptei tale ruşinoase? Spui că e un lucru rău insulta? Caută să n-o imiţi! Nu este o scuză îndestulătoare dacă altul a început insulta. După părerea mea este mai drept ca mânia lui să crească, deoarece n-a dat peste un exemplu care să-l înţelepţească". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 452)

„Cumplit lucru este pentru un om, care a făcut bine şi căruia ar trebui să i se aducă cele mai mari mulţumiri, să primească pe lângă nerecunoştinţă încă şi ocări şi insulte! Într-adevăr este cumplit lucru; dar răul este mai mare pentru cel care săvârşeşte insulta decât pentru cel care o suferă. Te-a insultat? Tu nu insulta. Cuvintele ce-ţi sunt adresate să-ţi fie o şcoală pentru a învăţa înţelepciunea. Dacă nu primeşti insulta, nu eşti rănit. Dacă, însă, sufletul tău se turbură, închide supărarea în tine însuţi: În mine s-a turburat inima mea (Ps. 142, 4) a spus David, adică: N-a ieşit la iveală supărarea mea, ci s-a potolit ca un val care

se sparge de ţărmuri. Linişteşte-ţi inima mânioasă şi înfuriată! Pasiunile să se ruşineze la apariţia judecăţii tale, ca şi obrăznicia copiilor la ivirea unui bărbat venerabil". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a X-a, V, în PSB, vol. 17, p. 454)

INTENŢIILE BUNE

„Domnul vrea să fie milostivi nu numai cei care fac milostenie, ci şi cei care voiesc să miluiască, în care, chiar dacă nu pot face milostenie, lucrarea milosteniei este în cugetul şi voinţa lor. Că uneori voim să facem milostenie, fie printr-un ajutor bănesc, fie printr-o îngrijire trupească, cum este a îndestula pe cel lipsit sau a sluji celui bolnav sau a fi lângă cineva care este în vreun necaz, dar nu putem să ne împlinim voinţa spre care suntem îndemnaţi, sau din pricina sărăciei, sau din pricina bolii, sau din pricina bătrâneţii – că şi bătrâneţea este o boală a firii – aşa că nu putem duce la sfârşit ceea ce dorim. Cei care voiesc să facă milostenie participă la aceeaşi cinste ca şi cei care o pot face, pentru că voinţa de a face milostenie este egală cu a celor care o fac; singura deosebire este că ceilalţi îi întrec prin averea lor"[2155]. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. VI, 38.2.-38.3., în PSB, vol. 5, pp. 253-254)

INVIDIA

Definiţia

„… invidia este o urmare a răutăţii diavolului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 458)

„Invidia este o întristare pentru bunăstarea aproapelui. Din pricina asta pe invidios niciodată nu-l părăseşte nici supărarea, nici mâhnirea". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 458)

„Este distrugerea vieţii, ruină a firii, vrăjmaşă a darurilor dumnezeieşti, împotrivire faţă de Dumnezeu". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 459)

„… invidia este o boală a prieteniei, după cum mălura este boala grâului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 462)

[2155] Cât de minunat este în acest sens şi cuvântul Sfântului Ioan Gură de Aur din noaptea de Paşti: „ ...(Dumnezeu) şi faptele le primeşte; şi gândul îl ţine în seamă, şi lucrul îl preţuieşte, şi voinţa o laudă ...". – n. a.

„Invidia este învăţătura şarpelui, născocirea demonilor, sămânţa duşmanului, arvuna iadului, piedică evlaviei, cale spre gheenă, lipsire de împărăţia cerurilor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, V, în PSB, vol. 17, p. 463)

Gravitatea

„(...) Să nu urască frate pe frate din cauza invidiei şi neştiutor să se ucidă cu propria sa sabie”. (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie*, III, în PSB, vol. 3, p. 496)

„Este vierme al sufletului, boală a minţii, rugină a inimii faptul de a invidia cineva pe altul din cauza virtuţilor şi fericirii lui, adică de a urî la acesta meritele proprii sau darurile divine, de a transforma în rău propriu binele altuia, de a fi chinuit de prosperitatea celor mai norocoşi, de a-şi face sieşi necaz din gloria altora, de a-şi simţi inima sfâşiată ca de cârligele călăului, de a face din propriile lui gânduri şi simţiri un fel de instrumente de tortură, care să-i sfâşie inima, care să-l chinuie în toate măruntaiele. Cel cu sufletul bolnav de invidie nu găseşte nicio plăcere nici în mâncare, nici în băutură, mereu suspină, geme şi suferă, zi şi noapte se chinuie şi nu găseşte alinare. Celelalte rele au un sfârşit şi se termină odată cu consumarea lor. În adulter ticăloşia se încheie prin săvârşirea faptului, tâlharul ajunge la omucidere şi se opreşte aici, rapacitatea prădătorului se potoleşte prin luarea prăzii, falsificatorul are ca măsură îndeplinirea falsificării, numai invidia n-are limită, este un rău permanent, un păcat fără sfârşit şi, cu cât cineva a avut un succes mai mare, cu atât invidiosul arde mai mult în flăcările propriei lui invidii.

Invidiosul are înfăţişarea ameninţătoare, privirea piezişă, faţa palidă, buzele îi tremură, dinţii îi scrâşnesc, cuvintele îi sunt furioase, ocările fără frâu, chiar fără pumnal e gata de violenţă şi asasinat, fiind înarmat cu ura, care scoate din minţi”. (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie*, VII-VIII, în PSB, vol. 3, pp. 498-499)

„Este cu mult mai neînsemnat răul şi cu mult mai mică primejdia când trupul e rănit de sabie, îngrijirea e uşoară când rana se vede şi cu ajutorul doctoriilor se vindecă mai uşor. Rănile invidiei sunt adânci şi ascunse şi nu se lecuiesc cu medicamente, căci durerea lor este interioară în suflet. O, tu cel invidios şi rău, dă-ţi seama cât eşti de rău, de duşmănos şi de primejdios pentru cei pe care-i urăşti. Cel pe care-l urmăreşti cu invidia ta va putea să fugă şi să te evite, dar tu nu poţi să fugi de tine însuţi. Oriunde vei fi, potrivnicul tău e cu tine, căci porţi duşmanul în inimă, ai flagelul în tine, eşti legat în cătuşe care nu se descuie, eşti rob al invidiei şi nicio mângâiere nu-ţi va alina durerea. A prigoni pe cel ajutat de harul lui Dumnezeu este perseverare în rău”. (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie*, IX, în PSB, vol. 3, p. 499)

„… omul invidios ajunge, ca să spun aşa, rob şi lucrează totul împotriva mântuirii lui”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LXI, II, PSB, vol. 22, p. 274)

„Nu este păcat mai rău decât invidia”

„Nu este păcat mai rău decât invidia. Desfrânatul chiar dacă simte oarecare plăcere, săvârşeşte păcatul în scurtă vreme; invidiosul însă se chinuie şi se pedepseşte pe sine însuşi înaintea celui invidiat, iar păcatul lui nu încetează niciodată, ci lucrează necontenit.

După cum porcul se bucură de mocirlă, iar diavolul de vătămarea noastră, tot aşa şi invidiosul se bucură de răul semenului său. Atunci se linişteşte şi răsuflă uşurat, când peste semenul său a venit un necaz sau o ruşine; socoteşte nenorocirile altora propriile sale bucurii, iar fericirea şi bunăstarea altora, propria sa nenorocire. Nu urmăreşte să aibă el bucurie, ci semenul său să aibă necazuri şi scârbe. Nu merită, oare, să loveşti cu pietre şi să stâlceşti în bătăi pe aceşti oameni ca pe câinii turbaţi, ca pe diavolii afurisiţi şi ca pe iele?[2156] După cum unii gândaci se hrănesc cu murdărie omenească, tot aşa şi invidioşii se hrănesc cu nenorocirile altora: sunt duşmanii şi vrăjmaşii oamenilor. Celorlalţi oameni le e milă când se junghie un animal; dar tu, invidiosule, devii fiară, tremuri, te îngălbeneşti la faţă când vezi că unui om îi merge bine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XL, III, în PSB, vol. 23, pp. 486-487)

„Că invidia face din om diavol; face din om demon sălbatic. Invidia a săvârşit cel dintâi omor; invidia n-a mai cunoscut glasul sângelui (Fac. 4, 2-8); invidia a pângărit pământul; mai târziu invidia, deschizând gura pământului, a înghiţit şi a omorât pe Datan, Core şi Abiron şi pe tot poporul acela (Num. 16, 1-35)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XL, III, în PSB, vol. 23, p. 487)

Invidia – pierzătoare pentru cel ce o întreţine şi pricinuitoare de har şi strălucire pentru cei invidiaţi

„Singurul lucru vrednic de laudă în această patimă este că invidia ajunge cu atât mai împovărătoare pentru invidios cu cât este cultivată mai mult. După cum săgeţile aruncate cu putere se întorc asupra celui care le-a aruncat, dacă se izbesc de ceva tare şi rezistent, tot aşa şi pornirile invidiei nu supără deloc pe cel invidiat, ci sunt răni tocmai pentru invidios. Care om a micşorat cu ceva prin invidie calităţile şi bunurile aproapelui său? Invidiosul se pierde pe el însuşi, topindu-se de întristare". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XI-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 462)

„… după cum viermele născut de lemn mănâncă mai întâi lemnul care l-a născut, tot aşa şi invidia strică mai întâi sufletul celui care a născut-o şi aduce peste cel invidiat cu totul altceva decât doreşte. Nu mi te uita, iubite, ce se întâmplă celor invidiaţi la început, ci priveşte sfârşitul. Gândeşte-te că răutatea celor ce invidiază aduce mai mare strălucire celor invidiaţi. Cei invidiaţi atrag pe Dumnezeu în ajutor şi se bucură de harul Cel de sus, iar invidiosul, lipsit de acest har, cade uşor în mâna tuturora şi, înainte de a fi biruit de duşmani, e biruit de propria lui patimă, pentru că, mâncat ca de nişte fălci nevăzute, ajunge, ca să spun aşa, de se îneacă. Cunoscând, dar, acestea, să fugim, vă rog, de vătămarea acestei patimi, să o izgonim cu toată puterea din sufletul nostru. Este mai pierzătoare decât toate patimile; ne vatămă însăşi mântuirea noastră. Diavolul este izvoditorul ei ". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLVI, IV, în PSB, vol. 22, p. 144)

„Cumplită patimă este invidia! Când pune stăpânire pe suflet, nu-l lasă până ce nu-l înnebuneşte desăvârşit pe om. Invidia vatămă chiar sufletul în care s-a născut pentru că

[2156] Ielele erau considerate acele zâne rele, în număr de trei, care paralizează pe oameni; ele erau considerate stăpânele vânturilor ce joacă noaptea în vârtejul văzduhului, unde răpesc pe muritori; luat din iele, paralizat. (cf. Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbei române*, ediţia a VI-a, Editura *Scrisul românesc*, Craiova, 1929, p. 302) – n. a.

invidiosul reuşeşte să facă celui invidiat tocmai contrariul decât ceea ce voieşte: îl face pe cel invidiat mai strălucit, mai slăvit, mai vestit; iar lucrul acesta este iarăşi altă rană şi mai adâncă în sufletul invidiosului". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LXI, I, în PSB, vol. 22, p. 272)

„… gândeşte-te şi la aceea că tu, cu invidia ta, nu faci rău celui pe care-l invidiezi, ci ţie îţi înfigi sabia în tine însuţi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XL, IV, în PSB, vol. 23, p. 488)

„Cu cât invidiezi mai mult, cu atât îi faci mai mare bine celui invidiat. Dumnezeu rânduieşte aşa lucrurile. Când vede pe cel nevinovat nedreptăţit, îl înalţă şi mai mult, îl face şi mai strălucitor, iar pe tine te pedepseşte. Dacă Dumnezeu nu lasă nepedepsiţi pe cei care se bucură de nenorocirile duşmanilor - *Nu te bucura de căderea duşmanilor tăi,* zice Scriptura, *ca nu cumva să te vadă Dumnezeu şi să nu-I placi Lui* (Prov. 24, 17-18) -, cu atât mai mult pe cei care invidiază pe cei care nu le-au făcut niciun rău. Să tăiem deci fiara cea cu multe capete. Că invidia are multe chipuri. Dacă cel care iubeşte pe cel care-l iubeşte nu face nimic mai mult decât vameşul, unde se va găsi cel care urăşte pe cel care nu i-a făcut niciun rău? Cum va scăpa de iad când este mai rău decât păgânii? De aceea mă doare cumplit inima, că noi, care am primit poruncă să imităm pe îngeri, dar, mai bine spus, pe Stăpânul îngerilor, imităm pe diavol". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XL, IV, în PSB, vol. 23, p. 488)

„Aşa e invidia! Unelteşte totdeauna împotriva propriului ei bine; roade pe cel invidios şi-l aruncă în nenumărate necazuri". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXII, V, în PSB, vol. 23, p. 724)

Urmările distrugătoare ale invidiei

„Că aşa este scris: *Şi după câteva zile a adus Cain din rodurile pământului jertfă lui Dumnezeu; şi a adus şi Avel din cele întâi născute ale oilor sale şi din grăsimea lor. Şi a căutat Dumnezeu spre Avel şi spre darurile sale, iar spre Cain şi jertfele lui n-a privit. Şi s-a întristat Cain foarte şi s-a mâniat faţa lui. Şi a zis Dumnezeu lui Cain: «De ce te-ai întristat şi de ce s-a mâhnit faţa ta? Dacă ai fi adus drept şi ai fi împărţit drept, n-ai fi păcătuit. Taci! Spre tine întoarcerea jertfei şi tu îl vei stăpâni». Şi a zis Cain către Avel, fratele lui: «Să mergem la câmp». Şi a fost când ei erau la câmp, s-a sculat Cain asupra lui Avel, fratele lui, şi l-a omorât (Fac. 4, 3-8).* Vedeţi, fraţilor? Invidia şi pizma au săvârşit ucidere de frate. Din pricina invidiei, părintele nostru Iacov a fugit din faţa lui Isav, fratele lui (Fac. 27, 41 *sq*). Invidia a făcut ca Iosif să fie prigonit până la moarte şi dus în robie (Fac. 37, 1-36). Invidia l-a silit pe Moisi să fugă din faţa lui Faraon, împăratul Egiptului, când a auzit de la cel de acelaşi neam cu el: *Cine te-a pus pe tine judecător peste noi? Nu cumva vrei să mă omori şi pe mine, cum ai ucis ieri pe egiptean?* (Ieş. 2, 14; Fap. 7, 27). Din pricina invidiei Aaron şi Mariam au locuit în afara taberei (Num. 12, 14-15). Invidia a coborât în iad de vii pe Datan şi Aviron, pentru că se răsculaseră împotriva robului lui Dumnezeu, Moisi (Num. 16, 1-35). Din pricina invidiei, David a fost pizmuit nu numai de cei de alt neam, ci a fost prigonit şi de Saul, împăratul lui Israil.

Dar să punem capăt exemplelor vechi şi să venim la atleţii credinţei, care sunt aproape de noi. Să luăm pilda de vitejie din generaţia noastră. Din invidie şi pizmă au fost prigoniţi

cei mai mari şi mai drepţi stâlpi ai Bisericii (Gal. 2, 9), luptând până la moarte. Să punem înaintea ochilor noştri pe bunii Apostoli: pe Petru, care, din pricina invidiei nedrepte, n-a suferit una, nici două, ci mai multe munci; şi îndurând aşa mucenicia, a plecat la locul de slavă cuvenit lui. Din pricina invidiei şi a duşmăniei, Pavel a primit premiul răbdării, purtând de şapte ori lanţuri, fiind izgonit şi lovit cu pietre (II Cor. 11, 24-25); fiind propovăduitor atât în răsărit cât şi în apus, a primit slava strălucită a credinţei lui; învăţând dreptatea în toată lumea şi ajungând până la marginile apusului, a suferit mucenicia sub împăraţi (Fapte, capitolele 24-26). Şi aşa, s-a despărţit de lumea aceasta şi s-a dus în locul cel sfânt, fiind cea mai mare pildă de răbdare.

Acestor bărbaţi, care au vieţuit cu cuvioşie, li s-a adăugat o mare mulţime de oameni aleşi, care, suferind, din pricina invidiei, multe munci şi chinuri, au fost printre noi minunată pildă". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. IV-VI, în PSB, vol. 1, pp. 52-53)

„Invidia şi dușmănia au dărâmat cetăţi mari şi au nimicit din rădăcină popoare mari". (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I),* cap. VI, în PSB, vol. 1, p. 54)

„Din cauza invidiei, chiar de la începutul lumii, diavolul, el cel dintâi, a pierdut împărăţia cerească şi s-a prăbuşit din cer. Având măreţie îngerească şi fiind drag lui Dumnezeu, când a văzut pe om făcut după chipul lui Dumnezeu, din invidie răuvoitoare, a căzut în păcatul urii. Din cauza invidiei a căzut înainte de a doborî el pe altul, prins înainte de a prinde, pierdut înainte de a pierde, stimulat de rivalitate a răpit omului nemurirea, dar a pierdut şi el ceea ce fusese înainte. Din cauza acestei crime, prea iubiţi fraţi, îngerul a căzut din cer, a fost împresurat şi răsturnat din acea înălţime sublimă în care el se găsea la început, el, care a înşelat, dar s-a înşelat. De la el invidia este pe pământ şi de invidie va pieri cel ce se pune în slujba începătorului invidiei, căci invidiosul pe diavolul imită". (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie,* IV, în PSB, vol. 3, pp. 496-497)

„Să nu creadă cineva că acest rău are o singură formă de manifestare, că e închis în limite strâmte şi în hotare înguste. Primejdia invidiei este foarte întinsă şi de multe feluri. Ea este rădăcina tuturor relelor, izvorul dezastrelor, sămânţa delictelor, cauza crimelor. De aici se ridică ura, de aici porneşte animozitatea. Invidia aprinde lăcomia când cineva nu poate fi mulţumit cu al său, văzând pe altul mai bogat decât el. Invidia aţâţă ambiţia, când cineva află că altul s-a ridicat într-o funcţie mai înaltă. Ori de câte ori invidia orbeşte sufletele şi pune stăpânire pe tainiţele minţii, teama de Dumnezeu este dispreţuită, învăţătura lui Hristos e neglijată, ziua judecăţii este uitată. Trufia umflă, sălbăticia îndârjeşte, perfidia unelteşte, nerăbdarea izbeşte, discordia înfurie, mânia clocoteşte şi nu se poate stăpâni sau conduce cel ce a intrat sub putere străină. De aceea se rupe lanţul păcii între cei mari, de aceea este călcată în picioare dragostea frăţească". (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie,* VI, în PSB, vol. 3, pp. 497-498)

„Să ne păzim, deci, fraţilor, de patima invidiei, ca nu cumva să ajungem părtaşi faptelor celui potrivnic şi să fim osândiţi odată cu el. Dacă cel mândru suferă aceeaşi osândă ca şi diavolul, cum va scăpa invidiosul de pedeapsa pregătită diavolului?

Nu se naşte în sufletele oamenilor o patimă mai pierzătoare decât invidia; supără foarte puţin pe cei din jur, dar pricinuieşte în primul loc un rău personal celui stăpânit de această patimă. După cum rugina mănâncă fierul, tot aşa şi invidia roade sufletul

invidiosului". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 458)

„După cum viperele, potrivit spuselor oamenilor, mănâncă, la naşterea lor, pântecele care le-a zămislit, tot aşa şi invidia obişnuieşte să sfâşie sufletele care au odrăslit-o". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 458)

„Şi cu această singură armă, începând de la facerea lumii şi până la sfârşitul veacului, pe toţi îi răneşte şi pe toţi îi doboară diavolul, distrugătorul vieţii noastre, el, care se bucură de pierderea noastră, el, care a căzut prin invidie şi vrea să ne doboare şi pe noi împreună cu el prin acelaşi păcat". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 462)

„… de pe urma invidiei curg fără încetare peste noi, ca dintr-un izvor, moartea, pierderea adevăratelor bunătăţi, înstrăinarea de Dumnezeu, turburarea legilor şi în acelaşi timp răsturnarea tuturor bunurilor din viaţă". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, VI, în PSB, vol. 17, p. 466)

„(...) Invidie, tovarăşa uciderii". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 63, în PSB, vol. 18, p. 343)

„Invidia e rădăcina crimei. Aşa s-a întâmplat la început cu Cain şi cu Abel. Cain nu putea aduce fratelui său vreo vină, mare sau mică! Dar când a văzut că Stăpânul universului primeşte cu plăcere darurile aduse de fratele său ca jertfă, iar pe ale sale nu le primeşte din pricina trândăviei sale, îndată i s-a deşteptat invidia în suflet, iar în minte i-a încolţit rădăcina uciderii, invidia a dat rodul acela aducător de moarte; şi uciderea a fost înfăptuită". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LIV, II, în PSB, vol. 22, p. 205)

„Mare rău e invidia. Te aruncă în braţele nebuniei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LV, IV, în PSB, vol. 22, p. 227)

Manifestarea acestei patimi

„A rodit mult ţarina vecinului? Este plină casa vecinului de tot ce-i trebuie pentru viaţă? Nu-l părăseşte veselia? Ei bine, toate acestea întreţin boala şi măresc durerea invidiosului[2157]. Aşa că se aseamănă cu un om gol, săgetat din toate părţile. Este cineva voinic, sănătos? Starea lui îl răneşte pe invidios! Este altul mai frumos la chip? Altă rană pentru invidios! Cutare depăşeşte pe mulţi prin talentele sale? Este cineva cinstit şi admirat pentru înţelepciunea şi darul vorbirii? Este un altul bogat, îi place nespus să dăruiască şi să împărtăşească cu averea sa pe cei săraci şi este lăudat mult de cei cărora le face bine? Ei bine, toate acestea sunt lovituri şi răni care-l lovesc drept în inimă. Şi grozăvia bolii stă în aceea că nu poate să şi-o mărturisească; dimpotrivă, priveşte sub sprâncene, e trist, abătut, plângăreţ, mistuit de răutate. Dacă-l întreabă cineva de ce suferă, îi este ruşine să-şi mărturisească chinul sufletului şi să spună: Sunt un invidios şi un amărât; mă roade fericirea prietenului meu; bunăstarea fratelui meu mă face să plâng de

[2157] Într-adevăr, „invidia se hrănește cu succesele celor din jur". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, VI, 12, P. G. XLVIII, col. 688). – n. a.

durere; nu pot suferi să văd faptele bune ale altora; orice prosperitate a altui om mă face nenorocit! Aşa ar grăi, dacă ar vrea să spună adevărul. Dar nu vrea să mărturisească nimic din toate chinurile lui; ţine boala în adâncul sufletului şi boala îi roade încetul cu încetul măruntaiele şi-l topeşte". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XI-a, I, în PSB, vol. 17, pp. 458-459)

„Nici nu caută doctor pentru boala lui, dar nici nu poate să descopere un leac care să-l vindece, deşi sunt pline Scripturile de astfel de leacuri. Aşteaptă o singură uşurare a bolii lui: să vadă căderea unuia din cei invidiaţi. Ura i se termină numai când vede pe cel invidiat nefericit din fericit cum era; când vede ajuns vrednic de milă pe cel admirat de toată lumea. Numai atunci se împacă cu el, numai atunci îi este prieten, când îl vede lăcrimând, când îl vede jelind. Nu se bucură cu cel vesel, dar plânge cu cel îndurerat. Îl căinează că i s-a schimbat soarta, că a căzut într-o stare atât de jalnică; ridică în slava cerului, prin cuvinte, starea lui fericită de mai înainte, nu din dragoste de om nici din simpatie, ci pentru a-i face şi mai grea nenorocirea. Pe copil îl laudă după ce a murit şi-l slăveşte cu nenumărate elogii, că era frumos la chip, că era deştept, că era destoinic în toate; dacă ar trăi, n-ar întrebuinţa un limbaj atât de elogios. De vede, însă, că şi alţii îl încarcă cu laude, se schimbă iarăşi şi pizmuieşte pe cel mort. Invidiosul admiră bogăţia altuia după ce a pierdut-o; laudă şi ridică în slava cerului frumuseţea, vigoarea şi sănătatea cuiva după ce s-a îmbolnăvit. Şi pe scurt, invidiosul este duşman al celor prezente, dar prieten al celor pierdute". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XI-a, II, în PSB, vol. 17, p. 459)

„… binefacerile îmblânzesc pe duşman; pe invidios, însă, şi pe răutăcios, binefacerea făcută lui îl întărâtă şi mai mult. Şi cu cât i se face mai mult bine, cu atât se revoltă mai mult, se supără şi se arată mai nemulţumit. Şi este mai mare durerea pricinuită de faptul că binefăcătorul are putinţa să-i facă bine, decât mulţumirea de pe urma binefacerilor primite.

Pe care fiară n-o depăşesc invidioşii prin răutatea lor? Pe care animal neîmblânzit nu-l întrec în sălbăticie? Câinii se îmblânzesc, dacă le dai de mâncare; leii se domesticesc, dacă sunt îngrijiţi; invidioşii, însă, se sălbăticesc şi mai mult, dacă sunt îngrijiţi". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XI-a, III, în PSB, vol. 17, p. 461)

„Invidioşii se cunosc oarecum după faţă. Privirea le este uscată şi lipsită de strălucire, obrazul posomorât, sprâncenele încruntate, sufletul turburat de patimă, fără putinţă de a judeca adevărat lucrurile. Pentru ei fapta virtuoasă nu este vrednică de laudă, talentul oratoric nu-i împodobit cu bună credinţă şi eleganţă retorică; pentru ei nimic nu este vrednic de urmat şi de slăvit. Şi după cum vulturii se îndreaptă spre locurile rău mirositoare, trecând în zborul lor peste multe livezi şi peste multe locuri încântătoare şi bine mirositoare; şi după cum muştele trec pe lângă lucrurile sănătoase şi se grăbesc spre răni, tot aşa şi invidioşii nu dau nicio atenţie faptelor strălucitoare şi măreţe din viaţă, ci se opresc asupra celor putrede". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XI-a, V, în PSB, vol. 17, p. 463)

„Pe cel curajos îl numesc obraznic, iar pe cel cuminte şi înfrânat, nesimţitor; pe cel drept îl numesc om fără inimă, iar pe cel chibzuit, viclean. Pe cel mărinimos îl bârfesc ca pe un om de prost gust, iar pe cel cu inima largă, ca pe un risipitor; şi dimpotrivă, pe cel econom îl numesc zgârcit. Pe scurt, invidiosul nu se sfieşte de a da oricărui fel de virtute

numele viciului potrivnic virtuţii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XI-a, V, în PSB, vol. 17, pp. 463-464)

„Aşa e invidia! Invidiosul nu poate suferi în linişte fericirea altora; socoteşte fericirea altora propria-i nenorocire; îl macină binele vecinului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LII, I, în PSB, vol. 22, p. 186)

„Cele ascunse ale patimii se cunosc însă şi până ce ea pare să se ascundă, prin nişte semne arătate pe faţă. Iar semnele pizmei care topeşte sunt adeseori asemenea semnelor de moarte ale celor disperaţi: ochii uscaţi, înfundaţi în pleoapele secate, sprâncenele căzute, oasele ieşite prin carne.

Iar pricina bolii care este? Viaţa netulburată a fratelui, sau a semenului său, sau a vecinului. O, nedreptăţi noi: a socoti vinovat pe cineva pentru că nu e nefericit, a simţi durere pentru faptele lui bune, a-L osândi ca nedrept nu pentru faptele prin care ai suferit vreun rău, ci pentru cele prin care acela, nesăvârşind nicio nedreptate, trăieşte mulţumit!” (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul VII, în PSB, vol. 29, p. 392)

„Ce ai, nenorocitule? Ia spune: pentru ce te usuci privind la fericirea vecinului cu ochi amărâţi? Ce vină îi găseşti? Pentru că e sănătos la trup? Pentru că e destoinic în cuvinte frumoase? Pentru că e de neam mai bun? Pentru că, luând un post de conducător, se arată strălucind în dregătoria lui? Pentru că a ajuns la o bunăstare materială? Pentru că e cuviincios în cuvinte din pricina înţelepciunii? Pentru că se bucură de copii? Pentru că se veseleşte cu soţia lui? Pentru că străluceşte pentru veniturile casei? Pentru ce ţi se înfig acestea în inimă ca nişte săgeţi ascuţite? Îţi strângi palmele, îţi împleteşti degetele, eşti tulburat în gânduri, scoţi suspine adânci şi dureroase, n-ai nicio plăcere de veniturile tale, îţi e masa amară, îţi e vatra tristă, urechea ţi-e gata să asculte bârfirea celui căruia îi merge bine, iar de se spune ceva bun de el ţi se scârbeşte urechea de cuvânt”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Fericiri*, Cuvântul VII, în PSB, vol. 29, pp. 392-393)

Remedii şi eliberarea din robia ei

„De aceea Domnul, prea fericiţi fraţi, gândindu-se la acest pericol, ca nu cumva din invidie cineva să întindă fratelui său laţul morţii, când discipolii l-au întrebat care dintre ei este mai mare, el a răspuns: *Cine va fi cel mai mic, printre voi toţi va fi mare* (Lc. 9, 48). Prin răspunsul său a retezat orice rivalitate, a scos din rădăcină şi a aruncat orice cauză sau prilej în care invidia să-şi arate colţii. Discipolul lui Hristos n-are voie să fie invidios şi rău. La noi nu e permisă lupta pentru a trece înaintea altuia. Umilinţa ne înalţă, căci ştim cui să plăcem”. (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie*, X, în PSB, vol. 3, p. 499)

„De ce să te prăbuşeşti în întunecimile invidiei, de ce să te acoperi cu norul răutăţii, de ce cu orbirea pizmei să stingi orice lumină a păcii şi a dragostei, de ce să te întorci la diavolul după ce te-ai despărţit de el, de ce să fii asemenea lui Cain? Căci despre faptul că este împins la omucidere cel ce pizmuieşte, şi-şi urăşte fratele, vorbeşte apostolul Ioan într-o epistolă a sa zicând: *Cine-şi urăşte fratele este un ucigaş. Şi ştiţi că niciun ucigaş n-are viaţă veşnică, întunericul rămânând în el* (I In. 3, 15)”. (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie*, XI, în PSB, vol. 3, p. 500)

„Eu nu ştiu ce-i invidia, pentru că nu prin dorinţa de rivalitate, nici prin mărire deşartă am venit la acest examen al cuvintelor inspirate, ci din dorinţa de a fi folositor fraţilor..”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 8, VII, în PSB, vol. 12, p. 138)

„Pentru ce te întristezi, omule, odată ce n-ai suferit nicio nenorocire? Pentru ce porţi război împotriva celui care are unele bunuri odată ce nu ţi-a împuţinat cu nimic bunurile tale?” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XI-a, III, în PSB, vol. 17, p. 460)

„Cum vom proceda ca de la început să nu pună stăpânire pe noi această boală, sau dacă ne stăpâneşte să scăpăm de ea?

Mai întâi să nu socotim lucrul mare şi extraordinar cele omeneşti: nici bogăţia, pe care o au unii oameni, nici slava, care trece, nici bunăstarea trupului. Că noi nu numim bunuri lucrurile trecătoare; noi suntem chemaţi să ne împărtăşim de bunurile cele veşnice şi adevărate. Dacă vom cugeta aşa, atunci bogătaşul nu mai este de invidiat din pricina bogăţiei sale, înalţii demnitari nu mai sunt de invidiat din pricina marii dregătorii, nici cel puternic, din pricina tăriei trupului lui şi nici cel înţelept, din pricina superiorităţii lui intelectuale”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XI-a, V, în PSB, vol. 17, p. 464)

„Dar dacă doreşti negreşit slava şi vrei să te arăţi mai presus de ceilalţi oameni şi nu suferi să fii al doilea – că şi starea aceasta dă naştere la invidie – atunci mută-ţi ambiţia ta, ca pe un curent de apă spre dobândirea virtuţii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XI-a, V, în PSB, vol. 17, p. 465)

„Dacă te ridici cu mintea deasupra celor omeneşti şi priveşti la binele real, la ceea ce merită să fie lăudat, atunci niciodată nu vei socoti vrednic de fericit şi de invidiat vreunul din lucrurile cele pământeşti şi pieritoare”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, omilia a XI-a, V, în PSB, vol. 17, p. 465)

„… să izgonim invidia din sufletul nostru, ca să atragem asupra-ne bunăvoinţa lui Dumnezeu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XLVI, IV, în PSB, vol. 22, p. 145)

„– Cum vom scăpa, dar, de acest păcat? Dacă ne vom gândi că, după cum desfrânatului nu-i este îngăduit să intre în biserică, tot aşa nici invidiosului; ba cu mult mai mult acestuia decât aceluia. Acum însă noi nici nu socotim invidia păcat. De aceea nici nu ne sinchisim. Dacă însă am ajunge să ne dăm seama bine că invidia e un mare păcat, ne-am dezbrăca uşor de el. Plângi deci şi suspină! Boceşte şi roagă pe Dumnezeu! Fii încredinţat că eşti stăpânit de un greu păcat şi pocăieşte-te! Dacă gândeşti aşa, scapi repede de boală.

Dar cine nu ştie că invidia este un păcat?

Toată lumea o ştie! Dar nu toţi au despre invidie aceeaşi părere proastă ca despre desfrânare şi adulter. Pe cine l-a mustrat conştiinţa când a invidiat? Cine a rugat pe Dumnezeu pentru acest păcat, ca Dumnezeu să-i fie milostiv? Nimeni, niciodată! Dar dacă posteşte şi dă săracului câţiva bănuţi şi e invidios, oricât de invidios ar fi, nu socoteşte că a făcut un mare păcat, deşi este stăpânit de cea mai grozavă patimă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XL, III, în PSB, vol. 23, p. 487)

„Spune-mi, pentru ce invidiezi pe semenul tău? Pentru că-l vezi încărcat de onoruri şi vorbit de bine? Dar nu te gândeşti cât rău aduc onorurile celor care nu sunt cu luare aminte asupra lor? Îi împing spre slava deşartă, spre mândrie, spre îngâmfare, spre dispreţ; îi fac mai trândavi; pe lângă toate acestea, onorurile se veştejesc repede. Şi ceea, ce-i mai cumplit e că păcatele pe care le nasc onorurile rămân veşnice, pe când plăcerea apare şi dispare. Spune-mi: pentru acestea îl invidiezi?”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XL, IV, în PSB, vol. 23, p. 488)

ISOPUL

„Iar isopul e chipul Sfântului Duh care are lucrarea fierbinte, prin care ne facem *fierbinţi cu duhul*, ştergând necurăţia din măruntaie (Rom. 12, 11). Căci isopul este o iarbă caldă prin fire şi în stare să şteargă necurăţia umflată şi rece îngrămădită în măruntaie”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic,* Cartea Întâia a Glafirelor la Levitic, în PSB, vol. 39, p. 387)

„Pentru că e caldă, precum am supus, iarba aceasta şi închipuieşte lucrarea Duhului”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic,* Cartea Întâia a Glafirelor la Levitic, în PSB, vol. 39, p. 387)

ISPITELE

Dumnezeu îngăduie ispitele după măsura vârstei noastre duhovniceşti, spre folosul nostru

„El nu îngăduie *să fim ispitiţi mai mult decât putem* (I Cor. 10, 13), ba ne rezervă şi calea de a ieşi din ea (din ispită – n. a.), pentru ca să putem s-o îndurăm”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 139, II, în PSB, vol. 12, p. 325)

„… Hristos a făcut şi a suferit totul pentru învăţarea noastră; a primit să fie dus în pustie şi să se lupte cu diavolul, ca fiecare om botezat să nu se tulbure dacă după botez suferă încercări şi ispite mai mari la care nu se aştepta, ci să îndure totul cu curaj, ştiind că tot ce i se întâmplă e firesc să i se întâmple. De aceea ai luat arme, nu să trândăveşti, ci să lupţi! De aceea nici Dumnezeu nu opreşte încercările care vin peste tine după ce te-ai botezat; în primul rând, ca să cunoşti că prin botez ai ajuns cu mult mai puternic; în al doilea rând, ca să rămâi smerit şi să nu te mândreşti cu măreţia darurilor primite la botez, pentru că încercările pot să-ţi înfrângă cerbicia; în al treilea rând, ca vicleanul diavol, care pune încă la îndoială îndepărtarea ta de el, să se încredinţeze, prin încercările la care te supune, că l-ai părăsit depărtându-te definitiv de el; în al patrulea rând, ca să ajungi, prin încercări, mai tare chiar decât fierul; în al cincilea rând, ca să capeţi o dovadă evidentă a vistieriilor

încredinţate ţie. Nici nu s-ar năpusti diavolul asupra ta, dacă nu te-ar vedea într-o mai mare cinste. De aceea şi la început s-a năpustit asupra lui Adam, tocmai pentru că-l văzuse bucurându-se de mare slavă; De aceea a pornit războiul cu Iov, pentru că-l văzuse încununat şi lăudat de Dumnezeul universului.

Atunci pentru ce Hristos spune: Rugaţi-vă ca să nu intraţi în ispită? (Mt. 26, 41), m-ar putea întreba cineva.

Tocmai pentru a ne arăta că Iisus nu S-a dus în pustie că a vrut să Se ducă, ci că a fost dus de Duhul potrivit unei rânduieli dumnezeieşti, lăsându-ne să înţelegem să nu ne băgăm singuri în încercări, ci să le înfruntăm cu curaj atunci când suntem târâţi în ele". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIII, I, în PSB, vol. 23, pp. 153-154)

„Un organizator de jocuri atletice publice, dacă ar avea un prieten printre atleţi, n-ar voi să-l încununeze numai pentru că este prieten cu el, ci şi pentru ostenelile sale, pentru vrednicia lui; şi aceasta mai cu seamă pentru că îl iubeşte. Tot aşa şi Hristos; pe aceia pe care-i iubeşte, pe aceia mai ales vrea să-i vadă biruitori şi prin propriile lor puteri, nu numai prin ajutorul Lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LV, I, în PSB, vol. 23, p. 634)

„Asaltul lui (satan se îndreaptă) nu numai împotriva creştinilor, ci şi împotriva idololatrilor şi împotriva întregii lumi. Deci, dacă i s-ar fi îngăduit să ducă război precum vrea, pe toţi i-ar fi nimicit, pentru că voia şi fapta lui într-acolo duc. Însă, dacă olarul, punând vasele în cuptor, cu măsură le arde: nici prea mult, pentru că încălzite peste măsură (pot) să crape; nici prea puţin, pentru că nefiind îndeajuns arse (pot) să se sfarme; dacă, de asemenea, argintarul şi aurarul folosesc cu măsură focul, pentru că dacă focul este prea mult topeşte, diluează şi pierde aurul şi argintul; şi dacă mintea omenească ştie ce greutate să pună pe animalul (de povară), pe cămilă şi pe oricare altul dintre dobitoace; cu cât mai mult Dumnezeu, Care cunoaşte vasele (firea) omenească îngăduie în chip diferit (să vină asupra oamenilor) puterea celui potrivnic". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 3, în PSB, vol. 34, p. 205)

„După cum unul este pământul, dar (un loc) este pietros, altul este mâlos, unul este potrivit pentru cultivarea viei, altul pentru semănatul grâului şi al orzului; la fel şi inimile şi voinţele oamenilor, la fel şi darurile care le vin de sus: unuia i s-a dat slujirea cuvântului, altuia distingerea (duhurilor), iar altuia darul vindecărilor, pentru că Dumnezeu ştie cât poate fiecare să administreze (harul) şi de aceea dă daruri (cu măsuri) diferite. Tot aşa şi în războiul (cel spiritual: Dumnezeu) îngăduie celui potrivnic (să se războiască cu omul) în măsura în care acesta poate să-i reziste". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 4, în PSB, vol. 34, p. 205)

„Însă zidire şi rob al lui Dumnezeu fiind, diavolul nu ispiteşte şi nici nu aduce necazuri (asupra omului), pe cât voieşte, ci după cât îi îngăduie Dumnezeu, iar Dumnezeu pe toate ştiindu-le, îngăduie diavolului să supună pe om la încercare atâta cât acesta poate (să-i reziste), după cum spune şi Apostolul: *Credincios este Dumnezeu. El nu va îngădui să fiţi ispitiţi mai mult decât puteţi (îndura); iar odată cu ispita va aduce şi scăparea din ea ca să puteţi răbda* (I Cor. 10, 13)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, *Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 7, în PSB, vol. 34, pp. 305-306)

„Se cuvine ca sufletul care vrea să placă lui Dumnezeu să arate în primul rând răbdare şi speranţă. Pentru că şi acesta este un vicleşug al diavolului: să ne ducă la disperare ca să ne pierdem speranţa în Domnul. (Noi ştim, însă, că) Dumnezeu nu permite niciodată ca sufletul care crede în El să fie strivit de ispite şi să se piardă. Pentru că, zice Apostolul: *Credincios este Dumnezeu; El nu va îngădui ca să fiţi ispitiţi mai mult decât puteţi, ci o dată cu ispita va aduce şi scăparea din ea, ca să puteţi răbda* (I Cor. 10, 13). Prin urmare, cel viclean nu întristează sufletele pe cât ar vrea, ci pe cât îi este îngăduit de Dumnezeu. Pentru că, dacă oamenii ştiu ce povară suportă un catâr, un asin şi o cămilă şi pun pe fiecare dintre aceştia cât trebuie; dacă olarul ştie cât timp trebuie să ţină oalele la foc, adică nici mai mult ca să nu crape, nici mai puţin, ca nefiind în deajuns de arse, să nu fie nefolositoare; dacă atâtea lucruri ştie mintea omenească, (nu crezi) că Dumnezeu ştie la ce ispită poate fi supus fiecare suflet, pentru ca să devină apt pentru împărăţia cerurilor?” (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 13, în PSB, vol. 34, pp. 341-342)

„Pentru că, după cum cânepa, dacă nu se bate mult timp, nu este bună pentru a se prelucra în fire subţiri – şi cu cât se bate şi se piaptănă mai mult, cu atât mai curată şi mai bună se face –; după cum vasul de curând făcut, numai dacă este copt la foc este folositor oamenilor; şi după cum pruncul (până nu se maturizează), nu este în stare să săvârşească vreun lucru din această lume, adică nu poate să construiască, nici să semene, nici vreun alt lucru să facă; tot aşa (se întâmplă) deseori şi cu sufletul; el se poate împărtăşi de har şi de odihna Domnului, dar până nu dobândeşte bunătatea Domnului şi nu este supus al diferite încercări de duhurile cele rele, nu poate fi încă demn de împărăţia cerurilor. Zice, în acest sens, dumnezeiescul Apostol: *Iar dacă sunteţi fără certare, de care toţi au parte, atunci sunteţi fii nelegitimi şi nu fii adevăraţi* (Evr. 12, 8). Încât ispitele şi necazurile spre folosul omului se aduc, ca să facă sufletul mai încercat şi mai tare; deci, cel ce rabdă toate acestea până la sfârşit, având speranţă în Domnul, este imposibil (să nu dobândească) promisiunea Duhului şi izbăvirea de patimile răutăţii”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 14, în PSB, vol. 34, p. 342)

„Că după cum martirii, fiind supuşi la chinuri, şi pe toate răbdându-le – ba chiar şi moartea – s-au învrednicit de slavă şi cununi; – şi cu cât mai multe şi mai mari au fost ostenelile, cu atât mai mare slavă şi îndrăzneală la Dumnezeu au dobândit –; tot aşa se întâmplă şi cu sufletele supuse la diferite încercări, unele văzute, venite de la oameni, altele nevăzute, venite de la cugetele cele nebuneşti, iar altele de la boli, care prind sufletul. Dacă pe acestea le rabdă până la sfârşit, va dobândi aceleaşi cununi şi aceeaşi îndrăzneală ca şi martirii. Pentru că martiriul necazurilor, pe care aceia l-au îndurat de la oameni, îl îndură aceştia de la duhurile cele necurate care lucrează în ei. Deci, cu cât mai multe necazuri suferă aceştia de la cel rău, cu atât mai mare va fi slava şi îndrăzneala, pe care se vor învrednici s-o primească de la Duhul cel bun, nu numai în viitor, ci şi acum”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 15, în PSB, vol. 34, p. 342)

„Se ştie că acea cale care duce la viaţă este strâmtă şi plină de necazuri şi că puţini sunt cei ce o străbat (până la capăt). De aceea, orice respingere a ispitei venită de la diavol – de dragul moştenirii care este în ceruri – trebuie susţinută puternic de speranţă. Pentru că oricâte necazuri am răbda, niciunul dintre ele nu echivalează cu bunurile promise sau cu mângâierea pe are o dă încă de aici Duhul cel bun sufletelor, izbăvindu-le din întunericul patimilor şi al răutăţii şi iertându-le mulţimea datoriilor şi a păcatelor. Pentru că, zice

(Apostolul): *Socotesc că pătimirile de acum nu sunt vrednice de mărirea care ni se va descoperi* (Rom. 8, 18)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 13, 16, în PSB, vol. 34, pp. 342-343)

„Să nu spui în sinea ta: pentru ce n-a dăruit Dumnezeu sfinţilor ceea ce-i putea veseli? Dar aceasta ar fi însemnat să-i lase neexercitaţi (nedeprinşi) şi nu le-ar fi venit buna existenţă ca preţ al virtuţii, ca starea fericită şi bogăţia strălucită a darurilor. Ea le-ar fi fost mai degrabă un rod al pornirii unei voinţe nesupuse încercărilor. Dar ei trebuiau să se arate mai degrabă probaţi şi vrednici în faţa lui Dumnezeu prin înseşi faptele lor. Şi să fie şi celor de după ei pildă şi chip clar a trebuinţei de-a voi să fie foarte iubitori de fapte şi riguroşi în ele, spre a înţelege că celor ce trăiesc o viaţă fără greutăţi şi vrednică de dispreţ, nu li se cuvine nicio răsplată, ci darurile cele mai deosebite le vin celor foarte iubitori de osteneală, care au preţuit mai mult dobândirea bunătăţilor, decât dulceţile vieţii. Aşa a spus careva dintre înţelepţi: *Fiule, de te apropii să slujeşti Domnului, pregăteşte-ţi sufletul de încercare, îndreaptă-ţi inima ta şi rabdă* (Înţ. Sir. 2, 1). Căci *răbdarea naşte probare, iar probarea nădejdea, iar nădejdea nu ruşinează*, după cum s-a scris". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Cincea a Glafirelor la Facere, 1, în PSB, vol. 39, p. 168)

„(...) Duşmanul se opune înaintării noastre numai îndemnându-ne, şi nu obligându-ne să înfăptuim cele rele. Dealtfel, niciun om n-ar putea să se ferească întru totul de păcatul cu care duhurile vrăjmaşe vor să ne ardă sufletul, dacă aceştia vor avea putinţa de a ne împinge în păcat, aşa cum o au pe aceea de a ni-l insufla. Diavolul poate într-adevăr să ne ispitească, dar în noi avem libertatea voinţei, prin care primim sau respingem ispitele lui". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. VIII, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 419)

„Trebuie să ţinem seama şi de faptul că nu toate duhurile au aceeaşi ferocitate şi aceleaşi dorinţe, nici aceeaşi putere de a face rău. Cei încă nepătaţi şi slabi se măsoară în luptă cu duhurile mai slabe şi numai după ce duhurile acestea ale răului sunt învinse, atletul lui Hristos porneşte la luptă treptat împotriva celor mai puternice, greutatea luptei sporeşte pe măsura puterilor şi a succesului omenesc. În niciun chip un cuvios, oricare ar fi el, n-ar putea rezista răului atâtor duşmani, nici să le înfrunte viclenia, şi nici să le suporte cruzimea şi sălbăticia, dacă nu l-am avea în lupta noastră pe Hristos, ca pe cel mai blând arbitru şi conducător, care cumpăneşte puterile luptătorilor, respingând pe cei mai primejdioşi, înfrânându-le atacurile şi făcând ca noi să putem opune rezistenţă.

Nu credem că demonii pot să dea această luptă fără osteneală. Căci au şi ei neliniştea şi tristeţea lor, mai ales în faţa unor adversari mai puternici, când adică li se împotrivesc bărbaţi cuvioşi şi desăvârşiţi. Altfel, dacă n-ar întâmpina această împotrivire, n-ar fi o luptă sau un conflict, ci numai o îngăduinţă pentru ei de a ne amăgi în siguranţă, ca să spun aşa". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. XX-XXI, în PSB, vol. 57, p. 424)

„(...) Nimeni, nu zic dintre tineri, pe care-i vedem mereu că-şi duc viaţa în acest pustiu, dar nici măcar dintre cei desăvârşiţi n-ar putea trăi vreunul singur în deşert între duşmani atât de mulţi şi de răi, dacă aceşti duşmani ar avea putinţa şi libertatea de a vătăma şi ispiti după voinţa lor. Aceasta se vede şi mai bine din cuvintele pe care Domnul şi

Mântuitorul nostru ca om le-a spus cu umilinţă lui Pilat: *N-ai avea asupra Mea vreo putere, dacă nu ţi-ar fi fost dată de Sus*.

Şi din experienţa noastră şi din spusele celor mai bătrâni ştim că demonii n-au acum aceeaşi putere pe care o aveau mai înainte, la începutul monahismului, când în pustiu întâlneai rar câte un anahoret. Răutatea lor era atât de mare, încât puţini şi dintre cei mai înaintaţi în vârstă putea să suporte viaţa în singurătate. Chiar în mânăstiri, unde se găseau opt sau zece, cruzimea demonilor era atât de mare, şi atacurile lor se simţeau mereu atât de puternice, încât nu îndrăzneau să doarmă toţi monahii în acelaşi timp noaptea, ci pe rând, unii gustând somnul, iar alţii stând de veghe în citiri de psalmi şi în rugăciuni. Şi când trebuinţele firii îi sileau să se odihnească, îi trezeau din somn pe cei adormiţi, pentru ca aceştia să vegheze şi să-i păzească pe cei ce urmau să meargă la culcare. Fără îndoială că acum trăim în siguranţă şi încredere nu numai noi, care se pare că suntem întrucâtva întăriţi prin experienţa bătrâneţii, dar chiar cei mai tineri, ceea ce se explică printr-unul din următoarele două temeiuri: fie că puterea crucii, care a pătruns şi în pustiu, făcând să se mute pretutindeni harul ei, a micşorat răutatea demonilor, fie că nepăsarea noastră le-a mai slăbit puterea de atac de odinioară, de vreme ce pregetă să se repeadă împotriva noastră cu aceeaşi forţă pe care o foloseau atunci împotriva celor mai încercaţi ostaşi ai lui Hristos. Dar, încetând cu ispitele văzute, ei uneltesc lucruri mai grave împotriva noastră. Astfel, vedem pe unii fraţi căzând într-o stare atât de călduţă, încât este nevoie ca ei să fie îndemnaţi prin sfaturi mai îngăduitoare măcar să nu-şi părăsească chiliile pentru a se rostogoli în nelinişti mai primejdioase şi, rătăcind fără rost încoace şi-ncolo, să cadă în păcate mai mari, ca să zic aşa". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. XXII, 2, Cap. XXIII, 1-3, în PSB, vol. 57, pp. 426-427)

„(...) De ce ar trebui să fie ispitiţi cei pe care-i ştie slabi şi neputincioşi, care n-ar fi în stare să reziste prin puterile lor ispititorului? Dreptatea Domnului n-ar fi îngăduit ca ei să fie ispitiţi, dacă n-ar fi ştiut că există în ei o putere egală de a rezista, prin care să poată fi socotiţi vrednici de laudă, după o judecată dreaptă a meritelor şi într-un caz şi în celălalt. De aceea zice Apostolul: *Astfel, cel ce se socoteşte tare, să ia seama să nu cadă. Nu v-a cuprins ispită care să fi fost peste puterea omenească. Dar credincios este Dumnezeu, Care nu va îngădui ca să fiţi ispitiţi mai mult decât puteţi, ci odată cu ispita va aduce şi scăparea din ea, ca să puteţi răbda*. Când zice: *Cel tare să ia seama să nu cadă*, arată puterea voinţei libere, pe care harul primit o ştie că poate să stea în picioare prin sârguinţă, sau să cadă din nepăsare. Iar când spune: *Nu v-a cuprins ispită care să fi fost peste puterea omenească*, El le înfierează slăbiciunea şi nestatornicia minţii lor, prin care încă nu puteau fi până aci răsturnaţi de puterile duhurile rele, împotriva cărora ştia că luptă zilnic şi el şi cei desăvârşiţi, despre care spune către efeseni: *De acum lupta noastră nu este împotriva trupului şi a sângelui, ci împotriva domnilor, a stăpânirilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii, răspândite în văzduhuri*. Iar când adaugă: *Dar credincios este Dumnezeu, care nu va îngădui să fiţi ispitiţi mai mult decât puteţi*, nu doreşte ca Domnul să nu îngăduie ca ei să fie ispitiţi, ci ca să nu fie ispitiţi mai mult decât pot rezista". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, Cap. XIV, 6-7, în PSB, vol. 57, pp. 545-546)

„N-ar fi de lăudat, (...) vitejia unui bărbat drept, dacă ar învinge fără să fie pus la încercare, fiindcă victoria nu poate avea loc fără luptă". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri*

duhovniceşti, Partea a III-a, Convorbirea cu părintele Piamun, Cap. XIII, 4, în PSB, vol. 57, p. 636)

„(...) Mai mare şi mai bună răsplată ne aduce harul Domnului dacă luptăm împotriva ispitelor, decât dacă ne-ar fi ferit de orice astfel de luptă. Este dovadă de virtute mai înaltă şi mai strălucită faptul de a rămâne întărit şi nemişcat în prigoane şi necazuri, de a îndura toate în linişte, cu credinţă în ajutorul lui Dumnezeu, a triumfa împotriva atacurilor omeneşti cu răbdare, încins cu armele virtuţii nebiruite, şi a câştiga în chip glorios din slăbiciune puterea, fiindcă *puterea se desăvârşeşte în slăbiciune*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, Convorbirea părintelui Avraam, Cap. XXV, 1, în PSB, vol. 57, p. 741)

Ispitirea Domnului Hristos

„(...) Domnul nostru Iisus Hristos a fost ispitit, cum spune apostolul *în toate după asemănarea noastră*, dar *în afară de păcat*, adică fără să fi fost atins de vreo patimă, neîncercat deci de acele pofte carnale, de care suntem noi înţepaţi fără să ştim, sau fără să vrem, fiindcă El nu avea nicio asemănare cu noi în ceea ce priveşte zămislirea, fiind zămislit prin vestirea arhanghelului: *Duhul Sfânt va veni asupra ta şi puterea Cel Preaînalt te va umbri; de aceea şi Sfântul care se va naşte din tine fiul lui Dumnezeu se va chema*". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Comunicarea părintelui Serapion, Cap. V, 1, în PSB, vol. 57, pp. 379-380)

„Deşi era în El trup adevărat, fiindcă de bună seamă mânca, bea, dormea şi chiar a fost străpuns de cuie, totuşi, păcatul trupului nu l-a avut decât prin putinţa înfrângerii. El n-a fost înţepat de boldurile de foc ale poftei trupeşti, care se naşte în noi în chip firesc, chiar şi fără voia noastră, ci L-a încercat numai aparenţa păcatului, prin asemănarea trupească cu noi. Fiindcă îndeplinea într-adevăr cele ale noastre şi purta în El toate slăbiciunile omeneşti, s-a putut crede că El este supus şi patimilor, că purta în trupul Său şi slăbiciunea viciului şi a păcatului. Diavolul L-a încercat numai cu acele vicii cu care-L înşelase pe primul, crezând că şi Acesta poate fi dus şi în celelalte în chip asemănător ca om, aşa cum îl câştigase pe cel dintâi. Dar n-a putut să-L aducă şi în a doua boală, care ia naştere din primul viciu, fiindcă a fost respins din prima luptă". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Comunicarea părintelui Serapion, Cap. VI, 3-5, în PSB, vol. 57, pp. 380-381)

Cauzele ispitelor

„(...) Puterile, de care am vorbit mai înainte, prezintă sufletelor uşor de sedus frumuseţi, slavă, desfrânări, plăceri şi alte închipuiri de felul acestora, la fel cu cei care fac animalele să meargă, punându-le înainte iarbă verde; apoi, înşelând cu vicleniile lor pe cei care nu pot deosebi plăcerea adevărată de plăcerea falsă, nici frumuseţea trecătoare şi de dispreţuit de frumuseţea sfântă, îi fac pe aceştia sclavi. Fiecare din aceste imagini înşelătoare, intrând necontenit în suflet, imprimă în suflet imaginea înşelăciunii; iar sufletul, fără să-şi dea seama, poartă cu el pretutindeni imaginea pasiunii; şi aceasta şi din pricină că am fost înşelaţi şi din pricină că noi ne-am dat consimţământul". (Clement Alexandrinul, *Stromatele,* Stromata a II-a, Cap. XX, 111.3.-111.4., în PSB, vol. 5, p. 168)

„Diavolul ne ispiteşte, pentru că ştie ce suntem, dar nu ştie dacă putem îndura. Vrea să ne zdruncine credinţa noastră şi încearcă să ne supună lui. Şi numai acest lucru i s-a îngăduit diavolului!” (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XII, 85.1., în PSB, vol. 5, p. 272)

„Că de aceea vin ispite, ca să se vădească ce suntem şi pentru ca să se cunoască ascunzişurile inimii noastre, lucru dovedit de ceea ce spune Domnul în cărţile Iov şi Deuteronom, care sună astfel: Crezi tu că mi-am făcut de lucru cu tine în alt scop, decât ca să te arăţi că eşti drept?[2158] Iar în Deuteronom este scris astfel: Te-a smerit, te-a pedepsit cu foamea şi te-a hrănit cu mană (Deut. 8, 3) apoi te-a condus prin pustiu, unde sunt şerpi care muşcă şi scorpioni şi locuri fără de apă, ca să cunoască ce se ascunde în inima ta (Deut. 8, 15)”. (Origen, *Despre rugăciune*, XXIX, 17, în PSB, vol. 7, p. 280)

„*Nu daţi loc diavolului* (Efes. 4, 27), vrând să arate prin aceasta că anumite fapte şi anumită nepăsare a sufletului dau câştig de cauză diavolului, care, odată intrat în noi, pune stăpânire pe noi sau cel puţin, dacă nu se poate face cu totul stăpân pe el, ne spurcă sufletul aruncând în noi *săgeţi aprinse* (Efes. 6, 16) care, fie că produc răni, care merg până la adâncimi, fie că vâră în noi scântei fierbinţi, pe care numai arareori se întâmplă să le mai stingem chiar dacă urma rănii lor fierbinţi cu greu o mai găsim şi aceasta are loc numai când suntem ocrotiţi ca printr-o *ancoră tare folositoare* prin scutul credinţei”. (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, IV, 2, în PSB, vol. 8, p. 223)

„(...) La Corint lupta trebuia dusă împotriva trupului şi a sângelui, deoarece corintenii nu erau supuşi ispitei diavolului, ci unei ispite omeneşti”. (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, IV, 2, în PSB, vol. 8, p. 223)

„(…) primiţi-o şi pe aceasta spre întărirea şi scăparea voastră de teamă. Şi credeţi mie. Căci nu mint. A bătut odată cineva la uşa mea, în locaşul singuratic. Şi ieşind am văzut pe cineva mare şi înalt la arătare. Şi întrebând eu: *Cine eşti?*, a zis: *Eu sunt Satana*. Apoi zicând eu: *De ce ai venit aci?*, acela a răspuns: *Pentru ce mă ocărăsc în deşert monahii şi toţi ceilalţi creştini? De ce mă blestemă în fiecare ceas?*. Iar eu zicând: *Pentru ce îi stingereşti pe ei?*, a răspuns: *Nu eu sunt cel ce-i stingheresc pe ei, ci ei se tulbură între ei. Căci eu am slăbit. N-au citit că: «Vrăjmaşului i-au lipsit săbiile de tot şi cetăţile i-au sfărâmat»* (Ps. 9, 7)*? Nu mai am deci loc, nici săgeată, nici cetate. Pretutindeni s-au făcut creştini. În sfârşit s-a umplut şi pustia de călugări. Să-şi vadă de ei înşişi şi să nu mă blesteme în zadar*. Atunci minunându-mă eu de harul Domnului, am zis către el: *Deşi eşti pururea mincinos şi niciodată nu spui adevărul, ceea ce-ai zis acum fără să vrei, e adevărat. Căci Hristos, venind, te-a slăbit şi doborându-te te-a dezgolit*. Acela, auzind numele Mântuitorului şi nerăbdând arsura lui, s-a făcut nevăzut”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XL, în PSB, vol. 16, p. 217)

„Întrebarea 75: Dacă este potrivit să spunem că satana este pricinuitorul oricărui păcat, fie cu gândul, fie cu cuvântul, fie cu fapta.

Răspuns: Cred că în general satana însuşi de la sine nu poate să fie pricinuitorul vreunui păcat, dar încearcă să inducă în eroare pe cei neatenţi faţă de neputinţele lor, folosind uneori dorinţele lor fireşti, iar alteori patimile oprite. Dorinţele fireşti le foloseşte

[2158] Notă Pr. Teodor Bodogae: Textul nu se întâlneşte în Iov, doar ideea. (n. s. 413, p. 280)

aşa cum a încercat să facă cu Domnul, când Îl simţise pe El că era flămând, zicându-I: *De eşti Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pâini* (Mt. 4, 3). Dar foloseşte şi patimile oprite, ca în cazul lui Iuda, pentru că atunci când s-a încredinţat că acesta are boala iubirii de arginţi, i-a exploatat această patimă şi a aruncat pe iubitorul de arginţi în crima trădării pentru treizeci de arginţi.

Dar că şi cele rele provin de la noi înşine ne-o arată clar Domnul, pentru că zice: *din inimă ies gândurile cele rele* (Mt. 15, 19). Aceasta se întâmplă însă celor care din lege lasă nelucrate seminţele naturale ale bunătăţilor, aşa cum se relatează şi în Pilde: *bărbatul neînţelept este ca un teren agricol, şi omul fără de minte, ca o vie. Dacă-l laşi pe el, se va înţeleni şi se va îmburuiena tot şi devine părăsit* (Pilde 24, 30-31). Deci în sufletul care a fost lăsat nelucrat şi a fost părăsit dintr-o astfel de nepurtare de grijă, ca urmare, în mod necesar, răsar spini şi ciulini". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 75, în PSB, vol. 18, pp. 349-350)

„Oamenii înşişi îşi sunt lor cauză a relelor, atunci când nu urmează harului şi, prin aceasta, alunecă spre cele rele. Pentru că omul poate să alunece, mânat de cugetele sale, să devină neglijent, dispreţuitor şi trufaş. Iată ce spune Apostolul Pavel în acest sens: *Pentru ca să nu mă trufesc* (*cu măreţia descoperirilor*) *datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al satanei*, (*să mă bată peste obraz, ca să nu mă trufesc*) (II Cor. 12, 7). Iată, deci, că şi cei ce au ajuns pe culmea virtuţilor, nu sunt în siguranţă desăvârşită. Trebuie însă, spus că, de nu i-ar da omul ocazie lui satan, acesta nu l-ar stăpâni cu forţa. De aceea, fapta săvârşită nu se atribuie nici lui Hristos, nici celui protivnic, (ci omului)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii, Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 12, în PSB, vol. 34, p. 308)

„(Să ştii că) de la călcarea poruncii a intrat în lume răutatea şi de atunci vorbeşte în fiecare moment sufletului, precum vorbeşte un om către alt om şi-i sugerează lucruri nebuneşti". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 2, în PSB, vol. 34, p. 337)

„(...) Aceasta se poate întâmpla din uşurinţă sufletească, din slăbiciune a bunelor deprinderi, fiindcă frământăm în noi griji deşarte, ne ocupăm de lucruri fără niciun preţ". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XXXVII-a, 33, în PSB, vol. 53, p. 178)

Scopul ispitelor

„(...) În timp ce ne pricinuiesc tot felul de pagube, de primejdii, de certuri şi de acuze, intenţia puterilor vrăjmaşe care ne tulbură nu este numai de a ne face să suferim, ci ca să ne aţâţe mari mânii, tristeţi peste măsură, uneori până la marginea deznădejdii, şi ceea ce e şi mai grav, să ne împingă – mânaţi de oboseală şi biruiţi de dezgust – să cârtim împotriva lui Dumnezeu spunând că – chipurile – n-ar conduce drept şi corect viaţa oamenilor, scopul lor fiind să ne slăbească credinţa, să ne pierdem nădejdea, să ne silească să părăsim adevărul învăţăturilor noastre şi să vâre în cugetele noastre păreri necuviincioase despre Dumnezeu[2159]". (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, VI, 2, în PSB, vol. 8, p. 225)

[2159] Notă Pr. Bodogae: Îndemnându-ne să cădem în fatalism, în epicureism, în gnosticism, sau să credem în astrologie. (n. s. 1093, p. 225)

„Pentru aceasta sunt puse ispitele, ca să se arate cine iubeşte cu adevărat pe Stăpânul”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii, Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 27, în PSB, vol. 34, p. 314)

„Vedeţi că diavolului i se îngăduie să ispitească, pentru ca să fie puşi la încercare cei buni”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XX-a, 15, în PSB, vol. 53, p. 110)

Mulţimea ispitelor

„Suntem încercaţi de aceste ispitiri în fiecare zi, Doamne, fără de încetare suntem ispitiţi”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXXVII, (60), în PSB, vol. 64, p. 235)

Felurile ispitelor

„Unele păcate nu provin peste tot de la puterile vrăjmaşe, ci izvorăsc în chip firesc din impulsurile noastre trupeşti, după cum ne-o spune foarte deschis apostolul Pavel (Gal. 5, 17): *căci trupul pofteşte împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului, căci acestea se împotrivesc unul altuia, ca să nu faceţi ceea ce aţi voi*. Dacă într-adevăr trupul vostru pofteşte împotriva duhului şi duhul împotriva trupului, însemnează că adăpostim în noi o luptă împotriva trupului şi a sângelui şi aceasta, atâta vreme cât suntem oameni şi trăim după trup şi cât timp nu suntem în stare să încercăm ispite mai tari decât sunt încercările omeneşti, după cum stă scris despre noi: *Nu v-a cuprins ispită car să fi fost peste puterea omenească! Dar credincios este Dumnezeu, Care nu va îngădui ca să fiţi ispitiţi mai mult decât puteţi*[2160]. Cei ce conduc jocurile nu îngăduie celor care vin la întrecere să se ia la harţă între ei pentru vreun motiv oarecare, fie el chiar şi întâmplător, ci după un examen atent al condiţiei lor fizice şi a vârstei lor, făcând comparaţia cea mai echitabilă între ei, îi asociază unul cu altul pe cei doi concurenţi punând alături, de pildă, juniori cu juniori, bărbaţi cu bărbaţi, ca să corespundă unii cu alţii atât după vârstă, cât şi după forţă[2161]. În acelaşi fel trebuie să ne gândim că rânduieşte şi providenţa dumnezeiască: pe toţi cei ce au coborât în arena alergărilor duhovniceşti îi îndrumă în atotdreapta Sa purtare de grijă după măsura virtuţii fiecăruia, pe care o cunoaşte numai Cel care cunoaşte inimile oamenilor. Astfel, unul se războieşte împotriva cutărui trup, altul împotriva altuia, unul pentru un anume răstimp de vreme, pe când altul pentru un alt răstimp, un bărbat va fi lăsat să îndure cutare ispită trupească, altul alta, iar dintre puterile vrăjmaşe unul va fi chemat să le reziste unora, altul altora, unul dând lupta acum cu câte trei deodată, iar apoi numai cu câte unul, acum din nou numai cu câte unul şi altădată iarăşi cu mai mulţi alţii, iar altul după ce a isprăvit anumite lupte va trebui să ducă lupta împotriva altora. Căci poate despre aşa ceva vorbeşte Apostolul atunci când zice: *Credincios este Dumnezeu, Care nu va îngădui ca să fiţi ispitiţi mai mult decât puteţi*, ceea ce însemnează că fiecare e pus la încercare după gradul şi după puterile virtuţii lui.

[2160] Notă Pr. Bodogae: I Cor. 10, 13. Numai în situaţii deosebit de grele – dar şi atunci, numai cu învoirea lui Dumnezeu (ca în cazul lui Iov) – ispitele îngăduite de Dumnezeu pot depăşi uneori puterile noastre. Dar şi în astfel de cazuri puterea Binelui biruie până la urmă chiar dacă fiziceşte acest lucru nu ar părea evident (ca în cazul martirilor). (n. s. 1055, p. 219)

[2161] Notă Pr. Bodogae: Comparaţia cu lupta sportivilor din arenă este frecventă în acea vreme. (n. s. 1056, p. 219)

Am spus, aşadar, că, potrivit dreptei judecăţi a lui Dumnezeu, fiecare om e ispitit după gradul său de virtute, dar pentru aceasta nu trebuie să credem că e numaidecât obligatoriu ca cel ispitit să iasă biruitor; oricât s-ar fi avut grija să i se dea un adversar de forţă egală, s-ar putea ca să nu iasă numaidecât învingător. Într-adevăr, dacă forţa luptătorilor n-ar fi fost egală, cununa de lauri a învingătorului n-ar fi fost câştigată pe drept şi tot aşa ar trebui spus şi despre pierderea învinsului: acesta-i motivul pentru care îngăduie Dumnezeu să fim puşi la încercare, în schimb, nu îngăduie ca să fim puşi la încercări care întrec puterile noastre. Cu toate acestea nu stă scris că Dumnezeu va lucra în aşa fel încât să reuşim să suportăm ispita, ci cel mult ca să putem s-o îndurăm, cu alte cuvinte El ne dă puterea s-o suportăm. De aceea, stă în firea noastră[2162] să folosim cu râvnă ori cu nepăsare puterea pe care ne-a dat-o El însuşi. Şi nu-i nici cea mai mică îndoială că avem puterea de a birui orice ispită, dacă, bineînţeles, ne folosim după cuviinţă de puterea dată. Şi nu ţi se dă în acelaşi fel posibilitatea de a birui şi a birui oricum, după cum atât de grijuliu ne-o arată însuşi Pavel în aceste cuvinte: *odată cu ispita va aduce şi scăparea din ea, ca să puteţi răbda* (I Cor. 10, 13), dar nu zice: *ca să răbdaţi*. Căci mulţi nu rabdă, ci se lasă înfrânţi de ispită. Cu alte cuvinte, Dumnezeu ne lasă nu să răbdăm, ci ne dă putinţa de a răbda, altfel parcă n-ar mai fi luptă. Iar această posibilitate ce ni se dă de a putea birui potrivit folosirii liberului nostru arbitru noi sau o întrebuinţăm cu silinţă şi atunci biruim, sau ne arătăm nepăsători faţă de ea şi atunci suntem înfrânţi. Dacă ni s-ar fi dat totul încât am fi biruit din capul locului, adică s-ar fi exclus în orice chip posibilitatea de a putea fi şi biruiţi, atunci ce rost ar mai avea să te lupţi cu cineva care nu poate fi biruit? Ar mai avea vreo valoare cununa, când se exclude adversarului posibilitatea de a putea birui? Şi invers: dacă ni se asigură tuturora posibilitatea de a fi biruitori, în schimb, modul în care folosim această posibilitate stă în puterea noastră, după cum depunem în acest scop silinţă ori indiferenţă, atunci pe bună dreptate greşeala va fi atribuită celui învins, iar cununa, celui învingător. Drept concluzie a celor discutate după câte ne-au stat în putere, a reieşit limpede că facem greşeli şi atunci când nu ne silesc puterile vrăjmaşe ori altele aţâţate de ele şi când ne îndeamnă anumite greşeli sau atitudini nesocotite”. (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, III, 2, în PSB, vol. 8, pp. 219-221)

„Pe cei cu o viaţă superioară îi pândesc greşeli tot mai mari, pentru că cel rău duşmăneşte mai mult pe cel cu adevărat bun, decât pe cel mediocru”. (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate*, Discursul XI: Virtutea, PSB, vol. 10, p. 114)

„(...) Zicând Apostolul: *Ştiu că binele nu locuieşte în trupul meu* (Rom. 7, 18) vrea să indice păcatul care locuieşte în noi prin (intermediul) poftelor, de la călcarea poruncii, că gândurile noastre pline de poftă sunt ca nişte mlădiţe şi lăstari ai lui. Pentru că de două feluri sunt cugetele noastre: unele inspirate de pofta care sălăşluieşte în trupul nostru, care – precum am spus – s-au născut din inspiraţia duhului celui material, iar altele sunt inspirate de porunca Legii pe care o avem ca lege naturală, înnăscută, care îndreaptă şi îndeamnă cugetul nostru spre ceea ce este bine. Prin urmare, slujim Legii lui Dumnezeu cu mintea (căci acesta este *omul nostru cel lăuntric* (Rom. 7, 22), iar legii diavolului, cu pofta care locuieşte în trupul nostru. Legea care se împotriveşte *Legii* lui Dumnezeu, adică impulsului şi dorinţei minţii de a săvârşi ceea ce este bine, este cea care dă naştere celor pătimaşi, celor înclinaţi spre cele materiale, care atrage în tot felul către plăceri.

[2162] Notă Pr. Bodogae: Cu alte cuvinte, ajutorul lui Dumnezeu nu vrea să însemneze biruinţă automată, ci însemnează în primul rând încredere în El şi încurajare pentru lupta pe care trebuie s-o ducem. (n. s. 1057, p. 220)

Mi se pare că Pavel indică aici clar trei feluri de legi: una bună, înnăscută în noi, pe care a denumit-o clar *legea minţii*; alta care se naşte din provocarea diavolului, care conduce sufletul către închipuiri păcătoase, despre care a zis Apostolul că se împotriveşte legii minţii, şi alta care este dictată de păcat, de pofta păcătoasă ce domneşte în trupul nostru, pe care a numit-o *legea păcatului, care locuieşte în mădularele mele* (Rom. 7, 23), la care apelând cel rău, adesea ne ispiteşte să săvârşim faptele cele rele". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul al doilea, VI-VII, PSB, vol. 10, p. 174)

„De aceea, frate, să fii mai întâi răbdător la orice ispite. Căci prin câte feluri de ispite nu-i încercat cel credincios: pagube lumeşti, învinuiri, minciuni, nesupuneri, clevetiri, prigoniri? Prin acestea şi prin altele de felul lor e pus la încercare cel credincios". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 42, II, în PSB, vol. 12, p. 192)

„Dar nici Antonie n-a rămas fără griji şi n-a dispreţuit pe demon, şi nici vrăjmaşul, odată biruit, n-a încetat să unelteaască. Căci umbla iarăşi împrejur ca un leu căutând un prilej împotriva lui (I Pt. 5, 8). Iar Antonie, cunoscând din Scripturi că multe sunt meşteşugurile vrăjmaşului, se folosea cu încordare de nevoinţă, socotind că şi acela n-a reuşit să-i înşele inima prin plăcerea trupului, va încerca, fără îndoială, să-l prindă în cursă prin vreun alt meşteşug. Căci demonul e mult iubitor de păcat". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* VII, în PSB, vol. 16, p. 196)

„Antonie a plecat la mormintele ce se aflau departe de sat şi rugând pe un cunoscut să-i aducă la mai multe zile pâinea trebuitoare a intrat într-unul din morminte şi închizând uşa lui, a rămas singur înăuntru. Nerăbdând aceasta vrăjmaşul, ba şi temându-se ca nu cumva Antonie să ia pe încetul în stăpânire pustiul cu nevoinţa lui, venind într-o noapte cu o mulţime de draci, atâta l-a umplut de răni prin lovituri, încât l-a lăsat zăcând jos din pricina chinurilor. Şi zicea că atât de cumplite i-au fost durerile încât nu puteau fi pricinuite de răni de la oameni. Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu (căci nu trece Domnul cu vederea pe cei ce îşi pun nădejdea în El) a făcut ca a doua zi să vină cunoscutul să-i aducă pâinile. Acesta deschizând uşa şi văzându-l jos ca mort, luându-l pe spate l-a dus la biserica din sat şi l-a pus pe pământ. Şi multe din rudenii şi din oamenii din sat şedeau lângă Antonie ca lângă un mort. Dar pe la miezul nopţii venindu-şi în sine şi ridicându-se puţin, când i-a văzut pe toţi dormind şi numai pe acel cunoscut priveghind, făcându-i semn să vină la el, l-a rugat să-l ia iarăşi pe spate şi să-l ducă la morminte, fără să trezească din somn pe nimeni.

Fiind dus de acela acolo şi închizând acela uşa după obicei, a rămas iarăşi singur înăuntru. Şi neputând să stea în picioare din pricina rănilor, se ruga zăcând întins. Şi după rugăciune zicea strigând: *Sunt aici eu, Antonie! Nu fug de rănile voastre. Căci chiar de-mi veţi pricinui mai multe, nimic nu mă va despărţi de dragostea lui Hristos* (Rom. 8, 35). Apoi rostea din Psalmi: *De se va rândui în jurul meu tabără, nu se va înfricoşa inima mea* (Ps. 26, 5)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, VIII-IX, în PSB, vol. 16, p. 198)

„Dar vrăjmaşul binelui mirându-se că a îndrăznit să vină aici şi după rănile primite, chemându-şi câinii, le-a zis plin de furie: *Vedeţi că nu l-am biruit nici prin duhul curviei, nici prin răni. Ba s-a umplut şi de îndrăzneală împotriva noastră. Să-l atacăm şi altfel*. Căci e uşor diavolului să născocească şi alte feluri de răutăţi. Deci făcură în acea noapte prin lovituri un astfel de zgomot, încât părea că tot locul se cutremură. Şi parcă desfăcând cei

patru pereţi ai micii încăperi, demonii intrau prin ei prefăcuţi în năluci de fiare şi şerpi. Şi locul întreg era plin de năluciri de lei, de urşi, de leoparzi, de tauri, de şerpi, de aspide, de scorpioni şi lupi. Şi fiecare din aceştia se mişca în felul său. Leul mugea, voind să intre fără să poată, taurul părea să ia în coarne, şarpele se târa şi nu ajungea şi lupul repezindu-se era ţinut pe loc. Şi zgomotele tuturor erau înspăimântătoare şi furiile lor, cumplite. Iar Antonie, lovit şi înţepat de ei, simţea un şi mai mare chin în trup. Dar rămânea fără să tremure şi priveghind şi mai mult cu sufletul. Gemea de durerea trupului, dar veghea cu mintea. Şi bătându-şi joc de ei, zicea: *Dacă aţi avea vreo putere în voi, ar fi fost destul să vină numai unul din voi. Dar fiindcă v-a slăbit Domnul, încercaţi să mă speriaţi prin mulţime. E un semn al neputinţei voastre că luaţi chipurile animalelor*. Şi îndrăznind iarăşi zicea: *De sunteţi tari şi aţi luat putere împotriva mea, nu zăboviţi, ci năvăliţi. Iar de nu puteţi, pentru ce vă tulburaţi în zadar? Nouă ne este pecete şi zid de apărare credinţa în Domnul nostru.* Dar aceia, încercând multe, scrâşneau din dinţi, încât se făceau mai degrabă pe ei de râs, decât pe el.

Căci Domnul n-a uitat nici acum de nevoinţa lui Antonie, ci a venit în ajutorul lui. Fiindcă privind el în sus, a văzut acoperişul ca deschizându-se şi o rază de lumină coborând spre el. Şi dracii s-au făcut dintr-odată nevăzuţi. Iar durerea trupului îndată a încetat şi casa s-a luminat întreagă. Iar Antonie simţind ajutorul şi răsuflând mai bine, uşurat de dureri, se ruga vedeniei arătate, zicând: *Unde erai? Pentru ce nu Te-ai arătat de la început, ca să-mi opreşti durerile?* Şi s-a făcut glas către el: *Antonie, eram aci, dar am aşteptat să văd lupta ta. Deci fiindcă ai răbdat şi nu te-ai lăsat biruit, îţi voi fi pururea ajutor şu voi face numele tău cunoscut pretutindeni*. Auzind acestea, s-a sculat la rugăciune. Şi s-a întărit atât de mult, că a simţit că are mai multă putere în trup, decât a avut înainte. Şi era atunci aproape de treizeci şi cinci de ani". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* IX-X, în PSB, vol. 16, pp. 198-199)

„A doua zi, dornic de o vieţuire şi mai plină de râvnă, a mers la acel bătrân ..., rugându-l să locuiască cu el în pustie. Dar acela neprimind din pricina vârstei şi pentru că nu avea un astfel de obicei, Antonie a pornit îndată singur spre munte. Dar vrăjmaşul iarăşi, văzându-i sârguinţa şi vrând s-o împiedice, i-a pricinuit pe cale nălucirea unui mare disc de argint. Antonie înţelegând uneltirea urâtorului de bine, s-a oprit şi privind la disc a dat pe faţă pe diavolul din el, zicând: *De unde poate fi un disc în pustie? Calea aceasta nu e bătătorită şi nu e pe ea vreo urmă de oameni care să umble pe aici. Şi dacă ar fi căzut, nu s-ar fi putut ascunde, fiind foarte mare. Deci cel ce l-ar fi pierdut, întorcându-se şi căutându-l l-ar fi putut afla, pentru că locul e pustiu. Aceasta e o meşteşugire a diavolului. Nu-mi vei împiedica prin aceasta râvna, diavole! Aceasta va fi spre pieirea ta*. Şi spunând Antonie aceasta, discul s-a mistuit ca fumul de faţa focului.

Apoi plecând, iarăşi a văzut nu o nălucire, ci aur adevărat aruncat în drum. De l-a arătat vrăjmaşul, sau cineva cu o putere mai mare spre a întări pe nevoitor şi a-i arăta diavolului că nu dă atenţie nici aurului adevărat, n-a spus-o nici el şi n-am aflat nici noi. Ştim numai că ceea ce s-a arătat a fost aur adevărat. Antonie minunându-se de mulţimea lui, dar sărind peste el ca peste foc, l-a trecut fără să se întoarcă, măcar să privească. Ba s-a grăbit aşa de mult că nu a mai văzut locul". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* XI-XII, în PSB, vol. 16, pp. 199-200)

„Deci aceştia (diavolii – n. a.), când văd pe oricare creştin, dar mai ales pe monahi, ostenindu-se şi înaintând, încearcă întâi să-l ispitească, ridicând multe sminteli în cale. Iar

smintelile sunt gândurile rele. Dar nu trebuie să ne temem de momelile lor. Căci acelea sunt doborâte îndată prin rugăciuni şi postiri şi prin credinţa în Domnul. Dar nici doborâţi ei nu încetează, ci vin îndată iarăşi cu viclenie şi meşteşugire. Căci când nu pot să înşele inima pe faţă cu o plăcere murdară, vin iarăşi în alt chip şi se silesc să sperie pricinuind alte năluciri, prefăcându-se şi imitând femei, fiare, reptile, trupuri de uriaşi şi mulţime de ostaşi. Dar nu trebuie să ne temem nici de nălucirile acestea. Căci nu sunt nimic, ci se mistuiesc îndată, mai ales dacă omul se întăreşte cu credinţa şi se împrejmuieşte cu semnul crucii. Dar sunt plini de îndrăzneală şi de neruşinare. Căci de sunt biruiţi, ne atacă, iarăşi, în alt chip. Se prefac că ghicesc şi că ne spun de mai înainte ceea ce va veni după multe zile, se arată înalţi ajungând până la acoperiş şi groşi, ca pe cei ce nu i-au putut amăgi prin gânduri să-i răpească prin astfel de năluciri. Iar de vor afla sufletul şi astfel neclătinat în credinţă şi în cugetarea nădejdii, aduc pe căpetenia lor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXIII, în PSB, vol. 16, p. 207)

„Iar de acela (de Satana – n. a.) zicea (Cuviosul Antonie – n. a.) că de multe ori apare aşa cum l-a descris Domnul pe diavolul lui Iov, zicând: *Ochii lui chip de luceafăr. Din gura lui pornesc ca nişte făclii aprinse, ce scapără ca nişte săgeţi de foc. Din nările lui iese ca un fum de cuptor arzând de focul unor cărbuni aprinşi. Sufletul lui, cărbuni aprinşi. Din gura lui iese o flacără* (Iov 41, 9-11). Aşa apărând căpetenia dracilor, înspăimântă, precum am spus înainte, grăind vicleanul lucruri mari, cum iarăşi l-a dat pe faţă Domnul, spunând lui Iov: *Socoteşte fierul ca paiele şi arama ca lemnul putred. Marea o socoteşte ca un vas de unsoare şi pe portarul adâncului ca pe un rob. Socoteşte adâncul ca un loc de plimbare* (Iov 41, 17-22). Iar prin proorocul a spus: *Zis-a vrăjmaşul: gonind îi voi prinde* (Ieş. 15, 9); şi iarăşi prin altul: *Toată lumea o voi lua în mână ca pe un cuib şi ca pe nişte ouă părăsite le voi ridica* (Is. 10, 14). Şi încearcă să se fălească cu unele ca acestea şi le vesteşte acestea, ca să amăgească pe cinstitorii de Dumnezeu. Dar noi credincioşii nu trebuie să ne speriem nici de nălucirile acestea, nici să luăm aminte la cuvintele lui. Fiindcă minte şi nu spune nimic adevărat. Căci grăind cu îndrăzneală acestea şi atâtea altele, balaurul a fost atras ca într-o undiţă de Mântuitorul şi ca o vită a primit căpăstrul în jurul botului; şi ca unui cal i-au fost prinse nările în belciug şi buzele i-au fost găurite cu o sulă. Şi a fost legat de Domnul ca o vrabie ca să ne putem bate joc de el (Iov 40, 19-24). Atât el cât şi demonii cei împreună cu el au fost doborâţi la pământ ca nişte scorpii şi şerpi, spre a fi călcaţi în picioare de noi, creştinii. Şi dovada acestui fapt e că noi vieţuim protivnic lui. Căci cel ce se lăuda să sece marea şi să cuprindă lumea, iată că nu poate să împiedice acum nevoinţa voastră şi nici pe mine să grăiesc împotriva lui[2163]. Să nu luăm deci seama la cele ce le spune, căci minte, nici să nu ne speriem de nălucirile lui, fiind şi acestea mincinoase. Căci nu e lumină adevărată cea care se arată în ele, ci mai degrabă acestea poartă în ele începuturile şi chipurile focului gătit lor, în care vor arde. Cu ele încearcă să înspăimânte pe oameni. Ele apar, dar se şi mistuiesc de la sine, nevătămând pe niciunul dintre credincioşi, ci purtând asemănarea

[2163] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Lumea duhurilor poate să devină transparentă celor ce printr-o asceză accentuată s-au desprins total de lumea văzută şi stăruie în această despărţire printr-un mare efort spiritual, de care noi nu ne-am apropiat. Ei provoacă la o luptă mai îndârjită pe demoni, luptă de care nu au nevoie pentru cei ce le stau în braţe ca o pradă uşoară prin viaţa stăpânită de patimi. Acestora le lasă impresia că sunt stăpâni pe ei înşişi, că nu fac nimic rău, sau că răul în care se complac e opera lor. Deci apariţiile ce se arată celor ce stăruie într-o nevoinţă încordată au şi ceva real în ele: mirosurile, fierbinţelile, chipurile animalice ce li se arată ca forme ispititoare ale patimilor urâte, în noroiul cărora se scaldă demonii, care sunt şi nişte chinuri pentru ei şi pentru cei ce se molipsesc de ele, având să ia proporţii înfricoşătoare în iadul definitiv, în care vor fi şi demonii şi cei ce le-au urmat pilda prin lipsa lor de credinţă şi prin vieţuirea lor. (n. s. 23, p. 208)

focului viitor ce-i va primi pe aceia. De aceea credincioşii nu se cuvine să se înfricoşeze. Căci toate meşteşugirile lor sunt nimic în faţa harului lui Hristos". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXIV, în PSB, vol. 16, pp. 207-208)

„Sunt vicleni şi gata să se prefacă şi să se preschimbe în toate înfăţişările. Adeseori se prefac chiar a cânta psalmi, măcar că nu se arată amintindu-şi de cuvintele din Scripturi. Se întâmplă că şi când citim noi, să rostească adeseori îndată, ca pe un ecou, cele ce au fost citite. Ba dormind noi, ne scoală la rugăciuni. Şi aceasta o fac des, aproape neîngăduindu-ne nici să dormim. Se mai întâmplă uneori să ia şi chipuri de călugări, prefăcându-se că vorbesc ca nişte oameni evlavioşi, ca să amăgească prin asemănarea înfăţişării şi să atragă pe cei amăgiţi de ei unde voiesc. Dar nu trebuie să fie luaţi în seamă chiar dacă ne scoală la rugăciune, chiar dacă ne sfătuiesc să nu mâncăm deloc, chiar dacă se prefac că ne pârăsc şi ne osândesc de cele la care ne-au îndemnat odată. Căci nu o fac aceasta din evlavie şi de dragul adevărului, ci ca să ducă pe cei simpli la deznădejde şi să le spună că nevoinţa nu le este de folos şi să facă pe oameni să simtă că viaţa monahală este împovărătoare şi foarte grea şi să se plictisească de ea şi să-i împiedice să vieţuiască potrivnic lor[2164]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XXIV-XXV, în PSB, vol. 16, pp. 208-209)

„Diavolul, precum cântă David (Ps. 34, 16), se uita la Antonie şi scrâşnea din dinţi. Dar Antonie era mângâiat de Mântuitorul, rămânând nevătămat de viclenia şi uneltirea de multe feluri a aceluia. Căci în vremea privegherii lui de noapte acela slobozea tunete. Şi aproape toate hienele din pustiul acela ieşind din vizuinele lor îl înconjurau, iar el se afla singur în mijlocul lor. Şi cum fiecare ameninţa să-l sfâşie, el, pricepând meşteşugul vrăjmaşului, le zicea tuturor: *Dacă aţi luat putere împotriva mea sunt gata să mă las mâncat de voi; dar dacă aţi fost trimise de demoni, nu mai zăboviţi, ci plecaţi. Căci sunt robul lui Hristos*. Iar spunând acestea Antonie, acelea fugeau ca alungate de biciul cuvântului[2165]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LI, în PSB, vol. 16, p. 222)

„Suntem ispitiţi în două chipuri: sau prin necazurile care încearcă inimile noastre, ca pe aur în cuptor, vădind prin răbdarea în suferinţe, tăria inimilor noastre, sau adeseori chiar prin buna stare materială, care pentru mulţi este o încercare a tăriei inimilor noastre. Că-i la fel de greu să-ţi păstrezi sufletul neînfrânt, când eşti în necazuri, ca şi să nu te

[2164] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se preţuieşte în toate scrierile duhovniceşti din Răsărit, începând cu aceasta, dreapta măsură sau cumpăna. Nu trebuie să fim nici nepăsători faţă de păcatele trecute, dar nici să ne lăsăm cuprinşi de deznădejde, care poate duce uneori tot la nepăsarea pricinuită de sentimentul neputinţei şi al resemnării. Să ne căim de cele rele săvârşite în trecut şi să ne oprim de la repetarea lor, dar să nu disperăm uitând de mila lui Dumnezeu. Şi chiar dacă nu putem duce o viaţă cu totul curată de păcat, să nu părăsim orice efort. Ci să ne silim să facem mereu atâta cât putem. Căci prin aceasta înaintăm treptat spre o stare mai bună. (n. s. 24, p. 209)

[2165] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Într-un fel oarecare animalele prind simţirea condusă de un gând sau altul al omului, mai ales când ea devine mai accentuată prin cuvintele proprii prin care li se adresează în mod direct. Şi dacă simt în ea puterea spirituală a celui ce le grăieşte, se supun. Dar puterea cea mare iradiază din om, când în ea e prezentă puterea lui Dumnezeu. Astfel omul e prin spirit, în deosebi când acesta e unit cu puterea spirituală a lui Hristos, stăpânul animalelor. Aşa se explică îmblânzirea unora din ele de către om. Dacă ar fi în om mai multă putere spirituală prin prezenţa puterii lui Hristos în el, toate animalele ar putea fi îmblânzite. (n. s. 35, p. 222)

mândreşti, umilind pe alţii, când eşti bogat şi ai de toate". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a VI-a, I, în PSB, vol. 17, p. 399)

„– Dar care sunt săgeţile diavolului?

– Poftele cele rele, gândurile cele necurate, patimile cele pierzătoare, mânia, invidia, gelozia, urgia, ura, pofta de bani, şi toate celelalte păcate". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia III, V, în PSB, vol. 21, p. 54)

„Atâtea şi atâtea căi de pierzare a croit diavolul celor ce vor să-i slujească!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XIII, II, în PSB, vol. 21, p. 149)

„Pentru că primul om, prin ascultarea de diavol, a păcătuit faţă de Dumnezeu şi a călcat legea, Hristos te învaţă cu prisosinţă să nu asculţi de diavol nici când îţi porunceşte să faci o faptă de poruncă. Dar pentru ce vorbesc de călcare de lege? Chiar dacă ţi-ar spune demonii să faci ceva folositor, nu le da ascultare! De pildă, Hristos a închis gura acelor demoni care-L predicau Fiu al lui Dumnezeu (Lc. 4, 41). Pavel, iarăşi, la fel a certat pe demonii care strigau, deşi spusele lor erau cuvinte de folos; ci, mustrându-i cumplit şi oprind viclenia lor, i-a alungat, cu toate că predicau învăţături mântuitoare, închizându-le gurile şi poruncindu-le să tacă (Fap. 16, 16-18).

Pentru aceasta nici în pustie Hristos n-a dat ascultare spuselor diavolului.

– Ce i-a spus?

– *Nu numai cu pâine va trăi omul!*

Cuvintele Sale au acest înţeles: Dumnezeu poate şi cu cuvântul hrăni pe cel flămând. Prin aceste cuvinte, Hristos îi aduce mărturie din Vechiul Testament (Deut. 8, 3), iar pe noi ne învaţă să nu ne depărtăm niciodată de Stăpân, fie de flămânzim, fie de suferim un alt necaz". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIII, II, în col. PSB, vol. 23, p. 156)

„Că duşman de moarte ne este diavolul şi, a pornit împotriva noastră război neîmpăcat. Nu ne sârguim noi atât pentru mântuirea noastră, cât se sârguieşte el pentru pierderea noastră.

Să-l urâm, deci, de moarte, nu numai cu cuvintele, ci şi cu faptele; nu numai cu mintea, ci şi cu lucrurile şi să nu facem nimic din cele ce ne porunceşte el, că aşa vom face pe acelea ce ni le porunceşte Dumnezeu. Diavolul, da, făgăduieşte multe, nu ca să ne dea, ci ca să ne ia. Ne făgăduieşte bunuri din furtişaguri şi răpiri, ca să ne răpească împărăţia şi dreptatea: pune înaintea noastră comorile cele de pe pământ ca nişte curse şi laţuri ca să ne lipsească şi de acestea şi de comorile cele din ceruri; voieşte să ne îmbogăţim aici ca să nu ne îmbogăţim dincolo. Dacă nu poate cu bogăţia să ne scoată din moştenirea cea cerească, atunci apucă altă cale, calea sărăciei. Cum a făcut cu Iov. Când a văzut că bogăţia cu nimic nu l-a vătămat, împleteşte cu sărăcia curse, nădăjduind să-l biruie prin ea. Poate fi, oare, ceva mai fără de judecată? Nu! Că cel ce poate îndura cu cuminţenie bogăţia, cu mult mai mult îndură cu bărbăţie sărăcia; cel ce nu doreşte averile când le are, nu le caută nici când îi lipsesc, aşa precum nici atunci fericitul acela, ci prin sărăcie a ajuns din nou mai strălucit". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 160)

„Pe lângă altele, diavolul a făcut-o şi pe aceasta că nu ne mai dăm seama de rele, că alungă ruşinea cu mulţimea celor ce săvârşesc răul". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXXI, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 921)

„Cumplit lucru, cumplit lucru este când faci loc în suflet patimilor rele. De aceea trebuie să le îndepărtăm prin orice mijloc şi să nu le lăsăm intrare liberă; când ajung de pun stăpânire pe suflet şi-l biruie, dau naştere la mare vâlvătaie, ca şi focul ce cade pe lucruri care se aprind uşor. Vă rog deci să faceţi totul ca să le opriţi intrarea. Să nu băgaţi în sufletul vostru orice păcat, mângâindu-vă cu acest gând fără de folos, spunând: Ce lucru mare e fapta aceasta, ce mare lucru cealaltă? De aici se nasc mii şi mii de rele. Că diavolul, ticălos fiind, pentru a pierde pe oameni se foloseşte de multă viclenie, de multă stăruinţă, de mult pogorământ. Îşi începe atacul cu lucruri mici". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXVI, III, în col. PSB, vol. 23, p. 969)

„Se spune despre un comediant ambulant din Alexandria Egiptului că a îmblânzit şi a dresat o maimuţă să se mişte şi să danseze atât de frumos, încât imita exact persoana care o însoţea, mai ales că era îmbrăcată ca pentru dans, iar când i-au mai adăugat şi acompaniamentul muzical, mlădierea maimuţei urma aşa de bine ritmul melodiei, încât prin toate mişcările pe care le făcea şi le schiţa, dovedea că le-ar executa în chip *firesc*, parcă ar fi fost un om adevărat. Văzând cât e de captivat publicul de noutatea priveliştii, câţiva tineri mai obraznici au strigat către cei care priveau ţintă la spectacol că *Maimuţa-i tot maimuţă!* De aceea, în timp ce lumea striga şi aplauda mişcările atât de cadenţate ale acesteia – oricât de legate de tact şi de melodie ar fi fost ele – ei au aruncat asupra orchestrei şi a cântăreţilor tot felul de momeli, scoţând într-una sunete care trezesc şi aţâţă instinctul acestui soi de animal. Şi ce să vezi? Fără să mai aştepte nimic, când a văzut alunele şi nucile împrăştiate pe jos, înaintea orchestrei, uitând de dans, de aplauze şi de podoabele hainei, maimuţa s-a aruncat pe ele şi a adunat cu labele tot ce găsea, iar ca să n-o mai împiedice nimic în împlinirea poftei ei, şi-a dat jos masca de pe bot, aruncându-şi de-o parte dresajul, zdrobindu-şi cojile şi mâncând fructele, cum numai maimuţele obişnuiesc. În loc de aplauze şi admiraţie, s-a pornit atunci o adevărată explozie de râs între spectatori din pricina hidoşeniei şi caraghioslâcului în care apărea animalul dintre zdrenţele măştii sale[2166].

După cum, deci, nu i-a fost de ajuns maimuţei masca, pe care şi-a pus-o spre a fi crezută că-i om, recăpătându-şi firea când a auzit răcnet de sălbăticiune, tot aşa şi cei ce nu şi-au îmbunătăţit deplin firea lor prin credinţă, la momelile diavolului repede dovedesc că sunt altceva decât ceea ce par. Căci în locul smochinei, al alunei ori a altor ispite de acest fel, diavolul momeşte pe om cu măriri deşarte, cu fuga după ranguri, cu dor după câştig, după plăceri, şi câte altele de felul lor, oferindu-le ca pe nişte zbierete celor cu suflete de maimuţă şi care simulează creştinismul printr-o imitaţie falsă, dar care, în vremuri de încercare, dovedesc în loc de înţelepciune, de blândeţe ori de alte virtuţi, numai o mască a lor". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre înţelesul numelui de creştin*, în PSB, vol. 30, pp. 437-438)

„Că două sunt ordinele demonilor: unul, care introduce plăcerile în trup şi altul care insuflă rătăcirile în suflet. Acesta (din) urmă este greu de supus. Pe unii ca aceştia îi trimite satan vrăjitorilor, rătăciţilor, ereticilor şi celor asemenea lor". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 48)

[2166] Notă Pr. Bodogae: Temă împrumutată din scriitorul profan Lucian (120-184), *Pescarul*, cap. 36, trad. Radu Hâncu, 1959, p. 376 (n. s. 2, p. 438)

„Duşmanul nu încetează a duce război cu fiecare; satan este neîndurător şi urăşte pe oameni. El nu pregetă să ducă război împotriva tuturor oamenilor; dar nu în aceeaşi măsură se năpusteşte asupra lor”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 18, în PSB, vol. 34, p. 158)

„(Sunt unii) care afirmă că răul nu este oploşit şi nu creşte odată cu omul; (într-adevăr, mulţi dintre ei) nu se îngrijesc de ziua de mâine, nici n-au vreo poftă trupească. La un timp, răul încetează să-i mai tulbure şi nu le mai trezeşte vreo poftă, încât pot să asigure cu jurământ că în ei nu se mai nasc patimi. Dar, peste puţin timp, ard de pofte şi se arată sperjuri. Pentru că, după cum apa trece prin canal, la fel trece păcatul prin inimă şi prin cugete. În cele din urmă, păcatul triumfă asupra celor ce tăgăduiesc acest fapt, iar ei sunt daţi de ruşine. Pentru că răul se străduieşte să nu se arate şi să fie ascuns în inima omului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 21, în PSB, vol. 34, p. 159)

„Se întâmplă, de exemplu, ca un om să se împărtăşească de har, ca răutatea, deşi există, să cedeze de bună voie, şi să nu se mai arate în el, iar omul acela să creadă că mintea lui s-a curăţat. Dar, pe când se crede creştin desăvârşit, pe când crede că este liber şi nu mai poartă nicio grijă, atunci răutatea, întocmai ca un tâlhar, vine asupra lui, îi pune curse, îl ispiteşte, şi îl coboară întru cele mai de jos ale pământului. Căci dacă oamenii, aflându-se (în postura de) răufăcători sau de ostaşi, ştiu să pună curse duşmanilor, să se strecoare în spatele lor, să-i înconjoare şi să-i ucidă, răutatea care este de mii de ori mai puternică decât aceştia, pentru a pierde atâtea suflete ştie să pună curse în inimă, uneori chiar să nu se arate, pentru a face sufletul să creadă că este desăvârşit”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre paza inimii, 9, în PSB, vol. 34, p. 286)

„Pe orice lucru bun făcut de om, cel viclean vrea să-l întineze, prin amestecarea (lui) cu germenii săi, adică cu slava deşartă, cu înfumurarea, cu murmurul şi cu oricare altul dintre acestea; face aceasta pentru că binele realizat să nu fie făcut doar de dragul lui Dumnezeu sau din pornire proprie”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre desăvârşirea în duh, 17, în PSB, vol. 34, p. 297)

„Duşmanul însuşi răvăşeşte sufletul care nu este născut de la Dumnezeu, cu pofte şi plăceri diferite, şi-l agită, precum agită (agricultorul) grâul în ciur”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii, Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 20, în PSB, vol. 34, p. 311)

„Trebuie, însă, să ştim că răutatea, aşa cum s-a spus mai înainte, cuibărită înlăuntrul nostru lucrează cu viclenie, că uneori de bună voie se retrage şi nu săvârşeşte pe cele ale sale. (În astfel de situaţie), ea face pe om să creadă că mintea i s-a curăţit şi că, deja, este desăvârşită. Apoi, prin mijloace tâlhăreşti îl atacă până ce îl pune la pământ. Oamenii, care au trăit (să zicem) douăzeci de ani printre soldaţi şi tâlhari, ştiu că aceia cunosc multe vicleşuguri împotriva duşmanilor: aceia se fac că se retrag, abat atenţia în altă parte, şi după ce îi înconjoară pe aceştia, îi ucid fără milă. (Deci, dacă aceştia cunosc astfel de vicleşuguri) cu cât mai multe curse trebuie să cunoască cel ce este vechi de mii de ani şi are ca scop pierderea sufletelor (oamenilor); acesta ştie să pună curse în adâncul inimii şi înadins uneori nu face lucrarea lui, pentru ca omul să creadă că este desăvârşit. Prin urmare, grija cea mare a creştinului să fie ca – oricâte lucruri bune ar săvârşi – să nu se mulţumească cu ele, să nu

se încreadă în ele, nici să creadă că a săvârşit ceva deosebit. Iar dacă se împărtăşeşte din har, să nu creadă că l-a dobândit (pe tot), ci să flămânzească (după desăvârşire), să se întristeze, să plângă şi să-şi zdrobească inima cu totul". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre iubire, 30, în PSB, vol. 34, p. 335)

„Trebuie să fim foarte atenţi la vicleşugurile celui rău, care ne vin de pretutindeni. Pentru că, după cum Duhul Sfânt, spune (Apostolul) Pavel, *pe toate le face, ca pe toţi să-i câştige* (I Cor. 9, 22), tot aşa şi (duhul) răutăţii pe toate le face ca pe toţi să-i dea pierzării: Cu cei ce se roagă, se preface că se roagă, pentru a-i rătăci şi a-i face să se înfumureze; cu cei ce postesc, posteşte, pentru a-i înşela cu mândria; faţă de cei ce se ocupă cu studiul Scripturii se arată ca făcând acelaşi lucru, pentru că sub acest pretext să-i abată de la calea cea dreaptă; iar faţă de cei ce s-au învrednicit să aibă descoperiri, spune că are şi el la fel. De altfel, spune (Apostolul) Pavel: *Satan se schimbă în înger al luminii* (I Cor. 11, 14), ca să înşele (pe oameni) cu strălucirea luminii şi să-i atragă la sine. Într-un cuvânt, în orice se schimbă (satan), pentru ca prin mijlocul potrivit să ducă pe oameni la pierzare". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 7, în PSB, vol. 34, pp. 338-339)

„Sunt multe piedicile care ne opresc a fi bineplăcuţi lui Dumnezeu. Nu numai sărăcia şi lipsa de preţuire, ci şi bogăţia şi cinstea (de oameni) sunt ispite pentru suflet. Într-o măsură oarecare devine ispită şi piedică (în calea desăvârşirii) însăşi mângâierea şi relaxarea produsă în suflet de har, dacă sufletul care s-a învrednicit de acestea nu uzează de ele, cu măsură şi prudenţă. Pentru că, sub pretextul că sufletul are drept pavăză harul, (cel viclean) îi slăbeşte încrederea şi-i sugerează moliciunea şi toropeala. De aceea sufletul care primeşte harul este dator să arate evlavie şi prudenţă, pentru a arăta respectul cuvenit faţă de darul primit şi pentru a da roade vrednice de el. Prin urmare, nu numai necazurile, ci şi bucuriile pot deveni piatră de încercare; prin amândouă Creatorul pune la încercare pe oameni, ca să se arate acela care îl iubeşte dezinteresat, ca pe Unul care singur este vrednic de multă cinste şi iubire. Prin urmare, sunt piedică pentru dobândirea vieţii veşnice pentru cel sărac în credinţă şi cu cuget copilăresc, în primul rând (momentele şi lucrurile) dureroase, ca sărăcia şi lipsa de preţuire, iar (în rândul al doilea) lucrurile plăcute ca: bogăţia, slava şi laudele de la oameni. Pentru că şi în cazul al doilea, cel viclean poartă războiul, însă pe ascuns. Dar nu totdeauna aceste lucruri conduc către un sfârşit trist. Ele nu numai că nu vatămă, ba chiar şi ajută pe cel credincios, înţelept şi vigilent, să dobândească împărăţia lui Dumnezeu". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 20, în PSB, vol. 34, p. 345)

„Călcând porunca lui Dumnezeu şi îndepărtat fiind din paradis, omul este ca şi legat cu două lanţuri: cu unul, cel al lucrurilor care întreţin această viaţă şi plăcerile trupeşti, (adică) cu cel al bogăţiei, al slavei (deşarte), al prieteniei, al soţiei, al copiilor, al rudelor şi, într-un cuvânt, al tuturor celor văzute de care cuvântul lui Dumnezeu ne porunceşte să ne depărtăm; cu altul cel cu care sufletul a fost înlănţuit de duhurile cele rele. De aceea, nu poate nici să iubească pe Dumnezeu, precum doreşte. Împotrivirea tuturor (faţă de om), atât în (domeniul) celor văzute, cât şi în domeniul celor nevăzute, s-a născut, deci, o dată cu încălcarea poruncii lui Dumnezeu de către primul om, iar (această împotrivire) a trecut de la el la noi toţi". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 29, în PSB, vol. 34, p. 349)

„Încercând să ne despartă de iubirea lui Hristos, protivnicul se foloseşte de nenumărate vicleşuguri: fie că prin intermediul duhurilor celor rele, ne strecoară în suflet tristeţe, fie că dezgroapă păcate vechi, fie că stârneşte cugete necurate şi nelegiuite, fie că încearcă să ne ducă în stare de lâncezeală şi toropeală, ca să nu ne putem mântui. El, însă, (nu se arată pe faţă), ci stă ascuns, vrând să arate că astfel de cugete sunt opera sufletului şi nu a unui duh străin. Deci, fie că face aceste lucruri, fie că aduce dureri trupeşti asupra noastră, fie că ne aduce insulte şi necazuri din partea oamenilor, cu cât mai multe săgeţi înflăcărate slobozeşte asupra noastră, cu atât mai mult se cade să arătăm nădejde în Dumnezeu, bine ştiind că aceasta este voia Lui. Pentru că iubirea adevărată a lui Dumnezeu se arată în moment de încercare”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 31, în PSB, vol. 34, p. 350)

„Iar slava şi bogăţia demonilor necuraţi şi a satanei însuşi s-a socotit şi este împrăştierea noastră deşartă şi ostenelile pentru trup şi străduinţa îndreptată spre cele pământeşti”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea Întâi, 3, în PSB, vol. 39, p. 260)

„(...) Scopul duhurilor necurate şi al diavolului e să împingă pe cei de pe pământ să se silească să asude în griji deşarte şi să împlinească muncile trupului, ca să nu aibă mintea golită şi liberă spre a se închide tainic în cele de sus, spre a cunoaşte pe Dumnezeul tuturor; şi prin aceasta să se îndrepte spre cele ce plac Lui şi să lepede jugul robiei diavoleşti”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea Întâi, în PSB, vol. 39, p. 277)

„(...) căzând în ispite care ne încearcă, suntem mişcaţi uneori spre amintirea poftelor trupeşti, apoi pofta, atrăgându-ne foarte mult, ne strigăm de multe ori plictiseala, deşi Legea dumnezeiască ne-a chemat spre libertate. Şi, flămânzi de plăcerile cele vechi şi obişnuite şi slăbiţi de oboselile înfrânării, nu mai vedem ca rea robia din lume. Căci voia trupului e în stare să ne atragă mintea spre toată descurajarea în cele bune”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. 6, în PSB, vol. 41, p. 358)

„Căci calea spre pierzanie e foarte lunecoasă, atrăgând nu numai mintea slabă, ci şi pe cea care socoteşte că stă în siguranţă. Căci păcatul e lucru primejdios şi de multe feluri, vrăjind mintea omenească cu multe feluri de plăceri şi cu pofte foarte dulci, atrăgând-o spre cele ce nu se cuvin”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 4, în PSB, vol. 41, p. 447)

„Există însă şi stăpâniri ale văzduhului şi puteri ale lumii care caută ori să ne azvârle din cetăţuia sufletului, ori, când păşim pe calea dreaptă, să ne împiedice, ori, când tindem spre înălţimi, să ne oprească şi să ne recheme la cele pământeşti”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morţii,* VI. 22, în PSB, vol. 52, p. 479)

„Dar de ce vorbesc numai despre cursele din afară? De propriile noastre curse trebuie să ne ferim. Chiar şi în trupul acesta al nostru ne sunt puse din plin capcane, pe care trebuie să le ocolim. Să nu dăm crezare trupului, să nu amestecăm cu el sufletul! *Cu prietenul* – zice – *uneşte inima ta, nu cu duşmanul* (Înţ. Sir. 6, 13).

Or, să ştii că trupul nu-ţi este prieten, pentru că se împotriveşte minţii tale, căci datorită lui există duşmănii, neînţelegeri, tulburări şi discuţii.

Nu-ţi uni cu el sufletul tău, ca să nu le pierzi pe amândouă. Căci, dacă se uneşte, carnea – care este inferioară – poate deveni mai puternică decât sufletul, care îi este superior, fiindcă sufletul transmite corpului viaţa, iar carnea îi transmite sufletului moartea. Se tulbură, prin urmare, felul de a acţiona al amândurora; se tulbură aproape până şi firea amândurora. Aşadar sufletul îşi însuşeşte lipsa de sensibilitate a corpului mort, iar corpul se foloseşte de toate calităţile sufletului". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morţii,* VII. 26, în PSB, vol. 52, p. 482)

„Căci ştim că mai grele sunt încercările care vin prin femei. Prin Eva a pierdut Adam raiul (Fac. 3, 6) şi aceasta s-a întâmplat fiindcă s-a abătut de la poruncile cereşti". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XX-a17, în PSB, vol. 53, p. 110)

„Sub pretextul virtuţilor, el (diavolul – n. a.) ne duce în păcat; atrăgându-ne fie prin posturi nemăsurate şi în afara celor rânduite, fie prin veghe prea îndelungată, prin rugăciuni nelalocul lor, sau prin citiri nepotrivite, ne împinge la fapte cu urmări rele. El ne îndeamnă să ieşim în lume şi să facem vizite la rude şi prieteni, ca să ne scoată din singurătatea mânăstirii şi din liniştea prietenească pe care ea ne-o oferă; ne împinge să ne îngrijim de unele femei credincioase şi părăsite, ca prin cursa de acest fel să-l ţină pe monah înlănţuit definitiv, orbit grijilor şi ocupaţiilor primejdioase. El ne instigă să dorim funcţii sfinte clericale, sub pretext că în felul acesta avem activitate rodnică şi dragoste de cele duhovniceşti, îndepărtându-ne astfel de umilinţa şi curăţia sufletească pe care ne-am propus-o. Toate acestea (...) îi înşeală pe cei naivi şi nepricepuţi, fiindcă le sunt prezentate sub vălul milei religioase". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. XX, 4-6, în PSB, vol. 57, p. 323)

„Dacă duşmanul l-a atacat pe el[2167] cu atâta putere, iar pe tine te-a dispreţuit, este datorită faptului că-i vedea virtutea înnăscută în suflet şi se grăbea să i-o nimicească mai dinainte, cu săgeţile lui aprinse, pizmuindu-i izbânda viitoare. A înţeles, fără îndoială, că e mai puternic decât tine şi de aceea a socotit că trebuie să-l atace cu atâta furie". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Moise, Cap. XIII, 10, în PSB, vol. 57, p. 338)

„Trebuie să ştim însă că nu toţi demonii insuflă orice patimă la oameni, ci fiecare viciu îşi are duhurile sale. Astfel că unora le place mai mult murdăria poftelor, altora hula, altora mânia şi furia, alţii sunt hrăniţi din tristeţe, pe alţii îi mângâie gloria deşartă şi trufia. Fiecare strecoară în inimile omeneşti păcatul care le place, dar nu toate la fel, ci pe rând, după timpul, locul şi omul pe care prilejul le-au oferit". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. XVII, în PSB, vol. 57, pp. 422-423)

„Că este necesar ca ele (duhurile rele – n. a.) să-şi arate aţâţările lor prin ispite neschimbate, prin păcate sigure şi-n anumite momente, se vede limpede din aceea că niciunul nu poate fi totodată stăpânit de deşertăciunea gloriei şi ars de pofta desfrânării, nu

[2167] E vorba de un bătrân din părţile Siriei. Un frate şi-a dat pe faţă prin simplă mărturisire gândurile sale către bătrân, iar acesta mai târziu într-un moment de supărare le-a amintit cu răutate. – n. a.

poate să se înalţe îngâmfat de mândrie, care este ceva sufletesc şi să se umilească sub jugul trupesc al lăcomiei. Nu poate cineva în acelaşi timp să se dezlănţuie într-un râs prostesc şi să fie aţâţat de înţepăturile mâniei, sau să fie cuprins de tristeţea care macină sufletul, ci în mod necesar fiecare duh necurat îşi are rândul său în asaltarea minţii şi, dacă s-a retras învins, îi dă altui duh rândul să atace şi mai puternic, iar dacă ai ieşit victorios la fel îl încredinţează altuia pentru a-l hărţui.

Trebuie să ţinem seama şi de faptul că nu toate duhurile au aceeaşi ferocitate şi aceleaşi dorinţe, nici aceeaşi putere de a face rău. Cei încă nepătaţi şi slabi se măsoară în luptă cu duhurile mai slabe şi numai după ce duhurile acestea ale răului sunt învinse, atletul lui Hristos porneşte la luptă treptat împotriva celor mai puternice, greutatea luptei sporeşte pe măsura puterilor şi a succesului omenesc. În niciun chip un cuvios, oricare ar fi el, n-ar putea rezista răului atâtor duşmani, nici să le înfrunte viclenia, şi nici să le suporte cruzimea şi sălbăticia, dacă nu l-am avea în lupta noastră pe Hristos, ca pe cel mai blând arbitru şi conducător, care cumpăneşte puterile luptătorilor, respingând pe cei mai primejdioşi, înfrânându-le atacurile şi făcând ca noi să putem opune rezistenţă.

Nu credem că demonii pot să dea această luptă fără osteneală. Căci au şi ei neliniştea şi tristeţea lor, mai ales în faţa unor adversari mai puternici, când adică li se împotrivesc bărbaţi cuvioşi şi desăvârşiţi. Altfel, dacă n-ar întâmpina această împotrivire, n-ar fi o luptă sau un conflict, ci numai o îngăduinţă pentru ei de a ne amăgi în siguranţă, ca să spun aşa". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. XIX, 2-3, Cap. XX, Cap. XXI, 1, în PSB, vol. 57, p. 424)

„Dar cu mult mai grav şi mai puternic sunt loviţi cei stăpâniţi mai mult sufleteşte decât trupeşte de demoni, prin păcatele şi poftele lor. Precum spune apostolul, *Cel învins devine robul învingătorului*. Suferinţa lor este cu atât mai fără nădejde de scăpare, cu cât, devenind robii demonilor, ei nu-şi dau seama cine sunt stăpânii lor". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. XXV, 1, în PSB, vol. 57, p. 428)

„(...) Ne încearcă duhurile rele cu şiretenie pe fiecare dintre noi, amăgindu-ne mai ales în acele simţăminte ale sufletului, pe care le ştiu că sunt bolnave". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a III-a, Convorbirea părintelui Avraam, Cap. XVII, 3, în PSB, vol. 57, p. 735)

„Ne-am propus să venim la voi, dar ne-a împiedicat Satana"[2168]

„Întrebarea 275: Dacă poate să împiedice satana hotărârea unui sfânt, pentru că s-a scris: *cu Pavel mi-am propus să viu şi o dată şi de două ori, dar ne-a împiedicat pe noi satana* (I Tes. 2, 18).

Răspuns: Dintre realizările în Domnul, unele se împlinesc la gândul şi cu aprobarea sufletului, iar altele se realizează de trup, fie cu râvnă, fie cu răbdare. Deci, câte se află în gândul şi aprobarea sufletului, pe acestea nu-i este cu putinţă satanei să le împiedice în niciun chip; dar în realizările prin lucrare trupească de multe ori Însuşi Dumnezeu îngăduie să se facă împiedicare, spre încercarea şi probarea celui ce se împiedică, pentru ca să se vădească, fie schimbându-se din intenţia bună, ca aceia semănaţi pe piatră, care au primit cuvântul cu bucurie, dar, la puţină vreme, făcându-se oarecare supărare, s-au îndepărtat (Lc.

[2168] I Tes. 2, 18.

8, 13), fie rămânând statornic în cele bune ca să se arate cu râvna faptelor bune, ca însuşi Apostolul care, de multe ori, propunându-şi să meargă la romani, a fost împiedicat, cum însuşi a mărturisit (Rom. 1, 13), dar n-a încetat să dorească, până când n-a împlinit ceea ce-şi propusese; şi cu răbdare, ca Iov care, atâtea pătimind de la diavolul, care îl constrângea să grăiască ceva hulă sau să nu mulţumească lui Dumnezeu, şi până la cele mai din urmă nenorociri (calamităţi), nu s-a îndepărtat de judecata pioasă şi de a gândi drept despre Dumnezeu. Căci despre el Scriptura spune: *în toate acestea Iov n-a greşit nimic cu buzele sale înaintea lui Dumnezeu şi n-a consimţit să hulească (împotriva) lui Dumnezeu* (Iov 1, 22)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 275, în PSB, vol. 18, pp. 438-439)

Ferirea de ispite şi respingerea atacului ispitelor

„(...) Nu trebuie să ne închipuim că ceea ce ne trimit ei (îngerii buni sau îngerii răi – n.n) în inimi (fie că-i vorba de gânduri bune, fie, rele) ar produce în noi altceva decât o emoţie sau un stimulent, care ne îndeamnă spre bine sau spre rău. Căci stă doar în puterea noastră, atunci când un duh rău îşi propune să ne îndemne la rău, să îndepărtăm de la noi cu hotărâre aceste gânduri rele, să ne împotrivim ademenirilor lor pierzătoare şi să nu săvârşim nicio faptă rea, după cum tot aşa simţim că nu suntem siliţi să urmăm în chip forţat nici puterea dumnezeiască atunci când ea ne cheamă să săvârşim mai-binele, căci puterea liberului arbitru rămâne întreagă şi într-un caz şi în altul". (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, IV, 2, în PSB, vol. 8, p. 222)

„Să nu te încrezi în gândul fals care îţi vâră în minte că nu există scandal, ci din marea experienţă a celor care au căzut şi care, înfăţişându-ţi acestea în mod clar, te încredinţează că însuşi gândul este scandal". (Sf. Vasile cel Mare, *Cuvânt ascetic (I)*, Cap. V, în PSB, vol. 18, p. 66)

„… să nu mergem în întâmpinarea încercărilor, ci să fugim de ele şi să le evităm". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XIV, I, în PSB, vol. 23, p. 165)

„(...) Cele de care ne temem să le îngăduim în văzul altora, nici chiar în vreun gând fugar să nu admitem să ia fiinţă înăuntrul nostru şi să nu ne pângărim prin vreun acord nici chiar tacit cu cele de care ne-am ruşina să fie cunoscute de oameni. Chiar de s-ar putea să nu ajungă la cunoştinţa oamenilor asemenea lucruri, totuşi nu vor putea scăpa cunoaşterii sfinţilor îngeri şi Însuşi atotputernicului Dumnezeu, cărora nu există secret să le rămână neştiut". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VI-a, Cap. 9, în PSB, vol. 57, p. 191)

„(...) Duşmanul se opune înaintării noastre numai îndemnându-ne, şi nu obligându-ne să înfăptuim cele rele. Dealtfel, niciun om n-ar putea să se ferească întru totul de păcatul cu care duhurile vrăjmaşe vor să ne ardă sufletul, dacă aceştia vor avea putinţa de a ne împinge în păcat, aşa cum o au pe aceea de a ni-l insufla. Diavolul poate într-adevăr să ne ispitească, dar în noi avem libertatea voinţei, prin care primim sau respingem ispitele lui". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. VIII, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 419)

„Un fapt destul de pilduitor s-a petrecut şi în zilele noastre cu părintele Paul, sau cu Moise, care trăia într-un loc al acestei singurătăţi numit Calamus. Cel dintâi a locuit în pustiul din apropierea cetăţii Panephysis, pustiu, din câte ştim, produs de curând de inundaţia apei foarte sărate. Ori de câte ori suflă crivăţul, apa mânată din mlaştini acoperă suprafaţa întregii regiuni, făcând să pară ca nişte insule satele de aici, părăsite de locuitori din pricina inundaţiei. În acest ţinut aşadar trăia părintele Paul într-o atât de mare curăţie a sufletului, în liniştea şi singurătatea pustiului, încât nu suporta să vadă, n-aş spune un chip femeiesc, dar nici măcar o îmbrăcăminte de femeie. Într-o zi, însă, pe când se ducea la chilia unui bătrân împreună cu părintele Archebius, care locuia în acelaşi pustiu, din întâmplare o femeie le-a ieşit în cale. Izbit de întâlnirea cu aceasta, renunţând deodată la vizita pioasă pe care ar fi urmat s-o facă, a luat-o la fugă înapoi spre mânăstirea sa, alergând aşa de repede, de parcă ar fi văzut un leu, sau un balaur uriaş şi nebăgând în seamă strigătul părintelui Archebius, care-l chema să continue cu el drumul pentru a face vizita plănuită. Deşi a făcut aceasta din zelul pentru neprihană şi din ardoarea pentru puritate, totuşi, fiindcă a depăşit măsura învăţăturii şi a dreptei înfrânări (crezând că trebuie să dispreţuiască atât apropierea vinovată de femei, cât şi chipul acestora), pedeapsa i-a venit de îndată. Corpul i-a paralizat în întregime, încât nu numai mâinile şi picioarele nu le mai putea mişca, dar nici limba şi urechile nu-i mai foloseau la nimic, căci pierduse orice simţire şi nu-i mai rămăsese din ceea ce este omenesc decât înfăţişarea. În starea lui niciun bărbat nu-l putea ajuta cu ceva şi îngrijirea sa cerea neapărat asistenţă femeiască. A fost dus într-o mânăstire de fecioare, iar mâncarea şi băutura, pe care nici măcar prin gesturi nu putea să le ceară, precum şi alte nevoi, i-au fost asigurate de călugăriţe. A trăit în starea aceasta aproape patru ani, până ce a încetat din viaţă. Dar deşi paralizia îi era atât de puternică, încât îşi pierduse complet simţirea şi nu se putea mişca în niciun chip, de părea mai mult un cadavru, datorită virtuţilor sale şi setei de desăvârşire, uleiul cu care era uns a căpătat însuşirea minunată de a vindeca pe bolnavii care se atingeau de el, oricare le era suferinţa. Datorită acestui fapt a devenit limpede chiar pentru necredincioşi că paralizia i-o pricinuise prea marea lui dragoste de Domnul şi că harul vindecării i-a fost dat de Sfântul Duh, ca mărturie şi recunoaştere a virtuţilor şi meritelor lui”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. XXVI, 2-6, în PSB, vol. 57, pp. 428-429)

Lupta cu ispitele

„(...) Ispitele, care descoperă din marea grămadă a credincioşilor că unii sunt pleavă, iar alţii grâu. Căci, câtă vreme sufletul vostru este lăsat să fie stăpânit de vreo ispită, nu ispita este cea care se schimbă în grâu, ci pentru că voi eraţi din pleavă, adică uşuratici şi fără credinţă, ispita este cea care a descoperit firea voastră cea ascunsă. Dimpotrivă, când înfruntaţi curajos ispita, nu ea este cea care vă face evlavioşi şi răbdători, ci ea va fi cea care descoperă în ziua cea mare virtuţile răbdării şi ale puterii, care de fapt existau în voi, dar într-un mod ascuns”. (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, omilia a XXVI-a, IV, în PSB, vol. 7, p. 118)

„(...) Toată viaţa omului pe pământ este un lanţ de ispitiri. De aceea se şi cade să ne rugăm să nu cădem în ispită. Aceasta, desigur, nu în înţelesul ca să nu fim puşi la încercări ori la ispitiri – lucru care este cu neputinţă, atâta vreme cât suntem pe pământ – ci ca să nu ne lăsăm biruiţi când suntem ispitiţi. După părerea mea cel care cedează ispitei e biruit,

pentru că se lasă prins în laţul ei”. (Origen, *Despre rugăciune*, XXIX, 9, în PSB, vol. 7, p. 275)

„Cunoaşteţi pe demonii uneltitori, cunoaşteţi cât de sălbatici sunt (spunea Cuviosul Antonie – n. a.), dar şi cât de slabi în putere. Nu vă temeţi deci de ei, ci mai degrabă respiraţi pe Hristos şi credeţi Lui”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XC, în PSB, vol. 16, p. 243)

„După cum agricultorii experimentaţi, atunci când este belşug, nu devin absolut fără nicio grijă, ci ei se gândesc şi la (o eventuală) foamete şi strâmtorare; şi nici atunci când vine peste ei foametea şi strâmtorarea, nu cad în disperare, ştiind că lucrurile se schimbă - ; la fel (stau lucrurile) şi în (viaţa) cea duhovnicească. Atunci când sufletul cade în felurite ispite, nu le priveşte cu uimire, nici nu cade în disperare, pentru că ştie că (cele ce se întâmplă cu el), când este încercat şi lovit de răutate, se fac cu îngăduinţa (lui Dumnezeu). Nici când se află în mare belşug şi odihnă, nu este fără de grijă, pentru că nu exclude schimbarea (situaţiei)”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XVI, 3, în PSB, vol. 34, p. 173)

„Să presupunem că este (de faţă) un corp de armată persan şi altul roman şi că din rândurile lor ies doi tineri, la fel de puternici, care se iau la luptă; la fel stau faţă în faţă, cu puteri egale, puterea potrivnică şi mintea; puterea pe care o are satan de a linguşi sufletul şi de a-l momi de partea sa este egală cu aceea pe care pe care o are sufletul în a nu i se supune şi a nu-i ceda întru nimic. Ambele puteri îndeamnă, fie la bine, fie la rău, dar nu constrâng”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVII, 22, în PSB, vol. 34, p. 223)

„(...) Pe drept ni se va zice cu dojană de către Apostol: *Nu v-a cuprins nicio ispită, care să fi fost mai presus de puterea omenească* (I Cor. 10, 13)”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a V-a, Cap. 19, în PSB, vol. 57, p. 175)

Ajutorul lui Dumnezeu în lupta cu ispitele

„(...) Să ne pregătim să înfruntăm tot ce ni s-ar putea întâmpla, pentru ca orice s-ar întâmpla, să nu fim dovediţi ca nepregătiţi, ci să ne arătăm că suntem înarmaţi cu cea mai mare acurateţe. Iar ceea ce ne va lipsi din cauza slăbiciunii omeneşti, după ce vom fi făcut totul ce depinde de noi, va desăvârşi Dumnezeu, Care pentru cei ce-L iubesc toate le lucrează spre bine[2169] celor pe care-i ştie mai dinainte cum se vor purta”. (Origen, *Despre rugăciune*, XXIX, 19, în PSB, vol. 7, p. 281)

„Să-I cerem dar, dacă suntem duşi în ispită, să nu fim totuşi daţi morţii, iar dacă suntem loviţi de săgeţile aprinse ale diavolului, totuşi să nu luăm foc”. (Origen, *Despre rugăciune*, XXX, 3, în PSB, vol. 7, p. 283)

[2169] Notă Pr. Teodor Bodogae: Expresia (συνεργεῖ ὁ Θεὸς) trebuie luată în sens larg, nu de colaborare, ci de ajutorare din iubire. (n. s. 420a, p. 281)

„Căci întrucât a pătimit, fiind El (Hristos – n. a.) însuşi ispitit, poate să ajute celor ce se ispitesc[2170]". (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Doilea împotriva arienilor, VIII, în PSB, vol. 15, p. 239)

„(...) Să socotim ostenelile ca un exerciţiu spre virtute dar să nu cugetăm altfel, ci că Dumnezeu este Cel ce ne mântuieşte şi ne dăruieşte puterea de a lupta împotriva celor ce ni se opun, chiar dacă ar trebui să ne împotrivim unor forţe cu mult mai mari ca ale noastre". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Cincea, în PSB, vol. 38, p. 174)

„*După ce au vâslit deci ca la douăzeci şi cinci de stadii,*
Îl văd pe Iisus umblând pe mare şi apropiindu-Se de corabie.
Şi au strigat. Iar El le spune: Eu sunt, nu vă temeţi (In. 6, 19)

Despărţiţi prin mari distanţe de uscat şi suferind de teama că nu vor putea fi izbăviţi, având între ei şi uscat marea, li Se arată deodată de trei ori doritul Iisus Hristos. Astfel mântuirea le venea ca un foarte mare dar celor aflaţi într-o astfel de primejdie, cărora frica le tăiase orice nădejde de-a mai vieţui. Li se arată deci în chip minunat. Acest fapt li se dăruia spre cel mai mare folos. Şi sunt speriaţi văzându-L pe Iisus venind spre ei prin mijlocul mării, căci li se adaugă la temere minunea. Dar Hristos îi scapă îndată de aceste greutăţi, zicând: *Eu sunt, nu vă temeţi*. Căci cei cărora le era de faţă Hristos trebuiau să scape de toată tulburarea, să se vadă mai presus de orice primejdie. Vom şti deci şi prin aceasta că trebuie să avem în ispite o cugetare curajoasă şi tinerească, să ne întărim cu o răbdare puternică, ajutaţi de nădejdea în Hristos, de nădejdea că vom fi izbăviţi din toate, chiar dacă suntem învăluiţi, prin încercare, de multe temeri. Căci observă că nu îndată după ce au plecat, nici la începutul primejdiilor le apare Hristos celor din corabie, ci după ce s-au depărtat la multe stadii de uscat. Căci harul Celui ce ne izbăveşte nu vine îndată ce începe împrejurarea care ne tulbură, ci, când creşte frica, când se arată puternic pericolul şi ne aflăm, ca să spun aşa, în mijlocul valurilor necazurilor; atunci apare în mod neaşteptat Hristos şi le opreşte transformând cu putere negrăită împrejurările ameninţătoare în seninătate". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. IV, în PSB, vol. 41, pp. 333-334)

Folosul răbdării ispitelor

„Despre folosul ispitelor spunem următoarele: calităţile pe care le-a primit sufletul nu le cunosc nici alţii, nici chiar noi înşine, ci numai Dumnezeu. Luăm în schimb cunoştinţă de ele când suntem puşi la încercări şi aceasta cu scopul ca să nu ignorăm, ci pentru ca după ce ne cunoaştem să ne vedem din proprie voinţă greşelile şi să mulţumim pentru binele care ni se arată prin ispitire". (Origen, *Despre rugăciune,* XXIX, 17, în PSB, vol. 7, p. 280)

„Euboulion: Încă ceva: Care luptător se arată a fi mai bun în luptă: cel care are adversari puternici şi niciodată nu este învins de ei sau cel care n-are adversari?

Grigorie: Este clar că cel ce are (adversari puternici).

Euboulion: Aşadar, atletul adevărat (este cel care se luptă şi are adversari?)

Grigorie: Este.

[2170] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cine nu e ispitit de foame, de sete, biruind ispita prin raţiune, nu poate da tărie celor ce se ispitesc, ca să o învingă şi ei. (n. s. 14, p. 239)

Euboulion: Ei bine, atunci şi sufletul care se luptă cu asalturile pasiunilor şi nu este doborât de ele, ba din contră, le înfrânge, pare să fie mai puternic decât cel neîncercat de dorinţe?

Grigorie: Într-adevăr.

Euboulion: Apoi, nu crezi tu, Grigorie, că pentru înfruntarea asalturilor poftelor celor rele se cuvine să aibă cineva multă bărbăţie?

Grigorie: Fără îndoială.

Euboulion: Această bărbăţie nu este rod al virtuţii?

Grigorie: Evident.

Euboulion: Deci, dacă răbdarea este rod al virtuţii, atunci sufletul care este hărţuit, dar se împotriveşte poftelor, acela este mai puternic decât cel nehărţuit?

Grigorie: Da.

Euboulion: Iar dacă este mai puternic este şi mai bun?

Grigorie: Da.

Euboulion: Prin urmare, sufletul care este încercat de pofte dar rămâne cast este mai bun decât cel ce nu este încercat de dorinţe şi rămâne cast". (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau despre castitate,* Discursul XI: Virtutea, PSB, vol. 10, p. 120)

„După cum pe luptători nevoinţele alergării îi duc la răsplăţi, tot aşa şi pe noi creştinii încercarea ispitelor ne îndrumă spre desăvârşire, dacă primim cele rânduite de Dumnezeu cu răbdarea cuvenită şi cu toată bucuria". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 101, în PSB, vol. 12, p. 282)

„Omul tare, cu grijă de el şi treaz, ajunge prin aceste ispite mai puternic; şi cu cât se prelungesc necazurile, pe atât îi creşte şi bărbăţia; pe când omul trândav şi nepăsător se clatină şi cade îndată, de-ar veni doar o boare trecătoare de ispită; cade, nu din pricina naturii ispitelor, ci din pricina slăbiciunii voinţei". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia II, V, în col. PSB, vol. 21, p. 45)

„Acel demon viclean i-a putut răpi (lui Iov – n.n.) averile, dar nu i-a putut răpi dragostea cea către Dumnezeu, ci chiar mai puternic l-a făcut; şi încercându-l cu tot felul de necazuri, l-a făcut să se împodobească cu şi mai multe bunuri. De aceea diavolul era în încurcătură mare; cu cât îi dădea mai multe lovituri, cu atât îl vedea că ajunge mai puternic". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 160)

„Diavolul chiar când vede că n-o poate scoate la capăt cu noi ne părăseşte de teamă ca nu cumva el însuşi să ne dea prilejul să dobândim mai multe cununi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XV, VIII, în col. PSB, vol. 23, p. 189)

„(...) Cu cât mai mare a fost primejdia în război cu atât mai mare este bucuria în biruinţă". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a VIII-a, III, (7), în PSB, vol. 64, p. 172)

Remedii ispitelor

„Să avem în mâini Cărţile sfinte iar în inimi gândurile Domnului, rugăciunea noastră să nu înceteze niciodată, să perseverăm în lucrurile mântuitoare, să fim ocupaţi întotdeauna

cu activităţi spirituale, pentru ca ori de câte ori va veni duşmanul, ori de câte ori va încerca să intre în inima noastră, s-o găsească închisă şi înarmată împotriva lui". (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie*, XVI, în PSB, vol. 3, p. 503)

„Sunt arşi de ele toţi cei ale căror inimi, după cum spune unul din cei 12 prooroci, ard ca văpaia focului[2171]. Nu sunt arşi însă cei care, datorită pavăzei credinţei, reuşesc să stingă săgeţile aprinse ale diavolului, căci într-adevăr au în ei râuri de apă care curg pentru viaţa de veci şi care nu lasă să prindă putere săgeţile celui rău, ci le sting cu uşurinţă prin revărsarea cugetărilor dumnezeieşti şi mântuitoare, care se întipăresc în sufletul celui înduhovnicit prin contemplarea adevărului". (Origen, *Despre rugăciune*, XXX, 3, în PSB, vol. 7, p. 283)

„Căci nu-mi pot închipui că dacă s-ar mărgini numai la ea singură, firea omenească ar fi în stare să se lupte împotriva îngerilor, a înălţimilor şi a adâncurilor, precum şi împotriva celorlalte făpturi, ci doar atunci când ar simţi că Însuşi Mântuitorul vine s-o ajute şi să Se sălăşluiască în ea şi să poată spune atunci, adânc încrezătoare în ajutorul dumnezeiesc: *Domnul este luminarea mea şi mântuitorul meu, de cine mă voi teme? Domnul este apărătorul vieţii mele, de cine mă voi înfricoşa? Când se vor apropia de mine cei ce îmi fac rău, ca să mănânce trupul meu; cei ce mă necăjesc şi vrăjmaşii mei, aceia au slăbit şi au căzut. De s-ar rândui împotriva mea oştire, nu se va înfricoşa inima mea; de s-ar ridica împotriva mea război, eu în El nădăjduies*c (Ps. 26, 1-6).

Iată de ce cred că poate niciodată omul nu va fi în stare să biruiască el singur o putere vrăjmaşă (atât de mare) dacă n-ar primi ajutorul dumnezeiesc". (Origen, *Despre principii*, Cartea a III-a, V, 2, în PSB, vol. 8, p. 224)

„Pentru că nu depinde de noi faptul de a gândi sau nu cele rele, ci acela de a le împlini sau nu. Pentru că nu putem să împiedicăm cugetele ce se formează în noi, inspirate din afară pentru încercarea noastră, dar putem a nu le da atenţie şi a nu le împlini". (Metodiu de Olimp, *Aglaofon sau Despre înviere*, Discursul al doilea, III, PSB, vol. 10, p. 171)

„... am un scut nu tocmai neînsemnat, de care mă folosesc ca de o pavăză împotriva a tot veninul trimis împotriva mea de cel viclean: anume, cunoaşterea lucrurilor plăcute lui Dumnezeu..". (Eusebiu de Cezareea, *Viaţa lui Constantin cel Mare*, Cartea V, 11.2., în PSB, vol. 14, p. 265)

„Acela (diavolul – n. a.) arunca în el[2172] gânduri spurcate, iar acesta le fugărea prin rugăciuni. Acela încerca să trezească în trup furnicări, acesta ruşinându-se ridica în faţa trupului zidurile credinţei, ale rugăciunilor şi posturilor. Diavolul stăruia, ticălosul, şi noaptea lua chipul femeii şi o imita în tot felul, numai ca să-l înşele pe Antonie. Iar acesta gândind la Hristos şi la curăţia insuflată de El şi, cugetând la sufletul nematerial, stingea jarul aceluia. Vrăjmaşul făcea să apară iarăşi în el dulceaţa plăcerii, iar el se mânia şi se supăra gândindu-se la ameninţarea focului şi la muşcătura viermelui. Şi opunându-i-le acestea, trecea nevătămat peste acelea. Şi toate acestea se făceau spre ruşinarea vrăjmaşului. Şi aşa cel ce a socotit să se facă asemenea lui Dumnezeu era făcut de râs de către un tânăr.

[2171] Notă Pr. Teodor Bodogae: Os. 7, 6. Un adevărat cuptor încins este sufletul căzut pradă patimilor. Origen se exprimă în mod viu, existenţialist. Aşa o va face şi Sfântul Ioan Hrisostomul: pocăinţa = topitoarea chinurilor (*Cuvântări Despre pocăinţă*). (n. s. 428, p. 283)

[2172] Se face referire la Sfântul Cuvios Antonie cel Mare – n. a.

Şi cel ce se lăuda cu puterea sa împotriva trupului şi sângelui era surpat de un om purtător de trup. Căci îi era împreună-lucrător Domnul, Care a purtat trup pentru noi şi a dat trupului biruinţa împotriva diavolului[2173], încât fiecare din cei ce luptă cu adevărat poate zice: *Nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine* (I Cor. 15, 10)". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* V, în PSB, vol. 16, p. 192)

„Mi s-a arătat odată un demon foarte înalt în scornirea năluciriі şi a îndrăznit să spună: *Eu sunt puterea lui Dumnezeu* şi: *Eu sunt providenţa. Ce doreşti să-ţi dăruiesc?*. Iar eu am suflat şi mai mult împotriva lui, chemând numele lui Hristos şi am încercat să-l lovesc. Şi mi s-a părut că l-am lovit şi îndată acesta, cât era de mare, a dispărut cu toţi dracii lui, întru numele lui Hristos. Şi a venit altă dată vicleanul, când posteam, cu înfăţişare de monah, aducând nălucirea unor pâini. Şi mă sfătuia zicând: *Mănâncă şi opreşte-te din multele osteneli. Eşti om şi tu; şi vei slăbi*. Iar eu pricepând uneltirea lui, m-am sculat să mă rog. Iar acela n-a putut răbda. Ci s-a mistuit şi a dispărut ieşind prin uşă ca un fum. De câte ori nu mi s-a arătat în pustie nălucirea aurului, cerându-mi doar să-l ating şi să văd. Dar eu rosteam împotriva lui un cuvânt din psalmi şi el se topea. De multe ori mă loveau pricinuindu-mi răni, iar eu ziceam: *Nimic nu mă va despărţi de dragostea lui Hristos* (Rom. 8, 35). Şi ei, după aceea, se loveau mai mult între ei. Nu eu eram cel ce îi oprea pe ei şi îi alunga, ci Domnul, Care zice: *Am văzut pe Satana ca un fulger din cer căzând* (Lc. 10, 18). Iar eu, fiilor, amintindu-mi de spusa Apostolului, le înscriam acestea în mine, ca să învăţaţi că nu trebuie să slăbiţi întru nevoinţă, nici să vă temeţi de nălucirile diavolului şi ale dracilor lui". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* XXXIX, în PSB, vol. 16, p. 216)

„(...) Şi diavolul însuşi mărturiseşte că nu poate nimic, se cuvine să-l dispreţuim cu totul pe el şi pe dracii lui. Vrăjmaşul şi câinii lui sunt în stare de aceste uneltiri. Dar noi, cunoscând slăbiciunea lui, putem să-i dispreţuim. De aceea să nu cădem de mai înainte cu mintea, nici să nu ne lăsăm sufletul înfricat şi nici să ne pricinuim nouă temere, ci să zicem: *Să nu vină demonul să mă surpe, să nu mă doboare aruncându-mă, sau apărând deodată să mă tulbure*. Să nu gândim nicidecum la unele ca acestea, nici să nu ne întristăm ca unii ce pierim. Ci mai degrabă să îndrăznim şi să ne bucurăm pururea ca unii ce ne mântuim. Şi să cugetăm în suflet că Domnul, Care i-a biruit şi le-a luat puterea, e cu noi. Şi să înţelegem şi să gândim că fiind Domnul cu noi, nimic nu ne vor putea face vrăjmaşii. Căci venind, aşa cum ne vor afla, aşa se vor face şi ei faţă de noi şi-şi vor potrivi nălucirile pe potriva gândurilor ce le vor afla la noi. De ne vor afla fricoşi şi tulburaţi, îndată, ca nişte furi, aflând locul nestrăjuit, vor năvăli în el. Şi ceea ce gândim despre noi, aceasta o sporeşte cu un adaos. Dacă ne văd pe noi înfricaţi şi temători ne fac mai mare frica prin nălucirile ameninţătoare pricinuite de ei. Prin acestea e chinuit nenorocitul de suflet. Iar dacă ne află

[2173] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos a fost cel dintâi care a făcut din trupul nostru mijloc de biruire asupra diavolului. Dumnezeu poate lucra prin trupul nostru slab. Aceasta justifică pe Dumnezeu pentru crearea trupului. Trupul nu e rău prin sine, ca în platonism, ca în parsism, ca în maniheism şi în origenism. Materia şi trupul sunt create şi ele de Dumnezeu. Şi nimic din cele create de Dumnezeu nu e rău. Poate fi biruită chiar şi fiinţa pur spirituală a diavolului de către omul purtător de trup. Întruparea Domnului a pus în lumină valoarea veşnică a trupului şi capacitatea lui de a fi făcut mijloc de biruinţă asupra răului. Şi nu un mijloc pasiv, ci un participant activ la lupta împotriva spiritului netrupesc, devenit rău. Vedem cum sfântul Atanasie uneşte învăţătura despre mântuirea în Hristos cu cea despre rostul nevoinţei împotriva păcatului. Chiar împotriva spiritului propriu poate lupta omul când cu o altă parte a lui hotărâtă pentru bine luptă prin trup pentru a curăţi şi partea din spirit înclinată spre rău. (n. s. 4, p. 195)

bucurându-ne în Domnul şi cugetând la bunătăţile viitoare şi gândind la cele ale Domnului şi înţelegând că toate sunt în mâna Domnului şi că demonul nu poate face nimic împotriva creştinului, nu au peste tot nicio putere împotriva noastră, ci văzând sufletul întărit prin astfel de gânduri, se întorc ruşinaţi. Văzându-l vrăjmaşul pe Iov înconjurat de astfel de întăriturі, a plecat de la el. Dar pe Iuda văzându-l gol de acestea, l-a făcut prizonier al său. Deci de voim să dispreţuim pe vrăjmaş, să gândim pururea la cele ale Domnului şi sufletul să ni se bucure pururea prin nădejde. Şi vom vedea cursele dracilor risipindu-se ca un fum şi pe ei mai degrabă fugind decât prigonindu-ne. Căci sunt, precum am spus înainte, foarte fricoşi, aşteptând pururea focul gătit lor". (Sf. Atanasie cel Mare, *Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Antonie,* XLI, în PSB, vol. 16, pp. 217-218)

„Să nu se întâmple ca timpul liber pe care îl avem să facă intrarea vrăjmaşului, ci să avem casa noastră lăuntrică ocupată, căutând, prin Duhul Sfânt, să locuiască mai dinainte în noi Hristos". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLV, VIII, în PSB, vol. 17, p. 307)

„(...) Atunci când sufletul – precum îl stimulează inteligenţa lui, – care a fost sădită în el în mod natural de Sfânta Treime când l-a creat – reflectă la cele bineplăcute şi necesare, atunci îndată se eliberează de influenţele păgubitoare ale trupului; după cum, presimţind şi înfrânând pornirile dezordonate ale trupului, redobândeşte liniştea ce i se cuvine şi, fără nicio piedică, se ataşează gândurilor conforme cu natura ei, căci, potrivit puterii care există în ea, contemplează cu intensitate sfânta şi adorata Treime şi reflectă la inaccesibilitatea măririi dumnezeieşti, din cauza extraordinarei ei străluciri, la curăţenia fericirii, la infinitatea înţelepciunii, la constanţa şi plăcerea liniştii, la natura nepăsătoare şi de neclătinat". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, Cap. II, I, în PSB, vol. 18, p. 478)

„Când suntem tulburaţi de patimi sau de pofte rele sau de ură sau de mânie sau de invidie, să ne gândim la Cel ce locuieşte în noi şi să alungăm departe de noi nişte gânduri ca acestea. Să ne ruşinăm de covârşitorul har dat nouă de Dumnezeu". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia VIII, VI, în col. PSB, vol. 21, p. 106)

„Prin multă cugetare asupra dumnezeieştilor Scripturi, să oprim orice atac al vicleanului demon. Când ne vede că studiem mult cărţile duhovniceşti, nu numai că nu ne atacă, dar nici nu îndrăzneşte să cate la noi, pentru că ştie că încercarea lui e zadarnică şi că îndrăzneala se întoarce pe capul lui". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXVII, I, în col. PSB, vol. 22, p. 41)

„Şi uită-te unde L-a dus Duhul! Nu L-a dus în oraş sau în piaţă, ci în pustie, pentru că Duhul voia ca diavolul să-L ispitească pe Iisus nu numai prin foame, ci voia ca şi pustietatea locului să-i dea diavolului prilej de ispită. Că atunci mai cu seamă ne atacă diavolul când ne vede singuri, cu noi înşine. Aşa a ispitit-o pe femeie la început, când era singură şi nu era cu ea bărbatul. Dimpotrivă, când diavolul vede că suntem cu alţii şi adunaţi mai mulţi la un loc nu are atâta cutezanţă şi nici nu ne atacă. Mai cu seamă pentru aceasta trebuie să venim cât mai des la biserică, ca să nu fim prinşi uşor de diavol". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XIII, I, în col. PSB, vol. 23, p. 154)

„(…) *demonul nu găseşte odihnă,* ca să arate că demonii cu uneltirile lor pun negreşit mâna pe omul care nu se cuminţeşte. Şi ar trebui să se cuminţească pentru două pricini: prima, că a suferit mai înainte; a doua, pentru că a scăpat. Dar, mai bine spus, mai este şi o a treia pricină: ameninţarea că are să sufere ceva şi mai rău". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLIII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 514)

„Când în munte a fost ispitit de diavol, Hristos l-a biruit şi l-a doborât la pământ, deşi încă nu ştia (diavolul – n.n.) că era Hristos. Cu aceste cuvinte însă l-a prins în plasă: prin blândeţe l-a doborât, prin bunătate l-a biruit. Fă şi tu la fel! Dacă vezi că un om ajunge diavol şi se apropie de tine, biruie-l şi tu tot ca Hristos. Ţi-a dat Hristos putere să fii ca El după puterea ta. Nu te spăimânta când auzi aceste cuvinte. Atunci spăimântează-te, că nu eşti ca El". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXVIII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 893)

„Dacă deci te fereşti de sălăşluirea fiarei în tine, păzeşte capul ei, adică prima momeală a răului. La aceasta te îndeamnă ghicitura poruncii Domnului: *El va privi la călcâiul tău şi tu vei privi la capul lui* (Fac. 3, 15). Nu da şarpelui cale de trecere când se târăşte spre lăuntrul tău şi aduce de la cel dintâi început tot ce trage după el". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul IV, în PSB, vol. 29, p. 438)

„Căci una este straja şi tămăduirea sufletului: a-şi aminti cu dor de Dumnezeu şi a se păstra în gânduri bune. De aceea să nu ne oprim de la o astfel de sârguinţă nici când mâncăm, nici când bem, nici când ne odihnim nici când facem sau spunem ceva, ca toate cele ale noastre să se săvârşească spre slava lui Dumnezeu şi nu a noastră, nici să aibă viaţa noastră vreo pată sau vreo întinăciune de pe urma uneltirii celui rău". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 475)

„(…) cea dintâi grijă a omului este să se ferească de orice prilej care ne poate duce la rău. A doua ne cere să dovedim de la început că suntem strâns lipiţi de Domnul prin mijlocirea trupului Lui, arătând, prin fapte, că numai în El ne putem găsi fericirea. În al treilea rând, să nu uităm din capul locului că vrăjmaşul diavol necontenit stă să năpădească asupra noastră, dar că suntem unşi pentru împărăţia lui Dumnezeu, prin credinţă şi oricât de mult ar manevra diavolul, Domnul nu mai îngăduie să fie scos dintr-o atât de mare vrednicie, cel care deja împărăţeşte împreună cu Sine. Căci de la altcineva vrăjmaşul nu mai poate primi putere împotriva noastră şi nici de altcineva nu mai putem fi scoşi din cinstea pe care o avem, decât doar dacă ne facem pe noi înşine drept slujitori ai răului". (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea II, cap. XI, în PSB, vol. 30, p. 167)

„(…) precum şarpele nu poate fi tras de coadă, pentru că solzii de pe gât se opun celor care vor să-l tragă afară, tot aşa nu se poate începe de la sfârşit alungarea plăcerii din casa sufletului. Iată de ce învăţătorul virtuţii ne porunceşte să *pândim capul şarpelui* (Fac. 3, 15). Iar *cap* numeşte el începutul răutăţii. Dacă nu primim în suflet acest început, atunci şi urmarea rămâne nelucrătoare. Căci cine este cu totul vrăjmaş al plăcerii, nu va fi înfrânt nici de momelile parţiale ale patimii; dar dacă cineva a primit în suflet începutul patimii, odată cu aceasta a primit în sine şi sălbăticiunea întreagă". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia IV, în PSB, vol. 30, pp. 231-232)

„Căci, după cum nu se poate ca cel ce stă în lumină să vadă întunericul, tot aşa nu-i cu putinţă ca cel ce-şi are privirea aţintită spre Hristos să se mai lase atras spre vreo deşertăciune oarecare”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia V, în PSB, vol. 30, p. 236)

„… dacă ochii mei vor fi pururi îndreptaţi spre Domul, atunci nelucrătoare vor fi uneltirile vrăjmaşului, prin care acesta urzeşte lanţuri periculoase pentru suflet”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VII, în PSB, vol. 30, p. 262)

„Se cuvine, deci, să priveghem şi să ne păzim din toate părţile de duşmani, pentru ca, în cazul în care în neruşinarea lui, aruncă vreo săgeată, să fie respinsă, înainte de a atinge sufletul”. (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul – Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 79)

„Satan poate să se ridice, să se războiască şi să doboare şi pe cei ce au ajuns la un înalt grad (de desăvârşire), pe cei care au cunoscut pe Dumnezeu în har şi putere. Se cuvine, deci, să ne luptăm şi să ne păzim (de uneltirile celui viclean) şi cu toată înţelepciunea şi frica *să lucrăm mântuirea noastră* (Filip. 2, 12), precum s-a scris. (Voi toţi) câţi v-aţi făcut părtaşi ai Duhului lui Hristos, să nu vă arătaţi dispreţuitori (faţă de El) în niciun lucru, fie mic, fie mare, şi să nu insultaţi harul Duhului, pentru ca să nu pierdeţi viaţa, ai cărei părtaşi deja v-aţi făcut”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 4, în PSB, vol. 34, p. 154)

„De cele mai multe ori satan, cu pretextul bunelor intenţii, spunând sufletului: *Cu acest lucru te vei face bine plăcut lui Dumnezeu*, îl îndeamnă la gânduri uşuratice, dar în aparenţă bune. Sufletul, astfel înşelat, nu ştie să le deosebească şi cade în cursa şi în pierzania diavolului. De aceea, arma cea mai puternică a atletului şi a luptătorului aceasta este: să intre în inima sa, să lupte împotriva lui satan, să se urască pe sine şi să se lepede de sufletul său (cel păcătos), să se mânie împotriva sa şi să se dojenească, să se împotrivească poftelor celor dinăuntru, să se opună gândurilor (celor rele; într-un cuvânt) să se lupte cu sine însuşi”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVI, 12, în PSB, vol. 34, p. 208)

„Şi, după cum, aurul şi argintul, aruncat în foc, devine mai curat şi mai limpede şi nimic nu poate să-l schimbe, fie că este vorba de lemn sau iarbă – pentru că devenind foc, pe toate câte intră în contact cu el, le consumă – tot aşa şi sufletul, care petrece în focul Duhului şi în lumina divină nu suferă niciun rău din partea duhurilor celor viclene. Chiar dacă se apropie ceva de ele, este consumat de focul cel ceresc al Duhului.

Şi, după cum o pasăre, avântându-se spre înălţimi este fără de grijă şi nu se teme de nimic, nici de vânător, nici de animalele sălbatice, şi de acolo de sus râde de toţi, aşa şi sufletul, care primeşte aripile Duhului şi se avântă spre înălţimile cerului este deasupra tuturor şi râde de toate”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXX, 6, în PSB, vol. 34, p. 231)

„Atunci când mintea este preocupată continuu de iubirea şi amintirea lui Dumnezeu, atunci are loc moartea celui viclean, şi aş zice, spânzurarea lui”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre desăvârşirea în duh, 13, în PSB, vol. 34, p. 296)

„Se cuvine să ne păzim inima cu toată grija şi să cerem de la Dumnezeu înţelepciune, ca să putem descoperi cursele celui rău. Se cuvine, de asemeni, să ne exercităm mereu mintea şi cugetul cu înţelepciunea şi să le orientăm după voia lui Dumnezeu”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 7, în PSB, vol. 34, p. 339)

„Dacă vrem să suportăm uşor tot necazul şi toate ispitele, să dorim moartea pentru Hristos şi s-o avem totdeauna înaintea ochilor; – de altfel, avem şi poruncă de a ne lua crucea şi de a-L urma, or aceasta înseamnă să fim totdeauna gata să murim (pentru El) –; deci, dacă vom avea o astfel de dispoziţie, vom suporta uşor, după cum s-a spus, tot necazul cel văzut şi nevăzut. Cel ce este dispus să moară pentru Hristos nu-i pasă de momentele triste şi dureroase. De aceea, zicem, necazurile sunt greu de suportat pentru cei ce nu iubesc moartea pentru Hristos şi nu au totdeauna gândul îndreptat spre El. Deci, cel ce doreşte să moştenească pe Hristos şi aprobă patimile Lui, trebuie să-şi dorească acelaşi lucru, iar cei ce zic că iubesc pe Domnul, întru aceasta să se facă cunoscuţi, adică prin faptul că suportă orice necaz care vine asupra lor, nu numai cu curaj, ci şi cu voie bună, având nădejde în El”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 17, în PSB, vol. 34, p. 343)

„Dar precum briciul nu scoate cu totul din rădăcină însuşi părul ce creşte din noi, ci-l taie îndată ce răsare, aşa şi cuvântul lui Dumnezeu nu smulge din rădăcină mişcarea înnăscută a poftei (căci sfinţenia desăvârşită ne e rezervată pentru veacul viitor), ci mai degrabă o mortifică când odrăsleşte şi se întăreşte în noi şi potoleşte legea din mădularele trupului, când devine sălbatecă”. (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Unsprezecea, în PSB, vol. 38, p. 407)

„(...) *Căci armele noastre nu sunt trupeşti*, cum s-a scris (II Cor. 10, 4). Căci nu suntem loviţi în trup, ci primim poftele în minte şi în inimă şi cădem în patimile iubirii de trup. Deci trebuie să ne învăţăm cu toate armele duhovniceşti şi să ne îmbrăcăm cu harul de sus şi să ne înălţăm mintea, pe cât se poate dincolo de orice săgeată spirituală. Astfel vom birui pe toţi potrivnicii şi ridicându-ne dincolo de orice patimă, ne vom păstra frumuseţea sufletului neştirbită pentru Dumnezeu”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la a doua Lege,* în PSB, vol. 39, p. 450)

„Şi dacă este în noi puterea de-a împiedica, să ne grăbim îndată a pedepsi ceea ce se ridică în noi şi să nu-i îngăduim să se înrădăcineze, din neglijenţă, în mintea noastră, ci să căutăm să o tăiem ca pe un început al răutăţii şi să facem ca mintea să lucreze neîmpiedicată, sau să cunoască limpede că va birui repede pe Satana care ne linguşeşte, cunoscând îndată ceea ce spune Psalmistul: *Mai înainte de a fi umilit, am păcătuit* (Ps. 118, 67). Căci, înainte de a pătimi deplin păcatul, greşim prin aprobarea gândurilor păcătoase, preţuindu-le, primindu-le şi făcând prin aceasta loc de intrare Satanei”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 809)

„Iar dacă-i adaugi (sufletului) virtuţile, neprihana, cumpătarea, înfrânarea, poate să-şi înfrâneze uşor atacurile fără măsură ale patimilor uşoare, să-şi impună un hotar în desfrâu şi dorinţe, să deosebească dreptatea de nedreptate, să-şi potolească îndoielile prin linişte sufletească şi, împăcându-şi toate neînţelegerile dintre trup şi suflet, ca un bun judecător să păstreze neştirbită unirea dintre omul lăuntric şi cel din afară, îmbunându-i în sine însuşi, pentru ca, dacă este nevoie, niciun rău sfătuitor să nu-l întoarcă de la cununa pătimirii”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori,* scrisoarea a XLIII-a, 12, în PSB, vol. 53, p. 207)

„Dacă-n noapte un demon înşelător
Ne-aruncă-n genunea greşelilor,
Pe-acela Cerescule să-l risipeşti,
Cu Tăria slavei să ne mântuieşti”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Imnuri,* VII – Imn de dimineaţă (altă lectură), în PSB, vol. 53, p. 363)

„(...) Brăzdând în fiecare ceas şi moment pământul inimii noastre cu plugul Evangheliei, care este amintirea permanentă de crucea Domnului, vom putea nimici culcuşul fiarelor sau ascunzişul şerpilor veninoşi din noi”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. XXII, 2, în PSB, vol. 57, p. 325)

„*Luaţi*, spune apostolul, *pavăza credinţei, prin care puteţi să nimiciţi toate săgeţile aprinse ale duhului vrăjmaş*. Aşadar credinţa este cea care, înfruntând săgeţile încinse ale poftelor, le nimiceşte prin teama de judecată viitoare şi prin credinţa în împărăţia cerurilor. Apostolul porunceşte să luăm *şi platoşa dragostei*. Aceasta este cea care, înconjurându-ne şi întărindu-ne pieptul, ni-l fereşte de loviturile vrăjmaşe, de tulburările pricinuitoare de răni ucigaşe, şi nu permite să pătrundă săgeţile duşmanului în omul nostru lăuntric. Căci: *toate le suferă, toate le rabdă, toate le înfruntă; şi coif îi este nădejdea mântuirii*. Coiful este oblăduitorul capului. Capul nostru este Hristos şi pe acesta trebuie să-L avem neîncetat în toate ispitele şi urmările, ca pe o platoşă de nepătruns, în nădejdea bunurilor viitoare, iar credinţa în El s-o păzim întreagă şi nevătămată. Chiar dacă i se taie cuiva membrele celelalte, el poate trăi fără ele, dar fără cap nu poate nimeni trăi nici câteva clipe. *Sabia Duhului este cuvântul lui Dumnezeu*. Căci *ea este mai ascuţită decât orice sabie cu două tăişuri şi pătrunde în adâncurile sufletului şi ale duhului, ale încheieturilor şi ale măduvei, şi deosebeşte cugetările şi pornirile inimii*, tăind, fără îndoială, şi despărţind tot ce găseşte în noi pământesc şi trupesc. Cel încins cu aceste arme este apărat întotdeauna de atacurile şi de armele duşmanilor; el nu va fi legat şi dus în lanţurile jefuitorilor ca rob şi supus pe pământul cugetărilor duşmane şi nu va auzi aceste cuvinte ale profetului: *De ce ai îmbătrânit pe pământ străin?*, ci va rămâne ca un biruitor în acea regiune de gânduri pe care a voit-o”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. V, 5-8, în PSB, vol. 57, pp. 417-418)

„Dacă ne temem de puterea şi de imboldurile vrăjmaşului, să cerem ajutorul şi oblăduirea lui Dumnezeu, despre care este spus: *Cel ce este în noi este mai mare decât cel ce este în această lume*. Ajutorul Lui pentru noi este cu mult mai mare decât mulţimea acelora care luptă împotriva noastră”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, Cap. VIII, 2, în PSB, vol. 57, p. 419)

„(...) Să-L rugăm pe Dumnezeu să rămână în noi neschimbată teama de El şi dragostea care nu ştie să cadă, care ne va face înţelepţi în toate şi ne va păzi întotdeauna neräniţi de săgeţile diavolului. Cu aceste străji nu se poate să intre cineva în lanţurile morţii”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Serenus, Cap. XXV, 6, în PSB, vol. 57, p. 452)

„(...) prin râvna sinceră a bunurilor dumnezeieşti omoară cugetul egiptean al trupului şi-l aşează sub nisip, adică sub deprinderea neroditoare de rele, în care, chiar dacă se seamănă de duşman neghina răutăţii, nu răsare pentru sărăcia lăuntrică cu duhul care naşte şi păzeşte nepătimirea”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 35, în PSB, vol. 80, p. 146)

ISRAEL

„Israel înseamnă: mintea care vede pe Dumnezeu”. (Sfântul Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLVII, 5, în PSB, vol. 34, p. 271)

ISTEŢIMEA

Cum întrebuinţăm isteţimea?

„Fii (...) atent la cuvântul isteţime şi cunoaşte că este o facultate sufletească, care poate fi întrebuinţată în două direcţii; dacă un om o foloseşte cu gând curat, spre folosul lui şi al altora, este lăudat; dar dacă o întrebuinţează spre paguba celor din jurul lui este de osândit, pentru că îi dă prilej să se folosească de ea spre propria sa pierdere”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvântări*, Omilia a XII-a, XI, în PSB, vol. 17, p. 480)

IUBIREA

Definiţia

„Căci iubirea nu-i decât legătura lăuntrică cu obiectul doririi”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 381)

Iubirea – culme a virtuţilor

„Cea mai mare virtute este dragostea, bunătatea, milostenia. Aceste virtuţi depăşesc chiar virtutea fecioriei. Deci, dacă vrei să fii egal cu apostolii, nimic nu te împiedică! E de ajuns numai să săvârşeşti virtutea dragostei şi nu eşti întru nimic mai mic decât apostolii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XLVI, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 543)

„… Dumnezeu pune dragostea mai presus de toate". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXIX, IV, în PSB, vol. 23, p. 902)

Iubirea – forţă de unificare a omului şi de egalizare între oameni

„(...) puterea iubirii care adună cele divizate, şi face pe om iarăşi o singură raţiune şi un singur mod de vieţuire şi aduce la egalitate şi netezeşte toată inegalitatea şi deosebirea, susţinută în toţi prin socotinţe proprii[2174]. Mai mult, ea mişcă în chip cuvenit spre o inegalitate lăudabilă, întrucât fiecare atrage cu voia pe aproapele la sine (în locul său) aşa de mult şi-l cinsteşte cu atât mai mult pe acela ca pe sine, cu cât mai înainte îl respingea şi râvnea să fie el înaintea aceluia. Şi se desface pe sine pentru el, prin despărţirea de raţiunile înţelese individual prin proprie socotinţă, şi de cele ce-i sunt proprii lui prin socotinţa sa şi se adună în unica simplitate şi identitate, prin care nimeni nu este prin nimic despărţit de ceea ce e comun, ci fiecare e al fiecăruia şi toţi ai tuturor şi mai degrabă ai lui Dumnezeu decât unii ai altora. Şi ca atare toţi s-au făcut unul, având în ei raţiunea cea una a existenţei, arătată ca atotuna prin fire şi prin voia lor liberă, şi pe Dumnezeu Cel înţeles în ea, cu Care se contemplă împreună, odată cu înălţarea la El, în calitate de Cauzator şi Făcător al existenţei celor ce sunt (creaturilor)[2175]. Această raţiune poate fi păzită de noi neştirbită şi nepătată prin atenţia deplină şi prin străduinţa înţeleaptă arătată în virtuţi şi prin ostenelile ce ţin de acestea. Prin ele se curăţă de patimile ce se răzvrătesc împotriva ei". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 2, în PSB, vol. 81, pp. 31-32)

[2174] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Precum se vede, Sf. Maxim înţelege iubirea ca o mare forţă de unificare a omului şi de egalizare între oameni. *Omul plin de iubire manifestă un mare echilibru în gânduri, simţiri şi fapte*. Nu sare de la o extremă la alta. Nu trece de la cuvinte jignitoare, la cuvinte afectuoase; nu e împins de unele în altele. E în toate atent, delicat, înfrânat de la porniri necugetate. Raţiunea lui, aceeaşi în toate manifestările, nu judecă acum aşa, acum altfel, comportarea lui e inspirată de aceeaşi înţelegere a vieţii şi a semenilor. Iubirea e marea forţă unificatoare în el. Ea îi dă o uimitoare stăpânire de sine. Dar ea îi unifică şi pe oamenii care sunt însufleţiţi de ea. Îi unifică pentru a-i ajuta să se egalizeze între ei prin respect reciproc. Prin aceasta iubirea îi readuce la egalitatea proprie oamenilor prin fire, dar nimicită prin socotinţa deosebită a fiecăruia, sau prin voinţa altfel determinată. (n. s. 53, pp. 31-32)

[2175] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toţi sunt, cugetă, lucrează conform raţiunii comune firii lor, datorită iubirii de Dumnezeu, care-i uneşte pe toţi prin puterea iubirii Lui faţă de ei. Iar în această raţiune comună a lor se străvede odată cu Dumnezeu, Cuvântul personal, ca Cel ce-i are adunaţi în El, fără să-i confunde. Iubirea îi uneşte pe toţi în aceeaşi înţelegere, îi uneşte ca o unică raţiune a firii purtată de toţi între ei şi cu Cuvântul întrupat, Care Şi-a însuşit raţiunea noastră, căreia i-a redat conformitatea cu firea dumnezeiască şi în care ne poate uni, cu voia noastră, pe toţi. Căci raţiunea Lui umană e purtată de Raţiunea personală creatoare. Cu Ea ne întâlnim, adunându-ne în raţiunea cea una a firii omeneşti. Căci aceasta are ca izvor şi suport clar al ei Raţiunea personală, sau Cuvântul ipostatic. El Se vede prin toate actele Lui omeneşti. Hristologia Părinţilor este hristologia Logosului unificator al tuturor prin raţiune şi iubire. Aceasta dă o explicaţie şi asumării firii umane raţionale şi capabile de unire prin raţiune şi iubire cu Cuvântul dumnezeiesc şi între oameni. (n. s. 54, p. 32)

Iubirea – cale spre desăvârşire

„Iubirea este o cale spre desăvârşire, aşa ne-a arătat-o şi Dumnezeu şi tot aşa trebuie să fie şi între oameni”. (Origen, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor*, Omilia II, Cap. VII, în PSB, vol. 6, p. 333)

Iubirea – calea care le întrece pe toate[2176]

„Faţă de starea şi cu măsura minţii fiecăruia, Scriptura dumnezeiască ne cheamă la diferite grade de desăvârşire după libertatea noastră de alegere. Ea nu putea să propună tuturor aceeaşi comoară a desăvârşirii, fiindcă n-au toţi la fel virtutea, voinţa sau înflăcărarea, şi de aceea cuvântul dumnezeiesc a instituit oarecum felurite trepte şi măsuri. Că aşa este o arată limpede şi fericirile din Evanghelie, care sunt mai multe, nu una. Deşi sunt numiţi fericiţi cei care vor avea împărăţia cerurilor, fericiţi cei ce vor stăpâni pământul, fericiţi cei ce vor primi mângâierea, fericiţi cei ce se vor sătura, totuşi credem că este mare deosebire între locuirea în împărăţia cerurilor şi stăpânirea pământului, oricare este el, între primirea mângâierii şi între săturarea deplină de dreptate, între cei care dobândesc mila şi cei care vor merita să se bucure de vederea preaslăvitului Dumnezeu. *Alta*, spune Apostolul, *este strălucirea soarelui, alta strălucirea lunii şi alta strălucirea stelelor; căci stea de stea se deosebeşte în strălucire. Aşa este şi învierea morţilor*. Astfel, deşi Scriptura dumnezeiască aproape în acelaşi mod îi laudă pe cei ce se tem de Dumnezeu şi zice: *Fericiţi toţi cei ce se tem de Domnul*, şi prin aceasta le făgăduieşte fericire deplină, totuşi zice iarăşi: *În dragoste nu este teamă, dar dragostea desăvârşită alungă teama, fiindcă teama îşi are pedeapsă, iar cel ce se teme nu este desăvârşit în dragoste*. (...) Vedeţi, aşadar, că există diferite grade de desăvârşire şi că suntem chemaţi de Dumnezeu de la cele înalte la cele mai înalte; cel ce este fericit şi desăvârşit în teama de Dumnezeu, mergând, cum spune Scriptura *din virtute în virtute*, şi urcându-se prin căldura minţii de la o desăvârşire la altă desăvârşire, adică de la teamă la speranţă, este invitat la o stare şi mai fericită, care este dragostea, şi cel ce a fost *slugă bună şi credincioasă*, trece în tovărăşia prieteniei şi adopţiunea între fii. Deci în acest sens trebuie înţeleasă şi afirmaţia noastră. Nu spun că sunt fără niciun preţ gândurile la acea pedeapsă veşnică, sau la fericita răsplată care este făgăduită celor sfinţi, ci că, deşi folositoare, pentru că-i introduc în începuturile fericirii pe cei ce le urmează, totuşi dragostea, în care este încredere deplină şi bucurie veşnică, de la teama lor de robi, şi de la speranţa de plată a argaţilor, îi înalţă până la dragostea de Dumnezeu şi până la adopţiunea între fiii Lui, făcându-i oarecum din desăvârşiţi mai desăvârşiţi”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Cheremon, Cap. XII, 1-3, 5-6, în PSB, vol. 57, pp. 509-510)

„Fericitul Apostol, punând dragostea mai presus nu numai de teamă şi de speranţă, ci chiar de toate harismele, care sunt socotite mari şi minunate, ne arată şi calea către ea. Căci după ce a catalogat toate darurile duhovniceşti, a spus aşa despre virtuţile acesteia: *Şi acum vă arăt o cale care le întrece pe toate. De-aş vorbi în limbile oamenilor şi ale îngerilor, şi de-aş avea darul profeţiilor şi tainele toate le-aş cunoaşte şi toată ştiinţa, şi de-aş avea atâta credinţă, încât să mut şi munţii, şi aş împărţi toate bogăţiile mele hrană săracilor şi trupul meu l-aş da să fie ars, iar dragostea nu am, nimic nu-mi foloseşte*. Vedeţi aşadar, că nu se găseşte nimic mai preţios, nimic mai desăvârşit, nimic mai înalt, şi, ca să spun aşa,

[2176] I Cor. 12, 31.

nimic mai netrecător. *Profeţiile se vor desfiinţa, limbile vor înceta, ştiinţa se va sfârşi, dar dragostea niciodată nu va cădea*. Fără ea nu numai acele feluri foarte înalte de harisme, ci chiar slava martiriului însuşi va pieri". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Cheremon, Cap. XII, 7-8, în PSB, vol. 57, p. 510)

Iubirea cuprinde în sine toate virtuţile, fiind cauza a tot binele şi sfârşitul tuturor bunătăţilor

„Fiindcă nimic nu e atât de mult în chipul dumnezeiesc ca dumnezeiasca iubire, nici atât de tainic şi de înalt lucrător spre îndumnezeirea oamenilor. Căci cuprinde în sine toate bunătăţile câte le prezintă cuvântul adevărului în chipul virtuţii şi e despărţită şi ruptă de toate câte se cuprind în chipul răutăţii (al păcatului) ca plinirea legii şi a proorocilor (Rom. 13, 10). Căci lor le urmează taina iubirii care ne face pe noi, din oameni, dumnezei[2177], şi-i adună pe cei împărţiţi în raţiunea generală a poruncilor[2178] şi, cuprinzându-i pe toţi în chip unitar prin bunăvoire, e puterea din care pornesc toţi în purtările lor diferite prin iconomie.

Căci ce chip al bunătăţilor nu are iubirea? Nu dă ea credinţa ca temelia cea dintâi, care încredinţează pe cel ce o are despre existenţa lui Dumnezeu şi a celor dumnezeieşti şi dăruieşte mai mult decât ochiul, care priveşte la cele ce se arată simţurilor, cunoştinţa despre acelea celor ce le contemplă? Nu dă nădejdea, care face să subziste pentru ea binele care subzistă ca existenţă adevărată şi prinde mai mult decât prinde mâna grosimea materiei ce cade sub pipăitul ei[2179]? Nu procură ea gustarea celor crezute şi nădăjduite, având prin ea însăşi cele viitoare ca prezente prin simţire? Nu dă smerenia, cea dintâi temelie a păzirii virtuţilor, prin care putem să ne cunoaştem pe noi înşine şi să dezumflăm băşica goală a

[2177] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Iubirea cuprinde toate virtuţile şi e contrară tuturor păcatelor*. Ea e sursa tuturor formelor de bine. Cel ce o are e omul fără nicio ciuntire, e omul realizat deplin, în comunicare neîmpiedicată şi în apropiere maximă de Dumnezeu. E omul îndumnezeit. Iubirea e fluidul spiritual care curge de la Dumnezeu la om ca să se întoarcă de la om la Dumnezeu. Iubirea e înrudirea omului cu Dumnezeu. Ea uneşte la maximum persoanele umane fără să le confunde. Ea trece peste şanţul care ţine pe Dumnezeu despărţit de om, închis în transcendenţa Lui. Iubirea merge până acolo că prin ea Fiul lui Dumnezeu Se poate face om, trezind toată iubirea umanului faţă de ipostasul Lui dumnezeiesc. Iubirea e plenitudinea de putere prin care Dumnezeu ne conduce pe drumul desăvârşirii până la El. În iubire se arată plenitudinea existenţei. Ipostasul Tatălui este iubirea fără început în starea de sine, iubire care se dăruieşte ca să ia o altă existenţă de Sine în Fiul. Chiar în om, iubirea ca stare de sine dăruitoare poartă în sine, dacă nu infinitatea, setea de infinitate. Ipostasul e stare de sine a omului, dar nu de la sine, ci stare creată, deci nu e fluid emanat din Dumnezeu; totuşi nu poate exista decât ca opera lui Dumnezeu. Prin iubire, Dumnezeu Se uneşte cu omul până a Se face om şi omul tinde să se unească cu Dumnezeu până a se face dumnezeu după har. Iubirea îi uneşte fără să-i confunde. Dumnezeu îl îmbrăţişează şi îl înalţă pe om ca om şi omul Îl îmbrăţişează pe Dumnezeu ca Dumnezeu. În om iubirea neavând starea de sine (calitatea de ipostas) prin sine, îşi are starea de sine prin Dumnezeu. Acest fapt îşi atinge punctul culminant în Hristos, în care Însuşi Fiul lui Dumnezeu Se face suportul iubirii umane. (n. s. 42, p. 28)

[2178] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cei parţiali împlinind acelaşi porunci se adună în acordul între ei. Sau cel ce împlineşte toate poruncile devine omul general, omul raţiunii generale care e ramificată în poruncile parţiale şi prin aceasta ajunge în acord cu fiecare om care face la fel. Dar pe lângă aceste două înţelesuri, această propoziţie mai are şi un al treilea înţeles: în poruncile diferite sunt manifestate voirile parţiale ale Logosului dumnezeiesc. Cel ce le împlineşte pe toate, realizând iubirea, se uneşte cu ipostasul Cuvântului din care pornesc toate poruncile. Acest înţeles e pus în relief în propoziţie în continuare. Ei sunt adunaţi în Dumnezeu Cuvântul prin buna lor voire de împlinire a poruncilor sau voilor Cuvântului. Dar fiecare le împlineşte în modul său, după cum a fost creat şi inspirat de Dumnezeu, prin şi după capacitatea în care se află prin iconomia lui Dumnezeu, Care voieşte ca fiecare persoană să-şi păstreze unicitatea. (n. s. 43, p. 28)

[2179] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nădejdea le aduce în mine pe cele ce există obiectiv în afară de mine. (n. s. 44, p. 28)

îngâmfării? Nu ne dă ea blândeţea, prin care lovim ocările şi laudele şi potolim tulburarea ce ne-o pricinuiesc relele opuse, adică slava şi lipsa de slavă? Nu ne dă ea liniştea, datorită căreia chiar pătimind rămânem neschimbaţi faţă de cei ce ne fac rele, nelăsându-ne în dispoziţie duşmănoasă? Nu naşte ea în noi mila, prin care ne însuşim cu voia nenorocirile altora şi ea nu ne lasă să uităm pe cel înrudit şi de acelaşi neam? Nu susţine în noi înfrânarea, răbdarea, îndelunga răbdare, bunătatea, pacea şi bucuria, prin care potolim cu uşurinţă iuţimea şi pofta şi arderea fierbinte şi înfocată a lor? Şi, ca să spun simplu şi pe scurt, iubirea este sfârşitul tuturor bunătăţilor (virtuţilor), ca cea care duce *la* şi apropie *de* Dumnezeu, Cel mai înalt vârf al bunătăţilor şi cauza a tot binele, pe cei ce umblă în ea, ca una ce este ea însăşi credincioasă şi nu cade şi rămâne (I Cor. 13, 8)[2180].

Căci credinţa este temelie celor de după ea, adică a nădejdii şi a iubirii, dând subzistenţă sigură adevărului[2181]. Iar nădejdea este puterea care leagă extremele, adică credinţa şi iubirea. Ea arată prin sine ceea ce e crezut totodată ca vrednic de iubit şi ne învaţă să străbatem prin ea calea spre aceea[2182]. În sfârşit, iubirea este împlinirea acelora, cuprinzând întreg ultimul conţinut vrednic de dorit şi dându-le acelora (credinţei şi nădejdii) odihna mişcării în El, întrucât în locul credinţei că este şi al nădejdii că va veni, dă bucuria de El ca prezent[2183]. Ea singură, propriu-zis, arată pe om ca chipul lui Dumnezeu, supunând cu înţelepciune raţiunii ceea ce depinde de noi (de socotinţa noastră), iar raţiunea nesupunând-o la ceea ce depinde de noi (liberului nostru arbitru)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 2, în PSB, vol. 81, pp. 27-29)

Iubirea face ca Dumnezeu să ia chip de om iar omul să se îndumnezeiască

„Fiindcă lucrul cel mai desăvârşit al iubirii şi ţinta ultimă spre care tinde lucrarea ei este să le pregătească şi să le potrivească aceleaşi însuşiri şi numiri prin comunicare afectuoasă reciprocă[2184]. Ea face pe om dumnezeu, iar pe Dumnezeu să fie şi să Se arate om

---

[2180] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Dragostea are în ea însăşi credinţa şi nădejdea şi toate viruţile*. Căci altfel n-ar putea fi dragoste. De aceea ea este şi cauza acelora, dar şi cea care se revelează deplin prin ele, ca vârf al lor. Lucrul din urmă îl spune Sf. Maxim în cele următoare. Între calitatea de cauză şi cea de vârf a virtuţilor, afirmate amândouă de Sf. Maxim, nu-i o contrazicere. (n. s. 46, p. 29)

[2181] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă credinţa îşi are temelia în iubire, ultima temelie a existenţei este iubirea. Dar credinţa pune în relief deosebit adevărul existenţei. *Sunt pentru că iubesc*, spunea Patriarhul Calist în sec. XIV. Dar această experienţă e afirmată prin credinţă. Ea explicitează felul existenţei adevărate, deosebindu-l de cea înşelătoare. (n. s. 47, p. 29)

[2182] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Din credinţă iese puterea nădejdii, prezentând cele crezute ca bunătăţi viitoare pe seama omului. Deci în credinţă este implicată şi tăria nădejdii şi a iubirii. Aceasta face pe om să se alipească cu bucurie de cele crezute şi să le aştepte ca vrednice de iubire. Deci nădejdea ne prezintă cele crezute ca viitoare bunătăţi ale noastre vrednice de iubire, sau iubirea care este esenţa celor crezute ne face să ne alipim de ele şi mai mult, dându-ne nădejdea că vor deveni şi ale noastre. Pornind de la credinţă, înaintăm prin nădejde spre posesiunea lor, când ne vom uni deplin cu ele prin iubire. În fond iubirea pornind din credinţă ne duce prin nădejde spre unirea cu cele crezute din iubire. Până însă nu avem unirea deplină cu cele cunoscute prin credinţă ca vrednice de iubire, avem nădejdea. Prin nădejde ştim că vom avea cele ce ni se făgăduiesc prin credinţă şi le iubim prin ea. (n. s. 48, p. 29)

[2183] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Credinţa ne asigură că Dumnezeu este, dar e încă în afară de noi; nădejdea ne asigură că Dumnezeu e pe drum spre noi şi noi pe drum spre El; iubirea e unirea deplină cu Dumnezeu, Care este şi Care a venit la noi, dar pe Care am început să-L iubim prin credinţă înainte de a fi venit la noi. (n. s. 49, p. 29)

[2184] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iubirea uneşte atât de mult persoanele, încât ele poartă ca persoane neconfundate un conţinut comun prin comuniune reciprocă. Cei ce se iubesc sunt o unitate, dar purtată de doi. Dar face şi pe Dumnezeu să ia chipul (modelul) fiecăruia din cei doi. (...) Însăşi existenţa este iubirea ca persoană.

pentru una şi aceeaşi nediferenţiată lucrare voită şi pentru una şi aceeaşi mişcare a ambilor, cum vedem la Avraam şi la sfinţi. Şi aceasta este poate ceea ce s-a spus ca din partea lui Dumnezeu: *În mâna proorocilor M-am asemănat* (Osea 12, 10), ceea ce înseamnă că Dumnezeu Îşi dă din iubire de oameni un chip potrivit fiecăruia după faptele virtuţii imprimate în fiecare. Căci mâna fiecărui drept sunt faptele virtuţii lui, în care şi prin care Dumnezeu primeşte asemănarea cu oamenii[2185].

Deci mare bine este iubirea. Este binele cel dintâi şi prin excelenţă dintre toate cele bune, ca una ce uneşte prin sine pe Dumnezeu şi pe oameni în jurul celui ce o are şi ca una ce face pe Făcătorul oamenilor să Se arate ca om prin asemănare deplină a celui îndumnezeit cu Dumnezeu prin binele care devine propriu omului atât cât îi este cu putinţă lui. Ea, pe cât înţeleg, face pe om să iubească pe Domnul Dumnezeu din toată inima şi din tot sufletul şi din toată puterea şi pe aproapele ca pe sine însuşi (A doua Lege 6, 5). Iar aceasta înseamnă, ca să o spun ca printr-o definiţie, afecţiunea faţă de primul bine, pe care o are prin întreaga Providenţă înnăscută întregul neam după fire[2186]. Mai sus de ea nu e nimic la care să urce omul iubitor de Dumnezeu, toate modurile de vieţuire binecredincioase fiind depăşite de ea. Pe aceasta o ştim şi o numim iubire. Şi nu o împărţim ca pe alta şi alta între Dumnezeu şi aproapele, ci una şi aceeaşi se îndreaptă întreagă spre Dumnezeu ca datorată Lui şi-i uneşte pe oameni întreolaltă. Căci este o lucrare şi o dovadă clară a iubirii faţă de Dumnezeu simţirea plină de bunăvoinţă faţă de aproapele. *Căci cel ce nu iubeşte pe fratele pe care-l vede* – spune dumnezeiescul Apostol Ioan – *nu poate să iubească pe Dumnezeu, pe care nu-L vede* (I In. 4, 20).

Ea este calea adevărului, cum S-a numit pe Sine Însuşi Cuvântul lui Dumnezeu[2187]. Ca atare îi înfăţişează pe cei ce umblă pe această cale (în El, cu El) lui Dumnezeu ajunşi curăţiţi de toate felurile de patimi[2188]. Ea este uşa prin care cel ce intră ajunge în Sfintele Sfinţilor şi se face vrednic să fie văzător al neapropiatei frumuseţi a Sfintei şi Împărăteştii Treimi. Ea este viţa adevărată în care cel ce se altoieşte cu toată tăria se învredniceşte să se facă părtaş al calităţii dumnezeieşti. Prin ea este şi s-a dat toată învăţătura legii, a proorocilor şi a Evangheliei, ca, însuşindu-ne dorinţa bunătăţilor negrăite, să ne dovedim dorul de ele prin purtările noastre, cinstind atât de mult făptura pentru Făcătorul dorit, încât să se poată înfăţişa Făcătorului cât o cere raţiunea firii, care dă ca lege deopotriva cinstire şi taie de la fire orice inegalitate apărută în fiecare prin prejudecată şi îi adună pe toţi în ea ca prin

---

Dumnezeu este iubire (I Ioan 4, 10). Numai iubirea explică cinstea negrăită ce i-a dat-o Dumnezeu omului, făcându-l în aşa fel că El Însuşi poate lua conţinutul de viaţă omenesc şi forma omului, umplând-o de iubirea Lui şi actualizând în ea resursele unei iubiri, care nu vrea să ştie de vreo margine şi de vreun sfârşit. (n. s. 60, p. 34)

[2185] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta se poate înţelege în sensul că Dumnezeu Însuşi e Cel ce a luat chipul omului care lucrează virtutea, sau că Dumnezeu Însuşi lucrează prin acel om. Dar poate însemna şi că omul acesta a dat chip concret lui Dumnezeu. Omul s-a făcut chipul lui Dumnezeu şi Dumnezeu S-a făcut chipul omului. (n. s. 61, pp. 34-35)

[2186] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Înţelesul pare să fie acesta: omul are în sine afecţiunea faţă de Dumnezeu ca primul bine, sădită în tot neamul omenesc de pronia dumnezeiască pentru a-l menţine în unitate. Iubind toţi pe Dumnezeu, se menţin toţi în unitate. (n. s. 62, p. 35)

[2187] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Persoana Cuvântului este iubire, Care ca om S-a făcut calea iubirii către Dumnezeu. (n. s. 63, p. 35)

[2188] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Omul devine ipostas al iubirii sau iubire personificată prin curăţirea de patimi, care pe de o parte îl închid în el însuşi, pe de alta îl fac robul lor lipsit de libertate. În iubire trăieşte omul zborul liber spre Dumnezeu şi spre semenii săi, scăpat de lanţurile în care s-a ferecat cu voia sa, sau şi-a ferecat chiar voia sa. (n. s. 64, p. 35)

puterea cea una a identităţii[2189]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 2, în PSB, vol. 81, pp. 34-36)

„(...) El face arătată calea prea slăvită a iubirii, cu adevărat dumnezeiască şi îndumnezeitoare şi călăuzitoare spre Dumnezeu, de care se poate spune că e şi Dumnezeu[2190] şi pe care la început au acoperit-o spinii, dar pe care El prin patimile pentru noi, purtate întâi de El şi care închipuiesc acei spini, a dăruit-o tuturor curăţită de patimi[2191]. Căci a dat în lături pietrele de pe ea prin ucenicii Săi, cum a prezis El Însuşi prin prooroci, spunând: *Şi daţi pietrele din cale* (Prov. 24, 31; Is. 62, 10). Şi ne-a convins cum se cuvine să ne alipim la ea atât de mult, pe cât El ne-a arătat-o mai înainte prin Sine, răbdând să pătimească pentru noi.

Pentru aceasta (pentru iubire) toţi sfinţii s-au împotrivit totdeauna păcatului, nedând niciun preţ pe viaţa aceasta, şi au răbdat multele feluri ale morţii ca să se adune în ei înşişi şi în Dumnezeu din lume, şi să înlăture sfâşierile firii în ei înşişi. Ea este adevărata şi neprihănita înţelepciune dumnezeiască a credincioşilor, al cărei capăt final este binele şi adevărul, dacă binele este iubirea de oameni, iar adevărul, iubirea de Dumnezeu arătată în credinţă, amândouă fiind dovezi ale iubirii, întrucât aceasta uneşte pe oameni cu Dumnezeu şi întreolaltă şi de aceea are stăruinţa neclintită în bunătăţi (în virtuţi)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 2, în PSB, vol. 81, p. 36)

Imnul iubirii

„*Întrebare:* Cum (poate) spune Apostolul: *Dacă aş avea toată cunoaşterea şi toată profeţia şi dacă aş vorbi în toate limbile îngerilor, nimic nu sunt* (I Cor. 13, 2).

Răspuns: Nu trebuie să înţelegem (aceste cuvinte) în sensul că Apostolul nu este nimic; (el vrea să spună că) în comparaţie cu iubirea, care este perfectă, aceste (daruri) sunt nimica toată, că acela care a ajuns la aceste trepte (de desăvârşire, poate) să cadă pe când cel care are iubirea, nu cade". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXVII, 14, în PSB, vol. 34, p. 220)

„După cum o tânără, logodită cu un bărbat, oricâte daruri ar primi (de la el) înainte de însoţire – fie ele bijuterii, haine sau odoare preţioase – nu-şi găseşte mulţumirea până ce vine vremea nunţii şi a însoţirii, tot aşa şi sufletul, logodindu-se Mirelui ceresc şi primind de la El arvuna Duhului, adică darul vindecărilor, al cunoaşterii şi descoperirii (celor ascunse), nu-şi găseşte mulţumirea până ce nu obţine comuniunea deplină, adică iubirea, care, neschimbătoare fiind şi netrecătoare, face nepătimaşi şi statornici pe cei care o doresc".

[2189] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă se înlătură inegalităţile apărute în fire prin lipsa iubirii, aceasta se poate înfăţişa lui Dumnezeu fiind plină de iubirea care o uneşte nu numai în ea însăşi, ci şi cu Dumnezeu. (n. s. 66, p. 36)

[2190] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Dumnezeu este iubirea* (I In. 4, 8). În acelaşi timp El este *Cel ce este*. Dumnezeu este iubirea existentă de Sine din veci, deci existenţa ipostatică sau interipostatică. Nu este existenţă deplină, deci ipostatică, care să nu fie iubire şi nu e iubire care să nu fie Persoană în relaţie cu altă Persoană. (n. s. 68, p. 36)

[2191] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Spinii au acoperit pe Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, sau iubirea faţă de noi, sau viţa, în care a primit să altoiască firea noastră. Aceasta a făcut dificilă recunoaşterea Lui ca iubire, sau ca viţă dătătoare de viaţă. Dar de fapt tocmai în purtarea acestor spini s-a manifestat iubirea Lui. Prin aceasta Şi-a făcut arătată Dumnezeirea Lui iubitoare şi de viaţă dătătoare, biruind patimile şi moartea care se imprimaseră în firea omenească în urma păcatului, sau a depărtării ei de Dumnezeu. Acoperind firea noastră de spini, a curăţit-o de ei. (n. s. 69, p. 36)

(Sfântul Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLV, 7, în PSB, vol. 34, p. 267)

„*Iubirea pe toate le suferă* ... pe *toate le rabdă, iubirea nu cade niciodată* (I Cor. 13, 7-8). Cuvântul: *Niciodată nu cade* aceasta înseamnă: Cei ce dobândesc darurile mai înainte pomenite ale Duhului, dar nu se eliberează definitiv, prin iubire, de patimi, n-au ajuns la (limanul) cel sigur, ci se află în pericol şi se tem de duhurile cele viclene. Numai aceasta nu cade, pentru că nu mai este pândită de patimi. Celelalte harisme, însă, ca limbile îngerilor, profeţia, cunoştinţa toată şi darurile vindecărilor, comparate cu ea, sunt ca nimic.

Prin aceste (cuvinte) ne-a indicat scopul, măsura desăvârşirii (spre care să tindem)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre desăvârşirea în duh, 6-7, în PSB, vol. 34, pp. 294-295)

Diferite moduri de manifestare a iubirii

„Căci pe Dumnezeu trebuie să-L iubeşti din toată inima şi din tot sufletul şi din toată puterea şi simţirea; pe aproapele ca pe tine însuţi; pe femeie, dacă ai un suflet mai curat, ca Hristos, Biserica, iar de eşti mai împătimit, ca trupul propriu. Pentru că aşa porunceşte orânduitorul acestora, Pavel. În sfârşit, pe duşman se cuvine a-l iubi prin a nu-i răsplăti răul cu rău, ci a-i da în schimbul nedreptăţii binefaceri. Dar acum se poate vedea la mulţi o iubire amestecată şi fără rânduială, arătată în chip rătăcit printr-o nepotrivire necuvenită. Căci sunt unii care, alipiţi fierbinte de avuţii, de onoruri şi de femei, le iubesc pe acestea din tot sufletul şi puterea, încât ar voi să-şi pună şi viaţa pentru ele; pe Dumnezeu, atât cât să pară că-L iubesc; aproapelui abia îi arată iubirea rânduită duşmanilor; iar celor ce-i urăsc voiesc să le plătească pentru supărarea lor de mai înainte cu un şi mai mare rău". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia IV, în PSB, vol. 29, p. 167)

„Însă această afecţiune este de multe feluri. Într-un fel sunt iubiţi părinţii, în altul soţiile, în alt fel fraţii, în alt fel fiii, şi chiar în aceste afecţiuni există mari deosebiri. Dragostea faţă de copii, bunăoară, nu se arată într-un singur chip. Aceasta se vede şi din exemplul patriarhului Iacob care, fiind tată a doisprezece copii, deşi-i iubea pe toţi cu dragoste părintească, totuşi a înclinat prin afecţiunea sa către Iosif, precum arată Scriptura: *Îl urau fraţii săi, pentru că-l iubea tatăl său*. Nu înseamnă că acel bărbat drept ca tată nu-şi iubea foarte mult şi pe ceilalţi copii, ci fiindcă Iosif purta în sine chipul Domnului avea pentru el o afecţiune mai dulce şi mai deosebită. Citim că printr-o astfel de afecţiune era însemnat şi Ioan evanghelistul, despre care se spune: *Acel ucenic, pe care-l iubea Hristos*. Şi pe ceilalţi unsprezece i-a iubit atât de mult, încât El însuşi spune în Evanghelii: *Precum Eu v-am iubit pe voi, aşa iubiţi-vă şi voi unul pe altul*. Despre aceştia se spune şi în alt loc: *Iubind pe ai Săi, care sunt în lume, până la sfârşit i-a iubit*. Dar această dragoste faţă de unul nu arată o stare călduţă faţă de ceilalţi discipoli, ci un mai mare belşug de dragoste, pe care i-o impunea starea de castitate şi de nestricăciune trupească a acestuia. Aceasta este însemnată în chip deosebit ca mai sublimă, fiindcă o înalţă nu comparaţia cu ura, ci un mai mare har al dragostei celei mai puternice. Ceva asemănător citim în Cântarea Cântărilor exprimat de persoana care reprezintă pe logodnică: *Porunciţi în mine dragostea*. Aceasta este într-adevăr dragostea poruncită care, neurând pe nimeni, iubeşte mai mult pe unii prin dreptul meritelor şi care, deşi iubeşte pe toţi în general, alege totuşi din ei pe cei pe care trebuie să-i iubească cu deosebită afecţiune, între cei ce sunt în cea mai înaltă şi mai

deosebită atenţie păstrând pe câţiva, care se înalţă mai mult decât ceilalţi în afecţiunea sa". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea a II-a, Prima convorbire cu părintele Iosif, Cap. XIV, 1-4, în PSB, vol. 57, p. 583)

Iubirea de Dumnezeu

„Nimic să nu iubiţi în afară de Hristos". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (Ignatie - către efeseni), cap. XI, în PSB, vol. 1, p. 193)

„Şi iubeşte pe Hristos Iisus cel care face voia Lui şi-I păzeşte poruncile Lui (In. 14, 15, 23)". (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui*?, 29.5., în PSB, vol. 4, p. 54)

„Să fim oameni plini de zel spre cele bune, oameni iubitori de Dumnezeu! Să dobândim cele mai mari bunătăţi: pe Dumnezeu şi viaţa! Cuvântul ne vine în ajutor. Să avem încredere în El. Niciodată să nu ne cuprindă atâta dor de argint, de aur sau de slavă, cât dor de Însuşi Cuvântul adevărului". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. XII, 121.2., în PSB, vol. 4, p. 161)

„(...) Ştiind că suntem cea mai frumoasă avere din toate averile Sale, să ne dăm pe noi înşine lui Dumnezeu, iubind pe Domnul Dumnezeu şi socotind dragostea noastră de Dumnezeu ca cea mai frumoasă faptă din întreaga noastră viaţă". (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, Cap. XII, 122.2., în PSB, vol. 4, p. 161)

„Mântuitorul nostru, însă, depăşeşte toată firea omenească. Este frumos, aşa că El singur merită să fie iubit de noi, care dorim frumuseţea cea adevărată, că El *era Lumina cea adevărată* (In. 1, 9). Este arătat *împărat* şi de nenumăraţi copii (Lc. 13, 38), încă şi de iudeii care nu credeau în El şi nu-L cunoşteau; şi este predicat împărat chiar de profeţi (Zah. 9, 9). Este bogat în aşa măsură, încât a dispreţuit tot pământul şi aurul de pe pământ şi de sub pământ, împreună cu toată slava, bogăţii date Lui de cel protivnic (Mt. 4, 8-10; Lc. 4, 5-8). Pentru ce trebuie să mai spun că El este singurul Arhiereu, singurul Care cunoaşte slujirea lui Dumnezeu, că El este *Melchisedec, împăratul păcii* (Evr. 7, 2), cel mai destoinic dintre toţi să conducă neamul omenesc? Este legislator, pentru că, dând legea Sa în gura profeţilor, porunceşte şi învaţă cele ce trebuie făcute şi cele ce nu trebuie făcute. Cine este mai nobil decât El, al Cărui Tată este Unicul Dumnezeu?" (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. V, 21.1.-21.5., 22.1., în PSB, vol. 5, p. 124)

„Să nu ai o iubire dezorganizată, nu iubi mai întâi pe tatăl tău şi pe mama ta şi apoi să Mă iubeşti pe Mine. Nu fi mai ataşat prin fapta îndurării, de fiul tău şi de fiica ta şi apoi de Mine: *Cel ce iubeşte pe tată ori pe mamă mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine, cel ce iubeşte pe fiu ori pe fiică mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine* (Mt. 10, 37). Păstrează în conştiinţa ta devotamentul pe care-l ai faţă de tatăl tău, de mama ta şi de fratele tău, dar dăruieşte-te cu dragoste Cuvântului lui Dumnezeu şi lui Iisus. Poate că recunoşti tu însuţi, că iubeşti mai mult pe fiul şi pe fiica ta decât pe Cuvântul cel dumnezeiesc şi pe părinţii tăi mai mult decât pe Hristos. Ce crezi, care dintre noi a ajuns la o aşa desăvârşire încât să aibă, în mod principal şi-n primul rând, dragoste faţă de Cuvântul lui Dumnezeu şi să-i pună pe copiii săi pe planul al doilea?

Tot aşa să iubeşti şi pe soţia ta. *Nimeni nu şi-a urât trupul său* (Efes. 5, 29), ci îl iubeşte ca şi carnea lui. Se zice: *ei sunt doi dar un trup* (Efes. 5, 31). Iubeşte pe Dumnezeu, nu însă cum îţi iubeşti trupul şi sângele, ci cu duhul: *Cel ce se lipeşte de Domnul este un singur Duh cu El* (I Cor. 6, 17)". (Origen, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor*, Omilia II, Cap. VII, în PSB, vol. 6, pp. 332-333)

„(...) Singurul nostru rost este să iubim pe Dumnezeu – căci iubirea este puterea care ne face una cu El". (Origen, *Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, Omilia V, Cap. II, în PSB, vol. 6, p. 378)

„Se spune de mulţi câini că s-au lăsat să moară peste stăpânii lor ucişi în pustie. Unii câini, din dragostea lor fierbinte pentru stăpâni, au fost conducătorii celor care căutau pe ucigaşi şi au făcut ca răufăcătorii să fie osândiţi.

Ce vor spune cei care nu numai că nu-L iubesc pe Domnul, Care i-a făcut şi îi hrăneşte, dar se împrietenesc cu *cei care grăiesc împotriva lui Dumnezeu nedreptate* (Ps. 74, 5), care se aşează la aceeaşi masă cu ei şi chiar în timp ce mănâncă suferă să fie hulit Cel Care-i hrăneşte?" (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, Omilia a IX-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 175)

„Spune Domnul: *Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul Tău din toată inima ta, din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău* (Mt. 22, 37). Cuvintele ***din tot*** nu suferă împărţire. Câtă dragoste vei cheltui pentru cele de jos, pe atâta îţi va lipsi neapărat din întregul dragostei". (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul XLIV, II, în PSB, vol. 17, p. 285)

„Iubirea de Dumnezeu nu se poate învăţa. Căci nici să ne bucurăm de lumină şi să râvnim după viaţă n-am învăţat de la altul, nici să iubim pe cei care ne-au născut sau ne-au hrănit nu ne-a învăţat altul. Astfel, deci, cu mult mai mult învăţarea iubirii de Dumnezeu nu vine din afară; ci deodată cu întocmirea vieţii, adică a omului, ni s-a implântat oarecare raţiune ca sămânţă, care are de la sine înclinarea (facultatea) de a-şi însuşi iubirea. Această sămânţă de raţiune au primit-o şi cei care învaţă poruncile lui Dumnezeu şi prin harul lui Dumnezeu devin capabili s-o cultive cu sârguinţă, s-o dezvolte cu înţelepciune şi s-o ducă la desăvârşire". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 2, R. I, în PSB, vol. 18, p. 220)

„(...) Trebuie să ştim că iubirea de Dumnezeu, deşi este o singură simplă virtute, prin puterea ei se împlineşte şi se cuprinde orice altă poruncă. *Căci cel care Mă iubeşte pe Mine* – zice Domnul – *va păzi poruncile Mele* (In. 14, 23), şi *În aceste două porunci se cuprind toată legea şi proorocii* (Mt. 22, 40)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 2, R. I, în PSB, vol. 18, p. 220)

„Deci, din moment ce am primit porunca să iubim pe Dumnezeu, avem implântată şi puterea iubirii, din momentul primei creări a noastre; iar dovada acestui lucru nu există în afară de om, ci fiecare poate s-o înveţe de la sine însuşi şi în sine însuşi. Căci noi din natură suntem doritori de ceea ce este bun şi frumos, chiar dacă de cele mai multe ori fiecăruia îi pare bun şi frumos altceva; şi, fără s-o fi învăţat, noi avem afecţiune pentru cei ai casei şi pentru rudele noastre şi arătăm spontan bună dispoziţie în fiecare zi, faţă de binefăcătorii noştri. Deci, ce este mai de admirat decât frumuseţea dumnezeiască? Ce cugetare este mai plăcută decât măreţia lui Dumnezeu? Ce dar al sufletului este atât de arzător şi de nesuportat

ca dorul ce vine de la Dumnezeu în sufletul acela care a fost curăţit de orice răutate şi spune din afect adevărat: *Sunt rănit de dragoste* (Cânt. 2, 5). Cu totul de neexprimat şi de nedescris sunt luminile frumuseţii dumnezeieşti; cuvântul nu le poate arăta, urechea nu le poate prinde. Chiar dacă ai arăta splendoarea luceafărului, strălucirea lunii şi lumina soarelui, toate sunt fără valoare, ca să exprime măreţia lui Dumnezeu, iar în comparaţie cu lumina cea adevărată, ele rămân mai în urmă cum rămâne o noapte adâncă şi întunecoasă lipsită de lună, în comparaţie cu o după-amiază strălucitoare. Această frumuseţe a măreţiei lui Dumnezeu nu se poate vedea cu ochii trupeşti, ci se poate pricepe numai de către suflet şi de minte; la sfinţii pe care i-a luminat a lăsat în ei îndemnul de nesuportat al iubirii, încât, disperând de această viaţă, ziceau: *vai mie, că exilul meu s-a prelungit* (Ps. 119, 5); *când voi ajunge să mă arăt înaintea feţei lui Dumnezeu?* (Ps. 41, 2); *este cu mult mai bine să mă desfac de trup şi să fiu cu Hristos* (Filip. 1, 23); şi iarăşi: *Însetat-a sufletul meu spre Dumnezeu Cel tare şi Cel viu* (Ps. 41, 2). (...) Tulburaţi de această viaţă ca de o temniţă, erau nemângâiaţi în zbuciumările lor aceia ale căror suflete le atinsese iubirea dumnezeiască. Nesăturaţi, deci, de privirea frumuseţii dumnezeieşti, aceştia făceau rugăciune ca să se extindă la toată viaţa veşnică contemplarea dulceţii Domnului. Astfel, deci, oamenii din natura lor doresc cele bune. În general, bun şi vrednic de iubit este ceea ce este bun; iar bun este Dumnezeu; toate doresc binele; aşadar toate doresc pe Dumnezeu.

Deci ceea ce facem bine, de bună voie, se află chiar din natură în noi, aceia, cel puţin, care n-am fost pervertiţi, în cugetele noastre, de răutate. De aceea iubirea de Dumnezeu se cere de la noi ca o datorie indispensabilă; iar lipsa ei este pentru suflet cel mai insuportabil dintre toate relele". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 2, R. I-II, în PSB, vol. 18, pp. 221-222)

„Întrebarea 211: Care este măsura dragostei către Dumnezeu?

Răspuns: Lupta neîntreruptă a sufletului peste puterile lui, ca să facă voia lui Dumnezeu, cu scopul şi dorinţa slavei Lui". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 211, în PSB, vol. 18, p. 407)

„Întrebarea 212: Cum se dobândeşte dragostea către Dumnezeu?

Răspuns: Dacă cu bună ştiinţă şi cu recunoştinţă am ajuns să ne încredinţăm de binefacerile primite de la El, lucru care există şi la necuvântătoare. Căci vedem câinii iubind numai pe cel care le dă pâine; dar aceasta o învăţăm şi din cele spuse sub formă de acuzare către Isaia profetul, astfel: *Fii am născut şi am crescut, dar ei m-au părăsit; boul cunoaşte pe proprietarul lui şi asinul ieslea stăpânului său; dar Israil nu M-a cunoscut pe Mine şi poporul nu M-a înţeles* (Is. 1, 2-3). Pentru că, aşa cum boului şi asinului din binefacerea din partea celui care-i hrăneşte i se creează de la sine dragostea faţă de acesta, la fel şi noi, dacă vom primi binefacerile cu sensibilitate şi cu recunoştinţă, cum să nu iubim pe Dumnezeu, binefăcătorul unor atât de multe şi atât de mari (binefaceri); în mod natural, ca să zic aşa, şi fără învăţătură ia naştere în sufletul sănătos o asemenea bună dispoziţie sufletească". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 212, în PSB, vol. 18, p. 407)

„Întrebarea 213:

Care sunt semnele distinctive ale dragostei faţă de Dumnezeu ?

Răspuns:

Însuşi Domnul ne-a învăţat pe noi, zicând: *De Mă iubiţi pe Mine, păziţi poruncile Mele* (In. 14, 15)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 213, în PSB, vol. 18, p. 408)

„Pavel nu s-a purtat aşa de nerecunoscător ca noi! Pavel ardea atât de tare cu duhul, era atât de înflăcărat de dragostea de Dumnezeu, încât a rostit, a strigat şi a grăit acele cuvinte vrednice de sufletul lui: *Cine ne va despărţi?* Ce poate, oare să mă despartă, spune el, de dragostea lui Dumnezeu? Ceva din cele ce se văd? Ceva din cele nevăzute? Nu!

Apoi voind să enumere amănunţit pe toate şi să ne arate tuturora dragostea lui puternică pentru Stăpânul său, a adăugat: *Necazul sau strâmtorarea, sau foametea, sau prigonirea, sau goliciunea, sau primejdia, sau sabia*? (Rom. 8, 35). O, suflet înnebunit de o nebunie, care are maică înţelepciunea! Care din necazurile ce vin asupra mea, spune Pavel, va putea să mă despartă de dragostea de Dumnezeu? Necazurile cele din fiecare zi? Nicidecum! Strâmtorările? Nici astea! Poate prigoana? Deloc! Foametea? Nici ea! Primejdiile? Dar pentru ce vorbesc eu de foamete, de goliciune şi de primejdii? Poate sabia? Însăşi moartea, strigă Pavel, nu va reuşi să mă despartă de dragostea lui Hristos! E cu neputinţă, cu totul cu neputinţă!

Nimeni altul n-a fost învrednicit să iubească atâta pe Stăpân ca acest fericit suflet! Grăia ca şi cum ar fi fost fără de trup, ca şi cum ar fi trăit, ca să spun aşa, în sferele cele de sus, ca şi cum ar fi socotit că nici nu calcă pe pământ. Dorul lui de Dumnezeu, dragostea lui înflăcărată i-a mutat mintea de la cele materiale la cele spirituale, de la cele prezente la cele viitoare, de la cele ce se văd la cele ce nu se văd. Aşa e credinţa, aşa e dragostea de Dumnezeu!

Şi ca să cunoşti sufletul mare a lui Pavel, iată că cel care iubea atâta pe Stăpânul, că cel care ardea de dorul Lui este prigonit, urmărit şi biciuit, iată că îndură nenumărate rele, spunând: *În osteneli mai mult, în bătăi peste măsură, la moarte adeseori; de la iudei am primit de cinci ori câte patruzeci de lovituri fără una; de trei ori am fost bătut cu toiege; o dată am fost bătut cu pietre; o noapte şi o zi am petrecut în adânc; în călătorii adeseori, în primejdii pe râuri, în primejdii între fraţii cei mincinoşi, în osteneală şi în trudă* (II Cor. 11, 23–27). A suferit atâtea şi totuşi se bucura şi se veselea. Ştia şi era încredinţat că ostenelile de aici îi sunt pricina celor mai mari răsplăţi, că primejdiile dau naştere cununilor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LV, I–III, în col. PSB, vol. 22, pp. 216-217)

„Dai, oare, Stăpânului atât cât primeşti? Cât cheltuieşti tu pentru Dumnezeu? Şi totuşi şi pentru această sărmană cheltuială, care trece o dată cu lumea aceasta, primeşti răsplăţi nemuritoare şi bunătăţi nespuse!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LXV, IV, în PSB, vol. 22, p. 321)

„Că de asta dragostea noastră de Hristos este mai slabă, pentru că ne irosim toată puterea dragostei noastre în dragostea de cele lumeşti; răpim, ne lăcomim, suntem robi slavei deşarte. Poate fi, oare, ceva mai de plâns?”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia IV, IX, în PSB, vol. 23, p. 61)

„(…) sufletul care priveşte spre strălucirea negrăită a frumuseţii dumnezeieşti trebuie să aibă atâta dragoste, faţă de aceea, câtă dragoste are trupul faţă de ceea ce-i este înrudit şi de aceeaşi fire, dar mutând pasiunea spre nepătimire, căci stingându-se toată simţirea trupească, mintea arde numai cu duhul din puterea dragostei, încălzită fiind de focul acela

pe care a venit Domnul să-l arunce pe pământ[2192]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor*, Omilia I, în PSB, vol. 29, p. 124)

„(…) aflându-se în voi dragostea lui Dumnezeu, numaidecât îi urmează şi cele proprii ei: iubirea de fraţi, blândeţea, nefăţărnicia, stăruirea şi sârguinţa în rugăciune şi, simplu, toată virtutea". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 475)

„Prilej pentru a iubi pe Dumnezeu avem la îndemână toată viaţa …". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia VIII, în PSB, vol. 30, pp. 272-273)

„Iubirea faţă de Dumnezeu nu se naşte în noi aşa, deodată, ci este nevoie de multă osteneală, de stăruinţă şi de ajutorul lui Hristos, după cum se spune în (Cartea) Înţelepciunii: *De o vei căuta întocmai ca pe o comoară, atunci vei pricepe temerea de Domnul şi vei dobândi cunoaşterea lui Dumnezeu* (Pilde 2, 4-5). Aflând cunoaşterea lui Dumnezeu şi pricepând teama de El, uşor vei reuşi să împlineşti pe cele ce urmează, adică iubirea de aproapele. Pentru că lucrul cel dintâi şi mare făcându-l, pe cel de al doilea şi mai mic, fără greutate îl realizezi. Cel dintâi neexistând, nici cel de al doilea nu se împlineşte precum trebuie: *Cel ce nu iubeşte pe Dumnezeu din tot* (*sufletul*) *şi din toată inima lui, cum poate să arate iubire de fraţi?*" (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul – Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, pp. 77-78)

„Pentru cei ce iubesc pe Dumnezeu, uşoară şi plăcută este osteneala (împlinirii) poruncilor, uşoară şi de dorit lupta care îi aduce la iubirea Lui. De aceea şi cel viclean se luptă în tot chipul să alunge din sufletele noastre frica de Domnul şi să nimicească iubirea faţă de El, prin plăceri nelegiuite şi prin tot felul de momeli; vrea să ne lipsească de armele spirituale şi să facă fără de folos ostenelile noastre; să ne întunece mintea şi să înlocuiască slava cerească cu cea pământească, cele cu adevărat frumoase cu cele ce par frumoase". (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul – Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 79)

„După cum fierul sau plumbul, aurul sau argintul, atunci când este pus în foc se topeşte şi din tare devine moale, iar dacă stă mai mult timp în foc se topeşte şi-şi pierde duritatea sa naturală, din cauza acţiunii căldurii focului, tot aşa (se întâmplă) şi cu sufletul, care se leapădă de lume şi-şi doreşte numai pe Domnul, care-L caută cu multă râvnă, osteneală şi luptă, şi arată în El credinţă şi nădejde neclintită, care primeşte acel foc ceresc al dumnezeirii şi al dragostei Duhului: (un astfel de suflet) se descătuşează cu adevărat de iubirea lumii, se eliberează de răutatea patimilor, se leapădă de toate, îşi schimbă firea cea învârtoşată de păcat, pe toate le socoteşte de prisos şi numai către Mirele cel ceresc, pe care L-a primit (priveşte), odihnindu-se în iubirea Lui cea fierbinte şi de negrăit.

Îţi spun, însă, ţie că (un astfel de suflet) chiar şi pe fraţii cei prea iubiţi (de el), pe care-i are înaintea ochilor, dacă-l împiedică de la acea dragoste, îi îndepărtează, să zic aşa – de la

[2192] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pasiunea iubirii de Dumnezeu e o pasiune unită în chip paradoxal cu nepătimirea; în ea mintea e încălzită de focul dumnezeiesc, dar numai pentru că s-a stins în ea tot focul simţirii trupeşti. Un foc curat a stins un foc necurat, o nepătimire trupească a aprins focul pasiunii spirituale a iubirii de Dumnezeu, duhul suprem. În iubirea curată nu e nimic care ne robeşte cum ne robesc patimile trupeşti. În ea duhul nostru şi-a găsit zborul liber de tot ce-l atrage spre cele de jos. (n. s. 25, p. 124)

sine”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia IV, 14, în PSB, vol. 34, p. 104)

„(Cei care s-au învrednicit să se împărtăşească, cu adevărat, de Duhul Sfânt – n. a.), copleşiţi de dorinţa cerească de a se uni cu El, toate celelalte li se vor părea de prisos. De aceea, pe El Îl doresc, la El se gândesc, după poruncile Lui trăiesc, cu El se întreţin mereu cugetele lor, stăpâniţi de o dragoste divină şi cerească şi de un dor duhovnicesc”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia IV, 15, în PSB, vol. 34, p. 104)

„… dacă oamenii cei trupeşti, întru atâta doresc (sa vadă) slava împăratului pământesc, cu atât mai mult aceia, în care Duhul Sfânt a pus o picătură din viaţa divinităţii şi le-a rănit inima cu dragostea divină pentru Hristos, Împăratul cel ceresc, sunt atraşi de acea frumuseţe şi slavă de negrăit, de podoaba cea nestricăcioasă şi de bogăţia cea de nedescris a lui Hristos, adevăratul şi veşnicul Împărat, sunt robiţi de dragostea Lui şi doresc să dobândească acele bunuri de nedescris, la care privesc prin mijlocirea Duhului. Din această pricină, ei dispreţuiesc toate frumuseţile de pe pământ; podoabele, slava, cinstea şi bogăţia împăraţilor şi a prinţilor, pentru că au fost răniţi de frumuseţea divină şi viaţa nemuririi cereşti a fost picurată în sufletele lor. De aceea doresc ei cu multă ardoare acea dragoste a Împăratului ceresc şi numai pe El Îl au înaintea ochilor; de dragul Lui se dezleagă de toată dragostea lumii şi aruncă orice legătură omenească, pentru ca să poată avea întotdeauna numai acea dragoste întru inimile lor şi să nu-L amestece cu nimic altceva”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia V, 6, în PSB, vol. 34, p. 113)

„Iar dacă vrei să cunoşti din Scripturile de Dumnezeu inspirate, adevărata iubire faţă de Domnul, gândeşte-te la Iov. Acesta s-a dezbrăcat să zic aşa de toate cele ce avea: de copii, averi, servitori şi de toate celelalte, a fugit şi s-a salvat. Şi scoţându-şi haina i-a aruncat-o lui satan, fără să blesteme cu cuvântul sau cu inima, fără să ajungă pe buzele sale vreun cuvânt împotriva Domnului, ci binecuvântând pe Domnul zicea: *Domnul, a dat, Domnul a luat; cum a plăcut Domnului, aşa s-a întâmplat; fie numele Domnului binecuvântat* (Iov 1, 21). Deşi socotea că are multe lucruri, fiind încercat de Domnul, i s-a arătat că nu are nimic în afară de Dumnezeu. La fel s-a întâmplat şi cu Avraam: poruncindu-i Domnul să iasă din pământul, din familia, şi din casa tatălui său, s-a dezbrăcat, să zic aşa, de toate: de patrie, pământ, rude, părinţi şi a urmat cuvântul Domnului. Apoi au venit peste el multe încercări şi ispite: i s-a luat soţia şi a suferit multe nedreptăţi, pe când trecea în ţară străină, dar în toate momentele a arătat că iubeşte pe Dumnezeu mai presus de orice. În cele din urmă, dobândind fiu, aşa cum i s-a promis, la adânci bătrâneţi şi cerându-i-se să-l aducă jertfă, numaidecât s-a dezbrăcat şi lepădat de sine. Vrând să aducă (jertfă) pe fiul său cel unul-născut, el a arătat că nimic altceva nu iubeşte mai mult decât pe Dumnezeu. Pentru că dacă pe acela l-ar fi dat cu plăcere, cu cât mai mult, dacă i s-ar fi poruncit să împartă bunurile sale săracilor, ar fi fost gata să împlinească porunca. Vezi care este adevărata iubire faţă de Domnul ce izvorăşte din voinţa liberă? Tot aşa şi cei care voiesc să devină moştenitori ai bunurilor cereşti, se cuvine să nu iubească nimic mai presus de Dumnezeu, pentru ca atunci când sunt puşi la încercare, să fie tari şi să-şi păstreze iubirea desăvârşită faţă de Domnul. Unii ca aceştia iubind pe Dumnezeu mai presus de orice şi dezlegându-se de iubirea oricărui lucru din lumea aceasta, vor putea duce lupta până la capăt. Însă sunt

foarte puţini aceia care au o astfel de iubire, care se leapădă de toate plăcerile din lume şi care îndură cu bărbăţie atacurile şi ispitele celui rău". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia V, 6, în PSB, vol. 34, pp. 116-117)

„Când iubeşte cineva pe Dumnezeu şi Dumnezeu îşi arată iubirea faţă de el. Odată ce îl află credincios, Dumnezeu îi adaugă credinţa cea cerească, iar acesta se face de două ori om". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 22, în PSB, vol. 34, p. 160)

„*Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta* (Deut. 6, 5). Să iubeşti pe Domnul nu doar când mergi spre locul de rugăciune, ci să-ţi aminteşti de Dumnezeu şi să-L iubeşti, chiar şi când te plimbi, când vorbeşti şi când mănânci, pentru că El a zis: *Că acolo unde este comoara ta, acolo este şi inima ta* (Mt. 6, 21). Lucrul, deci de care inima cuiva se leagă şi către care îl împinge dorinţa sa, acela este dumnezeul lui". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XLIII, 3, în PSB, vol. 34, pp. 257-258)

„(Arătând) multă stăruinţă, osteneală, grijă şi luptă, putem prin harul şi darul lui Hristos, care prinde chip în noi, să dobândim iubirea faţă de Dumnezeu". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre desăvârşirea în duh, 11, în PSB, vol. 34, p. 296)

„La iubirea de Dumnezeu nu se poate ajunge, după cum s-a spus, decât prin multă luptă şi trudă a minţii, prin cugete curate şi prin grija continuă de a săvârşi cele bune; de bună seamă potrivnicul împiedică mintea noastră şi nu-i permite, ca amintindu-şi de faptele bune, să ajungă la iubirea divină, şi (mai mult decât atât) îmbie simţirea cu pofte pământeşti". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre desăvârşirea în duh, 13, în PSB, vol. 34, p. 296)

„Din prima şi singura poruncă a iubirii de Dumnezeu, izvorăşte iubirea sinceră de fraţi, simplitatea cea adevărată, blândeţea, rugăciunea, şi oricare dintre virtuţile cele minunate". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre desăvârşirea în duh, 13, în PSB, vol. 34, p. 296)

„Iubirea dintre fraţi poate fi foarte mare, dar şi aceasta este uitată de sufletul consumat de iubirea Duhului, atunci când vine împotriva ei. Iubirea (ce se înfiripă între soţi având la bază) comunicarea lor trupească, desparte (pe soţi) de tată, de mamă şi de fraţi; dacă cineva iubeşte, totuşi, pe cineva dintre aceştia, îl iubeşte superficial, pentru că toată iubirea lui către soţul său se îndreaptă. Deci, dacă iubirea trupului în aşa chip dezleagă (pe om) de orice altă iubire a lumii, oare, cei răniţi de acea iubire curată (a Duhului), de iubirea cărui lucru din această lume pot să fie reţinuţi?" (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Despre înălţarea minţii, 9, în PSB, vol. 34, p. 318)

„Sufletele care iubesc adevărul şi pe Dumnezeu, nu suportă nici cea mai mică slăbire a iubirii faţă de Domnul; ele îşi au continuu aţintită privirea la crucea Lui şi simt, astfel, cum progresează duhovniceşte. Rănite, să zic aşa, de dorinţa de a fi împreună cu El, însetate după virtuţi şi strălucind de luminarea Duhului celui bun, chiar dacă se învrednicesc să cunoască tainele divine, chiar dacă se împărtăşesc de bucuria cerească şi de har, nu au nicio încredere în ele şi nici nu cred că sunt ceva. Cu cât mai mult se învrednicesc de daruri duhovniceşti,

cu atât mai mult nesaţ caută (bunurile) cereşti. Cu cât mai mult simt că progresează duhovniceşte, cu atât mai mult doresc să se apropie de desăvârşire. Cu cât mai mult se îmbogăţesc duhovniceşte, cu atât mai mult se consideră sărace". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre iubire, 25, în PSB, vol. 34, p. 333)

„Cei ce iubesc cu adevărat pe Dumnezeu, nu fac aceasta de dragul moştenirii împărăţiei Lui, (cum iubesc negustorii o lucrare) de dragul unui câştig; nici pentru că se tem de iadul care a fost tocmit pentru pedepsirea celor păcătoşi, ci Îl iubesc pentru faptul că Dumnezeu este Creatorul lor şi pentru că împlinesc o rânduială firească, aşa cum sclavii arată supunere faţă de stăpânul lor şi (creaturile iubesc) pe Creatorul lor. Aceştia arată multă prudenţă faţă de lucrurile înconjurătoare (ca nu cumva vreunul dintre ele să-i facă urâţi de Dumnezeu)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 20, în PSB, vol. 34, p. 345)

„Şi cel mai bine arată iubirea faţă de Dumnezeu şi virtutea vie şi adevărată păzirea poruncilor. Această iubire nu e arătată numai ca o umbră, prin cuvintele limbii, ci luminează (...) prin culorile strălucitoare ale faptelor văzute. Aceasta ne-a arătat-o limpede Domnul nostru Iisus Hristos, când a zis: *Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în Împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu celui din ceruri* (Mt. 7, 21)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 877)

„Dar, chiar dacă ne-ar ameninţa unele greutăţi, nici atunci n-ar trebui să ne depărtăm de Hristos. De ce n-am răbda de dragul Lui şi lucruri nedrepte şi crude? Doar tocmai de aceea trebuie să existe în noi dragoste, ca să nu ne depărtăm de Hristos în faţa niciunei primejdii. Căci aşa s-a scris: *Nici marea nu poate stinge dragostea, nici râurile s-o potolească*[2193], pentru că dragostea Celui ce ne iubeşte nu se teme să treacă nici prin *valuri înspăimântătoare* (Ps. 123, 5). Niciun fel de furtună, nicio primejdie, oricât de grea, nicio frică de moarte sau de pedeapsă n-a micşorat puterea dragostei Lui. Tocmai în primejdii e pusă la încercare viaţa noastră, în ele, constă viaţa cea fericită, chiar dacă ar copleşi-o oricâte greutăţi.

Un înţelept nu cade frânt în faţa suferinţelor trupeşti şi nici nu se neliniştеşte în mijlocul strâmtorărilor, ci rămâne tare chiar şi în faţa nenorocirilor; nici nu reuşesc neputinţele trupeşti să-i reducă dorul după o viaţă cu adevărat fericită, ori să-i întunece cu ceva seninătatea, pentru că fericirea vieţii nu constă în plăcerile trupeşti, ci în conştiinţa curată de orice întinăciune a păcatului şi în cugetul care-şi dă seama că numai binele fericeşte, chiar dacă el are şi dureri, pe când ceea ce-i necuviincios, chiar dacă ar fi atrăgător, totuşi nu mulţumeşte". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Iacob şi despre viaţa cea fericită,* Cartea întâi, 27-28, în PSB, vol. 52, p. 259)

„(...) Când acea iubire desăvârşită, prin care *Mai întâi El ne-a iubit*, va trece şi în adâncul inimii noastre împlinită prin această domnească rugăciune (In. 17, – n. a.), care credem că în niciun chip nu poate fi nimicită. Aceasta se va face astfel, când toată dragostea, toată dorinţa, toată râvna, toată strădania, tot cugetul nostru, tot ce trăim, ce vorbim, ce respirăm va fi Dumnezeu şi când acea unitate care există acum între Tatăl şi Fiul şi între Fiul şi Tatăl va trece şi în simţirea şi în mintea noastră. Aşa cum El ne iubeşte cu dragostea

[2193] Cânt. Cânt. 8, 7; Filon, *De fuga et inventione*, ed. J. Pouilloux, Paris, 1964, p. 106.

sinceră, curată şi nestricăcioasă, aşa să ne adăugăm şi noi Lui prin devotament veşnic şi inseparabil, pentru ca orice respirăm, orice înţelegem, orice vorbim să fie Dumnezeu. Să ajungem, zic, în Cel pe care ni l-am propus ca scop, pe care tot Domnul rugându-l îl doreşte îndeplinit în noi: *Ca toţi să fie una, cum Noi suntem Una, Eu şi ei şi Tu în Mine ...*, şi de asemenea: *Părinte, cei pe care Mi i-ai dat vreau ca unde sunt Eu să fie şi ei cu Mine*. Aceasta trebuie să fie năzuinţa pustnicului, aceasta toată strădania, ca să merite a avea în acest corp, chipul fericirii viitoare şi să înceapă să guste dinainte din începutul vieţii şi măririi cereşti". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, A doua convorbire cu părintele Isaac, Cap. VII, 1-3, în PSB, vol. 57, p. 480)

„Cine-mi va da să mă odihnesc în Tine? Cine-mi va da ca să vii în inima mea şi s-o îmbeţi, ca să uit de relele mele şi ca să îmbrăţişez singurul meu bun, pe Tine? Ce eşti pentru mine? Milostiveşte-Te de mine, ca să vorbesc. Cine sunt eu însumi pentru Tine, ca să poruncesc să Te iubesc? (...) Oare ar fi mică suferinţa dacă nu Te-aş iubi? Vai mie!" (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea I, V, (5), în PSB, vol. 64, p. 65)

„Dar ce iubesc eu, când Te iubesc pe Tine? Eu nu iubesc nici frumuseţea trupului, nici podoaba timpului, nici strălucirea luminii, care este prietenă acestor ochi, nici dulcile melodii ale cântecelor de toate felurile, nici mireasma suavă a florilor şi gătelilor şi aromatelor, nu mana şi mierea, nici membrele potrivite pentru îmbrăţişările trupului, nu acestea iubesc eu când iubesc pe Dumnezeul meu. Şi totuşi iubesc o oarecare voce şi o oarecare inimă şi o oarecare mireasmă şi o oarecare mâncare şi o oarecare îmbrăţişare, când iubesc pe Dumnezeul meu, anume lumina, vocea, mireasma, mâncarea, îmbrăţişarea omului meu lăuntric, unde fulgeră sufletului meu o lumină pe care n-o cuprinde spaţiul şi unde sună o melodie pe care nu o răpeşte timpul, şi unde miroase un parfum pe care nu-l împrăştie suflarea vântului, şi unde se simte gustul unei mâncări pe care nu o micşorează lăcomia, şi unde sunt îmbrăţişări pe care săturarea nu le desprinde. Iată ceea ce iubesc când iubesc pe Dumnezeul meu". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, VI, (8), în PSB, vol. 64, pp. 208-209)

„Căci Te iubeşte mai puţin acela care nu iubeşte împreună cu Tine, iubeşte un lucru pe care nu-l iubeşte pentru Tine. O, Dragoste care arzi mereu şi niciodată nu Te stingi, Dragoste, Dumnezeul meu, aprinde-mă!" (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a X-a, XXIX, (40), în PSB, vol. 64, p. 225)

„Dăruieşte-Te mie, Dumnezeul meu, şi încredinţează-mă pe mine Ţie, iată, Te iubesc, dacă este puţin, fă să Te iubesc mai tare. Nu pot să măsor, ca să ştiu câtă dragoste îmi lipseşte spre ceea ce este destul, pentru ca viaţa mea să alerge în îmbrăţişarea Ta şi să nu se îndepărteze, până când să se ascundă *în acoperământul feţei Tale* (Ps. 30, 20). Eu numai atâta ştiu că sunt nefericit afară de Tine, nu numai în afară de mine, dar chiar în mine însumi şi tot belşugul meu, care nu este Dumnezeu, este sărăcie". (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a XIII-a, VIII, (9), în PSB, vol. 64, p. 291)

„(...) Grăitorul de Dumnezeu şi marele sfânt Dionisie Areopagitul (...) spune: *De ce teologii numesc dumnezeirea când dragoste (ἔρως), când iubire (ἀγάπη), când drag şi iubit?*. Şi încheie cuvântul spunând: *Fiindcă pe de o parte se mişcă, pe de alta mişcă* (*De div. nom*., cap. 4). Sau ca să spun mai clar: ca dragoste şi iubire dumnezeirea se mişcă, iar ca

dragă şi iubită mişcă spre sine toate cele capabile de dragoste şi iubire. Şi ca să spun şi mai clar: se mişcă întrucât sădeşte afecţiunea lăuntrică a dragostei şi a iubirii în cei capabili de acestea şi mişcă întrucât atrage prin fire dorinţa celor ce se mişcă prin ea. Şi iarăşi: mişcă şi se mişcă, pentru că însetează după însetarea de ea şi îi este drag să fie dragă şi iubeşte să fie iubită[2194]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* partea a doua, 85, în PSB, vol. 80, p. 229)

Iubirea de aproapele

„(...) Pe unii să-i mustri, pe alţii să-i miluieşti, pentru alţii să te rogi, iar pe alţii să-i iubeşti mai mult decât sufletul tău". (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. II, 6, în PSB, vol. 1, p. 27)

„Să iubeşti pe aproapele tău mai mult decât sufletul tău". (Barnaba, *Epistola,* Cap. XIX, 5, în PSB, vol. 1, p. 162)

„Asemănându-vă, dar, toţi în purtări cu Dumnezeu, respectaţi-vă unul pe altul; nimeni să nu se uite trupeşte la semenul său, ci totdeauna să vă iubiţi unul pe altul în Iisus Hristos. Să nu fie nimic între voi care să vă poată dezbina". (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către magnezieni), Cap. VI, 2, în PSB, vol. 1, p. 200)

„Iar cel ce iubeşte pe aproapele ca pe sine însuşi, bunurile pe care şi le-ar voi lui i le va voi şi aceluia; căci nimeni nu-şi voieşte lui cele rele. Deci, cel ce iubeşte pe aproapele va dori şi va lucra în aşa fel, ca să se întâmple şi aproapelui aceleaşi lucruri, ca şi lui însuşi. Cât priveşte aproapele omului, acesta nu este nimeni altul decât fiinţa raţională care simte deopotrivă cu el, cu alte cuvinte, omul". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon,* Partea a Doua, XCIII, în PSB, vol. 2, p. 268)

„Ce a spus Domnul mai des discipolilor Săi, ce a recomandat să fie mai mult păzit şi respectat dintre învăţăturile mântuitoare şi preceptele cereşti, decât ca să ne iubim unii pe alţii cu aceeaşi dragoste cu care El şi-a iubit discipolii?" (Sf. Ciprian, *Despre gelozie şi invidie,* XII, în PSB, vol. 3, p. 501)

„După cuvântul lui Dumnezeu, cea mai aleasă dintre virtuţi este iubirea aproapelui". (Origen, *Despre rugăciune,* Introducere, XI, 2, în PSB, vol. 7, p. 222)

„Oare nu declară însuşi Hristos că în fiecare creştin slab este şi El însuşi slab, că în aceeaşi măsură este El în temniţă, gol, străin, flămând, însetat? Căci cine dintre cei care citesc Evanghelia nu ştie că Hristos pe toate, cele ce se întâmplă credincioşilor, le referă la

[2194] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nedespărţirea între mişcarea făpturii, produsă de Dumnezeu, şi puterea lui Dumnezeu ca producătoare a mişcării în făpturi o face şi mai evidentă Dionisie Areopagitul când spune că Dumnezeu pe de o parte Se mişcă, pe de alta, mişcă. Se mişcă întrucât iubeşte liber şi mişcă făptura întrucât e vrednic de iubit şi mişcă dorinţa făpturii spre iubirea Lui; sau mişcă întrucât făptura e însetată după El şi Se mişcă întrucât nu rămâne pasiv faţă de această mişcare, ci e însetat şi El, de bunăvoie, de însetarea făpturii după El. Dumnezeu e prin fire producător de mişcare în făpturile odată create cu voia Lui, întrucât e vrednic de iubit. Dar n-ar fi vrednic de iubit, dacă n-ar iubi şi El. Deosebirea cea mare e că Dumnezeu nu înaintează prin mişcare spre ceva mai presus de Sine, ci mişcarea Lui e mişcarea iubirii coborâtoare şi atrăgătoare spre El, e mişcarea în arc sau în cerc. (n. s. 300, p. 229)

El însuşi şi aşa le socoteşte ca şi când I s-ar fi întâmplat Lui? (Mt. 25, 35-36)". (Origen, *Despre rugăciune*, Introducere, XI, 2, în PSB, vol. 7, p. 222)

„Mai presus de toate, cinstiţi iubirea; căci numai ea singură respectă datoria iubirii frăţeşti şi se supune legii lui Dumnezeu. Căci prin fratele cel văzut se cinsteşte Dumnezeu cel nevăzut (In. 4, 20)". (*Actele martirice*, Testamentul sfinţilor şi slăviţilor patruzeci de martiri ai lui Hristos care s-au săvârşit în Sevastia, II, 4, în PSB, vol. 11, p. 290)

„… într-adevăr, dacă nu ne iubim unii pe alţii, cu toată porunca Mântuitorului, noi nu mai avem altă însuşire după care ne-ar cunoaşte cineva (In. 13, 35)". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 56, în PSB, vol. 12, p. 224)

„Te socotesc încărcat cu o datorie onorabilă: ţi-am făcut un împrumut, dragostea, şi trebuie să o dau cu dobândă, întrucât nici Domnul nostru nu renunţă la acest soi de dobânzi". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 118, în PSB, vol. 12, p. 298)

„De altfel nici eu n-aş putea crede că fără dragoste reciprocă şi fără ca să fac tot ce-i cu putinţă pentru a trăi în pace cu toţi, m-aş putea socoti slujitor vrednic al lui Iisus Hristos". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 203, I, în PSB, vol. 12, p. 412)

„Dumnezeu a despărţit insulele de continent prin mări, dar a unit prin dragoste pe locuitorii din insule cu cei de pe continent". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 203, III, în PSB, vol. 12, p. 414)

„(...) Drept urmare a seminţei pe care Dumnezeu a pus-o în noi, El cere şi fructele, când zice: *Poruncă nouă vă dau vouă: să vă iubiţi unul pe altul* (In. 13, 34). Şi fiindcă a voit să îndemne sufletul nostru spre împlinirea acestei porunci, n-a cerut (ucenicilor) semne şi puteri paradoxale ca dovadă că sunt ucenicii Lui (cu toate că şi acestora le dăduse puterea prin Duhul Sfânt); iată ce spune: *Din aceasta vor cunoaşte toţi că sunteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea dragoste între voi* (In. 13, 35). Şi pretutindeni în aşa fel leagă (Domnul) aceste porunci, încât binefacerea faţă de aproapele o referă la Sine. Căci: *flămând am fost* – zice El – *şi Mi-aţi dat să mănânc* ... şi celelalte (Mt. 25, 35) şi apoi adaugă: *întrucât aţi făcut aceasta unuia dintre aceşti fraţi mai mici ai Mei, Mie Mi-aţi făcut* (Mt. 25, 40)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 3, R. I, în PSB, vol. 18, p. 225)

„Întrebarea 175: Cum se vădeşte cel care iubeşte pe fratele după porunca Domnului şi cum se arată cel care nu iubeşte astfel?

Răspuns: Există două caracteristici principale ale dragostei: mâhnirea şi teama pentru acelea din cauza cărora se vatămă cel ce se iubeşte, şi bucuria şi nevoinţa pentru folosul lui. Aşadar, fericit este cel care plânge pentru cel care greşeşte, a cărui primejdie este înfricoşată (Mt. 5, 4); şi cel care se bucură pentru cel care se îndreptează, al cărui câştig este neasemănat, precum s-a scris". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 175, în PSB, vol. 18, p. 391)

„Întrebarea 242: Ce înseamnă aceasta: *Cu iubire frăţească iubiţi-vă unii pe alţii* (Rom. 12, 10).

Răspuns: Iubirea se poate exprima după intensitatea dragostei, când cel care iubeşte doreşte pe cel iubit şi are faţă de el sentimente călduroase. Aşadar, pentru ca iubirea să nu fie superficială, ci lăuntrică şi înfocată, s-a zis aceasta: *Iubitori cu iubire de fraţi unul faţă de altul*". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 242, în PSB, vol. 18, p. 420)

„(...) Dacă Dumnezeu este iubire (I In. 4, 8), cel care nu are iubire este lipsit de harul dumnezeiesc". (Sf. Vasile cel Mare, *Constituţiile ascetice*, Cap. XXXIV, I, în PSB, vol. 18, p. 525)

„Vă rog, să nu fim fără inimă, ci să îmblânzim cugetul nostru şi mai întâi să ne învăţăm să întrecem în dragoste pe aproapele nostru; şi, după cum spune fericitul Pavel, să socotim pe ceilalţi a fi mai de cinste decât noi (Filip. 2, 3); să nu suferim a-i iubi mai puţin decât ne iubesc ei, ci să-i întrecem în dragoste, să nu ne lăsăm întrecuţi, să le arătăm o dragoste mai mare şi mai fierbinte. Dragostea mai cu seamă ţine şi susţine viaţa noastră şi prin asta ne deosebim de animale şi de fiare; prin putinţa noastră – şi asta atârnă de voinţa noastră – de a păstra rânduiala cuvenită nouă şi de a ne uni strâns cu semenii noştri". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IV, VIII, în col. PSB, vol. 21, p. 66)

„Stăpânul ne porunceşte ca nu numai să îndurăm cu curaj nedreptăţile ce ni le fac alţii, ci să-i şi miluim pe cei ce ne fac rău. *Cel care vrea să se judece cu tine*, spune El, *şi să-ţi ia haina, lasă-i şi cămaşa* (Mt. 5, 40). Noi, dimpotrivă, adeseori chiar încercăm să facem rău aproapelui sau chiar să ne răzbunăm pe cel ce ne-a făcut rău, deşi ni s-a poruncit să iubim nu numai pe cei ce ne iubesc, – *că aceasta o fac şi vameşii* (Mt. 5, 46) –, ci să iubim şi pe cei ce ne urăsc; noi, însă, nu iubim cu dragoste egală nici pe cei ce ne iubesc". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XXIV, VIII, în col. PSB, vol. 21, p. 299)

„Păcatul s-a întins acum atât de mult, că sunt rari chiar cei care iubesc pe cei care îi iubesc. De unde să mai avem nădejde de mântuire, când suntem mai răi ca vameşii, aşa precum spune Hristos: *Dacă iubiţi pe cei care vă iubesc pe voi, ce lucru mare faceţi? Nu şi vameşii fac la fel?* (Mt. 5, 46). Hristos, vrând să ne ridice pe culmea virtuţii, vrea să fim mai buni decât vameşii; noi, însă, ne silim să fim mai prejos ca ei. Şi pentru ce vorbesc eu de vameşi? Suntem mai răi decât hoţii, decât jefuitorii de morminte, decât ucigaşii. Fiecare din aceştia iubeşte pe cel care îl iubeşte şi de multe ori îşi primejduieşte şi viaţa pentru prietenul lui. Pot fi oare oameni mai de plâns ca noi, care, după ce am fost învredniciţi de iubirea cea mare a lui Dumnezeu, suntem mai răi decât cei ce săvârşesc nenumărate fărădelegi?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LII, V, în col. PSB, vol. 22, pp. 191-192)

„Că pentru Hristos dragostea valorează totul. Ea este mama tuturor bunătăţilor, semnul de recunoaştere al ucenicilor Lui (In. 13, 35), ţine strâns legate pe toate cele ale noastre, este trebuincioasă tuturor. Pe bună dreptate, deci, Hristos taie cu multă tărie rădăcinile şi izvoarele urii, că ele vatămă dragostea. Nu socoti, deci, o exagerare cuvintele lui Hristos, ci gândeşte-te la faptele mari săvârşite prin îndeplinirea acestor porunci şi minunează-te de blândeţea acestor legi! Nimic nu-I este atât de drag lui Hristos ca unirea şi legătura în dragoste a unora cu alţii. De aceea şi El Însuşi şi prin ucenicii Lui – şi prin cei din Noul Testament şi prin cei din Vechiul Testament – vorbeşte foarte mult de porunca dragostei, răzbunând şi pedepsind aspru pe cei ce o dispreţuiesc. Desfiinţează dragostea şi ai adus şi înrădăcinat în lume păcatul. De aceea şi spunea Hristos: *Când se va înmulţi fărădelegea, se*

va răci dragostea multora (Mt. 24, 12). Aşa a ajuns Cain ucigaş de frate, aşa Isav, aşa fraţii lui Iosif! Aşa au năvălit pe lume o mulţime de nenorociri! Pentru că s-a răcit dragostea! De aceea şi Hristos taie din rădăcină, cu foarte multă grijă, tot ce o vatămă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVI, VIII, în col. PSB, vol. 23, pp. 211-212)

„Majoritatea oamenilor au cu totul alte temeiuri de dragoste şi prietenie. Unul iubeşte pentru că e iubit; altul, pentru că este cinstit; altul, pentru că cutare i-a fost de folos la o nevoie sau la o afacere oarecare; altul, pentru altă pricină asemănătoare. Cu greu vei găsi pe cineva care, pentru dragostea de Hristos, să iubească pe aproapele său cu adevărat şi aşa cum trebuie să-l iubească. Pe cei mai mulţi dintre oameni îi leagă unii de alţii afacerile şi treburile lumeşti. Pavel n-a iubit aşa, ci pentru Hristos. Din pricina aceasta la Pavel, chiar când nu era iubit aşa cum iubea el, dragostea lui nu se stingea, pentru că-i pusese rădăcină puternică dragostea de Hristos". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LX, III, în col. PSB, vol. 23, p. 702)

„Ce poţi să spui? Că te ocărăşte cel pe care l-ai cinstit? Că a vrut să te junghie cel căruia i-ai făcut bine? Dar dacă-l iubeşti de dragul lui Hristos, atunci această dragoste te face să-l iubeşti şi mai mult. Pricinile care duc în celelalte feluri de dragoste la răcirea dragostei tocmai acelea duc aici la sporirea ei. Mai întâi, că un om care-ţi răspunde la dragoste cu ură este pentru tine pricină de răsplată; în al doilea rând, că omul acesta care-ţi răspunde la dragoste cu ură are nevoie de mai mult ajutor, de mai mare îngrijire. De aceea pe omul care iubeşte pe oameni de dragul lui Hristos nu-l interesează din ce familie e cutare, din ce ţară, dacă e bogat, dacă îi răspunde la dragoste cu dragoste sau altceva asemănător, ci fie că-l urăşte, fie că-l ocărăşte, fie că-l ucide, el continuă să-l iubească, pentru că are îndestulătoare pricină de iubire pe Hristos; de aceea şi stă neclintit, tare şi nemişcat în dragostea sa, că se uită la Hristos. Că şi Hristos tot aşa a iubit pe duşmani, pe cei nerecunoscători, pe ocărâtori, pe hulitori, pe cei ce-L urau, pe cei ce nici nu voiau să-L vadă, pe cei care preferau lemnele şi pietrele în locul Lui. I-a iubit cu cea mai înaltă dragoste, faţă de care alta la fel nu poţi găsi. *Mai mare dragoste ca aceasta nu are nimeni,* spune Hristos, *ca să-şi pună cineva sufletul lui pentru prietenul lui* (In. 15, 13). Uită-te cum continuă să-i iubească pe cei care L-au răstignit, pe cei care L-au batjocorit! Vorbeşte şi Tatălui despre ei, spunând: *Iartă-le lor, că nu ştiu ce fac!* (Lc. 23, 34), iar după înviere a trimis şi pe ucenicii Lui la ei.

Să căutăm, dar, şi noi această dragoste, să năzuim spre ea, ca să ajungem imitatorii lui Hristos". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LX, III, în col. PSB, vol. 23, pp. 702-703)

„Punând faţă în faţă iubirea ta de oameni cu iubirea Lui, să cunoşti că chiar dacă ai ierta de şaptezeci de ori câte şapte, chiar dacă ai ierta necontenit pe toţi cei ce-ţi greşesc, iubirea ta de oameni faţă de bunătatea lui Dumnezeu cea nemărginită - de care ai să ai atâta nevoie când ai să fii judecat şi ai să dai seamă de faptele tale – e ca o picătură de apă faţă de un ocean nemărginit; dar, mai bine spus, chiar cu mult mai mult. De aceea a şi adăugat zicând:

Asemănatu-s-a împărăţia cerurilor cu un împărat care a vrut să se socotească cu slugile sale. Şi începând să se socotească cu ele, i s-a adus un datornic cu zece mii de talanţi. Neavând el cu ce să plătească, a poruncit să-l vândă pe el, pe femeia lui, pe copiii lui şi toate câte avea (Mt. 18, 23-25).

Acest datornic însă, după ce s-a bucurat de iubirea de oameni a stăpânului său, s-a dus şi a sugrumat pe tovarăşul lui care-i datora o sută de dinari. Stăpânul, mâniat, a poruncit să-l bage iarăşi la închisoare până ce va plăti tot.

Ai văzut cât de mare este deosebirea dintre păcatele ce le facem faţă de oameni şi cele pe care le facem faţă de Dumnezeu? Este atâta deosebire câtă este între zece mii de talanţi şi o sută de dinari; dar, mai bine spus, chiar cu mult mai mult". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXI, I, în col. PSB, vol. 23, pp. 704-705)

„*Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău. Aceasta este cea dintâi şi cea mai mare poruncă iar a doua, asemenea acesteia: Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi* (Mt. 29, 37-39).

– Pentru ce a spus: *Asemenea acesteia?*

– Pentru că porunca aceasta, a doua, deschide drum celei dintâi şi este şi ea la rândul ei întărită de aceasta". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXI, I, în col. PSB, vol. 23, p. 811)

„A spus, iarăşi, ava Petru: Pe când ava Macarie arăta bunătate faţă de toţi fraţii, i-au zis unii: de ce faci aşa ceva? El, însă, a răspuns: Doisprezece ani am slujit Stăpânului meu ca să-mi dăruiască acest har, iar voi mă sfătuiţi ca să-l lepăd?" (*Viaţa Sfântului Macarie Egipteanul*, III, 9, în PSB, vol. 34, p. 59)

„Pentru că, de ce s-a scris: *Facă-se voia Ta, precum în cer, aşa şi pe pământ* (Mt. 6, 10), dacă nu ca fraţii să fie între ei asemenea îngerilor din cer, care trăiesc laolaltă în armonie, pace şi iubire şi nu cunosc mândria şi invidia, ci-şi arată reciproc iubire sinceră". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, Omilia a III-a, 1, în PSB, vol. 34, p. 96)

„(...) Se poate îmbrăca cineva în bunul acestei virtuţi şi ajunge la atâta întărire în ea, încât dobândind cea mai frumoasă slavă, să umble cu Dumnezeu şi cu oamenii, ca dumnezeiescul Samuil (I Împ. 2, 26)[2195]". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Şaptea, în PSB, vol. 38, p. 221)

„(...) A împlini iubirea faţă de fraţi e lucrul cel mai plăcut lui Dumnezeu". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Opta, în PSB, vol. 38, p. 266)

„Legea voieşte să înaintăm până la atâta bunătate şi iubire întreolaltă, încât să nu socotim nimic egal cu iubirea faţă de fraţi. Şi să suportăm cu atâta tărie supărările de la ei, încât să ne arătăm mai presus de mânie, chiar dacă ei nu sunt şi nu se arată faţă de noi cum trebuie, ci voiesc să ne supere prin lipsa de iubire". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Opta, în PSB, vol. 38, p. 274)

„(...) *Cel ce iubeşte pe fratele său rămâne în lumină* (I In. 2, 10). Iubirea aduce celor creaţi cele pe care nu le au, adică Lumina[2196]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea Întâi, Cap. 8, în PSB, vol. 41, p. 88)

[2195] Iar copilul Samuel creştea mereu cu vârsta şi era iubit şi de Dumnezeu şi de oameni (I Regi 2, 26) – n. a.

[2196] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iubirea te deschide altora, dar îi şi face pe aceia să te iubească, şi prin aceasta să-şi comunice conţinutul lor. Prin iubire vezi în ei ceea ce nu vezi când îţi lipseşte iubirea. Şi ei înşişi îţi arată

„*Întru aceasta vor cunoaşte toţi că sunteţi ucenicii Mei,*
dacă veţi avea dragoste unul pentru altul (In. 13, 35)

Semnul sigur şi neîndoielnic, zice, al faptului de-a fi învăţat de la Mine va fi să fie înscrisă în cugetele voastre obişnuinţa de-a vă grăbi să mergeţi, pe cât e cu putinţă firii voastre şi măsurilor umanului, pe urmele vieţuirii Mele, adică de-a avea legătura nedespărţită a iubirii întreolaltă şi de-a vă însuşi, potrivit raţiunii acestei iubiri, frumuseţea neasemănată a mângâierii reciproce. Căci aceasta va întipări în voi în mod exact slava învăţătorului vostru. Dar socotesc că cineva va întreba, faţă de aceasta: De ce iubirea este un semn al ucenicilor lui Hristos şi modelul tuturor virtuţilor ce s-au arătat în El, nefiind dobândită prin străduinţă, precum nici prin raţiune şi atenţie, ci izvorâtă din firea Lui proprie? Cele ce sunt proprii firii dumnezeieşti, ca cele ce sunt mai presus de orice minune, aparţin în mod propriu şi cu adevărat ei[2197].

De fapt, vom spune şi noi cu toată dreptatea, continuând cuvântul despre acestea: sunt rod al fiinţei supreme cele ce-i aparţin în mod special şi îi sunt proprii. Dar cel experimentat poate vedea că tot felul de virtuţi aduc o completare a iubirii şi tot ce apare cuiva ca bine dobândit are o legătură cu ea şi tinde spre ea. De aceea, porunca primă şi cea mai înaltă în Lege este a iubi pe Dumnezeu din tot sufletul şi din toată inima şi din tot cugetul. Iar a doua, soră şi vecină cu ea, este iubirea de aproapele, care are în ea toată plinătatea Legii. De fapt, dumnezeiescul Pavel, recapitulând în aceasta toată porunca, zice: *Pentru că poruncile: Să nu desfrânezi, să nu ucizi, să nu furi, să nu juri strâmb... şi orice altă poruncă ar mai fi se cuprind în acest cuvânt:* «*Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi... iubirea este deci împlinirea legii*» (Rom. 13, 9-10). Iar faptul că tot felul virtuţii se cuprinde în hotarele iubirii, ceea ce o face să cuprindă în braţele ei toate virtuţile, îl mărturiseşte iarăşi preaînţeleptul Pavel, zicând: *Iubirea nu pizmuieşte, nu se trufeşte, nu se poartă urât, nu caută ale sale*, şi cele unite cu acestea (I Cor. 13, 4-5)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 822-823)

„Căci măsura iubirii este mare. În acest fel e propriu celor ce s-au hotărât să iubească să se facă cunoscuţi oriunde şi prin toate că sunt ucenicii lui Hristos: prin împodobirea cu cununa iubirii şi prin purtarea ca pe un semn al acestui fapt a iubirii întreolaltă. Şi aceasta o voi arăta pe scurt. Căci dacă este vreunul dintre noi lucrător în lucruri de aramă, sau în ţesături, nu s-ar socoti, şi încă foarte clar, că a fost ucenic al unui meşter în acestea? Şi cine e meşter în clădiri nu va arăta, oare, prin faptul că poate clădi frumos, că a avut un învăţător în cele ale clădirii? În acelaşi fel, socotesc, cei ce au în ei împlinită puterea iubirii faţă de

---

atunci ceea ce nu-ţi arată când nu-i iubeşti. Iubirea e cheia care îţi descuie în sinceritate adâncurile altora, sau inima lor. De aceea, ea te luminează. (n. s. 156, p. 88)

[2197] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: La baza întrebării stătea ideea că această iubire perfectă nu se poate învăţa de către om de la Hristos, căci ea aparţine prin fire exclusiv lui Dumnezeu. Sfântul Chiril răspunde în cele ce urmează că toate virtuţile, care sunt forme ale iubirii, deşi sunt perfecte în Dumnezeu, le poate învăţa şi omul, ca cel creat după chipul Lui. Dar iubirea şi toate virtuţile care o compun au în om multe grade, căci omul nu are în sine nemărginirea. El trebuie să crească. Dar i se cere să crească prin puterea lui Dumnezeu spre nemărginirea Lui. Omul are nemărginirea ca tensiune, ca dorinţă. Dumnezeu are prin Sine iubirea infinită, pentru că are viaţa infinită, şi e Izvorul ei. El n-are pe cineva superior, de la care să înveţe iubirea. Că oamenii pot învăţa de la Hristos iubirea rezultă şi din faptul că Hristos e Dumnezeu Care S-a făcut om şi ne-a arătat practic, în relaţiile cu oamenii, iubirea supremă pe care o are ca Dumnezeu. Dar adversarii Dumnezeirii lui Hristos deduceau de aici şi faptul că însuşi Hristos n-a putut avea în mod real însuşirea iubirii desăvârşite. (n. s. 1554, p. 823)

Dumnezeu, fac cunoscut fără greutate că au fost ucenicii Iubirii, sau ai lui Hristos, Care are în El iubirea supremă. Căci a iubit atât de mult, încât Şi-a dat pentru ea însăşi viaţa Sa (I In. 4, 10) şi a răbdat sălbăticia îndrăznelilor iudaice. Şi va mărturisi despre aceasta El însuşi, zicând către ucenicii Săi: *Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să şi-l pună pentru prietenii săi* (In. 15, 13)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 823-824)

„(...) Deoarece toată virtutea se cuprinde şi se impune în chipul şi modul iubirii, să nu cugete cineva dintre noi că, prin post şi prin culcare pe jos, sau alte osteneli nevoitoare, face ceva mare dacă nu salvează iubirea faţă de aproapele[2198]. Căci cel ce nu duce corabia spre ţintă, asemenea celor nepricepuţi în cârmuirea ei, rătăceşte ca un cârmaci care are cârma corăbiei, dar, din nepricepere, nu ştie să o conducă spre ţinta propusă. De aceea, cel ce a îndrăznit să spună: *De căutaţi o dovadă a Lui, Care grăieşte în mine*, vorbesc despre dumnezeiescul Pavel, nu se laudă numai pentru îndrumare, ci şi pentru ţinta ce o urmărea prin aceasta. Căci cel ce se laudă pentru ostenelile trupeşti cade din bunătăţile cele mai de frunte şi mai necesare, adică nu urmăreşte ţinta adevărată. Iar el ştia că aceasta este iubirea, care e ca o cunună pusă peste toate virtuţile, cum spune spre învăţătură: *De aş împărţi toată avuţia şi de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte* (I Cor. 13, 3). Strălucirea iubirii este în noi chipul Mântuitorului Hristos[2199]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 825)

„Şi ce este ceea ce ni s-a poruncit să rămână în noi (ceea ce este de la început) ca să fim în Dumnezeu, ne lămureşte el însuşi, zicând: *Aceasta este vestea ce aţi auzit-o de la început, ca să ne iubim unul pe altul* (I In. 3, 11). Auzi cum suntem în Dumnezeu: practicând iubirea unii faţă de alţii şi silindu-ne să mergem pe urmele virtuţii lui Hristos, pe cât ne este cu putinţă. Iar prin virtute înţeleg nu puterea de-a crea cerurile şi de-a face pe îngeri, de-a întemeia pământul, sau de-a întinde marea, nici ceea ce a făcut El printr-o putere negrăită şi fără greutate, potolind vânturile cu cuvântul, înviind morţii, dăruind orbilor vederea, curăţind pe leproşi prin porunca plină de putere, ci ceea ce se potriveşte măsurilor omeneşti[2200]. Şi-L vom afla pe El în spusa lui Petru (I Pt. 2, 23): ocărât de iudeii neevlavioşi, El nu îi ocărăşte, ci pătimeşte, nu îi ameninţă, ci îi lasă mai degrabă Celui ce judecă drept. Îl vom afla pe El zicând iarăşi: *Învăţaţi de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi*

[2198] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Deşi înainte a spus că iubirea se arată în toate felurile de virtuţi, aici arată putinţa de-a practica unele virtuţi care, fiind lipsite de iubire, n-au o prea mare valoare. Acesta e cazul când, în practicarea acelor virtuţi, se uită de iubirea semenului nostru. Se arată aici cât de mult ne realizăm unul prin altul, cât de mult, pe măsură ce uit de mine în grija faţă de altul, mă realizez cu adevărat pe mine. (n. s. 1557, p. 825)

[2199] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos, fiind Iubirea supremă, sau Izvorul personificat al iubirii – căci iubirea nu este fără persoană, ci, unde este ea, este şi persoana, în mod deosebit Persoana lui Hristos –, când avem în noi iubirea, avem pe Hristos sau strălucirea Lui. (n. s. 1558, p. 825)

[2200] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeu ne-a dat puterea, dar ne-a şi poruncit, întrucât depinde şi de noi să ne iubim unii pe alţii. Aceasta e o putere a Lui, prin care vrea să dezvoltăm unitatea şi armonia în care a creat lumea. În ea e puterea şi porunca de-a ne iubi. Prin aceasta rămânem şi înaintăm în Dumnezeu, dar Dumnezeu-Cuvântul nu este în Tatăl şi Tatăl în El prin puterea dată Lui prin actul creaţiei, ci prin unitatea Lor de fiinţă. Din această unitate de fiinţă a Tatălui cu Fiul vine puterea dată creaţiei de a fi în armonie, şi făpturilor conştiente, puterea de-a se iubi. Prin aceasta rămân în legătură cu Dumnezeu, sau în Dumnezeu, şi Dumnezeu în ele. (n. s. 1657, p. 870)

găsi odihnă sufletelor voastre (Mt. 11, 29)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 870)

„Îndreptându-vă privirile către Dumnezeu (spunea împăratul Constantin – n. a.), iubiţi-vă unii pe alţii!" (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească,* Cartea I, 27, 1, în PSB, vol. 44, p. 74)

„(...) vei aduce lui Dumnezeu, împreună cu celelalte bunuri, sau mai bine-zis, înaintea lor, şi acest bun, adică iubirea de oameni, ca dar cinstit şi mai sfânt decât orice jertfă. Căci El este slăvit în cer şi pe pământ de toată zidirea şi nu cere de la noi decât unica jertfă a iubirii dintre noi". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 182, în PSB, vol. 80, p. 353)

Iubirea de Dumnezeu şi iubirea de aproapele

„(...) principiul oricărei dreptăţi fiind dublu: Dumnezeu şi oamenii, Cuvântul spune că numai acela care iubeşte pe Dumnezeu din toată inima şi din toată puterea lui şi pe aproapele ca pe sine însuşi este cu adevărat drept". (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, Partea a Doua, XCIII, în PSB, vol. 2, p. 268)

„… m-am bucurat când am aflat că nu te arăţi cu lenevie faţă de *cel dintâi şi cel mai mare din bunuri: iubirea faţă de Dumnezeu şi iubirea faţă de aproapele* (Mt. 22, 38). Ca semn al celei de-a doua, socot prietenia ce mi-o arăţi, iar pentru cea dintâi, râvna pe care o ai pentru dobândirea cunoştinţei celei dumnezeieşti. Că totul se cuprinde în aceste două feluri de iubiri e un lucru cunoscut de orice ucenic al lui Hristos". (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 9, I, în PSB, vol. 12, p. 142)

„Aşadar, prin porunca întâia o poate împlini cineva şi pe a doua; dar cu a doua ne întoarcem îndată la prima: şi cel care iubeşte pe Domnul iubeşte ca o consecinţă şi pe aproapele. Căci *cel care Mă iubeşte pe Mine* – spune Domnul – *va păzi poruncile Mele* (In. 14, 23). *Dar aceasta este porunca Mea: să vă iubiţi unul pe altul, precum v-am iubit Eu pe voi* (In. 15, 12). Şi iarăşi, cel care iubeşte pe aproapele împlineşte şi iubirea faţă de Dumnezeu, Care ia binefacerea ca şi cum I-ar fi fost făcută Lui însuşi. De aceea, credinciosul serv al lui Dumnezeu, Moise, a arătat atât de mare dragoste către fraţii săi, încât a preferat să-i fie şters numele din cartea lui Dumnezeu, în care era scris, decât să nu-i ierte poporului păcatul (Ieş. 32, 32). Iar Pavel a îndrăznit să roage să fie anatema (lepădat) de la Hristos pentru fraţii săi, care-i erau rude după trup; căci el voia, după exemplul Domnului, să se aducă pe sine ca preţ de răscumpărare pentru mântuirea tuturor (Rom. 9, 3); dar în acelaşi timp ştia că este cu neputinţă să se înstrăineze de Dumnezeu cel care jertfeşte (refuză) graţia lui Dumnezeu din dragostea faţă de El şi ca să îndeplinească pe cea mai mare dintre porunci şi că pentru aceasta va trebui să primească mult mai mult decât a dat. Din cele spuse până aici s-a dovedit îndeajuns de clar că sfinţii au ajuns până la această măsură a iubirii faţă de aproapele". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, Cap. II, Î. 3, R. II, în PSB, vol. 18, p. 225)

„Aceasta-i capul virtuţilor, aceasta-i temelia tuturor poruncilor lui Dumnezeu. Dragostea de Dumnezeu merge mână-n mână cu dragostea de aproapele. Cel ce iubeşte pe

Dumnezeu nu va nesocoti pe aproapele său, nu va pune banii şi averile mai presus de semenii săi; dimpotrivă, va fi larg la inimă şi la pungă, aducându-şi aminte de Cel ce a spus: *Cel ce a făcut unuia din aceşti fraţi mai mici ai Mei, Mie a făcut* (Mt. 25, 40). Gândindu-se că prin ajutorul dat semenului său, Însuşi Stăpânul universului este Cel Ce-şi împropriază ajutorul dat, va face pe toate cu multă tragere de inimă şi va da milostenie cu braţele deschise. Nu se va uita la nevrednicia celui din faţa lui, ci la măreţia Celui Care i-a făgăduit că-şi împropriază cele date săracilor". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LV, III, în col. PSB, vol. 22, p. 217)

„Împlinind această poruncă (a iubirii lui Dumnezeu), uşor o putem împlini şi pe cea de a doua, referitoare la iubirea faţă de aproapele.

Să ne sârguim îndeosebi faţă de prima poruncă, pentru că celei care vine după ea o va urma în chip firesc. Dacă cineva, neglijând porunca cea dintâi şi cea mai mare, adică iubirea faţă de Dumnezeu, care este strâns legată de buna dispoziţie interioară şi de cugetele cele sănătoase faţă de Dumnezeu, vrea s-o împlinească pe cea de a doua, îi va fi cu neputinţă s-o îndeplinească cu adevărat şi precum trebuie. Pentru că, găsind cugetul lipsit de iubire şi de căutarea lui Dumnezeu, cel viclean face să i se pară grele poruncile divine, să işte în suflet murmurare, nemulţumiri şi reproşuri împotriva slujirii fraţilor sau amăgindu-l cu gândul că este virtuos, îl face să se mândrească, să se considere cinstit, important şi că împlineşte poruncile în chip desăvârşit". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre desăvârşirea în duh, 11, în PSB, vol. 34, p. 296)

„Căci socotesc că se cuvine ca deodată cu iubirea de Dumnezeu să o cultivăm şi pe cea de fraţi. Căci de lipseşte una, lipsesc amândouă, după cuvintele lui Ioan, care a scris: *Iar de zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, şi pe fratele lui urăşte, mincinos este. Căci cel ce nu iubeşte pe fratele său pe care-l vede, cum poate să-L iubească pe Dumnezeu, pe Care nu-L vede? Şi această poruncă o avem de la El, ca cel ce iubeşte pe Dumnezeu, să-l iubească şi pe fratele său* (I In. 4, 20-21). Căci amândouă se pierd împreună şi se întăresc împreună. Pentru că sunt înjugate împreună şi ca o pereche nedespărţită, îl duc pe cel ce se străduieşte să le conducă bine, la o singură şi atotdesăvârşită frumuseţe a evlaviei faţă de Dumnezeu[2201]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh şi Adevăr*, Cartea a Şaptea, în PSB, vol. 38, p. 221)

„Strălucite sunt însuşirile iubirii de Dumnezeu şi de fraţi. Căci prin acestea două se împlineşte legea. Şi tot cel ce ajunge la o astfel de treaptă de slavă, este strălucitor şi minunat. Şi va fi numărat între cei mai buni slujitori. Căci Hristos strigă şi zice: *Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincios, peste multe te voi pune. Intră întru bucuria Domnului tău* (Mt. 25, 21). Pentru că va intra, foarte pregătit, în Ierusalimul ceresc, şi va petrece în locaşurile de sus, în bunătăţile mai presus de minte şi de cuvânt". (Sf. Chiril al Alexandriei*, Închinare în Duh şi Adevăr,* Cartea a Noua, în PSB, vol. 38, p. 285)

„*Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi din tot cugetul tău, şi pe aproapele tău ca pe tine însuţi* (Deut. 6, 5; Mt. 22, 37). Căci iată că a pus înaintea celorlalte, cum se cuvine, iubirea faţă de Dumnezeu, iar după ea a pus pe cea întreolaltă, unind cu cea

[2201] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Ca şi perechea de boi înjugaţi, dacă îi conduci bine, te conduc la ţintă. Dacă te sileşti să creşti în putere, capeţi putere. Dacă te sileşti să fii bun, te inundă bunătatea. Cât dai, atât dobândeşti. Te laşi de carte, te lasă cartea. Te laşi moale, te cuprinde moleşeala. (n. s. 242, p. 221)

faţă de Dumnezeu pe cea dintre noi, nefiind drept altfel, nici existând iubire reală faţă de Dumnezeu dacă acesteia nu-i urmează cea datorată aproapelui. Căci toţi ne suntem unii altora fraţi[2202]. Preaînţelepţul Ioan, ştiind aceasta foarte bine, îi învaţă pe alţii: *Cine iubeşte pe Dumnezeu să iubească şi pe fratele său* (I In. 4, 21). Deci cum e poruncă nouă cea dată prin Hristos, o dată ce a fost dată şi celor vechi? Dar ia seama la temelia acesteia, priveşte la explicaţie. Căci nu S-a mulţumit să spună: *Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiţi unul pe altul*, ci, arătând noutatea cuvântului şi a poruncii Sale, ca una ce e cu mult mai mare decât vechea iubire a unuia faţă de altul, a adăugat îndată: *Precum Eu v-am iubit pe voi, să vă iubiţi şi voi unul pe altul*. Trebuie cercetat deci, pentru a înţelege limpede sensul celor spuse de El, adică pentru a înţelege cum ne-a iubit pe noi Hristos. Numai atunci vom înţelege sensul nou şi schimbat al poruncii date acum. Deci, să ţinem seama de spusa: *Fiind în chip, n-a socotit o ştirbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deşertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, şi la înfăţişare aflându-Se ca un om; S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, şi încă moarte de cruce* (Filip. 2, 6-8). Dar şi bogat fiind, a sărăcit, cum ne-a mărturisit iarăşi Pavel (II Cor. 8, 9). Vezi noutatea iubirii Lui faţă de noi? Legea îmi poruncea să iubesc pe fratele ca pe mine însumi. Dar Domnul nostru Iisus Hristos ne-a iubit pe noi mai mult decât pe Sine însuşi. Căci, dacă n-ar fi fost în chipul şi în egalitate cu Dumnezeu-Tatăl, nu S-ar fi pogorât la smerenia noastră, nici n-ar fi suportat pentru noi moartea atât de grea, nici n-ar fi răbdat pălmuiri iudaice, ruşine şi batjocură şi toate celelalte, ca să nu mai înşirăm toate cele ce I s-au făcut, întinzând la nesfârşit cuvântul. Dar nici nu S-ar fi sărăcit, bogat fiind, dacă nu ne-ar fi iubit pe noi cu mult mai mult decât pe Sine. Deci este cu totul nouă măsura iubirii Lui. Aşa ne porunceşte să simţim şi noi[2203], nepunând nimic înaintea iubirii faţă de fraţi: nici slavă, nici bogăţie, nici şovăială în a coborî, de trebuie, până la moartea cu trupul. E ceea ce au şi făcut fericiţii ucenici ai Mântuitorului nostru şi cei ce au păşit pe urmele lor, punând mai presus de viaţa lor mântuirea altora, suportând orice durere şi osteneală, mergând până la ultimele suferinţe, ca să mântuiască sufletele celor ce se pierdeau. De fapt, Pavel zice o dată: *În fiecare zi mor* (I Cor. 15, 31), iar altă dată: *Cine e slab şi eu să nu fiu slab? Cine se sminteşte şi eu să nu ard?* (II Cor. 11, 29).

Hristos ne-a poruncit deci să punem iubirea mai presus de Lege, ca rădăcină a desăvârşitei evlavii faţă de Dumnezeu, ştiind că în aceasta, şi nu altfel, ne vom proba în faţa lui Dumnezeu, mergând pe urmele iubirii Lui faţă de noi, însuşindu-ne frumuseţea ei în bunătăţi mari şi desăvârşite". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, pp. 821-822)

Iubirea manifestată de creştini în mod reciproc

[2202] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Dumnezeu iubeşte pe toţi oamenii şi vrea să ne simţim uniţi în El, ca fraţii între noi; cel ce iubeşte pe Dumnezeu nu poate să nu iubească şi pe oameni. (n. s. 1552, p. 821)

[2203] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos nu ne-a iubit numai ca pe Sine, cum cerea Legea lui Moise, ci cu mult mai mult decât pe Sine, pogorând de la slava Sa dumnezeiască la starea noastră infinit de umilită faţă de a Sa. El ne cere deci să-I urmăm pilda, iubind pe ceilalţi mai mult decât pe noi înşine. Dar niciodată nu vom putea coborî atât de mult de la noi la alţii, neaflându-ne la o înălţime ca a Lui faţă de ei. Chiar dacă murim pentru alţii, nu facem mare lucru, căci de fapt tot trebuie să murim. Şi, în fond, ce suntem noi faţă de alţii? Dar ce greu ne e să renunţăm la micile şi înşelătoarele noastre avantaje faţă de alţii, ca să nu li le arătăm, ci, în loc să le păstrăm, să renunţăm la ele! Şi de fapt Hristos nu ne poate cere o astfel de pogorâre ca a Lui, dar ne cere măcar să simţim dorinţa unei astfel de pogorâri infinite. (n. s. 1553, p. 822)

„Iubiţi-vă fiecare unul pe altul cu inimă neîmpărţită”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (Ignatie - către tralieni), cap. XIII, în PSB, vol. 1, p. 208)

Iubirea desăvârşită

„(...) Iubirea desăvârşită e cea care face pe cei ce o aleg să se predea cu totul lui Dumnezeu, să fie în Dumnezeu şi pentru Dumnezeu, nu cea închinată lucrurilor pământeşti, care nu sunt vrednice de niciun preţ”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, p. 951)

Iubirea duhovnicească

„Dar iubirea duhovnicească îi are pururea împreună prezenţi spiritual pe cei uniţi prin ea, chiar dacă se despart trupeşte unii de alţii, neputând fi circumscrisă de timp sau de loc. Căci îşi are existenţa în minte, care nu se desparte niciodată împreună cu trupurile ce se despart sau se închid în ele.

Această iubire fiind învrednicit să o am de la început faţă de sfinţia voastră, îmi pare că vă văd pururea de faţă şi că vă simt convorbirea cu mine. Şi nu este vreme sau loc care să mă poată despărţi de amintirea voastră, care vă arată pururea prezent duhovniceşte şi alungă din mine toate gândurile rău mirositoare care nu suportă buna mireasmă a harului din voi. Dar sunt convins că amintirea sfinţiei voastre nu aduce în minte numai chipul vostru, ci vă simt cu adevărat prezent, această amintire producându-mi încredinţarea faptului însuşi al prezenţei voastre.

(...) Şi nu-i nicio mirare dacă Dumnezeul semnelor şi al minunilor îi face pe cei absenţi trupeşte să-şi fie de faţă spiritual, precum singur El ştie şi cei ce le lucrează acestea în chip dumnezeiesc prin puterea Lui, chiar mai mult decât când trupurile sunt prezente spaţial unele altora”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 8, în PSB, vol. 81, pp. 56-57)

„(...) cei legaţi unii cu alţii în mod de nedesfăcut prin legătura iubirii celei după Dumnezeu, fie că sunt împreună, fie că sunt absenţi, întăresc tot mai mult legătura ei. Aceasta fiindcă au în ei pe Dumnezeu, Care e iubire şi poate să ofere şi celor vrednici puterea de a se iubi. Şi aceasta pe drept cuvânt. Căci odată cu lucrurile curgătoare prin fire, curge şi simţirea celor ce sunt legaţi unii cu alţii prin ele. Dar odată cu cele statornice şi mereu aceleaşi, rămâne neclintit şi neschimbată şi simţirea celor legaţi unii cu alţii prin ele, şi dragostea dintre cei legaţi prin ele se prelungeşte atât de mult între ei la indefinit, pe cât de mult Dumnezeu, cauzatorul acestei afecţiuni, atrage spre Sine pe cei articulaţi între ei prin Duhul.

Iubindu-te deci pe tine, prea iubite, în acest mod, te am pentru totdeauna unit nedespărţit cu mine în suflet, întipărit prin Duh în adâncul lui. Şi deşi e mare lungimea timpului şi distanţa între locurile dintre noi, nu încetez niciodată să te văd şi să te îmbrăţişez cu gândul”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 26, în PSB, vol. 81, p. 166)

Iubirea duhovnicească şi trupească

„(...) Există şi o iubire trupească, ce vine de la Satan, şi o altă iubire, cea după duh, care-şi are începutul ei în Dumnezeu. Nimeni nu poate fi stăpânit de două iubiri. Dacă iubeşti trupul, nu vei înţelege iubirea duhovnicească. Iar dacă nu iei în seamă toate cele ale trupului (şi nu mă gândesc numai la carne şi sânge, ci şi la argint şi la bogăţii, la toate cele ale pământului şi chiar ale cerului căci toate acestea vor trece, şi tu ai nesocotit toate acestea), cu alte cuvinte, dacă sufletul tău nu a păstrat nimic din cele trecătoare şi dacă nu ai zăbovit la iubirea patimilor, abia atunci vei putea înţelege dragostea cea duhovnicească”. (Origen, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor*, Omilia I, Cap. II, în PSB, vol. 6, pp. 312-313)

Iubirea trupească

„Iubirea trupească se veşteţeşte cu vremea, părăsindu-i pe cei despărţiţi parţial, care sunt legaţi unii cu alţii prin ea. Căci ea e susţinută prin simţuri şi de aceea nu poate lega pe cineva de cei ce nu sunt prezenţi”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 8, în PSB, vol. 81, p. 56)

„Cei ce sunt legaţi unii cu alţii printr-o iubire lumească au nevoie să-şi fie prezenţi trupeşte, pentru păstrarea ei. Căci din pricina uitării slăbeşte în mod natural orice iubire ce se îndreaptă numai spre trupuri, stingându-se odată cu ea amintirea celor ce sunt într-o astfel de legătură unii cu alţii. Ba câteodată chiar şi această prezenţă ce pare să întreţină afecţiunea lumească a unora faţă de alţii aduce o plictiseală care desfiinţează toată afecţiunea de mai înainte. Şi de multe ori lipsa vreuneia din împrejurările care o susţin, sau chiar un pretext ce se iveşte, aduce o prefacere rapidă a iubirii de felul acesta în ură”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 26, în PSB, vol. 81, p. 166)

Jertfelnicia iubirii

„*Şi a slujit Iacov pentru Rahila şapte ani; şi erau înaintea lui ca nişte zile puţine, pentru că o iubea* (Fac. 29, 20). Când eşti rănit de dragoste nu mai ţii seamă de greutăţi; înduri totul cu uşurinţă, oricât de multe ar fi primejdiile, oricât de mari ar fi greutăţile; un singur lucru urmăreşti: să-ţi împlineşti dorul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia LV, II, în col. PSB, vol. 22, p. 215)

Iubirea „nu cade niciodată”[2204]

„Căci zice: *Proorociile se vor desfiinţa, darul limbilor va înceta, dar dragostea nu cade niciodată* (I Cor. 13, 8). Ceea ce înseamnă că ea rămâne mereu aceeaşi (iubire). Dar zicând că credinţa şi nădejdea dăinuiesc împreună cu iubirea, Apostolul a pus-o pe aceasta mai presus decât acelea. Că nădejdea durează cât timp nu avem obiect nădăjduit şi credinţa este asemenea unui sprijin pentru că nu avem siguranţa că cele nădăjduite se vor îndeplini. Pavel a şi definit-o zicând: *Iar credinţa este încredinţarea celor nădăjduite* (Evr. 11, 11). Când nădejdea s-a împlinit, rămâne numai lucrarea iubirii, care nu poate să fie înlocuită chiar dacă toate celelalte încetează. De aceea şi este iubirea cea dintâi dintre virtuţi şi dintre poruncile Legii. Sufletul o dată ajuns la această stare nu mai are nevoie de celelalte simţiri finale, a atins plinătatea existenţei şi pare că păstrează oarecum în sine tiparul fericirii

[2204] I Cor. 13, 8

dumnezeieşti”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Dialogul Despre suflet şi înviere*, în PSB, vol. 30, pp. 381-382)

„De ce vă miraţi dacă acele ocupaţii arătate mai înainte sunt trecătoare, de vreme ce sfântul apostol spune că darurile cele mai înalte ale Duhului Sfânt vor trece, pe când dragostea va rămâne fără sfârşit? El zice: *Profeţiile se vor sfârşi, limbile vor înceta, ştiinţa se va risipi, dar dragostea niciodată nu piere*. Toate darurile se împart după timp şi trebuinţe, încetând, fără îndoială, când nu mai sunt necesare; în schimb dragostea nu va înceta niciodată. Nu numai în lumea aceasta ea lucrează cu folos în noi, ci şi în viitor. Când trebuinţele trupeşti nu vor mai exista, ea va fi cu atât mai lucrătoare şi mai desăvârşită, fiindcă nu va mai fi de nimic pătată, iar veşnica ei nestricăciune o va uni şi mai înflăcărat şi mai puternic cu Dumnezeu”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Întâia convorbire cu părintele Moise, Cap. XI, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 315)

I se iartă mult celui ce iubeşte mult

„Fericiţi suntem, iubiţilor, dacă facem poruncile lui Dumnezeu în unirea dragostei, ca pentru dragoste să ni se ierte păcatele noastre”. (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni (I)*, Cap. L, 5, în PSB, vol. 1, p. 82)

Povara cea dulce a iubirii

„Greutatea mea este dragostea mea. De ea sunt purtat oriunde sunt purtat”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, Cartea a XIII-a, IX, (10), în PSB, vol. 64, p. 292)

Iubirea vrăjmaşilor

„Domnul ne-a învăţat, demult de tot, să nu ne bucurăm de nenorocirile duşmanilor noştri, pentru ca, deprinşi cu aceste fapte, să ne înveţe să ne rugăm pentru duşmani (Mt. 5, 44; Lc. 6, 28)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a II-a, Cap. XVIII, 90.1., în PSB, vol. 5, p. 158)

„Iar a iubi pe duşmani (Mt. 5, 44; Lc. 6, 27, 35) nu înseamnă a iubi răul, nici necredinţa sau desfrânarea sau hoţia, ci înseamnă a iubi pe hoţ, pe necredincios, pe desfrânat, nu pentru că păcătuiesc, că prin o astfel de faptă întinează numele de om, ci pentru că sunt oameni şi făpturi ale lui Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XIII, 93.3., în PSB, vol. 5, p. 276)

„Ce lucru mare este bunătatea! Domnul spune: *Iubiţi pe duşmanii voştri, binecuvântaţi pe cei ce vă blestemă, rugaţi-vă pentru cei ce vă necăjesc* (Mt. 5, 44; Lc. 6, 27-28) şi cele asemenea. La acestea adaugă: *Ca să fiţi fiii Tatălui vostru cel din ceruri* (Mt. 5, 45); prin aceste cuvinte se arată acoperit asemănarea cu Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a IV-a, Cap. XIV, 95.1., în PSB, vol. 5, p. 277)

„Învăţătura dumnezeiască nu este neorânduială. Domnul nu cere imposibilul, nici nu zice: *Iubiţi pe duşmanii voştri ca pe voi înşivă* (Mt. 5, 24), ci numai: *iubiţi pe vrăjmaşii*

voştri. E de-ajuns să înţelegem că trebuie să-i iubim şi să nu le păstrăm duşmănie”. (Origen, *Omilii la Cartea Cântarea Cântărilor*, Omilia II, Cap. VII, în PSB, vol. 6, p. 333)

„Cel care iubeşte pe duşmanii lui şi vrea să facă bine celor care îl urăsc se roagă pentru cei care îi fac rău; se roagă lui Dumnezeu să oprească şi să pună hotar revărsării mai departe a păcatului, pentru ca păcatul să nu se întindă mai mult şi să dea naştere cangrenei”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omilia la Psalmul VII, VI, în PSB, vol. 17, p. 201)

„(...) Şi animalele sălbatice, în mod natural, iubesc pe binefăcători. Ce binefacere mare ne produce prietenul, în comparaţie cu cea pe care ne-o procură vrăjmaşii? Pentru că din pricina lor primim fericirea Domnului, Care a zis: *Fericiţi veţi fi, când vă vor prigoni şi vă vor osândi pe voi şi vor spune tot cuvântul rău împotriva voastră, minţind pentru Mine; bucuraţi-vă şi vă veseliţi, că plata voastră este multă în ceruri* (Mt. 5, 11-12)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 176, în PSB, vol. 18, p. 392)

„Să iubim pe duşmani şi să le facem bine. Dar pentru ce spun: Să le facem bine? Trebuie să ne rugăm pentru ei, să rugăm pe Stăpânul, să-I cerem să poarte de grijă de ei! Acest lucru, mai mult decât toate, ne va fi de ajutor în ziua cea înfricoşătoare şi vom şterge cu totul păcatele noastre, dacă ne purtăm aşa cu duşmanii noştri.

Da, porunca este mare şi grea; dar dacă te gândeşti la răsplata ce se dă celor ce o îndeplinesc, nu ţi se pare deloc grea, oricât ar fi de grea.

– Care e răsplata?

– *Dacă faceţi aceasta*, spune Domnul, *veţi fi asemenea Tatălui vostru Celui din ceruri* (Mt. 5, 45).

Şi ca să se facă mai lămurit cuvântul, a adăugat: *Că răsare soarele Lui peste răi şi buni şi plouă peste drepţi şi nedrepţi* (Mt. 5, 45)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IV, VII, în col. PSB, vol. 21, p. 65)

„*Imită*, îţi spune Domnul, *pe Dumnezeu după puterile tale omeneşti! După cum Acela face să răsară soarele nu numai peste cei drepţi, ci şi peste cei ce fac rele, şi după cum El nu dă ploi numai peste cei buni, ci şi peste cei răi, tot aşa şi tu, dacă nu iubeşti numai pe cei ce te iubesc, ci şi pe cei ce te duşmănesc, imiţi, după puterea ta, pe Dumnezeu*.

Ai văzut cum Hristos a urcat pe cea mai înaltă culme pe cel ce poate săvârşi această virtute? Dar nu te gândi, iubite, numai la aceea că e grea porunca! Ci mai înainte de asta, gândeşte-te de ce mare cinste ai să fii învrednicit. Cinstea aceasta să-ţi facă mai uşoară greutatea şi povara. N-ar trebui, oare, să mulţumeşti că, făcând bine duşmanului, găseşti prilej să ţi se deschidă uşile îndrăznirii către Dumnezeu şi să ţi se şteargă păcatele?

Dar poate că doreşti să te răzbuni pe duşmanul tău, să-i plăteşti la fel, ba poate chiar mai mult celui ce ţi-a făcut rău. Şi ce folos ai de aici, când pe lângă că nu ai niciun câştig cu răzbunarea ta, mai ai să fii şi osândit pentru fapta asta înaintea înfricoşătorului judeţ pentru că ai falsificat legile date de El? Spune-mi, dacă un împărat de pe pământ ar da o lege ca supuşii săi sau să iubească pe duşmani, sau să fie osândiţi la moarte, spune-mi, n-ar alerga toţi de frica morţii acesteia trupeşti să împlinească legea? De câtă osândă nu eşti vrednic, dar, dacă de frica morţii trupeşti, pe care şi fără asta o aduce negreşit asupra noastră legea firii, primeşti să faci orice, iar de frica morţii celei veşnice nici nu-ţi pasă, disprețuind legea dată de Stăpânul tuturor?

Dacă fără să-mi dau seama spun aceste lucruri unor oameni care nu iubesc la fel nici pe cei care îi iubesc pe ei, cine ne va scăpa, oare, de osânda aceea, când nu numai că stăm departe de porunca iubirii de vrăjmaşi, dar nici nu facem ce fac vameşii? *Dacă iubiţi pe cei ce vă iubesc*, spune Hristos, *ce lucru mare faceţi? Nu şi vameşii fac aşa?* (Mt. 5, 46). Ce nădejde de mântuire mai avem, când nici asta nu o facem?". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia IV, VII-VIII, în col. PSB, vol. 21, pp. 65-66)

„Gândeşte-te, iubite, cât e de mare virtutea aceasta a iubirii de duşmani din răsplăţile pe care le-a făgăduit Dumnezeul universului celor care săvârşesc această virtute. După ce a spus: *Iubiţi pe duşmanii voştri, binecuvântaţi pe cei ce vă prigonesc, rugaţi-vă pentru cei ce vă supără* (Mt. 5, 44), a adăugat, pentru că poruncile atingeau chiar cea mai înaltă culme a virtuţii: *Ca să fiţi asemenea Tatălui vostru celui din ceruri, că răsare soarele Lui peste răi şi buni şi plouă peste drepţi şi nedrepţi* (Mt. 5, 45). Ai văzut cu cine se aseamănă, după puterile omeneşti, cel care nu numai că nu se răzbună pe duşmani, dar chiar se străduieşte să se roage pentru ei? Să nu ne lipsim, dar, din pricina trândăviei noastre, de nişte daruri ca acestea şi nişte răsplăţi care depăşesc orice cuvânt, ci în tot chipul să căutăm să săvârşim virtutea aceasta, silind şi învăţând cugetul nostru să se plece poruncii lui Dumnezeu. De aceea şi eu am făcut acest îndemn, am vorbit de pilda aceasta, am arătat cât de mare e această virtute şi cât câştig avem de pe urma ei, tocmai pentru ca, atât cât mai este încă vreme, fiecare din noi să-şi dea toată silinţa, dacă are vreun duşman, să se împace cu el, arătându-i multă dragoste. Să nu-mi spui mie că l-ai rugat o dată şi de două ori şi n-a vrut să se împace. Dacă facem lucrul acesta din toată inima, apoi nu vom înceta până ce nu-l vom birui cu stăruinţa noastră mare, până nu-l vom atrage şi până ce nu-i vom face să lase ura ce ne-o poartă. Crezi că îi faci cu asta aceluia vreun bine? Nu! Nouă ne facem bine! Cu fapta aceasta atragem bunăvoinţa lui Dumnezeu asupra noastră, dobândim mai dinainte iertare de păcate şi dobândim multă îndrăznire înaintea lui Dumnezeu. Dacă ne vom împăca cu duşmanii noştri, vom putea să ne apropiem cu conştiinţă curată de această sfântă şi înfricoşătoare masă şi să rostim cu îndrăznire cuvintele acelea cuprinse în rugăciunea ce o spunem când ne împărtăşim". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, VIII, în col. PSB, vol. 21, pp. 347-348)

„Plecând, dar, de aici, fiecare să se împace cu duşmanii săi, să se grăbească tare ca spre o mare comoară, să nu zăbovească deloc. Dacă trebuie să se ostenească, dacă trebuie să-l caute pe duşmanul său, dacă trebuie să facă cale îndepărtată, dacă sunt greutăţi, să caute să ridice din cale toate aceste obstacole. Un singur lucru să urmărim: cum putem împlini porunca aceasta a Stăpânului, ca să primim răsplata ascultării. Credeţi că nu ştiu ce greu şi anevoios este să te duci la duşmanul tău, să-i stai în faţă şi să-i vorbeşti? Dar dacă te gândeşti la vrednicia acestei porunci, la măreţia răsplăţii, dacă te gândeşti că ţie-ţi faci bine, nu duşmanului, atunci toate îţi vor părea lesnicioase şi uşoare". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXVII, VIII, în col. PSB, vol. 21, p. 349)

„Să nu ne supărăm pe cei care ne fac rău, chiar dacă aceştia sunt din cei cărora le-am făcut noi bine – aceasta este cea mai înaltă filosofie – nici să ne înfuriem pe cei care ne ocărăsc, chiar dacă sunt mai prejos de noi cei care ne insultă, ci cu bunătate şi blândeţe să le potolim mânia lor. Că nu este purtare mai frumoasă şi cu rezultate mai bune ca aceasta! O astfel de purtare aduce pace statornică în sufletul nostru, ne face să stăm ca într-un port, este temeiul liniştei noastre". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXIV, I, în col.

PSB, vol. 22, p. 5)

„Gândindu-ne, dar, la pedeapsa grozavă ce ne aşteaptă dincolo şi la ruşinea cumplită de aici, să ne ducem odată, rogu-vă, cu mintea la nobleţea firii omeneşti, să ascultăm de învăţătura lui Hristos şi să iubim din inimă nu numai pe cei ce ne iubesc, ci, smulgând din sufletele noastre orice invidie şi ură, să ne străduim să iubim şi pe cei care ne duşmănesc. Nu-i cu putinţă să ne mântuim altfel decât mergând pe această cale. Să ne străduim să iubim mai mult pe cei care ne urăsc decât pe cei care ne iubesc, pentru că dragostea de vrăjmaşi ne aduce mii şi mii de bunătăţi. Aşa vom putea afla iertarea păcatelor noastre şi ne vom putea ruga lui Dumnezeu cu inima înfrântă şi suflet zdrobit. Când sufletul nu urăşte pe nimeni, are cugetul cu întemeiere liniştit, atunci cheamă cu mintea trează pe Stăpân şi atrage asupra-i mare ajutor de sus (…)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LII, V, în col. PSB, vol. 22, p. 192)

„Dacă îndurăm cu blândeţe şi cu linişte nedreptăţile oricărui om, atunci ne bucurăm de mai mare şi bogat ajutor de sus. Să nu ne împotrivim, deci, celor ce vor să ne facă rău, ci să îndurăm răul cu curaj, ştiind că Stăpânul universului nu ne va trece cu vederea. Numai să ne purtăm cu inima curată. Că spune Scriptura: *A Mea este răzbunarea; Eu voi răsplăti, zice Domnul*". (*Omilii la Facere,* omilia LVII, III, în col. PSB, vol. 22, p. 235)

„Într-adevăr, este cea mai mare virtute, nu când căutăm să iubim şi să slujim cu orice chip pe cei ce se poartă bine cu noi, ci când atragem spre noi cu marea noastră blândeţe pe cei ce vor să ne facă rău". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia LVIII, V, în col. PSB, vol. 22, p. 254)

„Hristos n-a poruncit numai să iubeşti pe duşmani, ci să te şi rogi pentru ei. Ai văzut pe câte trepte ne-a urcat şi că ne-a dus pe culmea virtuţii? Uită-te, numărând treptele de jos în sus! Prima treaptă: să nu începi să faci rău; a doua: după ce răul a fost săvârşit, să nu răsplăteşti răul cu rău; a treia: să nu faci celui ce te-a supărat ceea ce ai suferit tu, ci să fii liniştit; a patra: lasă să ţi se facă rău; a cincea: lasă să ţi se facă mai mult rău decât vrea cel ce-ţi face rău; a şasea: nu urî pe cel ce ţi-a făcut asta; a şaptea: iubeşte-l; a opta: fă-i chiar bine; a noua: roagă-te lui Dumnezeu pentru el.

Ai văzut ce înaltă filosofie? De aceea are şi răsplată strălucită! Pentru că porunca aceasta este mare şi are nevoie de un suflet tânăr şi de multă străduinţă, de aceea îi pune şi o atât de strălucită răsplată, cum n-a pus niciunei alte porunci de mai înainte. Aici nu mai pomeneşte de pământ, ca acelora blânzi, nici de mângâiere, nici de milă, ca acelora ce plâng şi celor milostivi, nici de împărăţia cerurilor, ci de ceva mai măreţ decât toate acestea: de asemănarea cu Dumnezeu, atât cât este cu putinţă omului, că zice: *Ca să fiţi asemenea Tatălui vostru Celui din ceruri*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVIII, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 237)

„(…) *Care răsare soarele Lui peste cei răi şi peste cei buni şi plouă peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi. Că şi Dumnezeu*, ne spune Hristos, *nu numai că nu urăşte, dar face şi bine celor care-L ocărăsc. Te face asemenea cu Dumnezeu, deşi nu este vreo egalitate între tine şi El, nu numai din pricina covârşitoarei Lui bunătăţi, ci şi din pricina nespusei Lui vrednicii. Tu eşti dispreţuit de un om ca şi tine; Dumnezeu este dispreţuit de un rob, căruia i-a făcut nenumărate binefaceri; tu, când te rogi pentru duşmanul tău, nu dai decât cuvinte;*

Dumnezeu dă duşmanilor Lui lucruri foarte mari şi minunate: le dă tuturora soare şi ploaie la vreme; şi totuşi te face asemenea cu El, atât cât este cu putinţă unui om.

Nu urî, deci, pe cel ce-ţi face rău, când el e pricinuitorul unor bunătăţi ca acestea şi te urcă la o atât de mare cinste! Nu blestema pe cel ce te prigoneşte! Altfel suferi şi prigoana şi eşti lipsit şi de rod; suferi şi paguba şi pierzi şi răsplata! Dar ar fi cea mai mare prostie să rabzi ce-i mai greu şi să nu înduri ce-i mai uşor!". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVIII, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 237-238)

„De socoteşti grele poruncile acestea, atunci gândeşte-te că pentru aceasta a venit Hristos, ca să le sădească în sufletul nostru, ca să ne facă folositori şi duşmanilor şi prietenilor noştri; pentru aceasta a poruncit să avem grijă şi de unii şi de alţii: de fraţi, când spune: *De-ţi aduci darul tău* (Matei 5, 23); de duşmani, când legiuieşte să-i iubim şi să ne rugăm pentru ei. Hristos caută să ne convingă să-i iubim şi să ne rugăm pentru duşmanii noştri, nu numai dându-ne ca pildă pe Dumnezeu, ci dându-ne ca pildă chiar pe păcătoşi. Că spune:

Dacă iubiţi pe cei ce vă iubesc pe voi, ce plată aveţi? Nu şi vameşii fac acelaşi lucru? (Mt. 5, 46).

Aceasta o spune şi Pavel: *încă nu v-aţi împotrivit până la sânge luptând cu păcatul* (Evr. 12, 4).

Dacă iubeşti pe vrăjmaşi eşti alături de Dumnezeu; dacă părăseşti această poruncă eşti alături de vameşi. Ai văzut că nu este atât de mare deosebire între porunci cât de mare este deosebirea între persoane? Să nu ne gândim, dar, că este grea porunca, ci să ne gândim şi la răsplată, să ne gândim cu cine ne asemănăm dacă o îndeplinim şi cu cine suntem egali dacă o călcăm. Domnul ne porunceşte să ne împăcăm cu fratele nostru şi să nu încetăm până ce n-am stârpit duşmănia; dar când vorbeşte de toţi, nu ne supune la această nevoie, ci ne cere numai atât cât depinde de noi, făcându-ne şi prin aceasta uşoară legea. Pentru că Hristos spusese mai înainte ucenicilor: *Au prigonit pe profeţii cei mai dinainte de voi* (Mt. 5, 12), de aceea, ca nu cumva din pricina acestor cuvinte să se poarte duşmănos cu iudeii, le porunceşte nu numai să îndure pe prigonitori, dar să-i şi iubească". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVIII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 239)

„În sfârşit, aduce şi cununa strălucitoare a acestor porunci, zicând: *Rugaţi-vă pentru duşmanii voştri* (Mt. 5, 44). Ne urcă pe cea mai înaltă culme a filosofiei! Că după cum este mai mult să fii pălmuit decât să fii blând, să-ţi dai şi cămaşa odată cu haina decât să fii milostiv, să fii nedreptăţit decât să fii drept, să urmezi pe cel ce te loveşte şi te sileşte decât să fii făcător de pace, tot aşa este mai bine să binecuvântezi pe cei ce te prigonesc decât să fii prigonit. Vezi că Domnul ne urcă încetul cu încetul până la bolţile cerului?

De ce am fi vrednici, oare, noi, care am primit porunca să fim asemenea lui Dumnezeu, când nu suntem egali nici vameşilor? Că vameşii, păcătoşii şi păgânii iubesc pe cei ce-i iubesc; când nu facem nici aceasta - că n-o facem odată ce pizmuim bunul nume al fraţilor noştri! - ce pedeapsă nu vom suferi stând mai jos decât păgânii, deşi ni s-a poruncit să depăşim pe cărturari? Spune-mi, cum vom vedea Împărăţia cerurilor, cum vom păşi pragurile acelea sfinte, când nu suntem mai buni nici decât vameşii? Aceasta a vrut să spună Hristos prin cuvintele: *Nu şi vameşii fac acelaşi lucru?*". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XVIII, VI, în col. PSB, vol. 23, pp. 240-241)

„Că atunci veţi primi şi mai mare răsplată când veţi arăta o dragoste atât de mare chiar faţă de cei pe care-i socotiţi nevrednici. Nu vă spun cuvintele mele; iar voi n-aveţi alt învăţător pe pământ; şi eu vă dau ceea ce am primit; dându-vă, nu cer nimic mai mult de la voi decât numai dragostea voastră. Iar dacă sunt nevrednic şi de aceasta, voi fi totuşi îndată vrednic de ea, pentru că vă iubesc; că mi s-a poruncit să iubesc nu numai pe cei ce mă iubesc, ci şi pe duşmani. Cine ar fi, dar, atât de crud, cine atât de sălbatic, încât, după ce a primit o lege ca aceasta, chiar de-ar fi plin de nenumărate păcate, ar mai putea să întoarcă spatele şi să urască pe cei care-l iubesc? Ne-am împărtăşit din masa cea duhovnicească, să ne împărtăşim şi din dragostea cea duhovnicească! Dacă tâlharii de drumul mare îşi uită sălbăticia când stau la masă unii cu alţii, ce cuvânt de apărare mai putem avea noi, care ne împărtăşim mereu cu trupul Domnului, dar nici blândeţea acelora n-o imităm? Pentru mulţi oameni, îndestulătoare pricină de iubire a fost nu numai masa, ci şi oraşul în care locuiau. Noi, însă, care trăim despărţiţi unii de alţii, de ce iertare mai suntem vrednici când avem şi acelaşi oraş şi aceeaşi casă şi aceeaşi masă şi aceeaşi cale şi aceeaşi uşă şi aceeaşi rădăcină şi aceeaşi viaţă şi acelaşi Păstor şi acelaşi împărat şi acelaşi învăţător şi acelaşi Judecător şi acelaşi Creator şi acelaşi Tată şi când toate ne sunt comune?!”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXXII, VII, în col. PSB, vol. 23, pp. 403-404)

„Nu vă spun să murim pentru duşmanii noştri, deşi ar trebui s-o facem; dar, pentru că suntem mai slabi, spun deocamdată numai atât: cel puţin să nu duşmănim pe prietenii noştri, să nu invidiem pe cei ce ne fac bine. Nu spun deocamdată să facem bine celor ce ne fac rău; doresc şi asta; dar pentru că sunteţi legaţi mult de cele pământeşti, vă spun atât: căutaţi să nu vă răzbunaţi! Sunt, oare, credinţa şi învăţătura noastră teatru, sunt făţărie? Pentru ce atunci faceţi lucruri cu totul potrivnice credinţei şi învăţăturii noastre? Nu s-au scris în zadar toate câte a făcut Domnul în timpul răstignirii şi care puteau să-i întoarcă pe iudei la credinţă. Nu s-au scris în zadar, ci ca tu să imiţi bunătatea lui Hristos, să râvneşti iubirea Lui de oameni. Pe cei care au venit la El să-L prindă i-a făcut să se dea înapoi şi să cadă la pământ (In. 18, 6), a vindecat urechea slugii arhiereului (Lc. 22, 51), şi celor ce au venit să-L prindă le-a vorbit cu blândeţe (Ioan 18, 1-8). Când era sus pe cruce a făcut mari minuni: a întunecat soarele, a despicat pietrele, a înviat morţi (Mt. 27, 51-52), a înfricoşat în vis femeia judecătorului (Mt. 27, 19). Chiar când era judecat, S-a purtat cu multă blândeţe; iar blândeţea Lui, nu mai puţin ca minunile, putea să-i atragă pe iudei la credinţă; a făcut nenumărate profeţii în timpul judecăţii; iar când era pe cruce a strigat: *Părinte, iartă-le lor păcatul!* (Lc. 23, 34). Când era în mormânt, câte n-a făcut pentru mântuirea iudeilor! Dar după înviere nu i-a chemat, oare, îndată pe iudei, nu le-a iertat păcatele, nu le-a pus înainte mii şi mii de bunătăţi? Poate fi, oare, ceva mai minunat ca aceasta? Cei care L-au răstignit şi L-au ucis au ajuns după răstignire fii ai lui Dumnezeu. Ce purtare de grijă o poate egala pe aceasta?

Când auzim acestea să ne acoperim feţele de ruşine că stăm atât de departe de Acela Care ne-a poruncit să-L imităm. Să căutăm să vedem cât de departe stăm de El, ca să ne osândim pe noi înşine, pentru că ducem război acelora pentru care Hristos Şi-a dat sufletul Său, pentru că nu voim să ne împăcăm cu aceia pentru care, pentru ca să-i împace cu Dumnezeu, Hristos nu S-a dat înapoi nici de la junghiere”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXIX, III, în col. PSB, vol. 23, pp. 901-902)

„… cei care o plineau (legea – n. a.) în chip spiritual şi, prin urmare, se împărtăşeau de har, iubeau nu numai pe cei ce le făceau bine, ci şi pe cei ce-i insultau şi-i prigoneau şi

primeau iubirea spirituală drept răsplată pentru faptele lor bune. Vorbesc despre faptele lor bune pentru că ei nu (s-au mărginit) să ierte nedreptăţile (ce li s-au făcut), ci au făcut chiar bine sufletelor celor ce i-au nedreptăţit. Pentru că îi prezentau pe aceştia lui Dumnezeu ca pe unii datorită cărora au dobândit fericirea, după cum este scris: *Fericiţi veţi fi când vă vor ocărî pe voi şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră minţind pentru Mine* (Mt. 5, 11).

Din legea cea spirituală învăţaseră să cugete aşa. Dar pe când răbdau ei şi arătau blândeţe, Domnul, văzând răbdarea inimii lor care – deşi pusă la încercare – nu înceta să iubească, *a surpat zidul cel din mijloc* (Efes. 2, 14); atunci ei au lepădat cu desăvârşire ura şi au păstrat iubirea, nu cu sila (impusă de Lege), ci cu ajutorul (lui Dumnezeu)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XXXVII, 4-5, în PSB, vol. 34, p. 246)

„(...) Este o faptă a iubirii a nu ne opune celor ce ne voiesc răul, nici a ne folosi de puterea noastră de pătimire, ca să ascuţim mânia lor fie şi numai prin prezenţa noastră, noi, cei urâţi de ei[2205], arătându-ne inferiori puterii lor.

Căci iubirea, cum zice Pavel, *nu caută ale sale* (I Cor. 13, 5). E ceea ce era vădit în Hristos". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 311)

IUBIREA TRUPEASCĂ DE SINE[2206] – NAȘTEREA, URMĂRILE ȘI RECUNOAȘTEREA ACESTEIA

„(...) Iubitor de sine este acela care, adică, se iubeşte pe sine; dar se cunoaşte pe sine, dacă, ceea ce face, face pentru sine, chiar dacă ceea ce face ar fi potrivit unei porunci. Căci dacă din comoditate personală ar lăsa ceva din cele de care are trebuinţă fratele, fie sufleteşte, fie trupeşte, este clar că şi în altele are răutatea iubirii de sine, al cărei sfârşit este pierzarea". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 54, în PSB, vol. 18, p. 339)

„Căci din neştiinţă răsare iubirea de sine". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 2, în PSB, vol. 81, p. 30)

„(...) din aceasta răsare tirania faţă de cel înrudit (după natură)". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 2, în PSB, vol. 81, p. 30)

[2205] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iisus Îşi arată iubirea faţă de duşmanii Săi şi prin faptul că nu vrea să le aţâţe mânia demonstrându-le că e superior lor, fie şi numai prin răbdarea Lui. E şi acesta un mod de-a potoli mânia acelora: dându-le satisfacţia că Îi este frică de ei, fiindcă e mai slab decât ei, că nu mai sunt periclitaţi în superioritatea lor. Poate după aceea vor putea fi duşi şi la o treaptă în care nu se vor mai lăsa stăpâniţi de ură, dându-şi seama că e o mai mare superioritate în blândeţe. (n. s. 561, p. 311)

[2206] Sf. Maxim Mărturisitorul precizează că cel cuprins de această patimă a iubirii pătimaşe şi egoiste de sine însuşi „este prieten cu el împotriva sa însuşi". (*Questiones ad Thalassium*, P. G. XC, col. 257B). Acelaşi dumnezeiesc Părinte numeşte patima aceasta ca fiind „maica patimilor" (*Capete despre dragoste*, suta a II-a, cap. 8, în *Filocalia*, vol. II, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 69) – n. a.

„Căci cel eliberat de ea (filavtie) nu mai ştie de mândrie, trăsătură a îngâmfării, contrară lui Dumnezeu, patima mult compusă şi cu totul deosebită. Nu mai cunoaşte slava pieritoare, care surpă împreună cu ea pe cei umflaţi de ea. Veştejeşte pizma, care veştejeşte cea dintâi pe cei ce o au, împrietenind prin bunăvoinţă nesilită pe cei de aceeaşi fire. Dezrădăcinează iuţimea, cugetul ucigaş, mânia, viclenia, făţărnicia, ironia, răzbunarea, lăcomia şi toate cele în care s-a sfâşiat omul cel unul. Căci (...) odată cu iubirea egoistă de sine, ca printr-o obârşie şi maică a patimilor, smulge toate cele ce răsar din ea şi după ea. Fiindcă nemaifiind aceasta, nu mai poate subzista niciun fel sau urmă de patimă". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 2, în PSB, vol. 81, p. 31)

„(...) iubirii de sine, care ne-a rupt la început prin plăcere în chip înşelător de la Dumnezeu şi unii de alţii şi, în loc de un singur Dumnezeu, învăţându-ne să socotim că sunt mulţi sau niciunul, a sfâşiat puterea raţiunii din noi, atrăgând-o spre trup, şi a tăiat în multe părţi firea cea una". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 26, în PSB, vol. 81, p. 167)

IUBIREA LUCRURILOR PĂMÂNTEŞTI ŞI TRECĂTOARE

„Îndeosebi iubirea faţă de cele pământeşti şi trupeşti este folosită de cel rău şi devine pentru (om) un lanţ, o legătură şi o povară grea, care-l afundă şi îneacă în veacul răutăţii, neîngăduindu-i să se ridice şi să se înalţe către Dumnezeu. Orice ar iubi cineva din lumea aceasta, îi îngreuiază mintea, i-o stăpâneşte şi nu-i îngăduie să se ridice. În acest cântar şi în această balanţă este atârnat şi este încercat tot neamul omenesc, adică al creştinilor, fie că ei locuiesc în cetăţi, în munţi, în chilii, la ţară sau în locuri pustii. Fiind atras de bună voie de ceva, omul se leagă cu iubirea de acel lucru, şi nu o mai arată întreagă lui Dumnezeu. Astfel: unul iubeşte averile, dacă le are; altul (iubeşte) aurul şi argintul; altul (iubeşte) înţelepciunea lumească pentru a fi slăvit de oameni, altul iubeşte puterea de stăpânire; altul (iubeşte) slava şi onorurile oamenilor; altul (iubeşte) mânia şi violenţa; – o iubeşte pentru că uşor îi cade pradă –; altul (iubeşte) invidia; altul se trufeşte şi este cuprins de moleşală ziua întreagă; altul este amăgit de calcule nebuneşti; altuia îi place să fie socotit dascăl şi să fie lăudat de oameni; altuia îi place să trăiască în neglijenţă şi trândăvie; altuia să se îmbrace în zdrenţe, iar altuia să se dedice grijilor pământeşti; în sfârşit altul iubeşte somnul, gluma şi vorbele murdare. Şi aşa, fiind cineva prins cu un lanţ mare sau mic de lume, este stăpânit de ea şi nu-i permite să se ridice. Pentru că patima, pe care cineva o iubeşte şi împotriva căreia nu luptă cu bărbăţie, îl stăpâneşte, îl îngreuiază şi devine pentru el piedică şi lanţ, ca să nu-şi poată ridica mintea către Dumnezeu, să-I placă Lui, şi numai Lui slujind, să dobândească viaţa veşnică, în împărăţia (lui Dumnezeu)". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia V, 6, în PSB, vol. 34, pp. 114-115)

„Lucrul pe care-l iubeşte cineva, acela fie că-l ajută, fie că-l îngreuiază. Dacă iubeşte ceva din (această) lume, acel lucru devine pentru el lanţ şi povară care îl trage în jos, care nu-i permite să se înalţe către Dumnezeu". (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia V, 6, în PSB, vol. 34, p. 115)

„Ca să arătăm cu exemple reale că mulţi se pierd din cauza voinţei lor, că se scufundă în mare, sau sunt duşi în robie, să presupunem că o casă este cuprinsă de foc: cel ce vrea să se salveze, observând incendiul, fuge gol, şi gândindu-se doar la viaţa sa, lasă totul şi scapă. Altul, însă, vrând să ia ceva din casă: vase şi alte lucruri, intră în ea şi pe când face aceasta, casa este cuprinsă de foc, iar el este prins înăuntru şi arde împreună cu ea.

Vezi cum, iubind cineva ceva, cu propria-i voinţă a fost pierdut în foc? La fel se întâmplă şi pe mare, atunci când iscându-se furtună, (oamenii) naufragiază: unul dezbrăcându-se, şi aruncându-se gol în apă – vrând să se salveze doar pe sine – este luat de valuri şi purtat deasupra lor, însă pentru că nimic nu-l împiedică, poate să străbată marea cea amară şi să-şi scape viaţa. Altul, însă, vrând să salveze şi ceva din veşmintele sale – crezând că poate să înoate şi să iasă cu ele – lucrurile pe care le ia îl îngreunează, îl afundă în mare şi se pierde acesta, neputându-şi salva viaţa, din cauza unui câştig neînsemnat. Vezi cum (şi acesta) îşi pierde viaţa cu propria-i voinţă? (Să dăm un alt exemplu): Să presupunem că se aude de invazia celor de alt neam; unul, îndată ce aude aceasta, fuge numaidecât; el fuge dezbrăcat, fără să-şi ia hainele. Altul, însă, nu dă crezare că vin duşmanii, sau vrând să ia ceva din lucrurile sale întârzie să fugă. Năvălind duşmanii îl prind, îl duc rob în ţara lor şi acolo este obligat să le slujească.

Vezi că şi acesta a ajuns în robie, cu voia sa, din pricina zăbavei, a lipsei de bărbăţie şi a iubirii faţă de unele lucruri? Tot aşa se întâmplă şi cu cei care nu urmează poruncile Domnului, nu se leapădă de sine şi nu iubesc mai presus de orice pe Domnul, ci de bunăvoie se lasă încătuşaţi cu legături pământeşti. Când izbucneşte focul cel veşnic, (în loc să-i) găsească prizonieri ai virtuţilor, îi află mai degrabă încătuşaţi de dragostea faţă de lume. De aceea ei se afundă în marea cea amară a răutăţii şi sunt luaţi în robie de cei din alt neam, adică de duhurile răutăţii şi se pierd”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia V, 6, în PSB, vol. 34, pp. 115-116)

„Creştinii care cu adevărat au gustat din har şi au în mintea şi în inima lor semnul crucii, aceştia, de la împăraţi până la cerşetori, pe toate le socotesc gunoi şi împuţiciune. Ei ştiu că toată lumea cea pământească, comorile împăratului, slava şi vorbele înţelepte sunt ca o nălucire, n-au bază trainică, ci sunt trecătoare. Orice se află sub cer este dispreţuit de ei.

Pentru ce? Pentru că au dobândit (acele bunuri) neobişnuite şi minunate, care sunt mai presus de ceruri, care nu se află nici în comorile împăraţilor, nici în înţelepciunea cuvintelor, nici în slava lumească, nici în vrednicii sau bogăţie, (pentru că) au în omul lor cel lăuntric pe Domnul şi Creatorul tuturor, ca o avere ce nu se trece, ci care rămâne”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovniceşti*, omilia XV, 42 - 43, în PSB, vol. 34, p. 167)

„(Zicem) că toţi aceia care vor să ducă drumul la capăt în siguranţă, nu trebuie să pună alături de iubirea celor cereşti iubirea altor lucruri”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii, Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 21, în PSB, vol. 34, p. 312)

„Lucrul pe care-l iubeşte cineva în viaţa pământească, acela îi îngreunează mintea, îl copleşeşte, îl trage, oarecum, în jos şi nu-l lasă să se ridice. Este, ca şi când balanţa inimii şi a voinţei ar depinde de el. Este ca un fior lăuntric care tulbură întregul neam omenesc, inclusiv al creştinilor, care locuiesc în oraşe sau în munţi, sau în mânăstiri, sau pe câmpii, sau în pustiu. Atras, deci, cineva, de lucrul pe care-l iubeşte, nu mai arată iubirea faţă de Dumnezeu. Să zicem, de exemplu, că unul iubeşte moşiile, altul aurul, altul simte plăcerea

să slujească pântecelui, altul să se dăruiască poftelor trupului, altul să fie conducător; unul se ocupă cu arta cuvântului frumos, aşteptând onoruri de la oameni, altuia îi place să se lase antrenat în convorbirile contradictorii cu prietenii, ba chiar să se mânie; unuia îi place, pur şi simplu să nu aibă nicio ocupaţie, să se complacă în toropeală şi nepăsare, iar altuia să fie dascăl tot pentru a primi cinste de la oameni". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, *Cuvânt Despre răbdare şi discernământ*, 25, în PSB, vol. 34, p. 313)

„Cel ce iubeşte adevărul şi pe Dumnezeu şi a gustat din dulceaţa cea cerească, cel ce are în sufletul său harul şi împlineşte întru totul îndemnurile harului, dispreţuieşte toate lucrurile lumii acesteia. El pune mai presus decât orice din această lume (iubirea lui Dumnezeu, adică) mai presus decât aurul, decât argintul, decât onorurile, decât slava, decât felicitările şi decât laudele (primite de la oameni). Nimic dintre acestea nu poate să-l atragă, pentru că el cunoaşte o altă bogăţie, o altă cinste şi slavă şi-şi hrăneşte sufletul şi simţirea cu altă plăcere, (cu o plăcere) nestricăcioasă mijlocită de comuniunea cu Duhul". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre iubire, 22, în PSB, vol. 34, p. 332)

„Pentru că acela care iubeşte un lucru din lumea aceasta, se leagă de acel lucru şi îl preferă în schimbul împărăţiei cerurilor. Dar, ceea ce este şi mai grav este faptul că face din acel lucru dumnezeul său, după cum se spune undeva: (*Acelui lucru*) *de care este învins cineva, aceluia îi şi slujeşte* (II Pt. 2, 19). Se cuvine, deci, ca omul să alerge cu tot sufletul său către Domnul, să se alipească de El, să se răstignească (împreună cu El) cu trupul şi cu sufletul şi să împlinească toate sfintele Lui porunci". (Sf. Macarie Egipteanul, *Alte şapte omilii*, Cuvânt despre libertatea minţii, 32, în PSB, vol. 34, pp. 350-351)

„(...) cel ce şi-a legat din necunoaşterea Celui bun, prin propria alegere a sufletului, dragostea de cele materiale, care sunt schimbătoare şi modificabile prin fire şi nu pot stărui deloc în nimic, e schimbăcios în mod necesar şi pătimaş şi repede modificabil şi el, având dispoziţia sufletului pătimind împreună mişcare cu cele ce se mişcă prin fire[2207]". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 1, în PSB, vol. 81, p. 10)

IUBIREA DE ARGINŢI

Definiţia

[2207] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aici Sf. Maxim dezvoltă respingerea teoriei origeniste despre căderea sufletului din esenţa superioară. Nu orice suflet pătimeşte căderea de la Dumnezeu, ci numai cel ce se leagă de cele mărginite, schimbătoare şi ele prin fire. Cel ce a înaintat mult în iubirea de Dumnezeu nu mai poate cădea din El, pentru că existenţa Lui supremă e una cu binele suprem. Nu e un bine mai sus de El. Şi din binele suprem nu se poate cădea. Răul, fiind un minus în existenţă, e un minus în bine, sau ca o lipsă a binelui. Binele arătat de el cu pretenţia de bine integral e o amăgire. De aceea în rău omul nu poate rămâne statornic. Cade din amăgire şi slăbiciune într-un rău tot mai mare; Dumnezeu nu Se mişcă, pentru că este supremul bine. Nu e bine mai presus de El şi binele mai mic nu-L poate atrage. Numai creaturile se mişcă dincolo de ele pentru că nu sunt în existenţa supremă, adică în binele suprem. Ele se mişcă sau spre trepte mai înalte de bine, sau spre trepte mai mici, sau spre rău, ca un bine aparent. (n. s. 3, p. 10)

„Da, *rădăcina tuturor relelor este iubirea de argint* (I Tim. 6, 10) (…) Culmea păcatelor, acropola păcatelor, ca să spun aşa, este goana nebună după bani”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XX, V, în PSB, vol. 21, p. 242)

Naşterea iubirii de arginți

„Nimic nu ne face să iubim atât de mult banii ca dragostea de slavă! Pentru dragostea de slavă oamenii au în jurul lor turme de robi, roiuri de eunuci, cai îmbrăcaţi în aur, mese de argint şi celelalte pe care le născocesc mai de batjocură decât acestea! Că nu le născocesc ca să împlinească o lipsă, nici ca să le facă plăcere, ci ca să le arate altora!”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XX, II, în col. PSB, vol. 23, pp. 263-264)

„Dacă nu poţi dispreţui averile, cum crezi că ai să poţi birui altă patimă? Cum ai să poţi birui pofta, dorinţa de slavă, mânia, furia? Nu te crede nimeni de-ai spune asta! Se spune că pofta trupului, mânia şi furia i se datoresc felului cum este alcătuit trupul fiecărui om; doctorii atribuie tot alcătuirii trupului patimile mari; ei susţin că oamenii mai focoşi sunt mai desfrânaţi, pe când cei cu temperament rece sunt înclinaţi spre mânie şi furie; dar nimeni n-a auzit vreodată pe cineva spunând că este cineva zgârcit din pricina alcătuirii trupului lui. Deci, iubirea de argint se datoreşte numai trândăviei şi este o boală a unui suflet nesimţitor la durerea altuia”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXI, V, în col. PSB, vol. 23, p. 923)

„Este un război străin de natura noastră, care la monah porneşte din lâncezeala unei minţi bolnave şi amorţite, ori, de cele mai multe ori, dintr-o hotărâre greşită de a renunţa la lume, ori în fine, dintr-o dragoste căldicică faţă de Dumnezeu. Căci celelalte vicii, altoite naturii omeneşti, par să aibă începutul în noi, parcă născându-ne cu ele. Foarte strâns legate de carnea noastră, şi mai de aceeaşi vârstă cu ea, apar în fiinţa noastră înainte de a fi în măsură să facem deosebire între bine şi rău, şi, deşi chiar de la început pun stăpânire pe om, totuşi, după o lungă osteneală, pot fi biruite.

Această boală, însă, vine asupra noastră mai târziu şi din afară şi cu cât mai uşor poate fi evitată şi respinsă, cu atât devine mai primejdioasă decât toate şi mai greu de alungat; dacă, neluată în seamă la început, a şi pătruns în inimă, ea ajunge rădăcina tuturor relelor din care ies lăstarii multor alte vicii (II Tim. 6, 10)”. (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 1-2, în PSB, vol. 57, p. 198)

„Se vede limpede că arghirofilia este din afara noastră, fiindcă nu se dovedeşte a avea în noi prima obârşie şi nu ia naştere din ceva natural în atingerea cu corpul şi sufletul nostru, sau cu nevoile noastre de viaţă. Căci este sigur că nimic n-ajunge la folosul şi trebuinţa naturii comune, în afară de mâncarea zilnică şi de băutură. Toate celelalte lucruri, ori cu câtă râvnă şi dragoste ar fi păstrate, sunt totuşi străine de nevoile omeneşti şi de trebuinţele vieţii, (...) acest lucru existând oarecum în afara naturii”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Comunicarea părintelui Serapion, Cap. VIII, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 382)

Felurile ei

„Trei sunt felurile arghirofiliei. Primul, care nu-i lasă pe (monahii – n. a.) cei ce renunţă la cele lumeşti să se lipsească de averile şi bunurile lor. Al doilea, care ne îndeamnă să luăm înapoi cu şi mai mare lăcomie ceea ce am împrăştiat sau am dat săracilor. Al treilea, care ne împinge să dorim şi să dobândim lucruri pe care înainte nu le-am avut”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Comunicarea părintelui Serapion, Cap. XI, 6, în PSB, vol. 57, p. 385)

Manifestarea acestei patimi

„Dragostea de bani se aşează în mintea bogaţilor ca într-o cetăţuie şi, de acolo de sus, le dă în fiecare zi porunci pline de toată fărădelegea; şi niciun bogat nu i se împotriveşte!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXI, I, în col. PSB, vol. 23, pp. 273-274)

„Să-l întrebăm pe iubitorul de avuţii dacă nu-i trec prin minte nişte gânduri ca acestea, dacă nu omoară cu gândul pe toţi, pe prieteni, pe rude şi chiar pe părinţi. Dar iarăşi, nici nu-i nevoie să-l întrebăm pe el! Că toţi cei stăpâniţi de boala aceasta ştiu că părinţii le sunt povară. Socoate împovărător şi greu ce e dulce şi plăcut tuturora, copiii”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXVIII, V, în col. PSB, vol. 23, p. 360)

„Nu este, nu este o mai mare nebunie decât nebunia celui robit de avuţii. Pare că stăpâneşte, dar e stăpânit; pare că este domn, dar e rob; are lanţuri împrejurul lui şi se bucură; face mai sălbatică fiara şi se veseleşte; ajunge rob şi se bucură şi saltă; vede cum câinele cel turbat se repede la sufletul lui - şi ar trebui să-l lege şi să-l lase să piară de foame -, dar el îi dă mâncare din belşug, ca să se repeadă şi mai mult la el şi să ajungă şi mai furios.

Gândindu-ne, dar, la toate acestea, să dezlegăm lanţurile, să ucidem fiara, să alungăm boala, să scoatem din sufletul nostru nebunia aceasta, ca să ne bucurăm de linişte, de sănătate înfloritoare (…)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LI, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 598)

„Un iubitor de argint nu-i bun de nicio treabă, fie că e căpetenie de oşti, fie că stă în fruntea popoarelor; dar, mai bine spus, nu-i bun de nicio treabă nu numai în treburile cele de obşte, dar nici în treburile lui proprii. De vrea să se însoare, nu-şi ia femeie virtuoasă, ci pe cea mai rea din toate; de vrea să-şi cumpere casă, nu cumpără o casă pe măsura unui om liber ci una să-i aducă cât mai mult venit; de vrea să-şi ia o slugă, apoi o ia pe cea mai rea. Dar pentru ce vorbesc eu de comanda unei oşti, de conducerea unui popor, de chivernisirea casei? De este împărat, este mai ticălos decât toţi ticăloşii, este o ciumă a omenirii, este mai sărac decât toţi săracii pământului. Răpeşte averile tuturora, dar socoate că are mai puţin decât toţi. Măsurând pe cele ce are cu dorinţa de a avea pe cele pe care nu le are încă, le socoate pe cele ce le are o nimica faţă de cele pe care vrea să le aibă.

De aceea şi spune cineva: *Nimic nu-i mai nelegiuit ca iubitorul de argint*. Iubitorul de argint este duşmanul lui însuşi şi duşman de obşte al întregii lumi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXX, III, în col. PSB, vol. 23, pp. 911-912)

„Pofta e aşa făcută, că nu se stinge când îi dai mai mult, ci, dimpotrivă, se prinde şi mai tare cu cât îi dai mai mult; întocmai ca focul: cu cât pui mai multe lemne pe el cu atât ajunge mai puternic şi mai sălbatic; şi pofta de bani atunci mai cu seamă creşte, când îi dai

mai mult aur. Deci dacă dorinţa de mai mult e semn de sărăcie, iar dacă bogatul are această dorinţă, atunci el este cel sărac. Vezi că atunci sărăceşte sufletul, când omul este bogat şi că atunci se îmbogăţeşte, când omul este sărac? Iar dacă vrei, să-ţi dau un exemplu. Să ne închipuim doi oameni: unul care are o mie de talanţi, iar altul zece; să luăm şi unuia şi altuia talanţii. Care din ei va suferi mai mult? Negreşit cel care a pierdut o mie de talanţi. Şi n-ar fi suferit mai mult dacă nu i-ar fi iubit mai mult; iar dacă-i iubeşte mai mult înseamnă că-i doreşte mai mult, înseamnă că el este mai sărac. Dorim mai cu seamă ceea ce nu avem; că pofta se naşte din lipsă; unde-i saţiu nu-i poftă; că atunci mai cu seamă însetăm, când nu avem apă". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LXXX, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 913)

„Dar, o, iubire de arginţi! Prefaci totul în bani! Din pricina aceasta s-au întors toate pe dos. De fericeşti pe cineva, îl fericeşti pentru că are bani; de-l vaiţi pe cineva, îl vaiţi pentru că n-are bani. Toţi nu vorbesc de altceva decât de bani: cum s-a îmbogăţit cutare, cum a sărăcit cutare. Dacă pleacă cineva în armată, dacă se însoară, dacă învaţă vreo meserie, dacă se apucă de orice altceva, nu pune mâna pe lucru până nu află mai întâi dacă poate ajunge uşor bogat". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XC, III, în col. PSB, vol. 23, p. 1003)

„Ce să mai vorbesc despre lăcomie, despre pofta nesătulă după avere şi despre un fel de patimă pentru bani, care, cu cât va pune mâna pe mai mulţi, cu atât mai mulţi crede că-i lipsesc? Invidioasă pe toţi, zgârcită cu sine însăşi, lipsită în mijlocul celor mai mari bogaţii, pierde din dragoste pe măsură ce câştigă avere. Nu există nicio măsură în jaf, acolo unde nu este nicio margine în pofta de câştig. Aşa aprinde firea, aşa întreţine cu focul ei firea omenească, încât doar prin aceasta se deosebeşte de prima, că prima, e o întunecare a frumuseţii, aceasta, a pământului. Zdruncină elementele, despică marea, străpunge pământul, oboseşte cerul prin rugăciuni, nemulţumită nici de vremea senină, nici de cea înnourată, învinuieşte roadele anului şi acuză bogăţiile pământului. Aceasta e un soi de boală a sufletului, nu mai e sănătate. De aceea, Ecclesiastul spune: *Este o răutate cumplită pe care am văzut-o sub soare: bogăţii puse la o parte de stăpânul lor pentru a lui nenorocire* (Eccl. 5, 12). Iar mai sus: *Cine iubeşte banii nu se va sătura de bani* (Eccl. 5, 9) şi: *... a căror fugă după câştig e fără sfârşit* (Bar. 3, 17)". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Cain şi Abel,* Cartea întâi, V, 21, în PSB, vol. 52, p. 131)

„(...) În momentul când această patimă va pătrunde în sufletul slab în credinţă al vreunui monah, mai întâi ademenindu-l spre o sumă mică, îi zugrăveşte sub motive oarecum juste şi raţionale necesitatea de a-şi pune deoparte sau de a-şi agonisi ceva bani. Căci, se plânge el, cele ce i se oferă în mânăstire nu sunt îndestulătoare şi abia pot fi îndurate de un trup sănătos şi robust. Ce trebuie să facă, dacă se iveşte vreo boală şi n-are puşi deoparte ceva bani, cu care să-şi aline suferinţa? Ce-i dă mânăstirea este prea neînsemnat şi e foarte mare nepăsarea faţă de bolnavi. Dacă n-a strâns niciun ban, pe care să-l folosească pentru nevoile trupului, va trebui să moară în mizerie. Pe urmă, nici îmbrăcămintea, câtă i se dă, nu-i de ajuns, dacă nu se va fi preocupat să aibă, cu ce să-şi poată asigura o alta. În sfârşit, nu se poate sta prea mult într-un loc, sau în mânăstire, iar dacă nu-şi va fi strâns bani pentru costul călătoriei, sau pentru corabie, nu va putea pleca atunci când va voi şi, strâmtorat de lipsuri, va îndura necontenit, fără niciun folos, o viaţă de muncă şi de mizerii. Lipsit de

mijloace de trai şi tot timpul ducând-o în sărăcie, va trebui să facă apel la ajutorul altuia, nu fără jigniri.

Şi astfel, cu mintea prinsă în plasa unor asemenea gânduri, îşi face socoteala, cum să poată câştiga măcar un dinar. Apoi îşi frământă mintea aprig să afle o muncă specială, pe care s-o facă fără ştirea stareţului. Vânzându-şi pe ascuns munca, şi ajungând în sfârşit în stăpânirea banului râvnit, se chinuie mai amarnic şi mai înverşunat cum să-l sporească, neliniştit unde să-l ascundă şi cui să-l încredinţeze. Este apăsat apoi de o mai strivitoare grijă, ce să cumpere cu el, sau prin ce negoţ ar putea să-şi dubleze câştigul. Când şi acest lucru i-a reuşit după dorinţă, o mai lacomă foame de aur i se trezeşte în inimă, şi-l aţâţă cu atât mai înverşunat cu cât acum pune deoparte un mai mare câştig. Căci, o dată cu sporirea banilor, se dezlănţuie o sălbatică lăcomie în el. Atunci, în sfârşit, îşi făgăduieşte o viaţă lungă, bătrâneţi gârbovite, beteşuguri multe şi felurite, care n-ar putea fi suportate la bătrâneţe fără o sumă mai mare de bani, strânsă la tinereţe.

Aşa este prins în încolăcirea de şarpe bietul suflet. În timp ce arde de dorinţa de a-şi spori cu o şi mai ticăloasă grabă această avuţie, rău strânsă, el se aprinde înlăuntrul lui de o boală ce-l sfâşie mai cumplit. Stăpânit numai de dorinţa de câştig, văzul inimii lui nu-i îndreptat spre nimic altceva, decât de unde ar putea să câştige bani, cu care să-şi poată lua cât mai iute zborul de sub disciplina mânăstirii. Nicio credinţă nu i se mai vede în clipa când i-a zâmbit vreo speranţă de câştig.

De acum nu se mai înfioară de nicio minciună, de niciun jurământ, de niciun furt; nu mai şovăie să-şi calce cuvântul dat, să răbufnească în vijelia unei mânii pierzătoare, dacă din vina cuiva a pierdut vreun câştig sperat, şi nu stă în cumpănă să treacă peste măsura, la care-l obligă cinstea şi umilinţa. Aurul şi speranţa de câştig ajung să ţină loc de Dumnezeu pentru el în toate momentele". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti,* Cartea a VII-a, Cap. 7, în PSB, vol. 57, pp. 200-201)

„Coborând astfel treaptă cu treaptă, se cufundă într-o stare din ce în ce mai ticăloasă, încât, nestrăduindu-se de aici încolo să mai păstreze, nu voi zice, vreuna din virtuţile umilinţei, dragostei, sau supunerii, dar nici măcar umbra lor, se mânie de orice, murmură şi oftează la fiecare muncă, şi, nemaipăstrând respect pentru nimeni, este dus spre prăpastie, ca un cal sălbatic nesupus frâului. Nemulţumit nici cu mâncarea zilnică, nici cu veşmântul obişnuit, ameninţă că n-o să mai rabde mult timp asta. Dumnezeu, declară el, nu se află numai aici, şi mântuirea sa nu este legată numai de acest loc. Dacă nu va pleca mai grabnic undeva, va pieri îndată, geme el.

Având deci drept resurse ale nestatorniciei lui banii, cu ajutorul cărora şi-a făurit un fel de aripi, gata acum să-şi ia zborul, răspunde necuviincios la tot ce i se porunceşte, şi, purtându-se cu nepăsarea unui oaspete sau străin, nu ia în seamă, sau priveşte cu dispreţ cele ce, chiar după propria lui constatare, au nevoie de îndreptare în persoana lui. Şi, măcar că dispune de bani puşi pe ascuns la păstrare, se plânge că nici chiar încălţăminte şi îmbrăcăminte n-are şi e indignat că i se dă prea târziu. Dacă, după socotinţa bătrânului, i se aprobă vreunul dintre obiectele acestea mai întâi altuia, care e cunoscut că n-are absolut nimic, se aprinde de o mai înverşunată mânie, socotindu-se dispreţuit ca un străin. Nemulţumit de a fi silit să-şi pună mâna la vreo muncă, cârteşte împotriva tuturor treburilor, pe care le impun nevoile mânăstirii. Apoi cercetează cu grijă, dacă trebuie să se supere sau să se mânie la anumite prilejuri, ca nu cumva să pară că, aprinzându-se uşor, urmăreşte să iasă de sub disciplina mânăstirii. Totuşi, nici singur nu-i mulţumit să plece, ca să nu se creadă că s-a lăsat târât de patima lui, de ceea nu încetează să ticăloşească prin şuşoteli

ascunse pe cât mai mulţi poate. Dacă vremea vitregă i-a împiedicat plecarea pe uscat sau pe mare, în tot acest timp stând cu inima la gură de nelinişte, nu încetează să-şi alimenteze şi să-şi ascută tristeţile. El crede că nu va găsi o altă satisfacţie a plecării şi o motivare a uşurătăţii lui, decât numai aruncând blamul şi dezonoarea asupra mânăstirii.

Monahul se aprinde astfel din ce în ce mai mult de flăcările banilor lui, a căror stăpânire nu-i mai dă pace de acum nici să rămână în mânăstire, şi nici să trăiască sub rânduiala acestui aşezământ. Ca o fiară sălbatică, patima îl desparte de turmă şi, răpit din obşte, face din el o victimă bună de pradă şi uşor de sfâşiat. El, care mai înainte nu se îndupleca să facă munci uşoare în mânăstire, este împins acum să muncească zi şi noapte fără răgaz, în speranţa unui câştig. Nu-i mai îngăduie să respecte nici ceasurile de rugăciune, nici măsura posturilor, nici regula veghilor, nu-l lasă să-şi îndeplinească nici îndatoririle unor activităţi oneste, numai să-şi poată sătura apriga patimă de ban, sau să-şi satisfacă trebuinţele zilnice. Crezând că-şi stinge dogoarea patimii câştigând, şi-o aprinde şi mai mult". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 8-10, în PSB, vol. 57, pp. 201-202)

„Unii, alunecând de aici spre adâncul prăpastiei, sunt duşi într-o prăvălire fără oprire spre moarte, şi, nemulţumiţi să stăpânească ei singuri banii, pe care ori că nu-i avuseseră mai înainte, ori că la nefericita intrare în mânăstire, îi pusese deoparte, se însoţesc cu femei care vor trebui să păstreze cele rău agonisite sau păstrate de ei. În atât de vătămătoare şi nimicitoare îndeletniciri se pierd, încât se rostogolesc până în fundul iadului". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 11, în PSB, vol. 57, p. 202)

„Cunosc pe unul, care se pretinde a fi monah şi, ceea ce este mai rău, se măguleşte cu desăvârşirea. La primirea în mânăstire, stareţul său îl sfătui să nu se mai reîntoarcă la bunurile, de care se lepădase, şi să se libereze de iubirea de argint, rădăcina tuturor relelor, şi de toate legăturile pământeşti. Dacă vrea să se cureţe de patimile de mai înainte, de care-l vedea copleşit, să înceteze de a mai râvni spre cele ce nici mai înainte nu le avusese, căci, prins de legăturile acestora, negreşit nu va putea ajunge la purificarea de patimile sale. Atunci, acesta, cu privirea furioasă, nu se stăpâni să nu-i răspundă: *Dacă tu ai cu ce întreţine pe foarte mulţi, de ce mă opreşti să am la fel?*". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 12, în PSB, vol. 57, p. 202)

„Această boală osândită de toţi părinţii noştri sub acelaşi blestem, se înfăţişează sub trei chipuri. Unul este acela a cărui alunecare am zugrăvit-o mai sus, adică acela care amăgindu-i pe nenorociţii monahi, îi îndupleca să adune avuţii, pe care nici vieţuind în lume nu le aveau; altul este acela care-i sileşte să redobândească şi să îndrăgească din nou bunurile de care se lepădaseră la retragerea din lume; al treilea este cel care, târându-i de la început pe un drum rău şi vătămător şi pornind strâmb, nu-i lasă să se despoaie de toate bunurile lumeşti, pe monahii cu o spoială de credinţă şi care se tem cumplit de sărăcie şi de desconsiderare. Făcându-i să-şi pună deoparte banii sau bunurile, de care ar fi trebuit să se lepede plecând din lume, nu le îngăduie să ajungă niciodată la desăvârşirea evanghelică.

Chiar din Sfânta Scriptură aflăm că au fost osândite nu cu o pedeapsă uşoară fiecare din aceste trei feluri de căderi. Ghiezi, vrând să dobândească cele ce nu avusese mai înainte, nu numai că nu s-a învrednicit să aibă harul profeţiei, pe care trebuia să-l primească drept dar de moştenire de la stăpânul său, ba dimpotrivă se acoperă chiar de lepră veşnică, în urma blestemului stăpânului său (IV Reg. 5, 27). Iuda, pe de altă parte, voind să redobândească

banii de care se lepădase mai înainte, urmându-L pe Hristos, ajunge a-L trăda pe Domnul şi pierde astfel nu numai treapta de apostol, dar chiar viaţa, pe care, nevrednic s-o sfârşească printr-o moarte obişnuită, şi-a încheiat-o punându-şi capăt zilelor (Mt. 27, 5). Iar Anania şi Safira, păstrându-şi o parte din cele ce avuseseră, sunt pedepsiţi cu moartea, prin graiul Apostolului (Fap. 5, 5).

Celor ce spun că s-au lepădat de lume, dar biruiţi din nou de necredinţă, se tem să se rupă de bunurile pământeşti, la fel li se recomandă în Deuteronom: *Dacă cineva este om fricos şi puţin la suflet, să nu iasă la luptă, să plece şi să se întoarcă acasă, ca să nu facă fricoase şi inimile fraţilor, cum este şi inima lui* (Deut. 20, 8). Mă rog, ce poate fi mai limpede decât această mărturie?" (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 14-15, în PSB, vol. 57, pp. 203-204)

„Ca şi cum Apostolul n-ar fi putut să trăiască la fel din averea lui de mai înainte, când chiar el mărturiseşte că, după rânduiala acestei lumi, n-a fost de neam de jos, ba, declară el, chiar de neam mai de sus, după demnitatea de cetăţean roman prin naştere, dacă ar fi judecat că acest lucru era mai folositor pentru desăvârşire. La fel, cei din Ierusalim, fiindcă toţi, care aveau ţarini sau case, le vindeau pe toate, nepăstrând nimic pentru ei din acestea, *şi aduceau preţul celor vândute şi-l puneau la picioarele apostolilor* (Fap. 22, 28) – n-ar fi putut să-şi asigure cele de trebuinţă trupului din propriile lor mijloace de trai, dacă s-ar fi judecat, de către Apostoli, mai bun acest lucru, sau ei înşişi l-ar fi dovedit mai de folos? Însă toţi, lepădându-se împreună de toate bunurile lor, au preferat să trăiască din muncă proprie, sau din strângerile de bani de la neamuri". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 17, în PSB, vol. 57, p. 205)

„De aceea, dacă vrem să ascultăm de preceptul evanghelic şi să fim imitatorii Apostolului şi ai întregii Biserici primare, sau ai Părinţilor, care în vremile noastre sunt urmaşii virtuţilor şi desăvârşirii acestora, să nu ne împăcăm nici noi cu propriile noastre judecăţi, făgăduindu-ne desăvârşirea evanghelică după această călduţă şi nenorocită stare de credinţă. Dimpotrivă, mergând pe urmele acestora, să căutăm a nu ne mai amăgi singuri, ci să tindem spre o aşa disciplină şi regulă de vieţuire în mânăstire, încât, rupându-ne cu adevărat de această lume, să nu mai păstrăm, sub imboldul necredinţei, nimic din cele ce am dispreţuit. Hrana zilnică rămâne să ne-o agonisim prin munca noastră, nu cu banii puşi deoparte.

Ne stau în faţă cuvintele Sfântului Vasile, episcopul Cesareei, spuse unui oarecare Syncletius, despre a cărui credinţă amorţită am mai vorbit. Deşi el declara că a renunţat la această lume, totuşi şi-a păstrat o parte din bunurile sale, refuzând să se întreţină din munca braţelor şi să ajungă la adevărata umilinţă prin sărăcie, prin istovirea trupului şi supunere. *Şi pe senatorul Syncletius l-ai pierdut, i-a zis el, şi nici pe monah nu l-ai aflat*". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 18-19, în PSB, vol. 57, p. 207)

„(...) Cel atras de o sumă, oricât de mică, o dată ce lăcomia a prins rădăcini în inima lui, nu-i posibil să nu se aprindă mai departe de văpaia unei dorinţi şi mai mari". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 21, în PSB, vol. 57, p. 207)

„(…) trebuie evitate nu atât efectele lăcomiei de bani, cât mai ales stârpită din rădăcini patima de bani; nu ne va fi de niciun folos a nu avea bani, dacă dorinţa de a-i avea stăruie în noi.

Chiar fără a avea bani, poate suferi cineva de boala lăcomiei de avere şi să nu-i aducă niciun folos sărăcia, dacă n-a fost în stare să-şi stirpească această patimă, complăcându-se în lipsă, nu ca urmare a virtuţii, ci constrângându-se cu durerea inimii să poarte povara la care e obligat. Aşa cum declară cuvântul evanghelic, că pot fi în păcatul desfrânării chiar cei cu trupul nepângărit, tot astfel, după simţământul şi mintea lor, pot fi osândiţi la un loc cu cei avari chiar cei foarte lipsiţi de bani (Mt. 5, 29): căci le-a lipsit acestora prilejul de agonisire, nu şi pofta, a cărei alungare dă în mod obişnuit mai mult drept la cunună înaintea lui Dumnezeu, decât constrângerea. Deci să ne silim să nu se risipească în van câştigul ostenelilor noastre. Căci este un lucru dureros să înduri urmările sărăciei şi lipsurilor şi să pierzi roada atâtor strădanii din vina unei voinţe bolnave". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 21-22, în PSB, vol. 57, p. 208)

„(Iuda – n. a.) este o pildă destul de clară şi înfricoşătoare a puterii tiranice, care, cum am mai spus, odată ce a robit sufletul cuiva, nu-i mai îngăduie să respecte nicio regulă a onestităţii şi nu se simte sătul cu niciun câştig, oricât de mult ar agonisi". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 23-24, în PSB, vol. 57, p. 208)

„(...) După ce Iuda a primit pungile destinate ajutorării săracilor, lăsate în seama lui, ca doar, săturându-se în fine de belşugul banilor, să-şi pună frâu patimii lui aprinse, atâta bănet i-a învăpăiat inima de o sete şi mai arzătoare până într-atât, încât nu se mai mulţumi să sustragă pe ascuns pungile, ci ajunse să-L vândă pe Domnul. Acestei patimi dezlănţuite nu-i mai ajunge nici grămada tuturor bogăţiilor". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 24, în PSB, vol. 57, pp. 208-209)

Gravitatea și urmările păgubitoare

„(...) Nici iubitor de argint (să nu fii – n. a.), nici iubitor de slavă deşartă, că din toate acestea se nasc hoţiile". (*Învăţătură a celor doisprezece Apostoli*, Cap. III, 5 în PSB, vol. 1, p. 28)

„De fiecare dată, pentru orice om, iubirea de sine este cauza tuturor păcatelor. De aceea nu trebuie să umblăm după slava de la oameni şi să fim iubitori de sine, ci să fim sfinţi cu pricepere, iubind într-adevăr pe Dumnezeu". (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. VII, 56.2., în PSB, vol. 5, p. 421)

„După cum beţivii cu cât beau mai mult cu atât ard mai mult de sete şi aprind şi mai cumplit cuptorul, tot aşa şi cei robiţi de tirania poftei după bani nu-şi potolesc niciodată pofta, ci, cu cât adună mai mult, cu atât li se măreşte mai mult văpaia şi aprind şi mai cumplit cuptorul. Nu-i vedem, oare, pe cei dinaintea noastră, că după ce cuprinseseră, ca să spun aşa, întreaga lume, au plecat de aici goi şi sărmani, câştigând de pe urma ostenelilor lor atâta numai cât să dea socoteală şi să fie osândiţi pentru toate cele făcute de ei? Averile rămase de la ei le-au împărţit unii şi alţii, dar păcatele săvârşite cu strângerea averilor le-au luat cu ei, ca să sufere pedeapsa marii mâniei dumnezeieşti, negăsind de nicăieri nicio mângâiere". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere,* omilia XXXI, VII, în col. PSB, vol. 21, pp. 406-407)

„Nu vorbesc de aur, ci de pofta deşartă şi nebună după aur! Pofta aceasta scoate picătură cu picătură sângele din oameni, ucide şi-i mai cumplită ca o fiară, sfâşiind pe cei ce-i cad în gheare; şi ceea ce-i mai rău e că nu-i lasă pe cei sfâşiaţi să simtă sfâşierea. Ar trebui ca aceia care îndură nişte suferinţe ca acestea să întindă mâna la cei ce trec pe lângă ei şi să-i cheme-n ajutor, dar ei dimpotrivă se bucură de aceste sfâşieri. Poate fi, oare, o ticăloşie mai mare ca aceasta?”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia IX, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 119)

„Totuşi zidurile se dărâmă îndată şi cad; şi chiar dacă ar rămâne în picioare nu ne-ar fi de vreun folos, după cum nu ne sunt nici casele cele mari şi strălucitoare. Casele acestea nu pot primi pe cetăţeanul cerului; iar cel care are patria cea de sus nu suferă să stea în ele”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXIII, IX, în col. PSB, vol. 23, p. 307)

„Şi după cum copiii sunt aspru bătuţi când nu-şi fac lecţiile şi se iau cu joaca, tot aşa şi noi vom primi cea mai cruntă pedeapsă dacă acum ne cheltuim toata râvna cu clădiri de case şi de acareturi, iar la înfricoşătoarea judecată nu vom putea să arătăm, prin fapte, lecţiile cele duhovniceşti. Nimeni nu va fi exceptat: tată, frate, oricine. Toate casele şi acareturile noastre vor pieri, dar osânda, strânsă de pe urma lor, rămâne veşnic, e nemuritoare. Aşa se întâmplă şi cu copiii: când tatăl le strică jucăriile, pentru că sunt leneşi şi nu-şi caută de carte, copiii plâng necontenit!”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia XXIII, IX, în col. PSB, vol. 23, pp. 307-308)

„Dacă un bolnav cu mare temperatură ar răpi de la cineva un vas cu apă şi şi-ar potoli cu ea pofta lui vătămătoare, cui am putea spune că a făcut rău? Celui căruia i s-a răpit vasul cu apă sau celui care l-a răpit? Negreşit celui care a răpit vasul, că şi-a mărit febra şi şi-a înrăutăţit boala. Tot aşa gândeşte şi de iubitorul de avuţii şi de iubitorul de argint. Că acesta este cuprins de nişte friguri cu mult mai cumplite decât acela; jefuind, îşi aprinde şi mai mult flacăra”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LI, VI, în col. PSB, vol. 23, p. 597)

„Tirania banilor este mare; dovada, tânărul acesta. De-am săvârşi toate virtuţile, dragostea de bani le prihăneşte pe toate. Pe bună dreptate a spus Pavel că este rădăcina tuturor relelor: *Iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor* (I Tim. 6, 10)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXIII, I, în col. PSB, vol. 23, p. 726)

„Îmi vorbeşti de atâtea şi atâtea hectare de pământ, de zece, de douăzeci sau chiar multe case, de tot atâtea băi, de mii de robi sau de două ori atâţia, de trăsuri ferecate în aur şi argint! Eu îţi spun numai atât! Dacă fiecare dintre voi, bogaţilor, şi-ar părăsi sărăcia lui – că bogăţia voastră e sărăcie faţă de aceea de care vreau să vă vorbesc – şi ajunge proprietarul întregii lumi; dacă fiecare din voi ar avea în stăpânirea lui atâţia oameni câţi sunt acum peste tot pe pământ şi mare; dacă fiecare din voi ar stăpâni toate: lumea, pământul, marea, casele, oraşele şi neamurile; dacă pretutindeni toate izvoarele ar izvorî aur în loc de apă, ei bine, eu voi spune că un om atât de bogat nu face trei parale dacă pierde împărăţia cerurilor! Dacă se chinuiesc cumplit cei care iubesc aceste bogăţii trecătoare, atunci când nu le dobândesc, ce n-ar mângâia, oare, dacă şi-ar da seama cât de mari sunt bogăţiile cele negrăite de pe lumea cealaltă? Nimic. Nu-mi vorbi mie de bogăţia averilor, ci gândeşte-te la paguba mare ce o suferă îndrăgostiţii de averi din pricina averilor lor! Pierd cerul de dragul bogăţiei lor; păţesc

la fel ca unul care pierzând onorurile cele mari din palatele împărăteşti, are numai o grămadă de băligar şi se fuduleşte cu ea. Că întru nimic nu se deosebeşte mulţimea bogătaşilor de o grămadă de băligar. Dar, mai bine spus, băligarul e mai bun decât averile; e de folos şi pentru îngrăşarea pământului şi pentru încălzitul băilor şi pentru multe alte treburi de acest fel; dar aurul îngropat, la nimic din acestea nu este de folos. Şi de-ar fi numai nefolositor! Dar aşa, dacă nu este întrebuinţat cum trebuie, aurul aprinde multe cuptoare în sufletul stăpânului lui, dă naştere la nenumărate rele. Din pricina asta scriitorii păgâni au numit iubirea de argint acropolă a răutăţilor, iar fericitul Pavel a numit-o, cu mult mai bine şi mai nimerit, rădăcină a tuturor relelor (I Tim. 7, 10)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXIII, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 733-734)

„Domnul le-a grăit:

Ce vi se pare? Un om avea doi feciori; şi a zis celui dintâi: Du-te astăzi şi lucrează în via mea! Iar el răspunzând a zis: Nu vreau, dar mai pe urmă, căindu-se, s-a dus. Şi mergând la al doilea i-a spus la fel; iar acela răspunzând, a zis: Eu, Doamne, voi merge şi n-a mers. Care din aceşti doi a făcut voia tatălui? Iar ei au zis: Cel dintâi (Mt. 21, 28-31).

Îi mustră iarăşi prin pilde! Arată în chip ascuns nerecunoştinţa iudeilor şi ascultarea neamurilor, foarte mult osândite de ei. Cei doi feciori sunt aceste două popoare: iudeii şi neamurile; şi aşa s-a întâmplat şi cu neamurile şi cu iudeii. Neamurile, deşi n-au făgăduit să asculte, deşi n-au auzit legea, au arătat, cu fapta, că ascultă; iudeii, deşi au spus: *Toate câte va spune Dumnezeu vom face şi vom asculta* (Ieş. 19, 8), cu fapta n-au ascultat. Dar ca nu cumva iudeii să creadă că legea le va fi de folos, Hristos le arată că însăşi legea îi va osândi. Acelaşi lucru îl spune şi Pavel: *Nu auzitorii legii sunt drepţi înaintea lui Dumnezeu, ci făcătorii legii se vor îndreptăţi* (Rom. 2, 13). Şi pentru ca să-i facă pe iudei să se osândească singuri, îi pune pe ei să rostească hotărârea de osândire, aşa cum a făcut în pilda următoare, cu lucrătorii cei răi trimişi să lucreze în vie (Mt. 21, 33-41)". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXVII, II, în col. PSB, vol. 23, pp. 773-774)

„Iubirea de arginţi l-a făcut pe Iuda şi vânzător şi jefuitor de cele sfinte.

Ascultaţi toţi iubitorii de argint, toţi câţi sunteţi bolnavi de boala lui Iuda! Ascultaţi şi feriţi-vă de boala aceasta! Dacă Iuda, care a fost împreună cu Hristos, Care a săvârşit atâtea minuni, care s-a bucurat de atâtea învăţături, s-a scufundat într-o prăpastie atâta de mare, pentru că nu s-a desprins de boala aceasta, cu mult mai mult voi, care nici nu ascultaţi Scripturile şi care sunteţi şi mereu prinşi de grijile lumii acesteia, cu mult mai mult voi veţi fi mai uşor doborâţi de patima aceasta dacă nu veţi avea grijă necontenit de voi înşivă. În fiecare zi era Iuda cu Acela Care nu avea unde să-şi plece capul (Mt. 8, 20), în fiecare zi îl învăţa, cu cuvântul şi cu fapta să nu aibă nici aur, nici argint, nici două haine (Mt. 10, 9-10), şi totuşi nu s-a înţelepţit. Şi cum nădăjduieşti tu să scapi de boala iubirii de arginţi, când nu te îngrijeşti deloc şi nici nu-ţi dai multă silinţă?" (*Omilii la Matei,* omilia LXXX, III, în col. PSB, vol. 23, p. 910)

„Din toate patimile, patima aceasta este cea mai cumplită. Din pricina ei, jefuirea mormintelor, din pricina ei, crimele, din pricina ei, războaiele şi luptele, din pricina ei, orice rău. Un iubitor de argint nu-i bun de nicio treabă, fie că e căpetenie de oşti, fie că stă în fruntea popoarelor; dar, mai bine spus, nu-i bun de nicio treabă nu numai în treburile cele de obşte, dar nici în treburile lui proprii. De vrea să se însoare, nu-şi ia femeie virtuoasă, ci pe cea mai rea din toate; de vrea să-şi cumpere casă, nu cumpără o casă pe măsura unui om

liber ci una să-i aducă cât mai mult venit; de vrea să-şi ia o slugă, apoi o ia pe cea mai rea. Dar pentru ce vorbesc eu de comanda unei oşti, de conducerea unui popor, de chivernisirea casei? De este împărat, este mai ticălos decât toţi ticăloşii, este o ciumă a omenirii, este mai sărac decât toţi săracii pământului. Răpeşte averile tuturora, dar socoate că are mai puţin decât toţi. Măsurând pe cele ce are cu dorinţa de a avea pe cele pe care nu le are încă, le socoate pe cele ce le are o nimica faţă de cele pe care vrea să le aibă.

De aceea şi spune cineva: *Nimic nu-i mai nelegiuit ca iubitorul de argint*. Iubitorul de argint este duşmanul lui însuşi şi duşman de obşte al întregii lumi". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXX, III, în col. PSB, vol. 23, pp. 911-912)

„Să vedem acum şi cât de rău îşi fac loruşi iubitorii de argint. Merg goi prin oraş, că nu au pe ei haina virtuţii. Iar dacă nu li se pare ruşinos lucrul acesta, apoi şi asta se datoreşte cumplitei lor nebunii, că nici nu-şi dau seama de neruşinarea lor. Le este ruşine când sunt cu trupul gol, dar se laudă când umblă cu sufletul gol. Iar dacă vreţi, vă voi spune şi pricina nesimţirii lor.

– Care-i pricina?

– Pentru că sunt goi între mulţi goi; de aceea nu se ruşinează, după cum nici noi, la baie nu ne ruşinăm unii de alţii. Dacă ar fi mulţi oameni îmbrăcaţi cu haina virtuţii, atunci ruşinea le-ar sări mai bine în ochi. Dar aşa, asta merită mai cu seamă multe lacrimi că, fiind mulţi răi, faptele rele nu mai sunt o ruşine". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXI, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 921)

„Ce este un mormânt? O piatră sub care stă un trup mort. Este, oare, vreo deosebire între trupurile iubitorilor de arginţi şi pietrele mormintelor? Nu! Dar, mai bine spus, sunt chiar mai de plâns decât mormintele. Că trupul lor nu este o piatră, care are sub ea un trup mort, ci un trup mai nesimţitor decât pietrele, un trup care poartă de colo-colo un suflet mort". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXI, IV, în col. PSB, vol. 23, p. 922)

„Lacomii se tem să nu iasă pe drept din casa lor ceea ce a intrat pe nedrept; tremură de frică să nu vină peste ei cele mai cumplite necazuri; se mânie, se înfurie şi pe ai lor şi pe străini. Vin peste ei unele peste altele: când tristeţea, când frica şi mânia; şi, ca şi cum ar trece din prăpastie în prăpastie, întind capul în fiecare zi după averile care n-au intrat încă în stăpânirea lor. De aceea nici nu se bucură de averile pe care le au; asta şi pentru că se tem să nu li se ia, dar şi pentru că nu se gândesc la altceva decât la averile pe care încă n-au pus mâna. Şi după cum cel veşnic însetat, chiar dacă ar bea apa a mii şi mii de izvoare, tot nu simte bucurie, pentru că nu se satură, tot aşa şi iubitorii de argint, nu că nu se bucură, dar se mai şi chinuie – oricât de multe averi ar avea în jurul lor – pentru că nu cunosc sfârşitul unei astfel de pofte. Aşa pătimesc iubitorii de argint aici pe pământ. Dar să vorbim şi de ziua viitoare. Chiar dacă ei nu vor lua aminte la ce spun, totuşi e de neapărată nevoie să o spunem. În ziua cea viitoare îi vei vedea pe unii ca aceştia osândiţi şi chinuiţi. Pe ei îi osândeşte Domnul când spune: *Am flămânzit şi nu Mi-aţi dat să mănânc; am însetat şi nu Mi-aţi dat să beau* (Mt. 25, 42); iar când spune: *Duceţi-vă în focul cel veşnic, care a fost gătit diavolului* (Mt. 25, 41), îi trimite acolo pe cei care s-au îmbogăţit în chip necinstit şi rău. Din ceata iubitorilor de argint face parte sluga cea rea, care n-a dat tovarăşilor săi averile stăpânului său (Mt. 24, 48-51); din ceata lor face parte şi cel care a ascuns talantul în pământ (Mt. 25, 24-30), ca şi cele cinci fecioare nebune (Mt. 25, 8-12). Oriunde te-ai duce,

vei vedea pedepsiţi pe iubitorii de argint. Vor auzi când: *Prăpastie între noi şi voi* (Lc. 16, 26), când: *Duceţi-vă de la Mine în focul care a fost gătit diavolului* (Mt. 25, 41); când vor fi tăiaţi în două, vor pleca acolo unde este scrâşnirea dinţilor (Mt. 24, 51). Îi vei vedea alungaţi de pretutindeni; nu-şi vor găsi loc nicăieri, ci numai în iad". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXXI, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 922-923)

„(…) omul se acoperă cu iubirea de bani. Acesteia îi urmează neînfrânarea, cea din urmă şi mai josnică parte a prefacerii omului în fiară, prin plăcere". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast,* Omilia IV, în PSB, vol. 30, p. 231)

„(…) căci silinţa de a avea mereu mai mult mistuie nu numai bucurându-te de câte ai, ci mai ales întristând-o pentru câte îţi lipsesc, aşa încât zi şi noapte te sfâşie această durere, chinuindu-te fiecare din ele pe rând, ziua mistuindu-te în osteneli, noaptea grijile alungându-ţi somnul. Şi-atunci, pentru cel care observă aceste lucruri, cine nu va recunoaşte că o astfel de alergătură nu-i decât o deşertăciune?" (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, Omilia IV, în PSB, vol. 30, p. 243)

„Pentru aceasta nimănui să nu i se pară neînsemnată şi de dispreţuit această boală, care, aşa cum foarte uşor poate fi ocolită, pe atât de greu poate fi lepădată, când a apucat să pună stăpânire pe cineva. Căci ea este izvorul şi rădăcina tuturor viciilor, şi devine vatră încinsă, de nestins, a ticăloşiei, cum spune Apostolul: *Căci iubirea de arginţi*, adică dragostea de bani, *este rădăcina tuturor relelor* (I Tim. 6, 10)". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 6, în PSB, vol. 57, p. 199)

„Vrei să afli cât de primejdioase şi nimicitoare lăstare dă această patimă, spre pieirea cui le-a lăsat să răsară, şi cum se dezvoltă într-un frunziş de tot felul de vicii, dacă nu va fi stârpită din rădăcini? Uită-te la Iuda, cel socotit în numărul apostolilor, cum l-a dus la pierzanie cu otrava lui acest şarpe, al cărui cap n-a vrut să-l strivească la vreme. Prins în plasa lăcomiei, într-o cât de adâncă prăpastie l-a împins, de l-a convins să vândă pe Răscumpărătorul lumii şi Mântuitorul neamului omenesc, cu treizeci de arginţi! Acesta n-ar fi alunecat niciodată până la o atât de josnică trădare, dacă nu s-ar fi molipsit de boala patimii de bani, şi nu s-ar fi obişnuit să-şi însuşească pungile încredinţate lui (In. 12, 61).

Este o pildă destul de clară şi înfricoşătoare a puterii tiranice, care, cum am mai spus, odată ce a robit sufletul cuiva, nu-i mai îngăduie să respecte nicio regulă a onestităţii şi nu se simte sătul cu niciun câştig, oricât de mult ar agonisi". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti,* Cartea a VII-a, Cap. 23-24, în PSB, vol. 57, p. 208)

„(...) cel dintâi dintre apostoli, lămurit de aceste pilde şi ştiind, că, cel ce posedă ceva, nu-şi poate pune frâu lăcomiei de a avea mai mult, iar înăbuşirea acesteia nu depinde de o sumă mai mică sau mai mare, ci numai de virtutea sărăciei, pedepseşte cu moartea pe Anania şi Safira, (…) fiindcă îşi puseseră deoparte ceva din avutul lor. Iuda s-a dat morţii de bună voie, pentru păcatul trădării Domnului, iar aceştia au primit moartea pentru minciună, izvorâtă tot din lăcomie. Şi în această privinţă, câtă asemănare între vinovăţie şi pedeapsă! Lăcomia îl duce la trădare pe primul şi la înşelăciune pe ceilalţi. Acolo este trădat adevărul, aici se sădeşte crima minciunii. Deşi urmările faptelor lor par în adevăr deosebite, totuşi, în ambele cazuri, sfârşitul este acelaşi. Primul, fugind de sărăcie, dorea să câştige ceea ce lepădase, ceilalţi, din frica tot a sărăciei, încearcă să reţină ceva din ce trebuiau să dea cu

credinţă Apostolilor, sau să împartă în întregime fraţilor: în ambele cazuri, urmează osândirea la moarte, amândouă lăstărind din aceeaşi crimă: lăcomia de bani.

De aceea, dacă împotriva unora, care, nestăpâniţi de dorinţa de agoniseală, n-au umblat după bunurile altora, ci, încercând să le cruţe pe cele proprii, au ascuns o parte din ele, s-a pronunţat o atât de aspră sentinţă, la ce trebuie să se aştepte cei ce doresc să strângă bani nemaiavuţi nicicând, şi, simulând sărăcie în faţa oamenilor, prin înclinarea lor spre lăcomie, sunt găsiţi bogaţi înaintea lui Dumnezeu?" (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 25, în PSB, vol. 57, p. 209)

„Aceştia, asemănându-se cu Ghiezi (IV Reg. 5, 27), sunt aflaţi leproşi la duh şi minte, ca cei care, poftind după banii fără valoare ai acestei lumi, s-au molipsit de boala necurată a leprei. Această pildă clară ne arată că, orice suflet atins de patima lăcomiei de bani, se acoperă de lepra spirituală a viciilor şi este socotit întinat în faţa lui Dumnezeu printr-un veşnic blestem". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 26, în PSB, vol. 57, p. 209)

„(...) Ai fost pregătit astfel să alergi mai slobod spre El, nefiind împiedicat de lanţurile nici unei bogăţii". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 27, în PSB, vol. 57, p. 210)

„(...) Din arghirofilie (se nasc – n. a.) minciuna, înşelăciunea, furturile, jurămintele strâmbe, dorinţa de câştiguri murdare, mărturiile false, violenţele, neomenia, rapacitatea". (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Partea I, Comunicarea părintelui Serapion, Cap. XVI, 5, în PSB, vol. 57, p. 390)

„(...) prin dorinţa aurului au închis intrările lui Dumnezeu spre ei". (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, Ep. 3, în PSB, vol. 81, p. 39)

Fuga de această patimă

„… fugi de aur, ca de un vrăjmaş al sufletului, tată al păcatului şi slujitorul diavolului. Nu cumva vrând să ajuţi pe săraci să te faci vinovat şi iubitor de avuţii, iar dacă cineva îţi va aduce bani pentru săraci şi dacă cunoşti cine sunt cei mai lipsiţi, atunci sfătuieşte pe cel care a adus banii să se ducă el însuşi să-i dea nevoiaşilor, ca nu cumva primind tu banii să-ţi pângăreşti cugetul"[2208]. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 42, III, în PSB, vol. 12, p. 193)

Lupta împotriva iubirii de arginți

„Cea dintâi biruinţă a curăţiei morale constă în a-ţi birui dorinţa de înavuţire. Fiindcă stăpânirea dorinţelor este dovadă a puterii de caracter". (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a XVIII-a, 12, în PSB, vol. 53, p. 95)

[2208] Notă Pr. T. Bodogae: Părinţii veacului IV osândesc aspru arghirofilia şi mai ales pe cămătari. Aşa se face că Sfinţii Vasile, cei doi Grigorie (de Nazianz şi de Nyssa) ca şi Ioan Gură de Aur ne-au dat cele mai avântate cuvântări despre aceste probleme. Idealul întâlnit la toţi este comuniunea perfectă din epoca apostolică; Fapte 2, 44-46 şi 4, 34-35. (n. s. 26, p. 193)

Remedii

„(...) Epicur spune deschis: *Cea mai mare bogăţie dintre toate este să te mulţumeşti cu ceea ce ai*[2209]”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, Stromata a VI-a, Cap. II, 24.7., în PSB, vol. 5, p. 405)

„Dacă am voi să o biruim, nimic nu ne mai împiedică să scăpăm de această nebunie şi o dată cu ea să smulgem din suflet şi să tăiem toate patimile pierzătoare. Să nu socoţi că este lucru greu şi împovărător să dispreţuiţi banii! Când mă gândesc că mulţi oameni, pentru o ambiţie goală şi fără de folos, cheltuiesc mulţi talanţi de aur pe ceea ce nu trebuie, ci ca să culeagă laude de la oameni, de la nişte oameni care-şi pierd vremea în piaţă, de la oameni de trei parale, ca să culeagă laude care se sfârşesc înainte de lăsatul serii, iar de cele mai multe ori nu ţin nici până înserează, ba, chiar înainte de sfârşitul zilei, îi cuprind mii de amărăciuni de banii cheltuiţi; când mă gândesc iarăşi la alţii, prinşi de rătăcirea filosofiei greceşti, dar îndrăgostiţi şi ei de laudele oamenilor, pentru dobândirea cărora se străduiesc cât pot, se despart de toate averile lor, îşi păstrează pentru ei numai toiagul şi mantaua de filosof şi aşa o duc toată viaţa, preferând să îndure orice oboseală şi orice necaz numai ca să fie lăudaţi de oameni; deci, când mă gândesc la toţi aceştia, nu ştiu de cuvânt de apărare sau ce iertare mai putem noi avea când nu vrem să ne despărţim nici de cea mai mică parte din averile noastre pentru porunca dată nouă de Dumnezeu şi pentru slava cea nemuritoare şi fără de sfârşit, ci suntem mai răi decât aceia şi nici nu ne gândim cât de mare este deosebirea între noi şi ei; nu ne gândim că aceia se despart de atâtea averi pentru laudele nefolositoare ale oamenilor, ale celor de aceeaşi fire cu ei, pe când noi de multe ori nu vrem să dăm celor din nevoi cât de puţin pentru Stăpânul nostru Care ne-a dat şi averile noastre şi ne-a făgăduit şi acele nespuse daruri”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia XX, V, în col. PSB, vol. 21, p. 242)

„Nu căuta, dar, să faci totul dintr-o dată; ci, dacă ţi se pare greu să te lepezi dintr-o dată de averi, păşeşte pe scara aceasta, care te duce la cer, încetul cu încetul, treaptă cu treaptă. După cum celor bolnavi de friguri, cărora li se varsă fierea în ei, nu numai că nu li se stinge setea dacă mănâncă şi beau, ci li se aprinde şi mai mult arşiţa, tot aşa şi cu iubitorii de averi; aceştia aprind şi mai mult pofta aceasta rea – mai amară chiar decât fierea - dacă o hrănesc cu averi. Atunci o sting, când scot din sufletul lor pofta de câştig, după cum mâncarea puţină şi golirea stomacului scapă pe om de boala de fiere.

– Dar cum ajungi să-ţi scoţi din suflet pofta de câştig?

– Dacă te gândeşti că nu-ţi va înceta pofta de câştig atâta vreme cât eşti bogat, atâta vreme cât te topeşti de dorinţa de a avea mai mult. O dată scăpat de averi, vei pune capăt şi acestei boli. Nu umbla, dar, după cât mai multe averi, ca să nu umbli după lucruri ce nu le poţi atinge, ca să nu te îmbolnăveşti de o boală fără leac, ca să nu ajungi un om vrednic de milă, înnebunit după averi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXIII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 731)

„Aşadar, ca să nu ne chinuim zadarnic sufletul, să părăsim dragostea de averi, care ne supără necontenit şi niciodată nu poate să tacă, şi să ne îndreptăm spre o altă dragoste, care ne face fericiţi şi are multă uşurinţă. Să dorim comorile cele de sus! Nici oboseala nu-i atât de mare, iar câştigul, nespus. E cu neputinţă să nu izbuteşti când priveghezi cât de cât, când

[2209] Epicur, *Fragm. 476*.

eşti cu mintea trează, când dispreţuieşti averile, după cum neapărat trebuie să pierzi comorile cele de sus când eşti robit de averi şi înlănţuit de ele". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXIII, III, în col. PSB, vol. 23, p. 732)

„– Cum se poate vindeca rana aceasta grea?

– Dacă te gândeşti ce fac din sufletul tău bogăţiile; dacă te gândeşti cât îl întunecă, cât îl pustiesc, cât îl fac de neruşinat, cât îl urâţesc. Dacă te gândeşti câte rele ai săvârşit ca să aduni atâtea averi; dacă te gândeşti cu câte oboseli şi cu câte primejdii îţi păstrezi bogăţiile. Dar, mai bine spus, nici nu le poţi păstra până la sfârşit, ci tocmai când ai înlăturat toate primejdiile, atunci vine moartea şi de multe ori aruncă toate bogăţiile tale în mâinile duşmanilor tăi, iar pe tine te duce cu mâinile goale, fără poţi lua ceva din toate averile tale, ci numai rănile şi buboaiele ce le-ai căpătat din pricina lor. Aşa pleacă sufletul tău de pe lumea aceasta!

Când vezi, dar, pe cineva strălucind pe dinafară din pricina hainelor şi din pricina suitei lui numeroase, cercetează-i cu de-amănuntul conştiinţa lui şi vei găsi înăuntru numai pânză de păinjen, vei vedea mult praf". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXIII, IV, în col. PSB, vol. 23, pp. 732-733)

„Să presupunem că iubitorilor de avuţii le e dat să câştige, nu câte o drahmă, câte o mină, sau un talant, ci toate de-a valma să li se prefacă în aur. Pământul, deşerturile, munţii, şesurile, văile, să presupunem că toate se prefac în aur.

Cu ce se va îmbunătăţi prin aceasta spre fericire viaţa omenească? Dacă vezi peste tot locul, răspândit un lucru, care acum este foarte rar şi nu se află decât în unele locuri, cu ce se va îmbunătăţi prin această avuţie, sufletul sau trupul tău? Oare, este vreo nădejde ca unul care a trăit în mijlocul unei asemenea grămezi de aur, să se facă, prin mijlocirea aurului, înţelept, inteligent, contemplativ, savant, prieten al lui Dumnezeu, cumpătat, nepătimaş şi nereceptiv faţă de orice atracţie spre păcat? Acest lucru nu poate să fie. Dar, oare, este posibil, prin lăcomia după aur, să-şi facă trupul plăcerea şi să-şi prelungească viaţa pe mai multe veacuri fără să îmbătrânească, fără să se îmbolnăvească şi fără să sufere, având la îndemână tot ce-şi doresc oamenii pentru viaţa lor în trup?

Nimeni nu-i atât de uşuratic, nici atât de necunoscător încât să poată crede că ar fi posibil acest lucru pentru neamul omenesc, chiar dacă cineva ar avea râuri de avere la dispoziţia sa". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast,* Omilia IV, în PSB, vol. 30, p. 227)

„Nu numai că trebuie să ne ferim de agonisirea banilor, dar chiar dorirea lor trebuie stârpită din rădăcini". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti,* Cartea a V-a, Cap. 10, în PSB, vol. 57, p. 169)

„(...) Nu prin bogăţii, ci prin sărăcie, i se pune capăt acestei patimi dezlănţuite". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti,* Cartea a VII-a, Cap. 24, în PSB, vol. 57, p. 208)

„Deci, biruinţa desăvârşită asupra patimii de bani este a nu îngădui să stăruie în inima noastră nici cea mai slabă flăcăruie pentru o oricât de neînsemnată para, ştiind neîndoios că mai târziu nu vom fi în stare să stingem focul stârnit în noi nici de cea mai mică scânteie". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti,* Cartea a VII-a, Cap. 28, în PSB, vol. 57, p. 210)

„Păstrând deci vie în noi (monahii – n. a.) amintirea condamnării lui Anania şi a Safirei (Fap. 5, 5), să ne înfricoşăm a mai păstra ceva din ce-am făgăduit să părăsim cu totul la plecarea din lume. Să ne temem şi de întâmplarea lui Ghiezi (IV Reg. 5, 27), care pentru lăcomia de bani este pedepsit cu chinul necurmat al leprei, ferindu-ne să agonisim banii pe care, dealtfel, nici mai înainte nu-i aveam. La fel, îngrozindu-ne de pedeapsa şi sfârşitul lui Iuda (Mt. 27, 5), să ne păzim din răsputeri de a mai recâştiga banii de care ne-am lepădat odată. Pentru toate acestea, gândindu-ne la condiţia naturii noastre fragile şi trecătoare, să fim cu mintea trează, ca nu cumva ziua Domnului venind pe neaşteptate, ca *un fur* (II Tes. 5, 4), să găsească conştiinţa noastră pătată chiar de un singur obol". (Sf. Ioan Casian, *Aşezămintele mânăstireşti*, Cartea a VII-a, Cap. 30, în PSB, vol. 57, p. 210)

IUDEII

Despre cei ce au prigonit pe Profeți și au răstignit pe Domnul

„Israel, însă, nu este niciodată curat, chiar dacă şi-ar spăla zilnic tot corpul. Mâinile lui vor fi cu siguranţă întotdeauna murdare, pe veci pătate de sângele Profeţilor şi al Domnului Însuşi[2210]". (Tertulian, *Despre rugăciune*, XIV, în PSB, vol. 3, p. 237)

„Pe bună dreptate i-a numit Ioan şi pui de viperă! Se spune că puiul de viperă iese la lumină omorând pe aceea care i-a dat naştere, mâncându-i pântecele. Aşa au făcut şi saducheii şi fariseii; şi-au ucis părinţii, iar dascălii lor i-au sfâşiat cu mâinile lor[2211]." (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XI, II, în col. PSB, vol. 23, p. 133)

Pentru ce creștinii nu cinstesc pe Dumnezeu la fel cu iudeii

„Socotesc, apoi, că doreşti să auzi mai ales pentru ce creştinii nu cinstesc pe Dumnezeu la fel cu iudeii.

Într-adevăr, iudeii, chiar dacă se depărtează de slujirea lui Dumnezeu, de care am vorbit mai înainte, şi pretind că ei cred într-un singur Dumnezeu şi-L cinstesc cu înţelepciune ca pe un Stăpân al tuturora, totuşi greşesc când Îi aduc Lui acelaşi cult ca şi păgânii, de care am vorbit.

Păgânii dau pildă de lipsă de judecată, atunci când aduc jertfe unor zei nesimţitori şi surzi; iudeii, însă, când aduc acele jertfe, socotind că Dumnezeu are nevoie de ele, jertfele lor pot fi socotite mai degrabă nebunie, şi nu cinstire de Dumnezeu.

[2210] Notă prof. N. Chiţescu: Vina de a fi ucis pe Profeţi şi pe Domnul (n. s. 47, p. 237)

[2211] În cele din urmă, L-au ucis pe Hristos, Binefăcătorul lor şi al întregii lumi. Nici după ce a înviat nu au crezut în El, ci au uneltit vicleşuguri pentru a ascunde adevărul Învierii, prigonindu-L pe El şi pe urmaşii Lui, izbind mai departe cu piciorul în ţepuşă, neînţelegând, în nebunia şi învârtoşarea inimii lor, că nu te poţi împotrivi lui Dumnezeu fără să te răneşti - n. a.

Că *Cel care a făcut cerul şi pământul şi toate câte sunt în ele* şi ne dă nouă pe toate cele de care avem nevoie, nu are nevoie de nimic din acelea pe care le dă celor ce socotesc că I le dau Lui.

Iar cei care-I aduc jertfe de sânge, de grăsime şi olocauste şi socot că prin aceste ceremonii Îl cinstesc, mi se pare că nu se deosebesc întru nimic de cei care arată aceeaşi cinstire zeilor surzi, care nu pot lua parte la această cinstire. Ei socot că dau ceva Celui ce n-are nevoie de nimic". (*Epistola către Diognet*, Cap. III, 1-5, în PSB, vol. 1, p. 411)

„Dar dacă vor chema pe Dumnezeu strigând către El în cursul timpului, vor fi miluiţi în mod sigur. Căci va deschide ochii înţelegerii lor şi vor vedea şi ei izvorul apei vii, adică pe Hristos, şi bând din El, vor fi vii în El". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Treia a Glafirelor la Facere, 8, în PSB, vol. 39, p. 89)

Unii dintre iudei Îl tăgăduiesc pe Mântuitorul Iisus Hristos

„E drept că noi, creştinii, credem că în persoana lui Iisus s-a arătat într-adevăr cel prescris de prooroci. În schimb, cei mai mulţi dintre iudei sunt atât de departe de a crede în El, încât cei care au trăit pe vremea aceea au năzuit într-un Iisus de după viaţa pământească, iar iudeii de azi încuviinţează ocările pe care părinţii lor le-au adus împotriva lui Iisus ...". (Origen, *Contra lui Celsus*, Cartea a III-a, Cap. I, în PSB, vol. 9, p. 168)

„Căci, când a încetat proorocul sau vedenia din Israel, dacă nu acum, când a venit Hristos, Sfântul sfinţilor? Şi un semn şi o dovadă însemnată a venirii lui Dumnezeu Cuvântul e că nu mai stă în picioare Ierusalimul, nici nu s-a mai ridicat proroc, nici nu se mai descoperă vreo vedere între ei. Şi e firesc să fie aşa. Căci, venind Cel prezis, ce nevoie mai e de cei ce-L prezic? Şi fiind prezent Adevărul, ce nevoie mai e de umbră? De aceea, au proorocit până a venit Dreptatea însăşi şi Cel ce a răscumpărat păcatele tuturor. Pentru aceea şi Ierusalimul a durat atâta timp, cât cei din el se ocupau cu chipurile adevărului. Iar odată ce Sfântul sfinţilor e de faţă, pe drept cuvânt s-a pecetluit şi vederea şi proorocia, iar împărăţia Ierusalimului a încetat. Li s-au uns lor regi, până ce s-a uns Sfântul sfinţilor. Căci şi Iacov prooroceşte, zicând că împărăţia iudeilor va sta până la Acela: *Nu va lipsi conducător din Iuda şi căpetenie din coapsele lui, până va veni Cel căruia îi sunt rânduite şi El este aşteptarea neamurilor* (Fac. 49,10). De aceea şi Mântuitorul strigă zicând: *Legea şi proorocii au proorocit până la Ioan* (Mt. 11, 33).

Dacă ar mai fi deci la iudei împărăţie, sau proorocie, sau vedere, ar avea drept să tăgăduiască pe Hristos care a venit. Dar dacă nu mai este nici rege, nici vedere, şi s-a pecetluit toată proorocia, iar cetatea şi templul s-au ruinat, pentru ce mai stăruie în atâta necredinţă şi neascultare, încât cele ce au fost le văd, iar pe Cel ce le-a săvârşit acestea îl tăgăduiesc? Pentru ce, când văd pe cei din neamuri părăsind idolii şi punându-şi nădejdea în Dumnezeul lui Israel prin Hristos, tăgăduiesc pe Hristos, Cel din rădăcina lui Iesei după trup, şi că El a venit şi împărăteşte de acum? Dacă neamurile ar crede în alt dumnezeu şi n-ar mărturisi pe Dumnezeul lui Avraam şi Isaac şi Iacov şi Moise, ar avea dreptate să spună că n-a venit Dumnezeu. Dar dacă neamurile se închină lui Dumnezeu care a dat legea prin Moise şi făgăduinţa lui Avraam şi al Cărui cuvânt l-au defăimat iudeii, pentru ce nu recunosc, mai bine-zis, pentru ce trec de bunăvoie cu vederea că Domnul cel proorocit de Scripturi a strălucit lumii şi S-a arătat ei trupeşte, precum zice Scriptura: *Domnul S-a arătat nouă* (Ps. 117, 27); şi iarăşi: *A trimis pe Fiul Său şi i-a vindecat pe ei* – (Ps. 106, 20); şi iarăşi: *Nu sol, nu înger, ci însuşi Domnul i-a mântuit pe ei* (Is. 63, 9)?

Ei pătimesc ceva asemănător cu cel stricat la minte care vede pământul luminat de soare, dar tăgăduieşte soarele care luminează pământul. Ce ar avea să facă mai mult Cel aşteptat de ei, odată ce a venit? Să cheme neamurile? Dar le-a chemat. Să facă să înceteze proorocia şi domnia şi vedenia? Dar a făcut şi aceasta. Să dea pe faţă necredinţa idolească? Dar a fost dată pe faţă şi osândită. Să nimicească moartea? Dar a fost nimicită. Ce deci nu s-a făcut din cele ce trebuia să le facă Hristos? Sau ce mai lipseşte, ce nu s-a împlinit, ca să se bucure iudeii, care totuşi nu cred? Dacă deci, precum vedem, nu mai e la ei nici rege, nici proroc, nici Ierusalimul, nici jertfe, nici vedenie, ba s-a şi umplut tot pământul de cunoştinţa lui Dumnezeu, şi cei din neamuri, părăsind necredinţa, aleargă la Dumnezeul lui Avraam prin Cuvântul şi Domnul nostru Iisus Hristos, e vădit şi pentru cei lipsiţi cu totul de ruşine că a venit Hristos şi a umplut pe toţi de lumina Lui şi a adus învăţătura adevărată şi dumnezeiască despre Tatăl Său. Din acestea şi din multe altele din Sfintele Scripturi, poate cineva respinge cum se cuvine pe iudei". (Sf. Atanasie cel Mare, *Tratat despre întruparea Cuvântului şi despre arătarea Lui nouă, prin trup*, cap. V, XL, în PSB, vol. 15, pp. 134-135)

„Căci ce iertare mai pot avea cei care au văzut puterea Lui strălucind pretutindeni şi cuprinzând în scurtă vreme întreaga lume, dar ei stăruiesc încă în încăpăţânarea lor? Că a fost propovăduită atunci Evanghelia pretutindeni, ascultă ce zice Pavel: *Evanghelia fiind propovăduită la toată făptura cea de sub cer* (Col., 1, 23). Acesta este şi cel mai mare semn al puterii lui Hristos, că în douăzeci sau treizeci de ani cuvântul Evangheliei a ajuns până la marginile lumii". (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei,* omilia LXXV, II, în col. PSB, vol. 23, p. 852)

„Pentru iudeii care nu vor să creadă în Hristos, faptul trecerii Lui pe pământ reiese în mod limpede şi din următoarele: până a nu se fi arătat mărirea dumnezeiască a Fiului, iudeii vedeau strălucind în Ierusalim jilţul regilor lor în templul lor vestit în toată lumea[2212] şi unde an de an jertfele se aduceau regulat. Tot ceea ce le spusese Legea până atunci în chip învăluit, minţile care puteau pricepe graiul proorocilor au putut vedea că toate li s-au împlinit, exact după rânduielile fixate de la început în Legea lor. Când însă au văzut în carne şi oase pe Acela pe care-L aşteptau şi despre care le vorbiseră Legea şi Prorocii şi când în loc să creadă descoperirii noi pe care le-o aducea, au preferat să rămână şi pe mai departe în vechile lor rătăciri şi să păstreze, interpretând-o greşit, slova legii lui Moise – legându-se şi de ea în chip slugarnic mai mult din obişnuinţă, decât de spiritul ei –, atunci ei n-au putut să primească harul ce s-a arătat, de aceea din toate ceremoniile lor sacre nu le-au mai rămas decât nişte povestiri: din templu n-au rămas nici urme, din oraşul strălucitor de altădată azi nu mai sunt decât ruine, iar din vechile prescripţii ale Legii, iudeii n-au mai păstrat nimic, ba chiar şi vizitarea locului, pe care altădată l-au cinstit atât, le-au interzis-o decretele împăraţilor[2213]". (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învăţământul religios*, cap. 18, în PSB, vol. 30, p. 315)

„(...) *S-a luptat cu Iacob Omul până dimineaţa şi a văzut că nu-L poate birui*. Auzi că lupta a fost noaptea? Era respins şi cădea şi era biruit, pentru că voia cele mai presus de puterea lui hotărându-se să lupte cu Dumnezeu şi să-L biruiască pe Dumnezeu Care toate le

[2212] Notă Pr. Bodogae: Templul din Ierusalim, una din cele şapte minuni ale lumii vechi (n. s. 34, p. 315)
[2213] Notă Pr. Bodogae: Despre aceste evenimente Sfântul Grigorie trimite pe cititori la *Istoria bisericească* a lui Eusebiu de Cezareea (IV, 6). De astfel, ca unul care a călătorit de mai multe ori prin Ierusalim, Sfântul Grigorie ne putea da ştiri mai bogate (n. s. 35, p. 315)

poate[2214]. Aceasta este, socotesc, ceea ce a spus cântând şi dumnezeiescul David despre cei din Israel, că au cugetat lucruri cumplite împotriva capului lor, ca să nu spun împotriva lui Hristos. *Că au cugetat un sfat pe care nu-l putea face să rămână* (Ps. 20, 12).

S-a luptat deci Israil cu Hristos, aflându-se în întuneric, adică neavând mintea în lumină, nici ziua în strălucire, nici luceafărul care răsare spiritual în inimile celor credincioşi. Căci a rămas neascultător şi cum spune proorocul: *Aşteptând ei lumină, li s-a făcut lor întuneric; aşteptând strălucirea, au umblat în nevedere* (Is. 59, 9)". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere,* Cartea a Cincea a Glafirelor la Facere, 3, în PSB, vol. 39, p. 180)

„(...) L-au şi supărat cu două lovituri. Căci au omorât pe Dătătorul vieţii. În al doilea rând au adaus la cea dintâi lovitură o a doua, voind să convingă lumea că a rămas între morţi[2215]. Dar Hristos a înviat, călcând moartea (I Cor. 15, 57). De aceea venind şi spunând-o aceasta ostaşii care au fost şi puşi de ei ca paznici ai mormântului, le-au poruncit să spună cu îndrăzneală că L-au luat, furându-L, ucenicii Lui, defăimând şi taina minunată a învierii. Aşadar lovitura a fost îndoită". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a Treia a Glafirelor la Ieşire, 2, în PSB, vol. 39, p. 341)

„Domnul nostru Iisus Hristos adresându-se noroadelor Iudeilor care nu primeau răscumpărarea prin credinţă, ci disprețuiau folosul învăţăturilor Lui, socotind că le ajunge legea dată prin Moise şi că e singura care le poate asigura familiaritatea cu Dumnezeu, le-a spus: *Nimenea nu vine la Tatăl fără numai prin Mine* (In. 14, 6)[2216]. Şi iarăşi: *Eu sunt calea şi Eu sunt uşa* (In. 10, 9; 14, 6). Spunând acestea, a spus adevărul, pentru că este Adevărul. Şi Dumnezeu şi Tatăl nu ne este altfel apropiabil decât numai prin Fiul Lui după fire. Căci cel care-L cunoaşte pe El, cunoaşte numaidecât şi pe Tatăl din Care s-a născut[2217]". (Sf.

[2214] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Israel a socotit că nu trebuie să se supună lui Hristos, Care S-a arătat ca om. A crezut că Dumnezeu nu se poate arăta ca om. N-a văzut înălţimea lui Dumnezeu în îmbrăcarea Lui ca om pentru veci. Va trebui să facă toată noaptea istoriei experienţa că acest Om nu poate fi biruit, deci nu e numai om. Israel a fost obişnuit de legea de pe Sinai să nu se supună omului, să creadă că Dumnezeu nu se poate face un om în care se arată mai mult măreţia Lui, decât în distanţa şi superioritatea înfricoşătoare ce a trebuit să şi-o manifeste atâta timp cât oamenii trebuiau dezvăţaţi să confunde pe Dumnezeu cu forţele naturii, sau chiar cu omul. Numai la sfârşitul nopţii istoriei, după ce va vedea că nu poate birui pe Omul-Hristos şi după ce va înţelege că umanitatea poate fi ridicată la înălţimea de-a fi mediu al lui Dumnezeu Cel mai presus de toate, îl va accepta pe Hristos şi-I va cere binecuvântarea. Până atunci *va fi tare cu Dumnezeu*, nelăsându-se biruit de Hristos. (n. s. 300, p. 180)

[2215] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: A doua lovitură dată lui Hristos de poporul evreu e chiar mai mare decât prima, negând învierea Lui. Căci aceasta l-a făcut să nu primească pe Hristos cum L-au primit toate celelalte popoare din lumea cunoscută până în timpurile mai noi. (n. s. 605, p. 341)

[2216] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dumnezeul adevărat nu e decât Cel ce e Tată al unui Fiu Unul-Născut. Căci numai acesta e un Dumnezeu al iubirii, fără de care nu se poate cugeta un Dumnezeu. Dar de acest Dumnezeu-Tată nu Se poate apropia cineva decât prin Fiul, însuşindu-şi şi el calitatea de fiu. Iar Fiul ni S-a făcut apropiat şi ne-a dat putinţa de-a ne însuşi calitatea de fii ai Tatălui, făcându-Se şi om. El S-a făcut prin aceasta Fiu şi ca om şi a înfrăţit cu Sine pe oameni făcându-i împreună fii. Acesta este Hristos. Cine nu primeşte pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu făcut om, nu se poate apropia de Dumnezeu, ca un fiu de Tatăl. Legea veche nu dădea putinţa apropierii de Dumnezeu ca Tatăl, deci în niciun fel. La fel nu dau putinţa religiile panteiste în care Dumnezeu se confundă cu natura. Nu o dau nici sectele neoprotestante, care nu cunosc pe Iisus ca Dumnezeu. (n. s. 607, p. 342)

[2217] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu numai că cine nu recunoaşte pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu nu-L poate cunoaşte pe Dumnezeu, care nu poate să nu fie Tată din veci, ci cel ce recunoaşte pe Hristos ca Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu, cunoaşte în mod necesar pe Dumnezeu ca Tată, deci ca Dumnezeu adevărat. Acela primeşte în sine afecţiunea filială supremă îndreptată spre Dumnezeu ca Tatăl. În Fiul se unesc paradoxal

Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieşire,* Cartea a Treia a Glafirelor la Ieşire, 1, în PSB, vol. 39, p. 342)

„Iar dacă moartea era osânda pentru cel ce nesocotea umbra şi dispreţuia chipul adevărului, care va fi pedeapsa celor ce păcătuiesc împotriva adevărului, adică a lui Hristos? Iar aceasta au făcut Iudeii neprimind credinţa în El, necinstindu-L în zeci de mii de feluri, deşi le-a spus lămurit: *Eu sunt adevărul* (In. 14, 6), adică plinirea chipurilor (tipurilor) din lege. Căci Hristos este sfârşitul legii şi al proorocilor (Rom. 10, 4). Aşa scrie învăţatul în ale legii şi atotsfinţitul Pavel". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, Cartea Întâia a Glafirelor la Levitic, 1, în PSB, vol. 39, p. 400)

„Deci nu vor fi liberi de învinuire iudeii care L-au tăgăduit pe Hristos prin îndelungata necredinţă. (...) Deoarece au respins îndemnurile Lui şi au socotit ca nimic învăţătura Lui dumnezeiască şi cerească, pe motiv că trebuie să păzească neîntrerupt poruncile lui Moise, cum se arată spunând deschis: *Noi ştim că Dumnezeu a vorbit lui Moise, dar pe Acesta nu-L ştim de unde este* (In. 9, 29), în mod necesar îi vădeşte ca pe unii ce au greşit şi faţă de Moise cu care s-au lăudat, şi de aceea nu vor avea nevoie de alt învinuitor, ci le va ajunge doar Legea dată prin acela, pentru a fi învinuiţi pentru cele în care n-au ascultat de el, chiar dacă glasul Judecătorului, adică al lui Hristos, va tăcea[2218].

Căci dacă aţi crede în Moise, aţi crede şi în Mine, fiindcă despre Mine a grăit acela (In. 5, 46).

După ce-a spus că iudeii vor fi învinuiţi de prea înţeleptul Moise şi că vor avea de suportat urmările necredinţei în El, Mântuitorul adaugă cu folos şi faptul că nu îi mustră degeaba, şi că se reţine de la voinţa de a-i lepăda El însuşi. Şi, spunând acest lucru, nu minte. Chiar dacă respingeţi, zice, cuvintele Mele şi nu Mă ascultaţi, vă voi răbda. Primiţi pe Moise al vostru. Daţi-i credinţa celui admirat de voi, şi veţi afla toţi că dispreţuiţi pe Cel pe care nu-L cunoaşteţi. Părăsiţi chipurile din care se naşte adevărul. Căci Eu sunt prezent în umbra cărţilor lui. Deci şi Moise însuşi vă va învinui când vă va vedea că n-aţi crezut cărţilor lui[2219]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. II, în PSB, vol. 41, pp. 303-304)

---

aceste două calităţi spirituale: de Fiu, deci ca Născut, dar de Fiu independent de tot ce e creat, de absolută libertate în absolută filiaţie. Cel ce e Fiul Tatălui suprem, e superior tuturor împreună cu Tatăl al cărui Moştenitor în toate este. Acestea două le trăim apropiindu-ne de Hristos. Căci ni le comunică într-un fel şi nouă: suntem fii ai Tatălui suprem şi liberi de toate. (n. s. 608, p. 342)

[2218] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cei ce n-au primit pe Hristos au păcătuit chiar faţă de Moise, pe care se lăudau că l-au ascultat. Căci Moise le-a vorbit despre Hristos, Care va veni, ca împlinire a chipurilor şi umbrelor, a căror respectare le-a cerut-o el. Deci la Judecata din urmă nu va fi necesar ca Hristos să-i învinuiască pentru neprimirea Lui. Moise însuşi, pe care s-au lăudat că-l ascultă neprimind pe Hristos, îi va acuza de neprimirea Acestuia. Hristos îi va acuza doar întrucât nu va interveni să-i apere de învinuirea ce le-o va aduce Moise pentru neîmplinirea sensului adevărat al Legii date prin el. Hristos îl arată pe Moise slujindu-i Lui şi osândindu-i pe ei că nu L-au primit pe El, pentru Care i-a pregătit acela.

În aceasta va consta lepădarea lui Hristos de ei, ca urmare a lepădării lor de El. Nu pot să se aştepte să fie recunoscuţi de Cel pe care nu L-a recunoscut şi să fie îmbrăţişaţi de Cel de care n-au voit să fie îmbrăţişaţi, sau a Cărui îmbrăţişare au refuzat-o. Iubirea nu se poate face acceptată cu sila, sau nu poate face să i se răspundă cu sila. O iubire impusă cuiva cu sila şi smulsă ca răspuns asemenea de la cel căruia i se dăruieşte, nu e iubire. Iubirea e dialog al libertăţii. O iubire în care nu vorbeşte decât unul, nu se realizează ca fericire şi pentru cel ce nu răspunde. (n. s. 550, p. 304)

[2219] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pe de o parte le anulează scuza că nu cred că El e Fiul lui Dumnezeu pentru că ţin cu hotărâre la Moise; pe de alta, le dă o şansă de-a crede în El, ca şi când le-ar spune: Să credeţi cu

„(...) *Ca să trăieşti mulţi ani şi să te ducă pe tine Domnul Dumnezeul tău în pământul pe care S-a jurat să-l dea părinţilor tăi* (Deut. 5, 16)[2220]. Dar fiindcă la cele spuse a adăugat: *Şi pe omul care nu va asculta câte va grăi Proorocul acela în numele Meu, Mă voi răzbuna pentru El*, prin aceasta a prezis că iudeii, care vor rămâne lipsiţi de învăţătură şi-şi vor înăspri mintea până la ultima neascultare, vor vedea cum îşi pricinuiesc ei înşişi pieirea capetelor. Căci vor fi sub mânie, luându-şi ca plată a neprimirii lui Hristos păgubirea deplină de bunătăţile Lui. Căci dacă ar fi crezut în Moise, ar fi crezut în Hristos. Fiindcă despre El a scris acela". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. III, în PSB, vol. 41, p. 308)

„*Şi a zis Moise către ei: Nimeni să nu lase din aceasta (din mană – n. a.) până dimineaţa. Şi n-au ascultat de Moise, ci au lăsat unii din ea până dimineaţa şi a făcut viermi şi s-a împuţit. Şi s-a mâhnit Moise* (Ieş. 16, 19-20). Dimineaţa înseamnă iarăşi timpul strălucitor şi foarte străveziu al venirii lui Hristos, când, încetând umbra Legii şi ceata diavolească din neamuri, ne-a răsărit ca o lumină Unul-Născut şi a apărut dimineaţa duhovnicească. Deci porunceşte fericitul Moise să nu se lase mana ca chip pentru dimineaţa. Căci, răsărindu-ne timpul amintit adineauri, sunt de prisos şi cu totul nefolositoare umbrele Legii din cauza adevărului prezent. Strălucind Hristos, dreptatea Legii este un lucru cu totul netrebuincios, cum a arătat Pavel, zicând despre El: *Pentru El m-am păgubit de toate*, adică de laudele din Lege, *şi le privesc drept gunoaie, ca să-L dobândesc pe Hristos şi să mă aflu în El, neavând dreptatea mea cea din Lege, ci pe cea prin credinţa în Iisus Hristos* (Filip. 3, 8-9). Observă cum, înţelept, s-a poruncit să nu lase din aceea pentru dimineaţă. Iar cei ce au păstrat mană pentru dimineaţă sunt chipul mulţimii iudaice, care nu va asculta de Hristos, ci voieşte cu tărie să păstreze litera legii, care va fi pricină de gunoi şi de viermi. Şi ai auzit cum s-a supărat legiuitorul pe ei". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Treia, Cap. 6, în PSB, vol. 41, p. 362)

„Căci auzind ei înşişi învăţăturile Mântuitorului şi neaflându-le de la vreun altul dintre sfinţi, ci fiind introduşi în taina lor mai degrabă prin glasul Stăpânului tuturor, dar văzându-L pe El şi cu ochii trupeşti, s-au îngroşat prin necumineţenia lor şi, închizând ochiul înţelegerii, s-au întors de la Soarele dreptăţii, neprimind luminarea învăţăturii evanghelice[2221]. Fiindcă erau vicleni şi vinovaţi de multe păcate trecute". (Sf. Chiril al

---

adevărat în Moise, căci, dacă faceţi aşa, veţi crede şi în Mine. Nu trebuie să vă lăsaţi de Moise ca să credeţi în Mine. Căci el însuşi v-a vorbit despre Mine.
Omenirea trebuie să înainteze prin chipuri spre realitatea spirituală. Acesta este rostul istoriei. Această înaintare este totodată o înaintare de la viaţa în straturile mai opace spre o subţiere a lor, spre transparentizarea, sau spre *schimbarea la faţă* a lor. La sfârşitul istoriei, transparenţa sau schimbarea lor va fi deplină. În Legea lui Moise se afla Evanghelia acoperită, sau latentă, sau potenţială. (n. s. 551, p. 304)

[2220] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Moise e şi călăuzitor prin Legea dată prin el, dar e şi călăuzit; căci arată spre Hristos, Care-l îndrumă spre pământul făgăduinţei, la care n-a ajuns. Iar iudeii ce au afirmat că rămân numai la Legea prin care nu vedeau pe Hristos spre Care îndruma ea, şi-au pricinuit pieirea. Deci Moise nu i-a dus la mântuire pe cei ce pretindeau că rămân lângă el şi nu vedeau că el îi îndrumă spre Hristos, spre care era îndrumat el însuşi. (n. s. 558, p. 308)

[2221] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iudeii contemporani cu Hristos au avut, pe de o parte, un avantaj faţă de părinţii lor, căci L-au auzit pe Dumnezeu însuşi, nu pe vreun prooroc sau altul, dar, pe de alta, aceasta li s-a făcut spre dezavantaj, căci, văzând pe Dumnezeu în trup, s-au smintit, îndoindu-se că Dumnezeu poate să Se arate în trup. Deci, tocmai văzându-L, nu L-au văzut. Le trebuia pentru a-L vedea şi deschiderea cu voia spre Duhul dumnezeiesc. Trebuia să vadă Duhul Care face transparentă şi simţită dumnezeirea Lui. Dar arătarea

Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Patra, Cap. 3, în PSB, vol. 41, pp. 429-430)

„(...) Socotesc că trebuie să se spună şi că iudeii, aflându-se în mare avantaj prin Lege, crezând că ea li s-a dat de către Dumnezeu, nu au primit cuvintele Mântuitorului şi nu au preschimbat în slujire duhovnicească cele poruncite lor odinioară[2222]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 788)

„*De n-aş fi venit şi nu le-aş fi vorbit, păcat nu ar avea; dar acum n-au cuvânt de dezvinovăţire pentru păcatul lor* (In. 15, 22)

Ceea ce se spune are un înţeles îndoit. Dacă ar socoti cineva că acest cuvânt s-a spus către elini şi iudei, am spune că, dacă n-ar fi fost propovăduirea dumnezeiască şi cerească, adică evanghelică, către toţi cei de pe pământ, arătând fiecăruia calea mântuirii şi luminând faptele dreptăţii, ar fi fost justificat refuzul fiecăruia dintre cei slab lucrători ai virtuţii, ca semn al loialei lor necunoaşteri de cele plăcute lui Dumnezeu. Prin aceasta li s-ar fi putut aduce învrednicirea de iertare. Dar, deoarece cuvântul tâlcuitor s-a făcut către toţi, ce ar putea motiva refuzul, sau de ce scuze s-ar putea folosi cineva faţă de Judecătorul, o dată ce e vrednic de cele mai grele pedepse pentru cunoştinţa ce a primit-o? Iar când Domnul grăia numai despre iudei, învăţând adeseori pe ascultători, ia aminte ce zicea: învăţătura voastră nu o vor suporta, ci vă vor pricinui încercări şi prigoniri, vor născoci tot felul de tulburări şi se vor aprinde de ură nedreaptă din pizmă, neputând să vă găsească niciun păcat, ci învinuindu-vă numai de iubirea faţă de Mine. Susţinându-şi cruzimea pizmei lor şi stăruind în urâciunea patimii, ei au luat ca temei pe Moise şi cele ale lui Moise, prefăcându-se că apără legile părinteşti. Dacă n-ar fi trecut prin cele bune ale poruncii lui Moise şi nu i-aş fi lămurit prin multe cuvinte că e vremea să părăsească tipurile şi umbrele şi că a venit ceasul când luminează adevărul, dacă nu le-aş fi arătat şi din Lege, spunând clar: *Dacă aţi crede lui Moise, aţi crede Mie, căci acela despre Mine a scris*, dacă n-aş fi arătat că e în acord cuvântul Meu cu mărturiile Proorocilor şi n-ar fi avut în ele prezicerea şi propovăduirea venirii Mele, ar fi justificată duşmănia împotriva Mea şi a voastră. Dar, deoarece nimic n-a lipsit în ele, ci s-a spus totul, cât era necesar să se spună, cuvântul lor care născoceşte acuza împotriva Mea este deşert şi este urmarea unui păcat vădit". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, p. 968)

---

lui Dumnezeu în trup nu li s-a făcut necunoscută numai iudeilor contemporani ai vieţii pământeşti a lui Hristos, ci şi multora dintre pretinşii învăţaţi de după aceea, până azi, care nu văd în viaţa în trup a lui Hristos puterea prezentă a Duhului. Prezenţa Duhului aduce în cineva şi comunică şi altora un alt plan de viaţă, sau Viaţa adevărată, superioară celei naturale, sesizată prin *ştiinţa* şi *filosofia* care vor să reducă totul la planul natural. Dar trebuie să existe, peste planul vieţii naturale, pline de insuficienţe, de mizerii, de moarte, şi un alt plan: planul vieţii spirituale, lipsite de toate aceste mizerii. E planul vieţii dumnezeieşti, care se arată oamenilor care voiesc, sau forma de viaţă duhovnicească. (n. s. 790, pp. 429-430)

[2222] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Două lucruri i-au împiedicat pe iudei să primească pe Hristos ca Dumnezeu: faptul că era numit şi El în Lege de Dumnezeu însuşi Prooroc şi faptul că S-a arătat în trup. Dar Iisus a fost şi Prooroc tocmai pentru că a luat trup şi a vorbit cele dumnezeieşti prin cuvinte omeneşti. Dar ei n-au voit să admită că Dumnezeu însuşi grăia în El omeneşte cele dumnezeieşti. Tocmai faptul că Dumnezeu însuşi a luat trup L-a făcut să fie nu numai Prooroc, ci şi Dumnezeu. Vorbirea Lui, deşi e în formă omenească, e a lui Dumnezeu însuşi. Dacă Dumnezeu binevoieşte să intre în legătură prin prooroci cu oamenii, de ce n-ar merge până la capăt, făcându-Se El însuşi Proorocul Său? De ce nu ar duce la capăt dialogul Său cu oamenii? Aceasta conduce la o înţelegere mai duhovnicească a celor spuse lor de către prooroci. (n. s. 1502, p. 788)

„(...) *Cu ură nedreaptă M-au urât* (Ps. 24, 20). Căci cum nu L-au urât cu ură nedreaptă? Şi cum nu L-au urât degeaba cei ce s-au înverşunat atât de mult în ură? Dacă ar fi luat în seamă cele făcute lor, ar fi trebuit să se silească mai degrabă să-L iubească mai presus de toate şi să-L urmeze. Căci, să spună cel ce ar vrea să apere necredinţa iudaică, ce pricină ar avea cineva să-L urască? Prin care din faptele săvârşite ar fi vrednic Hristos de ură sau de necredinţă, o dată ce ne-a scăpat de moarte şi de stricăciune, ne-a izbăvit de stăpânirea diavolească, a desfiinţat tirania păcatului şi a trecut pe rob la calitatea de fiu al lui Dumnezeu, o dată ce din iubire de oameni şi iertare i-a declarat drepţi pe cei omorâţi prin păcat şi i-a arătat părtaşi ai Duhului Sfânt şi ai firii dumnezeieşti (II Pt. 1, 4), o dată ce ne-a introdus în locaşul Sfinţilor Îngeri şi a arătat oamenilor cerul ca loc de vieţuire? Cum ar fi drept să fie urât Cel ce ne-a procurat acestea şi ne-a călăuzit spre ele şi cum să nu fie mai degrabă lăudat de noi cu glasuri şi proslăviri negrăite şi cu mulţumiri nesfârşite? Dar nimic n-a strămutat pe iudeul învârtoşat la voinţa de-a cugeta cele ce trebuiau cugetate”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Zecea, Capitolul al Doilea, în PSB, vol. 41, pp. 971-972)

„Dar, va zice poate cineva, opunându-se nepriceperii iudeilor: să spunem că e drept că nu e Hristosul adevărat, şi n-a adus cu învoirea lui Dumnezeu-Tatăl învăţătura despre vieţuirea evanghelică, arătând că nu e folositoare, spre desăvârşirea în evlavie, porunca Legii. Căci îl acuzaţi că a desfiinţat sâmbăta şi, dacă a lucrat unele minuni la voi, spuneţi cu necredinţă că obişnuia să facă aceasta cu puterea lui Beelzebut, stăpânitorul demonilor (Mt. 12, 24). Dar atunci, cum S-a înălţat la cer? Cum L-a primit Tatăl ca împreună-şezător pe tron, după ce îngerii şi-au ridicat porţile de sus, pe Cel ce, după voi, a lucrat contrar adevărului Lui şi a dat o învăţătură neaprobată de Împăratul tuturor? Oare, S-a înălţat pe ascuns? Nu era prezentă o mulţime mare[2223], către care a zis îngerul dumnezeiesc şi ceresc: *Bărbaţi galileeni, de ce staţi privind la cer? Acest Iisus care S-a înălţat de la voi la cer, astfel va şi veni, precum L-aţi văzut mergând la cer* (Fap. 1, 11)?

Deci ce spui, iudee, iarăşi? Oare nu vei cinsti cu credinţa nici cuvântul îngerului? Oare nu vei primi martor, deşi au fost mulţi cei ce au văzut? Oare nu asculţi nici de Lege, care zice: *Orice pricină să se dovedească prin spusa a doi sau trei martori* (Deut. 19,15)? Deci, cum s-ar arunca ocara de prooroc mincinos asupra Celui ce S-a întors la stăpânirea ce-o are împreună cu Tatăl în ceruri, şi nu aţi primi, mai degrabă, pe temeiul dovezii clare a faptei, să credeţi neîndoielnic că este Dumnezeu, adică din Tatăl, şi nu e altul decât Cel pe Care şi Legea însăşi, şi Proorocii L-au vestit?

Deci spune că a venit în această lume şi a plecat iarăşi din lume la Tatăl, nici pe Tatăl părăsindu-L când S-a făcut om, nici pe cei de pe pământ, când a plecat cu trupul la Tatăl. Căci este Dumnezeu adevărat, toate umplându-le cu putere negrăită şi nepărăsind niciuna dintre cele ce sunt”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 2, în PSB, vol. 41, pp. 1003-1004)

[2223] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Din înălţarea la cer în văzul unei mari mulţimi, Iisus a făcut o altă dovadă a Dumnezeirii Lui, o dovadă că Se întoarce de unde a venit, cum spune în cuvintele de la începutul acestui paragraf. El îşi dovedise învierea prin arătarea c-a înviat de mai multe ori înaintea ucenicilor Săi şi a altor credincioşi. Acum Se înalţă în faţa galileenilor, care credeau în El, nu a iudeilor care nu credeau şi puteau interpreta în cine ştie ce mod fapta înălţării. (n. s. 1892, p. 1003)

„Precum celor cu vederea bolnavă lumina soarelui nu le este de vreun bine, neaducându-le niciun folos, boala împiedicându-i în aceasta, iar celor cu stomacul bolnav mâncărurile sănătoase par să le fie mai mult nefolositoare, deşi pot să le aducă sănătatea dorită, aşa şi iudeilor Domnul le părea ca nefiind de niciun folos, deşi era Călăuzitorul spre mântuire. Dar ei refuzau mântuirea". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Unsprezecea, Cap. 12, în PSB, vol. 41, p. 1082)

„Aici oare nu trebuia mai întâi să se folosească de o cercetare exactă pentru a cunoaşte cine şi de unde este Hristos? Şi dacă ar fi fost aflat că minte, să-L fi învinuit cu toată dreptatea, iar dacă spunea adevărul, să I se închine. Pentru ce, părăsind cercetarea Sfintelor Scripturi, coborâţi numai la contrazicere şi aţi făcut din adevăr un pretext, pentru a acuza? Căci trebuia ca, spunând lui Pilat că S-a făcut Fiul lui Dumnezeu, să-l acuzaţi şi de lucrurile Dumnezeirii şi să condamnaţi şi marile şi minunatele Lui fapte[2224]. Mai trebuia să spuneţi că un mort de patru zile a fost readus la viaţă numai prin cuvântul Mântuitorului (In. 11, 1 ş. u.). Trebuia să amintiţi şi de unicul fiu al văduvei şi de copila căpeteniei Sinagogii. Trebuia să amintiţi şi de acel cuvânt foarte potrivit Dumnezeirii spus către fiul văduvei: *Tinere, ţie îţi zic, scoală!* (Lc. 7, 14), iar către copilă: *Copilă, scoală-te!* (Lc. 8, 54). Trebuia să-i spuneţi lui Pilat că a dăruit orbilor vederea şi leproşilor curăţirea, şi, pe lângă acestea, că, printr-un singur cuvânt de certare, a potolit sălbatica mişcare a mării şi vânturile furioase, şi toate celelalte pe care le-a făcut Hristos. Dar pe acestea toate le acoperă în chip nemulţumitor cu tăcerea şi, trecând cu viclenie peste cele prin care putea fi văzut ca Dumnezeu, se folosesc numai de unele declaraţii mincinoase. Netrebnicii strigă către un om de alt neam, care nu cunoştea dumnezeiasca Scriptură şi vedea pe Iisus ca Om: *S-a făcut pe Sine Fiul lui Dumnezeu.* Deşi de Dumnezeu insuflata Scriptură vestea odinioară că Dumnezeu va veni în lume în chip de om: *Iată, Fecioara va lua în pântece, şi va naşte Fiu şi vor chema numele lui Emanuel, care se tâlcuieşte: Cu noi este Dumnezeu* (Is. 7, 14). Iar Cel născut din Fecioară ce putea fi altceva decât om ca noi, în ce priveşte forma şi firea trupului? Dar, pe lângă faptul că era Om, era şi Dumnezeu cu adevărat[2225]". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1109)

„(...) I-a certat pe ei Dumnezeu, zicând şi odinioară prin glasul lui Ieremia: *Mergeţi în insulele Chitim şi să vedeţi; trimiteţi în Chedar şi cercetaţi cu de-amănuntul şi aflaţi (...) schimbatu-şi-a oare vreun popor dumnezeii săi, deşi aceia nu sunt dumnezei? Poporul Meu însă şi-a schimbat slava* (Ier. 2, 10-11). Şi iarăşi: *Spăimântatu-s-a cerul de aceasta şi s-a cutremurat mult, zice Domnul, că două rele a făcut poporul Meu: M-au părăsit pe Mine, izvorul apei celei vii, şi şi-au săpat lor fântâni surpate, care nu pot ţine apa* (Ier. 2, 12-13). Celelalte neamuri, risipite în toată lumea, ţinând strâns la rătăcirea lor şi iubind cu tărie pe cei pe care-i socoteau dumnezei, nu erau uşor de strămutat spre despărţirea de aceştia, nici nu se mutau uşor la alte forme de credinţă, pe când Israel, sărind îndată, s-a predat autorităţii

[2224] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Dacă Hristos a minţit că e Fiul lui Dumnezeu şi L-a necinstit pe Dumnezeu, atunci şi faptele Lui minunate sunt mincinoase şi necinstesc pe Dumnezeu. Nu se poate afirma o contradiţie între persoană şi faptele ei. (n. s. 2092, p. 1109)

[2225] Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cei ce contestau că Iisus S-a născut din Fecioară, nu credeau că e Dumnezeu, Care şi-a luat firea omenească fără de păcat din ea, ci un om conceput prin actul plăcerii, deci cu păcat. În acest caz, El a murit pe cruce pentru păcatul Său, nu pentru ale noastre. De aceea, grupările neoprotestante, refuzând să creadă că a fost născut din Fecioară, nu recunosc nici importanţa crucii. Toată mântuirea noastră depinde de naşterea lui Iisus din Fecioară. (n. s. 2093, p. 1109)

cezarului şi s-a desprins de legea lui Dumnezeu. De aceea s-a şi dat în mâinile Cezarului, a cărui stăpânire primind-o de la început, s-a pierdut în chip rău şi a suferit alungarea din ţară, pătimirile provocate de război şi nenorocirile legate de el". (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Cartea a Douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1116)

„Iudeul, însă, fiind în literă, nu în duh, este în robie; fiindcă n-are credinţă, n-are libertatea duhului. Iar unde nu e nicio libertate, nu e niciun har; unde nu e nici har, nu e nicio înfiere; unde nu e nicio înfiere, nu e nicio moştenire. Ca şi cum i-ar fi închis tablele legii, vede moştenirea, dar n-o are. Cum poate zice *Tatăl nostru* (Mt. 6, 9) cine tăgăduieşte pe adevăratul Fiu al lui Dumnezeu, prin care capătă înfierea? Cum pretinde testamentul cel ce tăgăduieşte moartea Celui Ce a făcut testamentul? Cum vrea libertatea cel ce tăgăduieşte sângele cu care a fost răscumpărat?" (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a LXXV-a, 5-6, în PSB, vol. 53, p. 301)